VLASŤ.

ČASOPIS

PRO POUČENÍ A ZÁBAVU.

Majitel, nakladatel a vydavatel:

DRUŽSTVO „VLASŤ“.

Redaktor:

TOMÁŠ ŠKRDLE.

ROČNÍK VII. 1890—91.

V ŽIŽKOVĚ U PRAHY.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKARNY (V. KOTRBA).

V PRAZE.

Obsah VII. ročníku Vlasti.

A) Životopisy.

Strana

Blokša J.: Leonardo da Vinci . . . . . 31, 139, 195.
Kačer J. Zl.: Upomínka na dvacetipětileté působení kněze Jos. Hessouna . 227.
Pravda Fr.: Vzpomínky Frant. Pravdy (Vojt. Hlinky) na studie filosofické v Praze a první léta kněžství 1, 81, 169, 257, 337, 417, 497, 577, 657, 737, 820, 913.
Ulrich Karel: Kardinal Mariano Rampola del Tindaro . . . . . 817.

B) Články vědecké a poučné.

Dlouhý Fr.: Zaspané starosti, obrázek z přírody . . . . . 27, 144.
Hlavinka Alois: Česká universita na Moravě . . . . . 950.
Dr. Horský Rud.: Sylabus Jeho Svatosti Pia IX. . . . . 892.
Jirošek Tom. J. Dělnický socialní tisk v Rakousku 36, 124, 191, 300, 380, 476, 550.
„ Socialní letací tisk ve střední Evropě . 722, 785, 865, 974.
P. Konečný Fr. Filip, Ord. Praed: Jak píše B. V. Košut, evang. pastor, o Mistru Janu Husovi . . . . . 322.
„ „ Husův spis „Dcerka“ a katolická víra . . . . . 790.
„ „ Optimismus . . . . . 885.
Konrád K.: Čeští bratří v zrcadle svých kancionálů . . . . . 305.
Kyzlink Fr.: Zkázky a pověsti biblické s excursem o Hyksech . . . . 375.
Pakosta V.: Na březích Baltu . . . . . 22, 102.
Petrů V.: Mohamed a jeho učení . . . . . 269, 348, 428, 511, 591, 681.
Pobuněk Fr.: Svoboda a nevázanost . 39, 131, 216, 640, 699, 781, 850, 939.
P. Svoboda Jos. S. J. Cizina a vlast, příspěvek ke studiím dějepisným 44, 119, 209, 294, 359.
„ „ Z prácheňského kraje, příspěvek ke studiím dějepisným . . . . . 447, 557, 609.
Šmýd Tóma: Matice slovenská po smrti slav. biskupa Moysese 466, 537, 628.
Štingl Fr.: Listy ze slovinských vlastí . . . . . 694, 762, 873.
Třeštík Jos.: Na slovanském jihu, dojmy z potulek Dalmatsko-hercegovských . . . . . 317, 395, 459, 543, 636, 710, 770, 859.
Vaněček Fr.: Tisková propaganda . . . . . 564, 602.
Dr. Winter Zikm.: O staročeském špitále . . . . . 113.
Wachek Mil.: O poměru římských papežů k pytvání mrtvol . . . . . 52.

C) Básně.

Bulant Ant.: Kříž . . . . . 849.
P. Dvořák J. A.: Mnich a ptáček . . . . . 267.
„ Zjev pomíjející je svět . . . . . 709.
„ Střela a píseň . . . . . 832.
„ Obležené město . . . . . 925.
Flekáček Jos.: Svatba Petronillina, legenda . . . . . 9.
„ Jakub literák, povídka veršem 344, 423, 505, 583, 661, 744.
Hradišťský Bol.: Znělka křížová . . . . . 470.
Krch Fr. Vl.: Klekání, Když sosny hovoří . . . . . 101.
Leubner Fr.: Koleda . . . . . 178.
„ Sirota . . . . . 282.
„ Slzičky . . . . . 832.
Milota J.: Má světnička . . . . . 90.
„ Obilí . . . . . 709.
Mottl J.: Ve chmurných dnech . . . . . 269.
Pakosta V.: Cyklus znělek „Pod křížem“ . . . . . 456, 522, 607, 678, 767.
Potěhník Alois: Debora . . . . . 465.
Skalík Fr.: Hvězda mořská . . . . . 119.
Šimon J.: Podzim . . . . . 112.
Velebil Václav: V cizině . . . . . 708.

D) Čtení zábavné.

Albínský Vilém: Vidění . . . . . 471.
Brodský Boh.: Poručík hrdina, povídka . . . . . 12, 91, 179, 284, 366.
Černý V. A.: Lelia, novela z L. Ritchie . . . . . 386.

Strana
Horenský Fr.: Slováčtí sportsmani . . . . . 482.
Kamarýt B.: Positivista . . . . . 436, 524, 621, 668, 754, 833, 926.
Stejskal Karel: O štědrém dni . . . . . 199.

E) Divadlo a literatura.

Bláhový Alois: Přehled katol. písemnictví ve Spojených státech v tomto století . . . . . 730, 812, 905, 987.
Dolejšek Boh.: Vlastivěda slezská . . . . . 646.
„ Kapesní slovník světový . . . . . 897.
Ekert Fr. P. Kulturní obraz českých měst . . . . . 72.
Flekáček Jos.: O významu a úkolu národního divadla . . . . . 59.
„ Z národního divadla . . . . . 231, 402, 567, 803.
„ Fysiologie lásky . . . . . 157.
„ Tlumočník česko-německo-francouzský . . . . . 729.
Hálek Vlastimil: Museum . . . . . 645, 728, 806.
Jiroušek T. J.: Realisté a socialisté o budoucnosti socialismu . . . . . 156.
Jesenecký J.: Museum . . . . . 411.
Kajetán Josef: O masonii v Polsce . . . . . 903, 984.
Dr. Kolísek Fr.: Život na onom světě . . . . . 149, 242.
„ „ Moderní humanita . . . . . 982.
P. Konečný Fil., Ord. Praed.: Myšlénky o modlitbě . . . . . 62.
„ O bídě lidské . . . . . 246.
„ Dobrá rada . . . . . 410.
Mutov Jindřich: Matice hrvatska 1890 . . . . . 573, 651, 732.
„ Vienac . . . . . 898.
Pohunek Fr.: Děje Čech a Moravy . . . . . 152.
Skřivan Pavel: Z naší nové poesie . . . . . 68.
„ Matice Lidu 1867—1890 153, 249, 334, 413, 492, 649, 810.
„ Cestou životem . . . . . 249.
„ Z naší nejnovější poesie . . . . . 405.
Svoboda Jan: Člověk bestie . . . . . 647.
Škrdle Tomáš: Jaroslav Vrchlický . . . . . 76.
„ Zlaté Lístky . . . . . 157.
„ Vzpomínka na † biskupa Schwarze 656. a far. Rudišera 996.
Šubrt Fil.: Lev Nikolajevič Tolstoj, Anna Karenina . . . . . 408.
„ Spisy Tolstého . . . . . 489, 571.
„ Zábavy večerní . . . . . 491.
„ Růže dominikánská . . . . . 644.
„ Laciná knihovna národní . . . . . 900.
„ Libuše . . . . . 979.
Uhlíř K.: Vilímkův kalendář Humorů r. 1891 . . . . . 412.
„ Vzdělávací bibliotheka . . . . . 808.
Vohnout Fr.: Slezská kronika . . . . . 809, 899, 986.
Zálabský V.: Přítel domoviny . . . . . 332.
„ Zábavné listy . . . . . 487.
„ Břeh . . . . . 807.
Žák Fr.: Velký Marianský kalendář . . . . . 248.

F) Různé.

Audience místopředsedy družstva „Vlasti“ u svatého Otce a J. E. kardinála Rampoly . . . . . 161.
Almanach na oslavu sv. Otce Lva XIII. . . . . 416.
Děkovací list sv. Otci . . . . . 80.
Historický kroužek družstva „Vlasť“ . . . . . 336, 575, 655, 736, 815.
Knihovní kommisse družstva . . . . . 159, 576.
Provolání . . . . . 253, 414, 912.
Přednášky, družstvem pořádané . . . . . 79, 254, 494.
Řád historického kroužku . . . . . 415.
Řád socialního odboru . . . . . 816.
Řádná valná hromada družstva . . . . . 233.
Socialní odbor družstva „Vlasť“ . . . . . 910.
Spolek sv. Vincence z Paula . . . . . 158, 335, 494, 653, 910.
Výbor družstva . . . . . 158, 255, 495, 653, 815.
Vyhlášky . . . . . 80, 160, 496.
Vzájemné a přátelské styky katolíků českých a moravských . . . . . 496, 994.
Zprávy o „Vychovateli“ . . . . . 80, 160.
Zprávy spolkové . . . . . 77, 335, 416, 575, 991.

ROČNÍK VII. ŘÍJEN. ČÍSLO 1.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na studie

filosofické v Praze r. 1836—38.

I.

Když jsem byl roku 1836. na gymnasiu v Hradci Jindřichově v poslední škole, totiž šesté, „rhetorika“ nazvané, musil jsem se rozhodnouti, kam se odeberu do filosofie, až se školní rok a prázdniny po něm ukončí. Studie filosofické, jež trvaly dvě léta a rozdělovaly se na „logiku“ a „fysiku“, byly tenkráte v Čechách jen v Praze na universitě a v Budějovicích, v Plzni a v Litomyšli na fakultách. V Praze na universitě vyučovali světští professoři, ale také mezi nimi byli kněží, a na fakultách vyučovali nejvíce kněží klášterníci: v Budějovicích Cisterciáci, v Plzni Premonstráti a v Litomyšli Piaristé.

Měl jsem z Hradce nejblíž do Budějovic, ale toužil jsem po Praze, že tam panovala, jak se povídalo, větší svoboda a poskytovala se lepší příležitost ku všelijakému vedlejšímu vzdělání, a že filosof z university v Praze byl samostatnější, způsobnější a, jak se mi zdálo, také váženější, než filosof z fakult v menších městech.

Rodičům se tak nezdálo, oni proti Praze všelicos namítali a rádi by mne byli dali do Budějovic. V Praze nejen vzdělati se najde student příležitosť, nýbrž i pokaziti se, a kdybych třebas se nepokazil, přece bych prý tam snad ztratil chuť státi se knězem a sběhl s učení na kněze, což by arciť zmařilo všechny jejich naděje. Již na mne obětovali mnoho peněz, na studie v Praze by sotva vystačili, a kdybych po dvou letech nešel do semináře, nebylo by jim možná vydržovati mne v jiných školách.

Těšil jsem je, že v Praze si zase budu pomáhati sám, jako jsem si pomáhal v Hradci, a že, dají-li mi, co mi dávali v Hradci, vyjdu s tím i tam, více že nežádám a na víc od nich nespoléhám. Kdybych po dvou letech nešel do semináře, nemusili by mi již nic dávati, neboť tu bych hned napřed postaral se, abych na jejich pomoci nezávisel.

Nechali mi na vůli jednati dle vlastního uznání. Otec se mnou mluvil vážně, vše mi dobře vyložil, já ho upokojil — a pak zažádal jsem o přijetí do filosofie v Praze s mnohými jinými spolužáky. Musilo se žádati, to jest, professor žádal za nás sám, oznámil, kdo z gymnasia v Hradci chce přejíti na filosofii do Prahy, udal, jak jsme při

posledních zkouškách obstáli, a ještě nežli školní rok byl ukončen a my Hradec jsme opustili, vyřídil nám, že jsme všickni přijati.

Mělo se to za chloubu pokračovati ve studiích v Praze, a proto se tam dali zapsati i kdož do Prahy jíti nechtěli anebo nemohli, aby také o nich ve městě se vypravovalo, že budou pražskými filosofy. Byla to pošetilosť, marnosť, jíž ani já jsem nebyl prost, však já vskutku do Prahy chtěl jíti a šel, kdežto jiní nešli odebravše se do Budějovic, a snad lepší prospěch z toho měli, a lépe se jim vedlo než nám v Praze.

Čtyři kollegové dali přednosť Vídni, jeden dal přednosť Brnu před Prahou a dva vstoupili do kláštera ku Františkánům, kde odbyli si noviciat a filosofii v Plzni a odkud po třech letech zase vystoupili.

Se mnou v Praze filosofii studovali: Bramberger, Cassali, Fiedler, Fuchs, Hrdlička, Kallina, Kollman a Schreyer.

Abych v Praze snáze mohl býti živ, chtěl jsem si zase pomáhati sám, jak jsem rodičům přislíbil, totiž, já doufal, že si mne někdo najme, abych mu vyučoval děti, třebas menší studenty. V Hradci jsem vyučoval i studenty větší, nabyl jsem v tom zkušenosti a získal jsem si jako domácí učitel dobré jméno. Nadál jsem se tedy, že v Praze snadno dostanu kondici, jak se tomu říkalo a posud říká, že dostanu kondic snad víc, a abych již nějakou měl, až tam přibudu, psal jsem do Prahy jednomu bývalému žáku gymnasia Hradeckého,[1]) s nímž jsem byl znám a o němž jsem slyšel, že v Praze živil se kondicemi, ukončil studie filosofické a stane se Křížovníkem, jestli by mu nebylo možná nějakou tu kondici mi dohoditi.

Odepsal mi, že s jednou mu to bude možná, a to dosti výhodnou a že mám přijíti k němu do kláštera, až do Prahy se přistěhuji. Poví mi, kde, u koho budu učiti, a poučí mne, jak bude třeba si počínati. Že za vyučování dají se mi jen peníze, to mi oznámil hned, a mne nyní především o to šlo, abych si v Praze opatřil byt.

Filosof z Hradce Morávek, můj dobrý přítel, který v Praze již rok byl, trval doma na prázdninách. Navštívil jsem ho, abych se s ním o bytu poradil. Řekl mi, že, kde on bydlí, mohou ještě bydleti dva, a to s ním v jednom pokoji, a že, chci-li, mi to jedno místo u pána pojistí.

Arcit jsem chtěl, on tak učinil, já se radoval, že v Praze je o mne postaráno, a vesele jsem užíval prázdnin jako obyčejně. Užíval jsem jich jinak než nyní studenti, kteříž jen v městech hledají zábavy, v hostincích se scházejí, výlety pořádají, zpívají, pijí, kouří a nejraději tanci holdují. Já byl omezen na své nejbližší okolí, na svou rodnou vesničku, na svůj rodný dům. Jen tři studenti byli jsme na osadě. Jeden příbuzný a zvláště mi milý doprovázel mne do polí a lesů, k rybníkům a řece. Často jsem navštívil nejlepšího přítele svého, spolužáka Hrdličku, syna myslivcova v Žirovnici, bývali jsme spolu vždy mnoho dní a vyráželi jsme se nejvíce honbou. Doma jsem hrával na housle, chasa přicházela, zpívala a tančila, staří, mladí mne milovali.

Prázdniny utíkaly, já se chystal do Prahy, jednalo se mi, čeho bylo třeba, obuv, oblek se doplňoval, nové prádlo se šilo, a za starou, hezkou truhličku s příhradou vnitř na rozličné maličkosti dostal jsem nový černý kufr. Udělal ho tesař, železem pobil kovář: dobře mi po-

[1]) Janu Hromadnídkovi z Černovic.

sloužil, ale nevzpomínám na něj s tou vroucností a láskou jako na tu truhličku roztomilou, o níž ani nevím, kam se poděla.

Domluvil jsem se s filosofem Morávkem z Hradce, že spolu do Prahy půjdeme pěšky. Chtěl něco ušetřiti, neměl peněz nazbyt, asi jako já, ano myslím, že jich měl ještě míň, a naučil mne v Praze žíti, hospodařiti a s málem vycházeti. Rodiče mu do Prahy posýlali potraviny: chléb, koláče, buchty, jíšky a zaprážky na polívky, i brambory, a když zabíjeli, sádlo, škvarky a jitrnice, šunku a kousky masa. Poradil mi, abych to na rodičích také žádal, a oni mi to rádi přislíbili, že potravin měli větší zásoby než peněz, lacino je prodávali a málo za ně stržovali. I máslo, tvaroh a sýr mi chtěli dodávati, a to po vozkovi Němci, jmenem „Jani“, kterýž dvakrát za měsíc trafikantovi Kallinovi jezdil z Hradce pro tabák do Prahy, od Morávka mi byl doporučen a za půl zlatého tehdejších peněz, ne zcela našich 13 kr., mi všechny ty poklady dovážel.

Jani do Prahy vozil, jakékoliv zboží se mu nahodilo; dovezl mi tam hned ponejprv také postel, peřiny a kufr a chtěl mi sem a tam voziti i prádlo. Když v Hradci nakládal nebo skládal, vždy u Morávků se zastavil a i naše věci tam přijal nebo odevzdal. Byl dobrý, moudrý a rozšafný muž, sedlák z německé vsi u Hradce. Zachoval jsem mu v srdci vděčnost.

Těžko jsem nesl, že se ode mne trhne a že se mnou v Praze již bydleti nebude přítel Hrdlička. V Hradci jsme bydleli spolu, nyní odebere se také do Prahy, ale s jiným společníkem a s medikem Kožichem z Žirovnice, odkud i on pocházel. Kožich nastoupí v Praze již čtvrtý ročník studií lékařských, vezme si Hrdličku pod ochranu, sdělí s ním svůj byt. Arciť se budeme každý den viděti a před školou a po škole scházeti. Hrdlička jel do Prahy s Kožichem přes Zásmuky, kde měl strýce úředníka v panské službě, a já do Prahy s Morávkem šel jsem pěšky přes Tábor.

Z Hradce do Prahy se jezdilo po poště a po dostavníku, pošta byla tuze drahá, dostavník stál také několik zlatých, jel do Prahy dva dny a jednou přenocoval. My jsme byli v Praze též za dva dny a méně jsme utratili, oč nám vlastně běželo.

II.

Bylo právě po korunovaci císaře Ferdinanda za krále českého, v Praze ještě všelicos bylo viděti, co k oslavě její přispívalo, a já nejvíc pamatuji se na oblouky a sloupy ze slavnostní brány před radnicí na Staroměstském náměstí. Byl jsem v Praze ponejprv, vše mi bylo neobyčejné, cizí; první a druhý den jsem se Morávka ani nespustil.

Když jsme večer dlouhou cestou umdleni Koňskou branou do Prahy přibyli, Morávek mne hned uvedl do bytu — ve Štěpánské ulici, ve druhém domě na levo, když se do ní vstoupilo z Koňského trhu. Byl to dům malý, jednopatrový a na hezkém dvorci byl k němu přistaven přízemní náš byt, jenž záležel ze dvou pokojů. V jednom pokoji bydlel pán, totiž nájemce bytu, se ženou a jedním synáčkem, ve druhém pokoji bydleli jsme my studenti, a mezi námi byla malá síňka. Nízkého domku, kterýžto nám poskytoval byt příjemný a pohodlný, ve Štěpánské ulici již není. Když v Praze jsem, rád chodím

okolo a dívám se, kde stál a kde nyní stojí dům vysoký. Nevím, komu patří dům nový, a já věru ani nevím, komu patřil domek starý.

Nájemce bytu našeho jmenoval se Houdek a byl švec, a to švec dekretář, to jest, on směl přijati zakázku od každého, ale nesměl míti tovaryšů ani učeníků jako jiný mistr, nýbrž musil všecko dělati sám a jen žena mu pomáhala.

Houdek byl dovedný a hledaný švec a velmi řádný člověk, a žena jeho také poctivostí a přívětivostí svou se nám zamlouvala.

Ještě neměli třetího studenta, když my jsme místa svá zajali. Morávek tu měl postel, já ještě ničeho, jeho kufr a můj kufr, moje postel a moje peřiny a ostatní naše věci ležely v hostinci u Zlaté husy, kde je byl náš vozka Jani z Hradce podomkovi odevzdal. Přijížděl vždy na počátku a v polovici měsíce, měli jsme počátek října a tu on právě jednu svou cestu byl vykonal.

Šli jsme se ke Zlaté huse zeptat, náš statek tam byl, podomek nám jej ukázal ve svém skladišti na dvoře, a vicepodomek se nabídl, že nám ho na káře do bytu doveze. Morávek se s ním znal, vždy hleděl uspořiti nějaký krejcar a sám si posloužil, aby nemusil za službu platiti jinému, tentokráte vicepodomkovi; pěkně se s ním domluvil, řekl, že nemáme nazbyt, musíme se uskrovňovati ve všem vydání, abychom vyšli, a že proto odstěhujeme se bez jeho pomoci.

Milý „vice“ byl dobrosrdečný, arciť velmi sprostý člověk; o Morávkovi již věděl, kdo je a odkud je a že není bohat, a mně se na to teprve vyptal. Slyše, že jsem ze vsi, chtěl mne potěšiti, pozdvihnouti a pravil vážně: „Nedělají si z toho nic, já pocházím také ze vsi, kdo se dobře chová, ani v Praze se neztratí, i oni to přivedou výš!“

Byli jsme spolu od té doby jako přátelé, vzal mne pod svou protekci, ale ten vrchní podomek si mne nikdy mnoho nevšímal, domnívaje se snad, že kam on to přivedl, já to přivésti nemohu, bezpochyby nebyl ze vsi a nám ze vsi přisuzoval jen tak to ňáké „vice“ ve světě. Dávali jsme mu od pytle, v němž došlo naše nadělení od rodičů, po dvou groších čili po 6 kr. v. č. skladného a pytel pak jsme si sami — vždy večer — odnesli. Morávek mudroval: „Proč bychom se za to styděli, kdo nás nezná, ať nás má třebas za ševcovské učeníky!“

Provedli jsme to hned i s kufry. Odnesli jsme napřed jeden, pak druhý. Těžké beztoho nebyly, neboť chuďas student v nich nemívá mnoho. Pro peřiny došla s námi paní a i postel s námi přenesla. My nesli stranice a ona prkýnka v nůši. Slamník byl ještě bez slámy a byl i s plachtou při peřinách.

Postel mi stloukl pán. Slamník mi paní slamou vyplnila až ráno, a já v Praze ponejprv spal jen na podušce — po tom velkém lopocení zajisté velmi dobře. K večeři jsme měli, co nám Jani přivezl. Ovšem jsme z toho i paní a pánovi udělili, a snad nám paní také došla pro pivo vedle k Primasovům, jak to později často činívala.

Příštího dne dovedl mne Morávek ku Křížovníkům, abych tam navštívil svého známého, který právě byl vstoupil do řádu, v klášteře byl novicem a mně chtěl dohoditi výnosnou kondici, jež ve filosofii ho živila.

Nastojte, kondice je již zadána! Dostal ji student z vyšších škol. Žádalo se k ní větších vědomostí, než jsem já posud měl. Snad se pro mne najde jiná, snadnější, přiměřenější!

Nenašla se. Měl jsem se za schopného učitele, odbyl jsem si v Hradci kurs učitelský, udělal jsem zkoušku, dostal jsem vysvědčení, probošt Juhn, ředitel Hřebeský a tři učitelé hlavní školy byli na něm podepsáni, schválili, doporučili mne za privatního, soukromého vychovatele, já jako takový v Hradci se již osvědčil, dělal si naději, že v Praze mne budou chtíti, se o mne budou tahati, že si budu vybírati: a hle, nikdo o mne nestál, na můj attest a certifikat nedal, schoval jsem ho, zavřel do kufru, již ho neokazoval, se na něj neodvolával, se nepřeceňoval a žil — bez kondice.

Také Morávek žil bez kondice a potřeboval jí snad ještě víc než já. Pověděl mi, jak on to dělá, aby vyšel. Byl zajisté uhlazený panáček, držel na čest a důstojnost studentskou, nic si nezadal, vší hanby se varoval, a když si musil všelicos odepírati a často ani řádného oběda si nedopřál, tajil to i před pánem a paní, vyšel si v poledne na hradby a vrátil se, jakoby přicházel zrovna z hostince.

Činili jsme to pak spolu. Když jsme chtěli anebo musili peníze za oběd dáti na něco jiného, šli jsme ráno po škole na polévku ku „Třem divým“ v Řetězové ulici, stála 6 kr., byly v ní knedlíčky, držky anebo byla smíšená, přinesli jsme si krajíček svého chleba v kapse anebo jsme si koupili housku, a věru, hezky jsme se najedli. V poledne a večer žili jsme pak ze svých zásob a když těch nebylo, nasytili jsme se bandurů a rozličných klobás. Morávek vždy věděl o nejlepších, chodili jsme si pro ně až na „Zelený trh“ k jistému uzenáři a třebas pozdě večer jsme si na nich pochutnali.

Večer jsme v zimě také kuchařili, vařili polévky, brambory, ohřívali, co nám poslali z domova. Často jsme si přikoupili dříví, aby paní nevěděla, a přinášeli jsme si je večer pod kabáty v malých otýpčičkách z krámů hokynářských.

Divadlo nás stálo vždy jeden oběd, a my jsme byli milovníci divadla. Za oběd jsme platili u „Zlaté dvojky“ na Staroměstském malém náměstí pod podloubí 20 kr. a za divadlo také tolik, arcit na galerii, posledním to místě, jež slulo Ochsenstand — místo pro voly — prosím za odpuštění.

Do hostinců choditi a tam píti a kouřiti a se vyrážeti, nebylo nám na snadě, věnečky a bály nás nelákaly, my o nich ani nevěděli, a když někdy zbyly nám peníze na sklenici piva — plzeňského tenkráte ještě nebylo — přinesla nám je paní, anebo jsme si na ně došli na druhou stranu přes Koňský trh do malé, nepatrné hospůdky, která měla ještě horší jméno,[2]) než to naše místo v divadle na galerii, ale byla navštěvována jen od pánů, i dosti vzácných pánů: professorů a úředníků.

Zaběhl jsem příliš daleko ve vypsání svého příchodu do Prahy a vrátím se k začátku.

Hned druhý den, když jsem se byl u Křížovníků dověděl, že slíbená kondice mne minula, a já se v Praze s Morávkem procházel, neboť bez něho zajisté bych byl bloudil, potkal nás můj kollega Cassali z Hradce, ptal se, jestli již mám byt, sdělil s námi, že on byt teprve hledá a že neví, kde nějaký slušný najde, a my ho vyzvali, aby, uzná-li náš byt za slušný, najal si jej s námi.

I šel s námi na byt se podívat, líbil se mu, měl radosť, že má

[2]) Schweinhäusl, svinec.

po starosti, pán a paní ochotně ho přijali, i třetí místo v pokoji se obsadilo, a Cassali bez odkladu se přistěhoval.

Nemohl jsem si přáti lepších a milejších soudruhů. Jen Hrdličku jsem pohřešoval, ještě jsem nevěděl, kde ten bydlí, a dověděl jsem se to teprv, až jsme se ponejprv sešli ve škole čili kollegiu, jak se po filosoficku mluvilo.

III.

Bylo nás v prvním ročníku filosofie, „logika" nazvaném, asi 500. Tak se říkalo, já nepočítal. Kollegium jsme měli v Klementině hned na levo při zemi u vchodu z Marianského náměstí. Byl to ohromný sál, lavice v něm stály ve třech řadách, vystupovalo se mezi nimi a okolo nich z dola nahoru a poslední nebyly již daleko od stropu. Professor měl kathedru dole před lavicemi, a v lavicích seděli studenti dle abecedy.

Byla to podívaná na nás různé studentíky. Ze všech gymnasií v Čechách v Praze jsme se octli. Nejvíc arciť k počtu našemu přispěla tři gymnasia pražská. Češi, Němci byli pohromadě. Však mluvili k nám, jednali s námi jen německy, my ubozí přivykli jsme tomu již na gymnasiích a, běda, nic jsme se nad tím nepozastavovali.

Kdož jsme byli z kraje, chovali jsme se víc ostýchavě, poníženě, a chudší mezi námi i šatstvem od bohatších jsme se lišili. Teplý kabát, svrchník, plášť měl málo který student a který svrchník měl, měl dlouhý až na paty a vzadu v šosy rozdělený, jak to tenkráte bylo v modě. Vyfintěných, naškrobených a smělých hejsků arciť nescházelo. My začali býti pány, pány nás nazývali a všelijaké výsady nám povolovali. Filosof směl kouřiti, směl do hostinců choditi, hůl nositi a s holí i do koleje přicházeti. Ano, mělo se za právo, holí do podlahy tlouci, nohama dupati a professora vybubnovati, když se nezachoval; opravdu se to stávalo, a že podlaha byla dutá, byl to hluk a hřmot — hanebný.

Věru hanebný, však málo kdy se přihodil a vždy zaviněn byl od studentské luzy, jež obyčejně při zkouškách propadla a již v logice uvízla.

Hned první den v koleji musili jsme vyplniti předložený list, v němž byly rubriky: jména, odkud a čí jsme, kde bydlíme, kde gymnasium jsme absolvovali, jaký prospěch jsme učinili.

Vysvědčení naše arciť již měli v rukou a já se nepamatuji, čeho ještě víc o nás se chtěli dověděti. Napsal jsem vše zřetelně, převzal to věhlasný professor mathematiky Jandera, vykázali nám místa v lavicích, já byl v prvním oddělení, výš než uprostřed. Jandera měl hodinu, po přednášce vyvolal mne a pak ještě dva studenty, jednoho z druhého a jednoho z třetího oddělení.

Ke mně pravil, ovšem německy, ačkoliv byl také Čech a prý dobrý Čech: „Pane Hlinko, vy máte hodně vypsanou, opravdu kantorskou ruku, ptám se vás, chcete mi psáti katalog?"

Čerstvě jsem odpověděl: „Chci."

Řekl: „Vy chcete, ale já vám povím, jestli při zkoušce nebudete uměti, dám vám dvojku nebo trojku, jako každému jinému, kdo neumí, a jestli mi katalog psáti nebudete, dám vám přece eminenc, když si ho zasloužíte. Nyní mluvte, — chcete nebo nechcete?"

Já arciť zase chtěl a druzí dva také chtěli i pod těmito výminkami, každý napsal katalog svého oddělení, dostal papír a seznam svých

kollegů sousedů, řádně odvedl svou práci, a pan professor mu opakoval, že ho šetřiti nebude, tak jako nešetří jiných, jestli se mu nezachovají.

Není pochybnosti, že pan professor Dr. Josef Ladislav Jandera tak zajisté by byl udělal, ano, on by nám byl ani nepomohl, abychom nepropadli, protože jsme mu psali katalogy. Nesmělo se zdáti, že na něco a na někoho má ohled: byl přímý, přísný, spravedlivý a spravedlivost svou hájil a dokazoval naproti každému. Jeho přednášky mathematické byly jasné, důkladné, kdo pozor dával, rozuměl jim a snadno si je vštípil do paměti. Jandera vší silou a schopností svou se přičinil, aby i nejméně nadaný vše, čemu on učil, pochopil, a když mnozí lehkomyslníci a lenoši přece nic nevěděl, bez milosrdenství jim dal špatné známky, ať to byli hrabata, knížata, synové z nejvznešenějších rodin, jemu to bylo jedno.

Jandera byl kněz, Premonstrát ze Strahova, malé útlé postavy, ale hlas měl silný, pronikavý, a jeho zvyky a obyčeje známy byly po celé zemi i za hranicemi. Přednášel mathematiku v Praze od r. 1803. až do r. 1857. a nechtěl jíti na odpočinek říkaje: „S kathedry do hrobu“. Měl za ten čas přes 20.000 posluchačů, téměř na všech universitách v Evropě byli žáci jeho, zpomínali na něj, povídali o něm, mluvili po něm, a jeho dlouhý, vždy stejný, šedivý kabát a v zimě šedivý plášť byl příčinou, že v cizině říkali mu: „Pražský Napoleon“.

Byl to znamenitý, poctivý muž, upřímný vlastenec, i jako spisovatel činný. Česky vydal: „Počátkové arithmetiky od Stanislava Vydry“, jenž byl v mathematice jeho učitelem. Narodil se v Hořicích r. 1776., umřel v Praze r. 1857. jako c. k. rada, rytíř řádu Františka Josefa a čtvrý jubilar: profes, kněz, doktor a professor.

Obnovil jsem památku slovutného a ctihodného Jandery, jemuž jsem psal katalog a u něhož jsem dvakrát dělal zkoušku z mathematiky, aniž bych byl potřeboval jeho ušetření.

Mimo Janderu měli jsme v logice ještě čtyři professory: Padlesaka, Exnera, Müllera a Presla. Padlesak přednášel náboženství, Exner filosofii, Müller filologii a Presl přírodopis.

Nejznamenitější mezi nimi, velký učenec, muž o vědu vůbec, zvláště však o snahu vědeckou v literatuře české velezasloužilý, byl zajisté Jan Svatopluk Presl, Dr. lékařství a professor přírodopisu na vysokých školách Pražských. Vydal díla důkladná, původní, je tvůrcem českého názvosloví věd přírodních, a jeho „Všeobecný rostlinopis“, od Matice České r. 1848. ve dvou dílech vydaný, je z jeho spisů asi nejvíce znám, a on právě rostlinopis a živočichopis a počátky nerostopisu nám v logice přednášel.

Bohužel, nebrali jsme to vážně s jeho přednáškami a neměli jsme smyslu pro ně, že se v nás nikdy nebudil. Přírodopis a, nastojte, také dějepis byl ve filosofii popelkou, nebyl ani obligátním, povinným předmětem, poslouchal přednášky o něm, kdo osvobozen byl od školného, a kdo chtěl a mohl školné platiti, jich ani navštěvoval. My je navštěvovali, abychom nějakou tu zkoušku udělali, která beztoho byla ze všech nejlehčí a ze kteréž známka ani do vysvědčení se nedávala, a abychom k platu školnímu nebyli přidrženi.

Jak bylo v logice s přírodopisem, tak bylo ve fysice s dějepisem, jejž přednášel professor Dr. Knoll, Němec, tajný nepřítel Čechů a českých snah, jež zradil a ve Vídni kazil, o čemž my ovšem tenkráte

nevěděli.[3]) Ani jeho přednášky nám neprospěly, nedbali jsme jich a jen tolik z nich hleděli jsme pamatovati si, aby to stačilo ku zkoušce. Já po dnes lituji, že jsem nezačal vážiti si dějepisu a přírodopisu již ve filosofii a jim se neučil. Poznal jsem krásu, užitečnost i potřebu těchto věd teprve později a věru snažně jsem nedostatek jich doplňoval.

Opravdu mne poutaly přednášky professora filosofie Exnera. Dr. František Exner byl vážený a od svých žáků milovaný muž, a i já jsem se mu upřímně naklonil. Vjel do mne toho času jakýsi filosofický duch, filosofie mi šla nade všecko, ať byla jakákoli, a když jsem něco filosofického dostal do rukou, hned mne to zaujalo, probíral jsem to, kochal jsem se v tom a rád jsem o tom s jinými, nejvíce s přítelem Hrdličkou, rozprávěl. Zschokke napsal „Alamontade“, byla to jakási filosofická novella, my to měli za vrchol vší moudrosti a nosili jsme to v hlavě, až nám to Exnerův Herbart z ní vypudil. Tu oddal jsem se zcela tomuto. Exner dle Herbarta měl sestavenou svou psychologii, logiku, ethiku a metafysiku. Přednášel klidně, přesvědčivě, byl důmyslný, svědomitý ve svých důvodech. Já si činil poznámky, slova jeho si zachoval v paměti, po každé jeho přednášce si obsah její doma vypracoval, a když bylo před zkouškou, si vše prošel, přečetl, se ubezpečil, že jsem dobře připraven, a pak se nebál, že bych snad něco nevěděl.

Rád a snadno jsem konal u Exnera čtyřikrát zkoušku. Líbilo se mu, když někdo dokázal, že umí mysliti a myslí, dal se s ním do hovoru, zůstal při jedné věci, upustil od jiných otázek, když byl uspokojen, a ku konci pronesl krátce třebas pochvalu.

Pamatuji se, že jednou mluvil se mnou při zkoušce, stoje u stolu a maje jednu nohu na židli, na níž byl dříve seděl. Jindy ze tří otázek psaných, jež jsem si vytáhl, nerozuměl jsem jedné, řekl jsem mu to, on si ji přečetl, usmál se, že jí také nerozumí, neboť v ní byla chyba. Také to se mi s ním přihodilo, že jsem nedovedl vyjádřiti se dobře německy, scházelo mi slovo,[4]) omluvil jsem se, a tu on nemile dojat, pokrčil rameny, kývnul hlavou, že uhodl, co chci říci, a měl na tom dosti.

Exner byl Němec, rozený ve Vídni r. 1802., ale stejně příznivý Němcům i nám Čechům a miláčkem všech pro důstojnou a mírnou povahu svou, a zajisté každý jeho žák v úctě má jeho památku. R. 1848. stal se c. k. radou v ministerstvě vyučování ve Vídni, pracoval o nové organisaci rakouského školství, zvlášť o organisaci gymnasií a škol reálních, příliš se namáhal, podlehl nemoci a umřel již r. 1853.

(Pokračování.)

---

[3]) Brandl Vincenc v Brněnském Obzoru r. 1888. to naň dokázal.

[4]) Vyjádřiti se dobře česky, bylo by mi scházelo zajisté slov víc.

Svatba Petronillina.

Legenda.

I.

Děl Flaccus k druhům zamyšlený:
„Jsem raněn šípem luzné ženy.“

„Jeť láska lovec, srdce laní,
a lovci laň se neubrání.“

„Jsem květ, jejž ztrávil žáru plamen,
a hlavu svadlou kloní zmámen.“

„V mé duši trůní římská víla,
jak hvězda krásná Petronilla.“

Družina ta — junáci sami,
již orly Říma s kohortami

k vítězství nesli světy všemi,
v triumfu jeli s legiemi:

jim světy patří, i poušť širá...
teď Říman hrdý láskou zmírá!

„Pod Říma jho svět šiji kloní,
my všichni s tebou půjdem' pro ni

tvých námluv svědci — v plné zbroji,
nechť sňatek touhu lásky zkojí.“

II.

O třikrát šťastná, šťastná Petronilla!
Jak anděl krásná, jako perla čistá,
violka skromná, ctností vnadu kryla
před světem lačným v svatých službách Krista,
jejž Petr apoštol ji učil znáti.
Jak nyní panna cudná uleká se,
v průvodu vidouc Flacca k ní se bráti!
Již před ní stojí, v plné mužné kráse,
nach milosti na lících jeho plane,
a vášeň lásky, plamenné a vroucí,
ta šeptá slova dívce polekané:
„O Petronillo! hvězdo Říma skvoucí!
Co tebe zřel jsem, tebe zřím jen všude,
tys blaho mé — bez tebe žití chudé,
buď květem blahovonným žití mému,
dej ruku svou mně — k snubu manželskému!“
Nad lilje úběl dívka stojí bledá,
jak lotos chví se v srdce svého hloubi.
„V průvodu vojska Flaccus ženu hledá,
a s mečem v ruce ke sňatku se snoubí?“

anděla hlasem jemu praví jemně:
„Až třikrát hvězdy vzplanou, třikrát zhynou,
v průvodu žen a dívek přijď zas ke mně,
však s myrtou vonnou, růží, rozmarinou,
na prsou květy, sluncem vylíbané,
jich ve družině, tak jak v sadě voní,
pak dá ti odpověď mé srdce, pane!“
„Po třetí slunce než se v moře skloní“
pronesl Flaccus hrdý s uzarděním,
„přinesu tobě dívek ve průvodu
nejkrasší dítky, jimž je matkou Flora.
Tvým sladkým „ano“, blahým zasnoubením,
zas uzdraví se duše láskou chorá.“

III.

Petronilla, jak lilje bledá,
u Dioméda rady hledá.

U Dioméda, kněze, kmeta,
jenž viděl spásu z Nazareta,

u Dioméda, jenž zřel Krista,
rada i pomoc vždycky jistá.

S bolestným k němu volá vzlykem:
„Buď, otče, v hoři pomocníkem!“

U nohou kmeta v pláči stená:
„Ty víš, komu jsem zasnoubená!“

Chce Flaccus, bych mu ženou byla —
já jiného však vyvolila!

Ty víš, koho v svém chovám srdci,
že nemohu být nevěrnicí!“

Děl Diomédes u pokoře:
„Bůh tebe všeho zbaví hoře.“

„Oní zná tvou lásku, srdce vroucí,
oní nejvýš moudrý, všemohoucí.

Než tři dni v času moře splynou
sejdeme se pod zříceninou

v hlubinách země, v noci, v taji,
kde křesťané se scházívají;

andělský chléb ti podám, dítě,
s ním Boží rada ozáří té.“

IV.

Třikráte hvězdy shlížely se v moři,
v úsvitu jitra zbledly po třikráte,
třikráte jelo na plamenném oři,
třikráte shaslo opět slunce zlaté.

Jde Petronilla, luzný kvítek ráje,
s modlitbou na rtech z tmavých hlubin země,
blažený úsměv na líci jí hraje,
anděla hlasem k sobě praví jemně:
„Mír a klid svatý je v mém srdci zase.“
Přítelka Marta, mládí družka milá,
jí ve ústrety kvapně ubírá se
a volá s plesem: „Zdráva Petronilla,
zdráva v den sňatku, svého zasnoubení!“
Však náhle radosť ve obavu změní:
„Co je ti, drahá? Jako smrť jsi bledá.“
Dí Petronilla: „Jsem jen unavená,
u moudrého jsem byla Dioméda
křesťanů obce ve posvátném klínu.“
A jako hvězdy oči jí se skvěly.
„Dobře mi bude, až si odpočinu!“
Sny sladkolibé hned ji obestřely,
na lože sotva tiše ulehla si,
v náruči snu jen ještě usmála se.
Však ženich Flaccus s průvodem se hlásí
s nadějí v srdci, v plné mužné kráse,
sta bílých děv s vonnými kyticemi
se kolem domu ve kruh ladný staví.
„Nevěsto krásná“, Flaccus zvučně praví,
„již zvolil já jsem, perlu mezi všemi,
den třetí zhynul: odpověď rci nyní!
Chceš žití mého býti průvodkyní?“
Dychtivě vzhůru k oknům Flaccus hledí,
kde Marta družka se mu objevila,
čekaje hudbu sladké odpovědi.
„Umdlená, pane, spí teď Petronilla.“
„Že dřímá?“ Flaccus užaslý se diví.
„Ať libé sny ji oblétají tiše,
já čekati chci klidný, trpělivý.
Co květů chová vonná Flory říše,
jí v cestu vsypu sladké ve ústrety,
až krásné oči zas se zbudí k žití.“
Líbeznou vůní trysklo luzné kvítí,
jak souhlas kývnouc v slova ženichova.
A Flaccus čeká... zas se táže znova:
„Nevěsto krásná, perlo mezi všemi,
den třetí zhynul: odpověď rci nyní,
chceš žití mého býti průvodkyní?“
Tu Marta k loži kráčí čtveračivá,
nevěstu kvapně z tvrdého sna budí:
„Tvůj ženich, Flaccus, s družičkami dívá
se v okna tvoje, čekání ho znudí,
již dlouho čeká, a po tobě ptá se!
O vstávej již! Chceš zaspat sňatku chvíli?“
Dívka spí dál... a Marta uleká se,
jeť bledé líce krásné Petronilly,
nebeský mír na bílém čele trůní:

leží tu tichá, klidná, nepohnutá...
Užaslá Marta v pláči stojí u ní,
je mrtvá, mrtvá! bolná rána krutá!
Nebeský ženich slavil s ní svůj sňatek.
O hrůza, bolesť, zoufání a zmatek,
o lásko, hrobe, hoře, beznaděje!
Před tváří Říma Flaccus slzy leje,
osudu trpkou oplakává zlobu,
že místo snubu sladce touženého
milenku drahou doprovodí k hrobu...
Ji družky věnčí růží, rozmarinou,
k pomněnce modré zvonky přidružily,
k zelené myrtě cypřiš daly stinnou,
s lilií vonnou jasmín tesknil bílý.
V hlubokém žalu v zem ji tmavou spouští —
hrob sebou sám do rána vzrostl kvítím....

— — — — — — — — — — —

Samoten Flaccus truchle kráčel žitím,
co křesťan kdesi zemřel v dálné poušti.

Josef Flekáček.

Poručík Hrdina.

Povídka.

Napsal **Boh. Brodský.**

Osmé hodině ranní vyjelo z Protivína, půvabného krajského města, sedm jezdců severním směrem. Byli to vesměs důstojníci pátého hulánského pluku. Nedaleko za nimi jel uzavřený kočár. Mlčky cválali po silnici, jsouce rozděleni na dvé, kouříce cigaretty a pohlížejíce lhostejně kolem sebe do ranní přírody. Vyjížďka jejich byla podivnou. Nebylo pozorovati mezi nimi ani živé zábavy, za níž by snad tak záhy opouštěli město, ani zájem pro krásy přírody, dýchající všemi půvaby a otevírající se do nedohledna jejich zrakům. Jakási vážnosť tkvěla ve všech tvářích, a ta nedopouštěla popustiti úzdu rozjaření sebe menšímu.

Asi půl hodiny od města zahnuli se silnice na polní cestu. Bylo jim jeti řadou za sebou. V čele jel starší již, ale dosud statný plukovní lékař. Jeho kůň, nezvyklý asi příliš vyjížďkám, klopýtal každé chvíle k nevelké radosti svého pána.

„Co děláš, Reku?“ ozval se konečně nevrle. „Naposled mne tu ještě někde složíš mezi kamení. Proto jsem, můj drahý, nevyjel! Ostatně, pánové,“ pokračoval zvýšeným hlasem k ostatním, „pokládám nejistý chod svého koně za znamení, abychom od další jízdy upustili. Vraťme se“.

„Jen račte jeti dále, budeme hned na místě,“ ozval se zvučný hlas mladého poručíka, jenž jel hned za ním.

„Jak chcete. Nabídl jsem vám svých služeb, jest mi tedy poslechnouti. Ale uvidíte, že by bylo lépe, kdybyste dle mé rady se řídili.“

Nikdo mu neodpovídal, a proto hleděl si dále svého koně. Za

okamžik úvoz stoupal, a jezdci vyjeli na širou pastvinu, již prorýval dosti široký potok. Asi po pěti stech krocích vjeli do březového háje, berouce se neustále po břehu potoka. Cesta tu byla pohodlná, a dusot kopyt ztrácel se ve měkkém pažitě. Po nějaké chvíli šířila se cesta, a před jejich zrakoma objevila se rozkošná lesní mýtina, obklopená kolem do kola svěžími zelenými korunami bělokorých bříz.

Jsme na místě, pánové," pravil snědý, vysoký nadporučík Vacík a seskočil první s koně. Ostatní učinili totéž a odváděli koně stranou, aby je přivázali. Pak se vrátili a rozstoupili se opět na dvé. Uprostřed nich byl lékař, jenž nyní vyjímal z krabice všelijaké lékařské přístroje a obvazy, rovnaje si vše a pečlivě prohlížeje. Za okamžik snad neměl by na to času, jelikož bezpochyby naskytne se mu práce dosti obtížná. Možná, že mu bude léčiti jednoho, možná také že dva z důstojníků, kteří se dosud těší úplnému zdraví. Vyhlídnuta totiž mýtina — k souboji. —

Včera u večer vyzval hulánský poručík Hrdina na souboj svého druha, rytmistra hraběte Choryňského. Za sekundanty zvolil si nadporučíka Vacíka a poručíka Vojtěcha. Rytmistr Choryňski, rodem Polák, souboj přijal a k sekundantům Hrdinovým poslal své, rytmistra barona Zadruza a poručíka Valtra. Ti vyjednali společně místo souboje a vybrali zbraně. Byly to důstojnické revolvery. Aby souboj nenadělal v Protivíně mnoho hluku, určena k němu hodina ranní a odlehlé místo ve březovém háji, kam často vybraná společnost protivínská uchylovala se za parních letních dnů, aby se tam pobavila a osvěžila. Místo bylo velmi příhodné, poněvadž dle slov plukovního lékaře Veselského byla tam po ruce voda k umývání zbytečné krve, již páni důstojníci chtěli prolévati.

Sotva vše prohlédnuto, vyměřili sekundanti vzdálenost dvacíti kroků a určili stanoviště pro zápasníky. Doprostřed vzdálenosti hozen bílý šátek. Až tam směl každý z obou dojíti a střílet na svého nepřítele tak dlouho, dokud by nepadl. Protivníci zatím hotovili se k zápasu.

Shodili kabátce, odložili důstojnické čapky a čekali klidně, až budou sekundanti hotovi. Pátravými zraky měřili vzdálenost a tvářili se, či snažili se tváříti zcela lhostejnými.

Byli oba statní, odvážní. Poručík Hrdina byl vzorem vojáka. Přímý, postavy plné, při tom pružné a tváří kypících zdravím. Černý jeho zrak dodával jeho obličeji oduševnění. Stál vztýčen, ruce maje skříženy na prsou a rty pevně sevřeny. Nějaké bázně na něm viděti nebylo.

Jeho protivník, rytmistr Choryňski, kouřil ještě cigarettu. Byl štíhlejší než Hrdina a také jeho tvář měla zcela jiný výraz. Bylo v ní cosi ženského, změkčilého. Oči měl malé, sivé, nepokojně těkající, a zažloutlá jeho tvář prozrazovala pohnutí. Nedočkavě hleděl na sekundanty, pozoruje chvílemi lékaře.

Konečně vše bylo hotovo, a sekundanti vraceli se k oběma důstojníkům. Dle obyčejného způsobu vyzvali je ještě jedenkráte, aby se smířili. Místo odpovědi sáhal poručík Hrdina po revolveru.

„Kam se mám postaviti?" tázal se, chápaje se zbraně.

„Na tomto konci. Pan rytmistr zaujme místo tamto. První stříláte vy, pane rytmistře."

„Dobře," řekl tento suše a kráčel rychle na své místo. Sekun-

danti postavili se opodál. Lékař díval se na hodinky. Byly tři čtvrti na šest. O osmé musí býti ve vojenské nemocnici v Protivíně. Čas tedy, aby se vše záhy rozhodlo. Uschoval klidně hodinky a zadíval se na zápasiště. Protivníci stáli již proti sobě. Baron Zadruga dával právě znamení.

Ruce obou zápasníků se zvedly a namířily otvory revolverů proti sobě. Hrobové ticho zavládlo mezi přítomnými.

„Ruka rytmistrova se chvěje“, zašeptal chvatně nadporučík Vacík poručíku Vojtěchovi. Sotva dořekl, ozvala se rána. Z revolveru rytmistrova se zakouřilo, a poručík Hrdina sebou pohnul. Stál však dosud pevně.

„Levé rameno nepatrně zasáhnuto“ povídal sám sobě lékař a hleděl upjatě na poručíka. Na tuto ránu byl žádostiv. Znal Hrdinu jako výtečného střelce i příčiny, proč byl souboj konán; domníval se, že bude mířiti co nejsprávněji, bezpochyby na srdce. Okamžik mířil poručík, blíže se volně ku protivníku, jenž měl zbraň připravenou ke druhému výstřelu. Pak to zahučelo lesem. Rytmistr hrabě Choryňski sklesl k zemi.

Sekundanti i lékař spěchali rychle k němu. Také poručík Hrdina volně blížil se ke skupině. Na chvíli panovalo ticho. Lékař roztrhl košili rytmistrovu a pátravě hleděl na ránu zející na paži.

„Ruka v lokti úplně roztříštěna. Kule rozdrtila loketní kloub. Velmi zlá rána. Pan rytmistr buď bude na ruku tu vždy chromý, nebo musí mu býti odňata. Račte mi, pánové, podati vody.“

Vymyl ránu a odstraňoval roztříštěné části kostí. Zatím co se zabýval s raněným rytmistrem, přistoupili sekundanti k Hrdinovi. Byl nyní poněkud bledý, ale stejně vážný.

„Krvácíš na rameni“, pravil mu nadporučík Vacík.

„Jest to jenom nepatrné. Počkám, až bude doktor hotov. Necítím žádných bolestí.“

„Mířil jsi dlouho. Myslil jsem, že se snad stane něco horšího,“ podotknul druhý sekundant Vojtěch.

„Domníval jsi se, že ho zabiju? Mohl jsem, jsem si jist, že bych nechybil. Ale nechtěl jsem, neboť nesouhlasím v zásadě se soubojem, musil jsem však říditi se všeobecným zvykem důstojnickým, když jinak obhájiti jsem se nemohl. Jeho chromá ruka bude ho provázeti jako nesmazatelné znamení jeho nízké mysli. Vymyj mi ránu poněkud, pojedeme domů.“

Za pomoci poručíka Vojtěcha vymyl si ránu na rameni. Lékař na okamžik pozvednuv hlavu, spatřil to a přiskočil k němu.

„Věděl jsem, že jest rameno jenom nepatrně škrábnuto. Pan rytmistr nebyl tak klidný jako vy. Počkejte, dám vám hned náplast. Za týden nebudete míti ani známky. Hůře bude panu hraběti. Poleží si aspoň půl roku, a pak mu nastane pravé trápení. Takový hezký muž a kavalír bude na vždy mrzákem.“

Co pronášel svůj úsudek, připevnil obvazek. „Tak, jste hotov a můžete jeti. Pošlete sem kočár. Čeká před hájem.“

Vrátil se k raněnému rytmistrovi, jenž se probíral právě ze mdloby. Hrdina a jeho sekundanti rozloučili se se sekundanty rytmistrovými a vsednuvše na koně mírným klusem odjížděli s bojiště. Neuplynulo ani půl hodiny, co tam přijížděli, a nyní se již vraceli, ovšem se zcela jinými pocity. Všichni tři byli spokojeni. Hrdina, že dosáhl, co si byl

umínil, sekundanti, že poručík tak lehce vyváznul z hrozného nebezpečenství. Poslali kočár dále a pak ocitnuvše se na silnici, cvalem klusali k Protivínu: Nebylo ještě ani sedm hodin, když dorazili k prvním domům.

K jednomu z nich zabloudil Hrdinův zrak. Byl skvostnější ostatních a obklíčen vkusným parkem. Když dojeli až k němu, vyhrnula se záslona v krajním okně prvního poschodí. Radostný záblesk ozářil tvář poručíkovu. Spatřil tam dívčí hlavu, patřící pátravě na jezdce. Salutoval, a druzi jeho, byvše tím upozorněni, ohledli se. Salutovali též. Když poodjeli dále, obrátil se nadporučík Vacík s úsměvem k Hrdinovi.

„Slečna Agata nespala jistě celou noc," pravil vesele. „Pozoroval jsem hned, jak jsme jeli z města, poodhrnutou záslonu. Závidím ti."

„Nemáš čeho záviděti, spíše mne polituj," řekl Hrdina vážně s jakýmsi truchlivým výrazem ve svém hlasu.

„A proč? Což nedosáhl jsi toho, oč se jiní marně namáhali?"

„Tím hůře pro mne i pro ni. Zbavil jsem ji i sebe darmo klidu snad na vždycky. Neboť ona skvrna, již mi Choryňski vmetl ve tvář, nemůže nikdy býti odstraněna. A dokud to se nestane, jest mi náklonnost Agatina jen příčinou palčivých výčitek, že jsem se dopustil něčeho nedovoleného."

„Ach, ty jsi zbytečně útlocitným. Urážku Choryňského smyl jsi jeho krví; více či méně svět od důstojníka nežádá. A miluje-li tě slečna Agata upřímně, nebude dbáti malicherností tak pošetilých, jež ty či člověk některý proti tobě zaujatý pokládá za snížení."

„Milý příteli, tobě se snadno mluví. Ale tu," a při tom ukázal Hrdina na prsa, „věc taková pálí jako oheň. Nebudu nikdy šťasten, dokud to tam bude tkvíti. Lépe bude, když zanesu ten svůj neklid někam jinam. Tu bych darmo muka svá ještě rozmnožoval. Půjdu před polednem k jenerálovi."

„Snad nechceš žádati o přeložení?" tázal se udiveně poručík Vojtěch.

„Zcela jistě. Marně bys mne přemlouval. Rozhodnul jsem se k tomu dnes v noci. Ale hle, již jsme u kasáren. Děkuji vám, přátelé, za vaši ochotu. Snad již nikdy vás nebudu obtěžovati. O polednách setkáme se v kasině. Zatím s Bohem."

Potřásl oběma důstojníkům ruku a seskočiv, odevzdal koně hulánovi. Pak zamířil ulicí ku svému bytu. Před polednem vycházel v parádní uniformě a ubíral se k domu jenerálovu. Z obecenstva někteří již nyní pátravě naň hleděli. Pověst o souboji, byť zahalena rozličnými pověstmi a vymyšlenými přídavky vyzdobena, kolovala již městem.

Pevným krokem vešel k jenerálovi. Nalezl ho ve společnosti adjutanta, hovořícího právě o konaném souboji. Spatřiv poručíka vstal a kráčel mu rychle vstříc.

„Vy jste zdráv?" tázal se s účastí.

„Zdráv, excelencí. Přicházím za jakousi prosbou."

Jenerál díval se mu otevřeně, při tom však upřímě do očí.

„Umíte výborně střílet, pane poručíku. Bojím se, aby vám tato zručnost nepřekážela. Než, pojďte se mnou."

Pokynul adjutantovi, aby posečkal, pak zavedl Hrdinu do salonu. Tu se ho nejprve vyptával na podrobnosti souboje a jeho příčiny a po-

zorně poslouchal klidný výklad poručíkův. Když pak uslyšel jeho prosbu o přeložení, poněkud svraštil čelo a zamyslil se.

„Jest to nemilá věc," pravil po chvíli. „Musím vrchnímu velitelství oznámiti příčinu. Dovedu posouditi vaše postavení. Ale pan rytmistr má mnoho přátel. Vynasnažím se dle svých sil, abych vás přesvědčil o své náklonnosti."

Hrdina poděkoval a odcházel k důstojnickému kasinu. Sotva otevřel dvéře, rozlehl se hlahol a volání na jeho počest. V kasině obědvali sami mladí důstojníci, dosud svobodní. Ty zajímal souboj Hrdinův s Choryňským tím více, čím zajímavější byla jeho příčina a čím více milovali poručíka než rytmistra. Hrdina s úsměvem podával každému ruku, děkuje krátce za přání jemu sdělovaná, že tak šťastně vyváznul ze souboje a obhájil svou napadenou čest. Uprostřed veselí a volání souhlasu i podivení bylo přítomnému sekundantu Vacíkovi vyprávěti celý průběh souboje, a chvály nebylo konce.

Hrdina přijímal tyto důkazy přátelské lásky s úsměvem sice, ale srdce jeho nebylo s to, aby se rozehřálo. On vzpomínal věcí předešlých a ty nemohl tak snadno vypuditi ze srdce, ba ani nedoufal, že se tak stane. Záhy přese vše přemlouvání svých druhů opustil kasino a zamyšlen bral se ku svému obydlí. Tam usednuv počal přemítati o postavení, v němž se ocitl. Truchlivý výraz rozestřel se na jeho tváři, a zrak smutně hleděl před sebe. Přikvačily naň zlé chmury, a ty mu odnesly pokoj a ještě něco, což jej činilo neskonale více nešťastným.

* * *

Souboj Hrdinův s hrabětem Choryňským vzrušil všechny vrstvy Protivína. Nejrůznější domněnky kolovaly o jeho průběhu a příčinách, ale pravá příčina byla tato. V Protivíně usadila se před několika lety vdova po presidentu krajského soudu paní Albina Podhorská se svou osmnáctiletou dcerou Agatou. Obývala v domě na počátku města, stojícím uprostřed vkusně zařízeného parku. Toto vdovské sídlo své zařídila s velikou nádherou a vybraným vkusem, tak že činilo dojem rozkošného zámečku.

Jsouc rozenou šlechtičnou, počala dle starých tradic svého otcovského domu žíti uprostřed vybrané společnosti protivínské, poskytujíc svým hostům příležitosti k domácím pěkným zábavám, při nichž neopomenula ničeho, co by lesk a vážnost domu jejího zvýšilo. Každého dne vyjížděla se svou dcerou ve skvostné ekypáži, aby mohla se pochlubiti svým vkusným ústrojem a Agatou. Její dcera vzrůstem vysoká a lepá, mohla býti každému umělci vzorem skutečné krásy. Čítala při svém příchodu do Protivína osmnáct let, a sličnost její stoupala každým rokem. Žádná z dcer bohatých měšťanů, úředníků a sousedních statkářů nemohla býti přirovnána k tomuto děvčeti, zářícímu všemi půvaby, jež přirozenost mladosti uděluje.

Její krása zvýšována byla přednostmi ducha. Ač byla bohatou, chováním svým nikdy toho nedávala na jevo. Spíše zírala skromnost z jejího chování. Nabyvši ve mládí bohatých vědomostí, nepovažovala ani při své dospělosti za zbytečné tráviti ve prázdných hodinách při knize. Nečetla pouze romány, jimiž by obrazotvornost její se dráždila a mysl zabývala se malichernými sny. Sáhala stejně ráda po knize vědecké jako zábavné, věnujíc každé náležitou pozornost. Proto také

ráda se bavila o věcech vážných, o zjevech společenských, umlkajíc, kdykoliv se ve společnostech hovor obrátil na každodenní klepy a zbytečné malichernosti.

Ku společnosti, jež se v saloně její matky scházela, necítila zvláštní náklonnosti. Byly to po většině dámy málo vzdělané, které nejraději se bavily na účet jiných, jež považovaly za sobě nerovné. Paní jenerálová ve své pýše domnívala se zaujímati v jejich kruhu první místo a nikterak se tím netajila, mluvíc o každém s vysoka a s přídechem pohrdání. Paní presidentová, ačkoliv toho nikdy zřejmě nepověděla, přece neopomenula dáti na jevo, že ji to uráží, považujíc se za rovnou paní jenerálové. Paní hejtmanová znala poměry každého úředníka a svým ostrým jazykem neušetřila ani nejtajnějších slabostí jejich domácností. A tak po většině všechny závodily spolu o přednost, zachovávajíce úlisnou příchylnost a po straně tepajíce vady jiných.

Dny, v nichž paní Albína přijímala hosty, pokládala Agata za trpký přívěsek svého spokojeného života a jen k vůli matce snažila se tiše vydržeti mezi hostmi. Oddechla si vždy, když se dvéře za poslední návštěvou zavřely, a mohla volně vyjíti si do parku neb usednouti k pianu a zaplašiti nepříjemné dojmy, jichž si po čas návštěvy nastrádala.

Lépe bylo když matka nebo některá ze přítelkyň ji navštěvujících pořádala zábavu. Tu se sešla větší společnost, do níž byli zváni také důstojníci a úředníci. Byli mezi nimi někteří, kteří dovedli jinak se baviti než lesklými slovy a prázdným lichocením. V těch chvílích oživovala tvář Agaty, a tichá jindy dívka stávala se čilou a duchaplnou. Štiplavé poznámky paní hejtmanové, sice po straně pronášené, přičítaly to náklonnosti Agatině ku mladým pánům, ve skutečnosti však nemohlo Agatě vytýkáno býti nic podobného.

Zvláště poručík Hrdina, jenž byl do Protivína z Vídně přeložen a v zimě o domácím plesu k paní Podhorské uveden, dovedl brzy získati si plnou důvěru Agatinu. Jeho zevnějšek svědčil již o mužnosti a poctivosti. V hovoru s ním pak poznala Agata, že jest mužem ryzí povahy a nevšední vzdělanosti. Považuje svůj stav za velice čestný, snažil se, aby neustálým vzděláváním stal se tohoto stavu hodným. Mezi důstojnictvem požíval brzy úplné důvěry a úcty, u představených obliby. Nikdy však se tím nestal marnivým, ponechávaje své přednosti sám pro sebe. Tím se stalo, že ho považovali za nesmělého. Nesnažil se to vyvrátiti, ale ve svém obyčejném způsobu života stranil se všeho, co by ho bylo mohlo vtrhnouti do vírů hlučných, bezvýznamných zábav.

Agata majíc příležitosť poznati jeho povahu, cítila se záhy k němu připoutána svazkem neobmezeně důvěry a náklonnosti. Ráda se s ním bavila a ani nesnažila se zakryti před ostatními, že jest jí milejší ostatních. Hrdina, ačkoli si byl vědom velikých rozdílů, které mezi ním a Agatou byly ve příčině jmění a postavení, přece považoval za zcela přirozené, že Agata vyhledávala jeho společnosti. Snad jako dcera domácí paní se snaží, aby všichni, tedy také obyčejný poručík, se bavili. A pak nemohl odolati zvláštnímu kouzlu, které ho k Agatě poutalo a vábilo.

Náhodou umínilo si té zimy několik vynikajících dám protivínských následovati příkladu paní Podhorské a pořádaly jedna po druhé domácí plesy a zábavy. Na všechny zváni také důstojníci, a do všech

dostavila se i Agata s matkou. Při těch příležitostech nabývala důvěra mezi poručíkem a Agatou stále nových příčin, stávajíc se čím dále tím více užší a přátelštější.

Agata tím více na zábavách těch toužila po společnosti Hrdinově, čím obtížnější stávala se jí dotěravosť rytmistra hraběte Choryňského. Choryňski na podzim ovdověl. Stráviv několik měsíců v ústraní, objevil se pojednou opět v zábavách. Zpočátku byl zdrželivým, aby snad neporušil povinný, dle všeho jemu velmi obtížný čas smutku. Od nějakého času však bylo z jeho jednání zřejmo, že se míní opět oženiti. Za budoucí svou paní vyhlédnul si Agatu. Úmysl svůj dával na jevo tak okázalým způsobem, že to nemohlo zůstati tajno ani paní Albíny, ani Agaty.

Paní Albína dosud nezmínila se dceři o výsledku svého pozorování. Nespěchala na to, aby se Agata vdala, milujíc ji jednak mnoho a doufajíc, že je dosti času přemýšleti na sňatek. Lichotilo jí však, že se o dceru uchází šlechtic. Nemohla se zbaviti vzpomínek, že i ona byla šlechtičnou, a ráda by byla opět dostala dceru do oné společnosti, z níž sama vyšla. Ostatně spoléhala na dobré vychování Agatino, že v rozhodné době nebude se rozpakovati uposlechnouti matčina přání.

Ne tak lhostejně pohlížela na to Agata. Jsouc citlivou od útlého mládí, dovedla uhodnouti tajné touhy matčiny. To ji plnilo nejrůznějšími obavami. Milovala matku a lekala se, že by ji snad mohla někdy podrážditi odporem. K rytmistrovi cítila hned od prvého setkání nechuť, stoupající konečně až v tajnou nenávisť. Byla jí protivnou jeho žlutá, odporná tvář a těkající pohled sivých oček. K tomu prozrazoval při urozeném svém původu nevzdělanosť dosti značnou a při něm, šlechtici, téměř nevysvětlitelnou. Mimo vědomosti, týkající se jeho stavu, ovšem ne mnohé, nedovedl hovořiti o ničem, leda o pikantních věcech a milostných zápletkách. To ovšem snižovalo jej v očích Agaty tou měrou, že se rozhodla zcela vážně dáti mu na jevo svou nechuť k tomu. Snažila se to též učiniti proto dříve, aby ji snad u matky nepředešel a neobdržel její svolení.

Hledala k tomu příležitosti dosti dlouho, nežli se jí naskytla, poněvadž bez příčiny jej urážeti pokládala za sebe nehodno.

Až když paní Albína pořádala poslední „zimní“ zábavu ve svých salonech, rytmistr sám jí přišel vstříc. Bylo již jaro, počasí však nebylo zábavám venku dosud příznivo. Proto hosté bavili se v prostranném sále rozmanitým způsobem. Konečně mladší páni a svobodné dámy umínili si podívati se na okamžik do parku. Ostatní usedli kolem domácí paní, aby použili vzdálenosti „mladých“ k důvěrnějšímu hovoru.

Agata kráčela po boku dcery páně presidentovy, jíž slíbila ukázati místo, na němž kvetou v parku hojně fialky. Sotva sešly se schodů, připojil se k nim rytmistr.

„Dámy dovolí“, pravil dvorně, „abych jim směl býti průvodcem“.

Dívky kývnutím hlavy svolovaly. Vešly do parku téměř mlčíce. Rytmistr snažil se zapřísti hovor, nedařilo se mu však valně. Nedostával odpovědi, poněvadž slečna Emma presidentova byla dosud velmi mladá, aby byla dovedla odpovídati na jeho dvojaté otázky, a čekala, až počne Agata. Jelikož tato mlčela, mlčela též. Rytmistr počínal upadati v rozpaky, když došli hledaného místa. Agata ukázala své společnici na modrající se v trávě kvítky. Sama však netrhala, nýbrž stanula na stezce. Té příležitosti uchopil se Choryňski a natrhal ky-

tičku. Políbiv ji tak, že to musila Agata pozorovati, přinášel ji a nabízel s hlubokou poklonou.

„Děkuji vám, pane hrabě," řekla Agata chladně, „nemiluji fialek. A pak nerada bych dávala příčiny rozličným lidem k rozličnému podezření".

Rytmistr pohleděl na ni překvapen, a tvář jeho zrudla hněvem.

„Chcete tím bezpochyby říci, slečno, ještě více," pravil tlumeně. „Pozoruji, že se mně okázale vyhýbáte, ačkoliv ku každému tak si nepočínáte."

„Pane rytmistře, smím snad činiti, co mi libo. Vyhýbám-li se vám, nevyhledávejte mne, a ušetříte si pro budoucnost podobných výstupů. Poslední vaše poznámka jest pro mne urážkou, na niž neodpovím."

S hlavou vztýčenou, bledá, chvějíc se hněvem, poodcházela dále na znamení, že si nepřeje více jeho společnosti. Hleděl chvíli za ní všecek zmaten a podrážděn. Pak se zasmál a odcházel opačnou stranou. Po několika krocích potkal poručíka Hrdinu, přicházejícího mu klidně vstříc. Změřil jej pohledem plným zloby a povídal cosi sám sobě, čemu poručík nemohl rozuměti. Byl udiven, neboť vyčetl z tváře rytmistrovy netajený hněv, a nebyl si ničeho vědom, čím by byl toho zavinil. Učiniv několik kroků, spatřil Agatu. V hlavě se mu rozbřesklo. Bezpochyby jest ona příčinou rytmistrova hněvu. Jakási radost se ho zmocnila. Přistoupil blíže. Agata vidouc ho, usmála se a patřila mu vesele vstříc.

„Probůh, slečno, co se stalo panu rytmistrovi?" tázal se poručík. „Potkal mne a změřil mne pohledem plným nenávisti."

„Učila jsem pana rytmistra, jak se má ke mně chovati. Jeho dotěravost popouzela mne již dlouho. Vy jste tedy také odnesl část jeho nelibosti?"

„Bohužel, či bohudík, ano. Nyní se nechám rád třebas několikráte pohrdavě změřiti, věda, co je toho příčinou."

V jeho zraku zrcadlila se čistá radost ze sdělené zprávy. Agata mu rozuměla, a lehýnká červeň rozšířila se jí po bělounkém čele. Byla by mu ráda odpověděla, ale cítila pojednou jakousi tíseň, dosud nepoznanou. Dříve tak volně a bez ostychu se s ním bavívala, a nyní jí slova vázla v hrdle. Marně hledala, co by mu odpověděla. Pozoroval její rozpaky a sám v ně také upadal. Co jen se to tak náhle stalo? Agata obrátila k němu po chvíli zrak, a jejich pohledy se setkaly. V té chvíli si porozuměli, byť slovy nepověděli si ničeho.

„Odpusťte, slečno, otáži-li se na něco," pravil poručík vážně. „Tolik rád s vámi hovořím a nevím, jestli snad i já nejsem dotíravým. Račte mi to říci upřímně."

Usmála se naň a zavrtěla hlavou. „Vy? Buďte bez starostí. Nemusím vás snad ujišťovati svou úctou a svou..."

Hledala nějakého výrazu a nemohla ho nalézti. Jeden sice neustále tkvěl jí na rtech, ale to říci přece váhala, přece nechtěla, byť mohla jím nejlépe označiti, po čem toužila. Neptal se jí dále. Pochopil její rozpaky a nechtěl jich nešetrně množiti. Věděl dosti a byl blažen.

„Děkuji vám, slečno," pravil vroucně. „Buďte ujištěna, že jsem nyní úplně spokojen a šťasten."

Zářící její pohled byl mu odpovědí.

„Pojďme vstříc Emmě," pravila vesele, „aby ničeho netušila".

Šťastni a blaženě vzrušeni došli dcery presidentovy a s ní vra-

celi se do domu. Hrdina hovořil po většině s Emmou. Zatím Agata přemýšlela, co se asi nyní stane. Domnívala se, že snad rytmistr odešel ze zábavy. Matka dojista se ho tázala po příčině jeho nenadálého odchodu, a tu se dověděla, kterak ona, Agata, ho odbyla. Bylo jí to dosti nemilé, že způsobí matce trpké chvíle, konečně však si myslila, že by se tento okamžik dostavil dříve nebo později. Byla připravena na vše, třeba opakovati před matkou rytmistrovi svůj výrok.

Ku svému udivení spatřila rytmistra v kruhu dám vesele hovořícího. Když vstoupila s poručíkem, hlasitě se rozesmál. Nikdo nepozoroval, čemu se směje, jelikož právě hovořeno o čemsi zábavném. Agata však a poručík věděli, proč se směje. Ale zcela lhostejně šli mimo a usadili se v jiné skupině mladších hostí.

Zábava prodloužila se dlouho do noci. Nenaskytla se však více příležitosť, aby rytmistr nebo poručík mohli s Agatou důvěrněji hovořiti. Zábava byla všeobecná, rozjařená a strhla všechny ve vír smíchu a dobré nálady. Přes to Choryňski neopomenul občas pátravě stíhati pohledy Agaty a poručíka a dávati na jevo své podezření a svůj výsměch. Za veselého hlaholu rozcházeli se hosté z poslední zábavy, slibujíce si, že na letních zábavách opět se shledají. Všichni rozloučili se vřele s hostitelkou, děkujíce jí za připravení tak rozkošného dne. Když rytmistr líbal ruku paní Podhorské, pravil významně:

„Doufám, milostivá paní, že mi bude popřáno složiti někdy svou poklonu. Neboť důvěřuji pevně, že vy ráčíte ke mně chovati mnohem více náklonnosti, nežli slečna Agata."

Paní Podhorská pohleděla naň udiveně nevědouc, co tím chce říci.

„Doufám, pane hrabě, že ani má dcera nedala vám pochybovati o své úctě k vám," pravila vážně.

Rytmistr se usmál. „Snad, milostivá paní, snad také ne. Ostatně jsem přesvědčen, že každé nedorozumění časem zmizí, a přeji si toho tím vroucněji, čím více se cítím připoután k vašemu domu."

Uklonil se a odcházel. Paní Albína nemohla se dočkati, až všichni hosté odejdou. Jakmile se tak stalo, zavolala Agatu.

„Co jsi měla s rytmistrem Choryňským? Mluvil ke mně o tobě tak podivně, že se musím domnívati, jakobys byla zapomněla na slušnosť."

„Nikoliv, matinko," bránila se vřele Agata tuše, že rozhodný okamžik nadešel. „Rytmistr byl ke mně již delší čas a zvláště dnes tak dotíravým, že jsem mu to pověděla. Ostatně mohu tě ujistiti, že mimo šlechtické jméno nemá ničeho, co by o něm svědčilo jako o šlechtici. Jest mi odporným a nyní to ví."

Zamračeně poslouchala ji paní Albína. Viděla, že dcera počíná její záměry s rytmistrem křižovati. To však nemohlo a nesmělo býti. Poněvadž již bylo hodně pozdě, nechtěla o tom hovořiti. Umínila si však, že nazejtří s ní vážně promluví.

„Zarmucuješ, mne Agato", pravila jen, „a doufám, že to vše, co jsi pravila, řekla jsi jen z nerozvážlivosti. Zítra o tom více promluvíme. Nyní jdi již do své ložnice a přemýšlej o tom."

Agata matky sice uposlechla, přemýšlela dlouho, ale výsledek přemyšlení byl neustále týž. Nenáviděla Choryňského a vzpomínala na poručíka. Ani příštího dne nemluvila jinak, ačkoliv tím paní Albínu velice pohněvala. Domlouvala dceři, připomínala bohatství a postavení

rytmistrovo, ale vše marně. S pláčem prohlásila Agata, že na rytmistra mysliti nechce a nebude.

Paní Podhorská milovala dceru vřele, a pláč její na okamžik ji odzbrojil. Ustála tedy, nezříkajíc se nikterak provedení svého záměru. Časem se Agata změní, a ona bude působiti co nejhorlivěji, by se změnila. Jest to okamžitá vášeň, která ponenáhlu vymizí. Pak bude míti rytmistr opět naději napraviti, co se pokazilo.

Následující dnové však ukázali, že to bude trpký kus práce. Kdykoliv se k nim rytmistr na vyjížďce připojil a vedle kočáru klusal, byla nucena sama hovořiti. Agata seděla mlčky a patřila lhostejně před sebe. Jakmile rytmistr se rozloučil a odejel, oddychla si a tiše poslouchala matčiny výčitky, že jest nezpůsobnou, nerozumnou dívkou, která nedovede pochopiti svého štěstí.

Několikráte připojil se k nim také poručík Hrdina, jenž jakoby náhodou se s nimi byl potkal. Tu rozjasnila se tvář Agatina, a ona vesele se smála žertujíc a neunavně hovoříc. Paní Albíně bylo to podezřelým, neměla však dosud žádné jistoty, aby mohla pronésti své podezření. Než mohla tak učiniti, sběhlo se cosi, co ji učinilo dokonale nešťastnou.

Kroužek důstojníků pořádal výlet do lesa, jehož se účastnila všecka vznešená protivínská společnost. Objednána vojenská hudba, jež hrála ve přestávkách umělecké skladby. Když se společnost rozjařila, učiněn návrh k tanci, jenž se potkal se souhlasem valné většiny.

Agata seděla po boku své matky, jež se bavila s několika paními opodál ostatní společnosti. Jakmile dáno znamení k tanci, spatřila Agata blížiti se z různých stran rytmistra Choryňského a poručíka Hrdinu. Bylo jí jaksi úzko, a neznámá tíseň ji naplnila. Jdou pro ni oba zároveň, který ustoupí? Poručík pozoroval dobře rytmistra a zostřiv krok ocitl se u Agaty o okamžik dříve.

Obrátil se s prosbou o dovolení k paní Albíně. Než mohla odpovědíti, pronášel rytmistr již tutéž prosbu. Váhala nyní, komu je dáti dříve. Rytmistra by bývala nerada odmítla, poručíka opět urazila.

„Nevím skutečně, pánové, kdo z vás byl dříve," pravila rozpačitě.

„Ale matinko," podotkla Agata rychle, „pan poručík Hrdina žádal tě přece dříve."

„Pakli tomu tak," pravila paní Podhorská nesměle, „tož musí pan hrabě odpustiti."

„Milerád, milostivá paní," řekl tento hrdě, „poněvadž nechci na roveň se stavěti se člověkem původu nectného."

Všichni stanuli jak ohromeni. Slyšeli tu urážku tak velikou, že nepochybovali o hroznych jejích následcích. Agata zbledla a se stajeným dechem pohleděla na poručíka. I tvář jeho byla sněhobílá a pěsti jeho byly sevřeny. Jen okamžik mlčel.

„Pane rytmistře," tázal se hroznym hlasem, „koho jste myslil tím člověkem původu nectného?"

„Koho?" odpověděl se špatně tajemnou zlobou. „Vám to snad nemusím povídati. Neboť kdo nemá otce, nemůže činiti nároků na čestné postavení ve společnosti."

Uklonil se a odcházel. Tvář poručíkova zesinala. „Račte odpustiti, milostivá paní," vynutil ze sebe, „že nemohu použiti vašeho laskavého

dovolení. Nebudu tančiti. S panem rytmistrem budu se rovnati jindy a jinak.“

Také se uklonil a kvapně zamířil ke stanovišti, kde huláni třežili koně důstojníkův. Vyskočiv na svého koně tryskem odjížděl. Avšak odjezdem nezamezil, aby se pověst o výstupu mezi ním a rytmistrem nerozšířila. V malé chvíli věděli o tom všichni, a živá dosud zábava rázem umlkla. Zvláště pak, když objevil se kočár paní Albíny, a ona kvapně se rozloučivši s Agatou odjížděla, dovršen byl zmatek mezi výletníky. Nikdo nevěděl pravé příčiny všeho toho, a nejrozmanitější domněnky kolovaly mezi přítomnými. Rytmistr nějakou chvíli se ještě procházel a snažil se zdáti se úplně lhostejným. Pak také vsedal a odjížděl.

Smutně skončil výlet tak pěkně začínající. Příštího dne měl dohru. Hned u večer, když důstojníci přijeli do Protivína, vyhledal Hrdina sekundanty a poslal je k Choryňskému, který také sekundanty opatřil. Ráno konal se souboj. Hrdina potrestal vinníka, poněvadž jinak nemohl nežli soubojem, ač sám vycházel z toho stanoviska, že souboj u vojska obvyklý není nikterak výkvětem lidskosti a snahy po šlechetném zadostučinění. Tím však nedovedl smazati, co protivník jeho pronesl.

(Pokračování.)

Na březích Baltu.

Črty z cest.

Píše **Vojtěch Pakosta.**

Okružnice moje cestovní, zaplacené ve „slovanské Praze“ — „říšskými markami“, vzrostly mně tentokráte v objemnou knížku, čítající dvaadvacet listů — kouponů. Byly tu zastoupeny všecky barvy: chlebová, již bych nazval demokratickou, dobře se srovnávala s barvou žlutou — aristokratickou, a obě snášely mezi sebou trpělivě zelenou, v níž pořizují si lístky jízdní často lidé, o kterých nelze někdy ani přibližně říci, náležejí-li k prvnějším nebo k druhým.

První listy této směsice barev vyznačovaly mi určitou „maršrutu“: Do metropole saské na Labi, do Babylona na Sprévě, jakož i čekárnu všech po nové vlasti zámořské toužících — daleký Hamburk. Potom teprve mělo dojíti na ostatní listy — většinou žluté, zaručující mně dopravu ku břehům dalekého, bouřného Baltu, a po něm do Dánska atd. — Než, nechci předbíhati a povím všecko pěkně po pořádku.

Cesta z Prahy do Drážďan považuje se právem v naší době rychlé komunikace za pouhý výlet. Zajímava jest však cesta ta vždycky, ať ji konáme po dráze nebo po Labi. Hornaté, romantické břehy polabské se strmými bastillami skal nejrůznějších útvarův a s bujnou vegetací, čilý život na českém veletoku, vůbec celý tento pás — saské Švýcarsko nazvaný — dovede krásami svými upoutati zrak po celou cestu.

Hlavnímu městu Sas nelze upříti značného pokroku, jakýž učinilo v posledních letech novými stavbami, úpravou ulic a ve mnohém jiném a jiném směru.

Kdo zná již ze dřívějších svých návštěv Drážďany se světovou jejich obrazárnou, čítající přes 2000 uměleckých děl, zelené sklepení

ve Zvingru s bohatými sbírkami, rád navštíví tyto nejjasnější body hlavního města saského opět i po letech. Z nových monumentálních ozdob Drážďanských zasluhuje zvláštní zmínky nádherný pomník postavený králi saskému Janovi r. 1889. Pomník ten představuje krále Jana na komoni jako knížete pokoje. Hlava jeho jest nepokryta, tělo zahaleno ve královský plášť, pravice třímá žezlo. Podstavec, jenž zaujímá rozsáhlý prostor, záleží ze tří částí, nad sebou se zdvihajících; z nich obě horní jsou z bronzu, basis celého pomníku pak z lužického syenitu. Velikostí, uměleckým provedením, zvláště významnou ornamentikou kandelábrů a svými reliefy jest pomník ten dílo vskutku mistrovské, jakým nemůže se tak snadno vykázati jiné hlavní město.

K seznání blízkého okolí Drážďan dobře poslouží tramway. Po ní ocitneme se v 15 minutách v utěšeném Waldschlösschenu. Odtud, abychom příjemně strávili odpoledne, můžeme po pěkné silnici pěšky navštíviti lázeňské místo „u Bílého jelena“, kde jest proslulý lečebný ústav Dra. Lahmanna. Celé zařízení vzduchového léčení má mnohé zajímavé stránky. Lázeňské toto zátiší obklopuje jehličnatý les. Tu spatřujeme menší a větší altany s nábytkem. Choří tráví v nich větší část dne na čerstvém vzduchu. Opodál nich jsou lůžka, kde za noci též spávají.

Takou kuru možno ovšem prováděti pouze za dnů a nocí teplých. Zajisté by se jí nikdo nepodrobil v den také nepohody, jakou jsem měl ku př. já na cestě z Drážďan do Berlína. Pršelo toho dne nepřetržitě, bylo sychravo jako v říjnu, ač bylo dne 16. července. A k tomu ta jednotvárná, unavující planina mezi Drážďany a Berlínem! Prušáci sami ji nazývají „Sandbüchse“, ačkoli se neradi přiznávají ku svým nedostatkům a líčívají vše, co jest jejich a jich se týče, jako vzor všeliké dokonalosti, které není rovno pod sluncem.

Milionové město na Sprévě znal jsem již ze dřívějších cest, a proto jsem se v něm dlouho nezdržel. Znamenitější změny v letech posledních dle mého pozorování v Berlíně se nestaly. Stále totéž jednotvárné, v rovině se rozkládající vojenské ležení se širokými a nad míru dlouhými ulicemi! Z nich „Pod lipami“ (Berlínské korso), ulice Bedřichova a Karolinina jsou nejznamenitější. Cizinec dle těchto hlavních směrů snadno se v Berlíně orientuje. Hluku na ulicích berlínských natropí se více než by musilo býti. Ohlušivé zvonění tramwayí umlká jenom na několik hodin v noci, a dozvuk jeho zní cizinci v uších i ve spaní. Po vzoru berlínském nalézáme toto mučidlo sluchu lidského téměř ve všech větších městech německých, kde vůbec zavedena doprava tramwayová.

Berlín jest město rázu moderního; postrádaje větší řeky jakož i oné rozlohy vlnitého terrainu, jež značně zvyšuje krásu hlavních měst, jak nám doklad toho poskytuje Praha, unavuje svou jednotvárností, která jest tím větší, čím rozsáhlejší jest plocha, na které se rozkládá. Velkolepých staveb, jako chrámů, divadel, mostů atd. Berlín nemá; jediné některé brány a veřejné budovy, jako radnice, hôtel „Centrál“ (se 600 pokoji), nádherný bazár, vedoucí z ulice Bedřichovy na korso „Pod lipami,“ překvapují svými ohromnými rozměry. Znamenitější chrámy katolické jsou v Berlíně dva: sv. Hedviky, pozoruhodná rotunda, a sv. Michala; protestantské kostely většinou z cihel zbudované a neomítnuté ničím nevynikají.

Nejživější ruch velkoměstský zavládá v Berlíně „Pod lipami“,

zvláště ve zmíněném bazáru, v němž jest Panoptikum, těšící se velké přízni domácích i cizinců. Stálá společnost vlašských zpěváků a zpěvaček v národních krojích baví každodenně obecenstvo zpěvem a hudbou. —

Příjemně můžeme v Berlíně stráviti jedno dopoledne v „národní galerii“, kdež ve přízemku jsou umístěny pozoruhodné sbírky výtvarného umění, a v prvním patře bohatá obrazárna. Pravou ozdobou této jest originál Václava Brožíka: „Královské poselství“, jakož i nádherná práce Mackartova: „Holdování Kateřině Cornaro.“ Obraz Brožíkův byl prý galerii věnován od jistého mecenáše.

Však již se loučíme s Berlínem, a rychlík unáší nás ku svobodnému městu Hamburku. Ač urazíme 32 zeměp. míle, nenalézáme na celé té cestě v pravo ni v levo předmětu, na němž by naše oko se zálibou spočinulo. Širé lány polí střídají se se snivými lučinami, zádumčivými pastvisky a lady, na nichž zaleskne se zde onde větrem uhlazené vrboviště jakoby je polil vodou, tu a tam zjeví se některý osamělý keř nebo zakrslý strom. Vlak hučí a ujíždí plnou parou, jako by nás chtěl co nejdříve přenésti přes neutěšenou tu planinu. Jízda však trvá přece úplných pět hodin. Jednotvárnou jízdou unaveni s radostí vyskočíme, kdy nám v ohromném nádraží zazní k sluchu: „Hamburk“!...

„Hamburk! — Hamburk!“ — opakujeme si v duchu, nechtíce v prvním okamžiku ani uvěřiti, že jsme ve městě, o kterém jsme často slýchali a četli, spojujíce se jménem tím nejrůznější představy. Jsme dychtivi zvěděti, jak se osvědčí ve skutečnosti.

Město Hamburk děkuje bezpochyby původ svůj císaři Karlu Velkému, který tam r. 803 založil hrad Hamma-burg t. j. hrad v lese. Snad tam Karel nalezl již jakousi osadu, ale založením hradu byl položen trvalý základ k potomnímu městu. R. 823. slavil první arcibiskup Ansgar svůj vjezd do nově založeného města, které se od té doby stalo pevnou oporou šířícího se křesťanství. Hrabata holštýnská, pod jejichž nadvládou byl Hamburk, zejména Adolf III. a IV., vymohli městu četné svobody a privileje, které se staly počátky jeho samostatnosti. Ve století 13. město, jsouc členem Hansy, zmohutnělo četnými boji s Dány a Vendy. R. 1510. byl Hamburk od císaře Maximiliana I. prohlášen svobodným městem říšským, a r. 1529. provedena v něm reformace. Za třicetileté války zůstal Hamburk zcela ušetřen, což nemálo přispělo k jeho rozkvětu. Mor, rozličné vnitřní roztržky a vnější boje, zvláště s Dány, dusily na počátku XVIII. stol. volný jeho rozvoj. R. 1768. zřeklo se Dánsko smlouvou gottorpskou veškerých nároků na svou nadvládu, a blahobyt Hamburku v této době zkvetl značně zahájením svobodného spojení obchodního z Amerikou. Roku 1806. oblehli Hamburk Francouzové, a r. 1811. byl přivtělen k císařství francouzskému. Uzavření obchodního spojení s kontinentem, bezohledné spalování zboží anglického ať náleželo komukoli, zničily blahobyt města. Dne 12. března r. 1813. oblehli ruské posádky pod Tettenbornem město. Francouzové bombardovali Hamburk se strany ostrova Wilhelmsburku a již dne 30. května vtrhli do města. Předčasné vzbouření se Hamburčanů bylo krutě potrestáno. Oloupení banky o 11 $^1/_2$ millionu marek soukromého majetku, nesnesitelné kontribuce a rekvisice tvořily počátek nových útrap. O Štědrém dnu r. 1813. bylo několik tisíc chudších občanů z města vykázáno; přes 1100 podlehlo jich bídě a šířícím se nemocem a byli pochováni ve blízkém Ottenseenu. Teprve dne 30. května

opustili poslední Francouzi město. Škody, jichž utrpěl Hamburk od r. 1806. až do r. 1814., páčí se na 250 milionů marek.

Od těch dob zůstal Hamburk od vnějších nepřátel ušetřen,

Obrovský požár, trvající od 5. do 8. května r. 1842., vzniknuv v uličce zvané Deichstrasse, obrátil téměř třetinu Hamburku v popel a ssutiny a zbavil 20.000 lidí přístřeší; toto jakož i rozličné krise obchodní byly však jenom z části s to, aby na čas utlumily rozvoj města. Za nových politických změn v Německu dovedl Hamburk podržeti svou samosprávu a svobodu přístavní. Dne 15. října r. 1888. bylo město připojeno k německému spolku celnímu.

Netoliko bohatstvím, ale i krásou jest Hamburk pravou perlou mezi městy německými. Zvláště se severní strany jest pohled na město velice pěkný. K tomu hlavně přispívá řeka Alstra, která se na samém konci s říčkou Binnen vlévá do Labe a tvoří dvě velké nádrže, jež jasnou vodou a malebnými břehy činí dojem nejpěknějších jezer; menší z nich Binnen-Alster tvoří uprostřed města pěkné jezero, na jehož březích jsou nejelegantnější ulice a procházky hamburské, — Starý a Nový Jungferstieg a Alsterdamm. Hráz, po níž vede přes spojovací most dráha hambursko-altonská, odděluje vnitřní Alstru od zevní — Aussen-Alster, kteráž jest oné asi devětkrát rozsáhlejší.

Mezi tímto vodstvem a Labem ustlalo si svobodné hansovní město Hamburk s rozsáhlými předměstími sv. Jiřím a sv. Pavlem, nejznamenitější obchodní město na pevnině a co do velikosti druhé celé říše Německé s 518 tisíci obyvateli. Počítáme-li však v to i sousední města: Altonu, Ottenseen a Wandbeck, přiléhající k Hamburku asi tak jako Karlín ku Praze, může se veškerého obyvatelstva počítati na milion.

Vycházky po městě začínám od Alstry vnitřní; tak nejlépe možno se orientovati.

Nejdříve navštívíme obrazárnu, nazvanou „Kunsthale“, ve pěkné budově, teprve r. 1867. vystavené a r. 1885. značně rozšířené. Kromě děl starších mistrů, zvláště školy holandské, setkáváme se tu s cennými výtvory umělců moderních. Originál Mackartův: „Vjezd Karla V. do Antverp“, též v Praze druhdy vystavený, zabloudil až sem a zaujímá celou jednu stěnu. Maxův štětec zastoupen zde několikrát a poetická hloubka myšlénky, z prací jeho prokmitající, nalezla zde výraz ve „vražednici dítěte“, jakož i v obraze „Jeptiška“. — Výtvarné umění v prvním patře povznáší se málo nad prostřednost; patrno, že ve směru tomto jsou Hamburčané teprv v počátcích.

Chrám sv. Mikuláše, po osudném požáru ve slohu pozdější gotiky z pískovce znova vystavený od Angličana G. Scotta v l. 1846. — 1863., zaujímá svou výškou třetí místo mezi nejvyššími budovami v Evropě. Dosahuje věž jeho výše 144·2 m. (Kolínský dóm 156 m., St. Quentin v Rouenu 149 m. — chrám sv. Petra v Římě 143 a minstr strassburský 142 m.). Povšimnutí zasluhuje, že ohromný náklad k této monumentalní stavbě zjednán z větší části sbírkami týdenními, pouze po šilinku (59 kr.) odváděnými. Jak velice žádoucno bylo by zříditi podobné pravidelné sbírky na náš chrám Svatovítský! —

V městě světového obchodu neopomeneme se podívati též na bursu, kterou v moři plamenů podařilo se zachrániti. Málo nás zajímají na galeriích toho dne vyvěšené tendence obchodní: — „Berlín still, Londýn ruhig, Vídeň schwach, N. York spočátku unregelmässig,

Schluss fest“ atd., protože jim nerozumíme. Nás baví více nikdy neslýchaný hluk a šum a nevídaná vřava, doznívající vzhůru na galerii jako vlny burácejícího moře. V sále 23 m. vysokém a 800□ m. velkém hemží se pod námi jako v obrovském mraveništi na 5000 osob, vesměs mužův, a hlasy jejich splývají v nesrozumitelné temné vlnobití, které se netiší ani na okamžik. Přirovnávajíce bursu hamburskou k vídeňské, shledali jsme tuto pravou idyllou.

O málo méně než bursa překvapují vnitrozemce h a m b u r s k é p ř í s t a v y, jichž důkladnější prohlídka vyžadovala by několik dní času. Od mostu, zvaného „Kehrwiederbrücke“, dal jsem se převésti do „Veddehöftu“ a odtud putoval jsem na nábřeží Americké, ve kterém v hustém lese nesčetných stožárů odpočívají černí obři kteří několikráte již viděli Ameriku. Jeden z nich vypravovali právě k nové pouti do krajin zaoceánských, na kterou se měl vydati v několika dnech. Několik set osmáhlých matrosů obklopovalo obludu, lezli po ní jako pidimužíci a pomocí velikých jeřábů spouštěli objemné žoky zboží do jejích nenasytných útrob. Zaplativ 30 pfenigů vstupného, prohlédl jsem si prázdný koráb „Hammonii“; prohlídkou všech místností a celého vnitřního zařízení zdržíme se dobré půl hodiny.

Za této prohlídky byl jsem několikráte tázán, mám-li již přeplavní lístek do Ameriky? Hammonie měla totiž již za tři dny odjeti. Po záporné mé odpovědi raděno mi, bych si lístek co nejdříve opatřil v ulici Admirálské. Skutečně viděl jsem pak v této ulici za sklem avisa s lakonickými nápisy: „Zde lze zakoupiti přeplavní lístky do Ameriky, do Afriky, do Australie“ —. Právě tak jakoby to bylo u nás do Chuchle!

Při návratu do města byl by mne bezmála stihl osud Robinsonův. Přehlednuv totiž zelenou barvu svého parníku, vstoupil jsem na jiný a ten na místě, aby mě byl dovezl do Hamburku, vyklopil mne na jakémsi osamělém ostrově, odkud teprve asi za hodinu poštěstilo se mi odplouti pravým směrem. Jiné neštěstí se při tom nestalo. Snad to byl na mne trest, že jsem ještě neměl lístek do Ameriky! Ale proč do Ameriky? — Mně se dosud líbilo v Hamburku.

Měl jsem ve svém programu ještě dvě čísla: návštěvu výstavy a měst Altony a Ottenseenu.

Ve v ý s t a v ě strávil jsem příjemně celé jedno odpoledne. Těžko v tak úzkém rámci, jakým jest mé pojednání, podati obraz veliké živnostensko-průmyslové výstavy hamburské, konané v létě r. 1889. Výstavou měl dán býti výraz sblížení se Hamburku s Německem, jehož docileno ve příčině obchodní přivtělením jeho k německému celnímu spolku.

První obchodní město říše bylo po tu dobu od Německa v důležitém zájmu odtrženo a tvořilo ve příčině národo-hospodářské takořka samostatný stát. Vývoz do ciziny nepodléhal totiž celním poplatkům, kdežto na zboží do říše Německé vyváženém spočívalo břímě vysokých cel. V říjnu r. 1888. zbořeny dohodnutím tyto hradby. Pro domácí řemesla a průmysl byla tato událost hlasitým pokynem vystoupiti na velkém národním závodišti soutěže. A nemohli Hamburčané záměr tento lépe provésti, než když sebrali ve velký obraz své sterými směry se různící práce a pozvali veškeré Německo, aby se přišlo podívat, aby posuzovalo a — kupovalo!

Výstavu svou vypravili Hamburčané čiperně. Jako vynikající před-

měty ze všech odborů řemesel, průmyslu, školství atd. tak i příznivý nad městskými příkopy se rozprostírající tarrain k výstavním budovám, ve výměře 130.000□ m., činily výstavu opravdu pozoruhodnou. Ku zvýšení effektu pořízen obrovský vodotrysk, jehož mohutný proud, ozářený za večera elektrickým světlem, propůjčoval výstavišti báječného vzezření. Střed široké pěkné promenady, okráslen uměleckou skupinou: „Valkyra doprovázející válečníka do boje.“ Též o zábavu bylo postaráno ve slavnostní rotundě, kde provozovány koncerty za řízení Bülowa. Kdo si přál spatřiti Hamburk a malebné jeho okolí s ptačí perspektivy, mohl se povznésti v balonu do výše až dvou tisíc stop vystupujícím.

(Pokračování.)

Zaspané starosti.

Obrázek z přírody.

Dle **W. Marshalla** podává **Fr. Dlouhý.**

Obor zoologie, kterým se novinářstvo naše zabývá, není rozsáhlý; málo jen tvorů těší se jeho zvláštní přízni, ale k těm vracívá se a o těch promlouvá tím raději a častěji. Kdož by neznal těch redakčních chroustův a redakčních motýlův, první fialky časného jara a poposlední jahody pozdní jeseni?

Skutečně, takovýto chroust nebo motýl, přinesený za pošmurného prosincového dne, má pro laika cosi podiv vzbuzujícího, jest to živý anachronismus. Ale jen zdánlivý. V nějaké podobě musí přece všichni živočichové zimu přetrvati, nějakým způsobem musili se všichni přizpůsobiti životu v zimě. Ne vždy bývala na zemi zima taková jako nyní. Když země byla ještě mladá a vnitřní teplotou příjemněji prohřívána; když staré slunce, ona žhavá koule plynová, bez níž sobě organický život nelze mysliti, ještě větším žárem sálalo než nyní: tenkráte nebylo ještě ročních časů, svízelé zimní byly neznámy, a zvířata ani rostliny nebyly asi podrobeny značným občasným změnám.

Dosud jest tak na některých nečetných místech povrchu zemského: v jistých krajinách Ceylonu, na velehorách tropické Ameriky panuje věčné jaro. Tam na stromě vedle květu visí plody, týž druh ptactva sedí na vejcích v každou roční dobu, a titéž motýlové vyskytují se současně ve stavu dokonalém i jako kukly, housenky a vajíčka. Také ve hlubinách mořských jest život zvířecí neodvislý od změn ročních časův; — u věčné jednotvárnosti, bez léta a zimy, beze dne a noci plyne v hloubi té život.

Jinak od rovníka až k točnám pravidelně střídají se změny v teplotě, vlhkosti a vzdušných proudech. V krajinách tropických i arktických nejsou poměry života zvířecího stálé, po dnech příznivých následují nepříznivé, po tučných hubené. Nějakým způsobem však živočichové musí překonati dobu nouze; poučuje nás o tom zvířena domácí: někteří vyhnou se nedostatku a zimě, odstěhují se, nebo dovedou i po kratší či delší dobu uhájiti svého života, anebo konečně životní činnost jejich zmírní se, výživa ustane, a oni upadají ve stav lethargický — v zimní spánek.

Již ode dávných časů lidé podivovali se zařízení tak praktickému, jako jest zimní spánek některých živočichův, a některé vynalézavé

hlavy spekulovaly a experimentovaly, dosud bohužel marně, nebylo-li by lze i člověka v zimní spánek umělým způsobem ukolébati. Jak bylo by krásné, kdyby tak byly zřízeny zimní spárny. Otec rodiny uvelebil by se v takové spárně i se svými milými, zaplatil by za osobu, řekněme 5 zl. r. č., za děti pod dvanáct let polovici, byl by lethargisován a vyhnul by se tak snadňoučko zimnímu šatstvu, otopu, Vánocům, novoročním účtům a zpropitnému, — nemluvíme-li ani o stravě, dobročinných bazarech, plesích a koncertech! Tolikeré zbytečné hlouposti bývají každoročně vynalezeny; kdyby tak někdo vážně podjal se vynálezu zimního spánku pro lidstvo! Získal by si o ně skoro takové zásluhy jako Berthold Schwarz — stal by se socialním dobrodincem nad jiné zasloužilým! —

Jest přirozeno, že přírodozpytcové starší i novější doby mnohonásob zabývali se příčinami a podstatou zimního spánku, a řada zvučných jmen pojí se k tomuto bádání: Buffon, Spallanzani, Pallas, Rudolphi, Jan Müller — ať o dei minoris generis ani nemluvím. Jeden vidí příčinu zimního spánku v zimě. „Ne“, praví jiný, „zima to není, ale uzavřený vzduch v zimních skrýších“! Tu přijde třetí a řekne: „Oba máte pravdu! Zima je to, ale i vzduch kyslíkem chudý.“ Jiní zase tvrdí, že nahromaděný tuk, jenž činí zvířata jako tučné lidi línými, dýchání jim znesnadňuje, i pokládají zimní spánek za jakýsi prodloužený spánek po obědě, který se od vlastního spánku liší jen stupněm, nikoli podstatou. Mnozí badatelé spatřovali základní jeho podmínku v nedostatku píce, všímajíce si při tom netoliko ssavcův, ale i jiných živočichův. Ve druhém a třetím desítiletí našeho věku i filosofie počala se do otázky této plésti, mluvíc o vnitřních příčinách, které způsobují lethargii živočichův, aneb o nedostatku základních sil, které činí malátnější živočichy méně otužilými vůči zimě.

Vyskytli se i filosofující lékaři a pátrali u člověka po výjevech homologických se zimním spánkem. Především chopili se tenkráte velice moderní cholery, která bývala tehdy tušena ve všem záhadném jako dnes bakterie a bacilly. Bedřich Jahn první vyslovil podivnou tuto myšlénku, které nyní jiný lékař, Karel Hoffmann, znova se zmocnil, ji pozměnil a rozšířil. Podle jeho mínění není vlastně cholera zimním spánkem, nýbrž jiná nemoc, kterou považuje za velmi příbuznou, totiž — kurděje (skorbut). Tvrdí, že „kurděje jsou zimním spánkem člověka“, neboť obé spočívá na osamocení, odloučení jedince od vnějšího světa, pohroužení se v sama sebe, ochromení života. Příčina zimní ztrnulosti jest však čistě ideální, změna „životní ideje“ tvorů, kteří zachváceni jsou touhou odloučiti se od planety a v sebe se pohroužiti. Příčinou životní ideje zimního spánku jest planeta. Nejsou to tvorové, již spí, ale planeta spí v nich, a to tenkráte, stane-li se nesamostatnější, tedy v zimě a v krajinách tropických v létě!“ —

Ba, jsou, příteli, často podivínové mezi tak řečenými učenci, ale nechtějme staré ty pány zatracovati, vždyť pro nás, děti nové doby, kteří tak rádi se domýšlíme, že vše do základů jsme vystihli, zimní spánek ve mnohé příčině jest temný a záhadný.

Příčiny zimního spánku zdají se býti hlavně dvě, které mohou, ale nikterak nemusí společně působiti. Jednou příčinou jest nižší teteplota, a druhou nedostatek potravy jí způsobený. Zima ničí rostliny jednoleté a pohružuje většinu vytrvalých také v zimní spánek. Tak musí nastati částečná přestávka ve velkém oběhu hmoty v přírodě:

většina bejložravců pozbyla zmizelou nebo spící vegetací potravy a jest tím sama nucena k odpočinku. A tento odpočinek vegetarianistů, jemuž se většinou v bezpečných skrýších oddávají, nutí zase řadu masožravcův, aby na nějaký čas s jeviště veřejného života ustoupili — ale nikterak všechny. Valná část ptáků, kteří různými semeny a rozmanitou živou i mrtvou masitou stravou se živí, a u nichž jinak, jak jsme již zmínili, zimní spánek nahrazen bývá stěhováním, jakož i valná část ssavců nepřezimují ve stavu bezvládném. Ano, lze tvrditi, že žádný ssavec není bezprostředně zimou donucen k zimnímu spánku, nýbrž toliko nedostatkem potravy, po případě neschopností svou vyhledávati potravu snad se naskytující. Netopýři, kteří výhradně k lovu létajících hmyzů jsou přizpůsobeni, přespávají zimu ve všech studenějších i mírnějších krajinách, kdežto z části menší rýskové, druhdy také po zemi lovící, při vší své žravosti dovedou najíti s dostatek potravy, aby se udrželi čilými. Také krtek nepřespává zimy, ale ježto s počátkem chladnějšího počasí zvířata, jimiž se živí, hloub do země vnikají, následuje jich do větší hloubky. Podivno však jest, že ježek, největší náš hmyzožravec, jehož jídelní lístek jest mnohem obsáhlejší než toliko hmyzožravých rýsků, větší část zimy přespává.

Podobné rozdíly shledáváme u hlodavců: sysel, plch a svišťové jsou dokonalí zimní spáči, křeček dříme jen za dnů nejchladnějších, kdy se i veverky skrývají do vlastních brlohů nebo do opuštěných hnízd vran a dravcův. Menší myši však jsou stále čily. Veverky nalézají, nenapadlo-li sněhu, s dostatek ještě potravy, mimo to jsou tak chytré, že v době blahobytu střádají pro čas nouze, zakládajíce si na vhodných místech zásobárny. Měrou ještě velkolepější činí to, jak známo, křeček, tento mrzutý samotář, jenž dovede si na zimu domek svůj zaříditi velmi pohodlně: ložnici, $1^1/_2$ metru hluboko v zemi vyhrabanou, vystele si suchou travou a ucpe všecky příchody, opatřiv dříve své spižírny rozličným obilním zrním a luštěninami, jež v lícních torbách si snášel, tak důkladně, že zásoby jediného křečka druhdy až půl centu vážívají. Má tedy dosti na zub, i kdyby po celou zimu ničeho nedělal, nežli jedl a spal; jest proto tak málo lethargickým jako mnohý bohatý zahaleč, který všecek čas věnuje toliko jídlu a spánku.

Myši však, i ty druhy, které se nepřidružily ku člověku, nejsou nikterak vyběravy, žerou vše, co vůbec žráti lze, buďsi to ze říše rostlinstva nebo živočišstva; jsou také většinou malé a třeba že milují bohatou tabuli, naleznou přece i v zimě, ano i pod sněhem dostatečně potravy. A kdyby také mnoho jich zahynulo a málo jen jara se dočkalo, co škodí? Jsou plodnosti až příšerné a nestydí se nikterak rozmožovati zvířecí proletariát. Naše myš domácí má do roka třikrát až pětkrát nejméně čtverčata, někdy až i osmerčata, a může již v desíti měsících býti babičkou!

Z různosti, která ve příčině zimního spánku u ssavců panuje, jakož i z okolnosti, že ti, kteří se v zimě uživiti dovedou, byť i byli malí, ve spánek neupadají, kdežto často větší a proto také vůči zimě vlastně houževnatější, zimu přespávají — plyne s velkou pravděpodobností, že zimní spánek ssavců bezprostředním vlivem zimy podmíněn není.

Jinak jest však u plazův a obojživelníkův. Jsou to, jak říkáme, zvířata studenokrevná, a teplota jejich krve řídí se teplotou vnější, stoupá a klesá a jest s ní skoro stejná; živočichové tito jsou tedy dle podnebí, dle roční, ba i denní doby různě teplí. Klesne-li vnější

teplota značně, sníží se i vnitřní teplota živočichů těch tak, že následkem toho životní výkony jejich ochabnou, a oni sami ve ztrnulosť upadají. Ropucha mohla by při své skromnosti právě tak jako rýsek najíti v zimě s dostatek potravy, neboť strava obou jest velmi podobná, a oba jsou pravými zemskými živočichy, ale u obojživelníka změna vnitřní teploty tomu nedovolí. Nápadno však jest, že nikoli všecky ryby studenějších krajů přespávají zimu, ač jsou také zvířaty s měnlivou teplotou tělesnou. Úhoř, lín, piskoř a kapr upadají v jakousi ztrnulosť, zdržují se na dně vod, často i v bahně, a životní činnosť jejich jest značně zmírněna, ale pstruzi často čile se prohánějí ve vodě jen + 2° R. mající, a ve hlubinách mořských jest rybám žíti ve vodě bezpochyby ještě studenější.

Hadi a ještěři, rosničky a ropuchy jsou již při + 8° R. velmi líny; klesne-li teplota ještě o 3°, stávají se brzy bezvládnými. Studenokrevné ryby vzdorují tedy nižší teplotě mnohem lépe než také studenokrevní plazové a obojživelníci. Nejinak jest u měkkýšův a hmyzů, které nutno celkem také čítati k živočichům studenokrevným. Při teplotě, která větší naše hlemýžďe za nedlouho činí ztrnulými, někteří zcela lysí plžové jsou v zimě úplně čilí.

Což hmyzové? I u nás jest mnoho těch, kteří zimy nepřespávají, a často za listopadové chumelenice lze vídati poletující píďalky zimní. Podivní chvostoskoci (Poduridae) jsou z části skutečnými sněhovými a zimními živoky. Vídeňský entomolog Heeger pozoroval larvu komára Ceratopogon varius, která v zimě žije ve skulinách dubového dřeva a ještě při — 6° R. velmi jest čilá. Drecosen nalezl v Norsku koncem listopadu při mrazu 8° dva drabčíky (Olophrum piceum a Acidota cremata) vesele po ledě lezoucí a pozoroval téhož dne na rašeliniště Norddyrehavenském asi tucet druhů much (z rodu Lispe, Ephydra Medeterus), kterým podle všeho bylo zcela dobře.

To jsou úkazy podivné a nesnadno vysvětlitelné, nejpodivnější pak jest život píďalky zimní (Hibernia defoliaria a Cheimatobia brumata). Jiní hmyzové zimní vyskytují se v dokonalém stavu za jiných dob ročních, píďalka zimní nikoliv. Proč vyletuje něžné toto zvířátko v době tak pozdní? Snad že podivná tato okolnosť souvisí s péčí o potomstvo, bezkřídlé samičky snášejí, jak známo, vajíčka do zimních pupenův ovocných stromův, ale to mohly by učiniti o čtyři neděle dříve, a není snad naopak tento způsob ukládání vajíček nutným následkem pozdního jejich se objevování? Skoro bylo by lze se domýšleti, že toto vyskytování se v zimních měsících zajišťuje motýlům, kteří v dokonalém stavu (imago) potravy nevyžadují, příznivější poměry rozmnožování, ježto v této době přirození jejich nepřátelé, hmyzožraví ptáci, zvláště pak žraví netopýři, s jeviště své činnosti buď úplně neb aspoň skoro úplně zmizeli. V nejobyčejnějších zjevech zvířeny nás obklopující jest ukryto tolik záhad, tolik tajemství, která čekají ještě svého rozluštění, že bylo by třeba sterého života, by bylo lze vše zkoumati, o všem přemýšleti!...

Proti domněnce, že nedostatek potravy jest hlavní, a pokud se ssavců týče, jedinou příčinou zimního spánku, lze namítnouti, že Pallas, s nímž setkáváme se na všech cestách i stezkách zoologie, již před 90 lety pokroužil sviště v umělý spánek zimní tím, že je choval v lednici, a že před 70 lety Saissy učinil taktéž s ježky, tak že tím bylo dokázáno, kterak právě v zimě hlavní jest příčina lethargie. Také k tomu mohlo

by býti poukázáno, že mnozí živočichové uchylují se do zimních skrýší už tehdy, kdy ještě s dostatek by měli potravy.

Zimní spánek jest zajisté úkazem přizpůsobivosti živočišné; nevyskytl se proto pojednou a úplně vyvinut, nýbrž má jako všecko svou historii, kterou lze si mysliti asi takto: Před dávnými, dávnými časy — bylo by zbytečno chtíti je určiti v letech — zkrátka tedy, koncem doby třetihorní změnily se — lhostejno čím — klimatické poměry na zemi. Na točnách bylo studeněji a studeněji, a zvolna sic, ale stále šířilo se panství zimy směrem k rovníku, při čemž podle postavení slunce střídal se občasný postup a ústup. Pokaždé však zima postupovala dále a spíše a ustupovala méně a později; zimy přibývalo ponenáhlu během tisíciletí, šířila se k rovníku a trvala déle. Dělo se to tak pozvolna, že předkové našich zimu přespávajících ssavců v tělesném ústrojí svém tak podstatně se mohli změniti, až po kolik měsíců bylo jim lze býti bez potravy, ano i bez jakékoli výměny hmot. Jak dlouhé asi doby bylo třeba, aby z netopýra, živočicha létacího a veliké energie životní, stal se na delší dobu živočich studenokrevný, aby žilobití jeho ze 200 tepů v minutě kleslo po dobu lethargie na 50 tepů, aby oběh krve ve vlásečnících povrchu těla přestal, dýchání po dobu nejhlubšího spánku skoro úplně ustalo, tak že lze (dle pozorování Spallanzaniových) živočicha chovati delší dobu v plynech nedychatelných? — Jest to historie podobná historii Mila, obra krotonského, jenž nosil narozené tele každodenně na svých plecích tak dlouho, až jednoho dne z telete se stal býk.

Když v našich krajinách bylo v zimě podnebí takové, jako nyní v jižní Italii, mnohá pokolení netopýrů nemusila dlouho a pevně spáti, jen zřídka kdy a jen po málo dnů bylo jim postrádati potravy; ale od pokolení k pokolení dny takové stávaly se četnějšími a sledovaly rychleji po sobě, a od pokolení k pokolení, ponenáhlu, zcela pozvolna měnily se u nich a u jiných živočichů poměry fysiologické a částečně i anatomické. Dlouho trvajícím děděním zimní spánek stal se částí jejich života, a jsou k němu puzeni, nastává-li jeho doba, i v teplé světnici, jako pták v kleci pociťuje pud stěhovací. (Dokončení.)

Leonardo da Vinci.

Napsal

J. Blokša.

Ve IV. ročníku „Vlasti“ uveřejněna byla vzácná rozprava od prof. Dra. Jos. Nováka o veledíle Leonarda da Vinci „poslední večeři“. I máme za to, že nebude od místa podati v těchto listech aspoň krátký životopis tohoto genia, který k náležitému ocenění obrazu Leonardova jest téměř nutný, neboť známosti jeho bohužel u nás a zvláště u studujících předpokládati nelze. Naši studující při mnohém studiu, jímž jsou zahrnuti, o výtvarném umění zvědí velmi málo. Proto odhodlali jsme se uveřejniti tuto studii životopisnou, kterou jsme si sestavili při soukromém studiu o umění výtvarném na cestách po Italii, kdež obzvláště

jsme si všímali děl tří nesmrtelných velikánů Michelangela, Rafaela a Leonarda da Vinci.[1])

Pomocí a úsilím papežův uhájila Italie svobody své — zvláště proti Fridrichovi II., tak že tam vliv a moc císaře takřka zanikly. V jednotlivých městech větších i menších, které nenáležely pod přímé panství papežské, utvořily se hned samostatné republiky, které však za nedlouho existovaly jen dle jména, neboť se brzo zmocnili nadvlády v nich buď násilím, buď vlivem svým členové jistých rodin. Ve Florencii výtečnému a bohatému kupci Cosimori de Medici svěřeny postupně všechny nejvyšší úřady státní, které po něm i synové jeho spravovali. Za Lorenza Magnifica byla již republika jen dle jména. V Miláně zmocnili se vlády nejprve rod Visconti a po jeho svržení rodina pověstného vojenského condittiera Sforzy. Gonzagové vládli v Mantui, d' Este ve Ferraře a podobně v jiných městech jiní.

Vladaři tito, necítíce se dosti bezpečnými, v čemž je častá spiknutí potvrzovala, všemožně se snažili vládu svou ospravedlniti, lásku poddaných získati a je od myšlének státních odvraceti, čehož všeho dosíci mínili zvláště podporováním věd a umění.[2])

Ujímali se zvláště tehdy šířícího se humanismu, tak že tento zanedlouho pronikl všechen život v Italii. Latina opanovala všechny společnosti. Nebylo slavnosti, nebylo společnosti zanedlouho, v níž by se nebylo latinsky řečnilo, a celé tyto řeči byly prosáklé vzpomínkami na staré Římany. Humanismem obrácen zřetel na umění antické, které pak, jsouc pilně sbíráno a studováno povzneslo tehdy umění ze strnulosti se probouzející na stupeň nejvyšší.

Většina těchto vladařů nejen že nesoužila svých poddaných daněmi, ale mimo to, aby dvůr a residence byly nádherné, prováděli velkolepé stavby, ba někteří, jako d' Este Ferraru, přestavovali celá města. Cosimo de Medici vydal na stavby, umění a almužny přes 400.000 dukátů. Pietro a Lorenzo ještě více zvláště tento, který zřídil v zahradě svého paláce uměleckou akademii, do níž přijímal všechny nadané lidi.

Rozumí se, že za těmito nezůstávali ani papežové, zvláště Mikuláš V. (1447—55.), kterému „stavby a sbírání knih" bylo vášní, jak praví starý jeho životopisec. Mikuláš V. mimo jiné opravil hradby římské, přistavěl velikou část Vatikánu a založil velechrám sv. Petra. Podobně i ostatní papežové. Pius II. (1458—1464.) byl sám výtečným stavitelem, Sixtus IV. vystavěl mimo jiné most přes Tiberu a Fontane Trevi. O Juliovi II. a Lvovi X. jest známo, že stavěli a podporovali umění někdy „nad svou možnost". Za těchto papežů stal se Vatikán klenotnicí uměleckých děl největších mistrů té doby.

Podporováním umění zmínění rodové dosáhli poněkud svého účelu, neboť záliba v umění tak se všude roznítila, že přečetní soukromníci nejen podporovali umění, ale sami umění se věnovali. Z dob těch mimo

---

[1]) Ku práci této, užito pramenů: Waagen: Kleine Schriften, Charles Klement: Michelangelo, Leonardo d. V., Raffael, Histoire des Peintres: M. W. Bürger, Lübke: Kunstgeschichte, Kugler: Kunstgeschichte, Burckhardt: Cultur der Renaisance, Renaisance in Italien, Burckhardt-Lübke: Renaisance in Frankreich, Görling: Geschichte der Malerei von den frühesten Kunstanfängen bis zur Blüthe der Künste im XVI. Jahrhunderte. Leonardo da Vinci: Malerbuch přeložil. Lud. Heinrich Dr. Max. Jordan: Vom Malerbuche L. da V. Dr. Holzwarth: Weltgeschichte.

[2]) Viz Dr. Holzwarth Weltgeschichte. 2. Burckhardt str. 19.

jiné bezčetné soukromé paláce pochází palác Strozzi ve Florencii, Farnesský v Římě a množství paláců benátských. Nadšení pro umění zachvátilo zanedlouho všechny vrstvy národa, každý buď chtěl býti velikým umělcem, buď vynaložil vše, jen aby zanechal něco „na věčnou památku", jak často čísti lze v listinách těch dob.[3])

Jedno město z řevnivosti snažilo se předčiti druhé uměleckými pracemi, což při bohatství, jaké tehdy ve svobodných těchto městech bylo, mělo výsledky, které nás až podnes úžasem naplňují, neboť tehdy v době poměrně krátké mimo zmíněné paláce povstaly přečetné chrámy a kláštery, které jako díla stavitelská samy o sobě jsou výtvory nejvýše uměleckými, které však též naplněny byly perlami malířství a sochařství. V dobách těch povstaly mimo sv.-Petrský chrám v Římě dómy ve Florencii, v Miláně, ve Ferraře, Rimini, Urbinu a jinde. V Benátkách chrám S. Maria dei miracoli vystavěn z jediné sbírky, která okamžitě vynesla 30.000 dukátů.[4]) Visconti založil „nejpodivuhodnější všech klášterů na celém světě", pověstný klášter Certosa a chrám milánský, který výslovně měl býti „největším a nejskvělejším chrámem křesťanstva".

Dobře praví Lübke: „Při nadšení, jaké tehdy vládlo, není divu, že i mužové menšího talentu stávali se umělci velikými." Ale doba ta zplodila též genie, kteří jsouce od přírody opatřeni všemi talenty, v nadšenosti doby té dosáhli v umění výše dosud nedostížené. Že stavitelů jsou nesmrtelnými veliký Bramante (z Urbina 1444—1514.), Brunelleschi, Giulian a Antonio da Sangallo, Leo Battista Alberti a jiní. Z četných sochařů mimo Michelangela uvádíme jen Andrea Contucci, zvaného Sansorino. Ale směle říci můžeme, že nejvyššího vrcholu jak dokonalostí tak i počtem děl dospělo malířství, a to třemi mistry Leonardem da Vinci, Michelangelem a Rafaelem, neboť tito tři četnými žáky, jež odchovali, proměnili celou Italii v jedinou školu uměleckou. Nebylo města, ba ani městečka, kde by nebyla škola umělecká.

Jestliže Řím pro umělecká díla té doby nazvali jsme klenotnicí, byla Florencie pramenem, školou, z níž umění renaissanční do celé Italie, do celého světa vyšlo.

Dobu rozkvětu tohoto v umění nazýváme dobou renaissance, tak totiž „rinascita" (znovuzrození) nazvána poprvé ve spisech Vasariho.[5])

Přílišná nadšenosť pro umění, zvláště antické, proměnilo však zanedlouho všechen tehdejší život „v chorobné napjetí", po němž jistě

---

[3]) Slávychtivosť a nadšenosť tehdejší nejlépe osvětlují tyto anekdoty, které ze souvěkých spisů podává Burckhardt na str. 15. Jistý Katanec vystavěl si chýši na základech velmi rozsáhlých a těšil se, že potomci soudíce dle základů domýšleti se budou, jak velikým asi byl pánem. Nadšeností uchváceni povstávali tehdy mnozí diletanti, kteří pokoušeli se v umění. Z těch nejznámější jest „Messer Terzo". Byl původně kramářem ve Ferraře, a byv unesen náhle nadšením při přestavbě Ferrary, pohroužil se do studia knih a stavitelství, zvláště Vitruvia, a pak počal stavěti. Při tom považoval se třetím po Bramantovi a San Gallovi; proto posměšně nazván „Messer Terzo."

[4]) Burckhardt. Jeden dukát as 12 franků.

[5]) Giorgio Vasari (1512—1574.) z Areza, znamenitý malíř a žák Michelangelův. Znám jest jeho obraz „Ceno di Sant. Gregoria" ve Vatikáně. Větší slávy a vskutku nesmrtelnosti získal si dílem svým ve 14 svazcích folio „Le Vite de piu eccellenti Pittori, Scultori et Architetti" 1550. ve Florencii. Přeloženo též do němčiny.

následovati musila ochablosť a zemdlenosť, což se skutečně stalo v XVI. stol. Následováním ideí antických zatlačeno náboženství stranou, mravnosť poklesla, a umění na konci XVI. stol. upadlo do manýr, vynikajíc ještě sice formou ale bez ducha, bez ideálnosti, kleslo do těchže propastí, v nichž se ocitlo umění antické na konci.

Tolik aspoň promluviti o době té považovali jsme za nutné pro náležité porozumění době Leonarda da Vinci.

* * *

Leonardo da Vinci, tento tisíceronásobný umělec, jemuž samému jeho pravé povolání zůstalo hádankou," jak praví Burckhardt,[6]) narodil r. 1452. na tvrzi Vinci, nedaleko Florencie. Byl nemanželským synem Ser Piera, notáře vlády florencské. Jak se zdá, byl Leonardo od otce legitimován, neboť nejen že s ostatními 11 dětmi Ser Pierovými společně pečlivě byl vychován, ale po smrti otce i dědictví se domáhal a skutečně podíl obdržel. O jeho všestranném nadání, které hned od malička projevoval, praví výtečný Waagen: „Věru těžko by bylo nalézti v celých dějinách druhou osobnosť, která by tak hojně nejskvělejšími dary těla i ducha byla obdařena jako Leonardo".

Sotva se malý Leonardo učil několik měsíců mathematice, uvedl učitele svými otázkami a odpověďmi do rozpaků. Miloval též velmi zpěv a hudbu a ve hře na loutnu dosáhl veliké dokonalosti. Velmi často skládal si písně ku zpěvu sám. Ale nejmilejší zábavou jeho bylo někde v úkrytu kresliti, malovati a vytvářeti z hlíny rozličné figury, jak praví Vasari.

Otec, který brzo zpozoroval veliké nadání synovo, ukázal několik jeho výkresů mistru Andreovi del Verocchio, kterýž prohlédnuv je radil Pierovi, aby dal Leonarda k němu do učení.

Verocchio byl jeden z četných umělců v době renaisance, kteří se pokoušeli se zdarem v několika odborech. Verocchio byl výtečným malířem, znal mathematiku a hudbu. Jsa znamenitým sochařem v bronzu, pokoušel se ve starších letech i ve zlatnictví a některé krásné práce vykonal. Znám byl též jako dobrý stavitel.

Za zvláštní štěstí považovati možno, že k tomuto mistru dostal se Leonardo, neboť nejen shodoval se s ním svým mnohostranným nadáním, ale i povahou hloubavou, při tom však též tékavou, toužící po něčem neobyčejném.

Ne bez významu bylo pro celý život Leonardův, že u Verocchia měl za spolužáky staršího Pietra Perugina a mladšího sebe Lorenza di Credi, kteří každý dle své povahy působili na Leonarda. Tito tři stali se důvěrnými přátely.

Mladý Leonardo pokračoval v učení skvěle. Při všem konání projevoval nepřekonatelnou chuť ku zpytování věcí; co uviděl, to musil poznati důkladně, ať to bylo vznešené či prosté, krásné či ošklivé. Co shlédl, vše kreslil věrně dle skutečnosti; proto chodil velmi často po ulicích a náměstích a pozoroval lidi i věci, a je pak špicí štětce nebo pérem nakresloval. Tomuto studiu zajisté přičítati slušno přednosti, jimiž všechna díla Leonardova vynikají, totiž: krása forem, oživená skutečným přirozeným životem.

Že mistr Verocchio důvěřoval brzo mnoho v umění Leonardovo, vi-

[6]) Renaisance in Ital.

děti z toho, že mu tento pomáhati musil i při velikých jeho pracích. Znám jest anděl od mladého Leonarda malovaný na obraze mistra Verocchia — nyní v akademii florentinské, kterého když prý mistr shlédl, velmi se rozhněval, že jest od žáka svého překonán. A vskutku onen anděl vším svým provedením liší se od ostatních postav na obraze.

Zdali to bylo příčinou, jak někteří tvrdí, že Verocchio Leonarda propustil, není dokázáno, ale jisto jest, že okolo roku 1442., jsa stár dvacet let, odešel od mistra a počal pěstovati umění samostatné.

Z Leonardovy doby učenické pochází ještě práce, která pro zvláštnosť i přirozené provedení až po dnes jest obdivována; jest to hlava mythické Medusy, která prý jest první samostatnou prací Leonardovou.

Soused rolník prosil Ser Piera, otce Leonardova, aby mu dal udělati ve městě z velikého prkna fíkového štít, a aby též u některého malíře jej dal pomalovati. Tento donesl prkno synovi, který nejen zhotovil štít sám, ale i bíle jej natřev namaloval naň strašnou hlavu Medusy, která místo vlasů má samé hady a ještěrky a jinou havěť.

Otec, když prý štít dostal, podiviv se té práci, prodal jej za 100 dukátů a dal udělati pro souseda jiný štít. Později koupil tento štít vévoda milánský.

Tato první práce Leonardova ukazuje nám již celé jeho smýšlení a jeho ducha, totiž vědeckosť a studium přírody a zároveň idealisování jí v umělecké dílo, avšak též zálibu v něčem zvláštním, nebývalém. Aby dle přírody namaloval hady a ještěrky a jiná zvířata, shromáždil jich velké množství do své světničky a je pozoroval.

Zálibu v něčem neobyčejném ukazoval Leonardo ještě jiným způsobem. Hned u Verocchia pilně studoval mathematiku a fysiku, zvláště mechaniku, hydrauliku, optiku a geologii s velikým prospěchem. Ve všech těchto vědách nebyl snad později jen diletantem, nýbrž učencem, který nejen vše staré náležitě znal, nýbrž sám mnohé důležité výzkumy učinil, „jimiž dobu svou o tři století předběhl," jak praví Klement. Při studiích svých však vymýšlel vždy něco neobyčejného, zvláště v letech mladších: přemýšlel o létacím stroji, kreslil plány a náčrtky strojů k provrtání hor, uměleckých mlýnů a rozličných podivných staveb. Teprve později obracel se více k myšlénkám praktickým. Zachovány jsou od něho mnohé vzácné nárysy opevnění pevností a průplavů. Z prvního pobytu ve Florencii pochází od něho plán, jak splavným učiniti Arno od Pisy až do Florencie; plán ten byl sice několikrát od vlády florencské zavržen, později však přece proveden. Mezi výkresy strojů byl prý též plán stroje, pomocí jehož dokazoval několika florencským občanům, že je s to, aby chrám sv. Jana vyzdvihl, aniž by ho vyvrátil.[7]) (Pokračování.)

[7]) Klement. 155. str.

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

Úvod.

Byv s mnohých stran požádán, píši úplný přehled dělnického socialního tisku českého v Rakousku. Počínám od vzniku dělnického socialního tisku a končím až u jeho rozvoje za našich dnů. Jest to úkol nad pomýšlení obtížný, dílo, na které se ještě ani sami socialní demokraté čeští doposud nezmohli.

Kdo nesúčastnil se po celou tu dobu od počátku hnutí českého dělnictva, kdy dělnický socialní tisk jednotlivci dělnictvu našemu vydávati se jali, a kdo neuschoval anebo nepoznamenal si celou tu politicky odbornou literaturu, nevím, jak by i po přehlédnutí snad všech archivů universitních, ministerských i policejních v Rakousku napsal co do úplnosti něco podobného. Takovému člověku dalo by to mnoho a mnoho práce, a ještě nebylo by dílo takovým, abychom se na ně mohli spolehnouti; neboť jest k tomu nutně potřebí znáti nejen dělnický socialní tisk, nýbrž i pohnutky k zakládání toho tisku, dělnické vůdce, tisk tento řídící a jejich zásadní směry, za jakých bylo dělnictvo politice učeno a k politicky hospodářskému životu vedeno.

Pokud mé vědomosti v tom oboru a síly stačí, a pokud to jen bude možno, vylíčím vše, co k dělnickému socialnímu tisku v jazyku českém u nás se vztahuje, věrně a zevrubně, aby si mohl každý učiniti pojem o té záhadě, jak dělnické hnutí v politice a jak opět socialismus všech odstínů internacionály a barev mírných i divokých i v dělnictvu českém se vypěstil a jak v mohutného společenského činitele vzrostl, že s ním již dnes — po pětadvaceti letech dělnického probuzení — musíme počítati jako s málokterou světskou myšlénkou.

Veškeré dělnické socialní listy, o nichž bude zde psáno, byly čtrnáctidenníky dvakráte v měsíci vycházejícími, když jinak o určité době jejich vycházení nebude zmíněno. — Jednáno bylo již mezi českými socialními demokraty několikrát o tom, aby měli alespoň jeden týdenník, když nemohou se ještě zmoci na denník, jako na př. socialisté dánští, němečtí, francouzští a američtí; ale složení kauce a novinářský kolek byly jim vždy úraznými kameny, na nichž veškerá jejich snaha se roztříštila. Jinak byli by toho snad dosáhli, kdyby počet všech abonentů veškerých listů soustředili na jeden. Tolik uvádíme předem.

Sáhneme tedy k těm sežloutlým, setlelým i potrhaným pozůstatkům dělnického socialního tisku z uplynulé minulosti a předvedeme celý dělnický socialní děj před oči nynější veřejnosti, aby zvěděla: jak vznikl i u nás dělnický ruch.

Řídíme se v líčení tom zásadou, že jen úplným poznáním pramenů, sil a směrů dělnického socialního tisku u nás umožní se nám zpracovati jakýsi situační plán k taktice do budoucnosti, plán našeho postavení v zápasu proti zjevným hlasatelům a stoupencům nevěry, nevlastenectví a socialní anarchie.

Nuže, budiž nám tento přehled velikým poučením, že nesmíme býti snad lhostejnými k učení a šíření těchto nauk tiskem, který podrývá nejen pilíře církve, ale i státu, vlasti a národa.

Na nás a všech vzdělancích českého národa jest, abychom poznali

ducha socialismu, abychom poznali socialistický tisk a abychom užili každé příležitosti, dáti dobrou radu pracujícímu lidu, s nímž se stýkáme, někdy současně a třebas i nevědomky, zároveň s agitatory červených stran socialní internacionaly.

„Červený tisk jest duchem demokratického socialismu; bez tisku socialismus není a nebyl by ani možným!“ Tak vyjádřil se r. 1885. sám vůdce německých socialních demokratů rakouských, Josef Bardorf. „Kdo zakáže nám tisk, musí věděti“ — volal týž muž proti osnově výminečného zákona r. 1885. z tribuny veřejného shromáždění dělníků v Brně — „musí věděti, že pak náš tisk poroste ze země!“....

Zapamatujme si tato slova. — — V Německu se takového něco skutečně za výminečného zákona po celých třináste let dělo a děje až do dnes. Tento tisk jmenuje se „tisk létací“ a je tajným.

Nuže, proto musíme dělnický socialní tisk poznati, abychom věděli, jakým zase dělnickým tiskem máme se proti němu účinlivě postaviti a jemu se brániti.

Na každý jed musí býti protijed. Vyslovuji se již v tomto úvodu proti tisku socialních demokratů, radikálů i anarchistů, poněvadž neznamená pokrok v politice ani opravu v národohospodářství. Tento tisk jest snad jen způsobilým, rozeštvati dělnictvo proti ostatním stavům národa, zatlačiti jej z kolejí cest zákonitých na cesty bezpráví a hanby. Tento výstřední tisk, který našel své rozhodné odpůrce ve křesťansko-socialních dělnících a dělnících národních, dovede všecko možné i nemožné slibovati, ale dělnictvu pomoci ani dělnictvo spasiti nemůže. Tento tisk jest nanejvýše schopen, přiměti snad dělnictvo k činům, z nichž toto — jak již nejednou se stalo — ani zodpovídati se nemůže. —

Tolik za nutné uznali jsme povědíti již předem — všem, kdož stopovati budou s námi celý vznik a rozvoj časopisectva, kterému až do dnes poněkud větší pozornosti kromě malých črt v žádném časopise českém ani díle samostatném u nás věnováno nebylo.[1])

---

[1]) O původu a rozvoji dělnického socialního tisku lze se také dočísti, ovšem že jen částečně a neúplně, i v těchto časopisech a samostatných svazcích:

Práce Kalendář dělnický na rok 1871. v Praze. Článek „Dělnické hnutí.“ Napsali Václav Petr a Jan Bavorský. — Kalendář dělnictva československého na rok 1882. ve Vídni. Článek „Dělnický tisk.“ Napsal Jos. Bol. Pecka. — Práce. Dělnický list, čísla 1. 3. a 4. roku 1883—84. v Brně. Články „Dějiny dělnictva československého.“ Napsal T. J. Jiroušek. — Českomoravský Národní Hospodář. Samosprávný věstník, číslo 4. r. 1886. v Brně. Článek „Socialismus v minulosti, v přítomnosti a budoucnosti.“ Napsal T. J. Jiroušek. — Hlas Národa. Politický denník ze dne 19., 20. a 21. května r. 1886. v Praze. Články „K osnově socialistického zákona proti nebezpečným snahám socialistickým v Rakousku.“ Napsal dr. Josef Trakal. — Monatschrift für Christliche Social-Reform. Roč. 1887. ve Vídni. Články „O původu a organisaci socialně demokratické strany v Rakousku.“ Spisovatel těchto článků — dělník, jméno své veřejnosti zatajil. Jindřich Scheu?) Žije v Anglii. — Dělník. Křesťanský katolický socialní list. Roč. IV. čís. 5. 6. a 7. r. 1888. v Brně. Články „Kdo jsou vůdcové rakouského dělnictva?“ — Vlast. Roč. V., číslo 1. r. 1888. v Žižkově. Článek „O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě.“ Napsal T. J. Zlíchovský. — Vzájemnost. Orgán katolických tovaryšských jednot. Roč. I. čísla 11. a 12. r. 1888. v Prostějově, „Články „Křesťanský socialismus.“ Napsal T. J. Jiroušek.

I.

Hlásník. Dělník. Oul. Včela. Jednota. Český Dělník. Sršeň. Slovan.

Bylo to roku 1848. z jara, když bylo podruhé v proudu hnutí dělnictva proti továrnám na tištěné kartouny v Praze a okolí. Městská rada pražská obávajíc se, že by se mohly opakovati výtržnosti, jaké tiskaři stropili již v letech 1844. a 45., vyslala mezi rozbouřené dělníky obecným lidem tehdáž oblíbeného vlastence a spisovatele MUDra. František Cyrilla Kampelíka, rodáka z Kuklen u Král. Hradce, který měl býti tlumočníkem přání tiskařů mezi dělníky a továrníky, jakož i městskou radou.

Dr. Kampelík věnoval se úkolu svému za veliké důvěry dělníků cele. V místnosti, kdež tiskaři ze všech třinácti pražských továren na kartouny se scházeli, na „Kozím plácku“ v zednické hospodě, kamž se byli od „Čapků“ z náměstí „U sv. Petra“ po bouřlivém roce 1845. svým „herberkem“ přeložili, míval Dr. Kampelík ku stávkujicím tiskařům mnoho řečí pro jejich prospěch i zájem.[2])

Z potřeby lepšího se dorozumění s tiskaři, a také, aby snáze mínění své v dělnický lid vštěpovati a konečně i nové zprávy jeho zájmů se dotýkající podávati mohl, založil Dr. Kampelík za tím účelem malý časopis pod názvem „Hlásník“.

Tento list byl netoliko prvním českým dělnickým listem, ale vůbec prvním dělnickým listem v Rakousku. — Směr a zájem listu věnován byl úplně jen upravení otázky dělníků tiskařských bez ohledu na nějakou politiku. Než, sotva že vyšly čtyři čísla tohoto prvního dělnického a smiřovacího listu mezi kapitálem a prací, vznesla se nad Prahou bouře revoluční, a v ní vše, co otázky tiskařů se týkalo, tedy i jejich list, vzalo na vždy za své.

Tiskaři, kteří zaslali také jakýsi pamětný přípis ku slovanskému výboru v Praze, neobdrželi odpovědi a také na ni dlouho nečekali: splynuli s hnutím revoluce, a nebylo o nich více slyšeti.[3])

Tiskaře vytlačili z továren znenáhla stroje tak sv. „perotiny“, a dnes dočítáme se o nich ještě jen z povídek a románů, že bývaly někdy také v Praze tiskaři kartounů, počtem několika tisíc.

Plných devatenáct let bylo v Čechách po roce 1848. ticho. Nikde nebylo o nějakém hnutí dělnickém ani slechu. Teprve na podzim r. 1867. začalo se pražské dělnictvo hýbati.

První jeho snahou bylo, založiti si samostatný dělnický časopis. Za tím účelem pořádány byly dělníky důvěrné schůze, a k jedné takové schůzi přiveden byl náhodou dělníkem Janem Chleboradem i jeho bratrovec JUDr. František Ladislav Chleborad, toho času vychovatel u hraběte Desfuryho. Tento muž nabídl se dělníkům k službám, když viděl, že potřebují dobrého rádce, který jim schází, což tito, anať jim každá a zvláště takováto pomocná ruka byla vítanou, s nemalou radostí přijali.[4])

---

[2]) Řeči tyto možno čísti otištěné Drem. Kampelíkem v časop. „Dělník“, roč. 1870—71. v Praze.

[3]) Selské Listy, roč. 1849. v Praze.

[4]) Český Dělník, čís. 3. roč. I. 1869.

Brzo po této události, dne 1. prosince r. 1867., vyšel památný list „Dělník“, jímž zahájeno jest hnutí dělnictva československého, a položen základ, na němž povstal ostatní dělnický tisk, bohužel, že i se změnou tendencí, a existuje až do dnes. (Pokračování.)

Svoboda a nevázanosť.

Píše

Frant. Pohunek.

Největší zmatek, ba hotový Babel panuje v náhledech, systemech, a naukách filosofů a učitelů „moudrosti“. Co jeden tvrdí, druhý popírá, co jeden hájí, druhý vyvrací; ba skoro každý mluví zvláštní řečí, má svou zvláštní terminologii a přispívá tak ku zvýšení zmatku, v kterémž nerozumí ani jeden druhému.

Ale ku podivu! V jedné věci jsouc přec za jedno skoro všichni, aspoň všichni z těch, jimž jest rozum vším a víra ničím. Skoro všichni totiž popírají souhlasně svobodu lidské vůle.

Projděme celou tu skoro nepřehlednou řadu filosofů a učitelů moudrosti, moudrosti „pro život“, od dob nejstarších až na dny naše a podivíme se, jak málo jest mezi nimi takových, kteří měli tolik odvahy, aby vyznali přímo, vážně a neobojetně, že člověk má svobodnou vůli! V celém starověku nacházíme pouze čtyři muže znamenitější, kteří se prohlásili pro svobodu vůle. Z těch však ještě musíme vypustiti dva: Platona totiž a Epikura. Plato píše někde tak, že se zdá, jakoby svobodu vůle hájil a zastával, jinde zase tak, že musíme nutně ze slov jeho souditi, že ji popírá,[1]) vůbec mluví u příčině této tak neurčitě a nedůsledně, že jest těžko říci, co že jest vlastně pravým jeho míněním. Co pak Epikur připisuje člověku, není ani tak zodpovědná svoboda, jako spíše moc a právo, činiti všecko, čeho se jenom člověku zachce a nedbati vlivu ani rozkazu pražádné moci, buďsi jakákoli. Zůstávají tedy z celého starověku pouze dva čelní filosofové, kteří uznávají svobodu vůle, Aristoteles a Cicero, a ještě z těchto dvou mluví o ní prvnější velice krátce, druhý pak (Cicero) opisuje svoje důvody pro svobodu vůle od Karneada, jenž se neostýchal učiti, že není žádného všeobecně platného zákona mravního a žádného též trvalého práva přirozeného a kterýž jako pravý sofista při všem uměl mluviti pro i contra a na každou otázku míval po ruce odpovědi dvě: ano i ne, podle toho, jak se co posluchačům jeho více líbilo.

Tak bylo v době staré. A doba nová, ta jako by se byla zapřísáhla, že bude popírati svobodu lidské vůle se vší jen možnou houževnatostí a neústupností. Prvním, jenž v této nové době svobodu lidské vůle rozhodně popíral, byl Martin Luther, jenž se v tomto málo čestném jednání stal vůdcem nové doby; nebo jak z duše mluvil modernímu člověku, popíraje rozhodně svobodu vůle, ukazují skoro ne

[1]) Srov. Plato: Meno 10, p. 77 c; Protagor. 31; Leg. 5; Apolog. 13., kdež učí, že prý nikdo nehřeší vědomě a dobrovolně, že jest zlým jenom proti své vůli, proto že prý se má napomenouti, nikoliv však trestati atd.

přehledné řady těch, kdož se v této příčině stali jeho následovníky. V pestré směsici stýkají se tu a podávají si navzájem ruce lidé, kteří jinak tak se snášejí jak oheň a voda. U příčině této jsou jednou výminečně lutheránský orthodoxismus, Lessing, Kant a Hegel právě tak mysli jedné, jako jsou za jedno u příčině této zamračený kalvinismus, kyselý jansenismus a trpký Schopenhaurův pessimismus s frivolností Voltaireovou, s jednostranným Leibnicovým idealismem, se Spinozovým pantheismem, s Lockeovým a Humeovým skepticismem, s Helvetiovým, La Mettrieovým, Moleschottovým a Büchnerovým materialismem" (Srov. Weiss, Apol. I. 119—120.).

Že tak různé živly u věci tak vážné výjimkou jsou jednou za jedno, není zajisté věcí nahodilou, spíše věcí, kteráž musí míti vážnou příčinu. A příčinou tou jest? — S t r a c h — p ř e d z o d p o v ě d n o s t í!

Aristoteles pověděl kdesi, že lidé drzí, opovážliví a osobiví obyčejně bývají zbabělí a chabí. Dokud nehrozí žádné nebezpečí, dokud nejde o to, by skutkem dokázali, seč jsou a co zmohou, jsou plni hrdinství a statečnosti; jakmile však mají svoje hrdinství osvědčiti skutkem, pozbývají mysli, a — srdce jejich klesá a nohy jejich chystají se k útěku. Takovými chvástavými hrdiny se zaječím srdcem jsou skoro všichni filosofové, dále pak četní přírodozpytci, básníci a románopisci načichlí jejich duchem a vůbec velká část veškerého lidstva. Pýcha, domýšlivost, smělost a opovážlivost těchto lidiček jest často až ku podivu velká. Všecko chtějí zmoci sami ze sebe, všecko chtějí změřiti krátkým loktem s v é h o rozumu a čeho změřiti a zvážiti nemohou, čeho nevidí kalným okem svým, to popírají; v smělosti své hádají se s Bohem, pokud jej ovšem ještě uznávají, proč že učinil t o aneb o n o tak a ne jinak, a kdyby mohli, pohnali by jej k zodpovídání; sami ze sebe chtějí býti vším, ba odvažují se přičítati si i božskou důstojnosť a když vždy to ne, tedy aspoň hlásají, oni že Boha nepotřebují, oni že prý se mohou velmi dobře obejíti bez něho, že si postačí úplně sami atd.

Jakmile se jim však připomene slovo z o d p o v ě d n o s ť, hned jim probíhá strach všemi údy a strach tento na ně působí tak, že rychle odkládají nejen neprávem si přisvojovanou důstojnosť božskou, nýbrž i taky důstojnosť lidskou a snižují se — na nerozumná, pouhým pudem ovládaná hovádka.[2])

Jednou ze známek nejpodstatnějších, pro kterou se člověk od zvířete liší, jest totiž mravní svoboda člověkova; tato mravní svoboda a s ní nerozlučně souvisící mravnosť a religiosita staví mezi člověka a zvíře hráz tak velikou, jakou zvíře nikdy nepřekročí. Tuto hráz však strhují a sebe snižují až k němé tváři ti, kdož popírají svobodu lidské vůle, aby tak ušli zodpovědnosti za své myšlénky, řeči a skutky. Že tomu tak jest, vyznává upřímně Gotthold Ephr. Lessing, jenž dí, že prý zůstává u příčině této jedině proto důsledným lutheránem a se přidržuje toho víc zvířecího než lidského bludu, kterým se popírá svoboda vůle, aby se zhostil strachu a nepokoje, jakýž se ho zmocňuje při každé vzpomínce na — zodpovědnosť. (Viz: Lessing, Zusätze zu Jerusalems philosophischen Aufsätzen; Lachmann X. 6.).

[2]) „Člověk, když stál ve cti, nesrozuměl: přirovnán jest hovadům nemoudrým a učiněn jest podoben jim" (Žalm 48, 13.).

Nežli svobodnými, ale právě proto za svoje jednání zodpovědnými, chtějí raději býti nevolníky podobnými zvířatům ovládaným nutností!

Aby se vyzuli ze zodpovědnosti za své jednání, hlásají jedni, že prý jest člověk ovládán vnitřní nutností, pro kterou za své činy nemůže, jiní opětně omlouvají se nezměnitelností lidské povahy jako na př. mrzout Schopenhauer, kterýž pověděl, že prý chtíti změniti charakter člověka prací jest rovněž tak marnou a pošetilou, jako chtíti z olova dělati zlato;[3]) jiní konečně svalují zodpovědnosť za všecko, co činí, na své okolí, na podnebí, v jakém člověk žije, na své rodiče, na stravu, na oděv, na vychování, na společnosť, na tělesnou konstituci svou, na své náklonnosti, vůbec na příčiny vnitřní i zevnější, na všecko v sobě i mimo sebe, i na Boha samého, jenom ne na sebe. Sami „zůstávají“ vždycky „nevinnými“ (!), vždycky „čistými“ (!) i v kalu zločinů a v bahně nečistoty!

Tímto způsobem omlouvá se darebáctví, omlouvá mravní spustlosť, omlouvají krádeže, omlouvají sebevraždy ano i vraždy! Omluvy tyto vtírají se bohužel působením jistých lékařů a zbrklých psychiatrův — zvlášť některých italských — čím dál tím více i do soudních síní a činí tak mnohé soudní řízení v základech pochybeným, v koncích nesprávným.

„Čítávám někdy s bolestnou účastí v novinách zprávy ze soudní síně. Někdy jde o vraždu, kterou obviněný nikterak nemůže popírati. Co se tu stává? Objedná se hodně prohnaný obhájce. Tento vida, že mu není lze vraždu upříti, omlouvá aspoň svého klienta, že jednal pod silným dojmem zevnějším, kterýž naň působil takovou mocí, že v okamžiku, kdy vraždu spáchal, nebyl příčetným; ano někdy jde smělý obhájce ještě o krok dále a tvrdí přímo, že jeho svěřenec jednal v záchvatu pomatenosti, do kteréž upadl následkem prudkého rozčilení. V řeči dobře nastudované učiní hned z počátku porotcům pěkný kompliment, kterak že jest tomu povděčen, že smutný případ, o nějž tu běží, bude projednáván před tak osvícenou a nestrannou porotou a kterak jest si již předem tím jist, že spravedlnosť ve chvíli krátké slaviti bude skvělé vítězství. Porotci, jimž vzešlo po těchto slovech světlo, v kterémž poznávají vysokou svou hodnosť a důležitosť, naslouchají pozorně a blahosklonně další jeho řeči a výsledek bývá, že se za tak pěkný kompliment, kterýž jim hned z počátku učinil prohnaný obhájce, odměňují slovem: „nevinen!“ aby dokázali, že jsou skutečně osvícenými a stojí na výši nejnovější doby“ (Srov. „Křesťanské naše dědictví“ od kardinála Gibbonse str. 155—156. překl. něm.).

My bychom jenom, — ač uznáváme, že jest to trochu opovážlivé —, rádi věděli, co by asi obhájci, jak by asi mluvili všichni tito filosofové, všichni ti „osvícení“ činili a lékaři a psychiatrové a vůbec všichni, kdož popírají svobodu vůle lidské, kdyby jim tak někdo na veřejném místě „podle noty“ vynadal, neb z nich některému vyťal políček anebo kdyby nedbal rozdílu mezi mým a tvým a chtěl si odnésti něco z jejich majetku. Podle zásad, jakým holdují, popírajíce svobodu vůle a dávajíce člověku jednati pouze pod vlivem zevnějších dojmů

[3]) Škoda, že nešel „důkladný“ tento německý myslitel ještě o krok dále a že neučinil určitého návrhu, aby všecky ústavy vychovávací, všecky polepšovny, všecky káznice okamžitě byly zavřeny; nebo je-li pravdivé jeho tvrzení, že jest karakter nezměnitelný, jde z toho nutně, že všecky tyto ústavy marny jsou a zbytečny!

neb vnitřního nutkání, musili by takového člověka politovati, jemu vše odpustiti a nesměli by jej ani sami trestati, aniž o to usilovati, by potrestán byl: nebo, kde není svobodné vůle, není žádné viny, kde pak viny není, tam jest každý trest nespravedlivým.

Dále by si nesměli tito pánové za svoje práce, ať již vědecké, umělecké aneb jakékoli přičítati ani nejmenších zásluh, nebo, kde není svobodné vůle, tam též nemůže býti žádné zásluhy, tam se práce toho, kdož na ulici shrabuje bláto aneb na silnici „tluče hromádky", co do „zásluhy" na vlas vyrovná práci filosofa nebo básníka nejženialnějšího anebo práci nejučenějšího a nejpilnějšího professora na vysokých školách; všichni totiž pracují z neuprosné nutnosti, každý to, k čemu jest buď okolnostmi, zevnějšími dojmy neb nitrem svým puzen a žádný nemá žádné zásluhy.

Ale takto nejednávají tito pánové, tak nesmyšlívají. Vždyť jest vůbec známo, že není hned lidí nad ně pyšnějších, domýšlivějších a na své zásluhy hrdějších; dále jest též známo, že nejsou právě z těch, kdož urážky sobě učiněné rádi odpouštějí, že se mstívají i za kritiky, jež si dovolil třeba kolega o jejich pracích, nejsou-li jim tyto ve všem po chuti; konečně jest známo, že žádná slepice, jíž se podařilo snésti první vejce, tolik hluku nenadělá, kolik ho nadělá mnohý filosof nebo učenec, jenž nechce znáti svobodné vůle, když se mu podařilo najíti chybu v systemu svého kolegy, najíti někde v starém autoru nějaký variant, na nějž dosud nikdo nepřišel aneb aspoň neupozornil, najíti nějakého nového baccila, vymysliti nějakou novou hypothesi neb cos podobného.

Tím ukazují, že sami nevěří tomu, čemu učí a že stojí u příčině této na jednom stupni se starými astrology čili hvězdopravci, jejichž domněnkám se rádi smějí. Jako totiž staří astrologové všecko přičítali působení planet, tak svalují tito moderní mudrci a osvícenci vinu za všecko buď na poměry a okolnosti zevnější anebo na vnitřní nutkání, pro které prý člověk nemohl ani jinak jednati nežli, jak jednal, a proto též nezasluhují žádné jiné odpovědi než jakou dává v Shakespearově „Králi Learu" Edmund svému otci, hraběti z Glostru, oddanému astrologii, řka: „To jesti výborné pošetilství světa, že kdykoliv se v štěstí roznemůžem (často z přesycení svým vlastním chováním), rádi vinu dáváme své nešťastné planetě, slunci, měsíci a hvězdám, jako bychom byli zlosyny z nutnosti, třeštilci z dopuštění nebes, šelmami, zloději, prorádci nevyhnutelnou mocí oblohy, opilci, lháři, ciložníky z poslušnosti k neodolatelnému působení planet, a vším, v čemkoli zlí jsme, z božského ponuknutí! Podivuhodná to omluva lidí zženštilých, že své kozí chtíče dávají hvězdě za vinu!" (Překl. L. Čelakovského str. 15.)

A ku podivu! Právě ti lidé, kteří tak důsledně a houževnatě popírají svobodu lidské vůle, kteráž jest přece nezbytným základem svobody každé, mají stále v ústech slovo s v o b o d a, ba nikdo na světě nenadělá snad se vznešeným tím slovem tolik hluku a křiku jako právě oni. Všecko všudy chtějí míti „svobodným" a vedou si tak, jako by jen u nich svobodu bylo lze dostati, a jako by oni jen byli věrnými strážci svobody. Svoboda myšlení, svoboda slova, svoboda tisku, svoboda umění, svoboda svědomí, svoboda kultu, svoboda bádání, svoboda vědy: toť jest to vzácné zboží, jež prý oni jedině mají na skladě, oni též jedině nejen prodávají, nýbrž ochotně i zdarma dávají.

Uvážíme-li tu jejich zarytosť a umíněnosť, s jakouž popírají svobodu vůle, musí v nás nutně vzniknouti nejenom nedůvěra v jejich upřímnosť, nýbrž přímo podezření, že slovo svoboda falšují, vkládajíce do něho po způsobu dovedných eskamotérů pojem takový, jakýž do něho naprosto nepatří, nýbrž je spíše hyzdí a porušuje, a mimovolně ptáme se, co že asi rozumějí slovem svoboda a čeho asi svým horováním pro svobodu ve všem chtějí dosíci.

Slovo svoboda jest slovo velemocné, slovo, kteréž působí na mysl lidskou mocí čarovnou, mocí takřka zázračnou, mocí, kteráž člověka snadno omamuje. „Mysl lidská bývá," píše slavný kazatel P. Agostino da Montefeltro, „takřka opojena již jenom pouhým dechem svobody, oko naše hledí nejistě a zmateně při pouhém na ni pohledu, a člověk není sebe více mocen, aby k ní přistoupil s odhodlaností a s rozvahou se na ni podíval, spíše ji zakrývá a zahaluje všemi výpary, kteréž vystupují z jeho srdce, a tím ji porušuje. Lidé by ji měli pozorovati s větší klidností, měli by se v její přítomnosti více ovládati; pak by ji zajisté viděli jasněji a pak by též nekladli do ní své vášně, jimiž ji jenom hyzdí a porušují." Odtud ten úkaz velice smutný, že se slovem tím spojuje se tolik pojmů různých, odlišných, ba sobě i přímo odporujících; odtud ten úkaz, že v určování pojmu svobody takový panuje chaos a zmatek, že mnozí mužové přímo vyznali, že prý povědětí, co jest svoboda, věcí jest velice nesnadnou. Tak dí na př. Cesare Balbo: „Svoboda jest věc, svoboda jest idea velice neurčitá a ze všeho na světě snad k vyměření čili určení nejnesnadnější".[4]) Podobně píše Antonio Rosmini, že prý svoboda jest slovo dvojsmyslné, neurčité, mnohovýznamné čili určitéji: slovo, jakéž připouští smysl velmi rozmanitý, smysl pak nejabstraktnější, jakýž se spojuje s tímto slovem, že prý bývá též nejnesmyslnější, jelikož mnozí smysl slova svoboda tak si vykládají, jakoby člověk ničím nesměl býti více vázán.[5])

V tomto smyslu berou též slovo svoboda skoro všichni ti, kdož na straně jedné popírají svobodu lidské vůle, na straně pak druhé hlásají a žádají svobodu myšlení, svobodu slova, svobodu tisku, svobodu svědomí, svobodu vědy. Jest to počínání velice hrdé, ale při vší na odiv stavěné hrdosti kouká z něho přece jen velká zbabělosť, proto, že jest až příliš patrno, že neobmezenou tuto svobodu žádají a osobují si rovněž jenom ze strachu — před zodpovědností.

(Pokračování.)

---

[4]) „La libertà è la cosa, è l'idea la più indeterminata, la più indeterminabile, forse che sia al mondo; ciò che pare libertà in un secolo, ad un stadio di civiltà, sembra servitù in un altro; la libertà di una classe è servitù della classe inferiore" (Balbo: Monarchia rappresentativa in Italia; Prefazione).

[5]) „Libertà è una di queste parole equivoche, indeterminate, polisense e il mondo, che freme e schiuma per essa, come un mare combattuto da contrari venti, ne è testimonio. E il senso più astrato, che si applica a quella parola, è il più assurdo di tutti perochè alcuni ripongono il concetto dell' uomo libero in questo, che egli non abbia più alcun legame" (Introduzione alla Filosofia; Alimonda: L' Uomo-Dio III. 426.),

Cizina a vlasť.

Příspěvek ke studiím dějepisným.

od P. Jos. Svobody, Tov. Jež.

1. Když se nám tolik píše o „Bratřích českých“ a o jejich Starších, o br. Lukášovi, Augustovi a Blahoslavovi: tu se člověku zdá, že život katolický tehdejšího věku XVI. nebyl nežli život mdlý; neb o tehdejších mužích katolických (ať nedím o katolických paních) kdo co ví? — Ta jest příčina, pro kterou hodlám zde podati některé dějepisné obrázky oné doby, a to o chudobném faráři, který se vzornou vytrvalostí se opřel návalu protestantismu asi ve 40 farách, o šlechtici, „starém Čechu“, který po smrti farářově v díle pokračoval, o tamním městě královském, které u věku XVII. z husitismu se navrátilo k Církvi katolické a o urozené husitské paní, která po dlouholetém odporu přičiněním manželovým se stala horlivou katoličkou. To vše z diecése Budějovické.

Neporozumí však šlechetným snahám dotčeného faráře a šlechtice a vůbec všechněch obhajcův naší svaté víry, kdo si nevšímá návalů, kterými se protestantismus do Čech dobýval. Dobýval se podobně do zemí cizích a zavládl tam, ku př. v severním Německu, v Nizozemí, Anglii atd., ale nezavládl v Bavořích, v Čechách, v arciknížetství Rakouském a na Moravě, poněvadž mužové stateční se mu opřeli. K takovým mužům patří onen farář.

Napřed tedy pojednáme o návalu „reformace“ „krotké“ i násilné v Čechách i v jiných zemích, pokud se vlasti naší týkalo, potom krátce povíme o šlechetném odporu, jaký položili mužové katoličtí v Rakousích a na Moravě, a posléze přejdeme na Čechy.

Když zápisem sněmu Kutnohorského (13. bř. 1485.) krvavé spory náboženské byly na dlouhý čas ukončeny, byl stav náboženský v Čechách asi tento:

V čele stála věrná kapitola sv. Víta a Václava se svými administratory, kteří se „administratores a capitulo auctoritate apostolica constituti“ nazývali, a duchovenstvo světské a řeholní. — Vyšší starodávná šlechta stála téměř do jednoho při straně katolické, tak rodové velikým zbožím vládnoucí: z Růže, Vítkovec, Berka, Wartenberg, z Krasilova, Schlick, Landstein, Koc, Šternberk, z Plavna, Koldic Schleinitz, Lobkovic, z Říčan, Victhum, Rabstein, Martinic, Bechyně, Guttenstein, Kolovrat, Zajíc, Vřesovec, Černín, Reisenburg, Grieszbeck, Kaplíř.[1]) Pánové tito starali se, aby katolický lid poddaný měl kněze při farních kostelích, chránili řeholníky, tak že nejen mnohé staré kláštery — ač husity značně pobořeny — se zachovaly, ale i nové povstaly; i vrátili se na Šopku zahnaní Augustiné k sv. Tomáši v Praze, Dominikáné k sv. Klementu, Paulané přišli do Těnovic, Minorité do Pardubic, Coelestiné do Königsteinu, Karmelitané na Rabstein a do Chýše, Františkané do Bechyně.

Pohledneme-li na mapu, shledáme, že asi následující větší panství byla katolická: Německý Brod, Pelhřimov, Jindř. Hradec, Třeboň, Bechyně, Milevsko, Protivín, Hluboká, Nové Hrady, Rožmberk, Vyšší

[1]) Dr. Frind, Kirchengeschichte Böhmens, IV. str. 15.

Brod, Vimberk, Volyně, Strakonice, Horažďovice, Blatná, Lnáře, Zelená Hora, Plánice, Chudenice, Janovice, Horšův Týn, Chotěšov, Šťáhlavy, Spálené Poříčí, Rožmitál, Chlumec, Bor, Kladruby, Touškov, Plasy, Tachov, Planá, Leskov, Kynžvart, Bečov, Teplá, Toužim (Cheb), Loket, Wildstein, Schönbach, Kráslice, Neudeck, Jáchimov, Andělská Hora, Doupov, Maštov, Valeč, Nepomyšl, Klášterec, Březnice, Kadaň, Chomútov, Litvína, Krupka, Bílina, Duchcov, Osek, Teplice, Budyně, Libochovice, Lovosice, Chlumec, Ústí, Doxany, Roudnice, Doxy, Nové Zámky, Č. Lípa, Zákupy, Mimoň, Sloup, Děčín, Kamenice, Cvikov, Rumburg, Schlucknov, Hainspach, Jabloň, Laemberg, Grafenstein, Liberec, Friedland, Kost, Lomnice, Vrchlabí, Hostinná, Maršov, Staré Buky, Trutnov, Úpice, Šacléř, Teplice, Police, Broumov, Kralíky.

Nad to byla královská města Budějovice, Plzeň, Most, nemalá část hlavního města Prahy, a královská města horní katolická, i skoro všecken jejich poddaný lid.

Jelikož katoličtí pánové na těchto a na některých panstvích svých k tomu hleděli, aby při farních kostelích přisluhovali farářové katoličtí: zůstal lid na větším díle věren Církvi katolické. Za největší nehodu pokládali nedostatek kněží, k úřadu svému řádně vzdělaných. Biskupa nebylo; pánové posýlali na svůj náklad některého jinocha na studie na katolické university do cizích zemí: ale těch nebylo než málo; nebo dávali je doma u některého kněze konati studia, až potom po jakési zkoušce na kněze byli vysvěceni.

Klášterové rozmanitých řádů se počali, jakmile husitské bouře byly utichly, zvelebovati a sloužili katolickému náboženství k nemalému prospěchu.

Bez ustání se dovolávala kapitola pražská, šlechta a katolíci vůbec nového arcibiskupa. Nežli se ho dovolala, počalo se k nám dobývati lutheránství, a s lutheránstvím kalvinismus a jiné drobné sekty.

2. Když po r. 1517. Lutherovy knihy jsou zaneseny do Čech a jak v původní řeči německé tak i v překladech českých se šířily a pro svou neomalenou řeč mnohým se líbily: tu mnohý farář nebo řeholník nedostatečného vzdělání se jich přidržel a podle nich kázal, ani nevěda, že by co kacířského přednášel. Co Luther tupil, to upadalo v nevážnosť, ku př. soukromá zpověď, — a co Luther chválil, toho se chápali, ku př. kněžského manželství, — a jako se v sousedních Němcích prováděla tak zvaná reformace, tu krotká tu násilná, podobně se dělo v Čechách. Stůj zde příklad, jak se „krotká“ reformace prováděla ve Waldsasích, cistercienském klášteře v Horní Falci na pomezí českém, pro nás tím důležitější, že duchovní správa jeho sáhala daleko do západních Čech, a že tytéž Waldsasy byly mateřincem našich klášterů v Sedlci, Zbraslavi, Oseku a Skalici; bylť se do té doby onen klášter zachoval v takovém utěšeném rozkvětu, že kdykoli filialním klášterům českým se nedostávalo řeholníků, doplňovali se z Waldsas.

Falckrabě Ludvík (1508.—1544.) se byl stal lutheránem; a jakkoli neuznal za dobré pronásledovati Církev katolickou ve Falci samé, uznal tak jeho bratr Friedrich, vladař ve Falci Horní. Silně zanevřel na „papeženské ohavnosti“ a poroučel kněžím a všemu lidu znáti se k nové víře a k novým službám Božím. Klášter Waldsasy se nepodrobil rozkazu, ano, opat Jiří III. hájil práva Církve katolické a řehole, i byl za to r. 1537. zatčen a po deset roků držen v tuhém žaláři v Ambergu, kde se až do smrti trápil. V úzkosti své si vypro-

sili řeholníci u císaře Karla V. mocného administratora, císařského radu Jana de Wetze (1537—1548.) a po něm synovce jeho Jindřicha. Zatím falckrabě Ludvík zemřel, násilný Friedrich následoval i zatkl administratora a v Ambergu opatřil žalářem. V klášteře teď osiřelém se prováděla reformace. Falckrabě zakázal církevní hodinky a katolické obřady, zrušil klausuru, darebným ženským tam vykázal byty, po farách ustanovil predikanty. Řeholníkům poručil od Církve a řehole posvátné odpadnouti; kterýkoli se „neobrátil", tomu vyhrožovali, jej sužovali a hladem mořili. Někteří se dali na útěk; dva tak uniklí jsou nalezeni a v lese zavražděni. Nyní dáváno pozor, aby žádný více neutekl, avšak věrný jeden pacholek je vozil v sudu ven z kláštera. Tím způsobem neodpadlo nežli šest bratří, kteříž musili vydati písemné svědectví, že prý dosud „vězeli v temnostech a bludech papeženství, až jim nyní vzešlo světlo pravé". Za to dostali sice fary a ženy, ale hryzení svědomí bylo jejich údělem. Knížecí fiskus zabral klášter, a zboží jeho sloužilo za apanáži princům falckým.[2])

Hůře se vedlo v klášteře Grünheimu, k severu českého pomezí. Fary a duchovní správa téhož kláštera sáhala do Čech až ke Kadani, i bylo převelikou zásluhou kláštera, že se celý ten kraj husitismu ubránil. R. 1536. došlo naň s reformou. Kurfirst Friedrich přikázal řeholníkům, vzdáti se řehole a Církve katolické. Nehodný opat zlým příkladem předcházel, někteří členové ho následovali; avšak jiní stáli nepohnuti, raději utekli do vyhnanství beze všeho časného opatření, než by porušili víru a svaté sliby.[3])

Podobná reformace, krotká ale výnosná, zalíbila se rychle některým pánům a rytířům v Čechách. První byli hrabata Schlickové, a bylo panství jejich tak rozsáhlé a tak mocné, že lutheránství daleko široko zavedli. Jim patřila panství: Hartenberk, Schönbach, Ostrov, Lichtenstadt, Falkenov, Heinrichsgrün, Kráslice, Königsberk, Neudeck, Planá, Dippoldsgrün, Schwamberk, Radonice, Vintířov, Hauenstein, Kadaň, Rabstein, Maštov, Manětín, Nepomyšl. Rod jejich se dělil na tři větve, ale ve mnohých zájmech a zvláště v náboženství stáli za jedno a králů českých se nemnoho báli.

Šebastin Schlick byl s Lutherem osobně znám a zval jej na svá panství v Čechách pro případ, že by z Německé říše byl zahnán. Ovšem se toho Luther bál a sám napsal: že prý by ho „lid rád ze země vyhnal i s tím jeho evandělíem a hladem jej vymořil". Vytýkali mu, že dříve „mniši zpívali a mnoho se modlili, postili, a to všecko činili jediné ke cti a slávě Boží; nám pak se vina dává, že prý jsme buřiči, že jsme roztrhli jednotu Církve, a co zlého se tropí, toho že jsme původci.[4]) Pro případ takového vyhnání z Němec strojil se Luther do Čech do území Schlickovského, a hraběte, kterýž ho sem vyzval a který nové evandělium nad jiné pěstoval, nazval „der allerchristlichste Laie".[5])

Proč asi se na Luthera zamrzeli jeho krajané? Na to odpovídají přívrženci sami, že kdyby kurfirst Saský násilím nebránil téhož nového evandělia, lid vesměs by se vrátil k bývalým službám Božím.

---

[2]) Frind, Kirchengeschichte, str. 323—325.
[3]) Ttéž str. 325—326.
[4]) Janssen, Geschichte des deutschen Volkes, III. 188, 189.
[5]) Frind, 377.

Kdyby kurfirst nezapovídal Mši svatou, tu prý „se najdou v okolních krajích lidé, kteří se dají za kněze vysvětiti aneb kněze opatří, i byť to něco stálo, aby papeženství a Mše v nově byli.“ Také prý „jsou v knížetství našem ještě kněží a mnichové, kteří prosí a císaře na pomoc volají, aby byli opět ke Mši připuštěni jako druhdy bývalo“. — „Taktéž se najdou lidé v zemi milostivých pánů, kteří lidé založili fundace na Mše a dědicové jejich, kteří si zjednají kněze a žádného pokoje nedají, jen aby se opět takové Mše sloužily.[6]) Ale knížata zprotestantštilí Mši svatou nedovolili, nechť si lid o ni prosil, jakkoli chtěl, a nic jinak jednal u nás Schlick a jednali jiní páni, kteří si novou svobodu oblíbili. Šebestian Schlick vydal o vlastní moci, (ovšem domýšlené) „eine neue Kirchenordnung, gelaeutert von den alten Ceremonien (rozuměj Mši svatou a katolické Svátosti) als gegen Gottes Ehre und der Seelen Seligkeit“. — Moric Schlick zas poručil na svých panstvích, že „všickni farářové vesměs mají v neděli ráno vykládati evandělium podle vyznání augsburgského a rovně tak činiti na všecky svátky; a pak od středopostí až do Bartoloměje odpoledne s mladým lidem jednati o Luthrově katechismu a je pilně cvičiti“.[7])

Lid se tomu bránil, nechtěje upustiti ode Mše ani od sv. Svátostí, a také, aspoň z části se ubránil pod záštitou rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou, kteryžto řád nebyl na patronátě Schlickovském závislý. Město Loket ku př. nechtělo o takové lutheránské reformaci ani slyšeti a žalovalo u všech instancí. Přes to všecko zavedl hr. Schlick protestantského predikanta. Ale již r. 1547. ztratil hrabě pro své účastenství ve vzpouře Schmalkaldů panství Loketské, město se vykoupilo ze všeho poddanství, majíc za faráře křížovníka Antonína Brusa z Mohelnice, napotomního velmistra a arcibiskupa, a křížovníci zasadili se s takovou rázností o práva katolické víry, že noví protestanté musili ustoupiti do jakéhosi kostelíčka za městem. Podobně se ví, že ve Königsberku a na Chlumu byli katoličtí faráři řečeného řádu, a že na Sedlec (Zedlitz) za nedlouho katolický farář se vrátil.

Se Schlicky závodili Schwamberkové (druhdy ze Skviřína a Krasikova); Jan Schwamberk vyhnal násilně katolického faráře Valentina Rybíka z Boru a usadil lutheránského predikanta, v Bohuslavi udělal Teplského odpadlce predikantem, v Leskově kostelníka, v Čelivě písaře k témuž úřadu dosadil, na ostatní fary (posavad české) a na školy povolal predikanty a učitele z Němec.

A tak napořád „reformovali“ pánové téměř všickni v západních krajích, začínajíce od Ronsperka přes Cheb a Loket a odtud skoro celý sever přes Děčín a přes Liberec až k Hostinnému.[8]) Jednou předstírali jakousi domnělou nehodnosť katolického duchovního a odbyli ho; tu zase, že nebylo při ruce kněze řádně svěceného, chopili se nesvěceného, nedbajíce, že snad ani jeden osadník od Církve odpadnouti nechtěl; tu zas zadrželi faráři všecken desátek a obrok, usadili na fare cizí nájemníky, snad i ženatého praedikanta, tu domlou-

[6]) Janssen, III. 189.

[7]) Frind, 380, 377, 216. ssl. — Hlavinka, Kronika českomoravská str. 319, 320.

[8]) Přirovnej časopis „Vlasť“, roč. VI. str. 328 a 401.

vajíce faráři katolickému, by se nějak vtěsnal; tu hrozili mu bitím a zabitím, odváží-li se vkročiti do kostela, ku kterému již byli vyhlídli kazatele dle své libosti. Osadníci a kněží se bránili, podali stížnosti ke konsistoři, ku světské vládě až i k samému císaři, ale bez pořízení. Dle toho dovedeme posouditi statečnosť opata Zelendra v Broumově, arcibiskupa Lohelia ve Hrobech, Jesuitů v Chomútově a onoho faráře ve Strašeni, o kterém budeme vypravovati, že se protestantům opřeli a práv svých v tuhém boji uhájili.

Nelitujme práce k takovým studiím, poznávejme „ty katolické bojovníky, přihlížejme ku předsudkům u nás obvyklým: a co uznáme v nich býti nepravdou, zanechejme a mějme srdce, znáti se k mužům, kteří svatou víru hájili a nám ji zachovali!

Co by s věrou katolickou a s národností českou se bylo stalo, kdyby se mužové katoličtí nebyli opřeli návalu protestantismu? Co se s ní stalo ve Falci, v Sasích a v severních zemích vůbec, kde takových statečných a svorných obhajců neshledala? Zde jest třeba několika dokladů.

3. Německá reformace vzala při kněžích a řeholnících svůj začátek, ovšem na jejich hrozné před Bohem odpovídání prošla veškeré stavy, stav sedlský, městský a panský, až posléze knížata domohla se nadvlády.

Napřed se ta slibovaná volnosť a svoboda zalíbila sedlákům, shlukli se v různé houfy, doufajíce, že porazí kněze a po kněžích pány. První (1552.) povstali v Hegavě, majíce zlatý střevíc na praporu s heslem:

Wer frei will sein,
der folge diesem Sonnenschein.

Za náčelníky se jim postavili hospodští a jiní dobrodruhové, a nade všecky vynikal rytíř Götz von Berlichingen; Luther je z počátku vybízel k povstání a ke krvavému boji, ale když válka pro ně zle skončila, pak je docela opustil, tak že Kašpar Schwenkfeld o něm řekl: „Luther vyvedl lid z Egypta (papeženství) červeným mořem (krvavou válkou), ale nechal ho seděti na poušti“.[9])

Kde kterého panského hradu sedláci dobyli, řádili ukrutně, až pro svou nekázeň utrpěli porážku za porážkou; před pevností Zabern stálo 30.000 sedláků; z nich padlo v bitvě 6000, a když ostatní se vzdali, bylo jich porubáno 18.000; z jiného zástupu bylo 300 zajatých stínáno u Saarweiler, u Böllingen 8000 a pištec, který hrál před nedávnem sedlákům při popravě 70 rytířů, jest tu na dlouhém řetěze uvázán ku stromu, kolkolem snesli knížecí žoldnéři dříví a zapálili, a když se ubožec trápil a za živa pekl, když bolestí sem tam běhal a se svíjel, dívali se vítězové a smáli se tomu. — U Bruchsalu jich bylo sťato 70, u Neckarsulmu 60, u Pfeddersheimu bylo pobito 500 a zase 800 zajatých; Kazimír z Brandeburk-Kulmbachu je v bitvě přemohl, a 500 zajatců ztrýznil; uřezali jim prsty, vyloupali oči a za živa je pekli na rošti; — u Frankenhausu padlo v bitvě 5000, a 300 zajatých sťato.

V tom nešťastném povstání usmrceno více nežli 100.000 sedlákův, ať nedím o děvčatech a ženách, s kterými zle jednáno. Náčelníci jejich

[9]) Wolfgang Menzl, Geschichte der Deutschen. III. Auflage. Capitel 384.

říkali pánům: „Zbavte nás břemen, vezměte si na kněžích“; a pánové kněžím vzali a sedlákům břemene přiložili.[10])

Jinak reformovali obyvatelé staroslavných měst v Německé říši; tam bylo běda katolíkům, když protestanté převládli!

Ve městech rozeznávejme dvojí stranu. Konservativní tvořili měšťané od mnohých pokolení usedlí, zámožní, starodávného práva i náboženství milovní; vždyť předkové byli velikolepé chrámy vystavěli, a skoro každá rodina měla nějakou fundaci, oltář nebo sochu. Druhou stranou byli liberálové, lidé napolo studovaní, málomajetní, ale smělí a rychlí; aspoň dovedli rychleji bořiti než konservativci stavěti. Svou smělostí překvapili konservativce, zavedli predikanta, vytlačili katolického kněze z kostela, nepoddal-li se kněz sám k jejich svobodě. Tak reformoval Děvín (Magdeburk) Wismar, Roztoky, Štětín, Gdánsko, Riga. Ve Stralsundě se strhl shon lidu, obecní rada stála věrně při náboženství katolickém; ale řezník Ladewich vskočil na lavici křiče: „Kdo chcete s evanděliem, stůjte zde!“ Někteří nechtěli, ale množství se hrnulo k řezníkovi.

V Hamburce se liberálové pozdvihli r. 1526. proti kněžím, jiní stáli při kněžích, tři léta trval rozbroj, až katolíci povolili; podobně Hannover, Lüneburk, Braunschweig. Agitatoři domácí i cizí přicházeli, velebíce novou svobodu; nejpřednější z nich byl Dr. Bugenhagen, jehož šeredné učení Janssen líčí.[11])

Na severu se prováděla reformace po lutherstvu, blíže hranic švýcarských více po kalvínsku, i bývali kalvinisté příkřejší nad lutheránY; tak Frankfurt, Strassburk, Kostnice. Město Basel pobořilo (1529.) své kostely, sneslo obrazy na dvě velikánské hranice a zapálilo; sesadilo bývalou obecní radu a novou obralo.

Reformatoři sami mezi sebou se nepohodli; tu vyvstal Luther, tu Kalvin, tu Zvingli, každý se svým zástupem, vynadali si a s krveprolitím se pronásledovali. O katolických kněžích nestejně smýšleli. Luther kázal kněze katolické vyhnati; Melanchthon přidal: na těle je ztrestati, to prý jest úřadů světských povinnosť. Zwingli uznával za skutek bohumilý, biskupy a kněze po případě i zabiti, a Martin Bucer posléze učil, že modlářství římského papeže a biskupů horší jest než cokoli ve světě, a že v celé říši Německé musí do kořen býti vyhubeno. Vrchnosti světské prý mají právo, mečem a ohněm vyhubiti přívržence takového náboženství a zardousiti ženy a děti katolíků, jako prý to Bůh v starém Zákoně byl přikázal.

Strana protestantská tu stála bez svornosti, bez mravní síly. Na místě jednoho papeže měli tolik papežů, kolik knížat; každý kníže byl v území svém papežem neobmezeným; neměli protestanté Jesuitů ani jiných řeholníků, neměli kardinálů ani biskupů; ale měli své Generalsuperintendenty, Oberhofpredigery atd., kteříž nenáviděli katolíků a sebe vzájem též. Na knížecích dvorech zavládla spustlosť, chlípnosť, obžerství, židé dodávali peníze. Slyšme dva příklady z protestantského dějepisce Menzla:

Bedřich vévoda z Lehnice pil tolik a v opilství tak zuřil, že jej vlastní syn Jindřich r. 1560. zavřel a po celých 10 roků držel v arrestě, až tam umřel. Otec pak pronesl strašnou kletbu nad synem

[10]) Tamtéž, Cap. 387.

[11]) Janssen, III. 407. 492. 569. — 194. 192.

a podobný konec mu předpověděl. A skutečně se Jindřich stal opilcem, promrhal všecko, chodil po pitkách ode dvora ke dvoru, skoro žebraje, až ho zavřeli. Pak uprchl a v bídě zahynul.[12]) Nicjinak v Braniborsku, Hesensku, Sasích, Würtemberce; a což dím o Falci, oné zářící hvězdě českých husitů?[13]) Markrabě z Baden-Badenu vláčel svou vlastní matku Cecilii — ovšem pověstnou pro svůj hříšný život — za vlasy po ulicích v Antverpách. — Takové „evandělium“ se dobývalo do Čech! V týchž Antverpách se valily r. 1566. zástupy lidu na kostely. Na plakátech bylo psáno: „Nastaly žně, dodejme zkrátka tomu kejklířství po kostelích a těm kněžím. Proč bychom nebořili, co patří k modloslužbě? Proč bychom v nouzi nebrali? Slovo Boží tomu chce, že kněží a mniši musí býti porubáni, nemějme s nimi útrpnosti, jako druhdy neměl Eliáš s proroky Baalovými.“ Tak šli napřed do slavného kostela Rodičky Boží, vyvrátili oltáře, rozpíchali obrazy, roztloukli malovaná okna, roztrhali umělé krajky a vyšívání, pobrali monstrance a jiné drahocenné věci, otevřeli hroby, svlékli mrtvoly se šatů, sebrali jejich prsteny a ozdoby a kosti zemřelých rozmetali!

Jaký toho byl výsledek? Vladařka napsala španělskému králi: „V naší zemi trpí se všecko, jenom se netrpí náboženství katolické, aniž jsou trpěni ti, kdo se nazývají katolíky“. Zámožní lidé z města odjeli, jiní, vidouce takové počínání, odstoupili od té nové svobody a kde jak mohli, před pomstou agitatorů se skryli.[14])

Co jsme svrchu slyšeli o některých českých pánech, kterak libovolně svou protestantskou reformaci prováděli, to nečinili než po příkladech z Německé říše, kde se jednalo mnohem hůře. Saský kurfirst August, byv lutheránem, dal se znenáhla nakloniti kalvinistům, a predikanté kázali po kalvinsku. Náhle se zas obrátil (r. 1574.), svolal všecky predikanty do Torgavy a poručil odpřísáhnouti se všeho, co posavad na kazatelnách a ve školách učili a za pravdu hájili. I byla se otrocká mysl jejich tolik snížila, že odpřisáhli všickni kromě šesti, ti pak jsou ze země vyhnáni. Dosavadní tajný rada Krakow byl tak ukrutně zmučen, že si sám život vzal, aby ušel nastávajícímu mučení, Stössel byl do smrti utrýzněn, učený Peucer opatřen žalářem, kde po 12 let v nečistotě a ve tmách seděl, bez knihy a bez papíru. Tak byli sedláci zmrskáni a duchovní zotročeni, že kníže mohl reformovati, jak se mu líbilo.[15])

Jako si čeští lutheráni brali příklady ze Sasů, tak husité čili „Bratří“ přihlíželi k Falci, kde katolíci nic nebyli trpěni. Když se na stavovském sjezdu v Augšburce (1559.) mělo jednati o jakémsi narovnání mezi různým vyznáním, vyhlásil falcký kníže Friedrich III. napřed, že katolíků trpěti nebude: „narovnání tomu,“ pravil, „nesmí se rozuměti tak, že by lidem našeho (kalvinského) neb augšburského vyznání mělo býti dovoleno, že by se na papeženské náboženství směli dáti“. V čemkoli kníže ten utiskoval své katolické poddané, dovozoval toho slovem: „Svědomí lidu poddaného jest mé“. „Die Gewissen meiner Unterthanen sind mein.“[16]) Jeho knížecí theolog Olevian mu radil, aby lutheránům v Horní Falci netrpěl oltářův ani

[12]) Menzl, Cap. 417.
[13]) Přirovn. Svoboda, katolická reformace I. 127—130.
[14]) Janssen. IV. 254.
[15]) Menzel, Cap. 420.
[16]) Janssen IV. 78. — Hlavinka, Bludy a lži v dějinách str. 295. sl.

obrazů, které tam zůstaly z nedávných katolických časů, nýbrž „modloslužebnictví musí pryč, ať si již sekerou, ať ohněm, dobře prý bude, tyto modly veřejně spáliti.“ [17])

4. Tak a s mnohým jiným násilím se šířila lutheránská a kalvinská reformace v Německé říši, i pohlíželi katolíci s hrůzou na budoucnosť, jelikož se nalezlo málo uvědomělých mužů, kteří by hned z počátku se byli postavili na odpor. Když 1561. papežský nuntius Commendone obcházel k rozkazu pap. Pia IV. země německé, aby seznal stav věcí, podal zprávu takovou: „Počet sektářů roste co den; nejenom že převedli většinu světských knížat na svou stranu, nýbrž znečistili a narazili také državy katolických knížat duchovních, i světských, tak že sotva svých poddaných užiti, obvyklých daní a povinné poslušnosti dosíci mohou. — K neuvěření je bdělosť knížat protestantských a ospalosť katolických. Vyhlíží to tak, jakoby našinci ti na jedinou víru bez dobrých skutků spoléhali; tak málo se zdají starati, kde by se ve přítomné nákaze našla pomoc. Za to protestanté, jakkoli jsou v bludu a tudíž žádné pravé jednoty nemají: přece si hledí vespolek pomoci, aby se zdálo, že se dobře srovnávají. Váhavosť ochromila katolíky, bojácnosť je posedla. Katoličtí knížata si netroufají veřejně se ozvati, uvykajíce si vše protivné útoky mlčky snášeti. — Jestli se nám nepodaří katolíky sjednotiti a je vymaniti z té bojácnosti a povolnosti, tu se mi zdá, že v úspěchu náboženství musíme skoro zoufati.“ [18])

Bohužel neopřeli se někteří duchovní, nýbrž stali se zrádci a způsobili v Církvi svaté převeliké pohoršení. Neuvedeme tu než jeden příklad, který také v naši Českou zemi zasáhl, ačkoli pro statečné setrvání jiných věrných kněží nezpůsobil značné zkázy.

Suverenní řád německých rytířů klesal ve své moci a v míru Toruňském r. 1466. se podrobil v manství koruny polské. Císař takovou podřízenosť neuznal, a povstaly nové války, rovně nešťastné, jako byly nešťastné války předešlé. Chtěje si pomoci, zvolil řád r. 1511. za velmistra Albrechta z mocného rodu Brandenburk-Kulmbachu, člověka mladého, smyslného, jenž posavad nebyl ani členem řádu. Týž vedl válku s Polskou zase nešťastně, a chtěje si získati přátel k uzavření míru, dojel r. 1523. na sněm v Norimberce konaný. Tam ho poznal známý lutherán Osiander a vybavil jej prý „z temností papežstva a uvedl k Božímu pravému poznání.“ Nastávajícího roku 1524. zajel až do Wittenberka k Lutherovi, který mu již poradil, porušiti své svaté sliby a řeholné území proměniti ve světské dědičné knížetství a vstoupiti do stavu manželského. Zatím vysláni jsou predikanté, aby tamní lid k takovému nečistému evandělium upravili. Když se o takové zrádě vyjednávalo, odvážil se Albrecht ve své podlosti zaslati k papeži Adrianovi IV. (8. čer. 1523.) pokorný list, ve kterém svou svrchovanou věrnosť a poslušnosť k apoštolské Stolici lživě jistil a bez ustání se přetvařoval, až dne 10. dubna r. 1525. zjevně odpadl, a již dne 6. července téhož roku ve veřejném patentě všem

[17]) Tamtéž str. 330. Týž Olevian byl husitům jako za proroka, s kterým brávali radu, jak by Církev v Čechách zařídili. — Jejich vzájemné dopisy vytiskl prof. Gindely ve knize: Böhmische Brüder in ihrem Zusammenhang mit Deutschland. Wien 1859. str. 397, 398, 421.

[18]) Reimann, Sendung des Nuntius Commendone 263. Janssen IV. 118.

kazatelům poručil, že „musí svaté evandělium čistě a neporušeně hlásati, lid k poslušnosti k vrchnostem napomínati“; kdo prý neposlechne, toho „ve vévodství pruském nestrpíme, ale s takovými tresty se k němu zachováme, jak to Bůh proti způrníkům konati poručil.“ — Tu někteří kněží a řeholníci odpadli, jiní se spěšně vystěhovali, s jinými tvrdě nakládáno, někteří katolíci jsou oběšeni. Roku 1526. vstoupil do stavu manželského, — před Bohem neplatného — vedl život tak nešťastný, že často říkal: raději bych stáda pásl než takovým vladařem byl.“ [19])

V Čechách míval týž řád znamenité kommendy a krásné kostely, ale nenahraditelné škody utrpěli ve válkách husitských; kommenda v Praze byla r. 1420. zbořena, kommendy v Chomútově, Dobrovicích, Mladé Boleslavi, v Hradci Králové a Německém Brodě, kollatury v Čáslavi a Kolíně zanikly; v Bilíně stály dobře a ještě lépe v Plzni, kdežto řeholní farář a komthur Matouš Švihovský ze Švihova obdržel pro sebe a pro své nástupce právo pontifikalií. Ale byl posledním komthurem, nemaje řeholního nástupce; když r. 1546. zemřel, odevzdána správa hlavního chrámu sv. Bartoloměje i s právem pontifikalií arciděkanu světskému.

Veliká kommenda v Chebu náležela k diecési Řezenské a neutrpěla bouřemi husitskými ničeho. Jí patřilo patronátní právo asi v jedenácti farách a pěti filialkách po celém území Chebském. Řízení kommendy spravovali rytířové, nekněží života řeholníků nedůstojného a hospodařili tak zle, že při smrti kommendatora Mikuláše Sachsa všichni kněží kommendu opustili; ano, vrchní bailif durynský Wilhelm von Holdringhausen od Církve odpadl a uvedl k řeholnímu chrámu v Chebě lutheránského predikanta. Za nedlouho (1564.) prodali celou kommendu na velikou škodu věci katolické. (Pokračování.)

O poměru římských papežů k pytvání mrtvol.

Napsal dle různých pramenů

Miloš Wachek.

Žádná pomluva není dosti špatnou, žádný prostředek dosti ničemným, aby ho nepřátelé víry Kristovy proti církvi, jím založené, nebyli užili. Kdykoliv některý famosní vědátor, jenž obyčejně bývá buď nevěrcem, nebo příslušníkem protestantismu, za hlaholu trub a víření kotlů vytasí se s nějakým „historicky zjištěným“ faktem, jež buď sám ve své bujné obrazotvornosti zplodil anebo dle skutečné události zfalsifikoval, — co tu jásotu a plesání v kruzích „osvícenců“, kteří by nejraději viděli celou tu instituci Kristovu někde za oceánem, či raději na dně oceánu. „Papežové římští byli vždy nepřátely všeho pokroku a osvěty“, — hlásají jedni, — „klerikalismus jest nepřítelem“, — vykřikují druzí a dohromady shodují se v tom, že církev katolická jest zastaralým, přežilým zřízením, které třeba odstraniti a jiným nahraditi. A odtud ten všeobecný, zuřivý boj proti všemu, co sluje kato-

[19]) Janssen, III. 68—75.

lickým, — boj, jenž neštítí se žádných prostředků, — odtud ta neúmorná obrana se strany katolických badatelů, kteří u vědomí, že pracují pro věc spravedlivou, spoléhají, že konečně musí pravda zvítěziti a lež i klam objeviti se v celé svojí nahotě. A jednou z takových notorických lží, stále s velikým bombastem šířených, jest ta, že římští papežové stavěli se nepřátelsky naproti vědě lékařské, zapovídajíce pod trestem exkomunikace pytvání mrtvol, jež přece tvoří nezbytný podklad důležité této vědy. Uveřejnil jsem sice v časopise „Čechu" krátkou stať o nepravdivosti tohoto tvrzení, avšak trvám že nebude od místa, zmíniti se zevrubněji o této věci, poněvadž, jak ukáži, dílem falešné pochopení dotyčných bull papežských, dílem vědomé šálení dostalo se i do těch kruhů, které jinak vážně sledují cíle vědecké.

Ve druhém svazku nedávno dokončené lékařské encyklopedie vlašské čteme pod názvem: Circolazione del sangue (oběh krve) následovní passus: „Nemůžeme pominouti mlčením, abychom nevzpomněli trestu kletby církevní, kterou rozhněvaní papežové Bonifác VIII. a Sixtus IV. vyřkli nad pytváním mrtvol... Panovníci světští dali ochotně svolení ku bádání na těle mrtvém, avšak papežové přísně je trestali; císař Bedřich II. způsobil, že pytva stala se v Salernu nezbytnou povinností, zatím co pádné bully papežů Bonifáce a Sixta, v oněch dobách, neobmezenou mocí kněžskou slynoucích, je zakázaly."

Takové nařčení jest přímým obviňováním papežů, kteréž záhy po celém vzdělaném světě, najmě pak ve „vždy důkladném" Německu se ujalo a stalo se dokonce nezbytným axiomem všech lékařských dějepisců, již s horlivostí neunavnou jali se nepravdu tuto šířiti od pokolení k pokolení a živiti tím nenávisť proti hlavě církve katolické. Tak na příklad dočteme se o této lži v Blumenbachově „Introductio in historiam medicinae litterariam". (Goetingy, 1786.)

Haller vyslovuje se ve své „Bibliotheca anatomica" (1. svazek) „O surovém a nevědomém papeži" (Bonifáci VIII.), (ferox et imperitus pontifex), který pytvání mrtvol stihl klatbou, čímž anatomie stala se v Italii až do roku 1571. zakázanou vědou.

Haeser (Lehrbuch der Geschichte der Medizin, Jena 1583.) spatřuje opět v zákaze tom podezření, pošlé z obavy papežů, aby studiem vědy lékařské nemohlo se šířiti mezi lidstvem žádoucí světlo.

Petr Frank (Sistema compiuto di polizia medica) zase hlásá, že na počátku čtrnáctého století byly v Římě dvě ženské mrtvoly anatomem Mondinim pytvány, že však brzy po té bullou Bonifaciovou vyobcováni z církve ti, kdož by se odvážili, mrtvoly lidské otvírati a kosti z nich vyvařovati, následkem čehož na celém poloostrově vzniklo všeobecné roztrpčení, a mnozí lékaři cítili se tím nucenými, vystěhovati se do Německé říše, kde anatomie na universitě byla dovolena.

Avšak i proslulý anatom Hyrtl opapouškoval tato obvinění a tyto klamné domněnky v důvěře, že se zakládají na pravdě (Vergangenheit und Gegenwart des Museums für menschliche Anatomie an der Wiener Universität. Vídeň, 1869.). V odstavci, kde probírá kriticky onu „dobu mediciny bez anatomie", vytýká klerikálnímu duchu tehdejší doby, že postavil se nepřátelsky naproti učení o struktuře lidského těla; ona věda lékařská bez anatomie byla výsledkem dogmat, která byla podobně jako křesťanské články víry pokládána za neporušitelná. Že Hyrtl později ve své učebnici (Lehrbuch der Anatomie

des Menschen) postavil se na stanovisko jiné, správnější, háje bullu papežskou proti špatným vykládačům, — dovedlo jen posloužiti jeho vědecké reputaci.

Podobným způsobem vyslovuje se Bourgrave ve svých „Etudes sur Vésale“ (1841.), že pytvání mrtvol bylo ediktem Bonifáce VIII. roku 1325. zapovězeno — zapomínaje při tom, že papež Bonifác VIII. byl roku 1325. již dvaadvacet let nebožtíkem. Také důkladnost vědecká!!

A nyní přikročme k odpovědi na otázku: co jest vlastně pravdivého na všem tomto obviňování? — Zcela nic! Nejen že žádný papež nikdy pytvu mrtvol nezakázal, nýbrž naopak právě papežové více než kterýkoliv jiný panovník chránili a podporovali studium anatomie, a jest faktum, že ve čtrnáctém, patnáctém a šestnáctém století nikde nebyla anatomie tak pilně pěstována, jako na universitách papežských. V Italii dokázali již dávno nestranní učenci, jako Alfonso Corradi, klassický historiograf vlašského lékařství, a žid Emilio Morpurgo, svými dějepisnými i statistickými daty o římské universitě, jakých neocenitelných zásluh získali si papežové o vědu lékařskou a dovodili, že toliko strannická zášť a zřejmá ignorance mohly zploditi zmíněnou pomluvu. Poněvadž však vlašská encyklopedie lékařská nicméně přijala tuto lež ve své sloupce a snažila si získati jí v učeném světě půdy, viděl se opět jeden z italských učenců nucena, objeviti celou záležitosť v pravém světle. Byl to Filippo Lussana, professor lékařství na universitě v Padue, jenž ve znamenité přednášce svojí: „o oběhu krevním a papežích“, konané v královské akademii věd a umění, pravil, že pohnula jej k tomuto kroku netoliko láska k pravdě, nýbrž i vlastenecký jeho cit; neboť chtíti popírati zásluhy papežův o vědu lékařskou, znamená, popírati slavnou historii vědy lékařské v Italii.

Lussana počal tím, že sdělil doslovné znění bully Bonifáce VIII., kde prý se mluví o stížení klatbou a vyobcování z církve těch, kdož obírají se pytvou. Chci zde z ní uvésti jen místo důležitější, pomíjeje ostatních méně závažných.

„De sepulturis Bonifacius Octavus.“ — Kdo odstraní vnitřnosti z těl mrtvých a tato způsobem nelidským vyvařuje, aby kosti, masa zbavené, do rodné země dopravil a zde pohřbil, jest tím samým z církve vyobcován. Považovali jsme za nutné, zapověděti zlořád o povrženíhodné surovosti, jakého se někteří věřící ve svém nerozumu následkem ohavného zvyku dopouštějí, a vedeni jsme tím zbožným úmyslem, zabrániti, aby surovosť zmíněného zlozvyku i na dále neprznila těl lidských a nenaplňovala mysl věřících bázní a hrůzou a neurážela jejich citu. Zemře-li totiž někdo ze vznešeného rodu aneb vynikajícího postavení za hranicemi své vlasti a přál si býti pohřben buď ve své domov ně, anebo v některé jiné, cizí zemi, odstraňují zprvu zmínění věřící, kteří se zabývají tímto zavrženíhodným, šeredným zvykem, s jakousi zdánlivou, bohaprázdnou pietou vnitřnosti z mrtvého těla, rozřezají je proti všelikému lidskému citu na kousky, vloží pak tyto částky do vody a vyvařují je. A když kosti sproštěny jsou svého masitého obalu, tehdy zasýlají je do té oné země, aby tam byly pohřbeny. To však jest nejen činem nejvýš ohavným vůči božskému majestátu, nýbrž také s ohledem na lidstvo naskrze zavržitelným. Poněvadž pak, jakož jest povinností našeho úřadu, chceme zjednati v této věci nápravu, aby tento ohyzdný, nelidský a bezbožný zlozvyk zcela byl vy-

mýtěn a žádného rozšíření více nenalezl, proto ustanovujeme a nařizujeme mocí své apoštolské auktority, aby, zemře-li někdo, buď si jakéhokoliv stavu nebo pohlaví, aneb jakéhokoliv hodnosti, ve městech, zemích a místech, kde vládne kultus katolické víry — aby s mrtvolami takových nebožtíků nebyly více páchány ony aneb jim podobné zlořády a ruce věřících aby takovým nelidským jednáním poskvrněny nebyly."

V dalším udílí papež radu, jak má býti naloženo s mrtvolami, které buď mocí poslední vůle, anebo po přání příbuzných mají býti převezeny do vzdálených krajin, a prohlašuje ke konci, že toliko apoštolská stolice může vyprostiti z exkomunikace.

Toť obsah oné „vykřičené" bully, která proti sobě popudila tolik lékařských vědátorů! Jest na bíledni, jak to již Corradi i Lussana doznali, že anatomie lékařská tím ani dosti málo nebyla dotčena; neboť zde jedná se toliko o zneuctívání mrtvol, jež byly pro mrzký zisk vykopány a rozřezány. Nyní není vzdělaného národa, jehož zákonodárství by rovněž nezapovídalo a netrestalo podobné zneuctívání mrtvých; ano již pouhé vykopání mrtvoly bez zákonitého povolení a úředního dohledu jest přísně zakázáno. Proto bulla Bonifáce VIII., zakazujíc tento zločin, byla pouhým předchůdcem nynějších moderních zákonů. O nějakém však zákaze pytvy vůbec není zde ani jediného slova.

Ostatně kdyby byla kdy nějaká pochybnost vzešla o správném výkladu bully, byla by tato vysvětleními, jaké pozdější bohoslovci i papežové sami o tom dávají, zcela odstraněna bývala. Slyšme na příklad, co praví o tom papež Benedikt XIV. (Institutio LXIV.):

„O pytvání mrtvol, jež se vykonává na veřejných akademiích. Zdali ustanovení Bonifáce VIII. čelí proti pytvání mrtvol lidských..."

„Dík zvláštnímu dobrodiní Božímu kvete v tomto městě nad míru studium vědy lékařské, a professoři její jsou pro svou obzvláštní přičinlivost a snahu chváleni i v nejvzdálenějších dílech světa. Zajisté bylo pro ně velmi užitečno, že se zabývali co nejpilněji pytváním těl mrtvých, neboť tím byli si nade vši pochybnost získali znamenitých vědomostí ve svém umění, neobyčejné znalosti při konsultaci osob chorých, a zvláštní zručnosti v léčení samém. To jasně lze seznati ze svědectví proslulého Marcella Malpighia, který na dissertaci „o studiu nynějších mediků" trefně odvětil (odpověď ta vytištěna jest u Daniela Clerika a Jakuba Mangeta) a podobně potvrzeno jest faktum toto auktoritou učeného doktora Sydenhawa.

„Toto pytvání těl nečelí však nikterakž proti ustanovení Bonifáce VIII., které následkem tiskové chyby sv. Antonínem mylně jest připisováno Bonifáci II. a jež uvedeno jest v kapitole první „o pohřbech". Neboť toto vyslovuje trest vyobcování, z něhož toliko papež sám může sprostiti, nad těmi, kdož odváží se, odstraniti z těla kterékoliv mrtvoly vnitřnosti, je nelidským způsobem na kusy rozřezati a kosti obalu masitého zbaviti: avšak z ostatních částí tohoto ustanovení lze přece jasně seznati, že trest stihne jen ony, kteří pohřbené mrtvoly vyrvou z hrobův a je nedůstojným způsobem rozkouskují, aby je pak na jiné místo dopravili a v jiný hrob uložili. Pytvání těl, které pro mediky je tak nezbytným, není tím nijakž zapovězeno: pytvání těl živých (praví lékař Celsus) jest ukrutné a též zbytečné, avšak py-

tvání mrtvol jest pro učící se věcí nevyhnutelnou. Totéž potvrzují jednomyslně Sylvestr a Suarez, mluvíce o ustanovení papeže Bonifáce . . .“

Potud autentické prohlášení učeného papeže Benedikta XIV. o bulle Bonifácově. Zajisté nelze nikde se dočísti živějšího povzbuzení a krásnější chvály ve prospěch anatomických sekcí, nežli v tomto vysvětlení! Toliko „Enciclopedia italiana“ a ostatní zmínění již učenci nechtějí o tom ničehož věděti, ba zdá se, že si ani nedali práci, dopátrati se pravdy, kteréž aspoň v tomto případě bylo lze snadno se dopíditi.

Než, přihlédněme ještě, jak si počínali papežové oproti anatomii a jejím professorům nejen v theorii, ale i v praxi. Kdyby byli stihali je klatbou, anebo byli se obávali výsledků sekcí mrtvol, bylo by se dalo očekávati, že bude lze v dějinách dopátrati se aspoň některých zpráv o účincích těch vyhrůžek a o provedení tohoto zákazu. Bylo by věru prazvláštní náhodou, kdyby medikové, kteří pytvání pokládali za nezbytné, nikdy nebyli protestovali proti „útiskům, jaké jim od klerikálního ducha snášeti jest, a kdyby na druhé straně nebylo dle daného nařízení vystoupeno proti těm, kteří zákaz přestoupili.“

Avšak praví se, že dějiny nechtějí o podobných událostech věděti: nikdy aspoň nebylo slyšeti o nějaké žalobě anatomů na papežskou stolici, nikdy o nějakém zakročení té oné vlády v jejich prospěch. A přec možno se domnívati, že oni pisatelé dějin lékařství, kteří se snaží vytlouci z bully Bonifaciovy pro sebe kapitál, jistě neopomenuli horlivě pátrati po takovýchto událostech. Avšak s dějepisnou pravdou má se to zcela jinak, než jak si představovala fantasie mnohých lékařů, strannickými předsudky překypující. Můžeme se totiž v dějinách velmi zhusta dočísti o poměru papežů k anatomii a anatomům. Nebývá to však nikdy poměr nepřátelský, nýbrž vždycky poměr ochranců a podporovatelů ku snaživým badatelům.

Roku 1200. založil Innocenc III. v Římě hospital di Santo Spirito a zároveň lékařskou školu di anatomia sana e morbosa. Byla to tatáž škola, v níž později proslulý Eustachius konal pokusy, „aby naučil se znáti sídlo, příčiny a účinky nemocí.“

Kolem r. 1270. uveřejnil Guglielmo di Salicito, professor při papežské škole lékařské v Boloni, „základy chirurgie“, z nichž celá čtvrtá kniha věnována jest pytvě.

A z dokumentu soudního archivu boloňského, jejž byl Mazzoni Tosseli před několika lety uveřejnil, vysvítá nade vši pochybnost, že ve škole boloňské byly již na počátku XIV. století, — tudíž v době, kdy Bonifác VIII. žil a universitu římskou založil, — konány sekce mrtvol dílem následkem soudních nařízení v zájmu spravedlnosti, dílem z vědeckého popudu. Z jiných pak pramenů víme, že tamní professor lékařství, Mondini, během let 1310. až 1315. častěji (multoties, jak praví jeho žák Quido da Cauliaco) pytval mrtvoly žen.

V roce 1348., kdy zuřil mor, bylo v Sieně, za vlády papežské, prováděno úřední pytvání mrtvol, aby se zjistila příčina nemoci a následkem toho aby nalezly se prostředky k vyléčení.

Roku 1482. vydal Sixtus IV. breve, jímž pytvání mrtvol učiněno závislým na povolení státních i církevních úřadů. Bylyť totiž tehdy vznikly veliké zlořády, mrtvoly byly tajně vykopávány a oloupeny, a mnozí studenti obviňováni z neslýchaných těchto neřestí; Corradi

vypráví několik příkladů toho druhu, a tak nuceny byly úřady zakročiti. Avšak i tohoto breve zneužili přátelé falsifikace z nedostatku lepších prostředků jako zbraně proti papežům, tvrdíce, že jím obnoven trest klatby nad těmi, kdo zabývají se anatomií. Než pravdou zůstane, že nový tento projev papežský schvaluje sice užívání pytvy v zájmu vědy, činí však toliko některá zákonitá obmezení, jako to dnes koná každý civilisovaný stát.

Pavel III. založil roku 1510. dvě zvláštní školy anatomie a botaniky, dvojice to věd, která, jak sám dí, jest základem vědy lékařské. Z té příčiny vydal breve, určené proslulému lékaři Jeronymu Accorambonovi, aby týž okamžitě přišel do Říma a tam lékařství vyučoval; obzvláště jeho snahou bylo, povolávati do Říma se všech stran vynikající učence za učitele universitní. Tak poslal z Neapole Ferriho, aby učil pytvě, z Paříže Belmesserea, z Paduy Finettiho, ano, nezapomněl ani španělského žida Mantriniho. Mezi professorskými místy systemisovanými na universitě římské bylo též jedno, určené pro „chirurgo-settore".

Od doby Pavla III. po Sixta V., to jest ve druhé polovici XVI. stol., stála fakulta lékařská v Římě na vrcholu své slávy. Tehdy vyučoval tam kromě jiných zmíněný již Eustachius, který také konal veřejné demonstrace anatomické. Z dopisů tohoto učence vysvítá, že anatomické preparáty bývaly beze všech obtíží z Říma do Boloně zasílány. O professoru Colombovi se v roce 1559. vypravovalo, že měl k disposici „mnoho mrtvol". Synové jeho dedikovali velké dílo svého otce „De re anatomica" papeži Piu IV. Také Berengario da Carpi věnoval svůj traktát o anatomii papeži. Totéž učinil Piccolomini, který uveřejnil r. 1585. své anatomické přednášky.

Na universitě římské odhalil poprvé Cesalpino nejdůležitější ze všech moderních vynálezů a výzkumů v oboru lékařství, totiž nález týkající se oběhu krevního. (Viz: Cerardini, la scoperta della circolazione del sangue, Milano 1576.) A tento Cesalpino byl osobním lékařem papeže Klimenta VIII., který roku 1591. z Pisy povolal jej do Říma a štědře jej honoroval netoliko ze státní pokladny (600 skudů ročně), ale i ze své soukromé (400 skudů). V předmluvě ku svému spisu „de metallicis", jejž byl věnoval papeži, praví tento proslulý anatom: „Toto dílo uveřejnil jsem pod Tvou svatou ochranou, aby všichni věděli, že dovedeš toho, jehož Svou vzácnou štědrostí vyznamenáváš, také proti pomluvám závistníků mocnou ochranou Svojí obhájiti." Taktéž jiné dílo, „de arte medica", věnoval papeži. Tato dedikace počíná slovy: „Nabízím Tobě, nejsvětější Otče, tento nepatrný plod, jejž jsem vypěstil na stromě, kterýž Ty v římské akademii jsi byl zasadil," — a končí: „Prosím, račiž přijati s radostnou tváří tento poslední výsledek mých prací, který rovněž pochází z Tvého pokladu na prospěch veřejného blaha!" Fabrucci, Cesalpinův vrstevník, praví, že papež Kliment VIII. vysoce si tohoto muže váží a zasypává jej kromobyčejnými důkazy své přízně.

Od roku 1620. vyučoval v Římě Giovanni Maria Castellani, první lékař hospitálu sv. Ducha, který velice mnoho se zabýval pytvou mrtvol, aby mohl dokončiti své velké illustrované anatomické dílo; jeho nad míru skvostné tabule vycházejí obyčejně pode jménem Petra de Cortona. Kliment IX. dal r. 1660. na Janikulu zříditi teatro anatomico, v němž bylo vyučováno srovnávací pytvě. Innocenc XI. schválil

r. 1685. otevření lékařské akademie v domě doktora Brasavoly, aby tam studováno bylo tělo lidské. Tak povstaly i jiné anatomické akademie, jako na příklad v Sapienze, v hospitálech sv. Ducha, della Consolazione (útěchy) a s. Giacomo degli Incurabili (nevyléčitelných). Že i v tomto století anatomické studie v Římě co nejhorlivěji byly pěstovány, tomu nasvědčují teatro anatomico a museo anatomico v hospitale sv. Ducha, jež obsahuje celé množství nejkrásnějších i nejvzácnějších preparátů.

Dlužno také ještě připomenouti, že papežové často na své útraty zakupovali a illustracemi opatřivše tisknouti dali vzácné rukopisy, vědy lékařské se týkající; tak byly na jejich útraty Lancisim uveřejněny anatomické tabule Eustachiovy, pak díla Salvianiova, Petroniova, Bacciova, Zacchiova, Cesalpinova. Papežové dále první dali pořídit překlady děl Hippokratových, Diascoridových, Theofrastových a Aristotelových.

Aby pak toto horlivé podporování anatomie římskými papeži dostatečného ocenění dojíti mohlo, třeba též obrátiti zřetel, jak se to mělo s pytváním mrtvol v praksi v zemích mimoitalských. Jak jsme se již přesvědčili, zanechala historie zcela určité zprávy o pytvání těl mrtvých v Italii již začátkem XIV. století; naproti tomu dovídáme se o prvních sekcích v jiných zemích teprve o sto až dvě stě let později. Ve Vídni byla teprve r. 1404. první mrtvola za velké slávy pytvána, a v celém XV. století provedeno tam pouze šest sekcí! Tak tomu bylo i na všech ostatních nepapežských universitách.

Vůči všem těmto faktům možno vším právem užiti výroku, jaký pronesl professor lékařství na římské universitě, Mattheis: „Za povolení, pytvati mrtvoly, děkujeme papežům a duchu křesťanství, které dovedlo zapuditi nerozumnou ošklivost, jakou měli k mrtvolám téměř všichni staří národové.“ A podobným způsobem vyjádřil se též Scotti ve svém „Catechismo medico“: „Toliko křesťanské náboženství přivolilo k anatomii, na níž spočívá celá věda lékařská!“

Avšak, mohl by se snad někdo otázati, proč to trvalo tak dlouho, než anatomie byla v praksi všeobecně uvedena a rozšířena? Na to odpovídá Lussana: „Zajisté nebylo to vinou ani vlád ani dogmat náboženských, natož pak papežských bull. Pravá příčina toho jest zcela jiná a bez odporu jest to ta, již udává Corradi: „Překážky v pokroku anatomie člověka následkem nedostatečného počtu mrtvol neměly svůj základ v nějakém církevním zákoně, nýbrž ve předsudcích lidu, že totiž nesmí býti dotýkáno se mrtvých těl a ten že jest nečistým, a všichni mají se straniti toho, kdo by ruku svou vložil na mrtvolu, aby vnitřek její prostudoval a ji pytval“.

Kdo první pytval mrtvolu za příčinou prostudování struktury těla lidského, které do té doby toliko na zvířatech prováděno bylo, není známo a také se toho asi nikdy již nedovíme. Podobá se pravdě, že to byl některý Vlach a křesťan. Neboť známo z dějin, že židé a pohané báli se dotknouti mrtvého těla, kdežto křesťané této bázně neznali. Když byl již první krok učiněn ku pytvání lidské mrtvoly, tu probudila se rázem vědecká touha a zvědavost, a pozvolna vystupováno vždy rázněji a s větší odvahou proti hluboce zakořenělým předsudkům lidským. Na papežské škole v Boloni byly mrtvoly snad mnohem dříve pytvány než v Římě, a na proslulé škole v Salernu zase mnohem dříve než v Boloni. Jest tolikéž možno, že byla pytva již konána na oněch starých papežských školách, které vznikly ještě před Sapienzou, počínajíc školou Řehoře Velikého „Patriarchium Lateranense.“

Nuže — jaký plyne ze všeho toho, co zde podáno, závěrek? — Jako byli římští papežové horlivými podporovateli každé pravé vědy, tak i lékařství našlo v nich vzácné příznivce, a na prvním místě anatomie, jakožto základ vší mediciny. A přece přese všecka tato zjištěná fakta bude asi bujeti dále švindl nevěreckých a jinověreckých „učenců“, čelící k potupení papežů a tím i celé církve. A tak jako „enciclopedia italiana“, bude i celá řada jiných stále ještě do světa rozhlašovati notorickou lež o nepřátelství papežů k vědě lékařské, jmenovitě k pytvě, neohlížejíc se na to, že tepe pravdu ve tvář. Ta však byla již tolikrát zbičována, že jí ani tak neublíží. Vždyť se skoro zdá, že nynější vědátoři v této věci zaujímají stanovisko Pilátovo, tážíce se jeden druhého: „Co jest pravda?“ A přec se tvrdí, že pravda jest jen jedna, a tu tvoří věda!“

O významu a úkolu národního divadla.

Když národ český s bezpříkladnou obětavostí po dlouhá léta snášel příspěvky ke zbudování národního divadla, když mozolné ruce chuďasovy kladly svou hřivnu s rovným a větším snad zápalem nežli hladká, nevypracovaná, v rukavičkách vězící pravice boháčova: tuť český lid činil to nejenom s tušením, ale s jasným přesvědčením, že mu budoucí národní divadlo bude něčím, co bude znamenati velice mnoho v našem zápasu o národnost, o jazyk svatováclavský. Věru, nikomu z oněch nadšenců, kteří snili o zlatém domě nad Vltavou, nepřišlo na mysl, že stavěti se bude stánek pro praobyčejnou zábavu, nikoliv, každý volal s vroucím srdcem: „Naše národní divadlo bude nám tvrzí a pevností v zápasech o jazyk a národnost naši! Ať si staví Němci, Francouzové nebo Angličané budovy divadelní pro svá vyražení — my si stavíme pevnost vlastenectví, paladium pro literaturu a její rozvoj, stavíme důstojný stánek Mus, budujeme chrám uměnám!“

A vezmeme-li do ruky provolání nejprvnější, čteme-li volání k lidu následující až do listu posledního: ze všech tryská týž cit přesvědčující, duší i srdcem zachvívající. I ten dělník poslední, jenž kdy o národním divadle mluvil a na ně přispěl, tušil, že v něm a s ním vyroste nám mnoho, velmi mnoho, že jím obrodí se celý život náš národní .... Když požár zničil hrdou první budovu, zachvěla jediná bolest celým národem, vyznamenal se tu lid český před tváří celé Evropy štědrostí a vlastenectvím nejskvělejším. Tak jakoby národním divadlem ztratil vlastní duši, podmínku existence, jakoby nepřítel dobyl nejdůležitější posice a pevnosti, jako po veliké bitvě prohrané: tak nám tehdy bylo v osudných dnech srpnových. Vysněný náš zlatý zámek shroutil se v trosky kouřícího se rumu... volali jsme v nadšení: „Nikoliv! z kouřících ssutin těch musí vzlétnouti zářivý, obrozený fénix k výšinám; národní divadlo, pomník našeho znovuzrození, státi musí, a bude ještě velikolepější, ještě nádhernější“ — a lid český si v době úžasně krátké postavil zlatou budovu po druhé. Vedla jej k tomu v první řadě vroucí idea vlastenecká — nikoliv touha baviti se — vedla jej k tomu naděje jásavá, že z pomníku toho znovuzrození našeho zářiti bude slunce světla i srdce zahří-

vajícího tepla vlastenectví, že zbudováním národního divadla zbudován bude i pevný základ k utěšenému rozvoji literatury dramatické v Čechách, původní, domácí, zrcadlo našeho národního života, našeho lidu. —

Nejsme a nebyli jsme věru nikdy z těch, kteří by žádali Bůh ví jaké divy a nemožnosti za krátkých sedm roků. Víme dobře, že národní divadlo zápasí ve mnohé příčině s těžkými poměry. Ale ruku na srdce: dáme-li si otázku, zdali nár. divadlo plní své vlastenecké poslání vzhledem k národu i jeho literatuře tak, jak by mělo: zdaliž neodpovíme si přímým a rozhodným „nikoliv"? Zdali neřekneme si upřímně, že v té příčině doznali jsme sklamání, a že ostalo působení nár. divadla za očekáváním?

Vyskytne-li se sem i tam novinka česká, původní, nemělo na tom nár. divadlo samo žádného přímého účinu, ani nebylo toho příčinou. To se dělo vždy, i když bylo naše divadélko v poměrech nejvíce stísněných. Tu dávány premiéry původní dosti často, vypravovány i přijímány s nadšením, i za tehdejších nehrubě příznivých časů. Aby v sedmi minulých letech trvání nár. divadla právě v této příčině položen byl alespoň nějaký základ k systematickému podporování a probouzení rozvoje původnosti v dramatické literatuře naší: to právě říci nemůžeme. Ani repertoiru starších her, z něhož vybíráno, nevykořistěno tu tak, jak by se bylo státi mohlo a mělo. Ať se nikdo věty této neleká. Nemíníme křísiti k životu zastaralé kusy původní, jež dnes jsou skoro nemožné. O něco podobného věru nikdo nedbá. Ale jest tu dosti her starších, dobrých, které by vyžadovaly jen malé revise, a jež by teprve za nynějšího stavu nár. divadla, jeho prostředků scenických a vnějších vůbec přivedeny byly k náležité platnosti. Dává-li se kdy původní hra česká, děje se to často s nápadnou zamlklostí a s výpravou, jak obecně povědomo, jíž velmi nepatrná péče se věnuje. V té věci velmi často veškeré české listy svorným hlasem totéž doznávají.

Vzpomeňme si divadelních vlaků, jaký ty mohly učiniti rozruch v nár. životě našem v Praze zvláště. Takovou věc však třeba organisovati, uměti udržovati, uměti si jí vážiti, a nikoliv přenechávati vše pouhé náhodě: přijede-li kdo, dobrá; nepřijede-li, také dobrá. Jsoutě roční doby, kdy zavítá do Prahy veliká část venkovanů: o sv. Janě, sv. Václavě a jiných slavnostech. Jaký bývá repertoir v podobných dnech? Jeví se v něm zřetel k těmto venkovským hostům, aby podala se jim příležitost, vzdělati, poučiti i pobaviti, potěšiti se naším nár. divadlem? „Strakonický dudák" a nějaký „Rohovín Čtverrohý" není ještě všecko, tím není nikterak povinnost divadla k venkovským hostům odbyta. Obyčejně bývá tu dáváno něco takového — a to pravidelně — že zcela trefně připomněl kdysi k tomu „Světozor", že to není ani vlastenectví, ani umění. A rovněž jako málo dbáno původnosti jak v činohře, veselohře a opeře, tak málo hleděno si slovanského umění a slovanských umělců vůbec v celém sedmiletí. Nějaký do Prahy zabloudilý host Slovan není ještě vším, co by v té příčině nár. divadlo konati mohlo a mělo. Sledování slovanské dramatické literatury a předvádění z ní na divadle našem alespoň plodů nejlepších, ostalo po celých sedm let zbožným přáním. Za to však lecjaké frivolnosti pařížské neb francouzské vůbec otevřeny dveře do kořán a tlučen buben reklamy tak zuřivě, že je to přímo směšné.

Vůbec mají téměř veškeré divadelní bulletiny, tak zvané oficielní, ráz prazvláštní a jsou po nejedné stránce na výsost zajímavé. Dovolíme si z nich v některém čísle příštím uvíti kytičku, jako jsme to svého

času učinili z „Divadelního listu,“ na štěstí na dobro a k nevzkřísení zaniklého.

V jedné věci však vyznamenalo se nár. divadlo tak, že mu věru nikdo výtku učiniti nemůže: jest to balet a hry výpravné. Tyto dva obory svedly divadelní repertoir na dráhu jednostrannou, ku škodě celého ústavu; tyto obory porušily význam a úkol nár. divadla po stránce umělecké i vlastenecké. Častokráte již na tomto místě vyslovili jsme, že nejsme nikterak proti baletu vůbec, ovšem rozhodně však jsme a budeme vždy proti kolossálním celovečerním baletům s nádhernou a drahou výpravou, poněvadž znesvěcují umění, kazí vkus obecenstva, již předem maří úspěch her literárně i umělecky cenných, poněvadž neblahé tyto hry rozmohly se až hyperbolicky na našem jevišti, tak že vedle nich pomalu všechny ostatní směry budou popelkou. Tyto celovečerní balety učinily z divadla cirkus a dupárnu gymnastických produkcí, jim bývá přidáváno i slovo nemastné, neslané a nevtipné, provázející děj slátaný a pitomý. Tyto balety a výpravné hry, pohltivše nesmírné sumy peněz, musí se opakovati do nekonečna již jen proto, aby se vyplatily, ba pro ně konečně — zdražena i některá místa v národním divadle, kteryžto dárek dostali jsme právě v těchto dnech nastávající zimní sesony. Pěstuje-ť se balet tak hyperbolicky na našem jevišti, že mnohdy operu o celou hodinu prodlouží, ač do děje násilím je vtažen a často tam patří tak jako pěst na oko.

Čtenáři laskaví snad se pamatují, kterak před lety psáno mnoho o tom, že při nár. divadle zřídí se dramatická a operní škola. Myšlénka znamenitá, školy té nejvýše je třeba. Chceme, aby naši spisovatelé psali dramata pokud možno původní, aby k tomu byli povzbuzováni mravně i hmotně: musí však též býti herci, kteří by je hráli. Kde jich bráti? Máme personál výtečný, jest naší svatou povinností to doznati, ale stávají se v něm změny, jednotlivci stárnou, odstupují, odcházejí, třeba pomýšleti na doplňování, nahrazování, získání nových a nových umělců a umělkyň. U nás obyčejně doplňovaly se z řad herců kočujících. Způsob ten — ač vždy nadaní herci kočujících společností jsou a budou velevítáni i na jevišti nár. divadla — má přece četné a veliké vady. Zdá se však, že zřízení oné dramatické a operní školy při nár. divadle sotva stane se skutkem, neboť se o tom již ani nepíše ani nemluví, a myšlénka ta jest na dobro asi pohřbena.

Za to však je ve znamenitém flóru při nár. divadle škola baletní, tak jako ironické ukázání k tomu, čeho nejvíce nár. divadlu třeba: baletek a baletů.

Máme nyní českou akademii věd a slovesnosti: ústav to bez odporu tak potřebný a skvělý, že bude míti zajisté veliký účin na celý náš vývoj národní. Nár. divadlo jest jako vlastní sestrou jeho — velmi špatně však bude se vedle této akademie věd a slovesnosti vyjímati, bude-li pěstovati způsobem tak výstředním směr výpravných komedií a gymnasticko-cirkusových baletů v řadě jedné, bude-li importovati francouzské nebo jinojazyčné zboží pochybné ceny v řadě druhé, a konečně všímati si jen tak pro jméno sem a tam něčeho původního. To pořád ještě není ono národní divadlo, jak si je představujeme. Přejeme si výslovně, aby vedle dramat a oper v první řadě původních, předváděno bylo i vše, co má slovanský a cizí svět dobrého a nejlepšího: ale předváděti věci hluboko pod niveau umění stojící a jásati k nim nevýslovnou reklamou, to

ovšem jest málo důstojné národního divadla našeho; se směrem takovým nikdy se nesmíříme. To jest hlediště naše, s něhož posudky v rubrice divadelní v časopise tomto na dále psáti hodláme.

Ostatně lid jest si toho též již vědom, že mu není nár. divadlo tím, co od něho čekal a čím by mu býti mohlo. Skličuje nás při tom myšlénka až bolestná: chraň Bůh nár. divadlo nějaké povážlivé katastrofy, jež by vyžadovala opětného odvolávání se ku štědrosti a vlastenecké obětavosti českého lidu! Tak připadá nám, že by to nyní šlo velmi pomalu, neboť gloriola vlastenectví z nár. divadla valně vybledla, a bude-li míti pěstování výpravných her a baletů takovou převahu, půjde-li zase při jednotlivých — ku př. „Pilulkách“ v krátké době do třiceti a více repris, bude brzy též veta po nimbu umění. **Josef Flekáček.**

LITERATURA.

Myšlénky o modlitbě.

(Věnováno dámskému odboru „Ústřední Matice školské“ na Král. Vinohradech. Upomínka na 7. duben 1888. od S. Podlipské. Osmerkových str. 16; cena 30 kr.).

Jest smutným úkazem v naší literatuře, že přistupují ku praporům protikatolickým i spisovatelky. Důkazem toho jest paní S. Podlipská (mimo jiné), která ve spisku nahoře jmenovaném hlásá věci zcela protikatolické a prozrazuje, že již nestojí na půdě křesťanské, nýbrž naturalisticko-deistické. —

V úvodě velmi krásném vykládá spisovatelka, čím se stalo, že napsala „Myšlénky o modlitbě“. Z lícně té a z celého spisku probleskuje vzácný talent Podlipské; plynná mluva, zářné obrazy, zdařilá přirovnání a množství myšlének, vše dovedně spojeno v jediný celek. Škoda jen, že posvěceno věci, která si toho nezasloužila, jak hned uvidíme.

Po úvodě v odstavci prvém táže se spisovatelka: „Co jest modlitba?“ a odpovídá: Prosba o to, čeho jsme žádostivi, o čem myslíme, že nelze, abychom vlastním úsilím k tomu sobě pomohli a co nám lidé jiní buď dáti nemohou neb nechtějí.“ Odpověď ta neuspokojuje, poněvadž mající určiti, co modlitba vůbec jest, určuje zvláštní druh modlitby totiž: modlitbu prosebnou. Z katechismu byla by se slovutná paní přiučila, že my křesťané se k Pánu Bohu modlíváme, neprosíce vždycky, nýbrž i myslí pozdvižénou Jeho chválíce, smiřujíce a Jemu děkujíce. Než to budiž jen tak poznámkou a ne přísnou výtkou. Horší jest, že mluvíc o mocnostech, které vládnou světům a ke kterým se modlící člověk obrací, nazývá je silou, „která jest střediskem všech světů, v niž jsou sjednoceny, z nížto vycházejí“, čehož prý ani atheista neupírá. Myslí-li si Podlipská ty vyšší „mocnosti“ tak, pak má materialistické Credo nejhrubšího zrna a jest zároveň pantheistkou první třídy, čehož jí ani atheista neupře, byť i popřel, že jsou neboli existují mocnosti, které „vládnou nepopíratelně světa běhu“, „světy do života volají a zákony jim dávají“. Atheista prý jen tvrdí, že tato moc necítí se svými tvory.... On myslí, že jest lhostejna k lidskému utrpení.... že dohání proud věcí a události toliko z jakési nutnosti“ Z řádků těch patrno, že si slovutná paní spletla pojmy o deistech a fatalistech s atheisty, což v takové filosofické extravaganci trpělivě snášíme! Korunou rozumování spisovatelčina jsou však další věty. Především vyznává, že „nicméně není tímto chladným vysvětlením (!!) sňata rouška věčného onoho tajemství“ a myslí tím vysvětlením ono výš uvedené své mudrování o atheistické nauce! Rádi věříme, že takové „vysvětlení“ jest „chladné“ a tážeme se, neslyšela-li slovutná paní nikdy sv. Pavla, jenž volal, že „nikdo by Boha nevzýval, kdyby mu nevěřil“ (Řím 10, 40.), čemuž každý člověk tak rozumí, že by k Bohu nevolal a Jemu nic nepředkládal, za nic Ho nežádal, kdyby myslil, že jest tak chladného srdce a zmrzlého rozumu, že by proseb těch slyšeti nemohl anebo nechtěl. Kdo si před-

stavuje Boha jakožto hluchého, tupého, nás lidí menšího a nedokonalejšího tvora, ten ovšem spokojí se tím „chladným vysvětlením“, ale nedokázal, že ví, co celý svět od jakživa slovem „Bůh“ rozumí. Přes to přese všechno, pokračuje spisovatelka, „jest prý věřící srdce (!) přesvědčeno, že Bůh ho neoslyší, ale prý neví a nestará se, jakým způsobem byl by možný tento styk prabytosti se všemi tvory. Ono jej toliko cítí“. Zde máme zase jedenkráte ukázku, jak nesmyslně vedou si mnozí lidé, když se dají do věcí, jimž nerozumějí. Prosím! Rozum lidský nemůže sňati roušku tajemnou s neznámé záhady, ale přece se o tom přesvědčí jeho věřící srdce, ač neví a nestará se, jakým způsobem byl by možný tento styk. To se podařilo, až na tu — logiku! Pomůžeme tedy spisovatelce z rozpaků a pravíme: Přesvědčení není věcí srdce, nýbrž mozku, není věcí citovou, nýbrž rozumovou, a tehdy se ho dodělámě, když na prosto jistě a neklamně víme, že věc má se tak a ne jinak: rozum záhadnou věc prozkoumá, a vůle ji chce, tak že její upokojení jest následkem rozumového přesvědčení, jež na jistých a nezvratných důkazech jest zbudováno, platným-li jinak přesvědčením. Po té není pravda, že věřící člověk (a ne — srdce) neví a nestará se o to, zdali a jak Bůh s ním ve styku jest. My katolíci víme, že věřícími býti nemůžeme bez vědomosti a starosti o věci ty. Sv. Pavel nás učil, abychom „rozumně věřili“ a sv. Tomáš Akvínský nám vyložil, že by nikdo nevěřil, kdyby nevěděl, že té neb oné pravdě, tedy i tomu „styku“ s lidmi věřiti netřeba. Kdo by se o potřebné věci věroučné „nestaral“, byl by dle Apoštola neomluvitelným a spěl by věčné zkáze vstříc. Odtud naše důkazy, kterými se přesvědčujeme o hodnověrnosti katolické víry, — cit nám nedostačuje! Co dále Podlipská píše o „zdravém rozumu, jenž prý se takových pojmů hrozí a hledí dokázati, že není možno (!?), aby bytost jediná, byť to byl sám Bůh, všecky ty hlasy veškerých světů volajících v chaotickém nevýslovném zmatku vyslyšeti mohla“, dokazuje, že chladný rozůmek takového mudrlanta moc o sobě myslí, soudě tak o Bohu jak o sobě, soudě o vševědoucím a nekonečném Tvůrci, jak o málovědoucím a bídném tvoru, čímž svému „zdraví“ dává svědectví ne zrovna lichotivé, jak sama spisovatelka uznává, jen že zase ne zcela správně, poněvadž proti tomu „chladnému přesvědčení“ klade — „horoucný cit“.

Nyní došlo na samého Krista Pána. O Jeho modlitbě „Otče, ne má vůle ale Tvá se staň“ praví nám Podlipská, že prý vyšla z neobmezené důvěry v bytost všech bytostí a z veliké víry. Kdyby nešlo nám o to, že později mluví a kroutí tutéž modlitbu jinak, nebyli bychom se touto její theologií zabývali, ale tak přece k tomu poukazujeme, že neběželo Kristu Pánu o důvěru jak o *jednu* a tutéž vůli; za druhé jest úplnou nepravdou, že modlitba ta vyšla z veliké víry, poněvadž Kristus Pán víry neměl, učí sv. Tomáš a s ním všichni theologové. Ne každá kuchařka theologii rozumí! — Aby se asi nezdálo, že vzpomínkou na Krista Pána spisovatelka zpobožněla, pospíšila si ten vroucný „cit“ ochladit následujícími rouhavými „důvody“. Praví: „Výsledek tohoto velikého citu (ovšem!), této svaté oddanosti obrací kritický rozum — zase vypůjčená fráse z německého Kanta — v ten smysl: Je-li tomu tak, jest modlitba zbytečna — oho! —, neboť Bůh dle této víry dává sám sebou každému, co mu přisoudí, co uznává za prospěšno každému se svého stanoviska, tak nekonečně tak nezměrně vzneseného (laciný přílepek nad naše pomíjející žádosti a trudy.) Vždyť sám je dobrem, je láskou“. Odpovídáme: To není „kritický rozum“, nýbrž pošetilý nerozum. Předně není pravda, že dle naší víry „dává Bůh sám sebou“ každému, co mu přisoudí; pravda jest, učí Dr. Sylvius, vykládaje sv. Tomáše, že, ač nám Bůh mnoho dává, zač nechce, abychom Ho prosili, že nám přece všecko tak nedává, a že mnohé dobro nám dáti „přisoudil“ jen tehdy, kdybychom za ně prosili, tak že modlitba naše jest zde podmínkou, beze které bychom neobdrželi ničeho. Proto asi napomínal Spasitel: Proste, a bude vám dáno! Po té není pravda, že Boha „obtěžujeme“ svými prosbami, poněvadž Duch Svatý poučil nás o jiném, totiž: Modlete se bez ustání, a „každý duch chval Hospodina“ atd. Za třetí: Z toho, že Bůh jest dobrem a láskou, nenásleduje, že netřeba nám modlitby; milý Bůh jest též neskonalou spravedlností, a tu třeba utíkati se k němu nám ubohým hříšníkům! Za čtvrté: Z toho, že Pánu Bohu „jest slastí býti štědrým“, zase nenásleduje, že netřeba se modliti, nýbrž, že netřeba důvěry ztráceti, a že možno hodně mnoho a hodně často k němu volati — se modliti, tedy vše naopak Podlipské. Než ne dosti! Čtenáři, slyš stránku 4 „K čemu hlásiti se o něco? Vždyť jest vševědoucí a ví tudíž dříve, nežli kterýkoli tvor, čeho mu bude třeba. A pak prosívá to nesčíslné množství bytostí každý za něco jiného touže dobou. Jeden člověk žádá na př. za déšť a druhý za slunce v téže

krajině. Je-li válka, žádá každá strana za vítězství". Brávo! To se podařilo! Poněvadž jest Bůh štědrým, „k čemu hlásiti se o něco", půjdeme tam, kde jsou lakomci a dostaneme místo něčeho — nic! Svatá pravda, že proto netřeba modliti se, abychom poučili Pána Boha, o čem neví, ale zapomenuto: „Chléb náš vezdejší dej nám dnes!" Co jde z toho, že množství prosívá vždy za něco jiného, proti *potřebě* modlitby, skutečně nechápeme. Obtíže, jichž se spisovatelka dotýká, týkají se Boha, na němž žádají, aby jim všem vyhověl, a tu přiznala slovutná paní na str. 3., že „Bůh každému dá, co... uznává za prospěšno se svého stanoviska," což méně filosoficky ale srozumitelněji zní: Bůh staraje se o veškerenstvo má především povšechné potřeby na zřeteli; potřeby a přání jednotlivců jsou tomu podřízeny, a vyplněno bude to, které jest oprávněno a před Bohem žádoucno. Modleme se a nestarejme o to, jak možno Vševědoucímu zvěděti všecky naše prosby, a jak je možno Všemohoucímu vyplniti, a paní Podlipská dobře udělá, když při příležitosti vyzná, že není naším lámati si hlavu, jak to neb ono Bůh uspořádá a že podobné námitky nás se netýkají a Bohu ani možnosti ani nemožnosti nedávají. Zajímavo jest slyšeti, co spisovatelka smýšlí o původě víry, o níž často mluví. Praví, že prý „víra vychází z citu" (str. 4.). Tu tedy prozrazeno, že nemluví se o víře božské, nýbrž jen jaktak lidské, a ta že přisuzovala se Kristu Pánu! Z takové pak víry citlivůstkářské že nic kloudného nevzejde, chladný rozum ovšem pochopuje. Psáti o Kristu a jeho víře a mysliti na citlivůstkářství, jest skutečně zajímavé významným, ale ne rozumným! Křiklavě vyznívají slova Podlipské: „Nicméně jest v naší době stanovisko přijaté od mnohých lidí a to jest, že se zdá býti modlitba zbytečností ze strany nevěry, ale ze strany víry všetečnosti." Správně: Kdo nevěří a přece se modlí, nejen zbytečně činí, nýbrž nerozumně; kdo věří a se modlí, všetečným není, nýbrž důsledným a k modlitbě zcela oprávněným. „Předpisovati" ovšem nesmí Pánu Bohu nikdo a také ne „sebe skroušeněji", aniž smí kdo chtíti „lépe nahlédnouti v řízení věcí než vůle Boží, když se modlí — paní spisovatelka však nedokázala, že se tak v naší a po naší víře činí, netřeba tedy psáti o „mysliteli", jenž si oddychl slovy: „Ano, s tím bychom byli hotovi" a netřeba vyznávati, že „přes důslednost těchto závěrků" dospívá se ke konci jinému, poněvadž se zdá, jakoby ta „důslednost" rovna byla důvodnosti a pravdivosti, čehož není, jak jsme dokázali.

A teď! S. Podlipská píše, že chvěje-li se člověk o život neb o štěstí milované bytosti, o zdar a výkvět vlasti, nelze ani vroucně (chce asi říci: pevně) věřícímu říci: Buď vůle tvá! Jsou prý však „pozoruhodné výjimky", což ovšem zní trochu protivně, ale myšlénkám o modlitbě neuškodí, vždyť prý sám Kristus Pán vyslovil „věčně památné slovo to jen pro sebe", což asi tak zní, že se v Otčenáši zapomněl a přeřekl. Dobře, ale: Nemo in Patavia trompeta! Paní spisovatelka se také táže, bylo-li by dobře, kdyby všichni lidé odevzdávali se do vůle Boží, a odpovídá zas otázkou, ze které patrno, že by nebylo dobrým. Čtenář asi touží po důvodě? Paní Podlipská odpovídá: „Nevmísila by se do toho necitelnost, lhostejnost, neochabla by v tom snaha a práce, neodkazovalo-li by se pozvolna vůli Boží nebo (!) tak zvané nutnosti či fatalismu?" Není-liž pravda, že slovutná paní rozumí divně modlitbě i slovům Kristovým: Buď vůle Tvá! U nás křesťanů jest právě naopak její obavy. Právě proto, že se modlíme a do vůle Boží odevzdáváme, plni snahy a práce jsme; právě proto, že se modlíme, pomoci Boží důvěřujeme a neoddáváme se lhostejnosti ani necitelnosti, nýbrž naději, že se nám pomocí Boží přece dílo podaří; nedáváme tedy pozvolna vše vůli Boží, nýbrž pomoc z ní béreme pro své práce dobře vědouce, že Bohu lenost i nedbalost nikdy se nelíbí, a že Bůh nepodporuje zahálčivých a lenivých. Modliti se, to jest odevzdávati se do vůle Boží, když jde o bližního, to prý se neshoduje ani s vůlí Boží ani se zákony přírodními, které vložily matkám a otcům nesobeckou lásku, vlastencům obětivost k zájmům národa do srdcí", pokračuje dále spisovatelka, ukazujíc, že daleko jest křesťanské víry, kteráž učí, že vše, co máme, z vůle Boží máme, která nic nezakazuje šlechetného a nic nenakazuje nešlechetného, tedy ani onen cit, jenž matkám a otcům jest vrozen, ale rozuměj ten vznešený a ne umíněností, málomyslností nebo dokonce zoufalostí pokálený. I nejšlechetnější otec a nejněžnější matka křesťanská ví, že Bůh ji milé ditko neběře z ukrutnosti, nýbrž ve své nezměrné šlechetnosti, dobrotě a nevyzpytatelné prozřetelnosti, kteréž všecko chtíc i nechtíc jest podrobeno. Jak s láskou rodičů, tak má se věc s „obětivostí vlastenců", rozuměj těch pravých: co dobrého národu chtějí, vůle Boží nezakazuje, možno jim tedy modliti se: Buď vůle Tvá! co zlého zamýšlejí, příčí se nejen vůli Boží, nýbrž i rozumu a vůli lidské, jest tedy zase volati: Buď vůle Tvá! Směšno dále jest učení Podlipské o mechanické modlitbě a modlář-

ství. Slovem „mechanická modlitba“ rozumíme odříkávání pobožných slov, zatím co duch obírá se něčím docela jiným; modlářství sluje zvláštní druh nevěry, kterým věcem stvořeným vzdává někdo poctu, jež jedinému Bohu přísluší. Podlipská však hlásá, že „mechanická modlitba a modlářství“ záleží v tom, když dopustí se „takové oddanosti do vůle Boží anebo (!) do nutnosti“, která jest protivna její výš uvedené náuce o lásce a obětivosti, jimž nelze volati: Buď vůle Tvá! Modlářství, mechanické modlitby dopouští se podle Podlipské, kdo se vším (!) jen na ni spoléhá a jiným způsobem pak neuznává za nutno přičiniti se ke zdaru řečí, když má za to, že hodně velký počet modliteb na růženci odříkávaných veškeru činnost může nahraditi, vyklečí-li v kostele mnoho hodin, myslí, že učinil zadost povinnostem naň složeným.“ Zase z toho (na str. 5.) patrno, že se zde nerozum a chyba lidí počítají na vrub modlitbě, a ozdobují jmény nepravými, jiný význam majícími. Psáti o věci, jíž nerozumíme, a psáti o ní slovy, jimž nerozumíme a cizí smysl podkládáme, není to — ironie osudu? Ostatně dlužno vyznati, že uvědomělý křesťan tak, jak Podlipská vypisovala, nečiní a o modlitbě nesmýšlí. O růženci pak slavná spisovatelka kéž by pomlčela, poněvadž co růženec jest, neví, jak už z uvedených slov patrno a později ještě bude dokázáno. Růženec jest modlitbou ústní a zároveň rozjímavou, tedy podle spisovatelky není mechanickou ani modlářstvím.

Když tyto a jiné myšlénky o modlitbě spisovatelka předložila, povídá, že jí připadá výrok George Sandové, jež kdesi praví: Ano, modlitba za déšť nebo teplo, aby se urodily brambory anebo žito, jest nesmyslem; ale prositi za sílu a neohroženost, za lásku a trpělivost můžeme, a nikdy nebude taková modlitba oslyšána“ — Neklamná slova ta Sandová z nebe-li nemá a není-li neomylná, tož paní Podlipská moc a moc jest lehkověrná, což takové filosofky, jež na téže stránce v prvním řádku psala, „ať již je možno či nemožno, aby byla modlitba vyslyšána“, jest zcela — důstojno!

Divná nehoda potkala tetu Logiku ve 4. odstavci na stránce 6. Podlipská tvrdí, že prý proto, že „prabytosť (jest) nepochopitelna“, není „rovněž pochopena posvátná jiskra dobra v nitru člověka,“ čemuž by ovšem tak bylo, kdyby pantheisticko-materialistická smýšlénka spisovatelčina byla pravdiva a kdyby „nepochopitelná prabytosť“ s „posvátnou jiskrou“ byla jedno a totéž a k ní tak se neměla jako všemocná svobodná příčina k volnému svému účinu!

Na stránce 7. spisovatelka odbočuje od thematu a rozšiřuje své myšlénky. Ze stránky té a následující patrno, že Podlipská o katolické víře jest prašpatně poučena a že hoví domněnkám, které jsou samy v sobě odporny a rozumu docela protivny. Poukažme zde aspoň na křiklavější. — Spisovatelka píše: „kdo upřímně o těchto věcech přemýšlí, zajisté přijde vždy na to, že *každý* kultus má svou oprávněnosť, je-li nezkalen fanatismem, že přináší každá zbožná víra útěchu, není-li k jinému vyznání nesnášeliva“. Odpovídáme: Zcela špatno jest a nepravdivo, že *a)* přemýšlející člověk vždy „na to přijde“, že každý kult jest oprávněn, poněvadž přemýšlejícímu člověku nemůže ujíti, že není stejno, ctím-li Boha tím či oním, klaním-li se dřevu či hadu, považuji-li Boha nehybným tělesem a hmotou, nároživcem a zhýralcem a slouším-li mu dle toho surovostí, sprostotou, ohavností, náruživostí, krveprolitím, a necudností (jak bylo a jest u pohanů), nebo vím-li, že Bůh jest bytosť duchová, na nejvýše dokonalá, práva a spravedlnosti dbalá, čistoty a mravnosti milovná a slouším-li mu dle toho upřímně a v pravdě vezdy a všude. Milý Bůh jest pánem tvorstva, a tu náleží Jemu určiti a ustanoviti, jakým způsobem by měl býti ctěn, a lidem náleží dle toho se zachovati a tak jak ustanovil, věrně mu sloužiti, a přemýšlejícím lidem dlužno vyznati, že jen ta bohopocta neboli kultus jest oprávněna, kteráž úplně provádí rozkaz Boží, a že není pravdiv ani oprávněn jiný kultus nikde a nikdy. To také čteme v Sylabu, a Podlipská jakožto myslitelka a katolička lépe by byla udělala, kdyby se o lepším byla poučila. Lichosť svého mínění o oprávněnosti každého kultu cítila asi sama, proto ji zakrývá větou, „není-li k jinému vyznání nesnášeliva“ a „je-li nezkalen fanatismem“. Než oboje vložky nezpomohou pochybené věci: co jest špatno a v sobě neoprávněno, nemůže býti ničím z venčí natřeno na pravdivo a dobro! Spisovatelka uvádí také Kanta, dle něhož „kritický rozum a bádání sice nemůže připouštěti nadsmyslných pojmů“ a dí o něm, že prý „v tom ohledu platí navždy“. Pravda jest: 1. že výrok Kantův není správným a že 2. kritický rozum tak nehlásá. Je-li zajisté pravdivo, že rozum nad smysly nemůže, jest také pravdivo, že špatně si vede, když, co nad smysly jest, popírá nebo tvrdí. Hegel, jak známo, nebyl ultramontánem a byl také filosofem pokroku, a ten panu Kantovi pěkně odsekl: Nemůže-li rozum nad pojmy smyslové

a popírá-li se mu samočinnosť mimo ně, ať pan Kant vyloží, jak se ten kritický rozum i těch smyslových pojmů domohl? My k tomu podotýkáme, že milému Kantovi docela nevěříme, když mluví o pojmech a ideách, jelikož vybásnil jen, ale nedokázal, že jest jeho náuka o vrozených ideách správna. Známý filosof Tilmann Pesch S. J. vytkl mu, že zfalšoval povahu lidskou a překroutil, co chtěl, jen aby provedl svou. Jen trochu mysliti, a faleš Kantovy nauky jest patrna! Není-li mimo to, co ve smysly bije, nic, pak Bůh, duše, rozum, ctnosť, hřích, dobro a zlo nejsou — což věru důsledek absurdní a nesmyslný. To jest pěkně „kritický rozum“, když nad „hmotné smysly“ nemůže! Neznamená to vzdávati se rozumu, snižovati a ničiti jej? — Podlipská píše, že prý když tedy rozum nad smyslné pojmy nemůže, „za to však nemá býti omezen cit ve svém vzletném tušení (!) věcí nadpozemských“. Moderní však vědaři vyhlašují, že jest člověk se zvířetem, co se citu týče, na rovni, a tu podle Podlipské zvíře a člověk stejně vzletně k náboženství se mají!!

Na stránce 8. hlásá se vskutku čirý materialismus, a člověk staven na roveň bylinám a zvířatům! Slyšme spisovatelku, která jen o látce neboli hmotě mluví: „Vždyť můžeme smysly svými pojati, že vše spolu souvisí, že ve všemmíru, pokud jej známe, jediná jest látka, že jsme vskutku mezi sebou rodnými (!) bratřími, že rostlina i půda, ze které vznikají, že zvířata i lidé jsou složení z těchže prvků, že dál a dále celý svět je mezi sebou příbuzný...“ Aby té vědeckosti nescházelo lesklého a laciného důvodu, mluví se po darwinovsku, že sobectví je „jednotlivcům do jisté míry pro sebezachování“ přirozeným a nutným. Jednou však přece i v této části „myšlének“ dáváme zúplna za pravdu. Spisovatelka totiž píše (str. 8.), že „ani nešťastník v žaláři po smrti opravdu netoužívá, třebas ji volal, že jsou samovrazi většinou choří na duchu anebo neobyčejnými výjimkami.“

Na stránce 9. začíná spisovatelka probírati modlitbu po stránce jiné, — pátrá po jejím původě a zároveň vychvaluje indické modlitby! O modlitbách indických praví, že prý jsou nejstaršími modlitbami lidstva. Paní spisovatelka ni jediným slovíčkem nevzpomíná sv. Písma našeho; že by ho neznala, nemožno tvrditi, spíše se zdá, že mu pravdy nepřičítá, jinak by nerozumně a ne jen špatně dějepisně psalá (jak učinila). Toť věru překrásno! Křesťanka, a o Písmu sv. — nic! Pak se nedivíme, že takové „Myšlénky o modlitbě“ a jiných ještě věcech křesťanských pěstuje. Básníci a dějepis nám vypravují, že mnohé lidi neblaží leč nirvana, a ta ovšem jest indická ale ne křesťanská a rozumná. Paní Podlipská také dává veršíky z Ved a chválí je nesmírně! Všecky však jak leží a běží nic jiného za podklad nemají než tělesenství a nynější svět, a to ovšem moderním břichopáskům lahodí. Zdá se však, že spisovatelka není jimi uspokojena, poněvadž sama povídá, že by „modlitba pravého takto měla znítí: „O sestup, věčná lásko, do mého srdce a posilňuj mne k obětem nekonečným za trpícího bližního“, což zdá se ukazovati k našemu: Miluj bližního svého, jako sebe samého! V těchto oslavovaných Vedách však i pánbíčkům zle se daří. Spisovatelka sama uvádí „Ó, bohové! kde že je vaše láska ku pravdě?...“ Zvláště krásnou a vítanou jest spisovatelce modlitba za osvětu. Slyšme, jak ji uvádí: „klaním se bohyni Sri, matce všech tvorů, jež sedí na trůně lotosovém a jejížto oči jsou jako dva rozkvétlé lotosy. Ona spočívá na prsou boha Višnu...“ Ty jsi moc nadlidská, jsi ambrosie, jež čistí vesmír; jsi večer, noc a zoře. Jsi víra i rozum. Jsi bohyně písemnictví. Ó, krásná bohyně, tys věda náboženská, jsi velká věda, věda mystická a věda duchovní... Ty naplňuješ svět obrazy příjemnými neb odpornými. Bývše tebou opuštěny tři světy byly na pokraji záhuby, ale ty jsi je vzkřísila. Tvůj pohled, ó mocná bohyně, zjednává mužům manželky, děti, přátely, žně, bohatství.“ Není to hezké?

Na stránce 11. dí Podlipská, že prý v uvedených jí příkladech (a my jsme z nich hodnou část doslovně opsali a ostatní jest podobné) jsou probrány všecky téměř stupně toho, čehož člověk může býti žádostiv a čeho se dovolává“, z čehož lze viděti, že slovutná paní zapomíná na zadní kola nebo jak říkáme — na věčnost. Na tétéž stránce takto ještě blasfemicky Podlipská píše: „Našemu myslícímu pokolení tento důvod (že by totiž k Bohu modliti se bylo, poněvadž mu to milo,) více nedostačuje, a není s to odívati velkou tu ideji malichernou ješitností lidskou. Raději nemodlí se to pokolení z hluboké úcty k bohu, protože má za to, kterak veleduch našich dětinských vzdechů dbáti nemůže.“ Na straně pak 14. zase má „Neb člověk ve svém utrpení je posvátný a jeho slzy a modlitby, byť se nesrovnávaly s přísnou logikou, padají na váhu velikosti lidstva veškerého“. Po tolikerých kotrmelcích proti zdravému rozumu spáchaných dovolávati se „přísné logiky“, jest věru —

šlakovitým. Paní spisovatelka nazývá Indii kolébkou kmenů evropských a myslí, že dobře si do ní zaputovala „pro obraz modlitby vroucí“!! Z té Indie, vyznává, vylíhlo se i nekalé modlářství, a, světe hoř a třes se, růženec prý „pochází z Indie právě jako askesa, jako nečinné nazírání boha (ó češtino! — Das Gottschauen!!) na pouštích a v osamělých celách“. Člověk ani svým očím zde nevěří, a myslí, že špatně čte a vidí. Růženec jest prý z Indie! Ne, zde zaslouží spisovatelka dvojku nejen z naší věrouky, kterou tím tupí, nýbrž i z dějepisu! Tvrditi, že jest růženec z Indie, a viniti jej z modlářství, jest dokazovati, že věci ani za mák nerozumí, a tu jest skutečně směloství něco posuzovati a odsuzovati, o čem není v hlavě nejmenšího ponětíčka! Spisovatelka nazývá růženec modlářstvím, katolická však církev praví, že růženec jest svatá modlitba na uctěnou Rodičky Boží a že záleží ze 150 zdrávasů rozdělených po desíti desátcích 15. tajemstvími, o kterých mysl naše uvažuje, zatím co ústa blahoslaví svatou Pannu jmenovanými Zdrávasy. Tajemství růžencová jsou vzata ze života Krista Pána, jsou jako zkrácené evangelium. Tvrditi tedy, že růženec jest modlářstvím, jest hanobiti tajemství křesťanská. Kdyby si tak Turek počínal, chápali bychom to, když si však tak vede křesťanka, žasneme a hrozíme se takové frivolní povrchnosti a dělané učenosti. Růženec jest z Indie! Kdekteré dítě ví, že „Zdrávas“ neslożili indičtí brahmínové, nýbrž archanděl Gabriel, a missionáři dosvědčují, že modlitba ta v celé Indii byla neznáma. Ví-li spisovatelka jen jediný případ, kdy ve středověku v Indii „Zdrávas“ se modlili, ať jej jmenuje. Pravda jest, že ani katolíci do konce XII. století všeobecně Ave Maria se nemodlili, a že neměli v obyčeji jako my při Otčenáši říkati andělský pozdrav, jak jsem ukázal ve své Růžencové knížce. Ať mi spisovatelka jmenuje onoho „orientalního“ nebo „indického“ zakladatele růžence! Já však jí hned udám pramen, z něhož nesmyslného výroku toho opisujíc se dopustila. Jejími zřídly byly *německé knihy protestantské*, a to dokáži doslovně. Podlipská píše: „Jeť známo, že byly růžence poprvé přineseny do Evropy z Orientu za křižáckých výprav.“ Nevěrecký novotář a statečný lutherán Baumgarten psal ve svých „Christl. Altertümer“, jež vydal v Halle *r. 1768.*, tedy více než před *130*, lety takto: „Der Rosenkranz ist zur Zeit der Kreuzzüge zu uns gebracht worden, und stammt eigentlich von den Brahminen und Mohamedanern, bei denen derselbe noch jetzt üblich ist“... Jiný protestant, Moritz von der Weser, psal: „Die Rosenkraenze sind aus der Religion des Dalai-Lama und der Mohamedaner durch Peter den Einsiedler zu den Zeiten der Kreuzzüge in das Christenthum verpflanzt worden“. Srovnej jeho spis: „Der Kampf der Finsternis mit dem Lichte“. Düsseldorf 1822. — K těmto výrokům, které bychom dle libosti mohli rozmnožiti, podotýkáme, že Podlipská dále píše: „Tento způsob modlitby (růženec) pochází tedy (!) z Indie!“ Co píše o askesi a nečinných nazíráních boha, jest jí šestým dílem světa a proto toho pomíjíme...

Tak a podobným způsobem lomozí se proti křesťanské a vůbec rozumné modlitbě dále. „Rigorosnímu však mysliteli“ dává se toto velemoudré poučení: „Avšak ani naproti tomu (když totiž modlitba jest „v pouhém odříkávání modliteb naučených, v plačtivém anebo bezcitném klapání (!!) prázdných slov) neměl by býti příliš rigorosní“. To je logika, co? A čím se toto dokazuje? Chceš-li se zasmáti, čti. „Vždyť je člověk tak ubohý a tak často nemívá, kam se utéci, neví, co má počíti, kam se obrátiti.“ Není to také klapání prázdných slov?

Do poslední stránky (16.) a do posledního řádku mohli bychom stihati Podlipskou v její nepravdě, ale zprotivilo se nám, a čtenáři snad též. Přece však neodložíme péra, bychom neukázali, že „Myšlénky o modlitbě“ nejen po stránce věcné nýbrž ani formálné nevyhovují a jsou plny chyb! Aspoň něco na ukázku této české spisovatelky, která si věci vypůjčuje z Němec! Na str. 2. 1. řádce „Vítr zaskučel nyní a začalo býti temno“, jako bychom neměli v češtině sloves počínavých a řídili se německými „fing an“. Tamtéž na straně 6. „*po*rovnávala jsem je *s* těmi květy“ a na str. 3. ř. 26. „v porovnání k celé zeměkouli“ místo správného: „*při*rovnávati co *k* čemu“. Germanismem dýchající podstatná jména slovesná jsou u Podlipské domovem. Tak čteme na str. 2. ř. 10. „Žádala ode mne vyplnění vážné povinnosti“, ř. 31. „ponechám sepsání modliteb“. Tamtéž na ř. předp. čteme: „v takovém případě zbývá buď odříkání“, což zní wörtlich deutsch a na str. 5. ř. 15. z dola: „nevyrovná se nic na světě vznešenému utišení pod oddání se“, což jest věru ošklivý němčour v českém plátně. Odstrašující jest na též str. ve 3. odstavci na 1. ř. „Takové jsou obě protivy v poměru (!) mysli lidské k řízení“. Na str. 2. ř. 15 se píše „již nepřišla více na onu žádosť“ — schází jen zurück a bylo by zcela německy a česky, ale i tak jest to pěkná strakatina a div, mluviti českými slovy po německu. Na str. 13. na 3. od-

stavci zdola „že má právě každý svého dost co snášeti“. Mimo to užívá pomocných sloves: míti, moci, chtíti, kde dostačí způsob neurčitý nebo oznamovací, příkladem na str. 4. „měla by zvítěziti“, „měla by dojíti“, str. 13. „kde má se chytiti podpory“ atd. do nekonečna, až se českému žaludku ta strava protiví.

Rozepsali jsme se o „Myšlénkách o modlitbě“ do široka, bychom ukázali, v čem, kde, kdo a jak bojuje proti katolické pravdě. Bylo-li péro naše namáčeno tu a tam ve žluči, nedivno, i noha tvrdá, otužilá, trhá sebou, dopadá-li na ostré kamení bodlavé. **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

Z naší nové poesie.

Jaroslav Kvapil: Básníkův denník, V Praze, F. Šimáček, nakladatel. Týž: Reliquie; nakl. Fr. Popelky v Poličce. Eros a Psyche, básně Emanuela rytíře z Čenkova, v Praze, F. Šimáček.

Nikdo zajisté nebude tvrditi, že život jen samé růže a slasti přináší. Trudů a bolestí je v tom „slzavém údolí“ věru dosti — a nežádáme od poesie, aby byla tak jednostrannou, by jen samé životní příjemnosti opěvala. Právě v opěvání hoří a trudů životních může býti poesie vznešenou. Nedovedeme si ji vůbec ani jinak představiti nežli jako anděla těšitele v bolestech a nikoliv jako démona plného odporu, rozporu sama s sebou, plného pochybovačnosti, nadutého vzdoru a nevěry. Naši nejnovější poeti však nám poesii jinak neokazují. Vezměte do ruky kteroukoliv jejich sbírku — všude stopy vylhaného světobolu, plného frásí až ukrutných. Kdekoliv mluví o životu, srdci, duši atd., přidávají epitheta, jichž naši básníci let minulých neznali. Naši světobolci a epigoni užívají jich šmahem napořád, je to červená nit, vlekoucí se všemi jejich pracemi. Ukážeme jen něco málo z těchto tří sbírek, o nichž se chceme zmíniti. Ve sbírkách Kvapilových: „žití ztracené, jsem uštván v duši žitím, ten život dávno, dávno otráven, tady všechno lží je, bolestný můj život dlouhý, muka žití, jeho bouř a svády; co v další život bolestný mě nutí? nudné, marné, promrhané žití, jen rázem skončit trapnou žití chvíli, v pustém žití zmírám, pusté úskalí života, život, jenž mne mrazí, mé žití — holá, pustá, němá skála, všední život, denně nudný stejně, musí srdce, dýkou všednosti raněné, dožít žití proklaté; otrávená duše, bez citů jsou, lásky, pokoje; jsem tvor, jenž zlobou zla je klat, srdce pusté a setmělé, svět proklatý, dlouhá bolest, mrtvé nadšení, snové ztracení, bouř ve nám divě v hrudi, velkou kletbu nese každý z nás, nikdo necítí žár naší mroucí lebky, smutná duše, otrávená bolem, stmělá duše, noc v černé hlavě plány kuje, čím by tě měla zaškrtiti, číš srdce našeho se slzami jen pění, naše ňadra líná, láska šílená, má hruď moře a moje skráň puká, já, padlý duch — a tak to jde více méně pořád. Jak může poesie, hemžící se takovými rčeními, člověka nadchnouti, zahřáti, povznésti? Ve sbírce Čenkovově: „v krase chrámu hnijící jsem mrtvola, přál bych sobě hníti volně, nejsa v kámen krypty sevřený, a slyším poslední své zachroptění, krypta srdce mého, černě chladná, hořká duše, mé srdce slunce, krvavě zapadá, bez lásky, přátel trávím chmůrné dny atd. Staří považovali atheisty za zločince; byliť rovni vrahům, nepřátelům a kazitelům lidské společnosti. Můžeme tak souditi dle toho, jak tehdy jednali s těmi, kdož veřejně za atheisty se prohlásili, atheismu učili. Tak ku př. Diagoras z Melosu měl býti jat obcí athenskou. Dověděv se však, co se proti němu chystá, uprchl, a soudcové vyřkli rozsudek v jeho nepřítomnosti. Na hlavu jeho vypsána cena jednoho talentu, kdo jej odevzdá mrtvého, a dvou talentů, kdo živého. Zahynul pak při ztroskotání lodi a ušel cti, veřejně popravenu býti. Theodorus z Cyrény učil atheismu; ctnost a neřest dle jeho názoru jsou pouhé předsudky; není lidí ctnostných ani zločinných, a každý může jednati tak či onak. Byl z Athen navždy vyobcován. Protagoras z Abdery vyslovil se na počátku svých knih, že nechává otázku o existenci bohů nerozhodnutu; byl ihned vyzván, aby země prázdným byl, knihy jeho odsouzeny byly na hranici, a rozsudek byl ve veřejném shromáždění před tváří celé obce athénské vykonán*) (Cicero: De natura deorum). Že byl i Sokrates pro rouhání obžalován, je známo. To vše předeslali jsme proto, abychom jen ukázati mohli, jak naše doba k nevěrcům daleko je mírnější a shovívavější.

---

*) A nebyl to Koniáš, inkvisice ani Jesuité! Toho by si měli naši věštcové, s „božskou Helladou“ koketující, dobře povšimnouti!

Hlásání osobní nevěry zcela nepokrytě a veřejně jest podstatným znakem naší nové a nejnovější poesie.

„Ó, víry něhu zapomněl jsem v mládí,
jas naděje, ten žití urvalo mi — — —
Já druhdy mnoho věřil, doufal mnoho
— — — — — — — — — — —
a pustý smích jen zbyl mi v srdci z toho. (Relig.)

a o své duši pěje básník:

„Sarkasmu žába sedí ve tvém skrytu
a nudně syčí děsná pochyb zmije.
Bez víry jsi, bez lásky, bez soucitu“ (tamtéž)

a v „monologu samovraha“ praví: „jen jeden zbraně blesk — a potom věčné nic“ a táže se:

„Kdo dal mi život ten, ten bolestný a krátký?
Ať byl to kdokoliv, já hodím mu jej zpátky,
ten jedovatý dar já nechci míti již!
Jsem proti vůli zde — nuž, pevnou svojí vůlí
já zlámu okovy, jež zlobohové skuli...
a celá bytosť má v nic, v zapomnění zmizí —

a na jiném místě (Bás. deník) slyše „výstřel v noci“, uvažuje:

„to jistě bohu bytosť bolem velká
ten bídný život hodila v tvář zpátky...“

Vzpomínaje na matku v podzimní večer, doznává: „Má matka v chvíli té vždy v tiché touze prodlí — vím, v duši laskavé, že za můj klid se modlí“ — ale ihned dodává:

„co duch můj vždycky hřmí a *nikdy nevěří.*“

Ve chrámu stojí „s tisícerým hrotem pochyb v duši“; Kristus lidu „modlou plá v jeho sny“, a přece člověk „apoštoly veliké a pravé i ducha vzlet v pouta jímá dál.“ Hleděl do hlubin a „prchala má víra stará“ (snad ta, kterou již v mládí, jak jinde pěje, zapomněl?) „pochybnosť mou létla hlavou,“ „já se ptal, zda není lépe vrhnout se v tu propasť dolů, zapomenout víry slepé“ — o Kristu v „Motivu velkonočním“ prorokuje, že „přejdou léta, člověk zapomene“, kdo modlou byl mu dávným před časem,“ a

„snů na troskách si nový oltář sklene
a nových bohů jméno vtesá sem;
a tomu, jenž teď veliký a svatý
plá na kříži svou slávou věkům vstříc,
jak zemi v zimě nezbude pak nic...

a jinde čteme: „Nač horovat a hrozit pěstí bohu?“ „Co činit může tu to srdce naše prázdné? Co píseň hněvivá, jež k bohu nedoletí?“ „K nebi toužíce, my klesnem ve prokletí“.

„Já znám ten hřích: květ, jaro ztratit, nebe,
nevěřit v příští, v nový úsměv rána —
a nejhorší hřích: nevěřit ni v sebe!“

Toť věru trudné confiteor, ale je nutným důsledkem celé ostatní povahy básníkovy, jak se jeví ve verších. „Zda jenom Hamlet není každý z nás, v těch pochybnostech, jež mu ničí duši?“ táže se, „Nač o nebi snit, kdo v ně nedoletí? Nač volat sny, již osudem jsou kleti?“ Ve „Výkřiku ducha“ čteme „modlitbu“ (Reliq. 24.), jakáž ovšem býti nemá:

„Za noci hluboké, když ve tmě dřímal svět,
já k tobě modlitbou jsem volal, bože němý...

a co chtěl tou modlitbou? Byla to snad modlitba prosby, díkůčinění nebo chvály? „Já chtěl jen jeden svit, jenž vírou v duši hřeje, jen jednu plachou zvěsť, kde, věčný bože, jsi“ však, „krutý bože“, tys nechtěl rozumět!

„Já poznal v bouři snů, že netřeba nám nebe,
já nechtěl znáti tě, když ty jsi neslyšel mě,
v kal všední, hnijící j s e m u v r h' p í s e ň s v o u...

a vyzývá Boha dále: „ať strašlivý tvůj hněv se k bleskům hotoví, ať divou vichřicí mne ve hrob náhlý schvátí: ty jsi mne neslyšel ... o s r a z m n e t ř e b a v t m u, vzpláti nech svůj hněv, a b l e s k e m p o m s t y s v é m n e v e k l í n p e k l a s m e t — vždyť's, bože, nechtěl rozumět!!" Toť věru zní náramně určitě — toť nádherná, utěšená poesie o přímo znamenitý vzor, jak naši noví a nejnovější poeti s Bohem rozmlouvají. Klidnější jest jejich hlas, modlí-li se k „matce přírodě" modlitbu pantheistickou (Bás. denn. 16) anebo ke slunci (tamže, str. 43.)

„Tvým před oltářem jako hříšník podlý
v prach bídný člověk klesá na kolena
a znovuzrozen k z á ř i t v é s e m o d l í...

anebo vzývá-li konečně poesii: „Já vzývám tebe, veliká a svatá, o nesmrtelná v nebi ideálů ... jen pokud ty mne neopustíš v žití, t y j e d i n á, v n i ž v ě ř i t n e p ř e s t a n u..." Zajímavá věc to, věru, že každý básník uznává, že v něco věřit, k něčemu se modlit člověk musí... Tu však, jako duch, jenž stále zapírá, nemodlívají se naši věstcové k Bohu, nýbrž k matce přírodě, k poesii, atd. Že psáti slovo „Bůh" velikou písmenou sluší, již i z grammatických prostých příčin (vlastní jméno) kolikráte bylo řečeno: v „Reliquiích a „Denníku básníkově" šmahem se píše všude malým b Nekonstatovali bychom to ostatně zvláště, kdyby v těchže sbírkách slova: Slunce, Krása, Bída, Země, Luna, Smrť, Bolesť, Děs, Život, Budoucnosť, nebyla psána důsledně písmeny velikými Rádi bychom věděli důvody, proč slovo bůh všude psáno malým, a tato slova všude velikým písmenem. Co v básni „Kajícnice" o veřejných, padlých ženštinách se píše (Bás. denn. st. 55.), to věru ani citovati se neodvažujeme; dostačí jen podotknouti, že „drzý pokrytec, svět, sám o nic lepší není, a že jen dovede proklínati ty, které mu byly jedenkráte zdrojem rozkoše," a „báseň" sama končí napomenutím: „aby šly zase zpátky v b r l o h z a č a z e n ý a v m a t n ý h a r f y t ó n ... k čemu pokání? O jděte, jásejte jen v o r g i i t ě c h j a s e — člověk vás zavrhl a bůh vás neuslyší!" Další citaty nám dobrotivý čtenář promine. — Tážeme se jen: je to ještě poesie? Vždyť poesie přece je a má býti tlumočnicí krásy! „To je poesie nejnovější", byla by jediná odpověď — ta si v podobných „krasách" libuje. Či tušila to poesie sama již, že píše o ní básník sám:

„své ruce s p í n a j í c kdys mojí nad kolíbkou
jak anděl obrovský, jsi, Poesie, stála..."

ba měla věru proč ta poesie spínat ruce; dobře tušeno bylo v předmluvě „Reliquií", že „d o b r á kritika naše zajisté zase nad ní (novou sbírkou básní) spráskne svoje ruce"... ještě jsme povděčni, že *dobrá* kritika spráskne ruce, ať již to bylo myšleno ironicky... my si to vykládáme ve smyslu jiném! O verších svých praví básník: (Snění, str. 23.)

„mé verše b l á z n i v é by poslouchala ráda" (milenka)

ku kteréž, snad autokritice, se vzdáváme veškeré poznámky.

Je-li krásné a poetické rčení:

„má duše o*pilá* se k tobě táhne, Pane", nebo

„a tvoje duše v prázdno pluje
v klín květů o*pilá* se řítí,"

anebo: „svět *opilý* táh' za prázdnými hesly" „a za námi řve svět a *po břiše* se smyká" — toho věru nevíme! Není pak věru divu, že „chrám krásy ve prach se, v slz kalužiny kácí" — nad takovou poesií! K čemu ono věčné a protivné koketování s klassickou Helladou? (str. 46. Bás. denn. a 47. Reliq.) A od kdy pak se datuje ona protivná již manie, psáti verše na adressy „milost paní", někdejších snad skutečných nebo domnělých milenek, nyní provdaných? Což páni básníci netuší a nedomyslí se, že se to již přejedlo čtenářům, a že se tím jen směšnými činí? Tak v „Reliquiích" na str. 81., 83., 88., 92.

„Všední život, denně nudný stejně —
milostpaní, víte, co to je?“

anebo: „My netančíme už ty bujné tance, ty plné vášní — viďte, milostpaní?“ „Ten památník je pln už, milostpaní“, „milostpaní, nač ten plamen touhy“, atd. — Protivné! —

V směsici podobné poesie jako pravá oáza vyjímá se kus zdravého humoru: „Neznámé pianistce“ (Reliq. str. 90.). Velikou pravdu pronesl básník, řka:

„Ó, je to krása, štěstí, blaženosť,
jen dobro nést, a v umírání chvíli
mít v tichém srdci usmíření stkvost,
a vidět v smrti, čím jsme lidstvu byli!“ (Bás. denník, 15.)

a ježto básník může lidstvu mnoho prospěti, přejeme si vřele, aby autor „Reliquií“ a „Básníkova deníku“, jemuž nadání popříti nelze, příští svou poesii jen ono dobro nesl, jež za krásu, štěstí a blaženosť prohlašuje!

V „Eros a Psyché“ pan rytíř z Čenkova, autor, představuje se nám zcela nepokrytě:

„mne nikdo nemá rád... nemohu milovati...
jsem bídný, v lásku, život, Boha nevěřím...“

a jinde:

„jsem pouští beznaděje chodec klidný
nad mrtvou drahou neumím se pomodlit —

a opěvá svou chorobu tělesnou a touhu po ženách, což činí obsah knihy

„horečně cítím touhu v žilách plát
k rtům ženy schýlit ústa v lásky žáru...

neb dokonce i sám o sobě praví věci, jež tuto pro jich přílišnou „krásu“ ani citovati nebudeme... Je jich hojnosť. —

„Můj duch již mdlý, jat smrti tuchou, touží
po vlídném retu ženy milující —

neb kráčeje lesem, přeje si, aby se mu zjevila kdesi „ach panna lesní v bílé, nahé krásе, jež ulíbala by mne divoce.“ Vidí-li kráčet milence stromů dumným stínem:

„má lebka plá jak výheň rozžhavená
nerv každý chvěje se a bolně sténá
rtem opryskaným srkám limonádu
a žvýkám nakládané ovoce.“

Takové to je, když básník, jak říkáme, podává sám sebe. V tom vidí stoupenci nejnovější školy básnické vrchol ceny poetické. Kolik tisíc čtenářů (nebo snad jen set — čím méně, tím lépe) dovídá se tu o pralhostejných věcech, do nichž jim věru praničeho není, a které si má každý pan básník nechati pro sebe. Což však naplat, když „podati sám sebe“ jest nyní nejvyšší zákon poesie!

Čteme, že „lesy, lesy tmavé, zasmušilé bouř ducha ztiší spíš než modlitby ve chrámech gotických“, a v básni „idylla“ str. 67. praví se, že do kostela poutnického, pověstného, starobylého

„s korouhví při zpěvu jednotvárném
a chraplavém se často vleče parnem
pln *pověr nadějných* lid rolnický...

Zcela paralelní Kvapilově „Kajícnici“ je zde báseň s nevinným titulem „Štědrý večer“ str. 58. Nechť laskavému čtenáři dostačí připomínka, že je to štědrý večer — v bordelu. Tam až utíká se vznešená poesie, anděl, kněžka, královna, bohyně, atd. Citáty z této poetické perly neuvedeme, nechtějíce urážeti čtenářů. Rovněž i prosíme za omluvu, že neuvádíme ukázek z básně „Farář“, jež co do sprostoty tak hned sobě rovné nemá.

Místy jsou básně holou prózou s tisíckráte otřepanými a nechutnými rýmy. Čím jest ku př. tato sloka:

„Mně teskno — vzpomínám na město v dáli
na rodný dům v té šeré, dlouhé ulici,
kde z večera, jak svítilny tam vzplály,
u vrat na služky čekali vždy dělníci.

než holou prózou?

Vyčerpav různé látky, chorobu, lásku, upomínky své atd. věnuje autor *poslední* báseň (před doslovem) také vlasti, a nadepsal ji „Vždy *ku předu!*“ Povídá o ní sám:

„A když v té mrzce tupé vřavě denní
báj o vlasti a lásce básník *vynutí* (sic!)
tož hrdla k r v a v é m u zachroptění
zpěv podoben — zpěv neslyšený, labutí.

A hned sloka následující jmenuje onen zpěv, jejž ve sloce předcházející nazván byl vynucený, „h l a s e m r y z í, v ř e l é p r a v d y!“

Přestáváme na uvedeném. To jsou ukázky nejnovější školy básnické a není naděje, že by v budoucích dobách směr této školy se obrátil a změnil. Naopak, očekáváme věci ještě horší; a že se neklameme, dokáží naši páni básníci zajisté za krátkou dobu novými sbírkami. Směr této poesie jest pro nás ovšem velice poučným i výstražným. Jen krátkozrakosť neb přímá zaslepenosť nemůže v tom neviděti nebezpečí pro čtenářstvo české, jež taková poesie odchovává. Tím spíše měl by tedy každý upřímný přítel svého lidu podporovati i přáti listům, které se takové invasi literární rozhodně opírají.

My, pokud bude na nás, ostaneme ve „Vlasti“ věrně na stráži a odsoudíme každou sbírku našich poetů, byť i za nejznamenitější vyhlášených, když znemravňují. A v tomto směru budeme pěstovati kritiku i ve příštích ročnících.

Pavel Skřivan.

Kulturní obraz českých měst.

Život veřejný v letech 1420—1620. Díl první. Napsal Z i k m u n d W i n t e r. Poctěno honorářem z jubilejního fondu královské české společnosti nauk. Spisů musejních čís. CLXIII. Novočeské bibliotheky vydávané nákladem Musea království Českého číslo XXIX. V Praze, v kommissi u Františka Řivnáče, nákladem Matice české, 1890. Stran XVI a 784.

V české literatuře naukové ležel do nedávna obor domácí naší kulturní historie takměř ladem, neboť co v odvětví tom jsme měli, bylo jen kusé a nahodilé. Z odborníků, kteří v nejnovější době podjali se práce na tomto posud zanedbávaném poli, dobyl si prof. Zikm. Winter záhy zvučného jména jakožto důkladný znalec a výmluvný tlumočník života českých měst v minulosti. Bohatý, dříve skoro neznámý archiv král. města Rakovníka, kde autor v úřadě učitelském působil, byl mu vítaným pramenem ku studování kulturních poměrů staročeských měst zejména v XVI. století. Obsáhlou, zde nalezenou látku vzdělal Winter ve svých „Starobylých obrázcích z Rakovnicka“ ve formě belletristické způsobem naskrze původním a dovedl látku tu, namnoze suchopárnou, oživiti tak, že ji učinil čtivem i pro širokě vrstvy lidu poučným a poutavým. Podaltě drobné události ze života českého města věrně a slovně dle pramenů archivních, zasadiv je pouze do přiměřených rámců a postarav se jim o náležité světlo. Obrázky z Rakovnicka vzbudily právem hlavně formou svojí živé účastenství ve vzdělaném čtenářstvu českém, ježto autor razil si jimi sám cestu, neměv v tomto druhu písemnictví u nás ni vzoru ni předchůdce. Dostav se za povoláním svým do Prahy, mohl pilný spisovatel ke studiím svým ještě hojněji snášeti potřebnou látku a podává nám nyní jakožto ovoce třináctiletých namáhavých bádání svých objemnou knihu o 50 tiskových arších, v níž soustavně líčí rozmanité stránky života českých měst hlavně v XV. a XVI století. Probírajíce toto dílo obdivujeme se mravenčí pilnosti a obezřelosti autorově. Jak ohromný počet tištěných i archivních pramenů bylo třeba ku práci této prostudovati! Vše, cokoliv o životě staročeských měšťanů bylo kdekoli porůznu vytištěno, hlavně pak zemské i městské archivy naše, a z nich i každá nepatrnosť, ať v prachu pohozený starý účet, pozvánka, poděkování, kvitance, soukromé dopisy i zlomkovité poznámky na prkenných deskách městských knih, poskytovaly mu

drobných kaménků, z nichž umělou rukou pracně sestavil velkolepý mosaikový obraz minulosti českých měst, jenž silnými konturami a nesčíslnými podrobnostmi svými nás vzdělává a poutá. Z nepočetných citátů pod čarou sezná čtenář brzo, že pohříchu ze starších dob dochovalo se nám jen málo knih městských, z čehož se vysvětlí nejedna mezera v zajímavé drobnomaltě této. Máme však za to, že v díle tom jsou některé mezery i tam, kde prameny nevyschly. Na doklad toho uvádíme, že autor mlčením pomíjí klášterů, jichž přece i v době kališnické a protestantské zejména v Praze dosti bylo, a jichž vylíčení nutně jest třeba, aby obraz našich měst byl úplný. Dále postrádáme zvláštní kapitoly o školách. V zájmu výborného díla tohoto želíme toho. Stručná poznámka pod čarou na str. 432., „že nelze nikterak většiny Husitů klásti za kazisvěty, čehož dokladem jsou ony četné případy, že po vojně mnohou kořist chrámovou šťastně přichráněnou lidé pod obojí chrámům zase vracejí," — překvapuje svou úsečností. Rádi věříme ovšem, že český lid ani v době největších náboženských a socialních zmatků století XV. přece nesklesl tak nízko, aby většinou se byl skládal ze samých divochů a zuřivců, jakými byli radikálové Želivský a Václav Koranda; rádi věříme, že většina Husitů nebyla nakvašena tím vandálským kazisvětstvím, jako ti ohavníci z nich, kteří zničili dne 10. srpna 1420. pohřebiště králů českých, klášter Zbraslavský, pobořili krásnou Kartousu u Prahy, rozkotali slávověký Vyšehrad, a byli by nám skoro zničili i přední klénot království Českého, chrám sv. Vítský, avšak právě proto nemůžeme si vysvětliti, proč spisovatel o tomto známém kazisvětství zmiňuje se jen mimochodem a nepřímo (ještě na str. 441. a 442.). Hubení staročeských uměleckých památek v klášteřích a svatyních katolických, jež na svědomí mají Táboři, jest přece tak význačnou kapitolou v kulturních dějinách vlasti naší, že bez ní obraz našich měst zůstává jen kusým a nehotovým. Autor s obdivuhodnou pilností popisuje kde kterou drobotinu a nepatrnosť a líčí i zcela soukromé napohled nelišné údaje ku seznání kulturních poměrů měst našich; proč tedy vyhýbá se některým věcem velikým, jež více než kterékoli podrobnosti ze soukromého života poučují nás o povaze velké části českého lidu městského v době husitské?

Odborník tak slovutný, jakým jest autor „Obrazu českých měst", jenž na nejednom místě svého díla se vzácnou opravdovostí a rozhodností vyvrací jisté historické lži u nás zkamenělé, neměl věru proč, pomlčeti o věcech, o nichž ani Palacký ani Tomek nerozpakovali se obšírně psáti a zdrcující výroky pronésti.

Jinak vede si autor líče minulosť našich měst, objektivně, poukazuje při každé podrobnosti ku pramenům. Subjektivních posudků nepodává mnoho, a kde je podává, činí to opatrně a střízlivě, jinak mluví téměř stále slovy svých pramenů a jen někde dodatkem zakončuje lapidární poznámkou některou zvlášť význačnou črtu ze života staročeských měšťanů. Dle pravdy odkrývá slabosti a hříchy otců našich, dle pravdy staví na odiv i ctnosti jejich. Ve vypravování jeho jest teplo a ruch a z celku sálá upřímná láska ku vlasti. Zvláštního milého rázu dodává spisu tomu jazyk Autor mluví k nám češtinou starosvětskou, jíž přiučil se a přivykl dlouholetým studováním archivů a která již v Rakovnických obrázcích čtenáři lahodila. Vůbec jsou všecky literární práce Winterovy po stránce jazykové ve spoustě nynějších našich knih, psaných novodobou konvencionální češtinou, vzácnou specialitou a utěšenou oásou, v níž oko upřímného Čecha vlastence okřívá. Sloh jeho jest svérázný, plynný a zábavný. — Nelze nám ovšem podati podrobný obsah tohoto veledíla složeného z nesčíslných podrobností, vytkneme zde tudíž pouze na okus aspoň některé věci.

Díl první, jenž nyní vyšel, rozvržen jest na čtyři knihy a tyto dělí se v kapitoly. Kniha první jedná v 9 kapitolách o městech a jich obyvatelstvu (Str. 1—211). Králové naši uváděli do měst v Čechách německé právo na úkor domácího obyvatelstva slovanského z ohledů sobeckých. Slované již před německou kolonisací nebyli bez měst, scházela jim však svoboda. Byli by zajisté mohli přijíti k témuž účelu, jehož králové osazováním Němců v městech našich se domáhali, ovšem bylo by to šlo jen pozvolna Zatím volali Přemyslovci do země o překot Němce a dávali jim svobodu, jíž odpírali Čechům. Králové chtěli proti šlechtě a na pomoc své pokladnici míti nový státoprávní útvar doma hned a proto volali cizince; z toho však vznikla nejistota právní, která vedla z části k násilným převratům pozdějším, k bojům obou národů. Města svobodná, přímo pod králem stojící, byla královská a vydobyla si mnohými boji práva, ku sněmům posýlati posly a býti zvláštním stavem v zemi. Roku 1547. svobodná města pozbyla většiny svých privilejí i statků, dánť jest jim tehdáž hlídač přísný, zeměpanský rychtář, kromě něhož v Praze byl ještě hejtman.

Spisovatel líčí zřízení měst královských a věnných i povinností měšťanů, vypisuje dále města poddaná, založená od pánů, i města komorní, z nichž plat šel

královské komoře. V městech královských bývala jakási svoboda náboženství, v městech však poddaných byla v této stránce naprostá nesvoboda 33). Od husitských válek chtívali v král. městech (mimo Plzeň) skoro všude, aby měšťané přijímali pod obojí; Pražané ještě r. 1581. odmítají katolíka, jenž nechtěl v tom býti s nimi za jedno; Litoměřických první otázka bývala, když měšťanský kandidát vstupoval do rady: „Jaké jsi víry?“ Když v první polovici 16. věku začalo protestantství do Čech se vtírati, odhajovali se ho Pražané bedlivě šetříce, nemá-li měšťanský kandidát něco luteriánského nebo Cvingliova učení v sobě. (67.) Od doby Ferdinanda I., jenž nedopouštěl vylučovati katolíků z práva městského, činěny v kališnických městech v příčině přijímání nových měšťanů výminky na prospěch katolíků (68). Velmi poučnou jest kapitola o měšťanských jménech (76—94), z níž vyjímáme, že u nás až do 15. století jména Josef neužíváno, leč jen od Židů a teprv v 16. věku začínali i křesťané oblibovati si jméno sv. Josefa a dávati je synům svým na křtu sv. Až do 16. století nižádná žena česká nezvala se Marií; staročeské Mařky, Maruše a Máně měly jméno od svaté Máří Magdaleny. Nejoblíbenější křestní jméno bylo starým Čechům v městech jméno Jan; každý čtvrtý a pátý Čech byl Janem. Po Janech jsou hned Václavové, potom Jiříkové, Pavlové, Petrové, Martinové, Matějové, Šimonové, Zikmundové a Lukešové. Z žen bylo nejvíce Anen, potom Dorot, Lidmil, Regin, Mart, Markét, Mandalén a Uršul. (94.)

Panský a rytířský stav vždy staral se o to, aby stav městský potlačen byl. Nekonečné byly mezi pány a městy spory o živnosti. (95—120.) Ačkoli pak šlechta nevražila na města, zakupovali se rádi šlechtici v městech, mnozí však z nich se zdráhali plniti povinnosti k městům (121—128.) Pýcha a bohatství zrodily v mnohých měšťanech touhu, aby erby a přídomky podobaly se šlechticům; přídomky brány od rodiště, vsi či statku; kdo neměl statku, volil přídomek jakýkoliv; nezřídka titěrný ku př. Turtlštejn, Safirštejn, Vasserštejn (129—135).

Jednou z nejdůkladnějších částí knihy jest kapitola o národnostních poměrech českých měst (136—170.) V král. městech měli zprvu nadvládu Němci, kteří tiskli a vyháněli domácí obyvatelstvo české. Ačkoli pak i nejeden Čech po Němcích se opičil, byla přece vždycky číselná převaha v městech na straně Čechů. Ani na Starém městě Pražském, kolébce to německa v Čechách, nikdy neměli Němci většinu. *Němci umdlévali v zápase s Čechy a počeštovali se dávno již před válkami husitskými.* (137.)

Vymřením Přemyslovců pomoženo bylo v městech Čechům, neboť Jan Lucemburský slíbil velikým privilegiem, že nikdy nedá úřadů cizincům na újmu domácích. Nové město Pražské bylo hned od počátku české a Karel IV. nařídil, aby v radách městských nikde nebyli lidé češtiny nepovědomí. (139.). Ve válkách husitských počeštila se města nadobro; i v městech ryze katolických (na př. v Budějovicích) přišli Němci o vládu probuzením vědomí národního. Avšak za nedlouho po válkách vraceli se Němci znenáhla do českých měst a Praha stala se dle Veleslavínova výroku „špitálem vší říše (německé)“ (141). V době husitské měl v rukou obchod žid, potom rozdělil se Žid s Němcem (143.. Úředně panovala v městech čeština, které nad jiné horlivě hájiti i Litoměřičtí a Trutnovští. Plzeňští bránili se němčině a nechtěli přijímati Němců za měšťany z toho důvodu, že Němci jsou nakvašeni starým kvasem bludů protestantských). *Že luterské náboženství u nás šířilo němčinu, to povědomá věc.* (155.)

Jakož mnoho let před vojnou husitskou města německého založení přicházela do rukou českých a *byla by se stala českými zajisté i bez vojny husitské*, poněvadž živel český, jsa všude u většině, nemínil sebou dávati déle vlásti od cizích, takž *před bitvou bělohorskou některá města česká naopak přecházela v ruce německé*. Tak poněmčeny v době protestantské Most, Ústí nad Labem, Teplice, Kadaň, Chomútov, Loket, Planá, Vrchlabí, okolí Stříbra a j., ba i Praha silně se němčila, tak že *již před třicetiletou válkou byl zápas obou národů místy velmi zlý*. Obrana jazyka českého usnesením sněmu r. 1615. proti příboji němčiny byla dle Dačického věcí zastaralou a obmeškanou. (164—170.)

Z kapitoly o Židech (171.až 211.) uvádíme: V bouřích husitských pomáhali Židé Husitům; v bouři podbělohorské, hned po známé defenestraci, byli podtají spojeni s protivníky povstalců, t. j. s katolíky; — jinými slovy: Židé u nás šli vždy s tím, kdo byl na vrchu, aneb o kom bystrozrak jejich předvídal, že brzo na vrch se dostane.

V knize druhé o 8 kapitolách jedná se o městské obraně a vojsku, o městské zdi a parkánu, o městských branách, o stráži v branách, o zbrani na zdech a útoku, o měšťanu vojáku, o zbrani městských vojáků, o městském vojsku v služ-

bách zemských a královských a vojanských povalách. Tu čteme, jak ohromné summy peněz města vydávala proti Turku. V časech zlých, kdy vojsko do pole na Turka šlo, ukládáno měšťanům, aby na modlitbách trvali při klekání a na služby Boží chodili (320.). Hrozný kříž měli měšťané s vojáky ze řemesla, když nebyla vojna. Byltě voják ze řemesla obyčejně žebrákem, pobudou a postrachem lidí pořádných (325.). Vojáci v 16. století vůbec byli „lidé pokažení, zhubení, mrhači, krčemníci, čtveráci, hráči, zadlužilí, které přitáhla nezřízená svoboda, ožralství, hry a kostky, loupeže, svatokrádeže, smilstva, chasa nejzlotřilejších a nejzoufalejších lidí, Bohu i lidem ohyzdných a nemilých“ (335.). Nebylo hanebnějšího vojska nad německé lanckněchty, kteří „svým zohaveným oděvem a spotvořilým obličejem i nekřesťanským životem více nějakým neznámým divokým zvířatům než lidem podobni byli“ (336.). Strašlivější ještě sběří byli hajduci, „lehkomyslní potvorníci“, kteří i do Čech přicházeli. Avšak ani čeští žoldnéři nebývali mnohem lepší. Z míry kleli, pili, kradli, loupili a mívali celá mračna poběhlých ženek v táboře. Sám katolický vojenský kněz nadal r. 1594 u přítomnosti arcikníže Matyáše v dvorní kapli přítomným vojákům v kázaní „smekbidel, loupežníků, kluků, stupků, tuláků a darmochlebů“ (337.). Aby vojáci byli hodni, mravni a nábožni, dostávalo se jim náboženského vedení s dostatek, ba v třicetileté válce dostali i českou modlitební knížku „Pobožný soldát“ přeloženou z polského originálu slavného Jesuity Petra Skargy. V knížce té udána jedna ze spravedlivých příčin ku hrozným hříchům tehdejších surových vojáků, totiž že zlodějství představených nejvíce kazí vojáky (334.). Ve století šestnáctém stal se v té příčině u nás zlopověstným hejtman Matyáš Šejnoch, vydiřduch a podvodník hanebný. (329—332.)

V knize třetí rozepisuje se autor v 9 kapitolách o zevnějšku města, totiž o rázu města a slohu uměleckém, o domě, o cenách stavitelského díla, o chrámě a jeho okolku, o radním domu, o ulicích a náměstí, o vodě a kašnách, o krámech, dílnách, zboží a dílech a o trzích. Přátele staročeského výtvarného umění bude obzvláštně tato kniha baviti, jeť v ní snesená ohromná látka, kteráž podává se nám zde tak zajímavě a důkladně, že přečetše tuto část jednou, opět a zase ji s potěšením probíráme.

Ku str. 397., kde udáno, že ze štítů gotických v Praze dochoval se jen jediný, a to kusý, právě nad Týnskou farou, jen mimochodem podotýkáme, že těch starobylých štítů v Praze přece jest více, známe aspoň ještě dva, z nichž jeden jest na Vyšehradě, druhý proti průčelí kostela sv. Vojtěcha.

V kapitole, jednající o chrámu, uvádí spisovatel zprvu na doklad toho, jak národ český svých chrámů dbal, známá slova Eneáše Sylvia. (432.) Škoda, že doba spisem tímto líčená začíná teprve r. 1420., čímž zamezeno, že autor nepojednal o dobách starších, najmě o zlaté, katolické době Karlově! Proti posvátným obrazům brojili v době husitské u nás jen Táborí a dle nich jiní. Husité mírnější (kališníci) srovnávali se v příčině obrazů s katolíky. „Obrazy ctíti byla a jest věc přirozená; obrazy v Církvi jsou a byly knihami lidí, kteří neuměli čísti; obrazy působily dramatickým líčením i na lidi vzdělané a esthetickou zálibu budily ve všech“ (441.). Teprv když začalo se k nám trousiti protestantství, proskakovala leckdes nepřízeň k obrazům, a to působením protestantských duchovních, ale osadní vždy připuzují kněze, aby nechal tak, jak od starodávna bývalo

A když naposled Skultetus, kněz kalvinský a rádce zimního krále Fridricha, kázal provésti obrazoborectví v chrámě sv. Víta: *to hněvem nezapláli jen katolíci, to hněvali se a horšili všickni Čechové!* Příklad fanatického cizince Skulteta ujal se v Čechách na několika málo místech. Takž ujal se v Poděbradech při některých konšelích, obec však *odsoudila činten, bastrojila se ku krvavým násilnostem proti konšelům*, čemuž konec učiněn bitvou bělohorskou (442). Jaký zmatek v náboženství panoval u nás v rozervané době po vydání Rudolfova majestátu, poznává se zejmě z následující episodky. R. 1615. požádali osadníci Týnští známého luteránského horlivce Jiřího Dikasta, tehdáž faráře u sv. Štěpána, aby šel k nim na faru. „Pan otec“ Dikast odpověděl jim, že rád k nim půjde, ale „vornátu“ že na sebe bráti nechce, nýbrž kaplana, kterýžby v vornátě sloužil, míti chce. A tak se stalo. „Pan otec“ potom sloužíval v Týně po způsobu luteránském bez ornátu, a kaplan jeho Matěj Janda musil sloužiti po způsobu katolíků a starých kališníků v ornátě! (460). Plasticky a názorně vylíčen jest na str. 514. a násl. život na ulicích českých měst od Božího rána, jakmile brány se otevřely. Co tu zajímavých podrobností! Nejednou zasměje se čtenář sousedským a patriarchálním názorům a zvykům našich otců. Páni měšťěnínové opičíce se po nenáviděné šlechtě oblibovali si nejen erby a

přídomky, nýbrž jali se konati na ryncích i rytířské kolby a klání. A oč všecko kláli! I za příčinou panny o dobré tovaryšství (510), nic toho nedbajíce, že odnášeli si z kolby hojné modřiny, rány a otekliny.

Kniha čtvrtá líčí v 8 kapitolách ouřady a obec, a sice nejprv jedná o zeměpanském rychtáři, potom o konšelech, o slavnosti obnovy konšelské, o purkmistru a primasovi, o povinnostech a vážnosti konšelů, o důchodech, o městském písaři a kanceláři, a o obci veliké. Při obnově rady nařizováno konšelům kromě jiného, aby do chrámu Páně chodili, svátky aby světili, posty drželi, ceremonie od předků nařízené vykonávali a při processích přítomni byli (669) Konšelé mívali zvyk, před velkými svátky v radní síni vespolek se smiřovati a celoroční kyselosti sobě odpouštěti. Odpustivše sobě, brali se potom svorně do chrámu ku přijetí těla Božího, o čemž příklady jsou z Kolína (691). Utěšené to obrázky ze staročeského života měst našich! V kapitole o konšelských důchodech zajímavo jest čísti, jak vesele v městech českých bývalo jídáno a popíjeno. Ať měšťané podnikali co podnikali, o výročním trhu, při zasedání v soud, když něco kupováno a prodáváno, když ouředník počty kladl, když páni jali se něco stavěti, když rybník lovili, když sůl sypali, když někam jízdu podnikali neb z ní se vraceli, všecko se na útraty obecní odkvasilo jídlem a pitím (714). Nejvíce hodokvasů mívali v katolické Plzni při slavnostech církevních. K mimořádným hodokvasům v Plzni sluší „nová mše“ či primice. Mladého kněze, jenž první svou mši sv. sloužil, provázeli do kostela všickni konšelé z domu farního; po nové mši paní purkmistrová dávala paním měšťkám „voběd“, a konšelé měli s novým knězem v radnici nebo na faře kvas, k němuž pořídíti musili z obecních peněz koláče, jež péci bylo povinností selek z poddané vsi Škvrňan. Také dočítáme se v městských počtech o outratách na „kněze, jenž si šel pro pleš.“ (718).

Tolik o přebohatém obsahu veledíla tohoto. Na konci jeho připojen jest důkladný rejstřík osob a jmen. S velikým potěšením jest nám v tomto díle obzvláštně, že spisovatel jeho vyvrátil některé lži a bludy o našich dějinách, jež staly se v jistých kruzích našich nedotknutelnými národními dogmaty. Jednou z těch lží jest fráse, že bez husitských válek národ český by se byl poněmčil, a že tedy jedinému husitství sluší děkovati, že náš sv. Václavský jazyk v Čechách nezanikl. Kolikráte již, až do omrzení, slyšeli a četli jsme již a čítáme ustavičně podobné mělké a bláhové výroky! Nuže, spis Winterův o českých městech na str. 137—439. a zvlášť na str. 164., jak již uvedeno, tento blud nadobro vyvrátil Jinou lží, propagovanou horlivě od přátel německého protestantství u nás, jest báchorka, že náš český národ prospíval před třicetiletou vojnou pouze a výhradně proto, že ve většině své byl nekatolický, a teprv když protestantství u nás poraženo bylo, prý začala v Čechách germanisace. Tato lež, kterou opakuje a opisuje u nás otrocky jeden po druhém, poražena jest lapidárním výrokem Winterovým na str. 155., že náboženství luterské u nás šířilo němčinu, o čemž podávají se tu doklady, které lze rozmnožiti ještě četnými důkazy z Prahy.

Vyslovujíce ještě jednou přání, aby věhlasný autor při vhodné příležitosti vylíčil nám i ty stránky z kulturního života českých měst, jichž tuto jen mimochodem se dotekl aneb o nichž zcela pomlčel, nemůžeme posléze zamlčeti, že „Kulturní obraz českých měst“, aby úplně vyhověl účelu svému, měl by opatřen býti illustracemi. Potřebu vyobrazení pociťuje čtenář, probíraje II a III. knihu, při každé kapitole. Co se u nás illustruje spisů ceny podřízené, kdežto pro díla vědecká ceny trvalé nebývá prostředků! Stane se někdy u nás v této věci žádoucí náprava? **František Ekert.**

Jaroslav Vrchlický.

Časopis Radhošť, list pro poučení a zábavu, vycházející v Telči redakcí knihkupce Emila Šolce, přináší v 19. čísle ze dne 13. září 1890. podobiznu básníka Jar. Vrchlického a doprovází ji tímto textem:

„Abychom doplnili trojici našich předních básníků, přinášíme dnes podobiznu Jaroslava Vrchlického, genialního poety, kterýž se stejným zdarem všechny obory krásné literatury pěstuje a v přímo báječné své plodnosti a činnosti čelo své stále novým vavřínem kráší. O Vrchlickém a jeho významu u nás netřeba dnes široce se rozepisovati. Kdo jen trochu o literaturu a rozvoj její se stará, kdo všímá si, co naši básníci pro povznesení její konají, ten věru zná podrobně požehnanou činnosť Jaroslava Vrchlického, kterýž jest stejně velký jako prosaik, básník i dramatik. Jméno jeho jde z úst k ústům a nechť vezmeme kterýkoli časopis do ruky, všude

ozývá se chvála jeho. Proto nebudeme zde nižádné z jeho děl jmenovat — nejhlavnější z nich zná každý vzdělanec — a spokojíme se pouhým přáním, aby nám Prozřetelnosť tohoto Bohem nadaného pěvce, který již tolik na oslavu jména českého vykonal, dlouho ještě zachovala, tak aby literaturu naší mnohým ještě skvostem velikého ducha svého obohatil. Vrchlický, jehož pravé jméno jest Emil Frida, narodil se 15. února 1853 v Lounech, jest tedy ještě mužem mladým."

Knihkupec Emil Šolc vydává v poslední době povídky Kosmákovy a zasýla o těchto katolických pracích velice pochvalné reklamy téměř do všech novin, a hle, týž knihkupec stejným způsobem velebí jednoho z největších nepřátel všeho katolického a prosí Prozřetelnosť (ve kterou Vrchlický nevěří), aby jej dlouho zachovala. My toto jednání co nejrozhodněji odsuzujeme, a spisům, které knihkupec Emil Šolc vydává a vydávávati bude, již nikdy reklamu činiti nebudeme.*)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výnosem velesl. c. k. místodržitelství v Praze ze dne 3. září t. r. schváleny byly změněné stanovy družstva Vlasť. Změnou touto jest družstvu Vlasť otevřeno rozsáhlé pole činnosti, což každý pozná z prvých dvou paragrafů, které tuto uvádíme:

§ 1. Účelem družstva jest vydávati časopisy, periodické spisy a knihy psané v duchu katolickém, zakládati katolické knihovny, pořádati přednášky a literární sjezdy v kterémkoliv místě království Českého, podporovati dobrou literaturu, jakož i spisovatele píšící v duchu katolickém. Při všem tom se politika vylučuje.

§ 2. Prostředky k tomu jsou: vklady členů, odkazy, dary, čistý výnos z časopisů a knih, fond pro zakládání katolických knihoven, fond pro katolické spisovatele, knihovní kommisse, odbor historický, paedagogický a filosoficko-theologický.

K oslavě 50letého biskupského jubilea sv. Otce.

Dne 25. září t. r. konalo družstvo Vlasť poradu o almanahu, který bude vydán na oslavu 50letého biskupského jubilea sv. Otce Předseda Dr. Rud. Horský zahájil za četného obecenstva schůzi a požádal vdp. generála křížovníků, Fr. Huspeku, aby zaujal místo čestného předsedy, což týž blahosklonně učinil. Po pravici vdp. generála zaujal místo vdp. převor řádu maltánského, Frà Ferdinand Warter, v levo předseda družstva a zpravodaj redakčního komitétu, P. Filip Konečný, Ord. Praed. Písemně nepřítomnosť svoji omluvili vdp. dr. Ant. Lenz, probošt na Vyšehradě, dr. Jan Sedlák, sekretář kníž. arcib. konsistoře, a František Vacek, kaplan v Bubenči, kterýž se uvoluje napsati pro almanah práci: „Kterak vroucně obcovali Čechoslované s apoštolskou Stolicí římskou za věku IX. a X."

Předseda dr. Rud. Horský přivítal srdečným způsobem církevní hodnostáře a ostatní přítomné professory, úředníky a duchovní a požádal P. Fil. Konečného, aby vyložil účel almanahu a naznačil směr, kterým míní družstvo účelu toho dosíci. Řečník promluvil v tato slova:

Veledůstojní a Velectění Pánové!

Z toho srdce se raduji a poctěna cítím, že mi bylo svěřeno dp. předsedou našeho družstva, rozvinouti před Vašima zrakoma obraz, který jsme nedávno ve výborové schůzi jen v hlavních rysech naznačili, nechavše úplné a konečné provedení jeho Vašemu věhlasu a přátelské pomoci. Po dvou totiž letech slaví náš slavný papež Lev XIII., vzácná to chlouba naší sv. církve, padesátileté biskupské jubileum. Celý katolický svět těší se řídké a neobyčejné slavnosti té, vida v ní zasloužilou poctu a spravedlivé uznání za všecky námahy a snahy a utrpení náměstka Kristova. Z novin přátelských i nepřátelských dočítáme se již také o dalekosáhlých přípravách, které se všude konají. Tak onehdy četl jsem, že již se ve Vatikáně zřizují zvláštní síně, ve kterých by se umístily dárky, které podají sv. Otci katolické dělnické spolky. Podobně vedou si jiné katolické korporace, a mám za to, že každý upřímný katolík rád se tak řídké slavnosti súčastní a dle mož-

*) Referát o Matici lidu odložili jsme pro nedostatek místa do čísla II.

nosti o její zvelebení přičiní. Již tedy z toho důvodu, že jsme upřímnými katolíky, nemůže nám, veledůstojní a velectění pánové, nikdo zazlívati, jestliže i my se shromažďujeme a radíme, jak bychom sv. Otci při té příležitosti svou uctivosť, lásku a věrnosť na jevo dali. Mnozí z nás jsou mimo to kněžími a tu nový důvod, nový popud horliti pro česť a oslavu papežovu mají. Že však naše katolické literární družstvo „Vlasť“ veřejnou schůzi svolává a iniciativy se chápe z katolické literární strany naší, nebudiž mu ve zlou bráno. Má k tomu zvláštní důvody; důvody z poslední doby, důvody vděčnosti a lásky, jež je poutají nerozborně ke sv. Otci, Lvu XIII., důvody svého druhu u nás jediné a osamělé. Sv. Otec Lev XIII. to byl, jenž před nedávným časem požehnal onomu zrnu hořčičnému, které zasel veleb. p. Škrdle, založiv časopis a zbudovav družstvo, jemuž podobného nemáme u nás v Čechách a na sesterské Moravě ani co do počtu, ani co do prostředků. Nikomu na právě zásluze o náš katolický život neubíráme a s uctivostí vyslovujeme jména kanovníka Borového, kanovníka Karlacha, probošta Lenze a neuznávaného kněze Kopala, kteří život svůj takořka zasvětili katolickému našemu probuzení, ale jedné věci též netajíme, a to jest upřímná, vroucí snaha v našem družstvu, působiti všemi silami na zvelebenou sv. katolické víry, na zachráněnou křesťanského mravu, na rozšířenou úcty k náměstku Kristovu, sv. Otci. Tato naše přímá, ničím sobeckým nepokálená snaha, jež nás laiky (P. T. pánové Ulrich a Špaček), světské i řeholní kněze (dp. dr. Horský, Tom. Škrdle, P. Jos. Svoboda S. J. a řečník) v jeden celek, v jedno družstvo, v jeden výbor spojila, našla také zaslouženého ocenění od samého arcipastýře, Jeho Eminencí nejdůst. pana kardinála Schönborna, který práci a snahu naši schválil, sám naším členem se stal a nás svou blahovůlí ujistil.

Také naši důstojní páni bratři, důstojné kněžstvo městské i venkovské, přilnulo k nám velmi četně a vřele, zvláště od té doby, co nám sv. Otec udělil své apoštolské požehnání. Slyšte jen, veled. a velectění pánové, co mi před nedávnem sdělil p. redaktor „Vlasti“. Již přes 17 vikariátů přistoupilo k nám za členy, nečítaje aspoň okolo 3000 kněží soukromých, kteří se nás drží. O toto naše rozšíření a snad smím říci, posledním časem i oblíbení, má největší zásluhu svatý Otec Lev XIII. Proto konáme jen milou povinnosť, když mu dárek k jeho slavnosti připravujeme.

To jsem chtěl uvésti za důkaz správného našeho si vedení, a nyní naznačím, jak to míníme provésti: chceme uspořádati almanah. Tu předem pověděti dlužno, co do něho dáti. Mám za to, že úmyslům družstva vyhovuji, když pravím: Poněvadž chceme oslaviti padesátileté biskupské jubileum Lva XIII., bude třeba takových článků, které by k biskupskému jubileu Lva XIII. přihlížely. Nejdříve dáme zdařilou podobiznu sv. Otce Lva XIII. Po té latinskou a českou báseň, které by ke slavnosti náležitý zřetel měly. Hned potom míníme podati zevrubné dějiny „Vlasti“ a jejího družstva, článek ten bude v řeči latinské a české, aby sv. Otec sám si jej po případě i přečísti mohl a poznal, kdo jsme a co chceme. Po té bude krátký životopis sv. Otce. Pak chceme ve spis pojati „Encykliky o Slovanech“ s náležitým výkladem, aby naši odpůrcové viděli to kacеřované nepřátelství Říma k Čechům. Také si přejeme, aby do almanahu byl přijat aspoň jeden článek z našeho církevního dějepisu. Máme, veled a velect. pánové, již zvláštní historický kroužek a tu doufáme, že jeho horlivý původce a pilní členové nás v té věci jistě budou podporovati. Ostatně článků dějepisných o katolických mužích a paních, když by kratší byly, mohlo by snad býti více. Též chceme článek theologický a filosofický. V theologii hodil by se snad papežský primát — papež a koncilia. Ve filosofii doporučoval bych článek o Jsoucnosti Boží a výklad, co u nás pracováno po encyklice Aeterni Patris. To jsou však, pánové, jen rysy a jak vidíte, na hrubo načrtnuté. Dnes jest na Vás, doplniti a provésti obraz ten. Proto prosím uctivě, aby každý bez obalu pronesl své mínění při každém článku. Velikou váhu též na to klademe, aby se rozhodlo, komu jednotlivé práce svěříme, vypíšeme-li na ně veřejný konkurs, nebo učiníme-li vše soukromě. Též budiž zevrubně každý článek již titulem omezen, od čtyřčlenné již výborem ustanovené redakce svědomitě zkoumán a dle niterné hodnoty posuzován, přijat nebo zavržen.

Tím, veledůst. a velect. pánové, ukončil jsem svou zprávu a odstupuji, ponechávaje Vašnostem v podrobné debatě o všem důkladně se rozhovořiti a konečně uraditi.

Po této vážným klidem pronesené řeči zahájil Dr. Rudolf Horský rokování o jednotlivých článcích, redakčním komitétem pro almanah navržených. Opakoval, by každý pronesl své náhledy otevřeně, a redakce almanahu že je prostuduje, celý program prací sestaví a pak že se opět svolá porada, aby ještě jednou vše uvážila. Na to byl probírán odstavec za odstavcem, a jednotliví řečníci mluvili buď

pro neb proti a někteří i nové návrhy podali, tak ku př., aby se v almanahu vylíčila péče sv. Otce o stav dělnický, aby se sestavila statistika všech katolických spolků, které mají za účel pracovati o socialní otázce, jako jsou spolky katolických tovaryšů, sv. Vincence z Paula atd., aby se podal ze středověku životopis některého vynikajícího katolíka, jenž měl styky s Římem, aby se podal v almanahu vývoj katolického života v Čechách a na Moravě, hledíc hlavně k osobám ze stavu občanského, aby se probraly všecky encykliky sv. Otce a ukázalo se, jak si přeje míti hlava Církve zařízený život katolický atd. atd. Velikou pozornosť vzbudila řeč dělnického spisovatele Tom. Jirouška ze Žižkova, který mluvil nadšeným způsobem o sv. Otci a s radostí vítal almanah k Jeho oslavě pořádaný. Člen redakčního komitétu poděkoval p. Jiroúškovi za jeho vzácný projev a poukázal k tomu, že tento spisovatel beze všeho vyššího školského vzdělání vlastní pílí tak se vyšinul, že pracemi svými zásobuje časopisy: „Hlas“, „Mír“, „Čecha“ a „Vlasť“. Člen red. komitétu probral na konci schůze sumárně všecky návrhy ve schůzi podané, a předseda znovu potvrdil, že redakční komité (členy jeho jsou: Dr. Rud. Horský, P. Josef Svoboda, Tov. Jež., P. Filip Konečný, Ord. Praed. a T. Škrdle) všecko důkladně uváží a pak že s hotovou prací před nové shromáždění předstoupí. — Poděkovav všem přítomným, hlavně pp. řečníkům, za účastenství ve schůzi, uzavřel rokování.

Kdo by ze členů a přátel družstva Vlasť, který do schůze přijíti nemohl, mínil podati nové návrhy na zvelebení almanahu, aneb mínil napsati práci pro tento sborník, nechť to sdělí do Žižkova č. 505. Každý ať mluví otevřeně, a má-li odchylné náhledy, nechť i ty bez obalu napíše, neboť redakční komité si přeje, aby tento jubilejní sborník vynikal skutečnou hodnotou, které bude i zevní úprava odpovídati.

Přednáška v kroužku historickém.

28. září t. r., v den sv. Václava, konal v kroužku historickém professor Karel Konrád, gymn. katecheta z Tábora, přednášku „O českobratrských kancionálech“. Vkusný sál Akademie křesťanské byl o 6. hodině naplněn četným, až na 60 osob čítajícím obecenstvem, v němž zvláště čestné místo zaujímali stateční členové družiny Marianské. P. Jos. Svoboda z Tov. Jež. zahájil vzletnou řečí schůzi a vzpomenul svátku sv. Václava, pod jehož ochranu se stavíme a jenž nedá zahynouti nám ni budoucím. Slovutný řečník dovozoval, že úkolem kroužku našeho jest pěstovati l á s k u k n á b o ž e n s t v í a l á s k u k v ě d ě historické. Rozebíraje tyto úkoly dotvrzoval je výroky sv. Otce, jenž naše podniky v milém dopisu družstvu zaslaném schválil. Prof. K. Konrád rozvinul pak před shromážděným obecenstvem obraz českobratrských kancionálů. Pochváliv v úvodu pěkné stránky jejich písní, přešel ku vnitřnímu jejich rozboru a dokazoval, že Čeští bratří *a)* rozšiřovali písněmi a kancionály v lidu své učení, svoji haeresi; *b)* že lahodné nápěvy k písním brali z římského chorálu a částečně že je skládali v duchu písní národních; c) že měnili texty svých vlastních a cizích písní. Tak na př. hymnus Pange linqua gloriosi celý pozměnili a dle svého upravili. Mistra Jana Husa ctili, sebe za jeho učeníky vyhlašovali a přece i jeho bezvadnou píseň o nejsv. Svátosti Oltářní podstatně změnili a dle svého upravili. Ba i své vlastní texty měnili. V jednom kancionálu uznávali 7 sv. svátostí, v jiném jen jednu, pak žádnou, však ve staré písni Rokycanově přece zase ponechali dvě. Nejhorší bylo, že na tyto dogmatické změny svých písní dokládali se Duchem svatým a právem; *d)* že Čeští bratří změnami svými krásе jazyka českého nikterak neposloužili, nýbrž jadrnou mluvu staročeskou vyměnili rozvláčným latinským slohem tehdejších humanistů; *e)* že konečně v písních i nevlastenecky si počínali. Mezi písněmi k úctě svatých složenými není ani jediné k zemským patronům českým. Husa zapřeli, sv. Václava, symbol to nejryzejšího vlastenectví, nectili Protož není divu, že konečně tíhli k zemězrádnému Bedřichu Falckému. Řečník všecka svá tvrzení četnými doklady z kancionálů Českých bratří dokazoval, což budilo u posluchačstva neobyčejný obdiv, neboť p. prof. Konrád rozvinul o Českých bratřích obraz dosud nevídaný. Až tato práce bude tiskem uveřejněna, vzbudí pravou sensaci a potěší každého katolíka, neboť ní bude gloriola z Českých bratří silně strižena. Když p. professor ukončil, celé shromáždění řečníku hojným potleskem radosť svoji na jevo dalo, četní vážení mužové k němu spěchali a jemu gratulovali a děkovali, a referent stoje na blízku slyšel slova professora, historického odborníka, ze střední školy: „Děkuji, zas něčemu novému jsem se přiučil“. Končíce tento referát o přednášce p. professorově, děkujeme mu jménem družstva „Vlasť“, že mu tuto

lásku prokázal, do Prahy zavítal a zde důkladnou a vynikající svoji prac četné obecenstvo poučil a ve víře povzbudil. Jest si přáti, aby historický kroužek podobné přednášky často pořádal a dějiny české objasňoval a tím katoliky ve víře utvrzoval.

Děkovací list sv. Otci.

Jak jsme v „Čechu“ a ve „Vlasti“ oznámili, usnesl se výbor družstva Vlast, že zašle sv. Otci poděkování za Jeho krásný list a že Jemu zároveň bude zaslán VI. ročník „Vlasti“, v němž jest papežský list uveřejněn. Dne 30. září předložil redaktor „Vlasti“, Tom. Škrdle, Jeho Eminencí ndp. kardinálu Fr. de Paula hr. Schönbornovi děkovací list, který sepsal předseda družstva dr. Rud. Horský, jakož i skvostně vázaný VI. ročník „Vlasti“. Jeho Eminencí ráčil si ročník „Vlasti“ prohlédnouti, ráčil celý děkovací dopis milostivě pročísti, a pravil, že odevzdá v této záležitosti místopředsedovi družstva p. oficiálovi Karlu Ulrichovi, který ročník „Vlasti“ a děkovací dopis Jeho Eminencí ndp. kardinálu Rampollovi v Římě osobně doručí, zvláštní přípis na Jeho Eminencí ndp. státního sekretáře.

Vyhlášky.

Družstvo Vlast prodá několik exem. „Sborníku Velehradského,“ a to ročníky I.—V. Ročník V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.; duchovní mohou je za 10 intencí obdrželi. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje redakce Vlasti v Žižkově u Prahy č. 505.

Výbor družstva Vlast vypisuje tímto dle usnesení ze dne 27. února t. r. tři ceny na povídky pro časopis Vlast: první cenu 150 zl., druhou 100 zl., třetí 50 zl. a stanoví tyto podmínky.

1. Povídky cenou poctěné musí býti uveřejněny v časopise Vlast s pravým jménem spisovatelovým.
2. Lhůta k zaslání prací končí posledním dnem měsíce února 1891.
3. Práce frankované, opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a s jménem spisovatelovým uvnitř přijímá redakce Vlasti v Žižkově č. 505 až do uplynutí jmenované lhůty.
4. O hodnosti prací a tudíž i odměně rozhodne zvláštní kommisse.
5. Přiřčené ceny vyplatí se hned, honorář pak po vytištění prací v časopise Vlast; čas, kdy se s uveřejňováním práce započne, určí redaktor.
6. Kdyby však žádná ze zaslaných prací požadavkům kommisse nevyhověla, nemohla by žádné cena býti přisouzena.
7. Spisovatelům se ponechává úplná volnosť u volbě látky k povídce, a výbor jim neurčuje, jaký objem má jejich práce míti.

Z výboru družstva Vlast.

V Žižkově, dne 1. března 1890.

Podepsaní uzavřeli tuto úmluvu: Majetník paedagogického listu „Vychovatele“, Václav Kotrba, za souhlasu zakladatele tohoto časopisu a dosavadního jeho redaktora, Petra Kopala, odevzdal tento časopis dru. Rud. Horskému, Fr. Pohunkovi a Tom. Škrdlovi k tomu účelu, aby se „Vychovatel“ stal majetkem družstva „Vlast“. Tito se vynasnaží, aby družstvo „Vlast“ úmluvu schválilo. Kdyby se to však nestalo, jest po hotově konsorcium, které „Vychovatele“ převezme a jej na vlastní náklad povede.

Úmluva nabude platnosti dne 1. ledna r. 1891.*)

V Praze, 2. října r. 1890.

Václav Kotrba. Dr. **Rud. Horský.**
Petr Kopal. **Fr. Pohunek.**
Tomáš Škrdle.

*) Poznámka. P. t. pp. členové družstva Vlast, kteří s tím souhlasí, nechť to laskavě sdělí do Žižkova u Prahy č. 505. podepsanému církevnímu knězi Tom. Škrdlovi.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na studie

filosofické v Praze r. 1836—38.

(Pokračování.)

IV.

Skoro všickni professoři měli otázky — vždy tři — napsané na cedulkách. Hromádka cedulek ležela na stole, když dopoledne nebo odpoledne začali zkoušeti. I vyvolali tři studující, kteří dle abecedy byli nejbližší, každý si vytáhl tu jednu cedulku se třemi otázkami z hromádky, sedl do zvláštní oddělené lavice, „Schwitzbank, potnička“ nazvané, přemýšlel o svých otázkách a při tom strachem a kvapem se třebas potil, od čehož lavice dostala jméno.

Professor čekal chvíli, pak zkoušel prvního z lavice u stolu nebo u tabule, do lavice s cedulkou přisedl čtvrtý, tak to šlo dále, a každý v lavici měl čas připraviti se, než professor vyzkoušel tři předáky.

Chtěl-li někdo zkoušku dělati bez přípravy v lavici před těmi třemi, zavděčil se professorovi, jenž pak nemusil čekati. Jandera k tomu vyzýval, a já toho při první zkoušce u něho použil, že to, co on v prvním půlletí přednášel, uměl jsem již z Hradce a že jsem v tom již tam cvičil jiné.

Každý professor měl svého koníčka, na němž rád jezdil, jak se říká, a měl nějaký zvyk, nějakou vlastnost, o níž mezi studenty se udržovala tradice. O Müllerovi se povídalo, že nemá rád, když se mu student při zkoušce dívá do očí. Měl jedno oko chybné; já opravdu nikdy se mu do očí nedíval, hledě do knihy před sebou, což nemohl míti za nápadné, a vždy velmi dobře jsem obstál.

Antonín Müller byl professorem klassické filologie, řečtinou nás netrápil, ba on nás netrápil ani latinou vykládal nám latinské autory způsobem zajímavým, a kdo uměl latinsky a vykládal je po něm, vykládal je třeba způsobem jiným, jen když to šlo plynně, získal si jeho spokojenost, a on ho dále nestihal. My s ním také byli spokojeni, měli jsme ho rádi, a já zvlášť jsem si na něm zakládal, že poznati ho blíže měl jsem ještě dvojí příležitost.

Müller byl také professorem esthetiky, chodil jsem na jeho přednášky esthetické. ačkoliv esthetika nepatřila k předmětům povinným, a tu Müller jevil takovou universalní, všeobecnou vzdělanost, že obdivem mne naplňoval. Jeho vědomosti byly rozsáhlé, mluvil o jakémkoli

umění, a poslouchali ho nejen mladí studující, nýbrž i muži dospělí. Učil také deklamovati; hlásili se, kdo k tomu odvahu měli, mne takové výstupy překvapovaly, neměl jsem o nich ponětí, a sám arciť nic jsem nedovedl. Jeden směšný a obratný panáček vždy professorovi vyhověl, když ku deklamaci vybídl, vyznamenával se a sloužil ostatním za příklad. Ještě vždycky mi připadají slova, jimiž jednou začal: „Zurück, zurück don Rodrigo!“ Pokračoval rázně, rozhorlil, rozpálil se, neohroženě domluvil.

Nemohu se chlubiti, že bych z esthetiky byl dělal zkoušku, nikoliv, já nebyl ani zapsán jako přemnoho jiných, přicházel jsem, když mi to právě bylo vhod, a přece se domnívám, že jsem z toho měl užitek, a se těším, že Müllera jsem lépe poznal.

Poznal jsem Müllera také — z novin. Byl redaktorem Bohemie již od r. 1828., a já Bohemii četl. Byly to první noviny, jež jsem čítal, a nebyl bych četl ani těchto, kdybych je nebyl dostával zadarmo. Přítel můj kollega Hrdlička a rádce jeho medik Kožich bydleli na Betlémském náměstí u sazeče z knihtiskárny „Synové Bohumila Haase“, kde Bohemie vycházela, ten vždy jeden výtisk přinášel domů a svým studentům ponechával. Býval jsem u Hrdličky každého dne, zdržoval jsem se u něho skoro více než ve svém vlastním bytě, někdy jsem u něho i spal, učili jsme se, bavili jsme se spolu a četli Bohemii. Bohemie byla tenkráte list belletristický, Müller psal do ní také povídky a uveřejňoval v ní důkladné, nestranné, často dost ostré kritiky o vyšlých spisech, divadelních představeních, uměleckých výstavách, my hleděli na něj jiným okem než na pouhého professora a dávali jsme přednost jeho působení v Bohemii.

Že Müller všímá si také pokroku literatury české, to nám nebylo známo. Jeden z prvních prý náležitě ocenil vysoké nadání Čelakovského, vykládal z kathedry jeho „Ohlas písní ruských“ a v Německém Musejníku vydal poeticky vzdělané pověsti české „Horimir und sein Ross Šemik, Kaša und Bivoj, Neklan und Vlaslav“ a pojednání „Uiber das böhmische Volkslied“.

To jsem o Müllerovi Němci tenkráte ještě nevěděl a po něčem takovém jsem nepátral. Umřel již r. 1843., jsa teprv 51 roků stár, a já nyní ještě s větší úctou na něj vzpomínám, že jsem poznal i jeho přízeň k naší vlasti a k našemu národu.

Též milý nám byl professor náboženství Dr. Jan Padlesak. Jeho přednášky byly promyšlené, dobře vypracované, měli jsme opisy jich, snadno jsme je pochopili, se jim naučili, zkoušku z nich dělali, a mně se podařilo, udělati ji vždy s nejlepším prospěchem. Padlesak se stal mým osobním přítelem a dokázal mi to, když jsem dva ročníky filosofie absolvoval a do theologie vstoupiti chtěl v Praze nebo ve Vídni, o čem se zmíním později.

Ve druhém ročníku filosofie měli jsme místo professora mathematiky Jandery professora fysiky Hesslera a místo professora přírodopisu Presla professora dějepisu Knolla, a ostatní professory Exnera, Müllera a Padlesaka jsme podrželi, že ve studiu filosofie, filologie a náboženství se pokračovalo.

Professor Ferdinand Hessler nerozehřál mne pro svou vědu. Nevím, jak se jiným s ním vedlo. Zabýval se mnoho theorií, praxí málo, scházely zkoušky, pokusy, řídký byl nějaký ten experiment a když se prováděl, zajisté vždy pozornosť naši a zájem náš probudil. Fysika

mi nepřirostla k srdci, jak se říká. Učil jsem se jí, jsem ji uměl, ale nelákala a netěšila mne. Odložil jsem ji stranou a až později jsem ji zase zdvihl, když jsem ji počal pohřešovati, že jsem jí potřeboval. Tu teprve se mi zalíbila, poznal jsem její velký půvab, vzpomínal na Hesslerovy přednášky, sbíral, co mi z nich zbylo v zápiskách a v hlavě, kupoval knihy a nástroje, tyto i sám si dělal, pokračoval a vzdělaval se dále: experimenty mi byly libůstkou. Však aby nikdo nemyslil, že jsem snad něco dokázal ve vědě a se mám za učence, vyznávám upřímně, že to všechno bylo jen ochotnictví, zábava, hračka, která však přece mně a jiným mnoho veselých chvil připravila.

Nenamáhal jsem se mnoho ve filosofii v Praze. Kollegové moji Morávek a Cassali, s nimiž jsem bydlel, byli věru pilnější, více se učili, a nic až na poslední čas si nenechali. Já byl tuze zvědavý, nemohu říci dychtivý po učení, a chodil jsem do všech možných přednášek, k nimž byl volný vstup, — často jen proto, že v posluchárně bylo hezky teplo a venku nehezky zima. Již jsem pověděl, že jsem býval u Müllera na esthetice. Také jsem býval u Exnera na dějepisu filosofie a na tomto pravidelně, jsa zapsán a ke zkoušce odhodlán, jíž vskutku jsem se podrobil. Dále jsem navštěvoval přednášky Spirkovy o řeči a literatuře vlaské. Dr. Spirk byl bibliothekářem při universitě Pražské a jako takový postaral se o přehlédnutí a doplnění katalogu knih českých. To ovšem jsem tenkráte také nevěděl. I přednáškám hospodářským jsem někdy byl přítomen. Měl je Lumbe, o němž zlý svět soudil, že nerozezná oves od žita a ječmen od pšenice. Stal se napotom velkým pánem, českým statkářem a německým ústavákem. Nejvíc zábavy poskytovaly tenkráte studentům přednášky z numismatiky, že professor dal si ze sebe dělati blázna. Prováděla se s ním nedůstojná, šeredná švanda, a já se na ni také chodil dívat.

Mimo to jsem si často zasedl do universitní knihovny, požádal o knihu, vždy nějakou zvláštní, o níž jsem slyšel, četl v ní, činil si výňatky, a ty po letech našly na půdě u milého mi přítele probošta Štulce dvě známé mi hodné učitelky — Strahlová a Moserová. Já na ně již byl zapomněl, a ony pověděly mi, že mezi nimi byly také výtahy z vlaskeho básníka Dante.

Vedl jsem, bohužel, smutný život. Nikdo mne nevedl, mně neradil. Nebylo spolků veřejných, spolků studentských, v nichž by se byly vyšší zájmy a snahy pěstovaly. Neměl jsem příležitosť seznámiti se s někým, kdo by mi byl ukázal cestu ku vzdělání mimo školu. Nepřišel jsem do kruhů českých, probudilých, jako jiní šťastnější studenti — nejen po mně, nýbrž již také přede mnou. Chápal jsem se všeho, ale ničeho českého, koupil si mluvnici vlaskou od Filipiho, francouzskou od Meidingera, začal to a začal ono, neprovedl nic a, běda, také nic z toho neměl.

Věrným druhem mi byl kollega Hrdlička. Ochrance a mentor jeho, medik Kožich, jemuž od rodičů byl svěřen a odevzdán, nestaral se o něj, leč když s ním a se mnou chtěl hráti — v karty. Byl by hrál třeba celou noc, pobízel, nutil nás, posýlal pro pivo, paní manželka sazeče, u něhož bydleli, vařila černou kávu — kotlík za 3½ kr. v. č.; — my, díky Bohu, nedali se svésti, pokaziti a zajisté vždy učení nám bylo přednější. Kollega Kožichův Polák — jest to dr. Polák v Budějovicích, — který bydlel jinde a již tenkráte byl moudrý, hodný

a vážený muž, přišel někdy, zahrál si s námi, chránil, varoval nás, a jeho příklad vyvážil a neškodným učinil příklad Kožichův.

Ostatně byl Kožich správný člověk, dobrý student a jen náruživě rád hrál v karty — třeba za dosti malý peníz. Měl v Praze již bohatou nevěstu, jejíž matka ho podporovala, nosil svrchník dlouhý až po paty, šťastně udělal doktorát, oženil se, byl někde městským fysikem a již dávno umřel.

V.

Bylo-li nás v prvním ročníku filosofie 500, mohlo nás býti ve druhém asi 400. Propadlo, odešlo, jinam se obrátilo tedy ke stu studentů. Nevěděli jsme, kam se poděli, málo kterého jsme pohřešovali, většinu jich jsme ani neznali. Byli jsme v jedné koleji, dívali jsme se na sebe, potkávali jsme se, nemluvili jsme spolu, nevěděli jsme, jak se kdo jmenuje, každý si všímal jen svých nejbližších sousedův, a obyčejně jen s těmi obcoval, s nimiž již studoval na gymnasiu.

Znal jsem ty, kdož okolo mne, přede mnou a za mnou seděli, pak ještě leckohos, s kým mne svedla náhoda, nebo kdo něčím pozornosť mou na sebe obrátil. Vskutku přidržoval jsem se jen svých přátel z gymnasia, nejvíce Hrdličky, a kollegové ze druhého a třetího oddělení byli mi skoro cizí.

Ve druhém oddělení, jež bylo uprostřed, seděli v prvních stolicích zrovna před kathedrou, tedy na nejlepším místě, synové šlechtičtí a pak chovanci c. k. konviktu, také nejvíce šlechtici. Ti zajisté, zvláště na počátku, nejvíce nás zajímali: prohlíželi jsme si je, vyptávali jsme se na ně, až jsme shledali, že jsou to studenti — jako my. Však nepatřili do naší abecedy: seděli před námi a před námi vždy také zkoušky dělali.

Pamatuji se, že mezi nimi byl kníže Adolf Auersperg, pozdější ministrpresident; hrabě Adolf Hartmann, baroni Enis, Malovec a Peche; a rytíři Kopetz a Kotz.

Nejvíc proslul nepokojností, pohyblivostí a — tloušťkou svou kníže Auersperg; nevešel se do lavice, měl židli před lavicemi a rád si ji přenášel. Ze zadu vyhlížel jako starý a pohodlný pán a ze předu jako jinoch, který teprve přestává býti chlapcem. Zvlášť milý mu byl rytíř Kopetz, prováděli spolu rozličná čtveráctví a nikoho se neostýchali, když professor nebyl přítomen.

Později do stavu šlechtického pro rozličné zásluhy ve svých úřadech povýšeni byli: rytíř Bělský, JUDr., zemský advokát, purkmistr v Praze; baron Braun, c. k. kabinetní ředitel císaře Pána ve Vídni; kollega můj již z gymnasia rytíř Fiedler, c. k. ředitel domácího, dvorního a státního archivu ve Vídni; rytíř Friedl z Fridensee, c. k. vicepresident místodržitelství v Praze; rytíř Grimm, c. k. truksas a místodržitelský rada ve Vídni; kollega můj již z gymnasia rytíř Kalina z Urbanova, c. k. místodržitel v Brně; rytíř Korab z Mühlströmu, c. k. finanční ředitel ve Štýrském Hradci; a rytíř Kunesch, c. k. prorektor námořnické akademie v Rjece.

Možná, že některý zde uvedený byl již tenkrát ve filosofii v Praze šlechticem, u dvou jsem byl v pochybnosti, ale více jsem se domníval, že ne, než ano.

Ze známých i dobře známých a také vážených jmen tehdejších

kollegů ve filosofii v Praze r. 1837. a 1838. uvádím tato: Axamit, professor v Praze; Bouček, notář v Klatovech; Bozděch, Med. Dr. a školní inspektor v Budějovicích; Görner, c. k. rada zemského soudu v Kutné Hoře; Hlaváček, c. k. vrchní rada zemského soudu v Praze; Jonak, JUDr. a professor v Praze; Laad, c. k. vrchní rada zemského soudu v Praze; Maucha, JUDr. a advokát v Kutné Hoře; Maux, c. k. president zemského soudu v Praze; Nebeský, tajemník Českého musea v Praze; Pstros, c. k. místodržitelský rada v Praze, a ještě mnoho rozličných radů, doktorů, ředitelů, úředníků, professorů a jiných pánů. I Dedera, c. k. policejní rada, a Rziha, c. k. rada zemského soudu v Budějovicích, studovali s námi filosofii.

Přítel můj František Hrdlička přešel z filosofie na právnickou fakultu a umřel jako c. k. okresní hejtman v Hradci Jindřichově, a do theologie vstoupili: Cassali, křížovník, kommandér v Chebu resign.; Cori, c. k. vojenský farář; Čermák, farář v Nebuželích; Černý, děkan na Mělníce; Čiška, farář v Hostivici; Dlask, čestný kanovník, vikář a děkan v Kouřimi; Jareš, inful. prior řádu maltézského; Kellner, kanovník ve Staré Boleslavi; dva Kolenatí, opat resign. a převor, Praemonstráti na Strahově; Ludek, farář v Modlanech; Matuš, Benediktin v Břevnově; Nigrin, vikář a děkan v Novém Strašecí; Petr, Křižovník, Dr. th. a professor v Praze; Rajský, farář ve Svojšicích; Starosta, farář ve Stolmíři; Suchan, farář ve Lstiboři; Volbrecht, děkan v Brandýse n. L.

Různému a zajisté vůbec ctihodnému povolání se věnovali: Knirš, poštmistr v Kolíně; Demartini, mistr kominický v Praze; Hübsch, hostinský v Praze; Pauer, mlynář v Bohdanči; Welz, statkář v Podbořanech; Pöschel, učitel hudby a řečí v Praze; Richter, učitel hry na klavír v císařské rodině ve Vídni; Strašiřipka, agent v Praze; Ficker, escamoteur, a jeden držitel fiakrů v Praze, jehož jméno jsem nenašel.

Tištěný seznam ještě žijících kollegů z filosofie v Praze, zde jen z částky uvedených, dostával jsem až do r. 1882. Vydávali a rozesýlali jej kollegové v Praze usedlí, a nejvíce se o to starali rytíř Kopetz, místodržitelský rada, a Jechnel, ředitel paroplavební společnosti. Každý týden ve čtvrtek večer scházeli se v hotelu „U saského dvora“, a kdo z nás venkovských Prahu navštívil, věda o tom že to bylo podotknuto v ročním seznamu, mohl přijíti mezi ně a byl od nich vítán.

Jednou za rok konala se v hotelu tom hlavní schůze, a k té bývali jsme všichni zvlášť písemně pozváni. Já jsem se nikdy nesúčastnil, že roční schůze konaly se v zimě, obyčejně v masopustě, a trvaly vždy pozdě do noci, a já ani schůzím týdenním ve čtvrtek nikdy nebyl přítomen. Co o tom vím, sdělili se mnou jiní, kdož do Prahy měli blíž a tam i hlavní schůze spolu slavívali. Měly prý ráz více německý, nežli český, že Češi byli v menšině. Však české řeči se přece vedly a české přípitky se pronášely, a zábava prý bývala nenucená a veselá. Nescházelo někdy ani na zvláštním překvapení, jako když kollega Knirsch, poštmistr v Kolíně, vystrojil všem vepřové hody. Přivezl s sebou do Prahy, co k nim náleželo, a dva kollegové, účetní rada zemského soudu Seichter a ještě jeden, zastávali místo sklepníků.

Byl to zajisté spolek jediný toho druhu, v němž zachovala se kollegialita a vzájemnosť mezi Němci a Čechy, již jednou spolu studo-

vali, rozličné stavy si vyvolili, vysokými pány se stali anebo podřízenými, nepatrnými občany zůstali, a jichž bylo několik set. Sdružení takové nyní již není možné a již asi nikdy možné nebude.

Arciť ve spolku našem nebyli všickni kollogové z filosofie zapsáni, mnozí odešli po prvním ročníku, mnozí po druhém ztratili se, nepřihlásili se k nám a k nám se již nepočítali. Z těch, kdož jsme v seznamu byli, žilo r. 1882. ještě 120, a to i ve vysokých hodnostech a důstojnostech. Já uveden jsem s titulem „spisovatel", což se mi zdá v té vzácné společnosti jako proletář, jehož živnosť je nejistá, pochybná, nestálejší nežli agentova, escamotérova, fiakrova. Býval pod jmenem „spisovatel" uváděn ještě jeden kollega, totiž Obermeyer ve Vídni", ten r. 1882. již byl vynechán a od té doby zajisté ještě více kollegů pouť vezdejší dokonalo.

Vrátím se, bych tak řekl, k začátku té pouti, nazpátek do filosofie; ještě jsme jí neopustili a ještě jsme pro budoucí povolání se nerozhodli. Morávek, s nímž jsem bydlel, vstoupil po roce do kláštera k Benediktinům ve Břevnově. Na místo jeho přišel k nám do bytu právník Wolgner. Ten málo se zdržoval doma, ani jsme nevěděli, jak se živí, ku konci měsíce vždy mu došly peníze, vypůjčoval si a po prvním vždy zase řádně oplatil. Já jsem žil z toho, co mi posýlali rodiče, pomáhal si, jak jsem mohl, ale kondicemi si přilepšovati se mi nezdařilo.

Před zkouškami, když se již nepřednášelo, chodili jsme s Hrdličkou učit se ven za město do lesa až za Krč. Třebas již po třetí hodině ráno vyšli jsme branou, nesli si své psané archy a sešity, potravu, chléb, buchty a co jsme si přikoupili, a také dýmky a tabák, že tenkráte doutníků nekouřili ani studenti, kdo peníze na ně měli, natož my, kdo jsme často neměli peněz ani na pořádný oběd. Lepšího tabáku přece jsme si přáli, a to tak nazvaného tříkrálového, se sprostým hojně smíchaného. V lese užívali jsme milého pohodlí pod stromy, svlékli si kabáty, zuli i boty, v poledne snědli své zásoby, šli se napit někam ke studánce, učili se celý den až do večera, a pak teprve zastavili jsme se někdy v Krči na sklenici piva, spokojeně se vrátili domů, dobře se vyspali u mne nebo u Hrdličky, a příštího dne to třebas opakovali.

Mnoho jsme toho zmohli za jeden jediný den. Zkoušek bylo pět po sobě, vždy několik dní prázdných uplynulo mezi nimi, a tu zajisté v celém roce jsme byli nejpilnějšími. Nebylo nám těžko dosaditi, nahraditi, co jsme pronedbali, ale kdo toho měl přespříliš, nepřekonal to již, uvízl, a to se přihodilo i premiantům z gymnasia, nejvíc u Jandery. Jindy nebyl nikdo zkoušen, professor nás neznal, kdo nic neuměl anebo všecko neuměl a neštěstí měl a tři otázky si vytáhl, na něž nevěděl odpovědi, dostal trojku, odpověděl-li na jednu otázku, nadělena mu byla dvojka; dobře prošli, kdo odpověděli správně aspoň na dvě otázky, a velmi dobře prošli, kdo odpověděli správně na všechny tři otázky.

Nás Pán Bůh chránil před trojkami i dvojkami a bez překážky mohli jsme se ucházeti o přijetí na vyšší fakulty.

VI.

Uzavřel jsem, že budu studovati theologii. Měl jsem to v úmyslu hned na počátku, ale váhal, rozmýšlel jsem se, až život v Praze za dvě léta mne přesvědčil, že bych nejednal moudře ani dobře, kdybych

si vyvolil stav jiný nežli kněžský. Šťastně jsem přemohl všecky choutky vezdejší a staral se o přijetí do semináře.

Chtěl jsem býti knězem světským a ne klášterním, a jsa z budějovické diecése patřil jsem tedy do Budějovic, ale že jsem v Budějovicích nestudoval filosofii, nýbrž v Praze, chtěl jsem v Praze studovati i theologii, a nepochyboval jsem, že to půjde bez nesnáze.

Žádosti se podávaly hned ve druhém roce filosofie, a to po prvním půlletí, kteréž ukončilo se obyčejně měsícem únorem. Přikládalo se vysvědčení i z tohoto půlletí, a když jsem je obdržel i všechny jiné potřebné listiny jsem měl pohromadě, umřel tehdejší pan arcibiskup hrabě Ankwicz de Škarbek-Poslavice 26. března — 1838., — kníž. arcib. konsistoř cizích diecésanů nepřijímala, a teprve nový arcibiskup o nich měl rozhodnouti.

Došel jsem si k nejdůstojnější konsistoři, pověděli mi to, slíbili, že budu přijat až někdy na podzim od budoucího pana arcibiskupa a řekli, že zatím musím externovati, to jest, bydleti mimo seminář a žíti na své útraty.

Uvážil jsem, že snad to bude trvati dlouho, déle nežli se domnívali, — trvalo to až do 4. listopadu, — lekl jsem se toho a bál jsem se, že potom snad přece nebudu přijat, budou-li jiných míti dosti, a více než dost jich tenkráte měli pořád. I byl jsem netrpělivý, nedočkavý a chtěl jsem ubezpečiti a pojistiti se bez prodlení.

Kam se obrátím? Vzpomněl jsem si na Křižovníky s červenou hvězdou. U těch se mi líbilo: nebylo to u nich jako v klášteře, měli velkou volnosť, těšili se z milé svobody, dobrého zaopatření a vyššího vzdělání. Proto nabídl jsem se jim, ale oni měli již dva kandidáty, kollegu Cassaliho a Petra, výborné studenty, a více jich nepotřebovali.

Benediktini ve Břevnově o mne stáli. Chodil jsem tam k Morávkovi, který rok se mnou bydlel a odbýval si noviciat. Byl můj přítel, chtěl, pobízel mne, abych šel k nim, a chválil si to u nich. Já viděl, že se nemá zle, ačkoliv ho drželi přísně. Abych ho nezarmoutil, neřekl jsem, že k nim nepůjdu, a on spoléhal, že půjdu. Seznámil mne s priorem, hodným pánem, a ten již také pokládal mne za svého.

O Velikonočních svátcích udělal jsem si z Prahy výlet ke strýci sládkovi do Petrohradu, ovšem ne v Rusku, nýbrž v severních Čechách, a zastavil jsem se ve Břevnově u Morávka. „Neseš žádosť?“ ptal se. Já ji nenesl, ale měl jsem s sebou vysvědčení, abych je mohl ukázati strýci. Chtěl si je podržeti pro priora, a že jsem je potřeboval pro strýce, došel s ním k priorovi, opsal mu je, a já s ním putoval dále. Zajisté jsem na ně — nežebral, jak tehdáž stávalo se od mnohých, ne vždy chudých studentů, ale tu naději jsem měl, že na ně dostanu hojnou odměnu od strýce boháče, starého mládence.

Ubíral jsem se přes Slané a Třebíz, kde se narodil náš Václav Beneš, na osadě Kvílické, kde jsem později tři léta kaplanoval — a na noc jsem dorazil do Panenského Týnce. Vstoupím do hospody, žádám o nocleh, a hospodský se ptá: „Kdo jste?“

Odpověděl jsem: „Student“.

On se rozkřičel: „Marš, kliďte se dále, studenta já od dneška již nepodržím přes noc“.

Namítám: „Vždyť vám zaplatím, jsem pořádný student!“

Řekl: „Jste všickni stejní šibalové“ a opakoval, abych šel.

Šel jsem tedy, a to do druhé hospody, tam jsem vypravoval, co

se mi v první přihodilo; hospodský se smál, mne vlídně přijal a mně svěřil, proč jeho kollega na studenty zanevřel. Bylo jich tam zrovna přede mnou na noclehu několik, jedli, pili, mnoho utratili, ale hned nezaplatili, a on je zavřel v šenkovně, kde na sláme spali, aby v noci mu neutekli. Časně ráno klepali na dvéře, když se jim otevřelo, zapravili účet, rychle se vzdálili a v hospodě teprv potom si všimli, co jim v šenkově vyvedli, aby se jim za arrest v ní pomstili.

Škodolibý sok hospodského měl z toho radosť, předcházel si mne, vyrážel se se mnou a pohostil mne lacino, skoro zadarmo.

Příštího dne došel jsem přes Louny a Postoloprty až do Žatce a tam jsem přes noc byl v hostinci, jenž patřil nějakému štábnímu trubači od husarů. Zmínil jsem se mu, že mám v Žatci studenta kollegu z Prahy, a on pro něj poslal, přišlo s ním studentů více, častovali mne, vesele se mnou strávili večer, a ráno hospodský za noclech nevzal nic řka, že nesmí, poněvadž prý má zaplaceno.

Byli Němci, a já byl Čech: nyní by se to již nestalo.

Třetího dne jsem minul Blšany a Kryry, dostal se do Petrohradu, tam jsem zůstal přes Velikonoce a pak jinou kratší cestou vrátil se přes Krušovice a Mšec do Slaného a odtud do Prahy.

Zase jsem se zastavil u Morávka v klášteře, a on mi zvěstoval, že jsem přijat do řádu. Pan prior psal panu opatovi do Broumova, již mel jeho příznivou odpověď, a já musil vyznati a vyznal věru těžce, že do jejich zajisté ctihodného řádu vstoupiti nemíním. Jednal jsem pošetile, opravdu nemoudře, nedobře, že jsem to tajil, jim to nepověděl, když na mne spoléhali. Vadili se se mnou a zlobili se na mne. a pan prior litoval, že již vrátili žádosť jinému studentu, který po mně byl nejhodnější.

Prosil jsem, aby mi mou ostýchavosť, mou nesmělosť odpustili, mi pověděli jméno toho druhého kandidata, zajisté hodnějšího nežli jsem já, že jim ho pošlu, chybu napravím. jemu i jim dobře posloužím.

Byl to kollega Matuš, vyřídil jsem mu to, hned když jsme se po svátcích ponejprv sešli ve škole, radoval se z toho, byl napotom hodný kněz v řádu, farář v Heřmánkovicích, a v klášteře, tuším, umřel.

Matušovi jsem pomohl, ale sám jsem ještě nevěděl, jak pomohu sobě, a zachtělo se mi zadati — do Vídně. Do Vídně chodilo již tenkráte mnoho filosofů z Čech, z university i fakult. Myslil jsem si: „Vídeň je velké, hlavní město. Studovati ve Vídni je něco zvláštního. Jdi tam také a staneš se v Rakousích bohatým farářem anebo jiným kněžským hodnostářem.“

Že jsem Čech a chci jíti do Němec a zůstati v Němcích, to mne nemýlilo, mi nebránilo. Já se o to nestaral, mně to bylo jedno — v Čechách, nebo Němcích. Pořád jsem německy studoval, česky jsem mluvil, ale psáti neuměl, na českém národu, české vlasti a české řeči si nezakládal — jako skoro všickni ostatní kollegové.

Však byli mezi nimi přece také probudilí Češi, o nichž jsem já ale nevěděl. Nebeský přišel z Litoměřic a již se probuzoval, byl německý básník a stával se Čechem, jiní měli stejné tužby a snahy s ním, již v nich žili, a já ubohý byl pro ně bez zájmu.

Podstrčil jsem jednou ze žertu český lístek Janu Hlaváčkovi, který mi seděl na blízku, kollegovi milému, tichému, velmi správnému, on si jej přečetl, mi řekl upřímně, že je špatně psán, mi ukázal chyby

a mne pokáral, že česky psáti se neučím. Sám tedy uměl česky psáti, byl lepší Čech než já, přišel z Jičína, přivedl to až na vrchního radu zemského soudu v Praze, často jsem již na něj vzpomněl, litoval, se styděl, že tenkráte jsem té jeho důtky zasloužil, a když jsem ji odčinil a napravil, s ním jsem se již nikdy nesešel.

Bylo takových šťastnějších beze vší pochyby mezi námi víc, já nepatřil k nim, necítil jsem, že jsem Čech, a lhostejně jsem žádal do německého semináře ve Vídni a poslal tam všechna vysvědčení, jež vůbec se přikládají.

Odpovědělo se mi, že mohu býti přijat, dodám-li ještě zvláštní vysvědčení z mravů a doporučení od professora náboženství ve filosofii. To byl Dr. Padlesak, došel jsem k němu, přednesl mu, co chci, podal list z Vídně, on si jej přečetl a pravil: „Co pak je to ve Vídni napadlo? Vysvědčení z mravů chtějí a mají tam vysvědčení vaše, v němž jsou známky z mravů i z náboženství — vesměs velmi dobré! Já vám vysvědčení lepšího dáti nemohu a nedám žádného, poněvadž si tam vymyslili věc zcela zbytečnou“.

Měl v ruce svůj katalog, díval se do něho na rubriku o mně a vyptával se, proč chci do Vídně a proč nezůstanu raději v Čechách, třebas v Praze. Připomenul jsem mu, že v Praze konsistoř z jiných diecésí nepřijímá, a že bych musil čekati, až bude nastolen nový arcibiskup.

Varoval mne vážně: „Nechoďte do Vídně, já tam byl, jsem Němec a rád jsem se vrátil do Čech. Vy jste Čech, zkusíte ještě víc než já, omrzí vás to, nevydržíte to a vrátiti se do Čech bude vám třebas nemožno. V Praze jistě budete přijat, sám vám za to stojím, a bydleti nějaký měsíc mimo seminář, není žádná pohroma. Uděláte dobře, když jim do Vídně nic nepošlete, co tam máte, nazpátek požádáte a z Čech se nehnete, abyste toho neželel a nepykal.“

Uvěřil jsem mu a poslechl jsem ho a nic jsem neposlal, ale také nic nazpátek nepožádal, mysle, že je na to dost času. Zatím ukončil se školní rok, já si odbyl poslední zkoušky, dostal poslední vysvědčení a odebral jsem se na prázdniny. Nevím, jestli jsem jel nebo šel, ale víc jsem chodil než jezdil, že na dostavník scházely mi obyčejně peníze. Často jsem míval společníka, a i Cassali jednou se mnou cestu z Prahy a do Prahy pěšky vykonal. Morávek byl Benediktinem, působil později jako professor a ředitel na gymnasiu v Broumově, Cassali se stal Křižovníkem, kaplanem, farářem, děkanem a komandérem, a právník Wolgner, který rok s námi bydlel, umřel jako okresní soudce v Soběslavi.

Těžko jsme opustili společný byt u dekretáře ševce pana Houdka ve Štěpánské ulici. Byl hodný muž, a hodná byla i jeho manželka. Měli malého synáčka, učil jsem ho, když jsem měl prázdný čas, dobrovolně, z lásky, zadarmo, a otec mi pak z vděčnosti podšil boty — krásně, modně do špičky, ale tlačily mne — a kuří oko po nich dlouho mi je udrželo v paměti.

Panu Houdkovi jsme napotom pořád dávali práci. Naučil se dělati vysoké kněžské boty, jaké se tenkráte nosily, a byl v tom mistrem. Šlechetný Cassali získal mu přízeň v klášteře, a on mne opatřoval obuví mnoho let, ještě do Hrádku, až se mi v Praze ztratil z Liliové ulice, kde naposledy bydlel.

Nevrátil jsem se po prázdninách do Prahy. Ve Vídni čekali na zvláštní vysvědčení z mravů, a když nedošlo, přijali mne bez něho. Byl jsem na rozpacích, co mám učiniti a kam mám jíti. Rodičům se

zdálo, že lepší vrabec v ruce, než holub na střeše. Z Vídně prý v ruce již to mám a z Prahy nemám ničehož. Ve Vídni na mne již nebudou platiti a v Praze platili by snad ještě dlouho. Jistější je Vídeň a Vídeň je — větší město než Praha.

Soudil jsem skoro jako rodiče a jiní lidé, s nimiž jsem se radil. Ve Vídni o mne stáli, poznati Vídeň jsem si přál, vždyť tam nějak bude, je tam Čechů víc, prodati se nedám, — umím německy!

Záviděli mi mnozí, že přijdu do Vídně, budu v semináři, vystuduji na kněze, a já se tam vskutku odebral do prvního roku theologie po sv. Václavě r. 1838.*) (Pokračování.)

Má světnička.

Má světnička je malá jako klec.
Má nízký strop, a okénka co dlaň,
zelená kamna — v zimě milá věc! —
a vyhlídku na blízký háj i stráň.

Stůl, židli, postel byste uhodli.
To, vidíte, je hnízdo mé, můj svět!
Zde vždycky najdu mír a pohodlí,
a zapomenu námah dne a běd.

Ať v letě přijdu znaven z toulek svých,
kde pokropil mne deštík do syta;
neb v zimě z práce své, a střesu sníh:
má světnička mne vřele přivítá.

Jak matka v náruč svou mne přivine;
(vše usměje se, zjasní každý kout)
ke kamnům stolici mně přišine
neb k oknu, bych si mohl oddechnout.

A je mi, jako by mně pravila:
„Vítám tě, hochu, kde's tak dlouho byl?
Já po tobě už tuze tesknila“ — —
(kdo tesknil však, to vlastně já jsem byl).

„Ját myslila, v tom světě velikém
že's zabloudil, a vida! už tě mám!
Nu, zas je dobře! Zde jsi svůj ve svém,
jsi pěkně doma, a jsi krásně sám!...“

*) Oprava. Ve Vzpomínkách těchto na str. 7. uvedl jsem Dra. Jana Svatopluka Presla jako professora přírodopisu na universitě Pražské a jako professora našeho ve filosofii. Dr. Jan Svatopluk Presl, spisovatel díla „Všeobecný Rostlinopis“, byl professorem přírodopisu na medicinské fakultě, a naším professorem přírodopisu ve filosofii byl jeho bratr Dr. Karel Bořivoj Presl, který spolu s ním pracoval, ve vědách přírodních proslul, s nejznamenitějšími přírodozpytci, zvlášť botaniky, celé Evropy si dopisoval, nejčelnějších učených společností členem byl, a i sám zajímavé a důležité práce vydával. **Vojt. Hlinka.**

Tu oddechnu si. Kolem vesele
se rozhlédnu, a úsměv slétne v líc.
Zde ticho svaté jako v kostele,
zde knihy mé — co mohu žádat víc?

Zde svatí se stěn shlíží vlídně tak —
k nim letí duch na křídlech zbožnosti.
Tam otce, matku pozdraví můj zrak —
a v hrudi mír se zlehka uhostí.

Zde mysl často snění zahalí,
vzpomínky vzlétnou jak roj motýlů.
Hned plesám, hned zrak slzy zakalí —
však šťasten vždy jsem ve svém asylu.

Jen přeju si, bych vždy měl koutek ten,
kde skrýt bych moh' své štěstí, ples i žal
a zotavit se žitím unaven —
a kde bych žití své i dokonal.

Jan Milota.

Poručík Hrdina.

Povídka.

Napsal **Boh. Brodský**.

(Pokračování.)

Poručík Hrdina skutečně neměl otce. Vlastně nevěděl sám nic určitého. Jeho narození bylo tak tajemné, tak zvláštními okolnostmi zahaleno, že nikdo, ani on, nemohl pronésti určitého úsudku. Pokud věděl, byla jeho matka dcerou panského správce a jmenovala se Marie. Vychována byla v rodném domě na panství Zvěřínském až do svého dvacátého roku. Majetník panství, hrabě Rosenburg, záhy ztrativ svou choť, bydlel se svou dcerou Adélou ve Zvěříně téměř celý rok. Marie Hrdinová stala se hned od útlého mládí družkou a přítelkyní komtessy a s ní také byla vyučována zámeckými vychovateli společně všemu tomu, čemu komtessa se měla naučiti.

V nádherných pokojích hraběcích naučila se onomu způsobu života, jímž se kruhy šlechtické liší od kruhů nižších. Vynikajíc mimo to řídkou sličností, mohla směle a bez ostychu vystupovati v jakékoliv společnosti, docházejíc všude obdivu a úcty.

Když slečna Adéla dospěla dvacátého roku, ztratila také otce. Takto osiřevši hledala místa, kde by mohla zaplašiti trudné vzpomínky a necítila tak tíseň své siroby jako ve Zvěříně. Místo to našla u svého strýce, polského knížete Pozwolského, jenž byl matčiným bratrem. Ten jí nabídnul svou rodinu za útočiště, a Adéla svolila. Že však více přilnula k Marii, nepřestala správce a jeho paní nutiti, až svolili, by ji mohla Marie provázeti do Polska.

Neradi propouštěli ji rodiče, jakýmsi tajemným hlasem jsouce varováni, nemohli však odolati přání komtessy a Mariiným prosbám.

Rozloučili se tedy s ní, přijímajíce od ní i od Adély ujištění, že se brzy vrátí. V opuštěném zámku Zvěřínském vzpomínali manželé správcovi co den na svou vzdálenou dceru. Psala jim často a líčila, kterak jest ode všech ctěna a pozornostmi zahrnována. To bylo jim náhradou za jejich opuštěnosť.

Pojednou dostali zprávu, že se komtessa Adéla v Polsku vdala a že Zvěřínské panství prodává. Na rodiče družky své však pamatovala, pojistivši jim pensi až do smrti. Čekali, že se Marie nyní vrátí. Ona však odkládala svůj příjezd neustále, rozličně se vymlouvajíc a je těšíc. Počínalo jim to býti již nápadným, když s nimi sdělovala, že se má provdati, a to velmi dobře. Uchází se prý o ni šlechtic zcela vážně, a její družka Adéla tvrdí, že bude šťastnou. Prosila je o svolení.

Správce Hrdina psal své dceři dopis velmi důtklivý a vážný, napomínaje jí, aby se neukvapila. Zároveň jí ve případě, že sňatek její jest skutečně výhodným, uděloval své svolení a své i své choti požehnání. Po odeslání svého dopisu čekal na odpověď, tato však nepřicházela. Opět a opět odesýlal dceři dopisy s otázkou, proč nepíše, co se s ní děje, ale vždy marnou ukázala se naděje, že dojde odpověď. On i žena klonili již smutně hlavy, a matka Mariina oplakávala svou dceru.

Po necelém roce od posledního dopisu Mariina, za vlhkého zimavého večera podzimního, stanul před bytem správcovým vozík, a vozka pomáhal z něho mladé paní, držící v náručí dítko. Nemohla ani pokročiti, a s velkým namáháním dovedl ji kočí do bytu. Jakmile ji paní správcová spatřila, s výkřikem vrhla se k ní, poznávajíc v ní svou dceru, již za mrtvou oplakanou. Sotva ji však sevřela do náručí, spatřila, že omdlévá. Za pomoci muže uložila ji na lože a počala ošetřovati s pravou láskou mateřskou ji i dítko. Marie měla ošetřování nejpečlivějšího zapotřebí plnou měrou. Od té doby, kdy ji matka omdlelou položila na lože, trvala v jakémsi polosnění, jsouc velmi slabá. Lékař, jejž přivolali, uznal její nemoc za velmi nebezpečnou, ba smrtelnou, nesesílí-li v době co nejkratší.

Marie však nejen že nesílila, ale slábla každou chvíli. Podobala se květině, jež dlouho odumírá, při tom však neustále žije. Od svého příchodu domů nepromluvila ani slůvka, toliko zrakem svým hledala v pokojnějších chvílích rodiče a dítko. Podařilo se jí také jednou po obtížném namáhání na útržek listu napsati slovo: Gabriel. Porozuměli, že to dítko tak se nazývá.

Až dosud nedověděli se ničeho o tom, co se s ní událo za minulý rok. Ve chvíli, kdy s dcerou osaměla v pokoji, a tato probudila se na okamžik ze mdloby, tázala se jí matka, byla-li vdána. Kývnula lehýnce hlavou, hned však zalily se jí oči slzami a klesla v novou mdlobu.

Od té chvíle se již neprobudila. Skonala tiše, téměř nepozorovaně. První dny po její smrti byli rodiče tak přemoženi ranou, jež je potkala, že nepomýšleli na nic jiného. Když však poněkud čas bol jejich zmírnil, pomyslil si konečně pan správce, že by měl nabyti jistoty o Gabrielově rodu. Nevěda, kam se obrátiti, psal bývalé komtesse Adéle. Dopis však přišel zpět s poznámkou, že adressát jest neznám. Dle všeho přestěhovala se Adéla se svým chotěm jinam, a její strýc bezpochyby také.

Po dlouhém rozmyšlení a vážných přípravách vydal se pan správce

Hrdina sám na cestu do Polska, doufaje osobně vypátrati zpráv o bývalém poměru své dcery; neboť zmocňovaly se ho vážné obavy ve příčině malého Gabriela. Nenajde-li se jeho otec, bude vždy pokládán za dítě nemanželské, a tím bude trpěti, až doroste, čest jeho, zesnulé matky i celé rodiny.

Ale zdálo se, že se vše proti němu spiklo. Dle původní adressy jel na místo, v němž se Adéla zdržovala. Tam našel nové, neznámé majetníky. U nich se dověděl, že se komtessa Adéla odstěhovala se svým chotěm, hrabětem Krasińskim do Paříže, a strýc že jel s nimi rozprodav své statky. Někteří ze zámeckého služebnictva pamatovali se na slečnu „Maryšu“, jež byla ve společnosti komtessy Adély. Ale ta prý po sňatku odjela s komtessou na statky jejího chotě někam až do Litvy. Dále o ní nemohli podati žádné zprávy. Bylo lze tudíž se domnívati, že tam snad uzavřela sňatek. Jakým způsobem, s kým, bylo neznámo, tajemno. Rovněž nemohl se správce dopátrati, byl-li tento sňatek přerušen smrtí Mariina chotě, či snad, byla-li Marie od něho opuštěna a zapuzena a žije-li dosud její choť. Správce chtěl se pustiti až do Litvy, aby pátral dále. Nedostávalo se mu však peněz, a mimo to nepohodlné spojení, vzdálenosť a překážky ze strany ruských úřadů mařily jeho úmysl. Proto zmalomyslněl a umínil si vrátiti se.

Skleslý a smuten vracel se ku své choti. Ta dověděvši se o jeho marném pátrání nebyla k utišení, a od té doby nebylo ji lze potěšiti. Tak trávili manželé k stáru trpké dny ve trudných vzpomínkách o své dceři, tak záhy jim odervané.

Při tom však neopomíjeli vychovávati Gabriela se všemožnou péčí. Nebyti toho, snad by byli podlehli zcela žalu a strastem. Opatrováním však sličného dítka, jež svou tváří připomínalo jim Marii, nalézali útěchy, jež je sílila k životu a poskytovala zábavy, při níž zaplašovali aspoň poněkud smutek ze svých myslí. Gabriel rostl a vyvíjel se, jsa oddán dědu i babičce celou svou dětskou duší. Brzy jevil známky nadání a vtipu a jsa vyučován dědem ve všem, co on sám věděl a znal, stával se chlapcem nad jiné rozumným.

Rok po roce míjel, a z malého hošíka stával se jinoch. Aby se od něho nemusil odloučiti, když měl se obrátiti na studie, odstěhovali se s ním do města. Městský vzduch však a jiný život nesloužil valně těmto dobrým lidem, uvyklým na venkově. Chřadli vůčihledě, a když Gabriel dokončil studium středních škol a měl na vysoké učení se odebrati, zemřeli v jednom roce, nezanechávajíce svému vnuku, tehdy dvacetiletému, ničeho, leč několik set zlatých, dobrá naučení a zprávu o jeho nešťastné matce.

Před svou smrtí pověděl správce Gabrielovi vše o jeho původu. Vylíčil mu i nejmenší podrobnosti a zároveň mu odevzdal Mariiny dopisy, které jim byla z Polska posýlala, a jež oni pečlivě uschovávali. Gabriel duchem jsa již úplně vyvinut, pochopil vše. Viděl, že jest ve trudném postavení. Matku svou z vypravování svých pěstounů naučil se ctíti a milovati, byť jí ani nepoznal, a byl ve svém srdci přesvědčen, že jest čistou a nevinnou. Toho ovšem nemohl upříti, že zvláštní jakési okolnosti podryly její život a jej oloupily o to blahé vědomí, kdo byl jeho otcem. Nyní bylo mu klidně snášeti, že byl jmenován jménem matčiným, a že mnohý snad naň s úštěpkem pohlíží jako na dítko původu nečestného. Ve svém srdci tomu nevěřil, neměl však důkazů, jimiž by utrhače své přesvědčil.

S odhodlaností řídkou u lidí jeho věku neztrácel mysli. Vida, že mu nezbývá jiné pomoci, vstoupil do vojska. Svou pilností, vědomostmi a důvtipem byl povýšen záhy za důstojníka a přidělen k hulánskému pluku. Stalo se tak po jeho přání, neboť dobře věděl, že v těchto plucích jest mnoho Poláků z oné části Polsky, jež přidělena byla k Rakousku. Mezi těmi chtěl pátrati a doufal neustále, že se mu dostane žádoucích zpráv o matce a neznámém otci. Proto také vyptával se každého důstojníka polského původu po rodině hraběte Krasińského, jež jediná byla s to, aby mu dala uspokojivých zpráv. Až dotud nepodařilo se mu něčeho se dopátrati. Jméno hraběte Krasińského bylo sice známo mnohým, ale Gabriel seznal, že šlechticů toho jména jest mnoho. Mimo to nikdo ani s jedinou rodinou těchto nebyl znám. Tímto pátráním stal se však původ Gabrielův známým většině důstojníků, mezi nimiž byl také hrabě Choryński.

I na toho obrátil se Gabriel, neznaje ještě jeho nízké povahy. Později litoval své sdílnosti, poněvadž seznal v Choryńském povahu ničemnou a schopnou skutků podlých. Až do té doby, kdy se Choryński počal zajímati o slečnu Agatu, byl jím ušetřen. Tu však, když se stali oba jejími ctiteli, hledal Choryński proti poručíku Hrdinovi zbraň, jíž by jeho vítězství u Agaty učinil marným. Nehledě na způsob svého boje urazil jej u přítomnosti paní Podhorské a jiných paní a tak ho donutil, že se musil z výletu vzdáliti.

Hrdina sice ztrestal podlého svého protivníka zmrzačením ruky, tím však ničeho nezískal, naopak vzbudil jen pozornosť kruhů, jimž byl původ jeho neznámý, a kam nyní také vnikla zpráva o jeho tajemném rodu, obklopená pověstmi a smýšlenkami. Ve společnosti protivínské stal se nemožným, poněvadž nemohl chladně na to pomysliti, aby směl leckdos nešetrně dotknouti se jeho matky, jemu tak drahé a svaté. Proto žádal jenerála, aby mu vymohl přeložení. Při tom prosil, aby byl přeložen opět k hulánům, po většině v Haliči ležícím.

Jediné, co kalilo mu vzpomínku na přeložení, byla Agata. Teprve nyní poznával, jak jest mu drahou. Přilnul k ní prvními svými city úplně. Jsa mimo to povahy opravdivé a šlechetné, věděl již předem, že nebude moci k žádné jiné přilnouti tak jako k ní, žádnou jinou milovati jako Agatu. Jeho mysl, beztoho dosti vážná a k trudům nakloněná, stala se tím více uzavřenou a smutnou.

Od té chvíle, kdy přišel z kasina, nevyšel ze svého bytu leda za svou povinností. Tu však nevšímal si ničeho a po cvičení ubíral se do své samoty. Důstojníci, kteří ho snad vesměs milovali a ctili, snažili se ho přilákati do svých zábav, ale nepodařilo se jim to. Se smutným úsměvem odmítal jejich těšení a setrval na svém rozhodnutí, Jen když o Choryńském se zmínili, zasmušila se jeho tvář. Vypravovali mu, kterak dosud leží, a kterak lékař opětně prohlásil ruku jeho za nevyléčitelnou.

„Dobře jsi mu zaplatil jeho utrhačství, a do smrti na tebe nezapomene," říkali mu. „Proč bys tedy se dále kormoutil!"

Ani to nepomohlo.

„Jeho jsem potrestal za urážku," odpovídal známým, „ale tím neučinil jsem slova, která pronesl, nepravdivými. Já jsem přesvědčen o šlechetnosti své matky. Kdo však dovede vše tak jako já pochopiti a uvěřiti, neponechávaje pro sebe podezření mne snižující!"

Byl by rád mluvil s Agatou, než odejde. Neznal však prostředku,

jenž by mu dopomohl k soukromému hovoru s ní. Do domů paní Podhorské nechtěl jíti. Bylo mu známo, že přála již dříve rytmistrovi. Jak by nyní přivítala jeho, jenž rytmistra nejen zranil, ale také způsobil domu jejímu zahanbení. Paní Albína, hrdá na svou čest, dojista by nesvolila, aby Agata zasnoubila se s mužem, jemuž veřejně byla vytknuta hanba. Snad by se dostal s ní do hádky a tak způsobil by Agatě jen nové nepříjemnosti. Proto vzpomínal jenom na milovanou dívku, rozmnožuje tak svá vnitřní muka.

Nač čekal, dostavilo se. Byl zavolán k jenerálovi, jenž s ním sdělil, že jest přeložen ke druhému hulánskému pluku, rozloženému podél Haličských hranic. V týdnu měl se připraviti na odjezd.

Poděkoval jenerálovi a přijal od něho ujištění, že jest mu nakloněn. Se schýlenou hlavou šel k domovu.

Na cestě setkal se s nadporučíkem Vacíkem. „Zase tak smuten?“ volal tento. „Kde jsi byl?“

„U jenerála. Za týden odjedu do Haliče,“ odpovídal Hrdina.

„Již za týden? To je škoda! Zdali pak se rozloučíš se slečnou Agatou?“

Poručík podíval se upřeně do přítelovy tváře. Viděl, že mluví bez výsměchu, upřímně.

„Rád bych. Ale kterak? Do domu nepůjdu, a jinak asi sotva naskytne se mi příležitosť. Jaká pomoc. Pojedu odtud tak.“

„Nuže, chceš-li s ní mluviti, vsedni rychle na kůň a jeď na říšskou silnici k Miletínu. Právě jsem viděl, že vyjela sama na procházku.“

Gabriel váhal jen okamžik. Pak poděkoval příteli a rychle zamířil ke kasárnám. Osedlal si rychle koně a postranní ulicí cválal za equipáží Agatinou. Poznal, že přítel nelhal. Spatřil brzy před sebou známý kočár. Srdce mu nepokojně bušilo, když k němu přijížděl. Agata, sedící samotna v kočáře, zaslechla za sebou dusot koně a ohlédla se. Bezpochyby ho poznala. Poručila kočímu, a ten zmírnil běh koní.

Když dojel Hrdina kočáru, pozdravil Agatu. Odpovídala mu radostně, a ubledlá její tvář se zrumenila. Také v jejím výrazu tkvělo cosi smutného, trudného. Chvíli mlčeli oba, jsouce příliš pohnuti náhlým se setkáním.

„Chtěl jsem se s vámi, slečno, rozloučiti,“ vzmužil se konečně Hrdina, „a něco vám vysvětliti. Neboť nerad bych odjížděl a zanechával ve vaší mysli špatné mínění o své osobě.“

„Vy odejdete?“ tázala se ho Agata s jakousi úzkostí.

„Musím. Neboť nemohu déle dlíti tu, kde každý na mne hledí s potupou a šeptá slova hanlivá. Nedbám toho. Kdybyste však snad také vy o mně byla v pochybnostech, bolelo by mne nevýslovně.“

„A vy jste se mohl domýšleti, že bych i já něco tak potupného o vás se domnívala?“ pravila Agata s výčitkou. „Dověděla jsem se všeho a ctím vás nyní dvojnásob.“

„Odpusťte, nemínil jsem vás podezřívati. Jsem přesvědčen o vaší šlechetné mysli příliš dobře. Přece však bych rád, abyste vše slyšela z mých úst. Toho mi snad neodepřete.“

Místo odpovědi poručila kočímu, aby zastavil. Vystoupila z kočáru.

„Račte na chvíli sesednouti. Kočí povede také vašeho koně. Projdeme se trochu.“

Gabriel odevzdal koně a přidružil se k Agatě. Kráčeli spolu dále, a kočí zvolna za nimi jel. Slovy vřelými, dýšícími láskou k zesnulé matce, líčil nyní Hrdina Agatě své mládí. Vypravoval vše, co byl děd s ním sdělil, svůj život, svou touhu poznati otce. Poslouchala ho s účastí.

„Doufám pevně," končil své vyznání, „že se mi podaří nalézti otce, obhájiti matku a svou čest. Neustanu dnem a nocí pátrati, a věřte mi, že vy budete první, před niž předstoupím a řeknu: Slečno, má matka byla poctivá žena, a má čest jest bez úhony. Nedivte se mi, že odcházím. Tu bych jen trpěl a ničeho se nedomohl. Odpusťte, že řeknu ještě více. Co by mi zpomohlo, abych tu zůstal na blízku vás. Přístup k vám jest mi nemožný, a přece zůstati, nemoci s vámi mluviti, bylo by mi nesnesitelným. Mluvím poněkud směle, ale vy mi toho nezazlíte. Dělal jsem si mnoho nadějí, mnoho růžových snů do budoucnosti jsem zapřádal. To vše zvrátilo se v utrpení duševní, jež tak dlouho potrvá, dokud mi nebude lze s hrdým čelem stanouti před Vaší paní matkou. Začvšak vás prosím snažně a vroucně, jest, abyste vy na mne nezapomněla. Já nezapomenu nikdy, děj se co děj."

Agata obrátila k němu svůj zrak. Třpytily se v něm slzy. Při tom však bylo cosi tolik oddaného, tolik vroucího v té její čisté, krásné tváři, co odpovídalo poručíkovi lépe nežli mnoho slov.

„Již vás nezdržuji," pravila měkce. „Jeďte a pracujte. Já vás budu provázeti myšlénkami všude. Svět říká sice, že není to slušné, aby se dívka vyznávala. Nedbám toho a pravím vám upřímně, že vás ctím, že vás miluji. Co dobrého jest v mé duši, náleží vám a náležeti bude stále. Vzpomeňte si na tato má slova, ať uslyšíte cokoliv. A kdyby se vám ani nepodařilo dosíci toho, po čem toužíte, přijďte, až budete unaven, až poznáte snad marnost své snahy, a najdete mne stejně takovou, jako byste přicházel jako vítěz. Nedivte se mi však, že lpím na své matce přes některé její vady s láskou. Vždyť vy sám svou láskou k matince své mne v tom sílíte. Budu-li matkou k něčemu donucena, bude ten skutek můj jen poslušností. Zrada na vás nebude to nikdy."

Pohnut uchopil se Hrdina její ruky a políbil ji. Usmívala se blaženě a stiskla mu ruku. Pak opět chvíli mlčeli. Když konečně viděli, že již daleko zašli, dala Agata znamení k návratu. Počala se ho vyptávati, kdy odjede a kam bude přeložen.

„Budete-li chtíti, můžete mi psáti. Avšak ne přímo, to by matinka poznala. Snad máte nějakého opravdového přítele."

„Nadporučíkovi Vacíkovi mohu důvěřovati úplně. Jsem šťasten, že mi chcete dovoliti, abych aspoň dopisy svými směl vás ujistiti svou neobmezenou oddaností. Smím se nadíti, že mé štěstí rozmnožíte někdy odpovědí?"

„Jak jinak! Budeme vzdáleni a přece sobě blízcí. Nyní již odpusťte, musím se vrátiti. Jeďte napřed, pojedu zvolna za vámi. Buďte šťasten a veselé mysli. Zapomeňte na vše trpké a důvěřujte. Budete-li moci, dejte se někdy viděti. S Bohem, Gabrieli."

Podala mu ruku jsouc mocně dojata. Poručík chvěl se také mocným dojmem rozhodného okamžiku. Kočár byl na blízku, a bylo se mu spokojiti pouze polibkem na ruku, jež se v jeho chvěla.

„S Bohem a nezapomeňte," pravil stísněně. Uklonil se a vsedl na koně. Naposledy salutoval a pobodl koně ke cvalu. V hlavě mu

vířilo, a v nitru šumělo tisíce dojmů. Ohlédl se několikráte. Viděl za sebou kočár zvolna brátí se ku předu. V něm seděla ta, již po své matce nejvíce miloval. Rozloučil se s ní na dlouhý čas. Nebylo to loučení na vždycky? Spatří ji ještě někdy, bude mu někdy dopřáno pohleděti úplnému štěstí ve tvář a říci, že již mezi ním a Agatou nic nestojí v cestě? Kéž by se tato touha stala brzy, hodně brzy sladkou skutečností.

Osvěžen a s novým odhodláním připravoval se na cestu. Již tolik netrpěl. Blažené vědomí, že ho vzpomínky Agatiny provázejí, že má na světě duši, jež s ním cítí, trpí i se raduje, vzpruží jeho myšlénky. A když mu nadporučík Vacík ochotně slíbil dělati prostředníka, upokojil se zcela. S vážnou myslí, nikoli však beznadějně vyjížděl za několik dní po té z Protivína. Vacík ho asi hodinu cesty provázel. Hovořili o všeličems a těšili se nadějemi. Pak se rozloučili bratrským objetím a políbením.

„Buď, hochu, zdráv a šťasten," volal za Hrdinou nadporučík.

„Chraň mi Agatu," žádal ještě Gabriel a pobodl koně. Naposledy se obrátil, naposledy pohleděl na tratící se na obzoru protivínské střechy a věže. Pak upřel zrak svůj v před, vstříc novému svému domovu, a jeho mysl pohroužila se ve vážné přemýšlení o budoucnosti, jíž spěchal vstříc.

* * *

Té doby ležela na hranicích haličských proti ruskému Polsku značná část rakouského vojska. V ruském Polsku již po delší dobu bylo pozorovati jakési hnutí, jež čím dále, tím zřejměji vystupovalo do popředí a mířilo ku probuzení a nadšení Poláků pod vládou ruskou. Přísná ruská správa v zabraném Polsku doléhala těžce na Poláky. Nesčetná bezpráví na nešťastném tomto národu spáchaná rozplameňovala tajný oheň nespokojenosti a touhy po svržení jařma

Až dosud bylo ticho, ovšem jenom na pohled. Uvnitř to kypělo a připravovalo se k rozhodnému, zoufalému skutku. Ruská vláda nejen že se nesnažila moudrými nařízeními a udělením některých nejsvětějších práv Polákům tento tajný živel učiniti neškodným, nýbrž se zdvojenou přísností strhovala mezi nespokojence i ty, kteří až dosud klidně mlčeli a trpěli.

Tento velmi nebezpečný ruch zasáhl také, ovšem mnohem menší měrou, do rakouské Haliče. Proto pošinuto mnoho pluků do země, aby jednak hnutí v Haliči samé bylo potlačeno, jednak zamezeno, aby tajní živlové z ruského Polska nehledali na rakouské půdě útočiště a nerozsévali tu símě bouře, jež se chystala.

Poručík Hrdina, ač o tom věděl, podivil se vážnému vzezření země, do níž se ubíral. Vše podobalo se, jakby nepřítel byl před branami a očekáván každé chvíle jeho útok. Přihlásiv se u vrchního velitelství v Krakově, byl vyzván, aby bez prodlení ubíral se dále za druhým hulánským plukem, jenž ležel mnohem dále na západ, severně od Tarnova. Po dvou dnech prudké jízdy, při níž již umdléval, stihnul konečně v Mielci velitelství svého pluku. Byla tam však jediná škadrona. Ostatní byly rozděleny blíže hranic po vesnicích a zámcích. Plukovník přijal Hrdinu dosti vlídně a určil mu oddíl. Roznemohl se právě jeden z důstojníků velících prvé škadroně, jež ležela u vsi

Dzanoměrze, náležející hraběti Bogdanu Žulckému. Toho měl Gabriel zastupovati, po případě postoupiti na jeho místo.

V průvodu ordonančního důstojníka vybral se Hrdina nazejtří za svým cílem. Dzanoměrz leželo asi tři hodiny od Mielce v rozkošné rovině. Nedaleko vsi uprostřed starého, poněkud zanedbaného parku bylo sídlo hrabat Žulckich, starodávný to zámek. Byl dosud obklopen valy, a vysoká zeď chránila dvůr i zámek. Churavý důstojník, jenž byl stížen zimnicí, byl ubytován dříve v zámku, a tam měl býti ubytován také Gabriel. Jakmile přejal od ordonančního důstojníka oddíl a prohlédl si kraj, jejž měl střežiti, byl zván hraběcím sluhou, aby navštívil pana Bogdana Žulckého. Upraviv poněkud svůj oděv, odebral se do zámku. Tam jej hrabě přijal. Byl to statný, vysoký stařec, pronikavých, ale dobráckých očí, s pravou polskou tváří a také pohostinností, jíž Poláci tak prosluli. Bydlel v zámku s málo četným služebnictvem sám. Byl již vdovcem a dítek neměl. Dle všeho učinil naň Hrdina dobrý dojem. Srdečnými slovy nabízel mu přístřeší v zámku, čemuž Gabriel byl rád, neboť vesnické chaty nebyly nikterak vábny a neslibovaly příjemného odpočinku.

Hovořil dlouho do večera se svým hostitelem, a pak zavedl jej starý sluha Míča do skvostně upravené komnaty, jež byla nyní úplně jeho. Cítil se velice spokojeným, že mu bylo dopřáno konečně po tolikém trmácení nalézti odpočinek. Usednuv do lenošky a odeslav sluhu, vyňal z tlumoku psací náčiní a počal psáti list Agatě. Cítil potřebu povědětí jí vše, co až dosud se s ním stalo, potěšiti se a nabyti naděje, že mu Agata svou odpovědí osladí samotu, v níž nyní trávil. Psal dlouho. Myšlénka za myšlénkou řinula se mu do hlavy, a přece chtěl Agatě vypovědíti vše. Bylo již půlnoci, když odkládal péro a pečetil list. Pak uspokojen usínal, poprvé v oněch končinách, kde zdálo se mu, že dýchá týž vzduch, jenž obklopoval druhdy jeho matku. Kéž by našel i místa, kde ztrávila dvě léta mimo domov!

Sny, jež mu hlavou ve spánku táhly, představovaly mu již ten okamžik a naplnily jej aspoň na chvíli blažeností. Ovšem tato blaženosť zmizela, jakmile se probudil. Nicméně blahý pocit důvěry zůstal i příštího dne a osvěžil poněkud jeho unavenou mysl. S chutí věnoval se svému povolání. Svědomitě prohlížel stráže, sám vyjížděl do okolních vesnic, pátraje pozorně, aby nebyl klid nikde porušen, a nepodnikáno nic, co by směřovalo k tajným piklům. Při jídle nalézal vždy zábavy se svým hostitelem, jenž čím dále, tím více se mu líbil a jeho upřímnosť vzbuzoval. Hovořil s ním o poměrech země, o lidu, který kolem bydlel. Hrdina však pozoroval, kdykoliv chtěl vyzvěděti, jakého smýšlení jest lid ve vůkolí, že se hostitel stává nedůvěřivým a zdrželivým. Aby tedy nevzbudil podezření, že snad upřímnosť svou předstírá a při tom chce vyzvěděti tajné věci od Žulckého, nevyptával se ho již na nic.

Tak strávil v Dzanoměrzi zbytek léta a podzim. S Agatou dopisoval si pilně. Dopisy obou dýchaly láskou a oddaností. Agata líčila mu svou osamělosť a nevrlosť své matky, že se straní všech zábav. Jest prý jí zažiti mnohý trpký okamžik, poněvadž paní Albina tuší, že vzpomíná na něj, na Hrdinu. To však ráda trpí u vědomí, že to činí pro svého Gabriela.

Jeden dopis její však poručíka polekal. Sděloval s ním, že byl u nich návštěvou poprvé opět hrabě Choryňski. Jest již vyléčen, má

však ruku chromou. Nosí ji ovázanou a jest nyní mnohem hubenější než druhdy. Netajila také Agata, že ho matka přívětivě přivítala a litovala, kterak byl Hrdinou nerozvážně uveden v nebezpečenství. Při čtení této zprávy zachmuřila se tvář Gabrielova. Netušil ničeho dobrého, a vzpomínka na výstup, jejž měl s rytmistem, probudila staré bolestné jizvy v jeho srdci. Pozapomněl tu v samotě pátrati po odhalení svého rodného tajemství. Nyní si umínil, že bude hledati každé příležitosti, aby dohonil, co zameškal. Počátek chtěl učiniti u svého hostitele. Odepsal Agatě, aby naň nezapomněla, aby se střežila Choryňského, a sliboval napjati všecky síly k odstranění překážek, jež stojí mezi ním a jí.

Když po odeslání dopisu sešel k obědu do hraběcí jídelny, našel tam nového hostě. Žulcki představoval ho jako svého sestřence, nepověděl však jeho jméno. To ušlo pozornosti Hrdinově, jelikož se domníval, že asi nese totéž jméno, co hostitel. Více však zajímal ho zjev hostě. Byl to muž již věku pokročilého, téměř padesátník. Postavy byl vysoké, statné, poněkud vyhublé. Tvář měl opálenou, pokrytou černým vousem, a zrak plál jakýmsi vášnivým ohněm. Po celý oběd málo se účastnil hovoru a pohlížel chvílemi pátravě na Hrdinu, a odpovídaje stručně k otázkám svého strýce. Aby jich nerušil, vzdálil se Hrdina brzy a vyjel dle svého obyčeje do kraje. Po cestě připadlo mu, že tvář cizincova jest mu jaksi známou. Přemýšlel o tom, nemohl se však domysliti ničeho.

Po večeři odešel do svého pokoje. Že však neměl na spánek ani pomyšlení, přemítal, čím by se bavil. Vzpomněl si, že ho jedenkráte hostitel vybídnul, aby použil zámecké knihovny, umístěné vedle jeho ložnice. Vešel tedy do vnitř, aby si něco vyhledal. Bylo sice již šero, mohl však ještě dobře rozeznati nápisy knih ve skříních seřaděných. Prohlížel řadu po řadě, pátraje po něčem vhodném. Právě sáhal po svazku francouzské sbírky básní, když zaslechl v komnatě sousedící s knihovnou kroky a hovor. Mimoděk naslouchal. Rozeznal dle hlasů, že to Žulcki s hostem. Již chtěl se vzdáliti, poněvadž nechtěl vtírati se v jejich soukromý hovor, když jedno jméno, pronesené Žulckým, ho zarazilo. Slyšel zcela zřejmě hovořiti hraběte.

„Slyš, Gabrieli, mně se celá ta věc nelíbí. Neboť čeho chcete se domoci, jsouce tak bídně spořádáni? Není mezi vámi pořádku, kázně. Jsem sice přesvědčen, že vám neschází odhodlání, udatnost, nadšení, ale to vše musí ustoupiti chladné rozvaze. Pomni, že se Polska hemží ruskými katany, ozbrojenými až po zuby. Nežli se nadějete, přivalí se nové sbory a rozdrtí vás i naději, že někdy setřesete ruské jho. Čekejte, pořádejte se, hledejte spojenců, vyčkejte příhodné doby. Doslechl jsem, že se chystá válka. Nuže, tu jest chvíle, v níž budete moci něčeho dosíci. Ale takto prorokuji již napřed vašemu počínání nezdar.“

„Pohlížíš na vše jinakým zrakem,“ odpovídal vášnivě host, jejž nazval Žulcki Gabrielem. „Nám nejde o to, abychom bojovali na vlastní pěst proti našim tyranům. Známe dobře své slabé síly. Buď však ujištěn, jakmile v Polsku vzplane pochodeň povstání, a Rusko bude zaměstnáno s námi, udeří sousedé na tohoto nelidského obra. Můžeme počítati směle na Francii i Anglii, že nás nenechá bez pomoci. V tísni, jež Rusku nastane, bude toto přinuceno učiniti nám ústupky, dáti nám samosprávu, stará privilegia a vše, co jsme druhdy mívali.“

„Jest viděti, že jsi, Choryňski, kvapný, neústupný a odvážlivý. Mne však nepřesvědčíš. Pouštíš se daleko, a může tě to státi mnoho. Vzpomeň si jen, jak jest tomu dávno, kdy jsi se milostí cárovou vrátil ze Sibíře. Chceš se tam opět dostati?“

„Právě proto, že vím, co jsem vytrpěl, neustoupím a budu zápasiti. Zítra odjedu do Varšavy. Ústřední rada má sjezd uprostřed zástupů ruského vojska, které netuší, že brzy utíkati bude s hanbou ze země, do níž přineslo otroctví a porobu.

„Dělej, co chceš. Tušení mi povídá, že se zklameš. — Co soudíš o důstojníku, jenž jest u mne ubytován?“

„Zdá se to býti dobrý hoch. Jest Čech a zná snad Jindřicha. Nevíš, jak se mu vede? Nepsal mi již dlouho. Bojím se, aby nepodlehl ráně, již utrpěl v souboji.“

„Nevím ničeho. Nepsal mi také dlouho. Vrhl se také v nebezpečenství, z něhož si odnesl jenom neštěstí pro celý život.“

„Proč vstupoval v řady rakouského vojska? My bychom také jeho služeb potřebovali. Bohužel necítil nikdy k Polsce té lásky, která mne vede životem, a milostné zápletky jsou mu milejší nežli sláva rodné země. Vychován byl v Krakově a na Polsku zapomněl.“

„Zapomněl, pravdu díš. Ale právě si vzpomínám, že poručík zde ubytovaný přeložen sem byl od pátého hulánského pluku, při němž Jindřich jest rytmistrem. Zeptám se ho zítra.“

„Důvěřuješ mu, ujče?“

„Ne zcela, poněvadž neradno s císařským důstojníkem sdělovati věci týkající se záležitostí národních. Jinak však vzbuzuje mou důvěru svou upřímnou povahou.“

V komnatě bylo chvíli ticho. Hrdina stoje nehnutě na svém místě snažil se utišiti tlukot srdce. Poznával z vyslechnuté řeči, že bydlí v domě příbuzného s rytmistrem Choryňským, a tento host že je bratrem člověka, jehož nenávidí, jenž byl příčinou jeho neštěstí. Již se chtěl vzdáliti, aby se mohl ve své komnatě z překvapení zotaviti, když hovor opět počínal. Setrval tedy dále.

„Co dělá Krasiňski? Jest opět v Polsku?“ otazoval se Žulcki.

„Není. Trvá stále v Paříži. Což, ten již také není Polákem! Od té doby, kdy se oženil, zapomněl na své sliby, na své povinnosti. Takových, bohužel, jest více. Chci mu však psáti o něčem. Snad mi toho neodepře. Při tom se ho zeptám, nepřispěl-li by aspoň penězi k naší věci.“

„Dopadneš, tuším, zle. V Paříži jest mnoho peněz zapotřebí. Co se mne týká, rád bych ti něco odevzdal, ale nemohu. Měli jsme špatné žně, a obilí nejde na odbyt. Až po novém roce pošlu ti něco. Pojď však spat, jest již pozdě, a já jsem zvyklý dle svého obyčeje časně ulehati.“

Odcházeli, a za okamžik bylo ticho. Nyní teprv oddechl si Gabriel a tiše odebral se do svého pokoje. Na čtení však neměl již ani pomyšlení. To, čeho se dověděl, mocně vzrušilo jeho mysl. Ta jména Choryňski a Krasiňski opanovala ho zcela. Nyní věděl určitě, že jeho hostitel zná Krasiňského, jenž po svém sňatku odejel do Paříže. Dle vypravování dědova odebral se manžel Adély, přítelkyně jeho matky, také do Paříže. Zde není možná pochybnost, je to týž, jehož hledal. Jak mu srdce bije a v hlavě to víří! Má již stopu a po té půjde stůj co stůj až k cíli. Nemohl se dočkati rána a v jídelně byl první u sní-

daně. Než, tam ho očekávalo sklamání. Sluha mu oznámil, že pan hrabě Žulcki odejel se svým hostem kamsi navštíviti známé a že přijede až k večeru. Prosí prý pana poručíka, aby sám posnídal.

Mrzutě vyslechnuv tuto zprávu, odebral se opět nahoru, by se připravil k vyjížďce. Již na odchodu stihnul ho jízdný kurýr. Přinášel rozličné dopisy a rozkazy od velitelství. Mrzutě otevíral jeden po druhém. Byly vesměs bezvýznamné. Až poslední dva připravily mu překvapení netušené, zdrcující. (Pokračování.)

Klekání.

Klekání zvoní vedlejší víska,
soumrak se nese do lesa,
mlha již padá na vrchoviska,
rozsvěcují se nebesa.

Zvonečku hudba jakoby blízká
zazní teď, jak když zaplesá,
zvučí zas, jako když sobě stýská,
kdo že s ní k prosbě neklesá?

Doubrava, než se ku spánku chystá
modlí se řečí tajemnou,
klekám s ní, Bohu milá zde místa:

S laskavou tváří dojemnou
obloha Boží jasná a čistá
otevřena jest nade mnou ....

Fr. Vladimír Krch.

Když sosny hovoří.

Rád sosny poslouchám, když hovoří.
Teď právě k sobě naklonily hlavy,
řeč jejich zní jak vlny na moři,
jest bouřlivá a přece neunaví,
spíš se jí lidské srdce pokoří;

tak dojemná, hned báj mi utvoří,
hned andělů, hned duchů vidím davy,
rád sosny poslouchám, když hovoří.

Vás upřímně, mé srdce, lesy, zdraví!
K ránu často v mysli letím na oři,
a když svět pro mě má jen příkoří
řeč vaše potěší a v smutku baví.
Rád sosny poslouchám, když hovoří.

Fr. Vladimír Krch.

Na březích Baltu.

Črty z cest.

Píše **Vojtěch Pakosta.**

(Dokončení.)

Ze středu města octneme se parní tramwayí v půl hodině v Altoně, jen vzdušnou čarou od Hamburku oddělené. Nejnádhernější a nejširší ulice Altony jest „Paillmaile“, zdobená čtyřmi řadami košatých lip a pomníkem Blücherovým uprostřed. Na konci této ulice přiléhá k Altoně město Ottenseen s 21 tisíci obyvateli. Projdeme-li ulicí Klopstockovou, octneme se po třech minutách u tichého hřbitova kolem kostela. Tam odpočívá velký německý básník Bedřich Bohumil Klopstock, nám alespoň svou Messiadou známý. Hrob jeho pod košatou lipou označuje pomník s mramorovou deskou a andělem, jenž opřen o vásu drží v jedné ruce kříž a druhou zdvihá nadšeně k výši. Nad ním snopy a nápis: „Saat von Gott gesaet dem Tage der Garben zu reifen.“

Pod andělem čteme:

„Bei seiner Meta und bei seinem Kinde ruhet
FRIEDRICH GOTTLIEB KLOPSTOCK.
Er ward geboren den 2. Juli 1724.
Er starb den 14. März 1803.

—•—

Deutsche, nahet mit Ehrfurcht und mit Liebe
Der Hülle eueres grössten Dichters.
Nahet, ihr Christen, mit Wehmuth und mit Wonne
Der Ruhestätte des heiligen Sängers,
Dessen Gesang Leben und Tod Jesu Christi pries.
Er sang den Menschen menschlich, den Ewigen,
Den Mittler Gottes. Unten am Throne liegt
Sein grosser Lohn: ihm eine goldene
Heilige Schalle voll Christenthränen ...“

. . . . . .

Na levo spatřujeme menší pomník jeho první manželky Markéty, což nám zvěstuje nadšený nápis:

MARGARETHE KLOPSTOCK

erwartet da, wo der Tod nicht ist,
ihren Freund, ihren Geliebten, ihren Mann,
der sie so sehr liebt
und von dem sie so sehr geliebt wird.
Aber hier aus diesem Grabe
wollen wir mit einander aufstehen,
du mein Klopstock, und ich und unser Sohn,
den ich dir nicht gebaeren konnte.“

Hamburk zůstavuje v mysli naší milou představu velkoměsta krásného, čistého a nad obyčej živého. Hřmot povozů, tramwayí koň-

ských i parních jest v některých částech města přímo ohlušující. K tomu druží se četní vyvolávači potravin, kteří projíždějíce se svými ručními vozíky ulicemi, křičí táhle již od časného rána: „ajéé!“ (vejce), „eribeeer“ (jahody) atd. Vojska po ulicích nevidíme skoro žádného. Hamburčané jsou vlídní, úslužní, přívětiví — praví obchodníci. Po velkoněmecké škrobenosti není u nich ani stopy.

Ještě dvě pamětihodná města bylo mi spatřiti, nežli jsem dospěl k zeleným vlnám Východního moře: starobylý totiž Lubek, při vtoku Voknice v Travnu, a Roztoky na Varně. Trudné historické vzpomínky probuzují v nás tyto kraje, v jejichž městech a dědinách sídleli druhdy kmenové slovanští: Bodrci a Lutici.

Lubek (Bukovec) jest staré město slovanské baltických Bodricův; slul původně Ljubica (novočes. Libice) a připomíná se poprvé za knížete Gotšalka (1043—66.), kterýž tam založil klášter. Na začátku XII. stol. Lubek značně zkvétal, jsa sídlem bodrického krále Jindřicha. R. 1138. za domácích nepokojův bodrických knížat jest od knížete Polabanův Rata sbořen. Místo sbořené Ljubice vystavěl holštýnský hrabě Adolf nové nynější město Lubek u vtoku Voknice do Travny, kde byla dříve slovanská tvrz Bukovo, založená od knížete Kruka (odtud český název Bukovec). Nyní jest Lubek jedním ze čtyř svobodných měst německých.

Město nynější, čítající na 60 tisíc obyvatelů, podrželo svůj zvláštní starobylý ráz. Zvláště zajímavý obrázek poskytuje Lubecké náměstí s imposantní starobylou kašnou v gotickém slohu uprostřed, na západ s radnicí a gotickým kostelem Marianským na straně východní. Pohled na tyto tři stavby v malebném jejich skupení jest tak poutavý, že se na ně nemůžeme dosti vynadívati a k nim opět a opět se vracíme.

Neméně zajímava jest starobylá lubecká brána nazvaná „Holstenthor“, již zdobí zevně vypnutými zlatými písmeny nápis: „Concordia domi Foris pax“, se strany města pak: C. P. O. L. 1477—1871. (Communitas publica ornavit Lubencensis.)

Rozsáhlý chrám Marianský vykazuje vzácné umělecké práce z mramoru. Na hlavním oltáři Kristus na kříži a u paty jeho Panna Maria a sv. Jan; nádherná kazatelna z černého mramoru, na ní dvanáct apoštolů a nejvýš mezi anděly Kristus z mrtvých vstalý z mramoru bílého překvapují svou krásou. V levé lodi povšimneme si kuriosity fresko provedené, představující Tanec mrtvých. Příjemně baví ucho věžní hodiny, opatřené líbeznou zvonkovou hrou.

Kromě tohoto chrámu má Lubek velký gotický dóm, jehož prostory svou neobyčejnou světlostí činí při vkročení příjemný dojem. Blíže dómu staví se právě nový gothický chrám katolický. Starobylá radnice jest uvnitř četnými opravami již valně zmodernisována. Na straně jižní má město pěkné sady s četnými villami a zelenými rybníky, v nichž rákos a vrboví přerývá často hladinu jejich svými ostrůvky.

Hlučivý přeletavec mezi Lubekem a Roztoky přenesl mne dne 23. července opět o 131 km. blíže k moři. Mezi přívětivými Meklenburáky v jejich hlavním městě Roztokách brzy se pociťujeme jako doma. Ze srdce jim odpouštím jejich ohromné staroněmecké poháry, jež obyčejný smrtelník sotva vyzdvihnouti dovede k ústům, ani toho jim nevytýkám, že často jejich menu pro jednotlivce určené dostačilo by pro tři naše normální jedlíky. — Ať! — To působí asi již blízkosť ostrého vzduchu mořského, o němž známo, že tráví. Ostatně jsem to

v Roztokách sám na sobě pozoroval a pochutnával si mezi nimi na čerstvém platejsu obecném (Steinbutt), který snad ještě před několika hodinami prohánĕl se ploským svým tělem ve vlnách baltických. Také dobře mi chutnala jejich „studená kuchyně“, kterou, když mi na ohromném otáčecím stojanu postavili na stůl, prohodil jsem naivně otázku: „Kolik jich má ještě se mnou večeřeti?“ Jinak i přes tuto nedosytnosť si Meklenburáků vážím a vzdávám jim všecku čest. Nemají ještě té kultury, která posuzuje cenu člověka dle zevnějšku. Chování jejich jest odměřené, sebevědomé, ale s druhé strany veliká vlídnosť a ochota, žádáš-li za něco.

Jejich hlavní město se 42.000 obyvatelů s výstavnou universitou z r. 1419. o čtyřech fakultách, s dvěma gymnasiemi, starobylým kostelem Marianským, novou nádhernou poštou a pěkně upravenými sady činí na cizince milý dojem.

Z té příčiny zvolil jsem si Roztoky za bydliště k několika výletům na Balt.

První podnikl jsem přes Dobřany do mořských lázní Heiligendamm nazvaných.

Dobřany (Doberau) úhledné městečko v Meklenbursku na dráze z Roztok do Wismaru se 4000 obyvateli leží v rozkošném údolí, kolkolem lesy obklíčeném. Dobřany mají pro nás zajímavosť, že bývaly sídlem slovanského kmene Obotritů. Ve velkém kostele, stejných asi rozměrů jako jest chrám Týnský v Praze, při němž býval klášter cisterciácký, zrušený r. 1552., odpočívá ve zvláštní kapli poslední král Obotritů Přibyslav; choť jeho Vojslava pochována jest v Althofu. Ve chrámě nyní protestantském jsou mnohé vzácné památky z doby katolické; zvláště stříbrná věčná lampa, představující pěknou sochu Panny Marie, stojící na půlměsíci, rovněž umělé práce řezbářské a malířské. Ve kryptě u vchodu odpočívají předci Moltkeovi ze XIV. století. Podoby jejich, vryté v kamenné desky i nápisy, jsou již valně vyšlapány.

Z Dobřan do Heiligendammu možno se dostati parní tramwayí. Já však dal jsem přednosť chůzi pěšky, neboť cesta vede rozkošným stromořadím lip, které ve čtyrech řadách v délce sedmi kilometrů s obou stran cestu nám vroubí a příjemně nad hlavou šumí. Na konci stromořadí rozkládá se bukový les. Urychlujeme kroky jeho pěkně upravenou cestou, jsouce plni nedočkavosti, brzy-li se nám objeví moře. Na obzoru mezi stromy prokmitají světlé pruhy, chvílemi zatřpytí se v dálce světlý bod jako stříbro, domníváme se, že jest to obloha, až se neočekávaně objeví před našimi zraky nekonečná hladina mořská. U nohou našich prostírá se velebný Balt! Mezi ním a lesem ustlalo si báječně krásné město lázeňské: Heiligendamm.

I za nepříznivého počasí, jaké nastalo toho dne, okouzlí toto malebné zátiší svými krasami.

Hlavním středištěm meškajících tam hostí jest lázeňský dům. Stojí na mírném návrší u samého lesa, opatřen jsa v čele nápisem: „Heic te laetitia invitat post balnea sanum.“ S jeho verandy můžeme užiti rozkošného pohledu na moře a při tom se občerstviti nějakým zákuskem a vínem. Ostatní budovy rozloženy jsou v pravo i v levo od lázeňského domu; tu jsouce rozestaveny na úpatí lesa, tam z větví prokmitajíce líbě se usmívají na moře. Vše zde činí dojem utěšené idylly, báječného kraje z nějaké pohádky o zakletém princi. Heiligendamm náleží celý jednomu majetníku. V letní době zdržují se tam

nejvíce rodiny šlechtické. Výbornou věru pojal myšlénku vévoda meklenburský Bedřich František, založiv tam, jak nám do balvanu vrytý nápis dosvědčuje, r. 1793—1845. první mořské lázně na Baltu. Vyjmouce Häringsdorf, o kterém bude zmínka později, nevyrovnají se Heiligendammu jiné mořské lázně, pokud se týče krás přírodních.

Plavba z Roztok do Warnemünde po řece Warně měla nazejtří za roztrhaných mraků po ranní bouři (byl právě Falbův den) ráz hluboké melancholie. Warna za Roztoky rychle se šíří, až břehy její stanou se asi v půlhodině nedohlednými. Za hodinu dorazí parník „Vorwärts“ do Warnemündu, lázeňského místa u vtoku Warny do východního moře.

Opustivše parník ubíráme se na hráz či molo hluboko do moře zasahující a opatřenou vysokým majákem. Velebný Balt, zelený jako tráva, prostírá se do nekonečna před námi. Ustavičně šumí a hučí. Každý zmlkle patří na jeho širodálnou hladinu a ovíván jsa příjemným měkkým vzduchem mořským, baví se hrou skotačivých vln, jejichž odstíny barev mění se neustále. Racek dlouhých perutí krouží pod ponurou oblohou nad širou plání. Veliký koráb „Hamburk“ stále se stává menším a viděti jej na obzoru již jen jako ptáka neurčitých obrysů. Dva plavci v malé šalupě potácejí se jako ve skořápce na zmítaných vlnách. Dlouho je vidíme, již jen jako temný bod, až zmizí zraku, jakoby je byla pohltila nesmírná spousta vod.

Jako podrážděný lev zařval veliký koráb „Král Kristián“ o 1½ hodině odpolední ve přístavišti Warnemündském. Sotva nadlidským úsilím svalovitých paží a silných lan jen o kousek jím hnuto, jako piráti vrhly se naň se všech stran rozjitřené vlny, zastříkly jej bílou pěnou, praly mu zuřivé v boky, trhly jím zpět, až za děsného jejich soptění a hukotu vyrval se prudkým vzmachem z jejich dravých spárů a odrazil šťastně ode břehů. Na dlouhém pobřeží míhaly se ve vzduchu klobouky, a vlály bílé šátky. Břehy jest ještě dlouho viděti, a „Kristián“ jakoby po velkém rozčílení nabýval klidnější rozvahy, snesitelným houpáním vzdoruje vlnám a vichrům. Však to bylo všecko jen jako na oko. Jakmile zrakům našim zmizel poslední břeh a široké, jen s oblohou splývající obklopilo nás vodstvo, aj, tu si začal jinak vésti. Hned vyhoupl se přídou do ohromné výše, tu zase klesal, jakoby ho jakési podvodní nestvůry táhly ke dnu, tu klonil se na bok víc a více, že nám jeho stabilnost některým okamžikem zdála se tuze povážlivou. Tato produkce již nebyla nijak strojenou, nýbrž opravdovou, neboť vítr, jenž byl toho dne na souši dosti silný, co do síly na vodě se ztrojnásobil. Asi hodinu prováděl s námi milý „Kristián“ tuto nepěknou hru — až se dostavilo, co se dostaviti mělo: mořská nemoc, která za bouřlivého moře zachvacuje kde koho. Já jsem znal tohoto hosta se špičatým nosem, vypoulenýma očima a zamodralým čelem dosud jenom dle jména a, bohudíky, nepoznal ho ani na „Kristianu“, leč jenom od vidění, neboť se kolem mne mihal, kam jsem jen pohleděl.

Za pravou vymoženost nové lékařské vědy považuje se výzkum různých bacillů, kterými prý se šíří epidemické nemoci; konstatuji, že nákaza nemoci mořské šíří se pouhým — viděním. Někteří jako ochranný prostředek doporučují hodně se najísti, jiní zase zachovati střídmost, ale míním, že kdo je náchylným k nemoci té, neobrní se proti ni ani tím ani oním prostředkem, ať již v tvrzení mém vězí trochu fatalismu. Vypiti sklenku koňaku nebo černou kávu, přebíhati

rychle po palubě — rychle totiž, pokud kolísání lodi připouští — shledal jsem jako nejlepší prostředky na zaplašení tohoto protivného námořského hosta.

Po dvouhodinné plavbě objevuje se nám v dálce na obzoru světlý bod — ostrov Falster. Však ještě skoro hodinu jest nám jeti, než přistaneme v Gjedseru, jeho nejjižnějšímu břehu. Jako omámeni vystoupíme v Gjedseru na državu dánskou, kde nás očekává přehlídka zavazadel a zároveň vlak připravený k další dopravě.

Falsterem probíhá od severu k jihu dráha. Úrodnými poli a stromořadími často se střídajícími unáší nás vlak přes ostrov. Chvíli vidíme ještě na levo moře, pak zmizí docela, a jsme na pevnině. Ostrov jest jednotvárná planina, na níž upoutá oko zde onde stromořadí zvláštních nízkých topolů se širokou korunou, ve stádech se pasoucí koně, větrné mlýny a žitná pole. Brzy mineme stanici Fiskebäk a Veggerläse a dojedeme Nykjöbingu (Nichim) hlavního města Falsteru se 4000 obyvateli, které se připomíná již ve 13. století.

V Orchovedu vstoupíme opět na parník, který nás přeplaví na ostrůvek Masnedö Odtud vede zase železnice po dlouhém mostě přes užinu mořskou a převeze nás na Seeland. Jižní seelandská dráha minouc město Vordinborg se starou pověstnou věží krále Waldemara, zdobenou pozlacenou husou, unáší nás pěknými lesy, žitnými poli kolem přívětivých vesniček s červenými střechami po Seelandu do měst: Nestvedu, Kjöga a do Roeskinde, kde přestoupíme na dráhu západní. Jsme daleko, velmi daleko! Dívám se na mapu; do Kodaně máme po souši ještě třicet mil. Teprve večerem octneme se unaveni ve hlavním městě království Dánského. —

Ve městě více než čtvrtmillionovém, jako jest Kodaň, bývá člověk prvních několik hodin, byť i zkušeným byl turistou, jako mlhou obestřen, nežli totiž pozná rozlohu města, alespoň v hlavních obrysech.

Nejvhodnějším bodem orientačním v Kodani jest Kongens Nytorv, nádherné hlavní náměstí, tvořící pravidelný obdélník, asi dvakrát tak veliký, jako jest v Praze Václavské náměstí.

Hlavní a residenční město království Dánského a zároveň jediná pevnost v zemi (55° 41 s. š., 12° v. d. od Gr.) vyniká polohou svou mezi všemi městy naší zemské koule. Vodstvo dělí je ve dvě hlavní části, z nichž větší, vlastní Kodaň, leží na východním pobřeží Seelandu, a menší Christians-havn na severozápadním cípu ostrova Amageru. Třetí část tvoří předměstí Österbro, Nörrebro a Vesterbro, jež rok od roku vzrůstají a se rozšiřují. Záliv Kallebrodský dělí Seeland od Amageru a tvoří uvnitř města výborný přístav.

Rozhlížíme se na Kongens-Nytorvu, nejelegantnějším to náměstí evropských residencí. Tu spatřujeme pěkné královské divadlo v slohu renaisančním, ozdobené ve štítu průčelí Apollem a skupením „Pegasus a Musy“; s obou stran u vchodu jsou sochy proslulých dánských dramatických básníků: Ludvíka Holberga a Adama Oehlenschlägra.

Na severní straně náměstí stojící zámek Christiansburg, obrovských rozměrů, byv dne 3. října 1884. požárem zničen, činí dojem smutné zříceniny a ruší přívětivý vzhled kodaňského náměstí.

Kromě Nytorvu jest Östergade nejparádnější a nejživější ulicí Kodaně; bohaté výklady uměleckých prací z terracoty, sádry, galvanoplastické odlitky děl Thorwaldsenových činí procházku ulicí tou velmi příjemnou a zajímavou.

Kodaň vůbec jest plna Thorwaldsena. Kdož by v uměleckém světě neznal i u nás Thorwaldsena, po Canovovi nejslavnějšího sochaře XIX. století? — Bertel (Albert) Thorwaldsen narodil se dne 19. listopadu 1770. v Kodani. Rodný jeho dům spatřujeme v ulici zvané Grönnegade u samého Nytorvu. Otec jeho byl prostým řezbářem z Islandu, a témuž povolání měl se věnovati i jeho jediný syn, jejž matka náruživě milovala. Rodiče záhy zemřeli; hoch studoval z podpor dobrodinců; maje 17 roků věku, obdržel stříbrnou, a za dva a čtyři roky potom zlaté medalie v konkursu umělců, a podporován jsa státem, cestoval r. 1796. do Neapole a do Říma. Tam otevřely se jeho oči pro výtvory klassické. Odtud poslal první svá umělecká díla Bacchus a Ariadna akademii svého rodného města. Chystaje se již k návratu do své domoviny, nalezl šťastnou náhodou bohatého Angličana Th. Hope, který se stal jeho příznivcem, a provedením Jasona z mramoru v Římě jej pozdržel. Thorwaldsen zůstal tam až do r. 1819. a navštívil po 23letém pobytu v cizině svou otčinu, již spatřil už jako nejslavnější sochař své doby; však již roku příštího vrátil se znova do Italie. Podruhé navštívil Kodaň r. 1838. a zdržel se tam do r. 1841., ve kterémžto čase zhotovil svá nejkrásnější díla, zdobící dosud kodaňský dóm. Již roku 1842. vrátil se po třetí do Kodaně a zemřel tam dne 24. března 1844., zachvácen byv náhlou smrtí večer v divadle. Nejprve byl pochován v dómu, nyní odpočívá v nádvoří musejním, které má dle něho své jméno a jež neopomeneme navštíviti.

Nejvýtečnější práce Thorwaldsenovy zdobí kodaňský dóm. Jest to jmenovitě „Žehnající Kristus“ 3.14 m. vysoká socha na hlavním oltáři; „Křtitelnice“ t. j. klečící anděl, jenž drží mušli, nejdokonalejší dílo Thorwaldsenovo; v pravé pobočni kapli „Křest Páně“ a v levé „Večeře Páně“ (reliefy); dvanáct apoštolů v lodi chrámové, z nichž pouze sv. Petr a Pavel provedeni úplně rukou umělcovou, ostatní dohotoveni za jeho dozoru od žáků.

Museum Thorwaldsenovo celým svým architektonickým složením i po dekorativní stránce připomíná na první pohled, že tu spí ve své říši král umění; činíť na navštěvovatele dojem vážný, skoro ponurý. — Předměty umělecké, jež v sobě museum chová, dělí se ve dvě skupiny: v díla totiž, jež vytvořil Thorwaldsen sám, a pak díla antického i moderního směru, jež umělec sebral. V celku nalezá se zde 80 soch vlastní rukou umělcovou provedených, z nichž třetina jest v nadživotní velikosti, 3 dlouhé řady vypouklé práce, 220 jiných reliefů a 130 poprsí. Přes 100 z děl těchto jest vytvořeno z mramoru. Museum má podobu obdélníku. V jeho nádvorní prostoře spatřujeme vyvýšený náhrobek umělcův, vroubený tesaným kamenem a porostlý břečťanem.

Obrovskými rozměry a bohatostí překvapuje kodaňské ethnografické museum, jedna z největších sbírek toho druhu v Evropě. Chová v 35 síních zbytky z nejstarších dob vzdělanosti všech národů celé zeměkoule. Zvláště zajímavé jsou předměty z Grönlandu z časů dánské kolonisace. Primitivní oblek Eskymáků celý z kůže, pouze s dvěma otvory na prsou a na obličeji, jejich obydlí, domácí nářadí, lodě a zbraně atd. zvláště mne zajímaly.

Jak prohlídka museí unavuje, zná každý, kdo cestoval, ze zkušenosti. Z té příčiny navštívil jsem museum severních starožitností až druhého dne. Museum toto jest jedním z nejbohatších a

nejlépe uspořádaných ze všech, jež vůbec existují a má pro dějiny vzdělanosti skandinavské nesmírnou důležitosť. Jest tu vystaveno na 40 tisíc předmětů v 19 síních, pěkně chronologicky uspořádaných a roztříděných v pět oddělení

V Kodani neopomeneme stráviti též několik hodin ve světoznámém T i v o l i, založeném r. 1843. od Jiřího Garstensena, které jest pravým originálem všech v jiných městech napodobených podniků. Zaplatíme u vchodu 50 örů a ocitneme se v ohromné zahradě, v níž všude, kam se obrátíme, jest postaráno o zábavu. Po celé léto jsou tam koncerty, kromě toho nalezáme tam letní divadlo, parní houpačky, kolotoče, ohňostroje, sbor zpěváků, různé restaurace, kavárny, pivnice atd. — zkrátka všecken možný zábavní švindl! Tivoli shromážďuje ve svých prostorách každodenně na tisíce navštěvovatelů; zůstává otevřeno od 6—11 hodin večer. Ke cti Dánů budiž povědomo, že jsou v zábavě neunavnými, ale vybočí zřídka z mezí slušnosti. Mezi tisíci navštěvovateli v Tivoli nepostřehneme ničeho, co by mravnosti bylo na závadu a vrhalo v místa ta nejmenší stín podezření, tak že by slušný člověk se ostýchal tam vkročiti.

Pěkného rozhledu na Kodaň a na Seeland daleko přes moře až do Švédska můžeme užiti, vystoupíme-li na věž Okrouhlou při kostele sv. Trojice. Věž tato jest bývalá hvězdárna, vystavěna Kristianem IV., a výška její měří 36 m. Místo schodů vede k jejímu vrcholu široká, dobře dlážděná cesta, po které vystupujeme jako po nakloněné ploše mírného svahu. Petr Veliký, car ruský, vyjel na tuto věž na koni a choť jeho Kateřina vykonala touž cestu v povoze se čtyřmi koňmi. Pouze na samém konci jest nám stoupati po 55 schodech nežli se octneme na vyhlídce, starobylým železným zábradlím opatřené.

Věže vůbec jsou v Kodani stavby podivuhodné. Tak na věž při kostele sv. Salvátora vede 397 točitých schodů se zábradlím na její střeše zevně. Turistům, kteří trpí závratí, se tako vycházka nedoporučuje. Střechu 51 m. vysoké věže na burse tvoří 4 draci z mědi tím způsobem, že tlamami leží na konci zdiva a těla a ohony jejich stočeny jsou do výše jako prameny v provazu. Rozsáhlé, ale nízké burse kodaňské, vystavené v slohu baročním, tato podivínská věž nadmíru pěkně sluší.

Nemohu opomenouti, bych se nezmínil několika slovy o výletu, jejž sem podnikl v neděli odpoledne dne 28. července z Kodaně po moři do K l a m p e n b o r g u, mořských lázní a oblíbeného výletního místa Kodaňanů i cizinců.

Jádrem Klampenborgu těsně na moři ležícího jest velký lázenský hotel v rozkošném bukovém parku s velmi pěknými procházkami. V tomto parku stojí ještě asi tucet menších domů a vil, jako malebná stafáž k hotelu přiléhajících. Nedaleko hotelu vstoupíme branou do z v ě ř i n c e, rozsáhlé bukové a dubové obory, v níž se chová na sta kusů vysoké zvěři.

Jedna z nejvděčnějších partií při této vycházce jest na návrší ležící lovecký zámek E r e m i t a g e n. Z Klampenborgu došel jsem tam pěkným stromořadím za $^3/_4$ hodiny. Z Eremitagenu jest zvláště pěkná vyhlídka. Před námi rozkládají se hluboké lesy a nekonečná hladina mořská. Příjemně uběhlo mi ve společnosti přívětivých Kodaňanů několik hodin, jež jsem strávil na této vycházce. Výletníků z Kodaně bylo tu v nedělní odpoledne do tisíců. Byltě velmi krásný letní den.

V Kodani, ačkoli se mluví vesměs dánsky, obejdeme se ještě dobře s němčinou. Strava ovšem jest zvláštní, žaludku našemu neobvyklá. Co se u nás jako lahůdka octne na stole některého labužníka při skvělé hostině jednou do roka, jest tam potravou obyčejnou. Mínim na př. želví polévku, podobnou našemu ragou, kterou se člověk za 50 örů úplně nasytí. Mořské raky máme tu z první ruky; ty se však musíme od Dánů teprve učit připravovati. Obyčejná potrava jest kromě toho „s a n d v i č“, chléb natřený máslem s kouskem pečeně nebo šunky. Pivo se pije obyčejně láhvové, jež nazývají Dánové „lageröl“.

Odpoledne dne 29. července unášel mne zase již parník z Kodaně po Baltu, a to do M a l m ö, co do velikosti třetího města švédského se 45.000 obyvateli. Plavba po moři byla toho dne klidnější nežli z Rostok na Falster; trvala jenom dvě hodiny.

Staré opevňovací hradby Malmö dávno vzaly za své, a jenom zdi starého hradu, „Malmöhus“ zvaného, v němž druhdy časem sídlívali dánští následníci trůnu, připomínají válečnou minulost města. Na tomto hradě byl v l. 1568—73. držán v zajetí známý Bothwell, manžel Marie Stuartky. Na velkém a pěkném náměstí stojí výstavná radnice z r. 1546.

Co se mi v Malmö nelíbilo, jest, že užívají hřbitova zároveň jako městských sadů ku promenadám. Nemile zajisté nás dojímá, vidíme-li po pěšinách mezi hroby procházeti se pány se zapálenými doutníky, chůvy táhnoucí na vozíkách děti, zde onde na lavičce zamilovaný párek. Hroby dětské mají okrouhlé mohyly, vroubené mramorem nebo plechem tak, že dětský hrobeček posetý květinami objevuje se jako velký květináč.

Kázeň školní nezdá se mi v Malmö býti nejlepší, neboť na sta dětí, hoši i dívky, potulují se po hostincích, nabízejíce na prodej různé maličkosti, nejvíce sirky (rozumí se pravé „švédské“,) noviny, brožury i krvavé romány.

Noc v Malmö přespal jsem v pohodlné kajutě na velkém parníku „Sten-Sture“, kterým jsem chtěl nazejtří odjeti do Stralsundu. Byla to nejdejší a zároveň nejkrásnější plavba, již jsem zažil na svých cestách po Baltickém moři. Panovalo úplné bezvětří, na modrojasné obloze neobjevil se ani nejmenší mráček. Paprsky sluneční časem palčivé na nás dotíraly, že i v jednoduchém kabátě bylo na palubě horko. Chvílemi zavál vítr, a chlad jeho roste a roste, až učiní paprsky sluneční docela malomocnými. Tak se to na moři střídá stále. Cesta na „Sture“ v bodré společnosti ubíhala nám rychle, ač jsme byli každý z jiného kouta světa. Tu Dánové a Švédové, onde Němci, tu Angličané, tam Francouzové. Zaželnávajíce již z daleka mořského hosta častým douškem vína, neopomenuli jsme se rozhlížeti po okolí na prvý pohled stejném, a přece odstíny barev stále zajímavém. Po několik hodin obkličoval nás obrovský kruh vodstva, splývající v dálce s oblohou. Asi za tři hodiny objevuje se na pravo skalnatý ostrov Möen, jehož křídové stěny dlouho se nám lesknou ve veliké dálce. Po poledni spatřili jsme Rujanu a pak opět dlouho neviděti na obzoru předmětu. Až ku čtvrté hodině vyvstávají z moře mohutné stíny, jako obři, věže — Stralsundu. Ó jak je nám blaze, cítíme-li po osmihodinném kolísání lodi pod nohami opět pevnou půdu!

S t r a l s u n d, hlavní město vladařství toho jména v Pruském Pomoří se 32 tisíci obyvateli, je se všech stran obklopeno mořem a souvisí s pevninou pouze třemi mosty a má jako pevnosť několik bašt

a ravelínů. Město má zvláštní domy s velkými štíty, dvě veřejná náměstí (Staré a Nové tržiště), 10 bran a 6 kostelů, mezi nimiž vyniká sv. Mikulášský ze XIII. století a Marianský ze stol. XIV. Onen vykazuje skvostné reliefové řezby na hlavním oltáři, představující Zvěstování P. Marii, narození a obřezání Páně jakož a umučení Páně, vesměs práce ze XIV. stol. Z dějin Stralsundu je pamětihodné jeho obléhání Valdšteinem r. 1628. „Kdyby Stralsund řetězy upjat byl k nebi, musí býti náš!“ řekl Valdštein. Slavný tento vůdce dobýval města od 23. května do 4. srpna vším úsilím; konečně bylo mu však přece odtáhnouti s nepořízenou, když byl utratil 12.000 mužů. Na toto vítězství jsou Stralsundští podnes hrdi a rádi o něm cizincům vypravují.

Plán můj, dojeti nazejtří do Štětína, zvrátil rozmysl zdržeti se v končinách těch ještě nějaký den a poznati břehy Baltického moře ještě s jiných stran. V Ducherově přerušil jsem za tím účelem okružnicemi vyznačenou „maršrútu“ a navštívil odtud dvě lázeňská místa pobaltická, totiž Svinemünde a Häringsdorf. Rychlík urazí cestu z Ducherova na ostrov Usedom v půl hodině. Ostrov obklíčen jest velkým a malým zálivem Štětínským. Odra vlévá se ze zálivu toho třemi rameny do Východního moře: řekou Poenou, Svinou a Dievenou a tvoří tak dva velké ostrovy — Usedom a Wollin. —

Svinemünde, město na Odře s 8500 obyvateli, bývá v letní době jako lázeňské místo hojně navštěvováno. Zakotvují tam lodi značnější hloubky, které do Odry nemohou veplouti. Dvě mohutné hráze, každá 1250 m. dlouhá, zasahují do moře jako hradby, aby se Svina nezanesla pískem. Blíže nich jest rozsáhlé přístaviště a maják 64 m. vysoký, z něhož otvírá se daleká vyhlídka na moře. Dvacet minut za městem jsou lázně.

Jen 9 km. od Svinemündu jest na ostrově Usedomu Häringsdorf, kam jsem v týž den odpoledne si vyjel dostavníkem, jenž několikráte za den svou předpotopní archou spojuje tato dvě lázeňská místa.

Nelituji podnes toho výletu, neboť jsem poznal nejelegantnější mořské lázně na Baltu, kteryžto přívlastek zasluhuje Häringsdorf plným právem. Příboj vln jest tam dosti silný a půda mořská, záležející z drobounkého písku, výborná. Co se týče krásy polohy, nedostihují Häringsdorfu žádné jiné lázně, co jich jest na Východním moři, pokud jsem je vůbec viděl, mohu říci, že se Häringsdorfu vyrovná jediné Ostende na moři Severním. Poskytuje-li Heiligendamm zvláštní obraz krás přírodních, má Häringsdorf polohu ještě půvabnější. Leží na návrší v mohutném bukovém lese a poskytuje se svého chlumu (Kulm) rozhled na moře a do okolí překrásný. Zvláště okouzlující jest pohled při západu slunce. Häringsdorf jsou lázně na Baltu nejkrásnější, ale zároveň nejdražší. Shromažďuje se tam každoročně obecenstvo nejzámožnějších tříd, jako šlechta, bursiáni, peněžníci a jiní Kroesové z Německa i z Ruska a jistá třída lidí, která ať bohatá ať chudá, cestování vždycky znepříjemňuje, jest tam velmi četně zastoupena.

Kýsi turista promluvil mi zrovna z duše, napsav na Chlumu svůj úsudek o Häringsdorfu v tomto dvojverši:

„Um deine Schönheit welcher Schad —
ó Häringsdorf — ó Judenbad!“ —

Archa dokolébala mne večerem opět do Svinemünde, odkud jsem na zejtří pokračoval v přerušené své touře.

Hlavní město pruské provincie Pomořské na levém břehu Odry s 99.550 obyvateli a velkým přístavem byl poslední bod mých pobaltických výletů. Odkud přes Frankfurt n. Odrou a Zhořelec periferie mých okružnic spěla rychle ku svému spojení s východištěm.

Město nepěkného vzhledu a hlučného obchodu — Štětín — poutá nás k sobě historickou vzpomínkou, že tam byl uctíván bůh Svantovit pode jménem Triglav; měl tam veliký chrám (kontinu) a posvátného vraného koně. Nyní ovšem nenalezáme o tom ve Štětíně ani památky.

Město samo nevykazuje zvláštností, jež by stály za podívanou, má však přece některé pěkné i monumentální stavby, jež povstaly v době novější a vyrovná se na těchto místech svými širokými ulicemi a pěknými náměstími mnohému městu hlavnímu. Cizince zajímá zvláště čilý život na Odře; jím nabývá Štětín rázu pravého přístavního města.

Více zajímavosti nežli Štětín poskytuje Frankfurt n. Odrou, pěkně položené město v Braniborsku. Frankfurt honosí se četnými velkými náměstími, z nichž největší „Anger“, táhnoucí se od severu k jihu, má výměry 970 árů a obklopen jest lipovým stromořadím.

Čistou, kvádry dlážděnou a asfaltovými chodníky opatřenou ulicí Říšskou přijdeme ku starobylému chrámu P. Marie, mohutné to stavbě gotické z pálených cihel, velkých rozměrů a zvláštní krásy. Se stavbou chrámu toho započato r. 1253., a dokončen v 90 letech. Chrám týž jest 77 m. dlouhý a 46 m. široký a býval druhdy opatřen dvěma věžema, z nichž jedna r. 1826. se sesula a již postavena nebyla. Vnitřek chrámu činí imposantní dojem. Loď chrámová má 5 lodí stejné výše; prostranný nádherný kůr jest třílodní. Překvapující pohled poskytuje tato svatyně, vstoupíme-li do ní dveřmi pode věží. Celou rozsáhlou prostoru možno tu přehlédnouti jediným pohledem až ke třem velkým nádherným barevným oknům.

Ve chrámě není předmětů mnoho, ale které tam jsou, mají zvláštní cenu uměleckou.

Především zasluhuje zmínky pěkný hlavní oltář, který ve svých ušlechtilých formách do šíře rozložen sáhá svými lehkými oblouky a vrcholy k samému klenutí, směle nad ním rozpjatému. Množstvím sloupů (jest jich celkem 24), pěknými hlavicemi zakončených, spatřuje oko samé ušlechtilé tvary a 24 okny vnikající světlo netrpí nikde přerušujícím je přítmím.

Ze znamenitostí chrámových uvádíme především starobylou křtitelnici z kovu z r. 1376., zhotovenou mistrem Arnoldem, která má velikou uměleckou cenu. Podobný kus umělecké práce jest sedmiramenný svícen, rovněž kovový, stojící u vchodu do choru. Podobné svícny bývaly jen v nejstarších křesťanských chrámech, jako ve Špýru, Augsburku, Děvíně, v Praze atd. Svícen týž jest 4·08 m. vysoký, a šíře ramen měří též 4·08 m. Bezpochyby pochází svícen ten z téže doby, kdy stavena byla předsíň chrámová, a děkuje původ svůj mistru Arnoldovi. Dle starého podání, zachovaného v Beckmannově kronice města Frankfurtu, daroval prý jej jistý kanovník z Kasselu r. 1376. ke cti pěti ran Kristových témuž kostelu. Celé toto umělecké dílo jest pozlaceno. Často děje se o svícnu tom pochvalná zmínka. Büsching tvrdí, že nezná podobného uměleckého díla ze XIV. století v celém severním Německu. Biskup Münster vzpomíná taktéž svícnu toho jako díla zvláštní umělecké ceny.

Dotčený již hlavní oltář pochází z r. 1419. a zhotoven jest od Vlacha Pistoricciho; jest to oltář křídlový. Tři obrovské sochy výtečné práce řezbářské, uprostřed totiž P. Maria s Ježíškem, v pravo sv. Hedvika a v levo sv. Vojtěch, zdobí jeho vnitřek. Velkou cenu uměleckou i historickou mají též barevná okna v choru, pocházející ze XIII. století. Jednotlivé tabulky jsou olověnými proužky tak dovedně spojovány, že to jen zevně lze pozorovati. Živosť barev (modrá, červená, zelená, zlatožlutá) zvláště krásně vyniká, ozařuje-li je slunce.

V empoře Marianského chrámu v levo od choru jsou pozoruhodny některé staré obrazy ze XVII. století. Mezi nimi zvláště Čecha zajímá obraz, jak Husité přepadli kostel sv. Gertrudy a chtěli jej popleniti. Ani mrtví však v hrobech svých nestrpěli tohoto bohopustého hospodaření na místě svatém. Umělec tu načrtl výjev, jak nebožtíci vstávají na vetřelce ze svých hrobek, a tito poděšeni dávají se na útěk. V téže empoře viděti jest mnoho vzácných předmětů z doby katolické, v prachu pohozených. Až na toto barbarství opouštíme chrám P. Marie ve Frankfurtě s velkým uspokojením.

Cesta z Frankfurtu n. Odrou do Prahy prodloužila se mi ještě na tři dni. Zbývaly mi ještě některé čelnější stanice jako Zhořelec a Žitava, jichž jsem nemohl minouti, abych se nepozdržel v každém z těchto měst aspoň půl dne. Kromě toho učinil jsem ze Žitavy skoro na celý den výlet na hrad Oybin, ležící ve velmi romantické krajině, jehož museum má pro nás Čechy dosti zajímavostí. Zastavil jsem se kromě toho i na půvabném Sichrově.

Však podrobnější líčení dotyčné cesty nespadá již do této stati, a promluvíme o ní někdy jindy.

V podvečer dne 5. srpna, po více než třínedělní cestě, s nadšenou radostí pozdravoval jsem z dálky pražské věže. Ó toho blahého pocitu, jejž způsobuje v nás návrat! Kdyby, cestování neposkytovalo jiných výhod, již tento pocit jakož i to, že se pak cítíme doma mnohem spokojenějšími a šťastnějšími, stály by za to, bychom cestovali.

Podzim.

Krajinu před okny do rána
bělostný pokryl, hle, sníh.
Sotva že úroda sebrána,
sotva že strniště zorána, —
už skví se dokola na stráních
bělounký sníh.

Časy v dál plynou, a v hrudi jen
vzpomínka zbude nám z nich.
Vší silou dbát máme každý den,
žití by úkol byl proveden,
než se nám zaleskne na skráních
bělounký sníh. —

J. Šimon.

V staročeském špitále.

Líčí na základě archivních pramenů

dr. **Zik. Winter.**

Od starodávna stavěny v městech chudým starým lidem špitály. Církvi náleží přední zásluha, že obmyslila chudé starochy tím dobrodiním. Dlouho měli kněží špitály všudy samojedini v rukou, podle nich teprv později měšťané pořizovali také svoje špitály městské. Pořizovali je z odkazů zbožných a bohatých sousedů, nebo nadala špitál schudlým měšťanům šlechtická vrchnosť. Dlením doby všude přibývalo novými odkazy k městským špitálům gruntů všelikterakých, tak že mnohý špitál chudých lidí byl velice bohatý ústav. Ony odkazy na chudinu jsou ve všech městských knihách kšaftovních nejutěšenějším pomníkem veliké dobrosrdečnosti našich předků.

Už ve XIV. věku jsou zprávy o městských špitálech a nové pořizují se i ve stoletích následujících. Na příklad špitál v Litomyšli stál již r. 1347., ale na počátku věku následujícího nestačoval dvacetidvěma chudým, v něm chovaným. Prý v něm mřeli víc hladem nežli smrtí přirozenou. Tedy r. 1407. slovutný Vavřinec Tulovec z Třemošné, měšťan, koupil k špitálu ves a rozkázal, aby chudým každou sobotu dávalo se po půl jedenácti groších, mimo to jednou v rok za 80 grošů postav rudého sukna na šaty, 60 loket plátna na deset ložních plachet. Při tom vymínil sobě, aby ve špitále nepokojné, svárlivé chudiny trpěno nebylo. Za duchovního správce najat byl do špitála kněz z roční mzdy šesti kop mimo stravu, šat a nějaký příspěvek na světlo.

V Hradci Jindřichově páni Heřman a Jan založili r. 1399. na chování osmi chudých lidí špitál nový. Starý stál dávno před tím. V polou století postaven jest špitálek či domek malomocných a r. 1564. založil Joachim z Hradce ústav pro 40 chudých. Ti byli oblékáni černě; od r. 1604. nosívali stejnokroj světlomodrý se žlutými výložky. Na ten šat špitálníkům přispívati musili kupci a kraječi suken, v Hradci usazení.

O Veliké noci v Zelený čtvrtek chodívali sobě špitálníci podle jiné chudiny z široka daleka na zámek pro „sladkou kaši.“ kteráž ovšem podle účtů zámeckých obsahovala také jiné pokrmy nežli kaši mednou. Také na penězích byla.

V Písku založen špitál skrovný kdys před r. 1405. Toho pak roku Mikuláš Volynský dědictví své v Borečnici, dvory kmetcí, dva mlýny, luka, lesy, potoky daroval k špitálu tomu, před branou ležícímu.

V Plzni dal r. 1432. louku Jan Chudoba na to, aby z ní 12 chudých „na všakú neděli věčně na obědě krmeni byli.“ A podle Jana Chudoby koliks jiných měšťanů odkazují na obědy o suchých dnech a jindy. K špitálu městskému starodávnému přidala r. 1496. Markéta z Rožmitála nový ve jméno Jana Křtitele; nejprv kázala ustanoviti kostel neveliký, „co by v něm tři oltáři mohli uděláni býti“; při kostele dům chudým k bydlení a druhý domček kaplanský. Kaplan aby měl 15 kop českých platu ročního. Každou sobotu mše zpívaná měla býti za rod zbožné zakladatelky; na den sv. Jana mělo bývati posvícení ve špitále; k tomu dni dle fundace bylo pozvati šest kněží ku mšem a ti „aby při obědě nakrmeni a napojeni byli slušně z důchodů špitálských a každému z nich groš český aby dán byl“

V Kutné Hoře na vychování městských špitálů odkládali stranou dobrodinci v komorách rudných kusy stříbrných rud od starodávna a ty kusy čili „handštány“ zvány „Božími“. Ouředníci kostela a špitálu si v určitý čas pro ně chodívali a odnášeli plné pytle.

K starým špitálům městským přibývaly nové ještě za celé XVI. století. V Mladé Boleslavi na příklad r. 1560. odkazuje Kateřina Militká dědiny a zahradu, „aby na též zahradě špital obecní pro ochranu lidí chudých a nuzných byl.“ V Praze k prastarým špitalům kněžským a městským i v XV. věku soukromými dobrodinci nové ústavy přibývaly. Na příklad čteme o Regině Střelcově, vdově, že r 1451. šťasný počátek učinila k vyzdvižení špitála pod Vyšehradem, postoupivši k němu dvoru a vsi a potom s svým statečkem do toho špitála se přihrnula a již tu od několika let pracuje robotně s chudými vedúci hospodářství.“ Roku 1436. odkazuje Eliška Pecoltova do „svého domku zádušního babkám“ peníze na drva a „na pivo v půstě.“

Na těchto příkladech přestaneme. Nebylo města v našich zemích, aby v něm několik starých chuďasů nebylo smrti dochováno pod hostinnou střechou špitálskou. Čtoucí postřehl, že k starodávným špitálům i v dobách pozdějších nové přibývaly všecko lidmi dobrými i štědrými. Jen malostranský špitál „u tří korun“ kdysi v 16. století přibyl k starodávnému špitálu městskému dobrodincem bezděčným. Totiž „zůstával tu v domě u tří korun kdysi žebrák starý, kterýž nashromaždil samých malých peněz v pytlících plnou velikou posadu. I vědouce to jiní žebráci, že on penízky má a že nějakou mladici kuběnu měl, zavřeli ho s ní. Týž žebrák, že toho víc činiti nechce, pod hrdlem ztracení sám se orteloval, aby byl toliko z vězení puštěn. Po některém čase zase s touž mladicí od žebráků byl zavřen a jsa ku právu dosažen, vedle vyřknutí svého jest byl sťat a za posadu peněz jeho špitál ten na Oujezdě byl kupen.“

Za zmínku obzvláštní stojí, že r. 1612. učinila v Praze Dorota Hroznova odkaz 300 kop míš., aby „skoupen byl dům u krchova sv. Benedikta, v němžby chudí žáci a poctivé vdovy nemocné své opatřeni měli“. Tedy první studentský špitál!

Do špitálů obyčejných brání byli chudí měšťané. Jiného člověka nepřijali: také zdá se, že nepřijímali měšťanů jinověrců. Vzácný je v té příčině rozkaz Viléma Pernštýnského r. 1515., aby do špitála Pardubického vzat byl „pro pána Boha“ kdožkoli chudý, ať je strany římské, ať české (husitské), ať bratr. „Neb já slyším,“ praví týž Vilém, „že již někteří z města chtějí víry v špitale vyměřovati.“ Naposled hrozí pán takovým stranníkům pokutou a dí pěkně: „Nechť Pán Bůh všecky soudí.“

Co se týče „výchovy“ ve špitálech, to nelze sobě představiti všech všudy špitálů tak, že by chovanci byli opatřeni všemi potřebami. Bylo dosti špitálů, že v nich chovanci mívali jen příbytek a nic víc. Ostatek si vyžebrati musili. Vždyť víme o předním špitále malostranském, druhdy v rynku, potom na Oujezdě stojícím, „že lidé v něm na větším díle z almužny, zvláště v neděli, když se služby Boží v kostelích na novém krchově vykonají, a při pohřbích dávají, živi jsou.“

Mimořádným příspěvkem bývaly almužny od dobrodinců začasté do špitálů posílané, dále „Boží peníz“, jejž dávaly obě strany při koupích domů a gruntů; a naposled pokuty, do nichž upadali živnost-

níci a řemeslníci pro nehodné zboží: co bylo nalezeno nehodným, hned s tím do špitála nebo do žalářů. Věci nejnehodnější ovšem ničeny, na těch byli by sobě chudí asi málo pochutnali.

Litomyšlským špitálníkům poroučí se r. 1407., aby jsouce nemocni, nelehali před kostel na lože po zemi rozestlaná za příčinou žebroty, alébrž aby před kostelem leželi a žebrali jen cizí žebráci. A to ne proto, že měli některý groš na stálé vychování, ale proto, „aby nebyl smrad a nesmrdělo lidem tam vcházejícím a se modlícím.“

Naproti takovým špitálům, jejichž obyvatelé musili choditi a lehati u kostelů žebrotou, bývalo drahně špitálů velice hojně statkem nadaných. Na správu takových nadaných ústavů volívali konšelé, buď ze sousedů nebo ze sebe, úředníky špitálské a bylo-li hodně mnoho zapisovati a počítati, najímán býval k té práci písař špitálský. Staropražští vydali svému písaři špitála Svatopavelského za Poříčskou branou obšírnou instrukci roku 1585., z níž lze dobře postřehnouti všecek způsob bohatého a velikého špitála.

Nejprve měl písař povinnost platy k špitálu časně vybírati, co vybéře, časně odvozovati úředníkům; do dvorů dohlédati každého týhodne měl buď sám buď podle ouředníků; na každý dvůr měl míti obzvláštní registra, aby věděl, co se nadojí, vymlátí, sýrů a másla nadělá, co dobytka přibude, též slepic, kačic, husí, vajec kolik je a kam se obrátilo co. Také měl dohlédati, kterak se pole sejí, a měl při žních bývati. Když prázdnost měl, ukládali mu zastavovati se na mlejnech Helmovských a kontrolovati, kterak tu sobě vedou. Do špitála měl každého dne práci vážiti, aby dohlédl, „jak se špitálníkům potrava a nápoj vydává a jiné pohodlí činí“; při tom aby dělil maso a do rejster psal, kolik konví mléka se dá do špitála k zalévání vaření, jak veliký sejr téhodní, co tvarohu, kolik syrečků malých. Za tu práci měl týdně 20 grošů bílých a 2 pecny chleba.

Roku 1594. nařídili páni, aby se ve špitále sv. Pavla místo obecného velikého sejra dávalo každému chudému po třech malých; řezník aby nasekal špitální kuchařce určité kusy masa, a písař aby poznamenal, „kolik kusů na kolik osob zdravějších, na kolik nemocných, na kolik dítek; nemohl-li by písař přítomen býti, když se jídlo dává, aby potomně s pilností se ptal, co jsou měli jísti, jakou polévku, kolikero vaření, co masa, aby se vědělo, tak-li se kuchařky věrně chovají; jakož také jisté nařízení na tabuli sepsané, v špitálu zavěšené, ukazuje, jakby kterého dne měla se jim strava dávati a jaká; to aby na pozoru měl, by se nic neměnilo.“

Ve špitále Pavelském vydáváno bylo chudým na týden 5 čtvrtcí hrachu, krup ječných půl druhého věrtele; časem „mělo se proměniti něco pšeničných;“ mimo hrách a kroupy dávána týdně do kuchyně špitálské čtvrtce pohaniny, na sobotu určeno bylo „jedno jídlo pro všecky z jahel“, k tomu ke všemu zelí, řepy, mrkve přes celý rok, aby ke dním vyměřeným dostačovaly. Chléb a pivo i homolky měli dostávati chudí „dle vyměření“, též tak mléko „do nádob“; vejci měli býti podělováni, „jak kdy slepice nanesou.“

Podobně řízeny byly bohaté špitály venkovských měst. Jmění spravovali ouředníci špitálští, z měšťanů k tomu obraní, a ti do špitála najali některého schudlého měšťana za „špitálníka“ neb „otce“ a „kustoše“ nebo „hospodáře“. Platu míval 10 až 20 kop míš. v rok a stravu i šat.

Nahlédneme-li pro příklad správy špitálů venkovských do knihy obou správců čili ouředníků špitála Pardubického r. 1561., to pozorujeme skoro tytéž hlavní kusy jako postřehli jsme v instrukci pražského písaře špitálního. Nejprve zapisují velmi pilně řádné příjmy špitální i mimořádné.

Zapisují nejprv 46 kop na penězích a 35 korců sladu, 39 korců žita na chléb, což dávala od starodávna každá vrchnost pardubská do špitálu rok co rok; dále zapisují příjem a vydání špitálského dvora; kolik naděláno sýrů — r. 1561. naděláno jich 86, z nichž polovic dána chudým k snědku a druhá polovice rozprodána. Másla dotčeného roku nadělali sedm hrnců, z nichž tři vydány chudým na omastek, dva hrnce prodali za dvě kopy (tedy to byly hrnce pořádné!), o dvou ostatních v registrech nemluvili; ale přikoupili prý k omastku špitálnímu ještě porůznu másla za 11 kop. Některé menší summy týkají se špitálské kuchyně. Těch si všimneme, abychom poznali stravu špitálskou. Za olej, jímž maštěno v postě, vydali ouředníci půl kopy, za koření vydáno maloučko — 41 grošů. Z toho jde, že mlsných, kořeněných věcí chudým nedáváno. Za mouku bílou na koláče vydáno ročně půl kopy, za „bílej chléb, to jest húsce na štědrý den koupené.“ dáno 13 grošů, za vértel jáhel půl kopy, něco málo za kroupy a krupici. Za sádlo, slaniny, zelí a řepu nevydáno nic, taf poskytnuta ze dvora. Za hrách, jenž nestačil z vlastního hospodářství, vydáno půl druhé kopy. Z toho patrno, že špitálníci pardubičtí jídali nejvíce hrách a zase hrách.

Soli koupeno dvě bečky za 2 kopy. Piva „společného“ spočítali ouředníci za dotčený rok 21 sud, z čehož ovšem neví se, kdo ze „společného piva“ více pil, chudí-li, či úředníci, nebo čeleď ve dvoře špitálním.

Rovně tak v počtech špitála kouřímského čteme, že jedli špitálníci jen čtyřikrát do roka z pšeničné bílé mouky; ouředníci semenec že hojně sili na olej, jímž mastívali v postě, a hráchu že chudí snědli co týden po vértel.

Starší počty špitálské z Hradce Jindřichova od r. 1485. poskytují skoro zase týž obrázek. Úředník špitálský zapisuje ovšem páté přes deváté — příjmy i vydání špitálské. Jsou tu příjmy ze sedmi masných krámů a tří chlebných stolic, příjmy z rybníků špitálních i vydání na rybníky, na „štičata“ a jiný plod; příjmů z polí ještě nepostřehujeme v nejstarší té knize. Vydání jsou nejprv kaplanovi špitálnímu. Ten měl r. 1517. už 38 kop důchodu, kdež při r. 1509. zapsáno mu služby jen sedm kop a dvě kopy o posvícení.

Často naskytují se v počtech vydání na stavbu neb opravu chrámu i domu špitálního. Roku 1516. stojí po jedné veliké opravě v počtech zapsáno: „dal sem do kostelíka v špitále od svěcení panu biskupovi tři kopy; a dva lokty kmentu, aby se pan biskup ním obestřel, koupeno za 8 grošů.“ Také jsou u vydáních zapsány platy zvoníkovi „za opláty“, kuchařce a děvečkám za službu. Na příklad stojí tu r. 1485.: „Jako sme děvku jednali, litkupu 8 denárů“; „zavdáno děvce Andlí na mzdu 4 groše;“ jako sme kuchařku jednali, litkupu 2 groše;“ „kuchařce cum ancillis o visitaci 8 denárů,“ virtin v špitále jarmarku koupen pás za 12 denárů;“ „kuchařce fochéř za dva denáry,“ děvce od sukně dělání 8 grošů“: a tak nápodobně dále psáno.

Chovancům špitálním pořizuje ouředník ročně „štuku plátna čili 30 loket“ na prostěradla (r. 1435. stálo to 1 kopu 2 groše); občas kupuje se „cvilink na polštářiky do špitála“ za kopu i za víc; peněz vydává se „chudým na potřeby“ ročně až i sto kop a mimo to platí se r. 1485. za 30 měr žita, za 8 liber masa, za 2 míry hrachu, 22 měr ječmene; žito po 18 groších, ječmen po 15, hrách po 30 groších míru. V těchto posledních kusech vidíme zase poněkud kuchyni špitálskou. Tu shledáme ještě ve špitále rakovnickém.

V 17. věku chovali konšelé Rakovničtí šest osob; každé dostávalo se mouky pšeničné 2 věrtele, 2 čtvrtce, žitné mouky na chléb 5 strychů; ječmene na kroupy 5 věrtel, hrachu 2 věrtele, másla 10 žejdlíků, soli 20 žejdlíků a masa týdně po libře: půl libry měli chudí sníst v neděli, půl ve čtvrtek. Jindy byl stůl bez masa.

Špitální strava mívala od starodávna zlou pověst. A nejen u nás. V Horních Rakousích na příklad činívali na trzích rozdíly mezi všelijakými sýry: nejhorší a nejlacinější byl sýr „špitálský“.

Guarinoni, lékař, jenž mladá léta svá trávil v Praze, vypisuje bydlo a kuchyni špitálskou barvami velice sytými. Špitály staly prý se příslovím. Největší neřády páchají se v nich správci. Polévku špitálskou nedělají prý jináče nežli tak, že do velikého kotle, v němž vře voda, natrousí drobečky sýra, také někdy jen kůrky ze sýra červy rozežrané, a k tomu přikápnou vína. Ale páni konšelé, když ouředníci ve špitále počty konají, na důchod špitalský prý hodokvasí tolik, že mnohého musí tovaryši ze špitála domů vésti zpitého. Hospodář špitalský prý ovšem také velmi dobré koláče umí strojiti, ale „ne chudým, než v dar pánům. A což ti chudí! Ti v komůrkách na shnilé, smrduté slámě lehají a hynou; tak že v jich kobkách nelidský puch jako u zatracenců v pekle“. Možná, že doktor nadsazuje. Něco ovšem bylo s pravdou; vysvědčuje na soudě pražském r. 1524. Hanuš Klišperger — nevíme ze msty-li či spravedlivě — že ve špitále u mostu „chudina nebožátka velikaj nedostatek trpí, vaří chudým dosti krup, zelí, hrachu, ale to nemastné, a pivo dávají kyselé a nic dobrého.“ Též jedna z babek špitálních v témž soudě žalovala: „My chudí hladem mřeme jeda nemastné a neslané a špitálský mistr nám laje, že o něm klevycem — já nekleveci, než to mluvím, co všickni zjevně mluví.“ Později také králi Ferdinandovi I. bylo do těch věcí nejednou žalováno.

I na sněmy české dostaly se špitálské žaloby a nářky. Sněm r. 1547. chystal v artikulích tu nápravu, aby v každém městě dva konšelé pilně toho šetřili, jak se chudina ve špitálech opatruje. V Praze ku špitálu křižovnickému aby se dohlédlo zvláště.

Ve špitálech měst poddaných, nedohlédá-li vrchnost sama, zdá se, že také leccos nebylo pěkno. Ovšem nahlédneme-li v domácí řády špitálské, tu všecko čistota, zbožnost a pořádek byl. Záhy z rána zazvoniti mělo se ve zvonec, aby všickni vstávali, jeden po druhém povinen byl v zimě zatopiti a světnici umésti; půl hodiny po zvonění zazpívali špitálníci pobožnou jitřní přísničku, oblekli se ve svůj stejnokroj, který býval všelijakých forem a barev i velice strakatých, a oblékše se chodívali do městského kostela na pobožnost. Pořádkem jeden zůstával doma a hlídal zatím. V kostele mívali špitálníci své místo zadní a stálé. Po mši mohli po domech všelijak poslouhovati i žebrati. Někde jim žebrati dovolovali jen v určité doby, o Štědrý den, o Zelený čtvrtek, o posvícení: jinde zase směli chodívati dům

od domu každý pátek, neb sobotu. V některých městech mívali také takový řád, že sám hospodář neb „kustoš“ na žebrotě „od ostatních se slyšeti dával.“ V poledne po zvonění býval oběd, před ním i po něm pobožně zpívali. Před slunce západem byla společná večeře a po ní zazpívavše chudí některou písničku starodávnou šli spat. Kustoš prohlédl komory, není-li tu cizí žebrák na noclehu, toho by ovšem musil vyhnati, pak ohledal oheň v peci, ohledal dvéře, jsou-li uzavřeny. Před tím za světla ještě sňal pokladnici plechovou, kteráž pověšena bývala na zdi domu špitálního, aby do ní mimojdoucí některý grošík utrousili. O komůrky neb lože buď losovali chudí nebo nastupovali v dědictví po zemřelém. Mandelína z Hradce píše r. 1564. tou příčinou svému bratru Joachimovi: „Vo špitále vězte, pěkně se v něm spravuje, než babky jedny povstanú a druhé lehnú, jak starých vobyčej, jedna tu, jako u kuchyně u samých dveří leží, velmi těžka jest, za to mám, že se brzy některé mé bábě vodstěhuje, než musímť já svým babám kostky kopiti, aby vo to místo losovaly, sice by snad do toho lůže všech čtrnácte se vstěhovalo.“

Jak vedlo se ve špitále o posvícení, o tom podává zprávu táž Mandalena z Hradce: „V den sv. Jana pěkně sme to vykonaly. Hned sme ráno s paní Voršilů vobě do kostela přišly před rannó mší a tu sme je pěkně spořádaly, že sú přes mše i kázání v stolicích v kůru klečeli a po Božím těle všickni dva a dva šli, muži i ženy, a tu jim všem podával; potom po mši k stolu sme s nimi šly a čtyři krmě pěkně sme jim udělané daly; tři sme v špitále uvařily a čtvrtú sem kázala na zámku uvařiti; ryby v koření a víno sem jim podlé vobyčeje dala a naposledy každému sem dala caletku s máslem a sérem čistú napéci, aby to koláče byly, poněvadž jest jejich posvícení bylo.“

Podotknouti jest, že k slavnostem veřejným špitálníci chodívali pod svým praporem.

Mimo prachudé měšťany dávali se do městských špitálů s povolením panským leckdy lidé nechudí na vychovanou. Za to ovšem svůj stateček přiřekli městu. Lounští byli r. 1549. žalováni od Mandy, Anny, Marty, dcer nebožky Židové, že jejich matku násilně do špitála dali, stateček jí pobravše a tu „ona zasteskši sobě a byvši nevelmi dlouhý čas v špitále, ušla z něho a v tom zabita byla v krčmě od krčmáře páně z Waitmile.“ Dcerám už nebylo o mateř, ale o ten „statček.“ Aby prý ho Lounští vrátili. A Lounští za odpověď položili věc, která o tehdejší veřejné spravedlnosti podivně svědčí: „Když (prý) se nebožka krádeže dopustila, znajíc, že by trestání neušla, dala se purkmistru a radě se vším statečkem, aby do špitála byla přijata.“ Podkomoří konečným ortelem svým nalezl, že Lounští mají právo na své straně, dcery nic, ale aby Lounští stateček opravdu obrátili ke špitálu a ne jinam.

Nejraději dávali konšelé do špitála „městské sirotky“ sestárlé, měl-li který nějaký groš, z něhož výchovu bylo lze pořídit. Tou příčinou Královédvorští měli r. 1515. s jedním starým němým sirotkem soužení. Ten nechtěl bydleti ve špitále, nébrž v soukromém domě u některého souseda a „u mnohých ohledávaje sobě byt nikde neoblíbil obývání; někteří také jeho nechtěli přijíti.“ Konečně učinili konšelé o němého, jenž měl po rodičích nějaké jmění čili „spravedlnosť,“ smlouvu s Havlem Sluncem, aby ho živil za 10 kop až do smrti (!) „a folkoval mu, patříc k jeho nedostatkům“.

Hvězda mořská.

(Görres.)

Já moře jsem, to klamné, proměnlivé,
jež prchá v dál, a zas se vrací zpět,
Tys hvězdičkou, jež v moje vlny divé
svůj milostný a věrný noříš hled.

Já moře jsem, a vlny moje tmavé
se každým vánkem čeří, kypí, dmou,
Tys hvězdičkou, a oko Tvoje smavé
mi spasně plane hrůzyplnou tmou.

Má Dennice, zlých mraků zaplaš roje,
hruď naplň silou, mužnou odvahou,
když z rána trud se vtírá v srdce moje
před denním žárem, tíhou, námahou!

Má Večernice, hvězdo milojasná,
když mého dne se večer nakloní,
kéž útěcha se z Tvého svitu spasná
ve zmírající srdce vyroní!

Fr. Skalík.

Cizina a vlasť.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Ježíš.

(Pokračování.)

Ten způsob se šířilo lutheránství ve vlasti naší vlivem a příkladem zemí německých a švýcarských. Tam odpadli Luther a Kalvín a jiní od Církve svaté a na vzájem se tupili, u nás se dělo taktéž; zlého příkladu tam následovali nevěrní kněží a řeholníci, u nás taktéž; města reformovala tím způsobem, že smělí lidé pobouřili obec a starší, považliví měšťané neuměli odolati, jinde zase zeměpáni násilně poroučeli, co má lid věřiti a co duchovní mají věřiti a kázati; u nás to zeměpán neučinil, jelikož ani Jagellonové, ani Habsburgové od Církve neodpadli.

5. Vedle toho pozorujme r e a k c i, kteroužto se opřeli mužové katoličtí protestantismu a zachovali víru katolickou ve svých vlastech, i seznáme s potěšením, že katolíci n a š i nezůstali pozadu, nýbrž namnoze je předčili. Zvítězila katolická reakce ve Vlaších, ve Španělích a Francii, více méně taktéž zvítězila v Bavořích, Treviru, Mohuči, Augšburce, Dillingách, Paderbornu, Würzburce, Aschaffenburku, Monastýru, Bamberku, Kostnici, Solnohradě, ve Frýburce a v Lucerně ve Švýcařích, v Tyrolsku, Antwerpách, v Pozňansku.

Vlivu zemí cizích na dějiny země naší s očí nepouštějme. Kde Dr. Matěj P r o c h á z k a jedná o dvoustoletém zápase mužů katolických

s přívrženci různých sekt:[20]) věnuje nemalou pozornost této věci a píše v celém § 18. o vlivu německého protestantismu na Čechy, Moravu a okolní země; podobně učil prof. Tomek a napsal v Časopise českého Musea (1854. str. 245): „Dějiny Čech samostatných od času krále Ferdinanda I. nelze učiniti dosti srozumitelné bez stálého ohlížení se po státním celku, jehož podstatným dílem se staly od té doby. Mně aspoň dostalo se přesvědčení o tom z vlastní zkušenosti, poněvadž touto cestou porovnávací mnoho objevilo se jako klam, na čem jindy jsem sobě více zakládal.“ Professor Tieftrunk napsal ve knize: „Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I.:“ „Celé pásmo dějin, ježto v l. 1546. a 1547. v naší vlasti se udály, svůj původ vzalo v cizině.“ (str. 361.) Nejvíce k tomu vlivu ciziny na záležitosti náboženské a politické země České okazuje a jej dokazuje prof. Dr. Gindely ve svém velice důležitém díle „Rudolph II. und seine Zeit“ [21]), když byl řekl, že snad poví některé věci odjinud známé, ale o vlivu Falckém na zemi naši že poví věci nové: „est ist mir vielleicht gelungen, von der Lage der österreichischen Länder, von ihrem Verhältniss zu Deutschland und zu den wichtigsten Reichen Europa's ein Bild zu liefern. Ich will nicht zum Beweise in Einzelnes eingehen, sondern nur auf eine Begebenheit, auf die Gründung der Union, und auf eine Person, auf den Fürsten Christian von Anhalt hinweisen.“

Výroky těchto a jiných spisovatelů našich svědčí zřejmě, že se dopouští nemalé chyby, kdo dějiny naše seznává jediné, jakoby v domácnosti se byly vyvinuly, nepřihlížeje ku vzájemnému vlivu věcí našich s věcmi zahraničnými. Hleďme na věci arciknížetství Rakouského a k Uhrám a k Moravě.

Všem bylo vůbec známo, že korunní princ Maximilian tak přeje protestantům, jako otec, císař Ferdinand I., z celé duše byl oddán sv. náboženství katolickému; a když po smrti otcově (1564.) nastoupil vládu, doufali protestanté a báli se katolíci vesměs, že samostatný vladař přestoupí ku protestantismu, což posavad pro otce učiniti nesměl. Ale Maximilian II. k lutheránům nepřestoupil, a katolíkem se neprokázal; on chtěl a zase nechtěl. Tolik protestantům povolil, že roztrpčil katolíky, tolik učinil, že lutherány navnadil, ale zase tolik neučinil, aby jim byl vyhověl; chodil k protestantům na kázaní a protestantem se nestal, protestantům sliboval, a co slíbil, neučinil, slibovalť tak opatrně, že to mohl odvolati. Českým husitům slíbil, že jim napíše majestát na jejich vyznání, a když měl jej psáti, tu pravil, že stačí dovolení ústní, a když z Prahy odjel, odvolal, co byl ústně slíbil, ano, zapověděl přípisem ze Řezna daným, „pokoutní sbory“. Lutheránům a husitům dodával důvěry, že naň spoléhali; katolíci pak, vidouce, že naň spoléhati nemohou, uradili se vespolek a jednali samostatně.

Téhož roku, kdy nastoupil vládu, učinila Vídeňská universita značný krok ku protestantismu, zaměnivši původní znění svého katolického diplomu v ten rozum, že prý není již třeba při povýšení na doktorát skládati vyznání římsko-katolické víry, ale že stačí říci: „já jsem katolický křesťan.“ Ale tehdejší protestanté rádi

[20]) Život bl. Jana Sarkandra s předchozím vylíčením dvoustoletého zápasu. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia 1861.

[21]) Prag, Verlag Bellmann 1863; v předmluvě.

sluli katolíky, jakoby patřili k jakési neviditelné církvi obecné, a tím si otevřeli bránu ku všem důstojnostem professorů. Bohoslovecké fakulty nedbali, při volbách rektora ji minuli. Jak napotomní biskup Melchior Khlesl na vlastní oči viděl, byla konsistoř university osazena osobami větším dílem sektářskými takovým počtem, že katolíky pokaždé přehlasovali. „Správcové na bursách,[22]) dí Khlesl, jsou sektáři, kteříž neudělí stipendium leč sektářům, katolíky pronásledují, katolíkům zpověď a přijímaní zakazují, ve dni postní veřejně maso jedí, predikanty sem přivádějí. Professoři ve svých přednáškách přimíšují častokráte řeči proticírkevní, a mnohdy v tom tráví celé hodiny; jako ku př. Dr. Benjamin ve přítomnosti mé a skoro dvou set lidí se neostýchal dokazovati z anatomie, že prý není možno, zachovati čistotu. O řeholnících pak mluvil tak potupně, že by žádný sektářský predikant hůře neučinil."

Proti tomu všemu nepožívali biskupové Vídeňští ani žádné vlastní právomoci, ani podpory u vlády světské. Biskupství zůstalo po dlouhou dobu neobsazeno, příjmy biskupské zabrala „válečná kassa", farní důchody obracovány semo tamo, tak že na mnohé faře druhdy statečné žádný kněz živ býti nemohl, aniž bylo věcí ke službám Božím potřebných. — Takovýchto prostředků „krotké reformace" lutheránské jest si dobře všímati a uznávati snahy a zápasy katolických kněží a laiků, kteří se těm způsobům „krotké reformace" opřeli.

Pátého roku vlády Maximilianovy nebyli než tři obecní radní, kteří o největších svátcích chodili do kostela; ku průvodu Božího Těla se neodvážil žádný, pokládalo se za „osvětu", pohrdati křesťanským pohřbem; raději bylo pohřbíváno bez kněze, bez zvonění, bez kříže. Dvůr císaře Maximiliana II. byl pln „feine, bescheidene Leute," kteří nedali znáti, k jakému náboženství by patřili.

Avšak i tu se vzmohla katolická reakce, ano, právě takové doby bývají nad jiné příhodny, kdy není počet katolických mužů tuze valný, ale ti, kteří jsou, c í t í se puzeny, shledají se, a pustivše malicherné osobnosti mimo sebe, svorně a moudře o zvelebení Církve svaté pracují. Ti založili M a r i a n s k o u K o n g r e g a c i vzdělaných mužův a jinochův, podporovali a hájili katolická gymnasia a lyceum tím pečlivěji, čím hůře je liberální vláda utlačovala; a jakmile Bůh povolal Maximiliana od vlády, a nastoupil mladý a katolický Rudolf II., tu bez meškání se objevili katolíci v moudré své činnosti. Císař Rudolf II., zvoliv své sídlo v Praze, ustanovil za náměstka arcivévodu A r n o š t a, energického muže, M e l c h i o r K h l e s l stal se biskupem, a mladé duchovenstvo, v posledních dobách odchované, s malými výjimkami dělalo čest svému povolání.

V U h r á c h se rozšířil protestantismus velmi záhy. Sotva byly první protestantské knihy v Němcích vydány, již je kupci přinesli do Uher (1518.), tam byly dychtivě čítány, a za knihami přišli predikanté. Jeden z prvních byl Miko Séklosy v Ujhely; jiní byli v Debrečíně, Munkači a nejvíce mezi Němci ve Spišské stolici. Za nedlouho byli lutheráni tak četní a smělí, že se veřejně katolíkům vysmívali a v církevních průvodech je rozháněli. Nejhůře se vedlo, když v nešťastné bitvě u Mohače (1526.) padl král Ludvík a mnozí biskupové tu ztra-

[22]) Kink, Geschichte der kais. Universität zu Wien 1854. Ia 319, Ib 204. Janssen IV. 418.

tili život. Naspěch sebrali novotářští velmožové jejich zboží, přepadli kláštery, vzavše kde co bylo. Přední rodiny uherské přestoupily ku protestantům: Balassa, Bathyányi, Bočkay, Doboi, Druget, Forgacs, Kendy, Seredy, Turzo; — palatin Tomáš Nádasdy jim nadržoval. Predikant Matěj Devay býval nazýván Lutherus Hungariae, ale ve starším věku přestoupil se všemi čelnými predikanty k helvetům 1557.—1558. (Confessio Czengeriana), a s nimi téměř veškeré obce maďarské. — Než i tu mnozí rodové zachovali věrnosť jediné Církvi pravé; arcibiskupové Olah a Pázmany si získali velikých zásluh.

Morava se stala po r. 1547. hlavním sídlem „Jednoty bratrské“ [23]) a měla k tomu své lutheránv a jiné mnohonásobné sekty, které v neustálém boji mezi sebou a všecky spolu v boji proti Církvi katolické stály, tak že asi málo kdo přisvědčí výrokům jednoho dějepisce našeho, který dí, že na Moravě kvetl mír mezi rozličnými vyznáními. Bratřím či husitům tu ovšem katolíci neublížili, [24]) ale zato oni ubližovali katolíkům a sami vespolek s příkrostí se hádali. Nám však není tu psáti o „Bratřích“ a o sektách, nýbrž v krátkosti aspoň napověděti o statečných mužích, kteří tu na Moravě hájili svatou víru, tak že se vzmáhala v takových dobách, kdy jinde, nemajíc takových bojovníků, klesala.

Božská Prozřetelnosť vzbudila diecési Methodějově převýtečné ředitele právě v takový čas, kdy toho byla nejsvrchovanější potřeba. Takovými výtečnými biskupy oné doby byli: Martin Kuen, Vilém Prusinovský, Stanislav Pavlovský a brzy potom František kníže Dietrichstein.

Olomoucký biskup Martin Kuen 1553—1565. byl velepastýř mírný, vlídný a laskavý, politiky nemilovný. Jelikož sektářství za doby jeho bujelo, bylo jemu ustavičně kráčeti trnovou cestou, a kalich hořkostí jeho doplněn tím, že bohužel i část duchovenstva tímto rakovitým vředem byla nakažena.

Neunavený biskup Prusinovský činil seč byl, pilně visitoval svou diecési, napomínal, káral apoštolským způsobem, avšak přes to vše namáhání množily se sekty, jsouce podporovány mocnými pány; katolické náboženství a papež dáváni v posměch přečetnými rouhavými písněmi a spisy. Poznávaje jasně, jaký nesmírný vliv mají katolické školy dobře zařízené, nešetřil pro jejich rozkvět žádných obětí, nadal hojnějšími důchody školu u stoličného chrámu založenou a správu odevzdal Jesuitům; také založil semenisko pro šlechtické jinochy; brzy vstoupilo tam asi 20 šlechtických jinochův a za nedlouho konalo asi 225 žáků všechněch stavů v šesti třídách gymnasia katolického svá studia. Vratislav Pán z Pernštejna učinil nadání pro jinochy ze svého panství, a sám papež (r. 1579.) založil nadání pro 50 jinochů ze Švédska, Norska, Dánska, Pruska, Livonie, z Rusi a z Uher.

Svolával duchovenstvo na synody, ač protestanté kladli největší překážky; protestanté, pravím, kteříž bez překážky slavili sbory a synody, synodám katolickým překáželi. Pan Jetřich z Kunovic odpověděl v té příčině biskupovi: že „k synodě soud zemský svoliti nemůže, jelikož prý synoda (katolická) dává jen podnět k pohoršlivým sporům a různicím, jimiž pokoj země se ruší.“ Tak čeho všem sektám přáli,

[23]) Tieftrunk, Odpor stavů str. 360. 361.

[24]) Hlavinka, Bludy a lži str. 361.

jediné Církvi katolické odpírali. Nepříznivý císař Maximilian II. tuto zápověď pochválil, ale neohrožený biskup ji slavil přece.

Stanislav Pavlovský, horlivý a bohonadšený velekněz, neohrožený zápasník Páně, zůstává podnes předrahou památkou v dějinách Moravy. Jako orel bystrým zrakem do vzdálí hledí a neohroženě tam se nese: tak uznal výtečný biskup svůj svatý a spásonosný cíl: zameziti bujnost neblahého sektářství a přivésti k rozkvětu katolickou víru na Moravě. Sám psal českomoravsky a všemožně podporoval katolický tisk; taktéž seznával výtečníky ve svém duchovenstvu a volal je na důležitá místa, kněží pak nevěrných neváhal zatknouti a učiniti neškodnými. Sám spolu s Jesuity chodil na posvátné missie, a na jediném panství Mikulovském opět získal osm kostelů, katolíkům odňatých a přemnoho protestantů tam obrátil na víru samospasitelnou. Rázně se zasadil, aby náčelníci protestantů, zvláště takoví, kteří přišli z ciziny na Moravu, byli vyhostěni, a nepořádní farářové složeni, ve kteréžto příčině mu nemalých trpkostí a bojů bylo podniknouti.

Slyšme jenom některé překážky, jimiž průvod Božího Těla rušili. Když r. 1579. ponejprv tuto slavnost ve svém sídelním městě Olomouci konal, a průvod s Nejsvětější Svátostí se podle radnice ubíral, spustil hodinář hrací stroj na hodinách a zahrál píseň lutheránskou; jiného roku zařval jakýsi Füllstein jako býk a hodil kamenem s okna, v jiných letech zase jiné výtržnosti tropili: ale biskup nepovolil a právně vymáhal potrestání takových lidí.

Mnohdykráte se proti němu a proti jeho snahám postavili pánové nad jiné mocní a vyhrožovali obžalováním u císaře; císař Rudolf II. se k němu měl dosti liknavě, avšak výtečný pastýř, jakkoli churav, nedal se ustrašiti.[25])

O slavném kardinálu Dietrichsteinovi zde pomlčíme, jelikož jeho statečné boje za svatou víru spadají v dobu pozdější.

Mnozí jiní pánové, kněží a laikové oněch časů, získali si znamenitých zásluh o Církev svatou na Moravě, i zdá se býti záhodno, by se jejich práce v pilném studiu shledaly a veřejnosti podaly; jmenujeme zde z mužů duchovních kapitolu Olomouckou a Brněnskou s některými výtečnými členy, řehole Premonstratů, Cistercienských, Dominikánů, Františkánů, Benediktinů; z pánů světských: Ladislava Berku a Ladislava z Lobkovic, u protestantů nad jiné nenáviděných, rodinu Dietrichsteinů, Haugviců, z Greifenthalu, konvertitu Jana Kavku z Říčan, rodinu Liechtensteinů po jejich obrácení, Pernštejny, Salmy a jiné, kteří jsou na Moravě dobře známi, jakož i členy Marianských kongregací všechněch stavů; konečně některé paní, jako Tovarovou, Zoubkovou, Zástřízlovou.

Slušno jest poukázati k jednomu statečnému knězi obhájci svaté Církve a k jedné stránce jeho zápasův, ačkoli působení jeho padá o několik roků později, nežli bylo ve článku tomto pojednáno. Byl to chudobný farář ve Zdounkách, v Boskovicích a posléze v Holešově, bl. Jan Sarkander, a ta zvláštní stránka působení jeho bylo hájení farních důchodů. Kdo nezná nebo si nevšímá způsobů tehdejší „krotké reformace“ lutheránské, totiž vyrvati katolickým farářům všecky příjmy až na poslední sousto chleba, až by pak „dobrovolně“ odešli, a napotom na jejich místo uvésti predikanta sektářského a tím způsobem

[25]) Procházka, dvoustoletý zápas str. 356—505.

celé kraje od svaté katolické Církve odtrhnouti: ten nepozná veliký dosah zápasů Sarkandrových, když proti takovým útokům protestantským se postavil a práva katolických farářů hájil.

Podle toho, co jsme v předeslaném článku četli o způsobech, kterými „krotká reformace“ v Německé říši vytiskla katolíky z klášterů, z diecésí a z knížecích území, a podobně v Rakousích, Uhrách a na Moravě si počínala, pojednáme ve stati budoucí, kterak se u nás dobývala do kraje Pracheňského; ale tu se jí opřel chudobný farář ze Strašeně, a v zápase po čtyřicet roků trvajícím tolik způsobil, že při 40 kostelích buď katolická víra neporušena se zachovala neb aspoň vítězství protestantů se zamezilo, až brzy po výtečném faráři přišel horlivý šlechtic, přijmím „starý Čech“, který pak vítězství svaté víry v tamním kraji pojistil. (Pokračování.)

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

Vydavatelem a redaktorem nového listu dělnictva českého v Praze stal se Václav Petr, typograf. „Dělník“ byl nepolitický, pouze národohospodářský list a vycházel do polovice měsíce října r. 1868., kdy Václav Petr. nastoupiv 10 měsíční vězení v novoměstské radnici pražské pro jakýsi tiskový přestupek, týkající se zřizování „Dělnické Besedy“ na Smíchově, časopis na ten čas zastavil.

Ještě během r. 1867. vydal Dr. Chleborad pro dělnictvo české dva spisky; „O zákupních Rochedalských“ a „Pomoc chudým dělníkům.“ Třetí jeho spisek „Spása dělnictva československého“ vyšel roku 1868. [1])

Těmito brožurami položen byl hnutí dělnictva českého směr svépomocný a národní.

Tak povstal „První podnikatelský spolek dělnictva pražského, „Oul“, jehož první veřejné shromáždění u přítomnosti 1500 dělníků na Střeleckém ostrově v Praze zahájil předseda dr. Chleborad těmito historicky památnými a pro dělnický lid český velevýznamnými, hluboko procítěnými slovy:

„Ve jménu Boha Trojjediného, ve jménu svatých za nás orodujících patronů Českých zahajuji první shromáždění dělnictva českého!“ [2])

Tak zahájeno bylo první veřejné shromáždění dělníků českých! Zvláštní, blahý cit mi chvěje rukou při psaní těchto řádků.... A zase ruka klesá. — — — Vzpomínám, co po dvaadvaceti letech, dne prvního máje r. 1890. na témž místě, na Střeleckém ostrově, ve „svátek dělnický“ řečněno bylo dělnictvu če-

[1]) Dělník, čís. 13. r. I. 1868. v Praze. — Hlavním dílem Dra. Fr. Lad Chleborada byl spis též o svépomoci pojednávající: „Soustava národního hospodářství,“ vyd. r. 1868., který až do dnes své ceny nepozbyl. Mimo to vydal dr. Chleborad také kritikou oceněný spis „Boj o majetek“ r. 1884. v Brně. Oba spisy jsou obsáhlé.

[2]) Dělník, čís. 13. str. 210. a 211. roč. I. 1868. v Praze.

skému — nevěrci a svůdci. Předseda dělnického táboru dne 1. máje r. 1890., Karel Dědic, dělník krejčovský, zvolal: „Dnešní ruch vyvolala socialní demokracie — my tuto červenou barvu přijímáme za svou, a byť to byla barva krve, my při ní státi budeme povždy a věrně. Žádné spásy nevidíme, než v socialní demokracii. Žádám vás všecky, abyste projevili, že přijali jste myšlénku socialně demokratickou za svou.“ Na to následovala bouře souhlasu.[3])

Zdaž vzpomněl si dělník český, dne 1. května r. 1890. internacionálou socialních demokratů uchvácený, jak mluveno k němu na témž místě r. 1868. jeho prvními buditeli? Dělník český na své křísitele zapomněl. — Bolně svírá se člověku srdce, když probírá se těmi starými, ale dobrými listy dělnictva českého do r. 1870. a některými ještě až do r. 1875., a je-li si také vědom, jaký tisk a jaké řečníky a vůdce dělnictvo české má dnes. Než dále.

První dělnický časopis, který politiku do řad dělnictva českého zaváděti počal, byl časopis „Oul“, za redakce Jana Bavorského a Karla Bělského, založený stranou opposičních dělníků ze spolku „Oul“.[4])

„Oul“ začal vycházeti na podzim r. 1868. a zašel koncem měsíce dubna r. 1869. nedostatkem odběratelů.

Orgánem, věnovaným zájmům členů spolku „Oul“, byl časopis „Včela“, řízený redaktorem Karlem Šubrtem. Časopis ten, ač důmyslně psaný, vycházel během roku 1868. sotva šest měsíců. Na místě zašlé „Včely“ vyšel počátkem měsíce ledna r. 1869. časopis „Jednota“ a vycházel až do odstoupení dra. Chleborada z předsednictví spolku „Oul“ r. 1869. Také časopisu „Jednoty“ byl redaktorem Karel Šubrt. List byl nepolitickým a sloužil spolku „Oul“ jakožto orgán svépomocný.

Po časopise „Oulu“ byl druhým politickým listem strany opositčních dělníků proti spolku „Oul“ časopis „Český Dělník“, řízený redakcí Václava Studničky, mistra zámečnického, a vycházel od polovice dubna do polovice měsíce srpna r. 1869. Celkem vyšlo jen devět čísel. List tento zdá se mně býti již částečně liberálním.

„Český Dělník“ zastaven byl proto, že Václav Petr, opustiv vězení dne 9. srpna 1869., jednal opět o další vydávání svého zastaveného „Dělníka.“ A skutečně, Václavem Petrem znovu vydán jest „Dělník“ dne 26. září r. 1869. a přinesl provolání, v němž se oznamovalo, že list ubírati se bude směrem politickým, národohospodářským a socialním. Podotknouti však třeba, že tehdejší politicky socialní směr „Dělníka“ i přílohy jeho „Sršně“ nebyl takovým, v jakém nynější politicky socialní listy dělnické jsou psány.

Byl to směr, který ani náboženství ani národnost, natož stavy a jednotlivce netupil. Byl to směr, který se líbil a mravností se vyznamenával; směr, abych tak řekl, socialně konservativní. Příloha k „Dělníku“ v letech 1870—71. pod názvem „Sršeň“ psána byla v politické satyře.

V čase tom ve měsíci listopadu r. 1869. odstoupivší z předsednictví „Oulu“ dr. Chleborad vydával nějaký čas časopis „Slovana“

---

[3]) Nový Věk Svobody, čís. 9. str. 68. roč. IV. r. 1890. v Praze.

[4]) Jednota, čís. 10. roč. I. 1869. v Praze.

za redakce známého spisovatele Karla Sabiny. List byl ve příčině otázky dělnické politickým, velice zajímavým a tehdejší společenské poměry dělnické výborně vysvětloval. Vycházel v letech 1869—70.

II.

Volkstribüne. Der Arbeiter. Dělnické Listy. Svoboda. Dělník. Gleichheit. Dělnická Bibliotheka.

První tak zvaný „zrnitý" socialní demokratismus zanesen byl k nám do Čech z Moravy, kde jakýsi Mühlwasser, usedlý v Brně, vydával v letech 1869—70. socialně demokratický list „Volkstribüne". Tento list byl prvním socialně demokratickým časopisem dělnickým v zemích koruny České. —

V Praze rozšiřovati se počal socialní demokratismus časopisem „Der Arbeiter", vycházejícím v letech 1870—71., jehož vydavatelem a redaktorem byl František Sudík. (Nyní redaktor liberálních „Mladoboleslavských Listů".) —

Můžeme říci, že již rokem 1871. byly v dělnictvu českém zásady socialní demokracie tak zastoupeny, že stoupenci těchto nauk, bez ohledu na ostatní dělnictvo, počali agitovati ve prospěch založení vlastního čtrnáctidenního listu. Jen tak bylo umožněno, že na táboru pražského dělnictva u Pankráce r. 1871. přijata byla resoluce a zvolena rada pro vydávání socialně demokratických listů.

Časopis vyšel teprve za tři měsíce po táboru pankráckém počátkem měsíce ledna r. 1872. pod názvem „Dělnické Listy", orgán socialních demokratů českých.

Avšak, dělníci socialní demokracie hned u svého počátku se slavně „pořezali". Zvolili si totiž za prvního redaktora „Děl. Listů" známého liberála Josefa Baráka († 1883.), a ten k nemalé mrzutosti socialních demokratů vedl jim jejich orgán od 1. až do 17. čísla ve smyslu čistě liberálním. Zde bylo poprvé dělnictvu psáno i proti křesťanskokatolické víře a zvláště proti katolickému duchovenstvu.

Konečně směr „Děl. Listů" socialním demokratům se znechutil. I provedli v Praze a po venkově čilou agitaci pro Barákovo odstoupení z redakce. Agitaci té mocný Barák také podlehl. Vzdal se redakce „Děl. Listů" číslem 17. roč. I. sám.[5])

Ani tento český atheista a radikál, svojí „Svobodou" i v dělnictvu výstředním „oblíbený", nezachoval se socialním demokratům, ačkoli neustále v dělnických spolcích přednášel (celkem 20krát) na př. „O tatíku Žižkovi" a nevěreckými dělníky vřele býval vítán.[6]) Po odstoupení Barákově vystřídalo se u „Děl. Listů" od r. 1872. až do jejich zastavení redaktorů několik. Jmenuji z nich dělníky: Jana Holána, Václava Ratolístku, Václava Kulhavého a Vojtěcha Jaruška. „Dělnickými Listy" vzešla „Dělníku" silná socialně demokratická opo-

[5]) Dělnické Listy, čís. 69. r. 1884., vydávané ve Vídni. Redaktor Jos. Bol. Pecka.

[6]) Barák vydával od r. 1867. pověstnou „Svobodu", list, který proti katolické Církvi a kněžím nanejvýš nepřátelsky se choval. Barák jako redaktor téhož listu pro svoji působnost byl dne 5. července r. 1868. zatčen a prodlel půl druhého roku ve vězení u sv. Václava v Praze. Vyšed z vězení, vydával „Svobodu" dále, až r. 1873. zašla, a věci její uchopil se „filosof" Padařovský. Nepoznali jsme až do dnes zuřivějšího listu protináboženského kromě nynější „Záře".

sice, jíž „Dělník“ do konce r. 1872. čestně čelil, až Václavem Petrem ze příčin finančních byl zastaven.

Václav Petr, muž smyšlení konservativního (jako soudruh jeho, o němž teprve promluvíme, první redaktor „Dělnických Novin“, Antonín Tuma, typograf,) odrážel útoky socialních demokratů od „Děl. Listů“ proti němu činěné velmi statně.

O tom nejlepší svědectví nám podává r. 1871. nákladem Ant. Tumy a Václava Petra vydaná brožura o 12 stránkách, nadepsaná: „Kde stojíme! Krátký rozhled a úvaha o všelikých ztřeštěných nepovolancích mezi dělnictvem českým.“ V brožuře té odpovídají Antonín Tuma a Václav Petr na jakýs „petrolejem páchnoucí pamflet, vydaný prý „na žádosť více nežli 400 pravdu milujících dělníků pražských, který svým „bratrům“ podává — „český dělník“.[7])

Bylať tímto pamfletem míněna téhož roku vydaná brožura socialních demokratů, pod názvem: „Kde stojíme?“

Zastaviv „Dělníka“, uchýlil se Václav Petr z politické veřejnosti ku práci svého odboru do Solnohradu, kde dělnictvem zapomenut r. 1876. zemřel. — Zanechal po sobě pro historika hnutí dělnického v Čechách jako muž karakterní a poctivý čestnou památku.

Socialní demokratismus přese všechen veliký odpor dělnictva českého rostl a šířil se neustále. Socialní demokraté domohli se konečně i toho, že „Dělnické Listy“ prohlášeny byly vedle časopisu „Gleichheit“, ve Štýrském Hradci vycházejícího za redakce Jindřicha Scheue, na prvním sjezdu socialních demokratů rakouských v Neudorflu na uherské půdě r. 1874. konaného za orgán strany.

Dlužno podotknouti, že na tomto sjezdu socialních demokratů byla česká socialní demokracie zastoupena již deseti delegáty, a Čech Jos. Bol. Pecka místopředsedal.

Než, vraťme se zase poněkud zpět. Roku 1871. vycházel v Praze také sešitový měsíčník „Dělnická Bibliotheka“, soubor užitečných prací literárních pro dělnictvo československé. Pořadatelé byli: Václav Petr, redaktor „Dělníka“, Antoš Pellant-Mělnický, dělnický spisovatel a dělník lakýrnický, a Josef Boleslav Pecka, dělník tkalcovský (který do celého díla ani řádky nenapsal).

Mezi hlavními spolupracovníky nacházíme jména: Václav Žižka, dělník stříbrnický a spisovatel, Ladislav Ryšánek-Kamický, Karel Roith, dělník lakýrnický, Hynek Suchomel, studující, Frant. Sudík, redaktor časop. „Der Arbeiter“, Josef Šafařík, dělník slévačský (nyní spolupracovník protestantského časopisu „Český Bratr“ v Praze,) a Josef Jiří Stankovský.

Pravým literárním pokladem, z mysli dělnické vzniklým, jsou v „Dělnické Bibliothece“ práce Václava Žižky, nadepsané: „Práce jest zákon života a vychování“ a „Návod ku vzdělání člověka“.

Příspěvky ostatních spisovatelů neměly takové ceny. Zvláště že došla zde uveřejnění Petrovým propracováním „Dělnická otázka“ od dra. Fr. C. Kampelika. Práci tuto mohl směle zahoditi. Celkem vyšlo „Děl. Bibl.“ 8 sešitů. [8]) Než, ač některý článek byl nepodařený, přece „Děl. Bibliotheka“ jest krásným zjevem, obsahujíc práce samoukůdělníkův, a to většinou pěkného obsahu.

[7]) Kde stojíme! str. 3. r. 1871. v Praze.

[8]) O založení tohoto podniku přičiňoval se již r. 1868. hlavně dr. Chleborad, nežli skutečně čestně, jak sám jsem ze všech dělnických listů té doby poznal, od-

III.

Dělnické Noviny. Práce. Dělnické Listy. Budoucnosť.

Směr konservativní, zvláště křesťanské snaze příznivý a rozhodně také katolický, zahájen byl v dělnictvu českém zcela zjevně „Dělnickými Novinami," založenými, vydávanými a řízenými Antonínem Tumou, typografem.

U „Dělnických Novin" nutno se trochu zdržeti, jelikož to byl list, který měl na dělnictvo české bezmála po pět roku veliký vliv.

Antonín Tuma redigoval „Dělnické Noviny, jichž byl odpovědným redaktorem, od počátku jejich vycházení r. 1870. až do konce měsíce března r. 1874.; tu odevzdal redakci svému kollegovi Václavu Žižkovi, členu vydavatelstva „Děl. Novin."

„Dělnické Noviny" zaujímaly mysl dělnictva českého tou měrou, že roku 1873. bylo by bývalo na jisto došlo k zastavení socialně demokratických „Dělnických listů"; již redaktor jejich, Vaclav Kulhavý, dělník puškařský, s Václavem Žižkou, členem vydavatelského družstva a spisovatelem „Dělnických Novin", vyjednával, aby „Dělnické Listy" sloučeny byly s Dělnickými Novinami v jeden list. Avšak Vojtěch Jarušek, sladovnický, zároveň člen vydavatelstva „Děl. Listů", to překazil, srozuměv se s liberaly jakož i se socialními demokraty a agituje za pomoci svých liberálních přátel v dělnictvu.

Nebýti toho, bylo by snad veškeré dělnictvo české až do dnes kráčelo směrem „Dělnických Novin" a bylo by bývalo zachráněno před internacionálním socialismem. Že tak se nestalo, jest nám děkovati jenom českým liberálům. —

Následek Jaruškova vítězství byl, že Václav Kulhavý redakce „Dělnických Listů" se vzdal. Na jeho místo zvolen byl Vojtěch Jarušek — Jak to Jarušek u „Dělnických Listů" dopracoval, o tom se dále zmíníme.

„Dělnické Noviny" vynikaly, zvláště za vedení Žižkova, tak pěknými články, že až do dnes mají nemalou cenu pro křesťanský socialismus. Proto také byly nazývány od socialně demokratických výstředníků listem „zpátečníků", „klerikálů", tmářů", „černých demokratů" a podobně. Třeba také uvésti, že když r. 1873. psaly „Děl .Listy" zároveň s listy lžiliberálními proti pořádání Svatováclavského procesí z chrámu sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně do chrámu sv. Víta na hradě pražském, tu „Dělnické Noviny" provoláním a j. články obrácely se k dělnictvu a obecnému lidu ve prospěch procesí tohoto s úspěchem nemalým.

Ačkoli lžiliberálové a nevěrci dali tehdáž na nárožích ulic, jimiž procesí šlo, lepiti ohromné plakáty, kterými oznamovali zároveň jimi právě vydanou brožuru: „Procesí zpátečníků na den sv. Václava v Praze," — procesí slavně se vydařilo, a průvod jeho, v němž kráčel sám historik Frant. Palacký, dr. Fr. Lad. Rieger a j. mužové z národa a veliká část dělnictva českého, byl nekonečný.

Sám kardinál kníže-arcibiskup Bedřich Schwarzenberg

---

stoupil z hnutí dělnického, přičiněním — abych na své dobré svědomí se vyjadřil — českých lžiliberálů, jimž byl trnem v oku. Že dr. Chleborad Dělnickou Bibliotheku vydávati chtěl, dokazuje „Dělník", čís 13. str. 210. a 212. roč. I. r. 1867. v Praze.

pochvalně se vyjádřil, pokud účastenství dělnictva se týkalo, že „Dělnické Noviny“ věci katolické mezi dělnictvem českým velmi prospěly.

„Dělnické Noviny“, žel, přestaly vycházeti v polovici měsíce dubna r. 1875. — jako mnoho dobrých časopisů často zachází nebo živoří následkem špatného placení odběratelstva.

Děl. Noviny“ nahradila směrem konservativním se beroucí nově založená „Práce,“ časopis dělnický, jehož redakci vedl velmi obezřetně Václav Valečka, dělník truhlářský.[9])

Časopis „Práce“ vycházel v letech 1875. a 76. v Praze.

Konečně v prosinci roku 1875. podlehly i „Dělnické Listy.“

Redaktor „Děl. Listů“ Vojtěch Jarušek dovolil si opět na pobídku liberálů v měsíci červnu r. 1875, uveřejniti v „D. L.“ příznivý článek ve prospěch vystavení Národního Divadla, sepsaný Ant. Pellantem-Mělnickým, ačkoli článek ten, když v redakční schůzi čten z rukopisu, socialními demokraty, kteří tvořili většinu vydavatelstva „Děl. Listů“, jednohlasně byl zamítnut.

Otištění článku v „Děl. Listech,“ který později také ve zvláštní brožuře byl vydán, roznítil socialní demokraty tak, že šmahem od „Děl. Listů“ se odvraceli s podotknutím: že národnosť nemohou potřebovati.

Konečně když viděli, že liberální dělníci ve vydavatelstvu se sesílili a nechtí od „Děl. Listů“ upustiti, vystoupili socialní demokraté z vydavatelstva s Jos. Bol. Peckou v čele a založili si nový socialní orgán názvem „Budoucnosť,“ časopis věnovaný zájmům pracujícího lidu, jehož první číslo vyšlo v polovici měsíce července r. 1875.

Vojtěch Jarušek († 1888. v Praze) tak to dopracoval, že koncem r. 1875. nemaje dostatek odběratelstva pro liberální „Dělnické Listy“. časopis tento zastavil a vydavatelstvo jeho rozpustil.

Prvním redaktorem „Budoucnosti“ jmenován byl Václav Kos, dělník krejčovský v Praze.

„Budoucnosť“ vycházela až do konce měsíce ledna r. 1882., kdy zavládla nad socialními demokraty persekuce pro tajné spolčování a stihla všecky redaktory, jak následovali. (Ladislav Zápotocký, Adolf Macner, dělníci krejčovští, a Josef Štěpánek, dělník truhlářský.)

„Budoucnosť,“ od r. 1878. ústřední orgán socialně demokratické československé strany dělnické v Rakousku až do r. 1880., vystupovala také, zvláště za redaktora Lad. Zápotockého (v letech 1876—1880. a 1881—1882.) proti katolické víře a národnosti a zastávala se i pařížské komuny.

„Budoucnosť“ během sedmi let vychovala množství socialních demokratů z mírných jindy dělníků českých a měla na organisaci internacionálních socialistů největší vliv i zásluhu o ní.

Hlavními spolupracovníky a přispívateli „Budoucnosti“ byli: Karel Zarda, studující práv, který se r. 1879. otrávil; Josef Florian, studující; Jindřich Seidel, studující práv; Vladimír Vyhnal, studující práv; Jos. Hrubý, kandidat učitelství (!); Josef Kliment, dělník krejčovský; Leopold Kochmann (pseud. Vive la Liberté), dělník mlynářský a spisovatel; Josef Svobodoslav Čada, studující; Jos. Bol. Pecka, tkadlec a

[9]) Václav Valečka, rodák z Merklína, zemřel ve stáří 52 let r. 1886 na Král. Vinohradech.

kovolijec; Josef Procházka, strojník; Norbert Zoula († 1887. v Americe), dělník stříbrnický, a Eduard Mily, (pseud. Emil Y.), typograf.

Zkrátka o „Budoucnosti“ může se říci, že měla zvláštní štěstí na nejpestřejší společnost spisovatelů.

IV.

Světlo. Dělnické Listy.

Nesmíme zapomenouti v našem přehledu na jiné literární zjevy, zvláště na vynikající hvězdu, na meteor, abych tak řekl, „osvěty“ a „vzdělanosti“ svojí zář od r. 1877 až do r. 1887. mezi dělnictvo české z Prahy rozlévající: nesmíme zapomenouti na „Světlo“, vycházející redakcí a vydáváním Josefa Hozdeckého, dělníka krejčovského.

Ve „Světle“ bývaly články tak atheistické a materialistické, že člověk při jejich přečítání nad tak děsnými „vědeckými“ nesmysly až trnul a ruce spínal.

„Světlo“ psalo proti kněžím církve katolické, proti zásadám křesťanským i proti Bohu a proti učení biblickému. Vedlo neustále kritiku a nic jiného než kritiku a zavrhovalo vše, co se mohlo zváti náboženstvím křesťanským a zvláště katolickým. „Světlo“ psalo ve prospěch „rozumové církve“, ve prospěch zednářských zásad, ve prospěch internacionálních socialistů i lžiliberálů a Novohusitů, jenom ne ve prospěch — křesťanství.

Všecky socialistické listy, ať demokratické, radikální nebo anarchistické, inserovaly „Světlo“, a socialističtí dělníci je rozšiřovali po celých Čechách, po Moravě, Slezsku i Rakousích mezi pracující lid.

Konečně, když moc socialistů ochabla v činnosti, a socialisté přestali „Světlu“ dělati propagandu, že sami se svou politikou po událostech ve Vídni r. 1884. byli v koncích, začalo i atheistické „Světlo“ stonati na úbytě. Redaktor „Světla“ viděl se nucena změniti se svým listem nejen směr, nýbrž i sídlo, a to také učinil, odebrav se do Slaného.

Od počátku r. 1888. vychází „Světlo“ ve Slaném a jest tam orgánem nejkrajnějšího křídla politické strany mladočeské, že sám „Podřipan“ i s jeho radikální stranou mladočechů podřipských není tak „svobodomyslným“, jako „Světlo“.

Jaká to čest pro stranu „svobodomyslnou“!

Avšak dále.

„Dělnické Listy,“ které založením „Budoucnosti“ koncem r. 1875. přestaly v Praze vycházeti, byly po dvouleté přestávce zase v polovici měsíce října r. 1877. od Viléma Kerbra, knihaře a svépomocného socialisty v Praze, znovu založeny a řízeny až do polovice r. 1878., kdy dostaly se postupem opět do rukou socialních demokratů; redakce byla odevzdána Jos. Bol. Peckovi.

Za dva roky staly se „Děl. Listy“ ústředním orgánem socialně demokratické strany dělnictva československého v Rakousku, za heslem v čele tištěným: „Stejné povinnosti, stejná práva!“

Že i „Děl. Listy“ psaly proti víře a katolickému duchovenstvu, když příležitosť se jim naskytla, není ani potřeba zvlášť podotýkati; postačí, když uvedeme, že Jos. Bolesl. Pecka byl úplný nevěrec, člověk, který z církve katolické ku konci r. 1878. zcela veřejně vystoupil a žádného náboženství nepřijal.

Roku 1880. přeloženy byly „Děl. Listy“ z Prahy do Vídně, kamž zároveň s nimi i J. B. Pecka se uchýlil. Ve Vídni vycházely „Děl. Listy“ až do polovice měsíce ledna r. 1884.; tu však na základě výminečných opatření proti socialním anarchistům, jako výtřední socialně anarchistický list úředně (zároveň s orgánem německých anarchistů socialních „Die Zukunft“ za redakce Jos. Peukerta) byly zastaveny, a J. B. Pecka s jinými ještě z Vídně jest vypověděn a dopraven na Moravské území.

Stalo se tak po mnohých konfiskacích socialistických listů ve Vídni vycházejících a směrem anarchistickým se beroucích, a po známém loupežném atentátu na Merschtalingra od socialních anarchistů, po atentátu na P. Hammerle, Otce řádu Tovaryšstva Ježíšova a missionáře, který dne 30. prosince r. 1883. ve chrámu sv. Jana ve Vídni proti nemravnostem v dělnictvu kázal.

Když vyslovil se ostře o výstředním socialismu, až do anarchismu zabíhajícím, zasypán byl na kazatelně deštěm uchystaných kamenů přítomnými socialními radikály mezi posluchači, že jen stěží, několikráte jsa zraněn, unikl.

V kostele bylo na 2000 lidu a zmatek strašný. Dvanáct osob bylo povážlivě pošlapáno, a čtyři ze socialních radikálů zatčeni. Policie a vojsko, hasiči a lékaři musili se dostaviti na místo.

Aby dílo své ještě korunovali, zabili socialní radikálové zeměpanského kommissaře Hlubka a provedli děsný atentát na peněžníka Eiserta a jeho rodinu.

Následky se dostavily. Ve Vídni zastaveny jsou všecky socialně radikální listy, prohlášen stav výminečný, a přes 300 osob ze socialního radikalismu usvědčených z Vídně vypověděno.

Tak daleko to dovedli socialní radikálové — svým tiskem a svými činy! (Pokračování.)

Svoboda a nevázanosť.

Píše

Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

Člověk má svobodnou vůli.

Jest věru s podivením, jak úsilovně namáhá se člověk, aby dokázal, — že *není* člověkem, nýbrž buď zvířetem, — ovšem poněkud pokročilejším nežli jsou jeho „otcové a strýčkové“ ze třídy ssavců —, anebo bohem!

Zvířeti se činí podobným, když se namáhá a všechen svůj důmysl vynakládá na to, aby dokázal, že nemá žádné svobodné vůle; neboť svobodná vůle člověka, kteráž předpokládá soudný rozum, důkazem jest jiných závažnějším o zvláštní hodnotě a důstojnosti člověka. Bohem pak se dělá smrtelný člověk, když hlásá o sobě, že prý jest ve svém myšlení a jednání všestranně volným, na nikom nezávislým, nikomu zodpovědným a že smí tudíž mysliti a činiti, co a jak mu libo.

V obojím případě činí si však násilí, zúmyslně se přemlouvá a klame. A proč? Aby se vyhnul zodpovědnosti za svoje

myšlení, chtění a jednání, čili „aby Bohu unikl“, jak praví trefně přírodozpytec Heer ve svém „Pravěku země Švýcarské“, maje na mysli různé ty moderní theorie, v nichž není místa pro osobního Boha. Přísně vědecky nedají se zajisté nikterak uhájiti ani materialismus, kterýž nezná jiného než jen atomy a molekule a nejen ve zvířeti nýbrž i v člověku vidí pouhý stroj, ani pantheismus, jemuž jest bohem celý vesmír a každá bytost jednotlivá částkou božské bytosti, viditelným zjevem a tvarem božstva stále se měnícího, stále a nutně se vyvíjejícího a sebe sama opět ničícího. Přece však jsou tyto theorie mezi „tak zvanými“ učenci a vzdělanci nejoblíbenější a nejrozšířenější, proto že vedou důsledně a nutně k zapření svobodné vůle lidské. Nebo kde působí pouze síly mechanické, hlavně odpudivost a přítažlivost. jak bezdůvodně předpokládají všecky theorie materialistické, tam není pro svobodu žádného místa; rovněž ani tam ne, kde se, jako v pantheismu, všecko považuje za pouhý zjev a vývoj bytosti absolutné. Kde pak není svobody, tam není žádné zodpovědnosti. Té pak se právě člověk chce zbaviti; odtud jeho záliba v nesmyslných těchto systemech.

Že pak si člověk, lna k těmto theoriím a popíraje svobodu své vůle, činí násilí a sama sebe z úmysla klame, to veru není těžko dokázati. —

Obecně se uznává, že to, o čem nám naše sebevědomí evidentně praví, že jest to pravdivo a nepochybno, pravda býti musí. Na této zásadě spočívá všecko naše jisté a spolehlivé poznávání a vědění. Kdo by odporoval této zásadě, nechtě připustiti, že jasné a patrné svědectví našeho sebevědomí pravdivé jest a neklame, musil by klesnouti v čirý skepticismus a nesměl by věřiti na světě praničemu, ani ne tomu, že slunce svítí; ba ani tomu, že on sám žije, cítí, myslí a se pohybuje!

Toto předeslavše, postupme dále. O málo čem na světě podává nám naše sebevědomí svědectví tak jasné a nepochybné, jako o tom, že jsme obdařeni svobodnou vůlí. Jasně a určitě jsem si toho svědom, že žádná síla zevnější, žádná domluva, žádná hrozba, ba ani žádná třebas sebe rafinovaněji sestrojená mučidla krutých tyranů nemohou mne k tomu donutiti, abych proti vůli své něco chtěl neb nechtěl, k něčemu svolil aneb něco zamítal. Tělo mé mohou všelijak nutiti, klid a pohyb jeho obmezovati aneb i docela přerušovati, nad vůlí mou však nemají moci žádné, ta zůstává volnou, i kdybych na rukou i nohou spoután v žaláři seděl anebo nosil pouta otrocká, jak právem pěje básník:

„Der Mensch ist frei geschaffen, ist frei,
Und würd' er in Ketten geboren“ (Schiller).[1])

Nejen však žádnou zevnější silou nebo příčinou, nýbrž ani žádnou silou anebo příčinou vnitřní t. j. takovou, kteráž by spočívala ve vlastní jeho přirozenosti, není člověk nutkán, aby chtěl neb nechtěl, rozhodl se pro něco neb nerozhodl, to neb ono zvolil, jiné opět zamítl, jednal tak neb jinak.[2])

Jasně a určitě jsem si toho svědom, že to závisí jedině na mně,

---

[1]) Svoboda tato zove se terminem latinským: „libertas a coactione“.

[2]) Latinsky slove tato svoboda: libertas a necessitate, libertas ab intrinseca determinatione ad unum, libertas indifferentiae neb liberum arbitrium.

chci-li vůlí svou býti činným aneb nechci-li, chci-li mysliti nebo nemysliti, jednati neb nejednati (svoboda záporu);[3]) dále jsem si též jasně svědom toho, že ani tenkrát, když jsem se už rozhodl vůlí svou býti činným, žádným vnitřním nutkáním, žádnou vnitřní z mé vlastní přirozenosti vycházející silou nemohu býti přinutkán či přinucen, abych něco předem již určeného, jistou určitou věc volil neb zamítal, abych učinil, aneb opominul to neb ono, nýbrž že mohu volně a nenuceně rozhodnouti se pro to neb ono, z více různých neb i stejných věcí že mohu buď voliti nebo zamítnouti, kterou mi libo, že mohu vykonati anebo také opominouti to aneb ono dle vlastní vůle své, a že, nechť se již rozhodnu pro cokoli, nechť co chci volím nebo zamítám, činím neb nečiním, ničím nejsem určován, nýbrž že volně a nenuceně sám sebe určuji, že jsem tudíž pánem svého se rozhodnutí pro to neb ono, svého volení nebo zamítání, jednání nebo opomíjení, čili slovy jinými: že mám všeho toho příčinu sám v sobě, ve vlastní vůli své.[4]) Jasně a určitě jsem si toho svědom, že mohu i ze dvou neb více věcí příčných čili sobě na vzájem odporujících, chtíti nebo nechtíti, voliti neb zamítnouti, učiniti nebo opominouti, kterou mi libo, že mohu voliti, že mohu konati i zlé nebo dobré.[5])

Svoboda není tudíž, jak za to má Wundt,[6]) něco pouze pasivního, ne pouhá „Fähigkeit eines Wesens, durch selbstbewusste Motive bestimmt zu werden", neboť svoboda ve smyslu tomto mohla by se snášeti s vniterným nutkáním a nemusila by ho nutně býti prosta, čímž bychom se ocitli v determinismu, kterýž popírá svobodu vůle. Svoboda není dále též něčím pouze negativním, něčím, co by nemělo žádného obsahu positivního. Svoboda vůle není, jak hlásá Eduard von Hartmann, pouhá „Freiheit von pathologischen Störungen des normalen physiologischen Processes der Genesis des Wollens", „Freiheit von dem Zwang des Willens durch eine äussere Autorität" anebo „Freiheit von dem unmittelbaren Willenszwang durch anschauliche, sinnlich wahrnehmbare Motive",[7]) nýbrž spíše positivní, samočinnou mohutností čili ještě určitěji: svoboda jest vlastností a dokonalostí rozumné naší mohutnosti žádací (Begehrungsvermögen) a způsobuje, že tato naše mohutnosť paní jest a vládkyní vlastního svého žádání a chtění.[8])

Namítají li mnozí odpůrcové svobody lidské vůle, že se nám to tak pouze zdá čili že se pouze domníváme, jako bychom se volně a nenuceně pro co chceme rozhodovali, co chceme činili nebo nečinili, že však jest to klam a všecko že se, nechť cokoli myslíme, mluvíme a činíme nebo nečiníme, děje pouze následkem vniterného nutkání, kteréž se vymyká našemu vědomí, odpovídáme: že umíme dobře rozeznávati mezi tím, co se v nás a s námi děje nutně, bez vůle naší, ba i proti ní, a mezi tím, co má příčinu v naší svobodné

---

[3]) Libertas contradictionis nebo libertas exercitii.

[4]) Libertas specificationis.

[5]) Svoboda protivy nebo odporu (Dr. Stárek, Mravověda str. 105.); libertas contrarietatis. Tato „svoboda" nepatří však nikterak ku podstatě svobody, nýbrž jest spíše bolavou stránkou čili temným stínem svobody lidské na tomto světě.

[6]) Ethik, Stuttgart 1886. str. 397.

[7]) Hartmann: Phaenomenologie des sittlichen Bewusstsein, 1879. str. 398; viz: Cathrein S. J. „Moralphilosophie" I. str. 26.

[8]) Srov. Cathrein, Moralphilosophie str. 26.

vůli. Jedu-li na př. ve voze, vím velmi dobře, že pohyb vozu nevychází ode mne, že není závislým na vůli mé; zároveň však vím, že mohu kdykoli s vozu sestoupiti nebo seskočiti, že mohu seděti anebo státi, že mohu čísti neb se rozhlížeti kolem po krajině zcela dle své vůle. Sedím-li u stolku a píší-li, vím, že pohyb ruky mé vychází od mé vůle, že mohu psáti rychleji neb volněji anebo v psaní zcela ustáti dle své libosti, že však nemohu vůlí svou zastaviti proudění krve v píšící ruce nebo bití tepny atd. Umím-li však jasně rozeznávati mezi tím, co se ve mně a se mnou děje s nutností, bez přičinění svobodné mé vůle (proudění krve, trávení, zažívání, stárnutí) a mezi tím, čeho sám jsem příčinou, plyne z toho nutně, že uvedená svrchu námitka proti svobodě lidské vůle licha jest a nicotna.

Tvrdí-li dále jiní odpůrci svobodné vůle, že bychom teprv tenkráte měli plnou toho jistotu, zdali sami sebe volně a bez nutkání k čemu chceme určujeme čili zdali volni jsme anebo nic, kdybychom znali zcela a dokonale vlastní bytost svou, všecky její vlastnosti fysické i mravní, všecky její zvyky i její letoru, všecky též příčiny našeho jednání atd., tak aby nám pranic u příčině této nezůstalo skrytým, nezůstalo temným ani záhadným: dokud však nemůžeme toto všecko zcela a dokonale až do nejskrytějších koutů a záhybů rozumem svým pronikati, dokud o všem tom nemáme zcela jasného a neklamného sebevědomí, že zůstává aspoň velice pochybným, zdali sami sebe volně určujeme, odpovídáme: žádný člověk na světě, má-li jen poněkud normální mozek, nebude chtít tvrditi, že bychom teprv tenkráte měli plnou toho jistotu, zdali něco myslíme nebo nemyslíme, chceme nebo nechceme, zdali cítíme bolest neb radost, zdali chodíme nebo stojíme atd., kdyby nám bylo možno proniknouti a prohlédnouti celou naši bytost až do její nejvnitrnějších útrob a nejskrytějších záhybů: dokud nám však to jest nemožno, že zůstává aspoň velice pochybno, zdali vůbec něco myslíme neb chceme, zdali cítíme bolest nebo radost, zdali chodíme nebo stojíme atd. Jako nemusím, abych těchto věcí úplnou měl jistotu, pronikati veškeru svou bytosť, rovněž tak nemusím pronikati bytosť svou se všemi jejími záhadami, abych věděl, zdali se volně a nenuceně pro něco rozhoduji, sama sebe volně určuji; k tomu stačí úplně moje toho vědomí. Jako mi však moje sebevědomí určitě praví, nejen z d a l i činným jsem, nýbrž i taky, j a k jsem činným, zdali myslím neb chci, rmoutím se neb raduji, zdali mi volno jest, aneb zdali cítím nějakou bolesť: rovněž tak mi praví, zdali se volně pro něco rozhoduji, ano praví mi, že i když jsem se již pro něco rozhodl, ještě jsem mohl změniti svou vůli a od vykonání činu upustiti, a že na mne tudíž spadá z o d p o v ě d n o s t za mé se rozhodnutí i mé jednání (Srov. Cathrein, Moralphilosophie I. 29.).

Ne, ne, svoboda lidské vůle nedá se popříti, nedá se nikterak, jak praví správně u příčině této Immanuel Kant, oddisputovati, ani tak zvaným rozumem obecným, ani filosofií nejsubtilnější (Kritik d. prakt. Vernunft)). Všecky námitky, jež byly až dosud proti této svobodě od lidí učiněny, ukazují pouze, že ti, kdož je činili, buď n e r o z u m ě l i p o j m u lidské svobody anebo si p l e t l i — nechť si již z úmyslu nebo nevědomky — p ř í č i n y, d ů v o d y, p o h n u t k y, pro kteréž se vůle tak neb onak rozhoduje, tak neb ona onak jedná, s m u s e n í m a n u t n o s t í. Píše-li na př. Tomáš G. Masaryk ve

svém „Selbstmord-u“, že prý dle náhledu indeterministů či náhledu těch, kdož zastávají svobodu vůle, člověk jest pouhým divákem, kterýž se nečinně dívá na to, co se v něm děje, poněvadž prý v něm vůle vystupuje bez všeliké příčiny, podstrkuje prostě obhájcům svobody, čeho oni netvrdí, převrací celou věc, o níž tu běží, a vůbec si ji upravuje tak, aby mu snadno bylo proti ní bojovati.[9])

Žádný obhájce lidské svobody netvrdil nikdy, že by v nás vůle vystupovala a činnou byla beze vší příčiny, beze vší pohnutky; žádný z nich nikdy netvrdil, že by se svoboda lidské vůle s naprostou kryla bezzákonností a libovolností, a jednati svobodně že by bylo tolik, jako jednati bez všeliké příčiny, beze všeho důvodu, naprosto libovolně, s čímž si jejich odpůrci svobodu vůle rádi matou, spíše každý uznává, že i svoboda naší vůle má své zákony, že nebývá činna, že se neurčuje k tomu neb onomu bez příčin, bez důvodů, bez pohnutek.

Ačkoli však vůle nikdy není činnou bez příčin a bez pohnutek, přec zas není pravda, že by příčiny, důvody a pohnutky, na jejichž základě určuje vůle veškeru svou činnosť, působily na vůli s nutností a silou neodolatelnou čili že by způsobovaly ve vůli samé jakousi nutnosť, jíž by tato nemohla nikterak odolati, jak tvrdí přívrženci materialismu. Nikoli. Tito pánové, kteří, aby potřeli svobodu vůle, dovolávají se — ovšem nedůsledně — i principu příčinnosti vzatého z oboru metafysiky, o níž jinak nechtějí ani slyšeti, dovolují si tu trochu odvážné a nešikovné eskamotérství, dávajíce obecně uznávanému pravidlu: „nic se nestává bez dostatečné (postačitelné) příčiny“ (nihil fit sine ratione sufficiente), smysl takový, jako by tam stálo: bez příčiny nutné čili bez příčiny nutně působící, což jest ovšem klam.

Jako každá věc, tak musí i každý úkon vůle dostatečnou míti příčinu t. j. takovou, která k vykonání úkonu stačí, nikoli však příčinu nutně působící. Páni materialisti a s nimi i páni kantiani a herbartovci mluví a píší o svobodné vůli skoro asi tak, jako by to byly nějaké vážky, o důvodech pak, příčinách a pohnutkách, kteréž působí na svobodné se rozhodnutí vůle, jako by to byla nějaká závaží na vážky kladená. Vážky se ovšem kloní vždycky nutně na stranu onu, kam jsme položili těžší závaží; u vůle však tomu nebývá vždy tak. Kloniť se ovšem z pravidla k tomu a volívá to, pro co má nejsilnější důvody a pohnutky, poněvadž se řídí jistými pravidly a není žádnou naprostou libovůlí; ale ani nejpádnější důvody a nejmocnější pohnutky nemají nad vůlí moci takové, aby se jim musila nutně podrobiti, aby jim nemohla nikterak odolati. Vždyť se rozhoduje člověk nejednou i pro věc takovou, proti niž jsou všecky rozumné důvody. Ale i tenkrát, když se člověk nakloní na stranu silnějších důvodů a pohnutek a podle nich jedná, jest si velmi dobře vědom toho,

[9]) „Nach dem Indeterminismus ist der Mensch ein müssiger Zuschauer dessen, was in ihm geschieht, er ist der indolente Schauplatz der Thaten, die in ihm und mit ihm vorgehen. Der Zusammenhang des Subjects und der Handlung ist durchbrochen, die Kette durchrissen, die den Handelnden an die Handlung knüpft,... er hat keine Bürgerschaft dafür, dass er nächstens besser handeln werde, da ja sein Wille ohne jegliche Ursache in ihm auftritt“ (Selbstmord, str. 236.).

že tak činí volně, proto že sám chce a nikoli z nutnosti a že by mohl, jenom kdyby chtěl, i jinak voliti a jinak jednati.

Dovolávají-li se odpůrcové svobody lidské vůle morální statistiky, kteráž prý učí, že jest i ve zločinech, na př. samovraždách, jistá pravidelnosť, což prý dokazuje, že lidé jednávají za stejných okolností vždy a všudy stejně a že tudíž vůle není svobodnou, neurčuje volně sama sebe, nýbrž okolnostmi bývá určována, odpovídáme přímo a bez obalu, že to není pravda. Předně není pravda, že by různí lidé za stejných okolností na př. při stejném nebezpečí, ve stejné bídě, v stejném neštěstí vždy stejně jednali; přijdeť tu velmi mnoho na povahu a zvláště, nač statistika zcela zapomíná, na přesvědčení náboženské. Nebezpečí na př. jednoho učiní ostražitějším, důmyslnějším, vynalezavějším a zmužilejším, druhému však vežene strach do všech údů; stejné neštěstí, stejná bída u jednoho vzpruží všecky jeho síly duševní i tělesné, tak že v pevné důvěře v pomoc Boží a útrpnosť lidskou s chutí a úsilím bude pracovati a se namáhati, aby si z neštěstí pomohl, z bídy se vybavil, a třebas se mu to nedařilo hned, bude trpělivým; druhého snad uvrhne stejné aneb i menší neštěstí, stejná aneb docela značně menší bída v úplnou kleslosť mysli, v úplné zoufalství a dožene ho snad až k samovraždě. Za druhé jest celá morální statistika vědou ještě mladou a neúplnou a nemůže tudíž u příčině této rozhodovati. Číslice, jež uvádí o samovraždách, jsou neúplné a nespolehlivé, poněvadž samovraždy bývají často upřeny a zatušovány na prosby a přání příbuzných. Dále pak v nich není žádné takové pravidelnosti, jakou by do nich rádi vložili odpůrci svobody lidské vůle, neboť se tu nejednou vyskytne buď rychlé, neočekávaně velké stoupnutí anebo klesnutí, pro něž není možno najíti vysvětlení úplně a všestranně spolehlivého aneb aspoň jakž takž odůvodněného.

Kdyby však i výpočty, jakéž uvádí statistika morální, zcela byly správny a spolehlivy, kdyby statistikům byly známy též všecky vnější příčiny a okolnosti zmíněné zločiny předcházející a provázející, zůstává jim přece zcela neznámým vnitřní stav samovrahův hlavně po jeho stránce mravní a náboženské; dokud však toto statistikům není a nebude známo, nedokazují a nedokáží jejich číslice, třebas se v nich jevila jistá pravidelnosť, proti svobodě vůle praničeho. Domnělá pravidelnosť, na které si tu tolik zakládají, dokazuje pouze, že svoboda vůle není libovůlí, nýbrž že se řídí jistými zákony, že podléhá jistým dojmům a vlivům — ovšem ne nutně ale dobrovolně, a že tudíž lidé — celkem vzato — z podobných příčin, z podobných pohnutek podobně jednávají, podobně sami sebe určují volně a nenuceně. Proto můžeme, známe-li koho dobře, zvláště víme-li, že jednává důsledně podle jistých principů, říci o něm napřed, jak se asi zachová v té neb oné záležitosti, jak že asi bude jednati za okolností těch aneb oněch; ale s určitostí a jistotou apodiktickou toho nikterak tvrditi nemůžeme. Píše-li tudíž Kant a opakují-li to po něm věrně jeho stoupenci jako učeliví papouškové, že, když prohlédli jsme a dobře poznali něčí karakter, můžeme se vší jistotou a určitostí napřed už věděti, jak bude o tom neb onom smýšleti, jak bude jednati a jak se chovati v případě tom neb onom, rovněž tak jako z výpočtu hvězdářů určitě víme, kdy že nastane zatmění slunce nebo měsíce: jest to bezdůvodné upřilišování, jak dokazuje každodenní zkušenosť.

Ať odpůrci chtějí nebo nechtějí, vůle lidská jest a zůstane volnou,

zůstane svobodnou. Kolikrát člověk přemýšlí a uvažuje, co že by měl činiti, kolikrát činí nějaké předsevzetí, kolikrát lítosť cítí nad svými řečmi a svým jednáním, kolikrát vyřkne slovo: „povinnosť“, kolikrát promluví o právu a bezpráví, dobru a zlu, zásluze a vině, odměně a trestu, o zákonu, kterýž něco poroučí nebo zapovídá, kolikrát někoho varuje, povzbuzuje, kárá, napomíná: tolikrát vyznává, že vůle lidská volna jest a svobodna; nebo kde není žádné volnosti, žádné svobody, tam není možno uvažovati, býti na rozpacích,[10]) činiti předsevzetí; tam není možno činiti rozdíl mezi zlem a dobrem, zásluhou a vinou, právem a bezprávím, tam jest zákon čirou zbytečností, ba absurditou, každý trest krutostí, odměna nesmyslem, proto že tam není žádné příčetnosti; tam jest konečně obzvláště lítosť, kteráž předpokládá poklesek a vinu, naprosto nemožna. Vědomí, že jest vůle naše svobodna, jest tak hluboce zakořeněno v přesvědčení lidstva, že je odtud nikdo nevydisputuje, tak hluboko, že i ti, kdož v theorii svobodu vůle zarputile popírají, přece přes tu chvíli o ní mluví a ji mimovolně v praxi uznávají, mluvíce o právu a povinnosti, zásluze a vině, dobru a zlu a stanovíce odměny a tresty.

Ze všech námitek činěných proti svobodě vůle, ze všech důvodů, jimiž odpůrci hledí dokázati, že svobodna není, vyplývá jen tolik, co ví a připouští každý, kdo ji hájí, že totiž není absolutně volnou, nezávislou a nepodmíněnou, nýbrž do jisté míry omezenou, závislou, podmíněnou. Absolutně volným jest jedině Bůh; on jedině může činiti, co chce; on jedině není na žádný zákon vázán, proto že jest sobě sám jako nejvýš svatý, dokonalý a neobmezený dostatečným zákonem; lidé však i andělé jsou sice volni, ne však absolutně, neobmezeně, nemohou činiti všecko, co by chtěli, a nesmějí též, proto že nejsou nezávislými, nýbrž jako tvorové vyšlí z ruky Boží podrobeni jistým zákonům

Úplně volnou a nezávislou jest vůle naše jedině potud, pokud jde o to, zdali chce být činnou anebo nic, zdali chce jednati nebo nejednati (libertas contradictionis, libertas exercitii). Jakmile se však rozhodl člověk vůlí svou být činným, což závisí zcela jen na něm samém, již není více zcela nezávislým, neboť vzhledem k tomu, co a jak, co by měl voliti, co by měl činiti a jak by měl tuto činnosť zaříditi (specificatio actus), podléhá jistým zákonům i mnohým vlivům. Absolutní dobro, dobro ve smyslu nejvyšším a nejobecnějším, nejvyšší a poslední svůj cíl t. j. svoje štěstí a svou blaženosť musí nutně chtíti a nemůže jí nechtíti. Šťastným zajisté chce býti každý, třebas štěstí svého nehledal vždy v tom, co v skutku šťastným a blaženým činí; nešťastným pak nechce býti nikdo a nemůže chtíti. I tenkrát zajisté, když chce a hledá, co jej dříve nebo později učiniti musí v pravdě nešťastným, chce a hledá jenom svoje štěstí, jen svou blaženosť. Zlé jakožto zlé nemůže člověk chtíti a chce-li někdy zlo, chce je pouze proto, že

[10]) Je-li člověk v rozpacích, nemůže-li hned rozhodnouti se, co že by měl voliti, jest vůlí svou činným a vůle jeho není tu nikterak, jak za to mají mnozí, podobna tělesu, na něž působí dvě stejně velké síly ve směru opáčném, z nichž jedna druhou ničí a těleso zůstává v nehybnosti. Činnosť vůle a směr této činnosti nejsou žádnou nutnou výslednicí různých důvodů, vlivů a pohnutek na vůli působících. Není vůle žádné mrtvé těleso, které se musí pohybovati směrem výslednice jednotlivých sil, jež na ně působí stejnou sice dobou, ale v různém směru.

se mu jeví pod rouškou dobra, kteráž ho klame. Nemůže tudíž svobodná vůle naše ani všecko chtíti, ani všecko nechtíti; ano ani činnou nemůže býti bez předchozího poznání, nebo čeho nezná, co jest jí naprosto nepovědomo, po tom nemůže nikterak toužiti, toho nemůže nikterak chtíti (nihil volitum nisi praecognitum; ignoti nulla cupido). O čemž však nabyla prostřednictvím rozumu poznání a vědomosti a co není ani absolutní dobro, absolutní a všestranná blaženosť, ani absolutní a všestranné zlo, to může buď chtíti nebo nechtíti, voliti a činiti aneb zamítati, v tom jest zcela volnou; ne však nezávislou, nýbrž vázanou na zákon vyšší, jehož má šetřiti.

Člověk totiž není bytostí nezávislou, neobmezenou, nepodmíněnou, nýbrž závisí jak svým původem, tak svým žitotem a svým určením na bytosti vyšší, na Bohu. To mu praví jasně vlastní jeho rozum; a týž rozum mu zároveň praví, že není ani co do svého jednání, myšlení a chtění úplně nezávislým čili autonomním, nýbrž závislým na vůli vyšší, na vůli Boží, kteráž jest mu zákonem a normou; jí že se má tudíž ve všem podrobiti. Všecko blábolení o nezávislosti lidské svobody, o úplné a nepodmíněné, na žádné vůli vyšší nezávisící svobodě a volnosti myšlení, mluvení, jednání jest skutečně jen pouhým blábolením a nemá žádného reelního podkladu, žádného oprávnění. Sám rozum učí člověka, není-li zlými vášněmi a zvyky zcela zaslepen, že má ve všem dbáti zákona Božího, že se má říditi a spravovati světlem rozumu a hlasem svědomí. Rozum, zákon Boží a hlas svědomí mají býti vůli světlem a vůdcem a jenom tenkrát, když se člověk řídí světlem rozumu a hlasem svědomí a když jest tudíž svobodná jeho vůle v úplném souhlasu s vůlí Boží, jest svoboda jeho svatou a nedotknutelnou. Zlé může ovšem také voliti a mnohdy bohužel skutečně volívá, ale to jest slabosť a nedokonalosť svobodné vůle a nikoli pravá svoboda. Nebo že člověk zlé mysliti, žádati, mluviti neb činiti *nemá* a taky *nemusí* a když tak činí, že jen zneužívá svobody své vůle, praví mu jasně vlastní jeho vědomí, hlásá mu výmluvně jeho svědomí a vysvítá to jasně z lítosti, již člověk ve svém nitru cítívá, když činil zlé.

Vůle naše jest stvořena pro dobro rovněž tak jako oko pro světlo (Weis, Apol.) a sama sebou (— nepůsobí-li na ni hříšné vášně, náruživosti, příklady, návyklosti, jež ovšem vždycky *může* přemáhati —) k dobrému se nese a cítí také v sobě povinnosť konati dobré, jak pověděl právem Jules Simon řka: „Právě proto že se cítím býti volným, cítím povinnosť donati dobré. Svoboda zůstavená sama sobě (svoboda bez zákona), nečiní velkým toho, kdo ji má, nýbrž snižuje ho, degraduje ho. Svoboda zůstavená sama sobě degraduje se, ba ničí sama sebe, ale svoboda, kterou ovládá nezměnitelný zákon, stává se nástrojem naší velikosti.“ Pravidla, zákon pocházející od moudré vůle vyšší svobody naší neruší, aniž ji ztenčují nebo zkracují, spíše ji sílí a povznášejí, ukazujíce jí bezpečnou cestu a ji varujíce, aby neškodila sama sobě, tak že možno říci: Čím jest pro parostroj skušený řidič, čím jsou řádně položené koleje pro železniční vlak, čím jsou pro řeku břehy a hráze zabraňující, aby se široce nerozlévala, a nepozbývala síly a mohutnosti: tím jsou pro svobodu zákony a pravidla. Parostroj, jenž pracuje bez moudrého řidiče, vlak, jenž se vyšinul ze svých kolejí, řeka, jež prorvala břehy a hráze: způsobují škodu a hubí samy sebe. Rovněž tak působí nesmírné škody, strasti a bědy a hubí na

konec i samu sebe svoboda bez zákona a pevných pravidel; ano, svoboda, kteráž by nechtěla šetřiti žádných zákonů a pravidel, byla by nesvobodou a vedla by k otroctví. To platí nejen o svobodě občanské a politické, nýbrž o každé svobodě vůbec.

Z toto již možno domysliti se, zač stojí frase o svobodě myšlení, svobodě slova, svědomí, vědy — v tom smyslu totiž, jaký se jim nyní obyčejně podkládá. Leč o tom budoucně. (Pokračování.)

Leonardo da Vinci.

Napsal

J. Blokša.

(Pokračování.)

Leonardo hned od počátku též velmi rád modeloval ve hlíně a sádře. Vasari se zmiňuje, že viděl od něho několik pěkných soch, ale na naše doby se nedochovalo nic.

Při tom též ustavičně kreslil dle přírody nejen rozličné věci, ale i lidi. Zvláštním potěšením mu bylo za tehdejší doby kresliti karikatury, z nichž mnohé skizzy jsou zachovány. V době té namaloval prý Pannu Marii a Ježíška se sklenicí, v níž ve vodě byly květiny, tyto tak věrně, přirozeně, praví Vasari, že vyhlížely jako skutečné květiny. Podobně chválí Vasari jeho karton Adam a Eva v ráji; ale obrazy tyto se nezachovaly.

Až do r. 1483. máme velmi málo, co s jistotou může se Leonardovi přičítati. Zvláštní zlý osud vládl nad pracemi tohoto umělce nejen z této, ale i všech ostatních dob, neboť takořka ani jediná z jeho hlavních prací se nezachovala neporušena, — což Leonardo sám též trochu zavinil svým experimentováním s barvami a pak mimo jediný obraz nikde nejen že se nepodepsal, nýbrž ani datum neudal. Ještě před nedávnem ve sbírkách evropských byly dosti četné obrazy označeny jako díla Leonardova, ale pomálu se tratí, neboť dokázáno, že byly neprávem Leonardovi připisovány![1])

Za nejlepší dílo z této první doby uměleckého života Leonardova počítá Waagen — jiní kladou dílo to do pozdější doby — fresky v síni kláštera S. Duofrio v Římě, představující P. Marii s Ježíškem a před nimi klanějící se dárce toho obrazu. Dle obrazu toho souditi možná, že Leonardo hned v mládí byl v Římě, kdež za Sixta IV. mnozí umělci z Florencie pracovali, mezi nimi i přítel Leonardův Perugino; Ghirlandajo, ba i mistr Verochio maloval ve Vatikáně. Není možno si ani mysliti, aby Leonardo se nebyl podíval na jejich díla.

Poněvadž není možno stopovati postup umění Leonardova na dílech jeho podobně jako u Rafaela, přec aspoň dle míst jeho pobytu dělí se život jeho na tři periody, z nichž první jest doba prvního pobytu ve Florencii, druhá pobytu jeho v Miláně a třetí jeho druhého

[1]) Hlavní o to zásluhy má z nynějších zemř. ředit. berlínské galerie, výtečný odborník a znalec umění výtvarného Waagen, který procestovav takořka celou Evropu, vydal několik vzácných knih o umění. Jeho přičiněním získala berlínská Galerie velmi mnohé vzácné poklady umělecké.

pobytu ve Florencii. Z každé této periody mimo přečetná vzácná díla menší máme jedno dílo hlavní. Mezi hlavní komposice náleží karton — nyní v galerii Ufficií ve Florencii — klanění se tří králů. Část toho obrazu jest provedena i barvami, ale větší část pouze pérem. Na tomto díle, které všichni kladou na konec pobytu florenckého, jest pozorovati již vyspělost umění Leonardova a všechny jeho přednosti. Zde lze již pozorovati jeho úsilnou snahu, dualismus formy vnější a vnitřního života umělecky sjednotiti. Po dosažení toho sháněl se Leonardo po celý život, pracoval jediný obraz mnohá léta a když viděl, že neodpovídá jeho myšlénce, jeho ideálu, odhodil jej nedokončený; proto díla jeho většinou jsou nedokončena nebo jenom jako náčrtky a výkresy, jichž je veliké množství.

Pro malířství bylo neštěstím, že Leonardo tak všestranným oplýval nadáním. Görling praví, že nadání jeho bylo největší překážkou, že Leonardo neusiloval, aby ideály své uskutečnil a dokončil na svých obrazích. Neboť čeho nemohl dosíci malbou, pokoušel se sochou nebo básní, proto nebyl puzen a nucen tak dlouho přemýšleti, až by ideál svůj uskutečnil. Co Leonarda nepoutalo, bylo odstraněno, odtud ona nestálost, která se jeví v celém jeho životě.[2])

Tato nestálost byla asi příčinou, že Leonardo od vlastních svých spoluobčanů málo byl všímán a že zaměstnání u nich nenalezl. Návrh jeho o splavnění Arna byl zavržen, a on ani nevzat do akademie od Lorenza de Medici založené, ač tam mnozí mladíci cizí ještě ničím se neproslavivše přijati byli. Možná, že též asi něco pravdy bude na nařknutí Vasariho, který praví, že Leonardo žil příliš vesele, bezuzdně, nedbaje náboženství ani státu.

Leonardo byl tedy nucen hledati přízně v cizině. V Miláně okolo r. 1480. zmocnil se vlády Lodovico, zvaný il Moro, z rodiny Sforzů. Poněvadž se necítil dosti bezpečným na trůně nespravedlivě dobytém, opevňoval všemožně Milán i jné hrady a města. Tomuto vévodovi nabídl Leonardo své služby, jak svědčí jeho vlastnoruční list Lodovicovi il Moro. Tímto předeslánim vysvětleno jest, proč Leonardo takořka v celém listě se doporučuje ne jako umělec, nýbrž spíše jako inženýr a stavitel.[3]). V 11. punktech slibuje a povídá Leonardo, co všechno dovede. Na první pohled zaráží list tento jakousi neskromností a domýšlivostí, ale aspoň nám podrobně ukazuje, čím vším veliký duch Leonardův se zabýval.

Slibuje v listě tom, že dovede stavěti lehké válečné přenosné mosty, vodovody a příkopy opevňovací, bomby, podkopy a vozy válečné.

„V čas míru doufám, že se mohu s každým měřiti v umění stavitelském, jak ve stavbě budov veřejných, tak privátních domů, jakož i ve stavbách vodovodů.“ Jen v posledních dvou punktech dovolává se též svého mistrovství v umění, slibuje, že jest s to, jako každý jiný, ať je kdokoli, aby pracoval z mramoru, bronzu i hlíny. Zvláště zamlouvá se Lodovicovi, že zhotoví pomník pro otce Lodovicova Františka Sforzu, „který bude nesmrtelnou památkou požehnané slávy nejen pána, otce, nýbrž i celého domu Sforzů.“

Nabídnutí Leonardovo přijato; roku 1483. nalézáme ho již v Miláně. Vasari nesprávně klade odchod jeho do Milána na dobu pozdější.[4])

[2]) Görling str. 326.
[3]) Překlad celého listu u Klementa str. 160.
[4]) Waagen.

O sejití se Leonarda s Lodovicem Morem vypravuje Vasari, že onen byl na dvoře vévodově s dychtivostí očekáván. Kníže byl veliký milovník hry na loutnu, a Leonardo přišel s loutnou stříbrnou v podobě koňské hlavy, kterou si sám zhotovil, a hrou svou nejen předčil ostatní hudebníky, ale i Lodovica si úplně získal a naklonil.

„Od té doby," praví Görling, „byl Leonardo v Miláně ode všech zbožňován, byl modlou Sforzy a Apollonem dam vévodského dvora pro svou krásnou postavu i společenský mrav." Byl pořadatelem všech dvorských slavností a radovánek. V improvisaci veršů nebylo nad něj. Pomáhal štětcem i vědou svou, zvláště znalostí mechaniky. Při zasnoubení nešťastného vévody Gian Galeaza, kterého Lodovico Moro připraviv o trůn milánský, držel v jakési čestné vazbě, s Isabellou arragonskou představil Leonardo ráj a sedm planet, které se zvláštními stroji pohybovaly, a když se přiblížila některá z nich ku svatebnímu páru, vystoupil z planety bůh a odříkal báseň. Podobnou oslavu učinil při svatbě Lodovica s Beatricí d'Este. Pro tuto vystavěl též Leonardo nádherné koupele.

Léta pobytu v Miláně jsou nejšťastnější celého jeho života. Do Milána přišel jsa stár 31 let a prožil tam 40 let.

Hned po příchodu svém do Milána zaměstnáván byl Leonardo od vévody při stavbách zvláště vodních a opevňovacích. Později svěřil Lodovico Leonardovi, chtěje se vyrovnati vévodovi florenckému Lorencovi Magnificu, zařízení a uspořádání umělecké školy či akademie, kteráž pak byla první v celé Italii jako škola, v níž se vyučovalo, neboť ve Florencii v zahradě Lorenzově vlastně jen pracovali umělci, podporováni jsouce vévodou.

Akademie tato, jak Vasari a jedna pečeť s nápisem „Leonardi Vinci Academia" svědčí, byla dle Leonarda pojmenována. Jak byla zařízena, kdo tam učil, o tom nic není známo. Jisto jest, že mimo Leonarda a velmi slavného mathematika Fra Luca Pacioli byli delší nebo kratší dobu i jiní četní umělci na dvoře milánském, tak i slavný stavitel Bramante dosti dlouho se tam zdržoval. Dle četných traktátů a rukopisů s mnohými nárysy a výkresy souditi možno, že Leonardo byl asi ředitelem, ne-li jediným učitelem na této škole. Dle rukopisů Leonardových bylo tam učeno všemu mimo theologii, filosofii a právnictví.

Zajisté na této akademii sepsal Leonardo nejdůležitější ze svých spisů a jediný náležitě prozkoumaný z velikého množství jeho rukopisů zachovaných totiž „Trattato della pittura" — traktát o malířství.[5]) Traktát tento jest rozdělen na 364 kapitol, ale velmi stručných; podává se v nich vlastně „encyklopaedie" rozličných vědomostí o malířství, ale každý řádek svědčí o velikosti, jistotě a vědomosti Leonardově.

Podobně stručně psány jsou i ostatní rukopisy a traktáty. Jest to vlastně, jak praví Jordan, řada poznámek a myšlének, které za důležité pokládal sděliti se svými žáky. Ostatní četné rukopisy Leonardovy mimo „traktát o malířství" jsou ještě neprozkoumány, poněvadž jest velmi nesnadno je čísti. Leonardo psal vše po židovsku od pravé strany k levé; proto rukopisy jeho mimo to ještě, jak jsme viděli ve Florencii, velmi nezřetelně psané, možno čísti jen pomocí zrcadla. Jak

[5]) Přeložen do němčiny od Dr. Lud. Heinricha.

nesnadno jest je čísti, ukazuje nejlépe historka, že kommissař rakouského království Lombardskobenátského považoval je za spisy čínské.[6])

Ostatních traktátů uvádíme aspoň jména; jsou to: „O světle a stínů“, „Místní pohyb“, „O theorii a praxi“, „Pohyby člověka“, „Proporce těla lidského,“ „O perspektivě“ a vzácná „Anatomie koně“.

Vědomostmi a výzkumy svými ve spisech projevenými předbíhá dobu svou o dvě až tři století, zvláště objevy v mathematice, fysice a chemii. „Er hat den grössten Theil der modernen Erfindungen angedeutet oder doch geahnt“, praví Klement.[7]) Před Koperníkem tušil již pohyb země. Jeho výzkumy o oběhu krve, lomu světla a o tělesech nebeských ještě dnes vzbuzují obdiv. Též v geologii a zvláště v perspektivě prokázal služby platné až po dnes.

Mimo spisy vyjmenované napsal jiné menší jako o průplavu od Martesana. Důležitější však skoro nežli jeho rukopisy jsou veliké sbírky rozličných skiz, náčrtků a plánů ze všech možných oborů.

Rukopisy Leonardovy původně byly asi u Melziho, jeho žáka a přítele, jemuž je Leonardo, jak později uslyšíme, poručil. Po smrti Melziho roztroušeny jsou od jeho rodiny po rozličných sbírkách. V Paříži jest 14 svazků, mimo to v Louvrech veliký svazek se 378 výkresy; jsou to nárysy ozdobných zlatých stkvostů, studie stavitelské k milánskému dómu, nárysy strojů a vodních staveb, děla a jiné zbraně, studie anatomické a jiné věci.[8]) V Miláně je nejdůležitější sbírka rukopisů Leonardových, známá pod jménem „Codex Atlanticus“ o 1392 listech a 1750 nákresech. Mnoho sbírek výkresů jest roztroušeno po sbírkách v Římě, Florencii a zvláště v Anglii.

Při spisech třeba též zmíniti se o jediné básni, která po Leonardovi se zachovala, ač Vasari i jiní vychvalují ho jako básníka plodného. Zachovaná báseň jest sonett.

Prakticky byl mimo opevňovací stavby zaměstnán jistou dobu při stavbě dómu milánského; byv povolán do rady stavební, rozhodl v rozepři mezi staviteli italskými a německými, že dóm dále gothicky jest stavěn.

Po 16 let hned od příchodu svého pracoval model na sochu Sforzy, při čemž jako studie k dílu tomu zhotovil i jiné sochy. Pomník Sforzův měl býti ohromný, neboť dle výpočtu Leonarda bylo k ulití jeho zapotřebí 100.000 liber bronzu Do r. 1490. byl Leonardo s modelem hotov, a tento byv vystaven při svatbě Lodovica s Beatricí, byl ode všech obdivován. Leonardovi, který ustavičně ještě dílo své opravoval, dostalo se všeobecné pochvaly. Jak Leonardo sám vyznává, udělal vlastně dva modely, ale nezachoval se žádný z nich. My o díle tomto jakési ponětí učiniti si můžeme jen dle rytiny nepříliš dokonalé, dle níž představen byl Sforza na koni v plné své zbroji. Dílo toto, jak Leonardo sám píše, mělo slávu jeho učiniti věčnou. takovou kladl na ně váhu. Zatím však přikvačil na Lodovica Mora, jako prý mstitel příbuzné sobě rodiny Viscontiů, Ludvík XII. a r. 1499. dobyl Milána a Lodovica zahnal; při tom vojáci jeho rozstříleli vzácné dílo Leonardovo.

Po ukončení modelu na tento pomník započal okolo r. 1496.

---

[6]) Dr. Max. Jordan str. 37.
[7]) Na str. 167.
[8]) Jordan.

dílo, které, kdyby ani všech ostatních jeho děl nebylo, pojistilo by Leonardovi první místo mezi malíři světa na věky; jest to jeho „Poslední večeře Páně“, kterou na rozkaz Lodovica na stěně jídelny v dominikánském klášteře v Miláně, zvaném „Santa Maria delle Grazie“, namaloval. Roku výše jmenovaného započal sice dílo toto barvami prováděti, ale s jistotou se domýšlíme, že se k dílu tomu již dlouho před tím připravoval, což dosvědčují mnohé vzácné studie jednotlivých částí, zvláště hlav. Ve Breze v Miláně jest vzácný Kristus, ve Výmaru v Německu několik hlav apoštolů a podobně jinde.

Waagen praví o tomto díle, že jest to první větší dílo malířského umění, při němž umělec použil všech prostředků výtvarných a jimi ovládal.[9])

Leonardo dal se do tohoto díla s ohněm a vášní, jaké jen on byl schopen. Bandello vypravuje, že mnohdykrát v největším horku, nechav jiné práce, spěchal do kláštera nějakou maličkost opravit. Někdy opět pohroužen byl do své práce nejeda a nepije po celý den. R. 1498. byl Leonardo hotov.

Jednotlivé osoby jsou 3 metry vysoké. Kristus Leonardovy večeře jest nejvznešenější znázornění Krista před Leonardem i po něm až po naše doby. Ruka prý se mu třásla, když maloval Kristovu hlavu, a s jakou asi pílí a rozmyslem pracoval, viděti jest z báchorky, kterou vypravuje Vasari, že prý Leonardo hlavy Kristovy dokončiti nemohl. Kugler praví o tomto obraze, že v něm projevil Leonardo „die höchste religiöse Begeisterung“.

Naproti tomu zmíněný již často Klement vynasnažuje se až nápadně sám sobě namluviti, že na obraze tomto není nic náboženského, ač přece látka ani provedení nejen ničeho proti písmu a tradicím neobsahují, ba naopak rysy Kristovy tváře jsou dle původních tradicionelních obrazů. Klementovi zdá se, že Kristus jest zde sice nejkrásnějším člověkem, ale božského nic nemá, ani prý křížové glorioly, jakoby snad gloriola činila obraz již náboženským. Gloriolou či září svatých ozdobovány hlavy Krista (vždy křížovou), Matky Boží a svatých jen pro naznačení a rozeznání, že mezi osobami a lidmi na obraze ti neb oni svatými jsou; proto osobám, které za živa za svaté považovány byly, přidávána gloriola podoby čtvercové nebo barvy zelené. Že by scéna na obraze Leonardově znázorněná všude podobně se odehrála, kde by hodný, dobrotivý otec zvěděl, že jeden ze synů ho zraditi chce, jak tvrdí dále Klement, možná, — kdyby onen otec měl též „unausprechlichen Antlitz voll göttlicher Milde“,[10]) kterou každý s Görlingem z tváře Spasitelovy hned na první pohled vyčísti může. Bez této božské mírnosti by asi onen otec nezůstal tak božským, klidným a bolestným ve shromáždění dvanácti synů, pobouřených hrozným slovem: „Jeden z Vás mne zradí!“

Neštěstím bylo, že Leonardo velmi rád i při svých dílech experimentoval i s barvami; obraz tento neprovedl dle zvyku fresko, nýbrž olejovými barvami. Ačkoliv natřel stěnu nejprve smolným ná-

[9]) „Das erste umfassende Werk der Malerei, in welchem der Künstler aller darstellenden Mittel, Zeichnung, Linien und Luftperspektive, die Lehre von dem Schatten und Lichtern, den Reflexen u. s w. mit wissenschaftlichem Bewusstsein vollkommen beherrschte.“

[10]) Görling str. 331. Doporučujeme zvláště nyní opět ku pročtení vzácnou studii p. prof. Nováka a vzíti k ruce pěknou rytinu veledíla Leonardova.

těrem, kterého často užíval, a pro který nejen tento obraz, ale i ostatní jeho díla mají onu podivnou tmavou barvu, přece vlhkost zdi uškodila za nedlouho obrazu velice. Již Vasari r. 1566. jej viděl v žalostném stavu, neboť právě před tím za povodně vnikla voda až do tohoto večeřadla. Pozdější Dominikáni, aby spojili jídelnu s kuchyní, prorazili ve stěně té dvéře, čímž zničeny nohy Spasitele a část stolu. R. 1726—70. byl obraz očistěn a opraven; jen tři hlavy zůstaly netknuty. R. 1796. však udělali francouzští vojáci z jídelny této senník, a později jistý jenerál konírnu. Konečně princ Eugen dal obraz očistiti vínem, ale přes to, co zůstalo, jest jen stín původní krásy.

František I., král francouzský za svého pobytu v Miláně prý se zcela vážně zabýval myšlénkou, celou stěnu i s obrazem do Paříže dopraviti.

Štěstím jest pro nás, že dílo toto bylo často kopírováno. Ve sbírkách uměleckých takřka po celém světě jest roztroušeno 40 kopií velmi zdařilých; za nejlepší považuje se kopie od Marca d'Oggione, nyní v Londýně.

Pro nás zajímavou jest kopie, kterou na rozkaz kardinála Federiga Borromeo zhotovil Andrea Bianchi (nyní v Miláně), neboť dle této dal princ Eugen udělati velikou mosaiku v kostele u Augustinianů ve Vídni. Bohužel, že Bianchi počínal si příliš libovolně při malování hlav a odchýlil se od originálu.

Rozšíření po celém světě až do nejmenší horské vísky došlo dílo Leonardovo rytinami, z nichž neznámější jest od Rafaela Morgensa, dle které obyčejně naše obrazy jsou provedeny.

(Dokončení.)

Zaspané starosti.

Obrázek z přírody.

Dle **W. Marshalla** podává **Fr. Dlouhý.**

(Dokončení.)

Pozorujeme-li naše ssavce zimu přespávající, shledáváme v té příčině rozličné stupně přizpůsobení od sviště až po jezevce: svišť spí pevně a dlouho, jezevec opouští občas svůj brloh a spí nepřetržitě sotva několik neděl. Také medvěd jest v zimním spánku pouhý diletant; nezřídka vylézá ze svého doupěte, žere sice velmi málo, ale pije často, a nejpodivnější jest, že medvědice v zimě, jezevčice v únoru mláďata rodí. Jsou-li svišťové, syslové, ježci a netopýři mezi zimními spáči to, čím mezi stěhovavým ptactvem jsou skuteční tažní ptáci, pak lze jezevce a medvěda přirovnati ke ptákům přelétavým.

Abychom některé zimní spáče mohli pozorovati, vyjděme si do pusté na pohled zahrady a vstupme do zahradního domku, do něhož od října již nikdo nevkročil. Opatrně rozevřeme jeho okenice, neboť právě za nimi asi mnohý ze spáčův upravil si svoje zimní lůžko. Dusný vzduch vane nám vstříc, a do nosu vniká zvláštní zápach, jaký bývá v místnostech uzavřených a lidmi dávno opuštěných. Hle, tušení nás nezklamalo, již pozorujeme rozličné nezvané zimní hosty.

Viz tu v koutě žluté předivo. V něm přezimují vajíčka pavoučí. — Vajíčka že nepatří k zimním spáčům? Což není vejce živým organismem? Dýše, má svou výměnu látek, může umříti, tedy také žije. Ale zima přerušuje vývoj vajíček členovců, můžeme je donutiti umělým snížením teploty, aby u vývoji svém ustala, pak i ona upadají ve spánek. Obyčejně však přezimující vajíčka matkami svými dobře jsou opatřena proti zimě. Ta zde jsou obklíčena předivem nejprve hustým, k němuž se zvenčí přikládá předivo mnohem řidší a objemnější. Špatný vodič tepla, obklopující volně nějaký předmět, lépe ho chrání, než kdyby k němu přímo a těsně přiléhal, — zná tuto poučku fysikální také pavoučí samička? Podobná předíva často obklíčují přezimující vajíčka členovcův, a zhusta vajíčka taková mívají také tlustší skořápku než vajíčka na jaře kladená, ze kterých se líhnou larvy v létě. Ba, jest pravdě podobno, že má-li hmyz téhož druhu do roka dvé pokolení, jedno z vajíček letních, druhé ze zimních, mívají tato skořápku tlustší a pevnější než onano. Že tak jest u kukel hmyzů, dokázal Gravenhorst, jenž pozoroval, že některé kukly lumčíka (Crypturus argiolus) přezimují, kdežto z jiných již na podzim lumčíci se líhnou, i shledal, že kukly přezimující mají tužší obal než kukly ostatní. Přepodivno! Což larvy vědí, budou-li jako kukly přezimovati či nebudou? Zajisté nevědí, a kdyby věděly, jak to, že mohou obal svůj dělati měkčí nebo tvrdší? Snad že různá výživa jest toho příčinou, — larva lépe vykrmená má více látky na obal a dovede asi také lépe vzdorovati zimě než larva špatně vykrmená. Zajisté však jest toto zařízení jaksi prospěšno udržení druhu, byť i nebylo lze udati, jakým způsobem.

Velmi zajímavy jsou také okolnosti, za kterých různé kukly motýlí přezimují. Některé, jako kukly některých bělásků, visí volně na zdích a plotech a mohou tak zmrznouti až chřastí, — ale to jim neškodí, až se naplní jejich čas, vypustí ze sebe motýla. Mnohé kukly leží bez zámotku v zemi, jako kukly lišajů, četných můr a píďalek, jiné zase bývají obklopeny řídkým, drobty země podloženým obalem. Některé, jako kukly hranostajníků (Harpyia), odpočívají ve velice pevných schránkách bezprostředně na kmenech stromů nad zemí. Čím otužilejší jest zvíře vůči zimě, tím volněji přezimuje. Nejlépe pozorujeme to na housenkách motýlích. Pohleď tam na starou hruši — nevidíš na její větvi jako chumáč šedé bavlny? Toť původně leskle bílé zimní hnízdo celé společnosti housenek bekyně zlatořitné (Liparis chrysorhoea); v podobných hnízdech přezimují housenky běláska ovocného (Pieris crataegi), některých molů (Hyponomeuta) a j. Oteplí-li se z jara, vylézají ze svých zimních skrýší a vyhřívají se nedaleko nich na slunci, brzy však probouzí se v nich chuť k jídlu, a mladé pupeny jsou jim vítanou pochoutkou. Ale — duben bývá rozmarný, ochladí se, mladičké housenky rychle se skrývají zase do teplého, pohodlného hnízda. Nastalo-li konečně trvale pěkné počasí, sourozenci rozptýlí se a žijí druh o druha nedbajíce u „u plných mis“, které jim vesna uchystala.

Mnozí živočichové přezimují pospolitě: brouci, hlemýždi, ryby (kapři), zmije, netopýři a j., ale zřídka kdy vyhledávají druh druha, spíše toliko pohodlné přístřeší je svádí, a často i různé druhy, rody a třídy, druhdy také urputní nepřátelé klidně vedle sebe odpočívají.

Většina housenek a larev hmyzích, jako vůbec valná část zimních spáčů, dovede si najíti zimní svoji skrýši v zemi nebo pod mechem a p. Tam pak schouleny, přední konec přes zadní majíce zahnutý, odpočívají a čekají radostného probuzení. Jiné vyhledávají dutiny ve stoncích rostlinných a často samy vchody do nich si hlodají; zase jiné skrývají se v trhlinách a děrách stromův. Zda i housenky a larvy hluboko ve dřevě žijící zimu přespávají, není zjištěno, ale ovšem pravdě podobno; kdyby housenky drvopleně (Cossus ligniperda), larvy tesaříka velkého (Hamaticheru cerdo) a roháče (Lucanus cervus) také v zimě žraly, sotva by potřebovaly dvou, čtyř, ano, šesti let až k zakuklení.

Zvláště zajímavy jsou v této příčině krásné a podivné housenky různých bourovců (Gastropacha quercifolia, pruni a j.). Polovyrostlé tyto housenky přezimují zcela volně, ploše jsouce přitlačeny ku větvičkám stromů, jež jim potravy poskytovaly, a pevně se jich držíce nohami a pošinkama. Mohou mrazem tak ztuhnouti, že lze je přelomiti, ale krutá zima jich nezahubí. Bylo zjištěno, že larvy hmyzí, které volně přezimují, mohou beze škody zmrznouti, kdežto ty, které na zimu do skrýší zalézají, tužší zimou hynou; a již starý entomolog Jablonský věděl, že housenky vyhrabané z podzemních zimních skrýší hynou zimou — 6° R., kdežto volně přezimující ještě — 19° R. beze škody snesou.

Podivuhodny jsou různé způsoby přezimování u druhů často blízko spřízněných, podivuhodnější však jsou jiné ještě okolnosti: bourovec ostružinníkový (Gastropacha rubi) přezimuje jako vyrostlá housenka, opouští z jara své skrýše, leze nějaký čas čile sem tam, aniž žere a pak teprve se zakukluje. Housenka malého mole (Gelechia malvella) dělá si na zimu v zemi malý zámotek, přezimuje v něm a z jara teprve se v zámotku tom se zapupí, aniž jej dříve opustí. Ještě podivnější poměry byly zjištěny u housenek pěkných, v létě na lesních pažitech hojných vřetenušek (Zygaena) a zmíněných již molů z rodu Hyponomenta. Housenky vřetenušek líhnou se z vajíček v polovici nebo koncem srpna, žerou asi 14 dní, zalézají pak do země pod mech, spadalé listí, jehličí a p. a přespávají tam zbytek léta, celý podzim i zimu a probouzejí se teprve na jaře. Housenky mole brslenového a jeho příbuzných z rodu Hyponomenta vylézají po čtrnácti dnech z vajíčka, tedy počátkem srpna, sežírají leda vaječnou slupku, přetrvají pak ostatní teplejší čas bez potravy, ale neztuhlé; v zimě ztuhnou a probouzejí se teprve na jaře, aby po 6—8 měsíčném postu konečně požily něco zeleného. Proč všecka tato zvířata nepřezimují jako kukly, anebo proč u mole brslenového nevyvinula se dvě pokolení? Snad že předkové Zygaen a Hyponoment přistěhovali se z teplejších krajin do našeho území teprve, když zima pominula, a že dosud poměrům našim zcela se nepřizpůsobili.

Právě opačně těmto housenkám chovají se někteří brouci, na př. nejmenší náš roháč (Platycerus caraboides), pěkní rákosníčkové (Donacia), někteří nosatci a tesaříci (Mecinus janthinus, Ceutorhynchus floralis, Astynomus aedilis a j.) a zvláště také dobrý známý našich novinářů — chroust. Tito brouci již na podzim, na mnoze již v létě vylézají z kukel, ale zůstávají přes zimu ve svých skrýších a objevují se teprve na jaře. Jestli pak náhodou za pěkného dne v pozdní je-

seni nebo záhy na jaře zemi rozhrabujeme, objeví se tu onde některý chroust, nechá se teplým paprskem slunečním lehkomyslně svésti k výletu, padne nějakému „milovníku přírody“ do rukou, a ten vítězoslavně zavleče jej do některé redakce jako zvěst brzkého jara, jako pamětihodný úkaz přírodní. A tak dostane se ubohý svedený výletník do novin. Dobře mu. proč byl tak lehkomyslně důvěřivý! Ostatně, jak krásného dostalo se mu úkolu: šířiti v obecenstvu lásku a všímavosť ku přírodě, neboť zajisté proto jen skví se „redakční chrousti“ v novinách, jimž jest se především starati o vzdělání lidu — tak aspoň o sobě praví, kdo by tedy o tom pochyboval? Ale nechtějme si pohněvati „veřejné mínění“ a porozhlédněme se raději ještě po zahradním domku, nehostí-li ještě některého spáče.

Hle, tu v koutě na stropě sedí babočka žahavková (Vanessa urticae), také jeden z redakčních poslů jara, a kdybychom v okolí hledali, jistě bychom nalezli sta motýlů patřících asi čtyřiceti rodům, neboť tolik těchto pestrokřídlých hmyzů přezimuje u nás ve stavu dokonalém. Tu sedí pěkné to zvířátko a sní snad o milence, o pestrých libovonných květinách a sladkém medu, o svěžím vzduchu májovém a září sluneční! — A tamto ve druhém koutě uprostřed malého zámotku spí pavouk a sní o tučných mouchách, krvi a vraždách! Pohleď naň bedlivěji. Viz, kterak se zkřivil a nohy schoulil, jako když zralým zárodkem ve vajíčku ležel. Podobnou „embryonální“ polohu zaujímá, jestli možná, většina zvířat v zimní spánek pohřížených: vosy složí křídla pod břicho mezi nohy, sehnou oba konce těla k sobě, schoulí tykadla a nohy pod tělo tak, že všechny části zaujímají tu polohu, jakou měly v dospělé kukle. Také ssavci činí podobně: schoulí a zkřivují se jako plod v lůně mateřském. Jelikož pak žláza hrudní (thymus) bezpochyby následkem zmenšeného oběhu krve velice se zvětší, jak také bývá u embrya, není divu, že před 70—80 lety vyhlašován zimní spánek za „návrat ve stav embryonální“ (zárodkový). Vysvětlení zvláštní této polohy jest velmi prosté: zvířata hledí zaujati polohu takovou, aby se co nejmenším povrchem stýkala se vnějším studeným vzduchem a tak co nejméně ztrácela svého tepla, beztoho již valně zmenšeného. Co však znamená zvětšení žlázy hrudní u ssavců zimu přespávajících, jest dosud stejně záhadno, jako proč žláza tato ve stavu embryonálním jest větší než u živočicha dospělého.

Teď ještě rychle prohledejme zahradu. Zde stará hruše povážlivě kotlaví; vyhrabme něco jejího zpráchnivělého obsahu, snad že v něm nalezneme některého ze zimních spáčův.

Hle, tu kutálí se ve hlubokém spánku pohřížený čmelák. Nemysli, že již v létě měl tu své hnízdo a zde náhodou života uchránil. Čmelák tento je zúrodněná samička, která příštího jara založí novou osadu; mezi jejími dětmi budou také dělnice, neboť žádná dělnice nepřezimuje. Na podzim všecky zúrodněné samičky opustí čmeláčí hnízdo a skryjí se jednotlivě do dutých stromů, pod mech nebo vyhrabou si roury v kypré zemi. Podivná protiva, že? Jednotlivě žijící zvířata spolčují se k zimnímu spánku, a společenská, jako čmeláci, se rozcházejí. Tím, že zúrodněné samičky porůznu přezimují, jsou vyhlídky ve příčině potomstva jejich mnohem příznivější; kdyby zůstaly pohromadě, a v zimě některá hladovící myš nebo rejsek vyčenichal takové hnízdo, pak bylo by veta po budoucnosti čmelích osad! Ubohé

matky se všemi nadějemi mžikem ocitly by se v žaludku odvěkých svých nepřátel!

Jinak dutina hrušně mnoho neskrývá; několik stočených stonožek a berušek zemních — toť vše. Ale odklopněme tam ty staré polcshnilé a z části práchnivějícím listím pokryté desky! Tu ovšem tají se mnoho života. Zde sedí v malých tenkých zámotcích dosti znační pavouci, tu zase v trhlinách desek několik podivných, zcela plochých druhů stěnic, tam černý střevlík probírá se ze spánku, a tu máme, co jsem hledal — hlemýždě zahradního.

Měkkýši tito jsou, kromě některých vyjímek, dosti citlivi ve příčině zimy, čemuž nelze se diviti, ana valná část jejich těla tvořena jest vodou. Více než — 6° R. málokteří snesou. Ale dovedou se chrániti: netoliko že se výborně ukryjí, buďsi do kypré země, do mechu a pod listí, uzavrou také domečky (úlity) své skoro neprodyšně víčkem. Pod vnější velmi pevnou vápenitou deskou mívá hlemýžď zahradní ještě dvě, tři blány napjaty, an sám nejzáze v domečku jsa schoulen, zimu přespává.

Dle pozorování Gaspardových hlemýždi nemající ještě domku víčkem uzavřeného podlehli již zimě — 1 až 2° R., kdežto týž druh v úlitě uzavřený snesl beze škody zimu — 5° R. po několik měsíců.

Také naši vodní plžové přespávají zimu, ale též rozličnou měrou, Plovatky (Limnaeidae) a okružáci (Planorbidae) upadají ve spánek, jakmile zmrzne voda, ve které obývají, ale jsou ihned čilí, jakmile led roztaje. V tomto případě není zimní spánek následkem ani zimy, ani nedostatku potravy, nýbrž nedostatku kyslíku, neboť plžové tito dýchají vzdušný kyslík plícemi a nikoli vzduch ve vodě pohlcený žábrami. Jest jim proto, aby mohli dýchati, vyplouti občas na povrch vody. Jest-li voda velmi mělká, opouštějí ji plžové, aby buďto vyhledali si vody hlubší, jak pozoroval Spallanzani u bahenky živorodé (Palludina vivipara) anebo aby, jak Lewis shledal, přezimovali na vhodných místech mimo vodu. Taktéž činívají někteří potápěči, které lze v zimě druhdy pod kameny najíti.

A všecka tato pestrá společnosť probouzí se k novému životu, jakmile jaro k nám zavítá. Hladovi opouštějí zimní své skrýše a nalézají plné tabule, jež slunce jim uchystalo. Což oni vědí o zimě, o její nouzi a svízelích, o nichž ubohé vrány a vrabci mnohou smutnou písničku mohli by křehotati a hvízdati. Zaspali starosti a trampoty a pokračují v dubnu a květnu tam, kde v září a říjnu přestali. Což na tom, že zatím uplynulo pět či šest měsíců? Také čas pro ně ustal ve běhu, neděle letěly jim jako minuty.

Co zima zmůže, i léto druhdy dovede. Jako jsou zvířata která ve studenějších pásmech studenou dobu roční přetrvají ve stavu lethargickém, tak jsou ve krajinách tropických živočichové, kteří upadají ve spánek letní. Dvé příčin také jej podmiňuje, nikoli horko samo; ve vlhkých krajinách tropických stále jest život čilý, a jen tam, kde horko se suchem se pojí, působí uspávavě a nutí živočichy, aby vyhledávali si úkrytů. Vlivem letního vedra, jako zimního mrazu, zmizí na dlouhý čas vegetace a tím i prostředkovatel výměny kyslíkové, bez něhož bezprostředně nebo prostředně nemůže býti žádný živočich. Jinak také jestli sucho, mnozí živočichové nemohou rozvinouti plnou svoji životní sílu. Zvířata ve vodě žijící, vyschne-li jim rodný živel, zahynou, nejsou-li tak přizpůsobena, že periodicky se vracející období sucha přespí.

Jiní živočichové, jejichž tělo bohato jest vodou, budou nuceni za doby suchého vedra ukryti své tělo před palčivými slunečními paprsky. Vrátí-li se příznivé podmínky, nastane-li doba deštivá, naplní-li se kaluže i močály, jestli vzduch vodními parami nasycen, objevují se zase na povrchu.

Ve tropické Africe žije podivuhodná ryba, bahník (Protopterus), u které mimo žábry, všem rybám za dychadla sloužící, také vzdušní měchýř v dychací ústroj — plíce — jest přeměněn. Nastává-li doba sucha a ubývá-li vody, ve které ryba žije, na objemu i hloubce, bahník zaryje se, než jest pozdě, — do bahnitého dna, jako naši zimní spáči vyhledávají ochranných skrýší svých dříve, než nastane tuhá zima. Bahno proniknuté hmotou vyměšovanou kožními žlázami bahníkovými nabývá miskovitého, šupinatého slohu a obklíčuje zvíře v dutině prohnutě ležící, až déšť obal rozmočí a procitlého vězně ze samovolné vazby vyprostí.

Podobně činívají mnozí obojživelníci a sladkovodní měkkýši. Také zemští plžové dovedou se, druhdy také u nás, chrániti přílišného sucha podobným způsobem jako kruté zimy: vyhledávají vhodných úkrytův a zavírají otvor úlity víčkem. Tak mohou přetrvati měsíce i léta. Chartes Lamb, známý anglický humorista, nasbíral za svého pobytu v Egyptě hlemýžďě v letní spánek pohroužené. Hlemýždi tito byli v britickém museu do sbírek zařadéni způsobem známým, ale velmi nevhodným, byli totiž přilepeni úlitami na lepenkové destičky. Po delší době měli býti jinak upraveni, a proto bylo třeba je odlepiti. Aby se při tom úlity nepoškodily, užito teplé vody, a ejhle! někteří z plžů vlhkým teplem byvše probuzeni, počali po čtyřletém spánku čile lézti!

Léto a zima, tak podstatně rozdílné zjevy přírodní, mohou tedy zcela podobným způsobem účinkovati na zvířectvo a nutí je, aby se podobným způsobem zhoubných těch vlivů chránilo.

LITERATURA.

Život na onom světě.

Podává abbé Eliáš Méric, doktor bohosloví a professor na Sorbonně. V Brně. r. 1889. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny Benediktinů rajhradských. Str. 251, cena 1 zl. 20 kr.

Nad míru vznešeným a zvláště pro dobu nynější nesmírně důležitým a prospěšným jest předmět, jejž zvolil si p. spisovatel v naznačeném díle. Velikolepé divadlo tohoto světa, v němž tak mnohé dojemné hrůzoplodné drama se odehrává, dokazuje člověku klidně a vážně myslícímu, že přítomný život jest dílo nedokonané. Jak často pozorujeme v životě pozemském, že dobrým vede se zle a zlým dobře, a to — až do jejich smrti! Kdy nastane vyrovnání těchto nesrovnalostí? Že tak státi se má, ano, státi se musí, toho vyžaduje vrozený nám cit spravedlnosti. I touží člověk po říši jiné, dokonalejší a pokojnější; a prozkoumav svědectví všech národův, vlastnosti Boží, ano i přirozenosť své duše, dospívá k neohrožené víře ve svou nesmrtelnosť osobní a odvažuje se, jak filosof Jouffroy se vyjadřuje, dáti Bohu velikou a těžkou otázku: „Kam jdu? Jaký bude život můj po smrti?“

Rozluštěním otázky této zabývá se spisovatel v díle zmíněném, kde především popírá podmínky novověkého mudrctví a dokazuje přesně vědeckým způsobem nezvratnou jistotu učení osobní ne-

smrtelnosti člověka; pak podrobuje zkoušce rozmanité blouznění o stěhování duší a opětném vtělování jejich na jiných planetách; konečně vykládá učení křesťanské o životě posmrtia, pokud možno, opírá učení to o nejnovější výsledky vědy.

Tím rozděluje se dílo na tři knihy, z nichž:

Kniha první jest nadepsána: **Rozum a důkaz naší nesmrtelnosti.** Ku snadnějšímu přehledu rozličných lidských soustav moderní filosofie o předmětě vytčeném roztřiďuje p. spisovatel knihu tuto na několik částí.

1. Část první „Hmota a věda“ jest věnována úvaze o materialismu, dle něhož všecko jest jen hmota a síla ve hmotě tkvící. Přesvědčivými slovy vytýká p. spisovatel nerozumnosť soustavy této, dle níž „člověk nemá duše, — a svět nemá Boha“ S podivením táže se pak materialistů, kterak odvažují se tvrditi, že znají hmotu, ze které i život člověka i soulad všehomíra odvozují. Sám Turgot praví, že poznáváme hmotu nepřímo soudíce pravě podobně z účinků v o příčinách. I novověké vynálezy silozpytu a lučby jsou příliš malomocny, aby nás poučily o podstatě hmoty. I pojem síly, který zaujímá v novějších pracích fysiků tak vynikající místo, vede nás ke spiritualismu (duchovosti). Vždyť vnitřní pohyb, silou způsobený, předpokládá hybatele, rozmanité, velikolepé účinky ve přírodě předpokládají hybatele rozumného a svobodnou vůlí obdařeného! Jednají tudíž materialisté proti vlastnímu principu, chtějí-li ze hmoty, jejíž podstaty neznají, vysvětliti všecky úkony člověka. Domněnka materialistů odporuje věcem skutečným a od omylu nelze očekávati rozluštění hádanky lidského určení!“

2. V části druhé, nadepsané „Neznámé“, pojednává spisovatel o zvláštní odrůdě filosofie materialistické, o positivismu. Přívrženci soustavy této nevěří ani v Boha, ani v nesmrtelnosť duše, ani ve svobodu, která člověka před vlastním jeho svědomím i před společností zodpovědným činí. V následujících vyrocích positivisty Adriana jest naznačen asi princip této soustavy: „Co záleží positivní vědě na víře v život budoucí a na duchovosti duše? Co záleží jí na tom, vládne-li zákony přírodními jediná nebo více vůlí anebo žádná? Co záleží jí na Bohu osobním nebo neosobním? Co záleží jí na tom, řídí-li prozřetelnosť záležitosti lidské čili nic?“ Vylučují tedy filosofové škol positivistických záhadu metafysickou a náboženskou, vykládajíce, že nedovede znepokojovaný a trápený rozum nad námi a za hrobem nic jiného tušiti, než neznámé nic! Positivisté mluví jednostejně s materialisty o moudrosti přírody, v níž první místo zaujímá člověk, lidstvo. Jestiť positivismus jakési ubožňování člověka, což prý jest vrcholem moderní vědecké vymoženosti. Tak arciť vysvětlíme si odpověď, kterou dal horlivý positivista a vůdce této nové církve Lafitte svému žáku, když se ho ptal, co by měl čísti. „Čti, příteli můj, knihu o „Následování Krista,“ ale pokaždé místo slova „Bůh“ dosaď slovo „lidstvo“! — Sličně odmítá p. autor blouznivé domněnky positivismu a tvrdí správně, že právě ten jest nejnebezpečnějším nepřítelem vědy, kdo z ní poznání Boha — toto „neznámé“ filosofů positivistických — vyloučiti usiluje.

3. V části třetí „Záhada“ rozebírá p. spisovatel důmyslně lidské názory fatalistů, kteří ve svobodu lidskou a zodpovědnosť nevěří. Quételet proklestil cestu fatalismu, a jistí filosofové vrstevníci s velikou smělostí položili základ ku vědě, kterou označili novým jménem „společenská fysika“ nebo „věda o poměrech společenských.“ Soudí asi takto: Statistika zabývá se pozorováním jistých vnějších věcí skutečných, které v obor veřejnosti náležejí. A tu prý jest zjištěno, že počet manželství, úmrtí, vražd atd. každoročně téměř týmž zůstává. Toto periodické a pravidelné opětování se týchž společenských zjevů vede dle Quételeta k úsudku, že není společnosť svobodnou. „Každý člověk sám o sobě jest svoboden“ — praví Quételet, — ale společnosť, pozorujeme-li ji v celku a v jejích všeobecných zjevech, zůstává zákonům osudu podrobena. Znalosť zákonů těchto bude základem společenské fysiky, která teprve má vzniknouti.“ —

Ke slovům těm správně podotýká spisovatel: „Nemohu pochopiti rozdílu, který učinil Quételet zcela libovolně mezi osudem společenským a osobním. Poněvadž společnosť skládá se ze všech jednotlivců, jest buď každý jednotlivec svoboden, a pak jest svobodna i celá společnosť; anebo jest každý jednotlivec podroben záhadě, a pak jest i společnosť témuž zákonu podrobena. Z toho jest patrno, kterak výrok Quételetův prvotní zásady logiky nohama šlape.“ —

Než theorie společenského fatalismu zdála se jiným příliš mírnou. Proto dí Se etti že ani jednotlivec, ani společnosť není svobodna, ale že týž

neodolatelný zákon nutnosti ovládá a řídí všecky činy lidské. A svobodným býti — tvrdí Seletti —, není nic jiného než dle své přirozenosti jednati, dle zákona se říditi. Je-li tomu tak", případně soudí p. spisovatel, — pak jest svoboden magnet, který přitahuje přirozeností svou železo, zvíře, které jedná dle svého pudu, i kámen, který padá dle zákona tíže ke středu země." Ku konci pak rozboru toho píše: „Veškeré námitky duchů předpojatých nejsou s to, aby otřásly skutečností lidské svobody a zodpovědnosti, která na své potvrzení budoucího života vyžaduje; i nesvedou z pravé cesty muže, který upřímně pravdu hledá. Rozum tvrdí zásadu, že musíme dobré činiti a zlého se varovati, a že jsme tudíž svobodnými. Svědomí dokazuje uvažováním, jež činy naše předchází, a výčitkami, které nám činí, když jsme se nějaké chyby dopustili, že jsme svobodnými. Všecky zákony dosvědčují povinnostmi, jež ukládají, a tresty, kterými hrozí za každé jich porušení, tutéž pravdu. A pozorujeme-li tuto tak pevně založenou pravdu, pak jsme nuceni opakovati vážné slovo Fénelonovo: „Můžeme sice slovy a z náruživosti v některé škole proti této pravdě brojiti, jako Pyrrhonikové směšným způsobem o pravdivosti své bytnosti se hádali, aby pak o všem bez výminky pochybovali. Ale též o těch, kteří schopnost člověka, že může svobodně voliti, popírají, můžeme totéž tvrditi, co bylo řečeno o Pyrrhonicích: To jest sekta nikoli filosofův, ale lhářův; tito chlubí se svou pochybností, kdežto nemají ani v moci, aby pochybovali." —

4. Část čtvrtá nadepsána „Nesmrtelnost a náboženství přirozené" obsahuje poučnou úvahu o naturalismu, jehož hlavním vyznavačem jest Jules Simon. Důmyslně vyvrací tu spisovatel nesprávné zásady mudrců rozumářských (rationalistických), kteří staví přirozené náboženství proti zjevenému, a zásadu neodvislého rozumu proti autoritě Boží. Při tom však nedbá filosof druhu tohoto mezí jim samým položených. Zapomíná požadavků logiky jakož i nespravedlivého útoku na zjevení a božskou prozřetelnost, vypůjčuje si z písma sv. a od bohoslovců rozluštění hádanky lidského určení a chce pak filosofii přivlastniti ono rozluštění, které jest pouze bohosloví zůstaveno. „Všecky své naděje", — píše Jules Simon — „shrnujeme v otázce Bossuetově: Jaký bude tento život? Na Boha vždy patřiti, jej viděti jak jest, jej milovati a nikdy ho neztratiti... Pro toho, kdo přírodu a požadavky rozumu a lásky zná, není nic přesnějšího než veliké a krásné slovo: na Boha patřiti tváří v tvář a jej z celého srdce po celou věčnost milovati; ... a jiné slovo Bossuetovo: Počatý věčný život záleží v poznání věrou, a dokončený věčný život záleží v nezastřeném patření tváří v tvář ... Poznání, o kterém zde Ježíš Kristus mluví, něžným poznáním, plným náklonnosti, kteráž vede k lásce ... pravé a dokonalé poznání jest pramenem lásky." — Věty právě uvedené jsou učením bohosloví v nejurčitější formě, založené na zjevení; předváděje nám to Jules Simon jako jediný a úplný výraz pravdy, ukazuje zároveň malomocnost přirozeného náboženství a nedostatečnost rozumu, aby člověka o jeho určení poučil.

5. V části páté pod názvem „Fakultativní nesmrtelnost" pojednává spisovatel zevrubně o této mylné theorii, dle níž má nesmrtelnost v blaženém životě zůstati vyhražena dobrým, kdežto zlí propadnou prý zničení, zkáze, jako trestu nejvyššímu. Renouvier udává také příčinu, jak vznikla tato theorie; praví totiž, že se mu zdá věta tato, lidštější a méně hroznou než učení křesťanské o věčnosti trestu. Dle smělé této domněnky — zhyne zlý člověk jako zvíře, — jen dobrý bude prý věčně blažen. Přesvědčivě poráží tu spisovatel zastavatele domněnky té a vytýká zcela správně, že nemají pravého pojmu o spravedlnosti Boží, která má dvojí stránku: dobro věčně odměňuje, — zlo věčně trestá! Uznávají-li stoupenci této theorie věčnou odměnu dobrých, pak nutně uznati mají věčný trest zlých. Toť logické! — Patrno tudíž, že ani fakultativní nesmrtelnost nerozluští hádanky života po smrti, jsouc spíše chvalořečnicí samovraždy a prakticky čelíc k témuž cíli jako materialismus. Tento praví: Vše umře s námi! Theorie fakultativní nesmrtelnosti pak dovoluje člověku zříci se svobodně věčné blaženosti a samovraždou sebe zničiti. Bázeň před zákonodárcem, který porušení zákona trestá, jest prý klam, který duch mužný, jenž ze střevíců dětských se vyzul, musí zamítnouti. Vhodně připojuje tu p. spisovatel poznámku: „Z dobrého tedy důvodu nedůvěřujeme soustavě Lambertem hájené. Celý duch její, jakož i libovolné domněnky vyplývají z falešného soucitu a mylného pojetí nesklonné spravedlnosti Boží. Zde oklamalo srdce rozum, jakož v životě často se stává". —

6. Část šestá nadepsaná „Vesmír jest bůh" seznamuje čtenáře s rozličnými soustavami pantheismu, jak idealního tak i materialistického, hájeného zvláště Spinozou, Lherminierem, Cousinem a Heglem. Dle pantheistů

jest život náš i naše určení jedno a totéž jako život a určení celé přírody. Člověk a příroda žijí věčně. Pokud se týče naší nesmrtelnosti osobní v novém životě, kde máme býti předvoláni k soudu, abychom odpovídali za své činy, jest dle pantheistů tak nemožna, jako jsoucnosť Boha osobního, který by se původem a životem lišil od ostatních bytostí, kolem nás žijících.

Poukázav spisovatel pádnými příklady k důsledkům až směšným, končí rozbor svůj takto: „V soustavě této zaniká veškera mravouka a logika. Zkoušíme-li pantheismus před soudnou stolicí rozumu a odstraníme-li lahodnými větami ozdobený zevnějšek, pak za všemi obaly nahmatáme rukama tak nejapný klam, že s úžasem tážeme se, jak mohl zavésti ducha lidského, byť jen i na jediný den!“ —

7. V části sedmé, naznačené „Nesmrtelnosť a člověk“, dokazuje přesvědčivě spisovatel nesmrtelnosť osobní z mohutnosti duše: rozumu, srdce a svědomí. Hlavní váhu klade tu p. autor na to, kterak člověk přirozeností svou touží po životě dokonalejším, po nesmrtelnosti. Tažme se jen rozumu, jenž pravdu hledá, ale nasycen nebývá; tažme se srdce, jež po blaženosti touží, ale oblaženo nebývá; tažme se svědomí, jež po hříchu se leká: a všecko volá k nám: Nejsme pouze pro tento svět, nýbrž toužíme po jiném dokonalejším, pokojnějším a blaženějším, kde bude rozum nasycen, srdce oblaženo a svědomí ukojeno!“ —

Připojíme-li pak k tomu myšlénku jinou, že totiž dle zásady přírodozpytců ani tělo naše úplně se nezruší, nýbrž pouze v jiný tvar přechází, dle principu: „Nic v přírodě nepřichází ve ztrátu, jen záměny se dějí!“ — měla by tedy duše zaniknouti? neměla by po životě vezdejším, po odloučení od těla dále žíti? Proto mnozí jen slovy popírají nesmrtelnosť, v srdci však tomu věří, což jest přesvědčením každého klidně uvažujícího ducha.

8. V části osmé pod názvem „Nesmrtelnosť a Bůh“ způsobem dojemným, procítěným líčí spisovatel nutnosť naší nesmrtelnosti, odvolávaje se na jisté vlastnosti Boží, jež rozum lidský na Bohu žádá, jakými jsou: moudrosť, dobrota, svatosť a spravedlnosť. Není-li však člověk nesmrtelný, pak nemá Bůh žádné z těchto vlastností. Právem tvrdí p. autor: „Je-li Bůh, jest člověk nesmrtelný; není-li člověk nesmrtelný, není Boha!“

9. Část devátá, nadepsaná „Nesmrtelnosť a dějiny“, zavírá v sobě stručnou ale jadrnou úvahu dějepisnou o předmětě vytčeném. Lahodně líčí tu p. autor svědectví všech národů pohanských věku starého, u nichž nalezáme všude základní pravdu, kterou hledáme: Člověk jest na Bohu závislý; život přítomný žádá nutně budoucího života, kde se dostane každému odměny a trestu dle činů jeho.“ — Že i národ židovský věřil v nesmrtelnosť duše, toho dokladem jsou nám sv. knihy jeho. (Dokončení.)

Děje Čech a Moravy

za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637—1648.) Sepsal Dr. Antonín Rezek, ř. v. professor při c. k. české universitě. V Praze 1890. Nakladatel I. L. Kober knihkupectví. Malá 8° str. 561.

Pilný pracovník na poli domácí historie Dr. Ant. Rezek podal nám po svých „Dějinách náboženského hnutí v Čechách“ a „Dějinách saského vpádu do Čech“ opět práci novou, jejíž předmětem jest vylíčení toho, co se v Čechách sběhlo a jak zde bylo za Ferdinanda III. Z bohatého obsahu cenné této práce připomínáme zvláště statě tyto: „O mládí, vychování a povaze Ferdinanda III.; jeho příjezd do Čech. Poměry politické v Čechách i na Moravě. Novelly k obnovenému zřízení Českému i Moravskému. Stav katol. náboženství v Čechách. Kláštery a školy. Spor kardinála Harracha. Protireformace. Banerovo tažení ku Praze. Loupežná válka v Čechách. Švédové vyhnáni z Čech a ze Slezska. Torstensonův vpád do Čech. Wranglův vpád do Čech. Malá Strana vzata. Obležení druhých měst Pražských Westfálský mír.“ Vypravování páně Rezkovo jest živé a plynné a co více jest: všude jest viděti upřímnou a opravdovou snahu podati skutečnou historickou pravdu beze všeho strannictví, což u nás vždy nebývá. Zkušený čtenář najde ovšem i v díle tomto tu a tam něco, s čímž mu nebude možno souhlasiti (takovou jest na př. věta na str. 6.: „(Ferdinand III.) pečoval o to, aby nauka Jesuitská o neposkvrněném početí P. Marie stala se věroučným článkem katolického ná-

božeńství,“ (nebo tato nauka byla hlásána a zastávána sv. otci hned v prvních stoletích éry křesťanské a pak bez přetržky po všechna století v církvi chována, jak i Luther vyznal), ale i tu pozná z celého způsobu vypravování, že toho autor nenapsal zúmyslně, nýbrž pouze omylem. Stínu nepřidává autor nikde a líčí-li i mnohé stinné stránky strany katolické, nezamlčuje při tom chyb protestantův a emigrantův, a těch nebylo zajisté méně. Kdo porovná, jako jsme učinili my, vypravování páně Rezkovo s vypravováním, jakéž bylo dříve obvyklým v Kronice Českomoravské, v níž tato práce původně byla tištěna, zvláště kdo je porovná s vypravováním Josefa Jana Kořána, jenž psal „čtvrtou knihu“ jmenované kroniky, ten si bude snahy Dr. Rezka: psáti nestranně, objektivně, pravdivě, dvojnásob vážiti. Kořán psal vlastně nikoli dějiny, nýbrž román, a to ještě román místy hodně jesuitskožroutský a protikatolický, a kde se ani z kalných pramenů nedalo proti katolíkům vůbec a jesuitům zvlášť nic vyloviti, tam mluvil autor „z plnosti srdce“ — „svobodomyslně!“ Dr. Rezek jest však historik a nikoli básník a proto píše jinak. Ovšem, kdo se radoval z vypravování páně Kořánova, v němž se katolíci malují na černo a protestanti na bílo, tomu se bude méně líbiti vypravování páně Rezkovo; ale z toho si p. spisovatel „Dějů Čech a Moravy za Ferdinanda III.“ nebude asi mnoho dělati, věda dobře, že jsou ještě lidé, kteří dovedou vážiti si pravdy. My spis p. Rezkův doporučujeme k pilnému čtení. Fr. Pohunek.

Matice lidu 1867—90.

V každé jednatelské zprávě „M. l.“ čteme, kterak „blahodárně“ ku vzdělávání lidu ústav ten působil, že přes půl miliónu „dobrých“ knih rozšířil mezi lidem naším; kterak prý mu „ukazoval v zrcadle dějin vzdělanosti lidské snahy a ideály člověčenstva,“ kterak věnoval celou polovici knih matičných hlavně historickému románu a socialní povídce k povznesení ducha, k ušlechtění citu a k vytříbení charakteru“ — atd. Krásná to věru slova! Jen že však, bohužel, ukázali jsme k přečetným spisům, které účelu tomu nikterak nehoví, jsouce spíše velmi křiklavým dokladem toho, kterak jako červená nit všemi spisy „M. l.“ vydanými táhne se jízlivost a zášť proti katolicismu a důsledně pak ovšem i všemu, co s ním souvisí. Kdo sledoval posudky naše v minulém roč. „Vl.“ uveřejněné, nabyl o tom zřejmého přesvědčení.

Pisatel tohoto posudku zabýval se před lety jedenkráte prohlížením jisté knihovny pro lid, a to lid vesměs katolický, jenž se odtud různé zábavné čtení dlužil. Nalezl v jedné přihrádce mezi romány „M. l.“ i „Toleranční patent“, povídku z dob císaře Josefa II. od Pavla Albieriho. Ježto jí neznal, vypůjčil se ji. Tenkráte ještě „Vlast“ nevycházela a nebylo hrubě kam k famosní této knížce ukázati. Kdybychom i jiných spisů pominuli: v této povídce nahromaděno je tolik sprostoty, tolik kalu a hnusu, tolik nepřátelství a jízlivosti proti katolicismu a křesťanství vůbec, že se divíme, kterak „M. l.“ mohla dáti něco podobného tisknouti, a že po přečtení rukopisu jej i se spisovatelem ze dveří nevyhodila. Ale uveřejněním škandální této povídky právě dokázala „M. l.“ svou zamilovanou, určitou tendenci, již před tím četnými spisy nad pochybnost osvědčenou: zlehčovati katolicismus, bojovati proti němu, tupiti papežství i kněžství, a konečně vše, pokud je to s tímto v souvislosti.

„Toleranční patent“, psaný slohem krvavého románu, jedná o illuminátech v sev.-vých. Čechách, a velice hází v prvých svých stránkách v „pravém světle,“ „živém“, „neskonalém“, „vniterním“, „svatých zásadách, z nichž vzešlo světlo vnitřního poznání“ atd. a ačkoliv tito illuminati jsou prostí baráčníci a domkáři vesničtí bez školního i jiného vzdělání, mluví tak, jako nejvýmluvnější deklamátoři dvorních divadel. Toť věru znamenitá logika. „Což jest bůh?“ ptá se jeden z nich. „Je to snad ten stařec, jehož malují katolíci ve svých kostelích s žezlem v ruce?“ „Nevolej boha!“ praví jiný k umírající ženě své, „o kterém víš, že není, že to je nálezek lidský a kněžský! Chrámy a kostely vůbec naprosto se tu zavrhují. „Místo ku svatému rozjímání, ku poznávání sama sebe nalezáme všude, a nemusíme pro to stavěti budovy... Inu ovšem! zavrhnou-li Boha, nepotřebují pak chrámů. Toť čtení pro náš lid přímo stvořené. Rozumí se samo sebou, že se pak i modlitba i důležitosť a svatosť přísahy popírá. Nedivme se pak, že Burian „neotevřel ani okno“, když mu žena zemřela, neboť „neuznávaje potřebu obřadů, neznal také pověr a starých zvyklův“, on byl vůbec takový chlapík, že žil v konkubinátě se ženštinou, která byla „ženou jeho jen podle zaslíbení jeho a nikoliv dle kněžských

ustanovení"; tento Burian ani nedovolil, aby mu z ciziny domů se vrátivší syn ruku políbil a vykřikl naň: „Zanech otrockého zvyku, jejž jsi snad ve světě přichytil!" Rakev nazývá tu illuminát Těšík „špižírnou", a spisovatel tu vkládá jinému do úst, že „pan vrchní chce Buriánové vystrojiti pěkný pohřeb jako každé **pořádné** křesťanské **duši**". Toť věru směšné! Od které pak doby se také d u š e pochovávají? Snad od té, kdy „M. l." počala tak výtečné spisy pro lid vydávati jako je „Toleranční patent"? „Co je to křesťan?" ptá se jinde starý Burian. Neznáme toho pojmenování! Nedivíme se nikterak. Považují za „svou" zásadu, z které jim „světlo" vnitřního poznání vzešlo: „Čiň dobré a varuj se zlého!" kdežto dávno nežli ztřeštění illuminăti byl katolický katechismus, v němž každý klouček školní zná oddíl: „O křesťanské spravedlnosti", jejíž 1. část je: „Varuj se zlého" a druhá: „Čiň dobré". To však spisovateli nikterak nevadí. Tito šlechetníci nevěří a nemilují „podobné malichernosti a vynálezy lidské jako obřady, chrámy, roucha, neznají žádných svátostí" atd. Při tom však líčeni jsou jako praví beránci. I Kristus Pán sám dle jejich náhledu byl pouze „velmi dobrý, moudrý člověk"; od Boha pak vysláni jsou vlastně všichni lidé. Nechceme ani dále pouštěti se do rozboru, jak na str. 150. a 151. a v následujících Burian katolickému knězi rozumy vykládá, kterak soudí o křtu, o sňatku manželském atd. Že kněží při tom svůj díl značně si odnášejí, toť ovšem samo sebou se rozumí. Nazýváni jsou „černými"; „nikdo se neumí mstíti tak důkladně jako kněz," „kněžský úskok", „černí ptáci a jejich ceremonie za peníze", „kněžské podezření" atd.; rovněž i katolicismus napaden jest surově sprostým, cynickým způsobem. Bojí se, aby nemusili umříti s tím „katolickým nátěrem" na sobě, zavrhují „ty vaše ceremonie bez citu a s marným hlukem", „ty bezvýznamné, malicherné hříčky kněží"; „lidé jsou horší mezi sebou než dravá zvěř — a zvláště katolíci"; „kněží zkazili později celé náboženství, předělali a zhoršili je, jak už kněz jinak neumí" — a tím tónem jde to dále; vrchol pak všeho je scéna s pohřbem. Místo těla zesnulé dali do rakve — zabitého psa. K čemu prý by měl jíti na pohřeb „kněz, aby mluvil nesmyslná latinská slova, kterým ani sám nerozumí?" Pochovati dovolili by „bratří" mrtvé tělo „všelikam, jenom ne nikdy na ten hřbitov váš (katolický), abyste ji nemohli za katoličku vyhlásiti a hanobiti památku její! A těšili se, tito spisovatelem tak idylicky líčení beránkové, že se vysměji Jezovitovi, že vše to kadidlo, ten zpěv a ty latinské modlitby byly věnovány jen té „staré bestii" (psovi) a chystali se, že se všichni shromáždí „k té veliké švandě". Na str. 135. čteme něco „o smutně známém katolickém fanatismu, který nezná klidné rozvahy a schopen je všeho" — kteráž věta velice krásně se vyjímá právě vzhledem k onomu pohřbu, jak „bratří illuminăti" se o něm a obřadech při něm vyslovovali, což ani v celé sprostotě a nahém cynismu citovati se neodvažujeme, přestávajíce na menších ukázkách. To je „Matice lidu", pracující „osvětou" k svobodě, a vzdělávající lid tímto způsobem!

Na v povídce líčeného kněze lokálistu Tomáše Nygrina nejvíce jest spadeno. Kdekoliv udá se o něm mluviti, všude děje se to s příslušnými epithety, jež patrně mají mocně působiti na vzdělání lidu a „vytříbení jeho karakteru". Oči jeho jsou zelené a svítí jako kočičí; když mluví, mluví s pokryteckou upřímností; dobrácký jeho „na oko" úsměv je naučený; čelo jeho je nízké a „výraz odporný"; ruce podobají se spárům; nazýván je „zlotřilým Jezovitou", „proklatým", „zchytralou a falešnou výmluvností dovedl zpitomiti, že mu už bylo jedno, co má vyznávati a čeho se odříkati", „drápy jezovitské", „prolhaný Jezovita" atd. V povídce vypravuje se hnusná slátanina, kterak Jesuité odcizili matce dítě a vychovali je za kněze svého řádu. Zcela ošumělá to povídačka zcela podle receptu krvavých románů, které nesmysly podobné jeden od druhého opisují. Kde spisovatel studoval o Jesuitech, nesnadno jest ovšem povědĕti. Opakuje nám tu starou známou frázi: „že řád Jesuitský tak smutně se proslavil šíleným, zarputilým, hnusným bojem proti pokroku lidstva". Kdyby se byl však poněkud jen vážně historií zabýval, zajisté že by věděl, že právě z řádu toho vyšli přečetní mužové nejpřísnější vědy, kteří zde zanechali spisy své, svědčící o všestranné a hluboké učenosti. Na tomto místě, tak velice omezeném, nemůžeme nikoho o věcech těchto dalece a široce poučovati, jestliže se dříve již sám nepoučil; pak jen litovati jest, že čerpal poučení o řádu tom toliko — z krvavých románů. Tomu zdá se i nasvědčovati ta okolnost, že uvádí na str. 28., že řád jezuitský zrušen byl r. 1793. Naši kvartáni, kteří se s novým věkem ve škole teprve seznámili, zajisté by mohli lepšími vědomostmi historickými se vykázati, nežli je jeví kniha, k velikému poučení a zábavě českého katolického lidu „Maticí lidu" vydaná. Nemůžeme — opětujeme to zase — nežli vysloviti své největší podivení nad tím, že „M. lidu" škvár podobný vydati mohla. Spis tento co do sprostoty vévodí všem soudruhům svým „Maticí" vydaným a každý, komu na tom záleží, aby lidu dostalo se do rukou

čtení zdravé, zničí zajisté takový plod literární všude, kdekoliv se mu k tomu jen příležitosť naskytne. Jestliže, píšíce posudek, neodkazujeme ct. čtenáře jenom ku stránkám, kde místa závadná jsou otištěna, nýbrž jestliže uvádíme stručné ukázky z míst oněch, máme při tom na zřeteli, že mnohý laskavý čtenář „Vlasti“ nemá knížky oné po ruce, a nestálo by ani za namáhání, aby se po ní shánělo a tu velikou čest jí prokazoval tím, že by ji snad četl. Nikoliv! rádi dbáme toho, aby si čtenářové naši nekazili své volné chvíle, jichž bez toho není tak mnoho. Posudek samotný stává se ovšem poněkud delším, ale za to odůvodněno jest zamítnutí a odsouzení knihy způsobem mnohem více přesvědčujícím, nežli kdybychom pouze čísly stránky znamenajícími k místům závadným okazovali. Zde vidí každý — jak říkáme — černé na bílém, co snad kdysi sám byl přehlédl. Máme toho důkazy i zkušenosť z posudků minulých. „Vlasť“ dychtivě čtou (nejvíce pro rubriku literární a divadelní) i liberálové, a ty právě zarazily mastné a očividné doklady k posudkům „Matice lidu“. Mnozí skutečně uznali i ve své veliké liberálnosti, že někde chyba se stala, že někde „Matice“ příliš příkře o kněžstvu, víře a katolicismu psala. Nebýti však — abychom tak řekli — v citátech posudkových důkazů toho in flagranti takřka, bylo by přesvědčiti liberály věcí velmi nesnadnou — kdož pak nosí s sebou v kapse několik ročníků „Matice lidu“. Laskaví čtenáři nám odpustí tuto odchylku, jíž jsme chtěli — a měli jsme to již dříve v úmyslu — blíže objasniti své stanovisko v těchto posudcích.

Povídka „Z kláštera“ („Naše staré obrázky“) od Fr. Dvorského náleží také mezi spisy, jež lidu nejen doporučiti nelze, ale kde v bibliothece lidové jest, nepostačí pouhé odstranění, jako spíše radikální operace, aby podobná kniha vůbec již nikdy nikoho „nepobavila“, „nepoučila“ atd. (dle frází zpráv jednatelských). Psána jest, napodobujíc sloh staročeský, velmi rozvláčně, tak že čtoucí dalekosáhlými periodami se brodí, konce jich dočkati se nemoha, a pro samé navazování vět vedlejších vlastní smysl odstavce ztráceje, než konce dočte. Se zvláštní zálibou líčeno tu jest miliskování kněze se ženštinou provdanou, jež se tu nazývá „nábožná“ a duchovní „svatý“ muž. Ušlechtilé výrazy, jako: „ty šelmo hromobitá!“ opice lehkomyslná: já mu sakramentu dám! huncvute lotře! potvoro! zatračenče! atd. nejsou v knize ničím zvláštním. Církev nazývaná „svatou matkou“s uvozovkami, což má značiti jako smysl ironický, rovněž jako rčení: „Dosti dlouho mne zde zdržovali, aby mě tomu „svatému náboženství“ vyučili“. Rovněž i místa líčící kázání patrně jsou persiflováua, a ani tu nebudeme čtenáře urážeti nějakým citátem. „Máš-li ale peněz dost, vykoná ti páter Stanislav povinnosť církevní i v krčmě, když v kouli nebo v karty hraje“ — k tomu by věru velice nesnadně důkazy se shánělly, kde který katolický duchovní „povinnosti církevní“ v hospodě při pivě a kuželkách vykonával! Taková lživá fráse je však již nezbytným ornamentem všech našich „historických“ povídek a románů. Ozve-li se kde jaký katolík, žádaje za důkaz, bylo by mu čekati odpovědi do soudného dne. Ten obyčejně pánům spisovatelům zaschne v péře. „Starý pán z Domašic“ od Ferdinanda Schulze jest idylka pěkně vypravovaná, zamlouvající se svým živým slohem a kresbou. Jen zdá se nám, že nový borovanský farář přece jen líčen je trochu příkře a nepřirozeně, což nemile působí u porovnání s ostatními realistickými osobami v povídce. Farář Klička sotva asi byl by — neznaje bližších poměrů — pustil se do intrik s mladým panem Arturem, byl by jej prohledl asi velmi brzy, jsa líčen jako muž chytrý a opatrný; dále, dle našeho mínění sotva byl by tak rychle přijal za kostelníka světoběžníka a tuláka, jenž „o posledním trhu v krajském městě hrál na flašinet před komediantskou boudou“ a ani zvoniti nedovedl, toho by — nehledě ani k důvodům z důstojnosti služby kostelní plynoucích — již z obyčejné chytrosti, aby proti sobě borovanských nepopudil, nebyl učinil. Rovněž i přestavování kostela, zabílení maleb historických atd. nebyl by si dovolil bez souhlasu patronátu. Vrcholem nemožnosti však zdá se nám, aby katolický farář v den Dušiček dal schválně zavříti vrata hřbitovní (když se po celý rok nezamykala), aby lidé na hřbitov nemohli, „když přestali chodit do kostela, že tam dnes také nemusejí být“ a „že nebude dnes nic.“ Ujišťujeme pana spisovatele, tak hrubého porušení povinností by si nikdo z katol. duchovních nedopustil!

Prvá část „Povídek“ téhož spisovatele obsahuje dvě novelly: „Mladá žena“ a „Rok v Praze“. Obě jsou z moderního života a hodí se čtenářům vzdělanějším než je prostý lid, jak látkou, tak způsobem vypravování. Dějepisná novella ze XIV. století „Česká Magdalena“ od Ferd. Schulze líčí milostné pletky Kazimíra, krále polského, jenž hrubě porušiv věrnosť manželskou a zákonitou ženu svou zapudiv, oženil se s frejířkou pražskou Kristinou Rokycanskou. Život tohoto posledního Piastovce líčen jest historicky věrně, charakter krakovského biskupa

Cypriana důstojně. Zcela jiná to povídka, nežli neblahý „Doktor Johánek“ téhož spisovatele, jenž tu rukou nešetrnou a způsobem nejvýš urážlivým dotknul se nejoblíbenějšího světce české vlasti. O famosní této knížce, jež tendenční nepřátelství „M. l.“ proti katolicismu a církvi i sluhům její velmi markantně osvědčuje, pojednáme hned v čísle příštím. (Pokračování.)

Realisté a socialisté o budoucnosti socialismu.

Dva pražské listy „Čas“, orgán českých realistů, a „Nový Věk Svobody“, ústřední orgán socialních demokratů českých s přílohou „Havíř“, posuzujíce pojednání mé „O budoucnosti socialismu“, ve „Vlasti“ roč. VI. uveřejněné, podaly si svorně ruce... Význam této svornosti jest tak snadno pochopitelný, že jej nebudu ani vysvětlovati.

Za odměnu, že „Čas“ první proti nenáviděnému „černému demokratu“ si omočil, byl redaktorem „N. V. S.“ vyznamenán před tváří veškeré pražské žurnalistiky „vzácným“ pozváním ke schůzi delegátů strany socialně demokratické v Praze dne 28. září t. r. konané. My tohoto vyznamenání „Času“ věru nezávidíme!

Ježto však oba listy v doslovném znění posudek přinesly a stejných chyb, citujíce můj článek, se dopustily — tak na př. „Čas“ ani neví, ve kterém čísle „Vlasti“ pojednání mé jest uveřejněno, jest mu neznámo, že Blanqui a Blanc není jedna a táž osoba, a že redaktor „N. V. S.“ taktéž toho neví, a konečně, že ani neví, jak Babeuf správně se jmenuje (což jeho „socialistickou“ reputaci nemálo poškozuje), hodlám odpověděti pouze na posudek „Času“ v čís. 38. ze dne 20. září t. r., z něhož pak i „N. V. S.“ může si vzíti svůj díl

Kdyby kritikáři byli pozorně přečetli celé pojednání „Socialismus“ ve „Vl.“, nebyli by se mohli takovým nepochopením věci prohřešiti.

Zdá se mně býti až příliš směšným, že jsa prostým dělníkem mám poučovati učené redaktory a doktory v „Času“ svým pojednáním ve „Vlasti“, aby lepších názorů o budoucnosti socialismu nabyti mohli, a že znovu je odkazovati musím, aby si jen pilněji a pozorněji úvahu mou přečetli.

Za to, že neuznal jsem budoucnost mezinárodního socialismu a že jsem se vyjádřil, že za sto let lidstvo tento socialismus i následky jeho pozná a odsoudí, činí si „Čas“ ze mne ubožáka, jak se říká, „dobrý den“, tituluje mne „mudrcem“ a „N. V. S.“ dokonce „doktorem“ a konečně správně strojnickým zámečníkem a opravuje tím zároveň nevědomost „Času“, že nejsem otcem duchovním, jímž patrně „Čas“ mne býti soudí.

Redakce „Času“ ve svém posudku snaží se i dokonce mne o socialismu poučovati, začež ovšem uctivě děkuji. Až sl. redakce „Času“ socialismus studovati bude 18 let s vytrvalostí a všestranností takovou jako já, pak teprve mně může uděleti poučení v příčině socialismu.

Redaktoři „Času“ a „N. V. S.“ popřeli můj náhled, ale sami neuvedli ničeho o tom, jak oni si tedy budoucnost socialismu představují. —

Patrno, že právě socialismus se svými důslednostmi jest nejslabší stránkou nejen realistů, ale i mezinárodních socialistů. Nedivím se tomu; vím to již dávno.

Musím tedy pánům povědětí, že internacionální socialisté v theoriích i praktickém konání svém snaží se míti úplnou volnost ve všem, že usilují o život bez Boha, vlastenectví, národnosti, bez světských i božských zákonů a řádů. Učeným i neučeným socialním demokratům — nechť již sedí v kterékoliv redakci — připomínám jako patrný doklad správnosti svého tvrzení veškeren socialistický mezinárodní tisk český.

Kdo by však uznával, že takovéto zásady a výstřednosti mají budoucnost a že s p o l e č n o s t l i d s k á něco takového by dovolila v život uvésti, o tom věru by nebylo ani nejmenší pochybnosti, jak rozum jeho velice jest politování hodný. Neboť, co by za takovouto „b u d o u c n o s t í“ socialismu následovalo? Toho sl. red. „Času“ uváděti snad ani netřeba! Ujišťuji velectěné pp. realisty, že by ani jim při tom nebylo volno a zdrávo.

Nevázanost a anarchie jsou poslední d ů s l e d k y socialně demokratických snah, které, kdyby zvítězily, nebude nikdo znáti Boha, národa, vlasti ani zákona. — Nuže, a takovou má býti ta budoucnost? Lituji učenců z „Času“, míní-li snad, že ano.

Odkládám pero, škoda času i místa k objasňování něčeho, co již dávno stalo se všem vzdělancům pochopitelným a zřejmým. **T. J. Jiroušek.**

„Fysiologie lásky“ od Pavla Mantegazzy a „mládež dospělejší“.

V těchto dnech začal vycházeti překlad děl Mantegazzových nákladem Kobrova knihkupectví, a v insertech dočetli jsme se, že se „Fysiologie lásky“ doporučuje i „mládeži dospělejší“. Českého překladu vyšel toliko sešit první, nemůžeme tedy psáti výhradně o českém vydání tomto — ovšem, připomínáme již předem, že časem tak učiníme — za to však, pokud Pavla Mantegazzu známe, pojednáme o „Fysiologii lásky“ obecně, aby laskavý čtenář sám rozhodl, zdali lze spis ten doporučovati „mládeži dospělejší“. Učiníme tak sine ira, s hlediště paedagogického, jež zajisté tam, kde jedná se o mládež, byť i „dospělejší“, nade všechna jiná hlediska jest oprávněno.

Nemýlíme-li se, znamená „Fysiologie lásky“ Mantegazzův spis „G l i a m o r i d e g l i u o m i n i“ („Lásky lidí“), jenž o 600 stranách několikráte vydán byl bratry Trévesy, nakladateli v Miláně, a přeložen je do jazyka francouzského, španělského a německého. Zde pojednává se o prostituci, o druzích lásky pohlavní v nejvlastnějším smyslu (kapitola III. „Amplesso e sue forme“ o souloži) o chlípnosti, jak uměle se vzbuzuje („gli artifizii della voluttá“, kap. IV.) o znetvoření orgánů (la deformazione degli organi riproduttivi), o poměrech ženy v manželství, o mnohomužství, mnohoženství a jednoženství, atd. atd. Domníváme se, že, byť bychom i proti spisu samému, pokud jest vědeckým, ničeho míti nemohli, že doporučovati jej „mládeži dospělejší“ přece jen jest poněkud odvážlivé, neli neprozřetelné nebo nebezpečné.

Napsalť sice Mantegazza v předmluvě své jiné knihy „Igiene dell' amore“ (Zdravověda lásky“), že v umění jest nejvyšším zákonem krása, a ve vědě pravda, a nazývá krásu „Bohem“ umění a pravdu „Bohem“ vědy, a dovolává se hned, že spisy jeho pohoršily snad lidi bigottní, falešné puritány, a že nižádná kasuistika modlářů nebo puritánů neodejme umění nepopíratelné právo líčiti a před oči stavěti krásu, kdekoliv se najde, právě tak, jako vědě pravdu; ba, pro vědu neexistuje nic obscénního, a dospívá ku tvrzení, že věda nezná žádného studu vůbec. Hořekuje nad tím, že jistý slovutný literát italský se vyslovil, že by nikdy již nenavštívil dámu, v jejímž saloně by spatřil knihu „l'I g i e n e d e l l' a m o r e“ a volá „svaté a požehnané stíny antické Hellady, aby vstaly z hrobu, a zahnaly pokrytectví a přetvářku, jež čpí chrámem a bordelem zároveň, aby Řecko dalo nám čistou a svatou nahotu, nahotu Venuše medicejské, aby nás osvobodila líčidel a hadrů přetvářek“ atd.

Je-li Mantegazzovo dílo přísně vědecké (zač je sám pokládá, „nehodí se mládeži dospělejší“ již pro svou vědeckost, nehledě ani k tomu, co jsme z obsahu uvedli. Nepopíráme, že pravda má býti vědě nejvyšším zákonem, v té příčině úplně s Mantegazzou souhlasíme: ale tolik nám zajisté i sám slovutný Mantegazza přisvědčí, že jsou mnohé a mnohé pravdy, jež před mládeží dlouho a dlouho tajiti se musí. U nás má slovo „dospělejší mládež“ význam elastický: a tak jako ku př. rozumný otec nedá dětem do ruky knihu jednající třeba i vědecky o porodnictví, v níž je vše pouhá pravda, tak jako nedá jim knihu jednající o venerických nemocech, tak jim nedá ani „Fysiologii lásky“.

Tolik zatím ku objasnění paedagogického hlediska našeho. Podotýkajíce, že jsme mluvili o Mantegazzovi, pokud jej známe z originálu, připomínáme, že se o českém překladu obšírněji zmíníme, až bude úplný v rukou čtenářstva; mimo novinářské ohlášení jsme prvý sešit český dosud nečetli. **Josef Flekáček.**

Zlaté listky.

Správa „Zlaté knihy“ — „Dědictví sv. Ludmily“ v Písku zaslala nám tento dopis: Uznáváme sice, že obsahem svým nejsou knihy naše dosud tak upraveny, aby úkol, jejž sobě Správa „Dědictví“ nyní vytknula, byl tím prospěšně vykonán. V tom vzhledě bude potřebí zavésti mnohé změny; avšak proto přece domníváme se, že knihy naše obsahují aspoň tolik dobrého, že by měly důstojným duchovenstvem poněkud více všímány býti. Stala se sice v této věci již jakási náprava, žačež ovšem z veliké míry povinni jsme katolickému časopisectvu a především „Vlasti“, v níž několikráte slovy důtklivými k podporování a šíření „Dědictví“ bylo vybízeno; ale účastenství a činnosť duchovenstva jest dosud velmi chaba. Doufáme však přece, že řídíce se poučením ve „Vlasti“ nám daným povzneseme a rozšíříme „Dědictví“ na prospěch mládeže a pro větší česť a chválu Boží.“

Majíce na zřeteli, v záplavě časopisů a sborníků pro mládež hlavně k těm

obraceti pozornosť, které katolickou víru veřejně vyznávají a lásku k Bohu a církvi pěstují, chceme si rok co rok bedlivě všímati také „Zlaté knihy“ v Písku. Letošní podíl „Zlatých lístků“ — o „Zlatých klasech“ promluvíme budoucně — jsme si pozorně pročetli a vynášíme o něm tento soud: „Zlaté lístky“ mají hezké obrázky, krátké, přiměřené a poučné povídky, pohádky a básničky. V nich se vyličuje, jak zbožnosť, skromnosť a šetrnosť prospívají, kterak lakota škodí a jak láska k bližnímu přináší zdar a požehnání. Odsuzuje se ješitnosť, doporučuje se láska vnuků k dědům a popisuje se účinek dobré školy na mysl dítěte. Pohádka o třech koťátkách jest roztomilá, a článek z říše živočichů i baví i poučuje. I máme, pokud věci rozumíme, tento sborníček za velmi zdařilý a jen to bychom si přáli, aby spisovatelé tam, kde děti mluví, neužívali výrazů příliš učených. Ve „Zlatých lístcích“ mají práce: Julie Gintlova, Fr. Moc, Jan Milota, Vlasta Pittnerova, Alois Potěhník, Jos. Procházka.

Jistý duchovní vida, kterak se lid špatným čtením otravuje a kterak i pokrevní přátelé jeho se takto jemu a katolickému náboženství odcizují, dává každého roku zapsati jedno dítko z příbuzenstva do „Dědictví Maličkých“ v Hradci Králové a „Zlaté knihy“ v Písku. To ho stojí ročně pouze 5 zl. Bude-li déle živ, rozšíří tato „Dědictví“ po celém rozsáhlém příbuzenstvu a zanechá jim požehnanou po sobě památku. Jej těší a těšiti bude, že jest jeho pokrevní přátelstvo dobrou četbou zásobováno, a že se z jeho přátelstva zdravá četba po dědinách rozšiřuje. Tento způsob agitace pro katolický tisk doporučujeme. **T. Škrdle.**

Spolek sv. Vincence z Paula

Dne 4. listopadu otevřel spolek sv. Vincence z Paula na Král. Vinohradech obecní kuchyni. K slavnosti té se dostavili purkmistr Friedländer s městským radním Burešem, kommissař okresního hejtmanství, zástupce konference sv. Jindřicha, R. hrabě Chotek, zástupce chudinské kuchyně v Žižkově a četně členů konference vinohradské v čele s děkanem V. Hampejsem a předsedou c. k. pošt. revidentem Vil. Englem, s oběma místními kaplany a dvěma vinohradskými katechety. Všickni pozvaní hodnostáři byli „slavnostním“ obědem pohoštěni, k čemuž p. děkan daroval několik láhví vína. Vařeno bylo: polévka s krupkami, hovězí maso a knedlíky se zelím. Úprava jídel byla vzorná a spolek sv. Vincence se tímto prvním vystoupením velice dobře presentoval. Téhož dne všichni chudí zdarma byli poděleni. Nás zvláště to velice těší, že veškeré farní duchovenstvo na Král. Vinohradech obecní kuchyni tak velikou péči věnuje a že především p. děkan jakožto hlava vinohradské duchovní správy s takou láskou při tomto velevýznamném socialním díle spolupůsobí. Dejž Bůh, aby tato pátá Vincencianská kuchyně (Karlín, Žižkov, Smíchov, Libeň) prospívala a zkvétala.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výbor družstva Vlasť

konal schůzi ve čtvrtek, dne 6. listopadu t. r. v Žižkově, v místnostech spolkových. Přítomno bylo 6 členů. Předseda Dr. Rud. Horský zahájil ve dvě hodiny odpol. rokování a předložil žádosti o knihovny. Po 50 knihách obdrží *a*) z Čech: farní knihovny v Bystrém, Sedlčanech a ve Veltrusích, jakož i knihovna Katolického tovaryšského spolku v Hradci Králové; *b*) z Moravy: farní knihovna v Protivanově a ve Vitonicích. Ze Slezska a z Ameriky nikdo o knihovny nežádal. Knihy se rozešlou ku konci listopadu. Metr. kanovníkovi Dr. Klem. Borovému, jakožto řediteli sv. Janského Dědictví, zašle předseda za darované knihy poděkování. Zdarma se bude Vlasť zasýlati: Akad. spolku „Arnošta z Pardubic“ a Katolickému tovaryšskému spolku v Praze. Každé Brynychovy brožury koupí výbor po 125 exemplářích a rozdá je zakládajícím členům družstva. Celou záležitosť bude předseda vy-

řizovati. Čten byl řád kroužku historického a přidělen Dr. Horskému, P. Fil. Konečnému a P. Jos. Svobodovi, aby jej zrevidovali. Redaktor podával zprávu o stavu jmění na konci VI. správního roku a referoval o svém slyšení u Jeho Eminencí ndp. kardinála Schoenborna a sdělil, že se minulou neděli vydal místopředseda K. Ulrich do Říma, aby tam odevzdal kardinalu Rampollovi VI. ročník „Vlasti“ a sv. Otci děkovací dopis. Výbor navrhne valné hromadě: *a*) aby zvolila slov. Fr. Pravdu čestným členem; *b* aby darovala kroužku historickému pro VII. správní rok 300 zl., fondu knihovnímu a knihovní kommissi po 50 zl. a na studium socialní otázky 200 zl.; *c*) aby družstvo převzalo „Vychovatele“, zvolilo Fr. Pohunka jeho redaktorem a určilo mu roční plat. Valná hromada koná se 27. listopadu t. r., i byl k ní sdělán obsáhlý program. Předseda podával zprávu o došlých dopisech a důležité z nich četl. Jsou to krásné, přemilé dopisy, které výbor nad míru potěšily a k další práci nadchly. Také byly čteny dopisy, které jednají o zvelebení „Čecha“. Výbor zvolil Dr. R. Horského a Tom. Škrdle za své delegaty a zplnomocnil je, aby požádali kanovníka Brynycha a Fr. Pohunka za důvěrníky, a tito čtyři aby vyjednávali s maj. Čecha, V. Kotrbou, a jeho chefredaktorem Petrem Kopalem, kterak by se dalo Čechu pomoci. Delegati podají pak o svém ujednání zprávu valné hromadě. Pokladník družstva, Tom. Škrdle, žádal, aby bylo zvoleno místo dvou 6 revisorů účtů, a to dva pro účty družstva, dva pro fond katolických spisovatelů a dva pro fond knihovní a knihovní kommissi. Přijato a revisoři byli zvoleni. Výbor uzavřel, aby se konaly každého měsíce literarní schůze, a předseda požádá bisk. vikáře B. Hakla za přednášku. Moravský farář Ferd. Harna daroval družstvu katalog diecése Vratislavské, což bylo s díkem přijato. K návrhu P. Jos. Svobody Tov. Ježš. udělil výbor, a to s největší ochotou, družstvu Arnošta z Pardubic 10 zl. V celém jednání výboru zračilo se nadšení a celé rokování prozrazovalo, že tu pracují o katolických zájmech mužové, kteří jsou si vědomi svého velikého úkolu a kteří vynakládají vše, aby účelu tohoto dosáhli.

Knihovní kommisse ve družstu Vlasť

konala 16. října t. r. schůzi v Žižkově, v místnostech spolkových. Přítomni byli: předseda dr. Rud. Horský a členové: Ant. Podlaha, Fr. Kotalík v zastoupení jednatele Al. Mlčocha, Fr. Žák a Tomáš Škrdle. Jako host dostavil se pošt. úředník Fr. Toman. Písemně se omluvili farář Frant. Vaněček a katecheta Josef Šprongl. S radostí bylo vzato na vědomí, že bisk. vikář a děkan Boh. Hakl daroval kommissi 100 zl. Rovněž i ta zpráva s potěšením byla vyslechnuta, že dva přehorliví kaplani, Filip Šubrt a Vojt. Kameš zaslali hojný počet referátů o přečtených knihách. Kommisse žádá všech pp. censorův, aby své referáty zaslali (adresa: Al. Mlčoch, kapl. u Nejsv. Trojice ve Spálené ulici v Praze) do 15. prosince t. r., načež se tyto do konce prosince k tisku upraví a pak asi na konci ledna r. 1891. vyjde první část této publikace. Fr. Kotalík daroval kommissi 1 zl.

Ke třetí hodině scházeli se hosté k přednášce, kterou konal za přítomnosti zeměpanského komisaře p. Fialy P. Filip Konečný, Ord. Praed. Řečník jednal o dru. Masarykovi, jak píše o katolické vědě a katol. náboženství. Přednáška tato jest úryvkem delší práce o „Konkretní logice“ prof. Dra Masaryka. Celá práce bude ve „Vlasti“ uveřejněna, a proto zde obsah nepodáváme, jen tolik podotýkajíce, že družstvo „Vlasť“ získalo v P. Fil. Konečném důkladného spolupracovníka, který mu slouží k veliké ozdobě a který družstvu celým srdcem jest oddán. Předseda Dr. Horský, řečníku vroucně poděkoval. Při volných návrzích hlásil se k slovu redaktor Tom. Škrdle a žádal, aby se budoucně po každé přednášce zavedly literární rozhovory. Můžeme rozprávěti o naší katolické literární organisaci, o literárním našem rozvoji; také naší členové z venku nechť nám sdělí své návrhy, o nichž pak při literárních schůzích porokujeme. Tyto úvahy v „Čechu“ a ve „Vlasti“ uveřejníme, a duchovní mohou o nich jednati při domácím stole neb při společných schůzích a mohou pak buď nám neb v některém časopise o tom své úsudky pronésti. Tím způsobem se mínění vytříbí, obrousí, vyhladí, načež se předloží výboru družstva, aby je provedl. Druhým předmětem literárních rozhovorů by mohla býti naše obrana. Tu bychom si mohli všímati činnosti „Svatoboru“, „Akademie věd“, „Umělecké besedy“ a jiných podobných spolků; dále nového básnictví a prosy, literatury krásné i vědecké, a velice pilně i časopisectva, hlavně socialistického. Je nás mnoho; jeden nalezne to, druhý zas ono, i sdělme to spolu, rozhovořme se o tom a výsledky porad sdělme opět časopisectvem veřejnosti. Budeme-li si takto

počínati, oživne mezi námi čilý ruch literární. Na to poukázal navrhovatel, jak surově píší listy socialistické o naší víře a našem stavu a že tedy hlavně zde by bylo nutné sebeobrany co nejvíce potřebí. Na doklad surovosti předložil 18. číslo „Nového Věku svobody“, kde kdosi daruje 10 kr. k účelům socialistickým za to, „že se jezovita utopil“ (t. j. že spadla socha sv. Ignáce z Loyoly s kamenného mostu do Vltavy) Návrhy Tom. Škrdle byly přijaty, a předseda vyzval přítomné, aby si již pro budoucí literární schůzi (bude asi okolo 20. listopadu) material připravovali Doufáme, že i venkovské duchovenstvo bude bráti pilný podíl na těchto rozhovorech, ano, že mnohý osobně do schůze se dostaví (naše schůze bývají vždy ve čtvrtek odpoledne) a že zde ústně přednese své návrhy. V listopadu bude nám vykládati dělnický spisovatel Tom Jiroušek „Zásady a účinky nevěry šířené v dělnický lid výstřední socialní literaturou“, i mohli bychom po přednášce pojednati o naší organisaci proti tomu tisku socialnímu, který naši víru tupí a náš stav zlehčuje.

Vyhlášky.

Družstvo Vlast prodá několik exem. „Sborníku Velehradského“, a to ročníky I—V. Roč. V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.); duchovní mohou je za 10 intencí obdržeti. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje redakce Vlasti v Žižkově u Prahy č. 505.

Podepsaní ustanovují ohledně „Vychovatele“ toto provisorium:

Literární práce a dotazy redakce listu se týkající buďtež zasílány podepsanému Fr. Pohunkovi, kaplanu u sv. Štěpána v Praze. Nedoplatky na „Vychovatele“ přijímá tiskárna Cyrillo-Methodějská v Praze, předplatné na nový ročník (1891), jakož i přihlášky nových abonentů přijímá Tom. Škrdle, církevní kněz v Žižkově u Prahy č. 505. Formát, papír i tisk „Vychovatele“ zůstane i v r. 1891. nezměněný a cenu ustanovujeme, jak dosud byla, na 2 zl. r. č. ročně. Knihkupcům slevíme 25 proc. a alumnům i klerikům sleví se zatím 10 proc. a sběratel obdrží mimo to na každých 10 jedenáctý zdarma. Honorář (1 zl. 50 kr. za stránku) vyplatí se ihned, jakmile bude celá práce ve „Vychovateli“ uveřejněna. — Do nového roku jest dosti času, i doufáme, že nám bude do té doby zasláno pro „Vychovatele“ hojnost důkladných prací a zpráv, jakož i že se do té doby přihlásí hojný počet odběratelů z Čech, Moravy i ze Slezska. (Kdo nemá pohotově peněz a „Vychovatele“ by chtěl odebírati, nechť se korresp. lístkem za odběratele přihlásí, abychom mohli aspoň přibližně určiti náklad 1. čísla)

Nuže, ve jménu Božím a s heslem: „Duchovenstvo sobě“ pouštíme se do práce!*)

V Praze, dne 9. října 1890.

Dr. Rudolf Horský. **Frant. Pohunek.** **Tom. Škrdle.**

---

*) Tato vyhláška, v 8 časopisech uveřejněná, vzbudila v kruzích duchovenských neobyčejný rozruch. Členové družstva zaslali nám přes 200 souhlasů a vedle toho již celá řada kněží hlásí se za abonenty, a četní z nich — z Čech, Moravy, D. Rakous a z Ameriky — zaslali předplatné, které jsme na úroky uložili. Abychom poznali mínění většiny členů, žádáme členy družstva o další souhlasy.

VLASŤ.

Audience místopředsedy družstva Vlasť,

p. pošt. oficiala Karla Ulricha, u sv. Otce a u Jeho Eminencí ndp. kardinála Rampolly, státního sekretáře Jeho Svatosti papeže Lva XIII.

Výbor družstva Vlasť se usnesl, že zašle Jeho Eminencí ndp. M. kardinálu Rampollovi VI. ročník »Vlasti«, v němž jest obsažen dopis sv. Otce družstvu »Vlasť« zaslaný, a že k tomu připojí zvláštní děkovací dopis. Místopředseda družstva, pan oficial Ulrich, bývá na letní dobu vysýlán jako výpomocný úředník do Marianských Lázní a v prázdninách, které po odbyté saisoně mívá, zajíždí si ke hrobu svého patrona, sv. Karla Boromejského, do Milána. I nabídl se družstvu, že by na své cestě do Italie v Římě osobně odevzdal dopis i ročník »Vlasti« nahoře udaný. Když to Jeho Eminencí ndp. kardinál kníže-arcibiskup František de Paula hrabě Schönborn zvěděl, svěřil p. oficialovi zvláštní poselství k Jeho Eminencí ndp. kardinálu San Felicovi do Neapole a ve své přízni k »Vlasti« dodal, že v záležitosti družstva odevzdá p. oficialovi zvláštní přípis na Jeho Eminencí ndp. kardinála státního sekretáře. I slyšme, co p. oficial píše o své audienci v Římě:

»V pondělí dopoledne, 11. listopadu, uvedl mne vicerektor české koleje, dp. Zapletal, k Jeho Eminencí kardinálu Rampollovi, který nás velice vlídně uvítal a přečetl si list od Jeho Eminencí ndp. kardinála Schönborna, který mu byl dříve, než jsme přijati byli, odevzdán. Na to podal jsem Jeho Eminencí »Vlasť« i s listem družstva, což přijal s velikým potěšením. Dp. Zapletal přednesl Jeho Eminencí, že jsem vyslán od družstva »Vlasť«, abych mu na důkaz vděčnosti a nejvyšších díků odevzdal časopis »Vlasť« a zvláštní dopis, v němž jest naznačen vznik, účel a úspěch družstva. To vše se děje z té příčiny, že Jeho Eminencí ráčil tomuto spolku zprostředkovati krásný list a požehnání sv. Otce. Já k tomu dodal, že od té doby, co bylo družstvo obdařeno požehnáním Jeho Svatosti,

počet členstva nápadně se zvětšil, a že se jeví očividně účinky papežského požehnání i v jiných oborech jeho činnosti. Jeho Eminencí po té podrobně vyptával se na vznik, založení »Vlasti« a účel družstva a při podrobném vyptávání zvláštní interess věnoval výborné organisaci, která se jeví v rozdělení práce na jednotlivé odbory. Na to mne Jeho Eminencí žádal, abych sdělil jeho dík celému družstvu za dar tak vzácný, jakož abych byl tlumočníkem nejvroucnějších jeho citů za pozornosť přejasně tím osvědčenou, že k němu zvláštní posel byl vyslán.

S těmito city radosti a zároveň díků spojuje Jeho Eminencí vroucí přání, aby Pán Bůh žehnal podniku tak blahodárnému, osvítil pracovníky »Vlasti« a vzbudil družstvu nových a hojných přátel a příznivců. Opakoval několikráte, že jest tomu velmi povděčen, že mu dalo družstvo »Vlasť« na jevo tak velikou vděčnosť.

O Jeho Eminencí ndp. kardinálu Schönbornovi pravil, že jej velice miluje, jej velice ctí, a že jest ndp. kardinál Schönborn po po celém Římě vážen. Dodal, že byl jeho spolužákem a od studijních let již přítelem a vyslovil přání, aby jej Pán Bůh Čechům a české vlasti dlouho zachoval. Mne žádal, abych mu vyslovil největší úctu.

Jeho Emin. vyptával se také na spolek sv. Vincence z Paula v království Českém dokládaje, že má spolek v předsedovi, p. hraběti K. E. Nosticovi, výborného a horlivého vůdce a přál také spolku sv. Vincence hojného zdaru. Na to srdečně mne objav velice laskavě mne propustil se slovy, že musím tváří v tvář spatřiti sv. Otce. A skutečně ve dvou dnech byla mi doručena listina, ve které mi bylo sděleno, že budu přijat od sv. Otce ve čtvrtek o půl jedné hodině s poledne. Byl to pro mne velebný okamžik. Svatý Otec byl oděn v bílý šat, a přes ten mu splýval dvojatý, červený, široký plášť. Podivil jsem se Jeho zdravému vzezření, jasnému, silnému hlasu a rychlé chůzi. Po laskavém oslovení Jeho Svatostí vyprosil jsem si požehnání pro družstvo »Vlasť«, spolek sv. Vincence a konferenci u sv. Salvatora v Praze (kdež jest p. oficial předsedou).

Dne 19. listopadu obdrželo družstvo od p. oficiala druhý dopis, v němž takto pokračuje: 16. listopadu obdržel jsem od sv. Otce velikou, stříbrnou medallii; na jedné straně je sv. Petr, sedící na trůně, na druhé podobizna sv. Otce. Medallie má datum letošního roku a jest vložena ve krásné pouzdro, ozdobené zlatým papežským znakem. Vdp. rektor české koleje Lorencelli byl povolán k Jeho Eminencí ndp. státnímu sekretáři, který mu toto vyznamenání pro mne odevzdal, mně k němu gratuloval a při tom se opět vyslovil, jak velice jej adressa družstva »Vlasť«, již si opět pročetl, potěšila, a že ji sobě uschová, že o ní se sv. Otcem mluvil a Týž že sám určil pro mne zmíněnou medallii. Listinu k ní obdržím asi ve dvou

dnech. Jeho Eminencí pravil ještě p. rektorovi, že bude o tomto vyznamenání psáti Jeho Eminencí ndp. kardinálu Schönbornovi.

Ku konci ještě musím sděliti, píše dále p. oficial, že jsem byl v české koleji od vdp. rektora a dp. vicerektora velice přátelsky přijat, pohostěn, a že mně byla po celý čas mého pobytu v koleji věnována veliká péče a pozornosť, začež jim vzdávám veřejné a srdečné díky.

Ještě téhož dne, co byl p. oficial od ndp. státního sekretáře v audienci přijat, odeslal jeho Emin. ndp. M. kardinál Rampolla přímo do Žižkova předsedovi družstva, dru. Rud. Horskému, zvláštní dopis.

Stůjtež zde latinsky a česky tři dopisy do Říma a z Říma zaslané:

Eminentissime et Reverendissime Domine!

Summo gaudio exultavit societas nostra, quando a Sanctissimo Domino nostro Leone Papa XIII. laetissimas acceperit litteras, quibus Ipse studia nostra intimo paternae charitatis affectu amplecti, atque piis propositis nostris, coelestis gratiae auxilium adpraecando, Benedictionem Suam Apostolicam societati nostrae universae peramanter impertire dignatus est.

In arbore Slaviae gentium sumus nos Bohemi palmes minima et si, dum volvebatur orbis, non arrueramus, si vigemus, uti historia nationis nostrae demonstrat, solummodo per Ecclesiam et fidem catholicam vigemus. Quam palmitem, centum ante annos siccitate jamjam arrescentem, sano humore ei reddito, presbyteri catholici in vitam revocaverunt. Tunc temporis omnis literatura nostra, vel maxima ex parte ab ipsis sacerdotibus, vel sub eorum auspiciis culta, vere »virginalis« et nominabatur et erat. Ast aevo ingravescente invaluit etiam liberalismi morbus, qui literaturam nostram et pulchram et scientificam afficiens, simul Ecclesiae et patriae molitur perniciem.

Quam literaturam in spiritu catholico regenerare intendens, sex ante annos presbyter saecularis dioeceseos Pragensis, Thomas Škrdle, societatem nostram minime faustis sub auspiciis fundavit. Ast Deo propitio, societas de die in diem crescebat, ita, ut hoc anno ineunte 300 ex membris fundat., quorum unumquodque 50 florenos Austriacos libenter societatis in usum dono obtulit, consistebat.

Jam ab ortu suo societas nostra, cui nomen »Vlasť« est impositum, semel in mense apparentes, nunc temporis latissime divulgatas ephemerides ejusdem nominis edit, in quibus literaturam

et scientificam et optimam sanctae fidei catholicae apprime conformem colens, veritatem contra liberalismi errores viriliter tuetur.

Ita hoc anno ineunte res se habebat.

Quum autem Benedictio Apostolica, vera divini favoris auspex, a Sua Sanctitate societati nostrae esset impertita, uti miraculo societas nostra in excelsa et alta evecta est. Tunc etiam patefactum est, quantum valet vox beati Petri Successoris in regionibus nostris.

Audientes nimirum vocem Benedictionis Apostolicae a Sanctissimo Domino nostro Papa Leone super nos prolatam, properaverunt et clerus, inter quem omnes fere alumni omnium Bohemiae seminariorum, et laici multi, ut membra fierent societatis nostrae, quae Apostolica Benedictione Beatissimi Patris confortata atque impetu sacro impulsa, in acie plus quam 800 membrorum, bene ordinata, proposita sua citius ad finem perducere festinat.

Quamobrem fundum condidimus, ex quo scriptores catholici in studiis suis, dein in rebus adversis ingravescentibus et in senectute subleventur et opera eorum in lucem edantur.

Hunc in finem assequendum in societate nostra sectio historiae cultorum exorta est, qui duce historiographo P. Josepho Svoboda Soc. Jesu omni apparatu critico instructi, perscrutarent et veritatis luce illustrarent historiam nationis nostrae, praesertim tempora Hussii et pseudoreformationis.

Similiter jam paedagogica sectio constituitur, quae omni, quo poterit, imprimis autem per ephemerides paedagogicas, procurabit modo, ut ea, quae Reverendissimi Austriae Episcopi novissimis in litteris Suis pastoralibus de instruenda atque educanda juventute declaraverunt, nostris in terris facta fierent.

Sectio philosophica contra pseudophilosophiae errores pugnabit, sectio optimarum artium poëtas et narratores catholicos in unum congregabit.

Etiam condidimus fundum pro divulgandis libris catholicis. Diversis in Bohemiae, Moraviae, Silesiae locis, etiam inter fratres nostros Bohemos in America bibliothecas, solummodo libros a Reverendissimis Antistitibus nostris approbatos, continentes, fundamus, ad opprimendos libros, fidem catholicam, morumque probitatem subvertentes.

Haec sunt, Eminentissime Domine, studia et proposita societatis nostrae, quae latius Eminentiae Vestrae explanare ausi sumus, ut Eminentia Vestra persuasum habuerit, non indignis impositas fuisse Manus Apostolicas, nostram societatem benedicentes.

Dignetur Eminentia Vestra intimo ex corde prodeuntes suscipere gratias, pro benevolentissima Sua ad Sacram Sedem nostra in re interventione atque per manus vicepraesidis nostri gratiossime acceptare hoc anno editas ephemerides nostras.

Ad osculum Sacrae Purpurae emorior,
Eminentiae Vestrae

humillimus servus
Ss. Theol. Dr. Rudolphus Horský,
societatis Vlasť praeses.

Žižkov ad Pragam Bohemorum,
die 29. Septembris 1890.

No. 88827.

Illme Domine!

Officiosam epistolam a Te datam prope exitum mensis Septembris libenter legi et gratissimum habui adiectum donum ephemeridum hoc anno editarum ab illustri societate, cui praesides. Dum autem debitas pro eo munere Tibi gratias habeo, nuntiare Tibi gaudeo, periucunda auditu fuisse Summo Pontifici, quae tuis edoctus litteris Eidem retuli, de felicibus augmentis et progressibus praedictae societatis et de actuoso zelo, quo socii student veritatem tueri contra invalescentes errores, simulque scientiarum et litterarum decori et incrementis prospicere. Quapropter Deum adprecatur Sanctitas Sua, ut quae vobis concessit benefacta confirmet et solidet et alia in dies ampliora clementer adiiciat. Haec et ego pariter ominor ex animo et data utor opportunitate ut sensus Tibi profitear sincerae existimationis qua sum

Tibi Illme Domine

Addictissimus
M. Card. Rampolla.

Romae 11. Novembris.

Illmo Signore
Sig. Dr. **Rodolfo Horský,**
Presidente della societa Vlasť.
Praga-Žižkov
Imperio Austro-Hungarico.

No. 88886.

Illme Domine.

Etsi Summus Pontifex fideles omnes paterna benevolentia complectatur, eos tamen peculiari fovet caritatis affectu quorum impensius esse studium in Apostolicam Sedem intelligit. Quum igitur ex pluribus quae praebuisti filialis pietatis argumentis summam observantiam tuam, devotamque Sibi voluntatem perspexit, argenteum Tibi numisma mittit, augustam Ipsius effigiem exhibens, quod tamquam pignus paternae dilectionis Suae memoriae causae retineas, ac simul Tibi, tuisque impertit Apostolicam Benedictionem. Equidem non dubito quin hoc Pontificiae benegnitatis testimonium Tibi gratissimum sit, et animum adiiciat ad ea peragenda, quae ad religionis decus et incrementum pertinent. Interim sensus Tibi profiteri gaudeo sincerae existimationis qua sum ex animo

Tui, Illme Domine

Addictissimus
M. Card. Rampolla.

Romae die 16. Novembris 1890.

Dno. **Carolo Bar. Ulrich,**
Vice-praesidi Societatis
cui nomen Vlast
Pragam.

Vaše Eminencí!
Nejdůstojnější Pane!

Radostí nejvyšší zaplesalo družstvo naše, když od svatého Otce našeho, Papeže Lva XIII., obdrželo blahověstný list, v němž On sám s pocitem nejhlubší otcovské lásky účastenství se snahami našimi projeviti a želaje pomoc milosti nebeské našim zbožným záměrům, Apoštolské Požehnání Své celému družstvu našemu milerád udèliti ráčil.

My Čechové malinkou jsme ratolístkou na stromě národů Slovanských a že jsme v bouřích světových neuschli, že žijeme, jak dějiny národa našeho dokazují, žijeme jen skrze Církev a víru katolickou.

Když před sto lety ratolesť tato již již usýchala, byli to kněží katoličtí, kteří jí zdravou šťávu přivodíce, k životu vzkřísili. Tehdáž celá naše literatura buď většinou od kněží samých, aneb pod jejich vedením jsouc pěstována, právem »panenskou« se jmenovala i byla. Během času však rozmohl se mor liberalismu,

který jak krásnou tak i vědeckou literaturu naši nakaziv, Církvi jakož i vlasti záhubu chystá.

Chtěje literaturu naši v katolickém duchu obroditi, založil Tomáš Škrdle, církevní kněz diecése Pražské, před šesti lety naše družstvo za poměrů naprosto nepříznivých. S pomocí Boží však zmáhalo se družstvo den ode dne, tak že na počátku tohoto roku mělo 300 zakládajících členů, z nichž každý ochotně k účelům družstva 50 zl. r. č. daroval.

Družstvo naše, jemuž dáno bylo jméno »Vlasť«, vydává již od svého založení, nyní valně rozšířený měsíčník téhož jména, v němž se i vědecká i krásná literatura, v naprostém souhlasu se svatou věrou katolickou, pěstuje, a pravda proti bludům liberalismu statečně hájí.

Tak se měly věci počátkem tohoto roku. Když však od Jeho Svatosti bylo uděleno našemu družstvu Apoštolské požehnání, opravdová to záruka požehnání Božího, tu jako zázrakem spolek náš rozkvetl a zmohutněl. Tu se také ukázalo, jak mnoho váží hlas Nástupce sv. Petra v krajinách našich.

Uslyševše totiž slova Apoštolského požehnání, které Svatý Otec náš Lev nad námi pronesl, pospíšili i klerus, a mezi ním zvláště všichni téměř alumnové všech seminářů českých, i laikové přemnozí, aby stali se členy družstva našeho, které Apoštolským požehnáním Svatého Otce posíleno, v dobře spořádaném šiku více než 800 údů se svatým zápalem se snaží, aby záměrů svých co nejdříve dosáhlo.

Za tou příčinou založili jsme fond, z něhož by katoličtí spisovatelé ve svých studiích jakož i v neštěstí a stáří byli podporováni, a práce jejich tiskem byly vydávány.

K tomu cíli povstala ve družstvu našem sekce dějepisců, kteří pod vedením dějepisce P. Josefa Svobody S. J. kriticky hodlají probádati a světlem pravdy osvítiti dějiny národa našeho, zvláště dobu Husovu a pseudoreformace.

Rovněž se již tvoří sekce paedagogická, která všemožným způsobem, zvláště pak skrze časopis paedagogický snažiti se bude, aby to, co nejdůstojnější Biskupové Rakouští v posledním Svém listu pastýřském o vyučování a vychovávání mládeže pronesli, v zemích našich skutkem se stalo.

Sekce filosofická bojovati bude proti bludům nepravé filosofie, sekce belletristická básníky a povídkáře katolické v jednotu spojí.

Také jsme založili knihovní fond pro rozšíření katolických kněh. Na rozličných místech Čech, Moravy a Slezska, ano i mezi bratry Čechy v Americe zakládáme knihovny, z kněh od nej-

důstojnějších Biskupů schválených, abychom takto potlačovali knihy, které i víru katolickou i čistotu mravů podvracejí.

Toť jsou snahy a záměry družstva našeho, jež jsme si dovolili Vaší Eminencí šířeji vyložiti, aby Vaše Eminence se přesvědčil, že Apoštolské ruce, družstvu našemu žehnající, nebyly vloženy na nehodné.

Račiž Vaše Eminencí přijati díky z upřímného srdce vycházející za blahovolné prostřednictví Své u Svatého Stolce v záležitosti naší a z rukou místopředsedy našeho milostivě přijati časopis náš, tohoto roku vydaný.

Posvátný Purpur líbá

Vaší Eminencí
nejponíženější sluha
SS. Theol. Dr. Rudolf Horský,
předseda družstva „Vlasť".

V Žižkově u Prahy v Čechách,
dne 29. září 1890.

No. 88827.

Slovútný Pane!

S potěšením četl jsem milený list Tvůj daný koncem měsíce září a s největším díkem jsem přijal v dar časopis, letošního roku vydaný od družstva, v jehož čele stojíš. Za tento dar povinné díky Tobě vzdávaje, s plesáním oznamuju Tobě, že svatý Otec s velikou radostí poslouchal, co jsem Mu dle listu Tvého vypravoval o šťastném šíření se a o pokrocích řečeného družstva, jakož i o účinné horlivosti, s kterou členové snaží se hájiti pravdu proti zmahajícím se bludům a zároveň starati se o lesk a rozkvět vědy a vzdělanosti.

I protož Jeho Svatosť prosí Boha, aby to dobré, jehož Vám popřál, upevnil a utvrdil a den co den i jiné, ještě hojnější, milostivě přidal.

Totéž také já z duše přeju a užívaje dané mi příležitosti, projevuji Tobě pocit nelíčené úcty, s kterou jsem

Tobě, slovútný Pane,
nejoddanější
M. Card. Rampolla.

V Římě 11. listopadu.

Slovútnému pánu,
p. Dr. **Rudolfu Horskému**,
předsedovi družstva „Vlasť".
Praha-Žižkov.
Říše Rakousko-Uherské.

88886.

Slovútný Panel

Ačkoliv Svatý Otec všechny věřící s otcovskou něžností obejímá, přece zvláštním pocitem lásky k těm se nese, o nichž ví, že s větší přítulností se vinou k Apoštolskému Stolci. A poněvadž z mnohých důkazů dětinné lásky, které jsi podal, seznal převelikou úctu a věrnou oddanosť Tvou k Sobě: posílá Tobě stříbrnou medallii, vznešený obraz Jeho nesoucí, abys ji měl na památku Jeho a za závdavek otcovské Jeho lásky a zároveň uděluje Tobě a Tvým Apoštolské požehnání.

Nepochybuji ani dost málo, že tento důkaz přízně Nejvyššího Biskupa bude Ti předrahým a že pobádati bude mysl Tvou, abys činil to, co jest k ozdobě a rozšíření svaté víry. Zároveň těší mne, že mohu projeviti Tobě pocit nelíčené úcty, s kterou jsem z duše

Tobě, slovútný Pane,

nejoddanější

M. Card. Rampolla.

V Římě 16. listopadu 1890.

Panu **Karlu Bor. Ulrichovi,**
místopředsedovi družstva „Vlasť".
Do Prahy.

Uveřejňujíce tyto zprávy doufáme, že jimi budou členové a přátelé družstva velice potěšeni, a že tím bude celý spolek vysoce povznesen a velice posilněn k velikému dílu, jež má ve svém programu.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na studie theologické

ve Vídni a v Praze r. 1838—1842.

(Pokračování.)

I.

Ve Vídni již r. 1838., když jsem tam byl přijat do theologie, bylo málo studujících domácích, kteříž kněžskému stavu věnovati se chtěli, proto rádi brali cizí, ano, musili je bráti, aby předešli nedostatku kněží. Němec jim nebyl milejší nežli Čech, že tento měl stejné vychování s Němcem, jen německy studoval a obyčejně národnosť svou zapíral. Proto Češi jako Němci hlásili se do Vídně, hlásili se také jinam v Rakousích do theologie, byli všickni „Böhmen", a měl-li se Němec od Čecha rozeznati, řeklo se mu „Deutsch-Böhme".

Přesvědčil jsem se, že proti studentům z Čech vůbec studenti z Rakous, totiž rakouští Němci, měli jakousi nechuť, nedůvěru, nevážnost, cítili ji Němci jako Češi, ale Němci přece snadněji ji přemohli, že z většího dílu odvrátili se od krajanů svých Čechů a spolu rozličná příkoří jim činili. Čech tíže se podal, přizpůsobil, tíže zdomácněl, ačkoliv také mnohý Čech rakouským Němcem se stal, vlasti se odřekl, pro národ svůj byl ztracen a do smrti žil pro národ jiný.

Zvláště studenti z Prahy ve Vídni byli ve všelijakém podezření. Měli je za nespolehlivé, nejisté, mudráky, sofisty. Ve filosofii sesvětačili, jsou ve víře slabi, schází jim povolání. Brali je, bych to tak nazval, jen jako na zkoušku a nepouštěli jich hned — do semináře.

Ve Vídni byl tenkráte c. k. městský konvikt studentský, a v tom byly fundace pro studenty z gymnasia, z filosofie, z práv a také z theologie. Pro theology byly tam fundace ze všech diecésí rakouských mimo české a uherské, že české biskupské diecése měly své fundace v arcibiskupském semináři v Praze — po desíti — a že uherské diecése měly své fundace ve zvláštním semináři ve Vídni „Pázmáneum“ nazvaném. Universita ve Vídni a universita v Praze si byly rovny, a vždy na nich studoval jistý počet theologů z jiných diecésí, aby dosáhl vyššího vzdělání.

Nejvyššího vzdělání theologického dosahovalo se — tak jako posud — ve Vídeňském „Frintaneu“, kde kněží již vysvěcení i z Čech připravují se na „rigorosa“, totiž zkoušky, po nichž povýšeni bývají za doktory.

Vídeňská arcidiecése měla v tom c. k. konviktě dvanáct fundací pro své theology, byli tu jen první rok tak jako ve filiálce od semináře, a byli obyčejně cizí, odjinud přijatí, a mezi ně dávali se také, kdož v Praze filosofii studovali, aby měli čas dozráti pro seminář, zdokonaliti, osvědčiti se a nějaké to „placetum“ čili schválení si zasloužiti.

I já byl určen pro konvikt. Oznámili mi v přijímacím listě, abych hned do konviktu se odebral, až do Vídně přibudu, ustanovili den k tomu po prázdninách na počátku října, a já ovšem se dle toho zachoval.

Nevěděl jsem, jaký je to konvikt. Nikdy jsem o konviktu neslyšel. Snad tak říkají semináři, který ostatně slul také alumnát? Byl jsem žádostiv, kam to asi přijdu.

Do Vídně jsem arciť nešel pěšky, jako jsem někdy šel pěšky do Prahy a z Prahy, nýbrž jel jsem po dostavníku. Tenkráte studenti jinak nejezdili, pošta byla drahá, a železnice ještě nebylo.

Do Prahy jel jsem jednou také se židy z Nového Etinku na voze pod plachtou. Jeli tam se zbožím a pro zboží, měli truhly a bedny, a já měl svůj kufřík. U brány v Praze ptali se nás, nevezeme-li, z čehož se platí clo, a naše věci nám prohlíželi. Židé pořád ukazovali na můj kufr, pozornosť strážníků od svých truhel odvrátili, až jeden strážník jim řekl: „Studenty propouštíme, ale židy ne.“ Musili otevříti všechny své truhly, a já svůj kufr nikoliv.

Z Nového Etinku do Prahy jezdili s vozy také soukenníci, dodávajíce tam sukna do vojenských kommissí, a i ti všelijaké služby mi prokazovali, zprostředkujíce mezi mnou a rodiči. Nejvíc se o mne staral, mi dovážel a vyřizoval vozka Jani, který jezdil do Prahy trafikantovi z Hradce pro tabák z c. k. abaldy, jak jsem již jinde pověděl.

S Vídní jsme neměli žádného takového spojení, byl jsem tam zcela odloučen od domova, po poště se mi nic neposýlalo, leda někdy za dlouhý čas nějaké to psaníčko, a já rodičům arciť psal častěji, že mi to víc bylo na snadě než jim.

Na cestě do Vídně měl jsem v dostavníku za společníky několik studentů, z nichž jsem neznal žádného, přisedli jinde než v Hradci a také až z Moravy se k nám přidávali. Konečně naplnily se druhého dne tři dostavníky, kteréž se byly sjely, seznamovali jsme se, kdo jsme byli studenti, a sdělovali si, co ve Vídni budeme studovati. Jeden byl medik, již z posledního ročníku, druhý byl jeho bratr, půjde do prvního ročníku práv, ještě tu byl ten a onen, ale žádný theolog než já.

Řekl jsem, že budu studovati theologii, a tu ten nastávající právník vyptával se mne, kam jsem přijat, jestli do semináře nebo do konviktu nebo do nějakého řádu, a kde jsem studoval filosofii.

Pověděl jsem mu, že ve Vídni jsem přijat do konviktu a filosofii že jsem studoval v Praze.

Zarazil se, hledal příležitosť promluviti se mnou soukromě a když ji našel, svěřil se mi, že on ve Vídni také bude studovati theologii, a to jako já v konviktě a že proto se vydal za právníka, aby se ještě nemusil chovati jako theolog. On i filosofii jako já studoval v Praze, ale neznali jsme se, já se na něj nic nepamatoval, a myslím, že studoval přede mnou, vynechal nějaký rok a jinému studiu, třebas právnickému, se oddával.

Byl to Moric Löbl, vystudoval ve Vídni celou theologii, ale nebyl tam vysvěcen, vstoupil do řádu benediktinského v Emausích v Praze, stal se profesorem na gymnasiu v Klatovech a po letech odešel přes hranice, slyšel jsem, že do Hamburku — anebo někam jinam —, kde prý byl domácím učitelem.

S Moricem Löblem tedy, budoucím kollegou svým, přijel jsem do Vídně, a ještě před Vídní přisedl k nám do dostavníku nějaký starší kněz, jenom prostě oblečený, o němž jsme se domnívali, že je asi farář ze vsi. Kouřili jsme, hodně si odfukujíce, abychom toho ještě užili. Kouřiti ve Vídni nebude nám dovoleno, proto s kouřením jsme se jako loučili a na přítomného velebného pána jsme nedbali. Vždyť nás neznal, neví, že jsme nastávající theologové, nebude nás pro to bafání stíhati! Věru si nás nevšímal, s námi nemluvil, nás měl vůbec za studenty, kteříž ani kněze se neoslýchají.

Přijeli jsme k tak nazvané „linii“, kde cestující se musili vykázati, kdo jsou, proč do Vídně jedou, a kde se prohlížely jejich věci. Náš domnělý farář se jen jmenoval, jezdil tudy asi často, znali ho, klonili se mu a žádného výkazu na něm nežádali. Nám arciť nic neodpustili, udali jsme svá jména, řekli, že přijati jsme do konviktu a budeme ve Vídni studovati theologii, a předložili jsme listiny, jež to dokázaly. Však již jsme byli krotcí jako beránci, nesmělí, bázliví, a dýmky pojednou v našich kapsách zmizely. Důstojný kněz, jenž s námi jel, nebyl farář, nýbrž vyšší hodnostář, doktor theologie, dvorní kaplan a ještě nějaký vzácný titul a úřad měl.

Jeli jsme od „linie“ do města. My ubozí theologové sotva dýchali, se jen po očku na pana doktora a dvorního kaplana dívali, on se usmíval, z naší nesnáze se snad radoval, a po chvílce pravil vlídně: „Byl jsem také jednou student, rozumím tomu vašemu těžkému odříkání

se světa — narážel asi na to naše kouření — buďte dobré naděje, půjde to, a já v konviktě vás navštívím, abych se přesvědčil.“

Nestalo se, nenavštívil nás, snad to řekl jen v žertu, ale viděli jsme ho jednou u sv. Štěpána při velké slavnosti, jíž také císař Ferdinand byl přítomen, nésti mu knihu mešní k líbání, z níž se bylo přečetlo svaté evangelium.

Ve Vídni z hostince, kde nás dostavník složil, dali jsme si hned své kufry dovézti do konviktu na Universitním náměstí a sami jsme je tam pěšky doprovodili. Již pro nás bylo vše připraveno. Bylo nás 12 theologů pro Vídeňskou diecési určených, bydleli jsme zvlášť, měli jsme jeden velký pokoj, kde jsme se učili, jeden, kde jsme spali, a se všemi ostatními theology v jednom velkém sále jsme jedli.

Konvikt stál pod správou velebných pánů Piaristů, kteří tu měli celé gymnasium a byli na něm professory, a jeden ten professor, jménem Frank, byl náš, bych tak řekl, spiritual, bydlel vedle nás, dohlížel na nás, ale nic nám nepřednášel a žádných cvičení s námi nekonal. Vrchní dozor na celý ústav měl praefekt čili ředitel gymnasia, Piarista Podlaha, Moravan, který prý byl učený pán, německé školské knihy psal i pro mládež vydal německé povídky. Doufám, že uměl také česky, ale mně z toho nepošel žádný prospěch, že jsem to nevěděl, a že on se k tomu neznal.

Měli jsme dohromady jednoho sluhu, spal s námi v ložnici, byl také z Čech, ale Němec, jmenoval se Karel, přál nám, vše nám z města donesl, co jsme si přáli, a bylo-li to víno nebo pivo, rád se s námi o ně dělil. Měl vždy žízeň a připíjel si; i choval se vážně a odměřeně jako bývalý poddůstojník, i když byl napilý.

II.

Po padesáti letech nemohu se již upamatovati na jména všech dvanácti, kteří se mnou ve Vídenském konviktě první rok bohosloví si odbývali. Vím, že čtyři jsme byli z Čech, čtyři z Moravy, jeden z Uher, tři z Rakous, z nichž jeden byl Charvát odněkud na hranicích, a česky mluvili jsme: Löbl, Černík a já, a kdo mimo nás ještě česky uměli anebo jen rozuměli, jako Brosch a Klerikus z Moravy, českou řeč nenáviděli.

Brzy oblekli nás do stejného munduru. Pláště a klobouky tu byly, zajisté již hodně staré, každý si z nich vybral, co se mu na tělo a na hlavu hodilo, kleriku dostal novou, jakož i spodky až po kolena, střevíce, punčochy a prádlo.

Bylo toho dost, a i peníze jsme dostávali, každý měsíc pět zlatých a první a poslední deset, tak nazvaný „Rasirgeld“, to jest plat za holení.

Však podivně jsme v tom munduru vyhlíželi. Klobouk byl dvourohý, velký, těžký, měl císařského orla na jedné straně, plášť byl bez rukávů, měl modré výložky, mohli jsme se do něho zaobaliti anebo jej do zadu shrnouti, patřil s kloboukem k uniformě a nosil se v zimě v létě, třebas i ve velkém horku.

Takové uniformy měli i druzí bohoslovci v konviktě, mezi nimiž bylo nejvíc Polákův, kteříž tu studovali pro své domácí diecése, a bylo také mnoho Němců — i ze zemí, kteréž někdy k Rakousku patřily a od něho byly odtrženy, ale své fundace tu měly. Bylo nás

dohromady asi sedmdesát, nevím to jistě, a byli tu s námi i spojení řečtí katolíci, scházeli jsme se při jídle se všemi a v koleji s těmi, kteří s námi první rok theologie studovali.

Světští studenti v konviktě též na stejnokroj byli vázáni — velcí a malí, jejich dlouhorohé klobouky s orlem císařským byly ale jemnější, a mnozí sami takový lepší oblek si jednali, což činili i bohatší bohoslovci, jako jeden šlechtic z Polska, který všecko na sobě měl zvláštní, lépe a hezké.

Věru jsme vyhlíželi jako — špitálníci. I kleriky naše byly jiné než obyčejné, měly vzadu dva knoflíky jako kabáty se šosy, a když jsme v létě v prachu a parnu šli na procházku a černé soukenné pláště s modrým límcem u krku si stáhli a po straně přehodili přes ruku a těžké klobouky si strčili pod páždí, abychom ubohé spocené hlavě ulehčili, zajisté — politoval nás, kdo nás potkal.

V koleji na universitě, kde se nám konaly přednášky, a kam jsme měli nejblíže ze všech bohoslovců ve městě — jen přes malé náměstí —, scházeli jsme se s jinými, a tu teprv bylo viděti pestrost a zvláštnost v těch rozličných našich uniformách. Bohoslovci ze semináře měli klobouky třírohé, jako prý někdy nosili židé, bohoslovci z Pázmánea měli kleriky modré a bohoslovci z klášterů rozeznávali se od nás a od sebe oděvem v řádu obvyklém.

My jsme vlastně patřili k seminaristům čili alumnům, však nestáli mnoho o nás, a my jsme se jim mnoho nenabízeli a do semináře k nim málokdy jsme bývali povoláni. Činili jsme společnost pro sebe, jako oni, Uhři a jiní rozdílní kollegové, a jen náhodou jsme se spolu seznamovali.

V semináři v prvním roce také byli Češi i Němci z Čech, jako Hostaš a Anthofner z budějovické diecése, však rakouští Němci Čechům nepřáli a námi jako pohrdali. Z klášterníků nikdo se nám neprozradil, že je Čech, zajisté tu některý byl, a Uhři z Pázmánea vesměs byli Maďaři. To jest, oni za Maďary se pokládali, jen maďarsky mluvili, ale mnozí byli Slováci a mnozí pocházeli i ze sedmihradských, charvatských a slavonských diecésí. Chování jejich bylo nenucenější, svobodnější než naše, často si počínali bezohledně, až bujně, přelízali lavice, skákali přes ně a pořád teremtili. Německy uměli málo, ale latinsky lépe než my, že na gymnasiu a ve filosofii jen latinsky studovali. Když se s námi pustili do hovoru, hned latinou si pomáhali, a to latinou běžnou, tak nazvanou kuchyňskou, v níž hádati se s nimi my arciť tak obratně a a hbitě nedovedli jako oni. Oni o všem, o věcech domácích i školních, mluvili latinsky, kdežto my o věcech domácích latinsky nemluvili nikdy a o věcech školních mluvili více německy než latinsky, že jsme o nich německy se učili. Proto nás svým latinským švadroněním snadno překonali, ale vědomosti naše byly přece větší, a o tom jsme je často přesvědčili.

Nápadná byla neobyčejná štíhlosť pánů Maďarů, byli upjati, staženi pod svou modrou reverendou, která jim přiléhala těsně na tělo, tak jako marnivé ženské bývají, a povídalo se, že prý nosí — šněrovačky.

Pázmáneum bylo r. 1623. založeno kardinálem a arcibiskupem Ostřihomským Pázmányem pro bohoslovce z Uher, mělo mnohé výsady i podivné svobody, jako prý tu, že když chovanci do Prateru si vyšli na procházku, mohli tam — stříleti zajíce, což za našich časů již asi dávno bylo pominulo.

Více se nám ve Vídni zamlouvali Poláci, kteří s námi, ale od nás odděleni, žili v konviktě. Měli ze škol německé vzdělaní jako my, ale nepřestali býti Poláky, milovali svůj národ a svou vlast a po ukončení theologických studií ve Vídni vrátili se do svých polských diecésí. Seznámil jsem se s některými, zvlášť s těmi, kteří se mnou byli v prvním roce, a jednomu z nich upřímně jsem se naklonil. Jmenoval se Wengrzynowicz, byl tichý, mírný člověk, často jsme spolu chodili a rozmlouvali.

Wengrzynowicz a ostatní Poláci divili se nám Čechům, že opouštíme vlast a do Němec chodíme sloužit, kde si nás neváží, nám při každé příležitosti nepřízeň svou ukazují. Což se tak nestává v konviktě? Ještě hůř děje se Čechům v semináři, musejí zapírati, že jsou Češi, řeči své se odříkati; ať mluví česky nebo německy, vždy klidí posměch a hanbu. Což toho necítíme, což nás to neuráží, nám pobyt u nich nesnesitelným nečiní?

Chceme v Němcích zůstati, Poláci vrátí se do vlasti, žádný tu nezbude mezi námi, což nás neleká, nás neodstrašuje, žíti až do smrti v cizině? Vždyť země Česká by nám také chléb vezdejší poskytla, a ten doma lépe by nám chutnal než v Rakousích koláče, že bychom byli mezi svými, z lásky jejich se těšili, jim prospívali, národu se zachovali, vlasti své služby věnovali.

Takového obsahu byly řeči, jež se mnou vedl milý Wengrzynowicz, a jež druhové jeho doplňovali. Vymlouval jsem se, odporoval jsem, ale v duchu jsem musil přisvědčovati jim, uznávati pravdu a dále o ní přemýšleti. Hned když jsem se octnul ve Vídni, bylo mi teskno, dusno, nic mne k sobě nevábilo. Nyní stával jsem se zádumčivým, nespokojeným, a vše hluboce mne dojímalo. Kollegové Němci vždy měli něco proti nám, hned to, hned ono se jim na nás nelíbilo, a nejvíc nás stíhali v řeči. Zajisté jsme lépe německy uměli než někteří, zvlášť než dva z nich,[1]) již v Prešpurku studovali a ve své mateřštině se zanedbali, ale výřečnosť naše jim nebyla dosti německá, a jestli jsme se někdy podřekli, jako já jednou, místo „Tyrol“ řka „Tylor“, chytili se toho a potupnou švandu z toho měli. Jeden Moravan z Jihlavy[2]) pilně dával pozor na takové poklesky a žádný nám neprominul. Asi za dvě léta, když již jsem byl v Praze, navštívil jsem o prázdninách strýce v Jihlavě, vyhledal si také toho bývalého kollegu, a hle, rodiče jeho byli Češi, matka ani německy neuměla, mluvili jsme česky a srdečně se bavili, a syn se ostýchal a se mi vyhýbal.

Kollegové Češi Löbl a Černík si zpupnosť Němců nebrali tak k srdci jako já. Löbl byl vtipkář, ve všem nalezl něco směšného, ale smál se tomu sám — vždy potutelně, úskočně, ironicky, a s nimi se nehádal, jako by mu za to ani nestáli. Jak smýšlí, jak soudí, to nikdy nevyslovil, my neznali jeho zásady. Mnoho četl, nejvíc německé klassiky, znal výborně německou literaturu, a v tom zajisté žádný ten náš Němec se mu nevyrovnal. On to věděl a proto je měl za hlupáky. Učiti se jsme ho nevidívali, a přece vždy ve škole uměl. Měl znamenitou paměť, a když ho jednou Dr. Stark, professor církevního dějepisu, zkoušel, jmenoval mu papeže po papeži a ku každému přidal, kdy se stal papežem, kdy umřel a jak byl stár. Někomu býti přítelem,

[1]) Czenar a Denk.
[2]) Brosch, otec asi psal se ještě Brož.

dobré věci se ujímati, na národu a vlasti si zakládati, neleželo v jeho povaze. On každého měl jako v podezření, pochyboval o něm, nedůvěřoval mu, a třebas nic neřekl, přece tvář jeho to prozrazovala, a chování jeho to dokazovalo. Zůstal ve Vídni, absolvoval tam theologii, a proč ho nevysvětili, není mi povědomo.

Černík ve Vídni také zůstal a byl tam vysvěcen. Měl jsem rád Černíka, nejvíc jsem se ho přidržoval, z jeho společnosti se těšil, s ním na procházky chodil. Byl dobromyslný, upřímný, oddal se svému osudu, netoužil po změně, vytrval, podrobil se, byl dlouho kaplanem ve Vídni a doufám, že i v Rakousích byl šťastným knězem.

Mne to táhlo nazpátek do Čech. Vše mne hnětlo, pobuřovalo mezi Němci, ani to učení mne nevábilo, učil jsem se bez zájmu, bez zápalu, jen abych uměl, zkoušky udělal, a již pořád jsem se staral, abych mohl vrátiti se do Prahy a v semináři tam ve studiu theologie pokračovati.

Měli jsme ve Vídni v prvním roce dva professory, a oba byli Němci z Čech. Dr. Stark přednášel nám Církevní dějepis a Dr. Scheiner Biblické studium Starého zákona: Archäologii, Řeč hebrejskou, Introdukci a Exegesi. Byli k nám zajisté vlídní a spravedliví, šetřili a vyznamenávali nás, a Dr. Stark, jenž bydlel na Landstrasse, když jsme mu šli před přednáškou naproti a pěkně ho pozdravili, často si nás pak vyvolal, a my tedy naproti mu chodili, když jsme byli dobře připraveni.

Na Landstrasse bydlel také Dr. Kozelka, Čech a Křížovník z Prahy, i toho jsme potkávali, ale ten nebyl náš professor, přednášel v druhém roce, Černík se s ním znal, že byli krajané, a jednou jsem ho s ním navštívil.

Však nic mne k Vídni nepřipoutalo, prosadil a vydobyl jsem si návrat do Prahy.

III.

I jiným bohoslovcům z Čech, kteří již byli v semináři, ve Vídni se nelíbilo, ale tajili to jako já, aby jim to nebylo na škodu. Byl to Starý z třetího a Fiala a Němec Jandourek z druhého roku. Znal jsem je, však neměl jsem s nimi žádné úmluvy, dostati se pryč z Vídně. Každý jednal jak chtěl, a já obrátil se na doktora Padlesaka, professora náboženství na filosofické fakultě v Praze, který mne byl varoval, abych do Vídně nešel, mi předpovídal, že tam nebudu spokojen, mi sám sebe za příklad představoval. Psal jsem mu, že je skutečná pravda, co se mnou tak laskavě byl sdělil, a že bych rád šel do Prahy nazpátek, kdyby bylo možná. Chtěl mne tam udržeti, mi přijetí do semináře vymoci, a já nyní šťastným bych byl, kdyby se to stalo, a on mne z Vídně vysvobodil.

Aby mi nemusil sám psáti a neměl se mnou žádných obtíží a abych jistě obdržel jeho odpověď, poslal jsem list svůj příteli Hrdličkovi, který v Praze studoval práva, ten jej Padlesakovi odevzdal a hned také od něho ústní odpověď si vyžádal. Ta zněla: „Ať si Hlinka z Vídně vše vezme s sebou, co je jeho, až pojede na prázdniny po odbytých zkouškách, zašle mi žádost a přílohy k ní — ovšem také vysvědčení z Vídně — a já se postarám, že v druhém roce bude v Praze.“

Ovšem se mrzel, že jsem do Vídně šel. Měl nějakou zášť na Vídeň a tak jako na vzdory Vídni mně odtud pomáhal.

Nevýslovná byla moje radosť, když mne došlo toto utěšené poselství. Kochal jsem se v něm, byl jsem vesel, vše snadno jsem snesl, co se mi dříve protivilo, a již nic jsem si z toho nedělal. Němci pohrdali mnou, já pohrdl jimi a ubohých Čechů mezi nimi a ubohých Slováků mezi Maďary, kteří žádného národního vědomí neměli a neznali, upřímně jsem litoval.

Hleděl jsem Vídně ještě užiti, chodil jsem, kde jsem posud nebyl, abych Vídeň blíže poznal, a Černík nebo Löbl mne doprovázeli, že jsme vždy měli býti dva. Již se mi zdálo, že si všelicos smím dovoliti, čeho až posud dobrovolně jsem se vystříhal. I kouřili jsme zase, sluha Karel pouštěl nás do komory, kde byly staré, duté sochy, a v těch jsme sedávali. V Pratru jsme pili také pivo, že jsme doma dostávali jen víno, a když se nás sluha Karel ptal: „Páni, co pak jste venku dělali?“ odpověděl bodrý Černík: „Pili jsme si,“ na kterýžto krátký výrok jsem nezapomněl, ačkoliv s milým Černíkem jsem se již nikdy nesešel.

Byli jsme Vídeňští akademikové „in Album Studiosorum Academicorum“ a „in Album Universitatis rite relati“ [3]) dne 30. listopadu r. 1838. za rektora Jüstla [4]) a děkana theologické fakulty Riedera, a mně téže hodnosti dostalo se již také ve filosofii na universitě v Praze dne 7. ledna 1837. za syndika a notáře Dra. Ottenbergera.

Říkalo se tomu, „immatrikulace“ jako posud, a já myslím, že tenkráte nám studentům nedodalo to větší váhy než nyní.

Ve škole uvedl nás Čechy do nesnáze ještě krajan Löbl, a to u professora Dra. Scheinera. Scheiner psal něco na tabuli, uhodil do ní křídou, obrátil se, a tabule mu padla na záda. Stál tu před námi jako Atlas — překvapený, polekaný a ve zmatku se ptal: „Pánové, prosím vás, nic se mi nestalo?“ Löbl vypukl v smích. Scheiner se na něj podíval, se styděl, sám uznal, že ta otázka byla k smíchu. Zatím se mu pomohlo, my ho litovali zajisté jako Němci, ale přece jsme se báli, že snad na nás pro Löbla zanevře. Však nezanevřel ani na Löbla a šťastně jsme si i u něho zkoušky odbyli.

Oznámilo se nám, s jakým prospěchem jsme první rok absolvovali, ale vysvědčení jsme do rukou nedostali. To zůstalo u pana ředitele v semináři, kam do druhého roku z konviktu jsme měli přesídliti, jak s námi již bylo sděleno. Já bez vysvědčení nechtěl jeti z Vídně, že mi ho třeba bylo do Prahy, ale pan ředitel mi ho nedal, když jsem si k němu pro ně došel, řka, že ho nedává nikomu a že mi dá list průvodní, který prý mi na prázdniny úplně dostačí.

I vzal list tištěný, vyplnil jej, podepsal a mi doručil. Stálo na něm: „Lecturis salutem! Praesentibus hisce litteris testor: R. D. Chlinka Adalbertum Seminarii Archiepiscopalis Viennensis alumnum et S. S. Theologiae in annum II. auditorem, de scitu et indultu meo Negrassin in Bohemia proficisci, et die 27. mensis Septembris h. a. in Semina-

[3]) Do seznamu studujících akademiků a do seznamu university řádně zanešení.

[4]) Josef Alois Jüstel, Dr. theologie a filosofie, narodil se r. 1765. v Litoměřicích, byl r. 1823. a 1838. rektorem Vídeňské university, stal se později proboštem Vyšehradským, žil ve Vídni, umřel tam r. 1858., je na Vyšehradě pochován.

rium reversurum. Quapropter eum Omnium, ad quos venerit, gratiis et favoribus commendo. Vienna Austriae die 2. mensis Augusti 1839. Seminarii Direktor: Handschuh." [5])

Pan „Handschuh" tak se podepsal, že jméno jeho ještě nikdo nepřečetl, komu jsem svůj „pas" od něho ukázal. [6])

Nechtěl jsem říci, že se do Vídně již nevrátím. Vždyť jsem v Praze ještě nebyl přijat! I jel jsem na prázdniny bez vysvědčení.

Dříve ještě musili jsme se představiti panu arcibiskupovi. Byl jím Milde, [7]) velmi učený a vlídný pán. Promluvil k nám srdečně, ale o nás Češích snad také zcela nebyl přesvědčen, neboť se nás ptal, jestli prý nám nezašla chuť k theologii.

Byl jsem ve velké nesnázi, že nemám vysvědčení a nemohu je poslati do Prahy. Snad ve Vídni schválně vysvědčení nedávali, aby jim tam odtud bohoslovci neutíkali. Nevěděl jsem si rady, co mám dělati. Psal jsem professovi Dru. Padlesakovi, připojil žádost o přijetí do semináře Pražského, pověděl mu, s jakým prospěchem jsem ve Vídni první rok ukončil, zaručil se, že je to pravda, ačkoliv to nemohu potvrditi vysvědčením, poněvadž mi nebylo vydáno, a prosil ho, aby učinil, co v tomto případu je radno, a dokonal na mně dobrý skutek, který se mnou již byl započal.

Uplynul měsíc srpen, a z Prahy nic nepřicházelo. Já doma ani neřekl, že něco očekávám, boje se, že bych tím zbudil pochybnost a bázeň zbytečnou. Již i měsíc září byl v polovičce, a já pořád čekal jsem nadarmo, jsa již celý postrašený, zoufalý, že snad budu nucen vrátiti se do Vídně.

Tu mi bylo vyřízeno od studentů v Hradci, že mi probošt Juhn vzkazuje, abych prý ho bez odkladu navštívil. Učinil jsem to hned, a hle, on měl dopis od konsistoře v Budějovicích, že mne přijali do theologie v Praze. V Praze nevěděli, odkud jsem, snad jsem to neoznámil, obrátili se na konsistoř do Budějovic, tato obrátila se na vikariat do Hradce, tomuto bylo známo, že „Ein gewisser Theolog Adalbert Hlinka," [8]) jak psali, jsem já, pan probošt se radoval se mnou, že jsem vyvázl z Vídně, a přál mi štěstí k Praze.

V dopise stálo, že v Praze mám býti 1. října a mám si přinésti propuštění z Budějovické diecése. Však já již z Budějovické diecése byl propuštěn do Vídeňské a musil jsem nyní z Vídeňské propuštěn býti do Pražské.

Psal jsem tedy do Vídně, že jsem přijat do Prahy, že již do Vídně nepřijedu a že žádám o propuštění a o vysvědčení tam zadržené. Odpověď jsem obdržel, když jsem již v Praze byl a sice tuto: Jak

---

[5]) Pozdrav čtoucím! Přítomným tímto listem dosvědčuji: Ctihodný pan Vojtěch Chlinka — místo Hlinka —, alumnus arcibiskupského semináře Vídeňského a posluchač bohosloví do r. II., s vědomím a svolením mým ubírá se do Negrassina — místo Nekrasína — v Čechách a dne 27. září t. r. vrátí se do semináře. — Proto doporučuji ho lásce a přízni všech, k nimž zavítá. Z Vídně v Rakousku dne 2. srpna 1839. Ředitel semináře Handschuh.

[6]) Takového pasu snadno použiti se mohlo — k vybírání viatika na farách.

[7]) Vincenc Eduard Milde narodil se r. 1777. v Brně, studoval a byl vysvěcen ve Vídni, působil ve správě duchovní i ve školách, sepsal knihu „Lehrbuch der Erziehungskunde", stal se biskupem Litoměřickým, pak arcibiskupem Vídeňským, umřel r. 1853., jeho srdce pochováno v Litoměřicích.

[8]) Jistý bohoslovec Vojtěch Hlinka.

dlouho jsem já nechal čekati je, tak dlouho abych čekal také a zaplatil napřed taxu za propuštění 3 zl. stř.

Rád jsem taxu zaplatil, ale propuštění a vysvědčení nedošlo až před svátky Vánočními, a tu teprv jsem mohl považovati se za řádně přijatého alumna Pražského.

Rodiče byli tuze překvapeni, když znenadání místo do Vídně jsem jel do Prahy. Nemohli příčiny toho pochopiti a všelijak si to vykládali. Snad jsem sběhl se studií, snad ve Vídni sami mne již nechtěli. Kdo ví, co v Praze dělám! Snad studuji na něco jiného, než na kněze, zkazím, zavedu se, třebas nic ze mne nebude — jako z mnohých jiných studentů. Ovšem jsem hleděl je upokojiti, ale pochybnosť a strach a soužení vymluvili jim docela teprv soukenníci z Nového Etinku, kteří v Praze odváděli sukna, mne navštívili v semináři, a že tam jsem, dosvědčili a potvrdili.

V Praze se mnou se octli bohoslovci z Vídně: Jan Starý ve 4. roce, nyní farář u Nejsvětější Trojice v Praze a čestný kanovník Staroboleslavský, a Antonín Jandaurek ve 3. roce, † kanovník Praelatus Scholasticus u sv. Víta v Praze. V Králové Hradci ve 3. roce byl bohoslovec z Vídně: František Fiala, nyní v Hradci kanovník.

Ovšem podivné to bylo, že i Němec Jandaurek z Vídně odešel, kde s vyznamenáním studoval. Přece ho také nazpátek přitáhla vlasť česká a — vysokými hodnostmi ho obdařila.

Jandaurkovi s Vídní a Prahou se vedlo jako Dru. Padlesakovi, který byl také Němec, přednosť dal Praze, i mne před Vídní varoval a mi do Prahy nazpátek pomáhal. Arciť jsem si v Praze hned k němu došel, se mu poděkoval, a on pak mi zůstal vždy nakloněn. Když některý student Čech nebo Němec chtěl z filosofie, kde on byl professorem, do theologie ve Vídni a ptal se ho o radu, posýlal ho ke mně, abych mu to vymluvil. Uvádím za příklad Němce Ardelta, faráře v Platu — Platten —, ten mi to sám po letech připomenul v Kysiblu, kde se léčil, a kam jsem já výlet učinil z Karlových Varů.

Dr. Padlesak stal se ve vlasti proboštem Staroboleslavským a praelátem království Českého, ale když v tom království Češi chtěli býti rovni Němcům, nepřál Čechům, a tak škoda, přeškoda, činí i jiní němečtí vysocí hodnostáři v tom Českém království, kde Němec i Čech mají míti stejná práva.

Vídeň mne probudila k vědomí, že jsem Čech, a dr. Padlesak přispěl k tomu, že mi bylo možná v Čechách žíti, působiti a šťastným býti, což zajisté udrží mu v mém srdci až do smrti vděčnou památku.

(Pokračování.)

Koleda.

Nad rozlehlou pouští
žhavý den se sklání —
kdo to volně v slunce žáru
kráčí pustou plání?

To je Boží Matka,
Syna v loktech chová,
svatý Josef podpírá ji,
hovoří ta slova:

„Den už třetí jdeme...
Nikde spočinouti
nelze nám dnes na té strastné
do Egypta pouti.“

Po obzoru slunném
oko toužně zírá:
nad hlavami — modré nebe,
kolem pouště jen šírá.

Vzduch jak popel žhavý,
mdloba údy chvátí, —
jdou — však cesta do daleka
volně jen se krátí.

Než hle v dálce slunné
což se to tam značí?
Prchavý-li obraz klamný,
jenž se v prázdnu zračí?

Není vzdušný obraz:
v dálce palmy klenou
vábně listy rozložité
studní nad roubenou.

Za útěšným zjevem
Josef míří chody,
v pochladu tam doufá nalézt
pramen živé vody.

A když došli cíle,
úžas tváře mění!
Ani stébla trávy svěží
tam se nezelení.

Nad studánkou palmy
listy suché kloní,
studnička pak ani krůpěj
vody nevyroní.

Zaplakala matka,
zasteskla si v bolu,
že má dítě, její naděj,
zemřít s nimi spolu...

Srdce hořem nyje,
smrť vstříc kvapem spěje,
není, kdo by mroucím podal
jedinké krůpěje.

Hořem podlomena
v drobném písku klečí;
Ježíšek jí objal šiji
řekl vážnou řečí:

„Na smrť trpí srdce,
div se nerozpučí,
za lásku-li žízni lásky
záští podá žluči..."

V údivu a smutku
svatá Matka mladá
hlavu kloní, teskná tucha
do srdce jí padá...

V tom — ó div divoucí! —
Ježíš vztáhl ruku,
zazelenal strom se suchý
vonném ve rozpuku.

Osněžil se květem,
zraje v sladké plody,
studánka je na kyn Boží
plná chladné vody.

F. Leubner.

Poručík Hrdina.

Povídka.

Napsal **Boh. Brodský**.

(Pokračování.)

V jednom z nich sdělováno mu od velitelství, aby zostřil pozornosť hlídek. Došla prý zpráva, že jedna z hlavních podezřelých osob, hrabě Gabriel Choryński, přešel rakouské hranice a bezpochyby navštíví svého příbuzného, hraběte Žulckého. Má býti střežen, při nejmenším podezření zatčen a dodán k velitelství.

To překvapilo Hrdinu velice. Seděl s tímto mužem u jednoho stolu a slyšel, co vyprávěl svému ujci. Podezření by tedy bylo oddůvodněno, a mohl by ho zatknouti hned po jeho návratu. Okamžik

se zamyslil. Má snad použiti toho, čemu neoprávněně naslouchal? Má se tím odměniti svému hostiteli za jeho láskavosť? Věru, velmi považlivá věc. Roztržit uchopil druhý dopis a teprve při pohledu na adressu jevil živou účasť. Poznal dle písma ruku nadporučíka Vacíka. Posýlá mu dopis Agatin. Aspoň tedy něčím se potěší.

Roztrhl spěšně obálku. Ale již se zarazil. Dopisu od Agaty nenalezl. Vacík sám mu psal. S neblahým tušením počal čísti. Čím však dále četl, tím více tvář jeho bledla, a ruce se chvěly. Předeslav některé obyčejné fráse a zprávy psal mu přítel jeho něco, čemu nemohl ani první chvíle uvěřiti.

„Znaje tvou pevnou povahu," tak psáno bylo v listu, „odhodlal jsem se sděliti s tebou něco, co tě bolestně překvapí. Odevzdávaje tvůj poslední dopis slečně Agatě, dověděl jsem se od ní, že Choryňski jest jejich denním hostem, a že paní Albína mu prokazuje mnoho pozornosti. Agata byla smutna a při vzpomínce na Tebe slzela: „Kdyby tu aspoň byl," pravila, a v očích se jí zatřpytily slzy. — Řekla mi, abych asi za deset dní přišel na vyjížďku, že mi odevzdá odpověď. Zatím doslechl jsem, že Choryňski zadal za propuštěnou od vojska a že se hodlá ženiti. Paní hejtmanová mi pravila, že jest rytmistrovi slíbena paní Albínou ruka slečny Agaty. Nevěřil jsem tomu, ačkoliv jsem se nemohl sprostiti podezření. S nedočkavostí hleděl jsem vstříc dni, v němž jsem se měl s Agatou setkati. Neboť od ní doufal jsem slyšeti vyvrácení výroku paní hejtmanové.

Než, bohužel, stalo se. Slečna Agata přišla v ustanovený čas, ale jak změněná. Byla bledá, oči měla zarudlé pláčem. Sotva mne spatřila, rozplakala se znovu. Nemohl jsem dlouho dověděti se od ní ničeho. Až mi štkající pravila, že Ti již nemůže odeslati více žádného dopisu. Žádala mne, abych Ti sám psal a žádal, bys jí odpustil.

„Nemohu mu psáti," pravila zoufale. „Jak mu mám vypisovati, co jsem vytrpěla, co jsem učinila. Matinka den ode dne na mne doléhá a hrozí mi, že se mne odřekne, že mne bude stíhati kletbou, uvrhnu-li na její jméno hanbu. Gabriela nedovolí prý mi nikdy si vzíti a Choryňskému dala již slovo, aniž se mne tázala. Co tu počíti? Miluji matku přes to vše a nemohu se odhodlati, abych od ní stížena byla kletbou. Pište, proste ho, ať se nehněvá, ať mi odpustí. Budu naň vzpomínati vždycky, jak jsem mu slíbila."

Kdybys byl, milý příteli, ji viděl, býval bys měl s ní soustrasť. Podobá se zlomené květině. Nežije, jen živoří a vezme-li si skutečně Choryňského, bude tento život pro ni mukou. Proto se vzmuž a statečně odporuj malomyslnosti. Kdo ví, k čemu to není dobré. Ostatně buď ujištěn, že bdím neustále a při nejmenší příležitosti vystoupím jako obhajce Tvůj i Agatin. Sňatek prý bude konán brzy, a pak se odebéře Choryňski s Agatou ku svému strýci, po němž má v Haliči děditi statky. Paní Albína zůstane zde. Nového tu nic atd."

Dále poručík již nečetl. Stál jak shromen a nedbal, že mu list vypadl z ruky. Tedy vše zmařeno, vše! Co mu tu krásného na světě zbývalo, Agata, i ta jest mu urvána, urvána na vždy, urvána, když již počal doufati, že se mu blíží spasný okamžik. A kdo toho příčinou? To nešťastné jméno, jméno Choryňski. Jeden urval mu štěstí jeho, druhý, nevyzradí-li ho, urve mu důvěru jeho představených. Čím jim ublížil těm lidem, že proti němu tak bez milosrdenství bojují? Kterak

nyní státi odhodlaně a neklesnouti, nepoddati se vášním, nepoddati se malomyslnému bědování?

Usedl a podepřev hlavu přemýšlel. Vzpomněl si, že mu Vacík psal cosi o rytmistrovu strýci. Od večera ví, že tento strýc jest jeho hostitel. Tedy bezpochyby sem do Dzanoměrze přijde Choryňski se svou ženou. Ženou! Jak to bolí, musí-li vzpomenouti, že jí bude Agata. Aby raději odtud prchl, aby se dal přeložiti, než ji spatří. Neboť jak na ni bude moci pohleděti, jak se k ní chovati a jak setkati se s tím, jenž ji téměř násilím uchvátil?

Ale přece zůstane. Zde mu kyne naděje, že se doví toho, co jako nesnesitelné břímě ho všude provází, svého původu. A až se toho doví, půjde a bude žádati Choryňského, aby mu dal náhradu za ta utrpení, jež mu způsobil, aby se s ním znovu bil jako se člověkem poctivým. A co pak? Snad ho zabije. Proč? Protože mu dala paní Albína svou dceru? Což ona nemohla činiti, co chtěla? Či snad Choryňski proto, že poznal v Agatě bytost šlechetnou a snažil se jí nyní dosíci, když on byl vzdálen, snad proto se dopustil zločinu? A kdyby i Choryňského odstranil, učiní Agatu vdovou. Ale tato ani jako vdova nezapomene na matku, k ní se odebéře. Může pak doufati laskavého přijetí? Mohla by dáti matka dceru svou tomu, kdo prvního muže způsobem zločinným odstranil? Dojista nikoliv.

Hlava mu plála tímto horečným vírem myšlének. Sténal a svíral ruce malomocným bolem v pěsti, ochabuje za okamžik a upadaje v malomyslné přemítání. Konečně se tolik přemohl, že ukryl Vacíkův list a vyšel ven. Na vyjížděe se snad zotaví. Nezbývá mu teď nic jiného, než drsný vojanský život. V tom utopí všechny své naděje, tužby a vzpomínky. Projížděl na koni až do šera, ani k obědu se do zámku nevraceje. Teprve k večeru zamířil k domovu Na dvoře potkal sluhu. Tázal se, je-li pan hrabě již doma. Dověděl se, že před chvílí se vrátil sám. Poslal tedy sluhu k němu se vzkazem, aby pan Žulcki odpustil, že mu nemožno sejíti do jídelny k večeři, poněvadž se cítí churavým. Pak odebral se nahoru do svého bytu a psal Vacíkovi list. Byl krátký, a trpký bol z něho vanul. Hrdina žádal přítele, až bude mluviti s Agatou, by jí vyřídil, že se na ni nehněvá, že jí odpouští a přeje, aby byla šťastná. On, Hrdina, že se již bude snažiti štěstí své pohřbíti a nevzpomínati na ně. Ke konci ho žádal, aby mu oznámil co možná záhy den Agatina sňatku.

Když byl nazejtří dopis odeslal, sešel do jídelny. Našel tu pana Žulckého již naň čekajícího. Tento šel mu vstříc a soustrastně se tázal po jeho zdraví. Poručík jej upokojil, omlouvaje se malou nevolností. Po celé snídaní byl však zdrželivějším než jindy. To bylo hostiteli podezřelým; neměl však příčiny, aby zamlklost poručíkovu přičítal nějakým záležitostem, týkajícím se jeho, Žulckého. Proto obratně zavedl hovor na poměry v rakouském vojště vůbec a důstojníků zvlášť, až se konečně přímo otázal, nezná-li jeho sestřence, rytmistra hraběte Choryňského?

„Znám, pane hrabě. Sloužili jsme v jednom pluku. Byl jsem přeložen k vůli němu sem do Haliče. Jest vám bezpochyby známo, že měl pan rytmistr souboj, při němž mu byla roztříštěna pravá ruka, tak že jest mrzákem. Chci býti upřímným, a proto dodávám, že jsem to byl já, jenž se s ním bil a jej postřelil. Neračte se proto domnívati, že také vůči vám chovám nějaké nedůvěry. Naopak, chci vám

dokázati, že vaší osoby si velice vážím. Upozorním vás na něco velmi důležitého, slíbíte-li mi, že dáte mi stejně upřímnou odpověď na otázku, již vám předložím.“

Hrabě po celou tu řeč hleděl na Hrdinu překvapeně. Vše, co mu povídal, bylo nové a tak zvláštní, že se nemohl ubrániti rozechvění. Tento muž zde proti němu přiznává se, že učinil jeho sestřence mrzákem, a neomlouvá ani v nejmenším svůj čin. Proč to učinil? Viděl, že poručík jest vážný, a jeho hlas svědčil o pravdivosti. Nuže, nechť vysvětlí se vše.

„Překvapujete mne,“ pravil za chvíli zmuživ se. „Netušil jsem, že mezi vámi a Jindřichem něco takového se odehrálo. Než, nechci vám proto činiti výčitky. Dávám vám své slovo, že vám stejně upřímně odpovím, nač se mne budete tázati, jako vy jste upřímně ničeho netajil.“

„Děkuji vám, pane hrabě. Račte mi laskavě povědíti, znáte-li pana hraběte Krasińského?“

Hrabě podíval se znovu překvapeně na Hrdinu. Odkud zná to jméno? Vždyť Krasiński tak dlouhá léta není v Polsce. Vzpomněl si, že včera se sestřencem Gabrielem o Krasińském mluvil. Snad poručík naslouchal a nyní se chce dověděti všeho. Byl skutečně na rozpacích, má-li odpovědíti, neboť počal vyptávání Hrdinovo míti za vyzvědačství. Poručík pozoroval jeho rozpaky, a proto nečekaje na odpověď, dodával:

„Dovedu si vysvětliti vaše váhání, pane hrabě. Stávám se v očích vašich podezřelým. Abych dosáhnul úplné vaší důvěry, povím vám něco, co mne jistě u vás obhájí. Odpusťte, přiznávám se, že jsem slyšel včera večer váš hovor s panem hrabětem Gabrielem Choryńským. Meškal jsem právě v knihovně, do níž jste mi laskavě dovolil přístup. Když jsem vás slyšel hovořiti, chtěl jsem odejíti, ale právě jméno Choryński, vámi pronesené a pro mne od jistého času tak neblahé, vzbudilo ve mně zvědavosť. Zůstal jsem, ne abych vyzvídal, ale abych se dověděl něco důležitého pro svůj osobní zájem. Při tom proneseno jméno pana hraběte Krasińského. Záleží mi na tom velice, abych osobu tohoto pána zjistil a bližších podrobností o něm se dověděl. Vy mi je můžete podati, zaopatřiti, budete-li ovšem chtíti. Abych vám dokázal, že mi neběží o politickou záležitosť, račte si přečísti tento rozkaz mého velitelství. Mohl jsem vašeho pana sestřence zatknouti. Neučinil jsem to, naopak varuji vás a žádám, abyste mu dal výstrahu. Zrazuji tím své povinnosti, stávám se hodným nejpřísnějších trestů. Nedbám toho, jen když dosáhnu věci, jež mi může vrátiti spokojenosť tak trpce strádanou.“

S pohnutím poslouchal ho hrabě a nahlédnuv do úředního listu, vracel jej poručíkovi, podávaje mu při tom ruku.

„Odpusťte mi, pane poručíku,“ pravil vřele, „a buďte ujištěn, že nedůvěra moje již úplně zmizela. Zároveň přijměte mé díky za své šlechetné jednání. Jsem hotov vaše otázky nyní zodpovídati, byť se týkaly i politických věcí.“

„Toho si nepřeji. Vše, čeho se chci dověděti, týká se jen osoby pana Krasińského. Jak jest asi stár tento pán?“

„Tuším, že padesát či dvaapadesát let,“ pravil po malém rozmyšlení hrabě.

„Jak již dlouho meškápa v Paříži?“

„Od svého sňatku. A to jest asi — asi šestadvacet let. Pravda, šestadvacet.“

„Neráčíte se pamatovati, kdo jest jeho choť?“

„Zdá se mi, že si bral jakousi příbuznou knížete Pozvolského, pocházející z Čech.“

„Adélu snad, rozenou komtessu z Rosenburgů?“

„Ano, ano. Tak jsem ji slyšel jmenovati. Byla prý krásná, bohatá, ale osiřelá.“

Hrdina stával se rozechvělým. Neklamal se. Byl na pravé stopě. Snad se bude moci dověděti ještě více.

„Odpusťte, že se vás budu tázati dále. Ráčíte býti někdy návštěvou u pana hraběte Krasińského, neb u knížete Pozvolského?“

„U starého hraběte Krasińského býval jsem, dokud jeho syn Michael, po němž se tážete, byl ještě malým chlapcem. Zemřel, když bylo tomuto patnáct let. Od té doby netoužím valně stýkati se s mladými. Jsem mrzut, a nebaví mne zábavy mladšího pokolení, mně neznámé. Přejete si ještě něčeho?“

„Prosím vás snažně, abyste se mnou ráčil sděliti adressu tohoto pana hraběte Krasińského. Neráčíte-li ji znáti vy, zná ji pan Gabriel Choryński. Přimluvíte-li se u něho, napíše ji jistě. Běží tu, pane hrabě, o věc pro mne nad míru důležitou, a spoléhám nyní, že mi toho neodepřete.“

„Ovšem, že neodepru, pane poručíku,“ pravil hrabě vřele. Sám adressy neznám, ale zaopatřím ji co nejrychleji. Vy mi zase dovolíte, abych mohl dáti Gabrielovi výstrahu, při níž zachovám všemožnou opatrnosť, aby vám tím nebylo ublíženo. Dovolíte-li, půjdu hned napsat mu list a odešlu do Varšavy jízdného posla.“

„Děkuji vám, pane hrabě,“ pravil poručík a vstával. „Nyní nebude dojista mezi námi nedůvěry. A až dosáhnu, po čem toužím, povím vám ještě více, povím vám, proč si toho všeho přeji věděti, proč jsem se s vaším sestřencem bil a zúmyslně chtěl učiniti ho na vždy poznamenaným. Nyní toho na mne nežádejte, neboť právě nyní mi jest nejvíce třeba, abych se učil zapomínati na vše a zachránil si ten zbytek odvahy, který ještě mám.“

„Ctím vaše tajemství, pane poručíku, poněvadž jsem přesvědčen o jeho vážnosti. Vážil-li jsem si vás dříve velice, proměnila se vážnosť má v opravdovou náklonnosť. Přeji vám z plna srdce, abyste dosáhl, po čem toužíte,“ pravil Žulcki, podávaje poručíkovi ruku.

Rozešli se, hrabě do své komnaty, poručík na obhlídku. Když se po nějaké hodině vracel, potkal před zámkem jednoho ze zámeckých sluhů, připraveného na dlouhou cestu, klusati ku hranicím. Jel do Varšavy. Co mu přinese? Podaří se mu strhnouti závoj s neznámé minulosti? Stane se tak do svatby Agatiny? Sotva. Což aby psal paní Podhorské a prosil ji, by sňatek odložila až do té doby, kdy on nabude jistoty?

Okamžitě se rozhodl Dosti se přemáhal, maje se doprošovati ve věci tak čestné, jakým byla jeho láska k Agatě. Než, jiskra naděje, jež sdělením hraběte Žulckého rozplamenila se v oheň, přemohla i jeho váhavosť. Psal vážně, vroucně, zapřísahaje paní Albínu, aby aspoň na nějaký čas sňatek odložila. Připomínal jí Agatino štěstí a zároveň hájil se před urážkami, jež snad pan rytmistr, aby sebe učinil nezkým a jeho potupil, proti němu pronesl.

Jsa hotov, odeslal dopis zvláštním poslem na nejbližší poštu. Pak se oddal snění a přemítání do budoucna.

* * *

„Tu jest adressa, pane poručíku," pravil po čtyřech dnech při večeři hrabě Žulcki, podávaje Hrdinovi složený papír. „Krasiński i jeho choť jsou oba dosud živi zcela blaženě v Paříži uprostřed svých dítek. Zároveň mám vyříditi dík svého sestřence za upozornění a jeho ujištění, že můžete býti bez bázně. Jest šlechticem a bude mlčeti jako hrob."

Hrdinovi zaleskl se zrak radostí, když pohleděl na těch několik načrtnutých slov, jež mu měla býti klíčem k otevření jeho minulosti. Děkoval vřele a spěchal rychle nahoru, aby psal dopis. Psal jej s rozvahou a klidem. Neopomenul vylíčiti paní Adéle ničeho, co se stalo s jeho matkou, bývalou její družkou. Pak tázal se jí na to, co se stalo s ní, dokud byla v Polsku, a udával toho příčiny.

„Jsem, milostivá paní", tak psal, „jako psancem ve společnosti. Každý se mne štítí, každý se mi vyhýbá, poněvadž prý matka moje byla nehodnou. Když vzpomínám na svou matičku a zároveň na to, že i po smrti se hrnou urážky a výsměch na hrob její, bouří se ve mně krev. Já však jsem živ, mám v žilách krev a v prsou cit, a to trpí, to jest hněteno každým pohledem mých protivníků, žiji, a život jest mi mukou. Jsem zdráv, a přece churavím, churavím těžce. Jest jediný lék, jenž mne může vyléčiti, a tím jest odhalení toho, co se s matkou mou událo od té doby, kdy opustila domov a po boku Vašem odebrala se do ciziny. Vy znáte její život, Vy mi můžete podati vysvětlení. Zapřísahám vás pro lásku, již chovala matka má k Vám, pro důkazy přízně, jež jste jí na jevo dávala, pro čest mrtvé ženy, jež se nemůže hájiti, ač jest napadána, a konečně pro čest mou, jenž mohu Vaším slovem býti zachráněn, abyste se mnou sdělila vše. Nechť jest to smutné, či veselé, zdrcující pro mne či potěšující, oznamte mi vše. Jsem vojákem, nedovedu se tolik modliti jako jiní, ale dovedu se přece modliti. Nuže, ta modlitba vojáka, jenž hledí každé chvíle smrti vstříc, ta vám bude náležeti. Málo sice, ale vše, co mám." —

Ráno, sotva se rozednilo, zavolal hulána a poručil jeti tryskem s dopisem do Mielce. Pak počítal, kdy může míti odpověď. Nejdříve za deset dní, může to však trvati déle. Počká do té doby paní Albína? Těšil se, že počká.

Bohužel, stavěl své naděje na příliš vratké nohy. Večerní poštou obdržel krátký list, psaný rukou paní Albiny a znějící:

Vážený Pane!

Dovoluji si Vám oznámiti, že dnes, t. j. 13. ledna, konal se sňatek mé dcery s panem hrabětem Choryńským. Přejíc Vám mnoho štěstí píši se Vaší oddanou

Albínou Podhorskou,
roz. z Valderfeldů.

Hrdina upustil list a podepřev hlavu o stůl, plakal. — — —

Toho dne a i následujícího nešel k obědu ani k večeři a vůbec ani pana hraběte neviděl. Tento zašel k němu třetího dne sám, aby prý se pozeptal na jeho zdraví. Poručík přivítal ho se smutným úsměvem. Na jeho otázku, jak se mu vede, pravil trudně:

„Jsem zdráv, pane hrabě, ale tu to bolí a pálí," dodal ukazuje na prsa.

„Lituji vás, pane poručíku," pravil Žulcki soustrastně. „Buďte však silným. Hleďte, měl jsem choť mladou, sličnou, a po roce zemřela ona i dítko, jež jsem tolik miloval. A přece jsem nezoufal. Vzpomínám na ni, ale při tom zašeptám modlitbu. Nám Polákům se jiní smějí, že jsme příliš pobožní. Ale věřte, že by mnohý nám mohl záviděti."

Poručík chvíli neodpovídal.

„Ach, kdybych já měl někoho," řekl konečně, „komu bych si mohl postěžovati, s kým potěšiti. Ale tak stojím sám v tom mrazivém životním boji. Nikde odpočinku, nikde oddechu. Bojím se, abych neklesl."

„Neklesnete," těšil ho Žulcki horlivě. „Jste poctivý, a vaše poctivosť vám nedá dopustiti se ničeho, nedá vám podlehnouti malomyslnosti. Jest vám teprve šestadvacet let. Hleďte na mne. Jsem již stařec a dosud tu stojím jako dub, jehož peň je sice rozhlodán, ne však zničen. I vy to přestojíte. A pak budete patřiti na minulosť jako na ošklivý obraz, jejž sice vidíme, kterému jsme však délkou času zvykli."

„Věřím vám, pane hrabě. Ale nežli vše to překonám, uplyne ještě mnoho času. Toho se lekám."

„Ani toho se nelekejte. Choďte hodně do společnosti, zde ovšem nemáte kam. Tedy vyjíždějte. Odpustíte mi však, když vám povím raději dříve než později nemilou zajisté pro vás novinu. Psal mi můj sestřenec Jindřich, že asi ve čtrnácti dnech mne navštíví se svou chotí. Račte býti ujištěn, že zařídím vše tak, abyste byl ušetřen všech nepříjemností. Než, co jest vám. Vy jaksi blednete."

Přikročil soustrastně k poručíkovi. Ten se však bránil jakékoliv pomoci.

„Děkuji vám, nepotřebuji ničeho. Jest to jen okamžitá závrať. Po chvíli to přejde. Vyjedu si a tak nejlépe si pomohu."

„Učiňte tak," přimlouval se hrabě a poroučel se poručíkovi vybízeje jej, aby ho nenechal seděti u stolu samotna. „Budeme si sdělovati své boly," pravil dobrácky, „a uvěříme jeden druhému. V té víře spočívá také část útěchy."

Poručík si skutečně vyjel. Potřeboval vzduchu, volné přírody, aby jeho sevřená hruď v ní si oddechla. Jezdil krajem, nevěda ani kde. Ponechával koni, aby zamířil, kam mu bylo libo. Sám seděl s hlavou skloněnou, přemítaje a bolestně vzdychaje. Stihla ho zlá zpráva, tuze zlá, a to tenkráte, kdy počal doufati, že se mu podaří vše zažehnati. Kdyby aspoň mu býval Vacik psal a připravil ho na to. Takto nejen že z nenadání bylo mu patřiti na holou, drsnou skutečnosť, ale k tomu ještě měl se chystati k boji, k boji se sebou samým. Agata tedy přijede již brzy. Bude bydleti v zámku. A on že by měl bydleti v zámku pod jednou střechou s ní? Shodovalo by se to s jeho ctí? Mohl by se podívati pokojně do očí jejích, hraběte a svého hostitele? Nikoliv, raději vezme za vděk vesnickou chatou, a v té stráví tak dlouho, dokud nebude snad přeložen, či dokud hosté opět neodjedou.

Poručík Hrdina byl muž povahy ryzí, duše šlechetné a odhodlané. Překonav první nával citů, vida nezbytnosť svého osudu, setřásl se

sebe malomyslnosť a váhání. Byl již opět celý svůj, pevný a povznešen nad kal hříchů, nad ostny svých trpkých nehod. S klidnou myslí očekával tedy již následujícího dne oné chvíle, v níž setká se tváří v tvář s Choryňským a s jeho paní.

Den po dni však míjel, a oni nepřijížděli. Až když již sám hostitel projevoval proto své podivení, ozvaly se jedenkráte rolničky, a sanć s očekávanými hosty vjely na zámecké nádvoří. Gabriel ubíral se právě od oběda, když potkal sluhu spěchajícího k panu hraběti.

„Hosté přijeli," oznamoval také poručíkovi a kvapil dále. Hrdina na okamžik se zachvěl. Ale ihned nabyl chladné rozvahy. Klidně vešel do svého pokoje Nemohl však přece odolati touze, podívati se na rytmistra a jeho choť. Přiblížil se tedy k oknu. Tu viděl, jak Žulcki již spěchá k saním, z nichž byl rytmistr vylezl. Pomáhal Agatě z kožichu a pak obrátil se vstříc ku svému ujci. Objali se, při čemž pozoroval poručík, že pravá ruka visí rytmistrovi bezvládně dolů. Byla to táž, kterou byl prostřelil. Na to přistoupili oba mužové k Agatě, již rytmistr Žulckému představoval. Ano, byla to Agata, nezměnila se v ničem, jen že tvář její byla bledá a ku podivu vážná. I ona nechala se od hraběte obejmouti a zavěsivši se na jeho rámě vstupovala do zámku, jenž jí měl býti na příště novým domovem.

Vše zmizelo, a Hrdina si oddechl.

„Již jest vše dobře," pravil sám k sobě šeptem. „Bude časem šťastna, a já tomu zvyknu též. Uvaruji se všeho, co by mne uvádělo v podezření."

Usednul a psal lístek hostiteli se zdvořilou omluvou a prosbou, by mu nevykládal ve zlé, dá-li své věci ze zámku odnésti do vesnice, kde chce nějaký čas bydleti. Děkoval mu za dosavadní pohostinství a prosil, by mu zůstal i nadále nakloněn. Dříve než lístek odeslal, složil své věci. Pak vyšel ven a odeslav lístek odcházel kvapně ze zámku. Ve vesnici našel příjemnou chatu, jejíž majetníci rádi důstojníku postoupili čistou světnici, ve které sami obývali. Hrdina poslal několik vojáků do zámku pro své věci, a když je přinesli, počal si upravovati svůj nový byt.

Že při tom mysl jeho dlí však v zámku, že se zabývá Agatou, věděl jen on sám. Jak vrtkavé jest to lidské štěstí! Usmívá se na člověka v plné záři, celuje ho vroucně — a za okamžik mění se v jeho nejúkladnějšího nepřítele. Což Agata, ta zvykne, vidouc nezbytnosť. Co však zbude jemu? Nic jiného než konati své povinnosti a v těch hledati útěchy. —

Na štěstí vzbudil v něm jiné myšlénky dopis, jejž příštího dne obdržel z Paříže. Chvějící se rukou roztrhl obálku a pohleděl na dopis. Byla podepsána hraběnka Adéla Krasińská. S tlukoucím srdcem četl drobné písmo, jež mu mělo dáti rozluštění.

Paní Adéla projevovala v dopise živou účasť s jeho osudem a vzpomínala vřelými slovy své družky, jeho matky, jež tak záhy zesnula. Co se pak týče jeho původu, ujišťovala Hrdinu, že byla její přítelkyně, Maryše, oddána, a to velmi výhodně. Kdo byl jejím mužem a tudíž i otcem Gabrielovým, že mu nejlepší zprávy podá — pan hrabě Gabriel Choryński. Nechť prý ho vyhledá a s ním vše sdělí. Kdyby snad byl pan hrabě v té době zemřel, či nebylo známo, kde se zdržuje, chtěla své zprávy doplniti.

Jaksi zklamán, odkládal Hrdina dopis. Nebyl nikterak paní Adéle vděčen, že mu hned nepodala zprávu úplnou. Kde má nyní hraběte Choryňského hledati? Jak od něho žádati vysvětlení u věci, pro kterouž se s jeho bratrem bil a nyní, kdy týž bratr je zde na blízku, chovaje zajisté k němu stejnou nenávisť jako dříve? A přece musí tak učiniti stůj co stůj. Pan hrabě Žulcki musí mu podati zprávy, kde jeho sestřenec se zdržuje, a on mu bude psáti. Vysvětlí mu vše, zapřísáhne ho, aby se nad ním smiloval, a on zajisté vida, že jde o jeho čest, k níž může mu několika slovy dopomoci, nebude snad váhati.

Vstával právě a chtěl na chvíli si vyjeti, když zaslechl venku dusot koní. Vyhlédl okénkem a spatřil cválati ku svému obydlí zástup jezdců. Rozeznal mezi nimi hulány rakouské a jízdu ruskou; chopiv se čapky, vyšel rychle ven.

„Koho hledáte, pánové?“ tázal se důstojníků v čele tlupy jedoucích. „Jsem velitelem zdejší vojenské stanice, Gabriel Hrdina.“

„A já poručík Ladislav Kembraticz z Přemyšle; tuto pan Ivan Kuzmanov, ruský vládní kommissař. Stopujeme nebezpečného polského provinilce, hraběte Choryňského a žádáme vás tudíž, byste se svým oddílem nám pomohl.“

„S radostí,“ pravil poručík na oko lhostejně a zavolav hulána, dal rozkaz ku troubení na poplach. Zatím však se mu zachvělo srdce úzkostí. Choryňského stopují a dostihnou-li ho, pak jest konec jeho nadějím. Bude odvezen na Rus, snad odsouzen k smrti a jemu, Hrdinovi, nepodá žádného vysvětlení. Nemohl se tedy ubrániti rozčilení. Aby je zakryl, obrátil se opět k poručíkovi s otázkou, kde viděli naposled uprchlíka.

„Zmizel nám v háji obklopujícím park. Z oné strany prohledali jsme již háj docela, ale marně. Musí býti ukryt v zámku nebo v parku, což jest ostatně velmi pravdě podobno, poněvadž jest majetníkem zdejšího panství přítel Choryňského.“

„Skryl-li se v zámku, pak nám neunikne. Obávám se však, že přelezl zdi parku a unikl opačnou stranou mezi křovími tu hojně rostoucími. Ví-li, že jest stihán, pak pochybuji, že by se u svého přítele skrýval, poněvadž musí býti přesvědčen, že to stihatelům hned bude podezřelým, a že tam budou hledati. Ostatně budeme pátrati přese všechno to pečlivě. Hle, moji huláni jsou tu! Rozestavím je na stráž, a pak vnikneme do zámku.

Dal rozkazy svým hulánům, kteří již se všech stran byli se sjeli, a po boku Kembratovicze a Kuzmanova vjel na zámecké nádvoří. Dal zavolati pana Žulckého. Když přišel, oznámil mu, že musí dovoliti, aby celý park a zámek byl prohlédán.

„Tito pánové viděli prý, že sem prchal hrabě Choryňski, jejž mají zatknouti. Odpustíte tedy, když dle své povinnosti vykonáme prohlídku “

„Jsem pánům k službám,“ pravil hrabě klidně, při čemž pohleděl pátravě na Hrdinu. „Kterého však hraběte Choryňského hledáte?“

„Gabriela,“ odpovídal Kuzmanov.

„Věru nevím o jeho příchodu,“ hájil se Žulcki, dodávaje hlasu svému lhostejnosti. „Jest u mně sice hrabě Choryňski, ale Jindřich, bývalý rakouský důstojník. O Gabrielovi nevím ničeho. Račte se sami přesvědčiti.“

„Obrátil se a šel sám v čele. Oba důstojníci s kommissařem a několika hulány ho následovali. Prohledávali pokoj za pokojem. Ano

i do komnaty Agaty a Choryňského vstoupili. Bylo to poprvé, že Agata tu spatřila Hrdinu. Dověděla se sice, že tam ještě jest, spatřila ho však pouze z dálky na projížďkách. Nyní byli si tak na blízku. Zbledla a zachytila se lenochu u křesla, odpovídajíc na jeho pozdrav úklonou hlavy. I Choryňski maličko se uklonil, patře naň s čelem svraštěným. Mlčky prohlédnuta komnata, a důstojníci se vzdálili, aby pokračovali ve své práci.

Přišli do komnaty, sousedící s knihovnou. Hrdina, jakmile vstoupil, hned si všimnul, že tam od jeho odchodu nábytek byl přestaven a tam, kde druhdy bývaly dvéře do knihovny, stála veliká skříň, zakrývající úplně vchod. Cizí důstojníci si toho nepovšimli, a on nebyl nikterak nucen je na to upozorňovati, poněvadž nebyl sám pátratelem, ale pouze jejich průvodcem. Když z té komnaty vycházeli, setkaly se pohledy jeho a Žulckého. Hrdina pozoroval ve zraku hraběte jevící se úzkost. Vešli do komnaty, v níž druhdy Hrdina bydlíval, a tu hned poznal, že i tam nábytek jest přestaven, a na dvéře do knihovny přistavena skříň. Jeho myslí kmitlo se podezření, ale mlčel. Nebyl oprávněn činiti poznámky a nepovažoval za svou povinnost upozorniti důstojníky na knihovnu za skříní skrytou, neobdržev sám nijakých rozkazů k pátrání.

„Tu jsem bydlel nějaký čas sám," pravil lhostejně důstojníkům. „Pan hrabě byl tak laskav, že mi poskytl pohostinství v zámku, než jsem si upravil byt v dědině."

Poněvadž tam bylo málo nábytku, skříně zotvírány, nezdrželi se dlouho a vycházeli ven, aby prohledali ostatní místnosti. Sotva opustili pokoj, slyšel Hrdina tlumený vzdech. Poobrátil se a spatřil hraběte Žulckého, otírajícího si čelo, a v jeho zraku záblesk radosti. Pousmál se a lhostejně kráčel dále za Kembratoviczem.

Asi po hodině byli s hledáním hotovi. Prošli všemi místnostmi, prolezli sklepy i půdy, nikde však po hraběti Choryňském ani památky. Skřehlí, jízdou utrmáceni a marným hledáním unaveni vycházeli konečně ze zámku.

„Myslil jsem, že nám tentokráte neujde," pravil Kuzmanov mrzutě, rozloučiv se s hrabětem Žulckim. „Tisíc rublů bych dal, kdybych ho mohl polapiti. Jest to jeden z nejnebezpečnějších spiklenců a již dlouho uniká našemu pronásledování. Neměli jsme se tak dlouho zdržeti v háji. Snad uprchnul přes park druhou stranou, zatím co jsme ho hledali. Jest ku podivu odvážný a smělý."

„Pochyboval jsem hned, že ho dostanete," podotknul Hrdina. „Je-li tak odvážným, jak pravíte, nechá se raději honiti v širém kraji než v uzavřeném zámku. Ostatně, kdybych ho dopadl, podám vám o tom zprávu."

„Učiňte tak," prosil Kuzmanov, „zavázal byste se mi k velikým díkům, a také naše vláda by neopomenula vás u rakouské doporučiti."

Doprovodil je ještě kus cesty a pak před nimi dával svým hulánům rozkaz ku prohledání okolní krajiny. Rozloučili se s ním, a on setrval venku, až cizí zástup zmizel jeho zrakům. Usmívaje se sám u sebe, kráčel nazpět k vesnici. U svého bytu nalezl již čekajícího zámeckého sluhu, Míču. Vyřizoval uctivé pozvání pana hraběte, aby ho na okamžik navštívil. Hrdina váhal. Tušil ve svém nitru, proč asi jest volán, a proto jenom nerad kráčel za sluhou. Bezpochyby mu oznámí pan Žulcki, že jest Choryňski přece jen v zámku. Co má činiti? Povinností jeho

by bylo ho zatknouti. Má to však učiniti hraběti Žulckému, jenž mu prokázal tolik dobrého? Kdyby tu nebyl Jindřich Choryňski, měl by nejlepší příležitosť zeptati se ho na to, co mu paní Adéla zatajila. Před ním však toho neučiní, doprošovati se nebude.

Klidně tedy a jaksi obřadněji než dříve pozdravil starého hraběte a na jeho vyzvání šel za ním do komnaty vedle knihovny. Tam usedli proti sobě. Hrabě okamžik mlčel.

„Pane poručíku," pravil po chvíli vřele, „vaše dnešní chování znovu ujistilo mne o vaší šlechetnosti. Vy jste tušil něco, co se mohlo státi našemu domu osudným. Nemohu to zatajiti a za svou nejčestnější povinnosť pokládám si, pane poručíku, vám co nejvřeleji poděkovati. Račte, prosím, projeviti nějaké přání, abych mohl aspoň tak nepatrně dáti vám na jevo svou vděčnosť."

„Ráčíte mne překvapovati," pravil poručík pokojně. „Nevím o ničem, a proto mi nejste nikterak díky zavázán. Naopak, já sám byl bych vám velice vděčen, kdybyste laskavě odeslal list ode mne panu hraběti Choryňskému staršímu a se přimluvil, by mou prosbu v něm obsaženou vyplnil. To však si vyhražuji, aby o tom ničeho nevěděl pan hrabě Jindřich."

Žulcki nedůvěřivě naň pohlížel. Bylo mu nápadným zapírání Hrdinovo. Což by opravdu nevěděl o ničem? Zná přece Hrdinu jako muže bystrozrakého, a jeho chování při prohlídce dávalo na jevo, že byl vše prohlédl.

„Nepřál byste si raději, pane poručíku, ústně s hrabětem Gabrielem o své záležitosti promluviti?" tázal se vážně. Zamlčeli se oba.

„Pane hrabě," řekl poručík srdečně, „víte, nač jsem přísahal, a jak každému důstojníku čest jeho jest milá. Přiznávám se tedy, že něco tuším. Dříve však než použiji příležitosti s panem hrabětem mluviti, prosím, byste mi slíbil, že se pan hrabě, je-li tu, hned po mé rozmluvě nepozorovaně ze zámku a z krajiny vzdálí. Odvolám stráže a usnadním jeho odchod. Jeho pobyt byl by však mně a mé cti nejvýše nebezpečným."

„Milerád vám to slibuji a ponechávám Gabrielovi, aby se vám sám poděkoval. Dovolíte, že ho sem vpustím a sám se vzdálím."

Než mohl poručík něco namítati, otevřel dvéře vedoucí do knihovny, od nichž zatím skříň byla již odstraněna. Mezi nimi objevil se hrabě Gabriel Choryňski.

„Gabrieli, slyšel jsi zajisté vše, co jsme hovořili, prosím tě tedy sám, abys ochotou nahradil panu poručíkovi oběť, kterou ti přináší. Až budete, pánové, hotovi, zavolejte mne laskavě, bych se mohl tuto s Gabrielem rozloučiti."

Vyšel ven a zanechal oba muže o samotě. Mlčeli chvíli i po jeho odchodu, hledíce upřeně na sebe.

„Pane poručíku, jsem vám velikými díky zavázán. Rcete, jak se mám vám odměniti," pravil konečně hrabě Gabriel a podával Hrdinovi ruku.

„Nežádám vašich díků, pane hrabě, prosím toliko o laskavé vysvětlení několika mých otázek. Budu vám za to vděčen do své smrti."

„Tažte se jen, zodpovím bez váhání vše," ozval se rychle hrabě.

„Vy jste znal, pane hrabě, dobře paní hraběnku Adélu Krasińskou?"

„Znal. Odkud vy ji znáte? Již jsem se tehdy divil, když mi ujec psal o adressu té dámy pro vás."

„Já ji také neznám, ale ona znala bytosť mně velmi blízkou, znala mou matku a mého otce. Já jsem, bohužel, otce nepoznal a neznám dosud. Hleďte, jsem tak ubohý, že nevím ani, komu to sladké jméno říci, neb na koho s těmi city vzpomínati, které v nás budí. Proto jsem psal paní Adéle. Ona však odkázala mne na vás. Přišel jste právě, kdy jsem chtěl po vás pátrati. Vy mi můžete říci, kdo byl mým otcem, vy mi můžete konečně vrátiti můj klid a spokojenosť. Čtěte sám dopis paní hraběnky.“

Podal mu dopis hraběnky Krasiňské. Choryňski četl a každou řádkou bylo pozorovati na jeho tváři jakési rozčilení. Konečně ruka s dopisem klesla, a on hleděl na poručíka s nesmírným pohnutím.

„Pane, znal jste onu ženu, již paní Adéla nazývá Maryšou?“

„Neznal, ačkoliv to byla moje matka. Skonala, když jsem byl asi měsíc stár.“

„Ta žena, která byla u paní Adély návštěvou, která se v Polsku provdala a pak z Polska odešla, ta že byla vaší matkou?“ Hlas hraběte se chvěl, rty se třásly, a sám vzpřímil se a přiblížil se k poručíkovi, jenž ho udiveně pozoroval.

„Ano, pane hrabě. To byla moje matka. Povězte mi však, kdo byl mým otcem?“

Hrabě neodpovídal. Jeho hruď se dmula rychlým oddychováním, a rty pohybovaly se, aniž pronesly jediný zvuk.

„Přísahejte mi, že to byla vaše matka,“ pravil konečně, přemáhaje se.

„Přísahám. Vždyť mám důkazy.“

„Nuže, tedy vězte, že otec váš — stojí před vámi.“

Poručík se zapotácel. V hlavě mu zahučelo, dech se v něm na okamžik stajil. Jest to pravda, že otec jeho žije a že jest to ten muž, kterému stojí tváří v tvář? Cítil, jak ho Choryňski uchopil za ruku.

„Necouvej přede mnou, synu můj. Nejsem vinen, žes tak dlouho neměl otce. Poslechni mne, vše ti povím. Chci nahraditi, co jsem dosud zameškal. Jen mne nezavrhuj.“

Déle se nemohl již Gabriel zdržeti, déle nemohl překonati svého pohnutí. Spatřil ve tváři svého náhle se objevivšího otce slzy. Vrhl se mu na prsa a zaplakal též.

„Otče,“ šeptal tiše, „řekni mi ještě jednou, že jsi mým otcem, že se neklamu.“

„Jsi mým synem, a já tvým otcem. Či mohl bych zraditi syna své Maryše, při kterézto vzpomínce krvácí dosud mé srdce? Neodloučíme se již nikdy. Chci nyní tobě žíti. Prve však musíš vyslechnouti vše, co na své obhájení chci pronésti. Nemám na sobě viny žádné, a můj syn musí znáti život otce a matky. Usedni tu u mně a popřej mi oddechu.“

Usedli vedle sebe, držíce se za ruce. Gabriel s nevýslovnou láskou pohlížel do tváře muži, jejž od té chvíle směle mohl nazývati svým otcem, k němuž mohl před každým hlásiti a s hrdostí naň ukazovati. Jest již stár, ale dosud sličný a statný. Kéž by mu bylo popřáno zříti po jeho boku svou matku! Nemohl by nikdo pak býti blaženějším jeho. — Otec chvíli se zamlčev oddal se vzpomínkám. Pak přejel rukou čelo, jakoby chtěl s něho zaplašiti chmury. Oddechnuv si, počal líčiti svůj život. (Pokračování.)

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

V.

Vliv internacionály na dělnický socialní tisk český. Socialní listy německé.

Prohlédli jsme již značnou část potištěného papíru: časopisů pro dělnictvo vydávaných. Nedosti na tom, musíme se ještě vrátiti na okamžik zpět, abychom také ukázati mohli, jak bylo možno, že socialní demokratismus červené internacionály našel v dělnictvu českém již v letech 1872. a 1890. tak pozoruhodného rozšíření.

Když v letech 1869. a 1875. prodělávala většina dělnictva českého velikou zkoušku ve svépomoci, v konservativním a liberálním programu, tonulo již dělnictvo německé ve Vídni, Štýr. Hradci, Liberci a Brně úplně v proudu socialně demokratickém. A tento proud — bohužel — nezůstal i bez účinku na dělnictvo české a zvláště na jeho tisk. Ku svému neštěstí naučili se dělníci čeští čísti, rozšiřovati a doporučovati i německý socialně dělnický tisk, přicházející z Vídně, Liberce, Brna i Štýr. Hradce.

Jen tak vznikl mezi dělnictvem českým poprvé v Rakousku německými socialními dělníky hlásaný socialní demokratismus, z něhož vyvinul se později socialní radikalismus a konečně i socialní anarchismus. —

Jindřich Oberwinder, agitator internacionály, hned po jejím zřízení r. 1864., založil ve Vídni r. 1869. list „Volkswille“, jejž vydával až do r. 1874. Roku 1875., kdy také svoji úlohu mezi vídeňským dělnictvem dohrál, založil mírnější socialně demokratický list „Die Zeit“, který sotva rok se udržel.

Proti socialně radikálnímu směru Oberwindrovu postavil se směle vůdce mírného dělnictva ve Vídni, Bedřich Pfeiffer, a založil r. 1872. konservativní list „Social-politische Blätter,“ který až do r. 1874. se udržel a dělnictvo na rozumnou cestu poukazoval. Za to dostalo se Bedřichu Pfeiffrovi od socialních výstředníků přezdívky: „klerikál“, „zpátečník“ a podobných, jak to ti páni již umějí.

Vedle těchto listů vydávány byly v letech 1872. a 1874. ve Štýrském Hradci Jindřichem Scheuem, agitatorem německého socialismu směru Beblova a Liebknechtova, časopisy: „Volksstaat“ a „Gleichheit“. Mimo tyto vydáván byl v Brně po celý rok 1871. Josefem Klárem, typografem, a Karlem Dundelou, tkalcem, socialistický list „Noppeisen“ v české a německé řeči.

Jindřich Leisner, sochař, a Josef Bardorf, barvíř hedbáví, vydávali v letech 1877—1879, časopis „Socialist“.

V Liberci byl Ferdinandem Schwarzem, pekařem z Alt-Habendorfu, vydáván v letech 1876. až 1882. časopis „Arbeiterfreund“ a „Social-politische Rundschau,“ orgán německých socialistických agitatorů v Rakousku. Poslední list vycházel od r. 1878. do r. 1880. U obou listů byl po několik let za redakci zodpovědným Ladislav Zápotocký, redaktor české „Budoucnosti“ v Praze.

Nuže, tyto listy a tito lidé, u nich hlavní úlohu zastávající, zasahovali svým učením i v dělnictvo české a měli veliký vliv na utváření se socialně demokratického směru i v časopisech dělnictva českého, s jehož vydavateli a redaktory byli stále v osobním nebo písemném spojení. Bez tohoto vlivu nikdy a nikdy nebyl by socialní demokratismus zapustil v Čechách, na Moravě i ve Slezsku tak hluboko kořeny.

Tolik bylo třeba se čtenářstvem sděliti k lepšímu porozumění celé situace.

Nemenší vliv na český socialní dělnický tisk měli u nás následující socialistické listy německé, jimiž tuto část uzavíráme: „Volksfreund", založený r. 1881. v Brně a dosud vycházející za redakce Karla Dundely, tkalce, a Theodora Indry, malíře pokojů. — „Wahrheit", vycházející od r. 1880. do r. 1885. ve Vídni za redakce Jos. Bardorfa. — „Die Zukunft", založený r. 1880. a vycházející až do r. 1884. ve Vídni. Ústřední orgán socialnědemokratické strany dělníků německých v Rakousku. Heslo: „Proletáři celého světa, spoj se! Redaktoři: Frant. Motz, mechanik, Josef Hybeš, tkadlec, a Josef Peukert, malíř pokojů. — „Der Radikale." Vych. v letech 1883—1886. v Liberci. Redaktoři: Jos. König a Jos. Schüller, dělníci soukeničtí. — „Schneider-Fachzeitung," 1881-1884. — „Oest.-Ungar. Hutmacher-Fachblatt," 1881.—1883. a Metallarbeiter Fachblatt," 1881—1884. ve Vídni vycházející, byly odborné, avšak socialně radikální listy. — „Gleichheit." Vych. ve Vídni od r. 1887. do r. 1889. Redaktoři: L. A. Brettschneider, sochař, a dr. Victor Adler, žid. — „Arbeiterzeitung," založený r. 1889. a dosud ve Vídni vycházející za redakce L. A. Brettschneidra a dra. V. Adlera. — „Die Arbeit." Vych. ve Štýr. Hradci r. 1886. a v Mariboru 1887. — „Arbeiterstimme," zal. r. 1887. v Brně, vych. až do dnes. Redaktoři Josef Hanich, dělník soukennický, a Eduard Zachariáš, obchodník s uhlím a vyučený tkadlec. — „Bäckerzeitung," zal. r. 1886. ve Vídni; vychází stále. Redaktor Josef Tobola, dělník pekařský. List píše ostře socialisticky. —

Nově vzniklé a vycházející listy socialně demokratické poznamenáváme pro úplný seznam: „Social Demokratische Monatschrift" ve Vídni. — „Die Volkspresse" ve Vídni. — „Familien-Bibliothek" ve Vídni. — „Freie Schuhmacher-Zeitung" ve Vídni. — „Fachblatt der Drechsler" ve Vídni. — „Oester.-ungar. Hutmacher-Fachorgan" ve Vídni. — „Vorwärts" ve Vídni. — „Glühlichter" ve Vídni. — „Die Zeitschwingen." Měsíčník. Ve Vídni. — A konečně „Reform" v Budapešti. — — —

Slovanské socialistické listy: „Praca." Založen r. 1877. ve Lvově. Orgán socialních demokratů polských. Vychází stále. Redaktor Josef Daniluk. — „Robotník" ve Lvově. — „Radnický Glasnik" v Záhřebě Orgán socialních demokratů charvátských. — V Terstu r. 1890. byl založen a vychází slovinský „Delavski list" (Dělnický časopis).

Též italští socialní demokraté mají již několik let v Terstu vycházející list: „La Confederazione Operaia". Strana za tímto listem v Rakousku stojící přiznává se k socialismu radikálnímu.

VI.

Organisace. Volnosť. Právo. Pravda. XX. Věk. Pochodeň. Soudruh. Nový Věk.

S ustrnutím — jsem přesvědčen — stopuješ asi, milý čtenáři, ten divoký vývoj tisku socialní demokracie, který sotva během jednoho čtvrtstoletí se vyvinul. Tobě, milý čtenáři, který nejsi ještě zvyklým čítati takovouto děsnou historickou četbu, zdá se to asi vše býti nemožným, aby během sotva 25 let vyvstala v národě českém i německém u nás taková záplava spisů se společenskými řády — nesmiřitelných. Avšak, již tomu tak!

Proto, diví se dnes celá česká veřejnosť, kde že jest to druhdy národní a vlastenecké české dělnictvo! Proto diví se naše veřejnosť zmizení dělnictva vlasteneckého, že nikdo jí to ještě zřejmě neřekl: „Hle, tam stojí české dělnictvo, pod vedením socialních demokratů, které takto jsme ztratili — na dlouhý čas!“

Že ztratili jsme vlastenecké dělnictvo? Ano, ztratili! Jen jděte na kteroukoli veřejnou schůzi dělnictva v Čechách a tažte se dělnického lidu: „Kdo z vás půjde s národem?“ Uvidíte. — — — Uslyšíte odpověď, která váš vlastenecký a národní cit zdrtí.

A kdo provedl tak veliký obrat v dělnictvu českém? Socialistický tisk a jeho redaktoři předem uvedených třicíti německých časopisů! To tvrdíme z přesvědčení a dobrého svědomí.

Tomuto tisku ani jeden národem podporovaný český dělnický list neopponoval.

Nuže, naše jest vina.... Nyní jest na nás, vinu tu napraviti! Napravme ji.

* * *

Vrátíme se ještě k roku 1878. Ve měsíci květnu řečeného roku založen byl v Praze a vycházel až do polovice měsíce ledna r. 1879. malý časopis, měsíčně vydávaný ve směru německého „Social-politische Rundschau,“ pod názvem „Organisace“, orgán socialistických agitatorů českých, za redakce Frant. Mařáčka, dělníka krejčovského, a Jos. Bol. Pecky,

Pokud se týče náboženství, byly v „Org.“ psané články za heslem: „Kdo ví, nepotřebuje věřiti — věda stojí výše víry.“ Poučné a „vědecké“ články pro agitatory psal vždy Pecka, a to postačí, aby si každý mohl učiniti pojem, jak „Organisace“ pěstovala socialní vědu.

„Organisace“ založena byla a vznikla zároveň se „Social-politische Rundschau“ z usnesení tajného sjezdu československé strany dne 7. dubna r. 1878. v hostinci „U kaštanu“ ve Břevnově u Prahy konaného. Když pak policie o sjezdu se dověděla, vykonala dne 19. srpna r. 1878. u Jos. Bol. Pecky prohlídku a našla v jeho bytě v kožichu zašitý program strany i řády tajných sekcí a na základě toho i poznala, k čemu list „Organisace“ slouží. Následek byl zastavení listu. Brzo potom následoval soud se všemi 16 delegáty sjezdu, kteří až na jednoho odsouzeni jsou od 2 až do 4 měsíců tuhého vězení pro tajné spolčování. —

„Volnosť,“ „Světlu“ velice podobný list, založena byla r 1878. a vycházela v Praze jen rok. Vydávána a redigována byla Josefem

Svobodoslavem Čadou. K „Volnosti“ přikládány byly také protináboženské brožury. Vedle „Volnosti“ vydával Čada ještě jiné dva listy: „Pravdu“ v letech 1877—1879. a „Právo“ v letech 1878. až 1880.

Čada, člověk bez vyznání, vydal také kalendář „Nová Doba“ na rok 1878., a vyloučil z něho katolické i evangelické kalendarium, kteréž nahradil historickými poznámkami na každý den, kdy který socialista nebo revolucionář se narodil, kdy zemřel, kdy který bezbožník co podnikl atd. V obsahu kalendáře byly samé atheistické a materialistické články.

„Právu“ a „Pravdě“ stavěl se na roveň časopis „XX. Věk,“ vydávaný a založený Vilémem Körbrem, dělníkem knihařským v Praze. Vycházel v čase mezi r. 1878. a 1879. Měl prý náklad 10.000 výtisků, jak v čele listu bylo tištěno, měl-li jich však deset set, bylo mnoho.[1]) R. 1880. vyšel socialně demokratický, illustrovaný, politicko-satyrický list „Pochodeň“, vydáváním i redakcí Josefa Floriana, býv. studujícího (nyní redaktora mladočeských „Občanských Novin“ v Nymburce).

„Pochodeň“ brala se též směrem rozhodně protináboženským i protinárodním. Přinášela v čele podobizny nevěrců, kommunistů i nihilistů. Než, ku konci r. 1880., když Florian od socialistické strany odstoupil, protože zavrhovala všeobecné a hlasovací právo, s čímž nesouhlasil, přešel do tábora liberálů a změnil „Pochodeň“ v list liberální. Ve měsíci lednu r. 1881. musil však „Pochodeň“ nedostatkem odběratelstva zastaviti.

Rokem 1880., dnem 15. května, počal Vilém Körber vydávati časopis „Soudruh,“ politický list prostonárodní, v němž pěstoval socialní svépomoc a nabádal dělnictvo k zakládání podnikatelských družstev. Plán se však přičiněním socialních demokratů nezdařil.

„Soudruh,“ který sedmým číslem označen byl jako orgán strany svépomocných socialistů, číslem devátým přešel v redakci Jana Kmocha a koncem roku 1880. zašel. Vilém Körber vzchopil se opět ve měsíci dubnu r. 1881. k činnosti a vydal několik čísel časopisu „Nový Věk“. Tentokráte řídil list směrem konservativním, ale ač počítal list mezi své odběratele i nejpřednější muže z národa, jako: Dra. Fr. Lad. Riegra, Dra. Tom. Černého, Dra. Trojana, prof. Ant. Zeithammra, Dra. Škardu, Dra. Jul. Grégra, Dra. Ed. Grégra a j. ze říšských a zemských poslanců, přece jen po několika číslech zašel.

„Nový Věk,“ politický list prostonárodní, měl za heslo: „V otroctví žal, v svobodě strast“. (Pokračování.)

---

[1]) Ku „XX. Věku“ dávány byly také občas politické brožury, jako: „Řemeslo má zlaté dno aneb spolčujte se.“ „O otázce dělnické“ a j. od V. Körbra. R. 1880. vydával také Vilém Körber „Lacinou dělnickou knihovnu,“ sbírku spisů zábavných. Téhož roku vydal Körber i brožurku proti socialním demokratům za to, že překazili Mladočechům schůzi v Konviktě v Praze. Brožura měla název: „Saller a spolek čili Kazimíří českého dělnictva“. A po desíti letech týž Körber jest vůdcem těch, jež nazýval Kazimíry českého dělnictva. Jest to zajisté skvělým důkazem, jak umí Körber ve svém politickém smýšlení „kotrmelcovati“.

Leonardo da Vinci.

Napsal

J. Blokša.

(Dokončení.)

Zároveň s „Poslední večeří“ maloval v chrámě klášterním Santa Maria delle Grazie na rozkaz vévody „Nanebevzetí Panny Marie“. Panna Maria obklíčena jest anděly; dole na jedné straně jest sv. Dominik s vévodou a na druhé sv. Petr s manželkou Lodovica Mora, Beatricí. Až do r. 1726. byl obraz tento nade dveřmi sakristie, ale od té doby zmizel.

„Podobizna jest zkušebný kámen,“ praví Waagen,[1]) „který ukazuje, jak umělec umí použiti výtvarných prostředků. Podobizna není slepé následování aneb zobrazení přírody, jak jest, nýbrž jak by býti měla, musí býti tedy snahou malíře, podati podobu přirozenou, ale zidealisovanou.“ Těmto požadavkům vyhověl Leonardo jako první dokonalý podobiznář, ano, jest v tom s Rafaelem takřka na stejné výši. Podobizen maloval Leonardo mnoho; nejznámější jsou: podobizna pérem samého Leonarda, pak Lodovica Mora a Beatrice, markýza Lucretie Crivelli a zvláště slavná je Mona Lisa v museu v Louvrech, která vyniká jemností a něžností kresby a půvabem. Koupil prý ji od Leonarda František I. za 45.000 franků. Dle této buď sám Leonardo aneb jeho žáci zhotovili mnoho podobizen a obrazů jiných.

Všecky tyto práce však, jak se zdá, neobohatily Leonarda, neboť v zachovaném listě, adressovaném na vévodu z r. 1498., naříká, že nemá peněz ani na potřebný oděv. Příčinou toho byl asi též život Leonardův; žil po pansku, měl služebníky a byl velkým milovníkem koní. Dle zmínky v listě tom jistě měl Leonardo stálý roční plat. Na stížnost Leonardovu daroval mu Lodovico Moro malou vinici u Milána.

Za nedlouho, r. 1599., byl Lodovico od Ludvíka XII. přemožen, a panství jeho v Miláně učiněn konec.

Leonardo, jak se zdá, nemínil ani po této pohromě z Milána odejíti, ale později vida ustavičný nepokoj ve městě, odebral se do Florencie uzřev ještě, jak jeho model sochy Sforzovy byl rozstřílen.

Avšak i ve Florencii po smrti Lorenza Magnifica de Medici (1492.) zvláště kázaním Dominikána Savonaroly povstaly veliké nepokoje; proto ani tam nezůstal Leonardo dlouho, nýbrž vymalovav několik fresek v chrámě Santa Maria della Novella, vstoupil do služby u Caesara Borgia, který ho učinil svým vrchním vojenským inženýrem.

Avšak r. 1502. již byl opět ve Florencii, kdež mu roku následujícího dán od vlády florencké návrh, aby nějakým obrazem z dějin vlasti ozdobil velikou stěnu sálu vládního paláce. Leonardo přijav nabídnutí zvolil si k tomu vítěznou bitvu, kterou r. 1440. u Anghiari vyhráli Florentané nad Milánskými. Jak Florencie ctila Leonarda, poznati lze z toho, že při této práci byl mu vykázán byt v klášteře Santa Maria Novella, kde obyčejně papeži bývali ubytováni. Měsíčně dostával Leonardo 15 dukátů.

[1]) Waagen 16. atd.

V únoru r. 1504. dal se do práce a roku následujícího byl s kartonem hotov. Zobrazil na něm poslední zápas jízdy a pěších. Když karton vystavil, byl tento slaven a obdivován ode všech, ale při tom ještě více oslavován karton mladého soupeře Michelangela, jemuž též svěřeno ozdobení druhé stěny, představující koupající se vojáky. Hned od počátku těžce prý to nesl Leonardo, že tomuto mladému umělci na roveň jest postaven, a nyní, když od něho zastíněn byl, tak se domrzel, že práci nedokončiv odešel. Zlý osud, který zničil i ostatní slavná díla Leonardova, neušetřil ani tohoto. My známe tento karton jen dle kopie Rubensovy, která jest asi jen částí celého obrazu. Původní práce Leonardova zcela zmizela.

Waagen praví, že karton tento jistě nezůstal bez účinku na mladého Rafaela, který právě tehdy přišel do Florencie a později při své „bitvě Konstantinově“ jistě ho na mysli měl.

Mezi tím, co pracoval Leonardo karton, modeloval též ony tři sochy, které až po dnes jsou nad vchodem baptisteria ve Florencii.

Ludvík XII. dobyv Milána, ustanovil tam hned svého místodržitele; potom asi okolo roku 1506. odešel Leonardo a vrátil se později jen na krátký čas do Florencie, poněvadž měl rozepři s bratřími o dědictví po otci. R. 1507. jmenován jest od krále Ludvíka „malířem královským“. Mimo malby stavěl králi rozličná opevnění a průplavy a dostal pak od něho darem právo na část průplavu San Cristoforo.

Když Ludvík po porážce benátských vojsk se vracel u vítězoslávě do Milána, uspořádal Leonardo opět podobné slavnosti jako za Lodovica Mora.

Uslyšev, že za papeže jest zvolen Jan Medici pod jménem Lva X., kterého považoval za svého krajana, odešel z Milána do Říma a tam nabídl papeži své služby. Měl pro papeže malovati obraz. Když papež uslyšel, že Leonardo sbírá už, ještě než práci započal, olej a zeliny na fermež, kterou obyčejně hotové obrazy bývají natírány, zvolal: „Ó, ten ničeho nedovede, když na počátku hned myslí na konec!“

Tento projev papeže tak domrzel Leonarda, že odešed ze Říma vrátil se ke dvoru Františka I., nástupce Ludvíka XII. Příčinou, proč odešel poprvé z Milána, bylo, že zemřel místodržitel Ludvíka XII., který byl velkým příznivcem Leonardovým, a pak vláda Florencká, jsouc rozhněvána, že nedokončil svůj karton bitvy u Anghiari, pobyt v Miláně mu zakázala.

Po útěku svém ze Říma však zcela okázale se přidal ku Františkovi, řídil rozličné slavnosti a stavěl brány na oslavu vítězství Františka I. V Pavii zhotovil při takové slavnosti lva, který několik kroků sám kráčel, a pak vyskočily před králem z prsou jeho tři lilie, které měli králové franc. ve svém erbu. František, jsa velikým přítelem umělců italských, vzal Leonarda i jiné některé r. 1516. do Francie, ustanoviv onomu 700 dukátů ročně.

Mimo díla hlavní, o nichž jsme se již zmínili, třeba ještě aspoň zmínku učiniti o tom, že Leonardo vytvořil velmi mnoho vzácných Madonn a Sv. rodin, které nyní roztroušeny jsou po sbírkách evropských. Četné studie Leonardovy k Madonnám ukazují nejlépe — praví Waagen — jakého namáhání bylo potřebí, od prvních slabých počátků ku pravému zobrazení Matky Boží s Ježíškem až na Leonarda. Leonardo pak byl prvý mistr, který v Madonnách svých dovedl velikou krásu formy a hloubku citu s úplným ovládáním všech výtvarných

prostředků spojiti. Z jeho souvěkovců žádný ho v malování Madonn nedostihl, a z pozdějších mistrů až na naše doby jediný Rafael ho předstihl. [2])

Nejen Madonny, ale všechna díla Leonardova vynikají „nenapodobitelným modelováním, které bylo k zoufání všem malířům“ [3]) a pak jeho „sfumato“ zvláštní dosud nebývalé znázornění světla a stínu, které působilo, že postavy byly zaokrouhlené, plastické. Il sfumato nazval to Leonardo sám, poněvadž stínování toho způsobu jako kouřem začazené se zdálo. Ze všech takořka obrazů Leonardových vyčísti můžeme jisté formy, které obzvláště Leonardovi milými byly; jsou to zvláště výrazná tvář, velké oči a malá, půvabně se usmívající ústa u Madonn a andělů. Jak sám několikrát vyznává a jak poučuje nápis náhrobní, který ještě za života jeho napsal mu básník, přítel Platina Piato:

„Mirator veterum discipulusque memor;
Defuit una mihi symmetria prisca, peregi,
Quod potui: veniam da mihi posteritas.“

byl horlivým a nadšeným obdivovatelem umění antického.

Nejznámější z Madonn jest „Vierge aux rochers“, představující Matku Boží s Ježíškem a anděly v jeskyni. Ježíšek sedí na zemi, a před ním klečí sv. Jan. Obraz tento, chovaný nyní ve sbírce louverské, vyniká jemným provedením; někteří kladou jej do doby první, jiní do dob pozdějších. V Anglii jest slavná „Madonna an bas relief“, nazvaná tak pro malou sošku, v levém rohu zobrazenou. Panna Maria drží Ježíška, který hladí klečícího sv. Jana. Vzadu s levé strany jest Zachariáš a po pravé straně sv. Josef.

Ztracena jest Madonna, kterou na rozkaz Lodovica Mora maloval Leonardo jako dar pro císaře Maximiliana.

Pro Servity ve Florencii počal, ale nedokončil obraz, který byl obdivován ode všech (nyní jest v Anglii), představující P. Marii sedící s Ježíškem na koleně, který se shýbá k sv. Janu; vedle sedí sv. Anna a ukazuje prstem k nebi. Podobný motiv jest několikrát opakován od Leonarda a jeho žáků.

Po příchodu do Francie vykázal mu František byt v zámku Cloux, nedaleko Amboise, kdež se i sám obyčejně zdržoval, ale nového sám Leonardo mnoho nevytvořil, ba, jak Vasari praví, nemohl král ani toho dosíci, aby začaté kartony dokončil. Třetího roku po svém příchodu do Francie tiše zemřel na zámku Cloux 2. května r. 1519.

Postavou byl Leonardo statný, a jak Vasari jemu nemnoho příznivý vyznává, velmi krásný, což ostatně viděti jest na jeho podobiznách od něho malovaných. Škoda, že všechny zachované podobizny vypodobňují Leonarda již starého. Dlouho pozoroval jsem s úctou i s podivením jeho podobiznu v Ufficiích ve Florencii — král italský prý má pěknější, pérem provedenou. Rysy jeho tváře jsou zvláštní, pohled takořka ledový, ale prozrazují hloubku mysli.

Leonardo byl nejen dobrým jezdcem, šermířem a tanečníkem, ale uměl všechna možná cvičení tělesná. Silný byl prý tak, že rukama zkřivil podkovu a zvonek smačkl.

---

[2]) Waagen 1.
[3]) Vasari.

Povahy byl nestálé, což dokazují jeho nedokončená díla. Mnozí mu vytýkají, že nebyl charakterem, poněvadž s každým se hned kmotroval a pro každého byl hotov oslavu strojiti. Melzi, žák jeho, chválí v listě ku bratřím Leonardovým jeho dobrotu a laskavosť; naproti tomu Vasari, jehož předpojatosť proti Leonardovi nejen stručnosť životopisu Leonardova, ale i každý řádek dokazuje, praví, že Leonardo byl rozpustilým a křesťanem se stal teprve před svou smrtí. Možná, že od přírody již veselý Leonardo na rozpustilém dvoře milánském nebyl zrovna nábožným křesťanem, ale že by se smýšlení a náboženství křesťanského byl zcela zřekl, není možná si mysliti, možno-li z děl některého mistra souditi též o jeho vnitřním smýšlení. „Poslední večeři", která, jak Kugler dí, prozrazuje nejvyšší náboženské nadšení, podobně i Madonny Leonardovy, nemohla vytvořiti mysl, jež by nebyla proniknuta svatými pravdami křesťanskými.

Toto mínění naše nejlépe však potvrzuje zajímavá jeho závěť, kterou napsal dvě léta před svou smrtí.

V závěti[1]) té „poroučí duši sv. Bohu, našemu Pánu a Mistru, blahoslavené Panně Marii, andělu Michaelu a všem blaženým andělům, svatým a světicím nebeským". Pak ustanovil mnoho mší zádušních za sebe, a tím, dokládá Waagen, použil velmi prostředků milostí církevních.

Pohřeb si nařídil skvostný. Tělo jeho měli nésti kaplani kostela sv. Florentina v Amboise, kde měl býti pohřben, a na pohřeb měli jíti nejen rektor a převor, jakož i celé kollegium tohoto chrámu, nýbrž i kaplani sv. Dionisia a Minorité a mimo to 60 chudých s pochodněmi.

Další ustanovení o jeho majetku ukazují jeho dobrotu a lásku. Ačkoli měl po dlouhou dobu proces s bratřími, přece jim odkázal svůj kapitál ve Florencii, 400 dukátů. Hlavním dědicem a vykonavatelem poslední vůle ustanovil nejmilejšího žáka, Francesca da Melzo, šlechtice milánského. Odkázal mu zvláště knihy a rukopisy své jakož i všechny přístroje. Sluhovi svému a jinému žáku Andreovi Salainovi, každému z polovice, odkázal svou vinici u Milána. Sluhovi onomu dal též právo na užitky z průplavu dříve zmíněného.

Melzi podal bratřím Leonardovým zprávu o jeho úmrtí dopisem, ve kterém nazývá Leonarda svým nejdobrotivějším otcem a oznamuje jim, že zemřel 2. května 1519. v zámku Clouxu, zaopatřen byv všemi milostmi matky svaté církve a dobře připraven.

K doplnění životopisu nutno jest aspoň krátce zmíniti se též o jeho působnosti na jiné, neboť, jak praví Burckhardt, nikdo z tehdejších umělců nepůsobil takořka na celou uměleckou i vědeckou Italii jako Leonardo.

Když přišel Leonardo do Lombardie, bylo tam umění a zvláště malířství proti ostatní Italii ještě velmi pozadu. Leonardo ve škole své, kterou sice akademií nazývá, v níž však žáky ne přísným, vědeckým způsobem, nýbrž ve přátelských rozmluvách poučoval, povznesl umění a vychoval školu četných žáků, znamenitých mistrů, kteří velmi mistrně přednosti jeho malířství si osvojili a je tak napodobovali, že mnohé

[1]) Dle Waagena a Klementa, str. 117.

obrazy jejich až na naše časy byly Leonardovi přičítány. Z bezprostředních jeho žáků mimo zmíněného Francesca Melzi jest zvláště slavný Lorenzo di Credi, bývalý jeho spolužák u Verocchia, který později horlivě směru Leonardova následoval. Slavnější tohoto jest Bernardino Luini († 1531.) Znamenité jest jeho dílo „Kristus mezi zákonníky". „Perlou" sbírky v Louvru jsou fresky ze života sv. Kateřiny, nedávno zakoupené za 100.000 fr. Též ve vídeňském Belvederu je několik obrazů tohoto mistra. Giovanni Antonio Beltraffio nebo Boltrafio prý převzal vedení akademie milánské po Leonardovi. Od jmenovaného v závěti Leonardově Andrea Salaina jsou četné Madonny. V Belvederu vídeňském jsou obrazy od Caesare da Sesto, který zpočátku následoval Leonarda, ale později podlehl vlivu Rafaelovu.

Gaudenzio Ferrari a Sodoma nebyli vlastně jeho žáky, ale zřetelně poznati lze na dílech jejich vliv Leonardův.

Že dílům florenckým se obdivovali mnozí, zvláště kráse formy a plastice, jest známo; účinek toho též pozorovati jest zvláště na slavném Fra Bartolomeovi, který byl i spřátelen s Leonardem. I na obrazech Rafaelových poznati lze nejenom některé motivy, ale i provedení dle Leonarda. Nejkrásnější však výkvět vlivu Leonardova jest slavný Corregio, který takořka ve všech pracích se jeví jako žák Leonardův.

O Štědrém dni.

Charvátsky vypravuje **Xaver šl. Šandor-Gjalski.**

Byl to poslední Štědrý den, jejž jsem s ním strávil — proto ho také vzpomínám, ač nehodlám vypravovati o podivných nějakých příhodách nebo zajímavých zápletkách. Avšak byl to ještě takový Štědrý den, upomínající na staré doby, kdy den tento obyčeji a obřady svými nejen slávu Boží množil a skroušený dík věřících vyjadřoval, nýbrž i smířená lidská srdce tak nevinně, tak prostě, přece však tak jistě dovedl rozveseliti a potěšiti.

Nad celým krajem visely od časného rána husté, spíše bílé nežli šedé mraky, od země pak zdvihala se ve drobounkých krůpějích mléčná mlha, daleko široko zahalujíc každou dolinu každou střechu, každý keř; pouze k temenům pahorkův a vršků nejvyšších stromů nedosahovala. A byla krutá, štiplavá zima; každý krok po tvrdé, zmrzlé půdě bylo slyšeti zvučně až nahoru do jizby, zmrzlá pára srážela se na oknech v nejkrásnější obrazy květin, a ohromná stará kamna — ač byl téměř žhavá — sotva přemáhala chlad temné jizby.

„Dnes je Štědrý den" — zašeptal jsem, hledě oknem v překrásnou zimní krajinu, a vzpomněl jsem si, že můj soused illustrissimus Batorić, věren jsa „zvykům otců," tohoto dne vždy vychází na lov, a již jsem ho v duchu litoval, že tenkráte nebude moci loviti. Vždyť kdo by, pro Boha, myslil dnes na lov, v té mlze, v tom mrazu. Ještě jsem ani věty té v mysli nedokončil, když zaslechl jsem dole lovecký roh, štěkot psů a hlas Batorićův.

„Což pán ještě spí — zapomněl, co je dnes? Hej, hochu, doskoč

nahoru a řekni mu, že jsme zde a že ho zveme na lov.“ — slyšel jsem ho hlasitě mluviti k mému sluhovi.

Otevřel jsem rychle okno a vyhlédl ven. Batorić stál přede dvorem ve svém šedém loveckém oděvu a vysokých čižmách, na rameni měl drahou svou „duplovku“, ruce jeho vězely v rukávníku z liščí kůže, jenž visel mu na zelené šňůře, přehozené kolem krku; také měl na sobě ohromnou loveckou torbu, jakoby doufal Bůh ví v jakou kořist. Vedle Batoriće stála celá tlupa myslivců a honců, všichni ozbrojeni starými obyčejnými jednuškami, z nichž však přece naši vesničané s tak nepochopitelnou jistotou střílejí. Jejich krátké kabáty chránily jich sotva od třeskuté zimy.

Smečka psů, po dvou k sobě přivázaných, netrpělivě skákala, vrtěla ohony a hledíc na lovce radostně štěkala.

„Dobré jitro, illustrissime!“ ozval jsem se z okna, „což skutečně, v takovém nepohodném počasí?“

„Oho, tobě, lenochu, se nechce,“ přerušil mne žertem stařec; „ne, tak se nesmí státi, to by bylo pěkné, když se mi již vymknuli Štefica, Lacko, Tomica, ty musíš s námi. Dnes je Štědrý den, každý řádný křesťan jde na lov, vždyť bych vskutku ani nevěděl, že zítra je hod Boží, kdybych dnes zůstal doma.“

„Ale kdo pak půjde v té mlze, v tom mrazu, vždyť za takového dne nemohou psi nic vyhnati, a nadarmo po vrších se tlouci se mi nechce.“

„Hle, hle, dítě! Mohl bych ti již býti ne otcem, nýbrž dědem, a tobě se nechce, kdežto já, stařec, jdu! Nestyděl bys se? — Pojď, já zde čekám!“

Nebylo tedy lze jinak, musil jsem se přidati k lovcům a jíti s Batorićem.

Jak jsem byl řekl, tak bylo. Hon nikterak se nedařil. Psi ztratili zimou čich, na tvrdé, zmrzlé zemi nemohla také zůstati stopa, a když přece náhodou vypátrali zvěř, nemohli jsme zase my lovci ničeho pořídíti pro mlhu. Tak prošli jsme nejlepší leče. Nijak nechtělo se obrátiti na lepší. Mlha počala se sice zdvihati a s oblaky se mísiti, za to však počal padati sníh, nejdříve ve drobných, tvrdých zrnkách, potom ve velikých, vzduchem sem tam poletujících vločkách, až konečně počal se tak hustě sypati, že za nedlouho pokryl vše svým čistě bílým pláštěm.

„Hle, božič [1]) jede na bělouši,“ zvolal vesele Batorić (jindy by ho, jakožto pravého lovce, takový sníh přivedl do zoufalství, ale dnes je Štědrý den, a o Vánocích přeje si viděti sníh) — „to je mi zrovna milé, třebas jsme nedostali pečenky. Aspoň pojedeme na půlnoční na saních. Ovšem, revera, bez sněhu jsou smutné Vánoce.“

Sníh skutečně padal tak hustě a bez ustání, že byla úplně oprávněná naděje na sáňku. Černé hroudy na poli víc a více mizely, již ani jediné brázdy nebylo možno rozeznati, po pustých pahorcích odráželo se ostře nízké borové křoví svými černými větvemi od jasné bílého sněžného pláště a vyhlíželo jako skvrny na rounu starých královských hávů. Holé větve stromů, na nichž usazovaly se jemné jehličky jíní, shýbaly se pod tíží sněhu. Vzduch, oblaky, celá obloha, vše ztrácelo se v sypajícím se sněhu, odnikud nebylo ničeho slyšeti,

[1]) Vánoce.

časem jen ozvalo se nepříjemné krákání vran a strak, jež nízkým, krátkým letem poletovaly od pole k poli, nebo z roviny od potoka zazněl někdy smutný hlas divoké kachny, jenž pak v dalekém tom klidu ihned zanikl. Jinak panovalo hluboké, téměř nepochopitelné ticho, v němž pouze naše kroky se ozývaly, ježto pod námi hlasitě skřípal mladý sníh. Něco posvátného, vznešeného zavládlo celou krajinou, jež jakoby se připravovala na důstojný příchod mladého Krále nebeského!

Kolem blízkého lesa, jenž beze hnutí před námi se prostíral, zhustil se vzduch v jemný, průhledný závoj. Po kraji lesa a na temeni pahorku zdvihaly se k nebi štíhlé jedle a vysoké borovice, jichž temně zelené větve ozdobeny byly obrubou právě padlého sněhu, která zdála se skládati z millionů a millionů hvězdiček z nejčistšího stříbra a perel, a vyvolaly ve člověku upomínku na ony minulé šťastné dny, kdy tak netrpělivě, tak bohabojně očekával „božić“, jeho stromek, jeho dary!

Nemohl jsem odolati touze vejíti do lesa. Opustiv své místo a lovce, spěchal jsem napřed a zašel jsem dovnitř. Jako bych byl vstoupil mezi dvory vil nebo do nějakého překrásného gotického chrámu! Přímé kmeny habrů, buků a mladých dubů tvořily dlouhé řady štíhlých, vysokých sloupů, čnících k nebeským výšinám, a jejich hořejší větve spojovaly se u velebnou klenbu; každá haluz, každá větev ozdobena byla bílým sněhem a zdála se jako mramorová, podobajíc se tak krásným ozdobám starých gotických chrámů. Vše to ve slabém světle zimního dne tonulo v šedém přítmí, přece však třpytilo se něžným leskem, jenž pocházel od bílého sněhu, právě jako v kostele v předvečer, když po tmavých stěnách míhá se světlo věčné lampy. Padající sníh sotva pronikal k zemi, na níž leželo suché zčernalé listí, tvoříc tak tlustý, hustý koberec.

Náhle přerušen byl klid lesa, a zaslechl jsem zvonivý zvuk, způsobený ranou sekery. Obrátiv se tam, odkud zvuk přicházel, spatřil jsem mladou selskou dívku, jak usekává větev ohromné krásné jedle. Hněvivě přiskočil jsem k ní, volaje: „Co děláš, nešťastnice!“

Věděl jsem totiž, že tento les je Batorićovi ze všech nejmilejší, zvláště pak ona sadba jedlí. Ani pro vlastní potřebu nedával odtud ničeho opatřovati.

Dívka ulekla se tak, že jí sekera vypadla z rukou; i počala plakati a prositi za odpuštění. Dověděl jsem se od ní, že chtěla o Štědrém večeru připraviti doma vánoční stromek, k čemuž bylo jí třeba zelené větve, a poněvadž neměla nikoho, kdo by jí do lesa došel, odvážila se tam sama. Můj hněv ihned pominul, neboť to byla vskutku velmi hezká dívka, ale bál jsem se, co řekne Batorić, až ji zde najde. Lovci se zatím víc a více přibližovali, již jsem slyšel i hlas Batorićův, a nebylo nijakého vyhnutí. — Již je tu! — V prvním okamžiku byl hněviv, když ho však dívka prosila a připomenula, že chtěla slaviti „božić“, vyjasnila se mu tvář, odpustil jí, dal jí useknutou větev a obrátiv se ke mně, pravil: „Jest mi velice líto takové krásné jedle, kdyby to byl aspoň jiný strom, ale co mám dělati, dnes je „badujak“ [2]), nesmím se zlobiti; — a když si přeje připraviti stromek po starém obyčeji, nechť si jej připraví! Hleď, mladý amice, proto jsou Vánoce tak milé svátky, poněvadž poskytují radosti jak bohatému, tak i chudákovi.

[2]) Štědrý den.

Ovšem, víru třeba míti, starých podání se držeti, a pak aspoň jednou v roce je člověk vesel!“

Vyšli jsme z lesa, abychom pokračovali v honbě. Batorić nechtěl nikterak přestati. „Dnes beztoho,“ pravil, „není odpoledne žádné svačiny, co bychom tedy dělali doma? Vždyť si musíme opatřiti na svátky pečeni. Jaké by to byly svátky bez zvěřiny! A ještě něco. Stary Adam Hržinčić každého roku očekává mne v tento den ve své chatrči. Ví, že o Štědrém dni vždycky jsem na lovu. Při té příležitosti nabídne mi číšku vína s přáním, abych šťastně „božićoval,“ [3]) já pak přeji mu ku jmeninám. Tak jest tomu mezi námi již nesčetná léta! On býval kdysi mým nejlepším svobodníkem. Mohl jsem ho o půl noci beze strachu poslati kamkoli s nejdůležitějšími dopisy.“

Bylo nám prve přejíti dva kopce, nežli jsme se dostali k Hržinčićovu příbytku, malé, chatrné to chýši bez oken, jen zhruba sbité z černých, prastarých trámů. Suchý stařec, oděný v chatrný jezdecký kabát a obutý u vysoké, na všech stranách příštipkované čižmy, vyšel nám naproti a s odkrytou hlavou uctivě se poklonil, při čemž nahnul se celým horním tělem, vtáhnuv jaksi břicho do vnitř. Batorićovi políbil ruku. Na vyschlé líci jeho zračila se skutečně Bůh ví jaká radosť, avšak ty selské obličeje, přes které tolik žalu, tolik běd přeletělo, jsou takové, že z nich nedovede tak snadno každý čísti! Batorić, jenž svého člověka znal, byl k slzám pohnut. On rozuměl rozpakům starého sedláka, jeho nejisté chůzi, jeho uslzeným očím!

„Dík budiž Božímu děťátku, že přece vaše blahorodí přišlo! To zlé počasí děsilo mne již, že nepřijdete. Ale nyní je dobře, jen když jste mne poctil svou návštěvou. Račte vejíti!“ —

Stařec vešel první do chatrče, namáhaje se třesoucí se rukou odstrčiti dřevěnou závoru.

„Tedy, starý Adame, jsi ještě živ?“ počal Batorić.

„Díky Bohu jedinému a svaté Matce Boží Bystřické, jsem! Nač si mám stěžovati? Stár jsem již dosti, vždyť vaše blahorodí ví, co je v stáří — den ode dne — každý okamžik je pro nás starce Boží milostí!“

„Proto právě dej sem „srabljivce“, abychom pili na tvé zdraví, vždyť slavíš dnes jmeniny“, dí Batorić, potleskávaje mu na rámě, a usedl na nízkou třínohou stolici

„Zde, zde je, vše jsem již připravil; bába dala mi s sebou také trochu sýra, koláčů a vajec — e, co dělat, když je dnes tak veliký půst, a nemohu tedy pánům nabídnouti masa.“

„Kdo by dnes jedl maso, můj Adame!“

Adam zatím na obrácený prázdný soudek umístil chléb, sýr a sůl, natočil ze sudu vína do tykve, a naliv do džbánku, tak zvaného „srabljivce“, Batorićovi prvnímu nabídl. Po něm došlo na mne a pak na ostatní myslivce. Sobě nalil naposledy a ukloniv se Batorićovi ohnutím kolen, dal džbánek ke rtům, pochutnávaje si při tom tak, že si pak neustále pysky olizoval.

Batorić zatím poslal lovce do blízkého křoví, neboť byl řekl Adam, že je tam zajíc, veliký jako vlk; my pak zůstali jsme ještě nějakou dobu v chatrči. Starý Adam za tu dobu tak se rozveseilil, že připil i sv. Trojici, mladému Králi a Božské „mamici“.

---

[3]) Slaviti Vánoce.

Když se zdola ozvala puška, a za chvíli přiběhl mladík skutečně se zajícem v ruce, opustili jsme chatrč a ubírali jsme se k domovu.

Krátký zimní den víc a více chýlil se za hory, v zamračený obzor mocněji a mocněji dral se šedý večer; sníh přestal padati, za to však počal váti ostrý vítr, duje mocně s hor do pustých, temných dolin. Se stromů a střech sypal se nám do obličeje sníh, který byl na nich uložen. Po nebeském klenutí honily a válely se oblaky a mlhy, chvíli se trhajíce, chvíli zas na křídlech bystrého severu plovouce rychle tam za hory. S výšin obláčných slyšeti bylo šum letícího hejna divokých hus jako vzdálené hučení horské bystřiny, a pak ještě nějakou chvíli znělo vzduchem štěbetavé jejich hýkání. Na východě nad lesy zářily oblaky jakousi měděnou barvou, jakoby stápěly se v roztaveném nějakém kovu, a nahoře v prostřed oblohy rozstoupily se, a úzkou, modrající se puklinou zasvitla jedna hvězdička, zářic svým míhavým zlatým světlem, jakoby zvěstovala blízkosť svatého okamžení!

„Bude svítiti měsíc," pravil Batorić po delším mlčení. „Těším se již, jak se to pěkně pojede na saních na půlnoční."

„Ty půjdeš také, illustrissime?"

„Jak pak bych nešel, pro Boha, vždyť na to se nejvíce těším, až můj Ivica zazpívá u varhan poprvé: „Narodil se král nebeský".

„Půjdeš-li ty, půjdu já také."

„To se rozumí, ostatní musí také jíti."

„Kteří?"

„Nu, Štefica, Lacko, Gjuka, Škender, všichni jsou dnes u mne. Lenoši, na lov nechtěli! Pozval jsem je, neboť jsou sami bez rodiny, já též sám, nejlépe je tedy, když jsme v takový večer pohromadě."

Konečně jsme se dosti vysokým již sněhem dostali umdleni a hladovi ku Brezovické zahradě. Stará kurie zdála se v šedé tmě svou vysokou, šikmou střechou a svými černými zdmi uprostřed nepřehledného sněhu ještě podivnější, ještě tajemnější; zamrzlými skly malých oken vynikalo z osvětlených komnat červeně jasné světlo, jež ve trojstranných ohonech padalo do venkovské tmy, tvoříc na bílém sněhu podlouhlé, osvětlené plochy, z nichž leskly se a zářily sněhové krystaly jako po bílém hedbávi rozsete diamanty a smaragdy. A tento obyčejný zimní výjev činil na mne zvláštní, sváteční, vánoční dojem!

Severní vítr mocněji a mocněji dul a šuměl, z komína pak staré kurie valil se hustý, černý dým a zvěstoval, že kamna jsou teplá. Toužiliť jsme zajisté již po teplém koutku, jenž tam nahoře nás očekával.

Starý dům pln byl vůně, pečených koláčů a vařené uzeniny. Z kuchyně slyšeti bylo rozkazující hlas starého kuchaře Petra a šum kvapné práce služek. Zvuk struhadel, hmoždířů, nožů zvonivým hlasem rozléhal se po všech koutech kurie, a míse se s veselými hlasy pracujících, zřetelně jevil radosť, kterou přinášejí Vánoce do domu.

Nahoře v komnatě očekávali nás Batorićovi hosté. Vše bylo již ku svátkům přichystáno. Stěny ozdobeny byly borovou a jedlovou chvojí, a všechen vzduch jizby naplněn byl vůní zelených větví.

Ve průčelí stála dosti vysoká mladá borovice, ozdobená pozlacenými jablky, ořechy vlaskými a lískovými, malými voskovými svíčkami a řetězy z různobarvého papíru. Trámy rovněž okrášleny byly zelenou chvojí, a na tenkých nitích houpala se ve vzduchu vánoční jablíčka, nad stolem pak visel tak zvaný ježek: jablko, obložené úplně lískovými ořechy, tento nejhlavnější znak Štědrého dne ve starých char-

vátských domech. Pod stolem rozestřena byla čistá, žlutá sláma, a stůl bělel se jemným ubrusem, v jehož středu položen byl veliký kříž, prostě svázaný z dlouhých stébel žitné slámy.

Vše to byl upravil starý Vanko. Batorić se téměř rozplýval blažeností a veselím. Oči zářily mu radostí, a nejprve stanuv u dveří, rozhlížel se po všem a pak jda z kouta do kouta a každé větvičky, každého stromečku, každé věci zvlášť rukama se dotknuv, zpozoroval, že Vanko zapomněl na hvězdu a na svatého Ducha. V tom okamžiku musilo to býti zavěseno, a pak svíčky rozžehnuty.

Komnata zazářila. Na mne učinila mocný dojem tato po selsku vyzdobená starobylá místnosť, jež sama sebou již jsouc obrazem starých — starých dob, nyní ještě více připomínala dalekou minulosť svým předváděním a zachováváním pradávných obyčejů, svým prostým, ale upřímným slavením tak vznešeného dne křesťanstva.

Nejen že se ve mně ozývaly city podobné těm, jež kdysi v dětství v tento svatvečer mne blažívaly — nýbrž zdálo se mi, jakoby z toho vyzdobení, z toho světla, z toho dýmu — jedním slovem ze všeho — nejasně, pouze ve průhledných obrysech, přece však znatelně zdvihaly se a vznášely před zrakem výjevy ze starých, dávných dob, z oné doby, kdy pradědové naši, ti nejstálejší trpitelé pro svatou víru, před symbolem božské kolébky čerpali sílu svého přesvědčení, svého hrdinství, z oné doby, kdy jim ve strastném mučennickém věku, opuštěným od veškerého živoucího světa i od pozemských králů, jediný Král nebeský poskytoval útěchy, poskytoval posily! Dýchalo, šumělo celým domem i starými jizbami něco nebeského, něco posvátného, co srdce všech nás blažilo, duše naše povznášelo a vyzývalo šeptati vroucí dík božskému Spasiteli, že nám tento den daroval!

Odbila již sedmá hodina, když jsme sedli ke stolu. Všecka možná postní jídla přinášena na stůl. Batorić přísně dbal, aby o Štědrém dni nejedlo se u něho masa, za to však stálý jeho rybář Janko musil se tím jistěji postarati o sumce a kapry.

Brzy rozproudila se veselá a hlučná zábava, ač scházel nám náš obyčejný pořadatel stolu, farář Ercigonija, jenž za příčinou půlnoční mše musil zůstati doma. Místo něho spravoval nás Lacica Kuntek. Nebyl sice řečníkem v evropském slova smyslu, my však jsme toho ani nežádali. Vždyť samo sebou již bylo tak příjemno seděti za plným tím stolem, v teplé té starobylé jizbě, při všem osvětlení zastřené přece jakýmsi šerem dlouhých stínů, jež ze hlubokých koutů komnaty a z ostatních neosvětlených místností se plazily. Venku pak ozýval se sever, jak šumí starou střechou, lomcuje holými větvemi stromů, potřásá skly oken a kolem rohů kurie chvíli zuřivě burácí, chvíli zas bolně skučí, zatím co v jizbě vysoká stará kamna, v nichž dříví vesele praskalo, vydávala teplý, jemný dech, jenž naplňoval nás pocitem spokojenosti, že nejsme vydáni zlobě větru. Prostý, obyčejný požitek — a snad právě takovéto každodenní slasti při vší své malichernosti pletou pro nás nejpevnější pouta lásky k tomuto životu!

První přípitek platil dnešní křesťanské slavnosti, při kteréž příležitosti Lacica zvláště vytkl Batoriće, jakožto nejvěrnějšího obhajce starých obyčejů.

Batorić děkoval, káraje při tom novou dobu, že nemá smyslu pro svatou víru a její ustanovení, starobylostí svou posvěcená. „Zatím je to pouze pomíjející moda — a nic více," pravil dále. „Rozum lidský

brzy pozná, že dnešní jeho přesvědčení je pouhý následek zaslepenosti, jež stihla člověčenstvo následkem — nedá se upříti — velikého pokroku ve vědě. Radosť z toho, že se objevilo, že voda složena je z kyslíku a vodíku, že elektrickou jiskrou možno nabyti síly, — zavedla je, a myslí, že ve všem tom není nic božského, když k tomu dostačují stroje a retorty. To však je nerozum, — ale nechme toho. Druhé týká se obyčejů starocharvátských. Já je ctím a zachovávám nejenom z lásky a úcty k těm, kteří před námi zde byli a kteří jistě lásky té zasluhují — nýbrž i k vůli sobě samému. Nikdo mi neupře, že takovýmto ctěním a zachováváním starých zvyků duše naše snáze povznáší se ku šlechetnému a krásnému idealismu. Člověk stává se též krásnějším a lepším! Přál bych si, aby všichni Charváti více zachovávali své obyčeje, neboť to je nejjistější obrana před cizáctvím — a pak živí v národu úctu k sobě samému a hrdosť. Ale ovšem, u nás jedná se právě naopak! To snad není jinde v celém světě. Stále máme v ústech slavnou minulosť předkův, a přece žádný národ tak rychle a tak snadno nezavrhl staré řády. Vezměte řadou. Naše župy se zrušily, řeklo se, že je to zastaralé zřízení; města jako opice počala ve všem napodobovati Švaby,[4]) — a k čemu nám jíti dále, vždyť i jméno již opustili Charváti![5]) Vizte Angličany, jak nábožně zachovávají vše, co jim dědové zanechali. Jim zajisté nemůžeme předstírati barbarství!“

Ačkoliv soudce Štefica Petrović byl horlivým zastavatelem nových zřízení a vždy chlubíval se svým „liberalismem“, říkávaje, že nic nedbá „všech těch popských hloupostí“, při čemž s nevýslovnou hrdostí uváděl často citáty z Büchnerova „Kraft und Stoff“, nerozpředla se tentokráte přece žádná debata. My všickni jako bychom v tu chvíli, byť nemyslili, přece jistě aspoň cítili s Bartorićem a podlehli jsme kouzlu Štědrého večera.

Z dolního patra, z čeledníku, jenž rovněž vyzdoben byl chvojí a břečťanem, a kdež Batorić dal Vankem rozdělovati mezi služebné koláče s přimísenými dvacetníky, zaznával k nám chvíli veselý povyk shromážděných, chvíli zase staré vánoční písně, zpívané s nevýslovným veselím a s pravou pobožností.

Malý pasák Daša, cítě v sobě umělecký talent, pořídil si „Betlém“ a maje podnikavého ducha, spojil se se zahradníkem Tinćem a s Imbrićem, jiným pasákem; přišli, nesouce osvětlený Betlém před sebou, nahoru do jizby, a počali zpívati známou píseň:

Oj, kakva to svjetlost,
Tam Betlem gori...

Batorić ihned vpadl svým hlasem, Lacica za ním, my ostatní rovněž, a staré chraplavé hlasy spojily se s poněkud vysoko naladěnými soprány hochův, a starobylým domem rozezvučela se táhlá melodie starodávné písně, pozdvihujíc srdce naše, dmouc nás žárem víry, blažíc nás spokojeností!

Po této písni musili hoši zpívati ještě mnohé jiné a když odešli, my stále ještě jsme zpívali, uneseni jsouce vánočním zápalem.

Tak míjel večer ve zpěvu a rozmluvě. Mluvíce o jízdě na půlnoční, obrátili jsme nějak hovor na duchy. A jaký by to také byl

---

[4]) T. j. Němce.
[5]) Zde míněn jest název „Ilyrové“.

Štědrý večer ve staré kurii, aby o tom se nevedla řeč! Všechny možné a nemožné bajky se přetřepaly. Lacica a Gjuka byli předními mistry; tento tím spíše, ježto pevně věřil všemu, co o duších věděl. Rovněž tak magnificus Radičević, jenž opět všecky podobné zjevy vykládal pomocí „čtvrté dimense“. Jediný Štefica již napřed označil své stanovisko krátkým, ale jadrným: „To je hloupé věřiti,“ — ale proto přece po celou tu dobu pečlivě vystříhal se pohleděti dveřmi do ostatních temných jizeb, ano, zbledl jako stěna, když mu Lacica, zaklínaje se vším, co mu je drahé, pravil, že nedávno viděl jeho nebožku tchýni létati nad budovou okresního soudu.

„Ano, ano, létala jako motýl kolem světla. Jako bych ji živou viděl; měla na sobě zelené hedvábné šaty a krinolinu, ano, pravím ti, skutečná nebožka Letovanićká. Ulekl jsem se, Bože milý, nevím, byla-li ve mně kapka krve. A ona letí, letí stále do kola nad tvou střechou. Již jsem se o tebe, můj spectabile, bál,“ — ukončil Lacica zcela vážně. Štefica pak stále jsa bledý, kysele se usmál, ale nemohl ani slova ze sebe vypraviti.

Batorićovi nebylo milé, že Kuntek takto žertoval, a vzav na se vážnou tvář, počal vypravovati: „Myslete si, co chcete, — já rovněž nevěřím, že duchové z hrobu vstávají a nás navštěvují, — přenechávám to starým babám a svému milému spiritistovi magnificu, — ale což my lidé můžeme věděti? Jest toho tolik nepochopitelného, co přesahuje naše smysly, a všecko zpytování je marné; kdo poněkud déle žil, mohl se přesvědčiti, že jest něco vyššího, metafysického nad námi. Ať si třeba Štefičův Büchner po hlavě skáče, mne přece o opaku nepřesvědčí! Přihodilo se to, co vám chci vypravovati, právě zde v Brezovici a — tuším, právě o Štědrém dni nebo o Sylvestru, — určitě již nevím, neboť je tomu již velmi dávno. Byl jsem ještě jurátem v Požunu,[6]) práce jsem mnoho neměl, a když se blížily Vánoční svátky, zatoužil jsem po svých starých rodičích — Bůh jim dej lehké odpočinutí. Rozhodnuto, vykonáno. Za nějaký den ocitl jsem se ve Brezovici. Jako dnes já, tak tehdy také můj otec vždycky o Štědrém dni a o Sylvestru shromáždil kolem sebe přátely, již neměli rodiny. — Tenkráte tedy po obědě, jenž také pozdě na večer, teprve po skončeném lovu počal, nežli se šlo na půlnoční, počali hráti v karty. S otcem usedl k témuž stolu starý hrabě Jurica, — byl tehdy již vdovcem. — Bože, ještě nyní se úplně dobře naň pamatuji, na jeho temně zelený frak, na jeho žabot; dále tvůj otec, Štefico, starý illustrissimus Jankica — zcela jsi mu podoben, — konečně fiskál Žuženčić. On byl mládencem a o každých Vánocích přicházíval do Brezovice a přinášel mé matce tehdy tak oblíbené vídeňské almanachy, otci pak všechny možné profily císaře Napoleona. — Byli zde ve vedlejší jizbě. Já jsem se usadil na divan vedle hraběte a díval jsem se na hru. Po desáté vstal otec, aby se podíval na ostatní hosty, kteří byli zůstali zde v jídelně při číši vína. Sotva byl vyšel z jizby, spatřil jsem, jak tvému otci vypadly karty z rukou, a kterak on všecek ztrnulý, jako dřevěný zadíval se na prázdné místo mého otce. Rovněž tak hrabě Jurica. Žuženčić a já najednou jsme zvolali: „Co se děje, pro Boha!“ avšak neobdrželi jsme od žádného z nich odpovědi. Oni nás ani neslyšeli. Za chvíli vrátil se otec, směje se ještě žertům, jež v jídelně prováděli, ale jakmile

[6]) Požun = Prešpurk.

přišel blíže, přestal se smáti a udiven tázal se: „Kdo to sedí na mém místě?“ — „Jaké to žerty! V tomto okamžiku viděl jsem, že někdo sedí na mé stolici, a již tam není. Kde je?“

„Vždyť tam nebyl nikdo!“ vpadli jsme rychle Žuženčić a já otci do řeči.“

„Skutečně byl,“ zvolal otec uleknut; hrabě a otec se vzpamatovali a všichni tři tvrdili, že viděli hezkého mladého muže v oděvu prastarého kroje, jako za dob tureckých. — Tvůj otec pravil, že ho najednou zpozoroval, neviděv ho přicházeti, že usedl klidně na stolici a na mne se zadíval. Hrabě zpozoroval ho teprve, když již seděl. Jakmile ho spatřili, pojala je hrůza, aniž věděli proč, ač na duchy ani zdaleka nemyslili. Odcházeti ho neviděli. Žuženčić a já nikterak jsme si nemohli vysvětliti celou tu příhodu; v duchy jsme nevěřili, jako dnes Štefica, prohledali jsme všechny komnaty, zdali v tom třeba nevězel žert. Avšak domněnka ta byla již napřed vyloučena, neboť v tom případě byli bychom musili my dva také něco viděti. Není-li to podivné? Můj otec zajisté — byl pokrokář, jako náš Štefica — nepřikládal celé té příhodě žádné důležitosti, ale starý hrabě a tvůj otec šeptali si, že je to nějaké znamení pro dům. Slyšel jsem je, ale v duchu jsem se smál. O tři měsíce později vyhořel nám v Banátě statek! Tedy co říkáte?“ tázal se nás Batorić vítězoslavně, že nás nevěřící úplně porazil.

„Ale ty přece jsi vlastníma očima ničeho neviděl, nemůžeš tedy tvrditi, že skutečně nějaký zjev tam byl?“ podotkl jsem já spíše svévolně.

„Hle, mudrce — tři viděli, my dva pak nikoli — to je kritické.“

Po Batorićově vypravování objevila se na obličeji všech jakási bledost. Ba, na Štefici Petrovićovi bylo viděti, jak se okraje jeho „liberálního“ límce chvějí. Černé kouty jizby najednou jakoby skrývaly v sobě něco tajemného, pravidelné, tak jednotvárné „tik tak“ dvoustoletých hodin tajemně ozývalo se šerým prostorem; stíny, jež míhaly se po stěnách, po trámech a po vysokých černých skříních, pak ono kmitavé nepravidelné světlo svíček na vánočním stromku, zvláště když některá dohořívala a svým uhasínajícím plamenem chvílku velmi dlouhé, chvílku zas docela krátké paprsky vrhala na podobizny, konečně ono skučení větru v komínech a šum jeho po střeše a po půdě, vše to působilo tak, že člověka něco zamrazilo u srdce, že bezděky každý z nás s Batorićem zašeptal: „Jen Bůh ví, co skrývají v sobě staré tyto kurie!“

Zatím přibližoval se čas na půlnoční. Štefica nemohl více klidně seděti na svém místě, neboť byl právě naproti dveřím, z nichž zela černá tma osudné vedlejší jizby. Štěstí bylo pro něj, že jsme vstali od stolu a počali se chystati do kostela.

Když pak jsme zaslechli přede dvorem rolničky, spěchali jsme ven, a za chvili unášely nás troje saně ke chrámu Páně.

Vítr byl přestal, nebe bylo jasné, téměř bez obláčku a poseto hvězdami, jež živě se třpytily, že se temný lazur celý jimi leskl. Zdály se býti jaksi zemi blíže a jakoby v nevýslovné kráse své spojovaly slávu Boží s myšlénkou toho večera, neboť záře jejich zlatých míhavých paprsků podobala se zajisté slavnostní aureole. Tichý klid jasného večera hlásal něco vzneseného, něco nedostižitelného! Pravá Štědrovečerní noc! — Měsíc vystoupil již vysoko, a bledé jeho světlo

ozařovalo sněžné ty nivy, ty obrovité, jako nesmírné hromady sněhu se zdvihající hory. Stromoví obložené na všech svých větvích bílou ozdobou zimní, chvějíc se v nejasném světle, zdálo se fantastickým, neurčitým — tajemným. Z vesnických domků zářila do noci malá okna jako ohnivé oči, jež hlásala, kterak celý svět radostně, toužebně očekává příchod Božského dítěte.

Naše saně letěly jako střely po čerstvém sněhu, aniž bylo slyšeti tepot koňských kopyt a tření sanic; jen rolničky, zavěšené koním na krku a na hřbetě, daleko zaznívaly do rovin i do hor — do hluboké té chladné noci.

Zatím rozezvučely se zvony kostelní, a jasný zvuk jejich rozléhal se svěžím, nehybným vzduchem, ztrácejе se daleko, daleko tam někde za vodami a lesy.

Před kostelem shromážděné množství lidu, vše ve sváteční, čistém oděvu, očekávalo počátek služeb Božích. Chvílkami zahřměl z množství výstřel z pušky nebo pistole, a rozlehlo se jásání veselých jinochů.

Vešli jsme do chrámu nahoru na kruchtu Batorićovu, kterou tam měl jakožto patron. Služby Boží započaly. Vysoké stěny starého chrámu sotva do polovice byly osvětleny, ztrácejíce se dále v temnu, jež nemohlo proniknouti světlo voskovic, tu a tam v koutech kostela rozžatých. Opojná vůle kadidla a rozmarýny, již dívky a ženy v rukou držely, naplňovala celý kostel. Z dola z lidu, kde hlava hlavy se dotýkala a množství neustále vlnilo se jako hladina rozbouřené vody, ozýval se šumot, působený polohlasitým šeptáním modlitby věřících, jejich vzdechy, jejich zanícením.

Tu konečně zapěl kněz u oltáře: „Gloria in excelsis Deo“, a nahoře u varhan ozval se starý učitel Ivica Novaković svým tenkým, ale radostným a nábožným a proto příjemným a věřícím milým hlasem. Neumějí — neumějí dnešní naši „organisté“ již tak věrně, pravdivě zpívati v kostele jako někdejší učitelé!

Lid odpověděl, a celý chrám počal zpívati starou píseň:

„Narodil se král nebeský . . .“

Nedostává se mi slov, abych vylíčil city, jež mne v tu chvíli ovládaly a k slzám dojímaly — nemám štětce, abych nakreslil to, co na obličeji Batorićově a ostatních jsem viděl, nemám péra, abych popsal radosť, veselí a blaženosť shromážděného lidu. Jen tolik mohu říci, že jsem byl unesen vznešeností jediného toho okamžiku, že stará ta vánoční píseň otřásla mou duší, a že v okamžiku tom tak snadno jsem pochopil veškeru moc devise našich dědů: „Pro Deo et patria!“ (Pro Boha a Vlasť.)

Opustiv chrám, vyšel jsem pod jasnou nebeskou klenbu. Z kostela zaznívala nyní píseň: „Sláva Bohu na výsostech a pokoj lidem na zemi.“ Šeptem přidružil jsem se k oněm slovům.

* * *

Minulo mnoho let. Batoriće více není, Brezovica zanikla, zanikly i naše staré Štědrovečery. Zpívá se zajisté i nyní: „Sláva Bohu a pokoj lidem“, ale —. Moje sousedka, ubohá Dorica, ta, kterou jsme tehdy nalezli v lese, je nyní vdovou s pěti sirotky a nijak nechce se

jí do zpěvu; od rána již nemohou jí slzy uschnouti. Pan kr. berní chce do konce roku sehnati roční povinnosť daně ve svém okresu. Dostal prý přísný rozkaz! Rozeslal proto na všecky strany své exekutory. Co on dbá, že je dnes Štědrý večer? Nelze váhati, konec roku je zde. Dorica dluhovala daň za celé poslední čtvrtletí — e — exekutor nerozumí žertu, odehnal jí poslední kravičku, že nemá nyní na Vánoce ani kapky mléka, aby dětem napekla koláčů. A „Mileka“ byla tak dobrá, tak pěkná kráva! Smutný Štědrý den!

Přel. **K. Stejskal.**

Cizina a vlasť.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Jež.

(Pokračování.)

Strašeň a Žichovice.

Neslynouť ani Žichovice ani Strašeň žádným zvláštním průmyslem, ani nádhernými budovami, ani nenalézáme v dějinách naší vlasti, že by se tam byla svedla nějaká rozhodná bitva, v níž by byla naše vojska nepřítele vítězně porazila: ale tím zasluhují obě vesnice památky naší, že z nich vyvstal mohutný odpor proti návalům husitské a lutheránské reformace, která hrozila zaplaviti celý Pracheňský kraj jako zaplavila kraj Loketský, Žatecký, Litoměřický, Boleslavský a z části také kraj Podbrdský a Plzeňský. Proraziti v kraji Pracheňském — kde by se asi byla zastavila? Budiž nám tedy milo, slyšeti o tehdejším katolickém odporu; vůdce a původce onoho zápasu nepozbude snad naší úcty, že nebyl než chudobný farář z chudého rodu.

Kněz Martin, od svého rodiště příjmím Strakonický, narodil se asi tou dobou, kdy Martin Luther vyvěsil ve Wittenberce své pověstné these (1517). Bohoslovecká studia konal — u nás v Čechách žádné bohoslovecké fakulty nebylo — někde na vysokých školách v cizině a dosáhl důstojnosti magisteria či doktoratu, ač se nikdy tak nepodepisoval. Jaký vedl život v mladém věku, nevíme; napsal sice jednou: „jsem já hříšníkem již kajícím“ (1569. 9. kv.); z toho však nelze souditi na život hříšný, jelikož i velicí světci za veliké hříšníky se pokládali. R. 1546. došel v kostele hradu Pražského ouřadu a důstojenství kněžského, i měl hned tenkráte k úřadům vznešeným býti povolán, ale nechtěl, nýbrž přijal po čtyřech letech „nejmenší farku“ Strašeň na patronátě katolického pána Krištofa Koce a byl tam po 31 let farářem. Pamětní kniha Strašeňská o něm (str. 7.) takto píše:

Byl okolo léta Páně 1578. jeden kněz církevní, Martin Strakonický, vůbec nazvaný prorok, muž podle všeho zdání veliké svatosti, farář při zázračném obraze Matky Boží Strašeňské, při kterémžto kostele na západ slunce jest jedna chaloupka nábožného poustevníka tehdáž vystavena byla. — Na tom místě kněz Martin Strakonický, farář a vicarius foraneus jakousi chatrnou světničku v témž svatém kostele mající, tak jak i posavad viděti jest, bydlel, jinšího přístupu k ní nebylo, krom skrze kostel. Kdežto vzdálen jsa

od lidí toliko samotný v té schránce přebýval, faru pak jednomu podruhovi[26]) najal, který jemu pokrm z ní nosíval, to jenom jednou za den, (nebo častěji nejídával), a lože jeho bylo jest samé prkno neb toliko tvrdá země, kamene pak za podhlavničku užíval, který mnohým poutníkům, žádostivým jej viděti, se ukazuje, a pulpit dřevěný i také svícen i ostatní věci buďto z neopatrnosti aneb z nedbanlivosti k zandání přišly. Slovem, ten muž nábožný život svůj vedl až do smrti příliš přikrý, a zemského nějakého potěšení byl dokona vzdálený, modlitbám a postům všecek oddaný, cviče se ustavičně ve věcech Božských; tak nočně častěji nespával, anobrž celé na modlitbách ztrávil.

Jako jej, chudobného faráře, všecken lid pokládal za muže svatého a za proroka, tak o šlechtě píše jesuita P. Vojtěch Chanovský, sám český šlechtic, že jej měla u veliké úctě.[27]) „Taková byla úcta, že, kamkoli přišel, všickni umlkli, tak jakoby Pán Bůh sám byl vstoupil. Často jsem sám viděl, že kdy mezi panstvo při nějaké skvostné hostině vešel, žádný se nepokusil dříve slova v přítomnosti jeho promluviti, než by on byl přikázal; darem ducha prorockého jsa naplněn, předpovídal mnohých věcí, ježto po čase státi se měly, a všickni vůbec lidé jej prorokem nazývali, a až podnes tak nazván zůstal; neb jinač jej lid ani jmenovati neuměl. Různice, nevole, utiskování chudých lidí laskavě a otcovsky přetrhoval.“ Též stěžoval si panu Janu Chanovskému, otci P. Vojtěcha Chanovského, několikráte těmito slovy: „Ó, jak hrozné nastanou vojny a jaké bídy a sužování lidu! Synové naši hledati budou skrýše v lesích, na horách a v jeskyních.“ A když se ho tázal řečený pán, zdali za živobytí jejich se to stane, a zdaliž to zlé oni by zkoušeti měli? odpověděl: „My sice ne, než, synové naši to zkusí; jistě, patrně to předpovídám.“ A proroctví jeho jest naplněno v ty smutné minulé kacířské časy a vojenské běhy. „Jednou,“ píše P. Chanovský panu Martinicovi, „v přítomnosti mé též předpovídal, že po dvou letech hlad bude, a on sám že v tom čase umře. Ježto vše tak se stalo.“[28])

I do další budoucnosti viděl a sám napsal arcibiskupu pražskému Antonínu Brusovi vyzývaje k stálosti: „Protož pravil jsem já a pravím, že v Čechách i v Němcích zahyne dokonce sekta Vikleffova aneb Husova, Lutherova i jiných sektářů. „Strašeň feria II. post Stanislai r. 1569.“

V takovém tuhém a skrovném postavení modlil se a pracoval, poznávaje s lítostí „zlobu a záhubu sekt a bludů v cizině a doma se zmáhajících, jež své pejchy rozkoše a svého lakomství a jiných zlých a škodných věcí hledí a pilny jsou,“ a vida tyto věci, dušem lidským škodné, měl nad tím srdečnou lítost, a což na něm bylo, chtěl býti nápomocen všem k dojití spasení.“ Nebylo ho tajno, že „mnozí kněží se nevarují bludného učení, nýbrž hledí se zalíbiti svým bludným kollátorům a lidem svedeným.[29])

[26]) Byl to Pavel, jeho vlastní bratr se svou manželkou a rodinou.

[27]) P. Tanner: Vita et virtutes P. Chanovský, cap. III. pag. 36.

[28]) Toto proroctví se zdá připadati k r. 1588., kdy kněz Martin často býval na zámku u p. Chanovského, a chlapec Vojtěch — maje věku 7—8 let, přípověď tu pamatoval. Veliký hlad v Čechách byl r. 1590., jak Beckovský (I. 365.) píše: R. 1590. velké sucho bylo, tak že všechno osení, tráva i jiné věci poschly, odkud pro nedostatek vody mlýti se nemohlo, a hlad následoval.

[29]) Výroky tyto a mnohé jiné jsou sebrány z jeho listů, v arcibiskupském archivu v Praze uložených.

2. Tehdejší generální vikář Dr. Jindřich Píšek, v našich dějinách chvalně známý, konával ve jménu arcibiskupově visitace a konvokace po dekanátech; seznávaje, jakou škodu svatá Církev ve mnohých krajech již vzala, a jaké nebezpečenství v kraji Pracheňském hrozí, anto mnozí kněží a kollátorové u víře nestáli, a sám děkan (vikář) Šebestian, farář na Bukovníku, jim byl „rovný a podobný“; — navrhl kněze Martina, faráře Strašeňského, za děkana.

Dějepisná pravda žádá, bychom pověděli tehdejší postavení některých far dekanátu. Vězme a pamatujme, že jako pýcha, rozkoše a lakomství ušlapávaly v Německé říši a severních krajech českých širokou cestu k protestantismu, tak a nicjinak se činilo v kraji Pracheňském. Zvítězil protestantismus v krajích severních, kde se mu žádného statečného odporu neučinilo: nezvítězil však v kraji Pracheňském, kdež nový chudobný děkan stál v odporu a nepovolil, byť u nikoho, leč u Boha a svatých Patronů, pomoci nenalezal. Znejme takového muže, hlasme se k němu, bude nám vzorem v boji, který vedeme proti pýše, rozkošem a lakotám našeho věku.

Fary, jež za působení kněze Martina Strakonického nějaké důležitosti nabyly, jsou ty:

Fara Velhartice. Statek a kollatura kostela patřívaly druhdy husitským pánům z Hradce, přešly na katolické pány Švihovské, šňatkem pak na katolického pána Lva z Rožmitála; r. 1541. byly pro dluhy prodány pánům ze Šternberka a brzy potom p. Jindřichovi Plánskému ze Ziberka (Seeberk). Tento kollátor byl „věrný a pravý křesťan,“ ale syn jeho Šebestian Jáchim (připomíná se od r. 1564.) byl urputný protestant, choval na faře Velhartické kněze kacířského a ženatého.[30]) — Na faře v Petrovicích pod týmž kollátorem byl člověk „nešlechetník, kterýž velice tupil všecky pořádky a mnohé Svátosti Církve katolické, svátku Božího Těla se rouhal,[31]) jako kalvinisté se rouhali, a na týž svatý den si hnůj vozil.“ Někteří z osadníků, svedeni jsouce takovým příkladem, pracovali podobně; ale nazejtří dopustil Bůh na ty osadníky, že jim kroupy všecko obilí zbily. Byv proto napomenut děkanem a pokárán, pravil, že on „žádného se nic nebojí a že má pána svého, a že jest toliko služebník Boží, a ne lidský.“

V Nezamyslicích na panství Žichovickém byl kollátorem Jan Kavka ze Říčan, který katolického kněze jemu poslaného (na jaro 1571.) nepřijal, „aby žeň a sena farská sám sklidil.“ K r. 1575. připomíná se kněz Jan, „pouhý husita, který všecko své marné náboženství vykonává podle způsobu hussianů.“ O pouti, ve svátek Nanebevzetí Panny Marie, v tom svém kostele, kdež byl veliký konkurs lidí, dopustil a snad i rozkázal svému kaplanu, sobě podobnému, že summu (hlavní Mši svatou) česky od počátku až do konce zpíval, nad čím jsú se mnozí lidé katoličtí horšili; neb to prve nikdy v tom kostele nebývalo, a na kázaní farář Horažďovický žádné zmínky o blahoslavené Panně Marii neučinil; neb on o Jejím blahoslavenství a přímluvách nedrží.“ Ačkoli větší díl osadníků byl katolických, nikdy

[30]) Synové jeho Jan Hendrych a Jan Victor prodali (nemohouce ani sestře vyplatiti podíl) Velhartice 1597. Václavů Smrčkovi ze Mnichu, taktéž protestantovi. Sedm Plánských mělo účastenství na vzpouře r. 1618—1620.

[31]) Ze šetrnosti ku čtenářům zde ani nepoložíme jeho rouhavá slova.

nepodával a podávati nechtěl, jakkoli se mu poroučelo, žádnému sub una (pod jednou způsobou) ani nemocným, ani na smrti ležícím a žádajícím té Svátosti sub una přijímati. A to všecko činil svému pánu a jiným bludným a svedeným lidem k vůli; ano, již odpadnouti chtěl dokonce a býti pak svůdným farářem v Písku. Na konvokaci, která se r. 1575. ve Strakonicích konala, nepřišel.

Ve Volenicích byl farářem katolický kněz Václav Hrbek pod patronátem p. Jana Markvarta Kocce z Vohrazenic. Kollátor byl „apostata“ a kněz, ačkoli katolík, vedl život pohoršlivý, a tak žaloval jeden na druhého, až farář žádal na jinou faru (r. 1575.) patronátu katolického pána Viléma z Rožmberka, a vlastní kollátor na to jenjen čekal, by na faru uvedl „kněze po své vůli“; a tak „bude také nakažena ta fara jako jiné, ve kterých jsú osadní lidé, kteříž kulhají na obě strany, a mnozí nejsou ani chutně horcí ani studení.“ Nicméně zůstal farář na domlouvání a na přísné svého pohoršlivého života pokárání, až za nedlouho, někdy k počátku r. 1578. tam zemřel. K r. 1585. nacházíme ve Volenicích faráře Šebestiana Beránka, posvěcení katolického, avšak kollátorovi až příliš povolného. Na Bukovníce byl farářem Šebestian (příjmím Bavorský), který před r. 1568. byl děkanem kraje Pracheňského, muž povolný; kollátorem byl p. Diviš Březský na Mačicích, sekty lutheránské. Po ten dlouhý čas, kdy spravoval faru Bukovnickou, držel se lid katolického náboženství, tak že „málokolik osob bylo bludných“; ale po jeho smrti přiřkl kollátor faru dáti a dal knězi Janovi, faráři Přeštickému, o kterém šla pověsť, že ani není kněz katolický. Týž Jan Cicer byl ve Přešticích mnoho lidí od víry katolické svedl, a taktéž na Bukovníku za čtyři léta svou „pohoufní zpovědí“ a „podáváním pod obojí“ mnoho lidu nakazil.

V Kolinci uvedl kollátor Jindřich Vintíř z Vlčkovic predikanta (ok. r. 1585.), ve Zbynicích dal (1572.) kollátor Jan Račín propuštění knězi Janovi, který byl „dobrý stařec a katolický kněz“, chtěje farářem učiniti jakéhos Martina, jenž byl člověk smyslný a bludný a r. 1578. již ani svaté oleje nevzal. Račín uvedl též na faru sv. Mauritia r. 1575. proti vůli osadníkům nějakého „rúhače a bludného kněze.“ Fara v Myslivě byla katolická pod paní Kateřinou Sternberkovou. Paní ta, rozená Lobkovicovna, měla (jak se domýšlím) matku lutheránku, sestru matky Filipiny Welserové, o kteréž víme, že byla lutheránkou. Provdána byla ponejprv za Ladislava Sternberka na Zelené Hoře a na Plánici, († 7. čce. 1566.) V Nepomuce chovala již r. 1572. faráře lutherského,[32]) I byla paní pyšná a na poddaný lid velmi přísná, až ji vlastní choromyslný syn Ferdinand v návalu šílenství zabil r. 1590.

Kašperské Hory (Bergreichenstein), královské horní město, bylo katolické a vedlo r. 1572. spor před arcibiskupem s městem Rejštejnem (Unterreichenstein), protože obě města spolu měla jen jednoho kněze, a o Božím Hodě Velikonočním a Svatodušním nechtělo žádné býti beze Mše svaté. Ale dostal se tam za faráře Konrád, řeholník, ale ženatý, maje r. 1578. syny již odrostlé; a když byla konvokace ve Strakonicích, zapřel to před p. proboštem, a tak farářem byl tam ještě po 10 letech na velikou škodu katolického náboženství.

[32]) Porovnej: Trajer, Dioecese Budweis, S. 222.

Kvasiňovice, fara katolická, měla r. 1572. katolického kollátora p. Kokořovce; ale r. 1585. uvedl nový kollátor p. Václav Malovec predikanta lutheránského. Podobně „zluteřil“ pan Vlachyně Leskovec faru Kátovickou, usadiv tam kněze Tomáše uxorata, který nechtěl žádnému katolíku sub una specie Svatosti oltářní rozdávati, a pravil na domluvu, jemu proto učiněnou, že se nechce ani žádným arcibiskupem ani děkanem spravovati, ale že pan kollátor jest jeho ochrance. Když pak v Kraselově umřel katolický farář Jan, a v řádné závěti svým statečkem pořídil, a sám arcibiskup závěť stvrdil: pobrali nicméně kollátorové bratří Leskovcové onen stateček a na domluvu děkanovu odpověděl starší bratr Kristof děkanovi ve tvář: „ať mi Jeho Milosť arcibiskupská mé kněze nespravuje, a Vy mi je také nespravujte.“

Největší škodu Církvi katolické v kraji Pracheňském způsobil rod Švihovských, otec Václav a syn Karel, až pak po krátkém čase dva bratří Švihovští, Václav a Bedřich, se postavili mezi nejpřednější muže katolické, kteří v témž kraji náboženství katolické obnovili, jak budeme později vypravovati. Pánové ze Švihova, původně Drslavici, bývali věrní katolíci, ano, husité si stěžovali na Půtu Švihovského na Rábí, že prý jest „odbojník kalicha“, „největší nepřítel a protivník pravdy Boží.“ Jeho synové přišli pro soudy a sváry o velikou část svého jmění; bratří Václav a Michal drželi od r. 1566. Horažďovice. Michal umřel brzy bez potomků, Václav přestoupil k husitům „Jednoty bratrské“, podepsal v Praze jejich konfessí českou (1575.) a vrátiv se z Prahy, neotálel ve směrů „bratrském“ pracovati. Tak na faru Albrecheckou, do které mu nic nebylo, protože patřila Prémonstrátům v Bavořích, mocně vsadil člověka bludaře, chtěje odtud vytlačiti faráře katolického. Ale opřel se tomu kníže Bavorský, a pan Václav si toho člověka vzal k sobě do Horažďovic za kaplana.

I odvážil se nehodný apostata na věci horší. Stál v Horažďovicích klášter Bratří menších sv. Františka přísné observance, k němuž první základ položil měšťan Theodorich Mečíř (1330.) a jejž dokonal i kostel vystavěl Václavův praděd, slavný katolík Půta Švihovský, kterýž tam po své smrti v hrobě odpočíval († 1504.) Neuplynulo než asi 75 let a jeden z jeho vnuků, husita Václav, sáhl na kostel a na klášter.[33]) Řeholníky vyhnal a uvedl „kazatele pikarské“ do kláštera: pikarté se tam scházeli na své marné náboženství; také klášter zloupil, pobrav drahé ornáty, kápě, humeralie, mešní roucha a jiné věci, od jeho předků pánu Bohu ke cti a chvále oddané, a jeho manželka to dala rozdělati, jak se jí líbilo. Mnohé knihy tlačené a pergamenové jsou v nic obráceny, mnohé obrazy z kostela vzaty. Též pan Václav dal vybořiti oltář v kapli v ambitu a z ní světničku udělati a ze sakristie sklep tomu Staršímu (predikantovi) pikartu, a též v kostele samém na levé straně v koutě dal zbořiti pěkný a nákladný oltář, a tu na tom místě má světničku, a z kaple podle kůru dal udělati kostnici. Tu ohavnosť a nepravosť on v domě Božím učinil.

Též osobil sobě (jako na Albrechci) kolaturu na Velikém Boru, nemaje k tomu žádného práva; neb ta kollatura patřila do

[33]) Děkana Martina Strakonického přípis o tom k arcibiskupovi, ze dne 20. června 1579.

Nissy do kláštera, kde jsú Bratří Strážcové Božího Hrobu faráře na tu faru dodávali.[34]) Tento loupežník a svatokrádce vzal faráři Velikoborskému rybník a dal mnoho lesa vysekati. A nyní užívali pikarté lesů těch, farář Tomáš nemohl proti tomu nic říci, nechtěl-li hned vyhnán býti, i též mu odňal všecky lúky kněžské; k desátku mu za toho půl léta (1579.) nechtěl dopomoci, fara spustla, a pán by nedbal, aby spadla, a tu žádného faráře nebylo, nýbrž osadní lidé, jsouce katoličtí, aby všickni od víry odstoupili a „zpikartěli".

Na Malém Boru pod tímž p. Václavem Švihovským farařem byl Tomáš, který sobě vzal v Přešticích vdovu za ženu, a jakkoli toho před děkanem i před jinými kněžími zapíral, pravda to přece bylo, poněvadž to jeho vlastní máti před děkanem pravila, žalujíc na něho, když ji matku pro tu lotryni z fary vybyl. — A o tom faráři Tomáši dána jest zpráva, že sotva jest knězem ordinovaným. Když pak na něho, aby tu ženu propustil, bylo naleháno, dal za odpověď, že raději opustí faru a kněžství.

Někteří z těch sektářských „farářů" ani kněžími nebyli, o jednom v Horažďovicích šla pověst, že je truhlář (děkanův přípis roku 1575.), jiný v Přešticích se též žádným svědectvím vykázati nemohl. Nejhůře tím sváděli, že „řádně nezpovídali, nerozvazovali a pravému pokání neučili, nýbrž lidem v houfích shromážděným své exhortací místo zpovědi činili a pak je ku Přijímání pod obojí spůsobou sváděli, na rozkazy církevní vrchnosti nic nedbali," ba lživě hlásali, že jim „tak od duchovní vrchnosti přikázáno, (1585. 4. února) „nemajíce žádného svědomí dobrého, ani hříchu za hřích a bludu za blud." — Jako v jiných zemích německých a krajích českých tak podobně „jakés nové, škodné a pohoršlivé písně o papeži i o všech duchovních i světských lidech křesťanech v kraji Pracheňském a Klatovském, v městech, městečkách i také v tvrzích se zpívaly, nad čímž katolický pán Chanovský velikou lítost maje, jednu takovou píseň děkanovi dal a k němu se toho domlouval, aby se to překazilo.

Tak se dělo na některých osadách, kdežto na jiných pracovali kněží věrní a pilní, ač o prácech jejich v archivech málo je zapsáno nebo zcela ničeho psáno není.

Když kněz Martin, farář ze Strašeně, úřad děkana převzal, přála světská vláda katolického a rozhodného císaře Ferdinanda I. úřadům duchovním, a kdy bylo třeba, svým přispěním vážnosti dodávala. Císařův mladší syn, též jménem Ferdinand a rovně muž rázný a katolický, byl královským místodržitelem v Čechách. Kdekoli kněží, ať u vyšších důstojnostech, ať na osadách za faráře ustanovení přihlíželi k úřadu svému a sektářům se bránili, tam větším dílem pořídili, jelikož měli podporu při arcibiskupovi, a arcibiskup při světské vládě; ale věci se změnily po smrti Ferdinanda I. (25. čce. 1564.). Vládu nastoupil Maximilian II., jenž si obral rádce protestanty buď zjevné buď tajné, katolíky odstranil, a mladší bratr Ferdinand uznal za dobré, složiti svůj úřad a z Čech odejíti.

Ta byla doba, kdy Martin farář ze Strašeně měl pracovati. Stav se děkanem, učinil předsevzetí, „nespravovati se svú hlavú v ouřadu

---

[34]) Řeholníci ti bývali v Praze na Zderaze, ale ve válkách husitských přeložili hlavní sídlo do Nissy (Neusse) ve Slezsku.

a v povolání svém ze strany víry, učení a náboženství, ale spravovati se Církví svatú obecnú a apoštolskú, křesťanskú, římskú, t. věrou, učením a nařízením jejím a též učením a ustanovením nejvyšších biskupův a jiných všech učitelův a správcův církve svaté obecné a také Jeho Milostí arcibiskupem, jakožto svým obzvláštním předním učitelem a správcí, to jest arcibiskupem kostela hradu Pražského, v kterémžto kostele s milostí Boží ouřadu a důstojenství kněžského řádně došel, a tu slíbil pánu Bohu všemohúcímu a jeho církvi svaté a biskupu řádnému křesťanskému — vacante sede — též důstojným prelátům a správcům věrným a křesťanským (a ne bludným) věrnost, náležitou poctivost a poslušenství;" „nestyděti se za pravdu a svědectví Boží", „nechtěje se zalíbiti lidem zlým a jim k vůli a k libosti pravdy nezamlčeti, neb není nic tajného, co by nebylo zvědíno."

Dvakráte v první době zvisitoval fary a bratry kněží svého dekanátu a jednou je shromáždil na konvokací v Horažďovicích na den obrácení sv. Pavla 1569. Tam v kostele před velikým oltářem obnovil svůj slib, jejž byl při nastoupení úřadu učinil, „podle ustanovení svatého concilium a našich constitucí" a přiměl jiné kněze k tomu, že učinili podobně. Na paměť přiváděl votum, kteréž učinili Pánu Bohu, Církvi a vrchnosti své při přijímání ouřadu svého kněžského, totiž obedientiam, castitatem, paupertatem cum caeteris virtutibus servare et custodire cum Dei auxilio." Na konvokacích se netoliko ve známost uváděly časové rozkazy arcibiskupské a konstituce církevní, ale přihlíželo se též k jich plnění, i bývali pokáráni kněží, kteří volnějšímu životu byli přivykli, a proto se rádi takovým konvokacem vyhnuli.[35]) Náš děkan tu vyučoval své duchovenstvo, vybízel ku stálosti, ano vyhrožoval, co by zlého jim z toho pošlo, kdyby povolili sektářským bludům.

O všecken lid celého děkanství měl pastýřskou péči, a lid jej choval u veliké vážnosti jakožto kněze svatého a proroka. Jesuita P. Chanovský píše: „Procházeje vsi a městečka beze všeho ohledu, kamkoliv a kdekoliv se mu nahodilo, nebo potřeba se ukazovala, slovo Boží všudy a víru pravou katolickou oznamoval a kázal; věděl-li kde o lidech katolických, sám je navštěvuje u víře potvrzoval, ale kdekoliv odpadlé od víry katolické nalezl, se vší možností a horlivostí k samospasitelné víře přivésti je usiloval, slovem, nejvíce pečoval, kde by jakou duši mohl získati; časem na bílém koníčku jezdíval, na němž sedě, věci Božské na cestách rozjímal, nebo své církevní hodinky pobožně říkal. V takové vážnosti a počestnosti všudy byl, že kamkoli přišel, nastalo mlčení ve světnici, jakoby sám Bůh přicházel."

Tak jej líčí P. Vojtěch Chanovský, kterýž osobně vídával kněze Martina, ano, za vzor své činnosti jej měl, a sám po letech pracoval v těch krajinách u toho lidu, kde dříve horlíval farář ze Strašeně, děkan Pracheňský. (Pokračování.)

---

[35]) Porovn. Dr. Borový: Antonín Brus, arcibiskup Pražský, str. 95.

Svoboda a nevázanosť.

Píše
Frant. Pohunek.

(Pokračování.)

a) Svoboda myšlení.

Svoboda myšlení jest právem člověka, a to právem nejvznešenějším. Svobodu myšlení nemůže nám z lidí nikdo odejmouti a nikdo též dáti, neboť tato svoboda vymyká se naprosto z moci a kompetence každé moci lidské. Napsal-li tudíž, tušíme Schiller, v jistém dramatu: „Sire, geben sie Gedankenfreiheit," napsal zvučnou sice ale přec jen planou, bezvýznamnou frasi a byla-li tato lichá frase v divadle výmarském obecenstvem přijata bouřlivým potleskem, jest to pouze důkazem, jak snadno se dají lidé zaslepiti lesklou frasí, že pak nejsou ani s to, aby prohlédli její nicotu.

Mohouce však mysliti volně a nenuceně, s m í m e proto již mysliti, co chceme? Máme p r á v o mysliti, c o a j a k nám libo? P r á v a toho n e m á m e a proto n e s m í m e mysliti všecko, co a jak nám libo, ba č a s t o rozumně a n i n e m ů ž e m e! Absolutní volnosť či svoboda myšlení, na kterouž se nyní obyčejně myslívá, kdykoliv se někde učiní zmínka o svobodě myšlení, jest čirým nesmyslem, jak hned ukážeme.

Rozum náš se spravuje jistými zákony, má jisté, spolehlivé základní principy, principy jasné, evidentní, principy, kteréž nepotřebují pražádného důkazu, ba nedají se ani dokázati, proto že jsou samy základem důkazu každého. Rozum si těchto zákonů nedal, neboť jest jimi ve svých úkonech sám nutně vázán a stává se nevěrným sobě samému a upadá v blud, jakmile se uchýlí ve své činnosti od nejvyšších těchto zákonů a principů, jež poznal hned při prvním procitnutí svém a o nichž, nechce-li zapříti sama sebe, nikterak nemůže pochybovati, proto že jsou mu rovněž tak jasnými a samozřejmými jako jsou jasnými základní věty matematické a geometrické (Weiss, Apol. I. 93.). Jako jest fysický život člověka podmíněn zákony tělesné jeho organisace, tak že každé porušení těchto zákonů v zápětí má nemoc aneb i smrť, tak jest i jeho duševní život řízen a určován jistými základními principy rozumu. Jest to tudíž buď rčením, jež nemá pražádného smyslu, nebo tvrzením naprosto bludným, mluví-li někdo vážně a do opravdy o absolutní volnosti myšlení, a rčením beze smyslu neb tvrzením bludným zůstane to tak dlouho, dokud bude nějaká od myslícího ducha lidského nezávislá, objektivní pravda a ta bude vždycky.

Člověku jest ovšem úplně volno, mysliti neb nemysliti a jakékoli nucení nemá v této příčině žádné nad ním moci, není mu však volno mysliti c o a j a k by chtěl, nebo je-li mu něco evidentním, je-li nitrem svým puzen a nutkán, aby myslil tak a nikoli jinak, jest to proň bezpečnou, spolehlivou známkou, jistým kriteriem a bezpečnou zárukou, že to, oč zde běží, jistou jest pravdou; a na pravdu jest duch lidský vázán a pravdou jest určován, tak jako jest oko určováno předměty, kteréž spadají pod jeho zor. S v é v o l e v m y š l e n í, kteráž se jevívá buď tím, že člověk nedbá zákonů myslícího ducha anebo jedná přímo proti nim, řídě se pouze nápady svých rozmarů a sofistikou náruživostí, n e n í n i č í m j i n ý m n e ž *dobrovolným bludem*. Tak m ů ž e

na př. člověk mysliti, že není Boha, *může* mysliti, že $2 \times 2 = 3$, *může* mysliti, že věci, kteréž spatřuje svým okem, pouhými jsou úkazy postrádajícími veškeré podstaty a reelnosti atd.; ale myslí-li tak skutečně, jedná pošetile a nerozumně, proto že svým myšlením odporuje zákonům myslícího ducha, odporuje rozumu, který jinak učí, a řídí se pouze okamžitou náladou aneb sofistikou zbloudilého srdce.

Ve světě viditelném jest všecko všudy uspořádáno podle jistých zákonů a všecko podléhá nezvratným normám; na zákonech těchto a nezvratných normách spočívá pořádek a soulad všehomíra, soulad světa celého, jejž proto Řekové velmi důmyslně nazývali „kosmos“ t. j. pořádek, řád, okrasa. Darum kann auch die Welt des Geistes und diese vor Allem nur auf und in dieser Gesetzmässigkeit ruhen und nur in ihr ihre Vollendung erreichen, die nichts anderes ist als die Beseligung durch die Wahrheit; ausser ihr aber ist nur Unwahrheit, Irrthum und Lüge, Wahn und Wahnsinn (Hettinger, Apol. I. 1. 63—64.).

Tak nazvaná „svobodomyslnosť“, na níž si mnozí tolik zakládají, spočívá však hlavně v tom, že její přívrženci žádají a si osobují právo ve věcech, kteréž povzneseny jsou nad viditelný tento svět, zvlášť ve věcech mravů a náboženství, neuznávati žádné stálé, objektivní pravdy, na nic, co se jim v oboru tomto jako pravda předkládá, se nevázati a říditi se pouze svými vlastními, subjektivními náhledy a domněnkami, k nimž se u nich z pravidla přidružuje značná porce nenávisti proti všestranně a řádně zdůvodněné nauce katolické a její institucím. Z toho patrno, že vyznavači „svobodomyslnosti“ nechtějí uznati v oboru nadsmyslném žádného stálého, objektivního zákona, žádné pevné normy, podle níž by se v smýšlení a jednání řídili a spravovali. Laskavý čtenář posoudí dle toho, co jsme svrchu pravili, velmi snadno sám, zač asi stojí tato tak velebená „svobodomyslnosť“ a mají-li její věrní vyznávači zvláštní jakés příčiny, aby na ni mohli býti hrdými. My se své strany nebudeme nikdy žádnému z tak zvaných „svobodomyslných“ *jeho* „svobodomyslnosť“ záviděti a, abychom nevešli nikdy ani v pokušení záviděti jim *jejich* „volnosť myšlení“, uvedem si na paměť slova Schellingova věnovaná německým racionalistům: „Tak nazvaní racionalisti mýlí se velice, domnívají-li se, že se někdo na ně zlobí proto, že užívají své svobody myšlení. Spíše by se jim mohlo vytýkati, že *svobodou myšlení rozumějí svobodu* vůbec *nemysliti* a *této* svobody že užívají neslušně a nepřístojně“. [1])

Mluvíce o svobodě nesmíme plésti a másti pojmy. Idea, že Bůh, jenž dal člověku mohutnosť volně mysliti, dal mu též volnosť urážeti jej, jest nesmyslna (Montefeltro). Člověk sice obdržel od svého Tvůrce přirozenou volnosť voliti mezi dobrem a zlem, pravdou a bludem, ale *neobdržel* od Boha *práva* voliti zlé, falešné a bludné; zákon mravní stanovený Bohem, jehož ohlasem jest naše svědomí, ukládá člověku povinnosť, aby volil, co jest pravdivé a dobré, a zlé a bludné aby zamítal. Není tudíž pravda, že má člověk právo mysliti i zlé, falešné a bludné; nemá-li však práva tohoto, *nesmí* mysliti všecko, co by chtěl, a není tudíž ve svém myšlení úplně volným a neobmezeným, nýbrž vázaným zákonem mravním, kteryž jest normou i jeho myšlení.

---

[1]) Vorrede zu Steffen's nachgelassenen Schriften; Hettinger, Apol. I. 89. pozn.

b) Svoboda slova a svoboda tisku.

Slovo jest hlasitě pronesená myšlénka. Nemá-li tudíž člověk práva, mysliti všecko, co by chtěl, nemá též práva mluviti všecko, co by mu přišlo na mysl. „Nemá-li práva m y s l i t i proti pravdě, proti právu a spravedlnosti, nemá též práva mluviti proti pravdě, proti právu a spravedlnosti, nebo týž zákon, kterýž určuje a upravuje volnosť myšlení, upravuje též volnosť mluvení. Úplné volné sdílení myšlének, úplná a všestranná svoboda slova jest absurditou, neboť může sice dovoleno býti pronášeti myšlénky, jež jsou v souhlasu s pravdou a právem, ale z toho nikterak nenásleduje, že by směl a mohl míti někdo právo pronášeti myšlénky, kteréž odporují pravdě a právu“ (Montefeltro, Die Wahrheit str. 255—256.). „Právo“ na úplnou volnosť slova, jež by si někdo osobiti chtěl, jest pouhou chimérou a kdyby se mělo vykonávati v takovém rozsahu, jak si toho lidé nesmyslní přejí, nemohla by společnosť lidská obstáti. Tolik snad přece pochopí každý, že „má-li člověk právo, pravíme *právo*, v š e c k o *říci*, musí mít též *právo* v š e c k o *činiti*, není-li logika prázdným slovem“ (Kard. Dechamps, Co jest liberalismus? str. 27.). Kde pak smí každý č i n i t i, co chce, tam jest bezvládí, tam jest anarchie, tam není jist nikdo ani svou ctí, ani svým majetkem, ba ani životem ne!

Kdyby měl každý právo říci všecko, směl by na potkání vynadati každému na př. třebas zlodějů, darebů, podvodníků a nesměl by za to býti trestán. A tu bychom zajisté rádi viděli, jak by se asi tvářili a chovali obhajci úplné, ničím nezkrácené svobody slova, kdyby je tak někdo, užívaje „práva“ na plnou volnosť slova, obsypával tituly: lhářů, dryačníků, lichvářů, nemravů, podvodníků atd. atd.! Jakožto obhájci neobmezené volnosti slova měli by všecka tato epitheta minus ornantia strčiti klidně do kapsy a měli by jíti pokojně dále, jako by se jim pranic nemilého bylo nestalo; zdali však by tak skutečně jednali, jest jiná otázka. My o tom aspoň pochybujeme velice velmi, a to na základě svědectví dějin i zkušenosti. Vždyť je vůbec známo, že právě ti, kdož nejvíce horují pro svobodu slova a svobody té v míře nejhojnější používají k šíření svých náhledů, obyčejně bývají velmi nedůtklivi, nesnesou ničeho, co se nesrovnává s jejich náhledy a domněnkami a pakli by se kdo dosti málo dotekl něčeho, co poněkud souvisí s jejich drahou osobností, hned volají na pomoc četníky a policii!

Kdo byl někdy v některé schůzi tak zvaných svobodomyslných a slyšel ten hluk, jaký stropili, jakmile počal někdo mluviti, jenž chtěl míti o něčem vlastní svůj náhled a nechtěl slepě opakovati jako cvičený špaček nebo papoušek liberální frase a všecky ty náhledy, jakéž si již napřed o předmětu, o němž ve schůzi mělo býti rokováno, učinili páni, jejichž heslem jest: „volná myšlénka“ a „volné slovo!“ ten přesvědčil se, že není na světě větších nepřátel volné myšlénky a volného slova nad lidi tyto. Chtějí volnosť slova, ale jenom pro sebe; jinému této svobody nepřejí, a kdyby jí přece použiti chtěl, uštvou, ukřičí jej a nedají mu přijíti k slovu. Chtějí volnosť slova, ale volnosť tato není jim cílem, nýbrž jenom prostředkem k dosažení nadvlády, a té když se domohli, stihají přísně jako pašové každé jen poněkud volnější slovo! —

Není-li a nemůže-li býti dovoleno, aby směl každý říci všecko,

co mu přijde na mysl, nemůže též býti dovoleno, aby směl každý tisknouti a psáti všecko, co by chtěl, nebo tisk a písmo nejsou nic jiného nežli slovo, nežli myšlénka zachycená trvale na papír, pergament, kámen nebo kov. Nikomu není, nemůže a nesmí býti dovoleno psáti aneb tisknouti, co jest proti pravdě, proti mravnosti, proti právu a spravedlnosti. Nikdo nemá práva psáti aneb tisknouti neb pomocí tisku rozšiřovati myšlénky a náhledy, jimiž by urážen a zlehčován byl Původce a Pán přírody a její zákonů a veškerého řádu mravního. „Přiřknouti tisku úplnou volnosť, přiřknouti mu právo moci a směti všecko tisknouti, co by kdo jen chtěl, bylo by tolik, jako nazývati svobodou nejhanebnější zneužívání svobody a za nedlouho byla by země pokryta troskami řádu mravního i socialního. Tisk musí rovněž tak jako myšlénka a jeho slovo míti své pravidlo, míti svou normu a normou, jíž se tisk má říditi, jest horlivosť pro dobré, jest přede vším pravda (Montefeltro, Pravda I. 256.).

Bohužel však bývá často naopak; lži a nepravdě nechává se volnosť, často volnosť až příliš veliká, jak to vidíme i za dnů našich, a hlásání pravdy ať si již slovem anebo písmem se různým způsobem obmezuje. Pravými katany svobody tisku bývají však ti, kdož sami pro sebe úplnou chtějí míti svobodu a kdož, dokud se nedomohli moci, pro svobodu tisku nejvíc horovali, jak před nedávnem ukázali jasně brasilští zednáři. Sotva že se totiž zmocnili vlády a legitimního vládce odstranili, potlačili veškeru svobodu tisku. Všecky časopisy, kteréž nechtěly hájiti novou, nezákonnou vládu, byly potlačeny, ostatní pak byly podrobeny všecky přísné censuře! Ba i každý telegram, jenž měl býti zaslán do ciziny, musil napřed projíti vládní censurou! Však i to jest důkazem, že má-li být zachován ve státě pokoj a aspoň jakýs takýs pořádek, nesmí nikterak dovoleno býti, aby směl každý tisknouti všecko, co by jenom chtěl. I při největší svobodě tisku musejí býti jisté *meze*, za něž se tisk nikterak odvážiti nesmí, *nemá-li býti hrobařem svobody*. To platí nejen pro tisk politický, nýbrž pro tisk každý a každé umění, jímž se znázorňuje jakás myšlénka.

Ani básníku, ani malíři, ani sochaři nemůže býti dovoleno všecko. I oni jsou povinni dbáti vedle zákonů čistě aesthetických i zákonů mravních, vedle krásy i dobra a pravdy. Není jiný zákon pro lidi neumělce a jiný pro umělce, rovněž jako není jiný mravní zákon pro malé děti a jiný pro dospělé, nebo u Boha, původce zákona mravního, není žádného přijímání osob. Leť zůstane vždycky lží a ohyzda ohyzdou, hanebnosť hanebností, třebas byly podány v nejluznější formě, rovněž jako krádež, podvod, vražda, loupež vždycky zůstanou krádeží, podvodem, vraždou a loupeží, třebas byly provedeny s obdivuhodnou virtuositou! Ano umění ať již básnické, ať již výtvarné, stává se tím svůdnějším a pro nezkušené a neopatrné nebezpečnějším, čím jest lahodnější a krásnější forma, v jakouž odívá myšlénky zlé. Ze všeho pak umění svůdcem nejhorším jest vedle malířství zvrhlé umění dramatické, divadlo, jak dosvědčují i mnozí pohanští spisovatelé, o čemž, dá li Bůh, povíme více někdy jindy.

c) Svoboda činu.

Nemá li žádný člověk práva mysliti, mluviti, psáti, co by chtěl, nemůže teprv míti práva činiti, co by chtěl, nýbrž musí ve svém jednání říditi a spravovati se jistými pravidly, jistou normou a normou

tou jest jednak zákon Boží, jednak i zákon světský, kterýž určuje, čeho jest třeba varovati se a vystříhati a co jest třeba činiti a čeho jest dbáti, aby společnosť mohla trvati a prospívati. Ať si tu již máme zřetel k jednotlivci, k obci, státu aneb společnosti lidské vůbec, vždy musíme uznati, že svoboda musí míti jisté meze a že nemůže nikterak býti neobmezenou. Kdyby svoboda ať již osobní ať již občanská a politická byla neobmezenou, žádnému zákonu nepodléhající, zničila by záhy sama sebe, jelikož by nikdo, — uvážíme-li náchylnosť lidskou ku zlému a k nepořádkům —, nebyl jist svou ctí, nebyl jist svým majetkem, ani životem; obce a státy musily by nutně rozpadnouti se a celá společnosť rychle by hynula.

Obce, státy, společnosť nemohou prospívati, nemohou na dlouho udržeti se, není-li v nich pořádku, není-li pokoje. Nad zachováním pořádku a pokoje bdějí zákony, jež o to pečují, aby se každému stalo po právu a spravedlnosti, aby každý byl chráněn ve svých právech a sám nesměl nikterak zasahovati ve práva cizí, a všichni aby žíti mohli v pokoji a bezpečnosti a byli v pravdě svobodni. Proto napsal Cicero: „Nebudeme míti žádné svobody, nestaneme-li se otroky zákonů“; proto považovali řečtí mudrci Aristoteles a Plato lidu lichotící démagogy za nepřátele pravé svobody. Taková obec, takový stát, kde by nebylo žádných zákonů a kde by směl každý činiti, co by chtěl, mohla by se, jak pověděl kdysi jistý poslanec mluvě o Francii revoluční, přirovnati k člověku, u něhož má každý úd jiný rozum, jedna noha státi chce, když chce druhá jíti atd. V takové obci, v takovém státě není pořádku, není pokoje, není práva, není jistoty; v takové obci, v takovém státě vládne anarchie, nad niž pro společnosť není zla většího, jak pěl už básník řecký:

„Není věci horší nad anarchii.[2])
Taf města vyvrací a pouští nadělá
z lidnatých obydlí“ (Sophokles, Antig.).
„Neb kde jest volno pýchat, konat kdo co chce,
takové město dřív neb později
po plavbě šťastné klesne v prohlubeň“ (Soph. Ajax 1083.).

Proto napsal právem protestant Guizot: „Odpor klásti nejenom zlému, nýbrž i principu zla, nejen nepořádku, nýbrž i vášním a ideám, z nichž nepořádek vzniká, toť jest podstatnou úlohou státu, toť jest každé vlády první povinností. Jest to hrozná neznalosť přirozenosti lidské a stavu, v jakém se tato nachází, míní-li kdo, že svoboda lidská, jsouc zůstavena sama sobě, mohla by prospívati a lidem postačiti. Jest to blud, který má svůj kořen v pýše, blud, kterýž ochromuje a seslabuje jak pořádek mravní a politický, tak i vnitřní vedení člověka jednotlivce a řízení společnosti vůbec.“ (De la Démocratie en France 1849.; u Dechampse: Co jest liberalismus? str. 26—27.).

d) Svoboda svědomí, svoboda kultu, víry, náboženství.

Člověk má rozum a svobodnou vůli; může mysliti, mluviti, jednati jako bytosť volná, samostatná a činí též tak, neboť má jasné vědomí toho, že jest sám příčinou, a to příčinou svobodnou a volnou

[2]) Ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν.

svého myšlení, mluvení i jednání. Jako však nemůže míti vědomí o tom, že jest a žije, aby neměl zároveň vědomí toho, že jest jsoucnosť jeho podmíněna a že jest mu třeba něčeho vyššího, o co by se opíral a skrze co by spěl ku svému mravnímu zdokonalení, tak si též nemůže vědom být své svobody, aby si zároveň nebyl vědom toho, že jest tato jeho svoboda obmezena a že jest vázána na bytosť vyšší, kteráž nad ním vládne a jejíž moc jest neobmezena. S vědomím o své svobodě a volnosti nabývá člověk zároveň vědomí o své závislosti a poddanosti (Srov. „Die grossen Welträthsel von Tilmann Pesch S. J., II. 446.).

„Nechť si člověk žije ve společnosti uprostřed svých spoluobčanů, aneb ať si žije třebas v absolutní osamělosti, nechť jest si členem státu kulturního, aneb ať se nachází ve stavu divokosti, poznává v nitru svém, ve svém rozumu, ve svém svědomí hlas, jenž k němu mluví, světlo, jež ho osvěcuje, auktoritu, jež mu poroučí se vší možnou rozhodností, aby přednosť dal tomu, co jest spravedlivé, před nespravedlivým, pravdě přede lží, dobrému před zlým.“ (El. Méric, Social. bludy 152—153.). Rozkaz, zákon, jehož závaznosť člověk v srdci cítí, předpokládá nutně auktoritu vyšší; rozkaz, zákon, jenž neúprosně po člověku žádá, by se dle něho spravoval a řídil ve svém smýšlení, mluvení i jednání, by vždy a ve všem přísně šetřil práva, pravdy a spravedlnosti atd., předpokládá nutně zákonodárce nejvýš svatého a nejvýš mocného, kterýž poroučí a zapovídá a jehož vůle jest závaznou pro všecky“ (Viz Elie Méric, Soc. bludy 152.).

Tento zákon mravní i povinnosti ze zákona toho pro nás plynoucí učí nás ovšem znáti náš rozum a spolu nám ukládá, abychom těchto povinností dbali. Ale rozum náš toho nečiní sám ze sebe, neporoučí nám pouze o své ujmě, nikoli; rozum náš jest tu pouhým odleskem rozumu vyššího a poroučí a zakazuje nám jenom jako zástupce vyšší auktority, jejíž moc jest neobmezená; proto poroučí též se svrchovanou majestátností a žádá poslušnosť bezvýminečnou.

Zároveň však též uznává a musí uznávati, že v tom, co poroučí, ničeho nemůže a nesmí měniti a proto že též nemůže a nesmí od povinností, jež byl oznámil, dispensovati.

Ona tajemná moc, kteráž k nám mluví skrze rozum náš a od níž pochází všecka závaznosť pro mravní naše jednání a spolu i norma, podle kteréž se máme říditi, jeví se nám tudíž jakožto nad námi stojící moc, jakožto svatá, absolutní moc, na níž závisíme celou svou bytostí a mocí tou jest — Bůh.

Vědomí o této nejvýš svaté moci a spolu i vědomí o zákonu mravním, jenž jest výplodem vůle této svaté, absolutní moci a jemuž se proto každý bez výjimky podrobiti má, nabývá člověk, jakmile jen počne trochu mysliti, a vědomí tohoto nezhostilo se a nezhostí se člověčenstvo nikdy a to proto ne, že vědomí toto srostlé jest s naší přirozeností. Vždyť ani pohané přes všecky bludy a nepravosti, do nichž zabředli, nezapomněli nikdy docela, že jest bytosť *vyšší*, kteráž vládne mocí neobmezenou, že jest zákon mravní, jenž víže všecky, jenž nemůže nikdy žádnou mocí lidskou býti buď zrušen, aneb odvolán anebo změněn, proto že nebyl mocí lidskou dán.

O tomto zákoně platném pro všecky mluví Sophokles, když Antigoně, kteráž proto, že proti zákazu vladaře Kreonta pohřbila bratra, na soud byla pohnána, takto dává mluviti a se hájiti.

„Vždyť nebyl Zeus to, jenž ten příkaz ohlásil,
Ni Dike, společnice bohů podzemských,
těch člověčenstvu neurčila zákonů.

A též jsem myslila, že nemá zákaz tvůj moci takové, že by proň člověk přestoupiti směl nepsaný a věčný zákon bohův. Ten není dnes, ni včera dán, ten od věků vždy žije, a kdy dán byl, žádný neví z nás. Pro tento zákon, vůle nikoho se nelekši, (pohřbila jsem bratra), abych nebyla potrestána od bohů" (Antig. 450—459.).

Mravní tento zákon závazný pro všecky má na mysli též Aristoteles, když mluvě o právu přirozeném dí, že prý má všude tutéž platnosť a že není právem z příčiny té, že je za právo považují lidé (Ethic. Nicom. l. 5. c. 10.), nýbrž že jest právem z příčiny jiné, vyšší, od lidí nezávislé.

O zákoně tomto mluví zvláště jasně filosof Cicero, řka, že jest přiměřen lidské naší přirozenosti a všem lidem vštípen, že jest stálý, že jest věčný, že ne nadarmo poroučí a zapovídá, že není jiný v Římě, jiný v Athenách, jiný dříve, jiný později, že ani cele ani částečně nemůže býť zrušen aneb odvolán a jeho závaznosti že nás nemůže zbaviti nikdo, ani lid ani senát, a to proto ne, že nejen jednotlivci všech zemí a časů, nýbrž i taky všichni národové vázáni jsou tímto zákonem, jenž jest věčný a nezměnitelný a jehož původcem, dárcem a vykladačem jest společný všech učitel a pán — Bůh. Kdo pak by tohoto zákona nechtěl býti poslušen, jednal by proti samému sobě, pohrdal by lidskou přirozeností a právě proto by musil trpěti největší trest.[3])

„Toť jest zajisté vznešený názor o mravním zákoně o jeho závaznosti a co více jest, názor zcela správný." Z názoru toho vyplývá nutně, že „nechce-li člověk zapříti pravou přirozenosť svou a jednati proti svému rozumu: poslouchati musí zákona Božího, a opět naopak: chce-li vymknouti se zákonu Božímu a jeho nedbati, že toho nemůže učiniti jinak, než že musí zapříti vlastní rozum svůj a strhnouti v prach lepší svou přirozenosť" (Weiss, Apol. I. 103.).

„Plní-li člověk mravní tento zákon, poslouchá Boha a přece zas nejedná pouze z rozkazu auktority cizí a nemusí teprv dlouho zkoumati, zdali to, k čemu nás přikázaní Boží zavazují a k čemu se sami zavázány býti cítíme, také pravdivo jest a oprávněno, neboť v sobě samých nacházíme svědectví pro pravdu tohoto zákona mravního a cítíme povinnosť jeho rozkazů a napomínání býti poslušnými" (Srov. Weiss, Apol. I. 96.).

---

[3]) Est quidem vera lex recta ratio, naturae congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quae vocet ad officium jubendo, vetando a fraude deterreat; quae tamen neque probos frustra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec obrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest: nec vero aut per senatum aut per populum solvi hac lege possumus; neque est quaerendus explanator aut interpres ejus alius: nec erit alia lex Romae, alia Athenis, alia nunc, alia posthac; sed et omnes gentes et omni tempore una lex et sempiterna et immutabilis continebat; unusque erit communis quasi magister et imperator omnium Deus; ille hujus legis inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit, ipse se fugiet ac naturam hominis aspernatus hoc ipso luet maximas poenas, etiamsi cetera supplicia, quae putantur, effugerit (De Rep. apud Lactantium).

Kdykoliv a cokoliv chceme činiti aneb po případě opomenouti, tu rozum náš:

1. staví nám před oči mravní tento zákon, kterýž buď poroučí, nebo zapovídá, anebo radí a dovoluje;

2. uvádí nám na paměť ustavičnou a všestrannou naši závislosť na zákoně tomto a jeho původci;

3. posuzuje, v jakém poměru jest to, co chceme činiti anebo snad i opomenouti, ku všeobecnému zákonu mravnímu;

4. na základě tohoto porovnání úkonu naší vůle se zákonem mravním pronáší soud o tom, zdali se tyto úkony vůle se zákonem mravním srovnávají, anebo snad jemu odporují.

Jde-li o úkony lidské vůbec a pronáší-li se úsudek o tom, zdali se s mravním zákonem shodují či nic, nazývá se tento obecný úsudek řeckým slovem synteresis na př.: lež jest hříchem, proto jest se jí třeba chrániti. Jde-li však o zvláštní úkon vůle, a to v ů l e n a š í ať již minulý aneb budoucí a pronášíme-li úsudek o tom, zdali se tento zvlaštní úkon náš se zákonem mravním shoduje aneb snad jemu odporuje, nazývá se tento soud našeho rozumu s v ě d o m í m. Úsudek ten děje se, aniž by si toho člověk byl vždy vědom, v podobě syllogismu, tak že jest svědomí vlastně závěrem ze dvou návěstí. Návěštím prvním jest zákon všeobecný (propositio major); návěštím druhým jest konkrétní úkon čili zvláštní případ (propositio minor), o jehož mravní hodnotě či nehodnotě se pak závěrem pronáší soud a tento soud jest pravě s v ě d o m í. Svědomí jest tudiž pravidlem subjektivním, pro veškeré naše m y š l e n í i jednání, tak jako jest obecný zákon mravní, zákon Boží, pravidlem objektivním. Jelikož pak nám svědomí naše na vědomí uvádí předmětný zákon Boží čili v ů l i B o ž í, jejíž výrazem jest obecný zákon mravní, nazývá se též h l a s e m B o ž í m a název ten jest zcela oprávněn.“ Jeť to hlas Boží, který k nám mluví skrze rozum náš. Jest to pokyn Boží, jenž nás pamatuje na naši povinnosť, ne zjevením shůry jako by nějakým orakulem, nýbrž způsobem zcela pravidelným, pokynem jenž vychází z nitra našeho, vlastním naším rozumem“ (Weiss l. c. 95.).

Kdykoli jest nám něco činiti anebo něco opomenouti, ozývá se v našem nitru hlas: Zde jde o splnění tohoto rozkazu! Zde jest potřeba takto se zachovať. Toho se chraň! To čiň! To smíš učiniti! My cítíme jasně, že jsme povinni hlasu toho poslechnouti, ačkoli máme zároveň vědomí, že bychom mohli i neposlechnouti. Ve svědomí svém cítíme nutnosť jednati tak a nikoli jinak, ale nutnosť, jaká nemá pranic společného s nucením mechanickým aneb slepým pudem. Jeť to svatá moc, kteráž k nám mluví hlasem svědomí, das Hineinleuchten des göttlichen in den Menschengeist“ (Pesch, Die gr. Welträthsel I. 811.) a proto cítí člověk povinnosť podrobiti se výroku svědomí, nechť si nám již něco poroučí, zapovídá, radí neb dovoluje. „Jakmile se máme o něčem rozhodnouti, jakmile jest nám něco činiti, hned se hlásí svědomí a poroučí nám, tak a ne jinak se rozhodnouti nebo jednati a my jeho výrok m u s í m e schváliti. My sami jsme si přesvědčení tohoto neutvořili, čehož patrným, jasným důkazem jest odpor, jakýž mu klade nižší naše přirozenosť. Přemáhání se, jakéž nás to stojí, abychom dostáli povinnosti, již nám ukládá naše svědomí, chvatné hledání a přemýšlení, zdali snad by nebylo nějak možno, povinnosti té se vyhnouti, jest jasným toho důkazem, že bychom jistě, kdyby to

jenom záviselo na nás, vyvolili jiný, pohodlnější předpis pro své jednání.

Pokus některých, prohlášiti svědomí za jakousi pouhou výslednici vychování, podání, vzdělanosti atd., marný jest a zcela pochybený. Vychování, vzdělání, jakéhož se komu dostalo, tradice, v jakýchž vyrostl, mají ovšem jistý vliv i na jeho svědomí, ale svědomí stojí nad nimi, posuzuje jejich mravní hodnotu a poroučí nejednou člověku to, co stojí v odporu s naukami, předsudky, zvyky a tradicemi člověku uměle vštípenými a on přec nemůže nikterak upříti, že cítí v sobě povinnost hlasu svědomí uposlechnouti a že mu nikterak není dovoleno jednati proti němu, z čehož plyne důsledně, že jest svědomí hlasem moci vyšší, kteráž poroučí a zapovídá a jejíž rozkazů každý má dbáti, že jest jedním slovem h l a s e m B o ž í m v nás, jenž buď poroučí nebo zapovídá, radí neb dovoluje. Tolik o činnosti svědomí předchozího.

Když však nám bylo svědomí před činem uvedlo na paměť vůli Boží a naši povinnost, staví se podle nás, aby jako svědek pozorovalo, jak této povinnosti dostojíme. I tuto činnost vykonává svědomí nejen ve svém vlastním lidském jménu, nýbrž rovněž též jako zástupce Boha svatého a spravedlivého. Nedá se udělati spoluvinníkem; ano nedá ze sebe nikterak udělati ani pouhého, nečinného diváka. Vystupuje jako svědek a vydává svědectví s neúprosně nestrannou pravdomluvností i tenkráte, když ho za svědka nikdo nevolal, ano i kdyby se člověk namáhal třebas sebe více, aby hlas jeho umlčel. Toť jest důkazem postačitelným, že ani této činnosti nemá svědomí od nás aniž od koho jiného z lidí, nýbrž od vyšší, úplatkům, lži, klamu na prosto nepřístupné, svaté auktority, od Boha samého. Proto jest nám též naprosto nemožno, abychom se tohoto svědka zhostili.

Nejenom svědkem jest však svědomí, nýbrž i soudcem, a to soudcem, kterýž nestrpí po svém boku žádného soudce jiného, jenž by soudil mírněji, soudcem, jehož výrok jest neodvolatelný; soudcem jest svědomí, od něhož se není možno odvolati už k žádné jiné vyšší instanci, poněvadž hlasem jeho mluví sám Bůh, soudce nejvyšší. Před soudem lidským může se člověk aspoň pokusiti o nějaký důkaz, že neučinil, z čeho jest obviňován, ba někdy snad může, třebas byl vinen, důkaz ten i provésti. I před sebou samým může se člověk alespoň ústy trochu omlouvati, může říci na př.: já jsem toho nevěděl; tak jsem to nemyslil atd.; ale jedno zůstává každé výmluvě, každé lži a lsti a každému klamu naprosto nepřístupným, a tím jedním jest naše s v ě d o m í. To nepřijímá žádné omluvy, to nepřipouští protidůkazů; a kdybychom chtěli sami sebe přemlouvati a se klamati, vystupuje rozhodně proti slovům našim a volá nám do duše: Já bylo při tom. Tak jsi jednal. Tak's to tenkrát myslil. Ty's dobře věděl, co jsi činiti m ě l a co jsi činiti c h t ě l, tak jako i nyní velmi dobře víš, co jsi činil. Proto zanech všeho zapírání a omlouvání a přiznej se upřímně ku svému úmyslu a svému činu (Weiss, Apol. I. 106.). A tak bude též i na soudu Božím svědomí naše vydávati svědectví, nás buď obvinujíc nebo zastávajíc. (Srov. Řím. III. 14—16.)

Může ovšem svědomí hříchy, vášněmi a náruživostmi, jimž člověk hoví, býti ohlušeno a otupeno, tak jako i sluch stálým rachotem a hlomozem bývá otupen, ale potlačeno, zničeno býti nemůže. Jako Banqueův duch stihal svého vraha a od něho se, i když mu na čas od-

dechu popřál, přece na dobro nikdy nevzdálil, tak ani svědomí od vinníka nikdy neustoupí, třebas na čas mlčelo. Dříve nebo později nastane chvíle, kdy se probudí, aby volalo tím hlasitěji a neúprosněji a stíhalo vinníka svými výčitkami.

Nezůstávají účinky svědomí, ať již dobrého anebo zlého, obmezenými pouze na rozum a jeho soud, nýbrž přecházejí i na affekty mohutnosti naší žádací a jeví se zde buď jako radosť, útěcha, pokoj anebo jako nespokojenosť, nepokoj, strach a úzkosť (Srov. Weiss, Apol. I, 104—107; Cathrein, Moralphilosophie I. 345; Card. Gibbons, Unser christl. Erbgut 52—57.).

Svědomí se tudíž nedá a nemůže dáti ovládati ani vůlí naší aniž jakoukoli jinou vůlí lidskou a proto jest též svoboda svědomí něčím, co nám nikdo z lidí nemůže dáti ani odníti. Nebo v čem záleží svoboda svědomí? Svoboda svědomí záleží v mohutnosti, moci se volně rozumem i vůlí přidržeti toho, co jsme poznali jako pravdivé a jako dobré, aniž by si směla jakákoliv moc tohoto světa osobiti právo, nedím vynutiti na vůli naší nějaký úkon nedovolený, jenž by vycházel z naší vůle, neboť to odporuje přímo a absolutně svobodě vůle, nýbrž užívati proti člověku nějakého násilí, by na něm vynutila zevnější znak úkonu, proti němuž se vůle vzpírá. Za to však jest neobmezená „volnosť svědomí“ čili „volnosť svědomí“, jak jí rozumějí obyčejně ti, kdož o této „volnosti“ nejvíce mluví: nemožností skutku (impossibilitas facti, impossibilitas actus) a nemožností právní (impossibilitas juris) čili jinak řečeno: svoboda, aby myslil, mluvil, činil každý, co by chtěl, aniž by slyšel hlasu svého svědomí a cítil jeho výčitek, jest čirou nemožností, nemůže vůbec nikdy ve skutek býti uvedena a mimo to nemá nikdo na světě takového práva a takové moci, by svobodu takovou lidem mohl dáti. Svoboda svědomí v tomto smyslu jest absurditou, proto že jest prostě nemožnou. Nebo jak jest možno, aby člověk, kterýž činil zlé, necítil nikdy žádných výčitek svého svědomí? Jak jest to možno, aby necítil radosť a útěchu, když činil dobře?

Svoboda svědomí v tomto smyslu byla by vlastně anarchií svědomí a té nežádá mimo anarchisty a revoluční školu Proudhonovu přece snad nikdo.

Valná většina těch, kdož mluví a píší o svobodě svědomí, má na zřeteli vlastně svobodu kultu a náboženství, ale tuto svobodu myslí si as tak, jako Fr. Guizot, jenž takto napsal: „Svoboda náboženství, svoboda myšlení, svoboda svědomí a svoboda kultu jest svoboda: věřiti neb nevěřiti, svoboda filosofů (i nevěřících) rovněž jako svoboda kněží a věřících. Stát jest povinen dopřáti všechněm stejné a úplné bezpečnosti ve vykonávání jejich práva“ (L'Eglise et la société chretienne; Card. Alimonda, conf. IV. pag. 693.).

Tato svoboda není však opětně ničím jiným nežli prohlášením úplné anarchie na poli náboženském a nemůže nikterak býti oprávněnou, dokud jest nějaká objektivní náboženská pravda; nebo svoboda kultu a náboženství ve smyslu tomto nežádá nic víc a taky nic míň, nežli aby měl každý jednotlivec úplné právo tvořiti sobě dle své libosti svoje náboženské názory a domněnky, aniž by se při tom řídil nějakým objektivním, stálým pravidlem, a každá domněnka, již si utvořil, jakož i každá společnosť náboženská, jež by se utvořila na základě této náboženské domněnky, aby měla s jinými stejná ve všem práva,

každý stát aby ji musil uznati a vzíti pod svou ochranu; konečně pak aby žádné náboženství, ani křesťanského nevyjímaje, nesmělo člověku ukládati povinnosť, aby je přijal a je vyznával.

Kdo umí jenom trochu mysliti, tomu není třeba připomínati, že dáti svobodě kultu a náboženství takovýto smysl, jest vlastně tolik jako prohlásiti, že pravda a blud, víra a nevěra v oboru tomto stejná mají práva a stejnou cenu, a to by byl vlastně jenom průhlednou rouškou zastřený náboženský nihilismus!

Tak se svobodě kultu a náboženství rozuměti nesmí, nebo při „svobodě“ tak příliš velké nezbylo by konečně ani místečka pro kult a náboženství. Svoboda kultu a náboženství spočívá spíše v tom, že nikdo nesmí k přijetí jistého náboženství, ani ne k přijetí náboženství pravého, býti n u c e n na př. hrozbami, mukami, zabráním majetku atd. Svoboda náboženská ve smyslu tomto jest vymoženosti čistě křesťanskou a řekněme přímo katolickou, nebo u pohanů, Řeků i Římanů, rozhodoval i ve věcech náboženských jedině stát, ten jedině určoval, jací „bohové“ a jakým způsobem mají býti ctěni, a protestanté utekli se též, když byli pohrdli auktoritou církve, pod ochranná křídla moci světské a zahájili tak opětně éru caesaropapismu, éru sloučení moci duchovní s mocí světskou v rukou panovníka absolutního, kterýž rozhodoval nejenom o tom, co mají věřiti p r o t e s t a n t š t í jeho poddaní, nýbrž i žádal, aby všichni jeho poddaní vůbec stejného s ním byli náboženství (cujus regio, illius religio) a když by on sám vyznání své změnil, aby ho s ním změnili i taky oni. A takové to tyranisování a potlačování veškeré svobody nazývalo se „svobodou slova božího“ a ještě nyní odvažují se u nás mnozí tvrditi, že prý reformací počátek vzala „svoboda svědomí“, „svoboda náboženství“, ačkoli každý, kdo se v dějinách doby reformační trochu jen vyzná, velmi dobře ví, že tomu bylo právě naopak, že všecky ty různé sekty protestantské bojovaly nejen prudce proti „Římu“, nýbrž i jedny proti druhým a navzájem se pro odchylné nauky kacéřovaly, ba i mučily a vraždily.

Ačkoli však musíme rozhodně a důrazně hájiti svobodu víry a náboženství ve smyslu tom, aby nikdo nesměl ku přijetí jisté víry býti nucen a stát aby si ve věcech víry, kultu, svědomí neosoboval práv, jaká mu nepatří, přec musíme vyznati, že svoboda víry a svoboda kultu nesmí se opět vykládati tak, jako by každý ať jakýkoli kult a každá víra úplně volný měly míti průchod. „Svoboda víry a náboženství“ takto pojata může zavládnouti jedině tam, kde se rozhostila náboženská lhostejnosť, kteráž pokládá každé náboženství a každý náhled ve věcech víry za stejně dobrý a stejně špatný, objektivní ceny nepřikládá žádnému, pravdy i bludu ve věcech víry stejně si váží čili spíš neváží a tudíž pojem náboženství ruší a vede k atheismu.

Nejen však sama v sobě nepravdivou, bludnou, falešnou, jest svoboda víry ve smyslu tomto, nýbrž i nemožnou. Mohou totiž povstati (a skutečně povstaly) různé sekty a mohou hlásati nauky nemravné, revoluční, nauky, kteréž ohrožují všechen společenský řád. Třeba si tu jenom vzpomenouti na různé kulty asiatské, na kult koryntský, na různé sekty gnostické, kteréž popíraly veškerý zákon, na Donatisty, Manichaeovce, Albigenské, Novokřtěnce, Mormony a jiné. Kdyby mělo míti platnosť pravidlo, že každá domněnka náboženská oprávněna jest, musili bychom volný dáti průchod i těmto bludům a důsledně též i všem ukrutnostem a nemravnostem, jakéž se z nich hojně prýštily

a rojily. To však jest nemožno, nemá-li býti těžce poškozen neb docela zničen veškeren mravní i společenský řád. Proto pravíme ještě jedenkráte, že svoboda víry a svoboda kultu ve smyslu právě vytknutém má svoje meze a své hranice a že nemůže dovoleno býti, aby každý kult a vůbec každá náboženská nauka volně a bez překážky směly býti rozšiřovány a požívaly stejné s jinými ochrany státu. Volný průchod všem všudy kultům a náboženským vyznáním a naukám mohl by se dáti jedině tenkrát, kdyby anarchie náboženská a anarchie svědomí byly oprávněny a kdyby zároveň měly i právo ku všem všudy nepořádkům, násilím, ukrutnostem a nemravnostem, toho přec nebude nikdo tvrditi. Pravíme právo ku všem nepořádkům, násilím, nemravnostem, nebo není-li pro svědomí naše žádné jistoty, není-li pro ně žádné pravdy, již přijati by mělo povinnosť, pak nemůže též žádný lidský zákon řádně ve svědomí zavazovati, nemůže ukládati žádných povinností, proto že nemá žádného práva něco poroučeti neb zapovídati; pak by též nemohlo býti žádného zaviněného bludu, zlé, vina, hřích byly by pouhým prázdným slovem, jež zavedl předsudek, a když by je chtěl kdo kárati nebo trestati, dopouštěl by se „nespravedlnosti“, proto že by 1. žádného k tomu neměl práva a proto že by 2. káral a trestal, co nezasluhuje žádného trestu; nebo není-li vůbec žádného závazného zákona, nemá-li nám nikdo práva poroučeti a zapovídati, a není-li tudíž pro naše svědomí žádné závazné pravdy a normy, nemůže býti ani žádné viny a žádného hříchu! (Srov. Dechamps, l. c. 27.)

Toť byla by ovšem „vzácná“ svoboda, svoboda pro lotry, svoboda, kteráž by svazky rodinné, státní, společenské tak uvolnila, že by se rodiny, obce i státy a celá společnosť musily rozpadnouti! — Za „svobodu“ takovou, i kdyby vůbec byla kdy možnou, upřímně a rozhodně — děkujeme! (Pokračování.)

Upomínka na pětadvacetileté působení kněze Josefa Hessouna

(zakládajícího člena „Vlasti“ i fondu katol. spisovatelů) mezi americkými Čechy v první samostatné katol. osadě zámořské.

Dle jubilejní knihy: „České katol. osady v Americe“ upravil

Jan Zl. Kačer.

Rev. Jos. Hessoun, duchovní správce první americké české katolické osady v St. Louis, Mo. narodil se dne 8. srpna 1830. ve vesničce Vrcovicích, přifařené do Záhoří u Písku v Čechách. Vyšed ze školy v Záhoří studoval na gymnasiu v Písku a potom na filosofickém ústavu a v kněžském semináři v Budějovicích. Na kněze byl vysvěcen od biskupa Jirsíka dne 31. července 1853. I účinkoval jako kněz nejprve v Sedlici u Blatné a potom v Jiníně u Strakonic.

Počátkem roku 1865. uveřejnil Ordinariatní list diecése budějovické několik dopisů Čechů-Amerikánů St. Louisských, jichž obsahem bylo horoucí přání, aby se nalezl mezi kněžími, kdož by se obětoval působiti za Oceánem mezi svými krajany v St. Louis, ve státu Missouri. Žadatelé psali mezi jiným:

„Opakujeme, že nemůžeme dostati dobrého kněze... Jsme nyní

bez duchovního, majíce kostel zavřený, a co bídu naši zveličuje, jest to, že mládež naše ve zkázu běží... Nevíme, jakou oběť bychom přinesli, kdyby se od nás žádala."

Podotýkáme, že první české rodiny přišly do St. Louis Mo. r. 1848. a v cizině záhy zatoužily po vlastní české škole pro svoje děti a po vlastním českém kostele. I bylo jim dosti záhy z části vyhověno. Jindřich Lipovský z české šlechtické rodiny Lipovských z Lipovic u Selčan v Táborsku, dříve důstojník v rakouském vojsku, později v Mexiku v Americe, byl v Americe vysvěcen na kněze a hned po vysvěcení ujal se Čechů St. Louisských a dovedl toho, že si Češi r. 1854. vystavěli vlastní dřevěný kostelíček se školou — ovšem že na dluh! — a tak založena česká osada v St. Louis, první to česká osada v Americe a první samostatná česká katol. obec mimo země koruny České.

Však r. 1856. přeložen byl Rev. Lipovský do jiné diecése. Do St. Louis poslán Moravan Rev. Frant. Trojan. Za něho nastaly třenice a mnohé nedorozumění mezi obcí, rozmíšky mezi duchovním a osadníky. Ve škole přestalo se vyučovati, děti české rozešly se do rozličných okolních škol, dluhu na kostele přibývalo, a obec rozpadávala se. Konečně po osmi letech byl Fr. Trojan ze St. Louis odvolán, a že nebylo jiného českého kněze, byly služby Boží při kostele sv. Jana Nep. zastaveny, a kostel r. 1864. zavřen.

V té době přestávali už mnozí z osadníků doufati, že by se osada česká v St. Louis mohla opět kdy vzkřísiti; jenom nejhorlivější dosud vytrvali. A poněvadž většina Čechů těch pocházela z Budějovicka a Táborska i Písecka: obrátili se s prosbou k biskupu Jirsíkovi, jenž dopisy prosebné uveřejňoval v listu své diecése.

I přihlásil se po některé době u svého biskupa kaplan Jiníský Jos. Hessoun oznamuje, že právě pochoval srdce nejdražší — své nezapomenutelné matičky a že jest odhodlán ujati se a spravovati opuštěnou první českou osadu za Oceanem v Americe. I vyjednávalo se — a výsledek byl, že Jos. Hessoun nastoupil dne 3. září 1865. cestu a dne 4. října 1865. byl v kostele sv. Jana Nep. představen českým osadníkům jakožto jejich duchovní správce a hned mší sv. svůj farní úřad započal. — Brzy potom sám psal do Čech: „Ta radosť, s jakou mne ti věrní zdejší Češi přijali, ta nikterak vypsati se nedá. Bylit zde ubozí krajané naši velmi nešťastni v ohledu duchovním a ztratili zde takřka všecku důvěru před světem a sami k sobě, ačkoli pouze jim za vinu klásti se to nemůže. Práce budu míti dost, ale s pomocí Boží to půjde ku předu. Tak pevně doufám v Boha!"

A skutečně dnes, po 25letém působení v první české zámořské osadě, musí vyznati každý upřímný Čech, že Rev. Jos. Hessoun měl práce až příliš dosti — a že se mu ta práce za Božího požehnání dařila, to hlásá výsledek!

Že „tisk jest velmocí", všestraně uznává se. A panuje-li kde svoboda tisku, jest to ve svobodné Americe. Však ti, kdož tisk ovládají, nejsou vždy apoštoly svobody, nýbrž skorem vesměs vypočítavými, mrzkými výdělkáři a svůdci člověčenstva, toužící zvrátiti všeliký řád, a pokud možno vytěžiti co nejvíce z nevědomosti a nesoudnosti lidstva.

To vše uznával — ano, věděl až příliš dobře Jos. Hessoun. A proto sotva se byl poněkud seznámil s poměry americkými, již se ujala a rychle uzrávala v jeho šlechetném srdci myšlénka zaříditi si svůj

vlastní, samostatný týdenník, založený na základech pravé lásky k Bohu i bližnímu. A jelikož pravému Američanu „čas jsou peníze“ — spěchal Hessoun, a aby převeliká část českého lidu nezanikla v nevěře a spustlosti, počal roku 1867. vydávati „Katolické Noviny“, a to ve středu českých vystěhovalců, totiž v Chicagu, ač hned na počátku doufal pevně, že za nějaký čas najisto tisknouti se počnou v St. Louis. Tímto podnikem píchl sice před nepřátely všeho katolického — jak sám vyznává v dopise do Čech — do vosího hnízda, za to utvrzen byl ve svém přesvědčení, kterak podniká dílo důležité a kterak poslouží věci nejšlechetnější. —

Každý Američan čte, a to velice rád a mnoho; a aby měli Hessounovi osadníci četbu dobrou, poučnou, neklamnou a užitečnou: založil hned roku následujícího své osadě knihovnu, která dnes zaujímá v oboru českém vůbec první místo svého druhu v Americe.

Postarav se takto o duševní pokrm dospělým, zatoužil z té šlechetné duše své uchystati útulek maličkým — a proto hned r. 1869. započal a také téhož roku dokončil stavbu školní budovy pro děti českých vystěhovalců. Posud totiž vyučovaly se dítky českých rodičů ve škole polo pod zemí — pod dřevěným kostelíkem. O této nové škole psal Hessoun sám svým časem: „Vystavěli jsme školní budovu, která nyní (1870.) patří k nejpěknějším v St. Louis. — Češi zde neměli dobré jméno; myslilo se o nich, že nejsou žádného pokroku schopni. A tu pojednou vystaví si ti chudí Češi krásnou školu, jakou se málokterá obec vykázati může. Oni ji staví ze svých krvavých mozolů, ačkoli všude na blízku mají dosti pěkných škol jak katolických, tak i škol svobodomyslných zvaných, kde by ani žádného školního platu platiti nemusili. A přece stavějí, chtějíť míti svou vlastní školu jako Češi, jako katolíci; chtějí ukázati světu, že nešetří obětí pro své děti, potomkům svým chtějí zanechati památku své obětavé lásky k nim. A tudíž vystoupil tlakoměr dobrého mínění o Češích značně. —

A kdo způsobil tam v Americe toto dobré mínění o Češích? Jos. Hessoun mnoho sice vytrpěl ve svobodné Americe za svou upřímnou i spravedlivou snahu od těch, kteří již od svého nejútlejšího mládí odvykli sobě říditi a podrobovati se vůbec nějakému řádu, a jichž snahou — ano, jichž blahem — bylo, jest i bude vždy jen bezúzdnost. — Však Hessoun zůstal důsledným ve svém jednání a neustál — nýbrž pokračoval k nevypověditelné radosti svých nových osadníků. A tak v březnu roku 1870. rozbořen starý, dřevěný, první český kostel na pevnině americké, a slavnostním způsobem u přítomnosti mnohých zástupů položen základní kámen k novému — trvalému — důstojnému svatostánku pro Čechy St.-Louisské, kteří „oplývali a slzeli radostí nad tímto slavným výjevem.“ — A není se čemu diviti. Vždyť „tak dlouho a tak snažně čekali na tuto radostnou chvíli, a mnohý již tratil naději, že se jí dočká. Však Pán Bůh jich neopustil, sv. Jan Nepomucký nenechal v potupě jméno svých věrných rodáků. Bouře přešly, nad českou obcí vyšlo slunéčko opět. Se cti vstupuje teď obec sv. Jana Nepom. v řadu tamních ostatních katolických obcí, které s otevřeným náručím jí přicházejí vstříc. A proto ta radosť a to plesání našeho věrného lidu.“ — Kostel téhož roku dostavěn ano i uvnitř upraven — což ovšem jen v Americe jest možné;

jest čistě gotický, trojlodní. V zimě se vytápí a ozářen bývá plynovým osvětlením. Řadí se k nejkrásnějším svatostánkům St.-Louisským. —

Hessoun měl srdečnou radost z této své práce, a blažila jej neskonale úplná důvěra osadníků, kteří všeliký jeho podnik schvalovali, vše prospěšné hojnými dary a hlavně půjčováním peněz na levnější úrok uskutečňovali.

Když první česká katolická osada St.-Louisská se těšila ze svého úspěchu: přičinil se Hessoun vší silou o provedení dávného svého přání, aby totiž katolický týdenník se tisknul a vydával v místě, totiž v St. Louis. A úmysl ten uzrál ve skutek, ovšem že si vyžádal oběť mnohou! Než co dobrého a dokonalého nevyžaduje oběti? — A tak roku 1872. přesídlily „Katolické Noviny“ z Chicaga do St. Louisu a počaly vycházeti jako katolický týdenník „Hlas“. V krátké době Hessoun utvořil akciový „Český literární spolek“, jenž si zařídil vlastní knihtiskárnu, a „Hlas“ dnes rozesílá se mezi Čechy do celé rozlehlé Unie ve více než čtyřech tisících výtiscích. —

Až posud obýval Hessoun ve staré nepatrné farní budově, jaká nemůže poskytnouti pastýři upracovanému pohodlí skorem žádného. Ku přání osadníků svých a hlavně aby svému nástupci zanechal příbytek příhodný, vybudoval roku 1877. vedle kostela novou vkusnou faru a roku 1878. pospíchal přes Oceán, aby navštívil svou drahou — rodnou — českou vlast. — Když se vrátil na podzim téhož roku, přivítalo jej všecko katolické množství St.-Louisské a uvedli svého milého duchovního pastýře do vkusně upravených, pohodlně zařízených a novým nábytkem z vděčnosti opatřených místností v nové farní budově.

A nyní zval zase nový podnik ku práci. Hessoun neměl míti oddechu. Starosť a práce střídaly se neustále. Staré místnosti školní nestačily nadějné české mládeži, a budova klášterní pro školní sestry se musila rovněž rozšířiti. Hessoun pečoval stejnou starostí o obojí. Budova pro sestry pěstounky mládeže se upravila, a roku 1884. postavena proti faře a kostelu nová velmi úhledná škola, v níž — vedle čtyř velice pohodlných místností vyučovacích a vedle bytu pro českého učitele upravená místnosť jedna pro katolickou mládež pod jmenem: „Katolická Beseda“ — a v nejvrchnějším poschodí spolková pohodlná síň, která jest zařízena i pro divadelní představení; v této spolkové síni konají se veškeré slavnější i důležitější schůze a porady víře i řeči svatováclavské věrných Čechův-Američanů. A v této spolkové síni konala se i dojemná, srdečná, nelíčená jubilejní slavnosť, pořádaná dne 12. a 13. října r. 1890. vděčnými osadníky na památku pětadvacetiletého neunavného působení vůdce neohroženého, pastýře věrného, dělníka vytrvalého a poctivého! —

Veledůstojný pán Josef Hessoun zasluhuje věru plnou měrou nejen vděčného uznání, nýbrž i opravdového následování! Jen Hessoun Čechy St.-Louisské zachránil, v dalším trvání utvrdil a před jinými národy Čechům vesměs získal úctu, vážnosť a uznání. A co peněz už zaslal do své staré, drahé vlasti, do té krásné země České! — Není skorem národního podniku, v jehož prospěch by Čechové-katolíci jeho prostřednictvím nezasílali příspěvků. Opomíjejíce ostatního podotýkáme pouze, že v době nejnovější zaslal již ze svých sbírek na dva tisíce zlatých ve prospěch poškozených letošní povodní.

Což posud napsáno, jest ovšem toliko částí neúmorné činnosti Hessounovy. Neboť kdo uváží, co práce a starostí žádá vydávání ob-

jemného týdenníku; co času vyžaduje duchovní správa osady čítající přes 1750 katolických rodin, již do nedávna samojediný obstarávati musil; kdo dále uváží, že Hessoun koná každým rokem časté missie do vzdálených osad českých i německých, kde jsou posud bez vlastní duchovní správy — a že se po celém soustátí severoamerickém skorem bez spoluúčinkování Hessounova neobešli při jakékoli okázalejší katolické české slavnosti: musí žasnouti nad takovouto opravdu neúmornou činností českého missionáře! —

A že rozkvétá spolkový život v první české katolické osadě americké za vedení vdp. Jos. Hessouna, tohoť dokladem jest 22 samostatných spolků a bratrstev při katolické české osadě St.-Louisské.

A že není jubilant sobeckým, dosvědčuje jeho veřejné prohlášení při slavnosti dne 12. října 1890. v síni spolkové, kteréž učinil, když mu jeho věrná osada odevzdala dar peněžitý na půldruhého tisíce dolarů, o nichž pověděl: „přijímám dar ten — avšak ve prospěch své milé drahé osady“! —

V době nejnovější zakoupil už i stavební místo za devět tisíc dolarů pro nový český kostel a pro novou českou školu — pro novou — druhou samostatnou českou katolickou osadu v St.-Louisu.

My uvažujíce o této pětadvacetileté činnosti Hessounově a pozorujíce velikolepé výslednice práce jubilantovy, nemůžeme — než vyznati v uznání odpravdovém: „Qui dedit velle, dabit et perficere! Milosť Boží při „St.-Louisském Tatíčkovi“ marna nebyla“! Nuže, Bůh síliž a žehnej Rev. Josefu Hessounovi ještě aspoň dalších pětadvacet let!

Z národního divadla.

Zimní období jest v plném proudu. Třikráte po sobě zaskvělo se divadlo v slavnostním osvětlení, aby i formálně zahájena byla sezona. Jedna z prvních novinek byla tříaktová komedie „Midasovy uši“ od Jaroslava Vrchlického. Mythus o Midovi velice je známý z mythologie: básník dovolil si tu změny valně od podání mythického se lišící. Midas ve skutečnosti nemá oslích uší; holič jeho Thersités mu to namluvil a on tomu věří; straní se všeho a vyhýbá se sličné Panthalidě, nevěstě své. Teprve však, když Řek Lykias, důvěrník králův, počíná se jí dvořiti, odhodlá se předstoupiti před ní, sejme čapku, již dlouho uši zakrýval — není však po nich ani stopy. Poslechnete hru, zalíbí se vám v ní pěkná mluva, zvučný verš, hojné sentence obecné pravdivosti, hercům v ústa kladená — ale jdete přece neuspokojeni z divadla. Co jste viděli a slyšeli, mnohem lépe vyjímalo by se čtené. Na divadle přece jen chceme stránku dramatickou, toužíme po ní, a není-li, schází duch, podstata, věc. Tak soudí alespoň většina obecenstva, jež má své právo, k němuž třeba míti ohledy. Básník nepíše pro druhou gallerii, pravda; ale on též nepíše pro některé osoby v přízemí. V této nové hře Vrchlického živel dramatický jest úplně v pozadí; slyšíte pěknou báseň, nic více. Domníváme se, že tu hře pomohlo na jevišti zvučné, proslavené jméno básníkovo spíše než její skutečná, vnitřní dramatická cena. Omlouvati práci takovou nebudeme frází, „že slušno na ni jinak pohlížeti, než na

jiná dramata nynější.“ Aby báseň na jevišti předvedená byla též dramatem, to je zajisté požadavek spravedlivý, přirozený nikoliv „zvláštní“.

Veselohrou „Policejní soudce“, již z angličiny přeložil Gustav Dörfl, rozmnožena opět řada komedií nemožných a naivních, které by lépe vykonávaly svůj úkol někde v předměstské aréně. Co zde za vtip a humor se prodává, to je již až tuze přežilé a tisíckráte vymrskané jinde. Policejní soudce Posket, padesátník, oženil se s vdovou Farringdonovou, matkou devatenáctiletého syna Willie. Vdova zapřela pravé své stáří, zamlčevši pět let. Tou lží ze syna 19ti letého stal se pojednou čtrnáctiletý hoch; ač byl jinak již vyspělý světák a povedený hejsek. Chodí v dětském kabátku — kdo chce, ať věří této nemožnosti, ať věří, že pan Posket je tak ukrutný hlupák, že toho nevidí; kdo chce, ať konečně věří, že by šel s klukem čtrnáctiletým do hotelu, kdež si najímají pokoj k zábavě divoké právě v sousedství pokoje, kde sedí — paní soudcová s plukovníkem Lukynem, starým známým. Zažehnala šťastně hrozící jeho návštěvu tím, že se s ním sešla v hotelu. Je to kmotr jejího syna, a jistě by vyžvanil tajemství ve příčině stáří jejího. Všichni baví se znamenitě, a předrží policejní hodinu. Hlídka je překvapí, ukryjí se, a ctihodný policejní soudce vleze se synem na balkon. Ten pro větší „humor“ s nimi spadne, oni se potlukou a pošpiní, a na konec odsouzeni jsou na sedm dní do vězení. Posketův přítel, soudce Rullani, jako pravý deus ex machina se objeví a propustí odsouzené. Paní se přizná ku svému stáří a obligátním zasnoubením Williova s učitelkou Tomlinsonovou, s níž se dříve již miliskoval, končí nemožná komedie.

Plautova komédie „Menaechmové“ sehrána pěkně a pobavila značně. Známý její děj otáčí se kol nedorozumění vzniklých velikou podobou dvojčat — bratří Menaechmů, z nichž jeden z mládí se ztratil, druhý vydává se za ním na cestu a nalezá jej, kdež jsa považován za bratra, stává se příčinou celé řady směšných situací. Tato přes 2000 let stará komedie i přes často vytýkanou nemožnosť a nepřirozenosť líbila se velice. Překlad professora J. Krále je velmi plynný a dobrý, snaže se tlumočiti věrně všechny přednosti Plautova originálu, psaného latinou tak pěknou. Vždyť je známo, co říkali staří: Kdyby Muzy chtěly mluviti latinsky, mluvily by zajisté jen plautovskou latinou. Shakespeare čerpal látku ku „Komedii plné omylů“ přímo z Plautových „Menaechmů“, a šel v této nepřirozenosti a nemožnosti ještě dále, přidav k dvojčatům pánům ještě dvojčata sluhy: k Antipholiům oba Dromiy, a přece se komedie jeho též vždy líbí. Mnohý divák rád se poddá klamu, není-li nepřirozenosť až hloupě nemožná.

Co chtělo nár. divadlo způsobiti Schillerovými „Loupežníky“, nesnadno jest posouditi. Němci z piety k přednímu svému básníkovi jsou snad povinni předváděti časem tuto strašlivou tragédii svému obecenstvu: my těch povinností nemáme. Dnes se díváme na „Loupežníky“ asi tak, jako bychom se dívali na sovu, kdyby v pravé poledne letěla. Dojem její byl dosti naivní, až na malé výjimky v některých scénách. Příčina toho je velmi jednoduchá: romantismus v této formě se přežil. Pro onu „Sturm a Drangperiodu“, v níž vznikli „Loupežníci,“ „Spiknutí Fiescovo“, „Don Carlos“ a částečně i Götheův „Götz“ dnes není v obecenstvu již mnoho smyslu. —

Ze starších našich her viděli jsme Vlčkovu „Miladu“, jež dávána patrně jen při té příležitosti, že v ní vystoupila autorova dcera, sl. Ludmila Vlčkova, v úloze tituluí. Vystoupení její bylo mnohoslibné

v každé příčině: představila se jako herečka velmi nadaná, přemohla obtíže tak veliké úlohy a vzbudila oprávněné naděje, že v ní budeme jednou míti vynikající tragédku.

František Ondříček, světoznámý houslista, koncertoval několikráte v národním divadle a potvrdil zcela svou slavnou pověst. Hrál koncerty Paganiniho, Mendlssohna, Beethovena a j. s průvodem orkestru i jiné skladby při pianě, jakož i svou fantasii na motivy z „Prodané nevěsty“ s úspěchem ovšem kolosálním.

Že by zimní sézona byla odstavila „Ďáblovy pilulky“, to říci nemůžeme. Objevují se mezi týdnem odpoledne ve středu nebo v sobotu, střídavě s „Havrany“ a podobnými skvosty. Mládež studující a drobotina školní má prázdno, může se jimi pokochati. Ceny jsou při nich „malé“, „nízké,“ „odpolední“ t. j. takové, jako byly dříve večer, tedy recte večerní, což je zajisté jen zřejmým dokladem pravdivosti přísloví, že „chytrosť nejsou žádné čáry.“ Příští doba okáže, jak se osvědčují finančně podobná zařízení jakož i co vynášejí ony hlučné útoky na divadelní kassu již od půl páté ráno, jak zase nedávno psala divadelní reklama.

Josef Flekáček.

Řádná valná hromada družstva Vlasť.

Dne 27. listopadu sešlo se 17 členů družstva „Vlasť“ k poradě, aby vyslechli zprávy za rok VI. a poradili se o práci pro rok VII. Přítomni byli *a)* z venkova: Fr. Blažko, farář v Noutonicích; Dr. Rudolf Horský, kaplan v Uněticích; Václav Špaček, řídící učitel v Košátkách; *b)* z Karlína: Leop. Všetečka, kand. professury; *c)* ze Smíchova: Th. Jiroušek, majetník domu; *d)* ze Žižkova: Tom. Škrdle, církv. kněz; *e)* z Prahy: Dr Fr. Bačkovský, knihkupec a spisovatel; P. Frant. Xav. Cimmerhackel T. J. (za kongregaci Nep. Poč. P. Marie); P. Filip Konečný, Ord. Praed.; Petr Kopal, chefredaktor „Čecha“; Fr. Kotalík, kaplan u Nejsv. Trojice; Jos. Kratochvíl, magistrátní oficial; Ant. Podlaha, kaplan u sv. Haštala; Fr. Pohunek, kaplan u sv. Štěpána; Ant. Postřihač, kaplan u sv. Mikoláše; P. Jos. Svoboda Tov. Ježíš. a Karel Ulrich, c. kr. pošt. oficial. Předseda Dr. Rudolf Horský zahájil zasedání touto řečí:

Velectění Pánové!

Zahajuje tuto výroční valnou hromadu ve jménu Božím, z upřímného srdce Vás vítám, velectění pánové, kteří jste přišli jednak přehlédnout činnosť našeho družstva v uplynulém správním roce, jednak vykázati mu práce v novém období.

Přehlédneme-li především své řady, vidíme v nich tři mezery. Pán pokynul a tři z našich zakládajících členův odešli na věčnosť. Jsou to pánové: Professor Jan Gabriel, katecheta na gymnasiu v Jindřichově Hradci, kněz vynikající všestranným hlubokým vzděláním vědeckým a spolu pravou křesťanskou statečností v boji za svatou víru naši katolickou Jak vzácné lásce a všeobecné přízni se těšil, ukázalo se zvláště v památný den jeho šedesátých narozenin, kdy vděční žáci jeho a celé město připravili mu velikolepé ovace. A brzy na to Pán pokynul věrnému služebníku svému, aby jej oslavil slávou nepomíjející a on odešel; památka jeho však potrvá, zůstávajíc v požehnání. Dilectus Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione. Spolu s ním byly v roce minulém zlomeny dva mladé životy: Moric Kračmer, kaplan v Olomouci, a novosvěcenec František Ptáček, jejž jsem seznal jako duši čistou a zamiloval si pro jeho šlechetnou povahu. Kéž se na těchto dvou bratřích našich vyplní slova: Consumati in brevi, expleverunt tempora multa.

Jak mi povinnosť uložila, sloužil jsem dnes za .v Pánu zesnulé členy naše mši sv. a nyní v této valné hromadě jména jejich připomínám, vyzývaje Vás, vele-

ctění pánové, abyste povstali ze svých sedadel a uctili tímto způsobem jejich památku. (Všichni přítomní povstali.)

Staří Římané volávali za zemřelými: „ave, vale, anima candida"; my katolíci, věříce ve svatých obcování, zvoláme za nimi: odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí.

Posvětivše a uctivše památku zemřelých členů svých, pohleďme na řadu členů živoucích, a tu zajisté radostí srdce naše zaplesá nad četnou a mohutnou falangou, v jakou letos vzrostlo družstvo naše. Když před rokem velectěný předchůdce můj v čestném úřadě předsednickém o valné hromadě oznamoval, že zakládajících členů jest již 316, jásali jsme nad rozkvětem našeho družstva; tím radostněji můžeme jásati dnes, kdy mohu s potěšením oznámiti Vám, že počet členů dostoupil již čísla 854. Takový u nás nevídaný a neslýchaný rozkvět spolku nazval vším právem vysoký jeden hodnostář zázračným. A tážete se, pánové, v čem celý ten zázrak našeho zmohutnění leží?

Mluvě k Vám před rokem, přirovnal jsem družstvo naše ku stromu. Vracím se i letos k tomuto podobenství, abych Vám vyložil v něm zázračný rozkvět našeho spolku. A tu dím: družstvo naše jest štípení ze zdravého jádra, vsazené v úrodnou půdu, svlažené hojnou rosou životodárnou a ozařované paprsky slunce.

Družstvo naše jest štípení z jádra zdravého a proto jest schopné vzrůstu a zmohutnění; jádrem pak našeho družstva jest pravda a hájení i šíření pravdy. Družstvo naše zakořeněno jest v srdcích katolických kněží i laiků, a ta srdce jsou výbornou půdou, ve které spolku dobře se daří.

Družstvu našemu dostalo se hojně rosy životodárné v požehnání Svatého Otce. Letos dvakráte pozdvihl vznešený Náměstek Kristův na stolci Petrově svaté ruce Své a žehnal družstvu našemu, členům jeho i snahám i prácem jeho. Poprvé, odpovídaje na telegram Jemu zaslaný, ve zvláštním listu, vlastní Jeho rukou podepsaném, ráčil v Milosti Své projeviti, že s pocitem nejhlubší lásky otcovské účastenství béře ve snahách našich a požehnání Své Apoštolské nám udělil. A po druhé v těchto dnech, když velectěný místopředseda náš od něho ve zvláštní audienci byl přijat, znovu pozdvihl Apoštolské ruce Své, žehnaje družstvu našemu, a jak Jeho Eminencí pan kardinál Rampolla mi psáti ráčil, prosil Boha, aby den co den nových a hojných milostí nám uštědřil. Sv. Otec nám v listu Svém výslovně přál, aby Jeho Apoštolské požehnání bylo nám zárukou Požehnání Božího. A Kristus Pán a Bůh náš uslyšel proseb Náměstka Svého, a družstvo naše skrze ruce Apoštolské skropeno jest požehnáním, jako rosou nebeskou.

Družstvo naše sluní se v paprscích převzácné přízně. Sv. Otec Sám zevrubně a důkladně se vyptával na nás a na záměry a úspěchy naše a radoval se z pokroku a mohutnění našeho spolku. Jeho Eminencí státní sekretář pan kardinál Rampolla živé účastenství s námi jeví Dvakráte přijal našeho místopředsedu v audienci, těšil se z toho srdečně, když mu tento vypravoval o prospívání našeho družstva a ve zvláštním listu nám všeho dobra a zdaru přeje s nevšední blahosklonností.

Družstvo naše těší se přízni našeho knížete Pána, kardinála Schönborna, který v pravdě knížecí štědrost svou osvědčil, zvláštní vlastnoruční list o nás do Říma zaslal, redaktora našeho s otcovskou laskavostí přijal, před členem výboru našeho P. Svobodou vícekráte o nás pochvalně se zmínil a včera v audienci přijav statečného bojovníka našeho Pohunka, svůj pozdrav valné hromadě vzkázal, srdečné účastenství s našimi záměry projeviti ráčil.

Družstvo naše stojí v přízni všech nejdůstojnějších pánů biskupů českých, kteří všichni jsou zakládajícími jeho členy. A víte, pánové, co to znamená, je-li spolek posvěcen požehnáním Svatého Otce a poctěn přízní nejdůstojnějšího Episkopatu našeho? To znamená, že zvítězíme nade všemi překážkami v cestu nám kladenými, to znamená, že brány pekelné nás nepřemohou.

Převzácnou přízeň projevili družstvu našemu přemnozí veledůstojní páni vikáři, jednak agitujíce pro nás zvláště v pastorálních konferencích, jednak v upřímných listech projevujíce radost nad pokroky našimi a povzbuzujíce nás k další činnosti.

A kterak družstvo naše přirostlo k srdci duchovenstva, dosvědčí jediný pohled na seznam členů našich. Všechny podmínky zdárného rozkvětu a mohutnění družstva jsou zde spojeny, což tedy divu, že strom družstva roste, sílí, zelená se, rozkvétá a hojnost dobrého ovoce přinášeti slibuje.

Hledíc ku prácem, snažili jsme se v minulém roce dosíci, čeho bylo jen možno. Jako léta minulá, vydávali jsme měsíčník „Vlasť". Netvrdím, pánové, že by měsíčník náš byl vrcholem vší dokonalosti a souborem nejlepších prací, ale to tvrditi nemůže také žádný sebe dokonaleji redigovaný časopis na světě. „Nic na

světě není tak dokonalého", praví Kaut, „co by více zdokonaleno býti nemohlo, aneb alespoň schopno nebylo, dosici dokonalosti větší." I my snažili jsme se, aby časopis náš se zdokonaloval a proto jsme nejen udrželi staré, osvědčené jeho přispívately, nýbrž podařilo se nám získati spisovatelů nových, jmen zvučných. A já doufám, pánové, že třeba časopis náš nevkročil na svět v plné síle a vyzbrojení jako Minerva z hlavy Jupiterovy, že přece jako Herakles i ve svém mládí rdousí ty hady nevěry a demoralisace, které liberální Hera vysílá a Bůh dá, že se mu podaří vyčistiti i ten Augiášův literární chlév, v kterém jest satanu tak dobře býti.

Nad to připravovali jsme půdu novým podnikům mnohoslibným, a velenutným a vy, pánové, máte do této připravené půdy zasíti opět zdravá semena, která by v půdě družstva vyrostla, sílila a hojného ovoce vydávala.

I doufám, že s činností svou, v minulém roce rozvinovanou, můžeme býti spokojeni a s plnou důvěrou v šťastný výsledek hleděti budoucnosti své vstříc. To dejž nám Bůh. —

A nyní žádám pana řídícího učitele Špačka, aby přečetl protokol minulé valné hromady.

Po schválení protokolu podával p. řídící výroční zprávu za VI. správní rok.

Výroční zpráva za VI. správní rok.

Přednáším Vám, velectění pánové, z usnesení výboru výroční zprávu za rok minulý. Statistická data našeho spolku uveřejňují se v „Čechu" a ve „Vlasti" a tam se také podávají zprávy o schůzích výboru, kommissí a odborů, tak že Vám nemohu podati mnoho nového, i spokojím se tedy hlavně tím, abych Vám nakreslil jakýs takýs přehled o naší činnosti, jakož i abych summárně uvedl některá naše přání do budoucnosti.

Všech prvních pět let můžeme nazvati přípravnou dobou naší činnosti, rok však uplynulý jest již dobou práce založené na širokých základech. V tomto roce změnili jsme stanovy, dle nichž můžeme zakládati nové časopisy, vydávati knihy, konati veřejné přednášky v kterémkoliv místě království Českého, což všecko má pro náš spolek význam dalekosáhlý.

V tomto roce byl náš spolek Samou hlavou církve vyznamenán, i usnesli jsme se, že z vděčnosti za to výdáme na oslavu Jeho biskupského jubilea skvostný almanach, k čemuž přípravy již konáme. Co se dále v této záležitosti stalo, a kterak byl náš vyslanec, p. oficial K. Ulrich, v Římě vyznamenán, jest každému čtenáři „Čecha" v živé paměti, a kdo „Čecha" nečte, doví se to 15. prosince z „Vlasti".

Návodem P. Josefa Svobody Tov. Ježíšova založili jsme kroužek historický, jehož vznik a účel tento pán ve XII. čísle VI. ročníku obšírně popsal, pročež toho všeho pominu a jen tolik řeknu, že bude družstvo naše věnovati studiu historie obzvláštní péči a že nebude šetřiti nákladu na práce v tomto oboru.

V VI. roce zřídili jsme knihovní kommissi, jejímž účelem jest odděliti knihy dobré od špatných a dáti zakladatelům knihoven návod, aby jen dobré knihy kupovati a špatných se vystříhati mohli Od této práce očekáváme veliký zisk pro katolické písemnictví: odbyt dobrých knih značně stoupne, spisy odevšad umlčované dostanou se mezi lid, prodej špatných knih se omezí, což bude míti rozhodný účinek na knihkupce: naši budou s větší chutí a radostí pracovati, ostatním pak zajde pomalu chuť, vydávati knihy, které jim neponesou valného užitku. Knihovní kommisse jest jaksi doplňkem fondu knihovního, i vyslovuji toužebné přání, aby jim duchovenstvo a ostatní přátelé naši věnovali stálou pozornost a péči.

Fond pro katolické spisovatele v VI. roce silně zmohutněl. Spolek „Máj", zřízený na podporu spisovatelů belletristů, jest fedrován veškerým českým časopisectvem, četnými spisovateli, a jmění jeho vzrostlo letos toliko o 3000 zl., kdežto náš fond fedruje pouze „Čech" a „Vlasť", a my máme již přes 9000 zl. upsaného kapitálu, důkaz to, jakou sílu má v sobě strana katolická, když se opravdově něčemu věnuje.

Ještě větší radost nám působí družstvo samo. Za 5 let jsme získali 303 zakládající členy, dnešního dne jest jich však 854. A členové tito stále přibývají, někteří z nich najednou po 50 zl. splácejí, tak že již není pochybnosti, že bude družstvo naše nejmohutnějším literárním spolkem v Čechách.

Jako opatrní hospodáři musíme míti k tomu zřetel, abychom pamatovali na léta neúrodná, hubená, která mohou těmto bohatým následovati, i musíme si uložiti a pro budoucí léta uchovati slušný kapitál; co nad to zbude, rádi a ochotně

katolickým účelům, hlavně pak organisaci katolické strany obětujeme. A při tom veřejně prohlašuji, že jsou nám Morava a Slezsko i Češi američtí stejně milí a drazí, jako naše užší vlasť Česká, a že tudíž i tam přízeň svoji osvědčíme.

Nesmírných obětí pro nás přinesl časopis „Čech“, který nám již 6 let uveřejňuje nezištně a ochotně všecky zprávy; rovněž i „Pražským Večerním Novinám“, „Hlasu“, „Míru“, „Opav. Týdenníku“, „Lvu“ a „České Koruně“ v Strakonicích, „Pojizerským Listům“ v Turnově a „Slovanu“ v Hradci Králové děkujeme, že obsah „Vlasti“ a některé z nich, hlavně „Hlas“, „Mír“, „Op. Týdenník“, i jiné zprávy nám uveřejňují a tak nás podporují.

Konče děkuji všem našim příznivcům a dobrodincům za jejich přízeň a vyslovuji toužebné přání, aby s námi byly milosť a požehnání Boží.

Na to navrhoval předseda jménem výboru, aby byl zvolen slovútný Fr. Pravda čestným členem družstva.

Velectění pánové!

V poslední schůzi své ustanovil se výbor našeho družstva s nadšením a jednohlasně na tom učiniti Vám návrh, abyste zvolili slovútného našince Frant. Pravdu za čestného člena. Vidím již na tvářích Vašich, že s radostnou jednomyslností vítáte tento návrh výboru a že není ani dost málo třeba, vyčítáním zásluh slavného tohoto muže odůvodňovati návrh ten a nakloňovati Vás k jednosvornému jeho přijetí. Toho také činiti nechci a nebudu, poněvadž to všichni cítíme, že daleko větší čest prokáže slovútný František Pravda našemu družstvu, přijav z rukou našich čestné členství, nežli my jsme s to, abychom jej poctili, čestné členství mu podávajíce.

Jest tento tichý genius pravým velikánem, o němž lze říci slovy Hugovými: „že jeho tělo jest zámínkou, aby šlechetná duše mohla dlíti na zemi.“ My v něm ctíme kněze-vlastence, jednoho z těch starých veteránů, který život svůj strávil ve věrné službě církvi a našemu národu, ne planým křikem, ale poctivou, vytrvalou prací.

Vineme se úctou k němu, věhlasnému spisovateli. Což by Němci za to dali, kdyby měli Pravdu! Jak si zakládají na svém Auerbachovi, povídkáři pro lid, a přece, kdo četl jeho Schwarzwälder Dorfgeschichten a Pravdovy povídky z kraje, přesnadno a jasně pozná, jak vysoko Pravda nad Auerbacha vyniká. Vytýkal kdys prof. Zelený Pravdovi rozvláčné moralisování v jeho povídkách, ale v době, kdy lžiliberalismem prosycená literatura mermomocí se snaží lid demoralisovati, jest i delší moralisování Pravdovo na svém místě a dobře působí. Vím to ze zkušenosti, s jakou chutí lid spisy Pravdovy čte, ať jsou to dospělí nebo dítky a jak blahodárný nesou čtenářům užitek. Nelze jinak. V každičké povídce líčí Pravda buď krásu některé ctnosti nebo ohavnosť hříchu, a to tak jasně, tak přesvědčivě, že čtenář se roztouží po tom, aby vyličenou ctnosť si osvojil a v podstatě i v následcích ohavný hřích si zošklivuje. Proto jsou povídky Pravdovy pravé perly, které srdce zušlechťují a čtenáře k dobrému vedou a v něm utvrzují. A jak živě líčí! Lidé v jeho povídkách nejsou mlhavé postavy bujné fantasie, nýbrž osoby skutečné, které myslí, cítí, mluví, jednají tak, jako lidé jejich stavu si počínají. Z lidu obecného vyšed, píše Pravda pro lid, cítí s ním, miluje ho a proto čtenáři z lidu mu dobře rozumějí, milují jeho spisy a též i jich spisovatele. I my, velectění pánové, chceme věhlasnému tomuto spisovateli osvědčiti svou lásku, čestné členství mu podávajíce.

I vděčnosť nás k tomu vede. Co dobrého již František Pravda našemu družstvu prokázal a prokázati hodlá! Pro skromnosť jeho nebudu šíře o tom mluviti.

Nuže tedy, pánové, osvědčte přijetím tohoto návrhu, že si vážíte a ctíte vzorného kněze-vlastence, slovútného spisovatele, převzácného našeho příznivce!“

S radostným jednomyslným souhlasem zvolen byl František Pravda za čestného člena družstva, předsedovi pak uloženo, ihned mu o tom podati zvláštní zprávu.

O kroužku historickém referoval P. Josef Svoboda Tov. Ježíšova. V řeči své vyznačil účel kroužku a uvedl, co jsme již vykonali, co chceme podnikati a čeho jest k tomu potřebí, a navrhl jménem výboru, aby mu valná hromada udělila pro VII. správní rok 300 zl. O studiu socialní otázky podával zprávu Tom. Škrdle. Pravil, že se nestavíme

proti dělnictvu a dobrým jeho snahám, nýbrž že chceme se vyzbrojiti k boji proti škůdcům dělnictva a nevěreckému jeho časopisectvu. Přítomný farář z Noutonic, Fr. Blažko, vyžádal si slovo a promluvil delší řečí o potřebě organisace na tomto poli. Mluvil nejprve o potřebě křesťansky-socialního listu, dále, zdaž by bylo možno jej vydávati, o jeho redaktořích, jaké by měli míti vlastnosti, o jeho programu, o jeho hmotném zaopatření a konečně o způsobu, jak věc tu provésti. I navrhl, aby se družstvo spojilo s katolicko-politickou jednotou, se spolky sv. Vincence, katolických tovaryšů, s Marianskou družinou, a tyto spolky aby se společně radily o postupu práce. Red. Tom. Škrdle poděkoval panu faráři, že nás v této otázce tak vydatně podporuje a úmysly družstva novými návrhy zdokonaluje. Přítomný redaktor „Čecha“, farář Petr Kopal, dodal, že by se mohly práce z tohoto odboru ukládati ve zvláštní nedělní příloze „Čecha“. Všecky tyto návrhy byly valnou hromadou přijaty a výboru k vyřízení odkázány s tím dodatkem, aby bylo věnováno místo 200 zl. 300 zl. na studium otázky socialní. — Knihovní fond obdržel 100 zl. podpory, kommisse knihovní 50 zl.

Družstvo jednalo dále o převzetí „Vychovatele“, při čemž se kaplan Fr. Pohunek ze zasedacího sálu do vedlejších spolkových místností vzdálil. Slova se ujal referent výboru, řídící učitel V. Špaček, a promluvil takto:

„Bylo by dojista zbytečno odůvodňovati potřebu katolického vychovatelského listu v nynější době. V Čechách a na Moravě vychází nyní kromě „Vychovatele“ 11 časopisů paedagogických. Nelze neuznati, že některé z časopisů vychovatelských, na př. „Beseda učitelská“, „Komenský“, „Škola a život“, „Časopis učitelek“, „Pěstoun“ a j. často přinášely vychovatelské články dobrého zrna, v nichž na důležitosť vychování náboženského kladena veliká váha; ale když bylo před třemi roky jednáno o zavedení školy konfesijní, tu nebylo ani jediného z těchto listů, jenž by se byl nevyslovil proti ní. Tři listy o této věci zcela mlčely, kdežto ostatní dokazovaly, že nějaké změny ve zřízení školském není zapotřebí, poněvadž prý nynější škola jest dosti náboženskou, hovíc prý dostatečnou měrou vyznání každému a tudíž i katolickému. A přece lze nalézti i ve dřívějších ročnících těchto listů články, jež dokazovaly, že bezkonfesionálnosť škol není vychování na prospěch, ale na škodu.

Jest pozoruhodno, že proti bezkonfesionálnosti škol vyslovili se právě paedagogové zkušení a osvědčení. Není tomu dávno, kdy zemřel na Smíchově ve všem národě známý paedagog a historický spisovatel Fr. J. Zoubek. Zoubka by zajisté nikdo nedovolil si nazvati zpátečníkem ani laikem ve vychovatelství. A tento F. J. Zoubek napsal v jednom z posledních ročníků „Školy a života“ o bezkonfesionálnosti škol takto: „Vrcholem a koncem dokonalosti jest prý bezkonfesionálnosť a my koncem tím máme začínati. Evangelík hlásí se ve školách ku svému, žid pak ve školách svého neopouští, a Turek ve škole i mimo školu zůstává Turkem. A k čemu máme ve škole hlásiti se my? Máme býti lhostejni a bez barvy. Ve které zahradě bývá pěstována bylina in abstracto, nemající vlastností a příznaků osobité konkretnosti, nejsoucí růží ani kapustou, lípou ani jedlí, jsoucí pouhou bylinou jako kosmopolitický bezkonfesionář pouhým člověkem? Z takových základů žádná vroucnosť, žádný charakter nevypučí.“

Kde podává důkazy, pánové, takový osvědčený paedagog, tam zajisté ne musí jich podávati nikdo jiný. Potřebí-li však školy náboženské, jest i potřebí časopisu, který by se jí domáhal, a to časopisu dobře řízeného. Avšak to známo, že nikdy nemůže jednotlivec docíliti takového rozšíření listu, jakého docíliti může družstvo tak mohutné jako „Vlasť“. Známe všichni, pánové, vp. Pohunka, jejž výbor za redaktora navrhuje, známe ho z jeho článků ve „Vlasti“, jimiž nemálo prospěl věci katolické, a jsem toho přesvědčení, že on jako redaktor „Vychovatele“ bude nejlépe na svém místě. Snad nadejde doba, kdy sejde se katolické učitelstvo duchovní i světské pod jedním praporem k záslužnému dílu; doufejme, že doba ta není daleko, a že praporem tím stane se „Vychovatel“.

Redaktor Tom. Škrdle děkoval dosavadním vydavatelům „Vychovatele“, faráři P. Kopalovi a V. Kotrbovi, že nám „Vychovatele“ tak ochotně

odevzdávají a navrhl, aby prvních 100 zl. čistého užitku dalo se p. V. Kotrbovi za odstoupení. „Vychovatele“ pak valná hromada s touto podmínkou v majetek družstva přijala a za jeho redaktora zvolila jednohlasně Frt. Pohunka. O jeho platu referoval předseda družstva, a valná hromada se usnesla, aby redaktor „Vychovatele“ dostal pro tento budoucí rok 400 zl. služby, k tomu 100 zl. příspěvku na paedagogické časopisy a pomocné síly v jich pročítávání a mimo to aby se mu platila veškerá korrespondence, kterou v zájmu „Vychovatele“ povede. Nově zvolený redaktor všecky podmínky přijal, za tuto důvěru poděkoval a valné hromadě sdělil, že se dnes ráno představil ndp. kardinálovi Schönbornovi jako budoucí redaktor „Vychovatele“, že byl od něho velmi laskavě přijat a Jeho Eminencí že mu udělil k tomuto úkolu vrchnopastýřské požehnání. Jeho Eminencí vzkázal svůj pozdrav všem ostatním pánům členům družstva. Valná hromada se usnesla, aby se administrace a expedice „Vychovatele“ spojila s časopisem „Vlasť“ v jedné místnosti v Žižkově, kamž tedy budiž předplatné na „Vychovatele“ i dále zasýláno.

Přikročeno bylo k volbě výboru.

Venkovští členové družstva zaslali 81 volebních listin, a to: 41 alumnů z Č. Budějovic, 6 z Vídně, 8 Celovce a jednotliví členové: Alb. Fortýnova, J. Hejtmánek, P. V. Váhal, Jos. Syrový, Fr. Petr, V. Novák, P. B. Hejhal, Dr. Vinc. Oehm, Lamb. Ludvík, Fr. X. Polívka, Frà Jos Mergl, J. Koffer, Jak. Ludvík, Frant. Vaněček, T. Coufal, J. Vačkář, P. Kr. Plodek, J. Konečný, J. Reindl, Jednota bohoslovců Litoměřicích, P. V. Frejka, V. Kadlec, V. Hlinka, Fil. Šubrt, Aug. Ulrich, Nejmenovaný, a kaplan Fr. Kotalík obdržel plnomocenství od ředitele K. Kmocha, Al. Mlčocha a Fr. Suchého. Předseda jmenoval skrutátory: oficiala K. Kratochvíla a kaplana Fr. Kotalíka, kteří hlasy sčítali a prohlásili, že byli zvoleni jednohlasně: *a*) za předsedu Dr. Rud. Horský, *b*) do výboru Filip Konečný Ord. Praed., Fr. Pohunek, P. Jos. Svoboda Tov. Ježˇ., Václ. Špaček a Karel Ulrich.

Předseda byv otázán, zdaž volbu přijímá, volbu přijal a děkoval za ni touto řečí:

Velectění pánové!

Když jsem šel dnes okolo vojenských kasáren naproti státnímu nádraží, všiml jsem si nápisu na nich, který zní: „L'art de vaincre est perdu sans l'art du persister“.

A věru, že není tak těžko zvítěziti, jako jest nesnadno uměti udržeti to, čeho vítězstvím bylo dobyto. Cár Petr Veliký, přišed k náhrobku kardinála Richelieu-a, objal sochu kardinálovu na hrobě jeho a zvolal: „Veliký muži, polovici své říše dal bych za to, kdybych uměl druhou polovici říditi tak, jako ty“.

Naše družstvo dobylo v minulém roce velikého vítězství; členů získalo v uplynulém správním roce téměř dvakrát tolik, co jich mělo za předešlých pět roků a s energií chápe se práce, aby dospělo kýženého cíle a všechno tomu nasvědčuje, že nad překážkami a nesnázemi zvítězí a cíle dosáhne. Veni, vidi, vici, psal Caesar římskému senátu, zvítěziv nad Farrakem; veni, vidi, vici, může říci družstvo naše, vidouc své rychlé rozšíření se a pohlížejíc na své úspěchy. Já věru tu nejmenší mám z toho zásluhu, že družstvo tak zmohutnělo. Filip Makedonský, když pro jeho mnohá vítězství, jakými říši svou povznesl, přirovnávali ho k orlu, ukázal na své vojsko ve dvou zástupech stojící a pravil: ano, ale tato jsou má křídla, bez nichž bych vzletěti nemohl. I družstvo naše vzneslo se jako orel; však má také své dvě perutě; jednou jsou horliví a obětaví jeho členové a druhou výbor, který svědomitě na povznesení družstva pracoval.

Byv zvolen před rokem, netajil jsem toho, že se lekám státi v čele tak mohutného družstva; dnes, kdy jste mne poctili svou důvěrou opětně, obava má se nezmenšila, spíše vzrostla. Jsem jen prostičký, vesnický kaplan, který nemám

žádné zvláštní routiny spravovati spolek tak silný, který potřebuje hlavy obezřetné a zkušené, aby udržel, čeho dobyl. A věru, že já neváhám upřímně říci, že sám v sobě oné obezřetnosti a zkušenosti nemám, jakými vynikati má předseda našeho mohutného družstva. Když ale pohlížím na silné perutě, které spolek náš má, totiž přízeň obětavých jeho členů a výbor nový, v nějž jste zvolili muže, plné ohnivé energie a opatrné statečnosti, tu bázeň má mizí a já posílen spolu vzácnou důvěrou, s kterou jednomyslně jste pro mne hlasovali, prohlašuji, že volbu na mne vznesenou přijímám. Ujišťuji Vás, že vzrůst a zdar družstva jde mi nade všecko a věru, že bych polovici svého života za to dal, kdybych věděl, že v druhé polovici budu moci tím více družstvu prospívati.

Žádám zvolené pány výbory, aby se prohlásili, zdali volbu přijímají."

Všichni pánové, do výboru zvolení, volbu přijali.

Při volných návrzích hlásil se k slovu farář Blažko a poněvadž chtěl podati návrh, týkající se předsedy, odešel tento do vedlejších místností. —

Farář Blažko vypočítal zásluhy předsedy o družstvo a navrhl, aby mu spolek daroval pro VII. správní rok 600 zl. remunerace. Návrh byl bez debaty jednohlasně přijat, a když se předseda do zasedací síně vrátil, sdělil mu místopředseda K. Ulrich toto usnesení.

Předseda na to pravil:

„Jsem chudý kněz, který mnoho nemám, ale díky Bohu, s tím co mám, jsem úplně spokojen. Lačnost po penězích by mne věru nepřiměla přijati tak vysokou remuneraci, jakou mi, velectění pánové, podáváte. Pracuju rád, velmi rád pro církev svatou a pro každou věc dobrou a ještě nikdy jsem se nevyhnul práci takové, třeba přesahala mé síly. „Chci umříti pod svým břemenem", říkal sv. František. Slíbil jsem Vám již, pánové, že pro dobro družstva chci a budu pracovati ze všech svých sil a ani vzdálenosť, ani nečas, ani cos jiného mne od svědomitého plnění mých povinností nezdrží. A vydání, které mi mé docházení sem působí, milerád dále ze svého ponesu; není věru tak veliké a zmenšuje se ještě více, poněvadž redaktor náš přátelské pohostinství mi prokazuje, děle se se mnou o své vlastní sousto.

Přes to všechno ale, pánové, podávanou mi od družstva remuneraci šesti set zlatých pro tento rok vděčně přijímám. Proč tak činím, Vám ihned vysvětlím.

Od přemnohých členů svých byli jsme častokráte již vyzýváni, abychom ujali se „Čecha", abychom tomuto statečnému bojovníku ze všech svých sil i penězi, i mravně pomohli. Redaktor náš na svých agitačních cestách téměř všude byl dotazován, kdy se ujmeme „Čecha"? Věru, pánové, že bychom tak ze srdce rádi učinili. Vždyť nám „Čech" prokázal tolik dobrých, neocenitelných služeb, že by vlastní list náš pro nás více učiniti nemohl. Po šest let uveřejňuje nám zadarmo všechny zprávy spolkové, vyhlášky, seznamy nových členů; v každém téměř čísle přináší zprávy o nás. Kdybychom, pánové, měli to platiti, věru že bychom musili vydati sta a sta za tento výdatný a účinný agitační prostředek, bez kterého se ani obejíti nemůžeme. Již tedy druhá hlavní zásada římského práva „do ut facias" by nás zavazovala, abychom, seč jsme, učinili pro „Čecha".

My však jako nepolitické družstvo, k jehož prvnímu paragrafu, měly-li stanovy býti schváleny, musilo se přidati: „politika se z činnosti družstva vylučuje", nemůžeme a také dle svých stanov nesmíme přímo podporovati časopis politický, abychom nezavdali podnět k rozpuštění našeho družstva. Tázali jsme se na to na místech kompetentních, a bylo nám řečeno tak, jak vám sděluji. Že jsme měli dobrou vůli, toho důkazy jsme podali, jednajíce již o tom s majetníkem a vrchním redaktorem „Čecha". Na této dobré vůli musí družstvo přestati, dále dle svých stanov přímo jíti nemůže.

Radili nám mnozí a mezi volnými návrhy písemně zaslanými i dnes podáván jest návrh, abychom se přetvořili ve družstvo politicko-literární. Pánové, toho učiniti nemůžeme; seslabili bychom se. Dle § 30. spolčovacího zákona z r. 1867. nesmí býti členy politického spolku: cizozemci, ženy a nezletilí. A my máme své členy v cizině, krásná pleť také se začíná k nám hlásiti a co hlavně na váhu padá, páni alumnové, ti všichni téměř jsou naši a ty všechny bychom musili oželeti, kdybychom se přetvořili ve družstvo politicko-literární. A pánové, semináře jsou důležitým semeništěm družstva našeho, a družstvo naše jásá, že ta mladá srdce alumnů rozehřívají se láskou pro svatou naši věc.

Nuže tedy, pánové, přijímaje od Vás podávanou mi remuneraci, prohlašuji, že z těchto peněz mi vykázaných ani krejcaru pro sebe neužiju, nýbrž hodlám celou tuto částku do posledního haléře obrátiti na zvelebení „Čecha“ a chci jako soukromá osoba provésti ty záměry, které by rádo provedlo družstvo, kdyby mohlo a dle stanov smělo a hodlám provésti ty záměry tak, jak jsme se na tom v soukromé rozmluvě s pl. tit. pp. kan. Brynychem, chefredaktorem Kopalem, majetníkem „Čecha“ Kotrbou a redaktory Pohunkem a Škrdlem dohodli, že by „Čechu“ prospělo.

Jak to provésti hodlám, jest věc soukromá, o které zde ve veřejné schůzi rozmluviti se nemohu, ale jen podotýkám, že jmenované pány poprosím, aby mi v této soukromé záležitosti byli radou a pomocí. Co provésti hodláme, v „Čechu“ uveřejníme.

Přijměte, velectění pánové, upřímné díky mé za vzácnou Svou štědrosť mně tak vysoce osvědčenou.

Valná hromada splnomocnila výbor, aby všecky přijaté návrhy provedl a dala mu právo, aby v nutných a důležitých případech i v těch otázkách smlouvy uzavíral a jednal, které spadají pouze v právomoc valné hromady.

Na stavbu opavského českého gymnasia darovala valná hromada 10 zl., chtíc tím dáti na jevo svoji přízeň k opuštěnému bratrn „Benjaminu“.

K návrhu P. Fil. Konečného zřídí se ve družstvu odbor filosoficko-literární, k čemuž valná hromada darovala pro VII. rok 200 zl. Řečník odůvodňoval svůj návrh těmito slovy:

V e l e c t ě n í p á n o v é!

Jest to již dnes po druhé, co mluvím ve valné hromadě o věci jedné a též. Doufám však najisto, že se mi letos podaří provésti, zač jsem se již loni vřele přimlouval a k čemu klonila se značná část přítomných pánů. Myšlénka, kterou jsem měl a kterou mám, za kterou jsem se přimlouval a přimlouvám, byla: Slavná valná hromada račiž se usnésti, aby v družstvě našem zřídil se zvláštní odbor filosoficko-literární, který by za účel měl hájiti naší svaté víry katolické na poli vědeckém a připravoval pomalu vědecký materiál, jehož nezbytně třeba, abychom si již jednou pořídili řádnou knihu apologetickou. Co působí kroužek historický v dějepisectvu, to ať působí kroužek filosoficko-literární ve filosofii, apologii, pokud třeba ve věcech dogmatických a mravoučných a zároveň ať si všímá bedlivě naší nové literatury a ukazuje, v čem z této stránky chybuje a prospívá. Vím, pánové, že to účel nesnadný a veliký; vím, pánové, že k tomu třeba sil mnohých, bujarých a schopných, vím, že k tomu třeba i peněz nemalých — vím všecko to, vím předobře a právě proto obracím se k láskám Vašim a prosím, abyste uvážívše důležitosť návrhu mého, ráčili se proň vysloviti, ráčili za členy přistoupiti a mu též přiměřenou dotaci dáti, aby měl vše, čeho třeba. Vyslovíte-li se pro návrh můj, bude zde ihned vše, čeho potřebuje: četné síly, odhodlaná mysl a potřebný peníz. Než dovolte, abych návrhu svého odůvodnil.

Velectění pánové! Pozorujeme-li proud nynějšího času, nemůžeme neviděti, kterak strhuje našeho národa vrstvy stále větší a větší, strhuje pravím v hlubiny nevěry a v bahno nemravnosti. Naše noviny, časopisy a knihy nemívají po většině nic tak na práci, jako rýpati, zostuzovati a hanobiti katolickou víru. Z našich gymnasií jací žáci vycházejí, ze smutné vlastní zkušenosti dobře víme Co zde začato, brzy dokončeno na vysokých školách a tak naše národní intelligence stojí pak bez víry, proti víře nebo a to snad zdá se nejnevinnějším, netečna ve víře. Od vyšších učí se nižší a tím způsobem i náš lid víru ztrácí a v ní ochabuje. Toť smutná a nepopíratelná skutečnosť! Jak jí pomoci? Naše družstvo povolal dobrý Bůh b o j o v a t proti nevěře a h á j i t katolické víry, a tu, pánové, jest naší povinností a přední povinností s k u t e č n ě tak činiti. Nevěra a náboženská netečnosť rozšiřuje se hlavně novinami, časopisy a knihami — užijme i my t ě c h prostředků. Časopis máme, noviny též, ale k n i h y, důkladné a dobré, knihy, takových dosud postrádáme. Jak potřebny jsou knihy takové, viděti z toho, že práce dp. Kopala a vdp. kan. Brynycha jdou jak na rváč a že i náš lid, jemuž jsou věnovány, nejen je čte, nýbrž zpříma bych tak řekl hltá. Pro lid tedy aspoň něco bychom měli — ale pro tu intelligenci? Co té dáme? Jakou knihu z n a š í literatury té doporučíme? Jak trapno jest nám, když vzdělaný laik ne ze zlé vůle

ale po p r á v u (slyše stále námitky a nikdy jich vyvrácení), prosí nás, bychom mu označili knihu, kterou by se o pravdě poučil, ve které by naší víry hájiti našel způsobem rozumným a dovedným? Toho spravedlivého přání při nejlepší vůli knihou z naší nynější literatury vyplniti nemůžeme, a knihy německé, francouzské nebo latinské nám laik čísti nebude! Odtud, pánové, jeví se na nejvýše potřebno, abychom co nejspíše hleděli tomu zlu pomoci. Jeden zmůže to sotva — nemáť předpracováno — ale více sil, přátelskou láskou a pravým, vytrvalým, pro věc svatou nadšením, více sil takových z m ů ž e t o! Abych nezapomněl! Sedí zde mezi námi muž — vp. Frt. Pohunek — který na tom poli samojediný pracovati se jal a hle, potkal se s úspěchem na obojí straně, přátelské i nepřátelské: ona ho za to ctí a mu důvěřuje, tato mu laje a se ho bojí. Doufám proto, že i my nebudeme pracovati podarebně a bez přízně.

K těmto pracím apologetickým však si přeji, aby i vzdělaní laici byli přibráni. Jim ovšem nebude asi možná vykládati a obhajovati a dokazovati (pokud třeba a možná) naší sv. víry, ale když s námi budou, d ů k a z y naše vyslechnou, mohou v časopisech, listech a knihách shledávati materiál dobrý i zlý a předkládati nám jej ve schůzích po našich přednáškách. Za tou příčinou navrhuji za 1. budiž utvořen filosoficko-literární odbor a 2. budiž mu dána dotace.

Návrh byl, jak již pověděno, přijat a dotace udělena.

Z a k l á d a j í c í č l e n o v é z Nového Města nad Metují, kanovník Pelhřim Novák, c. k. školní inspektor Dr. Tom. Kouřil, měšťan Jos. Slavík, kněz z řádu Mil. bratří P. Mart. Novotný a kaplani Jan Novotný a Jan Veverka žádali: *a)* aby se počet výborů zvětšil na 10; *b)* aby se hledělo k výběru povídek ve „Vlasti“, a aby požádán byl red. V. Vlček za práci z tohoto oboru; *c)* aby se vyhledávaly dobré překlady cizojazyčných povídek. *Ad a)* se usnesla valná hromada, až se budou měniti stanovy, že se tento návrh bedlivě uváží; *ad b)* uvedl redaktor „Vlasti“, že již po delší dobu ze žádného semináře ani jediný pokus v povídce neobdržel, kdežto v jiných oborech, hlavně v básnictví, čile se pracuje, že výbor a on sám již několikráte žádali kons. radu V. Kosmáka o povídku a že mu nabízeli vysoký honorář, že však dosud ničeho nepořídili. Dodal, nynější povídka ve „Vlasti“ že jest pěkná, podobná se uveřejní hned za ní od děkana B. Kamarýta a po skončení konkursu že očekává také několik dobrých prací. Co pak se red. V. Vlčka týče, bylo konstatováno, že k „Vlasti“ nikdy přízně nejevil, že Osvětou v prvých dobách katolickým zájmům velice škodil a také v přednáškách svých že nejinak se choval Mírní-li se nyní, že to dělá z nouze a za to že chce a všemožným způsobem o to že se vynasnažuje, aby mu všecky katolické listy sloužily. Z té příčiny nemůže družstvo V. Vlčka žádati o povídku; *ad c)* přání tomu se vyhoví.

Kaplan Fr. V. Polívka z Postoloprt píše, abychom hleděli laciným, obrázkovým časopisem vniknouti v lid. Říd. učitel V. Špaček uchopil se slova a pravil, že již dávno na to pomýšlí, aby byla „Vlasť“ sama častěji opatřena illustracemi. Návrh jeho podporovali P. Fil. Konečný a Fr. Kotalík. O proti tomu uváděli předseda Dr. Horský a Tom. Škrdle, že se tím uválí nové, těžké břímě na bedra družstva. I byla nastoupena střední cesta: nový časopis se zatím nezaloží, ale do „Vlasti“ může redaktor čas od času dáti se svolením výboru podobizny vynikajících mužů a také jiné obrázky.

Kaplan V. Kotrch z Roudnice navrhl, aby bylo 6000 zl. spolkového kapitálu prohlášeno za fond reservní, za jmění nevydajné. Návrh ten má mnoho do sebe, ale vadil by družstvu, kdyby se mu nahodila výhodná koupě některého časopisu. Týž také žádal, aby získala redakce pro „Vlasť“ vynikající romány neb povídky a pak je, jak to V. Vlček dělá

a také B. Třebízský učinil, jiným podnikům, ku př. sv. Janskému dědictví, za jakýsi poplatek přenechala. O to se „Vlasť“ pokusí.

Čestný člen družstva, děkan a bisk. vikář B. Hakl, zaslal valné hromadě telegram tohotu znění: „Jsem duchem mezi vámi. Nejsrdečnější pozdrav. Bůh žehnej práci Vaší. Ať žije láska a svornosť. V nové záři zaskvěj se prapor Kristův i svatý kříž.“

Před ukončením schůze přednesl p. oficial Ulrich nové zprávy o své audienci v Římě, načež předseda, se členy se rozloučiv, provolal slávu sv. Otci Lvu XIII., Jeho Veličenstvu císaři a králi Františku Josefu I., Jeho Eminencí ndp. kardinálovi a všem ndp. biskupům českým.

Po skončené valné hromadě se výbor ustavil a zvolil za místopředsedu oficiála Karla Ulricha a za jednatele P. Fil. Konečného z řádu sv. Dominika.

LITERATURA.

Život na onom světě.

(Dokončení.)

II. **Kniha druhá** majíc v čele název „Den po smrti a hranice rozumu“ věnována jest důležité otázce: Co stane se s duší lidskou hned po smrti? V oddílu tomto podrobuje spisovatel přísně vědecké zkoušce rozmanité blouznění o stěhování duší a opětném vtělování. I kniha tato roztříděna jest v několik částí.

1. Část první, pod názvem „Znamení smrti a smrť zdánlivá“ zavírá v sobě především důkladnou úvahu vědeckou o smrti na základě čelnějších fysiologů, kteří v hlavní části záhady této se shodují; praví totiž, že tělo umírá, jakmile duše se od něho oddělí. Jelikož však život lidský opírá se o trojí rozdílný život: vegetativní (rostivý), animalní (živočišný) a intellektualní (rozumný), tvrdí fysiologové, že přestává život lidský, když duše vegetativní život zastaví. Vždyť může se státi, že na okamžik přestane život animalní a intellektualní (na př. u dítěte v lůně mateřském, u blbce, aneb ochrne-li nějaký úd těla), ale člověk žije, — neumírá. Na otázku: kdy nastává smrť? odpovídá spisovatel: „Kdybychom bezprostředním patřením anebo bezpečným pokusem duši, tělo oživující, mohli postřehnouti, pak bylo by nám také snadno říci, kdy jest přítomna a kdy přítomna není, mohli bychom tedy konec života beze vší pochybnosti stanoviti. Pak nemusili bychom se báti strašného konce za živa pochovaných!“ Při tom sděluje p. autor hrozný zjev, příklady dosvědčený, kterak až podnes mnoho lidí za živa pochováno bývá, právě z té příčiny, poněvadž nelze bezpečně vědecky stanoviti onen okamžik, kdy smrť nastane. Tak na př. Binhier uvádí 184 případů: mezi těmi bylo 52 osob za živa pochováno; 53 osob přišlo opět k životu, když již v rakvi ležely; ve čtyřech případech konečně poznalo se při pytvání, že neuhasl v nich život ještě docela. A Ramboson tvrdí, že často zdánlivé mrtvoly lidské, které pytevnímu noži byly odevzdány, zoufalým výkřikem podaly důkaz života; jiné pak authenticky zjištěné případy také prý dosvědčují, že mrtví v rakvích se obrátili nebo při pohřbu se vzpřímili; opět jiní byli nalezeni, kteří z mar vstali a na stupních umrlčích komor duši svou vypustili. Od roku 1800—1865. napočítalo se 341 osob, které samy k sobě přišly, dílem v době, kdy přípravy ku pohřbu se konaly, dílem při pohřbu samém.

V době od r. 1845—1865. čítalo se osob těch 41. V jiných případech stalo se probuzení za hroznych okolností na př. při pytvání nebo při porušení hrobu. Od r. 1833—1855. byl počet ze zdánlivé smrti povstalých 251. Všecky případy tyto jsou úředně zjištěny. Právem vítáme lidumilnou myšlénku markýze z Ourchesu, který v únoru r. 1868. vypsal cenu na vynalezení jistých, bezpečných znaků smrti. Cíle však lze těžko dosíci, a cena dosud není vydobyta. Kromě hni-

loby nenalezla věda dosud bezpečných znaků smrti, t. j. že se duše od těla oddělila, že se život ukončil. Jak se zdá, podržel Bůh hluboké tajemství objevení se i zmizení duše, vzniku i konce života lidského pro sebe!

2. V části druhé, nadepsané „Předbytnost duší“, zmiňuje se spisovatel o klamných domněnkách filosofů starověkých, kteří tvrdili, že duše od věčnosti stvořené neustále z těla do těla se stěhují. Tak učil Pythagoras, Plato, Jamblichus, Plotinus. Za času Caesara vyznávali i Gallové touž víru, kterou měli společně s Egyptany, Číňany, Indy a národy východními. Římský básník Tibull popsal ve skvělých verších stěhování duše, kterou Lukrec za věčnou pokládal, a která při přechodu z jednoho života do druhého u řeky Lethe Virgilem líčené vzpomínek pozbývá. — Také ještě v době křesťanské znepokojuje tato otázka duchy, jak znamenati lze ve spisech Tertuliana, Origena a sv. Řehoře Nazianského. Sv. Augustin poukázal ve svých spisech několikráte k obtížím této otázky! — Probrav nejznámější školy filosofické, jež vytčenou záhadou se obírají, končí spisovatel úvahu svou takto: „Bůh dal zákon, následkem kteréhož duše, z ničeho vycházející, zárodek lidský oživuje, jakmile tento žádaných podmínek k dalšímu vývoji nalézá. A od kolébky rodiny lidské až do poslední hodiny pokolení lidského bude platiti tento přísný zákon. Platným zůstane tvoření jedné duše po druhé, kteréž rozum i víra stejnou měrou hájí.“ —

3. Část třetí, „Rozplozování duší“ jest pokračováním části předešlé, kde p. autor obratně vyvrací mylné domněnky traducianismu t. j. rozplozování duší lidských duší Adamovou, poukazuje k tomu, jak vetchými, ano nesmyslnými jsou důvody jistých filosofů, kteří jakoby úmyslně nevšímali si zákonů logických. „Tvůrčí slovo Boží —“ dokládá p. autor —“ vyvolalo duši naši z ničeho; stáří naše naznačuje se naším narozením; neboť duše naše nepochází ani z duše mateřské, ani z duše Adamovy, ani nepřichází ze světa neznámého.“ —

4. Částí čtvrtou, nazvanou „věčné stěhování“, odhaluje spisovatel jadrnými důvody zavedeného ducha pošetilých blouznivců, kteří zastávajíce klamnou domněnku stěhování duší rozličnými tvory rozplývají se v étheru planetuim. Případně podotýká, že veškerá tvrzení filosofů takových tvoří pěknými slovy ozdobený filosofický román, jenž odporuje všem zásadám metafysickým, psychologickým a mravním! —

5. V části páté, „Světy obydlené“, rozebírá velmi poutavě spisovatel domněnku jistých filosofů, kteří tvrdí, že též hvězdy jsou právě tak obydleny jako země. Ve stati této velmi poučné obeznamuje nás s novými výzkumy hvězdářství na základě výborných dalekohledů a spektrální analyse; a uváživ veškery důvody proslavených hvězdářů, nazývá domněnku o světech obydlených *pravdě podobnou*, k čemuž odnášeti se zdají slova žalmisty nadšeného: „Nebesa vypravují slávu Boží!“

6. V části šesté, „Duchové a jejich zjevení“, pojednává spisovatel zevrubně o spiritismu a ukazuje k tomu, že dosud není základního rozdílu mezi spiritismem a stěhováním duší, jen že spiritisté přijímají v domněnce své ještě třetí druh, duchy bloudící, kteří jsou nižší těch, jež na Boha patří, ale vyšší oněch, kteří se vtělují. Tito bloudící duchové volí si sami říši, v níž přebývati hodlají po jistou dobu zkoušky, až konečně úplně očistěni zmizí v záři sluneční! Obdivujeme se v této stati hlubokému studiu spisovatelovo, jenž nás tu poučuje tak lahodně a přesvědčivě o jistých zjevech přírodních, kteréž bývají často následkem nervové choroby hystero-epileptické, jevící se ztrnutím, zmrtvělostí, náměsičnictvím a spánkem, jejž fysiologové označují jménem „hysterický Carus.“ Nelze tudíž lehkověrně pojímati všecky zjevy neobyčejné, jako by byly působeny účinem duchů ať dobrých nebo zlých. Jest sice pravda, že andělé dobří i zlí mohou zasahovati do života lidského, ale děje se to jen z dopuštění Božího, a to ve případech velmi řídkých, které zároveň musí býti Boha důstojny. Nikdy však neděje se tak pro zábavu několika marnivých a pošetilých blouznivců, u stolu „spiritistického“ sedících!

III. **Kniha třetí.** „Učení víry“ zavírá v sobě učení křesťanské v životě po smrti, opírajíc je, pokud možno, o nejnovější výsledky vědy. I kniha tato rozdělena jest na několik částí.

1. V části první, vytčené „Malomocnost rozumu a hádanka určení“, dokazuje spisovatel stručnými, ale jadrnými slovy, že rozum náš nemůže nám o příštím životě ničeho povědíti, ačkoliv dle sv. Tomáše Akvinského a jiných slovutných učitelů bohosloví a filosofie může rozum přesně vědecky

s jistotou dokázati nesmrtelnosť duše naší. Přesvědčivě potírá tu autor větu pyšného mudrce Jouffroy-a: „Rozšíření vzdělanosti vzalo žezlo z rukou slepé víry a vložilo je v ruce rozumu!“ — při čemž hlavní důkaz klade na to, že rozum náš hlavně proto neschopen jest určiti povahu odměny nebo trestu, poněvadž ve své obmezenosti nikdy nevystihne vůle Boží, kteráž jest nejvýš svobodna v udílení odměny dobrým i v určení trestu zlým. A tam, kde mlčí filosofie, mluví bohověda, která dí, že jen náboženství otvírá město Boží těm, kteří víru mají, mudrctví nemůže nás tam ani uvésti ani odtud vyloučiti! — Proto již Plato cítil potřebu nadpřirozeného zjevení Božího a radil vrátiti se po příkladě Sokratově ku věštbám a sám ustavičně snaží se svou nauku opříti o náboženská podání a o slova, jež považuje za Bohem vnuknutá! —

2. V části druhé, nadepsané „Duše po smrti“, líčí dojemně okamžik smrti a pronáší větu nauky křesťanské, že duše od těla se odděliví k tomu jest určena, aby jednou v den všeobecného vzkříšení znova s tělem se spojila. Až do té doby žije sama o sobě. Při tom odmítá důrazně některá poblouzení nevěreckých filosofů, protkávaje pojednání toto poučnými větami, z nichž velezajímavou jest stať: „Zdali mrtví živým se zjeviti mohou?“ „Mohou“, — tvrdí p. autor, — „obdrží-li k tomu od Boha zvláštní svolení!“

3. Část třetí, „Vzkříšení, věda a poslední dnové země“, zavírá v sobě velmi zdařilou úvahu o možnosti vzkříšení na základě rozumového bádání v oboru přírody, kde podle zásady Lavoisier-ovy nic se neztrácí, nýbrž jen zaměňuje. „Rozum“ — dokládá pan autor, — nic závadného neshledává ve víře, že v okamžiku od Boha k velikým převratům posledního dne určeném všechny součástky těla lidského, od pohřbu všelijak zaměněné, poslušny budou moudrosti a moci Božské, a bude-li to vůle Boží, znova tělo lidské utvoří. Vzkříšení těl nepříčí se tudíž rozumu.“ — Proto křesťanští bohoslovci a filosofové pečlivě vyvozovali důvody rozumu a mravouky, aby odůvodnili nauky o vzkříšení, jež ve Starém i Novém Zákoně tak jasně jest obsažena. Z důvodů těch poznati nám možno, proč duše proslavená probudí tělo své a v den svého vítězství a oslavení za společníka si je pozve, kdežto duše zavržená přijme tělo své ku trápení věčnému. — Na otázku: Kdy a za jakých okolností stane se tento zázrak všeobecného vzkříšení, odpovídá spisovatel delší úvahou na základě písma, tradice i věd přírodních, dokazuje při tom velmi přesvědčivě, že rozumářský mudrc nemůže nikterak z věd přírodních čerpati vážné námitky proti křesťanské víře ve všeobecné vzkříšení lidí a veliké pohromy posledních dnů, kde hroznými převraty promění se tvářnost veškeré země.

4. V části čtvrté, pojmenované „Říše tisíciletá“, rozepisuje se o vzniku a významu „říše tisícileté.“ Bludná domněnka tato vznikla na konci prvního a na počátku druhého století křesťanského letopočtu, kdy učil Cerinth a s ním Marcionité a Apollinaristé, že po z mrtvých vstání, jež toliko spravedlivým jest vyhrazeno, sestoupí Mesiáš u vítězoslávě na zemi a bude tu s nimi panovati tisíc let. Blud ten i později oživl, ale usvědčen byv zanikl. Příhodně podotýká spisovatel, že domněnka tato odporuje víře i rozumu; víře proto, an neomylný úřad učitelský církve učí, že dušim spravedlivým ihned po smrti dostává se oblažujícího oslavení; a rozumu, jenž nepochopuje, proč by se měli svatí zříci své blaženosti a ještě jednou státi se lidmi na zemi, kde již žili? Všechny tyto blouznivé sny vznikly nesprávně pojatými výroky písma sv., zvláště Zjevení sv. Jana.

5. Část pátá, „Poslední odplata“, věnována jest překrásné a útěchyplné úvaze o proslavení člověka dle těla i duše v den soudný. Sv. Pavel, chtěje ukázati, kterak utvořena jsou těla blažených, přirovnával je ke světlu. A vskutku, světlo jest hmota. Jest zářivé a obklopuje nás jasnotou svojí; jest jemné a rychlé velice, podle nejnovějších výpočtův urazí 40.000 mil za sekundu. Vědecká možnosť oslavení těla lidského jest tedy naprosto již zřejmou, a výzkumy vědy usnadnily nám porozumění onoho přirovnání, jež činí sv. Pavel mezi světlem a tělem oslaveným. A písmo sv. nám praví, že Kristovo z mrtvých vstání jest zárukou a nástinem našeho budoucího vzkříšení, a že nové tělo Kristovo jest vzorem nového těla, jehož po smrti se nám dostane. Čtouce pak pozorně evangelia, seznáme, že tělo Ježíše Krista po jeho z mrtvých vstání mělo čtyři zvláštní vlastnosti: bylo oslavené, nepodléhalo bolestem a smrti, bylo rychlé a duchové. Zaslepilo leskem svým strážníky, po druhé nezemřelo, objevilo se na několika místech, ukázalo se náhle uprostřed apoštolů v síni zavřené. Toť jsou vlastnosti těla oslaveného, jak je sv. Pavel vykládá a vysvětluje vzletem básnickým. — Duše pak oslavená bude odmě-

něna tím, že rozum bude nasycen pravdou a srdce ukojeno dobrem a krásou věčnou. — Jak lahodně zní tu slova sv. Anselma (Prolog. c. 24): „Co může ještě žádati ten, jenž nebe má? Co by mu ještě scházelo? Má všechno, čeho může si přáti, jest chráněn přede vším, čeho by se báti mohl. Má statky duševní a po všeobecném z mrtvých vstání i tělesné, a oboje tyto statky jsou tak veliké, že podobných oko lidské nevidělo, ucho neslyšelo. Proč tedy, nešťastný smrtelníku, chceš sama sebe trápiti, proč chceš blouditi, pátrati, všude po štěstí se pachtiti? Miluj dobro, jež všeliké dobro v sobě chová, to postačí. Zde jest spojeno vše, co milovati a po čem toužiti můžeš. Miluješ krásu? Spravedliví budou se skvíti jako hvězdy! Hbitost a sílu? Vyrovnají se andělům nebeským. Dlouhé žití a zdraví? V nebi nalezneš věčné mládí, bez přestávky vždy kvetoucí; neboť spravedliví budou věčně žíti, a Pán bude zdrojem jejich života. Miluješ úplné uspokojení a nadbytek? Spravedliví budou nasyceni pohledem na velebnost Boží, budou opojeni nadbytkem svého bydliště. Miluješ soulad? Kůrové andělští pějí věčně chválu Boží! Rozkoš? Bůh naplní své vyvolené proudem rozkoší! Moudrost? Moudrost božská zjeví se duším jejich. Přátelství? Milují Boha nade všecko i sebe vespolek! Mír? Svornost? Vyvolení mají jen jednu vůli, poněvadž vůle jejich vůli Božské úplně jest podrobena. Moc? Silou Božskou jsou vyvolení všemohoucími. Pocty a bohatství? Vyvolení budou zástupci Boha, jeho syny, jeho dědici, spoludědici Ježíše Krista, bohy! Jak veliká bude proto slast vyvolených, kteří tento nejvyšší statek majíce, všechny statky mají a sobě vědomi jsou, že nikdy již ho neztratí!“ —

6. V části šesté, nadepsané „Vyvolení poznávají se v nebesích“, rozebírá p. autor dojemně otázku velikého počtu srdcí lidských, jež zvěděti chtějí, zda poznáme opět v nebi ty, jež na zemi jsme milovali, a bude-li zachována a dovršena v nebi duševní důvěrnost, nadpřirozené spojení srdcí, jež zde na zemi počalo. Stati této věnoval spisovatel péči všeho uznání hodnou, vybíraje pádné důkazy z písma sv. (na př. o bohatci a Lazarovi; o radosti v nebi nad jedním hříšníkem pokání činícím atd.) z ústního podání a rozumu bohoslovného. Závažné příklady ze života sv. Otců jímají hluboce srdce naše. Kdo přečte si pouze tuto úvahu, ten usuší brzy bolestné slzy při smrti miláčků svých! — Tolik útěchy skýtá! —

7. Část sedmá, „Počet vyvolených“, uvažuje o pravdách pro každého katolíka velice potěšitelných, že totiž většina katolických křesťanů dojde spásy a méně jich bude zavrženo. Vhodně podotýká tu spisovatel, že opačné mínění vzniklo z některých míst písma sv. nesprávně pojatých, protože ze souvislosti byla vyňata! — Příklady uvedené tak jsou přesvědčující, že se kloníme domněnce sv. Františka Saleského, jenž až pochybuje, zda vůbec v pekle jsou jací katolíci! — Vždyť dobrotě Boží lépe se vyhovuje, když počet vyvolených jest rozhodně větší než počet zatracených. K tomu odnáší se zajisté místo ze zjevení sv. Jana: „I viděl jsem zástup veliký, kteréhož nikdo sečísti nemohl, ze všech národův a pokolení a lidí i jazyků; stáli před trůnem a před obličejem Beránka, oblečeni jsouce v roucho bílé a palmy měli v rukou svých.“ —

8. Částí osmou, s nadpisem „Poslední trest“, končí spisovatel velezdařilé dílo své, kde oproti nevěrcům a rozumářům závažné důvody naznačuje, že nejen odměna vyvolenců, nýbrž i trest zavržených, jest věčný. Co zvláště překvapuje, jest obecná víra všech národův a všech náboženství ve věčnost trestu. V tom spočívá zajisté vážný důkaz pravdy nauky křesťanské; jest to aspoň zajímavý a spolu vážný zjev, jejž rozum nikterak neuznati nesmí. Řekové a Římané zanechali ve zpěvech svých básníkův a v učených spisech svých mudrců víru v tartarus, jeviště věčných muk. Podobně též Indové, Keltové, Gallové, vůbec všichni starí národové věřili v jakýsi soud Boží a ve věčnost trestu. K tomu druží se určitá, hojná místa učení křesťanského, jež nepřipouští žádné pochybnosti. Jest věru málo zjevených pravd, jež objevovaly by se ve světle tak jasném, jako nauka o věčném trvání pekla. Jako vyvolenci Boží oslavují velebnou spravedlnost Boží po stránce věčně odměňující, tak oslavují též zavržení tutéž spravedlnost Boží po stránce věčně kárající. V obou případech jest uhájena a proslavena velebnost Boží! — — —

Pojednávaje o věčném trestu zmiňuje se p. autor též o časném trestu v očistci, dokládaje výroky své důvody rozumovými, jakož i důvody čerpanými z písma sv., podání a liturgie katolické.

V „Doslovu“ zřejmě hlásá, že rozum lidský ničeho nám říci nemůže o životě budoucím, a že toliko učení církve sv. o našem určení zjednává rozumu jistotu, kterouž vyžaduje, a srdci útěchu, jíž očekává! —

Rozhovořili jsme se úmyslně poněkud obšírněji o díle slovutného professora bohosloví na Sorbonně Eliáše Mérica, abychom čtenářstvo „Vlasti“ seznámili s bohatým obsahem výtečného díla tohoto, jež by nemělo scházeti v žádné knihovně, ať veřejné nebo soukromné, ať kněze nebo laika. Kniha ta psána jest tak lahodně a přesvědčivě, že jí nelze odložiti dříve, až jest přečtena.

Místo dalšího doporučování opakujeme jen známé heslo: Tolle, lege! — Vezmi a čti! — a budeš netoliko vzdělán, nýbrž i svrchovaně povzbuzen a potěšen. Nebeský vánek míru a blaha slastiplného pronikne duši tvou, tak že v zanícení ducha i srdce zvoláš se sv. Pavlem: „Toužím rozdělenu býti a žíti s Kristem!“ Dr. **František Kolísek.**

O bídě lidské.

Ve prospěch chudých dítek českých škol v Brně. Uspořádala Anna Hübnerová. Cena 50 kr.

Máme před sebou spis neveliký, velmi vkusný, od obyčejných ve mnohém rozdílný a celkem dobrý. Práce paní Červinkové-Riegrové a slč. Elišky Krásnohorské jsou velmi dobré a z celé sbírky nejlepší. Práce jiné jsou některé dobré, některé slabé.

Zevnějšek spisu velmi se zamlouvá. Papír slušný, tisk zřetelný, jednotlivé stránky červeně olemovány a na začátku skoro každého článku zdařilá podobizna spisovatele nebo spisovatelky. Také některé vysvětlující obrázky, jež obstarali pánové Bíza, Oliva, Pazdera a Záhorský, se podařily. Knížka vyhlíží tedy svátečně a svědčí o vytříbeném vkusu i o veliké pilí A. Hübnerové. Cena spisu jest skutečně mírna a připomeneme-li krásného účelu — ve prospěch chudých dítek českých škol v Brně — nemožno vysloviti se jinak, než aby spis našel hojných odběratelův a příznivců. V zájmu podniku toho podotknouti dlužno, že ve příští knížce bude obezřelé pořadatelce přísně dohlížeti k tomu, aby se jí do ní nevloudily zase některé věci, které nemile se dotýkají našeho katolického přesvědčení. Pokud víme a katolické listy čteme, prominuly jí vadu tu všecky, až na pražského „Čecha“, jenž knížku pochválil, k tomu poukázal. My na to upozorňujeme také, aby se nezdálo, že s tím snad souhlasíme a všichni mlčíme, ať se nám věc líbí nebo nelíbí.

Ochotná pořadatelka spravuje nás v krátkém úvodě o účelu spisu „O bídě lidské“, a vykládá, že lonská knížka vynesla 700 zl., které byly věnovány chudým školákům. Potom jest báseň „Pomozte dětem“, a po ní výborný článek pí. Marie Červinkové-Riegrové, jejž pokládám z celé sbírky věcně nejlepším, nejpozoruhodnějším a přesvědčivým. Výrok slovutné paní „Povznášeti nešťastné a kleslé jest úkolem vznešenějším než souditi a trestati vinníky“ jest věru vznešený a zcela pravdivý. Podobně pravdiva a pozoruhodna jsou další slova: „Paní a dívky anglické nenavštěvují jen salony a zábavy, ale také byty chudých, nemocnice, ano i věznice a pokládají péči o chudinu za část svých společenských povinností“. — Našim českým paním a dívkám nemožno jinak než doporučiti tuto anglickou modu, a bylo by dobře jim i chudým. Článek má nápis: „Působnost ženská v lidumilství“. Slovutná na tomto poli spisovatelka zmiňuje se také několikráte o našich katolických ženských řádech, ač, trvám, mnoho toho o nich nepověděla. Co píše v poznámce o vikomtesse d'Aglaisové, není u nás katolíků tak řídkou novinkou. Paní Karolína Světlá podává tři aforismy, ze kterých nejlepším se mi zdá druhý; první bych pozměnil a třetí vynechal. Následuje práce Václ. Štecha „Z románu dítěte“. O článku tom soudím, že se valně nepodařil. Popis pětiletého hocha jest jistě přehnaný. Vypravování trochu rozvláčné, mluva hodně špatná a přirovnání a frázeologie páně Štechova na několika místech trivialní. Či zasluhují jiného jména projevy: bylo provázeno objevení se (sic!) dítěte u matky) asi takovým poplachem, jaký nastal, když měl Mojžíš to potěšení býti představenu slavnému zlatému teleti“ (str. 20.) Toť přece „slavný“ nesmysl, čirá nepravda a na nejvýše sprostý vtip, na který by nebylo zle najíti „slavné“ odpovědi, kdyby někdo chtěl užívati frazeologie páně Štechovy. Na str. 22. se píše o svaté Hermandě (kdy pak mívá svátek?), že prý v době žní (na Moravě říkají správně: ve žních!) celou tu společnost (tuláckou) strčila pod závoru!“ A na straně následuje znova: „že výsledek písemného řízení .... byl asi v takovém poměru (wieder deutsch?) k vynaložené (!) práci jako oněch pět rybiček Nového Zákona ku hladu pěti tisíc umdlených posluchačů.“ Jinak práce není bez obsahu

a myšlének, ano domníváme se, že by pan Štech byl mohl podati práci lepší, kdyby si na věci byl dal více záležeti a nepáchal laciné vtipy. (?) V češtině však jistě neměl „to potěšení býti představenu slavně“, nýbrž dosti „bídně“. Na každé jeho stránce jsou chyby a za často hrubé, jak už i z těch „vtipů“ patrno! Báseň Klášterského „Pekařova dcera“ jest pěkná. Velmi hezký jest článek slč. Elišky Krásnohorské. Pan Štech by se z něho mnohému přiučil a poznal, jak v češtině „slavně“ pokulhává. Článek Krásnohorské „Rukavička“ považujeme věcně dokonalým a formálně ze všech článků nejlepším. Jediné rčení na str. 37. „blesk jejích očí pro něj určený byl jiný“, není správno. Když jsme článek dočetli, poznamenali jsme si: „Je to světské, ale velmi hezké.“ Kéž píše sl. Krásnohorská vždy tak, a jméno její bude vzácno všude a nejen u liberálův a nevěrců! Také článek páně Heritesův „Práce“ jest dobrý a působí v mysl čtenářovu svým zakončením velmi dobře, ač vypravování samo předvádí nám pracovníka věru ne vždy sympatického a někdy hodně drsného. Herites vypravuje plynně, ale nepíše tak správně jako Krásnohorská. V té věci se jí snad vyrovnává jediný Fr. Bartoš a Alois Jirásek. Onen podal ukázku, jak si náš lid na venkově vzájemně pomáhá, tento postavil pomníček starým pracovníkům na otcovských polích. „Vánoční“ báseň prof. Šťastného zajisté se každému líbí a dobře vyvrací rouhavé dvě strofy Kvapilovy, o nichž později. Za básní Šťastného jest črta od R. T., v níž se zmiňuje, jak malířství „začalo obracet pozornost k životu (také po německu?) ... a jak se nesmí vyhnouti líčení bídy?“ Není toho mnoho, a dobře — nestojí to za mnoho. „Výkřiky“ jest báseň Jar. Kvapila. Nechci tvrditi, že není pěkná, ale dvě strofy jsou v ní, které náleželo pořadatelce vyškrtnouti a pana Kvapila třebas i s nimi! Vskutku zdá se, že kde kdo má již dnes patent, aby se Bohu rouhal, že každý, kdo o sobě myslí „jsem básník“, smí beztrestně špiniti víru, jíž se nevěrným stal a z níž neumí tolik, jako sluší na muže! Pan Kvapil pěje:

Bůh ve své slávě zdá se býti němý,
jak neslyšel by onen strašný hlas,
jak neviděl by rozbrázděnou zemi —
což k vykoupení není ještě čas? —

Tato bídně rýmovaná prósa věru jména „báseň“ nezasluhuje. Panu Kvapilovi „zdá se“, ať tedy vsadí do loterie a možná, že vyhraje: — v Brně mají moc čísel a sta prý šťastných! Mluviti o „němém“ Bohu může jen „básník“, jenž neví, že ta „rozbrázděná“ země z Boží vůle úrodu a plody nese. Co pak učinil pan Kvapil lidstvu tak velikého, že již samému Bohu výčitky činí? Snad nemyslí, že nevěra, kterou zasévá lidstvu víru sebrav, jest tím blažlivým dobrodiním? Pro takové domýšlivé „básníky“ „není ještě k vykoupení čas“ a nebude snad nikdy! Domnívají-li se, že národ vzdělávají, když Bohu nadávají, tož se strašně mýlí a dokazují, že nevědí co činí! V poslední strofě zahrál si pan Kvapil na proroka. Rozumného? Kde pak! Povídá, že prý

„bůh nový vkročí na tu starou zemi
a lidské bídě bude žehnati.“

U nás na Moravě by se naši Hanáci panu básníku zasmáli a odbyli by ho známým: To bude někde u kovárny na svatého nikdála! Bohonadšený básník by se ovšem horšil, že mu nevěří, ale ať nezapomíná, že sám nic nevěří a jiným víru kazí a tudíž ani „ve svém“ proroctví básnickém víry hoden není! Po tomto básnickém příspěvku má stať o „dobročinnosti polských paní“ náš chvalně známý spisovatel pan Edvard Jelínek. Práce jeho jest věcná a pěkná, zábavná a zajisté poučná. Není to důkaz, že možno psáti dobře i beze špíny nevěry a hnusu nemravnosti? Latinský citát v práci Jelínkově jest chybně psán, zač asi pořadatelka, neznajíc jazyka latinského, nemůže. „Po smrti“ jest článeček paní Sofie Podlipské. Bude-li se čtenáři líbiti, nevíme. „Lesní pohádka“ od Terézy Novákové jest práce pečlivá; jeví značný vypravovatelský talent, velikou obrazotvornost a nemalou snaživost. Častá a zdařilá přirovnání, obrazy básnické atd. činí však „Lesní pohádku“ nesnadnou, a mám za to, že mnohým čtenářům nechutnou. Neupřílišovati dobrého talentu a živé hlavičky na jedné věci nenechávati dle známého „Omne nimium nocet — všeho mnoho škodí“, a Nováková zalíbí se jistě. Než i tak práce se zamlouvá. Jen ta otřepaná píseň „o věčných zákonech“ přírodních nelibě zní. Pohádky milují nádheru věcnou, ale ne slovnou, proto se vyslovujeme proti přílišné „květomluvě“ Novákové. Šlechtův „Kolovrátkář“ jest obsahem v mnohém pravdivý. Je-li to báseň jaká, ať posoudí znalci. „Vzácní lidumilové“ jest článeček vřele vzpomínající pražských manželů Olivových, vzácných

to dobrodinců naší mládeže. Šlechetní manželé Olivovi zasloužili si čestné této vzpomínky a mohli býti uvedeni hned na začátku. Následující článek, p. Merhautův „Kůň“, se hned za Olivovy věru nehodí, a trvám, za mnoho nestojí. „Na jahodách“ jest dobrá práce Gabriely Preissové a hodí se do knížky „o bídě lidské“. Též článek Fr. Xav. Svobody „Tři oběti“ jest obstojný, ač nepodává ničeho zvláštního. Lepším považuji článek poslední „Odkud pochodí spokojenost?“ v němž Miloslava Procházková dovedně a prostě poučuje, jak možná bohatým a nezaneprázdněným lidstvu prospívati a blaženě žíti.

Z celého posudku jde na jevo, že máme zde knížku dobrou, v níž tu a tam něco podskočilo, čeho se bude ve příštím roce varovati a snad i dosti snadno, jelikož se vyskytuje ve pracích slabších, o které zajisté nebude potíž. Buďtež tedy vybrány práce takové, které nejsou závadny a katolické víře v ničem protivny. Toho naše duchovenstvo, jež blahodárný podnik zajisté vydatně podporuje, může spravedlivě doufati. **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

Velký Marianský kalendář

na obyčejný rok 1891. Vydavatel a redaktor Adolf Rodler, komoří Jeho Svatosti papeže Lva XIII., bisk. notář, ředitel semináře v Č. Budějovicích. Tiskem a nákladem J. Steinbrenera, knihkupce ve Vimperku. Cena 50 kr.

O důležitosti dobrých kalendářů pro lid není žádného sporu; jestiť kalendář i dnes ještě namnoze jedinou knihou, již lid koupí, důkladně pročte a se sousedy dlužením vyměňuje. Proto dbejme pilně, aby jen dobré kalendáře dostaly se do rukou našeho lidu, a takovým jest v plné míře „Velký Marianský kalendář“, vydaný p. Adolfem Rodlerem nákladem J. Steinbrenera ve Vimperku.

Již zběžný pohled na veliké množství povídek, statí a článků přerůzných, nejvíce z péra kat. spisovatelů, již těší se pověsti nejlepší; na veliké množství obrázků, z nichž dva velké krásné barvotisky, provázeny vřelým slovem ve zvláštních statích: již pohled ten poučí nás, že vedla redakci i vydavatelstvo skutečně ušlechtilá snaha a péče po dobré, zajímavé a užitečné četbě pro lid.

Část kalendářní jest obšírnější a úplnější, než ji u jiných kalendářů shledáváme. Nejen listy jednotlivých měsíců, ale i hojné stránky pro domácí zápisky krášlí hezounké obrázky, představující tajemství sv. růžence. Každé prázdné místečko vyplněno jest podrobnostmi časovými nebo hvězdářskými a z pranostiky lidu čerpanými, namnoze velmi zajímavými. Ku konci jest „Památný list“, zápisník nejdůležitějších událostí rodinných v čele s milým obrázkem „Pod Tvou ochranu se utíkáme“, kladoucí takto zbožně rodinné záležitosti pod ochranu Rodičky Boží.

Část literární začíná vroucí básní B. M. Kuldy ku poctě Bohorodičky, k níž řadí se několik jiných básniček, vesměs ke cti P. Marie.

„Zázračný obraz M. P. Jindřichohradecké“, dějepisná pověst od Fr. Wildmanna, jednak živě nám představuje starobylé město Jindřichův Hradec, jehož znamenitými památkami nás spisovatel provází, jednak podává nám mnohé zajímavosti o poměrech náboženských, zbožnosti Rožmberkův a j. Vypravování hlásného Jiříka o podivuhodných událostech zázračného obrazu Marianského, jemuž páni študentíci tak rádi naslouchali, i nás zajímalo.

Povídku Boh. Brodského „Na pouti“ bychom mohli nazvati také „Bůh nebývá posmíván“, čímž obsah a směr pěkného článečku o desátníku Víškovi, jenž se soškou, jakých při processí se užívá, nemístný žert si stropil, s důstatek jsme označili.

Venkovské poměry nad míru trefně líčí Alois Dostál povídkou „Přivandrovalec“, kárající zakořeněný předsudek mnohých venkovanů proti každému cizinci, který mezi nimi se usadil. Kéž by jen všichni „přivandrovalci“ tak zvítěziti usilovali, jako to učinil a provedl hostinský Kovářík, hlavní osoba povídky. Tak rozšafných a vzdělaných přivandrovalců hostinských bylo by si jen přáti. Způsob, jakým povídka je psána, přibližuje se směru, který s velikým úspěchem pěstuje Eduard Brynych.

K těmto povídkám slušně se řadí V. Votruby poučná črta pro dítky „Jak dědoušek najednou vyrostl“, poučující dojemně dítko, které se posmívalo svému dědečkovi. Také V. Podhradský, známý svými tklivými povídkami, obohatil kalendář krásným obrázkem ze života „Milujte se vespolek“. Podivné jsou cesty Boží, podivné byly ty, které Stružinu, starého zloděje a pytláka, přivedly zpět na dobrou cestu. Vlastního syna láska a spanilá šlechetnost těžce zkoušeného souseda, za Stružinu odsouzeného Svorného, přemohla zlobu hříšníkovu.

Ještě jednou setkáváme se s jmény V. Pakosty a Aloise Dostála. S oním v povídce „Hrbáček“, v němž — řekli bychom přímo dle skutečnosti — líčí dovedný spisovatel nerozum matky, která dítko své by láskou snědla, ale hned ve zlosti, sebe mocna nejsouc, jest příčinou velikého neštěstí svého syna. V životě setkáváme se s takovými událostmi až příliš zhusta, jen žel, že tak šťastně a smírlivě nekončí vždycky jako povídka naše. Alois Dostál podává pod názvem „U slona“ — zajímavou črtu žertovně poučnou.

Z poučných článků jmenujeme jen ještě některé, jako stať „O posledním řízení“; krásný popis chrámu Sedleckého, napsaný p J. Branišem, c. k. konservatorem; krátký životopis dr. Klementa Borového, kanovníka u sv. Víta v Praze a jednoho z učenců a vlastenců kněží, sestavený prof Janem Drozdem; popis zámku Krumlovského od Ferd. Mareše; článek ředit. Jos. Dumka, člena rady zemědělské král. Českého „Odepisování daně při živelních pohromách“. Mimo to sneseny v kalendáři čelnější události světové z roku 1890. s mnohými vyobrazeními, popis povodně téhož roku, mnohé a mnohé zajímavé drobnosti, anekdoty, hádanky a j.

Přehlédneme-li tedy obsah kalendáře, shledáváme, že jej lze lidu venkovskému doporučiti co nejvřeleji z trojího důvodu. Předně jest to ušlechtilý ton prostonárodní, který případně a lahodně vyznívá ze všech článků, ať zábavných nebo poučných. Pak zbožnost, nelíčená a pravá, tu varující odstrašujícími příklady, tu tklivě dojímající a povzbuzující. Konečně jest to pak praktičnost, podávající pokyny a poučení pro nejrozmanitější a nejdůležitější potřeby životní. Sami jsme se přesvědčili, že se líbil velice. Také katol. polit. jednota podarovala jím své členy. Cena 50 kr. vzhledem k obsahu a objemu kalendáře dozajista jest velice mírná.

Fr. Žák.

Cestou životem.

Básně Josefa Kuchaře. V Praze, nákladem J. Otty.

Kuchař je básníkem oblíbeným, byť i nenáležel k nejznamenitějším našim poetům, nebo k těm, kteří nejvíce vynikají, o nichž se nejvíce píše a mluví. Za našich poměrů však není naprosto žádným doporučením ani vyznamenáním, napsati o někom, že k těmto věštcům prvního stupně náleží.

Najdeme i u nich mnoho nedostatečného a bezcenného a velice mnoho frásovitého a vylhaného. Ve sbírce „Cestou životem“ zachovává Kuchař celkem svou individualitu, čtenářům již jinými pracemi známou. Žal i elegická nálada, vanoucí verši jeho, jsou přirozené, nehledané, a proto prostě dojímavé — veliká to přednost v naší době před spoustou slok, líčících vesměs slovy šroubovaně nesrozumitelnými vylhaný světobol.

„Moje okénko“, „Štědrý večer v mládí“, „Do mládí zpět“, „Pod sněhem“, „V zasněženém parku“ velmi pěkně se čte; „Z temna dálky“, „Na horách“ a jí příbuzná „Vy hory“, „Hvězdám“, „Sestra“, „Na dušičky“, „V jeseni“ jsou pěkné verše a „Prosba“ uchvacuje svou upřímnou zbožností.

Kuchařova sbírka je malá knížka o 60 stránkách. Vážiti si jí musíme, poněvadž v tom chaosu nevěry, vylhanosti a frásovitosti, v níž bředne celá naše poesie moderní, vyniká prostou, upřímnou nehledaností, nefalšovaným, nepřetvařovaným citem, zachovávajíc při tom formu úhlednou a skoro vesměs bezvadnou.

Pavel Skřivan.

Matice lidu 1867—90.

(Pokračování.)

Podrýti úctu k církvi, otřásti věrou lidu, podlomiti základy zbožnosti a naplniti srdce lidu ne pouhou lhostejností, nýbrž i záštím a nepřátelstvím proti všemu katolickému, nepodařilo by se pouze spisy těmi, jež jsme již uvedli a rozebrali: jsouť to sice zbraně naprosto jedovaté, účinkem sotva se minoucí, ale přece jen namnoze příliš obecné. Toho jsou si páni liberálové výborně vědomi. Třeba též něčeho, co by ťalo přímo do živého, třeba vésti ránu přímo k srdci lidu, a co zde neb onde pověděno o jiném národu, o jiné vlasti, o jiném světci, našemu lidu snad jen dle jména známém, to třeba převésti sem k nám, do našeho středu, nutno vrhnouti se na nejoblíbenějšího, nejpopulárnějšího našeho světce — toť prostředek neklamný. „Mat. lidu“ vydavši „Doktora Johánka“ od Ferd. Schulze

(kteráž knížka snad pro žádoucí větší rozšíření vydána i v Ottově „Laciné knihovně národní“ jako č. 80.) dokázala, že jí na tom záleží, aby na tohoto milce českého lidu, na jeho pověst, svatosť a oblíbenosť učiněn byl útok co možno nejvydatnější.

Ferd. Schulz nazval svůj spis „Dějepisnou povídkou z konce stol. XIV.“ Od každé dějepisné povídky žádáme, aby měla nějaký děj, a to buď s historickou pravdou naprosto se shodující, anebo alespoň — je-li v povídce živel romantický — historické pravdě neodporující. Povídka Schulzova nemá však vlastně děje žádného. Z nadpisu mohli bychom souditi, že titulní osobou je skutečně doktor Johánek, jak líd pražský sv. Jana Nepomuckého nazýval, není však tomu tak; spíše byla povídka tak nadepsána pro větší atrakci Vše, co tu o sv. Janu se píše, venkoncem jest falešná a s pravdou se nesrovnávající jeho charakteristika se zamlčením mnoha důležitého, zvláště pak co se týče umučení a smrti sv. Jana. Pokud nám úzký rámec této rubriky literární dovolí, dotkneme se jen nejdůležitějšího co možno stručným způsobem.

Doktor Johánek nazývá se tu hlavním rádcem a „štváčem“ arcibiskupovým; byl těla hubeného, nikoliv však „z konání skutkův kajicných a dobrých“, nýbrž — z lakoty a ctižádosti! Nový to důkaz, že se našim pánům liberálům nikdo nezachová. Byl-li by kdo z duchovních tělnatý a silného těla, napsali by, že je to „z nemírného jídla a pití“; je-li hubený, je to „z lakoty a ctižádosti“. Uvádí-li se v knížce, že se sv. Jan jako chlapec desetiletý se svými rodiči z Norimberka do Nepomuku přistěhoval, jest to nepravda, neboť je zjištěno, že se sv. Jan narodil v Nepomuce asi kol r. 1340. Líčen jest jako vydřiduch, lichvář a lakomec, jenž z chtivosti po penězích veškeré místnosti pronajati chtěl, jen koutek, kde by jeho lože státi mohlo, si podržeti míně; shánělse po různých výnosných důstojnostech a úřadech, jež sám zastávati nemohl, které však pronajímal, aby mu poskytovaly přece ještě „patrný užitek...“ půjčoval na zástavy, na dvojí dobré rukojmí a výborný úrok... co veřejný písař za krátký čas z pouhého spisování smluv a žalob nabyl prý takového jmění, že si koupil krásný dům na Hradčanech... Podivná věc to! Vážní dějepisci píší zcela jinak nežli romantičtí povídkáři-lháři. Známý kronikář Fr. Martin Pelcl praví o sv. Janu takto: „Johánek byl muž obecně vážený, každý jej miloval a vysoce si vážil pro jeho učenosť a bezúhonný život. Jeho utracení vzbudilo jak v duchovenstvu, tak ve šlechtě a lidu bázeň, strach a rozhořčení. Král uznal, že chybil; prosil arcibiskupa, aby se do Prahy vrátil, že se podrobí každému církevnímu pokání, jež mu uloží... a Čechové přemýšleli, jak by se takového krále zbavili.“ — To zní ovšem jinak, a třeba míti charakteristiku tuto na mysli. Lidé povahy takové, jak spisovatel líčí doktora Johánka, nebývají ani o b e c n ě váženi ani m i l o v á n i! Veřejným notářem (nikoliv tedy písařem) stal se sv. Jan dle zvláštní privilege, již Karel IV. r. 1358. dal tehdejšímu arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic a všem jeho nástupcům, kteří mohli jmenovati a ustanovovati zvláštní notáře císařské. Že sv. Jan Nepomucký byl císařským notářem, svědčí zajisté o jeho veliké učenosti a obojího práva znalosti; on jako každý jiný císařský notář přísahou byl vázán, veškeré listiny týkající se kostelů, špitálů, vdov a sirotků atd. sepisovati úplně zdarma. Jestliže tedy jiné práce své, jež zdarma sepisovati vázán nebyl, za poplatek konal, kdož může to ve zlé bráti a vykládati? A právě okolnosť, že mnoho zaměstnán byl v tomto úřadě, opětně svědčí o nevšední jeho dovednosti, zkušenosti a svědomitosti, neboť nesvědomitému notáři lid se vyhýbá. O „pronajímání“ různých „míst“ a „hodností“ dějepis ničeho neví, a jest to i částečně směšné tvrzení, neboť mnohé „důstojnosti“ prostě ani se pronajati nemohly a nedaly. Sv. Jan Nepomucký pro svou zbožnosť, učenosť a výtečnosť vyznamenán byl hodnostmi nejznamenitějšími; onť byl nejen císařským notářem, ale i jenerálním vikářem pražským, tajemníkem a notářem arcibiskupa, farářem u sv. Havla, doktorem práv, kazatelem v Týně, kanovníkem vyšehradským, arcijáhnem žateckým a kanovníkem u sv. Víta — a zpovědníkem královny Žofie.

Každý nepředpojatý a rozumný člověk, a to třeba i nestudovaný, ve foliantech nehoněný a v historii nesběhlý snadně pozná, že muž charakteru takového, jako jej líčí kniha, nikdy nebyl by dospěl k takovým hodnostem a důstojnostem. Snad by to konečně i ten prostý čtenář z lidu uznal, snad by s nevolí k tomu ukázal a knihu odhodil: proto velmi opatrně a chytře žene se tu útokem na vlastenecký a národní cit čtenáře, a sv. Jan líčen zde jako zarytý Němec a nepřítel všeho českého. Plaudite, amici! to se vskutku povedlo. Selže-li jeden effekt, ten druhý stůj co stůj se povésti musí. Zvláště v našich dobách národnostních štvanic je to prostředek neomylný. A pak: sv. Jan je patron české země, lid jej ctí jako vlasteneckého světce — jestliže tedy podrží autoritu nadále jako člověk povahy

tak líčené — pak bude pojednou s autoritou a vlastenectvím konec, napíše-li se o něm, že byl — zuřivý nepřítel všeho českého!

Vždyť rodným svým městem opovrhal a dodal: „Rád bych to jméno už konečně zapomněl! Není ani možno přeměnit je na německé! Obhájci vyšších zřízení v životě lidském jsme tu my, členové velikého národa německého... obětaví a osvícení předkové naši povznesli Čechy z barbarství... doktor Johánek jako cizozemec neměl k této vlasti ani nejmenšího citu... a o měšťanu Křížovi klade mu spisovatel do úst výrok: „Nic na světě nemá pro něho takové krásy a ceny, jako ta jeho čeština. Kdyby šlo po jeho, všichni svatí a sám pán bůh by musili mluviti jen česky"; když pak Matěj z Janova předložil mu knihy psané česky, pravil mu přísně: „Kdo pak to má čísti? Co chcete u nás a ve věcech tak vznešených s jazykem nevzdělaného vesnického lidu?" a k Mikuláši Puchníkovi dodal: „Chtějí nás svým sprostým, neotesaným jazykem všude jen škádlit a týrat. Ztrpšují nám zde těmi drsnými zvuky každou chvilku!"

Úmysl takového líčení jest až příliš zřejmý a patrný. Na štěstí však ani jeden kronikář český o tomto domnělém nepřátelství sv. Jana k jazyku a národnosti české neví a nedotvrzuje jí. A jistě že by tato okolnost nebyla ušla pozornosti nejen dějepisců, ale i celé tehdejší veřejnosti české a Prahy vůbec, zvláště u muže tak vynikajícího a tolika vysokými důstojnostmi vyznamenaného. Vždyť již tehdy bylo národnostní kvašení v Praze velmi povážlivé, bylať to dusná doba před dekrétem kutnohorským, vystoupením mistra Jana Husi a vystěhováním německého studentstva z Prahy. A Němci sami ve svých kronikách a dějinách jistě by nezamlčeli věc tuto, kdyby skutečně na pravdě se zakládala! Rozhořčení pak nad jeho potupnou smrtí sotva bylo by u českého lidu tak obecným bývalo, kdyby sv. Jan nebyl býval muž ctnostný, svatého života a snad nepřítelem české řeči a národnosti To si přece velice a značně odporuje, že o tom netřeba více slova šířiti.

Spisovatel sám asi cítil, že vlastního povídkového živlu je v knize málo, a proto bylo třeba přibrati něco, co by dodalo spisu hodně romanticko-strašlivého rázu. Klášter, věčně uzavření, pouta, šílenosť, kat atd. to jsou ti nikdy neklamající pomocníci. Provandrovali sice již všechny krvavé romány, protřeli se perem skoro každého liberálního romanciéra a povídkáře, sazeč by je mohl sázeti z paměti, čtenář jen trochu sečtělý a s podobnou „literaturou" obeznámený mohl by je deklamovati zavřenýma očima — ale což to vadí! Takoví pomocníci jsou přec jen vždy spectatae virtutis a bez fráze lze o jejich účinnosti slavně zvolati: probatum est!! I tady musili na zavolání „narukovat", aby vyplnili svou povinnosť. Doktor Johánek dává dceru norimberského kramáře zavříti do kláštera, kde jest za živa pohřbena, a jejího a svého (!) synka do učení ke katu na rychtě staroměstské. K tomuto intermezzu ryze dle krvavého románu není zajisté třeba nejmenšího komentáře — jeť to příliš ošumělý a vymrskaný effekt, k němuž naprosto není třeba velikého „talentu" ani dějepisných studií, k čemuž není třeba znáti ani dějepisek, jejž si nejmenší školáčkové za šest krejcárků kupují.

Jednu okolnosť pokládáme za zvláště významnou: jestiť to naprosté zamlčení, že sv. Jan Nepomucký byl zpovědníkem královny Žofie. Proč to asi spisovatel zatajil? Rádi bychom věru znali důvody tohoto zamlčení, jsou jistě asi velmi zajímavé. Nám při nejmenším zdá se to býti — podezřelé a tendenční. Čtenáři zamlčuje se tady věc veliké důležitosti, a snad jen proto, aby si nevzpomněl na krále Václava, jeho známý manželský poměr, a aby neodložil knihu s jistým přesvědčením, že, co tam o příčině potupné smrti sv. Jana řečeno, je pouhá lež a hrubý klam.

O životě krále Václava netřeba se rozepisovati. Tak jako byl z počátku svého vladaření příkladný, tak rychle kazil se, až se nepříkladným stal. Královy noční toulky, jeho návštěvy v lázních a poměr k lazebnici Zuzaně nebyl žádným tajemstvím, a byla to také jedna z příčin nespokojenosti lidu i šlechty s králem, jež vedly pak k jeho zajetí; že pak mezi ním a královnou Žofií nebylo vše tak, jak mezi manžely býti má, dosvědčuje mimo toto i ta věc, že sličná královna oddělena od dvoru Václavova žila. O takových věcech a poměrech se však ovšem veřejně po Praze mluviti nesmělo, třeba byla věc veřejným tajemstvím bývala. Draze byl by as zaplatil odvážlivosť svou každý, kdo by o tom mluviti neb dokonce psáti chtěl.

Proto není žádného přímého svědectví kronikářů z té doby: až teprve pozdější dotkli se záležitostí těch a vypsali podrobně královu povahu i život. Václav vida, že se choť jeho Žofie velmi často sv. Janu zpovídá, a jsa již dávno před tím v zjevném nepřátelství s arcibiskupem Janem z Jenštejna, jehož přítelem a důvěrníkem sv. Jan byl, umínil si, že se zpovědníka důvěrně zeptá, proč a co se mu choť jeho tak často zpovídá? Byltť velmi mocný, každý se jeho hněvu a zlosti

bál — tázal se kněze důvěrně a v tajnosti, jsa trápen žárlivostí, a chtěje rád choť v nevěře postihnouti, jsa jí sám nevěren: nepomyslil si ani, že by mu svatý kněz odříci mohl. Ale tak stalo se. Sv. Jan více poslouchal Boha, nežli lidí. Vyzván byv po prvé, po druhé, laskavě i s hrozbou, vyzván několikráte, ostal věren své kněžské přísaze a nezradil ani slova. Zdá se, že se celá tato neblahá věc vlekla hodně dlouho, snad již od oné chvíle, kdy se stal sv. Jan zpovědníkem královniným; Václav však mimo hrozby proti němu ničeho nepodnikal — neměl žádné zjevné příčiny, kterou by jakékoliv přísnější a veřejné zakročení své omluviti mohl. Ovšem že v srdci králově kypěl vášnivý vztek proti knězi, jenž čekal jen jen na vhodnou příležitosť, aby co nejhrozivěji mohl vypuknouti.

Tuto velice závažnou okolnosť kniha velmi chytře zamlčuje. Za to však se zmiňuje o obsazení opatství kladrubského, a to opět jednostranně, dávajíc veškeru vinu doktoru Johánkovi, kdežto sv. Jan jednal jen po rozkazu arcibiskupově. Jednak ze vzdoru proti arcibiskupovi, jednak aby předního milce svého, Hynka Pluha z Rabštejna, povýšil, mínil král v Kladrubech zříditi nové biskupství a čekal na smrť opata Racka.

To dobře věděl arcibiskup, a sotva že Racek oči zavřel, stvrdil nového opata, tak že se král současně dověděl o smrti Rackově i o dosazení nového opata, což jej strašlivě rozzlobilo. Nyní teprve našel příčinu proti sv. Janu, a to tu, že stvrdil z arcibiskupova nařízení opata Olena. Veškeří kronikáři a také spisovatel „Doktora Johánka“ píší jednostejně, slova králova citujíce. Zvolalť zajisté k arcibiskupovi takto: „Ty arcibiskupe, vynášíš kletby na mé úředníky bez mého vědomí! Ty jsi stvrdil opata kladrubského! Ty strkáš na mého podkomořího kacířství a bludařství! Nepotázal jsi se, a o své ujmě to činíš! Věz, že toho budeš želeti!“

Slova tato jsou tak jasná a přesvědčující, že o nich nemůže býti nejmenší pochybnosti. Zde zřejmě klade král za vinu stvrzení opata kladrubského arcibiskupovi a nikoliv sv. Janu Nepomuckému

Jak tedy může spisovatel udávati za příčinu popravy sv. Jana tuto událost kladrubskou? Toť zcela zřejmá nelogičnosť. Za to však lze s mnohem určitější pravděpodobností souditi, že král této věci se chopil s největší radostí, jako záminky dávno a dávno již čekané. Nasvědčují tomu patrně ještě jiné okolnosti. Sám nejslovutnější historik náš, František Palacký, píše, že na sv. Jana král Václav „i z jiných příčin zvláště byl zanevřel“, nedokládá však, které to příčiny byly, což plným právem připouští pravdu našich a historiků tvrzení, že kladrubské události byly pouhou záminkou, a pravé příčiny že sluší hledati v úřadě svat. Jana jako zpovědníka královnina. Proč Václav král dal utratiti jediného sv. Jana ze všech zajatců? Proč sám učinil ze sebe kata a pálil jej pochodní i jinak mučil? Proč konečně ostal s ním sám v mučírně na rychtě staroměstské, vynucuje z něho vyznání, proč po něm šlapal a kopal jej? K první otázce odpovídají někteří, že prý musili ostatní zajatci králi přísahati, že pomlčí o svém zatčení a mučení; sv. Jan byl již tak strašlivě zmučen a polomrtvý, že vůbec mluviti nemohl. To nezdá se býti správným tvrzením, neboť svědčí všichni kronikáři, že sv. Janu pochopové do úst roubík vstrčili, aby na cestě nekřičel. Nemohl-li však vůbec mluviti, nebylo pak ani tohoto krutého opatření třeba.

Dále zamlčeno v knize, že sv. Jan byl velice oblíbeným kazatelem. Podle nejednoho svědectví tušil sv. Jan mučennickou svou smrť a s ovečkami svými pohnutlivě se loučil. Náš slovutný učenec prof. Dr. Klement Borový uvádí to ve svém spisu „Sv. Jan Nepomucký“ (vydaném nákl. dědictví svatojanského) na str. 19. pod čarou a pokládá to za dosti pravdě podobné. Ale i jinde čteme o tom podrobně. Dovolíme si citovati jediný jen pramen,*) poněvadž všechna ostatní svědectví spolu souhlasí.

„Třetí neděli po velikonoci r. 1393. kázal sv. Jan na text „Maličko a neuzříte mne“ a v tomto kázaní svým milovaným ovečkám nastávající blízkou smrť co nejurčitěji zvěstoval. Často vypukl při tom v pláč a líčil živě hoře a strasti, které milovanou a až dosud šťastnou vlasť stihnou; ujišťoval posluchače své prorocky, že zmije kacířství se vyřítí, chrámy a kláštery že stanou se kořistí plamenů, duchovní a mniši vydáni budou katanům, a celé království že bude strašlivě zpustošeno. Pak odebral se do Staré Boleslavi k milostnému obrazu Marie Panny; když se vracel zpět, uviděl jej král a dal si jej hned zavolati. „Slyš, kněže! zvolal hlasem zlostí se chvějícím, a třes se! Smrti neujdeš, nesdělíš-li mi, co se ti královna zpovídala! Neposlechneš-li, při sám Bůh! Budeš pít vodu!“

*) Gottfried Uhlich piarum schol. „Lebensgeschichten“, V. 115. Prag, 1781.

A sv. Jan zemřel smrtí mučennickou dne 20. března r. 1393., a sotva že se zpráva o jeho smrti rozletěla, od onoho okamžiku byl lidem českým ctěn a vzýván jako světec a mučenník Boží. Jest známo, že jest nejoblíbenějším vlastenecký patronem naším. Ale nejen u nás vzýván jest sv. krajan náš vroucím srdcem, můžeme říci, že po celém katolickém světě oslavován jest, že jemu ku poctě staví se sochy, že se k němu modlí katolíci ve všech dílech světa.

A proto tato jedovatá střela, „Matici lidu“ tímto spiskem mrštěná, a milého našeho světce urážející, nedodělá se jiných účinků než opovržení všech katolíků, jasnou gloriolu mučennictví a svatosti našeho patrona svým blátem poskvrniti nemohouc. (Pokračování.)

Provolání.

Dnem 1. ledna 1891 přejde „Vychovatel“ v majetek a správu družstva „Vlasť“. Redakce jeho svěřena je družstvem nížepsanému, jenž se tohoto čestného sice ale nesnadného úkolu podjal jenom z té příčiny, že jest snahou jeho pracovati vždycky, pokud jenom stačí slabé jeho síly, ve prospěch věci dobré.

V tuto dobu však není snad v žádném jiném oboru nám katolíkům, kněžím i laikům, tak nutně třeba práce, práce obětavé, práce úsilovné, jako v oboru paedagogickém. Pohleďme jenom, s jakou horlivostí a úsilovností v oboru tomto pracují četní naši odpůrci, s jakou horlivostí vymýšlejí vždy nové systémy paedagogické, jen aby se mohli obejíti bez Boha a bez náboženství. A na tom ještě dosti nemajíce, vyhlašují nás za odpůrce pokroku a nepřátely osvěty, ba odvažují se docela i tvrditi, že prý náboženství výchově nejen pranic neprospívá, nýbrž spíše škodí.

Nevzbuzují, nepobádají, nenutí nás přímo, abychom se spojili v jeden pevný, spořádaný šik, ozbrojili se „mečem ducha“, „opásali pravdou“ a hájili statečně v práci svorné a staré, osvědčené vychovatelské zásady katolické, čili, což jedno jest, zásady v pravdě křesťanské. Zásady tyto, majíce svůj základ a své kořeny v nezměnitelné křesťanské pravdě, jsou pevné a stálé, nestárnou, nemění se, tak jako se pravda, z níž se vyprýštily, nemění a nestárne, a proto mohou též jedině býti trvalým a pevným základem zdárného vychování.

Jaké však výchovy můžeme čekati od oněch systémů paedagogických, v nichž není takových stálých, pevných zásad, z nichž jeden druhému odporuje a žádný proto nemá stálosti? Jaké výchovy můžeme se nadíti od oněch systemů paedagogických, jejichž autoři nemají řádného pojmu o člověku a jeho určení, neuznávají prvotného hříchu a z něho vzniklé porušenosti, svobodu vůle buď popírají, nebo ji míchají s determinismem anebo konečně prohlašují člověka za úplně autonomního, o svědomí lidském buď vůbec aui nemluví anebo se o něm zmiňují toliko mimochodem, všecku činnosť člověka a všecky jeho snahy obmezují toliko na broudu této země a na té ho ještě považují pouze za „jedinou buňku v organismu společnosti?“ Jak možno zdárně vychovávati na základě systémů paedagogických, jejichž autoři vyznávají sami buď přímo a bez obalu: „o vychování nemáme ještě žádného stálého, všeobecně uznaného pojmu“ aneb aspoň tvrdí, že až po tu dobu, kdy oni vystoupili se svým systemem, „pojem a dosah výchovy nebyl dosti přesně a důkladně vymezován“ (Dr. Lindner, Paedag. na zákl nauky o vývoji, předm. str. 3.), nevědouce ovšem, že to jiný řekne i taky o nich a jejich systemu!

Neplatí i zde slovo velikého učitele národů, že „jiného základu nemůže položiti nikdo, nežli ten, jenž jest položen a jímž jest Ježiš Kristus?“ Kdo opouští tento jedině pevný základ a kdo svůj system buduje na půdě subjektivismu a měnících se domněnek a náhledů, buduje na písku a proud času smete v době krátké celou tu jeho umělou budovu, nechť jest to již Rousseau nebo Pestalozzi, Spencer, Diesterweg, Dittes nebo Lindner, nebo kdokoli jiný. Bez Krista není žádného pravého vychování, bez něho jest i v tomto oboru všecka námaha a všecka práce bez požehnání a nemá žádného pevného trvání; v Něm však, jenž jest pro všecky cesta, pravda i život, jest pravá cesta, pravda a život i taky pro vědu paedagogickou!

Pod praporem tohoto nejlepšího Učitele lidstva chceme pracovati, chceme hlásati zásady výchovy v pravdě křesťanské a jim též všude neohroženě zjednávati uznání, zjednávati platnosť. Kdo jsi dobré vůle a kdo se hned nehněváš, nedá-li se všecko, co snad napíšeš, beze změny do tisku, spoj se s námi pod praporem tímto, buď si jinak kdokoliv; nehleď na osobu volajícího, nýbrž na věc

svatou, na věc nad jiné důležitější, o niž tu běží. Prospěch dítek, prospěch mládeže dorůstající, blaho a prospěch drahé vlasti, prospěch církve a spása duší vybízejí nás k horlivé, svorné, vytrvalé práci.

Spojme se tudíž, soustřeďme své síly v orgánu, jakýmž chce býti „Vychovatel“, a ukažme odpůrcům a nedověrcům, že výchova křesťanská nepřekáží pokroku, nepřekáží osvětě, nýbrž je spíše mocně podporuje, je ozařuje světlem vyšším a jim razí cestu vždycky a všude; že sobě všímá měrou stejnou všech mohutností a sil duševních, všechněm pomáhá k souměrnému vývoji a nikterak není jednostrannou, jakou jsou mnohé paedagogické systemy moderní, jež všímají sobě po výtce jenom stránky rozumové a zanedbávají vůli, cit a svědomí! Ukažme, že není ani v rodině, ani ve škole, ani v společnosti nad výchovu křesťanskou, ta jedině že vychovati dovede pevné, dobré charaktery, řádné a spolehlivé členy obce, státu, církve, společnosti. Nezapomínejme ani na sebe a domáhejme se v mezích zákona úsilovně práva, jakéž nám vzhledem ku škole a ve škole patří a náleží.

Tenť byl by as program, jímž se chce říditi „Vychovatel“. Aby však program tento mohl býti řádně prováděn a uskutečňován, k tomu ovšem nestačí síly člověka jednotlivého, k tomu jest třeba součinnosti všech. Proto voláme ještě jedenkráte: Kdo jsi vůle dobré, neskládej ruce v klín, nýbrž spoj se s námi k dílu vážnému a velice důležitému. Neříkej a nevymlouvej se, že snad péro tvoje méně jest obratné; bude-li tvá práce jen obsahem dobrá, redakce se již o formálné její upravení postará sama, a časem přemůžeš všecky obtíže. Čím více nás bude, čím horlivěji a svědomitěji budeme pracovati, tím většího úspěchu se dodělámeˇ!

Nuže, ku práci ve jménu Páně svorně za heslem „duchovenstvo sobě“ a tím i církvi, národu a vlasti!

V PRAZE, 28. listopadu 1890.

Frant. Pohunek,
kaplan u sv Štěpána v Praze č. 568-II.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Přednáška
pořádaná družstvem Vlast.

30 listopadu t. r. přednášel Tom. Jiroušek v sále Křesťanské akademie o nevěře šířené literaturou výstředně socialní. O šesté hodině večer plnil se sál vkusné této akademie četným posluchačstvem, jehož počet obnášel 80—100 osob. U předsednického stolu zasedli P. Jos. Svoboda Tov. Jež., jenž místo nepřítomného předsedy družstva rokování vedl, dělnický spisovatel Tom. Jiroušek, kanovník Ed. Brynych a kníž. arcib. vikář z Ořechu, K. Otman, jenž schvalně k této schůzi zavítal, začež mu buďtež vzdány veřejné díky. Také obecní starší p. M. Novák byl schůzi přítomen Tom. Jiroušek přednáší jasně a živě, a řeč jeho jest vůbec velmi sympathická, tak že posluchači dlouhou ale při tom důkladnou jeho přednášku s velikým interessem sledovali a na konci mu hojným potleskem za ni poděkovali.

Tom. Jiroušek poukázal hlavně na vývoj nevěry od veliké revoluce francouzských encyklopedistů až na naše dny a na její následky zvláště v Paříži, kde arcibiskupové pařížští jeden od encyklopedistů a dva od socialistických komunistů zavražděni byli. Z těchto vražd viněl socialistický výstřední tisk komunistů pařížských, neboť tento tisk nabádal lid k opovrhování věrou a k nenávisti proti duchovenstvu. Líčil také vzájemnou solidaritu nevěrců a židů se socialními internacionalisty, vliv židů na veškerý tisk socialní demokracie a podrobil nevěrecké snahy ostré kritice. Zavrhoval co nejrozhojněji nestoudné si počínání „Záře“, socialně-atheistického listu pražského, a vyslovil svůj podiv, že se takového něco

trpí, když již dávno dokázáno jest, jak děsné následky z toho pocházejí. Dokazoval četnými citáty ze socialně-demokratických listů, jak socialní demokraté zavrhují svěcení neděle, jak neuznávají svěcení svátků a dovozoval, že celým svým rozmachem pracují k podvrácení zákonů Božích, řádů církevních, k odstranění náboženství ze škol, a jak chtí uvésti lidstvo ve všeobecný zmatek a ze zmatku tohoto těžiti pro všeobecnou anarchii.

O socialismu se vyslovil, že máme trojí. Socialismus první pochází již z dob apoštolských, v němž lidskostí, láskou, dobrými skutky a vůbec křesťanstvím a vzdělaností vše září a oblažuje, a to jest socialismus křesťanský. Socialismus druhý způsobují si často lidé sami mezi sebou, svojí nesvědomitostí v zacházení s lidem dělnickým, z čehož pochází socialismus bídy. Socialismus třetí vyvolává socialistická internacionála svými sliby, že lidstvo z bídy k šťastné budoucnosti přivede. Avšak, budoucnost tato má prý býti bez Boha, bez božských zákonů, bez církve a bez jakýchkoliv autorit. Socialismus první uznal řečník za jedině nejlepší a nejmožnější, o socialismu z bídy pravil, že se může omluviti, ale socialismus nevěrecký a anarchistický co nejrozhodněji za zhoubný prohlásil. Přednášku skončil slovy, abychom se vytrvale domáhali toho, by v příštím socialním životě národů nejen zachovány byly zákony Boží, ale aby i Bůh byl ctěn a veleben všemi národy vzdělaného světa.

Předsedající P. Jos. Svoboda řečníku srdečnými slovy děkoval a pak se tázal, zdaž si kdo přeje k debatě o tom slova.

První ujal se slova P. Filip Konečný, jednatel družstva „Vlasť“, jenž přinesl na ukázku pověstnou „Zář“ a její směr probíral a řízně potíral. Kanovník Ed. Brynych doporučoval přízni spolek katolických tovaryšů a zmiňoval se o svých brožurách, které byly P. Fil. Konečným a Tom. Škrdlem přítomným k rozšíření co nejhojnějšímu doporučeny.

Slova se ujal také kníž. arcib. vikář K. Otman a přednesl závažná slova o socialismu a opět hlásil se o slovo P. Filip Konečný, jenž žádal katolické mistry, aby darebných časopisů mezi svým dělnictvem netrpěli, a křesťanští jinoši aby se takových soudruhů vystříhali, kteří čtou nevěrecké socialistické listy.

Několikráte zasáhl do debaty redaktor Tomáš Škrdle a uvedl četných křiklavých případů ze života socialního a sdělil shromáždění, na čem se valná hromada družstva ohledně socialismu usnesla a ujistil přítomné, že křesťansko-socialní list najisto založen bude, a navrhl resoluci, aby podobné přednášky a při nich rozhovory častěji byly opakovány, a sebraný material aby se zaslal některému říšskému poslanci, třeba kanovníku dru. Petru Špelinovi, k praktickému použití. Když se předsedající přítomných otázal, zdaž si toho přejí, byl s tím projeven všeobecný souhlas.

Ráz celého rokování byl velice živý, a posluchači nejednou dali na jevo bouřlivý souhlas s vývody řečníků.

Dne 4. prosince konal výbor družstva „Vlasť“ druhou schůzi v Žižkově, v místnostech spolkových. Přítomni byli: předseda Dr. Rud. Horský, místopředseda K. Ulrich, jednatel P. Filip Konečný, Fr. Pohunek, P. Jos. Svoboda a Tom. Škrdle. Říd. učitel V. Špaček se omluvil.

Předseda zahájil ve dvě hodiny rokování a četl řadu došlých, závažných dopisů, jako ku př. bisk. vikáře J. Hejtmánka, bisk. vikáře Jos. Vačkáře, faráře na odpočinku Ant. Koláře, faráře Tom. Houšky, frintanistů ve Vídni G. Domahyla a Adolfa Plešingera. Neobyčejnou radost způsobily zvláště dva dopisy: Fr. Honzíka, alumna ve Vídni, který hlásí 6 nových zakládajících členů a 9 nových abonentů, a Jos. Duška na Březových Horách u Příbrami, jenž získal mezi horníky 5 abonentů „Vlasti“. Děkovací spisy zaslali: kanovník Ed. Brynych, vicerektor v Hradci Králové Fr. Reyl za katolický tovaryšský spolek a farář Ign. Švancara a K. Rudišer. Brynychovy brožury č. 1. a 2. byly po 25 exempl. zaslány: kaplanu Fr. Vaškovi a farářům Jak. Kocábkovi, Ign. Švancarovi, K. Rudišerovi a Frant. Seyvaltrovi, kteří je mezi lid rozdali.

Žádosti o knihy zadali: P. Václav M. Bubeník, převor řádu sv. Dominika pro třetí řád sv. Dominika v Praze, farář od Domažlic Lamb. Ludvík a farář v Neustupově Vojtěch Harmach, oba pro farní knihovny. Všem bylo po 50 knihách uděleno. Výbor, založiv v krátké době 9 knihoven, vyčerpal vydajné jmění fondu

knihovního, i nemůže prozatím nových knihoven zakládati. Dokud nebude konkurs na nové knihovny vypsán, nikdo o ně nezadávej. Abychom v tomto užitečném dile mohli pokračovati, prosíme o milodary pro fond knihovní a prosíme o knihy k tomuto účelu.

Studentským spolkům v Praze, „Slavii“ a „Akad. čten. spolku“, bude se k jejich žádosti „Vlasť“ zdarma zasýlati.

Volbu do Obchodní komory vykonal jménem spolku red Tom. Škrdle.

Jednatel P. Filip Konečný uveřejní ve „Vlasti“ delší práci: „Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře“ a přál by si ji vydati v 500 zvláštních výtiscích. Výbor mu k tomu svolil a ponechal mu, jak to každému činí, sazbu z „Vlasti“ zdarma.

Na to bylo rokováno o „Vychovateli“. Knihtiskárna Cyrillo-Methodějská žádá při 2000 výtiscích za arch 48 zl. a za každých dalších 100 exempl. o 1 zl. 10 kr. více. Výbor tento požadavek schválil.

Jednáno bylo o socialní otázce. Výbor vyšle k Jeho Eminencí ndp. kardinálu Schönbornovi deputaci, která jej poprosí, aby základní zásady nuše, dle nichž chceme pokračovati, ráčil schváliti. K tomu zvoleni byli: Dr. Rud. Horský, P. Filip Konečný a P. Josef Svoboda. Deputace odebere se k Jeho Eminencí budoucí čtvrtek, načež téhož dne bude výbor o socialní otázce dále rokovati a požádá dva odborníky, pp. Tom. Jirouška, dělnického spisovatele, a V. Žižku, stříbrníka, aby rokování byli přítomni a radou nápomocni.

Místopředseda K. Ulrich byl ráno před schůzí u Jeho Eminencí ndp. kardinála Schoenborna, který jej způsobem co nejsrdečnějším přijal a mezi jiným pravil, **že nyní všecky pochybnosti, které se ještě tu a tam proti „Vlasti“ nalezaly, úplně jsou odstraněny, a blahopřál družstvu, že získalo ve vp. Fr. Pohunkovi zdatnou sílu pro „Vychovatele“.** Tato otcovská přízeň a láska Jeho Eminencí družstvo velice těší a v práci posiluje, a to tím více, poněvadž ještě dnes jisté osoby v Praze stále proti družstvu sočí a jemu činí překážky.

Večer o 5½ hod. shromaždilo se v sále Křesťanské akademie v Praze přes 30 osob, mezi nimi probošt dr. Ant. Lenz, kanovnik Ed. Brynych, převor Frà Ferd. Walter, farář V. Honejsek, prof. J. Vávra, aby vyslechli přednášku vp. Ant. Podlahy o životě a působení P. Koniáše. O tomto mladistvém knězi šla již ze semináře chvalná pověst, že jest velice nadaný, a pověst tato ukázala se býti úplně pravdivou. Vp. Ant. Podlaha osvědčil, že jest a bude zdatným literárním pracovníkem. Tato práce bude v prvních číslech VIII. roč. „Vlasti“ otištěna.

Po skončené přednášce povstal prelát království Českého, probošt dr. Ant. Lenz, a děkoval řečníku za jeho šlechetnou snahu a píli, děkoval mu, že dokázal o Koniášovi, že byl šlechetný a horlivý kněz, a pravil, že měl Koniáš tyto chyby: byl katolickým knězem, byl Jesuitou, a to v době, v níž se o to jednalo, aby zbloudilý národ katolické víře byl navrácen. Kdyby nebyl národ k naší víře obrácen, pravil řečník, nebylo by ho více — byl by ztratil jazyk a národnosť. Proťež ti kněží po Bílé Hoře, kteří se o to postarali, zaslouží si naší chvály, a naší povinností jest, vrátiti jim čest. O to snaží se vedením P. J. Svobody kroužek historický, i prosí slovútný řečník Pána Boha, aby mu dal k tomu svého požehnání, by i dále statečně pracoval, čehož jsou české dějiny velice potřebny. Řečník má radosť, že se hlavně mladší kněžstvo této práce chápe.

Mimo jiné p. probošt ještě pravil, jestliže on v něčem vynikl, že za to děkuje Jesuitům, neboť Jesuita Kleutgen uvedl jej dvěma spisy (Theologie der Vorzeit, Filosofie der Vorzeit) do srozumění sv. Tomáše Akvinského.

Družstvo Vlasť prodá několik exem. „Sborníku Velehradského“, a to ročníky I—V. Roč. V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.); duchovní mohou je za 10 intencí obdržeti. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje redakce Vlasti v Žižkově u Prahy č. 505.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na studie theologické

ve Vídni a v Praze r. 1838—1842.

(Pokračování.)

IV.

Těžký kámen mi spadl se srdce, když jsem mohl zůstati ve vlasti a nemusil již vrátiti se do ciziny. Nyní teprv jsem si toho vážil. Již mi to nebylo jedno, býti v Němcích nebo v Čechách. Byl jsem v Němcích, přesvědčil jsem se, jak tam je: pohrdali mnou, vysmívali se mi, ukazovali, že nepatřím mezi ně. Já se probudil, já poznal a pocítil, že tu není domov můj, zatoužil po tomto, rozhorlil se pro něj a šťastně do něho nazpátek se dostal.

I přišel jsem k vědomí, že jsem Čech, a to mi scházelo, když jsem před rokem Prahu opustil; ve Vídni jsem ho nabyl. Však já ve Vídni nabyl i toho vědomí, že mi schází české vzdělání, především lepší znalosť českého jazyka, v němž jsem neuměl ani bez chyby psáti, a že musím teprv učiti se česky, abych vskutku Čechem byl.

V Praze seminář byl také ještě zcela německý, co se vedení a řízení v něm týkalo. Dvě třetiny nás bylo Čechů, jedna třetina Němců, aspoň v našem ročníku poměr ten byl zrovna takový. Mezi sebou mluviti jsme mohli, jak jsme chtěli, česky nebo německy, ale k nám jen německy se mluvilo a ve školách jen německy a latinsky se nám přednášelo.

Sešel jsem se v semináři s mnohými, s nimiž jsem v Praze studoval již filosofii, ale blíže jsem se znal s málo kterým, a teprv tu vyhledávali jsme se, vybírali jsme si a přátelství mezi sebou jsme uzavírali. Na mne, jenž jsem přibyl z Vídně, chodili se alumnové i z jiných ročníků dívat, to jest, oni dívali se na mou kleriku, která měla vzadu knoflíky jako kabát, a kterou jsem si byl z Vídně s sebou přinesl. A což kdybych si byl z Vídně také s sebou přinesl černý plášť s modrým límcem a dvourohý klobouk s císařským orlem, tu teprv na mne by bývala podívaná! Však já jen kleriku směl si s sebou vzíti a pláště a klobouku užívali po mně jiní bohoslovci v konviktě, až to dotrhali.

Moji kollegové Češi nebyli všickni probudilí a uvědomělí vlastenci: jen někteří v tom dále pokročili než já. Mezi těmito byl šlechetný

Kolrus,[1]) uměl česky psáti, znal český pravopis, a toho jsem se nejdřív přichytil. Učil mne, diktoval mi, já psal a ovšem hrůza chyb jsem nadělal. Spolu jsem hned také začal navštěvovati přednášky prof. Koubka o češtině. Zajímaly mne, ani jedné jsem nevynechal, ale prospěch můj z nich nebyl valný, že jsem musil začíti, bych tak řekl, od abecedy, a nebyl s to, abych přemohl všechny obtíže a překážky.

U Koubka jsem se víc pobavil než naučil. Byl všestranně vzdělán, měl rozsáhlých vědomostí, krásně mluvil, mnoho povídal, hovořil, hezky se to poslouchalo, však mně bylo zapotřebí především — české mluvnice, a v té jsem pořád zůstával pozadu.

Přece jsem u Koubka dobře udělal veřejnou zkoušku dne 15. června 1840. a to ze dvou ročníků, a dostal dobré vysvědčení, nikoliv velmi dobré, a také jsem jen dobře, to jest pilně, navštěvoval přednášky, a nikoliv velmi pilně.

Vysvědčení bylo německé, a Koubek byl na něm podepsán: Johann Kaubek, k. k. ordent. Professor der böhm. Sprache und Literatur.

Lepší než dobrou známku z prospěchu čili prvničku jsem zajisté nezasloužil, byl jsem s ní spokojen, ano, měl jsem z ní radost, ale tomu jsem se divil, proč se neuznalo, že jsem přednášky velmi pilně navštěvoval, když jsem při žádné nescházel.

Mrzelo mne to. Páni představení v semináři mohou mysliti, že místo do přednášek chodil jsem v Praze někam jinam. Proto jsem si k p. professorovi došel do bytu,[2]) abych se ho na to zeptal. Byl ještě mládenec, ne sice starý, teprv pětatřicetiletý, ale u něho v pokoji vyhlíželo to jako u prastarého mládence. Měl pokoje dva, první byl jako předsíň, ale nábytku v nich nebylo víc, než p. professor nevyhnutelně potřeboval. Nejedl doma, doma málo se zdržoval, to o něm vůbec bylo známo.

Přijal mne vlídně a vyslechl, oč mi jde. Nemohl a nechtěl tomu věřiti. Přesvědčí se a přesvědčí i mne, že jednal správně a neukřivdil mi. Přinesl a otevřel katalog, vyhledal moje jméno, jel prstem dolů po linii pod rubrikami, až přišel na čárky olůvkem nadělané, jež znamenaly, kolikrát jsem při jeho přednášce nebyl přítomen, když četl jména svých posluchačů.

Ukázal mi čárky, viděl jsem je, ale přece jsem se bránil, že mluvím pouhou, čistou pravdu.

Řekl jsem, jestli o tom pochybuje, že mu přivedu svědky, s kterýmiž jsem při všech přednáškách býval, a kteříž mi to potvrdí.

Byl zaražen, zadíval se do katalogu, točil, obracel jej, zkoumal, začal kroutiti hlavou, usmál se, přistoupil ke mně, zaklepal mi na rameno a pravil: „Jste v právu, stala se chyba, já se jí dopustil sám. Ty čárky nejsou vaše, nýbrž vašeho souseda, který ani zkoušky nedělal. Podívejte se, ta linie pod ním není rovná, tuhle na druhé straně dostala se naproti vašemu jménu, já připisoval čárky vám, když jsem četl jména, a on nebyl přítomen, a hle, on nemá čárek žádných, že vaši linii jsem měl za jeho linii, a že vy jste nikdy nescházel.“

Nastala porada, jak by se to dalo napraviti. Já myslil, že by mi mohl napsati vysvědčení jiné. Vyjádřil se, to že nejde, poněvadž

[1]) Josef Kolrus, zpovědník u sv. Víta v Praze na Hradčanech.
[2]) Bydlel, nemýlím-li se, někde dole ve Staroměstské radnici.

by je musil jako to první podepsati zase c. k. ředitel filosofických studií Zeidler, opat kláštera Strahovského, a on by musil udati příčinu, proč to první zrušil, a to by mu arcit bylo nemilé.

I ptal se: „Což vám na tom tak tuze záleží, abyste měl při tom „fleissig — pilně —“ ještě „sehr — velmi —?“

Pověděl jsem mu, proč to „velmi“ nerad pohřešuji. On navrhl, abych to nechal až po prádninách, že potom i tu prvničku s prospěchu by mohl opraviti, kdyby mne jen tak drobek přezkoušel. Bál jsem se toho přezkoušení, víc než prvničku bych sotva získal, snad ani té bych nezasloužil, proto jsem svolil, aby to zůstalo, jak to je.

Pan professor v řeči se mnou pokračoval. Domluvili jsme se, že Nekrasín, odkud jsem, leží nedaleko Jindřichova Hradce na osadě Jarošovské. I pravil: „Tam je na faře administratorem Janovský, jestli pak ho znáte?“

Arcit jsem ho znal i jeho bratra, faráře v Noutonicích. Koubek měl z toho radosť, byli oba z Blatné jako on, studovali s ním a veselé kousky s ním prováděli, o nichž mi se smíchem vypravoval.

Zmínil jsem se mu, že jsem v Noutonicích již také byl jednou o svátcích a že tam půjdu zase, až mi možná bude. I on tam býval, těšil se, že se tam sejdeme, a nyní teprv opravdu litoval, že mi ublížil těmi nezaslouženými — čárkami.

V semináři nikdo nestaral se o mé vysvědčení z češtiny. Rektor Büttner, spolu probošt u Všech Svatých v Praze a starší kanovník v Staré Boleslavi, Němec, hodný pán, k Čechům i Němcům spravedlivý, ale slabý, dětinský, na svou důstojnosť marný: panoval jen dle jména a místo něho vše řídil, poroučel a vládl preses Dr. Rost, také Němec, však víc příznivý Němcům než Čechům.

Dr. Rost zaváděl v semináři přísnější řád a nadržoval těm, kdož oddávali se zvláštním od něho doporučeným pobožnostem. Byly to pobožnosti dobré a prospěly zajisté všem, kdo je vykonávali upřímně, bezelstně, řekl bych, prostomyslně. Ale mnozí se přetvařovali, jednajíce pokrytsky, aby si přízeň jeho získali, a to obyčejně se jim podařilo. Vyznamenával je, uděloval jim v semináři hodnosti, měli nám býti příkladem, a leckterýsi vykonával toho víc, než asi na něm žádal, donášel mu, vyzrazoval chyby a poklesky jiných, a takového štítili jsme se a před takovým měli jsme se na pozoru.

Ani to nejlepší vysvědčení od professorů alumnovi v semináři k platnosti nedopomohlo, když nepatřil k vyvoleným, a těmto zase to neškodilo, když vysvědčení od professorů měli méně dobré.

Naproti tomuto duchu stísněnému, strastnému a umořujícímu žil a hýbal se v semináři ještě jiný duch — volnější, čilejší a samostatnější. Byl to duch více český, snaživý, bádavý, který toužil po vzdělání a ve všem pokročiti chtěl, na čemž pravé vzdělání se zakládá. Že jsme byli bohoslovci, budoucí kněží, učitelé a kazatelé náboženství, ovšem především záleželo nám na tom, abychom důkladně poznali toto, a nemajíce k tomu příležitosť nám dostatečnou a vhodnou v semináři, hledali jsme ji i mimo seminář.

Také toho času mladí lidé z filosofie, kde panovala skoro nebezpečná jim svoboda, do theologie přinášeli nevědomosť, třebas i nevážnosť svatého náboženství, byli vlažní, chladní v něm, měli pochybnosti a v semináři tajili se s nimi, že míti je bylo proviněním a pokládalo se za nedostatek v povolání.

Professoři, kteří nám přednášeli, s námi jen při zkouškách mluvili, my odpovídali jen na jejich otázky, jsme uměli, čemu nás učili, ale jestli také všemu rozumíme, všemu věříme a jak si to vykládáme, to nepatřilo k věci.

Mnozí s tím byli spokojeni, přestali na tom, nepřemýšleli, nepátrali, nezkoumali a byli to nicméně hodní a upřímní kollegové.

Kdo puzen byl nahlédnouti hloub a nahlédnouti také výš, přesvědčiti se, odstraniti nepokoj a rozbroj v duši, všeho stínu zprostiti světlo a v pravé podstatě viděti pravdu, potřeboval přítele, rádce — staršího, skušenějšího, učenějšího, který by neodpuzoval, neodsuzoval, nýbrž laskavě poučil, shovívavý, trpělivý byl, a takového muže někteří snaživí bohoslovci z pražského semináře již měli, a to v osobě učitele náboženství na polytechnickém ústavě — Františka Schneidra.

V.

Kněz František Schneider byl žákem slavného professora Bolzana a nejpřednějším tlumočníkem jeho náboženských náuk a výkladů. Měli ho mnozí za velkého, až nebezpečného svobodomyslníka a tím podivnější je, že v novějším čase jeden spisovatel napsal o něm román, v němž ho vylíčil jako nejhoršího jesuitu ve svém převráceném, arcit nepravém smyslu. Schneider nebyl ani zlý liberál, ani zlý zpátečník a tmář, nýbrž byl moudrý a poctivý kněz, jenž uměl mluviti k rozumu a srdci, a to slovy prostými a nehledanými, budil poznání pravdy a nakloňoval vůli k zachování se dle ní v životě.

Schneider byl vyhlášeným učitelem nejen svých žáků ve škole, nýbrž i svých posluchačů v kostele, mezi nimiž bývali také četní vzdělanci z těch nejrůznějších stavů. Všickni ho ctili a milovali a mnozí také do jeho bytu přicházeli, aby jim přispěl poučením, radou a útěchou.

I bohoslovci ze semináře chodili k němu, ale z každého ročníku jen málo jich, že to preses Rost nerad viděl a nerad trpěl a že je za to i stihal.

Divná věc, kdo Schneidra navštěvovali, byli Češi, hlásili se k Čechům, učili se česky a cvičili se v české řeči. Skoro všickni již v tom byli dále pokročili než já, sloužili mi za příklad, znali a milovali vlast, a já se teprv probuzoval, utvrzoval a zdokonaloval.

Němci ze semináře k Schneidrovi nechodili, ačkoliv byl také Němec. Byl můj krajan: on z německé, a já z české vesnice u Jindřichova Hradce.[3]) Přál nám Čechům, podporoval naše snahy, pro nás i psal, a čeští jeho přátelé to překládali.

Já hned se připojil k nim, že zvědavosť, tužba, snaha mne lákala, byl jsem uveden a pilně jsem se súčastnil všech schůzí. Konaly se jednou týdně, vždy ve čtvrtek, měli jsme dopoledne od 10 do 12 hod. svobodný východ, a ty dvě hodiny strávili jsme u Schneidra, jenž se nám v nich věnoval a jen s námi se obíral.

Seděli jsme okolo stolu před ním, on měl své místo na pohovce, nikdy se s námi nepustil do řečí zbytečných, snad klepů, pomluv, posudků osobních, aniž sám nenavrhoval, o čemž bychom mluvili, nýbrž ponechal to nám, a my měli již připravené otázky, každý před-

[3]) Schneider z Velkého Ratmirova — Rammerschlag —, já z Nekrasína.

nesl svou, a pak se o nich rokovalo společně. Však pan professor, jak jsme mu říkali, vždy žádal, abychom si na své otázky odpověděli vždy napřed sami, a pak teprv buď schválil nebo zavrhl naši odpověď, opravoval ji, přidával k ní, vysvětloval, dokazoval, a my také beze všeho štítění se pronášeli své mínění.

Vše, o čemž se jednalo, týkalo se jen náboženství, věrouky, mravouky, svatých obřadů a výkonů. Schneider byl často kacéřován, podezříván, za lehkého, nevěřícího katolického křesťana prohlašován, ale já vyznávám, že nezavrhl ani jediného článku víry, a zajisté měli jsme s ním rozhovor o všech Však to jest pravda, že pro ně vedle důvodů ze svatého písma měl také důvody rozumové, a jen tu, kde mínění od církve nebylo ještě ustanoveno, a mohlo se věřiti tak nebo jinak, hájil mínění své, a to nikdy nebylo hledané, nucené, proticírkevní.

Doporučoval nám hned z počátku knihy, jež prý si máme opatřiti a dle nichž prý se máme říditi, a ty byly: Concilium Tridentinum, Catechismus Romanus, Synodus Pragensis, Vincencii Lerinensis Commonitorium, Veronii Regula fidei atd.

Nemeškali jsme, Concilium Tridentinum a Catechismum Romanum objednal nám knihkupec Pražský z Lipska, kde tyto knihy vycházely u nakladatele Tauchnitze, a Synodum Pragensem s Veronii Regulam fidei hledali jsme v Praze u antikvárů, já šťastně ještě získal zachovalé výtisky a posud jsem se s nimi nerozloučil.

Zvlášť Regula fidei se mi zamlouvala, že v ní přesně udáno jest: „Quod est de fide a quod non est de fide“, to jest: „Co se musí věřiti a co věřiti se nepřikazuje.“

Nemysliž nikdo, že snad jsme na tom přestávali, s tím se spokojovali, co u pana professora Schneidra jsme slyšeli, a že snad přednášek svých pravých professorů v bohosloví jsme si nevážili, jich k svému vzdělání nepoužívali a prospěch z nich neměli anebo dokonce jimi pohrdali, nikoliv, žáci Schneidrovi i tu se přičinili, horliví a pilní byli, vynikali, a na čemž nejvíc záleželo, oni také mravním chováním se vyznamenávali.

V druhém roce, do něhož já přibyl, navštěvovali jsme přednášky tří professorů, a to Dra. Padlesaka „O vychovatelství“, Dra Güntnera „O biblickém studiu nového zákona: hermeneutice, řeči řecké, introdukci a exegesi“, a Dr. Helferta „O právu církevním.“

O Padlesakovi jsem již mluvil, přednášel nám ve filosofii náboženství. Jeho přednášky o vychovatelství byly volnější, důvěrnější. Nevázal se tak na to, co sám nám byl pověděl, nýbrž mohli jsme to rozváděti, mohli jsme své mínění vyslovovati, jen když patřilo k věci, a když jsme dokázali, že jsme přemýšleli, se učili, byli pilni a porozuměli mu, byl spokojen a dal známku s vyznamenáním, třebas bychom se nebyli drželi na pořádek jeho kapitol — první druhé, třetí. Tak aspoň mně se u něho vedlo a soudím tak z vlastní zkušenosti.

Víc práce mi dalo studium u Dra. Günterera a zvlášť řecká řeč mi přitěžovala. Ve filosofii jsme v ní nepokročili, a co jsme z ní věděli z gymnasia, to jsme již byli zapomněli. Však professor Güntner nebyl pedant, nežádal od nás, k čemu jsme nevystačili, řečtině jsme se přiučili, jak nám toho při zkoušce bylo třeba, latinu jsme znali, mnozí velmi dobře, Güntner latinsky přednášel — hermeneutiku, introdukci a exegesi, a tak kdo se přičinil, lehce mu vyhověl. Byl kněz vlídný,

upřímný a spravedlivý ze řádu Prémonstrátů v Teplé, schválně zajisté nikomu neublížil, měli jsme ho ve vážnosti, a měla ho ve vážnosti i fakulta bohoslovecká, která ho vícekráte zvolila svým děkanem, a universita, která ho zvolila rektorem.

Helfert byl JUDr. a professor na universitě, přednášel právo církevní v Karolinu, a my ho tam poslouchali s právníky. Slyšel jsem o něm, že mu není vhod, když studující na jeho otázky odpovídají určitě, sebevědomě, úsečně, jakoby se ani míliti nemohli. Vykládal si to, že se přeceňují, jsou domýšliví, a víc se mu líbilo, když říkali: „Mně se zdá, já bych soudil, snad je tomu takto atd.“ Vskutku jsem tak odpovídal při zkoušce ústní i písemní a velmi dobře jsem pochodil.

Helfert byl přísný katolík, povídalo se, že je v nějakém třetím řádu, byl Němec a přece také přispěl k založení Časopisu pro katolické duchovenstvo a články do něho psal, jež Vinařický a Sedláček překládali. Jeho „Handbuch des Kirchenrechtes“ a „Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle“ jsou nejznámější jeho spisy, a on vydal i jiné, církevních záležitostí se týkající.

Velkou záhadou nám bylo, že Helfert je odpůrce, protivník, nepřítel presesa Rosta. Každý rok věnoval mu jednu přednášku — první nebo poslední. U nás to byla poslední a byla ostrá, prudká, zdrcující jako obyčejně, že jsme se až děsili.

Arcif se to vždy Rostovi doneslo, a Helfert při zkoušce zvlášť na Rostovy nohsledy měl namířeno a staral se, aby neobstáli. Rok po nás to došlo až k soudu, pak se stalo nějaké narovnání, a veřejné ty boje přestaly. Co bylo jejich příčinou, je mi neznámo.

Ve třetím roce přednášel nám Dr. Teplotz morálku čili mravouku, a Dr. Plauzar dogmatiku čili věrouku.

Dr. Teplotz byl také řeholník, Cisterciák z kláštera Reinu ve Štýrsku, vyznamenával se velkou zbožností, byl mírný, tichý, vážný, nikdy se ani neusmál, k nám nepromluvil, než co patřilo k jeho přednášce, se nerozehřál, nerozhorlil, vždy stejným, slabým hlasem úlohu svou denní odříkávaje. Každá částka jeho vědy „I. II. III. IV.“ záležela z několika oddělení „1. 2. 3. 4.“ a každé to oddělení zase bylo odděleno do „a. b. c. d.“, a ještě to šlo dále, tak že jsme měli vše rozebráno, rozvedeno na kousky, samé větve a větvičky, čísla a písmena, čárky a puntíky, a arcif jsme se to těžko nazpaměť učili.

Že by nám Teplotzovy přednášky byly utkvěly v hlavě, když jsme si zkoušku u něho odbyli, nemohu tvrditi, byly až tuze suchopárné, unavovaly nás, nepronikaly do duše, a to tím méně, že byly latinské, a proto mravouku musili jsme, bych tak řekl, později si ohřívati, sladiti a soliti, abychom ji lépe zažili. Však Dr. Teplotz přece zůstal nám v milé paměti, hoden byl lásky a úcty naší, a pohlíželi jsme k němu jako k muži svatému, bohabojnému a svědomitému. Když nám měl vykládati jisté hříchy, jichž nesluší se ani jmenovati, chodil prý k zpovědi a přijímání, a pak k nám mluvil způsobem tak důstojným, že nikdo nemohl býti uražen ani pohoršen.

Stejně namáhavě přednášel Dr. Plauzar v třetím roce dogmatiku. Plauzar, tak se podepisoval, byl náš vicepreses v semináři, a když Dr. Beer, Křižovník a professor dogmatiky, stal se velmistrem svého řádu, zastupoval jeho místo. Musili jsme se přičiniti, abychom mu vyhověli, ukládal nám velmi mnoho, rozeznával, obšírně nám dokazoval,

na prstech nám vypočítával, a my pak tak mu zase odpovídali a plnou hlavu opisů jeho přednášek a dokladů k nim jsme měli.

Plauzar brzy za dogmatiku si vyměnil pastorálku, později se stal v semináři rektorem, konečně u sv. Víta kanovníkem a byl vždy přičinlivý, velmi snaživý a pracovitý ve svém úřadě.

Ve čtvrtém roce našimi professory byli: Dr. Hraball z pastorálky a Dr. Czeschik z pedagogiky a katechetiky. Oba byli Němci, a zajisté se patřilo a bylo zapotřebí, aby právě o pastorálce a o katechetice, aspoň s námi Čechy, česky se jednalo. České kázaní, tak nazvané probatické, se nám arciť uložilo, ale Dr. Hraball je sám neposuzoval, nýbrž činil prý to jeden kaplan v Praze češtiny znalý, a on jen přečetl, co mu tento napsal. Na pedagogiku a katechetiku chodili jsme do německé hlavní školy na Malé straně, české ani nebylo, a tam ředitel její Dr. Czeschik do umění vychovatelského nás zaváděl po německu, katechismus a svatá evangelia a epištoly německy nám vykládal, a my pak německé zkoušky a praktické výstupy si u něho odbývali.

Dr. Hraball supploval v Praze pastorálku a pak dogmatiku několik let a na to byl v Plané farářem a osobním děkanem. Dr. Czeschik obdržel proboštství u Všech Svatých, a jako prelát infulovaný a zemský poslanec náležel ku straně ústavácké.

Byly to převrácené poměry, smutné odpory a nedůslednosti. Česky jsme se nemusili učiti nikdy, od nejnižších až do nejvyšších škol jen německy a latinsky jsme studovali, a tu až v posledním roce v bohosloví požádalo se na nás české kázaní. Dětem ve škole náboženství do hlavy a srdce vštěpovati v bohosloví jsme ani nezačali, a na to jsme byli vysvěceni a na české osady posláni. Kdo sám se napřed dobrovolně nevycvičil a nepřipravil ku české správě duchovní, zůstal k ní buďto nedostatečným anebo musil doplňovati a dosazovati, co mu scházelo.

A hle, čeští kněží to činili, česky se vzdělali, horlivými Čechy se osvědčili, řeč českou a národnost českou nám zachovali, kdežto jiní po německu vychovaní Češi po odbytých studiích k Čechům se již nehlásili.

V prvním roce bohosloví v Praze přednášel Dr. Smutek „O církevním dějepisu“ a Dr. Mařan „O biblickém studiu starého zákona: archaeologii, řeči hebrejské, introdukci a exegesi,“ oba byli Češi, a žáci jejich, k nimž já nepatřil, že jsem v Praze bohosloví studoval až v druhém roce, vždy s pochvalou na ně vzpomínali.

VI.

Představenými našimi v semináři byli jmenovaní již páni: Büttner rektorem, Rost presesem, Plauzar vicepresesem, a spiritualem byl ještě nejmenovaný pán P. Sigmund.

V druhém roce měli jsme ještě jiného vicepresesa, a to P. Palletu, nad míru dobrého pána, který ale pro přílišnou dobrotu svou za představeného se nehodil, a to tím méně, že byl nesmělý, ostýchavý, bojácný, majstrům se vyhýbal, před nimi se schovával i zavíral, svévolnosti, bujnosti, rozpustilosti jejich snášel, spíš důtek od nich přijal, než jim sám nějakých dal, a větší než oni strach měl — před panem presesem. Ano, oni presesem mu i vyhrožovali, jakoby se byl něčím provinil, na slova, pohledy, vycházky jeho naráželi, mu slibovali, že

ho neprozradí, na něho nepoví. Bývaly to hrubé, sprosté, hloupé žerty, jim kratochvílné, jemu zajisté nanejvýš obtížné. Byl zbožný muž, skromný, pokorný, a myslím, že i vzdělaný. Vydal po druhé a rozmnožil spis od Rulíka „Svatá Hora“. Ze semináře se dostal za spirituala ku Karmelitkám na Hradčany, kde ovšem byl na svém místě, blaženě žil, Bohu sloužil a v bázni a milosti Jeho zemřel.

Také s rektorem Büttnerem prováděly se v semináři často dost nedůstojné, bych tak řekl, hračky. Nenazvu to jinak; vážili jsme si ho, milovali jsme ho a — pochlebovali jsme mu, že se mu to líbilo. To byla jeho slabá stránka, on přál nám, staral se o nás, my přáli jemu a dělali mu radost. Když přišel k nám, těšili jsme se, vítali ho, líbali mu ruku, obdivovali se všemu, co na něm jsme spatřili. Každý s ním smýšlel upřímně, několikráte „amplissime“ mu řekl, jeden na jeho talár, druhý na jeho kříž, třetí na jeho řetěz, čtvrtý na jeho prsten ukazoval, a tak to šlo dále, až třebas i střevíce s přaskou, červené punčochy a jiné ozdoby na řadu se dostaly, se posuzovaly, chválily a vynášely.

A slavný býval den sv. Jana Nep., rektorův svátek! Již ty přípravy k němu vysoce nás blažily. Obyčejné složil někdo báseň, vzácné latinské poëma, to se vydalo tiskem a pak deklamovalo, zpěv se připravoval, hudba se chystala — ku domácí akademii ve velkém našem refektáři.

A jak jsme si ten milý náš refektář vyčistili, vyklidili, okrášlili!

Věru, my v něm před sv. Janem odbyli jednou — honbu, zajímavou honbu, skoro také nebezpečnou honbu! Jen ty nejstatečnější jonáci se k ní odvážili. Přinesli si zbraně, totiž košťata, pometla, klacky z kuchyně, upravili oblek, podkasali kleriky a odtáhli dlouhé a široké podium od zdi. Již se ozývala trubka, a zvěř vybíhala, pronásledovali, ubíjeli ji, křik panoval v sále, diváci skákali na lavice a stoly, hrdinové nepřestali; náš Kramer byl zajisté vítězem: již uchvácena jest kořist, leží tu — krysa anebo víc jich, totiž myší německých, kteréž nějak do refektáře a pod podium se byly vloupaly.

Byl jsem té jedné honbě přítomen, a snad již se neopakovala, že arcit přísnější řád v semináři jí netrpěl.

Rektor Büttner byl hoden naší lásky: neubližoval nám, nýbrž činil dobré, komu mohl, zakládal i penězi, když někdo byl v nesnázi, dovoloval nám zvláštní vycházky. To právo mu zůstalo, když jiná práva jeho se již byla obmezila. On ustanovoval také assistenty a akolity pro neděle a svátky a rozesýlal je po Praze, učil nás modliti se breviář, sloužiti a zpívati mši svatou a udělovati svátosti. V tom jemu i nám ovšem překáželo, že dobře neslyšel, ano, že byl již hodně hluchý. Musili jsme houkati, a on když v kostele měl „velkou“, musil hleděti na svého paranymfu, až mu dá rukou znamení, že na kruchtě přestali hráti a zpívati, a že má začíti sám, a hnul-li tento rukou dříve, třebas jen náhodou, že si chtěl ku př. šňupnout, dal se do zpěvu hned, a na kruchtě zpěv rychle ukončili.

Vždy jsme dobrého stařečka politovali; nevěděl, že chybil, byl spokojen, že to pěkně vyvedl, těšil se ze svého hlasu a rád míval zpívanou mši.

Sám pan arcibiskup Alois Josef baron Schrenk na zpívanou mši svatou pana rektora jednou pozval do svého zámku v Březanech, kde v kapli slavil pouť sv. M. Magdaleny. Vzal si čtyři alumny ku posluze

s sebou, a mezi nimi byl jsem i já. Jeli jsme ve dvou kočárech, časně ráno jsme vyjeli, a já a tuším Kellner seděli jsme mu v kočáře naproti. Dobře se na tu jízdu pamatuji. Slunce krásně svítilo a svítilo zrovna do vozu na našeho amplissima. Měl červené rukavičky a pod jednou rukavičkou velký briliantový prsten na ruce. Zářil, blýskal se skrze rukavičku, jež byla řídká, a my zakrývali a odvraceli oči, že ten blesk je zarážel a urážel. Zajímalo ho to, a stáhl tu jednu rukavičku, aby paprsky sluneční přímo na diamant padaly, a pak arciť lesk jeho očím našim byl — nesnesitelný.

V Březanech pan arcibiskup mši zpívané byl také přítomen, a pak jsme s ním obědvali u jednoho stolu. Ovšem jsme nic nemluvili, než když jsme byli tázáni, ale dost hezky jsme se vyráželi tím, co jsme slyšeli a viděli. Byl tam jeden veselý farář, nevím již odkud, napadají mi Modřany, ten měl dovoleno čtveračiti, a šprýmovati a mně se zdál jako šašek u dvora. Dařily se mu vtipy, sám arcibiskup se jim smál, a když mu podával lokaj nějaký nákyp na míse pod pukličkou cukrovou, nařídil, aby první bral ferina farář, mysle, že nebude věděti, kterak k nákypu se dostane. Nerozpakoval se, vzal velkou stříbrnou lžíci, která na míse při nákypu ležela, praštil do pukličky, že na kusy se rozpadla, podával pak misu panu arcibiskupovi, aby on si bral první, ale musil začíti sám, jako za odměnu, že tak snadno těžkou hádanku rozluštil.

Pozdě večer vrátili jsme se do Prahy, a tu náš milý pan rektor na cestě víc modlitbou než hovorem se zabýval.

Věru, nemám na svědomí, že bych někdy z dobrého pána smích si byl dělal, důvěřoval mi, vždy přízeň mi prokazoval, nic proti tomu neměl, že chodím k prof. Schneidrovi, a když jednou jsem mu řekl, že proti tomu je pan preses, odpověděl mi: „Choďte si, nic zlého neděláte, doma i venku dobře se chováte, pilně studujete!“

Zajisté ani pan preses nebyl mi nepřítelem, nekáral mne, nestihal mne, a věru k tomu neměl příčiny. Činil jsem vždy svou povinnosť a ani jednoho přestupku v semináři jsem se nedopustil. Já vstával a chodil spat v ustanovenou hodinu, nikdy spíše ani později, nikde se neopozdil, s nikým se nehádal, se nehněval, nic nezanedbal, vše vykonal správně, co nám bylo nařízeno, ale — víc si neuložil, abych snad někomu se zalíbil a zavděčil.

I pan vicepreses se mnou byl vždy spokojen, rád nás překvapoval, leckams za námi se podíval, ale na mně nikdy viny nenalezl. Že také byl naším professorem a zkoušel mne z dogmatiky, udělal jsem mu radosť i v tom, a myslím, že jsem si ho opravdu naklonil. Zpomněl si na mne, když již byl na Hradčanech kanovníkem, a doporučil mne za katechetu na Staroměstské gymnasium.

Pan spiritual Sigmund nikomu nepřekážel, byl vlídný, ochotný ku všem, modlil se, rozjímal s námi, přednášel nám hezké exhorty v oratoriu, a jinde se s námi nescházel, leda ve svém pokoji, když jsme si ho sami vyhledali. Byl hodný, moudrý a nábožný muž, připravoval nás důstojně ku stavu kněžskému a sám do správy semináře se nemíchal.

Hlavním, rozhodujícím činitelem té správy byl zajisté pan preses Dr. Rost. Uznávám, že měl úmysly dobré, vůli poctivou, ale byl přílišný, přepjatý ve své horlivosti a očekával, žádal, aby každý v semináři byl hned pobožník a kajicník dokonalý. Nebyli jsme k tomu

připraveni, my se teprv vzdělávali, cvičili, a on s námi neměl trpělivosti a nezískal si naší důvěry láskou a shovívavostí, nýbrž zavrhoval a odsuzoval nás, když jsme nebyli takoví, jaký on byl sám. Mnozí se stavěli, dělali, počínali si, jakoby byli takoví, a v srdci jimi nebyli. To byli tedy pokrytci, licoměrníci, nebylo jich v semináři mnoho, a my ovšem nic společného s nimi neměli. Arcit také ten a onen stoupenec Rostův byl jím z přesvědčení, řeknu, jako z povolání, a my mu to za zlé neměli, nýbrž vážili jsme si ho a přátelsky jsme s ním obcovali. Nejvíc alumnů bylo lhostejných, netečných, nechali to býti, jak to bylo, nekonali víc, než musili, a měli pokoj se všemi.

V semináři sejdou se jinoši nestejného vychování a nestejného vzdělání. Mnozí jsou třebas u víře slabí, mají předsudky, pochybnosti a tam je znenáhla odkládají. Nejde to najednou, musí se jim pomáhati. Blaze jim, když najdou přítele, jemuž mohou otevříti srdce, přítele, jenž i sám srdce jim otevře, je k sobě přivine, laskavě se jich ujme a i zralejším rozumem svým jim přispěje. Učitel, představený jejich je k tomu zajisté nejzpůsobilejší, a oni ze semináře vycházejí jiní, než byli, když do něho vstoupili, moudřejší, lepší, dokonalejší, a pak dále pokračují.

Ano, názory naše se ustálily, vytříbily, po letech ani samých sebe nepoznáme. I my prošli si svou školu v semináři, protivy se vyrovnaly, hrany se otřely, na rozdíly se zapomnělo.

Rost, když již byl pryč ze semináře a blahočinně působil na Skalce při kostele sv. Jana a spolkem sv. Josefa z Arimathie obětivou péči měl o ubohou chudinu Pražskou, i o mne ještě se staral a prostřednictvím kollegy Kellnera platné služby mi prokazoval, dodávaje mi spisy sv. Alfonsa Maria z Liguori, a já mu již dávno odpustil, že mne v semináři neudělal — prefektem. Proč neudělal? Pošeptal mi to do ucha, když ve čtvrtém roce prefekty jmenoval, a kollegové se divili, že nejsem mezi nimi, řka: „Protože chodíte k prof. Schneidrovi". Chodil jsem dále k němu, a když jeden prefekt mezi rokem ho pohněval, a on ho sesadil a kollegů se ptal, koho si přejí na jeho místo, a oni mu navrhli mne: poděkoval jsem se a sesazený prefekt zůstal prefektem.

Schneidra pořád míň a míň bohoslovců ze semináře navštěvovalo. Já ze svého ročníku naposled zbyl sám. Následující ročník byl četně zastoupen: Frencl, Hronek, Kasper, Mudra, Řezáč přicházeli a na počátku také jejich kollega Havlíček Borovský.[4]) Z ročníků před námi

---

[4]) Innocenc Frencl stal se doktorem theologie, vydal Postillu a Biblí českou a Encyklopedii biblickou a jiné knihy náboženské, školní a modlitební.

Hronek Václav stal se doktorem theologie a filosofie a věnoval se správě duchovní.

Kasper Josef získal si zásluhy o školy v Rokycanech a byl tam vyvolen za děkana.

Mudra František byl kaplanem na Peruci a farářem v Slavětíně, proslul jako horlivý přírodozpytec, zanášel se zvlášť sbíráním a pozorováním brouků a nelitoval peněz na toto své studium.

Řezáč František byl znamenitý pedagog, vydával časopis „Škola a život" a byl i v socialním a politickém životě činným.

Havlíček Karel nechtěl se učiti hebrejsky, říkaje, že češtiny je nám více zapotřebí než židovčiny, pořád se potýkal s presesem Rostem, vtipné epigramy na něj dělal, po roce odešel a jiné povolání si vyvolil, kteréž arcit víc mu příslušelo a slavným mužem ho učinilo.

tu ještě bývali: Fabian, Kacerovský, Kratochvíl, Škampa, Stangler, Věšín, Veverka a Zikmund. Seminář již byli opustili: Náhlovský, Slavíček a Štulc. [5])

Štulc byl kaplanem ve Kvílicích u Slaného, často zavítal do Prahy a vždy také u nás v semináři se zastavil. Neznal jsem ho dříve, ale pohnula mne jeho vřelosť, jeho překypující láska, jeho srdečná výmluvnosť, když mne ponejprv pozdravil, se těšil, že patřím k jeho družstvu, mi přál, mi žehnal, mne v náručí držel, k srdci tiskl, ve mne svou naději skládal.

Štulc již v semináři byl spisovatelem, a tak i jiní žáci Schneidrovi spisovateli se stali, a všickni, ať již pracovali na vinici Páně nebo ve školách, všemožně se přičinili. Jestliže někdo dle těchto zásad nejednal a přece za žáka Schneidrova se vydával a snad až na Bolzana se odvolával, zneužil jejich jména, jako to činili a až posud činí mnozí prospěcháři, kteří rádi do roucha poctivých výtečníků se oblékají, aby svou vnitřní nešlechetnosť a nicotu zakryli.

Když my jsme ze semináře odešli, k Schneidrovi se zcela přestalo choditi, a bylo to tak v pořádku, že jemu i Rostovi se vyhovělo a dobré vůle se docílilo.*) (Pokračování.)

Mnich a ptáček.

(Quido Görres.)

O jednom mnichu nábožném
chci píseň tuto pěti,
jenž ctil Tě, Panno, v srdci svém,
a měl vždy na paměti,
a v každé řeči, modlitbě
říkával luzná slova dvě:
Zdrávas Maria!

Mnich malé lesní ptáče měl,
je pestré peří krylo,
s ním rád ve skromné cele dlel,
že zpívalo až milo.

---

[5]) Josef Fabian byl nějaký čas vicepresesem v semináři a umřel jako farář v pensi.

Antonín Kacerovský je kanovníkem ve Staré Boleslavi.

Václav Kratochvíl, Alois Škampa, František Věšín a Emilian Veverka stali se horlivými správci duchovními a zvlášť o vychování mládeže péči měli, a Josef Stangler žil, jsa dlouho churav, v klášteře Lnářích.

Václav Zikmund byl professorem na Staroměstském gymnasiu v Praze a proslul jako český filolog.

Vincenc Náhlovský, Antonín Slavíček a Václav Štulc jsou vlastenci, lidumilové a učenci všem známí a vysokých hodností si zasloužili.

*) Doplňka a oprava. Ve Vzpomínkách na studie filosofické v Praze str. 85. vynecháni jsou z kollegů, kteří do theologie vstoupili: Drož, farář v Podvorově: Klucker, farář v Habarticích — Ebersdorf —; Kolrus, zpovědník u sv. Víta v Praze; Krisan, vikář a děkan v Mnichovicích; Pařík, děkan v Mladé Boleslavi; Ullmann, farář v Kněževsi; Wohlmann, farář ve Wittigu; Löffler, Cisterciák v Oseku; Jentsch, Redemptorista; Putz, Dominikan. — Místo Ludek, farář v Modlanech, má státi Ladek, a místo Jechnel, ředitel paroplavební společnosti, má státi Jahnel.

Jak mnich se stále modlíval,
tak po něm ptáček zazpíval:
Zdrávas Maria!

V uzounké kleci uzavřen
zřel oknem zeleň lesa;
po lese touže, vylét ven, —
o jak tu jásá, plesá!
A svoboden že nyní byl
líbezně ptáček hlaholil:
Zdrávas Maria!

Mnich smutně do lesa se bral
své ptáče chytit chtěje,
to však se žene dál a dál
stromovím, přes peřeje.
Od země vzlétá výš a výš...
Z dálavy modré uslyšíš:
Zdrávas Maria!

Tu náhle bleskem s hůry hnal
se divý krahuj dolů —
a v ostré drápy ptáčka jal,
že sténal v děsném bolu.
O jak se ptáček v drápech chvěl!...
V největší tísni zaúpěl:
Zdrávas Maria!

Zalekla dravce slova ta,
otvoří rychle drápy;
Maria, divy bohatá,
na pomoc ptáčku kvapí,
jenž v dík a k chvále Marii
dojemnou pěje arii:
Zdrávas Maria!

A mnichu, který v sadě dlel
a vzhůru zíral bolně,
na ruku ptáček zaletěl,
a dal se chytit volně.
S ním spěchal tiché do cely,
kde spolu vděčně zapěli:
Zdrávas Maria!

Maria Panno přemilá,
Tys o ptáčka tak dbalá,
že dravce jsi ho zbavila
a svobodu mu dala, —
Ty neopustíš ani mne,
jenž v modlitbě dí upřímné:
Zdrávas Maria!

Tou Tebe, Máti přečistá,
chci modlitbou vždy ctíti;
Ty vytrhneš mne dojista
z nepřátel mojich síti.
Což volám v dolu slzavém
Ti andělovým pozdravem:
Zdrávas Maria.

Jan A. Dvořák.

Ve chmurných dnech.

Tak smutně mlha nad lesy se vláčí
jak teskný vzdech nad rakví zavřenou:
to nad tělem už zmírajícím pláčí
i zem i nebe rosu studenou.

Jak zoufalství bez naděje a těchy
tak nebe celé — chmura jediná,
a sirá země, se žalnými vzdechy
jen žluté větve v dálku rozpíná.

V tom chladném šeru, v době žalu teskné,
kdy o smrti jen všecko vypráví,
vždy před večerem na západě bleskne
nad lemem lesů zásvit krvavý.

To pablesk slunce, života i jara.
V ten okamžik mi mocně zazní v sluch
a srdcem chvěje blahá pravda stará:
„I nad chmurami žije věčný Bůh!“

Jos. Mottl.

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil

Václav Petrů.

I.

V Arabii před Mohamedem.

Praví-li někteří historikové, že o žádném náboženství se nezachovalo tolik zpráv bezpečných a dějepisně zaručených jako o islamu, mají pravdu. Neboť žádná náuka náboženská, co jich na tom Božím světě jest, nešířila se s takovými hrůzami, s tolika krve prolitím a ohněm, s takovou zhoubou a spoustou po třech dílech světa, jako učení domnělého potomka Ismaelova. A povaha lidská jest už taková: když se člověku dobře vede, zapomíná den po dni a z pravidla ne-

zůstavuje budoucím věkům žádné zprávy po sobě; ale jakmile naň doléhají trampoty, jakmile ho stihne neštěstí a bída, činí o tom zápisky, aby budoucí věkové zvěděli, co zakusil, a jaké boje mu bylo snášeti. A proto také se dočítáme v dějinách všeobecných daleko více zpráv a podrobností o lidech, kteří byli světu souvěkému metlou a bičem, nežli kteří jej oblažovali.

Jak zcela jinak si vedli věrozvěstové křesťanští! Po stopách jejich nenásledovala spousta, nýbrž život a mír. Majíce hůl poutnickou v ruce, oheň v nadšené mysli a ostří svaté pravdy na jazyku, ubírali se po všem světě, a odkud odcházeli, provázelo je želnání a blahořečení, neboť zasili símě k životu novému.

Než pusťme všecky tyto úvahy mimo a pohlížejme na vývoj islamu jako na událost historickou, která mocně zasáhla v dějiny lidstva a v jistou dobu veškerý svět křesťanský ohrožovala, a pod jejíž drsným spárem až dosud bratrským Slovanům na jihu jest úpěti. I namane se nám bezděčně otázka, jaké byly asi tehdáž poměry náboženské v Arabii, v nichž Mohamed vyrostl, a jimiž jsa pobádán a nutkán za Allahova proroka se prohlásil.

V celku můžeme říci, že to byla shoda okolností, jichž dovedl schytralý a vypočítavý duch prorokův využitkovati. Uvedeme tuto jen některé.

V Arabii nacházíme v šestém století našeho letopočtu patrné stopy, že se tam živě zachovávala víra v jednoho Boha jakožto bytosti nejvyšší, jíž jest člověk povinen za každý krok a skutek svůj odpovídati. Víra tato vyznívá zjevně z poesie arabské, o které se ví, že byla v národě vždycky velice oblíbena, a že jsouc národního života ohlasem, i v lid mocně působila. Tak praví básník Labyd: „Koho vede Allah cestami dobrými, jde v průvodě a jest srdce lehkého; je-li vůlí jeho, svádí na scestí; avšak Allah jest věren a spravedliv, a všecken porok spadá na člověka.“

„Zdaž nejsou marny bez Boha všecky věci?“

Sanfara, od něhož pochází nejkrásnější ze sedmi Moallakât, básní v Kaabě na věčnou památku zavěšených, byl rodem z křesťanského kmene Taghibitů, tedy asi křesťanem sám, i není divu, že se v jeho zpěvech objevují zmínky o Bohu jediném. Dále jest známo, že byl východ a sever poloostrova arabského tehdáž skoro veskrze křesťanským a že i poesie židovská zůstavila patrné stopy v básnictvě arabském, v němž se mimo jiné dosti často dočítáme jmen biblických; zejména tu bývá velmi hojně veleben Solaymân (Šalomoun) pro svou moudrost, jíž dovedl krotiti z vůle Allahovy džinny, bytosti božské, jakési polobohy, v něž věřili pohanští Arabové. Ale ani těmto pohanům nebyla víra v jednoho Boha neznáma. Allah byl jim pánem a vrchním vladařem (šejchem) džinnů. Džinnové byli tedy bohy národními, každý jednotlivec měl svého džina za ochrance (po způsobu našem: za strážného anděla), s nímž se ovšem stýkal častěji nežli s Allahem, pánem světů, čímž se stalo, že byl kult džinnů rozšířenější nežli kult Allahův. — Konečně žili v Arabii tou dobou také židé, jejichž víra nezůstala bez vlivu na náboženské přesvědčení Arabův, neboť jest dokázáno, že se stala náuka Mojžíšova v Yemenu nějaký čas náboženstvím státním. Proč nepronikla trvale, nesnadno jest říci. Podobá se však pravdě nejvíce, že bylo náboženství mojžíšské ustanoveno jenom národu je-

dnomu, a že pro tuto obmezenosť se nemohlo státi dříve náboženstvím světovým, pokud v sebe nepojalo zásady lásky křesťanské.

Všecky tyto živly způsobily v národě arabském, že se v něm vyvinuly postupem času tři úhelní představy náboženské, jež vrcholily v tom, že jest j e d e n Bůh, vysoko povznešený a daleko dokonalejší nežli bytosti ostatní, že člověk dojde za své skutky jednou zasloužené odplaty, s čímž šla ovšem ruka v ruce představa o nesmrtelnosti duše lidské, a konečně že na utvrzení těchto pravd stačí jediné auktorita božská. A tyto představy, na nichž může býti založen řád světový, staly se podkladem náuky Mohamedovy. Způsob, jímž byly uvedeny v život, se ovšem odlišuje od názorů našich podstatně. Z následujícího líčení vysvitne, proč a jak se to stalo.

Nežli došlo k ustálení těchto názorů, předcházelo ovšem mocné vzrušení a kvašení myslí, které si učinilo úkolem vyplniti náležitě mezeru, nedostatkem pravých představ náboženských vzniklou. Že v dobách takových nejsnáze a nejhojněji se vyvinují blouznivci, jest věcí s dostatek známou. Víme, co se dělo u nás v časech husitských, vznikala sekta za sektou, tvořila se bratrstva, jejichž ráz ovšem závisel na tom, jaké povahy a jakého vzdělání byli jejich členové. Tak dělo se tehdáž i v Arabii. Mezi mnohými a mnohými sektami tamními vynikali hlavně bratří Essenští, Ebionité a Nazarenští.

Essenští měli sídla svá hlavně na březích Mrtvého moře, vedli život asketický, odříkali se většinou žen, věřili v hierarchii andělskou, sloužili Bohu postem, každodenními modlitbami, chvalozpěvy, očistami, přísným svěcením soboty, kteréžto obyčeje mimo poslední všecky byly později pojaty v islam. Chrám Jerusalemský byl jim posvátný, ale nenavštěvovali ho; bible si vážili, vykládali ji však allegoricky a proto měli knihy vlastní. Také byli mezi nimi lidé, kteří o sobě se domnívali, že jsou nadáni duchem prorockým. Z toho se vyvinula mezi nimi zvláštní methoda, jak se lze připraviti životem asketickým na zpytování budoucnosti, čili vyvinulo se v lůně jejich tajné učení. Věřili v nesmrtelnosť duše lidské, ale nevěřili ve z mrtvých vstání. Učenosť a hluboké vědomosti neměly u nich váhy žádné, je nahražovali zámeznou askesí. Lidé tito měli zejména v orientě velikou váhu, a vliv jejich na povahy byl značný.

Ebionité byli pokřtění židé, kteří učili o Kristu podobně jako známý kacíř Cerinth, přidržovali se zákona, uznávali však toliko jedno evangelium, a to podle sepsání sv. Matouše. Apoštola Pavla se odříkali jako odštěpence. Podobně zamítali víru, že se Bůh stal člověkem, a jiné podstatné články víry Kristovy. Přebývali východně za Jordánem a působili v Moabitště, kde se stýkali s Essenskými. Také z jejich učení přijal Mohamed mnoho výňatků v náuku svou.

Část Ebionitů, již se sklonili více k pravému křesťanství, slula Naçârà t. j. křesťané, a s těmiti Nazarenskými se stýkal Mohamed, od nich se dověděl o Kristovi, a tyto vědomosti pojal v koran.

Všecky tyto a mnohé jiné sekty byly co do věci za jedno; na potulném životě jejich, který je vedl z pastviny na pastvinu, od oasy k oase, bylo jim náboženství vnitřní potřebou, jenže se neudržovalo na základě písma, nýbrž slovem živým a příkladem blouznivců, kteří nabývali v těchto kmenech ustavičně plodné půdy. Tak vznikala zjevení nová a nová, rozšiřovány byly zprávy o knihách s nebes posla-

ných, o prorocích divných, a o všem tom spatřujeme zjevné stopy v Mohamedově koraně.

Vlastní islam má kořeny své v učení tak řečených Hanyfů, t. j. bratří Essenských, kteří žili v oasách a prodlením času pozbyli rozmanitým vlivem různých okolností všecky vědomosti o bibli. Znamená pak slovo islam obyčejně poddanosť z povolnosti. Co však si Mohamed islamem představoval, dočítáme se v koraně 37, 103, kde vypravuje, kterak byl Abraham ochoten syna svého obětovati, a kterak se Isak podrobil státi se obětí touto, při čemž prý se chovali oba jako moslimové. Slovo moslim jest jiný tvar slova islamu, jehož kořen jest salâm (mír). Moslimem jest tedy, nejen kdo jest Allahovi poddán, nýbrž i kdo v něho věří, ctitel pravého Boha. Z té příčiny nařídil Mohamed přívržencům svým, kteří se utekli do Habeše, aby se tam s křesťany nehádali, nýbrž aby k nim řekli: věříme ve zjevení své i zjevení vaše, náš i váš Allah jest jeden a týž, a k němu se chováme jako moslimové. Ale svobodomyslné toto vyznání Mohamed později zapřel, jakož se vůbec měnil dle toho, čím mu přibývalo moci. Podobně nazýval učení své islamem častěji teprve v zjeveních medinských, jmenuje Abrahama, Mojžíše a ostatní proroky moslimy.

II.

Mládí Mahomedovo.

Zakladatel islamu se narodil dle obyčejného udání v Mekce v pondělí dne 20. dubna r. 571. Otec jeho byl již mrtev, matka Amina pak byla slabá a churavá, rodina vůbec chudobná.

Otec prorokův Abd Allah vypravil se r. 570. s mekkanskou karavanou na obchodní cestu do syrského města Gazy, jež bylo tehdáž střediskem obchodu egyptského a řeckého. Na zpáteční cestě se roznemohl, i bylo mu zůstati v Medině, kdežto karavana se ubírala k domovu. Otec jeho Mottalib se tázal navrátivších se soukmenovců, kde nechali jeho syna. Ti odpověděli, že zůstaven byl churav v Medině; proto tam poslal otec ihned nejstaršího syna Hâritha. Když pak tento dorazil do Mediny, byl Abd Allah již mrtev a pohřben. Zemřel maje teprve dvacet pět let věku svého, a hrob mu byl vykopán ve dvoře Nabhigově, v levo ode vchodu.

Nemnohé bylo jmění, jež pohrobkovi zbylo po otci. Záleželo prý ze pěti velbloudů, několika ovec, otrokyně Onim Aymány, což mělo všecko dohromady cenu asi 800 zl.

Biografové moslimští tvrdí sice, že pochází Mohamed z nejšlechetnějšího rodu a národa, ba mnozí dokonce tvrdí, že pochází z krve knížecí. Jaká jest tu reminiscence, netřeba se daleko dotazovati, jakož uvidíme vůbec, že mnoho údajů ze života Kristova násilně bylo zataženo v život Mohamedův. Že jest prorok synem knížecím, jest nepravda; stal se jím teprve na základě pověsti, která vůbec obetkává ráda u všech národů proslulá jména osob vynikajících. Za to se vyskytuje jiná pověsť, která jest vážnější, a ku které se vyznavači prorokovi nechtějí znáti. Neví se totiž, je-li Mohamed první jméno prorokovo. Zachovala se písemní zpráva, jejíž obsah jest tento: Abd al-Mottalib, děd prorokův, ztratil mladistvého synka, jenž sloul Kotham. Stařec byl z toho všecek zarmoucen, a když se mu po třech letech narodil vnuk, pojmenoval jej Kothamem. Teprve když mu vypravovala Amina, matka

vnukova, kterak jí ve snách anděl rozkázal, aby syn její nazván byl Mohamedem (Očekávaným), změnil děd jeho jméno,

Mohamed tedy pocházel z rodiny svobodné, která provozovala obchod karavanami, slušně se takto a poctivě živíc. Také požívala v Mekce jisté vážnosti. K majetku jejímu náležela studnice Zamzam, z níž poutníkům prodávána byla pitná voda. Kmen, k němuž rodina Mohamedova náležela, se nazýval Korejšité, a ti jí k vynikajícím nepočítali. Když tedy vystoupil Mohamed jako prorok, divil se kde kdo v Mekce, že si Allah zvolil člověka tak nepatrného, nikoli pak některého muže vynikajícího.

V Mekce bylo jako v Arabii vůbec obyčejem a zvykem starodávným, že bylo povinností každé rodiny, aby život a jmění členů svých hájila. Čím byla tedy která rodina mocnější, tím raději se k ní přidružovali spojenci, a kolika spojenci se může rodina honositi, jest nejbezpečnějším znamením jejího vlivu. Jinou známkou moci a bohatství rodinného byli klienti (mavlâ). Bohatí lidé si nakoupili otroků, jimž po čase dali svobodu, činíce si z nich branné ochrance. O spojencích a klientech rodiny Mohamedovy se nedočítáme ničeho, z čehož lze právem zavírati, že neměla v Mekce pražádné úlohy vynikající.

Amina, matka prorokova, pocházela z rodu Zohrů, lidí rovněž chudých a podřízeného postavení. Po smrti manželově se již neprovdala a neměla žádného dítěte jiného kromě Mohameda. Amina prý říkávala o sobě: Těhotenství mé bylo tak lehké, že jsem hrubě ani nevěděla, že jsem sama druhá. Jednoho dne jsem seděla polo bdíc, polo dřímajíc, a tu se mi stalo zjevení, jež ke mně pravilo: Víš-li pak, že jsi těhotna? i zdálo se mi, jakobych odvětila: Ne, nevím o tom nic. Po té pravilo zjevení: Nosíš pod srdcem svým pána a proroka národa svého. Stalo se to v pondělí. Tehdy jsem věděla teprve jistě, že chodím s plodem. Potom jsem neviděla nic, až se blížila doba má. Tu se mi zjevila táž podoba řkouc: Mluv, poroučím plod života svého Jedinému, Věčnému jako ochranu proti závistníkům. Mluvila jsem slova tato a opakujíc si je potom častěji, vypravovala jsem přítelkyním, co mne potkalo, a ty mi radily, abych si pověsila na lokte a na šíj po kousku železa. Učinila jsem to, ale po několika dnech jsem uznamenala, že se odlomily. Potom jsem jich už nepřivázala.

Podobným způsobem se vypravuje z více stran, i podobá se, že vypravování toto má do sebe něco pravdivého, nevzniklo-li ovšem teprve tradicí. Každá Arabka pokládá za vrchol štěstí svého, aby se stala matkou. Amina ztratila manžela tak záhy, i bylo jí zajisté potěchou velikou, že bude míti syna, který jí bude radostí a záštitou. Mysl mladé, choré ženy, jsouc takto žalem a nadějí podněcována, byla zajisté přístupna vidinám, které jí slibovaly lepší doby. A má-li tradice tuto vypravovaná skutečně základ nějaký, uhodne soudný čtenář snadno, že byla Amina povahy velice nervosní a podrážděné. Z toho plyne zase, že takovýto stav matčin nemohl zůstati bez mocného vlivu na dítě, jež v klíně nosila. Odtud také dovedeme si vysvětliti; proč se jeví tak veliká neshoda ve fysickém a duševním nadání Mohamedově.

Táž zpráva povídá dále: Když Amina porodila, poslala posla ke tchánovi Abdal-Mottalibovi. Tento jej přijal ve chrámě, kde seděl se syny a jinými muži svého kmene. Potěšen jsa tou zprávou, pospíchal spolu s přítomnými do domu šestinedělky. Tato mu vypravovala

svá vidění, načež vzav dítě, chvátal s ním do Kaaby, kde děkoval Allahovi za takový dar. Pozdější tradice mu vložila v ústa slova:

„Pochválen buď Allah, jenž mi dal tak krásného hocha,
který již v kolébce vládne nad hochy jinými.
Doporoučím ho v ochranu Allaha, pána čtyř sloupů (živlů),
aby nám ho ukázal, až povyroste spanilý.
V ochranu jeho poroučím jej před duchem zlým."

Amina byla tak slabá, že nemohla ani svého děcka kojiti. Dle pozdějšího podání konala prý povinnosti své v té příčině jenom několik dní, dle jiného celých sedm měsíců. Později prý byl odevzdán ženě, jejíž jméno bylo Halyma, z kmene Saad, která ho vzala s sebou na poušť, kde strávil Mohamed dvě, dle jiných pět let ve stanu kočovném. Jest na snadě, že je zpráva tato pouhou pověstí, jako bylo vůbec velmi mnoho v životě Mohamedově přibájeno teprve, když se z něho vyloupl prorok. I poslyšme, co vypravuje legenda dále: Děcko prorocké zůstane dvě léta u Halymy, jest zvící dítěte čtyřletého a jí všecko. Halyma se s ním odebéře do Mekky na návštěvu; poněvadž se matka obává, aby neškodilo povětří jejímu synu, pošle ho zpět na venek. Tu jest tělo jeho rozříznuto a zváženo. Malý Abd Allah (syn Halymin stejného s Mohamedem věku) běží k matce, jež přispěje mladému prorokovi na pomoc. Shledá, že jest bled, odvede ho do Mekky nazpět k matce, vypravuje, co se stalo, a praví konečně: „Chceš-li tomu, necháme ho tady." Poněvadž tomu matka nechtěla, byl odveden znova na poušť a zůstal tam asi rok. Halyma ho nepouštěla daleko od stanu. Znamenala však, kamkoli se obrátil, že jde s ním všade obláček, poskytuje mu stínu. Polekavši se tím, dovedla ho matce nazpět. Tehdy mu bylo asi pět let. V horní části města zabloudil Mottalib uslyšev to, i volal v Kaabě: „Ó Bože, vrať mi potomka mého zpět!" A Mohamed byl šťastně nalezen.

Zvážení a očistění těla Mohamedova se sběhlo takto: Prorok si hrál s dětmi, i objevili se před ním dva andělé, jeden na zemi, druhý mezi nebem a zemí. Tu zvolal druh na druha: „Ten-li to jest?" — Onen odvětil: „Ano, jest." — „Tehdy ho zvaž s člověkem jiným," kázal prvý. Prorok byl vážen a shledán býti těžším. „Tedy ho zvaž s desíti," pravil. Vážili ho, i zvážil deset jiných. Potom řekl: „Zvaž ho se stem." A prorok je vyvážil. Potom ho vážili s tisícem a posléze s celým národem, a prorok se jim vyrovnal. Po té pravil jeden ke druhému: „Rozpárej mu tělo." Rozpáravše tělo, vyňali mu srdce, jež rovně rozřízli. Vyňavše z něho podíl ďáblův a kus krve, zahodili to. Potom mu srdce vymyli, a jeden požádal druhého o Sakynu (důvěru), jež bělostí oslňovala. Tu mu vložili do srdce, zašili tělo a vtiskli mu pečeť prorockou mezi ramena a odešli od něho.

Navrátiv se tedy prorok z pouště, zůstal u matky. Když mu bylo šest let, jel s ní na návštěvu do Mediny, odkud bába jeho po otci pocházela. Otrokyně Onim Ayman je provázela. Jeli na dvou velbloudech a ubytovali se v domě Nabighově, v němž byl, jakož víme, otec Mohamedův pohřben. Když pak po sedmadvaceti letech rozbil prorok sídlo své v Medině, rozpamatoval se na některé výjevy z mladosti své, jak si tu hrál s dětmi, jak se tu učil plovati, a jak kdysi jda mimo něj žid jakýs pravil: „Tento hoch se stane prorokem lidu tohoto a do tohoto města učiní svou hedžru (útěk).

Amina zůstala v Medině jenom měsíc, načež se vracela do rodiště. Ale nebylo jí souzeno vrátiti se do Mekky; došla jen asi do Abvy, kde zemřela a byla pochována. Otrokyně Onim Ayman šťastně dopravila proroka i s velbloudy nazpět.

Po smrti matčině se ujal sirotka děd Mottalib; miloval ho vroucně, dávaje mu přednosť před dětmi vlastními a všelijak ho vyznamenávaje. Když pak po dvou letech stařičký ochránce zemřel, odevzdal ho na smrtelné posteli v ochranu svému synu Abu Talibovi. Muž tento, ač byl velice chudý, přece se zastával Mohameda po rytířsku, jak a kde mohl, ačkoli v jeho prorocké poslání nevěřil.

Jmění, jež zdědil Mohamed po otci, ovšem dlouho netrvalo, a a tak byl budoucí zakladatel nové víry přinucen hned za prvého mládí hledati si výživy u cizích lidí; stal se pastýřem, hlídaje občanům mekckým ovce a kozy. U Arabů se pokládá zaměstknání toto za opovržlivé, nedůstojné muže, ano se sluší toliko ženám a otrokům, jak cestovatelé po Arabii souhlasně vypravují, až po dnešní den. Rozumí se samo sebou, že neveliká byla odměna, jíž se Mohamedovi dostávalo. Aby důchody své rozmnožil, sbíral mladý ovčák ve prázdné chvíli ovoce keře žumenu, jež pak prodával. Upomínka na trapný tento stav mu utkvěla v paměti, ale on ji dovedl velmi chytře obrátiti na svůj prospěch. Poukazuje na Mojžíše a Davida, říkával ve věku pozdějším, že dosud Bůh nikoho nezvolil si prorokem, kdo nepásl ovec.

Co se s mladistvým Mohamedem dělo ještě, neumí nikdo povědeti, a mezery tyto vyplňují životopisci prorokovi rozmanitými smyšlénkami, jejichž jalovosť bije přímo do očí. Když mu bylo 14 nebo 15 let, vznikla mezi kmenem Kinânův, k nimž náleželi i Korejšité, a mezi kmenem Kaysův válka, jíž prý se také účastnil Mohamed. Je-li co pravdy na tom, leží na bílé dni, že účastenství jeho se zakládalo jediné na tom, že podával ujci svému šípy.

Podobně se bájí, že prý uzavřelo několik rytířských občanů v Mekce jednotu na ochranu poutníkův a cizinců, kteří byli ve městě tom šizeni nebo dokonce i týráni. Také Mohamed prý byl členem této jednoty, jak se tím později chlubíval; avšak jaká byla asi činnosť čtrnáctiletého hocha na obranu lidí, snadno si každý dovede pomysliti.

Město Mekka nemá ani polí, ani hájů palmových, ani pastvin, ani břehu mořského, jenž by skýtal ryb. Obyvatelstvo se tedy domáhalo výživy obchodem karavanami; otec i ujcové Mohamedovi se obchodem tím obírali. Vypravuje se, že ho brávali s sebou na ty cesty obchodní a ač nejsou zprávy tyto dosti spolehlivy, podobají se nicméně ku pravdě velice. Mohamed však sám neměl tolik jmění, aby si zařídil obchod samostatný, a poručník Abu Talib byl chud, proto ho nemohl podporovati.

Tehdáž žila v Mekce počestná, zámožná vdova, jejíž jméno bylo Chadyže. Tato zdědivši po manželu svém obchod tohoto způsobu, vedla jej samostatně dále, a Mohamed, když dospěl věku čtyřiadvacíti let, vstoupil k ní do služby a vykonal z nařízení jejího několik obchodních cest. Tak, navštívil trh v Suku Hobaši na moři Červeném jihovýchodně od Mekky, kde se hlavně prodávali otroci z Habeše. Dále jel do Goraše jižně od Mekky, kde se konali veliké trhy na kůže, a konečně do Bosry, jež byla Arabům hlavní obilnicí, a kde

roste nejkrásnější pšenice na celém světě. Arabové tam prodávali zase kůže, kadidlo a jiné výrobky země své za ceny velmi výhodné.

Ostatně jest třeba připomenouti, že nebyl Mohamed trvale ustanoven ve službách Chadyžiných, nýbrž že byl na každou cestu najímán zvláště. Tak prý dostal za cestu do Bosry odměnou mladého velblouda, jehož cenu lze dle našich peněz páčiti as na 80 zl. Dle toho byl Mohamed vlastně jen honcem, a obchodní záležitosti vdoviny spravoval Chozayma, jakýsi příbuzný Chadyžin.

O cestě této vypravuje legenda moslimská mnohé zajímavé podrobnosti. Když bylo prorokovi pětadvacet let, pravil k němu Abu Talib: „Jmění nemám žádného, a časové jsou zlí. Vypravuje se právě karavana, která potáhne do Bosry. Chadyže, dcera Chovaylidova, posýlá tam lidi z kmene našeho se zbožím a velbloudy; kdybys k ní došel a služby své jí nabídl, zajisté by tě najala“. Brzy se doneslo Chadyži, co Abu Talib k Mohamedovi mluvil. I poslala někoho k němu vzkazujíc, že mu dá dvojnásobně tolik, co Korejšitovi kterémukoli. Mohamed ovšem službu přijal a vydal se s Maysarou, otrokem Chadyžiným, na osudnou cestu. Do Bosry se dostali šťastně. Mohamed s Maysarou se uvelebili na městském tržišti pod stromem nedaleko poustky poustevníkovy. Tento byl s Maysarou již z dob dřívějších znám, i otázal se: „Kdo jest ten muž, jenž se usadil pod stromem tamto? Maysara odvětil: „Jest to Korejšita, a jeden z obyvatel svatého města.“ Po té dí poustevník: „Pod tento strom si nesedá nikdo leda proroci. Je-li pak pod očima začervenalý?“ — „Jest“, odvětil otrok, „a bývá jím vždy.“ Tu prý zvolal poustevník: „Jest to on! jest to poslední z proroků! Ach, kéž jsem ještě na živě, až bude povolán!“

Prorok prodav zboží, nakoupil jiného. Při tom dostal se ve spor s jakýmsi mužem, který ho vyzval, aby přísahal, dovolávaje se jakýchsi bůžků. Mohamed to však odepřel, že se model dovolávati nebude. A to působilo; protivník mu přisoudil, že jest v právu, a řekl prý k Maysarovi: „Při sám Bůh, tentoť jest prorok. Učenci naši se dočítají o něm ve knihách.“

Když pak se ubírali domů, a slunce hrozně pálilo, znamenal prý Maysara, kterak se nad ním snášejí dva andělé, stínu mu poskytujíce. Rovněž znamenal otrok, že jim obchody vynášejí dvojnásobnou částku než jindy a proto si Mohameda zamiloval. Když se ubírali zpáteční cestou, radil otrok Mohamedovi: „Jeď napřed a pověz Chadyži, jak jsi pochodil, zajisté že bude uznalá.“ Tento rady uposlechl, a když dospěl do Mekky, bylo právě poledne a veliké vedro. Jel na dromedaru, a dva andělé provázejíce ho, poskytovali mu stínu Chadyže seděla se ženami svými právě na balkoně i pozorovala s úžasem tento zázrak. Prorok přistoupiv k ní, podával zprávu o obchodech. Chadyže se z toho velice radovala. Když se navrátil Maysara, vypravovala mu vdova, co viděla, načež jí on opáčil svá pozorování jakož i slova poustevníkova. Prodavši přivezené zboží, vydělala dvakráte tolik než obyčejně a z té příčiny rozmnožila také Mohamedovi ujednanou mzdu.

Chadyže nebyla již žádnou mladicí, když se s Mohamedem seznámila, byloť jí už neméně nežli 38 nebo 39 let. Ale jako často nahradilo i tu bohatství spanilosť. Mohamed byl hezký, mladý muž, a ačkoli dle domnění arabského u věku již pokročil dosti značně, nemohl pro chudobu ani pomysliti na ženění. Žena evropská by si byla v té příčině pomohla obvyklým prostředkem: byla by po mladém

muži házela očima, a vše ostatní by se dostavilo samo. Ale životopiscům Mohamedovým takovýto prostředek přirozený nikterak nepostačuje, a proto bylo potřebí zázraku, aby se srdce vdovino rozehřálo pro chudého proroka. Když se tak stalo, nahodila se netušená překážka, která zle páchne romantikou. Otec Chadyžin nechtěl živou mocí ke sňatku svoliti, a svolení jeho bylo nevyhnutelné. A co udělala vdovička? Utekla se ke lsti, jak tomu bývá tak často, dala otci vína, až se podnapil a ve stavu tomto svolení dal. Marně potom sáhl po zbrani, Korejšité se postavili na odpor řkouce, že nejsou nikterak vinni tím, co se stalo. A oklamaný staroch byl nucen povoliti, tak že se věc konečně vyřídila po dobrém.

Chadyže se provdala za Mohameda z lásky a zachovávala mu věrnosť až do smrti. Také on splácel náklonnosť její a dlouho po smrti její vypravovával, jak skvělými vynikala ctnostmi a nejednou zabil ovci, aby podělil chudé masem na její památku. Ayiša, již pojal prorok za choť teprve tři léta po smrti Chadyžině, říkávala, ačkoli měl již Mohamed hezkou řadu žen, že není na žádnou z nich tak žárliva jako na Chadyži, poněvadž stavěl prorok k její mrzutosti kolozubou tu bábu za vzor ženám všem. Zdá se, že Chadyže vynikala nadáním a vzdělaností nad krajanky ostatní, neboť prý uměla čísti a s jedním z ujců svých čítala v evangelii. Pokud byla na živě, neměl Mohamed vedle ní ženy jiné, což se ovšem nezakládalo asi na náklonnosti, nýbrž spíše na odvislosti hmotné, neboť opatrná vdovička. i když se provdala podruhé, zůstavila si jmění ve vlastní správě, dávajíc prorokovi, kolik potřeboval, a kolik se jí právě líbilo.

Dále jest zjištěno, že byla Chadyže již před tím provdána dvakráte, a že měla z prvého manželství dvě, ze druhého jedno dítě. Jak dlouho byla pokaždé vdovou, není zaznamenáno; podobně se neví, co z dětí oněch bylo, ale podobá se, že žádný z nich neuznával Mohameda prorokem. Teprve později, když islam valem se šířil, objevují se potomci Chadyžini z jejích prvých dvou manželských svazků.

Oženiv se žil Mohamed v domě své choti. Dům ten stál v nejlepší městské čtvrti, severně od chrámu. Obchod vedl Mohamed dále, a poměry jeho, jak lze souditi z některých veršů v koraně, byly dosti dobré až asi po rok 617. Boháčem dle všeho nebyl nikdy. Úpadek jmění ženina připadá právě na ten čas, ve kterém byl pronásledován jako věrověstec. Také se dočítáme v koraně nejednoho výrazu, jenž jest vzat ze života obchodního. Nejnápadnějším v té příčině jest verš koranu 2, 246, jenž zní: „Kdo učiní *půjčku* Allahovi, splatí mu ji dvojnásobně.“ Sami židé prý se nad šachrem takovým pozastavili.

S Chadyží měl Mohamed šest dětí, dva syny a čtyři dcery. Synové mu zemřeli ještě jako děti, dcery pak se dočkaly věku dospělého, provdaly se, ale potomci zůstali pouze po nejmladší, Fatimě. Moslimský východ se dnešního dne Fatimovci pravými a nepravými jen jen hemží.

Když bylo Mohamedovi 35 let, stavěli Mekkanští právě novou Kaabu, i nastal spor, komu má připadnouti čest, aby položil černý kámen na jeho místo. Pět dní trvala hádka, a málem by došlo k výtržnostem. Tu navrhl Moghyra, z kmene Machzumovců, muž v Mekce nejstarší a nejváženější, aby čest ona vznesena byla na toho, kdo vstoupí prvý do brány jdoucí k posvátnému prostoru. Návrh byl přijat, a náhoda tomu chtěla, že ihned potom překročil bránu Mohamed.

Ihned mu bylo oznámeno, co a jak se stalo. Mohamed si dal přinésti prostěradlo, položil na ně vlastníma rukama černý kámen, načež velel předákům čtyř hlavních rodin městských, aby vzal každý za jeden cíp a kámen zdvihli. Když pak se dostal kámen až k místu, kam měl býti uložen, vsadil jej tam zase rukama svýma. Vypravování toto, ač jest jinak půvabné, dlužno pokládati za smyšlénku, poněvadž přestavba Kaaby se děla za dětského věku Mohamedova, posvátné místo kolem ní pak bylo ovroubeno hradbami a branou teprve za kalifa Omara.

III.

Vidění. Arabské pohanstvo.

Časem se vyvinula v Mohamedovi nemoc, kterou vídáme častěji u žen, u mužů pak jen zřídka. Lékaři ji jmenují „hysteria muscularis". Na veřejnosti se jeví hysterie paroxismy. Kdykoli Mohameda zachvátila, bylo na něm znamenati, jak svalové jeho dílem se roztahují, dílem zase svírají. Rty a jazyk se mu chvěly, oči se kroutily v tu a zas v onu stranu, hlava se pohybovala skoro automaticky. Byly-li záchvaty slabší, měl Mohamed tolik síly, že svíjení toto překonal, asi jako překonáváme pevnou vůlí lehké mrazení; jakmile se dostavily prudčeji, nepomohlo nic se přemáhati, pohyby se staly automatickými.

Při tom míval Mohamed veliké bolení hlavy, a byly-li záchvaty příliš prudké, dostavovalo se strnutí (katalepsie); „prorok se skácel na zemi jako spilý, obličej mu zčervenal, dýchal těžce a chrápal „jako velbloud". Zdá se však, že při záchvatech takových nepozbýval vědomí, jenom tak odlišuje se choroba jeho od padoucnice. Jakmile záchvaty tyto přestaly — nazývali je „návštěvami andělskými" — oznamoval Mohamed ihned těm, již stáli kolem, co mu anděl ohlásil. Mnohdy zněly věštby tyto sice nemotorně, nicvšakméně nasvědčují, že plynuly z dobrého a jasného vědomí.

Byv prorok otázán přítelem, jakým způsobem se mu zjevení dostává, odpověděl: „Někdy ke mně přistupuje jako zvonění zvonku, a způsob ten jest mi trapný. Zvonění pak přestává, a já si přivádím ku vědomí, co mi Gabriel řekl. Jindy se mi zjevuje anděl a mluví ke mně, a pak si pamatuji, co povídal." A Ayiša k tomu doložila kdysi: „Pozorovala jsem proroka, když se mu stalo zjevení v den velmi chladný. A když přestalo, kanul mu s čela pot".

Hysterie má tu zvláštnosť, že béře na sebe ráz nemocí a chorob jiných. Není snad nemoci, kterým by nebyly osoby hysterické okamžitě podrobeny. Tu se jeví ohyzdná nemoc jako zánět plic, tu jako zánět srdce, jindy jako dušnosť, a to tak, že se jí okolo stojící až až zhrozí — a po chvíli jest po všem, choroba zmizí. Podobá se v té příčině dětskému pláči, jenž se obratem zvrhne ve hlasitý smích. Lékařům jest hysterie tlakoměrem nemocí, jež právě jsou rozšířeny na jistém místě a v jistém čase. V krajinách tropických, zejména pak v Medině, jest obvyklou nemocí střídavá zimnice, a porušené zdraví v tom pásmě jest pravidelně následkem jenom této choroby. Když se utekl Mohamed do tohoto města, objevovaly se záchvaty jeho nemoci obyčejně ve způsobě zimnice. Obličej mu zbledl, chvěl se a třásl zimou po všem těle, a konečně mu vystoupily na obličeji veliké krůpěje potu, což bylo znamením, že nastala krise.

Mladé ženy hysterické milují pravidelně vše romantické a mívají náklonnosť k nábožnému blouznění. V jistém věku jeví se u nich také vilnosť. Cosi podobného provázelo i chorobu Mohamedovu. Pokud byl mlád, vedl prý život dosti mravný, ačkoli není prost podezření, že se oddal neřesti, o níž se zmiňuje Genesis 38, 9. Až po čtyřicátýdevátý rok svého věku měl dosti na ženě jedné, která byla k tomu ještě o patnáct let starší. Ale v stáří se v něm uhnízdila zjevná náruživosť k chlípnosti. Měl skoro tucet žen, a oddálil-li se z domova třeba jen na dva dni, musila ho jedna nebo dvě provázeti. Život jeho byl věřícím hotovým pohoršením, a poněvadž si toho byl Mohamed dobře povědom, pomohl si tím, že se mu dostalo zjevení, kterým se mu propůjčují větší svobody nežli člověku obyčejnému. Považíme-li, že byl Mohamed jinak zdrželiv a že se měl pilně na pozoru, aby v ničem důstojnosti své nepodkopával před věřícími, nemůžeme náklonnosť jeho k smyslnosti jinak si vyložiti nežli za příznak jeho chorobnosti hysterické.

Pro věc naši mají však větší důležitosť psychické příznaky této nemoci. Obyčejně jí bývá zachvácen více duch nežli tělo, a utrpení, jež způsobuje, bývají pravidelně více domnělá nežli skutečná. Způsob a ráz duševních těchto příznaků zakládá se hlavně na tom, jakého nabyla vzdělání osoba churavá, jakými vyniká zvláštnostmi, v jakých žije okolnostech a jakým jest podrobena vlivům.

S příznaky těmito jsou příbuzny také halucinace, jež Mohameda jistý čas tak ovládaly, že se pokládal za posedlého. Jest obecně známo, že mívají lidé sny tak živé, že se ještě druhého dne na ně dobře pamatují; podobně ví každý ze zkušenosti, že nám ve snách vykouzluje obrazotvornosť postavy a podobu osob a věcí tak pravdivě a jasně, že si jich ani při dobrém rozumu nedovedeme tak představiti, a že dle toho ráz snů souvisí se zdravím tělesným. Osoby chorobné, jímž nedobře tráví žaludek, bývají nedobré míry, a rozličné vrtochy jimi zmítají. Ve snách se odívají tyto vrtochy v podobu určitější. Tak se zdává takovým churavcům, že plovou po vodě, že sedí v žaláři, že jsou pronásledováni divými zvířaty, že přicházejí o jmění, o čest, že jsou zrazeni těmi, kdo byli srdci jejich tak blízkými, nebo že doprovázejí ke hrobu nejlepšího přítele. Jiného způsobu jsou ovšem sny mladého člověka, jenž kypí zdravím: veselí a radosť ze života trvá pro něj i ve snách. Nejednou se zdá zase lidem, že jsou obklopeni samým světlem, že jsou zbožností jako proměněni. U Arabů byly sny takové u veliké vážnosti; říkali jim rogâ a domnívali se o nich, že jsou zvláštním darem Božím a zároveň čtyřicátým dílem prorockým. Dojem bývá po nich trvalejší nežli po snech jiných. Mohamed jimi zahájil dráhu prorockou.

Ještě na jednu věc jest třeba čtenáře upozorniti, ačkoli jest mu jinak známa, poněvadž k účelu našemu, totiž k vysvětlení duševního stavu prorokova, výborně poslouží. Nemocí a cvikem lze duševní i tělesné nadání a schopnosti přivésti k dovršení, jemuž nelze hrubě uvěřiti. Pozorujme osobu, jež hraje na piano, jak se jí prsty kmitají po klávesách, a přirovnejme ke zručnosti té prsty obyčejného drvoštěpa. O lidech, kteří trpí egyptským zánětem očním, se vypravuje, že pouhá vzpomínka na světlo v nich probouzí pocit bolný, jako se chvějí hrůzou hydrophobové, učiníš-li před nimi zmínku o vodě. Podobně se děje i s nemocemi duševními, jež se zakládají na ustálené

představě; před tou prchají a v zapomenutí ustupují všecky činnosti duševní, ba i samy vášně.

Podobně i obrazotvornost a ostatní schopnosti, jež jsou ve snách činny, mohou býti opakováním zušlechtěny, nemocí stupňovány a všelijak býti zpitvořeny. Známým chorobným zjevem sil ve snách účinkujících jest somnambulism; člověk ve snách se pohybuje a mluví, jakoby byl při vědomí, jakoby bděl, ale poněvadž jest obor dřívějších dojmů jeho obmezený, a poněvadž dále neznamená ničeho nového, má tak živé představy o věcech, jakoby je viděl na vlastní oči a měřil jejich vzdálenost.

Pro účel náš obyčejné náměsíčnictví nemá významu, ovšem pak vyšší jeho stupeň, neboli snění ve stavu bdělém, neboli tak řečené halucinace. Zjevy tyto jsou řidší, tedy i vzácnější, a z pravidla tu nebývá ani prostředku, jak pravdu a klam rozeznati. Lidé střízliví se šířívají neradi o předmětě tomto, poněvadž lze mnoho říci pro věc i proti ní. V Arabii však se objevují dosti často, i dočítáme se tam hojných zpráv, že byli i výteční a nadaní muži džinny zavedeni a že tak přišli o život. Není tudíž divu, že se tam všecka krajina, stepi i hory, příšerami jen jen hemží, a lidé pohrouženi jsouce v bludné této představě, bytosti ony nejen vidí, nýbrž i slyší. A když se někde venku položí unavený poutník na písek, aby si poodpočinul, bývají poslední jeho slova než usne: „Odevzdávám sebe duchům místa tohoto."

Nelze si ovšem mysliti, že se v Arabii všeobecně věřilo ve přízraky a strašidla jako v bytosti skutečné; i lidé sprostší si byli vědomi, že jest většina pověstí o těchto zjevech smyšlena, vybájena. A proto se také Mohamed slavně ohražuje, aby nikdo se nedomníval, že jsou zjevení jeho klamem smyslů a bájí. Ti, kdo se mezi Araby obírali theologií, pokládali džinny za tvory pokolení lidskému analogické, již se jako my dále rozplozují. Těla jejich jsou prý z ohně a vzduchu, nepocházejí tedy ze hmoty zemské, o oko lidské jich postřehuje toliko výminečně. Džinnové jsou jako lidé způsobu rozmanitého, ba, mezi nimi zavládá rozdíl daleko větší a subtilnější nežli mezi lidmi, a dělí se hlavně na třídy dvě: dobrou a zlou. Také nemají všickni podobu lidskou, nýbrž jsou obdařeni i postavami zvířecími; jedni jsou podobni hadům, jiní černým psům, opět jiní plynoucím obláčkům, drakům a j. V koraně se připomíná Ifryt, džinn obzvláště silný a zlomyslný. Víra v tyto džinny není nepřirozená, plyne z povahy lidské, které jest potřebí vůbec, aby věřila v božstvo nějaké, i není a nebylo národu, jenž by neměl představy o této moci. A právě tímto vědomím o mocnosti božské a řečí rozeznává se člověk ode všech tvorů ostatních.

Postižení-li jsou halucinacemi lidé povahy ušlechtilé a mysli zbožné, oddávají se blouznění náboženskému, i domnívají se, že spatřují očima tělesnýma božstvo nebo aspoň zjevy nadpozemské. Někdy se ocitují také i bez halucinace ve stavu blaženého nadšení a vytržení nebeského. A podaří-li se jim vystihnouti slovy, co cítili, říkají, že jsou slova jejich původu vyššího, božského.

Jinou vlastností takovýchto visionářů jest, že se domnívají, jakoby měli jistého vůdce, jakési daimonion. Sám skladatel „Osvobozeného Jerusaléma", o jehož neblahých osudech jsme v časopise tomto zevrubněji promluvili, míval často tu domněnku, že ho daimonion navštěvuje a celé hodiny u něho tráví. I napsal několik dialogů, které s bytostí touto rozpřádal. Arabové říkají neviditelné bytosti, jež pro-

vází visionáře, Câhiby neboli Tâbiy t. j. průvodce. V Arabii, o níž víme, že se hemžila džinny, vzala bytosť tato na sebe podobu džinna, jenž byl dle okolností povahy božské nebo ďábelské. Visionářům, kteří měli o Bohu pojmy vznešenější, jevil se tento v podobě světla, a Mohamed, jemuž nelze upříti nadání duševního, upotřebil ku zjevení své víry ideí svého lidu, tedy ducha národního, čímž se lidu neodcizoval, nýbrž k němu se blížil a tak snáze jej obetkal svou náukou. Zároveň si byl Mohamed povědom i té okolnosti, že jako prorok nesmí mluviti slovy průzračnými, ale že musí myšlénky své odívati ve mluvu věštce, z níž pak lze vyložiti pravdu, jak se komu líbí. Vedlo se mu ovšem jako našim pranostikám: někdy se dostavilo, co předpovídal, jindy mu to selhalo. Tak se chlubí na př. v koranu, že mu Bůh zjevil všecky úskoky jeho nepřátel; jinde zase předpovídá docela bezpečně, že nad nepřátely zvítězí, a zatím si utržil řádnou porážku.

Chorobný stav visionářů mívá v zápětí upřílišňování a podvod. Člověk, jenž dospěl v ty konce, že dovede oklamati sama sebe, stává se přirozenou měrou neschopným činiti rozdíl mezi pravdou a klamem. Byť se stavěl visionář sebe lepším a zbožnějším, neradno jest mu věřiti, neboť neví, že tě klame.

Avšak pusťme stinné tyto stránky mimo sebe, vstupme na stanovisko vyšší a řekněme, že má všecko na světě z vůle Boží svůj účel Dle toho jest i visionářství člověku dáno, aby vzbuzoval poznání Boha, byť i nebylo dosti jasné. Přeludy se prohánějí nejčastěji za tmavé noci, visionářství kvete v dobách nevědomosti a duševní tmy. A podaří-li se geniu skutečnému vykonati něco znamenitého, ihned se dostavují nezbytní nohsledové; vznikne-li veliký básník, tepe a látá po něm verše kde kdo. Založil-li Syn Boží církev, došel-li víry, kam zavítalo sémě jeho vše oživující, proč by se to nemělo podařiti Mohamedovi? Tak asi rozumoval bývalý honec dromedarů, a náhoda tomu chtěla, že se vyvinuly okolnosti, v nichž divinace byla přijata s otevřenou náručí. Že se to nepodařilo třeba mužům nadanějším, schopnějším a zbožnějším, za to oni nemohou, poněvadž svět není v každé době tak ochotný, aby prodělal velikou duševní revoluci.

Nelze sice říci, že byli Semité lidem monotheistickým vždy a všude, ale jest jisto, že v příčině náboženské nebyli tak pokleslí jako národové jiní a že si zachovali o Bohu představy čistší, byť ne úplně ryzé. Podobně kvetlo mezi nimi proroctví více nežli u kmenů jiných. Proto také říkají Arabové, že jsou synové Semovi proroky, synové Jafetovi králi a synové Chamovi otroky. Představujíce si Boha smyslně uznávali vždy jeho nadvládu, třeba věřili ve více božských bytostí. Allaha uznávali Semité arabští vezdy za stvořitele nebes a země, za bytosť nejvznešenější a nejmoudřejší. O slavnostech a poutích volali k němu: Tobě sloužíme, Allahu! Tobě sloužíme! Tobě sloužíme! Není bytosti, jež se ti vyrovná. a je-li přece nějaká, vládneš ty, ona pak nevládne!“ Po rozumu jejich posýlá déšť a řídí a spravuje svět, a kdykoliv se ocitli v nebezpečenství nebo v neštěstí, nedovolávali se džinnů, nýbrž Allaha, a když chtěli podniknouti něco společného, zapřísahali se vespolek jménem Allahovým. Jsouce pohané, nestavěli Arabové Allahovi žádných chrámů a také neměli kněží. Jim byla svatyní celá příroda; vlastní však příčinou toho zjevu byla přílišná rozdrobenosť v jednotlivé kmeny, z nichž veliká většina k jednomu místu

ani vázaná nebyla. Přes to měli jednotliví kmenové své modly a chrámy, a důstojnost kněžská byla v rodech dědičná. Allah však chrámu neměl, ač mu v některých krajinách přinášeli v oběť část úrody, již rozdělovali mezi chudé a sirotky.

Obyčejný člověk nemoha si bytost božskou jinak představiti, ctil modly: obrazy, kameny, skály, stromy, kteréžto předměty však byly jenom viditelnými představiteli džinnů, a džinnové byli prostředním článkem mezi člověkem a Allahem. Mohamed zbavil džinny vůbec všeho božství, a tím, že nepopírá jejich existence, neklade jich výše než obyčejné přízraky.

Arabové měli ve středu svém také věštce, kteří jim odhalovali budoucnost. Domnívali se, že z nich mluví džinn; za Mohameda nepožívali tito lidé veliké vážnosti; kde o nich v koraně mluví, nečiní to právě s respektem, neboť se dle něho podobali spíše šílencům a lidem zbrklým. Důvěra k nim se řídila ovšem dle toho, jak se jim prorokování dařilo. Výpovědi své odívali v krátké rýmované věty, jež provázeli dlouhou přísahou. Ostatně nebyli tito lidé v Arabii žádným neštěstím; při rozptýlenosti kmenů nebylo možno státní moc organisovati, a hrubá síla uznávala aspoň tuto nadvládu — byl to jaksi Boží soud, jemuž se podrobila i mysl nejvzdornější. (Pokračování.)

Sirota.

U dveří hřbitova uslzená stála,
čelo si opřela, hořce naříkala:

„Není-li hvězdičky, smutno v noci čiré —
smutněji bez sestry na té zemi šíré.

Bez svitu měsíčka smutno v noční chvíli —
smutněji sirotě, otec v hrobě spí-li.

Smutná noc, přesmutná, úzkost duši svírá,
zlatá-li zořička rána neotvírá.

Smutnější sirotě svatba bez matičky,
bez lásky, žehnání, bez té modlitbičky“.

Opodál dívčiny bílý stařík stanul,
do srdce naději vlídným slovem vanul:

„Hrob milých obejmi, vzbuď je svými vzdechy,
na jednom na srdci dojdeš pro vždy těchy!“.

Bědná ty siroto, v lidech lásky není,
v hrobech že hledáš jí, rušíš mrtvých snění?

„Utěš mě, sestřičko, v světě opuštěnou,
zítra se státi mám nemilému ženou.“

„Lásky jsem neznala, žal tvůj chápu stěží,
otec tě potěší, pohledni, kde leží.“

Béře se ubohá zelenými rovy
potesknit, žalovat svému tatíčkovi.

„Utěšte, tatíčku, smutnou svoji dceru,
zítra nemilému slíbiti mám věru.

Nikdo mne neměl rád, srdce chřadlo bolem,
ještě mám teskniti za manželským stolem?“

„Uchladlo srdce mi v starosti a péči,
po práci mozolné nyní hrob mě léčí.

Pro strasti dítěte, rány duše svěží
matka jen srdce má, pohleď, kde ti leží!“

Pospíchá sirota nízkých rovů řadou,
na hrob se k objetí bílé ruce kladou.

„Vzbuďte se, matičko, hleďte milým okem,
dceru jak zármutek slídným stíhá krokem.“

Země se zachvěla, hrob se otevírá,
plachetkou halená z něho matka zírá.

„Srdce tvé mladičké jaké tísní žaly,
tvoje že oči se smutně rozplakaly?“

„Upřímné rodiče černá země kryje,
smutně se sirotě na tom světě žije.

Lépe je skřivánku v čistém vzduchu Božím,
lépe je jahodě prorůstati hložím.

Lépe je kalině na samotě státi —
ale mně sirotné hoře srdce chvátí.

Po mnohé po strasti ještě větší káží,
před Božím oltářem ruce poutem sváží.

Nemilý rozplésti svatební má vínek —
lépe mi usnouti věčný v odpočinek.

Z vaší jen lásky mi kvítek blaha pučí,
vezměte, matko, mě svého do náručí.“

Zaštkala matička, náruč rozestřela,
dceru svou objala, země se zavřela.

Bílí dva holoubci na zvoničí vzletli,
na šerém východě růže rána vzkvetly.

F. Leubner.

Poručík Hrdina.

Povídka.

Napsal **Boh. Brodský.**

(Pokračování.)

Studoval jsem od útlého mládí ve Varšavě. Moji rodiče tam sídlili až do mého patnáctého roku. Tenkrát se narodil můj mladší bratr Jindřich. Matka od té doby churavěla a proto odjela ku svému bratru sem do Dzanoměrze, aby se zotavila. Otec po nějakém čase odebral se za ní, svěřuje mne svému příteli, knížeti Pozvolskému. Viděl jsem od té doby jen jednou ještě svého otce, když se přijel na mne podívat. Byl jaksi churav, sestárlý za ten čas své nepřítomnosti. Já ovšem ve své mladické bezstarostnosti nepřikládal jsem tomu žádné váhy.

Tu po nějakém čase vstoupil do mého pokojíku Pozvolski ubledlý a způsobem nejšetrnějším mi oznamoval, že otec těžce churaví a že si mne přeje viděti. Vydal se se mnou hned na cestu. Když jsme však přijeli sem, byl otec již chladnou mrtvolou, a matka má dojmy těmi zdrcena, zápasila se smrtí. O pohřbu otcově vydechla i ona svou šlechetnou duši, jakoby nemohla déle snésti odloučenosti své od chotě. Byly to pro mne první rány, jež se mne dotkly, příliš krutě pro mou mladou mysl. Pozvolski, přítel otcův, pozoruje mne, odejel se mnou rychle z místa trudu a neštěstí nazpět do Varšavy. Mladičkého bratra mého ujal se ujec Žulcki. Byli jsme každý jinde a jinak vychováváni. Já v srdci nešťastného Polska, ve Varšavě, on u strýce, jenž vychování jeho hned od útlého mládí svěřoval rozličným vychovatelům. Ti vedli jeho ducha cestou jinou, nežli jsem já cítil a proto odcizili jsme se téměř úplně. Jen občas nějaký dopis, zcela krátký, udržoval mezi námi bratrskou pásku.

Sotva jsem dospěl, patřil jsem do kruhu těch, kteří se odhodlali osvoboditi vlasť od jařma tak krutě ji tížícího. Přilnul jsem ku své rodné zemi takovou láskou, že mne nic nelekalo, čeho bylo potřebí pro ni podstoupiti. U knížete Pozvolského scházela se mladá politická šlechta, aby se radila o svých záměrech, sebe navzájem sílila, povzbuzovala a připravovala, čeho bylo zapotřebí. Patřil jsem mezi první a těšil se, ač mlád, jakési úctě ostatních polských vlastenců. Při tom ovšem jsem již počal pociťovati, že jsem pozorován, stihán. Toho jsem však nedbal. Byl jsem hotov snášeti vše pro vznešenou myšlénku osvobození rodné země.

Tu jsem jedenkráte poznal u knížete tvou matku. Přijela se příbuznou Pozvolského na delší čas a byla přítomna zábavám, pořádaným ve knížecích salonech. Hned při prvním spatření cítil jsem se k ní upoután zvláštním kouzlem jejího zjevu. Matka tvá, milý Gabrieli, byla sličná, tak sličná, že se jí nevyrovnala žádná z našich polských dívek. K tomu vedle svého vzdělání dovedla také pociťovati s námi naše strasti. Brzy byla vlastenkou tak horlivou jako všecky polské paní. Nemusím ti snad líčiti postup mé náklonosti k ní. Za nedlouho miloval jsem ji celým zápalem svého srdce a dověděl se, že také já nejsem jí lhostejným.

Nemaje otce ani matky, neváhal jsem jí nabídnouti svou ruku, své jméno a bohatství. Zdráhala se zprvu, majíc zanechati rodiče své

vzdálené, opuštěné. Když jsem jí však slíbil, že rodiče její přistěhují se k nám, svolila. Psala o tom také domů, chtíc oznámiti ještě, kdy se sňatek náš bude konati.

V tom stalo se cosi, co překazilo úmysl její a urychlilo náš sňatek. Ruské vládě dostaly se do rukou jakési papíry, jimiž mnoho z našich záměrů bylo prozrazeno. Byl jsem mezi těmi, jimž se co nejvíce obávati bylo trestů. Na mou žádost konal se sňatek můj s Maryšou hned příštího dne tajně v kapli knížete Pozvolského. Pak jsem se chystal k útěku. Chtěl jsem mladou choť svou zanechati u knížete, ale ona nechtěla. Prohlásila, že mne bude nyní následovati, kamkoliv půjdu. Nemohl jsem ji přemluviti a proto jsem svolil. Po dlouhé měsíce skrývali jsme se po zámcích známých šlechticů, berouce mnohdy za vděk i nuznými chatrčemi sedláků. Já jsem tomu byl zvyklý, ale ona, slabá žena, churavěla neustále. Prosil jsem ji často, aby se vrátila k Pozvolskému. Odepřela to vždy se slovy: „Slíbila jsem ti u oltáře věrnost a neopustím tě v žádném nebezpečenství". Proti těm slovům bylo moje přemlouvání malomocným. V létě r. 1836. narodil jsi se ty v malé vesnici Vilíně, kdež jsem se právě skrýval. Příštího dne pokřtil tě vesnický kněz na jméno Gabriel.

Poněvadž byla tvá matka příliš slabá, bylo mi ve Vilíně setrvati několik týdnů. To však bylo mou i matky tvé záhubou. Dlouhá má přítomnost vzbudila podezření sedláků a podezření to doneslo se až ruskému komisaři, sídlícímu v sousední vesnici. Jednoho večera byla chatrč, v níž jsem se zdržoval, obklíčena ruskými vojáky. Tušil jsem, co chtějí a viděl marnost každé naděje. Zbyla mi pouze chvílka, abych políbil svou choť a tebe a vyšel jsem jim sám vstříc, abych Maryšu a tebe zachránil. Chtěla za mnou, zavřel jsem však za sebou dvéře. Za okamžik odváděli mne daleko odtud do Varšavy. Tam jsem byl postaven před soud a odsouzen na dvacet let do Sibiře.

Srdce mi pukalo žalem při vzpomínce, že na tak dlouho jest mi opustiti drahou ženu a dítě. Než, nebylo pomoci. S bezohledností nakládáno tehdy jako dnes s odsouzenci, a proto nebylo mi ani dopřáno psáti přátelům a žádati jich, aby se Maryše ujali. Řekl jsem, jí sice před svým zatčením, aby šla do Dzanoměrze a tam hledala útulku u mého ujce, jenž jí jistě neopustí. Jak jsem se však později dověděl, neuposlechla mne, jdouc raději ku svým rodičům do Čech. Pověděli mi to stařičtí již obyvatelé chaty Vilínské, v níž jsi se narodil, a kamž jsem, pátraje po Maryši, přišel.

Že jsem ze Sibiře nemohl žádné zprávy o sobě podati, zajisté uvěříš, poněvadž ti nejsou neznámy poměry ruských zajatců. Spolehal jsem pouze na Boha, že mou drahou ženu bude chrániti. Co jsem v Sibiři vytrpěl, vím jen já a vševědoucí Bůh. Jestli jsem dříve našich utiskovatelů nemiloval, nyní jsem jich tím více nenáviděl. Touha má zachrániti bratry mé od podobného osudu rostla každým dnem a já jsem si umiňoval, že po svém návratu napnu všechny síly, abych platně přispěl ku svržení našeho nehodného poddanství. Počítal jsem den po dni, týden po týdnu, brzo-li se skončí má vazba. Ach, jaké to byly dlouhé, trudné doby! Již jsem počal pochybovati, že se kdy navrátím. Než, touha má po vlasti, po ženě a po dítku mém mi dodávala nadlidské síly, a já jsem se konečně dočkal spasné chvíle, v níž jsem byl opět volným. Spěchal jsem jako o závod k polským hranicím a první má cesta vedla mne ke knížeti Pozvolskému. Jeho

palác našel jsem prázdný, uzavřený. Šel jsem ke Krasiňským, kdež jsem od paní Adély doufal uslyšeti zprávy o Maryši. Tu jsem se dověděl, že se Krasiński přestěhoval hned po mém útěku do Paříže. Byl také zapleten do nepokojů a paní Adéla dovedla ho přemluviti, že se zřekl veřejného života a rozhodl se věnovati život domácnosti. Za ním odešel také za krátkou dobu Pozvolski a rok před mým příchodem v Paříži zemřel.

Psal jsem tedy Krasińskému. Ale ani on, ani jeho paní nemohli mi podati nějaké zprávy. Pátral jsem tudíž ve Velíni a dověděv se, že Maryše odešla ke svým rodičům, psal jsem do Čech. Dopis přišel zpět s poznámkou, že adresát jest neznámý. Počal jsem tušiti již své neštěstí. Pátral jsem úředně po jméně Maryše a rodičů. Sděleno se mnou, že všichni zemřeli Myslil jsem, že i tys umřel a oplakal jsem vás všecky. Ačkoli jsem měl jistotu téměř úplnou, že ani Maryše ani ty již nežijete, přece jsem cítil v srdci jakési tajemné tušení, že se spolu shledáme. Přičítal jsem to své obrazotvornosti, poněvadž jsem neustále pomýšlel na svůj šťastný život, jenž by mne očekával po boku drahé ženy. Konečně jsem zvykl svému žalu a žil jen vzpomínkám na vás, touže po tom, abych se s vámi brzy shledal v onom šťastnějším životě. —

Ale právě tento můj bol, opuštěnosť a vědomí, proč jsem musil opustiti svou choť a dítě, rozdmýchaly mou nenávisť proti nepřátelům Polsky, již mi urvali na světě to nejdražší. Připravoval jsem vše až do dnešního dne, co by pokořilo Rusko v našem Polsku. Nebyl jsem sám. Jest mnoho mužů, kteří se mnou stejně smýšlí a cítí, a pochodeň nepokoje plane již plným žárem. Snad již v tomto roce pozvedne se polský národ a setřese se sebe okovy poddanství. S tímto vědomím rostla má touha po životě. Jak blahoslavím tuto touhu, jež často mne přinutila, abych se nevrhl střemhlav do záhuby. Neboť dnes nalezl jsem nový život, nalezl jsem syna. Maryše, drahé dítě, na nás patří s nebes. Ve jménu jejím mi odpusť věda, proč jsem nechal tě tak dlouho sirotou."

Oddechl si, a po jeho osmáhlé tváři kanuly slzy. Opojen pohnutím objal Gabriel otce. Dlouho leželi si v náručí, a jejich srdce prudce bijící pojila se nerozvížitelnou páskou. Zdálo se jim oběma, že spojují svůj žal i bol, svou radosť i plesání v jeden mocný, veliký cit, v cit lásky. Když konečně se jejich páže uvolnily, žádal otec syna, aby s ním sdělil osudy svého života a vše, co ví o matce. Slovy prostými povídal Gabriel vše, co byl od děda slyšel, a vyňal také listy, jež byl od něho na památku po matce obdržel. Otec vida to drobné písmo, jež psala ruka pro něho tak drahá, zakryl si tvář a položiv hlavu na stůl, slzel. Teprve po chvíli se zotavil a žádal syna, aby pokračoval.

Vyprávěl mu tedy o svých studiích, o svém vstoupení do vojska, až dospěl k té chvíli, kdy se seznámil s Agatou. Tu se zarazil a na okamžik odmlčel. Nechtěl, aby otec znal lásku jeho k bratrově ženě, Agatě. Nechť jest mu zakryto toto tajemství na vždy, jako on je skryje na svých ňadrech. Otec však pozoroval jeho nesnáze a hned se tázal, proč se tak náhle zamlčel. Gabriel se vzpamatoval.

„Odpusť, otče, přicházím k okamžiku ve svém životě, jenž ti zajisté spůsobí velikou bolesť. Pamatuješ se bezpochyby, že ti bratr tvůj Jindřich psal o svém souboji, v němž byl poraněn. Ten, kdo se

s ním bil, byl jsem já a nyní se žalem se k tomu přiznávám, zúmyslně jsem ho poranil tak, že jest a bude vždy chromým. Než, kdybys znal příčiny, pro které se tak stalo, nemohl bys mi zazlívati."

„Proč jsi se s ním bil? Pověz mi upřímně. Neobávej se mé nevrlosti. Víš, že tebe miluji vroucněji než bratra, jenž má mnoho rozdílného ve své povaze."

Poručík ještě chvíli váhal splniti otcovo přání. Když tento však znovu doléhal, pověděl pravdu.

„Vyčetl mi veřejně, že nemám otce, že jsem nečestného původu."

Tvář otcova zahořela hněvem a studem zároveň.

„Jak bídná to zbraň v rukou šlechtice!" zvolal nezatajuje nikterak hněvu. „A řekl to mému synu! Tím věru láska má k němu příliš nevzroste."

„Nevykládej mu toho ve zlé," chlácholil ho Gabriel. „Nevěděl o mém původu a byl rozvášněn."

„Tak jsi jednal zcela správně. Dopověz mi však vše ostatní a nestajuj ničeho."

Krátkými slovy vylíčil mu poručík souboj, své přeložení a další osudy své až do té chvíle, kdy se shledal s otcem.

„Nyní jsem šťasten," končil, „a zapomínám na všechny ty trudy, svízele a útrapy. Viď, že se nikdy více nerozloučíme? Zanech již klopotného svého života. Chci pracovati za nás oba a práce má jistě dovede nám získati, čeho nám bude potřebí."

Ale Choryňski zavrtěl smutně hlavou.

„Není možno, jak si toho přeješ. Nemusíš pracovati ani ty, ani já. Mámť dosud značné jmění, neboť mi byly po návratu cárským úkazem vráceny také statky. Prodal jsem je a peníze dobře ukryl. Pravda, že jsem mnoho vydal na podporu našeho podniku, ale zbývá mi dosud dosti majetku. Nyní však náhle z veřejného života ustoupiti mi nelze. Brání mi v tom má čest, brání také prospěch vlasti, k níž lnu láskou od malička. Ještě dnes v noci musím odebrati se k Mieroslavskému, jenž v den odboje bude vůdcem celého hnutí. Mám u sebe důležité spisy, na nichž spočívá téměř všechen zdar. Co však ti mohu slíbiti, jest, že budu nyní opatrnějším, že nebudu více vrhati se slepě do nebezpečenství. Proto mne nezdržuj, bylo by to marné, vždyť i ty sám bys byl dalším mým zde pobytem uváděn v nebezpečenství. Bůh dá, že se vrátím zdráv, až naše drahá Polska bude obrozena, a pak chci ve tvém náručí klidně žíti někde v ústraní. Jest také čas, abych se podíval k ujci a ku bratru. Pojď se mnou, bych mohl jim zvěstovati radostnou zprávu, že jsem nalezl syna."

Gabriel váhal.

„Jak mohu, otče, s tebou jíti a shledati se se svým strýcem, jenž mi tolik ublížil. Snad by ještě nyní mne neušetřil."

„Nikoli, musíš se mnou," prohlásil pevně otec. „Musí poznati, jak bídně jednal, a v mé přítomnosti neodváží se ničeho namítati. Neváhej déle."

S tísní v srdci Gabriel uposlechl. Vzpomněl si teď, kdyby byl býval věděl zprávu tuto před měsícem, že by byl šťastným, blaženým. Nyní bude hleděti, jak jest oloupen o to vše mužem, v jehož žilách koluje táž krev jako v jeho. Vzmužil se však a kráčel po boku otcově k rodinné komnatě. Tam již netrpělivě očekávali Žulcki a Jindřich s Agatou příchod staršího Choryňského. Znali již všichni nebezpečen-

ství, v jakém byl, i skutek Gabrielův. Bylo jim však nápadno, co tak dlouho jedná s poručíkem.

Uprostřed trapné nejistoty otevřely se dvéře, a v nich objevil se očekávaný, a hle, ve průvodu Gabrielově. Myslili, že bude polekán, ustrašen, ale on se usmívá blaženě a poručíka vede za ruku. Jindřich se svraštěným čelem pozoroval počínání bratrovo. Pálilo ho do duše, že poručík prokázal vůbec takou službu jeho bratru, pro niž nyní musí trpěti, že se vtírá do jejich rodiny. Pohlédl úkosem na svou choť Agatu. Byla klidná, jen poněkud bledší než jindy. V té chvíli hleděl na ni také starší Choryňski. Byla mu do té chvíle neznámou. Věděl, že se bratr jeho ženil, a tušil, že to jest dle všeho jeho choť. Proto přikročil ku bratru, aby nabyl jistoty.

„To jest tvá choť bezpochyby, Jindřichu?“

„Ano. Agato, zde jest můj starší bratr Gabriel.“

Agata se mu uklonila.

„Jsem rád, že vás poznávám, pravil Gabriel Choryňski, vřele jí podávaje ruku. „Dle vaší sličné tváře soudě raduji se, že do rodiny naší přijat byl člen tak milování hodný. Nyní však, kdy vím, že všichni náležíme rodině jedné, dovolte, abych s vámi sdělil radostnou zvěst. Zde nalezl jsem v tomto mladém muži nejen svého ochránce, ale dlouho ztraceného syna své dobré ženy Maryše, a prosím, byste mu věnovali tolik lásky, co věnujete mně. Od této chvíle sluje Gabriel hrabě Choryňski a jest dědicem mého jména i jmění.“

Zpráva tato překvapila přítomné nevýslovně. Hleděli udiveně na hraběte i na Gabriela, jakoby nevěřili, pravda-li vše, co slyšeli.

„Snad se mýlíš, Gabrieli,“ ozval se pojednou Jindřich se špatně tajenou nevolí. „Tento pán není asi tvým synem, a chceš-li ho neznámého za vlastního přijati, pak se ohražuji, by směl nositi totéž jméno, kteréž nosím já.“

„Zadrž, bratře,“ rozkřikl se hrabě Gabriel. „Ne neznámého, ale až do této chvíle zanedbávaného, opuštěného, vlastního syna mého zde vidíš. Jest dědicem mého jména ne z mé milosti, ale z práva a jest tobě roven jménem i ctí. Ostatně, kdyby ani tomu tak nebylo, doufám, že bych měl dosti práva jednati, jak chci, a že by dosavadní prostý poručík Hrdina dovedl po šlechticku se chovati lépe, než mnohý šlechtic rozený.“

„Snad tím chceš poučovati mne o šlechtické cti?“ s úšklebkem otazoval se Jindřich, nezatajuje již nikterak své nenávisti k poručíkovi.

„Každého, kdo na tuto čest zapomněl a nehodně ji poskvrnil,“ odvětil suše Gabriel. „Ostatně dosti již toho. Ukázal jsi, Jindřichu, málo lásky ke mně a málo šlechetnosti k mému synu, jenž mne neznámého zachránil. Čiň, co chceš. Nemíním dále ztrpčovati si tuto drahou chvíli nemilou hádkou s tebou. Tebe, ujče, žádám, abys po čas mé vzdálenosti věnoval mému synu část lásky, již ke mně chováš.“

„Z plna srdce. Dovolíš zajisté, abych tvého syna objal. Jest mi tak drahým, jako ty. Gabrieli, smím tě snad nyní tímto jménem nazývati! Jsem již starý muž, nemám rodiny, a proto s radostí hledím na bujné ratolesti, které pučí na kmeni Choryňských.“

Objal poručíka vřele a políbil. Ctil a vážil si ho dříve, nyní k tomu připojil i lásku.

„A což ty, Jindřichu, nechceš zanechati své nesmířlivosti?“ obrátil se na svého mladšího sestřence.

„Nikoliv. Nechť jest pravdou vše, co jsem slyšel, já vím pouze o jednom Choryňském, svém bratru. Pojď, Agato, půjdeme do svých komnat.“

Agata až dosud s horečným rozčílením sledovala celý výstup. Slyšela, že bratr jejího muže prohlašuje Gabriela za svého vlastního syna. Tedy bylo pravdivé jeho tvrzení, že není nečestného původu. Jest šlechticem, jak si matka přála, aby budoucí její choť byl. Vnutila jí hrozbami a výčitkami Jindřicha, ačkoli věděla, že ho nemiluje, že s ním šťastnou nebude. Když ji prosila ještě před sňatkem co nejúpěnlivěji, aby počkala, aby jí popřála času, příkře ji odmítla. A hle, v ne celém měsíci jaká se stala změna. Jak trudný to pro ni osud! Cítila bolest svou tím hlouběji, čím kratší byla doba, v níž se osud její odehrál. Hrabě Jindřich musil ji po druhé vyzvati, aby se s ním vzdálila. Jako ve snu odcházela se zřejmými známkami svého zdrcení.

Po jejich odchodu Choryňski málo pojedl a pak se chystal na cestu. Sešeřilo se, a tu doufal snáze ujíti zvědavým a slídivým zrakům svých pronásledovatelů. Napřed však vážně hovořil s ujcem o budoucnosti Gabrielově. Slíbil, že pošle všechny potřebné listiny, jimiž by mohl Gabriel soudně uznán býti za jeho syna. Hraběte Žulckého žádal, aby ihned započal potřebné právní řízení o té záležitosti. Gabrielovi radil, aby se dal přeložiti.

„Jakmile budeš prohlášen za mého syna, byl by tvůj pobyt zde podezřelým. K tomu bratr můj asi sotva odtud odejde. Ujec prohlásil ho za svého dědice a proto nesnadno k vůli tobě odtud odstoupí. Hlas se nazpět do Čech. Jakmile naše svatá věc se rozhodne, přijdu za tebou. A nepřijdu-li, vzpomínej na mne modlitbou. Zatím, co budu vzdálen, piš mi, adressuj však dopisy knížeti Pazmanoviči. Ten mi je odevzdá. Buď takovým, jakým jsi dosud, a já budu hrdým, že mám takového syna. Aspoň budu spokojeně umírati, poněvadž jsem nahradil, co jsem své Maryši a tobě byl dlužen.“

Žulcki po té žádal poručíka, aby se přestěhoval opět do zámku. Ten však to rozhodně odmítnul, prose starého hraběte, aby ho ponechal v jeho tiché světnici, zvláště proto, poněvadž rod jeho soudně dosud není dokázán, a hrabě Jindřich mohl by tím býti uražen. K jeho mínění připojil se po krátkém váhání otec i Žulcki.

Pohnuti a s rozechvěním loučili se pak otec se synem. Pro větší bezpečnost přinutil poručík otce, že přijal od něho důstojnický hulánský plášť, v němž zahalen odjížděl ze Dzanoměrze. Gabriel vyprovázel ho až za hranice. Obloha byla jasná, hvězdy chvěly se na nočním nebi. Vůkol panoval klid, a široké pláně pokryty byly bělounkým sněhem, třpytícím se ve měsíčném svitu. Znovu a znovu objímali se a loučili, jakoby se viděli naposledy. Konečně se otec odtrhl a pobídl koně v klus. Gabriel stál a daleko ho sledoval svým zrakem.

Otec naposledy se obrátil, naposledy kynul na rozloučenou a zmizel v nočním šeru. Gabriel obrátil koně a volně, hlavu k prsoum maje schýlenu, vracel se do Dzanoměrze. Myslí jeho míhaly se dojmy dnešního dne jeden po druhém a srdce nemohlo nalézti rozvahy. Co mu dnešní den přinesl, nikdy nemohl tušiti. Stane se tím jeho život spokojeným, skončí se tím bouře provázející ho až do této chvíle?

* * *

Plamen nepokoje v Polsku, dosud skrytě doutnající, konečně vybuchl dne 22. dubna 1863. Co tak dlouho s úsilím připravováno, pojednou vypuklo. Šlechta polská odhodila škrabošku a seřadila se v nadšený šik, postupující proti nepříteli vlasti, proti krutému podmaniteli. Národ svoláván do zbraně slovy ohnivými, a volání po svobodě zaznělo všemi končinami ruského Polska. Evropa s účastenstvím hleděla k věcem, jež se dály v Polsku, jsouc zvědava, jak tento boj za bytí a nebytí národa tak velkého, druhdy slavného, se ukončí. Ovšem zůstalo vše pouze při zvědavosti, poněvadž Poláci nenalezli, či nalézti nedovedli spojence proti ruskému velikánu. Tak jsou osamoceni, a bylo jim spoléhati pouze na vlastní síly.

Zprávy přicházející z Polska svědčily o nadšenosti, udatnosti a neohroženosti povstalců. Zároveň však netajily, že se povstání nedostává jednomyslnosti a žádoucí svornosti. Jednotliví předáci národní žárlíce mezi sebou, bojovali na svou pěst, pomáhajíce tím massám ruského vojska tím snáze přemáhati odboj. Proto již předem mohl každý předvídati nezdar. Přece však bylo všeobecné přání, aby podnik Poláků neskončil tak příliš smutně, jak se bylo obávati.

V Protivíně v důstojnickém kasině každého dne hovořilo se živě o zprávách z polských bojišť. Jednotliví důstojníci vysmívali se Polákům, kdežto jiní přáli jim zdaru a chválili jejich rekovnosť. Při těchto hovorech vzdálil se vždy z kruhu svých soudruhů poručík Gabriel hrabě Choryňski, bývalý Gabriel Hrdina. Vrátil se z Haliče před měsícem na své dřívější stanoviště. Jeho nový strýc Žulcki pomocí několika vyšších důstojníků vymohl mu návrat do Protivína, což se tím snáze podařilo, poněvadž rytmistr Choryňski, jenž byl příčinou jeho přeložení, z vojska vystoupil. V Protivíně vzbudil příchod jeho pozornosť celé společnosti, a znovu obnoveny vzpomínky na událost, spojenou se jménem Hrdinovým. Důstojníci však přivítali poručíka vřele, netajíce se radostí, že se mezi ně místo Choryňského vrátil.

Nenadálou však a pro Protivín neslýchanou byla zpráva, jež se asi za čtrnáct dní po městě rozšířila. Došelť pana jenerála od vrchního velitelství rozkaz, aby ve všech seznamech a rozkazech změněno bylo jméno poručíka Hrdiny na jméno Gabriele hrabě Choryňského, syna polského šlechtice téhož jména. Tato zpráva ovšem byla pro paní hejtmanovou tak drahocennou, že zkrátila návštěvu svou u paní generálové a nedbajíc obvyklého pořadu svých návštěv, navštívila téhož dne pět nebo šest svých známých. Večer věděl každý, že poručík Hrdina nejmenuje se Hrdina, ale Choryňski, že jest hrabětem a že má otce velmi bohatého. Směs nejrůznějších domněnek a pověstí sledovala tuto překvapující zprávu.

Paní hejtmanová neopomenula ovšem donésti vše také paní Podhorské. Ta zprvu nevěřila, pak prohlásila, že se tu musil státi nějaký podvod.

„Nestal, má drahá“, bránila paní hejtmanová svou zvěst. „Na vlastní oči viděla jsem dopis z Vídně. Tam zřejmě stojí, že jest pan Hrdina uznán a soudně potvrzen za vlastního syna hraběte Gabriela Choryňského, a jeho manželky Marie Hrdinové z Čech. Jaká to změna, jaké to štěstí! Tuším, že tento pan poručík věnoval při prvé své přítomnosti v Protivíně zvláštní pozornosť slečně Agatě, nyní paní hraběnce Choryňské, a že i on jí nebyl lhostejným? Hleďte, kdyby se bylo počkalo, jaké štěstí mohlo slečnu Agatu potkati.“

„Dovolte, milostpaní, tuším opět já, že Agata jest šťastnou i teď," odpověděla ostře paní Albina. „Jest hraběnkou, jest Choryňskou, její manžel jest také bohatým. Jaké tedy štěstí, kdyby snad bývala na tohoto novopečeného pana hraběte čekala! K tomu mohu vás ujistiti, že má dcera byla příliš dobře vychována, než aby bez mého svolení zapřádala s člověkem původu neznámého, až dosud rodem nikterak úředně hraběti Jindřichu Choryňskému rovného"; — tato slova pronesla důrazně — „nějaký poměr. Budoucnosť bohdá ukáže, že právě naopak bylo ode mne velmi moudrým, že jsem k sňatku Agatinu svolila."

„Nechci pochybovati," omlouvala se rychle paní hejtmanová. — „Odpusťte však, drahá přítelkyně, spěchám domů. Jest již poledne, a můj choť přijde z kanceláře. Račte mne brzy navštíviti. Těším se velice, že mne poctíte návštěvou, ale na déle, než mohu dnes já."

Poroučela se paní Albině a spěchala domů. Po cestě opakovala si slova, jež paní Podhorská pronesla, a při tom vítězně se usmívala. Tala do živého a bude míti při svých návštěvách něco nového co povídati. Že prý Agata neměla poměr s poručíkem Hrdinou! To ať povídá někomu jinému a ne jí, jež přece musí vše věděti. Zapírá její drahá přítelkyně, poněvadž jí musí mrzeti, že dala svou dceru mrzákovi a ne člověku sličnému, Agatou milovanému.

Paní Albínu skutečně sdělení hejtmančino rozrušilo. Vzpomněla si po jejím odchodu na dopis poručíkův, v němž ji žádal o shovění. Agata tenkráte úpěnlivě, téměř na kolenou ji žádala, aby vyslyšela Gabrielovu prosbu. Byla k ní tehdy neúprosnou, krutou, přísně jí nakazujíc, zapomenouti na poručíka, jako na muže pro ni naprosto se nehodícího, a neodvážiti se ani v nejmenším neslušně se k rytmistrovi chovati. Neušlo její pozornosti, že šla Agata na svatbu polomrtvá. Tenkráte omlouvala sama sebe, že co počíná, počíná pro blaho své dcery, jež tato nedovede nyní oceniti a pochopiti. Domnívala se, že po několika dnech manželství Agata Choryňskému přivykne a nádherou hraběcí oslniti se dá. Když se svým chotěm odjížděla do Polska, viděla paní Albina dobře, že tento jí předvídaný obrat dosud nenastal a neubránila se jakési tísni. Pozorovala, že ztratila lásku Agatinu, a Agata svou spokojenosť. Neztrácela však ani tu naděje, že ji opět nalezne.

Teď však, když z pouhého poručíka Hrdiny stal se hrabě, bohatý hrabě, rovný Jindřichovi, musila si pomysliti, že dcera její, jakmile se o tom doví, shrne výčitky a budoucí své neštěstí jenom na její hlavu. Až do dnešního dne snad Agata ničeho neví. Nepsala jí již dva měsíce, ačkoliv od ní očekává každého dne dopis. Nedopíše li jí o tom některá z jejích nepřítelkyň, zůstane jí snad vůbec tajnou změna postavení poručíkova. Chtěla dceru na léto zváti k sobě. Teď jest jí od toho upustiti. Vždyť nesmí sama dáti dceři příležitosť nahlédnouti do přehmatu, jehož se ona matka její proti ní dopustila. Ale což, ví-li to již Agata? Snad proto jí nepíše. Nestal se nyní poručík příbuzným jejího zetě? Možné by to bylo, neboť kromě křestních jmen zdají se patřiti jedné a téže rodině. Je-li tomu tak, pak ovšem Agata také již vše ví. Jak asi tu zprávu přijala, co asi si o ní myslila, co bude činiti, jak se dále chovati?

Paní Albina skoro ochuravěla tímto trapným stavem své duše, do něhož ji zpráva hejtmančina uvrhla. Přála si míti jistotu a proto

psala hned Agatě. Vytýkala jí, že na svou matku zapomíná a přikazovala, aby hned odepsala. Ke konci připsala, aby jí oznámila každou změnu ve svém životě i v rodině, ku kteréž nyní náleží.

Odeslavši list, poněkud se upokojila. Byla zvědava, jak asi teď poručík, náhle povýšený, si počíná. Bezpochyby zhrdl a zpánovatěl. Čekala zúmyslně příštího dne, až huláni pojedou mimo dům na cvičiště. Spatřila skutečně nového pana hraběte. Nepozorovala však na něm žádné změny. Spíše zdál se jí býti poněkud bledším a smutnějším, nežli dříve. Při tom však byl dosud sličný, statný muž, a paní Albina musila proti své vůli uznati, že by byl nyní mnohem vhodnějším mužem pro Agatu než hrabě Jindřich. Bohužel poznala to tuze pozdě.

Poručík vedle své nespokojenosti, která v něm ovládala již od sňatku Agatina, cítil se v této době také proto nešťastným, poněvadž se neustále obával o svého otce. Jakmile došla zpráva o vypuknutí polského povstání, neměl ani jediného dne klidného. Zdálo se mu každé chvíle, že otec jest v nebezpečenství smrti či žaláře a tato úzkostlivosť odháněla od něho spánek i klid. S nevýslovnou touhou čekal na otcovy listy, které bývaly však řídké a zcela krátké. Sděloval vždy se svým synem, že jest zdráv a že se těší na trvalé shledání s ním. Tázal se po jeho zdraví a žádal, aby byl pokojným. Kde se té chvíle zdržuje, co počíná, jak se má záležitosť, pro niž zápasí, o tom nebývalo v jeho listu nikdy ani slova.

Až dosud posýlal Gabriel listy své knížeti Pazmanoviči. Tu však došel v červnu list jeho zpět s poznámkou, že kníže z Varšavy odejel, kam, nebylo podotknuto. Toho uleknul se poručík velice. Psal ihned strýci Žulckému, žádaje ho úpěnlivě, aby vypátral otcovo bydliště. Po čtrnácti dnech trapného čekání odpověděl konečně Žulcki, že všechno pátrání po hraběti Gabrieli, jeho sestřenci, jest marným. K upokojení poručíkovu však psal ke konci, že otec jeho není ani zajat, ani zabit, poněvadž by o tom dostal jisté zprávy od svých známých. Přes toto ujištění nemohl se Gabriel zbaviti tísně a úzkostlivosti. Vědomí, že otec jest ve vážném nebezpečenství — neboť jinak by psal — uvrhlo ho do zimniční bázně. S horlivostí pročítal každodenně všecky denní listy, pátraje ve zprávách z bojiště po otcově jméně. Nenašel ho sice nikde, ale tím jeho nejistota jen vzrůstala.

Tak uplynulo léto a podzim. Z Polska přicházely zvěsti pro povstalce velmi nepříznivé. Rusko na podzim vrhlo do Polska ohromné válečné síly, které obrovským krokem ničily bouři, tlačíce povstalce neustále ku hranicím. O Novém roce vydána ruská úřední zpráva, dle níž povstání udušeno, vinníci buď zjímáni, pobiti, buď ze země zahnáni. Smutnohra polského národa dovršena posledním aktem, pro Poláky tak zdrcujícím.

Gabriel přijal tu zprávu se stejnými pocity, jakoby byl sám mezi přemoženými. Představoval si otce, ležícího buď na bojišti, nebo chvějícího se někde zimou v ruském vězení. Chodil-li dříve málo do společnosti, přestal nyní docela. Mysl jeho, zbavená vší naděje, nemající nikde podpory, zasmušila se a klesla v jakýsi stav úplné ochablosti. Pomýšlel již na to, že se vojenské dráhy zcela vzdá a odebéře někam do ústraní, aby žil život osamělý, věnovaný vzpomínkám na všechny ty květy blaženosti, jež mu zlý osud nemilosrdně urval

Sedě podvečer jednoho zimního dne ve svém pokojíku, pře-

kvapen byl klepáním na dvéře. Než mohl povstati, vstoupil do vnitř muž zahalený v plášť. Když se k němu přiblížil, nechal plášť klesnouti a před zraky Gabrielovými objevil se — otec. S výkřikem nezměrné radosti vrhnul se otci do náruče a objal ho pevně, jakby se bál, že mu bude znovu oloupen. Sotva přemožen první nával radostných dojmů, mohl pozorovati teprve syn, že tvář otcova jest zachmuřená, smutná. Tázal se ho po příčině.

„Jak nemám, milý synu, býti smuten," pravil trpce hrabě Gabriel, „když mám neustále před očima trosky naší slávy. Polsko jest rozedráno, ubito, a jeho smrtelný zápas nastává. Na bojištích vykrvácely nejšlechetnější ratolesti a výkvět polské šlechty, a zbytek úpí v žalářích, dolech a v Sibiři. Umíráme, Gabrieli, a nelze nám očekávati uzdravení. Já jsem byl zachráněn téměř zázrakem od smrti a žaláře. Jest mi opustiti zemi, v níž jsem se zrodil, již miluji, pro niž bije mé srdce. V cizině jest mi hledati útočiště, neboť doma již není jist syn své vlasti. Ani zde u tebe nemohu se zdržeti. Ještě této noci musím se vydati dále na cestu. Půjdu do Francie. Až umlkne hněv nepřátel, budu se snad moci sem k tobě vrátiti. Ty tu zůstaň, přeji si toho. Se mnou, slabým starcem, málo bys užil svého mládí. Neměj o mne strachu. Budu ti často psáti. Vždyť ty jsi jedinou páskou, která mne ještě poutá k životu."

Gabriel zdráhal se uposlechnouti. Prosil otce, aby mu dovolil jíti s ním.

„Nikoliv. Ty nesmíš živořiti. Na tobě nyní spočívá náš rod, a proto ty musíš jméno, jež nosíš, nositi čestně, a ne v malátnosti pomáhati uhasínati jeho lesk. Vždyť i můj bratr není schopen a povolán, aby jméno Choryňski čestně zachoval. Churaví a stává se při tom bezcitným a urputným mužem, který zapomíná, že předkové naši patřívali ku přátelům lidu, jejž milovali a pro nějž zápasiti považovali za svou nejsvětější povinnost. Zle jsme se rozešli. Byltť jsem v Dzanoměrzi a tu jsem pozoroval, že choť jeho v pláči tráví celé dny, a ujec můj lítostí trápen schází. Lid, jindy tolik Žulckého a matku naši milující, nenávidí Jindřicha a stihá kletbami chvíli, kdy se objevil u ujce. Proto ty nezapomínej, že šlechtictví, jež nyní nosíš, spočívá ve pravé šlechetnosti a poctivosti, nikoliv však v pýše a ukrutnosti. Ostatně důvěřuji v Boha, že za několika let budu moci objeviti se po tvém boku, a pak budeme společně konati svou povinnost."

Dlouho seděli otec se synem, vypravujíce si své příhody. Chvějícím se hlasem líčil hrabě Gabriel svému synu zápas za svobodu Polska, nezdary a konečnou porážku vlastenců. Z každého jeho slova dýchala vroucí láska k porobené vlasti a bol nad zmařenými nadějemi.

Po půl noci vybral se na další cestu. Pustými ulicemi vyprovázel pak poručík otce za město. V temné noci zmizel mu, ujížděje dále v dalekou cizinu jako psanec, jemuž není dopřáno viděti vlasť svou šťastnou a v ní pokojně složiti hlavu.

Ačkoliv trudný osud otcův poručíka bolel velice, přece vědomím, že ho opět nalezl, že jest živ a někdy k němu se vrátí, byl posilen a potěšen. Časem otec pozapomene a až bude u něho, přičiní se, seč jest, aby rozplašil chmury s jeho čela.

Navrátiv se domů, vzpomínal na vše, co mu otec řekl. Agata tedy jest nešťastnou a plačíc tráví po boku svého chotě. Trpí ona

a on trpí s ní. Jak velice se na ní tresce přenáhlení matčino. Ví o tom paní Albína a ví-li, co asi tomu nyní říká?

Paní Podhorská nevěděla sice vše, ale z toho, co věděla, mohla ostatní snadno si domysliti. Psalať jí Agata, že poručík se stal synovcem jejího muže. Líčila otce Gabrielova jako opak jejího muže, jako šlechtice poctivého, dobrého a vzdělaného. Na otázku v listě matčině, je-li šťastna, odpověděla několika slovy, z nichž vyzíraly trpkosť a zdrcení.

„Považuješ li pláč za výraz radosti, týrání za důkazy lásky, opuštěnosť a bezcitnosť v jednání za blaho, po němž každá žena touží, bezesné noci za zábavu, pak jsem nekonečně šťastnou. Přála-li jsi si, abych takto šťastnou byla, můžeš býti se mnou zcela spokojena.“

Tato slova ztrpčovala paní Albíně život dokonale. Milovala přece Agatu a jen ze slepé touhy, aby byla bohatou, urozenou, nutila ji ke sňatku. Sdělení Agatino bylo těžkou obžalobou proti matce, a paní Albína cítila tíhu jeho dopadati neodvratně na svou mysl. Jak ráda by bývala se podívala za dcerou! Ale chladnosť, jevící se v jejích listech, zdržovala ji od tohoto kroku. Lekala se při tom, aby snad dcera pak neukázala jí na svůj stav a neprohlásila jí přímo do tváře, že ona všeho toho jest původkyní. Paní Albína neuměla plakati, ale při opětném čtení listu dcery své zakryla si tvář a plakala, nedbajíc, že její přítelkyně budou při návštěvě viděti její oči pláčem zarudlé.

(Dokončení.)

Cizina a vlasť.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Ježíš.

(Pokračování.)

V prvních letech faráři Martinovi tamní šlechta, kollátorové kostelů přáli; ale věci se změnily, když světská vláda přešla z tábora katolického do tábora protestantů, a zejména když v Německé říši ustrojili revoluci proti katolické Církvi a proti císařům katolickým, a menší šlechta česká k nim se přidávala, na sněmu Pražském se organisovala a po celých Čechách katolíkům a mírným utrakvistům kostely brala.[36])

V okolí Strašeně odpadli rodové Plánských, Švihovských a Kocův od Církve katolické, přidali se ku protestantům, zabírali — po právu protestantském — jmění kostelní, utiskovali i zaháněli faráře katolické, nadržujíce predikantům lutheránského nebo kalvinského vyznání. Lid tomu nechtěl, odvracel se od kněží věrolomných a přilnul tím vroucněji ku kněžím věrným a zejména k děkanovi, který se neohroženě zastával svaté, katolické víry.

---

[36]) Nezapomínejme, že i katoličtí velmoži se vzájemně poznali a v katolické družině na obranu se spojili. — Právě za doby kněze Martina, faráře Strašeňského, vyhrožoval úhlavní buřič Kazimír Falcký, řka: až jen čas mého poručníkování dojde, vypálím ty kněžourské ulice u Westfalů a Franků, císaře vyženu z Čech, a celé to království rozdám svým kamarádům.“ (Hurter, Ferdinand II. Bd. VIII. S. 184.)

Mime vše nadání provedena veliká změna. Kněz Marek Loyka, farář Zábořský, přinesl v pondělí po Smrtelné neděli r. 1569. Bullam Jubilei a zvláštní list od arcibiskupa a oznámení téhož jubileum farářům Prácheňského děkanství, kteréhožto listu nápis nebyl Martinovi, faráři Strašeňskému, na ten čas děkanovi řádně volenému a ustanovenému, ale prvnějšímu děkanovi, knězi Šebestianovi, faráři Bukovnickému, učiněn a dodán. A při tom týž kněz Marek vydal psaním svým to svědectví, (ač se nevědělo, z čího rozkazu a poručení), že onen jest zase děkanem učiněn. I divili se tomu mnozí múdří kněží, jelikož kněz Martin byl svým časem od arcibiskupského officiála pořádně ustanoven a potvrzen, a nyní na žádném jiném základě, leč na nápise toho psaní měl býti úřadu zbaven.

Nicméně kněz Martin, vida psaní kněze Marka Loyky a nápis listu arcibiskupova, hned se sebe pustil a složil ten ouřad děkanský, i dostalo se mu mnohého posměchu pro takové s ouřadu složení; pro dosavadní „sprostnost a upřímnost“ říkali mnozí, že prý „hlúpý a nesmyslný“ jest; i mnohé jiné zlé věci z toho pošly.

Byl se právě těch dní děkan Martin strojil, poslati k arcibiskupovi zprávu o způsobě své vykonané konvokace a dvou visitací; čekal také, že arcibiskup jej obešle, aby vinu neb nevinu vyšetřil: ale nemoha se dočkati, sám dvoje psaní učinil, jedno k arcibiskupovi, druhé k arcibiskupově officiálovi. Toto druhé bylo takového obsahu:

„S(anctam) P(acem) ex animo precatur.“

„Důstojný pane officiále, mně v Pánu Bohu milý. Nevím, jestli Vaší Důstojnosti jaká vědomost, kterak nyní mnohá protivenství na mne jsou přišla, kteráž s pomocí Boží trpělivě snáším a trpím i od cizích i od domácích, kdež mi se také posměch stal a děje, že jsem tak nepořádně z toho ouřadu děkanského svržen, ačkoli jsem já ho rád prázden: neb mám prve dosti práce o spasení volených Božích. Ale poněvadž nevím zajisto, z jaké příčiny a z čí vůle to se tak stalo, protož teď jsem o tom naschvál psaní své učinil J. Mti. osvícenému knížeti pánu, panu arcibiskupu našemu, a byl toho úmyslu, abych jiné psaní, a to horlivé J. M. učinil a akta té mé konvokací a též osobní i psané visitací odeslal; ale aby snad nebyla zavržena a v nic obrácena, vidělo mi se, abych jich ještě při sobě zanechal, až bych prve toho mého nepořádného svržení příčinu poznal, svú nevinnost okázal a potom teprv jich k J. M. neb Vaší Důstojnosti dodal, a to k napravení, k potvrzení i jiným k naučení. Protož prosím Vás jako svého milého přítele a fautora, že se k tomu přičiníte, aby mi byla dodána brzo odpověď od J. M., abych se věděl čím spraviti. Při tom také laskavě prosím a napomínám Vás, maje tu naději o Vaší Důstojnosti, jakožto o věrném a pravém katolíku, že s pomocí Boží též, což na Vás jest, postavíte se za zeď pro dům Boží; neb spomoc naše zajisté bude a jest Pán Bůh všemohúcí, andělé a jeho Svatí i také všickni volení naši Boží, mí oudové a přátelé. Já zajisté pevně tomu věřím, že On svých vyvolených nikoli neopustí, byť pak i na čas něco odporného potrpěli; však proto v dobrých věcech jich potvrdí a posilní; totiž ne těch, jenž své pejchy, rozkoše a svého lakomství i jiných zlých a škodných věcí hledí a pilni jsou; ale toliko těch, kteříž obzvláštně a předně Jeho cti a chvály Božské a spasení duší svých i také všech bližních svých vždycky pilně vyhledávají, a všem zlým a marným v zlém se nikdá jako dobří pastýři vlkům líbiti nehledí,

ale toliko samému nejlepšímu pánu a králi svému, tak jako jeho věrní a praví služebníci i také milých přátel Jeho. A těm On zajisté (jestliže zvítězí nad nepřátely svými) slíbil dáti korunu života věčného. Ó dejž a učiň to nám všem, laskavý Otče nebeský, skrze Ježíše Krista, pána a Spasitele našeho, kterýž s tebou živ jest a kraluje v jednotě Ducha svatého na věky požehnaný. Amen.

Milost Boží rač býti s námi se všemi též. Amen. Datum in pago Strassen, feria II. post Stanislai anno Dni 1569.

Shledalo se, že celý mylný nadpis na onom dopisu stal se pouhým nedopatřením; pokorný, avšak rázný farář Strašeňský zůstal děkanem a neostýchal se s novou srdnatostí pánům kollátorům za to, že nepořádné kněze na své fary dosazovali, ústně i písemně domluviti. Panu Šebestianu Planskému ze Ziberka na Velharticích domlouval několikráte pro nepořádného faráře tamního, a když všecky domluvy byly marny, poslal tam katolického kněze Marka Loyku s dopisem, aby téhož dodavatele tam nechal za faráře. „Oznamuji — píše — Vaší Mti., že tohoto týdne přišlo mi psaní z Prahy a jisté poručení od mé vrchnosti, abych V. M. psaní učinil. Nyní kárá bludy i nehodný život kacířského, ženatého faráře. Někteří páni i mnozí osadní, vidouce a znajíce toho faráře takového, nic o něho nestojí a jeho míti nechtí; neb oni toho jeho nového i cizího učení nic nepotřebují; a těch učitelův a správců žádají a o ně stojí, jakéž jsú oni a jich předkové, lidé křesťanští a — ne sektářští — vždycky od starodávna a jak ten kostel jest vystaven, mívali a jimi se u víře, v učení a v náboženství pravém křesťanském spravovali. A v tom jsou jim všickni předešlí páni a kollátorové, věrní a praví křesťané, nikda žádné překážky a takové protimyslnosti nečinili, netoliko pan Lev[37]) a před ním a po něm jiní páni: ale také dobré paměti Vaší Mti pan otec, ale raději také i ty jich faráře a správce měli v své ochraně a nad nimi svou ruku drželi a ubližovati jim nedali."

„A protož, milostivý Pane, znajíce V. Mti tyto věci a z těch příčin již dotčených, já podle toho poručení a mého povolání V. M. jakožto kollátora za to žádám (pro uvarování horších věcí, jež by pro toho faráře pojíti mohly), že ho hned při tomto čase svatého Jiří pryč z té fary vybudete a na tento čas na tu faru tohoto kněze katolického, totiž kněze Marka za faráře přijíti a jeho v své ochraně míti i také na něho laskavý býti ráčíte. Té jsem naděje k V. Mti, že tak učiniti ráčíte, odpovědi žádám od V. Mti po tomto již jmenovaném knězi a ukazateli listu tohoto."

Na tento a na jiné listy, jež horlivý děkan p. Planskému zaslal, neobdržel žádné odpovědi, zde ovšem bez viny p. Planského, protože kněz Marek Loyka listu nedodal. Tu děkan, znamenaje veliké pohoršení ve Velharticích, psal arcibiskupovi, arcibiskup vymohl od samých místodržících královských přípis a rozkaz panu Planskému na vybytí takového svůdného faráře: ale nic platno nebylo.

Když pak se zlo více a více na jiných kollaturách podobně zmáhalo, že totiž zjednal hodného kněze katolického na faru Petrovickou, a kollátor p. Planský rovně ho nepřijal, jiného na faru Nezamyslickou, a kollátor pan Jan Kavka jej odmrštil; ano, když se

[37]) z Rožmitálu.

proslýchalo, že jeho samého z fary Strašeňské kollátor Koc chce vytisknouti: tu se dal svědomitý děkan na cestu do Prahy r. 1572., chtěje osobně před arcibiskupem zprávu podati a za propuštění žádati; jelikož „víra a mrav hynou, já nic neprospívám, proto a pro jiné nedostatky prosil jsem a ještě prosím, abych propuštěn byl z ouřadu děkanského; bojím se, an psáno jest: nebývej soudci, leč můžeš nepravosti mocí přetrhnouti". Eccli. 7, 6. — Avšak arcibiskup byl odejel k císaři do Vídně, také generálního vikáře doma nenašel, tudíž s nepořízenou domů se vrátil. Přišed do Strašeně poslal generálnímu vikáři písemný návrh, jak by to mohlo zastaveno býti, aby p. kollátorové bludní pod žádnou zástěrou do katolických far kněží a farářů nového náboženství sektářského více neuvozovali. Radil totiž ve své moudré ráznosti, aby J. M. arcibiskup obeslal ty sektářské kněží a pány kollátory před soud zemský a je obvinil jakožto přestupníky zřízení zemského. „My na jejich kostely nesáháme, ale svého pravého náboženství přede všemi sektáři spravedlivě bráníme a brániti máme až do krve."

Mimo to prosil arcibiskupa, aby sám osobně do kraje na visitaci přišel a fary a kněze katolické navštívil, aneb aspoň konvokaci držel. Svolil k takové žádosti arcibiskup a zamýšlel osobně konvokace kněžstva se súčastniti; ale že bylo mu zůstati v Praze za příčinou důležitého jednání s komissary císařskými, ustanovil dne 23. srpna 1574. probošta Jindřicha Píška a kancléře doktora Andresa za své plnomocníky, kteří by, pokud kde jaké nedostatky, což by se na újmu a zmenšení cti a chvály božské i také k pohoršení obecného lidu vztahovalo, býti seznají, v lepší způsob a řád uvedli.[38])

Možná, že by se konvokace byla větších úspěchů dodělala; avšak zemský sněm budoucího roku, slabost císaře Maximiliana II. a jeho rádců, společné útoky lutheránské a husitské šlechty, která na sněmu r. 1575. k nevídaným smělostem se zmohla, seslabily dobrý výsledek, ač kněží věrní a lid obecný k nové stálosti jsou povzbuzeni.

Bludní kollátorové se nyní obrátili na děkana, aby jej vytiskli z fary, na které byl již 25 let. Prosil tudíž arcibiskupa, aby jej z toho děkanského ouřadu propustiti a jiného děkana těm bratřím ustanoviti ráčil, „já zajisté prve mám velikú práci pro domácí víry, a k tomu jsem již tak sešel na zrak a scházím, že přes píď dále nic na písmo nevidím, a na lékařství jsem již několik kop naložil a nepoznávám žádného napravení. I v čem jest vůle Boží, tak se staň".

Nejsa z úřadu děkanského propuštěn a vida, že nevěrní kněží veřejně již proti katolické víře mluví a všelijaké pohoršení dávají, neostýchal se, důtklivé psaní arcibiskupovi poslati, naříkaje, kterak ten onen „kněz sám svou nedůžlivou hlavou se spravuje a věří, učí, drží, činí, co chce, jak chce, a co se jemu a bludným kollátorům a lidem líbí; ale není to žádný div, poněvadž jich žádný netresce. Ó časové, časové, jichž jsme my dočekali a čeho ještě dočekáme, zvímeť to brzo, jestliže sobě všickni bez odkládání neusmyslíme!"

Nezazlil mu proto arcibiskup, starostmi a věkem sklíčený; odepsal mu laskavě a pomoc podle možnosti své slíbil v následujícím listě:

„Ctihodný, nábožný, nám milý. Z psaní Vašeho, jací neřádové od kněžstva v kraji Prácheňském se puosobí, a co od kollátorův fary

[38]) Dr. Borový, Antonín Brus str. 99.

jich osazováním sektářští kněží před se berou, jsme vyrozuměli; kteréžto chování kněžstva, jakžby nám Pán Buoh lepšího zdraví popříti ráčí, v konvokaci náležitým trestáním přetrženo a k nápravě přivedeno býti musí. Co se pak kollátorův dotejče, to se často na J. M. císařskou (Rudolfa II.) vznášeti nepomíjí, ale toho J. M. vždy odkládá. A protož do času strpení míti musíme, až by větší počet pánův zde byl; neb my z povinnosti ouřadu našeho podle možnosti naší o to pracovati budeme, aby v tom těch kollátorův předsebrání zastaveno býti mohlo. Čehož jsme Vás na psaní Vaše za odpověď tejna učiniti nechtěli. Dáno v pondělí po sv. Lukáši léta 1578."

Nyní neváhal bludný kollátor fary Strašeňské dosti chytře a násilně na nelibého faráře udeřiti.

Farář, totiž kněz Martin, sám přebývaje v malé komůrce při kostele, svěřil příbytek farní svému bratru Pavlovi, který tu s manželkou a s dorostlými dětmi zůstával a ve službě kostela i školy byl nápomocen. Jednoho dne přišel Tomáš, panský písař a ouředník a urozený pán Adam Šofman a s nimi jiní lidé robotní, nenadále vpád učinili do domu farního a tu farářovi mluvili, že z rozkazu panského proto přišli, aby farář vydal bratrovy syny a dcery za čeládku poddanou, a neučiní-li toho, že je vezmou mocí. Farář odpíral, že on sám jakožto osoba duchovní není žádným poddaným, i dům čili fara že jest dům svobodný, bratr Pavel, v Strakonicích rodilý, taktéž není zdejší vrchnosti poddaný ani děti jeho; ale nenadávše se takového násilného vpádu, musili tomu, jak farář tak bratr jeho Pavel, místo dáti, ač nezanedbali písemně tomu odpor učiniti Řečené děti odvedli do vězení a nepropustili až na psané rukojemství. Nechtěje práva farního duchovního domu zadati, utekl se farář k vrchnostem duchovním a světským, ba až k samému císaři, odkudž se mu dostalo rozhodnutí příznivého, že totiž řečené děti jsou „poddaní urozeného Krištofa z Wartenberga nejvyššího mistra převorství českého v Strakonicích, a že se neuznávají příčiny, kudy by pan Václav Koc k týmž dětem bratra jmenovaného kněze Martina právo jmíti mohl.[39]) Nejsa žádostiv nepokoje, nepospíchal farář s dodáním listů jak arcibiskupa, tak císaře, ale dožádal se urozených osob pana Jana Chanovského a p. Adama z Pernklauba, aby v dobrotě s p. Kocem pojednali, a když ničeho nepořídili, poslal mu oba přípisy „Ve lebnosti císařské a J. M. arcibiskupa" se svou žádostí mírnou, „že Vy mé přátely z rukojemství propustíte a mně také dalšího pobytu s tou mou čeládkou na faře Strašenské příti budete podle dovolení Vrchnosti mé a také podle žádosti těch lidí osadních a katolických, kteříž o jiného žádného kněze toho nového bludného učení nestojí", a „zajisté že dobré paměti předkové vaši pan děd a paní bába, pan otec, kterýmž jsem já posluhoval, byli na mne velmi laskaví."

Pan Koc tak učiniti nechtěl a řekl, že on „mne nechce déleji na té faře míti a trpěti, než toliko do času sv. Jiří (1582.) a před lidmi přísahal, „jestliže já se mu z té fary nevystěhuju do sv. Jiří, že sem osobně přijede na ten den a mne jako psa rozkáže z ní vymetati."

Při takových hrozbách prchlivého husitského pána nezbylo, než vzdáti se fary a ovšem vzdáti se děkanského ouřadu. — Z fary odešel

[39]) Poručení císaře Rudolfa II. ve středu po sv. Martině 1581.

s velikou teskností, jak sám arcibiskupovi si stěžoval, „že i ti jiní ostatní lidé katoličtí budou svedeni, a to netoliko na té mé faře, ale i jinde v tom kraji Pracheňském, kterýchž u víře potvrzoval“.

V takovýchto strastech dočkal se horlivý kněz veliké duchovní útěchy z jiné strany. Několikráte byl dříve naříkal na nehodný život kněze Šebestiana Bavorovského, faráře na Bukovnice; nezůstával však při pouhém naříkání, alebrž domlouval, k dobré sv. zpovědi vybízel, až s milostí Boží kněz Šebestian se poznal a přetrhl hříšný poměr, kterýž byl s jednou ženskou vydržoval a od té doby jako věrný, právě katolický kněz pracoval, ano, teď při odchodu kněze Martina Strašeňského byl povýšen za děkana kraje Pracheňského, kdežto farářem v Strašeni se stal kněz Vít z konventu Strakonického. Náš kněz Martin nehodlal žádné fary k sobě přijati, aby mohl volně jako „obecný kaplan“ po dekanátě obcházeti, a kde toho potřeba byla, a lid si toho žádal, kázati a sv. Svátostmi přisluhovati.

Když jednou přišel do města Kátovic, vítal ho lid, a hospodyně mu přinášely vejce a koláče. I naříkalo všecko s lítostí, že pán jejich, Petr Boubinský, je donutil opustiti víru katolickou a přistoupiti k sektě husitské. Pokárav je doložil outrpně: Tak s podobným násilím se děje na mnohých statcích šlechty kacířské; avšak za nedlouho dojde k tomu, že malé stádce katolíků v Čechách zvítězí nade všemi protivníky svými.“ Pověst o takovém proroctví svatého muže roznesla se po veškerém okolí, a přestali mnozí hospodářové, zejména ve vsi Hlupíně, znáti se k náboženství bludnému, aniž ku katolickému přistoupili; nechodili ku zpovědi po způsobě katolickém ani na služby Boží sektářů, očekávajíce, jak ono proroctví se splní, že se potom přidají k onomu náboženství, které zvítězí. A setrvali při tom až do r. 1620., kdy katolíci na Bílé Hoře zvítězili; tu když se k nim donesla zpráva, že v Praze přestalo nadvládí sektářů, a že vládnou katolíci, prosili P. Vojtěcha Chanovského, věrného stoupence kněze Martina, by je přijal do Církve katolické a beze všeho rozpakování své hříchy ve sv. zpovědi vyznali a ke stolu Páně pod jednou způsobou přistoupili.“

Mimo všecko nadání musil r. 1585. převzíti znova bývalý úřad děkana, jelikož nástupce jeho Šebestian, farář Bukovnický, téhož roku dne 17. února byl v Pánu zesnul. Kněz Martin nám zachoval některé zprávy o jeho smrti, kterak totiž znamenaje své rozloučení povolal některé katolické lidi k tobě, a tu přítomné i jiné všecky nepřítomné jako věrný pastýř k tomu napomínal a za to jich velice prosil, aby byli stálí v té své pravé katolické víře, kacířům a kacířským kněžím nedali se svésti do své smrti, a také aby byli svědkové jeho, že on jako věrný, pravý a katolický kněz umírá. — Item poručil, aby chudým lidem osadním byl desátek odpuštěn, a ti aby za jeho duši Pána Boha prosili; bohatí pak, co jsou dlužni desátku, jej dali; částku pak jmění — mimo odkazy kostelní — poručil synovi a dceři, tu po něm zůstalým. Po takovém poručení usnul v Pánu v neděli devítníku r. 1585.

Závěť taková — toliko oustně před platnými svědky nařízená, způsobila knězi Martinovi mnohé a mrzuté starosti, kteryžto prokázal, že horlivosť jeho nebyla jaksi drsná neb nelítostná, nýbrž spojena s přemilou láskou. Kollátor fary Bukovnické totiž, pan Diviš Břeský na Mačicích, nedbaje onoho poručení ústního, zabral veškerou

pozůstalosť sám pro sebe, všecko spečetil, řečeným dvěma dětem a a matce jejich dal málo a kostelu ještě méně.

Kněze Martina takové bezpráví zabolelo, i napsal v neděli Jubilate (třetí po Velikonocích) dlouhý přípis k arcibiskupovi, ve kterém rázně proti hrdému kollátorovi vystupuje a s nemenší útrpností ubohé ženy a jejích dětí se ujímá, mezi jiným takto píše: „Neřádů, velkých a těžkých hříchů a nepravostí se nezastávám, ale jim se protivím a jich nenávidím: avšak již k Pánu Bohu obrácených a kajících hříšníků ne tak nenáležitě odsuzuji a zlehčuji, jako zatvrzelých a nekajících, nebo i sám pán Kristus, jsa všechen netoliko nejspravedlivější, ale i také nejmilosrdnější, nechtěl odsouditi oné ženy v cizoložstvu postižené i jiným všem hříšníkům a hříšnicem právě kajícím jich hříchy odpustil a ještě odpouští.“ [40])

V jiném přípise navrhuje za nového děkana Šebestiana, faráře Volenického, ač sám uznává, že bude třeba přísně, „pod velikou pokutou mu přikázati, aby se choval v tom ouřadu tak, jak na katolického kněze náleží, a těch katolických lidí osadních od jejich pravé a katolické religii nesvozoval a svedených lidí ve hříších a bludech sektářských nepotvrzoval.“ Podpis jeho zní: v Chanovicích kněz Martin Strakonický, nyní obecný kaplan.

Arcibiskup však nezvolil faráře, kterého kněz Martin byl navrhl, nýbrž zvolil jeho samého. (Pokračování.)

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

VII

Proletář. Nová Doba. Spravedlnosť. Hlas Lidu. Bojovník. Práce. Duch Času. Der Radikale. Křik Lidu.

Přeložení „Dělnických Listů“ (Ústředního orgánu socialně demokratické dělnické strany československé v Rakousku) z Prahy do Vídně r. 1881. bylo pravým osudem českého dělnictva.

Vídeňské dělnictvo české, prodchnuto jsouc duchem socialně demokratickým až k radikalismu, přičiněním dělníků německých záhy zavedlo v „Děl. Listech“ směr rozhodně socialistický, radikální. Byly-li „Děl. Listy“ v Praze ostré, byly ve Vídni ještě ostřejší. Konfiskace stihala konfiskaci. Než to vše bylo socialním radikálům málo. „Musí to jíti ještě ostřeji!“ bylo slyšeti hlasy... A šlo to ostřeji. Ve měsíci lednu r. 1883. založen jest časopis „Proletář.“ List tištěn byl na červeném papíře v 10.000 exemplářích. Vyšla pouze čtyři čísla, ale každé bylo konfiskováno. Jiné vydání se neobstarávalo. — — —

„Proletář“ přese všecky konfiskace byl rozšířen po celé Vídni, v Čechách, na Moravě i Slezsku. Jak se ta manipulace prováděla, poznala policie teprve později a dílo překazila.

Obsah každého čísla byl tak radikální, že žádný socialistický

[40]) Datováno: ve vsi Nezdicích, dominica Jubilate.

časopis až posud nemůže se vykázati a také již asi se sotva kdy vykáže takým radikalismem.

Postačí, když řeknu, že v ě d o m ě psalo se do „Proletáře přímo — p r o k o n f i s k a c i.

Konečně redaktoři „Proletáře", Jos. Petržílek, dělník kožešnický a zároveň redaktor „Děl. Listů", a Eduard Mily, typograf a zároveň sazeč „Proletáře", pro poslední číslo postaveni byli před vídeňskou porotu a odsouzeni každý na 4 měsíce do vězení, kteréž odbyli si ve Steinu. „Proletář" přestal vycházeti; jeho redaktoři Petržílek a Mily vypovězeni jsou po odbytém trestu na vždy z Horních i Dolních Rakous.

Redakci „Děl. Listů" převzal Jakub Mikolanda a konečně Jos. Hybeš. dělník tkalcovský.

Vedle „Dělnických Listů" vydáván byl řízením Jos. Bol. Pecky čtvrtletně vycházející časopis pro zábavu, politiku a poučení, pod názvem „N o v á D o b a". List tento vycházel v letech 1881. a 1882., a nebylo v něm nic proti náboženství. —

Na Moravě začali se socialní demokraté hýbati teprve r. 1881. Za pomoci německých socialních demokratů v Brně založeny jsou listy: „V o l k s f r e u n d" a „S p r a v e d l n o s t," v měsíci červnu r. 1881. „Spravedlnosť" vycházela jen do konce měsíce února r. 1885. a Volksfreund" vychází dosud.

U „Spravedlnosti" vystřídali se následující redaktoři: Jakub Spurný (nyní redaktor „České Práce", listu obuvnického v Praze), Frant. Mouca, Josef Severa, Frant. Šoupal a Václav Vrána, vesměs dělníci tkalcovští v Brně.

Ve „Spravedlnosti" r. 1882. začali psáti socialisté také proti duchovenstvu a víře, hlavně v rubrice „Obrázky z hor," ale brzo musili přestati. Odpadlo „Spravedlnosti" následkem toho přes 500 odběratelů, jak sami se mi pochlubili.

Touže dobou, r. 1882. v měsíci březnu, vydali v Teplicích v Čechách František Hlaváček, horník, a Václav Vaic, obuvník, socialně demokratický list „H l a s L i d u." Vyšlo jenom jedno číslo. List byl úředně — nevím z jakých příčin — zastaven, a redaktor Frant. Hlaváček poslán z Teplic nuceně do své obce Řenčova. —

Roku 1882. z usnesení sjezdu rakouských socialních demokratů konaného v Brně dne 15. a 16. října, proti němuž však protestovali socialní radikálové jako proti sjezdu strany „mírné", „vodopolévkové, založen byl v měsíci dubnu r. 1883. v Brně nový ústřední organ socialně demokratické dělnické strany československé v Rakousku pod názvem „B o j o v n í k." Redaktorem jeho stal se Josef Liebel, bandagista. „Bojovník" skutečně zastupoval mírnou socialně demokratickou část českého dělnictva naproti ve Vídni vycházejícím socialně radikálním „Dělnickým Listům," druhému to orgánu ústřednímu strany socialistické.

„Bojovník" vycházel až do polovice března r. 1885., kdy byl zastaven. Za ten čas byli jeho redaktoři: Josef Liebel, Fr. Hlaváček, horník a býv. redaktor „Hlasu Lidu", a Karel Zimmer, dělník krejčovský.

Řečeného sjezdu socialních demokratů v Brně r. 1882. nesúčastnila se strana socialně radikalní, nýbrž protestovala proti němu a proti všemu, co na sjezdu tom bylo usneseno. Mezi socialně demokratickou

mirnou stranou a stranou socialně radikalní rozvinul se následkem toho zásadní boj, v němž stály svorně na straně „mírných“ Spravedlnost, Bojovník, Volksfreund a Wahrheit, a na straně radikálů: Dělnické Listy, Die Zukunft, Social-politische Fachzeitung der Metallarbeiter Oesterreichs, Schuhmacher-Fachblatt, Schneider-Fachzeitung a Der Radikale.

Politický směr listů mírné socialně demokratické strany české i německé nazván od českých i německých radikálních socialistů „vodovou polévkou — revolucionářů v županu.“

Na ubití mírné socialní strany a na znepokojování dělnictva pracováno bylo stranou socialně radikální pomocí veřejných listů i „letáků“ — lístků tajně tištěných.

Tajné tiskárny socialních radikálů objeveny byly asi tři: ve Vídni a jedna v Čechách, při čemž ovšem vždy několik osob bylo zatčeno.

Socialní radikálové hnali lid do krajnosti čím dále tím více. Dne 26 a 27. října r. 1883. konán byl tajný sjezd socialních radikálů ze všech zemí rakouských v Dlouhém Enzersdorfu u Korneuburku, kde stalo se usnesení: v čas potřeby radikálně vystoupiti.

Socialně radikální listy hned slibovaly: „v odpověď na každý násilný skutek policie násilný skutek proletariatu“.

První „skutek“, krok na této nečestné cestě, bylo zavraždění policejního koncipisty p. Hlubka ve Floridsdorfu dne 15. prosince r. 1883.; dne 20. ledna 1884. následovala loupežná vražda směnárníka p. Eiserta, zavraždění detektiva p. Blöcha socialním radikálem Stellmacherem dne 24. ledna r. 1883., tedy v den po odsouzení vůdce socialních radikálů Jana Rougetta pro chování tajné tiskárny.

Konečně císařským nařízením ze dne 30. ledna r. 1884., jímž zaveden výminečný stav pro Vídeň a Korneuburk, zadána jest socialním radikálům citelná rána. Radikální listy byly zastaveny a vůdcové z Vídně vypovězeni.

Nejradikálnější vůdce socialistický, redaktor časopisu „Die Zukunft“, Josef Peukert, utekl do Švýcar.

* * *

Po neustálém štvaní socialních radikálů od „Dělnických listů“ z Vídně r. 1883. odstoupili Frt. Hlaváček a Frt. Choura, oba horníci ze severních Čech (nyní v Americe), z redakcí časopisů mírné socialní strany „Spravedlnosti“ a „Bojovníka“, a založili v Brně ku konci r. 1883. samostatný socialně radikální list „Práce“.

Marnou byla snaha pisatele tohoto článku, aby list nebyl ani socialně-demokraticky mírným, ani radikálním, nýbrž nestranným, čistě dělnickým listem českým. Bylo mu to slíbeno, avšak druhým číslem stal se list již socialně radikálním. Že to byla chyba veliká, poznalo dělnictvo velmi brzy.

„Práce“ vyšly jen čtyři čísla. Frt. Choura byl zatčen. — Na místě „Práce“ začali vydávati Frt. Hlaváček a J. B. Pecka v Prostějově časopis „Duch času“, jehož první číslo vyšlo v polovici měsíce března r. 1884. Mimo to vydával v Prostějově J. B. Pecka každých šest neděl „Matici dělnickou“ pro poučení a zábavu. V obou tiskopisech dotýkáno bylo občas urážlivě i citů náboženských.

Konečně ve Vídni položeno na denní pořádek říšské rady ve

měsíci lednu r. 1885. několik článků osnovy zákona proti státu nebezpečným snahám socialistickým.

Sociální demokraté strany mírné, předvídajíce toho následky, zastavili v měsíci březnu r. 1885. časopisy: „Spravedlnosť“, „Bojovník“ a „Wahrheit“ a ustoupili od socialistického programu, jenž prohlášen byl sjezdem socialních demokratů rakouských v Brně r. 1882.

Jediný „Volksfreund“ nechtělo vydavatelstvo brněnských německých socialních demokratů zastaviti.

Okamžiku tohoto použil pisatel tohoto článku T. J. Jiroušek, dělník strojnický, ještě s jinými dělníky a založil v Brně nový dělnický nesocialistický list „Křik lidu“, časopis hájící zájmy pracující třídy. První číslo vyšlo v polovici měsíce března 1885.

Avšak proti „Křiku lidu“ zahájili sociálně-radikální listy: „Duch času“ z Prostějova a „Der Radikale“ z Liberce a konečně i „Volksfreund“ přímo ubíječský boj. Boj ten dospěl tak daleko, že redaktor „Křiku lidu“ T. J. Jiroušek byl redaktory socialně-radikálního „Ducha času“, Fr. Hlaváčkem a J. B. Peckou, u zemského trestního soudu v Brně po třikráte obžalován z tiskových příčin, a posléze i před čtyrčlenný soudní senát dne 30. května r. 1885. postaven, ale po řádném obhájení se byl obžaloby sproštěn a Frt. Hlaváčkovi nařízeno nahraditi soudní útraty, jakož i útraty 2 zl. r. č. obžalovanému, avšak ty má T. J. Jiroušek od Fr. Hlaváčka dostati až podnes.

Konečně intrikami a politickou nepoctivostí mnoha dělníků rozmrzen, ustoupil T. J. Jiroušek z hnutí dělnického v měsíci červenci r. 1885. a zastavil časopis „Křik lidu“ sedmým číslem.

Poctěn byv důvěrou dp. P. Pl. J. Mathona, O. S. B., přešel do redakce časopisu „Dělník“, u něhož setrval až do svého odjezdu z Brna do Prahy r. 1888.

Po Jiroušově odstoupení z hnutí dělnictva nabyl v Brně zase vrchu socialní radikalismus a bují tam stále.

VIII.

Dělnik. Arbeiter. Obecné Noviny. Brünner-Rundschau. Besídka. Rovnosť. Naše Listy. Hlas Lidu. Vzájemnosť. Věk Svobody. Nový Věk Svobody.

Když ve měsíci říjnu r. 1884. meškal jsem ve Vídni, zaletěla tam do kruhů českého dělnictva z Brna zpráva, že ve kruzích katolických v Brně jedná se o založení čtyř nových listů pro lid, z nichž dva, jeden český a jeden německý, věnovány býti mají křesťanskému socialismu.

Zpráva ta účinkovala mezi vídeňskými socialními demokraty jako elektrický blesk. Mezi vůdci někteří nedůvěřivě pochybovali, jiní nepochybovali a jen s poznámkami: „Budeme míti také „černý socialismus“, zprávu tu vítali, ač, jak jim bylo viděti na tvářích — velmi nemile.

A skutečně. Dnem 1. ledna r. 1885. vyšly v Brně, založeny byvše dp. P. Placidem J. Mathonem O. S. B., následující listy: „Dělník“, „Obecné Noviny“, „Der Arbeiter a „Brünner Rundschau“.

Roku 1887. přidána ještě k českým listům mimořádná příloha sama o sobě jako časopis pod názvem „Besídka“.

S velikým úspěchem zahájena byla literární politická činnosť proti sociálním výstřednostem v dělnictvu českém i německém na Moravě. [1])

Z těchto listův udržely se a statně si počínají „Dělník, Obecné Noviny a Besídka“, kdežto německé „Brünner Rundschau“ 1887. byl zastaven a „Der Arbeiter“ přeložen do Floridsdorfu k řízení dp. P. Eichhornem. — —

Ku konci měsíce července r. 1885. Pankrac Krkoška, podučitel, zanechal služby učitelské, při níž již do sociálně-demokratických listů „Bojovníka“ a „Spravedlnosti“ od r. 1883. psal, a založil časopis „Rovnosť“, orgán socialních demokratů, s níž spojil české socialisty všech politických barev.

„Rovnosť“ vychází posud a časem přináší též články atheistické. Pankrac Krkoška dočkal se odsluhy, před níž jsem jej, nežli list „Rovnosť“ zakládal, důtklivě varoval. Nevěřil mi. Roku 1886. v měsíci červenci propuštěn byl socialními demokraty z redakce „Rovnosti“, ač churav. Socialisté všade ho ignorovali. Žil ve velmi smutných poměrech — zbaven existence; až r. 1887. začal pokašlávati a v měsíci březnu r. 1888. zemřel na tuberkule u věku 26 let ve všeobecné nemocnici v Brně. Socialisté doprovodili jeho mrtvolu počtem 3000 osob ke hrobu. Ó té lidumilosti!

Po Pankráci Krkoškovi převzal u „Rovnosti“ redakční zodpovědnosť Alois Sobotka, dělník tkalcovský, který česky ani podepsati se neumí a čísti rozhodně nedovede nežli německy. — Časopis řízen jest Josefem Hybešem, bývalým redaktorem „Děln. listů“ a „Die Zukunft“ od r. 1888.

Také v Praze objevil se v té době nový dělnický ruch. Založen zde nový liberálně socialní list dělnický „Naše Listy“ a redakce svěřena jest Bohumilu Bachmanovi, mechaniku a Jos Florianovi. První číslo „N. L.“ vyšlo dne 7. srpna roku 1885. Na jaře r. 1886. ocitli se oba redaktoři ve vězení pro tajné spolčování ještě s jinými dělníky a „Naše Listy“ přestaly vycházeti.

Když v Prostějově v měsíci únoru roku 1886. zastaven byl socialně radikální „Duch času“ a jeho redaktoři Frt. Hlaváček a Josef Bol. Pecka odebrali se do Ameriky, hledat lepšího štěstí, založen tamními socialisty v měsíci červenci t. r. nový socialně demokratický list „Hlas lidu“. Redaktorem jest Richard Zahálka, tkadlec. List vychází stále.

Proti snahám a zásadám ve „Hlasu lidu“ šířeným vystoupil v Prostějově v měsíci lednu r. 1888. nový křesťansko-socialní bojovník „Vzájemnosť“, orgán jednot katolických tovaryšů, řízený dp. prof. Frt. Koželuhou. Škoda, že vycházel jen rok a splynul s časopisem „Dělník“ v Brně. List byl pečlivě psán a řízen. Jeho bohatý obsah o záležitostech a snahách spolků katolických tovaryšů bude po letech ještě hledaným; zvláště až se budou někdy psáti zevrubné dějiny křesťansko-socialního hnutí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

Roku 1886. na podzim jal se v Praze Vilém Körber poznovu vydávati „Věk Svobody“. Vyšla však jen čtyři čísla a list byl zastaven. Tentokráte měl směr liberálně národní a dělnický.

---

[1]) Bližší a obšírnější viz v časop „Vlasť“ roč. V. č. 1. r. 1888. ve článku „O vývoji a trvání křesťanského socialismu na Moravě.“

Po delší přestávce v polovici r. 1887. Körber u vydávání „Věku Svobody“ zase pokračoval, a to ve spojení se socialními demokraty.

Aby se za to Körbrovi zavděčili, přijali socialní demokraté na sjezdě socialních demokratů rakouských, v Lužankách v Brně dne 30. a 31. prosince r. 1887. konaném, „Věk Svobody“ za orgán socialně-demokratické strany československé v Rakousku.

„Věk Svobody“ vycházel až do konce roku 1888., kdy změněn byl v „Nový Věk Svobody“. Že kdykoliv se naskytne příležitosť, „N. V. S.“ vyjede si na katolické duchovenstvo i víru, není potřeba ani připomínati. Vždyť jest jeho ředitelem nebo redaktorem starý radikál, svépomocný socialista, liberální národovec, konservativní vlastenec a politik, internationalní socialní demokrat, Vilém Körber. Ano, tolika směry Vilém Körber jako novinář dávno již se bral a jakými ještě se bude bráti, to nelze předvídati. (Pokračování.)

Čeští Bratří v zrcadle svých kancionálů.

Podává

K. Konrád.

Když jsem sbíral a shledával z pramenů látku pro II. díl „Dějin posvátného zpěvu staročeského“, naskytaly se mi velmi často kancionály „Českých Bratří“. I poznal jsem z toho, že třeba jest, bych také tyto kancionály zvláštně a zevrubně prostudoval. Prozkoumav je bedlivě přesvědčil jsem se, že mají nemalou důležitosť netoliko pro „Dějiny“ řečené, nýbrž i pro církevní dějiny české vůbec, ba i pro dějiny jazyka a literatury české. Shledalť jsem, že vyjde jimi nejedna nová stránka těchto dějin na jevo, že opraví se nejeden omyl, nejedno bludné mínění o nich a vyjasní se nejeden temný jejich bod. Zejména jsem shledal, 1. že Čeští Bratří rozšiřovali hlavně kancionály a písněmi svými svou haeresii, velmi nebezpečnou; 2. jakého původu jsou písně jejich; 3. že měnili ve svých kancionálech texty a učení své vlastní a cizí; 4. že měnili ve svých písních také jazyk český, nikoliv na prospěch jeho; 5. že si i nevlastenecky počínali.

1. Rozšiřovali hlavně písněmi svou haeresii.

Co kdy vzniklo sekt náboženských v Čechách, všecky snažily se písněmi šířiti své nové učení. Tak činili také Čeští Bratří a známo jest, že v 16. a na počátku 17. století vynikly v té příčině nade všecky strany náboženské. Nikdo tehdáž nevydal v Čechách tolik kancionálů, jako Bratří, ničí kancionály nešířily se tehdy tolik jako bratrské. Od roku 1501., kdy vydali Bratří svůj první kancionálek tiskem, až do roku 1618., vydáno bylo jejich kancionálů tiskem, pokud jsem poznal, neméně než patnácte vydání, tytýž i různých, a to ve mnohých exemplářích. Šířili své kancionály proto tak valně, ba úsilovně, by jednak nahrazovali svým přívržencům hojným zpěvem nedostatek zavržené staré bohoslužby katolické, jednak, by rozšiřovali zpěvem jistěji a rychleji své novoty náboženské v obecném lidu, zpěvu milovném. Že hleděli správcové jednoty hojným zpěvem nahrazovati

starou bohoslužbu, vysvítá z „rejstříku písní bratrských“, jejž Blahoslav vlastnoručně pořídil, a jenž chová se nyní ve dvorní knihovně ve Vídni. Z něho vychází na jevo, že Bratří sice zachovávali vnější pořad církevního roku, jakž jej církev katolická ode dávných věkův ustavila; však na místo staré bohoslužby zavržené ustanovili „čtení, kázaní, posluhování, rozhřešení, rozdávání, nešpor, modlení a požehnání,“ jakž jednotlivé části jejich nové bohoslužby v onom rejstříku slovou. Tak zvané „posluhování, rozhřešování a rozdávání“ konávali vedlé výkazu „rejstříku“ jen o velkých svátcích. Mezi všecky tyto části vkládali hojně písní, buď před ně, nebo po nich, obyčejně zpívali před nimi i po nich. Na hlavní hody Boží ustanoveno bylo dvoje kázaní. Před každé i po něm položili písně do „rejstříku“. Při těchto shromážděních svých dělili se na dva sbory. V každém zpívali jiné písně. Druhý sbor byl pro sprostnější lid. Vzpomeneme-li kromě toho, že zpívávali také ráno a večer a při mnohých jiných příležitostech, znamenáme, že stále zpívali, že tento zpěv byl hlavním bohopoctným úkonem jejich, a že se tudíž takořka vezpívali do svých náboženských novot, jak nedávno napsal i v Pánu zesnulý praelát Frant. Hettinger v „Historisch politische Blätter“ [1]) též o německých protestantech. A praví-li zde Hettinger, že nejedna lutherská píseň stala se v pravdě „marseillaisou“ protestantismu, platí to neméně i o nejedné písni Českých Bratří. (Viz ad 5.) Proto stalo se také, co napsal Dr. Václav Šturm, mocný jejich odpůrce, o bratrském kancionále, r. 1576. vydaném. Pravilť ve svém „Rozsouzení“ tohoto kancionálu, že jej všickni, chudí i bohatí, kteří jen drobet čísti umějí, v domích svých mají, z něho ve sbořích všickni zpívají, na písně toho kancionálu i kázaní lidu činí a jim ty písně vykládají.“ [2]) A na jiném místě dokládá o Bratřích, že se „tímto kancionálem velmi honosí a chlubí a skrze ty a takové písně mnoho lidí svozuji a k sobě vábí.“ (St. 4.) Tak svědčí o nich současník jejich.

Ostatně takto-li šířili Bratří své novoty náboženské, nečinili nic nového. Písněmi šířili své haeretické učení též Arius, Bardesanes Sýřan, Pavel Samosatský, tak činili už v XIII. století v Čechách „Mrskáči“, tak činili též mnozí jiní bludařové dávno před Bratřími i po nich. Písněmi zaštěpovali otravné símě svých bludů nejrychleji a nejjistěji do srdcí a do paměti svedeného lidu.

To platilo o kancionálech Českých Bratří ještě větší měrou, ježto měly do sebe ráz knih symbolických, [3]) čehož u ostatních sekt nebylo. Již † Jireček dotknul ve své hymnologii (st. 13.) vedlé pravdy, že písně ostatních sekt „tiskl kdo chtěl a jak chtěl,“ kdežto kancionály bratrské netiskly se jinak, leč po úchvale „starších“ Jednoty Bratrské, a „neví se ani jediného příkladu, aby někdo v jednotě byl vydal kancionál o své vlastní ujmě.“ A odvážil-li se kdo takového pokusu, zle naň dokročili proto „starší“ Jednoty“. [4])

---

[1]) 1890. str. 491.

[2]) „Rozsouzení a bedlivé uvážení vel. kancionálu od Bratří Waldenských jinak Boleslavských, sesazeného a l. P. 1576. vytisknutého... V Praze, 1588.

[3]) T. J. pramenů víry jejich.

[4]) Viz toho příklad na Janu Poustenníku v Jirečkově hymnologii str. 14. Aneb viz usnesení „synody přerovské“, jímž obnovuje se starý zákaz, by žádný ze správců Jednoty žádných písní bez ohledání a usouzení zřízeného soudu nevydával“ a d.... L c. str. 15, 5.)

Kromě toho sváděli Bratří svými kancionály a zpěvy mnoho lidu po sobě i proto, že měli na mnoze písně lahodných nápěvů. Sám V. Šturm, jenž dokonale prozkoumal jejich kancionál z r. 1576. jako nikdo jiný, napsal a vysvědčil o nich řka: „Mají ovšem v tom kancionále tisknutí pěkné, slova lahodná, noty a melodie líbezné, nad čímž lid sprostný urážeje se domnívá, že to věc velmi dobrá a Bohu líbezná jest; protož jej (t. ten kancionál) sobě oblibují, po něm dychtí a z něho rádi zpívají". Proto také doložil tento současný svědek, že se na to bez veliké žalosti srdce svého dívati nemůže, když vidí, kterak ti Bratří, (ač jestliže Bratří slouti mají), skrze ten kancionál tak mnohé a veliké bludy v tomto slavném království Českém rozsívají, lid obecný svozují a takovým bludným učením jako nějakým jedem duše věřících, předrahou krví Páně vykoupené, zabíjejí."

Že pak skutečně jsou v těchto bratrských kancionálech mnohé písně nápěvů lahodných, líbezných, mohutných a vskutku krásných, doloženo bude ve II. díle řečených „Dějin" hojnými příklady. Zejména poznáme, že nejsličnější nápěvy bratrské skládali Lukáš (Starý) a Augusta, Lukáš více lahodným tokem melodie se nesa, Augusta více velikým a mocným krokem v širokých intervallech si libuje. Několik těchto písní, obsahem nezávadných, zpívá se podnes a obsahují se i ve Svatojanském kancionále. Připomínám toliko všeobecně známou píseň adventní: „Vesele zpívejme, Boha Otce chvalme," jež obsahuje se již i v nejstarším bratrském kancionálku z r. 1501. Text její složil bratr Lukáš Starý, však její krásný nápěv vzal z latinské prózy: „Ave hierarchia, coelestis et pia."

Proto jest mylný úsudek jednoho z našinců, jenž o písních bratrských soudí, sveden jsa nekritickým soudem Zvonařovým, takto: „Ze zpěvů bratrských byl jako naschvál vyloučen každý jasnější tón, tak že tento zpěv působí v nás jako obličej, přes který nikdy úsměv nepřejde, aneb jako dědina, ve mraky zahalená, jíž nižádný vlídný paprslek slunečný proraziti nemůže." Tento mylný úsudek platí sice o úrupné válečné písni Husitův „Kdo jste Boží bojovníci", ale nikoliv o písních Bratří, z nichž jenom něco málo písní bylo zádumčivého nápěvu. Tento omyl musí v našich dějinách takto býti napraven. Pravdu přiznati a vyznati ve všem, jest přední povinností kritického dějepisce.

2. Jakého původu jsou písně Bratří?

Právě toto kritické ohledání a vyšetření nápěvů bratrských písní poučuje nás, odkud brali je Bratří. Poučuje nás, že hlavním pramenem, z něhož čerpali své lahodné nápěvy, byl starý a vždy mladý chorál římský, byly nápěvy té církve katolické, jíž nad míru nenáviděli, jak zjevno z jejich písní o církvi, či vlastně proti církvi katolické. Z tohoto pramene, do něhož házeli kamení, pilně se nápájeli a v lahodném duchu jeho pak i nové lahodné nápěvy skládali ku svým písním. Také tato pravda hojně bude ve II. díle „Dějin p. zp. stč." doložena důkazy a doklady. Jeden příklad poznali jsme na písni Lukášově „Vesele zpívejme". Vzali bez okolků mešní texty církve katolické, ale beze mše, a tyto texty překládali a interpolovali vedlé svého rozumu a nadělali na ně tytýž i mnoho písní. Za mnohé stůjž zde alespoň jeden doklad. Jest to vánoční invitatoř oné části církevních hodinek, jež slove „Matutinum". Bratří převzali tuto invitatoř celou i se žal-

mem 94. do svého kancionálu z r. 1576. Nápěv převzali z církve katolické téměř notu za notou. Text přeložili si takto:

Latinský text:	Bratří r. 1576.:
„Venite exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro, praeoccupemus faciem ejus in confessione et in psalmis jubilemus ei.“	„Ey nuž zpívejme Spasiteli našemu, veselme se Pánu Bohu najmocnějšímu, postavmež se před tváří jeho s chvalami, s díkův činěním v písních radostných prozpěvujmež ze srdce vesele jemu.“

A tak to jde dále rozvláčně v celém překladě nejen této invitatoře, ale i jiných. Těch a podobných dokladů a překladů poznáme ve II. díle řečených „Dějin“ hojnost. Zde budiž jen toho ještě dotčeno, že Bratří ve svých kancionálech XVI. století obyčejně sami citovali latinské prameny církve katolické, z nichžto čerpali své písně. Otevřeme kancionál jejich z r. 1576. a shledáme jich tu hojnost, na příklad: „Kyrie fons bonitatis“, „Introit k ranním kázaním: „Lux fulgebit hodie“. Však to vzali z introitu II. mše vánoční. Rovněž tak se má s „introitem před velkým kázaním: Puer natus est nobis“. Toť opět mešní introit III. mše vánoční. Ba celé „officium (bohoslužba) o narození Syna Božího vzali Bratří z breviáře a mešního formuláře nenáviděné církve katolické. Dále se tu cituje množství proz a písní latinských na př. o vánocích: „A solis ortus cardine“ Coelii Sedulii, „Festa Christi omnis christianitas,“ „Congaudent Angelorum“; „o památce obřezání Pána Krista“: „Laetabundus exultet fidelis“; o velikonoci: „Victimae paschali“ a j.; o sv. Duchu: „S. Spiritus adsit nobis gratia“ a mn. j. I stalo se, že je proto V. Šturm vinil z toho, že „v tom kancionálu“ (z r. 1576., také v jiných) „ukradli církvi svaté introity, invitatoře, Kyryelejson, prozy, sanctus, responsoře, hymny a mnohé jiné melodie.“ [5]) Této spravedlivé výtce vyhnuli se tím, že vynechali ve svém kancionále z r. 1615. citáty oněch latinských pramenů, tak že tehdejší Bratří, neznající tohoto původu, mohli snadno svedeni býti k tomu, by pokládali tyto zpěvy za bratrské a církví katolickou pak z nevědomosti tím více pohrdali.

Však kromě těchto zpěvů, jež vzali ze zásoby staré církve katolické, měli též takové, jež údové Jednoty, obyčejně „starší“ či správcové Jednoty, skládali v nově. Nápěvy k těmto písním skládali, buď duchem lahodných zpěvů chorálných, jímžto se napojili do sytosti, aneb také duchem národních písní českých, jakž opět doložíme hojně příklady ve svých „Dějinách“. Ale V. Šturm vytýká ještě Bratřím, že k některým písním vzali melodie světské, tak na př. k písni, jež počíná: „Ey jak jsou milí tvojí příbytkové“; „neb se zpívá jako ona: „Jižť Pan Zdeněk z Konopiště jede.“ Též píseň: „Patř každý, jak na světě příčin mnoho k zlému“, a píseň: „Kdož pod ochranou Nejvyššího“. Současný V. Šturm napsal o nápěvech těchto písní: „Ty zajisté všechny z mladosti své v domích šenkovních, v krčmách i při dvořích jsem zpívati slýchal.[6]) Na tomto svědectví Šturmově jest nám na ten čas přestati, ježto nápěvů světských písní z oné doby až na několik málo jich neznáme, a jest nám

[5]) L. c. st. 42.
[6]) L. c. st. 105.

tudíž na tyto nápěvy souditi a posteriori jen z oněch písní náboženských, k nimžto se udávají za prameny nápěvů.

3. Měnili ve svých písních texty a učení vlastní a cizí.

Na důkaz toho, jak měnili Bratří texty písní, stačila by zajisté tato záhlaví kapitol Šturmových: 1. „Bratří písně svých předkuov proměnili; 2. Mistr Jan Hus, které písně složil a Bratří je zfalšovali; 3. katolické písně Bratří také proměnili.“ [7])

Povšechně to projádřil také † Jireček ve své hymnologii, kdež čteme: „Závažnější jsou ovšem změny dogmatické. Málo jest písní starocírkevních, které by přese všecky obraty a obnovy byly se od počátku až do XVIII. věku udržely v podobě původní.“ [8]) A vedle pravdy dokládá k tomu níže, že „hlavním úskalím bývalo učení o Těle a Krvi Páně, jež prošlo u nás všemi téměř myslitelnými fazemi.“ Však na tom nepřestaneme. Nahlédněme do jejich vlastních kancionálův a vizme, jak přeložili, či vlastně upravili sobě známý hymnus církve katolické „Pange lingua“ v šamotulském „officielním“ kancionále svém z r. 1561.

Latinský originál:	Bratří:
„Pange lingua gloriosi	Bože, jenž jsi na výsosti,
Corporis mysterium	Budiž chvála s vděčností
Sanguinisque pretiosi,	Z toho daru předrahého [9])
Quem in mundi pretium	Syna tvého milého,
Fructus ventris generosi	Poslaného k spomožení
Rex effudit gentium.“	Lidskému pokolení.

Znamenejme v tomto jalovém překladu, jak roztáhli Bratří vzletný a jadrný text originalu jako na skřipec, oslabivše či vlastně zapřevše jádro jeho hlavní. Proto dopadá tento lichý překlad asi jako řípa vodnice vedle cukrovky, plné sladkosti. A podobně rozvlekli Bratří všechen ostatní text tohoto hymnu tak, že z jadrných šesti sloh latinských nadělali neméně, nežli sedmnácte českých. V 11. sloze praví dokonce o večeři Páně:

„Kdež sy chléb svým tělem nazval,
věrným jísti přikázal,
kalich krví vysvěďčuje ....“

Haeretická fráze: „Kdež jsi chléb svým tělem nazval“ vleče se jako červená nit, či lépe řečeno, jako plazivý had skoro ve všech bratrských písních o Nejsv. Svátosti Oltářní. Však malleus haereticorum fratrum V. Šturm ve svém „Rozsouzení“ jejich kancionálu řádně na ni posvítil. [10]) — Rovněž tak naložili Bratří s církevní prozou „Lauda Sion Salvatorem“. Již V. Šturm jim slohu po sloze dokázal, že „tu prozu jsou páni Bratří ... proměnili a z dobré, katolické, zlou, kacířskou a proti Velebné Svátosti Oltářní rouhavou učinili.“ [11]) Vizme za mnohé aspoň tuto slohu:

---

[7]) L. c. viz „III. důvod.“
[8]) L. c. st. 89.
[9]) Z jakého? Proč se to báli říci dle originalu? — Uvidíme, proč?
[10]) St. 78. 9.
[11]) L. c. St. 83. sl.

Církev:	Bratří:
Caro cibus, sanguis potus,	„Ku požívání účastnosti,
Manet Christus tamen totus	Těla a Krve zasloužilosti,
Sub utraque specie.	K milosti, také k radosti“.

Jak nesrozumitelné a slohem nabubřelé jest to překroucení originalu a zúmyslné popření staré pravdy, že „tělo Páně pokrmem“ a „Krev Jeho nápojem“ jest věřících, a že „celý Kristus trvá v každé způsobě!“ Dokázal pak V. Šturm Bratřím, že „opustili jsou zajisté (v této proze) čtrnácte veršův nejpotřebnějších, v kterýchž se všecko obsahuje, co všeobecní církev svatá o té velebné Svátosti věří a smejšlí ... A v tom se ukázali velicí nepřátelé, odporníci i rúhači Velebné Svátosti Oltářní ...“ (str. 96—97.)

Ale nejkřiklavější jest, že právě v této náuce zapřeli i samého Mistra Jana Husa, jejž prohlašovali a měli vždy za nejlepšího mistra svého. Stalo se tak v Husově písni „Ježíš Kristus, Božská Múdrosť“ („Jesus Christus, nostra salus“). Z této písně poznáváme, jak měnili Bratří své vlastní učení i učení svého mistra J. Husa, podobajíce se opět hadu, svlékajícímu vlastní kůži se sebe. U vydání kancionálu svého z let 1561., 1576. a 1583. přeložiii Bratří druhou sloku takto:

„Neb jsa chléb živý nebeský ...
chtěl dáti se v požívání
všem věrným v svém přirození“ atd.

Ale r. 1615. změnili ji takto:

„... chtěl dáti se v požívání
věřícím v svém zasloužení“ a d.

Tedy r. 1561—83. chtěl dáti se Pán v tom živém chlebě nebeském k požívání „v svém přirození“, ale r. 1615. Pán vedle vůle Bratří z toho roku změnil tento chléb a chtěl dáti se v něm k požívání již toliko „v svém zasloužení“! Kdybychom ani nehleděli k tomu, že nabubřelé úsloví toto jest samo sebou nejasné, přece nemůžeme neznamenati v něm, že Bratří touto změnou zapřeli a zavrhli skutečnou přítomnosť Páně v nejsvět. Svátosti Oltářní. Ale tím zapřeli již také svého mistra Jana Husa, za jehož učenníky se stále prohlašovali; napsalť Hus do latinského originálu své písně tuto sloku takto:

„O quam sanctus panis iste,
Tu solus es Jesu Christe
panis, cibus, sacramentum,
quo nunquam majus est inventum.“

Tak čteme výslovně ve starším kancionále Jistebnickém, z doby Husovy pochodícím. Nejhůře pak porušili, ba zvrátili tuto slohu Husovu (viz ji v Jistebn. kanc.):

„Non es panis, sed es Deus,
homo, liberator meus.“ [12])

[12]) Šturm, jenž neznal tohoto kancionálu, přivádí slohy z kancionálu r. 1564 však do slova stejně.

Bratří přeložili:

„Není Kristem, ani Bohem,
ale chléb jest jeho tělem“ (!) [13])

Jak rouhavé to překroucení pravověrných slov Husových právě naopak toho, čemu učil! A právě tak jest i s následujícími slovy Husovými:

„Non augetur consecratus,
inconsumens, incontactus,
nec divisus in fractura,
plenus Deus in statura.“

To slove Bratřím:

„Neměníť se posvěcením
v tělo a v krev přirozením, (!)
než jest Svátosť obojího,
jsouc posvátně pravdou toho.“

Jak ostrý to bodlák, rukou Bratří nesrozumitelně zamotaný opět proti samému mistru jejich Husovi! Jaký div, že konečně i Husovy verše:

„O quam magna tu fecisti,
dum te ipsum obtulisti
panis, vini in specie“

přeložili takto:

„O, velikou's věc učinil,
ty, jenž za nás duši pustil,
Pane Ježíši velebný“ a d.

S jak vědomou, v pravdě hadí lstí vyhnuli se tu Bratří jasnému vyznání Husově o skutečné přítomnosti Páně ve spůsobách chleba a vína v nejsvět. Svátosti Oltářní. Čtoucím celý tento jidášský překlad jest nám, jakoby sám had z ráje zasípal k nám: „Proč vám Bůh zakázal se všelikého stromoví jísti?“ Jen jezte. „Nikoliv smrti nezemřete,“ ale „otevrou se oči vaše a budete jako bohové ...“

Takto-li si počínali Bratří, jakž neměl tedy V. Šturm napsati o nich a vytknouti jim, že tuto píseň Husovu „podle své vůle přeformovali a hned v odporný smysl přelili a z písně dobré a křesťanské zlou a kacířskou učinili!“ [14]) A přece ještě stále nazývali tuto „přelitou“ píseň, dogmaticky tak podstatně změněnou, písní Husovou! Přisuzovali mu tedy, co již nebylo jeho, ba podloudili mu dokonce velmi rouhavou haeresii, jíž nikdy neučil, ba právě naopak učil. Proto dí V. Šturm právem o této činnosti Bratří, že „jest to věc podvodná, falešná, zrádná a velikého trestání hodná; avšak páni Bratří z vobyčeje svého velmi snadno a beze všeho svědomí takových věcí se dopouštějí.“ (St. 80.)

Zavedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli vše zevrubně ukázati, kterak měnili Bratří dogmaticky i své vlastní písně v rozličných vydáních kancionálu. Poukazuji v té příčině jen ještě na jejich

[13]) Viz „Pange lingua“ s hora.
[14]) St. 76.—7.

nauku o svátostech. Ještě ve svém kancionále z r. 1541. vyčítali všech sedmero svátostí a položili také píseň o nich. (Viz Dr. V. Šturm, l. c. st. 63.) Ale již r. 1576. položili toliko jednu svátost, nenazývajíce již ani křtu svátostí, ani moci klíčů, nýbrž toliko večeři Páně. Jakou „večeři Páně", viděli jsme. A co V. Šturm o nich napověděl r. 1588., že „snad naposled nepoloží žádné svátosti", stalo se v kancionále r. 1615. V něm již ani večeři Páně nenazvali svátostí, ač ve všech předešlých tak činili. Tak ztratili i poslední svátost, jež ovšem v jejich sboříchjiž dávno, či vlastně nikdy svátostí nebyla, ježto platného úřadu kněžského nikdy neměli, jakž jim V. Šturm dokázal.[15]) Ale přece zase v Rokycanově písni: „Ach, ach ouveh na mé hoře" ponechali v 10. sloze r. 1576. „Kristovy všecky svátosti", což pozměnili r. 1615. na: Kristovy obě svátosti. Tak „starší" Jednoty Bratrské vlastně sami nevěděli, na čem jsou a kolik mají uznávati svátostí, ježto ztratili pevnou půdu církve a stavěli na vrátkém písku svého rozumu. — Rovněž tak odporně učili Bratří též o církvi Kristově proti sobě samým, jakž na jevo jde zejména, přirovnáme-li písně „Ach, ach ouveh na mé hoře" a „Radujme se v našem srdci" (r. 1576. a 1583.)

Nejhroznější při těchto dogmatických změnách bylo, že dokládali se právem k nim, ba i samým Duchem svatým. Ve předmluvě svého kancionálu z r. 1615., který znamenal již nejkrajnější odpad jejich od katolické církve, napsali „starší jednoty Bratrské" výslovně, že mají k těm změnám náležité právo jako ku své vlastní knize a práci otců, kteří sami podobně vedle daru a osvícení, sobě od Boha propůjčeného, tak činívali .... Pročež se na tom žádný spravedlivý zastavovati a ovšem ducha Božího v služebnících Kristových mustrovati nemá." [16]) Z této výpovědi Bratří znamenáme, že až k tomu paradoxnímu bludu, ba rouhání dostoupili pod tíhou ran Šturmových, jakoby sám Duch Boží v těchto služebnících Kristových, (ač-li jsou), bloudil, chyboval a tyto chyby a bludy napravoval. A „nad tím že nemá se žádný spravedlivý ani zastavovati?" Toť hrozné! To soudí Bratry samo. Uvízli a lapili se ve vlastní léči, z níž není zniknutí. — Však dosti o těchto žalostných změnách dogmatických. Vizme,

4. že svými změnami neposloužili ani kráse jazyka českého.

Na důkaz toho stačily by zajisté již ukázky z officielních překladů církevních hymnů „Pange lingua" a „Lauda Sion" a j., které nahoře jsme poznali. Již tam dotkli jsme se toho, že Bratří jadrný jazyk staročeský jako na nějakém skřipci roztáhli tak, že jejich změnami namnoze pozbyl své dřívější, původní jadrnosti a ryzosti. Však toho třeba jest ještě více a hojnějšími doklady dolíčiti. V předposlední sloze svého „Pange lingua" napsali (l. c.):

„Chvály hodná dobrotivosť,
lásky tvé k nám horlivosť
jest všecka tak způsobilá,
že k spasení přivedla

[15]) L. c. II. dův. str. 16. sl.

[16]) Vida, vida! Proč pak „mustrovali" tedy „svého" mistra J. Husa? Vždyť sami napsali do této předmluvy: „Chce-li kdo mistrovati, nechť je v práci mistrem a ne v cizí".

v Krystově zasloužilosti,
budiž chvála z té milosti.“

Jaká to matná rozvláčnosť oproti jadrnému originalu! A i tento libovolný překlad (?) zavání protestantskou porušeností, jíž v originale ovšem též není. — Rokycanova píseň: „Heu, heu mihi misero“ počíná v jeho českém textu: [17]) „Ach, ach, ouveh na mé hoře, co sobě mám vzděti?“ Však Bratří r. 1615. polatinštili toto ryze české úsloví, napsavše dle latinského textu „quid agam, nesciam“: „Což jest již činiti?“ A od „repetice“ páté slohy téže písně napsali Bratří r. 1576.:

„Zle ten syn po otci chodí,
když s cesty jeho odchodí
a jiné odvodí“

Toť zajisté ryzá mluva jest staročeská; však Bratří roku 1615. na místo ní položili.

„Opilství, smilství, tancové,
lichvy, hry, zlolajství hrozné
za nic položené.

Z této triviálné proměny zároveň bezděčně poznáváme, jak žalostně zhrubly mravy tehdejších Bratří. Však Bratří vyměňovali také vlastní texty své původně jadrné, později za mělké a oslabené.

To viděti zvláště, přirovnáme-li jejich písně z prvého tištěného kancionálku z r. 1501. a pozdějšími z let 1561. a 1576. Vizme na příklad adventní píseň „Pán Bůh všemohoucí“. R. 1501. napsali v ní:

„Day nám mieti v dobrém setrvání,
abychom se zde svých hříchů káli“;

však r. 1576. změnili ty verše, napsavše:

„Rač nám dáti vnitřní obživení,
atbychom [18]) zde v dobrém pracovali.“

Tedy „s e t r v a t i v dobrém a káti se“ již nechtěli? Toť chatrná záplata původního jádra. — „Ave Maria“ r. 1576. u nich počíná: „Zdrávas m i l o s t n á, od Boha zvolená“, kdežto r. 1501. přeložili správně: „Zdrávas Maria, milosti plná“. Také v písni „Poslán jest archanděl“ pravili a zpívali r. 1576.: „Zdráva budiž m i l o s t n á“, kdežto r. 1501. napsali: „Zdrávas plna milosti.“ Však odbyl V. Šturm Bratry i za toto urouhání cti nejsvětější Rodičky Boží, milosti Boží plné. (L. c. II. důvod na st. 45—46.)

Ve známé písni adventní „V e s e l e z p í v e j m e“ vyměnili Bratří r. 1615. jádrné úsloví bratra Lukáše z r. 1501. „p e k l o o b l ú p i l“ za oslabené: „v ě r n é p e k l a s p r o s t i l“, jakoby se byli báli, že jejich Bratří již nebudou onomu rozuměti. Náš svatojanský kancionál vrátil se k původnímu krásnému obrazu položiv, „peklo oloupil“. [19])

V též písni napsali Bratří r. 1501.:

„Proč najprv přišel jest
a narodil se jest,

[17]) Ještě v kancion. r. 1576.
[18]) „A t b y c h o m“ místo „abychom“ kladou často.
[19]) Srovnej: „Goliáš oloupen“ v p. „Narodil se Kr. Pán.“

ukazuje čtení,
by kázal pokání,
ďábly zamútil,
slepým zrak navrátil.“

Však Bratří r. 1576. oslabili toto jádrné čtení takto:

„Proč nejprv přišel ...
ukazuje čtení,
by kázal spasení,
ku pokání volal,
mnohé uzdravoval.“

Tedy Bratří z r. 1576. „ďábla zamútiti“ již nechtěli, aniž „slepým zrak navrátiti“. Katolické kancionály XVII. věku Rozenplutův, Hlohovského, r. 1631. a Šteyr vrátili se zase k původnímu výraznému rčení, napsavše: „ďábly zarmoutil“. Jiná píseň (vánoční) počíná Bratřím z r. 1583. takto:

„Nastal jest nám všem čas vzáctný,
v němžto Pán Bůh všemohoucí
navštívil k nám s vysokosti
z své převeliké milosti.“

Avšak Bratří r. 1501. napsali:

„Nastal jest nám čas vzáctný,
v němž Pán Buoh všemohúcí
navštijevil (navštěvil) z vysokosti
nás své hříšné stvoření.“ —

A co souditi máme o textech, jaký jest na př. v písni „Ach, již se smrt přibližuje“, kdež čteme: „Neb všecka zlá troštování a svědomí štemflování (!), žádosti i kratochvíle tu již dojdou svého cíle“? A hle! toto „vybrané čtení ponechali Bratří i r. 1615. ještě. Toho „neopravili“. Vůbec pak přesvědčíme se, že neprospěli Bratří svými kancionály zdárnému a ryzímu vývoji jazyka českého, přirovnáme-li zvláště jejich nové, původní písně s písněmi XV. a zvláště XIV. věku. Jaká něha, jasnosť, milá prostota, jadrnosť a ryzosť česká jeví se nám v těchto písních, zejména XIV. věku! Ale jak nemalá drsnosť, nejasnosť, rozvláčnosť a cizota zírá z oněch z velké části! Proto sám velmistr Bratří, Komenský, radil r. 1633. „k obnově kancionálu“, když jednalo se o jeho nové vydání, ale nikoli aby se tento (t. staré vydání) pouze znovu otiskl.[20]) Za příčinu toho kromě jiných udává pak výslovně i to, že ve starém kancionále „řeč jest slabá, rým na díle mizerný.“ I uznal proto, že třeba jest docela nové volby a úpravy jednotlivých písní, a za druhou toho příčinu zřejmě přivozuje „nejadrnosť věci“ (ve starém kancionále), „kdež mysl, oč by se právě opřela, necítíc, neopírá se, a nevidúc nic, než obvyklé všední věci, chuti k nim necítí.“ Naposledy u příčině byla slabosť a jalovosť slov, frází, sentencí, rytmů (t. j. rýmů).“ A proto doložil: „Patrně tedy u nás třeba 1. méně zpěvův a kratších, 2. věcnatějších k pastvě dušem jádra více dodávajících, 3. mistrovštějšího skládání, aby i ta sama

[20]) Viz Jireček. hymnol. str. 28.

zevnitřní líbeznosť mysl jímala a svatou tou vnadou při sobě zdržovala.“ Tak soudil sám Komenský bratrská skládání ve předmluvě svého kancionálku, jejž konečně vedle těchto pravidel a výtek sám nově upravil a l. P. 1659. v Amsterodámě vydal.

Vyjmouti jest nám z tohoto soudu zvláštní časoměrné překlady žalmů, zejména Strejcovy, jež vyšly o sobě pode jménem: „Žalmy Davida krále od Jiř. Strejce“ r. 1587. O těch napsal již Jungmann ve své „Historii literat. české“, že „jsou tak jadrné a vznešené, žeť v tom druhu, vyjmouc málo písní duchovních,[21]) nic sobě rovného nemají.“ Přijal sice i Komenský tyto žalmy Strejcovy s francouzskými nápěvy do svého kancionálku, ale nebyl přece s metrickou úpravou textu spokojen. Proto pořídil sám úpravu novou tak, „aby dostalo se každé dlouhé notě slabiky dlouhé, krátké (!) krátké s podivuhodnou lahodou“, jakž dí v dopise k Montánovi.[22])

Však o těchto žalmech Strejcových sluší dodati, že vydal je J. Strejc sám o sobě, nikoliv „Starší Jednoty bratrské“, jako kancionály své vydávali. Byltě Strejc svéhlavý, „v učení i v obřadech uvozoval novoty (t. Kalvinské) a rozkazů „Starších“ nedbal,“ začež i jemu zakoušeti bylo od nich výtek.[23]) Teprve r. 1615. přijali jeho žalmy a vložili do svého Kancionálu, zda nezměněné, na ten čas nevím.

5. Bratří nevlastenecky si počínali ve svých kancionálech.

Dotkneme stručně ještě i této výtky, Bratřím učiněné a zajisté nikoliv nepatrné. Že spravedlivá jest, jeví se nám v jejich kancionálech z let 1576. a 1615. Přehlédneme-li rejstřík písní na konci těchto kancionálů, shledáváme tu sice několik písní o svatých a světicích Božích, (na př. o sv. Ondřeji, sv. Pavlu, sv. Máří Magdalské a j.) ale ani jediné písně ni o jednom patronu českém. Toliko několik písní o Husovi tu položili. Jakým právem to učinili, poznali jsme z toho, jak hrubě převrátili důležité a velazávažné texty jeho písní (také jeho písně „Vivis panis Angelorum“), významem až i docela opáčným. Proto a pro jiné příčiny napsal o nich současný Dr. V. Šturm, „že Bratří Boleslavští nikoliv učedlníci Husovi nejsou, poněvadž od něho tak daleko odstupují,“ ba jej dokonce „pro mši svatou i za modláře potupují.“[24]) Toť zajisté bylo veliké mistrování toho, jejž pokládali stále za nejmilejšího mistra svého. Z takového pokrytého jednání Bratří jde zřejmě na jevo, že se jim nejednalo ani o „Čechy“ vůbec, ani o nešťastného mistra Husa, jenž jim byl toliko zástěrou, jíž pokrývali svoji nevlasteneckou nahotu, ale že jim šlo toliko o jejich odštěpenou bratrskou Jednotu a o osvědčení velikého záští proti katolické církvi, jež z jejich písní sálá. Kdyby skutečně byli měli lásku ku své české vlasti, nikoliv jen k sobě, pak by zajisté byli podrželi alespoň prastarou píseň k sv. Václavu, jež byla již od XIV. století drahocenným odkazem a majetkem celého českého národa, a o níž dosvědčil vlastenecký Balbín, že staří Češi zpívali ji takořka jedněmi ústy. („Dějiny posvátn. zpěvu stčesk.“ 1. na str. 60.) Byla tak obecně v lidu ctěna,

[21]) Ovšem, současných.

[22]) Viz o tom více v obšírném pojedn. našem: „O staročeské psalmodii ve Zpráv. král. české Spol. nauk, 1886. str. 6. 28 a j.

[23]) Viz Jireček, Rukověť k dějin. liter. čes. II. 250.

[24]) L. c. dův. III. st. 81.

rozšířena i zpívána, že dokonce i první Husité napsali si na své válečné štíty: „Sv. Václave, vévodo české země, pros za ny Boha, sv. Ducha. Kyrielejson."

Avšak ani hymnu svatovojtěšského neměli a nepřijali, ač byl od pradávna i válečným zpěvem starých Čechů, jímž dobývali stkvělých vítězství. — Húsa zapřeli, sv. Václava, symbol to nejryzejšího vlastenectví, ni sv. Vojtěcha nectili: kdež byl tedy vlastenecký, nesobecký jejich cit, kde láska k české vlasti? — Proto nebude nám divno, že zle vyhrožovali Bratří v písni „Národové zpohanilí" vrchnostem i samému králi, nepřijmou-li jejich bratrské učení. Zpívalit v ní: „A protož o vy králové, také y zemští soudcové, pustíc se Antykrysta (tak nazývali rouhavě nejvyšší hlavu církve katolické), usmysletež sobě za času, poslechnětež mého hlasu a přichyťte se Krysta. — Netraptéž víc mého stádce, jinak budeť vás na krátce, (!) napravte kroky spěšně, nesuďte nic na zlou stranu, otevřetež Pánu bránu a čiňtež to srdečně. — Abyste nezahynuli, kdybyste se nepohnuli s cesty vaší modlářské, (!) všickni to jistě shledáte, ey toť přísný rozkaz máte od Velebnosti Božské." Ba ve sloze osmé vyhrožovali dokonce zjevně revolucí; neboť v ní zpívali: „Jestliže nepřestanete a Krále neposlechnete, potepeť vás palcátem, (!) hroznýť bude pán v tu dobu, jako hrnčíř zlou nádobu roztříště smísí s blátem." Jak ušlechtilý to závěrek, jak hrozným fanatismem k řádným vrchnostem čpí tato sloha a celá píseň, jež docela zjevně vyzývala k bratrovražednému boji a odboji. A to že jest láska k vlasti, tak že se ta láska k vlasti osvědčuje skutkem? K jaké vlasti? Tu vidíme zjevně lásku jenom k té „bratrské" vlasti, k bratrské Jednotě, ale ostatní ubohé vlasti měřili tu lásku palcátem. I představme si, že tuto píseň ve svých sborových shromážděních zpívali stále až do českého povstání, ježto ji pojali též do kancionálu r. 1615.; představme si živě také, jak hrozně rozjitřuje mysl obecného lidu takový zpěv, a pochopíme pak, kterak mohlo dojíti až k tak fanatickým výbuchům, jako výhoz královských místodržících Martinice a Slavaty a písaře Fabricia, pochopíme odbojné povolání dobrodružného kalvince Bedřicha Falckého na trůn český,[25]) pochopíme pak i bratrovražedný boj, jejž pak zdvihli protestantští stavové v zemích českých proti svému legitimnému králi Ferdinandovi. Vyplnilit tu Bratří skutkem, co zpívali, k čemu se zfanatisovali onou písní „Národové zpohanilí" (r. 1615. „Národové kteříkoli"). Vyplnili tu zejména slova její čtvrté slohy: „Roztrhejme jednotu jejich („správců světa"), ey vyhlaďme vůdce jejich, mysli naší protivné, *přičiňmež se mocmi všemi, ať nic nemá moci v zemi to plémě nám odporné.*"

Tu přiznali Bratří již bez obalu, že potříti chtěli „*plémě* (!), *nikoli vlasti*, nýbrž **sobě** odporné, a vyhladiti vůdce, nikoliv mysli české, alebrž mysli „**bratrské**" protivné. Tak věru soudili Bratří sami sebe, ale bohužel i ubohou vlasť svoji, jíž bylo pak za tuto nevlasteneckou a fanatickou svéhlavosť jejich přežalostně trpěti. Proti tak hroznému nepříteli, jenž jest všeho schopen, jest nám, jest i celé zemi české, jest i našim pravdymilovným učencům tím ostražitěji si počínati, by nedali žádným osidlem jeho se klamati,

[25]) Bylit Bratří tehdáž již skoro čiří Kalvinisté a hlavní příčinou toho, že povolán byl od odbojných stavů na český trůn Bedřich Falcký.

ježto zajisté toliko p r a v d o u zdaru milované vlasti prospějí, nikoliv sebeklamem a klamem. Protož bděme všickni vysoko na stráži dějepisné pravdy české pod ochranou sv. Václava, prosíce tuto mocnou záštitu své vlasti u Boha vřele a vytrvale slovy jeho hymnu: „S v a t ý V á c l a v e, v é v o d o č e s k é z e m ě .... r o z p o m e ň s e n a s v é p l é m ě, n e d e j z a h y n o u t i n á m n i b u d o u c í m. K r i s t e e l e i s o n.“

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí **Jan Třeštík.**

Na pout do skalného sice kraje, však k lidu dobrému, se zdravým jádrem nezdolné povahy a skálopevné víry, jenž od nedávných teprv dnů oživující dech svobody náboženské v ustaraná prsa dýše a po volnosti občanské, vzdělaného státu důstojné, plnou duší touží, hodlám vésti milé čtenáře. Jak často se mluví a porůznu i píše o našich bratřích Jihoslovanských v zemích osazených, avšak dosud takořka vše čerpáno z pramenů cizích, bohužel přečasto německých, jež jsou psány k živlu slovanskému s tendencí tak příkrou, že namnoze i u našeho lidu chybný názor o poměrech hercegovských jest rozšířen. Nikoliv pomíjející mínění, založené na dojmu snad letmo nabylém, ale celoročním takořka pobytem ve skalné Hercegovině nastřádané zkušenosti, uložené v hojných zápiscích a dosud svěžími upomínkami oživené, osměluji se rozvinouti v následujících úvahách. Odhalím prostě obraz této země a lidu beze všeho idealisování, tak, jak jsem jej seznal, a pokud mně byl přístupným. Chci býti upřímným a proto nevylučuji, že někdo jiný také jiným snad okem by analysoval tamní poměry před veřejností, ale myslím, že není nic škodlivějšího pro věc, nežli líčiti zem i lid nikoliv dle skutečnosti, ale v rysech ideálných.

Překročíme, milý čtenáři, práh Srba, jenž v rukou svých důmyslně soustřeďuje pod ochranou dvojhlavého orla veškeren takořka obchod tohoto území, navštívíme i kulu hrdého tureckého bega, jenž dosud s okem plným nenávisti novému pořádku vstříc hledí, a seznámíme se s jeho životem, pak zaklepáme také na chudá vrátka kuče katolíka hercegovského, kde chudá matka klečíc na uhnětené z bláta podlaze předříkává svým dítkám modlitbu u vroucím zanícení. Projdeme doly i planiny, na nichž Hercegovec „za víru Kristovu a svobodu zlatou“ po staletí umíral — a vše až shlédnete, dojista vzpomenete si jako já svého času na onu pohádku českých vlastí, v níž zlá čarodějnice krásnou krajinu v poušť a světlo v noc věčnou zaklela, a v tu noc ještě divou saň nasadila. — S hrůzou na rtech a s bleskem v oku shledáte, že tou saní stohlavou byla hrůzná poroba turecká, a tou nocí — tma nevzdělanosti, ovšem nezaviněné. — — —

K uveřejnění těchto mých úvah vedla mne ještě jiná příčina. Sleduje různá pojednání o zemi této i poměrech jejích, shledával jsem s podivením, že na jednu část obyvatelstva, nebyla-li naprosto zamlčena, najisto bylo málo, a to jen mimochodem vzpomenuto. Jsou to

katolíci hercegovští, jejichž domácím, náboženským i národohospodářským poměrům jsem svého času věnoval náležitou pozornosť. Dosavadní obšírnější zprávy o těchto zemích u nás uveřejňované jsou obyčejně čerpány z pramenů srbských a tudíž nelze se diviti, že osten zášti, s jakou bohužel dosud pravoslavné obyvatelstvo jihoslovanské ku katolickým spolurodným bratrům pohlíží, z originálů s neotupeným ostřím i do literatury naší byl přenesen. Konám tudíž milou povinnosť vůči této třídě hercegovského obyvatelstva, v jehož středu jsem drahný čas pobyl a jehož ušlechtilé vlastnosti jsem seznal tak značnou měrou, že oceniti mohu plným právem, pokud nepříznivé mínění, tu a tam o katolících hercegovských uveřejněné, s pravdou se srovnává čili nic. Cestou se letmo rozhlédneme i po březích Istrie a Dalmacie, které pro svou krajinnou zajímavosť a vynikající památky starověké zasluhují opravdu nemalé pozornosti. Tam rovněž žije lid slovanský, o jehož spravedlivých tužbách a útiscích ve směru národním ještě tak málo u nás známo, že pokládal jsem i toto odbočení pro vlastní jádro své práce za vhodné.

Terst — Neum.

I.

Tiše snášel se večer z temene Triglava do těsných údolí, jichž obrysy se v dál již neurčitě rýsovaly, když loučili jsme se v Lublani. Horská úbočí, jichž zdobou jsou jako klícky malounké chaloupky horala, vracela ozvěnou posupné oddechy lokomotivy s chladným vzkazem mlhavého šera na „dobrou noc“. Svěží ještě dojem poutavých přírodních krás Slovinska, „malebného území romantického Krasu“, vzbudil v mé fantasii upomínku na rozkošné Cilly, jež jsme tento den minuli. Jak živě představoval jsem si v zadumání krásné, v útulném údolí rozložené město v letním malebném hávu, obklopené bujnou zelení zahrad, v jichž klín kynou vábně vinohrady z mírných úbočí svým svěžím smaragdem, v němž se tají bohatosť hroznů! Tu a tam vyzývavě vykukují ze příjemného objetí hustých sadů malebná průčelí letohradů. Na levo, na vysokém návrší, shlíží s majestátným klidem v údolí šedé ruiny, a mrtvé čelo jejich zdobí klid kamenného velikána, hradu cillského, jenž u vědomí zašlé moci, zdoben těmi spuchřelými trofejemi slávy z rozervaných oken cimburí patří zasmušilým okem zdrželivé pýchy v nový svět.

Pronikavý hvizd lokomotivy vytrhnul mne z hlubokého zadumání! Blíží se jitro. Sjíždíme od Nabreziny dolů. Hluboko pod námi sotvy znatelnou jiskrou, která se v mlze v plavý chumáč zkřížených paprsků rozplývá, mihotá se zář majáku na temné hladině mořské. Ob čas zazní pronikavý skřipot brzdy, až vagony nepříjemně zakolísají. Sjíždíme po příkrém svahu. Pomalu se vlak zastavuje. Jsme v Terstu.

Že Terst jest živé, příjemně na cizince pohlížející město, dozná každý, ať jej navštívil v kteroukoliv roční dobu. Nejpříjemnějším jest dojista v čas jara, kdy i v těch úbočích hor Vesna rozsévá svůj pozdrav vůní květů, a sporá křoviska nahoře na šedých skalách zeleným věncem ozdobí bělavé temeno Krasu. — Kdo však zřel je ve dvou rozdílných ročních časech, učiní si jasný názor o celoročním běhu života v této tepně rakouského obchodu.

Prvním již krokem zamlouvá se nové město. Čisté, prostorné ulice a solidně dlážděné, řádně stavěné domy charakterisují novou část Terstu, kam se uchýlil veškeren snad ruch obchodnický, poután jsa na nové město hlavně novým přístavem, vlastně nádhernou rejdou. Ač je Terst světovým městem, vyznáš se v síti ulic záhy; činí na cizince dojem přátelský svou amfiteatrální polohou.

Terst nový vzrůstal na náplavce mořské v témž poměru, v jakém i život obchodní v tomto zákoutí Adrie rozpínal svá křídla. Ba, není pochyby, že kráčí rychlým krokem svému rozkvětu vstříc. Příhodně a značným nákladem zařízená rejda, ochrana celé říše, znamenitě osvěžený obchod na této čáře otevřením suezského průplavu — vše pomáhá mu stoupati v pověsti světového města obchodního. Také vše, co spatříš z rána, o polednách neb večer ulicemi se hemžiti, spěchá za svým kupecky určeným cílem; málo jich Pánu Bohu čas ukrádá.

Nový Terst sám dělí se na části. Nejkrásnější jest Terezínská čtvrť. Tam nalezáte místo procházek po rozsáhlé „korso“, s nímž souvisí náměstí bursovní s chrámem Merkurovým, krásně zbudovanou bursou, jejíž vnitřek poutá skvostně ozdobenými síněmi. Terst i ve směru humanitním stoupá. Naleznete zde důstatek ústavů, sloužících lásce k bližnímu, jako: vzorně zařízenou nemocnici, chorobinec, různé školy odborné, nečítajíce ani ústavy bankovní a průmyslové závody, z nichž nejvelkolepějšími a návštěvy hodny jsou závody Lloydovy paroplavební společnosti.

Terstan nevzdechne jistě na minulost svého rodiště, ani když vstoupí za obchodní potulkou do úzkých uliček starého města. Což mu do minulosti římské, z níž zůstaly zde zbytky amfiteatru, on žije zimničně pro zítřek — budoucnosti. On nehledá črty minulosti ve zbořených klenbách bývalého vodovodu, aniž prohlíží s náruživostí starožitníka „arco Ricardo“.*) On myslí pouze na své lodi, po nichž bohatství se mu přiváží, a nejmilejším jeho útulkem jest comptoir.

Jako každá příznivá posice, o níž různí národové zápasili, tak i Terst prožil svou historii. Po klesnutí moci římské upadal v různá panství. Brzy hostil Byzantské, brzy zase Goty ve svých zdech. Arabové, svobodné Benátky i sousední knížata slovanská dlouho oň usilovala, až zakoupil si samostatnost od biskupa aquilejského v X. století. Ale nešla mu ještě ta samostatnost, jež v napsaných výsadách se jevila, přílišně k duhu. Nevyšel ani ze strachu před mocnými sousedy, jichž panstvíchtivé spáry, stále napjaty na tučnou kořist, hrozily zničiti draze vykoupenou samosprávu. Věda, že by ve vzrůstajících třenicích neobstál, dal se ku konci XIV. stol. dobrovolně v ochranu rakouského vévody Leopolda Pobožného. Karlem VI. roku 1719. povýšen Terst za přístav svobodný. Akt tento znázorněn mistrnou malbou Biscona a Scoly na omitce vnitřního bursovního sálu. V podivném však světle jeví se dnes ono čestné příjmí „nejvěrnější“, jaké udělil Terstu císař František I. za svízele utrpené ve válkách francouzských, vzpomeneme-li přítomně výstředních snah přívrženců irredenty, jimiž Terst jen se hemží.

Interesantnějším jeví se město staré. Zde je život v té skupině domů tak stísněn, že úzounké uličky jako tepny v těle hadovitě se vinou. A propletáte-li se tou sítí bez cíle, stoupáte stále s vrchu do

*) Zbytky slavnostního oblouku z doby římské.

vrchu, přelézáte kolikeré schody, jež tvoří jakési spojovací můstky mezi uličkami amfiteatrálně nad sebou běžícími, až konečně ztrmáceni přec uvíznete v nějaké té „vicoli“ — slepé uličce — jako v pasti. Zajdete-li až na konec takové uličky, kde je v zátiší vzduch až k zalknutí dusný, naplněný všemi různými nuancemi zápachu, — máte před sebou zajímavý obrázek. Z otevřených oken horních poschodí, na jichž rámech je zavěšeno mokré ještě prádlo k oschnutí, slyšeti hluk a šum pracující chasy, prorvaný veselým vlašským popěvkem. Z přízemí, jehož okna zalepena jsou papírem, zaznívá dovádivý křik dětí a nese se těsnou prostorou jako řehtot rolniček. A ty domy vysoké, tak odřené, tak nepřívětivě sešlé, jako ty jejich živé věrné odlesky uvnitř, chýlí se k sobě tak blízko, že mnohde bys z okna svému protějšku na dobré jitro ruku stisknouti mohl.

Staré město bylo druhdy ohrazeno. Nad ním po výšině rozložen jest kastel; nudná budova, dýšící starověkou historií, obehnaná silnými zdmi, na nichž lepila dvě století XV. a XVI. Základy jeho prý stojí na zbytcích někdejšího římského kapitolu. Ale odtud objeví se pravé panoráma na Terst. Krásná rozloha města na svahu mírného úbočí, jež zdobí dál ony bezpočetné villy boháčů, jimž zadní stafáží je šedý Kras, z jehož strmých výšin sveze se oko na zelenavou hladinu rejdy, kde zakotveno množství lodí; to vše působí skutečně úchvatným dojmem.

Nádherné kathedrály v Terstu nenaleznete. Kostely jsou sice úhledně stavěny buď ve slohu románském nebo s příměskem pozdější renaisance, však po většině temné. Všade panuje, abych užil pravého výrazu, „zádumčivé šero“, jež namnoze jest na úkor znamenitým malbám, jakými chrámy jsou vyzdobeny. Tak farní chrám jesuitský Santa Maria Maggiore, vystavěný r. 1627., má pěkné fresky od Santiho a hlavní obraz Madonny od Sassoferrata. Hudebník potěšiti se může v tomto chrámě na choru překrásnými varhanami, pravým to uměleckým dílem. — Kostel sv. Petra, stojící na velkém náměstí, vykazuje v obrazu na čelním oltáři vynikající umělecký výrobek Palmy staršího. Pod kostelem vypíná se chrám San Giusto ve slohu byzantském, plný starožitného zevnějšku; však i za podstať jeho sloužily ruiny římského chrámu. Ve stavitelských slozích církevních východ a západ bratrsky si podávají ruce, středověk i nová doba združeny zde a promíšeny v zajímavých stavbách.

Kdo chce jíti ku přístavu, ten nemusí se v Terstu ptáti na cestu. Nechť béře se každý těmi ulicemi, v nichž je život nejpestřejší, a pasáže se nejčastěji mění, pak může býti jist, že spočine na některé z oněch hrází, jež objímají bílým půlkruhem přístav, — vlastně otevřenou terstskou rejdu. Ale jistě dostihne nejzajímavější část rejdy, stopuje-li kanál „červeného mostu“, jenž sáhá na 200 sáhů hluboko do nejpěknější části města, Terezínské čtvrti. — U každého mola, jichž rejda čítá několik, ze kterých molo san Carlo jest největší, kolébá se na hladině jasného timbru plno lodí, klidně se staženými plachtami, jako vlaštovice, když unavením se svěsenýma křídloma po dlouhé pouti odpočívají. Na konci dlouhé, jazykové, hluboko do moře sáhající hrázi „sta Tereza“ činí jedna z oněch strážných hvězd mořských poutníků, — terstský maják.

Co různých rozměrů i úpravy v tom hejnu loďstva! Mnohé z nich v jednoduché toiletě se svinutými plachtami, jiné jako kokety vymyty

a opentleny vyzývavě vlajkou ve vzduchu se chlubí, opět jiné zase bohatou sítí lanoví, svými obrovskými rozměry a svižnými plavčíky oživenou palubou poutají oko. Malé bárky proplétající se svižně mezi velikány brázdí čeřivě zelenavou hladinu. Rybářské loďky obtěžkané lovem, pokryté velikými rozepjatými sítěmi a poháněné svalnatými pažemi rybáků brunatných lící, klestí si cestu ku hrázi. Podál od zakotveného a jaksi líně oddychujícího parníku o vysokých bocích s anglickou vlajkou, odrazila bárka. Těsně kol ní žene se od hráze ven moře chvatně hnaná loďka s výletníky. V tom boky obou narazily o sebe. Bárky zakolísaly, div se nepřekotily. Toť možné při neopatrném vyhýbání každé chvíle. Dobře, že ještě výletníci se suchou kůží vyvázli. Trošek nadávek se vystřídá a zase dobře. Zelené vlny omývají začervenalé obrovské plovoucí „boje“, na jejichž temeni ku přidělaným velkým kruhům zachycují lodě v čas větrného počasí.

V části přístavu, kde kotví většinou lodi obchodní a obsahy svých vnitřností ukládají buď do rozsáhlých železničních skladišť aneb soukromých doků, tam je snad ten nejzajímavější ruch. Ty ostatní lodi, neobchodní, ty přišly sem jen tak ze zvědavosti se podívat a rozlezou se vždy dle vlastního pohodlí k různým hrázím. Na molu se přivezené bohatství skládá i odváží. Tím také koncentruje se zde všecek hlomoz, šum a křik z celého přístavu. Široké hráze poskytují dostatečného místa pro tento život. Jak různé typy zde spatříte! Ve směsi námořníků přepravních lodí z různých končin světa a různých jazyků dere se spěchající obchodník, podál huláká vozka a před vámi prodírá se ku předu zašpiněný učeň obchodní s drzou zvědavostí. Vybavíte-li se z tohoto kruhu činných, tu dojista nápadnou Vám bude skupina dělníků opodál příkladně lenošících; baví se jistě znamenitě, neb občas zalehne z jich středu upřímný řehtot. To jsou dělníci, kteří pracují jen v čas nejnutnější potřeby a za velký plat; — ale vždy jen tolik, aby se nepřetrhli. Tak připadal mi každý z těchto facchinů jako sansculot z francouzské revoluce. Jak jinak lze také překřtíti každé to chlapisko osmahlých lící, s genialně nedbalým účesem vlasů, na jichž kučerách sedí placatá čepice, oblečeného v modrou blůzu, ve spodky pochybné jakosti a v rozbité střevíce na nohou. Tak buď přecházejí řadou po hrázi vojenským krokem, aneb s hrdostí chudého panstva opovržlivě pohlížejí na dělníky v potu pracující. Ale jací jsou sami dělníci, seznáte z následujícího příkladu.

K molu přistály dvě obchodní lodi. Můstek z krytu lodního položen na hráz, a za krátko nastal na palubě ruch. Majetník zboží ohlíží se po dělnících, aby náklad do večera octnul se ve skladišti. Zrak jeho padl na skupinu našich známých. Jde vyjednávat. Ale podává asi málo, neboť chlapiska dělají si z něho zjevné pošklebky. Dělníků jest nutně třeba a proto obchodník přidává. Po chvíli zvedne se jich přec několik, a ostatní nadávají jim zvučné „ladroni“. — Zahaleči urobí si pak cigarety, zapálí a jdou se posmívat pracujícím soudruhům. Po chvíli zajdou na blízkou tržnici, koupí za nějaký ten zbylý krejcar do hrsti nasolených rybiček, roztáhnou se na hromadu prken a žmoulajíce papirosku v ústech, vypráví skandální místní historky. Tak vyhřívají se na slunci v sladkém „dolce far niente“, přečasto od rána až do večera. — Toť kasta dělníků čistě italská: lenoši z protějších břehů. Ale Slovinec, ten pracuje bez únavy, ten jest ve přístavu dělníkem skutečně hledaným.

Však pojďme dále! Tu ihned poutá náš zrak nová tržnice na ryby; pěkně věru zřízená. Co různých druhů ještě sebou mrskajících a odstíny barvy i chutě se různících ryb zde vyloženo na čistých stolcích, plovoucích v malých basinech, aneb již nasolených ryb v ohromných bečkách. A v to pozorování mísí se nabízející výkřiky prodavačův a prodavaček, jež s vykasanými rukávy, zakrvavělýma rukama prohrabávají se v pestrých hromadách rybího masa.

(Pokračování.)

Jak píše B. V. Košut, evang. pastor, o Mistru Janu Husovi?*)

Podává Fr. Filip Konečný, Ord. Praed.

Od té doby, co mladočeský poslanec protestant dr. Šíl uvedl otázku Husovu do zemského sněmu království Českého, rozpředly se v celém národě nemilé různice a třenice. Jedni pro vše husitské horlí „do těch hrdel a statků“, druzí protiví se tomu a zavrhují napořád, ukazujíce k tomu, že Hus jest odpadlým katolickým knězem a že by jeho oslava, tedy i zamýšlený pomník, na jisto nelibě dotýkala se náboženství katolických Čechů, kteří podnes v království tomto v ohromné jsou většině a nepřejí si ani klidně nesnesou oslavování muže, jehož považují nehodným a zrádným synem katolické církve, které na oltáři věrnost byl přísahal, když z rukou její moc a důstojnost kněžskou dostával. Co muž ten vykonal pro řeč českou dobrého, rádi všichni řádní katolíci uznáváme, připomínajíce, že jeho dobrá a prospěšná činnost z těch let jest, v e k t e r ý c h b y l j e š t ě k a t o l i c k ý m k n ě z e m. S Husovým odporem proti katolické Církvi a s jeho sektářstvím přestává záslužná činnost o řeč a literaturu českou. Hus štve lid proti duchovenstvu, pře se s universitními mistry, maří čas náboženskými hádkami a spisuje polemické traktaty na obranu o s o b n í a ne národní (poněvadž n á r o d tehdy za ním vůbec ještě nebyl). Ano hlavní jeho s p i s y z té doby nepsány již ř e č í n a š í č e s k o u, nýbrž l a t i n s k o u. Této skutečnosti v životě Husově se často neuznává a rádo se zapomínává, že Husovy zásluhy o řeč a literaturu českou jsou z oněch časů, ve kterých byl k a t o l i c k ý m knězem, že Husovy č e s k é knihy jsou většinou z t é doby a že některé jsou jako na př. spis „Dcerka“ psány přesně a věcně z c e l a p o k a t o l i c k u! Tyto s k u t e č n é a p r a v d i v é z á s l u h y Husovy o naši řeč a literaturu *nejsou* v š a k n i k t e r a k p ř í č i n o u j e h o m o d e r n í o s l a v y a v e l e b y. Zač Husa moderní jeho ctitelé oslavují a oslavovati chtějí, jest Husův **odpor** proti katolickému učení, kázni a řádu, jest domnělá svoboda, pokrok a osvěta, za které prý Hus bojoval, ač chudák o tom zdání neměl, v tom moderním slova smyslu. Hus totiž zavrhoval n e v ě r u, a to jest ta pravá v ě c, které se po modernu spílá: osvěta, pokrok a svoboda! Když svého času „Hlas národa“, dav se na pokání po pastýřském listě nejdůst. pana kardinála Pražského, vypočítával ty nové přívržence a oslavovatele Husovy (oba

*) Dle knihy: „Co učil a co věřil mistr Jan Hus? Dle původních jeho spisů vypravuje B. V. Košut, farář v Pruském Poříní. Praze r. 1890.

Grégry, Náprstka, Šťastného z Padařova, Košuta, Herolda atd.) poznamenal k tomu po pravdě, že takoví oslavovatelé Husovi věru za jeho věc nehorlí, nýbrž za svou, kterou strkají místo ní, aby ji lépe a s větším křikem provedli. O mnohých z těch pánů známo jest, že víry nemají žádné, ani naší, ani husitské! Oslavují v něm literáta? Tomu protiví se jejich svobodomyslné, protikatolické řeči a provolání!

Dvé věcí jest v Husu nerozlučně spojeno, a těch nepodaří se žádnému umělci odděliti od sebe a celého Husa zobraziti; totiž Husa českého literáta od Husa kněžského odpadlíka čili kacíře. Kdo znázorní Husa spisovatele a ne kacíře, neznázornil pravého Husa. A znázorniti oboje? Pak právem se katolíci hájí, že se oslavuje muž, v němž vidí svého náboženství škůdce, v učení revolucionáře a v odporu tvrdohlavce, jenž sebe jediného považoval lépe spraveným ve věcech víry a mravů než všecky ostatní vrstevníky své domácí a cizí, ač ničím neprokázal svou novou tvůrčí sílu v učení (vzav své z Wiklefa), ač nestál nad nimi nade všemi v mravnosti a vědění, jako viděti třebas i na onom kaceřovaném a hanobeném sněmě kostnickém, kdež mnozí se mu v obém nejen rovnali, nýbrž ho i předčili, jako viděti na př. na Gersonovi, d'Aillym, Janu z Dubrovníka atd.

Že skutečně neběží oslavovati Husa literáta, nýbrž odpůrce katolického učení, viděti z toho, že i dvojctihodní páni lutheránští pastorové, kteří se považují Husovými zdárnými syny, vydávají traktátky, ano i Noviny, v nichž také horlí o čisté učení, o poctu mučenníkovu, ano do konce se přiznávají, že prý proto ta díla páší, že chtějí našemu, ovšem katolickému lidu vylíčiti Husa ze spisů jeho, a to proto, „zdali by se kolem praporu Husova shromážditi nechtěl, zdali by nebyl hotov přijati učení jeho, jež jest učení Krista Ježíše," jak povídá v naší nahoře zmíněné knížce pan B. V. Košut na str. 27. Jest tedy zcela v pořádku, že se my katolíci bráníme proti tomuto kultu Husově a jest nezbytno, abychom my kněží takové knížky, kterými se svádí náš lid od svaté víry, probírali, na ně upozorňovali, je vyvraceli a svému lidu pravdu v čas a na příhodný způsob povídali.

Kousek té práce vzal na sebe podepsaný, umíniv si posvítiti na paličský spis pánĕ Košutův, a naše Vlast koná jistě potřebné dílo, že svých sloupců popřává obraně katol. věci.

Knížka pánĕ Košutova rozdělena jest v šest hlav, opatřena úvodními básněmi a proslovem velmi obšírným. Celý spis jest v tóně kazatelském. Písmo svaté uvádí se všude a nad obyčej hojně, že se člověk domnívá: Snad se i panu Košutovi zdálo, že jest to všecko slabým a nedostačitelným, a snad proto ten důkaz podpírá tolika doklady!

Napřed ty básně! Jsou celkem čtyři, vlastně jen tři, poněvadž třetí přeložena z latiny do češtiny. První „Husově památce" napsala Irma Geisslova. Básní v ní o „růži lásky Husovy", o „důstojnosti zásad" — a v tom byl Hus jistě nejslabším a zcela kolísavým, sám sobě odporujícím, jak viděti z jeho chování před sněmem a ve sporu o přijímání pod obojí způsobou — „o pověrách, o mdlobě, o Římě, o českém žalmě" a podobně. Dobře, že tomu v pravdě nebylo tak a že třeba, aby se o tom „básnilo". — Na ukázku dáváme sloku třetí:

Tys první metal blesk i v kraje vod, i v souše
když spala Evropa v svých pověr černém rouše
a mdloba vládla všady,
tys Říma nebál se a hájil pravdy čisté,
jen modle se: „Ty víš, že hledám Tě, ó Kriste!“
a dbal jen Písma rady!

Dobře, že ten blesk, který první metal Hus „v kraje vod i souše“, nikoho nezabil a nespálil; lépe ještě, že Evropa nespala „ve svých pověr černém rouše“ a nejlépe, že nadšená básnířka nepokusila se dokázati, že by Hus *jen* modlese, byl stal se tím, co v něm ctí. S tou čistou pravdou, které prý Hus hájil, má se věc při nejmenším aspoň tak, že i básnířce trochu skromnosti by slušelo. — V poslední sloce přirovnává Geisslova mistra Jana ke Kristu Pánu, což jest jistě i proti mysli Husově, tak že ho v té věci proti ní a její blasfemii v ochranu béřeme. Našim katolickým básnířkám jen tichounké slovíčko do ouška, by ho nikdo neslyšel: Irma Geisslova napsala tu báseň panu pastorovi do protestantské výbojné knížky, podepsala se plným pravým jménem, ano jmenovala místo, rok, měsíc i den, který to učinila! Hotov? Úplně, poněvadž se nechci otázati: Která z vás katoliček učinila by něco podobného do knížky katolické, ne výbojné, ale jen katolické a podepsala se podobně? Pravda, je to nemilá věc, proto raději dále, k básni následující, kterou složil slovutný pan Adolf Heyduk. Báseň jest nadepsána „Mistr Hus“ a nejlépe karakterisuje ji sloka druhá, jež vyznívá:

A z hloubi vzdech': „noc vůkol, v lidstvu noc,
jen světlo s dlaně Boží září ve mně,
jím spěl jsem nadšen Tobě na pomoc,
má ubohá, má svatá česká země!

Snad proti vůli káře zde velenadaný náš pěvec mistra Jana Husi z toho, čím ho vinil nebožtík Palacký, z neposlušnosti, touze po chvále a domýšlivosti, jelikož **všude** viděti jen noc, a světlo s dlaně Boží jen spatřovati v sobě, zajisté prozrazuje nehezké vlastnosti ty — a v tom srovnáváme se i s Palackým i Heydukem, tolik jen proti tomuto namítajíce, že Hus byl skromnějším a že to aspoň neřekl!

Třetí „báseň“ jest: In icona Joannis Hussi sancti martyris. — Na obraz Jana Husa, sv. mučenníka. Myšlénku má, a text latinský je rozhodně lepším než překlad český.

Proslov! Hned na začátku toho nepravdivého a na mnoze nesmyslného článku opakuje pan evangelický farář dvakráte jednu a tutéž lež! Tvrdí totiž, že prý roku 1391. vystavěl pražský měšťan Jan Mihlheim kapli za tím účelem v našem královském hlavním městě, aby se zde evangelium Kristovo kázalo, jehož kázaní docela bylo umlklo. Viz na str. 9. řádek 3. a 8. V tom jest dvojí lež. Prvá: Betlémská kaple nebyla vlastně a předně vystavena proto, aby se v ní „kázalo evangelium Ježíše Krista, které bylo úplně (!?) zaniklo“, nýbrž spíše naopak, aby byla *těkavému* kázaní učiněna přítrž! „.... litujíc toho — má Tomek, III., 426. — že nebylo v Praze dotud žádného místa ustanoveného obzvláště pro úřad kazatelský, ano že kazatelé, zvláště jazyka

českého, nuceni byli na mnoze pobíhati po domích a po skrýších.“ Lépe a srozumitelněji vyjádřil to Dr. Tosti ve svém záslužném spise o kostnickém sněmu,[1]) v němž dí, že bývalo zvykem pánů českých stavěti kaple, ve kterých by se slovo Boží hlásalo jazykem mateřským, to jest tím, kterým mluvil prostý lid, a to proto, že ve stoličném chrámě a v jiných též konaly se služby Boží po většině jazykem latinským, tak že nevzdělaný lid z toho málo měl. Bylo tedy záhodno, aby lid měl své kostely, v nichž by se mu v jeho řeči a na takový způsob kázalo, aby tomu rozuměl. Za druhé byla založena kaple Betlémská — a to dle všech dějepisců jejím hlavním účelem — aby se v ní kázalo slovo Boží *jazykem českým*, a to výhradně. Ze zakládající listiny nelze nikterak dokázati smýšlenky páně Košutovy o umlklém evangeliu, nýbrž spíše opáčné myšlénky, že se přespříliš kázalo, jest se z ní dobrati, jak viděti z prvního důvodu, který jsme položili z veledíla páně Tomkova. Mimo tuto dějepisnou lež předhazujeme panu „evangelickému faráři“ lež věcnou! Evangelium Kristovo že „docela umlklo“? Pak by Pán Ježíš věru špatně byl o něm předpovídal pravě, že se tak do skonání světa nestane! Snad myslí pan „evangelický farář“ své evangelium a o tom má zajisté pravdu, poněvadž tehdy ještě ani nezačalo!

Docela nepravdivo jest následující mínění páně Košutovo: „Jakmile Hus začal horlit a kázat proti hříchům a nepravostem kněží, proti jejich lakomství a ziskuchtivosti, proti jejich nešlechetnému životu, kterým ku pohoršení byli všem věřícím: tuť přišli oni brzy k tomu poznání, že Hus jest kacíř a počali naň žalovat a pohnali jej konečně před církevní soud v Kostnici, kde Hus co urputný kacíř upálen,“... Pravda jest v té věci tato: Arcibiskup Zbyněk uložil hned na počátku úřadování svého mistru Janu Husovi, aby, kdežkoli sezná jakou vadu v řízení věcí církevních, jemu buď osobně, buď, nebyl-li by přítomen, písemně o tom oznámil. Sám Tomek, nám katolíkům v těch věcech jistě ne mnoho příznivý, vyznává (III. 447.), že jest z toho viděti, jak „velikou váhu“ měl Hus a dodává: Hus také neopomenul užiti práva sobě uděleného arcibiskupem a činiti jej pozorna na mnohé vady a neřesti“. Nemožno tedy psáti, že jakmile Hus proti kněžstvu začal, již byli proti němu. Ano, třeba dodati, že Hus získal si tím přízně arcibiskupovy a mnohých kněží, které Tomek nazývá „stranou Husovou“ a že mu svěřena kázaní na synodách před shromážděným duchovenstvem. Nemohl-li kázati Hus sám, kázávali jeho přátelé na př. Stanislav ze Znojma dne 23. října 1405. V kázaních těch vytýkány chyby shromážděnému duchovenstvu, jak viděti ze zachovalých takových dvou kázaní mistra Stanislava, vytýkány, dím po Tomku, „jak živě tak pravdivě a neodpouští se žádnému stupni: arcijáhnům, děkanům, praelatům, kanovníkům... jako farářům neb oltářníkům, a mnichům jako duchovenstvu světskému“... „Hus pak nevyjmul arcibiskupů a biskupů vůbec — vyznává Tomek III. 449. — též ani papeže a kardinálů z mravokárné rozpravy své.... Při jeho kázaní byl arcibiskup osobně přítomen s čelnými osobami z vyššího

[1]) Srovnej „Storia del Concilio di Costanza par D. Luigi Tosti. Napoli r. 1853., 2. vol. Do němčiny přeložil dílo to prof. Arnold a vydal je r. 1860. (Schaffhausen) Uvádím zde z jeho spisu, na straně 111.

duchovenstva a v tak velikém množství duchovních, jakž tehdáž od mnoha let nebylo viděno pospolu. Hned po skončené řeči Husově vstoupil generální vikář Adam z Nežetic na kazatelnu, pochválil Husovo kázaní a učinil napomenutí k duchovenstvu v jeho smyslu. — Mimo synody byly i jiné některé slavnější příležitosti, vyznává Tomek, při kterých Hus nebo jiní přátelé jeho bývali požádáni za kazatele a působili v zalíbeném směru svém". — Ano i do pověstné kaple Betlémské chodilo na Husova kázaní „též mnoho duchovních", a to ne z příčin nekalých (z udavačství), nýbrž „k svemu poučení a vycvičení", praví zase Tomek. To jest tedy dějinná pravda, a tyto do oči bijící věci překroutil pan Košut, aby si vyjel na duchovenstvo katolické a bral proti němu v ochranu nešťastného mistra. Proč nezůstaly utěšené poměry Husovy k arcibiskupu a k duchovenstvu vždy neskaleny? Byly toho příčinou skutečně jen neřesti a vady kněžské? Nebyly a nejen nebyly, nýbrž ty zrovna Husovi k jeho vážnosti a oblibě i v duchovenstvu pomáhaly! Co to tedy bylo? Ať nám to poví pan vládní rada Tomek, jenž Husa umývá kde může. Z jeho spisu na jevě, že příčinou této neblahé změny byly spisy Wiklefovy a záliba, kterou v nich měl mistr Jan. „Vedle jiných starších i novějších pomůcek svých studií theologických bral si mistr Jan Hus během času zvláštní (!) povzbuzení v pastýřské a učitelské činnosti své ze spisů Jana Wiklefa (III, 450). Jednou na kázaní v Betlémě před lidmi prohlásil u přítomnosti samého arcibiskupa (!), „že v naději chtěl by, aby tam byla duše jeho, kdež jest mistra Jana Wiklefova." (III, 450.) Ano na stránce 453. vyznává týž spisovatel, že protivníci Husovi žalovali naň a že „jim k tomu napomáhala obliba, ve které měla strana Husova knihy Wiklefovy". Jest tedy jistojistým, že roztržka v našem národě a spory Husovy s duchovenstvem českým a později se sněmem měla skutečně příčinu tu, kterouž udávali a udávají katolíci: totiž oblibu zavržených spisů Wiklefových a tvrdohlavou neústupnosť nešťastného mistra, která sváděla ho k výrokům (jeden jsme uvedli), jichž nikterak příslušnými zváti nelze a ke krokům, jež mu samy urychlily smrti!

Pan Košut želí toho, že „prach jeho vmetán do Rýnu". Domnívam se, že podlé učení „čistého evangelia" dělo se tak správně, jelikož láskyplni páni lutheráni nadávají nám modlářů právě za to, že uctíváme ostatky Svatých! Je z toho viděti, že těm pánům se všecko hodí, čím mohou pustiti se do nás, a že všeho svého se vzdají, jen když mohou na nás!

Ale nyní, nyní nastává panu Košutovi vlastní robota, dokázati totiž, že učení Husovo bylo učením Kristovým, a že onen byl oprávněn vystoupiti jako Ten! Čtenáři sudiž sám o důkaze páně Košutově a přiznej se, nezaslouží-li z logiky docela nedostatečně Košut totiž dokazuje své na str. 10. doslovně tak: „Pravdu jsem mluvil vám, kterou jsem slyšel od Boha; nebo já jsem z Boha pošel a přišel jsem, aniž pak sám od sebe přišel jsem ale on mě poslal. Jan 8, 40—2. Zůstanete-li v řeči mé, poznáte pravdu, a pravda vás vysvobodí. Jan 9, 31—2. Mé učení není mé, ale toho, který mne poslal. Bude-li kdo chtíti vůli jeho činiti, tenť bude uměti rozeznati, jestli to učení z Boha čili mluvím já sám od sebe." Jan 7, 16—17. Tak zní doslovně nadvěta Košutova. Co dokazuje? Čtenář vidí, že vše to nenáleží nikterak k Husově věci, a že platí-li co

důkaz (?) ten, platí jen o Kristu, o němž přece aspoň v této záležitosti nikdo nepochybuje, že měl Boží a pravé učení, a o čemž kdyby pochyboval, důkazem Košutovým by se přesvědčil. Netřeba tedy buď vůbec toho dokazovati nebo dlužno by bylo lépe a jinak důkaz vésti. Pan Košut chce důkaz vésti pro učení Husovo a vede důkaz pro učení Kristovo! Jest to tedy buď strašlivá zapomenutelnosť nebo vypočítaná nepoctivosť. Jednoho zde nikdo nesmí předpokládati, totiž, že učení Husovo a Kristovo jest totožno, jelikož to jest, oč běží, to jest, k čemu důkaz vésti musí a čeho nenesvede-li, jest nijaký ve sporné záležitosti docela bezúčelný. — Pan Košut si tu věc udělal tedy pohodlně a lehce, odtud nedivno, že i v podvětě, to jest ve druhé části svého důkazu, ještě pohodlněji si vede a napsal. A tuto pravdu Kristovu (!!!) — kázal Hus, když lidu zvěstoval evangelium Kristovo.“ Ujišťuji čtenáře, že vypisuji důkaz doslovně, a také bezprostředně následující slova jsou věrně a poctivě z důkazu páně pastorova. „Neboť Ježíš Kristus nečinil nic jiného, než že kázal lidu evangelium,“ řka... Díš, že o to nejde, učil-li Pán Ježíš evangelium a bylo-li Jeho učení pravdou, nýbrž učil-li Hus evangelium a bylo-li Husovo evangelium pravdou Kristovou? Ano, ale tím bys škodil panu evangelickému faráři a nedovolil bys mu, aby železnou logikou svou nedopustil se následujícího nezvratného závěrku: „Hus tedy (!?) kázal také evangelium Kristovo, poněvadž — čtenáři nesměj se — Kristus apoštolům svým nic jiného nepřikázal, než aby kázali evangelium všem lidem, řka: A!bude kázáno toto evangelium království po všem světě.“ Mat. 24, 14. To se povedlo, co? Taková obrana věci Husově jen škodí a je-li třeba našim protivníkům tak si počinati a nemohou-li lépe sporné věci dovoditi, dávají tím sami důkaz, že věc Husova nebyla evangeliem Kristovým ani Boží pravdou, nýbrž něčím docela jiným, nám katolíkům i našim upřímným protivníkům docela známým.

Poněvadž prý učení Husovo bylo učením Kristovým, podá pan Košut učení Husovo ze spisů jeho původních ale jen u výtahu (aha!), aby se každý přesvědčiti mohl, co Hus učil, recte, co ho pan Košut učiti nechal. Po té vychvaluje se český lid, který Hus vychoval; velebí se jeho zbožnosť, statečnosť, pokrok; připomínají se mužové, kteří se v lůně církve husitské zrodili „a kteří se podnes třpytí co jasné hvězdy na blankytu nebes“ (12), a zvláště uvádí se jméno Jana Amosa Komenského, o jehož „vlastenectví a národomilenství“ ještě něco povíme. Na stránce 13. tvrdí pan pastor, že prý jen ta nábožnosť může býti srdečná a opravdivá, která jest národní, ač nepověděl, co tím a co oním slovem rozumí. O několik řádků níže ji zase má: „V národním jazyku můžeš jen Boha ctít, jemu se modlit a zpívat“, k čemuž jsem si poznamenal: Proč jest tedy pan pastor v cizině, v Němcích? Tedy nectí Pána Boha a nemodlí se ni zpívá Jemu? Bohužel!

Neštěstí potkalo pana pastora, když uvedl mezi čelnými muži, kteří se o zbožnosti a krásе církví českobratrských vyslovili, také své tatíky — Luthra a Kalvina, — muže to zajisté nikterak slušné, mravné a zbožné. Na tom však panu Košutovi nezáleží a jeho logice se nepříčí. Kdybychom nebyli ukázali, jak logice rozumí, byli bychom zde znova vypsali z jeho knížky, jak vyvrací Tomkovu řeč na sněmě zemském dne 25. listopadu 1889. Ale doufáme, že čtenář té jedné ukázky měl dosť a že si myslí, jak ta druhá vyhlíží. — Co píše Košut o vy-

štěhovalcích a Janu Amosu Komenském, není také pravdivo, a kdyby si byl přečetl vědecké práce Svobodovy a Rezkovy, byl by o té svorné lásce, o těch vystěhovalých tisících lidu českého ano i o „národomilenství“ Komenského a Bratří vůbec mluvil střízlivěji. Výzkumy Gyndelyovými a jmenovaných učenců zářivá gloriola vlastenecká, kterou dosud všude velebívají, jest v nejednom zatemněna. V té příčině odkazuji ke spisu dp. P. Svobody „Marianská družina, 2“ ve stati o vystěhovalcích a doufám, že mi čtenář za pravdu dá. Deklamace o Liechtensteinových dragonádách, španělských mniších a pálených českých knihách dnes již tak nepůsobí jak působívaly. Naši čtenářové pamatují se z „Vlasti“ na výborné práce Svobodovy a Podlahovy, kterýmiž i v těch věcech tolik světla vzešlo, že nám zatím úplně postačily, bychom si nevědomých mužů nevšímali. Pan „evangelický farář“ na několika místech (str. 22. 25. atd.) viní národ český, že prý před dobou husitskou „válel se v bahně — pověry, nemravnosti, že šámal (!) dále ve tmě a mrakotě (str. 21.)“ a podobně, že z té osvěcené jeho krasomluvy více podati nechceme. Na stránce 22. tvrdí: „Bitvu bělohorskou nezavinilo mravní klesání národa, ale zavinili ji — jezovité!“ A na straně 26. zase: „národ povstal z hrobu, který mu na Bílé hoře vykopali jezovité!“ Risum teneatis amici — přátelé, nesmějte se! Těžko zajisté přiznati se člověku pyšnému a zatvrzelému ku vlastní vině. Ne jezovité a ne katolíci pochovali národ český a vykopali mu hrob na Bílé hoře — to byli revolucionářští lutheráni a nespokojení Čeští Bratří, kteří si povolali cizince do Čech a drželi s nimi proti císaři a proti českým katolíkům, kteří své země nikdy neopustili, z ní se pro utiskování náboženské a jiné, kterých často zakoušeli od radikálních vlád kalvínských a lutheránských, nikam nestěhovali, kteří koruny sv. Václava nikdy cizinci na hlavu nedali, kteří vlasti své hájili a se s nepřátely jejími nespojovali, a kteří ji konečně zase pomohli k životu a duševnímu rozvoji! To jsou věci historické a ty platí, a ne fantasie a pathos!“

Píše-li pan Košut na str. 27. „Nelze, kdo to může zapříti, že Hus to byl, který první povznesl nad národem pochodeň evangelia Kristova, že on první byl, jenž v Čehách evangelium kázati počal, když kázaní jeho od mnohých století již bylo umlklo, že on to byl, který toto evangelium ... na jazyk český převedl“ atd., tož netřeba toho vyvraceti, jelikož kde kdo ví, že to pravda není.

Ve hlavě prvé vykládá pan Košut. „Co věřil a vyznával Hus“ a dokládá o tom, že to „v stručné krátkosti“ jest vyňato z řeči, kterou si Hus k tomu konci napsal, aby ji na sněmě Kostnickém přednesl. Nám bylo by milejším, kdyby se řeč ta byla otiskla celá a jak zní v původním složení svém, než v tom nevytýkáme ničeho panu spisovateli, nechávajíce mu podobně svobodné mínění jeho. Víry a vyznání Husova nemíníme zde také rozebírati; za to všimneme si výkladu páně Košutova. Na stránce 37. tvrdí totiž pan pastor, že prý Hus zakládal víru svou jediné na zákoně Kristově. Nechceme ve věci té rozhodovati podobně, avšak na stránce 36. spisku páně Košutova čteme, že Hus dovolává se i sv. Otců na doklad svého učení: totéž činí na sněmě Kostnickém a totéž zříti v četných jeho spisech českých i latinských, ač ovšem zase jinde píše tak, jak o něm tvrdí pan pastor. Přihlížeje k tomu nesrovnávám se s určitým výrokem páně Košutovým a myslím, že náš učenec vdp. Dr. Lenz napsal jistou

pravdu v těchto slovích....“ podotknouti musíme, že spisy Husovy nejsou sobě u věcech těch vezdy důsledny.... A tak to se má i ohledem na tuto otázku (bylo-li totiž Husovi jediným pramenem víry Písmo —) Ve spisu „de Ecclesia“ vytýká reformator odpůrci svému Pálečovi, jako by jej a jeho stranu proti pravdě stihal, když dí: „Že jsú někteří z žákovstva v království českém... ježto samo písmo sv. za súdce chtie mieti, kteréžto písmo sv. podle svých hlav chtie vykládati, a vykladóv múdrých a sv. doktoróv v církvi svaté netbají.“ [2]) Na jiných místech zas učí reformator naopak a chce býti usvědčen jen z písma a rozumu a nechce věřiti ničemu, čehož Písmo neučí buď přímě nebo nepřímě, jak viděti z jeho odpovědi na Spis osmi doktorů, v němž dí: Confiteor, quod nihil volo ut fidem simpliciter ad salvandum necessariam credere, tenere, praedicare et asserere, nisi demonstrationem istam theologicam habeam: hoc dicit Scriptura sacra explicite vel inplicite to jest: Vyznávám, že nechci o ničem věřiti, držeti, kázati a tvrditi, že jest skutečně potřebno ku spáse, leč bych si theologicky dokázal: Toto praví Písmo svaté zřejmě a výslovně neb aspoň závitkovitě a nepřímě! Než buď tomu jak buď, v jedné věci pan pastor zajisté Husa silně apostrofoval a poháněl, když totiž napsal: „Že ale Hus, co syn svého věku, nebyl ještě vybředlz bahna ustanovení a vynálezků lidských, kterými církev Kristova během století pokálena znečištěla byla: to vysvitá z toho, že on pevně ještě věří v očistec a vysvobození z něho, poněvadž nevěděl ještě, že učení o očistci teprve v VI. století povstalo, a původ svůj vlastně ze Zendavesty, svaté knihy Peršanů, vzalo.... Právě takto i vzhledem svatých a panny Marie setrval ještě Hus v učení církve katolické,...“ Vyvraceti zde těchto lží a nesprávnosti nebudeme, nepíšíce polemiky theologické ani dějepisné. Čtenář si jen pamatuj, že se Hus evangelíkům nezavděčil, že se s ním nesrovnávají, že učení jeho odchylné „bahnem“ nazývají a že jen v tom ho velebí, co jim lichotí a jejich skutečně nebo jen zdánlivě jest. Hlavní a nejjistější páska, která je s Husem pojí, jest odpor a neláska ku katolické církvi, jak viděti z dějin dokazujících nesvornosť a nevraživosť, které hned vypukly mezi husity, Českými bratry, lutheránY a kalvíny, jakmile nebojovali proti nám a zabývali se svým! Ano i v cizině nesnášeli se, vydávali polemické spisy (a Komenský též!), ve kterých se napadali a všelijak nepřistojně jedni druhým nadávali. Srovnej o tom jmenovaný spis P. Svobodův! —

„Co učil Hus vzhledem zákona Kristova?“ táže se pan Košut ve hlavě druhé a odpovídá na to zase vyňatkem ze spisu Husova. „O dostačitelnosti zákona Kristova k spravování církve.“ Pan spisovatel považuje nutným vyložiti, co rozumíme zákonem Kristovým, a to prý proto, abychom učení Husovu porozuměli. A vysvětluje to? Následovně: „Pavel píše k Římanům 10, 4., že konec zákona jest Kristus, k ospravedlnění každému věřícímu, to jest, vykládá pan pastor po nemnohých řádcích, na stránce 39. „V království tedy Božím, které Ježíš Kristus na zemi zarazil (sic), vstoupila na místě zákona víra... A poněvadž v království Božím *zákon neplatí (?!)*,

[2]) Srovnej u Dra. Lenze ve spise „Učení Mistra Jana Husi atd. na str. 5. a násl.

proto jest Kristus konec zákona!“ Co dlužno této lži v odpověď dáti? Kristus Pán výslovně praví, nepřišel jsem zrušit zákona ale naplnit a předpovídá, že písmenky se z jeho slov nezmění; hrozí strašlivým soudem každému, kdož by zákona jeho nějak porušoval a jinému tak o něm povídal, a pan „evangelický farář“ prohlašuje ve svém výkladě, že zákon v království Božím neplatí a že Kristus jest jeho koncem, poněvadž místo něho dal víru, čili že ho zrušil! Kristus jest „konec zákona“, poněvadž jej přišel doplnit, poněvadž nám Bůh skrze něho mluvil naposled, praví Písmo, kterému i Hus chce věřiti a evangelíci měli by též a ne svým výmyslům!

Ve hlavě třetí zpravuje nás pan Košut: „Co učil Hus o antikristu.“ Mám za to, že se mnou bude kdekdo, i upřímný a poctivý nekatolík ba dokonce i nevěrec, řeknu-li, že Hus dopustil se ve spise tom proti katolickému duchovenstvu takové beztaktnosti a urážky, že jí nikdo neodsouditi nemůže, i kdyby jeho obžaloba pravdiva byla. Zostuzovati pro chyby jednotlivců celý stav, štváti proti němu a činiti se soudcem svých spolubratří ano i představených, toť věru zavržení a odsouzení hodno. Aby čtenář věděl, jak si zde Hus počínal, uvedeme ze spisu páně Košutova několik řádků na straně 50. „Konečně Hus horlí proti pověře, jejíž hnízdo jsou kláštery, kde se vyléhne a od mnichů mezi lid se horlivě rozšiřuje. On horlí proti sobeckému pobožnůstkářství, které skoro každého dne od mnichů vynalezeno jest, ku prospěchu jejich; proti licoměrnictví a svatoušková ní mnichů, kterým oni lid klamají a podvádějí, a poněvadž šat z hrubšího sukna, provaz kolo beder mají, kukli na hlavě nosí, má je lid za světější než ostatní kněze — tedy *to* Husa bolelo? — horlí proti duchovnímu podvodnictví, a podloudnictyí, pomocí jeho mniši nesmírné poklady a veliké bohatství do klášterů snášejí a břicho své pasou.“

Něčeho takového by se však šlechetný člověk, nerci-li „svatý mučenník“, nikdy na veřejnosti o svých bratřích, ano ni o cizincích nedopouštěl. Vím, že kdyby Hus jen desátý díl z té lekce udělil svým moderním vychvalovatelům, a to proto, co skutečně zlého mají, že by se o pravdě a slušnosti brzy přesvědčili a řeči jeho proti katolickému duchovenstvu lépe posoudili! Co by asi řekli páni liberální učitelé, kteří tak ochotně nám Husa předstírají, co by asi řekli o tom ze svých kollegů, který by sice vynikal svědomitostí, dovedností a zachovalostí v úřadě svém, ale za to povídal by třebas jen maličkosti o nich, na příklad, že nechodívají v čas do školy, že se nepřipravují, že dětem zlý příklad dávají, že si vyučovací hodiny jen odbyti hledí, že za to neprávem tedy berou plat, že jsou nesvědomiti, lenošni, kaziči, zloději atd.? A co by o něm teprve řekli, kdyby to tisknouti dal a v lidu o nich rozšiřoval? Zdaž nezavrhli by všichni a rozhodně počínání to, byť i snad skutečné pravdy popříti nemohli a viny i chyby na jednotlivcích ano i na většině spatřovali? Jistě a zcela právem, jelikož takovým nezpůsobem opravovati nemožná! Proč tedy nevedou sobě v záležitostí naší podobně, a proč zde měří jinou měrou a Husa i v tom proti katol. duchovenstvu v ochranu berou?[3])

[3]) Výslovně poznamenáno budiž, že slov těch neužíváme o celém úctyhodném stavu učitelském, který sobě ze všech stavů nejbližším a příbuzným považujeme a všecky jeho opravdové členy z toho srdce ctíme!

Ve hlavě čtvrté pojednává pan Košut o tom, „Co učil Hus o večeři Páně pod obojí spůsobou?“ Celá tato stať jest divokým jedem, kterým pan pastor napojiti chce dychtivé nitro toužící zvěděti, čemu Hus učil, chce napojiti překroucením a nepravdou. Pan pastor, jenž chce býti „dvojctihodným“, jest zde dvakráte nepoctivým. Předně povídá, že prý katolická nauka o nejsvět. Svátosti začala teprve po osmém století, když prý v klášteře Corveyském žil mnich Pašasius Ratbert, který v hluboké badání se ponořiv, otázku si předložil, zůstává-li chléb a víno při večeři Páně také chlebem a vínem, anebo proměňuje-li se v krev a tělo Kristovo? Mniši ostatní neměli prý v klášteře co dělati a z dlouhé chvíle pustili se do hádky a hádali se, až z toho povstal vážný spor, který na konec tím byl vyřízen, že roku 1215. papež Innocenc III. prohlásil článkem víry, že každý křesťan musí věřiti, že chléb a víno při večeři Páně se proměňuje v tělo a krev Páně! K tomu ke všemu neříkáme nic: hluchému marně do uší volati, a slepému marně na cestu svítili, — neuvidí, neuslyší! Nemůžeme však mlčením opomenouti věci této: Hus tak jaktěživ neučil, ano Hus zavrhoval rozhodně nevěru Košutovu o nejsv. Svátosti, ba Hus v té věci se od katolické nauky dokonce neodchýlil a věcně k témuž se znal, co my katolíci věříme, že totiž „večeře Páně“ není jen památkou, chlebem a vínem, ale pravou svátostí, pravou obětí, pravým Tělem a pravou Krví Pána Ježíše, jehož přijímáme ve spůsobách těch, když podstata jejich v Něho se proměnila. Košut tedy se zde dopouští podvodu, ani nemluvě o dokázané lži, již svým vypravováním spáchal! Mistr Jan Hus jen v tom se zde lišil od katolické církve, že chtěl, a to po dlouhém kolísání a teprve až v Kostnici určitě, aby se dávalo sv. přijímání pod obojí. Nesmí si tedy nevěrci v nejsv. Svátosť bráti Husa patronem: mistr Hus věřil po katolicku, že jest v nejsv. Svátosti Pán Ježíš skutečně a podstatně přítomen, čehož dokazuje z jeho spisu slovutný Dr. Lenz. Druhá lež stejně veliká, ale jizlivější a nestydatější jest, že pan pastor povídá o ustanovení svátku Těla Božího toto: „Svatá Terezie měla totiž často svaté vidění a byla často u vytržení. Po čas takového vidění a vytržení měla návštěvu od jejího božského ženicha, Ježíše Krista. Při příležitosti takovéto návštěvy stěžoval si jí božský ženich, že svaté tělo jeho nemá podnes ještě žádný svátek. Svatá Terezie sdělila to jejímu zpovědníku, který jí ničeho odepříti nemohl, poněvadž ona jemu také častěji „posloužila“. Zpovědník se obrátil se žádostí k sv. Otci, aby podobný svátek ustanovil, který ochotně to učinil. Pročež od roku 1264. máme svátek Božího těla.“ Tak doslovně „dvojctihodný pán“ na stránce 54. Litujeme, že kazatelem „evanjelické pravdy“ jest muž, jenž na tak málo řádcích tolika a tak hrubých lží se dopouští. Předně není pravda, že by sv. Terezie byla působila, aby svátek o Božím Těle ustanoven byl, jelikož tehdy ani na světě nebyla, nýbrž teprve po 351 letech se narodila. Pravda jest, že se o to zasazovala sv. panna Juliána a poustevnice Eva. Za druhé není pravda, že by zpovědník její byl ty věci uspořádal; pravda jest, že se toho ujal mimo jiné kardinál Hugo a S. Charo a sv. Tomáš Aquinský, oba z řádu dominikánského, a tehdejší legát Lütišský, jenž později stal se papežem a měl jméno Urban IV. Co o třetí lži souditi dlužno, ve které o sv. Terezii se dí, že zpovědníku svému „také často posloužila“, ponecháváme rozhodnouti všem slušným lidem! —

V hlavě páté a šesté vypráví se „Pro které články víry byl Hus od sněmu Kostnického co kacíř odsouzen a zatracem“? a že „Hus zemřel pro pravdu, kterou vyznával, kterou učil a kterou odvolati nechtěl.“ Rozebírati věcí těch již nebudeme a doufáme, že milý čtenář nám věří, že již toho máme dost. O češtině Košutově též nic neřekneme: čtenář ji poznal a odsoudil sám. Na konec jen prosbu, aby takových obhájců Husových jako je pan Košut již pro čest Husovu bylo málo, nejlépe — žádný!

LITERATURA.

Přítel domoviny.

Časopis k zábavě a poučení. Ročník VI. Tiskem a nákladem Ed. Beauforta v Praze r. 1890.

Lonský ročník „Přít. domoviny“ došel v těchto listech posouzení ne tuze příznivého. Ani o ročníku letošním nemůžeme zmíniti se pochvalněji. První prací jest „Maloměstský román“ Ter. Novákové. Po vlastenci a národním mučenníku Kroveckém, jenž následkem žalařování zemřel brzy po smrti své choti, zůstala dceruška Svatava. Babička její, ctihodná měšťanka, chtěla vnučku vychovati, ale povolí naléhání předního vlastence Dra. Zimy, u něhož soustřeďoval se jaksi celý život národní, a vnučku mu svěří. Teprve po letech se s ní stýká více, ale poznává, že děvče, uvyknuvši životu velkoměstskému a zbožňování šviháků, není v malém městě spokojeno. I tam však nalezne zbožňovatele v husarském důstojníku-baronovi a vášnivě se do něho zamiluje. Babička ničehož neví o tajných schůzkách, a chudý student Pavel s bolestí vidí, že Svatava ničí své dobré jméno a znesvěcuje památku otcovu, lnouc k nepříteli českého lidu, německému šlechtici. On sám miluje Svatavu, ale nikdo toho netuší, a on snaží se probuditi v ní lásku k národu, ale marně. Tu kráčí dále za dávno vytčeným cílem, jejž byl jenom na krátko z mysli pustil — vstupuje do semináře. Zatím dcera velikého vlastence Zimy provdá se za pruského šlechtice, a Svatava, vidouc takový příklad, odkládá všecky ohledy, prchá se svým milencem; ale na cestě s hrůzou pozná, že celá rodina jeho nenávidí vše, co jest českého, a že otec jeho to byl, jenž nevinného otce jejího vydal úřadům. V nesmírné bolesti poznává nyní své pobloudění a opouští barona. Bloudící krajinou nalézá babička s Pavlem, jenž ji provází. Svatava se vrátí k babičce, přestojí zlou nemoc, ale zdraví její již je podkopáno, a ona záhy umírá. — Veškeré osoby vylíčeny jsou mistrně. Od ctihodného vlastence děkana a počestné babičky až do redaktora Plíška, směšné to figurky, jakých však nyní je dosti. Vzdělání skrovné, ale za to nabubřelé, bombastické frase, jimiž se klame nevědomý lid. Činnosť takového „mesiáše“ a jeho lístku jest vylíčena věrně. Mocně dojímá čtenáře pevný charakter Pavlův, jeho vytrvalosť a odříkání se, i dobrovolné pokání Svatavy, která si nemůže odpustiti, že se prohřešila proti památce otcově, ač poměr její k baronovi nezabočil v koleje hříchu. — Upozorňujeme však na tyto vady; co jest vypravováno na prvních 80 stránkách, mohlo býti napsáno na 20. Zdá se, že se spisovatelka nemohla dostati do proudu vypravování. To zdlouhavé líčení ženských mod a maloměstských zábav omrzí každého čtenáře. Podivná jsou slova na str. 69., (dílu II.), kde mladý kněz praví, „že nevalně se líbí jeho počínání, hlavně jeho snášelivosť, a že mu prorokují nesnadnou budoucnosť“. — Kdo pak může zazlívati knězi pro snášelivosť? — Sloh jest pěkný, jenom že spisovatelka zhusta klade slovesa na konec vět, což našemu jazyku nesluší. — Práci této nevyrovná se novella H. Čekala „Na praotcův statku“. Přední jednající osobou jest Jan, mladý professor. Nemaje místa, stal se vychovatelem u baronky Dornbaumové, jejížto statek náležel před bělohorskou bitvou předkům Janovým, kteří pak prchli z vlasti. Jan nalezl v archivu listiny, které o tom svědčily, a chce se domoci aspoň šlechtického jména. Tím popudí na sebe baronku a celou její rodinu. Jenom dcera Malvína, kterou Jan tajně miluje, zdá se mu býti nakloněna. Dříve byl zamilován do selské dcerky Aničky, a byl všecek nešťasten, že otec ji nutí ku sňatku s bohatým sedlákem Mikšem. Ohlášky již prošly — — a aby

Anička byla zachráněna, oběsil Mikše jeho nepřítel pytlák Loukota. Ale všeobecně se soudí, i kommisse to uznala, že se Mikeš oběsil sám. S Loukotou se pak již nesetkáváme, (poněvadž ho p. spisovatel dále nepotřeboval), o vyzrazení vraždy ani zmínka. Nyní, když Jan a Anička žádné překážky již nemají, vyznají si bez obalu, že se v sobě klamali, on se jí vyzpovídá z lásky k zámecké slečně. Tato sama jej vyzve k dostaveníčku, a když jí vyzná lásku, ukáže mu, — že jím opovrhuje. Tím chce ztrestati jeho pýchu. Na konec se Jan s Aničkou přece dostanou. — Základní myšlénka nebyla by zlá — jen kdyby p. spisovatel nepsal ukvapeně, takořka bez rozmyslu. Když neví kudy kam, zbaví se některé osoby, ať je to úmrtím, vraždou, útěkem — a pak staví na tomto základě děj další. Není divu, že je děj plný nesrovnalostí a pravděnepodobností. Tážeme se, je-li možno, aby počestní rodiče, jakými byli správcovic, nutili milovanou dceru ku známosti s baronem, o němž vědí, že jest svůdce dívek? Aby matka sňatku nepřející nutila dceru, by na oko ke všemu svolila, aby i k ohláškám došlo — a teprve v poslední chvíli — snad až v kostele — na odpor spoléhala? Prchající praotec Janův zapálí svůj statek, z něhož zbude pouze hromádka popela — jenom síň s podobiznami předků a archiv zůstanou neporušeny (archiv tam prchající zapomněli). My zase soudíme, že by podobizny předků a archiv byly ty první věci, jež by český šlechtic odvezl. Ale p. spisovatel toho potřeboval. Ze všeho vypravování lze seznati, že chtěl líčiti tajnou lásku mezi Janem a Malvinou, ale později se mu to nehodilo a proto z ní učiní rafinovanou koketu. Jan je člověk nerozhodný, nezmužilý, ale najednou se stane hrdinou, vyzývá barona na souboj atd. Se zvláštní zálibou líčí Čekal útoky nemravných svůdníků, — v této práci dvakrát — a to škodí pracím jeho nejvíce. Redakce „Přít. domoviny“ nechť jest u výboru opatrnější. — Ve svaz. 4. jsou Dostálovy práce „Schovanka“ a „Kladenský strýc.“ Obě jsou psány poutavě a pro lid dobře se hodí. Za to méně uspokojuje povídka J. Zaříčanského „Perly“. Spisovatel příliš idealisuje; tendence povídky jest chvalitebná; kárať ženskou marnivosť a doporučuje obětavnosť pro účely vlastenecké a obecné blaho — ale to ještě nestačí, aby mohla býti povídka nazvána zdařilou. Fantasie dovede všelicos vytvořiti, ale srovnává-li se to se skutečností, jest jiná otázka. Aspoň máme za to, že by se ani horlivý vlastenec tak neukvapil, aby podal ve dražbě 200 zl. za nepatrný prstýnek. Hrdá dáma, jak líčena jest paní návladní, nikdy by si tak nezadala, aby navedla klenotníka, by nabídl ženichu její dcery koupi perel. Rovněž tak neodvážila by se pouhá švadlena býti prostředníci mezi ženichem bohaté slečny a její rodinou, když jí o to nikdo nežádá. Hrdá aristokratka, paní presidentová, zvyklá přepychu snad od dětských let, nedá se přesvědčiti několika slovy a nerozumnosti svého jednání — ale v této povídce dějí se pravé zázraky. Hrdá povaha této dámy mění se obratem ruky. Vidíme v této práci první pokus, který se spisovateli příliš nezdařil. — Ve svaz. 5. nalézáme socialní román „Mezi pány a služebníky“ od J. M. Hovorky. Jest v něm vylíčen život starého vilníka, který kořistí z bídy nešťastné ženy a činí na ubohou nemravné útoky. V rozhodném okamžení přichází spása, podvody starého bídníka jsou odhaleny, a žena je zachráněna. Co se nám ve práci té může poněkud líbiti, jest, že spisovatel ukazuje v pravém světle „činnosť“ mnohých tak řečených „vlasteneckých“ spolků. Ostatně se práce ta pro lid nehodí, dráždíc drastickým líčením smyslnosť. — Rozprava Č. Tondra „O české knize“ je celkem zdařilá; spisovatel ukazuje v ní na zásluhné působení kněžstva při znovuvzkříšení našeho národa. Pouze na to upozorňujeme spisovatele, aby si pročetl všecky spisy Havlíčkovy; potom snad uzná, že jich nelze doporučeti lidu. Známo přece, jakým byl Havlíček nepřítelem náboženství, zvláště katolického, nevyhýbaje se ve své satyře ani největší sprostotě. Ve sv. 6. čteme historické obrázky Koldy Malínského „Zemani“ a „Tvrdá hlava“. Tento, kratší než onen, dobře se hodí pro lid, vylíčenoť v něm, jak lid náš i v těžkých dobách stavěl se na odpor vrchnostenským rozkazům, příčily-li se jeho citu náboženskému. Jinak soudíme však o práci první. Hlavní osobou povídky je rychtář Zeman, jenž dopustiv se za mladých let manželské nevěry, těžce za to pyká. Tím ovšem nebyla by povídka špatnou, ano, rádi vyznáváme, že komposice jest úplně podařena. Spisovatel, přihlížeje ku skutečnosti, líčí tu za každou vinu těžké tresty. Avšak nad něčím se čtenář pozastaví. V lidu našem jest pevně zakotvena víra, že křivopřísežník do roka a do dne umírá — a my bychom mohli vypravovati p. spisovateli příklady ze skutečnosti, že víra tato není bezpodstatnou. Avšak jeho křivopřísežník, aby se zachránil, — stává se helvetou — a zachrání se. Také nevíme, srovnává-li se s pravdou, že mu za to bylo snášeti tolik pronásledování a křivd od sousedů; známoť přece, že v době císaře Josefa II. bylo každé vyznání chráněno. Šimon Filomates byl „regens chori, rektor školní, principál vesské hudební bandy, postrach mládeže, které vlasy trhal a uši natrhoval, jakoby

to byl mech na skále, a mluvka, piják a jedlík asi stejně veliký...“ Již bylo ukázáno v těchto listech k tomu, že předvedením takovéto osoby v povídce vtiskuje se jaksi ráz celému stavu, jemuž osoba ta náleží. Je to spravedlivé? A jak líčí spisovatel kněze řeholníka? Páter Kajetan byl jmenován pro svou zálibu v hudbě „páterem Kalafunou.“ Domnívají se naši páni spisovatelé, že tím nějak prospějí lidu, když mu předvádějí řeholníky jako labužníky, lakomce a pleticháře? A proč bývá terčem různých vtipů právě stav kněžský, který, dovolujeme si tvrditi, zavdává k tomu příčin nejméně?

Nepochybujeme, že jest „Přítel domoviny“ dosti rozšířen, uvážíme-li, že nakladatel jeho vydává za mírnou cenu (1 zl. 50.) ročně šest dosti objemných, vázaných knih. Avšak byl by zajisté rozšířen více, kdyby přinášel práce dobré, pro lid vhodné, čehož v tomto ročníku opět nenalézáme. **V. Zálabský.**

Matice lidu 1867—90.

(Pokračování.)

Uveřejňujíc některé sbírky drobných povídek, podala „Matice“ několik skutečně dobrých knih, jež znamenitě od druhých se liší. Tak na př. „Obrázky ze Slovácka“ od Gabriely Preisové, dva svazky, čtou se vesměs roztomile. Kéž by místo spisů protináboženských a protikatolických „Matice“ bývala vydávala spisy podobné! Mnohem větší zásluhu měla by o „svobodu“ i „osvětu“, než rozličnými neblahými „Apoštoly svobody“, „Obětmi pověry“ a pod. Čtete kteroukoliv povídku Preissové, líbiti se vám bude každá. Vybroušený, lahodný sloh, příjemná, k srdci jdoucí mluva, krásné, pravdivé líčení a ušlechtilá tendence vyznamenává všechny. Spisovatelka líčí moravskou Slovač, odkud tak málo k nám zavítá zpráv, kromě několika frází, jež obyčejně píší lidé, kteří ani lidi ani krajiny tamní neznají. Charaktery předvádí Preissová znamenitě. Nikde není rozvláčnou, nikde neunaví. Čtete jen na př. „Spolunájemníky“, jeden z nejhezčích obrázků, rovnající se zajisté plnou měrou genrům Nerudovým, a ve mnohé příčině i nad ně vynikající! Jak pěkná to charakteristika všude! Nevěrecký Němec Gleich, flamendr Maďar a dobrý a pobožný Slovák Postojna! Co tu rozdílů, a jak hezoučký obraz z povah těch sestaven! Jak rozsáhlý děj líbezně vypravuje se povídkou „Bludička“, tak plynně a přirozeně, že vidíme veškeré postavy před sebou jako živé, jak by vše před námi se hrálo, a cítíme plné sympatie s vlasteneckým správcem, šlechetnou Evou, blouznivou Martou a — s ubohým lidem slováckým. Spisovatelka skromně přestala na tom, dáti povídce této objem veliký. Některý spisovatel — a tane nám na mysli jeden tuze „vyhlášený“, učinil by z tohoto děje román čtyř nebo pětidílný, jejž by nejdřív uveřejnil v časopise a pak asi ve dvou sbírkách různých o sobě, za několik let pak „přepracovaný“ v „novém vydání“, a při tom by rozesýlal vlastní rukou psané překrásné úsudky a reklamy o sobě. Krátká, ale velice pěkná idylka — román jest i „Bolestný žert“. „První lněv“ je případná, věrně ze života vzatá humoreska, mající užitím frází i mluvy slovácké zvláštní půvabnou barvitosť.

„Babuščino poblouznění“ a „Vějíř“ jsou pěkné obrazy ze života; zvláště „Vějíř“ vyniká rázovitou kresbou a jako všechny obrazy ostatní pěknou tendencí. „Kuba handrlák“ dojímá prostým, půvabným líčením i zakončením; „Vzdor cikánskému osudu“ je maličký, podařený vesnický románek, „Ovečka“ vánoční idylka šťastně zakončená; ve „Bratřích sklínkářích“ slaví triumf láska bratrská a odříkání; „Silhouetty z odvodu“ je kulturní fotografie momentní, zachycená ze skutečnosti a líčící s odvodem zároveň i národnostní poměry Slováků. Ženská marnivosť dobře vylíčena jest v „Různých náhledech“; „Kandidát bídy“ a „Večer na Tovarychu“ může pokládáno býti téměř za črty národopisné. Jedna z příčin, proč „Obrázky ze Slovácka“ tak pěkně se čtou, jest i milá přirozenosť a nehledanosť slohová. Prosím, jen porovnejte! Čtete knihy našich spisovatelů (a ti nejpřednější činí tak nejvíce), co tu hledanosti, marnosti, co tu zbytečných reflexí, co tu pachtění po zvláštnostech a zvláštnůstkách, co tu slohových kudrlinek a honby po původnosti, co osobních poznámek a poznámeček, jimiž autor osobu svou čtenáři přímo vnucuje! Po těch věcech není ani stopy v Povídkách Preissové. Doporučujeme je ku čtení a jsme jisti, že čtenář s námi bude souhlasiti. V předmluvě dí spisovatelka, že hodlá více psáti o Slovensku, popřeje-li jí Bůh zdraví. — Přejeme jí nejlepšího zdaru, žádajíce, aby psala vždy věci tak ušlechtilé.*) (Pokračování.)

*) Pozn. red. Pro nedostatek místa odložili jsme ostatní literární články do čísla budoucího.

Spolek sv. Vincence z Paula.

Valná hromada spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém. V neděli dne 14. prosince o 3. hodině sešlo se na 60 Vincenciánů v Křesťanské akademii k valné hromadě. Předseda K. E. hrabě Nostic zahájil křesťanským pozdravem rokování a podával zprávu o utěšeném vzrůstu spolku. Zmínil se o Vincentinu, které má již na Letné svůj domek, v němž choří muži a ženy nalezají do smrti zaopatření. Přešed k obecným a chudinským kuchyním, žádal jejich správy, aby v nich udržovaly ryzí duch křesťanský: chudí ať křesťansky zdraví a před a po jídle se modlí. Radil, aby konference k Vánocům chudým ošetřovancům na darech přilepšily. — Na to četl předseda úvahu o evangelium na III. neděli adventní. V posledním čtvrtletí přihlásilo se ke spolku 12 nových členů, což vzbudilo všeobecnou radost. Po schválení protokolu četly konference Žižkovská, Bránická, Vršovická, od Panny Marie Sněžné a od sv. Tomáše čtvrtletní zprávy. Z venkova zaslaly zprávy konference z Nového Strašecí, z Vodňan a z Nového Hradce Králové. Předseda navštívil letos obě konference v Liberci, byl tam s poctou přijat a shledal vše v nejlepším pořádku. Kollekta vynesla 17 zl. 58 kr., 1 liru a 20 centesimů. Ku konci promluvil k shromáždění bratr předsedův, Robert hrabě Nostic z Tovaryšstva Ježíšova. Vykládal, kterak Pán Ježíš v skrytosti a tiše a bez hluhu působil a doporučoval tento vznešený příklad Viucenciánům.

V minulém roce podařilo se výboru hlavně za pomoci dobrodincův koupiti vlastní dům se zahradou, a to v Bubnech cp. 381.-VII. za 8. 500 zl. — Domek se nalezá na Letenské stráni, blíže filiálního kostela sv. Klimenta v Holešovicích. Sem již také ošetřovanci v uplynulé lhůtě listopádové se přestěhovali. Ústav jest opatřen vším pohodlím, tak že chudým, starým a neduživým osobám do něho přijatým, ničeho se nedostává. V nejbližším čase bude dohotovena v I. patře domácí kaple, kdež bude služby Boží konati kněz od J. Eminence nejdůst. pana kardinála k tomu určený. V zahradě bude pěstovati ošetřovaný stařec, dosud k tomu schopný, zeleninu a ovoce pro domácí potřebu

V novém domě jest zřízeno oddělení pro muže a pro ženy.

Obohacen jsa značným novým darem neznámého ale podniku tomu velmi příznivého dobrodince, mohl výbor přikročiti ve vyjednávání s majetníkem sousedního pozemku, aby se tu Vincentinum mohlo rozšířiti.

Oznamujíce tuto radostnou zprávu, vybízíme zároveň šlechetné lidumily, aby ústavu tohoto laskavě byli pamětlivi. Vděčně přijímají se mimo dary a odkazy peněžité také naturálie, plátno, látky na šaty atd.; pro kapli také potřeby k účelům bohoslužebným.

Milodary ty podány buďtež buď v ústavě samém aneb k rukoum předsedy spolku sv. Vincence, hraběte Karla Ervína Nostice, bytem v Praze, Nové Město, ulice Mikolandská.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Dne 11. prosince m. r. konal výbor družstva „Vlasť“ na faře u sv. Štěpána třetí schůzi za přítomnosti všech 7 výborů a dvou odborných znalců otázky socialní, pp. Tom. Jirouška, dělnického spisovatele v Žižkově, a V. Žižky, stříbrníka v Praze. Předseda Dr. Rud. Horský zahájil rokování a po přečtení protokolů požádal oba znalce, aby se vyslovili, kterak bychom si měli v tomto oboru počínati a ku předu kráčeti.

Pan V. Žižka navrhoval, aby se zřídilo komité asi z 12 dělníků, a ti aby se o věci radili a půdu pro budoucí katolický dělnický spolek a časopis připravovali. Radil, že třeba hájiti dělníky proti kapitálu, objasňovati nesmysly různých pochybených náhledů, že třeba povznésti cenu práce, které jest nyní čest odejmuta.

Návrhy p. V. Žižky byly přijaty.

Slova se ujal p. Tom. Jiroušek a promluvil delší řečí o povšechném stavu otázky socialní v cizině a v naší říši.

Na to přednesl p. Tomáš Jiroušek určité návrhy, kterak bychom se měli

proti socialním dělnickým listům brániti, vzav si za základ usnesení poslední valné hromady družstva.

O návrzích p. Jirouškových rozpředla se čilá debata, i byly schváleny. Vedle zmíněných pp. znalců, jimž budiž za tyto vážné a praktické návrhy vzdána všechna čest, súčastnili se rokování četní členové výboru, a jeden z nich zvláště na to kladl váhu, aby se tato otázka tiskem a přednáškami stále oživovala, a při tom aby se vždy na to kladla váha, kterak jest co nejvíce toho potřebí, abychom si zřídili katolický dělnický list.

Předseda oběma pánům poděkoval za jejich vzácné rady a pozval je na budoucí čtvrtek k dalšími rokování.

Po jejich odchodu jednal výbor o svých záležitostech. Určil vánoční dary, jež obnášejí celkem 30 zl., svolil, aby mohl redaktor zakoupiti do spolkových místností regál pro knihy a jiné tiskopisy „Vychovatele“.

Ročníku I. „Vlasti“, jehož korrekturu obstarává pan řídící učitel V. Špaček, jest již devatenáct archů vytisknuto. Celé druhé vydání I. ročníku vyjde asi v únoru roku 1891.

Předseda četl přemilý dopis čestného člena družstva, slov. Fr. Pravdy. Tento vzácný příznivec „Vlasti“ chce po své smrti odkázati veškerý užitek (s výhradou slušné části procent pro svého příbuzného) ze svých spisů družstvu „Vlasť“, a za to by družstvo bdělo, aby Pravdovy spisy, kdyby vyšlo jejich vydání, družstvem byly korrigovány a pod jeho dozorem tisknuty. Výbor s největší radostí tento šlechetný odkaz přijal, a my jej české veřejnosti s nemenším potěšením sdělujeme.

Redaktor „Vychovatele“, Fr. Pohunek, předložil výboru církevní schválení na vydání „Vychovatele“, jež od vys. důstojné knížecí arciskupské konsistoře v Praze obdržel.

Dne 18. prosince konal výbor družstva „Vlasť“ čtvrtou schůzi na faře u sv. Štěpána, v bytu vp. Fr. Pohunka. Předseda dr. Rudolf Horský zahájil o 1. hod. odp. rokování a předložil řád pro kroužek historický, který byl paragraf za paragrafem probírán a zkoumán a konečně s některými změnami schválen. Ve dvě hodiny dostavili se do schůze pp. V. Žižka a Tom. Jiroušek, i začalo rokování o socialní otázce Majetník „Čecha“, p. V. Kotrba, bude požádán, aby ponechal měsíčně dvě nedělní přílohy „Čecha“ pro otázku socialní, žačež se mu vyplatí 50 zl. odškodného. Výbor si bude socialní přílohu sám redigovati, a pro první čtvrtletí r. 1891. vzal tuto práci na sebe bezplatně red. Tom. Škrdle, který se zavázal, že celou otázku tuto v proud uvede a zorganisuje. Čten byl konkurs, dle něhož se rozdělí veškeré socialní listy mezi čtyři osoby. Tito spolupracovníci musí každých 14 dní polovici socialní přílohy „Čecha“ zdarma vyplniti; za druhou polovici bude se platiti honorář, a to 1 zl. za stránku. Cokoliv se do přílohy nevejde, hlavně malé, drobné zprávy ze života socialního, bude v „Čechu“ samém kdykoliv v týdnu uveřejňováno. Ohledně vedení socialního listu podal p. V. Žižka vzácné pokyny. Rovněž i p. Tom. Jiroušek a členové výboru, kteří se v plném počtu schůze súčastnili, brali pilného podílu na rokování. Převor řádu sv. Dominika v Praze, P. V. M. Bubeník, a farní duchovenstvo z Protivanova na Moravě zaslali srdečné poděkování za darované knihy. Při této schůzi všichni členové výboru složili po 1 zl. fondu pro zakládání katolických knihoven, a místopředseda, oficial K. Ulrich, mimo to ještě 1 zl. fondu katolických spisovatelů.

Historický kroužek ve družstvu „Vlasť“

konal 7. ledna t. r. schůzi, jíž se súčastnilo 13 členů. Sešli jsme se v bytu Fr. Marata, novicmistra v řádu křižovnickém. Schůzi svoji návštěvou mezi jinými poctili převor ryt. řádu maltánského Frà Ferdinand Warter, kanovník Ed. Brynych, professoři dr. M. Kovář a Jos. Vávra, duchovní správce Fr. Ekert. Ve schůzi byly zastoupeny řády dominikánský, křižovnický, maltánský a praemonstrátský ze Strahova a čtyři výboři družstva. P. Jos. Svoboda z Tov. Jež. zahájil v 5 hodin rokování a Frà Josef Hamršmíd, kaplan u M. B. Vítězné, četl řád kroužku výborem družstva vypracovaný, kterýž byl vykládán a s nepatrnými změnami přijat. Na to vykonali přítomní volby, i byli zvoleni do výboru kroužku historického pp. P. Josef Svoboda, Tov. Jež., Fr. Ekert, prof. dr. M. Kovář, prof. Jos. Vávra, Fr. Marat a Frà Jos. Hamršmíd. Výbor pak zvolil za místopředsedu (předsedou jest starosta družstva) P. Jos. Svobodu, za zapisovatele prof. Jos. Vávru a za archiváře Fr. Marata. Duch. správce Fr. Sasinek daroval kroužku své historické spisy.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na studie theologické

ve Vídni a v Praze r. 1838—1842.

(Pokračování.)

VII.

Život bohoslovců v semináři byl společenský, svorný, Češi a Němci dobře se snášeli, a jestliže Němec přichytil se Němce, s ním si přál a třebas pro láhev piva ku Křižovníkům si poslal, nikdo mu to neměl za zlé, a jestliže Němci před Čechem se dala přednosť, mlčeli jsme k tomu, jakoby to bylo zcela v pořádku.

Seminář byl vlastně německý, představení jen německy s námi mluvili, s námi rozjímali, se modlili a nám přednášeli. My mezi sebou užívali české a německé řeči, a že až posud německy jsme studovali, mívaly i zábavy naše ráz německý, řečnilo se německy, zpívalo se německy, a kdo uměl udělati báseň, neudělal jinou, než německou.

Takovým básníkem byl u nás Čech Kramer, dělal německé básně příležitostné, a to nejvíc k jmeninám všech milých mu kollegů. I mne takovou poctil a pamatuji se, že začínala slovy: „Austria hast du verlassen, willst uns Böhmen Bruder sein“ [1]) a že se zpívala a s hudbou doprovázela jako všechny jeho gratulace k svátkům.

Nápěvy je opatřoval Němec Liebl, prefekt náš a znalec hudby, již vždy řídil sám. Zpíval, kdo byl zpěvák, hrál, kdo byl hudebník, a těch bylo mezi námi několik, zvlášť z biskupských diecésí v Čechách, kteréž v Praze měly pro své bohoslovce po desíti fundacích. Z Královéhradecké diecése byli tu právě Chmelíček a Musil, basettista a houslista, a mnozí, jako Pařík z Litoměřické diecése, na více nástrojích hudebních zahráti dovedli.

Když na věži odbila hodina k učení ustanovená, a smělo se přerušiti ticho, již leckdes ozvalo se drnkání, pískání, troubení, nastal šumot a hovor, a již nebylo možná ve spisech se probírati.

Jen náš obr Kimla si toho nevšímal, když si zacpal uši, mohli okolo něho třebas z kanonů stříleti: on seděl a jen do spisů svých hleděl. Vskutku stříleli okolo, a to zrovna do něho — kuličkami z papíru, jablky, ořechy a jinou takovou lehkou municí: a on se ani

[1]) Rakousko jsi ty opustil, chceš nám Čechům bratrem být.

nepohnul. Dobývali pevnosť, jak tomu říkali, a „pevnosť“ ho jmenovali, byli kanonýři, nejsmělejší vylezl až na kamna a odtud ho bombardoval. Trpěl to, ale když konečně házeli na něj i kopyta a desky a jeho vlastní hrozitánskou botu jako kanon proti němu postavili a namířili, měl toho dost, vyskočil, popadl desku, která ho uhodila, a mlátil do ubohých kanonýrů bez rozdílu. Byl velký, největší z nás, silný, hranatý a prodával nám chléb, jejž dostával z domova, za stejný peníz sice, ale krajíce nedával stejné, větší dostal ten, koho měl rád. O masopustě zavázal se, že sní tolik a tolik koblih, když mu je zaplatíme, jedl, ale nedojedl a koblihy si zaplatil sám.

Obr náš Kimla umřel již r. 1867., a nejudatnější kanonýr, básník náš a šprýmař náš Kramer, umřel ještě dřív r. 1864., a střízlíci, slaboši, drobtové malí jsme je přečkali.

První, tuším, umřel Němec Müller, již r. 1850. Byl také velký, byl tichý, mírný, vyhověl všem a s nikým se nespolčoval.

Takoví byli též Němci Erlbeck, Köhler, Reiser, jen že Reiser byl pohyblivější, hovornější, poslouchal, co se mluví, divil se, a když někdo něco zvláštního pronesl, řekl mu, že je „Teixelskerl“. Nechtěl říci „Teufelskerl“ — čertův chlap — a že to „Teixelskerl“ často opakoval, i my ho tak nazývali, až mu to jméno zůstalo. Byl hodný, upřímný a napotom prý horlivý a příkladný kněz. Však pomátl se na mysli, a divná to náhoda, domníval se, že již je „čertův“, že mu není pomoci, že na něj čeká peklo. Žil mnoho let v klášteře u Milosrdných v Praze a již zdravého rozumu nenabyl.

Ubohý Reiser byl tedy „Teixelskerl“ až do smrti a po smrti zajisté přijal ho Bůh jako dobrého a věrného služebníka svého, světlo věčné mu svítí a radosť věčná ho oblažuje.

Nemohu vůbec naříkati na Němce naše v semináři, a mně zvlášť zamlouvali se: Gebert, Glötzl a Markl. Gebert znal drobet francouzsky a rád všemu se přiučoval, co se na nás nežádalo. Spolu jsme četli „Augsburger — Allgemeine Zeitung“, již nám dodával sklepník v Platýze za 20 kr. měsíčně, když ji v hostinci již byli odložili, a zvlášť přílohy k ní nás zajímaly, že tenkráte vskutku cenné i vědecké články přinášely.

Gebert měl ve zvyku oslovovati nás „bratře“, a my pak jinak mu neříkali než „Bruder Anton“ a všickni jsme mu byli bratrsky nakloněni.

Glötzl nešťastně dokonal jako farář v Platu, kam se byl teprv přistěhoval. Lezl na věž podívat se na zvony, uklouzla mu noha, padl, zůstal na žebříku viset a udusil se.

Markl byl dlouho slepý, žil v Chebu ve výslužbě u svých bratrů řezníků svobodných a své sestry svobodné, a tam jsem ho jednou navštívil, když jsem tudy cestoval. Bylo to asi 16 let po našem vysvěcení, poznal mne po hlase, vzal jsem si ho do hostince a několik hodin věru utěšeně jsem se s ním pobavil. Byl to šlechetný kněz, sloužil každý den mši sv. k Panně Marii, již uměl nazpaměť, hodný jeden kaplan býval s ním u oltáře, také ještě kázal, ovšem i zpovídal, a svou slepotu snášel trpělivě, jsa mysli veselé.

Mezi Čechy měl jsem milých přátel mnoho a věru mohu pochlubiti se, že mi nikdo z Čechů ani Němců nebyl nepřítelem. Tykal jsem si jen s některými, tykati si se všemi nebylo všeobecně zavedeno a mělo to věru i svou dobrou stránku.

Opravdu drazí mi byli kollegové: Číška, Dlask, Kellner, Kolrus, Kramer, Nigrin a Rajský.

Rajský byl náš student: časně ráno vstával, po chodbách běhal, učil se, balíky spisů pod páždí nosíl a proto studentem jsme ho nazývali.

Rajský věru podobal se studentu, jsa malý, štíhlý, čilý;[2]) ale ještě menší a to nejmenší z nás byl kollega Řezníček, který však počínal si rozšafně, důstojně a vážně jako velký.

Rektor Büttner malé spolu a velké spolu do kostelů posýlal přisluhovat, ale velké si víc vybíral, tak že na nás malé zřídka kdy došlo.

Kollega Kubík byl drobet samotář, nikdy mnoho nemluvil, hezky psal a kreslil a za dva dvacetníky i naše podobizny tužkou nám udělal. Však dva dvacetníky málo který z nás měl nazbyt a proto Kubík netěšil se z častých výdělků. Byl velký, hubený, bledý a — zdlouhavý a pohodlný. Vždy přicházel pozdě, a když po 25 letech sjeli jsme se v Praze ku exercitím v semináři, Kubík tenkráte již farář zase poslední do každého našeho shromáždění se dostavil.

Kollega Šrámek byl opak Kubíka, velký jako on, ale kostnatý, ramenatý a — křiklavý. Rád se hádal nejvíc s kollegou Chmelíčkem z Královéhradecké diecése, a když po 30 letech začali jsme sjížděti se každoročně vždy u jiného kollegy, a Chmelíček také na tom podíl brával, nikdy mezi Šrámkem a Chmelíčkem bez hádky to nezůstalo, ačkoliv se oba měli rádi.

Šrámkovi jsme říkali „Dub“ a když jsme měli schůzi u něho v Maloticích, ozdobil si faru listím dubovým, složil píseň na nás a s domácím učitelstvem ji zpíval; začátek prvního verše zněl:

„Jaká to sláva, jaký to ples
Koná se na faře u dubu dnes!“

Dub byl hodný bratr náš, staral se o naše schůze, ku každé přijížděl, a když u Dlaska v Kouřimi jsme konali schůzi po druhé, a on již nebezpečně, ano již na smrť stonal, přece aspoň na chvíli přijel mezi nas — rozloučil se s námi: z vozu jsme mu pomohli, na vůz jsme ho vyzdvihli.

My byli první, kdož schůze po svém vysvěcení jsme pořádali. Před námi to nečinili kněží ani jiní bývalí kollegové, ale po nás přišlo to do mody u všech ve školách vzdělaných stavů. My kollegové z Pražského semináře r. 1842. vysvěcení shromáždili jsme se:

R. 1867.	v Praze v semináři	po 25	letech,
„ 1872.	v Kouřimi u Dlaska, děkana . . .	„ 30	„
„ 1873.	v Hrádku u Hlinky, (Fr. Pravdy) .	„ 31	„
„ 1874.	v Staré Boleslavi u Kellnera, kanov.	„ 32	„
„ 1875.	v Novém Strašecí u Nigrina, vikáře .	„ 33	„
„ 1876.	v Svojšicích u Rajského, faráře .	„ 34	„
„ 1877.	v Hostivici u Číšky, faráře . . .	„ 35	„
„ 1878.	v Mělníce u Černého, děkana . .	„ 36	„
„ 1879.	v Maloticích u Šrámka, faráře . .	„ 37	„
„ 1880.	v Habrech u Chmelíčka, faráře . .	„ 38	„
„ 1881.	v Stolníři u Starosty, faráře . . .	„ 39	„
„ 1882.	v Kouřimi u Dlaska	„ 40	„
„ 1883.	v Praze v hotelu U saského dvora	„ 41	„
„ 1884.	v Hrádku u Hlinky	„ 42	„

[2]) Student napotom stloustl, měl kleriku ze štíhlých let, již se do ní nevešel, proto mi ji daroval, a já z ní posud nevyrostl.

R. 1885. měla býti schůze v Brandýse n. L. u Vollbrechta, děkana, ale ta již nebyla obeslána, a od té doby jsme již žádných schůzí, a to pro vysoké stáří nekonali, avšak dopisujeme si, kdož jsme tu ještě zbyli a při žádné nescházeli: Číška, Dlask, Kellner a já.

Nejvíc nás bylo v Praze po 25 letech totiž 17, že i zástupci Němců, Liebl a Hüttisch, se dostavili. Hüttisch býval v semináři malomluvný — při zkouškách, ale za 25 let nabyl tolik sebevědomí, že mluvil sám a nás sotva připustil k slovu před jeho Eminencí ndp. kardinálem knížetem Schwarzenbergem, když jsme mu byli představeni.

Po 30 letech Němci mezi nás již nechodili, jen do Strašecí k Nigrinovi dostavil se slepý Markl, a do Hostivice k Čiškovi dostavil se Gebert jako host.

Ve Staré Boleslavi u Kellnera byl s námi Premonstrát ze Želiva P. Rein, který dvě léta bohosloví studoval s námi v Praze a pak vstoupil do kláštera. Na Mělník zavítal mezi nás Pařík, děkan z Mladé Boleslavi, výborný společník, hudebník a zpěvák, dobročinný a šlechetný muž, všude vážený a oblíbený, který také dvě léta byl s námi v Pražském semináři na fundaci z Litoměřic jako jeho přítel děkan Černý v Mělníce, který vždy počítal se k nám a mezi námi bodrostí a dobrým humorem vynikal.

S námi ještě po dvou letech v Pražském semináři si pobyli bohoslovci z jiných diecésí: Brauer, Limbach, Řečický, Stejskal z Budějovic; Chmelíček, Musil, Růžička, Wiedemann z Králové Hradce; Hegenbart z Litoměřic a jiní, jejichž jména mi nenapadají. Z těch jmenovaných schůze naše navštěvoval Chmelíček, a my u něho také schůzi měli v Habrech, jako na Mělníce u Černého.

Klášterníci se k nám nikdy nepřidali, ačkoliv jsme je po 25 letech také do Prahy pozvali, a studovalo jich s námi mnoho. Jediný Františkán P. Reichmann, kvardian ve Slaném, potěšil nás asi dvakrát přítomností svou a blažen byl v naší společnosti.

Kollegové: Ehrenwald, Kolrus, Řezníček, Starosta, Suchan, Vollbrecht jen některé schůze se súčastnili, Kubík jen první, Ringelsberg, Zimmermann a větší díl Němců žádné, Kimla a Kramer již byli nebožtíci.

O Ehrenwaldovi povím, že byl šlechtic, „von“, jak se říkalo, ale takhle od nás se nerozeznával, byl soudruh dobromyslný, přímý, neúskočný a nic nám nepokazil. Kolrus, duše šlechetná, spravedlivá, pravý israelita, jak často byl nazván, přál nám všem, a my hodnosť jeho všickni uznávali, ho často a často politovali, že pořád je churav, a se radovali, že ve vší tísni své zachovává mysl veselou a spokojenou. Starosta, nejmladší z nás a švihák, rád se smál, Suchan mnoho mudroval, a Vollbrecht jako vojenský kaplan zlatý kříž si zasloužil. Ringelsberg ve správě duchovní horlivě prý působil; o Zimmermannovi pomlčím.

VIII.

Musím ještě k schůzkám našim dodati, že jsme při nich i Pánu Bohu sloužili a ne jen se vyráželi. Vždy jsme měli dvoje velké služby Boží, a to za živé a za mrtvé, a všudy páni učitelé oslaviti je nám pomáhali. Po službách Božích poohlídli jsme se v místě, kde jsme

byli, pak se konala slavnostní hostina, přípitky[3]) se pronášely, a rozmanité, utěšené řeči se vedly. Druhý den podnikli jsme výlet na památná místa v krajině a tak poznali jsme: hrady Karlův Týn, Křivoklát a Velhartice; města Černý Kostelec, Německý Brod, Kutnou Horu, Kolín, Litoměřice, Sušici a Zásmuky; lázně Houšku a Vodolenku; bývalý klášter sv. Prokopa na Sázavě a klášter Milosrdných sester se ženskou trestnicí v Řepích. Třetí den jsme se vždy rozjížděli, když napřed se bylo hlasováním rozhodlo, kde se sjedeme napřesrok.

Při našich schůzích byli jsme si všickni rovni, nikdo nežádal a neměl přednost, oznaky vyšší důstojnosti jsme si s sebou nebrali, ano, my si vespolek tykali, což ani v semináři jsme nečinili. Jeden druhého teprve lépe poznal, se mu víc naklonil, život ze semináře se doplňoval, zdokonaloval, ušlechťoval: byl to spolek u nás jediný a trvá posud, ačkoliv již jen v duchu ve spojení spolu trváme.

V semináři byli jsme ještě studenti a jako studenti jsme se chovali — často dost bujně a rozpustile. I na vojáky jsme si jednou hráli — kavalerii a pěchotu. Kavalerie arciť jela na koních, a koňmi jí byly židle, každý seděl na své a skákal a cválal i po schodech nahoru, dolů. Ozbrojeni jsme byli deskami z bot, jež nám sloužily za šavle, i vojenské čepice a pláště jsme měli, a až k panu rektorovi na chodbu jsme se odvážili. Vyšel ven, vzdali jsme mu čest, on se smál, my táhli dále a až zase u pana vicepresesa Pullety jsme se zastavili. Stalo se to, když byl ještě v semináři, a za něho chodili po chodbách také tři králové, zpívali a vykuřovali, jemu až do pokoje se vedrali a tolik dýmu mu v něm nadělali, že si musil okno otevříti.

Pan preses Rost nerozuměl takovým žertům, nestál o nás, jemu jsme se ani neukázali, a když prvního roku v masopustě konala se v jeho přítomnosti nějaká malá akademie, a hudba po ní zahrála veselý kousek k tanci, a náš Kramer a Rajský pustili se do kola, řekl o nich, že vyrostli na Pražských tančírnách,[4]) když viděl, že jsou v tanci mistři.

Taková akademie se již v semináři neopakovala, a nikdy se již netančilo, což věru bylo chvály hodno, neboť vidět majstra s majstrem hopkovati v klerice, ošklivě dojímá, a zajisté nesluší ani knězi v kabátě, ať dlouhém nebo krátkém, třebas by dosti vážně se spanilou kalupinkou se otáčel.

Já neúčastnil se žádných hlučných, dovádivých a skotačivých radovánek, nýbrž choval se vždy zdrželivě, vyhýbavě, trvaje pořád jako v zákoutí, a proto mi říkali „Tichý dům“. Ale že na všechno jsem dával pozor a ku všemu přihlížel, říkali mi také „Myška“,[5]) kteráž skrytě zpytuje své okolí.

Skoro každý z nás měl nějaké zvláštní příjmí; tak posud mluvíme o Studentovi, Koníčkovi, Krákulovi, Jeremiášovi, Bažantovi, Pytlíkovi, Dubovi, bratru Antonínovi, panu Ignácovi, Žábě, Bleše atd. atd. a dobře si rozumíme.

---

[3]) Hlavní přípitky pronášel Hlinka a on také zprávy o schůzích v Blahověstu uveřejňoval.

[4]) Auf den Tanzböden Prags aufgewachsen.

[5]) Stilles Haus a Mäuschen.

Nerozhovořím se ještě o jiných zábavách v semináři, bylo jich mnoho, a zmíním se jen o holubářství, jež se pěstovalo v theorii a nikoli v praxi ve spolku, který v semináři byl jako dědičný a ve kterémž řeči, přednášky a disertace, rigorosa a promoce na doktory se konaly a rozličné řády se udělovaly.

Také jsme měli svůj zvláštní hotel „U zlámané jitrnice", a i ten víc v theorii než v praxi. Založil ho kollega Scharnagel, který po druhém roce ze semináře vystoupil. Kollega Rein byl hostinským pod jmenem Herein. Sklepníky byli: Nigrin a Starosta — Franc a Karel. Sklepnicemi: Erlbeck a Kubík — Kati a Nani Immergrün. Nadpodomkem a podomkem, kočím a policajtem: Götzl, Kramer, Dub a Suchan — Ignacius verus. V hotelu bydlel: Rajský — student. Proto přísně byl zapovězen hluk a křik, aby student v učení se nevyrušoval.

V karty hráti a kouřiti v semináři se nesmělo a v karty se vskutku nehrálo. Že by se také bylo nekouřilo, to nemohu tvrditi, věda, že kollega Chmelíček, když jsme šli na procházku, dal se na dvě hodiny zavříti do — komína, aby se tam hodně vykouřil. Zavřel ho — však nepovím kdo, žije ještě a je čestný kanovník.

Chmelíček nebyl Pražský diecésan. Bohoslovci z jiných diecésí vždy více si dovolovali než my Pražští. Jeden [6]) byl propuštěn a odešel někam do Rakous, že mu provinění jeho nemohlo býti prominuto. Provinění Chmelíčkovo arciť by se nebylo tak ostře stíhalo a nebylo asi toho druhu v semináři jediné.

Musím přestati s povídáním věcí málo důležitých a zajímavých, abych nikoho neomrzel. Však bojím se, že se to již stalo, a jen ještě zprávu o studentech dovolím si dodati, kteří v semináři bydleli anebo do semináře přicházeli, aby s námi se najedli.

Ubozí studenti a studentíci; měli jsme toho sami málo a nechávali jsme jim na talířích, co bychom rádi byli ještě snědli. Každý ten student měl svého majstra, arciť lépe se měl, kdo měl dva, sloužil jim, donášel vodu, podával talíř s jídlem, postavil se do zadu, díval se a čekal, co mu na talíři zbude. — Zajisté chudák počítal lžíce, a majstr je počítal také, oba hleděli na drobty masa, jež na talíři ležely, ubývalo jich, majstr ještě jeden a ještě dva vzal, a student již se odvracel, aby to raději neviděl. Konečně si odnesl talíř se zbytkem, neměl na něm dosti, a majstr také nebyl syt.

Bylo to neutěšené zařízení. Vždy mi těch studentů bývalo líto. Zajisté je to ponížilo, když z našich talířů vybírali, co jsme si sami od úst utrhli. My musili se zapírati, si ujmu činiti, a to snad byl přece prospěch, který jsme z toho měli. Na povahu zajisté to dobře nepůsobilo, a proto zaplať Bůh všem dobrodincům, kteříž to odčinili, ku založení studentských konviktů přispěli a studentům i bohoslovcům tím ulehčili.

Ani z jiného blahobytu v semináři jsme se nětěšili. Snídaní se nám nedávalo, v ložnicích se nám netopilo leda při největším mrazu, a piva jsme se nenapili, když jsme si nekoupili, nač nám však scházely peníze. Kdo nějaký groš měl, koupil si ráno rohlíček anebo housku od muže prodavače, který nám to zboží v košíku donášel. Jiných roz-

[6]) Řečický.

ličných dodavatelů k nám nepouštěli, než jen ještě starého vojáka, který nám břitvy brousil a břitvy a řemeny k broušení také prodával.

Mnoho nás tížilo, svíralo, hnětlo v semináři, ale zle přece nebylo, všechno jsme přestáli, vždy dobrá nálada mezi námi panovala, a nyní na ty časy rádi vzpomínáme.[7])

Rok uplynul po roce a konečně, než jsme byli vysvěceni, musili jsme se ještě podrobiti zkoušce u nejdůstojnější konsistoře. Konal ji s námi slovutný a přehorlivý český vlastenec kanovník Václav Michal Pešina, rytíř z Čechorodu, laskavě, mírně si počínal, dobrá naučení nám dával, nás jen na nejdůležitější články víry se vyptával — dle starého katechismu pro školy obecné, a nás všechny schválil čili approboval.

Svěcení na kněze udělil nám nejdůstojnější pan arcibiskup Alois Josef baron Schrenk dne 31. července 1842., nikdo nečinil námitek, a i pan preses Dr. Rost hodnosť jednoho každého z nás potvrdil. Jen kollega Starosta musil čekati, že byl ještě mlád — bylo mu teprv 21 let a 10 měsíců — a byl vysvěcen teprv po roce a dvou měsících.

Rozloučili a rozjížděli jsme se a v Praze zůstal, jen kdo tam chtěl míti ještě primici. Také já ji tam měl, a to v chorobinci na Karlově v kostele P. Marie a Karla Velikého. Nevím ani sám, proč právě ten kostel jsem si k ní vyvolil. Doma ji míti v otčině bránili mi poměry, a pak jsem již tenkráte štítil se vší podívané a okázalosti. Tehdejší duchovní správce na Karlově pan Ferdinand Vojtěch Skarnic byl mi zcela cizí, došel jsem si k němu, měl z toho radosť, že v chrámu jeho chci míti prvotiny, a sám mi při nich posluhoval. Dostavili se všickni chorobní, neduživí, mrzáci v domě, muži i ženy, těm jsem dával požehnání, a ještě vždy si připomínám, jak mne to dojímalo. U duchovního správce jsem pak snídal, a společný oběd vystrojili jsme si s kollegou Kramrem, který se mnou byl vysvěcen a toho dne podobným způsobem primici svou slavil u své matky vdovy a nájemnice malé hospůdky.

Často jsem navštívil Karlov, když jsem zavítal do Prahy a pomodlil se tam v kostele; r. 1878. jsem vzal s sebou dva synovce kněze, Karla Matějku a Tomáše Houšku, aby to místo viděli, a tu jsem se tam s nimi podepsal také do památní knihy.

Po primici odebral jsem se do svého rodiště Nekrasína a v neděli potom měl jsem ve farním chrámu Páně v Jarošově velkou mši sv., při níž jsem udělil požehnání milým rodičům svým, příbuzným a osadníkům. (Pokračování.)

[7]) Ze všeho, co tu pověděno, vysvítá, že nyní milí naši bohoslovci lépe jsou v semináři opatřeni duševně i tělesně, a dejž Bůh, aby jim, církvi a vlasti i — hojnější prospěch to přinášelo.

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Jos. Flekáček.

Čím děcku bývá kniha obrázková,
tím je mi kniha zmizelého mládí!
Rád patřím v ni, rád čítám její slova,
kdy upomínek pestrých dlouhé řady
ta jedna v slzách, druhá s tváří smavou
jak duchů průvod tiše myslí kráčí.
A z těchto všech, jež táhnou mojí hlavou
a úsměv budí, nebo slzou smáčí,
z těch všech, jež budí uplynulé časy
a v život můj hvězd libým svitem září,
z těch nejvíc Jakub k životu se hlásí;
ten Jakub starý, s dobráckou svou tváří,
ten Jakub zpěvák vysokého čela,
shrbený trochu, se šedivým vlasem,
jak klidně kráčí na kůr do kostela,
jak v chvíli malé s kůru mocným hlasem
od srdce pěje v literáckém chóru ....
— — — — — — — — — —
Tak z upomínek veškerého sboru
já nejvíc zřím Jakuba literáka;
byl‘ život jeho vzácný, divný věru,
bych popsal jej, mne divná touha láká ....

I.

Vzduch žhavý zavál evropskými luhy
a kouzlem divým schvátil náhle všecko:
že otrok tříští dávný okov tuhý
a o svobodě bájí každé děcko.
Svoboda! Volnosť! Slova bujné síly!
Opojné moci každé v sobě chová;
bázlivé v reky rázem proměnily,
že ruchem chví se dávná země lvova
a srdce její, Praha stověžatá.
Kam oko hledne, bouří jásot všady,
svobody záře svitá všude zlatá,
v ulicích pnou se k nebi barikády
a s nadšením se hrne mládež na ně;
ne mládež jen, i mužové a ženy,
jim zápal tiskne v ruce břitké zbraně,
svobody prapor rudý, zkrvácený
na barikádách hrdě vzduchem vlaje —
nadšení plápol hárá všude svatý.
O volnosti! ty sladký květe ráje!

Kdo tušil kdy, jak plod tvůj jedovatý,
kdo tušil kdy, že za voláním slávy
jde zhouba trudná rázem ve zápětí,
že hořkým jedem život mnohý ztráví,
až s výšin blaha v propasť bídy sletí.
Že srdce země bouřlivě tak bije
v Podlesí na Vltavě nevěděli;
tam Blažek s panímámou klidně žije
a Jakub s nimi po den Boží celý
ve pilné práci tráví v zlatém poli.
Jen panímámu někdy srdce bolí,
když k Praze náhle obrátí své zraky:
„Náš Vojtěch věru mohl by psát taky;
tak dlouho na list nás již nechal čekat!
Pantáta Tomáš sklonil k nohám kosu:
„Snad proto, Kristko, chtěla bys se lekať?
Však přijde již — to neměj strachu ani,
mát asi těžké nyní studování,
je červen parný, plno práce nyní,
však hnedle přijde Vojtěch na prázdniny.“
Usmál se tiše, sklonil hlavu k práci
a Jakub viděl, jak po slovech jeho
zas v matky srdce klid se zlatý vrací,
když myslí jen na syna mileného.
To Bůh sám ví, proč jej má tolik ráda!
Jeť Jakub přece také synek její,
jeť její krev, a stejné lásky žádá!
Myšlénky všechny Vojtěchu jen přejí,
a stále myslí jenom na Vojtěcha,
ať do kostela, nebo na pouť spěchá,
neb v práci polní, jež je těžká, hrubá,
myslí jen naň... tak málo na Jakuba!
V svých letech prvních, Blažka když si vzala
a Bůh jí žehnal, vroucně sobě přála,
by dal jí syna — ach jen syna, syna!
V modlitbách vřelých ruce k Němu spíná
a v statku vše se radostí jen smálo,
když děcko, chlapec, prvně zaplakalo.
Blažená matka slastí slzy roní,
den celý táta v okolí se honí,
by všechněm hlásal, koho jenom vidí:
„Mám chlapce, hocha — celý já to, lidi!
Tak Vojtěch trávil mládí chvíle sladké.
Šly dny a léta, jako řeka v běhu.
Bůh žehnal Kristce zase v době krátké,
tuť přání jedno vroucím ve zážehu
té matce mladé v srdci ohněm plálo.
Do chrámu v oběť mnohou nesla svíčku,
by zas dle přání jí se jenom stalo,
prosila nebe vroucně za dědičku —
chtíc „Kristkou“ podle sebe zváti děvu.
Tu přišla Bára tetka na návštěvu.

„Slyš, Kristo, dítě moje milé, zlaté!
Nač nejistota trapná tebe mate?
Jdi do skal k večeru ku staré Hátě,
ta všecko ví — a ráda uvidí tě,
uhodne vše, již od malička zná tě,
a řekne hned, zda syn, či dcera, dítě!
Řeč kmotry Kristce stále v duši leží.
Když večer přišel, do skal k Hátě běží,
jak stín se míhá v lesů tajném šeru.
Poslouchá Háta, vážně myslí, hádá,
na konec praví: „Dceru, matko, dceru!“
Oh považte, jak Kristka byla ráda!
K domovu letí celá potěšená
a chválí Hátu, jaká moudrá žena!
Leč Bůh když těžké seslal na ni chvíle
a šťastně na svět chlapec zase přišel,
zvolala Krista v bolu zasmušile:
„Já nešťastná! Proč Bůh mě nevyslyšel!“
Když otec radostí tu zářil zase,
plesali všichni: „Máme opět syna“! —
jen matka mladá slzíc nesmála se
a šeptala si: „Jaká moje vina,
že nevyslyšel Bůh mé vroucí přání?“
Tak oba chlapci zdárně vyrůstali
— andílek k nim již nepřiletěl třetí —
ve lásce Vojtěch — ne Jakoubek malý —
a gigant čas na větru křídlech letí.
Měl Vojtěch starší zdědit jednou statek
a Jakub zase v Praze studovati;
leč člověk míní — Pán Bůh plány zvrátí,
a v počtech lidských brzy vzejde zmatek.
Vojtovi polní práce nešla k duhu,
ten hoch jen v knihách pořáde by ležel;
byť zlatým byl, tak nevšiml se pluhu,
však za knihou kraj světa byl by běžel.
Však za to Jakub byl půl hospodáře,
jej těší luka, zahrady a lesy,
na poli v práci pot mu smáčí tváře,
od rána k noci sotva oddechne si;
dobytka dbá, ba drůbež sám i živí,
nad hospodyni on je starostlivý.
Čas rychle letěl, a nadešla doba
kdy Blažků hoši dorůstali oba,
byl čas se tak, či onak rozhodnouti.
Tu řekl Vojtěch: „Rolnictví mě nudí,
chci do Prahy“.

Ó, jak to matku rmoutí!
Bůh mocnou rukou sáhl do osudí
teď s Vojtěchem se rozloučiti měla!
Jí bolesť srdcem dravce spárem škubá,

ve slzách již se rozeplývá celá —
to statek přejde nyní na Jakuba!
Jen otec klidně všemu usmívá se.
„K studiím Vojtěch, k polím Jakub má se,
ať každý tím, chuť k čemu v srdci cítí.“
Nezbylo matce, než se rozloučiti.
Synové oba k radosti jim žili.
Jak Vojtěch v Praze pokrokem a pílí,
tak Jakub skvěl se péčí svou i mravy
i zbožností, vzor jinochů jsa pravý.
Byl duše dobrá, vnímavá a měkká,
na službách Božích nejraději dlíval;
oné věděl, čím je víra pro člověka
a modlil se, i zvučným hlasem zpíval,
že sousedé jej poslouchali rádi.
Tak zbožnost svatá život jemu sladí
a práce pilná, žití ve přírodě.
Sám ssebou, s Bohem, s lidmi v dobré shodě
žil Jakub život blahý jako v ráji.
V kostele prodlel, trochu na Vltavě,
na lukách, polích, a pak v ladách kdesi,
a zastesklo-li snad se po zábavě,
tu zašel klidně v husté, černé lesy,
tam poslouchá, jak kos si v dáli hvízdá,
kukačka volá, slavík tluče v křoví,
vidí jak ptáci letí k mladým v hnízda,
jak vážný čáp kdes na mokřadech loví,
nedělní den až večera tmy halí.
Však teprv květy v duši napadaly
když láska, anděl, vlétla v srdce taky....
Oh láska, láska! Což to div je jaký?
Kde který strom, jenž sobě nezakvete,
kde v kterou poušť nesvitne slunce v letě,
kde který pták, jenž sobě nezazpívá,
kde jaro, které květem nerozplývá,
kde nebe, červánkem jež nezahoří,
kde máj, jenž kvítky vonné neutvoří,
kdy slunce východ bez zlatého jasu,
kde mládí luzné bez radostných časů,
zda růže vůní nerozplývá vezdy,
zda blankyt jest, a žádné na něm hvězdy,
zda slunce jest, žádné v něm teplo, světlo,
zda ptáče jest, by vzhůru nevylétlo?
O láska, láska! což to div je jaký?
Pohlédl Martě jednou v snivé zraky,
již láska, sladká, kouzlaplná víla
se Jakubovi v srdci usídlila.
Byla ta Marta, dítě hrobníkovo,
ctnostná i krásná, Bohu, lidem milá,
že marně líčilo by každé slovo,
jak drahá dívka zbožná Marta byla.

(Pokračování.)

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil
Václav Petrů.

IV.
Vystoupení prorokovo.

Mohamed se přiznává sám, že byl na omylu, vzývaje bohy svých otců. Vyznání toto se v islamu sice dlouho udrželo, bylo však zejména v sousedstvě křesťanství na pováženou. Proto je prohlásila pokolení následující za utrhačství a rouhání, vždyť bylo v Mohamedovi, jak jsme již slyšeli, všecko hříšné smyto a odstraněno, nahrazeno pak čistou věrou a pravým poznáním.

Sekta Šiitův šla dále vypravujíc, že byl Mohamed hned při stvoření světa ustanoven za proroka Allahova. Od božské všemohoucnosti prý se odtrhla jiskérka světla, k ní se přidružil prach, a z toho se skládala duše prorokova. I pravil Allah: „Tys vyvolený, tys očekávaný; v tobě žije světlo mé, řízení mé. K vůli tobě rozšiřuji zemi a činím, aby plynuly vody; k vůli tobě klenu nebes báni; k vůli tobě ustanovuji odměny a tresty, k vůli tobě stvořím nebe a peklo.“ — Po té vyslovil vyznání víry: „Není boha mimo Allaha, a Mohamed jest jeho prorok.“

Když pak byl Adam stvořen, bylo toto světlo trvale skryto v otci všech lidí, a když splodil Seta, dostalo se tomuto, svítíc mu s čela, a tak je dědil syn po otci, že se stalo v Mohamedovi tělem. — Leží na snadě, že jest vypravování toto osnováno na učení křesťanském, že jest matka Boží prosta hříchu prvotního.

Mohamedovi bylo již čtyřicet let, když v něm počaly prorocké myšlénky vříti a bouřiti. Míval podivné sny, ve kterých se mu ustavičně opakovaly otázky, jež se týkaly nesmrtelnosti a věčné odplaty. Poněvadž nebyl prost pověrečnosti, měly sny tyto zajisté nemalý vliv na jeho přesvědčení.

Uprostřed léta slavívali Arabové měsíc — radžab — ve kterém docházel vlk s beránkem k témuž pramenu se napit. Tou dobou přestaly na poušti veškery potýčky, každý se mohl beze strachu a bázně ubírati, kam chtěl, cestovati, kudy se mu líbilo, a obchody vésti, jak uznal za nejprospěšněji. Dělo se to dle Prokopia pravidelně v době slunovratu. Tehdáž prý bývalo zvykem obyvatestva Mekkanského, že se stěhovalo na vrch Hiru, jenž leží asi hodinu cesty od města. Tam měla každá rodina své místo, bohatí si tam postavili letohrady. Až posud se tam ukazuje skrýše asi šest loket zhloubí a tří loket zšíří, v níž prý meškával Mohamed s rodinou. Že se větší rodina do žumpy takové nevešla, netřeba dokazovati, ale můžeme si k ní snadno přimysliti stan — vždyť jest to v zemi stanů — a máme letní sídlo chudšího člověka hotové.

Také v létě r. 612. prodléval Mohamed na této hoře. V mysli jeho to již delší čas burácelo. Stával se plachým, miloval samotu a oddával se na rozjímání. Okolí tamní však nebylo toho způsobu, aby nabádalo k životu radostnému a veselému. Nikde po okolí žádná vegetace, samá holá skála, strmé stráně, zející rozsedliny a hrůzyplodné propasti. Tam nedoléhá ke sluchu líbezné šplounání bublavého

praménku, noha se nedotýká měkkého trávníku, oko se neraduje z pohledu na luzné květiny, a unavený poutník nenalézá stínu, v němž by občerstvil ochablé údy. Údolí tamní jsou plná hrubého štěrku a úlomů skalistých, od nichž se světlo slunečné, beztoho samo sebou ostré, tak prudce odráží, že div očí ve hlavě neseženuje, a jež se tak rozpalují, že vyluzují puchýře na bosé noze. Rozumí se, že jest pustina taková jako stvořena, aby se tam duch ponořil v sama sebe.

Jednoho dne tam měl Mohamed sen, v němž se mu zjevil anděl Páně, (později jej nazýval prorokem Gabrielem), který jej prudce stiskl řka: „Čti!“ Mohamed odvětil: „Nebudu čísti.“ Anděl jej stiskl podruhé, že prorok sotva vydržel, i opakoval svůj rozkaz. Odpověď zněla zase záporně. Potřetí zvolal tedy anděl:

1. „Čti (t. j. vyslov se) ve jménu svořitelově:
2. jenž stvořil člověka z kusu krve.
3. Vyslov se, neboť pán tvůj na nejvýš velikomyslný,
4. jenž učil pérem;
5. učil člověka, co tento nevěděl.“

Sen tento pokládal Mohamed za velmi důležitý. Životopisci jeho vypravují, že po něm div nezešílel. Podobně vypravují o jeho kataleptických záchvatech. nejsou však za jedno, stalo-li se to hned po tomto vidění, nebo až když ho anděl skutečně na proroka posvětil.

V tradici se dovídáme o tom zpráv podrobnějších. Mohamed o tom prý vypravoval sám takto: „Když jsem přečetl, anděl ode mne odešel. Probudil jsem se ze sna, i bylo mi, jakoby v srdce mé byla vepsána smlouva. Ničeho jsem již nenáviděl ve všem stvoření leda básníky a džiny posedlé. Pohledu jejich jsem sesnesl. Proto jsem řekl k Chadyži: ten, do něhož by se toho nebyl nikdo nadál, jest buďto básníkem nebo posedlým od džinna. (Myslil sama sebe.) Však toho Korejšitům neříkej. Půjdu na temeno horské a vrhnu se dolů. Připravím se o život, abych nabyl klidu. Abych skutkem učinil úmysl tento, odešel jsem až do prostřed hory, tam jsem však zaslechl hlas s nebe, jenž volal: „Ó Mohamede, tys vyslancem božím, já pak jsem Gabriel.“ Obrátiv oči k nebesům, spatřil jsem Gabriela v postavě lidské. Zastaviv se hleděl jsem na něho. A to mne odvrátilo od mého úmyslu. Nehnul jsem se ani vpřed, ani vzad. Potom jsem se rozhlédl po všem obzoru a kam jsem pohleděl koli, viděl jsem ho v podobě téže. Nehnul jsem se s místa, až vyslala Chadyže lidi, aby mne hledali. Šli až do Mekky, vrátili se na Hiru, a já tam stál po všechen čas. Konečně zmizel anděl, a já se navrátil k rodině. Posadiv se Chadyži na klín, přitulil jsem se k ní. I tázala se: Ó Abu-l-Kasime, kdes byl? Poslala jsem lidi, aby tě hledali, i byli v Mekce, ale nenalezli tě.“ Odvětil jsem jí: „Ten, do něhož by se toho nebyl nadál nikdo, jest buďto básníkem nebo od ďábla posedlým.“ Řekla: „Bůh jest záštita má, ó Abu-l-Kasime. Bůh tě nikdy nenavštíví něčím podobným; neboť mluvíš pravdu, zachováváš věrnost, máš dobré mravy a stojíš při příbuzných. Co tě svádí k této domněnce, čilis něco viděl?“ Odvětil jsem: „Ano“. Potom jsem vypravoval, co jsem viděl. Řekla mi: „Raduj se, muži milý, a buď dobré mysli. Ten, v jehož ruce jest život Chadyžin, jest mi svědkem, že budeš prorokem národa tohoto.“

Potom vstala, oblekla se a šla k ujci Varakovi. Tento Varaka se přiznával k víře křesťanské, četl bibli a poslouchal židů i křesťanů.

Vypravovala mu, co manžel její viděl a slyšel, a Varaka zvolal: „Koddus! Koddus! — svatý, svatý!“, pravda-li jest, co mi povídáš, i bude prorokem lidu tohoto. Oznam mu to a řekni, aby vytrval.“ Chadyže navrátivši se k prorokovi, opáčila mu, co pravil Varaka. Tím se rozčilení jeho částečně ukonejšilo. Když minul čas, který obyčejně prodléval na Hiře, vrátil se nazpět do Mekky a šel podle obyčeje svého kolem Kaaby, i potkal tam Varaku. Otázavšímu se vypravoval, co slyšel a viděl, i zvolal prý Varaka: Přísahám tomu, v jehož ruce jest život Varakův, že tě Bůh vyvolil za proroka lidu tohoto, a že k tobě přišel anděl největší, anděl, jenž kdysi navštívil Mojžíše. Budou tě nazývati lhářem, budou tě pronásledovati, zaženou tě a budou s tebou bojovati. Ó, kéž se dočkám toho dne, pomáhal bych ti.“ Po té ho políbil v čelo. Prorok šel domů, a slova Varakova mu byla velikou útěchou a zmírnila jeho zaraženosť.

Po tomto zjevení, vypravuje tradice, nastala delší přestávka. Prorok se domníval patrně, že se mu zjevil skutečný anděl, a proto doufal, že co nevidět návštěvu svou opáčí. Ale zmýlil se. Anděl nepřicházel, pročež v něm znova se probouzelo podezření, že jest džinnem posedlý, a zlovolní sousedé ho v té domněnce a bázni posilňovali. Jako šílenec bloudil pustými stráněmi a roklemi. Mámení smyslové, jímž trpěl podle všeho již dříve, trampot těchto tím více přimnožovalo. Slyšel, jak naň někdo volá, ohlédal se kolem a kolem, nespatřil však živé duše. Později naděláno z chorobného stavu tohoto moslimských zázraků.

Již záhy vyslovil prý Mohamed slova: „Vím v Mekce o kameně, jenž mne pozdravil, nežli jsem byl ještě od Pána vyslán, a kdybych tam byl, poznal bych jej“. Tradice rozpředla báji tu takto: „Když Bůh ustanovil s Mohamedem divy své učiniti a z něho udělati proroka, přihodilo se, že si vyšel tento do slují a údolů kolem Mekky, a když se vzdálil od domů, že ho každý kámen, každý strom pozdravil slovy: Blaze ti, vyslanče boží! Ohlížel se kolem, hleděl na pravo i na levo, i neviděl nic leda stromy a kamení. Prorok slyšel pozdravy tyto, pokud se líbilo Bohu, aby ve stavu onom setrval; potom se mu zjevil anděl Gabriel a oznámil mu poselství boží na vrchu Hiře v měsíci Ramazaně.“

Trampot duševních přibývalo tou měrou, že se odhodlal učiniti životu svému konec. Chtěl se vrhnouti s horského temene, v tom však se dostavila krise druhá, po níž znenáhla ubývalo bolestných dojmů, i nečiní se žádná zmínka, že by se dřívější záchvaty byly opakovaly. Jednoho dne pak se procházel po hoře Agyadě i spatřil, kterak jest poslední strom broskvový obestřen leskem a velebností. Pohleděl upřeně na tento úkaz, i podobá se, že neslyšel slov žádných. Později se mu zjevil týž úkaz, tentokráte však provázený hallucinací zrakovou i sluchovou. Líčí jej v suře 53 takto:

53. 5. Poučil ho (Mohameda) o tom ten, jenž jest ozbrojen mocí velikou,
6. jenž jest obdařen silou. Vystoupil totiž vzhůru,
7. a hle, bylo jej viděti nejvýše na nebesích.
8. Potom se blížil a spustil se dolů,
9. až byl vzdálen (od Mohameda) jen dva luky nebo i blíže,
10. i zjevil svému sluze, co mu zjevil.
11. Vidění jeho není básní srdce jeho,

12. či mu odepře, co viděl?
13. Již před tím ho viděl ve zjevu jiném —
14. u stromu broskvového na konci
15. — u stromu tohoto jest zahrada pobytu (ráj) —
16. strom broskový obestíralo, co obestíralo jej,
17. oko se neodvrátilo a nezměnilo se.
18. Patřil na největší div Páně.

Podle tradice slyšel tentokráte zcela určitě, že jest skutečně poslem božím. Uslyšev slova andělova, padl k zemi. Když se zase vzpamatoval, běžel horempádem nazpět domů. Byl všecek vysílen a znamenal, že se přibližuje záchvat nový. Proto byla první slova jeho: „Zaviňte mne, zaviňte mne!“ Zaobalili ho a stříkali mu vodu do tváří. Anděl ho probudil ze záchvatu slovy:

74. 1. Ó zavinutý,
2. vstaň a varuj!
3. a Pána svého veleb,
4. oblek svůj očisť,
5. ohyzdnosti (modlářstva) se vystříhej,
6. nebuď zištným v štědrosti.
7. Trp pro Pána svého.“

Po záchvatu tomto následovalo dle tradice zjevení za zjevením bez ustání, čili Mohamed již nečekal, až se mu zjeví anděl, nýbrž pokládal již hlas nitra svého za vnuknutí božské.

Sproštěn jsa konečně trapné myšlénky, že jest posedlý džinny, byl Mohamed pln radosti, a srdce jeho překypovalo vděkem, což vyložil v suře 93, která jest složena rýmem. Pamětihodno také jest, že v koraně nemluví prorok, nýbrž Bůh sám, což se zase snáší s jeho pojmem o nejvyšší neviditelné a všudy přítomné bytosti.

V jedné příčině však byl Mohamed chytrákem: nezapisoval totiž slov domněle andělových hned v ekstasi, nýbrž říkával veřejně, že mu není význam jejich ihned dosti jasný, že si je musí tedy dobře rozmysliti. A jak níže ukážeme, stálo ho mnoho práce a námahy, nežli to své povídání zveršoval a zrýmoval; mnohdy se mu podařily teprve po opětném pokuse. Praví-li na jednom místě, že z něho mluví Pán, jest tomu rozuměti tak, že slova pocházejí od něho, význam pak že jest od toho, v jehož jméně mluvil.

Nemoc, jíž byl Mohamed podroben, měla v zápětí, že se v povaze jeho vyvinuly vlastnosti přímo sobě odporující, vedle vřelého nadšení vidíme praobyčejnou lstivosť, vedle čisté obětavosti pro účely vyšší všední zištnosť, vedle povolnosti a odvislosti od jiných neústupnosť a úskočnosť, vedle oddanosti zradu. Vysvětliti tuto neshodu si lze tím, že se nedovedl vyšinouti z úzkých kolejí svých poměrů a že se nechtěl od kmene svého odtrhnouti. Také mu nepřipadlo ani na mysl, že založí náboženství světové. Proto mu šlo nejprve o to, aby byl uznán od svých za proroka a aby tak dosáhl mezi nimi vysokého postavení. Aby tím snáze se dodělal tohoto účelu, vyhýbal se opatrně všemu, čím by se dotekl svých krajanů. Učení své hleděl uvésti v souhlas s jejich předsudky a tak je pomalu naváděl k poznání lepšímu. Proto se neopovážil v pochybnosť bráti posvátnosť Kaaby, vykonával pouť se všemi obřady a utvrdil úctu černého kamene. Příčinu, pro niž tak učinil, udává zcela zjevně v koranu 28, 57 a 14, 40. Kolem Mekky není totiž ani polí ani pastvin; kdyby tedy zrušena byla slavná pouť

na smíření všech kmenů, kdyby Kaaba přestala býti chrámem národním, svatyní beduinů, bylo by veta po Mekce, jež trvá jediné obchodem a výdělkem z něho plynoucím.

Kolik hověl Mohamed potřebám svého kmene, plyne také ze slov tradice, jež v té příčině vypravuje. Ayiša se tázala proroka, náleží-li Hidžr ke chrámu. Mohamed dal v odvět, že náleží. I vyzvídala dále, proč nepojali prostoru onoho v chrám. A Mohamed ji poučil: „Kmen Korejšitů nemá tolik jmění, aby jej mohl tak zveličiti. A kdyby nebyli Korejšité tak blízci pohanstva, že se obávám, by se jim novoty mé neznelíbily, dal bych Hidžr pojati v chrám."

Zároveň s věroukou zaváděl Mohamed také liturgii. Vedl si však jako ve mnohé jiné příčině přepjatě. Modlitby, posty, pokání měly otevříti cestu do nebe, a proto je nejen předpisoval, nýbrž i sám konal, a to nejednou až na zkázu zdraví. Odtud pocházejí také ony hrůzy, jimiž se islam šířil, poněvadž nikde nešetřil míry. Dle tradice se táhne k výkonům liturgickým zjevení v suře 73. obsažené.

73. 1. „Ó spící,
2. vstaň a bdi celou noc vyjmouc několik hodin;
3. neboť ti hodláme učiniti zjevení obtížné.
4. Ponůcky jsou dojemné a nerušené,
5. za dne máš dosti času se světem se obírati.
6. Konej džikr jménem Páně a oddej se všecek službám jeho;
7. on jest pánem východu a západu. Není boha mimo něho: zvol si ho tedy zástupcem."

Ponůcky čili vigilie jsou patrně původu křesťanského, a jak znalci soudí, dostalo se tam jméno to ze řeči habešské, kde žili ode dávna křesťané, jímž byla nějaký čas část Arabie, řečena Yemen, poddána. Džikr jest známé asketické cvičení náboženské, jež moslimští dervišové až dosud provozují. Sestupují se totiž v kruh nebo ve dvě řady čelem k sobě; stojíce při tom nebo sedíce volají nebo také zpívají v jednom kuse: „Lâ ilâh illâ-llâh", není boha mimo Allaha. Slova ta opakují bez ustání a často s přibývající rychlostí. Při tom pohybují obyčejně všickni à tempo hlavou nebo celým tělem, nebo jen klátí rukama. Dlouhým zvykem jsou s to, aby pohyby tyto vykonávaly úžasně dlouho. Jest pak džikr jazyka a srdce. Kdo nosí Boha ustavičně v srdci, vykonávají džikr srdce. Kdo jej takto provozuje, tomu jest všecko na světě lhostejno, ba i k peklu zůstává chladným. Džikr jazyka se zakládá na tom, že člověk na nic nemysle stále jenom volá: Bože, Bože! — Mohamed se sice neprohlašuje z počátku ani pro ten, ani pro onen způsob, dle všeho pak se líbil jeho přívržencům druhý, neboť v žádném vyznání se nejvyšší bytostí tolik neplýtvá jako v islamu, a Mohamedána slyšíš volati Allaha v každém desátém slově.

Na modlení trávil Mohamed celé noci po celý rok, až mu nabíhaly nohy, a i jinak zdraví si kazil. Allah mu konečně ulevil nesnadnou úlohu tímto zjevením:

Půl noci nebo trochu méně
nebo trochu více. Zpívej slavně z koranu.

Když pak po dvanácti letech duch Mohamedův zcela jiným se ubíral směrem, a když tělesné síly jeho byly smyslností příliš vyčerpány, potřeben byl patrně již klidu. Změniti náhle život a vzdalo-

vati se pobožnosti nebylo snadno; mladší generace by se byla nad tím pozastavila. Proto prohlásil modlení noční za záslužné, ale nikoli za nevyhnutelné a předepsané. I přičinil k suře 73. nepodařené přívésky, jenž zní: Bůh ví dobře, že bdíž méně nežli tři čtvrti nebo polovinu neb i třetinu noci. Kdo žijí s tebou, rovněž tak jednají. Bůh, jenž měří den i noc, ví, že nejednáte důkladně, ale slitovává se nad vámi. Modlete se z koranu tolik, kolik vám není s obtíží. On ví, že jsou mezi vámi churaví; jiní se trápí na světě, aby se jim dostalo dobrodiní božího, a jiní bojují na cestě boží. Modlete se tedy, co vám není s obtíží, a zachovávejte chalàt (patero modliteb předepsaných), dávejte předepsané almužny a Bohu čiňte slušné půjčky (t. j. válečnou daň). Kolik dobrého pošlete před sebou, tolik naleznete na onom světě a za to sklídíte odměnu hojnou. Proste Boha za shovění. On jest shovívavým, vlídným!“

Katolický křesťan jest povinen v neděli a ve svátek býti přítomen mši sv.; kdyby se pomodlil též modlitby v jiný čas, povinnosti své přece nedostál. Uvádíme to proto, abychom jasněji vyložili rozdíl mezi džikrem a chalàtem. Tímto se rozumějí určité ceremonie v určitý čas za určitého klanění, prosternac konané. Sám Mohamed zůstavil o nich poučení a předpisy tak obšírné a podrobné, že jest moslimskému bohoslovci kolik měsíců pilně se přičiňovati, nežli se jim zevrubně naučí.

Chalàt zavedl Mohamed brzy po zjeveních prvních, rovněž nařídil již tehdáž umývání před každou modlitbou. Toto umývání jest při obyvatelích arabských nápadné, neboť jsou velice čistotni, prospěšně se odlišujíce od jiných východních národů. Sami moslimové se nad tímto zařízením pozastavovali, jak asi Mohamed na obřad tento připadl. I vypravují, že se mu zjevil anděl Gabriel s nebes a že mu jej ukázal. A aby mu dali nějaký také význam, dokládají, že jest to cvik v neobmezené poslušnosti moslimské.

Nelze zapírati, že přijal Mohamed mnohé obřady od křesťanů; ti se modlí třikráte za den a obracejí se k východu, židé ke chrámu Jerusalemskému. Také první přívrženci Mohamedovi spatřovali svou Kiblu (t. j. určité místo, nebo stranu světovou) v tomže chrámě Jerusalemském; teprve když se prorok později se židy pohněval, nařizoval stoupencům, aby se obraceli při modlitbách k pohanskému chrámu v Mekce.

Jak známo, modlí se Mohamedáné pětkráte denně, v koraně však o tom není předpisu žádného; ani prvotext úvodní modlitby tam není. Leží na snadě domněnka, že prvotně se modlili přívrženci prorokovi jako křesťané třikráte za den, a teprve později, aby se od nich lišili, povinností jim bylo přidáno Ostatně si nemysliž nikdo, že se zakládá liturgická bohoslužba moslimů jako u nás na pozdvižení mysli k Bohu a že má v zápětí vliv ušlechtující, nikoli; moslimovi jest chalàt toliko daň, kterou přinášeti mu sobecký Allah uložil. Proto nezáleží na tom, jak se modlitby konají; dosti na tom, odříkají-li se jako po kolovrátku v pravý čas, srdce si při tom může cítiti, co chce. Totéž platí plnou měrou i o postu a o poutích; pouti lze dokonce vykonati i zástupcem, a Allah se spokojuje i se směnkou.

Jinak vypravují biografové, že Mohamed modlitby své vykonával pilně. Nežli se odebral na lože, sepjal ruce, dechl v ně a pomodlil se tři poslední sury koranové; potom si umyl rukama tělo úd za

údem, kam až dosáhl, počínaje hlavou a obličejem. Tak to učinil třikráte. Také v noci vstával, aby se modlil, a navštěvování veřejné modlitebny pokládal za předepsané. Ovšem pak také jest jisto, že si povinnosť i k Allahovi usnadňoval, čím mu přibývalo věku.

V.

První vyznavači.

První osobou, jež se přiznávala k učení Mohamedovu, byla ovšem Chadyže, která s ním vystála svůj kříž. Věřila ráda, že z manžela jejího nemluví džinnové, nýbrž Bůh. Proto mu stála po boku jako strážný duch těšíc ho, když se mu posmívali, dodávajíc mu mysli, když ho pronásledovali, a sílíc ho, když klesal. Kdyby nebylo Chadyže, nikdy by se nebyl Mohamed vyšinul na proroka, a když mu byla smrtí odňata, pozbyl islam mnoho ze své čistoty, koran své vznešenosti.

Jako Chadyže věřila i rodina jeho v Mohameda jako proroka, vyjímajíc dceru Zaynabu, která byla již provdána a nepochybně s nevěřícím manželem svým souhlasila. K rodině náležel tehdáž také nejmladší syn ujcův Ali, jemuž bylo teprve deset let, a otrok Said, jehož byl Mohamed nepochybně propustil na svobodu.

Jak byl Mohamed v Mekce a jejím okolí přijat, o tom se zachovaly zprávy souvěké, z nichž jde na jevo, že ho lidé poslouchali, když kázal, a že by ho byli snad následovali. Jednoho dne však dotekl se prudčeji pohanských bůžků, k čemuž se hodili někteří členové ze kmene Korejšitů, kteří mu to vykládali velice za zlé, a tak ho většina vyznavačův opustila. Počet těch, kdo mu zůstali věrni, byl neveliký; a ti byli zle v tom, neboť byli pronásledováni. I tu odpadli mnozí, i zbyli jenom, které Bůh obzvláště sílil. A těm kázal Mohamed, aby se vystěhovali do Habeše.

Korejšité pohlíželi na Mohameda zprvu jen lhostejně, nedomnívalit se ani ve snách, že by se mohl státi zakladatelem nové víry. Na počátku ho pokládali za posedlého; když pak ani nešílil ani nezuřil, jmín byl neškodným. V tom však vězel omyl; lid obecný vida, že mluví jen o náboženství a ctnosti, nabýval znenáhla přesvědčení, že z něho mluví duch božský. Nejsa tedy ani podezírán, ani pronásledován, poněvadž se zprvu nedotýkal pohanstva, nabýval dál a dále proslulosti větší a větší

Stav tento mohl ovšem potrvati jen potud, pokud Mohamed na nikoho neútočil. Jakmile však vystoupil určitěji uče, že jest Bůh jeden, že peklo jest a nebe, narazil na tuhý odpor, neboť velmožové dobře poznávali, kdyby lid uvěřil ve z mrtvých vstání, že by žil více životu duševnímu, že by moc jejich se jim vysmekla a přešla v ruce syna Abd Allahova, čemuž se nehodlali nikdy podvoliti. Avšak Mohamed byl právě nadšen přesvědčením, že jest člověk povinen ze skutků svých odpovídati. Přesvědčení toto jej pohnulo, aby vystoupil jako učitel a obnovitel světa, toto přesvědčení působilo, že zůstával lhostejným k potupě a pronásledování, toto přesvědčení ho opatřovalo vytrvalostí, jíž se nemůžeme nepodivovati, a toto přesvědčení konečně nabylo v něm takové převahy nade všemi ostatními ohledy, že z něho učinilo lháře a podvodníka. Chtěl stůj co stůj, byť bylo i úskokem, krajany své zachrániti od záhuby, do níž je viděl střemhlav ubíhati.

A čím více se mu odporovalo, tím mu přibývalo síly a odhodlanosti. Konečně pak neodolalo přesvědčení toto společnému nepříteli ctností všech. Když totiž nabyl v Medině moci, vytratilo se jako pára a z bývalého nadšence se stal chlípník a krvežíznivý tyran.

Bylo nepochybně r. 614., když složil Mohamed krásný žalm, jenž se chová v koranu, suře 87. a zní:

1. „Blahořeč jménu Pána svého, vznešeného,
2. stvořitele, jenž zřídil rovnováhu,
3. pořadatele, jenž nás řídí,
4. jenž dává pastvě růsti,
5. a jíž dává zase zčernati a uschnouti.
14. Blah jest, kdo očišťuje duši svou
15. a vzývá jméno Pána svého a se modlí.
16. Vy přednost dáváte životu zde na světě,
17. ale život budoucí jest lepší a trvalejší tohoto.
18. Tak stojí psáno v nejstarších knihách,
19. v knihách Abrahamových a Mojžíšových.“

Ve slovech těchto vězí asi program učení Mohamedova. A co po učení takovém následovalo, vypravuje koran jinde:

71. 6. Pane, kázal jsem lidu svému dnem i nocí, ale slova má vzbuzovala v nich toliko nevoli.
Kdykoli jsem jim kázal, aby se obrátili, že jim hříchy jejich odpustíš, vložili si prsty na sluch, pokryli se šaty svými, jsouce tvrdošijni a zpupni.
Potom jsem jim kázal nepokrytě,
potom jsem vystoupil před nimi veřejně, domlouvaje jim i potaji a důvěrně.
Pane, vzpírali se mi a jdou za tím, jehož bohatství a děti mu neprospívají leda k záhubě. (Míní Valida, velikého boháče a svého odpůrce.)
K jeho popudu kouli záměry úskočné,
a vydali heslo: Neopouštějte bohů svých! Neopouštějte Vadda, Sovy, ani Yaghuta, Ya'uka ani Nasra.“

Rozumí se, že lid kolem Mohameda se rozpadal ve dvě části: kdo v něho věřili, těm ukládala povinnosť jíti za ním; kdo však nevěřili v božské poslání jeho, nazývali ho nejinak nežli lhářem a podvodníkem i jali se přívržence jeho pronásledovati. A životopisci Mohamedovi vypravují, že prorok této doby kázal tajně, to jest, nevykládal veršů svých veřejně, ani se nemodlil na místech otevřených. To prý potrvalo celá tři leta; avšak do té doby jest třeba zahrnouti čas, ve kterém mu nebylo kladeno vůbec odporu žádného. Z počátku tedy, když se začalo pronásledování islamu, měl prorok kolem sebe jen velmi nepatrný hlouček věřících. Bylo prý jich dohromady sedm mimo Abu Bekra, a to pět otroků a dvě ženy. Tomu jest rozuměti tak, že mimo rodinu Mohamed cizích vyznavačů neměl, kteří by se k němu znali veřejně, kromě Abu Bekra, jehož přijala rodina jeho v ochranu. Za to měl prorok hojně vyznavačů tajných, jimž byl Abu Bekr prostředníkem s mistrem, pročež tvrdí také tradice, že je obrátil na islam tento. Že pak se nedalo tajemství toto na delší čas zachovati, uprchli r. 616. někteří vyznavači nového učení do Habeše; kdo pak zůstali v Mekce, byli na cestu ustavičně připraveni.

Až po tuto dobu vyhrožoval Mohamed nevěřícím tresty dočasnými: vida však, že to nepříliš pomáhá a že se ve slova jeho nevěří, vystoupil s jinou a jal se hlásati hrůzy soudu posledního a muka, jež stihnou v pekle ty, kdo nevěří. Tím naplnil ostýchavé a lhostejné strachem, a přemnozi, mezi nimi konečně i Omar, se počali k němu hlásiti již určitě. Kdo byli svobodní, nebyli tak zle na tom; hůře bylo otrokům. Nejprve jim bylo od pánů vyhrožováno a domlouváno; když však to nemělo účinků, postaveni jsou na právo útrpné; ale ani sebe prudší muka nepůsobila, aby od nové víry odpadli; i mohlo se tedy vším právem později říci, že otroci byli, již islam nejprve vyznávali veřejně. Později však, když nastalo nelidské mučení otroků, odříkali se i oni učení Mohamedova.

Připomenutí zasluhuje, že spisovatelům mohamedánským velice na tom záleží, aby ustanovili pořad, v jakém vyznavači k učení novému přistupovali, poněvadž od toho se odvozuje šlechtictví jednotlivých rodin. Z té příčiny se rozlišují první stoupenci Mohamedovi na několik tříd, jež pomineme tuto mlčením, poněvadž jsou účelu našemu lhostejny.

S Abu Bekrem uzavřel Mohamed svazek přátelský, nežli ještě vystoupil jako prorok. Tradice o tom vypravuje takto: Každý z prvých vyznavačů islamu učinil k Mohamedovi, nežli ho uznal za proroka, několik otázek, jenom Abu Bekr uvěřil v jeho slova. Abu Bekr byl kupcem a pocházel z rodiny Taymův. Jmění jeho činilo asi 40.000 dirhemů i bylo na ty doby velice značné. A co více platí, majetník ho použil na rozšiřování náuky Mohamedovy. Když později přišel do Mediny, scvrklo se jmění jeho již jen as na osminu. Bekr byl muž rozumný, smířlivý a dobromyslný, a cokoli podnikl, zdařilo se mu; také byl velice oblíben. Pro svou rozšafnosť a klidnou povahu nabyl veliké důvěry mezi lidem, jemuž také byl vždy hotov přispěti radou i skutkem. Byl prý z Korejšitů nejučenější, znal se důkladně v rodokmeně rodinném a znal dokonale dobré i špatné stránky všech rodů.

Bez Abu Bekra a Omara byl by islam nevyšel z boje vítězným. Mohamed byl muž sice nadaný, ale duševně znešvařený. Abu Bekr byl ducha klidného, rozvážlivého, ale vynikal jenom těmi myšlénkami, které kdo v něj vpravil. Tvůrčí moci v něm vůbec nebylo, za to ale si jí uměl vážiti ve příteli prorokovi. Omar vezdy jsa řízný a ke skutku hotový, byl ve trojiístku tom doplňkem. K nadšení a rozvaze se přidružila odvaha, ký div, že se zdar dostaviti musil. Bekr i Omar věděli dobře, jak nejapným jest prorok v životě, a proto nad ním bděli jako nad děckem. Právě tato slabosť snad v nich vzbuzovala domněnku vyššího prorokova poslání. Příklad toho měli ovšem jinde také. Bekr tedy navštěvoval Mohameda nejméně dvakrát za den, a kde bylo potřebí, mluvil i jednal. V Medině pojal prorok jeho devítiletou dceru Ayišu za manželku, k níž lnul starý zhejralec láskou takořka opičí. A od té doby byl nástrojem v rukou jejího otce, který však ho neobracel na prospěch svůj, nýbrž ke zdaru islamu. On také rozšiřoval učení nové nejprve potají a s velikým prospěchem; za své peníze kupoval věřící otroky a sílil a utvrzoval v nové víře kde a jak koho moha.

Vedle Bekra byl prý Zobayr prvým, jenž pokládal Mohameda za proroka. Pocházel z téže rodiny, z níž byla Chadyže. jsa zároveň pokrevným příbuzným s Mohamedem. Na upevnění přátelského svazku

dal mu později Bekr za manželku dceru Asmu, jež se pokládá mezi moslimy za vzor ženskosti. Zobayr byl chud, později však nabyl velikého jmění a pojal ještě tři ženy. Mysli byl podnikavé a praktické; názory si zachoval vždy neodvislé, v boji byl udatný a jinak vedl život veselý. Když se přidružil k Mohamedovi, bylo mu šestnáct let, ve kterémž věku byl pln odvahy a nadšení. Měl syna Abd Allaha, který později, zdědiv veliké jmění otcovo, si utvořil stranu a dal se prohlásiti za kalifa. Mohamed nazýval Zobayra pro oddanosť svým učenníkem.

K prvým přívržencům prorokovým náležel také Saad ben Aby, člen téže rodiny, z níž pocházela matka Mohamedova. Když se přidal k Mohamedovi, bylo mu teprve sedmnáct let, ale zůstal věrně při něm. Jednoho dne se odebral se soudruhem jakýmsi do sluje nedaleko Mekky, aby se tam tajně pomodlili. Někteří nepřátelé připadše na ně, posmívali se jim. Došlo k prudkému sporu, ba i ke rvačce, v níž způsobil Saad čelistí velbloudí ránu svému protivníkovi, a ta byla první krev, jež tekla za krvavý islam. Saad byl výborným lučištníkem, vynikal velikou odvahou a účinností, jakož i značnými schopnostmi velitelskými. Za jeho velení bylo napotom dobyto říše Perské a paláce Chosroův. Statky pozemskými dle všeho neopovrhoval. Na konec svého života vystavěl si nedaleko Mediny zámek, kde žil v tichosti, maje pověsť světce. Když zemřel, pochován byl v Medině.

Dalším důležitým nohsledou Mohamedovým byl Othman. Když vystoupil Mohamed jako prorok, bylo již Othmanovi asi pětatřicet let čili byl, jak říkáme, v nejlepších letech. Jsa postavy zajímavé, velikosti prostřední, obličeje sličného, pleti jemné, barvy snědé, ramen širokých a vlasů i vousů bujných, šatil se při tom vkusně a byl vůbec způsobů nenucených a uhlazených. Když se stal později kalifem, byl i tehdy ještě blahosklonný a velice hovorný, přátely své bavil verši, příslovími a anekdotami, všelijak jim při tom lichotě. Slovem, byl to světan, jenž docházel zvláště obliby u ženského pohlaví. Mohamed měl sličnou dceru, jež se nazývala Rokaya, a ta se Othmanovi zalíbila, ačkoli již měl ženu. Kdysi sedě u Kaaby, dověděl se, že jest Rokaya zasnoubena pohanu Otbě. Ihned prý pospíchal k tetě Sodě, jíž se s tajností srdce svého svěřil. Tato prý spolu s Abu Bekrem způsobila, že Othman uznal Mohameda za proroka, a tím se stalo, že byl Otba odbyt, a krasotinka zasnoubena mocnému a hezkému Othmanovi, tedy v době, když se přívrženci prorokovi od ostatních Arabův odtrhli, když již mezi stranami se rozpředlo nepřátelství.

Othman byl jako většina jeho soukmenovců kupcem. Měl své jmění, a obchody jeho se zakládaly na tom, že známým půjčoval peníze k výnosným výdělkům, jejichž část ovšem i jemu do kapsy plynula. Také se podobá, že vedl obchod otroky. Jinak nevynikal ani na bojišti jako rek, ani v radě jako důmyslný rádce. Byl však všeobecně oblíben, zvláště u žen, a tyto zvláště způsobily, že měl u Mohameda tak důležitou váhu a přední místo. Později mu dal Mohamed druhou dceru Om Kolthumu za manželku. Jako zeť náležel tedy Othman k rodině a v Medině bydlil hned vedle Mohameda, tak že domy jejich byly spojeny vnitřní brankou, aby se nechodilo kolem domu. Toto příbuzenství způsobilo, že se stal později kalifem, jen že zůstavil po sobě paměť neblahou, poněvadž za něho počala v islamu zavládati znemravnělosť.

K prvým konvertitům Mohamedovým se počítá také Talha, přítel a soukmenovec Abu Bekrův, jenž ho také do lůna prorokova přivedl. Legenda o tom vypravuje, jak následuje: Byl jsem na trhu v Bosře, a tam byl v poustce poustevník, jenž vece: Otažte se lidí na tomto trhu; je-li mezi nimi kdo z Haramu? Odvětil Talha: Ano, jsem odtamtud". Otázal se: „Vstal-li již Ahmed?" Talha řekl v odvět: „Koho to míníš?" I vedl svou dále: „Syna Abd Allahova, syna Abd-al-Motalibova; tentoť jest měsíc, v němž vystoupí, i jest posledním z proroků. Dráhu svou započne v Haramu a uprchne do země palem, do kamenité Harry se solnatou prstí." Tato slova, líčí Talha dále, učinila na mne dojem hluboký, chvátal jsem do Mekky nazpět a na otázku, stalo-li se něco nového, slyším, že povstal Mohamed jako prorok, a Abu Bekr že drží k němu. Jdu k Abu Bekrovi, a ten mne vede k Mohamedovi. kde jsem učinil vyznání, oznamuje mu zároveň, nač se mne poustevník tázal, z čehož měl onen velikou radosť.

Talha vedl obchod karavanami se Syrií a v nastávajících bojích a válkách se vyznamenal velikou odvahou. V bitvě u Ochodu byl značně raněn, neboť byl poset prý neméně než čtyřiadvaceti ranami. Postavy byl prostřední, spíše menší, pleti bílé a načervenalé, prsa měl široká, vlasy husté a nakudrnatělé. Obličeje byl sličného, nosu tenkého. Šel-li pěšky, míval jako na spěch. Nosil zlatý prsten s rubínem a žluté šaty, ačkoli se pokládala nádhera taková za nedovolenou, a ač pravý moslim nosí šaty pouze bílé Jako mnozí jiní přátelé Mohamedovi nashromaždil si i Talha veliké jmění, jehož užíval na štědrou podporu chudých. O členy rodiny, k níž náležel, se staral sám, opatřoval chudým členům výživu, sirotky ženil a vdával s náležitou výbavou, kupoval nemajetným otroky a platil za ně dluhy. Ayiše, vdově po Mohamedovi, vyplácel značný roční důchod. Kolem Mediny povznesl rolnictví, sám pak tam počal pěstovati pšenici.

Bohatství předákův islamu přispívalo ovšem měrou znamenitou na vývoj souvěkých událostí. Mimo to odnímali první kalifové podrobeným statky, jež rozdali ovšem svým věrným, kteří pak jim sloužili se vší oddaností. Teprve když pokládali nejvyšší důstojnosť v islamu za dojnou krávu, víry nic si nevšímajíce, vzniklo proti nástupcům Mohamedovým vzbouření, jehož výsledek byl ten, že se kalifat dostal rodině Omajovců. Vypravují-li dějepisci islamští o velikém nadšení u víře v oněch dobách, musíme tomu rozuměti tak, že hlavní úlohu v té příčině měly peníze. Bohatství nabývali prostou loupeží, a kdo nechtěl, aby se zdálo, že jest loupežníkem, rozdával peníze a stavěl se býti dobrodějem lidu. Kdo byl opravdu dobrodincem, kdo byl mezi moslimy skutečně nezištným, požíval zřídka jaké moci — tam jako i jinde.

Pro vývoj asketického živlu mezi moslimy bylo důležito, že se k Mohamedovi přichýlil Othman jiný, totiž z rodiny Macunův. Vypravují o něm, že již jako pohan se zdržoval pití vína, o němž se prý vyslovil, ještě nežli Mohamed vystoupil, v tato slova: „Mám-li píti nápoj, jenž mne pozbavuje rozumu, jenž mne činí terčem posměchu lidského, lidí, kteří se mi ani z daleka nevyrovnají, a který by mne snad pohnul, abych milovanou dceru nebo sestru provdal za muže, jehož neschvaluji?" A když bylo pití vína zakázáno koranem (5, 92 n.), řekl prý: „K čertu s ním! Již dávno jsem si toho všímal."

Aby se mohl cele oddati Bohu, odešel prý na poustku; ale Mohamed přišed k němu domlouval, že mu nebylo bezženství Allahem nařízeno.

Rozumí se, že měli mužové tohoto způsobu značný vliv na Mohameda, a že vzniklo vlivem tím mnoho mravoučných pravd do jeho náuky. Ovšem pak jest neméně jisto, že nám vyličují historikové moslimští první vyznavače Mohamedovy jako lidi mravně dokonalé a neporušené, ačkoli nelze z paměti pustiti, že se do obce jeho vloudili také lidé ničemní a darební. Z koranu lze na mnoha místech se dočísti, kterak odpůrci vyčítali Mohamedovi, že se skládá obec jeho z lidí sprostých a opovržení hodných. Ale Mohamed se vyznavačů svých zastal odhodlaně: kdo se k víře jeho přiznávají, zatraceni nebudou.

Vystoupení proroka způsobilo nejen v Mekce, nýbrž i po vší Arabii mocný rozruch. I netrvalo dlouho, a Mohamedovi povstal v Yemenu konkurent, prorok nový, známý jménem Mosaylima t. j. malý moslim, o němž ještě níže učiníme zmínku. (Pokračování.)

Cizina a vlasť.

Příspěvek ke studiím dějepisným.

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Jež.

(Pokračování.)

Z poručení pánů visitatorů arcibiskupských a p. officiala a p. Volfganga Chanovského vykonal bez odkladů konvokaci spolu s knězem Janem, děkanem Tejnským děkanství Prácheňského, v městě Strakonicích in die S. Ursulae (21. října) 1585., a podávaje arcibiskupovi zprávu o ní praví: „na kteréžto konvokaci těm spolubratřím mým a farářům podle ustanovení sv. concilium Tridentského a těch všech artikulů V. kn. Mti. podle vší možnosti napomenutí jsem učinil, prosíce jich i trescíce je bratrsky řečmi náležitými: aby oni sobě již usmyslili, chtějí-li skutečného trestání ujíti, netoliko zde na těle, ale potom i na duši.“ — Budoucího roku 1586. konal visitaci po farách svého dekanatu, napomínaje ku stálosti u víře a v náboženství, aby cizího, bludného učení se varovali a nehleděli se svým bludným kollátorům a lidem svedeným líbiti, ale nevidí se nikdy žádného napravení; neb skrze tu houfní nepravou zpověď a skrz tu nehodnou kommunii sub utraque sektáři a kacíři vždy více se rozmáhají, a církev Boží se velmi umenšuje. Já vida tyto i mnohé jiné škodné věci dušem lidským, mám nad tím srdečnou lítosť; což na mně jest, jsem nápomocen všem k dojití spasení duše.“

Jakkoli na zraku a zdraví svém více a více scházel, přece sám spolu s jinými kněžími lid „na tu cestu spasení učením Církve svaté a slovy pravdy Boží upravovali“. Postního času roku 1586. přivedl v některých krajích ku pravé naší víře katolické při slyšení zpovědi mužského i ženského pohlaví 30 osob, a r. 1587. v deseti dnech 16 osob, a kdyby bludní kněží a kollátoři mu překážky byli nečinili, aby mohl tak kázati v našich kostelích, jako jindy kázával, jistě že by mnohem více těch bludných lidí s pomocí Boží na cestu spasení uvedl, „čehož mnozí lidé na mnohých místech jsou velice žádostivi.“

Tím časem se nejvíce zdržoval na Blatné na žádost katolické vdovy paní hraběnky z Rozdražova s nemalým užitkem. Neboť „když dobré a svaté paměti pan hrabě ujal Blatnou,[41]) nebylo na Blatné deseti osob katolických, ale za panování jeho a po smrti jeho skrze velikú péči jeho i manželky jeho již jest jich polovice na víru katolickú obráceno, a naděje jest, ráčí-li Pán Bůh zdraví Její Mti. popříti, že i ti ostatní se obrátí.“

V tom čase zemřela dobré a slavné paměti paní hraběnka, i neměl úmyslu stařičký děkan dáleji na Blatné zůstati než do sv. Jiří r. 1588. a uzavřel vydati se do jiného kraje pro vzdělání jiných lidí katolických „mne žádostivých“; jestliže mi Pán Bůh ráčí zdraví popříti, neb již „velmi scházím, jsa již živ v tom stavu kněžském beze čtvrti čtyřicet dvě letě.“ Složili jsou na něho svou velikou žádost poctivé a křesťanské vdovy, paní Dorota Pernštejnarova a dcera její paní Anna Fremutova a při nich jiní, abych jim správcí duchovní byl a toho kostela Blíživského, kdež dobré paměti spolubratr můj kněz Václav Frumholt správcí byl a život svůj dokonal. I s těmi paními kollátorkyněmi mám tuto námluvu: aby ony Vaší kn. Mti psaní o osobu mou učinily a toho se při V. Mti dožádaly a já též, aby V. K. M. ráčili dáti tomu své povolení, a já poslušný syn žádám V. K. M., že ráčíte tuto žádost naši vyplniti. Já již mezi jiné svedené a bludné lidi se nikdy nehodím; neb já jsem velmi vostrej, a oni jsú zatvrzelí a nenapravitedlni.“

Konečně prosí — ovšem již po mnohokráte — arcibiskupa, že jej z ouřadu děkanského ráčí propustiti a jiného, dostatečnějšího faráře ustanoviti, a to Jana Meclovského, děkana Blatenského, jinak Podbrdského, nyní faráře Paštického.

Byv tak v milosti propuštěn, odebral se za faráře do Blíživa, aby se tam za vítězství katolické víry v zemi České a za pokoření bludařstva — spolu s jinými pobožnými lidmi modlil. Nezapomínaje na své známé a pobožné křesťany v děkanství Prácheňském, dal se v zimě roku 1588—1589. na cestu, navštívit měst i vesnic svého bývalého působení a posilnit kde koho mohl k setrvání v dobrém již jen na krátký čas, jelikož té neklamné důvěry v Boha byl, „že zahyne sekta Husova, Vikleffova, Lutherova a jiných sektářů“, „a že bude jeden ovčinec a jeden pastýř.“ Předně shledal ve Strašeni samé, kde sám býval farářem, kněze Víta, bratra Maltězského konventu Strakonického, kněze věrného, a viděl, že nejen všickni lidé osadní byli lidé katoličtí, ale že i lidé odjinud do Strašeně k Matičce Boží se utíkali, majíce tu „služby Boží čisté katolické, pořádnou zpověď a kommunii pod jednou; avšak nezatajilo se před ním, že kollátor pan Václav Koc nechce téhož faráře trpěti než do sv. Jiří. Na jiných farách, zejména na Kašperských Horách, na Bukovníku, v Nezamyslicích, ve Velkém Boru a v Hošticích se stav věcí zhoršil; neb si po jeho odchodu nevěrní kněží směle počínali, a kollátoři jiné nevěrné kněze na fary katolické uváděli.

---

[41]) Od r. 1409—1416. náležela Blatná Janu z Rožmitála, jehož dcera provdána byla za krále Jiřího, r. 1452—1480. Lvovi z Rožm., a po něm synu Zdeňkovi, který panství tak zadlužil, že po jeho smrti r. 1535. věřitelům připadlo a děti jeho přinuceny byly z Čech se vystěhovati. Největší nároky na B. dělal Adam ze Šternberka na Konopišti, jemuž se také B. dostala. R. 1575 ji koupil hrabě z Rozdražova, a již po třech letech tam konali Jesuité posvátnou missii.

Předvídaje svou blízkou smrt, učinil panu arcibiskupovi důtklivé psaní o takových věcech, připomínaje: „že netoliko sám velikou lítost a žalost nad tím má, ale i jiní všickni pobožní lidé, věrní a praví křesťané;“ „neb těch pánů kollátorův ani kněží nepravých žádný netresce a nebrání vlkům hltavým ovcí Kristových dáviti. I poněvadž Vaší ku. Milosti a Jeho Velebnosti Císařské povinnost ta jest: pro Boha a pro čest a chválu Boží a pro spasení duší lidských s pomocí Boží račte se o to starati, aby ti kněží bludní lidí katolických nesvozovali a skrze přísný mandát J. Mti. Cís. ti kollátorové na fary katolické kněží katolické (a ne jalové sektářské) dosazovali. S tím milost Boží rač s námi se všemi býti. Amen.“

Tento jest poslední přípis (o prvním pátku v postě 1589.), jejž od něho máme. Dle zprávy jeho věrného žáka, Jesuity Vojtěcha Chanovského, „pochován jest horlivý nábožný muž P. Martin Strakonický ve vsi Blíživě ve farním kostele“; a pamětní kniha fary Strašeňské k tomu dokládá: „kdež také o jeho svatém a pobožném životě mnohá chvála a pověst pozůstává“.

Jeho zásluhou jest, že s pomocí Boží zachoval Prácheňský kraj od onoho úpadu náboženského, který tenkráte potkal a bohužel porazil kraje Chebský, Loketský, Litoměřický a Boleslavský, a který jižjiž svrchovaným nebezpečenstvím hrozil kraji Prácheňskému. Chudobný farář a neohrožený děkan opřel se mu, skládaje důvěru svou v Boha a v Rodičku Boží; domlouval lidu nicjinak než jako prorok a muž svatý, vytýkal kněžím nevěrným a utvrzoval věrné, domlouval kollátorům a hlásal veřejně, jako Bohem povzbuzen, že „zahyne sekta Husova, Lutherova i jiných sektářů“, a že „bude jeden ovčinec a jeden Pastýř.“

Splnilo se to brzy po smrti jeho, ovšem způsobem docela jiným, nežli ctihodný kmet se byl nadál.

Po odchodu výtečného muže kněze Martina, děkana Prácheňského, a po jeho smrti stav věcí se poněkud zhoršil, a kollátor fary pan Václav Koc tou měrou potlačoval katolíky u vyznání jejich svaté víry, že jednou, jak ve Strašeňské pamětní knize čteme, katolíci z okolí se strojili na pouť v den Narození Panny Marie, on pak, chtěje to překaziti, kostel zamkl, klíče vzal a odešel. První procesí z Nezamyslic přišlo, a tu nemohouc do Svatyně modlilo se venku.

Takové svévolné násilí však nejenom neodvrátilo katolíky věrné, nýbrž způsobilo, že tím dychtivěji přilnuli ke službám Božím, když se mimo všecko nadání konaly s nemalou slávou. Začátek — pokud víme, učiněn ve Strakonicích, kam velkopřevor rytířského řádu Maltánského, Matouš Děpold z Lobkovic, povolal Jesuity r. 1593. a 1594., aby tam na obhájení víry podobně pracovali jako byli jinde, na Zbraslavi při řeholi Cistercienské, v Plzni, na Buštěhradě a jinde činili. Přišedše vyučovali Jesuité v kostele netoliko ve Strakonicích, nýbrž všude po rozsáhlém tamním panství, navštěvovali rodiny ať katolické, ať husitské, hleděli získati čelné muže v obci, zařídili společné sv. zpovědi a slavné sv. Přijímání, průvody a jiné katolické slavnosti na veliký duchovní prospěch všeho lidu[12]).

---

[12]) „Multa ubique utilia evicta“, dí jesuitské zprávy Schmiedel, Hist. Soc. Jesu II. ad ann. 1593. 1594.

Rozhodný obrat se udál r. 1602., snad na přímluvu „svatého muže", bývalého děkana Prácheňského, tenkráte již bezpochyby před trůnem Velebnosti Boží v nebi meškajícího. Pánem na Žichovicích byl dosavad p. Jan Kavka z Říčan, jenž svého času (1571.) nepřipustil hodného katolického kněze na svou patronální faru v Nezamyslicích; ano, vyzval a přijal muže zlé pověsti Jana „husitu pouhého." Jeho syn a nástupce téhož jména, Jan Kavka, přijal za faráře apostatu Tomáše, který si vzal vdovu za ženu a veřejně, k velikému pohoršení, oddavky slavil.[43]) Týž Jan Kavka prodal r. 1602. panství Žichovice p. Jindřichovi Liebsteinskému z Kolovrat, jednomu z nejpřednějších katolických šlechticů tehdejšího věku. Nový pán a podobně horlivá jeho manželka Alžběta, roz. Lobkovicovna, netajili si, že katolické poměry tamního kraje jsou v nemalém nebezpečenství. V prvních letech 1603. a 1604. učinili pořádek v kostelích a na farách svého panství a vyjednávali si u pana generála Tovaryšstva Ježíšova právo, že jim řád aspoň jednoho dle možnosti i více stálých missionářů propůjčí, kteří by po jeho panstvích neustále missie dle tehdejšího způsobu konali. Byly pak jeho panské statky Žichovice, Frymburk, Hrádek (Staré Sedlo u Březnice), Střela, Hoštice a Řepice.

Tím způsobem přišel hned r. 1605. na Žichovice první missionář P. Jiří Kaminský, jenž ve své řeholi výtečné pověsti požíval. Pobyl tam pět neděl, kázal a vyučoval veřejně a soukromě a vyslyšel mimo jiné asi 300 zpovědí takových lidí, kteří posud byli odbývali „zpovědi pohoufní", a třináct zjevných bludařův odstoupilo od kalicha a navrátilo se v lůno pravé Církve. Nová vrchnost, pán, paní a všecka čeleď (dítky byly ještě maličké) byli ve všech výkonech první, nic se neostýchajíce, často a veřejně ku sv. Svátostem přistupovati. Při tehdejší missii zavedli slavné modlení růžence „usum Rosarii solemniorem", což v ten smysl vykládám, že tajemství růžencová zpívali, kteréžto líbezný způsob dosud zachovávají. Lid rád přicházel, i bludaři prý potěšením plakávali, vyznávajíce, že katolická Církev má překrásné služby Boží. — Missionář zde ani svůj úkol nevyplnil, když nejvyšší kancléř, známý Zdeněk Lobkovic, o takovém působení zprávy maje, jej u představených řehole na své panství Jistebnici vymohl. Nicméně byl výsledek missie velmi veliký; vždyť říkával bývalý děkan, že lid o ty husiánské a luteryanské kněze nestál, nýbrž pravých kněží, jací tu dříve bývali, vyhledával a nyní viděl a slyšel lid o týchž službách Božích, kterak podle starobylého způsobu s utěšenou slavností se konají, a kterak tamní mladý pán i jeho manželka s velikou pobožností ke svatým Svátostem dle starobylého způsobu přistupují!

Nejenom lidu, ale také pánům kollátorům nastávala nová doba. Byltě pan Jindřich Kolovrat pán zámožný, z tamních pánův asi nejzámožnější, i požíval u samého císaře nevšední vážnosti. Znaltě dobře, že na královských panstvích Pardubicích, Lysé, Benátkách, Zbiroze, Křivoklátě, Krušovicích se dějí neplechy, jelikož úředníci dosazují na katolické fary predikanty husitské a luteránské, a tím nejen lid svádějí, ale i jiným pp. kollátorům zlý příklad dávají: i zasadil se neohrožený p. Jindřich Kolovrat spolu s arcibiskupem a s jinými katolickými pány u císaře Rudolfa II. jinak nepřístupného o nápravu a

[43]) Děkan Martin na to naříkal v posledním svém přípise k arcibiskupovi ze dne 17. února 1589.

vymohli, že císař odevzdal své právo podací ke všem kostelům královského patronátu arcibiskupovi Pražskému. Byv pak povýšen za tajného radu, hájil při každé příležitosti práva Církve katolické. Vůči takovému pánovi neodvážili se p. kollátorové v dekanátu Prácheňském zahánětí kněze katolické a uváděti predikanty.

Konečně byl p. Jindřich Kolovrat rozhodným Čechem, a ti, kdo tuto lásku k národnosti české velebili, jsou Jesuité. Pokládaje jinochy šlechtických rodů za nastávající správce vysokých zemských úřadů, na nichžto buď blaho, buď pohroma vlasti záleží, rád se s nimi bavíval a k tomu jich vodil: aby se nespouštěli předků svých, nezaváděli žádných cizinských způsobů, nestyděli se za svou řeč mateřskou, žádné jiné řeči přednost nedávali; neb, dokládal: *„kde se za svou řeč stydí, tam i vlast hyne“*. Nevím, zdali on sám o sobě tak říkával, neb jiní o něm, že „ou prý jest starý Čech.“ [44])

Při tom rozuměl výborně politice a správě zemské, byl výmluvný a učený řečník a tak lidumilý, že všecken lid s upřímnou důvěrou k němu docházel. Kýž by se toho byl dočkal horlivý děkan Martin, farář z nedaleké Strašeně!

Tu přicházíme ke druhé události, které kdyby se tento „prorok a svatý muž“ byl dočkal, velice by se byl zaradoval.

Vzpomeňme si, jak Prácheňský děkan byl naříkal na rod Švihovských, kteří v Horažďovicích katolický klášter zpustošili a v celém okolí mnohou ránu Církvi katolické zasadili, [45]) otec Václav a syn Karel. A hle, vlastní strýc jejich Václav vstoupil do řádu Tovaryšstva Ježíšova, zastával v těchže Horažďovicích úřad missionáře, umřel tam r. 1608. a jest v tamním kostele pochován.

O jeho otci píše Paprocký: „Ferdinand byl pán jistě v ctnostech všelijakých předkům svým, oněm knížatům českým velmi nápodobný a umřel l. P. 1595., maje manželku (Annu) z rodu pánův z Kolovrat, ze kteréž pošli čtyři synové, nejprve Ludvík, jenž byl proboštem Litoměřickým, a Václav, kterému se zalíbil řád Jesuitský; Theobald, který se psal na Horažďovicích, a Friedrich psal se na Lžovech a Neprachovech. [46])

Že druhý syn Václav si zalíbil řád Jesuitský, vzbudilo velké podivení, jak při katolících, tak a ještě více při husitech, ant byl jinoch velice nadaný a pocházeje z takového vznešeného rodu, jaký byl rod Švihovských z Riesenburka, zvolil řeholi tak tuhou, jsa bezpochyby první šlechtic český, který se stal Jesuitou. Čas jeho vstoupení kladu k roku 1588., (neb se v tom životopisové nesrovnávají) tedy právě k tomu roku, v který ctihodný děkan Martin, bývalý farář ve Strašeni, ouřad děkanský složil a z kraje odešel. Bezpochyby že horlivý jinoch znal ctihodného kmeta a s ním v té předůležité věci radu

[44]) Crugerius S. J. o něm napsal: (Erat) „Moribus antiquis. Adeo veteris Bohemismi cum vera omnino antiquae virtutis commendatione, patriaeque morum laudatissimorum tenax, ut qui extera domesticis perperam praeoptant, damnantque nostra imprudentissime“. Ve svém obšírném díle: „Sacrorum Pulverum inclyti Regni Bohemiae et Nobilium pertinentiarum Moraviae et Silesiae. Knihy ty jsou pro náš katolický dějepis český velice důležity, podávajíce na každý den celého roku vzácné události a životopisy znamenitých mužův a paní českých, moravských a slezských.

[45]) Přirovnej zde str. 213.

[46]) Paprocký, O stavu panském, str. 115.

bral. Odbyv dvouletý noviciát, poslán byl do Říma na studium filosofie a bohosloví, a odbyl je s prospěchem tak výtečným, že se stal professorem obojí vědy na akademii ve Vídni a v Praze, a složiv slavnou professí čtyř slibů, jest povýšen za kancléře Pražské akademie. V takovém čestném postavení vystoupil častokráte v tehdejší době náboženských zápasů proti husitům a protestantům a přivedl několik předních učenců z jejich strany do Církve katolické.

Kdykoliv o prázdninách mu zbývalo času, ochotně chodíval na posvátné missie do krajů Plzeňského a Prácheňského, kde mu netoliko učenosť a ctnosť, nýbrž i sláva jeho rodu nemalé vážnosti dodávaly, ačkoliv on sám nikdy o svém rodu nemluvil, ani se jakýmkoli panským titulem nazývati dal. Na kazatelnách mluvil jadrně a horlivě a sestoupiv s kazatelny, šel do zpovědnice, kde při veškeré churavosti a náramných bolestech všemu lidu rád posloužil. S velikým prospěchem jednával se šlechtou a hlavně se šlechtickými panmi, jež v husitismu bývaly zarytější nad muže; on pak sám taktéž byl z vysoké šlechty a skoro s celou českou šlechtou spřízněn. Jakkoli byl velice živý v jednání a mluvení, nicméně si počínal jednaje s paními velice skromně a setrně.

Tak přinášely jeho posvátné missie v Prácheňsku věci katolické užitek velký, zejména když svého vlastního bratra Friedricha, pána v Nalžovech, nazpět uvedl v Církev katolickou, od které byli oba, Friedrich Nalžovský a Děpolt Horažďovický, před lety odpadli.

Od r. 1600. byl po celých 7 let stížen krutou pakostnicí, ano, čivy se mu tak strhly, že poslední dvě léta ani mši svatou sloužiti nemohl. Že však mysl jeho zůstávala pořáde jasna, ustanovili jej vrchní řádu za superiora v Bernardicích, kde se právě zakládala nová residence. Tou dobou se byli oba bratři náramně pohněvali, na pohoršení celému okolí a na velikou lítosť nemocného bratra Václava. Chtěje je usmířiti, odbočil cestou do Bernardic, neboť si ani mnoho nezajel k oběma bratřím, smířil je docela, ano, bratru Děpoltovi, husitovi, tak domlouval, že tento vida bratra v takových bolestech a v takové lásce, se podrobil a katolíkem se stal.

Tímto činem svrchované bratrské lásky dovršil povolání své na zemi. Blížil se konec jeho života. Naspěch zavolali řeholního spolubratra, kněze Michala Beska, jenž v Žichovicích u p. Kolovrata konal exercitie; ten zaopatřil a k smrti potěšil P. Václava, který ve svátek Zjevení Páně r. 1608. svou duši Bohu Stvořiteli navrátil, maje věku 42 léta, z nichž 20 ztrávil v řadě, kde býval znám pod jmenem pater mitissimus.

Po jeho smrti by byl vznikl spor. Oba jeho bratři a veškerá šlechta mu strojili veleslavný pohřeb; Jesuité, zvěděvše to, bránili, nechtějíce jiného pohřbu, než jaký mívá každý spolubratr, a to v Praze, v řeholní kryptě. Tím se stalo, že mrtvola — na štěstí času zimního — ležela pět neděl na zámku Horažďovickém nepohřbena; až Jesuité tolik povolili, že pohřeb se mél konati bez veliké nádhery v Horažďovicích. Byl pak pohřeb dosti slavný, súčastnila se ho veškerá šlechta a převeliké množství lidu, katolíkův i husitův, i uložili jej v děkanském kostele před hlavním oltářem k budoucímu z mrtvých vstání.

Co tomu všemu, co se tu dělo, říkali protivníci? Když chudobný farář ze Strašene tak neohroženě a mužně poukázal na jejich převratné, hříšné počínání, když velmocný pán mnohých panství a

císařský rada Jindřich Kolovrat usazoval katolické faráře a bez ustání choval missionáře? když konečně k podivení šlechty a lidu mladý šlechtic Václav ze staročeského rodu Švihovských se stal Jesuitou a ve službě Církve svaté skoro zmrzačelý přišel, kázal, zpovídal, sektáře porážel a uprostřed rodáků svých neúhonný život dokonal? — Měli sektářové cosi podobného?

Znaje pan Jindřich Kolovrat povahu svého českého lidu, nesložil ruce v klín, nýbrž zařídil pouti ku Svaté Krvi, na hranicích Bavorských, vzdálené asi 3—4 míle, ku hrozivé to památce zaslepenosti husitské. Sám vodil několikráte do roka procesí, napřed skoro soukromí se svou manželkou, Alžbětou Lobkovicovnou a s některými známými šlechtici, potom s lidem, jehož množství stále vzrůstalo.

Tu nadešel rok 1618., rok veliké mezinárodní revoluce, doba pomsty, kterou protivníci na Jindřichu Kolovratovi vylili, doba těžké zkoušky, kterou Bůh na něj a jeho rodinu seslal. Mužové, sloužící revoluci, zbavili ho všech úřadů, které v zemi zastával, aby v nich nikdy „víceji nebýval“,[47]) z vlasti jej vyhnali a statky pobrali. Tak zahnán, vykonal pouť až do Říma, ku hrobům sv. apoštolů a ku Stolici papežské.[48])

O statky se strhl mezi revolučními náčelníky spor; hlásiliť se o ně a o statky předních katolíků pánové kraje Prácheňského a Bechyňského, nejvíce Radslav z Vchynic, Vencelík z Vrchovišť, Jan Kunáš, z Rozražova, z Talmberka, ze Schwamberka, Diviš Černín, Malovec a j., předstírajíce, že „utrpěli ohromné škody na svých vlastních statcích“, ač jiní protestanté tomu upírali, že prý to ani pravda tak není.[49]). Také někteří řečníci, Bohuchval Berka z Talmberka a Jan Ond. hr. Schlick se přimlouvali, aby se bral ohled na manželky a nezletilé dítky těch, jimž mají statky zabráni býti, ale kancléř revoluční vlády, smutné pověsti pán z Roupova, učinil přímluvu daleko jinačejší, že totiž to všecko uznává; „nicméně však pro spokojení žadatelů a fedruňk spěšnější tohoto sněmu, aby statek Joachima z Kolovrat i Henricha z Kolovrat jim byl přidán. A ač ten na děti jeho nezletilé připadá; ale v příčině této že musí míti větší lítost nad obyvateli zplundrovanými, nežli nad dětmi nezletilými.“

I vzali radikální pánové statky Jindřichovi Kolovratovi a nezletilým dítkám jeho a podrželi je sobě. Byla to zajisté zkouška těžká, na bohabojného muže katolického seslaná, a Bůh dopustil a neopustil.

Katolíci sebrali své vojsko, zatlačili nepřítele z kraje Bechyňského a Prácheňského, až jej v bitvě na Bílé Hoře nad Prahou porazili. Vyhnaní katolíci, kněží a laikové, s nimi pan Jindřich Kolovrat, s manželkou a s dítkami svými se vrátil na Žichovice, stal se komissařem nad katolickou reformací, zaváděl, pokud bylo možná, katolické faráře ke kostelům, učitele ke školám a missionáře na panství.

V kraji Prácheňském pracoval nad jiné missionář tam rodilý P. Vojtěch Chanovský, který tím větší důvěry u lidu shledával, že v něm poznávali bývalého žáka a věrného stoupence svatého muže a proroka Martina, faráře Strašeňského.

---

[47]) Skála, Historie česká. III. 82.
[48]) Schmiedel, l. c. III. 415.
[49]) Skála, IV. 37—95.

Tím jsme obrátili pozornost na tři muže o víru katolickou v Čechách zasloužilé; jsou to kněz Martin, farář ve Strašeni, Jindřich hr. Kolovrat, pán na Žichovicích, a missionář P. Václav Švihovský; i prosíme opět a opět, by se sbírali životopisové a práce podobných mužův a paní, o kterých posavad tak málo víme! Družstvo „Vlast“ a jeho „historický kroužek“ milerád k pomoci přispěje.

Ve příštím článku pojednáme o královské Sušici a katolické reformaci tamní, snad se najdou věci posud málo známé.

(Pokračování.)

Poručík Hrdina.

Povídka.

Napsal **Boh. Brodský.**

(Dokončení.)

Od té doby uplynula tři léta. Obloha míru po povstání Polském na krátký čas se vyjasnivší, znovu se kalila. Chystalo se k novému zápasu, tentokráte mezi Rakouskem a Pruskem. Nežli se mohl kdo nadáti, vyšlehl plamen, zaduněla děla, rachotily výstřely z pušek a severní Čechy staly se hrozným dějištěm krvavých bojů. Zpráva za zprávou letěla z bojiště a každá z nich sila mezi lid postrach a hrůzu. A když konečně po bitvě u Králové Hradce rozprchl se dým nad bojištěm, noční šero sklánělo se nad krajem, rychlostí blesku šířila se zvěst o tom dál a dále. Vojsko rakouské rychle ustupující potvrzovalo všude žalostivý stav věcí a pomáhalo, byť nechtíc, šířiti bázeň a strach před nepřítelem.

Do Protivína dolétla zpráva o ztracené bitvě pozdě v noci, a ačkoli každý většinou meškal doma, přece nezůstalo ani jediné rodiny, v níž by se ještě téhož večera nedověděli té zvěsti. Postrach mezi obyvatelstvem nastal nesmírný. Kolovalyť o nepříteli, jeho ukrutnosti a síle, nejrůznější pověsti, které nenadálým zvěstováním o jeho postupování jen se zvelič ovaly.

Paní Albína zastížena byla touto zvěstí již ve své ložnici. Služka přinesla zprávu o nepříteli z města a spěchala všechna uděšena povědět to své paní. Paní Podhorská ulekla se neméně nežli služka. V prvé chvíli stála bez rady a rozhodnutí v úzkostlivé tísni; co nyní počíti, má-li ve městě vyčkati příchod nepřátelů, či před nimi prchnouti. Konečně se odhodlala a poslala služku k paní presidentové tázat se, zůstane-li ona ve městě. Po chvíli vyřizovala jí služka vzkaz paní presidentové, že tato ráno se svým manželem z Protivína odjede. To rozhodlo. Když nemůže zůstati ve městě úředník a jeho choť, nemůže také zůstati ona, osamělá vdova. Zapomenuši již na spánek, jala se rychle skládati drahocenné věci a skrývati vše to, co nemohla ssebou odvézti. Starý sluha, jenž býval druhdy vojákem a chlubil se, že se žádného nepřítele neleká, byl určen za hlídače domu.

K ránu cítila přece paní Albína nevýslovnou unavenost, a proto na chvíli si ulehla, nařizujíc služce, aby ji záhy zbudila. Vzbudila se však sama, a to ze dvojí příčiny. Předně ozval se na ulici hluk a když uděšena přiskočila k oknu, spatřila řady rakouské pěchoty brátí se kvapným pochodem ulicemi. Ustupovaly před nepřítelem.

V témže okamžení otevřely se dvéře a v nich objevila se štíhlá postava černě oděné dámy, jejíž tvář zahalena byla závojem. Paní Albina se právě obrátila, aby dala rozkaz k bezodkladnému zapřáhnutí a odjezdu, když spatřila podivnou ranní návštěvu. V prvém okamžení nebyla s to, aby pronesla slova a neznámou oslovila. Nyní však tato odhrnuje závoj a paní Albína poznává — svou Agatu. S výkřikem vrhla se k ní a křečovitě ji objala. Cítila jakousi potřebu dotknouti se své dcery, přesvědčiti se, že je to ona, Agata, o níž již po několik měsíců neměla žádných zpráv.

„Agato, drahé dítě, kde se tu béřeš? Jsi zdráva? Ach, jaké to překvapení.“

Agata nechala se objímati a místo odpovědi zatřpytily se jí slzy na ubledlých tvářích.

„Přijela jsem k tobě,“ pravila, když se matka poněkud utišila. „Přede dvěma dny pochovala jsem svého muže.“

Slova ta působila mocně na paní Albínu. Pohleděla na dceru poděšeným zrakem pátrajíc, mluví-li pravdu. Se tváře její vyčetla, že jí musí věřiti. Všímla si také, že Agata jest všecka změněna, přepadlá ve tváři a unavena. Stála chvíli před dcerou, nevědouc co říci.

„Vždyť jsi mi ničeho nepsala, že churaví,“ pravila konečně sklíčeně.

„Nechtěla jsem tě trápiti starostmi o mne. Nemohla jsem však dále ve Dzanoměrzi vydržeti a přijíždím k tobě. Ty se chystáš k útěku. Nuže, pojedu s tebou.“

„Ale vždyť jsi unavena. Zůstaneme zde, děj se co děj, musíš si odpočinouti,“ přemlouvala ji matka úzkostlivě.

„Nikoliv, neměj o mne strachu. Jsem zvyklá nyní všemu. Počkám, až se připravíš.“

Odložila klobouk a usedla. Paní Albína chvíli váhala dcery poslechnouti. Ostýchala se však jí odporovati. Jakýsi stud před dcerou a bázeň, aby ji znovu nepopudila, poháněly ji k vyplnění jejího přání. Šla do své ložnice a tam se oblékala. Ruce se jí třásly, a přes tu chvíli sama se sebou hovořila. Tedy jest mrtev, a ona vdovou. Jaké to neštěstí! Jak špatně vyhlíží. Jest bledá, hubená. Co asi zkusila! Ach, co se ještě s námi stane, co nás potká!

Konečně byla hotova. Dala přinésti snídaní. Jedla však málo, a Agata též, ačkoliv ji pobízela neustále.

„Nemám hladu,“ odpovídala dcera smutně. „Raději pojedeme.“

Kočár stál již připraven. Paní Albína uzavřela vše a pak s Agatou vyjely. Ranní svěží vzduch ovanul jejich tváře. Silnice byla plna vojska a povozů a kočí, aby mohl lépe jeti, zahnul na postranní polní cestu, kdež doufal oklikou snáze dostihnouti volné silnice. Matka i dcera hleděly zádumčivě před sebe. Nejrůznější myšlénky honily se jim hlavami. Takového shledání obě se nenadály. Paní Albína viděla trudný stav své dcery, dovršený poslední ranou, jež ji úmrtím muže jejího stihla. Věděla, že dcera v manželství šťastnou nebyla. Měla však aspoň jméno, postavení na venek. Nyní jest osamocena, nemá nikoho, jen ji, matku. A že ani k ní mnoho důvěry necítí, to dovedla vyčísti již z jejích dopisů. Jak asi nyní budou spolu živy? Té svorné, obapolné lásky mezi nimi již nebude, která je druhdy pojila, když ještě neznaly Choryńského. A Agata asi těmitéž myšlénkami se zabývala. K matce své se utekla proto, poněvadž její utrpení za uplynulá tři léta učinila ji Dza-

noměrz nesnesitelnou. Nezříkala se, že se tam více nevrátí, ale nyní nemohla tam dele vydržeti. K matce důvěru skutečně ztratila a nikdo, kdo znal její manželský svazek a věděl, že byla do něho matkou nelítostně vehnána, nemohl, nesměl se jí diviti. Zbyla jí však ještě úcta k matce, a u té hledala útočiště. Na jak dlouho, nevěděla sama.

Veliké unavení po daleké, obtížné cestě Agatu konečně přemohlo. Usnula v kočáře, jenž drkotal po špatné, vozové cestě. Matka starostlivě ji zahalila a střežila, aby nebyla ničím probuzena. Vytýkala si, že neměla dcery poslechnouti, že měla setrvati v Protivíně. Nyní bylo pozdě. Umínila si však, že v nejbližším městě se zastaví a někde v hostinci přinutí dceru na několik hodin ulehnouti.

Asi po dvou hodinách obtížné jízdy zatočila se cesta na silnici Tu však musil kočár zastaviti. Silnice byla do nedohledné dálky plna vojska, které postupovalo po jedné straně ku předu. Po druhé straně jela děla, zásobní vozy a směsice vojanských dopravních povozů. Všude panoval hluk, tlačenice, volání. Paní Albína s úzkostí pozorovala marnou snahu kočího dostati se mezi řady. Byl vždy nadávkami a hrozbami přinucen setrvati. V tomto zmatku Agata se probudila. Zprvu hleděla vyděšené kolem sebe. Až když jí matka vysvětlila, oč běží, upokojila se.

„Počkáme chvíli a nedočkáme-li se, vrátíme se," pravila klidně.

„Zatím však může přitrhnouti nepřítel, strhne se zde bitva, a my budeme ztraceny," namítala paní Albína úzkostlivě.

„Bude tedy lépe, když se vrátíme hned," odpověděla Agata.

Paní Albína již chtěla kočímu nařídití, aby obrátil, když přicválal oddíl hulánů. Důstojník, napřed jedoucí, pozoroval již z dálky kočár a dámy v něm úzkostlivě kolem sebe hledící. Nyní zajel ze silnice k nim, aby se otázal po jejich přání. Sotva však ke kočáru přijel, zarazil se. Paní Albína, hledící mu vstříc, musila se mimoděk podepříti o polštář ve své ekypáži. Poznali se; důstojník nebyl nikdo jiný, než poručík Gabriel hrabě Choryňski. Agata ho již také viděla a zachvěla se, že až matka to zpozorovala. Ale Gabriel váhal jen okamžení. Pak salutoval a pravil klidným hlasem: „Dámy by bezpochyby rády ku předu. Ráčíte-li svoliti, tož můžete jeti mezi vojskem a na příhodném místě zajeti mezi povozy. Tuto jest můj oddíl a ten vás bude chrániti před všemi nepříjemnostmi."

„Ráčíte-li býti tak laskav, budeme vám velice vděčnými," odpovídala paní Albína rozpačitě.

„Prosím, od srdce rád," řekl poručík a pokynul kočímu. Pak zavelel, a část hulánů se zastavila. Kočár vjel do mezery tím způsobené a jsa ze předu i vzadu chráněn jízdou, ujížděl pohodlně po silnici. Gabriel však se vrátil v čelo oddílu, ponechávaje dámy opět o sobě.

Agata si z hluboka oddechla. Dokud byl Gabriel na blízku, neodvážila se ani vydechnouti. Snažila se nyní nabyti klidu. Byla přesvědčena, že matka na ni hledí, ji pozoruje a pátrá, kterak na ni objevení se Gabrielovo účinkovalo. Zevnějšího klidu sice nabyla, nitro její však bylo opakem pokoje. Všechny ty trudy, ta strádání, utrpení, jichž bylo jí v minulých létech prožíti, objevily se před jejíma zrakoma. Duše její, jsouc surovou povahou Choryňského utýrána, stavěla jí před oči ty dny plné bolesti a žalu, v nichž ubíjeno vše, co v ní plálo, po životě toužilo a konečně uvadlo a zmizelo jako luzný sen.

Nitro její bylo prázdné, bezradostné a kdyby byla neměla Boha, musila by si zoufati.

Teď probuzeno cosi v její mysli, co jako šlechetná a počestná žena dovedla umlčeti. Styděla se sama před sebou, že se tomu nebrání tak, jak si přála. Vždyť její muž před několika dny zavřel oči a ona jest vdovou, která se má chovati slušně po jeho smrti, jako za jeho živobytí. Proto odvracela zrak, aby neviděla postavu Gabrielovu, v čele oddílu chvílemi se objevující. Jestli dříve mlčela a nevěděla, co mluviti s matkou, mlčela nyní tím více, čím více cítila, že obnoveny jsou trudné vzpomínky.

Ve hlubokém tedy zamýšlení cestovala matka s dcerou dále. Asi po hodině zastavila se pěchota, aby si pooddechla, huláni však jeli dále. Pěchota tedy musila poodstoupiti, a kočár volně ujížděl pod ochranou jízdy ku předu. Uplynulo asi půl hodiny, a před zrakem utíkajících objevila se silnice vojska a povozů prázdná. Že však oddíl Gabrielův byl určen, aby pěchotě a ostatnímu vojsku obstarával napřed potřebné zotavení a odpočinek, ujížděli huláni neustále s kočárem. Po polednách objevily se střechy většího venkovského města. Před vjezdem do ulic zastavil poručík koně a čekal na kočár.

„Jsme u cíle, neboť zde musím na nějakou chvíli zastavit. Dámy pojedou bezpochyby dále, proto se musím poroučeti," pravil vážně.

„Nepojedeme, pane poručíku. Musíme se též zastaviti, poněvadž Agata jest velmi unavena. Přijela ráno z Polska a vydala se se mnou na další cestu. Ráda bych, kdyby si tu mohla někde odpočinouti.

Poručík poprvé pohleděl na Agatu. Až do té chvíle vyhýbal se jejímu pohledu. Nyní všimnul si teprve její ubledlé tváře, na níž při setkání s jeho zrakem objevil se růměnec. Odvrátil též rychle pln rozpaků hlavu.

„Směl-li bych raditi, tož by bylo lépe, kdybyste, milostivá paní, ráčila dnes jeti ještě dále. Za nějakou hodinu dorazí sem pěchota a pak bude opět silnice uzavřena. Vím, kde bude noční odpočinek a nedaleko leží pěkné město, Křimice. Tam by bylo milostivé paní možno déle a lépe si odpočinouti. Ostatně račte se rozhodnouti dle své vůle."

„Je-li tomu tak, pojedeme dále," řekla pojednou Agata rozhodně. „Jen co se, matinko, poněkud posilníš, užijeme vzácné rady pána poručíkovy."

„Jsem úplně srozuměna," řekla paní Albína, a Gabriel vida, že pronesly svoje rozhodnutí, pospíšil v čelo oddílu. Ve městě, do něhož vjely a kde nalezly jen zmatek a zděšení, sestoupily na chvíli v hostinci. Když byly něčeho pojedly, objevil se poddůstojník a vyřizoval vzkaz od pana poručíka, že oddíl pojede dále. Je-li milostivým dámám libo, nabízí prý svůj oddíl k jejich ochraně.

Dámy hned se chystaly na další cestu. Sotva kočár vyjel, připojili se huláni, jichž poručík opět damám salutoval, a cesta konána klusem ku předu. K večeru, kdy Agata již cítila, že dále nebude moci snésti únavy, víc a více ji obklíčující, oznamoval poručík cíl jejich cesty.

„Zde vám možno zdržeti se až do čtvrté ranní hodiny," sděloval paní Albíně. „Já musím vyjeti dříve. Račte tedy přijati již nyní mou poklonu. Smím-li pak milostivou paní hraběnku žádati, tož prosím,

aby po svém návratu do Polska vyřídila mému strýci, hraběti Žulckému, můj vřelý pozdrav.“

„Učiním tak mileráda,“ pravila Agata, jíž slova tato patřila, „nevím však. jak brzy se do Polska vrátím. Bude to snad za půl léta, až odložím smutek.“

Gabriel pohleděl na ni udiveně. Co znamenají její slova o smutku? Kdo umřel? Ačkoliv chtěl prve od kočáru odjeti, nyní setrval.

„Zemřel snad někdo mně známý?“ otazoval se zdvořile kvapným hlasem.

„Váš strýc, pane poručíku, můj muž,“ řekla Agata tiše.

Na tato slova nebylo lze Gabrielovi hned odpověděti. Přišlať mu ta zpráva znenadání a byla pro něj tak ohromující, že se ani nesnažil zakrýti mocné pohnutí, jež se ho zmocnilo. Teprve po chvíli se vzpamatoval.

„Pak račte přijati mou hlubokou soustrast, milostivá paní. Nevěděl jsem o tom a jsem skutečně překvapen. Kdy zemřel strýc Jindřich, milostivá paní?“

„Ve čtvrtek, předevčírem byl pohřben. Pan hrabě Žulcki vám poslal o tom zprávu také.“

„Nedostal jsem jí, poněvadž již týden jsem byl v ohni. Ještě jednou račte přijati mou soustrast.“

Uklonil se a odjížděl. Nemohl déle vydržeti u kočáru. Tedy její muž mrtev, ona vdovou. A on, Gabriel, dosud žije. Jest zbavena útrap, ale zdali pak nabyla spokojenosti? Pomýšlí dosud na něj, utkvěla v srdci jejím ještě jiskra náklonnosti k němu? Bude ještě nyní někdy odhodlána zapomenouti na minulost a zatoužiti po šťastných dnech, po výsluní blaha? Bude její matka hotova dceři své teď ponechati svobodnou vůli v jednání? Snad dosud cítí k němu, poručíkovi, nechuť. A on že by měl znovu marně prositi, vtírati se do rodiny, v níž ho nenávidí, od níž dostalo se mu tak trpkého pokoření? Nikoli. Byl příliš hrdým na svou čest. Nebude se dobízeti, ale bude klidně čekati. Až uplyne doba smutku Agatina, tu, ana-li nezapomněla na něj, dá mu sama příležitost s ním se setkati.

Proto více nevyhledal prchajících dám. Věděl, že dlí v hostinci, on pak sám zařizoval vše, čeho bylo potřebí pro příchod vojska. Pozdě večer odebral se do bytu jemu vykázaného, aby na krátkou dobu ulehl. O druhé hodině ranní odjížděl v čele svého oddílu z města dále. Jeho myšlénky zalétaly nazpět k ovdovělé Agatě. Srdce naň volalo, aby mohl na ni ještě aspoň jednou popatřiti, čest však hnala ho ku předu. Uposlechl této. Vycházející slunce pozdravilo ho daleko již od Křimic. Setká-li se ještě s Agatou, nevěděl. —

* * *

Válka byla skončena, mír uzavřen, a nepřátelská armáda opouštěla rakouskou půdu. Ti, kdož rozprchli se ze svých domovů ze strachu před nepřítelem do ciziny, zvolna se vraceli, někteří dříve, jiní později.

Poručík Gabriel Choryňski, jenž se navrátil zároveň s plukem do Protivína, neopomenul ani jednoho dne pátrati na blízku sídla paní Podhorské, zdali již také vrátila se z útěku před Prusy do svého domova. Než viděl neustále okna zastřená, dům uzavřený. Starý sluha, pokuřuje si, sedal klidně u vrat, očekávaje, brzo-li se jeho panstvo

objeví. Nepřijíždělo dlouho, k jeho i celého města podivení. Povídalo se o tom všelicos. Paní hejtmanka svým ostrým jazykem rozhodla, že asi se paní Albína za svou bázlivosť stydí, nebo že chce skrýti před zraky zvědavých svou dceru, o jejíž ovdovění se již také všude vědělo.

Konečně po několika měsících zdálo se, že paní Albína učiní konec rozličným pověstem svým příchodem. Žádala svého známého advokáta, aby rozkázal jejímu sluhovi upraviti byt, jelikož v krátkém čase se navrátí. List adressován byl z Italie. S dychtivostí očekáván tedy její návrat z tak daleké ciziny. Každému bylo podivno, proč až tam se paní Podhorská uchýlila.

Poručík, jenž se této zprávy také dověděl, byl první, který příchod paní Albíny pozoroval. Našel totiž, vyjížděje dle svého každodenního obyčeje kolem známého mu domu, některá okna otevřená a na písku u vrat zpozoroval stopy kolejí. Přijeli tedy, bezpochyby v noci. Srdce mu při tom hlasně zabušilo. Neviděl Agatu již po pět měsíců. Jak asi nyní vyhlíží? S jakými city se vrátila? Pln roztržitosti a tísně trávil po celý den ve svém bytě. Nemohla ho ani rozjařiti zpráva generálova, že jest jmenován nadporučíkem a ve společnosti svých druhů, které toho dne hostil za příčinou svého povýšení, byl zamlklý a tichý. Hněval se proto sám na sebe a umínil si, že si příštího dne ani nevyjede. Uskutečnil opravdu svůj úmysl, ano po celý týden volil ku svým vyjížďkám stranu zcela opáčnou. Jeho mrzutosť a nevrlosť však stoupala každým dnem. Vyhýbal se veselým schůzím svých druhů a sedal v hlubokém zamýšlení u okna svého pokojíku.

Sedě jednoho dne na obyčejném svém místě a zabrav se hluboko do svých myšlének, nepozoroval ani, že se dvéře otevřely, a někdo k němu vstoupil. Až když ucítil na svém rameni ruku, trhnul sebou a vyskočil. V téže však chvíli vrhnul se již s radostným výkřikem na prsa — svému otci

Skutečně, byl to jeho otec Gabriel Choryňski, jenž jej příchodem svým překvapil. Příchod jeho byl Gabrielovi tím milejší, čím více zmocňovala se ho zádumčivosť. Nemohl se ani utišiti, vyjadřuje neustále svou radosť z jeho náhlého příchodu. Tvář otcova zářila také spokojeností. Od posledního jeho setkání se se synem bylo na něm viděti, že sestaral, ale při tom nabyl spokojeného a klidného výrazu. Posadiv se vedle syna, počal se ho vyptávati na jeho život, na příběhy válečné, hledě mu při tom pevně do očí. Když syn domluvil, uchopil se otec jeho ruky.

„Gabrieli, ty jsi jaksi sesmutněl od té doby, kdy jsme se naposledy viděli," pravil vřele. „Tobě něco schází, co přede mnou tajíš. Nemáš ke mně důvěry, že nechceš potěchy a rady otcovy?"

Na tváři Gabrielově objevil se zmatek, růměnec, a oči jeho zahleděly se stranou.

„Nikoliv, otče," pravil tiše, „nemám, co bych ti řekl. Ani nevím sám, proč jsem tak zasmušilým."

„Vidíš, přece nejsi ke mně upřímným. Byl jsi již u paní Podhorské?"

Teď se mu podíval Gabriel polekán do očí. Jak ví otec o tomto jméně? Vyzradil mu někdo jeho tajemství?"

„Nebyl," odpovídal váhavě. „Proč se však takto tážeš?"

„Setkal jsem se s touto paní v Italii, kdež jsem nějaký měsíc trávil. Náhodou dověděl jsem se, že její dcera byla ženou mého zesnulého bratra. Byl jsem od té doby často v její společnosti, a tu jsem se dověděl všeličeho, co ty mi říci nechceš. Proč jsi dosud k ní nešel? Mluvila o tobě velmi pěkně."

„Jak jsem mohl k ní jíti, otče," pravil náhle Gabriel důrazně, „když mne nezvala, když se mi její dům stal pramenem mnohaletého utrpení a pokoření! Řekla-li ti již něco, chci ti tedy říci vše, co bych jinak nikdy neučinil. Ona to byla, která, byť nepřímo, zároveň s mým zesnulým strýcem pohanila mne, že jsem původu nečestného. Neboť právě proto jen odmítla prosbu mou a své dcery, aby se tato stala mojí ženou. A nyní, kdy učinila Agatu na několik let nešťastnou a mne připravila o spokojenosť dlouhých, dlouhých dnů, mám opět jíti, mám se pokořiti a říci, aby se již na mne nehněvala, aby mi dovolila navštěvovati její salon, protože se mohu vykázati otcem, otcem nejšlechetnějším? Ach, nikoliv. To bych pokládal za snížení sama sebe, za snížení také tebe. Uzná-li, že chybila, učiní-li sama první krok ke smíření, půjdu k ní, neboť teď se bez ostychu přiznávám, že jsem miloval a dosud miluji její dceru."

Vážně a s účastí naslouchal otec hájení synovu, a zrak jeho se zalíbením spočíval na jeho mužné tváři. Cítil, že by jinak nejednal, než jednal Gabriel. Učiní paní Podhorská, jak si syn přeje? namanulo se mu v mysli. Neučiní-li tak, bude Gabriel zapírati se dále, byť při tom srdce jeho krvácelo. Dobře, že přišel. Toužil viděti opět syna, přesvědčiti se o jeho štěstí, a zároveň oznámiti mu své rozhodnutí, dle něhož mínil zakoupiti kdesi v Čechách nějaké panství a v něm po boku synově trvale se usaditi.

„Nu, buď klidný, Gabrieli. Paní Podhorská nedávno se vrátila a neměla tudíž ještě volný čas učiniti dle tvého přání. Já však ji musím navštíviti, slíbil jsem jí to hned v Italii. Bude k tomu nyní právě čas. Sečkej tedy tu na mne, navrátím se ihned."

Gabriel vyprovodil otce přes náměstí a ukázav mu dům paní Albíny, vracel se do svého bytu. Zasmušen a rozčílen očekával návratu otcova. Co asi se bude o něm u Podhroských povídati? Vyzradí otec to, co mu byl svěřil? Počítal každou minutu, vyhlížeje neustále z okna, aby se dočkal otcova příchodu. Po půl hodině spatřil vcházeti k sobě sluhu paní Albíny. Tento mu odevzdal lístek od sve velitelky. Zvědavě roztrhl obálku a nahlédl na řádky. Zdvořilým a vřelým způsobem ho zvala paní Albína, aby ji poctil svým účastenstvím u oběda, jejž s ní slíbil sdíleti již také jeho otec.

Gabriel viděl nezbytí. Odmítnouti nemohl ze slušnosti. Odpověděl tedy, že se za chvíli osmělí dostaviti se k paní Podhorské. Když sluha odešel, počal se rozčílen a rozrušen připravovati na osudnou návštěvu. Jsa hotov, vyšel a kvapně mířil za svým cílem. V průjezdě domu našel sluhu již na něj čekajícího. Tento vedl ho vzhůru ke salonu. Ač se Gabriel hleděl co nejvice opanovati, nemohl zakrýti svého pohnutí, když si vzpomněl na ony doby, kdy sem chodívával pln nejrůznějších nadějí. S jakými city bude dnes odtud odcházeti? Nezbylo mu času na další přemýšlení, neboť sluha již volal jeho jméno do salonu a ustoupiv, dal mu vejíti do vnitř.

Při jeho vstoupení spatřil Gabriel paní Albínu kráčeti mu vstříc. Jinam se neohlížel. Uklonil se a políbil podanou mu ruku domácí paní.

„Buďte nám srdečně vítán, pane nadporučíku. Děkuji vám co nejsrdečněji za vaši laskavou návštěvu, a prosím vřele, abyste ráčil zapomenouti vše, co tak neblaze se v domě mém vás dotklo. Doufám, že budeme opět upřímnými přátely, zvláště když váš pan otec svou milou přízeň nám způsobem tolik lichotivým dal na jevo.“

„Račte býti ujištěna, milostivá paní,“ odpovídal Gabriel vážně, že se cítím vašimi slovy velice poctěna a že vždy se budu snažiti státi se vašeho vzácného přátelství hodným. Dovolte, bych směl milostivé paní hraběnce složiti svou poklonu.“

Přiblížil se k Agatě a políbiv jí rovněž ruku, vyjadřoval jí svou dokonalou úctu. Agata se rděla a zakrývala rozpaky. Něco pronesla tichounce, čemu však nikdo nedovedl porozuměti.

„Pánové, stůl jest připraven, račte mne laskavě následovati,“ ozvala se po té hostitelka.

Otec Gabrielův nabídnul svůj průvod paní Albíně, syn Agatě. Zachvěl se, když se cítil v tak blízké přítomnosti Agatině. Ač uměl hovořiti velmi duchaplně a nerad dal se zmásti, přece ani při chůzi do jídelny, ani tam sedě vedle mladé vdovy, nemohl nalézti slov, kterými by se vymanil ze své stísněnosti. Byla tedy rozmluva jeho s Agatou po celý oběd velice kusá a téměř jednoslabičná. Za to bavil se starý hrabě Choryński s paní Albínou živě a vesele, nevšímaje si zamlklosti syna svého.

Konečně byl oběd u konce k velké radosti Gabrielově, neboť již toužil, aby mohl odejíti z této společnosti. Čekal, brzo-li paní Albína dá znamení ku povstání. Tu se nebude déle ostýchati, omluví se svými vojenskými povinnostmi a odejde. Ale paní Albína nechtěla býti jaksi Gabrielovi po vůli. Naopak poručila přinésti šampaňské víno. Když víno zašumělo v číších, pohleděla tázavě na hraběte Choryńského. Tento se pousmál a povstal.

„Velectěné dámy,“ pravil vážně, „různými osudy mého života stalo se, že jsem jediného syna svého poznal teprve před čtyřmi roky. Blahořečím této chvíli, neboť jsem nalezl syna hodného nositi mé jméno. Jsem šťasten, tak šťasten, že nedovede nikdo poznati mé city. Ale něco vzbuzuje ve mně vážné obavy. Můj milý Gabriel churaví jaksi, a já se obávám, aby tato choroba nestala se mu osudnou. Vy jste ráčily, ctěné dámy, nabídnouti mně i synu mému přátelství, kteréž jsme oba s díky přijali a tím zároveň cítili, že minulost jest zastřena. Pro toto přátelství dnes uzavřené však prosím, abyste ráčily mi v léčení syna mého pomoci, zvláště však vy, milá Agato.“

Pohleděl na rdící se Agatu rozpačitě, která schýlila hlavu.

„Jak bych mohla já, pane hrabě, něčím pomoci,“ pravila tiše, třesoucím se hlasem.

„Zcela dobře. Budu mluviti upřímně. Vy mi to jako svému příbuznému a starému muži odpustíte. Můj Gabriel vás miluje, čemuž se nedivím od té chvíle, kdy jsem vás poprvé viděl. Smím-li býti upřímným, řeknu že ani on vám není lhostejným. Dovolte mu, aby se směl pokusiti učiniti vás šťastnější, než můj nešťastný bratr, a já vás chci vždy milovati jako zachranitelku mého jediného syna.“

Nastala pomlčka. Gabriel byl překvapen slovy otcovými tolik, že nedovedl pronésti ani slova.

„Nuže, Gabrieli,“ pokračoval otec, obrátiv se k němu. „Na tobě jest nyní vyslechnouti rozhodnutí.“

Gabriel povstal a zachytil se opěradla křesla. Agata taktéž povstala.

„Pochybuji, pane hrabě," pravila náhle Agata, dosud nepozvednuvši hlavy, „že se pan nadporučík spokojí se vdovou, jejíž mládí již prchlo."

„A kdyby se spokojil?" ozval se prudce Gabriel, uchopiv Agatu za ruku. Pozvedla hlavu a podívala se mu do tváře.

„Pak mileráda chci mu obětovati celý svůj život," řekla rozhodným, vroucím hlasem a blaženě se usmála.

„Výborně," zvolal starý Choryňski. „Na zdraví snoubenců." Pozvedl číši s vínem a vyprázdnil až do dna. Pak se obrátil k paní Albíně.

„Děkuji Bohu," pravil rozjařen s pohnutím, „že mne chránil v nesčíslných nebezpečenstvích. Cítím, kterak teprve nyní na blízku těchto dvou drahých mi bytostí začnu pravý život. Vy zajisté, milostivá paní, budete sdíleti se mnou tuto slast."

„Když Gabriel a Agata dovolí, od srdce ráda. Poznávám také já k stáru, v čem spočívá pravé štěstí."

Agata místo odpovědi matku objala. Našla ji opět, a všechna nechuť, kterou k ní cítila, v tomto okamžení zanikla. Také Gabriel hledal na prsou otcových ulevení své blaženosti

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Po třech měsících můžeme spatřiti v nádherně zařízeném zámku Zvěřinském žíti čtyři bytosti život skutečně klidný a závidění hodný. Mladý majetník zámku, hrabě Gabriel, prochází se se svou Agatou komnatami ruku v ruce a občas vchází do pokojů svého otce nebo paní Albíny. Na tvářích všech tkví úsměv, z očí září blaho. Žijí jen sobě v tomto rozkošném místě, jež starší Choryňski zakoupil pro „své děti", hlavně proto, aby byl na blízku hrobu své choti. Paní Albína miluje svého nového syna právě tak jako dceru, a s trpkostí vzpomíná, jak se sama i dceru oloupila o několik let spokojené blaženosti. Nahrazuje to dvojnásobnou přichylností ke Gabrielovi, jenž se ji naučil také milovati a ctíti.

Gabriel vystoupil z vojska a věnuje síly své zvelebení panství svého a povznesení blahobytu vůkolního lidu. Jest milován, poněvadž každý u něho nalézá pravou pomoc a srdečnost. Hrabě Žulcki učinil ho svým dědicem, poněvadž Jindřich, prvý dědic, zemřel. Toto dědictví však nehodlá si ani Gabriel, ani Agata ponechati, nýbrž věnovati je ústavům pro opuštěné siroty. Kdo opuštěnosti zakusil, s jinými ji cítí. Doufají, že strýc Žulcki, jehož chystají se navštíviti, bude s jejich úmyslem úplně spokojen.

Nuže tedy, nechť ty slzy, jež s tváří opuštěných setřete, stanou se vám, dobré duše, perlami, jimiž byste drahocenný skvost duší svých na vždy i na věčnost obohatily!

Zkázky a pověsti biblické s exkursem o Hyksech.

Kritické úvahy.

Podává **Oldřich Frant. Vaněk.**

Berouce uvedené dílko do ruky, tušili jsme, jakým asi směrem se pisatel jeho bral, ale že se s takovými myšlénkami setkáváme, toho jsme věru neočekávali. Pan spisovatel nejen že vybral nejlepší sousta z německých rationalistů, nýbrž přidal sám ještě všelicos ze své vlastní kuchyně, co mnohdy zapáchá zlomyslností a blasfemií.

Celý spisek rozebírati jest v posudku tomto nemožno, neboť jsou v něm sneseny domněnky německých nevěrců, zvláště co se týče vzniku Pentateuchu a jeho hodnoty; bylo by nám tudíž psáti proti německým rationalistům, což již učinili mužové povolanější nás. Zmíníme se tudíž více méně jen o věcech, které pan spisovatel sám vyrozumoval.

Pan spisovatel uvádí ve svém spisku nejprve tradice babylonské, souhlasné s počátky Písma svatého, zachované u Berosa a v nápisech klínových. Pak přechází ku kritice pramenů zpráv biblických. Jak tato kritika pramenů vypadá, jest laskavým čtenářům zajisté již známo. Dva prameny: elohistický a jehovistický sloučeny byly jakýmsi pisatelem v jeden celek, při čemž prý, jak nás pan spisovatel poučuje (str. 14.), chtěl redaktor protivy mezi oběma prameny vyrovnati. „Ale učinil to“, jak se od pana spisovatele dovídáme, „způsobem tak přenaivním, že právě tím bylo možno obé původních textů rozeznati a rozlišiti.“

Druhý díl byl tak zvaný „kněžský kodex“. — To obé bylo jakýmsi kněžským redaktorem sloučeno v jeden celek. „Také toto zpracování,“ dovídáme se dále, „nedělo se bez mnoha „oprav“ a „dodatků“; přes to bylo však přece — k našemu štěstí! — tak špatným a duchaprázdným, že možno dosud snadně i jasně rozeznati oba díly“ (ibid).

Tak snadně jest oba díly rozeznati a musili jsme čekati až na nějakého německého mudrce, aby nám to pověděl. Bylo by to asi velmi zajímavo, kdybychom pana spisovatele tak někde o samotě uzavřeli a uložili mu, aby nám — ovšem bez Wellhausena a spol. — pověděl, do které přihrádky jednotlivé verše a slova Pentateuchu náležejí.

Tento kritický rozbor Bible zdá se panu spisovateli jedním z nejskvělejších triumfů lidského důmyslu. — Nám se zdá býti vrcholem lidské titěrnosti. Moderní „theologové“ protestantští hledí tím dáti své hrubé nevěře jakýsi vědecký nátěr, a naši spisovatelé honem hledí německou moudrostí posloužiti i nám. Nejlepším doporučením pro také lidi jest, aby si pozorně celé Písmo sv. přečetli. Tvořit celek jeden, jenž děliti se nedá — buď se musí přijati vše, anebo nic — neboť pozdější spis má svou bázi v předešlém.

Nápadným jest způsob, jakým pan spisovatel některá místa Písma sv. překládá. Tak na př. počátek Genese podle jeho překladu zní takto: Tehda, kdy rozlišil (i) Elohim nebesa a zemi, byla země Tôhû á Bôhû a tma byla nad pramořem a dech Elohimů vanul nad vodami. I velel(i) Elohim: „Budiž světlo!“ atd.

Podivná to věc. Všichni překladatelé Písma sv., ač dobře byli znalí hebrejštiny, jako překladatelé Septuaginty a Vulgaty, překládali špatně, ba i všecky slovníky se mýlily, považujíce slovo „rešíth“ za „počátek“ a slovo „bará“ za „stvořiti“. — A což teprve ten plurál „rozlišil(i)“ a „velel(i)“. toho dosud v tom singuláru „bará“ a „vajjómer“ nikdo nenašel. Kdo ví, co se ještě časem nenalezne!

Zajímavější než překlad jest páně spisovatelova exegese. — Jak známo, jest ve druhé kapitole genese stvoření člověka obšírněji líčeno než v prvé; než podle „kritiků“ prý pochází tato část od jiného spisovatele než prvá a jest prý od ní velmi rozdílna. Podle této druhé zprávy prý byl stvořen napřed člověk a po něm zvířata. (Doporučujeme panu spisovateli, aby si přečetl překlad Vulgaty, v němž stojí: Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animalibus terrae ... aduxit ea atd. (Gen. 2, 19.). Tento ablativ absol. zastupuje plusquamperfectum, kterého ovšem Hebreové neměli; podobně ve verši 8. překládá se: plantav e r a t).

Slyšme nyní kus exegese páně spisovatelovy. „Než, člověk“, praví, „se nudí a tak usnesl se Jahveh na tom, že způsobí jemu nějakou kratochvíli: tvoří z hlíny rozmanité živočichy, aby jej bavili a obveselovali. — Ale marná všecka jeho dobrá vůle. Člověk se nudí ještě!... Dle Jahvisty učiněn nejprve muž a pak teprve — po mnoha marných zkouškách — žena!“ (str. 17.)

Že Pán Bůh tvořil zvířata, aby bavila člověka a že mnoho marných zkoušek udělal, než vytvořil ženu — toho bychom my prostí čtenáři Písma sv. jaktěživi nebyli se domyslili. To možná ta německá kritika jest tak ostrovtipna, že čte takové zajímavé věci mezi řádky.

Slyšme dále, s čím nás pan spisovatel obeznamuje: „Jahveh vystupuje (u „Jahvisty“) sám jako jednající osoba. Sám vštěpuje a zakládá zahradu, sám hněte z hlíny člověka, živočichy všech živlů a posléze ženu.

Celé vypravování o poklesku prvních lidí, o Kajinovi a Hebelovi, náleží J. Všude vystupuje bůh osobně. Prochází se zahradou za večerního chládku jako nějaký sultán východu ve svém zámeckém parku a dovídá se teprve po dlouhém výslechu, (kde to stojí?) že Adam a Eva jedli se stromu poznání. Jahveh je to také, který zhotovuje jim oděv z kůže a obléká je v něj atp. Jahveh pronáší také hrozby, jichž však nesplňuje; hrozí člověku: „Jakmile s něho (se stromu poznání) pojíš, zemřeš!“ Adam však nezemře, když byl s něho pojedl, nýbrž žije ještě několik set let. Hrozbu tuto ovšem nelze pojímati tak, jakoby teprve pokleskem Adamovým přišla na svět smrť.

Člověk nebyl učiněn nesmrtelným. Jahve praví výslovně: „Věru člověk stal se r o v n ý m n á m (bohům), tak že ví, což užitečno a což škodlivo: aby tak nyní vztáhnul ještě ruky a jedl také z plodů stromu života a s t a l s e n e s m r t e l n ý m!“

Z tohoto místa jde na jevo též neméně důležité faktum, že totiž Jahveh nezapudil lidi z a t r e s t, nýbrž z e s t r a c h u z ráje.

Poznáním stal se člověk sám téměř bohem: nedostávalo se jemu jen ještě nesmrtelnosti. A b y n e s t a l s e n e s m r t e l n ý m — v y h n á n j e s t z r á j e“ (str. 17. a n.)

Skutečně, v tom má pan spisovatel plnou pravdu: tak důležité faktum jsme se dověděli, že nám zůstal rozum státi. Kdo by to byl řekl, že člověk, kus hlíny, svému Tvůrci tolik strachu nahnal! Zdali

by se tomu malé dítko, které o Pánu Bohu sotva několiv slov slyšelo, ze srdce nezasmálo!

Překlad, který tu pan spisovatel podává, jest zcela nesprávný. Místo to zní podle originálu takto: Hle! člověk byl jako jeden z nás (hajáh keachád mimménnu), věda dobré i zlé; a nyní aby snad nevztáhl ruku svou a nevzal i se stromu života, a nejedl a nežil na věky (vacháj leolám). Myslíme, že mezi tímto překladem a překladem s hora uvedeným, jest podstatný rozdíl. — Ovšem, pan spisovatel chce dokázati, že teprve požitím ovoce se stromu života by se byl stal člověk nesmrtelným a tudíž si překlad podle toho utvořil. Pak se ovšem hrozba Boží „nesplnila".

Že Bůh nechtěl, aby padlý člověk jedl se stromu života, jehož plodům dána byla síla život lidský udržovati, jest připsati Jeho dobrotě. V životě, jaký má člověk po hříchu prvotním, jest málo radostí, za to však běd všelikých dosti a dosti. Zdali by se bylo líbilo člověku, zvláště nouzí neb nemocí sklíčenému, kráčeti po věky tímto slzavým údolím, pochybujeme. Kolik lidí končí svůj beztoho krátký život způsobem násilným!

Že by „dobré a zlé" znamenalo tolik co „užitečné a škodlivé", jest výmysl páně spisovatelův; rovněž jako tvrzení, „že nesouhlasí nikterak s původním názorem, mluví-li o „prvotním hříchu". Že by jej rád ze světa vymýtil, věříme, než, cítíme jej až příliš mnoho, abychom se dali tak vratkou autoritou přesvědčiti o opaku.

V dalším ukazuje se, že prý přemnohé zprávy biblické (zvláště v „kněžském kodexu") jsou vzaty od Babyloňanů kdysi za času židovského zajetí. Než, vedle pentateuchu židovského existuje také pentateuch samaritánský, který se s prvnějším docela shoduje. Již dávno před zajetím a mnohem více v době Ezdrášově, za něhož prý byl aspoň podle některých (jiní tvrdí dokonce, že ještě později) pentateuch kompilován, bylo mezi Samaritány a Židy úhlavní nepřátelství. (Ezdr. 4. sq. Nehem. 4.) Že by v této době byli Samaritáni přijali od Židů občanský i náboženský zákonník, nelze připustiti. Dále padá na váhu, že pentateuch samaritánský psán jest starým písmem fénickým, jakého se užívalo před zajetím, jak viděti na př. z nápisu silojského, pochozího z dob prvních králů židovských; u Židů však po zajetí užíváno nynějšího písma, tak zvaného kvadratického, jemuž se asi v zajetí přiučili.

Pan spisovatel odbyv „zkázky biblické", přechází k „pověstem biblickým". Abraham jest mu osobou imaginární, to jest zosobněným větším kmenem beduinským, Izák jest mu zosobněním doby míru, Jakob a Esau jsou dva kmeny, z nichž druhý potlačen byl lstí prvního, dvanáct synů Jakubových jest cosi jako dvanáct kmenů a rovněž Mojžíš osobou historickou není. Gošen, Mizraim (Egypt) a místa, jimiž táhli Židé z Egypta, jsou v Palestíně, jam suf, to jest moře rudé, jest mu mořem mrtvým a p.

Jakého braku jsou důvody, jimiž p. spisovatel svou domněnku hájí, posoudí laskavý čtenář z následujícího:

Gošen jest v Palestině, poněvadž v Palestině jest krajina téhož jména, tam kde jest rovina Saronská. Jméno Gošen hleděli Židé uvésti v zapomenutí, poněvadž je upomínalo na jejich porobu.

Pithom jest tolik co 'Etham. Město toto jest v Palestině, poně-

vadž je v Palestině město zvané 'Etam. Že jsou obě jména zcela různě psána, nevadí, to pochází od opisovačů.

Raamses jest totéž co Bethšemeš, poněvadž obé totéž znamená. Že se jednou jmenuje egyptsky a po druhé hebrejsky, kdož ví. Mizraim jest v Palestině, a to proto, že Egypťané, majíce Palestinu ve své moci, nutili Židy ku stavbě měst, zvaných aré (nikoliv arei) miskenóth, čímž se stalo, že Židé území to nazvali Mizraim, t. j. místo tvrzí. „M a“ prý znamená místo a „z o r“ tvrz.

I kdybychom souhlasili s tímto významem slova mazor, nelze nám souhlasiti s výkladem. Neznamenáť m a místo, nýbrž jest pouhou předponou, která spojivši se s formou futurální slovesa, značí pojem místa dějového na př. kúm = státi; makóm = stanoviště. Že samotná souhláska v hebrejštině nikdy úplného slova netvoří, i kdyby bylo vzato z cizí řeči, jest každému, kdo jen počátky řeči této zná, s dostatek známo.

Než nechme těchto méně důležitých věcí a vraťme se k domněnce, panem spisovatelem vyslovené, že totiž Mizraim jest místo v Palestině.

V Písmě sv. nelze najíti ani nejmenšího podnětu pro tuto domněnku, nýbrž naopak vše dosvědčuje, že Mizraim jest tím, zač se vždy považoval a považuje, Egyptem. Tak vykládá se, že v Mizraimu sídlel Farao se svým dvorem, že by však byl kdy sídlel v Palestině, dosud odnikud není známo. Králové egyptští nazývají se králi Mizraimu za krále Roboama (III. Král 14, 25), kdy v Palestině nic neměli, rovněž za posledního krále israelského Hoseáše (IV. Král. 17, 4.). I assyrské nápisy nazývají egyptské krále šar Musur v dobách, kdy tito v Palestině ani píď země neměli; tak za krále Sennacheriba, Asurbanipala, Asarhaddona.

V III. Král. 11, 40. vykládá se, že Jeroboam, boje se hněvu krále Šalomouna, prchl do Mizraimu. — Za doby té byla přece celá Palestina v rukou Šalomounových. co by tedy bylo Jeroboamovi prospělo prchnouti do saronských rovin?

Podobně Židé, zabivše Godoliáše, správce babylonským králem v Judsku ustanoveného, prchli do Mizraimu (Jerem. 41, 17.).

Podobných dokladův dalo by se uvésti ještě mnoho, připomeneme zde ještě dvou, které jsou nad všecky ostatní jasnější.

Isaj. 19, 11. čteme: Pošetilá knížata Zoanská, moudří to rádcové Faraonovi, dali radu nemoudrou. A v. 13. tamtéž: Pošetilými stala se knížata Zoanská . . . knížata Nofská podvedla Mizraim.

Zoan = Tanis a Nof čili Mof (Osee 9, 6.) = Memfis, jsou přece města v Egyptě a nikoliv v Palestině.

Komu by místa tato nedostačila, toho musí na dobro přesvědčiti Jerem. 44, 1., kdež čteme: Slovo, které stalo se skrze Jeremiáše ke všem Židům, kteří bydleli v zemi Mizraim, bydlící v Tafnis a v Memfis. Lze i tato místa přenésti do Palestiny.

Že Mizrain značí Egypt, jest až příliš jasno, a proto všichni i moderní učenci o totožnosti této nepochybují. Jest se věru diviti, že pan spisovatel tak nejapným náhledem se odvážil na Boží světlo.

Je-li Mizraim v Palestině, tím více jsou tam místa, jimiž Židé putovali a proto se směle všecko stěhuje do zaslíbené země. Baalzifon jest totiž co Zif, Pihachiroth jest semitské jméno, poněvadž prostřední h a jest hebrejský člen (jakoby každé h a musilo býti členem) a o t h

jest známka plurálu, jest tudíž totožno s městem Keriotem atd. Je-li potřebí, souhlásky se zamění, neb se něco připíše na vrub opisovačům, a tak to jde stále, až se člověku taková mělkosť znechutí. Způsobem takovým bylo by lze přenésti Mizraim též do jižní Afriky. — Gošen jest tam též a pro ostatní města by se tam při dobré vůli také nějaké místečko nalezlo.

Pan spisovatel tu pustil úzdu své fantasii a zabočil na cesty, na něž ho sledovati nestojí za to. Zprávy biblické se musí přijati jak jsou, a kdo toho učiniti nechce, tomu nezbývá, než zavrhnouti vše! Střední nějaké cesty není, a kdo se na ni vydá, zabíhá do stálých rozporů a co podává, nejsou nic než výmysly, kterých důvody vědecky platnými nikdo nedokáže, které tudíž nikdo není povinen přijati za pravdu a kdyby takový spisovatel tisíckrát tvrdil, že pravdu našel.

Na konci této části tvrdí pan spisovatel apodikticky, „že vyloučil pro vždy židy z Egypta a zcela jiná území jim vykázal. Jak mocná jest jeho vůle! Exkursem o Hyksech snaží se dovoditi, že teprve zprávami Manetotovými byli první překladatelé pentateuchu pohnuti, že překládali „Mizraim“ jmenem „Egypt“ a „jam suf“ „mořem rudým“.

Dnešním kritikům není třeba dívati se na tradice tisícileté, jim dostačí jejich „důvody vnitřní“, které si každý ustrojí podle svého vkusu, a pravda jest objevena. Jen že takových pravd jest trochu mnoho a tudíž — žádná. Písmo sv. bude ústy svými hlásati zjevení Boží po všecky věky, kdy již „vědecké“ spisy nevěrců dávno spráchniví!

Nelze nám nezmíniti se, ač s odporem, o způsobu, jakým pan spisovatel se zmiňuje o Davidovi: Nejlepším příkladem jest nám však „emir“ David, který řádiv nejprve po krajině loupežnou svou tlupou (I. Sam. 25, 4 a násl.), v okolí Ziglagu se usadil (I. Sam. 27, 6), vlády nad celým kmenem Jehudah se zmocnil, posléze i severní kraje (!) dobyl a meze Palestiny rozšířil. — ... Zahynul (Saul) nepochybně úkladnou vraždou v boji proti pelištimsky smýšlejícím beduinům (II. Sam. 1, 8 a násl.) a to návodem Davidovým, což vysvitá z úmyslnosti, jakou pisatel I. Sam. 29 tvrdí, že David akce byl dalek a v c. 31, 4 a násl. dokonce praví, že Ša'ûl sám se usmrtil. — Tomu není ani krásná smuteční píseň (II. Sam, 1, 19 a násl.) na odpor, neboť jednak vznikla tato později, kdy byla již ochladla přízeň Davidova ku knížatům Pelištimů (srv. v. 20), a David se synem Ša'ûlovým obcoval (v. 26) a jednak víme o Davidovi, že vyznal se v libých slovech, byly-li spáchány ve jméně jeho hrozné činy (II. Sam. 3, 33 a násl.) (str. 32. sq.). Prosíme laskavé čtenáře, aby si citovaná místa pozorně přečetli a soudili, může-li člověk se zdravým rozumem v nich něco podobného nalézti. Věru s hnusem se musí člověk odvrátiti od takové „vědy“, která posvátnou osobu královského pěvce tak mrzkým způsobem hanobí. —

Ostatně prý jest David osobou částečně mythickou, Šalomoun pak až na rozsudek jeho nad oběma ženami jest prý postavou ryze historickou (ibid). Proč ten ubohý rozsudek nenašel milosti před očima „kritiky“, se nepraví, proto nám pan spisovatel asi nezazlí, řekneme-li, že to byla zase jeho mocná vůle, která jej z historie vymýtila. —

Chyby v hebrejských slovech připisujeme na vrub sazečů; některá slova jsou špatně transskribována, na př. arei m. arê na mnoha místech, hagadol m. haggadol; dokonce nesprávné jest hâ-Pelištim

(str. 50.) m. hâp-Pelištim. Etymologické výklady jsou někdy úplně libovolné j. Abraham (str. 28.).

Ve jméně Mošeh, Jahveh jest konečné *h* němé, jako jemu v arabštině odpovídající *j*, vypadá to tudiž podivně, sklání-li se Mošeha, Jahvehu! a p. Rovněž není správno skláněti Pelištim Pelištimů, im jest koncovka plurálu, má se tedy skláněti Pelištim neb Pelištové, Pelištů atd. Ostatně myslíme, že tím nikdo na své reputaci vědecké neztratí, užívá-li jmen u nás obvyklých j. Mojžíš, Saul a p.

Pro zábavu uvádíme na konci několik úvodních slov pana spisovatele: „První, kdož jali se pěstovati vědeckou (!) kritiku bible, byli většinou theologové, a my budeme se v následujících odstavcích opírati téměř výhradně jen o výzkumy theologů (t. protestantských). Vyhneme se takto aspoň všelikým námitkám pietistů, ba my učiníme je z předu již nemožnými, neboť nebyli a nejsou to nevěrci, nýbrž sluhové Boží, kteří zvrátili víru v neomylnosť bible atd.“ (st. 3 sq.)

Jaká to rozkošná naivnosť! Ti theologové se tak bezpochyby nazývají jako ten známý lucus a non. — My bychom jich nenazvali sluhy Božími, nýbrž sluhy někoho jiného, kdybychom se nebáli, že pan spisovatel „kriticky“ dokáže, že té jisté bytosti vůbec není. Jak ti, kdož věří v bibli, si získali názvu pietistů, bychom věru rádi znali, i pokud nám známo z dějin, byli to právě pietisté němečtí, kteří všecko zjevení zavrhli.

Nevěrec Stade, kterého p. spisovatel cituje, má zcela pravdu, tvrdí-li, že od „římských“ theologů jejich věda ničeho očekávati nemůže; katolický theolog se k takové vědě nikdy nesníží, aniž kdy pravdou uzná, co lecjaký nafouklý nevěrec za pravdu vyhlásí. To ponecháme protestantským „theologům“, kteří ve svém protestu proti Církvi se rozprotestovali i proti tomu, nač se původně postavili, totiž proti Písmu sv., ač ještě dosud tvrdí, že oni jsou to, kteří stojí na čistém evangeliu.

Fr. Kyzlink.

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek**.

(Pokračování.)

IX

Červánky. Heslo. Rašple. Časopis Stavebních Dělníků. Obuvník. Zář. Rajblík a Hoblík.

Brněnští socialní demokraté, kteří z jara roku 1888. proti návrhu knížete Liechtensteina na zavedení školy náboženské uspořádali na Moravě množství veřejných dělnických schůzí, jako: v Brně, Prostějově, Vyškově, Lomnici, Březové, a na schůzích těchto zkoušeli jak daleko lid proti kněžím a náboženství by se dal strhnouti, až ve Křenovicích u Slavkova dostali od obecného lidu pořádnou „řež“, za ložili si v Brně, aby se pomstili za Křenovice, list „Červánky“.

Tedy „Červánky“, časopis pro šíření „osvěty“ a hájení „pravdy“ za redakce Ignáce Kubeše, dělníka kovosoustružnického a „sbormistra“ brněnských dělnických spolků, měla býti za Křenovice „revanche“ proti katolíkům.

A jakž by jinak, vždyť nezvolený předseda schůze socialistů ve Křenovicích, Karel Prokop, dělník tkalcovský a člen vydavatelstva německého „Volksfreundu", stal se vydavatelem „Červánků". Účel „Červánků", jichž první číslo vyšlo o Novém roce 1889., jest tedy zřejmý.

„Červánky" převzaly dědictví bývalého protinábožensk ého „Světla" a postupují ve směru Barákovy „Svobody", Čadova „Práva", „Pravdy", „Volnosti", Körbrova „XX. Věku" a „Věku Svobody", Peckovy „Organisace", Florianovy „Pochodně" a Severovy „Spravedlnosti".

„Červánky" snižují auktoritu Boha, Církve a všech, kdož za povinnost mezi lidem ji hájiti mají. Tím jsou „Červánky".

Vystupujme všade, na každém místě a všickni proti nim, kdekoli se s nimi shledáme!

Proti citům katolíků vyjíždí si rádo také na Král. Vinohradech od počátku měsíce července r. 1889. vycházející „H e s l o", jehož redaktorem jest Edvard Kreibich, typograf. „Heslo", jak známo, založeno bylo po stávce pražských sazečů, a mnozí „utrhační" jazykové tvrdí, že bylo založeno jen proto, aby někteří vůdcové stávky sazečské měli nějaké zaměstnání.

„Heslo" nadržuje snahám lžiliberálním, atheistickým a jest orgánem socialních demokratů, kteří dlouho nechtěli je uznati, až přece konečně list se jim zavděčil otiskováním článků z učení Marxova a j. socialistických pohlavárů.

Také proti tomuto listu musí býti obrácen zřetel katolíků, aby ze všech kruhů slušné společnosti našeho národa byl vymýtěn.

Nesmí se také zapomenouti politických jepic. Jedna taková jepice vychází od měsíce ledna r. 1890. v Brně pod názvem „R a š p l e", politický, humoristický, illustrovaný list. Redaktorem „Rašple" jest Frant. Komprda, dělník tkalcovský, jehož rukopis je hrozným, odstrašujícím „pravopisem". Jest s podivením, jak takový člověk může si dáti říkat od dělníků „pane redaktore"!

„Rašple" „zrašpluje" všecko, co se jejímu „redaktoru" namane: kapitál, vědu, osvětu, „popohánče" (rozuměj mistry v dílnách) i socialismus, kterému „pan redaktor" nerozumí ani dosti málo.

Když v Brně založena byla „Rašple", aby nezůstali pozadu, založili pražští zedníci a truhláři „Č a s o p i s s t a v e b n í c h d ě l n í k ů", jehož první číslo vyšlo o Novém roce 1890. s tendencí socialně-demokratickou, jak socialističtí dělníci byli se tomu již dávno naučili od „pánů" z Vídně, kde též takových listů vydáváno množství.

Jakkoliv „Časopis staveb. dělníků" byl listem odborným, nenechal přece učení katolického na pokoji a proti katolickým listům a ústavům vystupoval přímo nešetrně.

Stihla jej však odměna, nenalezl půdy ve stavebním dělnictvu, až koncem měsíce června r. 1890. se trochu zmohl. Vydavatelem listu jest František Hájek, zedník, jemuž svěřeno i redaktorství.

Týž Fr. Hájek, dělník zednický, vydal za redakce Jos. Krapky, dělníka truhlářského, několik čísel socialistického listu „Rajblík a Hoblík". List nenašel však odběratelů a zašel. Byl psán humoristicky.

Jiný odborný časopis s programem socialně-demokratickým, v týž čas založený, vychází v Praze pod názvem „O b u v n í k", orgán pro hájení zájmů pomocníků obuvnických v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Redaktorem jest Jan Kraus, vydavatelem Ant. Holub, dělníci obuvničtí.

U „Obuvníka“ jsme dosud nezpozorovali, že by se dotýkal stranicky otázek náboženských anebo zájmů katolických. Obsah, ač ve směru socialně-demokratickém, bývá vždy jen odborný.

Vrchol socialně-demokratické „žurnalistiky“ dosažen byl teprve v Praze ku konci měsíce dubna r. 1890. založením časopisu pro šíření „osvěty“ a hájení „pravdy“ pod jménem „Zář“.

Jestliže brněnské „Červánky“, dle jichž vzoru „Zář“ založena a řízena jest, píší proti náboženství a duchovenstvu katolickému ostře, počíná si „Zář“ za redakce Václava Šturce, býv. dělníka a také hokynáře, ještě ostřeji. „Zář“ neodstrašuje ani konfiskace, jež stihá skoro číslo za číslem, a to vždy bez mála pro celou polovici obsahu. „Zář“ má proto zvláštní rubriku sbírek „na uhražení výloh z konfiskace vzešlých“. Od Nového roku 1891. má „Zář“ přílohu „Nová Doba“.

Katolík jmenován jest v „Záři“ slovem „klerikál“, katolictví „klerikalismus“; kdo jest katolickým politikem, jmenuje se „tmář“, „zpátečník“, katolické spolky jsou „spolky lampářů“, kněží titulují se slovem „občan“; také papež jest „Záři“ „občanem“, Bůh jinak se nepíše nežli „bůh“ nebo „pámbíček“, časopisy katolické nazývány jsou „časopejsky“, řeč katolíka zní „Záři“ jako „blabolení“, místo knih ku vyučování náboženství chce „Zář“ do škol vyučování světských zákonů. (!) Pro „školu lidu“ budou prý redaktoři „Záře“ bojovati a neustanou v boji tom, kdyby celá římská „hierarchie“ proti nim do boje vytáhla, a nejen „hierarchie římská, ale kterákoliv jiná.“ [1])

V redakci „Záře“ jsou také „básníci“. Na důkaz toho, jakož i na ukázku, jak uvědomělými, osvícenými a pravdy milovnými jsou „spisovatelé“ i „básníci“ „Záře“, otiskujeme zde „báseň“ jakéhosi V. Budila: „Ku památce „kostnického mučedlníka“ J. Husa:

„Narodiv se v chýži rolnické,
poznal spády jezuitské,
srdce že měl otevřené
proto potíral ptáky černé.“ [2])

Těchto několik řádek snad postačí k poznání, jaká sprostota vane slohem i obsahem „Záře“, které jako „Červánkům“ jedná se jen o potupu každého ušlechtilého citu i náboženství. — Pryč s takovými škváry!

X.

První Máj. Zum 1. Mai 1890. Osmihodinná doba pracovní. Bič. Pekař. Dělnické Listy. Osnova. Naše Snaha. Naše Obrana.

Blížil se den 1. máje r. 1890. Na celém světě, ve všech průmyslových městech, jak usneseno bylo na mezinárodním sjezdu socialních demokratů a radikálů, konaném ve měsíci červenci r. 1889. v Paříži, slaviti se měl dne 1. máje r. 1890. „dělnický svátek“ — jakožto demonstrativní manifestace pro 8hodinou dobu pracovní. [3])

---

[1]) „Zář“ čís. 2. r. I. dne 8. května 1890.

[2]) „Zář“ čís. 6. r. I. 1890.

[3]) Na sjezdu tom přítomno bylo také sedm socialistických delegátů z Rakouska, totiž: Z Vídně: Dr. Victor Adler, žid, Julius Popp, dělník obuvnický a spolupracovník časopisu „Arbeiterzeitung“, Emil Králík, sazeč, a Rudolf Pokorný,

A skutečně, nebylo poněkud většího průmyslového místa, kde by den 1. máje nebyl za tím účelem slaven. Pořádány byly dělnické tábory, schůze, okázalé průvody, zábavy a hostiny za zvuků hudebních kapel, a vydány byly i slavnostní illustrované listy: „První Máj“ v Praze a „Zum 1. Mai 1890.“ ve Vídni.

V Praze, na Střeleckém ostrově konán byl 35.000 dělníky navštívený tábor a zábava, při níž účinkovaly tři hudební kapely; v týž den 1. máje[4]) se tisklo, neboť všecky zásoby „Prvního Máje, Hesla, Nového Věku Svobody i Osmihodinné doby pracovní“ došly, tiskly se tedy tyto listy od časného rána až do odpoledne, aniž se jen na chvilku ustálo. Jenom „Nový Věk Svobody“ toho dne měl druhý náklad 15.000 exemplářů! Řečeného tábora a zábavy súčastnilo se přes 45.000 osob! Píši střízlivě a svědomitě o tom, co na vlastní oči jsem viděl a o čem osobně dne 1. máje jsem se přesvědčil.

„První Máj“ přinesl podobizny: Viléma Hasenclevera, socialně demokratického poslance dělníků v Německu, a Johna Burnse, organisatora známé vítězné stávky dělníků anglických v dokách londýnských.

„Zum 1. Mai 1890.“ přinesl zase podobizny a životopisy: Adlera, Poppa, Králíka, Pokorného, Hybeše, Körbra a Dietla, účastníků a delegátů dělnictva rakouského na mezinárodním sjezdu socialistů v Paříži r. 1889.

Dále pak v ověnčeném kruhu podobiznu Augustina Ferd. Bebla, říšského socialně demokratického poslance, spisovatele a největšího organisatora v Německu, s jeho životopisem.

Časopisy: „Heslo, Nový Věk Svobody, Rovnosť a Hlas Lidu“ vyšly v červeném tisku a přinášely příležitostné básně ke dni 1. máje.

K poznání nálady toho velikého dne červené internacionály socialistů otiskujeme zde na ukázku z časopisu „Heslo“ ze dne 1. máje r. 1890. slavnostní báseň:

V den I. května.

Stůj, proletáři, viz to slunce zlaté,
jež plyne azurem ve nachu zdobě,
tvář zjasni, povzdnes zraky vzňaté —
to slunce, slyš! to vychází dnes tobě!

Zač hlas tvých otců, jejž věk neudolal,
nadarmo prosil u svých krutých pánů,
zač od staletí chuďas k bohu volal,
dnes vydobyto vchází do tvých stanů.

---

kovodělník; z Brna: Josef Hybeš, dělník tkadlcovský a redaktor „Rovnosti“ z Prahy: Vilém Körber, dělník knihařský a redaktor „Nového Věku Svobody“ a ze severních Čech: Jindřich Dietl, malíř porcelánu.

Dle zemí bylo delegátů: z Francie 170, z Německa 82, z Anglie 21, z Rakouska a Uher 10, z Italie 10, z Ruska 6, z Belgie 4, z Ruského a Německého Polska 4, z Rumunska 4, z Dánska 3, z Hollandska 4, ze Švýcar 6, z Norska 2, ze Švédska 2, z Egypta, Severní Ameriky, Portugalska, Řecka, Elsas, Lotrinska a Bulharska bylo po jednom delegátu.

[4]) Tomu však nesluší tak rozuměti, že by se bylo v tiskárnách pracovalo proto, aby mohly tyto socialistické lístky vyjíti: — typografové pražští byli se usnesli již před tím ve své schůzi, že dne 1. května budou pracovati.

Byl's zločincem, když právo hledal's zbraní,
a otrokem, když prosil's o ně bídně —
dnes jiná doba tiše k nám se sklání,
teď boj dál vést smíš d u c h a z b r a n í klidně.

Nuže, té se chop, tu dává tobě doba,
ta nejjistěji povede tě k cíli,
tu nezničí tvých nepřátelů zloba,
a vítězství se na skráň tvojí schýlí.

Z všech země stran, kam jenom slunce patří,
ti svorně druzi ruce podávají,
v též myšlénce se všichni s tebou bratří,
všem veliké činy v bodrých duších zrají!

Ó, viz jen — chvíle velebná (!) a svatá (!)
přes dálný oceán, jímž bouře hýbá,
přes kraje neznámé zkad noc k nám chvátá,
i přes hory, jimž čela azur líbá. —

Nuž, podej jim svou zmozolenou ruku,
rci, tvými že jsou jejich ideály,
že totéž cítíš v srdce svého tluku,
zač oni vedou zápas neustálý. —

Že s ducha svého povznešenou zbrojí
v boj provázet je věrně budeš vždycky —
pak zdiven stane svět v svém všedním znoji,
n e b v í t ě z s t v í i b o j t e n b u d e g i g a n t i c k ý!"

Rudolf Richard H o f m e i s t e r.

První máj uplynul u nás všade ještě dosti klidně, ač pod dusnou atmosférou strachu, kromě Prostějova, kde došlo ku srážkám dělnictva s ozbrojenou mocí stráže i vojska. —

Železo bylo žhavé, a vůdcové neopomenuli je kouti pro další potřebu svých plánů. Když v den prvního máje četli jsme denní politické liberální listy, bylo nám, jakoby červená internacionála byla je donutila psáti ve prospěch svých služeb.

Po prvním máji zorganisováno bylo několik set stávek, většina jich však dodělala se špatného výsledku. V době stávek založeno u nás mnoho nových socialistických časopisů.

* * *

„P r v n í M á j" založen byl hned jako čtrnáctidenní list za redakce Viléma Körbra. Podobně i „O s m i h o d i n n á d o b a p r a c o v n í" se skomoleným heslem: „Osm hodin práce, osm hodin klidu, osm hodin vědu" — jakožto orgán „Politického klubu českého dělnictva v Praze a okolí", s označením jako „list agitační", u něhož ustanoven za redaktora dělník Josef Steiner, měla vycházeti čtrnáctidenně.

Ohledně požadavku „osm hodin vědu" vyjádřil se nejlépe, ač také býval vůdcem socialního dělnictva pražského a liberálním radikálem, František Saller, mistr zednický, ve své brožuře nadepsané „S t á v k y a n y n ě j š í p o m ě r y d ě l n i c k é", vydané v Praze, ve měsíci červenci, na str. 1. a 2. kde píše: „Aby si byl někdo udělal žert,

že povolí osmihodinnou dobu pracovní pod výminkou, když dle přání samých dělníků na 8 hod. půjdou do školy, tu mám za to, že by tento závazek nikdo nebyl přijal a přece je známo, že vědy lze nejlépe a nejrychleji nabyti jen ve škole".

„Osmihodinná doba pracovní" ubírá se většinou svých článků za účelem, jemuž jest věnována: za osmihodinnou prací.

Dále založen v Praze jiný časopis, „B i č", list obrázkový pro zábavu, satyru, socialní „vědu" a politiku, jehož redaktorem jest Fr. Schaller, typograf, spoluvydavatel „Hesla".

První číslo vyšlo počátkem měsíce května. Atheismus a socialní radikalismus lze vyčísti mezi vtipy z každého čísla. „Bič" není nic jiného, nežli věrný obraz a pokračování takového obsahu, jaký ještě nebyl nebo i byl otištěn v brněnské „Rašpli". „Bič" a „Rašple" mají týž program.

Dne 21. května vyšel v Praze také odborný list socialní pod názvem „P e k a ř", časopis hájící zájmy pomocníků pekařských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Redaktorem jest Josef Ctibor, dělník pekařský a účetní nemocenské pokladny dělníků u společenstva pražských pekařů. List — budiž to ke cti jeho redaktorů řečeno — jako jiné socialní odborné časopisy náboženské stránky se až dosud (dne 1. ledna r. 1891.) nectně nedotknul, a kde píše o Bohu a jeho nařízeních, píše v plné úctě. Jak bude zachovávati se na dále, nemůžeme ovšem předvídati, ale bylo by si přáti, aby ve vlastním i dělnictva pekařského zájmu setrval při témž programu, pokud se týče náboženství, s jakým započal.

Ku konci měsíce května r. 1890. vyšly ještě následující časopisy: „Osnova" v Praze a „Dělnické Listy" ve Vídni.

„O s n o v a", časopis pro tkalce a přadláky za redakce Karla Čapka, dělníka tkalcovského, nastoupila směr sociálně demokratický. Vydávaní tohoto listu spojeno jest s velikými obtížemi, neboť schází mu dostatek předplatitelů, jak v listu samém jsme se dočetli. Konfiskace za konfiskací stihá list neustále pro „odbornou" tendenci. Jest to list mezi českými socialně-demokratickými časopisy, vzhledem k pravopisu a slohu, nejhůře vedený. Když konfiskován jest úvodní článek a není hned po ruce jiného, i inserty ze zadní strany posunou se na jeho místo! „Osnova" zašla v měsíci červenci r. 1890.

„D ě l n i c k é L i s t y", časopis k ochraně zájmů dělnických a hájení „pravdy" s heslem: „Spojenými silami (rozuměj socialních demokratů i radikálů) v před!" za redakce Josefa Toboly, dělníka pekařského.

„Dělnické Listy" vycházejí, jak samy ve svém 3. čísle 1890. přiznaly: za veliké obětavosti a hlavně za pomoci „bratrské" (Adlerovské) redakce vídeňského listu „Arbeiterzeitung". Směr mají „Děl. Listy" socialně-demokratický i atheistický.

V nestoudných útocích proti duchovenstvu katolickému od „Záře" mnoho se neliší počátkem měsíce června r. 1890. v Praze založený, socialně-demokratický „odborný" list „N a š e s n a h a". Tento list, časopis dělníků pracujících v kovu, jehož vydavatelem a redaktorem stal se (jak sám „česky" se podpisuje) Albert Stezka, jest ohledně socialismu i atheismu vším — nejméně však listem odborným pro strojnické dělnictvo.

Přicházíme konečně k poslednímu, z dělnických v našem přehledu poznamenaných listů. Jakkoliv skvělým byl projev „malého muže“, jak veškerá žurnalistika proletariát průmyslový nazvala ve prospěch červené internacionály pařížského sjezdu, přece hned po událostech prvního máje stalo se mezi dělnictvem něco, co socialně-demokratickým vůdcům směru internacionalního nebylo po chuti.

Dělnictvo české v Praze, kterému zbylo ještě trochu toho českého ducha a v srdci vlasteneckého i národního citu, jalo se přemýšleti, jak by se vymanilo z poručenství a vlivu dělníků internacionalně-socialních, hlavně pak z vlivu jich vůdců.

Výsledek se objevil, jak ani jinak nebylo možno; i založen jest samostatný list „N a š e O b r a n a“, časopis lidu pracujícího, hájící práva lidu a práci veškerou, orgán české politické strany dělnické, k němuž za redaktora povolán jeden z vůdců dělnictva Václ. Sedmidubský, mistr truhlářský, jindy dělník.

„Naše Obrana“, jejíž první číslo vyšlo dne 4. července r. 1890., jest v Čechách jediným vlivu internacionalních socialistů nepodléhajícím, volným listem, který jest psán ve směru mírném a národním. Není v něm nadržováno žádné z politických stran národních. Otázka dělnická na stanovisku českém stala se vůdčím programem redaktorům „Naší Obrany“.

Zdali a jak dlouho „Naše Obrana“ se v těchto mezích udrží, nelze ještě určitě říci. Přízně došla v dělnictvu všade a dosti, tiskne se ve 1200 exempl.

Nejnověji přidávají se k „Novému Věku Svobody“ přílohy půl archové pro odborné dělnictvo; dosud vydány byly přílohy: „H a v í ř“ a „H o r n í k“.

Takovou dělnickou literaturu přinesl nám 1. máj r. 1890.

(Pokračování)

Lelia.

N o v e l a.

Napsal **Leigh Ritchie**. Přeložil **Vojt. Aug. Černý.**

V údolí Anzasském, rozděleném silnicí od Lago Maggiore do Švýcar vedoucí, žil druh lidí, kteří od nepamětných dob pátrali po zlatě a v zaměstnání tom, zděděném po svých předcích, dosáhli takové dokonalosti, že nalézali zlato i tam, kde nezkušené oko jen kamení spatřovalo. Velmi často podařilo se jim, že objevili bohatou žílu nebo nashromáždili rýžováním zlatonosného písku dosti zlatých zrnek; dle přísloví však „jak nabyl, tak pozbyl“ v úžasně krátkém čase prohýřili vše, vedouce život velmi nevázaný.

„Zlatohledači“ — tak je nutno nazvati — tvořili zvláštní kastu, která lišila se valně svým pustým a nespořádaným životem od „hospodářů“, t. j. lidí, již rodiny své živili nějakým počestným řemeslem nebo děláváním polí vlastních i pronajatých. Ti pokládali zlatohledače za vyvrhel lidské společnosti a stranili se jich, nechtějíce s nimi míti ničeho společného, nejméně však vstupovati s nimi v pokrevní svazek. Zkrátka: zlatohledači byli v opovržení a staveni na roveň se hráči a podvodníky. Důvody proto podával vlastní jejich život; neboť dnes

byli bohati a rozhazovali jmění plnýma rukama; zítra bez peněz schouleni a na slunci se vyhřívajíce, přemýšleli, jakým způsobem by peněz nabyli, aby z nejistého svého postavení si pomohli. Při tomto vyhledávání prostředků byla jim poctivosť věcí vedlejší.

Nehledě k tomu, že ve společnosti lidské zaujímá místo indického paria, odvážil se mnohý zlatohledač pozvednouti svých zraků k děvčeti ze spořádané „hospodářské“ rodiny, a byť i ruky milenčiny nezískal, namnoze dobyl si jejího srdce. A není divu! Jinoch z opovrhované kasty, odkázaný již od nejútlejšího mládí na tělesnou práci spojenou s namáhavým slézáním nedostupných míst ve skalinách a s potápěním se do hlubin řek a jezer, vycvičil údy své k obratnosti a síle a vyznamenával se lepostí těla a ušlechtilým vzrůstem.

Stalo se dosti často, že mnohý zlatohledač po nepodařených pokusech bídou jsa dohnán dal se k lupičům třeba i nejhrubšího kalibru a provozoval s nimi nekalé řemeslo. Tuť na bíledni, proč na celé kastě spočívala takořka kletba, nedopouštějící, aby děvče ze zámožnější rodiny udržovalo důvěrný poměr se zlatohledačem.

Perlou mezi všemi zlatohledači byl Francesco Martelli, jinoch bohatě nadaný všemi schopnostmi, příjemný v obcování a protož vyhledávaný zvláště těmi „hospodáři“, kteří neměli dcer. Zejména Francescův zvučný, čarovný hlas mimovolně poutal. Zapěl-li nějakou balladu, jichž uměl velmi mnoho, tu změklo srdce, byť sebe zatvrzelejší a duše poslouchajícího unášena bývala v kraje opěvované.

Ze všech dívek v údolí byla jedna, jež posud nepoznala kouzla hlasu Francescova. Otec její byl nejbohatším v údolí mezi „hospodáři“. Opatroval jedinou dceru svou jako klenot a střežil každý její krok úzkostlivě. Snažil se nahraditi jí pečlivou matku, která záhy se světem se rozžehnala.

Lelia — to bylo její jméno — záhy vyspěla v pannu nevyrovnatelně krásného obličeje a formu něžného těla. Jakožto dědička nejbohatšího v údolí Nicoli-ho stala se, nehledíc k jiným jejím přednostem, předmětem obdivu a zbožňování. Tak mnohý mladík pokoušel se, byť i z povzdálečí, upoutati na se její pozornosť. Lelia byla slabé tělesné konstituce; častá nervová choroba způsobila, že nevyvíjela se tělesně, za to však tím více přibývalo jí na schopnostech duševních. Její smysly zaujaly nejvíce hudba, zpěv a poesie. Přirozený následek této náklonnosti byl, že se cítila nevolnou v obcování s nevzdělanými družkami a kromě návštěvy kostela téměř z domu ani nevycházela.

Lelia neslyšela posud Francesca zpívati; ba netušila ani, že v témž údolíčku jí tak blízko žije s duší její spřízněná bytosť. Teprve nyní dovídala se o něm, slyšela chváliti jeho schopnosti a krásu tělesnou ... Zachvěla se však, když týž vypravovatel jí připomenul, že náleží k oné zlopověstné kastě zlatohledačů, a poslouchala další vypravování o něm již jen s tou pozorností, jakou věnujeme líčení života dravé zvěře.

Lelia seděla jednou v loubí své zahrady, pracujíc a zpívajíc. Nechtěla býti pozorována a proto pěla hlasem tlumeným, ledva na několik kroků slyšitelným. Loubí umístěno bylo na nejzazším konci zahrady, podle níž bublavý lesní potůček se proudil; na druhém břehu vypínaly se nebetyčné hory. Jaký div, že rozkošné to místečko zamilovala si Lelia jako kouzlo nejpříjemnější samoty a útulku ze všech

míst v celém údolí. Tu žila od nejútlejšího mládí svým přeludům, svým snům a holdovala svému nejzamilovanějšímu zaměstnání, mníc se býti pozorována pouze okem Božím, jehož se, vědoma jsouc své nevinnosti, nebála. Až posud neporušil klid romantického zátiší jiný zvuk mimo ozvěnu jejích vlastních písní, od protější skalní stěny se odrážející. Nelze tudíž diviti se ustrašení jejímu, když jednou zpívajíc, uslyšela opakovati táž slova mužským hlasem, který zdál se vycházeti jako z hlubiny. Přes to, jakoby přesvědčiti se chtěla, zda se nemýlila, jala se zpívati další verš, jejž neznámý čarovný hlas nejen opakoval, ale i ostatními verši píseň doplnil.

Leliino první hnutí bylo k útěku, ale mimovolně stanula jako přimrazena a vzpamatovavši se, spěchala na pokraj hlubiny, aby spatřila neznámého původce zpěvu. Statný mladík snažil se dole uvolniti malý vor, *) který byl právě pod besídkou uvázl na mělčině. Při vší namahavé práci upíral zraky nahoru k besídce, jakoby toužil spatřiti dávno čekaný zjev. Ač Lelia kryta byla větvemi křovin, přece prodchnulo ji magickou silou blahé přesvědčení, že byla viděna, zpozorována a poznána, a že pěvec volil jen proto tuto cestu, aby i on byl jí pozorován a aby opanoval panenskou její plachost, nechtěje nikterak její city uraziti.

Bylo to skutečně úmyslem pěvce? Aspoň se tak zdálo. Po několik jen okamžení upřeně pohlížeje v místa, kde byla Lelia ukryta, sklopil pojednou plaše oči a mohutnými rázy uvolnil vor, aby okamžikem zmizel jejím zrakům.

Leliin život až po tuhle dobu podobal se stříbroleskle hladině alpského jezera, jejž nejmenší vánek rozčeří, tím více bouře. Tato událost rozrušila její klid, pohnula její duší a uchvátila mocně její myšlénky; tato událost zaměstnávala bujnou její obrazotvornost a vehnala jí často krev v líce při vzpomínce na mladíkův pohled ... Nemohla si však vysvětliti, proč, když se mu podařilo upoutati na se její pozornost, tak náhle odplul, více nehlesnuv. Často namlouvala si, že to jistě byla jen šetrnost, jež ho k jednání tomu pohnula. Chtěl jistě ušetřiti jí trapného pocitu, že ji spatřil cizinec a ona jeho. Spatřovala a četla v upřeném jeho pohledu výraz unášejícího obdivu a hlubokého citu. Zdál se jí býti krásnějším, nežli nejsmělejší sen. Jeho hlas, rozkošně krásný a čistý, zaznával k ní jako ohlas jejího osudu.

Nekonečně dlouhý pro ni uplynul týden od okamžení, kdy byla spatřila neznámého mladíka. Snad právě tato dlouhá doba k tomu přispěla, aby oba milující, byť i jen v myšlénkách, spolu se seznámili. Ponejprv se pozdravili, podruhé vyměnili jenom několik nehledaných slov, později čím dále tím důvěrněji hovořili o všedních věcech beze všeho tajení. Lelia domnívala se, že miláček její jest synem některého nájemce z „hořejšího“ údolí. Neznalť ani knihy ani písma, miloval poesii a hudbu. Látky k písním skytala mu příroda v hojnosti. Mladistvý, krásný, odhodlaný a hrdý jinoch žil svému nebezpečnému povolání, slézaje se skály na skálu, s útesu na útes, skákaje do nejnebezpečnějších míst ručeje v proud, podobaje se takto bezstarostnému kamzíku ... A to vše jen, aby vyhledal zlato ...

Pohled na Lelii ho mocně uchvátil. Pohlížel za ní s lícem planoucím a zraky roztouženými. Spatřoval v ní vyšší bytost, a pohled

*) Na němž obyvatelé alpští dovážejí na trh plodiny.

na ni okouzloval ho, jako pohled básníka na měsíc. Svět, který zdál se Leliině býti bezbarvým, jevil se jí nyní ve světle posud nepoznaném, v růžovém světle lásky. Byla blažena. To blaho však — to pozemské nebe kalil jí pojednou mráček... Ten, který v roztoužení přijal přísahu její věrnosti a ji navzájem opětoval, skrýval před ní tajemství! Její milenec až posud neřekl jí svého jména. Puzena jsouc zvědavostí po jméně toho, jehož miluje, odhodlala se při nejbližším shledání na ně se otázati, což také učinila jemně v panenské prostotě.

„Mého jména dovíš se co nejdříve," odpovídal Francesco.

„Nechceš-li mi je povědíti hned, musí se tak státi nejdéle zítra do večera," pravila Lelia.

„Proč právě zítra večer a ne o den později?"

„Protože zítra večer bude se o moji ruku ucházeti mladý, bohatý nápadník, na němž lpí srdce mého otce. Byť i puklo moje srdce, nemohu a nesmím bez dostatečně platného důvodu naděje otcovy zničiti. Nemohu a nesmím zarmoutiti otce, který jen pro mne žije a ve mně! Kdybys znal mého otce, jemuž bohatství a společenské postavení jsou ničím, budoucí však blaho a spokojenosť dceřina nade vše, pak bys se zajisté nezdráhal, otevřel bys mu své srdce a požádal ho o mou ruku! Kdo jako ty je poctivý a přičinlivý, byť i chud byl, ten jest vítaným Leliiným nápadníkem!"

Přes to, že se již šeřilo, poznávala Lelia, jakoby úsměv přelétl Francescův obličej při jejích slovech. Úzkostlivá jakási předtucha hrozícího nebezpečenství zakmitla v její hlavě. Cítila zdvojený tlukot svého srdce, cítila, kterak smrtelná bledosť pokrývá její líce. Zraky její polou tázavě, polou prosobně utkvěly na miláčku, který dosud otálel s odpovědí.

Stísněným pak hlasem promluvil Francesco. „Chceš tomu — budiž! Zítra večer v domě svého otce a u přítomnosti mého soka uslyšíš mé jméno!" —

Osudný nadešel pro Lelii večer a s ním i veškeré ceremonie a obyčeje zásnubní, v tomto údolí panující. Ženich, provázen jsa svými přátely, žádal nevěstu za dovolení, aby se směl ucházeti o její ruku.

Sňatek, který by z dovolení toho vyplynul, byl by v skutku výbornou partií. Ženich bohatý, obezřelý, přičinlivý, mladý a hezký byl majetníkem rozsáhlého dvorce. Zkrátka: byl by to nejlepší a první sňatek v celé krajině od Val' d'ossola až ku Monte Rosa. Starý Nicola přál si toho sňatku celým srdcem.

Všichni byli již pohromadě kromě Lelie, která pod záminkou, že posud není oblečena, chtěla svému miláčkovi popřáti času, aby se dostavil. Toužebně vyhlížela, zda milenec její přichází. Nepřicházel. Marné očekávání jakož i myšlénka, že shromáždění netrpělivě čekají, aby rozhodli o příštím jejím životě — to vše napjalo její city až do krajnosti. Mocně jsouc pohnuta, chopila se oběma rukama své hlavy, aby se přesvědčila, je-li přítomnosť pouhým jen snem či chladnou skutečností... Byl to tedy pouhý, chvilkový rozmar, či pohrdání, či šílenosť a černý nevděk, co přimělo jejího milence, aby vylhanou láskou život její otrávil, její duševní klid zničil?

Bolestně, se srdcem krvácejícím pohlížela na neúprosnou rafiji hodinovou. Již nadešla osudná chvíle... Bylo jí jíti dolů, aby učinila zadosť opětovaným příkazům otcovým. Chvějícím se krokem, se zi-

mničně planoucíma tvářema sestupovala do síně příbuznými a přátely naplněné. Tu panovalo slavnostní ticho. Zraky všech upíraly se na vstupující Lelii. Krev jí stydla. A kdyby byl otec k ní nepřistoupil a ji vřele neobjal, byla by sklesla k zemi. S hlubokým pohnutím tiskl ji na svá prsa. Žehnaje jí, představoval ji přítomným, líče ji jako vzor hodných dcerušek.

„Jest krušno," pravil, „rozloučiti se s bytostí, ve které všechny city, všechna láska se soustřeďovala. Nechť však stane se vůle Boží! Opouštěje největší štěstí svého života, kladu uhelný kámen ku štěstí tvému rodinnému. Jako nyní já, budeš i ty žehnati hodným svým dětem. V odměnu za osmnáctiletou lásku a otcovskou péči nežádám ničeho více než poslušnost, neomezenou poslušnost, jak toho mrav našich předků vyžaduje a zákon káže!

„Až proneseš rozhodné „ano", až samojediný tu zůstanu, až Bohu zalíbí se odvolati mne na věčnost — do té doby neopustí mne blažené vědomí, že zanechal jsem tu své dítě, které je šťastno, že o to dítě staral jsem se poctivě, a žehnání tvé, a dá li Bůh, i tvých dítek, bude mne doprovázeti ku hrobu. Dosti často zasáhly mne rány osudu, ale nikdy jsem se ti nesvěřil, abych tě nezarmoutil. Ty's pak moji péči splácela povždy láskou jen a poslušností..."

Lelia padla svému otci v náruč, objala ho křečovitě a hořce plakala. Plakala však příliš dlouho a štkala příliš prudce, tak že přítomní rozpačitě na sebe pohlíželi. Když pak pozvedla hlavu, aby jim dala nahlednouti ve svůj ubledlý obličej, tu hrnulo se srdce všech k soucitu, který jevil se jen ve slovech: „Ubohá! Jest příliš nervosní!"

Otec, chtěje námluvy rychle ukončiti, pravil ještě: „Dosti již toho pláče, milená dcero! Rci tedy: Chceš tohoto jinocha za muže? Rci jen slovíčko, kratounké slovíčko!

Marně namáhala se Lelia, aby promluvila. Hlas jí selhal.

„Mílí přátelé!" ujal se Nicola opětně slova: „Moje dcera Lelia přijímá ženicha, a věc jest odbyta. Jinochu, jdi a pozdrav svou nevěstu! Svatební pohár ať koluje, abychom po starém zvyku zasnoubení zapili!"

Ledva Nicola domluvil, povstal stařec — ženichův to příbuzný — a pravil: „Nevěsta posud nepronesla slavnostní „ano".

Po těchto slovech obrátil se Nicola rychle ku své dceři a pozdviženým hlasem zvolal: „Mluv, dceruško! Pouhé jen slovíčko!"

Již otvírala Lelia mramorové své rty, aby poslechla rozkazu otcova, když prudce pojednou otevřely se dvéře, a mladík skorem do síně vletnuv, uprostřed shromážděných stanul.

„Mlč Lelio! Zakazuji ti to!" zvolal Francesco.

Lelia se vztýčila a spěchala mladíkovi v náruč; ale otec ji zadržel.

„Co to znamená?" zvolal prudce Nicola. „Padouchu, pijane, šílenče! Čeho tu pohledáváš?"

S chladnou zdvořilostí odpovídal Francesco: „Pane! Nerozčilíte mne, aniž pohaníte, ať činíte cokoliv. Přicházím požádat Vás o ruku Vaší dcery!"

„Vy!" zahřměl rozhořčený Nicola a s ním současně skoro všichni přítomní s výrazem opovržení, obdivu, vzteku, každý jinak dle své povahy.

Týž stařec, který byl dříve podotknul, že Lelia nepronesla rozhodného slova, opětně povstal a pravil vážným hlasem: „Námluvy začaté v míru nesmějí ukončiti se hádkou. Není zločinem ucházeti se o ruku děvčete! Jest na nevěstě, aby sama rozhodla a ženicha si vyvolila!“

Když otec, jakož i všichni přítomní svolili, popošla Lelia k otci, který sklíčen ve trapném očekávání před ní stál, a upřela naň bolestně své zraky. Bledla a rděla se, a stála před ním jako kamenná socha s výrazem prudkého duševního boje.

„Mluv!“ zvolal Nicola s tajeným hněvem. „Mluv! Viděla's či dokonce snad znala's tohoto mladíka? Kdo jest?“

„Ne!“ tlumeným, třesoucím se hlasem odpověděla Lelia.

„Ne!?“ zvolal Nicola obrátiv se k mladíkovi. „Slyšíš, drzý podvodníku! — Nuže, milá dcero, dovol, ať tento počestný jinoch vtiskne ti políbení, aby se námluvy dle starého obyčeje našeho ukončily. Tenhle však tulák hned se mi uklidí s očí!“

Lelia pokročila mimovolně, jakoby vyplniti chtěla otcův rozkaz. Ale když současně předstoupil otcem vyvolený ženich, tu vzkřikla a uhnula se k Francescovi.

„Stůj! zadržovali ji nejblíže stojící, „nevíš, co činíš! Vzpamatuj se!“ Pro Bůh, toť jest Francesco, zlatohledač...“

Ale Lelia nedbajíc napomenutí, přiblížila se až těsně k odhodlanému Francescovi, který tu nepohnutě stál. Slyšíc pověstné jméno miláčkovo, klesla beze smyslů do jeho náruče. Nastal všeobecný zmatek. Lelia ve mdlobách odnesena do své komůrky. Jen stěží podařilo se Nicolu udržeti, aby s Francescem nepustil se v zápas. Francesco pohlížel nějakou chvíli klidně na zmatek kolem něho povstalý, ale pak přistoupil k Nicolovi, jehož hlas neustálým zlořečením a zlobou ochaben zanikl. — „Od Vás, jakožto otce své milenky, přijmu a rád snesu všechny ty nadávky, jež jsou holou nepravdou a pronesené v návalu zlosti. Co však ve výčitkách Vašich jest pravdivého, není mou vinou, nýbrž pouhým následkem nešťastného mého společenského postavení. Je-li pravda, že jest člověk vrahem a rváčem, nechá-li se urážeti a hanobiti, pak i já jím jsem. Je-li pravda, že je člověk tulákem proto, že provozuje řemeslo po otcích zděděné a bydlí v jich chýši, pak nesmí mne pojmenování to uraziti. Tyto předhůzky však nejsou pravou příčinou Vaší nepřízně. Nechcete se státi mým otcem jedině proto, že jsem chud. Chudoba jest ovšem oprávněnou překážkou, a já z lásky k Vaší dceři nemohu Lelii pojati za manželku beze všeho věna. Nechci však také Lelii — tu sličnou Lelii tělesně slabou vydati v šanc možnému protivenství a svízelům života, s mým povoláním spojených. Kdyby nebylo těchto pohnutek — to pravím já, Francesco — tu odvedl bych si Lelii ještě dnes jako nevěstu vám všem, kteří tu stojíte, na vzdor. Žádám od Vás, bohatý Nicolo, vedle ruky Vaší dcery i věno, které jste pro ni ustanovil, ale zároveň podrobuji se téže důslednosti a slibuji, že právě tolik zaopatřím pro sebe. Lelia jest posud mlada a churava; zasnoubení musí býti tudíž odloženo. Poskytněte mi lhůty jednoho — jen jednoho roku, a ustanovte sám určitou částku peněz, kterou jest se mně po uplynulé lhůtě vykázati. Nedostojím-li slovu, pak vzdávám se všech nároků na Lelii, k čemuž mne její velkomyslnost opravňuje. Pak volno Vám dle libosti naložiti její rukou i srdcem!“

Stařec, který byl již po dvakráte ujal se slova, pravil: „Podmínky jsou poctivé a dobré. Ostatně sňatek Lelie s mým příbuzným nekonal by se i bez této události dříve než po uplynutí roku. Přinese-li Francesco za dvanáct měsíců — dnešní den v to počítaje — udeřením dvanácte hodiny žádaný obnos, rovný věnu nevěstině, pak nechť odvede si nevěstu do své chýže. Obnos není veliký," připojil jizlivě; „jen tři tisíce rakouských lir ve zlatě ražených!"

Všichni přítomní příbuzní ženichovi volali tímtéž jizlivým hlasem: „Slyšte, sousede Nicolo; toť návrh, jaký jest Vám přijati. Všichni Vás za to prosíme! Vyslovte se!"

„Pánové," opáčil Francesco s tajeným hněvem; „tedy tři tisíce lir?"

Proud nových úsměšků byl mu odpovědí. „Ano, ano, jen tři tisíce lir! Velmi výhodný to návrh. Přijměte jej, otče Nicolo!"

„Přijímám!" odvětil suše a s opovržením Nicola.

„Já také!" zvolal odhodlaně Francesco a kvapně odešel. —

* * *

Od toho dne byl Francesco docela změněn. Všechna jeho bytosť zračila se novou tváří. Vyhýbal se nejen místům, kde popíjelo se a vesele žilo, ale i všem těm rodinám, kde býval druhdy pro svůj krásný zpěv vítaným hostem. Pracoval dnem i nocí, nedbaje větru a mrazu, deště a sněhu, ba ani bouře, v těchto horách hrůzu vzbuzující, nezapudily ho od práce, kterou domáhal se nabyti co možno nejvíce zlata. Pátrati po zlatě bylo jedinou jeho myšlénkou, ve které soustředil všechen svůj duševní život. Namáhal se v ledové zimě, prudkých bouřích, za silného deště i za jasných měsíčních nocí. Nedopřál si ani času k jídlu, ani ku spánku, natož k odpočinku, k zotavení. Jediná jen myšlénka převládala u něho, a ta byla: zlato — zlato! Ta myšlénka pronásledovala ho při práci za dne i v noci ve snu. Sešel-li se za večera potají s Lelií, tu jenom několik potěšitelných slov s ní vyměnil. Dodával jí zmužilosti a líčil jí brzké vyplnění svých tužeb. Lelia odpovídala jen slzami a několika přáčem přerývanými slovy, jež projevovaly hloubku jejího citu.

* * *

Míjely dny, týdny, míjely měsíce — a ještě větší část určeného obnosu vězela v nitru hor a skal a na dně potoků. Čím více blížila se vyměřená lhůta, tím více mizela také naděje Francescova. Spokojenosť míjela všechnu jeho bytosť. Sotva měl ještě tolik zmužilosti, aby s Lelií promluvil a projevil jí své strasti a žal... Byl velice skličen a zarmoucen. Lelia od nešťastných námluv několik měsíců byla slabou a neschopnou vykonávati obyčejné domácí práce, neřku-li, aby byla s to, aby dodávala milenci odvahy. Leda promluvila k němu slova útěchy. Jakmile však poznala, že obrovská práce a nadlidské námáhání síly jeho přemáhají (k čemu valně přispíval i duševní bol,) tu vzmužila se a napjala všechnu sílu, neboť myšlénka, že jest povolána říditi osudy Francescovy, vzpružila její odhodlanosť. Podobalo se, jakoby naděje její rostly v obráceném poměru k bázni před nezdarem Francescova počínání. Síla duševní a zmužilosť, jíž Francescovi ubývalo, soustředila se v Lelii, a s ní vracelo se zdraví a síla tělesná. Bledé

její líčko pokrylo se růžovým nachem, oko nabylo svěžesti a lesku, mysl nejvyššího blaha a klidu.

Chladná vypočítavosť mužova nezná všech, abychom tak řekli, pomůcek, jichž milující žena snadno a hojnou měrou nalézá. Vidouc, že obyčejné prostředky nejsou s to, aby vyplnily krutou podmínku, vrhla se před sochu své patronky a vřele prosila ji za pomoc. Vždy povstala upokojena, posilněna a dovedla zaplašiti zoufalé myšlénky milencovy.

Blížil se konec roku. Ač namahání Francescovo skvělým výsledkem bylo korunováno, přece chybělo velmi mnoho do žádané summy. Francesco, roznícen zmužilostí milenčinou, pracoval bez oddechu, bez odpočinku.

Nadešel poslední týden, a s ním i podzimní bouřlivé, studené dny a noci; husté mlhy namnoze Francescovu práci stěžovaly, mnohdy i nemožnou činily. Pracoval právě na skalním svahu proti stavení Nicolově. Stmívalo se. Nastala náhlá zima, spojena s bouří a duněním dalekého hromu a blýskáním, jakožto řídkým úkazem v pokročilé roční době. V jednotlivých chatách bylo viděti již rozžehnutá světla; posléze osvětlen i dům Nicolův. Počet světel byl Francescovi svědectvím, že Nikola nezapomněl na danou lhůtu, která dvanáctou noční hodinou měla se ukončiti. Zdvojenou silou bušil Francesco do skály, jakoby byl jist, že před půlnocí musí naraziti na bohatou, posud neobjevenou zlatou žílu, jejíž cena úplně stačí, aby doplnila žádanou summu Lelia sama poznamenala mu toto místo, které prý byla ve snu spatřila. Francesco věřil. Výsledek práce jeho převyšoval všechno očekávání; naraziť na kolmou žílu ve skále, což bylo jistým znamením. Žíla ta končila se v žíle jiné, vodorovné, neboli v tak řečeném „hnízdě“, jež chovalo zajisté množství ryzího zlata.

Práce vyžadovala neobyčejného napjetí sil; nebylo mu lze, aby při ní dlouho vytrval. Konečně síly jeho byly již vyčerpány Bouřlivý, ledový vichr vál mu v obličej, a zima stupňovala se každým okamžením. Srdce mu prudce bilo, kolena se třásla, před očima dělalo se mu temno, a Francesco vysílen klesl bez vědomí k zemi. Jak dlouho ve stavu tom setrval, nemohl později určiti. Tanulo mu na mysli, že lidský hlas přivedl ho ku vědomí. Prudčeji nežli před tím zuřila bouře, nalezajíc mocný odpor na skalních útesech. Byla čirá tma. Francesco spatřil kmitati se světélko, které se stále k němu blížilo. Srdce jeho mocně bušilo. Viděl postavu zahalenou úplně v široký šat. Poznal Lelii. Povstal a oslovil ji.

„Ne prázdná slova pomohou nám, ale skutky!“ pronesla chvějícím se hlasem Lelia. „Zdá se mi, že najdeme zde, co nám schází. Vzmuž se, drahý miláčku! Upokoj se! Posvítím ti ku práci! Zde je svítilna. Zatím uschovám se tamhle za skalní výběžek. Nemohu sama pracovati; slabé ruce toho nesnesou, sepnu je však k modlitbě!“

Důvěra milenčina posilnila Francesca k nové práci. Uchopil špičák a bušil znova ve skálu.

„Upokoj se! Modlitba moje jest vyslyšána. Důvěru provázej odměna!“

Ledva však pronesla tato povzbuzující slova, zvolala truchle: „Jest ledová noc! Krutá — překrutá zima! Miláčku, urychli práci, déle to zde nesnesu . . .!“ A za chvíli opět: „Urychli, urychli práci, pospěš si — pospěš si.“

Srdce krvácelo Francescovi při pohledu na milenčinu bolestnou vytrvalosť. Zoufale dorážel na tvrdou skálu, aniž se však dodělal rychlého, žádoucího výsledku.

„Pospěš, urychli práci, neboť déle nelze mi tu setrvati. Pohřešili by mne! Budou mne hledati, volati. — Nuže, buď s Bohem!“ pravila Lelia, uchopila svítilnu a zmizela zrakům Francescovým.

Černá noc obklíčila pracujícího zlatohledače. Ale i v jeho nitru rozprostřela noc své perutě. Smutná jen jistota tanula mu na mysli: že nedodělá se žádané, posud ne celé summy.

„Odvrátila své srdce od tebe, odřekla se tě!“ zoufale mluvil k sobě; „neboť tak vysvětluji si rychlý její odchod!“ Ale v nejbližším okamžení zaplašil tu myšlénku ... Přece však se odhodlal, že bude Lelii následovati. Byl to následek jednou vzniklé a utkvělé domněnky. Ledva však učinil několik kroků, když propasť další cestu mu zabránila. Síly ho opustily, srdce ustávalo v tlukotu. Polo bez vědomí sklesl a jistě by se byl sřítil v propasť, kdyby v pádu nebyl se zachytil útesu, podle něhož se snesl ke skalní stěně.

Procitnuv, povstal a jal se sledovati Leliinu stopu, ovšem, pokud tomu bouře dovolovala. Znal podrobně každé místečko zde, domníval se tedy, že milenku dohoní. Takto skákal s útesu na útes, pátraje pilně po svitu lampy. Ale marno! Skaliska byla tak nakupena, že světlo za nimi úplně mizelo. Nenašel — nedohlédl! Volal úzkostlivě Leliino jméno. Ne odpověď, ale ozvěna jeho slov dorážela k jeho uchu. Volal ještě jednou; tentokráte však ani ozvěny slyšeti nebylo. Zachvěl se. Vichr odnášel ozvěnu v jinou stranu.

Konečně stanul před Nicolovým domem. Vstoupil s onou pevností a odhodlaností, jakáž zmocňuje se nás po přestálém marném snažení a marné práce heroické odříkání se žádoucí odměny a životního blaha.

„Přicházím, pane Nicolo, abych vám poděkoval za udělenou mně roční lhůtu. Uplynula, aniž mně přinesla žádoucího ovoce. Všechna práce moje nestačila, abych sehnal žádanou summu. Odříkávám se tudíž ruky vaší dcery!“

Dokončil a chtěl opustiti stavení. Ale Nicola zadržel ho slovy: „Neodcházej! Neluč se s námi jako nepřítel! Odpusť mi vše, čím jsem tě urazil! Pozoroval jsem tě po celý rok, a přesvědčil jsem se, že's řádným jinochem.“

A Nicola viděl, jak Francesco bledne, že spíše duchu se podobá, nežli živému člověku. Mladík setřel s oka slzu a pravil: „Nemohu přijati toho dobrodiní; nesplnil jsem daného slova. Buďte s Bohem!“

Francesco vyšed, setrval přede dveřmi, chtěje naposledy spatřiti ještě aspoň cíp Leliina obleku. V tom přichvátal Nicolův posel všecek jsa zděšen, se zdrcující zprávou, že Lelie není v komůrce.

V domě Nicolově nastal zmatek. Hledáno Lelie a voláno mnoho a mnohokráte ... Vše marno! Starý Nicola, vyběhnuv ven a spatřiv přede dveřmi státi Francesca, šílené naň dorážel: „Pro Bůh, nevíš ničeho o Lelii? Mluv! Mluv! Zapřisahám tě nejsvětějším milosrdenstvím, mluv! Kde jest moje Lelia, moje dcera? Kde jest můj život, moje světlo života, má naděje — moje dítě?!“

Francesco jako na smrť ubledlý zíral na Nikolu. Strach a hrůza ochromily činnosť jeho údů. Pojednou však se vzchopil a zvolal: „Světlo sem, pochodně, pro všecky svaté a světice ...“

„Světlo! Pochodně!“ voláno ze všech stran. Ze dvora, ze síně sbíhali se lidé se světly. Francesco vyřítil se ze světnice a všichni ho sledovali se zimničním chvatem. Dostihnuvše skal, rozptýlili se v různé strany. — Síly Francesca opouštěly; duševními dojmy bylo tělo rozrušeno. Nekráčel ani, ale potácel se jako opilý. Touha však držela ho na nohou a poháněla ho stále ku předu ... Konečně došel místa, kde u skalní jedné stěny spatřil cosi bílého, opřeného o stráň a schouleného. Na umluvené znamení sešli se všichni hledající k tomu místu, pobádáni jsouce blahou nadějí, že naleznou pohřešovanou Lelii .... Nalezli — ale stuhlou jen mrtvolu, stuhlou, jako ona žulová stěna, o kterou byla podepřena. — — V levici držela křečovitě sevřenou shaslou svítilnu, a pravice tiskla se k tuhému již srdci, jakoby je chtěla zahřáti a vzkřísiti k novému tlukotu ...

Francesco vrhl se mrtvole k nohám, starý otec uchopil se stuhlé její ruky ...

Byl to nevylíčitelný obraz hrozného neštěstí! ... Nicola pozdvihnuv mrtvolu, tiskl ji šíleně na svou hruď, vášnivě ji líbaje a nejsladšími jmény ji volaje. Vida však marnost svého namahání, ohlédl se po Francescovi, volaje, zapřísahaje ho, aby osamělého, bezdětného starce neopouštěl ...

Ale Francesco zmizel. Nikdo nevěděl kam, nikde po něm daleko široko nebylo slechu!

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí **Jan Třeštík.**

(Pokračování.)

Také návštěva tržních míst na zeleninu a ovoce jest zajímavou v ranních hodinách. Takových tržišť naleznete tolik, kolik piazz čítá Terst. Na každém je velice živo, až malebně pestro. Jak různé tváře a stavy se zde na tržišti stýkají; každý ohledává, zkoumá a smlouvá zboží. Co křiku a hádky často pro nějaké to soldo. V to mísí se hýkání oslů, které s nákladem čerstvého zboží venkovanky malebně v národní kroj oblečené pohánějí ku spěchu, aby ničeho neobmeškaly. Sotva se ohlédnete, tu zase čiperný kluk s ošatkou doporučuje až drze malé své pomeranče ku koupi a neprodav ničeho, žebrá tak dlouho, až vydrčí na vás nějaký ten krejcar, s kterým hopkuje za veselého pokřiku dál, div neporazí cestou kuchařku, která si zeleninou a masem naplněný koš staví obratně na hlavu, aby jej dopravila domů. Ženské zde z pravidla nosí břímě na hlavách.

Mezi zeleninou i plné koše pestrých květů dýší k vám libou vůní. Mladistvé prodavačky, vybírajíce nejlepší kytice, napínají k vám ruce a nabízejí se sladce vyzývavým „signore ...“! zboží své ku koupi. Neřekli byste, že všechna ta mládež i ty ženy jsou z krve čistě slovanské, doporučujíce pro snažší odbyt zboží své po vlassku, však mezi sebou stále slovinsky laškujíce. Ba, všade po ulicích uslyšíte výhradně jen italštinu; slovinčina, ta zatlačena až do přístavu mezi dělníky aneb

jako vnitřní řeč na tržiště. Avšak i v Terstu národní vědomí slovanského živlu pozvolna, ale jistě, těmi výstředními snahami irredenty jsouc puzeno, dme se vlnou nezvratného přesvědčení až k onomu niveau, nad nímž spravedlnosť i potlačeným skýtá práva rovným dílem jako potlačovateli.

Hostinské místnosti pro dělnictvo ve přístavu mají svou zajímavosť. Nejvíce jich naleznete v živé čtvrti Josefova, kde nábřeží tvoří takořka rovnou čáru. V těchto místech je množství obchodních skladišť. Osterie, tratorie a kavárny různého druhu a elegance jsou zde dostatečně zastoupeny. Káva v Terstu ještě ujde; místy jest i výborná, avšak vodu nedoporučuji nikomu. Pečivo také není zvláštní. Však pozorujete u všech hostů těchto místností spěch až děsný, jehož původ dlužno hledati v čilém obchodním ruchu.

Nejinak i v dělnických tratoriích, z nichž převážná část omezena na souterain, povětšině na bývalá sklepní skladiště. Zajděte do vnitř. Místnosť mnohde rozlehlá, již opírají mohutné sloupy. Vše naplňuje zvláštní vlhký zápach plesniviny. Vzduch jest skorem všade tak ztuchlý, že zdá se vám, jakoby v tom hustém ovzduší plovala neviditelná směs soli a shnilé rybiny. Okénka, jimiž úkradem po mnohonásobném odrazu vniká sluneční paprslek, jsou až u začazeného, zavlhlého stropu a prachem z ulice tak znečištěna, že světlo prorážející vrstvou špíny přechází do žluta. Z pravidla všade naleznete tělnatou Hebe s chraplavým hlasem, jehož protivnosť ani zvuky vlaštiny nedovedou zpříjemniti. Tak stojí s vyhrnutými rukávy a velikou lžící v ruce u obrovské plotny, nabírajíc jednou a touž lžící veškerá ta jídla z různých kotlíků na misky, kde ještě ani neoschly zbytky minulého jidla.

Hladový dělník přiběhnuv z venku, koupí krmě, jehož mu hostinská dle ceny na lžíce naměří, zasedne na okraj lavice ku hrubě sdělanému stolu a chvatně pojí. Nejvýše vypije ještě sklenici vína a spěchá zas ku přístavu, kde pilná ruka je stále hledána.

Že ani jídelní lístek, ani hojnosť papriky a nevábící úprava jídel by vám po chuti nebyla, věřím milerád; ale v takových podzemních děrách naleznete namnoze víno jakosti lepší, než v některém hostinci v živé třídě uvnitř města. Ale nesmíte se přílišně starati o sousedstvo; avšak i to se kolem vás přečasto mění. Někdy, když tak po dobrém výdělku se zpění vlašská krev při džbánku vína, a pěsť hřmotně dopadá na tvrdý, hrubý stůl, a nadávky jizlivě z úst jen se sypou, tu lépe hledati východ, aby člověk bez úrazu došel domů.

Ponejvíce však zabíhají sem pracovití dělníci slovinští z chudých krajin vzdáleného mnohdy rodiště, kteří s příkladnou spořivostí groš ku groši střádajíce, nedopřejí si nadbytek jídla ani sílícího vína do syta, jen aby po čase mohli se doma zahnízditi pod vlastním krovem. Den stráví v práci ve přístavu a noc přespí kdesi v zákoutí pod hromadou prken aneb u kamaráda na palubě některé obchodní lodi. Jinak prohýří námořník nebo lehkomyslný dělník italský v úzkých uličkách starého města celý svůj pracně vydělaný groš. V místnostech, kam drsný hlas zpěváka, kluzká píseň a zvuky mandolíny chodce za večera pozývají, zde útulek těch, jichž náruživostí jsou pitky, hýření a každodenní rvačky, na něž starý Terst opravdu jest bohatým.

II.

Poslední rozkaz kapitánův zazněl směrem ku přístavní hrázi; kladky zaskřipěly, můstek zdvihá se a klade po bok lodi, jež nepokojně počíná se kolébati. Mocnější oddechy stroje ohlašují blížící se okamžik rozloučení s pevninou, odkud vedle různých výkřiků ještě tu a tam vlaje bílý šátek na rozloučenou.

Mírně kolébavým tempem plujeme na dopravní lodi „Ceres", jednou z lepších Lloydových parníků, do širého moře. Mohli bychom vlastně předem říci, že loď naše již od vytažení kotvy brázdí širou hladinu Adrie, neboť Terst nemá, jak známo, žádného přístavu, nýbrž otevřenou, prostrannou rejdu.

Před námi vzdalují se světlošedé výšiny Krasu nad Občinou, a na levo významný pomník blažených dob nešťastného mexického císaře Maximiliana, čarovný Miramare, vypíná na šedém boku skály své bledé čelo. Bezděčně plní se duše cestovatele elegickou vzpomínkou na dvě věrných duší, jež trávily zde jaro nezkalené spokojenosti, netušíce, že běsná vichřice osudu předčasným podzimkem veškeré květy štěstí se stonku blaženosti jim oderve. —

V tom již hlasité volání obrátilo naši pozornost v protivnou stranu. Nedaleko naší lodi směrem k Terstu spěje po rozčeřené hladině celý houf rybářských bárek z Mile, oblíbeného to výletního místa Terstanů. Veškeré takořka ryby na trh terstský dodává síť rybářů milských, jichž bárky po celý téměř den jako v řetěze brázdí moře mezi Terstem a Mile.

Kapitán sestoupiv nyní s můstku, odkud řídil pohyby lodi, vešel na palubu mezi cestovatele. Prošel klidným krokem kryt lodní a přistoupiv k nejhlučnější skupině, vmísil se v rozmluvu. Záhy přejal první slovo a obrátiv pozornost nás všech ku blízkému pobřeží, stal se příjemným opravdu Ciceronem na pouti kol rozervaného břehu istrianského. Loď hnána plnou parou brázdila šedomodrou hladinu Adrie tak statně, až pěnivé hřebeny vln zanechávaly stopu vysoko na bocích.

Na pravo ohlašoval se Kopar svou opravdu monumentálně stavěnou trestnicí, jež s jakýmsi významem hrdosti na pevném skalném výběžku se vypíná, jako na vzdory šumnému příboji moře. Jen malá část města jest viditelna, ostatek na mírném svahu rozložen ztrácí se oku cestovatele.

Nové obrázky krajinné vynořují se za každým takořka výběžkem skalné obruby, jež ve své členitosti jest Istrii opravdu vynikající ozdobou. Ačkoliv břehy Istrie až hluboko do země dosud znatelné nesou stopy pověstného řádění benátské lakotnosti, přece dlužno přiznati, že mnohá místa mají svůj nevystihlý půvab. Jsou to z pravidla krajiny chráněné před zhoubnými účinky bory, jež jako krutý nepřítel v před se žene, ničíc vše, co jí stojí v cestě. Sveze-li se do siné hladiny Jaderského moře, rozčeří ji v mohutné zelenavé vlny, jež ostrými, takořka hadovitě se mihajícími hřebeny svými až do dálky čarovně světélkují.

Zadívejte se nyní do mizících skal, pozdvihněte oko na siné hřebeny země, rozhalující před vámi líc po tisíciletí rozmarnou Adrií omývanou, a bezděčně přirovnáte minulost Istrie k její přítomnosti,

zdali snad nevykouzlí vám ještě obrazotvornosť obrázek blízké budoucnosti. —

Národové, valící se od východu do nových bydlišť na západ, stanuli přečasto na rozčleněném jejím pobřeží a odpočinuvše ve stinných tehdy ještě lesích a hájích, osnovali plány ku dalším krokům na Italii neb jižněji na Balkán. V ten čas již povznesla se Istrie vedle Dalmacie na vrchol obliby panovníků světovládného Říma. Slavný Augustus i císař Vespasian věnovali hostinným břehům jejím zvláštní pozornosť. V době pak, kdy východní říše Římská své bašty oproti západu zde budovala, kdy stará Aegita [1]) přeměněna v Justinopolis, a Belisar dobyl Rubinum [2]) a Polju, tehdy celé pobřeží ještě bylo ve své nádheře rostlinného hávu opravdovým rájem.

Ještě Byzantinci byli důstojnými nástupci říše západní, zvelebujíce to, co již založeno, a budujíce památky neméně pozoruhodné. Od Terstu až ku Rjece samá upomínka minulosti, zřejmé stopy umění milovného národa. Významnými pomníky jsou římský amfiteatr a krásný, dosud zachovalý Augustův chrám v Pulji. Však po pádu Říma klesla i zlatá doba slávy měst istrianských, až ve středověku vyvinující se Benátky hrabivou rukou sáhly po bujících březích Istrie. Nastalo plenění bohatých darů přírody, a holé skaliny, dnes sivé témě k oblakům vztyčující, němou kletbu žalují nebi na zašlou „královnu Adrie“, jež hrabivostí svou sama hrob záhuby si ustlala. Co nevydrancovali a nezničili Benátčané, to odnesli pak Janované, kteří byli ve všem ziskuchtivém snažení důstojnými následovateli benátských mistrů.

Nová doba jest určena k zacelení ran, jež lakotný středověk zasadil. Města istrianská, v nichž sídlil poddajný, mírný živel slovanský, naplnila se záhy přistěhovalci z protějších břehů, kteří dovedli obchod a veškeré prostředky, jež k nadvládě vedou, přivésti do svých rukou a odvislosti, a pak nedivme se, že dnes úřední výkazy mluví jen o italské Istrii. Přes zimničné působení Irredenty, jejíž záhubný a velezrádný směr nejlépe objevil takořka zázrakem překažený zločinný záměr Oberdankův v roce 1882., a o jejímž úsilí přece dle vnějších příznaků musilo se na patřičných místech věděti, či vlastně věděti se nechtělo, pomáhalo se až do nedávných dnů důsledně istrianským Italianům.

Utiskovaní Slované byli stále o právo, které jim po zákonu božském i lidském náleží, v pravém slova smyslu odíráni a proti zákonu od úřadů, jichž přednostové jsou stoupenci vlašské strany, „ku zdi tlačeni“. — Zdravý kmen tento bohužel poukázán je dosud na sebe, a kdyby vlastenečtí kněží nerozněcovali v jeho hrudi lásku k vlasti a nevzbuzovali důvěru ve šťastnější budoucnosť, opravdu by to s istrianskými Slovany vypadalo ještě smutněji. —

Již zmizel z obzoru čarokrásný dojem, jaký vyloudil obrovský amfiteatr Vespasianův při samém přístavu pulském, připomínající slavné dny římského panství. Ceres brázdila nyní Kvarner do dáli lehounkými vlnami zčeřený. V levo vynikala sotva znatelnou rýhou nad sivou hladinou se rýsující mdlá kontura ostrova Losinje, který v brzku ztratil se z dohledu, poněvadž zaměřili jsme hlouběji do Jaderského moře, vzdalujíce se ostrovů a útesů plného břehu dalmatského.

[1]) nynější Kopar.
[2]) nynější Rovinje.

Slunce klonilo se k západu, a paprsky jeho přehoupnuvše se přes ostré hřebeny Velebitu, jakoby v zlatou páru se rozpřádaly nad čarovně ozářeným mořem. Velkolepé to divadlo přivábilo valnou část cestujících na palubu. Znenáhla roztřásl se modravý mlžný závoj nad nejasnou konturou skalného pobřeží, na levo do dáli mizícího. Nad širou temnomodrou hladinou jen tu a tam vynořila se hlava delfína, jehož přivábily z lodi mocné oddechy stroje nebo spíše ještě odpadky lodní kuchyně. Pozvolna také paluba se prázdnila. Rostoucí chlad, který po západu slunce citelně se ohlašoval, přinutil i mne vyhledati příjemně vyhřatý salon, kde cestovatelé se již shromažďovali ve skupinách roztříděni jednak dle národnosti, jednak za účelem společenské zábavy.

Když jsem se později ubíral na odpočinek do kajuty, zahalovala loď naši hustá mlha, v níž svítilny po bocích lodi rozvěšené třepetavými paprsky do dáli sotvy na sto metrů zářily. Ceres také mírným, řekl bych bojácným chodem ku předu se brala. Z pod chránícího koše nad širokým komínem občas s kotoučem dýmu vytrysklé jiskry ztrácely se jako bludné světlušky v mlhavém prostoru. Kabina vedle můstku kapitánova byla ozářena, a nad stolkem skláněla se hlava prvního důstojníka. Tím vysvětlilo se mi, proč večerem kapitán zarejdovati kázal do širého moře. Jsouť podobné mlžné noci plavbě podél členitého dalmatského břehu velice nebezpečny, neboť v každém pod hladinou skrytém útesu číhá dravec, aby jedním drhnutím svým tvrdým chrupem zničil sebe větší loď.

Podobná noc přinesla o dvě léta později, ač kapitán měl bohaté zkušenosti, úplnou zkázu naší Ceres, jež cestou do Cařihradu na pobřeží ostrova Korfu se rozkotala. —

Mohlo býti k ránu, když pekelné rachocení a skřípění mne probudilo. Odhrnu záslonky, kterými lůžko kabiny druhé třídy, na Lloydových parnících skorem kleci podobné, od salonu odděleno bylo, a udiven pohlížím do místnosti přitlumeným světlem ozářené. Skřípění ustává, a také kýmácení lodi se umírňuje, až přešlo v lehounké kolébání. Stojíme; spouštěli kotvu, a proto ono rachocení řetězů a kladky. Mlha k ránu zhoustla, a loď, přibliživši se k průlivu mezi Drveníkem a Pulitou, z opatrnosti zakotvila až do ranního úsvitu.

Sotva slabounké pruhy světla prodíraly se na východě, vytaženy kotvy, a loď, jako pták odpočinulý po delší pouti, novou silou se nesla blíže ku skalným břehům pevniny. Poslední zbytek mlžného závoje uložil se v rozeklané stráně příkrého předhoří Dinarských Alp, a slunce sesýlalo veselé paprsky do jemně rozčeřeného moře jako v pozdravu, když před námi objevil se Split.

Polohu města lze bez odporu nazvati překrásnou. Rozloženo jsouc na poloostrůvku, který Dalmacie do vln Adrie vysýlá, činí na cestovatele nepopíratelný dojem; mimoděk zdají se vám z těch trosek stavebních památek, obepnutých svěžím břečťanem aneb skrytých ve stínu olivnatek a smokvoní, vystupovati vážně ony události starověku, jež svého času postavily Split nad ostatní města dalmatská.

Již při vjezdu do přístavu s omšenou resignací hledí nám vstříc zetlelá věž, poslední zachovalý zbytek z mohutné kdysi tvrze, kterou postavil asi v roce 1425. k ochraně přístavu první conte splitský Viktor Bragadino.

Split, jako jasně mluvící pomník slavné minulosti, má pro starožitníka ne jednu, ale sta zajímavostí. Každý kout, každinký sloup, ba, každý kámen ze zdi vyčnívající mluví k vám řečí, z níž vanou upomínky na onu dobu, kdy Dalmacie byla jednou z nejoblíbenějších a na krásy přírodní takořka nevyrovnatelnou državou římskou.

Cítíme-li vanouti z budov našeho Starého města pražského dech slavného středověku, pak musíme vnořiti se při pohledu na malebný Split ještě dále do dějin, až v ony doby starověku, kdy vznešené náboženství lásky, hlásané apoštoly Kristovými v krajích západní říše Římské, své blahodárné šíření zaplatiti musilo krvavou stopou. V ty doby spadá založení velkolepého paláce Dioklecianova, jemuž té doby co do znamenitosti žádné stavby, jak Porfyrogenetos praví, nebylo rovné. Poblíž nově zbudovaného paláce podle rozkošných břehů Dalmacie stála mnohá, toho času kvetoucí města, mezi nimiž přední místo zaujímala Salona, jejíž trosky nyní myrtou a olivovými háji zarostly, a z jejíchž zřícenin ve středověku a částečně i v novější době takořka polovina domů předměstí splitských byla vystavěna.

Sem uchýlil se počátkem čtvrtého století pronásledováním křesťanů pověstný císař Dioklecian, aby syt jsa vlády, na rodné půdě v klidu dožil svůj dříve hrůzyplný život. Tehdy podobal se palác opravdu malému městu s přečetnými budovami, náměstími a chrámy, které vyzdobeny byly knížecí nádherou. Přes dvě stě let přešlo takořka v klidu nad touto budovou, až nadešla významná doba návratu barbarských národů na západní říši. Avarové vrhnuvše se na Illyrii a Dalmacii ničili vše napořád a rozmetavše celou Salonu obořili se i na palác Diokleciánův. Však mohutné zdi odolaly drancování barbarů a přijaly pak uprchlíky, kteří z okolních míst před Avary na blízké ostrovy se utekli. Tito usadili se pak v obrovském prostranství a vhodném nyní pro ně labyrintu různých budov. Dnešní tu a tam zachovalé zbytky mluví o tomto osazení, kde smysl pro umění a ušetření památek ustoupil železné nutnosti sebezachování.

Mezi prostory mohutných sloupů vecpány chaty, tu a tam probořena zeď, jinde opět přistavěna; vše tak, jak okamžitá potřeba kázala. Z chodeb, jež byly rozměrů obrovských, nadělány ulice, ze dvora povstalo náměstí, a pohanský chrám proměněn v křesťanský. Tak vyvíjelo se nové město uvnitř dřívějšího paláce, přijavši z vděčnosti jméno dle původní budovy. Nazváno Spalatium, což zkrácenina ze sacrum palatium, jak svého času tento palác císařův byl nazýván.

Vlastní toto vnitřní město tvoří také dosud největší a nejzajímavější část Splitu. Dle přesně znatelných hranic stojí původní palác na půdici podoby čtyřúhelníku v délce 190 metrů a šířce 160 metrů; užší stranou jest obrácen k moři. Vstupujíce do nitra této pamětihodné budovy, přijdeme nejprve do zadní části paláce, totiž do tak zvaného atria, jež hojně jest ozdobeno sloupy, avšak silně zastavěno. Pak dostaneme se k rozsáhlé síni, položené jemným mramorem, a odtud ku kostelnímu náměstí. Toto jest vydlážděno kvádry a tvoří opravdový dojem nějakého sálu. V pravo zvedají se stupně ku bráně někdejšího chrámu Jupiterova.

Celý tento monument starodávného umění stavitelského dýše obzvláštním kouzlem pozorovateli vstříc. Půvab dojmu toho spočívá především v obdivuhodné zachovalosti této památky a pak v zajímavém sdružení vlivu pohansko-římského a křesťanského, jež znatelně ve

všech částech na jevo vystupují. Chrám tvoří osmiúhelník, v němž vlastní jádro stavby až do nejvyšší klenby a střechy dnes tak stojí, jak bylo bez mála před 1600 lety zbudováno. Kolem na vnější straně jest řada korintských sloupů, které sáhaly asi do polovice chrámové výšky a ozdobeny byly krásnými sochami. V době nové sochy ony všade zmizely, horní zábradlí sloupové zničeno, a mnohé z těchto sloupů pobořeny. — Nitro chrámu skládá se ze dvou nad sebou se pnoucích poschodí a z kaple. Dolní díl objímá osm korintských sloupů, jež ozdobeny jsou mohutnou římsou, na níž spočívá stejné množství, však menších sloupů. Tyto opět spojeny jsou nahoře římsou, o niž opírá se chrámová kopule. Vnitřní stěna za těmito horními sloupy ozdobena jest vypuklinami, jež představují různé scény ze římské mythologie.

Zajímavé jest opravdu proměšení zařízení starobylého s novodobým. Tak ku př. varhany vtěsnány jsou mezi dvě hlavice korintských sloupů, výklenky postranní proměněny jsou v křesťanské kaple. Okna, jak samo sebou srozumitelno, mají čistě křesťanský původ, neboť pohanské chrámy byly osvětlovány pouze otvorem, jímž se do chrámu vcházelo. Nejnovější zprávy sdělují nám, že při ohledání podlahy v dómu splitském objevil stavební rada Alois Hauser, jemuž restaurace významné této památky architektonické svěřena, pod dlažbou ze středověku pocházející, ještě zachovalou římskou dlažbu diokleciánského mausolea. Pátrání rozšířeno na pět různých míst, a všade nalezeny ozdobné dlažební kameny z doby římské. Stanoveno, že stará podlaha táhla se v podobě koberce celým mausoleem a dle odkrytých ploch byla sestrojena v ozdobné mosaice, záležející z černých a bílých hlazených kusů mramoru v podobě čtverců, obdélníků a trojúhelníků.

Za chrámem, který opouštíme, vejdeme přímo do úzké, krátké uličky. Ta vede nás k jinému pomníku římského umění, k nynější křtitelnici. Dlouho byl mezi archeology opravdový spor, co by tato poměrně malá budova ve starověku byla znamenala. Jedni myslili, že byl to nějaký chrámek, jiní opět prohlásili ji za náhrobek Dioklecianův. Toto tvrzení, jak se zdá, zvítězilo.

Na kostelním náměstí stojí vysoká věž, která dle způsobu v jižních zemích obvyklého s chrámem není spojena. Stavební hmotu tvořily z valné části starořímské ozdobné kameny ze Salony, Avary zpustošené. Stoupání na tuto věž spojeno jest s nejedním nebezpečenstvím, poněvadž v hořejší části jsou na místě schodů pouze bídné žebříky. Avšak krásná vyhlídka vděčně odměňuje toho, kdo nelituje namáhání ani obav. Tu vystupuje zřetelně původní palác na jevo, a pozorovatel může učiniti si jasný pojem o někdejší nádheře a rozsáhlosti tohoto útulku slávou a mocí přesyceného císaře mocné říše Římské.

Počátkem tohoto století císař František I. po trvalém připojení Dalmacie k říši Rakouské obětoval značný obnos na zachování těchto obdivuhodných památek starověkého umění stavitelského. Od doby té působí se ze státních prostředků v tomto směru se zdarem uznáníhodným. Založeno i zvláštní museum, kde vykopané anebo jinak osamocené památky se uschovávají pro věky příští. (Pokračování.)

Z národního divadla.

K nejpozoruhodnějším dílům, jež v době právě minulé v nár. divadle byla provedena, náleží „Svatá Alžběta“, scenicky upravená legenda ve 4 obrazech, s předehrou a dohrou od Františka Liszta. Jako dvorní kapelník výmarský jal se Liszt skládat oratorium toto r. 1858. a dokončil je teprve r 1865. v Římě, tedy právě téhož roku, kdy jako terciar řádu sv. Františka obdržel titul „abbé“; v úpravě nynější však dává se mistrovské dílo jeho teprve deset roků. Slova od J. Roquetta souhlasí až na malé vyjímky zcela věrně s historicky pravdivým životem svaté Alžběty. Tak hned ve předehře vidíme ji teprve jako čtyřleté dítě vjížděti na hrad Wartburg, kdež měla býti vychována až do dne svatby své, zasnoubena byvši již rok před tím Ludvíkovi, synu Heřmana, lantkraběte Durynska a Hessenska. V obraze prvém zříme známý div s růžemi, tak často malířem i básníkem znázorňovaný; II. obraz předvádí tažení do svaté země a loučení se Ludvíka s mladistvou chotí svou; ve III. obraze dovídá se sv. Alžběta o smrti manželově, lantkraběnka Žofie chápe se vlády a vyhání Alžbětu i s dětmi z hradu; v posledním obraze bloudí světice v bídě a hladu v lesích, kdež umírá a andělé ji odnášejí do nebes ozářených. V nádherné dohře zříme prohlášení Alžběty za svatou ve chrámu marburském; nebesa se otvírají a vídíme světici v zástupech andělů ve věčné záři. Malé odchylky textu od historie jsou: hradu zmocnil se švakr sv. Alžběty Jindřich Raspe, a světice sama zemřela v řádu kajicnic sv. Františka — což ovšem vysoce poetickému textu ani ději nikterak nevadí. Lisztova hudba, zvláště na některých místech, jest přímo uchvacující, při tom prostá a nehledaná, tak věrně vždy slovům i ději přiléhající, že působí na hudebníka i nehudebníka mocným kouzlem; výpravou samou pak podává nár. divadlo vše nejlepší, co podati může, což s uznáním zde konstatujeme. A proč by též při této příležitosti šetřilo bohatými svými prostředky výpravnými, jimiž za jiných, naprosto malicherných a nicovatých okolností často přímo plýtvá? Velice krásný děj i skvostná práce hudební stojí zajisté za výpravu skvělou. Orkestr vedl si statečně — jako vždy — i na solistech a sborech bylo viděti patrnou chuť, ba i zápal, což vždy nebývá. Upozorňujeme pořadatele divadelních vlaků, aby poetickou tuto legendu Lisztovu volili si za představení při své návštěvě divadla. Bude to mnohem šťastnější volba, než nějaké jiné výpravné hry, kde kromě té výpravy ničeho jiného není.

Jinak až dosud zimní období nemělo příliš veliké štěstí, co se týče oper. Původní Trnečkova „Amarantha“, jevící rozhodný talent autorův, mnohoslibný, dávající na jevo upřímnou vůli a píli, nevynikla přec přes četné dobré stránky hudební a jest jí souzeno ze všech stran, že nemá do budoucnosti žádných nadějí — leda kdyby libretista text rozboural a přestavěl. To by ovšem vyžadovalo pak zcela nové práce hudební, snad od začátku až do konce. Nemáme žádné nouze o básníky, píší nám pořád a hodně, ale jakmile zavadíme o libretto, už křičíme bolestí. Je to u nás věru divná věc, a ještě divnější, považíme-li, že toho skladatel sám nepocítí, nepozná, že na rozvláčné a nejapné libretto skládá a skládá, až se pak po provedení práce řekne: nešťastné libretto! kdyby i skladatel mohl vyniknouti, nedá mu text atd. Což tu není možné žádné dohodnutí před komponováním opery nebo mezi ním? Což není znalců, až teprve po provedení kusu dokončeného? České libretto je práce teprve z třetí

ruky. Romantický děj, jemuž tragédie a činohry vůbec daly výhost a jenž udržuje se právě jen v zpracováních hudebních, vzal Němec Hornicke z básně „Amarantha“, již sepsal a r. 1849. vydal Oskar svobodný pán Redwitz, druhdy prof. literatury ve Vídni, nyní 68letý soukromník a pensista. Nám jej upravil L. Dolanský. — Vítáme v profes. Trnečkovi výborného skladatele a přejeme mu, aby budoucně dostal text lepší, jenž by mu podal vděčnější příležitosti k užití svého talentu.

Ob čas podnikne se pokus, zdali by přece nebylo lze vzkřísiti operetu zase k životu? Kasa a její ohledy jistě zaniknutí jejího litují. Operety, které kdysi silně táhly, obehrály se až do omrzení, jsou to staré krásky, jejichž úsměvy a kouzla nikoho již nevábí. Takový pokus učiněn s Hervétovou operetkou „Mamzelle Nitouche“, zbožím lehké musy pařížské — ovšem pokus marný a také ne valně zdařilý. Kdyby divadelní správa takových pokusů nechala, věru lépe by učinila. Škoda pro ně namahání. S jednoaktovou operou „Sedlák kavalír“ od Mascagniho nadělalo se více hluku, než bylo třeba — a povězme si upřímně, že se tak u nás děje všemu, co z Italie přichází. To je chvály a reklamy! Nejvíce než se kus hraje, aby táhl; pak mnoho po prvním provozování a trochu té pravdy se řekne teprve, když už se kus odstaví. (Viděli jsme to nedávno s „Asraelem“ a „Theodorou“).

„Sedlák kavalír“ jest historie pomsty ze žárlivosti z našich dnů a odehrává v sicilské vesnici. Chasník Turriddu, odcházeje na vojnu, opouští svou milenku Lolu, a přicházeje zpět, nalezá ji provdanou za Alfia. Sám ze vzdoru ožení se, ale miluje dosud Lolu, s níž tajně si dává dostavenička. Žena jeho Santuzza to prozradí Alfiovi, jenž Turiddu nožem probodne. Na jeden akt děje dost, celek pěkně se poslouchá i líbí, ale tu velikou reklamu a chválu člověk přece nikterak nepochopí. Kdo by jen dle ní soudil, myslil by, kdo ví, co vše neuvidí. Snad se dočkáme ještě časů, kdy z divadelní kanceláře budou vycházeti stylistické skvosty à la reklamy „Kalendáře hum. listův“.

Z českého, nedávno minulého života společenského napsal nám pan ředitel Šubert nové tříaktové drama „Velkostatkář“. Víme všichni, jaký byl život veřejný i politický za dob passivní oposice naší. Víme, jak řádil chabrus, aby domohl se většiny na sněmu, víme, jak tehdy mnohý velkostatek octnul se v jícnu židů a Němců. Jaká to doba pohnutá a památná!

Šubertovým „Velkostatkářem“ je dr. Svoboda, professor, lékař, jenž, působiv dlouhá leta ve Vídni, zakoupil se v Čechách na stará kolena. Představte si vlastence nadšeného, poctivého, idealistu, Čecha ryzího srdce, vlastimila, jakých bylo by si jen přáti — to je ten Dr. Svoboda v prvém a druhém jednání! Rodina jeho, dostačí to říci, je ve všem pravý opak. Matka, syn, dcera, vše rozhazuje, a budou na mizině, jestli je žně nevytrhnou. Pravý kousek života! „Až po žních“! co vše je v těch slovech skryto, co vše slova ta znamenají! Vezměte celou naději českého sedláka, vše, več doufati může — „až po žních“ — ta prostá tři slovíčka všechno obsahují. Ale život je přísný a budoucnosť nespolehlivá. Celá řada živelních, obchodních a jiných nehod zmařila rázem naděje Svobodovy a na statku bude — dražba exekuční. V té chvíli osudné přichází chabrus a hlasem vábné sirény volá: „prodej nám, a pomůžeš si“. Račte si představiti tu působivosť dramatického konfliktu! Na jedné straně vědomí vlastenecké povinnosti, láska k vlasti, na druhé straně rodina, existence vlastní!! Pěkné to zauzlení. Svobodovi zbývá jediná volba: ostati vlastencem

ryzím — ale býti chudým, anebo se zbaviti prodejem všech rozpaků a státi se — zrádcem vlastního národa. Vím dobře, jak soudíte. Voláte všichni: „Ostati poctivým!“ Svoboda, muž vzdělaný, karakter pevný — ten hladem nezemře, ten bude míti tolik, tolik mu přece zbude, aby uhájil existenci poctivou prací. Ta ho vyživí — a až do těch temnot hrobu jej bude síliti vědomí, že ostal mužem, poctivcem, synem vlasti své!

Svoboda se rozhodne. Vědom jsa sobě povinností k národu, zamítne nabídnutí chabrusu, tak jako druhý Odysseus zacpe uši své lákavým zpěvům sirén a tak . . . „A tak mravní síla vítězí?“ chcete snad doložiti. A nyní Svoboda zápasí jako poctivec s plnou energií se životem, chcete říci; míníte, že pracuje, strádá, až zase domůže se vítězství nad poměry, chválíte jej, líbí se vám, nazvete drama prací mravní tendence a Svobodu rekem dramatickým s nezbytnou vlastností, jež slove důslednosť, není-li pravda? Prosím, neračte se jen přenáhliti. Přijde třetí akt, ten ochladí vaše nadšení studenou sprchou. Řeknete, jednal poctivě, jako muž a vlastenec: třetí jednání vám řekne: není to pravda. Chyba lávky! Velkostatkář nepouští se do boje se životem (a nemusil by se ho báti), on chytí lahvičku s jedem a — otráví se. Byl poctivým a lituje toho. Umírá v úplné málomyslnosti, naříkaje, a v pláči. Jediným rozluštěním tedy tu byla — sebevražda, rána palicí každé mravní idei a pravá facka mravní tendenci kusu! Není-liž ta sebevražda veřejným prohlášením, kam vede poctivosť a ryzí karakter? Není tedy líp býti zrádcem, a řekněme zkrátka — darebákem? Toto třetí jednání kazí celý dojem kusu, a jestliže jste — račte odpustit tomu porovnání! — prvním a druhým aktem byli povzneseni, dostanete ve třetím aktu tak důkladný políček, že jste hnedle zase dole. Toť jest zároveň odpovědí některým tvrzením, že prý „Velkostatkář“ je nejlepší práce Šubertova.

Realismus počíná míti své právo, dobývá si půdy rázem, dere se nám téměř mocí na jeviště, a přiznáváme rádi, že mu a jeho některým směrům přejeme. Ale přízeň ta má své meze.

„Její pastorkyňa“ jest takové realistické tříaktové drama od Gabr. Preissové, a to tak realistické, až místy, a můžeme říci, že i celkem, nahou svou drsností přímo odpuzuje. Což není jiný realism možný, nežli ten, který loví stále v bahnech a kalu nejsmutnějších lidských vášní? Znenáhla budou si básníci a spisovatelé realismus jen tak představovati a dle toho se říditi.

Kostelnice Buryjovka má pastorkyni Jenufu. Tu milují dva bratří: nevlídník Laca, původně dobrý člověk, ale ústrky zdivočilý, a lehkomyslný Števa, jehož lásku dívka opětuje. Divoký Laca ze žárlivosti a vzteku poraní Jenufu nožem ve tváři, a Števa ji svede. Toho lekne se kostelnice a zavírá po dlouhou dobu pastorkyni doma, aby ji nikdo neviděl: lidu řekne, že odešla sloužit do Vídně; když pak se dítě narodí, odnese je do lesa, kdež je strčí do výseku pod led a Jenufě povídá, že byla v horečce, a že dítě mezitím zemřelo. Števa nechce ani slyšeti o tom, aby si dívku vzal, Laca však — jemuž bylo řečeno, že dítě zemřelo — odpouští jí poklesek a chce si ji vzíti. Když jim kostelnice žehná, přiběhnou právě z lesa lidé, že našli pod ledem zavražděné dítě, kostelnice pak vydává se v ruce spravedlnosti.

To jest stručný děj dramatu Preissové, jak patrno, kolem vraždy dítěte stále se otáčející. Což není v lidu našem ušlechtilejších, mravnějších vlastností a stránek, jichž by si mohl všimnouti spisovatel, byť i stále idealisovati nechtěl? Což máme realismus vykládati jen po stránce tak

odporné a hnusné? Není dosti znemravňujících „soudních síní“ i romanticky vyšperkovaných lokálek o vraždách dětí, musíme to ještě viděti na divadle s nejvěrnějšími podrobnostmi? Má-li realismus takovou budoucnosť, nezbude ničeho, než proti němu bojovati jako proti něčemu škodlivému.

V podobném směru psán jest i Šimáčkův „Svět malých lidí“, práce Náprstkovou cenou poctěná, o níž úsudek pro nedostatek místa na příště odkládáme.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Z naší nejnovější poesie.

Jaroslav Kvapil: Růžový keř. Básně 1888—1890. S úvodním listem Jaroslava Vrchlického. V Praze, Bursík a Kohout, c. k. české universitní knihkupectví 1890.

„Mistru Jaroslavu Vrchlickému s výrazem vroucí lásky, díků a podivu,“ čteme věnování hned za listem titulním, a za věnováním hned „List Jaroslava Vrchlického autoru této knihy,“ a to list, jenž má býti patrně osobě básníkově i jeho sbírce nárámnou reklamou, proto již na vnější obálce čteme hezky nápadně vytištěná slova „S úvodním listem Jaroslava Vrchlického,“ list, jenž má býti již napřed výpraskem každé kritice a prohlášením, že ten, komu se sbírka nelíbí, zkrátka je hlupák a ničemu nerozumí. Neboť — praví list, „pochopení uměleckého díla je u nás posud v plénkách, naše kritika nevysvětluje, ona jen kantoruje.“ To je ovšem na adressu těch, kteří se opovážli napsati, že ta ukrutně vyvyšovaná a za božskou vyhlašovaná poesie těch tří neb čtyř našich básníků vlastně není tak krásná, ba že je i nehezká, že směr její je zavržení hodný. Takový kritik, který se bezvýminečně nekoří a na kolena nepadá, který nesmírný kultus osobností u nás obvyklý nepěstuje, ten ovšem „nedovede pochopiti umělecké dílo!“ To dovede pochopiti jen ten, kdo napíše místo posudku celou spoustu nejlichotivějších, nejcukrovějších a mnohdy i nejnesmyslnějších a nejsměšnějších frází. To je přece kritika, proti té se nemusí žádný „úvodní list“ ohrazovati. „A tak, praví se v listě, můžete klidně nechat vříti kolem sebe hlasy nepovolané kritiky i bahno okamžité lhostejnosti. S upřenými zraky k cíli . . . jenž sluje „velké ryzí umění,“ půjdete dále, a kdyby výsledkem života nebylo nic více než těch několik nádherných slok, které Jste napsal a napíšete, je to vždy přece víc nežli bláto a kal těch, kteří tyto Vaše květy poházejí.“ — Nu dobrá! Posvítíme si na to „velké, ryzí umění“, na ty „nádherné sloky“ a uvedeme z nich ukázky. Bláto a kal necháme při tom ležeti na ulici, a nemíníme jím pohazovati „květy“ básníkovy; necháme je k disposici oněm výtečným a slavným básníkům, aby měli čím metati po kritice, té „nepovolané“, která se opovážli prohlásiti, že se jí něco, co naši slovutnici napíší, také nelíbí. Daleci jsme „zloby a tvrdošijnosti“, o níž list praví, rovněž nevítáme sbírku „s kyselou tváří“ — o nikoliv! Naopak! Můžeme upřímně říci, že jsme, čtouce „Růžový keř“, nejednou se zasmáli té „nádheře“, „delikátnosti“, té „symbolice“, „hloubce“ a jiným neobyčejně skvělým vlastnostem těchto přenádherných veršů, jimž ovšem smrtelník jen tak obyčejný naprosto ani z daleka rozuměti nemůže. Básník „Růžového keře“ pozoruje prý krásu v sobě, těší se jejímu paprskování a chytá plnou hrstí reflexy její . . . provozuje umění své jako druh kultu bez ohledu na své současníky a jich malicherné potřeby . . . No dobrá! Provozuje-li básník umění své jako druh kultu bez ohledu na malicherné potřeby svých současníků, pak ať verše své nedává tisknouti, pak ať nenabízí a neprodávají se obecenstvu, nechať si svou musu zavře do stolku v rukopise, aneb ať dá tisknout jeden exemplář pro pana J. V. nebo dva, tři ještě pro X. Y. a Z. a nereflektuje na obecenstvo! Jestliže však vůbec na ně reflektuje, pak nechať se i dá posuzovati, a to s různých hledisk. Kritika kamarádská nikdy není a nemůže býti objektivní. My ubožáci, kteří nesoudíme tak skvěle o „nádherných“ verších Kvapilových, jsme ovšem nejspíše jen ubohými ignoranty, neboť v listu čteme dále: „Vy Jste, milý příteli, jedním z těch,

kteří postavili svůj ideál krásy a dokonalosti trochu výš, než kam sahá naše denní niveau, Vy znáte aspirace jiné, a odtud ta lhostejnost i nepřízeň . . . My hluboko pod denním niveau stojící smrtelníci a čtenáři nemůžeme patrně tedy dohlédnouti té výše oné krásy a dokonalosti ideálu, kam jej postavil pan Kvapil. My ubožáci máme v uších písničku „o národním a svérázném“, což ovšem jest veliký hřích! Kritikové časem ukazují k tomu věčnému epigonství a cizáctví, jež u nás bují a úžasně se rozmohlo, požalují mnohdy, že se píše o samých sfingách, najadách, o věčné Helladě, o ustavičné pseudoklassické cizotě, že svéráznost národní mizí — a tomu tak jest, byť i list pana Vrchlického mluvil o „falešném utilitarismu“ a „laciném vlastenectví“! Či domnívá se pan Vrchlický, že jen „aristarchové našeho Parnassu“ tak soudí? Tak soudí veliká většina obecenstva, velice mnoho dobrých, intelligentních vlastenců a čtenářů, kteří nejsou aristarchy v tom smyslu, že snad nějaké kritiky své v různých listech uveřejňují. Ale naši páni básníci tento hlas lidu neslyší, protože jsou obklopeni stále jen kruhem lidí, kteří jim podkuřují, a činí tak většinou i veřejný tisk, pokud jej obstarávají osoby tyto. Či snad domnívá se pan Vrchlický, že obecenstvo netouží do opravdy po „svérázné a národní“ stravě literární? Že snad je kdo ví jak oslněno a spokojeno tím věčným cizáctvím? Cizota se nám beztoho dere a tlačí do všeho, do veřejného i rodinného života, a jestliže naši „národní“ básníci nám pořád jen dle cizích vzorů zpívají a z cizích studen čerpají, což pak bude z literatury naší? Bude i ta cizácká, byť i českými slovy psaná.

„Však co na tom“, píše dále Vrchlický, „Vaše nové básně budou mluviti dále samy za sebe.“ Nechámeje tedy mluviti — toť věru nejlepší cesta ukázati k té „nádhernosti“ slok a „ideálu krásy a dokonalosti“ — a „velkému ryzímu umění.“

V krátké sbírce této Kvapil uveřejňuje dvacet tři básně lyrické, bizzarní až do nesrozumitelnosti. Čtete některou báseň jednou, po druhé, několikráte, čtete řadu obrazů, epithet, srovnání a frasí, a nevíte, co jí básník vlastně říci chtěl. Jako v „Padajících hvězdách“ — i zde hemží se plno epithet: mdlý, ospalý, teskný, prohnilý, tlící, mrtvý, nervosní, divný, stmělý atd. Dvacet tři básně, a v nich na mnohých místech tak nepřirozená porovnání, tak nucená, že kdyby to jiný básník napsal — ztepali by jej titéž, kteří dnes do nebe Kvapila pro „nádheru“ jeho slok chválí.

„a rhytmus onen pak zářící
vzplál v mandlovém vám zraku
a nachem zaplanul na hedvábných lících — —

„mandlový zrak“ věru si nedovedeme představit! Co je „zářící“ rhytmus též my ubozí nevědomci neznáme. O krajkovém vějíři pěje nám básník dost a dost!

„Váš těžký vějíř v zářných prstech malých“

a opět: „jak tělo ženy zřím růst bílou lilii
i zraky mandlové, jež zářily mi včera“

Hedvábné líce, mandlové zraky a zářné prsty — toť znamenité vypsání oné anonymní „paní“, jež je v básních tolik a tolik opěvána!

O duši své, „již bůh nesmírný za pradávných časů stvořil, když stanul nad vodami“ (bůh všude malým písmenem, Mladost, Smrt a p. velkým) pěje:

„jak orel královský se ona chvěla v žasu
kde v koutech vesmíru hvězd mžely smutné plamy
v snech její hořících žen přelud bral se známý —

ten „známý přelud žen,“ doznáváme opět my ubožátka nevědomci, jest nám úplně neznámý!

„a moře zkalené to šílilo a hřmělo
jak ženy hříšnice se svíjející tělo —

jest, trváme, velice nešťastné porovnání. Rovněž i „květ kleté lásky, vlastní září zpilé,“ „krev tekla z duše ti,“ „mé štíhlé bohyni, jež v bledé sny se halí,“ „tys měla měkký vlas a jak ten kostel stmělý,“ „ten vlas byl rozpuštěn a jak ten kostel stmělý,“ krev z rakví shnilých čpí a těžce voní blíny,“ „o zvedej oči své mi nad hřbitovem duše, tak mrtvě zářící a mrazivě tak krásné, jak luna vyhaslá, jež otevírá hroby“ — nepokládáme nikterak za obrazy nádherné! A přece svůj rhytmus nazývá básník „zvonivým“, o umění svém praví:

„máš zvláštní půvab divných ženských zraků
já tebe kdysi našel v světic klínu“

a jinde o své poesii:

„Má poesie jako mrtvá kráska,
spí v hrobě velkém s purpurovým šatem,
jenž nádherný a hnědým protkán zlatem
pln stuchlých vůní setlívá a praská — — —

co to má býti? Nesnadno věru takovému „nádhernému“ přirovnání rozuměti. „A v jejích prsech, jež jsou samá vráska, a těžky drahokamů majestátem“ — (píše dále o své poesii) „se nechví srdce v rhytmu žitím vzňatém“ atd. to je věru bizzarní vylíčení „poesie“. Ve sbírce na sebe a své umění básník pamatoval. Porovnává se s Madonnou: jako Ona věkům zářit bude, tak jeho srdce věčně bude vonět,“ „mrtev *na věky* v svých písních žíti bude.“ V sonetu o „svém umění“ píše:

„Mé umění, jsi plno měkkých tónů
i těžkých barev, tkaných na gobeliny
a v duši mé jsou kráse posvěceny
tvé divné sloky září visionů“

ba divné sloky, to je svatá pravda! Básník však toto epitheton má ve zvláštní lásce. „Zraky její divné“ „vám v divných očích hvězdné slzy vzplály“, „divné snivý zrak,“ „divné ženské zraky,“ „pln divných květů“ atd. V letní noci neví, zda to voní květy či „vonné prsy dřímajících žen,“ „květy rudých růží, jako symbol božství, spí její prsů vonném na polštáři“ „a prs ten, jenž se z krajek noří, snad leknínu svit čistý přijal,“ „vějíř krajkový vůní syt, jenž z vašich prsů dýchá,“ „vějíř vám kryje prsů sníh, které jeho nachem svítí,“ „srdce zmlklo ňader pod poupaty,“ „jak neodolat kouzlu zvláštnímu, jež lákat zdá se ňader poupaty“ atd. Je tedy „nádherných slok“ dost a dost v každé příčině. Obligátní „sníh ramen“, „bílá těla žen“, „nahá těla Najad“ atd. tu ovšem nechybí. O tom nám naši moderní poeti nejčastěji a s největší zálibou pějí, to bude jistě naší „svéráznou a národní“ poesií budoucnosti. Běda kritice, která se opovažuje volati: pryč s takovým směrem! Ta je „nepovolaná,“ kritik je omezenec a hlupák, ničemu nerozumí, bláto a kal je jeho inkoust, a list, jenž se takové kritice propůjčí, jest nepřítel literatury“ a „nestojí nikdy na literárním lístku kursovním,“ ten se prostě umlčí! Jak je gramaticky správno užívání slovíčka „co“, račiž čtenáři sám posouditi z těchto příkladů „jak slunce by to byl požár sám, co klesá do vln spících,“ „z té páry opojné, co stoupá z něho šerá“, „těch vonných květů jed, co včera z něho pily“, „v té noci veliké, co v duši padala mi,“ „a růží ohnivých já udusím se vůní, co v sny mé bude plát jas vašich bílých údů“

„ó moře bělavé a rozvlněné příliš
jež melancholicky v sny básníků mdlých kvílíš,
jsi bledé jak ten prs, *co* letní nocí dlouhou
se vlnil nervósní a nekonečnou touhou —

toť přímo brillantní a skvostné, bez odporu!!

Také ta Vrchlickým nazvaná „kouzelná“ kytara se nám nelíbí, byť i byla „sestrou Poeových „zázračných“ skladeb! Mluvili jsme o ní již, posuzujíce „Padající hvězdy“ Kvapilovy.

„Tvé prsty voskové mdle tlukou do kytary,
z níž nápěv ospalý a lethargický, starý
se líně ozývá...

ve třech slokách šestiřádkových, co tu mdloby, ospalosti, snění, tlení a lenosti! A přece je „Kytara“ básní kouzelnou! Nesnadno kritice mluviti, když tak veliké slovo vyřkne „první, posvěcený kníže básníků“. Mluvili jsme o této básni s nejedním znalcem poesie hned tehdy, když v nedělní příloze „Hlasu Národa“ tak skvělý úsudek Vrchlickým o „Kytaře“ prvně vysloven byl. Pan Vrchlický by ani neuvěřil, co je na světě ignorantů, kteří v té kouzelné „Kytaře“ praničeho, ale praničeho nevidí! Nejspíše je k pochopení jejímu třeba nesmírně mnoho učenosti a sečtenosti, aby byl člověk více než doma v Poe-ovi, Baudelairovi, Tailhade-ovi, Noréasovi, Verlaineovi, Nallarmé-ovi, Giraudovi, atd. a to ovšem není každému dáno. Někdo je rád také v Čechách doma — sáhne-li však k moderním našim věštcům, bývá ihned v cizině. Literatura každého slovanského národa je svéráznější, nežli naše.

Což naplat! Nás ani „úvodní listy Jaroslava Vrchlického“ ani jakékoliv jiné ohledy nesvedou s cesty, jakouž posuzujíce takovou „poesii“, kráčíme. Máme pevné přesvědčení, že vnucovaný obecenstvu směr takový nikdy schválení nedojde, poněvadž se obecenstvu nelíbí a nikterak mu neodpovídá, ba on je i demoralisuje. Tobo by si konečně měli i nakladatelé všimnouti a tisknouti takové knihy — asi v deseti exemplářích, aby jimi spisovatel mohl poděliti ty vyvolence, kteří v tom vidí nádheru a krásu. Ale žádati, aby to obecenstvo ve stech a snad tisících exemplářích kupovalo, je trochu mnoho. **Pavel Skřivan.**

Lev Nikolajevič Tolstoj: Anna Karenina. Díl II. a III.

U J. Otty v Praze. Ruské bibliotheky díl 5. a 6.

Celé dílo leží před námi. Vidíme jeho celkovou osnovu, disposici, provedení. Líčí nám Rusko aristokratické v domácím a veřejném životě, hlavně však rodinné jejich poměry. Základ spořádané rodiny — je svátost stavu manželského. Kde se vytratila víra ve svátosti, vůbec víra nadpřirozená, tratí se také posvátný ráz rodinných poměrův a již pojí manžele a dítky pouze přirozená pojítka prospěchu, konvenience nebo i nutnosti. Ale kde jen tyto pásky drží pohromadě rodinu, anebo lépe řečeno, zakrývají nuzně propast mezi nimi zející, tam manželství stalo se falešnou etiketou, jež přilepena jest na nádobách palčivého jedu. Dílo „Anna Karenina“ podává obrázek takového manželství, líčí kterak neshoda duší šíří se v patrný, zevnější skutek manželské nevěry, a ta nevěra mstí se na původkyni své tragickým koncem jejím. Ale proti tomu líčí také, kterak v manželství zdařeném souzvuk začáteční mohutní, až zmizí vše, co hrozilo pro budoucnost souzvuk ten zvrátiti. Oba tyto kraje vyplňují různé formy manželství slušného, společenským formám lovícího, jako i manželství, které krom jména ničeho z pojmu manželství nemají. Viděti, že román má základ velice široký.

Postavy jeho jsou oblečeny ve formy čistě ruské. Spisovatel obírá se společností svého národa, ukazuje její vady — a ovšem i přednosti, její zdravé stránky a její hlavní neduh, který bychom po prostu nazvali nedostatkem manželské věrnosti, anebo učeněji emancipací života rodinného od tradic církevních — rostoucí touhou po „svobodě lásky.“ — Nemoc tato není specificky ruská, vyskytujeť se všude, kde místo Boha chtějí prohlásiti pánem všehomíra lidem dostupného prázdné schema, logickou formuli, abstrakci zvanou obyčejně „čistá lidskosť,“ kterážto abstrakce je pouhá firma, nebo chcete-li pouhý „odpovědný redaktor,“ spíše figurant skrytého chefa „Egoismu“ a jeho dětí: „Mamonu“, „Venery“ a „Superbie“. Převlečme figury do jiného roucha, a máme živý, anatomicky podrobný život nad Sekvanou, Temží — a odmyslíme-li rozměry pro velký svět měřené — třeba i nad Vltavou. Jako v Petrohradě a Moskvě — tak i jinde společnosť vznešená vykazuje podobné příklady dobrých i nespořádaných rodin, jako tam tak i jinde její dýchánky, návštěvy, hostiny, volební schůze, dostihy, bankovní a jiné podniky, cesty do lázní a na venek, intriky, klepy, ramenářství, karban — a s druhé strany také upřímná snaha bližním pomoci, poctivosť zásad, upřímnosť a dobročinnosť pestře se mísí a střídají jako v živém kaleidoskopu. Kniha Tolstého ukazuje to vše tak živě, názorně, nepokrytě, líčíc společnosť ruskou, že čtenář nenalézá chvíle oddechu, jakoby sám s některým tím Sergějem jezdil a chodil ze schůze do společnosti rodinné, odtud do Klubu, odtud zase kamsi k volbám do gubernie a hned zase k bohatému židovi o zálohu na prodaný les anebo k jinému o přímluvu, aby dostal některou železniční nebo bankovní sinekuru.

Ale o výdech je postaráno. Jedeme na venek, mezi mužíky, do dvorce přítelova, a ruské povětří stepní brzy napraví podrážděné nervy.

Disposice začáteční je známa. Je to nevěra Anny Kareniny a nešťastné snahy Levinovy, aby dosáhl ruky té, kterou miluje, Kittiny.

Manžel Annin je odhodlán po delším duševním boji Anně odpustiti, zvláště když se jí narodila dceruška — ovšem z cizoložstva, a ona blízka smrti jevila stopy pokání. Měla i snahu skutečně se polepšiti, ale suchý, úředně přísný Karenin nebyl schopen, podati jí ruky pomocné. Svůdce Voroncov chce jeti do boje, aby zapomenul — ale prosí ještě jednou o schůzi s Annou — a ta rozhodla. Zůstal — a odejel posléze s Annou, která znova mu obětovala čest, jméno, krásu, všecko. Láska jejich je docela pozemská. Anna nesnaží se o nic, než aby krásnou zůstala. Dlouho se jí daří, krásou zcela poutati Voroncova. Ale muž nenasytí se krásy:

žádá sobě práce, podniků, života, zaměstnání veřejného. Voroncov vidí, kterak Anna žárlí, že odchází častěji od ní pryč, aby se účastnil veřejného ruchu, ale není s to, aby ji v této věci vyhověl. Žárlivosť její hledá, pátrá, kam se odvrací láska Voroncova od ní, ona se trápí, stává se nervosní. Stav ten se zhorší, když Karenin odřekne povolení k rozvodu — a končí posléze úplným rozladem obou cizoložníkův — a sebevraždou Anninou. Voroncov jako velitel sboru dobrovolnického odjíždí do boje proti Turkům.

Statkář Levin konečně dočkal se chvíle, kdy Kitti náležela jemu. Je dosud víry zbaven, jako většina jeho známých z lepší společnosti, ale upřímně přemítá a pátrá, kdo má pravdu, zda věřící, nebo nevěrec. Kitti je zbožná, tichá dívka a pak upřímná manželka, která umí roztomile plašiti z hlavy Levinovy všecky žárlivé myšlénky, o jaké v mladém manželství není nouze. Také Levin účastní se veřejného ruchu, ale „doma“ je pouze venku, mezi mužíky, v přírodě. Dočkal se dítka, dočkal se rodinného štěstí, naučil se i lásce otcovské — a posléze — poznal i blahý cit a radosť víry v srdce jeho vrácené.

Toť jsou — jak řečeno, kraje. Střed tvoří různé odstíny velikého počtu postav i ženatých i svobodných, z nichžto každá ostře a věrně podána tak, že by ji člověk poznal na první — ne tak pohled — ale poslech podle vylíčení Tolstého, kdyby se s ní ve společnosti setkal. Každou zde určovati a oceňovati, bylo by psáti o knize knihu.

Zajímavý je v osmé části postup Levinových úvah, kterými provází návrat víry do srdce svého. Jakožto ekonom ovšem věřil v organismus, rozpadání jeho, měl za dokázanou nezmařitelnosť látek a nepomíjitelnosť síly, evoluci stálou. „Tato slova nahradila mu víru. Byla to slova i pojmy velmi hezké pro potřeby vědecké, ale pro život neposkytovala mu ničeho a proto byl v tom stavu, co člověk, kterému se ztratil kožich a musí v týlovém bálovém šatě na mráz.“ Stav ten jemu nastal, když viděl smrť — vlastně když applikoval všude patrný zákon smrti také na sebe. Tuť viděl, že „buďto musí vysvětliti si smysl života tak, aby se mu nezdál býti zlým úšklebkem ďábla, anebo, že se musí zastřeliti. Tak se mu zdálo dlouho — ale neudělal toho ani onoho. Naopak, ten čas to bylo, kdy se oženil a zkoušel radostí života plně a nezkráceně. Odkud ten rozpor myšlének a života? On řádně žil — ale špatně uvažoval.“ — Žil podle víry s mateřským mlékem, aby se tak řeklo — vsáté, a uvažoval podle premiss filosofie bezvěrecké.

Nyní poznal, že filosofie ty pouze boří, co se jim zdá dětinským, ale místo toho, co poboří, nic lepšího pro život poskytnouti nemohou.

Tak se navrátil Levin tam, odkud byl se vzdálil — k víře.

Dle malé ukázky úvah jeho viděti, jaké to dílo podal Tolstoj románem „Anna Karenina“. Vzdělaného čtenáře zajímá dílo toto ať tou anatomií lidských srdcí, ať ostrým líčením vad, ať idyllickými scenami venkova — ať podrobným líčením rodinných výjevův.

Ale pro čtenáře, jakých u nás většina, je spis ten kniha sedmerou pečetí zavřená, a nelze raditi, aby se mu půjčovala. Proč?

Pro svůj realismus fotografický ohledně různých rodinných tajemství. Tak líčí na př. pessimistické myšlénky Delliny o vlastním a Kittině těhotenství, líčí Kittin stav před porodem, ba i její vzezření, výkřiky, sýření při porodu, různé choulostivé věci o zásadě „nemíti dětí“ atd.

Ostatně málo je strachu, že by se mnoho takových čtenářů z obecenstva našeho nalezlo, kteří by se zálibou až do konce sledovali toho pana anatoma-fotografa jeho bludisky a tunelly myšlénkového, niterného světa v člověku. U nás tento realismus nemá dosud tolik připravené půdy, aby nalezl hojný počet obdivovatelův a čtenářův. Není to realismus kreslící nahé nymfy světa vyššího i nižšího a jejich orgie se satyry bohatými a chudými, který leckteré své dítko nádherně vypravené spatřil již ve skvostné úpravě skvíti se „ve chrámě umění“. Realismus tento kreslí hlavně — jak několikráte vytčeno — život duševní a jeho mnohotvárné pochody, a čtení takové zdá se obyčejnému čtenáři tuze hádankovým, a luštění rebusův u nás mnoho se nepěstuje. Realismus tento má posléze i tu přednosť, že nejen ostře pozoruje, určitě kreslí, ale také vypozorované a pečlivě nakreslené předměty komponuje v dílo skutečně umělecké, kde stín dává náležitě vystupovati světlu, kde postavy sestaveny v náležité skupiny, kde celek jeví se dílem jednolitým, harmonickým přes všecky dissonance v jednotlivých komparsech.

Fil. Šubrt.

Dobrá rada.

Obraz ze života od Václava Kosmáka.

Myslím, že ze všech nynějších spisovatelů českomoravských není našemu obecenstvu ani jeden tak znám jako Václav Kosmák. O něm možno říci, že jest již skutečně starým známým našemu lidu svými „Kukátky“, a zároveň že velmi šťastně zápolí s jinými spisovateli o tutéž vzácnost v naší prostřední vzdělané třídě. Pozorujeme-li, jak se redakce o Kosmákovy práce předbíhají, jak jeho spisy z ruky do ruky putují, jak se dychtivě čtou a všude vychvalují, nemůžeme nevysloviti plného souhlasu s výrokem, který druhdy o slavném kukátkáři pronesl Brněnský Obzor, stavě ho v oblibě u našeho obecenstva nad českého vychvalovaného pana J. Nerudu a bráně se proti tomu, aby Kosmákovi v té věci byl tento výtečník postaven na roveň.

Přítomná knížka přináší dvojí práci Kosmákovu; jednu (jaksi titulní) nadepsali jsme v čelo tohoto referátu, a druhou ohlásíme později. Spis má 266 stran a velmi slušnou úpravu. Spis sám hodí se i na venkov, ale rovněž a větší snad ještě měrou do měst naší zpanštělé, pokročilé (po maloměstsku) třídě.

V oddíle prvém „Dobrá rada“ kreslí Kosmák sympatické postavy našich hodných venkovanů, předváděje nám staré i mladé, svobodné i ženaté, děti a dědečky. Vše popisuje živě a pravdivě: dobré i zlé stránky věrně znázorněny, a všecko tak dobře až do konců provedeno, že se nám zdá, jako bychom všecky popisované osoby měli před sebou, naslouchali jejich hovorům a dívali se jejich činům. Zvláště se nám zamlouvá stařeček Neoral, pravý to vzor dobráckého Moravana; zbožný, přímý, rozvážný, vtipný a veselý. Dva mladí lidé mají se rádi a přiznají se stařečkovi; on že má stařečka vůbec rád a doufá, že mu nejlépe poradí, ona že ho má též ráda, že jest jeho vnučkou a ví, že všemu nejlíp rozumí. Stařeček vše prozkoumá a pomůže jim uskutečniti přání. Při svatební však veselce přivede svým přípitkem ženicha k tomu, že přede všemi zvanými hosty slibuje: „Však já bez Marjánky nikdy do hospody nepůjdu.“ „Jen abys dostál slovu, mám na to moc svědků,“ hrozí mu stařeček, těše se z hloubi srdce, že Jeník, o němž v té příčině všelicos se povídalo, má dobrou vůli a tak krásné zásady. A junák jest věren slovu danému. Hned první neděli zajede si s mladou hospodyňkou do kostela a z kostela do hospody. Sedí s ní a pije a jí do syta. Marjánka prosí, aby již jeli, že neuvaří oběd; — Jeník nic na to a pije dále. Konečně bijí kostelní hodiny devátou a zvony vyzvánějí na velkou, — ale Jeník ještě ne. V tom vkročí do hospody jeho vážný otec, nemohl se jich z ranní dočkati, a mrzí ho to, že zasezují v hospodě. Marjánka se vymlouvá na Jana a Jan na Marjánku. Poslechnou však ihned otce a jedou domů. Na cestě domlouvá manželu žena, nepohodnou se a Marjánce tekou první slzy po svatbě. Starý Neoral je brzy srovná a je zase dobře do neděle, v níž opakuje se totéž, ale s tím rozdílem, že Marjánka v hospodě sedí při Janu vesele a popijí s ním, jako by nevěděla, že jich doma čeká otec. Ta její veselost jest konečně i Janovi nápadna, ba trochu nemila a pobízí, aby již vstali a jeli. Když domů přijeli, měli zlé přivítání, zvláště Jan, jemuž jeho otec po straně pošeptal, že se mu ta veselost a to hospodování na té „mladé“ nelíbí, půjde-li to tak dále, přijde dům na buben. Jan otci přisvědčuje v mnohém zjevným slovem a potajmu v srdci nemálo se děsí, že se již přesvědčil na vlastní oči, jak pravdiva jest otcova obava, že dostali do domu hospodyni lehkomyslnou, pití náchylnou. Tomu jí odučí a to nejspíše tím, že s ní do hospody nepůjde, aby jí ukázal, že jest pánem. Chudák ani neví, že sám jest v pasti! Starý Neoral navedl totiž Marjánku, když si mu po prvních manželských slzách stěžovala na Jeníkovu hospody milovnost a rozmrzelost, kterou projevil, když mu to vytýkala, aby toho nečinila a dle svatební smlouvy s ním do hospody chodila a tam si veseleji než muž počínala, nešetříc grošů ani času. Z počátku té radě nechtěla, pak se jí zasmála, slíbila, a jak jsme slyšeli, v hospodě s Janem vysezovala, až mu úzko bylo a rozmluvě s otcem v hlavě se rozednilo, že s ní musí jinak, že jí té hospodě odučí. Stařeček Neoral počítal tedy dobře, mysle, že Marjánčina dělaná veselost a k pití náchylnost vyléčí z opravdové chyby milého Jana, jenž se jí zhrozí, aby ženu jí odučil, sám do hospody nepůjde.

Toť obsah zajímavého a velmi poučného prvního dílu, jemuž velevhodně nadepsáno: Dobrá rada!

Druhý díl má nápis: Bída je, proto — juchu! Jest to časová črta, která vyšla tuším ve feuilletonu Hlasu moravského. Kosmák líčí v ní svým způsobem maloměstský život; chválí jeho dobré vlastnosti, uznává přednosti, tepá vady a ukazuje na všelijaké přehnalosti Jakkoliv i tento díl honosí se přednostmi

vzácného pana spisovatele, nezdá se mi tak zajímavým a působivým jako předešlý. Ctěný pan auktor zavádí nás do maloměstských rodin a spolků, ukazuje nemístný přepych, dělaný blahobyt, četné zábavy, vzájemnou nevraživosť, obapolnou závisť, skrývanou ziskuchtivosť, na venek okázalosť i když doma jest „bída“. Obsah tohoto spisku nehodláme zde dáti tak obšírně jako minulého: karakterizovali jsme jej předchozími právě řádky. Co nám napadlo ve spisku tomto, jest dost obšírné vypravování o mladém Rafikovi a slč. Žofii, kteří asi v druhé polovici tak silně vystupují, že se zdají hlavními osobami děje, neb abychom to jinak řekli, že jaksi nad jiné čtenáře zdržují a sobě získají, že jim přeje a těší se „šťastnému vyřízení jejich touhy“, v čemž však jest nepředvídaným a kratičkým koncem sklamán a nedoví se co a jak! Takové zakončení jest ovšem působivým a od obyčejného rozdílným, ale mně bylo zde nemilým a přál jsem si, aby toho ještě bylo kousek. Než, nevyslovuji touto výtkou panu spisovateli vlastně chválu a velikou pochvalu? Buď si, — zasluhuje jí! **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

Museum.

List bohoslovců českomoravských. Ročník XXIV. Léta Páně 1889—1890. Pořadatel František Soukal. Tiskem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně. Nákladem vlastním.

Již dávno chystali jsme se, že napíšeme několik stručných slov o tomto ročníku „Musea“, ale odkládali jsme den ze dne posudek svůj domnívajíce se, že ruka povolanější a dovednější byt i krátký, toť přece potřebný posudek načrtne. Čekali jsme marně, a proto posudek náš se valně opozdil.

Jak známo, mají všechny bohoslovecké semináře v Čechách a na Moravě literární spolky, v nichž se občas scházívají, přednášky z rozmanitých oborů vědy konají a tak se navzájem k literární činnosti povzbuzují. Všechny tyto literární družiny pěstují mezi sebou vzájemnost a vydávají ročně list nadepsaný „Museum“.

Máme před sebou ročník poslední XXIV. Jsou v něm zastoupeny všechny semináře českomoravské. Z Brna 9 příspěvků; z Prahy 4; z Králové Hradce 3; z Litoměřic 1. Prosaických článků jest celkem 16, básní 10. Nejsou to ovšem články venkoncem mistrné, nejsou to básně nejvýš umělecké, ale tolik jest nám říci, a to pravdivě, že jsou to pokusy celkem zdařilé.

Na místo první postaven Slavíkův překlad Lamartinovy básně „Chor cedrů na Libanu.“ Báseň sama jest krásná, mohutná, a dovedný básnický překlad vystihuje vlastnosti její velmi dobře.

Následuje pěkný článek Kotroušův „Chudinství v církvi katolické.“ Zvláště jest zde použito citátů z Písma sv., týkajících se otázky chudinské, která tak těsně souvisí s otázkou socialní.

Článek Ehrmannův „Úkol křesťanské filosofie v přítomnosti“ jest vlastně slavnostní řeč, promluvená v brněnském semináři o akademii konané na poctu sv. Tomáše Aquinského. Výborných myšlének je tu mnoho, ale zpracování činí na nás dojem, jako by to byla jakási disposice k většímu dílu. Hlavní myšlénka je: filosofie křesťanská má si všímati rozvoje přírodních a jiných věd, nemá ochabovati, nýbrž budovati dále na základech položených velikým filosofem křesťanstva, sv. Tomášem Aquinským.

V básničce Horkého „Život křesťana“ jsou pěkné myšlénky.

„Pán správce“. Obrázek z naší doby od Frant. Knížka jest pěkně nakreslen. Místy mohla by býti větší stručnosť, ale sloh je tak pěkný, že jest jaksi náhradou za rozvláčnosť.

Básně „Sursum corda“ od Sionského a „Matce“ od Čermáka zamlouvají se čtenáři jak hezkými myšlénkami tak básnickou formou.

„Filosofská trichotomie a katolická dichotomie“ od Procházky jest celkem pěknou prací z oboru dogmaticko-filosofského, ovšem pohřešujeme v ní jistého vědeckého aparátu. A nelze se tomu diviti; vždyť rozřešení této nesnadné otázky vyžaduje mnoho a mnoho hlubokého studia.

Následuje vyňatek z řeči Víseckého „O nesmrtelnosti duše lidské“, proslovené ve schůzi bohoslovců Litoměřických. Kdo zná výborné pojednání Dra. Pospíšila „o nesmrtelnosti duše“ (Časopis katol. duch. r. 1884.), pociťuje jistých nedostatků, ale i tento článek jest dobře spracován a uspokojuje přesvědčivostí svých důkazů.

„Několik slov o reklamě“ jest zajímavá črta feuilletonská.

Znělky Skalíkovy „Zajatému orlu“ svědčí o nadání básnickém, což dosvěd-

čují také jeho básničky v „Obzoru“ a „Vlasti“. Rovněž básničky Knotkovy jsou velmi pěkné.

„Zásada rozkošnictví“ jest článek výborný. Citáty z vědeckých děl, ze starých klassikův i nových spisů, z básníků našich, dodávají práci neobyčejné zajímavosti a živosti. Kéž by se jen vyléčila naše společnosť z bídného neduhu požívavého materialismu. Důkaz, že „kněz smí býti vlastencem“, jest dobře proveden od Kotrouše.

Črtě Musilově „Můj přítel“ vadí někde upřílišování, na tak málo děje příliš mnoho povídání. Myšlénky jsou pěkné, mluví z nich přesvědčení, cit a srdečnosť.

Práce Zhánělova „Darvinismus a nauky zeměžpytné“ jest velmi dobrá. Použito v ní pramenů veskrze osvědčených a dovedně ukázáno, jak slabou oporu mají moderní darvinisté v nejnovějších výzkumech zeměžpytných.

Dubova báseň „Útočiště“ jest nejdelším, velmi zdařilým pokusem básnickým. Verše čtou se lehce a mile.

Zajímavým jest článek Gabmayerův „Jak působil kult Marie Panny na osvětu a vzdělanosť“. Co jest v práci té pověděno, je velmi dobré, ale mělo býti pověděno více. Vždyť thema toto jest příliš bohato a krásno. Zvláště stať o poesii a hudbě mohla býti propracovanější.

Ballady Leubnerovy jsou ozdobou „Musea“; že má autor básnické nadání, přisvědčí nám snad i čtenářové „Vlasti“; bylyť některé básně i v tomto časopise uveřejněny.

Nejdelší (přes 40 stran) a jedna z nejlepších prací v „Museu“ jest Vítkovcova literární studie „Česká poesie a bible“, svědčící jak o podivuhodné píli, tak o nemalých vědomostech literárních a theologických, zvláště biblických. Jenom závěr má ráz trochu novinářský, feuilletonský. Jest sice vtipný, ale nehodí se jaksi k vážné práci.

Článek Kalvodův „Byla-li matka pohanská autoritou ve vychovávání dětí“, jest dosti pěkný.

Ukázky „Z Chodských písní“ od Podlesáka, Z cyklu „Mé matce“ od Černocha i Kotroušovy „Vzpomínky“ jsou básně celkem zdařilé.

Nyní následují dvě práce, pojednávající o socialní otázce: Práce Lujkova „Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému“ jest více theoretická, práce Husarova „Úvaha o socialní otázce“ jest více praktická; ale obě jsou zpracovány dovedně a obě vyznívají v onu jistou svatou pravdu: „Jen láska křesťanská napraví společenský řád, socialní bídu.“

Posledním článkem jest „Vzpomínka na † P. Ant. Wagnera“, býval. předsedu brněnské „Růže Sušilovy“. Jest psána krásným slohem a srdečným tonem.

Na konci jsou uvedeny jednatelské zprávy jednotlivých literárních jednot, totiž „Růže Sušilovy“ z Brna; „Literární Jednoty“ z Olomouce; „Růže Sušilovy“ z Prahy; „Jirsíka“ z Budějovic; „Třebízský“ z Králové Hradce; „Čtenářské Jednoty“ z Litoměřic.

Toť bohatý obsah „Musea“. Čtenář poznává, že skoro všechny obory jsou zde zastoupeny. Vydáváme jen pravdě svědectví, tvrdíme-li, že „Museum“ jest opravdu kniha cenná. Kéž se jen vycvičí a vytříbí mladí pracovníci, aby jednou byli na vinici Páně vydatnou a mohutnou oporou „církvi a vlasti“, kteréžto heslo jest heslem všech literárních jednot bohoslovců českomoravských.

V. Jesenecký.

Vilímkův „Kalendář Humorů“ na rok 1891.

Pořádá a vydává Josef Vilímek, jun. Osmý ročník. V Praze.

Do světa hrnul se tento kalendář s nejhlučnější insertní reklamou, kteráž vzbuzovala pozornosť obecenstva nejširšího, jež kupilo se kolem nárožních velikých plakátů, hlásajících „ztrátu“ (času s pořádáním kalendáře) a slibujících „tisíc zlatých odměny“ (tomu, koho by čtení tohoto kalendáře nerozesmálo); kromě toho v denních listech hemžila se oznámení s nadpisy nejnápadnějšími. U nás však pomalu zvykli jsme tomuto způsobu doporučovati a upozorňovati, a nebude dlouho trvati, opraví se přísloví „není vše zlato, co se třpytí“ dodatkem: „a docela není to zlatem, co se třpytí v září novinářské reklamy.“

Tento kal. „Humorů“ má velice četné obrázky, ovšem též z obligátní „reduty“, „plovárny“, „letních bytů“ atd., a tu právě jsou mnohé, jež mohly vypuštěny býti pro polonahosť kreslených figur. Pěti („Rád věřím“) o „punčoškách, na

něž se bratránek dívá", o „zvedání sukýnek před louží a o zracích zvědavců, jež k nim zatouží", snad také není tak až hrůza vtipné ani nové, rovněž v „Zimní zábavě" povídání, jak vyhodili ožralce z hospody. Leckterý epigram je buď sprostý neb starý, neb nemastný ani neslaný (Panu X., Na hlupáka, Na básníka X., Za vyšňořenou dámou, O jistém velikánu atd.). Nemožné „vtipy" jsou: Kmotr Draňhal, jenž kouří tabák jen cukrem promíchaný; výslovnost na žádném vysvědčení nikde se neklassifikuje; „před půlnoční sedláci v hospodě pivem hasí žár víry neskonalý" je rčení sprosté a „rodnou dědinku" pseudonymovu urážející. Dnešní, lesní, domácí atd. nejsou přídavná jména přisvojovací, a „Koláče s mandlemi" příliš vtipně zadělány nebyly. Humoreska „Památní řetízek" je čtení docela nechutné, a divíme se, jak zkušení pořadatelé kalendáře takového něco vybrati mohli. Nejen jednotlivé fráse („o veliké, nemocně naduřelé hlavě", „o vyplazování bledého jazyku" atd.), ale celý děj a vypravování je vše, jenom ne humor. Rovněž i „Živá numera", oblečená do mlynářské kazajky, vtipem docela nevynikají. Vůbec by vypsání ceny 1000 zl. tomu, koho kalendář nerozesměje, bylo velice choulostivé. Vzhledem k přenáramné reklamě a chvále, s jakož kalendář ten do světa rozeslán jest, lze konstatovati, že tak neodolatelně vtipný naprosto není. Illustrace daleko jsou lepší, než část slovesná, kdež skutečně vtipné je zjevem prařídkým vedle „vtipů" a „humoru", jejž jsme již leckde četli a slyšeli jinými slovy neb v jiném rouše. Některý ten insert reklamy a to „zasláno" bylo přímo sprosté, jako ku př. „Don Uzel" a jeho rozhovor s jakousi „doňou", obsahující hrubé výrazy, německá slova a celé věty německé — vesměs věci, které dávno měly vymizeti z našeho humoru. Po domnělém rozebrání „druhého" vydání objevilo se v časopisech zcela pravidelné úmrtní oznámení, že „se obecenstvu zalíbilo ve 24 hodinách rozebrati i druhé vydání „vykutáleného" kalendáře — a v čele těch velikých inserátů, černou obrubou opatřených, nalezal se i — kříž, kteréhož posvátného znaku bylo tu zneužito, aby dělal kšeftu p. Vilímka reklamu. Myslíme, že se tu šlo příliš daleko, a když i mermomocí mělo lákati čtoucí obecenstvo to úmrtní oznámení, alespoň kříž neměl býti s posvátných výšin stržen proto, aby k reklamě pomahal. **Karel Uhlíř.**

Matice lidu 1867—90.

(Pokračování.)

Ne tak plnou chválu můžeme vzdáti sbírce povídek nadepsané „Ze srbského života". Vedle skutečně pěkného podává i prostřední. Za poměrně nejlepší pokládáme „S otcem poprve do kostela", kdež líčí se případně osud karbaníka a vášeň karbanu a „Všechno to lid zlatem vynahradí", obrázek, kterak lid čeká toužebně na parník připlouti mající, kdež pak setník shledává se po válce s manželkou a synáčkem a starý otec se synem, z boje jako mrzák se vracejícím. „U studny" a „Iliada na vsi" přestávají na pouhém líčení bez děje; „Školní obraz" je poněkud rozvláčný a povídka ta zasluhovala by vůbec jiného názvu.

Černohorská črta o junákovi, práhnoucím po medailli za udatnosť („Kdo je lepší"?) je dosti zajímavá. „Stojan Ilić" zvláště nevyniká. Jest to spíše drobný obrázek ze srbské vesnice, nežli „povídka". Pro jakousi příbuznosť látky klademe zde i povídky z uherského života „Slavná župa", přeložené Fr. Bráblkem. I zde vedle velmi pěkného jest dosti slabého. „Historie o jednom manželství" psána je spíše pro konečnou pointu, jež však dala by se dobře vyjádřiti pouhou anekdotou, která by snad i více působila než celá „historie", dosti nepřirozená. Rovněž i zdá se nám býti nejen nepřirozené, ale i nemožné (třeba i v Uhrách, kde se podivné věci dějí!!), aby kněz nechtěl věděti o tom, že koho oddával a teprve za peníze napsal list oddávací (jak zachrastily dukáty, hned se upamatoval) a za několik dní opět za peníze zcela novým listem prohlásil, že oddávací list jím psaný je docela falešný. Toť, tuším, každý za věc nemožnou prohlásí. A oněm mnichům snad též děje se křivda? Měli prý dovoleno píti denně jen dvě čtvrtky vína — kromě že by přišel host — tu prý si hostě platili, kdyby kdo ví odkud jej sebrati měli, a slušné diurnum mu dávali — jen aby mohli pít co hrdlo ráčí. „Když jsme přiváželi náhrobek" je ze začátku mnohoslibné, pak vidí čtenář, že tu vlastně běží jen o drobnou charakteristiku dvou sluhů, která se mohla i při jiné příležitosti vypsati. „Můj první principál" je pouhé líčení bez nějakého děje, a to ještě líčení ne příliš zábavné. Pod poetickým názvem „Zlaté mráčky" skrývá se dosti dobrá humoreska o ztracené a opět nalezené krávě; „Před čestným soudem" je rozmarný obrázek pověstných uherských voleb;

méně zdařilé je „Tajná župní pečeť.“ Satyrická a podařená humoreska je „Veliký lidumil,“ ještě vtipnější „Sloupové vlády“ — historka o vládou subvenciovaném, lístku, jenž vůbec — nevycházel, jednou za rok dal redaktor tisknouti jedno jediné číslo, aby je mohl dáti jako přílohu k žádosti za subvenci. „Největší podivín vesnice“ je genre o boháči, jenž pozbyl marnivostí své ženy všeho, a nyní počítá hřebíky, o nichž myslí, že to jsou peníze. „Špatný základ“ je dojemná historka studentská, jež se pěkně čte. „Tisa“ a „Stopy v písku“ jsou též dobré drobotiny.

O některých knihách „Maticí“ vydaných, jichž několik svazků tvoří dílo celé (ku př. „Život zvířat“, „Vypravování dějin domácích“ a pod.) pojednáme ku konci našich posudků souborně, a přibereme k nim spisy, které obsahem svým jsou jim příbuzné, je doplňujíce neb rozšiřujíce. (ku př. „Duševní život zvířat“ k „Životu zvířat“, „Přehled dějin věku nového“ k „Vypravování dějin“ „Čtení o pěti smyslech člověka“ k „Zdravovědě“ atd.) V nejbližších číslech „Vl.“ doufáme posudek svůj dokončiti přesvědčeni jsouce, že bezohledným ukazováním ku všemu, co by katol. lidu mohlo býti na závadu, vykonáme dílo dobré. (Pokračování.)

Provolání.

Historický kroužek družstva Vlast, obrav si za úkol, odmítati nespravedlivé útoky, které byly anebo budou podnikány na církev katolickou vzhledem k dějinám českým buď z vášně strannické, buď z povrchní znalosti věcí, anebo z kterékoli jiné pohnutky: v těchto minulých dnech náležitě se zorganisoval a se ujal díla ve jménu Páně. Obor své práce rozdělil na tři periody: 1. na husitskou od r. 1403., 2 na periodu katolické reformace, jež počíná se obnovou Pražského arcibiskupství r. 1561. a sahá celkem do r. 1661., a 3. na dobu pozdnější, kdy novomodní liberalismus vynikající a zasloužilé muže katolické pod kteroukoli firmou a záštitou hyzdil, zlehčoval aneb umlčoval. Dále stalo se usnesení, aby za účelem vědecké obrany katolické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku sestaveno bylo dle možnosti úplné repertorium všech posud vykonaných prací dějepisných, nechať jsou barvy kterékoli, a to aby pak bylo tiskem vydáno ve formě Rukojeti ke studiím českého dějepisu. Z této sbírky pramenů vyjde na jevo, co ve výše udaném směru bylo již vykonáno, a čeho ještě vykonati třeba.

Však jest sestavení onoho repertoria úkolem pro jednotlivce příliš rozsáhlým a vyžaduje tudíž součinnosti mnohých a mnohých mužů upřímných, jimž jde o pravdu. Protož vyzýváme všecku intelligenci katolickou v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a kdekolivěk a vroucně za to prosíme, aby každý vedle možnosti své pátral po historických elaboratech, jež chovají se v rukopisech, anebo tištěny jsou buď jako samostatné celky, aneb vtroušeny jsou do sborníků, periodických listů i sešitů. Jmenujeme tu na př. Časop. katol. duchovenstva, Čecha, Večerní noviny, Blahověst, Pastýř duchovní, Brněnský Obzor, Časopis Českého Musea, Časopis Matice Moravské, Časopis Musea Olomuckého, Sborník Historický, Památky Archaeologické, Světozor, Zlatou Prahu, Osvětu, Květy, Politik, Hlas národa, Nár. Listy, Moravskou Orlici, Jindy a Nyní, Dobroslav, všecky časopisy paedagogické, feuilletony všech listů krajinských (Budivoj, Poutník od Otavy, Český Jih a jiné). Dále prosíme, aby pozornosť věnována byla zahraničným sborníkům dějepisu, jaké vycházejí v Mnichově, Berlíně a jinde, také Speciologio Vaticano di documenti inediti e rari estrati degli archivi e della bibliotheca della sede apostolica, jež vychází v Římě u E. Löschera prací msgr. Isidora Carini a Dona Gregoria Palmieri O. S. B., dále časopisu Civiltá Cattolica; pak doporučují se „Les sources de Histoire de France (notices bibliographiques et analytiques des inventaires et des recuels de documents. Par Alfred Franklin. Paris, Firmin Didot et Comp. 1877.) Také žádáme za prozkoumání starších knih neb rukopisů, jež nesou se k výše udaným periodám dějin českých, málo známy jsou a přece velikou důležitosť mají. Ke všem přátelům českého dějepisu snažnou vznášíme prosbu, by ony knihy, rukopisy neb elaboráty přehlédli, nám pak laskavě udali titul knihy, titul a číslo časopisu s udáním roku a dne, dále stručné udání, o kterých událostech neb o kterých katolických mužích a paních se tam pojednává, anebo co tam zvláště důležitého jest. Taková sdělení přijímá redaktor Rukojeti Jos. Vávra, c. k. professor v Praze, bytem na Karlově náměstí č. 311—II. (12 n.). Družstvo Vlasť jest ochotno přispěvatelům po případě dávati i honorář.

V PRAZE, dne 25. ledna 1891.

Za výbor historického kroužku

Prof. **Josef Vávra**, jednatel.

P. **Josef Svoboda**, S. J., místopředseda.

Řád historického kroužku.

§ 1. Družstvo „Vlasť“, uznávajíc potřebu dějepisných studií v duchu katolickém, zřídilo dle § 2. svých stanov zvláštní odbor, jemuž jméno dálo „historický kroužek“.

§ 2. Účelem historického kroužku jest, na základě věrohodných pramenů, v duchu katolickém pěstovati studium historie národa českého vůbec, zvláště pak vyvraceti historické bludy a tendenční lži v církvi katolické, jakož i přihlížeti k oněm katolickým mužům, kněžím a laikům, kteří stáli v boji proti husitismu, lutheranismu a zednářství, a bývají v dějepise umlčováni, neb i křivě posuzováni.

§ 3. Členy historického kroužku mohou se státi:

a) Zakládající nebo přispívající členové družstva Vlasť, kteří chtějí se obírati studiem historie české ve smyslu odstavce druhého.

b) Katoličtí přátelé dějepisu českého, byť nebyli členy družstva, pokud chtějí v kroužku pracovati pro dosažení jeho účelu v odst. druhém vyznačeného. Tito však musí dříve od výboru kroužku do odboru přijati býti.

§ 4. Předseda družstva „Vlasť“ jest zároveň předsedou kroužku historického a dbá toho, aby jeho členové zachovávali řád kroužku.

§ 5. Správu a řízení prací kroužku vede mimo předsedu šest členů. Pět z nich voleni jsou ode všech členů kroužku na jeden rok; z těchto pěti členů však musí nejméně dva býti členy družstva. Šestého člena správy jmenuje výbor družstva „Vlasť“ ze svého středu.

§ 6. Správa kroužku volí ze sebe místopředsedu, zapisovatele a archiváře.

§ 7. Místopředseda zastupuje předsedu, je-li tento nepřítomen, nebo když se poděkoval.

§ 8. Zapisovatel píše referáty o všelikém jednání a schůzích i správy samé i celého kroužku do zvláštní knihy i do veřejných listů a časopisů katolických.

§ 9. Archivář přechovává u sebe knihy i veškerý historický materiál nákladem kroužku sebraný.

§ 10. Člen od výboru družstva vyslaný podává ve výborových schůzích družstva „Vlasť“ zprávy o činnosti kroužku, ve valné hromadě pak podá o něm souborný referát za celý rok.

§ 11. Vydání do 10 zl. smí povoliti místopředseda, do 30 zl. předseda; předseda se správou kroužku historického do 60 zl. Vydání přes 60 zl. povoluje výbor družstva „Vlasť“. V čas nutné a neodkladné potřeby však smí místopředseda kroužku spolu s třemi členy výboru družstva „Vlasť“ učiniti vydání přes 60 zlatých. Veškeré roční vydání kroužku však nesmí překročiti summu jemu vykázanou.

§ 12. Členové kroužku ročního příspěvku neplatí a mají právo žádati na kroužku podporu na své studie, pokud tyto účelům kroužku slouží, jsou však povinni o výsledku svého bádání podati obšírnou zprávu ve schůzi kroužku.

§ 13. Každý člen kroužku má právo přivésti do schůzí hostě, který může se účastniti rokování.

§ 14. Usnešení správy kroužku jsou platná, jsou-li přítomni nejméně čtyři členové její.

§ 15. Vyhlášky kroužku podepisuje předseda, nebo v jeho zastoupení místopředseda a zapisovatel.

§ 16. Valná hromada družstva „Vlasť“ může historický kroužek, kdyby účelu svému nevyhovoval, zrušiti a material historický, nákladem kroužku sebraný, sobě zabrati.

§ 17. Řád tento může změniti správa kroužku historického za souhlasu valné hromady družstva „Vlasť“, aneb výboru družstva „Vlasť“, byl-li k tomu od valné hromady zmocněn.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Dne 15. ledna sešel se výbor družstva k páté schůzi v tomto sedmém správním roce. Rokování řídil předseda dr. Rud. Horský a vzácnou návštěvou poctil výbor K. Otman, kníž. arcib. vikář z Ořechu, který byl celé schůzi přítomen a jenž nejednou i debaty se účastnil. Členy výboru tato návštěva velice potěšila. Byl předložen krásný diplom čestného členství pro slov. Frant. Pravdu určený; předseda a jednatel jej podepsali. Předseda četl četné listiny družstvu zaslané a výbor se znova přesvědčil, kterak se láska a přízeň k družstvu vždy více a více šíří. Zvláště byl družstvu milým přípis ředitelství Cyrillo-Methodějského dědictví v Brně, které družstvu bednu knih darovalo. Družstvo navzájem koupí od dědictví Cyrillo-Methodějského knihy, až bude zas knihovny zakládati. — Četné spolky zaslaly poděkování za „Vlasť“ jim zdarma zasýlanou; rovněž i farář Vojt. Harmach poděkoval za knihovnu jemu udělenou. — K žádosti J. Koutka duchovního správce v Americe a zakl. člena družstva, udělí se mu knihovna a knihy se mu dají výminečně vázati. — Faráři Frt. Vohnoutovi ze Žlunic ponechá se zdarma sazba jeho článků ve „Vychovateli“ k zvláštním otiskům. — Výbor vypsal konkurs na pročítání a potírání nevěreckých listů socialních, i přihlásilo se 16 žadatelů, 10 z Čech, 6 z Moravy a mezi nimi 9 kněží, 7 laiků. Z českých žadatelů byli zvoleni dva laikové 1 duchovní, z moravských 1 duchovní. — Člen výboru P. Josef Svoboda referoval o kroužku historickém a líčil jeho utěšený rozvoj a uvedl práce, které tento čilý odbor družstva míní podniknouti. — K návrhu předsedy bude se přidávati ke každému číslu „Vlasti“ vědecká příloha o jednom archu; zakládající členové ji dostanou zdarma, ostatní pak abonenti „Vlasti“ mohou si každou práci, až celá ve zvláštní knize vyjde, zakoupiti. Vědecké přílohy budeme tisknouti tolik exemplářů, kolik je tištěno exemplářů „Vlasti“, a první prací vědecké přílohy je pojednání P. Fr. Fil. Konečného, jednatele družstva, o konkretní logice dra. Masaryka. První arch jest již k číslu únorovému přiložen. — Místopředseda oficiál K. Ulrich předložil podobiznu Jeho Emin. ndp. kardinála Rampolly, státního sekretáře Jeho Svatosti papeže Lva XIII. a navrhl, aby jeho podobizna pro zvláštní zásluhy, jichž si o „Vlasť“ dobyl, ve „Vlasti“ byla uveřejněna a životopis kardinálův k ní připojen. Návrh p. místopředsedův byl jednohlasně přijat, a pan oficiál vše k tomu potřebné pro „Vlasť“ obstará. — Dosud obdržel výbor čtyři konkurenční povídky. Konkurs se skončí posledním dnem února t. r., což si račtež zvláště ti zapamatovati, kteří se míní o vypsané ceny ucházeti.

Almanah na oslavu sv. Otce papeže Lva XIII.

Dne 22. ledna konala kommisse k tomu účelu zvolená za předsednictví dra R. Horského schůzi a jednala o obsahu almanahu a způsobu, kterak by lze bylo celou tuto akci provésti. V almanahu bude: 1. podobizna sv. Otce; 2. česká a latinská báseň; 3. životopis sv. Otce jako básníka a učence; 4. dějiny družstva „Vlasť,“ česky a latinsky, v něž budou pojaty listy sv. Otce a kardinála Rampolly a audience místopředsedy pošt. oficiála K. Ulricha u sv. Otce a kardinála Rampolly; 5. dva články dějepisné; 6. péče sv. Otce o národy slovanské; 7. Sv. Otec a dělnická otázka; 8. Důkaz papežského primatu ze sv. Otců východních; 9. Článek filosofický, a to buď: Sv. Tomáš Aquinský o Jsoucnosti Boží, neb jak se pracuje v Čechách ve filosofii aneb i jiné věci, jež nám budou navrhnuty. Uveřejňujíce tento program, žádáme spisovatele, aby se v redakci „Vlasti“ do 15. března t. r. v Žižkově sami hlásili o tu onu práci. Do toho času mohou nám býti zaslány doplňky k tomuto programu. Každému, kdo se o práci přihlásí, bude sděleno, jaký asi objem práce jeho může míti. Spisovatel obdrží za stránku tisku 2 zl. honoráře. Veškeré práce musí býti do 30. září t. r. redakci „Vlasti“ v Žižkově odevzdány.

Kommisse z výboru družstva „Vlasť“ zvolená vypisuje tímto dle usnesení ze dne 22. ledna t. r. odměnu 5 dukátů ve zlatě za nejlepší báseň českou a 5 dukátů ve zlatě za nejlepší báseň latinskou. Předmětem obou básní musí býti oslava jubilea sv. Otce Lva XIII.

Lhůta k zaslání prací končí posledním dnem měsíce září r. 1891. Práce frankované, opatřené heslem a mimo to ještě zvláštní zapečetěnou obálkou s tímtéž heslem zevně a s jménem spisovatelovým uvnitř, přijímá redakce „Vlasti“ v Žižkově u Prahy č. 505. až do uplynutí jmenované lhůty.

V Žižkově, dne 22. ledna 1891. **Dr. Rud. Horský,**
t. č. předseda družstva.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na první léta kněžství

v Jarošově, Kvilicich a Praze r. 1842—1847.

I.

Byl velký nadbytek kněží. Novosvěcenci musili dlouho čekati na místa a uplynul třebas rok, než všickni byli usazeni. Kdo měl kde býti a mohl ze svého žíti, nechal se naposled, a kdo nemohl zaopatřiti se sám, přijal se do semináře, než místo obdržel, anebo hned byl na ně dán, bylo-li někde prázdné. Nazpátek do semináře se arcit málo komu chtělo, a proto leckdes jsme vypomáhali, děti ve školách vyučovali, ve městských, úřednických i panských domech vychovatelství se věnovali, a tato poslední služba také mně se nahodila.

Přítel můj, kněz Alois Škampa, který před rokem byl vysvěcen, vychovával v Nalžovech u Klatov, kde se ve Stříbrných Horách byl narodil, dva synky vrchního na panství pana Benoniho, nyní byl povolán do správy duchovní a psal mi, nechtěl-li bych po něm také rok v Nalžovech býti vychovatelem.

Chtěl jsem, ale napřed jsem si do Nalžov dojel, než jsem se k tomu zavázal, abych se přesvědčil, jak se mi v Nalžovech bude líbiti.

Pan vrchní Benoni byl vzdělaný a šlechetný muž a velmi se mi zamlouval, ale byli tu mladí úředníci, kancelářští a písaři, sládek, vinopal, paničky a dcerušky jejich, ti hned si mne najímali do svých společností a zábav, a já poznal již v prvním okamžení, že se mezi ně nehodím. Mimo to mne také zarazilo, že jen jeden mladý Benoni vychovateli měl býti odevzdán, protože druhý byl na odchodu do Vídně, kam majetník panství hrabě Taaffe ho povolal, aby se vycvičil v hudbě, v níž vynikl již jako malý chlapec. Za jednoho žáka mělo se platiti méně než za dva, větší plat mne ovšem také lákal a když měl snížen býti na polovičku, neváhal jsem prohlásiti, že vychovatelství v Nalžovech přijati nemohu.

Navrhl jsem panu vrchnímu, že mu opatřím jiného vychovatele, švarnějšího, způsobilejšího než jsem já, a to Josefa Kramra z Prahy, který se mnou byl vysvěcen, na štaci by v Praze nerad čekal a v Nalžovech by zajisté hned zdomácněl, že by tu měl příjemné zaměstnání i vyražení.

Pan vrchní svolil, já se obrátil na Kramra, vrchní na Škampu, dřívějšího vychovatele, a když i tento Kramra mu schválil, dostal

Kramer jeho místo, byl rok v Nalžovech, a v zámku všickni, staří i mladí, s ním byli spokojeni.

I navštívil jsem kollegu Číšku v Klatovech a kollegu Kolrusa v Malonicích, než jsem nastoupil cestu domů do Nekrasína, oba také se mnou byli vysvěceni a štací ještě neměli, a tu i tam několik dní jsem se u nich pozdržel. V Klatovech mne Číška představil hudbymilovnému děkanu a ten mne pozval na koncert, jaký často u něho se konával. Z Malonic mne Kolrus uvedl do Velhartic k vikáři Ondřeji Tonnerovi. Byl jsem tedy na panství, jež patří pánům v Hrádku, šel jsem nazpátek do Nalžov přes Kolínec, byl jsem Hrádku ještě blíž, a zajisté jsem si nepomyslil, že po pěti letech stane se Hrádek mým domovem, jehož již nikdy neopustím.

V Nalžovech arciť seznámil jsem se s farářem ze Stříbrných Hor Šnaidarem, starým, milým, otužilým pánem, který někde venku v rybníku se koupával pozdě do zimy, dokud prý mohl led proraziti patou, velmi laskavě se ke mně choval, o životě v zámku mne poučil a otcovsky mi poradil. S panem vrchním stali jsme se později velmi dobří přátelé, byl mi upřímně nakloněn, mnohé služby mi prokázal, stálou důvěru ke mně měl a o poutích na farách, jichž rád se súčastnil, vždy místo vedle mne si vyžádal. Umřel v Išlu u syna, jsa tam ve výslužbě, a já vděčně na něj vzpomínám.

Jel jsem do své otčiny po dostavníku přes Budějovice a v Budějovicích jsem se zastavil, chtěje si tam u veledůstojné biskupské konsistoře vyzdvihnouti jurisdikci, abych vypomáhati mohl ve správě duchovní v Jarošově, dokud budu na osadě u rodičů v Nekrasíně. Došel jsem si ku kancléři Schreglichovi, seděl ve svém pokoji s dvěma pány světskými u stolu, pili víno a hovořili, já vzdal úctu, přednesl, co chci, a byl odkázán, abych zatím počkal venku přede dveřmi. Čekal jsem, ale byl jsem již kněz, v Praze vysvěcený, drobet hrdý, a to čekání přede dveřmi mne urazilo, zahanbilo. Trvalo dlouho, mohl jsem zmeškati dostavník do Třeboně a Hradce, na němž místo jsem měl zaplacené. I došla mi trpělivosť a vzdálil jsem se, najedl v hostinci, odjel s dostavníkem a žádosť o jurisdikci zadal písemně.

Jurisdikce mi byla dodána vikariátním úřadem v Kamenici, bylo to ku konci měsíce října, odevzdal mi ji administrator fary v Jarošově Jan Janovský; farář Mikuláš Gross žil v Novém Etinku ve výslužbě, řádného kaplana v Jarošově nebylo, Janovský si na výpomoc přibíral kněze deficienta a že právě žádného neměl, vyjednal se mnou, abych já u něho byl a mu vypomáhal, dokud ve své Pražské diecési místa neobdržím.

Přestěhoval jsem se tedy z Nekrasína do Jarošova a ode Všech Svatých jsem tam kaplanoval. Měl jsem práce dost a dost, administrator mi odevzdal všechny školy: v Jarošově farní, v Lovětíně, Malíkově, Rodínově a Bednárečku filialní, kázal jsem, zaopatřoval nemocné, zpovídal a ještě také ve mlýně u Komárků chlapce do německé hlavní školy připravoval.

Administrator mi přál, nejvíc mi přál, abych víc — pil, pobízel, prosil, nutil, já nemohl, nechtěl, ani když více hostů bylo pohromadě. Divil se tomu, často také to schválil, ano začal se mnou při obědě píti vodu, a pivo jsme si nechali až k večeři. Zvykl si na to, byl rád, že jsem ho tomu naučil, a děkoval mi, když jsem přišel pryč.

Líbilo se mi v Jarošově. Často jsem býval v Nekrasíně u rodičů a rodiče bývali u mne na faře, přicházeli v neděli a někdy i ve všední den na mši svatou a vždy u mne v kaplance se zastavili na snídaní. Navštěvovali mne i jiní příbuzní, přátelé a známí, měl jsem jich na osadě mnoho, hlásil jsem se k nim a oni se hlásili ke mně.

Dostával jsem mnoho darů. Chodil jsem do škol pěšky a za to odměňovaly se mi hospodyně lnem. Nejvíc ho sebraly v Rodínově, vesnici německé, kde jsem měl také přátely. Bratr měl odtud ženu, z rodu Šteffalů, umřel jako hospodář na statku „u Hajných" v Nekrasíně, vdova se zase na rodný statek náš vdala, ale přátelství s Rodínovskými se zachovalo.

V Rodínově jen starší lidé neuměli česky, ale mládež, ačkoliv ve škole německy se učilo, přece i česky rozprávěla. Učitel byl tkadlec, nosil modrou zástěru a kouřil z dýmky, i když vyučoval. Přicházel-li jsem do školy, viděl mne skrze okno, čerstvě dýmku schoval pod zástěru, a dým ještě vystupoval k stropu, když jsem dvéře otevřel.

Byl to prostomyslný člověk, přilepšoval si také chovem vepřového dobytka, ve vysoké němčině se nevyznal, a na památku ode mne vyžádal si jednu katechesi, již jsem mu musil napsati, že zvlášť se mu líbila.

Ženy a panny, i muži a mládenci, dávali za sebe sloužiti mše svaté, jež se ohlašovaly s kazatelny. Z každé obce přišli a platili zvlášť, a německé panny z Rodínova, jež s námi ale jen česky mluvily, daly mi za svou mši svatou hezkou rochetu, samy na ni koupily a samy ji ušily.

Lnu se mi sešlo plná truhla. Převzala jej matka. Když jsem se odstěhoval, zpředli jej doma, dali udělati plátno, vybílili a poslali mi je a to bylo to jedinké, na něž jsem len dostal, neboť jinde lnu neměli a plátno sami kupovali.

Na penězích jsem bral tak nazvanou malou štolu. Již jsem začal jednati si knihy, učil se dále česky, psal ještě švabachem, velmi se při tom namáhal, chyby dělal a prostředky hledal, jak bych se jim vystříhal. Knihy mi vázal učitel v Malíkově, uměl to dobře a lidem vázal knihy modlitební, jež také sám psal, aby si něco vydělal.

Nejvíc přízně věnovali mi ve mlýně u Komárků. Byl jsem tam jako doma, měli velkou, krásnou zahradu, starali se o mne, byli vděčni, že jim učím synka, a když napotom do otčiny jsem přijížděl, u nich jsem se zdržoval, jsa jako u svých, a oni také vždy jako ke svému ke mně se obraceli. Byla to nejznámější a nejzámožnější rodina v krajině, ale později stíhalo ji neštěstí, až o všecko přišla a Jarošov opustila.

Trvalo to až do Svatodušních svátků budoucího roku — 1843. —, než jsem byl povolán do své diecése. V květnu jsem dostal jurisdikci za kaplana do Kvílic u Slaného, odkud kaplan Václav Štulc právě se byl odstěhoval do Prahy za administratora v ústavu k zaopatření a zaměstnání dospělých slepců. I navrhl mne panu arcibiskupovi za svého nástupce, a farář Kvílický mi psal, že 1. června, zrovna před svátky, najisto mne bude očekávati, poněvadž prý mne tuze potřebuje.

II.

Těžko jsem opouštěl Jarošov. Osadníci srdečně se mnou se rozloučili a neradi mne ztratili. Já o Kvílicích nic nevěděl, než že tam byl Štulc kaplanem, s nímž jsem se znal. Obával jsem se, že se mi tam snad líbiti nebude a že snad Štulcovi ve správě duchovní se nevyrovnám, v níž byl přespříliš horlivým.

Ačkoliv v Kvílicích Štulc přede mnou byl tři léta, přece faráře — nepočeštil, psal mi německy, psal všechny listy německy a podepisoval se: Joseph Hořzegschy. To „y" na konci snad přece bylo ústupkem češtině, možná, že je měl za správné, a tak své vlastenectví dokazoval. Byl zajisté hodný pán, vlídný, pohostinný, přál svým kaplanům, že ale sám mnoho neměl, nemohl se s nimi o mnoho dělívati. Platil jim ročně 40 zlatých a nechával malou štolu, a tak ovšem z velkých příjmů se netěšili.

Nepřivezl jsem si do Kvílic žádného nábytku, že jsem tam měl ze svého domova tuze daleko, ale přivezl jsem si na něj peníze, osadníci v Jarošově připláceli na kaplana ročně 100 zlatých, a z těch mi dal administrator Janovský za půl léta 50 zlatých, něco jsem si uspořil ze štoly a z toho jsem si nábytek teprv ve Kvílicích pořídil.

Železnic tenkráte nebylo, pošty se málo užívalo, že byla drahá, jezdilo se nejvíc po dostavníku, a po tom bylo možná dostati se z Hradce do Prahy a z Prahy do Slaného, odkud pak do Kvílic již nebylo daleko. Však švakr můj Matějka měl koně, otec dal seno a oves, připravili vozík, potáhli ho vysokou plachtou, pod níž se sedělo, naložili na něj můj kufr se šatstvem a prádlem a balík s peřinami, já mohl seděti na kufru nebo na balíku, švakr napřed na slámě, zapřáhli koníka, a tak s Pánem Bohem jsme se vydali na cestu.*)

Bylo chladno, skoro zima, pršelo. Měli jsme na sobě pláště, švakr tmavošedý, já modrý ze semináře. Dal jsem si jej v druhém roce ušiti ze sukna, jež mi otec v Novém Etinku byl koupil od žida, a jež pouštělo barvu. Šil mi jej krejčí v Celetné ulici, a když mi jeho učeň plášť přinesl a účet mi doručil, řekl jsem: „Já přijdu a zaplatím panu mistrovi".

Odpověděl mi: „Pan mistr nařídil, abych jim tu plášť nenechal, nedají-li hned peníze".

Byl jsem v nesnázi. Já tolik peněz neměl. Krejčí žádal od pláště mnoho, víc, než stálo sukno. Musil jsem si vypůjčiti od kollegů, a kdyby jeden diecésan z Budějovic, jménem Řečický, nebyl vypomohl větší částkou, všichni dohromady nebyli bychom snad sehnali, nač učeň dole u vrátného s pláštěm čekal.

Proto mi ten můj plášť dost špatný a dost drahý nikdy nebyl milý, ale sloužil mi dobře a dlouho a zahříval mne také ve voze pod plachtou, když jsem se stěhoval za kaplana do Kvílic.

Dělali jsme dva noclehy: jeden před Prahou, druhý za Prahou. Prahu jsme jen projeli a třetího dne v poledne byli jsme již v Kvílicích. Farář měl radosť, že jsem přijel. Již se mne nemohl dočkati, chodil prý mi vždy odpoledne naproti, až do Písku na cestě k Sla-

*) Použil jsem k povídce „Páter Tomáš" v Sebraných povídkách pro lid, díl VI.

němu, tam se zdržel až do večera v hostinci, a já přijel, když byl doma a chystal se právě k obědu.

Bylo to v pátek před svátky, švakr již odpoledne zase odjel, a mne farář uváděl do vykázaného mi úřadu. Do kaplanky mi půjčil nábytek, poslal pro truhláře, a já si dal dělati nový, dubový. Pověděl mi, jaké mám povinnosti a jaká práva. Hned ustanovil, že prostřední svátek budu míti kázaní a velkou mši svatou v Neprobylicích, kde je pouť sv. Ducha. Pak se mnou sdělil, že ve filialkách: Dřínově, Střebízi, Drchkově a Neprobylicích skoro každou neděli jsou střídavě velké služby Boží a jednou do roka pouť a posvícení.

„Jen to, pane páter, nedělají jako jejich předchůdce Štulc: ten všudy kázal hodinu a dvě, dlouhá křesťanská cvičení držel, pořád ve zpovědnici seděl, ve škole se zdržoval, opakovací hodiny prodlužoval — a co z toho měl? Každého to omrzelo, jen báby se za ním táhly a staré panny, on jim sloužil, až si zdraví porušil, a nyní je v Praze a musí si tam neduh v krku léčiti.“

„Jen všecko krátce odbývají, pane páter,“ říkal mi pan farář, a myslil to dobře se mnou. Štulcovi nerozuměl, ho nepochopoval, jeho horoucnost měl za zbytečnou, ano, škodlivou, ačkoliv si ho vážil, se mu obdivoval, ale za příklad ho nám kaplanům nedoporoučel.

Následoval jsem přece Štulce, však scházel mi jeho oheň, scházela mi jeho schopnost, jeho vzdělanost, jeho odhodlanost a neohroženost, nebyl jsem takový obratný řečník a nebyl jsem tak mocen řeči české jako on, a proto za ním jsem jen pokulhával.

Lid v Kvílicích nicméně se mi hned naklonil a já všemožně se přičiňoval, abych mu Štulce nahradil. Zvlášť školní mládež se mnou se spřátelila, a s tou farář ještě toho dne, když jsem přijel, mne seznámil. Uvedl mne k ní do školní světnice a tam krátkou řečí mne jí představil. Chtěl mluviti hodně z vysoka, nestaral se, aby dítky mu rozuměly, nýbrž hleděl, aby o své učenosti mne přesvědčil, a pravil mezi jiným: „Prospívejte literárně i morálně“.

Nikdy jsem na to nezapomněl, však panu faráři jsem se nedivil, byl ze staré školy, uměl dobře německy, ještě také latinsky, ale češtině se již nechtěl přiučovati. Jako mnozí jiní neznal mluvnice ani pravopisu, často marně hledal české slovo a byl proti každému novému českému směru.

Však neprotivil se nám dobrý pan farář Hořejší, trpěl naše novoty a opravdu nás měl rád. Myslím, že také působení naše uznával, z každého pokroku na osadě se těšil a na to hrd byl, když jeho kaplani se vyznamenali, pochvalu získali.

Farář Hořejší měl za hospodyni sestru vdanou a za hospodáře jejího muže; ti měli syna a dceru, dcera již také byla vdána na statku v blízké vesnici Plchově a syn spoluhospodařil s otcem na faře. Ještě tu byl také pacholek a chlapeček od dcery, a hle, všickni byli Josefové, tak že na sv. Josefa měli jsme u nás pět svátků, ačkoliv já nebyl Josef.

Fara Kvílická byla dost výnosna, je při ní mnoho polí, jen při filialce ve Dřínově 50 jiter, a jen odtud také dostával farář desátku 90 korců obilí. Však farář o hospodářství se nestaral, měli je v moci

přátelé, mnoho vyšlo, nic nezbývalo, hojnosti nikdy nebylo, ale nedostatek leckdes se ukázal.

Farář Hořejší hleděl a přátelé jeho také hleděli, aby kaplan dobře byl opatřen. Jísti jsme měli dost, já si mnoho nevybíral, piva jsem mohl píti, co jsem chtěl, toho v domě vždycky byla zásoba. Topilo se mi uhlím v malých, železných, kulatých kamnech na kaplance. Tato byla přistavena k farní budově a chodilo se do ní z této po dřevěné pavlači. Veškeré stavby byly již staré, chatrné a nedostatečné.

Znal jsem tenkráte ještě jednu zrovna takovou faru v Čechách, a to v Kostelní Radouni u Jindřichova Hradce. Tam i takový kostel byl jako ve Kvílicích, a oba jsou sv. Vítu zasvěceny. Fary tu i tam od té doby postavily se již nové, velké, nádherné, a nový kostel mají jen ve Kvílicích, jehož stavba ale stála prý o polovičku méně, než stavba fary. Vždy si myslívám, že obě fary i oba kostely jednoho stavitele měly, anebo že jedna vrchnost dle stejného plánu je vystavěla.

Stavení bylo jednopatrové. Nahoře měl farář dva pokoje, a já jeden. Jeden pokoj zbýval pro hosti, a z prostranné síně vedly dvéře na hřbitov a ke kostelu. Dole bydleli příbuzní farářovi a čeledínové. Prostřed dvora stál vysoký holubník, okolo táhly se kůlny, chlívy a stodola, a sýpka byla v zahradě — zanedbané, travou zarostlé, zpustlé. Přece v ní rostly květiny, jež samy se množily, nejvíce růže, pan farář někdy před obědem natrhal jich, svázal do kytičky, položil na můj talíř a radoval se, když jsem jimi mile byl překvapen a děkoval mu za ně.

Často k nám zavítali hosté, kněží i nekněží, nejvíc úředníci z panství, vrchní Miltner ze Smečna, ředitel Jungmann ze Slaného, správce Maloch z Neprobylic, lékař z Kornouzu, důchodní, obroční, kancelářský, písař leckterý, když v místě anebo na blízku měl co vyřizovat, a pan farář každého vlídně a ochotně pohostil. Dal, co měl a nešetřil, nabízel, i co neměl, jmenovitě víno, byl-li host vzácný, nutil ho, aby si dal posloužiti skleničkou, a když svolil proti jeho nadání, musil čerstvě jeden Josef pro víno teprv do Slaného — třebas na koni, a pan farář zatím hosti bavil a častoval pivem, než Josef s vínem přiklusal a je přinesl zrovna jako — ze sklepa.

Pivo se nalévalo z korbele do sklenic; korbel byl naše obyčejná míra, a potřebovalo-li se piva více, přineslo se ve džbánu, a džbány větší byly v domě tři: vikarius, kvardian a provincial, a poručil-li pan farář naplniti tento, Josef měl čas než byl džbán dopit, vrátiti se ze Slaného s vínem.

Byl-li u nás pan farář Pokorný z Tuřan, mluvil se mnou, kaplanem, vždy jen latinsky, když ho můj farář aspoň vikariusem byl vyznamenal. Nazýval to vědeckou, náboženskou, latinskou disputací, mladému knězi velmi prospěšnou, a já obyčejně před vikariusem, kvardianem a provincialem spasil se útěkem. (Pokračování.)

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

II.

Pastýřů písně z niv a lesů zněly
z luk vlhkých hlasně ozýval se chřastal,
po parném dni tichounký večer nastal,
klekání slavné kolem vyzváněli.
Pantáta Blažek, Jakub, panímáma
zahrádkou malou ku domovu míří.
Zahrádka malá — ale růže samá
Podlesím celým vonný zápach šíří.
Tak mlčky jdou, modlí se „Anděl Páně“
líbají zbožně obraz z Maria-Cely,
od matky z pouti poklad tento měli,
přinesla jej do statku ku ochraně.
Již bylo šero temné ve světnici,
kdes u Vltavy v křoví slavík zpíval,
okénkem k stráním Jakub ven se díval
ve širé kraje víc a víc se tmící.
„Kdyby jen blíže, blíže byla Praha,
tu náhle matka teskně promluvila,
tož věřte mi, že dnes bych tam už byla,
tak tesknota se v duši mojí zmahá.
Já pořád toužím jenom po Vojtěchu
a sama nevím, proč se stále lekám!
Tak dlouho není po něm ani slechu,
zlé tuším věci — zlou novinu čekám“.
„Jeť Vojtěch v rukou Pána Boha všude“,
těšil ji starý, „neměj strachy žádné!
Bez Jeho vůle s hlavy vlas nespadne,
bez Jeho vůle kvítek neuvadne —
modli se, matko, lehčeji ti bude.“
A Jakub pravil:

„Modlitby moc hojí
a pochybnosti trapné v srdci ničí;
lék nejlepší, když srdce v nepokoji.
Já budu čísti nahlas v „Nebeklíči“,
modlitby moc předtuchu zničí temnou,
jak čísti budu, modlete se se mnou!“
Čte Jakub v louči smolné rudém svitu
do pozdní noci. Otec tiše praví:
„Než vyjde slunce ráno na blankytu
musíme dát se pilně do otavy;
již pojďme spáti — dej Bůh dobré noci.“
„Dej Pán Bůh!“

Matka vstala potěšena
modlitby svatou pookřála mocí.
Křížem se svatým ještě znamenali
a v malé chvíli tiše všichni spali.
Hluboká noc jde, černá, temnovlasá,
plášť tmavý s beder k zemi až jí splývá,
jednomu růže vonné ve klín střásá,
hojivý balsám v rány srdce vlívá,
snů zlatým květem čelo obestírá —
a druhý zatím bolem krutým zmírá,
jed utrpení v klíně svém mu nese:
než ráno jitro zlaté rozbřeskne se,
na troskách štěstí hořké slzy lije.
Noc pohár je, jenž sladké zotavení
neb hořký jed ve tmavém nitru kryje.
Ve spaní klidném tiše oddýchali —
tu kroků zvuk se ozval temný v dáli.
Pes, věrný Sultán, zuřivě hned štěkal,
když kroky chodce k statku blížily se;
kol vrat jak běsem hnaný divě těkal,
když pádné rány na ně zaduněly,
a cizí hlas tu volal: „otevřete“!
První byl vzhůru Jakub, strážce bdělý.
„Snad ve vsi hoří? Mluvte! Co tu chcete?“
Otec i matka též se probudili.
„Jen otevřete, Vojtěch-li vám milý!“
„Já věděla to, matko Boží svatá!“
hned panímáma bolně zaúpěla,
celá se chvějíc otevírá vrata.
„Já celý den tušení smutné měla!“
Do statku vešel mladík bledolící,
běh uštval jej, jak život dal by v sázku,
v levici nesl uzel, sukovici
a ruku pravou držel ve obvazku.
„Jen krůpěj vody!“ prosil slabým hlasem.
„Že strasť nás čeká, dobře věděla jsem,“
šeptala matka. „Pro Bůh, povídejte!“
A Jakub s otcem nad cizincem stáli:
a „mluvte! mluvte!“ stále nalehali.
„Životem z Prahy vyvázl jsem ztěží.
Kam pohlédnete, krev tam teče všady!
Kol Prahy vojska jako mraků leží,
útokem ztekli příkré barikády.
Já prchnul šťastně v šatech granátníka
jenž při útoku Vojtěcha pad' rukou“ —
„Náš Vojtěch vrahem? tato slova mukou
projela matku jako ostrá dýka.
„My s Vojtěchem studentům byli v čele,
pro svobodu jsme zlatou bojovali;
na barikádách jako lvi jsme stáli,
a skláli v prach mnohého nepřítele“ —
a mladík přestal v pláči.

„Mluvte přece!“
„Teď konec všemu! Hrozně zaduněla
nad Prahou těžká děla Vindišgréce,
až země v dáli hukotem se chvěla.
Teď nářek v Praze, strach a hrůza samá.
O rychle někdo na cestu se dejte
čas pokud jest, a chvíli nemeškejte,
jen do Prahy, neb potom pozdě bude!
Po celé Praze zatýká se všude,
studenty v poutech na Hradčany vlekou,
a jestli Vojtěch neunikne z Prahy,
přečetných zrádců slídivému davu,
padne vojákům lstivé do nástrahy,
odvlečen bude ráno — na popravu!“
Vykřikla matka raněná jak lvice
ve mdlobách k zemi bez vlády se řítí,
smrtelná bledosť pokryla jí líce.
Co Blažek ženu zase křísí k žití,
táže se Jakub: „Lze jej zachrániti?“
„Na tenké niti život jeho visí,
leč právě proto jsem k vám nyní přišel.
Jen rychle do Prahy! Zde v uzlu šaty —
ve granátníka lstivém přestrojení
mu možno bude, aby z Prahy vyšel.
Jen rychle! Nazbyt ani chvilky není!
Do Prahy-li se šťastně dostanete,
k Anežce svaté do kláštera jděte,
a ptejte se, kde bydlí Thekla, vdova;
jí rcete heslo: „Pro vlasť umíráme!“
v tajnosti ona Vojtěcha zde chová,
zachránit ho snad se vám potom zdaří.
Již zvolna z mrákot matka probrala se
a nová naděj srdcem jejím září;
zří k Jakubovi jako svojí spáse,
jej objímá, ve zracích slzné toky
a zapřísahá: „Jdi, Bůh řiď Tvé kroky!“
I objal Jakub mlčky drahou matku.
Srdce mu bilo pevné ve důvěře,
odskočil ven a spěchal na zahrádku,
nejkrasší růže utrh' tady z keře,
je rychle svázal vonné do kytice,
přeskočil zídku nízkou u hřbitova,
nadzemským ohněm plálo jeho líce.
Před kostel klekl, šeptal zbožná slova:
„Ó smiluj se, křesťanů Pomocnice!
Do růží těch rád srdce své bych vložil,
o dovol, bych je k nohám Tobě složil,
Královno nebes, květe ráje sladký!
Buď se mnou, bych se šťastně vrátil zpátky!
A růže složil chrámu na zápraží.
Pak ohlédl se k domku hrobníkovu,
kde Martu právě tichý spánek blaží,

zde chvíli postál v zamyšlení mnohém
a rukou poslal vřelé políbení:
„Buď s Bohem, dítě! S Bohem, s Bohem, s Bohem!
a necítil, jak slzy z očí kanou,
buď s Bohem, dítě — šťastnou na shledanou!“
Ve jizbě meška hořkou chvíli krátkou,
tož rozloučení trpké s otcem, matkou.
Posvátným křížem čelo jeho světí,
jej tisknou dlouho dlouhém ve objetí
a všichni štkají v pláči usedavě.
Již pádně kráčí Jakub ke Vltavě,
vor odvázaný na vodě se houpá,
naň pevnou nohou Jakub nyní stoupá
a jednou ještě kolem ohlédne se...
teď vzpomíná, jak dlíval v stinném lese,
jak vozil z pole zlatožluté klasy,
na všechny krásné vzpomíná si časy,
na kostel drahý, kde tak vroucně zpíval,
na všechna místa, kde tak rád kdy dlíval,
na píseň kosa, jak si v lese hvízdá,
slavíka klokot, který jásá v křoví,
na ptáčky nebes, kterak letí v hnízda,
na čápa, který na mokřadech loví,
na rodný statek, na vše, co v něm žilo,
na vše, co srdci jeho drahým bylo,
na Martu milou, dceru hrobníkovu;
svůj celý život prožil Jakub znovu
v té chvíli malé, než se vesla chopil.
Již ráz — a ráz — ve vody klín je stopil,
již pluje vor a ve temnotách mizí.
Tu ještě jedno „s Bohem!“ z dáli slyší
bolestné „s Bohem!“ srdcem pronikavé.
a všecko kolem náhle pak se ztiší,
jen šumí vor, jenž k Praze dálné plave.

III.

Jak zlata proud své vlny řeka valí,
tak slunce parné o ni opírá se;
věž Svatovítská ve mlhavé dáli
do oblak strmí ve nádherné kráse,
až Jakubovi dech se v prsou tlumí.
Vor proudem plyne rychlostí vždy větší.
S nadějí teskné střídaly se dumy,
na domov drahý, Martu vzpomínání,
rodného bratra, jenž jest v nebezpečí;
matčina smrť, jestli ho nezachrání —
a Jakub smutně k prsoum hlavu věsí...
Spár beznaděje lupem srdce chvátí.
„Zdaž přijdu ještě jednou do Podlesí?
a Vojtěch domů šťastně-li se vrátí?

Kol zraků břehy ptáka mizí letem,
v slunečním žáru dusný vzduch tu voní,
kol luka bují zelením a květem,
mdlým letem motýl motýla tu honí,
ni lístek větrem nepohne se v keři.
Ohnivé šípy slunce k zemi střílí,
ni vlnu jednu vánek nerozčeří,
v keř zalét' pták opojným dusnem zpilý.
Vor Jakub k houští obrací teď rázem
— jej světlo denní nesmí zříti v Praze —
slídivým zrakům v tmách unikne snáze.
Teď k odpočinku lehá sobě na zem,
uvázav vor k starému vrby kmeni,
by přečkal tak tmavého do večera.
Hlava mu hoří jako ve plameni
a srdce trýzní pochyb muka sterá.
Palčivá žízeň poutem rty mu svírá
a kolem věru jako poušť je širá,
ať oko v šíř i dáli kolem slídí,
zří vodu, břehy, pole, cesty zprahlé,
v něž záři lilo vedro sálající,
— však nikde žádných nevypátrá lidí.
Kdes v dáli hřmění zadunělo táhlé
jak v poušti lev by pozdrav dával lvici.
Oblohu kryla mračna černosivá,
krajina celá pod nimi se tměla,
jakoby bouře, příšerná a divá,
z nich bleskem, hromem zaburácet měla.
S radostí Jakub na to všecko zírá.
Ó Bože! ve tmách, v bouři hromném hlase,
jenž v blesků svitu řevem rozlehá se,
v tmách, světle, záři, vichru, krupobití,
v třesení země, kdy vše hynout zdá se —
vždy ve Tvých rukou celé moje žití,
jen v Tobě naděj srdce svého skládám!
V rachotu hromu, blesků ve plameni,
ve svitu slunce, ptáčat libém pění,
v hlubinách vody, děsném jejich víru,
ve kmitu hvězd, i libém ve zefíru,
vod rozbouřených na rozrytém klíně,
na matky srdci v sladké domovině,
v hlubinách země, pustém ve žaláři,
ve výšin jasu, tam kde slunce září,
ve zimě kruté, věčna mrazu kraji,
i tam, kde v lednu růže rozkvétají,
v dunění větru, pusté bouři sněhu,
i máj když květů vonných dýchá něhu,
ve slzách žalu, smutku ve objetí,
i výskotem kdy radost z prsou letí,
ať noc kde věčná, den tam věčný plane —
vždy Tvůj jsem celý, Tvůj a Tvůj, ó Pane!

O odpusť, jestli žal mne trpký schvátil,
had nedůvěry v srdce mé se vloudil,
však s věrou klid se opět ve mne vrátil,
jsem člověk pouhý — jakž bych nepobloudil!“
Zasyčel vichr jako tisíc zmijí,
vyletěl prach, jak vše když kolem hoří,
hrom zařval v dáli hroznou melodii,
blesk letěl nebem na plamenném oři,
vzkypěly vlny, jak by v zápas chtěly
se žlutým bleskem, který ve kraj ztmělý
svým šlehal svitem v děsném zápolení,
a v patách za ním dunivé zní hřmění,
jak zem by mělo vymknout ze základů.
Oheň se chrlí z oblak černých hradů
a s vichrem voda, potopy jak příval.
Jakub se klidně nebi ve tvář díval
a pravil tiše: „Tuto vhodnou chvíli
mi poslal Bůh, — nuž rychle dále k cíli.“

(Pokračování.)

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil

Václav Petrů.

(Pokračování.)

VI.

Legendy. Hrozba tresty časnými.

Nikde se nedočítáme tolika podobenství a legend jako v orientě. Poučky se vykládají parabolicky, a všeobecné pravdy se vyjadřují příběhy. Mohamed byl zvláštním ctitelem příběhů prorockých i doporučoval svým přívržencům, kdykoli se sejdou, aby si ukracovali čas vypravováním prorockých spisů starožidovských. Vypravováním tímto byly příběhy starozákonné rozšířeny do nekonečna, tak že z nich povstaly u moslimů celé folianty divných báchorek. Mohamed sám využitkoval každého příběhu, každé legendy a pověsti židovské, jakmile se mu hodila do krámu. Pokud meškal v Mekce, vplétal je i do koranu; v Medině pak se toho již neodvažoval, ačkoli i tam rád vypravoval věřícím legendy židovské a křesťanské, a to s takovou horlivostí, že k ničemu se nedal od nich pohnouti leda k předepsané modlitbě.

K legendám, jichž Mohamed užil k účelům svým, se počítá na prvním místě tato. Několik měsíců před narozením Mohamedovým přitáhl blízko k Mekce abesynský místokrál nad Yemenem i byl by města onoho zajisté dobyl, kdyby nebyly ve vojště jeho řádily neštovice. Nemoc vypukla tak prudce, že mu nezbývalo, nežli se zastaviti na pochodě dalším. Obyvatelé Mekkanští neviděli dosud nikdy slonů, a válka tato byla pro ně ze dvou příčin znamenita: že totiž viděli, jak jede místodržitel Abraha na krásném slonu, a jak byl domov jejich zachráněn od záhuby zázrakem. Proto nazvali válku tuto „válkou

slonů", rok, v němž se stala, „rokem slonů" a válečný lid Abrahův „lidem slonů". Leží na snadě, že záchrana Mekky připočtena byla časem nikoli náhodě, nýbrž zázraku, a ač byl příběh zaznamenán, jak se udál skutečně, použil ho Mohamed přece v koranu 105:

1. Což jsi neviděl, jak naložil Pán tvůj s lidem slonů?
2. Zdaž v niveč neobrátil jejich lesť a úskoky,
3. a ptactvo na ně neposlal v zástupech,
4. které na ně házelo kaménky siggylské,*) jimiž bylo ozbrojeno?
5. Tak byli nepřátelé zhlodáni od červů jak osení.

Jest patrno, že Mohamed oděl starou zkazku hávem opětného zjevení; kdyby ji byl vypravoval jenom prostě, byla by mu řekla každá babka, že povídá, co už každý dávno ví. Opětné zjevení není u Mohameda žádnou vzácností. Prorok je jmenuje mathânyi a dí o nich, že mu byla jako koran sdělena Bohem. Tak praví v koraně 39 24: „Bůh seslal nejlepší novinu, totiž knihu (jiným knihám zjeveným) podobnou, zjevení opětná (mathânyi), která těm, kdo je slyší, způsobí husí kůži (hrůzu); potom jim změkne kůže, i srdce i stanou se přístupnými slovu Božímu. Toto jest návod Boží, jímž vede, koho se mu líbí; koho však Bůh vede na scestí, ten nenalezne vůdce."

Zpočátku se Mohamed ostýchal vydávati věci známé za inspiraci, teprve postupem času se s myšlénkou tou spřátelil, a tím se stalo, že vetkal do koranu i narážky na pověsti národní, jako se dočítáme na př. v suře 85. Jádro pověsti jest, jak následuje: „Za starých dob, vypravoval totiž prorok, žil v Yemeně král, jenž měl u sebe kouzelníka. Když tento již sestárnul, pravil ke králi: Jsem už stár; pošli ke mně hocha, abych ho vyučil v kouzlech. Král si vybral hocha, a čaroděj ho vyučoval. Cestou, jíž chodil hoch z domova ke kouzelníkovi, stála poustka, v níž sídlil râhib (asket). Hoch se u něho zastavoval, poslouchal jeho učení a obdivoval se mu. Kdykoli však se tam zastavil, byl trestán od kouzelníka, a učinil-li tak na cestě zpáteční, trestali ho rodiče. I stěžoval si na to u poustevníka, a ten mu poradil, kdykoli přijde domů pozdě, aby se vymluvil, že se pozdržel u čaroděje, a kdykoli přijde k tomuto později, aby řekl, že ho rodiče nevypravili v čas.

Jednoho dne se objevila v kraji tom obluda, jež lidi tak polekala, že se neodvažovali ani z domu. I pomyslil si hoch: Při té příležitosti vyzkoumám nejlépe, je-li rahib lepší nebo kouzelník. Vzav kámen pravil: „Ó Bože, milejší-li ti jest, co učí poustevník, nežli čemu učí kouzelník, usmrť potvoru a vysvoboď lid od ní!" Vysloviv to, mrštil kamenem, a potvora se svalila k zemi. I vypravoval poustevníkovi, co se stalo, a tento řekl: „Ó synu, teď jsi větším mne. Předzvídám, že budeš v šanc vydán pronásledování, i prosím tě, nevyzrazuj mne". Hoch počal od té doby vraceti hluchým sluch a hojiti malomocné.

Dvořan králův, jsa slepý, dověděl se o tom. Přišed k němu s velikými dary prosil, aby ho uzdravil. „Nemohu uzdraviti nikoho," dal v odvět hoch, „Bůh sám ti dovede navrátiti zrak tvůj. Budu ho za

*) Na každém kaménku, jež metalo ptactvo po vojsku Abrahově, stálo napsáno jméno toho, na koho měl padnouti, a koho se dotekl, sklesl v okamžiku. Jen Abraha zůstal bez pohromy, aby mohl v Yemeně oznámiti záhubu vojska svého, načež se rozloučil se světem.

tebe vzývati, uvěříš-li v něho". Vzýval Boha, a dvořan se uzdravil. Když se navrátil ke králi, tázal se ho tento, kdo mu pomohl zase ke zraku, i řekl v odvět: „Pán můj". Král odtušil: „Jak, ty že máš mimo mne ještě pána jiného?" — „Ano," řekl dvořan, „Bůh jest pánem mým i pánem tvým". I byl dvořan jat a dán na skřipec, až hocha vyzradil. Potom byl jat i tento a veden před krále, jenž k němu pravil: „Slyšel jsem, synu můj, o kouzelném umění tvém, jež prý jest tak veliké, že hluchým vracíš sluch, slepým zrak." Hoch řekl: „Nehojím nikoho, nýbrž Allah jest, jenž léčí lidi". Po té byl tak dlouho trýzněn, až vyzradil poustevníka. I tento byl jat, a poněvadž nechtěl se odepříti víry své, byl pilou rozříznut ve dvě části. Dvořana, jenž zůstal rovněž vytrvalým, stihlo totéž.

Potom došlo na hocha; i dáno mu na vybranou buďto zemříti nebo se odříci víry v Allaha. Zvolil si smrť, a král ho vydal katanům. Vlekli ho na témě horské, aby jej svrhli do propasti. On však vzýval Boha řka: „Ó Pane, staniž se před nimi, co se líbí tobě!" Skála pod nimi povolila, i spadli dolů, on pak byl svoboden. Král pak ho odevzdal lidem jiným nařídiv, aby ho zavezli na veliké lodi do prostřed moře a tam ho utopili. Když ho chtěli shoditi s paluby, modlil se zase k Bohu; loď se ponořila, a všickni se utopili mimo něj. Odebral se ke králi nazpět a vypravoval mu, co a jak se stalo, řka: „Nepodaří se ti, abys mne usmrtil, neučiníš-li, co ti poradím: Svolej lid na veřejné místo, a dej mne tam na kmeni palmovém ukřižovati. Potom vezmi z toulu mého šíp, polož jej na luk a říkej: Ve jménu Boha a Pána tohoto hocha! a vystřel!" Král učinil, jak mu bylo řečeno. Šíp vjel do hlavy hochovy, a když ukázal tento rukou na ránu, skonal. Všecken lid pak zvolal třikráte: „Věříme v Boha, Pána hocha tohoto!" Tu se král velice rozhněval a nařídil, aby na konci ulic městských vykopána byla jáma, již dal naplniti ohněm a vmetati do ní ty, kdo se nechtěli odepříti víry. Mnoho věřících tam bylo vmetáno a přišlo o život. Konečně byla k jámě vlečena také žena, držíc dítě na loktech. Chvěla se hrůzou, ale dítě volalo na ni: „Jen odvahu, matko, víra tvá jest pravá!" Ale oheň se věřících ani nedotekl, nýbrž vyšlehnuv z prohlubně zachvátil všecky, kdo sedíce na okraji se chtěli pásti na mukách odsouzenců.

Ostatní legendy, jichž se dočítáme v koraně, se zakládají na bibli nebo na pramenech křesťanských. Tak se tam vypravuje o pádu andělů, o prvních lidech, o potopě světa, o Abrahamovi a Lotovi, o Josefovi, Mojžíšovi a Faraonovi, o Janu Křtiteli, Panně Marii a Kristovi a j. Zvláštní při tom jest, že se Mohamed nedovedl povznésti k objektivnému názoru dějin starověkých. Všecky kosmogonie — i pohanské — vykládají o původě světa a lidí, jakož i o nejstarších dějinách jejich v souvislosti, hledíce ji uvésti v pásmo jediné. Mohamed v dějinách nespatřuje kontinuity zhola žádné a na dějinné pravdy pohlédá přímo s opovržením. Minulosť jest mu pásmem nesouvislých legend, které uvádí jen proto, aby jimi situaci svou vysvětlil a potvrdil jimi hrozby, jimiž stíhá nevěřící, nebo aby jimi dokázal, že jest poslán od Boha, nebo konečně jimi vyvrátil mnohé omyly a poklesky. Jeho legendy tedy se nemohou rozdělovati podle chronologie biblické, nýbrž podle účelu, pro který byly vypravovány. Dle toho rozdělují znalci legendy Mohamedovy 1. v legendy o trestu a soudě, 2. ve zjevení z dob minulých, 3. v polemické opravy.

Poněvadž jsou tyto rázu nepatrného, zmíníme se o nich až tam, kde se Mohamed přel s pohany, židy a křesťany. Rovněž bude o legendách způsobu druhého řeč níže. Legendy třídy prvé počal Mohamed vypravovati okolo roku 616. Za Kaabou, ještě v městě Mekce samém, jest návrší Safâ; r. 615. tam svolal Mohamed své příbuzné, vystoupil na vrchol a měl k nim kázaní, ve kterém se snad zmínil poprvé o legendách, jimiž sliboval trest a hrozil soudem. Vyznal se také, že byly zprávy tyto zjveeny již starým, ale že z nich nečerpal, nýbrž že mu to bylo všecko zjeveno znova, čímž prohlašuje inspirace své za souhlasné se zjevením starozákonným. Uvedeme toho příkladem část sury 26.:

105. Lid Noemův prohlásil poslance boží za lháře.
106. Bratr jejich Noe pravil k nim:
107. Jsem věru pravým poslem k vám;
108. bojte se tedy Allaha a poslouchejte mne!
109. Nežádám na vás za to odměny žádné; odměna má náleží jedině pánu světů.
110. Bojte se proto Allaha a poslouchejte mne!
111. Říkali: Jak ti máme věřiti, ani jsou přívrženci tví bídná čeládka.
112. Odpověděl: Nevím ničeho, co dělávali jindy;
113. nejsou odpovědni nikomu nežli pánu mému — rozumíte?
114. Věřících nikdy neodvrhnu od sebe;
115. Nejsem dále nic znatelným varovatelem.
116. Říkali: Nepřestaneš-li, Noeme, budeš ukamenován!
117. On volal: Pane, lid můj tě má za lháře;
118. způsob mezi mnou a mezi nimi rozhodnutí a zachraň mne a ty věřící, již jsou se mnou.
119. Zachránili jsme ho také v naplněné arše i ty, kdož byli s ním.
120. Po té jsme utopili ostatní.
121. Toť zajisté znamením, poněvadž většina z nich nevěřili,
122. a věru Pán tvůj jest vznešený, milosrdný! Atd.

Když Mohamed kázaní toto dokončil, pravil k němu jeden z jeho ujců: „Proto-li's nás povolal dohromady? Zkáza na tebe!“ Ale prorokovi se ihned dostavilo zjevení, kterým směleс byl odsouzen k záhubě.

Noemem se dokládal Mohamed rád a často, poněvadž Sabejští ho považovali za zakladatele své sekty, jíž přinesl s nebes knihy božské; za druhé se nikde o něm nevypravuje, že by byl původem nějakých zázraků, v kteréž příčině se měl prorok na koho odvolávati. Také po jeho výstraze následovala hrozná pokuta nad pokolením lidským, a Mohamed předpovídal a hrozil souvěkovcům něčím podobným. Proto smyslil také o potopě zvláštní poetickou povídku, která činí o sobě celek a zvláštní suru (71.), jejíž část zní takto:

23. A když konečně nic nepomáhalo, zvolal Noe k Bohu:
24. Džinnové zavedli mnohé, a ty, pane, nerozmnožuj nespravedlivých leda v bludu.
25. Pro hříchy své utopili se a byli do pekla svrženi (lidé),
26. a proti Allahovi pomoci nenalezli.
27. Noe řekl: „Nezůstav, pane, po zločincích ani stopy na zemi;

28. neboť zůstavíš-li ji, svedou stoupence tvé a splodí potomstvo zkažené.

Korejšité táhnouce s karavanami do Syrie, zastavovali se na jihu Mrtvého moře, tak že často patřívali na ono hrozné místo. Jak asi Mrtvé moře vzniklo, bylo jim asi dobře známo, a varujícího příkladu toho použil Mohamed ovšem také, aby Arabům ukázal, jaké následky má v zápětí neposlušnosť Boha. Neméně než třikráte zpracoval biblický tento příběh, pokaždé ovšem zevrubněji. Odchyluje pak se od vypravování biblického v tom, že nedává ženě Lotově zahynouti ze zvědavosti, nýbrž že ji pokládá za osobu špatnou, zkaženou. Podobné přepracování a doplňování biblických příběhů se objevuje v koraně dosti zhusta. Pozoruhodno jest také, že jmenuje koran křesťany a židy sektáři, pohany pak nevědomci, které si pro lhostejnosť obzvláště dobírá. Nejvíce ovšem vyhrožuje posledním soudem, o němž, že se dostaví, opakuje do nekonečna. Zdá se, že se Mohamed v úkol svůj již tak vžil, že ani neznamenal, lže-li čili nic. Ostatně se podobá ku pravdě, že si byl vědom, kterak bujné obrazy ve člověka působí, a že jest živá líčeň hrůzy posmrtní velmi prospěšným prostředkem, lákati lidi k nové víře.

Z počátku hleděl Mohamed nevěřící zastrašiti tresty věčnými, ale nedařilo se mu valně; neboť víra v nesmrtelnosť duše byla u Arabův slabá a neurčitá, a tak se stalo, jak se koran sám přiznává, že ji někteří zpupníci posléze vůbec popírali. Když se ji jal dokazovati, odpovídali mu: „Povídáš, že otcové naši vstanou z mrtvých. Nuže, přiveď je k nám, i uvěříme ti“. A toho Mohamed ovšem nedovedl. Co si tedy počíti s takou vyzývavostí? Proto počal vyhrožovati tresty dočasnými, jako stihl Sodomu, nepřijmou-li učení jeho, a hrozby své opíral o legendy, jež jsme částečně již uvedli.

A řeči jeho učinily na Mekkanské dojem hluboký, mnohé pak osadila hrůza a úzkosť. Kdo věřili, strachovali se arci z přesvědčení, poněvadž se domnívali, že jich nemine, co prorok předpovídá. Kdo zná jen poněkud povahu lidskou, nemůže mu nebyti s podivem, že kladli Mekkanští odpor věštbám Mohamedovým, kdežto se přece dály za okolností neobyčejných a s výmluvností mnohou. Století naše se jmenuje obecně osvíceným, a kdykoli se v něm vyskytne věštba o zahynutí světa, zůstavuje, ač jí mnozí nevěří, nicméně dojem hluboký; domnívať se každý u sebe, že by se to mohlo přece jen státi. V dobách vření náboženského docházejí poslové hrůzy víry tím větší. Bylo tak i za časů apoštolů, jak svědčí sv. Petr na počátku epištoly druhé.

Někteří z Mekkanských věřili, že se trest Boží dostaví, hodlali však vyčkati, až se ukáží první jeho stopy, načež hodlali k víře Mohamedově přistoupiti. Ale prorok na ně vychytral ubezpečuje, že se trest dostaví z nenadání, a pak bude pozdě litovati a se obraceti. Ale i tato slova se nedodělala úspěchu, ba způsobila, že se stali někteří tím zatvrzelejšími. Mohamedovi z toho vzešly ovšem rozpaky nemalé, neboť se tak dojem věštby jeho vytrácel. Aby tedy uchoval lid ve stálém rozruchu a pohnutí, opakoval hrozby své ustavičně způsobem novým a novým. Lil však olej do ohně; Mekkanští mínili, zahynou-li potopou, že netřeba již, aby na ně pršelo ještě kamení, nebo aby je pohlcovala země, nebo aby se dokonce proměnili ve psy a prasata. Proto se postavili veřejně proti prorokovi řkouce: „Pravdu-li díš, učiň, aby se dostavil trest, jímž hrozíš nám.“ Mohamed je zaklínal, aby zpu-

pností tak drzou neuspěšovali svého trestu; potom tvrdil, že se trest dostaví, až přestoupí k islamu, koho Bůh k tomu ustanovil v radě své, a že se tak nestane, pokud on a věřící jeho meškají v Mekce. Když pak posléze ho vyzvali, aby udal určitě, ve který čas se trest dostaví, přiznal se, že se udávaje dobu tu zmýlil, a že hodina jeho jest známa toliko Allahovi. Pak vyhrožoval dále.

Léta míjela, pohané však zůstávali zatvrzelými, a trest se nedostavoval. V této choulostivé situaci utekl se Mohamed, jako činíval často, k víře křesťanské, jejíž svaté učení po svém způsobu všelijak zkomoloval a zase doplňoval, jsa si dobře vědom, že lidu nevzdělanému pravda prostě a jasně vyslovená imponuje nejméně. Proto obrátiv hrozby své na poslední soud, mluvil věštebně, nesrozumitelně a tajeplně. To se stalo okolo r. 620. Co nyní propovídal, bylo větším dílem duchaplné a co do věci i pravdivé, ale se dřívějšími enunciacemi tak neshodné, že se stalo učení jeho novým věřícím velice nejasným a nesrozumitelným.

Tím se také stalo, že Mohamed se přiznal, kterak jest koran potřeben vysvětlení, jež prý se nemůže státi bez přispění Božího. Přispění toto pak se zakládalo na novém zjevení. Byla to theorie ovšem nadmíru chytrá a také pohodlná, neboť mu dána byla takto příležitosť podkládati dřívějším výrokům smysl nový, právě jak toho okolnosti časové vymáhaly. Dle toho lze v tomto čase rozeznati troje období v učení prorokově; nejprve vyhrožoval trestem vůbec, a pohané si umínili vyčkávati; potom ho vyzývali, aby trest se dostavil, čemuž se Mohamed vyhýbal; a konečně obracel své hrozby, přikládaje jim nový význam, jakoby se táhly ke dni soudnému. K tomu cíli předpovídal také, že soudný den nastane co nejdříve. Když pak r. 624. zvítězil v bitvě u Badru, a někteří z nejjizlivějších odpůrců jeho padli, pozměnil některé z předpovídaných trestů na tuto okolnosť.

Dočasný trest, jenž měl dle Mohameda stihnouti nevěřící, byl zajisté hrozný. Nebesa se měla chvíti, hory viklati a země, nejsouc jimi v rovnosti udržována, jako loď, kotvy potrativší, sem a tam zmítati. Praví v s. 52.

1. (Zaklínám se) Turem (hora),
2. knihou, jež jest napsána
3. na rozloženém pergamentě (židovská Tora),
4. domem (Kaabou), k němuž se putuje,
5. vysokou střechou (oblohou)
6. a vzdutým mořem,
7. že soud Pána tvého a trest není daleko,
8. jehož neodvrátí nikdo.
9. V den onen, ve který se budou nebesa zachvívati,
10. ve který se budou hory pohybovati a choditi;
11. běda v den onen lhářům,
12. kdo žertují a si hrají!
13. Jednoho dne budou vmeteni v gehanam (do pekla).

A dále:

44. Až budou nebesa po kusech padati dolů, budou ještě říkati: Jsou to hustá mračna.
45. Dovol tedy, až nadejde jejich den, ve který zhynou bleskem.

Hustými mračny (v. 44.) se rozumějí v krajinách tropických černé oblaky, jež vylezají na obloze jako plovoucí hory; okraje mívají velmi ostré a co nejpůvabněji zbarvené. V koraně se jimi myslí vždycky mraky bouřlivé, jež mívají strašlivé spustošení v zápětí. Za živobytí Mohamedova snesl se takový mrak nad Mekkou, tak že jím byla Kaaba z polovice rozbořena. Takovým orkánem — ovšem že daleko větším — vyhrožoval prorok nevěrcům.

Mezi křesťany jest rozšířena pověst, že nařídil Mohamed kdysi hoře jakési, aby k němu přišla; když pak se hoře nechtělo, odebral se prorok k ní sám. Věc má dle všeho svou příčinu. Dle Mohameda i doby tehdejší byly hory do země vsazeny proto, aby se nepohybovala, i jsou zemi tím, čím jsou lodi kotvy. Proto znamenají slova „horou pohnouti" tolik, jako učiniti něco nemožného. Hory budou spláchnuty teprve v poslední den.

Když pak se dočasný trest nedostavoval, dobírali si odpůrci proto Mohameda, i odpověděl jim surou 70.

6. Trest pokládají za daleký,
7. my však jej pokládáme za blízký.
8. Jednoho dne budou nebesa jako kvas olejový,
9. a hory budou vypadati jako vlna různých barev,
10. a sousedé se nebudou ptáti druh po druhu,
11. ačkoli bude o to postaráno, aby sebe viděli; ale hříšník by byl rád, kdyby se mohl z trampot dne onoho vykoupiti vlastními dětmi,
12. a svou ženou i bratrem
13. a všemi, kdož jsou jeho a poskytují mu ochrany,
14. a celým světem, jen kdyby se mohl zachrániti.
15. Nelze však, neboť tam šlehá plamen,
16. jenž spaluje maso na kostech
17. a volá k sobě toho, jenž se zády obrátil (k pravdě) a odešel,
18. a (bohatství) sbíral a hromadil.

A o něco níže:

42. Jenom jim dovol: ať si žertují a hrají, až se dostaví den a dostane se jim, čím jim bylo vyhrožováno,
43. den totiž, ve který vyjdou z hrobů tak rychle, jakoby šlo o závod,
44. s očima sklopenýma a hanbou jsouce stíženi. To ten den, jímž bylo jim vyhrožováno.

Zajímavo při tom jest, že neminí Mohamed dni obyčejné, nýbrž dni Boží, které jsou ovšem delší, a tak jest vyhrůžka jeho odůvodněna. Když pak odůvodnění to časem nedostačovalo, smyslil si prostředek jiný: změnil, co dříve předpověděl; tím se stalo, proč se v koraně objevuje táž myšlénka vícekráte.

Poněvadž hlásal Mohamed věčné tresty a pokuty za rozličných dob ročních, nemohl je líčiti obrazem jedním a týmže; v létě nemohl kresliti strasti pekelné, jako je líčil v zimě, proto je odíval v přerozmanitý tvar, by tím důtklivěji působily v obraznost lidskou. Tak praví v suře 21.:

1. Čas účtů se přiblížil k lidem, oni však se odvracejí v bezstarostnosti své.

5. Říkali docela: Koran obsahuje zmatené přeludy — nikoli, on si jej vymyslil — ne, on jest básníkem! — Ať učiní zázrak jako znamení, jimiž se osvědčovali proroci staří.
6. Ale přese všecky zázraky neuvěřila před nimi města, jež jsme zbořili; zdali pak by uvěřili Mekkanští?
7. Také před tebou jsme posýlali jenom lidi, jimž jsme se zjevili. Tažte se jen majetníků zjevení (hanyfů), ačli to nevíte.
8. Také jsme nedali prorokům těla, jež by obstálo bez pokrmu, aniž byli nesmrtelni.
9. Ale hrozby jejich jsme splnili; i zachránili jsme je i ty, které jsme chtěli, kdežto jsme zločince zahubili.
10. Zjevili jsme vám knihu, jež obsahuje napomenutí, které jsme k vám učinili. Což pak nenabudete rozmyslu?
11. Kolik měst jsme zahubili, že byla nespravedliva? a jiným národům jsme dali jíti za nimi.
12. Jakmile ucítili přísnosť naši, vzchopili se a utíkali.
15. Jejich nářky neustaly, až jsme je pokosili a zahubili.

Způsobem chytrým dává Mohamed protivníkům bývalých proroků činiti též předhůzky a výčitky, kterými ho zahrnovali jeho odpůrcové: tak byl pokládán Noe za posedlého, Lotovi nedáno rovněž víry, slovem, veškeří národové zahubení byli tak zatvrzelí jako Mekkanští. Proto nemůže ani jinak býti, nežli že je překvačí soudný den, Allah na ně učiní útok. I Lot oznamoval Sodomským, že na ně přikvačí útok Páně, a Mekkanským se jím hrozí v suře 54. Podobně v 85. a 20.

Přechod od vyhrožování tresty dočasnými ku trestům věčným jest v koraně znatelný nejen dle obsahu, nýbrž i dle užívání jednotlivých slov ve významu různém, jako jsou: sayha = volání, výkřik, hrozba; dyn = soud, úsudek, rozsudek, odsouzení a j.

Jinde slibuje Mohamed nevěřícím rodákům i tresty jiné: Allah prý z nich učiní ohyzdné opice. Prorok se tu táhl k pověsti židovské. Židé ve městě Ayle znamenali, že se objevuje pokaždé v sobotu na moři veliké množství ryb, kdežto za dne všedního nebylo nikde pozorovati ani ouklejky. Někteří z nich překročili tedy zákon Boží a lovili v sobotu ryby, začež byli proměněni v opice. Mohamed připomíná, že z nich budou opice nebo svině. Když pak se nestalo ani to ani ono, uvádí jim zase na paměť ušlechtilou postavu lidskou, a třeba se nedostavil trest hned, skutků jejich špatných nebude zapomenuto, poněvadž jsou zapsány. Proto praví:

82. 6. Ó člověče, co tě odvádí od pána tvého milostivého,
7. jenž tě stvořil, smysly obdaroval a úměrným učinil
8. a ti dal postavu, jež se mu líbila.
9. Příčinou toho jest, že popíráte odplatu.
10. Zatím bdějí nad vámi ušlechtilí písaři,
11. již zapisují skutky vaše
12. a vědí, co činíte.
13. S dobrými jest věru dobře,
14. zlí však odejdou do pekla,
15. kde budou pečeni v soudný den,
16. a odkud nebudou ani na okamžik osvobozeni.
17. Víš-li pak také, co soudný den jest?

18. Ještě jednou: Víš-li, co soudný den jest?
19. Jest to den, v nějž nemůže duše za duši ničeho učiniti, a ve který nastane vláda Allahova.

Posupní odpůrci prorokovi se tázali dále, kdy nastoupí vláda Allahova, která jest již nedaleko? A Mohamed propovídá:

51. 12. Táží se tě: Kdy nastane den soudný?
13. Odpověz: V den, kterého budou uvrženi do ohně,
14. (i bude na ně voláno:) Užívejte si ovoce zlého, jež jste způsobili. To jest, co jste uspíšili.
15. Kdo pevni jsou ve víře, přijdou do sadů a k pramenům...

Soudný den předpovídá prorok ještě velmi často, a to vesměs ve zjeveních, jež se mu stala v Mekce, jak se zdá, stalo se to vlivem křesťanským.

Ve smysle biblickém užívá také Mohamed v této době slova saa = hodina (soudný den). Že hodina ustanovená brzy přijde, praví se v koranu 47. 20.:

Čekají něco jiného, nežli že přijde hodina z nenadání.

42. 16. Allah to jest, jenž poslal knihu zcela pravou i váhu. Jak jest ti možno věděti, že hodina není blízka?

Že hodina rozhodná se dostaví nenadále, opakuje se v koraně aspoň dvacetkráte.

43. 6. Čekají-li něco jiného, nežli že je hodina překvapí nenadále a tak, že se toho ani nenaději?

O hodině této neví ovšem nikdo jiný nežli Bůh sám. Kdy nastane, zůstalo tajemstvím křesťanům i židům. Proto dí Mohamed:

41. 47. Bůh sám zná hodinu.
20. 15. (Bůh mluví k Mojžíšovi:) Hodina se blíží; mám co dělati, abych ji zdržel.

Jest vůbec nemožno se dověděti, kdy hodina ona nastane. Proto dí Mohamed:

72. 26. Bůh nezasvěcuje nikoho v tajemství svá, mimo posla, v němž se mu zalíbilo.

A tím poslem byl dle proroka Ježíš Kristus, který věděl, kdy hodina přijde. Vůbec pozorujeme, že mu učení Nového zákona přicházelo vhod, a že se k němu přibližoval, kdykoli byl v úzkých. Později arci jinak. (Pokračování.)

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

I.

V letech třicátých jaká to byla podívaná na silnici, jež od jihu k severu se táhnouc, království České spojuje s Rakousy a jež slula tehdy „silnice solní“.

Po cestě obyčejně bílé jako křída jel povoz za povozem, těžké i lehké vozy neustále rachotily, a mezi tím cestovali koňaři, tlupy dělníků, pocestní řemeslníci s tlumoky na zádech, oddíly vojska.

V jednom povoze, ale pohodlném a na tu dobu slušném, jenž statečně jiné vozy předjížděl, jel od Budějovic tělnatý pán. Obličej zarudlý, postava zdravím a silou kypící, ale vlas místy prokvetalý a valně prořídlý. Bylo mu asi padesát let; oblek sice slušný, ale nikoli modní prozrazoval obchodníka z města.

Asi po dvou hodinách jízdy přijeli ke dvorci, naproti němuž přes silnici stála starobylá hospoda. Odtud se vyjíždělo do návrší. Tu velel pán zastaviti a ptal se cestáře: „Jak daleko ještě do Velína?“

„Já tam bývám odtud tak za hodinu. Nu, vy tam budete snadno za půl hodiny.“

„Je v tom hostinci dobrá obsluha — tadyhle dole?“

„Není to zlé — ale páni tam bývají málokdy.“

„Nevadí, nevadí,“ pravil pán a pak velel kočímu, aby s povozem jel zpět do hostince, že ráno se vrátí, a pojedou opět spolu.

Kočí odjel. Pán stál posud u cestáře. Ukázav na malou, nedalekou vesničku, ptal se: „Jak se toto hnízdo jmenuje?“

„To? To je Krasejovka!“

„Divné jméno“, zahučel pán pro sebe. „Těch několik bídných chatrčí — toť málo krásy!“

Cestář klepal dále kamení, a pán kráčel pomalu do vršku. Již byl nahoře — a pořáde nic, než holá skála. Již vchází do hlubokého úvozu, kde i za poledne smutno!

„Kam jsem to vlezl!“ mrzel se, „tady by byla dobrá skrýš pro lupiče“.

Kráčel mimoděk spěšněji, aby měl úvoz za sebou. Konečně vykročil z něho — ale bylo mu, jakoby najednou se byl octnul z pouště kdesi v čarovné zahradě.

Otevřelo se před ním rozsáhlé údolí, kolem do kola vroubené skupením různotvarných vrchů a pěkných hájů, jichžto jasné lupení a temné jehličí v dáli splývá ve stín lehce zamodralý. A nad tím vším se vypíná statný junák, Blánský vrch.

Blízká návrší mají za korunky utěšené dědiny, každá se spanilým kostelem, jichžto věže ční z bujných korun starých lip k nebesům jako nějaké jehlice ve hlavách těch krásek — hor.

Osm takových pohorských osad napočítal náš poutník a krom toho množství dvorů, dědin a malých vesniček, ba i zřícenin dávné slávy. A všude lilo slunce svoje purpurové světlo, až posledním polibkem loučilo se i s tím Svatojanským kostelíkem. A v to loučení jako tklivá odpověď zníti začaly zvonky všeho okolí na šíř i dál.

I vyrušil se náš poutník, aby si vyhledal v čas útulek, než přijde noc.

Šel ještě půl hodiny — a vešel do městečka, které asi uprostřed té rovinky se rozkládalo, slibujíc i za této polotmavé, polosvětlé doby milým pohledem poklid a pohodlí cizinci.

Vešel do jednoho hostince. Bylo jich tam několik, a každý slibným nápisem lákal pocestné.

V hostinci, do něhož vešel, seděli v prostorné síni dílem domácí, dílem pocestní lidé a všichni se bavili nenuceně a volně „jako doma“.

Host přisedl a žádal večeři. Jídlo i nápoj bylo výborné, a pestrá ta společnosť byla příchozímu též docela vhod. Díval se a poslouchal.

Když se poněkud hospoda vyprázdnila, tázal se hostinské, zdali by zde obdržel nocleh.

„I snadno! Máme pokojík pro takové pány," odpověděla hovorná hostinská.

I dali se do řeči. Host vyptával se na různé, obyčejné věci a podotkl, kterak se mu zdálo to sousední stavení vedle hospody pro svou výšku až podivným.

Hned vyprávěla hostinská, že ten dům patří několika sirotkům, kteří jej zdědili po vzdálených přátelích, že tam bydlelo již několik nájemníků, ale od loňska že sem nikdo se nehlásí, obecní úřad pak že již má plnou moc, kdyby ten dům někdo chtěl koupiti, aby jej prodal. „Je k tomu také 40 měr dobrých polí a luk," doložila na konec.

Povídalo se ještě lecos, a pán vytáhl po chvíli hodinky a pravil jako sám k sobě: „Je skoro ještě čas, abych si to zařídil".

Pak obrátiv se k hostinské, tázal se: „Co myslíte, nalezl bych pana syndikusa ještě nyní doma?"

„Ó, jistě, jistě," povídala panímáma. „On večer nikam nechodí, ale čítá doma skoro celé noci."

Pán se zdvihl, pravil, že ještě přijde, a odešel.

Právě odjížděl dostavník k Budějovicům, ponocný troubil desátou, když pán se vracel od syndykusa k hostinci. Již se nezdržoval v šenkovně, ale šel do svého pokojíka.

Záhy ráno pak posnídav, poroučel se právě jako všech ostatních osm noclehářů. Ve knize cizinců podepsal se jakožto obchodník Ronský.

My zatím ho necháme jíti, kam jej vede cesta, a prohlédneme si útulné to místečko, poněvadž se v něm déle pozdržíme. Hostinec náš má kromě šenkovny dva menší pokojíky a kuchyni, pak na druhé straně pět pokojíků, tedy místa dosti. Kol velkého dvora je několik maštalí a kůlna pro povozy, podle které se chodí na velkou zahradu. Za zahradou stojí stodola chráněná od západu asi dvacíti silnými jedlemi.

To všecko s nějakým kusem polí náleží mladé vdově po řezníku Šebekovi, jenž před třemi roky zemřel na rány, které mu zasadil rozvzteklený býk. Kromě tohoto statku zanechal jí ještě mnohem dražší, totiž dva roztomilé kloučky, ze kterých zvláště mladší Jan svým vzrůstem a silou na své mládí nadobyčejnou živě připomínal nebožtíka otce.

Pětiletý Stanislávek je spíše po matce, pleti bledé, očí modrých, vlasů plavých a těla útlého.

Když s nevýslovným žalem pochovali jejího manžela, naléhali přátelé, aby se znovu provdala. Ale ona měla pro všecky jen jednu odpověď: „Až nepůjde-li mi to takhle. Nerada bych přivedla na ty chudinky nějakého otčíma."

A šlo to dobře. Žena obezřetná i bedlivá překonala šťastně všecky překážky, a to s pomocí své mladší sestry Katynky, která přijela k ní brzy po pohřbu. Byla to dívka milostná, asi patnáctiletá. Pobyla pět let v Praze u strýce a jak zvěděla o sestřiných starostech, hned byla ochotna její sirotečky vzíti si na starost.

Vdova měla ještě jednu sestru, která se byla před několika lety vdala za Vídeňského stavitele a s ním šťastně a spokojeně žila.

Čistota a spořádanosť doporučovaly každému tento hostinec, a brzy byl nával denních hostů tak četný, že musila Šebeková přibrati silnou děvečku, která by obstarala ostatní hospodářství.

Měly tedy všecky ženské práce dosti, ale prací tou neodháněla se spokojená mysl ani úsměv stálé radosti s jejich tváří.

Jednoho dne — právě po polednách — přijelo najednou pět vozů plných rozmanitého nábytku a hospodářského nářadí, ale všecko nové a čisté jako ze skladu, a za těmi vozy úhledný kočár se třemi pocestnými: pánem, paní a chlapečkem.

Poněvadž to všecko zastavilo před hospodou, hleděl brzy kde kdo, jací jsou to pocestní a kam se stěhují. Domovní dvéře i okna byla plna diváků.

Ku podivu všech otevřela se vrata sousedního posud prázdného domu, vozy vjely na jeho velký dvůr a vrata se zase zavřela.

Teprve za dvě hodiny vyjely nákladní vozy druhými vraty ven; dva vozkové stanuli hned vedle v hostinci, druzí tři pak jeli do druhého, na konci městečka.

„I vítám vás, Bendo!“ volala hostinská, „co tu děláte?“

„Přivezli jsme vám bohatého souseda. Je to nějaký veliký pán!“

„Kdo je to? Co tu chce dělati?“

„To nevím, ale slyšel jsem, že ten dům koupil a načisto se zde usadí. Jmenuje se prý Ronský, byl někde ve Slezsku vrchním hraběte Jariše a když si tam nasekal peněz, přijel se svou mladou paní do Budějovic a tam u nás bydlel v hostinci. Je prý rodič ze Třeboně, syn bývalého knížecího úředníka. Byl přes třicet let pryč. To jsem slyšel od Barče, jejich služky, která si panstvo náramně chválila. Zvláště paní prý je pravý anděl. Pán prý je občas podivný pavouk. Ale co je pravda: žádná špína! Podívejte se, dali nám po dvou zlatnících, že jsme jim to pomohli naložiti a složiti. Kočár a koně jsou jeho. Ale čemu se divím! Co zde na tom krcálku vyvede takový derektor!“

Vozka dopil a odjížděl.

„To jsou tedy naši noví sousedé,“ povídala si hostinská. „Dej Bůh, abychom se dobře snášeli.“

Minul týden, druhý, ale sousedé se skoro ani neukázali. K nikomu nešli, návštěv nedělali, v neděli chodila do kostela jen paní, pán však neustále jezdil. Městečko bylo plno všelijakých pověstí o té podivné rodině, až to všecko naposledy umlklo.

U Šebeků šlo všecko jako jindy. Hoši se prohánĕli po sadě, poskakovali po trávníku, trhali sedmikrásky a pampelišky, dělali z nich řetězy, napínali řetězy od stromu ke stromu a zase běhajíce jejich řadami, trhali ta slabá pouta.

V tom se otevřela zadní dvířka vedlejšího domu, a z nich vyšla vysoká, štíhlá paní, vedouc za ruku asi šestiletého chlapečka. Byl pěkně oblečen: kalhotky jen ke kolenům, bělounké punčošky, lesklé střevíčky, tmavohnědý kabátek a čepici s peřím.

Byl trochu bledý, hlubokých, tmavošedých očí, temný vlas samá kučera, samá kadeř. Hošík sotva spatřil obě děti, hnedle na ně radostně ukazoval a maminku zlehka k té zahradě táhnul.

Katynka sázela právě něco zeleniny. Vidouc přicházeti paní, uctivě ji pozdravila; tato pak poděkovavši svým libým, zvučným hlasem, přistoupila k ní a pustila se chutě do rozmluvy.

Chlapeček byl jediným skokem u dvou dětí, které právě znova doplňovaly přetržené řetězy.

„Jak ti říkají?“ ptal se Stanislávek.

„Mně František, a tobě?“

„Slávek a tam tomu Jeníček.“

František se trochu zamyslil a potom pravil prosebně: „Řekni Slávku Jeníčkovi, ať ty kytičky netrhá, ony tu tak pěkně hledí ke slunéčku a jsou tolik hezké, a podívej se, co vy jste z nich udělali.“

A jakoby chtěl Slávka ještě více si nakloniti, hladil mu ruku a řekl: „Pojď, budeme ty kytičky počítati a zítra zase a potom pořád a budeme z nich míti pokaždé radosť.“ A hned začal.

Za chvíli zavolala paní: „Františku, pojď, půjdeme tamhle do lesíka!“

František pohladil Stanislava, sliboval, že zase zítra poprosí maminku, aby k nim směl, a pak hbitě běžel k mamince, důvěrně k ní vzhlížeje.

Příštího dne se obojí děti nemohly odpoledne dočkati, aby jen zase byly pohromadě. Tentokráte přinesl s sebou František koníka, vozík a bič, ne tak pro svou zábavu, jako spíše pro Jeníka. Pro sebe a Stanislava měl velkou malovanou knihu, kde byly obrazy a říkání o řemeslech, zvířatech, květinách.

Co se Jeník hmoždil s koníkem a vozem, nemoha způsobiti, aby obojí dobře stálo a bez chyby jezdilo, usedli oba mudrcové do stínu košaté hrušky a prohlíželi list za listem, a při tom vykládal František Slávkovi, co tu psáno.

Takové a podobné hry bavily ty tři dítky po celé léto, kromě dní deštivých. Paní Ronská dovolovala ráda Frantíka k sousedovům, dobře pozorujíc, že je Katynka spolehlivá opatrovnice dětí. Katynka ještě večer kolikráte vyprávěla malým miláčkům rozmanité pohádky. A což teprve, měla-li sama panímáma Šebeková při chvíli a začala povídati o Robinsonovi, o obraze v lese, o dobrém Fridolínu, o zlém Dětřichovi, tu mimovolně kladl František svoje ruce na její kolena a hleděl jí do tváře nepohnutě poslouchaje. Proto si jej panímáma velmi oblíbila.

Slávek raději poslouchal veselé pohádky Katynčiny, nežli vážné, smutné pohádky maminčiny, kde často se mu zdálo, že maminka líčí jeho samého a jeho chyby.

Přišel podzim, a jednou ráno přiběhl František ke kamarádům se zvěstí, že zítra již půjde do školy.

Tím ovšem byly jeho příští návštěvy velmi omezeny, ale on i dále přicházel každého dne a měl také stále hojnou zásobu nového a nového povídání. Obyčejně sedával stranou se Slávkem, protože Jeník nejevil chuti k jejich učeným rozprávkám. František svědomitě všecko vyprávěl Slávkovi, co slyšel ve škole.

Ten den po posvícení chtěl František u Šebeků býti celý den, protože nebyla škola. Ale ten den Jeníček Šebekův postonával, přišel pan doktor, prohlédl jej, zavolal maminku a poručil, že žádný z dětí k Jeníkovi nesmí. Františka odvedl domů sám, Stanislávek pak hleděl jako vyjevený, proč nesmí k bratříčkovi. Jen slyšel Jeníka vzdychati a sténati. Katynka řekla: „Jeníček má velkou bolesť a zkusí mnoho“.

Třetího dne již nesténal. Maminka byla uplakána, Katynka také, ale Stanislavovi povídali, že tu byli v noci andělé a že vzali s sebou Jeníka do nebe.

Truhlář přinesl rakvičku, do ní položili Jeníčka, okolo dali jiřinky a plno jiného kvítí, které vypěstovala Katynka na zahradě. Mimo to

daly mu děti plno obrázkův, pak přišly družičky, a mládenec nesl rakev na hřbitov.

Stanislav a František šli také za rakvičkou s oběma maminkami, s Katynkou i s jinými lidmi.

Stanislávkovi bylo náramně smutno, když šel potom večer spat. Pořáde se ohlížel po tom místečku, kde s ním spával Jeník, ráno hned prvním pohledem ho hledal, ve dne všude mu bratříček scházel.

František ovšem zase přicházel, ale byl také smuten. Konečně ustanovila paní Šebeková požádati pana učitele, by také Stanislávek směl do školy, aby mu bylo poněkud veseleji.

Koupili mu tabulku s přilepenými písmeny, a potom jej vedla matka k panu preceptorovi. Ten jej posadil vedle Františka, napomenul k pozornosti a slíbil, že jej bude míti rád, bude-li takový jako František. Učili se společně, ačkoli Slávek jako mladší byl stále pozadu. Jenom náboženství přijímali oba duší stejně dychtivou. Kněz, kterýž je učil, měl výborný dar, že dovedl živě a zajímavě vyprávěti, zvláště o umučení Páně.

Když tak jedenkráte mluvil o přehroznych mukách Spasitelových, vždy s větším napnutím jej sledovaly ty nevinné dušinky; na každé tváři bylo viděti, jak se jim bolest hluboko dere do srdce; již bylo slyšeti tu a tam utlumené štkání, a z oček upřených na obraz Ukřižovaného se hrnuly slzy, až posléze vypukly všecky v usedavý pláč — jenom František neplakal.

Jeho na smrť bledá tvář, chvějící se rty, temné jako zkalené oko, vše to svědčilo o nevýslovné vnitřní tísni, ze které si nikterak nemohl pomoci. Zdálo se, že to nesmírné napnutí nesnese, nebo celý výraz byl jako umírajícího. Zděšeně na něj pohlíží Stanislav a pamatuje ho, šepce: Františku, plač, plač!“

Smutně odvětil tento: „Já nemohu — mně je zle“. Musil býti vyveden, venku se mu teprve ulevilo. Podivné to dítě; při velké citlivosti své přec nemohl uroniti slz. — Jednou však plakal přece, o čemž uslyšíme později.

Minulo pět let. Co mohla škola Velínská dáti, všecko naši dva přátelé již uměli, ba, uměli brzy jestě více.

Ujal se jich pan páter jako budoucích studentův a připravoval je po celý rok, aby mohli vykonati zkoušky do latinských škol.

K tomuto kroku dály se veliké přípravy v obou domech. Větší díl výbavy — prádlo — měla na starosti Katynka. Již i nové šaty měl Stanislav pořízeny, knihy byly koupeny po starším studentu, ze zahrady se ukládaly na stranu nejlepší jablka i hrušky, a tesklivě počítali oba hoši dny, které ještě budou žiti pod domácí střechou.

Zatím chystala se opět paní Šebeková — jako každého roku — na pouť do Římova. Nebylo tam daleko, a tak vykonala tu svou pobožnosť vždycky za půl dne.

Tentokráte slíbila i paní Ronské, že ji s sebou vezme, a konečně se usnesly na tom, že vezmou s sebou též oba hochy. To bylo těšení! V sobotu již celé davy poutníků prošly městečkem; Češi i Němci, z blízka i z dáli šli se klanět Bohu a Jeho Matičce na místě plném památek.

Také naši lidé šli. Za půldruhé hodiny dorazili pod Římov k první kapli, podobné věži, a čekali, až německé processí přejde, by mohli soukromě vykonati pobožnosť.

Hned první obraz: loučení Matky Boží s Pánem Ježíšem a zvláště slova, kterými Šebeková vykládala hochům toto štací, pohnul je hluboce. Ale čekaly na ně věci ještě dojemnější.

Již pohled na ty zástupy lidu, které pokrývaly celou tu krajinu, jejich zpěvy, které z blízka i z dáli zaznívaly, to vše působilo mocně na malé poutníky.

Vešli do síně, kde představena poslední večeře Páně. Chlapci se až ulekli těch postav v životní velikosti, sedících za stolem. Jejich pohnutí rostlo, tváře se víc a více rděly, oči plály.

Tak se šlo dále až k odsouzení Páně u Piláta, kde několik skupin ve velké kapli co nejživěji představovalo muky Páně, které tam přestál.

Po krátkém vysvětlení a upřímné modlitbě šli za dojemného zpěvu s paní Šebekovou dále, až se ocitli na hoře Kalvárské, kde setkaly se s velikými zástupy lidu, kteří se již vraceli od Božího hrobu.

Když byli také sedmibolestnou Rodičku Boží uctili, kráčeli naši poutníci již za soumraku dolů do zahrady k Božímu hrobu.

Příhodnějšího místa snad nelze nalézti na uctění a památku hrobu Páně, než jaké zde se prostírá. Posvátný klid přerušován jest pouze šuměním mimotekoucí řeky. Malá kaple, obklopená temným jehličím stromů zve poutníka, by vešel a oddal se pobožnosti.

„Děti, zůstaňte venku!“ pravily obě matky, vstupujíce dovnitř. „Vy byste se tam bály, je tam tuze smutno!“

Potom vstoupily obě dovnitř, držíce tenké voskové svíce; i nebylo chvíli slyšeti nic, leč jejich tiché štkání. Děti mimoděk poklekly u vchodu kaple, sepjaly ruce a toužebně čekaly příchodu matek.

Konečně vyšly, oči majíce zarudlé pláčem; chopily se svých miláčkův a objímaly je, objímaly ty, za které před chvílí byly se modlily k umučenému Spasiteli.

Tu jedním hlasem pravili oba: „Maminko, nechte nás tam taky, nechte nás k Ježíškovi!“

Matky svolily, daly svíce napolo uhořelé svým dětem, a oba hošíci vstupovali do předsíně a odtud do temné kaple hrobu Páně.

Tu leží pěkná socha Spasitelova v tesaném loži a vedle místečko, kam si zbožní poutníci při modlitbě staví světla. Dlouho se dívali oba hoši na ssinalou tvář a zmučené tělo Páně.

První klekl na kolena František a položiv hlavu na prsa Spasitelova, líbá jeho velkou otevřenou ránu na srdci, nemůže se utajiti, pláče... a jeho horké slzy kanou na tělo Páně.

Potom praví: „Pojď sem, Slávku!“ Vzal ho kol krku a s ním zároveň ještě jednou líbá rány Páně a pak dí: „Slibme zde Ježíškovi, že budeme pořáde a pořáde hodni! Chceš?“

„Ó, chci!“ povídá druhý, a oba slibují, že budou stále dbáti, aby Ježíšek je mohl míti rád. Toto zasvěcení se lásce Ježíšově mělo býti jejich tajemstvím.

Teprve když světla jim uhasínala, vystoupili oba, mlčky se držíce za ruce, za matkami do kostela, by i tam také požádali Matku Boží za ochranu na další cestu životem.

Odevzdali se v ochranu Matky nejlepší!

II.

Není divu, že přátelstvím dítek spřátelily se také matky. Paní Ronská se zdála poříde paní Šebekové vznešenou paní, k níž se chovala spíše uctivě, nežli důvěrně. Až nyní, když stejné starosti a radosti je častěji přiváděly k sobě, tu se lépe dorozuměly a pomalu spřátelily.

Čím více blížila se doba, kde měly synáčky své odvážeti do Budějovic, tím častěji se navštěvovaly, neboť obě cítily potřebu ulehčiti svému stísněnému srdci. Šebeková byla náramně sklíčena, neboť teprve nyní pozorovala, jak těžké břímě na sebe béře, a mohla účtovati jak chtěla, nijak jí to nešlo dohromady; ani při největší spořivosti nebyla s to, aby potřebný náklad na studie ušetřila.

Jedinou nadějí byl jí starý strýc kommissař, který se byl odebral na odpočinek do Budějovic; u něho chtěla hledati pomoci.

Celé noci nespala, neb ji k tomu ke všemu ještě trápila nejistota, zdali Slávek při zkoušce přijímací obstojí a bude li vůbec přijat, neboť byl příliš mlád.

Ač paní Ronská podobných starostí neznala, poněvadž jmění jejich bylo dosti značné, přece pohled její prozrazoval hluboký bol, jenž tajně hlodal na jejím srdci. Léta jej nesla tiše, bez reptání, nikdo netušil, jaký těžký kříž leží na ramenou té šlechetné trpitelky.

Naříkati ji neslyšel nikdo, nicméně práhla po soucitné duši, do nížto by mohla složiti to břímě, s kterým se posud nikomu nemohla svěřiti.

Nalezla konečně, co hledala, nalezla upřímnou, také těžce zkoušenou přítelkyni a proto nechtěla otáleti a v jedné tiché chvíli svěřila jí ten trudný příběh svého bouřlivého života.

I jala se vypravovati:

„Mohu říci že jsem nebyla nikdy ve svém životě šťastna. Otec můj, hrabě Vysocký, byl členem státní rady ve Varšavě; matka byla dcera chudého šlechtice z Krakova. Starší bratr spravoval malý statek náš na pomezí rakouském, mladší se stal ve svém 24. roce důstojníkem císařské gardy.

Postavení mého otce bylo velice choulostivé — neboť místokrál Konstantin, bratr carův, byl pán náramně prudký a neztrpěl nejmenšího odporu. — Často se udály v sezení bouřlivé výstupy. Z jedné takové schůze byl nešťastný můj otec přivezen v děsném stavu. Právě jsem vycházela z domu, když dva muži jej vyzdvihovali z vozu; jeho tvář byla rozpálena, oči krví zalité a na rtech zarudlá pěna — nemohl ani mluviti, a co s namáháním ze sebe vypravil, tomu nebylo rozuměti.

Byl raněn mrtvicí. —

S bolestným pláčem jsem se vrhla na lůžko, v němž on chroptě ležel skorem bez citu.

Po čtvrt hodince přišla matka, dostavil se i bratr, který v usedavém nářku pozdvihnuv tu drahou hlavu, prosil o jedno slovo z těch milovaných úst, neustále volaje: „Ó můj dobrý otče, jen jediné slovo, jen jediný pohled! Já jsem to, tvůj Alex, jenž tě o to prosí!“ — Matka stála u nohou bez slz ohromena jako mramorová socha, v její tváři nebylo kapky krve.

Konečně otvírá otec oči a výrazem strašlivým zasténá: „Pomsti mne! — Pomsti mne!“ S touto hroznou závětí odešel na věčnost. — Když vydechl, teprve jsme se dověděli, co se bylo stalo.

Můj ubohý otec se odvážil v závažné věci rozhodně se opříti velkoknížeti, a tento rozdrážděn zuřivě se naň vrhl a před celým shromážděním vytal mu políček. Tato neslýchaná příhana ohromila citlivého stařečka tak, že okamžitě klesl k zemi a musil býti odnesen.

Ku hrobu jej doprovázela polská šlechta, a tisíce upřímných vlastenců plakalo s námi.

Od toho dne byl náš život zasvěcen pomstě. V domě našem nalezli útulek všichni spiklenci, jejichž přátelé se stali obětí ruské svéreposti. Každý týden mělo schůzi as 20 mladých Poláků, kteří v rozličném přestrojení třemi rozličnými vchody přicházeli do našeho domu. Po celou dobu zůstali nepozorováni. Já byla jako 18letá dívka neustále na stráži. Mezi všemi, kteří k nám přicházeli, vynikal mladý šlechtic z Litevska, jmenem Kaminský, s kterým se bratr můj seznámil u professora Levela. Otec jeho byl pro několik neprozřetelných slov obviněn z velezrády a zavlečen na Sibiř.

Osudy našich rodin, společný cíl pomsty a snad i vznešený zjev Kaminského, neboť byl muž velice krásný, učinily mi jej zvláště milým. On byl mou první a jedinou láskou, ač toho snad nikdy nezvěděl. Ctila jsem jej jako strážného anděla, neboť podivuhodnou ostražitostí vypátral a oznámil každé hnutí carských slídičů, tak že jsme se cítili pod jeho ochranou úplně bezpečni.

Nastal 29. listopad r. 1830. Ten den měl rozhodnouti osud Polsky a naší veliké, svaté věci.

O desáté hodině v noci pojednou vrazí do příbytku našeho Kaminský a zimničně rozčilen volá: „Drahá paní, čerstva, zachraňte se! V hodině bude dům váš obstoupen a prohledán. Honem! Klíče sem, zde jsou naše tajné listiny, ty musí býti okamžitě zničeny!“ Mžikem otevřel skříň a vyňav závitek spisů, ukryl jej rychle za ňadra, a ve kvapu ještě jednou důrazně volá: „Pryč, okamžitě pryč! — Jinak vás zachrániti nemohu“.

Jedva zavřel dvéře, vrazí s druhé strany s tímto chvatem do salonu bratr s děsným výkřikem: „Kde je ten zrádce? Kam utekl? Je již pryč?“

„Kdo?“ volám ustrašeně.

„Kaminský, vlastně syn tajného policisty Rosnického. Kde je ta nestvůra?“ A ani nedočkav odpovědi, žene se za ním, a již nebylo slyšeti jiného, než hrozné volání ze všech stran: „Do zbraně, Poláci! Rusové vraždí naše bratry!“

Z domů se hrnou ozbrojenci, a uprostřed té vřavy, střelby a křiku utíkali jsme z nešťastného města. Přichystaný povoz nás bídně dopravil na první stanici, kde nám bylo dlouho čekati na nové koně. Ještě jsme nevěděli, kam se obrátiti. Matka rozhodla, na statek náš nedaleko Osvěčína. Když jsme sedali do vozu, přikvapil jezdec, jeden z našich známých, vyslaný sbírat pomoc u venkovské šlechny, a ten nám oznámil, že dnes v noci byl bratr od Kaminského zastřelen.

Uštvaní až k smrti dojeli jsme třetího dne na náš statek — právě když se chystal starší bratr k odjezdu.

„Matko,“ pravil, „jsem dědicem pomsty, toť od nynějška úkol mého života. — Buďte s Bohem! — Kdyby až sem vniknouti měl ne-

přítel, tedy víte, kam se odebrati. — Jen několik hodin za hranicemi — tam jest můj nejvěrnější přítel — hrabě Jariš — ten bude vaším rádcem a ochrancem. Vždyť jej dobře znáte, on se o vás postará.“

To řka, již zmizel v houfci jezdců, kteří kvapili směrem k severu.

Všecka země byla v jednom ohni. Všude boj a krveprolévání. Ale všecko úsilí bylo marné. Varšava padla, a tlupy našinců rozutekly se na všecky strany, zoufale se bráníce všude proti přesile vojska, které ze všech stran je bylo sevřelo. Tlupy jenerála Ramorina, pod nímž bratr bojoval, byly zatlačeny u Krakova na půdu rakouskou, a jako povodeň zaplavila nepřátelská oddělení všecky naše kraje, plenice sídla šlechticů, zámky a dvorce. Vyhnali i nás z posledního útulku milované vlasti ku hranicím rakouským, které se nám nebohým uprchlíkům útrpně otevřely.

Zprvu jsme měli v úmyslu zůstati v Osvěčíně, kde obyvatelé měli s námi největší soustrast. Ale když jsme shledali, že prostředky naše na delší pobyt tam nestačí, a když starost o budoucnost do opravdy na nás nalehla, rozhodla se matka, ač s těžkým srdcem, žádati o radu a pomoc osvědčeného přítele bratrova.

Statky jeho ležely dílem ve Slezsku, dílem v severní Moravě. Dověděli jsme se, že pan hrabě obyčejně sídlí v Lubonickém zámku. Zamířily jsme tam; avšak k velkému našemu uleknutí oznámeno nám, že hrabě před několika nedělemi se vydal na cesty do Egypta a snad ještě dále, a že může to trvati několik let, nežli se vrátí.

Vrchní úředník přijal nás jako hosty svého pána velmi uctivě a maje ve všem plnou moc, vykázal nám pěkný byt v zahradním domě nedaleko zámku, pravě, že ihned podá zprávu panu hraběti, s nímž byl v neustálém spojení. Zdali tak učinil, nevím, věnoval nám však hned laskavou pozornost. Mohu říci, že nás opatřil takovým pohodlím, jakého jsme ani na našem zámku neměli.

Vycházeli jsme málo, matka byla od útrap nesmírně seslábla, že se vláčela bídně jako stín po zahradě, a při pohledu na mě zalévaly se jí oči slzami.

„Co z tebe bude, drahé dítě, až mne zde uloží v chladné zemi?“

Zima byla krutá a dlouhá, a touha její po jaře nevýslovná. — Jediným ochrancem naším zůstal starý pán, jenž den co den přicházel a kolikrát i celé hodiny s námi se bavil.

Jednoho večera, když nepřišel, seděly jsme obě mlčky v teplé jizbě. Já opravovala něco na prádle, matka nespouštěla mne očí.

„Hedviko,“ pravila konečně, „ráno, když jsi byla v kostele, byl zde pan Ronský – tentokráte přišel ponejprv s prosbou — tak pokornou, ale, jak pravil, také velikou. — Nežádal nic menšího, než tebe samu.“

Já jsem pohlédla udiveně k matce.

„Také jsem se podivila,“ pokračovala, „když on znamenaje překvapení mé — pravil: „„Já ovšem znamenám odvážlivost své prosby; slečna jest v nejkrásnějším rozkvětu mládí, a já na pomezí věku, kde milování zove se pošetilostí. Žádám však jenom, abych mohl býti ochrancem nejlepší dceři. Nemyslil jsem, že bych kdy ještě zatoužil po stavu, v němžto jsem byl tak těžce zkoušen. První má choť, dcera mého předchůdce, již v mládí svém churavá, jenom na přání otce svého podala mi ruku. Brzy se ukázalo, že neduh její byla strašlivá rakovina. Po celých 10 let trpěla jako světice — a jako

anděl pokojně odešla. V milé tváři pozůstalo jen dvé krásných očí, které ještě ve smrti s celou láskou ke mně pohlížely. Od té chvíle zdál se mi život pouští, po které jsem měl blouditi osamělý bez cíle, bez útěchy. Tu jsem poznal vás, drahá paní, a vaši šlechetnou dceru. Vaše veliké neštěstí, ta tichá odevzdanosť, s kterou ty těžké rány nesete, ta něžná, příkladná láska vašeho dobrého dítěte, to vše mne táhlo neodolatelnou mocí k vám; ve kruhu vašem jsem se opět cítil šťastným a blaženým. Pochopíte nyní mou horoucí touhu býti vždy s vámi, býti přítelem a ochrancem vaším po celý svůj život.“ “

„Drahý pane,“ odvětila jsem, „jáť ovšem v tak důležité věci sama rozhodovati nemohu. Vím, že vděčnosť mé dcery jest nezměrná jako má: vždyť dobrodiní, která jste nám prokázal, jediný Bůh může splatiti, ale kde se jedna o nejsvětější zájmy jejího života, tuť může rozhodnouti jen ona sama.“

„Ustanoveno, že zítra ráno obdrží určitou odpověď, a tedy, dítě drahé, poraď se s Bohem, se svým srdcem a svědomím; nebeť na mne nejmenšího zřetele. Moje dny jsou spočtěny, bude jich po skrovnu, trpěti jsem nezapomněla a ráda ještě sebe větší útrapy chci snášeti, jen když tebe budu viděti spokojenou a šťastnou. Tys přinesla matce své oběti, jako snad žádná dcera, ty's upoutala svůj mladý život na trudný osud můj, ty sdílíš se mnou vyhnanství a hluboké pokoření, které snášíš pro mou chudobu; přijímáš se mnou bobrodiní a almužny, za které máš prodati svobodu a snad štěstí celého života... tuto poslední a nejkrutější oběť přinésti nesmíš, a proto vrať se zpět do vlasti, kde tvoje mladosť a ctnosť najde zaopatření, hodného tvého stavu. Mě nechej zde v zapomenutí složiti kosti, ta hrstka skrovného jmění dostačí, bych nebyla nikomu na obtíž, a bez výčitky, žehnajíc tobě, milovaná dcero, mohla pokojně předstoupiti před věčného soudce s tím vědomím, že jsem jako věrná matka vykonala svůj úkol.“

Byla náramně rozechvěná a třesouc se na celém těle prosila mě, abych jí pomohla na lůžko. Políbila mne, poroučela mne nejsvětější Matce Panně Čenstochovské a počala se tiše modliti. Já od ní neodcházela, až se mi zdálo, že zdřímla; tu jsem teprve vstoupila do svého pokojíka a v horoucích modlitbách volala jsem k nebi o nějaké znamení, co bych měla činiti.

Minulý i budoucí život můj stál tu před mou duší: minulý se všemi hrůzami posledních měsíců, budoucí zakalený a chmurný.

Tu slyším hluboký povzdech a opět žehnání, jaké jen ze srdce takové matky mohlo vycházeti — poslední slova: „Matko všech opuštěných, neopouštěj nikdy toto nejlepší dítě!“ — ta rozhodla... a já bych ji byla měla opustiti? A kdybych jen pro několik dní, drahá matičko, ti zjednala pokoj, jenom několik krůpějí sladších v ten hořký kalich života, jsem volna přinésti oběť tu nejtěžší.

Bylo rozhodnuto! — Stála jsem se ženou Ronského.

(Pokračování.)

Z Prácheňského kraje.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Jež.

(Pokračování.)

Královské město Sušice.

K Prácheňskému dekanátu patřilo královské město Sušice, město velmi staré a zámožné.[50]) Měšťané byli záhy přilnuli k husitismu, a to k výstřední straně, a hned za prvních začátků husitských bouří vidíme Sušici na bojišti; když byly po smrti krále Václava IV. vypukly bouře Pražské, umluvily se skrze tajné posly a listy Plzeň, Klatovy, Domažlice a Sušice, a sešli se měšťané dne 1. listopadu 1419. v Žinkovech ozbrojení a odtud táhli v nemalé síle ku Praze a porazivše Petra ze Šternberka, vůdce královských, u Knína vtrhli do Prahy a spojili se s bratřími od kalicha. Roku 1422. stála Sušice ve spojení se Žižkou; r. 1424. vstoupili purkmistr a konšelé obce Sušice spolu se stranou Táborů v příměří s Oldřichem z Rožmberka, r. 1425. obléhali Sušičtí s Píseckými, Klatovskými, Domažlickými a Kralovéhradeckými v počtu asi 1000 jezdcův a 8000 pěších s puškami a válečnou zbraní tvrz Švihov a po dvou nedělích zbořili hradby; spolu s Tábory dobyli Tachov a obléhali Plzeň, ale nedobyli jí; r. 1426. na den sv. Doroty byl v Písku sjezd strany Táborské, a tu i Sušice, a tak napořád Sušice šla s Táborskými, až ji od r. 1431. vidíme po straně apostaty Prokopa Velikého, po bitvě u Lipan po straně Sirotkův; spolu s jinými kališníky volila Sušice na sněmu r. 1435. Jana z Rokycan za arcibiskupa Pražského. Taktéž r. 1547. přidalo se město k odboji Šmalkaldskému proti králi Ferdinandovi I. a bylo za to trestáno pokutou 1500 kop míš.

Tou měrou byla Sušice jako středem nekatolického hnutí po okolí veskrz téměř katolickém, ač i ve městě samém katolíků nescházelo, ba i zmáhali se tam, když chudobný farář Martin ze Strašeně s apoštolskou horlivostí víru katolickou vůkol hlásal, a „starý Čech“ katolický, Jindřich hr. Kolovrat, missionáře na blízkých Žichovicích vydržoval, aby po veškerém okolí vyučovali ve svatém náboženství.

Když vypukla r. 1618. nešťastná falcká revoluce v Čechách, převládla sice v Sušici radikální strana a přijala posádku vojska stavovského: avšak i v nátlaku hrůzovlády setrvalo padesát mužův u své věrnosti k víře katolické, ano, jeden z nich té slavné památky zasloužil, že veřejně jí hájiti se neostýchal, jak napotomní katoličtí missionáři vydali svědectví. Když táhlo vojsko katolické od Rakous ku Praze a dobyvši Vodňan, Prachatic a Písku vyslalo jedno oddělení k Sušici: nastal v obci samé obrat. Bylo v neděli dne 27. září 1620., když císařský jenerál Don Baltasar de Marradas s 1500 koni před městem se postavil a je k poslušnosti k zákonitému králi vyzval. Na radikály — bývali to nejvíce lidé nemajetní — se nedbalo; měšťané starožitní a zámožní pojednali s jenerálem a za příznivými

[50]) Dr. Gabriel: Sušice a jeho okolí. V Praze 1868.

podmínkami slíbili králi Ferdinandovi II. poslušnosť. Accord, jež Don Baltazar de Marradas s městem zavřel, zněl v tento rozum:

„Podle toho, jakož jsem léta pojminulého 1620., a to dne 27. měsíce září do kraje Prácheňského k městu Sušici s 1500 koni zbrojnými přitrhl, pány, rytířstvo, purkmistra a konšele i všechnu obec v témž městě pospolu tehdáž shromážděny, jménem a na místě Jeho Mil. cís. Ferdinanda II. podle plnomocenství sobě daného jenerálním patentem napomenul, aby všichni k dobrému jich zdraví prohlídli, od zpronevěřilých odstoupili, a k Jeho Milosti Císařské jakožto pravému králi a pánu jich se obrátili a přivinuli, jakž pak obšírněji z propůjčeného jim Jeho Milosti Císařské dotčeného mandátu, jak otcovsky J. M C. o ně pečovati a je vystříhati milostivě ráčí, očité spatříno a od nich vyrozumíno bylo. Což oni bezpochyby považivše, při sobě bedlivě ty všechny věci, k náležitému Jeho Milosti Císařské poslušenství přikročiti jsou sobě usmyslili i v tom setrvati, ano, také město Sušici mně k ruce J. M. C. vzdáti jsou připověděli, avšak pokadžby prve při těch níž rozepsaných artikulích, skrze osoby z prostředku jich ven ke mně vyslané přednesených zůstaveni a ochráněni byli. Osoby pak, kteří tu v městě Sušici tehdáž přítomni byli od vyššího stavu, jsou zejména tito: urozený pán Jan Jiří z Žebergka na Kněžicích, pan Bohuslav bratr jeho, pan Jan Šebestyan z Žebergka a na Oučíně a pan Václav Mičan: a ze stavu rytířského pan Vilém a Krištof vlastní bratři Kocové z Dobrše a na Vohrazenicích; pan Václav, Dětleb, Milota, Markvart a Bohusoud bratři vlastní Kocové na Volšovech a v Hlavňovicích, též strýc jejich pan Dětleb Koc, pan Petr Mikuláš Malovec s synem svým Kryštofem z Malovic, pan Zdeněk Ježovský z Lub. pp. bratři Šofmanové, Václav Markvart a Vilém Protiva, pp. bratři Branišovští Jan, Vojislav a Zdeněk, pp. Břeští Oldřich a Václav z Ploskovic, pan Václav Běšín, p. Petr Kába, p. Adam Chřepický, pp. bratři Perglarové Jiří, Longin a Karel; a p. Jan Joachim Čejka z Olbramovic. Jichžto artikule podané, jakožto vyššího stavu, jsou byly tyto:

1. „Při náboženství svém a privilegiích též statutích svých aby zůstaveni byli; — 2. což se takkoli v této roztržitosti stalo, Jeho Milosť Císařská aby to tím jenerálním perdonem vše milostivě odpustiti a prominouti i při jich hrdlích zanechati ráčil; 3. při statcích svých, ano i při jich kvartýřích tu při městě Sušici zastížených aby zcela a zúplna zůstaveni byli; (purkmistr pak a konšelé i všechna obec téhož města, tři k tomu podobné artikule a v jednostejný smysl, toliko místo kvartýrův položili munici, aby jim zanechána byla a správce jich církevní:) 4. soldati, kteří pro ochranu města a zámku ve městě byli, pokudžby nechtěli dáti se v službu J. M. C. potřebovati, aby svobodně bez obtěžování odjíti mohli; 5. ze stavu vyššího, též sousedé a měšťané, kteří za příčinou obchodů svých a jiných příčin do měst Pražských a jinam se odebrali, aby svobodně a bez překážky všelijaké do svých příbytkův a ku svým manželkám a dítkám se navrátiti i při nich zůstávati mohli.“

„V ty a takové jednich i druhých artikule nahlédši já, k nim všechněm jsem přistoupil a i rukou dáním, však do Jeho Milosti Císařské toho všeho další ratifikací zdržeti a při tom zůstaviti připověděl. A tak dle moci sobě dané na milosť a pod ochranu J. M. C.,

učinivši je také všechny účastna jenerálního perdonu, tak také město k ruce J. M. C. mně vzdané jsem přijal a do něho potomně vtáhl.

A že tomu všemu tak, jak se svrchu píše, toto vysvědčení toho pečetí svou a vlastní ruky podpisem utvrzené svrchu psaným všem na žádosť a ku potřebě budoucně jich vydati odporu jsem nebyl."

Stalo se u Tábora 28. Julii léta 1621.

D. Baltasar Marradas.

Dle tohoto accordu byly obci ponechány všecky její statky, a již na počátku roku přišli katoličtí missionáři, kteří v lásce jsouce uvítáni došli velikého účastenství všeliké obce. Missie začala dne 24. ledna a trvala až do srpna, farní chrám znovu posvěcen, kalich a jiné odznaky husitské sňaty, školy po katolicku zařízeny, lid přicházel na průvody o křížových dnech a na jiné pobožnosti — ano, k Božímu Tělu strojena a delší dobou upravována slavnosť veliká i po celém okolí ohlašována, aby se na ni takořka celé okolí sešlo, což se i stalo; neboť všecka šlechta se zástupy lidu k ní zavítaly. [51])

Takové spásonosné dílo nebylo bez překážek. Vyvstal tam jakýsi „prorok", který zvěstoval, že přišel k němu anděl s kalichem a vypravoval, že on sám anděl podstoupil hádku s missionáři o užívání kalicha a vítězně prokázal jeho potřebnosť i na důkaz podal jej prorokovi a daroval mu jej. Prorok ukázal lidu kalich, na pohled velice neforemný. Měšťané Sušičtí nevěřili takovému prorokovi ani jeho výkladům, nýbrž vesměs pod jednou spůsobou po katolicku ke stolu Páně přistupovali, ale některý lid z okolních vesnic tomu věřil a Velebnou Svátosť nechtěl přijímati než pod obojí. Ale správce na panství Žichovickém zavřel proroka, který potom celý svůj smyšlený podvod vyznal.

Missie dospěla pak k výsledkům netušeným; poslán tam hodný katolický kněz za faráře, a dne 21. května 1624. došla radostná zpráva, že nadřečený accord jenerála Marradasa jest Jeho Císařskou Milostí ve všem — vyjímajíc artikul o svobodě náboženství — potvrzen, že všecko provinění pominulé vzpoury se odpouští, a bývalé privilegie a svobody znovu se potvrzují. Z celého města neodešlo než 13 sousedů, o jejichž nevelkou pozůstalosť v ceně 973 kop se ucházela obec. [52])

První horlivosť zas ochabla, i nacházeli se r. 1629. opět protestanté ve městě a v okolí, tak že magistrát proto obdržel ostrou důtku od kommisse nad reformací nařízené, že prý „přes 500 osob nekatolických u vás se zdržuje, to vaší nedbanlivostí. Povoláte je a dáte jim termin, a proste p. Jindřicha Libsteinského z Kolovrat (na Žichovicích) o hodného duchovního k vyučování." [53])

Přišel tudíž starý zkušený missionář P. Šebastian Skultetus, který tou dobou právě v Prácheňském kraji posvátné missie konal, i počal s velikou horlivostí své práce a vyučování. Lid poslouchal rád, a Milosť Boží působila tak mocně, že nejenom katolíci zahořeli novou láskou ku svaté víře, nýbrž na 600 lidu k víře kato-

[51]) Schmiedel, Historia S. J., III., str. 416.
[52]) Bílek, konfiskace str. 1219.
[53]) Arcib. archiv, 18. října 1629.

lické se vrátilo, mezi nimi stařena přes 60 let a kmet přes 70 let starý dobrým příkladem ostatní množství předešli.[54])

Po nemnohých letech nastalo nové rozpakování, ne tak vinou tamního lidu, jako neopatrným jednáním děkana z Kašperských Hor, Adama Sustia. On si totiž zavedl obyčej, že při Mši svaté sebral drobty se svaté Hostie odpadlé, shrnul je do jiného kalicha s vínem na oltáři postaveného a obmyv prsty nad ním, přisluhoval komunikantům jako pod obojí způsobou. Z neobvyklého řádu takového brali obyvatelé kolem Sušice pohoršení a vyhýbali se tamnímu chrámu Páně, ačkoli dříve ochotně službám Božím v něm obcovali. Nový děkan v Sušici Jan Struthius toužil na to u kommissařův, řka, že o Velikonocích r. 1635. přišli sotva tři nebo čtyři sedláci ku správě Boží, kdežto z města vykonalo 464 věřících sv. zpověď.[55])

Brzy nastalo ono poslední desetiletí třicetileté války, kdy Švédové jakožto „osvoboditelé čistého evangelia v Čechách" přišli a zemi Českou téměř co rok plenili.

Osm pluků švédské jízdy a pěchoty vrazilo průsmykem Domažlickým do Čech v měsíci lednu 1641.; opanovali Domažlice, Klatovy, Horšův Týn a pustili se odtud na sever, jih a východ dosti daleko; přišli také k Sušici. S nimi byl protestantský vladyka Jaroslav Adam Schaffmann von Hemerles.[56]) Švédové uložili městu 6000 zl. výplatného. Čtyři tisíce složilo město v hotovosti, a pro nedoplacené dva tisíce odvedl nepřítel dva radní jménem Řešátko a Voprechta a žida Benjamina Hahna železy spoutané za rukojmě. Když však císařské vojsko dostihlo Švédy u Klatov a je rozehnalo, oni tři skočili s vozu a vrátili se domů; ale za to Schaffman byl od císařských jat a posazen v Praze do Bílé věže. Nad to byl tam vystižen jakýsi emigrant Daniel Zajíček, i bylo od místodržitelství nařízeno Sušickým, by jej skrze p. děkana dali u víře vyučovati, načež buď ať k víře katolické přistoupí, buď se vystěhuje.[57])

R. 1645. tam opět byli Švédové pod Torstensonem, táhnouce dne 25. února z Klatov přes Nalžovy a Sušici k Horažďovicům, odkud (27. února) ke Strakonicům, chtějíce vraziti do Rakous, kde na ně čekali protestantští obyvatelé. Jakkoli se to nepovedlo, porazili nicméně císařské u Jankova. Ale Brna již nedobyli, při jehož oblehání byl Torstenson tou měrou nemocí trápen, že se kolikráte až svíjel; musil s hanbou odejíti a složil nejvyšší velení vojska.

Císařské vojsko, u Jankova rozprášené, dostávalo nové posily; ze mnohých krajů Českých přicházeli noví bojovníci,[58]) také vozy a náboje přicházely z Budějovic, Krumlova, z Prachatic, ze Sušice,

---

[54]) Schmiedel, Historia S. J. III., 971.

[55]) Dr. Krásl. Kardinál Harrach, str. 93.

[56]) Vladyka Jaroslav Adam Schaffmann von Hemerles byl v čas vzpoury jedním z relatorů při jenerálním sněmu, na kterém byl Fridrich Jindřich starší, syn falckraběte Fridricha V., zvolen za „čekance" království Českého, (Skála, IV. 61. 62), ujel pak s týmž Fridrichem po bělohorské bitvě a vyzván jsa před kommissí nařízenou se nepostavil a odsouzen jest cti, hrdla i statků, avšak výrok ten nepotvrzen než co do ztráty jmění, které měl na statku Čejkově (nedaleko Sušice) pojištěné. Tuto jej nacházíme při nepřátelském vojsku Švédův. Upadnuv do rukou císařskému vojsku, nezůstal v Bílé věži než asi půl léta, a byl dle císařské resoluce dne 30. srpna téhož roku propuštěn.

[57]) Archiv místodržitelský, 13. října 1642.

[58]) Rezek str. 429.

z Plzně. Bohabojnému a šťastnému arcikníže ti Leopoldovi Viléму podařilo se Švédy z Moravy vytisknouti, načež vojsko naše přezimovalo v Čechách; rozdělení po krajích řídil hr. Sezima z Vrtby. Pro arcikníže te Leopolda Viléma a jeho štáb zřízeny příbytky v Klatovech, dělostřelectvo dáno do Sušice, jenerál Fernemont ležel s pluky svými v Budějovicích a v okolí. Švédové, jimž nyní velel Karel Gustav Wrangel, taktéž leželi v Čechách, ve Fridlandě, Liberci, Jablonném, Č. Lípě až k Litoměřicům, kde si zařídili pevný střed svých výprav. Válka pro zimu a velké sněhy se nevedla, jen potyčky v těch krajích, kde Švédové s císařskými sousedili. Švédové brali, kde co popadli; také císařští odváděli dobytek, drancovali domy a statky, ale zdá se, že tak se dělo jen v mimořádných případech; jinak byly vypsány a sněmem svoleny berně, které každý obyvatel musil dáti nebo půjčovati z toho, co měl nad svou potřebu.

V těchto válečných bědách se utíkali katolíci s vroucností posud nebývalou k Božské Velebnosti a ku přímluvám svatých patronů České země, a to s výsledkem nad očekávání šťastným. V Litoměřicích ku př. vyhlásil sám Švédský jenerál, ač luterán, že domy a pole osob duchovních béře pod svou vlastní ochranu, a tak dobrotivým vesměs se prokázal, že katolíci vystavili Velebnou Svátost a zařídili modlení na poděkování k Bohu za takovou ochranu; švédským důstojníkům se zalíbily katolické kostely, a rádi tam chodili, Poláci z vojska Švédského chodili ku sv. zpovědi a ku sv. přijímání a 22 Švédů luteránů přestoupilo na víru katolickou.[59]) V Jičíně zařídili od neděle devítníku až do popeleční středy veřejné modlení v kostele na úmysl, aby Bůh požehnati ráčil císařskému vojsku; magistrát rozdělil hodiny každého dne tak, že všickni a jeden každý svou hodinu v kostele na modlitbách stráviti musil, a kdo by lehkomyslně zameškal, ten měl potrestán býti buď na penězích nebo vězením. I nebyla oslyšána společná modlitba. Sotva byla doba modlení uplynula, zahnalo naše vojsko Švédu z Hrubé Skály, kde se byl obradil a odkud vládl celému okolí.[60]) A co v krajích osazených vojskem císařským?

Arcikníže a vrchní velitel Leopold Vilém — maje věku 31 let — netajil si, že s vojskem svým po Jankovské porážce ustrašeným neodolá přesile spojených Švédů, Francouzů a Němců, i vyžádal si, aby se v Klatovech konal prosebný průvod s Velebnou Svátostí, podobně jako o Božím Těle se konává. Stalo se tak. Veliké zástupy lidu přišly se svými kněžími, sám arcikníže a všickni obristové a důstojníci za Velebnou Svátostí pobožně kráčeli. Týž arcikníže vyslyšel každý den, co v Klatovech meškal, dvě Mše svaté, na den svého odchodu se vyzpovídal a přistoupil ku stolu Páně nejen sám, nýbrž důstojníci a nesčetní vojínové s ním.

Bůh pak požehnal vojsku císařskému, tak že r. 1645. a 1646. nepřítele z Čech a z Bavor vytlačilo.

Na takovéto události jest dobře za věku našeho poukázati. Sám císař Ferdinand III. veřejně prosil a žádal za modlení, papež Innocenc X. vypsal Milostivé léto.

---

[59]) Litterae annuae Soc. Jesu Coll. Litom. ad an. 1646. MS ve Vídeňské knihovně dvorní.

[60]) Litterae annuae Coll. Jičin. ibidem.

Tu se roznítila horlivosť za víru katolickou, kteroužto již vůbec pokládali za jedinou víru pravou, kdežto kacířství a sektářství vším právem uznávali za urážku Boží a nastupovali na to, aby praedikanté křivé víry v zemi nebyli a lid nesváděli, a aby remigranté, t. j. protestanté z Čech odběhlí a nyní opět navrátilí, buď se na víru obratili, buď ze země odešli. I přikázalo královské místodržitelství hejtmanům kraje Hradeckého, Litoměřického, Boleslavského a Žateckého již dne 27. května 1643. v tato slova: „Zprávy nás došly, že dosavad někteří lidé poddaní nekatoličtí se v kraji vašem nacházejí, a ti s lidem nepřátelským correspondirují, jemu všelijaký fedruňk činí, partaje od Jeho Milosti Císařské lidu prozrazují: odkudž začasté se přihází, že skrz takové prozrazování císařský lid škodu béře, nepřítel pak nemalého fortele a posilnění dosahuje.“ [61])

K naší pak věci nejvíce patří, co místodržitelství napsalo hejtmanům kraje Prácheňského: „Jiné naděje jsme nebyli, nežli že Vy se dle rozkazu poslušně zachováte a vyptajíc se s pilností na všecky v kraji Vám svěřeném se nacházející osoby nekatolické, o nich nám zprávu svou učiníte. Ale ačkoli jste Vy toho dosavad mlčením pominuli, však nicméně dověděli jsme se toho v jistotě, že by osoby na příležitém rejstříku naznamenané, jenž se ve městě a při městě Sušici zdržují, ku zpovědi svaté a ku Přijímání Velebné Svátosti nepřicházeli, ze kteréžto příčiny, aby pravou, samospasitelnou víru vyznávali, o nich veliká pochybnosť jest: Že pak to přehlížíte, čas s sebou přinese, jak J. M. C. s Vámi proto spokojen býti ráčí. — Vedle toho jsme v tom zpraveni, že v kraji vašem Václav Malovec nekatolický se zdržuje, a jeho pan Jan Vilím ze Švamberka na Kestřanech proti zápovědi J. M. C. u sebe přechovává.“ [62])

Na zimu r. 1646—1647. mělo císařské vojsko zase rozloženo býti po zemích dědičných; císař Ferdinand III. byl by rád jmenovitě Čechy těmi zimními „kvartýry“ ušetřil: ale císařský jenerál Melander uznal tak proti vojsku Švédskému za nezbytné, a vojsko přišlo; do Sušice jich přijelo asi tisíc; [63]) celé okolí až k Písku je pomáhalo živiti.

Zase roku 1648. zavadili Švédové z blízkých Bavor o Sušici, až posléze mír Vestfálský této záhubné válce učinil konec. Tu stavové království Českého naléhali na císaře, aby „nad starožitným, pravým, samospasitedlným, svatým, katolickým náboženstvím Římským, jakožto nejpřednějším, pevným a hlavním, základným a gruntovným privilegio tohoto království dle královské povinnosti své a vykonané přísahy ruku ochrannou držel.“ I neváhal Ferdinand III. tak učiniti, ba, sám ze své vlastní bohabojnosti zakládal po Čechách kláštery a také v Sušici založil klášter Otců Kapucínů, jak dí zakládací listina: „Na úplné potlačení husitského kacířství, na rozmnožení a upevnění Církve svaté“. Kardinál arcibiskup Pražský Arnošt hrabě Harrach položil základní kámen a posvětil pak kostel dne 24. října 1655.

U příležitosti onoho „proroka“ v Sušici zdá se za dobré, pro-

---

[61]) V archivu místodrž.

[62]) Tamtéž ale bez „rejstříku“.

[63]) Dr. Rezek, Dějiny Čech za Ferdinanda III. str. 471.; — Dr. Gabriel, Sušice, str. 61.

mluviti o tehdejších „prorocích“ vůbec jakož i o vlivu, který měli mezi protestanty.

Neznámeť namnoze tajné řeči, jaké mezi sebou vedli predikanté ze školy Jana Amosa Komenského, o jakých zázracích vypravovali a božských zjeveních; kterak jim „andělé“ zvěstovali, že obrat se stane v zemi České, až oni predikanté nabudou vrchu, a zlořečený Babylon padne.

Neznáme veškeré ty hrozby, jimiž vyhrožovali každému, kdo by k víře katolické přestoupil, aniž známe sliby těm, kteří ještě krátký čas setrvají. Bouřili dobromyslný lid proti vládě a proti Církvi, naváděli k vystěhování ze země České do ciziny, slibujíce, že se vrátí a ten „Babylon“ sobě za podnoží podrazí; takoví „proroci“ velebili predikanty „evangelické“ a v nejhorší podezření uváděli katolické kněze, což bylo tím horší, že pořád napodobili Písmo svaté a jeho způsoby mluvení, tak že závěrek všechněch řečí býval: setrvejte, náš král Fridrich zase přijde, potom běda Babylonu!

Na svědectví toho uvedeme některé výroky „proroka“ Christofora Koteŕa, kteryžto míval svá zjevení od r. 1616—1624. Zjevoval se mu „anděl“, o kterém sám nevěděl, je-li z andělů dobrých či zlých, ale spíše „za dobrého pokládal, poněvadž řekl, že na výsostech přebývá a posýlán bývá na službu těm, kteří dědictví spásy vezmou.“ [64]) Zvěstoval Kotter:

1. Veliký onen Soudce vynesl výrok svůj nad nevěstkou babylonskou: „podávám ti kalich zlosti“. Tento kalich ona nevěstka sama si byla nalila vraždami, cizoložstvím, modloslužebností a sužováním jiných: z toho kalichu zlosti ji napojí Hospodin. Mečem bude prolévána krev jejich, a krev jejich poteče jako vlny po ulicích krvelačného faryzejského Jerusaléma, a koně se postříkají krví, a v krvi zhyne kůň a jezdec. [65])

Pozoruj a slyš! Velicí jsou naši dnové všickni před Bohem Hospodinem! A stane se, že kdož vzývati bude jméno Páně, spasen bude, a jasný v něm vzejde lucifer. I budou oděni sluncem spravedlnosti jako rouchem velikolepým, a půjdou v mysli spanilé a šlapati budou po štírech a hadech, majíce řízu, kterou zuby neprorazí. [66])

Pozoruj bedlivě! Obraz svůj vyzdvihl onen král bez královny (papež), a nechal tvář svou temnou vyhlásiti za tvář Boha. Sám sebe velebí a jiným velebiti se dává. To jest stavěti Babylona a vystavený říditi křivým učením a modloslužebností. A sřítí se onen Babylon a popleněn bude, a muž onen, sedě na trůnu zlatém, dostane červy do života, „a roucho zlaté změní se mu v zármutek, a zápach z něho půjde jako z mrtvoly. Běda, běda! Padl Babylon za jednu hodinu! Aj, tu leží! Leží a je pustý, poněvadž Hospodin ho soudil a provedl výrok, který psán jest v knize; i nebude člověka, který by pomoci mohl, ani králové země nepomohou.“ [67])

---

[64]) Tak Kotter před A. Menclem, předním pastorem města Sprottavy dne 1. prosince 1620. Byl Kotter člověk neučený, řemesla svého jirchář, psáti neuměl, rodem ze Slezska. Že mu ti andělíčkové nedali pokoje, vypravil se r. 1625. do Polska a r. 1626. do Čech, hlásat svá zjevení. (Katolická reformace a Mar. družina, II. str. 105. 106.)

[65]) Vidění dne 13. května 1624. kapitola XXVI.

[66]) Vidění 14. a 15. května 1624. kap. XXVII.

[67]) Vidění dne 10. čce. 1624. kap. XXVIII.

I zkusíš, že já jsem Jehova, jenž ti rozrazí tvého bůžka Maosim, a uvedu na tebe velikého krále mnohých králův. Ach, běda, již je čas, již přichází! Vyvstaňte králové, přepásejte se k boji proti vymyšlenému bohu Maosim![68])

2. I napomíná „prorok" věrných duší, že mají odejíti ze země České.

„Kdožkoli utéci můžeš, utíkej celým srdcem, nezdržuj tě ani sníh, ani příval deště; nedbej, že těm je zima, jenž pochlebníky státi se nechtí, že svátky se jim obracejí v zármutek! Slyšte Vy, kteříž kojíte sochu Babylonskou: ejhle, oněm zuboženým brzy zasvítí slunce, opět budou slaviti svátky slavné, přicházejíce ve sborech velikých, jásajíce Jehově Bohu svému, pějíce žalmy ze srdce svého, prozpěvujíce píseň Mojžíše, sluhy Páně. Bude za nedlouho, na sochu (babylonskou) nedbá nikdo[69])

„Socho hrdá, majíc 60 krajů a království! Aj, modloty ohavná, ukrátí tobě dny tvé Hospodin! — Ty si kráčíš, se vy pínáš jako hrdá žena z domu Jezabel a šťveš Achaba, by donutil Nabota, pustiti vinici, ba, sám život vlastní. Ty jsi hrdá socha, ale nic než socha; i budeš na kusy rozbita. Už je tu čas, hnedle vzkřiknou, kteří se klaní soše: „Pojďte, utíkejme, sic nás uchvátí Daniel a druhové jeho!"

A tak běda, pořád běda, jenž se dali svésti a navrátiť se nechtějí.

Pakli na útěk se nedají, neujdou strastem krutým, na sochu přijdoucím, takým strastem, že vypsati nelze.[70])

3. Těm, kteří se nepodřídili Babylonu, kteří se raději vystěhovali, přislíbeno, že se opět vrátí a katolíky sobě zapodnoží podrazí.

V noci, 11. března 1623. byl prorok Christofor Kotter náhle na Hradě Pražském u vytržení, i viděl tu císaře Ferdinanda, Fridricha (krále) a Jana Jiřího kurfirsta Saského. I byla tu Česká koruna, a poručil „duch" prorokovi, aby vzal korunu a posadil na hlavu Fridrichovi. I učinil tak.

A zvolal kurfirst: „Friedrich jest král zvolený a korunovaný, jemu právem patří království České."

I přistoupil Ferdinand a taktéž zvolal: Fridrich jest král zvolený a korunovaný, jemu právem patří království České".

A doložil Ferdinand: „Kdožkoli z domu Rakouského chtěl na Římské císařství povýšen býti, musil nevěstce, šaškovi (dvornímu) a knězi lahodnými slovy pochlebovati". I obrátiv se Ferdinand, prosil proroka Christofora, aby se zaň pomodlil, sice že bude zatracen, nevysvobodí-li jej modlitby některého nábožného křesťana. Tu pak strašnou kletbou císař proklínal Papeže, a zase prosil za přímluvu. Omlouval se Christofor, že sám jest ubohý hříšník. K tomu slovu padl císař na zemi a tu před očima jeho vypustil duši.

A „duch" pravil: „Tak Bůh rozbije velikou onu sílu, velikou onu moc, silné jejich rámě a podrazí nohu silnou. Hospodin to učiní." [71])

---

[68]) Vidění dne 24. září 1624. kap. XXXIII.

[69]) Naráží na sochu babylonskou Daniel kap. 3.

[70]) Vidění dne 20. září 1624. kap. XXXI.

[71]) Vidění v noci 11. března 1623. Nezapomínejme, že tou dobou sbíral Fridrich a jeho zbrojenci Mansfeld, Halberstadt a Výmarský nové síly proti císaři.

4. Nemalé váhy „proroctvím“ dodávala mluva biblická, mluva plna víry v Ježíše Krista a naděje v Jeho neskončené zásluhy. Tak pravil jednou „duch“ v podobě mládence:

„Miluj zlatou nádobu Písma a lesklý pohár života a učení Ježíše Krista a Evangelium měj za nejdražší poklad.“

„Duchové“ hrozili těm, kteří by takovému prorokování nevěřili: „Mojžíš pochyboval a za to trestán byl, že nevešel do zaslíbené země. Chraň se tedy, Christofore, neměj žádné pochybnosti, by se ti podobně nestalo, a Milosti Boží neurážej![72])

Osmělil se prorok a tázal se „ducha“: Když byl Fridrich tak zbožný, od Boha samého vyvolený a korunovaný, pročež měl Boha tolik nemilostivého, že z Prahy utéci musil? I odpověděl duch: „Kdyby jej byl nevyhnal nepřítel, byl by jej vyhnati musil kdokoli: ale jemu na prospěch; neboť čím více jest nyní ponížen, tím více bude potom povýšen. A já dím tobě: „Král tento a jeho rod nalejou Papeži a jeho zbrojníkům trpký kalich, jejž píti jim těžko bude.“

A znamení mu podal u vidění důkaz. „Skloň oči!“ pravil duch. Prorok sklopil oči a spatřil pramínek čistý jako křišťál; a pramínek se rozlil jako řeka a zvlažoval veškerou zemi. Pak poručil: „Vzhlédni vzhůru!“ I vzhlédl a viděl na nebi troje slunce atd.[73])

Několik dní před tím měl prorok vidění ještě významnější a pro tehdejší stav protestantů důležitější.

Viděl Fridricha ve čtveré podobě:

1. Spí, na zemi leží,
2. vstává s tváři smutnou,
3. na kolenou klečí a se modlí,
4. stojí pod korunou ve převeliké slávě.

Fridrich tenkráte byl na útěku z Prahy meškaje ve Vratislavi, poručeno prorokovi, bez meškání jíti a jemu vidění to a mnohé věci, kteréž ve knize „Lux in tenebris“ obšírně psány jsou, ve známost uvésti.[74])

Ale nezdálo se, že by se proroctví mělo vyplniti; neboť vojsko císařské již bylo Mansfelda z Čech vytlačilo, a sama „Unie“ se rozpadávala. Než, tu byli potěšeni novým viděním a hlavně čeští tajní a veřejní predikanté k novým důvěrám, ba, až k bujnostem se pozdvihli. „Ó ty země Německá,“ pravil „duch,“ ó ty zmatený Babylone, a duchovní Sodomo, ty věrolomný a zpupný Jeruzaléme! Ejhle, boj začíná, tří jsou, jenž bojují: jedno vojsko povolané, druhé vojsko vyvolené, třetí vojsko pak věřících křesťanů, kteří ve dne v noci bojují proti velikému stromu z jihu (Říma). Ejhle, již padl, nepadl sice, ale padne ihned. Ó ty chladný, ty falešný Jerusaléme! Myslíš, že pevně stojíš? Aj, přijde tvůj čas, že padneš, že tvé hrozné lži, falešné převracování Písma a veliká nečistota přijdou na světlo. Ó vy králové a knížata a bojarové! Vy jemu pochlebujete a pijete víno nečistoty jeho a kalich rouhání! Aj, již vyráží stromeček svadlý, suchý, vyráží kvítky, rozmile se zelená. Stromeček od severu stojí nepohnutý![75])

Aj, přichází lev od severu a jiní dva lvové jdou za ním; ti

---

[72]) Vidění 25. srpna 1621. kap. XII.
[73]) Vidění 20. bř. 1621.
[74]) Vidění 9. ledna 1621. kap. V.
[75]) Vidění 1. a 2. čna. 1622. kap. IX.

pak vytrhají kořeny onoho stromu od jihu. A ty, proroku, zapečeť slova ta ve jménu Toho, který byl a který jest a který zůstává a kraluje na věky věků."

I zazněl hlas silný a zazněl sedmkráte: „Padl Babylon. Ó ty skvělá hvězdo na jihu, kterak jsi to spadla? Nad tvým pádem moře se obrátí ve krev, skály převysoké budou píti krev (tvých) vznešených a sličných."

„Aj, vy věrní! Strojte si píseň chvály, neboť beze strachu zpívati budete Hallelujah! A mládenci sami (duchové) zapěli po třikráte Halielujah." [76])

A viděl lva silného, i měl na sobě lev psáno:

„Adlers Macht, Adlers Laenge Zu Bricht den Löwen grosz;
Adlers Macht, Adlers Laenge Zu Bricht der Löwe grosz."

To jest:

Mocný jest orel (Rakousy), dlouhý jest orel, zlomí lva velkého;
mocný jest orel, dlouhý jest orel, zlomí jej lev veliký.

* * *

Taková byla proroctví, činěná na pohrození katolíkům, na povzbuzení protestantům. Vybrali jsme některá místa z prorokování Christofora Kottera; výroky však dívky Poňatovské a predikanta Drabíka jsme musili pominouti, ač jsou mnohem hrozivější. [77]) Sezná-li badatel prorokování takové, posoudí správněji smělé počínání predikantův a všelijakých menších prorokův tu meškajících, posoudí taktéž správněji jednání missionářů, farářů, světských úřadů vůči takovým protivníkům. Nesluší toho déle zamlčovati; až pak v budoucím článku povídati budeme o krvavé vzpouře, která ve Lčovicích vypukla, vzpomeneme snadno na „proroky," kteří obcházeli po krajích. (Pokračování.)

Pod křížem.

Cyklus znělek

od

Vojtěcha Pakosty.

1.

Vstup.

Té zpívat budu matce milované,
jíž pěvec žádný písní nevzpomene,
však mnohý s chutí vryl by do kamene:
„Zde tlí — a komu pro ni slza skane!"

Té zpívat budu matce utýrané,
jíž s těla věky draly roucho cenné,

[76]) Vidění 10. srpna 1622. kapit. XI.

[77]) Jeden člen našeho historického kroužku studuje proroctví Kottera, Poňatovské a Drabíka, i učiní nám přednášku o nich a také o Komenském, jenž byl takměř patronem takových proroků. Přednáška ta bude napřed ohlášena.

a přece v kráse září nezměněné —
Té zpívat budu — Nadchni ducha, Pane!

Zjev její z dálky do duše mi září,
kdy v mrákot noci pohřížen byl svět,
a prvý kříž se zjevil na oltáři;

kdy: „Církev žije!“ rozlehlo se kolem,
vzplál v luhu zářný nové víry květ...
Té zpívat budu s radostí a s bolem!

2.

Apoštolové.

V svět vyšli bosi prostí rybářové. —
Chudobná říza jejich děla šat;
jim k cestě v průvod: bída, zima, hlad — —
a jdou prý světu hlásat pravdy nové!

Ó pošetilci! — zmámili vás snové? —
Kdo vám kde z lidí bude naslouchat? —
Vám chudobných se zavrou dvéře chat,
psy palác vyštve, lapí pochopové!...

A oni přece jdou. — Ó divů dive!
Jak nad vodami v prázdnu Boží dech,
v svět rozléhá se jejich slovo živé.

Trůn sklání se k nim, poslouchají davy,
a kterým byli pouze na posměch,
jich u noh v prachu — filosofů hlavy.

3.

První křesťané.

Ó vítejte mi, třikrát vítejte mi,
vy s nebe pravdy první vyznávači!
jež jako símě z ruky rozsévači,
vám v divotvornou srdcí padla zemi.

Váš, vyvoleni mezi rody všemi,
vzor postihnouti v lásce svět kdy stačí? —
Kdy přiklekne k vám v bolesti a pláči
a řízy vaší vroucně zlíbá lemy? — —

Zřím v shromáždění svatém sbor váš skvělý,
zřím, s chuďasem jak boháč skývu dělí,
zřím — děti rodné při společném stolu!

S bolestí ptám se: „Kdy — ach, my kdy budem,
v tom věku našem přízně, lásky chudém,
tak j e d n o srdce, j e d n a duše spolu?“ —

4.

Loď Petrova.

Loď nepatrná v moři světa pluje. —
Červánky ranní na vlnách se rdějí,
ji s růžicemi perly v cestu sejí
a vánek libý v bílé plachty duje.

V tom vítr zavál. Mrak se vynořuje
a vzrůstá, vzrůstá!... Vlny do peřejí
loď slabou ženou, perou v boky její
a strhnout hrozí ke dnu, v mořské sluje.

Dav hrůzou trne. Kormidelník v chmury
své hrouží zraky... Nad ním v slávojas
zjev zhalen ruce rozprostírá s hůry;

a jako druhdy k učňům nad vodami,
v hluk vlnobití těšný splývá hlas:
„Proč bojíte se? — Proč? — Hle, já jsem s vámi!“

5.

Petra Christi.

Svět celý povstal a děl: „V hrstku ssuti
tu zdrtím skálu, na níž plane kříž!“ —
Jak v kovadlinu pádných kladiv tíž,
v ní praly věky — titánové krutí.

Tu rozděleni, a tu v řetěz skuti,
svých páží vzmachem k cíli spěli již — —
Však jako lev, jenž o svou tříská mříž,
v noc věčnou klesli, v krve vlastní rmuti.

A Církev stála, nevyvratně stojí!
A ti, kdo na ni vztáhli ruku svoji,
dnes pouze z listů jejích dějin straší.

Tak bylo, jest a — bude věky všemi:
co ze země jest — dopadá zas k zemi,
co s nebe — k nebes výšinám se vznáší.

(Pokračování.)

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Pokračování.)

Sledujíce tyto památky z doby římského nadvládí, nesmíme se domnívati, že Split pro další proud dějin zůstal úplně bezvýznamným. Přešed jako dějinným odkazem na Byzantinské, zatoužil také po ochraně mocného krále Franků a té doby již císaře římského Karla Velikého, kterému přislíbil v r. 806. věrnosť. Po smrti tohoto panovníka dal se opět v ochranu Byzantinců. Na počátku desátého století dostal se do panství králů chorvatských, kteří v tyto kraje državu svou rozšířili. Ale v té době vyvstávala již na protějším břehu republika Benátská, šířící panství své buď mocí, buď úplatky a lstí. Vloudivše se úlisně v důvěru měst dalmatských, v jichž čele stál Trogir, Split a Zader, odepřely Benátky poplatek chorvatskému králi Držislavu smlouvou zaručený za používání jistých výhod na březích dalmatských a poskytnutou ochranu v zájmu obchodu do nitra nynější Bosny a Hercegoviny čile vedeného. V nastalé na to válce, v níž Benátčané vedeni udatným dožem Petrem Urseolou II. vítězi zůstali, připadla takořka celá tehdejší pomořská Dalmacie pod panství Benátek, což stalo se r. 998. Od této doby připojili si dožové benátští k titulu svému zvučný přívěsek „dux Dalmatiae“.

I v dějinách církevních zaujal Split vynikající místo. Příčinou toho byla přílišná náklonnosť jisté části věřících k liturgii slovanské, jež založena jsouc na Moravě sv. Methodějem, měla v těchto krajinách hlavně v biskupu ninském, žárlivém to soku mocného metropolity splitského, vřelého zastance. Pro urovnání těchto sporů, které vyplňují takořka celé století X. a XI., konány ve Splitu synody dvě, z nichž prvá v roce 925. rozhodně povznesla stolici splitského metropolity nad ostatní dalmatská biskupství. Nejen v prvé již jmenované, ale i ve druhé synodě, v roce 1059. konané, zvítězila kurie římská svými zásadami oproti liturgii slovanské, jež však přes to i na dále čím hlouběji do země, tím více přívrženců nabývala.

V jedenáctém století přešel Split opět na Byzantské a pak střídal své panstvo buď z přinucení, buď dobrovolně, uchyluje se brzy do ochrany chorvatské, bosenské neb uherské, až opět v roce 1420. na dobu trvalejší přešel v panství tehdy takořka na vrcholu moci a slávy stojících Benátek. V té době bylo ještě jednou Splitu zakusiti úzkosti před návalem barbarů. Uherský král Bela IV., byv poražen r. 1241. od Tatarů na řece Šajavě, prchal před nimi až do Přímoří, a když i zde objevily se předvoje hrozného národa toho, utekl se až do Splitu, odkud, necítě se ani zde bezpečným, uchýlil se na ostrovy dalmatské. Nával tatarský byl však bohudíky jako na severu i v těchto krajinách ramenem slovanským zaražen. Na jihu byli to Chorváté, kteří záslužným, avšak dosud neuznaným světovým činem zachránili jižní Evropu od těchto nezvaných asiatských vetřelců.

Když pak v XV. a XVI. století druhý mongolský národ vyznání Mohamedova úžasně šířil panství své nad poloostrovem balkánským a pronásledoval vyznavače křesťanského vyznání až ve blízké Bosně

i Hercegovině, utíkalo se slovanské obyvatelstvo z pohraničných, slabě ohražených a málo lidnatých osad do měst u moře položených. Tím množilo se i obyvatelstvo kol Splitu, založivši několik předměstí. Ačkoliv italské obyvatelstvo vnitřního města až do dnešního dne dovedlo si udržeti nadvládu ve svých rukou, dodávajíc i umělý nátěr italský celému městu, přece podržela předměstí splitská ráz ryze slovanský, jehož odlesk i ve městě samém tu a tam dosti silně na jevo vystupuje.

Poslušen jsa rady terstského přítele vyhledal jsem si hned po příchodu do Splitu ku přenocování jeden z lepších hostinců na předměstí k moři. V podvečer před odjezdem, jsa umdlen celodenním prohlížením zvláštností splitských, nalezl jsem šťastně přívětivý kout v hostinské zahradě. Rozlehlá zahradní místnost osazena byla přečetnými hosty; byl t den sváteční. Odevšad zazníval milý rozhovor slovanský, jen porůznu ozvalo se hlasitě ku sklepníku vlašské přání italského hostě.

Kdo ze Splitu dojíti chce nitra Hercegoviny, může voliti cestu buď po moři poštovním parníkem, jenž každého třetího dne z večera na pouti své od Zádru přes Šibeník před Splitem zakotví, odkud příštího dne z rána na Metkoviče odjíždí, anebo nastoupiti možno zajímavější pout pevninou na poštovní kolesce přes Omiš, Makarsko a Vrgorac do Metkovič. Také občas naskytne se cestovateli příležitost užiti mimořádného poštovního parníku, jenž v delším období dopravuje větší zásoby potravní a jinaké potřeby do Neumské osady z vojenských skladišť splitských.

Použiv této příležitosti, abych seznal krajinu v okolí Kleku, jež před nemnoha ještě lety jako neutrální území hrála nemalou úlohu při povstání a válce v letech 1875—1877., ubíral jsem se z rána ku přístavu, kde u břehu houpala se štíhlá „Narenta," na jejímž krytu před odplutím panoval čilý ruch.

Za hodinu pluli jsme za krásné pohody podle břehů Dalmacie. V levo před městem Omišem, velice malebně rozloženým a výtečným vínem slynoucím, vlévá se do moře Jaderského řeka Cetina, jejíž tok vine se snad nejpříjemnějšími a úrodou vynikajícími krajinami dalmatskými.

Na pravo rýsuje se čím dále, tím určitější konturou největší dalmatský ostrov Brač, úrodný pověstným vínem, fíky, mandlemi a olivkami. Zajímavá jest pověst, která od staletí již jde krajinami dalmatského pomoří, kladoucí ostrov Brač za rodiště svaté Heleny, matky byzantinského císaře Konstantina Velikého.

Dále již plujeme středem úžiny mezi Bračem, jehož zelenavá úbočí mírně snižují se ku klidné hladině mořské a příkře vystupujícími břehy pevniny.

Nesnadno jest představiti si, že Dalmacie kdysi pro svůj krajinný půvab vynikala nad opěvované krásy Italie. U nás, bohužel, o poměrech dalmatských tak málo známo, že dosud touží literatura naše po povolaném péru, aby rysy opravdovými vylíčilo zemi i lid, který původem jest nám přece tak blízkým. Do té doby musíme za vděk přijati mnohými spisy, kterými cestopisná literatura německá opravdu jest obohacena. Tak cestopisné kresby Jindřicha Noë, Gustava Rasche, Idy z Düringsfeldu a j. ve svěží pointě turistické psané, podávají v jasných rysech zajímavý obraz této země, bohužel na mnohých

místech se značně přibarvenou tendencí germanské nevraživosti oproti slovanskému živlu.

Spojuje Dalmacie ve zvláštním útvaru pevniny své půvab Alp a divokou krásu rozervaného skalného pobřeží. K tomu druží se na mnohých místech partie přírodní tak úchvatné malebnosti, — jako velkolepý vodopád řeky Krky nad Skradínem —. proti nimž vychvalované a tisíci turisty každoročně navštěvované kraje na pevnině evropské zúplna mizejí. Přečetnými zálivy svými, namnoze hluboko do země zasahujícími, bohatostí ostrovů, pak křovinami a olivnatkami ozdobenými stráněmi rozsáhlých roklin, jež dodávají krajině malebného rázu, činí Dalmacie dojem půvabných norvéžských fjordů, v jejichž rokle vsazena jsou alpská údolí se svým šťavnatým úborem.

Ačkoli panuje v Dalmacii nejteplejší a nejpříjemnější klima z celé říše Rakousko-uherské, schází jí naprosto ono kouzlo, které povznáší krásu horské krajiny na stupeň dokonalosti a úplnosti, t. j. lesnaté výšiny. Tím i přirozená vlhkost, zřídlo úrodnosti, zúplna chybí. Ještě v dobách Diokletianových byla Dalmacie nejúrodnější provincií po Adrii, proslavená svými překrásnými, mohutnými lesy, výtečným vínem a vynikajícím chovem dobytka. Ze všeho zůstaly dnes jen sporé zbytky v údolích před borou chráněných, a smutná dějinná vzpomínka, přirovnávající holou, pustou skutečnost k opěvované rajské minulosti.

Nic nepřipomíná již původní obyvatele kmene keltického, starověké Illyry, kteří vedle lovu ryb a chovu dobytka také náruživě námořnímu lupu holdovali, — až za Cesara klesli pod pevné žezlo Říma. Vynikajícím stavebním památkám římským v Dalmacii podnes se obdivujeme a stopujeme-li dějinné prameny, musíme uznati, že jevil se vliv na panství mocné říše této i v morálním směru na vývoj této země do míry uznání hodné.

Po původním kmeni Illyrů, kteří za panství římského ještě v državě své se udrželi, přišlo v kraje tyto při památném hnutí národů plémě germanské — Gotové. Po nich zaplavili kraje tyto Hunové, kteří po smrti Attilově vymizeli úplně z dějiště světového. V době krvavých sporů mezi umírající západní říší a svěží ještě říší byzantinskou vynořili se ze stepí od Uralu a Chvalinského moře divocí Avarové, s nimiž postupovali do zemí balkánských i Slované.

Davy avarské, uživše pohodlné Římany nákladně vystavené silnice z Panonie na Salonu vedoucí, brali se r. 598. nepřetržitě v před, vše ničíce, i mocnou Salonu a ostatní kvetoucí města na pobřeží. Na 40 hradů a měst římských znamenalo svými troskami vítězný pochod tehdejšího avarského chána.

Klidně zaujaly v téže době četné zástupy slovanského živlu kraje bosenské a chorvatské, šíříce se až do Dalmacie, a když Avarové vymizeli jako jejich předchůdci Hunové, vystoupili Slované jako sjednotilý a až do dnešních dob převážný činitel národnostní v těchto krajích. Vlastní Dalmacií v těch dobách byla původně jen města na pobřeží, kdežto Chorvatskem nazývána země od Chorvatův obydlená, sáhající od Drávy a Mury až ku Neretvě a od moře Jaderského hluboko až do Bosny. Ve století VII. pak sesílen jest živel slovanský ve všech těchto krajinách novými přistěhovalci od Karpat.

Jak dějiny vniterního zřízení státního u severních slovanských národů dokazují, zajisté i zde dělili se Slované na různé kmeny, z nichž ovšem poměry krajinnými nejvíce vynikl kmen Chorvatů,

jehož jméno přešlo i na ostatní kmeny, kteří byly s ním v úzkém styku. Přirozená nesvornosť všech kmenů uvedla v IX. stol. Dalmacii chorvatskou k odtržení od mateřského státu a vehnala přímořské území do náruče francké odvislosti, pak pod žezlo byzantinské, potom v podannosť Benátskou. Až za slavných králů chorvatských v XI. stol. spojeno celé území chorvatského jazyka pod jedním žezlem a za nejslavnějšího panovníka Petra Křesimíra IV. i mocné bašty víry zbudovány založením biskupství v Kninu a Zadru.

Po králích chorvatských, považujíce se za dědice těchto a hlavně také ze soupeřství oproti mocné tehdy republice Benátské osobovali si králové uherští i právo panství nad Dalmacií. V názvu svém užívali přídavek „rex Dalmatiae“ a udělovali za často královicovi zvučný titul „dux Dalmatiae et Croatiae.“ K výboji byla jim výhodnou doba tehdejšího rozrušení, jaké vyvolaly v křesťanském světě války křižácké. Musili však o panství toto zápasiti se žárlivou republikou Benátskou a císaři byzantskými, až do počátku XV. století, kdy pojistili si Benátčané nadvládu, trvající skorem 350 let. Znenáhla však přecházela hlavně vnitřní Dalmacie v odvislosť od panství tureckého, jediné na jihu udržel se Dubrovník, tyto „slovanské Athény“ středověku, jako samostatná republika. Stále trvajícími pak válkami mezi vzmáhající se říší Osmanskou a císaři německými měnilo se každým takořka mírem území Dalmacie, až přešla v nynější podobě za císaře Františka I. počátkem tohoto století pod žezlo panovníků rakouských.

Ještě stálo slunce vysoko na obloze, a moře, mírným větříkem dražděno, zdouvalo ve slabých hřebíncích svou hladinu, když, zahnuvše kol ostrého výběžku podlouhlého ostrova Hvaru, vepluli jsme do průlivu Neretvanského. V levo holý, skalný poloostrov Pelješac jednotvárně do dálky se táhnul, a pevnina s týmž rázem v líci, jako dosavádní břeh Dalmacie v rozervaných útesech příkře do vln Adrie se skláněla. V dáli bělá se pevnůstka Opus, pod níž Neretva, největší řeka hercegovská, dvanácti rameny snoubí se s mořem Jaderským. Široké toto delta pokryto jest hojným bahenním rostlinstvem a živí nesčetná hejna vodního ptactva.

Podál na modré hladině střídavě zabělala se plachta rybáře, jenž s kořistí k domovu se blížil. Dříve, než paprsky sluneční sklonily se za sivé hřebeny Pelješace, míjeli jsme Klek, a krátce za ním v soutěsce, na pokraji zátoky objevila se skupina vynikajících budov — Neum —, malá osada, zařízená od doby okupační, a to na místě rozhodně příznivějším než starý Klek.

Byl to zvláštní kousek pevniny, tento pás země u Kleku, ještě před rokem 1878. Náležel sice pod svrchovanosť sultána, jako pána Bosny a Hercegoviny, a přece nesměla ani noha turecká, — rozumí se ozbrojeného vojína, — bez výslovného dovolení vlády rakouské tudy do Hercegoviny přejíti, ani loď turecká v zátoce se objeviti. Podmínka ta okázala se několikráte výhodnou pro povstání v roce 1875—77., neboť Rakousko nesvolovalo tehdy ochotně ku vysazování vojska a vykládání válečných zásob v Kleku, a podivnou hrou osudu stávalo se takořka pokaždé, kdykoliv Turci tímto směrem zásoby své na Mostar vypraviti směli, že tyto většinou upadly v ruce Peko Pavloviče, vůdce hercegovských povstalců.

Aby toto právo vrchního dozoru nad neutralitou pásu u Kleku také zjevnými důkazy bylo udržováno, přešla přes území turecké

každoročně, — tuším v den narozenin Jeho Veličenstva, — setnina nejbližší posádky rakouského vojska s vlajícím praporem a za zvuků hudby. Od roku 1878 uznána však nynější zátoka Neumská, o něco málo na jihovýchod ležící, za daleko výhodnější pro vojenské účely v zájmu přímého spojení s vnitřní Hercegovinou, a historický Klek opuštěn.

Stmívalo se, když „Narenta“ klidně před Neum zakotvila. Ve chvatu připravena zavazadla, a v touze již již na půdě hercegovské spočinouti, přeběhl jsem můstek, a prvý krok šťastně vykonán na skalné oblasti vévodství sv. Sávy. Však smutný a trapný dojem při pohledu na okolí zadírá se v prsa. Kolkolem samá bělavá skála na kolik set metrů nad hladinou moře se vypíná, a nepříjemný pocit ten zvýšen ještě soumrakem čím dále, tím více houstnoucím. A vše kolkolem jakoby ještě v dojmu nedávného kýmácení lodního kolébalo se s námi, — až po chvíli nepříjemný pocit ten mizí, a noha naše jistě šlape pěkně upravenou stezku ku nedalekému hostinci.

Na prahu vévodství sv. Sávy.

Ranní paprsky přehouply se přes ostré hřebeny pobřežních hor a veselý reflex jich, od šedých stěn protilehlého Pelješace do oken mé ložnice v neumské kasární gostojnici se nesoucí, sliboval pěkný den a tím i příjemnou cestu. Podélný tvar do dáli ve slabé mlze se ztrácejícího Pelješace objímal úzkou, jazykovitě táhnoucí se zátoku Neumskou a zakrýval pohled do širého moře.

Ve veselé opravdu náladě, jakou přivodila mi chutná snídaně a spíše ještě srdečný rozhovor ve společnosti dvou důstojníků Čechů, kteří ku své lítosti snad na dobu celého roku připoutáni jsou k poustce, jakou dle jejich mínění stanice Neum jest, vsedal jsem na kolesku, jejíž koně netrpělivě písčitou půdu před kasárny tepali. Ještě jednou upřímné české „s Bohem“, přátelské stisknutí rukou, a pak mírným cvalem jeli jsme hadovitě se vinoucí silnicí, jež jako bílá stuha ku vrcholu pobřežních hor se vinula. Slunce již pokročilo vysoko na své dráze, když stanuli jsme na vrcholu serpentiny a znaveným koním poskytli krátkého odpočinku. Pod námi zdála se zátoka Neumská jako tmavomodrý pruh, a na něm před staničními budovami, podobnými bělavým tečkám, houpalo se tré lodí sice, však pravých skořápek na pohled. Před námi pak rozvírá se Kras.

Kam oko sáhá, kolkolem šedé vrchy, a ani jediný z nich není tvaru úplného; každý jest rozerván vráskami a roklinami. V mlhavé, nedozírné takořka dáli ztrácejí se na západním pobřeží poslední výběžky Julských Alp a od Kninu plny rozvinují se holé a strašlivě rozeklané Dinarské Alpy. Nejvyšší jich body, — až 1800 *m* — vyčnívají znatelně nad planinové podhůří. Mohutná větev tohoto horstva, táhnoucí se takořka paralelně se břehem moře Adriatického až k Boce Kotorské, přerušena jest pouze v těch místech hlubokou rozsedlinou, kde stísněným korytem přichází Neretva z Hercegoviny. Od pravěků již pásmo toto tvořilo barrièru mezi pobřežím a vlastní Hercegovinou i Bosnou, čímž i vnitřní dějiny zemí těch závislými učiněny na přirozené této hradbě, jež bránila hlavně ve středověku přístupu světla civilisačního v kraje tureckou porobou stížené.

Cesta naše níží se pozvolna, rozhled k moři Jaderskému již zplna zatarasen, a před námi odhaluje sinavou, jen tu a tam zelenavým podrostem vroubenou líc vévodství sv. Sávy, které sáhá v těchto krajích úzkým pruhem až k vlnám Adrie. Však za nedlouho přejeli jsme hraniční sloup, a již tepou kopyta koňů našich opět půdu Dalmacie.

Na kozlíku v předu kolesky polohlasně pozpěvuje si Djuro, — náš kočí —, jakýs národní popěvek. Djuro Rajič jest pravý momák hercegovský s kučeravým vlasem, jasným fezem na hlavě a červenavou ječemou [1]) s mosaznými ozdůbkami, neboť byl již nepohodlný gunac [2]) odložil. Svinuv si ob čas papirosku s pravou rozkoší rozhlíží se po skalném povlaku rodné země. Chvílemi zapřede rozhovor s vojínem, který byl již v Neum na předním sedadle místo zaujal, a jehož puška, pravicí objatá, svědčí, že jest průvodcem nákladu v kolesce, který tentokráte záležel z několika bedniček s delikatesami, určenými pro důstojnické kasino ve Stolači. Také koleska, která poskytla mi výhodné spojení se Stolačí, náležela ve svazek tamní posádky.

Správa obsazených zemí, jednak aby naklonila si důvěru obyvatelstva, jednak také z úspory, najala v prvých letech za vozky k vojenským povozům domorodce. Hlavně přihlásili se katolíci, kteří spokojivše se poměrně nízkou mzdou, při skrovném živobytí svém po čase přece s jistými úsporami vracejí se pod rodný krov, aby pomocí několika zlatých, jichž by jinak stěží nabyli, zpříjemnili si další život. —

Podobným příkladem i Djuro, jehož rodná chata stojí někde u Ljubině, rozhovořiv se hlavně v dojmu vzpomínky na vzdálenou matku a více snad na nevěstu, líčí vedle sedícímu vojínu své růžové plány do budoucnosti.

„Jak dlouho již jsi z domova?“ vmísil jsem se otázkou v rozmluvu.

Djuro poobrátiv se ke mně, pousmál se a po krátkém přemýšlení odvětil: „Dva a půl roku, pane; za půl roku vyprší má smlouva, a potom půjdu domů.“

„Kolik máš platu?“ tázal jsem se dále.

„Patnáct zlatých měsíčně a bochánek komisního chleba denně k tomu“, hlásil svědomitě tázaný mladík.

„Pak zajisté nemáš k ženitbě mnoho zahospodařeno“, vyzvídal jsem, vyslechnuv předchozí jeho rozhovor s vojínem.

„Dosti, pane“, odvětil přesvědčivě Djuro. „Sto padesát zlatých až do dnes jsem si uspořil“ — a ruka jeho sáhla maně na pás, v němž zajisté měl poklad uschovaný. „Nyní šetřím na pas, čelenku a svazek skleněných perel pro Janicu [3]), na nový šat pro matku a na svatební útraty.“ Vše to pronesl takořka jedním dechem z úst zanícený hoch, blažený u vědomí, že je majetníkem takového jmění.

---

[1]) Vesta.

[2]) Silný vrchní vlněný kabátec.

[3]) Obvyklé dary ženichovy nevěstě v tamních krajinách. Pásem, z pravidla koženým s ozdůbkami plechovými, liší se hlavně v kraji Ljubinském a Nevesiňském ženy vdané od svobodných. Čelenka jest ozdoba záležející dle zámožnosti ženichovy buď z pravých dukátů, buď ze stříbrných peněz aneb také z penízků pozlacených a postříbřených, jíž neopomine si mladá žena při pouti do kostela ve svátek čelo ozdobiti.

Šťastný věru lid, jenž s tak málem pozemských statků jest spokojen.

V občasném rozhovoru s Djurou ubíhala cesta skalnatým územím dosti příjemně. Zvláštním dojmem působí na cestovatele po Dalmacii a Hercegovině, — ano, po celé oblasti, Jihoslovany zalidněné, znárodnělý způsob tykání. Jihoslovan podobně jako Tyrolan tyká každému bez ohledu na stav, připojuje však po řádném „ty“ ještě příslušný zdvořilostní přídavek.

Pod námi znenáhla rozvírá se krajina a objevují se první stopy rozlehlých močálů, jakými dolní tok Neretvy jest bohatým. Tu a tam mezi skalnatými výběžky osamocená zátoka podobá se z dáli malému jezeru, jehož hladinu často brázdí loďka horala, hledajícího sítí nějakou zbloudilou rybku.

Konečně rozvinuje se před zrakoma pohled na rovinu po obou březích Neretvy plnou močálů, jež táhnou se po dolním toku této řeky až ke Spuži a plní kraj v době letní nezdravými zimničnými výpary. Již i povýšená část Metkovič se objevila, a Djuro jako oživen, práská do koní, kteří vesele běží ku předu.

Na levo v dáli jako v zadumání vyčnívají nad močály sítinou porostlými zdi starodávné věže Norina, která od staletí určena byla k hájení důležité silnice ze Sinje vedoucí a spolu ku střežení přívozu přes Neretvu. Sotva rozhlédl jsem se po novém krajinném obraze, jaký přede mnou rozložen, již vjížděli jsme do ulic metkovičských.

(Pokračování.)

Debora.

Biblický motiv.

Povstaň, povstaň Deboro a zpívej:
„Zachováni ostatkové lidu,
ustal boj, a hora Tábor v klidu —
Hospodina v silných Jeho vzývej“.

V stínu palmy opět odpočívej —
při prorockém, ostražitém vidu
svárem rozděleným představ bídu —
soudce k nim se vrátit neprodlívej.“

Jinak Deboru „svou matkou“ zvali,
k jejíž palmě pro smír putovali.
Jenom Ruben rozdělen byl proti sobě
právě jako národ český v této době:
i ten, aby se již jednou zpamatoval —
pro smír k Deboře by jíti potřeboval.

Alois Potěhník.

Matica Slovenská po smrti slavného biskupa Moysesa.

Napsal **Tóma Šmýd.**

Až doposud „Matica“ neměla ještě své tiskárny. Proto matičné spisy dávala tisknouti všelikde na místech odlehlých: ve Vídni (na př. Černého čítanku, Sborník slov. piesní), ve Skalici, v B. Bystřici, v Praze atd., čímž se činnosť matičná velmi hatila a chudobným Slovákům tisk značně zdražoval.

Aby též tiskárnu měli doma, založili sobě v Turč. sv. Martině účastinárskou tlačiareň. — Předseda Pauliny tuto potěšitelnou zvěsť oznámil ve výborovém sezení dne 12. ledna 1870., Matice pak téhož dne s velikou slávou otevřela svou tiskárnu. A věru, měl proč slovenský národ těšiti se z tohoto národního úspěchu a průmyslového pokroku domácího! Napsal o tom Jar. Zniovský: „Dejom a spolkom tým predôležitým opäť slavnostne, a nad nebo jasnejšie dokázal národ slovenský, v jak náramnou blude pohrížení boli tí zaprísahaní odporníci a neprajníci naši, ktorí sťa lační krkavci obletovali a dosiaľ marne obletujú národ náš a nad chladnou mrtvolou jeho už už strojili sa slaviť hody svoje bezbožné . . .

Z vlastných krvopotne zarobených groší založili sme si „Maticu Slovenskú“, a opatrili ju kapitálom, ktorý nám pred svetom ku cti slúži; zakladáme si troje národných gymnasií, aby odchovávaly národu synov verných, mužov osvietených, vodcov statočných a neohrožených; zakládáme na všetky strany čítacie spolky, besedy, divadelné ochotnícke spoločnosti atď. atď. a najnovšie založili sme si tlačiareň so sídlom v Mekke slovenskej, v Turč. sv. Martine“ (Nár. Hlásnik 1870 st. 34—35.)

Slavný tento den opěvovali též básníci slovenští. Zapěl Janko Botto.[1])

„Tlačiareň?! — Nač tlačiarní viacej tej Slovači?!
Jej svet celý tlačiarňou; dosť ju ten natlačí —
a čo ten svet nezdolie, to nebo dotlačí! —
— — — — — — — — — — — — —
No tlač i ty tlačiareň, vytlač život nový:
nech tebou Slovák slovo slovenské vysloví!
Bo on, keď i nezroní prachom a olovom,
to zroní vrahov svojich pravdy svojej slovom.

(Cf. Spevy J. Botto v Praze 1880. str. 141—143.)

Do této tiskárny Slováci přenesli hlavní své listy a v ní soustředili svůj život literární.

Prvý do Martina přesídlil „Nár. Hlásnik“, potom „Nár. Noviny“, namísto Pešťbudínských[2]) „Vedomosti“ tu vydávané.

---

[1]) Jan Botto, diplomovaný měřič a věhlasný básník slovenský, zemřel náhle, raněn mrtvicí, v B. Bystřici dne 28. dubna 1881. v 53. roku činného života svého.

[2]) Naši novináři na Moravě a v Čechách po maďarských a německých novinách navykli sobě oznamovati zprávy z „*Budapešti*“. „Buda“ v jazyce slovanském však sluje „Budínem“, a proto českým novinám náleží psáti správně po slovansku: „Pešť-Budína“.

Zároveň začal tu vycházeti krasoumný časopis „Orol“, jehož prvým redaktorem byl Jan Kalinčák [3]) a od června r. 1871. po jeho smrti zase rovněž tak výtečný spisovatel mladistvý: Ondrej Sytnianský, katolický kaplan v Prievidzi, jemužto nebožtík sám „Orla“ byl do opatery odevzdal, když mu dopsal: „Brat môj! keby sa hádam stať mohlo, žeby som mal z Martina odísť, vy ste jediným nápadníkom a dedicom Orla“ (Cf. Orol 1871 str. 190.)

Přejímaje Orla, přislíbil Sytnianský: „Čo budú stačiť moje mladistvé sily, urobím všetko, by časopis tento národniu našu krásoumnú slovesnosť dôstojne zastupoval.“

Mladistvému Orlovi věnoval Sytnianský namahavou práci, čas i majetek svůj skrovný. Za to všecko se mu dostalo té odměny, jakou na Slovensku odrodilci poctívají každého šlechetného pracovníka slovenského. Jakýsi dopisovatel z Prievidze očerňoval ho v německých a maďarských listech zradou vlasti (Cf. Orol 1872 str. 256). Sytnianský svému příteli o tom dí: že má na krku špicla, který na něho prý udává, že je panslavským agitatorem (Cf. 1876. st. 92.) Najednou však v čísle 5tém roku 1876. str. 152 oznamuje, že prý z Prievidze byl přeložen do Detvy, dokládaje zároveň: „Slovenský redaktor mieni a — darmo je!“ — Prečo som prišiel do Detvy? — Duch (?) času pohráva si s nami.“ (1876 st. 180.)

I tam ještě přese všecky překážky a oproti duchu (?!) časovému statečně kráčel v před na cestě nastoupené (Cf. 1887 st. 172.), rázem ale roku 1878. číslem třetím nenazdajky se vzdává redakce a loučí se těmito slovy lakonickými: „Odstupujem zrazu od vydavania a usporiadavania jediného našeho bell. časopisu — odstupujem mítený nepredvídanými, mimo mojej vôle a sily ležiacimi okolnosťami.“

Redaktorem po něm stal se pak Michal Štef. Ferienčík. [4])

Aby snadněji posouditi lze bylo, jak při Orlu Sytnianský sobě vedl a jakým směrem Orla zpracovaného si želal, zaznamenáváme zde několik jeho výpovědí nasbíraných z jeho listárny, aby též dorost český navykl spravovati se ideály právě slovanskými. Čechů a Slováků nabádá ku společné práci, řka: „Čech musí Slovákovi a tento tam tomu bratrskú pomocnú ruku podať, keď chceme v každom ohlade napred; tým viac máme to mať pred očima na poli slovesnosti, ktorá, ačkoľvek čo do formy kde tu rozdielna, preca tvorí jedon mravní celok“ (Orol 1871. st. 222.) „I na poli krásoumnej slovesnosti možno nám len sjednotenými silami napred. Bog pomozi!“ (Orol 1871. st. 358.)

„My nenávidíme švagrovstvá, kmotrovstvá a jiné bedárstva v literature“ (t.) „Sláva bratrstvu československému“ (t.) Aby česko-

[3]) Jan Kalinčák, spisovatel slovenský, pens. c. k. ředitel gymn., zakládatel a výborník Mat. Slov. atd. atd., narodil se v Hor. Záturčí dne 10. srpna 1822. a zemřel v Turč. sv. Martině dne 16. června 1871. Sytnianský chtěl k Orlu přidávati liter. kritickou přílohu „Slovesnosť“ a za drahé peníze si zaopatřil z rozličných antikvariatů potřebné spisy a vyžádal příspěvky od spisovatelů nejpřednějších, ale pro nedostatečný počet odběratelů ji nemohl vydávati.

[4]) Ferienčík založil r. 1867. pro lid slov. časopis „Národní Hlásník“, jehož redaktorem byl od r. 1868., tedy zuplna 13. let a dva měsíce. Zemřel 28. března 1881. u věku 56 let. Narodil se v Zvoleně l. P. 1825.

slovenská spisba prodchnuta byla duchem křesťanským želá: „Bože pomáhaj nám kráčať kresťanskou osvetou ku svobode a sláve“ (t. t.)

Jak si mládež naše počínati má, aby uměla dobře po slovansku psáti, neustále připomíná: „Těšíme sa, keď vidíme, že mládež naša, tento puk ružovej našej nadeje, našej budúcnosti, na poli literárnom rezko si počíná. Študujte len slavianske vzory“ (Orol 1872. st. 32.)

„Pri svojich prácach viaďte sa dľa ducha slovansko-kresťanského, jaký sa zrkadlí v našich národních povesťach, v srbských a bulharských prostonárodních piesňach“ (Orol III. 392.) „Pracujte usilovne dľa vzorov čistoslovanských“ (III. 359.)

„Čítajte usilovně narodnie piesne, povesti — no i básnické spisy slovanských poetov“ (III. 391.)

A když nedočkaví mladíci svými pračičkami ještě nevyspělými se natískali, odpovídal jim: „Poet musí být hľadaný a nesmie sa natískať (Orol 1875 st. 32). V těchto jeho názorech s ním souhlasili též ostatní spisovatelé slovenští a nejproslulejší básník slovenský odepsal mu: „Ľudia tito hneď bežia do tlačiarne so všetkým čo na papier vylejú. Dobre by poslúžili naši šuhaji i sebe i národu, keby prostonárodnie spevy slovanské pilne študovali; tam je koreň, z ktorého pravá slovenská poesia vyrásť a vykvitnúť má“ (Orol r. 1875. st. 60.)

A takto uměl Sytnianský též každého buďto poučiti anebo ku činnosti ho nabádati a povzbuzovati.

Váhavým pracovníkům psal: „N. N. prosia sa uctive, aby nás čo najskôr prácami svojmi potešili. Mládež naša ustavične na nás dotiera, prečo nezavoláme do tábora i Vás, atamanov kozáčiny spevavej. Hurrah!! (Orol III. 96.) Anebo mluví bratrsky do duše: „Brat môj! nedaj zaspať svätej dumke svojej.“ Zase spisovatele znamenitého pozdravuje a vítá těmito slovy: „Keď sa takí kozáci postavia na čelo nášho tábora, jako ste Vy.“ (Orol III. 392.)

Bratrům Polákům potvrzuje: „Z uszanowaniem odobralismy Waszę, kochani Bracia, pismo. Kochajmy się i nie dajmy się!“ (Orol. III. 64.)

Příteli slovenskému v Čechách opět píše: „Oj, keby sa všetci Češi o nás tak zaujímali, jako to Vy činíte, iste bysme inak stáli i pod Krkonošami i pod Tatrami.“ (Orol III. 192.) A jinde opět dokládá: „Podporujme sa, sbližujme sa: veď tvoríme jedon česko-slovenský národ.“ (Orol 1877 str. 60.)

Ku práci na společné roli národní konečně všech pozývá: „Sbierajme všetko, čo ma poťah na náš kultúrny vývoj; zavďačíme sa tým veľmi potomstvu. Každý nech pracuje dľa svojich schopností na stavání chrámu národnej osvety.“ (Orol 1876. st. 120.)

Popisovati chtějíce osudy a dějiny Matice Slov. po smrti prvého předsedy a otce národa, nezapomenutelného biskupa Št. Moysesa, celou vrstvu této krátké doby, od r. 1870—1875., rozdělíme na udaje tyto:

a) volba nového předsedy Matice Sl.;
b) krádež v museu Matičném;
c) zánik Matice Slovenské;
d) zánik gymnasií slovenských.

Volba nového předsedy.

Když prošel rok určený ke smutku za prvého předsedu, Matice Slov. konala osmou hromadu dne 24. srpna 1870. Za nového předsedu jednohlasně byl zvolen „vel'prepošt, opát a kanoník Tomáš Červen.“

Jesti to velečinný onen pokladník Matice Slov., jemuž valná hromada pokaždé a též i tentokráte vyslovila „vďaku za jeho svedomité šafarenie, neunavné práce a snahy.“ (Cf. zápisnica č. 4.) Avšak opat Červen nabízené důstojnosti předsednické pro své vysoké stáří nepřijal a poděkoval se valné hromadě tímto telegramem: „Srdečné vďaky všem za vyslovenú dôveru a náklonosť; nové ale starosti prijať svedomie moje naskrze nedopúšťa.“

Valná hromada litovala srdečně, že její obětavý pokladník „jedinú túto hodnosť, ktorou slovenský národ svojich najzaslúžilejších mužov a mäcenov vyznačiť je v stave, prijať nemôže,“ což se mu telegraficky sdělilo.

Potom za předsedu jednohlasně zvolili dra. Josefa Kozáčka,[5]) opata a kanovníka Velko-Varadského, jemuž tímto telegramem oznámili zvolbu: „Shromaždenie Matice jednosvorne vyvolilo Vašu Vel'komožnosť za predsedu Matice. Sláva Vám!“

Odpověď přišla: „Shromaždeniu Matice iskrenný výraz neohraničenej úcty, oddanosti a vrelého vďaku od jednosvorne vyvoleného predsedy.“

Oba tito převelební kanovníci velkomyslně podporovali Matici Slovenskou a všecky podniky podujímané na oblahu zanedbaného a zuboženého lidu slovenského. Matici opat Kozáček daroval 1050 zl. a opat Tomáš Červen 1000 zl. a závětem jí poručil tento ctihodný stařeček 50.000 zl.

Že ale po jeho smrti právě činnosť Matice Slovenské byla zastavena, hlásili se ostatní dědicové o matičný podíl tento, a dne 27. července 1879. kr. soud v B. Bystřici skutečně proti Matici rozhodl úsudkem: „že 18tý bod závetu je neplatný preto, poněváč Matica nepreživila závetníka, keď vraj ministerské nariadenie od 15. nov. 1875. pod číslom 4873 Maticu na vždy zrušilo.“ (Cf. Lichard Slov. Kalendár 1879. st. 58.)

Kanovník Červen zemřelť až dne 27. dubna 1876., ze kterého dne a roku pochází jeho závět, nebylo lze dočísti se. Nejvyšší soud kr. potvrdil rozsudek tento, jímžto šlechetný úmysl tohoto velkého dobrodince slovenského pro národ slovenský naprosto se zmařil.

A rovněž ani velkomyslný odkaz † biskupa Moysesa Matice Sl. neobdržela. Ve výboru dne 23. srpna 1870 sdělil podpředseda V. Pauliny-Tóth, že „v záležitostiach pozostalosti po nebohom predsedovi poslaná bola dňa 4. aug. 1870. vys. kr. uh. ministerstvu osvety remonstracia, v ktorej následkom vyzvania ministerského, aby Matica vzdala sa svojich práv k menovanému dedictvu, osvedčila sa správa, že sa Matica toho práva nevzdáva: uspokojí sa však vyplatením jej okruhlej summy 7000 zl.“ Výbor pak se usnesl, že Matičných práv třeba i dalším činem hájiti, pakli tato „remonstracia“ by bez úspěchu ostala.

---

[5]) Jeho život popisuje časopis „Sokol“ II. st. 291.

Též valné hromadě r. 1870. takto sděloval o tom podpředseda Pauliny-Tóth: „Veliké bolo síce rodoľubie nášho nebohého predsedy — no väčšia nepriazeň našich odporníkov, lebo umelým ztenčovaním jeho pozostalosti nie len že náš ústav priešiel o svoje dobré právo značnejšieho dedictva, ale ešte i na vznešenú, nad všetky podobné pletichy vysokopostavenú osobu nášho najväčšieho mäcéna, tuším, vrhnutá byť mala akási tôňa: biskupa nedôstojnej neschránlivosti.“

Dne 15. ledna 1871. č. 25390 ministerské nařízení Maticu Sl. odkázalo na závětného vykonavatele, a proto Matica svou právotu odevzdala svému pravotáru Dr. Pavlovi Mudroňovi. Kanovník B. Bystřický, Michal Hýroš, jenž byl vykonávatelem závětu, zaslal výboru 6. května 1874 č. 13. přípis, ve kterémž oznamuje, že odevzdal záležitosť závětnou o pozůstalosti † biskupa Moysesa veledůstojné kapitole biskupské v B. Bystřici. Takto vyřízení pořadem se protahovalo, až konečné Matice byla rozpuštěna. (Pokračování.)

Znělka křížová.

Tři hodiny. — — Proč náhle vzdušná vesla
svá rozpjal vichor, proč se třese země,
proč shaslo slunce, na Golgoty témě
proč v tuto dobu černá noc se snesla?
Kříž — kolem dav — — jen jedna ústa hlesla:
„Syn Boží byl!“ a vše se koří němě,
neb skonal teď, jenž lidské spasil plémě.
Jest dokonáno! Svatá hlava klesla.
Jest dokonáno! Usmířeno nebe —
Syn Boží v oběť vlastní krev svou vylil
a smazal zápis neskonalé viny.
Viz, duše má, tak miloval Bůh tebe,
že s nebes výšin ku tobě se schýlil,
by ze svých sluhův učinil své syny.

Boleslav Hradištský.

Tři hvězdy.

Tři jsou hvězdy, které jasnou září
člověku zde v temnu žití planou,
na cestu mu tvůrcem vykázanou
a jej těší usměvavou tváří.
Jedna zasvitla mu při oltáři,
kněz kdy veď ho v církev křestu branou,
druhou spatřil, tvář kdy uplakanou
k nebi vznesl za mužného stáří.

A ta třetí paprsek svůj zlatý
z hloubi srdce v jeho nitro slala
pojíc tak je nehynoucí páskou.
Aby člověk na trůn Boha svatý
nezapomněl, vůle Páně dala
srdci jeho víru, naděj s láskou.

Boleslav Hradištský.

Vidění.

Napsal **Vilém Albínský.**

Oko mé obzíralo velikou pláň kosovskou. Asi deset mil na pravo, přímo k západu, vypínal se Bór — posvátná hora albánská — a tam na jihu trůnila hora Ljubotru majestátně jako obr a přece tak tiše, zádumčivě, jako Nioba, plakající dítek svých. Slunce jižní házelo štědře zlato i nach na obrovský hrob srbské samostatnosti a slávy i na kadeře šplouchajících vlnek řeky Ibaru.

Nikde ani dechu života, ba i to ptáče tu umlká, jakoby se nechtělo odvážiti veselým zpěvem porušiti posvátné ticho. — Mimoděk usedá na duši duma těžká, nezapuditelná; mračna myšlének probíhají myslí...

Mrákoty mě obestírají tajemnou sítí. Položiv hlavu do dlaní přemýšlel jsem.

Tu najednou zaslechl jsem zpěv:

„Stála chatrč u Prizrenu města,
při Ibaru, při srbské té řece;
ve chatrči děva zůstávala,
děva krásná, mladá Golubice.
Oči černé, jako havran černé,
vlasy temné jak noc na Kosovu,
duši bílou jak sníh na Balkáně,
srdce čilé jako krůpěj rosy,
píseň na rtech slavičí jak hrdlo. —
Přišlo jarem dvanáct bohatýrů,
krásnější druh nade druha každý.
„Čí z nás, Golubice, čí z nás budeš?“ —
„„Kdo z vás na Kosovu vzbudí cáře,
toho budu, slavní bohatýři!““
Rozjeli se po Kosovu poli. — — —
Přišlo létem dvanáct bohatýrů,
krásnější druh nade druha každý.
„Čí z nás, Golubice, čí z nás budeš?
Volali jsme na Kosovu poli.
Kosovo se pole neotvírá,
nevstává z něj slavný Lazar mrtvý,
neslyší nás padlí bohatýři!“
„„Kdo z vás z mrtvých vzkřísí srbské cářstvo,
toho budu, slavní bohatýři!““

Rozjeli se po bývalém cářstvu. — — —
Přišlo v podzim dvanáct bohatýrů,
krásnější druh nade druha každý.
„Čí z nás, Golubice, čí z nás budeš?
Bratří naši padli jataganem,
nemoh' žádný obnoviti cářstva!"
Zaplakala krásná Golubice:
„„Odejděte, slavní bohatýři,
vijte věnce na Kosovo pole,
kujte meče na turecké vrahy,
vyzvedněte prapor ku nebesku,
kříž postavte místo půlměsíce,
osvoboďte svatý Prizren cářský,
na Balkánu rozdělejte ohně,
zničte pouta svírající Srbsko,
pak se vraťte k této malé chýši,
všech vás budu milující — sestrou!"
Odejeli slavní bohatýři,
rozjeli se po nešťastném cářstvě. — —
Tekou vlny po Ibaru řece,
vane větřík s hory Kopavníku,
na Ljubotru čerstvý padá snížek — —
Čeká Golubice u Prizrenu,
čeká toužně dvanáct bohatýrů —
čeká toužně, čeká, nedočeká —
nevrací se dvanáct bohatýrů. —
Pláče slzy krásná Golubice,
slzy její kanou do Ibaru!"

Zpěv utichl. — Tma neproniknutelná kolem mne. Hodina snad půlnoční. — Jako tajemnou mocí dotčená veškerá pláň mění rázem svoji tvářnosť. Z ohromného hrobu kosovského jako na povel zvedají se postavy mnohé, tisíceré. — S hrůzou poznal jsem v nich bojovníky. Ten s rozpoltěnou hlavou, onen všecek zmrzačený, tamo trup tisknoucí sťatou hlavu k prsoum, onde jinoch probodaný šípy, tuto stařec, jemuž mocné kopí tkvělo v prsou. Vše bez pohybu. — Všecek užaslý zaslechl jsem hluboký, mocný hlas: „Čas soudu!" Hlas ten vyvábil nový život na nesmírné pláni. V rozpoltěné hlavě bojovníkově vřel mozek, a tryskající krev zářila leskem rubínu. Hlava sťatá přeskočila na trup, a z ran, šípy a oštěpy otevřených, vytékala krev obloučkem —, proražená prsa tisícerých oddychovala mocně.

Obraz hrůzný, a přece s tajemnou dychtivostí jsem mu přihlížel.

Neznámé, tajemné světlo osvěcovalo jeviště.

„Duševníci", dostavte se k soudu! Běží o věc svrchovaně důležitou!"*) zvolal soudce — genius sjednocené říše Srbské.

Tu jako kouzlem objevila se skupina čtyř a dvacíti křesel porotních, tribuna, na níž seděl dějepisec, a lavice obžalovaných.

Porotní křesla rázem byla obsazena. Na dvanácti po pravici

*) Do konce 15. st. platil v Srbsku soud porotní dle zákonníku Dušana Silného. Při důležitých věcech přítomno bylo 24, při menších 12 a při malých toliko 6 porotců = „duševníků", poněvadž na „duši" přísahali.

genia-soudce umístěných seděli z panovníkův a vojvod srbských veliký župan Štěpán Nemanje a synové jeho Štěpán Prvověnčený a svatý arcibiskup srbský Sáva, Štěpán Uroš II. Milutin, Štěpán Uroš III., syn jeho Štěpán Dušan Silný, Vladko, kníže bosenský, Šišman, panovník bulharský, Vuk Obilič, zeť cáře Lazara, Milan Toplica, snoubenec dcery carovy Milevy, Ivan Kazančic, slavný rek srbský, a nejstarší všech, patriarcha Efraim. Na dvanácti protějších usedli nejšlechetnější vlastenci z lidu.

„Jste-li spokojeni s těmito porotci, mučenníci mého národa?“

„Živ je Bůh!“ odpověděli bojovníci jednohlasně k otázce genia-soudce.

„Povolám vás v čas potřeby!“

Genius-soudce kynul, zmizely tribuny i vše, jen mdle ozářený obraz Kosova pole zůstal. —

„Vuku Brankoviči, dostav se k soudu!“

Z kamene, u nohou genia-soudce položeného, vystoupil temný stín, z něhož vynikla postava vysoká, pyšná, nádherně oděná. — Jedva že shlédl soudce známou pláň Kosovskou, zachvěl se. — Chtěl přimknouti oči — marně! — tajemná jakási moc mu bránila.

„Vuku Brankoviči, proč jsi zradil na Kosovu tchána a pána svého?“

„Anděli, nejsem vinen tím činem!“

Genius-soudce kynul levicí. Objevili se vojínové padlí v bitvě kosovské, objevili se plni krvavých ran.

Zachvěl se obžalovaný, vida tolik tisíc svědků.

Plaše zíral na vše strany, kudy uniknouti — tajemná síla poutala jej na místo jedno.

„Ty's zradil na tomto poli vlasť i cáře, potupil's kříž a na bratrské ruce upjal's okovy!“

Tento výrok zahřměli bojovníci jako jedněmi ústy, a slova ta odrážela se strašlivě zřetelnou ozvěnou od prsou skalnatého hradu Zvečanu a obrovského Ljubotrnu.

„Proč jsi zradil pána svého a rodnou zemi?“

„Viděl jsem, že by odpor další byl marným!“ odpověděl Brankovič na otázku geniovu.

„Žalobníku, cáři Lazare, dostav se k soudu!“

Na tento hlas genia-soudce ze hrobu, na němž zlomená lilie byla jedinou ozdobou, vystoupila postava bohatýrská, vysoká. Bílý vlas a vous, ohnivé oko, purpurový plášť a mnoho zejících krvavých ran volaly soucit, vážnosť, úctu.

„Vuku Brankoviči, ty's zradil Srbsko a mne a rodnou zemi uvedl's do poroby. V hrdlo lžeš, že byl každý odpor marným. Na levém křídle nepřátelském, kde princ Jakub bojoval, naše voje způsobily porážku; na pravém křídle, které vedl Bajazid, kolísalo vítězství. Kdybys ty na žádosť moji byl nám přispěl, bylo by vítězství naše. Jsi zrádcem!“

Bylo patrno, že každé slovo z úst bohatýrského kmeta ostrou dýkou vnikalo v ošemetné srdce Brankovičovo.

Úzkosť před výrokem soudním vložila mu v ústa odpor: „Lžeš, já jsem nevinen!“

Hněvný a spolu bolestný byl pohled cářův, jímž popatřil na zrádného zetě.

„Svědku Bajazide, dostav se k soudu!“

Mladistvý moslem, Bajazid, syn sultána Murata, se zjevil. Jeho hrdinskou, neohroženou postavu hyzdil výraz ošemetného pohledu a úsměchu.

„Sliboval jsem ti, že tě učiním odvislým panovníkem v Srbsku, zradíš-li pána svého a ty's uposlechl!“

Šílenství zmocňovalo se Brankoviče.

„Přiznáváš-li se?“ tázal se genius-soudce hlasem dutým, mrtvým, těžkozvukým.

„Nepřiznávám, jsem nevinen!“ jektal zrádce.

Genius-soudce dotekl se rukou levé skráně zrádcovy. Dotknutí to pohroužilo jej ve spánek. Zdálo se mu, že stojí na nesmírné skále, jejíž kolmý sráz v nedohledné důli ústí ve strašlivou propast. Hrozné temno obklopovalo vše vůkol. Nevýslovné dunění, různé skřeky na půdě němého občas ticha, modlitby, hluk vichru, chvílemi i kletby mísily se v divou směsici. Časem šlehl hadovitý, krvavý blesk osvěcuje děsnou prázdnou černi. Nesmírností hučel vír — třesení země i nebe, praskot skal, vnitřní, nikdy prve nepocítěná hrůza, zplozená neurčitostí a nejistotou. — Děsné příšery fantastických tvarů, lepkavé, tučné plazily se kol nahých nohou jeho, kdežto jiné, okřídlené poletujíce jedovatými žahadly jej bodaly na obnaženou polovici prsou. —

Všemu tomu okem duševním přihlíželi přítomní.

„Ha!“ vzkřikl pojednou spící hlasem hrozným, „on to — cář — Lazar! — — Krvácí — volá mě — — ne, nepůjdu — já budu panovníkem sám, ty slabý starče, já — ne tvůj syn Lazarevič Štěpán, — — padni! — Klesá — krvácí — — nač mi hroziš? — Zavři oči — nebodej mne pohledem — — — slyšte, bojovnici moji, slyšte, vzhůru — přejdeme k nepříteli — vše ztraceno!“

Mrazivé zachvění otřáslo tělem nešťastníkovým.

„Maro, ženo má, — viz ten — plaz — — vniká mi — do prsou — k srdci — a studí — — Bože, — já — jsem — — zrádcem!“

Genius-soudce dotekl se pravé skráně Brankovičovy, jenž procitnuv povstal. Vypoulené oči, hrůzou zježený vlas a krev mocně do hlavy vstupující a ve způsobě bronzové nemocné barvy obličej mu zbarvující činily jej odporným.

„Brankoviči, slyšeli jsme tvoji zpověď. Vnitřní zápas tvůj odhalil nám všecko! — „Duševníci,“ dostavte se k soudu!“

Dvacet a čtyři porotní křesla obsazena mžikem.

Oko obžalovaného těkalo bázlivě po těchto nových postavách. S hrůzou četl jména jejich hořícími písmeny na čelech napsaná.

„Duševníci“, suďte zrádce!“

Nejprve vystoupil veliký župan, Štěpán Nemanje, syn Těchomilův.

„Já jsem sjednotil rozptýlené země srbské pomocí byzanckého císaře Manuele a spojil jsem je v jedno panství. Ty, Brankoviči, zkazil's zradou dílo mé. Budiž proklet!“

Neviditelná ruka uchvátivši proklatce bičovala jej do krve. Řev bolestí rozléhal se po Kosovu.

Vystoupil Štěpán Prvověnčený, syn předešlého.

„Z vůle papežovy stal jsem se „prvověnčeným (prvním korunovaným) králem“ vší srbské a pomořské země, Dioklitie i Travunie

i Dalmacie i Záchlumí. Ovoce práce mé zničil's ty, Brankoviči, zradou. Buď proklet!"

Opětný trest bylo vytrpěti obžalovanému z tajemné, neviditelné ruky.

Povstal sv. Sáva (Sabbas), arcibiskup srbský, bratr „Prvověnčence". „Upravil jsem náboženství v Srbsku, zřídil dvanácte biskupství a ty's, Brankoviči, zradou svojí zničil utěšenou práci tu. Suď tě Bůh!"

I vstoupil do srdce zrádcova štír zlého svědomí a užíral mu klidu za hroznou chvíli.

„Prací mojí rozmohly se i hranice i sláva srbská!" povstav promluvil Štěpán Uroš II. Milutin, třetí syn „Prvověnčeného". „Rozšířil jsem hranice srbské až do Macedonie, dobyl jsem obou Pologů, Skoplje, Ovčepole, Zlatovy, Pijance, Strumice, Šeru, Dabrsku a Kyčavy. Zřídil jsem nová biskupství ve Zvečaně, Lipljavě, Skoplji, Gračanici a Končuli. Vše to rozbořil's zradou svojí. Budiž proklet!"

A znova úpěl zrádce bičovaný.

Vyvstal Štěpán Uroš III. „Výhodnou politikou upevnil jsem trůn zděděný. Východořímský císař Andronikus u mne hledal pomoci, a já s vojskem svým rozmnožil jsem slávu zbraní srbských u města Velbuždě u pramenů řeky Strumy. Poražený Andronikus vnuk a spojenci jeho Bulhaři toho doznali. Rozšířil jsem hranice srbské vzetím macedonských měst Velesu, Prošeku, Štipu, Crešče, Dobrunu, a Strumice. Nechť mluví o lásce mé k náboženství klášter Dečanský, Dobrušťský, Chilandarský a Studenický! A kde jsou vymoženosti mých prací? Ty, Brankoviči, zradou svou zničil's všecko! Budiž proklet!"

Povstal Štěpán Dušan Silný, bohatýr vznešený, první velmocný cář srbský. „Za mého panování nabyla říše Srbská největší moci. Kantakuzen povolal Turky proti mně, byli přemoženi; uherský Ludvík podlehl, římský císař a král český, Karel IV. hledal mé přátelství. Říše má prostírala se od Sávy a Dunaje až k Egejskému moři, byl jsem pánem Albánie, Aetolie a Thesalie. Mne byl poslušen i cář bulharský. Cařihrad se třásl před mými zbraněmi. A to vše zmařil's ty, Brankoviči. Budiž proklet!"

Tíže kletby střebala hltavě tělo nešťastníkovo. Chvěl se, bledl, usýchal.

Vystoupili Vladko bosenský a Šišman bulharský.

„Pomáhali jsme pánu tvému hájiti samostatnosť oproti sveřepým Turkům. Zradou tvojí dostaly se i naše země v porobu tureckou. Budiž proklet!"

Ryk bičovaného zrádce tajemnou rukou rozléhal se po pláni kosovské.

Vystoupil Obilič, zeť Lazarův, nejslavnější bohatýr srbský.

„Nepřál jsi mi, žárlil's na moji udatnosť, viníl's mne ze zrady, to ti odpouštím; ale že jsi zradil pána svého, rodnou zemi a víru; že jsi jméno srbské poskvrnil, toho ti neodpustím. Suď tě Bůh i národ!"

A bylo slyšeti hlasy tisíceré: „Budiž proklet!"

Povstal Milan Toplica. „Úkolem života mého bylo svrhnouti jho cizinské se šíje porobené vlasti. Byl jsem skřivanem proti orlu!"

Ujal se slova Ivan Kazančič: „Pobratim Milan mluvil za sebe i za mne. Životy své položili jsme za vlasť — marně! Budiž proklet!"

Poslední na tribuně „duševníků“ panských vyvstal patriarcha Efraim. „Zradou tvou vyměněn kříž Kristův za půlměsíc islamský. Nechť tě soudí Bůh!“ A Bůh soudil. Bylo slyšeti za mrtvého ticha hrozné slovo: „Ty's druhý Jidáš!“

A dvanácte porotců, sedících na tribunách po levici genia-soudce rozložených, se zvedlo a jednohlasně vyřklo: „Jsi Jidášem srbským, a proto — budiž proklet!“

A „budiž proklet!“ „budiž proklet!“ rozléhalo se v tisíceronásobné ozvěně po všem prostranství od Sávy, Dunaje, Egejského moře až k Soluni a Cařihradu. — — —

Veškeré hrůzy, děti podrážděného mozku a porušeného svědomí, vstoupily rázem na mysl zlořečeného.

„Kdo z vás přítomných myslí, že výrok soudu našeho, totiž prokletí, jest nespravedliv?“

Nikdo se neozýval na otázku genia-soudce. Tento zlomiv zelený květ „naděje na milosrdenství“ hodil jej k nohám zlořečencovým.

Řev bolestí, hanbou, odsouzením vzbuzený vydral se z hrdla Brankovičova. Mohutná černá ruka zmizela v temnu s nešťastníkem.

„Napravte, děti srbské, hřích proklatcův! Pomněte slavných otcův a buďte silni láskou! Ať nikdy již nižádného Srba nestihne truchlivý, strašlivý tento soud!“

Růžové světlo silněji ozářilo mohutný obraz ten, postavy rozptylovaly se ve stíny, stíny rozcházely se, mizely, stoupaly jako bílé obláčky k tichým, nádherným nebesům.

Slunce lilo svou zlatou záři na slávskou krajinu, plnou upomínek, na veliký ten hrob, líbalo jej, jakoby chtělo paprsky svými z něho vykouzliti mrtvou slávu slávského národa... ptáci se rozepěli, větřík se rozešuměl, vesmírem zněl velebný chorál neviditelných, obrovských varhan, chorál mohutného souznění, chorál budoucnosti, naděje, z mrtvých vstání a slávy srbského národa... v oblacích vznášely se vzdušné postavy slávských heroů a světců a vpadly hlasem jásavým do hymny varhan neviditelných: „Hospodine, dej slávu, blaho a štěstí slávské domovině — po velikém, dlouhém utrpení!“ Mocné „amen“ zaznělo plání kosovskou...

Toto „amen“, duší zachvívající, probudilo mne ze snění... Dojat opouštěl jsem srbskou Bílou horu... Vzpomenu-li kdy svého vidění, ozývá se v klenbách srdce mého modlitba vřelá a nadšená, aby Bůh chránil a slávou dařil drahou naši slávskou domovinu....

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

XI.

Nynější organisace socialistického tisku.

Ve dnech 15. a 17. srpna 1890. sešlo se z Vídně, Brna, Prostějova, Prahy a Liberce 30 redaktorů socialistických dělnických listů do malého sálu Besedního domu v Brně. Vyzvání k této schůzi učinily: vídeňský „Arbeiterzeitung“ a brněnská „Rovnosť“. Schůze měla

takovou důležitosť, že jeden ze socialistických redaktorů — nemaje na cestu peněz — aby dostaviti se mohl, dal si do zastavárny zimník.

Účelem schůze byla porada, kterak se má socialistický tisk v nejbližší budoucnosti zachovati k dělnickému hnutí, či lépe řečeno: jak by měl prospívati socialní demokracii.

Pozorujme, o čem bylo na této schůzi mluveno, a na čem se tam socialističtí redaktoři usnesli. Rokování vedeno česky a německy. Pojednáno bylo hlavně o otázce odborné organisace, a řečníci namítali, že se v odborných spolcích snadno umísťuje jakýsi (ó hrůza!) konservativní ráz, přece však dlužno dělnictvu doporučovati organisaci dle odborů, kde jen možno. Mnohé krajiny v Rakousku, snad prý v převaze, jsou ještě maloprůmyslné a mají organisaci společenstev, a jest tudíž nutno, aby byli dělníci uvědoměni (socialisticky).

Dělnické časopisy mají doporučovati rukodílnému a hornickému dělnictvu, aby se dle svého oboru organisovalo, a tam mají ženy i děti náležitě býti poučovány (!) a do organisace pojaty ...

Poněvadž byli v dělnických časopisech převahou probírány otázky národohospodářské, uznali shromáždění, aby jejich časopisy nezapomínaly politické stránky života socialního.

Také jednali o hmotné stránce dělnického časopisectva a trpce na to žalovali, že dělnictvo odebírá vše, co vychází od kohokoliv, kdo si ve hnutí jen trochu jakéhosi jména dobyl (zde bylo naráženo na redaktory listu „Naše Obrana"), aniž by pátralo, zda jest to či ono vydáváno z potřeby strany socialistické, t. j. internacionální, aneb vůbec z osobního prospěchu. Tím však prý se stává, že podniky strany socialistické slábnou, nemohou v organisaci vydatně zasáhnouti, a síla organisační se přesunuje od strany v ruce agilnějšího jednotlivce. V tom pak pro socialistickou stranu spočívá nebezpečí autokratismu a mohlo prý by to skončiti osudným způsobem.

Soudruhům se tudíž doporučuje podniky strany, pokud jsou od ní uznány a pokud se podrobují disciplině socialistické strany, v první řadě podporovati a rozšiřovati, dělnictvu se doporučuje v tom ohledu trochu věcné soudnosti. V zájmu pak věci samé doporučují se zejména nejusilovnější podpoře časopisy politické a odborné. Tak a podobně bylo na schůzi socialistických redaktorů mluveno a jednáno.

Brzo po této schůzi svolali pražští socialisté do Prahy zemskou konferenci socialistické strany v Čechách ke dni 28. září 1890. Na této schůzi mělo účastenství 182 dělnických delegátů a 150 hostí z Čech a Moravy. O tisku bylo zde prohlášeno: Časopis „Nový Věk Svobody" ustanovuje se za ústřední orgán strany socialně demokratické a od Nového roku 1891. nechť se list ten nazývá: „Socialní demokrat". Správu listu vede 12 ve schůzi této zvolených vydavatelů. Za orgány strany považují se v Čechách následující listy: (z politických) Socialní demokrat, Heslo, a Osmihodinná doba pracovní; dále: (z odborných) Obuvník, Pekař, Naše snaha, První Máj a Bič.

Vydavatelstvu „Nového Věku Svobody" (Socialního demokrata) jakožto ústřednímu orgánu strany ukládá se, aby urovnalo ostatní poměry těchto časopisů, jakož jsou vydavatelstva korporativní; redaktoři aby vyšli volbou ze schůzí důvěrných, po případě ze schůzí důvěrných dotyčného odboru. Časopisy stranou socialistickou uznané podrobují se všeliké kontrole vydavatelstva ústředního orgánu, kterou toto vykonává jménem strany socialně demokratické. A konečně,

žádný přívrženec strany nemá práva vydávati bez svolení strany spisy jakékoliv, a užitek z tiskopisů strany připadá jedině k účelům strany, jakož i strana hradí případnou škodu."

Dělnický časopis „Naše Obrana" nebyl na schůzi zastoupen, poněvadž pro své „české" socialně demokratické tendence nedostal od socialistických internacionálů pozvání ani vstupenky. Také „bratrství"! Ano, nebyl čten ani pamětní list redakcí řečeného listu ke schůzi zaslaný.

Dvě uvedené schůze byly jaksi povelem k pořádání dalších porad socialistů dle odborů. I byly konány v témž roce 1890. následující sjezdy dělnické: truhlářů z Rakouska na vyzvání vídeňského časopisu „Tischlerzeitung", dne 8. a 9. září ve Vídni; pekařů z Rakousko-Uherska na vyzvání vídeňského časop. „Bäckerzeitung a pražského „Pekaře" dne 8. a 9. prosince ve Vídni; horníků z Rakouska na vyzvání zvláštního komitétu horníků ze severních Čech dne 8. a 9. prosince ve Vídni; kovodělníků a hutníků na vyzvání vídeňského časop. „Der Oesterreichische Metallarbeiter" a pražské „Naší Snahy" dne 26. prosince v Brně a konečně tkalců a přadláků z Čech a Moravy na vyzvání zvláštního komitétu dne 26. prosince v Brně.

Sjezdy tyto usnesly se o tisku: truhlářský: založí se nový český list s názvem „Truhlářské listy"; pekařský: „V uznání zásluh, které si odborný tisk o naši organisaci získal, pokládá sjezd za svoji povinnosť, od každého schopného soudruha a všech důvěry hodných mužů k organisaci vydané časopisy, jakož i každé jiné výtisky agitační neb světové, bez rozdílu jich řeči, aniž by si od nedůvěřivých a nerozumných prácedajců v tom brániti dal, všemožně rozšiřovat a mimo to hmotným a duševním přičiněním snahy pracujícího lidu tiskem podporovati. Jakožto právní zastupitelé odborného tisku dělníků pekařských v Rakousku-Uhersku jmenujeme prozatím „Bäckerzeitung" ve Vídni a „Pekaře" v Praze. I to uznává sjezd za prospěšné, aby také uherští soudruzi odborný časopis ve svém jazyku si založili a dle úmyslu sjezdu se sorganisovali"; hornický: „K důraznému provedení organisace může valně přispěti odborný list, a listy takové nechť se založí dva: český: „Na zdar" a německý: „Glück auf"; kovodělníků a hutníků: Časopis „Naše snaha" nechť má od Nového roku 1891. název „Rakouský kovodělník"; odborný tisk jest učinným prostředkem, všechny účely organisace podporovati; ale má-li býti schopným k životu, a má-li svůj úkol plniti, musí odborný list ode všech členů býti podporován. Tkalcovský a přadlácký: „založí se „Odborný list dělníků vlnařských".

Na všech sjezdech jednáno bylo v jazyku českém a německém.

Jak bylo na sjezdech usneseno, stalo se: Nový Věk Svobody, byl přeměněn v „Socialního demokrata" za redakce Jos. Steinera, Naše snaha přeměněna v „Rakouského kovodělníka" za redakce V. Vaňka, a nově založené listy: „Na zdar" a „Glück auf" řízeny jsou K. Wagnerem a F. Knorrem, „Truhlářské listy" Jos. Krapkou vesměs v Praze a „Odborný list dělníků vlnařských" J. Jelínkem (v Brně).

* * *

Z dalších nově založených dělnických časopisů zaznamenáváme pouze dva: „Záštitu“, list věnovaný zájmům dělnických podpůrných spolků a nemocenských pokladen, jakož i ochrannému zákonodářství za redakce Edvarda Kreibicha v Praze, a časopis „Práce“, politický týdenník pro dělnictvo, vycházející v Moravské Ostravě. Časopis „Práce“ jest psán slohem prostonárodním a směrem konservatívním.

XII.

Dělnické a socialní brožury, kalendáře a obrazy.

A nyní, abychom měli o dělnickém socialním tisku českém obraz úplný, uvádíme ještě seznam všech dělnických a socialních brožur, kalendářů a obrazů pro české dělnictvo tiskem v Praze vyšlých.

Chleborad Frant. Ladislav dr.: „O zákupnících Rochedalských“. „Pomoc chudým dělníkům“ (1867.). „Spása dělnictva československého“ (1868.). — Český dělník: „Kde stojíme?“ (1871.). — Tůma Ant. a Petr Václav: „Kde stojíme!“ (1871.). — Pecka Jos. Bol.: „O normální době pracovní“ (1874.). — Zápotocký Lad.: „O vzdělání lidu“ (1876.). — Pellant Mělnický Ant.: „Démon našeho věku“ (1876.). — Žižka Václav: „Otázka dělnická“ (1876). — Vive la Liberté: „O socialní otázce“. Konfiskováno. (1878.). „Il Proletario Irredenta čili Společenské poměry v Italii“ (1879.). „Svépomoc“ (1881.). — Avanti Vittore: „Národovcům“ (1878.). „Naše idea“ (1879. Drážďany). Zkonfiskováno. — Čada Jos. Svob.: „Trest socialismu“. Od dra. Ant. Schäffleho (1878.). — Körber Vilém: „Otázka dělnická“ (1878.). „Řemeslo má zlaté dno“ (1879.). „Stodola“ a „Saller a spolek“ (1830.). — Saller Frant: „Konvikt a dr. Grégr“ (1880.) a „Stávky a poměry dělnické“ (1890.). — Pražský J.: „Pryč se socialními demokraty!“ (1880.). Konfiskováno. — Zoula Norbert: „Tři a sedmdesát dní pařížské komuny“ (1880. v Pešti a v Praze konf.). „Kapitál a práce“ (1880. Tisknuto v Pešti a v Praze konfiskováno). — Epištoly pro dělnický lid: 1. Hospodářský základ německého socialismu v letech čtyřicátých. 2. Kdož jsou vlastně socialní demokraté? (Konfiskováno). 3. Jaký že bude ten socialistický pořádek? 4. Požadavky socialismu. (1888.).

V Brně byly vydány následující spisky: Městecký Č.: „Rolnictvo a jeho smýšlení o socialismu“ (1884.). — Dobromil J.: „Socialní poměry v Sever. Americe“ (1889.). — Spurný J.: „Vědecké výklady o mzdě“ (1882.) Zkonfiskováno. „Protokoly socialistických sjezdů“ r. 1882. a r. 1887. v Brně. — „Co a jak chceme“ (1887.). — Řeči dra. Jul. Grégra a dra. Kronawettra v říšské radě (1887.).

Kalendáře dělnické vyšly tyto:

„Práce“, (nesocialistický) v Praze na rok 1871. Uspořádali Václ. Petr a Antoš Pellant Mělnický v nákladu 10.000 exemplářů. — „Nová Doba“ (Kalendář pro české radikalisty). Od Jos. Sv. Čady, vydan na rok 1878. v Praze. — „Kalendář československého dělnictva“ (socialistický). Vycházel nákladem redakce „Budoucnosti“ a „Děl. Listů“ v letech 1878—1880., v Praze a r. 1881—1884. ve Vídni. — Nákl. „Bojovníka“ na rok 1885. vyšel v Brně „Kalendář pro pracující lid jazyka československého“ a nákladem „Rovnosti“: „Kalendář dělnictva československého“ vychází každoročně od r. 1886.

Dále dali pro byty dělníků několikráte tisknouti vydavatelé „Budoucnosti, Dělnických Listů, Pochodně, Volksfreundu a Rovnosti", obrazy, představující následující osobnosti: Karel Havlíček (1878.), Jaroslav Dombrovský, hlavní velitel pařížské kommuny (1880.), Věra Zasuličova, nihilistka (1880.), Ferdinand Lassalle (1879.), Karel Marx (1881.), Jan Jakub Rousseau (1882.), Bedřich Engels (1888.) a St. Simon (1889.). — Obraz účastníků mezinárodního sjezdu socialistů v Paříži r. 1889. z Rakouska, představující: Viktora Adlera, Vil. Körbra, Jos. Hybeše, J. Poppa, J. Dietla, Rud. Pokorného a Ed. Králíka; vydáno ke dni 1. máje r. 1890. ve Vídni.

XIII.

Vliv židů na dělnický socialní tisk.

Hnutí socialní demokracie v Rakousku, hlavně o dělnický socialní tisk se opírající, již od svého počátku podléhalo velikému vlivu židů.

Ferdinand Lassale, zakladatel socialně demokratického hnutí v Německu a celé střední Evropě, byl žid. Směr Lassalův hlavně pro požadavek všeobecného hlasovacího práva oblíbil si již r. 1869. Jos. Bol. Pecka[1]) v Praze a Jindřich Oberwinder ve Vídni. Oberwinder přibral si ku svým ideím ještě i národohospodářský směr žida Karla Marxa. Dělnický vzdělavací spolek založen byl ve Vídni r. 1867. Oberwindrem.

Oberwinder psal též do „Neue Freie Presse", o níž socialisté sami říkají, že jest židovskou. Měl též spojení se židem Scharfem a s vydavatelem „Neue Freie Presse" Etiennem, se židovským bankéřem Šimonem Deutschem, s francouzským židem Leonem Gambettou a j.

Žid Scharf podporoval socialní dělnické listy tisíci a tisíci zlatými. Etienne půjčil Oberwindrovi, jenž byl nemajetným, k disposici — 10.000 zl. r. č. Bankéř Šimon Deutsch dal na dělnický socialní tisk a hnutí několikrát tisíc zl.

Když r. 1870. dlel Oberwinder ve vazbě, navrhoval Lefebre, agent Gambettův, prostřednictvím Scharfovým, aby socialní demokraté uspořádali velké shromáždění lidu, a tam aby se žádalo za branné zakročení Rakouska ve prospěch Francie (byloť to v době německo-francouzské války r. 1870—71.). Za to bylo socialním demokratům nabízeno hotových 30.000 zl. k disposici agitační a tiskové. — Avšak Oberwinder byl ve vězení — návrh tedy nepřijat.

Dělnictvo o tom nemělo tušení, co se s ním i s jeho tiskem dělo, až Jindřich Scheu, dělník pozlacovačský, proti Oberwindrovi vystoupil. —

Oberwinder založil též ze židovských peněz a liberálních příspěvků časopis „Die Zeit" (r. 1875. ve Vídni).[2])

Karel Kautzký, žák Karla Marxa, píše do „Volksfreundu" a „Arbeiterstimme" v Brně vycházejících a žije v Zürichu ve Švýcarsku, kde jeho kollega, žid Bernstein, rediguje list „Sozialdemokrat".

Dr. Emil Kaller-Reinthal, bývalý vůdce rakouských sociálních

[1]) Dělník, r. 1869. v Praze.
[2]) Dělník, č. 5. r. IV. 1888. v Brně.

demokratů a socialně demokratický spisovatel, jest nástrojem požidovštělé politiky K. Kautzského a píše úvodní články do brněnského „Volksfreundu“; mimo to psal i do vídeňské „Wahrheit“ v letech 1882—1885.

Josef Bardorf, barvíř hedvábí, L. A. Bretschneider, Ferd. Leissner, sochaři, Dorsch, tkadlec, Gehrke, sedlář, Ruschitska, úředník děl. nemoc. pokladny, Schwarcinger a Höger, sazeči, vesměs vůdcové vídeňských sociálních demokratů, jsou velice dbalí pokynů Karla Kautzského.

I radikální socialisté byli ve spojení se židy. Josef Peukert, redaktor časopisu „Die Zukunft“, býval v letech 1882—1884. hostem žida advokáta Dra. Ellbogna ve Vídni a psával též sensační zprávy z tábora socialistů do „Neue Freie Presse.“

Dr. Ellbogen, Dr. Wolf Eppinger a Dr. Glasser, židé, obhajovali nejednou soudruhy Peukertovy u soudů. Rabín dr. Bloch z Floridsdorfu přímo v dělnických spolcích vídeňských přednášel.

Dále. K. Kautzký je znám se židem Jindřich Mandlem (bratrem kralodvorského hrdiny v pračce mezi Čechy a Němci), který je častým hostem sociálních demokratů v Brně.

Sociální demokraté na veřejných schůzích lidu hlásají proti antisemitům potřebu úplné rovnoprávnosti židů s ostatním obyvatelstvem. Při obecních volbách, v Prostějově t. r. konaných, hlasovali spojeně se židy a Němci proti národní straně.

Žid dr. Theodor Hertzka, bývalý vydavatel časopisu „Wiener Allgemeine Zeitung“, přítel Dra. Ellbogna, pohostil jednou 24 (s)vůdců socialistických ve svém bytě, kde jim vykládal, že sociální boj zahájen býti musí na poli zemědělském, protože rozdělení půdy (aha!) je prý základem sociální otázky [3]).

Nejdůležitější osobou ve hnutí sociálním jest žid, syn bohatého vídeňského peněžníka, Dr. Victor Adler (bývalý vydavatel „Gleichheitu“). On jest i organisatorem sociálního hnutí, a nejen podporovatelem tisku socialistického. Na pařížském mezinárodním sjezdu r. 1889. zastupoval mezi sociálními demokraty a radikály německou socialistickou stranu v Rakousku.

Časopis „Arbeiter Zeitung“, hlavní list německé socialní demokracie v Rakousku, řízen jest Adlerem a dle vyjádření druhého židovského vůdce radikálních socialistů, dra. Ellbogena ve Vídni, slouží prý jen prospěchům a zájmům Adlerovým. (Dělník č. 3. VII. dne 7. února t. r.)

Dr. Adolf Stránský (od r. 1885. pokřtěný žid) jest v Brně právním obhajcem sociálních demokratů a také několikrát v politickém spolku socialistů „Svornosť“ v Brně přednášel „o trestním právu.“ Ve měsíci srpnu r. 1890. vysekal před porotou v Brně několik socialistických redaktorů.

Dne 19. března r. 1882. zvolen byl dr. Stránský na návrh socialního radikála Frant. Smejkala, zámečníka, ve veřejném shromáždění kovodělníků brněnských — za čestného předsedu schůze. [4])

---

[3]) Dělník, č. 7. r. IV. 1888. v Brně.

[4]) Spravedlnosť, č. 6. r. II. 1882. v Brně.

Typografům brněnským rovněž slouží k malé cti, že při odhalování spolkového praporu o Svatodušních svátcích r. 1888. zvolili si Dra. Stránského za slavnostního řečníka. Redakce.

Žid Leopold Ziffer, obchodník v Brně, působil činně mezi sociálními demokraty i radikály od r. 1883. do r. 1884. a podporoval časopisy „Spravedlnosť“, „Bojovník“ a „Práce.“

Konečně nadělal v Brně dluhů, sebral peníze za zboží stržené, a aby vyhnul se soudu i kriminálu, stíhán jsa zatykačem, uprchl do Ameriky.

Žid dr. Braun odebíral i podporoval socialní listy a přednášel ve všech sociálních dělnických spolcích ve Vídni r. 1883. a 1884.

Továrník Leopold Samek, žid v Brně, byl nejen odběratelem, nýbrž i podporovatelem „Spravedlnosti“ a „Bojovníka“ i „Práce“ a v továrně neměl nic proti tomu, když se listy tyto rozšiřovaly a veřejně četly. Říkal k dělníkům: Já su phantháto také socialista, ale then mirný,“ [5]) — Radikální socialisté se mu za to odměnili; při všeobecné stávce tkalců r. 1885. vytloukli mu v jeho vlastním domě kamením všecka okna.

Také sociální demokrat Kinhaupt, za doby Oberwindrovy redaktor jeho listů, psal též do vídeňského židovského listu „Vorstadt-Zeitung“.

O rabínu dru. Blochovi napsaly „Dělnické Listy“ vídeňské v čís. 40. str. 315. r. 1882. takto: My si vážíme každého žida, který si vážnosti zaslouží, budiž podotknut pan rabín dr. Bloch z Floridsdorfu, který si veliké zásluhy o dělnictvo vydobyl (jaké to však „zásluhy“, o tom „Děl. Listy“ opatrně a velmi chytře mlčí) a před kterýmž každý (!?) dělník, který ho zná, ať křesťan (!) nebo atheist — klobouk smeknouti musí“. (?!)

O židovské otázce židům velmi příznivě a nakloněně psali socialisté Pankrac Krkoška (pseud. A. Č.) a Antonín Cédl, zámečník (pseudonym: C—.) [6]) Vilém Körber vydal překladem spis „Dělnická Otázka“ od žida Jana Jacobiho (r. 1879.).

Bedřich Engels, žid, spisovatel německý v Anglii, jehož články přináší „Volksfreund“ i „Rovnosť“ v Brně, známý rodinný přítel Karla Marxa, udržuje stálou korrespondenci s vůdci i redaktory socialistických listů německých v Rakousku a má na ně zásadní vliv.

Tak se mají věci. Veřejného mínění u socialně demokratického tisku není kromě toho, jež „dělají“ — židé. A proč? To opět vědí nejlépe jen židé. Židovský kaftan mezi socialními demokraty a radikály není žádnou vzácností. (Dokončení.)

Slováčtí sportsmani.

Napsal **Fr. Horenský.**

Pěkný koník a Janek Dědínků — jako magnét a jehla. Uhlédne ho, uhlédne, dívá se chvilku, začmurkne několikrát očima a stojí u něho. „Počujte, strýče,“ volá na majetníka, „takový koník — co za něho voláte?“ Nemusí to býti právě v jarmak, kdykoliv a kdekoliv

[5]) Práce, čís. 1. r. I. 1883 v Brně.

[6]) Bojovník „K otázce antisemitické“ píše A. C. čísla 3, 4, 5, 7, 9, 13, 17, 18 a 19 roč. II. 1884 v Brně. — „O hnutí antisemitickém“ čís. 10. r. I. 1883. v Brně.

Strýcovi přijde takové oslovení mnohdy jako voda pod kolo a jarmak je hotový. Za týden za dva, nebo i dříve zapřáhá Janek už nového. „Tož tak, tak. Včil budeš dělávat zaséj u nás," povídává mu, chlopkaje po krku, a je rád, když dobře „ukúpíl". „Éej, ty šelmo! Co sa toléj ho chmúlíš? Ukus ňa, ukus!" a hned ho optúlí. Starého nechá prozatím v maštali a při nejbližší příležitosti ho prodá.

Janek Dědínků je znám v Uh. Brodském okolí vůbec jako veliký milovník koní a handléř. Je to jeden mladý hospodář z Prakšic, na čtvrti. „Jaksapatří chlap" se pojmenovat ještě nemůže; nedovedl to dosud ani na holbu gořálky a i na prsty ho utáhne ledakdo. Ale na šikovnosť za to ohne celé Prakšice. Má ženu a tři děti a v domácnosti chová kromě obyčejné zvěře a drůbeže také králíky a holuby. Jeho ideálem, jak již jsem naznačil, je na ten čas pěkný koník. Pěkný koník těší Dědínka tak, jako těšívaly ho dříve galánky. Proto — hospodaří sice jako druzí, ale jakmile doví se, že je někde jarmak a má jen poněkud kdy, sebere koně a jede tam. Jede tam a handlí. Až do Písku a do Klobúk jezdívá, a zná již všecky handléře svého druhu, zná také všecky přednosti a vady koňské, a kdybyste se ho zeptali na jména císařských hřebců z Brodského okolí, také vám poví. Tak dalece zajímá se o všechno, co padá do oboru nejušlechtilejších zvířat na světě — koní. Ale protože nehandlí tak ze ziskuchtivosti, jako více ze zábavy a ku svému potěšení, proto dá se někdy napálit a zapomene se. Druzí chlapi totiž nedají se unésti krásou toho, co kupují, zkoumají rozvážně a opíjejí se teprve až na konec aldamášem, Dědínek však opije se citem hned při kupě, a dovedl už několikrát konika pěkného, ale jankovitého, který nechtěl tahat. Nedivu potom, že se s ním žena jeho vadí a spílá mu handléřů. V hospodě samé bývají o něm při takové příležitosti debatty mezi jinými hospodáři. „Dyby si račí hleďél domu a orál hlbiéj", povídají jedni, ale druzí se ho zastávají. „Dajte mu enom svatý pokoj", povídají. „Šak on hlúpý néni a dyž sa mu to lúbí, nech handlí. Tož co? Prodělá? Neprodělál ešce, nee. Aj túte mrchu, co si dovédl, gdesi prodá. Ešce na ní vydělá. Ó ja! Pamatujte si to, že na ní vydělá. A nám hlupákom přeca poradí! Gdo jich zná tak, ty koně, jak on? Svatý pokoj mu dajte." — Pro Dědínka jsou ty řeči všechny hrachem na stěnu. Jedná, jak se mu samému uvidí, obyčejně přemožen a opojen krásou svého ideálu.

Jednou — bylo to v létě po žních — vezl do mlýna. Docházela jim už v domě mouka a žena vypravila ho, aby jel mlet. „Samé erteple ídat nebudem", pravila. „No pravda, pravda, nebudem", povídal uštěpačně Dědínek a jel. Zavezl obilí na trávníky za Uherský Brod a zeptav se mlynáře, kdy má přijít mlet, jel nazpět. Objev Uh. Brod dolem, dal se předměstskou ulicí, z té strany od Újezda. Ulice byla prázdná, lidí a vozů tam nebylo, jenom děcka „v pantalónkách" a sukničkách pobíhala sem tam a hrála si. Na jednom místě drželo se několik takových „skokanů" za ruce a točíce v kole, zpívali: „Mám šátek, mám, komu já ho dám? Komu, komu jinému, koho ráda mám." Dědínek, sedě na „hnojnicovém" voze, jel pozvolna a ohlížel se nedbale z místa na místo. Byl oblečen v košili a v gatích, s opaskem na pásu, malý klobúček s kvaslemi na hlavě. Když dojel až k děckům, která se na ulici točila, švihl mezi ně bičem a nedívaje se na ně, jel jakoby nic dále. Děcka se pustila a ohlídla zvě-

davě, „co to za chlapa“. „Kerý sa chcete zvést?“ prohodil nyní s úsměvem Dědínek, obrátiv se k nim. „Žádný?“ Děcka by se byla rada zvezla, ale nedůvěřovala mu. Chytila se znova za ruce, znova se točila. Dědínek jel pořád. Hříběte tehdy neměl, pošibával jenom zlehka koně. Pojednou, když pohlédl lépe před sebe, viděl, že před chomutářem N. N. za újezdskou cestou stojí čísi koně, zapřáhnuté v řebřinovém voze. Blíže se pomalu k nim, upíral na ně zkoumavě oči, až konečně poznávaje je: „tyte koně bych miél znať“, prohodil sám k sobě. „To budú Pijáčkovi z Újezdca.“ Zároveň chytal za opraty, aby zastavil a zeptal se Pijáčka, co tam dělá.

Pijáček — byl to on — byl jeho známý a známý také jako handléř nade všecky. Vysoký „jak veža“, vzezření přísné, ale chlap dobrý, kdo ho znal. Vycházel právě od chomutáře, když se zastavil Dědínek, oblečen v nohavicích a vestě, boty na nohou, a starší aspoň o deset let od Janka. Obrůstal po černu. Štěstí tomu chtělo, že byli oba handléři.

„No co tu děláš, Dědínku?“ oslovil první tohoto, uviděv jej na voze. „Gde sas tu nabrál?“

„Ja jedu ze mlýna a viďa vás tady s konima, chcu sa optat, co tady děláte vy?“ odpověděl Dědínek, sedě dosud na voze a čmurkaje po Pijáčkovi očima. „Co tady děláte?“

„A co bych tu dělál? Desky jedu kupovat. Dostavujeme ešče senník, a tož sem sa tu stavíl aj u chomutáře, súkenka na chomúty si dat nové — dělat parádu.“ Při tom se Pijáček usmál a s tajenou rozmarností prohodil: „Sa ně zdá, že nevidíš ani moje hříbja.“

Dědínek na něho pohlédl jako vyjeven. „Jaké hříbja?“ bylo mu čísti v očích, nebo skutečně žádného neviděl. Myslil, že si jej Pijáček jenom žertem nabírá. Ale pohlédnuv hned na to také lépe k jeho vozu, vidí, že s druhé strany u předních kol stojí tam opravdu jakési hříbě. Jen pro košiny nebylo ho dobře vidět. Ale bylo tam a otíralo si právě o lušně hlavu. Fuksice již dost velká s bílou lyskou na čele, s hřívou a ocasem do běla. Dědínek spatřiv ji, byl hned s hnojnic dolů.

„Ná kerého — tento?“ začal hned živěji, pobíraje se ku hříběti. Jak sem ho přehlédl, že sem ho hneď neviděl? Já myslím, že vy špásujete, a ono hleďme, no, podivajme sa! Gde sa to tam až skrútilo! Ná gde ste to vzali, co ste za to dali?“

Pijáček, stoje u dveří chomutářových, díval se za ním s tajnou radostí a povídal usmívaje se: „V Hradišči sem ho kúpíl, na jarmaku. Proč tys tam nepřišel? Nebylo ťa tam vidět.“

„Ja, já sem nemiél gdy,“ pravil Dědínek, obhlížeje si hříbě. „Měli sme akorát nájvěc práce, nemohl sem. Ani peněz sem nemiél kupovat. A prodávat —“ nyní se Dědínek napřímil, obrátil hlavu ke svým koním a pohodil na ně bradou — „šak sem ich teprú kúpil. Nezmrzely sa ně ešče — Ale tož vy,“ obrátil se potom k Pijáčkovi, „co ste za to dali, koléj to mohlo stát? Je pěkné, ľúbí sa ně.“

„No šak hádaj přeca. Co bys řekl? Bylo draho na jarmaku: hříbjata, jak pěstě, po pětatřicíti.“

Dědínek, chytiv jednou rukou hříbě za hřívu, začal je druhou hladit, ohmatávat a chlopil je na konec po křížích. „No — co bych řekl“, uhadoval potom, pohlédnuv Pijáčkovi zkoumavě do očí. „Dali jste štyrycet?“

„Mhm! Štyrycet!“ mrkl teď vychloubavě Pijáček a vystrčil pět prstů vzhůru. „Ešče toléj bys mosél přidat. Ale nee štyrycet. To bys býl pěkný hadač.“

„Ale prosím vás,“ opřel se mu mírně Dědínek, „enom mě necigaňte. Což sem neviděl ešče hříbjate, abych nevěděl, co toto mohlo stát? Štyrycet ste zaň dali a nic víc.“

Pijáček, jak se později přiznal, dal zaň skutečně jenom čtyrycet, ale vida, že se Dědínkovi líbí, nadsadil a zalhal si znovu. „Povídám. Pětaštyrycet, necigáním. Optaj sa Novosáda, lebo Hrabiny, až sněma budeš, zač byli hříbjata. Povíja ti. Šumický Hřib tam také býl, aj Jakub pašovský. Dotvrdíja ti všeci. Byli tam, enom tys tam nebýl.“

„Och dyť já vím, jak bylo. Čúl sem, vím. Nebyli tam enom handléři, byli tam ludé aj od nás dosť, povídali. Za sednatřicet dovédli si Vlček pěkné hříbjacko, ó ja. Nemlich takové,“ vykládal Dědínek, opíraje se. Ale na očích bylo mu znáti již jakýsi lesk, o němž se brzo ukázalo, co znamená. Pohlédnuv totiž se zálibou ještě jednou na hříbě, napřímil se proti Pijáčkovi a povidá hned: „Ale tech štyrycet vám přeca dám, dyž ně ho pustíte. Handlujme.“

Kdo by nebyl znal Dědínka, tomu by bylo snad toto vyznání divné, ale Pijáčkem nehlo to ani dosť málo, aspoň ne na oko. Usmál se ironicky a jakoby už handlil, odvětil: „No to ja, namudušu. To bych miél zatracený výdělek. Pětaštyrycet zaň dat a pustit ho za štyrycet. Ale víš co, Janku?“ — nyní se Pijáček schytil od dveří a přistoupil k Dědínkovi. Návrhem Dědínkovým se v něm handléřská krev pohnula. — „Chce-i to hříbja mět, tož ti řeknu, co sem zaň já dál opravdu. Chceš handlit?“

„No handlím, enom mě řekněte, já handlím.“

„Dvaaštyrycet sem zaň dál, týdeň ho chovám. Chceš i to hříbja mět, daj pětku výdělku a vem si. Je pěkné, uználs sám.“ Dvě zlatky, šelma, si přece šibalsky vymínil, ale promluvil rozhodně a stál již u Dědínka jako handléř. Dědínek opravdovostí jeho slov trochu zbledl. Nebál se však snad handlení, účinkoval naň jenom rozhodný okamžik.

„Tož dvaaštyrycet“, opakoval si pro sebe hlasem poněkud nejistým, jakoby nedůvěřivým a hned gurážněji dodal: „No možu ji tom věřit, podívám sa naň lepší. Je drahé aj tak dosť.“ Šel za hříbětem a ohledával. „No — néni akorát, jak sa zdálo,“ prohodil, honě je kolem vozu. „Dva nové výdělku ale dám. Dáte ho?“

„Až ty ně dovedeš takové hříbja a dáš ho bez výdělku, dám. Ale dneskaj to nebude. Co néni akorát, jak sa zdálo?! Ukaž ně na něm chybu, gde ju máš?“ zavolal Pijáček a přikročil rázně ke hříběti. Uchopil je za hřívu, škubl jím, chlopil mu na prsa, na zadek, i za ocas je kmasil a pokračoval: „Takové hříbja! Enom živit ho týden stójí za ten výdělek. Živ ty ho za dva rynské týdeň, dám si ho k tobě hneď.“

„No dva rynské výdělku, dosť je to, dosť!“ ozval se zase Dědínek. „Ale pět šestek ešče přidám. Dyť by sa ně Prachčičané vysmíli, dyby to učuli. Dáte ho za toho půpata štyrycet? Tu je ruka na to, víc nedám.“

Pijáček začal znova chválit hříbě a ukazoval na jeho bezvadnosť a čilosť. „Dyť to máš živé stříbro!“ povídal. „Což čo pokúšáš? Miéls ít na jarmak a pohledat si ho. Pět rynských výdělku bych ti býl já

dál včil. — Ale tu je ruka, dyž tak špoříš. Pů pata na něho a jeď si s Bohem. Nebudeme sa dlúho handlit."

Pět šestek na horu, pět šestek dolů, to znamenalo, že handl se už začal. Pomalu začalo se přidávat a spouštět dále a handl se již rozproudil. Nešlo to ovšem najednou. Nejdříve dohadovali se vždycky při každém přihození a spuštění, a potom teprve šlo se dále. A poněvadž difference nebyla velká, šlo to jen o šestky. „Šak aj šestka je dobrá na tabák." Ale čím více se blížili dohodnutí, tím houževnatěji hájili každý svoje a tím více se začali rozčilovat. Dědínek nacházel na hříběti čím dále tím více vad, Pijáček zase předností. Na to, že jsou známí, na čisto zapomněli a hádali se jak dva cizinci.

„Povídám. Šestaštyrycet, alebo jeď s Bohem," křičel Pijáček. A Dědínek zase dával pětačtyrycet.

Konečně došlo to tam, kde Pijáček požadoval půl čtvrta zlatky výdělku a pět šestek na aldamáš. Na ten mu peněz líto nebylo. „Poslední slovo," zavolal, napřáhnuv nebezpečně ruku „ke chlópnutí". „Pů šestaštyrycet, pět šestek na aldamáš. Dáš lebo nedáš? Už idu k chomutářovi."

Dědínek napřáhl ruku také. „Pětaštyrycet, dvě šestky. Bez aldamášu! Noó, strýče! Noó!"

Pijáček váhal.

„Nemáme-ji sa rozejít o šestku," prohodil Dědínek. „Aldamáša já nepiju."

To Pijáčka již pohnulo. Oddechl z hluboka a zeptal se, kdy má dostat peníze.

„Peníze do štrnácti dňů a závdavek hneť, pětku," povídá Dědínek a znovu napřáhl ruku. „Tož tu je ruka, chlópněte!"

Pijáček nechlópl. „Notož víš co, Janku?" povídá, rozmysliv si to venkoncem. „Dybys to nebýl ty, známý," teprve teď zase zpoměl si na známého, dříve na to nehleděl — „dybys to nebýl ty, známý, nedál bych ti to hříbja ani od téj pětky výdělku, ale že si ty to — přidaj si šestku a budeme pit aldamáš obá. Nó! Janku! Nó! ozval se hlasem, jakoby volal na vola, protože Dědínek se ještě rozmýšlel. „Zavolajme si svědky."

Dědínek konečně se rozhodl. „A tož nech!" opáčil sebevědomě, jakoby chtěl říci, že mu o krejcar také nejde. „Vzala ju voda, tú šestku! Ale také enom pro vás. Iném bych to hříbja už dávno odešél. Gde sú ti svědci?"

Pijáček, vida, že již jsou dohodnuti, obrátil se, chtěje zaskočit pro chomutáře s chomutářkou. Ale ti už stáli oba ve dveřích a vesele se usmívali na naše handléře. Toto neočekávané sejití se Pijáčka s Dědínkem a celý ten handl byl jim záhadným. Slyšeli neustále jakési vyvolávaní a hádaní jak na licitaci a nevěděli, co je, až vyšli ven. Ochotně přistoupili, vidíce Pijáčka pro sebe docházet.

Handléři, postavivše se naproti sobě, začali napřahovat ruce. „Že jím dávám pětaštyrycet za to hříbja hen", spustil Dědínek, hodiv hlavou po hříběti. „A tři šestky na aldamáš," připoměl Pijáček. „Notož nech! Tři šestky na aldamáš", opakoval první. „A peníze jím dám do štrnásti dňů." „Notož tak!" přisvědčil Pijáček a zdvihnuv do výšky ruku, jakoby chtěl Dědínka liščit: „Notož pozdrav nás ruka Páně" — zvolal slavnostně. „Aby nám to bylo obúm k dobrém," dořekl Dědínek a „chlópl" Pijáčkovi na ruku.

Bylo ujednáno a po handlu. Handl opravdu handléřský! Chvílku zůstali oba handléři beze slova, až najednou si oba rázem oddychli, podívali se na sebe a zasmáli se vesele. Byl to smích dvou lidí, kteří se poznali opět jako známí po dlouhém škorpení se navzájem o málo peněz.

„Notož vidíš, Janku“, prohodil Pijáček, směje se. „Bylo-ji nám to potřeba, sa dotúď hrdlovat? Nemohlo sme-ji to tak udělat hneď?“ Dědínek žertoval také. „A šak proč ste to neudělali? Mohl byt už aj aldamáš vypitý“, povídal a vytáhnuv z opasku tobolku rozbitou, dával Pijáčkovi pětku závdavku. „Ten aldamáš budu platit až v hospodě“, pravil při tom. „No může, může“, přisvědčoval Pijáček. „Půjdeme nekam do hospody. Poďme.“ Šli. Zavolali i chomutáře a hrnuli do nedaleké hospody. „To hříbja si vezmu hneď,“ podotýkal cestou ještě Dědínek, ohlížeje se se zálibou po hříběti. Teprve nyní se mu jak se patří líbilo. Pijáček byl při tom a za chvílku zmizeli všichni v hospodě.

Teprve za hodnou chvíli opět vyšli. Přihnuli si tam notně, aspoň Pijáček, a řeči měli plná ústa, když se vraceli.

„Povídám, Janku. Dobřes kúpil! Věř ně lebo ne. Nebudeš banovat. To hříbja za to stójí.“

Dědínek přisvědčoval. „Dyť já vím, že vy špatného byste nic nekúpili, o to sa já nebojím.“ „Nemosíš věru, to ne.“ A za takové řeči došli zase až ku hříběti.

Dědínek, sebrav ohlávku, kterou měl na svém voze připnutu, hodil ji na hříbě a vedl je ku svému vozu přivázat. „Tož tak, tak. Včíl budeš zaséj naše,“ lichotil mu, pohlaďuje je. „Nic sa nezpíraj.“

Potom vysedl na vůz a bera bič, dával Pijáčkovi už s Bohem. „Mějte sa dobře a přiďte sa naň negdy podívat.“

„No no, šak — koně už řehcú — enom ho dobře opatruj, aby bylo ešce pěknější, než je,“ volal za ním Pijáček, pobíraje se k chomutářovi a kývaje za Dědínkem hlavou. „Já už pojedu také na ty desky, enom co ty súkenka budú. A s Bohem.“

„No s Bohem,“ ozval se ještě Dědínek a pln spokojenosti odejel.

LITERATURA.

Zábavné Listy.

Obrázkový časopis pro lid český. Red. J. L. Turnovský, nakladatel Al. Hynek. Ročník XII. 1890.

V oznámení na obálce „Zábavných Listů“ čteme, že jsou „časopis populární a všeobecně oblíbený“; tomu ovšem předesláno jest vyzvání: Podporujte českou literaturu! — My přejeme dobré literatuře rozkvětu největšího a dobrým časopisům hojnost odběratelův a čtenářů. Avšak nemůže nám býti vykládáno ve zlé, že prohlížíme vše opatrně, nežli to nazveme dobrým, zvláště je-li to čtení určené pro lid.

Z básníků setkáváme se v „Záb. Listech“ s Vrchlickým, Hejdukem, Štemberkou, Kaminským, Kvapilem a j. O Vrchlickém soudíme, že ukládá zde své slabší práce. Aspoň kdyby někdo rýmoval: chléb a sýr — Horymír, plachetkách — po stranách, kdyby to nebyl právě Vrchlický, (viz „Pohádku o Šemíku“),

možná, že by se mu dostalo v redakční listárně nepříliš lichotivé odpovědi. Než, my jsme Vrchlickému aspoň za to povděčni, že nechal tentokrát na pokoji náboženství. Podobně nezdá se nám příliš zdařilou co do formy báseň Heydukova „Odpadlíci“ a po většině báseň Stemberkova „Pokoj lidem dobré vůle.“ — Co do obsahu nemůžeme schvalovati básně, v nichž jeví se zoufalost a rouhání, jako na př. v básni A. Želenského „Hlad“:

— Já darmo ruce spjal
ku kříži spasení, z nějž (!) pramen síly živý
prý vzniká pro život! — Mne kříž ten v pouta jal
jak démon staletý hrdý a nesmířlivý!

Tak se tedy píše o znamení spásy lidstva „v oblíbeném“ časopise pro lid český. — Dle zakončení básně „Vanda Paprocká“ od V. Libenského není prý „ženy cíl, by Kristovou se stala nevěstou, žít v zkormoucení v klaustra nuzotě“; Spasitel prý ji přijme na milost, „být v žádné božství víry neměla, jen Boha lásky ať se nespustí.“ Ve kterém katechismu se toho básník dočetl, nevíme. — Přihlédneme-li k zábavné části prosaické, shledáme, že mnoho místa věnováno překladům, snad většina. Ovšem bychom ničeho nenamítali, kdyby byly voleny překlady dobré. Avšak zdá se, že „Záb. Listy“ nemohou se obejíti bez napínavých románů beze vší ušlechtující tendence, jaké čítáme zhusta ve přílohách našich denních listů; takovým jest román „Doby krále Šalamouna“, který se vleče celým ročníkem. Taktéž nepočítáme k dobrým pracím „Cestu kolem světa“, v níž farář (rozumí se, že katolický), opouští své místo a stává se — námořníkem, a „Zkoušku“, jejíž hrdinkou je podvodná dívka. Z „Cesty kolem světa“ dovídáme se, že „každý kněz i z menší osady nebo i bez osady jest aspoň poněkud labužníkem.“ „Vidění v jasné noci“ jest líčení zločinů. Lepší překlady jsou: Básníkova odplata, Kající hříšník (četli jsme již jinde), Soldadera. — Šíře promluvíme o pracích původních, z nichž uvádíme jako dobré povídky Dostálovy Pohrobek a Obecní starosta, L. Grossmannové-Brodské Z umělcova života, Benýškovu Ku hrobu Přemyslovny světice, M. Nové Prodána, L. Fialy Štědrý den u Kopřivů, K. Červenky Tajemný zjev, J. Antoše Žena tragédova. K nim řadíme i tři humoresky: Ryby, Novoroční scéna a Z duševní dílny básníka Loupáčka, pak povídky V pasece a Dřevaři. Jsou to však většinou práce kratší. A nyní přihlédněme k ostatním. Dle povídky „A byl to charakter!“ (od G. N. Mayerhoffra) jest charakterem člověk, který maje býti trestán za spáchané provinění, vezme si život, aby ušel trestu. Předmětem povídky „Mezi dvěma stanicemi“ (P. Albieri) jest manželská nevěra, sebevražda a pod. Nepěkné jsou obrázky: Tři postavy, líčící mravní spustlost, a Lakomec. V. Lipovský znám je svými historickými povídkami zvláště z dob husitských, v nichž více méně straní nekatolíkům; ani jeho povídka „Mladá Boleslav r. 1624“ nečiní výjimku. Líčeny tu „křivdy“ páchané od strany katolické na protestantech, „veškeré hrůzy, jaké s násilným obracením lidu na víru katolickou byly spojeny.“ Něco se tu panu spisovateli nepovedlo: císařský rychtář je stížen těžkou nemocí, pochybuje o svém uzdravení, připravuje se na smrť — a na následující straně pronáší slova plná sarkasmu a kuje plány, jak překaziti vzpouru kacířů. Bezcenná jest práce „Pod palmami.“ Povídku „Bezejmený“ řadíme k lepším, avšak tážeme se, je-li slušno psáti, že lid při živelní pohromě „volal a řval (!) k Bohu, který ho neslyšel!?“ Či snad má takové rouhavé slovo učiniti vypravování zajímavějším? — Nejchatrnější však jest „Turek na Pražském mostě“ od F. Roháčka. Práce nedlouhá sice, ale stojí za to, neboť sprostoty a nesmyslu je v ní shrnuto až příliš. Jen poslyšme: Paní Majdalena z Ořechova chodila se modlit do Svatovítského chrámu za zdar svého plodu. „Chtěli míti kluka. Všemohoucí naléhavým prosbám vyhověl, žel že jen napolo.“ Paní Majdalena porodila chlapce a děvčátko, a pan Arnošt rozpakoval se, „má-li skákati radostí nad mečem či kormoutiti se nad přeslicí.“ Když pak hošík zemřel, „a nyní nám zbyla holka!“ zahořekoval nešťastný otec a rval si vlasy. — A potom dostal nápad. — Jaký? Inu, aby z děvčete „utvořili kluka.“ Stalo se. Dívka — Arnoštek — byla vychována jako hoch, který se však o tajemství svého rodu od nikoho nedověděl — „tak byl tehda svět nezkažený.“ Arnošt bojoval i proti Turkům, dříve však na radu přátel se — oženil, neboť „byla zde ctná a sličná panna, která zamilovaným okem spočívala na lepé postavě statného jinocha.“ Tu prý spisovatelovo umění (!) narazilo na nepřekonatelnou překážku. V kritické době seznal jeho rek tajemství, jež halilo rod jeho, seznal je k tomu ještě hezky pozdě — po svatbě! — V bitvě s Turky padl „Arnošt“ do zajetí, ale prchl přestrojen za Turka. Vrátiv se domů, nalezl vedle své choti roztomilé děcko. Ta zprvu omdlela, ale pak zvolala: „Ejhle, Arnošte, tvoje robátko!“

A Turek — zkameněl „bezpochyby radostí.“ Na památku pak postaven na Pražském mostě. — Ku konci klade spisovatel otázku, jak dlouhý by musil býti kamenný most, kdyby všichni manželé na Pražském mostě zkameněli pro tytéž radostné příčiny jako Arnošt. — K tomu ještě podotýkáme, že tato slátanina vyšla v „Záb. Listech“ brzy potom, kdy oko každého upřímného Čecha zaslzelo nad rozvalinami památného Karlova mostu. Má snad býti taková sprostota humorem, vtipem? Až budou „Šípy“ vydávati nějaký kalendář, pak bude míti pan spisovatel místo, kam bude moci výrobky svého „spisovatelského umění“ ukládati; ale do slušného listu se něco podobného nehodí! — Vedle prací zábavných nalézáme tu ještě několik rozprav poučných a divadelní referáty, celkem objektivně podané. Úprava textu i illustrací (mezi nimiž je dosti cizího původu) je slušná. Avšak jak patrno, schází „Záb. Listům“ hodně mnoho, aby mohly býti nazvány dobrým časopisem pro lid český! **V. Zálabský.**

Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého.

Svazek 7. Ottova Ruská knihovna, č. 7. 1890. Cena 1 zl. 50 kr.

Spisovatel, který tolik prožil a tak podrobně dovedl sledovati a rozebírati svoje nitro, jakož i nitro lidí jej obklopujících, který svého umění užil k románovému zobrazení a řešení otázek tak závažných, jako právo nebo bezpráví válek, svatosť nebo svatosti postrádající přirozenosť svazku manželského, zdárné a zhoubné stránky vyššího společenského vychování, nemohl vyhnouti se otázkám nejzávažnějším — k čemu život, jaký má život smysl, jaký poměr k životu má náboženství a církev, zdali smrť hodí se do soustavy, kterou církev a náboženství podává, zdali vůbec je smrť tím, zač ji máme, totiž přechodem k dokonalejšímu životu.

Ty otázky jsou řešeny ve pracích zde podaných.

Již ve zlomku „Dekabristé“ dotýká se náboženství a církve nikoli tak theoreticky, abstraktně, jako v díle „Anna Karenina“ osobě Levinově v myšlénky klade, ale dotýká se přímo náboženství a církve pravoslavné, jejích klášterův, popův, mše a přijímání. V osobě Ivana Petroviče kreslí vzor člověka, který sice s dobrou vůlí přichází podrobit se zákonu církevnímu, ale mimovolně zanáší se myšlénkami, kterými kdo vyslovil své pochybnosti o pravém smyslu toho, co v kostele podniká.

Ale opravdově a výhradně poměrem života, smrti a náboženství začíná se obírati až druhá práce zde podaná: „Smrť Ivana Iljiče.“ Význam života, jeho účel jak jinak se jeví, pokud člověk dbá jen pomíjivých, příjemných a nepříjemných stránek jeho, a jak docela jinak, když v běh života zasáhne smrť a nepopouští, až má vítězství jisté. Ivan Iljič byl úřadník, který ve své kanceláři míval útulek před zlým rozmarem paní své, člověk slušný, který si nelámal hlavy metafysickým učením víry ani morálními jejími předpisy. Žil, jako žili jiní, byl věrný manželce, jako jiní, kteří hledali zábavy mimo domov. Roznemohl se. Jeho boje mezi nadějí v uzdravení a jistotou, že se blíží konec, jeho úsilné hledání pomoci tělu a úlevy duchu, jeho zoufalé a zase důvěry plné meditace, hněv, že všickni kolem něho se přetvářejí, jakoby doufali v jeho uzdravení, hněv, že je jim nepohodlným, hrozné noci a hrozné dni až do konce, kde bolesť umírnila se, a smrť nastala — vše podáno tak přesvědčivě, jakoby sám svoji smrť popisoval a svědčí o tom, co jinde o sobě praví, že skutečně obecný zákon smrti, kterého dříve v bujnosti života si nevšímal, podrobně a důkladně applikoval na sebe. Pochmurný tento spis končí akordem uspokojivým, konejšivým, klidným, jako probuzení po těžkém snu Takový dojem asi mívala ta divná žena, která prý dávala se často suggescí mámiti, jakoby umírala, když přestalo mámení, a ona poznala, že posud žije.

Další práce: „Zpověď hraběte L. N. Tolstého“ podává postup, jakým Tolstoj z atheisty stal se věřícím a zase víru opustil, aby „pravou“ víru získal. Z atheisty stal se prorokem humanismu a morálky — ve mnohé příčině podobné morálce českých bratří. Slyšme jeho samého:

Již v mládí byl napájen domněnkami atheistickými a povídá, že jako on, tak i mnozí, ba většina lidí seznává vzděláním bezvýznamnosť obyčejů náboženských a zahodí břemeno jejich jako strusku spálenou žárem vědění a života, anebo ani nejsou sobě vědomi dosahu jednání svého, a přece zahodili dogmata i zákon církevní, protože jim překážely. Zbylo mu ze všeho náboženství jen přání, aby

se zdokonaloval. Ale i toho pozbyl okolím. Když se tou snahou prozradil, dostalo se mu pohrdání a výsměchu, ale jak se začal oddávati neřestem, chválili ho a povzbuzovali. Bez obalu praví: „Bez úžasu, ošklivosti a lítosti nemohu si vzpomněti na ta léta. Zabíjel jsem lidi na vojně, vyzýval jsem na souboje, abych zabil; prohrával jsem v kartách, projídal jsem práci mužíkův ... Lež, krádež, smilstva všeliká, chlast, násilí, vražda ... Tak jsem žil 10 let.“

Stal se spisovatelem, a hrdost připojila se k tomuto shnilému jádru jako zlatý plášť na malomocném těle. S ostatními spisovateli v nepřátelství, ve vzájemném záští, nepřízni, tupení, přece psal, tiskl a byl učitelem národa jako druzí. Kritika tehdejšího spisovatelstva je zde přímo zdrcující: podobalo se prý všecko blázinci. Heslo, které tehdy se hlásalo, byl „pokrok“, rozvoj k lepšímu. Ale Tolstoj pozoroval, že ho ve skutečnosti není ani na západě, kde se jím chlubí, ani na východě, kde se oň přičiňují. I odešel do stepi a žil mezi mužíky 15 let, píše a uče tak národ a neznaje sám, čemu jej učiti měl. Tu přišla konečně applikace zákona smrti: „Co potom? Co z mé práce, proč pracuji a přemítám?“ Tu cítil, že žije bez vlastního, pravého života, a jakkoli byl zevně šťasten, uvnitř měl tolik hrozných pochyb, že byl blízek sebevraždě. (Stav ten podán v románu „Anna Karenina“ v Levinovi.) Rozbor stavu toho jest obšírný. Aby z pochybností vyvázl, hledal účel života, význam života ve vědách. Vědy empirické odpíraly odpovědi, protože se neobírají smyslem života, účelem jeho, ale jeho hmotnými zjevy; vědy spekulativné svou nejasnotou neuspokojily, protože pokud jsou právě vědami, odpovídají poctivě: Nevím, jaký cíl, účel má život lidský. Toto úporné studium jen zvětšilo nelad, tak že lepším se zdála smrť, nežli život bez jasné odpovědi „k čemu?“ „Silní a důslední“ lidé prý v takovém případě volí smrť — vraždí se sami(!) Tolstoj se mezi ně nečítal, tedy pátral dále, aby se zbavil neuprosného úsudku, že život lidský je bez významu, že to posměch jakéhosi mocného, ale nemilosrdného vševládce.

Vyhledával ne již mezi hrstkou filosofův a vědcův odpovědi, ale mezi milliardami lidu, který bez těch skrupulí žije. Kde je význam, jaký hledají pro svůj život, na jakém základě budují životní spokojenosť. Na „nerozumném vědění“ = (dle Tolstého) víře. Podle víry vycházelo, aby se prý odřekl rozumu, aby pochopil rozumný význam života. Byla to odpověď protimyslná, ale má přednosť tu, že, kde vědy poctivě říkají: Nevinně, víra přivádí konečně ve spojení s nekonečnem podrobně a určitě. Kdo víru zamítá, ničí vysvětlení významu života, které tolik věků uspokojovalo, ale nepodá vysvětlení lepšího.

Ale Tolstému nestačila ta odpověď. Hledal víry, která by neodporovala jeho rozumu; hledal ji v pravosloví; učení bohoslovci ho neuspokojili, protože prý podávali s věrou mnoho nepotřebného a nerozumného; hledal ji mezi lidem, kde sice nalézal život úplně shodný s věrou jejich, ale zase málo uvědomělé víry. Takových byly milliony, a jejich život ukázal mu, kterak chyboval: život jeho byl zlý, a on nesmyslnosť svého života přisuzoval životu vůbec. Poznání toto vedlo znova k víře, vedlo i k modlitbě, ale — bezvýsledně z počátku, vedlo k církvi neomylné a jejím dogmatům, kterým však Tolstoj podkládal výklad svůj, aby nepotřeboval omezovati rozum. Ano, súčastnil se i slavností církevních a šel zase k přijímání (postava Ivana Petroviče z Dekabristů.).

Od církve pravoslavné — a církve vůbec odvrátily ho spory o pravou církev a vzájemná nesnášelivosť jejich, ale hlavně některé články, kterými viděl církev svou schvalovati války, popravy, přísahy atd., což všecko on podle svých výkladů evangelia považoval za odporné zákonu Kristovu Tak prý seznal, že ne všecko v dogmatice je pravda, a jal se studovati theologii samostatně, aby poznal, které věci jsou požadavky rozumu, a které zavrhnouti třeba jako pouhý přídavek církevní tradice.

Toť postup jeho myšlének. Zajímavý upřímností, poučný ve mnohé příčině zvláště v tom, že ani „kovaný atheista“ není úplně jistý, zdali nebude kdy potřebovati znova přehlížeti a předělávati svůj poměr k víře. Látka této „zpovědi“, její logické úsudky a zase pracná pátrání, kde v ní pochybeno, jakož i sloh často těsný a praegnantní činí spis ten pro naše obyčejné čtenářstvo obtížným, ba, nevhodným, ač pro porozumění a ocenění spisovatelské činnosti Tolstého skoro je nezbytný. (Dokončení.)

Zábavy večerní

přinesly v posledních číslech tyto cenné práce:

P. Damian. Z francouzského přeloženo. Bylo zařaděno do Zábav večerních za číslo 4. roku 1890. Knížečka tato podává zajímavý, živý obrázek o působení tohoto missionáře malomocných, který dobrovolně, z pravé lásky křesťanské byl jejich otcem a učitelem, až sám se nakaziv, umřel svatě roku 1889. — Takovéto srozumitelně a poutavě psané obrázky o hlavnějších křesťanských hrdinech lásky byly by výtečnou apologií víry a církve katolické. Zábavy večerní tímto dílkem velice se zavděčily čtenářstvu a měly by podobnými pracemi častěji prokládati cenný a pěkný pořad svých knížek.

Další dvě čísla téhož ročníku vyplnil Jindřich Consciens.

Číslo 5. podává jeho povídku Mladý lékař, překladem lahodným. Je podivno, kterak povídky Consciensovy přes všechen stejný ráz vždy dojímají! Vezměte jich několik, třeba jen těch, které samy „Zábavy večerní“ podaly, a poznáte jejich hlavní, všude stejný ráz, jejich základní tón, stejné hlavní periody dějové, stejnou modulaci a konečný lad, ovšem jednou dojemně mollovým, podruhé slavným durakkordem vyznívající. Jsou to Jobové, kteří klesají pod ranami nehod a neštěstí, kteří bojují proti pokušení a nehodám, ale nepodlehají ani tehdy, kdy v očích světa klesli. Jejich konec buď tragický — bez ohledu k tomu, že bývají to postavy z lidu — buď šťastný, to jest návratem bývalého blahobytu značený — vždycky člověka uspokojí a nad to v důvěře k Bohu laskavému posiluje.

Povídka tuto podaná líčí nadlidské namáhání mladého studujícího, by se stal lékařem, a dále boje a strasti jeho, nežli si dobyl jména. Hlavní překážkou je starý lékař Heuvels, až dosud mladíkův přítel a podporovatel, nyní pak ze závisti urputný sok. Za to dcera Heuvelsova je mladému lékaři andělem útěchy, třeba s ním později nesměla mluviti. Dluhy a bída v rodině mladého lékaře dosahují vrcholu. Notář nabízí mu pomoc a ruku dceřinu, ale on miluje dceru svého soka. Již je ochoten z lásky k matce potlačiti tu lásku, když v čas doví se o smutných poměrech dobrosrdečný boháč, kterého byl mladý lékař vyhojil, a je ochoten mu pomoci ke slávě i jmění. Ale v tom roznemůže se starý Heuvels a je neumělostí svých přátel, ranhojičův pouhých, přiveden na pokraj hrobu. Mladý lékař nechce se vzdáliti, pokud nebude Heuvelsovi lépe, nebo pokud se s ním nesmíří, jest proti vůli starcově k němu povolán — a pomůže mu. Záští Heuvelsovo je konečně láskou přemoženo, a šťastná Adéla stává se chotí mladého lékaře, který zůstává v rodném místě, aby otce o dceru docela „neoloupil“.

Život líčen místy realisticky věrně a z půdy té všude vzrůstají kvítky ideální lásky k rodičům a důvěry v Boha. Děj postupuje různě a přece zůstává stále průhledným. Mnohé scény jsou co do různého a živého postupu jako dramatické. a celek podobá se povedenému „obrazu ze života.“

Toť práce zdárná, která i pobaví i pohne čtenáře i v milém ladu propouští.

Jestliže zde líčen člověk mladý, snaživý v boji o existenci, který podniká z lásky a vděčnosti k matce a sestře, podává číslo 6. Soudní omyl, přeložené od J. P. Lhoteckého, jinou variaci téhož motivu: boj o čest otcovskou. Jako v práci předešlé, tak ani zde bojovník sám o sobě by nezvítězil, kdyby nebylo Prozřetelnosti, která zasáhá v děj, ale nikoliv jako deus ex machina, nýbrž pochodem, který illusi přirozeného postupu nikterak neruší: tamto dobře motivovaným zakročením dobrého boháče a ještě lépe motivovaným onemocněním závistivého Heuvelse, zde zajetím a přiznáním pravého zloděje a kajicností napřed lakomého Standela.

Ale podejme dějovou osnovu! Boháč Standel nařkl poctivého Hensmanse z krádeže a dovedl násilím, že se v soukromí přiznal, a dovedl lstí, že porota jej odsoudila na pranýř a k pětileté káznici. Syn ubožáka, mladý notářský koncipient, stará se o matku, jež zešílela, a o dvě sestry. Neštěstí valí se na ně, mrou hlady, jedno dítko zmírá. Nikdo se jich neujímá. leda chudý domácí pán, a dcera zámožného souseda, která však posléze jest vzdálena, by zapomněla na ubohého mladíka. Mají také přítele, studujícího lékařství, a ten svými křesťanskými listy dovede vždy v čas vzmužiti trpitele. Ale i pan Standel trpí — zlým svědomím, zvláště když se doví o pravém zloději. Tu začne potají starati se o ubohou rodinu — a zakročí u soudu o propuštění Hensmansovo. Ba přichází k němu i pro odpuštění a vymůže si je přes odpor a kletby prudkého mladíka, který jen stěží dá se přemluviti ke křesťanskému: „odpouštím!“ Standel odkázal zkoušené rodině svoje bohatství, milenka dosáhla otcovského svolení k žádoucímu sňatku a vše končí po tolikerých bojích příznivě.

Čte-li člověk obě ty práce po sobě, překvapuje příbuzný ráz, ale přece čte člověk obojí se zálibou, jako rád slyší různé variace, jsou-li povedeny, třeba bylo základem théma jedno.

Ročník nový začal Pakostovým překladem povídky: Strašný dědeček od Marie Rodziewiczewny. Zde pouze knihu tu, a vůbec „Zábavy večerní“ co nejvřeleji doporučujeme, ponechávajíce si podrobnější zprávu na konec ročníku.

Filip Šubrt.

Matice lidu 1867—90.

(Pokračování.)

Jakou lásku má katolické písemnictví u našich liberálů, víme sice dávno, v poslední době ukázalo se to opět způsobem jasným zuřivou agitací proti brožurkám Brynychovým, kteráž až před forum sněmu království Českého přenesena byla. A přece jest ráz zasloužilých prací výtečného Brynycha rozhodně obranný, jako většinou ráz katolických spisů poslední doby vůbec. I my v posudcích spisů „Mat. lidu“ vedeme si defensivně, považujíce za svou povinnost, hájiti náboženství, víru a církev všude tam, kde strannickým neb nepravdivým způsobem ten neb onen autor si počíná. Spisy „Matice“ rozšířeny jsou mnoho v lidu a půjčováním se mezi lidem ještě více rozšiřují; domníváme se však, že i naše „Vlast“ hojně mezi lid jest půjčována, že ji i mnohý čtenář „Matice“ do ruky dostane, a zde si posudky naše přečte — a v tom vidíme právě velikou výhodu stanoviska obranného, na němž trváme, v tom vidíme i cenu stanoviska toho, hledíc ku vzdělání a poučení lidu a k znenáhlému vykořeňování bludů a zatvrzelosti, jež se čtením spisů podobných v lidu proti víře, církvi a náboženství usadily.

Jeden z nejpřednějších znalců historie české a z nejpilnějších spisovatelů, Josef Svátek, vydal v „Matici“ čtyřsvazkový román „Železná koruna“, líčící povstání lidu selského na panství čestínském za vlády císaře Leopolda I. Román sám psán jsa slohem plynným, je — jako všecky práce Svátkovy — zajímavý, přece však jest nám i zde k mnohým věcem ukázati, kde katolicismu nepříznivé, náboženskému neblahému rozkolu přející a jemu stranníci mínění se jeví.

Již poustevník Ivan vzhledem k čestínskému faráři katolickému vylíčen jest velice sympaticky, ač byl pouhý podvodník, neboť „před farářem hrál si na katolíka, a přece tajné husity v jich víře fedroval,“ u něho se scházeli, z kalicha pili, v bibli čítali. Podvodníkem byl, že sám ze železa korunu zrobil, a aby lid zjitřil, za korunu Libušinu ji vydával; podvodníkem byl, neboť na oko žil chudě, kdežto sám o sobě pravil, „že poustevna jeho jest výjimkou, která nemá nic společného se skutečnými poustevnami, jejichž huhňavým obyvatelům lid náš se jen vyhýbá, na místě aby je opatřoval zásobami tak chutnými,“ jako jeho, a dokládá: „věřtež, že papeženští poustevníci v Čechách jsou skutečně rádi, naleznou-li dosti kořínků a kobylek k výživě své, ač ani těch lenoši a povaleči ti nezasluhují.“ Podobně jako jsme již ukázali ku spisům rozličných jiných autorů, kteří každého evangelíka, husitu, českého bratra atd. jako člověka všemi dokonalostmi, a každého katolíka jako člověka všemi chybami obdařeného líčí, jest i kreslen zde katolický farář čestínský. Tomu bylo jeho „kulaté bříško příliš milé, než aby opouštěl dobrý truňk na faře kácovské, jehož mu poustevna poskytnouti nemohla!“ A proč ne? Nejspíše z pokrytsky líčené chudoby, vždyť bratr Ivan sám doznal, že „opatřován jest zásobami chutnými?“ Také tam prý nejsou „boubelaté ženské, jaké ten labužník tak rád kolem sebe vidí.“ Za to však praví poustevník, že by se mu hůře vedlo, kdyby na faře seděl některý z těch černých ptáků jezovitů, kteří i do jeho krajiny lid na víru římskou obracet přicházeli ... teď prý jim však přešla chuť ... „od té doby, co jednoho takového černého ptáka zastřelili ... Kněze kácovského nikdo si neváží, kdežto „bratr“ Ivan těší se oblibě všeho lidu! Slídiví missionáři jezovitští k němu však nechodili (i přes to, že tam jednoho zastřelili, byli by tam snad přece přišli), vždyť úřadové vrchnostenští a duchovenští se domnívají, že působí ve prospěch církve římské ... Byl to znamenitý kejklíř, ten „bratr“ Ivan! To dokázal nejlépe tím, že uvedl celou krajinu do záhuby svým štvaním a sváděním lidu. Nedostatek „papežských“ kněží podporoval však vydatně záměry jeho, neboť kácovský farář měl mimo faru svou ještě „asi desatero“ jiných ve správě, a to prý bylo příčinou, že lid lnul ku kalichu Páně a staré víry se přidržoval.

Kdybychom my opáčně měli se „přidržovati“ tohoto důvodu, musili bychom nutně učiniti konklusi, že všude tam, kde není v místě kaple nebo kostela, a kde

mají do kostela daleko, jsou sami akatolíci nebo pohané. Vždyť je přece známo, že také ovečky vyhledávají a mají vyhledávati pastýře! S biblí, čtením bible, s bratrským kancionálem atd. se zvláště v prvých dvou dílech románu velice koketuje, jakož zdá se nám vůbec, že spisovatelé naši velmi rádi s těmi věcmi koketují. Vždyť i katolíci mají postilly, bible, životy svatých a kancionály — a mají ještě tu cenu, že jsou mnohem starobylejší a cennější, jsouce originelnějšími, mající před oněmi nepopíratelnou přednost historické priority. Obyčejně však modlící se a zpívající katolík je „jezovita“ nebo „modlář“, kdežto zpívající z kancionalu a v bibli čtoucí evangelík nebo český bratr je člověk vznešený, horlivec, zkrátka poloviční nebo celý světec. Podivná jest i morálka bratrské jednoty, vysvítající se stránek 66—67. Vyznavači jednoty sami bojovati nesměli, poněvadž jim to „víra“ jejich zakazovala, za to však zavázali se, že budou vybízeti k boji co nejhorlivěji jiné! To přece jenom katolická mravouka stojí na výši nedozírně vznešené: ta nejen zakazuje hřešiti, ale i k hříchu raditi, ponoukati, veleti! Kdyby katolíci tuto praktiku zavedli, tuť by se jim prostě řeklo, „že je to „zásada jezovitská“ — ale čeští bratří — ti ovšem byli daleci podobných zásad! (?) Při půlnoční bohoslužbě — dle mínění poustevníkova — nejlépe osadníci poznají rozdíl mezi učením římským a věrou husitův i Bratří, aby pak již dokona přilnuli ku kalichu posvátnému,“ a proto mohou i ti, kdož jsou věrni víře husitské, vejíti do kostela papeženského, aniž by obtížili své svědomí. Též kázaní a jeho líčení na str. 225—227. nelíbí se nám, a domnělou opravu učiněnou prostou babičkou řadíme mezi anekdoty, které ovšem zde cíle se neminou. Ku křesťanskému pozdravu „Buď pochválen Pán Ježíš Kristus“ řekl starý Klimeš káravým hlasem: „Neužívej papežského pozdravení toho . . . zavedli je v lidu českém jezovité!“ Podivní to lidé, kteří se za dokonalejší křesťany katolíků mají, nesmí-li býti u nich a jimi Pán Ježíš chválen! Nesvornost a roztržka mezi sektáři nekatolíky dobře jest na str. 213—215. charakterisována! Některé vývody bratrských a jiných řečníků na str. 28. a 58. mají rozhodný přídech socialistický, ztrácejíce podklad náboženský, na němž poustevník Ivan povstání své budoval („již minul neblahý čas, kde vraždil bratr bratra pro víru, nyní bojováno bude především pro svobodu lidskou a občanskou, tak aby nikdo nebyl otrokem pánů . . .“)

Částečným dostiučiněním může nám býti okolnost, že „bratr“ Ivan líčen jest někde jako fanatik náboženský — ovšem slova toho přímo užito jen na místě jednom, nepřehlédli-li jsme se, a to jen ještě s jakousi zmírněnou dosí „z očí jeho vyšlehl náhlý blesk, jen fanatikům víry vlastní.“ Obyčejně — toť dosti známo — užívají naši spisovatelé slova „fanatik“ a „fanatismus“ nejraději oproti katolíkům a katolicismu, nevědouce ničeho ku př., abychom nešli daleko — o fanatismu táborském a husitském, nebo o fanatismu pohanském, jenž po celá tři století hájil bludy proti křesťanské pravdě a proměnil říši římskou v jediné popraviště. Ale naši přemnozí liberální spisovatelé s pohanstvím nejraději koketují, majíce katolicismus v mnohem větší nenávisti nežli ono.

Povídky a romány „Matice“ nejčastěji čte lid v historii nehoněný, a neradi vidíme, když i naše přední síly spisovatelské lid v nepravých předsudcích utvrzují. Jeden z nejrozšířenějších falešných předsudků jest, že po bitvě na Bílé Hoře přivalily se do Čech a nejvíce do Prahy rozličné mnišské řády, tak že si lid myslí, že ku př. před bitvou na Bílé Hoře nebylo v Praze viděti mnicha ani řeholníka. Na str. 117. čteme, že pan Kaplíř viděl „množství kostelů a klášterů mpišských, jejichž řády bývaly v Čechách druhdy i co do jména neznámy — slovem, Praha jevila se zrakům Kaplířovým jako město ryze katolické . . .“

Právě, že i lid dostává často časopis náš do rukou, nebudiž nám ve zlé míněno, že k vysvětlení této stati dovolíme si, aby lid z bludu vyveden byl, k nesprávnosti tohoto tvrzení ukázati.

Množství kostelů bylo v Praze od starodávna, rovněž i klášterů. Vždyť veškeří panovníci v Čechách byli katolíci — až na nepatrné dvě vyjímky. V době, kdy protestantismus nejvíce tady se roztahoval, usadili se v Praze Kapucíni, r. 1600. na Hradčanech, a hned ve dvou letech vystavěli si kostel a klášter; r. 1603. usadili se u Matky Boží Sněžné Františkáni — byli v Praze již u sv. Ambrože od r. 1233. To nebylo tedy po bitvě bělohorské; Jesuité usídlili se v Praze již šedesát čtyři roky před ní. Karel IV. přivedl do Prahy r. 1347. Karmelitány (k Matce Boží Sněžné) a Benediktiny na Slovany, r. 1360. Servity do kaple Panny Marie na Trávníčku; otec jeho Jan r. 1341. Kartuziány, a mnozí řádové duchovní byli v Praze od pradávna. Augustini od Václava II. r. 1285., panny poustevnické řádu sv. Augustina r. 1355. přivedl Karel IV. dle slibu svého za zachránění života v Pise; řád premonstrátský ku pobádání Zdika, biskupa olomouckého, založili v Praze Vladislav II.

a manželka jeho Gertruda již r. 1140; Dominikáni připomínají se r. 1558. u sv. Klimenta, po bitvě na Bílé Hoře, r. 1624., přestěhovali se k sv. Jiljí; Křižovníci v osudný rok bitvy bělohorské byli v Praze již tři sta šedesát osm let; Minoriti ještě o dvacet roků déle; Johaniti pak již 461 roků byli v Praze usedlí. To přece bylo tedy hezký dávno před bitvou na Bílé Hoře! Milosrdné bratry, kteří ovšem přišli na Štědrý den r. 1620., pan spisovatel snad na mysli neměl, ti ošetřovali katolíka jako jinověrce se stejnou pečlivostí; o Voršilkách pak z r. 1655. a Pijaristech z r. 1752. tušíme netřeba se zvláště zmiňovati.

Jiná věc ovšem jest, že tito mnozí řádové byli fanatickou chátrou protestantskou vyhnáni, a nyní, po vítězství katolické věci v Čechách, hlásili se zase ku svému starému domovskému právu v Praze, že by však byly v Čechách neznámy bývaly, jako se v románu tvrdí, jest nepravda, jako to není nic divného, že se vrátily. R. 1631. vrátili se se Sasy také protestantští predikanti; toť je věc přirozená, jíž se nedivíme. Jest však třeba, lidu takové okolnosti objasniti a nenechávati jej úmyslně v bludu. (Pokračování.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Valná hromada spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém byla konána v neděli, dne 15. února t. r., zapřítomnosti 64 členů. Předseda Karel Ervín hr. Nostic zahájil křesťanským pozdravem rokování a vyslovil se, že to považuje za čest státi v čele mužům, kteří veřejně svou víru vyznávají. Řečník doporučoval členům konference bratrskou lásku, neboť ona jest kouzlem, jež k sobě Vincentiany víže. Vincentinum stojí na pevných základech. Předseda vzpomenul zemřelého člena konference Karlínské, šlechtice z Bartheldy a ztráty mileného sekretáře, p. Alex. Schmidta, jehož záslužnou činnosť vroucími slovy velebil. Za nového sekretáře byl zvolen V. Němeček, učitel v Žižkově. Nová konference bude zřízena ve Vimperku. Od poslední valné hromady přibyli spolku 3 noví členové Sekretář V. Němeček četl protokol poslední valné hromady, a předseda četl výklad nedělního evangelia. Čtvrtletní zprávy podávaly konference sv. Františka, Matky Boží Vítězné, na Hradčanech, na Smíchově a na Vyšehradě. Z venkova posiala zprávu konference Neveklovská. Kollekta vynesla 14 zl. 83 kr. a 1 liru. Zemský poslanec p. Vojáček daroval část svých diet v obnosu 45 zl. spolku sv. Vincence. Slavnostní řeč proslovil ministr od Redemptoristů, P. Nováček, řečník na slovo vzatý. Z ústřední rady po valné hromadě konané zaznamenáváme, že kněžna Lobkovicová darovala pro konference předměstí pražských 100 zl. a že ústřední rada udělila Vincentianským chudinským kuchyním a) v Žižkově, Libni a na Smíchově à 60 zl.; b) na Vinohradech 45 zl.; c) v Karlíně 25 zl.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Přednášky v kroužku historickém.

V úterý, dne 17. února t. r., sešli se přátelé katolického dějepisectví v bytu novicmistra u křižovníků, P Fr. Marata, aby vyslechli dva historické referáty. Jednatel kroužku, prof. Vávra, přečetl protokol minulé schůze, načež jal se probírati úvahu prof. Vančury z Kolína „O nejnovějších dějinách „Čech“, hlavně o pracích dra. Ant. Rezka, kterážto úvaha byla v „Atheneum“ uveřejněna. Řečník vyvracel některé vývody prof. Vančury, a vztahuje-li se výtka, že v nynější době snaží se někteří zkaliti dobu husitskou, na kroužek historický, výtku tuto odmítl. Druhý referát, neméně zajímavý, podával P. Jos. Svoboda, Tov. Ježˇ., o Onnokloppově díle: „Geschichte des 30jährigen Krieges bis zum Tode Gustav Adolphs“. Onnoklopp byl dříve protestant a přestoupil pak k víře katolické. Řečník probíral I. dosud vyšlý díl jeho dějin, chválil četná místa jeho práce a velebil zvláště jasnosť a určitosť jeho výroků a vytkl pak některé jeho nedostatky,

vztahující se k dějinám českým, což se dá tím omluviti, že Onnoklopp neznaje naší řeči, nemohl probádati české historické prameny, hlavně paměti Slavatovy. — Oba referáty posluchačstvo velice poučily.

Výborové schůze družstva Vlasť.

Dne 19. února t. r. konal výbor družstva „Vlasť“ šestou schůzi v Žižkově, v místnostech spolkových. Přítomni byli všickni členové výboru a jako hosté Josef Šprongl, katecheta v Žižkově, a Václav Krupička, farář ve Velkých Kostomlatech, jenž k této schůzi schválně zavítal.

Předseda dr. Rudolf Horský zahájil modlitbou rokování, načež četl jednatel, P. Fr. Filip Konečný Ord. Praed., protokol schůze minulé.

Předseda podával zprávu o rozvoji družstva od poslední výborové schůze. Četl jména 60 nových (od 15. ledna t. r.) zakládajících členů a došlé dopisy. Ředitelství českého gymnasia v Opavě děkuje za darovaný peněžitý obnos na stavbu českého opavského gymnasia, české besedy v Trutnově a Karlových Varech vzdávají díky za to, že se jim „Vlasť“ zdarma zasýlá, a faráři Tom. Coufal a Ludvík Lambert děkují za darované knihovny.

Slovutný Fr. Pravda zaslal družstvu tu část své poslední vůle, v níž odkazuje družstvu po smrti právo na své spisy s výhradou 40 proc. pro svého příbuzného. Výbor celé znění poslední vůle s největším vděkem přijal. Při tom bylo jednohlasně dosvědčováno, že Pravdovy vzpomínky ve „Vlasti“ docházejí všeobecné obliby.

Kurat Tomáš Káčer v Ostružné na Moravě novým způsobem svoji přízeň ke družstvu „Vlasť“ osvědčil, začež se mu vzdávají srdečné díky.

První ročník „Vlasti“ bude již brzy dotištěn a bude se prodávati za 3 zl. těm, kdo hned zaplatí, a za 3 zl. 50 kr. těm, kdo si jej na dluh objednají.

Na to se hlásil k slovu red. Tomáš Škrdle a uvedl, že kdykoliv s p. předsedou o našich cílech a snahách mluví, že vždy obrací jeho pozornosť k Moravě a Slezsku, a oba že se v tom úplně shodují a toho jsou mínění, aby družstvo naše pro Moravu a Slezsko více než dosud činilo a zase odtud více než dosud se posilovalo a mohutnělo. I dal tyto návrhy: 1. aby družstvo a) založilo na Moravě 2 a b) ve Slezsku 1 knihovnu; 2. aby se družstvo stalo členem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně; 3. aby podobně i jednotliví údové výboru učinili a veškeré české duchovenstvo aby k podobnému kroku tímto bylo povzbuzeno. Dodal, že při kupování knih pro bibliotheky bude míti patřičný zřetel k Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jež nám s láskou vstříc přišlo a bednu knih nám darovalo, a že se vynasnaží, aby mimo jiné moravské knihy a sborníky hlavně časopis „Obzor“ a „Museum“ byly „Vlasti“ fedrovány. Při tom byla vzdána všeobecná chvála „Obzoru“, že jeví ke družstvu vřelé sympathie a jeho snahy podporuje. Za to vyslovuje výbor „Obzoru“ veřejný a srdečný dík. Navrhovatel pokračoval a pravil, že družstvo každého roku i Slezska jest pamětlivo, udílejíc podporu opavskému gymnasiu, a nyní že si historický kroužek ve družstvu „Vlasť“ předplatil „Vlastivědu slezskou“, on pak sám že všecky časopisy dostává výměnou zdarma, „Opavský Týdeník“ však že si platí a již přes 15 let jej odebírá, chtěje tím dáti na jevo přízeň k opuštěnému Slezsku. I končil takto: To činíme a činiti chceme pro Moravu a Slezsko, a zmohutní-li naše družstvo tak jako „Česká Matice“ — a to závisí také od bratří moravských a slezských — můžeme a budeme působiti pro Moravu a Slezsko měrou mnohem rozsáhlejší. Dokud je živ a ve družstvu bude, chce stále v tomto směru pracovati a o to se snažiti, aby v nás katolíci moravští a slezští viděli pravé a účinné bratry.

Výbor tyto návrhy a vývody jednomyslně schválil, konkurs na knihovny vypsal a přítomní členové výboru: dr. Rud. Horský, K. Ulrich, Fr. Pohunek, Tom. Škrdle a host Jos. Šprongl ihned za členy k Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje přistoupili a rovněž i družstvo stálo se členem tohoto Dědictví.

Výbor protestuje proti surovým útokům, které se podnikají proti brožurám Brynychovým, a doporučuje je všem katolíkům ku čtení a k nejhojnějšímu odebírání.

Knihovně spolku sv. Vincence z Paula v Žižkově uděluje se pro každý rok podpory po 5 zl., a podpora ta se vyplatí i za rok 1890.

Ku konci schůze povstali přítomní, a red. Tom. Škrdle velebil přítomného hostě, faráře V. Krupičku, jako jednoho z nejlepších a nejobětavějších bojovníků za naši věc katolickou, děkoval mu za jeho vzácnou návštěvu a prosil jej, aby družstvu přízeň i dále zachoval a ve své krajině ji rozšiřoval.

Pan farář odvětil, že se dnes velice potěšil a že jest srdce jeho radostí nad touto činností naplněno, načež se všemi členy způsobem co nejsrdečnějším se rozloučil.

Po vyřízení některých jiných záležitostí, jež se však vymykají veřejnosti, uzavřel místopředseda schůzi, neboť předseda musil již dříve, aby se k vlaku dostal, schůzi opustiti.

Dne 26. t. m. sešli se členové knihovní kommisse v Žižkově k poradě. Předseda dr. Rud. Horský zahájil rokování a uvedl v proslovu svém, že jsou všickni členové výboru spolkovou prací příliš přetíženi, i že nemohou sami ohromnou tuto prací přemoci, od duchovenstva pak — vyjma čestné případy — že se cíl knihovní kommisse málo podporuje, tak že jde celá práce hlemýždím krokem ku předu; i vyzývá znovu a znovu všecky, kteří se v tento úkol uvázali, aneb kteří ještě knihy pročítati mohou a chtějí, aby se horlivě a vytrvale tomuto úkolu věnovali a recense knih jednateli, P. Al. Mlčochovi, kaplanu u Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici v Praze, zasýlali. Jednatel sdělil, že se již sešlo 413 posudků. Tyto referáty byly přiděleny dvěma členům kommisse, jednomu knihy zavržené, druhému doporučené; oba pánové material do tří neděl zpracují a pak jej plenu kommisse předloží, kdež se referát za referátem probere, posoudí, a kdež bude o každém posudku definitivně rozhodnuto. Oba se zavázali, že zcela a v pravý čas úkolu svému dostojí. Aby mohla kommisse vystoupiti s objemným materialem, prodlužuje se lhůta k zaslání referátů do konce září t. r, v listopadu pak nebo v prosinci vyjdou posudky tiskem jako příloha „Vlasti". — Na to konal výbor sedmou schůzi. Předseda četl za nemocného jednatele protokol minulé schůze a podával pak zprávu o vývoji spolku od poslední schůze, minulý čtvrtek konané. Z četných a rozmanitých psaní zvláštní zmínky zasluhuje dopis bisk. vikáře J. Hejtmánka, vzácného příznivce družstva, jímž oznamuje přistup svého duchovenstva za člena fondu katolických spisovatelů. Výbor zvolil pět censorů pro konkurenční povídky, a jelikož pro nemoc jednatele přednáška jeho odpadla, uzavřel předseda rokování.

Vzájemný a přátelský styk katolíků českých s katoliky moravskými.

Na konci února odeslal předseda družstva „Vlasť", dr. Rud. Horský, správě „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje" v Brně toto významné psaní, jež zde uveřejňujeme: „Ve schůzi výborové, kterou jsme dne 19. února t. r. konali, podal dp. Tomáš Škrdle návrh, aby družstvo „Vlasť" stalo se zakládajícím členem „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje" v Brně. Návrh ten byl ode všech členů výboru s jednomyslným nadšením přijat a nad to i jednotliví jeho členové se prohlásili, že sami též se stanou údy „Dědictví". Oznamuji Vám, veledůst. pane, tuto zprávu s radostí nelíčenou. Vedla nás k tomuto kroku vděčnosť k Vám za Vaši upřímnosť, s kterou Jste nám vyšli vstříc; vedla nás k tomuto kroku jednota cíle, který má slavné „Dědictví" Vaše i družstvo naše, podporovati totiž a rozšiřovati dobrou literaturu; vedla nás k tomuto kroku bratrská láska, v které jsme a budeme s Vámi, milí bratří moravští, jedno srdce a jedna mysl. Svatí apoštolové Cyrill a Methoděj, kteří získali Kristu Moravu i Čechy, kéž vyprosí hojnosť požehnání Božího Dědictví svému."

Vyhláška.

Výbor družstva „Vlasť" vypisuje tímto konkurs na dvě knihovny na Moravě a na jednu ve Slezsku. Přednosť mají zakládající členové družstva a v druhé řadě abonenti „Vlasti". Žádosti o knihovny přijímá redakce „Vlasti" v Žižkově u Prahy č. 505. do 31. března t. r.

Z výboru družstva „Vlasť". V Žižkově, dne 1. března r. 1891.

P. Fr. Filip Konečný Ord. Praed., jednatel. — Dr. Rud. Horský, předseda.

Družstvo „Vlasť" prodá několik exem. „Sborníku Velehradského", a to ročníky I—V. Roč. V. vyšel pouze první sešit, ale tvoří uzavřený celek. Ročníky I—V. prodají se po 5 zl. (původní cena byla přes 10 zl.); duchovní mohou je za 10 intencí obdržeti. Poštovné platí družstvo. Objednávky vyřizuje redakce „Vlasti" v Žižkově u Prahy, č. 505.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na první léta kněžství

v Jarošově, Kvílicích a Praze r. 1842—1847.

(Pokračování.)

III.

Ve Kvílicích již kaplan Karel Hausmann dobře působil před Václ. Štulcem. Hausmann se dostal z Kvílic za kaplana do Slaného, Štulc po něm následoval, vzdělával, vedl, zdvihal osadu dále, činil to horlivě, obětivě a namáhal se víc, než jeho tělesná síla snesla. Musil odstoupiti, odebral se do Prahy a ve Kvílicích zanechal půdu připravenou, cestu vyšlapanou, po níž pak já již lehčeji kráčel. Však Štulc i já učili jsme se lidu prospívati, mládež vychovávati, církvi a vlasti sloužiti — na Peruci u výtečného faráře Daneše.

Co na Peruci již bylo zavedeno, to my zaváděli ve Kvílicích, a zaváděl kaplan Karel Tupý — Boleslav Jablonský — v Radonicích. Tupý teprv sám musil klásti v Radonicích základy a činil to s námi dle plánů, příkladů a vzorů Peruckých.

Vykonávali jsme obřady svaté stejně, a to v jazyku českém, kdekoliv to bylo dovoleno a možno. Konali jsme křesťanská cvičení v kostele a opakovací hodiny ve škole velmi horlivé a jednali jsme v těchto nejen o věcech náboženských, nýbrž i o věcech světských v životě potřebných a užitečných. Půjčovali jsme lidu knihy, všechny knihy, jež vycházely, jsme kupovali, a arciť v knihách, i modlitebních, pro velké a malé, pilný a pečlivý výběr jsme si upravili a pořídili. Zvláštní modlitby a rozjímání pro rozličné časy, zvlášť pro čas postní, dávali Peručtí přátelé tisknouti, a první svatou zpověď a první svaté přijímání oslavovali jsme my jako oni.

Dětem jsme strojili hry a zábavy, a na Peruci i v tom nás předcházeli. Byl jsem tam jedné jejich masopustní kratochvíli na faře přítomen; děti zpívaly, deklamovaly, tančily, do pěkných maškar se oblékaly, jísti a píti dostaly, a mně tak se to líbilo, že, když jsem později ve Kvílicích byl administratorem, i sám jsem dětem na faře podobnou veselosť připravil.

Podnikalo se ještě všelicos jiného: hoši si hráli na vojáky, oni a dívky házeli a chytali obruče, a my i jiné nástroje ku hrám jim opatřovali. Mně ve Kvílicích pro hochy udělal truhlář flinty, a ty po

letech ve škole ještě na půdě se nalézaly, když Václav Beneš ze Třebíze ji navštěvoval a také na vojáky si s nimi hrál, jak jsem se dočetl v jeho životopise od Brauna.

Koupil jsem chlapcům také buben, a tamborem byl Martin Hilmera, malý klučík, který až posud lásku mi zachovává, je kupcem ve Stochově a každý rok aspoň jednou listem mne potěší. Veleli jim — ovšem po česku — dva důstojníci, Havlín a Hořejší, cvičili je ve zbrani a někdy vytáhli s nimi také do pole. Zřídil jsem jim červenobílý prapor, a největší radost mívali z výletu do filialní školy ve Dřínově asi hodinu cesty vzdálené, odkud nám žáci také ozbrojeni chodili naproti. Brzy zase oni zavítali k nám, a my naproti šli jim; bývalo to v neděli, odbylo se v kostele požehnání, pak se venku hrálo, zpívalo, deklamovalo, a vždy mnoho diváků a posluchačův, i otců a matek, se súčastnilo.

Chodil jsem do školy do Dřínova každý týden dvakrát, míval jsem tam při té příležitosti ve filialním kostele také mši svatou a když jsem se o polednách vracel domů, tu žáci Kvíličtí, hoši i dívky, čekávali na cestě, seděli na mezi, pod mezí, za plotem, a když mne spatřili, běželi mi vstříc; každý chtěl býti první u mne, vésti se se mnou, povídati mi a hleděti mi do obličeje. Kolikráte pršelo, bylo zima, padal sníh, a děti přece vyšly až za ves, když jsem se blížil, aby mne přivítaly.

Vidím je v duchu před sebou ještě jako děti. Vyrostli, oženili, vdaly se, jsou mužové a ženy, otcové a matky, dědové a babičky a mnohé z nich odpočívají v hrobě. Největší drahoušek a kochánek můj, Ludmila Chánova, umřel ve květu mladosti, a toho oslavil jsem povídkou „Moje láska“. [1])

V Peruci, Kvílicích a Radonicích chodili žáci také Řehořem, a místo starých a nejapných zpěvů a pořekadel udělal jim Tupý nové, přiměřené, hezké, a ve Kvílicích doprovázela je učitelova děvečka a přijímala do nůše na zádech dary pro svého pána.

Na faře Perucké měli hojnost pomůcek učebných, pěstovali přírodopis, silozpyt, lučbu, já také od nich do botaniky, fysiky, chemie byl zasvěcen, počal si dělati sbírky, a ještě mám stroj elektrický z jejich dílny.

Starší kaplan Vondra byl velmi praktický muž, dělal, sestavoval si stroje sám, činil s nimi pokusy a zkoušky a rád jiné v tom cvičil. Mladší kaplan Mudra věnoval se studiu motýlů a brouků a za vzácného cizího brouka spíše dal 20 zl. než za nový kabát 10. Kupoval si sukno na šaty, jež se měří na vértele, a ne na lokte, jak jsem kdysi o něm pravil, a mně k vůli dal si, když jsem již byl z Kvílic pryč, ušiti kabát pěkný černý, aby v něm byl fotografován; brzy na to umřel jako farář ve Slavětíně, a podobizna jeho zůstala mi drahou památkou.

K takovýmto milým, vzdělaným a šlechetným příznivcům a přátelům chodili jsme na Peruc: Tupý a já a ještě jiní kněží a nekněží, kteří s námi byli stejného smýšlení. Kdož s námi stejně nesmýšleli, odporovali nám, pomlouvali nás, zvlášť starší kněží zavrhovali naše novoty a to činili třebas i naši faráři.

Scházeli jsme se na Peruci vždy ve čtvrtek, obyčejně nás bývalo

[1]) Sebrané povídky pro lid, díl VIII.

více přítomno, farář Daneš byl nejstarší, nejzkušenější mezi námi, hostil, bavil, poučoval nás, radil, prospíval nám, a činil to tak jemně, zdvořile, nenuceně, že všickni jsme ho milovali, si ho vážili.

Musím dodati, že na Peruci při našich schůzích jen ušlechtilých zábav se hledělo, vtip, žert, humor, smích byl oblíben, na sprosťáctví však nikdo se neodvážil, poučení, vzdělání bylo hlavním účelem. Kolikráte mezi jídlem povstal pan domácí, přinesl knihu a vyhledal v ní místo, jež nám něco mělo dokázati a potvrditi a nějaký spor náš mělo rozhodnouti. Po obědě seděti při sklenici a píti anebo v karty hráti, nebylo ve zvyku. Vykonala se procházka do zahrady, do lesa, do rozkošného okolí. Kaplan Mudra nám někdy zazpíval. Jeho „Zasviť mi, ty slunko zlaté, na poslední z vlasti krok“ ještě dobře mám v paměti. Ubohý, brzy učinil ten poslední z vlasti krok, a slunko zlaté zasvítilo mu ve vlasti nebeské.

Tupý byl již slavný spisovatel, znal arciť českou literaturu novější i starší, Daneš se mu v tom zajisté vyrovnal, i Vondra a Mudra věděli mnoho a mohli účasťnovati se jejich literárních rozmluv a úvah, já víc poslouchal než mluvil, jsa ještě za nimi pozadu, a pak vždy doma pilně se učil, abych více se hodil do jejich učené společnosti.

Přistoupil jsem hned tenkráte k Matici české, ačkoliv jsem neměl peněz. Navštívil mne ve Kvílicích kněz Josef Schmidinger[2]), horlivý Čech, který konal cesty po vlasti, nejvíc pěšky, probouzel národní vědomí, rozšiřoval knihy a sbíral údy Matici české a Dědictví Svatojanskému s takovou horlivostí a s takovým prospěchem, že v tom opravdu vynikal. Ten i mne do Matice, bych tak řekl, ulovil, založiv mne prvním vkladem, jenž mi právě nebyl na snadě. Zaplatil za mne deset zlatých ve stříbře, a já se zavázal, do roka mu je vrátiti a do pěti let celých padesát zlatých Matici správně odvésti.

Však pan Schmidinger neměl na tomto dluhu mém dost, nýbrž donutil mne ještě k jinému. Musil jsem si u něho objednati: „Deutsch-böhmisches Wörterbuch von Josef Franta Šumavský“, on za mne předplatil devět zlatých, a já pak věru měl co dělati, abych se s ním v čas vyrovnal.

Slovník Frantův mi dobré služby prokazoval, a že mnoho jsem ho užíval, snadno souditi z toho, že asi třikrát musil býti vázán.

Skoro všechen můj příjem pohltily knihy, a já přece za tři léta ve Kvílicích tak nepokročil, tak česky se nenaučil, aby mi bylo připadlo, že bych mohl někdy státi se českým spisovatelem.

Štulcovi jsem do Prahy často psával. Osadníci Kvíličtí mnoho za ním chodili a ho navštěvovali. Poslice mi od něho přinášely knihy a jiné věci. Jednou poslal jsem mu list, v němž jsem mu vylíčil kousek života ve vsi. Líbil se mu, přečetl jej p. hraběti Lvu Thunovi, s nímž právě se byl sešel a s nímž dobře byl znám, a oba prý prohlásili, jak se mnou Štulc sdělil, že ze mne může býti — povídkář.

Štulc mne napotom vybízel, abych něco pro lid psal. Vyhověl jsem mu, když již jsem byl v Praze, a on r. 1847. počal vydávati Blahověsta. Však přeložil jsem napřed povídku a rozličné malé obrázky z němčiny a pak teprve psal jsem povídky původní.

---

[2]) Přijato též do povídky „Páter Tomáš“.

S Tupým jsem se stýkal jen na Peruci, jednou mne k němu z Peruce dovedli do Radonic, jednou jsem s nimi navštívil inspektora Petříka na Pátku, kam Tupý se také dostavil, a konečně jsem s ním vykonal výlet na Milešovku.

IV.

Umluvilo se nás čtvero kaplanů: Tupý z Radonic, Matoušek z Vrbna, Mudra z Peruce a já z Kvílic, že se vydáme na cestu k Milešovce. Přibyl jsem do Peruce na noc před ustanoveným dnem, ráno se dostavili Tupý a Matoušek, každý byl opatřen deštníkem, měl s sebou všelicos při ruce, v Peruci nám půjčili dalekohled, Mudra si vzal do kapsy škatulku na brouky, a dobré mysli jsouce vystoupili jsme z fary.

Drželi jsme se pěkně pohromadě, však leckdes nám cesta byla úzká, vyhledávali jsme také pěšinky, a tu se přidružil ten k tomu, onen k onomu a brali jsme se dále v páru. Často některý se opozdil a pokulhával za námi, a pamatuji se, že Tupý byl pořád v předu. Arciť jsme mu chtěli všickni býti po boku, ale nejvíc si ho přivlastňoval Mudra, s ním mluvil, s ním se bavil, mu snadno stačil. Pokoušeli nás, Matouška a mne, smáli se nám, a když něco zvláštního na cestě se vyskytlo a pozornosť naši zbudilo, tu společně všímali jsme si toho, rokovali o tom a posuzovali to.

Viděli jsme vesnice a města, vrchy blízké a daleké, ptali jsme se na jejich jména, když jsme jich sami neznali, koho jsme potkali, s tím jsme se zastavili, si pohovořili, a líbilo se nám, že lidé rozličné nás oslovují a vždy jinak nás pozdravují. Krásná krajina pořád víc a víc nás zajímala, bujná úroda nás překvapovala, ukazovali jsme si na vzácnější byliny a stromy, Mudra se ohlížel po motýlech a broucích, blaze nám bylo v Boží přírodě.

Minuli jsme Libochovice a mezi polednem dorazili jsme do Dlažkovic, kde farář, hodný Čech a vlastenec, jemuž Tupý aspoň dle jména zajisté byl znám, nás vlídně přijal, štědře pohostil, ochotně po svém hospodářství provedl, nám svou vinici a svůj vinný lis ukázal, s námi velký hraběcí zámek a park si prohlédl a pak nás kus cesty doprovodil.

Za vsí v poli nabízely nám děti ku koupi granáty, jež v okolí se nalézají a jsou nejlepší české. Arciť to byly granáty menší, horší, jichž v lékárnách ku vyrovnání a doplnění váhy se užívalo: jiných si děti bráti asi nesměly. Prodaly nám jich každému kornoutek za stříbrný desetník, já z nich ještě zbytky mám, ostatní jsem již dávno rozdal; také životopisec Boleslava Jablonského p. Alois Mattuška přijal ode mne dva na památku, a koho Jablonský sám granáty svými z Dlažkovic podělil, nevím, ale těšilo by mne, kdybych věděl.

Odpoledne zatáhlo se nebe, zvlášť k večeru bylo pošmurno, a my putovali a šťastně doputovali na nocleh do Milešova, jak jsme měli ujednáno. Již drobet pršelo, když jsme zavítali v hostinci. Unaveni jsme byli, hlad a žízeň jsme měli, výborně nám chutnala večeře, a opravdu živý humor panoval mezi námi. Žertovalo se, dělaly se vtipy, zbuzovaly smích, byli jsme veseli.

Bylo třeba časně ráno vstáti, ano, vstaneme již v noci, abychom na Milešovce viděli východ slunce. Spali jsme nahoře ve velkém pokoji,

kde nám připravili čtyři postele, šlo se do něho po dřevěných schodech, a tuším, že celé stavení bylo ze dřeva. Najali jsme si člověka, který by nás zbudil a na Milešovku doprovodil. Byl to krosnář, řeklo se nám, my toho slova neznali, a oni nám ukázali krosnu, abychom mu porozuměli.

Krosna nám pořád ležela na mysli, a jak to obyčejně bývá, měli jsme ji také pořád v ústech, a když ráno bylo ještě šero, a my odcházeli, a jeden krátkozraký z nás přítomnou tu také krosnářku s krosnou na zádech měl za hostinskou a uctivě jí děkoval za dobré posloužení a uctivě se jí poroučel: my krosnu ještě víc si zamilovali, již na ni nemohli zapomenouti a dlouho s ní se škádlili.

Krosnář nás vedl skoro po tmě na Milešovku. Pršelo celou noc a pršelo ještě, bylo mokro, hustá mlha pokrývala celou krajinu. Doufali jsme, že se vyjasní, a statečně jsme točitou cestou tou stoupali vzhůru. Se stromu na nás kapalo, kdo zavadil o křovinu, byl hned jako polit, a tráva na cestě nám úplně promočila boty, nežli jsme dolezli na vrchol kopce.

Krosnář se vrátil, dodával se svou ženou krosnářkou drůbež, vejce, máslo a jiné věci do lázní, my čekali na východ slunce, čas východní minul, mlha neustoupila, neustoupila ani, když přestalo pršeti; z Milešovky nebylo žádné vyhlídky.

Hostinský na Milešovce uvedl nás do dřevěné boudy, kde byl dlouhý stůl a pohovka z mechu okolo, a když jsme se nasnídali, ukázal nám jinou boudu dřevěnou, kde byly lože z mechu a přenocovati se mohlo.

Drželi jme poradu, a výsledek její byl, že na Milešovce zůstaneme, až se slunce objeví, mlhu rozežene a nám výhlídku otevře.

I prohlíželi jsme si pamětní knihu; poslední do ní královští princové saští se zapsali, byli tehdy na Milešovce zrovna před námi, a my ovšem také zapsati se chtěli.

Tupý navrhl, aby každý udělal verš, třebas jen veršík nějaký — rýmovaný, a že to pro nás byla práce, kterou jsme nemohli vysypati hravě z rukávu, jako on, básník rozený, vyšli jsme si ven, rozdělili se po vrchu, vytáhli papíry a olůvka a kuli verše leckdes v houští a pod stromy.

Tupý toho neměl zapotřebí a zanesl svůj verš, totiž báseň krátkou, bez prodlení do knihy.

Já přišel z venku do boudy, a ku spáchanému verši chyběl mi konec. Již pršelo, ale bylo vlhko, zima, vystydli jsme, hostinský dal zatopiti, abychom se ohřáli a šaty a obuv osušili. Tupý napověděl, že k básnění musím býti u kamen rozpálen, a já tím šťastně verš svůj ukončil.

Nevím, jací básníci byli Mudra a Matoušek, a co do pamětní knihy na Milešovce napsali.[3]) Nevím ani, co do ní napsal Tupý, a co jsem napsal já, ale přál bych si to věděti. Mého plodu zajisté není škoda, ale kdyby někdo plod Jablonského na Milešovce byl našel a nám zachoval, měli bychom arcit o jednu jeho krásnou básničku více.

Když se nebe nevyjasňovalo, zamluvili jsme jsi oběd, chtíce, stůj to dlouho nebo krátko, dočkati se žádoucí vyhlídky, a mezi tím jsme často vycházeli ven zkoumat, jestli mraky se ještě netrhají.

[3]) Bylo to r. 1845. nebo 1846., ale spíš asi 1846.

Vskutku se již trhaly, ale obloha jich byla plna. pluly, honily se po ní, že do dálky nic nebylo viděti, a mlha pořád jako závoj zahalovala nám krajinu pod námi. Vyhledali jsme si místo, odkud vyhlídka měla býti nejpěknější; bylo na něm sedadlo, na tom jsme si hověli, dalekohled, jejž jsme měli s sebou, šel z ruky do ruky, ale oblaka a mlhu nepronikl, a již bylo poledne, a my musili k obědu zase do boudy.

Najedli jsme se, napili piva, zaplatili hostinskému a vrátili se na hlídku, abychom na ní již vytrvali. Slunce začalo oblaka a mlhu prorážeti, leckdes se nám ukázalo kus jasného nebe, a již viděli jsme leckdes i kus jasné země. Světlo bojovalo s temnem a toto táhlo, válelo se po obloze, dolů, nahoru se neslo. Jako blesk někdy vyšlehl paprsek sluneční a před námi se kmitla část Středohoří. Sotva jsme ji okem zachytili, již zase zmizela, a konečně opona se zdvihla, a jakoby se bylo nebe otevřelo, spatřili jsme před sebou nejkrásnější díl vlasti české, „zemský ráj to na pohled“: udolí, vrchy, roviny, dědiny a města. Daleký a široký byl obzor náš, překvapoval, unášel nás, hleděli jsme do něho jako při bengálském osvětlení. Dosáhli jsme, co jsme chtěli a nač jsme čekali. Však netrvalo to dlouho, oheň uhasl, opona spadla, již jsme zase nic neviděli. I rozloučili jsme se s Milešovkou a potěšeni a spokojeni pospíchali jsme s vrchu dolů.

Tupý byl velký, štíhlý, čerstvý, kráčel zase ve předu, vedl nás, šli jsme do Litoměřic na noc. V Lovosicích jsme se zastavili, abychom si připili na zdraví žernoseckým vínem, a v Terezíně jsme si prohlídli pevnost. Na hradbách venku pracovali trestníci a všelicos ku koupi nám nabízeli. Byly to vlastní jejich výrobky, a prodávali je, aby si přilepšili. Koupili jsme od nich šňůry z vlasů k hodinkám, prsteny a a jiné ozdoby ze šmelce, žíní a drátu. Nám arcit jen šňůry z vlasů se hodily, však ani těch jsme pro sebe nepodrželi, považivše, že vlasy na ně kdo ví od jakých ženských pocházejí. Rozdali jsme je doma darem, a já již dávno zapomněl komu.

V Litoměřicích jsme příjemně strávili večer, dobře přespali noc v hostinci, ráno navštívili kostely, si prohlídli město a po silnici se odebrali k Doksanům.

Do Doksan dosazuje klášter Strahovský faráře, a byl tam tedy farář ze řádu Tupého. Zašli jsme k němu, vlídně nás přijal, nám ukázal velkolepý farní, někdy klášterní chrám panen Premonstrátských, kůr se starými stolicemi, kryptu a jiné zbytky po nich, zámek přestavený z kláštera, a nás pak až za ves vyprovodil.

V Budyni jsme obědvali a se podívali do starožitného děkanského chrámu sv. Václava a hřbitovního kostela P. M. Sněžné, v němž jsou zajímavé náhrobky a obrazy. V Ječovicích pozdravili jsme faráře a polními cestami dostali se šťastně, odkud jsme byli vyšli, totiž do Peruce.

V.

Dobrý farář můj Hořejší začal churavěti, a to na neduh v hrdle. Těžko mluvil, již nemohl kázati, ani zpovídati a konečně jen vždy v neděli a ve svátek mši svatou odsloužil. Konal jsem všechno sám, při ranních službách Božích ve farním kostele, při nichž on měl mši, měl jsem já exhortu, a při velkých službách Božích ve filialkách měl jsem já kázaní a mši zpívanou.

Do filialek jsem jezdil, skoro každou neděli jsem v některé byl, a ve Kvílicích jen o svátcích bývaly obojí služby Boží.

Na osadě panoval ten hezký zvyk, že kostelníky byli a jimi rádi byli nejpřednější a nejbohatší občané a že ke hrubším kostelním službám přibírali si občany chudší, jimž také všechny příjmy ponechávali. Oni chrámu Páně a knězi sloužili za čest, já u nich po mši svaté vždy snídal, o posvícení a o pouti obědval, a často u nich byl hostem také pan farář. Zvlášť se vyznamenával pan Cífka ze Třebíze; o posvícení bývali jsme u něho ještě druhý den, sloužila se mše svatá za mrtvé, a hned po ní konala se „krásná hodinka" v jeho hostinci, v němž však měl nájemníka.

Pouť byla ve Třebízi o sv. Martině, v Dřínově o sv. Lukáši, ve Drehkově o sv. Vojtěchu, v Neprobylicích o sv. Duchu a ve Kvilicích o sv. Vítě. Posvícení slavilo se jedno po druhém, a já věru těch slavností po celý rok měl dost a dost.

Ve Dřínově jsem také oddával, uváděl a pochovával, v adventě časně ráno „rorate" a o Dušičkách „rekviem" sloužil. Odtud k nám do kostela ani nepřicházeli, že měli daleko, a u nás ani svých dětí křtíti nedávali, že jim je křtili v blízkých Zlonicích, a potvrzení toho nám zasýlali.

Chodil jsem do Dřínova pěšky; v zimě, když bylo ráno ještě tma, zastavoval se pro mne starý domkář Zahrádka z Kutrovic a často mne teprve budil, házeje na okno v kaplance písek. Doprovázel mne, modlil se po cestě a zpíval, nábožně se mnou rozmlouval, mi dobré rady dával, mne varoval a povzbuzoval, mi opravdu prospíval.

Zahrádka byl vdovec, čtenář, zpěvák, literák, žil ve své chaloupce v Kutrovicích sám a sám, dcera sloužila v Praze, syn krejčí byl na zkušené ve světě, a on věnoval se výhradně a zcela službě Boží.

Byl to podivný muž, domkář Zahrádka, [4]) znal se v písmě svatém, měl svou bibli, svou postillu, svůj kancional, knihy to staré, v kůži vázané, každý den navštěvoval kostel, mši svaté obcoval, v neděli v kostele dopoledne i odpoledne vytrval, všech pobožností se súčastnil, modlitbou a zpěvem k nim přispíval, a nikdy o nic nežádal a žádné odměny, podpory a almužny si nepřál.

Nevím, co Zahrádka jedl a čím se živil. Ke mně přicházel častěji, již Štulc mu byl oddaným přítelem, poručil mi ho, a já upřímně si ho zamiloval. Nebyl dotíravým, v službě Boží přepjatým, okázalým, chlubným, marným, nic nestavil na odiv, nýbrž jednal skrytě, tajemně, pokorně, kdežto mnozí jiní přívrženci Štulcovi, zvlášť ženské, v pobožnostech svých byli nemírnými, neskromnými, přílišnými a knězi někdy až obtížnými se stávali.

Jednou byl Zahrádka u mne; přečetl jsem mu Štulcovou novou básničku: „Koho náš milý Pán Ježíš miluje, ten ať se veselí, ten ať se raduje atd.," a pravil jsem: „Škoda, že k ní nemáme nápěvu, mohly by ji děti zpívati o Vánocích a velcí s nimi".

Zahrádka prosil, abych mu první verš napsal, vyšel s ním ven na pavlač před kaplanku, za chvíli se vrátil a verš mi zazpíval. Předříkával jsem druhé verše, zpívali jsme spolu, nápěv zněl dosti hezky, ještě jej mám v paměti, a ve škole se mu přiučila mládež.

Hodní byli naši učitelé: ve Kvílicích Kytka a v Dřínově Kříž

[4]) Je vylíčen v povídce „Krejčí Fortunat" v Sebraných spisech, díl I.

Oba se dost přičinili, s námi svorně pracovali, nám pomáhali, od nás poučiti a vésti se dávali a naše zásady a návody prováděli. Kytka měl za podučitele čili mládence, jak se tenkráte říkalo, syna Aloisa, a ubohý Alois musil šumařiti a při muzikách v hospodě hráti, aby rozmnožil své příjmy, jichž neměl víc než dvacet zlatých stálé služby.

Vyučovalo se jen v jedné školní světnici, dosti malé a bídné, a celá škola podobala se chatrné chaloupce. Jednalo se o vystavění nové školy již dvacet let, a jeden čtverák osadník říkal, kdyby lidé za ten dlouhý čas, kdykoliv šli do kostela, v kapse byli přenášeli písek a v ruce kámen, že by tu bylo materialu nazbyt — třebas na gymnasium.

Děti seděly po stranách u zdi, za kamny, na oknech, a nejmenší z nich starý učitel bral do svého skrovného bytu a tam je cvičil a s nimi opakoval on i jeho stejně stará manželka, která tam také šila, prala a vařila.

Ve Kvílicích ku stavbě nové školy nedošlo, dokud jsem tam byl, ale v Dřínově se vystavěla, že tam škola až posud byla v nájmu.

Přítel Zahrádka umřel dříve, než já z Kvílic odešel. Chřadnul, tratil se, byl slabý, špatně vypadal, ale nenaříkal, nýbrž počínal si jako zdravý a sloužil Bohu jako obyčejně.

Jednoho dne Zahrádka nebyl v kostele a poslal ke mně, abych prý ho — zaopatřil. Arciť jsem mu hned vyhověl, šel do Kutrovic, vstoupil do jeho chaloupky a světničky a viděl ho svátečně obleče-ného klečeti na stoličce. Stůl je pokryt bílým ubrusem, vše na něm je připraveno, svěcená voda, sůl, kousek lenu se tu nalézá, dvě svíčky jsou rozsvíceny, uprostřed nich stojí kříž. Divil jsem se a milého Zahrádku ponejprv jsem měl v podezření, že se přetvařuje, nemoc horší dělá, než jest, ji jen předstírá, mne zbytečně k sobě povolává a zaopatření posledním pomazáním zapotřebí nemá.

Vyzpovídal jsem ho, podal mu tělo Páně a pak navrhl, abychom se svatým pomazáním počkali, že je na ně snad ještě záhy.

Pravil vážně: „Není na ně záhy, račte mi věřiti a mi je uděliti."

Udělil jsem mu je. Byl při tom příkladně pobožným, nikoliv po-hnutým a měkkým, nýbrž klidným a odhodlaným, poděkoval mi ne-hledanými, upřímnými slovy a nabídl mi svou starou postillu na památku. Musil jsem ji přijati, abych ho nezarmoutil, však myslil jsem, že neumře, a že mu ji zase mohu vrátiti, až se mu po ní za-steskne.

Umřel po několika dnech, tuším, po třech. Postilla mi zůstala, nevím již, od koho byla, půjčil jsem ji později Dru. Frenclovi, když svou postillu pro Svatojanské Dědictví skládal, a slyšel jsem, že si z ní mnoho vybral — hezkého a dobrého. Nedal mi ji nazpátek, dokud živ byl, po jeho smrti jsem se o ni již nepřihlásil a kam se dostala, není mi známo.

Za mého kaplanství ve Kvílicích umřel také farář Hořejší. Stonal delší čas, příbuzní ošetřovali ho a sloužili mu pečlivě a dost při tom zkusili a až do mdlob padali, když bylo třeba v krku mu vystřikovati.

Byl jsem u něho ještě v noci před smrtí dne 13. května 1845. a rozloučil jsem se s ním. Časné ráno chtěl jsem se k němu ještě podívati, však nemohl jsem z kaplanky na pavlač a z pavlače do fary, zavřeli mi dvéře a odnášeli, odváželi a odváděli farářovu po-zůstalosť, neboť byl již — nebožtík.

Když fara byla skoro prázdna, a i dobytek, koně a krávy, byl již vystěhován, pustili mne ven, a já hned oznámil vikariatnímu úřadu do Lidic a patronátnímu úřadu do Smečna smrť farářovu.

Vrchní ze Smečna Miltner, učený pán, český archaeolog, numismatik a historik, můj velký příznivec, který napotom byl krajským hejtmanem v Písku, přijel bez prodlení k zapsání úmrtí a k vyšetření pozůstalosti, a když nápadně mnoho scházelo, musilo se aspoň to na faru vrátiti, bez čehož nebožtík zajisté nemohl býti. Hotových peněz se po něm našlo 9 krejcarů, obilí arciť žádné, že to bylo pozdě na jaře, ale úroda v poli byla hojná, a vypočítalo se, že po zaplacení nevelkých dluhů přátelům ještě zbude.

Vikář Bezděka z Lidic dostavil se na pohřeb a jmenoval mne administratorem fary. Nechtěl jsem to přijati, že jsem neměl do hospodářství peněz. Měl jsem jich málo víc, než zanechal farář, ale mezi kněžími k pohřbu shromážděnými byl také farář Srb z Klobuk, můj dobrý přítel; ten mne nutil, abych to přijal, že nabudu zkušenosti, získám si zásluhy a také užitek z toho budu míti, a když jsem se vymlouval na nedostatek peněz, slíbil, že mne založí, a vskutku to učinil.

Tak jsem se stal tedy administratorem fary Kvílické, a vedlo se mi dosti dobře. Odbyla se po faráři licitace, jíž zase Miltner byl přítomen. Já všelicos koupil, a Miltner mi pomáhal, odstrašuje židy svým pohledem „házeti“ na mne. Přešel v můj majetek pěkný stůl kulatý, jejž jsem zanechal v Praze Štulcovi, když jsem se odtud stěhoval do Hrádku a nábytku vlastního neměl zapotřebí. Pak mi také připadlo asi dvacet párů holubů v holubníku na dvoře, o něž nikdo jiný nestál, že nebylo lze schytati je. Dal jsem za ně zlatku, měl jsem pořád holoubata, osadníci přinášeli dary, příbuzní nebožtíkovi zůstali na faře, vařili a sloužili mi, já jim odevzdával, co jsem dostal, platil vyjednanou částku za stravu, a byl slušně zaopatřen. (Pokračování.)

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Již letí vor po řece rozbouřené,
pochodní blesk mu žhavě v cestu svítí,
jej rukou pevnou Jakub k předu žene
ač s vichru běsem děsné hromobití
jím na vše strany jako lístkem zmítá.
Již vidí šedé skály Vyšehradu,
již báně pražské srdcem vřelým vítá,
a v duchu slavnou pozdravuje řadu
těch chrámů, svatyň, paláců a věží.
Na obou březích Praha krásná leží,
blesk se jí vine kolem slavných skrání,
hrom řve jí v sluch, tma zrakům pozdrav brání,

v svém duchu plavec Prahu jenom líbá,
šum vozu zmírá v nebes děsném hluku.
Již pod most Karlův slavný kvapem plyne,
nad sebou vidí světce z Nepomuku,
jenž hledí v hrobu svého vlhkou hloubi
a s mučenictví gloriolou svatou
se blesků záře kolem něho snoubí.
Zří Jakub k světci vzhůru s duší vzňatou
modlitba krátká, ze srdce však, vřelá,
cheruba křídlem k nebi zaletěla
a vzpomínka na luzné rodné kraje,
jak těšíval se vždycky na processí
když v luhy vanul libý větřík máje
a líbal řeku, potoky a lesy.
Tuď vyšli časně za temného rána
kdy hvězdy bledly zvolna na blankytu
v hlaholu písní ku cti světce Jana
pomalu došli ku stinnému skrytu
kapličky v olších, pouti svojí cíli.
Modlitby zněly, zpěvy hlaholily,
o čarokrásná, krásná mladá léta!
Vor plnou silou vlny v malé chvíli
ku břehu chvatně rázem přirazily,
a Jakub na zem stoupnul nohou hbitou,
jsa chráněn nocí ve hlubokém šeru,
hučením větru, bleskem, bouří lítou.
Teď ubírá se tiše ku klášteru
a vůkol ani jedna bytost živá.
Kde vojín, stráž, pod střechu vše se skrývá,
ni jeden krok se neozývá v dáli.
Jak vymřelá je Praha opuštěná,
veliký žalář, hřbitov širopustý. —
Na klášter rány pádné zabouchaly,
otevřít spěchá uleknutá žena,
a bázlivými chodce ptá se ústy:
„Kdo jste? Co chcete v takém dopuštění?
„Jste Thekla vdova? — Času nazbyt není!“
A sotva šeptem řekl heslo známé,
hned dveře tichounce se otevřely.
Pod ženou nohy leknutím se chvěly,
šeptala tiše: „Pán Bůh budiž s námi!“
Já myslila, že vojenská to hlídka,
teď člověk šustu každého se leká,
jeť Praha žalář, okov, nářek samý.
„Je bratr živ? Je zdráv? Jak se mu vede?
„Chviličku každou s toužeností čeká,
že vysvobozen bude z dusné Prahy.
Nuž pojďte jen — však hned se uvidíte!“
„Vojtěchu můj! Jakube, bratře drahý!“
— shledání chvíle sladká, bolnětklivá!
„Nesu ti šaty, rychle převlékni se,
noc mizí již — zvolna se rozednívá!

„Co matka? Otec? Vojtěch, chvatně ptá se.
„Jen pospěš si — jim úzkosť srdce svírá,
ať obejmeš je raděj' v krátkém čase,
víš nejlíp sám, jak matičce jsi milý.
Ona i otec pro tě strachem zmírá,
to neštěstí by jistě nepřežili
skáceni v hrob tak nenadálou ranou."
Vojtěch se převlek' do vojenských šatů.
„Za chvíli vyjdu vyšehradskou branou,
ospalé stráže takto snadně zmatu,
za Prahou teprv volně oddechnu si."
Že Jakub však též z Prahy jíti musí,
že jako on je nyní v nebezpečí,
toho si Vojtěch ani nevzpomíná,
plesaje v duchu, že sám ujde léči.
„Týž anděl, který vedl Tobiáše,
veď šťastně, bratře, kroky tvoje z města!
Buď požehnana dálná tvoje cesta,
pozdrav a zlíbej rodiče tam naše,
až přijdeš zase šťastně do Podlesí!
Pozdravuj vroucně kostel starobylý
ode mne pozdrav všecky luhy, lesy,
v nichž mnohou sladkou mládí žil jsem chvíli,
ode mne pozdrav Martu hrobníkovu....
hluboce pohnut ustál Jakub v slovu.
Cit jakýs temný, divný, nepoznaný
mu sevřel srdce, duši schvátil steskem,
a tušení, že čekají naň rány,
bytostí jeho žhavým šlehlo bleskem.
Zmizela noc — růžovým světlem dní se,
samoten Jakub v dlaně hlavu vhroužil,
— za Vojtěchem již dveře zavřely se. —
To Bůh sám ví, po čem teď snil a toužil,
zda modlil se, či dřímal unavením,
po dlouhé cestě bděním, rozčílením,
za bratrem v cestu zdaž se duchem díval,
či zdaž jej drtil bolných předtuch příval —
kdož říci můž'? — Snil tak po dlouhou chvíli.
Již blesky zlaté Prahu ozářily,
vysvitlo slunce v zlatoskvoucí kráse,
Jitřena opět libě usmála se,
nebeští ptáci hlasně zazpívali,
na věžích Prahy jasné třpyty hrály,
lehounkým skokem dolů v město sjely
a všude světlo, život rozházely.
Vzduch vonný vál, jak libý pozdrav máje.
Kouzelné jitro blahým pousmáním
slavilo vjezd ve drahé vlasti kraje.
Jak divým skřekem vonné ticho lesa
se náhle vzruší z klidu nádherného,
když holub mírný v dravce spáry klesá,
krev teplorudá barví peří jeho

jež lítá kolem, drápem krutým rváno:
tak zachvělo se líbezné to ráno
když hlídek četných kroky zaduněly,
zajatce spoutané v svém vedli středu,
k rychlému soudu na hrad s nimi spěly.
Hluk vojska teď na dvorku zahlaholil.
I vzkřikla Thekla v divé zoufalosti:
„Ukryjte se! sic smrť váš bude podíl!
Již zradou vědí, klášter že vás hostí,
jdou přímo sem! A rozechvěna celá
v podlaze rázem otvor otevřela,
pod nímž sklep tmavý jako propasť zíval.
Na dveře pažby pušek zabušily.
Poklidně Jakub na to vše se díval.
„Nač utíkati, ty můj Bože milý?
Že z lásky k bratru, matce vše jsem činil,
toť láska jest — tou jsem se neprovinil.
Bůh jediný mé srdce čisté vidí,
onť jediný jen soudce spravedlivý,
já nebojím se lichých soudů lidí.“
Již vnikl v jizbu hlídky zástup divý,
radosti jasem líce všechněm plály.
„Zde vizte jej! Co jsme se nahledali
a ptáček teplém sedí ve úkrytu!
Železa těžká mžikem zařinčí tu,
a rázem tělo Jakubovo ztíží,
než pronést mohl jediné jen slovo,
děl hlídky vůdce k němu spokojeně:
„Teď povýším a valně stoupnu v ceně
že, Blažku, mám tě, a že půjdeš s námi.
Již myslil každý, že jsi za horami,
šli hledat tebe v různé světa strany —
teď půjdeš přímo k soudu na Hradčany.“
Když pouta, zmije, ovinula tělo
tu cítil Jakub nesmírný ráz k srdci,
před zraky jeho kolem vše se stmělo
a cítil jen, že měl by něco říci —
leč slovo jen — a bratra by jím zradil.
Záhubě zřejmé raděj' v náruč pádil
a nohou pevnou, k nebi upřev zraky,
na hrozný pochod dal se za vojáky,
již plni vtipu, smíchu byli, žertu,
jimž s klením slova divná plynou ze rtů:
„Špílberk je plný — místečka tam není,
Kufštejna zdi již vězňům sotva stačí.“
Děl drsně jiný v krátkém rozmýšlení:,
„Však dosti bude místa na Munkáči.“
A plný hrůzy, strachu, polekaný
zajatý Jakub došel na Hradčany...
— — — — — — — — — —

Soud nad Jakubem smutný byl a krátký.
Sám nevím, zdali za bratra jej měli —
kdož stihnout může také doby zmatky —
neb proto snad, že pomoh' ke útěku
rebelu bratru, což též možno dosti —
jej k dlouhým letům vazby odsoudili
kdes v Uhrách dálných tvrdé na pevnosti,
a potom kabát prý mu dají bílý.
On mlčel ku své dlouhé obžalobě,
— rty jeho sice jak by cos říct chtěly —
leč mlčel zase, jako by dlel v hrobě,
snad modlitbou se tichou jenom chvěly.
Jen slza němá, horká jako plamen
mu v zracích plála v osudné té chvíli,
kdy Prahu s vojska stráží opustili,
v červnovém jitru, s libým sluncem ranním.
A s brvy stekla, jako led jsouc chladná,
kdy žalář trudný dvéře zavřel za ním.

IV.

Rok za rokem umdlený život kloní
do uplynulých věků oceánu.
Rok letem mine — truchlivou však hranu
nadějím, blahu, štěstí mnohých zvoní.
Rok jeden — krůpěj v časů divém reji —
rok jeden — ale jaká po něm změna!
Dnes růže v tvářích líbě se ti skvějí
a nad tvým hrobem zítra větřík stená.
Dnes pánem jsi — a obličej svůj štěstí
v života pouť ti okazuje vlídný:
již zítra přestanou ti růže kvésti
své kroky vlečeš — jako žebrák bídný.
Dnes trávíš dny své v hoři, trpkém pláči,
a voláš smrť — ať život skončit pádí!
a zítřku chvíle jediná snad stačí,
že blahem tobě všecko vynahradí.
Rok jeden nese blaho tobě v dary,
a myslíš, dny že nastanou ti zlaté;
hned druhý zatne v srdce bolu spáry
o štěstí snění rázem tobě zmate.
Tak léta jdou, jak pluh když brázdí zemi:
tisíce kvítků v hloubi zaorává,
a za ním v patách tisíc k žití vstává:
i hrob zářívá ještě nadějemi.
Život i smrť, lék, zhouba, bída, spása,
naděje, hoře, zoufání i víra —
to život jest, jak pláče, hyne, jásá,
tam počíná, a tady opět zmírá.
Kde růže byly, poušť tam zeje sirá,
kde trudná poušť, vyrostlo luzné kvítí;
kdo statným byl, ten zvolna odumírá
a tisíc jiných počíná zas žíti.

To život jest — jak řeka dravá v toku,
jež bouří v před v nesmírném proudu divém.
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
Tak uplynulo dlouhých patnáct roků.
Přišel zas podzim v mraků plášti sivém
s dny beze světla, nocí dlouhých mořem
a hvizdem větrů vysmíval se tomu.
Rval kvapně listy stinnému dřív stromu,
že stál tu jako žebrák otrhaný.
Zahoukal divě v lesa všechny strany,
i pustly zvolna libé jeho síně,
nebeští ptáci před ním prchli v dáli.
Na letní krásy smutné zřícenině
jen vichru hlasy truchle zaplakaly.
Radostný jásot dětí nezaznívá,
u krbu jsou, kde ohně záře rudá.
Tam vypravují, jak to v zimě bývá,
kdy mrazem ztuhne v kámen tvrdý hruda,
a těší zas se zimní na klouzačky,
na přástky, krásné při nich povídačky,
o princeznách a svatém Mikoláši...
U teplých kamen! V sladké domovině!
Ať vítr duje, sníh se s oblak práší,
kdo domov má, ve libém jeho klíně,
i podzim drsný růže jemu rodí.
Podlesí celé halil večer v stíny.
S kostelní věže znělo do krajiny
tiché a stmělé zvonu hlaholení.
Štiplavý vítr sypal vločky sněhu
na matku zem, jež chystala se k snění.
Kde poutník v poli, toužil po noclehu,
by v čas se dostal pod útulnou střechu.
Jen chodec, který k hřbitovu se blíží,
nezdá se míti přílišného spěchu;
jde zvolna tak — snad staroba jej tíží,
neb dlouhý pochod zemdlel jeho síly.
Již stane zas — a odpočívá znova
slz vlahou mu se zraky zarosily,
hluboce pohnut kleknul u hřbitova.
Ty lípy, kostel — jak to všecko známé!
Ten starý Kristus, na kříž rozepjatý,
těch domků, zahrad usměvavé řady,
ta náves klidná, na ní dlouhé klády —
ó zde, ó zde, věk mládí trávil zlatý!
Ty střechy, prahy, lomenice, štíty,
ba každý kámen kývá jako známý!
I zde ten statek, v stromech poloskrytý
a potok, který hrčí olšinami...
Ó zde, ó zde, věk mládí trávil zlatý!
zde láska zkvetla v srdce jeho skrejši!
Byť upomínky všechny byly sváty

ledovým vichrem, který slove žití,
tak záře mládí přece v duši svítí,
že v ní je bohat žebrák nejbídnější.
Vše známo tak — kam oko podívá se!
Komíny šeré, a ten kouř z nich bílý,
kostel a hřbitov ve své vážné kráse,
na němž se křížů řady rozmnožily...
„Ty země svatá! koho as jsi skryla,“
šeptá si chodec s bolnou slzou v oku,
co uplynulo dlouhých patnáct roků?
„Živ-li můj otec? Živa matka milá?
a Vojtěch bratr? Marta hrobníkova?
Co řeknou as bídnému žebrákovi?
Zda najdu zas je pod rodnými krovy,
či hřbitov snad je ve svém lůně chová?“
Zasyčel vítr s drobným sněhem znova,
jej ve tvář vsypal chodci umdlenému,
jak odpověď by tím chtěl dáti jemu.
Zde onde kmitlo světlo ve chalupě,
tam shaslo zas, a pes se ozval bdělý,
tam dveře na závoru uzavřeli,
a jakýs krok zanikal v dáli tupě
Vzdech z prsou chodce šeptl přehluboký
a mísil se ve větru truchlou píseň.
„Veď Hospodin teď šťastně moje kroky
i zaplaš srdce nevýslovnou tíseň!“

(Pokračování.)

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil

Václav Petrů.

(Pokračování.)

VII.

První stěhování do Habeše. Prorok se vrací k pohanstvu. Pronásledování. Hamza a Omar se obracejí.

Hrozby, které pouštěl Mohamed do světa proti nevěřícím, nedocházely účinku, jehož se původce jejich nadál: místo aby se přívrženci k němu šmahem obraceli, počali ho spíše pronásledovati. Postavení vyznavačů jeho bylo zajisté dosti kritické; byliť nuceni vyznání své chovati v tajnosti, což se jim zdálo býti nedůstojným. Prorok žádal ovšem, aby vystupovali veřejně, aby se netajili novou věrou, i sliboval jim za to hory a doly, přes to však nebylo r. 616. vyznavačů moslímských více nežli asi tucet. A i ti byli pronásledováni. Vida Mohamed, kteraká protivenství jest jim snášeti, poradil jim, aby Mekku opustili a se odebrali do Habeše. Mezi těmi byl také Othman se ženou Rokayou, kteří ovšem víry své asi nezapírali.

Poněvadž měli lidé tehdáž potřeby právě jako dnes, vtírá se nám otázka, jakým způsobem byli uprchlíci oni v Habeši živi. Tradice vypravuje, že se jim dostávalo od krále podpory. A okolnosť ta se zdá býti ku pravdě dosti podobna; neboť se do Habeše znenáhla utekl veliký počet prorokových přívržencŭ, z nichž mnozí tam zůstali ještě šest let, když již Mohamed zvolil za obyt věřícím bezpečnější Medinu. Nesnadno jest ovšem udati, byla-li podpora uprchlíkům dříve slíbena, tak že se na ni mohli v nové vlasti bezpečiti, čili nic. Že by byli křesťané habeští podporovali hnutí moslímské z příčin politických, aby si totiž zachovali nadvládu v Yemenu proti vtírajícím se Peršanům, nelze mysliti, poněvadž byl Mohamed tehdáž ještě osobou tak nepatrnou, že si jí nikdo nevšímal. Spíše se zdá, že moslímové se utekli ke křesťanským Habešanům na zdařbůh, beze vší slíbené pomoci, a že se jim jí tam dostalo, a to se strany vládní.

První vystěhovalci pocházeli větším dílem z rodin zámožných, i nelze pochybovati, že si přinesli do nového bydla dostatečné prostředky. Othmana podporoval nepochybně sám Mohamed; vždyť praví o něm koran, když vystoupil jako prorok, že byl v dobrých poměrech. Tak dí koran 108:

1. Obdařili jsme tě zajisté kavtharem (hojností).
2. Modli se tedy k pánu svému a přinášej mu oběti.
3. Nikoli ty, nýbrž odpůrce tvůj — prost jest požehnání.

Později se mu dařilo hůře, i byla doba, kdy žil v nemalých nesnázích hmotných. Čím se stalo, že o jmění přišel, nelze s určitostí říci. Nepochybně ho ubývalo, poněvadž se nestaral o jeho rozmnožování; také podporoval přívržence, aby si je udržel, a konečně prý byl také milovníkem dobrého stolu.

Že se vystěhovalcům v Habeši zprvu nevedlo příliš valně, nasvědčuje i ta okolnosť, že se s velikým chvatem navrátili do Mekky, jakmile uslyšeli, že se Mohamed s Korejšity smířil (r. 616.). Mohamed byl osobně vydán v šanc velikým útokům. Poněvadž je snášel trpělivě, a jeho nepřátelům se nepodařilo s cesty této ho svésti, počali prý s ním vyjednávati. Tradice vypravuje, že si přálo několik Mekkanských smířiti se s Mohamedem. Pravili k němu: „Dohodněmež se; řiď se náboženstvím našim, pak se budeme říditi i tvým a budeme ve všech věcech tvými druhy. Vzývej rok modly naše, pak budeme i my ctíti Boha tvého. Osvědčí-li se učení tvé býti lepším, setrváme při něm; bude-li naše lepší, budeš užívati rok prospěchů jeho“. Mohamed se zdráhal návrh tento přijati, i pravili k němu: „Uznej tedy aspoň některé z bohů našich, i budeme v tebe věřiti a Boha tvého vzývati“. Dal jim v odvět: „Uvidím, co mi pán můj zjeví ve příčině návrhu tohoto“.

Ať jest tomu jakkoli, podobá se ku pravdě, že se Mohamed s Korejšity dorozuměl a že potvrdil a uznal ony z pohanských bohů, kteří byli sousedům jejich nejposvátnější, začež byl od nich uznán za seslaného proroka. Již svrchu jsme připomenuli, že byl Mohamed v rozšiřování náuky své velmi opatrným, a aby nebyl pokládán za posedlého, že se přizpůsobil mnohému zvyku pohanskému. Jest pro věc naši nutno, abychom si zevrubněji povšimli modloslužby v Hedžasu.

V Mekce a jejím okolí byly modly způsobu trojího. První z nich byli, abychom tak řekli, skřítkové, penati neboli domácí bůžkové Mekkanští, a Hobal byl mezi nimi náčelníkem. Mohamed je zatratil hned

od počátku; také krajanům jeho nebyli tak milí a drazí, aby se nemohli od nich odtrhnouti. Ke druhému způsobu náleželi Asaf a Nâyila, jejichž modly stály za Kaabou na dvou návrších, a ti byli ctěni nejen od Mekkanských, nýbrž i od některých kmenů sousedních, jsouce takto viditelnou páskou jednoty a svornosti Kmenové tito slouli Homsité (spolu i s Korejšity jako celek) a vykonávali o pouti před oněmi sochami jisté obřady, jichž kmenové ostatní nekonali. Mohamed vykonával obřady tyto vždycky o pouti, a když dobyl Mekky, sochy sice rozbil, ale obřady jejich zachoval, tak že od moslímů se vykonávají až po dnešní den. Třetímu druhu bůžků konečně se klaněli veškeří kmenové, již se účastnili národní pouti. K těmto posvátnostem se počítal černý kámen v Kaabě zazděný, posvátná místa Mina a Harafat, jakož i celé posvátné okolí. Slavnostní pouť se konala již prvotně ke cti Allahově, i není divu, že ji Mohamed uznal za oprávněnou, byť i byl Allah pohanský poněkud jiný nežli moslímský.

Okolní obyvatelstvo se klanělo modlám, které byly jako Asaf a Nâyila božstvy několika kmenů zároveň; chtěli-li tedy sousedé míti s nimi dobrou vůli, byli nuceni božstva jejich uznávati. Mohamed zprvu ohledů těchto nedbal.

Na západní stranu od Mekky až k moři bydlil kmen divokých Kinanů. Korejšité se domnívali býti s nimi téže krve i mívali je vždy za spojence věrné a spolehlivé. Kinanité měli společně s Chatafanity kmenovou bohyni Ozzu, kterou ctili ve způsobě stromu, řečeného nachla, asi půl druhého dne cesty od Mekky vzdáleného. Strom tento vynikal zázračnými silami, i není divu, že byla mu vzdávána úcta božská. — Na silnici mezi Mekkou a Syrií žili větším dílem kmenové yemenští. Tito ctili se svými sousedy modlu Manâha; byla to skála stojící na úpatí hory Mašalalu, asi pětadvacet hodin severně od Mekky. — Jihovýchodně od téhož města žili kmenové Havazinští; přirozeným středem jejich bylo překrásné údolí Tâyif, a tam sídlila jejich modla Lât. Jak až dosud v Asii spatřujeme, byli tito kmenové na své bůžky nemálo hrdi: každému z nich byl bůžek svůj nejmocnějším, nejúčinlivějším, nejspanilejším a také nejbohatším; a kdokoli se odvážil některak ho snížiti, dotekl se celé obce. Měla-li tedy mezi Araby zachována býti národní jednota a svornosť, nesmělo býti od kmenů na vzájem bůžky opovrhováno, nýbrž jednotlivcům bylo uznati, co ctili ostatní.

Za příklad uvedeme jen tuto okolnosť. Když Mohamed r. 630. kmeny Havazinské přemohl a Tâyif obléhal, přišli k němu vyslanci jejich jednat o mír. I žádali na něm, aby se dopustil lži. Pravili k němu totiž: „Dovol nám ještě rok vzývati bohyni Lâtu a prohlaš, že jest okolí naše posvátné jako mekkanské, a že se tedy stromů, ptactva a divých zvířat jeho nesmí doteknouti ruka lidská“. Prorok této žádosti odepřel, načež odůvodňovali poslanci prosbu slovy: „Chceme dokázati Arabům, že vynikáme nad ně. Bojíš-li se však, že ti budou činiti výčitky, řekni, žes nám povolil ústupky následkem zjevení božího.“ Prorok se odmlčel přemýšleje, má-li tak učiniti čili nic. V tom vzkřikl Omar: „Prorok mlčí jen proto, že návrhy vaše odmítá.“

Mekkanští jsouce odkázáni na obchod, nemohli se obejíti bez přátelství těchto kmenů, a aby s nimi zůstali za jedno, nezbývalo jim než uznávati jejich kmenová božstva. Zajisté že by nebyl žádný kočovný pastýř z Kinanitů neputoval k černému kameni, kdyby Ozzou

jeho bylo opovrhováno; rovněž by se nebyl vydal na cestu z Tayifu do Mekky, kdyby byl věděl, že nebude tato návštěva jeho Latě oplacena. Korejšité tedy učinili Mohamedovi podmínkou, aby uznal božstva Laty, Ozzy a Manâha. Stalo se tak z důvodů čistě politických; neboť kdyby jinak se bylo stalo, byli by kmenové tito karavanám zamezili cestu, a Mekka byla v existenci své nadobro ohrožena. Mohamedovi tedy nezbývalo nežli požadavkům těmto vyhověti. Koje se nadějí, že učení své rozšíří hrůzou, jal se předpovídati soudný den s větší určitostí, nežli kázala opatrnost. Hodina jeho se přibližovala víc a více, a odvrátiti ji dovedlo jediné hromadné přestupování k islamu. Aby toto způsobil, složil r. 616. k Mekkanským oslovení, ve kterém jim uvádí na paměť svá vidění, uznává ona tři božstva jakožto orodovníky u Allaha a připomínaje posledního soudu důtklivě vyzývá, aby se mu klaněli.

53. 1. (Zaklínám se) Plejadami, jak zacházely,
2. váš krajan není ani pobloudilý ani zmatený,
3. i nemluví podle zvůle své:
4. co hlasá, není nic než zjevení, jež mu bylo zjeveno;
5. poučil ho o tom ten, jenž nadán jest mocí velikou.
19. Vidíte-li Latu a Ozzu
20. a Manaha, třetí božstvo?
21. Jsou to vznešení přímluvčí,
22. a věru, přímluvy jejich se lze nadíti.
56. O které milosti Páně budeš ještě pochybovati?
57. Tento (Mohamed) jest napomínatelem, jako byli napomínatelé dřívější,
58. co se blíží (soudný den), přiblížilo, se, a kromě Allaha není nic, co by to mohlo zdržeti.
59. Žasnete nad touto novinou?
60. a smějete se, místo abyste plakali,
61. a žertujete?
62. Nikoli, padněte na tváře před Allahem a vzývejte ho!“

Oslovení toto se zdařilo skvěle. Po slovech: „Padněte na tváře před Allahem!“ padli přítomní na tvář, dotýkajíce se při tom země čelem. Mohamed byl takto po celé Mekce uznán za proroka Allahova, a uznání to si vykoupil tím, že obětoval své přesvědčení a dřívější učení své prohlásil na klamné. Zpupní odpůrcové, kteří mu holdovali, jen aby ho využitkovali na svůj prospěch, opovrhovali jím, a kdo v něho věřili opravdu, byli projevem tím uvedeni ve zmatek.

Tradice vypravuje, že ihned potom se dostavil k Mohamedovi anděl Gabriel, aby mu domluvil, a že prorok již nazejtří prohlášení své odvolal. Avšak nestalo se to hned, nýbrž teprve po některém čase. Moslimové do Habeše vystěhovalí ihned se vrátili, jakmile uslyšeli, že se stalo smíření mezi mistrem a pohany. Přišedše prý k městu, uslyšeli k nemalému překvapení, že se shoda zase rozbila, a že zuří pronásledování prudčeji než dříve. I radili se, mají-li se navrátiti do vyhnanství nebo vejíti do Mekky. Když jim byla ochrana zabezpečena, vešli do města. Věc však se udála asi jinak, neboť Mohamed projevy své neodvolal tak brzy, i podobá se ku pravdě domněnka, že Korejšité sami poslali posly pro vystěhovalé soukmenovce do Habeše a že s nimi k Mekce přitáhli ze zvědavosti někteří křesťané, aby se přesvědčili,

co v Mohamedovi vězí. Podobně se zdá, že byl vlivem křesťanským přiveden zase na pravou cestu a že se za svou povolnosť styděl. Neboť brzy potom učinil prohlášení:

„Mimo Allaha nevzývej žádného boha jiného. Není boha mimo něj. Všecko vezme za své kromě bytosti jeho. Jeho jest vláda, a před ním se vám bude jednou objeviti."

Nepřátelé prorokovi ovšem se rozkatili. I tázali se ho: „Čím to jest, že Allah uzná nejprve bůžky arabské za bytosti ochranné, a hned zase je zapře a zatratí?" Neméně se mu posmívali, že prudčeji a prudčeji hrozí posledním soudem, zatím pak že nikde po něm ani vidu ani slechu. Dal jim v odvět, že zjevení ono bylo vnuknutím ďábelským, a že se přiházelo něco podobného i dřívějším prorokům.

22. 43. Kárají-li tě ze lži, věz, že již před nimi souvěkovci Noemovi, Adité, Thamudejší, lid Abrahamův, lid Lotův a lidé Madyanští posly boží kárali ze lži. Také Mojžíš byl nazván lhářem. Vyčkal jsem chvílku, potom však jsem se pustil do nevěřících — a jaký byl porok můj!

46. Vyzývají tě, abys uspíšil trest. Bůh nebude jednati proti slibu svému; vám pak jest pomníti, že jest den u Pána tak dlouhý jako tisíc let podle počtu vašeho.

47. Kolika městům jsem prodloužil lhůtu! Setrvali na zločinech, konečně jsem se do nich pustil. Cesta vede ke mně!

48. Mluv: Ó lidé, jsem patrně vaším varovníkem.

51. Neposlali jsme před tebou žádného posla ani proroka, do jehož myšlénky oblíbené, měl-li jakou, by nebyl satan něco přimísil; Allah stírá přídavek satanův a upevňuje pak znamení svá. Allah jest vědoucí, moudrý.

52. Bůh dovoluje taková nedopatření, aby nebylo, co satan vnuká, pokušením těm, v jejichž srdci sídlí choroba, a lidem srdce zkamenělého. — Věru, nespravedliví žijí ve velikém rozporu.

53. Ti, jimž dáno bylo poznání, vědí, že jest zjevení toto pravda od Pána tvého pochodící, a proto v ně věří, a srdce jejich se podrobují pokoře; neboť Allah vede věřící na cestu rovnou;

54. nevěřící pak budou vezdy na pochybnostech, až je znenadání překvapí hodina, nebo nadejde trest dne spousty.

55. Vláda onoho dne jest v rukou Allahových, bude mezi nimi souditi, a věřící a dobří vejdou v sady rozkošné.

Podobně se vyjadřuje prorok ještě také na místech jiných. Proto byla inspirace ďáblova prostě vymazána a na místo „jsou vznešení přímluvčí, a věru přímluvy jejich se lze nadíti, bylo vpašováno zjevení významu opačného.

Nemalá potíž nastala Mohamedovi, aby sehnal proroka, jehož zavedla vnuknutí ďábelská jako jeho. Konečně si k tomu přizpůsobil biblický příběh o Jonášovi, stalo se mu zjevení 37.

139. A Jonáš byl skutečně z vyslanců božích.

140. Jest známo, kterak se utekl na přeplněnou loď.

141. Lid na palubě metal losy, a on byl ztracen.

142. Ryba ho spolkla i nebyl bez poklesku,

143. a kdyby nebyl náležel k těm, již Boha velebí,

144. byl by zůstal až po den z mrtvých vstání v břiše ryby.

145. Vyhodili jsme ho na břeh i byl churav.
146. Proto jsme dali nad ním vyrůsti keři tykvovému,
147. a poslali jej jako posla svého k stotisícům lidí i více.
148. Ti se obrátili i dovolili jsme jim užívati života na některý čas.

Příběhu o Jonášovi se Mohamed sice jenom dotýká, ale právě z toho plyne, že jej předpokládá jako s dostatek známý, aby o něm nešířil více slov.

Do této doby připadá také inspirace, v níž konečně stanovil prorok pojem svůj o podstatě Allaha. I vychází na jevo, že to byla bytost zvláštní, generická, která neměla nic společného ani s džinny ani s Kristem Pánem, jehož z božství vyloučil — z příčin, jichž netřeba hledati daleko. Allah jest mu od té doby jako „pán můj". I dí:

112. 1. Mluv: On jest Allah — jediný,
2. jest bohem v sebe uzavřeným,
3. neplodil ani nebyl splozen,
4. a nikdy nebylo bytosti jemu spřízněné.

A sura 109.:

1. Mluv: Ó nevěřící!
2. Nevzývám, co vzýváte vy,
3. a nechcete vzývati, co vzývám já,
4. ani nebudu vzývati, co vy vzýváte,
5. jako nechcete vzývati, co já vzývám.
6. Vy máte náboženství své, a já také své.

Ohledy, které měl Mohamed na světské prospěchy Korejšitů, zatracuje ve zjevení, které povstalo nepochybně v dobách pozdějších.

28. 57. Říkali: Budeme-li se brátí za správou, budeme vyhnáni ze země. Což pak jsme jim nevykázali místa posvátného, bezpečného za obyt. v něž řízením naším uvedeny jsou plody všeho způsobu? Většina jest neprozíravá.
59. Pán tvůj nezahubil dosud nikdy krajin, pokud nevyslal do místa hlavního posla, jenž by předčítal obyvatelům naše znamení, ani jsme nezničili někdy krajin, leda že byli obyvatelé bezbožni.
60. Majetek váš jest pouhou hříčkou a přepychem života světského, statky u Allaha jsou lepší a trvalejší. — Proč to neuznáváte?
61. Lze-li přirovnati toho, jemuž jsme učinili krásné zaslíbení, a k němuž se on přibližuje, s tím, jehož jsme obdařili požitky světskými — jenž však bude v den z mrtvých vstání mezi předvolanými?

Hned po prvním vystoupení se přesvědčil Mohamed, že „nemo in patria propheta", neboť mu bylo s odpůrci podstupovati boje tuhé a prudké. V Mekce nebylo žádné vlády, každá rodina byla nucena hájiti sebe samé, a aby nabyla k tomu potřebné síly, nezbývalo jí nežli žíti ve shodě a přátelství s rodinami ostatními. Ve městech svobodných, byť i měla ústavu, nabývají jednotlivé rodiny veliké moci vážnosti; tím pak spíše se to děje, kde se nestaví zákon proti ctižádosti jednotlivců. Ovšem pak podporují poměry takové snahy mužův udatných a nadaných. Ani nejstarší ani nejbohatší, nýbrž nejchytřejší

a nejodvážnější muž byl uznán vůdcem rodiny, i jest mezi Araby povinností čestnou, dojde-li někdy ke skutku, že se dobrovolně ubírají za vůdcem, žádný úsudek si o věci nečiníce. Vyniká-li vůdce podobnými vlastnostmi osobnými, stává se, že se vliv jeho rozšíří po všem kmeně. Vliv ten jest ovšem jen mravní, neboť se nesmí ani rodiny ani jejího náčelníka nemile doteknouti.

Nepravidelný stav tento má i stinné stránky. Chuďas nemá ochrany proti boháči, mezi jednotlivými rodinami vznikají často půtky, a je-li uděřeno na celou obec, nebývá v této jednoty, a osobní svoboda bývá nejednou nucena míti zvláštní zřetel na veřejné mínění. Ale jen v poměrech takových se mohly vyvinouti povahy herojské, jimiž byl islam utvrzen. Obyčejně je jmenujeme fanatiky, ale význam ten jest příliš obmezený, neboť fanatičnosť předpokládá zaslepenosť, kteréž u nich nebylo; byli to spíše mužové nadšení, účinliví, železné vytrvalosti, zásad nezvratných, oddaní věci společné, obětovní, smrtí zhrdající a přece ze života se radující. Potomci jejich ovšem se již zvrhli. Kdyby mužů oněch nebylo, Mohamed by byl sám nesvedl ničeho.

Rodinné ochrany požíval z počátku také prorok. Prvním jeho ochrancem byl Aba Talib, který jsa starším bratrem jeho otce, po smrti dědově jej vychovával. Talib měl mnoho synů a když nastal v Mekce hlad, Mohamed ho podporoval. Poněvadž stál v čele četné rodiny, byl tudíž i mocným spojencem, a že se osvědčil býti ducha rytířského, dočítáme se zpráv jednohlasých. Tradice moslimská však se zachovala k němu strannicky, odsoudivši jej přímo do pekla, a Mohamed prý kdysi řekl o něm: „Snad mu orodování mé prospěje v den soudný, tak že bude postaven v plamennou kalužˇ, jež mu bude dosahovati jen až po kotníky, ale bude tak horoucí, že mu tím bude vříti mozek.“ Zdá se, že v tom vězelo politické strannictví.

Ostatní členové rodiny se nemohli Mohameda podle pojmův arabských také odříci, poněvadž by se jim bylo za hanbu pokládalo, kdyby se neujímali bezbranného člena. Proto bylo všeobecně uznáno, že jest Mohamed muž nadšený, a i nepřátelé jeho tvrdili, že v něm vězí džinnové. Mimo to víme, že se choval prorok z počátku k předsudkům své doby velmi šetrně, i nebylo příčiny proti němu vystupovati. A poněvadž příbuzní ho vzali jednou v ochranu, nesměli couvnouti.

První krok, jejž proti němu učinili předáci Mekkanští, čili abychom tak řekli, šlechta tamní (malâ) stal se asi r. 613. Tehdáž se odebrala deputace jejich k Talibovi a řekla k němu: „Bratrovec tvůj hanobí bohy naše, kárá naše náboženství, prohlašuje nás za blázny a tvrdí, že byli otcové naši na bludu. Buďto ho přinuť, aby mlčel, nebo mu odejmi ochranu, a my se pak postaráme, aby tak nejednal dále.“ Abu Talib přijav vyslance, vlídně jim pochybnosti jejich vymluvil, načež od žádosti své upustili. Nepochybně byl Mohamed ujcem svým náležitě vystřežen, neboť pak dvě léta se neodvážil veřejně kázati.

Když potom odvolal prorok známé nám již uznání pohanských božstev kmenových Ozzy, Laty a Manaha, počalo to vříti znova. Moslímové z Habeše se navrátivší byli v tom ovšem zle, neboť nemajíce nikde podpory, byli nuceni dožadovati se za ochranu pohanských známých, neboť příbuzní jim ji odepřeli. A rytířská mysl arabská nedopustí, aby bezbranného žadatele odmítla, byť byl i dříve nepřítelem osobním. Tímto způsobem byl nejeden protivník islamu odzbrojen. Než, byli

přece také ještě lidé, kteří proroka všelijak týrali a mnohé nepříjemnosti mu způsobovali. Proto se postaral i Allah, aby byli spravedlivým hněvem jeho stiženi. Když obcházeli Mekkanští kolem Kaaby, objevil se mezi nimi anděl Gabriel, a Mohamed se mu postavil po boku. Když pak se jeden z jeho protivníkův ubíral kolem, vrhl mu anděl do obličeje zelený list, načež muž ten ihned oslepl. Šel kolem druhý, anděl mu ukázal na břicho, a ten zemřel vodnatelností. Třetímu ukázal prstem na jizvu, jež mu zbyla po ráně z luku před několika roky utržené. Jizva pukla, a odpůrce Mohamedův tím skonal. Jinému ukázal na dutinu v chodidle; týž jel po té na oslu do Tayifu, cestou se mu splašil osel u křoviny, jezdec do ní vkročil, vrazil si trn do nohy a zemřel. Jinému konečně ukázal na hlavu, i vznikl tam vřed, jenž byl příčinou smrti.

Nepožívaje už bezpečnosti u svých, jaké mu bylo potřebí, docházel Mohamed do domu Arkama, jenž byl členem rodiny Machzumitův, a tam získal svému učení mnoho přívrženců, mezi nimi i některé velmi důležité. K těm náležejí na předním místě Hamza a Omar.

Obrácení onoho stalo se takto: Abu Gâl jda mimo dům Arkamův, potkal proroka, jehož tupil a urážlivě se dotýkal jeho náboženství a poměrů. Mohamed mlčel. To slyšela žena jakási nedaleko sedíc. Abu Gâl se po té odebral do společnosti Korejšitů, kteří seděli u Kaaby, aby se s nimi pobavil. Netrvalo dlouho, a Hamza, jsa velikým milovníkem lovu, vracel se s lukem a šípy domů; i bývalo jeho zvykem, nežli odešel domů, že obešel několikrát Kaabu. Čestou vystoupila proti němu ona žena řkouc: „Kéž jsi viděl, Hamzo, jak právě Abu Gâl nakládal s ujcem tvým Mohamedem; pohaněl ho a těžce urazil.“ Poněvadž chtěl Bůh na Hamzovi učiniti zázrak, rozpálil se tento hněvem velikým. Ačkoli bývalo jeho obyčejem, kde spatřil několik lidí pohromadě, že je pozdravil a s nimi si pohovořil, odešel tentokráte rychlým krokem, s nikým se nezastaviv, aby Gâla vyhledal a pokáral. Zastav ho u Kaaby ve společnosti několika lidí, šel přímo k němu a udeřiv ho řízně lukem do hlavy pravil: „Jak, ty žes se opovážil jej pohaněti, v jehož náboženství věřím, a jehož názory jsou názory mými? Chce-li se ti, ránu mi vrať!“ Někteří z přítomných Machzumitů pospíchali Gâlovi na pomoc, ale on pravil: „Nechte ho, neboť jsem opravdu zle naložil s ujcem jeho.“ Hamza se stal moslimem, a Mekkané uslyševše to znamenali, že v něm vzešla Mohamedovi veliká podpora, i neodvažovali se již tak zpupně k němu se chovati jako dosud.

Nedlouho potom obrátil se v domě Arkamově také Omar, jeden z nejznamenitějších státníků moslimských. Omar byl, jak jej líčí životopisci, těla silného a pleti běle načervenalé. Ocitl-li se v zástupu lidí, vynikal neobyčejnou výškou nade všecky. Při tom byl hbitý, levé ruky uměl užívati jako pravé, chodil rychle a dělal veliké kroky. Když přistoupil k islamu, bylo mu šestadvacet let. V jeho silném těle sídlil zdravý duch. Byl bystrým pozorovatelem, ihned se odhodlal k činu, v úmyslech byl neoblomným a smělý a v jejich provádění přímo odvážlivý. Čeho se neobyčejný tento muž chopil, uvedl v skutek, byť to byla věc sebe neobyčejnější, tak že ho právem nazývají dobrodiním i kletbou tehdejší doby. Na štěstí byl při tom všem prostý, nebylo při něm žádné marnivosti ani ohledův osobních, a ačkoliv se skrývalo v něm pod přímostí mnoho úskočnosti, pod povolností

mnoho surovosti, přece náležel k mužům nejlepším. K přátelům se choval s velikou přítulností a obětavostí, ale musili býti spokojení, že za ně v důležitých okamžicích mluvil a jednal; znamenaltě, že jest zrozen býti vladařem. Ale po smrti prorokově se Kalifatu nedomáhal, nýbrž povznesl na důstojnost tu Abu Bekra, ale veřejné záležitostí řídil a spravoval větším dílem sám. Mohamed byl sláb, a právě tato slabosť táhla Omara k němu. I měl veliký vliv na zákony a předpisy prorokovy; ba, jsou moslimové, kteří tvrdí, že některé verše v Koraně pocházejí od Omara. Podobně zasáhal i v rodinné záležitosti Mohamedovy; když vznikla kdysi v haremu prorokově vzpoura, objevil ze tam s holí v ruce a spíláním a ranami učinil pořádek mezi rozzuřenými kráskami. Ačkoli se o něm nevypravují veliké činy vojenské, byl přece první osobou vznikajícího islamu, jež vedla v důležitých věcech přední slovo, a kde se objevily neshody a spory, činil narovnání holí a palašem.

Že jsou moslimové vůle tak neobyčejně houževnaté, že vynikají takovou pýchou, sebevážností a bratrskou svorností, jíž se prospěšně odlišují od vyznání jiných, jest dílem Omarovým. Moslim staví sebe nade všecky lidi a neváží si nikoho kromě svého souvěrce, za jehož čest a blaho se cítí býti odpovědným. Zavítá-li moslim na cestách do menšího místa, vede ho první cesta do mešity; tam zastane vždy souvěrce, kteří ho přijmou do domu, skutkem i radou mu pomahajíce. Mešita jest na mnohých místech nejen modlitebnicí, nýbrž i školou a náměstím věřících.

O mladosti znamenitého muže toho se ví, že pásl původně velbloudy svého otce v bažinaté krajině severně od Mekky. Když byl prohlášen kalifem, jda mimo toto místo, modlil se z vděčnosti, že ho osud povolal na místo tak vynikající, tento verš: „Vše, cokoli vidíš, hříčkou jest; Bůh jediný zůstává a poskytuje bohatství a požehnání."

Tradice moslimská připisuje obrácení tohoto muže moci zázračné. Mohamed prý se modlíval, aby Allah víru jeho zvelebil přestoupením Omara nebo arcinepřítele Abu Gâla. Prosba jeho došla vyslyšení, a brzy po té se obrátil Omar.

Stalo se to takto: Omar šel maje meč zavěšený na pleci, i potkal kohosi z kmene Zohritů. „Kam jdeš, Omare?" otázal se ho tento. Omar odvětil: „Jsem odhodlán Mohameda zabiti." „Jak budeš bezpečen před jeho ochranci?" vyzvídal Zohrita. „Zdá se mi," řekl mu Omar, „žes se stal také jeho vyznavačem a žes opustil víru, v níž jsi se zrodil." A onen: „Mám-li ti říci něco ještě podivnějšího? — Svak tvůj i sestra tvá se stali vyznavači a opustili víru tvou." Omar jsa všecek rozhněván, odebral se ke svakovi Saidovi. Byl tam právě jakýsi věřící i modlili se z koranu. „Jaké jsem to slyšel bzučení? Zdá se mi, že jste se stali Sabejskými (vyznavači Mohamedovi)." „A což", skočil mu do řeči svak, „kdyby byla pravda v náboženství jiném nežli ve tvém?" Omar vyskočiv kopl ho, a sestře, která pospíchala manželovi na pomoc, vyťal políček, až krvácela. I řekla mu po té: „Hněváš se na mne, Omare? Což kdyby byla víra tvá přece jenom nepravá? Vyznávám veřejně, že není Boha kromě Allaha, a Mohamed že jest prorok jeho." Omar nemoha jí odvrátiti od přesvědčení pravil: „Podejte mi písmo, jež máte, abych si je přečetl." I odtušila mu sestra: „Jsi nečist, a jenom čistí se ho smějí doteknouti." Omar umyv si ruce, vzal písmo a četl suru 20. až k místu: „Já jsem Bůh

i není Boha mimo mne.“ Potom zvolal: „Doveďte mne k Mohamedovi!“ I dovedli ho do domu Arkamova, kde prorok právě meškal, i zastali tam Hamzu, Talhu a jiné věřící, z nichž někteří se ho lekli. Ale Hamza pravil: „Ano, jest to Omar. Chce-li mu Allah dobře, obrátí se a půjde za prorokem; jiné-li má úmysly, s lehkostí bude jej zabiti.“ Prorok dlel uvnitř domu, i bylo mu zjeveno, co se děje. Vyšed tedy ven, vzal Omara za šaty a řemen od šavle a pravil: „Tobě neustanovil Bůh, abys vedl život tak strašný. Ó Bože, zveleb islam přistoupením Omarovým! Po té učinil tento vyznání víry.

Omar sám vypravoval o svém přestoupení podle tradice takto: Opustil jsem dům svůj, abych se prorokovi vzepřel. Odešel přede mnou do mešity (Kaaby), zde jsem ho skutečně také zastal. Zastavil jsem se a on se modlil počátek sury 69. Obdivoval jsem se složení koranu i pravil jsem sám k sobě: „Jest básníkem.“ On četl potom verš: „Není básníkem; máte málo víry.“ I pomyslil jsem: „Jest Kahirem, neboť ví, co si myslím.“ A prorok vedl svou dále: „To nejsou slova Kahírova“ a dokončil suru. Po té se islam ve mně zakořenil hluboko.

Není třeba tuším ani dokazovati, že se obrácení Omarovo nestalo ani tak rychle ani tak zázračně, jak pověsti vypravují. Zdá se, že Omar nežil s rodinou svou ve shodě, a že se tato zpečovala ho chrániti; veřejné vystoupil jako stoupenec nové nauky, když už byl jist bezpečnou ochranou.

Přestoupení osoby tak vynikající a známé způsobilo v Mekce nemalý rozruch. Syn jeho vypravuje: Když se otec můj „obrátil, sbíhal se lid před jeho domem volaje hlasitě: „Omar se stal Sabejcem!“ a chtěli ho zavražditi: Jsa hochem, seděl jsem na střeše. Tu se objevil muž v říze atlasové řka: „Nuže, Omar se stal Sabejcem, co na tom záleží? Jsem jeho ochrancem.“ Slyšíce to lidé odešli. Byl to Sahmita As. Vliv, jejž měl Omar na obec asi dvaapadesát členů čítající, byl značný. I vypravují životopisci souhlasně, že od té doby vystupovali stoupenci islamu sebevědoměji a že hlásali novou víru již veřejně. Ba, odvažovali se již až ke Kaabě a nedali si líbiti, aby s nimi bylo hrubě nakládáno, i spláceli rovné rovným. Omarovo obrácení bylo pro ně vítězstvím. Jinými slovy: stoupenci Mohamedovi si vedli vyzývavě. Prorok se odvážil již také na předáky, nazývaje je malomocnými, jež Allah zahladí, jakmile se mu zalíbí. I dovolává se Davida a Šalomouna, aby mocným protivníkům dokázal, že nebyli všickni proroci tak bídní a slabí jako on. Jinde zase tvrdí, aby aristokraty Mekkanské tím spíše poučil, že byla Sodoma zničena pouze prostopášností a zpupností předních mužů. Podobně byla šlechta vinna, že i jiní národové byli trestáni a zničeni. Proto zatracuje zpupnost její a dí:

10. 76. Po nich jsme poslali jiné posly, Mojžíše a Arona, k Faraonovi a jeho šlechtě s našemi zjeveními; oni však byli zpupni a chovali se jako lid rouhavý.

77. Když k nim přišla pravda od nás pocházející, řekli: Totě patrné kouzelnictví.

83. V Mojžíše věřil toliko jeden kmen z jeho lidu, ostatní se obávali, že je budou Farao a šlechta jeho sužovati. Farao si vedl opravdu v zemi nadutě, i byl z těch, kdo zabíhají příliš daleko.

88. Mojžíš pravil: Ó pane! tys propůjčil Faraonovi a knížatům jeho nádheru a bohatství na tomto světě, aby, ó pane, se míjeli cesty tvé. Pane, znič statky jejich a zatvrď jim srdce, a oni neuvěří ani tehdy, až spatří hrozný trest.

89. Bůh odpověděl: Vyslyšel jsem prosbu vaši. Buďte vytrvalí a nedejte se na cestu nevědomých.

90. Syny israelské jsme převedli mořem. Farao a legie jeho se ubírali za nimi v pychu a nepřátelství, až se vlny na ně přihrnuly. Tu pravil Farao: Domnívám se, že není Boha, leč v kterého věří synové israelští, i jsem jeden z jeho podřízených.

91. Teď věříš, dříve však jsi byl zpupným a zhoubcem!

92. Dnes tě zachráníme dle těla, abys byl znamením pro ty, kdo přijdou po tobě, neboť mnozí lidé si nevšímají znamení našich.

Mohamed učinil tento projev hlavně proto, aby odpůrcům naznačil, jaký jest rozdíl mezi zjevením a kejklířstvím (sihr); později uvidíme, jak krajany své balamutil, za zjevení jim vyhlašuje povídky, jež slyšel od jednoho ze svých důvěrníků.

Ačkoli se Mohamed všady ohražoval proti umění kouzelnickému, pověst ho jím učinila přece. Kdysi se shromáždilo několik Korejšitů u Valyda, jenž měl mezi nimi pro vysoké stáří velikou vážnosť, i promluvil k nim: „Přibližuje se pouť, i přijde sem mnoho lidí z rozličných kmenů. Slyšeli o Mohamedovi, i bude tudíž dobře, budeme-li všickni oněm propovídati stejně, aby druh neodporoval druhovi.“ Odpověděli mu: „Jest úkolem tvým ustanoviti, co máme propovídati; povez mínění své i poslechneme.“ On vedl svou dále: „Nikoli, mluvte vy, a já poslechnu.“ I řekli: „Budeme propovídati, že jest Kâhinem (věštcem).“ On řekl: „Nikoli, Bůh mi svědkem, že Kahinem není. Vídali jsme Kahiny, ale on ani nemumlá ani nerýmuje jako oni.“ Pravili: „Budeme tedy tvrditi, že jest magnunem (posedlým)“ Onen odtušil: „Není žádným magnunem. Vídali jsme magnuny, ale na něm není pozorovati dušení, blábolení a šepotání.“ Řekli: „Jest básníkem.“ Odpověděl jim: „Ani básníkem není; známe všecky způsoby básní a veršů, a žádný se nesnáší se slovy jeho.“ Pravili: „Jest kouzelníkem.“ Dal jim v odvět: „Není kouzelníkem; známe kouzelníky i jejich dmýchání a zauzlování.“ Tázali se tedy, jaké mají učiniti propovědění. Odvětil jim: „Slova jeho jsou plna sladkosti a obsah pln svěžesti, a proto nepravým se býti osvědčí, cokoli propovíte. Proto bude přece nejlépe, řekneme-li: jest kouzelníkem, neboť slova jeho působí skutečně kouzlem; odvádějí muže od ženy, otce od syna, syna od otce a bratra od bratra.“ Shodli se tedy, že ho nazvou kouzelníkem, a když poutníci přišli, učinili tak. (Pokračování.)

Pod křížem.

Cyklus znělek

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

—•—

6.

Církve bohatýrům.

Vás vzpomínám si, Církve bohatýři,
vás Konstantini, Karlové a jiní —
jež vidím první klečet ve svatyni,
s korunou, mečem, zářném ve krunýři.

Kdy vrazi matku vlekli ku pranýři,
vy hrdinové, stanuli jste při ní;
v dav zahřímali: „Ji kdo tupí, viní —
ten pravdě božské přímo k srdci míří!“

Vás — již jste slávu zjednali jí světem,
svou náruč jejím otvírali dětem,
svou hrudí proudům bránili ji dravým;

a s chrámů vámi kříž co vzplanul svatý,
zář osvěty i v nízké nesli chaty —
Vás vzpomínám si — Vás svou písní slavím!

7.

Kněžna národů.

Ta, jež se k chodbám utíkala stmělým,
v niž bouři divé se všech praly stran,
již v loubí květném kráčí slavobran
a jako kněžna vládne světem celým.

Ač mořem — bědná! — prošla zkrvavčlým,
s kathedrál týnů září její stan,
zpěv dythyrambů k nebi nese van,
duch volný orlem k nebi vzlétá smělým.

Ne říší v říši — ale nad řišemi
svým s nebe žezlem nad národy vládne —
Kam vkročí, blaho šíří šlépějemi.

Běh světa vrásek nestele jí v líci,
a po národu kol co národ vadne,
dál klidně kráčí — jasná, vítězící.

8.
Z záři kříže.

Kříž sluncem obzor ozařuje dalný —
co muž — to pro věc svatou bojovník!
Jak k proudu proud se k šiku pojí šik,
až kraj se zvlnil v příboj moře valný.

Pláč žen, kvil dětí, přátel pohled kalný — —
nic nezadrží. — Z dálky zavzněl vzkřik,
že místa svatá depce násilník —
všech ňader pocit zmocňuje se žalný.

„V boj za věc svatou!“ — hřímá v širé kraje,
kříž v čele září, svatý prapor vlaje,
meč ruka svírá, oheň hárá v líci...

Rob, měšťan, kníže... všickni duchem bratří —
Vám hrdinové, — „Boží bojovníci“,
Vám zvučný název v lidstva dějích patří!

9.
Eremité.

„Sám zapři sebe!“ — „Nemilujte světa!“...
V hruď sterou kouzlo rozlétlo se slov;
a v skrýše lesní, v skalních slují krov,
dav prožit spěchal věku svého léta.

Zřím Stylita, zřím Antonína kmeta...
Jim plevou sláva, blátem zářný kov,
a směšným v moři světa shon a lov,
kde „marnosť nad marnosť“ všem slední meta.

Má Církev z bojišť, má i z pouští reky,
jimž v úctě čela uklánějí věky,
jichž děti světa nikdy nepochopí.

A závistí jen, kdy se v světě nudí,
a zří jak oni nebe nosí v hrudi,
své jizlivosti o ně lámou kopí.

10.
Lux vera.

Ať mír ji blažil nebo nájezdníci
s ní v boji vřavou rozechvěli vzduch,
vždy nad hmotou se vznášel Církve duch,
v svých činech velké vždy a vítězící.

Vždy nadpozemskou světu plála svící,
a tam kde jejích zavzněl kroků vzruch,
pouště v milokvětý měnila se luh,
dech Boží svital v zdivočilém líci. —

Jí světlo pravé, které ve tmách svítí,
vždy provázelo, vždy jí bylo heslem,
a sluncem plálo v temné cesty žití.

V ní od jakživa ti jen temno zřeli,
kdož v duchu k hmotě přilnulém a kleslém
tmu za světlo, a světlo za tmu měli.

(Pokračování.)

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Pokračování.)

Vidouc matku tak spokojenu a manžela tak šťastného, i já nabyla jsem klidu a před Bohem jsem se zaslíbila, že ze vší síly se vynasnažím, bych byla manželu svému ženou dobrou, upřímnou a oddanou po celý život.

On toho také zasluhoval. Byl to muž řádný, spravedlivý, podřízený a věrný pánu svému, přičinlivý; matce mé byl synem nejupřímnějším, a mně — to nelze ani vysloviti, co všecko jeho láska pro mne činila. Když nás Bůh obdařil Františkem, tu pravil, že nemožno, aby bylo šťastnějšího člověka na zemi.

I matka se zotavila, a nikdo by nebyl hledal v té staré, blažené, paní onu ztrápenou ženu, která se před rokem tak bídně vláčela.

Tři léta byla ještě s námi, a to byla vždycky její řeč, že se jí zdá, jakoby byla v předsíni nebes. Takový sladký klid panoval v našem domě. Tu však pojednou jenom několik dní churavíc, tichounce zesnula. — S ní odešel i strážný anděl našeho příbytku.

Pan hrabě oznámil svůj návrat, a vše chystalo se ku slavnému uvítání. Konal daleké cesty ve Východní Indii, v Asii, po Egyptě, po Svaté zemi; dlouho se zdržel v Paříži a Londýně, až konečně zatoužil zase po klidném životě na svých statcích.

Přijel, provázen svým myslivcem; veškeré úřednictvo a veliký zástup poddaných nadšeně jej vítali. Byla jsem mu manželem představena a spolu několik nových úředníků. On vlídně se ukloniv, několika slovy všem poděkoval za tak upřímné uvítání a slíbil poddaným, že nastupuje po otci vládu. Chce býti pravým otcem všem, kdo k němu jako dobré dítky přilnou, což ovšem bylo provázeno hlučným „Sláva“!

Avšak dlouho se doma nezdržel. Odbyl několik návštěv u sousedních šlechticů a pak hned odebral se do Vídně, kde potrval až do jara. Byl to pán asi 35letý, otevřeného, příjemného vzezření, postavy štíhlé a náramně veselé povahy. S každým, i s tím nejprostějším rád rozmlouval; zvláště k chudině byl velice dobrotiv.

Pozdě na jaře se dostavil zas a hned oznámil, že se súčastní řízení statku. Z toho vzešla pro mého manžela mnohá nemilá práce; celé dny spolu jezdili, mnohdy do noci pracovali. Pan hrabě, kdykoliv mu napadlo, jej k sobě volal, neb sám do úředního domu, anebo i do příbytku našeho přiběhl, že jsme nikdy nebyli před jeho návštěvou jisti. Zpočátku si mne mnoho nevšímal, pouze přívětivě pozdravil, prohodil několik slov a shánět se po Ronském; později se zdržoval déle, na to neb ono se dotazuje. Jednou, jak to vůbec u šlechty bývalo zvykem, vrazil opět k Ronskému a oslovil jej francouzsky, čemuž ovšem můj muž nerozuměl; i obrátiv se ke mně toutéž řečí jako na zkoušku se něco tázal, načež jsem, jsouc v té řeči vychována, hbité a plynně odpověděla. To mělo pro něho takovou vnadu, že rozpředl dlouhý rozhovor, ani si nevšímaje, jak kysele a mrzuté nás Ronský pozoruje.

Po každé takové návštěvě byl Ronský jako vyměněn, nemluvný, nevlídný, a nanejvýš popudlivý. Pozorujíc to, vyhýbala jsem se hraběti, jak jen jsem mohla; ale tím úsilovněji mne vyhledával, což mého muže již téměř k zoufalství přivádělo. Konečně nadešla katastrofa. —

Hrabě jej poslal do uhelných dolů, kde se měly stavěti nové stroje. Bylo jisto, že se před večerem nevrátí. Odjel o desáté hodině — o jedenácté přišel pan hrabě. Žádaje sobě nahlédnouti do nějakých účtů, vešel napřed do kanceláře a po několika minutách se vrátil a jako na odchodu dal se se mnou do hovoru, opět v řeči francouzské. Dotazoval se na můj domov, na můj rod a, slyše jméno Vysocký, byl jako u vytržení, volaje: „Toť jste, madame, sestra mého Jenci!“ — tak se jmenoval totiž můj starší bratr.

Hrabě byl v našem domě dobře znám, četl v cizině o všem, co v nešťastné Polsce se událo, i o našem neštěstí. Vypravoval, že Jenci byl zprvu v Paříži, pak že se odebral do jižní Francie, že ho však nemohl nalézti.

A nyní jsem mu musila vyprávěti všechny ty děsné události Varšavské, a našem útěku, o matce atd. Mluvila jsem ovšem o upomínkách tak trudných s celým zápalem a s bolestí dcery nešťastné Polsky v hojných slzách — a host můj poslouchal s největším napjetím — když pojednou bylo slyšeti vedle prudké otevření dveří a pádné kroky sem tam přecházejícího muže.

Já žádám za odpuštění, rychle vyskočím, bych se podívala — a vidím před sebou svého manžela. Ale jak jsem se ho zhrozila. Z očí mu sršely blesky, a vztekem zkřivená ústa soptí: „Co se tu děje? — Kdo je to zde?“ — Já tiše dím: „Pan hrabě“.

„Co tu má v mé nepřítomnosti co dělati! Proč jsi tak uzardělá? Mluv!“

Já však jsouc všecka ulekána, nemohla jsem ze sebe vypraviti slova. Vracím se do pokoje — hraběte tam více nebylo.

Za mnou volá vztekle manžel: „Tak, utekl? — Je to kavalír! Zlé svědomí jej vyhání.“

Za nějakou chvíli zavolal Ronský svého sluhu a odevzdal mu dopis, by jej dodal hraběti. Vypověděl službu, vše se rozprodalo, a za čtyři dni jsme byli na cestě — kam? Já nevěděla, neboť po celé ty dny muž nepromluvil ke mně slova, ani k dítěti.

Jeli jsme neustále na jih a za 6 dní, těch nejhroznějších mého života, dojeli jsme do Budějovic. Ani náš útěk z Polska nebyl tak pří-

šerný, vždyť jsem šla po boku dobré matky, a srdce mé bralo ze srdce jejího posilu; ale tu jeli jsme jako kletá rodina, nemluvíce po celých 6 dlouhých dnů jediného slova. Pouze se služkou, která opatrovala mého Františka, jsem tu a tam vyměnila nějaké slovo.

Až teprve v Budějovicích, kdež jsme se v nějakém hostinci na předměstí ubytovali, pohlédl na mne a vida mne až k nepoznání umořenou, jakoby se v něm opět byl probudil lidský cit, pravil: „Bych sebe a rodinu svou uchránil hanby, jsem toto učinil; nevzal jsem si tě, bych snášel takovou trýzeň.“

Tiše pravila jsem: „Sebe i mě trápíš bez příčiny — ani dechem jsem nezneuctila sebe, ani myšlénkou neporušila věrnosť před Bohem tobě slíbenou.“

„Nemluv o tom!“ zakřikl mne, — a já mlčela.

V Budějovicích jsme byli asi 6 měsíců. Byla jsem jako zajata. Zprvu netroufala jsem si ani vyjíti do města. Po celé hodiny jsem seděla ve svém pokoji nečinně, majíc hlavu o ruku podepřenou a strnulýma očima hleděla jsem stále na jedno místo. Pak jsem se dala do čtení, a to mne poněkud vyrušilo. Ronský neustále jezdil a hledal příhodné místo, kde bychom se mohli trvale usídliti.

Z jara byl pryč 2 dni a vrátiv se jaksi upokojen oznámil mi, že koupil malou, ale pěknou usedlosť ve Velíně, že zařídí si obchod se dřívím, jehož prý na blízku ve Schwarzenberských lesích hojnosť.

Otec jeho býval druhdy knížecím lesním u Krumlova, a tudíž nebyl zde Ronský cizincem, ba, má prý tu někde vzdálené příbuzné. A tak jsem se dostala do vašeho sousedství a vy, milá přítelkyně, jste ta první, do jejížto soucitného srdce jsem uložila část svého utrpení.“

Šebeková neodpověděla hned, ale přitiskla vřele malou ruku ubohé paní k svému srdci a soustrastně pohlédla jí do zarosených očí.

Po chvíli teprve pravila: „Já se domnívala, že jsem na zemi ta nejnešťastnější žena, ale vy, drahá paní, vytrpěla jste mnohem více. Ovšem, když mého dobrého Josefa mi přinesli na nosítkách z tolikerých ran krvácejícího, k nepoznání zohaveného — když on v těch největších bolestech jenom na mne a mou opuštěnosť pamatoval, když mi za mou věrnou lásku děkoval, mně a těm maličkým poslední dával požehnání a nás do ochrany Boží poroučel, tu se mi zdálo, že se mi srdce rozpoltí žalostí. Než, dobrotivý Bůh očividně mi pomáhal, a jakkoliv ještě těžká starosť leží na mé hlavě, důvěřuji pevně, že mi ten Tatíček nebeský i na dále přispěje.“

Tím byly pojednou myšlénky obou matek obráceny jinam.

Uplynulý život, trudné upomínky ustoupily novým obavám, novým nadějím, novému životu. Vždyť každá matka s dítkem svým počíná znovu žíti, a každá radosť, každá žalosť a pohroma miláčka jejího dvojnásobnou silou doráží na mateřské srdce. Proto také Ronská ukazujíc na dvéře vedlejšího pokojíka, odkud zaznívaly veselý hovor chlapců pravila: „Zde naše celá budoucnosť, zde náš příští život.“

III.

V pondělí po sv. Václavě bylo v konventě Piaristském v Budějovicích zvláště živo.. Na všech chodbách klášterních se jen hemžilo studentů rozličného stáří. V dolní pak části kolem dvora čekalo na

sto hošíků ve stáří od 6—12 let s rodiči, až budou připuštěni k zápisu, který se konal v jedné školní síni. Přede vchodem do oddělení latinského se procházelo několik odrostlejších studentů z vyšších gymnasialních tříd, kteří pohlíželi s vrchu na houfec nováčků na zkoušku se chystajících.

Strach a úzkost bylo viděti na bledých lících těch ubožátek, stísněnost na tvářích jejich pěstounů, poněvadž v několika hodinách měl se rozhodnouti jejich osud.

Uctivě pozdravili všichni velké studenty, kteří sotva jim děkujíce, se smíchem spolu hovořili: „Letos je zase hodně toho potěru, však oni je tam nahoře vybrakují.“

Na chodbě čekali otcové a matky za hrobového ticha na výsledek přijímací zkoušky. Každý napínal sluch, zdali by zaslechl hlas svého dítěte.

Konečně po třech dlouhých hodinách se otevrou dvéře, a ven se hrne jako z úlu těch sto maličkých. Oči některých plné slz, a pláč jiných napřed věstí nezdar. Většina kvapí však v milou náruč svých rodičů oznamujíc vítězství; mezi nimi byli i naši noví studentíci.

Potom se ihned konal zápis. Všichni se tlačí do kanceláře, kde je páter praefekt v pilné práci.

Zde se dověděla paní Ronská jména a obydlí několika spořádaných rodin, jež chtěly vzíti hochy v celé zaopatření. Zvláště jí byl doporučen dům barvířského mistra naproti biskupské residenci. I spěchala tam. Šebeková měla později přijíti za ní.

Byla brzy na místě. Přívětivá, již letnější paní ji přivítala a uvedla ji ihned do vysoké, starobylým nábytkem opatřené jizby. U okna podřimoval 90letý ctihodný kmet, otec domácí paní. Tichounce, aby stařečka neprobudily, vešly do malého vedlejšího pokojíka, kde měl František bydleti.

Paní Ronské se tam velice líbilo, a v několika okamženích bylo vše ujednáno. Když vyslovila své podivení nad neobyčejnou nádherou vedlejší síně, pověděla jí domácí paní. že těch několik vzácných kusů pochází od bývalého krále polského, Višnovského, praděda jejího staříčkého otce. Když byl zvolen za krále Sobieski, byl rod Višnovských z Polska vypuzen; bloudil dlouho v rozličných zemích, až se na počátku XVIII. století usídlil v Čechách. Z velikého jejich jmění nepozůstalo nic, jen dům v Budějovicích, několik skvostů a něco málo hotových peněz.

Paní Ronská byla jako u vytržení a patříc na ty trosky bývalé slávy své druhdy veliké vlasti, dala se do usedavého pláče. Vzala do ruky stříbrný pohár, z něhož pívali polští králové, a horoucně jej líbala. Od několika památných knih, které ve skvostné skříni zahlédla, nemohla se ani odtrhnouti..

Zatím se doptávala Šebeková po městě na pana kommissaře a po dlouhém hledání jí ukázali dům v kanovnické ulici, do kterého se před 14 dny nějaký finanční úředník přistěhoval. Bydlel v prvním poschodí. Vedouc za ruku svého jedináčka, nesměle klepá na dveře, za nimiž se ozve hřmotný hlas: „Vejděte!“

Před ní stojí stařec — strýc, jehož vidí v životě ponejprv.

Jmenuje sebe, vyřizuje uctivý pozdrav od Katynky, představuje Stanislávka jako nastávajícího studenta, který právě odbyl přijímací zkoušku.

Strýc si jej prohlíží od hlavy k patě a prohodí: „Chlapec je recht, celý do našeho rodu. Ale kde ho budeš míti?“ A jakoby již napřed se chtěl ohraditi proti každé odvážlivější prosbě, ohlíží se kolkolem, pokrčí rameny a praví: „Vidíš, zde býti nemůže. Ještě kdyby moje nebožka byla živa, ta byla na takové hochy sek, ale — takhle — tam ta hluchá babka, která mi posluhuje, ta si nevšímne ničeho, nežli že tu uklidí a oběd přinese — a potom sem tak přicházejí někteří ti staří kamarádi, mluví se leccos, co pro chlapce není — večer jsem pryč, trochu ve společnosti — ne, holka, to nejde! Ale víš co; mám trochu té pense, ta mi dostačí, je tu ještě něco těch peněz po nebožce, které jsem chystal pro vás tři a něco té babce. To půjde. Ty, hošíku, se už nějak přiživíš.“

A nakloniv se k uchu Šebekové, šeptal jí, usmívaje se: „Každý měsíc dostaneš na kluka pětku! Rozumíš?“ Prvního si přijde vždycky pro ni on sám a dá ji na stravu.“

S radostným povzdechem popadla šťastná matka obě ruce dobrého strýce, vděčně je líbá, až tento je odtrhuje: „Nech, nech; vždyť nejsem žádný pan páter,“ dokládá, „zítra je prvního, tak aby se zachoval pořádek, tu máš hned první moji povinnosť a chceš-li, přijď s chlapcem k obědu; Markétka přinese o jednu porci víc. Rozumíš?“

Šebeková děkuje za peníze i za oběd a vymlouvá se, že tu má ještě jednu přítelkyni, s níž bude hledati byt pro Stanislava.

Bylo to odbyto a šťastně.

Rychlým krokem kvapí oba do onoho domu naproti residenci, kde měli najíti paní Ronskou.

Tato seděla právě za stolem se starým Višnovským a vysvětlovala mu znaky starých polských rodů v jedné z těch vzácných knih, kteréž jako drahá památka po předcích v rodině Višnovských se chovaly, když Šebeková se Stanislavem vstoupila do pokoje.

Pozdravila přítomné a spatřivši svou milou sousedku, zvolala vesele: „Hle, paní Ronská již je zde jako doma!“

„Ovšem,“ odvětila tato, „vždyť jsem tu mezi samými krajany. Pomyslete si mé překvapení! Tento milý dědoušek pochází z krve polských králů. Tak bude můj František mezi svými. Nu, a jak jste pochodila vy, drahá přítelko?“

„Nad očekávání dobře,“ libovala si Šebeková; „strýc Stanislava sice do bytu nepřijal, přislíbil však výdatnou podporu. Nyní budu musiti tuto dobrou paní prositi, by vzala též mého studenta pod svou ochranu.“

Domácí ihned byla k tomu volná a slíbila, že bude míti oba hošíky ráda, jen když budou poslouchati.

Obě matky šťastny a spokojeny vrátily se domů.

Když odjely, pojala oba hochy náramná tesknota. Ten náhlý obrat v celém způsobu života, ta cizina, tak rozdílné okolí, to vše zpočátku srdce jejich velice tísnilo.

Pak nastaly nové obtíže ve škole, kde bylo všecko německé. Ačkoli sledovali učitele se stálou pozorností, rozuměli přece jen málo.

Kdo zná stav tehdejších středních škol, kdo byl v tomtéž odsouzení, ten ví, jak pustá a neschůdná byla ta cesta k vyšším vědám. Ještě neseznal žáček ani řeč mateřskou, již se cpala do něho němčina a hned spolu i latina a za krátký čas řečtina, a to způsobem takovým, že neustálým namáháním paměti v jednom směru mnohý

úplně zpitoměl, neboť ani rozum, ani srdce nenalezlo, co by je povznášelo. Byla to pro oba naše studenty úloha ohromná. Ale dobrou pamětí a vytrvalou pilností překonali všecky obtíže.

V páté pak nastal utěšený obrat. Dostali učitele jiného, stařičkého kněze, povahy velmi živé a plného zápalu pro staré klassiky.

Když ponejprv vystoupil na kathedru a rozvinul učebný program, málo z toho žáci, kteří ještě ani řádně mysliti se byli nenaučili, chápali. Jen to bylo všem podivné, když oznamoval, že doma nebudou se mnoho učiti zpaměti, ale ve škole že musí býti velice pozorni, což bude se vší přísností na každém žádati.

Dále pravil, že budou pracovati často dosti těžké písemné úlohy; studium klassiků bude prý vyžadovati veliké píle. Ale šlo to všecko lehounce, ba, hravě, poněvadž výtečný ten učitel způsobem tak vábivým uváděl posluchače do starého světa a tak zajímavě líčil ty velké národy, Řeky a Římany, ukazoval na nedostižitelné krásy slavných básníků a řečníků, že se studentům zdál mnohdy jako u vytržení.

Než minulo půl roku, chtěl každý jen básniti, řečniti, dělati epigramy, ódy a satyry.

Jmény Illiady se podělila celá škola. Čím více se kdo proti tomu bránil, tím šerednějšího se mu dostalo jména.

Ku konci roku počaly deklamace. — Voliti si je mohl každý dle libosti, buď v řeči latinské neb německé. Kdo pracoval původně, měl přednost. Slabší žáci obrali si za předmět něco z klassiků. S jakousi svatou hrůzou vystupoval každý na místo řečnické, odkudž buď s pochvalou, neb i za hlasitého smíchu sestupoval. Mnohý krom poklony a několika vykoktaných slov nedovedl ničeho. Než, pan professor v té věci nebyl přísný. Když to nešlo, usmíval se šibalsky, říkaje: „Jen dolů, jen dolů, až podruhé, až bude lepší nálada.“

Došlo na Ronského. Pracoval samostatně a tak tajně, že ani přítel jeho nevěděl, co bude přednášeti.

Vystoupil, uklonil se a bylo znáti, že je neobyčejně rozčilen.

Hlasem chvějícím se počal — česky: „Sobieski osvobozuje Vídeň!“

Nastalo hluboké ticho. Žáci udiveně patří jeden na druhého, pak zas na učitele, jenž nepohnutě, maje oči sklopené, tu stál a pozorně naslouchal.

Nikdy posud nezaznělo v těch školách slovo české, ale nikdy tam také nemluvil žádný řečník s takovým zápalem a neměl posluchače tak vděčné jako tehdáž.

Ronský líčil tíseň nešťastného města, kde se hrstka hrdinů zoufale bránila proti statisícům nepřátel, líčil, jak uštvané až k smrti obyvatelstvo denně pohlíží k blízkým horám, zdali nějaká pomoc nepřichází... a když končil, jak se pojednou objevují prapory královské, a vojska polská jako vlny rozzuřeného moře se valí na nepřátelský tábor — tu jeho slova jako vítězný jásot se rozléhala učební síní tak mocně, že učitel ve vedlejší třídě musil ve přednášce ustati, nevěda, co by ten křik znamenal.

Ronský dokončil. Když sestupoval, pojal jej starý učitel v náruč a srdečně objal, řka: „Bůh vám dal vlohy neobyčejné, nezakopávejte této své hřivny“.

Na všech tvářích se jevila radost a jakási úcta k nadšenému řečníku, tak že, když kráčel do své lavice, mnohý mimo vstával. Ně-

kteří chytali jej za ruce, a ti, kteří seděli vedle něho, dělali mu větší místo, jakoby takový velikán měl seděti sám, vyznamenán.

Potom byl volán Šebek. I ten z vlastního popudu volil báseň českou od Marka: „Založení kláštera Vyšnobrodského“. Sotva však pronesl několik slov, zaklepáno na dvéře, dvéře se pootevřely, a v nich objevila se známá postava starého rektora, jenž professoru kynul, aby vyšel.

Po chvíli se vrátil náš stařeček všecek uzardělý a nemoha ani slova promluviti, dal řečníkovi znamení, aby přestal, a nečekaje ani na obvyklé zvonění, kázal se modliti a rozpustil žáky.

Nevole a rozhořčenosť celé školy byla nesmírná. Tušili žáci, co se jejich milému učiteli stalo. Od té doby se více nedeklamovalo. Triumf toho dne náležel Ronskému, s ním se cítil každý povznešen, každý jásal: „Toť je něco jiného, ta naše spanilá řeč, nežli ta němčina, ve které jen samé: leben, werden, weben, beben...

Celé gymnasium ještě toho večera vědělo, že Ronský tak krásně česky řečnil.

Příštího dne obnovena zápověď, že se vůbec ve škole ani před vyučováním nesmí mluviti česky. Žáků bylo 27, mezi nimi jenom tři Němci. Co ve škole bylo zakázáno, to se provádělo všude, kde bylo pohromadě několik soudruhů. Vůbec nastal mezi studentstvem českým čilý ruch. Vycházely právě deklamovánky Rubešovy, spisy Langrovy, Máchovy, Jos. Kaj. Tyla, Jana z Hvězdy, zvláště však Čelakovského Růže stolistá, Kollárova Slávy Dcera a j.

Jako o závod, kde který hoch měl nějaký groš, koupil zaň knihu, a nebylo jediného, aby v kufříku svém neměl deset nebo dvacet těch milých svazečků.

Jeden chtěl předstihnouti druhého, a to tím více, an jakýmsi tajným dorozuměním každý, kdo by se vykázal, že má sto českých knih, měl míti právo na titul vlastence; takového byl povinen každý český student, třebas z vyšší třídy, pozdraviti. Vlastenci se poznávali podle účesu vlasů, jakého sobě nesměl nikdo jiný dovoliti. Bylo jich na gymnasiu as šestnácte, samí to synkové zamožnějších rodičů, mezi nimi ovšem také František. Dva žáci VI. třídy byli kommissaři, a ti jedině sčítali knihy a vyhlašovali majetníky za vlastence.

To uvědomění zůstalo, ku podivu, po několik let hlubokým tajemstvím a bylo svatým každému českému jinochu: až nastala doba, kdy se mohl Čech bez ostýchání hlásiti ku svému rodnému kmenu.

Přiblížily se prázdniny, tentokráte pro hochy mnohoslibné. U Šebeků se chystali ku svatbě. Katynka, ta roztomilá Katynka, která celému vůkolí, aspoň všem mladým mužským pomátla hlavy, k nížto z blízka i daleka dojížděli ženiši, aby s prázdným košem a srdcem plným žalu zase odjeli, ta Katynka se měla vdávati.

Byla již ve 24. roce, a možno říci, na vrcholu své krásy. Kdykoliv přišla do Budějovic, lidé se zastavovali a ohlíželi se po tak milostném zjevu. Šebek se stal znamenitým pouze proto, že měl tak hezkou tetičku.

Místa se jí nabízela četná, ale ona pohrdala všemi: nepřišelť ještě ten pravý.

Tentokráte však nebylo lze vyváznouti. Mladík, jenž úsilovně se ucházel o její ruku, byl zručný truhlářský mistr, jediný syn, slušný a vzdělaný člověk a měl k tomu ještě největší statek ve městě.

Jak obyčejně hezounká nevěsta zase otálela, předstírajíc, že je času dosti, že se ještě vdávati nemíní. Ale tu přešla již starší sestru trpělivosť, neboť ač věděla, že její výdatné pomoci bude postrádati, nemohla přece dopustiti, aby nerozumné děvče odmítalo takové štěstí. A proto nedala pokoje, až hrdá krasavice se poddala osudu.

Bylo po prvních prohláškách. U Šebeků plné ruce práce. Při hostinci sotva obě stačily, mnohdy vypomáhala i děvečka. Již po tři neděle táhly nové pluky do Italie, by vystřídaly starší vojsko, a jelikož byla Šebeková vyhlášená kuchařka, mívali tam důstojníci společný oběd i večeři. Bývalo jich 15, někdy až 20.

Jedli v postranní jizbě, do níž vedly skleněné dvéře z kuchyně, kde paní s děvečkou připravovala jídla. Katynka nosila na stůl; o prázdninách posluhovali studenti.

Již se konala poslední taková hostina, když tu pozoruje Šebeková, že jeden z důstojníků, jenž seděl proti dveřím, skoro ničeho nepožil. Žárliva jsouc na své umění kuchařské, táže se nevrle Katynky: „Co ten mrzout má, je mu to jídlo snad špatné, ač ostatní si na něm tak pochutnávají? Člověk ten je mi protivný, nebeť od něho peněz.“

„To bych tomu dala,“ směje se Katynka, „abych od něho utržila nějakou hrubosť?“

Zaplatili a šli.

Odpoledne šila nevěsta na své výbavě, a student četl při tom nahlas Rubešovu básničku „Ženit nebo neženit?“ a dělal při tom vtipné poznámky, až se oba srdečně rozesmáli.

Matka na dvoře zabíjela a škubala drůbež k večeři.

Tu vstoupí do šenkovny vysoký a statný důstojník, v němž ihned poznali onoho vyběráčka od oběda. Zdál se zasmušilý a jako na rozpacích, když žádal o sklenici vína. Student ihned vstal, aby mu posloužil.

Maje žádané před sebou, ani se ho nedotekl, ale očí s Katynky ani nespouštěl.

Trvalo to několik minut; dívka to pozorovala a rděla se až po uši. Nicméně šila bedlivě dále. Důstojník povstal a přistoupiv k ní uctivě žádal, by mu bylo dovoleno, trochu na tu krásnou práci se dívati, a jako na omluvu doložil, že je dnes den úmrtí jeho sestry, s kterou prý má slečna tak nápadnou podobnosť, že když ji o polednách spatřil, nemyslil jinak, nežli že je to nějaký milý přelud.

To patrně Katynce zalichotilo. Přestala šíti a pohledem hlubokého soucitu, plným něhy patříc do těch velkých, temných očí, do té pěkné, mužné tváře, počala se blíže vyptávati na tu drahou sestru.

Hovor se vedl utlumeně, tiše, tak že student, ač zvědavý, jen málo co mohl rozuměti. Když ho to již nudilo, odešel do vedlejšího pokoje, nespouštěje párek s očí.

Skorem dvě hodiny trvala ta tajemná rozmluva. Nevěsta jen jen hořela; několikrát vrtěla hlavinkou — důstojník pak vstal, přistoupil k oknu a díval se ven. Ona však oběma rukama zakryla tvář a zdála se plakati. Důstojník opět se k ní obrací a prosebně k ní vztahuje ruce, do kterých ona právě klade svou bělounkou ruku, když sestra vstupuje do šenkovny.

Chvíli se celá strnulá na oba dívá a nemohouc se déle přemoci, volá: „Katy, pojď sem!“

Dívka vyskočila a šla k sestře.

„Prosím tě, co máš s tím vojákem?!“

Katynka sklopila oči a zamlčela se.

„Mluv!“ dí ostře sestra.

„Ten voják, milá sestro, rozhodl osud mého života.“

„Cože? Zapomínáš, že jsi nevěstou?“

„Ano jsem — ale jeho a žádného jiného na světě.“

„Dítě mé,“ mírněji pravila Šebeková, „co pak jsi se pominula rozumem? Co se to s tebou stalo?“

„Já nevím, ale nemohu jinak?“

Tu přistupuje důstojník a bere hostinskou za ruku: „Odpusťte paní,“ dí vážně.

Ta mu však vytrhne ruku a volá podrážděně: „Pane, tento sirotek nemá na světě nikoho nežli mne. Já jsem jí sestrou, já jsem jí matkou, já za ni mám odpovídati. Já se o ni starala jak o své dítě — a vy přicházíte, abyste ji pomátl, ztropil si z ní posměch a učinil ji nespokojenou a nešťastnou na vždy.“

„Matko,“ praví on, ale vážně a smutně. „Člověk tak těžce zkoušený nemůže býti lehkovážníkem. Kletba by musila provázeti každý můj krok, kdybych chtěl oklamati tuto čistou duši. Ona ví všecko. Ona mi věří, a více mi není potřeba. Během roku se dostavím a splním svůj slib. — Nejdražší památku — tento prsten mé zemřelé matky, dávám v zástavu. Toť spolu tvůj snubní dar, Katynko.“ A vyňav skvostný, velkým brillantem opatřený prsten, navlekl jej na prst milované dívky.

„Již nepřijdu, ani dnes večer, jsem příliš dojat a nechci na sebe obraceti pozornosť svých soudruhů.“

Políbil Katynku na čele a se slzou v oku odešel.

Obě sestry stály jako omráčeny, až konečně jakoby procitla z hlubokého sna, řekla starší chladně: „Co jsi sobě udělala, to máš. Posměch a potupu lidskou musím nésti s tebou. Nyní si to vyrovnej se ženichem sama, na faru ti nepůjdu, bych odvolala prohlášky. To si sprav sama.“

A ona si to také spravila. Šla k duchovnímu otci a s dětinnou důvěrou pověděla mu vše, až do nejmenšího, co se toho dne stalo, jakož i to, že ku svému snoubenci, kterého jí sestra vyhlídla, nepocítila ani náklonnosti, ani lásky; že se jí zdál sňatek takový hříšným, a že v tom ve všem poznává řízení Boží, který jí poslal pomoc v okamžení nejrozhodnějším.

Starý, zkušený kněz ji potěšil a slíbil, že sám to ženichovi oznámí a jej upokojí.

Lidé ovšem měli nějaký čas co povídati; domněnky byly rozličné, poněvadž kromě sestry a faráře nikdo vlastně nevěděl, proč nevěsta odstoupila. Konec všech úsudků byl: „Inu, truhlář jí byl špatný; však ona bude tak dlouho vybírati, až přebere.“

Sestra se konečně po nějakém čase upokojila. Až na jaře, když bývalý ženich měl hlučnou svatbu s hezkou, bohatou dívkou, tu nemohla zatajiti svou hořkosť. Ukazujíc z okna na svatební průvod pravila: „Což ten tvůj pán, kdy asi přijde! Jakoby byl do vody padl.“

Katynce však psal, a tato nosila na srdci ty drahé řádky, dýchající nejvroucnější láskou a oznamující, jaké kroky již učinil, aby co nejdříve dosáhl žádoucího cíle. Proto zcela lhostejně dívala se na svatebčany, ba i do chrámu šla a upřímně se pomodlila, by Bůh těm novomanželům hojně požehnal.

Lhůta vypršela, rok minul, a ženich nepřicházel. Nepsal — a Katynka krom onoho jediného listu neměla o něm zprávy žádné a přece věřila pevně, že on klamati nemůže.

Minul zase týden, minul druhý, třetí — sestra se nemohla již ovládati, a nejjizlivější výčitky se sypaly na opuštěnou nevěstu.

Nemohouc to déle snášeti, sebrala jednoho rána své věci, zjednala povoz a loučíc se se sestrou pravila: „Odpusť mi, že jsem ti nadělala tolik trpkosti, déle ti zde nechci býti na obtíž. Půjdu na několik dní ke strýci a vyhledám si někde službu v místě, kde mne nikdo nezná. Vdávati se již nebudu. — S Bohem!“

„Jdi s Bohem,“ volala za ní chladně sestra, „co jsi si udělala, to máš.“

V domě bylo pusto a prázdno. Přišla paní Ronská, přišel František, ale smutni byli všickni. Nyní teprve cítili, čím jim bylo to dobré, veselé děvče.

Hoši se opět zabrali do svých knih a upokojili se nejdříve. Ne tak matka. Taková rozdrážděnosť naplnila celou její bytosť, že by nikdo v ní nebyl poznal tu dobrosrdečnou, tichounkou ženu.

Jednoho rána zahrčí kočár a zastaví před hostincem. Z něho vyskočí čistě oděný setník. Byl to snoubenec Katynčin. Pozdravuje vesele a spatřiv paní Šebekovou volá: „Kde je moje Katynka?“

„Je pryč,“ odvětí tato ulekaně.

„Kde pak?“

„Odjela, a nevím kam.“

„A proč?“

„Protože jste nedodržel slova.“

„Což nevidíte tyto známky v mém obličeji?“ dí bolestně setník; „vždyť ani nejsem ještě úplně zdráv. V těch pěti nedělích, kdy jsem ležel nemocen horečkou a neštovicemi, mi přece nebylo možno přijeti. Nuže, co se stalo, a kde je?“ volá netrpělivě.

„Kde je, nevím,“ odvětila úsečně Šebeková, „snad jest u strýce v Budějovicích, aneb někde jinde.“

„Jak se jmenuje ten strýc a co je?“ táže se setník dále. — Když mu to bylo sděleno, ani se neporoučeje, vyběhl a vsednuv do kočáru, ujížděl k Budějovicům.

Za čtrnáct dní psal rozmarný strýc, jak tu spadl jako s nebe Katynce ženich, setník Benier. „Šlo to jako kalupem, v neděli všecky tři ohlášky najednou, v pondělí kopulace, — hostina „U zvonu“ — několik důstojníků a já s nimi — žampaňského dost a dost — a potom hajdy, s mladou paničkou do Italie. Bon viagio! Až sem přijdeš, pak ti všecko povím.“

A po prázdninách vypravoval všecko, jak byla Katynka krásná, setník Benier že je bohatý statkář, přivezl nevěstě skvostnou garnituru z velkých rubínů; v Benátkách najal pro ni byt blíže Canal-Grande — zkrátka: Katynka bude míti s ním nebe. Přátelé ve Velíně jej však velmi rozmrzeli, zanevřel na ně úplně.

IV.

Pokud byl Stanislav v latinských školách, strýc kommissař mnoho si ho nevšímal. Jen když ty dlouhé ruce z krátkých rukávů každého měsíce vždy nápadněji vylézaly, tu jej celého po vojansku zmustroval,

a výsledek takové prohlídky bývat: „Jdi k Freischussovi, ať ti vezme míru, večer se s ním u Adamů domluvím.“

Nyní však, když měl Stanislav vstoupiti do filosofie, státi se akademikem, považoval strýc za svou svatou povinnost, ujati se jeho vychování sám.

„Už je nejvyšší čas, takhle by z kluka nebylo nic!“ rozumoval sám u sebe. „Nepřijde celý čas mezi lidi, dřepí neustále doma, bude z něho samotář. Markyta ho vidí na každém požehnání a křížové cestě. U barvířů se celý den modlí. Inu, modliti se je dobře, ale co je mnoho, to je mnoho — a k tomu pořád ještě ta Anežka (tak se jmenovala Šebeková) škemrá a má strach, aby se jí ten chlapec nezkazil. Tohle je mi tak vychování!“

I sestavil si pan kommissař svůj zvláštní program, aby byl ze Stanislava přece nějaký člověk.

„Jsi na fakultě,“ pravil k němu jednoho dne, „jsi filosof, tedy již žádný chlapec, musíš mezi lidi! Vy, studenti, máte svoje hostince, kavárny, musíš dělati pána. Ale vid, těžko dělati pána, když není groše v kapse. Jaká pomoc, tu musí dodržeti strejda. Inu, já tě zahanbiti nedám. Několik zlatek měsíčně dostaneš, ale to ti povídám, ať jsi v pořádku! Vypij si nějakou tu sklenici piva ve společnosti, k tomu nějaký doutník, jenom ne ty proklaté bavorské.“ Nemohl zapříti finančního kommissaře . . . „Kdybys však myslil prováděti nějaké líbeznosti nebo zamilované pletky, brachu, to nejde, to víš, něco takového v našem rodě nikdy nebývalo.“

Pak přešel vážně pokoj a zastaviv se opět před Stanislavem, tázal se dobrácky: „A což, znáš taroky? Znáš bulku a šístku? — Rozumíš, tomu se musíš naučiti, to musí uměti každý pořádný člověk — rozumíš?“

A Stanislav rozuměl a pochopil v krátké době všecko, ba mnohem více, nežli bylo třeba. Zpočátku vycházíval pořídku, ostýchalť se Františka. Později, když přítel jeho po přání matky počal navštěvovati taneční hodiny a chodil do francštiny, tu použil i on těch hodin ku své zamilované zábavě: zalezl se svými soudruhy, známými to karbaníky, do pokoutní hospůdky na barvičku, kde strýcovy zlatičky šly rychle z ruky.

O sedmé hodině byli oba doma a pak studovali pilně do pozdní noci. Strýc sice každou zimu postonával, stěžoval si na bolesti v prsou, ale po Vánocích jej napadl tak prudký záchvat, že ztratil hlas a jen šepotem se s domácími dorozuměl.

Později bylo trochu lépe, ale z domu nesměl. Měl neustále dlouhou chvíli. Uvyklý jsa denně na partii taroků, sedal nyní celé večery omrzelý sám a sám.

Dal prositi starého známého, bývalého účetního ve městském pivováře, by jej někdy navštívil, což tento s ochotností učinil. Stanislav se musil též večer dostaviti, a tak sehnali pro starého pána zamilovanou partii. Tu zapomněl na své bolesti a znovu pookřál. Za každou návštěvu děkoval, jakoby mu byli prokázali největší dobrodiní.

Když někdy účetní nepřišel, nebylo také zle, nemocný se bavil svými upomínkami na staré doby, které synovci s celou upřímností vypravoval.

Vzpomínal na svého otce, bývalého Budějovického sládka. Jací to bývali junáci, ta sladovnická chasa! Podstarší, jeho bratr Josef!

A což ta svatba, když se dostávala sestra na Bartochov! — On sám že měl studovati a také že čtyři latinské proběhl. Ale nelíbilo se mu to, poněvadž jej neustále ty várečné písně pletly; proto praštil jednoho dne knihami, vzal zástěru a místo poesie prohánĕl se na valachu.

Jsa vždy dobré mysli, zdráv a silen, měl rád práci, jídla a pití bylo dost, a tak uteklo to mládí jako voda.

„A byla tu čtyřiadvacítka“, vypravovával, „nežli jsem se nadál. Ale pro takové hochy bylo tehdá zle; vojna ve všech koncích, assent za assentem, a tu platilo, kdo uteče, ten vyhraje. A v pivováře bylo tolik dĕr a sklepů, že chasníci vždy pojednou zmizeli, jakoby se byli propadli. Když bylo po odvodu, stáli jsme zase u kádí, a nikdo nás už nestíhal. Páni od města nás také chránili, jak mohli.

„Ale přišlo to neočekávaně. Měli jsme na „staré poště“ ples; tu najednou o půlnoci povstal křik: Kommissař je zde! Dům byl obstoupen, a nás dvacet ptáčků bylo chyceno.

„Žádný pardon, hned ku přísaze a pak do Prahy na cvičení. Přišli jsme s bratrem k témuž pluku.

„Honili nás v severních Čechách sem a tam. Když se v Sasích bil Francouz s Rusem, my na ně tak pokukovali, až došlo na nás. U Chlumu jsme ponejprv zavoněli prach, ale ubohý můj bratr měl toho dost na vždy. Je to něco hrozného, ten hukot děl, tu to hrká ve člověku, hlava jde kolem, až pak zahalený v dým, běží a střílí, ať to lítá kamkoli. Po bitvě jsem byl přidělen k těm, kteří sbírají mrtvé.

„Ach, tu jsem jej našel, toho dobrého bratříčka, půl hlavy měl uražené, já jej poznal po vousech a oku. Potom mi bylo již všecko lhostejné.

„U Lipska jsme se tloukli celé tři dni; něco tak strašného svět ani neviděl. Když nám bylo oznámeno vítězství, byli jsme tak strmáceni, že jsme ani křičeti nemohli. Co voják musí přetrpěti, to si ani nemůžeš představiti.

„Dvakrát jsem mašíroval do Paříže, a v Besançonu jsme leželi půl léta. Když bylo po všem, oznámili nám, že, kdo chce, může domů. Kam jsem měl jíti? Rodiče zemřeli, bratra nebylo, u vojska nebylo žádné vyhlídky, šarší bylo dost, a v míru se nepostupuje.

„Dal jsem se na radu jednoho starého respicienta k finančníkům.

„Byla to branže nám sladovnickým dobře známá. Já se dobře znal v těch zápletkách našeho řemesla, myslil jsem, že udělám štěstí. Zatím jsem musil na hranice.

„Milý hochu, až přijdeš domů, podívej se do mapy. Celé ty hranice od Šertinku u Pasova kolkolem České země a Moravy až k Polsku jsem prolezl; to byl psí život.

„Samá hora, propasť a skála. Pašeráků jako much, a mela s nimi skoro denně. Jak jsme se pozdravovali, můžeš nejlépe viděti z toho“ — sňal čapku a ukázal kus ustřeleného ucha“ — „vidíš, tu tenkráte to viselo jako červený střapec, čtvrť roku jsem s tím měl polízanou. Ale tomu, který mne tak pozdravil, jsem také pěkně poděkoval, že mu na vždy takové špásy zašly.

„Byl jsem povýšen, a pošoupli mne na polské hranice. Lid utíkal z Polska v zástupech. Byla tam ta velká revoluce. U hranic se to neustále rvalo s Rusy, a když se jim ti chudáci nemohli ubrániti, skočili za šrank a byli zachráněni.

„Věř mi, takové bídy jsem ani jako voják nespatřil. Přešli jsme

kolikrát vydrancované, vypálené vesnice — ale což! Sotva jsme odtáhli, lidé, kteří co měli, zavlékli do lesů, vrátili se, pokryli své chajdy, a bylo zase dobře.

„Ale ten lid z Polska, ty vychrtlé, vyzáblé, na smrť uštvané postavy — pořád je vidím. Nesměli zpět, tam čekal divý kozák s kopím, šibenice nebo Sibíř.

„Prušáci jich nechtěli přijati, sekali do nich, honili je zpět, a chudinci oni stáli, nechtěli se hnouti; zabijte nás, volali, ale zpět nás nežente.

„U nás to nebylo tak přísné, a proto, když jsem ty ubožáky viděl, jak nesměle obcházejí a prosebně k nám pohlížejí — jen sem, jen pojďte, — volával jsem, u nás je místa dost, a hladem vám také umříti nedáme.

„Dost se jich na mé stanici najedlo; moji lidé byli dobří, dali jim kolikráte poslední sousto.

„Pak jsem byl přesazen do Prahy; tam si mne vzali do prádla ženské, pokoje jsem neměl, až jsem se oženil. Dostal jsem dceru jednoho rady z finanční prokuratury. Povýšili mne sice, stal jsem se kommissařem, ale dej jí Pán Bůh věčnou slávu, supernace byla nesnesitená. Žena pořádná, až tuze šikovná, již při letech, ale jazyk měla jako břitvu.

„Tu mi psala sestra Bartochovská, že neustále chřadne, že ví, kterak jí není žádné pomoci. Dvě dcery že má zaopatřené, jednu ve Vídni, druhou ve Velíně, obě že mají hodné muže, doma však prý má holčici jedenáctiletou, a ta jí dělá srdce těžké. Co na to ubožátko ještě čeká, až přijde macecha!

„Prosila, bych se toho dítěte ujal. Když jsem to své paní sdělil, ku podivu, byla ihned k tomu volná. Neměli jsme dětí, já se těšil, když bude míti někoho, koho bude moci kommandírovat, že si trochu oddechnu.

„Sestra umřela. Děvčátko přišlo; byla to Katynka, dítě jako andělíček, dobré, tichounké, poslušné. Moje stará jí mohla samou láskou sníst. Vyfintila si ji, do školy, do šití, piano a kdesi cosi, všemu se musela učiti.

„To bude moje chlouba," říkávala. I ke mně byla krotčí. Než, netrvalo to dlouho. Žena má po nešťastném porodu zemřela, dítě za ní.

„Katynka byla ještě několik měsíců u mne, ale nešlo to, já býval celé týdny pryč, ona byla doma samojediná, slabounká, bázlivá, bez ochrany. Ženiti jsem se nechtěl, bych měl ke starosti již pokoj. Byl jsem rád, když mně tvá matka psala, že jí tuze potřebuje.

„Pak jsem těžce onemocněl na zápal, a od té doby nebylo do mne nic, musil jsem do pense. A tu mne to zase táhlo sem do toho milého města. „Kde stála tvá kolébka, ať je tvůj hrob," pravil jsem k sobě; „zde mne máš, hrob není daleko." —

Přišly Velikonoce, stařeček ztratil všecku chuť k jídlu, byl rád sám, ani karty ho netěšily, začalo býti tuze zle. Celé noci nespal a vůčihledě chřadnul.

Přišla Anežka a vzala na sebe tu těžkou úlohu pamatovati jej na poslední pořádek. On byl však připraven.

„Co bych se bál smrti; vím, že přijde, až bude ten Pán tam nahoře chtíti. Kdyby byla mohla, byla by mne smetla kolikrát. Zlého jsem nedělal, neublížil jsem nikomu."

„Ale, pane strýčku," připomínala neteř nesměle, „jak pak to bylo s modlením?"

„Dítě — slabě, ba, slabě, ale přece každý den ten Otčenášek a v neděli Věřím v Pána Boha, to jsem měl už od matky."

„A což to klení?"

„Toho bylo dost, až nazbyt. Ty celé hory kolkolem Čech jsou proklety, každý kámen, každý pařez, o který jsem zarazil, to už jinak nejde. Člověk mnoho zkusil — a to si tak z plic ulehčí."

A když mu připomněla ty nepřátely, pravil usmívaje se: „Vždyť já žádných nemám."

„Ale což ti pašeráci, kteří vám tak ubližovali?"

„Nu, ty jsem všecky pobil. Vidíš, holka, to není žádný hřích, toho se nebojím. Pán Bůh to všecko ví lépe, než já, jak a co bylo, proto staň se vůle jeho."

Žádal kněze a byl náramně potěšen.

Když odcházela neteř, pravil: „Tu máš, co jsem pro tebe nastřádal, kšaft jsem nedělal žádný, živ nebudu, buď s Bohem, pomodli se za mne!

S pláčem, děkujíc za dobrodiní dobrá Anežka jej opustila. Stanislav u něho zůstal celou noc.

K ránu se mu udělalo snáze.

„Jdi hochu," pravil, „prospi se a přijď zase. Však počkej, tu máš i ty tvůj díl, to bude tak trochu na útratu."

Když za několik hodin Stanislav se dostavil, byl strýc už v Pánu.

Pohřeb měl slavný, získal si svou přímou, milou povahou za krátký čas ve městě mnoho přátel. Nezapomenutelným však zůstal Šebekové, kterou zbavil svým odkazem velikých starostí.

(Pokračování.)

Matica Slovenská po smrti slavného biskupa Moysesa.

Napsal **Tóma Šmýd.**

(Pokračování.)

Na této valné hromadě r. 1870. podpředseda sděluje dále, že Matica ani na opětovanou žádost nižádné podpory z krajinské pokladnice neobdržela.

Pauliny jsa tenkráte poslancem na sněmu Pešťanském, sám předložil návrh, aby sněm povolil summu přiměřenou na podporu matičné knižnice a musea matičného.

Podobné podpory navrhovali též A. Symoryi a Móric Jokai pro všecky takové ústavy bez rozdílu národnosti. Při hlasování pak tyto návrhy všecky propadly 101 oproti 87 hlasům. Tentokráte pro udělení podpory hlasovali zvětša poslanci z maďarských okresů. Nepřajníci brzo ale i těchto jinak si zpracovali.

Oravskému poslancovi Z. Zmeškalovi Matica doposlala všecky až doposud vydané knihy, aby sám z nich přesvědčiti se mohl o vlasteneckém duchu spisů Matičných a tak aby potom zase obnovil žádost o podporu z pokladnice krajinské.

Když roku 1871. poslanec Zmeškal na sněmě znovu opětoval Jokaiův návrh, dí zpravodaj ve Hlásníku: „toho roku nik, ani duša nehlasovala za tento návrh, tak že o ňom ani hlasované nebolo“ (Cf. N. Hlásnik 1871. st. 116.). „Vlani i sami ministri hlasovali za Jókaiov návrh, teraz už ani pán Jókai“ (tam st. 117.). Jak nastal náhle takovýto obrat? Postarali se o to sami odrodilci a ostatní jejich spojenci, samí to „priateli“ slovenského lidu. Přeškoda, že v obecném životě přečasto nerozvážní křiklounové přehlušují poctivých dělníků a myslitelů spravedlivých! —

Sdělujeť Pauliny tuto zvěst na valné hromadě: „O spolku našom pri tomže pojednávaní rečené bolo, že „ústav tento nie je síce kasíno, ale na každý prípad politický klub, v ktorom, dľa doterajších skúseností, búri sa proti Maďarom.“ Takéto obžaloby... len tá najväčšia zlomyslnosť a podlosť vymyslet môže, a my nemáme inej odpovede, ako že jich za ničomnú denunciáciu, za puhú lož vyhlasujeme a slavnostne ohradzujeme sa proti nim. — Tešme sa tým, že to len veľmi pojedinní, a zväčša špinou odrodilstva bilagovaní jednotlivci, čo takto nekale o Matici Slov. zmýšľajú, — tešme sa, že v našom osvietenom a slobodomyslnom století málo je už tak úzkoprsých a ešte menej na ume ohraničených ľudí, čoby podobným denunciaciam verili a vzdelavanie svojho národa považovali za búrenie proti národu inému.“

Později ale za kratičký čas dobromyslní Slováci zakusili, jakou marnou nadějí se tu těšili, a nám ostatním jsou výstrahou, že darebné křiklouny a bilagované odrodilce nepostačí hladkati ani v blahé naději, ani slavnostným ohrožováním, ale že třeba jich hned zavčas ostrým nožem z národního lůna bezmilosrdně vyříznouti jako nákažlivou rakovinu, aby v ostatním těle dále nemohla se rozjídati.

Devátou hromadu valnou dne 2. srpna 1871. zahájil nový předseda Dr. Josef Kozáček. Vzpomínaje obětovnou smrť Kodrovu, krále athénského, připojil k tomu, že po smrti Kodrově v Athénách zahynula prý moc královská, ježto nebylo nikoho, kdo by se pokládal za hodného státi se nástupcem tohoto slavného krále. „Tento asi cit meštanov Athenských preletuje myšlienky moje, keď sa uberám zaujať tento predsednícky stolec, na ktorom zasedal ten slavný Kodros národa slovenského, nebohý a nezabudnutelný predseda Matice Slov., biskup Štefan Moyses, ktorý zničiv sa k nespravedlive opovrhovanému národu slovenskému, zamiešal sa do spravedlivých bojov, hotový žiť i mrieť svojmu národu...“

Čtoucímu tato slova nového předsedy nelze ubrániti se té myšlénce, že nadšen prohlédavým duchem prorockým v této řeči své vyřkl zde budoucí osudy Matice Slovenské. Co se za ni nahrdlil a nanamáhal nebohý Pauliny, co sám nový předseda při každé vhodné příležitosti nasnažil se novou silou osvěžovati a obodřiti celý národ a těch šlechetných, nejobětavějších mužů, kteří mu po boku stáli, a přece nikdo z nich nedovedl v nebezpečí tak uhájiti a zachrániti Matici, jak to vždy v čas a s dobrým úspěchem uměl prvý její předseda, věhlasný biskup Moyses! No, ale dá spravedlivý Pán Bůh nebeský, že brzo národu slovenskému vyplní se i další věštba v této řeči druhého předsedy Matičného vyjádřená: „Všemohúci Boh, Pán všetkých národov, vymeral i slovenskému národu čestné miesto medzi vzdelanými národami, a jako z jednej strany povinosťou slovenského národa je všetkými možnými zákonitými prostriedkami vydobývať si

túto čestnú postať vo svete, tak z druhej strany nemá nik práva hatiť slovenský národ v tomto domáhaní sa svojej čestnej postati... Nuž ale, drahí bratia moji, nezúfajme, že naša cesta ešte tak trnistá, veď pravda predca zvíťazí. Nech nad Tatrou sa bliská a hromy divo bijú: nebojte sa, bratia, veď sa oni ztratia; Slováci ožijú.... Keď však s bezpečným tušením hľadíme v ústrety svojej istej budúcnosti, nehľaďme jej v ústrety so založenýma vo kríž rukama; lebo lepšia budúcnosť nedá sa vysedeť záhubnou netečnosťou, lež prilákať, ba prinútiť ju treba neunavnou pracovitosťou a všemožnou obetavosťou... Nuže teda vždy výšej a výšej zdvihajme našu zástavu, pod ktorou sme pracovali dosiaľ za osvetu a blaho národa. — Napíšme si ale na ňu i heslo svoje: pracovitosť, obetavosť, svornosť, vytrvalosť! Držme sa pevne tohoto hesla a dôverujme v Boha, že on posvätí heslo toto a žehnať bude krásnym podnikom naším, aby i osveta slovenského národa bola ozdobou tejto krásnej našej uhorskej vlasti.“ —

Osočovatelů Matici Slovenské přibývalo pořád více. Proto X. valná hromada dne 7. srpna 1872. konaná Pauliny-mu vyslovila „vďaku“ za jeho článek v „Národních Novinách“, uveřejněný proti osočovatelům Matice Slovenské. Na ně i v zahajovací řeči Pauliny ukazoval řka: „Sú planí, nesvedomití, proti nám satanskou zášťou prekypujúci ľudia, ktorým je trnom v oku i tento náš vedecko-literárny, výlučne len mozoľnými obeťami slovenských rodoľubov založený a udržiavaný ústav; a poneváč nemôžu mu ináč škodiť, vo svojej bestialnej zúrivosti, verejne, slovom i písmom osočujú ho, že sleduje politické, ba čo viac, našej milej Uhorskej vlasti nebezpečné ciele. Týmto zurivým vandalom všeľudskej osvety, osočovateľom to našej Matice, odpovedal som raz na vždy v novinách na jích zlomyseľné blúzniny, vyzvúc zároveň slovenských vzdelancov, aby na odvetu takýmto podlým utrhačom našej národnej cti a vlasteneckej statočnosti zavádzali sbierky na dom Matice slovenskej.“

Předseda Dr. Josef Kozáček, nemoha pro chorobu ze vzdáleného Aradu na tuto hromadu osobně přijíti, povzbuditi hleděl valnou hromadu písmem doposlaným, aby neustávali světlo osvěty namáhavou prací rozžarovati nad národem, aby národ slovenský zasednouti sobě mohl na čestné místo mezi ostatní národy, Bohem mu vykázané. Tímto se prospěje národu milému a vlasti drahé; neboť národ beze vzdělanosti zakrní, a vlasť zanedbaná v jednom z mohutných údů svých utratí síly životné. „Nech neprajný svet akokoľvek posudzuje slovenského i národu i vlasti verného národovca, to je jistotou, že horlivý národovec je jediný pravý vlastenec na Horňom Uhorsku.“

Tímto ale osočovatelé nedali se ještě odbyti, naopak jejich odvaha oproti Matici rostla čím dál více.

A proto výbor dne 15. ledna 1873. shromážděný usnesl se, aby členové: V. Pauliny-Tóth, Jan Francisci, Jan Gočár, Martin Čulen a Pavel Mudroň oproti osočovatelům roztahujícím se v rozličných časopisech a jmenovitě v čísle 309. a 319. maďarské „Reformy“ z r. 1872. vypracovali stručné „Promemoria“, jež vysoké kr. vládě předložiti se má, aby se dokázala čistá vlasteneckosť Matice Slovenské a zároveň podalo i ohražení proti podlým, hlavně v maďarské „Reformě“ r. 1872. páchaným na ni útokům, v nichž Matice Slovenská z nevlastenectví se obviňovala. Promemoria vypracované v jazyku slovenském a

maďarském podpředseda Pauliny-Tóth s tajemníkem Fr. V. Sasinkem osobně podali ministerskému předsedovi Jos. Szlávymu a zároveň doposlalo se všem redaktorům rakousko-uherských časopisů. Ministr písemně dne 1. března 1873. odeslal prý odpověď „uspokojivou".

Roku 1873. Matica Slovenská oslavovati chtěla prvé decennium svého založení. Valná hromada byla určena na 6. srpna; konati se však nemohla, ježto podžupan Jos. Justh přípisem dne 23. července za dobré uznal pro choleru vypuklou v sousedních župách na neurčitou dobu ji odročiti.

Ale ani potom ještě, když Matici Slovenské od samého ministerstva doručila se „odpověď mierna a uznanlivá", nepřestávalo se do Matice bombardovati vyhazovaným na ni „protivlastenectvím a zradou vlasti", načež si stěžuje předseda Dr. Jos. Kozáček v řeči na valné hromadě r. 1874.: „Bolí nás to, že ešte i navzdor vysokej kráľovsko-uherskej vláde podanému uprimnému „Promemoria" a sľúbenej nám z najvyššieho miesta ochrane, vo tme len poľujúci neprajníci neprestávajú metať jedovaté strely proti „Matici Slovenskej".

Krádež v museu Matice Slov.

Pokladník Fr. V. Sasinek na valné hromadě r. 1874. ve své zprávě sděluje: „S velkým žialom oznamujem, že v noci 9—12. marca r. 1874. zlodej vodral sa do o samote ležiaceho matičného musea a učinil veľkú škodu na numismatickej sbierke a drahoceninách, ukradnuv všetky zlaté mince, počtom 94, jednu veľkú záslužnú medalliu, 80 pamätníkov, 15 toliarov a veľký počet menších rozličných peňazí; z platiny 2 trojruble. Rimanské, barbarské, české, poľské a turecké, jako i ešte neprotokollované, ale v museume na hromadke poslednej sbierky uložené, strieborné mince zostaly nepohnuté; z ostatních, v skryne uložených uhorsko-rakúsko-nemeckých strieborných peňazí zostala asi tretina. Medené a broncové peniaze a pamätníky zostaly nedotknuté. — Hodnota realna páčiť sa môže asi na 2000, vedecká na 4000 zl."

V zimě v museu se netopilo, a pokladník nemohl každého dne tam tam přicházeti, proto krádež ihned nebylo mu lze zpozorovati.

Na vypátrání zloděje Matice vypsala troji odměnu po 200 zl., po 300 zl. a po 500 zl. a seznam ukradených věcí doposlala úradům v celé rakousko-uherské državě.

Ale zloděje nikdo nevypátral. Slováci domnívali se, že tato drzá krádež Matici Slovenské nalíčena byla naschvál. — Tímto Matice pomálu chýlí se ku zániku.

Jedenáctá a poslední hromada Matice Slov.
dne 5. srpna 1874.

Osudný Slovákům byl rok 1873., osudnější 1874. a nejosudnější r. 1875.

Roku 1873. pro nemoci nemohli oslavovati na valné hromadě prvých desíti let Matičného trvání. Proto v zahajovací řeči na jedenácté hromadě vzpomíná toho předseda Dr. Jos. Kozáček: „Lanského roku s Božou pomocou boli sme dožili jeden odsek jestvovania našej „Matice Slovenskej" a chystali sme sa k radostnému zasváteniu tohto slavného okamženia, v ktorom sme si z hlbín srdce povzdychnúť

chceli: Dožili sme sa desaťročnieho jestvovania našej „Matice Slovenskej“.

No Hospodin, otcovským prutom svojím karhajúc pozemské dietky svoje v milej vlasti našej uhorskej, nalial horkosti i do čaše našej tehdajšej zamýšľajúcej výročitej slavnosti valného shromaždenia, a tým prekazil i slavnostné zasvätenie prvého desaťročia našej milej „Matice Slovenskej.“

A pohlížeje na to, jaké chmury husté a mračna bouřná v životě politickém pořád na Matici Slov. se shánějí, a vida tu před sebou zanedbaný, uhnětený a schvalně zpustošený národ slovenský, opět duchem prorockým tu zvolal: „Nenie síce dané človeku vyskúmať rady a súdy Pánové, ale opovažujem sa predca pokorně domýšľať sa, že takto rok rozkázal vystúpiť osudným mračnám nad náš obzor tým cieľom, abysme pamätali, že s dokonaným desaťročím „Matice Slovenskej“ nenastúpily nám ešte hody veselia a odpočinku, len že nám ešte len ustavične trvajú všednie dni utrpenia a práce za osvetu národa... Tento pohľad na tŕnistú cestu, na ktorej sa ešte nachodíme, a na veľkosť práce, ktorá nás čaká ešte v národe, upomína nás, aby sme ani v utrpeniach ani v námahách nezastali, lež zmužili sa i k trpeniu a sebezapreniu, i k práci a k neunaveniu za blaho národa a vlasti.“

Byla to už poslední hromada, na které předseda tyto své obavy veřejně byl přednesl a ke trudné práci napomenul. Na přes rok dvanáctou hromadu valnou určili na den 4. srpna 1875., avšak dne 29. ledna 1875. uherské ministerstvo zaslalo zprávu do Vídně, v nížto žádá, aby majetek Matice Slovenské zabaviti mohlo. Dne 13. dubna 1875. přišla pak do Matičného domu tato kommise: podžupan Jos. Justh, fiskál Fr. Csepcsányi, aktuar Rudolf Kossúth. Kommisse tato přečetla rozkaz ministra Kolomana Tissy ze dne 6. dubna 1875. č. 1125. a vyhlásila, že činnosť „Matice Slovenskej“ se zastavuje, a že přišla sekvestrovat její majetek. Ihned počali sepisovati majetek Matice Slovenské a od pokladníka přejali peníze a všeliké písebnosti, úpisy a knihy, které Matice doposud vydala tiskem. Údům právě rozposílati se měla dotištěná knížka: Hospodár na Slovensku“, již sestavil Andrej Kmeť, farář v Krnišově, ale ani této knihy už členům nepřepustili.

Dne 10. listopadu 1875. podpředseda Pauliny Tóth a tajemník Fr. V. Sasinek měli audienci u ministerského předsedy Kolomany Tissy, jemuž odevzdali prosbu, aby buďto nařízené vyšetřování se provedlo, anebo Matice Slovenská aby se vrátiti směla do předešlé činnosti. Tissa přislíbil, že za nedlouho věc tu rozřeší. A skutečně rozhodl za nedlouho tímto svým rozkazem, jejž tím slohem uveřejňujeme, jak Slováci do slovenčiny sobě jej přeložili:

Č. 4873 preds.

Od uh. kr. ministerstva vnútra.

Blahorodý pane podžupan!

Poneváč sa učinkovanie v Turčanskom Sv. Martine sídliaceho a v smysle stanov, vládnym schválením ddto 31. mája r. 1863. pod č. 38441 opatrených, toho samého roku sriadeného literárneho spolku „Slovenská Matica“ úradne a pravidelne preskúmalo, a poneváč

z dôkladne preskúmaných spolkových zápisníc valných a výborových shromaždění, veškerých vydaných spisov a účtov vysvitlo a dokázalo sa, že spolok „Slovanská Matica“

svojej v 1. § stanov vyznačenej úlohe a cieľu, za aký pestovanie slovenskej literatury a krásného umenia vytknuté bolo, vôbec nezodpovedal, ža sa ani len k tomu sblížiť neusiloval, ďalej

že keď aj dľa 2. § stanov štátne záležitosti z kruhu jeho účinkovania vyňaté boly, ako poburujúca politická strana pod menom a firmou spolku v záujme protivlasteneckej slovanskej propagandy účinkoval, a že jeho literárne účinkovanie malo úplne politický ráz a výlučne ta smerovalo, aby sa krajinský dejepis falšoval, aby aj v samých, ním vydaných školských knihách protivlastenecké falošné nauky sa rozširovály; konečne

že spolok majetok svoj vzhľadom na ustanovenia stanov, zvlášte jích §§ 29. a 32., protistanovne spravoval:

následkom všetkého tohoto, vzhľadom na ten protivlastenecký a nebezpečný smer, ktorý behom dlhých rokov v celom svojom účinkovaní dokázal; vzhľadom na povinnovaté zachranenie práv darcov a účastinárov „Slovenskou Maticou“ menovaný spolok týmto rozpúšťan a akéhokoľven druhu ďalšie jeho účinkovanie týmto zakazujem.

Vzhľadom na majetok spolku, poneváč na prípad rozpadnutia v § 35. stanov obsažené ustanovenie, že majetok spolku majetkom „slovenského národa“ zostane, — poneváč v Uhorsku „**slovenský***) **národ**“ **nejestvuje** — uskutočniť sa nemôže, a poneváč vzhľadom na tento majetok pod firmou „slovenského národa“ nikto na právo majiteľstva zakonné nároky činiť nemôže, nariaďujem,

aby veškerý skutočný pohnutelný a nepohnutelný majetok „Slovanskej Matice“ skrze ministerského kommissara, ktorého ja vyšlem, prostredníctvom predseda alebo jednoho z bývalých podpredsedov a pokladníka popri riadnom inventáre pravidelne sa odobral, skrze vyslaného ministerského kommissára úplne sriadil, a skrze štát odobraný riadne spravoval a zúžitkoval, až dotedy, kým sa budúcne taky spolok nesriadí, ktorý vyznačí si za svoju úlohu ten istý cieľ, ktorý berúc do ohľadu stanovy rozpusteného spolku intenciám tak darcov ako i účastinárov najlepšie zodpovie, nakoľko totižto nákres stanov takéhoto sriadiť sa majúceho spolku dostatočnú garanciu poskytne ohľadom toho, že protištátne účinkovanie a búrenie, ktoré rozpustiť sa majúci spolok konal, znovu sriadiť sa majúci spolok uskutočňovat môcť nebude.

Konečne vyzývam Blahorodie Vaše, aby ste uhodnovernený odpis prítomného môjho nariadenia predsedovi spolku „Slovenská Matica“

---

*) Když se zakládala „Slov. Matica“, uznávaly uherské zákony rozličné národy v Uhrách. Národnostný zákon z roku 1868. však praví, že veškeré obyvatelstvo přebývající na území koruny uherské tvoří „jeden nerozlučitelný *politický* národ uherský“ A tímto Tissa Slováky najednou s povrchu země smazuje, jakoby národu (t. j. lidu) slovenského jak živ na světě nebylo. Podařil se mu jeho důvod tak dovedně, jako kdyby o dvou na př. slezských dědinách, jež spolu tvoří dohromady jednu *politickou* obec, někdo dotvrzovati chtěl, že na slezské půdě není tam dvou dědin, nýbrž pouze jedna vesnice. No, ještě proto přece „národ slovenský“ přežije nejen ministra Tissu, ale kromě něho ještě jiné pány z „maďarországu“!

popri viadnom vystavení soznania, že ho prijal, s tým vonamením úradne zaslali, že Blahorodie Vaše ako vládneho kommissara poverujem k prevzatiu, sriadeniu a dočasnému spravovaniu majetku spolku Matica.

V Budínpešti 12. nov. 1875.

Tizsa v. r.

Blahorodému pánu Josefovi Justh, podžupanovi turčianskej stolice.

(Dokončení.)

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí **Jan Třeštík.**

(Pokračování.)

Kdo by as před 15 lety byl řekl, že Metkoviče stanou se opravdovou tepnou, z níž vlastní život obchodní do celé Hercegoviny řinouti se bude, tomu by se zajisté byl každý domorodec s udivením do tváře podíval a nedůvěřivě hlavou zavrtěl.

Ale podívejte se nyní do Metkovič, jež v době desíti let z nepatrného, špinavého městyse vyšinuly se na město, které obchodním významem a namnoze výstavností nových budov znatelně vyniká! Co různých tváří zde vidíte, kolik národností si zde ruce podává, a co různých krojů zříte u přístavu na břehu Neretvy. A všechny ty lidi jedna snaha vábí do tohoto prve opravdu zastrčeného kouta Dalmacie, skrytého za horami a významného pouze tím, že několik kroků za městem rozprostírala se již država padišahova.

Metkoviče vlastně ani žádného stavebního plánu nemají. Původní vesnice dalmatská, rozhozená po skalném úbočí, uznána svého času od několika židů a Vlachů za důležitou stanici, v níž směnný obchod statků s rajou hercegovskou, ale více ještě mezi vyděrači ubohého křesťanského lidu a novousedlíky metkovičskými výhodně by se dal provozovati. A naděje nezklamala tvůrce v jejich plánech.

Ponenáhlu na rovině podle řeky vzrůstaly kamenné domy vlašských obchodníků, a skladiště Ispagnolů [1]) plnila se mnohým podezřelým zbožím, jež proklouzlo kol celních strážnic rakouských do hrabivých rukou synů Abrahamových. Co statků, na nichž spočívala kletba, jichž dobytí stálo potoky slz a krve, přeneseno po staré turecké cestě do Metkovič, odkud po menších lodích po Neretvě dolů a po Adrii do širého světa se rozvezlo. —

Po okupaci uznána důležitosť polohy města, přístaviště na Neretvě upraveno, a zahájena pravidelná plavba menších parníků mezi Terstem, Zadrem, Splitem a Metkovičemi, jež nabývaly čím dále, tím větší přitažlivosti a nedávno vystavěnou drahou na Mostar pojištěna jim budoucnosť města obchodního, neboť objemu města i populace vůčihledě přibývá.

[1]) Veškeří židé v Hercegovině i Bosně jsou původu španělského, proto tamní lid zove je Ispagnoly.

Co hluku a pokřiku v různých jazycích slyšíte u přístaviště. Tu Vlach, onde Bokéz, tu Čakavec, tam Dalmatin, Němec, Slovinec, Hercegovec, Srb, Brebírec — a všickni stávají se zde živoucími částěmi onoho obrovského pojidla mezinárodního, totiž obchodu. Ani v největším obchodním městě státu civilisovaného nelze pozorovati onu obdivuhodnou, takořka čarovnou moc, jakou působí obchod na sdružení lidstva, jako v takovém hnízdě, které samo stojíc na pokraji civilisace, jediným jest útočištěm, kam v průmyslu i veškerém duševním pokroku zanedbaný soused své trpce nabyté statky ku směně přináší.

Takovým dojmem působí na pozorovatele i veškeren obchodní ruch v Metkovičích. Zdali při pohledu na pestrou skupinu prodávajících i kupujících, kteří zde své statky namnoze ještě dle zásad prvotní směny statku za statek vyměňují, nelze uznati pravdu slov, jež napsal Garfield, bývalý president severoamerických Unií, an praví: Obchod činí ze všech lidí rodinu bratří, ve které blahobyt jedněch záleží na blahobytu druhých. Tak tvoří se jím jednota plemene lidského a zároveň pomocná útočiště všech stávají se vlastnictvím jednoho každého. — —

Podle dřevěných skladišť stojí ve stínu řada soumarů, obtěžkaných nákladem, a podle nich kostnaté postavy Hercegovců, sedící na travnaté půdě na skřížených nohou, s nezbytným čibukem v ústech. Všickni přišli zpeněžit své zboží a očekávají s resignací jim vrozenou koupěchtivé obchodníky. Smlouvání děje se velmi krátce. Buď jest Hercegovec spokojen s nabídnutou cenou, pak klidně dovede soumary i s nákladem ku skladišti kupce, aneb odmítne ihned nabídku s významným „jok“ [2]) a hodiv hlavou na zad, potvrdí zápornou odpověď hlasitým mlasknutím jazyka o patro v ústech.

Podál pod stromy hemží se skupina vojáků, náležejících patrně k oddělení, které odejde Metkovičemi dále do Hercegoviny. Mají ve středu svém Dalmatince s měchem vína, které od něho navzájem za chléb si vyměňují. Přistoupím blíže a pozoruji s opravdovým zájmem zvědavosti tuto výměnu. Dalmatinec, klidný, pranic se neukvapující sebe hlučnějšími projevy vojáků, tiskne jednou rukou rozvázanou nožičku měchu, [3]) aby víno nevyteklo. Druhou rukou přejímá pak bochánek komisárku od vojína a položiv jej na hromadu, kterou střeží kluk cáry zahalený, vpustí z měchu do šálku vojínovi trpkého červeného vína asi tolik, zač stojí vyměněný chléb.

Na prostoře, jež tvoří jakési náměstí před hotelem Fabianiho, ohlašují se hlasitým štěbetáním skupiny děvčat a žen z okolí, které přišly nakupovat různých domácích potřeb.

Návštěva tržního místa považuje se v Dalmacii i v Hercegovině jaksi za den sváteční, a proto djevojky oblečeny jsou v čistě vypraný a pečlivě upravený kroj. Pěkně opravdu sluší černookým Dalmatinkám zjevný odznak panenství, totiž červená karkulka na hlavě, přes niž jest přehozena na zad bělostná janše (plachetka). Na odznak tento

---

[2]) Výraz z tureckého, zdomácnělý na celém poloostrově Balkánském, značící odpověď zápornou, rovný našemu „ne“.

[3]) V Dalmacii, Hercegovině i v hornaté části Bosny používají domorodci pro pohodlnější přenášení vína po soumarech stažených ovčích koží místo nádob dřevěných.

jsou dívky jihoslovanské velice hrdy. Běda té, která neprávem by si osobovala tuto okrasu; pomsta družek, těchto žárlivých strážkyň panenství, vydala by ji v šanc nejhoršímu posměchu a opovržení celého okresu.

Dalmatinka neliší se svým úborem valně od Hercegovky. Větší a na pohled již znatelný rozdíl v obleku nalézáme u mužů. Kdežto Hercegovec oblíbil si široké řecké pantalony, nosí zpravidla Dalmatinec, obzvláště obyvatel krajů přímořských a severněji ležících, spodky úzké, přiléhající. Barva modrá ovšem stejně v obou zemích převládá. Při guňaci a kabanici [4]) drží vrch barva světle šedá, kdežto do vnitř země shledáváme se spíše s hnědou. Hlavu kryje buď fez penízky pošitý, nebo pestrý turban; tento hlavně na jihu Dalmacie jest u veliké oblibě. Nelze ovšem upříti, že mnozí z mladšího dorostu a hlavně ti Dalmatinci, kteří do Italie neb Francie, Španěl a j. na lodích jako námořníci přišli, i v obleku výjimku učinili a kroj domácí za „francký“ [5]) vyměňují.

Na hostince, krčmy a kořaleční pijárny jsou Metkoviče bohaty. Již několik nových domů chlubí se slibným nápisem „hôtel“, jichž vnitřní zařízení jakž takž vyhovuje, až na to jídlo požadavkům cestovatele, kterýž vůbec na Orientu valných požadavků činiti nesmí. Od doby osazení Bosny a Hercegoviny ponechána stará část Metkovič, po neschůdné stráni rozložená, osudu, a počala se budovati nová čtvrť města na rovině podle silnice do Hercegoviny vedoucí, kterou oživuje blízké přístaviště Neretvy a nové nádraží dráhy metkovičsko-mostarské.

Jádro obyvatelstva metkovičského jest ryze slovanské, a také na tržišti vládne chorvatština. V politickém smýšlení řídí se venkované dalmatští a obyvatelé měst radou vlasteneckých kněží, kteří vždy a ve všem ujímají se svých věřících oproti přehmatům a útiskům Italiánů a tu i tam ve městech porůznu roztroušených Němců, osazených hlavně v úřadech politických.

Tak před nedávnem bědovaly vlašské a německé listy pro událost pranevinnou, když velitelé skupiny venkovských obcí Sinje, Nogorce, Makarska a Metkovič zvolili si za poslance přese všecku zuřivou protiagitaci vlašské a německé strany takořka jednohlasně tamního faráře, jehož největší zločin záleží snad v tom, že jest neohroženým vlastencem a jako takový nemilosrdně odhaluje a nadšeným slovem bičuje vlastizrádné choutky Italianissimů a důstojných jejich spojenců.

Chtěl jsem ještě ze zvědavosti nahlédnouti do nitra postranní gostojnice, odkud zvuky mandolíny a dosti příjemný hlas nějakého z italských námořníků vyzníval, ale nemilosrdný Djuro nechtěl již povoliti ani minuty se svědomitým ospravedlněním, že jest do Stolače, kam ten den jsme dojeti měli, ještě značný kus cesty. Prásknuv do koní, plným cvalem ujížděl přes dalmatskou hranici, těsně kol města se vinoucí. Již minuli jsme v levo řadu vojenských baráků, a před námi opět Hercegovina.

Na levo čím dále tím více uvolňuje se pohled na rozlehlé bařiny dolního toku Neretvy, vroubené mírnými horskými planinami Dinárských Alp. V pravo hned od silnice vystupují skalnaté svahy,

[4]) Guňac a kabanica jsou tlusté vnější obleky, líšící se dle krajů také střihem.

[5]) U Hercegovců veškery zvyky, jež ze střední Evropy neb od západu se k nim dostanou, obdrží přídavek „francké“.

holé až přeběda. Jen tu a tam zazelená se nepatrné křovisko. Nejprve hrabivosť benátská zbavila zemi tuto bohatých lesů, vydavši ji v šanc prudkému vání bory, jež i ten trošek ornice ze skalného povlaku smete a tam, kde jako z útrpnosti příroda vyžene trochu zeleně, zabloudí na zničení její koza, jichž tisíce pasou se po hercegovských planinách.

Pravdou vyznívá přísloví boseňské, které omezuje hranice „Bosny ponosny“ (Bosny hrdé) slovy: „kde přestávají stromy, tam počíná Hercegovina a Dalmacie“. — Nejmocněji vyvinuto jest pásmo Krasové po levém břehu Neretvy, jež vytvořuje obrovskou kotlinovinu, protkanou nesčíslnými roklinami a ostrými hřebeny. Proto také prvá jiskra každého takořka povstání křesťanského obyvatelstva oproti jeho staletému utiskovateli vyšlehla ze skal hercegovských, neboť málo zemí obdařeno jest tak výhodným terrainem ku vedení querillní války, jako právě roklin a tajných jeskyň i skalních úkrytů plné území hercegovské a jižní Dalmacie.

Hercegovina jest na jaře v údolích a na mírných planinách svěží, takořka panensky bujnou; avšak přijde červen, červenec, a žhoucí paprsky slunce spálí vše. Kde dříve bujela zeleň, tam kryje vypráhlou půdu jen suchý troud. Ale to jen tam, kam staletí uložila kyprý nános, aneb odkud bora neodvála ještě ten trošek ornice, tím jarem vzpučí život. Avšak na holých hřebenech sivých brd je v zimě v létě stejně. Tam jen bora po věky v pustých roklích divě zuří. Ale v těch roklinách vykrystalisovala povaha Hercegovce tím zvláštním samorostlým rázem, jenž na nás v prvé době působí tak mocným dojmem.

Cesta rychle ubíhá; Metkoviče již zmizely za pahrbky, a před námi v dáli vroubí obzor zasněžený hřeben Veleše, jenž od jasné, blankytné oblohy podélnou, špinavě bílou čarou se odděluje. Poblíž rozvinuje se zajímavý pohled na první hercegovskou vesnici, skupinu to roztroušených chat, jakoby skutečná hnízda ku skalnému svahu přilepil. Se strání zaznívá pokřik pastevců, a zvonce bravu občas zahlaholí mezi vztýčenými klanci, kde ovce i kozy hledají si porůznu vzpučelé potravy.

V těchto místech blíží se také proud Neretvy, obloukem od Počitelji se vinoucí, nejvíce k silnici. V řece jsou zřejmy ještě zahnilé zbytky dřevěného mostu, jenž umožňoval kdysi spojení levého břehu s tvrzí Gabelou, jejíž mohutné opevnění jest z dálky již na površí zřejmo. Pod námi vine se líně asi dvě hodiny dále v rozlehlém močále vznikající Krupa, kterou přemnohá důminka pojí ku tajemnému zániku poměrně vzdálené Trebinščice. Nad stokem Neretvy s touto nezdravou, v letní době zimnici i tyfus kolkolem rozsévající řekou, v omšených zříceninách, v nichž mezi mechem a vřesovištěm leda úkryt zmije se tají, stojí tvrz Dracovo.

Bezděčně čte poutník v těchto černých ruinách, jichž hluboké rýhy, zubem času vyhlodané, v šedomodrých vlnách sitinou vroubené řeky se zrcadlí, osud zaniklé říše tyranie, fanatismem víry vůči jinověrcům až do bezúzdné bestialnosti přečasto zavlečené.

Vše to přežilo se jako stará báj, jen ty stopy svědčí o minulosti, jejíž hrůzyplné zvěsti, neseny proudem Neretvy, neusnou ani na vlnách moře a povždy svědčiti budou o barbarismu, jejž vzdělaná Evropa ze žárlivosti i prospěchu hýčkala jako v posměch takořka až do konce devatenáctého století, aby šlapáno bylo zde nejsvětější právo

lidskosti: svoboda víry. Však i v tyto skály vetklo vznešené náboženství lásky svého času pochodeň, jejíž paprsky hlásaly po staletí zubožênému lidu želaný okamžik osvobození z pout sveřepého barbara. —

Ze zadumání vyrušil mne milý zvuk zvonku, jenž nesl se jako líbý pozdrav krajinou. V pravo nad silnicí, opřen jsa o skalný bok stráně, stojí čistý přízemní dům s vížkou. Toť obydlí a spolu kaple jednoho z bratrů řádu Minoritů sv. Františka z Assisi. Malá zahrádka vroubí domek, jenž zpola je zakryt výhonky břečťanů. Jaká to protiva! Za námi zřícené bašty Dracovské tvrze, a zde tklivý útulek sluhy Božího, onde pomník hnusné tyranie ve službách fantastického náboženství Mohamedova zbudovaný i v ruiny skleslý, zde symbol vznešené náuky Kristovy, hlásající lásku k bližnímu.

Osvěta, nesená pod záštitou víry ve skály hercegovské, byla holubicí míru, symbolem utrpení a naděje v lepší budoucnost Staletí přenášela chmurná peruť času přes porobené tyto země, lid úpěl, strádal, ale živen věrou, neklesl ve své naději. Tak mocně vždy působilo v hrudi horala osvěžující slovo evangelia!

Národ chorvatský byl mezi všemi národy slovanskými takořka první, jemuž zvěstováno bylo učení pravé víry Kristovy. Známo, že již v VII. století podřízeny byly kraje boseňské a hercegovské arcibiskupství splitskému. Území hercegovské, ale více boseňské, bylo později jevištěm řevnivosti mezi církví západní a východní, a prvý krok k roztržce učiněn již roku 870. Ani pozdější synody ve Splitu neumírnily rozkol, který v r. 1054. dostoupil vrcholu. Od té doby počalo přesné dělení národa srbsko-chorvatského na část srbskou, lnoucí k církvi východní, a chorvatskou, věrnou Římu.

Odtržení se od církve západní mělo však pro vnitřní kraje hercegovské následek ten, že počalo se šířiti mezi obyvatelstvem učení bogomilské či patarenské. Učení to přeneseno bylo na půdu Balkánského poloostrova z Armenie, a hlavně Bosna byla úrodným semeništěm pro bludné náuky hlasatelů bogomilství.

Jisté zásady, kterými řídili se první bogomilové, a věrné zachovávání předpisů získalo půdu učení tomu, které opíralo se v prvých článcích o bludnou zásadu, že Bůh není tvůrcem nebe i země, nýbrž dárcem duševního světa, kdežto hmota, — svět a vše, co na něm, i člověk — jsou výtvorem bytosti zla, zvané Satanael. Zavrhovali mezi jiným víru v Ježíše Krista jako Syna Božího a šířili vůbec zásady, které nejen že tvořily protivu učení katolické víry, ale i zřízení státnímu a všeobecným zákonům socialního rozvoje byly na úkor. Učení to zachvátilo takořka i celou vnitřní Hercegovinu, kam nezasáhal přímý vliv arcibiskupa splitského.

Vlivem pak krále uherského Bely III. a působením papeže Innocence III. postavena prvá hráz proti šířící se této náuce při schůzi na Bělopolji, kde u přítomnosti papežského legáta Jana de Camaris nejen bán boseňský Kulin i s rodinou, ale i velmožové boseňští, mezi nimiž i kníže záchlumský a valná část národa, odřeknuvše se bogomilství, prohlásili se opět věrnými církvi římské. Tak působením mocného tehdy papeže Innocence III., jenž byl v pravém slova smyslu vrchním vládcem celé křesťanské Evropy, uvedena valná část národa chorvatského v lůno víry Kristovy.

V ten čas založený nový řád mnichů ku šíření náboženství katolického, totiž Minorité, našel vděčné pole své působnosti v zemích

bosensko-hercegovských. Nelze upříti, že působnosť řádu tohoto pro katolickou část obyvatelstva hercegovského po celá staletí turecké poroby nemalý má význam. Zcela trefně praví generalmajor báron G. Thoemmel, nynější vyslanec rakouské vlády v Bělehradě a toho času jeden z nejlepších znalců poměrů náboženských i národnostních v Bosně a Hercegovině, že děje kustodie bosensko-hercegovské tohoto řádu splývají úzce s dějinami obyvatelstva hercegovského vůbec.

Oproti tvrzení mnohých, jakoby Minorité, zapomínajíce často prospěchu země, více ku zájmům církve a řádu přihlíželi, dlužno uvážiti poměry, v jakých začasté byla země vzhledem k přitěžující porobě turecké, vůči které postavíce se na vlastní půdu činnosti, jakožto osamocený činitel, bez podpory mocných ve středověku papežů, nemohli by nikdy pro své chráněnce vymoci takových výhod na tureckých sultánech, kteří ne bez příčiny viděli v nich neunavné zákopníky mohutné a i ve vítězném barbaru úctu vzbuzující církve západní.

Dějiny také vykazují mnoho mužů z tohoto řádu, kteří nedbali ani hrozícího nebezpečí a obětovali se pro dobro svých věřících. Snahy jejich také korunovány byly po celá staletí úspěchem a zdarem.

Význačný příklad obdivuhodné neohroženosti podal v r. 1463. opat kláštera Fojnického Angelus Zvizdović, jenž v době všeobecného zděšení v zemi, kdy veškeré takořka obyvatelstvo strachy před hrozným dobyvatelem v lesích a slujích úkrytu vyhledávalo, v táboře u Milodraže před sultánem Mohamedem se objevil. Jménem řádu žádal za výhody pro spolubratry v zemi i všechny vyznavače katolického náboženství. Jakým dojmem působil krok ten na sultána, svědčí ferman Zvizdoviči vydaný, který pro zajímavosť uvádíme:

„Já, jenž jsem sultán Mohamed chán, všem vůbec a každému zvlášť věděti dávám, jak se moje milosť a přízeň boseňským mnichům, majitelům tohoto cárského fermanu, prokázala. Poručil jsem, že nikdo nemá znepokojovati jich, aniž jim překážeti a do záležitosti jejich církve se míchati. Rozkazuji, aby v mé říši ponecháni byli v pokoji, a oni, kteří odešli neb utekli, aby byli při svém návratu volni a bezpečni, i aby v říši mé bydleti a své chrámy navštěvovali směli. Ani má císařská osoba, ani moji ministři neb kdokoliv jiný z mých lidí a národů nemá jich znepokojovati, obtěžovati a zle s nimi nakládati, což se také vztahuje na jejich osoby, statky a chrámy. Kdykoli by chtěli z ciziny sobě někoho povolati, má jim to býti dovoleno. Proto jsem jim učinil milosť tohoto fermanu a skládám slavnostní přísahu, dovolávaje se velikého boha, stvořitele nebe i země, sedmi knih, velikého proroka i 124.000 proroků a šavle, jíž jsem opásán, že nikdo nesmí tomuto rozkazu na odpor jednati, dokud tito mniši mých rozkazů poslušni a mně věrni budou.“

Ferman tento nezůstal ojedinělým ve výhodách, jakých dovedli Minorité svým chráněncům dobyti, ač v dobách vášní náboženskou roznícených i tisíce věřících katolíků padlo za oběť tureckému fanatismu. Také i to za nemalý stupeň osobní svobody považovati dlužno, že řád Minoritů neplatil nikdy žádných daní ani dávek, mniši pak osvobozeni byli od odvádění harače.[6]) Vždy stáli členové řádu jako nejlepší a nejvytrvalejší ochranci katolického obyvatelstva hercegovského tomuto ve všech útrapách po boku. V dobách pokojnějších za

[6]) Daň z hlavy za sproštění od služby vojenské.

podpory papežů a králův uherských, později pak císařů rakouských upevňovali instituce své v zájmu církve, jakož i zmírňujíce všemožně protivy v socialním postavení svých věřících, tím i nepřímo ku prospěchu země a lidu působili.

Vždy také vynikali duchovní katoličtí vzděláním nad pravoslavné. Již způsob vychování jejich uváděl jim stále na paměť budoucí život, který chválí se vůbec jako spořádaný. Nad to u lidu velice ceněna jest i ta okolnosť, že příspěvky, jež od věřících k vydržování chrámů vybírají, jsou velmi mírné. Vůbec hledí faráři dle možnosti nejvíce svých chudých duchovních příslušníků šetřiti a obracejí se v záležitostech stavby chrámů, zřizování škol atp. se žádostmi do jiných požehnanějších zemí katolických.

Původně byla Hercegovina pojata v působnosť kustodie boseňské. Teprve od r. 1852. zřízena samostatná kustodie hercegovská. Členové řádu po dokonaných studiích a vysvěcení dočasně a to dle jistého plánu střídavě dosazováni jsou na jednotlivé fary. Jsouce dočasnými správci jednotlivých farních okresů, vyhledávají mniši schopné a nadané hochy; tyto získají pro řád a pro budoucí jejich povolání pak ve zdech klášterních další vychování řídí.

V Hercegovině jest klášter v Širokém briegu, osazující dnes na 24 far s 42—45 mnichy.

Když mladíci v klášteře přiměřený stupeň vzdělání získali, odebéřou se do Ďakova, kde od r. 1857. zřízen jest klášterní ústav pro bosensko-hercegovské novice biskupem Strossmajerem za přispění císaře Františka Josefa. Dřívější studie v Římě, také v Pešti konané, odpadly nyní, což má nemalý vliv na národní přesvědčení mnichů.

Dosti zajímavou jest opravdu návštěva farního domku. Všade čisto a při prvém již kroku uvítá vás milá slovanská pohostinnosť. Farář, není-li letní dobou zaměstnán v zahrádce, uvítá vás na prahu své pracovní světničky, ve které zavání to jako v nějaké lékárně. Jeť farář katolický nejen duchovním rádcem svých osadníků, ale i lékařem, částečně v novém zřízení státním i advokátem a soustřeďuje tak ve své osobě různé praktické zkušenosti, jež pro lid tamní jsou neocenitelnými. Aby i vnější úpravou více k lidu se blížili, nosí faráři na mnoha ještě místech národní kroj a kníry.

Kdo seznal byť i jen zběžně snahy řádu Minoritů v zájmu povznešení katolického obyvatelstva hercegovského a bosenského, komu přáno viděti za nedělní neb sváteční doby neúmornou práci a vzornou trpělivosť, s jakou farář po službách Božích až do noci zástupy svých věřících, o radu nebo pomoc žebronících přijímá, a kdo uváží vedle toho i vynikající na mnoze vzdělání těchto mužů v různých oborech praktické činnosti, ten dojista oceniti musí dobro, jehož zúrodňující sémě od staletí již řád Minoritů sv. Františka z Assisi v těchto nehostinných skalách, lidumilnou snahou jsa veden, zasévá.

(Pokračování.)

Dělnický socialní tisk v Rakousku.

Píše **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Dokončení.)

XIV.

Naše úvaha o dělnickém socialním tisku.

Jsme u konce svého přehledu. Jaká to spousta listů a tisku vůbec, který sloužil sociální demokracii, internacionále a výstředním snahám v dělnictvu! Na prstech bychom spočítali těch několik listů, jimiž proti záplavě radikalismu a výstředního socialismu u nás bylo čeleno. A tisk brožurový, nesocialistický, který by byl stál proti spoustě spisků sociální demokracie, v celém přehledu nenacházíme ... Nuže, nyní může si každý učiniti ale spoň z této literární části pojem, jak to bylo možno, že výstřední socialismus a radikalismus tak hluboko zapustiti mohl kořeny i ve vlastech česko-slovanských.

Teprve 22 let uplynulo od času, kdy politika zavládla v českém dělnictvu, a jakých dodělala se úspěchů a pokroků! Do všeho, čím politika, národohospodářství, státnictví a j. vědy lidstvu slouží, pletou se „žurnalisté“ socialní demokracie, jako vševědoucí a všemohoucí mudrci a spasitelé lidu. Nerovný jest s nimi zápas, zvláště zástupcové křesťanského socialismu mají s nimi kus perné práce. Proti socialně demokratické propagandě schází nám časově řízený list dělnický, brožurový tisk a scházejí nám katolicko-politické spolky dělnické.

Křesťanský socialismus nejrázněji propagovati počal v Čechách hrabě Hanuš Ledebur v letech 1877. a 1879.[1]) Přednášky hraběte Ledebura o otázce socialní, jež měl v katolicko-politické jednotě pražské, jsou pozoruhodnými toho zjevy.

Na Moravě našel křesťanský socialismus své šiřitele a obhajce v P. Pl. J. Mathonovi O. S. B. († 1888.), v prof. P. Frant. Koželuhovi, hr. Egb. Belcredim a j. v.; ve Vídni v P. Eichhornovi, knížeti Aloisu Liechtensteinovi a baronu Vogelsangovi.

Tito šlechetní mužové dokázali, že kde o socialismu se jedná, i na socialismus křesťanský bezprostředně obrácen býti musí zřetel.

Křesťanský socialismus, který mezi českými laiky našel v dělnickém spisovateli Václavu Žižkovi statného zastance a prvního tlumočníka, dnes již utěšeně kvete a nalézá hojně přívrženců.[2]) Jen žel, že dlouho se nic nedělo a že dlouho neměli jsme u nás žádného přesného křesťansko-sociálního programu tak, že každý říditi se musil, opíraje se o sv. písmo, takořka vlastními názory v písemnictví i propagandě ....

---

[1]) Čech, r. 1877—1879. v Praze. XX. Věk, r. 1878. č. 4. v Praze. Dělnické Listy, r. 1884. č. 72. ve Vídni.

[2]) Václav Žižka napsal na 300 pojednání a článků do následujících časopisů: „Dělník (1869—1872.), Dělnická Bibliotheka (1871.), Dělnické Noviny (1870. do 1875.), Práce (1876—1886.); Čech, Pražské Večerní Noviny, Obrana Víry, Blahověst a j. ještě katolické listy přinášely práce Žižkovy. Samostatně vydal Žižka r. 1876. spisek nadmíru důležitý: „Otázka dělnická“.

Teprve ve měsíci dubnu r. 1889. prohlášený křesťansko-socialní program na sjezdu katolickém ve Vídni otevřel každému oči a jasně naznačil, jak křesťanský socialismus vykládati se má.

Zásluha o podání tohoto programu náleží J. Ex. hr. Eg. Belcredimu, kterýž také nemalých zásluh si získal o nově upravený živnostenský řád v r. 1883—1885. Křesťanský socialismus vypěstil se u nás v Čechách a na Moravě zcela samostatně a velmi pracně. Nepřišel k nám z Německa, ani z Francie, jako socialismus internacionalní nebo demokratický. Socialismu křesťanskému náleží tedy přední místo mezi dělnictvem českým.

Socialismus křesťanský u nás, když dělnictvo prodělalo dobu svépomocnou, literární a demokratickou, vyšel ze samých dělníků, kteří jsou dnes zároveň členy katolických spolků a zvláště spolků katolických tovaryšů.

Duchovenstvo katolické ovšem již dříve psalo v listech o dělnické a socialní otázce, nežli snad sám náš dělnický předák Václav Žižka, avšak: otázka dělnická a otázka socialní ve směru křesťanském vešla u nás v život činnosti teprve tehdy, když dělnictvo stanulo plno trpkého zklamání nad ideí svépomocnou (r. 1875.) a nad ideí socialních demokratů (r. 1885.).

Se vznikem socialního radikalismu, který divočejším jest nežli socialní demokratismus, vznikal zároveň socialismus mravní, socialismus křesťanský a stal se kritickou protiváhou socialismu nemravného, neznabožského a ve všem až do krajnosti se ženoucího.

Nuže, a tu dobu vzniku obojího socialismu počítáme již do r. 1870., kdy skutečně dělnictvo české ve dva tábory počalo se rozcházeti a tvořilo třetí.

„Dělník“, založený Václ. Petrem, zastupoval mírnou socialní stranu českých dělníků. „Dělnické Listy“ stranu sociálně demokratickou a konečně „Dělnické Noviny“ stranu konservativního a katolického dělnictva českého. „Dělníku“ i „Děl. Novinám“ byl radikálně liberální směr Barákův a posléze i směr socialně demokratický u „Dělnických Listů“ — protivným.

Mírný i radikální socialisté, k internacionalním zásadám se klonící, spěli nevyhnutelně k tomu cíli, jaký sleduje nyní po dvaceti letech týž socialní demokratismus i radikalismus, jichž posledním východištěm může býti jedině — anarchismus. Jiné cesty pro obojí ten socialism není.

Mírní a socialní demokraté v Čechách i na Moravě přihlíželi neustále k Vídni, kde Jindřich Oberwinder, Most, Papst, Scheu a jejich protivník Bedřich Pfeiffer určovali politické socialní směry, a podléhali jejich vlivu, nemajíce o věci socialismu vlastního ponětí, neřku-li názoru.

Důkazem toho jest cesta Jindřicha Scheue r. 1870. a r. 1873. do Prahy, kdež byl postižen, dle zákona o tulácích odsouzen a nucen Prahu opustiti.

A tento vliv vídeňští socialní demokraté na své české i německé kollegy v Čechách a na Moravě udrželi si až podnes. Čeští socialní demokraté bez vídeňských „kapacit“ socialních nejsou schopni ničeho kloudnějšího. Na vše musí míti od vídeňských Bardorfů, Adlerů, Gehrků, a j. se židy spojených socialistických hlav — oficielní dekret. Jediný,

který těmto pánům čeliti se odvážil, byl Bedřich Pfeiffer se svým listem „Social-politische Blätter“ (1872—1874.). Byl za to však vyhlášen za „černého demokrata“ (právě jako Václav Žižka v Praze v letech 1870—1876.), „klerikála“ a „zpátečníka“ a všelijak profanován na veřejnosti, až ztratil odvahu a chtěje zároveň uchrániti svou čest i bezpečnosť, působnosti v dělnictvu vídeňském se vzdal.

Podobně na konec své činnosti za „dobré služby“ své pro socialní demokracii odměněn byl i — Jindřich Scheu, tento politický šašek. Aby nemusil hleděti na dílo, které vykonal, a jehož sám se zhrozil, jak se na něm vymstilo socialními demokraty, uklidil se do Anglie, jako jiní za jeho příkladem prchli do Ameriky.

Nejdivočejší, dle Mostovy „Freiheit“, směr socialní zaveden byl ve Vídni v l. 1882—1884. časopisy: „Dělnické Listy“ a „Die Zukunft“.

Těchto dvou listů bylo zásluhou, že r. 1884. ku konci měsíce ledna prohlášen byl ve Vídni a okolí proti socialistům výminečný stav a konečně sdělán r. 1885. i zákon proti státu nebezpečným snahám socialních anarchistů v Rakousku.[3])

Po vydání zákona proti snahám anarchistickým r. 1885. mírní i radikalní socialisté v Brně se spojili a uznali toho času jediný český list socialistický „Rovnosť“ a německý „Volksfreund“ za své orgány. Spojení to trvá pro české i německé socialisty v Čechách, Moravě, Slezsku i Hor. Rakousích až posud.

Víme tudíž, s kým jest nám zde činiti. Jest nám zde počítati se socialisty všech politických barev v Praze, Brně, Prostějově i Vídni pod jedním — „socialně demokratickým“ praporem. „Ať „mírní“, ať radikální socialní demokraté všichni jsou našimi politickými odpůrci. Socialismus těch i oněch shoduje se v tom, aby nabyli ve státu vrchu, aby odstranili náboženství ze škol, aby odstrčili a potlačili ideu národnostní, aby utlumili city vlastenecké a místo všeho aby postavili: „svobodu víry rozumové,“ internacionalismus, bezvládí a j. nesmysly. Avšak to se jim nikdy nepodaří.

Se socialními demokraty není shody. Tito výstředníci nejsou ani přístupni nějaké opravdové a rozumné myšlénce; jejich

[3] Kam vedla nezřízená radikálnosť tisku i vůdců socialní demokracie, tomu na doklad uvádím na základě spolehlivých pramenů, pokud zjistiti jsem mohl, že propadlo trestům pokutám pro nezákonitou sociální propagandu: Roku 1881. — 57 osob k 6 rokům, 10 měsícům a 21 dnům vězení a 5 rokům, 6 měsícům a 14 dní žaláře. („Arbeiterfreund“, 22. prosince r, 1881. v Liberci a „Dělnické Listy“, 4. ledna r. 1882. ve Vídni)

Roku 1882., (kolika osobám, určitě dle časopisů se neví) bylo vyměřeno 22 roků vězení a 28 roků žaláře. („Děl. Listy“ po konf. 2. vyd. 20. prosince r. 1882. a dne 3. ledna r. 1883. ve Vídni.)

Roku 1883. odsouzeno bylo 119 osob k 78 rokům vězení nebo žaláře. („Děl. Listy“ po konf. dne 2. ledna r. 1884. ve Vídni.)

Roku 1884. vyměřeno (neznámo, kolika osobám) nejméně ku 500 rokům vězení nebo žaláře. („Duch Času“ dne 8. ledna r. 1885. v Prostějově) — Mimo to bylo po divokých rejdech radikálů z jejich řad 238 osob z Vídně a okolí vypověděno. („Spravedlnosť“ dne 28. února r. 1884. v Brně.)

A konečně roku 1885. od Nového roku až do konce června bylo 52 osob postiženo 41 roky, 1 měsícem a 27 dny vězení nebo žaláře. („Duch Času“ od čísla 20. až do čísla 32. r. 1885. v Prostějově.) — V to není ještě zahrnuta vyšetřovací vazba!

ideály zahnaly je do krajností, z nichž nemohou více zpět.

Než, přijde a nastane doba, že neli všichni, tedy alespoň značná část těchto politicko-socialních ztřeštěnců zastaví se před nemožnostmi svých planých nadějí, nabude rozumu a zároveň se nakloní ku křesťanskému smíru s lidstvem ostatním. Avšak, k tomu — zdá se mi — jest ještě daleko.

Karakter všech nynějších vůdců hnutí socialně demokratického mezi dělnictvem českým i německým jest u nás až příliš dobře znám: jsou to lidé, nemající pravého vzdělání, osoby rozháraných osobních poměrů, lidé o ničem hlouběji a nestranně nepřemýšlející; tito „redaktoři“ a „spisovatelé“, z nichž mnohý sotva pokračovací škole odrostl, sběhlí studenti a jim podobní, hrají si na pravé zástupce socialních vzorů. (!) Pěstovati zášť, zatracovati kapitalismus, poštívati mírumilovné dělníky, „učeně“ přednášeti, řečniti, psáti o budoucím státu lidu, jakým býti má nebo nemá — toť hlavní známky „vzdělanosti“ takovýchto lidiček. Bůh rač ochrániti každý národ, zvláště který ještě žádných káznic si nezbudoval, před takovýmito stálými rebely!

Dokud dělnické časopisy řízeny budou takovými individuemi, dokud takovíto lidé dělnické spolky nepřestanou ovládati a dokud i na veřejných schůzích lidu bude jim dávána příležitosť mluviti o jejich zbrklých plánech a ideálech, dotuď společnosť lidská bude se musiti strachovati o sebe, o mír a svatý klid.

Kdo jejich časopisy a brožury měl příležitosť prostudovati jako my, kdo slyšel jejich řeči v soukromí i ve schůzích dělnických, kdo poznal jejich skutečnou „vzdělanosť“ jako my: ten prohlásí jejich brožury a časopisy za díla pomatených mozků, jejich řeči za projevy ztřeštěnců a jejich vzdělanosť za duševní bídu. Kdo by tomu nevěřil, nechť jen pročte pozorně několik zde uvedených a dosud vycházejících listů socialně demokratických — lze si je snadno opatřiti — a uvidí, přesvědčí se.

XV.

Co jest nám činiti proti tisku socialní internacionály.

Přemýšlí se velmi často v našich kruzích o tom, jak bylo by lze s úspěchem čeliti proti proudu socialního hnutí, tiskem červené internacionály socialních demokratů vyvolaného, pokud tento proud nelze docela zastaviti.

K tomu účelu navrhovány bývají obyčejně: 1. Katolicko-politické spolky dělnické a 2. Křesťansko-socialní dělnické listy.

Návrhy tyto jsou dobré. Souhlasím s nimi, domnívaje se pouze, že druhý odstavec těchto přání má býti předním. Sami socialní demokraté nám svojí minulostí ukázali, že jen dělnický socialní tisk má na dělnictvo a průmyslový proletariat veliký vliv. Nuže, a jaký to má býti tisk, jímž skutečně proti proudu tisku socialní demokracie měli bychom se postaviti? Jedni říkají, že měl by to býti tisk laciný, který lidu takořka zdarma přístupným by se stal a nám v dělnictvu nejlépe dráhu proklestil. Toto mínění nesdílím. Pořekadlo o láci mezi českým lidem stalo se pořekadlem — odstrašujícím.

Máme již laciné dělnické listy pro lid („Dělník“ a „Obecné No-

viny“ vycházející v Brně o číslech po 2 kr.,) a přece neustále vzrůstá počet i odběratelstvo časopisů socialně demokratických o mnohem dražších pro lid. Tak na příklad se prodávají jednotlivá čísla: První Máj po 10 kr., Bič za 8 kr., Socialní demokrat s přílohou za 6 kr., bez přílohy za 5 kr., Rovnosť, Heslo, Hlas Lidu, Naše Snaha, Naše Obrana, Pekař po 5 kr., Obuvník za 4 kr., Červánky, Zář, Časopis Stavebních Dělníků a Osnova po 3 kr. a přece každý z nich má nejméně 1000 výtisků nákladu; „Socialní demokrat“ má dokonce přes 3000 odběratelů a podobně i „Rovnosť“. Dnes socialní demokraté, co napíší a vytisknou, nechť jest to drahé či laciné, všecko prodají.

Mnohé časopisy, jako Pekař, Obuvník, Červánky, Zář, Časopis Stavebních dělníků a Osnova“ jsou sotva za polovici brněnského „Dělníka“, půlarchové.

Nám jest potřebí nikoliv tak laciných, jako dobře řízených listů s časovými, krátkými ale jadrnými články, s původními zprávami, s kritickými pojednáními všeho, o čem socialní demokraté píší; zkrátka, nám jest potřebí a schází nám alespoň jeden rázný, křesťansko-socialní čtrnáctidenník, který by se neživil výstřižky článků ani nepropracovaných, a tak otiskovaných, jak v jiných listech již před týdnem i měsícem byly shledány.

Nesmíme mysliti, že dělnický lid ničeho nečte, a že snůška všelikých zpráv porůznu sebraných není mu ještě známou.

Jen tím konkurují vítězně časopisy socialních demokratů, že přinášejí vše původní a propracované ve směr listu. Někdo se bude tomu diviti a přece jest pravda, že hlavně ústřední orgány socialní demokracie jsou přímo s úzkostlivou pozorností řízeny na směr programu socialistického. Ve schůzích vydavatelů veškeré úvodníky, feuilletony, dopisy i zásadní zprávy se čtou, a rozhoduje se o nich dříve, nežli redaktor socialistického listu do tiskárny je odevzdá. Redaktory socialistických listů jsou vždy podle možnosti nejschopnější dělníci; za své práce jsou neli dobře, tedy alespoň tak honorováni od vydavatelského družstva, aby nejen čísti mohli v nejpřednějších kavárnách, nýbrž i předpláceti si potřebné a neznámé v místě časopisy. Redaktoři socialističtí podporováni jsou mimo to z různých agitačních fondů, aby mohli se každé schůze účastniti a všade zcela zřejmě i vystoupiti.

Jakkoliv jest práce socialistického redaktora vzhledem k jeho osobní bezpečnosti a svobodě těžkou, přece nemá z ní strachu, poněvadž ví, že za ním stojí zástup lidí, kteří naň pamatují, kteří ho neopustí, kdyby ztratil i štěstí a osobní svobodu. Odtud ta odvaha v radikálním řízení listů socialní internacionály. Redaktoři socialistických listů ani ze hmotných škod, konfiskací vzešlých, velkých starostí si nepřipustí. V nejhorších případech otevrou v listech rubriku pro sbírky na uhrazení škod konfiskacemi vzešlých, a je po starosti. Rubriky příspěvkových sbírek: na vydávání listu, na rodiny uvězněných soudruhů, na cesty soudruhů, pro stávkující, pro nezaměstnané soudruhy, na agitační fond, na přílohy k listům přidávané a podobné, jsou takořka stálými, a v nich každý krejcar se kvituje za heslem „My sobě!“ a často i za hesly, které listy socialistické velmi krásně i v ohledu mravním karakterisují.

Na doklad toho podáme zde ukázkou několik takových kvitování

z uvedených rubrik v listech socialních demokratů, aby poznala se i nálada socialistů pro jejich „svatou“ věc.

V listech socialních demokratů kvituje se i takto: „Že Šefl propil kabát u pí. Kotrbové, 10 kr., že Filip si nemoh koupit v Praze kalhoty, 20 kr., (Heslo, čís. 8 r. II.), že jsme to vyhráli v kartách, 10 kr., že neprohrál v dardě, 10 kr., že mi žena nabila, 10 kr., (Heslo, čís. 10 r. II.), že byli veseli, až je musili odvést .... 5 kr., (Heslo, č. 11. r. II.), že chodí Tóna za krejčím sama, 10 kr., že se nám Manča vdala, 5 kr., (Nový Věk Svob. č. 3 r. III.), naše heslo jest, mažme šišku fest, 20 kr., (N. V. S. č. 10 r. IV.), že se Pepka „rašple“ bojí, 10 kr., že mně převzal Lisí holku, 5 kr., že tam spadnul do hnojnice, 5 kr., (N. V. S. č. 11 r. IV.), že půjdu s tvojí starou sám, 10 kr., ona tobě může dát hubičku, 20 kr., (N. V. S. č. 12 r. IV.), že rád piju, 4 kr., že Nanda pláče, 8 kr., (Časop. Staveb. Děl. č. 10 r. I.), smíchovští bandité 40 kr., (Osnova č. 4. r. I.), že jsme chudi na rozum[1]), 10 kr., ať žijou štěnice. 10 kr., že Jindřich nedržel hubu, 41 kr.,“ (Děl. Listy č. 3. r. I. Vídeň r. 1890.) a více podobných.

Kdo by však myslil, že kvitování nečte nikdo, nežli koho se týká, velice by se mýlil. Takové rubriky účinkují v dělnických listech na čtenáře jako sensační zprávy ze soudní síně. A proč? Poněvadž semele se v nich pro 5 nebo 10 kr. každý nesmysl, nemrav, každá nadávka a kde jaká pitka, kde jaký karban i „opice“ soudruhů socialní demokracie.

Na přední straně listů socialně demokratických vystavuje se lidskosť, vzdělanosť a osvěta socialní demokracie a na zadní straně snesen jest ve sbírkových rubrikách všechen kal mluvy, všechen nerozum „osvěty“ a sprostota největší.

Nuže, a takto vyzískané peníze udržují agitaci, podporují uvězněné a tvoří i fond pro dělnický socialní tisk, jak právě jest určeno.

Ovšem, takovou taktikou a takovými prostředky i způsoby nesměl by se zakládati, udržovati ani jeden z časopisů našich. Takovou činností nesměla by se zakládati ani jedna organisace společnosti křesťansko-socialní! Naopak, našeho listu byla by povinnosť proti podobnému demoralisování lidu, jaké v listech socialní demokracie shledáváme, co nejrozhodněji vystoupiti a lid varovati, aby nedal se strhnouti ze stanoviska pravé osvěty a vzdělanosti křesťanské.

U nás, když začne se pracovati za pomoci tisku proti socialní demokracii, musí vzíti se věc od jiného konce nežli od kterého až dosud se brala. Hlavně se založením a řízením kteréhokoliv křesťansko-socialního listu dělnického třeba počínati si asi takto: 1. Zvolení redaktora nejen dle jména ale také dle pravdy každému listu prospěje. Jestli však zvolen jest redaktor pouze pro vyplnění zákona a jméno jeho dělnictvu jest neznámým, potom nemá list ani na dělnictvo vliv; zvláště, není-li redaktor ani dělníkem, ani skutečně dělnickým spisovatelem. — 2. Na uvedení jména vydavatelova dělníci neberou již zřetele, jim běží vždy jen o tu osobu, která list řídí a před veřejností zastupuje. — 3. Náklad listu budiž na základě potřeby skutečně nejnutnější určen, cena listu budiž pevná, nikomu se déle tří měsíců předplatného nečekej; s vydáním na administraci a expedici

[1]) Zde zasýlatel přece jednou vyznal pravdu!

budiž skrovněno, ale v ničem ať netrpí redakce a zvláště ne na agitačních prostředcích, jako jest korrespondence, agitační cesta a j. — 4. List vypraven buď každým číslem nejméně o dvou článcích co nejpečlivěji a nejsrozumitelněji psaných na základě posledních zjevů, událostí a zpráv pro dělnictvo nejdůležitějších. V rubrice různých zpráv nebudiž ani jednoho výstřižku z jiných, zvláště směru listu nepříznivých časopisů užito bez úpravy vlastní anebo bez potřebných poznámek. — 5. Inseraty obchodní nechť nepřijímá list od žádné strany a spolky za uveřejňování svých záležitostí ať zapravují ročně dobrovolný příspěvek na vydávání listu. — 6. K listu nejméně jednou čtvrtletně ať vydá se přílohou brožura, věnovaná otázce dělnické a křesťanskému socialismu. — 7. Na vydání přílohou vzešlé nechť u zasýlání předplatného věnuje kdo může zcela libovolný příspěvek.

Toť jsou asi hlavní pravidla pro zakládání příštích křesťansko-socialních dělnických časopisů.

Hlavně také budiž připomenuto, aby na veliký počet předplatitelů se nereflektovalo, ale na počet byť i malý, jen když spolehlivý a pevný. Vždyť socialistické časopisy vycházejí i se 700—800 předplatiteli, a jsou zabezpečeny.

Mám za to, který předplatitel a dělník oblíbí si směr dobře řízeného listu, ten že nebude hledět, aby dostal se mu zadarmo anebo za 2 kr. Za 2 kr. nemůže nikdo mnoho požadovati. U takového listu nemohl by se honorovati ani redaktor, poněvadž předplatným 52 kr. ročně ani papír ani tisk nebylo by lze zaplatiti. Vydání poštovní scházelo by úplně. Nuže, zač stál by obsah listu, když nemohlo by se zaň platiti? Vydávání takového listu nemělo by velikého úspěchu. List minul by se svým účelem.

Že by se nenašlo mezi lidem několik set katolíků, kteří by si nedovedli udržeti při ročním předplatném 2 zl. alespoň jeden řádně redigovaný křesťansko-socialní list dělnický, poněkud většího (archového) formátu, nežli jsou listy socialistické, — tomu ani nelze věřiti. Nám se to snad jen zdá.

Jaké máme politické noviny pro dělnický lid? „Čech“, „Pražské Večerní Noviny,“ „Hlas,“ vyjma týdenníku, nejsou pro svoji výši předplatného i pro svůj obsah většinou dělnickému lidu přístupny. Máme zde jen brněnský „Dělník“ a „Obecné Noviny“. Ty však nepostačují pro Čechy, Moravu a Slezsko.

Nuže, a máme zakládati katolicko-politické spolky dělnické!

Nejdříve musíme postarati se aspoň o jeden nebo dva řádné křesťansko-socialní dělnické listy, a pak teprve budeme moci pomýšleti na organisování politických spolků dělnických s účelem křesťansko-socialním. Jinak s úspěchem proti tisku červené internacionály socialních demokratů pracovati nám nelze. Na každý jed musí býti dobře účinkující protijed.

Nám ovšem nebylo by ani třeba proti výstřednímu socialismu čeliti na jeho zničení, tento výstřední socialismus zničí sebe sám svojí nemožností, jak nejednou jsem dokázal, ale nám se musí jednati o *obranu* před lidem, když napadáni jsme v přítomnosti. Za druhé, není nám lhostejno, aby věc socialismu až do těch krajností se dostala, kde by lid veliké zkázy a pohromy utrpěl.

To vše dobře bylo námi uváženo, než jsme přikročili k této poslední části svého přehledu o „Dělnickém a socialním tisku v Ra-

kousku". Nám není účelem proti socialní demokracii vyvolávati vyhlazovací boj, boj ten vyvolá proti sobě socialní demokracie ve všech vrstvách lidu svými výstřednostmi sama. Naším účelem jest jen obrana proti útokům, a k té obraně jaký tisk a jaké organisace bylo by potřeba, dovolili jsme si zde poukázati. Jak dalece přiblížili jsme se pravdě nebo chybili, nechť shovívavě posoudí jedenkaždý z nás.[5])

Z Prácheňského kraje.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Ježˇ.

(Pokračování.)

Lčovice.

Ve vypravování o Martinu děkanu a faráři ve Strašeni, o panu Kolovratovi na Žichovicích a královském městě Sušici viděli jsme, kterak veškerá katolická reformace se prováděla ve vší dobrotě, bez přísných prostředků; nyní shledáme prostředky jiné: vojsko, krve prolití, žaláře.

Panství Lčovice (Lšťovice) přinesla na počátku XVI. století bohatá nevěsta Johanka z Čestic svému manželu Bernardu Hodějovskému z Hodějova za věno.[78]) Pán ten vládl znamenitým jměním, maje: Lčovice, Češtice, Tloskov, Netvořice, Maršovice a zboží kláštera Milevského.

Všecken rod pánů z Hodějova měl značné účastenství na veliké vzpouře r. 1618.; v povstaleckém vojště sloužili bratři Bernard mladší, Bohuslav a Jiří, čtvrtý bratr Adam, jenž byl do té doby sloužil u vojště francouzském, vrátil se do Čech asi čtyři měsíce před vzpourou a při vojště povstaleckém službu vzal. Za to byl Bernard

[5]) Pozn. redakce. Družstvo „Vlasť" jednalo v poslední valné hromadě (viz roč. VII. č. III., str. 237.) o katolické socialní organisaci a povolilo výboru k tomuto účelu na rok 1891. — 300 zl. Výbor družstva rozdělil všecky české socialistické časopisy mezi čtyři osoby a udělil každé po 50 zl. k tomu účelu, aby si je mohly předplatiti a snad i jiné socialní knihy si zakoupiti. Majetník „Čecha", p. V. Kotrba, přenechal k tomuto účelu za odměnu 50 zl. každých 14 dní nedělní přílohu „Čecha", kamž oni čtyři páni a jiní socialní spisovatelé literární příspěvky ukládají. Zbývajících 50 zl. věnuje se na honorář. Jak jsme z dosavadní zkušenosti seznali, o literární práce z tohoto oboru nouze není a nebude, o to tedy strachu míti nemusíme, i jedná se nyní toliko o abonenty, a tu prosíme, aby se duchovenstvo o poutích, vikariatních zkouškách a poradách o této otázce radilo a nám laskavě adressy udávalo, kam bychom mohli 1. číslo, až samostatný list bude vydán, na ukázku zaslati. Duchovenstvo by mohlo mimo to promluviti s katolickými velkostatkáři, s katolickými továrníky a řemeslníky, hlavně s těmi, kteří mají mnoho dělníků, i taky s některými rolníky, a pro tuto věc je získati. Jistý kaplan zaslal nám již 5 zl. k fondu pro nový list dělnický a přeje si, aby příklad jeho nebyl osamocen. I my se k jeho mínění přidáváme a ostatní duchovenstvo žádáme, aby rovněž něčím k tomuto účelu přispělo. Tak zákeřnicky, tak surově a tak systematicky dosud žádná strana proti kněžstvu a katolickému náboženství nevystupovala, jako to činí listy socialní internacionaly, hlavně „Zář" a „Červánky", a proto zaspíme-li ještě tuto dobu, ztratíme snad veškeren lid dělnický.

[78]) Trajer, Dioecese Budweis, S. 971.

odsouzen dvou třetin jmění a propadl statek Konopiště a zboží kláštera Milevského; Bohuslav odsouzen jedné třetiny, propadl Býnice a Nedvězí, Jan Jiří zemřel v době vzpoury, a královská komora ujala statky jeho Čestice a Lčovice. Taktéž jiní mužové z téhož rodu se byli vzbouřili, mezi nimi Bernard toho jména nejstarší, jenž však odsouzen nebyl a l. 1622. zemřel; Bernard starší byl všeho jmění odsouzen a propadl statek Řepnice; Oldřich neměl statku žádného; Smil jeden z předních agitatorův, ujel po bělohorské bitvě s Fridrichem Falckým, jehož komorníkem byl, a propadl statky Tloskov, Maršovice a Vlksice.

Statky Lčovice a Čestice koupil za 21.000 kop míš. od královské komory Jindřich Hýzrle sv. pán z Chodův, statečný vojevůdce, rozhodný katolík, císaři a králi věrně oddaný. Hýzrlové z Chodův byli starožitný rod rytířský v kraji Plzeňském, později hlavně v Čechách západních rozšířený. Jindřich, syn Krištofův, vstoupil do císařské služby vojenské, stal se plukovníkem a polním zbrojmistrem, též kurfirsta Bavorského komorníkem, a byl do stavu panského od císaře povýšen. On to byl, který l. 1619. spolu se Saint Hilairem v čele 500 kyrysníků vrazil do císařského hradu ve Vídni právě v okamžení, kdy Thurn s povstaleckým vojskem Vídně dobýval, a Thonradl, Stahremberk, Tchernembl spolu s jinými třinácti zuřivě dotírali na Ferdinanda volajíce: „Ferdinande, podepíšeš nám to?“ [79]) V tom okamžení přijde, jako Bohem poslán, pluk císařský a mocnáře svého vysvobodí. Thurnovi s povstaleckým vojskem bylo od Vídně couvnouti; za to Ferdinandovi otevřena cesta do Frankfurtu, kde jest za císaře zvolen a korunován.

Po bělohorském vítězství učiněn Jindřich Hýzrle hejtmanem kraje Prácheňského a kommissařem nad katolickou reformací; neb on byl, prodav své bývalé statky, zakoupil tam Lčovice, Zálezly, Čestice a Budkov. Podle lásky, kterou ku sv. víře katolické lnul, pečoval o zvelebení katolického náboženství při svém poddaném lidu, vyzdvihl na pahrbku blíže Čestic (r. 1626.) onu slavnou horu Kalvarii, která podnes u všeho okolního lidu veliké úcty požívá, [80]) držel ochrannou ruku nad katolickými kněžími a staral se, by na jeho panstvích konány byly posvátné missie. — Jedna však nehoda velice mu překážela, že manželka jeho, roz. Chanovská, byla protestantka a ve svatební smlouvě měla psáno, že ji manžel nesmí na víru katolickou převáděti. [81]) Jí k vůli a pod její záštitou se tam a v okolí zdržovali protestantští kazatelé, a sám vrchní správce na panství byl protestant. Odtud se stalo, že na seznamu pánův a rytířův, kteří na svých panstvích predikanty přechovávají (1626—1627.), nalézá se též p. Hýzrle, vedle něho pan Adam Vratislav, s predikanty v Záboří a na Spáleném Poříčí, Pěšík v Hoštici, p. Malovec v Bohumilicích.

Přišly tu ostré důtky od královského místodržitelství v Praze, [82]) i zakročil p. Hýzrle, ale narazil na tuhý odpor, až i zjevná vzpoura vypukla, ve které bylo po něm vypáleno sedm střelných ran, snad i více.

---

[79]) Katolická reformace a Marianská Družina I. 132—134.
[80]) Trajer, Budweis, 950.
[81]) Schmiedel, Historia S. J. 1073.
[82]) Opětné rozkazy v té příčině ze dne 16. srp., 2. a 6. září 1628. v archivu místodržitelském.

Neudála se vzpoura tato jen osamělá, byloť jich tenkráte po zemi České dosti a dosti; vlastní příčina jejich byla odboj politický ve službách cizopanských velitelů, krále Kristiana z Dánska, dobrodruha Mansfelda, Thurna a jiných náčelníků emigrace. Náboženství jim nesloužilo nežli za pláštík.[83]) Kdo by byl býval náčelníkem tamní vzpoury, udati nevíme, anoť se o ní vůbec v našich dějinách mlčí, a co tuto podáváme, zakládá se na zprávách missionářů, kteří potom v tamním kraji působili.[84]) Že pak v jiných zprávách čteme, že Adam Hodějovský bouřil na statcích, jemu druhdy náleževších, a Lčovice jemu ovšem patřívaly, možná, že on tam byl vůdcem.[85])

---

[83]) Šíře o tom pojednáno ve „Vlasti", roč. VI. ve článku „Liechtensteinské dragonady".

[84]) Litterae annuae Soc. Jesu v cís. kr. dvorním archivu ve Vídni.

[85]) Čtenářové tamního kraje snad rádi uvidí seznam tamních panských statků s udáním, komu ten který statek nebo panství náleželo na začátku XVII. st., zůstal-li pán ten věrný svému zákonitému králi či měl-li účastenství ve zpouře r. 1618—1620., byl-li statek pokutou oné zpoury zkonfiskován či nebyl, a posléze, na kterého nového pána zkonfiskovaný statek přešel? Začneme od severu:

Panství Rožmitál držel protestant Griesbeck; byl jeden z předních povstalcův, propadl panství, jež pak se dostalo arcibiskupům v náhradu za Osek.

Dožice měl a podržel věrný rytíř Chanovský.

Chanovice taktéž.

Veřeznici Lokšan protestant súčastnil se vzpoury; panství pak koupil p. Jeníček z Újezda.

Hrádek měl Humprecht Račín, jenž měl sice nějaké účastenství ve vzpouře, ale s menší pokutou statek podržel.

Vorlík býval v držení slavného katolického rodu Rožmberkův, z nichž poslední člen Petr Vok od víry katolické odpadl (1582.) a panství svá protestantským pánům Švamberkům dědictvím zanechal. Petr ze Švamberka propadl pro vzpouru své statky; Vorlík přešel na kn. Eggenberka.

Varvažov měli a podrželi Maltézové.

Čimelice Dejmové.

Drahenice Draheničtí.

Lnáře Sternberkové.

Horažďovice měl Ferd. Švihovský, po vzpouře je koupil Sternberk.

Blatnou z Rozdražova.

Hoštice ryt. Petr Pěšík, který napotom ze země „pro náboženství" odešel a při návratu emigrantů mnoho zlého v Praze stropil. Hoštice po něm koupil přední katolík Jindřich Libsteinský z Kolovrat.

Žichovice měl a podržel týž Kolovrat.

Velhartice měl Perglar a pro vzpouru je ztrativ, pustil Marradasovi.

Žihobec držel Bukovanský, po vzpouře koupil Straycraga.

Albrechtec měli a podrželi Premonstráté.

Kraselov držel ryt. Boubinský, jeden ze předních zbouřenců, koupil p. Koutek.

Strakonice měli Maltézové.

Volyni drželi taktéž věrní Maltézové a postoupili pražskému proboštu, jak původně bývalo.

Štěkeň držel protestant Malovec, koupil po vzpouře p. Kisel.

Řepici držel Hodějovský, přešla na Kolovraty a brzy též na jiné pány.

Drhovli měli a podrželi Dejmové.

Protivín podrželi Mitrovští.

Vimberk Kolovratové.

Dub ze Říčan.

Vlachovo Březí Černínové.

Lčovice propadl Hodějovský, koupil Hýzrle.

Střelu měl Boubinský, obdržel Kolovrat.

Čkyni měl a podržel protestant Malovec.

Prachatice byly po nějaký čas městem královským, avšak že jedna strana strhla obyvatelstvo ve vzpouru, podřízeny jsou Eggenberkům.

Jakmile vzpoura utichla, požádal p. Hýzrle za missionáře. I přišel starý, zkušený missionář P. Jan Antali od sv. Klimenta z Prahy, kázal tam, vyučoval veřejně a soukromě, ale neobrátilo se za celý první měsíc než 11 lidí, druhý měsíc 51, a třetí měsíc jen dva, jelikož se okazovaly nové nepokoje.

Missionář tudíž odešel ze Lčovic do Volyně a shledal tu takovou ochotu lidu, že i druhý missionář musil na pomoc přijíti a po celém okolí až k Vimperku a k Libějicům jinověrci ku sv. víře přistupovali.

Takovým příkladem pohnuti, odložili obyvatelé ze Lčovic svou nechuť. P. Antali se k nim vrátil dne 27. října (1629.,) a 262 dospělých lidí přihlásilo se upřímně k Církvi katolické.

Za to byla paní baronka Hýzrlová ve svém protestantském vyznání tím zarytější, a byl její odpor tím více nebezpečný, že pod její ochranou se tam skrývalo mnoho protestantských pastorů. Všecko domlouvání missionářovo bylo marné, a baron sám nemohl pro řečený článek svatební smlouvy ničeho dělati. Tu připadl na nový prostředek.

Jednoho dne se domluvil s manželkou řka: „Jsme rozdílného náboženství, i povstane z toho u vychování našich dvou chlapců (Karla a Viléma) nedorozumění. Toho si nepřeji, raději se s tebou srovnám v náboženství, jen když mne tvoji husitští doktoři řádně vyučí a usvědčí“.

Baronka přisvědčila a vyzvala kde kterého predikanta.

Baron si žádal pojednati s každým zvláště, a to u přítomnosti manželky.

Přišel první. Baron se dotazoval na články víry, nejenom na ty, které mezi protestanty a katolíky jsou spornými, ale i na takové, ve kterých protestanté sami mezi sebou nedobře se srovnávají.

Baron se zdál velmi uspokojen s veškerým vykládáním pastorovým a pilně si je zapisoval.

Přišel druhý, třetí a tak všickni po sobě; činěny jim tytéž otázky, a odpovědi tytýž zapisovány.

Baronku to sice nemile dojalo, že se doktoři ve mnohých odpověděch rozcházeli, ale když manžel nic neříkal, nýbrž jakési zalíbení jevil, neříkala také ničeho.

Když pak bylo po vyučování, a rozhodný krok se měl státi, ustrojili na zámku skvostné hody a pozvali doktory všecky. Jedlo a pilo se dobře a dosti, i bavilo se všecko při dobrém rozmaru. Když potomť uznal baron příhodnou chvíli, převedl sám rozhovor na náboženství a na jejich sporné články, vyňal učiněné zápisky a četl různící se odpovědi doktorů tu při tabuli sedících a žádal za laskavé vysvětlení. Jeden každý hájil náuku svou, potíral protivníka, až se dostali do takové hádky, že baronka pro lítosť zůstati nemohla, nýbrž vstavši odešla od stolu. Baron šel za ní.

Asi čtvrť hodiny se baronka hněvala a, plakala; manžel ji těšil

---

Libějice držel po pánech z Rožmberka pan Švamberk, jemuž pro vzpouru odňaty a dány Bukvoy-ovi.

Zdíkov měli a podrželi bratři Malovcové, jelikož nevinu svou prokázali.

Ze zdejšího kraje odešli k nepříteli náčelníci: Lokšan, Ferdinand Svihovský, Pěšík, Boubinský, Perglar a Hodějovský, a tam spolu s jinými emigranty smlouvali se s Mansfeldem a s Dánským králem Kristianem IV., jakým způsobem by v Čechách a v Horních Rakousích stropili všeobecnou vzpouru a jednajíce po Žižkovsku, katolíky vytiskli.

a jí se přiznal, že taková nesvornosť u víře nemůže býti od Boha. Žádný pastor od té chvíle nesměl přijíti na zámek.

Čím méně teď baron své manželce domlouval, tím více ona sama naslouchala hlasu Božímu, až jednoho dne vyznala svému manželu, že by se s ním u víře srovnala, jen kdyby ji katoličtí doktoři řádně vyučili a usvědčili.

Baron porozuměv takovému pokynu, sezval katolické kněze, mladší a starší, ze správy duchovní a řeholníky.

Přicházel jeden po druhém, baronka činila tytéž otázky, jaké onehdy byl pastorům položil, i zapisovala odpovědi.

I jaké bylo její podivení, když co jeden, to druhý odpovídal, a vlastní srdce nasvědčovalo, tak že je to nejlépe a jinak ani býti nemůže. Tu s milostí Boží odložila svou umíněnosť, dala výhost všem predikantům a stala se nejen věrnou katoličkou, nýbrž utvrzovala u víře s nadšenou horlivostí svůj poddaný lid.[86])

Volyně.

Město Volyně a panství patřívalo od starodávných časů proboštům hlavního chrámu u sv. Víta v Praze; v bouřích husitských přešlo do světských rukou, až je získali Maltézové, jak svědčí nápis na velkém zvonu z r. 1575: „Václav Zajíc z Haziemburku a na Strakonicích, nejvyšší mistr převorství českého řádu rytířského sv. Jana Jerozolymitanského.“ A v Pamětech Volyňských Bartoloměje Prokopa čteme ke dni 6. listopadu 1618: „Jan Markovský s p. suppriorem (rozuměj řádu Maltézského) knězem Ondřejem dosadili nám kněze Thobiáše Regalia.“

Nicméně tam kvetlo i vyznání starokališnické. Volyňský měšťan Matěj Držka a manželka Ludmila vystavěli na hřbitově kostelík (r. 1580—1590.), a nadali kněze při něm, sub utraque posluhujícího.

V Schallerově topografii České čteme, že za dobu vzpoury se zmohl na Volyni p. Jan Krakovec, ale po bitvě bělohorské bylo panství navráceno proboštům Pražským, jak původně bývalo. Proboštem byl tenkráte Simon Brosius, kněz o sv. víru v zemi naší velice zasloužilý. Vychování z mládí měl v semináři sv. Václava v Praze, (kde se k r. 1587. a napotom v seznamu čítá) potom byl v konviktu sv. Bartoloměje a vezdy vynikal nad spolužáky jak ve studium, tak i ve mravném chování, také zbožností se vyznamenal mezi sodaly Marianskými, že jej sodalové zvolili za svého přesedu. Povýšen byv za doktora bohosloví byl záhy zvolen za kanovníka, r. 1604. za děkana a 22. bř. 1614. za probošta při hlavním chrámě. S celou kapitolou svou stál neohroženě i moudře proti násilné radikální vládě (1618—20.), začež byl vyhnán.

Sotva byl r. 1622. vymohl navrácení panství Volyňského, pořídil ve hlavním chrámě Svatovítském oltář sv. Jana Kř.[87]) a staral se o blaho svého poddaného lidu, dojížděl sám do Volyně, domlouval,

[86]) Schmiedl, Historia S. J. III. 1073.

[87]) Nad oltářem dal napsati: D. O. M. B. V. M. et omnibus Sanctis in gratiarum actionem pro bonis Volinensibus ad Praeposituram Pragensem spectantibus postliminio recuperatis Ferdin. II. Rom. Imp. H. M. P. Simon Brosius ab Horstein Praep. Prag. Anno 1622.

dopisoval a napomínal, aby všickni se navrátili k víře katolické, kteřížto za posledních bouřlivých časů byli ochábli.

Nějakou příčinu toho snad nesl tamnější kněz, jak se lze domýšleti z nadřečených památek Bartoloměje Prokopa, an r. 1629. zaznamenal:

7. jan. Kněz Ondřej do Prahy šel a tam se do vězení dostal.

19. jan. přišlo poručení od J. M. p. Probošta, musilo se všecko na faře zpečetiti.

31. jan. zase kněz Ondřej, dobyvši se, s lankočím z Prahy na voze přijel.

3. února. Zase kn. Ondřej do arrestu vzat byl.

13. ún. Kn. Ondřej na kočárek vzat, a z poručení J. M. Probošta do Prahy zase vezen; šel při něm Svinka, Rous, Dluhoušek.

To se událo právě tou dobou, kdy vypukla ona vzpoura lidu, o které jsme při Lčovicích slyšeli, a pro kterou P. Jan Antali tamní posvátnou missii na krátkou dobu zastaviti musil. Horlivý missionář zamířil do Volyně, byl tam laskavě uvítán, a nemeškalo za dva dni 76 dospělých lidí přihlásiti se ku svaté Církvi, i byl povolán druhý missionář, P. Vít Mathiades, a přistoupilo 330 lidí ku sv. Svátostem po způsobu katolickém.

Nějaký čas před tím odjely v noční době některé osoby z Volyně s dítkami a manželkami. jednou šest, potom dvě.[88])

Řečené vzpoury okolního lidu se Volynští nesúčastnili, spíše zaznamenali ve svých „Pamětech“:

21. mart. Přitáhlo na sedláky 25 soldatů a 55 pěchoty, všechno zbrojní; měli půtku s nimi u Bušanojic, zabili koně pod laitnantem. Potom se všichni sedláci rozprchli.[89])

Z takových zpráv o zdaru missie měl probošt Brosius potěšení veliké, i poslal do Volyně kněze velmi horlivého, jak v „Pamětech“ znamenáno stojí:

2. máje. Přivezli k nám z Prahy dva kněží, zůstal z nich Pater Martinus Lizander z Přeštic.

---

[88]) Paměti Volyňské ke dni 3. ún., 31. května. a 1. čna. 1628.

[89]) Právem naříkal ubohý lid, zlými agitatory svedený, jako svým časem lid v Opočně taktéž svedený:

„I proč bychom do papežských kostelů chodili?
jejich kněží poslouchali?“ — Tak oni jsou mluvili.
„Když obrazy z Oujezdeckého kostela vyházíme,
pod obojí my přijímat a tam chodit budeme.“

Ale vojsko porazilo buřiče a mnoho jich zjímalo. Načež

Ach jak byla velmi lživa slova Jana Moce,
že tak mnoho lidu podved, též i Matěje Toulce;
neb on skrze své bludné lutriánské učení
připravil jest lidu mnoho do toho tam vězení.
Ach jak smutní zle jsme učinili, že jsme teď tak svázáni!
proč Matějovi Toulcovi spěšně jsme uvěřili,
když on zákon lutriánský falešně nám vykládal,
a nám před oči předstíral a tak nás podvozoval.
„Pochválen buď Ježíš Kristus“ říkati jsme nechtěli,
tu tak svatou konfirmaci potupovat jsme směli.
Kdo nám tak dal pozdravení, tomu jsme se vysmáli,
aby víc nám tak neříkal, to jsme zapovídali.

(Píseň o bouřlivých sedlácích. Z rukopisu otištěna ve Světozoru 1876. str. 109.)

Missionářům pak udělil dle svého úřadu jenerálního vikáře plnou moc, konati podobný způsob reformace po celém dekanátu Prácheňském. V ochotné lásce přidal se k missionářům jeden z obou kněží do Volyně přišlých, (missionářské zprávy mají: Voliniensi Decano comite), obcházeli po farách a získali za jediný měsíc na 2000 duší pro Církev katolickou, všecken pak Prácheňský kraj počítal na 12.000 dospělých konvertitů.

Ve Volyni vkvetl nyní nový život katolický. V dolejším kostele si postavili tři nové oltáře, probošt Brosius, od r. 1626. na biskupa Trapezuntského vysvěcený, přijel, dne 28. června 1630. oltáře posvětil a uděloval svátosť Biřmování.[90])

Libějice, Vodňany.

Tam pracoval r. 1628. missionář z Krumlova, P. Volfgang Silvanus (Hájek?), přišed ve čtvrtek před nedělí Smrtelnou, i shledal tam lid k vrchnosti veskrz věrný, ale v náboženství neústupný. Jedenácte dní se pokoušel missionář, až vida své nepořízení, odešel v úterý pašijového téhodne do Vodňan, města královského, kde již r. 1622. nějaká missie byla konána, o které se nám žádné zprávy nezachovaly. Ve Vodňanech byl od většího dílu měšťanstva mile uvítán, ač se bylo proti němu mocně pracovalo; nějací agenti šířili pověsť, že nepřijde než jako vyslanec antikristův, všecken hrozivý a duše na věčnou záhubu uvádějící. Hrůzou se některé ženy skrývaly, bojíce se jeho pohledu. Ale druhého a třetího dne se dověděly, že nic hrozného do sebe nemá, i že všecko jeho kázaní a jednání jest podle křesťanské víry: i obrátily tudíž všecku minulou nechuť proti těm, kteří je dříve byli štvali. Ne méně než 275 husitů přestoupilo k Církvi katolické.

Na rok (1629.) se vrátil neunavený missionář na Libějice, i dovedl s milostí Boží nakloniti si tři sedláky, kteří loni byli jeho úhlavními odpůrci, tak že se stali letos jeho věrnými pomocníky; — r. 1630. vyšel missionář onen navštívit svých starých míst: Přídolí, Velešína, Kaplice, Libějic, Borovan, Suchdolu, Olešnice, Ledenice.[91])

Missionář P. Volfgang Silvanus, rodem z Horšova Týna, (1584.) nevynikal žádnou theoretickou učeností, ale mnoho pořídil svou zbožností, praktickou dovedností a obětavou láskou. V 18 letech vstoupiv do Tovaryšstva Ježíšova zastával po 16 rokův úřad kazatele a sedm roků konal při tom posvátné missie, řídil pak konvikty studentův v Praze a v Jičíně, sedm roků byl rektorem v Krumlově, odkudž na missie vycházel. Pak přišel k sv. Mikuláši do Prahy ke všem službám ochoten, až se při zaopatřování nemocného, morovou ranou poraženého, sám nakazil, a líbaje vroucně svůj křížek, při slovech: „V tomto znamení bojovati budu proti nepříteli duše své“ zemřel r. 1638.

(Pokračování.)

---

[90]) Paměti Volyňské B. Prokopa.

[91]) Schmiedel, historia S. J. III. 896., 974., 1075.

Tisková propaganda.

Napsal **Frant. Vaněček.**

Scripta ferent saecula. Ovid.

Před několika týdny četl jsem osudné slovo ve feuilletoně „Nár. L.: „Pravda jest chameleon.“ V téže stati mluvilo se, že sebe lepší myšlénka bez vyznavačů není ničím. Jest skutečnou pravdou, že pravda bez vyznavačů ničeho nepůsobí, byť byla sebe krásnější; proto se jedná každému nositeli veliké myšlénky získati jí co možná hodně vyznavačů. Počíná-li si každý myslitel tak, musí i katolíci počínati si tak, aby objektivní pravda jejich přešla v tuk a kosti všech katolíkův a proto jí třeba činiti propagandu.

Že se různá mínění rozšířila na úkor pravdy, třeba hledati původ v nedostatečné katolické propagandě tiskové. Velicí filosofové nepůsobili tolik svými vlastními spisy ve vrstvy lidu, jako ti „trakaříci“, kteří mínění různých filosofických škol v populárních svých spisech činili lidu přístupnými. Slova „trakaříci“, tuším, užívá v jednom epigrammu Schiller, kde právě podobnou myšlénku pronáší. Nikdy by Kant nebyl tou měrou sevšeobecněl svými spisy, kdyby se mu nebyli propůjčili za hlasatele jeho názorů muži znající mluviti k lidu. Schillerovy básně což jsou jiného než ve krásnou básnickou formu přenesené myšlénky Kantovy? Zajímavo jest sledovati, kterak jednotliví badatelé ne tak svými vlastními spisy získali si všeobecného jména, jako spíše těmi spisy, které na základě jejich děl byly zpracovány. Tak bychom mohli sledovati, že nyní již zastaralou a vědecky nadobro neoprávněnou theorii Darwinovu nikterak nerozšířily mnohosvazkové spisy Darwinovy, jako spíše přístupněji psané spisy Haecklovy a Vogtovy a veličiny ještě menšího rázu než tito. Aneb u nás kolik lidí z vyznavačů překonaného stanoviska Darwinova četli jeho spisy? Mnohým stačila pouhá noticka v novinách a málokterým obšírnější „Tresť“ v češtině vydaná. Vidíme, že „trakaříci“ vykonali pro Darwinovu propagandu více nežli spisy Darwinovy samy, které by nikdy nezdomácněly. Pro větší názornosť této pravdy uvedu ještě více příkladů, abychom my v boji za věc katolickou tím více byli povzbuzeni. Prof. Váňa kdesi o Palackém praví, že se zdá, že Palacký napsal „Dějiny národu českého“, aby na nich Čechové lépe spali. Pravda jest, že Palacký má mnoho velebitelů, ale málo čítatelů, jak dokazují různé kotrmelce, kterých se velebitelé Palackého dopouštějí. Neboť mínění o mnohé věci z naší historie by bylo střízlivější, kdyby Čechové více čítali Palackého, který sice nikdy katolíkům nestranil a v úsudku svém zůstal vždy nekatolíkem. Však kdyby aspoň tento střízlivý nekatolík byl studnicí, z níž by čerpal český lid a spisovatelé svou historickou vědomosť, nebylo by tolik předpojatosti proti katolické věci. Palacký má mnoho „trakaříků“, kteří ve drobných povídkách aneb románech právě protikatolické věci propagují a mezi lidem udávají, a odtud ona jednostrannosť v mínění a nespravedlnosť ku katolické věci.

Když se může při státní zkoušce právnické přihoditi, že kandidát jest toho pevného mínění, že Karel Veliký jest zakladatelem pražské university a že panoval v 10. století, jakou můžeme čekati objektivnosť

u naší intelligence pro posouzení sporných věcí, co můžeme žádati u těch, kteří ani na vysoké studium se vůbec nedostali — aneb u těch, kteří svou celou vědeckosť berou z některého žurnálu. Že onen případ s p. kandidátem při státní zkoušce jest jediný, který urván zapomenutí, není důkazem, že by nebylo i jiných podobných „vědeckých“ přesvědčení, které nepřišlý na jevo. Ze přílišného rozmnožení zábavného čtení vzniklo chatrné vědecké poznání a předpojatosť. Myšlénky akatolické našly své „trakařníky“ v počtu velikém; katolická pravda teprve na ně čeká a má cestu valně k lidu zarostlou.

Doby pohnutlivé z českých dějin všemi povídkáři jsou líčeny se strany akatolické, a pak se divme, že jest přílišná předpojatosť. Různá mínění historická stala se u některých — ba řekněme skoro u všech — literátů našich pravým axiomatem. Gindely, znamenitý historik, i mezi literáty českými — nenalezl milosti, poněvadž se ocitl v křížku s všeobecným předsudkem ohledně některých period v českých dějinách. Stalo se už historickou šablonou psáti o některé době tak a ne jinak; proto jest pro katolickou stranu práce dvojí a těžká, předně předsudky vyvrátiti a pravdu zpopularisovati. Nežli se v každém oboru práce vykoná, jest třeba mnoholeté a mnohostranné práce, mezi jednotlivce rozdělené.

U nás však předpojatosť sáhá až tam, kde jsme právem očekávati mohli spravedlivý posudek. Vezměme k ruce „Osvětu“ z r. 1881. p. 10. a čteme tam, jak důtklivé národní kázaní činí Vlček — slovutnému badateli Gindelymu, že se opovážil pronésti důkazy opatřený jiný soud o době pobělohorské, než u nás obvyklo. Proloženým písmem čteme: „Krev čistá pění se v žilách při pomyšlení na tento hrozný chod myšlének, pronášený klidně léta Páně 1880.“ Palacký pokládal Gindelyho za svého pokračovatele, ale Vlček mu schopnosti k tomu odpírá, protože Gindely není historik podle šablony, ale podle historických akt, a ta povídají něco jiného, než povídají povídkáři a románopisci. Má-li se bludné mínění o pobělohorské době změniti, jest třeba velmi mnoho „trakařníků“, kteří by nestranný soud Gindelyho propagovali ve všech možných listech, povídkách, a potírali bludné domněnky.

Propaganda katolická jest úplně nedostatečná a teprve se začíná tvořiti a s pomocí Boží utvoří. Spočteme-li romány a povídky psané duchem protikatolickým a srovnáme jich množství se zábavnou literaturou katolickou — vidíme nedostatek docela zřejmě.

Na katolickém sjezdu ve Vídni dával Forstner zprávu o poměru katolické zábavné literatury ku protikatolické. Faktum, které dokázal, jest zdrcující a mělo by míti každého ku práci. Forstner praví: „Především zaplavují svět romány a novelly; uvažte jen, že v druhé polovici roku 1884. podle Heinrich-ova katalogu vyšlo v německém obchodě neméně než 300 románů a novell, a mezi nimi jen 17 katolických. Od té doby uplynulo pět let, a roční výkaz 1888. neudává 300 novell, nýbrž 1423 a výkaz z roku 1889. udává 1715 zábavných knih.“ Zola od roku 1877. do 1882. dožil se toho, že 8 jeho románů vyšlo ve druhém neb i dalším vydání, a čítáme-li jedno vydání na 2.000—10.000 exemplárů — a pro každý exemplár 5 čtenářů — jaká propaganda „naturalismu“! Dle toho vyšlo v Německu v půlletí 1,200.000 románů, a mezi těmi sotva 70.000 ex. katolických! Jediný

Zola měl sám na 32.000 ex., tedy skoro polovici summy všech katolických povídek v celém Německu; zednářská „Gartenlaube“ čítá 100.000 předplatitelů, což jest už značná propaganda sekty zednářské.

A jak krásně umí zednářské listy propagovati materialismus při každé příležitosti! „Gartenlaube“ psala o školních lavicích, které jsou nejpraktičtější, při čemž čirý materialismus hlásala — a psala jen o školních lavicích.

Propaganda jest u nás katolíků nedostatečná. Kolik koryfeů katolických vydalo výtečné spisy, pravá to kladiva na nepřátely, ale co jsou platna tato monumentální díla bez čtenářů. Z těch, kdož si veliké dílo zakoupí, sotva polovina je rozřeže — a z polovice, která rozřeže, sotva třetina celý spis pročte — kolik má pak takový spis vyznavačů. — Proto jest úlohou katolíků, aby byli „trakařníky“ velikánů katolických, a co tito v nepřístupných a obšírných spisech pilně s mnohým sebezapřením nastřádali, mezi lid vnesli — jemu přístupné učinili. To však jest nemožno bez plánu a vzájemného dorozumění a rozdělení práce. Dokud budeme jen — jak pravil Pohunek — každý na svou pěst bojovati, dotud není naděje na lepší postup v boji. Časopisy musí býti zaplaveny katolickými zprávami, a vše, co se umlčuje na protivné straně, musí býti „vybubnováno“, a co se lže, musí býti vyvráceno. V tom není ovšem nic nového. To zde už bylo několikráte. Ale dosud skutek ještě se neukázal celý, proto nesmí přestati volání po něm.

Dokud nebude soustava v katolické propagandě, nelze na zdárný výsledek ani pomýšleti. Skoro bych řekl, že kdo malé a drobné zprávičky ve prospěch a na obranu katolické věci píše, větší má zásluhu, než kdo z velkých spisů cizích lepí velké spisy domácí, nebo jak v „Labyrinthu světa“ Komenský toto jednání nazývá: kdo z velikých škatul předělává menší.

Abych nenarazil doma, půjdu raději pro příklad do ciziny. Slovutný de Rossi — výtečník v archeologii křesťanské, historik podzemního Říma — vydal mnohosvazkové dílo, jednající o starožitnostech křesťanských. Bez bádání de Rossiho — neměli by povídkáři odkud bráti latku. Však pro povzbuzení křesťanského citu a vědomí způsobila Fabiola, Kallista aneb Valerie mezi lidem více než mnohý archeologický spis, který byl na základě de Rossiho sestaven či podle Komenského „seškatulkován“. Větší propagandu křesťanské věci učinila prostá povídka než mnohý vědecký spis na „základě“ jiných vědeckých spisů „vzdělaný.“ Zdá se to býti na oko tvrzením neoprávněným, ale slovutný Sušil soudil nejinak. Vydal výtečné a v našem jazyku jediné komenatáry Písma sv. Nov. Zák., když však četl Ehrenbergrovu „Čermákovu rodinu“, řekl prý, že Ehrenberger více pořídí svou „Čermákovou rodinou“ ku povznesení katolického vědomí, než on svými komentáry. Stav přítomný jest již takový, že se velké spisy nečtou, ale jen krátké noticky v žurnálech aneb romány a pod. Tedy jest samozřejmo, že bojovníci katoličtí vyzbrojivše se vědeckým bádáním koryfeů katolických sestoupí do arény žurnalistické, povídkářské a brožůrkové a zde budou činiti propagandu. Havlíčkovo: „nekřesej do kaše, křesej do troudu“ musíme také si osvojiti. Učenými pojednáními získá se málo kdo, ale drobnými zprávami, všude ve velkém množství roztroušenými, musí se pracovati na desinfekci liberální nákazy.

Čím šíří socialisté své názory? Velkými folianty a učenými rozprávkami nikoliv, ale pohozeným papírem, který mnohdy na dlažbě čeká na svého čtenáře. Takové propagandy nám není třeba, ale postačí, když zřeknou se mnozí vůle státi se velikými spisovateli a chopí se práce malinkými třeba zprávami v listech katolických, lokálních, nebo brožůrkách.

Běda armádě, která by měla jen jenerály a důstojníky, špatně by z boje odešla. Proto potřebuje katolická propaganda hodně „kmánů“ a „poddůstojníků“, aby drobné práce vykonávali — a veliké myšlénky jenerálů ve drobném pomáhali uskutečňovati. Výtečné články P. Svobody uveřejněné ve „Vlasti“ čekají na malé „trakařníky“, kteří by je roznesli mezi lid.

Při tomto předmětu ocítl jsem se u důležitého bodu svého pojednání.

Krajinské listy byly podrobeny zasloužené kritice v loňském ročníku „Vlasti“. Venkov je zaplaven časopisy krajinskými, ale kolik z nich jest ku katolicismu spravedlivých, dalo by se na ruce spočísti. Krajinské listy mívají z pravidla malý kroužek čtenářstva a nemají u něho právě veliké vážnosti. Přes rameno pohlíží kde kdo na malé krajinské listy jako na babičku s ovocnou nůškou. Ale jednu přednost před mnohým velikým katolickým listem mají, že totiž jsou ve svém okolí ode všech čteny ne sice pro svou znamenitosť jako pro svou lokálnosť. Čtenáři jejich jsou z větší části lidé o veřejnosť se interessující, jimž zřídka kdy co katolického dostane se do ruky. Bez místních listů nelze si představiti zřízenou katolickou propagandu. Jeden krajinský list představuje politického kazatele v jednom hejtmanství. Krajinský list vniká až do vesnice, když pro nic jiného, tedy aspoň pro poznání obilních cen ve městě. Čím více budou katoličtí spisovatelé do krajinských listů v malem, aneb podržme obrazný název trakařníků, přispívati, tím více vniknou v širší kruhy zralé a spravedlivé názory, tím větší počet vyznavačů nabude spravedlivá věc. Avšak v tomto oboru propagandy nejsme ani na začátku, a proto je známosť zdravých zásad katolických tak nepatrná. (Dokončení.)

Z národního divadla.

„Druhá mladosť“, čtyřaktové drama od P. Nevěžina, z ruštiny přeložené Fr. Mikulejským, jest věru drama podivné! Během večera vidíme tu směsici pravdy s nemožností, přirozeného s nepřirozeným, dojemného s odporným. V živlu připomínajícím ovzduší Paříže cítíme známý drsný ruský realismus, v atmosféru velikého města vane chladný vzduch ruské stepi. Po celý večer sedí divák, aniž by se mu některá z osob jednajících stala sympatickou, ba hlavní rek Gotovcov stává se i odporným, což ovšem je vada veliká.

Je to věru surová přímosť, kterou Gotovcov sděluje své věrné choti, že se zamiloval do učitelky svých dospělých dcer, Tatany Alexejevny, a že bez ní živ býti nemůže! To praví po dlouholetém manželství, uznávaje věrnosť, oddanosť a lásku své ženy, „ale člověk prý je chybě podrobený“, Gotovcov Tatanu miluje, nemůže za to, a opouští rodinu, odcházeje kamsi na villu se svou milenkou. Zrazená Valentina Alexan-

drovna odstěhovala se s dětmi ku svému bratru Jegorovi; snaží se s dětmi dobyti si poctivé výživy, neboť od zrádného muže ničeho nedostává, a též by od něho ničeho nepřijala. Měla prý býti hodně bujnou, rozmarnou, romantickou, neměla prý muže vždy poslouchati, měla mu i odporovati, povídá jí vdova Šetkinová; takové vlastnosti by jej byly vábily, by jí jej byly udržely. Ale ona žila pouze rodině a dětem — toť fádní pro takového muže. Slyšíme roztomilé ty náhledy a tím více odsuzujeme Gotovcova, neboť nemá ten člověk ku své nevěře nejmenší pohnutky, nejmenší příčiny, nemá kusa sebezapření, kusa povahy, jeví se nám jako člověk plný vrtochů, rozmarů, nedůsledností, horší, nežli nejrozmarnější žena.

Vzbudí v nás jiskru sympatie, přicházeje v 3. jednání ženu prosit za odpuštění, ale rázem stává se zase nevýslovně odporným, a to nejen způsobem, jakým se omlouvá, ale i žádostí svou, aby zrazená choť svolila k rozvodu a veřejně sama prohlásila, že ona je vinna tímto rozvodem. Račte si věc představiti a považiti, že má tento Gotovcov býti rekem dramatu! Nejraději vzali byste důtky a vyhnali byste jej z jeviště, zvláště když počíná vyhrožovati, spílati, klnouti, když prohlašuje, že Taťanu miluje — řekli byste, že nemá zdravého rozumu.

Ale „Druhá mladosť“ je drama a dle toho musí býti i zakončení. Po důstojném zamítnutí žádosti Gotovcovy s napjetím čekáte rozluštění. Smír je vyloučen, neboť divadelní cedule praví, že „Druhá mladosť“ je drama. Jaký bude to konečný konflikt? Jaká katastrofa? Nejméně očekávaná, ovšem ale silně effektní a divadelně působivá. Syn Gotovcův Vitalij zastřelí milenku otcovu a odsouzen jest pro tuto vraždu do Sibiře; posledním aktem, ženoucím útokem na kapesní šátky obecenstva, se s ním loučíme. — Jaký bude poměr další mezi manžely, zůstává tajností.

Mnoho hluku způsobila Sudermannova činohra „Česť“, jež v době právě minulé přešla veškerá jeviště německá a již nám pěkně Ignát Herrmann přeložil. Pravíme výslovně „pěkně“, neboť, ač překlad z němčiny nelze právě považovati za umění nesnadné, přece má hra Sudermannova mnohá místa takového koloritu, že se tu překladateli, má-li býti věrným tlumočníkem, naskytují obtíže skutečné a může dokázati dovednosť svou. Herrmann všechna taková místa s rovněž účinnou rázovitostí do češtiny přeložil. Syn bohatého rady a továrníka Mühlinga, Kurt, udržuje nečistý poměr s Almou, mladistvou dcerou starých manželů Heinekových. Mühlingův povoz přejel kdysi otce Almina, továrník se ujal raněného, poskytnul mu byt ve svém domě a postaral se i o syna jeho Roberta. Vzdělán jsa vědomostmi obchodními poslán jest do Indie.

Kurt sám ani rodiče jeho nevidí v poměru k Almě pranic nečestného, což na tom! Toť pouhá zábava, již vyrovnají peníze. Proto je bohatí lidé mají. Ale ani rodiče Almy a sestra její nepovažují věc za nečestnou. Naopak! Toť přímo náramná česť pro ně, že syn z tak vznešeného domu dceři jejich pozornosť věnuje! Jsou celí šťastní v tomto poměru — což na tom, vždyť znají celou řadu takových ženštin, a jak se jim výborně daří!! Třeba jen děkovati milostivé náhodě, že takové štěstí usmálo se i na ně! To jsou dva různé pojmy o cti. Správněji nazírá na vše Robert, když sezná poměry navrátiv se z Indie; s ním zároveň vrátil se i přítel jeho hrabě Trast, bývalý důstojník.

Tento Trast také zpronevěřil se na „důstojnické cti“, neboť si ji jinak vykládal. Ještě jako důstojník pustil se kdysi do hry, a za jednu noc prohrál ohromnou sumu peněz. Ostal dlužen, nemohl zaplatit dluh,

byl nucen vzdáti se hodnosti důstojnické. V tom případě ovšem „čest“ mu kázala, — aby vzal revolver a zastřelil se. Ale bodrý Trast naprosto nemohl se s takovým pojmem o „cti“ spřáteliti. Považoval spíše za „čest“, začíti život poctivý, namáhati se, pracovati, a tak skutečně učinil. Štěstí mu přálo; počal vésti obchod s kávou a stal se milionářem. Robert i Trast vidí, v jakém mravním kalu brodí se rodina Heinekova, jakého darebáctví dopouští se Kurt, a Robert zoufal by téměř nad vlastní rodinou, jež to vše považuje ještě za neobyčejnou čest. Robert způsobí prudký výstup u továrníků, vyčte jim nešlechetné jednání jejich, a žádá aby mu dal záletný Kurt zadostučinění zbraní. Toť přímo směšné! Jaké to hrubé porušení cti bíti se se svým služebníkem! Se smíchem Kurt odmítá vyzvání Robertovo, a když místo něho žádá totéž Trast, prohlašuje, že Trast je nezpůsobilým se bíti, neboť, kdyby byl měl čest v těle, byl by se býval zastřelil, nemoha zaplatit dluh, a nyní je vlastně mrtvým člověkem.

Vše dá se vyrovnati zcela jinak. Odevzdají Heinekovům čtyřicet tisíc marek, toť prostředek, jenž takové dle hloupého domnění „čestné“ záležitosti naprosto vyrovnává. Čtyřicet tisíc marek! Jaký to poklad! Jaká to radosť a jásání u Heineků!

Ale je zde Robert se svým protivným pojmem o cti. Ukazuje k mravní jejich zvrhlosti, chce, aby peníze ihned navrátili. Pravá bouře nastane, a rodiče Roberta téměř z domu vyhánějí. Robert též se rozhodne, že opustí rodinu a vlasť, neboť na zpustlosť takovou dívati se nebude. Odchází ještě k Mühlingovům, nepokrytě jim poví pravdu, jaké jest jednání jejich a oznamuje jim, že je opouští na vždy.

Až potud je děj plný životní síly a pravdivosti: co zde líčeno, vše je přirozené. Nyní však přijde něco ryze divadelního. V okamžiku, kdy Robert prohlašuje, že opustí Německo na vždy, továrníkova dcera Leonora vyzná, že Roberta dávno miluje a že půjde s ním, že i ona neostane doma — tak je jí Robert drahým. Konečně pak i vystoupí Trast a oznamuje, že Roberta učiní společníkem a dědicem svým, čímž činohra harmonicky končí, ovšem jen relativně, neboť vítězem konečným přece jen není ta pravá „čest“, nýbrž — peníze a láska, tedy vášeň pomíjející. Jednotlivé figury charakterisovány jsou realisticky se Zolovskou téměř rázovitostí, (ku př. rodina Heinekova), jiné jsou prostě divadelní, a právě tím, že spisovatel podal mnoho, zalíbil se všem, neboť každému se ta ona osoba, ten neb onen názor (a nejvíce jich nadeklamuje Trast) zamlouvá.

Z původních her dávány v období posledním tři: „Ďáblova legenda“ od J. J. Kolára, „Křivé cesty“ od J. Štolby a „Spoutaní“ od Em. Bozděcha.

J. J. Kolár, jehož zásluhy o divadlo jsou četné a veliké, napsal ve vysokém stáří svém ještě veselohru: dosti zajímavého v prostém tom faktu, aniž třeba „Ďáblovu legendu“ vážiti na citlivých vážkách kritiky. Praví se, že ďábel nechtěl věřiti, jak je škaredý, až jedenkráte sám v zrcadle svou podobu uzřel.

Toť legenda o ďáblovi. Hrabě nechtěl věřiti, jak ohyzdná je vlastnosť býti lahůdkářem a břichopáskem, až uzřel na jiném nepěknosť vlastnosti té. Anekdotu tuto upravil stařičký veterán českého divadla na jednoaktovku, hojně prosycenou hříčkami slovními a filosofickými dialogy, a obecenstvo, přihlížejíc k velikým zásluhám kmeta, neskrblilo potleskem, a přijalo novinku vlídně.

Pilný náš J. Štolba má bystrý talent pozorovací a nechodí pro své veselohry daleko. Chytí kus českého života, jak jej byl odpozoroval, ukáže nám jeho směšnosti, a můžeme býti spokojeni. Pobavíme se a jsme přesvědčeni, že, co Štolba za látku si obere, je věc přirozená, možná že se buď stala někde — třeba i ten skutečný případ spisovatel na mysli neměl, třeba ani o něm nevěděl — aneb že se velice snadně státi může nebo mohla.

Tento základní rys je všem pracím Štolbovým společný, a jest rozhodnou jeho předností před spisovately jinými.

Také v práci poslední, „Křivých cestách", nešel Štolba pro látku daleko. Kdo zná celý ten aparát služebnictva hraběcího nebo knížecího — krátce vrchnostenského — ten přisvědčí, jak vděčná to látka péru divadelnímu. I zde Štolba uhodil na pravý tón, líče různé ty figurky šlechtického úřednictva, zvláštní ten svět, plný nadutosti, intrik a falše.

Pro taškářského správce Jindru byla to rána, když se pan hrabě oženil a jeho tchán i choť počali se sami o zanedbané hospodářství starati. Tím měl nastati konec všem jeho rejdům a šmejdům, zvláště když dosadili za nového vrchního ředitele znamenitého ekonoma a poctivce Horáka.

Správce Jindra je prohnaný darebák, a brzy má hotový plán, jak se toho Horáka zbaví. Píše anonymní psaní hraběti i hraběnce; onomu, že hraběnka Horáka miluje, pro to že se postarala, aby byl jmenován vrchním ředitelem, této, že hrabě udržuje záletný poměr se sličnou manželkou ředitelovou. Mezi manžely je zle — jsouť oba mladí, a v těch letech bují žárlivosť. Ale věc se šťastně srovná, a starý intrikán dochází zasloužené odměny. Veselohra Štolbova má celou řadu pěkných scen, jakým jsme u Štolby zvyklí. Vytýkalit mu mnozí, že anonymní listy o vzbuzování žárlivosti prý jsou příliš již otřelými a starými prostředky. Nezdá se nám ta výtka tak býti správnou. Anonymní list v rukou darebáka je právě takovou zbraní, jako nůž, klacek neb pistol v rukou zloděje neb loupežníka, jen že ovšem každý lotr nepřepadá nožem, klackem, nebo revolverem. Některý přepadá anonymním psaním nebo, přidejme, novinářskou lokálkou, úvodním článkem. Anonymní listy, tento starý prostředek, budou vždy prostředkem novým a ani na divadle tak hned nesestárnou, poněvadž nesestárnou v životě.

Bozděchovo drama „Spoutaní" mohli bychom nazvati apologií nerozlučitelnosti stavu manželského. Kníže Vodonín je cizoložník a nevěrný své ženě; svedl přítelkyni její Klarissu, tak že tato zemřela. Manželka jeho, kněžna Věra, žije od něho odloučena v lázeňském městě, věnujíc se trpícím a jest považována za vdovu. Zde seznámí se s baronem Dlouhoveským, lékařem, jenž k ní zahoří láskou a chce ji pojati za ženu. Ale tu vyjde na jevo trpká pravda. Ač Věra sama miluje mladého lékaře, nezbývá jí ničeho než navrátit se k manželi svému, jenž zatím byl za odpuštění její žádal; matka barona Dlouhoveského pohne ji k tomu účinnou a přesvědčující řečí. Návratem Věry na zámek končí drama — a divák odchází neuspokojen, neboť ukončení otvírá pohled do rozervané budoucnosti tří zmařených životů. —

Zmíniti jest nám o změně v personálu nár. divadla. Dlouholetý pilný a svědomitý umělec Josef Frankovský odešel pro chorobu (nervosu) na odpočinek. Frankovský byl jeden z nejlepších herců našich. Vždy přirozený, jemný, nikdy sprostý a triviální; výkon jeho byl vždy prostudovaný, ať v komických či vážných úlohách, byl vždy na svém místě hrou i deklamací. S ním odešla jedna z nejsympatičtějších osobností našeho jeviště.

O pohostinské hře francouzské herečky Judicové a jejích chansonách, jež zpívala při náramně zdražených cenách, nepovažujeme ani za povinnosť zvláště se zmiňovati, neboť pro naše obecenstvo nebylo to nikterak požitkem tak znamenitým, jak dávno před vystoupením jejím nejhlučnější reklama hlásala.

Příští referát pak, dá-li Bůh, podá nám již příležitosti, zmíniti se o tom, které hry přichystalo divadlo naše četným hostům zemské výstavy jubilejní.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Spisy hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého.

Svazek 7. Ottova Ruská knihovna, č. 7. 1890. Cena 1 zl. 50 kr.

(Dokončení.)

Některé výsledky svého „theologického“ bádání podává v práci: „V čem je má víra?“ Podejme si postup myšlenkový té práce.

Lotr na Kříži uvěřil a byl spasen. Tolstoj uvěřil též a doufá ve spásu. Nikomu by bylo neškodilo, kdyby lotr byl vyložil pochod svého uvěření — proto je Tolstoj oprávněn pochod ten o sobě vyložiti. Jakmile poznal, že bez víry nelze mu žíti, zkoumal evangelia Kristova. Dlouho se mu zdála úlomky krásného, umělého celku, ale dlouho nemohl najíti plán, hlavní osu, aby je mohl sestaviti opět v krásný, ladný celek. Překážely mu v tom dogmatické a ostatní výklady církve i theologů. Konečně nalezl hlavní bod, dle kterého mohl ostatní věc v lad srovnati — v kázaní Kristově na hoře, a to v zásadě: „ Neodpírej zlému, ale přemáhej zlé dobrým.“

Ta zásada provedena je v antithesi k zákonu židovskému, který za božský neuznává; provedl ji Kristus ve svých pěti příkazech:

1. „Slyšeli jste, že řečeno bylo starým: Nezabiješ, ale já pravím, že kdo se hněvá atd. Tedy zápověď hněvu, nadávek, potup.

2. „Slyšeli jste, že řečeno bylo starým: Nesesmilníš — ale já pravím vám, kdo hledí na ženu s žádostivostí, zcizoložil s ní v srdci svém. Zápověď nečistoty.

3. Zápověď přísah.

4. Místo hesla oko za oko ... heslo: Neodpírej zlému — zápověď to prý veřejných soudův a trestání zločincův.

5. Milujte nepřátely — to jest cizí národy.

Zásady tyto objasňuje a dovozuje Tolstoj; podrobně a pracně, bádaje pro jich potvrzení v rukopisech původních, pročítaje výklady sv. otců a theologů s pílí neobyčejnou, a vyvádí z nich důsledky, že popravy zločinců, vojenské přísahy, války, ba v jistém smyslu veřejné úřady a veřejný, státní život a zřízení protiví se zákonu Kristovu, a viní církve, že z bázně a úslužnosti ke státům jednoduché ty zásady Kristovy zapřela, nebo vyjímkami a klausulemi opatřila, a nutí národy, by stále žily v pohanství, vojnách, područí státní moci atd.

Tyto zásady Kristovy jsou mu hlavním obsahem učení Kristova, jsou hlavním důvodem, že Kristus je spasitel náš. Ostatní jeho učení, pokud se týká metafysických záhad, dogmatických otázek, je mu vedlejším, poněvadž obsahuje mnoho temného, hned po Kristu a později tím více falšovaného a v dogmatické formulky stěsnaného. Všecko, čeho rozum z těch záhad proniknouti nemůže, je neúrodno, bezvýznamno pro střed lidské společnosti, ba, za našich dob, kdy světlo rozumu ty tmy jako klamy plaší pryč, jen to překáží pravému křesťanství. Kdyby prý toho dogmatického křesťanství a jeho svátostí, postů a jiných zevnějších věcí nebylo, duch Kristův by přilákal i ty, kdo nynějšímu církevnímu křesťanství se posmívají.

Církevní křesťanství má Krista za Boha, ale praví, že Jeho učení je nesplnitelno, příliš obtížno. Tento názor životní přejala filosofie západoevropská, a jakkoli se má dnes za rozsudkyni nad náboženstvím, přece i ona tím bludem hyne, tvrdíc jako křesťané, že učení Kristovo je nesplnitelno, a vysmívajíc se mu proto. Učení toto Tolstoj přehání ve smyslu spíše Lutherském, jakoby církev učila, že život pozemský je v š e c e k z l ý — jako přehnal antithesu zákona Mojžíšova a Kristova, kde tvrdil, že Kristus podle učení církevního chtěl c e l ý zákon Mojžíšův ztvrditi, a on sám zase shledával, že chtěl celý zrušiti, pokud nebyl zákonem

Božím, a na základě tom shledává bláhovým, ano surovým učení o osobním životě věčném, přijímaje s positivisty francouzskými život věčný ve smyslu tom, že osobní život sebevědomý přejde po smrti těla v život veškerenstva v Bohu. *) V tom významu vykládá slova Kristova o životě budoucím a tvrdí, že prý Kristus o osobním a tělesném vzkříšení nic určitého nemluvil, a mluvě o svém vstání, opět jen v tomtéž významu je předpovídal, že ne On tělesně a osobně, ale Jeho slovo, Jeho působení, Jeho rozum (= syn člověka) povstane, a bude na spásu světa.

Netřeba poukazovati, že tímto způsobem jedná Tolstoj proti vlastní zásadě, bráti slova Kristova, jak je řekl, a to ve snaze, aby zachoval svůj rationalistický výklad písem, o kterém myslí, že je jednotný a ve všem důsledný.

I kdyby skutečně pravdou bylo, že v původních evangeliích nikde ničeho není o „vzkříšení z mrtvých" po rozumu církevního dogmatu, že teprve překladatelé církevní tu představu v náboženství Kristovo Bůh ví odkud zavlekli, pak nemůže Tolstoj přijímati za pravdu jasná svědectví těchže evangelií, kterým v příčině oněch pěti zákonů spásy lidstva tolik upřímně uvěřil, o vzkříšení Lazara, o vzkříšení Páně samém, a musí nejen Pavlovy epištoly, které mu skutečně se nelíbí, ale i jiné části písma buď zamítnouti, nebo opět ve svůj jednotný plán těsnati tak, jako se zázrakem Páně o nasycení zástupů učinil.

Tolstoj sice neříká, že by učení o nesmrtelnosti duše bylo úplně liché, ale tvrdí, že Kristus o tom učení neměl potuchy, a vida sám, že tím způsobem mnoho krásných stránek trhá z náboženství, omlouvá se takořka: „O tom, že můj osobní život hyne, a život všehomíra po vůli Otce nehyne, a že jenom jediné splynutí s ním dá mně možnost spasení, o tom již nemohu míti pochybnosti. Avšak to je tak málo u porovnání s tou povznešenou, náboženskou věrou v budoucí život! Málo sice je to, však pravda."

A podle toho mála jeví se význam života možný, rozumný, splnitelný, a jeho štěstí záleží v tom, aby nebyl porušen svazek člověka s přírodou, aby člověk pracoval práci milou a svobodnou, nevyhýbaje se zvláště práci fysické, aby měl rodinu přirozeně spořádanou a tak ochranu proti neřestem cizoložství, onanie a jiným hrozným zjevům života vyšší společnosti, který Tolstoj zde zvláště nepříznivě, ba příšerně, ač tak lapidárnými a pravdivými tahy rýsuje, dále aby též obcování jeho s druhými lidmi bylo jak svobodné, tak srdečné, a posléze aby po zdravém, nezničeném životě dočkal se přirozené, bezbolestné smrti.

Lidé, kteří pro dogmata církevní vzdali se prý pravého učení Kristova, jako lidé, kteří semu pro svou domněnou nevěru vysmívají, nemají toho štěstí, protože neslouží Kristu, ale světu. Líčení jejich otrotctví světského připomíná nejslavnější kazatele. Jsou to mučedníci světa, a je jich milionkráte víc, než mučedníků první církve, a stali se jimi pro „potměšilý klam církve", která světí přísahu vojenskou, světí nástroje vražedné, schvaluje zabíjení lidí — (zločincův a ve válce), soudy, státní moc, zapovídala překlady Biblí (ale jaké, proč a kdy!), která nemá zásluhy o zrušení otroctví, ale pouze vykládá a kletbami vnucuje výklady metafysického učení Kristova, a když ty výklady shledány nicotnými, nemá leda obrazy, zlatohlav a prázdné chrámy a slova, kdežto všecko živoucí se od ní odloučilo.

V ten soud zahrnuje Tolstoj všecky církve, nejen pravoslavnou, kterou ovšem poznati hleděl a mohl. Církev byla důležitou institucí. Byla matkou, která poroditi měla dítko a dlouho je živila, nežli se narodilo, uvnitř těla svého. Nyní je dítko na světě, hlásí se k životu a musí odděleno býti od matky. Živení vnitřními orgány přestává, dítko živiti se bude ssajíc matčino mléko. Společnost lidská odloučila se od církve a ssáti bude z ní pouze to, co je pravým mlékem učení Kristova, dokud nesesílí tolik, aby sama mohla hledati pokrmu pravdy. Ta doba nadchází, církev umírá — a místo ní tvoří se církev nová, z lidí, kteří nectí Pána jen ústy, ale slyší slova Jeho a plní je. Je jich málo, ale náležeti jim bude pravé Království Boží.

Toť nárys Tolstého mínění o víře, soustavy jeho, kterou si uspořádal poměr svůj k náboženství a církvi. Co jej k té práci pudilo? Ošklivosť k dosavadnímu životu svému i svého okolí, vzbuzená živou applikací zákona smrti na sebe samého vedla jej k tomu, by pátral, proč a nač žil, proč a nač měl žíti. Snaha tato, šlechetná zajisté a spasitelná, vzala si za vůdce světlo rozumu, kteréžto učinil svým sluncem, ozařujícím i hlubiny, o nichž pravíme, že na jich dno nestačí, a s tímto světlem vydala se na hledání pravdy, nikoli jen theoretické, ale praktické, životní, život pořádající a dávající. Tímto světlem jen se řídě, přehlédl mnohé chodby, kterými bral se a béře posud život stavby organické, kterou Kristus založil, a soudě o její ceně, ba o její bytosti pouze dle toho, co skutečně nepři-

*) Ovšem s tím rozdílem, že Comte klade Boha = souhrnu člověčenstva, Tolstoj pak, aspoň zde, o pojmu „Bůh" se nešíří.

rozeného a přehnaného do ní cesaropapismus a jiné pohanské systémy dlouho, ba posud ještě nepřemožené, zavlekly, je přesvědčen, že jen odpadem od ní, přerušením všeho vývoje historického a návratem k dobám, kdy domnělé čisté Kristovo učení znělo, nastane skutečný stav ráje, to jest čisté, lidské lásky a blahosti. K tomu odpadu ovšem přímými slovy nenavádí, ba, sám praví, že i papeženec i pravoslavný a také nevěrec může se přiznávati k metafysicko-theologickým míněním své církve anebo soustavy, ale vydává-li církev minulou za klamnou, ba podvodnou přechovatelku slov Kristových, a církev nynější rozdělenou, za mrtvou, jakýž důsledek z toho, nežli: opusťte mrtvého a ctíte-li ho, slušně ho pohřběte.

Pokud o církvi ruské takto souditi je oprávněn, ať si rozhodnou, koho se týče. Ale církev u nás, bohudíky, daleko ještě má do toho stavu, aby mohla býti mrtvou vyhlášena, ba, jeví životu víc, nežli jejím pohrdačům je milo a nezdá se, že by život ten upadal, ba spíše ho přibývá, ač ne všude jednoměrně a na každém jednotlivém místě, dosti znatelně. O tom pak rozhodovati, pokud humanistické zásady Tolstého srovnávají se s naším správně pochopeným učením, a kde se s ním rozcházejí, zdali skutečně celou pravdu mají, bylo by zbytečno a nenáleží sem.

Práce Tolstého zde uveřejněné ovšem mohly vzbuditi sensaci, ale u nás v jedněch kruzích nebude pro ně vůbec zájmu, a to myslím právě v takových, jichžto život poněkud se podobá bývalému životu jeho, a pro kruhy jiné, které znají „smysl života“ podle učení Kristova a podle učení toho pracují pro své i pro obecné blaho, bude zbytečnou, leda by chtěli viděti Saula mezi proroky, spisovatele Tolstého mezi zakladateli soustav theologických, přesněji — morálně-sociologických.

Velká životní zkušenosť, ostrá analyse společenských poměrův, místy hluboká meditace spojující lapidární realismus s idealismem po dokonalosti toužícím popříti se nedá, a kde ta či ona stránka v těchto spisech se jeví, připadají čtenáři jako oásy občerstvující a vonné uprostřed ne přímo pouště, ale míst připomínajících mohyly a rovy velkoměstského hřbitova, kde často by platilo slovo Kristovo o hrobech obílených, kryjících hnilobu a puch — jako kryje dle líčení Tolstého lesklý povrch ruské společnosti mnohou takovou nerest a vyhání člověka hledajícího pravdu pryč — ven, anebo nutí jej zavříti se před tím hnilobným puchem a hledati spásy v poznání a napravení sebe. **Filip Subrt.**

Matica Hrvatska g. 1890.

Píše **Jindřich Mutov.**

Z „Izvještaje Matice Hrvatske za upravne godine 1888. i 1889.“ dovídáme se o stavu „Matice“ toto: Na schůzi r. 1889. bylo konstatováno, že dosáhl počet členstva čísla 7247. Celé jmění i s domem páčilo se tehdy na 120.000 zl. Na schůzi roku následujícího bylo pak oznámeno, že členů v roce tom bylo 7208. Zároveň však s bolem vzpomenuto, že za ta dvě léta ubylo „Matici“ několik výtečných sil; zemřelť dlouholetý předseda její Ivan Kukuljević-Sakcinski, jehož místo zaujal univ. professor, historik Tade Smičiklas, dále spisovatel Jan Jurković, záhřebský kanovník Veber-Tkalčević, Antun Mažuranić a Rjecký farář Ivan Fiamin. Veber a Mažuranić pamatovali na Matici i ve své závěti, neboť onen odkázal jí 7000 zl. a tento šestinu svého jmění, asi 4000 zl.

Vidno tudíž z toho, že se Matici materielně daří dobře. Účastenství pro ni je stále větší, počet členstva stoupá. Proto také i činnosť její stále větších nabývá rozměrův. Letos rozeslala členům svým sedm knih, pět zábavných, dvě poučné. Milo na ně pohlédnouti, jak krásně jsou upraveny. Zvláště „Písním“ Preradovićovým, Hoićovým „zeměpisným obrazům“ a monografii Lopašićově dán oděv opravdu nádherný. V té příčině Matice jistě neskrblí a neskrblila nikdy. — Je pak mezi spisovateli letošních podílů zastoupeno celé trojjediné království. Dalmacii representuje Matavulj, Slavonii Tordinac, Chrvatsko (Zagorje) Gjalski, a bývalou Hranici Vojenskou Preradović. A ještě něco nového: Letos vydala Matice také první knihu, psanou rukou ženskou! Autorkou její je paní Hermina Tomićova. Jednatel Matičin, pan Kostrenčić, pravil, ze prý tím chtěla Matice dodati ostatním ženám chrvatským smělosti a odvahy, by se více tužily na poli literárním. Možná, že to pomůže. To by tedy bylo pět autorů letošních podílův. K nim pak druží se ještě dvě již známé, osvědčené síly, totiž Hoić a Lopašić. A nyní aspoň něco o každé knize zvláště. Prozradím pak již napřed, že nejlépe líbí se letos každému svazek Preradovićových písní, tak že, zasloužila-li si Matice již vydáním vybraných básní Šenoových, Vrazových a Botićových, spolu s důkladnými úvody k nim, všeobecné vděčnosti, vydáním písní Preradovićových že si vděčnosť tu jen ještě rozmnožila. Počneme tudíž s Preradovičem a s Tordincem, o nichž chceme též povědĕti poněkud více než o ostatních, jelikož toho zasluhují.

Petar Preradović: Izabrane pjesme. Uvod napisao Milivoj Šrepel. Sa slikom (obrazem) pjesnikovom Str. LXXX. a 371. — Cena 2 zl. 50 kr.

Jenerál Preradović odpočívá v černé zemi již od r. 1873.; od r. 1879. dřímá pak věčný ten spánek svůj na hřbitově Záhřebském. Matice tudíž, vydavši jeho písně a vénovavši je velevýznamně „Hrvatskoj mladeži“, vykonala tím akt piety k jednomu z největších synův a nejslavnějších básníků nejen chrvatských, nýbrž slovanských vůbec. O životě svém až do r. 1856. psal na žádosť Ivana Trnského Preradović sám. Z toho vyjímáme aspoň toto: Básník narodil se r. 1818. v Grabrovnici ve Voj. Hranici z krve hraničárské. Vychodiv školu domácí a pak v Belovaru školu vojenskou, dán byl r. 1830. do Novoměstské vojenské akademie. Tam také počal se poprvé baviti básněním, což však dálo se z počátku jazykem německým. Tenkráte věru Preradović, tak jako mnozí jeho kollegové, pranic si nevšímal probouzející se „illyrské“ literatury. To stalo se teprve později, když vyšel z akademie a byl vřaděn do pluku. Ve vojšťě totiž seznámil se s mnohými krajany — důstojníky. Někteří z nich byli ovšem k rodné mluvě své právě tak netečni jako on, jiní však harcovali již čile na kolbišti literárním pod Gajovým praporem. Vůdcem jejich byl Kukuljević. A ten přiměl mladého pěvce, že si počal všímati také literatury svého národa. K jeho návodu počal též Preradović překládati do němčiny Gundulićova Osmana. Přeložil však pouze část. Později ještě „Djevojku uskokinju“ odėl rouchem německým. Čtením chrvatských spisů, hlavně pak prací Kačićových, nabýval však Preradović znenáhla lásky k literatuře domácí. To pozorovali dobře jeho vojenští přátelé, a proto se jim jednalo jen o to, aby ho přiměli k tomu, by přestal konečně přilévati vody do moře německého, a chopil se lyry slovanské. Příležitosť se konečně naskytla, když po mnohém putování přišel Preradović s plukem svým do Benátek a později do Zadru. Tu i tam se ho chopili vlastenečtí mužové, mezi nimiž hrál v Zadru prim Kuzmanić a v Benátkách nadporučík Spiro Dimitrović. Bylo to r. 1843. Důstojníci chrvatští pluku Preradovićova loučili se s Benátkami, ubírajíce se do Zadru. Jim na počesť složil pak Dimitrović báseň a přiměl při tom Preradoviće ku slibu, že mu na báseň tu odpoví též básní, ovšem však chrvatskou. A tak se také stalo. Téhož roku 1843. poslal mu již Preradović ze Zadru píseň tu počínající slovy: „Evo tebi, Špiro, dragi brate, od Perlata Petra Kapetana sitne knjige iz Dalmacije slavne.“ (Viz píseň tu ve sbírce básní na str. 209. a násl.). Toť tedy první Preradovićova chrvatská píseň. Než po Špirovi přišel v Zadru Kuzmanić, vydavatel „Zory Dalmatské“, a ten naléhal na mladého pěvce také, až konečně tento povolil a roku 1844. pro „Zoru“ mu napsal báseň: „Zora puca, bit će dana“ (str. 213.). A ačkoli píseň „Evo tebi“ je první básníkovou písní chrvatsky psanou, je „Zora puca“ první jeho chrvatskou písní tištěnou. A od té doby zvučela mu již chrvatská lyra neustále. Vešel ve spojení s Vrazem, s Vezićem, Iljaševićem atd., a každým rokem rostl počet písní, a rostla též autora písní těch sláva, jež zjednala mu brzy jména jednoho z nejlepších pěvců slovanských. Zora, Danica, Kolo, později též Vienac atd. přinášely jeho básně. Roku 1844. zpíval svého „Poutnika“, allegorickou to báseň, jež stala se vedle Mažuranićova „Smail Čengić-agy“ nejpopulárnější písní. Roku 1846. pak vydal již své písně pod názvem „Prvenci“, rozděliv je ve tři skupiny: „Cvieće“, písně lásky, „Bilje“, písně vlastenecké, a „Presade“, překlady to písní Götheových, Gleimových, Wielandových atd. Písně ty postavily ho rázem po bok Vrazovi a Mažuranićovi. Sám císař Ferdinand přijal je do své bibliotheky a vyznamenal pěvce za to zlatou medailií „pro litteris et artibus“. Po té napsal mimo jiné básně: „Tuga“, „Ruža i ljubica“, „Pamet i srce“, rok po té, totiž r. 1847., svého „Ribara“, „Dvie ptice“, romance „Jelica“ a „Tužna ljuba“, a na rozloučenou s Dalmacií báseň „S Bogom“. Odebral se totiž se svým plukem do Italie, kdež ovšem bylo mu lyru zaměniti za válečný meč, ač jí neodložil ani v tomto víru docela. Šulek napsal již sice tehdy Preradovićovi v „Nár. Novinách“ dojemný nekrolog, než tentò vrátil se přes to vše z bojů těch živ a zdráv, a aby dohonil, co promeškal, počal zpívati tím úsilovněji. Z písní doby té zasluhuje hlavně vzpomínky jeho „černě zavinutý“ „Básníkův osud“, „Pozdrav Dubrovníku“ a reflexivní „Jeseň“. Než zatím přišly již smutné doby let padesátých, a ty působily velice trudně na pěvcovu vlasteneckou mysl. Není tudíž divu, že odráží se rmut ten i v jeho písních z těch let. Takovou je ku př. „Naša Anka“, „Car Dušan“ a „Zemlja sluncu“. Velice zlobí se Preradović na Poláky, vytýkaje jim v básni „Polákům“ (str. 145.): „Poljaci, Poljaci, na glasu junaci, zašto stranputice tražite stazice? Zašto uzporedno, dobro ili biedno s nami nestupate, ruke nam nedate.“ A dodává: „Više rukâ može više, kad se slože; više braće skupa dalje napried stupa. Iz občeg (všeobecný) potopa bez občega sklopa nećemo izplivati ni moći, ni znati!“ Za to pak „Rusínům“ (str. 145.) dodává odvahy v započaté práci, a vesele je zdravě, volá: „ S vami opet jedna

ozeleni grana (ratolesť) razširenog stabla silnijeh Slavjana. S vami o stup jedan čvršće nam je stanje, a o mnogo ruka obćeg truda manje!“ V básních „Lako noć“ a „Oluja“ jeví se ještě melancholie, ale již v písních „Utjeha“, „Na Grobniku“ a „Moja ladja“ jeví se zase jasnější tón, a výzev k důvěře a útěše, jež zjevna hlavně ze slov: „U budućnost gledaj bolju (lepší), k nebu digni steg!“ Jsoutě mu vůdčími hvězdami lepší budoucnosti víra v Boha a důvěra v Slovanstvo, kterážto poslední odráží se hlavně v jeho překrásné písni „Duh slavjanski“. (Dok.)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Historický kroužek.

V čísle V. „Vlasti“ t. r. ohlásil historický kroužek svůj úmysl, vydati „Rukojet ke studiím českého dějepisu“ se snažnou prosbou ke všem přátelům našim, aby k práci té laskavě přispěli tím, že udají články v časopisech k oborům našim příhodné aneb knihy dějepisné z doby husitské, neb katolické reformace neb josefinské, jak ve „Vlasti“ str. 414. šíře jest vyloženo. Někteří pánové se k takovému záslužnému dílu již přihlásili, a tuto podáváme dvojí staf jako za vzor, který by k podobným pracím sloužil.

Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické. K vydání upravil Th. dr. Klement Borový. Díl I. 396 str. V Praze u I. L. Kobra 1868. Díl II. 404 str. Ibidem 1869.

Díl I. obsahuje akta konsistoře utrakvistické čili dolejší. Máme tu bohatě snešený material historický, který, ač nikoli s úplností, po čas panování Ferdinanda I. poskytuje zcela jasného názoru na stav církve utrakvistické v Čechách a poněkud i na Moravě. Na přečetných místech tu poznáváme, s jakou těžkostí utrakvisté, nemajíce biskupa svého, nahražovali schodky svého duchovenstva, vysílajíce své žáky s dimissoří k cizím biskupům, nejčastěji do vlaských Benátek k patriarchovi neb některému biskupu in partibus infidelium, aby tam dosáhli ordinace na kněžství. Neomylně obyčejně se vraceli se závazkem, že rozdávati budou svátosť sub una, a v Praze pak u konsistoře zase slibovali poslušnosť k církvi podobojí. Z Italie také dostávala konsistoř za slušnou náhradu též svaté oleje (sacrus liquor) na poslední pomazání. Na nejednom místě knihy nalezneme přijímání katolických farářů ke straně podobajících, což souvisí s přechodem katolických osadníků jejich k utrakvistům. Dále tu nacházíme protokolly synod kněžských, namířené proti různé haeresii, častou kollací farářů a kaplanů ke kostelům v Praze i na venkově, rozsudky o manželstvích, vyřizování kněžských kšaftů. Hojné jsou zápisy disciplinárních řízení proti kněžím, kteří kázali bludy, soukromě neb s kazatelny haněli osadníky i jiné kněží, nedbalí byli v úřadě, jiným kněžím do práv sáhali aneb výstupků pohoršlivých se dopouštěli. Ze všeho vysvítá, jak politování hodný byl stav té církve, osamocené jako v plotě kůl, v jejímž zřízení se drobil kámen od kamene, jakož ani energickému Ferdinandovi I. se nedařilo valně, když hájil autority její konsistoře proti živlům odstředivým.

Však i v druhém díle, kterýž obsahuje akta konsistoře katolické v letech 1528—1564, obsaženy jsou věci neutěšené. Katolictví české bylo sice v čilém spojení s diecésemi vůkolními, a v nedostatku vlastního arcibiskupa nacházelo všecku ochotu vůkolních biskupů v příčině ordinace kandidatů kněžství a v jiných potřebách. Ale administrátor a konsistoř strany katolické, jichž věřící byli v Čechách ve valné menšině, měli těžké postavení, ježto bylo jim bojovati jednak se stranou utrakvistickou, která odpadlé kněze i celé obce katolické (Kadaň 1528—30) ráda přijímala, jednak s jednotou bratrskou, s lutheránY, anabaptisty, Mikulášenci, Švenkfeldiany, Osiandriaky a jinými, kteří se šířili na újmu církve katolické v Čechách. Poznáváme v té knize hojné starosti konsistoře v příčině kázně kněží a řeholníků, odcizených statků církevních, kteréž tyto a jiné péče od ledna r. 1562. připadly arcibiskupu Brusovi. — Litujeme toliko, že vydání těchto předůležitých akt z vlažnosti odběratelské přestalo na těchto dvou knihách, a jest žádoucno, aby rozebráním zbývající zásoby exemplářů (oba svazky stojí asi 4 zl.) umožněno bylo další vydávání akt z předůležité doby 1565—1620.

Slavata. Paměti od l. 1608—1619. Praha 1866., dva díly. Dílo pro naše dějiny velice důležité. Auktor měl účastenství v událostech, které vypravuje, vždyť zastával nejvyšší úřady, byl důvěrným rádcem císařů Rudolfa II., Matyáše, Ferdinanda II., i neváhal náhled svůj hájiti, byť se i nesrovnával s náhledem mocnářovým. Znal zápletky a chytrosti protestantů, zejména těch, „kteří z Jednoty bratrské byli“, vždyť býval sám až do svého 25. roku jedním ze sboru jejich;

znal povahu Čechů a věděl, že mírným ale konsequentním jednáním u českého národa se více pořídí, než násilím Khleselovým; miloval národ český, a všudy, i před císařem jej hájil. To jsou okolnosti, které při studium nemalé váhy mají. Nad to psal S. doma, nikoli někde v daleké cizině, jako ku př. emigranté, kteří svou historii v Amsterdamě vydali; S. zasýlal svůj rukopis k Martinicovi, Kolovratovi, k některým jesuitům, aby nahlédli a připomenuli, je-li všecko správně podáno; sám o sobě vypravuje, že pilně zapisoval ve sněmích a jiných poradách, a tu kde sám osobně nebyl, že držel své zpravodaje.

Věděti sluší, že S. sepsal velké dílo v 9. foliantech rukopisu, z kterého naše „Paměti“ pro svou velikou důležitosť tiskem jsou vydány. „Paměti“ jsou vlastně odpověď a vyvrácení spisu Mathesa hr. Thurna: „*Abgenöthigte doch rechtmässige Verantwortung wndt Ableinung der Calumnien*,“ v kterém Thurn tvrdil, že tehdejší povstání uvedlo český národ v potupu cizích národův a na něho, Thurna, vina se svádí. Thurn se tomu brání a svádí vinu na katolíky.

Slavata odpovídá tomuto spisu Thurnově, vyvrací větu za větou. Dokládá, že katolíci hájíce práva svá od r. 1608. jednali veskrz správně, ano že oni katolíci „političtí“, kteří povolujíce v hájení takovém, s protestanty se smlouvali, špatné vděčnosti na protestantech se dočkali; dokládá, kterak protestanté, zvláště ti, kteří z „Jednoty bratrské“ byli, vystupovali krok za krokem, s terrorismem ohrožujíce (r. 1608., 1609.) lutheríny, a když se jim to povedlo, ohrozili katolíky, zejména r. 1611. chtíce katolíky vytisknouti z úřadů královských, což se jim však nepovedlo; až pak r. 1618. vyhodili vražedným způsobem královské místodržící.

To vše vykládá S. dosti obšírně a s příslušnými doklady, jelikož sám osobně přítomen býval a dokazuje, kterak míval Thurn ve všem hlavní účastenství.

Studium této knihy není bez obtíže, protože S. nevypravuje chronologicky, nýbrž přechází z jedné události na druhou, jak právě chce Thurnův spis vyvrátiti. Čtenář si musí při čtení sestaviti chronologický pořádek; jakmile si jej sestavil, nebude práce litovati, shledávaje zprávy pravdivé a zajímavé, charaktery ryze katolické, jež by jinde sotva našel.

Historický kroužek družstva „Vlasť“

konal dne 4. března o 5. hodině v místnosti katolické besedy valnou schůzi, v níž přednášel Frá Josef Hammeršmid o poměru krále Jiřího Poděbradského k papeži Piovi II. Sešlo se 32 posluchačů, mezi nimiž byli převor Warter, vládní rada professor Tomek, kanovník Brynych a j. Pan přednášející v řeči své, která trvala skoro půldruhé hodiny, zprvu poukázal k tomu, kterak jeden prostonárodní životopisec krále Jiřího vytkl tomuto za chybu, že týž příliš důvěřoval Římu. Proti tomuto tvrzení dedukoval Frá Hammeršmid z původních pramenů, že pravý opak jest pravda, a že Řím příliš dlouho důvěřoval králi Jiřímu, který dychtiv jsa koruny a věda, že by na trůně neobstál bez přízně stolice římské, při korunování pod přísahou sliboval církvi, co nemohl splatiti, kdyby i chtěl, totiž sjednocení Čechů s církví ve víře a obřadech. A z té obojetnosti vyplynuly těžkosti, které od roku 1462. se táhly až do smrti královy. Přednáška byla přijata s živou pochvalou. Na konec schůze místopředseda P. Josef Svoboda S. J. učinil vyzvání k přihláškám nových členů historického kroužku, kterým zajisté netřeba přinášeti obětí peněžitých, nýbrž jenom buď práci aneb přízeň.

Kommisse knihovní družstva „Vlasť“

připravuje první publikaci zaslaných posudků knih. Při té příležitosti obracíme se ještě jednou ku všem pp. referentům s tou žádostí zdvořilou, aby při posuzování knihy dbali vzorce, dle něhož kritika spisu má býti upravena a jenž svým časem v tomto listu byl oznámen a na požádání referentům se zašle. Mimo to však žádáme ještě důtklivě, aby pp. referenti vždycky stručnými slovy označili obsah spisu posouzeného, vytkli krátce jeho tendenci, udali jméno nakladatele spisu a konečně, jakož původně bylo stanoveno, psali kritiky o jednotlivých spisech na zvláštním lístku. Všechny kritiky totiž budou časem svým uveřejněny, a to kritiky spisů příznivě posouzených a do knihoven katolických se hodících zvlášť a kritiky spisů nedoporučených také zvláště. Dbáti tedy sluší toho, aby jednak kritika byla takovou, že by se pro publikaci hodila, jednak aby psána byla na lístku zvláštním, ježto jinak obtíže a výdaje kommissi vznikají, mají-li posudky několika knih na jednom archu napsané býti teprve rozepisovány a dle toho, jsou-li příznivy či nepříznivy, tříděny. Zní-li úsudek o knize nepříznivě, doložen budiž vždycky aspoň některým dokladem. Na konec prosíme ještě jednou důtklivě všech, kdož dobré jsou vůle, aby podniku kommisse knihovní více pozornosti, péče a oběti věnovali, nežli bohužel děje se až dosud, kdy na př. za delší dobu posudky došly jenom od V. Kameše, kaplana v Ledči, jinak referenta nad jiné horlivého, a Frt. Jiruška, říd. učitele na odpoč. v Žižkově.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na první léta kněžství

v Jarošově, Kvilicích a Praze r. 1842—1847.

(Pokračování.)

VI.

V neděli a ve svátek musily býti na osadě dvojí služby Boží. Pan kvardian z kláštera františkánského ve Slaném posýlal k nám, když farář Hořejší stonal, na výpomoc kněze ze svého řádu Michala Reichmanna; požádal jsem ho, aby pat. Michal mi dále vypomáhal, dokud budu administrátorem, on svolil, a pat. Michal vždy na neděli a svátek do Kvílic se dostavil. Byli jsme spolu dobří přátelé, studovali jsme oba v Hradci gymnasium, on rok přede mnou, v Praze bohosloví v jednom roce, stejně jsme byli vysvěceni a jako kněží ve Kvílicích a Slaném jsme se scházeli.

Pat. Michal do Kvílic chodil pěšky, já mu chodil naproti, po neděli u mne zůstal, dokud vystačily moje zásoby, rád jedl koláče, já je dostával od štědrých hospodyň a mu je schovával. Líbilo se mu u mne, všelijak jsme se vyráželi, si vesele počínali a se vždy na sebe již těšili.

O sv. Vítě slavili jsme pouť; kaplan Mudra z Peruce kázal, pat. Michal měl velkou, já měl mši svatou ranní a exhortu při ní, a s Mudrou Michalovi jsme přisluhovali.

Když jsme seděli u oběda, přišel posel odněkud z úřadu a přinesl mi již nevím kolik zlatých, jež jistá osoba na osadě naší rozená a v cizině zemřelá odkázala na mše svaté v chrámu Páně Kvílickém. Potvrdil jsem svým podpisem, že jsem je obdržel, závázal se, že je odsloužím, a měl radosť velikou, že sv. Vít mi požehnal, a že zaplatím si útraty s poutí jeho spojené.

Musil jsem pořád vydávati peníze a vypůjčovati si je, a kdyby se mne pan vrchní Miltner nebyl zastával, byl bych se hodně zadlužil. Ten přijížděl, navrhoval a rozhodoval, co na poli se má prodati, a sám na to vypisoval a konal licitace. Píce pro dobytek záležela nejvíc z jetelin, že luk a sena na nich nebylo. My měli ligrus a vojtěšku, a když jednou Miltner přijel, aby něco z toho dražbou odbyl, pokradli to v noci před tím lidé, a pole se našlo prázdné.

Tedy i tenkráte statků kněžských se nešetřilo, a každý si na ně dělal právo, jakoby nikomu nepatřily.

Obilí na poli jsme prodali a i také klidili. Miltner věděl, kdo ve Kvílicích bude farářem, domlouval se s ním, na přání jeho dbal a dle něho jednal. Strniště jsem sám dával orati, někteří ochotní hospodáři mi to učinili zadarmo, a že jsem pak mohl plat za to přijati do účtu, jakož i plat za cesty ze Slaného a do Slaného, jež pater františkán konal pěšky, měli jsme spolu přece jaký taký prospěch z Kvílické administrace.

Než nový farář František Baroch z Hobšovic, kde již farářem byl, na podzim se přistěhoval, také se ještě to a ono zasilo, však on již o všecko se staral, svou vůli se mnou sděloval, sám vypomáhal a na faře si to připravoval.

Baroch byl bohatý muž již z domova svého v Čáslavi, kde měl vlastní pozemky. Opatřil si pěkný dobytek, koně a krávy, na faře panovala větší hojnost, hospodyně dobře strojila, kaplanovi přála, neměl jsem se hůř než u starého faráře.

Nový farář měl peníze, měl peněz mnoho, ale rád naříkal, že nemá, že ho to mnoho stojí, než se na faře zařídí, a že bude musit spořiti. Já měl „stanc“ u něho, jako u nebožtíka, ročně 40 zl., a když první půlletí minulo, dal jsem si v Praze dělati kleriku u krejčího Fuky a žádal faráře o 20 zl., že zrovna tolik stála.

Řekl, že nemá, a že musím počkati, až bude míti.

Já mu na to: „Což, já počkám, ale pražský krejčí čekati nebude. Jsem nucen, odkázati ho na vás a postoupiti mu 20 zl., jež mi dluhujete, a krejčí v Praze je s to, aby si došel k panu arcibiskupovi, když mu hned nezaplatíte.“

Zaklel na toho krejčího, otevřel šuple u stolku, dal mi 20 zl., a pravil: Tu mají si, ale tak drahou kleriku nepotřebovali.“

Jel jsem s penězi do Prahy; on mne měl v podezření, že tam jezdím žalovat na něj panu — arcibiskupovi, k čemuž jsem věru neměl příčiny, ale on mou známost se Štulcem měl jako za zradu na sobě, že Štulc k panu arcibiskupovi, u něhož já nikdy nebyl, vskutku měl přístup. Ptal se mne jednou opravdu, když jsem na cestu do Prahy se chystal: „Zase tam na ty zámecké schody polezete k audienci?“

Nemysli nikdo, že jsme se snad nesnášeli, spolu žili v rozepři, nikoliv, my si vyhověli, se na sebe nikdy nehněvali, vždy spolu svorně jednali, já zažertoval a se smál, on huboval a klel, a ve všem mi povolil.

Hned na počátku, když svůj úřad nastoupil, pravil ke mně při jídle: „V úterý a v pátek chodíte do Dřínova do školy a máte tam mši svatou.“

Řekl jsem: „Nyní choditi nebudu, nýbrž budu jezditi.“

„Co že?“ lekl se, „vždyť jste tam vždycky chodil, a chodili kaplani před vámi.“

„Ano, chodili jsme,“ dím já, „že jsme nevěděli, že nás farář má voziti.“

„Odkud a kterak to nyní víte?“

„Je na to smlouva.“

„Kde?“

„V archivu.“

„Otevřte ten čertův archiv a přineste ji.“

Stalo se tak, on si smlouvu přečetl, zaklel několikráte po sobě, hodil ji na stůl přede mne a pravil: „To něco pěkného vyšťourali, všickni Kvíličtí faráři budou jim zlořečiti, a já, kdybych to byl věděl byl bych tu faru ani nechtěl."

Poznamenal jsem jako ze špásu: „A všickni Kvíličtí kaplani budou mi žehnati."

Rozdurdil se: „Což vskutku nebudete choditi pěšky?"

„Nebudu."

„Ani nyní ne, když mám tolik práce v poli?"

„Nikoliv."

„To já odtud uteku."

Vyjádřil jsem se přátelsky: „Velebný pane, já uznávám, že je vám těžko mne voziti, že je vám to nyní skoro nemožno, ale já vám pomohu, dejte mi Dřínovskou štolu a já pro svou osobu upustím od toho vození."

„Co že, štolu, malou i velkou? Vždyť je to půl osady!"

„Ano, malou i velkou, malou již mám a velkou mi přidáte."

„To neudělám."

„Tedy nezbývá, než mne voziti."

„Radši budu voziti."

Vezl mne poprvé, po druhé, a po třetí prohlásil: „Vezmou si tu zatr.... štolu a chodějí zase pěšky."

Těšil jsem ho: „Zbude jim ze Dřínova dost: 50 jiter polí a 90 korců desátku, a mně tak tuze mnoho nepřibude. Mám beztoho málo, musím trhati boty a nastavovati zdraví a tak se to aspoň drobet výrovná."

Vytýkal mi: „Všecko se to z toho archivu dověděli. To v něm asi pořád leželi a slídili. Ale — nechají si to pro sebe, aby se na to zapomnělo."

Nehádali, nevadili jsme se, byla to mezi námi jako obyčejná rozmluva. On na tu štolu ještě často narážel tímto svým způsobem. Já ji hájil pořád stejně, jakobych jen šprýmoval. On ty narážky vždy provázel klením, jak již to měl v obyčeji, a nejvíc zaklel, když jsem v masopustě měl v Dřínově dvě selské svatby najednou a obdržel štolu větší a — já mu pěkně vyložil, co si za tu větší štolu pořídím.

Často se konečně smál se mnou a při tom třebas dost láteřil, ale k výstupům pohoršlivým mezi námi opravdu nikdy nedošlo. Ano, řekl mi po letech, když jsem ho jeda z Peruce navštívil, že jsem byl jeho prvním a nejlepším kaplanem, [1]) a musil jsem mu přislíbiti a rukou dáním se zavázati, že přijedu na jeho druhotiny, dočká-li se jich, a že se jich nedočkal, již jsem ho napotom nikdy neviděl.

Kněžím Peruckým farář Baroch nikdy nebyl nakloněn, nevěřil jim, domníval se, že mne zavádějí a navádějí — ovšem na něj, a jednou mi přečetl nějakou báseň o nich a všech jejich spojencích, tedy i o mně, již s ním někdo sdělil, a jež byla sprostá a hrubá. Kdo ji spáchal, mi nepověděl, ale jemu se přece líbila.

Baroch rád střílel, měl brašnu, ručnici, vše, co myslivec potřebuje. Hostům přál, když k němu zavítali, zvlášť pány od úřadu si předcházel, a když umřel, zanechal velké jmění příbuzným.

---

[1]) Jeho kaplani po mně také ještě žijí, prosím je, aby mi té přednosti u něho nezáviděli.

Biskup Jirsík byl jeho spolužák, jednou jsem mu o něm vypravoval, tuze ho to zajímalo, znal ho dobře sám a soudil o něm jako já.

Nebyl jsem u něho kaplanem ani celý rok. Na patronátě se staly velké změny: Děkan Sigmund ve Slaném odebral se do výslužby, jeho kaplan Hausmann odešel jinam, a jeden kaplan ze Smečna stal se farářem v Hobšovicích. Mne p. vrchní Miltner navrhl hraběnce na jeho místo; bylo nás kaplanů pět, a já měl býti druhým, že z kaplanů povolaných na Smečno volili se faráři.

Však kaplani na Smečně měli se nejhůř, právě poslední dva přes dvacet let se tam nuzovali, a já, když jsem spolu byl vybídnut, abych šel zase na Štulcovo místo za administratora ústavu pro slepé v Praze, dal jsem přednost Praze před Smečnem a byl jsem tam dosazen.

Pobyl jsem ve Kvílicích tři léta. Zvlášť děti mi přirostly k srdci. Těžko jsem je opouštěl, a ony těžko se loučily se mnou. Pilně chodily do školy a když jsem jim, jsa administratorem, na faře přislíbil zábavu, nebudou-li ve škole vlastní vinou scházeti ani jednou, nikteré jí nezanedbalo, a zábava se tak výborně vydařila, že o ní dlouho mluvily a na ni nikdy nezapomněly.

Popsal jsem ji, jakož i odchod svůj z Kvílic, ve zmíněné již povídce „Moje láska“.

Ze své administrace ještě dodám, že Dřínovští jí použili, aby si vymohli faru a faráře, oč již dávno se ucházeli. Žádost jejich podporovali jsme vikář a já, i arcibiskup jí byl nakloněn, ale posud se jim nenaplnila.

VII.

Štulc se stal duchovním správcem u sv. Kateřiny v ústavu pro choromyslné, a já následoval po něm u sv. Rafaela v ústavu pro odrostlé slepé. Měl jsem dosti těžký úřad: každou neděli a každý svátek jsem kázal, každý den sloužil ráno mši sv. a odbýval odpoledne požehnání, modlil se a rozjímal ráno a večer se slepými, předčítal a přednášel jim a vyučoval je dopoledne i odpoledne. To všecko se stávalo střídavě: jeden týden česky a jeden německy. Také na procházku jsem je vodil a každý měsíc staral jsem se jim o spoluzpovědníka.

U sv. Vojtěcha byl kaplanem p. Innoc. Frencl, ten mi vypomáhal, byli jsme spolu dobří přátelé a často jsme se navštěvovali. Frencl byl náramně pilný, připravoval se na doktorát, dělal rigorosa a tak se namáhal, že již tenkráte si tím zdraví porušil. Stal se později učitelem náboženství na akad. gymnasiu, potom rektorem u sv. Jiří v Praze a správcem Dědictví Svatojanského. Pořád pracoval, cenné spisy vydával, až konečně podlehl ustavičné chorobě své, z těžké nemoci se již nevybral a umřel — r. 1862.

R. 1857. psal mi p. kanovník Fr. Plauzar z Prahy do Hrádku ve jménu p. arcibiskupa, abych se ucházel o místo učitele náboženství na akad. gymnasiu po Frenclovi uprázdněné, zatím je supploval, konkursu se podrobil a pak jisté je obdržel, jak prý mohu býti ubezpečen. Nechtěl a nemohl jsem k tomu svoliti a opravdu jsem toho nikdy nelitoval.

S Frenclem jsem vždy trval ve spojení, byl rodič z Hor Stří-

brných a kdykoliv je navštívil, vždy také ke mně do Hrádku zavítal. Já býval v Praze také u něho a na Horách Stříbrných doprovodil jsem s ním k hrobu otce i matku jeho.

V Praze arcit také věrného přítele jsem měl ve Štulcovi. Zastavoval se u mne, a chodili jsme spolu do občanské plovárny. Já plovati uměl již ze studentských let, on se teprv učil, ale již druhý rok, a ještě visíval na provaze v pasu. Já také byl dáván do pasu, dokud jsem zkoušky neudělal, což se stalo brzy, již první rok pamatuji se, že dne 6. srpna 1846. Štulc ji dělal hned po mně, a já již jako vyučenec ho při ní doprovázel.

Bývalo v obyčeji, že, kdo již zkoušku odbyli, se známými, kdož ji teprv odbývali, na druhou stranu řeky a nazpátek na plovárnu plovali. Ředitel plovárny jel vedle na loďce, a plavčí mistr ploval spolu.

Do našeho kruhu patřil také kanovník Mařan, ploval rád napřed a zpíval: „Langsam voran, dass auch die Landwehr nachkommen kann.“

Zvlášť dobrý plavec byl farář Schütz od sv. Tomáše, Augustian a pak převor řádu, s nímž jsem po řece časté výlety dělal — až pod most na lodi, již řídil náš plavčí mistr, a nazpátek ve vodě. Velkou pozornost vždy jsme věnovali slavnému Hankovi, koupal se a ploval, i když voda byla hodně studená, zdvihal přední část těla vysoko nad vodu a ve vodě se nahoru a dolů houpal jako velryba, jak jsem si o něm myslíval.

Professor Schneider již několik let se učil plovati, ale že na zkoušku se nikdy neodvážil, visel pořád v pasu.

Mně byl milý osobní myslivec arcikníže Štěpána, tenkráte nejvyššího zeměsprávce v Čechách. Jmenoval se Mailechner, studoval v Hradci na gymnasiu rok za mnou a pak, tuším, práva v Praze. Byl neobyčejně velký, hezký a slušný muž, arcikníže Štěpán měl zrovna takového, jemu podobného myslivce a přibral si ještě Mailechnera — nevím, jak se o něm dověděl —, aby měl dva, a ti stávali vzadu na jeho ekvipáži a obdiv zbuzovali.

Mailechner se mnou se sešel na plovárně, mne poznal a často si mne tu vyhledal, velmi důvěrně a upřímně se ke mně chovaje. O dalších jeho osudech mi nic není známo, arcikníže Štěpán se stal palatinem v Uhrách, pak žil na svém zámku „Schaumburg“ na Rýně, a já doufám, že Mailechner šťasten byl v jeho službě.

Zmínil jsem se o Mailechnerovi, že příběh jeho zdá se mi poučným: často může člověk s nižším nějakým stavem se spokojiti a lépe ve světě se míti, nežli člověk, který jen na ty rozličné studie spoléhal, aby pánem se stal, a třebas k ničemu to nepřivedl a život plný újmy a bídy měl.

Vždy přízeň a lásku mi v Praze prokazoval a dobrou radou mi přispíval p. František Náhlovský, praeses Vendického semináře, a dobrým přítelem mi byl p. Antonín Slavíček, praeses sirotčince u sv. Jana Křtitele, v jehož kostele jsem o pouti sv. Jana r. 1847. kázal.

Přicházelo ke mně mnoho vzácných hostů, abych jim ústav ukázal, a jednou ke mně přivedl p. kanovník Jan Valerian Jirsík dva prince Stuarty.

P. kanovník Václav Pešina vždy byl ochoten ukázati zase mně a mým hostům klenoty u sv. Víta.

P. kapitolní děkan Václav Václavíček přál našemu ústavu a staral

se o prospěch jeho, a když umřela manželka zakladatele Aloisia Klara, sám ji z kaple vyzdvihl a jí poslední čest prokázal.

Z venku přijížděli ke mně a navštěvovali mne přátelé a známí. Kollega Josef Kramr přijel podrobit se konkursu o faru; kollega Karel Kellner koupil si v ústavu klekátko od slepce Hrdiny, který truhlářstvím se zabýval; velební páni Peručtí zjednali si divan a u mne na něm spávali; z Kvílic zastavovali se u mne osadníci, když do Prahy zavítali; často jsem byl požádán o vyřízení rozličných kommissí, a práce jsem měl pořád dost a dost.

Správu ústavu vedly Milosrdné sestry, bylo jich tu pět, bydlely se slepými ještě ve starém stavení, já s vrátným již v novém, on dole, a já nahoře. Milosrdné sestry pro všechny vařily, i pro mne. Slepci, mužští i ženské, přidržovali se také k dílu, předli a pletli punčochy. Bylo jich tenkráte v ústavu teprv pět a dvacet. K předení byl ustanoven zvláštní učitel, jakož i ku zpěvu a hudbě. Měli také volný čas a vyráželi se. I hra v karty je zajímala. Kdo chtěl, procházel se v zahradě, a na procházku ven vodili se všickni. Slepý Filip měl v zahradě svůj holubník a několik párů holubů v něm, již byli jeho potěšením. Ženské jednaly si rády sváteční parádu, mužští hodinky, a tito i na sklenici piva si leckdys pochutnali. Byl-li jim dán někdy sud piva darem od příznivců, musil já je rozdělovati a jim ve sklepě do sklenic natáčeti. Že neviděli, snadno nedůvěře se podávali, a proto stávalo se, že všelicos je nespokojenými činilo, a že i na jeptišky se hněvávali.

R. 1848., když v Praze byla revoluce, a já z ústavu již byl pryč, slepci také se pozdvihli, a to proti jeptiškám, jež vyvedli mocí na ulici. Jeptišky se již nevrátily, a čtyři slepci byli z ústavu propuštěni, že vzpouru ostatních zavinili. Od té doby je v ústavu správa světská, a ze slepců tehdejších snad již nikterý nežije.

Mně Milosrdné sestry zajisté velmi se zavděčily péčí svou a službami svými, když jsem se, jsa na druhý rok v ústavu, nebezpečně rozstonal. Měl jsem horkou nemoc, bděly u mne ve dne v noci, zvlášť představená ústavu, velebná matka Aloisie, zásluhy si o mne získala, a ostatní sestry zajisté horlivě se s ní přičinily. Salesia mnoho se mnou se modlila a víc modlení mi ukládala, než jsem v slabosti své mohl vykonati. Mathilda modlila se také, odříkávala nahlas svůj latinský breviář, a to, že byla Němkyně od Krumlova ze vsi, svým domácím přízvukem a výslovností mi neznámou, což poutalo a zajímalo mne, ačkoliv jsem byl lazar ubohý. Dobrá duše hleděla mi čas ukrátiti, když jsem nemohl spáti, a vypravovala mi o prostičkém životě svém v mládí. S vroucím díkem na ni zpomínám a velkou radost jsem měl, když jsem se s ní po třiceti letech sešel v Řepích v kláštеře. Kristina a Xaveria byly teprv novicky a spolu k opatření a uzdravení mému přispívaly. Když jsem se zotavoval, nosily mne po schodech dolů a nahoru do zahrady a ze zahrady, já se tam zahříval na slunci, a pořád byl někdo v mé společnosti.

Přijel do Prahy můj vždy věrný a upřímný přítel Vondra, starší kaplan v Peruci, viděl, že jsem bídný, uznal, že zapotřebí mám odebrati se ven z Prahy a žíti několik neděl v zátiší na čistém a čerstvém vzduchu, najal fiakra a dovezl mne na Peruc.

Šlechetný Daneš přijal mne laskavě, staral se o mne, bděl nade mnou a všemožné pohodlí mi připravoval. Koupal jsem se v lázních

u vsi v teplé vodě, a Vondra mne tam dovážel se svým koněm husarem. Daneš mne doprovázel za ves do své zahrady, kam jsem si nosil polštář zavěšený na rameně jako brašnu mysliveckou. Polštář jsem si dával na lavici pro mne připravenou, lehl si a vyležel na slunci třebas mnoho hodin, stolici si přenášel a čekal, až pro mne zase někdo přijde.

Již jsem dostával chuť k jídlu, ano, již na mne doléhal hlad, ale lékař nařídil dietu, a moudrý Daneš přísně na to hleděl, abych ji zachovával.

V kuchyni mi dobré duše přály, a jednou koláče mi daly, abych si je vzal do zahrady a snědl je tam, až budu sám. Nesl jsem si je v kapse vzadu v kabátě, nastojte, Daneš se mnou se vede, koláče v kapse byly na jeho straně, několikráte o něj zavadily, ho uhodily, až mi je ohmatal, mne se zeptal, co to je, a mi je konfiskoval, když jsem se mu vyznal.

Arcit jsem se mrzel, na něj až zlosť měl, on to odbyl v žertu, se mnou se vyvadil a skutečnou důtku dal služebným duchům v kuchyni.

Jindy zase mi u stolu odepřel podsvinče, bylo pro mne připraveno něco jiného mi dovoleného a zajisté lepšího, ale můj žaludek chtěl podsvinče a pobídl a zavedl mne, s Danešem se příti, že podsvinče není maso vepřové, jež mi lékař zakázal.

Nebylo možná ho přesvědčiti, a mně na Peruci — dobře šlo k duhu, pozdravil jsem se, nabyl síly a s upřímnou vděčností v srdci, jež z něho nikdy nevymizela, Peruc jsem opustil, abych místo do Prahy odebral se do Hrádku u Sušice. (Pokračování.)

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

(Pokračování.)

Ukráčel zvolna ke Blažkovic statku
a myšlením, že uzří otce, matku,
jich drahé tváře, hlavy ustarané,
mu znova slza hořká z očí kane,
a srdce bolesť trapná s bázní svírá.
Před statkem stojí — v okna jeho zírá,
jak ve hádanku podivnou a stmělou.
Ó, jak vše známé! Každý kout tu drahý!
Díval se Jakub svojí duší celou
po dlouhé době zas na rodné prahy!
Vše stejné tu — ta hnízda lašťovičí,
před okny kámen, na němž sedávali,
i keře růží, jarem jež vždy klíčí,
jež v kytku splétal dokud hoch byl malý...

Vše Jakub zřel, i chvěl se roztoužením
ten život teď že vše mu vynahradí!
I žalář temný, s hrubým věžňů klením,
i celé jeho otrávené mládí,
pozdější život, i předčasné stáří,
za bratra oběť velkou, neslýchanou,
vadnutí dlouhé pustém ve žaláři
i vše, co těžkou dolehlo naň ranou,
ty všechny dlouhé, hrozné, strašné chvíle,
kdy v život patřil s bázní, zasmušile,
kdy všechna síla duši opustila,
kdy víra v Boha jediná mu zbyla —
o život teď, ten vše mu vynahradí!
Co stalo se, buď sen a zdání pouhé!
Rodiče, bratr, ti jej přijmou rádi,
a s nimi kyne žití blahé, dlouhé,
ó, však se zase štěstí doba vrátí,
hlas plesá v srdci Jakubově živý.
Však jako dřív dovede pracovati,
zas půjde v les i pole, louku, nivy,
a zlatem vzkvete rolí rodná hruda.
Oj, doma, doma — což to život jiný!
Zde v kroku každém požehnání Boží,
zde světlo jen, a žádné nemá stíny,
plod sladký nese i to tvrdé hloží,
v květ odívá se i ta skála nahá,
zde v lednu vanou libé vánky máje,
zde v role padá perlou rosná vláha,
mateřská řeč ti hudbou ve sluch hraje,
zde ptáků zpěvy les zní líbezněji,
zde hvězdy nebes jiskří ohniněji,
zde kvítky voní luzný smaragd trávy,
bublají zpěvem bystřin hravé vlny,
zde jásá slavík v houští klokotavý —
oj, domov drahý, drahý, kouzlaplný!
Ten domov sladký vše mu vynahradí!
Nemeškâ Jakub, ptáka letem pádí
ke dveřím statku, chvatně na ně klepá.
O, dveře blaha, již se rozletněte,
okaž se, otče, zjev se, matko drahá,
zavoň mi opět mládí luzný květe,
zlíbej mne zase, minulosti blahá
a píseň lásky znova ať mi zvučí —
ó, pojďte, drazí, mého do náručí!
Tak stojí zde — za chvílí chvíle mizí
a věčnosť je těch málo okamžiků.
Jak v srdce vrazil by mu ostrou dýku
když náhle vidí ve dveřích tváři cizí,
jež zírá naň ve slabé záři svíce.
To není otce známé, drahé líce!
Ten orlí nos, pod nímž rty velké visí,
ta dlouhá, zvláštní, zakřivená brada,

to oko lstivé s potměšilým leskem —
že všechno to již Jakub viděl kdysi,
mu šlehlo duší jako žhavým bleskem
a rázem vzpomněl na Izáka žida,
jenž s rancem chodil, když byl ještě doma.
„Jdu ke Blažkovům," teď mu odpovídá.
„Jdeš ke Blažkovům? jízlivýma rtoma
a s pustým smíchem žid se tomu šklebí.
„To měl jsi, brachu, přijít mnohem dříve,
když chtěl jsi najít hospodáře živé!
Již dávno statek jiného má pána,
Blažek i ona — oba jsou již v nebi!
A s láním zavřel před Jakubem dveře.
Jsou mrtvi — mrtvi! Krutě bolná rána!
On spěchal domů dětské ve důvěře
on snášel s klidem útrapy a muka,
naděje sladká hynouti mu nedá —
na troskách snů zas hořem srdce puká,
a zmije žalu znova hlavu zvedá!
Tak cize hledí naň teď statek známý
a hrozivě se šklebí okna stmělá,
i křoví holá děsivě se mračí,
jak z domova by pryč jej odháněla.

Cizinou domov! Jakub v trpkém pláči
na kámen klesl, zemřít sobě žádal.
Studený vítr déšť mu ve tvář hodil
a chladný sníh na hlavu jeho padal,
smutný to statku oteckého podíl.
Srdce mu svírá bolů trýzeň sterá
a slza žhavá kámen chladný pálí —
týž kámen, na němž s otcem za večera
a s matkou drahou často sedávali
a těšili se blahé lásce spolu
do pozdní noci nebem pod hnězdnatým.
Ó konec na vždy chvílím oněm svatým!
Ze všeho zbylo mu teď moře bolu.
On marně toužil rodné po náruči,
ze všeho pustě v sluch mu slova zvučí:
„Jsou mrtvi, mrtvi! Statek pán má jiný!
Jakuba srdce padá v zříceniny,
jen klam a bol mu v život ostal pouhý.
Zemřela naděj', rozpadly se touhy,
zhynulo vše, co život blaží, těší,
je všecko nic a sen a všecko klame,
je doma cizím, žebrák bez přístřeší,
a všechno lže, co hledí naň tak známé!
Loď života se jemu ztroskotala;
on, utonulec, leží na kameně,
co měl, to všechno bouře krutá svála,
a měl-li naděj', teď je také po ní,
a měl-li lásku, život mu ji zničil,

smál-li se někdy, nyní slzy roní,
a květ-li v srdci luzný jemu vzklíčil,
je dávno zmařen v žití krutém mrazu —
smrť, bídu, hoře, bolesť vidí, zkázu,
a v srdci vyje zoufalství mu šakal!
Dlouho tu ležel, dlouho hořce plakal,
až tichý hlas jej k žití zbudil znovu.
Muž jakýs chytil ruku Jakubovu
řka: „Co tu chcete v také pozdní době?
Vždyť vítr krutý mrazem kosti láme;
sníh s deštěm padá, tma je jako v hrobě,
nemáte nocleh? Rádi vám jej dáme!
Ač dlouhých let již uplynula řada
ovčáka Víta poznal přec dle hlasu
a vzpomněl si na zašlá léta mladá,
k bouřícím prsoum v hoři svém si sáhl.
Slzavým zrakem na stařečka hleděl,
rád mluvil by, rád byl by odpověděl,
leč bolu had mu hrdlo krutě stáhl.
„Jste zdejší snad? Neb cizí ve vesnici?
Stůněte snad? Mně můžete to říci,
jen pojďte se mnou, do mé jizby chudé!
Rád teplý nocleh dávám ubohému,
a k večeři snad také něco bude!
Tu Jakub tiše odpověděl jemu:
„Jsem Jakub Blažek, syn zde z toho statku,
a vy jste ovčák Vít — můj starý známý.“
I zvolal staroch: „Pán Bůh budiž s námi!
Což mrtví také mohou vstáti z hrobu?
Vždyť Jakub mrtev jest již dlouhou dobu,
list úmrtní jsem viděl na své oči.
„Jsem Jakub Blažek, žebrák bez domova,
Jsem Jakub Blažek — věru nikdo jiný.“
„Toť pravý zázrak, ujal se zas slova,
dobrácký ovčák, Vítek pohostinný;
nyní již věřím, že se ten svět točí.
Div divoucí to bude pro Podlesí!
A již se v rámě Jakubovo věsí
a vede jej, kde chata jeho nízká.
Ve chvíli malé vedle sebe sedí,
světélko malé v jizbičce se blýská
a Jakub smutně v plamen jeho hledí.
Ty četné vrásky, v čelo jež se vryly,
ten řídký vlas, přečastým hořem bílý,
ty líce svadlé v obličeji vpadlém —
to všechno svědčí, život ostrým radlem
že kreslil často v ně své žalné stopy.
Po chvíli Vítek slova zas se chopí:
S tebou též nějak podivně se dělo!
Jsi jako stařec — bílé máš již vlasy,
a vrásek řady vryly se ti v čelo,
vždyť přece nejsi příliš starým asi!

Děl Jakub tiše: Brzy uslyšíte,
co v žití běhu mně se přihodilo.
Teď však mi povídejte, dobrý Víte,
na statku u nás jak to všecko bylo...
Děl ovčák: „Smutná, hochu, historie!
Co stalo se, již nelze odčiniti,
však dobře jest, že otce země kryje,
neb věru bídné měl by živobytí,
i s matkou tvojí stará na kolena.
Však počnu raděj' přímo od začátku,
a všechno to, co událo se v statku,
pokud jen možno, povím tobě krátce.
Jak plesal otec, a jak bylo matce,
když Vojtěch z Prahy domů zas se vrátil;
víš dobře sám, jak oběma byl milý.
Leč nový bol zas srdce jejich schvátil,
když za nedlouho potom uslyšeli,
že syna synem vlastně vykoupili,
že v Praze v boji padl Jakub smělý...
Po čase Vojtěch přinesl ty zvěsti.
Prý znovu v Praze zaplanul boj tuhý
a mrtvý Jakub — prapor v mužné pěsti —
byl nalezen na výši barikády.
List jakýs žlutý, na němž to vše stálo,
as po měsíci přines' Blažek mladý,
a v statku vašem všechno zaplakalo.
Zda všechno, nevím! Snad až na Vojtěcha,
s ním udály se v Praze velké změny,
s ním domů přišla věru špatná těcha,
nevinen šel — vrátil se pokažený.
Učení, knihy měl prý v nenávisti,
já toho nevím — sousedé však jistí,
co domů přišel, hned v té první chvíli
jen chtěl, by statek jemu odevzdali
a co jen chtějí, sobě vymínili,
však dosti prý se oba nastarali!
Co platen pláč a hořké jejich žaly!
Jakub je mrtev — nevrátí se zpátky — —
tak slibů jeho hlas zaznával sladký,
a jak to v světě, hochu, často bývá,
rodiče slovům syna víru dali
a smutný ortel sobě podepsali.
Však pokud ještě Marta byla živa...
Tu Jakub zvolal: „Marta ze hřbitova?"
„No — myslím Marta — žena Vojtěchova,
s níž slavil mladý brzy potom sňatek.
Však život trudný s Vojtěchem pak měla
sotva mu staří odevzdali statek.
Tu Jakub zalkal: „Marta zapomněla!"
a pohnutí mu dále mluvit brání.
„Ba, je to, hochu, smutné povídání!

Leč dopij kalich hořkosti té celý.
Jak pravím, dokud Marta byla živa,
tuť staří celkem přece líp se měli,
neb o ně dbala Marta starostlivá,
a nedala jim nikým ublížiti.
Jakube, dále co mám o nich říci?
Jsouť vyměnkáři všichni mučenníci,
a než smrť trudná v hrob jim šiji skloní,
ve rodnou zemi, jež jich zkvetla pílí,
na níž se od malička mozolili —
ten zbytek žití hořké slzy roní.
Leč to je známo — proto o tom dosti.
Oběma lépe, země že je hostí.
Bůh ví, kdo zkazil srdce Vojtěchovo!
On vyčítal jim každé sousto chleba,
od něho vlídné neslyšeli slovo,
svým krokem každým jemu překáželi,
nejtrpčí osud výměnkářů měli,
neb srdce jeho bylo tvrdá skála.
Oj, co se tehdy matka naplakala!
Kolikrát vlétlo jméno tvé jí na rty!
Na statku bratr špatně hospodařil.
On toulky znal jen, ručnici a karty
a krčmy všude, kde jen byla jaká,
a octl-li se měšci často na dně,
pomoci hledal vedle u Izáka.
V té době právě zesnula tvá matka,
ji usouženou srdce kruté žaly
spíš nežli nemoc, jež byla jen krátká,
po dlouhém utrpení ve hrob sklály.“
Vít chvíli malou ustal — odpočívá,
z očí mu září soucitnosti něha.
Bouř s vichrem venku řádí běsem divá
a s deštěm sníh jim do okének šlehá.
Jakub tu sedí s hlavou nakloněnou,
a ve vzpomínkách tesknýchduši ztrácí;
v ní tmavé chmůry bolesti se ženou
a srdce hořem snad se zakrvácí....
„Pro tebe zprvu Marta slzy lila,
pak přišel Vojtěch — mluvil slova sladká —
člověk je křehký — ona uvěřila.
Jak ráda viděla to vaše matka,
doufajíc jistě, že napraví syna.
Leč zcela marná byla její snaha,
hýřil pak zase celé dny a noci,
jen krátký čas mu Marta byla drahá.
On nebyl doma ani v oné chvíli,
kdy Marta život synáčkovi dala,
kdy nemoc po něm zhubila jí síly,
až s životem se mladým rozžehnala,
nechavši zde outlého sirotečka....
— — — — — — — — — —

Zle bylo tehdy s oteckým již lánem,
ku zkáze spělo všechno rychlým spádem.
Na statku Izák úplným byl pánem
a židů věřitelů lačná smečka.
Kde role jaké — všecko bylo ladem,
vše Vojtěch žitím nepříkladným zmařil,
a otec chudák, spíše stín než člověk,
na úhoře tom v bídě vyměnkařil,
a sotva stařec ubránil se hladu.
Vojtěch jen hýřil v kruhu kamarádů —
byli to druzi bohaprázdní, hluční —
až statek rodný na buben se dostal,
a žid jej koupil — v dražbě exekuční.
Když kladívko osudnou ranou třetí
Izáku židu statek přisoudilo:
tu po klepnutí rázem ve zápětí
z přístěnku výkřik bolný slyšet bylo
a vše se kolem výměnkáře shluklo —
byloť mu žalem dobré srdce puklo!
Tu přece nemoh' přežít strašnou chvíli,
kdy statku pohřeb dražbou vystrojili,
tož statku, na němž dlouho hospodařil,
kde zrodil se, kde život trávil celý,
kde každý kout jej upomínkou daril,
kde jako lidé stěny rozprávěly,
kde s dětmi žil po boku drahé ženy,
kde jeho otec s dědem zesnul v Pánu,
kde každý krok jich stínem posvěcený,
jich žitím, věrou, zbožností a prací —
tu stařec nemoh' přežít krutou ránu!
Ku pohřbu jeho ze blízka i dáli
v zástupech hojných lidé putovali —
a kdo ho znal, každý proň slzy ronil,
každý ho v slzách k hrobu doprovodil,
každý mu země hrstku v lůžko hodil,
a právě když ho v rakvi vynášeli,
když hlavu starou ve hrob chladný sklonil,
a v něm všem mukám, útrapám se schoval —
v té chvíli Izák k vám se přistěhoval!
Kdož otce tvého doprovodit spěli,
po Vojtěchu se všichni ohlíželi,
ten nešel s otcem ku chladnému hrobu!
Snad svědomí mu vyčtlo jeho zlobu,
snad tajně dal se kdesi na pokání,
že otci za rakví šli lidé cizí,
a vlastní syn — proč ten nekráčel za ní?
On prchnul odtud, svědomím jsa hnaný,
a ve vsi již se neokázal více,
je nyní prý až konec světa kdesi
za mořem v dálné žije Americe
a nepřijde již nikdy do Podlesí....

Umlkl Vít — žal oba trpký schvátil
a Jakub slzu hořkou z líce stírá.
Tak všecko tedy, všecko tedy ztratil,
jen hrob a zkáza odevšad naň zírá!
On ztratil otce, matku milovanou,
bratra i Martu, rodné půdy jmění,
ten život jeho jedinou byl ranou
a ze všeho mu zbylo utrpení!
A co mu nyní v příští život zbývá?
Lít slzy na hrob, který drahé skrývá,
je věnčit kvítím, světit modlitbami
a vzpomínat, až v konec žití samý!
A vzpomínat, dokud smrť nezavolá,
a nade vlastním slzu líti žitím,
jež pusté zbylo, jako troska holá!
Trudná jen pouť mu zbývá tímto světem.
Krom upomínek ničeho proň není;
ne stářím sic, leč sešlostí je kmetem,
los jeho smutné světem plahočení
až do té chvíle, kdy Bůh milostivý
žaláře žití na vždycky jej zbaví.
Tak sedí zde, a hlavu tiskne v dlaně.
Po dlouhé době jako ve snách praví:
„Synáček Marty — zdaliž ten je živý?
Či s matkou dřímá také v chladném hrobě?“
„Což Pavlík, to je roztomilé robě!
Toť hošík hezký, andělíček milý!
Můžeš jej vidět třeba v tuto chvíli,
neb já vzal dítě ihned tehdy k sobě,
když otec prchnul, a chlapeček zlatý
měl býti živen obce na útraty.
A Bohu díky — dobře se nám daří!
Zde na chalupě plných šest již roků
Pavlíček se mnou starcem hospodaří.“
Zář šlehla bleskem Jakubovi v oku,
radosti slzou znovu zrak se zrosil.
„Ó veď mě k němu, kvapně Víta prosil,
mým bude Pavel — Bůh buď pochválený!
Vít, světlo v ruce, vede hostě svého
k malému lůžku vedle do komůrky,
kde chlapec malý dřímá spánek sladký.
Jakub tu dlí — dech se mu v prsou tají,
ve spícím děcku vidí obraz matky
i otce, Marty, bratra jako v báji,
a dítě spí — oddychuje si zdravě,
na tvářích jeho růže rozkvétají.
I zalkal Jakub pláčem usedavě.
„Teď život nové nabyl pro mne ceny,
mým bude Pavel — Bůh buď pochválený!“
Buď pochválený — daroval mi syna!
Bůh s chlapcem život, útěchu mi vrátí,
jak otec chci se o něj postarati....

V radostných slzách k dítěti se shybá.
„Bůh, Víte dobrý, oběť Tvou ti splatí,
a Víta, chlapce v rozechvění líbá
a znovu opět objímá se s Vítem.
„Když, praví tiše, tam u Solferina
jsme jako lvové stáli v boji lítém,
proti nám přemoc Francouzů a Vlachů —
tuť život zachránil jsem setníkovi,
neb já smrť hledal — a neznal jsem strachu,
vždyť život malou pro mne měl jen cenu.
Můj setník šlechtic dal mi za odměnu,
ač zpíral jsem se, zlata váček plný —
ten nyní mám — to Pavlovo je jmění —
o jeho chci se starat vychování.
S pohnutím opět k dítěti se sklání,
v něm zář mu svitá po všem utrpení,
v něm duha Boží nad bouří se klene,
s ním usmíření v srdce jeho vkročí.
Ve slzách líbá čelo, líce jeho,
až vzbuzen pacholíček, udivené
k cizímu muži upře velké oči,
v nich vidí zase Jakub otce, Martu,
slov dalších něhu dusí radosť v pláči.

(Pokračování.)

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil

Václav Petrů.

(Dokončení.)

VIII.

Další pronásledování. Klatba. Druhý útěk do Habeše. Vliv křesťanský i jiný.

Předáci Mekkanští měli vyzývavosti Mohameda a jeho přívržencův brzy do syta, i umluvili se, že potlačí nové náboženství násilím. Nejprve dávali hněv svůj cítiti otrokům, obyvatelům a lidem, kteří neměli žádné ochrany. Schytali je a o polednách za největšího vedra přivázali na horký písek. Vedle toho, že se pekli, bylo nebožákům snášeti úmornou žízeň. Byli takto donuceni nové víry se zříci; než, mnozí se navrátili zase k prorokovi, osvědčujíce takto mysl opravdu rekovnou. Abu Bekr vysvobodil několik otrokův od pronásledování tím, že je koupil a později jim daroval svobodu.

Proti svobodným mužům náčelníci Mekkanští tolik nesvedli. Bylo sice možno, že mohl býti moslim od rodiny své zabit nebo dán do klatby; ale Omar nalezl proti tomu vydatný prostředek: postavil se prostě pod ochranu rodiny jiné, a tím byla vlastní rodina jeho chtíc nechtíc přinucena života jeho hájiti, ačli nechtěla pozbyti úcty a vážnosti. Kdyby byla rodina svého člena vydala v šanc, neprohlásivši

dříve nad ním klatbu, byla by se podle názorův arabských dopustila poklesku, jejž by s ní nebyl nikdo sňal. Než, ač byl život moslimů bezpečen, tož přece jim bylo snášeti přemnohé nepříjemnosti. Příbuzní je pronásledovali, spílajíce jim a hanu na ně kydajíce. Mezi lidem, jenž se spravuje institucemi patriarchálními, není žádnou maličkostí nežíti s rodinou v dobré shodě. Společenské postavení, působnosť, zábavy, slovem všecko jest mu hledati v lůně rodiny. Styk se souvěrci nemohl všeho toho nahraditi, ač ovšem poskytoval útěchy mnohé a mnohé.

Od té doby, kdy odvolal Mohamed své ústupky ve příčině pohanské víry, dotírali naň odpůrcové tíže a tíže, vyzývajíce ho ve své zpupnosti, aby přivolal poslední hodinu. Mohamed neměl jiné odpovědi, nežli že se dostaví sama. Konečně se mu podařilo vymysliti si příčinu, proč se nedostavuje: soudný den nemůže nastati, poněvadž mnozí z jeho přívrženců prý trpí nespravedlivě. Tím ovšem řekl, co jim hrozí, kdyby odešel, a zároveň zněla slova jeho jako vyhrůžka, že z Mekky odejde. Proto zjevil:

37. 170. Co Mohamed káže, jest zjevení, a přece se mu odpírají. — Však brzy uvidí!
171. Již za dob pradávných dán jest slib sluhům našim, vyslancům, prorokům,
172. že se jim dostane zcela jistě pomoci,
173. a že zástupové naši přemohou nepřátely jejich.
174. Odejdi tedy od nich na chvilku
175. a hleď na ně. Však uvidí brzy!
176. Či chtějí uspíšiti trest náš?
177. Až jednou osadí zástupové jejich dvory, pak nadejde vystřeženým jitro zlé.

Očekávali bychom, že Mohamed podle způsobu svého zjevení toto potvrdí zase příkladem, jak bylo město zachráněno jen proto, že v něm dlel prorok, ale nečiní tak, nýbrž opakuje biblický příběh o Lotovi.

29. 30. Přinesše poslové naši Abrahamovi zprávu radostnou pravili: Zahubíme obyvatele města tohoto, neboť byli nespravedlivi.
31. On odvětil: Žije tam však Lot. Dali mu v odvět: Víme velmi dobře, kdo tam žije, i zachráníme ho a lid jeho, vyjímajíc ženu jeho, jež náleží k provinilcům.
32. Když přišli poslové naši k Lotovi, byl mysli omrzelé, a nevěděl si strany zjevení jejich rady. Řekli mu však: Neboj se a nesmutni, zachráníme tě i lid tvůj, vyjímajíc ženu tvou, neboť náleží k provinilcům.
33. Ale na obyvatele města tohoto sešleme s nebes něco hrozného pro ohavnosti jejich.
34. Po trestu tomto jsme zůstavili patrné znamení (Mrtvé moře) lidem rozumným.

Leží na jevě, že nebylo zpupným obyvatelům Mekkanským zrovna příjemno poslouchati, že jsou ušetřeni jenom k vůli němu, jehož nenáviděli. I vyzývali ho, aby z Mekky odešel. Ale prorokovi se konečně přece nechtělo, protož jim uvedl ještě jednou na paměť, jaké následky by se dostavily, kdyby odešel. Tu konečně pozbyli Mekkanští vší trpělivosti; nehodlali vyčkati, až odejde sám nebo až zemře, nýbrž

odhodlali se ho vyhnati nebo zabiti, ať by již z toho pošly následky jakékoli. Nejprve vyjednávali s Talibem, ale marně. Příbuzní Mohamedovi znamenali, že jsou příliš slabí, aby veřejným bojem smrť jeho pomstili, a zůstaviti ji bez pomsty, bylo hanebné. Jednoho dne Mohamed nepřicházel. Obecně se myslilo, že byl zavražděn. Příbuzní jeho ukryvše zbraň pod šaty, odebrali se ke Kaabě, aby znenadání přepadli shromážděné tam šlechtice, kdyby byl mrtev, nebo by provedli demonstraci, je-li dosud na živě. Na štěstí Mohameda nalezli, a tak zůstalo při demonstraci.

Vzdorovitosť Mohamedova a odpor jeho rodiny měly v zápětí, že byli dáni do achtu. Kdy klatba tato byla vyslovena a kdy se skončila, neví se s určitostí, zdá se však, že to bylo od podzima r. 617. do podzima r. 619. Záležela pak klatba ona v tom, že se zavázali Korejšité písemně, že nebudou s Hašimity t. j. s rodinou Mohamedovou uzavírati žádných sňatků, že s nimi nepovedou žádných obchodů a že jim neposkytnou žádné ochrany.

Každá rodina měla v Mekce své bydliště, v němž přebývala většina jejích členů. Stávalo se také, že žili někteří členové v jiných čtvrtích; tak bydlel Mohamed v domě své ženy, jež náležela k Asadovcům, nikoli k Hašimitům. Tito měli bydliště s Mutalibity ve východní části města pod horou Kobaysem. V nebezpečných těchto dobách se tam uchýlili všickni, aby byli po ruce, kdyby bylo potřebí vzájemné ochrany. Pomníme li, že byli odloučeni ode všeho obchodu s ostatními Korejšity, že neměli tolik sami, aby si vypravili na cestu svou karavanu a že se nesměli k jiné přidružiti, snadno si představíme, co asi jim bylo vytrpěti. Moslimští zpravodajové, aby útrapy jejich tím spíše uvětšili, vypravují, že byli vydáni v šanc nehodám jakýmkoli, a to bez názorův, aby jim bylo dosti učiněno.

Mohamedovi se tedy nepodařilo lid od vůdců jeho odvrátiti, i není divu, že následovalo prudké pronásledování. Nová sekta byla u velikém nebezpečenství, a prorok hlásal v tísni té, aby se přívrženci jeho vystěhovali znova do Habeše, i sliboval jim, vytrvají-li, milosť Allahovu v míře ještě větší.

Ayiša vypravovala, jak se vydal i Abu Bekr na cestu. Otec můj, praví, musil mnoho trpěti i nemohl v Mekce již vydržeti, neboť Korejšité zle vystupovali proti Mohamedovi a jeho stoupencům. I požádal proroka za dovolení, aby se směl dáti na útěk. Když mu to bylo povoleno, opustil vlasť. Jsa asi dva dni cesty vzdálen od Mekky, potkal Iben Doghonu, jenž byl tehdáž náčelníkem Ahabišův; tito bydlili v sousedství Mekky a byli s Korejšity spojeni. Spatřiv ho Doghona tázal se, kam jde? Odvětil: „Kmen můj nakládal se mnou zle, i vyhnali mne.“ — „Je-li možná?“ skočil mu do řeči Doghona, „vždyť pak jsi ozdobou společnosti a pomocníkem nuzných; navrať se, budu tě chrániti.“ Abu Bekr přijal jeho návrh, a když se navrátili do Mekky, oznámil šejch veřejně: „Syn Abu Kohafy (Abu Bekr) jest v ochraně mé; střež se každý mu ublížiti.“

Abu Bekr si zřídil před domem místo, kde vykonával modlitby. Jsa mysli měkké, plakával, kdykoli něco četl z koranu, děti, otroci a ženy se před ním zastavovali, neboť se jim líbilo, co činil. Několik Korejšitů se tedy odebralo k Ibn Doghonovi řkouce: „Snad nepropůjčíš ochrany své muži, který nám činí ostudu a jest nám s obtíží! Kdykoli se modlí a předčítá, čemu učil Mohamed, činí to s takovým pohnutím, že chováním svým upíná na sebe pozornosť žen a lidí

mladých a nechráněných. Obáváme se, aby je neodvrátil od náboženství. Rci mu, aby se varoval veřejného pohoršení a odešel do domu svého, kde si může dělati, co chce.“ Doghona odešed k Abu Bekrovi pravil: „Nevzal jsem tě proto v ochranu, abys urážel své soukmenovce. Neschvalují, že se stavíš právě na místo toto, i cítí se býti uraženými, neodejdeš-li do domu svého, kde můžeš dělati, co se ti líbí.“ Abu Bekr dal mu v odvět: „Chceš-li, zřeknu se ochrany tvé a spolehnu na ochranu Allahovu.“ Ibn Doghona jsa tím spokojen, zvolal hlasem velikým: „Syn Abu Kohafův se vzdává ochrany mé; můžete s ním naložiti, jak chcete.“

Vypravování toto nasvědčuje, že moslimové i v nehodách a tísni si dávali na tom záležeti, aby provozovali náboženství s jakousi okázalostí a nápadností. A duch ten nevyhasl mezi nimi ani dnes. Ocitne-li se moslim mezi jinověrci, vyhledává si k bohoslužbě vezdy místa, aby byl ze všech stran vidín, jak vykonává rozmanité ty poklony, nahýbání a prosternace, z nichž se pobožnosť jeho skládá.

Po vyzvání Mohamedovu se uteklo v l. 616—620. mnoho osob de Habeše. On sám líčí v koraně dosti věrně, jaké poměry tehdáž nastaly moslimům, i plyne z toho také, že někteří věřící ze strachu před pronásledováním od něho odpadli.

29. 1. Myslí-li si lidé, že mohou říci: „Věříme!“ aby nebyli vydáni zkouškám!
2. Ustanovili jsme zkoušky těm, kdo byli před nimi. Allah pozná po zkoušce, kdo to myslí opravdu, i ty, kdo lhou.
3. Domnívají-li se, kdo zle činí (pronásledovatelé), že se nám mohou vymknouti, mýlí se v soudě svém.
6. Těm, kdo věří a dobře činí, zapomeneme hříchy a při odplatě jim budeme počítati toliko skutky nejkrásnější.
9. Jsou lidé, kteří praví: „Věříme v Allaha;“ a jsou-li pro Allaha trápeni, jest jim pronásledování lidské tak strašné jako trest Allahův. Propůjčí-li ti Pán někdy vítězství, řeknou zajisté licoměrníci tito: „Náležíme k vám!“ Což pak Bůh neví, co jest v srdcích lidských?

10 Allah pak pozná věřící i pokrytce.

Třeba připomenouti, že Mohamed v koraně dává toliko pokyny. Jsou to vlastně jen texty, k nimž měl výklady, i bývají často tak temny, že jim sám ani nerozuměl, pokud mu jich anděl ve zvláštním zjevení nevyložil. Z pravidla bývají pokyny první nejméně jasny, znenáhla se vyjasnívají a vyjasnívají, a tak lze z míst souběžných vyložiti význam mnohdy velice záhadný.

Těm, kdo se stěhovali do Habeše, radil prorok, jak jsme již připomenuli, aby se nepouštěli do sporů s křesťany, nýbrž aby je zpředu ubezpečili, že věří v písmo svaté. Proto také vykládá, v jakém poměru jest koran k bibli. Obě písma jsou odleskem knihy v nebesích chované, obsahují co do věci jedno a též a jsou rovnoprávná.

Rozumí se, že Hašimité, jsouce s Korejšity znepřáteleni, velice trpěli, přes to pak poskytovali Mohamedovi ochrany dále. Ale protivníci jeho tvrdili, že má i svoboda své meze, a nechtěli zejmena dovoliti, aby prorok a stoupenci jeho mluvili o božstvech jejich s opovržením. Abu Talib seznal, že požadavek tento jest spravedlivý, a proto dal Mohamedovi na srozuměnou, že bude chráněn jen tehdy, nebude-li soukmenovců dráždíti. Proto se mu stalo zjevení.

6. 106. Následuj, co ti bylo zjeveno a co pochází od Pána tvého, totiž: Není boha mimo něj. A modlosluţebníků se straň;
107. neboť kdyby Allah chtěl, nectili by bohů mnoho. Neustanovili jsme tě za jejich strážce nebo opatrovníka.
108. Ó věřící, netupte bytostí, které ctí mimo Allaha, neboť budou z nevědomosti a nepřátelství tupiti i Allaha. Tak jsme ukázali každé obci náboženské, že jsou skutkové její krásni. Avšak musí se navrátiti k Pánu svému, a on jim řekne, co udělali.

Obrat tento působil. Mekkanští slovům jeho nevěřili, ba, co více, odhalovali v nich klam a odpor. Mohamed, kde nemohl jinak, mlčel; kde však se mohl na něco vymluviti, chápal se toho rád a hned. Uvedeme toho příklad. Kamení na Mekku nepršelo, město pak se do země také nepropadlo. Prorok k tomu připomíná, že jest v moci Boží to neb ono učiniti, ale připojuje k tomu hned narážku na politické poměry svého rodiště, na rozdvojení rodin, i hrozí jim trestem novým — že zahubí jedni druhé.

6. 65. Mluv: Allah má moc poslati na vás trest se shora nebo spod nohou vašich, nebo vás rozdělí ve strany, aby znamenal druh druha vztek. Hle, jak kroutíme zjevení svá, — jen abyste přišli k rozumu.
66. Kmen tvůj popřel soud a trest. Jest však věcí skutečnou. Mluv: Nejsem opatrovníkem vaším. Každé proroctví má určitý čas; však uvidíte brzy.
67. A uvidíš-li ty, již hloubají o znameních našich, vzdaluj se od nich, pokud se nezaberou v hovor jiný.

Touže dobou přestaly také útoky na předáky Mekkanské, a konečně se stalo r. 619. smíření Hašimitů s Korejšity. Po té se prý navrátili z Habeše 33 vystěhovalci moslimští. Všecky strany poznaly, že jest jim třeba smířlivosti a snášenlivosti.

R. 619. když byla klatba zrušena, zemřela Mohamedova manželka Chadyže a brzy potom ujec jeho Abu Talib. —

Není pochybnosti, kdyby nebylo něguše Habešského, který přívržence prorokovy vlídně přijal a podporoval, že by se bylo Korejšitům podařilo nové učení udusiti v zárodku. Mohamedovi velice záleželo na tom, aby si zachoval knížecí přízeň; proto uznával z vděčnosti křesťany za rovnoprávné s moslimy, k náboženství jejich se choval uctivě a v suře 56. 13 pouští křesťany šmahem do nebe. Odkud poznal křesťanství? Ze dřívějších cest ovšem jen velmi povrchně; teprve stykem s křesťany habešskými poznal učení Kristovo poněkud jasněji, ale zase jen tendenčně. Co se mu hodilo, toho se chopil, ale hlouběji nevnikal. Vedlo se mu asi jako mnohým lidem až po dnes. Žijí a obcují se židy den co den, ale o zásadách víry jejich vědí hrozně málo. Podobně jest veliká část vzdělanců, kteří znají islam podle jména, ale o podstatě jeho nevědí, leda že jest u Turků dovolena polygamie. Z povahy Mohamedovy lze souditi, že si nevzala na práci hlubší bádání, neboť snílkům toho způsobu není nic tak protivno jako skutečné události: Mohamed byl zaveden k ideám křesťanským náhodou. Vyznavači jeho navrátivše se z Habeše, sdělili se s ním asi, jaké hovory mívali s tamními křesťany, a tím ho obohatili novými představami i slovy, jak uvidíme níže. A Mohamedovi na tom záleželo nemálo,

aby něgušovi dokázal, že mu Allah zjevení činí i o nauce křesťanské, a proto se odvážil na půdu historickou. Proto složil pro něho suru 19., již tuto položíme celou, poněvadž se tam dočítáme záhad, jež nejsou ani v islamě ani v křesťanství.

1. J. N. R. J. (Jesus Nazarenus Rex Judaeorum). O milosti
Páně ke sluze jeho Zachariášovi.
2. Volal k Pánu svému hlasem tichým:
3. Pane, kosti ve mně seslábly, a vlasy hlavy mé zbělely.
4. Přes to nezůstaly prosby mé k tobě, o Pane, bez prospěchu.
5. Obávám se toliko příbuzných, již přijdou po mně. Ježto
pak žena má zůstala neplodna, daruj mi nástupce zvláštní
milostí,
6. aby dědil úřad můj a dědil také (kněžství) v kmeni Jakubově,
a učiň ho sobě libým.
7. Ó Zachariáši, předpovídáme ti syna, jehož jméno bude Jan
(Yahaya).
8. Dosud jsme nedali nikomu jména toho. [1])
9. Odvětil: Pane, jak mohu míti syna? Žena má jest neplodna,
a já jsem starý a vyžilý.
10. Hlas pravil: Tak se stane! Pán tvůj dí: Jest mi to snadno.
Vždyť jsem tě dříve stvořil z ničeho.
11. Zachariáš řekl: Dej mi, Pane, znamení. Odvětil mu: Znamením
ti budiž, ač jsi zdráv, že nebudeš tři noci s nikým mluviti.
12. Po té vyšed k lidu ze svatyně, dal mu na srozuměnou, aby
velebil Boha ráno i večer.
13. „Ó Jene, přijmi knihu mocnou rukou!“ [2]) Dali jsme mu již
jako hochovi moc prorockou,
14. a cestou nadpřirozenou vlídné srdce a čisté. Byl bohabojný
a uctivý k rodičům, a ani násilnický ani zpupný.
15. Pokoj mu v den, v který byl narozen, v den, v který jednou
zemře, a v den, v který bude zase k životu vzkříšen.
16. Připomeň ve knize (koraně) také Marie, jak odešla od ro-
diny své na místo, jež bylo ke straně východní,
17. a mezi sebe a mezi ně postavila stěnu. Poslali jsme k ní
ducha svého, i objevil se před ní jako přímý muž.
18. Ona pravila: Beru útočiště své k Rahmanovi, jehož se za-
jisté bojíš také.
19. Odvětil jí: Jsem posel Páně, abych tě obdařil synem čistým.
20. Odpověděla mu: „Jak dostanu syna? Muže jsem nepoznala
a hříšnicí jsem nebyla nikdy.
21. Řekl jí: Tak se stane! Pán tvůj mluví: Toť mi věcí snadnou.
Učiníme syna toho znamením pro lidi a důkazem milo-
srdenství svého. Tak se věc stala.
22. Jsouc těhotna, odstoupila na místo odlehlé.
23. Přepadla ji hodina její při stromě datlovém i řekla: Ó kéž
jsem zemřela dávno, kéž jsem zmizela a zahynula.
24. Tu zvolal on (Ježíš): Nermuť se, Pán tvůj dal vyřinouti se
potoku u nohou tvých,
25. zatřes kmenem datlovým, i spadne ti hojnost čerstvých datlí.

---

[1]) Mohamed se mýlil: srov. 2. kniha král. 25. 23. Esráš. 8. 12 Jerem. 40. 8.
[2]) Jan jest Mohamedovi zakladatelem víry Sabejské, roven Mojžíšovi atd.

26. Jez a pij a buď dobré mysli. A uvidíš-li člověka,
27. rci mu: slíbila jsem Rahmanovi půst a proto nebudu dnes mluviti s nikým.
28. Přišla pak majíc dítě na loktech, k lidu svému; ti pravili: Ó Maria, učinila's skutek zvláštní!
29. Ó sestro Aronovo, otec tvůj nebyl muž špatný, a ani matka tvá nebyla hříšnicí.
30. Ukázala jim na dítě. Oni pak pravili: Jak máme mluviti s dítětem, jež leží dosud v kolébce?
31. Hoch zvolal: Jsem sluhou Allahovým, on mi dal knihu a zvolil si mne za proroka.
32. Bylo vůlí jeho, abych byl požehnán, ať jsem kdekoli, i nařídil mi vykonávati modlitbu a dávati almužnu, pokud budu živ,
33. z úcty k mé ploditelce mi nařídil, i neučinil mne ani násilníkem ani bídákem.
34. Pokoj mi v den, ve který jsem se narodil, v den, ve který zemru, a v den, ve který budu zase k životu probuzen.
35. Ten jest Ježíš, syn Marie, dle učení pravého, o němž pochybují.
36. Není Allaha důstojno, aby měl dítě. Budiž mu chvála. Uzavřel-li, něco stvořiti, řekne: Budiž! a jest to.
37. Allah jest pán můj a pán váš: vzývejte ho! — Tať jest cesta rovná.
38. Národové byli nesvorni mezi sebou (o povaze Kristově). Běda nevěřícím, až nastane vážný ten den.
39. Jak ostrý bude sluch a zrak těchto tupých v onen den, ve kterém se objeví před vámi! Ti pak, kdo jsou nyní nespravedliví, žijí patrně v bludu.
40. Varuj je strany dne zoufání, aby nebylo pozdě; neboť nemají starosti a nevěří.
41. My však zdědíme jednou zemi a vše, co na ní jest, a před námi bude jim objeviti se všem.

Z nauky křesťanské pojal Mohamed v islam také některá jména mužů světců, jež rozděluje na čtyři třídy: na proroky, spravedlivé (sidyky), mučenníky (šahydy) a blahoslavené (salihy). Pojem Boha vyjadřuje slovy Allah, al-Rabb a Rahmân, kterýmž míní výhradně Boha křesťanského, zejména pak syna Božího. V koraně má Kristus Pán výhradní místo jako prorok, jenž jest zasvěcen v tajemství, kdy poslední soud nastane. Ale co tam se bude se strany Boží konati, nepřipisuje jemu přímo, nýbrž Rahmanovi. Tak dí:

36. 51. Zatroubeno jest na troubu a hle, pospíchají z hrobů k pánu svému.
52. Říkají: Běda nám, kdo nás probudil z klidu našeho? — To jest, co Rahman přislíbil, a poslové mluvili pravdu,
53. neboť se zavolalo jenom jednou, a všickni stanuli před námi.

A v suře 25. 28. praví, že v onen den bude panovati pravda (a ne libovůle), a tu říditi že bude Rahman. A v suře 78. se povídá:

38. Jednoho dne se postaví (svatý) duch a andělé s uctivostí do řady a nebudou směti mluviti, leda že jim Rahman dovolí.

Tedy i duch svatý jest Rahmanovi podroben. Rahman jest tedy asi tolik jako „pramen milosti“, neboť Mohamed touže dobou choval již také myšlénku, že jsou víra a blaženosť následky milosti Boží. Kristus, v jehož poslání vykupitelské nevěřil, mu byl pramenem milosti a ustanovovatelem osudu.

Navrátivše se moslimové z Habeše, přinesli s sebou invokaci Allaha „Bismillah al-Rahmân abrahym,“ t. j. jménem Allaha, vlídného Rahmana, která jest zřejmou reminiscencí křesťanskou, kdy ještě každý dobrý křesťan práci svou počínal slovy „In nomine Domini clementissimi“. Moslimové formule té užívají dosud velmi pilně; žák, nežli počne úlohu svou ve škole, modlí se: „Bismillah al-Rahman abrahym,“ a Turek, nežli vykoná zločin, odříkává ji. Mohamed jí poprvé užil v suře 27., kde jí počíná královna ze Sáby list, který posýlá Šalomounovi. Když později rozdělil Mohamed koran na kapitoly, postavil formulku tu v čelo jedné každé.

Není v koraně místa, kde by si prorok představoval Rahmana jinak nežli Boha, a Rahman jest mu tolik jako náš Pán, jehož se dovoláváme o milosť a podporu; jest stvořitelem nebes a země a učiniv vše, co na světě jest, v šesti dnech, vystoupil na trůn.

Učení o Rahmanovi a Duchu sv. vniklo v islam zajisté vlivem nějakých učitelů, kteří Mohameda poučovali o víře křesťanské, jak se zdá, v duchu monofysitův. Jest ostatně dost možná, že i od ostatních heretiků křesťanských a židovských ledaco se vloudilo do učení Mohamedova, a že i napotom asketikové veliký měli vliv na jeho vývoj. Souhlasně dotvrzují znalci světa moslimského, že asketikové tamní učení Mohamedovo změnili k nepoznání. Kdo čte koran a se domnívá, že zná víru nynějších moslimů, jest na velikém omylu. Rahmanisté byli tedy dle všeho sekta křesťanských asketův, od níž přijal Mohamed také vigilie, a k níž náležel také jeho učitel Bahyra. —

V létech 616—619. měl Mohamed těžké boje a nesnadné postavení. Z jedné strany naň útočili nepřátelé, ze druhé přicházeli k němu z daleka cizinci, aby se přesvědčili, hlásá-li skutečně, co oni byli zvyklí pokládati za pravdu. A Mohamed pokládaje to ovšem za uznání neobyčejné, dal se v malichernosti své svésti, že učil věcem, které se s duchem náuky jeho nesnášely, i byl by málem se odchýlil od inspirací původních. Níže uvidíme, k jakým sporům to zavdalo podnět. Tuto uvedeme některé zjevy, které se dostaly do koranu vlivem cizím.

1. Byli to džinnové a andělé. Jak jsme již dříve pravili, ohrazoval se Mohamed velmi rozhodně proti tomu, že by byl posedlý džinny; a dle tradice pokládal domněnku, že si s ním zahrávají džinnové, za tak hroznou, že se chtěl dopustiti samovraždy. Na počátku svého prorockého poslání na džinny ani nepomyslil; rovněž jest nejisto, počítal-li k nim anděly čili nic. V Medině již mluvil zcela zřejmě o andělu Gabrielovi, v Mekce pak mu donášel zjevení svatý duch, a ten byl podle učení monofysitův demiurgem, nikoli andělem. Nelze tedy na jisto postaviti, jakou představu měl Mohamed zpočátku o andělích.

R. 616. uznal tři pohanské bůžky za přímluvčí u Allaha, podobně asi, jako se líčí andělé v bibli. Tím stavěl džinny na roveň s anděly; i podobá se ku pravdě, že ani pohané rozdílu tohoto nečinili, neboť o kmenu Molayhův se praví, že vzývali anděly, a i Ko-

rejšitům nebyla úcta andělův neznáma. Není sice nikde praveno, že Mohamed dovoloval anděly vzývati; avšak když se z bludu o cizích božstvech obrátil, dočítáme se v koraně, na čemž se zakládalo učení o Ozze a Latě, jímž se před tím hleděl pohanům zavděčiti, a jež byl nyní nucen odvolati:

53. 28. Ti, kdo nevěří v onen svět, dávají andělům jména ženská.
43. 18. Činí z andělů, již jsou sluhy Rahmanovými, bytosti ženské.
19. Říkají: Kdyby Rahman nechtěl, nevzývali bychom jich.
17. 42. Pán váš prý vám udělil přednosť, tím, že vám dává syny, pro sebe z andělů si stvořil dívky.
37. 149. Otaž se jich: Má-li Pán tvůj dcery, a ony syny?
150. Či jsme stvořili anděly dívkami? a byli jste při tom?

Z té příčiny se jal Mohamed vzývání andělův odsuzovati dál a dále, a aby úctu onu prohlásil za neodůvodněnou, vypravoval r. 617. tento mythus:

38. 71. Pán tvůj mluvil, jak známo, k andělům: Stvořím člověka ze hlíny,
72. a až mu dám postavu a vdechnu do něho z ducha mého, padněte před ním klaníce se mu.
73. Veškeří andělé padli před ním,
74. vyjmouc Iblysa. Byl příliš hrdý a náležel k odbojcům.
75. Bůh pravil: Ó Iblyse, proč nepadáš před tím, co jsem stvořil rukama vlastníma,
76. jsi-li tak hrdý či vysoko postavený?
77. Odpověděl: Jsem lepší nežli on; mne jsi stvořil z ohně, jeho z hlíny.
78. Bůh řekl: Ven s tebou odtud, neboť jsi proklet.
79. Kletba má spočine nad tebou až do dne soudného.
80. Iblys odvětil: Pane, poskytni mi odročení až po den, ve který vstanou z mrtvých.
81. Bůh odtušil: Odročení ti budiž povoleno
82. až po den doby určité.
83. Iblys řekl: Přísahám při velikosti tvé, že svedu lidi všecky
84. mimo ty, již jsou vyvolení sluhové tvoji.
85. Bůh odpověděl: Co se sluší, ať se stane, i pravím, že naplním peklo tebou a těmi, kteří jdou za tebou.

Účelem mythu toho jest patrně ukázati, jak se dostal na svět hřích, jehož původcem jest Iblys; od učení našeho se odlišuje tím, že byl zlý duch ihned uvržen do pekla. Také si pamatujme, že jest Iblys padlým andělem, nikoli pak džinnem, a že byli andělé vyzváni, aby padli před člověkem na tvář, z čehož plyne, že byl praotec lidí něco daleko většího než andělé, a že tedy jest pošetilé, aby je lidé vzývali. Až posud se domnívají moslimové, že stojí lidé nad anděly, poněvadž z oněch pocházel Mohamed. Pověsť tato jest patrně původu křesťanského, a v suře 20. se k ní připojuje zpráva o pádu prvních lidí. Ďábel, jenž stojí v čele padlých andělů, se jmenuje v koraně vezdy Iblys, kde však se o něm promlouvá jako o svůdci prvního člověka, jmenuje ho šaytanem (satanem).

Pokud horlil prorok proti úctě andělů, hodil se mythus tento dobře k jeho učení; jakmile však dospěl k mínění, že v modlách se uctívají andělé, jal se tvrditi, že se to vzývají vlastně džinnové, a

učinil Iblysa džinnem a otcem četného plemene duchovních svůdců, jež odsoudil na nějaký čas všecky.

Také tvrdil Mohamed, že Kahinové (věštci) se stýkají s džinny a od nich se dovídají nejedněm tajnostem nebeským. Džinnové pak zase poslouchají, co se na nebi děje, u bran rajských, a poněvadž se pravdy nedovídají nikdy jasně a nikdy jí také jasně nesdělují, stává se, že jsou proto výpovědi Kahinů tak zmateny a jen do jisté míry správny. Aby pak se neřeklo, že i jemu přinášejí zjevení džinnové, řekl, že Bůh učinil naslouchání jejich za branami nebeskými konec, a blíží-li se k nim džin nebo satan, že po něm mrští pokaždé hvězdou. Někteří se domnívají, že se táhne představa tato ku známému padání hvězd, a tradice vypravuje, že za proroka hvězdy padaly velmi zhusta. Ku věci se táhne:

37. 1. Přísahám při andělích, kteří v řadách padli na zemi,
2. jejichž úkolem jest prohlásiti nad nevěřícími hrozný trest,
3. a prorokovi přinášeti zjevení,
4. že vaši bohové jsou Bohem jedním:
5. totiž pánem nebes a země, a co mezi nimi jest, a pánem východů.
6. Nebe spodní jsme ozdobili hvězdami na okrasu
7. a na ochranu proti zpupným satanům.
8. Ti nemohou slyšeti rozmluvy nejvyšší šlechty nebeské, ješto jest se všech stran po nich házeno,
9. aby byli zahnáni; i čeká na ně trest trvalý.
10. Někteří však zachytí několik slov, co zatím po nich letí pronikavá hvězda.
11. Otaž se teď nevěřících, jsou-li pevnější postavy nežli džinnové, jež jsme stvořili. Ony jsme učinili pouze z hlíny.

Později přijal Mohamed džinny zase na milost tvrdě, že je lidé vzývají, ne že by k tomu byli od nich svádění, nýbrž že jsou zpozdilí a nevědomí. Výrok tento se stal následkem okolností, v nichž se ocitli moslimové, byvše dáni v klatbu; aby jim způsobil poměry snesitelnější, počal mírněji mluviti proti víře pohanské a činil již také mezi džinny dobrými a zlými rozdíl.

R. 619. po zrušení klatby vykonal Mohamed cestu do Tayifu. Když jda nazpět přenocoval v Nachle, připadlo mu v příčině naší na mysl něco výborného: Džinnové zlí, kteří se dávají vzývati, upadají se ctiteli svými do pekla, džinnové dobří pak uznávají jej za proroka a obracejí se k islamu.

72. 5. Až posud jsme se domnívali, že ani lidé ani džinnové strany Boha lháti nebudou.
6. Byli lidé, kteří se utíkali k džinnům, stali se tím však ještě horšími,
7. neboť se sdíleli o náhled s vámi (Mekkanští), že Bůh po smrti nevzbudí nikoho.
8. Vyzpytovali jsme nebe a shledali, že jest plno silných stráží a padání hvězd.
9. Dříve jsme si tam sedali do koutku a poslouchali. Poslouchá-li však nyní někdo, jest mu hvězdice vmetena na hlavu.
10. Nevíme věru, obmýšlí-li Bůh se zemí dobře či zle.
11. Mezi námi jsou dobří i zlí, neboť se béřeme po cestách rozličných.

12. Víme dobře, že nejsme s to, abychom Allahovi na zemi odolali ani od něho útěkem se vzdálili;
13. a proto, co jsme slyšeli koran, věříme v něj, a kdo věří v Pána svého, netřeba se mu báti ani před škodou ani před nehodou.
14. Jsou mezi námi moslimové a bloudící. Oni si vybrali to pravé,
15. bloudící pak jsou topivem pro peklo.

Džinnové jsou tedy osoby fysické, které se rozplozují. O andělích učí moslimové: „Jsou sluhové Boží, již se zovou anděly. Jsou svobodni od hříchu a požívají u Boha milosti, poslouchají jeho rozkazů, nikdy se mu nevzpírajíce. Těla jejich útlá a čistá jsou stvořena ze světla, nepotřebují ani pokrmu ani nápoje ani spánku, nejsou ani pohlaví ženského, ani mužského, nemají žádostí tělesných, ani otce ani matky, vynikají však rozličnými postavami a mají rozmanité povinnosti: někteří vykonávají obřady, modlitby, jiní volají v jednom kuse: Bůh budiž pochválen! Bůh jest největší! odpusť nám naše hříchy a j.; jiní zapisují, jiní ochraňují a ostříhají, jiní nosí trůn a jiní obcházejí kolem něho. Dále mají i jiná zaměstnání, jež jim Bůh ukládá.

2. Proroci. Okolo r. 617. se obíral Mohamed velmi pilně proroky a prorokováním, až po tu dobu nejmenuje nikdy proroků (nabyi), nýbrž jenom posly. Byltě toho mínění, nežli Bůh některý národ vyhladí, že k němu pošle posly, kteří by ho varovali. Výroky jeho o prorocích jsou celkem neúplny, jsou to nedobře zažité úlomky, které pochytil od Rahmanistův. Podle této domněnky jest tedy prorokem osoba, jíž se dostalo milosti Boží měrou větší než lidem ostatním a místa nejvyššího v pořadí nebeském. Jí přináleží výhoda, že se jí zjevuje obsah knihy chované, tedy prazdroj pravdy, a to pomocí osvícení božského. Zvláštní místo mezi proroky vymezuje Kristu; hned po narození mu propůjčil Bůh zázrakem řeč i zvolal: „Dána jest mi kniha, i jsem jmenován prorokem.“ Podle koranu (19, 59.) vzývali veškeří proroci Rahmana. A jinde praví Bůh k Mohamedovi: Otaž se poslů, jež jsme vyslali před tebou, zda jsme jim ustanovili, aby se klaněli jinému Bohu nežli Rahmanovi?

Proroctví bylo dědičné v rodině Abrahamově, což jest zjevným svědectvím, že podléhal Mohamed vlivu židovskému. Kdyby byl chtěl výsadu tuto židům odníti, byl by nucen býval ukázati, jak Israelité o ni se připravili, a jak byla dána pohanům, nebo by byl rozpředl mythus o původu Arabův z Ismaela. V Medině učinil to i ono: židy zatratil a Abrahama a Ismaela prohlásil za zakladatele pouti národní. Ismaela vřadil sice mezi proroky, ale sám sebe nepočítal mezi proroky z pokolení Abrahamova. Stalo se to proto, že se brzy zas odchýlil nevěrně od svých názorův o prorocích, obrátiv veškery výhody, jimiž vynikali, na sebe, čímž dokázal nepřátelům, ač nenáležel ke šlechtě Mekkanské, že daleko předčí nade všecky své soukmenovce. Zároveň se ozval ostřeji proti židům, z jejichž knih pojal v učení své veškery zprávy o prorocích, které byly schopny, aby náuku jeho utvrzovaly. Proto vykládá, že jest prvním zakladatelem islamu Abraham, a definuje jeho prvotní náboženství:

30. 29. Jest to náboženství pro stvoření Allahovo. Stvořil lidi k němu, a v úmyslech Allahových není změny. Proto jest to náboženství nezměnitelné.“ Podobně praví ještě 6. 162, 30. 40, 98. 4, 9. 36.

Ve zprávách prorockých, jež čerpal Mohamed z biblické dějepravy, nedočítáme se ničeho původního. Teprve v Medině na jaře r. 622. učinil zjevení:

22. 27. Vždyť pak jsme vykázali Abrahamovi místo chrámové (v Mekce) za obyt: Nepřidružuj ke mně žádné bytosti a zachovávej chrám můj čistým pro ty, kteří kolem něho obcházejí, kteří stojí modlíce se, kteří se shýbají a kteří padají na zem.

28. Dále hlásej lidem pouť: Ať přijdou k tobě pěšky nebo na štíhlých velbloudech. Přicházejí z dalekých cest,

29. pro vlastní prospěchy, aby v určité dni jméno Allahovo vzývali pro dobytek, který jsme jim nadělili. Jezte z toho a dávejte i chudým a nuzným;

30. dále aby tělo své čistili, sliby plnili a kolem starého chrámu obcházeli.

31. Tak stojí psáno: Kdo ve cti chová svatyně Allahovy, v dobré mu to bude počítáno od Pána...

Že jmenuje Mohamed Abrahama zakladatelem pohanské bohoslužby v Mekce, zdá se býti vlastním jeho výmyslem; před ním nebylo nikdy takové pověsti. Výmysl tento byl velmi důležitý; jest výkonem čisté libovůle, kdežto ostatní náuka jeho byla spíše následkem časových okolností, kombinací nutnosti. Všecko, co Mohamed až dosud vyčerpal z učení biblického, by bylo sotva věrouku jeho zachránilo od osudné pohromy: ale že ji touto zjevnou a patrnou lží spojil v jedno s učením božským, vtiskl jí na čelo pečeť nesmazatelnou, pečeť původu opravdu božského. Abrahamem zachována jest židům a křesťanům víra ve pravého Boha nezkalená: tímže Abrahamem založen jest národní svátek arabský, tedy také ohlas víry pravé.

Podle moslimské legendy usídlil Abraham na rozkaz Boží mladého Ismaela s matkou jeho Hagarou v Mekce, aby tam on a potomci jeho ošetřovali posvátná místa. V prvních zjeveních v této příčině učiněných Ismael vůbec se nejmenuje; později se již jméno jeho vynořuje častěji, a ve zjevení Medinském se objevuje již s příbarvením výlučně fanatickým. (Pokračování.)

Tisková propaganda.

Napsal **Frant. Vaněček.**

(Dokončení.)

Co se románu a povídky v Německu týče, ukázali jsme, že jest mezi katolickými a liberálními romány velký nepoměr. V časopisectvu však sledáváme, že katolíci drží krok s liberálními listy, a proto také vítězí a platí. Německé časopisy katolické činí jednu svornou falanx, kteráž má společný kompas pro velmi mnohé církevně politické věci — o samotné víře, a proto odchylky mohou se objevovati jen ve věcech významu podřízeného. Proto že jest jednomyslnost katolíků taková, „kulturní“ boj německý nemohl skončiti jinak než porážkou nepřátel katolíků.

Jako spisy Voltairovy a Rousseauovy byly předchůdci „červené revoluce“, z nichž házeli drobní trakařníci v lid nepochopená hesla,

tak jsou Lassallovy spisy studnicí, z níž socialní demokraté berou látku. V Německu však proti Lassallovi povstal jiný myslitel, kterýž se stal zdravou studánkou křesť. socialismu, totiž Wilhelm Emanuel svob. pán z Kettelerů, biskup mohučský, který svými spisy stal se předchůdcem křesť. socialismu v Německu. Ku Kettelerovi řadí se Dr. Moufang, ředitel semináře v Mohuči. Však skoro nic by hluboké a vznešené zásady těchto mužů nebyly zmohly, kdyby se jim nebyla učinila velká propaganda drobnými časopisy a brožurkami, které je vnesly až do nejzadnějšího kouta a tak katolický lid při zdravém rozumu zachovaly.

V roce 1868. počaly vycházeti v Cáchách „Christlich-socialen-Blätter", založené kaplanem Schingsem; mimo tyto listy bylo založeno množství listů týdenních, které křesťanské myšlénce zjednaly široké půdy mezi lidem. Tak povstal „Paulinusblatt" ve Trevíru, který má 28.000 předplatitelů; čítáme-li na každý výtisk 4 čtenáře, jest zástup vyznavačů téže vznešené idee 100.000; „Leo" v Paderborně má 50.000 předplatitelů, což představuje 200.000 čtenářů. Tyto rozšířené listy uchovaly v lidu křesťanské vědomí, když zuřil nejkrutší kulturní boj, když mnohá osada byla bez kněze — „týdenníky" katolické plnily úkol kazatelny. Známý jenerální sekretář spolku „Arbeiterwohl" P. Hietze, pravý to „Presskaplan", zjednal ve svých novinách křesť. socialismu zástupce i mezi velkoprůmyslníky a tak pracoval proti červenému socialismu. Obraceti se k lidu a psáti pro lid, byly skoro jediné prostředky, jimiž sestaven byl katolický střed německý.

Místní listy byly příčinou, že se spolkářství katolické vzmohlo — a že stála za katolickým centrem velká armáda katolického lidu.

Nejkrásnější katolický časopis bez čtenářstva lidového jest krásný koncert v uzavřené společnosti. Získání lokálních listů může býti průpravou k velkému katolickému denníku.

Drobnými publikacemi katolickými stalo se, že se vědomí katolické povzneslo v jednotlivých okresích, pak krajích, až v celé říši. Podobnou cestou by se měla bráti i naše tisková propaganda. Předně menší časopis vyžaduje menší oběti a menšího namáhání a v okolí nejbližším působí více než velký list z hlavního města. Za druhé jest morální mocností, kteráž zastupuje 70% lokálního veřejného mínění. Konečně jest místní list dobrou pomůckou velkého denníku.

Bez lidové propagandy nelze výsledku očekávati. V roce 1862., pak v r. 1864. svob. pán ze Schorlemerů založil německý „Bauernverein", který jest nerozbořitelnou baštou katolického lidu. Ale prosím, podívejme se, jak se propaguje. Rýnský spolek čítá 35.000 členů ve 830 místech; orgánem spolku jest „D. Rheinische Bauer", který má 32.000 výtisků. Má 14 různých kommissí, které jednají o různých odvětvích hospodářských zájmů, tak ku př.: kom. organisační, tisková, daňová, zemědělská, řepařská, právní a smírčí, pojišťovací a pod.; tento spolek vykonal velký kus práce. Při podobném zřízení tiskové a spolkové propagandy jest to pochopitelno.

Ve Trevíru počala v r. 1884. propaganda pro „selský spolek" a v r. 1889. bylo tam 12.000 členů. Odstranil lichvu. Spolek vede každou lichvářskou při svých členů, která se zdá býti spravedlivou, na svůj vrub a svým advokátem. Hessenský selský spolek má svůj orgán v listě „D. Hessische Bauer"; Nassavský má orgán: „D. Landwirth". Západní Prusko: „Der Westpreussische Bauer"; Eichsfeldský:

„Eichsfelder Bauer"; Slezský: Monatschrift des schlesischen Bauern-Vereines".

Napsav takto seznam tolika nejhlavnějších katolických listů rolnických, dovolím si otázati se: který list český jest věnován zájmům rolnictva a stojí na půdě katolické? Dokud známosť má sáhá, neznám ani jednoho listu, a přece protivníci liberální mají: „Selské listy", „Vyšehrad," „Velehrad" atd. Čím mají katolíci vymetati liberální plátky z osad?

Nemusíme však ztráceti naděje. Tvoří se právě mohutná liga katolická, a můžeme doufati, že se rozloží v několik sekcí, z nichž bude jedna i sekcí rolnickou, aby se starala o list věnovaný rolnictvu, aby byl budíčkem katolického života. Každý den jest dlouhá pronedbaná doba.

A jako ve spolcích selských katolická strana pomocí malých listů provedla organisaci a vnesla svaté nadšení — tak učinila i mezi dělnictvem. Propaganda tisková mezi dělnictvem osvědčila se v posledních volbách jako dům na skále. Agitace volební byla prudká; zejména strana socialistická při své výborné organisaci urvala mnoho poslaneckých mandátů, ale snahy socialismu se odrazily od ocelových prsou katolického centra a uvědomělých voličů.

Krásné svědectví pro výtečnou organisaci katolickou dává následující obrázek, označující, kolik bylo kde odevzdáno hlasů pro socialistické kandidaty v těch kterých okresech — na 100 platných volebních hlasů.

1.	v krajích s obyvatelstvem se	$^3/_4$	katolickým	2·2	ze sta,
2.	„ „	„ $^1/_2$—$^3/_4$	„	2·7	„ „
3.	„ „	„ $^1/_2$—$^3/_4$	evangelickým	7·9	„ „
4.	„ „	více než $^3/_4$	„	15·3	„ „

Tento potěšitelný výsledek nelze jinak vysvětliti než neunavnou propagandou tiskovou, která dovedla všecky pomluvy vyvrátiti a pravdu obhájiti.

Pomineme vyčítati jména různých lístků a listů katolických a poukážeme na nejznamenitější populární brožurky, věnované lidu dělnickému. Rozsáhlý spolek „Arbeiterwohl" obstaral vydání následujících spisků:

1. Domácí štěstí (pro ženy dělnické). Spis tento byl rozšířen ve 230.000 výtiscích v ceně po 1 marce. Vyšel ve zvláštních vydáních pro Slezsko, Švýcarsko, jižní Německo, Sasko a Rakousko. Byl přeložen do polštiny, francíny, hollandštiny a češtiny. Při tomto spisku ukazuje se nejlépe nedostatek katol. organisace. Vyšel spisek, který jest pravým „vademecum" křesťanské ženy — a o vyjití jeho se nedoví leč ten, kdo přesně stopuje vývoj života katolického u nás. V inserátech se s ním nesetkáš, ač by takovéto věci měly listy katolické občas inserátem zdarma posloužiti, protože spisek jest vydán z lásky k dobré věci a ne na výdělek, a protože by pestrosť inserátů katolických tím také značně získala.

Ve jmenovaném spisku jsou ve 3 dílech probrány všecky povinnosti ženy v domácnosti. V prvním díle: „Vzdělání srdce a charakteru", ve druhém: „cesta k domácímu štěstí", ve třetím: „Pojištění domácího štěstí proti chudobě a nemoci". Ve druhém díle jest i „kuchařka", poučující o přípravě různých levných jídel v menší domácnosti.

Jsme jeden národ v Čechách i na Moravě, ale jest mezi námi „českomoravská vysočina“, která zabraňuje, že co vyjde v jedné polovici, nesnadno se dostává ve známost ve druhém díle. Ó jednoto!

2. Vůdce k domácímu štěstí (pro děvčata) za 75 Pf.

3. Kompas pro mladého dělníka za 40 Pf. Spisek byl rozšířen ve 25.000 výt. a byl také přeložen do češtiny, cena as 20 kr.

4. Kompas pro ženaté dělníky za 40 Pf., rozšířen ve 25.000 ex.

5. Kompas pro syny Kolpingovy za 40 Pf., v 6000 výtiscích.

6. Zdravotní kompas (40 Pf.).

7. Kořalka, spisek pro lid (20 Pf., 53.000 ex.).

Tak veliká summa zdařilých populárních spisků nemohla zůstati bez výsledku.

Nesmíme ovšem chtíti pouze kopirovati činnost něm. katolíků, protože poměry zemí jsou rozličné, ale přece činnost tiskové propagandy musí nám zůstati vzorem pro budoucí činnost.

Právě co toto píši, čtu provolání v „Čechu“, nadepsané „ligistům“, v němž se jednotlivci vyzývají, přihlásiti se ku práci s udáním, v jakém oboru pracovati zamýšlejí. Dobře, že se konečně přikročuje ku kroku, po němž se dlouho volalo, ale přece bych si dovolil podotknouti, že by bylo třeba zhotoviti předem seznam různých prací (s udáním všech pramenů, najmě ovšem německých), které se mají nejdříve konati, čili vypracovati válečný plán s udáním, kde se nejvíce má bojovati, a ne ponechati vojsku, aby bojovalo, kde chce. Napřed jest ovšem třeba míti vůbec vojsko a pak teprve vésti boj — však to nechme všecko stranou, dobře, že se vůbec něco stalo, ostatní může se státi později.

Jednoduchý počet nám dokáže, že mezi 40 milliony obyvatelů spíše se zrodí 10 geniů než mezi 4 neb 6 milliony. Tak také v literatuře velkého národa musí býti rozhodně více lepších děl než národa malého; to není nikdy jeho hanbou. Proto i v literatuře katol. Němců rozhodně shledáme více než v naší, proto ji musíme také vyčerpati ve prospěch svaté věci.

Jak již řečeno, velké knihy se nečtou v lidu, ale jen od málokterých. Obsah velkých knih může býti rozdroben do sloupců denních a krajinských listů a tak dodati obsahu jejich ceny a zajímavosti.

Občas se objeví některý spis, který by se mohl nazvati arsenálem katolické pravdy. Co s ním? Přeložiti jej — bylo by prací marnou a nákladem zbytečným, ale rozkouskovati jej podle všech odborů — bylo by obohacením katolických listů.

Přede mnou leží spis nadepsaný „Winfried oder das sociale Wirken der Kirche“ von L. v. Hammerstein. Četl jsem jej s takovým nadšením jako poutavý román. Stránky řečeného spisu otevírají čtenáři velikou činnost církve, o níž nevědí liberálové ničeho, a můžeme říci, i katolíci velmi málo. Obsah spisu Hammersteinova zasluhuje, aby konal okružní cestu po všech katolických časopisech, byť ne v celém svém objemu, tedy aspoň kolik se hodí do rámce toho kterého listu. Dočítáme se v něm o činnosti missijní, o Milosrdných sestrách, o nově vzniklých kongregacích a jejich socialní činnosti jako: chudých sestrách sv. Františka v Cáchách, III. řádu, Boskovi, o konferencích sv. Vincence; mnohé sporné věci objeveny světlem katolickým jako: morálně statistická kontroverse, o školství, o zámořských missiích, o spolcích selských, dělnických atd. atd. Tento spis čeká také

na své „trakařníky“, kteří by jej roznesli v malých dávkách po všech katolických koutech. Ničeho se nemusí katolický život báti tak jako nevědomosti u svých nepřátel i přátel. Nevědomosti jeví se církev jako příšera ve stínu, ale ve světle září jako diamant.

V době „kultu geniů“ jest třeba také vystoupiti s geniy katolické církve. Mohl-li „apoštol svobody“ dočekati se propagandy v českém lidu, proč by neměli ve známost uvedeni býti velikáni katoličtí na půdě politiky: Daniel O'Connell; Garzio Morena a j. nebo proč Tylly — Ondřej Hofer — Zriny atd., proč nejsou tak známi v lidu českém jako leckterý Babinský nebo Garibaldi? Protože se z katolické strany o nich málo píše — a píší-li protivníci, píší na úkor pravdy; vzpomeňme si na Tyllyho. Zakladatel leckterého společku, který má za skutečný účel povznešení návštěvy hospod, jest v našich žurnálech častěji jmenovaná osoba než dobroděj Bosko, Ozanam a pod. Vždyť jsme se toho dožili, že v kalendáři sokolském položen k jistému datum — jako světec jakýsi — mladý sokol, který příliš rychle žil, a to měla býti pro české sokolstvo tak důležitá událost, jako když Alexander Vel. táhl do Asie. Jméno schválně zamlčuji, abych nenarazil. Čiňme takovou propagandu tiskovou mužům v pravdě velikým a ukazujme v krajinských listech velikány své, pak padnou konečně předsudky protikatolické.

Propaganda katolického tisku musí býti adressována lidu a ne tak zvané intelligenci. Listy jen pro lid psané mohou mezi lidem vzbuditi život. Ze všech listů vycházejících jest nejpopulárnější „Denník“, ne snad pouze pro svou láci, ale pro své drobné zprávy ze všech koutů Čech; kde kdo zmrzl nebo se zastřelil, jistě ho najdeš v Denníku, a to se lidu líbí, při tom si také přečte ostatní věci. Co však záleží lidu na události, že si zlomil hrabě Hoyos nohu nebo ruku; o takové osoby se lid tak málo stará jako o singaporský pepř aneb o jeho veličenstvo z Honolulu neb z Havajiji. Proto populární sloh, zprávy z okolí, byť neměly pro vyšší publikum toho významu jako mají pro nejširší vrstvy, musí pomáhati při propagandě katolické. Proto kolik čtverečních mil mají Čechy, tolik musí býti dopisovatelů.

Nic nového není ani v těchto řádcích, ale přece jest nevyhnutelně třeba, aby se věc stále a stále přetřásala, neb jinak nedojde nikdy k šťastnému konci. Takový podnik, jakým musí býti někdy „katolická liga“, vyžaduje stálé porady a dorozumění. Jestliže malý vojenský manévr předpokládá promyšlený plán — a na každé straně řádné dorozumění, tím více literární boj s vyškolenými liberály. Nechť se někomu zdá, že se často jedna a táž věc vrací, jen když aspoň pokaždé jednoho pracovníka získá.

Končím své krátké pojednání s tím přáním, aby vzbudilo opět několik nových křižáků, neboť jest jich velice třeba. Ale na konci nemohu mlčením pominouti, co již i na jiných místech snažně bylo žádáno, totiž: laciné čtení zábavné, aby propaganda našeho tisku s liberální mohla držeti soutěž. Tuším kdysi v „Lumíru“ byl dán návrh na pořízení laciného čtení, který vyznával v ten rozum, aby se pořizovaly otisky z časopisů, čímž by se ušetřilo honoráře a sazby. K věci nedošlo, protože se bezpochyby rozbila o zištnost podnikatelů, která v řadách katolických propagandistů býti nesmí. Myšlénka by se dala

lehce provésti, kdyby se stalo dorozumění mezi všemi konservativními listy, které by navzájem sdělily, jaké práce v listech vyjdou a které by zasloužily rozšíření mezi lidem. Pak by se katolické myšlénce získalo hodně nových „trakařníků“, kteří by — i po letech ve prospěch pravdy působili a přetrvali by i delší časy. Zdař Bůh!

Pod křížem.

Cyklus znělek

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

11.

Řehole.

Zjev velkolepý, jemuž samot skrýše
a rozsedliny matkou byly hor,
můj v dějích Církve nadšen vítá zor,
duch v slávy desky jeho jméno píše.

Zjev řeholnictví! — Odříkání říše,
kde ducha s tělem vidím řešit spor,
zřím vyzařovat velkých ctností vzor,
zřím hradby klásti nádheře a pýše. —

Všem totéž sousto, všem týž habit šatem,
jejž chudý opas víže ku tělu,
co svět kol září šarlatem a zlatem.

Všem jednostejný prostor cely stmělý,
kde modlí se a pracují věk celý
a umírají na témž popelu.

12.

Ora et labora.

Jak hvězdy skvoucí nad oblastí tmavou,
ať v různých dobách, v různých zemích vznik
dal Benedikt mu, Norbert, Dominik...
v svět mrtvý lilo mnišství záři smavou.

Jak maják cestu označujíc pravou,
jak na bojišti slední válečník,
kdy vše kol schvátil času duch a zvyk,
nezvratně stálo s povznesenou hlavou! —

Co po národu národ v dějin moři
se objevil a zmizel jako host,
nestárlo mnišství. — V radosti a v hoři

svým učíc vzorem poddané i vládce,
že nevývratné každou společnosť
dva drží sloupy: Modlitba a práce.

13.

Stará pohádka.

Zřím děti v žízni lokat ze pramene. —
Jak pookřály! — Jarý slyším zpěv,
že rozproudil jim nápoj v žilách krev, —
však pramene z nich žádné nevzpomene.

Zřím v učencově ruce dílo cenné. —
Čte, plesá, volá: „Jaký vzácný zjev
uchován lidstvu! — Škoda věčná, hněv
by časů je byl pohřbil v moře pěnné!“ ...

Leč jak ty děti, jež okřály zdrojem,
odkládá knihu, nepřemítá dál,
kdo dochoval ji těžké práce znojem.

Ba nevzpomene, v chudé, tiché celi,
že mnich to byl, jenž na knize té psal
od rána k noci, léta — život celý!

14.

Duch lásky.

V niv mrtvé pláně pohlížel jsem kolem
a lásku hledal, jak jí Kristus učí;
jež nuzné bratí vinouc do náručí,
„Sem pojďte“ — volá — „kdo stenáte bolem!“ —

Tu vzduch mě ovál, jak kdy jarním dolem
se probuzený potok rozezvučí,
trať luhů širá sterým květem vzpučí
a míza sledním zas už raší stvolem.

Duch lásky byl to, jenž tu zavál ke mně,
jak ze klášterů rozvlnil se světem
a v jaro plesné změnil tvářnosť země.

Duch s kříže byl to, nítě srdce ledné...
duch, jak jej světa zůstavili dětem
Vincenců, Alžběť — davy nepřehledné.

15.

Resumé.

Ať rozum mělký, ať i zloba lidí
své metá šípy do klášterních stěn,
ať světák záhyn želá jich a plen
a šaškář za vtip o nich potlesk klidí.

Ať v černé duši své se nezastydí
je slinou třísnit ani člověk ten,
jenž u jich dveří býval nasycen;
ať ten neb onen přežilosť v nich vidí. — —

Vtip, zloba, nevděk ... nic tu nepozmění. —
Čím světu byly, kláštery vždy budou:
chlum nebetyčný nad nízkosti hrudou;

věd, pobožnosti, uměn semeniska
a Betlem zářný v lidstva utrpení, —
ať s hůry na ně hledí kdo neb z nízka.

(Pokračování.)

Z Prácheňského kraje.

Příspěvek ke studiím dějepisným

od P. **Jos. Svobody**, Tov. Jež.

(Dokončení.)

Prachatice.

Dějiny tohoto města mají pro náš věk důležitosť nadobyčejnou. Vidíme zde tuhé boje dvou stran, veliké namáhání a dle toho skvělé vítězství, tvrdý odpor proti sv. víře katolické, ale, když se přesvědčili o její pravdě, potom takovou horlivosť o její rozšíření spatřujeme, že asi málo které město v Čechách Prachaticům se rovnalo. Jednou ranou žádný dub nepadá.

Kde protestantská, nám katolíkům velice nepříznivá kniha „*Historia o těžkých protivenstvích církve české*“[92]) vypravuje o katolické reformaci Prachatické, nezná nežli samou krev.

„Reformace Prachatických“, praví, „od krve se počala. Nebo když tudy jdoucímu vojsku císařskému s malou hrstí lidu zmužile se za tři dni bránili, potom pak odolati nemohouc a poddati se chtíc, se zdí a valů ustoupili a klíče vstříc nesli. Nepřítel prchlivě do brány skočiv, nejprve purkmistra, klíče nesoucího, potom všecky napořád, staré i mladé, mordoval: až ve třech hodinách 1660 měšťanů pobito

[92]) Knihu sepsali a v Amsterodamě vydali vystěhovalí husité či „bratří čeští“; na předmluvě se podepsal: K. J. A. K. (Kněz Jan Amos Komenský).

a sotva 10, kteří buď utekli, neb se někde schovali, v živobytí pozůstalo. Léta pak 1625. zaslíbení se jim stalo skrze kommissaře nad reformací, budou-li katolíci, že jim svobody a privilegia i s městečky a vsemi navrácena budou. Když nechtěli, zapovědína jim byla řemesla i handle; a když ani tak nedbali, do rozdílných vězení je dávali, muže, ženy, syny, dcery, a za celé tři měsíce bídně trápili, až je i zemdleli. Potom však již katolickým ničeho skutkem nesplnivše, ukázali se býti toho plémě, kteréž slibuje všecko a nedává nic."

Tak kniha husitská. A co na tom pravdy?

Povíme dosti obšírně o téže katolické reformaci, poněvadž hojné a věrohodné zprávy o ní máme; ale začátek učiníme s husity samými, jací to byli lidé ti „bratří husité" v tamním okolí, a jaký jejich „bratr Žižka", a s jakým ukrutenstvím s katolíky ve městě zacházeli. — Máme o tom důkladné zprávy. Zachoval se v archivu Třeboňském starodávný rukopis na 48 listech, a na konci knihy jest asi 8 listů vyříznuto, kteroužto památku písemnictví českého p. František Mareš vydal, [93]) „z které si důkladnější názory o některých poměrech jižních Čech za doby války husitské učiniti lze, než jak to dosud bylo možno".

Dvě cesty vedly tímto krajem; jedna z Rakous a druhá z Bavor; onou se přiváželo veškeré zboží, víno, sůl a koření z Rakous a z jihu do Čech, a zase z Čech se vozilo sukno a jiné výroby do krajů jižních; touto cestou či Zlatou stezkou se vozily věci do Pasova a z Pasova sem. Tamní lid byl pro takový obchod velice zámožný, ale tu zlou stránku to do sebe mělo, že se tam táhly zákeřnické a zlodějské bandy.

Jako v jiných krajích, tak zvláště tam byli králem jmenováni mužové, kteří by bezpečnosti a právu zjednali průchodu a sluli p o p r a v c i; bývalť jeden ze stavu panského, druhý ze stavu rytířského; v kraji Plzeňském a snad i v Bechyňském náležela „poprava" pánům z Rožmberka.

Naše „Popravčí kniha" obsahuje vyznání, jež vydali polapení zákeřníci „na mukách" i „bez mučení"; podle nich bývaly bandy o 20, 50 i více mužích; některý udal jména 100 i více tovaryšů, kteří po lesích líhali, na samotách svůj „stav" mívali, spolčeni bývali s lidmi, kteří se jim o potravu starali, špehéře dělali, kradené věci až do Prahy a na jiné trhy dopravovali; přepadali kupce a „formany", brali sukna, barchany, šlojíře, pasy, mešní roucha, koření, šafrán, zázvor, žito, slad, koně, ovšem i peníze, i také domácí měšťany, faráře a sedláky okrádali.

Roku 1394. se opřeli nejpřednější pánové čeští krále Václavu IV. a zajali ho, a stály válečně proti sobě strana královská a strana panská, jejíž hlavou byl pan Jindřich z Rožmberka, kterému celé jižní Čechy — na malé výjimky — až přes Prachatice byly poddány. K němu stáli v nejbližším sousedství pan Jindřich z Hradce, pan Vilém z Landsteina seděním na Lomnici u Třeboně, též páni z Oustí na Hradišti, kde nyní jest město Tábor. — Proti nim stáli hlavně Prokop, králův bratranec a markrabí moravský a dva šlechtici moravští Jan Sokol z Lamberka a Hynek z Kunštátu, řečený Suchý Čert, seděním na Jevišovicích, a jakýsi zeman Diviš z Hrádku asi u Pacova. [94])

---

[93]) Popravčí kniha Pánův z Rožmberka. V Praze 1878.
[94]) Tomek, Jan Žižka, str. 3. 4.

Snadně porozumíme, že páni z Rožmberka požívali zlé přízně u zákeřníkův, jejichž bandy rády se proti nim daly potřebovati.

Kniha jedná od r. 1389—1429. Vynecháme vyznání, která svědčila o pouhých krádežích, spíše uvedeme taková místa, ze kterých si učiniti lze důkladnější názory o „bratřích“ a „sestrách“ a o jejich vůdcích za války husitské.

První vyznání z r. 1389. začíná: Mařík Kubasta, mlynář v Mladonicích a tovaryši vybili mlýn pod Načeracem. Petr žák v Jankově jest příjemce.

1397. Oldřich z Katova na mukách pravil jest na Martina pána svého, že dvakrát jest byl u hradu u Helfmburka a chtě zlézti, a Jindřich Šindel dával jest k tomu jim potřebu. Také pravil jest, že Mikuláš piesař dal jest jim láhev Romanie, aby tím pilnějšie byli. — Nácko pacholek z Hlavatec pravil jest, že Cipín tři koně v Malšicích jsú ukradli a do Vodňan knězi Jenišovi faráři dovedli.

1399. Holúbek z Neveklova na mučení jest pravil, když jsú Hradečtí váleli, tu jest on Holúbek a Hacník a Matěj Zahradník z Benešova k tej válce běžec i vzali za Vožicí.... (vyznává krádeže dobytka a šatstva), pan Ctibor Tista to jest přijímal.

On Holúbek a Vachek udali tenkrát jména „lúpežníkóv“ snad asi 150, jichž hejtmanem byl Suchý Čert (Hynek z Kunštátu) a pan Ctibor Tista a Sokol z Lamberka. Také Mikuláš, zrádný purkrabí páně z Lomnice, k nim držel.

Vyznání z r. 1401. Mladý purkrabie Prokop přikázal jest Divišovi z Hrádku, aby p. z Rožmberka hubil, kdežby mohl; a jeho lidi, panoše, kněží, měšťany i sedláky jímal, mučil i šacoval. — Mareta a Polka, tě dvě běžně žence, tě jsta chtěle Kamenici Divišovi zraditi; také zrazovale jsta lidi pánóv z Rožmberka, z Hradce, z Ústie a z Stráže Divišovi i jiným zlodějóm z peněz; (následuje dlouhá řada zrádcův a zlodějóv, panu Divišovi z Hrádku služebných) „i jsú mnoho mordéřstvie učinili a mnoho lidí jímajíce, na nich penieze vymučovali.“

1406. Na Žižku Jan Holý pravil, že Žižka, Jindřich a bratr Žižkův vželi jsú herinky, a že Žižka vzebral vozy a pánu odpověděl (t. j. pánu z Rožmberka nepřátelství a válku). A také, že Matéj kupcóm vzal zlaté a Žižka zabil páně člověka.

1409. Item recognovit, že Jiřink z Plzeňska, Halba z Chotěboř, Žižka, Hansa Uher, Polák ti jsú vzebrali krámnú věc i jiné zbožie a to jsú nesli do Rakús. Item recognovit, že Byňovec, Matěj vuodce, Kolúch, Žižka, Jiřink chtěli jsú Nový hrad zlézti, a Folkenstorfer z Kolmuče jměl jest jim na pomoc přijieti; že Hynek sluha Sudlicuov dělá řebřie z provazuov, jimižto by mohli hrady a města zlézti; tu jest luoni s Žižkú a s Kolúchem a jinú svú rotú Hus hrad měl zlézti. Item, že on Matěj, Jiřink se střelci svými, Halba, Jan Tlama, Polák, Žižka, Hanzl Uher jměli jsú stav ve vsi řečeno Sedlo mezi Bystřicí a Stráží v třetiem dvoře na pravě ruce od Bystřice ku Pěnné jedúc, a když jsú zbožie u Mirotic na silnici vzebrali, tu se stavili. Item, že Kolúch a Žižka mienie spáliti Týn; item, že Matěj, Kolúch, Žižka, Jiřink a Vítek pod Kleteckým mostem u Lompnice, v třetiem mlýně jmievají stav, a že Oldřich, rychtář z Lompnice, chce hrad v Lompnici panu Bietovskému zraditi a k tomu by měl pomocníky mieti Jilmiše, Vítka, Žižku, Kolúcha i jiné všecky lapky z Jevišovic. Item že Petr Knaizl chodí po všech v pútničí osobě a potřeby dobývaje

*

mezi sedláky, i nosí na lesy tu potřebu Žižkovi, Kolúchovi i jich tovařišstvu; a jest vuodce na silnice ku Passovu a k Drkolnám, a že Žižka mívá stav u Burdy v Kleči.

1420. Vyznánie Slivkovo hrnčieře na mukách v Chvalšinách. Najprve vyznal, že kněžie — kněz Michal, kněz Prorok, kněz Petr — pudili je, aby pálili, řkúce: nebudete-li páliti, ale sami budete páleni, tak že ti kněžie sami domy i kláštery v Vodňanech pálili i bořili. Item že s Jankem pacholkem Žižkovým a s Jindrú pacholkem Mikulášovým pomáhal páliti dvorov Rýnských Mnichových. Item že s Bartuchem a s Václavem rathauzníkem z Netolic s jiezdnými byli z Vodňan[95]) vysláni od Žižky sem špehovat. Item že Smilek z Křemže býval na Piesce a má s nimi tovaryšstvo, a že sebral lidu dobře na 500 pěšieho na Záblatie a na Husinech, aby jim pomohl s tiem lidem, když by sem do kraje přijeli. Item, že Mareš z Křenovic měl vésti Žižku svým tovaryšstvem sem najprv do Nového města a tu klášter spáléce a zbořiece a panny vyženúce, ihned pušky k zadniemu mostu zasadiece, města dobyti a kostel i domy vypáliti.

(Sem k r. 1420. by patřilo dobytí města Prachatic a vraždění, poodložíme však vypravování, pokračujíce v zápiskách knihy Popravčí.)

1422. Vaněk ze Smědče kovář. Najprve pravil, že jest se súsedy chodil, když jsú jim Prachatičtí (t. j. husitská posádka) kázali, k Strakonicóm, k Rabí, k Budějovicóm i k Bystřici, a také tu doma cepóv drahně nadělal. Item, že jest chodil za Budějovice k Svinóm, jich devět, a tu v noci v jedné vsi vzali šest koní,... u Kaplice kramáře oblúpili, kořenie, barchany mu pobrali; a z toho mu sé dostalo 16 grošóv.

1423. Anna z Hórky nevěstka pravila na mučení, že byla dvě neděli v Prachaticích. A tu ji poslali do Krumlova a dali jí na stravu 6 grošóv, aby bydlila v Latraně u Sitové, a když by Žižka s Tábory silen byl a přitrhli ke Krumlovu, aby ona Latraň zapálila. Item jsúci zde, i vzala Lorenci ševci sukni, item Jechovi katovi vzala také sukni, it. svému muži sukni atd.

Maretka z Ledrtála vyznal na mukách, že on sám třetí oblúpili (veliké a mnohé loupeže u Novýchhrad i vraždy). I řekl tovařiš Vít švec: By bratřie sem přijeli, věděl bych je dobře kady k Novému Hradu přivésti, že by ho v hodině dobyli.

Petr z Krašejova: že Jeniš z Todně najal jest jeho z pěti kop grošóv, že jest Svatomíra odtudž zamordoval, a Jenišova syny Michálek a Nedamír taf jsta oba při tom mordu byla a pomáhalf jsta. A když pro těch pět grošóv přišel, nedal jest mu jich... Vypravuje dále, kterak tovaryši zrazovali Žižkovi hrady.

Macze de Borssov, Kuba, Jan Macharen, Borova a j. vyznávali, že byli k tomu od kněží naváděni: „že jsú sě jim kázali zpoviedati dřieví aneb kamení v své mysli a potom přijímati tělo boží a krev boží.“ I vykládají, kde co vypálili a vyloupili.

Nejstatnější obhájce katolické víry a tudíž i nejmocnější nepřítel Žižky a husitův byl Oldřich, pán z Rožmberka, i pomýšleli na

[95]) Dobyli se do Vodňan na den sv. Václava 1420. a dva kněze a 28 měšťanů ve vápenici spálili. Po dvou stech letech dobylo vojsko katolické Vodňan (26. září 1620); mnozí dějepiscové líčí, že se tu udály ukrutnosti, avšak umlčují neb omlouvají ono upálení měšťanů ve vápenici.

jeho záhubu. Důležitá vyznání v té příčině učinili Mikuláš z Kamýku, Přech z Hostovnic, Dietl kuchař a Petr šafář z Pernštaince.

Dietl, kuchař páně z Rožmberka, vyznal na mukách, že Mikuláš kramář, jako (sic) čtvrcen, přišel k němu a řka: chcemy-li pána z Rosemberka otráviti, dadieť nám peněz dosti. A potom zavolal ho ven k Petrovi, šafáři z Pernštaince, a k Domašínovi, i mluvili s nimi o to několikráte, aby vždy pána otrávili. I nemohli tu toho prachu jedovatého mieti, protože sě u Hory búřili a kramáři nevykládali. I ten prach měl Mikuláš Dietlovi dáti, aby v cinádr vsul, když by pánu štiku dal jiesti, že to sám pán jie, aby jich viec neotrávil. — Pakli by toho učiniti nemohli, ale měl Dietl hrad Krumplov zapáliti a do Prachatic uteci. A Mikuláš měl město zapáliti; a to měli učiniti, když by Táboři ke Krumplovu táhli. A za to jim měli 30 kop dáti, aby to učinili tomu pánu, ježťoť sě zákonu božiemu protiví, a že z něho žádného hřiechu nemají. A to vše kuchmistr Petr a Domašín umlúvali. Opět pravil Dietl: pomučieť mne málo i pustieť mne, a já vezma své penieze, i pójdu pryč. Item vyznal, že ukradl v malované komoře dvě prostěradla, a ty prodal za 11 grošóv v Soběslavi. Item že ukradl Chlomečkovi 9 kop v černém měšci. Item pravil, že Předborovi po Biskupci vrátil peniez, jako byl ukradl jemu z truhly. Item že Rynšovi kuchařovi na povlači vybil truhličku a pobral jemu šlojieřek, dvě lžíci okovany, páteř bielý a lot střiebra; a to prodal kramářce z Cáhlova. Item, že jednú dávno ukradl panu Valkúnovi kopu grošóv na hradě."

Ty jsou některé paběrky z toho, co oni lidé sami byli vyznali; kdo o těch a takových událostech neví, ten v pravdě nepozná ani Žižku, ani ty „bratřie" a „sestry", aniž sobě učiní důkladných názorův o způsobech, kterými se „Boží bojovníci" a bojovnice do hradů dobývali.

Proti tomu byli měšťané Prachatičtí jednak zámožní, jednak katolíci věrní, a tudíž se Žižkou a „bratřími" v dobré vůli nestáli. Žižka se objevil dne 12. listopadu 1420. s lidem svým před Prachaticemi a vyzval je, aby otevřeli bránu a pustili vojsko pokojně do města, že se jim nemá ublížiti. Prachatičtí se chtěli brániti.

„Bratří" se všech stran najednou hnali ke zdem; déšť šípů a kamenů házených od nepřátel uvedl měšťany ve zmatek, Táboři přistavujíce řebříky zlezli zdi a mlátili cepy do těch, kteříž se bránili, jiné utíkající zabíjeli po ulicích; brzy otevrou bránu, tělo Kristovo s druhými bratřími a sestrami za zpěvu v ně uvádějí, kteřížto po všech domích se rozdělivše, zboží loupí a muže buď hned zabíjejí nebo jaté k Žižkovi přivádějí, žen toliko a malitkých ušetřivše. Všecky ty, vyjímaje snad 7 „pravdě" přejících, káže Žižka do kostelní zakristie zavříti, a když zmíněná zakristie 85 velmi těsně stojícími muži naplněna byla, rozkáže je všecky spáliti, nedbaje, že sepjatýma k nebi rukama pro lásku Boží prosili. „Bratří" smolné nádoby s rozžatou slamou nad hlavy zavřených do zakristie metají a tak v dýmu a ohni všecky zahlazují, jež potom prolomivše klenutí, kamením jako v hrobě aby tam shnili, pokryli.[96])

Další osudy města Prachatic nepatří k našemu vypravování; zdali tam na silnicích a po Zlaté stezce loupeže přestaly, ani nevíme;

[96]) Sláma, obraz minulosti města Prachatic; — Tomek, Jan Žižka str. 6. 7.

podotkneme toliko, že některý čas po Žižkovi byly jako bez vrchnosti, potom přijaty za město královské, načež se jejich pánem stal Jan Sedlecký, pak Rožmberkové, Rabsteinové, Roupovští, pak opět Rožmberkové, potom Rožmitálové a posléze opět Rožmberkové, až je poslední téhož rodu, Petr Vok, prodal císaři Rudolfu II., a jsou pak přijaty za město královské. Jakkoli se protestanté a mladohusité až na dvě třetiny obyvatelstva zmohli a svého predikanta měli, přec i věrní katolíci se udrželi, majíce časem katolického kněze, ano, k r. 1617. čteme, že katolíci tu měli posvátnou missii od Jesuitů z Krumlova, při které se u sv. víře obnovili a potvrdili.[97])

Když r. 1618. vypukla nešťastná vzpoura, vložena tam pro velikou téhož místa důležitosť povstalecká posádka; po vítězství císařského vojska u Záblatí poddalo se město jenerálu Bukvojovi, jenž posádkou 400 mušketýrů pod plukovníkem Pollandem je osadil. Ale Mansfeld přitrhnuv ke městu dne 2. list. 1619. obdržel je zradou některého člověka, snad Pollanda samého. Chtěla sice většina měšťanů zachovati věrnosť císaři a králi svému; nicméně obdrželi radikálové s Mansfeldovci vrch, a zavládlo asi jedenáct mužů tolik, že jim celá obec mlčeti musila.[98])

Od té doby se namáhaly obě strany, jak císařská, tak povstalecká, jak by se usadily v krajině, zejména na Zlaté stezce. Katolický pán, Joachim Novohradský z Kolovrat, seděl s vojskem svým na Vimperce, a k němu se přidával lid katolický a konservativní; — v Prachticích vládli Mansfeldovští se svými přívrženci. Krajina trpěla s obou stran, tak ku př. jsou dne 29. ledna 1620. „Lhenice od Prachatických soldatů vypáleny.“ [99])

Ale již v prosinci 1619. se pokoušeli císařští o Prachatice, také ve květnu 1620., než marně, až konečně přirazil ve čtvrtek dne 24. září

---

[97]) Schmiedel, historia Soc. J. III. pag. 68.

[98]) Sláma, str. 91. Vůdcem radikálů se učinil Jiří Strobel, kterého souvěký obyvatel takto vylíčil: Jiří Strobel je zloděj v plné obci narčený i také vrchním právem uznaný zloděj, který s Mansfeldským lidem sem i tam jezdil, je vodil, vše vyzrazoval, a co nejhoršího bylo, o věrných poddaných zlostně a nedůvodně s tovaryšstvem svým smýšlel, od Adama Lokšana — komorníka vzdorokrále Fridricha, s kterým po bělohorské bitvě ujel — po násilném vydrancování domu hejtmana Krumlovského, komandy ve městě dostal, a podle toho jiné nevinné sousedy sužuje, hrozné lži na ně vymýšlí, až i do vězení těžkých připravuje (Sláma, Obraz města Prachatic, str. 91. 92.) — S tím se srovnává, co o tehdejší radikální vládě jeden souvěký katolický kněz na kázaní pravil, kteréž kázaní u Skály čteme: „Nad to výše, praví, hrozné a strašlivé dílo po vší České zemi se dálo a provozovalo: městečka se pálila, města hrazená plundrovala, nábytkové a svršková domovní preč se vynášeli a obyvateli v městech se hrozně katovali; v městě Prachaticích a na Písku všecko všudy v drt bylo obráceno, měšťané v blátě se pošlapávali. Čechové bouřliví spravujíce se volí a zdáním lidí zpronevěřilých sebe samé i všecky své dokonce na mizinu a záhubu přivedli.“ (Škála, historie česká. V. 292.)

[99]) Prokopovy Paměti Volyňské Dle Balbína zachovaly Lhenice vezdy věrnosť neoblomenou Církvi a císaři a prokazovaly v oněch válkách znamenité služby císařskému vojsku. — Nějaký čas před tím se pokoušel jakýs pastor, vydávaje se za kněze katolického, o převrácení víry, ale musil ustati. V arcibiskupském archivů se chová listina ze dne 7. září 1564., ve které podává zprávu Šimon, arciděkan kraje Bechyňského, „že jest kdosi, vydávaje se za kněze, farářem v Elhenicích, který zemřelé vévodkyni (Žofii, roz. kn. Brandeburské, provdané za Viléma z Rožmberka, luteránce) pod obojí podával, od žádného řádného biskupa poslání nemaje. Týž držívá po městech a vesnicích tajné schůze, podává lidem pod obojí způsobou, beze mše svaté a ve světském oděvu.“

Bukvoj a vyzval město k poddání se; ale že dvakráte před tím císařští byli odraženi, silná posádka ve městě, a troje hradby pevné: odmítl plukovník Hak takové vyzvání, ano, vojáci s hradeb vykřikovali potupně na vojáky císařské, císařští jim to vraceli, obapolná trpkosť vyrostla velmi.

Jakýs Peregrin, souvěký chvalořečník Bukvoje, vypisuje dobývání a vzetí města:

„Trojí zdí ohrazeni stavěli se povstalci divoce, haněli a přezdívali. Bukvoj na ně před pondělkem doráženi nemyslil, avšak vojínové takové zpupnosti pamětlivi a msty žádostivi sami dobu přispíšili; sebravše totiž v neděli, 27. září žebříky, sami se vespolek na zdi vybízeli. První se dostal na cimbuří Němec z pluku Fuggerova, po něm Vlaši a Valoni. — Z děla na blízkém vršku házel Bukvoj, ve střelbě přeobratný, osudné koule. I vida deroucí se do města vojsko, nevšímaje si žádného nebezpečenství, nejbližšího se chápá žebříku, přelézá zdi, vzteklosti svého vlastního vojska brání, drancovníky odhání, ženské jim vytrhuje, poroučí každému, k praporu svému pospíšiti, ježto, kdyby tak rychle do města byl jako nevletěl, bylo by snad po životě všechněch veta. Tak ale počet pobitých 1500 mnoho nepřevyšoval, ženských asi 11, dětí 5.“ [100]) Měšťanů asi 150 o život přišlo; dle ústního podání prý nejzuřivěji bojováno u děkanského kostela.“

Za takové účastenství ve vzpouře ztratilo město vedle cís. nařízení ze dne 13. listopadu 1621. svá privilegia a bylo opět připojeno k panství Krumlovskému. Panství Krumlovské byl r. 1601. Petr Vok, poslední z Rožmberků, prodal císaři Rudolfovi II. za vlastní rodinný majetek rodu Habsburského, císař pak Ferdinand II. je daroval — s Prachaticemi a Bavorovem — svému věrnému radovi knížeti Janu Oldřichovi z Eggenberga. (23. pros. 1622). Že kníže Eggenberg byl rozhodný katolík a člen Marianské družiny, nastávaly všemu poddanému lidu nové časy; také se s tím kníže netajil.

Ke dni Nanebevstoupení Páně 1623. přijel kníže na Krumlov, uvázal se v panství. Napřed vykonal sv. zpověď, pak oděn jsa v nádhernou řízu řádu zlatého rouna, obstoupen nádherným komonstvem vyjížděl za hlaholů zvonů ze zámku do chrámu Páně, kde pan děkan sloužil po obvyklých obřadech slavnou Mši svatou, a kníže přijal pod jednou spůsobou Velebnou Svátosť. Po službách Božích byl slavný návrat do zámku ve průvodu městského magistrátu a všech představených celého panství. Veškerá města a všecky vesnice skládaly přísahu věrnosti a poddanosti. Kníže odpovídal v obšírné řeči a dával veřejné svědectví, že se upřímně hlásí k sv. náboženství katolickému, a že jest to jeho nejvyšším přáním, by všickni poddaní, žádného nevyjímajíc, v témž svatém samospasitelném náboženství s ním se srovnali. [101])

Obec Prachatická vyslala zatím několik osob do Vídně s prosebným spisem, ve kterém dokazovala svou nevinnosť v době minulé vzpoury a prosila za potvrzení bývalých privilegií. [102]) Než, vyslaní se vrátili bez pořízení, alebrž dodán jim skrze hejtmana Adama

[100]) Latinský i český text u Slámy, str. 93—100. — Trajer, Dioecese Budweis. S. 909.

[101]) Schmiedel, hist. S. J. III. 427.

[102]) Sláma, str. 121.

Klášterského „vrchnostenský intimát“ dne 24. června (1623): „aby veškerá obec napřed k římské katolické Církvi přistoupila a milosti dříve u císaře nehledala.“ Téhož dne byla hořejší brána, kterou před třemi roky proti císařskému lidu zavřeli, ponejprv otevřena.

Avšak obec se takovému intimátu nepoddala.

Nepodiví se tomu odporu, kdo tehdejší postavení země České v pravdě posuzuje tak, jak bylo, nikoli však obvyklým pořekadlem: „vaeh victis evangelicis“ se spravuje. Víme, že r. 1622. stálo čtvero nepřátelské vojsko proti katolickému císaři, chtějíc falckraběte Fridricha a s ním samovládný kalvinismus do Čech nazpět uvésti; víme, že r. 1623. a 1624. zapřísáhla se Anglie, Francie, dobrodruh Mansfeld, Halberstadt, Výmarský, Generalstády s Kristianem IV., králem Dánským ze severu, a kalvinista Betlen Gábor s Turky a Tatary od východu; víme, že na statisíce, ba, na milliony peněz (což tenkráte skoro neslýcháno bylo) skládali a veliké armády proti císaři a proti katolíkům do pole posýlali. Vojska již stála a pálila na Moravě, Praha hrůzou trnula („Pragae trepidatum est“); v Praze na veřejném kázaní vyhrožoval protestantský predikant, že císař Ferdinand II. brzy zakusí pokuty jako Nero a Diokletian; po venkově vyhrožovali protestanté; „vos jednuškas excoriabimus“, vám jednuškám kůži sedřeme.“ [103])

My pak bychom se divili, že „obec“ v Prachaticích odpírala Církvi katolické? Vždyť v „obci“ zasedali r. 1622. a 1623. ponejvíce titéž muži, kteří zasedali v čas odboje 1618., a sám rychtář Bausche byl zarytý protestant. [104])

Za našich dob agitují noviny, tenkráte činili tak rozliční zpěváci. Zpěvák opatřený novými písničkami putoval ode vsi ke vsi, od města k městu a byl všude rád vítán, by zvěstoval, co nového. Skladby jejich dílem v rukopisech se šířily, ano i tiskem. Tenkráte prozpěvovali o vítězství Mansfelda a krále z Denemarku a porážce lidu císařského. Titéž zpěváci, také kazatelé a jiní agenti, roznášeli proroctví, že padne Babylon, a jako s nebe poslán přijde Gustav Adolf lev od severu a Betlen Gábor, lev od východu, kteřížto dva lvové přitáhnou s vojskem a „orla“ zaženou. A to brzy. — Církev pak (evangelická) že jest jako pšenice čistá, Antikrist že by rád zasil koukole: nechť se má na pozoru, přijde prý Hospodin na spásu její. A to brzo! — Dívka Poňatovská prorokovala v pondělí, dne 17. ledna 1628: [105])

Aj, s nebe hlas silný: „Pusťte starosti,
nechte marných sporů, vy dva nesmyslní!
Zostřete meče své a posilněte mocně,
ve jménu Jehova proti vrahům (katolíkům) stůjte!
Jehova učiní:
a budou mečové vaši nad ocel ostří,
napojeni jedem hněvu Boha strašného;
meče nepřátel vašich ze dřeva budou,
jako ze dřeva měkké a křehké.
Hospodin před vámi půjde v boji,
pošlape nepřátely před tváří vaší. —
Aj, tu zas bárka s pšenicí! Co to bude?

[103]) Místodrž. archiv, 1626. 1. dubna.
[104]) Sláma, str. 100. 118.
[105]) Revelationes Christinae Poňatoviae, editae per Amos Comenium in libro Lux in tenebris 1657. pag. 22. — Altera editio anni 1667. pag. 52.

Bárka jest církev Ježíše Krista,
věrní Jeho pšenice podsévaná,
čistě vyvána vichrem antikristovým,
není tu plev, není koukole;
obojetníci vyvrženi všickni.
Bárka se zmítá v světě pobouřeném,
bárka se skrývá, nemajíc přístavu,
jako druhdy neměl milený Mistr,
kam by hlavy své sklonil.
Ale praví Jehova:
Nechtěj se báti, lodičko malá,
nebude trvati dále zármutek tvůj;
neb já zahladím všecky,
kteří tě zradili, kteří utláčeli!
tebe pak uvedu zpět na místo tvé,
upevním brány, věže a hradby tvé,
a nikdo víc tebou s místa nepohne!
Aj, já budu Bůh tvůj, ty národ můj,
národ vyvolený, milovaný, národ vzácný;
nikdo tě nevyrve z ruky mé:
praví Hospodin, Bůh zástupů!

A v jiném proroctví, které začíná:

Poslouchejte všickni mile
o prorokyni Sibylle:

prozpěvovali o králi Jiřím z Poděbrad a o Fridrichovi:

Budete míti Fridricha krále,
nad něhož nebude vyššího,
tenť dobude Hrobu Božího. [106])

Takoví zpěváci neb agenti vůbec mívali své přívržence, svůj „stav“ zabezpečený ve městech a vesnicích. V Prachaticích byli známí jakožto hlavní protivníci sv. víry: nadřečený rychtář Bauche, Draxler, Podskalský, Hoydl, Reisinger.

Nechtěje ničeho pominouti, dal se sám vrchní hejtman panství Krumlovského, Zikmund Turnovský, na cestu do Prachatic a tu od 4—11 září (1623.) prosil, hrozil, napomínal, aby, pakli nemilosti císařovy ujíti chtějí, nemeškali k Církvi katolické se přihlásiti. Jemu slíbili konšelé, starší obecní a veškerá obec s vdovami a matronami, že se chtí o to některý den usnésti společně, žádajíce toliko o lhůtu na rozmýšlenou.

Pro dostatečné poučení přišel starší zkušený missionář, P. Jan Dakazat Tov. Ježíš., který byl od 2. dubna (neděle provodní) s velkým prospěchem na statcích p. Hýzrle pracoval. Přišel v sobotu 30. září a nazejtří začal sv. missii.

Rozeznávali tehdejší Jesuité dvoje missie: missiones de poenitentia et missiones de reformatione. Missie „kajicí“ konali na osadách veskrze nebo většinou katolických, duchovním správcem dobře opatřených. Tento způsob se téměř nelišil od sv. missií doby naší. Missie pak na „na katolickou reformaci“ se konaly na panstvích zcela nebo

[106]) Celé proroctví otištěno ve Světozoru 1876. str. 281.

většinou protestantských; někdy tam býval již katolický farář, aneb — a to větším dílem — nebyl posavad žádný. O takovou missii žádala obyčejně světská katolická vrchnost anebo někteří váženější občané ve městě. Přišel starší missionář buď sám, nebo některý mladší s ním. Vrchnostenský hejtman neb i hrabě nebo baron sám svolal na určitý den konšely, starší obce a některého vzácného katolického občana — bylo-li ho tam — na zámek, kde vykládal vůli císaře pána nebo knížete, aby obec se přihlásila k Církvi katolické, vykládal též některé důvody duchovní i světské, že poslechnou-li, budou jim stvrzeny privileje, navráceny konfiskované statky; neposlechnou-li, že žádné milosti čekati nesmějí. Konečně představil kněze missionáře, dodával důvěry k němu i kterak se obec postará, by se mu žádná nečest nestala, sic jinak že by to tak vážil, jakoby jemu osobně se stala. — Byl-li přítomen některý vážený katolický občan, neopomenul napověděti nějaké povzbuzující slovo.

Pak se ujal slova starší missionář, nikoli ve způsobě kázaní, nýbrž v rozmluvě, tak aby nabyli důvěry a pronesli bez ostýchání své námitky, na které pak laskavě a stručně odpověděl a je požádal, by jakožto starší v obci každý ve své domácnosti a v sousedstvu k nastávajícímu sv. dílu dodali důvěry a chuti. Na druhý den (v neděli nebo ve svátek) bylo veřejné v kostele kázaní a Mše svatá, i okázal missionář starodávná mešní roucha, někde ve starých bednách uložená, dokládaje: „nepřináším vám žádnou novou víru, nýbrž právě tu, kterou měli naši otcové.“ Čeští missionářové vůbec uváděli mnohé příběhy z českých dějin, velebili sv. patrony české a putovali sami nebo s lidem na památná posvátná místa v kraji.

Missionářové pilně navštěvovali nemocné a vůbec soužené po domech a vězně v žalářích, donášeli jim almužny, přimlouvali se za ně u vrchnosti a ovšem dbala katolická vrchnost na takovou přímluvu za takové doby činěnou.

Svrchovaná snaha missionářů bývala především zjednati a uprositi si Milost Boží a sv. Patronů vroucími modlitbami, postem, vlastním bohabojným životem; a pak seznati na panství ty které vážné, moudré muže, ať katolíky, ať protestanty, kteří by svým příkladem a svou řečí na povzbuzení jiných mnoho prospěli. Stonásobná zkušenost učila, že, kdy hodní laikové se o prospěch missie zasadili, missie dobrý zdar mívala; ale kde missionář zůstal na sebe odkázán bez přispění laikův, nemnoho pořídil. Lid se rád brával jako s proudem. Když purkmistr, konšelé a jiní vzácní mužové se ochotně dostavili ku sv. zpovědi a k sv. Přijímání, nepořídili odpůrcové mnoho; co pořídili, bývalo obyčejně, že nešly ženy.

Nedomnívejme se, že tato práce missionářská byla jaksi mechanická nebo že světskou chytrostí se řídila. Naopak bývali missionářové muži nad jiné učení, doktorové filosofie a theologie a života apoštolského, že si jich dodnes nanejvýš vážíme. Ať nedím o P. Voytovi, P. Štürmovi, P. Chanovském, P. Středovi, nebo P. Kravařském, připomínám P. Flaxia, Dakazata, Silvana, kteří v Prachaticích pracovali a, jak po lidsku souditi lze, dokonalý kněžský a řeholný život vedli.

Avšak nepovedlo se jim dlouho získati sobě v Prachaticích některé přední muže. Byl tam lid dobrý, ale předáci vydali heslo: „ku zpovědi nepůjdeme“ — a nešli kromě těch bývalých katolíků, a ti snad byli z chudší strany.

Ke všemu neštěstí přitrhla setnina katolických vojáků bavorských na svém průchodu k Prachaticům při novém roce 1624. Takové průchody vojska bývaly tenkráte na velikou obtíž obyvatelů. Měšťané uzavřeli v čas brány, a purkmistr vyšel před město, aby promluvil s hejtmanem žoldnéřův o slušném rancionu (výkupu). Ale když se nedohodli, jali jej žoldnéři, hodili mu oprátku na krk a hrozili oběšením, neotevrou-li se jim brány města. Na takovou opravdivou hrozbu nezbylo měšťanům, leč otevříti a dáti, čehokoli se žoldnéřům zachtělo.

Missionářům byla ta celá událost nanejvýš nemila, nicméně setrvali a pracovali, obec si pak stěžovala, že jí to vydržování missionářů, jakkoli skrovné, působí obtíž; a tak odešli ku konci měsíce března. Byl tam zpočátku P. Dakazat, po něm přišel P. Plachý, pak se vrátil P. Dakazat a s ním P. Geronis.

Nastalo nové vyjednávání s úřadem světským. Vrchnost přikázala dne 11. listopadu, aby, jsouce vyučeni, ku sv. zpovědi se dostavili, prodloužila lhůtu ke dni sv. Kateřiny; obec za to poděkovala a prosila za prodloužení až do Vánoc: přišly Vánoce i Velikonoce, a pořád ty staré řeči. Sám vrchní hejtman Zikmund Turnovský, jenž druhdy s městem štěstí a neštěstí věrně sdílel, napomínal dne 4. července, aby déle neodkládali přistoupiti k Církvi katolické, okazoval, kam povede jejich neústupnost; stěžoval si vida takovou váhavost, na svůj osud, že nyní tak tuze a tak marně musí dotírati![107])

Obec slibovala, žádajíc novou lhůtu dvou neděl, po dvou nedělích až do Vánoc; Vánoce přišly, a prospěchu v náboženství nebylo hrubě žádného.

Nastal rok 1625., naší České zemi tak důležitý.[108]) Kristian IV., král dánský, hodlal po jaru udeřiti na císaře; smlouvala se ohromná koalice starých nepřátel, Gustav Adolf, mladý král Švédský, připovídal též přistoupiti, bouřliví agenti obcházeli po zemi, vyzývajíce protestanty k povstání proti Babylonu a proti nenáviděnému tyranu; bouře vypukla ve Friedlandě, v Markvarticích a strojila se ve mnohých jiných krajích, protestanté v Jáchymově a v jiných horních městech se vzpírali, a v Horních Rakousích měla každou chvíli vypuknouti veliká vzpoura ve spojení s cizopanským nepřítelem.

Nicméně nedaly se katolické vrchnosti, ať duchovní, ať světské, ustrašiti žádným nebezpečenstvím. Nezapomínalť ani nový arcibiskup Pražský, ani císař, ani starodávná katolická šlechta česká na vážnou řeč, kterou promluvil biskup Jan Godefridi. „Když vám nebezpečenství hrozí tu i onde, když s jedné strany urazíte Boha, strpíte-li bludy a křivou víru; s druhé strany urazíte lidi, vypovíte-li protestantské pastory a náčelníky: tu zajisté snáze bude, upadnouti v ruce lidí, nežli propadnouti hněvu Boha živého, z Jehož hněvu ani my, ani vy se nevysvobodíte.“[109]) Znám byl svatý slib, jakým se byl císař Ferdinand před Rodičkou Boží v Maria Celli zavázal, i byl slib ten veškerým

[107]) Turnovský býval protestantem, avšak příznivcem katolických kněží a zůstal r. 1618. císaři pánu věrný. Za to byl tehdejší radikální vládou pronásledován a „na věčné časy“ za psance vyhlášen a zahnán. — Uznav takové řádění protestantů, přiznal se r. 1621. veřejně s manželkou a dítkami k Církvi katolické i psal obcím k panství Krumlovskému poddaným, napomínaje, by netrvaly v záhubném kacířství.

[108]) Dr. Gindely. Geschichte des dreissigj. Krieges, II. 67. — Vlast, roč. VI. str. 8

[109]) Garafa, Germania reštaurata, p. 138. — Hurter, Ferdinand II. IX. 222. — Katolická reformace II. str. 28.

katolickým mužům jako ze srdce vzat: „Jelikož nám Bůh takové vítězství na Bílé hoře uděliti a království České v poslušnosť uvésti ráčil: připovídáme v království tom svaté, samospasitedlné, katolické náboženství podle své nejvyšší možnosti zaváděti.“ [110])

Dle toho všeho zakročila vrchnosť v Prachaticích rázněji. Především byl dosavadní hejtman Adam Klášterský odvolán, tajné schůze, které se tam konávaly, zakázány, nový hejtman Matyáš Rudner dosazen (na den sv. Marka 1625.), tři hlavní agitatoři: Lukáš Podskalský, Jan Beneš a Jiří Draxler z města vyhostěni, čtvrtý Jan Mikýska, jenž „proti náboženství katolickému a proti J. M. Císařské se potřebovati dával“, ušel tajně sám; lidé z Vodňan uběhlí tam přicházeti nesměli, pohrozeno vesměs, že se měšťanům zastaví řemesla, a urputilým vloží vojáci do domu tak dlouho, dokud se svědectvím farářovým za katolíky neprokáží. Tu se prokázal sám rychtář Štěpán Bausche, měšťan Pavel Hoydl a některé „vdovy a matrony“ dosti odpornými, byli několikráte pokutováni, Bausche dne 5. ledna 1626. s rychtářství složen, načež on a Jan Reisinger, Anna Weiszenregnerin a Susanna Zieglin — tato od muže — odešli přes hranice.

Tu se najednou prokázalo, že to nebyl než terrorismus těch některých lidí, kterými celé město bývalo ohrožováno. Uveden a s úctou přijat katolický farář German Eberle po Letnicích 1626., jemu na pomoc přicházíval Jesuita P. Jan Flaxius, i vyjevilo se svědectví, jež před 3 roky Jesuité o Prachaticích dali: „omnia ad optimam parata sunt messem“ všecko je k přehojné žni upraveno. Měšťan za měšťanem přicházel, hlásili se svornou myslí za katolíky, a za nedlouho prohlásila se „obec“ za katolickou. Nyní ustalo pokutování, měšťanům puštěno právo várečné a živnosti vůbec: ovšem škoda bývalou nepoddajností způsobená a dluhy za minulé správy nadělané odčiněny býti nemohly. [111])

Budoucího roku (1628.) asi k času Velikonočnímu přišel opět P. Flaxius; účastenství na službách Božích a v poslouchání slova Božího bylo dle zpráv jeho přehojné, 765 dospělých katolíků přistoupilo ku sv. zpovědi a ku sv. Přijímání pod jednou způsobou, magistrát a všickni vážení mužové ve všem předcházeli, a 90 posledních protestantů se přihlásilo k Církvi katolické.

Téhož roku se slavilo za panování papeže Urbana VIII. jubileum či milostivé léto. Prachatice konaly průvod do Husince na neděli šestou po sv. Duchu, a to ne Prachatice jediné, alebrž jiné katolické fary na ten úmysl, aby se tam s příslušnou důstojností objevily.

P. Flaxius, jenž ochotně přišel, sám tu slavnosť vypsal. Mnoho občanů vykonalo před slavností doma sv. zpověď; ku průvodu se ráno dostavil kde kdo mohl, i byl průvod četný a pěkně spořádán. V Husinci měl kázaní P. Flaxius, po kázaní byla slavná Mše svatá, a tu přistoupili Prachatičtí občané ku sv. Přijímání pod jednou způsobou. Všecko na takové neočekávané Přijímání s podivením a s radostí hledělo; kteříkoli nekatolíci tu byli, těšili se starodávným obřadům,

[110]) Garafa tamtéž.

[111]) Před vzpourou vynášel obecní dluh 17.139 kop, v čas vzpoury a hned po ní vzrostl dluh na 43.613 kop 19 gr., z nich několik tisíc Mansfeldovi na vojsko. Sláma.

o kterých slýchali, ale jakživi neviděli. Všecka slavnosť skončila se v dobrém pořádku, poutníci Prachatičtí se vrátili s potěšením domů, že svou Církev katolickou tolik mohli oslaviti, i byla jejich pevná vůle přičiniti se dále na oslavení Církve v Husinci.

Tamní kostel jest zasvěcen na česť Povýšení sv. Kříže, které se slaví dne 14. září. P. Flaxius přišel opět, konal v Husinci služby Boží a postavil před kostelem vysoký kříž za pomocí několika měšťanů Husineckých, jak jim byl kníže Eggenberk své přání vyjevil. Tu pod křížem měl P. Flaxius katechetické kázaní o sv. Kříži, dále vykládal, proč se katolíci tím znamením znamenají. I líbilo se to přítomnému lidu, znamenali se hned sv. křížem, mnozí z nich ponejprv v životě.

To bylo ve čtvrtek. Budoucí neděli ustrojilo město Prachatice nový průvod do Husince v počtu hojném, a co nejvíce mohli, svatému kříži česť prokázali.[112]) Tím byli Husinečtí získáni svatému náboženství katolickému a sami mezi sebou konali úřad missionářů.

Prachatice pojaly takovou důvěru k missionářům, že jim poskytli jako nový domov a jako stanici, odkud po celém okolí se rozcházeli, a vykonavše tam poslání své, jako domů se vraceli. Nad jiné oblíben tam byl — jelikož P. Flaxius byl poslán do Chejnova — P. Václav Vroteckỳ, který se netajil, že by byl v okolí tak dobře nepořídil, kdyby Prachatičtí svou horlivostí a svým příkladem nebyli mu upravili cestu.

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Pokračování.)

Již za nemoci strýcovy udály se světové změny v celé Evropě. Ve všech městech vzplanula revoluce. I ty tiché Budějovice začaly se hýbati. Jako jinde tak i tam pobouřena studující mládež.

Po Velikonoci nastala v síních fakulty náhlá změna. Z hrdých, sebevědomých professorů stali se pojednou slaďouncí páni. Každému dávali na vůli, libo-li přednášky poslouchati či ne, ano, studenti si komandovali prázdniny, kdy se jim zachtělo.

„Dnes máme vojenské cvičení," zvolalo jich několik, a pan professor se hned uctivě poroučel. Posléze tam zůstalo jen asi deset bojácných žáků. Těm říkali „filistři", mezi nimi byl i František.

Celá ostatní tlupa rozdělená na setniny, ozbrojená puškami nebo také jen holemi prohánela se za vojenskou zbrojnicí denně několik hodin a pak se rozběhli po hospodách. Tam se hrálo, zpívalo, pilo, hýřilo celé noci.

V tomto proudu ocitnul se i Stanislav.

Měl dosti peněz, i užíval své svobody plnou měrou. Karban se stal u něho konečně takovou vášní, že od rána do večera na nic jiného nemyslil, ničím se neobíral nežli hrou, a to o velké peníze.

---

[112]) Schmiedel, hist. S. J. III. 897.

Krom uvolněné kázně neukazovalo posud nic na nějaké revoluční hnutí ve městě. Vojska tam byly toliko dvě setniny, a to byli samí staři vojáci, jimžto přislušelo obstarávati stráže a hlídky.

Až pojednou nepatrná věc zavdala podnět k většímu hnutí.

Redaktor „Lva“, nepatrného to lístku, zmínil se potupně o české národnosti v Budějovicích, a oheň byl na střeše. Veškeré studentstvo se shromáždilo u večer ve stromořadí, odkud tak zvaným „Zwingrem“ v největší tichosti se ubíralo do Vídeňské ulice — k domu redaktora, naplnilo ji a pojednou vypukly v Budějovicích první bouře. Křik, pískot, řvaní, lomoz byl přehrozný. Zařinčela okna a kamenný déšť rozbil je do poslední tabule.

V tom vyřítilo se z temného průjezdu as osm šavlemi a puškami ozbrojených mužů, a ti začali do studentů sekati a střílet.

V okamžení byla ulice prázdna, každý spěchal pro zbraň. Ihned bylo asi třicet ozbrojených pohromadě, kteří spěšně vrazili do resoursu, kam se byli najatí ozbrojenci utekli. Nebyli tam však. V ostatních domech bylo již tma. Tak se rozešli ponechávajíce si pomstu na druhý den.

Příštího dne ráno sešli se opět všichni, a to v koleji ozbrojeni. Ranění ze včerejšího dne ukazovali své rány. Jeden byl posekán na hlavě, druhý krvácel ještě z levého ramene. Pohledem tím a ještě více podněcováním několika střeštěnců pobouřeno celé množství, že bylo slyšeti jenom hněvivé výkřiky: „Ten vrah musí viseti, na provaz s ním!“

Vše se hrnulo opět k osudnému domu, dvéře byly vyraženy, prohledán každý kout, ale po redaktoru ani stopy. Odtud se rozešli v menších oddílech do podezřelých domů, ve všech ulicích, ano až na předměstí. Tu z hospody „u modré hvězdy“ asi dvacet studentů vyvleklo na smrť ulekaného bídáka z chlívku, kde se byl ukryl mezi vepříky. Všude slyšeti pokřik: Už ho mají, už ho vedou! Každým krokem roste zástup. Z ulic přibíhají studenti, staví se v před a v zad zajatce, který svázán, bez klobouku, v roztrhaném šatě, více vlečen než veden se potácí.

Celé město jest vzhůru, všecka okna naplněna diváky, jeden se ptá druhého: „Co se to děje?“

„Studenti mají zase nějakou švandu,“ odpovídají dobromyslní měšťané „a pospíchají, aby nic nezmeškali. Již jsou za Pražskou branou, zabočují na dlouhý most ke čtyřem dvorům; za nimi se valí veliký zástup lidu.

Za hostincem „u Slovanské lípy“ mělo býti popraviště. Do pažitu byl zaražen kůl, a na něm upevněn provaz.

Hlasem hromovým oznamuje velitel akademické legie hanobiteli národní cti a vrahu bratří ortel smrti. Odsouzenec nebyl sobě podoben. Smrtelná úzkosť zračila se v jeho tváři; zuby mu jektaly, nohy se pod ním třásly, pozdvihoval svázané ruce jako k prosbě, až bylo hrůza se naň podívati.

Až posud se domníval každý, že se děje vše jenom žertem a na postrach. Když však vystoupil silný dělník s ohrnutými rukávy a chystal se do opravdy vykonati ortel, tu pojednou objevil se v kruhu, jenž se utvořil kol zajatce, všeobecně vážený pan Lanna a hlasem prosebným pravil: „Pánové, nemohu si ani mysliti, že by vaše šlechetná srdce tak krvavého zadostučinění žádala. Nechte běžeti toho

ničemníka a mějte dosti na tom, co vystál; on ponese svoji hanbu beztoho až k hrobu.“

„Utíkej!“ volal jeden z národní gardy a dal redaktoru na cestu notný štulec.

Dav se rozstoupil a za všeobecného smíchu upaloval odsouzenec k městu.

Pan Lanna pak pozval studentstvo k večeři do svého hostince „u Zelené ratolesti“, kde se pilo a hodovalo až dlouho přes půlnoc.

Tam umluvena ovace všem pánům professorům. Přineseno několik smolnic a o jedné hodině z rána rozléhalo se před domem Vyšnobrodským stonásobné volání „Sláva“ a odzpíváno několik českých národních písní, kterým žádný z professorů nerozuměl, poněvadž byli samí Němci.

Celý professorský sbor ukázal se v oknech, a starší z pánů děkoval.

Druhého dne oznámeno, že bude celá legie večer pohostěna od svých učitelů.

Pitka trvala asi do jedenácti hodin; hlavy byly plny, mnozí se již nemohli udržeti na nohou, ale řečniti chtěl každý. Jeden překřikoval druhého. Již počaly hádky.

Tu zaklepá předseda na sklenici a těžkým jazykem počal: „Pánové, vy víte, že náš krajský je také takový zarytý němčour, proto činím návrh, aby také jemu se dostalo, co mu dávno již náleželo, totiž pořádné kocoviny. — Kdo se mnou souhlasí, za mnou!“

Všichni se hrnuli ven a ve čtvrť hodině se otřásalo náměstí nezbedným křikem.

Několik výtržníků bylo sice zatčeno, ale ostatní vymohli násilně na důstojníku jejich propuštění. Vše se pak hrnulo do hostince, kdež při plných sklenicích se oslavovalo vítězství té noci až do rána.

V prvních řadách byl vždy Stanislav. Celé dni byl jako ve víru. Předešlé noci nezavřel oka, pil a hrál do rána. Nyní se končí druhá noc. V kouři a zápachu již rozeznává sotva nejbližší předměty, je mu těžko, nemůže to déle vydržeti; jde tedy nejistým krokem ku svému příbytku. Nalezá dům otevřený, tápá po dveřích, vejde do pokojíka a co vidí —

Na stole večeře netknutá, na posteli sedí František a dívá se upřeným zrakem na něho.

„Co to znamená,“ dí, vzpamatovav se Stanislav, ukazuje na stůl, „ty's nevečeřel?

„Ne, čekám na tebe. Již druhý večer čekám. Byla tu včera tvá matka, hledala tě po celém městě od rána až do večera. Nevzala ničeho do úst, ach, kdybys jí byl viděl... ne, ty nejsi těch slz hoden! Já doufal, že skončíme jinak svá studia. Na ráně Spasitelově jsme se zaslíbili... ne, ty nejsi hodným, a já také ne, že tak dlouho na ten tvůj ohavný život se dívám. My nemůžeme déle zůstati pospolu. Buď ty, buď já musím z tohoto domu odejíti.“

Podrážděně odpoví Stanislav: „Ty ne, ale já!“

Vyzul se z bot, svlékl kabát a vrhnul se na postel. Chtěl usnouti, ale nemohl. Hlava jej pálila jako žhavý uhel, vytřeštil oči a hleděl kolem sebe. Svíce dohořívala. František seděl jako socha nepohnutě na témže místě. Tvář jeho byla strašlivě bledá. Zdálo se, že ani nedýchá.

Stanislavovi se vracela paměť. Slova o ranách Spasitelových hučela mu neustále v uších „Nejsi hodným!“ Zdálo se mu, jakoby jej nějaké příšery vlekly v onu tichou kapli Božího hrobu, jakoby slyšel nevinný dětský hlas, svůj svatý slib „Budu hodný“, a pak chechtání těch potvor. „Ano, ty jsi hodný... „Jidáši,“ praví sám k sobě, a zimnice jím potřásala. „Neschází jiného, než abys ještě toho usmrtil, svého nejupřímnějšího a nejlepšího přítele. A ty jej usmrtíš — usmrtíš svou zradou. Podívej se naň!“

Vyvalí opět oči a dívá se na tu smutnou, až k smrti smutnou tvář.

„O toť výraz nevýslovné bolesti jako tenkrát před umučeným Spasitelem.“

Vidí, jak slza za slzou kane po tváři přítelově. Slz matky neviděl, a proto jím nehnuly, ale těchto snésti nemůže.

Vyskočí a vrhá se k nohám drahého přítele a hlasem srdce rozrývajícím volá: „Ustaň, neplač, já to déle nevydržím! Můžeš-li ještě odpustiti, odpusť a zachráníš mne! Prosím tě pro Boha: zapomeň a odpusť. Bez tebe musím zahynouti. Již nemám síly, bych se vytrhl z osidel té šeredné vášně.“

Dlouho leželi si v objetí smíření přátelé, a smír ten byl opravdový a upřímný.

Ostatně nebylo to tak snadné pro Stanislava, jak si myslil, zvyk a vášeň hry potlačiti. Zvláště doma, vida jiné hráti, byl vší mocí tažen k těm svůdným obrázkům, tak že mohl jen s největším násilím tyto těžké chvíle překonati.

František to viděl, jak je vše pro Stanislava nudné kromě obvyklé zábavy; proto vymýšlel zábavy jiné, které by nešťastnému příteli byly náhradou za hnusnou náruživost, která denně vždy novým lákáním naň dorážela.

Výlety do okolí, mnohdy kolik hodin cesty, až hluboko do Šumavských lesů, sbírání květin, hra v šachy, vybraná četba zvláště tehdáž dobrých Národních novin zaplašila konečně dlouhé chvíle.

Mimo to František s velkou pílí pěstoval francouzský jazyk a čítaje s matkou některé spisy Segurovy, vždy s nadšením příteli sděloval, co četl, tak že tento projevil velkou touhu přiučiti se též francouzskému jazyku.

„Schází mi sice velmi mnoho,“ pravil František, „bych mohl býti tvým učitelem, ale začátky znám dobře a když budeme bedlivi za těch pět měsíců letošních prádnin, můžeš snadno uměti tolik, co já.“

Stanislav, nadaný neobyčejnou pamětí, učil se hravě, tak že v krátké době překládal plynně i těžší věci a mohl se odvážiti obyčejné konversace s paní Ronskou.

Ve Vídni zatím dospěly věci k nejhoršímu. V říjnu již bezuzdná luza zmocnila se vlády, a prováděla své rejdy. Ministr Latour zavražděn a pověšen na svítilnu. V celém městě vzplanula vzpoura; kdo mohl, prchal.

Jednoho dne přijela též paní Hausnerová s desítiletým synáčkem a s menší ještě dceruškou k sestře Šebekové do Velína. Manžel zůstal doma, aby střežil svůj majetek.

Tetička si brzy oblíbila Stanislava, který se hned ochotně malého jejího Eduarda ujal, s ním školní předměty opakoval, pak zase chvílkami s ním pohrával, tak že dítě celou duší k němu přilnulo.

Ó, jak ten maličký prosil, by strejčínek jel s nimi do Vídně, což se ovšem ještě nemohlo státi. Ujednáno však, že Stanislav na vyšší studia se odebeře příštím rokem do Vídně, a tetička že se postará o jeho výživu.

Přišel listopad, a všickni odjeli; teta do Vídně, naši studenti do Budějovic.

V Budějovicích bylo opět vše při starém, jen že někteří z bývalých professorů byli nahraženi novými, schopnějšími. Žáků bylo méně, protože assentní kommisse sebrala všecky, kteří se byli více kompromitovali.

Byl to rozhodný rok. Každý se snažil seč byl, by dobrým absolutoriem si pojistil možnosť přijíti na universitu.

Cíl ten byl dostižen, a oba studenti byli mezi dobrými žáky nejlepšími.

Při tom pilně se učili francštině, tak že mohli o následujících prázdninách čísti nejtěžší a také nejlepší francouzské spisy, jež paní Ronská dílem z domu si byla přivezla, dílem od manžela darem dostala.

Tentokráte četli všickni společně Studie od Nikola a po nich Chateaubriandtovo „Křesťanství“, díla světoznámá.

Šlechetní jinoši ssáli do sebe ty pravdy nebeského světla, to svaté nadšení pro jedině pravou nehynoucí krásu a ctnosť, jejížto brány otevřelo světu křesťanství.

Nejednou bylo slyšeti z hloubi duše vycházející povzdech Františkův: „Jaká to velebnosť, jaká vznešenosť, jaká to krása a jaké světlo!

A přece mělo toto světlo, ten nebeský jas býti zatemněno těžkou mrákotou, ty odvěké Božské pravdy měly u něho ustoupiti klamným domněnkám lidským.

V.

Paní Ronská až do poslední chvíle se těšila, že manžel její svolí, by František studoval ve Vídni. Když však nadešel poslední týden prázdnin, tu se rozhodl pan Ronský zcela určitě: „Nemůže to býti! Universita Vídeňská má nyní takovou pověsť, že si každý pořádný otec dobře rozmyslí, má-li tam svého syna poslati.“

Odpor byl marný. Konečně ji to až těšilo, že se Ronský o své dítě tak stará, kdežto dříve si chlapce nápadně málo všímal. K manželce se choval po celých třináct let chladně, ač zdvořile, ba, staral se o všecko její pohodlí i o zábavu. Mělať k obsluze ustavičně dvě služky a ku jmeninám, k vánocům o novém roce obdržela vždy značný peněžní dar, jehož mohla dle libosti použiti na knihy, šaty neb i na almužny, kterých hojně rozdávala.

Příjmy Ronského byly asi veliké; vedl rozsáhlý obchod se stavebním dřívím, které plavil po vodě do Prahy a až do Hamburku. Revíry panství Novohradského a Krumlovského byly takřka jeho domovem. Skoupil najednou celé pralesy, zaměstnával na sta lidí, jenž káceli dříví a dováželi ku blízkým řekám. Býval po celé týdny z domu, dílem v lesích, dílem na cestách. Ve městečku samém byl téměř cizincem. Málokdy se veřejně ukázal. Styků neměl s nikým. Malé hospodářství obstaral nádvorník s děvečkou; kočí pak jezdil stále s pánem.

Stanislav se odebral hned po sv. Václavě do Vídně studovati medicinu. František až za týden — do Prahy. Matka jela s ním, a bylo ustanoveno, že se tam zdrží, až začnou přednášky.

Otec určil Františkovi tak znamenitou roční summu, jakou dostávají jen synkové zámožnějších rodin. Cesta byla za pěkné podzimní pohody velmi příjemná, a krásní dnové ve zlaté Praze uběhli dříve, nežli se nadáli.

František se brzy vpravil do nových poměrů; byloť o jeho pohodlí dobře postaráno, a tak se mohl věnovati s celou duší svému studiu. Umínil si, že Prahu dříve neopustí, dokud nevykoná všech zkoušek. S nevšední pílí a se zápalem své mladé, po vědách žíznící duše dal se do práce. V Praze znal jenom dvě místa: kollej a svůj příbytek. Cesta do škol byla mu procházkou. Nečítal ani novin, ani kněh zábavných, by nebylo ubráno ani chvilky vědám. Z té příčiny byly dopisy jeho Stanislavovi tak jednotvárné. Psával: „celý týden jsem se obíral tím a oním odstavcem. Dnem i nocí sedím u své nejdražší, své jediné, tak horoucně milované — mathematiky, zrovna tak jako když někdo mluví o své zbožňované milence.

A jak se vedlo Stanislavovi? V domě tety Hausnerové bylo neustále živo. Strýc, stavitel, zaměstnával mnoho dělníků, z nichž někteří bydleli v domě. Také tam byli lidé z krajiny Velínské, a ti se hned hlásili ke Stanislavovi jako krajané. V prvním poschodí měl pěkný pokojík, ve kterém obýval s Eduardem. Tam se studovalo. Večerní dobou se bavila celá rodina vespolek ve velké síni.

Universita byla tehdy ve stavu žalostném. Staroslavná budova „Aula“ byla zamčena až na několik síní, kde byly přírodopisné sbírky. Všecky fakulty byly od sebe odděleny tak, že se nemohlo scházeti více než dvě stě studentů. Každý student byl pod policejní dohlídkou. Povolení zdržovati se ve Vídni trvalo třicet dní, a když tyto uplynuly, musil se každý dostaviti na policejní úřad a žádati o novou lhůtu. Několikrát v roce byli jednotlivci voláni k okresním úřadům, vyslýcháni, na rozličné i nepatrné věci dotazováni a zavedeny s nimi protokoly. Četnější schůze i v hostincích byly přísně zakázány, každému trochu podezřelému studentu byl neustále v patách „tajný“.

Ovšem větší část posluchačů byla zbytkem staré revoluční gardy, lidé to nad pomyšlení drzí a odvážliví, ztracené existence, z nichž mnohý celá desítiletí se dával zapisovati do rozličných fakult jen proto, aby se zdálo, že má nějaké zaměstnání; namnoze starší záletníci, kteří žili z podpor svých nekalých známostí, dělajíce hanbu svým kollegům.

Takové byly poměry na vysokých školách, když Stanislav hlásil se k zápisu, který trval mnoho dní, neboť pokaždé jen menší tlupy se vpouštěly do kanceláře; ostatní čekali venku jsouce pozorováni policisty. Když však začaly přednášky, ustoupily tyto trapné poměry do pozadí.

Na stolci učitelském seděl nejvýtečnější anatom celé Evropy, mladý ještě professor Hyrtl. Sto sedmdesát jeho posluchačů plnilo velký amfitheatrální sál v Josefinum. Byli mezi nimi mužové již čtyřicetiletí i graduovaní doktoři ze všech zemí nejen rakouských, ale i z Ruska, ze Řecka a Persie.

Hned při prvním výstupu vzbudil slovutný ten učitel všeobecný obdiv. Postava jeho nadprostřední, tvář sympatická ozdobená temno-

hnědým plnovousem, hlas zvučný a příjemný, řeč klassická, a celý přednes tak jasný, že se každému posluchači zdálo, že by mohl po něm přednášeti totéž s takovou zřetelností.

V první stolici hned u anatomického stolu seděl Stanislav. Jemu neušlo ani jedno slovo, ani jeden pohyb velikého mistra. Celou chápavostí svého pružného ducha pronikl za takového vůdce až do hlubin nové, tak zajímavé vědy. Učitel, pozoruje tuto zvláštní dychtivost tak snaživého posluchače, stanul začasté obrácen k němu, jakoby jen jemu přednášel. Ostatně byl čilý jinoch také hned první po ruce, kde bylo podati nebo přinésti ku přednášce některý připravený předmět.

I při vaření tekutin v sekcírně byl vždy obratným příručím, a takovým způsobem stali se učitel i žák dobrými přátely. Měli se však ještě více sblížiti a poznati. Došlo k nejtěžší a nejzajímavější stati anatomie „O mozku"; napjetí bylo veliké a účastenství při těchto přednáškách ještě větší. Dostavili se i mimořádní posluchači ze všech vrstev učenců. Když popisní část dokončena, počal Hyrtl za hlubokého ticha vykládati výsledky svých posledních výzkumů z oboru srovnavací anatomie.

Způsobem velice poutavým ukazoval na nesmírné rozdíly toho ústrojí u rozličných živočichů, až konečně, vrátiv se ku člověku a objasňuje ty přepodivné jeho duševní mohutnosti, rozum, sebeurčení, vůli, cit pro krásu, dobro a umění, doložil:

„Tento tak mistrný, tak záhadný organismus, s působením tak přerozmanitým a nepochopitelným musí ovládati síla vyšší než pouze hmotná. Zde musí býti činitel vyšší, jenž není podřízen našim nožíkům. Všecky tyto zvláštní přednosti, jakými se člověk jediné přede všemi mozkem opatřenými tvory honosí, nelze nijak vysvětliti než tím: zde sídlí bytost od hmoty rozdílná, jižto jmenujeme d u š í."

Posluchači opouštěli síň; jedni uneseni tímto tak slavným protestem proti materialistům, kdežto tito ve svém očekávání zklamáni, spílajíce proslulému učiteli zatemnělců, s velkým hlukem odcházeli.

Odpoledne bylo v sekcírně zvláště živo. Mladší medikové, jimžto přezděli „zelení", pracovali ve předních síních tiše a s velkou pílí, kdežto ve čtvrtém a pátém oddělení bylo slyšeti neustálý křik a smích. Klidno tam nebývalo sice nikdy, a cynické žerty, které ty staré mechovité hlavy tam s mrtvolami prováděly, nelze ani vysloviti; ale dnes tam byl takový lomoz, běhání a neustálé pokřikování: „Chyťte ji, chyťte ji," že to přilákalo i ostatní soudruhy, aby se podívali na tu neobyčejnou švandu. Na černých podstavcích byly naraženy dvě hlavy, a jeden místo pravidelného otvírání lebky vrtal nahoře malou dírku, ostatní pak stáli kolkolem s cylindry, čekajíce až bude otvor hotov a když byl vrtací nástroj vytažen, tu jeden přes druhého pitomě se tváříce s klobouky k lebce přiskakovali, volajíce „Chyťte ji, chyťte ji — tu duši Hyrtlovu!"

Z toho povstala velká hádka, ana se značná část přítomných potupeného mistra ujímala, a bylo by došlo zajisté ke srážce, kdyby se nebyl ozval hlas: „Pan professor jde."

Hyrtl vstoupil. Jakoby ničeho nepozoroval, konal své obvyklé injekce, pak prohlédl několik hotových prací a pozastaviv se u Stanislava, který měl zvláště pěkně připravenou část ruky na svém stole,

žádal ho, by mu ten praeparat přinesl nahoru do jeho soukromné pracovny; potom se vzdálil.

Stanislav po chvíli vkročil do anatomické dílny Hyrtlovy. Když byl professor od něho zvěděl, jaký rozmach dopolední výstup jeho způsobil, usmál se a řekl: „Pod těmi cylindry, které ty staré hlavy kryjí, by ovšem někdo marně ducha hledal, a já pochybuji, že tyto hlavy kdy bude krýti doktorský klobouk. Politování hodní slepci! V upírání duše a Boha hledají slávu, chtějíce tak zakryti nevědomosť. Lékař takových zásad, lékař bez víry jest člověkem nejnebezpečnějším v lidské společnosti.“ A ukazuje k nahromaděným pokladům svého bádání, doložil: „Milý příteli, když zde do pozdní noci v tomto mikrokosmu, jenž v sobě chová hádánku celého světa, hloubám a vždy nové a nově divy tohoto nejvelebnějšího ústrojí lidského těla nalezám, tu bezděky klesám na kolena, klaně se tomu, jenž jest tak mistrovského díla původcem.“

Ještě téhož dne psal Stanislav svému příteli, líče tento výstup a zakončuje svůj list:

„Byl jsem těmito vážnými slovy hluboce dojat, že nemoha se ubrániti pohnutí, chopil jsem ruku svého zbožňovaného učitele a vroucně ji políbil. Tento pak objav mne řekl tiše:

„Bez Boha není žádné vědy.“ — Tato památná slova zůstanou na vždy palladiem mého života. Skládám je do tvého srdce a těším se, jakou radosť i tobě způsobí.“ (Pokračování.)

Matica Slovenská po smrti slavného biskupa Moysesa.

Napsal **Tóma Šmýd.**

(Dokončení.)

Srbský poslanec Dr. Svetozár Miletič dne 4. prosince interpeloval ve sněmovně uherské ministra Tiszu dotazem tímto:

1. V čem záleží protistanovné účinkování a manipulace „Matice Slovenské“?

2. Zdali proto zavedlo se jaké vyšetřování disciplinárné, a jmenovitě, zdali byli vyslýcháni správcové tohoto spolku, a to vzhledem na účinkování spolku a vzhledem manipulace spolkové správy; a jestli ano, s jakým výsledkem? Pakli ne, tož proč vyslechnuti nebyli?

3. Či správa spolková byla někdy před tím napomenuta pro nějaký nepořádek nebo zneužívání, a pakli ne, čím ospravedlní ministr svůj čin, že spolek ihned rozpustil a tak jej zpříma potrestal a zmařil účel, pro nějž byl založen, místo aby správu spolkovou přiměl ku pořádku a vinníků, pakli jací se nalezli, povolal ku zodpovídání aneb rozkázal jich povolati?

4. Na čem zakládá se kompetence ministra vnitra vzhledem na spolek patřící pod ministerstvo kultu a osvěty, jakýmž je „Matica Slovenská?“

5. Zda ministr vnitra vyžádal si svolení od Jeho ap. Veličenstva k rozpuštění Matice Slovenské, již Jeho Veličenstvo ráčil povoliti a obdarovati?

6. Zdali je pravda, že p. ministr sám určil, kdo a jak bude spravovati majetek „Matice Slovenské“, a pakli ano, proč nedržel se stanov § 34., t. j. proč nevyslechl valnou hromadu?

7. Zdali p. ministr jest ochotným, na stůl ve sněmu vyložiti všecky spisy, vztahující se na jednání s „Mat. Slov.“ a na její rozpuštění, aby se mohlo do nich nazříti a jeho jednání posouditi? (Cf. Nár. Hlásník 1875. st. 268—270.)

Dr. Miletič mohl směle ministra Tiszy takto se dotazovati, ježto správcové „Mat. Slov.“ nikdy nebyli v žádném vyšetřování, ani nedošlo jich žádné napomenutí, a tím méně nějaké pokárání, a valná hromada nebyla svolána, aby dle stanov rozhodovala o majetku rozpuštěné Matice.

Pravíť podpředseda Pauliny-Tóth ve své obraně Matice Slov., že „ani predsedníctvo, ani výbor, ani úradníctvo spolku, ba ani len jedna jediná duša z domnelých vinníkov nikdy vypočutá a na zodpovědnosť tahaná nebola, tak že zatvorenie a zrušenie Mat. Slov. stalo sa mimoriadným spôsobom, bez riadného vyšetrovania (Cf. Slov. bájeslov. I. sošit).

Na dotaz Dra. Miletičův ministr Tisza odpověděl dne 15. prosince 1875. V řeči této ministr hlavně vytýká Matici dva velké zločiny: *a*) zločin panslavismu, *b*) nešetrné hospodaření s majetkem, ježto prý spolek tento ode svého vzniku nic nerobil jiného, nežli, že snažil se sloužiti tomu politickému směru, jenž po celém širém světě znám jest pode jmenem „panslavský“ a vydal prý též i panslavské knihy školní,[1]) jež baron Eötvös r. 1868. jako protivlastenecké vyloučil ze škol.

Dějepisné články (t. j. v Letopisu Matice Sl.) nepozůstávají prý z jiného, leč z překrucením dějepisu a z představování maďarského živlu v nejhnusnější barvě a bouření, aby Slované, kteří natolko převyšují maďarský živel, snažili se vysvoboditi zpopod maďarské nadvlády.[2])

---

[1]) Míní zde čítanku Em. Černého pro nižší gymnasia. Matice vydala pouze jenom tré knih školských: Hattalovu mluvnici, Čulenovu počtovědu a Em. Černého čítanku. Čítanku tuto schválila pro školy kr. uh. rada náměstná, díl I. 13. listop. 1864. č. 90.338. a díl II. 12. prosince 1865. č. 94.771.; do grammatiky pak a počtovědy Matica zaplésti nemohla protivlastenecké agitace panslavské. Též kr. školskou vrchností uherskou schválená čítanka E. Černého byla vlasteneckou až do roku 1868., dokud jediný kmen neosvojoval si svrchovanou nadvládu a samozvané panství nad ostatními národy uherskými (Cf. V. Pauliny-Tótha obranu Mat. Sl.).

[2]) Tuto nespravedlivou výčitku a obvinu V. Pauliny-Tóth rázně tím odbývá, že ministrovi dostalo se nepravdivé informace, protože nestraných svědků a nepředpojatých znalců nikdo netázal se po jejich vědeckém úsudku, a proti Matici vystupovalo se: u jedine cestou dôverných policajtných výzvedov a prehovorov s jednotlivcami, ktorým hriechom proti vlasti a zradou Maďarského živlu je všetko, čo slovenské meno nosí. Je to verejným tajomstvom, že iba *takíto „znalcovia“* t. j. professori kláštorskej präparandie a členovia *„Svornostinej“* redakcie prehliadali Maticou vydané spisy, a že na základe jejich informacie o týchže spisoch posudzovala vrchnosť pôsobenie Matice Slovenskej; následovne i všetko to, čo p. ministerpredseda Tisza o obsahu Matičných spisov povedal, nemôže byť iným, ako výplyvom takežto zlomylsel'nej, nepravej a jednostranej informacie (Cf. Pauliny-Tóth obranu Mat. Sl.).

Na Slovensku vydávali odpůrcové lidu slovenského více časopisů slovensky psaných na balamutění slovenského lidu. Už v letech padesátých objevila se prvá „muchomurka“ slovenská, Máčayův totiž „Priatel' l'udu“. Po něm přišel pluhavý

R. 1867. v měsíci srpnu, když dva kněži ze Sriemska přišli na valnou hromadu, uvítala prý jich hromada s otevřenou náručí jako agitatorů, kteří na pomoc přišli panslavské agitaci v Uhrách. (Viz o tom „Vlasť", roč. VI. str. 505—506.).

Roku 1874. prý Matica Slov. do Zagrebu odeslala své vyslanstvo ku slavnému otevření Zagrebské university. Vyslanstvo Matičné tam prý se vyslovilo: „že *panslávi* Záhrebskú universitu aj za svoju považujú, a vraj nadejú sa, že aj uhorským „panslávom" svitnú lepšie časy, a ďalej vyslovilo, že uhorské „panslávi" nemôžu sa chlubiť vlastňou, poneváč zažívať musia trpké ovocie Maďarskej svobody". —

Jak na tuto tak harúšivou obvinu Pauliny odvětá, nechť si každý sám přečte v jeho obraně Mat. Slov.; na místě toho pronáším raději skromnou domněnku svou, že autorita žádné vlády nezíská vážnosti v srdcích poddaného lidu, mluví-li se „ex cathedra" tak nafoukaně

—

„Krajan", jejž vydával Leopold Thull. Potom zase objevila se mírnější „*Koruna*" a ještě mírnější „Vlastenec". Oba tyto poslední časopisy byly odpolu beletristické a vycházely red. Riedlovým, jenž kdysi též „Královdvorský rukopis" přeložil do maďarčiny. Ale nejzběsilejším snad listem na Slovensku byl časopis „Svornosť" (vulgo „Srsť"), jehož charakter a činy nejlépe a nejsnáze tím zobrazíme, řekneme-li, že „Svornosť" byla (jakoby ji z oka vypadla) vlastní sestrou moravské „Mrvy", kterou v letech sedmdesátých pověstný Crha v Brně vydával. Proto i na Slovensku svoji tetu „Svornosť" zkrátka překřtili na „Srsť", kterážto jméno potom všady na celém Slovensku se ujalo. List tento ze všech ostatních o Slovácích nejplúhavěji psal a jich ostouzel před ostatním světem a před vládou očerňoval. Jména „panslav", „zrádca vlasti", „Hurban", „národniar", matičiar" a podobná neustále Slovákům do tváře sršela z „Krajana" a „Srsti" a z jejich pomocníků cizojazyčných.

„Srsť" směrem tímto redigoval jistý Kubányi. Napřed býval ev. učitelem v Krupině v župě Hontské, odkud však „pro cosi" ze školy jej vyloučili. Že byl tak výborným „vlastencem" (jak tehdá se říkalo), udělali ho za to redaktorem „Srsti", aby Slováky přepracoval na dobré vlastence, a přisypali koliksi tisíc subvence, aby se trochu lépe měl než na bídné kantorce. „Svornosť" vycházela po 13 roků; napřed v Báňské Bystřici a potom v Trenčíně, když Kubányiho udělali okresním dozorcem školním a jemu proto přišlo přestěhovati se do Trenčína. Na inspekcích po Trenčanských horách stýkaje se nyní často s těmi „panslávy, národniáry a matičiary" trochu skrotl, hanbě se tuším za své odrodilstvo šeredné před poctivými kollegy, kteří v potu tváře za skrovný groš se lopotili, aby z té bídné Slovače učinili národ vzdělaný, a proto nyní za posledních let počal trochu ostýchavěji psáti o svém národu a jeho šlechetných snahách a o jeho veleobětavých mužech národních.

Před pěti lety Kubányi dostal se za inspektora do Nitry, a tímto jeho odchodem i „Srsť" zanikla. Když viděli její patronové, že „Svornosť" nedovede z „panslávů" nadělati samých „vlastenců", ba že naopak více zlého nežli dobrého natropila, nechali ji konečně padnouti. — A to byla jedna z těch autorit, o nichžto Pauliny hore pravil, že jejich slovo rozhodlo nad osudem Matice Slovenské. Místo zaniklé „Svornosti" počaly potom vycházeti vládní „Slovenské Noviny". Jsou prý to noviny mírné. Slováků neurážejí, ale ani se jich nezastávají. Nejraději odsuzují směr „Národních Novin", které jsou orgánem národní strany slovenské. Vydávají se v Peštbudíně tři rázy do týdne, a okresní služnovci (hejtmani) rádi do slovenských obcí jako kdysi „Svornosti" jim pomáhají. Ostatně naproti Slovákům se dosti slušně chovají.

Možná, že už i nahoře dospívají konečně k názoru vytříbenějšímu, že národními štvanicemi a rozpoutanými vášněmi sveřepé luzy málo by se posloužilo národu a vlasti.

Co dříve naproti Slovákům všecko smělo se páchati, viz p. Sasinkův článek „Panslávi" (Cf. Nár. Hlásník 1871. str. 207—210.) a řádění v Nitře dne 27. září 1871. naproti slovenskému spolku sv. Vojtěcha, jenž vydává mravné, poučné a náboženské knihy pro kat. lid slovenský (Cf. tam str. 301—304.).

o celém národu domácím a sousedním. Slováci ani sebe ani ostatní své soukmenovce nenazývali „panslávy“, jak tady z úřadního místa světu se vyhlašuje. — Tu nepomůže žádné „teremtete“ ani „konfiskace!“ Nechť Slovákům se zařídí slovenské školy doma na Slovensku, a hned přestanou choditi jinam na školy „panslavské“ a nebudou mlsavě pohlížeti na ovoce zapovězené! —

Po těchto provinách politických Matice Slov. ministr Tisza vytýkal Matici nešetrnou hospodárnosť s majetkem jí svěřeným. Uváděl hlavně tyto přečiny: Že prý Matica svým úřadníkům dávala roční plat a že udělovala stipendia, kde prý „opät“ ku sprave Matice blízko stojací nie vel'mi zabudli na svoje dietky.“

Načež Pauliny odvětá, že synové anebo vnukové úřadníků a výborníků Mat. Slov. nikdy žádné podpory nedostali a dostať nemohli, protože výborníci a úřadníci tenkráte dětí a vnuků ani neměli.

Dále hovořil ještě ministr: Mlčel jsem o smluvách (reversech), uzavíraných s těmi, co proti stanovám dostávali stipendia, a v nichžto se zavazovali, že po celý život vystříhati se budou spoluúčinkování s nepřátely čili s Maďary.

Bývalí stipendisté hlásili se, že na to odpřísahají, že to není pravda, a že podobných reversů od nikoho a nikdy Matica nežádala.

Odporníci Matice Slov. k osočování tomuto zábarku si vzali z obezřetného zařízení Matičného, aby národního majetku nedostávalo se žadatelům nehodným, kteří této národní podpory nezasluhovali. Už v 7. výborovém sezení 11. ledna 1865. (pod č. 25.) uzavřel výbor: že valné hromadě přednésti se má návrh „návodu“, podle něhož stipendia budoucně udělovati se mají. V zápisnici IX. sezení výborového dne 8. srpna 1865. konaného za předsedy Jeho Excellence dočítáme se pod číslem 10.: „Ohl'adom „Návodu“ vypracovaného p. pravotárom F. Martinovičom a p. výborníkom L'. Turzom-Nosickým, dl'a ktorého sa na budúce u záležitosti udelovania štipendií a podpôr matič. pokračovať má, totižto, že sa majú raz udělené štipendia a podpory mat. patričným mladíkom tak dlho ponechať, pokým budže sa oni takých či nemravnosťou či nedbanlivosťou, alebo odrodilstvom nehodnými nestali, budže ináče sami sa nezaopatria a majú k svojim prosbopisom pod punktom 4. tohože „Návodu“ požadované prílohy pripojiť; menovite: *a*) školské vysvedčenia, *b*) svedectvo mravnosti a chudoby od farského úradu svojej domoviny, *c*) krátky svoj životopis a *d*) odporučanie aspoň dvoch všeobecne známých národovcov a účastníkov na Matici“. To je tedy ten kaceřovaný revers, jímžto Matica Slov. majetek národní zabezpečila, aby se snad nevydával na pospas nehodným žadatelům.

Na konci ještě zničených Slováků p. Tisza doraziti chtěl úplně těmito slovy: „Zakázanie účinkovania Matice, odsúdenie panslávského smeru, nebolí ten trojmillionový l'ud, ktorý tam býva: to bolí len tých l'udí, ktorí pre svoje ctižiadostivé, sebecké a **špinavé** ciele chcejú zaviesť ten l'ud“. —

Na veškery obviny tyto Matica už nemohla odpověděti ani se brániti. Práci tuto Sysifovu na svá bedra vzal neúnavný V. Pauliny-Tóth a uveřejnil obšírnou obranu v Nár. Novinách, již kromě toho vydal i v prvém sešitu na str. 1—20. svého spisu: „Slovenské bájeslovie“, Turč. sv. Martin 1876., na němž pracoval už od r. 1843. a věnoval mu „značnú čiastku svojich od prác, bojov a starostí,

svobodných chvíl'". Ze spisu tohoto jsme též my svoje údaje čerpali o zaniklé Matici slovenské, jejížto smrť Pauliny takto tam popisuje: „No neprajný osud, alebo — mám-li dieťa pomenovať jeho vlastním menom — divoká zášť zlomysel'ných renegátov národa oproti všetkému, čo slovenským sluje; pak netolerantnosť teraz panujúceho plemena; neprestojné denunciácie a huckania maďarského a nemeckého časopisectva, a konečne, jednostranné posudzovanie veci zo strany krajinskej vlády, primalo túto k vyneseniu nezpodievaného a voskrz neočakavaného výroku, nímžto smrť dekretovaná bola nad vedecko-literárnym spolkom Matice Slovenskej, a súčasným shabaním jej veškerého imania,[3]) asi tisícim jej členom skrivodlive odňaté bolo jejich mozolne nadobudnuté vlastníctvo tohože vedecko-literárneho spolku.

Mezi zabavenými spisy byly také mnohé vzácné rukopisy a knihy, hlavně vzácné příspěvky pro „Sborník slovenských národních piesní, povestí, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier," jehož Matice stihla pouze dva šešity vydati, též pod tlač. připravený L. Reusův spis o stavitelstvě.[4]) Zánikem Matice Slov. a zabráním jejího majetku

---

[3]) Níže udává, že beze sbírek musejních ostatní majetek obnášel 95.867 zl. 87 kr.

[4]) Celkem Matica Slovenská za těch 11 let, kdy účinkovati mohla, vydala 11 ročníků „Letopisu Matice Slovenskej" po dvou svazcích a kromě toho ještě tyto knihy, na obálce ročníku XI. svâzok 2. otištěné:

Slovenská čítanka. Pre nižšie gymn. sostavil Emil Černý, professor na kr. kat. vyšš. gymn. báňsko-bystrickom. Diel I. 1864; Diel II. 1865.

Rozhovory o Matici Slovenskej. Spísal Daniel g. Lichard. 1865.

Národní Kalendar na rok 1866. a 1867. Malý N. Kal. 1868. 1869.

Myšlenky o zahradníctve vôbec, a šteparstve obzvlášte. Napísal Štefan Moyses, biskup b. bystrický, 1865.

Počtoveda čili arithmetika pre I., II. a III. triedu nižšieho gymnasia atd. Složil Martin Čulen, 1866.

Ovocinár na Slovensku. Spísal Anton Penzel, 1867.

Pamätník Matice Slovenskej. Ku tristoročnej oslave Mikuláša Lubiča Zrínského, 1866.

Vďačnej pamiatke Štefana Moysesa, biskupa b. bystrického atd. † 5. júla 1869. v B. Bystrici 1869.

Sborník slovenských národných piesní, povesti, porekadiel, hier, povier a obyčajov. Sv. I. 1870; sv. II. soš. 1. r. 1874.

Úklad a matka. Smutnohra v piatich dejoch. Od Daňa Zab. Laučeka 1871.

Včelár na Slovensku. Sostavený kroz Jána Čajdu a Štefana Závodníka 1871.

Úvahy o slovenských povestiach. Spísal Pavol Dobšinský, 1872.

Archiv starých česko-slovenských listín, písemností a dejepisných pôvodin pre dejepis a literatúru Slovákov. Sostavil Franko V. Sasinek. Diel I. sv. I. 1872., Diel II. sv. I. 1873.

Svätenie pamiatky slovensk. básnika Andreja Sládkoviča (Braxatorisa), 1872.

Cesta cez Turecko a Egypt do svätej Zeme. Sdelil Daniel Sustek, stolár, 1874.

Bohdanice a jích učitel'. Spísal Andrej Seberini, 1874.

Skladba jazyka slovenského. Složil Martin Hattala, 1865.

Slovan mluvou a literaturou. Složil Josef Tatroslav Kovalík, 1865.

Některé z těchto knih rád bych sám byl měl, ale nebylo jich lze obdržeti, ježto prý jsou „zhabané". Rovněž lid slovenský žádal si na poučenou knih, jež Matica Slov. vydala pro lid. Kdosi chtěl „cestu cez Turecko atd. od Daniela Šusteka," ale odpovědělo se mu: „Poslali bysme Vám vel'mi vďačne, keby sme ju mohli dostať. Vláda konfiskovala všetky spisy, ktoré Matica vydala. Sú tam veru spisy znamenité: tak na pr. aj „Hospodár na Slovensku", „Včelár na Slovensku." A všetko to leží zavreté a žerú to mole. Boly sa už aj porobily kroky, aby vláda dala tie spisy do predaju, ale všetko bolo marné.

zároveň učinila se náramná škoda jednotlivým spisovatelům slovenským, jejichž dlouholeté trudy a peněžité výdaje tato konfiskace jedním rázem zničila. Slovenští učenci a spisovatelé bydlelí roztroušeni po chatrných městečkách a roztratěných dědinkách, kde nejen nemají po ruce potřebných ku spisbě knižnic, ale začasté nedostává se jim do syta ani potřebného chleba, aby zaopatřili sebe a svoji rodinu.

Matice takto pochované dlouho už nepřežili ani její správcové a kladli se za ní jeden po druhém do chladného hrobu. Obzvláště r. 1877. neúprosná smrť ostrou kosou prosekala mezery v řadách slavných pohlavárů „Matice Slovenské“ a časopisy oznamovaly tehdá vzácné nekrology (Cf. Slov. Kalendár 1878. st. 56—57.).

Mezi nimi jsou tyto truchlivé národu slovenskému zvěsti:

Dr. *Josef Kozáček*, opát a kanonik vel'ko-varadskej kapitule,

---

Smutná vec, že pri našich pomeroch niet proti tomu rady. A predsa by si tie spisy mnohí rádi kúpili ... Keby to bolo v našej moci, rozdali bysme všetky tie spisy medzi náš l'ud, aby sa z nich poučil.“ (Cf. Nár. Hlásnik 1888. st. 95.)

Hore zmíněný Daniel Šustek narodil se ve Slov. Lupči dne 28. ledna 1846., kde otec jeho býval zámečníkem. Když se vyučil řemeslu stolařskému, procestoval Uhry, r. 1868. přišel do Meranu v Tyrolsku, pak do Paříže, do horní Italie a do Terstu.

R. 1870. pak odplul do Carhradu, z Turecka do Afriky a z Alexandrie do Sv. země a až do Bajrutu v Sýrii, kde za jeho práci dostávalo se mu dobrého výdělku. Z Bajrutu navštívil též hory Libanonské a dne 18. listopadu 1872. vydal se na cestu do Ameriky. V městě Chicagu pracoval v dílně stolařské, kde za svoji dovednosť a svědomitou přičinlivosť výnosnou službou byl odměněn.

Nastrádal si tam značného majetku, z něhož potom si koupiti mohl farmu, již podle své chuti sám si zařídil, a na pomoc přijal si chudobného krajana ze Slovenska. Dopisy o zkušenosti své potom i z Ameriky doposílal svému rodáku D. Lichardovi, jenž je uveřejňoval ve výtečném časopisu svém „Obzoru“, vydávaném pro rolníky slovenské.

Lichard tohoto znamenitého rodáka svého vyličuje těmito črty: „Je to mladý muž, vyučený stolár, ktorý, spoliehajúc sa pri Pánu Bohu iba na vybrúsený rozum svój, na vytrvalú, žiadnymi prekážkami zlomiť sa nedajúcu pracovitosť, a na sporivé opatrovanie zarobených turáčkov, z pohronskej domoviny svojej vybral sa do šíreho sveta.“ (Cf. Slovenský Kalendár 1875. st. 35.).

Takovýchto znamenitých mužů má Slovensko více. Tak Jos. Pozděch (nar. dne 23. února 1811. v Hrnčiarovcách při Trnave z rodičů rolnických, † 22. června 1879.). Chudobní rodiče nemohli ho vydržovati ve školách; během roku bylo mu odejíti z prvé latinské a chytil se řemesla kovářského. R. 1832. začal samostatně provozovati řemeslo. Koupil si starý, dotrhaný měch a nejpotřebnější náčiní za 95 zl. šajnu. Přemýšleje, vynalezl napřed nový měch kovářský, potom nové lešení zvonové a pokračoval dále a tak zdokonaloval své vynálezy, že za to na výstavách poctili ho vyznamenáním. R. 1867. na výstavě pařížské prodal své výrobky až i do Ameriky.

Tak z bývalého kováře dědinského stal se znenáhla velkoměstský továrník, v jehož továrně kromě ostatních jeho výrobků zvony se lily. Pro jeho zásluhy císař pán udělil mu řád Františka Josefa. Čím více bohatl a se zmáhal, ostával tím horlivějším Slovákem až do smrti, a tak vychovával i své dítky. (Cf. Slov. Kalendár 1879. st. 39—42.).

Třetím takovýmto mužem znamenitým jesti slovenský litec Adolf Hussar. Narodil se 17. června 1842. v „Jakubovej“, dědince slovenské při B. Bystřici, kde otec jeho býval panským bednářem. R. 1871. vypsán byl konkurs na shotovení pomníku bar. Eötwösovi; došlo 5 návrhův, a Hussarův návrh zvítězil. Za své dílo obdržel 10.000 zl. a 3000 zl. na zhotovení hlíněné formy.

R. 1879. opět zvítězil jeho návrh na pomník Fr. Deákův. V uměleckém boji tomto i slavný sochař německý Zambusch podlehl tomuto vítěznému umělcovi slovenskému. (Cf. Slov. Kalendár 1880. st. 37.) Dobře by udělaly české časopisy krasoumné, kdyby takovýchto mužů slovenských bedlivě sobě všímaly a jejich podobizny a život častěji uveřejňovaly. Prospělo by se tím nejen Slovákům, nýbrž i samým Čechům. — Poznejme se, sdružujme se!

a rytier rádu Františka Josefa, predseda býv. „Matice Slovenskej“, predseda patronátu býv. kat. gymnasium v Kláštore pod Zniovom atd. atd., vel'kodušný maecenas národa slovenského, narodený vo Zvolene dňa 2. júna 1807., zomrel vo V. Várade dňa 26. marca 1877. Pán Boh daj mu slávu večnú! Večná mu pamäť v národe!

Brzo zase potom došla tato zvěst:

Viliam Pauliny-Tóth

prvý podpredseda býv. „Matice Slovenskej“, správca patronátu býv. gymnasium Turč. Sv. Martinského, člen viacej učených spoločností atd. atd., neohrožený obranca pravdy a práva svojho národu na uhorskom sneme, slavný spisovatel' slovenský z oboru vedy, novinárstva a belletristiky, narodený v Senici dňa 3. júna 1826., zomrel po dlhej a trapnej nemoci dňa 6. mája 1877. v Turč. Sv. Martine. Vďačná mu pamäť a večná slava národe! — Byl tudiž Pauliny ještě úplně nedosáhl ani 51 let, když nelítostná morana odervala ho národu „od prác, bojov a strastí“ a do chladného hrobu sklonila tohoto neúnavného pracovníka a statečného obhájce uhněteného lidu slovenského. —

Tak pozumírali jeden po druhém onino nejobětavější zastáncové a obhájcové „Matice Slov.“, a z bývalých jejich hlavních úřadníků ostal na živě jen ještě tajemník dp. Fr. V. Sasinek, jehož přivedl osud až do Prahy, kde sobě vyhledával výživy na Slovensku jemu odpírané.

Budovu matičnou napřed pronajímali soukromým osobám. Ale dne 21. října 1878. vláda do ní umístila okresní soud, kdežto Slováci se srdcem bolestně rozervaným a s rozechvělou myslí nedočkavě pozírali, brzo-li se opět obnoví zastavená činnosť tohoto palladia národního; neboť zprvu chlácholili rozsrděných Slováků řečmi roztrušovanými, že prý Matica pouze do času jest zavřena, až prý „na zdravých základoch“ zase povstane a otevřena bude (Cf. Lichard, Slov. Kalendár 1880. st. 57.).

Po dlouhých letech konečně začali tyto zdravé základy přece budovati. Roku 1884. z fondu bývalé Matice Slov. založila totiž vláda: „Král. uh. vzdelávací spolok slovenský“ se sídlem v Pešti,

Na to bývalý tajemník Mat. Slov. ozval se tímto protestem:

„Matica Slovenská.“ Jeho Excellenci pánu biskupovi
JURAJOVI CSÁSZKA
v Spišskom Podhradí.

Je-li pravdivá časopisecká zvesť, dl'a ktorej Vaša biskupská milosť má byť predsedom jakéhosi výboru k upotrebeniu fondu, členom „Matice Slovenskej“ jedine právne náležajúceho, na vydavanie kníh: ja jakožto ešte pozostalý zákonite vyvolený a tak právny úradník „Matice Slovenskej“ za povinnosť si držím pred Bohom a svetom protestovať proti každému prijatiu a upotřebeniu tohože fondu „Matice Slovenskej“, ponevač nim len valné shromaždenie členov „Matice Slovenskej“ právne naložiť môže. Ostatne som s hlbokou úctou

V Prahe, 22. febr. 1885.

Fr. V. Sasinek v/r.,
tajomník „Matice Slovenskej“.

Předsedou tohoto nového spolku jest hore zmíněný nejd. pan biskup spišský, rodák z „Nitranské Stredy“; sekretářem byl nějaký čas i Mich. Žilinský, bývalý professor, teraz už hlavn. župan čanadské župy.

Spolek vydává každého roku „Domový Kalendár“ (asi okolo 8000—10.000 výtisků) a belletristický čssopis „Vlasť a Svet“, jehož redaktorem dosti dobře dovedným jest jistý Ludvík Janovec, odchovanec bývalého gymnasia v Klášteře pod Zniovom.

Členové jsou řádní (s příspěvkem 3 zl. ročně) a podporující (s 1 zl. ročně). Za to dostávají „Vlasť a Svet“, „Kalendár“ a 1—2 spisky menší. Řádným členům se dávají krom toho i větší knihy spolkem vydávané. Dosud vydal několik překladů: Jokaiovy „Obrázky z dejepisu Uhorska“, „Toldi“ od Aranyho, „Horára“ ve 2 svaz. a „Uhorsko“. Původního až posud ničeho nevydal.

Časopis „Vlasť a Svet“ prý na ten účel založili, aby z lidu vytiskl „Nár. Hlásníka“, časopisek laciný (za 1 zl. ročně) a lidovou mluvou pro lid velmi pochopitelně psaný. Ale záměr tento novému spolku jaksi se nedaří; neboť Hlásník ještě při tom na souchotiny neschází a mnozí, kterých na silu chtěli sobě přivtěliti, po roce nebo po dvou letech opět ku Hlasníku se vrátili, „lebo že obsah vo „Vl. a Sv.“ neni vraj ani slaný ani mastný“.

Kdyby Slováci měli millionářů, kteří by majetek „Matice Slovenské“ chtěli uhájiti pravotou, snadno by národ slovenský přišel ku svému. Ale že chudobní Slováci této vzácné pochoutky si dopřáti nemohou, nezbývá na teraz než pravota duševná.[5]) Mající v rukou záruku, že „imanie Matice ani rozdělit, ani kroz nikoho odcudzit nemožno.“ — Proto majetek tento bránit nadobno. Jakým směrem tu Slovákům přijde jíti, naznačil poslední předseda Matičný tímto svým odkazem, určeným národu slovenskému, když na poslední hromadě v podobenství zvolal: „Buďte rozumní a horliví zahradníci a pomocníci v múdre sriadenej zahrade „Matice Slovenskej!“ —

„Zahradníci ste vy, drahí bratia spisovatelia, ktorým Bôh všemohúci dal plodnejšie vlohy ducha, bohatosť reči a obratnosť pera. Ano, slovenskí spisovatelia, uprimne kladem vám na srdce horlivosť a neúnavnosť v písaní krásných a užitočných vecí. Nezakopávajte svoje od Boha hojnejšou mierou obdržané hrivny do zeme, lež vynášajte jich na svetlo, aby na nich mal obživu slovenský, po vzdelaní dychtiaci a vzdelania tiež schopný národ. — Na srdce kladem i tebe, slovenská mládež, aby si sa v školách vedou a umením vzdelala i v prospech svojho národa, lebo vedou a umením vystrojená máš podobne zaujat postať medzi zahradníkami „Matice Slovenskej“. Nedajsa uchvátiť prúdu zisku — skvosu — a rozkoše chtivého časoducha, lež oduševnená za vznešenú ideu osvety, znaj úsilovne pracovať a hrdinsky zaprieť seba v rozkvet národa. Viď, jako z roka na rok rednú rady slovenských spisovatel'ov; — jako neuprositel'nou

[5]) Dle soukromého mínění našeho by Slováci od tohoto spolku odbočovat neměli. Vládneť jměním, jež dobrovolně ku svému vzdělání naskládal si národ slovenský, a vláda též i tento nový spolek jmenuje „vzdělavacím spolkem *slovenským*“. Na Slovácích tedy jest, aby se postarali o to, by veškerá správa octla se do čistých rukou slovenských, a spisy aby spolek vydával opravdu slovenské, původní a nikoli přehřívané čili překládané.

smrťou nútení Sládkovičovia, Palárikovia, Kalinčiakovia, Viktorinovia a Godrovia poberajú sa od nás! Ozbroj sa vedou, rozpál' sa láskou k národu, aby si zaplnila jich pusté miesta a štrbinu v spisovatel'skom šíku národa. —

K boku zahradníkom ale pridružte sa i ostatní pomocníci; spisovatel'ov v lône „Matice Slovenskej“ podporuj vo vznešenom diele každá verná duša slovenská.... Také spojené sily zahradníkov a pomocníkov v národe povznesú náš národ i k osvete i k lepšej budúcnosti.“ —

Nuž, milý bratku slovenský, pod práporem tímto vítěziž, a Pán Bůh žehnej tobě, abys pracoval se zdarem ku slávě národa svého tam v širé vlasti uherské!

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Pokračování.)

Právem lze říci v nehostinných skalách, neboť slunce v zenithu stojící nemilosrdně praží nejen do skal, ale i na naše hlavy. Jediný Djuro ve svém rozmaru ani horkem neumdlévá; práská do koní, až kotouče bílého prachu kolem kolesky se zdvihají, a brzy zase pohvizduje si při veselém cvalu koníků nějaký popěvek.

Blížíme se k novému kamennému mostu přes řeku Bregavu, jejž zemská vláda záhy po uskutečněné okupaci vystavěla. Starý most v pravo hrozí zřícením. Turci vůbec důkladností a svědomitostí ve veřejných stavbách pramálo vynikali. Co nesloužilo k osobnímu užívání některého paše neb vezíra a jeho rodině, to stavěno tak nedbale, že raja stálými opravami veřejných budov byla vždy důstatek zaměstnána, aby snad nezbujněla.

Pod příkrým skalním svahem, ve stínu několika smokvoní, v pravo podál od silnice objevil se nám malebný obraz tábořících kiridžijů.

Kiridžijové, jež lid v Hercegovině také kiriji zkráceně zove, jsou oni lidé, kteří s muly nebo nosnými koňmi přenášejí tovary, obilí, suroviny a j zboží z krajiny do krajiny, mnohdy z dálných až krajin za mzdu aneb také pro vlastní potřebu. Příchod jejich do vesnice, kde přenocovati hodlají, ač takořka vždy tutéž stanici volí, jest vždy radostnou událostí pro veškeré obyvatelstvo. Kruh jejich stává se vždy střediskem takořka opojené přitažlivostí jak mužů, kteří zprvu poslouchají, pak rozprávějí o novinách a událostech, tak i s druhé strany místem stydlavých djevojek, neboť mezi kiriji jsou i momci mladí, již pěkně guslat a dovedně pěvat i dojemně na cviralu [1]) pískat umějí. Kiridžiové tito tvoří jakési ústní poštovní spojení, neb není události, jež by jim byla cizí, a každá známá šíří se ústy jejich v šíř i v dál po zemi netušenou rychlostí.

[1]) Cvírala jest dvojmo vrtaná píšťala zhusta z tvrdého dříví, zlatem a stříbrem namnoze ozdobně vykládaná. Část pravá čítá 8, část levá 5 dírek. Pravá vyluzuje melodii, levá přiznává v tercích.

Ač je z Metkovič do Mostaru nově vystavěná dráha, přece z nitra země pomocí soumarů dosud sprostředkuje se výměna statků na venek a tím vývozný i importní obchod jest ještě na počátku vývoje, ač přislibuje dalekosáhlou budoucnosť. Přes to však nelze ani dosti oceniti důležitosť dráhy, která celé údolí neretvenské otevřela světovému obchodu, když uvážíme, že přece ve všech dobách byl Mostar obchodním střediskem celé vnitřní Hercegoviny. Soumar vykoná denně asi 6—8 hodin cesty a nese obyčejně 100 oka t. j. as 125 kg. Mzda, vlastně přenosné činí 20—25 kr. od tovaru za jednu hodinu cesty. Z toho zřejmo, že nejpotřebnější statky, prve než dojdou ku konsumentu do nitra země, dopravními výlohami se v ceně své až strojnásobní.

Naše skupina kiridžijů také sňala s koní, kteří spokojeně kol břehu trávu okusují, balíky surové vlny, kterou odnášejí na prodej do Metkovič. Vynikajícím předmětem vývozného obchodu z krajin hercegovských jest vlna, ač vzhledem na ovčí plémě jest jakosti dosti hrubé. Dosaváde nepřihlíženo zde ku zušlechtění chovu bravu takovou měrou, jak by toho kraj tento i obyvatelstvo se strany vlády zasluhovaly.

Za posledních let tureckého panství nad zeměmi těmito jevil se úpadek obchodu měrou úžasnou. Nebylo také divu; v obou zemích, jak v Bosně, ale více ještě v Hercegovině, nebylo žádných cest. Dosud, jak zmíněno výše, převáží se po většině zboží z krajiny do krajiny jen po soumarech, a to cestami, jež příroda takořka sama vytvořila. Hlavních silnic, jež vedou Hercegovinou a téměř všecky novou vládou důkladně jsou vystavěny, ovšem dosud pořídku. „Cesty stavěti," říkali Turci, „to není naší věcí. Jak otcové a dědové naši cestovali, tak můžeme i my. Kdybychom vystavěli cestu, přišli by po ní ďaurové s děly na nás!" — Jiná příčina klesání obchodu byla ta, že nebylo žádného ochranného tržebního práva. — Odtud možno hledati také původ mnoha povstání, když lid, jsa národohospodářsky zničen, o rodnou půdu a víru okrádán, klesáním obchodu stále ochuzován, nemohl platiti vynucovanou daň, pak z pravidla sáhl ku zbrani, aby opřel se svému utiskovateli.

Silnice v Hercegovině mají měkký, vápenitý štěrk, a proto hustá mračna prachu při trochu rychlejší jízdě obklopovala naši kolesku. Djuro pohání ovšem koníky neustále, tak že cesty rychle ubývá. Za mírným pahrbkem zmizel také proud Neretvy i most přes Bregavu.

Projíždíme rozlehlejší vesnice Tasovčice. Zdá se, jakoby v ní nebylo opravdu ani živého tvora. Vše snad před úpalným sluncem se ukrylo. Jen tu a tam ve stínu za chatou povalují se děti v roztrhaných plachetkách a červeným fezem na kučeravé hlavě, zdvihnuvše dosti nedbale hlavy po naší hrčicí kolesce. Však ani to je dlouho nebaví, neboť sklonivše opět hlavy k zažloutlému trávníku pokračují ve hře.

Za vesnicí na mírném svahu znatelny jsou kamenné náspy, jaké na mnoha místech v Hercegovině spatřujeme. Mají dvojí účel: chrániti jednak zoufale udržovanou hrst ornice s úrodou před skotem a horším pak ještě nepřítelem, totiž borou.

Bora jest v krajích krasového horstva pravým postrachem veškerého tvorstva. Napadne-li tento strašlivý severovýchodní vítr nekryté horské planiny, pak smetává stáda i pastýře do roklin, vane nezlomnou silou přes holé vrchy a pláně dále a donáší nemalou zhoubu i do vln Adrie. Působení její podobá se zahrávání dravé

šelmy s obětí, která darmo se vzpírá jejím drápům; nárazy její jsou z pravidla neočekávané a v účincích nestejné. Sta pastevců a námořníků zhynulo již její vinou.

Pojednou Djuro hvizdnuv, zatrhnul otěžemi a zastavil povoz před kamennou chatou, pokrytou pláty z nalámaného vápence. Koním třeba krátkého oddechu, neboť nad domkem vine se do značné výše silnice příkrou serpentinou. Vystupujeme patrně z nížiny dolního toku neretvanského do střední Hercegoviny. Udiven pohlížím k nízkým začouzeným dveřím chaty. Však Djuro slibuje v ní dobré občerstvení.

Slézám tudíž ochotně a sehnuv hlavu, abych o nízké zdeří se nenarazil, překročují práh prvé hercegovské kuče. Majetník její, použiv výhodné polohy domku, zařídil si, ovšem bez předběžné koncese v nitru malou venkovskou kavárničku. A dle vlastního jeho doznání a svědectví Djurova vede prý se mu znamenitě. Ostatně přijal jsem svědectví Djurovo s úsměvem, vzpomenuv malých potřeb domorodců, jimž klidný kout, trošek sýra, rakije a chleba ukojí všecka přání pozemského života.

Prvý dojem, jaký na mne kostnatý, opálený Turčín učinil, nebyl příliš doporučující. Rozhalená košile poskytovala neesthetický pohled na huňatá prsa, a špinavé ruce rovnající imbrigy [2]) do horského popela nezvyšovaly chuť na kuchařský výrobek kavárníkův.

S opravdovým interessem však pozoruji primitivní způsob vaření kávy, jaký na Východě obvyklým. Turčín ulije trochu čerbetu [3]) do imbrigu, který přistaví k ohni a dočkav varu, nasype do tekutiny dle potřeby určité množství na prášek roztlučené kávy. V Hercegovině a snad v ostatních krajinách východních káva k závaru se v ohromných hmoždýřích utlouká na prášek; mlýnků málo spatříme. Po závaru přidá se lžička studené vody do tekutiny, aby rozemletá káva klesla ke dnu, a vonný opravdu mok kávový, ovšem ještě zahoustlý, nalévá se do fildžanů. Tento jest malá, koflíkovitá nádobka bez ouška, různě z venčí ozdobená. Domorodci pijí obyčejně kávu bez cukru; proto kavarník klade vždy hostu otázku, zdali si přeje sladkou či hořkou. Náhodou musili jsme i v naší kavárně píti kávu hořkou, neboť došel den před tím Turčínu cukr, a nová zásylka přijde až dnes večerem od Metkovič.

Za to nabídnul mi majetník kuče se samorostlou graciesností svůj váček s dobrým hercegovským duhanem na smotek. Takto vedlo se nám až na nemilý účinek štiplavého dýmu, jenž nemaje východu, týral nás až k slzám, dosti dobře. Káva stále čerstvá a vonné papirosky dovedly ukrátiti čas, až Djuro rozpomenul se, že koně již si poodechli, a cesta ještě daleká.

Po trapném lezení do příkré silnice, jež hlasitými oddechy koníků našich bylo doprovázeno, dosáhli jsme výšiny, odkud se rozvíral nový pohled přes Duge planinu až k horám Nevesinským. Na levo nad tokem Neretvy, jež v těchto místech vynořuje se ze skalnatého údolu, jakým od Bumy až v tato místa byla spjata, opětně v rovinu, rozkládá se na příkrém svahu Počitelji, prvé rozlehlejší město hercegovské. Domy ve slohu orientálním stavěné skrývají se i se svými pavláčkami ve větvích stromů, a mezi skupinami domů, ponořených

[2]) Plechová nádoba ku vaření kávy na otevřeném ohništi.
[3]) Zředěný odvar z kávových odpadků.

ve šťavnatou zeleň sadů, vynikají porůznu štíhlé minarety, pod nimiž třpytí se plechem pobité kopule džamií. Ve středu stojí prostorná budova s mnohými přístavky, jež paprskovitě na všechny strany se táhnou. Snad konak to bývalých vojenských pašů a nyní sídlo okresního úřadu. Nad městem na příkré skále nad proudem Neretvy strmí osmihranná tvrz, zvaná kula Gavran. K původu jejímu pojí se různé, romantickým ovzduším obklopené pověsti, jichž hrdinou jest předek rodiny Gavran-pašů, dosud na Pošitelji sídlící. Porůznu pak, hlavně na východní straně výšiny, vyčnívají ještě mohutná opevnění kol města. Na břehu Neretvy pod městem celá řada soumarů očekává prámy, které mají přepraviti karavanu na druhý břeh směrem k Ljubušce. Záhy však mizí město i řeka zrakům našim, cesta pak vine se mírnou pahorkatinou, neposkytující cestovateli zajímavějšího pohledu.

V těchto místech bylo také roku 1878. pravé křídlo okupačního sboru Jovanovičova, jemuž velel jenerál Schluderer, a které dle levého břehu Neretvy vzhůru postupovalo, od povstalců napadeno. Však po krátkém odporu odraženi povstalci až k lesnatým výšinám u Domanovič, kde opět kladli houževnatý odpor postupujícímu vojsku. Po více než dvouhodinné ostré palbě, při značné ztrátě ustoupili pak povstalci směrem ku Stolci.

Na obzoru objevila se kasární budova Domanovič. Domanoviče jsou malá osada, jež vzrostla teprve po založení křižovatky nových silnic, z nichž jedna míří na Mostar a druhá na Stolac. Několik budov slouží k účelům vojenským, poštovským, a vedle nich stojí porůznu několik hostinců. Málo jen chat hostí domorodé venkovany. Krajina, jsouc povýšena, má podnebí velice zdravé, důstatek stromoví a vody.

V těchto místech také béře na se kraj hercegovský jinou, příjemnější masku. Podál od silnice za podrostem dubovým žloutnou se lány pšeničné, podle nich šťavnatou zelení bohatě vyčnívá hustá kukuřice nad lupenaté trsy tabákové. V úkrytu sadů tají se na dalekém obzoru vesnice Hodovo s nádhernou tureckou kulou. Zapadající slunce bohatými svazky plavých paprsků spadá v rozlehlé koruny smokvoní, olivnatek, buků a javorů a povznáší tak neobyčejně jejich půvab, že sotva lze odtrhnouti zraku od čarokrásného toho obrázku, jehož pozadí doplňují sivé skály Ergutu.

V pravo odráží se třpytivě zapadající slunce od katolického kostelíka na Prenji. Podle silnice na hustém trávníku zastavilo se na pouti dvé pravověrných Turčínů. Sesednuvše s koní, odepnuli koberce se sedel a rozprostřeli je na travnatém povlaku půdy. Uvolnili obuv a omyvše si vodou z plechové nádoby ruce i obnažené nohy, jež na kobercích zkřížili, pohroužili se s obličejem ku Mekce obráceným u večerní pobožnosť. Ani rychlá jízda naše nevyrušila jich ze zanícení, v jaké při večerní modlitbě k Allahu duše jejich se ponořily.

Nastává nejpůvabnější chvíle, jakou letní doba v Hercegovině poskytnouti může, totiž večer. Již mizí nachová stopa zapadajícího slunce na vrcholcích dalmatských hor, a příjemný chládeček nastupuje po dusném denním vedru.

V pravo pod nepatrným návrším rozkládá se větší ves Crnice, u níž v roce 1878. byla zadržena třetí pohorská brigáda Jovanovičovy divise, spěchající na pomoc obležené posádce stolačského kastelu, takou přesilou povstalců, že musila dočkati pomoci dalších sborů z Mostaru pod velením Jovanovičovým.

Za Crnicí níží se cesta ponenáhlu ku Stolci, jehož okolí tvoří rozlehlé, nepravidelné údolí. Konečně doléhá k uchu našemu jasné šplounání řeky, jež nese přes kameny spádným korytem chladné vlny, a zář světel mihotá se jasně před námi. Pod kopyty koníků v krátce duní mostní podlaha, a již vjíždíme do ulic stolačských. Nad hlavami našimi za temnou obrubou hradební zdi kastelu vynořila se usměvavá líc měsíce, jež magickým svitem se rozplývá do všech koutů nerovné a hrbolaté hlavní ulice stolačské.

„Konečně!“ zvolal známý hlas přítele, nadporučíka I..., stojícího přede dveřmi důstojnického kasina. „Však jsem se již domníval, že tě někde cestou hercegovští bandité zajali a do hor odvlékli!“ dobíral si milý Fráňo mne rychlou jízdou stlučeného, prachem a horkem ztýraného ubožáka.

„Raději mi dopřej co nejdříve odpočinku ve svém zátiší,“ namítal jsem resolutně a vymknuv se z jeho náruče, vybíral jsem z kolesky svá zavazadla, která ochotný Djuro se nabídnul za mnou donésti do příbytku přítelova.

Po krátké pouti křivolakými uličkami dosáhli jsme útulné podkrovní světničky, ve které přítel můj dle vlastního doznání nesčíslně po domovu se navzdychal. Byl‘ již od mládí citlivým, a tklivou povahu jeho nedovedl ani tvrdý vojenský život otužiti. Příjezdem mým byl opravdu dojat až k slzám.

Přes ploché střechy a arkýře zaléhalo večerním tichem od kasáren za městem ležících „retrait“ svou táhlou melodií, a otevřeným oknem zadíval se zvědavě měsíc do světničky, když sklenice naše naposledy o sebe zazvonily. A měsíc ještě na lůžko plnou lící svou mi svítil tak upřímně, jakoby snad „lahku prvu noc“ pod nebem hercegovským mi chtěl přáti. (Pokračování.)

Svoboda a nevázanosť.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.) [1])

e) Svoboda vědy.

Jako se žádává svoboda myšlení, svoboda slova, svoboda tisku a svoboda svědomí, rovněž tak se žádává i svoboda vědy. Zabíhají-li však již hlasatelé svobod předchozích hodně daleko za hranice pravdy, práva a slušnosti, nechtíce se vázati žádným zákonem a žádnými ohledy na práva cizí, zabíhají zastanci „svobodné vědy“ ještě mnohem

[1]) Ku sepsání článku tohoto použili jsme hlavně těchto pomůcek: L. von Hammerstein „Edgar oder vom Atheismus zur vollen Wahrheit;“ Dr. H. Simar: „Das Gewissen und die Gewissensfreiheit;“ Fl. Riess und Karl von Weber: „Das Concil und die Freiheit der Wissenschaft:“ P. Peter Roh: „Die Grundirrthümer unserer Zeit;“ Card. Gibbons: „Unser christl. Erbgut;“ Caussette: „Die Vernünftigkeit des Glaubens, Apologie des Christenthums und der kathol. Kirche;“ Kempf: „Die Vernunftwissenschaft in ihrer Berechtigung“ v linecké Theol. prakt. Quartal-Schrift r. 1890.; Gottlieb: „Christ oder Antichrist“ sv. I. a II.; Fr. Warner: „Von der Krankheit der Zeit“.

dál za hranice tyto, osobujíce si nejenom právo nedbati při svém vědeckém bádání náboženských pravd, přidržovati se i takových výsledků vědeckého zkoumání, kteréž jsou v odporu se články víry a všecko to směti hlásati i jiným jako zjištěné, vědecké pravdy: nýbrž i právo články víry mistrovati, přeměňovati, zavrhovati, aneb aspoň o nich pochybovati a domnělým pravdám vědeckým je libovolně „přizpůsobovati“. Ještě kratčeji mohli bychom tento požadavek moderní „svobodné vědy“ vyjádřiti asi následovně: „věda“ nemá vůbec povinností k ničemu, ničemu se nemusí podřizovati ani ne tomu, co jest od věků považováno od veškerého lidstva za pravdu božskou, zato však se vědě musí podříditi všecko vesměs i náboženství se svými dogmaty, nebo věda jest a musí býti zcela svobodnou a nezávislou.

Není-li však, jak jsme dříve ukázali, [2]) žádné absolutní svobody myšlení, svobody slova, svobody tisku a svobody svědomí, není též žádné absolutně svobodné a nezávislé vědy; nebo jako mají svoboda myšlení a svoboda slova svoje určité hranice a meze, rovněž tak má i svoboda vědy svoje přesně vyměřené hranice a těmi jest pravda. Pokud věda pravdu upřímně hledá a po pravdě úsilovně pátrá, mějž plnou volnosť, dále však nikoli; nebo rozum náš jest stvořen pro pravdu a jen pravda může nad rozumem vlásti. Každý úkon lidský, má-li býti volným, musí býti řízen a ovládán rozumem; rozum pak opět, má-li konati řádně úkol svůj a nemá-li zapříti sama sebe, musí býti řízen a spravován pravdou a proto může jedině pravda býti pravidlem naší svobody. „Poznáte pravdu a pravda osvobodí vás“ (Jan 8, 32.).

Kde šlo kdy a jde o skutečné vypátrání pravdy, tam byla též vždycky a jest i nyní církev katolická, tento „sloup a utvrzení pravdy“ (I. Tim. 3, 15.), mocí na světě nejsvobodomyslnější, nemajíc na sobě nic z oné směšné úzkoprsosti protestantských reformátorů a vykladačů Písem v prvnější doby protestantismu. Jaký tu rozdíl mezi Augustinovým Hexaëmeron a mezi tím, co o téže věci mluvil a psal Luther! Tam však, kde vyskytly se patrné bludy, neznala ovšem církev naše nikdy žádného smlouvání se a žádné hříšné shovívavosti a blud bez rozpaků odsoudila; a když jí proto bylo trpěti, odpovídala: „Nic nemůžeme proti pravdě, ale pro pravdu“ (II. Kor. 13, 8.) chceme učiniti a trpěti všecko.

Pravda má právo nejen trvati, nýbrž i žádati, aby ji člověk uznal a přijal a jí se podrobil; blud však jest vetřelec, nemá žádných práv a proto jest každý, kdo ho potírá, úplně v právu a nesmí nikterak považován být za nepřítele svobody vědy, jelikož ani věda nemá práva dané jí svobody zneužívati a hlásati blud.

Že blud nemá žádné oprávněnosti, to by se ještě celkem připustilo, neboť ani největší svobodomyslník neodváží se vážně tvrditi, že by i blud byl někdy oprávněn žádati víru. Avšak věc tato sama tak jasná utváří se hned docela jinak, zeptáme-li se, kdo že má o tom rozhodovati, co jest ve vědě bludem a co ne. Církev katolická a s ní i všichni v pravdě katoličtí učenci hlásají a hájí jedině správnou zásadu, že pokud jde o takové výsledky bádání vědeckého, kteréž zasahují do náboženství, právo to náleží církvi katolické jakožto strážkyni božského zjevení, dokládajíce,

[2]) Viz těchto listů přítomného ročníku číslo 3., str. 216. etc.

že jak náboženství tak i příroda se svými zákony i rozum lidský pocházejí od Boha, kterýž jakožto nejvyšší moudrost, nikterak si nemůže odporovati a proto též že nemůže býti mezi náboženstvím a mezi vědou, pokud pravdě slouží, žádného odporu; kde však se takový odpor vyskytuje, tam že bylo jistě v dedukcích vědeckých pochybeno, anebo že bylo, pokud totiž nejde o žádný článek víry, Písmu sv. od vykladačů nedobře rozuměno. Vyskytne-li se však opravdový spor mezi některým výsledkem bádání vědeckého a článkem víry, tu že má rozum podříditi se Bohem zjevené náboženské pravdě a chybu že má hledati ne v článku víry, nýbrž buď v slabosti svého rozumu, pro kterou jeho vědecké poznání není dosti jasné a spolehlivé anebo v nedosti přesném a důsledném vědeckém bádání a dedukování. To však se příčí největšímu počtu vědátorů moderních, nebo náš věk pozbyl vědomí a citu pro velký a nezvratný zákon života, že celý člověk se všemi svými silami i schopnostmi i s rozumem svým náleží Bohu a jemu jest podřízen a to jest jedním z nejhorších neduhů a největších chyb našeho věku, nebo zde právě sluší hledati příčinu toho, že v době naší stalo se zvykem, nepřirozeně trhati od sebe, co ve své podstatě náleží k sobě, oddělovati rozum od vůle, mohutnosti naše poznávací od mohutností žádacích. I nejpokročilejší svobodomyslník připouští ještě — ovšem z pohnutek jiných nežli my —, že jest člověk ve své zevnější činnosti vázán na jisté mravní zákony; umírněnější přidá snad ještě, že jest člověk i v celém svém chtění na Boha vázán a jemu podřízen; že by však byl i rozum člověka ve své činnosti na Boha vázán, toho nebude chtíti uznati jeden ani druhý, spíše budou oba souhlasiti v tom, že jest rozum lidský absolutně volný a nezávislý; rozumová činnosť a veškerá věda, že jsou výlučným panstvím člověka, kde mu nikdo nemá práva poroučeti a klásti meze, ani sám Bůh ne. (Srov. Dr. Simar: Das Gewissen etc. str. 58.). Uznávati pravdy zjevení Božího a jich šetřiti i v bádání vědeckém, podrobiti rozum svůj a činnosť jeho náboženským dogmatům, považují naši vědátoři „moderní“ za nedůstojné obmezování svobody vědy, za svírání rozumu pouty a řetězy autority církevní, za duševní otroctví atd.

Že však „svoboda“ rozumu a vědy, jak jí oni rozumějí, ani jim ani vědě není ku prospěchu, dokazuje zkušenosť, dokazují dějiny jednotlivých věd.

Jest ovšem pravda, že jsme od Boha stvořeni pro pravdu, po pravdě toužíme, pravdu hledáme a poznáváme rozumem, jenž jest obrazem rozumu Božího, ale rovněž pravda jest, že rozum náš není žádným čistým rozumem, jenž by nepodlehal rozličným vlivům, že nejsme žádnými bytostmi čistě rozumovými, nýbrž i smyslnými a tělesnými a že i do samého ducha našeho následkem hříchu našich prarodičů vnikla porušenosť, což všecko nemůže zůstati bez vlivu na veškerou naši činnosť rozumovou. Zvláště pak působí na rozumovou činnosť člověka, mravní jeho stav a jeho přesvědčení náboženské. Že i do vědy vnášívá člověk náboženské svoje náhledy, že i při nejpřísnějším bádání vědeckém na každého člověka, buď si on katolík, věřící protestant, nebo plnokrevný rationalista, působí v míře větší neb menší přesvědčení jeho náboženské, uzná jistě každý, kdo se nedá zaslepiti a klamati frasemi, nýbrž vážně myslí a nezůstává státi na povrchu, nýbrž vždy hledí až ke dnu věcí. Že pak člověk

i při bádání vědeckém podléhá vlivu přesvědčení svého náboženského, děje se prostě z příčiny té, že ani největší a nejpřísnější vědeckosť nikterak není s to, aby z nás učinila bytosti pouze a prostě vědecké, kteréž by při svém vědeckém bádání přihlíželi pouze a jedině k věci, o jejíž vědecké prozkoumání jde, a k ničemu jinému.

Ještě více však nežli přesvědčení a náhledy náboženské působí na člověka při bádání jeho vědeckém stav jeho m r a v n í. Že tomu tak jest, dokazuje zkušenosť skoro každodenní.

Určité a jasné poznání pravdy předpokládá v řadě nejprvnější jistou mravní dobrotu a hodnotu. Okolnosť tato vidí se snad býti pro výsledek vědeckého bádání méně důležitou, nebývá též na ni kladena váha, ba nebývá si jí ani všímáno; přec však jest jisto, že právě tato okolnosť tak mnohé vědecké poblouzení správně a pravdivě může objasniti. Pravda a dobro jsou sice předmětem různých mohutností naší bytosti, ale v podstatě jsou úzce spřízněny. Spřízněnosť tuto uznávají i filosofové nazývajíce pravdu též dobrem; mravní pak hodnota každého člověka závisí ve své podstatě na tom, v jaké míře a intensivitě jest život jeho zřízen dle pravdy (Lin. Theol. Quartalschr. 1890.). Že muž ducha zbožného, muž, jenž se ve svém smýšlení i jednání řídí vždy pravdou, i v bádání vědeckém jasněji vidí a dále dospěje, uznává a vyznává i prof. Huxley, když takto píše: „Veliké skutky filosofů nebyly ani tak ovocem jejich bystrého ducha, jako spíše toho, že byl rozum jejich řízen velice zbožnou povahou jejich ducha. Pravda zjevila se raději jejich trpělivosti, jejich lásce, jejich upřímnosti a sebezapírání, nežli jejich logickému důvtipu“ (Srov. Spencer „Vychování“ str. 34.).[3])

Kde však život člověka v odporu jest s pravdou, kde vládne v srdci mravní nepořádek, kde duši matou a zatemňují hřích a sprosté vášně, tam jest při všem nadání oko ducha lidského mlhou zastřeno a zakaleno, tak že nemůže přijati v sebe čisté světlo pravdy v plné jeho jasnosti. To platí zvláště o oněch vyšších, ideálních pravdách (o Bohu; o původu, podstatě a konci věcí; o původu a určení člověka atd.), z nichž nutně plynou pro mravní náš život četné závazky a povinnosti, jichž se nikterak nelze zhostiti.

Že skoro každé poblouzení ducha má svou příčinu v poblouzení vůle, tomu učí zvláště nezvratně a jasně dějiny různých bludařství, a sotva as by mohl vyvrátiti kdo slova Döllingrova, jež pronesl ve své řeči rektorátní r. 1845.: „Při všech poblouzeních lidského ducha spočívá vina vždycky ve vůli. Jak často bývají naše náhledy, kteréž za čisté béřem poznání, buď jen zmatenými představami, jež nám vdechly naše náruživosti, nebo prázdnými, klamnými obrazy, jež vytvořila naše fantasie, anebo konečně pouhými dojmy a lichými předsudky, jež jsme přijali od vládnoucího veřejného mínění, nebo zvyku, nebo okolí, v němž nám bylo žíti. Ve vůli tudíž, v sobectví, pýše, marnivosti, smyslnosti a lenosti dlužno jest hledati příčiny a vzpruhy největšího počtu bludů rozumových“ (Irrthum, Zweifel und Wahrheit, Rectoratsrede str. 22.). V téže řeči své pravil Döllinger (str. 33.) velmi případně, že „dle zákona rovněž tak moudrého jak spravedli-

[3]) Dávno však před ním napsal Peter. Cellius: „Aequis passibus ad mentem veniunt sapientia et conscientia, ut nunquam veniat sapientia sine conscientia, nunquam conscientia sine sapientia“ (De conscientia ad Alcherum Monach. Claravall. u Dr. Simara: Das Gewissen etc. str. 58. pozn.).

vého nemůže člověk pochopiti hlavou, co nechce přijmouti do svého srdce a že zatvrdí-li člověk vůli svou, zatvrdí se tím i rozum jeho oproti pravdě“ (Cit. u Dr. Simara, Das Gewissen str. 57—58.).

Platí-li to již o poznávání pravd přirozených, pravd, z nichž pro nás neplynou žádné závazky a mravní povinnosti, platí to tím víc o pravdách oněch, s jejichž přijetím béřeme na sebe zároveň i povinnosti, kteréž od nás žádají bezvýminečné podrobení se a často i oběti. (Pokračování.)

LITERATURA.

Růže Dominikánská.

Redakcí P. Fr. Fil. Konečného Ord. Praed. Ročník III. a IV. Každý má 12 měsíčních čísel a stojí 1 zl. 40 kr. Redakce a administr. v dominikánské ulici č. 234-I. v Praze.

Číslem dubnovým ukončil tento list svůj 4. ročník. Již jeho zevnějšek láká, bychom nahlédli, co přináší. Nahlédneme jen — a již neodložíme, až přečteme. Snad lecos zdá se někomu přísným, rigoristickým, ale čím déle se tím obírá, tím lépe pozná, že tak dobře se děje dle zásady: „Děláš-li vůbec něco, dělej spravedlivě.“

Časopis tento je časopis růžencový. Kdo rozumí růženci jako naši vševědoucí, kteří vědí na vlas, od kterých pohanů jej máme, ten ovšem pokrčí nos a zabrumlá: „Růženec — pro babičky dobrý!“ Takovému neradíme brátí náš list do rukou, protože by velmi nemile vyrušen byl ze svého olympského klidu, s kterým pohlíží na nás ubohé, růžencem ozbrojené katolické křesťany.

Růženec je modlitba popředně Marianská. Byla Maria mila Čechům, jsou jí milí Čechové — škoda, že asi ne všickni. Růženec u nás prodělal několik fásí, až octnul se v tom stavu, že pomalu každý vůdce poutníků měl nějaký svůj vlastní, ke všem dobám uspůsobený. Má-li však růženec býti platný a získati odpustky, musí vrátiti se k pravé podstatě. A k tomu pracuje náš list: ukazuje vady, ukazuje cestu k napravení, podává pravidla, řeší pochybnosti. Zvláště instruktivní jsou články samého redaktora ve III. ročníku o bratrstvu a ve IV. o spolku růžence, zvaného „živým“. K těm řadí se krásná rozjímání Strnadova o růženci a jeho poměru k Svátosti oltářní, který podal v III. ročníku rozjímání o radostném a ve IV. o bolestném růženci.

Nechtějte, abych podával obsahy a snad i posudky všech jiných článků, které mají společný účel: učiniti růženec milým a veskrze známým soudruhům našim. Vzrostl by tím příliš náš referát. Máte-li pochybnosti o růženci, obraťte se k redaktorovi, on vám hovorně vyloží, v čem jste právi a v čem chybujete. Ale nepokoušejte jej na plano! Jen si všimněte, jak nedávno ve IV. ročníku vzal ostrým jednoho pána, který chtěl rozumovati o růženci a zatím prozrazoval velkou neznalosť i základních věcí víry naší, zvláště o ospravedlnění a odpustcích!

Růženec je modlitba skutečně katolická. Proto časopis růžencový také hájí, vykládá, illustruje víru katolickou. Třeba povšimnouti si v tom směru hlavně redaktorových „Hovorů náboženských“, které ve III. ročníku probíraly potřebu náboženství, ve IV. pak existenci a prozřetelnosť Boží. Nemyslete však, že to jsou kázaní — o nikoli! Hovory, besedy, které čím dále, tím živějšími se stávají. Sešli se k nim zvláštní lidé: Lhostejný, pochybovač, atheista, fanatik protestantský — a kněz katolický se svým bratrem, nadučitelem. Kterak? V nemocnici milosrdných bratří! Vše pravděpodobno, životno, nikoli za vlasy přitahováno. Na první pohled častější argumenty ad hominem zdají se přece málo místnými. Ale za prvé: oživují vhodně výklady vážné, a za druhé: obstarávají je osoby podřízené, které bývají skutečně trochu prostořeky, ale uhodí leckdy hřebíček záhady právě na hlavičku.

Ke článkům o víře řadí se ve III článku důkladné Kalvodovo pojednání o neomylnosti papežské, pak Mlčochovo pojednání o pražských Irwigiánech. Ve IV. ročníku menší články o původu některých svátků.

Kdo Boha a Jeho díla zná, modlí se rád. Modlitba je pro každého křesťana, ale každý nezná způsob modlitby rozjímavé. Časopis náš podává více podobných rozjímání v obou ročnících, která velmi vhodně jsou oživena příklady svatých.

Ale nejen jednotlivé malé sceny, i celé postavy svatých vám podává. Nebudiž vám divno, že zrovna svatých ze řádu Dominikánského. Růženec je v ochraně tohoto řádu, tedy zvláště jeho všímá si také růžencový list. A pak — vedle Jesuitův Dominikáni trpívají mnoho pohan jakožto — horribile dictu — inquisitoři! Ročník III. podává život takového inquisitora — sv. papeže Pia V., potom život sv. Antonína Florenckého. Ročník IV. bl. Česlava, a zpovědního mučedlníka P. Timmermanse. Vedle toho podány zde dějiny missionářské činnosti Dominikánův v Číně, kde zvláště mile dotýká se nás šetrný a věcný způsob, jakým podány spory o „čínské obřady“, a pak zprávy skutečně povzbuzující o hrdinech víry, kteří v Číně připravovali svým potem a krví půdu pro símě Kristovo. — Z minulosti k přítomnosti převádí nás zajímavý článek o Lorettě; že pramen milostí u Marie Panny posud nevyschl, dosvědčuje zpráva o divech Pompejských podrobně a s veškerým průvodním apparátem podaná v ročníku IV.

Kdyby v listě tomto nebylo básní, bylo by skutečně divno! Což duše Marii Panně růžencem zasvěcené jsou prosty vzletu? Anebo se ostýchají s výsledky toho vzletu na venek? To druhé spíše by platiti mohlo. Ale přece mnohá perlička toho nadšení dostala se ven a budí podobné city ve čtenáři. Nechtějte tu Vrchlického grandiosní rouhání nebo překotný chvat, kterým lávu sopečného ducha ve verše vylévá, nebo Čechovu hloubku často skrytou ironickým klidem. Ti by nazvali vaše zpěvy hračkou malých duší. Ale hleďte na ty „hračky“ bez pretensí a předsudku a vycítíte i zde na mnoze ve formě dosti pěkné tu duši každé pravé básně — poesii, nikoli onu závrativou, plnou pochyb a nepokoje, ale tiše k nebi hledící, jako květinka, nikoli onu, která rozrývá srdce, aby tam hledala kořeny zla, ale tu, která přijímá se shora rosu, jež vášně chladí a rány srdce hojí. Ten duch ovane vás ve mnohých reflektivních i ve všech skoro legendických básních obou ročníků.

Jsou tu i povídky. Ve III. Kratochvílova: Odkaz matčin, kde vypráví příběh poněkud široce založený, ale pak chvatněji běžící, jak matčin odkaz, růženec, provází mladého šlechtice do Paříže, kde jej prodává, by měl na nepořádné živobytí, kterak růženec onen nachází vychovatel-kněz za šlechticem do Paříže jedoucí, kterak kněz ten je za revoluce jat, jak pomocí růžence shledal se s vychovancem, vyvázl a přivedl si jej domů, aby kajicným a mravným životem napravil, co provinil. Láska mateřská působila i ze záhrobí.

V ročníku IV. má Dostál povídku: V sousedství. Jedná živě a věrně o rodině Kubínově, plné nezvedených mazlův a o rodině Bělohradského řádně vedené, kterak Kubín poklesl a pomocí sousedovou zase vyvázl, kterak hleděl napraviti a napravil vychování svých dítek a kterak syn jeho vzal si dceru sousedovu v manželství a sňatek ten požehnal primiciant, nevěstin bratr. Zvláště postava babiččina je pěkná, bezpochyby ze životní zkušenosti vzatá, ač idealisovaná!

Co dále povědětí? Myslím, že toto stačí, aby každý si utvořil úsudek, zaslouží-li list tento umlčování anebo spíše hojného rozšíření. Program jeho je určitý, redakce drží se ho věrně. List tento nepřekáží jiným listům a má pracovníky věrné i vytrvalé — jestliže nepřibude mu hodnoty, mohu říci, že jí neubude jistě! Pan redaktor slibuje list ještě rozhojniti co do objemu v novém ročníku, který číslem květnovým začal. **Fil. Šubrt.**

Musaeum.

List bohoslovců českomoravských. Ročník XXV. 1890—91. Pořadatel Jakub Procházka. V Brně. Tiskem Benediktinů Rajhradských. Nákladem vlastním. Číslo I.

Jako každoročně, vydali i letos bohoslovci českomoravští prvotiny svých literárních prací v časopisu svém „Musaeu“, jenž dočkal se ročnice XXV. Jest to utěšená kytička vyrostlá v ústraní „Růží Sušilových“, literárních to jednot seminářů českomoravských. V čele vítá nás „Modlitba za vlasť“ od Karla Dostála, po níž podává Vlastimil Hálek význam a dějiny nového nadějeplného podniku Vlasti, totiž katol. historického kroužku v Praze. Následují „Alumnovy písně“ od H. Podlesáka, které svojí jednoduchou formou a přece jadrnou myšlénkou každému se zalíbí. K těm řadí se znělky „Ztracený ráj“ Frt. Leubnera, známého čtenářům „Vlasti“, i báseň „Nejdražší statky“ od Jos. Horkého. Články „Kapitola o vášních“,

J. W. „O naturalismu a realismu“, „Frederi Mistral, slavný básník provencálský“, jsou slibnými počátky literární činnosti bohoslovců našich. Kázaní na den sv. Mladátek svědčí o dobrém pochopení a znalosti brevíře. Zajímavé jsou „zprávy o činnosti „Sušilovek“ v seminářích, kterak se v nich vzmáhá ruch literární. — S potěšením můžeme popatřiti na prvosenky ušlechtilého nadšení dorostu kněžského a doporučiti „Musaeum“ k povšímnutí všem přátelům katol. písemnictví.

Vlastimil Hálek.

Vlastivěda Slezská.

Vlastivědy Slezské vyšla právě kniha třetí: „Dějiny kraje Holasovského čili Opavského“, sepsané neunavným spisovatelem a badatelem slezským ředitelem českého vyššího gymnasia Opavského, Vinc. Praskem.

Proti dějinám od Reginalda Kneifla o Rakouském Slezsku r. 1804. vydaným, jsou Faustina Ensa dějiny Opavska, sepsané r. 1835., pravým denním světlem, neboť Kneifl napsal nám dle tehdejšího stavu dějepisectví vlastně dějiny Vratislavské, nikoliv Opavské, kdežto Ens první byl vyzpytoval, že Opavsko za starých časův náleželo k Moravě. Od té doby, čím dále se vydával diplomatář Moravský (a to od roku 1836.), tím zřetelněji se vidělo, jaké dějiny nejstarší Opavsko má, totiž Moravské a nikoliv Slezské. Z té příčiny také to, co Palacký ve svých dějinách národu českého v Čechách a na Moravě r. 1848. vydaných o Opavsku vypravuje, jest psáno již s hlediště pravého. Avšak Palacký psal jen dějiny všeobecné o celé říši českomoravské, nemohl tedy přihlížeti k podrobnostem vzdáleného, ba nejvzdálenějšího kraje. Za to však historiograf moravský Dudík, měv nařízeno od stavův moravských vyzpytovati, kterak s Opavskem jest, nenáleží-li přece k Moravě, zabral se důkladně do dějin Opavska, výsledek pak této práce — většinou obsahu politického — jest uložen ve spise: „Des Herzogthums Troppau Stellung zu Mähren“, vydaném roku 1857. Když pak Dudík počal psáti dějiny Moravy, rozumí se samo sebou, že v tehdejších dějinách pojednává tak obšírně o kraji Opavském jako o Olomouckém, Přerovském, Brněnském a Znojemském, poněvadž všechny ty kraje k Moravě náležely. Zprávy jeho o kraji Opavském jsou ovšem v jeho devítisvazkové knize roztroušeny a čím šířeji a hlouběji Dudík pojednává o vselikých poměrech jiných, tím více se tratí vzácné jeho zprávy o kraji Opavském v obsáhlém díle jeho, které stěží do XIV. století dospělo.

Značně rozšířil vědomosti o Opavsku Frt. Kopecký, spisem svým jednajícím o Přemyslovcích na Opavsku a svými regesty pro tutéž dobu Přemyslovců. Na základě toho všeho napsal Gustav Biermann roku 1874. německy) dějiny knížectví Opavského a Krnovského, *) knihu to o 690 stranách, z níž lze čerpati mnoho poučení. Ale Biermann počíná dějiny kraje Opavského hned knížetem Mikulášem I., a to roku 1281., i poukazuje pro dobu starší k Dudíkovi a k Palackému.

Kdybychom dosavadní dějepisné knihy oceňovati měli, řekli bychom, že Kneifl psal s hlediště Vratislavského, Ens brojil proti stanovisku Moravskému, Palacký psal s hlediště celé říše českomoravské, Dudík pak se stanoviska celé Moravy. Kopecký dále s hlediště Přemyslovce Mikuláše I., Biermann s hlediska Slezského.

Vlastivěda Slezská přinášejíc dějiny „kraje“ Opavského (či Holasovského) od nejstarších dob až do roku 1318, t. j. do té chvíle, kdy bývalý tento kraj moravský učiněn byl knížectvím, tedy vlastně individualitou, jest tedy spis psaný na stanovisku Opavském a s toho hlediska se patří k celé říši českomoravské, k mateřské zemi Moravě i ku Slezsku; spis, kterým se objasňují a stopují všeliké okolnosti, z nichž čtenář snadno uhodne zárodky i příčiny, proč se právě kraj Opavský mohl odloučiti od Moravy, aby se stal knížectvím samostatným a proč se nestal kterýkoliv jiný kraj staré Moravy podobným knížectvím. Ale spisovatel toho úmyslně nepovídá, nýbrž dává samým událostem mluviti; již v tomto díle zmiňuje se, které nitky se napředly k potomným stykům se Slezskem.

Domníváme se, že stanovisko Opavské jest jedině správným, neboť čím více se zahloubáme ve vlastní dějiny tohoto kraje, tím platněji se ocení též

*) Připomínáme zde, že toliko správnou jest forma Krnov, a nikoliv Krňov, jak se dosud zhusta v knihách a atlantech (i českých Hölzlových) chybně užívá.

směr politiky celou říší vládnoucí i vzhledem k Opavsku, tím jistěji se pozná, kteří vynikající velmožové ze samé residence Pražské k tomu kraji obraceli zraky; pozná se také, jaké zvláštní pozornosti, větší takořka než kterýkoli jiný z ostatních krajů Moravských, těšilo se Opavsko, původně z příčin strategických, potom jakožto kraj méně obydlený, pro hojné pozemky ladem ležící — z příčin hospodářských. A s tohož stanoviska Opavského není nám nápadno, že král svému synovi z levého boku (Přemysl Otakar II. Mikulášovi) vykázal statky v Poopaví na knížecí jeho vychování, neb tam, kde velmožům z nejpřednějších rodin českých (Vokovi z Rožmberka, Bavorovi ze Strakonic, Oldřichovi z Lichtenburka, Kunratovi z Plavče a j. v.) se rozdávaly výsluhy, tam bylo co rozdati i knížeti levobočkovi.

Stanovisku slezskému ve přítomném spise zajisté plnou měrou zadost jest učiněno, když se vyložilo, kterak tak říkajíc odloupení země Opavské od Moravy do r. 1318. se provedlo bez nějakého zvláštního skoku. Dosti na tom, že utvořila se individualita mezi Moravou a Slezskem postavená; nesmíme však tvrditi, že odloupení od Moravy jest již přikloněním ku Slezsku, jak tomu někteří dějepisci chtějí. To byl by skok nepřirozený. Aby se mohlo Opavsko ku Slezsku překlo-niti, k tomu bylo třeba mnoho času, bylo třeba přetrhovati všecky staré svazky Opavsko ku Moravě vížící a nutno navázati nových, směru tomu případnějších.

Tím bychom byli načrtli důležitost spisu Praskova, jímž počíná se nová doba v dějinách Slezska našeho, o kterém dosud velmi mnoho bludného se píše a učí. V dějinách Opavských podáno jest velmi mnoho nového, namnoze čerpaného z listin a pramenů dosud nikde neupotřebených. Snad spis tento nadchne lid náš více pro Slezsko, kterého teprve v nejnovější době soukmenovci více si počínají všímati. Tím spíše pak musíme se zemí Opavskou cítiti, když nabyli jsme důkazů, že jest část naší staré Moravy, země nám tak blízké.

Jméno pana ředitele jest již důstatek známo jako předního národního buditele a spisovatele Slezského a tudíž spis přítomný sám sebou se již doporučí.

Kéž se jenom nalezne hojně odběratelů „Vlastivědy“ Slezské a přítomného díla zejména, aby tím odměněna byla ona neúmorná píle, kterou byl autor naložil, nežli spis vydal. Z toho pak nevyplyne jen zisk hmotný, nýbrž i morální, nebo čtenáři dějin těchto nabudou jiného světla o Opavsku a nebudou na ně pohlížeti již oněmi začerněnými skly, kterými dosud byli hleděli.

Cena spisu přes 200 str. silného není drahá, toliko 1 zl. 30 kr.

Konečně nutno podotknouti, že k jmenovanému dílu přiloženy jsou pěkné přehledné tabulky a přehledy historiografie Slezské, prvá to práce toho druhu. Jest si přáti, by pan ředitel Prasek v dějinách těchto pokračoval a šťastně dokončil, co si byl za úkol životní vytkl. **Boh. Dolejšek.**

Člověk - bestie. (La bête humaine).

Román od Emila Zoly. Přeložil J. Benešovský-Veselý. Nákladem Jaroslava Pospíšila v Praze.

Není tomu dávno, co proti krvavým románům zahájen u nás boj na celé čáře. Že právem, o tom nebude asi nikdo pochybovati. Ale nejsou jenom ty romány krvavé, které vycházejí ve 20—30 sešitech „pouze“ po 20—25 kr. u některých velice známých firem, a jež různí kolpolteři po vlastech roznášejí. Jsouť i romány jiné, a to velice „slavných“ autorů, zbožím krvavým, ba v některé příčině jsou ještě oněch závadnější — a kdežto se ony rázem a se vzácnou u nás jednosvorností zatracují a odsuzují, pomahá těmto čilá a skoro jednosvorná reklama. První představitel nahého naturalismu, Emil Zola, o němž zde máme čest mluviti poprve, náleží k těmto i u nás velice proslaveným spisovatelům, jehož spisy však — až na malé výjimky — rovněž měly by býti odsouzeny jako romány krvavé.

Pravíme ještě jednou a v úplném přesvědčení: Zolovy spisy ku př. „Člověk-bestie“ měly by býti odsouzeny jako romány krvavé a mělo by se proti nim se stejným úsilím bojovati. Víme dobře, že úsudkem tím píchneme do vosího hnízda, že opět zase jednou budeme snad „osamoceni“, ba že snad někdo řekne, že jsme proti pokroku, neb snad dokonce „světlu“, že jsme „zpátečníci“, atd. Z této výčitky neb lépe řečeno nadávky nečiníme si však ničeho. Vždyť Emil Zola vzbudil u nás celou řadu epigonů, kteří v odpadcích z jeho velikého stolu

lovíce, častují nás lahůdkami podobnými, a vidouce v něm svého mistra, ovšem proti němu žádné výtky nesnesou, nýbrž jej zuřivě chválí a do nebe vynášejí. Tito slepí stoupenci nahého naturalismu zapomínají, že vychvalujíce spisy Zolovy dopouštějí se nedůslednosti. Nedůslednosť zřejmá je, bojovati energicky proti krvavým románům na straně jedné a vynášeti v nebesa druhý nahý naturalismus Zolův. Nesnadno rozhodnouti, které z obou je záhubnější.

V naší literatuře — toť dávno známo — je román slabou stránkou. Shánějte se po původních románech a najdete jich až běda málo. Společenského života u nás jako by nebylo, a proto román z tohoto oboru pořáde leží ladem. Za to překladů máme dost, a to z ovzduší nám velmi málo známého. Opakujeme opět kolikráte již řečenou pravdu, že u nás by se mělo překládati jen to nejlepší. V posledních deseti, patnácti letech však skoro pravidelně překládá se to nejkřiklavější a to nejhorší

Co je v jediném a nepříliš objemném románu „Člověk-bestie“ hnusu, vražd a krve!

Dvě vraždy nožem (president Grandmorin a Severina), otrávení (Fasia), samovražda (Flora), násilné smilstvo (Luisetta), pokusy vraždy úkladné vržením pod vlak (Jakub Lantier a Pecqueux), a celá řada mrtvých a raněných při úmyslné, úkladné katastrofě železniční, mimo to mnoho zločinných pokusů, o nichž autor buď obšírněji, neb jen mimochodem se zmiňuje.

Jak hnusné tu povahy! V jakém kalu se tu brodíme, čtouce Zolův „slavný“ román!

Roubaud zabije ze žárlivosti nožem presidenta Gradmorina, poněvadž od mladosti již poskvrňoval nynější jeho ženu Severinu. Severina stává se spoluvinnicí manžela, jehož nemiluje, jenž se jí stal obtížným, protivným. Severinu týmž nožem, jenž proklál presidenta, vraždí Jakub Lantier, „rozený“ zločinec a prototyp „člověka-bestie“. Lantiera pak zabijí Pecqueux, poněvadž mu odloudil souložnici. Na duchu slabý Cabuche odsouzen jest nevinně z vraždy Severiny, že má některé její předměty a hodinky Grandmorinovy. Roubaud, smyslný, surový chlap, spáchá vraždu na vilném presidentovi se zvířecí chladností a necítí jediné výčitky svědomí kromě v okamžiku kdysi, kdy týmž nožem, jímž jej zabil, si krájí chléb (!) Vášnivá hra v karty proměnila ho ve zvíře; olupuje presidenta o deset tisíc franků — „aby hledající spravedlnosť přivedl na jinou stopu,“ zatím však z loupeže té živí hroznou vášeň svou: hru. Misard, vedlejší rek románu, otravuje svou ženu, aby se zmocnil jejího dědictví: tisíce franků.

Nejhnusnější z tohoto kalu je Jakub Lantier.

Spisovatel líčí již zevnějšek jeho šelmě podobný. „Měl čelisti prazvláštně vyvinuté jako šelma masožravá.“ Byl z rodiny pijáků kořalky a nemohl odloučiti od sebe tyto dvě myšlenky: míti ženu, vlastně zmocniti se jí, a pak ji zabíti: „Tuer une femme, tuer une femme! cela sonnait à ses oreilles, du fond de sa jeunesse, avec la fièvre grandissante, affolante du désir Comme les autres, sous l'éveil de la puberté, rêvent d'en posseder une, lui s'était enragé à l'idée d'en tuer une“ — praví originál „se vznikem dospělosti cítil touhu po ženě, k níž družila se šílená idea zabiti ji . . .

Lantier je člověk prosáklý manií vražednou. Když mu bylo patnáct let, chvěla jím poprvé tato děsná manie. Zola však líčí jej tak, jakoby za to nemohl, jako by byl obětí jakési p r e d e s t i n a c e ke skutkům takovým, s nimiž vůle jeho nesouhlasí, ba, proti nimž v jasných okamžicích i svědomí se ozývá, tak že se Lantier oddává trudné a nekonečné těžkomyslnosti . . .

V takovém momentu prchá z objetí Flory jen proto, aby jí nezavraždil. Lantier, jak píše Zola, potřeboval jen pohlédnouti na ženu, a „oči se mu zalévaly krví, tygr vášně přepadl jej a hnal jej, aby l í b a l, k o u s a l a v r a ž d i l . . .“ Jak krásné a ušlechtilé to, věru! Jaký to rozdíl, tážeme se, román krvavý a toto „slavné dílo“ Zolovo?

Severinu vábí tento Lantier. Působí na ni jeho „sladký“ pohled a vědomí, jak strašný osud (?!) naň dolehá. (Býti vražedníkem proti své vůli. Lidem takovým ovšem nelze přisouditi jiného jména, nežli šílenci druhu nejnebezpečnějšího, neboť člověk rozumem Božím obdařený nemůže vyhlížeti tak, jako Zolův Lantier.) Svěří se mu, že společně s manželem — jehož nemiluje — zavraždila Grandmorina. Užívá s Lantierem lásky cizoložné, a v těchto chvílích vše jím zmítá, aby jí dal ránu nožem. „Oh! donner un coup de couteau, contenter ce lointain d'esir . . . píše Zola. „Ach, zasaditi jí ránu nožem, ukojiti toto dávné přání . . .“ Několikráte přece přemohl tuto vášeň a odešel od Severiny na ulici s úmyslem, že zavraždí jinou ženštinu, aby měl náhradu za tuto zdrželivosť . . . A opět jej omlouvá Zola doslovně: „Ce n'était plus lui qui agissait, mais l'autre celui qu'il avait

senti si fréquemment s'agiter au fond de son être, cet inconnu venu de très loin, brûlé de la soif héréditaire du meurtre. Il avait tue jadis, il voulait tuer encore. „To nebyl již on, jenž jednati chtěl, nýbrž někdo jiný, onen, jehož cítil tak často chvěti základem své bytosti, onen neznámý přišlý z veliké dálky, mučený dědičnou žízní vraždit . . .

Lantier, jemuž myšlénka vraždy stále tanula před očima a na duši, přemítal, nemá-li zabiti muže Severiny. Vždyť prý v lese také patří samice zvířeti, jež nad protivníkem zvítězí. Vrhnouti se naň způsobem, jakým šelma skočí na svou kořisť — to ano, jenom ne dopustiti se vraždy chladné, vypočítané, připravované a — zištné.

A tak kdysi večer zabije nožem Severinu, „v návalu lásky," líbá ji, pokousá — a nožem probodne.

Nechceme se zmiňovati o jiných a dalších, hnusností a kalem přebohatých podrobnostech. Jen ještě obraz konečný. Lantier a Pecqueux řídí vlak naplněný vojskem táhnoucím ku hranicím r. 1870. Ze žárlivosti již dávno mezi nimi zuřící dají se do zoufalého zápasu. Lantier padá pod vlak, ale maje ruku ovinutou kol šije Pecqueuxovy. trhá jej ssebou. Stroj letí dále bez vůdců s rychlostí vždy větší, je přetopený, marné jsou signály a vystražná znamení, až nastane katastrofa hrozná, a sta raněných i mrtvých vojínů leží v troskách železničních vagonů.

Odsoudili jsme Zolův román, a myslíme, že jej čtenář odsuzuje s námi. Aby znal důvody našeho odsouzení, musili jsme mu je uvésti, a předvedli jsme kal a hnus ten se šetrností co možno největší. Mohli jsme uvésti mnohem více a podrobněji, ale jest naší povinností, přestati na nejdůležitějším, na jediném obrysu. Jsme ve „Vlasti" na stráži, a nesmíme propustiti nic, co jde kolem nás závadného. Dnes se knihy tak čtenářům vnucují, dnes pracuje reklama s tak rozsáhlým aparátem, že třeba míti bdělý zrak. „Člověk-bestie" je román, jejž odebírati nebudeme, tím méně jej k odebírání doporučovati, a kdybychom náhodou jej někdy nalezli v knihovně pro lid, pro studenty atd., působme, jak jen můžeme, aby byl odstraněn. Jak bylo porovnání naše Zolova románu s románem krvavým správno, račiž čtenáři laskavý rozhodnouti sám. V některé příčině je Zola ještě nebezpečnější. Proti knihám takovým povedeme boj rovněž tuhý, jako proti románům krvavým — jsme přesvědčeni, že s námi tisíce lidí souhlasí. Nic nás nezmate, že na obálce čteme: Bibliotheka v y n i k a j í c í c h románů cizojazyčných. Je pravda, že v y n i k a j í, ale čím — to alespoň trochu jsme ukázali.

Jan Svoboda.

Matice lidu 1867—91.

Píše **P. Skřivan.**

(Pokračování.)

Povídku „Kněz Jan" od Bohumila Havlasy nedoporučíme lidu katolickému, a kde se s ní v knihovnách shledáme, odstraníme ji. Může nás sice dostiučinění naplniti, že odpadlý tento kněz katolický nelíčen v románu celkem sympaticky, ale nalézáme zde hojnost nadávek a rčení, jež hluboce náboženský cit uraziti musí; ku př. „nenávistná, hltavá církev římská," „fariseové Řima", „Řím je zřídlem vášní, zdrojem neklidu, touhou přesycení, přesycením nadmírnosti, vír, v němž ukryty proudy záhubné, v němž připraveny mámivé nápoje, vidím v Římu zastoupeny chytrysť i klam", papežství nazýváno „zločinným", papežský legát „poslem Antikrista římského", jinde „Beliálův potomek"; katolíky nenazývá kniha fanatickým vzduchem táborským prosycená jinak než „papeženští Čechové", kněze ne jinak než „papežnické popy," „vychovance papeženské roty". Patrně byly to květy natrhané ze štváčských kázaní Jana ze Želiva. Podivně vyjímá se z úst táborského fanatika rčení: „mé ruce jsou čisty od krve a špíny římské", když byl příčinou prolévání krve vlastních krajanů a bratří, jak o tom svědčí den 30 července r. 1419., kdy po kázaní Jana ze Želiva luza násilně vnikla do katolického kostela sv. Štěpána, shodila pět konšelů, purkmistra a sudího s novoměstské radnice, zavraždila je a dosadila čtyři husitské hejtmany. K tomu dodává kniha zcela naivně: „L u z o u netknutá, v stříbro a drahá roucha oděná těla zavražděných svědčila o n a d š e n é mysli českých povstalců". Nadšená „luza" je patrné unikum. Kdybychom výrok „pop šílený stálým prozíráním písem" chtěli obrátiti na husity, tábory a pozdější evangelíky, kalvíny, luterány, pak bychom je šmahem všechny musili prohlásiti za šílené, neboť u těch písmactví a „stálé prozírání písem" (jimž nerozuměli, a jež si každý dle svého rozumu a rozoumku vykládal) dostoupilo vrchole. Též jsme se dočetli v knize zvláštního výroku, že

prý „papežský kněz a katolická církev prosí a žádá jen tehdy, kdy nemůže hranicí, holí či mečem nic pořiditi“. Pomineme ostatních ukázek, jichž bychom mohli uvésti dostatek; z uvedeného vysvitá úplně, že knihy takové naprosto doporučiti nelze. Ostatně je též chuda dějem, a bohaté události tehdejší bouřlivé doby nejsou lidu pranic vysvětleny, tak že by lid obecný knize ani nerozuměl; jen z četných nadávek by pozoroval, že namířena je proti církvi a náboženství.

Historický román „Bitva u Lipan“ od Ivana Klicpery psán je slohem i způsobem daleko mírnějším a důstojnějším, ač též, jak z pouhého názvu zřejmo, jedná v bouřlivých dnech posledních Táborů. Nadávek a sprostých rčení jsme tu nenalezli, ani tam, kde se o katolících a katolicismu píše; jen píseň na str. 96., (úryvek z „Písně o vítězství u Domažlic r. 1431.,“ uveřejněná od K. J. Erbena“ v „Máji“ na r. 1862.) a místo o odpustcích se nám nelíbí

Heroldův román „Markvart z Vartemberka“, již před více než třiceti lety v Mikovcově „Lumíru“ uveřejněný a „Maticí“ znovu vydaný, neobsahuje ničeho závadného proti víře, církvi a náboženství. Místy jsou trochu hrubé výrazy a nadávky, jež však lze vysvětliti povahou osob jednajících, známý pan Mikuláš Zoul z Ostředka jistě uhlazeně nemluvíval.

Ve III. díle „Vypravování dějin domácích“ od Em. Tonnera čteme též něco o inkvisisici, již prý církev římskokatolická ustanovila, aby si se všemi těmito „kacíři“ čili „bludaři“ snáze mohla dáti radu; a skládala prý se tato inkvisice „ovšem jen z osob stavu duchovního“. Litujeme, že právě v této zaležitosti nepodáno lidu důkladnější i věcně správnější poučení a vysvětlení. Stále jenom čteme a čteme, že inkvisice byla dílem pouze církevním a nikoliv po většině státním. A přece snadné mohlo by se lidu o vzniku jejím pověděti. Známo jest, že církev oproti kacířům počínala si mírně, poučujíc, napomínajíc, příklad dávajíc, a když laskavé tyto prostředky cíle se míjely, teprve z lůna svého bludaře vyhošťujíc; to bylo trestem největším a nejkrutějším. Když však císařové a králové sami stali se katolickými křesťany, věnoval stát sám nařízeními a zákony svými pozornosť bludařům. Konstantin Veliký ku př. vypověděl ze země všechny, kteří nechtěli podepsati nicejské vyznání víry, poručil spálit knihy Ariovy (tedy ne Jesuiti nebo Dominikáni) a nařídil, aby každý, kdo je tajně přechovává, na hrdle trestán byl. Známo též, že proti mnohým sektářům a bludařům vystoupila světská moc. Na základě rozkazu císaře Gratiana vyhnáni byli Priscilianisté, kteří rozšiřovali bludy gnostické a manichejské. I potom, když podplativše Macedonia způsobili, že císařským reskriptem dřívější nařízení proti nim odvolána, vystoupil proti nim rozhodně císař Maximus, a dal Priscilliana a stoupence jeho popraviti. To nebyla tedy církevní inkvisice, ba mnozí biskupové (Martin z Toursu) prosili, aby tak přísných a krajních prostředků proti nim užíváno nebylo. Že církev snažila se mírnou cestou napraviti bludaře, svědčí i ty okolnosti, že do krajin bludaři ohrožených papež posýlával vyslance, kteří učili, kázali, s bludaři rozmlouvali; tak sv. Otec Innocenc III. r. 1204. poslal do Francie tři mnichy Cisterciáky, k nimž r. 1206. přidružil se sv. Dominik.

Tvrzení, že „inkvisice skládala se ovšem jen z osob stavu duchovního,“ rovněž nezakládá se na pravdě. Koncil v Toulouse r. 1229. za předsednictví papežského legáta ustanovil kollegium inkvisitorů tak, že vedle jednoho kněze zasedali dva neb tři laici ze světské moci. Náboženství křesťansko katolické, jsouc náboženstvím státním, bráno bylo v ochranu proti bludařům od moci státní zákony i zbraní, neboť historie svědčí příliš zhusta o tom, že mívali bludaři mnohdy i jiné politické záměry a účely protistátní a vlastizrádné, a že tudíž nebývali vždycky nejlepšími poddanými. Takové okolnosti a věci se však obyčejně lidu zamlčují. Že státní moc měla většinou vliv a účin na soudy inkviziční, dokazují výnosy a ustanovení jednotlivých panovníků, mezi jinými zcela zřejmě čtyři zákony císaře Fridricha II. dané v Padově r. 1240. proti bludařům. Těmi bere v ochranu inkvisici, ujišťuje ji svou císařskou milostí, přiznává jí právo soudu nad kacíři t. j. rozhodnutí, kdo kacíř je a kdo ne, ale další processuální řízení proti nim odevzdává světské moci. Míníme, kdyby se takové věci a poměry lidu přístupným slohem vysvětlily, že by tím mnohý předsudek a mnohá zášť a kyselosť proti církvi umenšena neb docela zničena byla.

„Vychovanka klášterní,“ román Ant. Pogorelského, z ruštiny přeložil Unzeitig, jest rozvláčná a nechutná, ale též nezávadná historie z ruského života, ruských obyčejů a mravů. Pochybujeme, že by ji kdo bez nucení do konce dočetl, zvláště lid by v ní asi pramálo zábavy nalezl.

Milou oázou v řadě matičných knih jest třetí svazeček „Obrázků ze Slovácka“ od Gabriely Preissové. Obsahuje sedm většinou roztomilých povídek. „Čerešniččin želený hřích“ líčí, kterak se vdané děvče za několik dní po svatbě

dalo políbiti na ústa od bývalého milence; putovala za pokání k Matce Boží do Šaštína, vyzpovídala se, a děcku svému, děvčeti, dala jméno Maria Magdalena, zcela zapomenouc na bývalého hocha. „Stařeček Klúčka“ je výměnkář, všemi opuštěný, všem překážející, jen malá vnučka jej navštěvuje. Dojemně líčí se tu, jak dědeček šel koupit o Štědrém dni vnučce prstének, co jej stálo namahání, než třicet krejcarů na něj sehnal; smrť jeho o půlnoční mši svaté v kostele a celé líčení vůbec je roztomilé. Takové věci jistě lidu se líbí. Vypravování nadepsané „Peterka“ má ráz ballady. Chlapec utopil se, slyšel vypravovati povídku o vodníkovi, jenž uchvátil královu dceru; hošík umínil si, že — ji vysvobodí. Pěkná báseň byla by z látky té, k melodramu jako stvořené. „Pastouškův zlý sen“ je pěkná idyla-humoreska o cikánce, jež lhala lásku pastouškovi Samkovi jen proto, aby mezi tím, co ona jej mámila, cikáni každý den v jeho stádě jednu ovečku uloviti mohli. V noci doplížil se Samko k cikánskému táboru, viděl, jak se Žofina s cikánem miliskuje, viděl, jak cikáni si pekou pečinku a poznal dle roztažené kůže na stromě, že je to jeho nejmilejší černý beránek. Pak ovšem velmi rychle z lásky k prohnané cikánce vystřízlivěl. „Stará dievka“, abychom užili slov básnika, toť povídačka stará, vždy novou zůstane, a těm, jež právě potká, těm srdce proklane“. Nešťastná láska dcery pohodného Baboráka, již si zamiloval selský synek, je látka povídky. Chlapec navrátí se z vojny a je nucen vzíti si jinou. Jednoduchá látka — ale jak půvabně vypravovaná! A jaké jsou ty hrdinky a hrdinové paní Preissové! Zde nerouhají se, nejsou plni blaseovanosti, ale plni víry a pokory, pravý opak figur, jaké nám naši romanopisci a povídkáři — často jakoby úmyslně, ba tendenčně — předvádějí. Dvě poslední povídky, „Stryko Martinko“ a „Cestou v kraji“ líčí dobráka drotara a druhý obrázek je idylická episodka ze života husaka Jana Kožka a jeho tří synků. (Pokrač.)

Matica Hrvatska g. 1890.

Píše **Jindřich Mutov.**

(Pokračování.)

Všechny tyto a jiné četné písně sebral Preradović r. 1851. a vydal je pod názvem „Nove pjesme“, věnovav je Strossmayerovi. Následujícího pak roku 1852. počal zpívati Preradović svou velikou epickou báseň „Kraljević Marko“. Žel, že jí nedokončil, jakož nedokončeno zanechal i romantické epos „Lopudska sirotica“. V „Kraljevići Markovi“, soudě dle úryvků, jež se zachovaly, jeví se Preradović jako veliký slovanský idealista. Byť mu ve příčině té vzorem náš Kollár a Češi vůbec. Preradović to vyznává sám a velebí proto Kollára ve zvláštní písni „Na smrť J. Kollara“, a Čechy v básni nadepsané „Pčele slavjanske“, kdež praví as toto: „Usnul jsem kdysi na lovu, a tu Víla přišla ke mně pravíc: „Viz onu zemi plnou květů, plnou zralých plodův; od plodů těch a květů zalétá až sem bzukot pilných včeliček, jež celý den pracují, bez únavy hledajíce a shromažďujíce, u večer pak se sladkým plodem se vracejí domů. Včely ty toť bratří čeští s pobratimy Tatr a Moravy. Nedbajíce, práce-li jim se vyplácí, a ničeho neželíce pro slávu svého jména shromažďují s květů slovanských veškeru sladkosť a zanášejí ji do oulů tam nad Vltavou“. Národe mohutný — tak volá pěvec — léta žití tvého zovou se knihou bez dětství, jelikož ihned krokem vpřed jsi se bral, krokem, jehož stopy posud jsou zřejmy. A od doby té krok jsi oblíbil sobě, tak že nežli jiný udělal krok jeden, ty's udělal dva, a proto je tě „vriedan značaj lava dvorepaka“. Tato láska ku Slovanstvu a slovanská idea ozývá se ostatně v básních Preradovićových velice často. Přijalť ve příčině té za svou myšlénku Francouza Cypriena Roberta, professora slavistiky v „Collége de France“, jenž napsal r. 1851. ve svém díle „Le Monde Slave“, že je účelem a povoláním Slovanstva, aby sjednotilo všechny národy evropské v jednotu bratrství. Ostatně pak i rozumování a filosofování zjevno v jeho písních, jako hlavně v jeho religiesním eposu „Prvi ljudi“.

Roku 1856. zpíval Preradović svou ódu „Smrť“ a „Zemský ráj“, načež umlkl a ozval se zase až r. 1860. svou didaktickou básní „Rodu o jeziku“, dále písněmi „Jezik roda moga“, „Zvanje Slavjanstva“ a j. Něhou vyniká mezi nimi hlavně jeho „Modlitba k Bohu“, jakož i některé jeho sonety z r. 1861. Roku 1862. jal se Preradović přepracovávati své náboženské epos „Prvi ljudi“, a široce založenou báseň „Pustinjak“. Než v písních těch, jakož i v jiných, jinak překrásných básních, objevují se i spiritistické domněnky, jimž Preradović počal od nějakého

času holdovati. Jsou to ku př. ještě písně: „Novome suncu“, „Zviezde“, „Ljubav“, částečně též „Slovjanski Dioskuri“ (rozuměj sv. Cyrill a Method) a j. Panovalať v letech padesátých a následujících pravá nemoc spiritistická, jíž podlehl i Preradović, utvrzen byv hlavně v zásadách těch Kardecovým francouzským spisem spiritistickým, jejž také do chrvatštiny přeložil, a od té doby nemohl se zdržeti, aby ve svých písních zásadám těm tu a tam nedal průchodu, ač toho každý ihned neznamená. Jeť to opravdu prazvláštní zjev, že se mezi Slovany právě nejlepší pěvci a spisovatelé brali a berou cestami výstředními. Tak byl Mickiewicz apoštolem mesianismu, Slovacki byl theosofem, Krasiński mystikem, Gogol, Ševčenko a Turgeněv byli pessimisty, Tolstoj má zase svou zvláštní víru, a Preradović se chytil spiritismu.

Ostatně pak pochází z let těch i jeho vzletná, překrásná óda „Bohu“, a veliká, ideálů plná báseň „Slavjanstvu“, psaná hexametrem, v níž jeví se býti Preradović přímo prorokem, jakož i „domoljubna“ píseň „Naša zemlja“ a nejkrásnější až posud chrvatská hymna „Bože živi“. Podobně překrásnými myšlénkami vynikají písně „Utjeha“, „Konec kraju“, „Nikoli Zrinskomu“, dále „Spomenik Jelačića bana“, „Pjesma Strossmayeru“ atd. atd. Ku konci života napsal ještě řadu sonetů „Milim pokojnikom“, v nichž slaví zemřelé velikány svého národa. Jsou čarokrásny, plny stesku a bolu, chvály a naděje. Veškeren svůj cit vložil pěvec do nich. Konečně pak zpíval r. 1871. „Mujezina“, ódu „Matce“, plnou synovské lásky a něhy, a některé drobnější písně. Některých prací nemohl však již dokončiti, jelikož ho r. 1873. stihla neúprosná smrť. Zemřel ve Vídni a tam také byl pochován. Když došla do Chrvatska zvěst o jeho smrti, povstal ve sněmovně biskup Strossmayer, a tlumoče city celého národa pravil: „Myslím, že neztratili smrtí jeho nesmírně mnoho pouze přátelé jeho, nýbrž celý národ... Národ náš ztratil v něm šlechetného a vzdělaného muže, jenž sloužil stavu svému ku cti, ztratil velenadaného básníka, jemuž aspoň v lyrice není rovna.“ Než láska chrvatského národa k zemřelému pěvci byla příliš veliká, než aby byl nechal svoji „chloubu“, jak ho zvali, odpočívati v cizí zemi. Přál si zvěčnělý sám, aby mohl ve své vlasti sníti slední sen, zpívaje ve svém „Poutníku“: „U tvom polju daj mi groba, tvojim cvićem grob mi kiti“. A proto převezeny r. 1879. tělesné jeho ostatky na hřbitov Záhřebský, kdež krásný pomník Rendićův zdobí jeho hrob. —

Tolik o Preradićově životě a písních. Činnosť jeho byla veliká. Pěvcem byl nadšeným a rozeným. Píseň byla mu vším. Jazyk jeho je lahodný, verše plynou mu lehce, rým takměř zvoní. V metru starém zpíval jenom některé. Všechny písně bohaty jsou myšlénkami, tak že mnohé z nich staly se úslovím. Ze všech také, kromě několika málo, zjeven duch veselý, rázný, nadšený. Proto nezdá se nám pranic případným, zovou-li ho někteří chrvatským Byronem. Škoda jen, že, jak již řečeno, některé z nich zakaleny jsou spiritismem. —

Básně Preradovićovy vydány hned po smrti pěvcově r. 1873. Utvořiloť se komité, v němž zasedali kanovník a historik Rački, Trnski, Utješinović, Kresić, Dežman, Šenoa a professor Dr. Marković, a ti již postarali se o publikaci písní těch pod názvem: „Pjesmička djela Petra Preradovića“. Životopis pěvcův napsal tehdy Ivan Trnski a aesthetický rozbor písní podal Dr. Franjo Marković. Nové vydání pořídila pak nyní „Matice“. Písně podány tu v jednotlivých odděleních skorem všade v pořádku chronologickém. Celá sbírka rozdělena je na šest oddělení. V prvém jsou „Pjesme rozlične“; nejvíce se tu líbí „Rodné sestry“ (st. 10.), „Naděje“ (str. 12.), „Bouře“ (str. 21.), „Píseň“ (str. 22.), „Vyznání“ (str. 36.), „Nevystižitelnosť Boží“ (str. 37.), „Hvězdy“ (str. 41.), „Bohu“ (str. 64.), a „Matce“ (str. 72.). V oddělení druhém, nadepsaném „Pjesme rodoljubke“, vynikají hlavně písně: „Poutník“ (str. 85.), „Dalmatinec“ (str. 106.), „Slovanské včely“ (str. 109.), „Vilin sen“ (str. 110.), „Čtyři prameny“ (str. 126.), „Matka u kolébky“ (str. 127.), „S Bohem“ (str. 134.), „Polákům“ (str. 145.), „Rusínům“ (ibid.), „Modlitba za vlasť“ (str. 157.), „Slovanstvu“ (str. 166.) a „Bože živi!“ (str. 173.). Třetí díl má titul: „Pjesme prigodnice“, mezi nimiž na prvém místě jest ono „Poslání Špiru Dimitrovićovi r. 1843.“ (str. 209.) a „Zora puca“ (str. 213.). Krásnou je též „Pjesma poslanica Andriji Kačiću Miošiću“ (str. 216.), zpívaná r. 1860. ve stý úmrtní rok Kačićův. Čtvrté oddělení tvoří ona delší báseň „První lidé“, páté „Pjesme ljubovke“, mezi nimiž první místo zaujímají „Primorske pjesmice“, na počet sedm (str. 275. a násl.), a šesté konečně „Pjesme tudjinke“, kdež nalézá se píseň Krasińského „Resurrecturis“, „Pozdrav vlasti“ z „Childe Haroldovy pouti“ od Byrona, „Smrť knížete Ugolina z 32. a 33. zpěvu Danteova „Pekla“, dále téhož „Pekla“ zpěv pátý a Oda L. Manzoniho „Pátý květen“. Závěrek celé sbírky tvoří „Ostavina“ (Pozůstalosť), kdež hlavně zmínky zasluhují „Iztočne (= východní) iskrice“, „Na

smrť J. Kollára“. nedozpívaná „Lopudska sirotica“, a zlomek prvého zpěvu „Pustinjaka“. — Toť obsah celého svazku. Vybraný je, toho upříti nelze. Při čtení písní těch krev jaksi čileji proudí. Proto kdo můžeš, vezmi a čti. Čtením písní těch se neunaví nikdo. (Dokončení)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Valná hromada

spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém byla konána v neděli, dne 12. dubna t. r., za účastenství 65 členů. Předseda K. E. hr. Nostic uvítal slavnostního řečníka, professora Jos. Havránka, a ostatní přítomné členy a sdělil, že se v Příbrami a v Č. Kamenici k životu chystají nové konference. Řečník zval přítomné k svěcení chrámu sv. Gabriela na Smíchově, jež vykonal u přítomnosti 5 opatů sám Jeho Eminencí ndp. kardinál Schönborn. — Chudým ve Vincentinum tělesně dobře se daří a také o duševní jejich potřeby jest postaráno: slouží se jim mše svatá, a dvě jeptišky modlí se s ošetřovanci. Činnosti jeptišek vzdal p. hrabě všecku česť a chválu. — Předseda četl úvahu ze života sv. Vincence a sekretář, učitel p. V. Němeček, oznámil, že přistoupilo od poslední valné hromady ke spolku 7 nových členů. Sekretář četl pečlivě sestavený protokol, který se všem líbil a za nějž mu vzdal předseda veřejnou pochvalu. Pražské konference od sv. Jiljí, sv. Štěpána, Matky Boží před Týnem, od sv. Salvatora a sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně četly čtvrtletní zprávy. Z venkova byly zaslány čtyři zprávy, z nichž dvě předseda přečetl. Kollekta pro chudé vynesla 15 zl. 9½ kr. Na to se ujal slova slavnostní řečník, professor akademického gymnasia v Praze, Jos. Havránek. Po krásném úvodu, v němž byla líčena zkaženosť naší doby a úpadek náboženství v naší zemi, a při čemž p. professor poukázal na katolické družiny, které se snaží zachovati víru svato-Václavskou, přešel řečník na spolek sv. Vincence z Paula, jehož sám jest činným členem (v konferenci u sv. Tomáše v Praze) a applikoval na něj slova nedělního evangelia o dobrém pastýři, jenž ztracenou ovečku: a) z trní vyprošťuje, b) na ramenou do ovčince nese, c) a v ovčinci o ni se stará. Dobrý pastýř — toť Vincencian — ovečka — toť chudý ošetřovanec. Řeč p. professora byla jednou z nejkrásnějších, kterých jsme za 10 let ve valných hromadách slyšeli. Všecky uchvátila a pohnula, a myslíme, že nechybíme, řekneme-li, že srdce přítomných členů k spolku těsněji připoutala, začež budiž p. professoru Bůh hojným odplatitelem.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Výborová schůze družstva Vlasť.

Dne 16. dubna t. r. sešel se výbor družstva „Vlasť“ k VIII. schůzi. Přítomno bylo šest členů výboru a první náhradník Frt. Kotalík, kaplan u Nejsvět. Trojice ve Spálené ulici v Praze, na místo jednatele P. Fr. Fil. Konečného, jenž dlel za svými povinnostmi mimo Prahu. Jednatel zaslal ke schůzi blahopřejný přípis.

Předseda dr. Rud. Horský zahájil modlitbou rokování a přečetl protokol minulé schůze. Na to četl předseda milý dopis vikáře Jana Podlahy ze Stálce u Tábora a poděkovací přípisy řídícího učitele Ed. Kubíčka za obec Hrabanov na Moravě a Jednoty katolických tovaryšů v Praze za to, že jim „Vlasť“ zdarma byla udělena.

Předseda předložil žádosti o knihovny, a to 12 z Moravy a 2 ze Slezska. Konkurs byl však vypsán pouze na dvě knihovny na Moravě a na 1 ve Slezsku, i byly uděleny na Moravě knihovny: Karlu Bilčíkovi, faráři v Roketnici, a Ant. Přemyslovskému, faráři ve Valašských Klobouckách, protože ze žadatelů mají tito pánové o družstvo „Vlasť“ největší zásluhy. Knihovna Slezská pak byla udělena

obci Vávrovicím. Aby výbor i ostatním žadatelům, bratřím moravským a slezským, aspoň částečně vyhověl a tím znovu svoji lásku k sesterské Moravě a k bratrskému Slezsku na jevo dal, usnesl se, že zakoupí všem ostatním žadatelům pro jejich knihovny Pravdovy spisy a kdo by je již měl, že se mu koupí knihy jiné v téže ceně. Mimo to se dají všem žadatelům ty knihy, které máme ve více exemplářích.

Vrbovy knihy „Dělnictvo za svá práva" koupí výbor 10 exempl. pro knihovny a předseda mimo to zadá k slav. ředitelství Svato-Janského dědictví, aby nám k témuž účelu podíly darovati ráčilo.

Žádosti o knihovny z Čech zaslané byly zatím odloženy, poněvadž byl konkurs vypsán výhradně pro moravské a slezské knihovny.

Předseda zahájil rokování o socialní otázce a o dělnickém časopise. K slovu se hlásil člen výboru, P. Josef Svoboda, Tov. Jež., a interpeloval pokladníka družstva Tom. Škrdle, zdaž tomu finance družstva dovolují, abychom nový list mohli vydávati, a dále zdaž jest „Vychovatel" aktivní či passivní.

Redaktor Tom. Škrdle odpověděl, že se „Vychovatele" rozesýlá 2349 ex., což činí, odrazíme-li ty exempláře, které se dávají zdarma (asi 49), a obnos, který se knihkupcům a jiným slevuje (asi 50 zl.) a možnou ztrátu (asi 200 zl.) = 4350 zl., načež bylo do dnes složeno 1768 zl. Vydání pak činiti bude 3300—3500 zl., tak že máme okolo 800 zl. čistého užitku a přes 800 ex. každého čísla doma, které také ještě něco vynesou. Při tom si dovoluji, pravil pokladník dále, na pravou míru přivésti výtky některých členů, že prý plýtváme jměním družstva. Potřeby katolické strany jsou ohromné, a my jsme určili při poslední valné hromadě 1550 zl. na mimořádné účely, což jest oproti tomu, čeho jest nám potřebí, pravá kapka do moře hozená. A snad jsme se přepočetli? Nikoliv; od valné hromady přibylo 144 zakl. členů (což representuje 6200 zl.) a přibylo velice mnoho abonentů. Či snad jsme tím chybili, že dáváme zakládajícím členům vědeckou přílohu zdarma? Ó nikoliv; 12 archů vědecké přílohy bude státi okolo 850 zl., ale od té doby, co jsme ji ohlásili, to jest od 15. ledna, přibylo — a to hlavně pro přílohu — přes 100 členů, což representuje 5000 zl. kapitálu, tak že máme již na 6 let peníze napřed pro přílohu zaručeny. Vědecké přílohy se tiskne jako „Vlasti," to jest 3700 exemplárů, členů však jest okolo 1000, i doufáme, že taky něco prodáme, až ji dáme svázati, a že se nám tudíž vrátí aspoň něco z toho, co co jsme za ni vydali.

Dále se nám vytýká, že je ohromně členů, ale roční příjem od nich že je malý. Než uvažme toto: z 994 zakl. členů 18 jich zemřelo a vkladů nedoplatilo; z 994 členů jest 218 alumnů a kleriků, kteří budou platit až v duchovní správě, čímž jest zabezpečen i pro budoucí léta čilý pro družstvo příjem. — I k ostatním členům jsme shovívavými a kdybychom jim tuto shovívavosť nebyli zaručili, přes polovic by jich nebylo přistouplo. Ostatně příjem z členských vkladů rok od roku utěšeně stoupá a letos opět velice stoupne.

Mnohým se zdá, že jest i z „Vlasti" malý výtěžek. Upozorňuji: a) že jest „Vlasť" nad míru laciná a pomníme-li, že mají kněží deficienti, podučitelové, knihkupci a členové sleveno, padá to na velikou váhu. Čím více bude členů, tím méně sejde se za „Vlasť", což jest ovšem toliko zdánlivá škoda, nebo spolek jako celek každým členem velice získá. Také to mějme na paměti, že ze složených vkladů každého roku bude více a více procent úroků. Je pravda, že bývá každého roku o 2—3000 zl. více vydání než se na „Vlasť" sejde. To každý člen vidí z účtů, ale mýlil by se, kdo by se při tom domníval, že jest „Vlasť" passivní. Nikoliv, ta se dobře vyplácí, ale tím a) že většině pp. alumnů za „Vlasť" čekáme a že jim dovolujeme, aby si pro chudobu platili až v duchovní správě (a kdybychom toho nečinili, přes polovici by jich pro chudobu odpadlo); b) tím, že i duchovním a jiným abonentům čekáme a teprve asi po 4. dlužním roce je upomínáme, schází se poměrně málo předplatného. Ale považte, pánové, kdybychom si drakonicky počínali, odpadlo by 1000—2000 abonentů. „Vlasť" by tu hnila, kdežto takto nese užitku a rozšiřuje se po všech rakouských zemích. A pánové, tento morální účinek má také svoji cenu Tedy summa sumarum vzato: a) my v nynějších poměrech dluhy přísněji vymáhati nemůžeme; b) my si i tak velice dobře stojíme; a c) my konečně máme zabezpečenu budoucnosť; a proto se nikdo nehněvej, jestliže několik set zlatých na dobré účely vydáme.

Ostatně pp. abonenti stále, tu ten, tam onen, dluhy splácejí a loni ku př., v VI. správním roce, bylo za „Vlasť" 2848 zl. 26 kr. dluhů zapraveno. Kdo by si přál lépe do našich poměrů vniknouti, ať jen mne navštíví a všecko, čeho si přáti bude, mu sdělím a vysvětlím; ať přijde jako host do výborové schůze a zde naši činnosť pozoruje; ať přijde do valné hromady a zde své pochybnosti před-

nese, a my mu rádi odpovíme a usvědčí-li nás v chybě, ochotně mu vyhovíme a chybu napravíme. U nás žádný člen výboru za svoji práci výborskou nebo agitační ani krejcaru diet nebere, vše to se koná zdarma, a u p. předsedy vyžaduje jeho činnosť nad to četných obětí jak na čase tak na penězích. Dotaci, kterou od družstva dostal, na groš k dobrým účelům „Čecha“ vyplatil. Naše jednání jest vůbec přímé a otevřené, a tak se každý chovej i k nám, a pak bude mezi námi panovati vespolná důvěra, kteréž jest nám pro zdárný vývoj družstva nezbytně potřebí.

Na základě tohoto objasnění usnesl se výbor jednohlasně, že založí na podzim nový, katolický dělnický list. Poslední valná hromada dala výboru úplnou moc, aby letos i takovéto otázky sám rozhodoval. ale výbor maje povždy ohled na členy družstva, nechce bez nich ničeho podnikati, i žádá tímto veškerých údův družstva „Vlasť“ (zakládajících, činných i přispívajících), aby se do 31. května t. r. vyslovili, zdaž s tím souhlasí čili nic. O těch, kteří odpovědí nezašlou, budeme míti za to, že s podnikem souhlasí dle hesla: qui tacet, consentire videtur. Výbor podnikne pro nový list všestrannou agitaci osobně, písemně a veřejným tiskem, o čemž však šíře z taktických ohledů psáti nemůžeme. Výbor převezme náklad brožury, kterou farář Petr Kopal složiti laskavě se uvolil, a vydá ji v 10 000 exemplářích; 5000 ex vytiskne p. V. Kotrba zdarma, 5000 ex. zapraví družstvo. Čistý výnos připadne novému dělnickému listu.

Konečně zřídil výbor odbor socialní; člen výboru vypracuje řád tohoto odboru a předloží jej budoucí výborové schůzi, kteráž jej prozkoumá. Na to začne odbor pracovati o socialních otázkách.

Bude-li tedy hlas členstva zníti příznivě, nový list dělnický bude najisto na podzim vydáván.

Když se o této otázce jednalo, poctili výbor svojí návštěvou zakládající členové družstva: farář Fr. Vaněček z Václavic a Frà Jos Hamršmíd, kaplan u M. B. Vítězné v Praze, i byli od veškerého výboru s láskou přijati.

Velice zasloužilý a o družstvo starostlivý alumnus v Celovci, Fr. Štingl, jenž pro naše podniky v semináři velice zdárně a dlouho pracoval, opustil v květnu t. r. po ordinaci celovecký seminář, i děkuje mu výbor veřejně za jeho přičinění. Předseda byl zmocněn zaslati mu písemné poděkování.

Jistému faráři na Moravě předplatí výbor nejlepší francouzský vědecký katolický list, aby z něho pro „Vlasť“ vybíral vhodné články. Zdaří-li se tento pokus, předplatí výbor později k témuž účelu více cizojazyčných časopisů.

Ku konci schůze poklekli členové a pomodlili se za těžce nemocného ndp. světícího biskupa K. Schwarze Otče náš, Zdrávas Maria a Zdrávas Královno, načež předseda schůzi ukončil.

Historický kroužek družstva „Vlasť“

pokračuje pilně v tiché práci. Dne 9. dubna konal výbor schůzi a vyslechl s nemalou útěchou srdečný pozdrav, jejž mu Jeho Emin. ndp. kardinál vzkázal a požehnání, jež mu k zdárným prácem udělil. — Především se výbor usnesl, vyslati tříčlennou deputaci k Jeho Emin. na poděkování za milostivý pozdrav; — na to se rokovalo dále a pohlíželo, co by v našich krajích a v naší době v kroužku se mělo provésti. — V neděli (19. m. m.) odebrala se deputace k ndp. kardinálovi; byli to pp.: Jos. Vávra, professor dějepisu na české vyšší reálce a jednatel kroužku; dr. M. Kovář, professor dějepisu na českém státním gymnasiu, a P. Svoboda, Tov. Jež. — Ndp. kardinál přijal deputaci s velikou láskou, pochválil její rázné práce dějepisné v duchu katolickém provedené a povzbudil, by sobě mladší síly, ať duchovní, ať laiky získati hleděli. — Tito tři členové to všem druhým členům a přátelům na vědomosť uvádějí s prosbou, aby jeden každý pilně setrval v započatých prácech, a pak stati a zprávy své dějepisné laskavě s kroužkem sdělil, zasílaje jich buď k prof. Josefu Vávrovi (Karlovo náměstí č. 311.) neb k dru. Matěji Kovářovi (Ferdinandova třída č. 6.) neb k P. Jos. Svobodovi, Tov. Jež. (Ječná ulice č. 2.), aby tím živé spojení dějepiscú katolických pořád víc a více vzkvétalo.

P ř e d n á š k a v historickém kroužku družstva „Vlasť“ konala se dne 22. dubna o 6. hodině večerní v sále katolické besedy. Sešlo se na 40 posluchačů, mezi nimiž byli vládní rada V. V. Tomek, univ. prof. dr. Jos. Kalousek, prof. dr. J. V. Novák, probošt Dr. Ant Lenz, kanovník E. Brynych a j. Přednášel P. Petr Špička O. Cr. o Kristině Poňatovské, dceři sběhlého mnicha polského, který uchýliv se do Čech, přistoupil k Bratřím a byl dvorním kazatelem p. Žero-

tína. Ona Kristina byla ve fraucimoru paní Zarubové z Hustiřan, s ní emigrovala do Polska, tam provdala se za impressora Daniela Fettera v Lešně a posléze žila pod ochranou J. A. Komenského, v čemž zemřela r. 1644. Živě, poutavě a poučně líčil P. Špička povahu a účinkování této exaltované ženy, vášnivé nepřítelkyně rodu císařského a zvláště církve katolické, kterou tupila výrazy, jichž po česku ani opakovati nelze. Bývajíc často u vytržení a na příliš živých snech, domnívala se býti na rozmluvách s Bohem Otcem, Kristem Pánem i Božskou Trojicí; z toho pak vyplývala její proroctví, kterýmž Komenský dával výklad dle svého rozumu a postaral se o náležité jejich rozšíření v lidu českém. A účinek těchto domnělých proroctví byl bohužel veliký. Čeští evangelíci, slyšíce předpovědi o brzkém pádu Babylona — Říma a nastávající záhubě rodu císařského od Tatarů, Turků a Severanů, odvraceli se od katolických missionářů, aby se nestali „plevami a zrádci“, a raději opuštěli své statky a svou vlasť, aby jako vzdálení diváci očekávali brzké vyplnění toho, co blouznivá žena prorokovala. A neměli tušení, že v tom bludném očekávání utonou v cizím živlu, na mnoze v chudobě a bídě. Přednáška trvala za upjaté pozornosti všeho shromáždění déle jedné hodiny. Jednatel besedy, prof. Jos. Kyselka, přivítal historický kroužek srdečným proslovem.

Vzpomínka.

†

KAREL SCHWARZ,

světící biskup.

Narodil se 30. září r. 1828. v Č. Drozdově,
zemřel 21. dubna r. 1891.

Mnohým bylo s podivením, že tento tak srdečný a laskavý pán nebyl členem družstva „Vlasť“. Někteří mi své podivení sdělili písemně, jiní ústně, i odpovídám nyní veřejně takto:

Chodě r. 1883. a 1884. po horách a dolinách a sedávaje ve hvozdech Alpských, pojal jsem úmysl vydávati „Vlasť“ a založiti družstvo téhož jména. I psal jsem o tom rozličným osobnostem, a obdržev na 30 dosti příznivých odpovědí, zaslal jsem k † kardinalu Schwarzenbergovi prosbu, aby mi dovolil „Vlasť“ vydávati. K prosbě přiložil jsem všecky dopisy v originálu. Jeho Eminencí odevzdal celou záležitosť k dobrozdání p. biskupu Schwarzovi, a tento se v Praze radil a vyptával, a nabyl přesvědčení, že se něco podobného provésti nedá, což i panu kardinalu referoval. Jeho Eminencí dal mi tedy p. biskupem Schwarzem dopsati, že mne z toho zrazuje, a abych toho všeho nechal.

Měl jsem již připraveno pro „Čecha“ provolání, i čekal jsem toužebně na odpověď Jeho Eminencí a ta byla záporná. Odloživ psaní, zapečetil jsem provolání a zaslal je do „Čecha“, v němž bylo 20. května r. 1884. uveřejněno. Za dva dny obdržel jsem od p. biskupa Schwarze druhé psaní, v němž stálo: Vyhodil Jste kartu, hrajte, já Vás budu ne slovy, nýbrž skutky podporovati. A dostál slovu. Když jsem se totiž z Alp do Prahy vrátil a přišel na Hradčany složit panu biskupovi Schwarzovi poklony, uvítal mne, jak u něho povždy zvykem bylo, velice srdečně a vytáhnuv 50 zl., pravil: Tu máte pro svoji osobu příspěvek na agitace. Nikomu jsem o tom nesměl se zmíniti, později mi však p. biskup dovolil, abych to mohl soukromně sděliti, ale do tisku to přijíti nesmělo. Pan biskup zemřel, za družstvem stojí veliká řada členstva, i potěší to, doufám, každého, co p. biskup Schwarz hned z počátku pro družstvo učinil.

Netrvalo to ani půl leta, a Jeho Eminencí † p. kardinál sám se za člena ke družstvu přihlásil, čímž náš spolek mocně podepřel. **Tom. Škrdle.**

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

na první léta kněžství

v Jarošově, Kvilicích a Praze r. 1842—1847.

(Pokračování.)

VIII.

Nebyl jsem v ústavu pro slepé ještě ani rok, a dodán mi byl lístek od prof. Bernarda Bolzana, slavného učence, filosofa a theologa; přinesl jej sluha jeho bratra, bydleli spolu v Celetné ulici ve vlastním domě, a Bolzano mi psal, abych k němu přišel.

Těšil jsem se z toho náramně, že mne tak slovutný muž zve k sobě, a po dnes je mi líto, že jsem vzácný list jeho, arciť jen kratičký, si nezachoval. Když jsem po nemoci několik neděl hověl si u přítele Daneše a pak hned na to do Hrádku se stěhoval, musil jsem nakvap sprostiti se svých věcí: nábytku, nářadí a jiného skrovného majetku svého, jejž jsem s sebou nemohl vzíti na Hrádek, a tu všelicos se mi ztratilo. Rozprodal jsem, co se dalo, nejvíc toho koupil jistý novosvěcenec, jehož jméno jsem zapomněl, pak český paedag. spisovatel Jan Václav Rozum, dobrý přítel můj, něco převzal pat. František Řezáč, který přišel ku slepým na moje místo, a co zbylo, stůl a prádelník se šuplaty, v nichž se nalézaly mnohé spisy ze studií, tak nazvaná skripta, mezi nimi i zápisky a výpisky moje, uložil jsem a schoval jsem si u přítele Štulce, a s tím vším jsem již nikdy se neshledal. Možná, že při tom také byl list Bolzanův s jinými listy, jež jsem napotom často pohřešil.

Nevěděl jsem, co na mně Bolzano bude chtíti, byl jsem tuze žádostiv a pospíšil jsem hned k němu. Byl ve svém pokoji sám, stál u pultu, psal nebo četl, představil jsem se mu, a on mne přijal vlídně. Vybídl mne, abych si sedl na pohovku, přisedl ke mně a ptal se, nechtěl-li bych se státi vychovatelem?

Překvapilo mne to, na to jsem právě nepomyslil, a nemohl jsem mu dáti určité odpovědi.

Dovolil, abych si to rozvážil, a sdělil se mnou, že hrabě B... pro synka svého chce míti vychovatele kněze, obrátil se na něho, aby mu k němu dopomohl, a on že byl upozorněn na mne.

I vychvaloval rodinu p. hraběte, již dobře znal a již také navštěvoval, a zvlášť hraběnku vynášel, že je zbožná, dobrá a velmi jemná

a citlivá dáma. Pánbůh ji zkouší, umřela jí malá dceruška, těžce nese její ztrátu, nedá se potěšiti, je opravdu nešťastná. Syn nesmí z domu, bude studovati privátně, a jeho vychovatel musí s ním projíti všech šest tříd gymnasia a dělati veřejné zkoušky. Žádoucí také je znalost francouzského jazyka, však kdyby mi scházela, nevadilo by to, za rok prý zajisté aspoň drobet francouzsky bych se naučil.

Vyznal jsem, že francouzsky neumím, a on řekl, že dle methody, již on za nejlepší uznává, snadno a brzy s řečí francouzskou bych se seznámil.

Otázal jsem se ho, jaká by to byla methoda; on jako útrpně se usmál a pravil, abych prominul, že mi to nemůže vyložiti, poněvadž delší mluvení ho tuze namáhá a mu škodí, a že, jestli vskutku v to vychovatelství se uváži, tu svou methodu se mnou sdělí.

Styděl jsem se a litoval jsem, že jsem mu chtěl býti obtížným. Hlubokou úctu jsem k němu cítil v srdci, věda, že je to duch vznešený, a věru se mi zdálo, že nejsem ani hoden, aby se mnou mluvil.

Uložil mi, abych k němu brzy zase přišel a mu oznámil, na čem se usnesu, a já hned začal vyptávati se na hraběte B... a jeho rodinu.

Nejvíc mi pověděl prof. Schneider, nejvýtečnější žák a nejlepší přítel Bolzanův, muž rázný, přímý, znalec povahy lidské, méně sentimentalní, měkký a důvěřující, než slavný jeho učitel. Soudil o hraběti a hraběnce jinak než tento, ačkoliv stejné zprávy mi o nich podával, ale on byl přísnější a prozíravější a viděl také stín, kdežto Bolzano jen světla si všímal.

Hraběnka B... přišla o dceruško, Bolzano ji těšil, jí utěchy poskytoval, tři neděle na panství a v zámku jejím pobyl, ale nic s ní nepořídil: vedla pořád stejnou, zoufala si a vším na světě pohrdala.

Bolzano se konečně vrátil do Prahy a poslal k ní Schneidera, a Schneider za dva dni se vrátil také a prohlásil, že všechna práce s ní je marná, že škoda každého slova, a že musí býti sama sobě ponechána, až ji to přejde, a srdce její se vybouří a vystůně.

Nezapřel, že podrobovati se jejímu velení, bude věc trpká, snad nesnesitelná, a to tím více, že manžel její je slabý, sám jí podlehá, mnoho svým domácím ukládá, na nich žádá, a málo se jim odměňuje, jsa tuze šetrný a spořivý.

Ztratil jsem chuť, jíti k nim za vychovatele. Schneider Bolzana vymlouval, že mi to navrhl. Jeho dobrotivosť, ušlechtilosť, vzornosť nemá prý pro takové všední a nízké spády smyslu. Já musím býti na ně připraven a dobře udělám, když se prozkoumám, jestli schopen jsem, vyučovati všem předmětům, jimž se vyučuje na gymnasiu, a žíti v zámku mezi pány a snášeti jejich mi ještě neznámé zvyky, choutky a rozmary.

Přiznal jsem se mu, že k tomu asi nejsem schopen, a on mne poučil, mi výstrahu dal, abych nebyl lehkověrným, nespoléhal na sliby, nýbrž pojistil si větší plat za větší a těžší služby, pojistil si i pensi, jestli přece někde, třebas jinde, vychovatelem se stanu, uzavřel napřed řádnou smlouvu, vtělil ji do knih, zavázal se na tolik a tolik let, a pak vše správně, svědomitě a věrně plnil, na milosti a na libosti nezávisel, úctu a vážnosť a samostatnosť si zachoval.

Poznávám nyní, že Schneider byl demokrat, a Bolzano aristokrat, oba arcit v tom nejlepším smyslu. Schneider znal šlechtu i lid, Bolzano též, ale Bolzano mnoho idealisoval, přehlídl temné, cenil skvělé stránky a od těch jen vše dobré očekával, kdežto Schneider také na ty temné měl ohled.

Došel jsem si k Bolzanovi vyřídit mu, že ku hraběti B... za vychovatele nepůjdu.

Ptal se mne proč?

Nechtěl jsem říci pravdu a lež arcit také ne. Řekl jsem vyhýbavě: „Mám antipathii proti tomu domu."

Pravil: „Antipathie musí míti svou příčinu, a antipathie bez příčiny je nemoudrou."

Omlouval jsem se všelijak, ale jemu to nestačilo, počínal býti již nevrlým, a já, abych svou antipathii ospravedlnil a nemluvil pořád nemoudře, kus po kuse mu pověděl, co o hraběcí rodině B... se mnou sdělil Schneider.

Nebyl s tím spokojen, já Schneidera ovšem nejmenoval, on podotkl, že moje antipathie tedy přece na důvodech se zakládala, a laskavě se mnou řeč svou ukončil.

Ku hraběti B... dostal se za vychovatele kněz jiný, ale toho mu Bolzano nedohodil, vyhledal si ho sám a věru měl štěstí: byl to muž hodný, vzdělaný a velmi pilný, znal jsem se s ním, naučil se všemu, co na gymnasiích se přednášelo, naučil se i francouzsky, ale přílišné namáhání podkopalo jeho zdraví, a když svou úlohu s největším prospěchem byl provedl, brzy umřel, jsa ubožák chorý tělesně i duševně.

Hraběnku z těžkomyslnosti nad ztrátou malé dcerušky nevyvedl Bolzano, Schneider, ani jiný kněz, pomohl jí Pánbůh, obdařil ji jinou dceruškou, a vychovatel nikdy na ni nenaříkal, ani na hraběte, získal si vážnosť všech, a myslím, že si také získal jejich vděčnosť. Jen to se mu nepodařilo, vychovati ze svého žáka k Čechům příznivého a spravedlivého Němce. Ten česky mluviti se naučil, ale český národ milovati se nenaučil, nenávidí ho a staví se mu na odpor. Tak se často zvrhne naše snaha!

Mně přece bylo také souzeno oddati se vychovatelství. Obdržel jsem návrh nový. Choť ředitele ústavu p. A. Klara, roz. hraběnka Vratislavova, bývala v létě v Hlavňovicích blíž Sušice u barona Kotze, svého švakra, a tam se seznámila s rodinou barona Sturmfedera z Hrádku. Potřebovali v Hrádku také vychovatele pro jediného syna a jedinou dceru, a syn byl mladík obmezený, špatně nadaný a až posud velmi zanedbaný, že pěstoun jeho, nastávající doktor, s nímž to již byli zkusili, neuměl vésti ho, zacházeti s ním a slabé vlohy jeho vyvinovati. Nejvíc mu posud prospíval domácí učitel, který právě ještě u něho byl, dosti pečlivě se o něho staral, ale na ducha a rozum jeho působiti za marné pokládal.

Paní Klarová pověděla pánům Hradeckým o mně, že bych já dědici jejich zajisté vítaný pokrok umožnil, kdybych se ho ujal.

Paní Klarová roz. hraběnka, byla dáma vzdělaná, šlechetná, umění milovná; v domě jejím v Tomášské ulici na Malé straně konaly se často zábavné večerní dýchánky, k nimž vynikající umělci a umělkyně se scházeli, a ona sama byla básnířka a pod jménem „Karolina Hell" své něžné práce uveřejňovala.

Býval jsem na ty dýchánky také zván a i ten užitek jsem

z nich měl, že jsem v té vyšší a vzácnější společnosti drobet zdomácněl, což napotom věru dobře mi posloužilo.

Nejvíc jsem se u Klarů přidržoval pana Kleemanna, profesora nebo tenkráte ještě suplenta z Malostranského gymnasia a budoucího ředitele gymnasia v Písku; sedávali jsme spolu, třebas někde ve vedlejším pokoji, Klarův syn pod ním studoval, a proto ho vždy zvlášť uctívali, na čemž i já jsem podíl měl.

Baron Sturmfeder z Hrádku poslal ke mně dva vyzvědače: přítele svého hraběte Dohalského a příbuzného barona Freiberga, aby se na mne podívali a mu zprávu o mně dali, a pak mne vybídl, abych já přijel podívat se na ně do Hrádku.

Svolil jsem, a on zatím svolal na Hrádek tři své sestry, starší již dámy, z Moravy a z Říše, poslal pro mne do Klatov, kam jsem přibyl poštou; bylo to dne 7. dubna 1847. a v Hrádku jsem se zdržel celý týden.

Těch mnoho dam mi napřed překáželo, ale seznámili jsme se, a já se jich přestal ostýchati. Pozorovaly mne, jak si počínám s mladým baronem, mluvily se mnou o methodě, jíž bych užíval při jeho vyučování, a já se nabídl, že s ním v tom učiním zkoušku.

Shromáždily se v jeho pokoji slavnostně oblečeny, já byl připraven, přivezl jsem si z Prahy Svobodovu „Školku“ s sebou, přečetl si v ní jedno „cvičení“, šlo to výborně, žák mi rozuměl, hezky odpovídal na otázky moje, dámy se domnívaly, že s ním prováděti budu — čáry, a opravdu se mi naklonily.

Otec baron promluvil se mnou soukromě, řekl mi, že si přeje, abych převzal vychování jeho syna, ptal se, jaký roční plat beru v Praze, a chtěl mi v Hrádku také tolik platiti vedle úplného zaopatření.

Nezavázal jsem se k ničemu. Bylo mi to málo, nic se nepojistilo, o pensi se nejednalo, žádný čas se neurčil. Předzvídal jsem, že se žákem budu míti nesmírně mnoho práce a převelikých obtíží. Bál jsem se také těch několika dám, budou často v Hrádku, budou se mi do vychování míchati, je kaziti a mne sužovati. Je třeba, abych si to rozvážil, se poradil. Věru jsem neměl chuti do toho a již jsem se strojil, že do Hrádku nepůjdu.

Oznámil jsem panu baronovi, že mu odpovím až z Prahy.

V Praze uznali, že mi není možná, přijati takového nabídnutí, mne zrazovali, varovali, a já odkládal a až do června do Hrádku nic neodpovídal.

Paní Klarová mi vyřizovala, že na odpověď čekají a mne by rádi získali.

Tu p. prof. Schneider uznal za dobré a za moudré, abych jim vyjádřil podmínky své, a sám mi je navrhoval. Napsal jsem míň, než on chtěl, mysle, že ani k tomu nesvolí. Ale svolili rádi ke všemu bez jakékoli změny a námitky, a já později, když nastaly dražší časy, se přesvědčil, že to mnoho nebylo a že by mi to ani nestačilo, kdyby příjmy moje se nebyly zvětšily.

Nyní musil jsem jíti do Hrádku. Přítel můj František Řezáč nastoupil na moje místo, sám jsem ho k tomu doporučil. Přestál jsem ještě tu svou těžkou nemoc, a 7. října 1847. jsem se přestěhoval.

(Pokračování.)

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

V.

Na stráních zkvetla libá sedmikrása,
břeh potoka se modrá pomněnkami,
žežulka s kosem jaro v háji hlásá,
co strom a háj, to zpěv a jásot samý!
Od jihu přišla drobná chasa ptačí,
zeleným rouchem les i luh se oděl,
svůj dlouhý vlas zas vrba do vln smáčí,
a sníh i led — Bůh sám ví, kam se poděl!
Jen jednou slunce zlaté pozahřálo,
jen jednou dýchnul libodechý vánek:
a kouzlem všecko okolí se smálo,
strom, luh i les je plný radovánek,
že slaví opět jarní z mrtvých vstání.
Jde Jakub — bílou hlavu k prsoum sklání,
cos jak svit jara v tváři jeho plane,
úsměv oblétá líce ustarané,
a poklid libý září v jeho oku.
Vesele Pavlík, hošík kučeravý,
do polí kráčí po strýcově boku,
jeť neděle a tiché odpoledne.
S dítětem Jakub laskavě se baví,
kdes mezi kvítí v mech si hebký sedne
vonného lesa klidném na pokraji.
Ó, jak tu letem chvíle utíkají,
a večer přijde tichounký a stmělý!
Jak slasť tu kyne Jakubovi živá,
s nevinným děckem když zde odpočívá
po sklamaném a otráveném žití!
Jak s plesem chlapci oddává se celý!
Jak srdce jeho Pavlík milý hřeje!
S ním Jakub teprv začal šťasten býti,
a v jarní svět se prvně blažen směje,
ač život jeho vlastní v podjeseni....
Leč ani jinak ve přírodě není:
jeť jaro mnohdy ledovité, chladné,
bez ptactva zpěvu, květ v něm ranní svadne,
krátkého leta parné potom žáry
a bouřek blesky, hlasné hromobití
úrodná pole mění v suchopáry,
až jeseň tichá vonné zrodí kvítí,
v ní teprv slunce libým klidem září,
a krásní vzejdou milojasní dnové,
již jara vnadu všechnu vynahradí.
Tak nyní také Jakubu se daří,
co vidí, žije, vše teď je mu nové!

Vše novým kouzlem život jeho sladí.
Slavíka lkání, kosa píseň dumná,
pomněnek modro, i hlohu květ bílý,
ukolébavka bystřin věčně šumná,
i vichrů s lesy hovor zasmušilý,
hvězd zlatých třpyt, hlas zvonů vážný, svatý,
i varhan hymna, zpěvu hlaholení;
zamyšlen stál tu v sadě nad poupaty
a nepoznané srdcem táhlo chvění!
Co vidí, žije, vše teď je mu nové!
Minulosť trudná, a s ní mrtví snové
mu hlavou jeho upomínkou táhnou,
a místo bolu, srdcem jenž mu vířil,
teď libý klid dny jeho obestírá,
a hlásá mu, že s osudem se smířil,
že smířil se, jak sluší na křesťana,
že zcelila se každá krutá rána,
a srdcem vládne mír a odpuštění....
Teď s chlapcem sedí bujné ve zeleni,
a Pavlík chtivě slova jeho pije.
Vypravuje o Bohu, Spasiteli,
o Duchu Svatém, moudrostí jenž daří,
útěchu víry v srdce jeho lije,
a Pavel blahem nadpozemským září.
Netušil Pavel v těchto chvílích ani,
jak pevný, blahý základ vychování
strýc Jakub v jeho outlé srdce mladé
svou věrou, slovem, příkladem svým klade.
Byl‘ Jakub ve všem příklad jemu skvělý.
Ač chudý jenom kostel ve vsi měli,
přec oběma byl nade všecko drahý,
a strýc, když zlíbal svaté jeho prahy,
po trudném svém do obce po návratu,
to vida Pavlík, mocně dojat plakal,
a líbal též, tak příklad ten jej lákal,
a od té chvíle chudý kostel zdejší
se čtyřmi hroby byl mu nejmilejší....
V tom jednom matka věčný spánek spala,
babička v druhém, krutá smrť ji vzala,
a ve třetím, jejž skrývá nízké křoví,
dědeček chudák po strastech si hoví,
dál od něho, ve čtvrtém drahém hrobě,
pantáta hrobník také ustlal sobě...
Dřímejte tiše v půdě posvěcené,
a věčný klid buď, drazí, vždycky s vámi!
vás s vnoučkem Jakub světí modlitbami,
vždyť oba za vás Boha vroucně prosí,
ty hroby vaše slzou vřelou rosí,
světélka milá na nich rozžehají,
k nim každodenně oba poklekají,

a nejdou jednou drahé do svatyně
by nade vámi nepoklekli všemi,
již spíte dávno ve posvátném klíně
v domácí, drahé posvěcené zemi....
Byl' Jakub dobrý chrámu dobrodincem,
sotva že domů z daleka se vrátil.
Oné kostel viděl, smutek hned jej schvátil,
když zřel, jak Bůh má v chrámu sídlo chudé.
I pravil tiše ku faráři kmetu:
„Bůh dá, že v chrámě také lépe bude.
Mě srdce bolí, když vše vidím, že tu
je oprav třeba věru na vše strany.
Zahráti řádně píseň na varhany,
již skoro ani věru možno není.
Se svatých soch setřeno pozlacení,
o jeden oltář mohlo by víc býti"...
Přikývl farář k tomu s tváří smutnou:
„Ba pravda, mnohá oprava je nutnou,
nemohu se jí nikde dovolati,
sotva se dočkám, na sklonu mé žití...
Však za čas krátký zřeli lidé divy!
Tam v kostelíčku oltář skvěl se nový,
svatý Jan z něho kynul jako živý,
kříž v jeho rukou zářil leskem zlata!
Do kostelíčka každý kvapně chvátá,
by viděl všecko na své oči vlastní...
Ó, což jsou nyní osadníci šťastní!
Kde socha svatá, andělíček jaký,
kde socha vlídná Nejsvětější Panny,
vše zlatým třpytem oslňuje zraky;
učitel starý, když sáh' na varhany,
tuď všichni na kůr jen se obraceli,
jak velebně a mocně chrámem zněly,
až srdce všechněch k slzám rozechvěly.
„Kdo jest ten dárce štědrý, dobrotivý?
lid ptá se kolem, v nadšení se diví,
leč odpověď k těm dotazům je němá.
Štědrotu, zbožnosť dary hojné jeví:
leč kdo je dárcem — toho nikdo neví.
Jakub sám lidských nevšímal si řečí.
Před Janem Svatým, chráncem cti a jména,
modlitbu šeptá, ve pohnutí klečí:
„Moudrosti Boží, budiž velebena!"
„Jeť krásné Boha hudbou, zpěvem ctíti!"
uznával Jakub; zde na našem chóru
by mohli také literáci býti,
a každodenně při mši svaté v sboru
neb za šera, když advent přijde svatý,
by mohli Bohu ku cti prozpěvati
a dávat příklad kolátuře celé...

Vzal na poradu kmety nejvážnější,
tož starce zkušené a zšedivělé,
a sdělil jim, že míní v obci zdejší
sbor zříditi pro kostelíček milý.
Jak rádi jemu kmeti přisvědčili!
A nežli večer k zemi přilét stmělý,
tu starci vážní, zbožní literáci,
již všichni byli Jakubovi žáci,
v chaloupce jeho z plna srdce pěli.
Jak mocně srdce povznášeli vzhůru,
když od té doby každičkého rána
se v chrámě sešli, a společně v kůru
převroucně pěli k cti a slávě Pána,
tož písně otců vzácné, staroslavné
z té věrné doby, poctivé a dávné,
kdy víra svatá srdce všechna hřála,
všech byla štítem, zlatým vlasti znakem.
Od chvíle té, kdy stal se literákem,
„literák Jakub“ celá ves jej zvala.
Ač málo žití jeho osud znali,
— věděli jen, že vojákem byl kdesi —
tož přece všichni vždy ho litovali
a nebylo souseda na Podlesí,
jenž nebyl by mu přál z vroucího srdce.
Z počátku leckdo rád by vše byl věděl,
a ptal se přímo, neb jen oklikami,
leč Jakub ničeho mu nepověděl,
nejvýš jen řekl: „Dlouho v Italii
jsem jako vojín u jízdectva sloužil.“
„Což po rodičích, zdali dosud žijí,
a po domově tam jste nezatoužil?“
„Ó, jakž bych nebyl cítil vroucí touhy!
Vždyť psal jsem věru mnohokráte domů
po celý ten čas války zlý a dlouhý,
leč nikdy nedostal jsem odpovědi,
list můj se ztratil — nedivím se tomu...“
A více Jakub nepronesl slova.
V své duši tušil, zloba Vojtěchova
že zničila vždy jeho všechny listy,
že padělal o smrti jeho zprávu,
by statek rodný na vždy měl již jistý.
A mlčky Jakub těžkou svěsil hlavu,
o minulosti nepromluvil více.
Leč v taji po vsi kolovaly řeči —
— kdož ví, jak pověsť taková vždy vzniká —
u Solferina ve krvavé seči
že zachránil šlechtice důstojníka,
jenž pán byl hradů, statků několika.
Ač nechtěl Jakub odměny prý vzíti,
bohatě skutek ten odměnil zlatem,
a způsobil, že mohl domů jíti,
a občanským zas přiodít se šatem.

Modlitba s prací život jemu zlatí.
Sotva že přišel, jal se pracovati;
chodíval v lesy, dlíval na pasece,
zde v stromů šumu počítal a bádal,
pak stromy statné vozil odtud k řece,
na vory lesní velikány skládal,
a voda vory ku severu nesla....
Sám Jakub nikdy nechopil se vesla,
ba na své vory nechtěl vstoupit ani,
snad na noc hroznou, kdy sám plaval k Praze,
tížilo duši trudné vzpomínání....
Leč dobré měl a statné pracovníky,
tak že lid říkal: Jakubově snaze
Bůh zřejmě žehná, a dává mu štěstí.
„Však dosti zkusil, všechno co měl ztratil,
již dávno lépe mělo se mu vésti.“
„Však Bůh je moudrý, dobře ví, co činí,“
děl druhý zase; „věřte, lidé drazí,
že nikdy jeho svaté dobrodiní,
ni milosť jeho pozdě nepřichází.“
Tak Jakub prací, zbožností svou dobyl
si lásky všech, a jmění svoje z války,
snad více ještě nežli ztrojnásobil.
Jeť „modli se a pracuj!“ pravda zlatá.
Jeť ve modlitbě skryta síla svatá,
modlitba jestiť žití sladká mana,
ku štěstí cesta, klidu rajská brána,
v útrapách balsám, v hoři utišení,
v mrákotách žití světla jasné skvění,
průvodce svatý žití na úsvitě,
nebeská záře, Boha jasné dítě,
v samotách trudu blahá společnice,
v pochyby mukách pravdy zřítelnice,
v bludišti světa maják mocné záře,
jenž značí cestu v ráje zlaté síně,
k nebeským stanům jistá průvodkyně,
útěcha mocná, ve všech změnách stálá,
moudrosti zdroj a studna neskonalá,
zázračná síla, vzácné srdce jmění,
líbezný květ, andělských křídel chvění,
rozmluva duše s Bohem libá, vroucí,
v ní k člověku se sklání Všemohoucí —
Jeť „modli se a pracuj!“ pravda zlatá.
Od moře k moři, z jihu ke půlnoci,
kde světy v ledu, ve mlhách se ztrácí,
vše „práce“! volá jednosvornou mocí,
jeť práce sestra modlitby, a k práci
je člověk Bohem samým povolaný.
Jeť práce kouzlo, triumf neskonalý.
Vzdálené k sobě přibližuje světy,
ve ráje mění pouště, holé skály
odívá v sladké, libovonné květy.

Jeť práce matka, která lidi živí,
je požehnáním, a dítětem Boha,
je kouzlem, které mocné koná divy,
a lidská srdce blahem daří mnohá.
Nad živly triumf člověk prací slaví,
když v běsnou bouři by se rozletěly,
jim prací svojí mocné hráze staví,
jeť práce triumf, zřídlo požehnání.
Na práci vždycky blaho usmívá se.
V kov, dřevo, kámen, ať si ryješ dlátem,
ať ruka nástroj kterýkoliv řídí,
vždy s věrou práce blahé plody klidí,
vždy zkvete pole její skvoucím zlatem!
Pod rukou vždy zbožného pracovníka,
jen blaho, klid a štěstí sladké vzniká.
Též Jakubovi v modlitbách a práci,
Bůh hojně štěstím život požehnával.
A kterak Pavla zbožně vychovával!
Jak jemu Jakub odevzdal se celý!
Vždyť po vesnici lidé rozprávěli,
jak Pavlíček je hlava znamenitá,
jak učení mu výborně se daří;
pan farář sám rok učení mu skýtá,
a k Jakubovi pravil s vážnou tváří:
„Můj milý, jaké s chlapcem máte plány?
Již věru třeba na to pomýšleti!
Jeť zlatý hoch, výborně vychovaný,
a bystrý, vtipný nade všecky děti,
Duch Svatý hojně dal mu svoje dary!“
Mlčky před knězem stojí Jakub starý,
rád cos by řekl — teskně srdce bije,
jak chtělo by se v hrudi rozskočiti.
„Tak jen ho s Bohem dejte na studie,
tou radou upřímně vám mohu býti,
a radostí se na něm dočekáte —
já ze všech sil vám budu nápomocen!
Chtěl Jakub mluvit — slova není mocen,
vše se mu jaksi na jazyku mate,
před zrakem všechno přepodivně splývá,
a v pohnutí se na faráře dívá,
až poslez řekne: „Chci, důstojný pane,
si ještě všechno dobře rozvážiti,
zaplať vám Bůh.“ A divnou touhou plane
mu zrak, a v očích vroucí touha svítí.
Po té vzal jemně ruku farářovu,
a políbiv ji, opakoval znovu:
„Chci všecko dobře ještě rozvážiti!
A v malé chvíli farář hledě za ním,
viděl jej k lesu vážným krokem jíti.
Tam used' Jakub do vonného mechu
a odevšad se kvítí naň zde smálo.
Dnes cítil v srdci blahý klid a těchu,
a neví sám, co v srdci tak jej hřálo....

Seděl tu dlouho, luzné sny si spřádal,
sen jeho každý skvěl se v záři zlaté:
oné jediné jen vroucně sobě žádal —
chtěl Pavla vidět jednou v kněžském šatě,
chtěl zříti jej, jak kráčí ku oltáři...
Ó, jak tu líce Jakubovo září!
To přání vroucí ohněm v srdci hoří,
s tou prosbou Bohu každý den se koří,
toť jeho duše žádosť nejvroucnější
toť jeho žití cíl je nejskvělejší...
Teď sedí zde u šumivého lesa,
a v dáli kdesi žežulička jásá,
na blízku v křoví pták si jakýs plesá,
bor vůní dýše, všecko jaro hlásá,
i střemcha vonná s libodechým bezem,
i bzučný brouček na lístečku v keři....
Blažený Jakub pevně doufá, věří,
a volá s plesem: „Pavel bude knězem!“
A „knězem“! „knězem“! ohlas opakuje,
a „knězem“! „knězem“! větřík vonný duje,
a Jakub klesl v smaragdovou trávu,
rukou si opřel zadumanou hlavu
a seděl dlouho slunce po západu...
Červánky plálo nebe ve purpuru,
vysoko v modru, obláčkové bílí,
sbor labutí, se nesli do azuru,
v blankytu hvězdy třpytné vyskočily,
zefírek rozdul vonný zápach svěží,
a vůni libou vydychnula tráva:
v té chvíli znělo od kostelních věží
volání zvonu: „Maria, buď zdráva!“
Buď zdráva! zdráva! tmavý bor to hučel,
ohlas to sterý lesem rozezvučel,
ptáček to tikal ve hnízdečku malý,
kdes daleko to opakují skály —
pozdrav ten sosny šeptají si šerem,
i vlny bystřin ve ohlasu sterém;
na nebi hvězda, jasná, mihotavá,
ku zemi volá: „Maria, buď zdráva!“
Umlklo zvolna zvonu hlaholení,
vesmírem celým kráčí tiché snění.
Jakub zas ubírá se ku své chatě,
jej domů s touhou nesou snové zlatí —
pospíchá Pavla svého zulíbati....

(Pokračování.)

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Pokračování.)

Čekal dychtivě na Františkovu odpověď. Tento však nepsal dlouho a pak se o tklivém výstupu v kabinetu Hyrtlově ani nezmínil. „Divná to věc," pomyslil si Stanislav: „buď ho to nezajímá, to však není ani možno, aneb ovládá jeho duši něco neobyčejného."

Ano, s Františkem se děly divné věci. O prázdninách domů nepřicházel. Rodiče se domnívali, že proto ne, poněvadž i Stanislav matce psal, že nemůže přijeti, an strýc, jsa toho léta tuze zaměstnán, jej požádal, by mu vedl o prázdninách knihy a obstarával korrespondence.

Ale příčina, proč František nepřišel, byla jiná. V dopisech příteli se zmínil, že na obálce jedné francouzské knihy, která se mu náhodou dostala do rukou, četl oznámení velkého mathematického díla od Augustina Côtme-ho; pak že neměl pokoje, až ušetřil značnou část peněz, by si ty drahé knihy mohl opatřiti. Již je má a je v ně celý pohroužen.

Vše, co duch lidský posud v oboru věd přírodních vykonal, je ničím proti tomuto velikánu.

„Já se divím, já trnu," píše, „kterak učenec, jemuž svět rovného neviděl, mohl zůstati tak dlouho nepovšimnut. Stojím ovšem teprve na prahu svatyně, ale každým krokem kynou mi nové a nové krásy. Zde je cesta bezpečná, zde jediné žádný klam, zde jediné pravda. Každá jiná věda znešvařena je domněnkami. Mathematika je ta jediná čistá, jasná a neklamná. Její pravdy jsou tytéž od věčnosti a na věky jinými nebudou, byť i všecky světy se rozpadly. Ona zůstane neotřesena na svých věkovitých základech, netknuta ve své věčné kráse."

A za půl roku psal: „Jdu pevným a bezpečným krokem dále; jen co se dá dokázati s celou jistotou, přijímám, co tu souhlasí jako dokázaná skutečnost s věčnými, nezměnitelnými zákony, co spočívá na nezvratných základech zdravého rozumu, před tím se ukláním. Vystupuji k výšinám nebeským, kde slavili Newton, Koperník a Galilei v astronomii své triumfy. Všude nejpřísnější řád a nejvyšší harmonie, všude jeden velký, vše zahrnující zákon rovnováhy."

„Nyní jsem v dílně přírody," psal později, „síla, hmota a opět týž nezvratný řád a zákon – toť tvůrce světa. Jsem celý ponořen ve statiku a dynamiku. Pak čeká na mne akustika, optika a elektrologie. Vše jde mi hravě. Nové a nové se mi objevují úkazy, o kterých jsem neměl posud ani tušení. Těžší se zdají býti výzkumy velikého tajemství života — ohromné to studium, zvláště pokud se týká člověka. Stará psychologie je vědecké poblouzení, všecky vlohy jsou přirozené, mozek je stroj, v němžto lze nalézti všecky jednotlivé výkony. Mezi člověkem a zvířetem není podstatného rozdílu. Denní zkušenost učí, že náruživosti jsou silnější než rozum. Domnělá převaha člověka jakožto tvora rozumného není ona od metafysiků tvrzená jednota: já — duše; u mnohých zvířat je sebevědomí vyvinuto více než u člověka. Pud není nic jiného než fixirovaný rozum, a rozum nic jiného

než proměnlivý pud. Všecky domněnky o duši nedají se udržeti, a všecky dějiny lidstva závisejí na přirozených základech.“

Tak více méně učeně rozepisoval se František o svých hlubokých studiích.

Psaní jeho byla dlouhá, mnohdy tak nesouvislá a zamotaná, že Stanislav kolikráte úzkostně sám sebe se tázal: „Co z toho všeho pojde? Vždyť není možno, aby člověk zdravým rozumem toto vše snesl.“ — Již se každého nového dopisu lekal, neboť tu poznával zásady, které ukazovaly na úplného nevěrce. Co měl si počíti? Sám se cítil neschopným k nějaké polemice u vědě, která nebyla jeho povoláním, o které však mohl býti jist, že ji přítel pronikl až do nejposlednějších konců. Ptal se professora Rokytanského, známého to naturalisty, jemuž byl vesmír a lidstvo Bohem, a který se jednou o systému Comteho zmínil, vytýkaje mu některé nesprávnosti. Ten však odvětil, že se dočetl jen o některých pathologie se týkajících statích v jistém lékařském časopise; více však že mu o té podivné filosofii povědomo není. —

Jak známo, byla budova staré university opuštěna, jen jedna malá část sloužila za obydlí OO. Jesuitům, jimžto byl odkázán též chrám a spolu přidělena bohoslužba pro studující na vysokých školách. Tito však si kostela mnoho nevšímali. Jenom v době postní byla výjimka. Postaráno o výtečné kazatele, kteří k sobě vábili vybrané posluchačstvo. Tentokrát oznámeny konference P. Schmude, jednoho z nejslovutnějších členů řádu. Hned při prvním kázaní bylo viděti ve chrámě množství professorů, advokátů, doktorů a jiných učenců i něco studentů. Úspěch kazatele byl veliký; při dalších přednáškách musil každý, kdo se chtěl dostati do chrámu, přijíti nejméně o hodinu dříve.

Upozorněn byv jedním kollegou spěchal tam i Stanislav a nescházel pak při žádné konferenci.

Schmude si obral za předmět: Církev, dílo Boží. Velikost předmětu, přednes řeči nad pomýšlení mistrovský, dokonalá zběhlost v dějinách a všech odvětvích ostatních věd a umění — vše to připomínalo Stanislavovi poslední čtení ze spisů Nikoly a Chateaubrianda. Vzpomněl si také, jak nadšen byl tehdy František krásou a velikostí křesťanstva. Pln těch svatých dojmů, psal ihned příteli a pamatuje ho na ty blahé doby, otevřeně se tázal: „Co asi tvůj Comte soudí o církvi katolické, zač pak on ji považuje?“

Na to obdržel vyňatek ze spisů Comteových, který zpočátku v něm vzbudil veliké podivení, ale na konec ho nikterak neuspokojil. Comte píše ve své páté knize:

„Organisace církve katolické jest dílo mistrovské, společenský řád ve středověku jest největší výtvor moudrosti lidské, politický problém o poměru duchovní a světské moci tu podivuhodným způsobem rozluštěn. Úkolem duchovní moci jest vychování lidstva, světské pak zevní činnost. Církev řešila úlohu svou neunaveně, šířila vzdělanost v nejširších vrstvách lidu. Duchovní stav byl střediskem věd a umění. K nejvyšším stupňům svatovlády byla otevřena brána pro všecky, i pro nejnižší. Schopnost a ctnost rozhodovaly. Jednota a na ní spočívající moc se soustředily v nejvyšší hlavě, římském papeži. Všecky poměry socialní jak osobní, tak rodinné i mezinárodní byly řízeny vznešenou mravoukou, bída společenská skorem neznáma, neb

o chudé postaráno tou měrou, o niž se marně humanita zasazuje. Církvi jakožto matce národů nebylo těžko tyto mezi sebou upokojiti a sjednotiti. — Ale rozuměj, vše to byla jen vhodná příprava na positivní řád. Vstupujeme do éry nové, starý socialní řád je zrušen, nově utvořená společnost jde za cílem jiným, zcela praktickým. Přírodními vědami podkopány základy theologie, mravověda postrádá všech opor. Idea Boha jest vytlačena, a s ní všecky naděje a hrůzy, které měly udržeti lid na mravní cestě; její místo zaujala nyní idea člověčenstva jako pravého božství."

Pročet tyto řádky, poznal Stanislav, kde se František ocitl. Dnem i nocí ho děsily jeho poslední listy. I připadlo mu, aby se poradil s oním výtečným knězem, jehožto řeči naň učinily tak veliký dojem. Šel tedy do Jesuitské kolleje a zastal k nemalé radosti P. Schmude doma; upřímně mu vyjevil vše, ach vše, co se týkalo přítele od jeho mládí až po tuto dobu. Také mnohé listy s sebou vzal a zvláště závažná místa z nich přečetl. Když jej byl ctihodný kněz vyslechl, odvětil: „Positivismus je filosofie nová, není řádu našemu neznámý. Vždyť sám původce jeho Comte se obrátil na našeho jenerála žádaje o jeho spolupůsobení. Zpočátku jsme měli za to, že bude některému z nás uloženo spisy ty prozkoumati; že však ani ve Francii, kde positivismus povstal, nebylo mu věnováno mnoho pozornosti, upustilo se od toho, a jenom jednotliví kněží některé části prozkoumali a o některých se vyslovili příznivě, o některých zase záporně; jak na nejslabší, tak i na nejdůležitější upozornili.

„Budoucnosti nemá, neboť mu schází hlavní poklad, kterého si positivismus úplně nevšímá, to jest původ — první příčiny — všech věcí, a pravé jejich určení. Nově zřízená společnost na základech jeho mravouky by se neudržela ani den.

„U něho jest božstvím člověčenstvo, a nejpřednější jeho částí žena. Bohoslužba — láska k ženě. Comte ještě žije, bohoslužbu tu provádí a má prý některé přívržence. Až tam jej bude sotva váš přítel sledovati. Nyní mu odporovati, neprospělo by v nejmenším. Bylo by vám to také nesnadno, nejste v systém ten zasvěcen. Přijde čas, přijde rada. To však pravím k vaší útěše: Ten Bůh světel, který proniká útroby každé duše, nedá zahynouti tomu, kdo s čistým úmyslem pravdy hledá, když tone bez viny u víru zmatků a nevěry, a Prozřetelnost najde tisíce přepodivných cest, kterými jej přivede zpět ku pravdě a spáse. Chcete-li prospěti svému příteli, modlete se za něj." —

Blížily se prázdniny. Po čtyři roky neviděl Stanislav ani matky, ani přítele.

„Již nesmím déle otáleti", pravil sám k sobě; „kdybych jenom na okamžik je měl viděti, nedám se zdržeti. František má po zkouškách, bude tím více spěchati domů, když se doví, že já tam přijedu."

Psal ihned svému příteli, dostal však za odpověď, že má sice po zkouškách, ano, že obdržel i místo suplentské, že však jedna závažná věc jej zdržuje v Praze, která jej velice tísní, tak že neví ani rady, ani pomoci. Jenom od tak osvědčeného přítele odvažuje se to žádati: „Stanislave, přijeď do Prahy a pomoziž mi. Jsem tak sklíčen jako nikdy v životě. Přines tuto oběť svému nešťastnému příteli!"

Stanislav jel tedy hned. Na cestě navštívil matku a nebyl valně potěšen tím, co slyšel. František již po celá léta nebyl doma. Paní

Ronská byla několikkrát v Praze a vypravovala, že neustále studuje, a přece ztratil celý jeden rok. Zkoušky vypadly jen prostředně, ale co bylo nejhoršího, byl od sboru professorů považován za výstředního člověka nebezpečných zásad a neměl tudíž žádné naděje, že by se kdy dostal na státní gymnasium. Pan prelát Strahovský mu udělil prozatímní místo učitele mathematiky a fysiky v Žatci, kde řád Premonstrátský obstarával střední školy.

Stanislav věděl nejlépe, kde to chybí. Proto spěchal po několika dnech do Prahy.

Shledání obou jinochů bylo tklivé a srdečné. Stanislav nalezl Františka ve stavu bídném. Vyhlížel sestárlý, oči měl mdlé a zapadlé jako nějaký neduživec, nicméně jistil, že jest úplně zdráv.

„Ó, jak jsem se těšil na tebe, Slávku, jak toužebně jsem čekal na tuto chvíli. Já věděl, že přijdeš, a že bude konec mé trýzni.“

Stanislav zadívav se do jeho utrápené tváře pravil: „A což ty nejsi šťasten? Což tvé listy jen klamaly, když jsem se neustále dočítal, jak tě činí tvá věda spokojeným a blaženým?“

František se bolestně usmál.

„Co je to s tebou, mluv“, volá druh nepokojně. „Mezi námi musí býti jasno, co je ti?“

Chvíli otálel; konečně počal: „Dej mi radu, Stanislave, co mám dělati. Ani nemohu pochopiti, že by věc tak nepatrná mne mohla připraviti o všecken klid a rozvahu. Hleď! V tomto domě na dvoře bydlel v těsné světnici diurnista jménem Buvín, jehož si nikdo nevšímal. Vědělo se pouze o něm, že býval kdysi pojezdným na nějakém malém statku, který byl prodán, a on propuštěn. Měl jediné dítě, čtrnáctiletou dcerušku, která právě přestala choditi do školy.

„Kdykoli jsem se s ním setkal na dvoře nebo na ulici, byl jsem skorem zahanben, když ten starý muž mne mladíka tak uctivě pozdravoval. S ním však jsem nemluvil nikdy.

„Jednoho dne o polednách spatřil jsem jej opět a zhrozil se jeho pohledu. Takový žal jsem posud ve tváři člověka neviděl. Pozastaviv se, táži se útrpně: „Ale, pane, co se vám stalo? Jste nemocen? Či co vám schází?“

„On místo odpovědi ukazuje ven ku vratům, kterými vcházeli do dvora dva muži. Byli to sluhové ze špitálu, jenž odnášeli z domů nemocné neb již zemřelé na choleru.“

„A pro koho přicházejí?“ pravím ulekaně.

„Pro moji manželku; právě skonala.“

„Zasténá a křečovitě mi stisknuv ruku, pádí do svého příbytku. Zuřilať zde, zvlášť v naší ulici ta strašná nemoc.

„Třetího dne potom o osmé hodině večer klepal někdo kvapně na dvéře mého pokoje. Byla to podomkova žena, která stanuvši na prahu úzkostně sdělovala, že ten chuďas dole dostává silné křeče a neustále prosí, aby mu někdo přivedl toho mladého pána nahoře. — Běžím tam — a co vidím? Na posteli se svíjí zachvácen cholerou ten nešťastný muž.

„Ze všech koutů zírá bída. U postele stojí, třesouc se na celém těle, ubohé děvče, bledé, oči pláčem zapálené, a nepohnutě hledí v zamodralou, uděšenou tvář umírajícího.

„Zočiv mne sbírá nemocný všecku sílu, vztahuje ke mně ruce. S velikým namáháním zápase se smrtí, chroptí:

„Ó anděle Boží, dobrý, citelný člověče, neoslyšte poslední prosbu umírajícího bídáka, ustrňte se nad tímto opuštěným sirotkem. Nenechte ji zahynouti v bahně tohoto velikého města. Bůh vám hojně za to požehná.“

„Stojím jako omráčen, hledě na tu zsinalou tvář, do toho hasnoucího oka. Nemohl jsem pronésti ani slova.

„Tu se připlíží nejinak, než jako bázlivé štěňátko po kolenou to děvčátko a vrhá se k mým nohám. Já byl překonán a vím jen tolik, že jsem slíbil, té opuštěné býti ochrancem až do smrti. Umírající dychtivě uchopiv mou pravici praví s výrazem nejhlubší vděčnosti slabým hlasem: „Bůh vám to odplatiž, šlechetný pane,“ — a vroucně mi líbaje ruku vyronil na ni poslední slzu. Nebylo ho více, umřel spokojeně.

„I jej odnesli, a já se svojí novou svěřenkou doprovodili jsme mrtvolu ku bráně umrlčí komory, která se před očima našima zavřela. Nyní teprve jsem cítil, jak velikou odpovědnosť jsem na sebe uvalil.“ —

„A co potom?“ dí napnutě Stanislav.

„Prodal jsem skrovný nábytek, děvče pak dal jsem k jedné paní zde v domě, zaopatřiv jí, čeho potřebovala.

„Když později projevila chuť učiti se zpěvu a na kytaru, objednal jsem známého učitele hudby, jenž cvičil několik dívek.

„Tu asi před čtrnácti dny doslechnu, že člověk ten svěřenku mou nápadně před ostatními vyznamenává, že se jí dvoří, a že to dívka dobře pozorovala a také jedné společnici se pochlubila, že ji ten pán miluje.

„Posud jsem si po celé tři měsíce dítěte toho ani mnoho nepovšimnul, ba, ani jsem nevěděl, jaké má oči, vůbec nepomýšlel jsem, je-li hezká či ošklivá. Bylať mi v té příčině zcela lhostejná. Jen o to se mi jednalo, bych věrně dostál danému slovu. Ale jak jsem se toto dověděl, tu, považ! — vzplanula v nitru mém neznámá mi posud vášeň; dívka se mi pojednou objevila v záři takové půvabnosti, že jsem sám k sobě několikrát skoro zuřivě volal: „Ne, nikdy, nikdy si Emilku odejmouti nedám!“

„Když jsem jí oznámil, že vyučování přestane, dala se do náramného pláče. To mne ještě více utvrdilo v mém domnění, že i ona jej miluje, což mne dohání téměř až k šílenosti.“

„Můj Františku, a to tě tak pobouřilo, že bych tě, holoubku, ani nepoznal, když toto vyprávíš? Nu, a jaký jest přece ten učitel?“

„Nemá dobrou pověsť, děvčata jen kazí.“

„A tys to dříve nevěděl? — Než, nechme toho a k věci! Zde pomoc lehounká. Což nemá Emilie žádných příbuzných na venku? Toť jisto, že ji v Praze nechati nemůžeš. A vzíti ji s sebou do Žatce také nelze.“

Měla skutečně Emilka dvě tetičky asi čtyři míle od Prahy ve venkovském jednom městě. Obě byly již přistárlé a svobodné a vedly dosti dobrý obchod se střižným zbožím. Děvče se upokojilo, a nazejtří jeli všichni tři jen tak na zdařbůh do V... Byli dobře přijati; tetičky se těšily, že jim přibude milá pomocnice.

František ochotně se uvolil převzíti všecky výlohy na šat, knihy atd., ponechávaje sobě vyučování své svěřenky. Slíbil, že se tam každé prázdniny několik neděl pozdrží.

Záležitosť ta upoutala mysli obou přátel tou měrou, že k tomu, co leželo Stanislavovi nejvíce na srdci, ani nedošlo.

Když byl již na odjezdu, nemohl přece nezmíniti se o tom a napolo žertem šeptal příteli do ucha: „Nu, Františku, jsi dosud hodný?“

Tento odvětil vážně, ale smutně: „Snaha má je ta nejčistší, a troufám, cesta moje ku pravdě ta nejjistější.“

František mínil zdržeti se jen dva dni, ale započaté vyučování svěřenky jej tak upoutalo, že pobyt svůj prodloužil na celých sedm neděl, tak že pro ubohou matku zbylo sotva několik dní.

VI.

Postavení Františka v Žatci mohlo býti to nejpříjemnější; neboť byl jediný professor světský mezi několika duchovními, i obrátil hned na se pozornosť všech matinek hezkých dcer. Šla o něm pověsť, že jest syn velikého boháče. Měl nejpěknější byt na náměstí. Z Prahy byl pro něj přivezen nábytek, jaký spatřujeme jen u vrchnosti.

Otec byl téhož roku v obchodě nadmíru šťasten. Měl totiž dříve již zakoupeny veliké části lesů s pěkným stavebním dřívím za levné ceny. Nyní přicházely zakázky ze všech stran, a nabízeny mu ceny téměř dvojnásobné. V té dobré náladě byl k synu velice štědrý a sám mu zaopatřil ten pěkný výbyt.

Dále slíbil, že mu suplentský plat doplní, aby se rovnal příjmům řádného professora. Obydlí ovšem nebylo panu professorovi po chuti; přál si spíše nějaký tichounký koutek, ale nechtě otce pohněvati, podržel je. Ve způsobu života však nezměnil ničeho. Byl zajisté učitelem z povolání. A proto s novou pružností se chopil práce.

Žáky miloval jako pravý otec. Vrozená mu tichosť a přívětivosť, zvláště poutavý způsob, jakým vyučoval, a nelíčená dobrota srdce, kterou hned potřeby chudších žáků pozoroval a šetrně jim pomáhal — to vše bylo příčinou, že se stal hned v prvním měsíci miláčkem toho mladého lidu. Než, společnosť tak zvaná vyšší cítila se brzy v něm zklamanou. Vykonal sice všude nezbytné návštěvy, ale také při tom zůstalo. Jen málo kdy opouštěl svůj příbytek, jsa neustále zaměstnán. Byly to nejen školní povinnosti, které s příkladnou svědomitostí plnil, ale zvláštní píli a pozornosť věnoval každotýdenní korrespondenci, kterou udržoval s Emilkou, a jež měla nahraditi zanedbané vědecké vychování, jakého si pan professor zvláště přál. Vzal si do hlavy, že má Emilka výborný mathematický talent. Proto když byl první základy vědy té o prázdninách položil, pokračoval v týdenních písemních přednáškách a k nevýslovné své radosti shledal, že se v nadaném děvčeti nezmýlil. K jeho úžasu rozluštila všecky nejzáhadnější mathematické problémy. Tuto slávu její hlásal každý list, milému pěstounu zaslaný.

V Žatci zaujal sličný mladý muž se zajímavou bledou tváří a tajemnýma, velkýma očima srdce všech krasavic. Když však nesúčastnil se žádné společenské zábavy, nechodil do plesů, nepřijal žádného pozvání, byl konečně považován za podivína, za mrtvého muže. Tím více se těšil na prázdniny.

Přijel náležitě připraven; vezl s sebou celou bednu apparátů dílem svých, dílem vypůjčených. Chtěl s Emilkou prodělati některé

těžší partie fysiky, zvláště ty, které se nedají vysvětliti bez experimentů.

Dychtivosť a pilnosť žačky byla obdivuhodná. Napjala všecky síly, by se učiteli svému zavděčila. Posud byla náramně ostýchavá, ano, zdálo se, že se svého pěstouna bojí: tak byla pozorna, by mu v nejmenším nedala příčiny k nespokojenosti. On však byl nad jejím úspěchem celý blažen. Kdo by si to byl pomyslil! Prodělala lonského roku skorem tolik z mathematiky, jako se přednáší na středních školách, a to tak důkladně, že by bez mála byla mohla zasednouti na stolici učitelskou. Ale ještě více ji zajímala fysika.

Po celých osm neděl byla pro vše ostatní ztracena, tak se zabrali oba do studium. Její úcta a vděčnosť neznala mezí. Ona bázeň ustoupila úplné důvěře, s kterou se nyní blížila ku svému pěstounu, byla-li v nějaké nesnázi. Jen to bylo divno, že bývala časem smutna, zamlklá, lidí se štítila, jakoby na jejím srdci hlodal nějaký tajný bol. A to kalilo Františkovi celou radosť z jejího pokroku, neboť činila naň dojem ptáčete uzavřeného v kleci, toužícího po svobodě.

„Kdyby měla jiskřičku lásky ke mně," pomýšlel, „bylo by chování její přece jiné. Je vděčna, ve všem poslušna, ale srdce její posud spí. Co z ní bude?"

Tetičky byly toho mínění, že ji pan professor připravuje ku zkoušce na učitelku, a byly spokojeny. Proto i druhý rok měla Emilka všecku příležitosť, že mohla se zcela oddati svým zamilovaným studiím.

Pan professor vrátiv se do Žatce, zasýlal opět neunaveně sešity zvláště pro ni sepsané, a úspěch byl čím dále, tím utěšenější. Pojednou však nastaly přestávky kratší, delší, omluvené tím, že mu přibylo valně práce. Bylo tomu tak skutečně. Ani sám nevěděl, jak se to stalo, byl stržen do společenského proudu.

Dávaje žákům vyšších škol občas nějakou fysikální úlohu, shledal, že jeden z nich rozluštil ji zvláštním způsobem, jakého se ve škole neužívalo. Tázán byv, odkud to má, pravil, že to pracováno podle Arragona, a připojil: „Toho studuje má sestra." — Byl to synek vyššího úředníka při krajském úřadě; měl dvě sestry, z nichž starší sestra Hermína požívala pověsti, že jest velice učená, ale i — hrdá.

Ve sklenníku své zahrádky pěstovala nejvzácnější cizokrajné květiny, znala celou domácí flóru a se zvláštní zálibou se zabývala fysikou. Měla několik pěkných aparátů a pořádala občas v kruhu vzdělanějších dam zajímavé přednášky.

Ronský byl by sice rád poznal toho neobyčejného ženského učence, ale z pouhé zvědavosti hledati do domu přístupu se přece ostýchal. Zkusil to jinak. Dával ve škole každému žáku zvláštní úlohu a bratru té slavné Hermíny vždy tu nejtěžší. Výsledek byl: rozluštění výborné, a to způsobem kolikerým. Teď se přesvědčil, že slečna ta není pouhá diletantka, že skutečně mnoho ví.

Než i ona toužila seznati professora, jakého posud na gymnasiu nebylo. Podařilo se jí to. Před Vánocemi v čase adventním uspořádali u páně krajských zase několik učených večerů. Na programu stálo: telegraf, zkouška s pohyblivými stoly, experimenty elektrické. Pozvána byla veškerá intelligence a rozumí se, že také pan professor, který byl spolu požádán o nějakou přednášku.

Ronský připověděl a vybral si těžkou stať: o polarisaci světla

Vše vydařilo se výborně. Za bouřlivé pochvaly podala Hermína nedostižitelnému soupeři kytici z nejpěknějších květin svého sklenníku.

O masopustě byl pan professor pozván k několika soukromým zábavám, které se dávaly v domě pana krajského, a vždy zvláště od dam vyznamenáván. I připadlo slečně Hermíně, že by měla ještě doplniti své přírodní vědomosti důkladným studiem geognosie, a již byl pan professor snažně žádán, by aspoň někdy ku snaživé diletantce dohlédl. Od té doby přicházel každý týden, později víckrát v témdni a vždy se bavil co nejpříjemněji. Měla toho slečna tolik se co dotazovati a žádala tolik vysvětlivek ze všech odvětví vědy, že pan professor až trnul, kde nabývá času a vytrvalosti k tak rozmanitým pracím.

Samo sebou se rozumí, že tu a tam v dopisech Emilce se zmínil o nové žákyni s velikou pochvalou, což zase pobádalo tuto navzájem k největší pilnosti.

V létě se konaly výlety, při kterých František nikdy nescházel, a jak to už obyčejně bývá, považovali tohoto domácího přítele vznešené rodiny veřejně za budoucího zetě pana krajského, ač snad ani jeden, ani druhý na cos podobného nemyslil. Scházelo se tam více mladých mužů, z nichž každý si mohl dělati naději na ruku učené Hermíny.

Opět tu byly prázdniny, a ve V... se počítaly dni, ano i hodiny, kdy by mohl přijíti František toužebně očekávaný. Emilie dospěla ve sličnou pannu a toho roku vyvinula se tak, že by v ní byl nikdo nepoznal to vytáhlé, bleďoučké děvče. Sesílila znamenitě. Z její tváře zářil onen fosforový lesk jako s nadchnutým inkarnátem, jak jej vídáváme na obrazích velkých mistrů. Ovšem to byla ona podezřelá krása, které smrť nedá dozráti, jež však půvabem svým všecko k sobě táhne a živě připomíná andělské zjevy. Zkrátka, Emilka stala se pannou velmi krásnou. Však okolí její bylo takové, že si toho málo kdo povšimnul.

Čekala, čekala jako nikdy ještě toužebně na svého učitele a ochrance. Milovala jej — ona to ještě nevěděla, ale zajisté milovala náruživě to, čemu on byl zasvětil svůj život, mathematiku a fysiku.

K smíchu, pomyslí si mnohý, toť nepřirozené, toť znamení choroby u takového děvčete.

V den, kdy měl přijeti, došel list, že přijede později, jelikož důležité příčiny jej zdržely.

A jaké to byly překážky, že nemohl v ustanovený čas přijíti? On toho tajil, chtěje Emilku radostně překvapiti. Obdržel totiž místo professorské na nově zřízené vyšší reálce v Rakovníce a chtěje ještě před prázdninami přivésti vše do pořádku jel tam sám, by si vyhledal a dal upraviti pohodlný byt, a tak, nežli se nadál, uběhlo čtrnáct dní; a když se vrátil do Žatce, tu zase starosť o přesídlení a nutné poslední náštěvy vyžadovaly několik dní. Když byl už na odchodu, byl mu dodán zvláštním poslem list, který jej mile překvapil:

Vaše Blahorodí!
(vlastně můj drahý, mladý příteli!)

Včera jsem se dověděla od Stanislava, že jste nám tak na blízku. Jej samého čekám každodenně. Byla by to pro mne radosť neskonalá, kdybych Vás, své miláčky, mohla pohostiti pod svou střechou.

*

Možno-li, sdělte po tomto poslu, a Stanislav sám pro Vás přijede. — Vy přijedete jistě, když si vzpomenete, jak věrnou láskou Vás opatrovala

Vaše

Ve Vítkově, dne 17. srpna 1857.

první pěstounka
Katynka.

„Cože, paní Benierová v naší krajině?“ volá pan professor udiveně — „tak na blízku, a já zde dvě léta a nemám o tom nejmenšího tušení!“

„Prosím, vzácný pane, není to tak blízko, jdu sem dobrých šest hodin. a ještě mně milostpaní nařídila, abych si přispíšil.“

„Nuže, posaďte se a já napíši list.“

Děkuje za pozvání, prosil František, aby paní Benierová, možná-li, hned zítra drahého Slávka do Žatce poslala, že se srdečně těší na utěšené shledání po mnohých letech.

Do V... také napsal několik zběžných řádkův, omlouvaje své opozdění; slíbil, že co možná nejdříve přijede.

„Ale to je mi divno,“ přemítal František sám u sebe; „jak se o paní Katynce Stanislav dověděl. Vždyť před měsícem, když mi oznamoval svou promoci, neučinil o ní nejmenší zmínky. Jistě o ní tehdy ještě sám nevěděl.“

Ovšem nevěděl, ač kolikráte se dotazoval u samého vrchního velitelství na důstojníka Beniera; více však se nemohl dověděti, než že byl u Sommy v roce 49. těžce raněn a nyní že se zdržuje někde na svém statku v Čechách. Však právě toho dne, kdy byl povýšen za doktora, upozornil jej strýc, přehlížeje noviny, na kratičkou denní zprávu: Pan major Benier, jenž se v Itálii u Sommy tak vyznamenal, zemřel po dlouhé trapné nemoci dne 30. června 1857. na svém statku Vítkově u Žatce.

Bez meškání projevil pan doktor milované tetičce svou nejhlubší soustrast, spolu však také nevýslovnou radost, že tak dlouho pohřešovanou konečně nalezl.

Při tom jí oznámil, že šťastně studia svá ukončil a že hodlá navštíviti matku, a neopominul skromně se tázati. zdali by jeho návštěva na Vítkově nebyla drahé tetičce příliš nevhodnou.

Odpověď tu byla v zápětí. Nejsrdečnějšími slovy zvala jej paní Benierová na svůj statek, ano, prosila, aby neotálel, že se cítí náramně opuštěnou a že sama o tom neustále přemýšlela, jak by se zase mohla se svými přátely sblížiti. Tak se dostal Stanislav na blízko svému příteli. Patnáctého srpna byl ve Vítkově a osmnáctého záhy ráno vyjel ve pěkném kočáře se dvěma pěknými hnědouši a zabočil na silnici k Žatci, kde ho František netrpělivě očekával.

A což Emilka? Dosud byla spokojena, bestarostna, jista lásky a přízně svého druhého otce; ani v nejmenším se nestrachovala, že by jej mohla kdy ztratiti. Nyní však počal jedovatý, červ žárlivosti hlodati na jejím mladém srdci.

Všecky dopisy celého roku kolikráte znovu přečetla s velkou pozorností, ale oči její viděly nyní mnohem bystřeji, nežli když je byla obdržela. Každá pochvala o slečně Hermíně byla pro ni jizlivým bodem; počala k ní přirovnávati samu sebe a tu teprve viděla, jak malounká, jak nepatrná jest ve všem proti té krásné, velice vzdělané, vznešené a bohaté slečně.

Již minul čtrnáctý den, a ona kolikrát vycházela, pohlížejíc k osudné silnici, jež vedla ku Praze, odkud ten toužebně očekávaný měl přijíti; vždy smutnější se vracela u večer domů, nepožila ničeho, noc probděla v zimničném polosnění, vyděšena jsouc každou hodinu strašnými sny; nemohouc se dále ovládati, s hořkým pláčem pravila starší tetičce, jestli to déle potrvá, že se musí pominouti rozumem a zase, že musí pryč a kdyby kraj světa ho měla hledati, musí ještě jednou jej viděti, aspoň mu říci, jak nevýslovně ho miluje. Ovšem, nemá žádného práva k němu, ana žila z jeho dobrodiní; ona vidí, že tak bídné stvoření nemůže pozdvihnouti očí k muži na takové výši postavenému.

Po celé dny počínala si jako pomatená, až pojednou večer se vytratila z domu.

Tetičky myslily, že jde opět na známou silnici, ona však šla přímo na poštu, která odjížděla večer od Prahy.

Vsedla do vozu a jako na umluvenou ocitla se po denní a dvounoční jízdě dne 18. před polednem v Žatci. Stanouc na ulici neznámého města, sama se divila, co vyvedla. Nevědouc, co nyní počíti, vrazila plna strachu bez rozmýšlení do prvního hostince, jenž se jí namanul. Bylo tam prázdno. Hostinská pokrývala stoly a připravovala příbor pro hosty k obědu.

Vidouc mladou dívku tak rozechvěnou tázala se jí soucitně, odkud přichází a koho ve městě hledá.

Emilka odpověděla, že jest příbuzná professora Ronského, a tázala se, zdali by ho nezastala doma.

„Nevím, slečinko, sotva," odpověděla hostinská, „neboť dnes je den císařova narození, a u krajských je velká hostina, při které pan professor jako domácí přítel jistě chyběti nebude. Odpůldne se chystá panstvo na výlet do malého boru, na který se již kolik neděl chystá půl Žatce."

Více ubohé děvče nepotřebovalo. Vyžádavši si pouze sklenici vody, vlékla se na smrť zemdlená v tu stranu, kudy vedla silnice k onomu lesu, a tam ukryta hustým listím chmelnice, čekala celé hodiny, až výletníci se vyhrnuli z města.

Nikdo jí nepozoroval. Pěší pospíchali předbíhajíce jeden druhého. Vozy slavnostně ozdobené, řebřinové s hudebníky, skvostné ekypáže, s dámami v elegantních toiletách, to vše jako divý sen letělo kol třesoucí se dívky. Ponenáhlu proud lidí řídnul, bylo viděti jenom některé opozdilce, starší osoby, jež nemohly stačiti, když tu jedna stařena těžce oddychujíc volala na druhou: „Vždyť ještě není tak zle, krajských jsou ještě vzadu."

Napjetí Emilky dosáhlo nejvyššího stupně. Napíná všecky smysly, aby jí nic neušlo na blížícím se kočáře.

Jel dosti prudce. Přece však pozorovala dvě velmi sličné mladé dámy, jež seděly proti staršímu pánu a statečné ještě paní; patrně to byli rodiče těch dívek.

Na kozlíku marně prosil třináctiletý hošík, aby mu jenom na chvílku byly svěřeny oprati bujných koníků, kteří celým úsilím chtěli dohnati, co byli promeškali.

Zdálo se, že jsou poslední, neb co oko stačilo, nebylo již viděti žádného povozu. On však mezi nimi nebyl.

Čekala ještě chvíli, pobouřená její krev se počala tišiti; tu ji

však opustila poslední síla. Nohy klesaly, chtěla usednouti. Tu opět v dálce hrčí kočár.

Poznovu vyrušena ze své mrákoty, rychle se vzchopí a prozírá do dálky; bystrý její zrak z daleka jej poznává. A již ji to vší mocí vyhání z úkrytu, a ona vystupuje právě v okamžení, když před ní se objeví povoz.

Chce vykřiknouti, ale nemůže. Jakoby železná ruka hrdlo jí svírala, tak tu stojí v němém žalu, jenom ruce své vztahuje prosebně ku přijíždějícím.

Tu padne i jeho pohled na ni — poznává ji. Zděšení a radosť jej uchvacují. Asi dvacet kroků ještě popojed, zastavuje kočího a praví, přemáhaje se klidným hlasem: „Slávku, posečkej zde chvílku, já se brzy vrátím“.

Když to trvá déle, a František nepřichází, jde druhý za ním a nalezá jej, jak drží hlavu na smrť bledé dívky ve svých rukou a šátkem utírá z úst vyhrklou krev.

„Příteli, považ, to je Emilka.“

Tuť byl ovšem lékař na místě. Spěchá k řece, přinášeje v klobouku vodu, omývá a utírá ubožátko.

Tato udiveně otvírá na cizího pána oči, poznává jej a s úsměvem na rtech šeptá tichounce: „Nechte mne, mohu nyní umříti, spatřila jsem jej, bez něhož nemohu býti živa.“

„Cože“, volá František, „to pravíš o mně? Ó, drahé dítě, upokoj se, ty ani netušíš, jak těch několik bolestiplných slov mne činí šťastným. Neboj se, od mého srdce tě nic více neodloučí. To, po čem jsem léta prahnul, projevila's nyní a od té chvíle jsi mou na věky.“

Políbiv ji na čelo, doložil: „A to je naše zasnoubení“.

Jediný Stanislav byl svědkem jeho blaženosti.

S velikou šetrností dovedli drahou dívku ke kočáru a po krátké poradě se rozhodli, že pojedou zvolna bez přestávky do Vítkova.

(Pokračování.)

Pod křížem.

Cyklus znělek

od

Vojtěcha Pakosty.

(Pokračování.)

16.

Náboženství jménem.

Vře moře v hloubkách, dují vichry divé,
v noc divopustou zapad zářný, den —
Běs živlů šílí. Třtinou v moři pěn
tu člověk ve své duchem síle živé.

V kraj zaznívají hlasy úzkostlivé:
sup války dravý rozpjal křídla v plen!...
V les prchat vidím davy dětí, žen —
té skrýt se hydře — krve, lupu chtivé.

Všech bouří lítých, bojů o píď hlíny
mně příšernější myslí táhnou seče —
ať zřím v luh cizí, ať své domoviny.

Ó boje bojů! — duch kdy tasí meče,
plá obzor vášní moři ve plamenném,
a vzduchem hřímá: „Náboženství jménem!“

17.

O boje bojů...

Ó boje bojů — ať vás roznítili
již Albigenští, Luther, Hus neb jiní —
ať velebí vás kdo a nebo viní,
ať různíte se vznikem svým a cíly.

Ať v onu roli, na které jste sily,
déšť skanul zlatý nebo padlo jíní,
ať klas tam bují nebo bejlí nyní, —
skvrn časů vlny z vás přec neomyly.

Znak pýchy zbude na vašem vždy čele,
se stolce vědy nebo v mnicha cele,
ať vaše první pochodeň kdys vzplála.

Ať mluví, že jste slunce doby příští,
a ze hrobu že vámi volnosť vstala —
jda stopou vaší — přec jdu po bojišti.

18.

Portae inferi...

Ó sílo božská, skryta v Církve těle,
jíž po vše věky byla ovládána,
že každá, i ta nejkrutější rána,
jí ranou byla třtiny do ocele!...

Šli nepřátelé podloudnicky, směle,
by z počtu živých byla vymazána, —
však kdy vzněl jásot: „Mrtvá, udolána!“ —
jen krasší lesk vždy na jejím vzplál čele.

Dub věkovitý, do nějž vichry perou,
a blesky buší ranou tisícerou —
je Církev — plna božské moci, síly!...

Ty vichry v zemi ji jen upevnily,
a blesky žhavé, jež v ní krutě praly,
jí laury jenom čelo obetkaly.

19.

Credo.

Kdy slova těšná dojdou vyplnění,
kdy navrátí se dávný zemi Eden:
že jedno stádo bude, pastýř jeden,
meč poslední se v orné rádlo změní? —

Kdy utiší se děsné duchů vření,
kdy provaz svárů, Luciferem spředen,
se strhne — lidstvo různých rodů, plemen
si v náruč padne víry v sjednocení? —

Kdy, v kterém věku, v kolikátém rodu —
zasedne lidstvo k tomu lásky hodu?...
Klíč otázkami k tajů hledám dveřím.

A pravý Babel zřím jen vůkol sebe. —
Však že ten výrok zaznívá mi s nebe,
v ten velký zázrak přece věřím, věřím!

20.

Velké mučednici.

Hned jako cedr k nebi vyvýšena,
hned zas jak mrtvý, podzimkový lán,
jejž obletuje smutné hejno vran,
tvůj obraz, Církvi, úděl nebes věna.

Pod křížem s Matkou Páně usoužena,
jsi často stála, plna bolu, ran —
a — „ukřižujte!“ — znělo se všech stran, —
však která kdy se tebe dotkla změna?...

Ty za všech proměn podobna jsi moři,
jež nejkrásnější obraz zraku skytá,
kdy zaburácí nad ním bouře lítá.

Tak spanilejší v strasti své, svém hoři,
než radosť kdy tvé vyjasnila líce
i ty's vždy byla, velká mučednice!

(Dokončení.)

Mohamed a jeho učení.

Nakreslil

Václav Petrů.

(Pokračování.)

2. 119. Neboť jsme ustanovili chrám shromaždištěm lidí a místem bezpečnosti. Pokládejte místo Abrahamovo (před Kaabou) za modlitebnu. Uložili jsme Abrahamovi a Ismaelovi za povinnosť, aby čistili náš chrám pro ty, již obcházejí kolem něho, prodlévají při něm, se sklánějí a padají na tvář.

120. Abraham řekl: Pane, dej mu býti místem bezpečným a naděl obyvatelům jeho něco z plodů, totiž těm, kdo věří v Allaha a den soudný. Bůh odvětil: Dobrá, nevěřícím však dovolím trochu užívati, potom pak je uvrhnu v trápení ohnivé. Ta cesta jest zlá.

121. Když se Abraham právě obíral zakládáním základů chrámových spolu s Ismaelem, pravili: Pane, přijmi od nás, co konáme, neboť slyšíš a víš vše,

122. a učiň si nás, pane, poddanými (moslimy) a vzbuď ze semene našeho obec ti poddanou, ukaž nám obřady své a odpusť nám, neboť jsi odpouštějícím, milosrdným.

123. A pošli, ó pane, ze středu jejich posla k nim, aby jim předčítal znamení tvá, učil je knize a moudrosti, a očisť je, neboť jsi vznešený, moudrý.

Sekta Rahmanistů byla mezi Araby dosti silně rozšířena, a poněvadž byli židé pyšni na to, že pocházejí od Jakuba, potomka Abrahamova, jehož Mohamed pokládal přímo za syna patriarchy, učinili si Arabové, kteří jsou neméně hrdi, za praotce Ismaela, aby se jim takto vyrovnali. Proto pravili o něm, že zachovával věrně zákony Boží, což se v koraně praví jen ještě o Abrahamovi a o Kristovi. Ismaela zpočátku Mohamed nepokládal za syna Abrahamova, teprve když se to dověděl později, pronesl slova: „Budiž pochválen Bůh, jenž mi ve věku vysokém daroval Ismaela a Izáka.“ A potom jmenuje v koraně Ismaela všady, kde se mluví o prvotném náboženství, jež znova zříditi si Mohamed učinil úkolem životním. Z toho lze tedy právem souditi, že Mohamed ze svého důmyslu učinil Abrahama a Ismaela zakladateli Kaaby a pouti národní, aby je při oděl božským hávem. Pouť mekkanská pak byla Arabům asi to, co velikonoční slavnosť židům, a slavila se ke cti Allaha bezprostředně před jarní rovnodenností.

3. Kniha. Jest otázka, co věděl a znal prorok o zjevených spisech strozákonných? Pravili jsme již, že byl stav jeho v Medině docela jiný nežli v Mekce. V Medině se stýkal ustavičně se židy, o kterých se lze domnívati, že znali a měli také spisy biblické. V Mekce žil mezi samými pohany, takořka sám pro sebe. Proto jest patrný rozdíl, co mluvil o písmě svatém tam a onde.

V Medině se zmiňuje několikrát o thoře čili pentateuchu, o evangelii a žalmech; thoru připisuje Mojžíšovi, evangelium pak pochází po soudě jeho od Ježíše. V Mekce nejmenoval žádného

z těchto spisů mimo žalmy Davidovy, z nichž dokonce v suře 21. 105. uvádí verš. Kdekoli pak mluví o písních svatých, nazývá je al-kitâb, t. j. kniha nebo bible. Prvotní text neboli matka knihy se chová u Boha.

43. 1. Při zjevené knize přísaháme,
2. že jsme z toho učinili koran arabský, abyste tomu porozuměli.
3. Pratext u nás chovaný jest věru vznešený a moudrý.

Poněvadž pak později místa jednotlivá měnil dle okolností a potřeby, omlouvá poměr svůj k původnímu znění takto:

13. 38. ... pro každý účel jest spis jeden.
39. Allah smaže, co chce, a zůstavuje, co chce; u něho jest pratext.

Poněvadž jsou spisy světské přizpůsobeny okolnostem časovým, mohl Mohamed směle tvrditi, že posvátné knihy židovské a křesťanské pocházejí z téhož pramene jako koran:

6. 156. Zjevili jsme Mohamedovi knihu,
157. abyste nemohli říci: Kniha ta byla před námi poslána dvěma stranám (židům a křesťanům), my však nejsme s výkladem jejím obeznalí.

Poněvadž se koran Mohamedův nesrovnával s knihami starozákonnými, tvrdil prorok, že Mojžíšovi bylo z praknihy nebeské oznámeno jenom něco, ostatek pentateuchu že jest padělkem. Proto vznikl později za Abasovců mezi moslimy spor, je-li koran od věčnosti či je-li teprve stvořen Poněvadž nebylo dbáno vývoje knihy té, nýbrž otázka byla učiněna naprosto beze všech ohledů, vedl se spor dialekticky — ovšem pak také na plano.

Vedle knihy mluví Mohamed často také o knihách; jimi rozuměj spisy zjevené, které jsou doplňkem knihy hlavní. Jsou to nepochybně veškery knihy mimo thoru, a prorok ji jmenuje výkladem (džikr).

4. Náuka o predestinaci. Jakož známo, jsou moslimové většinou fatalisté. Jak se duchamorná tato náuka v islam vloudila, povíme na tomto místě. Víra v božský původ koranu způsobila, že se v islamu nepřipouští jiný názor o světě a jeho poměrech, nežli který jest v knize té od věčnosti vyřknut. Kdežto bible nás k poznání přírody přímo navádí, koran od ní mysli odvracuje. Moslimové jsou supernaturalisté, již nemohouce moudrosti Stvořitelovy postihnouti, také ve vědách zkusných nikdy nic nepořídili a ničeho také nepořídí, poněvadž se jim k theorii ihned vkrádá mystika, z čehož plyne pak jako přirozený následek pestrá směsice názorův učiněných a pověry. Proto straší v jejich astronomii dosud také astrologie. Nemohouce vysvětliti věci pozemské supernaturalismem, prohlašují, že jest tento svět úplně zhudlařen, hříšností lidskou docela pokažen, že jest místem pouhé zkoušky a přípravy pro svět onen; proto prý jest nejlépe oddati se askesi, aby pak mohl člověk rovnou cestou vklouznouti do nebe, kde spatří teprve své ideály ve skutek uvedeny. Supernaturalistický názor světa má ovšem v zápětí, proč jsou národové orientální tak vysíleni, znemravněni a poklesli.

Dle této theorie jsou lidé vůbec špatní, a kdyby nebylo milosti Allahovy, nedostali by se nikdy na cestu dobrou. Z výroku toho plynou následky nedozírné. Milosti té jsou ovšem nejprve účastni věřící, ale tito bývají nejednou v životě svém horší nežli nevěrci,

protož nemůže býti milosť ona osobní zásluhou: Allah jí poděluje, koho chce, tedy docela libovolně. Allahovy záměry jsou věčné a nezměnitelné, proto jsou již od věčnosti ustanoveni lidé, na něž se milosť jeho snese, kdežto nevěřící se zrodili již s pečetí zatracení. Tím jest náuka o předurčení hotova, i jest tak jednoduchá a jasná, že ji umějí na východě vykládati ženy a mužové jinak nevědomí a prostí.

V koraně se dočítáme náuky predestinační již dosti záhy. Každému člověku jest osud určen již zpředu, a nejen to, týž osud jest dokonce i písemně zaznamenán. Život se má k písmu tomuto asi jako hra na jevišti k textu svému. Ale náuka tato se nejeví býti s dostatek organisovanou; proto tvrdí také Mohamed, že andělé zapisují skutky lidské, když byly vykonány. A v první době učení svého vyznává prorok také, že jest vůle lidská svobodna.

Náuka o předurčení se zakládá na milosti Boží; o této se dověděl Mohamed od Rahmanistů, jen že ji překroutil ku svým účelům. Činil to pokaždé, kdy toho praktická potřeba vymáhala, nikoli soustavně nebo filosoficky. Když nechtěli přívrženci jeho v Medině jíti do boje, zvolal na ně: Každému smrtelníku jest ustanovena lhůta životní; jakmile se dostaví, překvačí vás smrť, ať stojíte před nepřítelem nebo meškáte mezi přátely.

Na koho milosť připadá, Mohamed nevykládá stejně; užívá jí, kdykoli se mu hodí k výkladům, jinde jí zas odporuje, v tom pak si zůstává důsledným vezdy, že milosť Allahova sestoupila na každého, kdo ho uznává prorokem. O ctnostných lidech, kteří Mohameda neuznávali, pravil, že pro nevěru zůstali nepovšimnuti. Poněvadž jest tedy milosť příčinou víry v Mohameda a základem lidské ušlechtilosti, činí také až po dnešní den podstatu církevní a politické pásky moslimův. Proto opovrhují každým, kdo není z nich, vespolek pak jsou úzce sbratřeni. Kacířů moslim nepronásleduje, ale opovrhuje jimi s největším sebevědomím.

Když se nedostavoval trest, jímž vyhrožoval Mohamed nevěřícím, a pohané ho přímo vyzývali, aby je zahubil, je-li s to, použil výtečně náuky, že jest ustanoveno, na koho milosť připadla.

42. 6. Kdyby se Bohu líbilo, spojil by je všecky v jedinou obec náboženskou (islam); on však uvádí v milosť svou, koho chce. Nespravedliví pak nenaleznou ani zástupce ani ochrance.

Historicky objasnil pravdu svou před tím již takto:

11. 38. Noemovi bylo zjeveno: Nikdo z lidu tvého již nepřijme víry, kdo jí už nepřijal. Nermuť se nad chováním jejich.

39. Vystav tedy před očima našima loď a dle našeho vnuknutí a neobracej se již k nám ve prospěch nespravedlivých; neboť jsou ustanoveni, aby utonuli.

40. Obíral se stavbou lodi, a kdykoli šel někdo z předáků (malâ) lidu jeho kolem, žerty si tropil z Noema. On však odvětil: Jen se smějte; však se jednou vysmějeme vám, jako vy teď nám. Uvidíte brzy,

41. koho stihne trest, jenž bude odplatou, — a trvalý trest bude spočívati na nich.

Mohamed chtěl říci, že jest trest odložen, až se obrátí, kdo jsou k tomu ustanoveni, aby nebyl přílišný počet lidí zahuben.

Později však se vyslovil velmi určitě, že nepřátelé jeho věřiti nemohou, poněvadž jsou dle ustanovení Allahova určeni k zatracení.

Když mu vyčítali pohané, že jsou přívrženci jeho většinou lidé nemající žádného společenského postavení a významu, ba že jsou mezi nimi dokonce lidé hříšní a všelijaká zlotřilá čeládka, nevěděl jim jak odpověděti, nežli že se tak dělo i Noemovi, k němuž se tehdáž přirovnával nejraději.

26. 111. Jak, že ti máme věřiti, ana jest všelijaká čeládka tvými přívrženci?
112. Noe dal v odvět: Nemám žádné vědomosti, co činí;
113. nejsou odpovědni nikomu, nežli pánu mému.

Poněvadž Mohamed nenáležel ku předákům Mekkanským, činili i z té příčiny naň útok říkajíce, kdyby byl chtěl Bůh k nim poslati posla svého, že by si byl vyvolil muže vznešeného rodem. V odpovědi na výtku tuto vykládá Mohamed, že prý Allah rozdělil statky pozemské docela jinak nežli milost svou, zůstaviv blaženost na onom světě výhradně svým vyznavačům. Za příklad tu uváděl Faraona, jenž měl bohatství a statků dost, ale že učinil národ svůj zlým, přišel naň trest a pomsta.

Když na proroka dotírali, aby vyložil, na čem se zakládají jeho zjevení, odpověděl, že jest to světlo, které se rozžehuje v jeho nitru. Tomu nevěřil Moghyra, jeden z nejmocnějších mužů té doby, pokud Allah také v něm světla takového nerozžehne. I odvětil Mohamed:

6. 125. Koho chce Allah vésti, tomu otevírá prsa pro islam, a koho chce zavésti, tomu je svírá.

Měl-li prorok vliv na rozdělení milosti?

Říkal zprvu, že nemá, později ovšem cestu do ráje prodával. Abu Bekr měl syna, jenž slul nejprve Abd al-Kaaba, později Abd al-Rahman. Rodiče ho naváděli k islamu, ale on zůstával zatvrzelým, jsa z těch Mekkanů, kteří se Mohamedovi posmívali a za podvodníka jej vyhlašovali. Mohamed mu učinil inspiraci, v níž kladl váhu na povinnosti k rodičům, ale nic naplat; snažil se ho poděsiti hrůzami pekelnými, ale ani to nepomáhalo. Zděšený otec se obrátil k prorokovi, aby vlivem svým se dožádal na Allahovi milosti pro jeho syna, ale modlitba jeho nebyla vyslyšána. I vypravoval příběh o potopě světa:

11. 42. Konečně nastoupila vláda naše; a pec ohnivá plápolala.*) Řekli jsme: Vezmi z každého druhu párek do archy a rodinu svou kromě člena, nad nímž vydán jest rozsudek. Vezmi také věřící. Byli jen nemnozí, kteří s ním věřili.
43. Noe řekl: Vejděte! Na zvolání: Jménem Allahovým! dá se v běh a za zvolání toho přistane k zemi: neboť pán můj odpouští a jest milosrdný.
44. Plynula po vlnách tak vysokých jako hory. Noe volal na syna na vzdáleném místě stojícího: Vstup, synáčku, s námi a nechtěj náležeti k nevděčným.
45. Dal v odvět: Usadím se na hoře, jež mne uchrání od vody. Nee řekl: Nikdo není chráněn proti řízení Allahovu, nežli nad kým se on smiluje. Vlna je rozdělila, i byl mezi utopenými.

*) Rabbini učili, že byly vody při potopě horké.

46. Zazněl hlas: Ó země, pohlť vlny své, ó nebesa, zadržte vody své; vlny odpadly, a usouzený trest byl vykonán. Archa se zastavila na hoře Gudy. I zazněl hlas: Pryč s nespravedlivými!
47. Noe vzývaje Pána svého pravil: Pane, syn můj náležel také k rodině mé! Sliby tvé jsou pravdivy, i jsi nejlepším všech soudců.
48. Dal mu v odvět: Ó Noe, nenáleží k rodině tvé; neboť skutkové jeho nebyli dobří. Nedomlouvej mi věcí, o nichž nevíš ničeho. Radím ti, abys nenáležel k nevědoucím.
49. Noe řekl: Pane, uchovej, abych ti domlouval strany věcí, o nichž nevím ničeho. Neodpustíš-li mi a nebudeš-li na mne milosrden, jsem ztracen.
50. Stalo se zvolání: Ó Noe, vystup se zdarem naším a žehnáním tobě a několika obcím, jež jsou s tebou. Budou obce, ježo obdaříme přízní; potom však je stihne trest trapný od nás.

Abu Bekrovi nezbývalo tudy nic nežli oddati se v osud; syn jeho však si nevšímal příkladu, jenž zasáhl syna Noemova, i zůstal zatvrzelým nevěrcem. Když se otec jeho utekl do Mediny, zůstal v Mekce s pohany. Teprve když bylo města tohoto od moslimů dobyto, učinil vyznání víry, aby nepřišel o hlavu.

IX

Mohamedův učitel. Náboženské neshody v Mekce.

Od proroka se vymáhá, aby nazíral do budoucna. Mekkanští to žádali na Mohamedovi také domnívajíce se, že mu na trhu duch prorocký prospěje nesmírně, že nakoupí zboží, o kterém ví, že stoupne, a prodá, nežli s něho spadne, nebo že věda, kde se obilí hojně zdařilo, tam dobré obchody učiní. Ale prorok pravil, že mu Allah vědomostí toho způsobu odpírá. Tázali se ho, jaké budou časy, ale i to prohlásil za tajemství Allahovo. Nevěda tedy ničeho o budoucnosti říkal, že mu Bůh zjevuje minulé věci, jež pak uváděl za důkaz svého poslání.

Korejšité jsouce pohané, neznali písemnictva žádného. Proto nemohli nikterak rozhodnouti, pravda-li jest, co Mohamed vyhlašuje za zjevení. Aby nabyli jistoty a přesvědčení, bylo potřebí svědka, jenž znal stará písma posvátná a je uměl vykládati, by tak vyšlo na jevo, co Mohamed hlásá, že se se starými proroky shoduje. Prorok se skutečně na svědka takového odvolává vícekráte na př.

10. 94. Jsi-li na pochybnostech o tom, co jsme ti seslali, otaž se těch, již četli knihu už před tebou. Dostalo se ti skutečně pravdy od Boha pochodící; nebuď tedy pochybovatelem.

Mohamed tu nečiní žádného rozdílu mezi koranem, zjeveními dřívějšími a prvotní knihou nebeskou. Jinde praví zase, že jest obsah knihy té znám učencům židovským, a že tedy jest pravdivý. Že mu byl inspirován Duchem svatým, bylo již také řečeno. Odkud to tedy věděl? Svědek, jehož se dovolává, byl rodem žid, který ho s učením biblickým obeznamoval a skutečně také obeznámil. Zpočátku se držel Mohamed apogryfických knih, Mojžíšovi neprávě připisovaných, později

však znal starý Zákon dokonaleji. Když mu pohané vyčítali, navedeni jsouce židem jakýmsi, že nezná pravých knih Mojžíšových, recitoval jim desatero přikázaní — ovšem že poněkud jinak.

Přese všecko mu Mekkanští nevěřili, jmenujíce ho „vycvičeným snílkem". V koraně se jim to vyčítá zřejmě:

16. 105. Víme dobře, že říkají: Vyučuje ho člověk jakýsi. Ale řeč toho, na něhož se odnášejí, jest hatlatinou, tato pak jest patrnou arabštinou.

Muž ten se jmenoval Bahyra a pocházel z Taymy, městečka na hranici mezi Syrií a Arabií ležícího a židy obydleného. Mluvilo se tam jakousi směsicí z nabathejštiny a arabštiny, v níž se pletlo také tolik hebrejštiny, kolik lid ten asi uměl. Stopy toho spatřujeme v koraně.

Mohamed opět a opět klade na to váhu, že se zjevení jeho dějí v řeči arabské, z čehož doufá, že lid uvěří, kterak jsou zprávy jeho původní; ba, v suře 43. se dokládá Allah knihou, že seslal na zemi původní znění arabské, aby přesvědčil lidi o jeho pravosti. Avšak i v této příčině mu bylo odporováno. Říkali, proč se mu nedějí zjevení v některém jazyce posvátném, v němž už dříve mluvil Bůh k lidem. A odtud pochází ona úcta k národu židovskému, o níž jsme již dříve mluvili, odtud se vedraly v učení Mohamedovo názory theologické, které se nikterak nehodily v jeho soustavu. Ze slov těch vyznívá tedy nejjasněji, co mu napověda našeptával. Dle toho, co zjevil Mohamed o prorocích a Rahmanovi, co mu radil přejati z bible ve svou náuku, lze souditi, že byl Rahmanistou, že nebyl pravým křesťanem, byť se i za něho vydával.

Ještě jedna věc připadá v té příčině na váhu. Čtemeť v koraně

11. 20. Není-liž svědkem pravdy ten, jenž byl osvícen osvětou Páně a koran čte? A před koranem byla zjevena kniha Mojžíšova jako vzor a výron milosti. Ti, pro něž byla zjevena kniha Mojžíšova, věří v koran. Ti pak z národů, kdo v něj nevěří, setkají se v pekle. Nebuď tedy v pochybnosti o tom; obsahuje pravdu od Pána tvého pocházející, ale lidé většinou nevěří.

Dle všeho se podobá ku pravdě, že Mohamed pokládal spolupracovníka svého také za nadšence a proroka. Bahyra byl nepochybně blouznivcem a prvotně Rahmanistou. Skládal posvátné knihy ve slepé horlivosti a odebral se do Arabie, aby tam obracel pohany na pravou cestu. Zdá se, že tam k sobě nejprve připoutal básníka Omayu, jenž hlásal novou víru veršem, pokud se s ní totiž snášel. Pověst vypravuje, že tento Omaya pevně doufal, že se stane prorokem, a Mohamed se nerozpakoval vyznati, že mu Allah učinil zjevení:

7. 174. Dones jim zprávu o tom, jemuž jsme oznámili znamení svá. On však se z nich vymknul: bral se za ním satan i stal se zbloudilcem.

Omaya se tedy mistru svému zpronevěřil, a tento hledal náhrady i našel ji v Mohamedovi, který se stal nástrojem jeho ku podivu povolným. Učil ho, co sám o starověku židovském napsal, učil ho i knihám Mojžíšovým, o nichž byl tak přesvědčen, že se odvažoval tvrditi, jakoby byl sám Duch sv. naň vstoupil. Nadšení toto se měnilo dle okolností a časové potřeby, proto se klonil brzy ke křesťanům, brzy k židům, brzy k těm i oněm. Kde nemohl působiti divů, použil klamu,

jemuž dodal sankci tím, že mu byl zjeven. Tím zaslepil mnoho lidí a doufal dokonce, že bude v Habeši ode všeho obyvatelstva uznán prorokem. Ale zmýlil se; jenom něco málo lidí ho uznalo, ostatní se od něho odvrátili. Habešané přišedše do Mekky, aby proroka shlédli, nadáli se, že spatři asketu; ale spatřivše, že má ženu a děti, že život jeho nebyl vzorný, měli do syta jeho proroctví. K tomu slyšeli na vlastní uši, že koran se nesnáší s písmy svatými tou měrou, jakou Mohamed prohlašoval; rovně jim bylo nápadno a příčilo se jejich názorům, že prorok tvrdí, kterak jest v nebesích veliká knihovna, jež obsahuje pro každý případ knihu zvláštní. Konečně nevěřili také ve všeobecný trest dočasný, nýbrž doufali v odplatu na věčnosti.

Kdo z nich byli křesťané praví, obrátili se k Mohamedovi ihned zády, jakmile od něho slyšeli, že popírá božství Kristovo a že si příběhy biblické přetvořuje dle své zvůle. Kdo při něm setrvali, nebyli ovšem křesťany pravými, ale prokázali mu služby veliké, poněvadž se Mohamed ustavičně dovolává jejich svědectva, pokud se týče písma zjeveného. Jak vidno, uměl prorok každou okolnost vykořistiti měrou náležitou.

Po roce 619. spatřujeme, že duch Rahmanistů z koranu mizí úplně. Podobá se ku pravdě, že Bahyra s ostatními Rahmanisty z Mekky odešli. Židům se Mohamed, jak uvidíme, za prokázané služby odměnil dokonale, a Bahyra mohl právem zvolati, že si vychoval krkavce.

První, jenž poukázal na podvod Mohamedův, že neučí sám ze sebe, byl nezdárný syn Abu Bekrův, jenž pravil: „Čemu učíš, není žádným zjevením, nýbrž jest to vyňato ze starých spisů.“ Rozumí se, že to byla voda na mlýn odpůrců prorokových, kteří dle koranu křičeli:

25. 5. Mohamed učí lži, již sám smyslil, a při níž mu pomáhali cizí lidé, kteří tu již před tím zaváděli nespravedlnost a bludná učení.

6. Pohané praví dále: Čemu učí, jsou zápisy staré, on je sepisuje, jak se mu ráno a večer předříkává.

Že z poměrů takových nemohlo vzniknouti nic jiného leda spory, leží na bíle dni.

Na mnoha místech jsme připomenuli, že uměl Mohamed věšeti plášť po větru. Byl si dobře vědom, kdo chce lid vésti, že jest mu pospíchati před proudem a odklízeti překážky, nikoli pak postaviti se stranou a pohlížeti pohodlně, jak se valí proud kolem. Kdyby se byl Mohamed řídil důsledně nějakou strnulou soustavou, nebyl by to nikam přivedl; a kdyby byl přece pronikl, pak bychom nemohli říci jinak, nežli že vykonal skutečný div a že byl skutečně nástrojem bytosti vyšší. Ovšem pak se vede při tom Arabům špatně, neboť nechtějí rady jeho uposlechnouti, i dávají si raději spílati, poněvadž nejsou s to, aby věštebné jeho výroky pochopili.

Horlivosti a vytrvalosti Mohamedovi ovšem upříti nelze, a důmyslu jeho se musí každý podiviti: pomoci si uměl vždy, byť byl sebe více v úzkých. Ale i mezi protivníky jeho byli mužové neobyčejně nadení a vytrvalí. Mezi nimi vynikal zvláště známý nám básník Omaya, jenž nabyv vzácných zkušeností na dalekých cestách, vynikal i jakousi vzdělaností. Mimo to byli protivníci prorokovi ve výhodě, že se mohli bez ostychu dovolávati rady proti němu jak u křesťanů tak i u židů, a šlo-li do tuha, kupovali si pokyny jejich za peníze. Mohamed dovolávaje se znalců písma, byl ovšem nucen býti opatrným. Tak se

stalo, že prodlením několika let se v Mekce vyvinul kroužek duchaplných mužů ze všech rodin, kteří vedouce s prorokem polemiku, pilně se o to brali, aby jej porazili vlastní jeho zbraní. Strana tato, jak praví koran 25.·35., měla na vývoj učení Mohamedova vliv veliký. Učení toto se podobalo řece, jež se žene s vysokých hor do moře: tu se jí postaví na odpor skála, tam zase strom, i jest nucena se uhnouti, novou dráhu si raziti, a tím se stává, že dospívá cíle svého teprve mnohými a mnohými oklikami a zatáčkami. Výtky protivníkův a ledabylé ohledy způsobily, že se Mohamed místo nauky obírá v koraně odpovědmi na otázky protivníků, jež vyplynuly z jeho vlastních poklesků, nutíce ho k návratu na původní cestu. V té příčině se podobá koran románu: zápletky jeho jsou zajímavější nežli příhody hlavního reka.

Hlavním příznivcem polemického kroužku proti Mohamedovi byl známý nám již Valid ben Moghyra, a nejpřednějšími z odpůrců činných Nasr ben Harith, Abu Bachtary, Zama ben Asvad, Achnas ben Šaryk, Abd al-Rahman, syn Abu Bekrův, As ben Wayil a hlavně Omaya. Ačkoli se mužové tito již dříve posmívali prorokovým domněnkám, počali r. 617. provozovati polemiku s ním soustavně a činili to až po útěk Mohamedův. Zpočátku odporovali mu slovy všeobecnými, že by byl poslem Allahovým, později pak se pouštěli do podrobností, jak vidno z koranu

23. 32. Po nich jsme dali vyrůsti pokolení jinému
33. a vyslali k němu posla z jejich středu s rozkazem: Služte Allahovi, neboť nemáte boha kromě něho, či se nebojíte?
34. Předáci lidu jeho, to jest, kdo byli nevěrni a popírali styk s Bohem na onom světě, a ti, jimž jsme v životě tomto propůjčili blahobyt, řekli: Není ničím jiným nežli člověkem jako vy, a jí, jako jíte vy,
35. a pije, co vy pijete.
36. Půjdete-li za člověkem, jako jste sami, pochodíte špatně.
40. Není ničím dále nežli člověkem, jenž si lži vymýšlí o Allahovi, i nevěříme v něho.
41. Prorok vzkřikl: Pane, přispěj mi v záležitosti, ve které mne trescí ze lži!
42. Pán dal v odvět: Budou toho co nevidět jednou z rána litovati.
43. I přepadl je křik plný skutečnosti, a leželi tu jako odplavená mrť. Pryč s lidem nespravedlivých!
44. Po nich jsme dali vyrůsti pokolení jinému.
46. Potom jsme seslali řadu poslů, ale kdykoli přišel posel k lidu svému, nazvali ho lhářem. Učinili jsme příběh jejich zkazkou národní (t. j. odstrašujícím příkladem). Pryč s lidem nevěřícím!
47. Potom jsme poslali Mojžíše s bratrem Aronem....

R. 620. přibyla odpůrcům prorokovým nová síla, přistoupilť mezi ně Abd Allah Sarh. Muž ten se přiznával k islamu. Jednoho dne dav si ho povolati prorok, diktoval mu zjevení, které se mu právě stalo, jež stojí v suře 23.:

12. Nejprve jsme učinili člověka z výstřelu hlíny,
13. potom jsme jej vložili jako símě v ochranné lože;
14. pak jsme sémě proměnili v krev a krev v maso a maso

v kosti a kosti jsme obestřeli masem. Po té jsme mu dali vyrůsti v podobě jiné. Požehnán buď Allah, nejlepší z tvůrců!

Abd Allahovi se líčení o vzniku člověka nemálo líbilo; a když diktoval Mohamed verš 14 a nedostávalo se mu příhodného rýmu, prohodil sám jako maní slova: „Požehnán buď Allah, nejlepší z tvůrců!“ A prorok byl tak nejapný, že prohodil: „Právě tato slova jsou to, jež mi zjevil Allah“. V Abd Allahovi vznikla ihned pochybnost o zjeveních prorokových i pravil: „Pravdu-li povídá Mohamed, mám i já zjevení jako on, a lže-li, nemluvil jsem o nic lépe nežli on“. A odpadl od islamu. Níže uvidíme, že to byli vlastně učení židé, kteří v Abd Allahovi vzbudili pochybnost a Korejšity v potýčkách těchto podporovali. — —

Odpůrcové prorokovi zabírajíce se v podrobnosti jeho učení, snažili se nejprve poučiti lid, jakého způsobu byla jeho choroba. Poněvadž se sám pokládal v době jisté za magnuna t. j. džinnem posedlého, přisoudili mu tento název. Pojem džinnů byl u Arabů, jakož jsme slyšeli, rozdílný; kdo však byl jimi posedlý, při tom zuřil a se vztekal, o tom se nemohlo říci, že v něm vězí džin dobrý. Choroba duševní se jeví v jistých způsobech všady stejně, ale nestejně se posuzuje. Vyšší třídy prozrazují k výstřednostem nechuť a čenichají za nimi z pravidla podvod, který tam také bývá; lid obecný bývá v této příčině shovívavějším. Mekkanští si vedli podobně. Nejprve říkali, že jest Mohamed Magnunem a Kahinem, nikoli však z těch dobrých, nýbrž že z něho promlouvají ďáblové. Když se dovolával koranu, odpověděli mu, že jest vycvikovaným šaškem, jenž breptá po jiných, co ti učí. Mohamed namítal, že domnělí učitelé jeho neumějí tolik arabsky, aby mohli býti pokládáni za skladatele koranu. Dávali tedy tomu, že jest forma vlastním jeho dílem, obsah však prohlásili za přepiatou poesii a za tvorbu člověka zbrklého. Odpověď, kterou jim po té dal, zní mdle a chabě:

69. 38. Netřeba mi přísahati při tom, co vidíte,
39. ani při tom, co nevidíte:
40. Tato jsou opravdu slova proroka šlechetného
41. a nikoli slova básníkova — nedostává se vám živé víry;
42. ani ne slova Kahinova — máte málo rozvahy!
43. Jest to přípis od pána světů.
49. Víme dobře, že jsou mezi vámi lidé,
50. kteří jsou lháři a proto k politování,
51. neboť zjevení toto jest pravda jistá.

Kdežto ho jedni neustávali vyhlašovati za podvodníka a dryačníka, přikládali jiní slovu Magnun význam hrozný, jenž zní u nás jako šílený, vzteklý, a navrhovali, aby dán byl pod dohled. Mohamed odvětil, že se to říkalo o Mojžíšovi a Noemovi též.

23. 24. Předáci, již v lidu jeho nevěřili, říkali: „Tenhle není ničím více nežli člověkem jako vy. Chce míti před vámi přednost. Kdyby se Bohu líbilo, poslal by anděly za posly“. Neslýchali jsme o ničem podobném mezi praotci našimi.
25. Není ničím více nežli člověkem, v němž vězí džin. Všímejte si ho nějaký čas.
26. Řekl: Učiň mne, pane, vítězným pro obvinění jejich;
27. a my jsme mu zjevili: Zbuduj archu...

Stav, v němž se ocitl tehdáž Mohamed, nebyl-li zoufalým, nesliboval do budoucna nic dobrého; okolnosti časové působily tudíž na jeho mysl tísnivě. Pomněme ke všemu tomu, jak trapně se musilo všecko to dotýkati mysli, v níž byl ustavičný přítok a odtok citů rozkvašených, jak to spatřujeme u osob hysterických, u nichž nálada povznešená trvá jen chvilku, načež se paroxismy mění v malomyslnost až se zoufalostí hraničící. Proto byly chvíle, v nichž Mohamed pochyboval sám o svém poslání, a když pak se z tísně takové zotavil, volal k němu Allah: „Jsa prorokem skutečným, nebuď pochybovatelem!“ A potom se oddával na modlení. Že jest posedlým, vyčítali mu nepřátelé v době, ve které si mohl dupnouti; proto na ně udeřil sám, místo aby se bránil, a prohlásil jednoho z nich — nepochybně básníka Omayu — za posedlého:

26. 221. Mám-li pověděti, na kom se usazují ďáblové?
222. Usazují se na onom utrhači a hříšníku,
223. vnukají mu, co vyposlechli, avšak většina jich lže.
224. Básníci pak jsou lidé, jichž následují bloudící.
225. Což pak nevidíš, jak bloudí po každém údolí
226. a říkají věci, jichž nečiní?

Žíti blahu člověčenstva jest ovšem povolání vznešené, ale stává se nejednou na tomto světě i výnosným řemeslem. Kdo povolání takové v sobě znamenají, bývají nejednou nuceni vzpírati se proti mnohým předsudkům. Ačkoli měl Mohamed úmysly čisté jako mnozí demagogové a reformatoři, tož přece byl nucen nejednou vyznati se veřejně, že za kázaní svá nežádá odměny nižádné. Ve své skromnosti však žádal přece za věc na oko nepatrnou, aby ho totiž soukmenovci jeho poslouchali, a za maličkou tuto oběť, jak se domníval, sliboval jim rozkoše rajské. Ale pohané Mekkanští byli zatvrzelí k jeho ideám i žádali, aby jim učení své dokázal důvody hmotnými, pozemskými. A nebylo také divu, že si tak vedli. Mohamed jim vypravoval rád o starých prorocích, a jaké činili zázraky; při tom je ubezpečoval svatosvatě, že i on jest prorokem. Což bylo tedy přirozenějšího, že žádali také na něm, aby činil zázraky. Nejraději by byli viděli, kdyby byl hory od údolí Mekkanského poodstrčil, úval takto rozšířil, z půdy dal vyřinouti zdrojům a pramenům, aby se pokryla poli a stromy ovocnými. Zdálo-li by se přání toto příliš sobeckým, žádali sobě, aby Allah za jasného dne poslal knihu nebeskou prorokovi po dvou andělích. Dle ponětí Mohamedova, jež měl o Bohu a zjevení, byly žádosti toho způsobu docela oprávněny, a pomníme-li zázraků, jež před ním se staly, nežádalo se na něm rovněž nic všedního. Rozumí se, že tím byl vehnán prorok do úzkých. Proto si ulevil inspirací.

6. 32. Život na světě tomto není než i těsnou hříčkou, život na světě onom lepší jest pro ty, již se bojí Boha. Což pak to nenahlížejí?
33. Víme dobře, že tě rmoutí, co povídají. Ale netrescí tě ze lži, nýbrž nespradliví zapírají znamení Allahova.
34. Již před tebou byli někteří poslové vykřičeni za lháře, ale snesli trpělivě, ať byli jakkoli ze lži viněni a trápeni, až přišla konečně pomoc naše. Věštby Boží nejsou podrobeny žádné změně. Vždyť jsme ti vypravovali již příběh vyslanců božích.

37. Pravili: Proč pak se mu nedostává žádného znamení od Pána jeho? Odpověz: Allah jest s to, aby seslal znamení. Ale většina z nich toho neví.

Korejšité pravili k němu podle tradice: „Vypravuješ nám, že měl Mojžíš hůl, jíž udeřil o skálu, i vyřinulo se z ní dvanáct pramenů; že Ježíš křísil mrtvé, a že Thamudejským stvořena byla velbloudice. Učiň takový zázrak, i uvěříme v tebe.“ Odpověděl jim: „Jakého zázraku si žádáte?“ — „Učiň“, odvětili mu, „pahorek Safu zlatým.“ I řekl: „Dobře, učiním tak.“ Po té zavolal anděla Gabriela. Tento však pravil: „Chceš-li, bude Safa zlatým. Ale nač působiti znamení? oni tomu nicméně neuvěří, a pak následuje záhuba všech v zápětí. Lépe jest, abys počkal, až se obrátí, kdo se obrátiti chtějí.“ Mohamed dal v odvět: „Počkám!“ a po té mu zjevil Allah.

6. 124. Kdykoli jim bylo učiněno znamení, říkají: Neuvěříme nikdy a nikdy, pokud ti nebude učiněno něco, jako bylo učiněno poslům božím.

Pro Mohameda bylo velmi pohodlno, kdykoli si uškodil, že se měl nač vymluviti řka, kterak Allah oslňuje lidi a užívá i prostředkův smyslných, aby je odvrátil od víry pravé. Proto se tedy vymlouvá: Allah mi odpírá dar činiti zázraky, aby lidi zkoumal, neboť nezasluhuje člověk, jehož srdce zůstává zabedněno k úctě boží a k víře v nesmrtelnost, aby vstoupna do církve Mohamedovy byl zachráněn od záhuby věčné.

Tradice vypravuje v té příčině:

Kdysi vytýkali nevěrci prorokovi, že jest chud, říkajíce: „Jaký jest to posel? vždyť jí jako jiný . . .“ i zarmoutil se nad tím Mohamed. Tu zjeviv se mu Gabriel řekl, že i dřívější prorokové jedli a byli nuceni živobytí si vydělávati. Co spolu hovořili, ubývalo Gabriela, až byl malý jako hrách. Mohamed se ho tázal, proč se tak stalo, i odpověděj mu: „Vidím v nebi otevřenou bránu, jež byla dosud vždycky zavřena. Obávám se, že teď trest přijde na lid tvůj, poněvadž ti vyčítají chudobu.“ Mohamed se dal do pláče, a za ním plakal i Gabriel. Tento však brzy vzal na sebe zas dřívější postavu řka: „Raduj se, Mohamede, tuto přichází Ridhvan, pokladník rajský, přináší ti něco radostného od Pána tvého.“ Ridhvan přistoupiv blíže pravil: „Pokoj s tebou, Mohamede, Allah ti posílá pozdravení a klíče od pokladů světa. Život tvůj na světě onom se nemá užíváním jejich zmenšiti ni o tolik, co váží křídlo komára.“ Mohamed popatřil na Gabriela, a tento udeřiv rukou o zemi pravil: „Buď pozorným před Bohem, Mohamede!“ Prorok odvětil: „Nechci klíčů, chci býti raději chudým a trpělivým, ale také vděčným sluhou Allahovým!“ Ridhvan řekl potom: „Uhodls to pravé!“ Zároveň se ozval s nebe hlas; Gabriel zdvihl hlavu, a ejhle, brány nebeské byly otevřeny až k trůnu božímu. Mohamed spatřil místa prorocká, a místo jeho se vznášelo nade všemi. Hlas volal: „Jsem s tebou spokojen, Mohamede!“ Prorok mu dal v odvět: „Obdař mne, pane, čím chceš; pokladem mým budiž, abych se směl v den poslední přimlouvati za lidstvo.“

Na žádost protivníků svých, proč nejsou na zemi posláni andělé, odpovídá prorok na několika místech, někdy i poněkud již čtveračivě.

96. Nic lidi nezdržovalo od víry, co k nim přišlo navedení, nežli že říkali: Jak, že poslal Allah člověka za posla?

*

97. Odpověz: Kdyby žili na světě andělé a jej obývali, byli bychom k nim poslali anděla za posla.
98. Mluv: Allah jest dostatečným svědkem mezi vámi a mnou; neboť zná sluhy své a pozoruje.

Hned na počátku poslání svého upozorňoval Mohamed své posluchače na divy, jež spatřujeme ve stvoření božském. Jsa pak nepřátely tísněn, aby podal důkazy poslání svého, dovolával se svých prvotních výroků, věda dobře, že nejlepším prostředkem nakloniti sobě lid jest, vzbuditi v něm náladu zbožnou, živě mu představiti rozkoše rajské a muka pekelná. Proto osadil ráj huriskami a peklo rozšířil, jak jen mohla obrazotvornost východní postřehnouti. Ale to vše by nic nespomáhalo, kdyby přívrženci jeho nevěřili ve zmrtvých vstání. Proto kdekoli mluví v koraně o působnosti Allahově v přírodě, pokaždé k ní přilepuje, ať se hodí nebo nehodí, důkazy o zmrtvých vstání. Koho přesvědčil o tomto, ostatní šlo již snáze.

Rozumí se, že tradice moslimská nenechala Mohameda bez zázraků. Vypočítávati jich nebudeme, poněvadž jsou nám jednak lhostejny, jednak se také o nich zmíníme příležitostně.

Nejvíce potupy a smíchu si utržil Mohamed u krajanů tím, že jim vyhrožoval brzkou záhubou dočasnou. A ta nechtěla živou mocí přicházeti, ačkoli ho přímo k tomu vyzývali a dráždili. Prorok nevěda si rady jiné napomínal k trpělivosti říkaje, že je Allah chce tím více utkati ve hříchy. Dále se vyznává, že sám té moci nemá, aby trest onen přivodil, rovněž že mu není známa budoucnost, a že tedy nedovede ustanoviti, kdy trest onen se dostaví. Proto dává na srozuměnou, že se dostaví teprve po smrti, a že jest dobře postaráno, aby nebylo na nic zapomenuto. Než i při tom pokládá za možno, že budou nevěrci také na světě tomto trestáni.

A nejen od nepřátel, nýbrž i od stoupenců svých zakusil Mohamed mnoho svízelů strany trestů dočasných; žádalit na něm v dobách krušných, aby konečně slovo své splnil.

I vypravuje jeden z nich:

Přišel jsem k prorokovi, jenž leže v Kaabě ve stínu, šaty měl pod hlavou. Vystáli jsme od nevěřících mnoho útrap i pravím: „Proč pak na ně nezavoláš trestu božího?“ Vstal, a obličej jeho byl červený, i odpověděl: „Byli před námi lidé, jimž bylo maso s těla až do kostí rváno hřebeny železnými, i neodpřeli se víry své; byla jim na témě vložena pila a byli rozříznuti ve dví, přece nezapřeli víry své. Bůh bude podporovati podnik můj, až se zdaří do té míry, by mohl muž na velbloudu jeti ze Sany až do Hadhramavtu, neboje se nikoho leč Allaha.“

41. 33. Čí chování jest krásnější nežli toho, kdo hlásá pravého Boha, dobře činí a se vyznává: Jsem moslímem.
34. Dobro a zlo nejsou stejny. Cokoli tě potká, splácej lepším, a pak se stane, s kým žiješ v nepřátelství, nejlepším přítelem tvým.
35. Dokonalosti té pak se dočiní jenom ti, jimž přeje štěstí.
36. Hýbá-li tebou pohnutka satanem vzbuzená, utec se k Allahovi, neboť on jest slyšícím, vědoucím.

Tíseň a nepohodlné otázky toho rázu způsobily, že si umínil prorok vyčkati, k čemuž mu radí také mnohá zjevení.

Zajímavo jest také slyšeti, jakého byl Mohamed mínění o Kristu Pánu. Ledaco jsme již slyšeli; k tomu dlužno učiniti ještě některé doplňky.

Kdysi seděl Mohamed s Valydem ben Moghyrou v Kaabě. I přidružil se k nim Nasr a jiní Korejšité. Nasr jako vždycky i tentokráte se pustil s prorokem do sporu. Dopadlo to s ním však špatně, byl přinucen mlčeti. Po té se prorokovi dostalo zjevení:

21. 98. Vy i modly vaše, jimž sloužíte vedle Allaha, jsou hořlavinou peklu; tam se jednou dostavíte.

99. Kdyby bohy byly, nedostavily by se; vy však i ony tam zůstanete na věky.

100. Tam bude sýjení! ale nedojde sluchu.

Valyd, jenž jako při obyčejných příležitostech předsedal, vypravoval Sibarymu, právě přišel, co se stalo, i zvolal tento: „Kéž ho mohu spatřiti!“ — Mohamed zatím již odešel — „odpověděl bych mu, jak se sluší. na to, že zatracuje bohy naše. Otažte se ho jen: Míníš pouze bohy naše nebo bytosti všecky, jež se vzývají mimo Allaha?“ A když se naskytla nejbližší příležitost, byla otázka ta učiněna, a Mohamed odpověděl, že všecky. I vyčítali mu odpůrcové, kterak se chytil sám, poněvadž dříve prohlásil anděly za sluhy boží, Ježíše Krista za zbožného sluhu a Esráše za služebníka Páně. Kmen Molayhův se klaní andělům, křesťané ctí Ježíše a židé Esráše. Korejšité měli z porážky této velikou radost, ale Mohamed měl v náhradu zjevení:

21. 101. Ony bytosti, jež jsme učinili účastnými milosti hned zpředu, budou toho daleky

102. a neuslyší ani praskání ohně pekelného, nýbrž budou užívati, čeho si přálo srdce jejich.

103. Hrozný onen den jich nezarmoutí, neboť budou andělé volati na ně: Tentoť jest den cti vaší, jenž vám byl slíben.

A o povaze Ježíše Krista se vyslovuje:

43. 57. A poněvadž ti byl dán syn Mariin jako záhada za souhlasu národa tvého,

58. a poněvadž se tázali: „Jsou bohové naši lepší nežli Ježíš?“ věz, že ti položili otázku tuto z hašteřivosti, neboť jsou věru lid hašteřivý.

59. Není ničím leda sluhou, jemuž jsme propůjčili milosť svou a učinili synům israelským záhadou.

60. Kdybychom chtěli, mohli by i z nás se naroditi andělé, již by byli nástupci vašimi na zemi.

61. Ježíš věděl, kdy se dostaví hodina; proto nepochybujte o ní, nýbrž následujte mne; taťjest cesta přímá.

62. Nedávejte se od toho odvrátit satanem; neboť jest patrně nepřítelem vaším. (Pokračování.)

Listy ze slovinských vlastí.

Píše **Fr. Štingl.**

I.

Samo vzajemno delovanje, ne pa separatizem bodi nam načelo.
Pouze vzájemné působení, a nikoli separatismus budiž nám zásadou.
A. Trstenjak.

Život národa jest podoben životu jednotlivého člověka. Člověk, dokud jest malým, zvolna roste a se rozvíjí; světa nezná, a svět nezná jeho. Po několika letech vyspěje v silného jinocha, plného ideálů a nejskvělejších nadějí, svět se mu otevírá se všemi svými krásami, slastmi a strastmi; jinoch neustále touží víc a více jej poznávati, a také svět zvědavě hledí na nového občana, kterého jme se počítati ku svým členům. Z jinocha se brzy stane statný muž, jenž s úsilím pracuje a namáhá se pro sebe a pro svou rodinu; poněvadž však poctivý muž jest povinen činiti nejen to, co musí vykonati, nýbrž i to, co může, vstoupí též na veřejnosť a mocnou rukou řídí národní i státní záležitosti. Svět se mu diví, se zálibou a láskou naň patří a jej oslavuje — muž stojí na vrcholu své moci a síly. Než, po krátkém čase klesá, sil mu ubývá, nestará se již tolik o svět, jen sám pro sebe žije; také svět naň zapomíná, až konečně ulehne ve chladný hrob. Na jeho místo přicházejí jiní — rozvíjejí se a odcházejí.

Ale rozvoj ten neděje se vždy stejnoměrně, bez nehod a nesnází; neboť často člověku staví se v cestu mnoho překážek. Přijde nemoc, a ubožák chabne a chabne, dokud ho neuzdraví rozumný a osvědčený lékař. Jiný zase naopak beze všech nebezpečí dosáhne ovoce svých snah.

Není-liž v tom podobenství vypsán též život národa? Národ se rozvíjí za národem — národ hyne za národem. Některý dospěje beze všech překážek a závad na vysoký stupeň vzdělání a blahobytu, jinému však se v cestu staví různé překážky, tak že nemůže se vzchopiti a svým sousedům se vyrovnati. Čirá tma se rozprostírá nad jeho sídly, až konečně přijdou osvícení a statní mužové, již svou prací a svým umem zaženou ty mraky visící nad spícím národem, tak že mu zase zasvítí jasné slunko svobody a volnosti.

Také národ slovinský zkusil mnoho bouřných dob; zřídka kdy mu zasvitlo veselé slunce pokroku, většinou černé mraky pokrývaly jeho obzor, a kruté bouře bouřily v jeho zemi a znepokojovaly klidný a pokoje milovný národ slovinský. Pomysleme jen, kolik bylo Slovincům bojovati ve starých časech! Kolikrát válčili se sousedními Benátčany, Franky, Němci, Maďary a zvláště s Turky. Je-li pravda, co čteme, tož pouze od léta 1460. do l. 1508. byli Turci 27krát v Kraňsku, a za těch vpádů zahynulo 200.000 lidí! Za takových okolností není divu, že Slovinci po krutých bojích vysíleni jsouce a unaveni, upadli ve spánek, ve spánek tak tvrdý, že se zdálo, že se k životu již neprobudí. Spánek ten trval několik století. Čas otrockých dní a vlastní nedbalosti pochoval je do propasti, kde nebylo pozorovati ani touhy a bažení po přirozených národních právech, ani původního vzdělávání

vlastních sil. Spali, jakoby je nikdy nechtěla dennice probuditi k pokroku a dosažení velikého cíle, jenž od každého národa bývá poznán dovršením snah na cestě — svobody.[1])

V té době byli Slovinci již ve velikých nesnázích; stěží si byli vědomi, že jsou hranice se jim zmenšovaly se tří stran: na severu, západě a východě, kde vládnou mocní sousedé, kteří jich dlouho a dlouho užívali ku svým kulturním snahám, aby jim jejich pšenice tím bujněji rostla, kvetla a užitek nesla. Byli předmětem uštěpačného posměchu, že nejsou vůbec ani národ, že jsou jen „Völkersplitter". Již jim vymíralo sídlo za sídlem, a nepřátelé jejich často jim psali úmrtní list; psali jej učenci, rozhlašovali jej po světě se škodolibou horoucností slovinští kulturní přátelé i domácí odpadlíci! Avšak národ se probudil, probudil, aby bojoval krutý, někdy přímo zoufalý boj. Upírají mu dosud jeho sousedé v divokém svém fanatismu a sobeckosti nejpřirozenější lidské právo, právo na život. Zmocnil se jich docela pohanský duch zbožňování své přemoci, své sobeckosti, kterou přikrývají pláštěm své vychvalované kultury, a proto mladším národem slovinským opovrhují nepomýšlejíce při tom, že oni byli také jednou mladší v kultuře a že ji brali a berou dosud od jiných. Opovrhují malým národem slovinským, poněvadž jich nevodí toliko kulturní cíl, nýbrž čistá sobeckost a zároveň strach, aby se nevzdělali a nezmohli ti, kteří byli dlouhá století pokornými sluhy sytému a proto zpyšnělému panstvu.

„A chvála Bohu," píše Slovinec dr. Celestin, „nepotřeli nás. Ještě dýcháme, ještě žijeme, život nám oslazují očividné úspěchy, ty nejlepší, nejstálejší úspěchy, které jsou plodem těžké práce, vlastenecké lásky a vlasteneckých obětí. Ve svém středu, v Kraňsku, vybrali jsme si dosud nejlepší polohu. Ale za to naši nepřátelé zdvihají se na hranicích s větší energií a upírají nám nejsvětější zákonitá práva a volají na pomoc celý svůj sever a západ, aby uhasili světlo národního života a smýšlení. A dobře se rozhodli; ve středu nás nenapadají tak divoce, jako dříve, aby mohli použiti vší své „kulturní" energie kolem středu na hranicích. Avšak ukázala se také tu stará pravda, že boj budí nové síly, staré čistí a sesilňuje. A nyní častěji hrdě hledíme na bratry pohraniční, jak jsou probuzeni ve vlastenecké lásce. jak pracují a rádi se obětují za slovinský svůj národ, že se u jejich vlasteneckého ohně někdy docela střed náš ohřívá a probuzuje ze dřímoty."

Na začátku nynějšího století se mrtvá Slovenie probudila. V o d n i k, baron Ž i g a C o i s a jiní o blaho slovinského národa pečliví muži ji probudili, a „N o v i c e" sjednotily všechny Slovince ku práci, tak že svět vidí, že v Kraňsku, Štýrsku, Korutansku a Přímoří žije národ, o kterém dříve jen jednotliví učenci něco věděli. „Novice" uvedly národ slovinský v kolo vzájemnosti slovanské. Kde byla dříve noc, zableskło se jasné slunce. probudil se nadějeplný život, vše klíčí, pučí a roste, kvete, ba, něco již uzrává v krásné ovoce. Otroctví zmizelo, svoboda nastala. Slovinci zapomněli na někdejší nešťastné časy a chopili se práce, aby vnukům zajistili lepší časy, než jakých se byli sami dožili. Pozdvihli hlavy, a kde byla půda nevzdělána, neúrodna, neustali, dokud jí neproměnili v úrodnou prst. „Naprej, slovenski Jug!"

[1]) Dr. Lovro Toman, Glasi domorodni, 1849.

volali nadšení vlastenci dr. Bleiweis, otec slovinského národa a Ivan Koseski, básník, již stáli v čele oněch vlasteneckých mužů, kteří v minulém půlstoletí vybavili Slovince z okovů neuvědomění, a volání jejich nebylo marným. Pozorujeme-li utěšený rozvoj slovinský, podivujeme se, jak daleko Slovinci již dospěli. Ovšem, přirovnáme-li jej k našemu českému, jsou Slovinci ještě daleko za námi. Pokračují sice pomaleji, ale za to tím jistěji. Jejich národní rozvoj a pokrok jest založen na širokých, pevných, demokratických základech; všichni jejich výtečníci, všichni, kdož pracují na národním poli, na poli osvěty, pocházejí z rolnického stavu; následkem toho jest slovinská intelligence ve stálém styku se slovinským rolníkem, druh druha podporuje, poučuje, zdokonaluje. V té vzájemnosti vězí síla, moc a úspěchy slovinského národa. Bratří Slovinců, Chorvati, jsou sice šťastnější: co ti mají, nebudou míti ani děti dětí slovinských, ale tím jejich národnost ještě není zajištěna. Jejich moc nemá kořenů v lidstvu; jejich velikolepé stavení není stavěno na silných, pevných základech. Každou chvíli se jim může sesouti. Jinak jest u Slovinců. Slovinci mají lid za sebou. Vyčítá se jim proto, že jest jejich rozvoj „selským". „A to jest právě dobře", praví Slovinec dr. Celestin. (Naše obzorje, Ljublj. Zvon, 1883.). „Proto jest naší starostí, aby tak zůstalo, aby se neseslabovalo, nýbrž aby se sesilovalo spojení národa s intelligencí, aby měla intelligence stále před očima pokrok celého národa a proň pracovala. Tudíž jest třeba, aby intelligence vždy uměla najíti a použiti vhodných prostředků pro široký, opravdu národní rozvoj."

Hezký kus poctivé práce vykonali Slovinci v několika málo letech. V politickém oboru sice mnoho dosud nedosáhli; řežeť jim chléb cizinec tak jako nám, a ještě ten se jim v rukou zmenšuje; ale za to v jiných oborech dospěli dosti daleko. Vezměme jen literaturu. Poněvadž jest jich málo, a ještě jsou rozštěpeni v devatero vládních pokrajin, měli do Vodnika literaturu velmi chudičkou, tak že si jejich literatury cizí vzdělaní národové, ba docela sourodní Slované ani nevšímali. Od té doby však, kdy Kopitar a po něm Miklošič rozhlásili Slovince po světě a pozdvihli slovinský jazyk na čestné místo, zmohla se slovinská literatura tak, že budí pozornost všech národů. A kdo chce zvěděti, kudy chodí nyní kniha slovinská, a kolik vzdělaných Slovinců čítá matka Slovenie, nechť nahlédne do seznamu členů Slovenské Matice a družstva sv. Mohora! (J. Marn, Jezičnik, 26. leto.)

Věru zajímavo a poučno pozorovati ten malý národ slovinský v jeho utrpení, rozvoji, v jeho pokroku a snahách. A je to tím zajímavější a poučnější, protože národ slovinský jest čistě katolický a pobožný. Skoro o každém jiném národu se může říci, že od pravé katolické víry více méně odpadl; jest mezi jinými národy mnoho jiných věr. U slovinského národa však toho zjevu není. Slovinský národ byl oddán katolické víře, kdy opustil pohanství. Jenom nějaký čas, a to ještě jen v některých krajích, začalo se v 16. století šířiti luteránstvo. Slovinci však brzy poznali nebezpečí a škodu nové víry a okamžitě odklonili se od bludu, aby tím horlivěji přilnuli ku katolické víře. Slovinci zůstali ještě při staré katolické víře, kterou jim oznamovali sv. Mohor, sv. Fortunat a jeho druhové, ve které je utvrzovali sv. Cyrill a Methoděj a jiní svatí mužové. Slovinci jsou vůbec pobožný lid; tomu nasvědčuje hojnost krásných kostelů a pobožných ustanovení, kterých tolik na Slovinsku nacházíme, tomu nasvědčuje celý jejich

život. A protože u nás v Čechách za nynější doby povstalo vedle nepřátel vnějších též mnoho nepřátel vnitřních, kteří sítě nesvornosti a neznabožství, sítě to záhuby, rozsévají do srdcí českého národa, a protože stalo se, žel Bohu, u nás prapodivným zvykem, že tak zvaní „svobodomyslní", zapomenuvše se nad celou minulostí a nábožnou povahou našeho lidu, o všem, co s věrou katolickou souvisí, podvratně a potupně píší a ještě zvláštní slávu v tom hledají, protože dále historická zkušenost a poznání učí, že jest pouze ve vzájemnosti naše budoucnost, že pouze tenkráte, budou-li Slované svorni a sjednoceni, budou míti více naděje na dosažení svých snah, jest velmi prospěšno, abychom s katolickým a zbožným národem slovinským uzavřeli pevné přátelství, pevnější, nežli jaké jest dosud, abychom přejali od něho to nadšení a ducha katolického, abychom my katolíci čeští, napadáni jsouce ze všech stran od nepřátel víry a náboženství, našli oporu ve svých pracích a snahách. Výhod z přátelství toho vyplývajících tu vypisovati nebudu. Poukáži jenom na jednu. Literatura slovinská má již slušný počet pěkných a cenných spisů, které neodporují v nižádné příčině katolické víře; písemnictví slovinské jest dosud takové, jaké bylo u nás v Čechách za časů Jablonského, Čelakovského, jest dosud písemnictví panenské. Poznají-li naši spisovatelé, že se mohou psáti za nynější doby také ještě cenné spisy jak zábavné, tak vědecké bez narážek na víru, na naše dědictví Svatováclavské, jako jsou spisy slovinské, snad prohlednou ze svých předsudků a předpojatosti a budou psáti ve směru katolické víře přátelském. — Z toho přátelství a pobratimstva budou se těšiti neméně i Slovinci; neboť naleznou v nás, na počet silnějších, řádnou oporu. Vždyť beztoho Slovinci již ode dávna hledí na nás jako na své vzory, podle nich se řídíce, domahají se svých práv, náležejících jim to po božských i lidských zákonech. Vždyť naše ideály jsou slovinskými ideály, naše snahy jsou slovinské snahy, poněvadž jsme všichni synové a dcery jedné matky Slávy, ku které všichni lneme a všichni jí z té duše jen dobré přejeme. Potřebu toho přátelství, té vzájemnosti uznati musí každý Slovan, ježto každý jest přesvědčen, že bez vzájemnosti musí zahynouti slabší a na počet menší plemena Slovanská, neopírají-li se o mocnější a silnější. A právě proto také Slovinci ode dávna hledí si zvláště pobratimstva s naším národem a milují nás láskou upřímnou a bratrskou, jak může jen bratr bratra stejně utlačovaného a stejně nešťastného milovati.

Abychom dosáhli toho krásného cíle, pevnějšího přátelství, jež jen po dobrém poznání přítele nastati může, aby naše srdce takřka splynula se zlatými, upřímnými srdci slovinskými, odhodlali jsme se ve „Vlasti" uveřejňovati „Listy ze slovinských vlastí", v nichž dle skrovných sil svých budeme přinášeti krátké črty o důležitějších událostech ze slovinského života národního, z oboru literárního, uměleckého, budeme v nich vypisovati zvyky slovinské, časem se též budeme zabývati s jejich historií, vůbec budeme v nich psáti o všem, co může Čechy zajímati a československou vzájemnost, jež od roku 1885. utěšeně se zmáhá, podporovati. —

Kdysi před tisíci lety žili jsme ještě ve spojení se Slovinci; tenkráte ještě nebyli mezi nás vnikli Němci a ještě nás od našich bratří neodtrhli. Avšak nastala smutná doba klesání Slovanstva; Němci nás odtrhli od Slovinců; zrušili naše spojení, naši jednotu.

Mnoho a přemnoho let uplynulo od toho času; Slovinci a jižní Slované vůbec byli odloučeni od nás, a teprve před několika desítiletími nás zaze s nimi spojila slovanská idea. Naši zástupci slovanské idee byli se zástupci slovinskými v úzkém přátelství, které se pak rozšířilo tak, že r. 1885. zaujalo celý národ český a slovinský. Tak přátely byli Kopitar, slavný jazykoslovec slovinský, a Dobrovský, kteří svorně spolu pracovali; pravě Kopitarovým přičiněním vyšla pro staroslověnštinu předůležitá kniha Dobrovského „Institutiones linguae slavicae veteris dialecti." Přátely byli dále Slovinec Metelko a Šafařík, Preširen a Čelakovský. Čelakovský to byl, jenž zvláště v ňadrech Slovince Preširna, později nesmrtelného básníka, probudil všeslovanskou ideu; známo jest též, že teprve Čech Čelakovský otevřel oči Slovincům a jim ukázal, jakého básníka mají v osobě Preširnově.[2]) To byly jen styky mezi osobami. Avšak r. 1885. spojili se oba národové, slovinský a český, toho roku sblížily se dva mohutné poly slovanské, severní a jižní, přiblížily se a sdružily ve svých tužbách pro budoucnost. Kdo by se nepamatoval na měsíc srpen r. 1885., kdy Slovinci zároveň se svými bratry Chorvaty opustili svá jižní sídla a odebrali se do zlaté matičky Prahy, aby se seznámili se svými drahými bratry Čechy a uzavřeli s nimi pevné přátelství a bratrství v boji za existenci? Německé listy posmívaly se Slovincům, ba, jakýsi německý fysikus vypátral kolem Velehradu (Velehrad byl prvotně vlastně cílem jejich návštěvy[3]) jakousi nakažlivou nemoc, která prý se začala tak kolem Velehradu vzmáhati, že nenakazila ani jednoho poutníka! „Naše starostlivá vláda," píše A. Trstenjak ve svém „Spomeniku", „jež stále pečuje o nás, věrné Slovince, bála se o nás, abychom se na Velehradě nenakazili, a proto nám zavřela cestu na Velehrad. Nemoci na Velehradě nebylo žádné, a živá duše nevěřila, že má lid kolem Velehradu nakažlivou nemoc. Ta nakažlivá nemoc měla jiné jméno, a náš spolupoutník, největší básník slovinský Šimon Gregorčič, pojmenoval ji výborně ve své básni „Velegrajska kuga" „vzajemnost slovanska, katere se naši sovragi tako boje". (Vzájemností slovanskou, které se naši nepřátelé tolik bojí.)

Slovinci nešli k učencům ani ku slavným státníkům a politickým velikánům českého národa: oni šli k českému národu; český národ chtěli poznati, s ním se seznámiti, pobratřiti a přátelskou ruku si podati. A Češi jim podali celé své srdce. Ve všech městech, kterými se Slovinci ubírali do Prahy, byli slavnostně a nadšeně vítáni, a to tak, že jim slzy radosti vstoupaly do očí. Hory a řeky dělí Slovince od Čechů, ale tenkráte se ukázalo, že duchem a srdcem jest sdruženo to, co příroda rozdvojila. A což teprve, když přijeli do Prahy! Tam teprve poznali, že jsou s námi jedno srdce, jedna duše. „Zlata Praga, jedno smo s teboj; ti si naša Kakor češka!" Návštěva Slovinců měla veliký význam a učinila veliký krok na poli vzájemného poznání a sblížení.

Avšak pevný svazek přátelský se utvrdil r. 1887. v srpnu, kdy Češi Slovincům návštěvu oplatili.[4]) To bylo ponejprv v historii, že Češi ubírali se z dálného svého severu na slovanský jih se slovan-

[2]) J. Stritar, Zbrani spisi, V. zv. str. 64.

[3]) Více o tom viz s velikým nadšením psanou A. Trstenjakovu knihu: „Spomenik slovenske vzajemnosti." Ljubljana 1886.

[4]) Viz výbornou knížečku Fr. Ekerta: „Výlet Čechů na Slovinsko". Hlasy kat. sp. tisk. 1888.

ským poslanectvím; to bylo poprvé v historii, že český národ přišel na Jih šířit a rozsévat bratrskou vzájemnosť. Pro Slovince to byl veledůležitý moment, neboť tak daleko na jih ještě nepronikli severní Slované v Rakousku.

Nelze si jiného přáti, než aby se vzájemné styky mezi Čechy a Slovinci ještě více utvrdily, aby někdy mezi Čechy a Slovinci zavládlo ono vznešené pobratimství, jež zná chorvatsko-srbský národ ve svých starých obyčejích, ono svaté pobratimství, jež miluje svého pobratima neskonale a jest hotovo proň i zemříti. Kéž nás tu duch pobratimstva obrodí, a Bůh nechať milostivě žehná našemu pobratimství, naší vzájemnosti na věky!

Svoboda a nevázanosť.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Člověk jest ovšem stvořen pro pravdu, ale zároveň má v sobě náklonnosť k nepravdě a lži a náklonnosť tato lákává jej mocně obzvláště tenkrát, když se mu lež objeví v podobě svůdného, blyskotného paradoxa, kteréž by svědčilo o jeho nadání a bystrosti ducha. V této příčině napsal J. J. Rousseau, jenž to mohl věděti z vlastní zkušenosti, v pověstném svém Emilu, tušíme že správně: „Který filosof, jenž poznal blud a pravdu, nedal by přednosť lži, již našel sám, před pravdou, již před ním vynašel jiný? který filosof nepodváděl by bez rozmýšlení veškeré lidstvo, jenom aby se domohl slávy, a který z nich touží, upřímně mluveno, po něčem jiném, nežli aby se nad jiné vyznamenal? Jemu jest při všem věcí hlavní mysliti jinak, než myslí druzí: mezi věřícími jest atheistou, a mezi atheisty byl by věřícím“ (Srov. Caussette, Apologie str. 67.). Zvláště za dnů našich jsou hříchy rozumové velice četné, hříchy, jichž se dopouštějí mnozí páni vědátoři z pouhé manie, aby pověděli něco nového. Filosofové i literáti vydávají ze snahy po originálnosti za pravdu všecko, i věci absurdní. Každý má na mysli jen sama sebe, chce nad jiné vyniknouti, vzbuditi obdiv a vyznamenati se. Pravda a věda jsou od těchto „moderních“ vědeckých bůžků považovány za pouhé jen hřebříky, po nichž by se mohli vyšplhati hodně vysoko. Každý z nich by rád duchaplným způsobem vytvořil a pověděl něco nového a následek toho jest, že si skoro všickni odporují a jeden s druhým se kouše a hryže. (Srov. „Der Krach von Wittenberg str. 36.) Dospěti ku pravdě, dopracovati, domoci se pravdy, považuje se nyní na mnoze i při bádání čistě vědeckém za věc vedlejší a hlavní váha klade se na bádání samé, jako by věda byla pouhým rejdištěm, po němž by se mohl duch lidský dle libosti sem a tam probíhati a dělati třebas i krkolomné skoky a kotrmelce.

Kde z bádání vědeckého čistá a upřímná láska ku pravdě vytlačena jest domýšlivostí, pýchou a samoláskou, tam výsledkem bádání nemůže býti čistá a bludem nezkalená pravda, tam si vždycky budou výsledky bádání vědeckého odporovati.

Není tudíž divu, že nyní panuje ve světě vědeckém, nevyjímaje

ani našich moderních vysokých škol, takový hrozný zmatek duševní, jakého snad nebylo od doby úpadku staré pohanské filosofie. Vše to vře a víří v jednom velkém zmatku. Všecky systémy filosofické — od nejhrubšího materialismu až k nejpodivínštějšímu idealismu — jsou tu často zastoupeny na jednom jediném vysokém učelišti. Každá taková vědecká existence spřádá jako pavouk svoji vlastní síť, do níž by chytala po vědě dychtící, nezkušené mladíky, každá odporuje ostatním všem a každá „má pravdu," a běda tomu necechovníku, jenž by odvážil se takové moderní vědecké existenci odporovati.

A což teprv kdyby možno bylo shromážditi všecky ty „moderní" vědecké veličiny, všecky ty „moderní" heroy ducha od těch, kteří zasedají na stolicích učitelských vysokých našich škol až k těm, kteříž v redakcích různých časopisů vědeckých, literárních i politických, u psacích stolků sedí a svoje myšlénky světu prodávají, kdyby pravíme, všecky tyto veličiny bylo možno shromážditi na místě jednom i s těmi jejich pestrými systémy a názory světovými: domníval by se zajisté každý, kdo by se nějakou „šťastnou" náhodou mezi ně dostal, že se ocitnul buď ve starém Babyloně v době zmatku jazyků nebo v nějakém velkém blázinci, kde každý zpívá a hude svou a jeden druhému nerozumí. (Briefe aus Hamburg).

Kdož by, vida zmatek takový a ve výsledcích vědeckého bádání tolik odporů, takovou nejistotu a nespolehlivosť, nevzpomněl sobě na slova Písma, kteráž se na tyto vědátory „moderní" tak dobře hodí, jako by na ně byla ulita: „semper discentes, nunquam ad scientiam veritatis pervenientes" — stále se učí, ale nikdy nepřicházejí ku poznání pravdy? A napsal li apoštol o jistých lidech, že prý jsou to oblakové bez vody, ježto vítr sem tam pohání, — stromové podzimní, neužiteční, — rozbouřené vlny mořské, — hvězdy bludné" (Juda I. 12—13.), nejsou slovy těmi s věrností takřka fotografickou popsáni a vymalováni tak mnozí učenci, vědátoři, filosofové, přírodozpytci a básníci moderní? Či nezdál se už tak mnohý filosof, přírodozpytec se svým systémem býti oblakem, jenž sliboval lidstvu hojnou vláhu pravdy anebo stromem, od něhož lidstvo očekávalo, že mu bude do klína sypati sladké ovoce pravdy? Nezdál se už mnohý filosof a mnohý básník býti jasnou hvězdou, od kteréž lidstvo očekávalo, že je uvede do země pravdy a srdce jejich žíznící po pravdě zcela uspokojí? Ale zdaž pak se neukázalo dříve či později, že „oblak" ten byl prázdným a jalovým a že v něm nebylo žádné rosy pravdy, že onen „strom" byl stromem podzimním, kterýž sice kvetl, ale nepřinesl žádného ovoce, a „hvězda" ona že byla pouze hvězdou bludnou, za níž kdo kráčel, nepřišel ku pravdě?

Či snad přepínáme? Ale pak bychom rádi věděli, které jsou ty positivní, nepopíratelné, nezvratné pravdy, jež vynesla na světlo po více nežli dvoustoleté práci od autority náboženské víry emancipovaná moudrosť světa tohoto? Dějiny rozumové činnosti lidstva zůstavené sobě samé a nepřístupné světlu víry, jsou mnohem spíše smutnými dějinami lidských poblouzení, nežli dějinami lidské moudrosti, mnohem spíše seznamem velmi četných „mrtvých", v boji rozumovém „usmrcených" a přemožených systemů, názorů a domněnek, nežli povznášejícími kulturními dějinami na dráze pravdy postupujícího lidského ducha (Kempf v Linzer Theol. Quartalschrift 1890.).

Kolik již systémů filosofických a přírodozpytných bylo zbudováno,

jež jsou už zas dávno zapomenuty! Kolik již „vědeckých“ náhledů a domněnek bylo vyhlášeno veřejným míněním za skvělou a neomylnou pravdu, kteréž totéž veřejné mínění brzy opět samo bez hluku a slávy pochovalo! Dnes se vyhlašuje některá nauka za velkou vymoženosť svobodné vědy a zítra už ji slavení stoupenci téže vědy házejí mezi staré haraburdí, nebo ji aspoň ukládají do musea pro přežilé a zastaralé nauky.

Odkud tu možno doufati spásu? Snad od moderní filosofie? Ale tato královna věd světských, jak se tak ráda sama nazývá, zabředla sama do velikého labyrinthu bludů a jest takřka bazarem různých systemů a smělých hypothes. Ve vědě této zavládl totiž ještě mnohem více než ve vědách jiných „neblahý subjektivismus, jenž vede k tomu, že máme tolik filosofií co filosofických hlav“ (Dr. Lindner, Drobné články str. 11.). A kdyby to ještě byly aspoň vždy hlavy opravdu filosofické! Ale ani to nebývá vždycky. Skoro každá taková trochu jen vtipnější „hlava filosofická“ tvoří si svou vlastní filosofii a svou vědeckou terminologii; filosofii tu souká jako pavouk sama ze sebe bez přihlížení k objektivnímu, zevnějšímu světu a proto jest tato filosofie zcela utvářena dle individuelních schopností, zvláštnůstek a náklonností hlavy, v níž se zrodila. Pouštějíce se do otázek filosofických, nesmíme se ptáti, čemu že učí filosofie? nýbrž: čemu učí Kant? čemu Fichte? čemu Hegel? čemu Schelling? čemu Hume? čemu Schopenhauer, Schleiermacher, Hartmann, Comte? atd.

Tať jest též hlavní toho příčina, proč filosofie, královna věd profánních, tak velice poklesla a upadla v opovržení, jak vyznává upřímně i Dr. Lindner, když takto píše: „Zlatý věk filosofie už dávno minul. Jméno filosofie pozbylo lesku, jímž se skvělo za dob Platonových nebo Kantonových a nelze více popírati, že někdejší královna věd v očích nového věku na mnoze jest diskreditována. Příčina toho jest ovšem hlavně ve filosofii samé, zejména v tak zvané filosofii spekulativní, jež pohrdajíc vší empirií, hledí vědecké tkanivo ze sebe vysoukati po způsobu pavouků t. j. a priori přede vší zkušeností. Netajme se, vysílená, ba poražená leží spekulativní myšlénka před námi, ona myšlénka, která druhdy jala se smělým útokem vybojovávati svět pravdy, svět vědy“ (Drobné články str. 9.).

Vzhledem k tolika a tak různým systemům filosofickým nemůže nám věru nikdo zazlívati, ptáme-li se skepticky: Kde jest tu pravda? Rovněž se nemůže ani filosof diviti tomu, že bývá nyní filosofie považována za vědu mlhavou, nespolehlivou, kteráž nemůže duchu lidskému, kterýž touží po seznání pravdy, poskytnouti jistoty. Jak jest tu možno spoléhati se na některý system filosofický, věřiti kterému filosofovi, když se systemy filosofické neustále mění a jeden filosof druhému odporuje a jej vyvrací? Za idealisty a pantheisty přicházejí skeptikové, za skeptiky opět materialisti, sensualisti, positivisti a za těmi konečně pessimisti, nihilisti a anarchičtí socialisti a konec všeho jest úplné se vzdání veškeré naděje dopátrati se positivní pravdy, což značí tolik jako ohlásiti úplný bankrot veškeré vědy filosofické!

Týž smutný obraz poskytují i vědy přírodní, pokud totiž opouštějí svoje vlastní pole, jímž jest prozkoumání přírody a její zákonů a zjevů, a zabíhají do filosofie, což se bohužel děje nyní často, a to v míře takové, že zvlášť u některých stoupenců věd těchto

zkoumání přesně přírodozpytné nahraženo bývá filosofováním a fantastickým básněním.

Filosofie nachází se tedy dle vyznání samých jejích pěstitelů v úpadku a vysílenosti a ve vědách přírodních, pokud zabíhají v obor filosofie spekulativní, panuje všude zmatek nad zmatek, jelikož moderní přírodozpytci, jichž ne-li většina, tedy alespoň velmi veliká část vyzula se úplně nejen z křesťanství, nýbrž z veškeré positivní víry, rádi opouštějí pole skutečnosti a místo reelních vědeckých výzkumů přírodozpytných podávají nám jako básníci ve formě více méně vědecké jedině svoje sny a domněnky.

A příčina tohoto smutného úkazu? Pýcha a přemrštěný individualismus; tyto pak opět sáhají svým kořenem zpět až do oné sociální a náboženské revoluce, jakáž zachvátila střední Evropu ve století šestnáctém.

Když totiž Luther vypověděl poslušnost autoritě církevní, autoritě, kteráž dle ustanovení samého Krista a za jeho stálé pomoci bdíti měla a má nad pravostí víry a nad správným výkladem Písem svatých, musil, chtěl-li vůbec jakou víru retovati, — odkázati nutně svoje stoupence na samo Písmo, aby si v něm každý hledal víru svou dle vlastního rozumu a vlastních náhledů. Tím však postavil každého jednotlivce jaksi nad Písmo, čině smysl Písma závislým na jeho rozumu a náhledu a položil tak mimoděk falešný základ, na němž během času s nutností přirozenou musila se vyvinouti nesmírná samolibost a pýcha duševní, přílišné si zakládání na náhledech čistě subjektivních, netečnost a nevážnost k objektivní pravdě.

Kde více lidí do věci jedné vkládá různý smysl, kde přes všecky protivy v náhledech a domněnkách každý tvrdí o sobě, že má pravdu, a kde se žádný nechce podrobiti autoritě vyšší, kteráž by nestranně a neomylně rozhodovala, kde že jest pravda a kde blud a lež, nýbrž kde právě na základě tohoto subjektivismu zbudována jest náboženská společnost: tam musí úcta k pravdě objektivní nutně klesati; touže pak měrou, jakou tato úcta v srdcích lidských klesá, stoupá v nich domýšlivost a troufalá víra v neomylnost vlastního úsudku a náhledu.

Z počátku vládl přílišný tento subjektivismus a čím dál tím víc mohutněl, jak jsme již dříve jednou pravili, pouze v protestantské theologii, ale později zavlečen byl též v obor protestantské filosofie, kteráž jej záhy stupňovala tak, že upírala docela i realnost a skutečnou existenci zevnějšího světa a za to, co jedině, skutečně a v pravdě existuje, prohlásila přemýšlení a rozumování člověka (myšlénkový proces). Třebas však od těch dob filosofie mnoho změn prodělala, ano třebas se ocitla konečně až u pravého opaku toho, co tvrdila dříve, přece si zůstala při vší očividné nedůslednosti důslednou v tom, že vůdčí její hvězdou přílišný byl subjektivismus, kterýž působením filosofie zanesen byl i do věd přírodních a do historie, kteráž se za těchto okolností stává ne spolehlivou učitelkou toho, c o a j a k se kde co ve světě dálo, z jakých to vzniklo příčin a jaké to mělo později následky, nýbrž více méně prosaickou básní nebo románem, kde jest vedle některých dějepisných fakt všecko ostatní pouhou smyšlénkou, ba kde i sama historická fakta, jež nebylo nikterak možno obejíti, podle individuality „dějepiscovy“ přerozličně jsou buď zkomolena, nebo přistřižena, neb alespoň tendenčně přibarvena. Teprv v době nejnovější

nastává znenáhla v této příčině zdravá reakce ve prospěch dlouho umlčované, překrucované a hyzděné pravdy; bude to však ještě dlouho trvati, než si celá pravda zjedná všude průchod.

Jelikož však tento „vědecký“ subjektivismus, u něhož víc váží ženialní neb bizarní nápad, blyskotné paradoxon neb zvučná fráse, nežli suchá, objektivní pravda, pravý kořen má v protestantismu, jeví k němu všude velké sympatie, za to se však chová ku katolicismu rovněž tak předpojatě a na mnoze i rozhodně nepřátelsky jako otec jeho, protestantismus.

Protestantismus dá se sebou totiž snadno „handlovat“ a rozličně smlouvat, ležíť to již v samém jeho principu; nikoli však katolicismus. Tento tvrdí o sobě a rozhodně hlásá vždycky a všude, že jest v držení stálých a nezvratných objektivních pravd samým Bohem zjevených, jež má proto každý bez vyjimky přijati a jim se podrobiti. To však nelíbí se pýchou nasáklému duchu lidskému, jenž by rád byl ve všem zcela nezávislým, sám všude svým pánem, proto se snadno proti přijetí těchto pravd vzpírá a jelikož mu je vážně a důrazně předkládá právě katolicismus, který nedá s sebou smlouvati a „handlovati“, stává se odpůrcem katolicismu a sympatisuje s protestantismem, ne proto, co jest v něm positivního, nebo to se mu rovněž tak protiví jako katolicismus, nýbrž pro to, co v něm jest negativního. Protestantismus ve smyslu tomto jest lidem srdce „chorého“ velmi vítanou průpravou k nevěře. Odtud to ustavičné vychvalování protestantismu na úkor pravdy a katolicismu.

Odtud i v dějinách, jak politických tak i kulturních, to stálé stranění protestantismu a to snižování katolicismu. Odtud i ten úkaz, že se v dějinách, z části bludně, z části i z úmyslu proti lepšímu vlastnímu přesvědčení, s přídechem nepřízně a nepřátelství k víře katolické za zásluhu počítá protestantismu, co není nikterak zásluhou jeho. Takovýmto dějepisným bludem tvrdošíjně hájeným na př. jest, že byly u nás války husitské hnutím a bojem za „svobodu svědomí“, v zemích pak germánských že podnikla boj za „svobodu svědomí“ opětně tak zvaná protestantská „reformace“. Nic však není na světě nesprávnějšího nežli právě toto tvrzení. Pravda jest sice, že strůjci a původci odboje proti staré církvi římské, ať již se sami sebe zvali husity nebo protestanty, žádali rozhodně svobodu svědomí, ale zamlčeli, že jen pro sebe a své stoupence. Krotčeji chovali se jedině tam, kde byli v menšině; kde však se domnívali býti silnějšími, anebo kde měli skutečně většinu, tam jim nikdy ani na mysl nepřišlo popřáti volnosť svědomí těm, kdož u věcech náboženských jinakého byli smýšlení, mnohem spíše to považovali za něco, co se rozumí samo sebou, by všecky takové bez milosrdenství zničili a vyhladili buďsi již ohněm anebo mečem a šibenicí, obzvláště když tito jinak smýšlející byli katolíci. Jak u nás řádil ohněm i mečem Jan Žižka z Trocnova se svými Tábory proti všechněm těm, kdož u věcech víry odvážili se jinak smýšleti nežli on a jeho Táboři, jest vůbec známo. V Irsku, Škotsku, Dánsku, Švédsku byl na přidržování se a vyznávání náboženství katolického stanoven trest smrti. Proti tvořícím se novým sektám protestantským nakračováno v krajinách těchto rovněž tak krutě.

O všem tom pořídíme, dá Bůh, že již brzy, pojednání zvláštní a vše doložíme svědectvím dějin. Za tou příčinou uvedeme zde jenom některé toho doklady.

Luther učil na př.: „Kdo mého učení nepřijme, jest jistě zatracen.“ O novokřtěncích učil, aby byli všickni buď usmrceni, anebo ze země vypovězeni. Když se ho Petr Weller ptal, budou-li novokřtěnci taky spaseni, odpověděl Luther: „my soudíme a smýšlíme podle evangelia: kdo neuvěří, již jest odsouzen; proto musíme pevně o tom býti přesvědčeni, že novokřtěnci bloudí a jsou zatraceni.“ (Tischr. Leipz. 301.) Když se ho kdosi tázal, jak by se mělo naložiti s knězem, který z počátku přidržoval se lutheranismu, ale později se opět navrátil ku katolictví, odpověděl krátce: „nechce-li ho hejtman stíti mečem, ať ho pověsí, jedno jest tolik jako druhé“ (ibid. 345.). Zvláště pak horlil proti „papežencům“. Proti těm považoval za dovolené vůbec všecko. „Trestáme-li zloděje provazem, vrahy mečem, kacíře ohněm, proč spíš nenapadnem všemi zbraněmi... das ganze Geschwärm der römischen Sodoma an und waschen unsere Hände in ihrem Blute?“ říkával Luther (Op. lat. II. p. 107.); a ještě ten rok před smrtí napsal: man solle „den Papst, Cardinäle und was seiner Abgötterei und päpstlichen Heiligkeit Gesind ist, nehmen, und ihnen als Gotteslästerer die Zungen hinten am Hals herausreissen und an den Galgen annageln der Reihe her“ (Wider das Papsthum 155.). Již z těchto výroků, k nimž bychom mohli snadno připojiti na sta jiných, viděti jest jasně, že měl Luther pravdu, když takto napsal: „Gewiss ist es, dass ein jeglicher Ketzer ist aufrührerisch, denn nachdem er hat Lügen gelehrt und ausgestreut, so versiegelt er es mit dem Morden (Tischr. Eisl. 406.). Říkal-li Luther: „das Reformiren kostet Blut“, hlásal opět Zwingli, že „evangelium žízní po krvi“ (Evangelium sitit sanguinem).

O Kalvínovi není v této příčině třeba mnoho mluviti; dostačíť úplně, vzpomenem-li jen, jak naložil se Servetem, jak ho dal pozvolna upáliti a jak ho ještě na cestě k popravišti mučil a trýznil. Vzpomínaje smrti Servetovy praví i nevěrecký dějepisec Gibbon, že prý ho „tato jediná poprava víc pohoršila, nežli všechny katakomby Španělska a Portugalska.“ Jak smýšlel Kalvín o králích a knížatech, kteří se nechtěli státi protestanty, viděti z toho, že častěji kázal, takoví že musejí s trůnů býti svrženi a lépe že jest naplíti jim ve tvář než jich poslouchati (viz Briefe aus Hamb. 328.).

Jak nakládala německá knížata protestantská s věrnými katolíky, jakým násilím a ukrutnostmi převáděla je do ovčince Luthrova, toho uvádí dějepisec Janssen dokladů hojnost.

V Anglii bylo pouze za vlády Jindřicha VIII. přes 30.000 katolíků pro víru usmrceno; z těchto byli jedni mečem odpraveni, jiní za živa rozparováni, vnitřností zbavováni a pak čtvrceni, jiní upáleni. Co Jindřich VIII. započal, v tom bezohledně pokračovala a „šťastně“ dokonala „panenská„ „dobrá“ Alžběta, kteráž zavedla na vyhledávání a trýznění katolíků tak hroznou inkvisici, že jest proti ní hrozně rozkřičená inkvisice španělská něčím tak krotkým a nepatrným, jako mladý pejsek proti krutému po krvi lidské žíznícímu tygru, čili abychom mluvili slovy protestanta Cobbetta: „celá španělská inkvisice nenapáchala za celý dlouhý čas svého trvání tolik ukrutností, kolik jich napáchala „panenská“ Alžběta za jediný rok svého třiačtyřicetiletého panování“.

Když pak všeho druhu ukrutnostmi protestantismus byl v Anglii utvrzen, byly na zbylé ještě katolíky trestním kodexem stanoveny zvláštní velmi kruté tresty, z nichž tu uvedeme aspoň některé:

katoličtí pairové byli zbaveni dědičného práva zasedati v parlamentě; katolíci nesměli býti voleni do dolejší sněmovny, pozbyli veškerého volebního práva, byli vyloučeni ze všech úřadů, nesměli míti ani ku své obraně v domě žádných zbraní, nesměli býti ani lékaři ani právníky, nesměli odejíti přes pět mil daleko od svého rodiště; kdo z katolíků nechtěl choditi do kostelů protestantských, musil platiti pokuty měsíčné 20. liber šterl., nemohl-li platiti, byl jinak trestán; vdaná katolička, nechtěla-li choditi na bohoslužbu do kostela anglikánského, ztrácela dvě třetiny z vdovského svého podílu a měla býti držána v žaláři doživotně, leč by se muž uvolil platiti za ni pokuty měsíčně až do její smrti 10 liber šterl.; každý soudce směl, kdy chtěl, předvolati kteréhokoliv katolíka přes 16 let starého, a nechtěl-li tento zraditi svou víru buď hned anebo nejdéle ve lhůtě šesti měsíců, pozbyl všeho práva, aby směl jednou koupiti neb děditi nějaký pozemek, to pak, co měl děditi ať po svých rodičích, ať komkoli jiném, musilo přejíti na nejbližšího mu protestanta; o kom bylo vypátráno, že má ve svém domě učitele katolického, musil platiti pokuty měsíčně 10 lib. št., učitel pak denně 20 liber; kdo poslal dítě své do katolické školy do ciziny, musil zaplatiti 100 lib. št. a dítě to pozbylo v rodné své zemi všechněch všudy práv, i všecky dary, legáty a odkazy, kteréž by pro ně byly učiněny, byly eo ipso neplatnými; katolický kněz, jenž se odvážil v Irsku nebo Anglii sloužiti mši svatou, pokutován byl 120 librami št., každý, kdo byl přítomen, 60 librami; každý v Irsku nebo Anglii rodilý kněz katolický, jenž se domů vrátil a se do tří dnů staré víry své neodpřísáhl, rovněž i každý, kdož se zpět vrátil k víře katolické anebo jiného k tomu přiměl, měl býti buď pověšen anebo čtvrcen, když mu napřed byly vnitřnosti násilně z těla vyrvány.

Tresty ještě krutější byly uvaleny na katolíky v Irsku. Na vypátrání katolických kněží stanovena byla odměna, a to na vypátrání arcibiskupa nebo biskupa 50 liber šterl., na vypátrání kněze 20 liber šterl., na vypátrání učitele nebo učitelského pomocníka 10 lib. šterl., neboť i učiti a učiti se umění literním bylo protestanty katolickým Irčanům přísně zakázáno, ano vykládáno jim to za zemězradu a proto měl každý, kdož buď jiné učil čísti a psáti aneb sám se učil ať soukromě nebo ve škole, býti buď vypovězen nebo usmrcen. Každý soudce si směl, kdy mu napadlo, kteréhokoli katolíka předvolati a mu poručiti, by přísežně vypovídal, kdy a kde byl na mši svaté, kdo ji sloužil, kdo byl přítomen, jakož i zdali ví, kde kdo z nich bydlí; zdráhal-li se však při této nanejvýš nelidské inkvisici vypovídati, měl soudce právo odsouditi jej jako zločince na rok do vězení nebo k pokutě 20 lib. šterl.; manželstva mezi katolíky a protestanty prohlášena byla za neplatná a kněz katolický, jenž by se odvážil takovému sňatku požehnati, měl býti odsouzen k smrti provazem! Vůbec neměli katolíci v Irsku žádných skoro práv a nebyli jisti ani svým majetkem ani životem. (Srov. Cobbett, Dějiny prot. reformace v Anglii a Irsku, něm. překl. hlavně str. 521—531.). Tento strašný kodex, jenž illustruje jasněji nežli cokoliv jiného tu přechválenou protestantskou „snášelivosť“, byl v plné platnosti a prováděn byl s bezohlednou přísností od roku 1558., kdy první k němu byly položeny začátky, až do roku 1778., tedy přes dvě stě let, ba mnohá jeho ustanovení zůstala v platnosti ještě po celých prvních třicet let našeho století!!

Ne méně krutě bylo nakládáno od protestantů s katolíky v Hollandsku. Ano zde si vymýšleli páni kalvíni ve své „beránčí snášenlivosti“ a lásce křesťanské na katolíky tak hrozné tresty a taková mučidla, že člověk trne a hrůzou se chvěje, jen když o tom čte. Kdo nám buď nevěříš aneb se chceš o tom dočísti více, vezmi do ruky „Dějiny Hollandska“, jež sepsal a vydal hollandský protestant Kerroux, a přečti si z nich pozorně na př. jen svazek druhý. Podobně nakládáno s katolíky i ve Švédsku a Dánsku, o čemž si dovolíme napsati více někdy jindy, neučiní-li to zatím pan Kozák nebo pan Dušek, kterýmž snad budou také trochu známy toleratní činy jejich souvěrců.

S jakou krutostí a bezohledností nakládaly sekty protestantské s katolíky tam, kde tito byli proti nim v menšině, o tom si můžeme učiniti pojem, uvážíme-li, jak směle, vyzývavě a nesnášelivě odvažovaly se vystupovati proti katolíkům i v zemi katolické, kdež samy byly u veliké menšině, jako na př. ve Francii.

Aby nám nikdo vytýkati nemohl, že píšeme stranicky, uvedeme na doklad svého tvrzení některé úryvky z Buckleových „Dějin civilisace“. „Ediktem nantským (1598) bylo stanoveno, že mají protestanté požívati úplné náboženské svobody, a právo to podrželi až do času vlády Ludvíka XIV. Mimo to se jim dostalo ještě mnohých jiných výhod, jakých neposkytla mimo vládu francouzskou žádná jiná katolická vláda kacířským svým poddaným. Tím však ještě nebyly ve Francii ukojeny tužby protestantských duchovních. Neuspokojilo je, že měli úplnou volnost náboženskou, když nesměli rušiti náboženství jiné. I žádali na vládě, aby obmezila náboženské úkony katolíků francouzských, jež tito měli jakožto výraz náboženství národního u veliké úctě. Za tímto účelem konali hned po smrti Jindřicha IV. veliký sjezd v Saumuru, kdež přímo žádali, aby se nesměla konati žádná katolická processí ve městech, vesnicích nebo hradech, kdež jsou protestanté. Jelikož však vláda neměla chuti tuto neslýchaně smělou osobivost podporovati, jali se nesnášeliví sektáři sami (zamýšlený) zákon v skutek uváděti. Napadalit nejen katolická processí všude, kde je natrefili, nýbrž tupili též a uráželi katolické kněze, bránili jim násilně přisluhovati nemocným svatými svátostmi. Pochovával-li katolický kněz někoho ze svých zemřelých osadníků, jistě se dostavili na pohřeb protestanti, přerušovali pohřeb, tropili si smích z obřadů katolických a snažili se křikem a hlukem přehlušiti kněze, aby hlasu jeho nebylo slyšeti. Ano mnohdy neměli ani na těchto demonstracích dost. Neopatrností (katolíků) dostala se některá města francouzská do jejich moci, již oni pak hned vykonávali s největší nestoudností. Ve městě La Rochelle, kteréž bylo pro svou důležitost druhým městem v říši, nechtěli katolíkům přenechati ani jediného kostela, aby v něm mohli konati služby Boží v duchu náboženství, kteréž bylo po staletí jediným náboženstvím Francie, nyní pak ještě náboženstvím veliké většiny lidu. To však bylo pouze částí systemu, kterýmž doufali protestantští duchovní potlačiti práva svých katolických spolupoddaných. Roku 1619. vydali na svém generálním sjezdu v Loudunu nařízení, že ve městech protestantských nesmí kázati žádný jesuita, ano ani žádný kněz od biskupa ustanovený. A jako by byli předem chtěli zameziti všecko smíření, prohlásili slavnostně, že vyloučí od „večeře Páně“ všecky rodiče, jejichž dítě by se přiženilo nebo provdalo do rodiny katolické. Abych

však nehromadil zbytečně příklady, uvedu ještě jenom jediný, který zasluhuje zmínky na důkaz, v jakém duchu byla prováděna tato a podobná nařízení protestantských sjezdů. Když navštívil Ludvík XIII. r. 1620. Pau, jednali s ním protestanté jakožto s knížetem „kacířským“ nejen velmi nedůstojně, nýbrž více ještě, nenechali proň volného ani jediného kostela, ani jediné kaple, nebo místa, kdež by byl mohl jako král francouzský ve své vlastní zemi vykonati pobožnosť, kterouž považoval za potřebnou pro svou věčnou spásu.

Tak se chovali protestanté francouzští k první vládě katolické, kteráž nejen že jim udělila úplnou svobodu náboženskou, nýbrž i mnohé z nich povýšila k úřadům důvěrným a čestným.[1]) Oni, jenž tvořili číselně i duševně bídnou menšinu francouzského národa, osobovali si moc, jíž se vzdala většina a nechtěli jiným popřáti volnosti, jakéž sami požívali. Někteří z jejich stranníků je nyní opustili a navrátili se k Církvi katolické, za to však jim bylo od duchovních protestantských snášeti nejhrubší urážky a nadávky; spílánoť jim na př. psů, kteří se navrátili k vývratům papežským, někdy i vepřů, kteří se válí v blátě modloslužby (Quick, Synodicon in Gallia I. 385, 398.). Roku 1612. volali před synodu k zodpovídání se muže své doby dosti slavného, jménem Ferriera, proto že prý neposlechl jejich rozkazů. Exkomunikovali jej a v listině exkomunikační, kteráž byla předčítána v chrámě v Nimesu, nazývali jej kazatelé protestantští „člověkem skandalosním, nepolepšitelným, nekajícím a nepoddajným“, jejž proto prý „ve jménu a moci Ježíše Krista, vedeni jsouce Duchem svatým a autoritou církevní, ze společnosti věřících vylučují a vyvrhují, aby odevzdán byl satanu“ (Quick l. c. 448—450). „Aby odevzdán byl satanu. Tenť byl trest, jaký uvalila hrstka kazatelů na muže, kterýž nechtěl podrobiti se jejich autoritě. Kazateli těmito rozlícený protestantský lid povstal proti Ferrierovi, učinil útok na jeho rodinu, zničil jeho majetek, vydrancoval domy jeho a křičel hřmotně, aby mu byl vydán „zrádce Jidáš“. Nešťastný onen muž zachránil jen s těží útěkem svůj život, nesměl se však do smrti vrátiti do svého rodného města.

Téhož ducha vnesli protestanté francouzští i do všech jiných záležitostí. Ano osobovali si, ač tvořili jenom malou část národa francouzského, docela i právo, kontrolovati vládu královskou a úkony její obraceti hrozbami ve prospěch své strany, ano zosnovali proti svému panovníku až i zřejmou vzpouru, když nechtěl jejich drzých požadavků, ba přímo rozkazů býti poslušen, tak že vláda francouzská, nechtěla-li se sama státi obětí této vzpoury, nucena byla chopiti se zbraní, aby odbojníky ztrestala. Tak Buckle.[2])

Proto praví zajisté plným právem Döllinger: „Historicky není nic tak nesprávno jako tvrzení, že byla reformace hnutím pro s v o-

[1]) V této příčině praví Buckle opět na jiném místě: „Od dob Jindřicha IV. byli protestanté ve Francii nejen trpěni a chráněni, nýbrž i veřejně odměňováni, osvědčili-li nadání a schopnosti. Byli dosazováni ke všem úřadům civilním a povyšováni k nejvyšším hodnostem vojenským. Evropa hleděla s udivením na armádu krále francouzského, postavenou pod komando kacířských generálů. Rohan, Lesdignières, Chatillon, La Force, Bernhard z Výmaru náležejí k nejslavnějším vůdcům ve službách Ludvíka XIII. a všichni byli protestanty. I Sully obdržel 1634. maršálskou hůl.

[2]) Geschichte der Civilisation (6. Aufl.) I. str. 48—57.; 39. 44. Hohoff Revolution etc. str. 476—482.

*

bodu svědomí. Právě opak toho jest pravda. Pro sebe ovšem žádali luteráni i kalvinisti tak jako vždycky všichni lidé svobodu svědomí, ale, aby jí dopřáli jiným, tam kde byli ve většině, nepřišlo jim nikdy ani na mysl. Úplné potlačení a vyhlazení katolické církve považovali všichni reformátoři za něco zcela samozřejmého. Hned z počátku volali ku pomoci knížata a úřady městské, aby bohoslužbu církve staré odstranili násilím. V Anglii, Irsku, Škotsku, Dánsku a Švédsku byl na vykonávání náboženství katolického stanoven trest smrti. Proto současně se tvořícím sektám bylo dokračováno s nemenší přísností. A Luther, Melanchton, Kalvín, Zwingli, Beza tuto nesnášenlivosť nejen schvalovali, nýbrž i přímo k ní vyzývali. Ano Beza chtěl, aby antitrinitáři, i když odvolají, přece na hrdle byli trestáni .... A jelikož se (reformátoři) zároveň drželi učení, že jsou knížata a městské vrchnosti nositeli nejvyšší moci vládní (ve věcech církevních), dospěli konečně tak daleko, že výslovně učili — jako to činili koryfeové vyznání reformovaného, — že se má knížatům, kteří se nechtějí státi kalvinisty, odepříti všecko právo ku vládě, a že prohlásili, že nutno jest a užitečno, by knížata taková byla sesazena. Víme, jak daleko šli v příčině této Knox a jiní a jakého měli podílu na záhubě krále anglického Karla I. Ale i ve Švédsku byl Sigmund oloupen o svou korunu, proto že byl katolíkem.“ — Tak Dr. Döllinger (Kirche u. Kirchen str. 68.)

Takovéto úkazy nebyly však pouhými následky okamžitě vzplanulé vášně, kteráž strhuje k skutkům nerozvážným, nýbrž byly přirozeným, nutným ovocem protestantského principu. Vždyť hlásal Luther nejednou: „Regenten, Fürsten und Herren, die dem Geschwürm der römischen Sodoma zugehören, soll man mit allerley Waffen angreifen vnd in jrem Blut die Hende waschen“ (Wittenb. 1, 51 a 9, 24 b).[3])

Tak vypadala, dle nestranného svědectví dějin, ta pěstiteli dějepisných románů vychvalovaná „svoboda svědomí“, jakou zplodil protestantismus. Přes to přese všecko budou však tito fabrikanti dějin dlouho ještě mluviti se strojenou hrůzou o děsné španělské inkvisici, o hrozné noci bartolomějské, o hrozném bezpráví, jakéž bylo učiněno protestantům francouzským zrušením ediktu nantského atd. atd., ale hrozných protestantských inkvisic, hrozných ukrutností a těch do nebe volajících křivd, jakéž bylo od jejich protestantských krajanů a protestantských vlád snášeti katolíkům, nevzpomenou ani slovem jediným. Jeť i dějepisná věda „svobodna“ a proto se může vyhnouti pravdě, ano může i — pravdu změnit v lež, a lidí, kteří vidí malou mrvu v oku bratra svého, břevna však v oku vlastním nevidí, bylo vždycky dost. (Pokračování.)

V cizině.

Každý večer klesám unaven,
každý večer v lepší doufám jitro.
Lahodný s mých očí prchá sen,
krutá bouře hlodá moje nitro.

A když vstanu ráno k dílu zas,
mrákota mě po celý den kryje,
na čelo mi ostrý chlad a mráz
samé stíny, samé vrásky ryje.

[3]) Gottlieb: Briefe aus Hamburg 3 Aufl. 330—331.

Nebude dřív v duši mojí klid,
nestiší se dříve srdce moje,
leč až budu moci pozdravit,
otčino má, milé luhy tvoje!

Václav Velebil.

Zjev pomíjející je svět.

(Thomas Moore.)

Zjev pomíjející je svět,
dán lidem ku mámení;
kmit radosti a moře běd
mámivý lesk, mámivý vzlet —
mimo nebe pravdy není!

A klamavý je slávy třpyt,
jež červánkem se mění;
a láska, naděj, krásy svit,
toť kvítky, hrob jež budou krýt —
mimo nebe jasu není.

Ubozí jdeme v bouřný den,
nás pohání vln vření,
rozumu blesk, myšlének sen,
na cestu trudnou svítí jen —
mimo nebe klidu není.

Z angl. přel. **Jan A. Dvořák.**

Obilí.

Teploučkým vánkem zlehka kolíbáno
obilí roste v zlatém jara čase
a zvolna zraje v slunce žhoucím jase
a nad ním zpívá skřivan každé ráno.

Čas přejde. — Na mlat obilí je dáno,
zvuk cepů kolem v taktu ozývá se;
hoj! mlatci bijí, až to praští v klase,
a pak je zlaté zrní sesbíráno.

Jak obilí tak mládí snové zlatí
nám v duši bují, pod cep přijdou taky,
skutečnosť všední rázně do nich mlátí,
až zavzdechneš si v slzách kloně zraky.

Jsi rád, když pod slamou, již tady dosti,
hrsť blýskne zlatých zrnek zkušenosti.

J. Milota.

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Pokračování.)

Stolac.

„La illahe ill' allahi ve Mohamed ressul üllahi“ [1]) ječivým tónem dere se mi ihned po ránu do komnaty, sotva jsem zpola svou toiletu dokončil, tak hlasitě, jakoby zúmyslně kdes pod okapem naší střechy tento náhlý řvoun se byl usadil. Pak chvílku jest ticho, a zase opětuje se týž řev, však o poznání slaběji. Poslední slabiky, jakoby parádně vyrážené, třepetají se ranním vzduchem až do dáli, kde na skalném úbočí Ergůtu neb Komanjo-brda zmlkají.

Nehledě na nedokonalé ustrojení, vyběhl jsem chvatně na malou pavláčku, z níž viděl jsem přímo na protější minaret, sotva sto metrů vzdálený, na jehož pavláčce koná muezin svou ranní obchůzku a vyvolává obvyklý pozdrav ku všemocnému Allahu a první denní vyzvání k modlitbě. Jest viděti, že chlapík má již slušnou praxi ve vykonávání této povinnosti a zná dobře i základní zákony o šíření se zvuku z akustiky.

Mírně jsa nakloněn přes nízké prolamované zdivo pavláčky, přiloží obě dlaně k ústům a vytvořiv takto přirozenou hlásnou rouru, oznamuje věřícím čas k modlitbě. Vyvolávání toho, jež opakuje se pětkráte denně, a to vždy do čtyř úhlů světa, počíná vždy směrem k Mekce, aby veliký prorok v daleké Kaabě nebyl uražen a pak sluhovi nehodnému nezavřel branku některého ze slíbených rájů. Někdy, a to napadne-li muezina dobrá chvíle, z pravidla však o významných dnech, v nichž islam výslovně přikazuje dokonalé uctění Allaha i s Mohamedem, vyječí muezin celý pozdrav, jak jej koran předpisuje. Pozdrav tento zní v překladu: „Bůh jest nejvyšší bytost, vyznávám, že jest jen jediný Bůh, a Mohamed poslaný jeho. Pojďte k modlitbě, abyste došli spásy. Bůh jest nejvyšší bytost, není Boha, kromě Boha“.

V nejbližší již chvíli, sotva můj známý na minaretu zmizel za rohem, klidným horským vzduchem zaznívá volání muezinů se všech stran. Čítá Stolac několik mešit a dle všeho musí muezin, prve než jest pro svou hodnosť přijat, osvědčiti dobré hrdlo zvláštní zkouškou, neboť lidé ti řvou jako o závod.

Také v našem domě nastal ruch. Na zápraží objevil se přítelův domašin, [2]) — patrně Mohamedán — jenž vynesl si z nitra plechovou nádobu s vodou, omývá si ruce, obličej i nohy a natáhnuv opánky, očistěn dle přepisů koranu kráčí k blízké džamii vykonat ranní modlitbu. Se všech stran blíží se vyznavači islamu k mešitám, pozdravujíce se sotva znatelným kývnutím hlavy nebo pozvedajíce pravice na důkaz úcty k čelu.

Z ulice také pozvolna dolehá šum znatelně až nahoru a dere

[1]) Není boha kromě Boha, a Mohamed jeho prorok.
[2]) Domácí pán.

se malým okénkem do naší světničky, jejíž stěny vyloženy jsou dřevem zcela červotočinou prolezlým, a strop tak nízký, div že hlavou oň nenarazím. Úpravou podobna jest trochu většímu kurníku. Přibývajícím dnem počíná v ní býti tak dusno, že dokončiv spěchem ústroj, prchám následován přítelem do křivolakých uliček bývalé residence pověstného tyrana hercegovské raje Ali Rizvanbegoviče, agy stolačského, později vezíra hercegovského.

Řada hýkajících oslů a mezků béře se ulicemi s různým nákladem. Ponejvíce vykukují z košů a pytlů žlutavé a kropenaté melouny a jiné plodiny, jež vesničané na trh přinášejí. Ženy porůznu buď za úzdu vedou soumara, aneb, jak zde obyčejem, po mužském způsobu sedí na sedle dřevěném, přes nějž jest přetažena houně neb ovčí kůže. Muži pak s nezbytným čibukem v ústech tlukou do kostnatých zadků zvířat, která však s klidnou resignací ušatých filosofů bez rozčilení snášejí rozmar svých pánů. —

Stolac sám nemá celkového plánu stavebního; ulice hlavní, nehledíc ani k postranním uličkám, jsou nepravidelné, až ku podivu. Ovšem, kdož za staré vlády dbal na celkový soulad; tehdy stavěl každý, jak se mu líbilo; i hnojiště založil si dle svého pohodlí, třeba pod okny na ulici. Vývoj Stolace jest jako u všech měst hercegovských zřejmý z jeho rozlohy. Všecka takořka města teprve v pozdější době z podhradí se vyvinula a obyčejně skládají se ze tří částí. Hlavní, vlastně podstatnou část tvoří grad neboli pevnost, jež povýšena a obehnána jsouc hradbami i příkopy, vévodí vlastnímu městu či vároši, po případě ostatním čtvrtím, jež zovou se palouky neb zagradje, to jest předměstí.

Kam pohlédnete, všade jest zřejmý vliv neunavné snahy vojenské správy rakouské, aby vytvořila ze dřívějšího špinavého města, jakým Stolac ještě před málo lety byl, útulnější vojenské i obchodní středisko v této části Hercegoviny. Porůznu vypíná se úhledná nová budova k účelům vojenským nebo c. k. civilní správy, vystavená vojskem, z jehož řad rekviruje správa bosensko-hercegovská nejspolehlivější řemeslníky k nucené práci na veřejných budovách. Tím se vysvětluje, proč české pluky tak značným procentem v posádkách bosenských a hercegovských jsou zastoupeny.

Den pokračuje, a s hodinami i citelné vedro v dusných uličkách se množí. Zima jest ovšem ve Stolaci dosti mírná, neb okolní vrchy zamezují přístup mrazivé boře; za to léto vlivem těchto skalních velikánů, jež vroubí údolí, stává se časem v této kotlině nesnesitelným. Vše, co může, prchá na venek na horské planiny, a posádka střídavě až na jednu třetinu, jež ve Stolaci zůstane, rozložena jest po kordonních stanicích. Paprsky sluneční, perouce do boků okolních horských velikánů, odráží se až dolů nad město, nad nímž vzduch výpary nasycený leží jako těžký příkrov a stává se tak pramenem mnohých nemocí, jimiž hlavně v prvých letech vojsko naše houfně zmíralo.

Divné typy spatří tourista ve křivolakých uličkách okresního města hercegovského. V koutě na malé odlehlé prostoře na otepi rýžové slámy natahuje hnáty jakýsi starý Turčín. Zelený turban na hlavě svědčí, že něčím vyniká mezi vyznavači islamu. Jeť jedním z těch, kteří došli ku hrobu prorokovu a vykonali v Mekce předepsanou pobožnost. Jen hadžija neboli svatý poutník smí nositi turban

barvy prorokovy. Však otrapa tento ve své hrdosti, jež opírá se o jeho náboženský význam mezi souvěrci, přese všecku svou špínu a množství cizopasného hmyzu, jenž po turbanu i rozedraném šatě mu leze, prohlíží si Vás pohledem odporně pánovitým, z něhož zřejmo, že dosud ani v nejnižších vrstvách vyznavačů víry Mohamedovy vědomí panujícího plemene nevyhaslo. Zpravidla trpí podobní lazzaroni hercegovští hnusným očním neduhem, který po celém takořka Orientu jest rozšířen a béře vznik svůj v bezpříkladné lenosti a špinavosti těchto náboženských fanatiků, již přes to vše ve své odporné nadutosti snad by vás požádali, abyste jim pokorně i čibuk nacpali a zapálili. A shledal jsem nejen ve Stolaci, ale i v Mostaru, že tito lazzaroni, již v cárech turbanem zeleným jako hadžijové se representují, docházejí od zámožných vyznavačů islamu nemalé podpory.

Jako ve všech městech hercegovských, nalézáme i ve Stolaci v určitém poměru veškeré kasty obyvatelstva. Setkáváme se na ulici nebo v bazáru a také v dusných pouličních kavárnách s Turčínem, jenž podoben výše zmíněnému otrapovi, nečinně Pánu Bohu čas ukrádá, nebo s vyzývavou hrdostí jako beg neb jiný v hodnosti kleslý hodnostář dřívější vlády ulicí ku třídě mohamedánskou honorací obydlené se ubírá, neuznav ráju kol něho spěchající ani za hodnu vlídnějšího pohledu.

Kolem rohu zahýbá řada unavených soumarů, doprovázená kiridžijemi, přivážející zámožnému Srbovi, jenž v předu karavany s průvodčím jede koňmo, zboží do skladišť. Srbové, ač z valné části jsou tajnými nepříznivci nové vlády, přece pod její mocnou ochranou a vlivem řádných poměrů, jaké zavládly v zemi, množí čilým obchodem své jmění. Již i oblekem liší se od chudších katolíků. Košile obchodníka — měšťáka vyniká bělostí a jemností, vesta či ječerma jest z látky buď hedvábné nebo z jemné vlny a ozdobně zlatými portami pošita, spodky rovněž z látky tenčí, na nohou pak kožené střevíce či gundure a na kučeravé hlavě buď jasně červený fez, aneb na jihu Hercegoviny kulatá černohorská zavratka s monogramem knížete Nikoly a s hvězdou, jako odznakem vycházející srbské svobody, doplňují oblek našeho pravoslavného měšťáka.

Na své pouti městem rozeznáte již v prvých krocích i zástupce katolické třídy obyvatelstva, kteréž k jihu země ubývá, ana jižní Hercegovina zalidněna jest většinou živlem pravoslavným. Katolíci, hlavně ve styku s ostatními třídami, působí již svým vystoupením v cizinci důvěru a jsouce kmenem ústupným, bývali v opovržení u sourodných svých bratrů pravoslavného vyznání. Oni byli snad jediní, kteří se žehnáním na rtu vítali dvojhlavého orla Austrie na svých skalách a obětovali věrnosť oné říši, jež vedena zákonem lidskosti, postavila je ve právech občanských na roveň oběma druhým třídám.

Byl to hlavně Stolac, kde již v počátcích okupace podán významný důkaz oddanosti katolického obyvatelstva okolního, o čemž na svém místě obšírněji se zmíníme.

Před námi několik kroků z nízkých vrátek domku vyšla Turkyně zahalená ve tmavou feredži [3]) a bílý jašmak. [4]) Jak nemotorně v tom

[3]) Vrchní šat mohamedánských žen, zpravidla hedvábný.
[4]) Závoj.

neúhledném zakuklení vypadá! Ani kousek tváře není znatelný, vše pečlivě ukryto před zraky nevěřících. Žena zočivši z pod hluboko do tváře sáhajícího stínítka blížící se cizince mužského pohlaví, obrátila se obličejem ke zdi a teprve, když jsme se o několik kroků vzdálili, ubírala se svou cestou dále.

Ulice blíže ku prostoře, na níž se koná trh, také patrně se rozšiřuje. Jediné to snad znamení praktického smyslu zakladatelů města. Hluk shromažďujících se kupců i prodavačů zaléhá do okolních křivolakých uliček mocnou ozvěnou, ve kterou mísí se různé tóny zvonců, jaké mají soumaři, podél zdi stojící, kol hrdel zavěšené. Jsouce slunečním úpalem a snad také hladem a žízní trápeni, hýkají ve všech toninách a netrpělivě své opelichané boky o otlučené zdi domků trou s takovou náruživostí, až vyrudlé chlupy na všechny strany lítají.

V tom setkaly se na křižovatce dvě venkovské tlupy příchozích návštěvníků trhu. Zajisté to známí a přátelé z různých krajů, neboť hlasité pozdravy, jako: „dobar dan, Jožo!“, „dobra ti sreča, Pero! „kako se i máš?“ „kako majka?“ [5]) a podobné výrazy ozývaly se přes tu chvíli. Mužové si podávali ruce, a ženy, jakž na Jihu zvykem, před vlastním pozdravením starším mužům na důkaz úcty ruce líbaly. Podobně i dívky učinivše, poodstoupily cudně podál, ponechávajíce volné pole rozhovoru starším členům rodin.

Skupina dívek opravdu stojí za bližší pozorování. Oděv jejich jest hrubý sice a prostý, výrobek to nevycvičených rukou; vše práce domácí. Z pod vyniká plátěná „beljača“, košile, pak bílé, široké spodky s úzkou, pruhovanou zástěrkou „opredgou“ kryjí dolní část těla, jehož vrchní půli objímá haljena na zad zahrnutá. Kabátec z bílé vlny s hnědou obrubou bez rukávů sáhá až k pasu, na hlavě červený fez, ve předu několika penízky pošitý, a přes něj sněhobílá plachetka, „janše“ zvaná, volně jest přehozena. Od kolen pestré čorapy objímají nohy až ke kotníkům, kde skrývá se chodidlo v lýtkové neb ze řemínků spletené opánky; toť celý úbor venkovských hercegovských krásek.

Pravím výslovně krásek, neboť vynikají venkovské dívky skalné Hercegoviny zvláštní půvabností, jíž bychom shrnuli v názvu „tvrdá krása skalní“, jež bez odporu dojímá svým hrdým jižním výrazem v tom velkém temném oku jakož i pružnou stepilostí celého tělesného ústrojí. Pohleďte jen k dívčím typům Čermákových obrazů! Známo jest, že ženské modely své volil slavný mistr nejvíce z krajin jižní Hercegoviny a ukázal tak vedle výtvorů svého velkého ducha i krásu hercegovských dívek. Zde něžnost s hrdostí až odpuzivou vdechnuta každé té postavě (vizte jen „kořist válečnou“) věrně zobrazených dcer skalné vlasti. Bohužel, že bezměrné namahání a chudá strava záhy setře ten pel krásy s mnohého líčka na sporé stopy, a z křepkosti těla zbude jen ta hrdost, která zdobí Hercegovku až do pozdního věku. —

Ač Stolac naprosto co do významu obchodního nemůže se postaviti po bok Mostaru a daleko v té příčině ještě za Trebinjí stojí, přec působí na Vás jeho tržiště zvláštním dojmem, předvádějíc

[5]) Dobrý den, Jožo, hojně štěstí, Péro, jak se máš, jak se má žena?

za každým takořka krokem oku Vašemu genry, jakých i na nejpestřejším maloměstském trhu výročním u nás marně byste hledali.

V pravo stojí řada výkladních bud — bazárů — mohamedánských obchodníků. Představte si polozděnou, polodřevěnou boudu, skromných rozměrů, jejížto přední část do podlahy takořka až k okapu jako obrovské víko na venek se otvírá, a máte před sebou výkladní skříň, zároveň skladiště a namnoze i obydlí mohamedánského obchodníka. Otevřev z rána poklop své boudy, rozloží naň všecky ty různé trety: blýskavé, skleněné korálky, čibuky, fezy, fildžany, nemotorné kostěné špičky na cigarety, košile, ječermy, pantalony, čoraky, gundure [6]), pytlíky na duhan [7]) atd. Také duhan sám, nedbaje státního monopolu, má v zásuvce uschovaný, že můžete, potajmu ovšem, u každého z těchto orientálních kramářů koupiti dosti značné množství i nejlepšího Hercegovského duhanu, jenž kol Ljubinje se pěstuje. Prodavač sám pak rozloží se na skřížených nohou ve středu této spousty tretek a různých předmětů, očekávaje s klidnou resignací kupce.

Přistoupíte-li ku krámci podobného kramáře, vycení Vám věc hlavně z druhu zboží ozdobného, jež z ciziny, ponejvíce z Vídně sem přichází, s drzou nestydatostí až do troj- i čtyřnásobné výše nad její cenu. Hodláte-li si přec zakoupiti vyhlédnutý předmět, pak následuje slevování v úžasné degradaci, při čemž náš milý kramář se pranic nerozčiluje. Dokud se neustálí s kupujícím na ceně, kývá se jeho hlava ve stejném tempu od zadu v před, a z úst vyznívá chvílemi monotonní „jok“, provázené obligátním mlaskáním jazyka o patro v ústech.

Venkov zastoupen jest melouny, fíky, olivkami, hrozny, a t. p. Onde selky vyložily výtěžek svého hospodářství: sýr ve kbelících i v koších uschovaný, vejce, slepice atd. Stranou pod širým takořka nebem nad ohništěm zavěšené kotle skrývají v sobě různé provincialní lahůdky, jako: vařenou rýži, boby se skopovým masem, kaši z kukuřičné mouky, která se vrchem polévá medem, pečené tykve, uzené boky skopové s čočovinou a jiná ještě oblíbená národní jídla.

Však věru nedostanete chuť na některou z těchto lahůdek vidouce, kterak domorodci s nenucenou graciesností svými prsty podávají si ze zamazaných a zcela rezavých misek různé ty výrobky kuchařského umění k ústům. Jen tu a tam vyjme si některý ze záňadří aneb ze svilaje [8]) vlastní dřevěnou lžíci, kterou stravu pojídá. Podál u Srbova krámku v malé otevřené pouliční kořalně popíjí celé sousedstvo mastiku [9]) z láhve, jež prochází střídavě rukama i ústy celého příbuzenstva až do vyprázdnění. Podružné pomůcky k jídlu a pití, jako lžíce, vidličky, odlivky jsou namnoze po venkově ještě věcí zbytečnou, a na trhu by podobnému traktérovi naprosto se nevyplatilo svěřiti tyto drobnosti svým hladovým odběratelům.

Na protější straně tržiště zaujali místa řemeslníci se svými výrobky. Tuším, jak s údivem pohlížíte na výraz řemeslník, vzpomenouce přec, že jsme na půdě hercegovské.

---

[6]) Střevíce.

[7]) Tabák.

[8]) Kožená schránka za pasem, do níž vkládá Hercegovec všechny různé drobné potřeby, jako křesací kámen, tabák, nože, lžíce atd.

[9]) Sladká kořalka, jaká pije se v Hercegovině z pravidla o schůzkách mezi venkovským obyvatelstvem a dováží se z pobřežních dalmatských měst, hlavně ze Zadru a Splitu.

Ač nejsou v těchto zemích živnosti tak četné, přec udržela se výroba mnohých předmětů, řemeslným způsobem od dávných dob zpravidla křesťany prováděná, až na naše dny. Jsou to hlavně sedláři, kožešníci a obuvníci vedle primitivních čalouníků, nožířů, řemenářů a krejčů. kteří zastupují v Hercegovině obsáhlou jinak v západní Evropě třídu maloprůmyslnictva.

Přistupte jen blíže k rozvěšeným kožichům různých rozměrů i úpravy, jichž kožešinu dodaly z větší části domácí lesy, prohlédněte si pestré ječermy, z nichž mnohé uměle zlatými portami jsou pošity, jiné nadbytkem ozdobného mosazného konání až do dálky vábně se blýskají. Tamo ve skupině venkovanů kmitá se vychrtlý samardžija, [10]) nabízeje domácí vysoká, dřevěná, kožešinou potažená sedla. Vedle něho na nízkém stolku obuvník, u něhož stojí usmolený učeník, vykládá z koše nemotorné turecké papuče a gundure a vábí občas hlasitým voláním mimojdoucí ku koupi. Podál u řemenáře vyměňuje si venkovan nevydělané suché kůže za upravené výrobky, jinde zase momák zkoumá dobrou ocel nožů, jichž střenky ozdobně jsou vyloženy. Také spatříte porůznu mnoho diváků, kteří považujíce bazardan [11]) za polosvátek, do města na zdařbůh se vypravili a semo tamo od krámu ku krámu se šourají po celý takořka den i o hladu, a to namnoze z pouhé zvědavosti.

Však již ubíráme se dále do síti nerovných uliček. Čeká na nás totiž namahavá procházka vzhůru na kastel, nevalně v tom vedru příjemná.

Na patníku u výstupu sedí jakási žena, nedbale ustrojená, chovajíc pečlivě v rukou kus dřeva v cáry zahalený. Ještě mladá, však obličej její ubledlý a vyhublý svědčí o předchozím bolu a nemalém strádání. Strnulý výraz oka zračí politování hodný stav duševní. — Odhrnutá janše odhaluje zmrzačený zbytek pravého ucha, jež kdys u samé hlavy bylo uťato. Minulosť její tvoří zajímavou sice, avšak smutnou episodu v tom víru společenského života.

„Žena tato pochází z vesnice Hodova as 2 hodiny cesty od Stolace a jest dcerou tamního kňaze“, [12]) počal na můj dotaz přítel vyprávěti. „Krátce před početím povstání r. 1875. dal si tamní beg stavěti nádhernou vilu, k jejímuž zbudování povolal italského stavitele, jenž i dělný lid sebou přivedl. Jednomu z těchto vlašských kameníků zalíbila se i sličná kňazova Jaňa, jež neodolavši slibům a svůdným slovům vášnivého milence. podlehla. V tom vypuklo povstání a v krátce rozšířilo se po celé zemi. Když pak objevil se pravý stav Janin, vykonal otec dle obvyklého u domorodců způsobu trest na dceři, jež zapomněla svých panenských povinností, a to dle našich názorů s bezohledností a necitelností až odstrašující. S uťatým uchem, vyhnána od prahu rodinné chaty, provázena ještě otcovou kletbou, jež hrozným způsobem v krátké již době potom na ubohé dívce se vyplnila, neboť Jaňa, davši život děcku, jež ihned zemřelo, sešílela. Zde pak sedíc po celé dny v tichém šílenství, žije nejvíce z milosti vojska, namnoze i z almužny místních Mohamedánů, u nichž jako blázen dochází nadobyčejné podpory a ochrany.

---

[10]) Sedlář.
[11]) Den tržní.
[12]) Starosta pravoslavné obce.

Když přítel dopověděl mi tento tklivý příběh, ohlédl jsem se s útrpností ještě jednou po ubohé ženě, jež polohlasně zpívajíc, na loktech svých uspávati se zdála dřevěnou loutku, kterou považovala za své dítko. Jak dojemná to illustrace ku známé, k nám přenesené milostné písni boseňské, jež na jednom místě vyznívá slovy:

„pro jednu chvíli radosti,
na tisíc dnů přežalosti!"

„Za chvíli vstupovali jsme ponurou branou do nádvoří kastelu. Zevšad zejí stopy staré ještě správy. Budovy některé jen z nepatrné části jsou opraveny, jiné ponechány jsouce osudu, věkem tíženy níží se vůčihledě k zemi.

Jak se zdá, nepřikládá se v nynějším stavu věcí hlavně i pro nepohodlné vystupování celému gradu stolačskému, jenž v dřívějších dobách byl tak důležitým, od vojenské správy rakouské valného významu. Strategická poloha jeho jest při nynějším válečnictví tím více rázu podružného, an celý kastel může býti z blízkých výšin zcela snadno ovládán. —

V koutě na jižním cípu stojí ve zříceninách polorozpadlé vězení, jež svého času plnilo se rajou v následku rozmarů bezúzdné, zvířecí tyranie Ali Rizvanbegoviče, stolačského agy. Muž tento, k jehož jménu pojí se valná část novodobé historie Hercegoviny i její částečné povznesení po stránce zemědělské, byl v obvodu své působnosti jako vezír vynikající osobou a vrozeným tureckým diplomatem, jemuž byly sliby, ať příteli, ať nepříteli i při Allahu neb velkém proroku dané, ničím, a který včerejší své spojence dnešního dne s netajenou rozkoší na popraviště vléci poroučí. Však i on dočkal se téhož konce, jakým sta jeho předchůdců i nástupců s kluzkého povrchu moci, přízně a slávy smeteno bylo v prach vrtkavým rozmarem padišahovým.

V době politického rozrušení, kdy novotiny ve státním zřízení, sultánem Mahmudem zavedené, vyvolaly povstání boseňských kapetánů, k němuž i mnozí ze šlechticů hercegovských se přidružili, hlavně pak v boji u Serajeva, kde pomocné voje Rizvanbegovičovy dokončily porážku gradačackého kapetána, krásného Hussejna, zmaje [13]) boseňského, vystoupila osoba stolačského agy v politické popředí. Když pak v boji u Ikonia zmocnil se stanu zpronevěřilého velitele sultanova Mehmed Aliho a s touto kořistí k sultánu do Cařihradu se vypravil, byl od padišaha bohatě obdarován a jmenován za své zásluhy vezírem Hercegoviny.

Ještě za své vlády nad Stolačí dal opraviti kastel vlašskými staviteli a zařídil tureckou školu, pak založil pro svou rodinu novou mešitu se hřbitovem. V nepokojných letech 1830—34. dovedl svou liščí povahou přivábiti celou takořka raju hercegovskou na stranu sultánovu různými úskoky, v nichž ani „zlatého kříže" v padělaných fermanech sultánských neštítil se dovolávati. Stav se oddaností raje vezírem hercegovským, dovedl již vrozenou ukrutností zachovati památku svého jména po celé zemi na drahný čas. K době jeho vladaření v působnosti jako vezíra vrátíme se ještě při návštěvě Bůny a Mostaru, kteráž města nesou ještě více upomínek k životu tohoto muže.

---

[13]) Draka.

Rodina Rizvanbegovičů měla dědičnou hodnosť kapetánskou v obvodu stolačském. Podobný kapetán byl neobmezeným pánem ve svém okresu; měl právo šibenice, meče a kůlu nad svými křesťanskými poddanými. V pevných gradech svých vzdorovali moci i samých tureckých místodržitelů. Černé zdi stolačské pevnosti mimoděk vzbuzují v navštěvovateli nepříjemné pocity při vzpomínce na minulosť, v níž často zatím, co v jedné části hradu poturčení velmožové hodovali v nadbytku, na zadním nádvoří ubohá raja, věrna víře otců, na kůl vsazena ve hrozných bolestech pozvolna umírala. Nad kým se zavřela brána gradu, ten se již loučil se světem aneb aspoň s celými údy nevyšel z drápů těch krvelačných šelem. —

Celý Stolac dolní vystavěn jest v kotlině, a předměstské kuče rozlezlé jsou po skalním svahu, tak že ku mnohým vede až nebezpečný přístup po úzounké stezce. Kotlina ta jest otevřena jedině na západ směrem toku řeky Bregavy, jež Stolačem protéká. Na východ pne se holé témě podélného Ergutu, v levo ostrý hřbet Komanjo brda, v pravo Osanica, a před námi Humac nad skalnou plání se vypíná.

Na kavárny, či vlastně na místnosti, kde lze vařenou kávu koupiti, není Stolac jako každé místo v Orientu právě chudým. Již i po západoevropském způsobu jsou zde zařízeny kavárny, avšak to není pro touristu žádnou zajímavostí.

Káva, jakož obyčejem, není vařena do zásoby, ale připravuje se na otevřeném ohništi pro každého hosta nebo pro celou společnosť zvláště. — Usadivše se na houních po zemi rozložených, jichž povrch řádně prohlédnut, rozhlédněme se po celé prostoře. Tamo v koutě sedí skupina starých Mohamedánů kolem společné nádoby, z níž kaučukovými rourami ochladlý dým tabákový, k němuž snad i několik zrn opia bylo přidáno, s tupou rozkoší zdají se ssáti. Prázdné fildžanky podle nich svědčí, že již kávu vypili, a nyní mlčky oddávají se následkům omamujícího pušení. Řada lul[14]), podle zdi rozestavených připravena pro hosty, kteří musí si buď tabák přinésti nebo za malou náhradu užívají zásob z velkého pytlíku kavárníkova. K posluze obíhá síní špinavý, bosý klučina, polonahý, s rozbitým fezem na hlavě, jenž kňouravým hlasem dotazuje se vás, jakou kávu si přejete, sladkou či hořkou, má-li vám podati čibuk, chcete-li se také dáti holiti atd.

Každá takořka pouliční kávárna na Jihu bývá totiž spojena s holírnou, jež umístěna jest za rozedranou plentou. Dříve bývalo vše v jedno spojeno, neboť domorodci nepůsobí ani pohled na nechutné holení celé hlavy žádných obtíží při trávení, avšak vlivem vojska civilisovalo se již i zařízení těchto místností. Kavárny tyto jsou obligátním střediskem lenivců, kteří s přiblblým výrazem v obličeji a v naprostém mlčení zde kolik hodin po sobě stráví, sedíce na skřížených nohou; ještě div, že ten dým z luly ssají a občas vyhaslý čibuk žhoucím uhlíkem si zapalují. —

Káva, jejíž úpravu jsem na svém místě již vylíčil, nebyla dlouho hotova, však bolestné sténání, za španělskou stěnou se ozývající, vzbudilo mou pozornosť. Nemeškaje, navštívil jsem pro ukojení zvědavosti i tajné zákoutí holírny. Dva pomocníci kavárníkovi s rukama vykasanýma sedí na nízkých stoličkách, majíce mezi svými koleny hlavy dvou klientů, kteří obtížné a jak se zdá, bolestné procedury holení

[14]) Čibuk.

celé hlavy, následkem velkého vedra, se podjali. Celá hlava obalena jest v kruté pěně mýdla, jež vedrem rychle usychá. Holič založiv břitvu, rychlými tahy odjímá vlas u samé hlavy, až skorem ke krku, kde ponechává malý perčín. Při tom nakládá se svou obětí dle libosti, otáčí jí po zemi jak mu libo, svírá jí lebku mezi koleny jako v kleštích a konečně, jsa hotov, přitáhne blízký kotlík se špínou a vydrhne oběti své oholenou hlavu tak důkladně, až celé temeno krví se podlije. Brr! jak ohyzdný to pohled! — Tentokrát jsem se kávy ani nedotknul, ač přítel ujišťoval mne výtečnou její chutí a čistou úpravou, jež dála se pod jeho dozorem. —

Však v tom zvuky hudby vyvolaly nás z dusné kavární místnosti na prostranství. Kolem kapely, jež zanotovala několik zvučných tanečních kusů a tuším i skvostnou ouverturu k Verdi-ho „Aidě“, kupí se vedle vojska i valná část mužského obyvatelstva městského, hlavně ze zámožnější mohamedánské třídy. Podál na břehu Bregavy množí se řada srbských djevojek, v modravé nebo pestře žíhané dimlije [15]) oblečených, na jejichž vlněných košilkách houpe se mnohé řada dukátů nebo stříbrných penízků, a na černých, ve pletence upravených vlasech sedí koketně nasazený červený fez. Na nohou, jež halí bílé punčošky, mají vesměs turecké pantoflíčky, „nanule“ zvané, o vysokých, nemotorných špalíčkách ve spodu.

Ve středu prostranství stojí úhledný zděný pomník, vroubený trávníkem a květinami. K prostému nápisu „Padlým kamarádům 32. pěšího pluku, věnuje 11. pěší pluk“ pojí se významná vzpomínka na krvavou episodu z doby okupační.

Když totiž Jovanovič dobyl Mostaru a pevně se v něm usadil vyslal směrem ku Stolci brigadu gen. Schluderera, jenž měl za úkol dobývati tohoto města a odtud celý kraj až k hranicím Černé Hory utišiti. Stolac skutečně obsazen bez namáhání, a Schluderer zanechav na kastelu posádku pod velením podplukovníka Pachnera, obrátil se ku pacifikování území na jih. Pachner jsa oklamán zdánlivou klidností mohamedánského obyvateltva, vyslal již v několika dnech na obhlídku směrem k Ljubinji jednu setninu vojska 32. uherského pluku. Však již asi půl druhé hodiny cesty od Stolce ve hluboké roklině, kudy úzká cesta vedla, u vsi Ravnice, přepadena jest setnina tato náhle se všech stran od několika set povstalců. Vojsko nemělo ani času sraziti se dohromady a jsouc roztříštěno, bránilo se jen sečnou zbraní a bodákem proti náhlému útoku. Sotva přes hodinu trvala hrozná tato seč; z vojska přes 200 mužů a setník Medvěd se dvěma důstojníky padli na bojišti, ostatních sotva 30 mužů a jeden důstojník stěží unikli záhubě. Po zprávě té podniknuta ihned silnější výprava v tento kraj, avšak vojsko narazivši na přesilu kol Ravnice shromážděných povstalců, bylo nuceno ustoupiti. Povstalci pronásledovali je až do Stolce, který byl obsazen, a posádka, jež utekla se do kastelu, obležena úplně během několika hodin. Štěstí ještě, že bylo možno veliteli Pachnerovi poslati v čas zprávu Jovanovičovi do Mostaru.

Však dříve ještě, než tento mohl po obdržení zprávy přispěti k osvobození Stolce, jsa také cestou tlupami povstaleckými zdržován, vytrpěli obhájci kastelu nesčíslných obtíží. V nejkritičtější době, kdy Pachner, jsa bez potravních zásob, nemaje ani jistoty, zda pomoc mu

[15]) Úzké sukně, nad kotníky stažené.

přichází nebo zdali posel cestou byl chycen, posilněn byl vzkazem Ivana Musiče, katolického faráře z Popovopolje, jenž sebrav silnou četu mezi svými katolickými osadníky, přišel obleženým na pomoc a rozložil své ozbrojené sbory nad Stolcem na výšinách Humce. Bylo prý to, dle pověsti, mladé děvče sirotek, jemuž málo dní před tím otec padl, a matku Turci ubili, které podjavši se vyplnění onoho vzkazu, namáhavě zadem po skále na kastel noční dobou se vyšplhalo, oznamujíc posádce brzký příchod žádoucí pomoci rakouského vojska. A vskutku z rána příštího dne stanuly voje Jovanovičovy před Stolcem právě v nejvyšší čas, neboť posádka byla již úplně vysílena. Dolní město vzbouřenci osazené nemohlo vzdorovati dlouho prudké palbě z děl, a povstalci, chtějíce vyraziti směrem k Humci, odraženi Musičem, jenž dral se vítězně horní částí města k osvobození posádky na kastelu. Síla povstalců byla roztříštěna, a houfy jejich byly pronásledovány ještě směrem k Hatelji a Dabru Ivanem Musičem a jeho junáky. Stolac za svou zrádu dostal 100.000 zl. válečné kontribuce, kterou musil složiti dílem v potravinách, dílem na hotovosti.

Téhož dne večer navštívili jsme s přítelem rodinu Srba p. K—e. Jakási malá úslužnost, s jakou v roce 1882., v době bujícího povstání, byl přítel můj obchodníku tomu umožnil nabytí pasu do ciziny, kde Srb zásoby své dobře prodal a výhodné obchody pro budoucnost uzavřel, svedla přítele mého s rodinou K—ovou. Byli jsme ohlášeni již za dne, proto domačin uvítal nás již na zápraží svého zděného domu, k němuž přiléhala rozsáhlá skladiště na vlnu a jiné zboží na rozsáhlém nádvoří, obehnaném zdí.

Domačin uvedl nás do síně určené ku přijetí vzácnějších hostí. Po zemi rozprostíral se bohatý koberec, jenž tlumil zvuk našich kroků. Ve středu světnice kol nízkého stolu rozestavena nizounká otomanská sedadla, vesměs koberci potažená. Manželka obchodníkova se dvěma dcerami, zvednuvši se při našem příchodu od krbu, na němž byl rozdělán malý oheň, uvítala nás s výrazem takové srdečnosti, jaký vyvoditi může jen vrozená pohostinnost. — Jsme v zámožné srbské rodině. Již bohatá úprava světnice nasvědčuje tomu, mimo to i ústroj hospodyně a dívek, ač jednoduchý, přec jeví stopy nadbytku.

Brzy upraven stůl k večeři, kterou dívky Guduza a Iva pomocí sluhy z vedlejších místností přinášely. Jedli jsme chutně upravený pilaf, pak uzené skopové boky, na pánvi rozpečené, které i s horkou pánví přineseny na stůl. K masu pili jsme červené víno. Pak podáván teplý kukuřičný nákyp, naditý fíky, mandlemi a hrozinkami, vrchem politý; nudný sice pro svou sladkost, ale u domorodcův oblíbený to moučný pokrm. Zákuskem byly vodnaté a cukrnaté karpuzy [16]), jež dívky obratně rozkrájevše svýma rukama, předložily na malé sítinové košíčky před každého stolovníka s přídavkem bohatého hroznu vína, několika sliv, čerstvých fíků a granátového jablka. K ovoci pila se výborná stará slivovice, kterou obchodník sám do odlivek naléval.

Hovor jsme nevedli ani při jídle, ani při ovoci příliš živě a zajímavě; ponejvíce kladeny mi hospodyní i děvčaty otázky na „zlatnu Pragu", jež dosud jest Jihoslovanům poloviční Mekkou. Sám K—ič projevil touhu příštím rokem, kdy obchod jej až do Vídně volá, podívati se do Prahy.

---

[16]) Melouny.

Sotva dojedlo se ovoce, odskočily dívky ke krbu, kde rozdmychavše oheň, přistavěly nádoby na vaření kávy. Káva černá pije se na jihu v každý čas a po každém jídle. Záhy plnila se světnice příjemnou vůní kávového odvaru, a zatím co Guduza nalévala černý mok do malých šálečků, uvila Iva s podivuhodnou obratností pro hosty po smotku z jemného ljubinského duhanu, který vybírala z ozdobné krabice. Napálivši papirosky uhlíkem, jejž nabrala u krbu zvláštními klíštkami, podávala nám současně, kdy Guduza postavila na stůl nádobky s kávou, také výrobky svých prstů, jež s nemalým uznáním jsme přijali.

Zdálo se, jakoby teprve při kávě rozvazovala se trochu ústa našeho hostitele, jemuž také úslužná Iva zapálila vrchem naplněný čibuk. Dívky použivše pak volné chvíle, vyšly na terasu, jež sousedila s pokojem, a brzy ozýval se odtud zvučný rozhovor, který vedl přítel, jehož asi dusný pokoj k pobytu nevábil, s příjemnými dcerami hostitelovými v loubí mezi vysokými růžovými keři. Naplňování koflíků černou kávou přejala na se s neúmornou pozorností hostitelka.

V proudu zábavy snažil jsem se stále přivésti rozhovor s K—em na pole národnostní; ale vždy narazili jsme mimoděk o úskalí politické situace Srbů vůči nové vládě, a nešlo to pak nijak dále. Jihoslovan vůbec o vnitřních poměrech své vlasti nerad před cizincem svůj netajený úsudek pronáší; jest totiž velice nedůvěřivým. Přese všecku pohostinnost K—ovu, po celý večer osobě mé věnovanou, nebylo mi možno vyzvěděti jeho positivní mínění o smýšlení pravoslavného obyvatelstva vůči různým zařízením nové vlády. Jediné, co jaksi pod rouškou ostatního rozhovoru jasně vyznívalo, byl zřejmý výraz nespokojenosti K—ovy nad pochybným systemem berničním, nad naprostým neurovnáním otázky agrarní a pak nad nadvládou němčiny, jaká od úřadů lidu slovanskému v tamních krajinách se vnucuje.

„To jest také jednou z hlavních příčin, co snad dobrým úmyslům nové vlády odcizuje srdce našeho lidu. Úřady k nám mluví po švábsku, řečí nejen neznámou, ale také neoblíbenou“, pravil konečně s patrným rozhorlením upřímně, vypustiv z čibuku mohutné obláčky dýmu.

„A jaká asi byla příčina povstání v roce 1882.?“ tázal jsem se ihned, hodlaje využitkovati trochu jeho otevřenější nálady.

K—ič zamlčel se na chvíli a dýmal silněji z čibuku. Pak spustiv hlavičku luly na koberec, zadíval se mi v obličej a pravil klidně, avšak určitě: „Zklamané naděje národa, neboť úřadové, většinou neznající poměry země a touhy lidu, jednaly namnoze bezohledně a důsledně ve všem nadržovaly mohamedánské třídě, která zřejmě prohlašovala, že obě země opět přejdou pod správu sultánovu. Myslím, že lid doufal od nové vlády více!“

Tím ukončili jsme tento rozhovor, na jehož kluzké pole tak dlouho opatrnému K—iči se nezdálo. Více o věci té nepřešlo přes jeho rty. Proto také za malou chvíli povolav Fráňu ze společnosti hovorných djevojek, rozloučil jsem se srdečně s rodinou obchodníkovou. Vykročivše s přítelem z domu, brali jsme se podél břehu šumné Bregavy procházkou k Begovině, palance zámožnými mohamedány obydlené. Avšak poslední slova K—ova tanula mi stále na mysli, a uznal jsem částečně dle pozdějších zkušeností i oprávněnost stesků, jež zpola vyzněly ústy našeho hostitele.

Ač povstání r. 1882., jež mnozí na vrub nařízeného v ten rok

odvodu branců přičítali, vojskem rakouským šťastně bylo utlumeno, nelze upříti, že kořeny jeho sáhaly potajmu až do středu nejpřednějších rodin srbských a mohamedánských po celé jižní Bosně a Hercegovině, byvši odtud hmotně i morálně živeno.

Tři roky po ukončené okupaci obou zemí minuly takořka v pokoji. Tu ve měsíci listopadu r. 1881. náhlé přepadení a oloupení vojenské pošty rakouské, jež vezla značnou část peněz (náhodou tehdy nové, v tamních krajinách neznámé, nynější 10zlat. bankovky) na odlehlém místě, ve skalní soutěsce mezi Gackem a Avtovacem, vyrušilo vojenské kruhy v okupovaných zemích z klamné důvěry ve klidný stav poměrů a v mírumilovné smýšlení domorodého obyvatelstva. Tušilo se přece, že pověsti o jakémsi tajně připravovaném ruchu mezi obyvatelstvem Hercegoviny a jižní Bosny chovají v sobě zrno pravdy, zvláště když vypsání odvodu v Krivošiji stalo se bouřliváčkem, — zvěstujícím opětné nepokoje v tomto skalním koutě Dalmacie. Pak přišla i zpráva o adrese Gladstonovi, kterou v přesvědčení, že jedná se o společné zájmy srbského národa, zaslal svobodomyslnému premieru anglického ministerstva Stojan Kovačevič s podpisy několika tisíc krajanů jako stížnost a prosbu o zprostředkování v napjatém poměru. Původně ovšem vzata byla zpráva tato od našich diplomatů jako referát škarodohlídské žurnalistiky se stanoviska žertovného, záhy však uznán její hluboký význam na základě povážlivých raportů, jež z Nového Rakouska den ode dne se množily.

Nikde snad není terrain tak přízniv ku vzplanutí povstání jako v jižní Hercegovině, kde divoká, pustá temena nedostupných skalných hor a rozervaná údolí poskytují vítaná útočiště nespokojeným myslím. A u národů jihoslovanských, zvlášť u Hercegovců, kteří odjakživa v půtkách s Turčínem krev polévali, statky i vše, co jim bylo drahého, ztratili — netřeba v době napjetí mnoho ku vzbouření myslí. Rychle rozhodnut, sevře Hercegovec svou pečlivě uschovanou ručnici v dlaň, za svilaj vloží pistole a handžar, přes rameno hodí houni, v torbu vloží kus sýra a chleba, a již spěchá na brda, kde po staletí „za slobodu zlatnu a víru Kristovu“ jeho předkové zmírali.

Tím dá se odůvodniti, že při nepřipraveném odporu se strany úřadů den ode dne roku 1882. nabývalo povstání rozměrů opravdu úžasných.

Možno směle tvrditi, že většina obyvatelstva mohamedánského a pravoslavného, ač lnula celou duší ku povstání, ač zimničně sledovala běh událostí, jež po Novém roce 1882. značně se rozvíjely, přece se držela ex offo zpět v nedůvěře ve skvělý výsledek, neboť dosud vznášelo se před očima všech to vědomí o moci Austrie, kdy zlomeno v době okupace nadobro panství půlměsíce nad Bosnou a Hercegovinou. Poměry evropské nebyly toho směru, aby Rusko aniž Anglie odvážily se činně zakročiti ve prospěch povstalcův, a tak mocí vojska našeho, nadlidským útrapám a svízelům vydaného, jež opět skvěle osvědčilo svou udatnost v této nehostinné zemi, udušeno povstání.

Střediskem povstání byl kraj od Gacka přes Trebinji až do Boky se táhnoucí, a na půdě Hercegoviny byl to Stojan Kovačevič, kolem jehož jména řadí se vše, co s rozvojem minulého povstání souviselo. Opěván bez odporu ve své domovině guslary jako jeden z nejudatnějších junáků Hercegoviny, těší se z popularity, jakou Jihoslovan jediné svému národnímu hrdinovi proukazovati jest uvyklý. Malá chýše

na gackých stepeních u vesnice Avtovace jest rodištěm tohoto muže, jenž minulosť svou zasvětil neunavnému boji proti Turčínovi. Stojan sešedivěl v těch přečastých půtkách, jimž děkuje ochromení své levé ruky následkem sečné rány handžárem. Ta pestrá dráha jeho života, skropená krví zaptijů (četníků turecké vlády), bezpočetná smělá dobrodružství a jeho hrdinská postava — to vše pojistilo mu dříve nelíčený obdiv a hrůzu u samých Turčínů, a jeho bezpříkladná obětavosť pro blaho spoluvěreů zajistila mu posvátné jméno „junak“ — a struna guslara přečasto v tamních krajinách chvějivým tónem doprovází nadšený zpěv o jeho činech.

Na svých potulkách slyšel jsem od jistého vynikajícího pravoslavného církevního hodnostáře vyprávěti s výrazem největšího obdivu a hluboké úcty o tomto muži.

Prošli jsme s přítelem částí Begoviny, ležící na levém břehu Bregavy. Tu a tam za vysokou zdí, jako úkradem, zazněly struny mandoliny nebo chvějivý smích tureckých žen a otrokyň, ale tak tlumeně, že takořka v zápětí opět stichnul v zeleném klínu sadu.

V tom ozval se na stráni nad našimi hlavami žalostný dětský hlas, a mocné údery, svědčící o rázném trestání tělesném, nesly se až dolů. To prý pravoslavný pop svého ďáčka [17]) trestá; obvyklý, ano, takořka prý každodenní to úkaz, jak vysvětluje přítel.

Již minuli jsme prvé domy hlavní ulice, a dosud zaléhal k nám tichou nocí úpěnlivý nářek žáčkův. — — Ještě na lůžku vzpomínal jsem s politováním, jak trnitou cestou musí projíti ubohý ďáček, než dojde onoho vynikajícího společenského postavení, aby se stal, jak namnoze bývá, třeba jen padesáti pravoslavným rodinám duchovním představeným. (Pokračování.)

Socialistický letací tisk ve střední Evropě.

Literárně historická socialní studie.

Napsal **Tomáš Jos. Jiroušek.**

Úvod.

Co znamená slovo „socialní demokracie“, nedovede nám správně nikdo vyložiti, leč jedině socialistický tisk. Socialní demokracie ve svém snažení znamená prý — lidskosť! Až dělnictvo tohoto cíle dojde, zmizí prý slovo „socialní demokracie“ z lexikonů všech národů: svoboda, rovnosť a bratrství bude prý pojiti veškeré lidstvo v jeden šťastný kruh. Kdo tomu věří? Já nikoliv!

Věřím spíše tomu a jsem o tom pevně přesvědčen i proti mnohým nade mne vzdělaností povznešenějším, že socialní demokracie pomůže sama sobě svojí činností se světa.

Strana, lépe řečeno společnosť, která chce na zemi lidskosť k platnosti přivésti, ta se musí vystříhati všeho, co činila a co dodnes provádí v lidu strana — socialně demokratická. Nelidskostí k lidskosti se nikdy nedojde!

Ze socialní demokracie vycházejí živly, před nimiž se lidstvo

[17]) Žák, jenž jako učeň na popa se připravuje.

chvěje. Učení socialní demokracie důsledně plodí neustále a bez přestání nové a nové výstřední náuky, s jejichž hlasateli a zastanci nesrovná se žádný náboženský ani světský zákon a řád.

Ze socialní demokracie se vyvinuly: socialní anarchie, socialní nevěra a socialní terrorismus každého přesvědčení a každé rozumné vědy. Tak lidstvo nikdy nedospěje k dokonalosti svého poslání a určení, tak se bude navzájem a bez ustání jen potírati a nenáviděti.

Články, které následují po tomto úvodu, podají nám nejlepší svědectví, co vlastně vychází ze zásad a idejí socialně demokratických. V těchto článcích dočteme se historické i vědecké pravdy a čeho se nedočteme — toho se domyslíme, že není možná, aby socialní demokracie, užívající „mírných“ i radikálních prostředků na přeměnu světských i náboženských řádů, pracovala lidsky a směřovala k pravé lidskosti.

Veřejný i tajný letací tisk socialní demokracie svědčí o pravém opaku a poučuje nás, že každá volnosť a svoboda těchto živlů vzbuditi by musila postrach všech, kdož nejsou, nechtí býti a nikdy nebudou — socialními demokraty.

Ukážeme přehledem socialistického letacího tisku důslednosti „lidských“ snah, v jaké stoupenci socialní demokracie svými ideami, fantasiemi a plány bývají zatlačeni, aby tím „spíše“ a dříve cíle svých „lidských“ snah došli a cílů svých se dodělali.

Čtenáři mi laskavě odpustí, když tu a tam úvahy své zkrátím a lecos sám pro sebe si ponechám; jest mi k tomu přihlížeti, co se tisknouti smí a co nikoliv. I obmezím se pouze na fakta z časopisů a spisů pod censurou u nás prošlých v této tak choulostivé kapitole o hnutí socialním a zvlášť o letacím tisku socialistickém.

Pojednání „Socialistický létací tisk ve střední Evropě“ má cenu literárně historickou, činnosť socialní demokracie nepěkně karakterisující; z něho se poznají „lidské důslednosti“ moderního socialismu, který se prý opírá hlavně o vědu národohospodářskou a chce veškeru společnosť uspokojiti.

Jak tohoto „uspokojení“ člověčenstva veškeré socialistické strany dosíci chtějí, pozná každý z toho, co v pojednání svém budu líčiti, a co se jako nekonečná červená nit v letech 1878. až 1885. střední Evropou, všemi průmyslovými a obchodními městy, táhlo na postrach celé společnosti.

Dnes po šesti letech není ovšem po této socialistické výstřednosti ani památky; dělnické hnutí zabočilo v jiné „mírnější“ koleje, poněvadž dělnictvo výstřední taktika zklamala, ale — na „důslednosti“ konečných snah a prostředků nesmí se zapomínati, poněvadž jest k nim socialní internacionála v každém příhodném okamžiku nakloněna. Společnosť lidská musí se stále míti na pozoru a nesmí zapomenouti, co jí ještě před krátkým časem hrozilo — socialním terrorismem. Končím: Jen rozpoznáním nemoci nemoc léčiti se může se zdarem.

I.

Socialní situace v letech 1878—1890.

„Chceme si zůstati vědomi svého dějinného poslání, kteréž přikázáno jest straně naší, a chceme říci i dokázati odpůrcům i pochybovačům ve vlastních řadách svých, že heslem naším jest: „V před,

v před a stále v před!“ Těmito slovy ukončil Augustin Bebel řeč o tisku strany na sjezdu německé socialní demokracie v Halle roku 1890.

Ano, v před! Dobře se to kráčí v před, když nejsou v cestě žádné nebo docela jen nepatrné překážky. A socialní demokracie v Německu od svého počátku, od doby Lassallovy až do dnes, měla a má jen nepatrných překážek v cestě; překážek, které snadno se dají obejíti....

Někdo pohne nad těmito slovy jaksi podivně — hlavou a pronese otázku: „A což vyminečný zákon proti socialní demokracii od roku 1878. nebyl ničím?“ Odpovídáme: „Vyminečný zákon proti socialní demokracii v celém Německu neznamenal v pravém toho slova smyslu vyminečný stav!“ „Nuže, a co tedy vlastně chtěl kníže Bismark s vyminečným zákonem než odstraniti socialní demokracii?“ „Bismark chtěl vyminečným zákonem vyhladiti s povrchu zemí německých socialní demokracii, ale — on to důsledně chtěl sám jediný v celém Německu. A Bismark byl by toho dokázal, kdyby bylo bývalo v říši Německé celkem toho bismarkovského ducha, že však takovým duchem byl prodchnut jen Bismark sám, stal se vyminečný zákon pouhým bubákem a nikoliv vyhlazovatelem socialní demokracie.“ Za svědka tohoto výroku (nad nímž, jak předem pravím, divně zakroutí hlavou i nejeden žurnalista, který ještě do nedávna psal „o děsném“ stíhání socialních demokratů a jejich tisku v Německu) beru socialně demokratického poslance Frohme, který v říšském sněmu německém dne 12. května r. 1884. prohlásil: „Socialisté se budou nezvratně držeti svých zásad, neboť socialní demokracie se zákonem vyminečným se vyrovnala!“ [1])

Dovolím si říci bez obavy: „Zevnější intelligence vůdců německé socialní demokracie v rukavičkách mírnila německou byrokracii a brala jí ostří vyminečného zákona z rukou... Socialističtí vůdcové: Klaas Peter Rieders, truhlář († 1879.); Augustin Geib, spisovatel († 1879.); Augustin Ferd. Bebel, kovosoustružník a spisovatel; Vilém Viereck, spisovatel a žurnalista; Singer, millionář, žid; Wollmar, bývalý vyznamenaný důstojník v pruské armádě r. 1870.; Grillenberger, tiskař; Auer, dělník; Frohme, dělník a spisovatel; Dietz, knihkupec; Harm, obchodník; Sabor, bývalý učitel a jiní — ti všickni svojí strojenou a zevnější intelligencí toho dokázali, že se před nimi zarážel každý úředník, byť i s vyminečným zákonem v ruce...

Za vyminečného zákona jako před ním tiskly se socialistické listy, brožury, pořádaly se schůze a řečnilo se jako kdy jindy — jen že trochu mírněji. Z časopisů zmizela slova: „orgán socialní demokracie“, zmizela slova: „socialní demokrat“, ale obsah časopisů nepřestal býti — socialně demokratickým.

Socialní demokraté před veřejností se zmírnili, to jest změnili taktiku. Kteří se mírniti nechtěli, jako na př. Jan Most, opustili Německo a buď ve Švýcařích, v Anglii nebo Francii se usadivše, odtud na hnutí a ruch německé socialní demokracie působili tiskem, jenž pak v Německu šmahem byl konfiskován, zapovídán a hledán. S jedné strany pracovali socialisté veřejně, zákonitě, abych tak řekl,

[1]) Social. časop. „Bojovník“ ze dne 22. května 1884. v Brně.

a s druhé strany tajně a nezákonitě. Prvním nemohlo se snadno na kobylku, a druzí unikli z obvodu vyminečného zákona, ale tiskem, to jest duchem, byli v Německu. A tomuto tisku, poněvadž tajně se šířil, dán byl název „tisk letací“ — Flugschrift.

Než, nebylo dosti na tomto, že bylo ze Švýcar, Anglie a Francie do Německa pašováno zboží. Také uvnitř Německa nacházely se tajně zřízené tiskárny k vyrábění letáků, kteréžto tiskárny obyčejně zřizovali nejnebezpečnější socialisté, jimž dostalo se jména — socialní anarchisté. Hlavním orgánem této strany byl v Německu tajně vydávaný list „Rebell“. Orgánem mírné socialní demokracie v Německu byl v Curychu vycházející časopis „Socialní demokrat“, vydávaný židem Bernsteinem. Stranu tuto vedli a dosud v Německu vedou: Vilém Liebknecht, tesař a spisovatel, a Aug. Bebel, vyučenec Liebknechtův, nejpřednější řečník ze řad socialistů německých.

Vzrůst socialní demokracie v Německu děl se ještě více za vyminečného zákona od r. 1878. nežli dříve, důkaz to, že socialistický vyminečný zákon — jak byl nazýván od socialistů — nebyl tak velikým škrtitelem, za jakého byl pokládán francouzskou, anglickou i rakouskou socialní demokracií a vůbec celou radikální a demokratickou žurnalistikou evropskou.

Ať mluví řady číslic, jimiž provedeme nezvratný důkaz rozvoje socialismu v celém Německu. Počneme přehledem sil a ukončíme přehledem tisku.

Počet voličů socialně demokratických při volbách do říšského sněmu před vydáním vyminečného zákona kolísal mezi 200.000 a 400.000, a po vydání zákona vyminečného jevil se následovně: roku 1881. 311.961; r. 1884. 550.000; r. 1887. 660.000 a r. 1890. vzrostl počet socialně demokratických hlasů až na 1 million.

Zvláště v protestantských provinciích děl se přírůstek socialní demokracie měrou až úžasnou. A konečně počet socialistických poslanců říšských od voleb k volbám vzrůstal stále a v berlínské říšské sněmovně jevil se proti ostatním politickým stranám v poměru tomto:[2])

V letech:	1871	1874	1877	1878	1881	1884	1887	1890
Socialní demokraté .	1	9	12	9	12	24	11	35
Katolický střed . .	58	91	93	93	98	110	101	105
Národní liberálové .	120	152	127	98	45	50	101	43
Konservativci . . .	54	21	40	59	50	76	79	68
Říšská strana . . .	38	33	38	56	27	31	41	19
Svobodomyslní . . .	45	49	35	26	47	67	32	71
Poláci	14	14	14	14	18	16	13	16
Elsasané a Lotrinští .	—	15	10	11	15	15	15	11
Strana lidu	2	1	4	3	8	7	4	10
Hanoveráni	7	4	4	3	8	7	8	10
Dánové	1	1	1	1	2	1	1	1
Antisemité	—	—	—	—	—	—	2	4
Divocí	—	—	—	—	—	—	—	1

[2]) Socialní demokracie v Německu. Napsal T. J. Jiroušek. „Pozor“ čís. 25, 26 a 27. roč. XIX. Olomouc. 1890.

Ano, tak se vyrovnala socialní demokracie v Německu se zákonem vyminečným velmi brzo a vzdor tomu, že psaly již rok po vydání tohoto zákonu listy socialistické mimo Německa vycházející, takto: „Socialistický zákon jest v Německu právě plný rok v platnosti, a „blahodárné“ působení jeho dá se několika slovy vylíčiti. Na základě téhož zákona bylo 244 spolků dělnických rozpuštěno a 307 tiskopisů (knih a brožůr) a 184 socialistických časopisů potlačeno.“ [3]) A za tři leta na to: „Zapovězeno bylo od roku 1878. již 758 tiskopisů a časopisů“.[4])

Jaké to vyrovnání se zákonem vyminečným r. 1884. po šestileté persekuci socialistů posl. Frohme činil, veřejně pověděl na sjezdu socialní demokracie německé dne 13. a 14. října r. 1890. v Halle Aug. Bebel: „Socialistický tisk v Německu čítá dnes 19 denníků a 40 týdenníků s 254.000 odběrateli; dále 43 socialistických listů odborných dle řemesel a různých věstníků s 201.000 odběrateli, celkem 104 listy s půl millionem předplatitelů a nejméně millionem čtenářů.

Fond volební a dietní od roku 1878. do r. 1890. měl příjmů 198.000 marek a jen 95.000 marek vydání. Veškeré příjmy strany socialně demokratické v Německu od roku 1878. do r. 1890. činily 390.309 m., vydání 383.325 m. a jmění 171.829 marek. Následkem přebytků — rozmarně sděloval Bebel: vstoupila strana i v řady kapitalistů a musila prováděti nejednou obchody i na burse!“ [5])

Nuže, to bylo to vyrovnání socialistů se zákonem vyminečným, že celá řada časopisů a knih se vydávala, ovšem že směrem trochu mírnějším, a že agitace a subskripce na fondy děly se po celé říši, jakoby ani nebylo zákona vyminečného. Tak ostře působil ten „drakonický“ vyminečný zákon po celých dvanáct let!

Tak si Bismark zákon vyminečný, či lépe řečeno jeho provádění nepředstavoval.

I mohla si německá socialní demokracie po pádu jeho vypnouti prsa, když viděla, že ten nejbystřejší pozorovatel ze socialní observatoře evropské a socialní demokracii nejnebezpečnější nepřítel — zmizel.

Nezastáváme Bismarka, máme proti němu ještě větší antipatie nežli sami socialní demokraté, ale tolik Bismarkovi při nynějším socialním hnutí dosvědčiti můžeme, že dovedl a byl by dovedl socialní demokracii udržeti nejen v šachu, nýbrž i zatlačiti k ústupu — kdyby mu bylo bývalo v Německu porozuměno.

Než, to se nestalo; socialní demokraté pod vyminečným zákonem během 12 let vzrostli až v trojnásobný počet hlav! A jak to bylo možno? Agitací, organisací a tiskem!

Veřejnou i tajnou agitací a organisací, veřejným i tajným tiskem pracovali socialní demokraté po celých dvanáct let. Co se nemohlo mluviti veřejně, mluvilo se v soukromí, — tajně, co bylo možno, tisklo se veřejně a co nebylo možno, tisklo se tajně v Německu nebo pašovalo ze Švýcar, a strana socialistická rostla. Tak to chodilo v Německu za vyminečného zákona.

---

[3]) „Dělnické Listy“ čís 28. roč. II. ze dne 19. listopadu 1879. v Praze.
[4]) „Děl. Listy“ ze dne 4. ledna 1882. ve Vídni.
[5]) Socialistický sjezd v Halle. „Nár. Listy“ ze dne 15. října 1890. v Praze.

Nedosti však na tom; z Německa šířila se nákaza ještě dál — po celé střední Evropě. Ze všech států evropských nejvíce však byla vydána říše Rakouská vedle Německa záplavě veřejného i tajného tisku a spolčování z Německa zanášeného vypověděnými neb uprchlými agitatory.

Hlavní středisko, vedle Curichu, kde socialní demokraté působili, byl Londýn. Tam rozvinuli činnosť Německo opustivši živlové socialně radikalní, tak zvaní anarchisté.

Jan Most, říšský socialně radikální poslanec německý, do Augsburgu příslušný, rozený Vídeňan, když byl r. 1879. na základě vyminečného zákona z Německa po několika měsíčním trestu vypověděn, odebral se do Anglie.

I usadil se v Londýně a založil tam pověstný časopis „Freiheit". Každé číslo tohoto socialně revolučního listu bylo pro expedici do Německa jinak pojmenováno. Pro Německo určené výtisky nesly názvy jmen pruských státníků, jako na př. „Bismark", „Moltke" a podob., čímž byly policejní úřady a pošty stále klamány; konfiskace a stíhání těchto listů bylo v Německu na denním pořádku. Mrzutosti z toho vzešlé může si každý představiti.

Jakého obsahu a jaké tendence tento letací časop. „Freiheit" byl, posoudí čtenář již z nadpisů článků v něm uveřejněných, kteréž tuto podáváme:[6]) v čísle 2. „An die Parteigenossen aller Länder" (Soudruhům strany ve všech zemích), „Warum verhungert Ihr?" (Proč zmíráte hlady?), v čís. 20. „Das Mass ist voll" (Míra jest již dovršena), a „Noth bricht Eisen" (Bída láme železo), v čís. 26. „Das Recht auf Revolution" (Právo na revoluci), v čís. 36. „Krieg den Palästen, Friede den Hütten" (Boj palácům, mír chatrčím), v čís. 51. ze dne 18. prosince 1880. „Rottet sie aus die erbärmliche Brut!" (Vyhubte je, to bídné plemeno), v čís. 1. r. 1881. „Revolution und Kriegswissen" (Revoluce a válečná věda.), v čís. 33. ze dne 13. srpna 1881. „Die Furcht" (Strach), „Die Chemie und die Revolution" (Lučba a revoluce.) a „Unser Programm ist die sociale Revolution." (Náš program jest socialní revoluce), v čís. 3. ze dne 21. ledna 1882. „Haltet das Pulver trocken" (Chovejte střelný prach v suchu), v čís. 6. ze dne 11. února r. 1882. „Tod den Volksfeinden" (Záhuba nepřátelům lidu), v čís. 8. ze dne 28. února 1882. Aug' um Aug', Zahn um Zahn," (Oko za oko, zub za zub), v čísle 9. ze dne 4. března 1882. „Die Revolution naht" (Revoluce se blíží), v čís. 16. ze dne 22. dubna 1882. „Die Zerstörung der Fundamente der heutigen Gesellschaft" (Ztroskotání základů nynější společnosti), v čís. 20. ze dne 20. května 1882. „Die „Ordnungsbestie an der Arbeit" (Bestie pořádku v práci) a v čís. 23. ze dne 2. června 1882. „An die Gewehre" (K puškám). „Freiheit" v číslech od 13. do 18. roku 1882. měla v čele motto: „Soudruzi, nezapomeňte pokladny letacích lístků!" Dále od č. 19. až do čís. 22. roku 1882. nesla motto: „Proti tyranům jsou všecky prostředky zákonitými!"

[6]) Zde jsem použil výňatků z článků: „Afaira Merstalingerova a velezráda před porotou vídeňskou dne 8. až do 21. března r. 1883." z „Dělnických Listů", čís. 57. ze dne 6. června, čís. 58. ze dne 20. června (po konf. druhé vydání), čís. 59. ze dne 4. července, čís. 60. ze dne 18. července a čís. 61. ze dne 1. srpna r. 1883. ve Vídni. Články tyto jsou psány obhajci v uvedené afaire a dle těsnopisných protokolů. Zvláštní spisek o tomto soudu vydal též Jos. Müller VII. okr. Gumpendorferstrasse Nr. 78. r. 1883. ve Vídni.

Nebylo však ještě dosti na tomto zhoubném si počínání fanatika Mosta s časopisem „Freiheit“. Nejostřejší články k snadnějšímu rozšiřování byly z časopisu „Freiheit“ v Londýně i jinde otiskovány a do střední Evropy tajně a všemožným způsobem rozesílány. Otisky tyto měly všeobecný název „letací“, německy „Flugschrifte“.

Nejpozoruhodnějším v tehdejší době od r. 1879. do r. 1885. byl poměr socialních demokratů oproti socialním anarchistům v Německu a také v Rakousku.

V Německu, zdaž upřímně či jen na oko — nevím, opíraly se socialní demokraté veškeré podvratné činnosti socialních anarchistů, nazývajíce ji zhoubou pro celé socialní hnutí. Jinak tomu bylo však v Rakousku. Zde učení socialní anarchie dle zásad Mostových vítáno bylo od většiny socialní demokracie německé i české. Jen malá část socialních demokratů ve Vídni a v Brně proudu socialně radikálnímu se vzpírala, až roku 1882. ke dni 15. a 16. října svolala do Brna socialistický sjezd rakouského dělnictva z české i německé národnosti. Ke sjezdu dostaviví se také tři radikální socialisté Frant. Nechvíle za „Dělnické Listy“, Břestian za časop. „Die Zukunft“ a Pauler za „Mettalarbeiter-Fachblatt“ proti sjezdu protestovali a místnost opustili. Po jejich odchodu sjezd ustálil se na vlastním programu „mírné“ socialně demokratické strany a prohlásil časopisy: „Bojovník“, který v dubnu 1883. na přání sjezdu byl založen, „Spravedlnost,“ „Volksfreund“ v Brně a „Wahrheit“ ve Vídni vycházející za orgány strany.

Tou dobou nastal zjevný boj mezi socialně demokratickou a socialně radikální stranou v Rakousku. Socialní radikálové měli všade převahu a nepřestávali koketovati s Mostem.

Tři léta, od r. 1882. do r. 1885., vedl se tento nerovný zápas mezi socialními demokraty a socialními radikalisty v Rakousku.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Musaeum.

List bohoslovců českomoravských. Ročník XXV. 1890—91. Pořadatel Jakub Procházka v Brně. Tiskem Benediktinů Rajhradských. Nákladem vlastním. Číslo II.

Časopis alumnů českomoravských hlásí ve veřejnosti v letošní ročnici čís. 2., jež obsahem svým zamlouvá se jako číslo 1. V čele otisknuta jest báseň „Sv. Nicefor“, jejíž vznešená myšlénka odpovídá jádrné formě. Pojednání A. Langa (Olom. seminář). „O neodvislé ethice“ zasahuje mistrně do filosofie. Následuje dokončení článku „O naturalismu a realismu“ a pokračování ostrým rysem provedených zdařilých znělek Fr. Leubnera (Pražs. sem.), jakož i dokončení článku A. Dovedly (Olom. sem.) „Kapitola o vášních“, jenž vyniká hojnými doklady. Otisknutá tu dále přednáška Fr. Svobody (Litom. sem.) „O podstatném, vnitrném rozdílu mravného dobra i zla“ ukazuje čtenářstvu, v jakém asi genru konají se přednášky v „Sušilovkách“. Důkladné a vědecky promyšlené pojednání Fr. Kalvody (Brn. sem.) „Postup analytický a synthetický ve vyučování náboženském“ hodí se dobře pro ty, kdož se k úřadu katechetskému připravují. Dále čteme zde dokončení vznešené literární studie „Frederi Mistral“ od Sig. Boušky O. S. B., jež vyniká vzletným a přece jasným líčením i hlubokým pochopením myšlének

poëty provencálského. Na konci jsou podány zprávy o činnosti „Růží Sušilových“ v Brně, Olomouci, Praze a „Jirsíka“ v Budějovicích, v nichž se bohoslovci připravují a tuží ovládati péro na obranu posvátných ideálů církve a vlasti v duchu Sušilově. Jest vroucím přáním, by v širších kruzích duchovenstva českomoravského věnovala se pozornost, a odebíráním i hmotná podpora prvotinám nadějeplných plodů literárních alumnů seminářů českomoravských, vyrostlých na plodných kořích „Růží Sušilovek“, literárních to jednot seminářských. **Vlastimil Hálek.**

Tlumočník česko-německo-francouzský.

Upravil Dr. Josef Rydvan. V Praze. Nakladatel M. Knapp, knihkupec v Karlíně Cena?

Není tomu právě tak příliš dávno, a neměli jsme žádných učebnic cizích jazyků. Kdo chtěl se učiti francině, ten byl nucen sáhnouti ku knize německé a studovati na základě němčiny, nikoliv své mateřčiny. Jest ovšem pravda, že jsme v té příčině pokročili, byť i ne všestranně, ledacos nám dosud chybí: ale učebnic francouzských máme již dosti, a řekněme rádi, většinou výborných učebnic. Vedle grammatik jest poměrně slabý jen počet dobrých konversaček a nedostatek obšírnějších slovníků.

Prohlédli jsme Rydvanova „Tlumočníka“ s potěšením a prohlašujeme hned napřed, že prokáže výborné služby těm, kteří se jazyku francouzskému učí. Kdo studuje cizí jazyk, ví nejlépe, jak obtížná práce je sestavovati si skupiny slov, řadící se k jednomu pojmu, ku př. pokrm, oděv, právo, umění, vědy, nástroje, tělo lidské, příbuzenstvo, atd. Co tu času se stráví, a není každý tak bystrý, aby si poznamenal to důležité a opomenul méně důležitého. První oddíl „Tlumočníka“ J. Rydvanova obsahuje na 85 stranách padesát devět nejdůležitějších, pečlivě vybraných těchto skupin, podávaje jistě více než 2600 slov nejobyčejnějších, nejpotřebnějších. Pro toho, kdo se francině — neb vůbec cizímu jazyku učí, mají tak sestavené skupiny cenu znamenitou, což dovede zvláště posouditi a oceniti ten, kdo některý cizí jazyk studoval. Dejte učni do ruky abecedně sestavený slovník, byť i sebe důkladnější, pokud je začátečníkem, nedovede jím zacházeti. Byť i byl sebe pilnějším, tak pečlivě si skupiny nesestaví, jak to v „Tlumočníku“ nalezne, a i kdyby, rozvažte si ty rozpaky! U jednoho českého slova nalezne tři, čtyři významy francouzské, a neví, kterého se chopiti, aby nechybil. Napíše si, které se mu namane, a napsal třeba něco, co má význam zcela jiný, nežli učeň myslel. A tak může samouk při největší svědomitosti a nejlepší vůli pobloudíti.

Chválíme rozhodně „Tlumočníka“, že podává hojnou zásobu důležitých slov nejobecnějších a nejužívanějších. Uměti co možno nejvíce slov a míti pokud lze největší zásobu jich v paměti, jest jednou z nejpodstatnějších podmínek prospěchu a zdaru. Kdo nechce býti professorem, učitelem atd., toho neb onoho cizího jazyka, kdo chce jím se dorozuměti, ať čta, ať rozmlouvaje, pro toho má to větší cenu než grammatika. Mluvnici konečně vždy se naučí spíše a snadněji, cvičí-li se v mluvení, ale významy jdou do tisíců a chtějí býti memorovány.

Rovněž výborný je oddíl B až J, kde p. spisovatel podává přid. jména, číslovky, náměstky, slovesa, příslovce, předložky, spojky a mezislovce, a to cestou ryze praktickou, bez uvádění pravidel grammatických. Části ostatní, obsahující prostá rčení (27 skupin), hovory a rozmluvy (55 skupin), psaní a lístky (4 skupiny) zamlouvají se svou praktičností; přísloví mohou — jak dobře v předmluvě naznačeno — zajímati toho, kdo by chtěl přirovnávati, která ve všech třech jazycích stejně nebo velmi podobně se vyjadřují; na konci dle našeho mínění dostačil by seznam nepravidelných sloves pouze francouzských s vynecháním českých a německých.

Doporučujeme rozhodně a s úplným přesvědčením „Tlumočníka“ všem, kdo se francouzskému jazyku učí. Zasluhuje toho pro výbornou svědomitosť a píli, s jakouž je sestaven, jakož i pro svou praktickou cenu.

Ku konci nemůžeme nepodotknouti něco, což nám zajisté ve zlé p. spisovatel vykládati nebude. Kniha zajisté dle úmyslu slovutného pana autora určena je těm, kdož se chtějí učiti francouzskému jazyku, a to v první řadě Čechům. Z té příčiny není nám úplně jasna dvojjazyčnosť, či přímo řečeno, ta němčina v „Tlumočníku“. Čech, jenž si rád knihu p. Rydvanovu koupí, a jemuž ji vřele doporučujeme, sotva bude studovati fráze německé; on bude si všímati toliko francouzštiny. A Němci mají učebnic tolik, že jich bude asi tuze málo, aby sáhli

k tomuto „Tlumočníku“. Bylo by snad tedy lépe bývalo, vypustiti docela němčinu a spokojiti se dvousloupcovým tiskem česko-francouzského textu. Tím byl by objem knihy se zmenšil, a učiněno místo pro ukázky česko-francouzské fraseologie, o níž ctěný p. spisovatel v předmluvě se zmiňuje. Bylo by to dle našeho mínění knize na prospěch — pan autor nám přisvědčí, že máme té dvoujazyčnosti až běda mnoho. Tak na př. ve skupině 40. „Města“ čteme mezi 239 významy toliko 54 názvy francouzské, ostatní stává se pouhým slovníčkem česko-německým.

To ovšem není nikterak řečeno na úkor výbornosti „Tlumočníka“, jest to naše osobní mínění; možno, že někomu jinému právě tím, že je „Tlumočník“ česko-německý, bude se se zdáti cennějším. Doporučujeme jej ještě jedenkráte co nejvřeleji a s úplným přesvědčením. **Josef Flekáček.**

Přehled katolického písemnictví ve Spojených státech amerických v tomto století.

Dle studie Rev. H. Gabrielsa, rektora Troyské kolleje, podává Alois Blahový.
(Věnováno slov. p. Dru. Jakubovi Hodrovi.)

Nevím, ve kterém už časopise četl jsem, že lepší budoucnosť — rozkvět a někdejší sláva — vzejde církvi katolické z Ameriky. Mr. Stead, redaktor „Pall Mall Gazettu“, upevňuje ve svých listech ze Říma datovaných — jež v nejedné příčině velmi zajímavými jsou, any obsahují dosti správné názory o snahách sv. Stolice — že jen „angličina“ (?) a „anglické ideje“, přistoupí-li k nim sv. Stolice, dopomohou k jejímu žádoucímu rozšíření a upevnění. Než, o tom jindy. K věci! Tolik jest jisto, že katolicismus na Novém světě od zařízení pevné tam hierarchie r. 1789. velice se rozšířil. Ovšem, bez bojů to nešlo. Okem ostrovidovým a srdcem zástím překypujícím střehli protestanté vzrůst něžné a slabounké květinky katolické v tom státě „svobody“. Kde mohli, prohlašovali tito pánové katolicismus za úhlavního nepřítele Kristova a za nebezpečný státním zájmům. To maje, laskavý čtenáři, na paměti, nepodivíš se, když ti řeknu, že v písemnictví katolickém v Americe zabírá nejširší pole kontroverse a apologie.

Armáda, ležící posádkou v nepřátelské zemi, nebuduje pevných měst ani tvrzí, nýbrž vyhazuje jen kolem svého táboru ochranné náspy a valy, z nichž podniká výpady, když se jí naskytne vhodná příležitosť A zrovna tak počínali si katolíci v Americe. Pro lepší přehled přidržíme se u výpočtu děl katolických rozvrhu H. Gabrielsa, jenž ve své studii pojednává nejprve o theologii, apologii, filosofii a historii a konečně zmiňuje se stručně o tak řečené „literature of fiction“, o krásné literatuře, jak bychom my řekli.

Theologie.

Toto odvětví katolického písemnictví v Americe čítá jen malý počet didaktických děl z příčiny již nahoře uvedené, než bez representantův ani toto odvětví není.

a) Dogmatická theologie.

Prvním spisovatelem, dle postupu časového, jest Francis Patrick Kenrick,[1]) arcibiskup Baltimorský. Narozen r. 1797. v Dublíně, konal studia v propagandě v Římě a do Ameriky přišel roku 1821. Jako kněz diecése Bardstownské proslavil se na veřejných schůzích disputacemi. Napřed byl koadjutorem, potom biskupem ve Philadelphii; jako biskupovi podařilo se mu potlačiti Hoganiteské schisma a zjednati pokoj ve své diecési. R. 1851. dosedl na stolec Baltimorský; hned rok po té svolal do téhož města první plenární koncil americké církve a za deset let po té (r. 1862.) zemřel tamtéž nenadále, zůstaviv po sobě pověsť velikého a neobyčejně učeného biskupa. Četná díla jeho jsou: „Dogmatická theologie“ a „Mravouka“. V onom dokazuje zvláště protestantům učení katolické na jeho dogmata. Ježto předním účelem bylo vyvrátiti bludná učení, psána jest „Dogmatika“ jeho slohem disertačním; proto také její sloh jest až příliš vybroušen, příliš učený, aby se knihy té mohlo užívati ve školách. Nicméně přece byla zavedena v některých ústavech za učebnici. Inopportunisté na sněmě Vatikánském hradili se jeho jménem, proč však, nesnadno povědíti, neboť učení jeho o „neomylnosti“ papežské jest zcela jasné a rozhodné. Od něho mají také

[1]) Zachovávám anglický pravopis jmen, poněvadž mám za to, že vlastního i křestního jména cizojazyčného není radno překládati nebo zčeštovati.

Američané opravené vydání „Douayova překladu Písma sv.“, jejž obohatil cennými poznámkami. Z ostatních jeho děl budtež tu ještě uvedena pojednání: „O Primátě“, „Ospravedlnění“, „Křtu“, „Kosmogonii bib.“.

Jiným dogmatickým spisovatelem, jehož práce samou papežskou Stolicí byly schváleny, jest kardinál Mazella, člen T. J., jenž se narodil r. 1833. ve Vihilanu v Italii.

Do Spojených států poslán byl r. 1867., kdež vyučoval dogmatice nejprve na Georgetownské kolleji a od r 1869 ve Woodstocku. Tam vydal svá pojednání „De Deo Creante“, „De Gratia Christi“ a „De Religione et Ecclesia“, jichž autorita jest všeobecně uznána. Povolán byv zpět do Říma, byl jmenován kardinálem jáhnem, ale nabytého amerického občanství se nevzdal. Prospěchův americké církve katolické hájí, kde a jak může.

Kromě těchto dvou spisovatelů jmenujeme tu ještě Otce Tissota (zemřel r. 1875), spisovatele pojednání o „Podstatné přítomnosti J. Kr. v Nejsv. svátosti oltářní“ a Mgr. Rosenkranze, biskupa v Columbě, konvertitu, jenž napsal dílo o „Božství Kristově“.

b) Mravověda.

Mezi spisovateli, pojednávajícími o mravovědě, zaujímá přední místo uvedený již arcibiskup Kenrick. Co jsme pověděli o jeho „Dogmatice“, totéž platí o jeho „Morálce“, jež podává vysvětlení o otázkách morálních, vztahujících se zvláště k životním poměrům v Americe.

Spíše již hodí se za školní knihu práce Redemptoristy Anthonyho Koninga. Rodem pocházel z Hollandska (nar. r. 1821.); do Spojených obcí přišel už u věku pokročilém, byv tam povolán od svého řádu za učitele bohosloví na kollej Ilchesterskou v Marylandě. Tam poznal dokonale život americký, kterážto znalost dodává jeho spisům neobyčejné ceny. Jeho morálka založena jest na Gurym, jenže se přidržuje více nežli tento vět sv. Alfonsa Liguori a pojednává o mnohých věcech na základě zkušeností, nabytých ve zpovědnici. Dílo to vyšlo r. 1874. a nyní již má šesté vydání. Koning † r. 1884

Otec Kuper, taktéž člen řádu Redemptoristů, vydal krátce před svou smrtí († r. 1887.) sedmé a zdokonalené a doplněné vydání Koningovy „Morálky“.

Otec Sabetti, člen T. J, professor morálky ve Woodstocku, vydal „Compendium“, jež se blíží Gury Ballerinimu. Výtečná kniha, jejíž jedinou chybou jest až přílišná stručnost.

Roku 1874 vydal u nás známý Dr. A. Rohling „Medulla Theologiae Moralis“, když byl professorem v semináři Milwaukeeském. Kniha ta jest výtečnou pomůckou pro zpovědníky: co ji lze vytýkati, jest ukvapenost, s kterou patrně byla sepsána. Trochu více methody a uspořádání nebylo by bývalo na škodu.

Kromě toho zmiňujeme se tu ještě o pojednání „O smíšených manželstvech“ od rev. A. Lambinga z diecése Pittsburgské Spisovatel jest neúmorným pracovníkem, obzvláště na poli historického bádání.

Biskup Sault Ste. Marianský, Mgr. Baragu, jenž † r. 1868., vydal několik menších spisků o indianském nářečí pro neofyty Michiganské Jsou to vlastně naše katechismy.

Církevní právo.

Předmětem církevního práva amerického jsou především usnesení (decreta) provincialních a národních sněmů církevních První národní koncil konal se r. 1791. v Baltimoru; svolal jej jediný tehdejší americký biskup Mgr. Carrole, druhý konán tamtéž r. 1866. a třetí r. 1884.; usnesení posledních dvou sněmů byla „recognita“ od kongregace de prop. Fide. Z provincialních sněmů nejdůležitější jsou: Baltimorský, Cincinnattiský, St. Louiský a Novo Yorský.

Z nejdůležitějších děl z oboru kanonického práva jsou „Notes“, jež r. 1866. vydal Dr. Smith, rektor Patersonský, jimiž osvědčil se býti mužem neobyčejně ostrovtipným a přesně orthodoxním. Kromě toho vydal „Elementa Juris eccl.“ o třech svazcích a konečně dílo „New Procedure“, pojednávající o soudech církevních ve Spojených státech.

Rev. Dr. Messmer, nyní professor kan práva na universitě ve Washingtonu, vydal nedávno pojednání o tomže předmětu, jež však jest vlastně překladem z němčiny (Droste).

Mgr. Heiss, nyní arcibiskup Milwaukeeský, uveřejnil r. 1871., kdy byl ještě toliko rektorem bohosloví v témže městě, dílo jednající o manželství ze stanoviska kanonického práva. Dílo to sepsáno jest v latině. V dodatku uvedeny

jsou nejzajímavější případy manželských překážek, jakož i formuláře žádostí o potřebné dispense atd.

Mgr. Ludden, nyní biskup Syrakusský, uveřejnil před několika lety mohutnou disertaci o „majetku církevním“.

Liturgie.

Ze spisovatelů, kteří psali o liturgii, předkem a nejprve sluší jmenovati Mgr. Rosatiho, biskupa St. Louiského, jenž zemřel r. 1843. On sepsal podle Baldeschiho americké ceremoniale. Psáno jest dílo to anglickým jazykem, a dožilo se již několikátého vydání, arcit valně doplněného. Ceremoniale toho užívá se při obřadech ve chrámech Spojených států.

Roku 1889. vydal P. Wapelhurt, Františkán, pro potřebu seminaristů kratší sic, ale úplnější „Pojednání o liturgii“; sepsáno jest latině.

Z děl, pojednávacích o jednotlivých částech liturgie, zasluhuje zmínky „Mše sv.“ od P. O'Briena, professora na Emmitsburgské kolleji, jenž zemřel roku 1879. Jest to práce výtečná, učená, jež vyšla již v četných vydáních.

Rev. J. Meagher, kněz z diecése Syrakusské, sebral zajímavá vysvětlení různých církevních obřadů.

P. Mc. Allen proslavil se svým „Manuale pro akolyty, a P. Alfred Joung svými články o posvátné hudbě.

Rev. J. Lynch, jenerální vikář Syrakusský, vydal „Obřady při svěcení na kněžství“ anglickým jazykem, a P. Woodman uveřejnil „Svatební věnec“, poučení a rady vstupujícím do stavu sv. manželstva. A Rev. H. Gabriels vydal vysvětlení rubrik Breviáře a Missálu.

Posvátné řečnictví.

Posvátné řečnictví mělo a má doposud v Americe mnoho pěstitelů, jak v řadách nižšího kněžstva, tak i v řadách biskupů, jak mezi saecularním, tak i řádovým kněžstvem; ale kazatelů, kteří by svá kázaní souborně byli vydali, jest málo. V Americe, rovněž jako v Anglii, je zvykem uveřejňovati výtečná kázaní v novinách. [2]) Netřeba snad ani výslovně poznamenávati, že uveřejněná kázaní jednají o sporných článcích víry. Zmínky zasluhují čtyři nebo pět svazků kázaní, jež vydali P. Paulini Novo-Yorkští, jakož i dva svazky „Pětiminutových promluv“, od těchže ctih. Otců vydaných. Dále „Svazek kázaní“ činěných od P. Bakera a vydaných od P. Hewita, jakož i u nás známá, aspoň z německého překladu, kázaní P. Weningera a potom Mgr. Prestona. Ostatní práce jsou většinou překlady z francouzského nebo německého jazyka.

(Pokračování.)

Matica Hrvatska g. 1890.

Píše Jindřich Mutov.

(Dokončení.)

Od poesie přejděme ku prose a počněme zase s nebožtíkem.

Odabrane crtice i pripoviesti. Napisao Nikola Tordinac. Stran XXXII, 205. Cena 75 kr. S podob. spisovatelovou a úvodem od M. Poviće a Milivoje Šrepela.

Nikola Tordinac, spisovatel „Djakovačkog Spasovdana“, dřímá již na djakovačském hřbitově věčný spánek, dočekav se sotva třicátého jara. Spí nedaleko Luky Botiće, pěvce „Pobratimstva“. Narodil se r. 1858. v Djakově. Strýcem jeho byl slavný Illyr a pěvec rázných davorijí, probošt djakovačský Juraj Tordinac. Roku 1864. přesídlil se Nikola se svými rodiči do Sarajeva, kdež pobyl čtyři léta. Pobyt ten učinil z něho pro všechen čas nejnadšenějšího horlitele a velebitele všeho bosenského. Gymnasium studoval ve Vinkovcích. Tam také počal se obírati literaturou. Počalť již r. 1875. psáti do Trumićova „Narodnjaka“ a Zambrečakova „Radiše“ kratší básně, jež mu ostatně nesvědčily. Roku 1877. vstoupil v Djakově do semináře a r. 1883. byl vysvěcen na kněžství. Za svého pobytu v semináři psal do „Obzoru“ různé feuilletony a zároveň vybízel i své kollegy ku podobné práci, jsa jim ve všem nápomocen; o prázdninách pak putoval jako klerik po Bosně, sbíraje národní písně a obyčeje, jež pak vydal pod názvem „Nar. pjesme i pripoviedke iz Bozne“ (Vukovar, r. 1883.). Kaplanovati bylo mu

[2]) Koho by to zajímalo, ať se jen předplatí na anglický časopis „Catholic Times“. Pozn. spisovatelova.

jen do r. 1884., kdy byl poslán biskupem Strossmayerem do Říma, aby tam studoval církevní právo. Ale římské podnebí mu nesvědčilo, tak že již r. 1885. vrátil se nemocen domů. Ze Říma poslal do „Vience“ tři slavonské črty: „Nekopano, nekovano blago,“ „Ružini griesi“ a „Crkveni god.“ Po svém návratu sebral své črty ve „Vienci“ a v „Obzoru“ uveřejněné a vydal je pod názvem „Seoské bajke i bajalice“ (Djakovo r. 1885.. Kritika přijala je velmi příznivě. Rok po té napsal pak pro „Vienac“ „Kouzelnou truhlici“ a „Djakovačský den spásy“. Ba ani jako professor bohosloví v djakovačském semináři (od r. 1886.), ač jinak churav, neustal pracovati, napsav r. 1887. „Bratra Adama“ a r. 1888. „Kožich“. Než, této poslední své práce neviděl již vytištěny. Nemoc jeho se horšila stále, a nezastavili jí ani doktoři Vídeňští, ani lázně Gleichenberské. Zemřel téhož roku 1888. na zimu.

Na cestu literární uvedl Tordince o něco starší kollega jeho ze studií Josef Kozarac. Tordinac sám to vyznává, když mu píše: „Tobě dík jako mému učiteli; neboť kdyby tebe nebylo, já bych dnes ani péra nesmočil. Co vím, vím od tebe; co pracuji a co pracovati budu, je tvojí zásluhou, tvojí slávou, ne mojí“ Kozarac ho přiměl totiž k tomu, že počal na vinkovickém gymnasiu psáti chrvatské písně a do chrvatštiny překládati. Později však, jako klerik, byl již úplně samostatným ve všeliké své literární činnosti. Lid přirostl mu takořka k srdci. Praví v té příčině: „V lidu jsem rostl a vyrostl. S ním pěl jsem jednu píseň, jedním stonem sténal, jednou starostí srdce trápil, a tak si jej zamiloval, jakoby nás jedna matka pod srdcem byla nosila....“ Kromě „Seoskih bajalic“ a „Narodních písní bosenských“ vydal též sbírku: „Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripoviedke iz Pečuha i okolice.“ Všechny jmenované tři sbírky svědčí o šlechetné snaze Tordincově po zachování národního „majetku“; poslední pak sbírkou chtěl nad to zanechati památku Chrvatům uherským. Do „Obzoru“ Strossmajerova psával pod pseudonymem Starapić kromě původních črt a epigrammů též překlady z němčiny. Podobně i v „Pozoru“ uveřejněny mnohé jeho práce. Mnoho napsal, více však ještě chtěl napsati. Po jeho smrti našlo se totiž několik započatých prací, nebo aspoň náčrty a rozvrhy k nim. Škoda ho!

V tomto „Matici“ pořízeném „Výboru“ jeho črt podáno jedenáct prací, z nichž historická povídka „Spasovdan“ je nejlepší. Čtou se roztomile. Velmi pěkně protkány jsou národními popěvky, hlavně „Crkveni god“, a národními zvyky a obyčeji, jako ku př. „Vukodlak“, „Brat Adam“ atd. To vše dodává jim jen tím větší ceny. Řeč je nelíčená, prostá a přece půvabná. Ve slohu nezříti žádného umělkování. Psalť tak, jak lid mluví, prostě a nehledaně. Proto také mohl říci Tordinac sám o sobě, že ví dobře, že mu slavonský venkovan dobře rozumí, a jak rád čte jeho črty. — „Nekopano nekovano blago“ velmi pěkně a poutavě vypráví o Grgovi, jak, ač žena ho zrážela od toho, šel hledat o sv. Janě, „když kapradí kvete,“ poklad, avšak místo pokladu neživého našel poklad živý, ztracené děvčátko, jehož, ač chud, se ujal, a jež pro syna si vychoval. „Vukodlak“ je črta humoristická, dobře založená a provedená. Důkaz to, že by byl Tordinac časem nakreslil pěkně komické figury. „Crkvenjak“ (kostelník) i s okolím je pravá fotografie à la Jurković, provedená vtipně a uměle, „Pismo“ (Psaní) je črta velice dojemná, podobně i „Seoska ludjakinja“ (Venkovský blázen). „Ružini griesi“ (Růženčiny hříchy) a „Crkveni god“ jsou črty podařené, neméně i „Čarobna škrinjica“ (Kouzelná truhlice, přeložená r. 1887. Jos. Tumpachem v Pakostově „Poutníku“) Nejdokonalejší však je „Brat Adam“. Črta ta vyhovuje všem požadavkům umělecké komposice. Šrepl sám praví o ní, že je to „pravá perla chrvatské literatury.“ Provedena je zcela psychologicky a plasticky. Hlavně Jelica se mu podařila a otec její Adam. Líceň bouře a hrůz, jakých Adam při ní zažil, (str. 108. a násl.) je pravým stkvostem stylistické umělosti a obratnosti. „Kožuh“ je poslední Tordincovou prací. Událost v črtě té líčenou slyšel autor vyprávěti od slavonského venkovana, jenž s ním dlel v Gleichenbergu. Psána je v nemoci, a proto zříti v ní sledy rozbolalé duše. Pěkně líčen tu spor dvou bratří o dědictví po otci, o kožich. Oba jej chtějí míti, až, svářiče se stále, konečně vzájemně se proklejí. A kletba ta stihne je oba, — oba zachvátí smrť. — „Djakovački spasovdan“ („ulomak iz djakovačke prošlosti“) je práce historická z doby císaře Leopolda I., když sténala Slavonie pode jhem tureckým, až vévodou Lothrinským jha toho byla zbavena. Vyniká pak práce ta zvláště překrásnými líčeními a popisy. Některá místa jsou veliké ceny stylistické. Kapitola druhá pak je přímo dramatisována. Podobně velice pěkný je Ilijův hovor na str. 145. a násl, kde líčí Ilijica smrť svých milých, zahubených rukou musulmanskou, a na str. 147. a násl., kde líčí se přijetí jeho do hajducké čety Matijevićovy, jež bránila uhnětené křesťany proti turecké zlovůli. Míst svědčících o lásce vlastenecké je tu plno

(viz str. 148., 174., 175., a j.); krásno je i to, co praví se tu o bosenských Fratrech — Františkánech, kteří zváni tu, o to plným právem, anděly ubohého, utýraného křesťanského lidu (str. 172. a násl.). Líčení bojů pod Osekem je živé a napínavé. Vůbec minulosť slavonská líčena tu se zápalem a nadšením, Tordinac vložil do povídky této všechen svůj cit, všechno své umění. Po přečtení povídky té teprve se pozná, jak nadanou ztratil to v něm národ chrvatský hlavu. — A tak, ač by snad tu a tam mnohý kritik lecos mohl vytknouti, možno s dobrým svědomím říci, že se „Matice“ vydáním těchto črt členům svým opravdu zavděčila. Zároveň pak položila tím Tordincovi na hrob věnec z kvítí, jež vyrostlo z vlastního srdce mladého a nadšeného tohoto kněze.

O Preradovićovi a Tordincovi hovořili jsme se trochu šíře. Pokládali jsme to za svou povinnosť. O ostatních chceme se však již jen kratčeji zmíniti, aby referát náš příliš nevzrostl. Počneme s dámou. Paní Hermina Tomićova, choť autora „Emin-agovy lásky“ a „Bosenského draka“, podává tu totiž dvě dramatické práce: „Zabluda matere“ (Provinění matčino), igrokaz u četiri čina, a „Kita cvieća, vesela igra u jednom činu. (Cena knihy 50 kr.) Onen kus dáván poprvé na jevišti Záhřebském r. 1884., tento již r. 1883. „Provinění matčino“ je obraz ze života tak trochu po francouzském vzoru, aspoň co se týče volby látky, neboť provedení, což rádi uznáváme, není, kromě některých míst, (str. 10. a j.), po francouzské modě. Marie, chudá, hezká dívka, miluje Milivoje Veljkoviće, ale z poslušnosti k rodičům provdá se za nemilého Dragutina Senkoviće. Manželství jejich je požehnáno dceruškou Zorou. Než matka její, Marie, miliskuje se potají i jako vdaná s Milivojem, jehož pokládá Dragutin za svého nejlepšího a nejvěrnějšího přítele. Jednou najde Dragutin ve stolku své paní milostný dopis bez podpisu. Byl to dopis Milivojův, což však Dragutin nepozná. I doléhá na svoji choť u přítomnosti Milovojově, aby vyznala, kdo je miláném jejím, ale ta zničí rychle list, jejž mu vytrhla z ruky, a nepřizná se. Následek toho jest, že ji Dragutin vyžene z domu. Marie chce, aby Milivoj se o ni postaral. Ale ten vida, co se stalo, opouští ji. A tak, od muže zahnána, od miláka zrazena, ubírá se Marie do sousedstva, k Pavlićovi, šlechetnému muži, jenž ustrne se nad ní a ji dává aspoň tolik podpory, aby mohla žíti. Marie přijde ku poznání své viny, chce napraviti svůj život, odebéře se do Vídně a tam živí se šitím. Teprve po 14 letech vrátí se zase zpět a zařídí si v Záhřebě dílnu pro ženské práce: Zatím však doroste Zora, dcera její, a zamiluje se do šlechetného syna Pavlićova, právníka Vladimíra. Než i starý mládenec Milivoj Veljković uchází se o Zoru, a hle! otec její je svolným. Myslíť tento totiž, že starý Pavlić, k němuž se byla Marie utekla, byl jejím svůdcem, a nenávisť proti němu přenesl i na syna. Než šťastnou náhodou doví se Marie ještě v čas o tom. Přestrojena přijde ku svému muži, vše mu poví, a ten ovšem poznav svého „přítelíčka“ Milivoje, ukáže mu dvéře, Vladimíra pak přijme za svého zetě. Avšak Zora sotvy že matku poznala, hned ji zase ztrácí. Neboť tato, když požehnala snoubencům, odchází, a muž jí nezadrží. Nesmíť zůstati. Na Zořinu otázku, proč její matka nesmí zůstati, odpovídá otec toto: „Slyš, dítě, a pamatuj si, co ti teď řeknu. Za nedlouho vstoupíš ve stav manželský a opustíš otcovský dům. Dávám tě muži šlechetnému, s nímž tě pojí láska, proto u něho jen hledej léku pro všeliký svůj bol, neboť pouze v jeho srdci najdeš upřímnosť a pomoc pravého přítele. Buď mu věrnou družkou života a zachovej mu věrnosť manželskou, neboť žena, jež zradí muže svého, je hanbou a ostudou domu, v němž žije, a kletbou dětem, jimž dá život. Taková žena pak nemá místa pod poctivým krovem.“ — Toť obsah toho kusu. Než celkem zdá se nám býti celý obraz ne dosti propracován, a osoby jen povrchně nakresleny. Nejlépe podány jsou osoby Vladimírova a Milivojova.

Druhý kousek, „Kytice kvítí“ je povedená jednoaktová veselohra, jež na jevišti zajisté ještě lépe působí. Hlavní osobou je tu šestnáctiletá comtessa Danice a její ženich hrabě Stranski. Děj je jednoduchý. Dva se chtějí, a jiní jim v tom dělají různé překážky. Než, na konec ovšem všecko, šťastně dopadne, a před spadnutím opony zříti již na jevišti dva šťastné párky, jako při každé veselohře. Podotýkáme ještě, že dobře je kreslena též osoba baronky Rettigové, marnivé to staré paní.

Dalmatinec Simo Matavulj letos též poprvé zjevuje se mezi pracovníky Matičinými. Vydal v ní totiž pět črt pod názvem: „Iz primorskog života.“ (Cena 75 kr.) Črty tyto na mnohých místech jsou zcela originelní, na jiných místech však jsou to jen staré myšlénky v novém rouše, ač slušno přiznati, že roucho to jest opravdu půvabné a zcela zvláštní. První črta: „Láska není žertem ani v Rebisině“ vypráví starou a otřepanou událosť, již možno čísti ně-

kolikrát do roka ve všech světových i nesvětových řečech, jak se měli dva mladí lidé, on a ona, rádi, než, otcové jejich, jsouce spolu na štíru, jim bránili, chtějíce je provdati po své vůli s někým jiným. Avšak mladí se umluví, utekou do Ameriky, najdou tam bohatého strýčka, vezmou se arci, mají po roce rodinu, píší to domů, a když se pak z lásky k narozenému vnoučátku stáří doma smíří, vrátí se i mladí domů, a dobře se tam mají — „Svrzimantija“, česky bychom řekli „Pater Vyklouz“, je rozmarná črta. Velmi pěkně provedena a nakreslena je tu povaha kupce Petra. Ostatní však, co děje se týče, nepodává nic zvláštního. I to už tu bylo. Avšak vypravování je velice půvabné. Také črta „Je li se Čevrlja ogriješio“ je črta praobyčejná, již pouze živé vypravování činí zajímavou. „U tudjinstvu“ (V cizině) je črta ze života dalmatských studentů ve Vídni, z nichž jeden vypráví v hotelu svým kollegům osudy svých rodičův. Poslední pak črta má titul: „Posljedni vitezovi“ (Poslední rytíři). Žertovným způsobem líčen tu život dvou rytířů — lenochův. — Zkrátka, Matavulj má nadání, má pěkný sloh, obratné péro, a proto dovede vypravovati zajímavě i jinak praobyčejné věci.

N a r o d j e n o j g r u d i. Ladjanské slike. Napisao K s a v e r Š a n d o r G j a l s k i. (Cena 75 kr. Stran 250.)

Celou touto povídkou provívá dech lásky k rodné půdě. Gjalski dává tu průchod svému vlastnímu citu ku svému rodnému Záhoří, kde se děj odehrává. Vůdčí myšlénkou celé povídky jest pokání za hřích. Hlavními osobami jsou Věra a Lavo (Leonhard), a obě jsou kresleny pěkně a důsledně od počátku až do konce. Věra je hezounká, hodná, zbožná, nelíčená a dobročinná děvuška, jíž je láska ku stařičkému otci a k rodnému statku vším. Lavo, jinoch šlechetný, miloval kdysi upřímně a opravdově její starší sestru, hodnou Blanšu. Avšak na vídeňské universitě sveden byl materialistickými zásadami svého kollegy, mizerného to a bezcharakterního žida Davida, jenž se později v Maďarsku stane Dr. Rakocim, a z okamžité hlouposti materialistické vypoví ubohé Blanši lásku, což ubohou připraví o život. Lavo vrátiv se z Vídně, přijde ovšem zase na jiné myšlénky, pozná svoji vinu a hledí nyní všemožně napraviti své dřívější nerozumné jednání, o němž však nikdo nemá ani tušení. Šlechetně zastává a ujímá se zájmů rodiny Blanšiny, Věru, sestru její, jež vede hospodářství, ve všem podporuje radou i skutkem, zamiluje si ji, a ona jeho, a po náhlé smrti jejího otce, nemoha pro nesvornost jejich bratří a sester zachrániti přese všechno své úsilí zadlužený její otcovský statek, odvádí si ji do svého statku, jenž má býti od té doby i jejím. Dříve však ještě zkroušeně přizná se jí, že on byl příčinou Blanšiny smrti, a jest mu ovšem odpuštěno. — Povídka tato se Gjalskému opravdu povedla. Líčení přírody, venkovského života atd. jsou velice pěkná. Zvláště pak zdařilým je vylíčení mládí Blanšina a Lavova v kap. 10—13. A tak, nechámeli stranou nepatrné jinak narážky v ní obsažené, můžeme nazvati tyto „venkovské obrazy“ autorovy velmi zdařilými.

Tolik o knihách zábavných. O poučných pak aspoň následující. Jsou vydány, jak již řečeno, poučné knihy dvě. První je zeměpisná a má název: S l i k e i z o b c e g a z e m l j o p i s a. (Obrazy ze všeobecného zeměpisu). Napisao Dr. I v a n H o i ć. (Knjiga druga) Cena 3 zl. Stran 328. — První kniha „Obrazů“ těchto vyšla r. 1888., druhou vydala „Matice“ letos. Úprava je skvostná. Čtyři mapy Evropy, Francie. Švýcarska a Velké Britanie s Belgií a Holandskem, a mimo to 93 různé, velmi podařené obrazy zdobí tento svazek. Byl-li první díl jaksi úvodem do zeměpisu, přistupuje tuto autor již ku popisu jednotlivých zemí, čerpav vše z nejlepších pramenův. Počíná ovšem Evropou, a tu nejprve mluví o Evropě vůbec, a pak teprve o jednotlivých zemích. Všeobecnou část o Evropě umístnal autor ve třech kapitolách. V první jedná o jméně Evropy a o tvaru země, ve druhé o podnebí a ve třetí o obyvatelstvu. Jsou tu opravdu mnohé, velice zajímavé věci. Co týče se ku př. jména „Evropa“, jest toto původu semitského. Semitské „e r e b“ (assyr. i r i b) je totiž tolik jako „tma“, tedy strana od světla odvrácená, východu slunce protivná, ergo západ; naopak zase „Asie“ odvozuje se od slova „a ç u“, což značí východ slunce, ergo východ, kteréžto jméno čte se i na staroassyrských nápisech. Taktéž velice zajímavo jest pojednání o proměnách půdy evropské v době předhistorické, a celá třetí historická část. — Pojednávaje pak p. autor o jednotlivých zemích evropských výše uvedených, popisuje vždy nejprve polohu, po té obyvatelstvo, a konečně uvádí topografii. Velikou píli věnoval p. spisovatel vždy zvláště historii osazování té které země různými národy, jakož i vypsání kultury jednotlivých národův. Vůbec nutno vyznati, že dílo to, až bude úplné, bude opravdu ozdobou chrvatské literatury.

Druhé vědecké dílo má název: R a d o s l a v L o p a š i ć: B i h a ć i B i h a ć k a

Krajina. Mjestopisne i poviestne crtice. (Stran 312. Cena 2 zl.) — O Lopašićovi bylo se nám v tomto listě již předloni zmíniti se vší pochvalou, když jsme referovali o jeho „Dvou chrvatských junácích“. Dnes pak musíme chválu tu jen opakovati, ba ještě ji zvětšiti, neboť dílo toto je dílem v každé příčině dokonalým. Lopašić, prve než mohl odhodlati se ku sepsání této monografie, sbíral dlouho a na různých místech a v různých bibliothékách a archivech material. O tom, že mu bylo na Bihaćsku putovati od místa k místu, ani nemluvíme, neboť to — myslíme — rozumí se při důkladném a svědomitém badateli samo sebou, že nesmí spoléhati ve všem všudy jenom na svědectví ex auditu. — Bihać a kraj Bihaćský (v Bosně na řece Uně, v nynější tak zvané Krajině) jsou teď z největší části obydleny Mohamedány; jeť mezi 89 000 obyvatelů 52.000 Mohamedánů, 34 000 pravoslavných a jenom 3000 katolikův. Dříve ovšem byl poměr ten zcela jiný, neboť turecké mešity jsou „přerobeny“ z katolických kostelů (ku př. v Bihaći).

Pan spisovatel vypisuje ve své knize nejprve Bihaćský kraj povšechně, hovoře o jeho poloze, lidu, církevním rozdělení a osudech, a pak teprve obírá se městem Bihačem samým (str. 30—119), kdež hlavně zajímavou jest část II., III. a IV., líčící boje a zápasy různých pánův a hospodářů ve městě tom a jeho okolí. Druhou pak část věnuje ostatním místům v Bihačském kraji, jichž tam, arci jen těch důležitějších, přes dvacet (23), jako Bužim, Kladuža, Krupa, Ostrožac, Sokolac, Todorovo, Tržac, atd. Také zde je partie historická nejzajímavější. Jeť tu plno dokladův a zpráv o utrpení křesťanstva, o hrůzách musulmanstva, o dějinách předních rodů chrvatské šlechty, jako Zrinských, Frankopanův, Orlovićův, a j. — Doporučujeme tudíž dílo to všem zeměpiscům a dějepiscům k bedlivému povšimnutí. Cenu jeho zvyšuje ještě 14 pěkně provedených obrazův a důkladná mapa Bihaćska.

Tím končíme letošní svůj referát o „Matici Hrvat.“ Doporučovati ji vybranými frasemi nechceme. Jeť si „Matice“ sama nejlepším doporučením svými spisy. Podotýkáme jen, že dostačí psáti ve příčině té panu Ivanu Kostrencićovi, universitnímu bibliothekáři, tajemníku a pokladníku „Matićnímu“ v Záhřebě, a přiložiti ku psaní pouze 3 zl. Členové dostanou za levnější cenu i „Překlady řeckých a římských klassiků“, jež „Matice“ nákladem svým vydává. Letos ku př. vydány překladem Štěpána Sence „Řeči Demosthenovy“. Cena krámská 1 zl. 50 kr, pro členy 1 zl.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Historický kroužek družstva „Vlasť“

měl 20. května v místnostech katolické besedy schůzi širšího výboru, jíž obcovali též přespolní členové: professor Karel Konrád z Tábora, Václav Macek, farář v Husinci a P. Václav Kadlec O. Praed. z Litoměřic. Z předmětů, o nichž bylo jednáno, zajímal příznivý referát duch. správce na Karlově, Františka Eckerta o nově vydané knížce „Cesty pana Lva z Rožmitála“, potom přípis dvorního rady Onnona Kloppa, někdy lutherána hanoverského, nyní upřímného katolíka a výtečného dějepisce, který sděluje své přesvědčení, že příčiny, proč válka roku 1618. počatá protáhla se do třiceti let, nesluší hledati v zásadách náboženských, ale v povaze vůdčích hlav strany agressivní, což vyvolalo nutnou obranu strany katolické. Zvláště pak zajímavá byla sdělení P. Petra Špičky O. Cr. ze studií jeho o Komenského „lux in tenebris“, ve kterémž díle objevují se u slavného vychovatele a methodika velice chatrné a mělké vědomosti o církvi katolické, o primátu papežském, o povaze odpustků, o nichž na příklad tvrdí, že jsou právem páchati hříchy třeba na 100 let napřed. Z těchto bludných názorů vyplývala hluboká jeho zášť k církvi naší, kteréžto slabé jeho stránky kdyby nebylo: uvědomělí katolíci mnohem radostněji by slavili tristaletou památku narození toho genia.

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

ze života v Hrádku

od roku 1847. až do roku 1891.

(Pokračování.)

I.

Přibyl jsem do Hrádku — dne 7. října 1847. — v novém, pěkném, černém, velkém kožichu. [1]) Příbuzní a známí moji, k nimž jsem si z Prahy vyjel rozloučit se, radili, nutili, abych prý se slušně, vzácně, tak jako po pansku ošatil, poněvadž přijdu do zámku mezi pány a jejich služebnictvo a musím si hned na počátku vydobyti úctu a vážnosť, což by se mi snad nepodařilo, kdyby na mně viděli, že jsem chudák, ošumělý, prostý chudák naproti nim.

Bylo toho opravdu zapotřebí. Ani páni tak na šat nehleděli, jako to služebnictvo: lokajové, komorné, panské a těch všech tu bylo mnoho. Mimo ně byli tu také úředníci se svými rodinami, a já se nesměl zahoditi, ponížiti před nikým, jak přátelé soudili.

Měl jsem peníze za prodaný nábytek svůj, ještě jsem si vypůjčil a nejen kožich si zjednal, nýbrž i svrchník, dva kabáty, boty a střevíce přes ně, jakýchž až dosud jsem nikdy neměl, a to ostatní, co patří k mužské tak nazvané garderobě. Posloužil mi Pražský krejčí Fuka, který mi také dělal kleriky, a můj známý švec dekretář Houdek, u něhož jsem ve filosofii bydlel. Že to bylo na zimu, opatřil jsem se také úhlednou čepicí od kožišníka v tehdejší malé Jesuitské, nyní Karlově ulici, kde byli kožišníci dva naproti sobě. Výbava moje do jednoho kufru se nevešla, přikoupil jsem si ještě jeden, a knihy jsem si dal zvlášť do bedny, což vše poslal jsem napřed prostřednictvím doporučeného mi speditéra na Poříčí až do Klatov, odkud pak se mi to dovezlo do Hrádku.

Jel jsem zase poštou, že to šlo rychleji než po dostavníku. Železnice ještě nebylo, kdož peníze měli, užívali pošty, a já jí užil, abych se před Hradeckými povýšil. Bude na mne v Klatovech čekati panská příležitosť. Jel jsem přes Plzeň; z Prahy jsem vyjel v 8 hodin večer, v Plzni jsem byl v 5 hodin ráno a do Klatov jsem přibyl

[1]) Ještě jej mám, a to ve stavu dost dobrém, kdežto lecjaké novomodní kožíšky tak vysokého věku s námi již nedosahují.

v 11 hodin dopoledne. Postilion troubil, když jsme Pražskou ulicí jeli do vršku k poště. Bylo to slavné. U pošty stál a mne uvítal panský kočí z Hrádku. Již jsme se znali, vezl mne také, když jsem v Hrádku byl zrovna před půl rokem návštěvou, a hned se ke mně přihlásil.

Měl jsem jen ruční kufřík a tašku, a pan kočí z Hrádku poručil podomkovi z pošty, aby mi to donesl do hostince na náměstí, kde měl kočár a koně.

I pravil ke mně: „Dají mu, velebný pane, také ten svůj kožich, je těžký, proč pak by se s ním vlékli!“

Dal jsem mu jej, ale myslil jsem si: „Mohl by kufřík, tašku a kožich nésti sám a uspořil by mi diskreci!“

Neznal jsem ještě panských kočí, ale brzy jsem se jich naučil znáti. Tenhle kočí nebyl ještě pravý panský kočí, ale takového jen napodoboval. Jmenoval se Jakub, páni slýchávali volati na něj „Jakube“ a proto vůbec jen „Jakube“ mu říkali a jiní lidé s nimi.

Pan Jakube byl prostý, dobrý člověk, dříve asi pacholek, uměl jen tolik německy, že pánům, kteříž byli Němci, rozuměl, choval se, mluvil jako je obyčej ve vsi, ale seděti na kozlíku, koně říditi znal a když byl ve své livreji, dlouhý kabát, plášť nebo kožich měl na sobě, premovaný cylindr si posadil na hlavu, rukavičky natáhl na ruce: tu v něm rozproudila se vřelá krev vrchnostenská, dal si sloužiti od podomků a jedl a pil hojně a dobře, když to nešlo na jeho účet.

Platil jsem za něj po druhé ještě víc, než po prvé. a on utratil víc než já. Když byl dán do výslužby, a pravý panský kočí vstoupil na jeho místo a ještě větší výlohy mi dělal, jel-li jsem s ním někam sám, vyžádal jsem si vždy jen kočár, najal koně selské, a mnohem méně mne to stálo, než když jsem měl vzácné rychlonohé spřežení zadarmo a vydržoval kočího, jemuž zajisté na útratu po cestě byl vykázán plat od pánů.

Brzy jsem přestal býti marnivým, panské ekvipáže mne nelákaly, a snadno jsem si i vše jiné odepřel, na čem páni si zakládají, ačkoliv jsem to mohl užívati s nimi. Na počátku jsem myslil, že musím žíti jako oni, chrániti se před zimou a horkem, vyhýbati se dešti a mokru, dbáti na počasí, nositi svrchní kabáty a svrchní střevíce, vlněné všelijaké šály, rukavičky a rukávníky, vskutku jsem si to jednal, a páni mi to sami darem dávali. Za tři léta jsem v tom hodně pokročil, tak dlouho jsem nebyl v Praze, a když jsem tam přijel a také Peruc navštívil, varovali mne milí přátelé, abych se tak nešetřil, se sám s sebou nemazlil, že tomu přivyknu, si uškodím, zdraví pokazím, se stanu choulostivým a všem psotám přístupným.

Pan professor Schneider i v tom mi mohl sloužiti za příklad. Ten věru víc hleděl na užitek, než na tu nějakou daremnou modu a zbytečnou marnotu. Nosil vysoké boty jako tenkráte všickni kněží, ale jeho boty byly vždy silnými podkůvkami opatřeny, klapaly, když šel po kamenné dlažbě, bylo ho z daleka slyšeti, a lidé po podkůvkách ho poznávali. Kabáty míval tmavozelené, kupoval si na ně sukno sám, ale vždy na dva a hned také oba si dával dělati. Když je obnosil a již nemohl oblékati, ušil mu krejčí z těch dvou jeden, ten byl zase jako nový, a Schneider měl sukno na něm zadarmo, jak se těšíval.

Začal jsem také prakticky se vzdělávati, prospíval jsem v tom

rok od roku, v Hrádku jsem k tomu měl příležitost, a že jsem to spojoval s vychováním svého žáka, měl on z toho užitek se mnou.

Když mne kočí Jakube z Klatov byl dopravil do Hrádku, po druhé, nebylo to tam již, jako když jsem tam s ním přijel po prvé — na návštěvu. Tenkráte jsem byl považován za hosta, nyní za domácího usedlého tam vychovatele, a jednalo se se mnou opatrně, zdrželivě, abych nepřestupoval mezí svého stavu a nezvykl si na nějakou spoluvládu v domě.

Sestry baronovy tu zase byly, jedna vdova, baronka Dalbergová, Johanna čili Žani, dvě svobodné, baronky Sturmfederové, staré panny, Anna a Vilémina, nebo Nani a Mimi, jak jim říkali. Baron byl vdovec, a to již po druhé. První paní jeho byla hraběnka Desfours, jíž patřil Hrádek. Měl s ní syna, a když umřela, Hrádek přešel na tohoto. Však umřel také syn, a Hrádek dědil otec, baron Karel Theodor Sturmfeder. Oženil se po druhé a vzal si svou vlastní neť, dceru sestřinu, baronku Marii Horneck z Bavor. Po té mu zůstaly dvě děti: syn Otokar a dcera Otilie. Jedna dcera umřela, než jsem se do Hrádku dostal. Vychovávala je teta baronka Antonie čili Nette Hornecková, sestra nebožky matky, tedy také neť baronova a spolu jeho švakrová. Ta byla jako paní v domě, poroučela a o všecko se starala. Byla sama také někdy sirotek, umřela jí záhy matka, teta baronka Johanna Dalbergová vzala si ji k sobě a se sestrou Annou o vychování její pečlivě se přičinila. Proto zůstala jim nakloněna a byla jim vždy vděčna, a když si ji baron vyžádal ku svým dětem do Hrádku, táhly se tam za ní, často i déle se zdržely, až konečně Hrádek za své sídlo si vyvolily, když baron oženil se po třetí a za manželku pojal jejich schovanku — neť a švakrovou svou, k čemuž dispensi obdržel z Říma.

To se stalo r. 1848., když já již byl rok v Hrádku. Byli oddáni od vikáře Tonnera, faráře z Velhartic, v zámecké kapli. Já a jiní kněží z patronátu, farář ze Zbynic a kaplan jeho a kaplan z Velhartic, jsme přisluhovali, pak hostiny se súčastnili a národní slavnosti přítomni byli — první to u nás v nové době konstituční. Zmíním se o ní až později a nyní promluvím o těch mnohých dámách, s nimiž jsem měl žíti a arciť také v zámku dobře se snášeti.

Naší budoucí baronce bylo 38 let, tetám jejím 53, 61 a 62 let, baronovi 52 a mně, díky Bohu, teprve 30. Žák můj byl již 14 let stár, žačka 12, a každý snadno posoudí, že bylo těžko, opravdu těžko vyhověti a zachovati se všem, ačkoliv ty naše dámy na sv. náboženství dbaly, v něm důkladně byly vycvičeny a také dle něho se řídily.

Učitelem náboženství byl jim v mládí slovutný kněz Sailer, napotom biskup v Řezně. Jsa professorem bohosloví trávíval u nich prázdniny ve Würtembersku na jejich panství a zámku Oppenweiler a jednou u nich pobyl přes rok, když pro nějaké neshody s představenými přednášky své musil zastaviti a snad dokonce nařknut byl, že není dosti pravověrným. Otec a matka ho ctili a milovali, a děti tulily se k němu jako ku svému nejlepšímu příteli. Bylo jich mnoho, dva synové a osm dcer, první narodilo se r. 1781., poslední r. 1796, a již r. 1799. umřel jim otec a r. 1800. umřela jim matka. Sailer nepřestal příspívati k jejich vychování. Řídila je výborná guvernantka rodem Francouzska, horlivá katolička, dáma ve vědě a umění vysoce

vzdělaná. Ujala se jich, zastávala místo matky a s největším úspěchem šlechetné dílo své dokončila.

Mladé dámy i tělesnou sličností prý vynikaly a jen tři se vdaly: nejstarší za barona Hornecka v Bavořích,[2]) a právě dvě její dcery staly se po sobě manželkami strýce barona Sturmfedra v Hrádku; druhá za barona Dalberga v Bavořích a ta jako vdova k nám do Hrádku se přestěhovala; a třetí za barona Dalberga v Moravě.

Ze svobodných žila jedna u císařského dvora ve Vídni, byla opatrovkyní čili ajou našeho císaře pána Františka Josefa až do sedmého roku jeho věku a pak dvorní dámou u císařovny Augusty vdovy. Druhá odebrala se jako dvorní dáma s dcerou císaře Františka do Brasilie, když císař Don Pedro ji pojal za manželku. Třetí vychovávala dcery krále saského a dvě fundace po 2000 zl. pro chudé na dvou patronátních osadách zde založila. Čtvrtá byla dvorní dámou v Bavořích, s pátou sestrou svobodnou a vdovou Dalbergovou u nás v Hrádku bydlela.

Sailer se všemi, dokud živ byl,[3]) zůstal ve spojení. Četl jsem mnohé listy, jež jim psal, a ty byly tak něžné a dojemné, že mne vždycky hluboce pohnuly. Byly to jen lístky stručné, oddělené, důsledné, souvislé jako krátké rozvrhy a obsahy jeho pěkných kázaní. Jen křestnými jmeny jejich je oslovuje a měla-li která jako dítě nějaké zvláštní příjmí, jako jedna „Ilb“, i toho často užívá.

II.

Naše čtyři dámy v zámku měly také své služebnictvo: každá svou komornou a domácí paní komornou a panskou, klíčnou ve výslužbě, starou to slečnu od stavu, klíčnou mladší, právě panující, také šlechtičnu, a kuchařku se svými pomocnicemi. Z mužských tu sloužili: tři lokajové, podomek a vicepodomek, vrátný, dráb, první a druhý kočí a mnoho pacholků ve dvoře.

Baron dvory ještě sám si spravoval, sedláci mu byli poddáni a musili konati těžkou a přísnou robotu. Však baron Sturmfeder nebyl přítelem poddanosti a roboty, předvídal, že poddanosť a robota přestane, bude zrušena, a dovolil, ano, vybízel, aby se vykoupili, kdo by si toho přáli. Vskutku několik občanů na panství se vykoupilo, jiní nemohli anebo nechtěli, čekajíce, že se jim toho dostane zadarmo, a dále robotovali.

V Hrádku přebývali panští úředníci: ředitel, nadlesní, důchodní, kancelářský a písař. Ve Velharticích byl správce. Vedle nadlesního ještě dva myslivci s několika hajnými o lesy, dříví a zvěř v nich se starali. Ve dvořích byli šafáři, poklasní a lukaři a zajisté také zvláštní postavení měli šafářky.

Protivnou a nenáviděnou osobou byl lidu dráb. Byl to velký a silný muž, bývalý voják. Měl právo nositi — hůl a také jí užiti, když mu bylo nařízeno, vyplatiti, to jest, potrestati někoho. Ano, on často vyplatil a potrestal z vlastní moci a vůle, když někdo, třebas na robotě, se nezachoval, mu nevyhověl. Tím ubohý si nejvíc uškodil, konstituce ho přivedla o službu, a lid mu nepřál, dokud byl živ.

---

[2]) Umřela již r. 1809.
[3]) Umřel r. 1832.

Náš dráb uměl také dobře bubnovati. Zabubnoval si jako komediant, když bylo třeba něco prohlásiti, a bubnováním svolával robotu pěší a potažní do práce. Jemu svěřena byla dohlídka na šatlavu a odevzdána byla pouta na ruce a nohy tuláků, zlodějů, nezbedů a rebellantů, když se dostali pod jeho vrchnostenské právo.

Páni úředníci a myslivci byli arciť ženati, měli paničky, měli děti, syny a dcery, dospělé a nedospělé, pořádali zábavy, v masopustě bály a na počátku při nich také na mne spoléhali. Zastavovali se v Hrádku cizí hudebníci, zvlášť na jaře a na podzim, když do lázní a z lázní putovali. Leckdys k nám také zavítali všelijací umělci. Baron rád poslouchal jejich koncerty, rád se díval na jejich výkony a brával si je do zámku. Pak vždy ještě hráli v hostinci a ukazovali tam, v čem se znali a vynikali. Já v zámku všem takovým příhodám mohl býti přítomen, a nic mně to nestálo. Do hostince mne zvali, abych spolu se veselil a spolu platil.

Hrádek je velká ves, ale tenkráte přece ještě nebyla tak obydlena jako nyní, když odtud mnoho lidu chodí do dvou dílen v Sušici.[4]) Se mnou obyvatelé nepřicházeli do žádného styku, byl jsem tu jen pro pány a jim žádných služeb jsem neprokazoval. Měli svého faráře a kaplana ve Zbynicích, patřili tam do farního kostela, a v naší zámecké kapli byli jen jako trpěni. Dvakráte za týden musil Zbynický kaplan mši svatou sloužiti zde, že jsou na to fundace. Mne zde nevázala povinnosť, a já také platu a odměny od nikoho nebral.

Velební páni na patronátě, zvlášť kaplani, mrzeli se, že jsem v Hrádku. Kaplan Zbynický Václav Stach byl starší než já, byl na patronátě již několik let, a nyní, uprázdní-li se fara, dostanu ji já, a on odejde s prázdnou. Tak se obával, mne nenáviděl, ani viděti nechtěl a patronát raději opustil, než aby marně na faru byl čekal. Byl ve Zbynicích ještě půl léta, a vskutku jsme se nesešli, že se mi vyhýbal, přede mnou utíkal, se schovával. Když brzy uprázdnila se fara ve Velharticích, a já jí nechtěl a on po letech dostal se na faru v Jarošově, kde jsem byl křtěn, narodiv se v Nekrasíně, vidívali jsme se častěji, byli jsme dobří přátelé, a já súčastnil se jeho slavné sekundice.

Zbyničtí také měli strach, že mi osadníci budou dávati na mše a na modlení, a že oni tím utrpí ujmu. V neděli směl jsem v kapli čísti německé evangelium pánům, ale české lidu nikoliv, aniž s lidem česky se modliti, aby nemyslil, že nemusí choditi do farního chrámu Páně ve Zbynicích. Po čase, když ve farním chrámu bývala často jen jedna mše svatá, že farář stonal anebo že neměl kaplana, četl jsem lidu české evangelium a modlil se s ním česky, farář o to prosil, páni nebránili a konečně od německého evangelia zcela upustili.

Tu kněží se mnou již byli spokojeni. Nebral jsem od osadníků na mše ani na modlení věru nikdy, ani jednou za 43 let. Posýlal jsem je na faru, čehož však již dávno není zapotřebí, že nikdo mi nic nenabízí, znaje moji zásadu. Fundace při kapli nechal jsem Zbynickým, nechodili již do Hrádku, odsloužili si je doma, já měl mši svatou každý den a často jsem jim vypomohl, když sami na fundační mše nevystačili. Přesvědčili se, že jim neškodím, že o fary nežádám, nýbrž vždy nejzasloužilejším kněžím na patronátě je přeji a jim k nim

[4]) R. 1848. bylo v Hrádku 664 obyvatelů, r. 1890. již 893.

dopomáhám, a měli mne zajisté rádi v Hrádku a žili se mnou v dobrém přátelství. Nikdo nemůže říci, že to, co povídám, není pravda, a odpustí mi, že se tím snad — chlubím.

Teprve r. 1885., když na patronátě nebylo kaplana, doporučil jsem svého synovce za faráře do Zbynic, a tím se nestala nikomu křivda.

Školy a učitele vlastního tenkráte v Hrádku ještě nebylo, docházel sem podučitel čili pomocník ze Zbynic a vyučoval v bytu najatém. Však obec měla školu již vystavěnou, právě se v ní počalo vyučovati, ale učitel v ní ještě nebydlil. Nebyl žádný dosazen, chtěl jím býti p. Šváb, který byl domácím učitelem napřed u p. ředitele panství a pak u p. barona samého, ale obec se zdráhala ho přijati. Učil již ve škole, ale bydlil jinde a byt mu platil baron.

Obec baronovi byla dlužna za material, který ku stavbě školy potřebovala, dělalo to mnoho set, a přišla prosit, aby jí něco slevil. Byl jsem při tom tlumočníkem a viděl jsem, kterak rychtář a konšel baronovi šos políbili. Bylo to snad naposled, neboť brzy udělena byla konstituce, poddanosť přestala, a s ní přestal také starý mrav a řád.

Baron obci neslevil, nýbrž on jí celý dluh odpustil, byl zajisté přítel školy a opravdu mu záleželo na vzdělání lidu.

Obec za to p. Švába jmenovala učitelem, ale do školy ho přece nepustila, doufajíc, že mu baron byt bude platiti dále.

Zatím jsme se octli v konstituci, a byt pro učitele ve škole hodil se obci za kancelář k úřadování kommissařů, kteří se všech stran k nám přijížděli a nový pořádek zaváděli.

Učitel se do školy nedostal, až konstituce novými zákony i o školy se postarala. Po čase bylo zapotřebí ještě druhého učitele, nyní je již třetí, a již přibývá dítek také pro čtvrtého.

Takové poměry byly v zámku, v obci, na osadě a na patronátě, když já jsem do Hrádku přibyl. Postavení moje nebylo lehké, nebylo příjemné a utěšené a zdálo se mi, že tu dlouho nevydržím.

Byl jsem dán do velkého pokoje k žáku svému, v tom jsme také spali a lokaj spal vedle nás v malém pokojíku. I ve dne měl jsem mladého barona skoro pořád na krku. Vše se dělo určitě dle hodin: dopoledne chodil on na hodinu k jedné tetě a já u druhé tety vyučoval jeho sestru; odpoledne jsme chodili na procházku, sami anebo víc nás; pak přišel učitel a pobyl u něho do svačiny; po svačině jsem ho měl zase, a večer společná hra se odbývala.

Zbylo mi málo času k vlastní práci, a tety i ten čas mi často ještě zkrátily všelijakými úlohami. Musil jsem se brániti, nerozuměly mým potřebám, a bylo třeba jim je vysvětlovati, jim i odporovati, když si přály, když žádaly, mi ukládaly, čemu jsem se nemohl podrobiti.

Šlechetné, hodné byly všechny, ale měly panské povahy, každá jinou, neuměly zacházeti s lidem, chyběla jim zkušenosť, stav je nad nás povyšoval, vychování je od nás oddělilo, držely se starých zvyků v rodinách svých, chtěly poroučeti a vládnouti, a my je měli poslouchati, je měli ctíti, jim měli sloužiti.

Nejstarší dáma, vdova baronka Johanna Dalbergová, byla pravé dobrotisko, tichá, mírná a štědrá. Měla z čeho bráti, jsouc průměrně dosti bohata, ráda kupovala, třebas od Krajnů, již k nám přicházeli se svými almárkami, ráda rozdávala, koho mohla, potěšila, almužny

udělovala, ale špatně počítala, cenu věcí neznala, smlouvala se a naposled často dala víc, nežli sám kramář žádal.

Posýlaly mne, abych kupoval s ní a chránil ji před ošizením; mně byla velmi milá, nejmilejší ze všech, že upřímnosť a mysl její dětinná vždy se mi zamlouvala. Měla mnoho svých vlastních knih, vynikala znalostí rostlin a květin, pěstovala je pomocí svého lokaje, a já věru nejvíc od ní jsem se přiučil botanice, ačkoliv o tom ani nevěděla, domnívajíc se, že jsem pokročilý botanik již ze škol, a já byl teprv slabý začátečník.

Starší dáma svobodná, baronka Anna Sturmfederová, byla moudrá, vzdělaná, pravý diplomat, vždy vyčkala vhodnou příležitosť, když na člověku chtěla něčeho vymoci, a činila to tak jemným a přívětivým způsobem, mnouc si ruce a usmívajíc se, že bylo těžko jí odporovati.

Vždy jí šlo o můj neprospěch, omezení mé svobody, přitížení, nějaké nové nařízení. Říkal jsem jí „Metternich“ a k ničemu jsem nesvolil, co mi bylo na škodu.

Od ní jsem se naučil, zůstati hezky zdvořilým, nerozčilovati, nehněvati a nehádati se, když jsme si odmlouvali. Ona zachovala vždy klid a pokoj a vážnosť ke mně, a já musil řídíti se dle ní. Když jsem si nebyl jist, že se přemohu, a bylo třeba vyložiti jí zápornou, odmítající pravdu, činil jsem to písemně, a to se stávalo velmi často.

Byla dáma zajisté ctihodná, dokonalá aristokratka, znala dějepis, ale nebyl jí milý každý dějepis, a já pilně dějepis studoval a v něm si vybíral, abych od ní nebyl přemožen a zahanben.

Neť těchto dvou dam, baronka Ant. Horneckova, nastávající baronka Sturmfederová, nyní již paní v domě, nebyla dosti samostatnou, ve všem s tetami se radila, a co chtěly, to prováděla. Zvlášť teta Anna jí byla mentorem, jí byla guvernantkou, a ona zase guvernantkou byla dětem, synovi a dceři vdovce barona, nedovedouc jim býti matkou. To nikdy se jí nepodařilo, ačkoliv měla nejlepší vůli, svědomitě své povinnosti plnila, dětem se obětovala a o ně se starala. Scházel jí cit mateřský, ale prohřešil bych se, kdybych řekl, že jsem na ní spatřil jen jednu nehezkou stránku obyčejné macechy.

Nikoliv, ona dětem nebyla macechou, nýbrž upřímně chtěla vynahraditi jim matku, ale činila to svým způsobem — odměřeným, příkrým, jak se tomu z knih a od let byla naučila, které také vlastních dětí neměly, ji podobně vychovávaly a ještě vždycky na uzdě vodily.

Často jsme spolu v míněních se rozcházeli. Nemohl a nekonal jsem, co zaváděla a pořád měnila. Trvalo to léta, než poznala a se přesvědčila, že jsem vždy jednal poctivě a správně, jí a dětem k prospěchu, a pak nebylo duše na světě, která by mi víc byla důvěřovala, než ona.[5]) (Pokračování.)

---

[5]) **Oprava a doplněk.** Ve Vzpomínkách na první léta kněžství, str. 501, řád. 12. od zdola, místo „Již pršelo“ má státi „Již nepršelo“.

Hned potom, řád. 7. od zdola, následuje: „Nevím ani, co do ní — totiž pamětní knihy na Milešovce — napsal Tupý, ale přál bych si to věděti,“ a dále: „Kdyby někdo plod Jablonského na Milešovce byl našel a nám zachoval, měli bychom arciť o jednu jeho krásnou básničku více“

Velkou radosť mi způsobilo a upřímnou veselosť ve mně zbudilo, když se

Jakub literák.

Povídka veršem.

Napsal

Josef Flekáček.

(Dokončení.)

VI.

Literák Jakub zas je osiřelý.
Již dávno Pavel odešel mu z domu,
studujeť v městě, kolik let již tomu,
a prospěch jeho v učení je skvělý.
Do Prahy nešel — jestiť blízko v kraji,
je krásný, mravný, oko hned mu září,
když o budoucím mluví povolání.
Že bude knězem, lidé povídají.
Již těší se, až bude v semináři,
a s ním se těší Jakub, tak že ani
jak léta míjí, věru neznamená!
Žil ve vsi v práci požehnané klidně,
a žádná s ním se neudála změna,
teď v stáří život směje naň se vlídně,
a zvolna hojí se mu bolesť stará.
V svém rodném ovšem nebyl nikdy statku.
Jen kráčel jednou, bylo to kdys z jara,
za humny kolem, a tu na zahrádku
jej cosi táhlo kouzelnou jak mocí,
a vábně tak, že nemoh' odolati.
I zašel tam, a starou pod jabloní
v myšlénkách sterých pohnut zůstal státi,
a srdce v prsou bouřným steskem bije.
Vše ticho kolem — tisíc květů voní —
v sluch zvoní ptáka snivá melodie,

---

mnou bylo sděleno, že ta „krásná básnička“ vskutku se nám zachovala. Zní prý takto:

„Krásná Milešovka věští
utěšenou vycházku;
kdo však sem jde, jak my v dešti,
zasluhuje výprasku.“

Myslil, hádal jsem, že Jablonský napsal něco sentimentalního, nějaký „pláč“ nad tím deštěm, ale věru „výprask“ mne víc překvapil i potěšil.

Zvěstoval mi vzácným dopisem veled. P. Damian Jan Manžel, kněz řádu a převor na Strahově, že slyšel vícekráte mluviti o tom našem výletu na Milešovku. P. Salesius Bouček byl spolunovicem P. Eugena Tupého, byl i jeho společníkem skoro celý rok od 1848. až 1849. v Krakově a od r. 1849. byl po celých 12 let kollegou p. P. Damiana Manžela na učelišti v Rakovníku, a ten o tom vyletu často vypravoval, uváděje vždy také slova, která P. Eugen Tupý na Milešovce do pamětní knihy byl napsal.

Jsou-li ta slova původní anebo snad později v žertovném rozhovoru pronesená, veled. p. převor P Dam. Manžel ovšem neví, ale nicméně zůstanou zajímavá, a srdečný dík vyslovuje za jejich zachování. Fr. Pravda.

v kalíšku kdesi bzučná šeptá včela,
tam rudě záhon planým hoří mákem,
zde vonný bez se plný květu bělá...
Na všechno Jakub patří zvlhlým zrakem,
vše netknuto, a plno kouzla tady,
sem hledí jako v zašlá dávná léta...
Vše stejné zde! Ta dvířka u zahrady,
ten dvorek bílý, studna v křoví skrytá,
snad i ten motýl, který v křoví lítá,
jen po lidech je dávno, dávno veta!
V té chvíli prožil znovu život celý
a ronil slzu nad vším, co byl ztratil,
a odtud pak — aniž ho v statku zřeli —
zas mezi pole zamyšlen se vrátil....
— — — — — — — — — —
Však brzy vkročil zase v statek rodný.
Na podzim, po žních, noc když temná byla,
tu náhle teskně zvony zahučely,
a nad Podlesím záře vyrazila
a „hoří“, „hoří“! hlasy s hrůzou zněly,
a daleko se nocí rozléhaly.
Dým hustý náves v černý příkrov halí,
praskaje, syče, plamen děsný sálá —
„u Blažků hoří!“ zní to úzkostlivě —
ó zmatek, křik a hrůza neskonalá!
Ku ohni pádí, kdo je vzhůru, divě,
a Jakub první svalnatou svou paží
tu hasí, tady kusy žhavé sráží,
tu moudře radí, tam se obětuje,
se střechy plamen dmoucí dolů trhá,
nedbaje, vítr že mu v tvář jej duje,
v ohnivé moře zmužile se vrhá.
Sousedi za ním, křesťané to praví,
již konají, co zákon káže svatý,
a blahá žití průvodkyně, víra.
V tom zazní hrozný výkřik pronikavý:
„Ach, moje dítě — synáček můj zlatý!
ve mdlobách matka uděšená zmírá,
a za ní hlasně Izák zabědoval:
„Zachraňte jmění, jež jsem v stolek schoval,
a dítě moje, zachraňte mi dítě!
Jak šílenec se ku stavení žene
— v objetí ohně dům se děsně svíjí —
ne člověk již, spíš zvíře rozlícené
plamenným žárem k zemi mdlobou padá —
a vše se kácí, milliony zmijí
tu ve plamenech proti sobě syčí,
jak marné snaze lidské by se smály.
V to hromem krovy padající řvaly,
a kolem matka probuzená křičí:
„Ó dítě moje, zachraňte mi dítě!“
V ohnivé moře Jakub skočil hbitě

než kdo se nadál — takou moc má víra
a zbožnosť srdce, i zapření sebe,
a k bližním, lidem, vroucí, svatá láska!
Bez dechu každý v peklo ono zírá,
krvavou září zardívá se nebe,
dým všecko halí, plamen řve a praská,
v té děsné zmizel Jakub zřícenině....
Ó, chvíle strašná! Oběť nad oběti!
Jediný výkřik hrůzy davem letí,
již zmizel Jakub v ohně žhoucím klíně,
a hlásku ani, dechu slyšet není,
jen zuří kolem živlu burácení,
jen plamen duní, šlehá, praská, vyje,
stavení hltá hydra žhavodechá —
v tom výkřik zazní: „Moje dítě žije!“
S dítětem Jakub ze plamenů spěchá,
je matce zdravé divem odevzdává,
s ním svazek jakýs... Izákovo jmění!
Tu jako hromem zaduněla řvava,
a s praskotem se celý statek řítil,
dav jisker letě žárem v nebe svítil,
a za ním opět zahučela rána,
pak černý dým vše halil v hustou chmůru,
a statku zkáza byla dokonána....
Jakub tu stál... upřené zraky vzhůru,
sepjaté ruce... slza v zracích chvěla...
a neslyšel, jak jemu šťastna celá
dítěte matka vroucí díky vzdává,
nezřel, jak Izák ruce jemu líbá,
a neviděl, jak hydra ohně dravá
a plamenové obři divokrutí
zhltili statek samých do základů —
on stál tu jen nesmírném ve pohnutí,
jakéhož nebyl pocítil snad v žití,
hlas chvály neslyšel jak bouři hřmíti,
neviděl nebe, jitrem již se rdící,
své svědomí jen slyšel jásající — — —
— — — — — — — — — — —
Od této chvíle ještě víc byl měkký,
a nuzným bližním ruka jeho štědrá
skýtala lásky nejvroucnější vděky,
snímala těžká břímě žití s bedra,
a rozsívala blaho na vše strany.
Jak anděl býval Jakub uvítaný,
když k nemocnému vešel v bídnou chýši!
Tu bolesť každá pojednou se ztiší,
a blahá naděj v duši jasem svítí,
když jeho slova zbožná zaznívají.
Své skutky dobré konal Jakub v taji
a bál se, by ho lidé neviděli.
Byl otcem dětí, které osiřely,

byl rádcem chudých, smutných těšitelem,
vždy soucit kvetl v jeho srdci vřelém,
vždy k nešťastným se štědrou rukou klonil,
vždy se lkajícím vřelou slzu ronil, —
příklad byl vždycky zářící a skvělý,
jak podle víry lidé žít by měli,
a svět by v ráj pak líbezný se změnil.
Jak květů manu zefír libou duje,
tak letí krajem Jakubova chvála.
S obdivem každý o něm vypravuje,
jak z ohně vynes dítě nepříteli,
na témě jeho uhlí shrnuv žhoucí,
dnům jeho kterak žehná Všemohoucí,
o statek svůj jak s chudým rád se dělí,
jak jmění jeho stále víc se zmáhá,
kterak jím Jakub nuzným napomáhá,
jak zapomněl ve srdce šlechetnosti,
že Izák žid svou lidskosť zpronevěřil,
jak zapomněl všech útrap, běd a zlostí
a jak tím víc v mocného Boha věřil....
Nad otců statku bídnou rozvalinou
stál Jakub nyní žaluplným okem,
židovi pravě hnutí ve hlubokém:
„Bůh mocný je, a náhradu dá jinou,
jen naděj v duši, v paže chuť a sílu!“
Všem ku podivu, sám hned měl se k dílu,
ku stavbě nové jal se dohlížeti,
staral se, radil, robil bez únavy,
že lidé všichni vrtěli si hlavou:
„Což sobě Jakub nový statek staví?“
Leč statek stál — a Jakub zas v své chatě
žil jako dříve život bohumilý.
Dny jeho staré naděj blahá sílí,
že Pavel brzy skvoucím ve ornátě
před oltář Boha zlatý zbožně vkročí,
by obětoval oběť Nejsvětější....
Slzy tu tryskly v Jakubovy oči.
Do noci dlouho na modlitbách klečí
a vroucně Bohu v slzách blahořečí!
Zanícen prosí Nejsvětější Pannu,
by Pavla vzala mocnou pod ochranu,
by skvěl se v krásném, svatém povolání
jak hvězda jasná v žití bouřném moři,
by krokům jeho Bůh dal požehnání!
Ať srdce jeho svatým ohněm hoří
pro lidstva spásu do pozdního stáří,
ať blahem jeho počínání daří,
ať chrání jej od svůdných jedů světa,
osada jeho před Bohem ať zkvétá,
by prací znaven Páně na vinici,
ke trůnu Boha přišel jásající,
tam s Jakubem se šťastně zase shledá,

s Jakubem, který jistě předejde hó....
Nadšeně stařec zraky k nebi zvedá,
a plesá k Bohu z nitra blaženého,
až modlitba jej v spánek ukonejší,
v němž ve snách líbých Pavel se mu zjeví,
a dí, že splní Bůh sen nejkrásnější....

VII.

Což v kostele na pilno dneska mají!
Kostelník Martin hrdě po vsi kráčí,
a radosť z něho jako slunce září.
Na starých lících růže rozkvétají,
s hrdostí slavnou, plesem polo v pláči,
že Pavel Blažkův prvně ku oltáři,
již zítra vkročí, osadníkům hlásá.
Jeť kostel v růžích čarovné jak sady,
kam oko hledne, všude skvoucí krása!
Oltáře planou, květy voní všady,
v jich středu matka Boží milostivá,
tak vlídně dolů na lid svůj se dívá,
jak objati by láskou všecky chtěla.
V to pláti budou světla zlatoskvělá —
té slávy tady ještě neviděli!
I nejstarší, kteří tu dosud žijí,
tu jistou pravdu z pamětí svých děli:
že tady nikdo neměl primicii,
že Podlesí nedalo církvi kněze,
že velebný pán Pavel prvním bude,
v němž celé obci vzejde čeť a sláva.
Dnes o něm jenom povídá se všude.
Jakuba s ním lid chváliť nepřestává,
vše chystá se za jitra k správě Boží,
vše těší se, až na ně ruce složí
ten mladý kněz ve svatém požehnání,
a všecko tone slastné ve radosti.
Na faře samé plno mají hostí,
živo tam dnes a hojné radování.
Pan vikář přijel do Podlesí včera,
stařičký děkan dneska za večera,
velební páni přišli od daleka,
a nové hosty ještě farář čeká.
Vždyť právě přijel povoz od nádraží,
a stále hosty sváží jen a sváží.
Z okolních osad přišli hodnostáři,
i ženy, dítky, mužové a kmeti,
vždyť celým krajem pověsť slavná letí,
že Pavel půjde prvně ku oltáři.
Nadešel den — překrásně slunce září,
a květy voní, líbě ptáci pějí,
již slavným zvukem zvony vyzvánějí,

pro Pavla průvod dlouhý ubírá se.
Napřed jdou kněží, a korouhve vlají,
za nimi dívky v běloskvoucí kráse,
za těmi starci zas se ubírají
i hosti cizí, Pavla spolužáci,
i Jakubovi známí literáci,
a ženy, dítky, z dáli osadníci,
i celý průvod hlasně zpívající,
jejž radosť s nadšením teď rozechvěla,
pro Pavla kněze do chaloupky kráčí,
by v triumfu jej vedl do kostela.
Byl pohnut každý, a mnohý šel v pláči.
V chaloupce však se všichni rozplakali,
stařičký děkan když se ujal slova,
stav Pavla svatý s nadšením když chválí,
když dotkl se života Jakubova,
když děkoval mu s vroucí srdečností,
že církvi svaté s takou pečlivostí
vychoval kněze, stařec dobrotivý,
že celý život příklad byl mu živý,
že, ač zlý osud vše mu ve hrob schoval,
přec Pavlu celý život obětoval,
že zaň se modlil, pracoval a strádal,
na jeho dobro všecko vynakládal,
až splnil Bůh mu nejvroucnější přání,
a Pavel kněz tu nadšen před ním stojí,
a prosí za otecké požehnání,
před Jakubem se na kolena skláně.
Tvář Jakuba nebeským ohněm plála,
když ruce vložil na Pavlovy skráně,
když k nebi zvedl uslzené zraky,
a duší zalét k Bohu nad oblaky,
a požehnání svoje nejvroucnější,
na hlavu jeho vylil nejmilejší....
Zde stál a láskou rozplýval se celý,
zde stál, a rty mu pohnutím se chvěly,
když skládal ruce na tu drahou hlavu,
a život celý před ním kráčel v mihu,
že viděl jej, jak otevřenou knihu,
že neslyšel, jak pláče všechno v davu,
a klesnuv sám pohnutím na kolena,
objal zas Pavla, oči k nebi vznesl,
jak nebesa by viděl otevřená.
Mladému knězi všichni blahopřáli.
Duchovní, kteří kolem něho stáli,
stařeny, dívky, ženy, drobné děti,
sousedi, muži, literáci, kmeti,
vše přání plné upřímnosti skládá,
známí i cizí, hosti z blízka, z dáli,
vše kněze Pavla s vroucím srdcem žádá
dnes u oltáře, až vzdá oběť chvály,

by modlitbu i za ně obětoval
a upomínkou v srdci svém je choval....
A vikář, v chrámu když byl průvod celý
a s kazatelny jal se promlouvati,
tuť ve všech očích slzy jen se skvěly,
a cit tak mocný každé srdce chvátí,
že na začátku slova slyšet není
pro štkání hlasné, a minula chvíle,
než nastalo ve chrámu utišení.
Od srdce mluvil k srdcím rozechvělým.
Sirotkem byl již v nejútlejším věku,
nepoznal matky — neznal ani otce,
do vínku život nedal svých mu vděků,
od mládí svého trpěl přehluboce!
Sirotka úděl jeho bylo věno,
než slovo „matka“ mohl vysloviti,
na hrobě jejím dávno kvetlo kvítí,
a on připadl obci za břemeno!
Sirotek bídný! Hořký osud jeho!
Život má proň jen trní, ostny, hloží!
Kdo úsměv lásky má pro ubohého?
Leč jinak byly svaté soudy Boží.
Z ciziny dálné bratr otcův přišel,
po dlouhých dobách, žalném utrpení,
ač hroby našel, smutnou zvěst jen slyšel,
ač ztratil všecko rodičů svých jmění,
ač neměl ani, kam by složil hlavu,
přec víra jeho byla skálopevná,
a naděj ohněm srdce jeho hřála,
s ní láska v prsou žila neskonalá,
a milosť Boží byla s ním vždy zjevná,
až vzešel dnešní den mu nejkrásnější.
Co konal vše jen pro svatyni zdejší!
Co konal všecko nuznou pro chudinu!
Ten život jeho nesl plody zlaté,
byl světlem všem, ač vzrostl v chladném stínu,
a kněze Pavla dal dnes církvi svaté!
V řeč jeho krásnou mísilo se štkání.
Pak mluvil vroucně ku mladému knězi
o vznešeném a svatém povolání,
o jeho krásách i obtížích jeho,
rozjímal vše ze srdce upřímného;
s pohnutím mluvil o Pavlově matce,
že s nebes jasných na něho teď shlíží,
že ozářená k němu teď se sklání,
a své mu dává svaté požehnání.
Modlitbou s lidem skončil promluvení,
kam hlédneš — suché jedno oko není.
Upřeně vše se na Jakuba dívá,
a k oltáři na kněze Pavla zase,
jenž právě k lidu obrácen jsa zpívá,
a zvučný hlas po chrámu rozléhá se.

A s kůru hudba slavná jásá dolů,
hlas varhan mocně klenbou chrámu hřímá,
— jdou právě ku svatému Páně stolu —
a Jakub kráčí těmto řadám v čele,
by z rukou syna přijal Spasitele.
Umlkl zpěv i slavné varhan hraní,
kněz Pavel dává svaté přijímání.
Pak znovu lid zas počal pěti v sboru,
a nový zpěv se ozval slavný s chóru,
jásaly zvony, ambra zavoněla,
v obláčcích bílých vonný kouř šel vzhůru,
poslední slova kněze Pavla zněla,
skládáním rukou svoje požehnání
měl osadníkům nyní udileti.
Jdou muži, dítky, ženy, vážní kmeti,
všem Jakub kráčí opět první v čele,
jde vážně, slavně, kráčí s bledou tváří,
a úsvit divný na čele mu září....
Každý naň zírá v divném rozechvění...
Pavel mu vtiskl dlouhé políbení
na bledé čelo, ruce na skráň vložil,
modlil se nad ním svaté požehnání...
V té chvíli Jakub zaslech šepotání,
jak matka s otcem u něho by stáli,
slyšel, jak Vojtěch volal by naň z dáli,
pak Marty hlas, jako když pěla kdysi,
v to vody hluk se jako divě mísí
jak v oné noci, v které všechno ztratil,
pak jakýs lesk mu oči září zlatil,
a viděl nebe v zlatoskvoucím jasu;
udiven patřil v nádhernou tu krásu,
otce i matku zřel se usmívati,
a Martu šťastnou mezi nimi státi,
a všichni libě nyní kynuli mu....
V té chvíli rázem vše se před ním stmělo,
a hlava jeho klesla k prsoum dolů,
i ruce klesly k tělu beze vlády.....

— — — — — — — — — —

Lid žehnal dál duchovní otec mladý,
odcházel vážně od Božího stolu,
věřící zvolna z chrámu vycházeli —
jen Jakub klečí stále nepohnutý,
zdá v modlitbách se býti zhřížen celý....

— — — — — — — — — — — —

S kostelních věží zalkal umíráček,
a zvučel smutnou do krajiny hranu,
lid polekaný ke hřbitovu běží:
„Literák Jakub náhle zesnul v Pánu,
a v sakristii na nosítkách leží.“
Pověst ta letí bleskem na vše strany,
a vzlykot hlasný ozývá se v davu;
z kostela vyšel Pavel uplakaný,

žalostnou lidu v slzách sdělil zprávu.
Literák Jakub tvrdě spal a klidně.
Na obličeji mír mu trůnil zlatý,
on ještě v smrti usmíval se vlídně.
Na srdci ruce svadlé byly spjaty,
umlkl bol, jenž kdysi srdcem vířil,
spí Jakub tiše, se vším se již smířil,
sny libé spánek sladký oblétají,
tváří v tvář Boha Jakub zří již v ráji...
— — — — — — — — — — —
Kostelní zvony pláčí zas a kvílí.
V posvátnou půdu vedle drahé matky
Jakuba tělo k spánku uložili,
pět hrobů těla drahá tady hostí.
V tom jednom Marta věčný spánek spala,
babička v druhém, krutá smrť ji vzala,
hned vedle ní ztlí Jakubovy kosti,
a ve čtvrtém, jenž skrývá nízké křoví,
Jakubův otec po strastech si hoví,
dál od něho, to v pátém drahém hrobě,
stařičký hrobník také ustlal sobě....
Jakubův pohřeb slavný byl a velký,
to péro moje vypsat nedostačí;
osada celá šla za rakví jeho,
a pochován byl v lidu všeho pláči.
Hosti, již sem se k primicii sjeli,
ti všichni jej ku hrobu provázeli,
a kostel sám byl lidem přeplněný,
po pohřbu z rána když tu byly čteny
za duši jeho slavné služby Boží.
Po obřadu tom dojemném a slavném
děl farář k Pavlovi a sboru kněží:
„Zesnulý Jakub závěť před nedávnem
v mé ruce svěřil, a na faře leží,
a bude nutno teď ji otevříti.
Toť věru rána krutá, nečekaná!
Leč skloňme se před svatou vůlí Pána,
jeť smrť jen mostem ku lepšímu žití.“
V starosty obce, v radních přítomnosti,
a přede tváří vážných kněží hostí,
když na faře se všichni shromáždili,
poslední vůle pak se otevřela:
pan farář četl, takto závěť zněla:
„V Trojici Boží jménu Nejsvětějším!
Až rozloučím se s tímto žitím zdejším
a v Pánu budu míti dotrpěno,
až věčný klid již bude moje věno,
a tyto řádky moje budou čteny,
všem známým pak vzkazuji naposledy
své požehnání a své pozdravení.
Jdu s klidem, smířen, s vroucí radostností,
v mém srdci hněvu ani hořkosť není,

jdu k svému Bohu blahé do věčnosti;
Vojtěch již dávno má mé odpuštění,
a žehnám mu ze srdce bratrského.
By odpustil Bůh všechny viny jeho
i moje, za to já svůj život celý
jsem modlil se, a prosím všechny bližní,
by stejnou lásku k oběma nám měli,
a ve modlitby své nás zavírali,
v nich rodičů i Marty vzpomněli si.
Když statek rodný, jenž byl naším kdysi,
požárem zničen padl v zříceninu,
a já jsem z jeho ohnivého klínu
s pomocí Boží děcko zachráněné,
s Izáka jměním vynes' ze plamene,
když pak jsem statek pomoh' stavět znova,
tuť pohnula se duše Izákova,
a učinil mi podle mého přání,
a statek náš — červ svědomí jej hlodal —
neb málo měl pro něho požehnání —
mi jak jest celý i s polnostmi prodal.
Já však mu popřál dál ho užívati,
leč smlouva právní jestiť mezi námi,
že za čtvrt roku, až shasnou mé oči,
má Izák žid se z něho stěhovati,
a nový dědic pak do něho vkročí.
Jeť přáním mým — po tom jsem vždycky toužil,
by statek ten všem chorým, starým, chudým,
již úplně jsou každým opuštěni,
za útulnu a chudobinec sloužil,
a na vše časy Kristovo byl jmění!
Starosta obce a pan farář zdejší,
k jehož se srdci všichni chudí tulí,
vykoná to mé přání nejmilejší
a poslední života mého vůli."
Dál četl farář závěť Jakubovu,
a pro pohnutí často ustál v slovu.
Literák Jakub na vše pamatoval;
Pavla i kostel, chudé obdaroval,
a končil závěť Pavlu blahopřáním,
modlitbou vřelou, nadšenou a vroucí,
žádal, by k hrobu často přišel za ním,
a denně při Oběti nehynoucí
na něho vzpomínal si modlitbami,
jak za něho též on chce orodovať,
až duše bude dlíti nad hvězdami....
— — — — — — — — — —

Co veršům mým teď ještě říci zbývá,
když Jakub došel věčného již míru?
Hrob kvítím zkvetlý srdce jeho skrývá,
a Vojtěch zmizel v divém světa víru.
Rodný jich statek útulnou je chorých.

A sníh když přijde, mráz a dnové chladu,
a s nimi den druhého listopadu,
kdy církev svátek duší věrných slaví,
tuť chodec vážný v Podlesí se staví,
a modlitbou památku mrtvých světí
a dlouho klečí u těch hrobů pěti,
nad nimi dlouho ve pláči se sklání....
— — — — — — — — — —
Dej Pavlu knězi Bůh své požehnání.

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Pokračování.)

Tetička se podivila, když očekávaní hosté bledou, krásnou dívku od kočáru více nesli než vedli, a uslyševši, kdo by byla, uvítala ji s nelíčenou radostí a láskou. Ihned upraven tichý pokojík, a paní sama ji chtěla ošetřovati; Emilka však nepotřebovala ničeho než klidu a když něco málo pojedla, šla na odpočinek.

Nyní teprve počalo vypravování, a půlnoc dávno již minula, než si byly ty upřímné duše jen z části sdělily své příhody.

Zvláště zajímavé bylo vypravování tetičky, která se velice změnila. Tatam byla ta okouzlující krása, jež druhdy celé okolí Velína pobláznila. Nečítala ještě celých 40 let, a vlas její byl bílý. Za to tvář překypující zdravím a více než přirozená tlouška, to vše jí dodávalo vzezření spíše více nějaké zámožné hostinské, nežli vzácné milostpaní Vítkovské.

S manželem svým, kteréhož naruživě milovala, zažila mnoho a rozmanitých radostí. Vždyť Benier zbožňoval svou Katynku, které si tak romantickým způsobem byl dobyl, a dělal pro ni, co jen jí viděl na očích.

Prostředků měl k tomu dosti, neboť jsa brzy po svatbě povýšen za majora, kromě značné gáže bral úroky z kapitálů od otce zděděných, a příjmy z výnosného dvora nebyly také nepatrné.

Žili vždy několik měsíců v krásných Benátkách, ve Veroně, v Miláně, až byl Benier přeložen do Ankony, odkud paní jeho navštívila v průvodu dobrých známých na několik dní Boloni a Florencii. Vždy litovala, že okolnosti nedovolovaly jí navštíviti Řím, od něhož nebyla příliš vzdálena.

Ovšem, když nastaly osudné ty boje s králem Sardinským, tu pro větší bezpečnost, ač se tomu dlouho vzpírala, musila přece do jižního Tyrolska a tam v Brixenu čekala na ukončení války. Vítězné zprávy přicházely stále, neboť v čele udatného vojska stál slavný vůdce Radecký. Při všeobecné radosti trnula však úzkostí, nemajíc bližších zpráv, co se děje s dobrým manželem.

Tu pojednou rozlétla se po všech rakouských zemích zvěst, že u Sommy a Novary byl nepřítel na dobro poražen, a že nastane toužebně očekávaný pokoj.

Ale se zprávou tou přišla druhá, která paní Benierovou téměř zdrtila. Manžel její byl u Sommy těžce raněn do páteře a byl v Milánské nemocnici.

Ještě té noci vydala se na cestu a příštího dne pozdě večer stála u lože nebožáka, jemuž právě byli vytáhli lékaři smrtonosnou kouli, a jenž ležel bez vědomí v horečce, nikoho neznaje.

Pozdravoval se zdlouha, a když se rána zavřela, bylo zřejmo, že jest a zůstane po celý ostatní život bídným mrzákem, neboť dolní část těla byla mrtva a bezcitna, tak že nemohl ani státi, ani choditi. Ve zvláštní k tomu připravené lenošce, ve které vyseděl celé dni, vozili jej po pokoji.

Odjeli do Solnohradu, kde ztrávili skorem čtyři léta. Nalezli tam několik přátel z vojenských kruhů, kteří je často navštěvovali a tak připravili sklíčenému mnohou utěšenou chvíli.

„Nechtělo býti lépe," vypravovala Katynka. „Tu se konečně nešťastný manžel rozhodl, že odjedeme na Vítkov sem do Čech, neboť omrzelý nad celým světem bez všeliké naděje na uzdravení chtěl o samotě a jedině se mou, jak říkával, svou nejvěrnější družkou, dokončiti zde svůj život.

Dvě hrozná léta jsem zde prožila, neboť bolesti jeho byly opět nesnesitelné. Ani na chvíli jsem nesměla od jeho lůžka. Bůh jej vysvobodil. Umřel tichounce, maje hlavu položenou na mém rameni. Ustanovil mne za dědičku všeho svého jmění.

Tuto část dvora vystavěl nově, jak říkával, pro svou Katynku. Když jsme sem přijeli, byla celá tato prostora až k rybníku učiněnou pouští, zarostlou divokými keři a rozličnými listnatými stromy.

Hned prvního léta přetvořil ji obratný zahradník v rozkošný park."

Druhého dne vedla je do svého pokojíku, kde měla uschovánu malou podobiznu ve zlatém medailonu; když ji mladí muži spatřili, zvolali: „Aj, toť Katynka, když ještě byla ve Velíně."

„Ó nikoliv," bránila se tato, „tak krásná jsem přece nebyla, ač Benier vždy jistil, že mi obraz ten do posledních rysů jest podoben. Jest to však obraz jeho milované sestry, která jsouc nevěstou, při jedné vyjížďce byla vyhozena z kočáru a následkem těžkých ran druhého dne zemřela. Tato nápadná podobnost nás obou, jak říkával, zavdala příčinu k onomu výstupu ve Velíně."

„Teď víte vše," doložila, „a nyní nastane nám všem jiná starost, jak bychom totiž vás, milé snoubence, dostali šťastně do přístavu manželského ráje."

Večer, když se Emilka zotavila, seděli všichni čtyři ve verandě, z níž byl rozkošný pohled přes zahradu na vzdálené hory. Modravé lesy na obzoru jako nadchnuty zaskvěly se ve fialové záři, až pak ztemněly. Příjemný, rosný chlad, spojený s libou vůní stromův a květin rozložil se vůkol. Noc byla jasná, průzračná, tichá a klidná jako dřímající nevinnost. Štěstí trůnilo zde v celém půvabu. Emilčina ruka vklouzla několikrát v ruku Františkovu, a její hezká hlavinka klesala důvěrně k jeho ramenu. Z očí jejích vyzírala láska. Byla jako poupě; bledá tvář s tmavým vlasem, její vzdušná postava ve světlém letním obleku, vše dýchalo gracií. Jako víla z báje povstala a pohlížela upřeně k polární hvězdě, která mezi milliony hvězd jako jejich královna zářila svým libým světlem nad tím šťastným kruhem.

*

„Františku, hle, tam moje hvězda. Již jako dítě jsem ji milovala, tento nejkrásnější svit nebe.“

I tetinka měla ráda hvězdy; jmenovala však krasopaní svou vyvolenou.

Stanislav žertovně pronesl: „Když jste sobě ty nejpěknější již vybrali, bude se mi spokojiti s velkým medvědem, neboť tobě, Františku, beztoho jest přidělen ten nejvnadnější obraz zodiaka, sličná panna.“ Uklonil se Emilce.

Z toho rozpředl se další rozhovor o krásách nebes. František byl ve svém živlu. Napjatě poslouchal Stanislav i tetinka.

Počal vykládati soustavu sluneční, ale tak poutavě a s takovou jistotou, jakoby byl právě z těch vyšin sestoupil, jakoby po staletí byl s těmi zářícími tělesy putoval po nesmírných drahách nebes, jakoby držel v rukou ohromné váhy a na nich vážil tíži těch velikánů, jakoby řídil hodiny světové, tak značil každou vteřinu a místo, kde by se měly potkati na svých cestách.

Všickni upírali zraky k noční obloze a naslouchali ani nedýchajíce tajemným výkladům nadšeného učitele.

Počalo býti chladno, a pečlivá tetinka napomínala, že na čase, by se odebrali na odpočinek.

Stanislav doprovodil přítele do ložnice a děkuje vřele za tak milou a poučnou zábavu, pravil: „Dokud jsi mluvil, nepocítil jsem toho mrazivého chladu, tak hřála tvá slova; teprve když tetička na to upozornila, znamenal jsem, že mám tělo, do něhož se duch vracel s té zářící výše jako od trůnu Nejvyššího. Ještě nikdy jsem nebyl tak proniknut pravdou těch majestátných slov: „Nebesa vypravují slávu Tvou, a dílo rukou Tvých zvěstuje obloha.“

„Mýlíš se,“ odvětil vážně přítel; „nebesa nevypravují slávu Boží, ale slávu těch, kteří vyzpytovali a prozkoumali jejich zákony, vypravují slávu Newtonovu, Kepplerovu, Koperníkovu, vůbec těch, jenž nám otevřeli do kořán brány k velikým tajemstvím nebes.“

„Ale“, připomenul Stanislav, „právě tito veleduchové uznali v těchto tajemstvích nejvyšší moc, moudrost a dobrotu věčného tvůrce, a čím hlouběji vnikali v jeho přepodivná díla, tím horoucněji je to táhlo k němu. Jak mi vysvětlíš tuto jejich úctu a lásku?“

„Snadno,“ dí František: „tito učenci nepřemýšleli dále; byli by zajisté dospěli ku přesvědčení, že pro Stvořitele není ve vesmíru místa žádného, že nemůže býti ani řeči o nějakém řediteli světa, neboť není, co by řídil. Svět se dle svých nezměnitelných zákonů spravuje a řídí sám. Každá moc, jíž by svět podřízen býti měl, je holou nemožností. Nebo buď by vůle moci té souhlasiti chtěla vždy se zákony světovými, pak by nebyla žádnou mocí světovou, nýbrž poddaným oné světové nutnosti, nemohla by se vůbec nikdy vlastní moc projeviti, tak že by k žádnému poznání jí ani dojíti nemohlo. — Anebo by moc ta nechtěla souhlasiti se zákony světovými, což se však nikdy ještě dle dosavadní zkušenosti nestalo.“

Stanislav se na chvíli zamyslil, pak se tázal dále: „A jak soudí věda tvá o původu světa?“

„To, co jedině jest rozumné: ona si těchto věci ani nevšímá. Positivismus může přijati za předmět bádání jediné to, co se úplně prozkoumati a dokázati dá, co skutečně jest, na př. já jsem a jsem skutečně, věci, které svými smysly poznávám, jsou tak, že jinak býti

nemohou. Jak povstaly, to vyzkoumati naprosto nemožno. Všecky pokusy byly by zpozdilé; marným blouzněním — pouhými domněnkami, pohádkami se exaktní věda zabývati nemůže."

„Ale právě toto zvěděti, každý člověk toužebně sobě žádá, a mocně se mu dere v mysl otázka: „Odkud jsou tyto věci, jak povstaly, odkud pošly, odkud já; byly vždy, byly takové, jaké jsou?"

A František poučoval dále: „Vždyť jsem řekl, že každý rozumný člověk jest přesvědčen, že na otázky tyto není odpovědi žádné; a odpoví-li se mu, nemůže to býti pravda."

„Že ne? Může-li býti odpovědi bezpečnější, jistější a jasnější nad tuto: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi." Toť jedině pravda."

Professor se pousmál a pravil: „Ale jaké pak máš pro tuto svou pravdu důkazy? Ten, jenž tak psal, toho ani věděti ani zkoumati nemohl."

„Tomu bych také na pouhé jeho slovo nevěřil", odvětil Stanislav. „Mám-li něco přijati za pravdu, mohu to věřiti jenom na slovo toho, kdo mocí svou převyšuje všeliký řád přírody. Toť zajisté největší důkaz, nad nějž dle tvé náuky ani větší mysliti se nedá. A takový důkaz mi musí dáti víra, když se má před ní můj rozum skloniti."

„Ale podati ho nemůže," přerušil jej František.

„Což zázrak?"

„Jest buď nesmysl nebo klam. Nebo co by byl zázrak jiného, leč změna odvěkých zákonů přírody! Kdybych i připustil, že těch zákonů původce jest Bůh, že jsou tudíž z vůle Boží, tedy je zřejmo, že Bůh nezměnitelný nikdy sám proti sobě býti nemůže. Není jinak, nežli že vše, co se vypravuje a zázracích, jest pouhý klam."

„V tom máš zajisté pravdu," odpovídá Stanislav, „zákony přírody se měniti nemohou, toť vůle Stvořitelova. Avšak zázrak není proti přírodě, jak ty tvrdíš, ale jest úkaz moci, která vysoko stojí nad přírodou. Nebo jsi nepozoroval nikdy, že nižší síly, zákony a řády přírody vyššími bývají vyzdviženy? Kámen padá k zemi: to se děje dle zákona tíže; když ruka má kámen ten zachytí, nepadne k zemi, dokud jej chci držeti. Je tím zákon tíže zrušen? Nikoliv. Zde působila jen vyšší síla, síla živá mé ruky proti zákonu tíže. Jak ji vztáhnu zpět, učinkuje opět síla předešlá. Zde vidíš, že pořádek přírody nikde nebyl rušen. Tak i zázrak jest výron Božské vůle, která ovšem s neskonečnou silou a volností i tu působí, kde pro člověka by to bylo nemožností. Jenom takovým způsobem se může objeviti Bůh, tak může božskými skutky dokázati svou pravdu. Tou neslýchanou mocí nad všelikými zákony přírody vládl Kristus, což dokázal svými záraky; svět viděl slávu jeho a uvěřil mu. Či snad se domýšlíš, že byly zázraky jeho pouhým klamem? Zkoumej je kteroukoli vědou, já to činil bezpočtukrát, a vždy jsem dospěl k témuž výsledku: prst Boží jest tuto.

Připomínám ti jen jediný. Syn Boží, když šel na smrť, pravil: Mám moc dáti život a zase jej vzíti. Smrť nemá nade mnou moci žádné. Pozoruj ten nejkrutější zákon přírody, jemuž ze smrtelníků posud neušel žádný. On umřel. Umřel-li skutečně? Jakožto lékař jsem uvážil všecky i ty nejmenší okolnosti, jež provázely jeho smrť. Nemusím ti je opakovati, znáš je sám dobře. Když po osmnáct hodin přehrozně trápen, na kříž ukován, z velikých otevřených ran svých poslední krůpěj krve vycedil, tu skonal. A pak ještě mrtvému pro-

rážejí bok, z otevřeného srdce se řine poslední sraženina krve a vody, aby žádný nevěrec neodvážil se říci: On byl zdánlivě mrtev.

Tuto zsinalou mrtvolu položili ve skalnatý, stráží opatřený hrob; však hle, dle přípovědi své v témž těle, však nad pomyšlení oslaveném, třetího dne vstává, s přátely svými po čtyřicet dní obcuje, s nimi jí, jim svých ran dotýkati se dává a pak před zástupy o polednách k nebesům vystupuje. Suď sám, zdali to všecku moc nepřesahuje?

Kdybych však pochyboval, zdali skutečně se vše tak událo, tu předstupuje dvanáct krvavých svědků, jenž jedním hlasem na popravištích radostně volají: „Co jsme slyšeli, co svým okem spatřili, to oznamujeme.“ Svědectví to podepsáno jest jejich krví a spečetěno smrtí.

Chceš viděti ty tisíce, statisíce, milliony, kteří za nimi přicházejí? Těla jejich jsou rozedrána, všecky údy jejich rozdrceny. „My jsme mučenníci Ježíše Krista,“ volají, „jsme svědkové jeho.“ Nevěřím-li těm, pak nemohu věřiti nikomu na světě. A máš tu dílo jeho největší, církev svatou, světová to moc, jíž podobného nic nenalezneš. Ona vyvolala k životu nový svět. Po staletí přestála vítězně všecky bouře, vše nasvědčuje, že základ její jest božský. To snad dostačí.“

„I mně to druhdy dostačilo,“ dí František, „ale jakmile jsem vystoupil k jasným výšinám vědy, zmizelo vše v mlhavé dálce. Ty celou váhu kladeš na zázraky? Nuže, když zázrak má vždy provázeti pravdu, proč se nedějí zázraky nyní? Proč jich nezří každý, kdo hledá pravdy? Proč tento, jak díš, jediný bezpečný důkaz pravdy nepodává Bůh každému, proč ne i mně?“

„Ó příteli můj, rci, jaký by to byl Bůh, kdyby měl každému býti hned ke službě! Zapomínáš, že by zázrak přestal býti zázrakem, kdyby na žádosť každého, na každém místě a v každém čase se opakoval. Tu by víra nebyla více záslužnou, ba ani možnou. Pravíš, že pravdu upřímně hledáš. Buď jist, že ti ji nebeský Slitovník nalézti dá, a že nebude třeba k tomu ani zázraku. Jeho láska zná dosti cest, na kterých tě přivésti může zase ku pravdě a ku spáse.“

„Já však těch cest hledati nebudu“, odpovídal hrdě František, „aniž toužím po jiné spáse, než kterou jsem již nalezl. Nikdy mi víra nepodá té jistoty, nikdy tolik nejčistší blaženosti, jako nalézám v pravdách neklamné vědy. A většího štěstí si ani nepřeji, než jakého požívám u vroucí lásce nejsladší Emilky.“

Stanislav se zachvěl při těchto slovech a pravil smutně: „Než podobná rouhání vyslovíš proti pravdě Boží, rozmysli si to dvakrát, třikrát i desetkrát, neboť přijde den, a snad brzo, kdy utichne posměch na rtech tvých, kdy budeš potřebovati Boha a jeho věčné pravdy pro svou bolestí utrápenou duši.“

Připadalo mu, že se mezi nimi otevřela propasť nedozírná. „Již není žádné naděje,“ pravil odcházeje, „jedině Ty, Pane, můžeš ještě pomoci.“ —

Paní Benierová vstávala časně, bylať tomu úvyklá z mládí. Šla hned do kuchyně, kde čekal již posel, který přinášíval rozličné potřeby z města; stál tu netrpělivě pasák, jenž obyčejně, když měli hosty, obstarával pstruhy, kuchařka byla již také přichystána, aby na první pokyn paní běžela ke kurníku, kde po malé chvíli za pronikavého křiku povstala krvavá řež.

Pak odebrala se milostpaní do zahrady, kde zahradník čekal na její rozkazy. Co měl pěknějšího z bujné zeleniny, octlo se v několika okamžicích v koši a putovalo do kuchyně. Ještě scházel bouquet, ten však chtěla uviti sama. Šla pomalu, jakoby se sama s sebou radila, na kterou stranu parku by se měla obrátiti. Bylyť květiny uprostřed pažitů zde onde vysázeny ve větších skupinách. Kvetly plně. V brillantovém šperku ranní rosy usmívavě vítaly svou velitelku, která však tentokráte přicházela je zbavit jejich mladého života. Dlouho otálela, nežli se nožíkem těch ubožátek dotkla, a cítíc na rukou chladné krůpěje, padající s kalíšků, pravila útrpně: „Neplačte, vždyť přijdete do salonu a budete mezi námi. Do salonu," opakovala, „a druhý, třetí den na smetiště; toť obraz mnohých z nás, které s lesklých salonů sestupují v kal a bídu."

Řezala opatrně dále, vybírajíc starší, zcela rozkvetlá kvítka, šetřila co možná každého poupěte. „Vám nezkazím život, vždyť jste ještě nespatřily ani to krásné sluníčko Boží."

Jsouc sehnuta ku květinám, ani nepozorovala, že Emilka stojí za ní, až tato k ní se přivinuvši pozdravuje svým jasným hláskem. „Dobré jitro, milostpaní."

„Vy jste již také vzhůru, drahé dítě? Nu, jakž, spala jste lépe dnes nežli včerejší noci?"

„Děsily mne zlé sny, milostpaní. Měla jsem dělati učitelské zkoušky. Pan Ronský mne provázel k nějaké vysoké budově a pravil: „Zde se sejde kommisse, která rozhodne o tvém osudu. Zkouška bude přísná, strachuji se, že pro tebe neskončí dobře." Nevím, jak se to stalo, já se mu po těch slovech vytrhla a pádím pryč, dál a dále, až se ocitnu na nějaké silnici mezi davem lidu, kteří neustále pokřikovali: „Chyťte ji, chyťte ji, to je ta, která ukradla ten poklad." Já pak v největší úzkosti utíkám k lesu. Těžce oddychujíc jsem se probudila ve Vítkově."

„Sen ten je dobrý," vykládala milostpaní, „kdo uteče, má vyhráno. Ten poklad, s nímž jste utíkala k Vítkovu, máte nyní zde", a ukázala k oknu, kde bydlel František. „A když jste se již k té noční krádeži přiznala, musím vám říci, že ve mně povstalo nové podezření. S ustrnutím pozoruji, že mé srdce je pryč, každého rána tlouklo a burácelo a dnes je zde docela ticho. Máte-li je, nelekejte se, já vás pro to stíhati nebudu. Ó, jak ráda vám je ponechám s celou mateřskou láskou, ze které jste se tak krátce za svého dětství těšila."

Emilky se zmocnilo veliké pohnutí; než, přemohla se: viděla totiž od verandy přicházeti pana doktora. Šel vážně a zdál se býti zasmušilý.

Tetinka zahlednonc jej, zvolala vesele: „Tak jsi asi vyhlížel, když jsi dělal rigorosa. Ale u nás s takovým pohledem neobstojíš. Takového doktora by se musil každý báti a lekati."

K snídaní se dostavil František; i ten se nezdál býti v dobré míře.

Milostpaní jej vítala po vlašsku: „Bon giorno, signore moroso! Tak jsem pozdravovala svého nebožtíka, když se ráno objevil s takovými mraky na čele. Políbila jsem ho, a bouře byla zažehnána. Emilko, pamatujte si to!" —

Čelo pana professora se počalo jasniti. —

„Jestli jste, mé děti, špatně spaly, za to nemohu, ale teď máme zase nový den, a ten musí býti veselý. Abyste se všickni cítili jako

doma, musím vám oznámiti především náš domácí řád. U milostpaní by vám to připadalo pořád jako v cizině, a proto, ať tento ceremoniesní titul více neslyším. Ode dneška budu vám dvěma, čím jsem vždy byla z celé duše, tetičkou a tobě, milovaná Emilko, kteráž máš dvě tetinky, ale žádné matky, upřímnou a pečlivou matkou."

Emilka se vrhla s pláčem v náruč té dobré paní, a oba mladí mužové jí vroucně ruce líbali, a tak byl přátelský svazek na novo upevněn.

Nyní se konaly po několik dnů porady, jak to navléci, by ještě toho podzimu mohla býti svatba. Ale brzy shledali, že to tak snadno nepůjde.

Rodiče Františkovi nevěděli nic více, nežli že se tento ujal jakéhosi opuštěného děvčete. Matka se ne bez příčiny kolikrát horšila, že zanedbává domov, když ani na prázdniny nepřicházel, měla však za to, že tráví ten čas buď v Praze na studiích, anebo na cestách; že by se byl ve V... tolik neděl zdržoval, o tom neměla ani zdání. Nyní měla jí býti představena nevěsta jediného syna, s nímž měla zajisté vyšší záměry, nežli že se stane manželem dítěte neznámého bídáka. A tu se naskytla paní Benierové příležitosť projeviti skutkem svou mateřskou pečlivosť. Vzalať si celou tu záležitosť na starosť a rozhodla se, že pojede s oběma snoubenci do Velína, a svolení a požehnání rodičů jim vyžádá.

„Jest i to mojí svatou povinností", pravila, „bych dobrou sestřičku odprosila; bylať jsem k ní nevděčna; za všecku péči a lásku jsem jí ani nepoděkovala a hrubě se s ní ani nerozloučivši jako vzdorovité děcko jsem utekla. Ovšem byl můj manžel nevlídným příjetím sestřiným náramně uražen, ale bylo to samé nedorozumění. To musím teď napraviti. Proto mám tím více příčin, bych dále již neotálela. Stanislav mne zatím zde zastane, a pak pojedeme všichni společně na svatbu."

Stalo se však jinak, než očekávali. U Šebekové se sice návštěva vydařila; zažilyť spolu sestry nejšťastnějších hodin. Porozuměly si, smířily se a milovaly se nyní tím větší láskou. Že se mnoho a mnoho o Stanislavovi mluvilo, samo sebou se rozumí. Ale u Ronských se nerozhodlo nic. Otec nebyl doma, čekali naň. Paní Ronská je všecky velmi vlídně přijala, ač byla přece trochu zaražena, když jí paní Benierová snoubence představila. Vše skládala na otce. Slečinku podržela u sebe skorem neustále, ale zdálo se, že pozoruje každý její pohyb, každé slovo. Ubohé děvče bylo ve stálých rozpacích a prořeklo ledacos, co se staré paní nelíbilo.

Tak měli malé nedorozumění při bouřce. Paní Ronská byla náramně bázliva, zvláště od té doby, kdy ve Velíně hrom tak hrozně řádil; ano, v několika vteřinách celé městečko stálo v jednom plameni, neboť na třech místech zapálil blesk. Proto dle starého zvyku z Polska při každém zablesknutí se znamenala křížem. Slečinka se tomu trochu pousmála, což paní Ronskou nemile dojalo, že se jí ihned tázala, co by na tom zbožném obyčeji bylo tak podivným.

Tu ovšem jala se Emilka vykládati, jak bezdůvodný jest strach před bouřkou, a pěkně ten velebný úkaz přírody vysvětlila, dovozujíc, jak tu vše jen dle přírodních zákonů se děje.

„A což Bůh nemá s tím zcela ničeho dělati?" ptala se paní podrážděně. „Není On to, jenž blesky řídí? Zdaž není On ten, jehož

větrové a bouře poslouchají? Není-liž On pánem našeho života a smrti? Jeho pomoci se já v takové nebezpečné chvíli vždy dovolávám.“ Paní Ronská chodila denně do kostela. Slečinka ani na to nepomyslila a obyčejně teprve vstávala, když paní se vracela z kostela.

Také bledosť dívky měla za nějakou chorobu, a jen s velkým sebezapřením přemáhala svou nechuť k ní.

To všecko důvěrně sdělila paní Benierové, tak že tato se vzdala vší naděje na sňatek aspoň pro tento podzim. Žehrajíc na neopatrné jednání Emilčino odjela domů.

Františkovi zbývalo ještě osm dní prázdnin. Tu přijel otec a na naléhavé prosby obou snoubenců svolil ku sňatku, který však měl se slaviti až na jaře příštího roku.

Dva měsíce, které se ještě Stanislav na Vítkově zdržoval, uplynuly rychle. Přes den trávil buď v poli nebo v lese, anebo se bavil čtením, sedě v besídce; večer pak až do pozdní noci náležel tetičce, která vždy věděla tolik zajímavého a tak pěkně vypravovala, že mnohdy ani neznamenali, jak se přiblížila půlnoc. Italie, s veškerými vnadami a krásami měst, krajin a moře, s bohatstvím umění, mistrovská díla malířů a sochařů, ten čilý, veselý život vojenský a zase jednotlivé osobnosti tak charakteristické, ti hrdinové naši a bezčetné anekdoty — knihy by se byly mohly napsati, co toho ta dobrá tetička navypravovala. Konec býval vždy: „Ó, jen kdybys to, Slávku, mohl někdy spatřiti!“

„Jak to možno, drahá tetičko! Mám začíti nejnudnější zápas o existenci, která u nás lékařů visí kolikrát na nitce prvního zdaru neb nezdaru. Mimo to jsem velkým dlužníkem panu Hausnerovi, jenž mi zapůjčil značnou summu na doktorát, ať nic nedím, že matka též stárne a má právo, by se jí syn, pro nějž tolik obětovala, postaral o lepší zaopatření. O Italii budu sice vždy rád poslouchati, ale spatřiti ji, té naděje se vzdávám na vždy.“

„A přece tam přijdeš, ty tam musíš,“ řekla rozhodně tetička, „ty tam půjdeš zajisté a splníš tak nejvřelejší mé přání. Více od tebe nežádám, o vše ostatní se postarám já. Přemýšlím o tom od té chvíle, kdy jsi u mne. Mně se tak podivným způsobem dostalo bohatství, kterého nikdy neužiji a sobě také jinak užiti nepřeji, než abych ti mohla pomoci k tomu, bys ve svém mladém věku spatřil ty nejkrásnější kraje, by pak tato sladká upomínka tě provázela po celý tvůj život. Zkrátka, ty pojedeš a až se pokocháš v krásách té báječné země, pak budu já naslouchati vypravování tvému, které bude zajisté zcela rozdílné od mého, ale tím zajímavější. Kdybys však měl sobě voliti ten stav, ku kterému jsem přilnula celým srdcem, kde jsem nalezla tolik šlechetných mužův a upřímných přátel, kdybys chtěl vstoupiti do naší slavné armády jako lékař, tu by radosť moje byla dokonalá.“

Když byl Stanislav, hluboce jsa dojat touto v pravdě mateřskou láskou, co nejvroucněji poděkoval, počaly ihned přípravy na cestu. Cestování uvyklá tetička opatřila vše, čeho jen bylo třeba ku pohodlí při tak daleké výpravě. Měla po svém manželu uschovány skoro všecky věci, kteréž nyní dobře Stanislavovi se hodily. Co při loučení vložila do ozdobné peněženky, bylo by snad postačilo na cestu až za oceán. Mohl tedy jeti bez starosti.

Dva měsíce zůstal ještě u matky. Byl častým hostem u Ronských, kteří jej milovali jako syna. Starý pán byl mu pro jeho živou a veselou povahu velmi nakloněn. Paní Ronská měla Františka za ztracena; když Stanislav odcházel, prosila ho, aby si naň vzpomněl na těch posvátných místech, kam přijde.

S pláčem, žehnajíc mu, rozloučila se s ním dobrá matička; slíbil, že jí bude často psáti.

Ve Vídni pak prodlel až do polovice března. Byl také již svrchovaný čas k odchodu, měl-li, jak si vroucně přál, viděti Řím u vší slávě o svátcích Velikonočních. (Pokračování.)

Listy ze slovinských vlastí.

Píše **Fr. Štingl.**

(Pokračování.)

II.

Přinášejíce pod tímto názvem vše, co bude přispívati k poznání slovinského národa, nebudeme se držeti jistého, již předem ustanoveného programu, nýbrž jako v kaleidoskopu obrázky, tak střídati se budou tyto „listy“, obsahující látku nejrůznější, aby čtenářů svých neunavily jednotvárností a jednolitostí.

V tomto listě vypíšeme zvyky, obyčeje a pověry slovinského lidu o sv. Mikuláši, o sv. Lucii, o Vánocích, o Novém roce a o Sv. třech králích, ponechavše si zvyky v ostatním čase roku pro listy pozdější.

Jako jiní národové, kteří se dříve nebo později pokřesťanili, zachovali si mnoho pověr, zvyků a obyčejů z dob pohanských, tak také Slovinci. Majíť hojnost zkazek z oné pradávné doby, kdy byli ještě nevědomým děckem bez potřebné zkušenosti, neznajícím přírodních zjevů jako deště, hromu, blesku atd.; některé z nich jsou původní, jiné zase, jak přirozeno, od sousedních národů přijaty. Oboje s mravenčí pílí sbírá Slovinec J. Navrátil a přirovnávaje k nim zvyky jiných slovanských i neslovanských národů uveřejňuje je v Letopisech „Slovinské Matice“, z nichž svou črtu v hlavních rysech vyjímáme.[1])

Večer před sv. Mikulášem chodí na Slovinsku Mikuláš a jeho sluha, zvaný „parkelj“. (U Němců St. Niklas und Knecht Ruprecht nebo Bartl, odtud slovinský „parkelj“.) Sv. Mikuláš, v biskupské roucho jsa oblečen, navštěvuje všechny domy, a „parkelj“ straší řinče řetězy a bere děti, které jsou neposlušné a které se nechtějí před Mikulášem modliti anebo neumějí, ač by již uměti měly. Jsou-li hodné a rády se modlí, přijde též Mikuláš v noci a nadělí jim do připravených čepic, klobouků anebo bot („der Schuh ist ein frühes Rechtssymbol für Auflassung von Gut, Adoption und dgl. píše Grimm. Rechtsalterthum“) jablka, suché švestky, ořechy, med atd.; časem též nějaký krejcar do jablka zabodnutý. Každé dítě dostane mimo to i metlu — napomenutí, aby bylo hodné. Neposlušným však a rozpustilým dětem nadělí jen březovou metlu do řepy zabodnutou, kterou

[1]) Viz Letopis z r. 1885. a 1886.

rodiče dobře uschovají. Bůh uchovej, aby se jí tak některé dítě doteklo, nebo ji skrylo. Sv. Mikuláš ji požehnal; děti musejí ji vždy políbiti, jsou-li jí bity. — Ve větších slovinských městech bere Mikuláš s sebou i jednoho nebo dva anděly. Někde jezdí Mikuláš docela i na bílém koni. — Večer před sv. Mikulášem nesmí se přísti. Jistá hospodyně prý jednou předla a řekla své sousedce, že chce tolik napříst, aby mohla z napředeného udělati děcku rukáv. Tak i učinila. Když však dítě s tím rukávem jednou přišlo k vodě, spadlo do ní, a rukáv je s takovou tíží táhl dolů do hlubiny, že ho nemohli nikterak zachrániti. Toho večera nesmí žádná žena z domu se vzdáliti, neboť v tom domě, ku kterému by přišla, po celý rok by topůrka v sekerách ani násady v motykách nedržely.

Obvyklé chodění a nadělování sv. Mikuláše přijali Slovinci nepochybně od sousedních Němců. Víme-li, že nejstarší název Mikulášova společníka pochází z germansko-pohanského jména, a že toho večera chodí u německých Korutanců (v německé Glinské dolině) ještě nyní Pehtorababa (die Perchtl-Perhta nebo Berhta starogermánská bohyně), můžeme se domysliti, že nynější slovinský obyčej povstal z nějakého dřívějšího germansko-pohanského zvyku, kterému církev dala jinou — křesťanskou tvářnost. Srovnáme-li také to, co píše M. Busch: „Der Schimmelreiter.... bei den Kirmsen.... Norddeutschlands und Schlesiens.... ist... der alte „Himmelsriese“ Wuotan auf seinem weissen Sonnenrosse. In dem hl. Martin und... Nicolaus... verbergen sich... ehemalige Götter“, není pochybnosti o pravosti hořejší domněnky.

Den sv. Lucie u Slovinců, kromě štýrských, nemá zvláštních zvyklův a obyčejů. Mají pouze pozor na počasí od sv. Lucie až do Božího hodu vánočního, prorokujíce dle toho, jaké bude počasí všech 12 měsíců budoucího roku. Ve Štýrsku však na den sv. Lucie pekou malé bochníky chleba, jimž říkají „lucijščaki“. Jeden bochník dostane „polažar“ t. j. onen mládenec, jenž časně z rána, dříve než domácí vstanou, přijde a dobytek „poklidí“. Podobný chléb, ve kterém jsou namíchána různá semena a o sv. Janu Křtiteli sebrané zeliny, dostane i dobytek, aby lépe žral. Nepřijde-li do stavení žádný „polažar“, nebude míti dům žádného štěstí.[2]) — Toho dne se dvě ženské nebo dva muži přestrojí, jeden za Lucii, druhý za její služku. Lucie jest černá, služka bílá. Lucie majíc veliký talíř a na něm dlouhý nůž a oči, nutí děti, aby se modlily. Ty, které se rády modlí, odměňuje, které však se nemodlí, těm vylupuje oči. Bíle oblečená její služka má velikou sekeru a na ní přivázané peruti, jež trčí do vzduchu jako uši. Tohoto strašidla se děti náramně bojí myslíce, že by je uneslo, kdyby se pilně nemodlily. —

Sotva se na Mikuláše a Lucii zapomene, již jest přede dveřmi poesieplný „sv. večer“ neboli „badnik“ a s ním „božični prazniki“ (Vánoční svátky) nebo též jen „božič“ zvané. Velmi zajímavo jest věděti, odkud pocházejí slova „badnik“ a „božič“, proto dříve nežli vypíšeme obyčeje o nich konané, vysvětlíme tato slova.

„Badnik“ (Štědrý den) jest bělokrajinské slovo za „bednik“ (lat. vigilia) a pochází od slovesa bdíti, což se dělo v pohanské době, ovšem z jiné příčiny nežli nyní. — „Božič“ jest, jak patrno, deminu-

[2]) Viz črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev. Sestavil dr. J. Pajek.

tivum jména „Bog“ — chrv. „božić“, jenž byl Chorvatům a Srbům zprvu vlastně „mali nebo mladi bog neznabožački“ (Dan. rječ. 576.). V křesťanské době přenesl se název „božič“ na dítě „Izus“ ale i na Kristovo narození. Jest tedy božič v tomto významu to, co německé „Christkindlein“. Užívali-li Chorvaté a Srbové dle Daničiče toho slova pro domácího bůžka, dá se mysliti, že i sousedním Slovincům slovo to sloužilo za pohanských dob ve smyslu „domácí bůžek“. —

Na Štědrý den hned časně z rána, když jest ještě úplná tma, chodí děvčata pro dříví do dřevníků, a které přinese v náručí sudý počet rychle vzatých polen, to se ještě toho roku vdá. — Když slunce zajde, a nastane večer, přinese hospodyně do světnice nádobu se řeřavým uhlím a kadidlo a oboje podá hospodáři. Ten sejme klobouk, po něm všichni mužští, a v okamžiku se spořádá průvod. Ve předu kráčí pacholek se svítilnou v ruce, za ním jde hospodář, hází kadidlo na uhlí hlasitě se modle, za ním pak nese syn svěcenou vodu a olivovou větvičku, a naposled následují ostatní členové rodiny. Tak chodí ze světnice do světnice, z komory do komory všude kropíce a se modlíce. — Zvědavá děvčata lijí roztavené olovo do studené vody, aby dle olověných obrazců zvěděla, jakého stavu bude nastávající ženich. V některých krajích užívají místo olova i vajec; na večer, nežli jdou na půlnoční, nalijí vejce do sklenice vody; ráno pak se dívají na obrazy a dle nich prorokují. Jako u nás v Čechách i na Slovinsku chodí v podvečer zvědavé dívky ke studánkám, aby ve vodě spatřily obraz souzeného jim ženicha. Případně o tom pěje něžný básník Š. Gregorčič:

„Pod goro gre dekletce mlado,
Ko svet obhaja sveto noč.
Spoznalo bi u potoku rado,
Kaj višja jej namenja moč.“

O Štědrém večeru vyvěrá ze studánek stříbro a zlato. Přijdeš-li v pravý čas před půlnocí ke studánce, můžeš se státi boháčem. Voda v potocích proměňuje se v nejlepší víno; to však trvá jenom několik okamžiků. Ale — bohužel! — neznáma jest ubohým Slovincům pravá doba, aby si mohli zdarma načerpati té „boží kapky“, jak říkají, a jí sudy naplniti. — O půlnoci prý dobytek rozmlouvá o budoucích událostech v domě nebo též o své budoucnosti. Obyčejně Slovinci myslí při tom na voly a krávy, ale ve Štýrsku a Korutansku snad z rovnoprávnosti též na koně. Kdo chce věděti a slyšeti, co dobytek mluví, musí s sebou míti kapraďové semeno, jež kvete a zraje v noci sv. Jana Křtitele. V jiných krajích tvrdí, že k tomu není třeba kapraďového semene, nýbrž jen — zdravých uší.

Slavný Valvasor — kraňský Herodot — vypravuje ve svém znamenitém díle „die Ehre des Herzogthums Crain“ o zajímavé pověře a zvyku, jenž se konal na Štědrý den ještě za jeho doby (v 17. stol) v Kraňsku. V Istrii, jež spadala kdysi ke Kraňsku, byl totiž zvyk, že každý hospodář přinesl o Štědrém dnu domů veliký špalek, který pak doma hodil na oheň; neboť v Istrii, praví Valvasor, mají ve světnicích všude ohniště, a nikoliv kamna. Když večeřeli, dávali doutnajícímu špalku od každého jídla po jedné lžíci nebo po kousku, napomínajíce jej, aby jen jedl. Valvasor soudí, že tento zvyk je zbytek někdejšího pohanství, kdy slovinští předkové obětovali ještě domácím

modlám. Ačkoliv se domácí duchovenstvo, vypravuje Valvasor dále, velmi namáhalo, aby tento pohanský zvyk odstranilo, nepodařilo se mu to docela. Dosud nacházejí se stopy tohoto zvyku v Pazinu (v Istrii); vánoční špalek (panj) však nazývají „glava“ nebo „cok“, pálíce jej po celou štědrovečerní noc, ale nedávají mu již ochutnávati žádného jídla. Též goričtí Slovinci dávají o Štědrém večeru podobný špalek, jménem „božič“ na oheň. Sedíce kolem ohniště modlí se a zpívají svaté i světské písně a nabízejí mu vína z mísky a konečně jej jím i polévají, nevědouce však již proč.

Srovnáme-li tento zvyk s podobným zvykem ostatních národů, jako Skandinavců, Němců, Angličanů a Jihoslovanů, seznáme, že pochází z předkřesťanské doby, kdy ještě — nejen naši pradědové, ale i jiní národové evropští spalujíce veliké špalky, slavili zimní slunovrat o Vánocích, kdy se dle národní báje slunce narodilo. — Srbové myslí dosud, že se slunce o Vánocích „radja“ (rodí).[3])

Po Štědrém večeru o půlnoci nebe se otvírá. Slovinci chodí proto před půlnocí z domu, aby viděli, kdy se nebe otevře; neboť, kdo by to viděl, dostane vše, čeho si jen bude přáti.

O tom vypravuje se zajímavý příběh: Byla prý jednou chudá žena, jež též o tom zázraku slyšela a proto hleděla oknem, čekajíc, kdy se nebe otevře. Když se to stalo, chtěla rychle říci: „Bog mi daj debelo kravo“ (tlustou krávu), avšak v rychlosti se podřekla a zvolala: „Bog mi daj debelo glavo“ (velkou hlavu). V tom okamžiku prý jí narostla hlava jako „džber“. Bylo prý třeba hodný kus zdi vybourati, aby mohla s hlavou do světnice. Jaké neštěstí na místo štěstí! Do smrti prý nosila velikou hlavu.

Kdo vezme s sebou na jitřní tři zrna strakatého hráchu t. j. fisole a třínohou židli z devaterého dříví zhotovenou a posadí se na ni před kostelními dveřmi, uvidí a pozná všechny čarodějnice. V jiných krajích vypravují, že židle má býti jen z trojího dříví, a docela jest stanoveno, kdy má se začíti dělati a kdy ukončiti. V každém kraji skoro jinak. Jde-li prý člověk téhož času na rozcestí a udělá kolo slívkovou holí, o Květné neděli posvěcenou, poklekne potom uprostřed kola a zahvízdá, přijde ďábel, a otáže-li se ho člověk, kde je poklad, poví o něm. Člověk ten však musí míti s sebou „černé knihy“ a z nich čísti. Dokud čte, slyší hrozné hřmění a strašný hluk. Avšak nedá-li se zastrašiti a přečte z černých knih vše — dostane poklad; dá-li se polekati a vyskočí z kola — vezme ho ďábel.

Skoro ve všech slovinských krajích dávají o Vánočních svátcích dobytku „božičnik“ nebo jiný Vánoční chléb: jinde pekou dobytku s Vánočním chlebem zvláštní bochník. Kde načínají „božičnik“ na Boží hod, dávají jej dobytku již toho dne; nechají-li jej v jiných krajích na stole přes celé Vánoční svátky, Nový rok a Tři krále ležeti, dávají jej dobytku teprve o Sv. 3 králích.

Koledování na Slovinsku skoro vyhynulo. Koleduje se sice ještě ve mnohých krajích, ale i to pomíjí. —

Zbývá nám ještě promluviti o Novém roce a svátku Sv. tří králů.

Jako staří Řekové, Germané, Němci a jiní staří národové počítali den od večera do večera nebo od slunečního západu do slunečního západu, tak i staří Slovinci. Proto začínali též národní svátky jako „božic“

[3]) Viz Vuk: „Život i običaji naroda srpskog.“ str. 6.

„Kres“, slaviti již večer před těmi dny. Musíme tudíž uvažovati vypisujíce zvyky o Novém roce konané i večer před Novým rokem.

O půlnoci před Novým rokem chodí v některých krajích slovinských ze vsi k mezníkům, kde se sbíhá trojí mez, běžící mezi zahradami nebo poli. Dávají mlčky na ně nohy — a poslouchají, co slyší, a pak se vracejí zase mlčky domů. Teprve doma volně mluví vypravujíce, co slyšeli. Slyšel-li někdo na př., že se v některém domě seká nebo řeže dříví, nebo že v něm někdo pláče — znamená to, že v tom domě bude v následujícím roce smrt. hraje li se, bude svatba; slyšel-li někdo, jakoby se nějaké stavení bořilo, znamená to v téže vsi oheň. Než, takové schůze o půlnoci k mezníkům nejsou bez nebezpečí; neboť často přicházejí prý lidé beze hlav a když se k mezníku přiblíží, dá prý se na útěk i největší hrdina; oni prý se pustí za ním a doběhnou-li ho, válí ho po zemi, že sotva odejde zdráv. — Někteří Slovinci míní, že ten, kdo si může v pravý čas zaopatřiti kapradové semeno, slyší večer před Novým rokem, jak dobytek prorokuje budoucnost domácím lidem, zvláště hospodáři. ale též dobytek dobytku. — Slovinské dívky, které by rády věděly, určen-li jim pro budoucí rok ženich, čili nic, házejí před půlnocí střevíc přes hlavu ke dveřím. Obrátí-li se předním koncem ku vratům, znamená to, že půjde dívka toho roku vdaná z domu; obrátí-li se však střevíc předním koncem do světnice, zůstane dívka ještě toho roku doma.

U korutanských a štýrských Slovinců přinese večer před Novým rokem hospodyně na stůl chléb „božičnik“ zvaný, jenž byl již o Štědrém dni pečen, vykropí dům, potom chlév a ostatní stavení svěcenou vodou. Též na pole musí někdo jíti kropit, kdyby bylo sebe více sněhu. I kraňští Slovinci vykrápějí svěcenou vodou dům, ale vykuřují též obyčejným kadidlem, jako o Štědrém večeru. Nyní činí to pouze, jak sami říkají, „po stari navadi“ (po starém zvyku). Kdysi však tím bezpochyby vyháněli „běsy“ a zlé čarodějnice, aby nemohli rodině a domácím uškoditi.

Příštího dne o Novém roce (slov. mlado leto, novo leto) jsou na Slovinsku skoro tytéž zvyky a pověry jako v Čechách. Kdo záhy vstane, bude záhy vstávati celý rok. Má-li někdo o Novém roce dluh, bude jej míti po celý rok. Vyhrává-li někdo při hře, bude vyhrávati celý rok. Potká-li někdo o Novém roce bábu, bude nešťasten po celý rok. Toho dne si též Slovinci na vzajem blahopřejí. Zvyk tento však jest více rozšířen mezi intelligencí nežli mezi prostým lidem. — Štýrské dívky dávají o Novém roce vodě nějaký peníz nebo červené jablko, aby jim dala řádného a hezounkého ženicha.

Svátek Tří králů jest v bajesloví slovinském znamenitým dnem. Poněvadž však — jak již dříve řečeno — staří Slovinci počítali den od večera do večera, jest třeba i večera před tímto dnem zároveň s nocí si všímnouti. Dříve jest nám se zmíniti, že čas od Božího hodu vánočního až ku Sv. třem králům jest některým Slovincům posvátným časem, který světí tak, že nezapřahují vůbec dobytka do vozů. — Jako o Štědrém večeru a večer před Novým rokem, tak vykuřují mnozí Slovinci též před Sv. třemi králi stavení obyčejným kadidlem a vykrápějí svěcenou vodou — nevědouce nyní již proč. Ve mnohých krajích, zvláště ve vsích, koná to dle zvyku hospodář s nějakým pomahačem sám; dříve to činil kněz. Na mnohých místech

zvyk ten již úplně zanikl — U nás obvyklé psaní počátečních písmen jmen Sv. tří králů nacházíme i u Slovinců; píší je však již večer a obyčejně nesvěcenou křídou. Ačkoli při tom nyní živá duše nemyslí na nějakou pověru, přece nebylo to dříve bez příčiny, bezpochyby tím chtěli uchrániti dům od zlých duchů. — Zvláštní zvyk mají goričtí Slovinci (ale nyni jen v jediné vsi na Kamnu). Večer před Třemi králi uvaří mísu zvláštního jídla, přinesou na stůl a vedle mísy položí tři lžíce. Nazejtří ráno pak jí každý úd rodiny se všemi třemi lžícemi — na památku trojího daru Sv. tří králů. Zdá se, že to byla zpočátku oběť určená Sv. třem králům.

Ráno pak modlí se v některých krajích hospodář s celou rodinou — potom rozřízne chléb „božičník“ a rozdělí jednu polovici mezi údy rodiny, druhou uschovává pro dobytek. U štýrských Slovinců jest to poněkud jinak. Tu přinese hospodyně „božičnik“ na stůl, a hospodář jej rozřeže. Celá rodina se sejde, a hospodář drží hodně vysoko každý kousek chleba, tak že každý musí vysoko proň skočiti. Čím výše kdo vyskočí, tím více vyroste. Rovněž ve Štýrsku jest jiný ještě zvyk. Toho dne časně ráno chodí dívky, (které se chtějí vdáti) bosy ku blízkému potoku pro vodu. Když ji přinesou, musí se v ní umyti všichni, kolik jich je v domě. Taková voda má prý zvláštní ozdravující moc, a člověka, jenž se v ní umyl, netkne prý se žádná nakažlivá nemoc. — Kdo se od sedmého roku postí ku cti Sv. tří králů, ten ví, kterého dne zemře, nebo kdo se postí od té doby, kdy začal dostávati rozum, do sedmého roku, tomu přijdou Sv. tří králové tři dni před smrtí oznámit, kdy zemře. —

To jsou v celku nejzajímavější pověry a zvyky, které se v posvátném čase adventním, o Vánocích a po nich konají, toť prvá historie, nejstarší ústní zprávy z pradávných dob, staré bájeslovné a bohoslovné zbytky, jež nemálo přispívají k poznání slovinského lidu.

Pod křížem.

Cyklus znělek

od

Vojtěcha Pakosty.

(Dokončení.)

21.

Blahé vzpomínky.

Dob vzpomínám si, první víry záře
kdy rozlila se na slovanský luh;
kdy rozlehlo se prvně jméno — Bůh,
kněz první stanul Krista u oltáře

A oživěly blahou zvěstí tváře,
kde dříve bludů mrtvý vanul vzduch,
a s hradů v chaty divotvorný vzruch
chvěl krajinami, bůžků chrámy maře.

Kdy s Velehradu, plašíc bludů stíny:
„Jen v Kristu spása!“ spělo dál a dál,
až v kraj mé drahé, drahé domoviny.

A nad Vltavou první chrám se vznáší,
by žezlem kříže lidu panoval — —
Ó vzpomínání duši nad vše dražší!

22.

Zbožným pradědům.

Povstaňte z hrobů, čeští pradědové,
křesťanské matky, vstaňte z hrobů svých!
V své chaty spějte, českých po luzích
krev svoji vizte — pokolení nové.

A otažte se: Kde jsou slastní dnové,
kdy křížem svatým hladká čela jich
jste žehnávali? — — Pohrdání, smích...
k vám zavzní nad vším, co se svatým zove.

Ó vstaňte, vstaňte! s lící samé vrásky,
s tou dlaní plnou tvrdých mozolů,
s tím dobrým okem, plným víry, lásky...

Snad zjevem svým je ještě napravíte — —
Či lépe vám v tom tichém údolu,
že nevíte nic a již klidně spíte?

23.

Útěcha.

Ó neříkejte — Církev že již zmírá,
že přežily se její instituce; —
a opuštěna v hrozné smrti muce
kol sebe marně po záchraně zírá.

Že ve hrob dávná její klesla víra,
pout ve porobě že jsou její ruce...
Ó nesuďte tak! Jenom její škůdce
tak o ní mluví, božství znak s ní stírá.

Týž věčný Pán, — jenž v rukou svých ji třímá,
táž věčná pravda — jež jí z úst se line,
ať v jasnu září nebo nad ní hřímá.

Ó věřte slovům, Církve zář kdy bledne:
— I nebe, země jedenkráte zhyne,
však ze slov Páně — ani črty jedné. —

24.

Má naděje.

Ó doufám, doufám, že teď pokořena
zas, Církvi, vztýčíš jednou hlavu svou;
a s pohrdáním kdo teď mimo jdou,
u tvého s úctou zastaví se jmena.

Zřím syny tvoje padat na kolena,
zřím, kterak k tobě vroucně ruce pnou,
zas k tobě jako ku své matce lnou,
a čest ti vrací, jež ti uloupena.

A láska k tobě v ledovité hrudi
se jako foenix z popela zas budí,
i v té mé otců zemi milované.

A v kříži slávu pokolení nové
zas uzří jako naši praotcové —
V to doufám, volám: Staň se, staň se, Pane!

25.

Doslov.

Zas odlétá mi, jak přilétlo k skráni
nadšení jaré a můj zmlká zpěv. —
Kde po staletí vřelá tekla krev,
červánky s plesem pozdravuju ranní.

A opěvanou národů všech Paní,
ač vůkol zuří jejích škůdců hněv,
jak nadpozemský, ozářený zjev
zřím s výše ruce sklánět k požehnání.

Ač růže čela často v břitké hloží
jí proměnila zloba ve životě,
jak od počátku, tak dnes — v ruce Boží.

Tak se světlem vždy válčit budou stíny — —
Já opěval jsem Církev na Golgotě,
kéž na Táboře o ní zpívá jiný!

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Pokračování.)

Bůna.

„Volá, André!“ volá již nejméně po desáté snědý Péro, svědomitý dragoman [1]) transportu, ze svého vozu ke krčmě. Tentokráte se mu však již chvěje hlas v konečném tremolu, jež dojista zalehlo až v podkroví nejvzdálenější chaty rozlehlé Gubavice, špinavé vesnice na konci „duge planiny“, kde silnice v mohutné serpentině se níží k Bůně.

Jest to přec urážlivé pro dragomana, když mu vozka o své vůli dřepí u bůci vinca [2]) a jako hluchý znovu a znovu si dává nalíti.

André jest jinak hodný, veselý hoch. Na rtu má neustále žert a v líci upřímný smích, chvílemi pak zní od jeho vozu veselý popěvek. Jedinou má ovšem slabost, totiž že rád pije.

André jest černochem. Povím Vám ihned, jak dostal se až v kraje skalné Hercegoviny. Asi před tuctem let nalezli námořníci jedné z velkých dopravních lodí terstského Lloydu na březích Nigru ve střední Africe malého, polonahého klučinu hrozně zbitého. Ujavše se siroty, vzali ho na loď, a klučina uzdravil se v krátkém čase ze svých ran úplně. Za krátko vžil se do cizokrajných zvyků a stal se, až na černou kůži, takořka rozeným Dalmatincem. Poněvadž se mu na moři nelíbilo, a jevil zjevný odpor státi se námořníkem, sdružil se s vozky, dováže je z Metkovič do Mostaru eráru i velkoobchodníkům různé potřeby, jichž doprava vzrůstající posádkou vůčihledě rostla.

Dragoman konečné jadrně zaklel a vypravil se z vozu, aby si pro Andrea došel osobně. Avšak nedošel ani do polou cesty, když v úzkých dvéřích venkovské gostojnice žádaný se objevil. Jasný féz svezl se mu z černých kadeří až do týla, a s přívětivým úsměvem přistoupil k pozlobenému Pérovi, podávaje mu ku připití z plné láhve. Tím také zažehnal hrozivé chmury s čela dragomanova. Pak otočiv se na patě, spěšně zasedl na přední vůz, zapráskal hlučně bičem a hlasitým „hista, hi! — popohnal spřežení ku předu. Za ním zarachotila celá řada povozů. —

Hned za Gubavicí, v levo od silnice, přímo po příkrém svahu dolů směřuje stará cesta, ještě z doby panství tureckého, tak zvaná „kaldrma“. Jest to bídná, asi $1^1/_2$ metru široká cesta, jež rozervaným, sešlým stavem svým o bývalé starostlivosti turecké vlády pro rozvoj obchodu a komunikace podává nejjasnější důkaz. Šťasten, kdo došel s celými údy po cestě takové vytknutého cíle, neboť od vystavění podobné cesty, která, jak samo sebou se rozumí, nucenou robotou raje bývala zřízena, nestaral se o ni nikdo. Déšť vymlel v ní časem rokle, kameny z původní dlažby se vyvrátily, nakupily v štěrk a po několika již letech vypadala cesta taková přežalostně.

---

[1]) Slovo vzato z francouzského, značí na východě zodpovědného průvodčího transportu, jenž vyplácí mzdu, cla a j. běžné výlohy.

[2]) Láhev vína.

Zatím šeřilo se tak, že klikatá, serpentinově se vinoucí nová silnice od Gubavice dolů k Podbině jako rozvinutý had bělela se na temné půdě příkré stráně. V pravo, otevřenou roklinou k Ratimlji vedoucí, choulila se mlha a drala se po stráních nad blízkými osadami se vypínajících. Sjíždíme po příkrém svahu. Pevně zatáhnuté brzdy po celé řadě povozů skřípěly až hrůza. Občas zazněl do této pekelné disharmonie povzbuzující hlas vozkův, časem i virtuosní práskání biče od předního Andreova povozu vmísilo se v tuto vřavu.

Seděl jsem asi ve středním povoze po boku mluvného dragomana, jenž nemoha mi při panujícím hluku a skřípění kol dopovědíti započatý příběh, utajenou zlostí zažehnával skřipot brzd o kola až do sedmého ráje Mohamedova.

Byli jsme právě na druhém závitu serpentiny, asi v polovici celého svahu, když zaslechli jsme z dola silný rachot úprkem s vrchu jedoucího povozu. Seskočím rychle z vozu a nakloním se přes stráň. Andreův povoz, pod námi na posledním svahu serpentiny jedoucí, řítil se po silnici dolů. V témž okamžení naraziv předním kolem o vyčnívající ochranný kámen na obrubě silnice, zakolísal a převrhnul se na stranu. André vzlítnuv v oblouku přes hlavy koňů, vypadal v šeru jako ohromný míč, až dopadnul na stráň po silnici.

Záhy zalehlo k uším našim klení a křik druhých vozků, kteří musili náhle zaraziti, neboť bedny z Andreova vozu rozlétly se po celé silnici. Dragoman zatím přikvapil, klel a vyhrožoval Andreovi, jenž utáhnuv neopatrně brzdu, byl nepřímo příčinou, že se tato přerazila. Vinník vyškrábav se zpod stráně, kam sám se byl jako klubko skutalil, ohmatával si jen notně natlučené koleno, rozhlížeje se šibalsky po zříceninách svého povozu. Štěstí ještě, že koně si neublížili, a pak, že náklad skládal se ze zboží laciného. Hrozbám Pérovým se jen vysmíval. A věru, ještě téhož večera udobřili se spolu.

Naloživše společným úsilím bedny na vůz, sjeli jsme potom již bez úrazu dolů a za houstnoucí tmy dorazili jsme do Bůny.

Náš zájezdní hostinec, před nímž dragoman zastavil, až do nedávna jediný v Bůně, obdržel nyní vis à vis soupeře, totiž „hôtel zum neuen Oesterreich.“ Ten má vyhovovati lepší třídě obecenstva od moře neb z nitra Hercegoviny tudy k Mostaru se ubírající. Ten večer již z ohledu na dragomana musil jsem zůstati hostem ve starém hostinci, který nádherným soupeřem překonán, klesl ovšem na obyčejnou formanku.

Ve prostorné jizbě gostojnice, vlastně ohromné prkenné boudy před mostem, kam jsme ihned zavítali, rozhostil se příchodem vozků čilý život. Kol stolů rozloženi hosté různých národností. Koho stihne noc dříve, než došel Mostaru, ten přenocuje v Bůně a stane se hostem Lazara Lazareviče, u něhož přenocoval dle vlastního přiznání gazdova i sám Jovanovič den před dobytím Mostaru r. 1878.

Nad ohništěm, kol něhož mihá se stará majka s obrovskou měchačkou, houpá se kotel s jehněčinou, a za rozlehlým pultem složitý, hustým černým vousem obrostlý gazda nalévá vinca nedočkavým hostům.

Část vojenské eskorty, doprovázející povozy s nákladem střeliva na vojenské velitelství do Mostaru, pro niž nebylo již místa v kasárnách místní posádky, rozložila se zde také k nočnímu odpočinku. Však lze-li odpočinkem také nazvati spánek v místnosti s tak hroznou

*

směsí zvuků, jaké budí ječení guslí a chraptivý zpěv osamělého guslara, břinkot mandolíny u druhého stolu, nadávky, klení a tlučení kostkami, jimiž u jiného stolu vášniví Vlaši provázejí hru v kostky.

Bylo již pozdě v noci, když propouštěla mne stráž malou brankou do nádvoří kasáren. dříve letní villy posledního vezíra Hercegoviny, kam jsem se odebral ku přespaní. A věru, dle zbytků, jaké skýtají řezbou a sádrovými ozdobami plasticky vyložené stropy a stěny komnat, i pěkně malované chodby, dle zahrady, jež jsou nyní ovšem ve stavu zbídněném, lze souditi, že letní sídlo Ali paše Rizvanbegoviče vynikalo vnější i vnitřní nádhernou úpravou jako koňak východních velmožů. A v síních, kde bydlely ještě před půl stoletím buly [3]) a otrokyně, skláněl nyní umdlelou hlavu svou na slamník prostičký syn chudé Slovače, aby snil o své matičce, jež v chaloupce tam kdes pod Tatrami modlí se za jeho život. Leželat v ten čas v Bůně setnina pluku, jenž doplňuje se na Slovensku.

Již vynořovalo se krajní obrubou slunce z těsného objetí rozeklanin sivé Rašky-gory a věčných sněžin Veleše, když kráčel jsem po starém mostě přes Bůnu. Most tento je z kamene a čítá devět oblouků. Místní tradice i paměti historické kladou stavbu jeho do doby Římské za panování Trajana. Od lesnatých břehů Dalmacie dostali se asi Římané přirozenou soutěsí, totiž poříčím Narenty až do nitra Hercegoviny.

Před hôtelem „u nového Rakouska“ za mostem sedá na rozviklaný kočár, předpotopní soustavy, s hlučným hovorem společnost několika Vlachů, k nimž nyní přidružily se z nitra vycházející dvě černooké krásky ze země citronů a oranží. — Za rozmarného hovoru a hlasitého smíchu těsnají se do nitra archy a odjíždějí konečně v kotoučích prachu zahaleni k Mostaru.

Prý jsou to architekti z Italie, pravil mi při snídaní sklepník, vystrojený obligátním frakem, zcela usmoleným a s okraji až běda otřepenými. Jedou najat stavby erárních budov v Mostaru. Vůbec v okupovaném území se to do dnes vlašskými podnikateli, inženýry, architekty a pod. umělci a mistry jen jen hemží; všecky takořka veřejné práce jsou v rukou těchto lidí.

Celé houfy Brebírců [4]) i s příslušnými nástroji zednickými a tesařskými následují vždy takové podnikatele. Dovedeť si každý z podobných stavitelů přivésti s sebou čerstvý a pro prvé dny dle uzavřené smlouvy lacinější živý material než jest dělnictvo domácí, v podobných dosud neobeznalé.

Po snídani odebral jsem se s mapou kreslicí na povýšenou stráň, abych skizzou rozmnožil sbírku svých náčrtů krajinek hercegovských.

Řeka Bůna, jež dala jméno osadě rozložené kol obou jejích břehů, vyvěrá jako mohutný proud z ponoru nedaleko Blagaje, asi 2 hodiny cesty od Mostaru, pojíc se asi po 3hodinném toku s Neretvou. Dolní tok její vine se krajinou veleúrodnou, pokrytou bohatým nánosem, kde se daří jižní ovoce i obilí. Tak kukuřičné pole, jež těsně přiléhá ku ville bývalého vezíra, podobá se bujností a nadobyčejným vzrůstem takořka malému lesu. Stráně kol Bůny pokryty

[3]) Turecká žena.
[4]) Ostrované z pobřeží dalmatského.

jsou bohatými vinicemi, rovněž úrody neobyčejné. Z blízkých rolí usmívají se obrovské melouny a tykve v hojném množství, a granátová jablka rdí se v zeleném obalu lupení kol chudičkých chat křesťanské raje. —

Sestoupiv do vesnice, zahýbám po starém mostě, prohlédnuv si bývalé letní sídlo Ali pašovo. Několik kroků přede mnou nese se směrem k nádraží pružným chodem statná žena, v nápadném kroji našich Plzeňaček, nesouc na hlavě koš plný melounů, hroznů, smokví a zeleniny, mezi níž tu i tam se okazuje křídlo drůbeže.

S podivením pohlížím na kroj a spěchám ku předu, jsa dychtiv zvěděti, zda náhoda mi opravdu v ústrety přivedla v daleké Hercegovině krajanku od Radbuzy chladny. A věru jsem se v očekávání nemýlil. Pravá Plzeňanka, věrná řeči i kroji svého kraje, poděkovala mi s bodrým úsměvem na můj pozdrav v mateřštině. Historie její jest zcela všedního rázu. Přišla totiž přede 2 lety do Hercegoviny za svým vyvoleným, jenž odbyv si zde vojenskou službu, otevřel si v Mostaru na radu svých představených krejčovskou dílnu. Vzali se, a dobře prý se jim daří. Touhy po domově však přece nezapřela, jak zarosené oko za hovoru zřejmě svědčilo. Poněvadž v Mostaru zelenina i drůbež jest poměrně drahá, činí milá paní mistrová dvakráte v týdnu po dráze výlet do Bůny, kde nakoupí vajec, drůbeže i zeleniny dle potřeby za cenu mírnější.

V levo od mostu vytvořují vysoké, bělavé budovy dřívějšího letního sídla Ali pašova s okolními malebnými přístavky půvabné skupení, doplněné sivým skalním pozadím, za proudem Neretvy do značné výše vystupující. Nejnádherněji vypraveno bylo východní levé křídlo villy, které dle rozměrů obývaly asi vezírovy buly a otrokyně. Střední budova dle zachovalé úpravy sloužila snad za byt samému pašovi, poněvadž zadní části přímo souvisí se zahradou.

Zdá se, že před Ali pašou celá Bůna skládala se z několika jen chat sem a tam roztroušených, až vezír postihnuv překrásnou polohu místa tohoto, uzmul dle pověsti vlastníku výborný pozemek mezi stokem Neretvy a Bůny, kde si vystavěl letní byt s mešitou, při níž založil i musulmanskou školu. Mešita vyniká pěknými malbami al fresco, které však po pádu Aliho berou za své. Již snad nemá ani tato džamie svého muezina, neboť neslyšel jsem ani večerem, ani na úsvitu obvyklé volání k modlitbě. Zdá se však, že by také muezin neměl koho vyzývati, neboť Bůna sama poskrovnu má mohamedánských obyvatelův, a ti, kteří v rozlehlých chatách bydlí, stěží by as z vlastního měšce uživili sluhu modlitebny. Opuštěna mešita, opuštěn i minaret, a na jeho cimbuří snad v krátce zaskuhrá sýček poslední popěvek idealnímu panství půlměsíce nad těmito zeměmi.

V těchto místech Ali paša velmi rád prodléval, a když jeho sluhové, podobní krvelačným hyenám, po kraji se rozběhli a přinesli pak srubané hlavy křesťanů, tu dal je tyran napíchati na kůly, které kol zahrady k tomuto účelu byly vsazeny. Villa obehnána byla vysokou zdí se střílnami, aby ve případě potřeby byla možna obrana proti náhlému přepadení.

Dnes z nádherné dříve zahrady, jež až ku proudu Neretvy za villou se rozprostírala, málo již zbývá; kiosky jsou pobourány, a zdiva z nich použito porůznu k přepažení síní, ku zdělání polních pecí a t. pod. Tu a tam tulí se v odlehlých koutech ještě něco mohutnějších

cypřišů, po rozvalinách pnou se dlouhé pruty myrty a keře rozkvetlých růží milou vůní dýšící zdají se věru jako poslední svědkové bývalého lesku. V jedné z menších besídek udělána klec z nouze pro dvé skalních orlů, které posádka pro potěšení v zajetí živila.

Při východu z kasáren vystavěl si kramářskou boudu chytrý Srb, Joža Trumič, jak hlásá nakreslený neumělou rukou na prkenném baráku. Sám hrdě nazývá tu pravou díru „kantinou", avšak na chudé poměry hercegovské nabídne Vám množství věcí ku koupi. Poslouží Vám ochotně vínem, slivovicí, černí na boty, ovčím sýrem, kávou, rakijí, mastikou [5]), dle libosti melounem, ovocem i vinným hroznem.

V levo od villy Aliho na travnatém prostranství trčí vzhůru mohutná zřícenina. Vyhořelý to palác, který Ali paša dal vystavěti svému nejstaršímu synu Hafizovi s nemalým přepychem. Avšak poslední noc, kdy budova úplně jsouc vypravena očekávala s celým zařízením příštího pána, vypukl uvnitř požár, jenž maje důstatek potravy ve veškerém nábytku, kobercích i v jemných muselínech, strávil vše až na holé zdi. Záhy potom začaly povážlivé politické zápletky, jež skončily smrtí Ali paše, a očazená zřícenina věrným jest pomníkem ničemné povahy i vlády krvelačného vezíra, jenž za 18leté správy své více než 1500 křesťanů nevinně dal zavražditi.

Nelze upříti, že Bůna v době nynější stojí na šťastném stupni ku příznivému rozvoji, k čemuž nemálo přispívá i stanice nové dráhy. Nemenší vliv k rozkvětu tohoto půvabného místa má i pohodlné železniční spojení s Mostarem, kde hlavně intelligentní živel ve chvílích oddechu z pravidla volí Bůnu za oblíbený cíl svých výletů.

Hvězda Hercegoviny.

I.

Není nudnější cesty nad cestu z Bůny do Mostaru. Ne že by oko nemělo na čem spočinouti, ale proto, že té do nekonečna se vlekoucí silnice po rovině, na níž vás obléhají mračna prachu, ani neubývá. Již je Mostar znatelný v mírném zelenavém klínu horských velikánů Humu a Veleše, spočetli byste takořka každý minaret, jichž celý les vypíná se nad bělavými střechami domů, a přece zdá se vám, že stojíte na jednom místě. Transporty mul a nosných koní s nákladem míjejí vás, povozy předjíždějí a potkávají se; jste již plni touhy spočinouti ve zdech Mostaru, a ta dlouhá cesta nudně vleče se až k zoufání. Okolí ovšem osvěžuje oko; na úbočí horských velikánů tlačí se k šedé stěně vesničky v zeleném obalu olivnatých hájů; místy i vinice pokrývají rozsáhlá úbočí. — —

Konečně malý hon již před městem jedeme kolem stavby nové vojenské střelnice, kterou buduje vojsko z kvádrů vápence, jenž nedaleko se láme a velmi dobře se dá zpracovati.

Při vjezdu na mostarské předměstí vítá vás řada baráků. Místo bolesti a nářku, — vojenská nemocnice. Dále rozprostírá se po obou stranách silnice vojenské ležení. — V pravo kol barákového ležení založeny jsou rozlehlé sady, které však přes úsilné namáhání vojska

[5]) Rakije, kořalka vařená z vína, — mastika, sladký druh kořalky, tolik co naše kmínka.

vedrem, jaké za léta v Mostaru panuje, velice trpí a do budoucnosti mnoho neslibují, poněvadž ani půda založení sadů není přízniva.

Vjíždíme do Mostaru, jenž je v hodinách dopoledních značně oživen. Také dnes obvyklý týdenní bazar dan[6]) přivábil celé zástupy venkovanů do „zviezdy“ hercegovské. Středem města ve hluboké rozsedlině pere Neretva svými zelenými vlnami prudce do rozervaných břehů, na nichž malebně po levém břehu toku rozloženy čtvrti města: Luka, Brankovac, rozlehlá Carina s křivolakými uličkami a na úbočí Pod-Veleže Starigrad s pověstným Konakem Ali paše. Na pravém břehu vyniká Pred-Humlje svou špínou, ač ne na úkor oné orientální romantičnosti, dále Cornica, těsně podle řeky vystavěná koketně chlubí se svou živostí, a Za-Humplje, v zeleném klínu zahrad spočívající, výstavností čistých, rozsáhlých budov mohamedánských velmožův a svou útulností sadů kol sídel venkovské aristokracie hercegovské rozložených, pravým idylickým klidem vám dýše vstříc.

Na „glavni ulici“, mostarských to Příkopech, otevírá Turek svůj bazar, umývá obličej, ruce a nohy, pak se kloní třikráte k východu, říkaje některou z předepsaných modliteb k Allahovi. Ulice jsou již silně oživeny. Spatříte Orient pomíšený Západem.

Již i firmy s význačnými, doporučujícími nápisy různých živnostníků — přistěhovalcův, objevují se na glavni ulici, kde takořka veškeren průmysl a obchod Mostaru se soustřeďuje. Západ nabývá převahy nad dosavadní lhostejností Východu vzhledem ku věcem přepychovým, a nelze upříti, že vlivem řádných řemeslníků béře vše v zařízení jednotlivých domácností a tím i v celku na sebe příjemnější ráz. Ovšem dosud na venkově obcházejí krajem dle starého zvyku pověstní djundjeři, které množící se maloprůmysl z měst bosensko-hercegovských již naprosto vytlačil. Djundjeři tito byli takořka všeumělci, pletouce se do truhlářství, zednictví, pokrývačství, zámečnictví, a Bůh milý ví, kolik řemesel bylo v takovém chlapíku skryto. Však jakou práci mohl vyrobiti, zřejmo jednak z jeho mnohostranné, ovšem nedokonalé umělosti, jednak že nástroje jeho pro všechny druhy jmenovaných řemesel záležely ze sekery, dláta, kladiva, nebozezu, páky a pod. jednoduchých přístrojů. —

Na první pohled seznáváte přechodní stav, v jakém nese se celý společenský život v Mostaru čilým proudem ku svému vytříbení dle požadavků civilisovaného západu, stav to, kterým dnes již celý vnější ráz města znatelně vyniká.

Důležitost nové železné dráhy z Metkovič jest pro rozvoj Mostaru až příliš patrna v každém takořka kroku. Zvláště obchod vymyká se z pout, v jaká ještě před pěti lety spjat byl nedostatečnou komunikací.

Vypravte se jen v dopoledních hodinách na pouť křivolakými ulicemi starého města. Cestou potká vás turecký velmož s opovržlivým výrazem v oku a s pánovitým vědomím v každém kroku, za ním však pohvizduje si, nesa pár bot v ruce, bosý, usmolený ševčík, na rohu ulice huláká na rychle jedoucího vozku zaptija[7]), tu a tam modrá uniforma vojenská a buclatá kuchařinka úředníka s košíčkem na ruce doplňují tyto malebné genrové obrázky — hodné štětců našich mla-

[6]) Tržní den.
[7]) Policejní strážník.

dých plenéristů, — jaké krok za krokem poskytují ulice hlavního města hercegovského.

Však i jinak mostarská tržiště bedlivého pozorovatele zajímají, a to krajinnou zvláštností domorodého obyvatelstva. Jest to kroj, zvlášť u mužských částečně střihem, více však barvou odchylující se od ostatních krajin hercegovských. Na nohou nosí Mostárci papuče, lýtka halí v černé kolenice, a široké šalvary jsou také ušity z černé látky. Gunc a ječerma se již shodují s krojem střední Hercegoviny, na prvém i na druhém nechybí řady lesklých ozdob.

K poledním plní se ulice tlupami soumarů, nákladních vozů s potravinami určenými do skladišť vojenských, a různého zboží, které převáží se z nádraží buď do města, buď dále na Kojnici nebo až do Bosny. Na ohbí úzkých ulic, kde shluknou se všecky živly, jež trgovni dan sezval do hlavního města k prodeji neb zákupu, panuje přehrozný hluk. Každé chvíle jest křižovatka plna; kiridžija, marně bušící kolkolem do nosných zvířat kyjem, huláká po hercegovsku, vozkové klejí po kraňsku a vlašsky, — slyšíte v té vřavě jen výrazy, jako: vrag, psi syn, chudič priklit[8]), maladetto atd. — Často zavzní dupot kopyt klusem se ženoucích jízdních pandurů, občas zalesknou se bodáky vojenských hlídek, mezi to mísí se táhlý řev muezinů z okolních minaretův, a vše splývá ve hroznou harmonii, jež věrně zobrazuje orientní město, stojící na pokraji civilisace a nemohoucí snésti v prvé době tak značná sousta náhlého převratu.

Od dob okupace počíná se značně zvedati výstavnosť Mostaru, hlavně na glavni ulici, kde staré baráky o překot se strhávají a úhlednými novými domy nahrazují, pak kolem Konaku, nehledíc ovšem ku stavbám ryze vojenským, jež na jižní i severní straně města takořka jako z vody vyrůstati se zdají. —

Džamií má Mostar značný počet. Je známo, že na východě panuje obyčej, že každá zámožnější rodina mohamedánská vystaví si rodinnou modlitebnu, jež nese jméno dle zakladatele. Nejkrásnější džamie mostarská jest v Carině. Vystavěna jest Ali pašou Rizvanbegovičem a vykazuje značný stupeň stavitelské obratnosti a malířského umění. Obzvláště hlavice minaretu ozdobena jest překrásnými ornamenty. Podloubí pak před vlastní modlitebnou vyplněno jest vkusnými malbami něžných a harmonických barev. Stavba její podobna jest stavbě v Bůně, ač jest tato nepoměrně větších rozměrů, obě však svědčí o umělosti téhož mistra. Pěkné architektonické úpravě její vadí pouze, že postavena jest v úzké, špinavé uličce.

Od džamie této křivolakými uličkami dospějeme na břeh Neretvy, kde otvírá se nám nejzajímavější pohled na chloubu hvězdy Hercegoviny. Před námi hrdě vypíná se vysoký oblouk starého mostu přes Neretvu, po němž stále se přechází a přejíždí. Stráž na obou stranách střeží vchod i východ, po dlouhý čas jediného spojiště mostarských polovin, dokud nový most, o něco výše proti proudu stojící, spojující Cornicu s Carinou, nebyl vystavěn.

Část města na pravém břehu řeky, obzvlášť kol severní strany Humu se rozprostírající, mohla by zápasiti co do zvláštností romantických zákoutí s mnohými vyhlášenými místy na půdě italské neb německé, o nichž v Bädeckru různí spisovatelé s nadšením se roze-

[8]) Prokletý ďábel.

pisují. Zde odpočívají staré, rozpadlé mlýny, z jejichž koryt kaskádou spadá množství potůčků, a po hladkém kamení derou se pak roklinami do hlubiny až ku říčnímu korytu Neretvy. Místy jsou přes tyto rokle položeny můstky s orientální špínou a nedbalostí, zarostlé zcela mechem a spuchřelé. Na ohbí uliček sedí různé, nápadné však typy orientálních prodavačů ovoce, před nimiž vábí kupce hromady melounů a koše vinných hroznů.

Za veškerou touto špínou, v romantický orientalní závoj zahalenou, tam na úpatí zadního Humu, kde ruch města přestává, v luzném objetí zahrad, jako v zeleném řasnatém hávu stojí letní sídla bohatších tureckých velmožů buď z venku, aneb mostarských usedlíků.

Mostar v těsném objetí horských velikánů dřímal ranní sen. Nad sivou obrubou Veleš-planiny vynořila svůj zlacený okraj královna dne a skvoucími paprsky, jež až nad město střelhbitě vyslala, sděluje ranní pozdrav. — V pravo vypíná se až do oblak velebný Veleš, z jehož boků válí se chumáče plavé mlhy, v levo skalný Hum, jako ve spánku a v zad strnulé sněžné témě Rašky-gory hýčkají ještě ve svém klíně tuto „zvjezdu iz várošů Hercegoviny“.[9]) Ze spousty těch bílých domků v nepravidelném skupení pnou se v Záhumlji sněhobílé věžičky minaretů do obláčného modra, a s jich výše tím tichým étherem chvěje se při východu slunce ranní pozdrav muezina ku všemocnému Allahu. Vše spočívá v tak luzném obalu smokvoní, palem a břečťanu ve svěžích úponcích po zdech se vinoucího, — v jichž ratolesti tříští se zlatou záplavou vítězící paprsky vystupujícího slunce —, že oko nemůže se ani nasytiti toho šťavnatého dojmu orientální zeleně, spojené s nevýslovným půvabem této přírodní hry paprskové. — Mane vynoří se z mysli vaší v tomto obraze nejedna episoda z oněch čarovných pohádek Východu „Tisíc a jedna noc“, jichž dějištěm jsou břehy dálného Tigridu a Eufratu. — — —

Parný den přešel. S rostoucím chladem vyšel jsem do ulic, jež malebně se oživují. Křivolakými uličkami octnul jsem se až na břehu Neretvy, za mostem v Cornici. Usedám na vyčnívající kámen na terase kol stráně nad Neretvou se vypínající a vinu špaňulet.[10]) Několik kroků ode mne sedí za hromadou melounů, na prostřené dece rozložených, opálený výrostek, ledabylo oděný, prodávající melouny a drobné ovoce na lýkových ošatkách.

Zrak špinavého kluka sleduje chtivě s tajenou závistí vinutí cigarety. Znám dobře, proč! Jest čas před novým duhanem, a starého tabáku u domorodců ani špetka. S nedbalou škodolibostí zúmyslně oddychuji vonné kotouče dýmu v před, že tvoří gloriolu kol hlavy hochovy. S rostoucím dojmem nevinné ovšem rozkoše pasu se na vlnění svalů v obličeji hochově, kde zápasí náruživosť s hrdým pocitem odříkání. — Pohlížím chvílemi k mostu, kde ve branách počínají rozsvěcovati světla. Na Mostar snáší se šero, a s ním plní se ulice příjemným pochládečkem. Den kvapně přechází ve večer. —

Kluk zvedl se od melounů a opřev se na blízku mne o zeď, zrakem svým chvílemi jako mimovolně toužebně spočine na papirosce, a chřípě nosu s rozkoší ssají ochladlý dým, jenž v tom směru volně se vine. —

---

[9]) Hvězdu z měst hercegovských.
[10]) Cigareta.

V tom z křivolaké, úzké uličky protější Cariny vynoří se djevojka s pestrou dimlijí a modravou košilkou oděná, a malá nožka, v nanule obutá, opatrně stoupá pěšinou po příkrém svahu k řece. V rukou nese objemné imbrigy, velké to plechové džbány na vodu. Však záhy za ní objevuje se na břehu druhá, třetí i z druhého břehu, a za krátko se všech stran celá řada kluků, žen a sluhů mohamedánských béře se touž cestou ku proudu. I kol mne spěšným krokem mizejí děvčátka s imbrigy aneb hulákající uličník, poskakující s burittou [11]) na rameni, po stezce dolů. —

Rozkošný obraz otevírá se nyní oku pozorovatele. Po celé délce Narenty na obou březích, jak daleko lze ve městě dohlédnouti, pestrá směs djevojek, žen, kluků, dětí, starců a ještě celé řady sestupují dolů. Hlučný smích aneb nadávky od mnohých tak skupin nesou se v malebném spojení se šumem vln až vzhůru.

Od sousedních domů v různých toninách zní vrčivé zvuky. Všade, kam dohlédnete, z okénců spouštějí po kladkách nádoby k řece. Plecháč, navlečen uchem na drát, jenž upevněn v řece na zvláštní kůl, udržován jsa druhým provazcem ve svém běhu, šine se po drátě až do řeky, odkudž naplněn — opět vzhůru opatrně se táhne. Způsobem tímto opatřují si veškeré domy podle břehů pohodlně potřebnou vodu k mytí z Neretvy, neboť vzhledem ku předpisům koranu, jež vyžadují před každou modlitbou mytí, jest voda v domácnostech mohamedánských velenutnou. —

Nad městem rozléhá se příšerné volání s hůry, — jest to — akšam, — večerní chvalozpěv muezina k Allahu. S výše minaretů splývá táhlé „la illahé — — resul ülahi!“ — a chvějivou vlnou zvukovou nese se až do nejzašších koutů Mostaru. —

Nasytiv se pohledem na oživený obraz podél říčního koryta, obrátím se k hochovi. „Podej mi jednu karpuzu“, pravím k opálenému prodavači, jenž nedbale přerovnával svůj krám, hotuje se zajisté již k odchodu. —

„Hoču, hoču, gospode“, chvatně odpovídá tento a ochotně vybírá z kupy a podává mi pěkný, kropenatý meloun s pochvalným doznáním, „da ova karpuza najbolji“! [12]) — Zaplatím, avšak kluk nějak okouní. Tuším, že má něco za lubem. „Molim Tebe, gospode — za malo duhana na špaňulet“ [13]), váhavě polohlasem konečně pronáší v obavě, abych mu neodešel.

Podám hochovi krabici. Ten svinuv papirosku, s patrnou rozkoší ji zapálil a opřel se o zeď s významným sebevědomím. Jeho černé, opálené nohy, vyčnívající z rozbitých pantalonů, skřížily se v jakémsi dojmu gourmandského požitku. Horní část těla neúplně byla oděna v záplatovaný gunac, a na hlavě rezavý fez pochybné barvy pokrýval bujné kučery, jež nepravidelně kol hlavy splývaly. Černé oko jeho zaplálo při každém výdechu dýmu s patrnou rozkoší. Což mu bylo po krámu, jen když on došel žádané lahůdky. I ten pohled jeho získal a nabyl zajímavého výrazu oné samolibné hrdosti, jaká vyhýčkána pozorností, jež u Jihoslovanů od kolébky už mužskému pohlaví jest

[11]) Dřevěná nádoba na vodu.
[12]) Že ten meloun nejlepší.
[13]) Prosím Tě, pane, o trochu tabáku na cigaretu.

věnována. Jaká to hrdosť, jež ani v hadrech nepozbývá svého zajímavého krajinného nátěru.

Zatím setmělo se úplně. — Kráčím zpět do vnitřního města přes most, na jehož každé straně od slunce západu jest postavena stráž. Z kouta mostní věže odpoutává se od sivé stěny bíle zahalená postava a klopýtá ku předu. Ruka její drží za šňůru psa, jenž je jí průvodcem. Patrně slepá žebračka a mohamedánka. Jak se časy mění!

Směřuji vzhůru k oživeným ulicím Starého-gradu. Kol mne zazní pojednou pravidelný řinkot řetězů. Ohlédnu se. Řada vězňů, po dvou v řetězy spoutaných, nese na ramenou v buritách vodu z Neretvy. Kol nich kračí stráž s nasazenými lesknoucími se bodáky. Průvod ve chvíli mizí v postranní ulici, a jen příšerný zvuk řetězů nese se ulicí, — až konečně v dálce zaniká. —

Již dostoupil jsem opět korsa Mostaru. Kráčím houstnoucím šerem semo tamo po glavni ulici. Cestou potkávám houfně do domova od večerní modlitby spěchající mohamedány. Mnohý z nich již nese melony v náručí, a ústa plna chuti pohybují se chtivým tempem, jiný s rozkoší kouří z čibuku. Na všech znáti jakýsi nedočkavý chvat, kterým směřují k rodinným krbům.

Jest totiž poslední den před výročními svátky ramazanem a bajramem, kterou dobu Mohamedán dle předpisů koranu denními sice posty, ale za to nočními hody a kvasy očekává.

Slavnosť ramazanu a bajramu nepřipadá každého roku ve stejný čas, neboť mohamedáni mají rok pouze 354 dnů dlouhý. Dny tráví dle náboženských předpisů v největší zdrženlivosti a musejí se stříci všeho jídla i nápoje. Zvlášť nábožní zdržují se i rozkoše kouření. Však sotvy slunce kleslo za obzor, oddávají se hodování, pořádají společné seďanky, kde po celou noc prožijí ve veselí. Tento život trvá až do rána, a pak tráví celý den v lenošení a spánku, v němž ovšem půst snáze se přestojí. Poslední tři dni ramazanu jsou vlastním svátkem a nazývají se ramazan-bajram. V ty dny již půst se nedrží, a na památku obětování Abrahamova nespočetně jehňat se zabíjí, nejskvostnější šaty se oblékají, a konají se návštěvy milým přátelům.

Koran vůbec nepředpisuje mnoho svátků. Vedle jmenovaných dvou výročních svátků jest ještě sedmero tak zv. svatých nocí oslavováno, zvláště noc na počesť narozenin prorokových. Ani týdenní sváteční den, totiž pátek, nebéře se vzhledem ku práci a odpočinku tak přísně.

Ponenáhlu jest věru dusno v těch úzkých ulicích i po západu slunce. Spěchám k jižnímu ležení barákovému, kde rozlehlou rovinou k Bůně večer svým větérkem příjemnější pozdrav s hor snáší, kdežto ve městě v křivolakých uličkách tají se ještě dlouho do noci výpary přesycený vzduch. —

Kolkolem na minaretách rozsvěcují kajmové [14]) lampičky. Jak rozkošně mnohá věžička vypadá! Nad městem snesla se již chmura večerní, jen minarety trčí k nebesům, úzké, jako vztýčené prsty a nejvýše, kolem pavláčky každého, září lampičky jako blýsknavý růženec, mnohonásobně obtočený třpytivým, různobarvým světlem. Dle množství světel lze souditi také na přízeň věřících k té neb oné džamii. Náleží rozsvěcování světel v noci před ramazanem a bajramem, jakož i o sedmdesát dní pozdějším Kurban-bajramem, pak v noci před slavností na-

[14]) Kostelníci.

rozenin prorokových, mezi hlavní náboženské povinnosti mohamedána. Zvlášť rodinné džamie bohatých velmožů mohamedánských vynikají nádherným ověnčením minaretů lampičkami přerůzných barev i velikosti.

Usedám na nejkrajnější hranici předměstí Brankovace a volného již prostranství, k ležení směřujícího, na pohodlné, překácené pomníky, jež vyčnívají z rozvalin hřbitova mohamedánského, jenž kol staré mešity, na pokraji města se rozkládá.

Pronikavé, táhlé volání muezinů s výše minaretů nad celým městem ohlašuje druhou hodinu po slunce západu, totiž „jatzi“, čas poslední, pátou to modlitbu denní. —

S rozkoší oddal jsem se požitku, jaký milý pochládeček kol kolem se šířící mně poskytoval. Celý hřbitov, zarostlý jsa stromy a křovím, podobal se až na nesčetný počet pomníků zelenému sadu. V tom ze zadumání vytrhnul mne zvláštní hlas, jenž zaznával z nitra mešity. Brzy tlumený, brzy povznešený, s tím fanatickým, přísterným zvukem sluhů Allahových, jenž tak divně cizího posluchače dojímá.

Přistoupil jsem blíže. Džamie, celá nachýlená, byla ve stavu povážlivém. Rozpukané její zdi opřeny byly dřevy, aby ta poloviční ruina ještě nějaký čas nad zemí se udržela. Věrný obraz dohasínající moci půlměsíce! —

Vchod do mešity byl od severozápadu, aby věřící byli při modlitbě obráceni k východu, t. j. k Mekce. — Nechtělo se mi vejíti do nitra, jednak pro pozdní již dobu a také proto, že mohamedáné neradi vidí, vstupuje-li jinověrec v jejich svatyni. Proto přiblíživ se těsně ku zamřížovanému okénku, nahlédnul jsem do modlitebny. Vnitřek shodoval se úplně s jejím zevnějškem. Mdlá záře dvou lampiček osvěcovala prostoru mezi čtyřmi zdmi, jejíchž omítku, poskrovnu tu a tam dosud zachovanou, před dávnými lety neumělá ruka okrášlila ozdobami barev nyní již zúplna vybledlých. Dřevěná kazatelna byla podepřena kůlem, a schůdky k ní pobořeny. Otvor ve zdi, povstalý snad zřícením se části minaretu, ledabylo zabedněn prkny, kterých poskytl bývalý kůr, z něhož tu zbyly jen čtyři podpůrné sloupce. Podlaha byla místy zborcena, kamenné dlaždice tu a tam z ní vytrhány, — a jako v posměch kryly ji cáry starých koberců, nezakrývajíce, spíše však zohyzďujíce ještě více tu rozjízvenou nahotu mohamedánské svatyně.

Na těchto cárech i mimo ně na holých kamenech seděl na skřížených nohou zástup starých mohamedánů. Ve středu jich, v čele svatyně, před kamenem, představujícím hrob prorokův, stála s rukama na prsou skřiženýma nakloněná postava starého imama. Vypoulené oči jeho, fanatickým ohněm planoucí, jakoby byly upjaty do prázdna.

Náboženské obřady mohamedánské vyznamenávají se svou nadobyčejnou prostotou a spolu vzornou pokorou věřících. Hlavní dogmata mohamedánského učení vrcholí ve víře v Boha, jeho anděly, písmo svaté, jež zahrnuje v sobě žalmy, evangelia a korán, kterýž zvlášť jest božského původu, dále ve proroky (Mojžíš, Ježíš a Mohamed, jako poslední v řadě), víru ve z mrtvých vstání, poslední soud, ráj a peklo. Zřejmý to extrakt Mohamedův z učení Mojžíšova a Ježíše Krista. —

Džamie naše sloužila asi za modlitebnu starším mohamedánům, z nichž skorem každý druhý ze přítomných nosil kol turbanu chlubný

odznak hadžiho, t. j. cár zelené barvy na důkaz, že nositel navštívil posvátná místa u hrobu prorokova.

Pojednou počaly se řinouti z úst imamových recitace z písma, ovšem jen v jazyku arabském jako posvátné řeči koranu, hlasem ječivým, protkané chvatným kloněním se k východu. Sbor věřících s přiblblou pozorností naslouchal, snad vůbec ani nerozuměl kázání hodžovu. Občas vpadli někteří sborovou odpovědí a skříživše ruce na prsou, zbožně se ukláněli.

Chvíli ovšem bavil mne tento zvláštní způsob pobožnosti, ale brzy znechutilo se mi poslouchati to jednotvárné říkání beze všeho poutavého výrazu a hleděti na to skupení živoucích takořka mrtvol, sedících tu beze hnutí kol posupného kazatele.

Obrátiv kroky své opět do města, zašel jsem do první lepší kavárny, odkud ozíval se hlas mandoliny, a jejíž prostory počaly se v krátce plniti mohamedánskou mládeží, jež tráví noci před výročními svátky v rozkoši a hýření, vyhovujích tak předpisům koranu měrou co nejúplnější. (Pokračování.)

Svoboda a nevázanosť.

Píše

František Pohunek.

(Pokračování.)

Jako jest velikým bludem a klamem, že byly husitismus a reformace mohutným hnutím pro svobodu svědomí, rovněž tak jest bludem velmi rozšířeným, stále a stále opakovaným, že byla německá reformace mocnou vzpružinou pro bádání vědecké.

„Vědy byly pěstovány," dí vším právem Gottlieb, „když na německý protestantism nikdo ještě ani nepomyslil. Vynálezy nad jiné důležitější byly učiněny namnoze dávno před reformací — střelný prach, kompas, magnetická jehla, umění knihtiskařské, objevení Ameriky atd. atd. — to vše již bylo zde. Umění a vědy nacházely se v utěšeném vývoji. A též po vypuknutí reformace německé nebylo ani jediného oboru lidského vědění, k jehož rozkvětu by učenci katoličtí valně byli nepřispěli.

Tolik o vědách výzkumných. Co pak se dotýče ideálných snah ve vědách, to by se měli, (ti, jichž se týče), přímo styděti mluviti v této příčině o zrychlujícím a zušlechťujícím vlivu reformace. Až po Leibnize nejevily se mezi protestanty tak řka žádné vyšší vědecké snahy. Co pak cenného jest ve filosofii Leibnizově, přijal ze starší doby katolické. To právě činí Leibnize velkým, že se odřekl tradicionelní protestantské nenávisti proti všemu katolickému a že se domáhal i na poli náboženském opětného spojení se starou církví.

Kdo pak věděti chce, jaké ovoce přinesly pozdější snahy protestantské v oboru „myšlení", všimni si jenom trochu pozorněji onoho zmatku, jaký panuje obzvláště v moderní filosofii a ve všech odvětvích „moderní" vědy s ní úzce souvisících (Briefe aus Hamburg).

Reformace německá působila na vědy i na umění přímo zhoubně a jinak ani býti nemohlo, neboť nepřátelství k umění a vědám patřilo

přímo k její podstatě. Vždyť Luther nenazýval rozum lidský jinak nežli „des Teufels H...“ a tvrdil o něm, že prý jiného dokázati nemůže, „denn lästern und schänden alles, was Gott redt und thut“ (Altenb. Ausg. III. 78); theologové, „die mit Vernunft speculiren und in Göttlichen sachen umsgehn und davon urtheilen“, byli dle Luthra všichni „des Teuffels“ a patří „stracks zur Hellen“, a to zcela „přirozeně“, nutně a důsledně, protože, jak Dr. Martin Luther učil, „die Vernunft mit ihrem Treiben horší jest nežli veliký hřích“ (Altenb. Ausg. VII. 511.). Aristoteles byl podle Luthra „bláznem“ a veškerá jeho „filosofie byla dle téhož reformátora jenom „Teufelskunst“. O vysokých školách hlásal Luther — hlavně v prvních letech svého působení —, že prý jsou to „Mördergruben“, „Molochtempel“, „Synagogen des Verderbens“, „des Teufels H...nhäuser“, a „ďábel (prý) nemohl vynajíti žádné mocnější bašty, by z kořene vyhladil evangelium, nežli zřízení vysokých škol“ (De abrog. miss.; Walch. 6. 2553; 9, 862.).

Byly-li dle Luthra, jak jsme právě uvedli, vysoké školy, akademie a university, „pelešemi vražedníků“, „chrámy Molochovými“ a „lupanáry ďáblovými“, pak ovšem není divu, že o nich kázal: „die hohen Schulen wären werth, dass mann sie alle zu Pulver machet; nichts Höllischer und Teuflischer ist auf Erden kommen von Anbeginn der Welt; wird auch nicht kommen.“ — A jako Luther tak štvali proti vysokým školám i jeho pomocníci v hlásání „čistého evangelia“. Vědou u nich byla pouze a jedině theologie, theologie pak byla u nich opětně skoro jen tolik, co čtení Písem svatých. Proto bylo zásadou většiny lutherských predikantů, studovati že se má trochu řečtiny a hebrejštiny, a všechno ostatní že jest od zlého.

Smutné toho následky musily se ovšem objeviti záhy — k úžasu a strnutí samých reformátorů. Dříve přeplněné školy vysoké neměly brzy ani dostatečný počet učitelů, ani žáků, ba některé z nich byly skoro prázdné. V Erfurtě na př., kde bývalo od r. 1450—1490. zapsáno každý rok průměrně 385 posluchačů, bylo studujících již r. 1521. pouze 120, roku následujícího již jen 72, roku pak 1523. pouze — 34! V Rostokách, kde bývalo studujících ročně průměrně okolo plných tří set, bylo jich roku 1524. jenom 38; v Basileji pak bylo jich r. 1522. jenom 29! tak že se tam odtud ozýval nářek: „universita jest mrtvá a zakopaná, prázdné jsou stolice učitelů i lavice žáků“. Z Fryburka pak naříkal Ulrich Zasius, nejznamenitější učitel práv: „Stálých posluchačů mám s těží šest a ti jsou ještě Francouzi. Jet zde veliký nedostatek studentstva a není naděje, že by se to zlepšilo“. —

Jaký to rozdíl v návštěvě škol vysokých v době předreformační a v době reformace! Melchior z Ossy, znamenitý právník lutheránský, kterýž porovnání toto učinil, vyznal bez obalu vzhledem k vysokému učení lipskému, že prý se s radostí rozpomíná, jak za vévody Jiřího Vousatého všecky koleje plny byly lidí učených a studentů, jak byli ve všech kolejích mistři, kteří měli veliký počet studentů, kteřížto všichni byli pod dozorem starých a zkušených bakalářů atd., ale hned na to smutně dodává, že prý to nyní (stol. 16.) všecko pokleslo a vysoké učení že prý jest ústavem „chudým, zarmouceným a skoro zaniklým“.

Nejen však návštěva vysokých škol klesla vlivem reformace měrou strašlivou, nýbrž i mravy tehdejšího studentstva zhoršily se velmi. Svědek zajisté nepředpojatý, Erasmus Roterdamský, napsal v této pří-

čině: „Nyní se jen tančí, jí, pije a..., ale neučí se a nevyučuje. Střídmosť a věrnosť vymizely; všude, kde zavládl lutheranismus, zanikly vědy; jenom po dvou věcech jest tu poptávka: po penězích a ž... (Epist. selectae viror. doctor. ed. Freytagins. p. 34.; Döllinger, Refor. I. 470 etc.). „Škola naše klesla," naříkal roku 1523. nevěrecký humanista Euricius Cordus, „a mezi studentstvem panuje taková nevázanosť, že ani v leženích mezi vojáky nemůže býti větší." Kašpar Bruschius pak naříká: „Die Jugend pflegt jetzt am meisten Buhlerei und Metzengeschäft" (Horavitz, Caspar Bruschius str. 203.). I „mírný" Melanchthon, jenž byl r. 1538. rektorem university ve Wittenberku, vytýkal studentům, že prý „hlučí, že se potloukají jako Centauři a Cyklopové celé noci po ulicích, všecko naplňují divokým křikem, přepadají pokojné, bezbranné lidi, útočí na ně nadávkami a zbraněmi, ba že oblehají i domy měšťanů a vylamují dvéře a okna". Luther pak, jenž mluvíval vždycky „jadrně", napsal v této příčině: „Co jsme se vymanili z právomoci papežovy, žijí lidé jako pras..., není ani kázně, ani bázně" (De Wette 3, 135—137.).

Příčinou tohoto hrozného úpadku byla i dle svědectví samých protestantů jenom reformace. Tak píše na př. známý humanista Eobanus Hessus: „Pod zástěrou evangelia potlačují zde sběhlí mnichové krásné vědy úplně. Připravujíť ve svých zhoubných kázaních pravé studie o všecku vážnosť, aby mohli za moudrosť prodávati světu svoje zpozdilosti. Naše škola jest úplně spustlá" (Schwertzell, E. Hessus 37.).

„Okolo roku 1525. počaly školy klesati, tak že skoro nikdo víc nechtěl děti své do školy posýlati a je nechati studovati, proto že se lidé ze spisů Luthrových tolik toho dověděli o tom, kterak prý kněží a lidé učení das Volk so jämmerlich verführt hätten" (Enoch Widemann's Stadtchronik von Hoff.). „Dříve" (v době katolické), tak napsal lutheránský professor Menius (r. 1562), „byli by se i méně vzdělaní za to hanbili, kdyby byli bývali ve fysice a matematice méně zběhlými"; „teď prý však musí viděti," praví týž muž dále, „jak to ku potupě všechněch potomků tak daleko došlo, že vědami těmito úplně se pohrdá a že z velkého počtu studujících jen málo jich ví, co bylo dříve hochům dobře známo a v čem byli zběhlí."

Erasmus Roterdamský, jenž znal zajisté školy své doby, napsal bez bázně, že by jej mohl v příčině této usvědčiti někdo z nepravdy: „Nechť se porovná universita Wittenberská s universitou v Lovani neb Paříži, ačkoli i tyto následkem lutheranismu utrpěly újmu. Nechť nám někdo ukáže jen alespoň tři (university), které za vlády tohoto učení učinily ve vědách šťastný pokrok".

Pátraje pak po příčině, proč že se tak stalo, proč že všecky školy tak velice poklesly, studentů proč ubylo a vědy proč upadly v opovržení, píše týž Erasmus: „Nenazval Luther veškerou filosofii aristotelskou uměním ďábelským? Nepsal týž Luther, že všecka věda, jak praktická tak i spekulativní, zatracena jest? že jsou všechny studie rationelní hříchy a bludy? Nekřičel Farel veřejně a všude, že jsou všecky lidské vědy vynálezem ďáblovým?... Já jsem jednou tvrdil: všude, kde vládne lutheranismus, vychladlo studium věd. Kdyby to nebylo pravda, proč pak by byl Luther cítil toho potřebu, důtklivě lidi napomínati, by opětně pojali lásku ku vědám? Proč pak by byl Melanchthon, jenž se tím netajil, že jsem tvrdil pravdu, tutéž cítil potřebu? Nyní ovšem počala některá města učitelům platiti, a l e b u d e

třeba platiti i žákům, — tak veliká jest láska k studiu!“ (Epist. ad fratres Gorm. inf.). — Že nechuť ke všemu učení školnímu byla veliká, to doznávali i lutheránští visitatorové a prosili snažně světské vladaře, by zlu tomu odpomohli; tito však s pomocí rádi otáleli. Ano prosícím bylo někdy slýchati i velmi trpké výčitky. Tak na př. odpověděl kníže Ansbašský, v jehož zemičce dříve predikanti štvali proti školám, až je zničili, na pokornou prosbu superintendentů, by se ujal škol, do nichž nikdo nechce dětí posýlat: „Slyšíme neradi, že každý tak málo na školy dbá, achten aber dasselbig auch dess Schuld sein, dass erstlich durch Prediger so stracks wider die Schulen, und dass man die Kinder zu den Handwerken thun soll, gelehrt worden“ (Döllinger, Ref. I, 322—325.)[1]) —

Z velikého množství materiálu uvedli jsme aspoň některá svědectví na dotvrzenou, že německá reformace nebyla vůbec žádnou vzpružinou pro bádání vědecké, nýbrž spíše školství a s ním i vědu velmi poškodila. Ku konci jen ještě jako mimochodem podotýkáme, že jest to zajisté úkaz hodný všeho uvážení, že každé odpadnutí od víry katolické v době novější, ať již se nazývá husitismem nebo reformací, ať se událo v Čechách nebo Německu, neb kdekoli jinde, provázeno bylo úpadkem školství zvláště vyššího, nechutí a nenávistí k studiu a vědám. Tak prohlásili bratří Táboři ve svých artikulích: „Každý člověk tím že studuje svobodná umění (t. j. který se oddává studiu vědeckému na vysokých školách) a stupně v nich přijímá (dá-li se totiž povýšiti na bakaláře, licenciata neb mistra či doktora), jest marný a zpohanštilý a hřeší proti evangeliu Pána našeho Ježíše Krista“. Podobně nepřáli vyššímu studiu i čeští Bratří; ba ani kněží jejich nechtěli studovati a jednání svoje omlouvali tím, že prý Pán Bůh není přivázán k umění literním, učení mužové že prý činí bludy a tropí kacířstva a že jsou pyšní, literního umění že prý k spasení není potřebí, k jeho pak nabytí že jest potřebí mnohé a dlouhé práce atd. (Obrana M. Samuele Martiniusa proti ohlášení starších kněží bratrských str. 129.).

Kdyby tak byl napsal někdy některý katolický kněz anebo jen mnich něco podobného; kdyby tak byl štval někdy některý katolický kněz aneb třebas jen chudičký mnich proti školám a vyššímu studiu, jako to činili v době reformace v samém Wittenberku protestantští predikanti Mohr a Didimus, oj to by byl hluk! V případě tomto křičeli by zajisté do ochraptění všichni všudy protestanti, liberálové, semiti, zednáři a všechny počestné jejich žurnály, jak církev katolická chce jen tmu a tmu — víc než egyptskou, jak se bojí světla, jak chce zabedniti všechněm lidem mozek atd. atd., ale o Táborích, Bratrech, protestantech jakožto odpůrcích vědy a škol, škol zvláště vyšších, nikdež ani muk; ba více ještě: co činili vzhledem ku vědám tito, z toho se obviňují neprávem katolíci!

Nejen však školy a všecky vědy poklesly hrozně vlivem reformace, nýbrž i umění. Jak by též byly krásné uměny pod vlivem reformace mohly zkvétati a prospívati, když všichni všudy reformátoři proti nim štvali jako proti dílu ďábelskému, obrazy a sochy zuřivě ničili, tloukli a pálili? Tu není věru divu, dočítáme-li se, že za těchto okolností umění hynulo, umělci že bědovali a naříkali, proto že se nemohl ani nejlepší z nich uměním svým vyživiti. Tak píše na př. r. 1537. Jindřich Vogtherr, horlivý to přívrženec „opraveného“ evan-

gelia, ve svém „Kunstbüchlein“: Gott habe „aus sonderer Schickung seines heiligen Wortes jetzt zu unseren Zeiten in ganzer deutscher Nation allen subtilen und freien Künsten eine merkliche Verkleinerung und Abbruch mitgebracht“. — Ani umělci tak slavní a dovední, jakým byl na př. Hans Holbein mladší, nemohli se spolehnouti, že jejich umění zachrání je aspoň — před hladem, neboť Holbein musil, chtěl-li se uživiti, dělati — natěrače, konečně pak byl nedostatkem donucen vystěhovati se z vlasti do Anglie. „Umění malířskému,“ naříká Albrecht Dürer v dopise k Pirkheimrovi, „se velice spílá“, jako by sloužilo „modloslužbě“. — Jediným uměním, kteréž se pěstovalo na straně protestantské v době reformace, byla karikatura, sprostá a surová, v kterémžto umění nad jiné vynikal malíř Lukáš Cranach v protestantském Římě (ve Wittenberku), kterýž zaplavoval celé Německo „krásnými“ svými „obrazy“ zhotovovanými „zur Vermaledeiung des höllischen Papstthumes und seines ganzen geistlichen und weltlichen Geschwürms“ (Janssen, An meine Kritiker 211.).

Tak „blahodárně“ působila na vědy a krásná umění německá reformace! Přes to přese všecko bude se však směle zpívati dále stará, otřepaná, falešná písnička o tom, jak prý reformace uvolnila ducha sevřeného pouty tuhého dogmatismu středověkého a dala mocný podnět ku horlivému pěstování věd a krásných umění, neboť věda — i dějepisná — jest prý svobodná, a může si tudíž s pominutím pravdy dle potřeby — zalhati. Vždyť účel: snížiti církev katolickou a její blahodárné ve světě působení — i na poli vědeckém a uměleckém, jest tak „krásný“ (!), a proto „posvětí“ (!) i takový prostředek, jakým je — lež! (Pokračování.)

Socialistický letací tisk ve střední Evropě.

Literárně historická socialní studie.

Napsal **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

II.

Socialistický letací tisk a tajná socialní organisace.

Letací lístky i časopis „Freiheit“ pašovaly se z Anglie do Německa a odtud i do Rakouska poštou i dráhou v balíkách jako plátno, guma, dětské prádlo a také v bambusových holích i v plechových krabicích jako „zhuštěné mléko“ neb sardinky a podobné.

Ze Švýcarska, odkudž se často hrnul proud zapovězeného tisku do Německa i do Rakouska, děla se doprava mnohem snáze. Socialisté sami tajně donášeli a dováželi toto zboží svými agenty a agentkami

[1]) Zde uvedli jsme pouze některé toho doklady, jak pod vlivem reformace „prospívaly“ školy vysoké i nízké a vědy v jaké byly vážnosti. Kdo se chceš o tom více dočísti, přečti si na př. Briefe aus Hamburg von Gottlieb str. 608—616; Janssen An meine Kritiker str. 206. etc.; Janssen, Geschichte des deutschen Volkes B. II. 293 etc., B. I. 77 etc., Janssen, Aus dem deutschen Universitätsleben des XVI. Jahrh., Geschichtslügen str. 411 etc.

od místa k místu na určená stanoviště i přes hranice. Zvláště němečtí socialisté měli v té příčině výbornou organisaci, kterou mezi sebou nazývali „naše pošta“. Byl to řetěz dělnických mužů a žen, který začínal v Ženevě nebo v Curychu a končil buď v Berlíně nebo v Lipsku. Na doklad pravdy těchto slov o expedici letacího tisku vyjímám z památného spisu zákona proti socialistům, z nařízení německé vlády v Berlíně v měsíci listopadu r. 1881. vydaného, následující: „V cizině vycházející listy a letací spisy německé socialní demokracie co nejdráždivějšího obsahu jsou do Berlína nyní jako kdy před tím dopravovány. Rozmanitým způsobem jako na příklad zabedněním jako „dětské hračky“, vkladem do nepodezřelých časopisů atd., pokoušeli se těmto tajným a letacím spisům zjednati nerušeného přístupu. Větší množství těchto tiskopisů bylo v Berlíně a v okolí zabaveno zvláště v první polovici tohoto roku (1881.). Ano, jeden díl výtisků na základě zákona proti socialistům zabaveného letacího spisu „Neujahrsgruss“ (Pozdrav Nového roku) byl tištěn docela v samém Berlíně. Peněžní sbírky k povzbuzování snah strany socialně demokratické pořádají se dílem tajné od ruky k ruce, dílem veřejně a pod zavojem rozličných nepodezřelých účelů.[1])

A takovým způsobem rozšiřován a i do Rakouska zasýlán byl letací tisk. Vídeňský celní úřad zadržel zásylku letacích lístků v bedničce zaslaných s udáním, že jest to „dětské prádlo“, adressovaných socialistovi Jakubu Würgessovi ve Vídni.[2])

Jak daleko příčiněním divokého tisku socialních radikálů, lépe řečeno anarchistů dospělo hnutí dělnické, mající původně za cíl zlepšení poměrů pracujících tříd a mírné řešení těch kterých otázek života společenského, karakterisuje nejlépe obžaloba účastníků obviněných z afairy Merstallingerovy ve Vídni r. 1882. sběhlé. Tam se v důvodech praví:

„Socialní otázka, kterou nejbystřejší duchové, vynikající učenci a státníci ku všeobecné spokojenosti způsobem smírným rozluštiti takořka marně se snaží, nabyla okamžikem, kde příslušníci třídy, jíž záleží na rychlém rozluštění této otázky (třídy dělnické), téže se zmocnili, směru povážlivého, ba hrozícího. Toto vysvětluje se však dílem, že schází mužům těm, z pochopitelných příčin, dostatečného vědeckého cviku a základního vzdělání k pochopení a rozluštění tak důležitých otázek, dílem, že se jim též nedostává potřebného času, pokoje, rozvážnosti a mírnosti.

Výrazná slova a fráze způsobu povážlivého byly vrženy mezi lid a použity k rozdmýchání náruživostí mezi ním. Bylo udáváno, že nepřízeň tříd majetných a ne dávno uznané vědecké obtíže rozluštění otázce socialní stojí v cestě. Rozumí se samo sebou, že nenávisť, rozhořčení, náruživosť tímto způsobená od vůdců dělnictva (lépe řečeno — svůdců) byla k tomu využitkována, aby otázku socialní vtlačila nejdříve krokem, pak skokem na ony revoluční dráhy, kterými dnes stát, společnosť, vzdělání, mravy, vymoženosti celých staletí jsou ohroženy. V rukou takových mužů opustila otázka so-

[1]) „Budoucnosť“ čís. 23. roč. VIII. (po konfiskaci druhé opravené vydání.) 1881. v Praze.

[2]) „Dělnické Listy“ čís. 70. ze dne 19. prosince 1883. ve Vídni.

cialní dávno půdu vědeckých a klidných rozprav a stala se otázkou surového násilí ke zničení všech nynějších institucí.“ [3])

„K poznání dnešního hnutí — psáno jest dále v důvodech — a k posouzení jeho přírůstků postačí nazpět stopovati hnutí od r. 1879. Předem může býti podotknuto, že jsou již po několik roků ve Švýcařích (Genfu a Curychu), v Anglii (Londýně) a v Belgii revoluční komitéty a buď vyslanci, aneb tiskopisy a letacími lístky pracující třídu na pevnině evropské soustavným způsobem draždí a k násilnému povstání a vzpouře, k zničení každého státního zařízení nutí.“ [4])

A dále. „Když pak revolučně paličskými tiskopisy jak v Německu, tak i v Rakousku půda dostatečně byla podkopána, byla rozvinuta činnost ještě dále jdoucí. (Zde poukazuje se na Mostovu brošuru „Taktik contra Freiheit“.[5]) Dle naznačení v této brošuře obsažených a k účelům v ní udaným pomocí a návodem zvláštních vyslanců Mostových: Ludvíka Flerona, Viktora Davé-ho a Frant. Eisenhauera († 12. února 1883.) založeny jsou ve druhé polovici roku 1880. jak v Německu tak i v Rakousku tajné kruhy ve straně dělnické, „skupiny“ zvané. Společnosti tyto skládaly se ponejvíce jen ze pěti, nanejvýše ze sedmi až devíti soudruhů, z kterých však zase každý měl právo a povinnost ve prospěch své strany založiti ze soudruhů stejně smýšlejících jednu takovou skupinu (dle návodu Mazzini-ho). Nad těmito skupinami stála tak zvaná tajná místní organisace neb ústřední správa, která svými důvěrníky se skupinami ve spojení stojíc potřebné nařízení jim dávala a sprostředkovala spojení s cizozemskými revolučními komitéty.

Takovéto tvoření skupin, čelící k tomu, by při dopadení nebo zradě jednotlivce, jemuž členové jen jedné skupiny a pak té, kterou on sám založil, známi byli, nebyla celá organisace prozrazena, našla v Rakousku koncem roku 1880. uznání a svého počátku.“ [6])

A skutečně, Mostova „Freiheit“ v čísle 51. ze dne 18. prosince r. 1880. ve článku „Socialně-politický přehled“ „Rakousko-

---

[3]) „Dělnické Listy“ čís. 58. po konfis. druhé opr. vydání ze dne 20. června 1883. ve Vídni.

[4]) „Děl. Listy“ čís. 59. ze dne 4. července 1883. ve Vídni.

[5]) „Dle Mostova spisku „Taktika proti časopisu Freiheit“ doporučoval se plán tajného spolčování a vyzývalo se bez ostychu ku vraždě a násilí proti všem, kdož v cestě stojí snahám podvratným, zavedena byla mezi dělnictvem tajná klubovní organisace dle tak zvané soustavy Mazziniho, s jednotným vedením ústředním mezi dělníky. Mazzini (Vlach) byl sekretářem vůdce socialistů, žida Karla Marxe, avšak za nedlouho musil jej pro své příliš revoluční a anarchistické zásady opustiti, načež působil v Italii a v jiných státech na vlastní pěst a ve prospěch anarchismu Bakuninova. V procesu Merstallingerově, v němž prvním ze socialních vůdců obžalovaným byl Josef Pankert, malíř pokojů a redaktor časop. „Zukunft“ ještě s jinými, bylo objeveno 42 římskými číslicemi označených tajných klubů ve Vídni, které samy označovaly se často jen hesly, na př. „Červení z Hernalsu“ a t. p. Ku příspěvkům peněžitým k účelům socialistickým vyzývaly zvláštní cirkuláře s poučením, že každý toliko sám je čísti má a sám dále jednotlivcům odevzdati. Důkazem obdržených příspěvků bylo dodání revolučních tiskopisů. Ústřední správu vedlo „revoluční exekutivní komité.“ (Dr. Josef Trakal: „K osnově socialistického zákona proti nebezpečným snahám socialistickým v Rakousku. „Hlas Národa“ ze dne 20. května 1886.)

[6]) „Děl. Listy“ čís. 59. ze dne 4. července 1883. ve Vídni.

*

Uhersko“ obsaženém psala: „V organisaci dělají rakouští soudruzi znamenité pokroky“.

Velká rána stihla socialně radikální stranu v Rakousku a zvláště tajné revoluční spolky, kruhy a vrchní správu zatknutím dne 1. dubna r. 1882. obuvnického dělníka, vydavatele a redaktora socialistického časopisu „Schuhmacher-Fachblatt“, Jana Richtera, kterýž nepochybně — jak okolnosti nasvědčovaly — byl členem jedné tajné skupiny jakož i ústřední správy. Jan Richter objednal koncem března r. 1882. u tiskaře Trostlera ve Vídni letací lístky s nadpisem „Lebenszeichen“ (Známky života) v nákladě 50.000 výtisků, dodav mu k tomu již hotovou sazbu. Než však tisk byl proveden, úřad o tom zvěděl a zabavil sazbu a Richtera odevzdal trestnímu soudu. Richter byl odsouzen na 12 let do těžkého žaláře.

Provedené trestní líčení proti Richtrovi k tomu posloužilo, že se nové snahy strany radikální v Rakousku a jejích tajných kruhů prozradily. „Vyšlo na jevo, že socialní strana snažila se po delší dobu zříditi tajnou tiskárnu, kterouž se mělo působiti pro revoluční propagandu, a byly již peněžité částky k účelu tomu, ponejvíce výnosy z plesů (jako též z plesu „U Schwendra“ ve Vídni, při kterém byl zakázaný tiskopis „Die Maxen“ (Vějičky) rozdáván) pohromadě. Jelikož však nepostačovaly, bylo vydáno psané provolání Jindř. Hotzem (býv. redaktorem časop. „Zukunft“) nadepsané: „Ctění soudruzi“ a podepsáno z rozkazu revolučního výkonného komitétu, které bylo v dílnách od dělníka k dělníku dodáváno a ukládalo, by každý přispěl na tajnou tiskárnu alespoň 1 zlatým. Ačkoliv jest jisto, že se též následkem nenucené mluvy tohoto provolání[7]) peněžité částky sešly, přece to nedospělo až k postavení tiskárny; ale za to dělníci mluvili o špatné správě peněz ba i o jejich zpronevěření.[8])

Vedle časopisu „Freiheit“ měly v téže době veliký vliv „Freiheitu“ velice podobné listy německé z Uher: „Socialist“ a „Kommunist“ v Budapešti vycházející. Propašovávání těchto dvou revolučních časopisů do Rakouska sprostředkoval Josef Jackl, z tuzemska do Uher vypovězený socialní radikál.[9])

„Kommunist“ v čís. 2. ze dne 10. dubna 1882. přinesl do té doby snad nejostřejší v Uhrách vytištěný článek: „Paris Francie — London Anglie — 10. April“.[10])

Jako proti londýnské „Freiheit“ stavěl se curyšský „Socialdemokrat“, jako v Rakousku proti socialně radikálnímu listu „Zukunft“ ve Vídni od r. 1882. vystupovala „Wahrheit“, proti vídeň-

---

[7]) Zmíněné provolání bylo v procesu Merstallingerově předloženo také porotcům k nahlédnutí a veřejně pak přečteno.

[8]) „Děl. Listy“ čís. 61. ze dne 1. srpna 1883. ve Vídni.

[9]) „Děl. Listy“ čís. 61. roku 1883. Vídeň.

[10]) Ve článcích „K osnově socialistického zákona proti nebezpečným snahám socialistickým v Rakousku“ od dra. Jos. Trakala v „Hlasu Národa“ v měsíci květnu r. 1886. uveřejněných jest uvedeno, že časop. „Socialist“ a „Kommunist“ vycházely v Londýně. Tomu však není tak, oba listy vycházely v Budapešti. („Děl. Listy.“ čís. 61. r. 1883. Vídeň. „Afaira Merstallingerova a velezráda“) — Také časop. „Volkswille“ nebyl listem strany socialně radikální, jak jest tamtéž psáno, nýbrž byl orgánem strany socialně demokratické — mírné. Že psal ostřeji než jiné listy této strany, nerozhoduje; rozhoduje, kterou stranou list byl za orgán uznáván, odebírán a šířen. („Děl. Listy“ čís. 60. ze dne 18. července 1883. ve Vídni.)

ským „Dělnickým Listům“ brněnská „Spravedlnosť“ a později (r. 1883—1885.) i „Bojovník“, tak i v Uhrách proti časopisu „Socialist“ vystupovala peštská „Volkswille“ a proti listu „Kommunist“ záhřebská „Arbeiter-Wochenchronik“. Obzvláště orgány strany socialně radikální (Freiheit, Zukunft, Dělnické Listy, Socialist a Kommunist) proti „mírným“ socialně demokratickým listům dávaly průchodu myšlénce, že snaha dělnictva za dosažení politických práv, jmenovitě práva volebního a hlasovacího, nikdy ku zlepšení stavu dělnického vésti nemůže, že pomoc jen hrubé násilí v sobě chová, kterým prý dělnictvo může na sebe strhnouti moc a vlastnictví. Mnohý bude se snad diviti tomu rozdílu stran, radikální a mírné, ačkoliv obě socialně demokratickými se nazývaly, i musím to vysvětliti a říci: obě strany v zásadě chtěly jedno, jen v prostředcích — jak toho dosíci, se rozcházely.

Mírná socialně demokratická strana chtěla vzděláním a zákonitými prostředky dopracovati se blahobytu; holdovala heslu: „osvětou k svobodě“. Radikální socialně demokratická strana nazývala takové počínání „činností vodopolévkovou“ a stoupence těchto snah „revolucionáři v županu“ a sama chtěla napřed všemi možnými prostředky a bez ohledu domoci se blahobytu, za kterého mohla by si prý teprve zjednati a osvojiti vzdělání; heslem této strany bylo „Vlastní silou a svobodou k osvětě“. Vedle těchto znal jsem také radikály, kteří říkali: „Svoboda je chléb, a chléb je svoboda.“

Nejdivočejší však směr socialně revoluční, samu „Freiheit“ překonávající, měl v Německu rozšiřovaný list „Rebell“. První číslo tohoto tajného letacího časopisu vyšlo počátkem měsíce února r. 1882. z první svobodné tiskárny v Německu. Následek byl, nesčetné prohlídky a zatýkání podezřelých osob. Avšak nevyšlo mnoho čísel, a brzo se na „Rebella“ zapomnělo.

Ve Francii, jakkoliv veliká svoboda tisku panuje, socialistům přece nepostačovala; roku 1883. založili francouzští socialisté v Ženevě ve Švýcarsku socialně revoluční letací list „Révolté“. Republikánská vláda ihned časopis do Francie zapověděla a šíření jeho stíhala.

Italie, Švýcarsko, Belgie, Nizozemsko a Dánsko zůstalo ještě ušetřeno ve vlastním středu letacího socialistického tisku, který by byl určen pro lid v zemi. Že v té které ze jmenovaných zemí letací tisk vycházel, popříti nelze, byl to však tisk, který se jinam, hlavně do Německa a Rakouska, přes hranice pronášel a zasýlal.

Nyní se musím také zmíniti o tom — jak jsem se z časopisů dočetl — kterak letací tisk v určených místech byl šířen a dělnickému lidu dodáván. Dle zpráv v časopisech a dle mého mínění nebylo možno v místě, byť se tam i bez obtíží letací tisk dostal, tento jinak šířiti leč: 1. organisačními skupinami anebo 2. věrnými přívrženci organisatorů. Jeden nebo dva lidé nestačili by ku provedení takové akce, když v jistý čas a takořka jako v určitou hodinu po celém městě nebo okolí nacházely se letáky, poházené neb na nárožích nalepené. Nejvíce házeli letací lístky do průjezdů domů a za vrata továren v čas noční, a pravidelně ráno je stráž nacházela a zabavovala. Také poštou v uzavřených obálkách dostávalo mnoho osob letací lístky, aniž věděly, kdo jim je zasýlá. Letací lístky měly slabý papír, malý formát a byly již na pohled k poznání svou

neladnou formou, drobným, často těžko čitelným tiskem a velice chybným obsahem.

Takových letacích tiskopisů rozšířeno bylo zvláště v Německu a Rakousku, pokud zjištěno: 31 v tisících a tisících výtiscích v letech 1879—1885.

Jelikož však nelze nic z obsahu ze příčin tiskových na ukázku citovati, o čem letací tiskopisy pojednávaly, uvedu své mínění, čeho se tiskopisy těmi mínilo dosíci. Nemohu si představiti, že by upřímní přátelé dělnictva hledali něco dobrého v tisku, který nejen nevzdělával, ale surověl a divočil. Nemohlo býti již větší nesvědomitosti od vůdců socialně radikalní strany na nevysokém stupni vzdělání stojícího dělnictva spácháno. Neboť, čeho jiného se mělo dosíci letacím tiskem, než roznítiti vášně a vypěstiti zášť v hospodářsky kritickém postavení se nacházejících mass pracujícího lidu. A přece tolik vědomosti — mám za to — původcové této neslýchané divokosti měli, tak že nejen ničeho se nedocílí, ale spíše zájmy dělnictva a prospěchy socialní poškodí, že celé řady dělníků v nebezpečí osobní svobody přijdou a těžkým trestům podlehnou. Přece nemohli si mysliti původcové takovéhoto díla od Jana Mosta až k tomu nejposlednějšímu zarytému radikálovi, že práce taková zůstane bez běd ných následků. Pravím, jen největší nepřítel dělnictva by mohl, ano ani ten by neměl tolik svědomí, páchati vědomě na dělnictvu takové činy, jakých napáchali ve střední Evropě zbrklí Mostiani.

Kdyby se mohla postupně zaznamenávati ta zla, jež na dělnictvo a jeho prospěchy v rozumném kladení základů k upravování otázky dělnické letací tisk přivodil a kolik obětí si vyžádal, dělnictvo by se zděsilo takových prostředků, které tehdáž ač hanění a za to tupení a o čest připravovaní mužové z lidu dělnického, kteří dále prozírali — zatracovali.

Toho-li se mělo letacím tiskem dosíci — kdož ví na popud kterých spiklenců — aby dělnictvo s dráhy vzdělanosti a s cest rozumu se svedlo, pak toho Mostiani dosáhli, ale jen za cenu poškození zájmů dělnických, jen za cenu přivodění nezměrného neštěstí na nesčetné rodiny chudých dělníků, kteří často činili na povel, aniž věděli, co činí.

Potřeboval-li tehdáž někdo, aby ve vlastním prospěchu nebo ve vlastní ctižádosti zvučného jména nabyl — dosáhl toho, ale jen za tu cenu, kterou uvádím: za cenu pokálení cti jména dělnického. Dělnictvo si to zapamatuje. (Pokračování.)

Husův spis „Dcerka“ a katolická víra.

Píše **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

V celé naší literatuře nemáme jména, jež by proti nám katolíkům tak často se vyslovovalo a s nímž by tolik nemilých vzpomínek spojeno bylo, jako jméno nešťastného kazatele Betlémského, mistra Jana Husi. Naši nepřátelé bojují proti nám jeho učeností, jeho neúhonností, jeho vlastenectvím, výmluvností, kazatelstvím, životem

i smrtí. Bohužel nelze popříti, že zbraně jejich nejsou ostrými, zlomyslně a zuřivě na nás vedenými. Vylíčili nám nešťastného Mistra a jeho následovníky v nejjasnějším světle, a nás, jeho odpůrce, postavili v černou tmu. Mám za to, že dlouholetá, smutná zkušenost vzala mnohým odvahu; neboť tuto naši posici považují buď úplně ztracenou neb aspoň velmi nejistou, a proto nechtějí studovati dějův a života mistra Jana Husi, nehledí poznati jeho *život* a *učení*. V té bojácnosti a v té neznalosti, jež na *obou stranách* se jeví, hledati sluší nepravdivou podobiznu mistra Jana Husi. Kdybychom znali lépe jeho život, a to dle skutečné pravdy a ne dělaných bájek, kdybychom znali jeho učení, z jeho vlastních spisů, soudili bychom ovšem docela jinak. To mně vždy bolívá, když slyším, kterak na pohanu vší pravdě mnozí moderní liberálové a vykřičení vlastencové ohánějí se Husem, velebí jeho zásady a přiznávají se k jeho „vznešenému učení“, jakkoliveˇk se ničím z toho do pravdy nezabývali. I umínil jsem si, že prostuduji spisy české i latinské nešťastného mistra (ovšem maje k tomu pokud třeba církevního povolení), abych se na vlastní oči přesvědčil, čemu a v jaký způsob Mistr Jan Hus učil. Je to bohužel zlozvyk, že opisujeme v těch věcech jeden ode druhého a jen málokdy a málokteří přesvědčíme se sami.

Ve stati přítomné podáváme svou studii o spisku Husově, jenž má nápis „O poznání cˇesty pravé k spasení“ nebo-li též „Dcerka“, asi proto, že v něm Mistr začíná slovem tím každou hlavu. Spisek byl dle *Erbena* III, 327. psán roku 1412., tedy nedlouho před smrtí Husovou. V roce 1825. vydal jej ve zvláštní knížečce náš známý *Václav Hanka*, ale vynechal v něm některá místa, tehdejší censuře závadná, povídá *Erben* l. c.

Probíraje spis ten vedl jsem si tak: Nejprve jsem si četl část po části a přičiňoval si o každé na zvláštní papír poznámky. Tak jsem jej probral celý. Po té četl jsem každou hlavu znova a přihlížeje k učiněným poznámkám a ku předloženému textu, hleděl jsem poznati obsah, upozorniti na správnosti jakož i odchýlky od víry katolické; všímal jsem si důkazův i námitek a dbal jsem toho, abych poznal, má-li v tom Hus něco společného s katolickými bohoslovci, či odchyluje-li se od nich. Zpočátku chtěl jsem i stránku jazykovou spisu toho probrati, ale později upustil jsem od toho, nepovažuje se k takové úloze dosti schopným a domnívaje se, že práci takové náleželo by se podrobiti jiným, učitelským úřadem k tomu povolaným.[1])

V *úvodě* oslovuje Mistr čtenářku svého spisku „Dcerku“, a vykládá jí, čemu ji v něm učiti chce. Vše rozděluje si v osmero a o každém píše celou jednu kapitolu, buď delší buď kratší, dle potřeby a moudrého zdání.

V *kapitole první* napomíná spisovatel: „Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, žeť jsem řekl najprvé, *aby sě poznala*, vědúc k komu jsi podobna stvořena.“ Poznati se dlužno dcerce proto, aby tím více Boha poznala a milovala. Dcerko, věz, že jsi člověk, jenž se skládá z těla a duše; ono dává mu jméno, — *člověk zevnitřní*, tato jmenuje ho, — *člověk vnitřní*. Duše má *tři* věci k sobě,

[1]) Ku práci této použil jsem českých spisů Husových, vydaných *Erbenem* ve třech dílech roku 1868. — Spisek „O poznání cˇesty pravé k spasení“ jest u vydání tom v díle III. na straně 104—131.

jimiž Boha pomní, jeho zná a žádá; prvá věc jest paměť, druhá rozum, třetí vůle; pamětí na Boha vzpomíná, rozumem k němu hledí a vůlí se ho drží. Z toho dcerko poznáš, že's jiná stvoření nerozumná v důstojnosti převýšila a že jsi Bohu podobna duší svou, jelikož „jakož bóh jeden duch jest tři osoby, to věz: otec, syn, sv. duch, tak duše tvá jest jeden duch a tři tyto věci: paměť, rozum a vóle; a jakož otec nenie syn ani duch svatý, též rozum nenie paměť ani vóle; a tak jakož syn, ani duch svatý nic nevolí, než což otec volí, též tvá paměť a vóle nic nemá přijieti než což rozum ukáže." (Str. 105.) Po té vykládá, že v duši jest obraz a podobenství nejsv. Trojice, proč připisuje se Otci moc, Synu moudrosť a Duchu svatému dobrovolnosť neb dobrotivosť a ukončuje: „z toho béřeš, že rovné jsú tři osoby v božství, v moci, v múdrosti i dobrotě." Na to mluví o tom, jak nejsv. Trojice v duši přebývá milostí, poučuje o Bohu a jeho vlastnostech, napomíná ku ctnosti a dí: „A tak slove člověk svatý neb angel svatý, když maje rozum od Boha daný, zachovává sě od zlosti, a zvláště od přivolenie k hřiechu." (Str. 106.) Proto hledíž, abys nikdy Boha ničím neurazila: dbej řečí i skutků, pomni svého důstojenství, — co jsi, odkud jsi a kam jdeš? Byla-li's tak nešťastna, že's Boha někdy urazila, pokoř se a pros u Něho milosti a měj naději, že odpustí, cos provinila a zachová tě od hříchu smrtelného v budoucně.

Z věrného a obšírného vypsání tohoto patrno, že ve hlavě té mistr Jan Hus ničemu neučí, co by protikatolickým bylo. Jeho věrouka i mravouka jest zcela správna; rozdělení často od spisovatelův bohovědeckých a bohomyslných (askétů) užíváno. O Bohu trojjediném mluví na nejvýše uctivě, chválí jeho vzácné vlastnosti a poukazuje k nim člověku, napomínaje ho k životu bohulibému, v pravdě křesťanskému a v ničem nepřepjatému, jak často činívají mravokárci a kazatelé lidoví, dávajíce se unésti okamžitým dojmem a nemístným citem. Této stránky si v přítomném spisku dobře povšímneme a ve kterékoli kapitole proti ní něco najdeme, bez obalu a přídavku čtenáři povíme. —

V kapitole druhé hodným se Husovi zdá, aby jeho „Dcerka" „poznala své svědomie", poněvadž nikdo nemůže navždy svých hříchů skrýti, nýbrž musí je v den soudný lidem, andělům i ďáblům ukázati. Každý má v domě (v duši) svém protivníky, to jsou jeho náruživosti. Ve svědomí sídlí ona moc, která rozeznává hřích i ctnosť. (108.) Poučuje dále, co jest svědomí bludné a vykládá, že blud bývá ve svědomí z příčin pěti: prvé, když člověk nevie, druhé z netbanie, třetie z pýchy, čtvrté z nezřiezené žádosti, páté z přielišné bázni. Protož, aby člověk spravil své svědomí, „má vždy hleděti k písmu", a má se varovati svědomí příliš širokého i svědomí příliš úzkého; nebo svědomí široké má zlé za dobré, hřích za nehřích.[2]) O lidech takových praví Mistr, že jsou zlořečení, a běduje: „Ó, což jest zlořečených v tom svědomí mnoho kněží, jenž smilstvie, lakomstvie a svatokupectvie svého za hřích smrtedlný ne-

[2]) Takové svědomí sluje vlastně bludným, jak u každého moralisty dočísti se lze. Srovnej Dra Scavini-del' Vecchio „Theologia Moralis Universa" Tom. I. pg. 42. Vydání z roku 1880. článek „De conscientia erronea" a potom též na str. 47. „De conscientia laxa."

pokládají!“ (108.) Také v jiných stavech je prý takového svědomí dosť. Proč se říká takovému svědomí široké? Mistr odpovídá: „A slove široké svědomie, že jakož veliký pytel slove široký, že veliké věci v sě béře, neb dóm široký, neb vrata široká, jimiž bez zavázanie veliký kóň, velblúd neb vóz projde; tož to svědomie béře vše veliké hřiechy, tak že nic se rozumem a volí nedostrčí v člověku, jenž taký hřiech dopustí.“ Takového svědomí širokého byli kněží a zákoníci za Krista, kteří z malých věcí svědomí si činili, ale velikých nedbali, začež jim Kristus zlořečil a „v tom zlořečení jsú“, dokládá Mistr... „jakož... papeži, biskupové a jiní preláti a zákoníci, páni i měšťěné,“ poněvadž prý si málo váží zákona Božího a neostříhají jeho, kdež ustanovení svých váží a šetří více. (Str. 109.) Varuj se člověk svědomí příliš úzkého — neb to vede člověka k zoufalství a tím svědomím obelhává ďábel lidí mnohých, kteří se buď hříchů zlých a těžkých nedopustili nebo dopustivše se jich, z nich se vyzpovídali a káli, namlouvaje jim, že hříchy jejich lehké jsou těžkými, a těžké vyzpovídané a oželené, že nejsou řádně oželeny a vyzpovídány. —

Jak čtenář pozoroval, neodchyluje se ani zde mistr Jan Hus od nauky katolické. Byť učení jeho o svědomí nebylo dosti úplným, přece výklad jest zdravý. Dobře tvrdí, že nic není v nás tak ukrytého, by v den soudný nebylo zjevno Bohu, andělům a lidem. Dobře tvrdí, že svědomí rozeznává vždy a hned hřích i ctnosť. Dobře varuje před svědomím širokým i úzkým, jelikož oboje nebezpečno a duši velmi škodlivo. Nedopře však káže, aby člověk, maje bludné svědomí, hleděl k písmu, jelikož písmo jest jen zdrojem jedním, ovšem nejpřednějším, ale není zdrojem jediným a samo sebou bez vykladatele dostatečným. Husův tento spisek jest mimo to psán, jak se zdá, tak zvaným pobožným duším, tedy laikům a nikoli kněžím, a tu namítám proti němu z té stránky, že rada Mistrova jest nedobra, a jsem jist, že mně v té věci všichni zkušení za pravdu dají, vyznávajíce, že kteří širokého jsou svědomí, písma si nevšímají a nevšímnou; kteříž úzkého zase jsou svědomí, že se jím bez vykladatele ještě více spletou než spleteni jsou. Mimo to nutno upozorniti, že spokojenosť a jistota nikdy v srdci nezatrůní, když si někdo rozhodl ve své pochybné věci sám a nedal si jí rozhodnouti a pokud třeba rozhřešiti od jiného, Bohem samým k tomu zplnomocněného. Také v takovém pro laiky psaném spisku pobožném nemístno jest předhazovati a vykládati chyby kněží, papežův, knížat. Co z toho má lid? Jest pravda, že to rád poslouchá, takového kazatele rád má, jenž ne jeho (lidu) nýbrž jiných chyb se dotýká, ale to není křesťanským ba ni rozumným. Přes to přese všechno nemožná říci, že by toto učení Husovo bylo kacířským a Mistr již nyní nekatolickým. Chyby podobné naskytají se často, a dočítáme se jich i u spisovatelů dobrých a jistě katolických, jelikož katolická víra, kterou ten neb onen má, neomylným a nechybujícím ho v jeho osobních náhledech nečiní, jak viděti na př. na Fenelonu!

V kapitole třetí učí Hus, že „potřebie tobě jest, aby poznala nynějšieho života biedu.“ (Str. 109.) Bída jest dle něho nedostatek dobré věci a tak jest bída v duši i v těle: v duši když milosti Boží nemá. To činí hřích smrtelný, protož jest největší bědou. Bída jest v těle, když jest žízeň, lačnosť, horko, zima, práce, opilství a jiné bolesti, jež se člověka drží až do smrti. Té tělesné bídy bývá ve

světě na hrůzu! Jsi-li mlád, praví Mistr, souží tě tělesná žádost k smilství, ku pýše, k rozkoši, nemáš-li toho, jsi strápený, pakli máš, jsi poražený; podobně o jiných psotách, jichž jest bez konce tak, že se plní písmo, jež dí: Člověk zrozen jsa z ženy, krátký jsa časek živ, plní se mnohými psotami. Po té probírá kazatel Betlémský pomíjitelnosť všeho časného a přichází k závěrům, že více přibývá hříchů než ctností, a že neočekávaně přiblíží se konec a platnosti nabude úsloví: „Psota po psotě leze, a duše do pekla se veze.“ Proto lépe jest nelpěti tak na životě časném a raději hleděti si života věčného, v němž radostí neubývá a bolestí nikdy není.

Také v této kapitole jest Hus zcela pravověrným v katolickém toho slova smyslu. Správně učí, že bída stíhá člověka na těle i na duši; správně dí, že největší bída jest v duši, když v ní není milosti Boží; správně učí, že milosť ztrácí duše těžkým hříchem, že tedy hřích největší jest bídou a zlem. Taktéž tělesnou bídu dobře popisuje a ke konci správně navádí, hleděti si radostí stálých a nebeských, ne však nestálých a pozemských!

Kapitola čtvrtá: „Slyš dcerko a poznaj zdejšieho světa pokušenie“. Slovy těmi začíná Hus díl tento dodávaje, že jest, „pokušenie jedno, jímž kdo pokúšie jiného, a druhé, jímž kdo pokúšen bývá: neb pokúšie bóh, pokúšie člověk a pokúšie ďábel. Bóh vždy pokúšie dobře, člověk někdy pokúšie dobře a někdy také zle, ale ďábel vždy zle. A když člověk vezme sobě příčinu od kterékolivěk věci, jenž nenie rozumna, aby zevnitř pokúšen byl, ten sám sebe pokúšie, aneb ďábel ho pokúšie skrze tu věc, ale ta věc ho nepokúšie.“ Nejvíce dlužno varovati se pokušení od ďábla, jelikož nebezpečno a velmi záhubno bývá. Dítěte prý ďábel nepokouší, jakož ani ne blázna a mrtvoly lidské. Poněvadž člověk jest tvor rozumný, nemůže se ho pokušení ke hříchu se škodou doteknouti, dokud jeho rozumem nepojal a vůlí nechtěl. Dokud ke zlému, ano i nejhoršímu pokušení ďábelskému člověk nesvolil, dotud neshřešil, čehož dokazuje sv. Augustin a před ním filosof Aristoteles, jak z jejich výkladů patrno. Věř kde kdo, že žádné, ani sebe větší a horší pokušení, když na tě doráží, a ty jemu nepřivoluješ, že ti nikterak neškodí a ve hřích neuvodí, jak toho zase dokládají sv. Řehoř a sv. Augustin. Ďábel pokouší proto, že chce, abychom byli zoufanlivi a zatraceni jak on. Nejvíc o to stojí, aby se nikdo hříchu nekál, ale v něm nekajicně setrval. Ze své přirozenosti a dávných zkušeností má ďábel dosti „naučenie, mnoho vtipóv a chytrostí,“ jimiž lidi svádí a klame. Toho důvod má samo Písmo, když vypráví o trojím pokušení Krista skrze ďábla. Nejvíce sápe se ďábel na služebníky Boží a hodnostáře církevní, poněvadž mu nejvíce kazí jeho království. Aby zmařil zásluhy z umučení Kristova, namluvil prý ženě Pilátově, aby řekla muži svému: „Nic nebuď tobě do toho Spravedlivého, neboť jsem mnoho trpěla skrze viděnie.“

Zvláštní pozornosti zasluhují námítky ďáblovy a odpovědi na ně Husovy, jelikož se jimi dotýká oněch částí z učení svého, které jako červená nít táhnou se spisy jeho. Také někteří čeští sektáři, ať již kalvíni ať již lutheráni, mohou se z nich všeličemu přiučiti. Dáme je zde tedy všecky. Mistr učí (str. 114.), že ďábel člověka k nekajicnosti ponouká z důvodů těchto:

Prvý, že namítá, že, „bóh ho předvěděl k zatracení, a což

bóh jest předvěděl, aby se stalo, to musí se státi.“ Což tedy prospěje hledati spasení, je-li předzvěděn k zatracení? Druhý důvod ďáblův jest z těžkosti hříchu, jehož se člověk dopustil, a dovozuje své z toho tím: Poněvadž Bůh nemůže své spravedlnosti opustiti a Jeho spravedlnosť chce, abys pro mnoho menší hřích byl zatracen, než jest hřích ten, který jsi byl učinil, proto musíš zatracen býti. A podporuje toho ďábel tím, že připomíná, jak sám byl jen pro pyšné myšlení s nebe svržen a jak nepokřtěné dítky nic samy nezhřešivše jsou jen pro hřích otcův zavrženy. Třetí důvod ďáblův jest: Cožkoli činíš, vše zle činíš, neb jsi ve hříchu smrtelném. Ty se ovšem domníváš, že se jeho kaješ, ale nekaješ se, nebo jsi se z něho správně nezpovídal, aniž ho právě želel's. Čtvrtý důvod zní: Jsi mlád, požívej ještě světa, ku pokání máš ještě času dost. Nechej si to až budeš nemocen, pak všeho ožel. Pátý důvod: Oč máš péči, když Bůh za tě trpěl, dosť učinil, když jsi vyvolen ku spasení? Buď živ jak chceš, jistě budeš spasen. Šestý důvod praví, že nám Bůh těžký zákon ustanovil. Velí kříž po sobě nésti a nedovolí žádného utěšení. Kdož pak může to nésti? Toť podstatně, krátce, ale skoro jen Husovými slovy nadřečené důvody.

Jak odpovídá tomu mistr Jan Hus? Slyšme ho na straně 115: „Aby člověk uměl ďáblu k jeho důvodům odpovědieti, jest především třeba, aby člověk svou povahu náležitě znal a se všelijakými nepříznivými dojmy a pocity nepolekal a tak ďáblu práce neusnadňoval.“ Proto není dobře, abys prý sám a potmě býval, a dává se toho příklad na mladých šestinedělkách, slovy, jeho času, (v němž knížka psána) snad přiměřenými, ale našemu pokolení nikterak nesvědčícími. Za druhé obrň se člověk věrou, naději a láskou, chceš-li v pokušeních proti ďáblu nepřemožen státi. Toho dovozuje Mistr (mým soudem nepřístojně) následujícím: „neb k přemožení ďábla jest velmi člověku užitečné, aby z božie milosti byl písmem osvícen, jímž by sě bránil ďáblu, jakož i Kristus bránil sě jeho trojímu pokušení a přemohl ho písmem.“ Za třetí budiž člověk stále pilen služby Boží. Tyto tři věci měj a ďábla sě neobávej, neb jak dí sv. Pavel: Bůh nedá člověka pokoušeti nad jeho sílu. Odpovězme tedy již k důvodům ďáblovým nahoře proneseným: Na první, že nás Bůh předzvěděl k zatracení, rceme: Ďáble, víme, že jsi lhář a svú lží mnohé jsi zklamal, proto lžeš, abych já byl předzvěděn k zatracení; však si ty nebyl v radě Boží, aniž víš jeho tajemství ... a Písma Božího nemáš, jímž bys mi dovedl, že jsem k zatracení předzvěděn. Ke druhému důvodu: toto jemu pojčne to jest, připusťme, že Bůh nemůže své spravedlnosti opustiti, a když dále dí, že Bůh chce, abychom pro mnoho menší hřích byli zatraceni než jest ten, jehož jsme se byli dopostili, tu děme: „Ďáble lžeš!“ A když díš, že pro mnohem menší hřích, než jest náš, byl's s nebe svržen a zavržen, tu díme: „Ďáble! že ne pro to samo pomyšlenie, kterés učinil v nebi, ale pro své nekanie, jenž jest největší hřiech, jsi zatracen,“ proto kaj se a Bůh ti odpustí. Co se praví o dítkách nekřtěných a zavržených, tu odpovídá Mistr: „A ďáble! tu miesíš lež s pravdú, neb lžeš, by dietky nikdy nehřešily, však sv. Pavel die, že všichni sme v Adamovi hřešili. A pravdu dieš, že pro hřiech otcóv jsú zatraceny; ale ďáble přidaj, že i pro svój: neb hřiech jest i jich i otcóv, a by se kály, nebyly by zatraceny. (Zde nemá pravdy, zde třeba křtu a

jen ne pokání!) Mistr připouští ďáblu, že Kain a Saul jsou zavrženi, ale dodává, že proto, poněvadž do konce se nepolepšili, v nekajicnosti zemřeli. Na třetí důvod odpovídá mistr Hus, popíraje ďáblu, že by člověk v hříších nejsa, činil zle *vše*, cokoli by činil, a na důkaz „neb jsi v hřiešе smrtelném," odpovídá: „Ďáble lžeš, nemóžeš toho dovésti a což potom dieš, lžeš: nebo já kaji sě a želém hřiechu a zpoviedal jsem sě ho pánu bohu i vždy zpoviedám, dávaje sě jemu vinen, kterak jsem kolivěk zhřešil. Aniž mne ďáble na to navedeš, abych vždy v tesklivosti znova sě zpoviedal, a všechny příčiny a okolky hřiechov knězi pravil, neb všechny zvláštie hřiechy jmenoval; neb viem, že pánu bohu netřeba jich vyčítati, an všechny zná a já dávám sě jemu ve všech vinen a želém jich." (Str. 117. hned shora.)

Čtvrté dí ďábel: Jsi mlád, užívej světa. Mistr odpovídá: „Ano, užívám, ale jako bóh velí, ale ne jako ty!" V tom důkaze vůbec velmi šťastně polemiku vede, jak viděti také z další Mistrovy odpovědi na námitku ďáblovu, že má člověk ku pokání času dosti. Hus mu dí: „Ó, ďáble! již tě tvým šípem zastřelím; aj! prvé jsi řekl, že nelze mi sě pokáti, a tuto dieš, že mám dosti času ku pokání... Avšak ďáble! z tvé řeči chci pożitek sobě vzieti; neb když dieš takto: „Ještě máš dosti času ku pokání, ďáble! z toho chválím boha, že jest tak milostivý, že člověku dal času dosti ku pokání tak, že dokud duši má v prsou, ještě dotud vždy má času dosti, v němž móž mieti skrúšenie a tak móž sě hřiechov káti." Mistr však nikomu neradí, aby s pokáním až na konec odkládal, nýbrž aby pamatoval, že mladí mrou jako staří „a že tak mnoho prodávají koží telecích, jako volových neb kravích" (Str. 117. asi v prostřed). Za páté, praví-li ďábel, že netřeba nám pečovati, když Bůh za nás trpěl, dlužno odpověděti: znám to, ale nechci právě proto zmařiti na sobě jeho sv. krve. Praví-li ďábel, že jsme syny Božími, k spasení vyvolenými, odmítá ho Mistr: „Dúfám bohu, že jsem; protož abych milého otcě nehněval, nechci tebe ve zlém poslúchati." Také nemá ďábel pravdy, když dí: „buď živ zde jak chceš, budeš spasen," jelikož Mistr ví, že bohatec, jenž byl živ dle rady ďáblovy, zemřel a pohřben jest v pekle. Šestá konečně námitka také jest lstiva a Písmu odporna, jež dí: Iho mé jest sladké a břímě mé lehké. Synu Božímu ostatně nic tak sladko býti nemůže, jako milovati Boha i bližního, a nésti kříž. Kdo že zákon Boží naplní? „Ďáble diem, že každý, ktož chce." (Str. 117. dole). Praví-li se, že Bůh zapověděl každé veselíčko, jest to lež, jelikož Bůh velí svým, aby se veselili a jen zapověděl každé veselí zlé, jež ostatně ani není veselím, nýbrž spíše marností... Proto: „Aj ďáble, tvojí dóvodové za nic nestojie." (Str. 118.)

Ve hlavě té Mistr správně učí o pokušení činném — o pokušiteli — a o pokušení trpném — pokoušeném. Dobře dí, že Bůh ke zlému, jakožto zlému, nikdy nepokouší, a že v každém pokušení, jež od Něho na nás přijde, jen dobra se vyhledává. Dobře také učí o tom, jak pokouší člověk i ďábel; tento vždy zle ke zlému, onen jen někdy. Dobře učí, že nejvíce míti se na pozoru před pokušením ďábelským. Nedobře učí, že ďábel nepokouší dětí, rozumí-li slovem tím více než děti docela malé, rozum a vůle neužívající cele, tedy tak asi před povinností školní, jinak bych mu toho nepřipustil, aspoň ne všeobecně a dovolával bych se zkušenosti. Dobře učí, že člověk nehřeší, dokud rozum jeho věci hříšné nepojal a vůle jí nepřivolila.

Dobře učí i v tom, že ďáblovo pokušení má ten účel, abychom byli zavrženi, a že ďábel již přirozeností svou velmi nad nás vyniká a proto nad míru nebezpečen bývá. Také v tom má Hus pravdu, když tvrdí, že ďáblovi nejvíce záleží na tom, aby sluhy církve a hlavní své odpůrce přivedl k pádu.

K námitkám a odpověděm Husovým budiž poznamenáno: Ad 1. Ač se mi Husova vytáčka o písmě zrovna nelíbí (v jeho ústech), mám za to, že celou odpověď možno připustiti a správnou nazvati. Ad 2. Proti druhé části odpovědi Husovy tvrdím, že hřích andělův nebyl větším jen pro konečné nekání, nýbrž ještě a to hlavně z té příčiny, že rozum i vůle jejich byly rozumu i vůle naší daleko lepšími, odtud byl i jejich hřích, jenž oběma se spravuje, taktéž mnohem těžším. Co má Mistr o nekřtěnátkách, jest v hlavní části zcela pravdivo a vyjádřuje zúplna katolické učení o hříchu dědičném. V tom asi pochybil, že nerozeznával mezi trestem ztráty a trestem smyslů. Co ke konci odpovědi své tvrdí, že by hřích prvotný „káním“ se odpouštěl, jest jistě nepravdivo. Zde nebylo zapomenouti slov Kristových: „Nenarodí-li se někdo z vody a z Ducha svatého...“ — Ad 3. Odpověď Mistrova nad míru důležita a po většině, hlavně z uvedených v ní důvodů, nepravdiva. Hus ovšem popírá ďáblu, že by člověk, živ jsa ve hříchu smrtelném, všecko konal zle, ale důvody Mistrovy jsou chybny! Vyvracíť ďáblu, že prý nemůže dokázati, že člověk skutečně jest ve hříchu smrtelném, nevida, že tím vlastně námitku ďáblovu připouští, jelikož, kdyby ďábel dokázal věci té, byl by Mistr poražen. Odpověděti bylo zde jinak, totiž po katolicku — záporně, jelikož i když někdo ve smrtelném hříše a neschopno pro život věčný činiti díla Bohu libá, nenásleduje, že nemůže činiti díla přirozeně dobrá (pro tento život záslužná), jelikož může na př. almužnu dávati, rodiče, vlast milovati, což jistě není nic špatného i když si tím nebe nezíská. — Pozoruhodna jest odpověď Husova o zpovídání ze hříchů „pánu bohu“, a ne knězi, jeho zástupci, což jsme i v tomto spisku našli později ještě několikráte. Upozorňujeme na to tím více, jelikož Hus ďáblovi (!) praví, že ho na to nenavede (!), aby se vždy znova zpovídal a všechny příčiny a okolnosti hříšné knězi povídal. Čtenáři zdá se z počátku řeč Husova správna, jelikož „znova se zpovídati“ a všecky hříchy a okolnosti jejich knězi znova vykládati, není nezbytně nutným a potřebným tomu, jenž se dobře a platně byl vyzpovídal, a nyní z dobré vůle hříchů těch připomíná. Než další důvod Husův této vysvětlivky nepřipouští, jelikož se v něm praví, že Pánu Bohu netřeba se z nich vyznávati, jelikož je všechny ví. Divíme se, že Hus zde byl tak krátkozrakým a neviděl, že platí-li důvod ten, že vyvrací jeho samého a vůbec každou zpověď, jelikož Pán Bůh dobře ví i to, co se mu z toho všeho jen částečně poví. Ad 4. Mistr odpovídá velmi dobře. Totéž platí ad 5. V odpovědi ad 6. praví-li Mistr, že zákon Boží může každý zachovati, kdož chce a nezmiňuje-li se o milosti a její potřebě, není na pravdě. Vyznati však dlužno, že se o tom zmiňuje v tomto spisku později a zcela po katolicku. Celá další část odpovědi šesté jest úplně správnou a katolickou.

Kapitola pátá. „Slyš, dcerko, a poznaj tři nepřietele každého člověka v světě, jenž chtie jeho duši poraziti. Toť jsú: tělo, svět a ďábel! Těla člověk v životě tomto zbaviti se nemůže, ale „musí je těpati“, zabiti je nesluší, živiti třeba, ač dobře-li se má, proti pánu

svému brojí a povstává. — Svět člověka odevšad obklopuje, a pěti branami, to jest pěti smysly hledí se k němu dostati a jej poraziti. Ďábel konečně, nejsa viditelen, zákeřnicky na člověka leží, a člověk, nevěda o něm, nemůže se šípům jeho vyhnouti. Nalíčeno má ďábel všude, ve zlaté, stříbře i jiných věcech a nejen nalíčeno, nýbrž každé mimo to osidlo jest lepem polepeno, který zove se: žádosť, bohatství, příchylnosť tělesná k přátelům, milování cti světské a rozkoš tělesná. Tím lepem jest duše ve svém „peří lpena“ a nemůže vysoko létati. Peří duše jest: myšlení o radosti nebeské, o božím milosrdenství, o věčném zatracení. Jiné střely ďáblovy jsou: hněv, závisť, pýcha, smilství a slovou dle sv. Pavla šípy ohnivými, a uhasiti může je, kdo má štít víry, to jest „věří-li, že božstvie duše a tělo jsú jeden Kristus, pravý bóh a pravý člověk.“ Věděti také dlužno, poučuje Mistr na str. 119., že ďábel nejvíce doufá od těla, jež se s ním proti duchu spiklo, začež se také vždy duchu protiví a nechce ho poslouchati, majíc jiný zákon než duch. Proto jest s ním boj také tak obtížným, jak viděti na sv. Pavlu, jenž sobě stýskal trpě od těla pokušení a řekl: „Kdo mne vysvobodí? Načež zněla odpověď: „Milosť moje“. Volej tedy, člověče, jsa v pokušení tom, s Davidem: „Vysvoboď mě z nepřátel mých, bóže mój!“

Ve hlavě té učí Hus zcela po katolicku. Co píše o „peří duše“, podepíše každý katolický asceta. Co má o trýzni těla, jest pozoruhodno, třebas i protestantům, kteří si Husa tak rádi za svého berou. Kterak ony ohnivé šípy odrážeti, poučuje Mistr základně také dobře, jen že výklad důkazu jeho se mi nelíbí, a slova Apoštolského „Haec est victoria, fides nostra — totoť jest vítězství, víra naše, nedobře podává a praktické pomoci pokoušenému neskýtá. Správně učí Mistr ke konci, že ďábel nejvíce od těla doufá a s ním spojenství proti duchu má. Po katolicku tvrdí Hus, že člověku třeba milosti Boží, chce-li dobře obstáti v pokušeních.

Kapitola šestá. „Slyš dcerko, že sě máš káti a viz, z čeho sě máš káti, a věř, že dobře sě káti znamená, minulých hříchů želeti a již míti vůli znova se jich vystříhati. Proto v pravdě kajícím jest ten, který tak želí hříchů minulých, že se jiných více nedopustí, v žádném hříchu si nelibuje, ač bez všedního „nemóž v tomto biedném životě býti“ (120). Sv. Augustin učí, že darebné jest pokání, které ještě poskvrní hříchy. Tak rozuměj, napomíná Hus, že kdybys se tisíckráte kál a pak zase hřešil a nekál bys se konečně (před smrtí), že bys všechna prvnější pokání k spasení zmařil. Protož budiž pilna, abys se náležitě kála; toho však nedovedeš bez milosti Boží. Pros Svatých, aby ti napomocni byli (121.), život svůj každý den přeber v mysli své a pilně hledej, kterak jsi podobna svému choti a kterak nepodobna. Oželevši hříchů svých a ukázavši srdce Bohu, pojez chleba živého těla Pána Ježíše. Než přijímáš, prozkoumej srdce a svědomí své, jak velí sv. Pavel, abys snad majíc hřích smrtelný, nepřistoupila k jeho sv. Tělu. Jak často přijímati? Tomu Mistr odpověděti neumí, ale přece radí: „jsa pevný u viere, v naději a v lásce, a tak čist od hřiechu smrtelného, ten chléb jez, buďto každý den, neb ob den, neb jednú v týden neb v neděli toliko, neb jednú u měsieci, neb jakož bóh obdaří“ (121.). Pokání má tyto do sebe kusy: „želenie, vyznanie bohu jich do smrti a dostiučiněnie modlitbú, postem, almužnú duchovní... a tělesnou a jinými svatými činy (122. ř. 1.

shora). Tak se káli hříšní, kteří se stali velikými světci, jakož vidíš na Davidovi, Maří Majdaleně. Takové pokání prospívá, jak viděti na sv. Matouši, jež zjevného hříšníka „apoštolem učinilo a písařem slova božieho.“ Končí hlava ta oslavováním dobroty Boží a velebením předrahého skutku, — pokání a smíření s Bohem.

Správně učí ve hlavě té mistr Hus, že třeba se káti. Přihlížíme-li ke známým slovům sv. Augustina, jenž dí, že kdo po zpovědi znova hřeší, ten že se nekaje, ale přetvařuje — poenitentia non fit sed simulatur — možno schváliti i další Husovo poněkud přísné učení. Že by nebylo možná beze všedního hříchu býti, jest ovšem po většině skutečně pravdivo, ale není bez výjimky, a v životě Svatých nacházíme opak toho, ano, i to, že se sotva *chyb* jakých dopouštěli, neřku-li všedních hříchů. Slovům sv. Augustina o darebném pokání nesmí Mistr rozuměti ve smyslu neplatné pokání, nýbrž nestálé a tedy, byť i nyní *platné*, přece snad na konec málo prospěšné. V tom má ovšem Mistr pravdu, když dí, že nijaké a nikolikeré pokání nic neprospěje, kdybys na konec nekajicně zemřel. Pozoruhodno jest zvláště pro protestanty a novočeské Husity, čemu učí Mistr o vzývání Svatých, a to zcela dobře a zcela správně katolicky. Také i tím vyslovuje katolickou zásadu, když dí: Bez milosti Boží nemožno se pravdivě a vytrvale káti. Moudře káže dcerce, přihlížeti k tomu, je-li podobna či nepodobna nebeskému choti. Méně správným a v ústech Husových všelijakým jest, čemu učí o tom, jak dlužno srdce otevírati Bohu (a ne knězi?). Ano i v tom nejsem s Mistrem za jedno, když poučuje, kdy a komu a jak (bez dovolení kněze!) možno přistoupiti ke sv. přijímání.

Čemu učí Hus o požívání chleba živého, to jest o požívání Těla Pána našeho Ježíše Krista, mohl by sobě povšimnouti zvláště „dvojctihodný“ pan pastor Košut, jehož „husitské“ učení podal jsem v jiném článku.[3]) — Mistr Hus dobře káže, před sv. přijímáním prozkoumati se a právem zrazuje nejíti přijímat ve hříchu smrtelném. Ano i v tom pravdu má, když poučuje, jak často ke sv. přijímání přistoupiti možná, v tom jediné nedobře si veda, že neklade váhu na dovolení kněžské, nýbrž „jak bóh obdaří, což jistě z praktické již příčiny nikdo mu neschválí. Podivno jest, jak Mistr rozumí vyznání hříchů! Mluví o Pánu Bohu a ne o knězi, což skutečně napadá, jelikož ve článku tomto více než jednou se stává. Čemu Hus učí o dostiučinění modlitbou, postem a jinými dobrými skutky, jest rozhodně správno a zcela proti Lutheránům a novověkým Husitům namířeno. Vůbec Lutheránům by se z Husa mnohému přiučiti bylo katolického a mnohého nechati ze svého, kdyby jeho syny byli, jak tak rádi by světu ve svých listech namluvili. Také předposlední slova Husova, jimiž vychvaluje příklady Svatých, jsou správna, nám katolíkům docela příznivá, a lutheránským „husitům“ nepříznivá. Zvláště ještě připomenuto budiž, že káže denně zpytovati svědomí, proti čemuž spravedlivě nikdo nemůže býti a s čímž i nejpřísnější askéta spokojen může býti!

---

[3]) Srovnej „Vlasti“ ročník VII., sešit 4. v mé stati: „Jak píše B. V. Košut, evang. pastor, o Mistru Janu Husovi?“ — Ve článku tom jest chyba na str. 331, stojíť na ní psáno, že sv. Terezie narodila se po zavedení svátku Božího Těla teprv až za 351 let, a má státi za dvě stě a jedenapadesát let, což tím opravují.

Kapitola sedmá. Slyš, dcerko! a... „važ dostojenstvie duše své“. Duše tvá jest duch, stvoření rozumné, ku nejsv. Trojici podobné a vzácnější Bohu než nebe a země, jak učí sv. Augustin. Člověk važ si proto duše své, jež jest chrámem Božím a v níž přebývá duch Boží. Duše svatá jest chrám Boží, za 1. „že jest miesto modlitebné, neb v ní člověk má sě modliti; za 2. „že v ní obětuje sě oběť bohu vzácná: mysl pokorná a duch skrúšený; za 3. že v ní jest oltář, na němž se Kristus obětuje: „oltář ten jest viera živá, a oheň, jenž nikdy nemá uhasnúti v duši, jest milovanie pána boha“; za 4. duše svatá jest chrám boží, že „v ní jest napsáno podobenstvie Trojice svaté, a Kristovo umučenie“; za 5. proto, že v ní bóh přebývá svú milostí (Str. 123. asi uprostřed) a více se v ní kochá než ve všech chrámech a klášteřích a kaplách, jakkolivěk pěkně udělaných. Pomni též duše má, že Kristus podstoupil za tebe rány, utrpení i smrť, abys nepřišla na věčné zatracení. Slyš sv. Augustina, jenž ti volá ony vznešené příklady svatých mučeníků, panen a paniců, kteří šli s láskou za Bohem a následuj jich, nezapomínajíc, co učinil pro tě milý Bůh. Závěrečná slova hlavy této připomínají známých slov sv. Augustina a jsou velmi srdečná, jakož vůbec při každé hlavě jsme to pozorovali, že se kazatel Betlémský vždy nadšeně a důtklivě obrací ke své „Dcerce“.

K oddílu tomu poznamenal jsem si, že na straně 123. tak mluví, jakoby Písma nedržel jediným zdrojem víry. Napadlo mi též, jak dokazuje (asi proto) ze sv. Augustina, Řehoře, Hilara atd. Co píše proti klášterům, bylo snad tehdy traplivou skutečností, ale zdá se, že z toho vyzírá jakási tajná nepřízeň. Správně učí Hus o umučení Páně a dobře vykládá, v jakém smyslu se praví, že duše jest chrámem Božím a že Duch Svatý přebývá v ní.

Kapitola osmá. Slyš, dcerko, a... „hleď k budúciemu súdu pilně“ (Str. 124.). Mluví zde o posledním soudě a dí, že jest každému jistý, ale též skrytý, abychom bděli; hrozný „neb před súdcí páliti bude všechny jeho nepřátely. Tu se ohňové sejdú: neb pekelný oheň bude páliti zatracené, a očistcový bude dobré páliti, od všedních hříchů je vyčisťuje; oheň zdejší všecky věci zemské bude páliti a spálí je...“ Jistě hrozný soud bude, na němž nelze se vykoupiti ani vymluviti „ani odhroziti, ani odbiti; neb bóh bude súditi a s ním každé stvořenie“. Soud hříšníka bude hrozným. Svatí budou však chváliti spravedlivý soud nad hříšníkem. Všecky hříchy a všech lidí budou mocí Boží andělům, ďáblům i lidem zjevni. Z toho vzejde hříšníkům hrozná hanba, zvláště ale i bol, až uslyší, že jsou zavrženi na oheň věčný. Hus napomíná, aby dcerka na pozoru se měla, jelikož jednou trpěti zde na maličký čas, jest zlem, a což tam býti v ohni věčném a bez naděje vysvobození?

Také v této hlavě Mistr po katolicku si vede. Dobře-li mu rozumím, mám za to, že jeho výrok o ohni pekelném a očistcovém při soudě (či myslí, že až po soudě?) jakož i domněnka, že s Bohem bude souditi každé stvoření, jest trochu koštrbata a ne v každém smysle pravdiva. Hus zde také učí katolické nauce o očistci, čímž patrně liší se od novohusitských lutheranů, mimo již uvedená učení četná. —

Kapitola devátá. Slyš dcero! „a myslí nábožnú přichyl ucho své k myšlení o radosti své, a viz rozumem, kterak utěšené jest královstvie nebeské; protož slyš a viz, a tak važ život věčný.“

(Str. 125.) Srdce i rozum třeba vyprázdniti od radovánek tělesných a světských, aby duše povznesla se ke království Božímu. Království Boží, to jest věčná blaženost, záleží vlastně v poznání a z něho „budú mieti všeliké utěšenie a velikú radosť, a v tom poznání utěšeném i v té radosti budú mieti věčné ukojenie.“ Nasycen bude rozum, poznav Boha; nasycena bude vůle, dosáhnuvši největšího dobra, nasycena takvší rozkoší, že již nebude míti, co by vůbec nebo lépe chtěla. Tak úplně blahoslaven není dosud ani sv. Petr, ani sv. Pavel, a Origenes učí, že ni Kristus. Tomu však Mistr odporuje právě, že třeba tomu rozuměti, poněvadž Petr a Pavel nemají ještě těla oslaveného, ale Kristus ve své osobě má tělo již dávno a zcela oslavené, „a již nemóž býti oslavenější.“ Poněvadž jest však Kristus zároveň hlavou všech vyvolených, jichž těla dosud oslavena nejsou, možno v tom smyslu o Něm říci, že není dosud oslaven, a že bude, až vyvolení jeho vstanou v den soudný z mrtvých. Dále učí náš Mistr, že rozum nebude více blouditi, jelikož vše bude ve světle Božím spatřovati, a vůle nebude moci něco zlého chtíti, jelikož bude míti božství, jež jest nesmírné a každé dobré. Oko bude viděti Spasitele a a všecky svaté, a v tom vidění člověk některak přesáhne i andély, jelikož se člověčenstvo v Kristu přesáhlo. (Str. 126.) Učí, že v nebi nebude žádného nedostatku, ni nemoci, ni hříchu, ale svrchovaná svoboda radosti věčné. Ó, že si toho lépe neváží lidé a oddávají se kratičkému veselí, ztrácejíce jím věčné. Vykládá, jak očekává Otec, Syn i Duch Svatý „Dcerku“ a jak zástupové nebeští Bohu prozpěvují. Tak jest v nebi krásně, dí Hus po sv. Řehoři, že kdyby oko naše jen na chvilenku a jednou je spatřilo, vším světským by pohrdlo a poznalo, že vše i největší a nejlepší na světě tomto jest nepatrno a maličko a nepěkno proti tomu. Miluje-li však člověk i toto malé dobro časné, čím více milovati by měl neskonalé dobro nebeské. Na konec omlouvá se Mistr, že málo pověděl, „neb málo umiem“.

Z počátku hlavy učí Hus krásně o království nebeském, o blaženosti věčné, a klade ji po sv. Tomáši Aquinském zcela správně v poznání rozumové, to jest, učí se starými bohoslovci scholastickými, že blaženosť věčná formálně jest věcí rozumovou a doplňkově věcí naší vůle, kterou načisto štěstím vyplňuje, tak že na radosti té nejen celá duše, nýbrž i spojené s ní tělo účastenství béře. Důvody, které dává proto, že rozum chybiti a vůle zlého žádati nebude moci ve blaženém stavě tom, jsou též správny. Pozoruhodno jest, že jmenuje sv. Petra před sv. Pavlem. Také jeho rozluka domněnky Origenovy jest správna, ale hned za ní dotýká se Hus bolavé stránky učení svého, totiž „vyvolených“, kteří jsou údy těla Kristova, jež dosud oslaveno není. Čtenář vidí, že tím jen církev rozuměti může; proto dlužno v té věci Mistru na odpor se postaviti. Věru divno velice, že obratný Mistr, jenž i ve spisku tomto často dovolává se sv. Pavla, zapomněl úplně jednání téhož Apoštola, jenž chtěl z církve vyloučiti muže cizoložného, nepolepší-li se. Tím sv. Pavel sám na jevo dal, koho považuje údem církve a koho ne. Také nemohl býti nešťastnému Mistru, jenž často Písma se dovolává, neznám text ze sv. Matouše (20, 16.), v němž se praví, že království Boží podobno jest vinici, na kterou jest povoláno v různých dobách různých pracovníků, tak že vskutku mnoho jest povolaných, ale málo vyvolených. To jen jako upozornění na to, že mistr Jan Hus již roku 1412. v této věci ne-

dobře smýšlel. To na mysli majíce, snadno pochopíme, proč mluví na několika místech s patrnou nepřízní o papeži a biskupech. Je-li totiž církev jen sborem vyvolených a svatých, mizí veškera jistota o papeži i jeho důstojenství v církvi, jelikož nikdo neví, jak ty dvě věci s papežem se mají je-li vyvoleným a svatým, čili nic Tím se církev zúžuje v nitro několika přešťastných jedinců, stává se neviditelnou, a tu ovšem její viditelná hlava, hierarchie atd. jsou nesprávny. Mistr tomu jasnými slovy a výslovně zde ještě neučí, než mínění jeho probleskuje dosti jasně, jak se říká, mezi řádky. — Ostatní ve hlavě té možno vše přijati.

Kapitola desátá. Slyš dcerko!... „aby pána boha nade všechny věci jiné milovala: neb když to naplníš, tehdy všecky dřéve psané řeči lehce zdržíš“ (128.). Milovati Boha jest, dobré dobře chtíti. A to činíš, nejsouc ve hříše smrtelném a činíc co Bůh chce, totiž dobré. Miluj Boha nejvíce, ponévadž nejlepším jest dobrem. Pán Ježíš také káže, abychom Boha milujíce přikázaní jeho plnili. Jak se toho dovíš, plníš-li přikázaní? Když se odhodláš i umříti, než je přestoupiti. Miluj Boha také proto, že jest svému stvoření dobrý. Takové veliké milování Boha dokázaly duše svaté: Kateřina, Markéta, Dorota atd. Nikdy však, trpě pro Boha nereptej! A věř, že milujícím Boha vše pomáhá k dobrému i — utrpení. Končí pak poučení to mistr Hus, napomínaje dcerku, aby to nejen pamatovala nýbrž i plnila, aby se jednou s Kristem a jeho Matkou a svatými radovala. „Toto tobě rač dopomoci mocný bóh otec, múdrý syn boží, milostivý duch svatý, jeden bóh všemohúcí na věky požehnaný.“ Amen. (Str. 130.)

Ku hlavě této netřeba zvláštních poznámek. Každý vidí, že jest závěrkem předchozích a správna. Úcta ke Svatým a upozornění na jejich vznešené příklady dokazují, že Hus toho času (1412) v té věci byl na katolické půdě. Také napomínání jeho, aby Dcerka nejen věděla ale i plnila, čemu jí učil, jest významno, a ukazuje, jakým neprávem berou si později sektaři, zavrhujíce katolické učení o potřebě dobrých skutkův, nešťastného Mistra — patronem.

Závěrek.

Z celého spisku Husova jde na jevo, že nešťastný Mistr stál ještě 3 léta před svou smrtí skoro zúplna na půdě katolické, že se zjevně proti jejímu výslovnému učení nikde neprosloví, a že jen v učení o církvi, to jest, v učení o tom, kdo jest údem jejím, (neoslaveného dosud těla Kristova) neměl správného ponětí a nachyloval se k nepravdě. V četných kusech učení svého jest výslovně katolickým, a zavrhuje bludy moderních nevěrcův a lutheránských novohusitův zároveň s námi, z čehož patrno, že nemají učení jeho a tudíž ani právo zakrývati se jménem jeho. Hus hlásá zde víru v trojjediného Boha; učí hříchu dědičnému, potřebě křtu, výkoupení skrze Pána Ježíše; věří v nejsv. Svátost oltářní, zná se ke zpovědi, vychvaluje milost Boží, odsuzuje hřích, káže ctíti Svaté, zvláště jmenuje několikráte nejsv. Pannu Marii, uznává auktoritu sv. Otcův a dokazuje z ní, učí potřebě dobrých skutků, hlásá učení o očistci a posledním soudu, a vše skoro načisto bezvadně. Z celého spisku jen dvě větší chyby prozírají, totiž „Husovo mínění o církvi a vyznání „pánu bohu“.

Vezmeme li však do rukou spis, který napsal po dvou letech „Proti šesti bludóm“, uvidíme veliký rozdíl: ve spise tom již Husa nepoznáváme a jen s podivením se tážeme: Co přivedlo muže toho v takové konce? Jaký opak proti dřívějšku, jaká podrážděnosť a rozpor se sebou samým! Zvonivá slova o „zásadách Husových“ ztrácejí se nám a jeví se holou frází, jež odporuje skutečné, ve spisech Husových uložené pravdě!

Z národního divadla.

Žijeme v době rozruchu výstavního. Celým naším veřejným životem tohoto času proudí šum výstavní, o výstavě se píše, hovoří v Praze i na venkově, dráhy do Prahy ústící přivážejí nám po všech tratích milé hosty — nejvíce ovšem těch bližších, s opálenou lící, mozolnou pravicí ... a tomuto šumu a rozruchu ustupuje vše ostatní do pozadí. Události politické nechávají se běžeti bez debat, a strannické sváry, u nás na denním pořádku, chvílemi pozbývají břitkosti, ba jsou i okamžiky, kdy úplně umlkají — věc to u nás převzácná. Národní divadlo, vždy jindy přítažlivý magnet a dostaveníčko všech krajanů i hostí z dálné ciziny, jest dnes hledáno teprve ve druhé řadě: výstava králuje. Jsou ovšem večery, kdy je v divadle plno; ale je jich teď tuze málo. Pyšné bulletiny divadelní kanceláře, hlásající světu, že od pěti hodin ráno sváděny byly u pokladny tuhé bitky o lístky, že vše bylo do posledního místečka vyprodáno, neobjevují se již v obvyklých sloupcích časopisů. Prázdniny divadelní, jež spadají v druhou polovici července, má divadlo již za sebou: odbyly se hned v květnu, aby v době výstavy mohlo se hráti bez přetržení. A přece bývá hlediště více než na polo prázdné, ba i když je hra v předplacení, máš zde jako po vyhoření.

Jest to ovšem přirozené. Diviti se tomu nemůžeme a neozval se také dosud ani jediný hlas, jenž by se tomu byl divil. Výstava je Praze i venkovu něčím naprosto novým, má tolik půvabů, tolik přítažlivé síly, naplňuje nás tím, že je naše a ryze česká, takovou hrdostí, že se tam opět a opět vracíme a prohlížíme znova a znova. Chceme jí užiti, než se dostaví podzim. Divadlo sice také milujeme, ale není nám již novým, také venkovu ne. A pak si myslíme: divadlo se nám neztratí, však my si je, až bude výstava uzavřena, rádi zase vyhledáme. A jak rádi! Jen aby nám něco v pravdě hezkého připravilo na ten podzim a na tu zimu ... Laskaví čtenáři naši velmi dobře ví, jaké jest hledisko naše proti výpravným hrám, které se tak ve veliké míře na našem jevišti provozovaly. S dostiučiněním konstatujeme, že znemravňující tato hyperprodukce velikých baletů a duchaprázdných „kusů“ na vnější effekt vypočítaných à la „Ďáblovy pilulky“ přece se omezila. Omezila se tak značně, že celkem veškeré tyto, ovšem již silně otřelé „kusy přítažlivosti“ i v době výstavní málo byly opakovány. A nejen to: dle všeho nemá divadlo ničeho podobného za lubem, aby nás tím překvapilo a oblažilo. Hovorná jindy div. kancelář mlčí a nevypravuje o žádných divech a zázracích nového výpravného kusu, jenž by se chystal. A obyčejně takovou radosť nám divadlo objednalo na dobu kyselých okurek a zrajících švestek. Jestli letošní parná i výstavní sésona přejde bez velikého baletu nebo jiného výpravného kusu — snad konečně budeme moci říci, že se národní

*

divadlo vrací ku svému původnímu, českému povolání, že se více a více blíží k ideálu a ideálním svým úkolům ... a psali bychom tak rádi, z té duše rádi!

V době výstavní bylo přece více dbáno původních českých her nežli jindy. Bývaly letní sésony, kde byly pravidelnou módou velikotvárné balety a výpravné kusy, a dokud nebylo těch, nějaký ten Italián s vysokým „C“ nebo koloraturní signora cantatrice. Letos ještě před letní dobou měli jsme vzácný požitek ze vskutku fenomenální umělkyně slovanské: Polky Heleny Modrzejevské. Hrála v celé řadě dramat i veseloher: nepíšeme frázi, pravíce, že by se z její oduševněné hry, deklamace i posuňků dala definovati velikosť dramatického umění a vylíčiti, jaké býti má. Když člověk vidí herečku jako je Modrzejevská, chápe teprve význam slova „umění“ a „umělkyně“ v jeho velikosti. Jsme daleci hyperbol; velectění čtenářové této naší rubriky jistě nám dají za pravdu, že jsme v ní nikdy nepěstovali osobní kultus. Ale komu česť, tomu česť! Psali-li jsme zde kdysi o Saře Bernhardově, o její „Frou-Frou“ a „Fedoře“, a chceme-li býti spravedlivými, musíme ještě větší pochvalu vzdáti pí. Heleně Modrzejevské. Pravíme upřímně: na Bernhardové je více reklamy, více směšného až do titěrnosti zabíhajícího zbožňování, na Modrzejevské více umění. A ta lahodná polština z jejích úst! Viděli jsme ji jako lady Macbetovu ve velikolepé tragedii Shakespearově a obdivovali se té skvostné hře a celému pojetí demonické té povahy i velikosti dokonalé její deklamace — i v Dumasově „Dámě s kameliemi“ dovedla dáti ztracené Margueritě takovou poesii, že i nejtvrdší soudce nedovedl se ubrániti živému soucitu nad nešťastnou, kleslou tou ženštinou. A co jsme řekli o našich hercích, porovnávajíce je s družinou provázející Saru Bernhardovu, to můžeme plnou měrou i opakovati nyní, kdy hráli se slovanskou touto umělkyní. Skutečně vynikali, a zvláště to platí o Jakubu Seifertovi —

Z řady původních oper našich náleží Bendlova „Lejla“ k nejkrásnějším. Jest tomu již více než třiadvacet let, kdy byla novinkou na národním divadle; sehrána byvši poprve s takovými silami, sborem a orkestrem, jakož i prostředky dekorativními, působila ovšem silou pravé novinky. Měla býti ovšem hrána již dávno — hned v prvních týdnech otevření národního divadla — ničím nelze omluviti tuto netečnosť k práci tak znamenité.

Libreto Krásnohorské — jako všechna její libreta pravá perlička mezi librety — opírá se o děj povídky Bulverovy a jedná v době bojů Španělů proti Maurům za Ferdinanda Katolického (1452—1516); i velkoinkvisitor Torquemada (1483—98) vystupuje v opeře. Žid Almamen, výtečně líčený jako fanatik, ukrutník a lstivec, rád pomohl by utiskovanému kmeni svému ku větší volnosti. Jsa považován Maury za Mahomedána, nakloní si maurského krále Boabdila a zrazuje jej Ferdinandu Katolickému za slib, že židům různé výhody udělí. Aby Maury zdržel od útoku na nepřipravené dosud křesťany, řekne králi Boabdilovi, že věrný a oddaný mu vůdce Muza je podlý zrádce, a král dává jej do žaláře.

Žid Almamen se sličnou svou dcerou Lejlou, již Muza miluje, odchází ke Španělům, ale sotva že odešel, propustí Boabdil Muzu z vězení a způsobí nepřipraveným Španělům ukrutnou porážku. Almamen i s dcerou jest od Španělů na útěku chycen, a již již má býti žid dán na mučidla, aby králi vyzradil poklady souvěrců; on však nechá Lejlu jako rukojmě v táboře španělském a propuštěn je na svobodu.

Lejla opustí bludy židovské a stává se křesťankou a vstupuje do

kláštera. Křesťané porazí Maury, vyvrátí Granadu; maurský král Muza i Almamen na útěku vejdou do kláštera, kdež fanatický žid s hrůzou poznává, že jeho dcera Lejla stala se křesťankou. V divokém vzteku proklane ji dýkou, sám pak zabit je od vojínů maurských, jež zradil.

„Lejla“, v níž maurský, židovský i křesťanský živel znamenitě je slovem i hudbou charakterisován, je dílo krásy velevzácné.

Antické trilogie Vrchlického „Hippodamie“ předvedena část druhá: čtyřaktové drama „Smír Tantalův“ s hudbou Fibichovou. Pro žádoucí souvislost odkazujeme ctěné čtenáře k referátu svému o „Námluvách Pelopových“, jejž jsme ve „Vlasti“ podali.

Zločinný Pelops vrací se s Hippodamií k otci svému Tantalovi, jehož pronásledují Erinnye, že dopustil se svatokrádeže v chrámě Zevsově a vraždou hostě zprznil pohostinnost. Dává proto Erinnyím vystavěti oltář a prohlašuje v celém kraji, že zde má každý pronásledovaný, kdo uhodí na štít, asyl a najde jeho pomoci. Zapomněl však, že dopustil se nového zločinu, vypudiv se synem Polopem choť jeho Axiochu — jen k vůli vášnivé Hippodamii, jež nyní nenávidí Tantala i Axiochu, ač z domu vypuzenou. Domnívá se, že ji Pelops dosud miluje. A nyní tato zavržená Axiocha přichází k posvátnému oltáři Erinnyí a dovolává se asylu i pomoci. Leč Hippodamie ji opět vyhání, rušíc právo asylu, a stařec Tantalus to trpí, málomocně se dívaje na zuření Hippodamino. Axiocha žalem umírá. Pelops, vrátiv se z válečného tažení, uslyší o zavržení první ženy a vzplane zlostí proti Hippodamii; tato pak v rozčílení vášnivém líčí mu, jak je k ní chladný, a jak horoucně jiný milovati umí. Pelops mučen je žárlivostí po tomto doznání a vyvolává ducha Myrtilova a Oinomaova, aby se dověděl, koho Hippodamie milovala. Tu se dovídá, že Axiocha porodila mu syna, jenž je živ, i skládá slib, ujati se dítěte; zároveň však se dověděl, že Myrtil, o němž se domníval, že jej zavraždil, je živ!

Zatím Hippodamie zvěděla, že Axiocha má syna a vysýlá posly, aby dítě i matku zabili. Poslové vrací se s dítětem — Axiocha již zemřela — a starý Tantalus uhájí dítě před zuřivou krvelačností Hippodamie a odevzdává je vracejícímu se otci Pelopovi, jenž své dítě líbá. Tantalus pak, ochrániv nevinné děcko před záhubou, smířen jsa umírá. Mohutný děj tento a květnatou mluvu básníkovu provází a znamenitě zvyšuje překrásná hudba Fibichova.

Po „Noře“ „Oernulfově výpravě“ a „Podporách společnosti“ vypravilo divadlo čtvrtý kus Ibsenův: „Nepřítel lidu“, pětiaktovou činohru, plnou zajímavosti v ději i charakteristice hlavních jednajících osob.

V malém městečku na břehu Norska žijí dva bratří: lékař Stockmann, poctivec, lidumil, a purkmistr Stockmann, ředitel mořských lázní, podnikatel zařízení jejich, sobec, který kromě idee obohatit sebe a své rodné městečko každým způsobem a za každou cenu, nezná jiných myšlének a cílů.

Mezi hosty lázeňskými vypukl tyfus a zimnice. Říkalo se, že je to epidemie, která se po druhé neobjeví. Ale lékař Stockmann měl jiné podezření. Zkoušel chemicky i mikroskopicky vodu „proslulých“ lázní a nalezl, že jsou v ní zdraví lidskému škodlivé mikroby, které nemoci ony působí. Universita, kamž zaslal zprávu o svých výzkumech, potvrdila jeho dobrozdání.

Konflikt je nutný a nevyhnutelný. Buď lékař zamlčí svůj objev, a stane se vražedníkem lidu, nebo jej prohlásí, a přivede rodné městečko na mizinu. Poctivec ovšem ví, jak jednati, a tak jedná též lékař. Ale

jak zachová se k němu vlastní bratr a celé městečko! Prohlásí jej za zrádce, za nepřítele lidu, sotva ujde ztrýznění, rozbijí mu okna, propustí jej z úřadu, je zničen i se svou rodinou — za to, že mluvil pravdu. On však ostane pevným proti celé vřavě jsa pevně přesvědčen, že jako každá pravda i tato pravda konečně zvítěziti musí.

Ibsenova činohra je pronikavá a způsobila mocný dojem. Již to, že vzata je ze společenského života, že líčen tu děj, jenž i s konfliktem svým všude, tedy i u nás, je velice snadně možný, činí ji obecenstvu sympatickou. Že pak mravní cena její je veliká a mravní jádro hluboké, nelze popříti z děje, námi jen zcela stručně vylíčeného.

Zvláště pro výstavní dobu objednala divadelní zpráva Sardou-ův „Thermidor“, čekajíc, že bude — abychom tak řekli ve slohu reklamním — „sensační atrakcí“. Ponechávajíce si referát o něm na příště, podotýkáme jen, že tato čáka divadelní správu sklamala, a že horký revoluční „Thermidor“ naše obecenstvo přijalo docela chladně.

Josef Flekáček.

LITERATURA.

Musaeum.

List bohoslovců českomoravských. Ročník XXV. 1890—91. Pořadatel Jakub Procházka v Brně. Tiskem Benediktinů Rajhradských. Nákladem vlastním. Čís. III.

Třetí a poslední číslo „Musaea“, kterým končí bohoslovci českomoravští letošní ročník, přináší v čele báseň „Moravě“ od A. Pavelčíka (sem. Olom.), vynikající ostře provedenou myšlénkou i ladnou formou. Následuje lahodný překlad ze Summy sv. Tomáše Aq s nadpisem „Bůh jest blažený“, pořízený od Jak. Procházky (sem. Brn.). Dokončení znělek „Ztracený ráj“ od F. Leubnera (sem. Pražsk.) korunuje provedením svým celý cyklus. Báseň „Před obrazem Sušilovým“ od A. Kolíska (sem. Brn.) a několik slov o Sušilovi“ Alf. Servusa (Brn.) označuje velkou pietu alumnů k Sušilovi, po němž nazvány byly literární jednoty seminářské „Růže Sušilovy“. Po té podáno historicko-kulturní pojednání „Eliška Myslikovna z Chudenic“. Článek „O positivismu“ Jana Gabmayera byl již dříve cenou poctěn, a seznamuje čtenáře s principy této „moderní filosofie 19. století“, doplniv případně pojednání o témž předmětě v letošním Obzoru č. 10. a 11. uveřejněné. Studie „Snahy církve katolické o osobní svobodu“ od Fr. Kroihera (sem. Buděj.) dokazuje přehledně novými doklady tak často napadanou pravdu, že církev se po všecka staletí snažila národy od „poddanosti a člověčenství“, jakožto zbytku starověkého otroctví, osvoboditi. Dokládáme k tomu, že na statcích duchovním vrchnostem náležejících byla ve středověku poddanosť nejmírnější. Ano našel se jako doklad historický v poslední době nikoli nedůležitý spis ve Vídeňském státním archivu Fasc. 416, v němž se vyptává jistý Jesuita hraběte, k němuž měl za zpovědníka přijíti, v jak velkém „člověčenství“ u něho lid poddaný žije, jak mnoho musí robotovati atd. A jen tehdy chce úřad zpovědníka přijati, pokud bude vrchnosť laskavě a mírně s lidem nakládati. Jos. Kreutzera (Brn.) stať „Liberalismus ve vědě“ uvažuje, na kolik zla došlo v století našem po franc. revoluci z nepravého pochopení slova „la liberte“. „Črta o Danteovi“ od K. Dostála (Olom.) jest zvláště na svem místě. V době nejposlednější oplývající básněmi ne právě lepými počíná se jaksi více obraceti pozornosť k epochálním spisům Danteovým. I letošní ročník „Hlídky Literární“ od čís. 2. počínaje přináší delší studii o Danteově „očistci“ z péra dra. V. Šimánka. — Připojen pak jest životopis s podobiznou † dra. Jos. Chmelíčka od Jak. Procházky (Brn.), čímž oživena památka tohoto horlivého kněze, professora bohosloví a hudebního skladatele V rubrice „náš hřbitůvek“ octlo se bohužel přece jedno jméno, a to

ctp. Karla Pospíšila, bohosl. IV. r. v Brně, jemuž věnována tuto vroucí pohrobní vzpomínká. Jsou tu ještě zprávy o literární činnosti „Růže Sušilovy“ v Brně, v Praze, jednoty „Třebízský“ v Hradci Králové a „Sboru duhovne mladeži Zagrebske“ v Záhřebě. Dále provolání k sjezdu duchovenstva na posvátném Velehradě dne 30. července t. r.. k němuž i družstvo „Vlast“ a jeho odbor „Historický kroužek“ pošlou své zástupce k utužení bratrské lásky s Moravany. Jako vložka k tomuto číslu jest připojen program slavnostní akademie k poctě sv. Aloise v alumnátě Brněnském uspořádané spolu s básněmi při ní přednesenými. — Kéž ideální snahy bohoslovců českomoravských obsažené v heslu Sušilově „za církev a vlast“, jež se pěstují v „Růžích Sušilových, částečně pak se uskutečňují a veřejnosti projevují v literárních prvotinách „Musaea“, najdou všestranné podpory, aby Sušilovky opravdu byly perpetuum seminarium budoucího nadšeného působení dorostu kněžského za církev a vlast. **Vlastimil Hálek.**

Břeh.

Román od Sofie Podlipské. Tři díly. Přítele domoviny svazek 1—3. r. 1891. Nákladem Ed. Beauforta.

Slovem „břeh“ jmenuje spisovatelka pomoc nebo záchranu se svízelích života. V románě tomto předvádí nám chudou rodinu Zahrádeckých, jíž se ujímá paní Stampachová, manželka boháče. Zahrádecká byla dítětem nemanželským, a když otec její se oženil s dívkou jinou, manželka jeho starala se o ni jako o svou. Paní Stampachová byla vlastní dcerou její pěstounky; vyrostly spolu; kdežto však vlastní dcera stala se bohatou paní Stampachovou, nevlastní její sestra oblíbila si chudého Zahrádeckého, čímž rozhnévala svou pěstounku, která ji propustila z domu beze vší pomoci. Zahrádeckých mají mnoho dětí a jsou nešťastni s dcerou Julií, která se zamiluje do bohatého mladíka a s ním spáchá sebevraždu. Poraní se však pouze a zůstane na živu. Dále líčí spisovatelka dobročinnosť paní Stampachové, zvláště pokud se týče rodiny Zahrádeckých, a její neshody s manželem, který jí v dobročinnosti brání, dále dvojí lásku její dcery, která se provdá za Otokara Šalovce, jemuž byla dříve skoro protivnou, domácnosť a život starých Stampachových — dědečka a babičky, pak druhé babičky, matky paní Stampachové, nevlídné, samotářské to stařeny, poměry rozvedených manželů Šalovcových a jiné, co v rámec románu přísně nenáleží.

Nastínili jsme tu krátce obsah románu, který by nemálo získal, kdyby byl aspoň o polovici skrácen. Ta rozvláčnosť, až neobyčejná, je vadou velice v oči bijící, a zajímavosť není věru silnou stránkou spisovatelky. Ona sice nevyhýbá se divoké lásce, bouřlivým scénám ani zoufalým činům (viz: dvě sebevraždy), ale nelze říci, že by i tato místa vynikala poutavostí. Připadá to čtenáři asi tak, jako když ten známý ponocný z „Humorů“, zpozorovav oheň, aby se lidé nepolekali, zašeptal: „Lidičky, hoří!“ A potom teprve polohlasem: „Lidičky, hoří!“ — To platí o románu „Břeh“ jakožto celku. V podrobnostech pak shledáváme vady ještě značnější.

Můžeme říci, že „koníčkem“ spisovatelky jest láska. Tu pěstuje téměř od kolébky až do hrobu. My sice víme, že městská mládež činí tak ve všelicem značné pokroky, ale co povídá paní spisovatelka, zdá se nám přece trochu mnoho.

Již prý „jako třináctileté žáby povídaly si ona a družky její, jak si která přeje býti oblečena jako — nevěsta.“ To snad trochu brzy. Vůbec jest Ula paní spisovatelky povahy až záhadné; je jí tak asi sedmnáct let, ale chová se na jedné stránce jako pětileté děcko a na druhé jako dospělá matrona. Na str. 10 (I.) Ula byla šťastna, ale snad z nedostatku zaměstnání — vyskočila jí v hlavě otázka: Co teď? Odpověď: Láska! Na str. 71. sice „nečítala románů, jí žádná kniha nepopletla hlavinku — ale, slýchala o lásce — a následek? Uvedeme tu doslovně myšlénky mladé dívky: Býti nevěstou, pak mladou paní, matinkou, chovati místo voskového skutečné miminko! Ah, to musila býti slasť! Míti pak více dětí, s nimi starosti, jak to bylo důstojné! Zkoušela mimovolně přísný výraz obličeje vůči svým šesti velmi divokým synáčkům (!) Jediná dceruška vyrůstala mezi nimi, radosť své matky. Ta vdala se také svého času. Ula stala se babičkou. Tak odprádala v májové té noci lyrický děj života lidského...“ Už by nescházelo, než aby byla tato sedmnáctiletá dívka viděla se jako pramatka velikého národa. — A což máme říci o manželích, kteří mají již takovou dceru a vyčítají si: „Tys mne nikdy nemiloval!“? Paní Štampachová svého muže nikdy nemilovala — ale nemilovala nikdy ani nikoho jiného. Divná to povaha: cizí chudé milovala, a

vlastnímu dobrému muži nemohla ani zvyknouti. A tento muž, který svou ženu tak velice miluje, hrozí jí pro malichernou neshodu — rozvodem! — Na str. 155. (I.) vypráví otec, jenž nežije s manželkou, synovi: „Tuto vyhlídku jsme tak milovali, ona a já.“ A syn si myslí: „Zas ta stará historie; zdali pak budu také já opakovati takové staré písničky jak na kolovrátku, až budu starý!“

V díle II. dočítáme se o té dvojí sebevraždě. Podotýkáme jen, že sebevražda veselého mladíka Machka není ani řádně odůvodněna Ale poslyšme dopis, kterým se loučí sebevrah se svým přítelem: „Hrál jsem se ženským srdcem jako míčem, ale ten míč proměnil se v ohnivý šíp a proklál mne. Odstrašuje-li tě to, dej se oženit od tatínka. Chtěl bych tě vidět aspoň ještě jednou a zasmát se s tebou, pohovořit o lásce a vysmáti se životu i smrti. Nuže, dá-li se to dělat, přijdu k tobě z onoho světa. Servus, dobrý starý kamaráde! Až přijdu, nevyhoď mne a přichystej mne (!) oheň a doutník. — Chtěl bych, abys mne viděl teď. Směju se a nebojím se. Přej mi šťastnou cestu. Snad budu v onom světě moudřejší.“ — Dopis ten psal sebevrah, když ležela před ním na smrť raněná dívka. Poznámek k tomu netřeba. — Není divu, že ubohý přítel myslí si potom: „Stokrát lépe umřít a poznat lásku v její veškeré moci a hrůze, nežli žít v té vlažné lázni sňatku...“ „Ten list zdál se mu korunou toho mladistvého, svěžího ducha“ (!) Paní spisovatelka s tím životem tuze bagatelisuje.

Na str. 86 modlí se raněná dívka v pomatenosti takto: „Odpusť nám jejich viny, jakož i my odpouštíme, že nás uvádíš v pokušení, že nám ukládáš vinu. Amen. — Tomuto pomatení se ani tuze nedivíme, připomeneme-li si, že myšlénky paní spisovatelky, pokud se týče modlitby (viz její „Myšlénky o modlitbě“) jsou také trochu pomateny. Ostatně nám snad nezazlí, když v té překroucené modlitbě vidíme ne zmatení, ale zúmyslné rouhání. — Na str. 138. čteme: „Dle toho bylo by něco po smrti? Snad jakýsi stín naší bytosti v té čtvrté dimensi zachycený, zachovaný jako v pohyblivém památníku?“ — Nejmírnéji soudíce, vidíme v této myšlénce spisovatelčině o věčnosti také jakési z natení. Ona vůbec ráda filosofuje, třeba že filosofie ta místo myšlénkové hloubky obsahuje prázdná slova, jako na str. 7. d. III. — Avšak i něco pro zasmání tu nalezáme, viz str. 23. Julie chtěla umřít, Bůh ví, jak opravdu. (Zde nalézáme jednou slovo „Bůh“.) Nuže, mohla-li? (Nemohla si vymysliti vhodný způsob sebevraždy). A Machek, který byl tak šťasten a vesel, hned byl pryč (!)

Zahrádecký vylíčen jest jako muž, jehož největší neštěstí nedovede sklátiti. Ale věru nesnadno říci, co toho churavého, slabého muže tak sílilo. Aby to byla snad modlitba, důvěra v Boha — to naší spisovatelce ani nepřipadne: ona oblekne nevěreckou filosofii třeba do chuďasovy haleny. — Ve třetím díle se román šťastně ukončí manželskými sňatky, a čtenář si oddychne.

Spisovatelka chtěla ukázati tonoucím „břeh“, ale zatím neukázala ani stéblo, jehož se tonoucí chytá. Pohrdání životem — toť snad ten její „břeh“. A v té pustotě kmitá se jako bludička dobročinnosť, a i ta jest beze všeho základu, snad pro pouhou libůstku. Co se týče stránky umělecké, čtenář si úsudek utvoří z toho, co jsme pověděli. Kromě dědečka a babičky Stampachových není v románě osoby, jež by nevynikala značnou — nedůsledností povahy.

„Přítel domoviny“ započal nový ročník opět nešťastně.

V. Zálabský.

Vzdělavací bibliotheka.

Svazek 1. Lev N. Tolstoj: Kreutzerova sonata. Z ruského přeložil Ant. Hajn. V Praze 1890. Nákladem „Časopisu českého studentstva.“ Cena 50 kr.

Každou v pravdě *vzdělavací* bibliotheku mohli bychom uvítati s upřímným potěšením. Nekabonili bychom čelo nad „zase novým“ podnikem, ani by nám netanula na mysli otřelá fráze o „hyperprodukci.“ Jen když by to byla hyperprodukce dobrých, skutečně cenných, vzdělavacích spisů. Ale nazvati takovou bibliotheku „vzdělavací“, jejíž první číslo tvoří famosní „Kreutzerova sonata“ Tolstojova, a pomysleti si k tomu, že takový spis vydán jest péčí českého studentstva — toť jest věru velice trapné pomyšlení. Takovým směrem filosofovati a mysleti, tak se vzdělávati považuje tedy vydavatelstvo „Vzdělavací bibliotheky“ za věc a práci pro studentstvo, písemnictví a národ záslužnou a potřebnou? Poříde se u nás povídá a píše o bodrosti, ideálnosti, nadšenosti mládeže — rozšiřujte mezi ní „vzdělavací“ spisy jako „Sonata“ a budete míti po nadšení, po ideálech, po bodrosti. Tolstojova „Sonata“, vydaná péčí studentstva studentstvu jako spis „vzdělavací“ — toť pravý paškvil a pravá ironie.

„Hrdina“ povídky — lze-li tak „Sonatu“ nazvati — je Pozdnyšev, jenž ze žárlivosti zabil ženu. Celý ten Pozdnyšev jeví se jako nepříčetný člověk, jako nějaké chlapisko jednající v deliriu tremens, neboť že se opíjel, o tom sám dává si svědectví. Vraždu na choti své spáchal bez nejmenší příčiny, domnívaje se pouze, že ji svádí učitel hudby, ještě však dříve, než ho poznal, choval se k ní surově, téměř zvířecky.

Citatů ze „Sonaty“ uváděti nebudeme, a laskavý čtenář nám to odpustí. Jsouť některé věty a výrazy takové, že jich naprosto opakovati nelze.

Vidí-li v nich vydavatelstvo „bibliotheky“ vzdělávací moment, de gustibus non est disputandum. My čtenářů „Vlasti“ urážeti nechceme.

Pozdnyšev, jenž při jízdě železničním vlakem ve vagóně spolucestujícím vypravuje svou historii, rozebírá při té příležitosti filosoficky různé choulostivé otázky, a to způsobem tak cynickým, že se nedivíme, že kniha ku př. v Anglii vůbec zakázána byla. (U nás propadlo prvé vydání konfiskaci). Zlehčuje se tu vůbec manželství (je prý to podvod a násilí), každý muž je nevěrník a žena nevěrnice, láska, rodinný život a manželství je lež, láska ve skutečnosti je něco hanebného (následuje ještě epitheton utvořené ze jmena zvířete, jehož maso Israelité požívati nesměli), hlásá se tu všeobecné obcování tělesné všech se všemi, zlehčuje se i mateřství, každý chlapec prohlašuje se za onanistu a mladík za zkaženého, o veřejných domech, o venerických nemocech píše se tu nepokrytě, per longum et latum o prostředcích nemíti dětí a podobně — to nechť dostačí bez uvádění citátů. To se jmenuje „vzdělavací bibliotheka“, a vydali ji čeští studující; jako dodatek k takové lectuře vydávána pak příloha k „Časopisu českého studentstva“ „O poměru pohlavním“ od Tolstoje a Burnsové, jež vyšla i pak jako zvláštní výtisk, jenž se po 10 kr. prodává. Obsah jeho je delikátní dohra k „Sonatě“.

Jak praveno, „Sonata“ je spíše cynicko-filosofické rozjímání nežli povídka, a každý konečně může filosofovati, jak mu jen libo, nelze nikomu poroučeti. I Tolstoj má toto právo, mysleti o člověku a různých jeho poměrech, jak chce, a filosovati o tom podle svého gusta.

Jiná věc ovšem jest, šířiti tuto filosofii, tak surově cynickou, a ještě smutnější věcí jest, vyšla-li iniciativa v té příčině od studujících, již v takovém spise mohou viděti něco „vzdělavacího“. Je to smutné svědectví pobloudilosti a naprostého úpadku idealismu ve věcech, které právě ve mladíku mají buditi nadšení. Bylo by velmi zhoubným jedem, kdyby budoucí manželé a otcové rodin přiklonili se k té „vzdělavací“ filosofii, jakou hlásá v „Sonatě“ Tolstoj. Lze jen vysloviti této nešťastné volbě prvního čísla „Vzdělavací bibliotheky“ hluboké politování.

Časem se k ostatním číslům této studentské knihovny ještě vrátíme.

Karel Uhlíř.

Slezská kronika.

Účel podobný, s jakým založena byla „Matice lidu“ v Čechách, má pro Slezsko tento podnik literarní, probuzovati, poučovati zušlechtovati lid český. Mnoho zdaru a vydatné všestranné podpory přejeme účelu tomu; kéž by se mu jen „Slezská kronika“ nespronevěřila, jako bohužel často stýskati jsme musili na „Matici lidu“, v jejíž leckterých spisech místo péče starostlivé matičky a vychovatelky pozorujeme nesvědomité jednání lehkovážné chůvy neb ziskuchtivé strávnice, neoprávňuje-li zúmyslné poškozování citu a přesvědčení náboženského přísnějšího rozsouzení. Počinek ku „Slezské kronice“ šťastně byl volen národní pověstí „O Ondrášovi a Jurášovi“, kterou vypravuje oblíbený spisovatel Dr. Fr. Sláma pod nápisen: Pán Lysé Hory. Řečí prostou ale jádrnou vypisuje se ono děsné násilnictví, jehož v 18. století leckde zakoušeti musil lid selský od nesvědomitých pánů a ještě více od jejich bezcitných úředníků. Slýcháváme mnohdy stýskati na robotu, která tížila předky naše; ale to nebylo největší zlo. Horší byla zlotřilost zhýralého šlechtictva a úřednictva, které nevinný lid bez příčiny týralo, rodinné štěstí jeho rušilo, zlým příkladem svým znemravňovalo ba i k prostopášnostem svým pohoršlivě ho zneužívalo. A právě takový děsný obraz 3 let 1712—1715. na panství Frýdeckém jest nám líčen živými barvami v této pověsti, tak že snadno pochopíme, jak klidná jinak a trpělivá povaha slovanská tak velice se pobouřiti mohla, že lid ve zjevné vzpouře povstal proti násilníkům, aby za vůdcovství Ondráše a Juráše ztrestal bezpráví,

hledal zastání a domáhal se svého práva. Dojemně líčeny jsou mnohé sceny jako na př. před zázračným obrazem Matky Boží na Frýdku, neb při návratu Maryšky Ondrové, nebo rozmluva Ondrášova s hrabětem Přažmou v Raškovicích atd. P. spisovatel zná dobře a pravdivě také nakreslil povahu lidu slovanského, jemuž téměř vrozena jest zbožná mysl a sdílná soucitnosť, které hnusí se krvelačná pomsta i proti násilníkům; jen přespřílišná podrážděnosť, jak u Juráše spatřujeme, může svésti k ukrutnostem. Vypsáním pověsti této zavděčil se zajisté p. spisovatel lidu slezskému, jenž zvláště Ondráše v milé paměti chová; poskytnuta tu četba zábavná i uslechťující, a protož přejeme také, aby mezi Čechy nejen Slezskými ale i na Moravě a v Čechách hojné obliby nalezla.

I druhý spis „Slezské kroniky“ — U Truby Štramberské — pochází z dovedného péra Dr. Fr. Slámy. Historický tento román předvádí nám v 8 sešitech kus kroniky Slezska po bitvě bělohorské, kdež protestantská šlechta k vyzvání markraběte Braniborského a vévody Krnovského shání pomoc vyhnanému zimnímu králi Bedřichovi, a to s obětmi, jichž on nikdy hoden nebyl. Mylné domnění těchto pánů, že tím prospějí vlasti, podněcuje jich k horlivé obětavosti za cizáka, svádí je k věrolomnosti proti zákonnímu panovníku a uvaluje tak ovšem jen pohromu na nešťastnou vlasť. Toho přesvědčení nabýváme z postupu děje a zjevně do očí bije nám pravda historicky dokázaná, že německý protestantism jen bídu přiváděl na lid český jak v ohledu národnostním tak náboženském, a zběsilý fanatism zdivočilých hord německých (n. p. v Raduni) žalostně charakterisuje tu tak zvanou svobodomyslnou kulturu německo-protestantskou. Jako tyto nevyvratné doklady věrolomnosti protestantských pánů z pramenů historických váženy jsou, tak i na zadostiučinění církvi katolické rovněž z dějin zjištěna jest pravda, že ze šlechty slezské právě katoličtí pánové — Hradecký a Frydecký — to byli, kteří i při mnohých obtížích a pohrůžkách věrnosť vladaři svému zachovali. Do hluku a řeže válečné uměl p. spisovatel vetkávati milé episody o šumných dceruškách pána Hradeckého, rozmarné líčení osudu vězňů v podzemní chodbě hradu Štamberského, jakož i některé rozmluvy politické, v nichž nejednou horováno, slibováno a — spíláno podobně, jako před nedávnem příležitosť jsme měli slýchati z úst některých politických řečníků. Děje historické zajímají příliš živě čtenáře, tak že téměř nevěnuje pozornosti tomu pokynu o pokladu Štramberském, až na konec objeví se poklad ve druhém sklípku pod troubovou věží Štramberskou, poklad to věrnosti a oddanosti k církvi a panovníku, totiž vězněný tam Frýdecký pán Bruntalský, jenž na svobodu vyveden byl, kdežto hlavní podněcovatelé vzpoury, protestantský poustevník a fojt z Hovězího, propadli zaslouženému trestu. Tak spravedlnosti stalo se zadost.

Třetí dílo „Slezské kroniky“ jest pěkná povídka ze života českých Slezáků v Prusku nadepsaná Janek Slavík, vítěz Gravellotský; z Henryka Sienkiewicze upravila Maryka Hanysova. Již dávno nečetl jsem nějaké povídky s takovou zálibou jako této; rozmarně vypisují se tu osudy Janka Slavíka na vojně francouzsko-německé, ale dojemně vylíčeno jest i neštěstí, jež zachvátilo jeho, rodinu jeho, když po návratu z vojny oddal se opilství. Nešťastná vášeň, co pohrom způsobila v rodinách! Však poznáváme tu i strastné poměry českých Slezáků mezi protestantskými Prusy, kteří vítězstvím nad Rakouskem i Francií zpyšněli a koloniemi svými i víru katolickou i národnosť slovanskou ve Slezsku potlačiti hleděli. Na štěstí nerostou stromy až do nebe, a byť to byl i dub německý! (Pokračování.)

Matice lidu 1867—1891.

Píše **P. Skřivan.**

(Pokračování.)

Spis „Slovanské kvítí“ obsahuje tři povídky. „Lesní smíšek“ vypravuje historii nešťastného manželství, jež skončilo zločinem; jest to povídka starce, skrývajícího se v lesní chatrči, jenž téže noci, kdy historii svou pověděl, umírá. „Sahajdačný“ je pěkná kozácká črta o molodci Petru Ivanoviči, který stal se atamanem kozáků a pak zemřel jako mnich v klášteře pečerském v Kyjově. „Soukojenky“ je spíše pařížský obrázek z vyžilého a zkaženého světa aristokratického. Celkem první dvě povídky odpovídají svéráznosti slovanské — třetí je již látkou i střihem zboží francouzské. „Podivínové“ od Kraszevského, ač to není román v pravém a obvyklém slova smyslu, jest práce velmi zajímavá, jakž

ani jinak u spisovatele tak věhlasného býti nemůže. Líbí se nám pěkné náhledy, jež tu Hraba vyslovuje o společenském životě, o náboženství, a způsob, jak se o své sedláky stará. „O vodě“ je práce vědecká, obsahující mnohé zajímavé stati. Naši hospodáři a rolníci sotva asi celý spis se stejnou pozorností přečtou, ale zajisté že se jim kapitola IV. a V. velmi zamlouvati bude; obsahuje pěkné a vskutku zajímavé odstavce. Pomyslíme-li si, že je to spis pro lid, přáli bychom si ovšem méně učenosti a hodně méně latiny. Bylo by to knize jen ku prospěchu. „Duševní život zvířat“ z anglického jest spis sice zajímavý, ale na mnohých místech odchyluje se od vědeckého pozorování zabíhaje do titěrností. Za malichernost ku př. považujeme určování a pozorování, kolik mravenců shromáždilo se pod různými barevnými skly a dle toho velikého čísla souditi, pro kterou barvu mají mravenci větší nebo menší zálibu. Jaký to užitek pro lidstvo a vědu? Takové pozorování zajisté nelze ani nazvati vědeckým; prostý český člověk by o tom řekl, že to zkoumal někdo, „jenž neměl co dělat.“ O přisuzování „citů lidských“ mravenci (str. 9.) tuším nemůže býti řeči. Že „s chloroformovanými mravenci nakládali soudruhové jako s mrtvými.“ tomu se nedivíme, neboť mravenci nikdy nestudovali, aby věděli, co je chloroform a znali jeho účinky. Jak pěkně by se vyjímaly ve stati o včelách zkušenosti našich českých hospodářů! Jak bohaté věci bylo by lze o tom psáti! Zajisté že by se stati tyto nejen vyrovnaly, ale že by i předčily spis anglický. Nevíme lze-li u zvířat mluviti o intelligenci, a o „značné intelligenci“ tou měrou, jako je tomu ve knize. Vůbec některé odstavce zapáchají Darvinem. Prvá část „Národopisu“ od Dra. Vlacha popírá, že člověk z opice povstal, připouštějíc pouze podobu kostry lidské a kostry opičí. „K tomu dodáváme, že i Darvin uznává vážné rozdíly, jež dělí člověka od zvířete, jako hnutí svědomí, lítost a smysl pro povinnost; zvířeti nemožno řešiti úkoly mathematické“ atd. To je ovšem od Darvina velice šlechetné, že to, co v oči bije každému dítěti, uznává také on, přírodopisec a učenec tak slovutný! Jak by to bídně vyhlíželo s lidem prostým a neučeným, kdyby k takovému jednoduchému poznání měl přijíti teprve po tolika foliantech a letech hlubokých studií, jako Darvin. To náš selský dědeček a naše venkovská babička lépe znají rozdíly člověka od zvířete, a nestudovali folianty. „Národopis“ je práce velmi pilná, na mnohých stránkách však lid málo zábavy i poučení najde, neboť učeným hypothésám a namnoze na pouhé kombinaci a fantasii se zakládajícím výpočtům učenců o původu, stáří lidstva, poměru člověka k opici, rozvoji lidských plemen a praobydlích lidstva atd. málo rozuměti bude. „Čtení o pěti smyslech člověka“ a „Stavitel Karlova“ je četba zajímavá. Proti víře a náboženství nenalezli jsme tu ničeho. Váňou přeložený národopisný obraz od J. Mackenzie Wallace „Rusové doma“ vydala „Mat. lidu“ ve dvou dílech a čte se pěkně. Nelíbí se nám tu rčení: „Protestantské duchovenstvo *ve všech zemích* získalo si velikých zásluh o národní vzdělání“ To jest naprostá nepravda. Vzdělanost i vzdělání byly mnohem dříve, nežli protestantismus, a tento konal žně pouze z katolických polí. Kláštery, jichž ohromnou kulturní důležitost a jichž význam ani svobodný zednář nejryzejšího kalibru, je-li jen poněkud historikem, popříti se neopováží, byly střediskem osvěty, věd a umění. Byly to university středověku mnohem dříve, nežli potomní vysoká učení povstala. Vzdělanost duchovenstva protestantského vyrostla z katolického kořene Za to však souhlasíme s poznámkou překladatelovou na str. 42., že „reformace zaplavila Evropu krví.“

Vydáním Balbinovy „Rozpravy na obranu jazyka slovanského“ získala si „M. lidu“ zásluhy skutečné. Že však jest to dílo od Jesuity — byť i vlastence nejryzejšího — nebylo přece lze jen tak beze všech poznámek dílko do světa pustiti. Dotkněme se jen některých. „Poněvadž jezovité, (píše pan Tonner), nad jichž chytrost a rozum nebylo, dobře věděli, že řádu jejich nic tolik nepřičiní moci a slávy, než když bude se moci honositi co největším počtem mužův slavných a vynikajících ve všech oborech, tudíž co nejbedlivěji se vynasnažovali, aby z nejnadanějších a nejnadějnějších mladíkův, kteří na školách jejich studovali, pro řád svůj získali čili u l o v i l i počet co největší.“ Dejme dobrý pozor, co zde pan Tonner Jesuitům (či jak on píše Jezovitům) vytýká: To, že hledali slávu svou v učenosti a vzdělanosti! Aj, toť věru znamenitá (ač pravdivá) poklona Tovaryšstvu Ježíšovu! Či nekladou nám dosud naši političtí vůdcové na srdce heslo „osvěta, a jen zase osvěta?“ A nemá „Matice lidu“ sama napsáno v čele svých spisů „Osvětou k svobodě?“ A co jiného bylo snažení „Jezovitů“, dle vlastního svědectví pana Tonnera, nežli šíření osvěty, když moc i slávu viděli v co možno největším počtu mužů ve všech oborech vynikajících? Či to jim za zlé má, že chtěli míti ve svých řadách mladíky nejnadanější a nejnadějnější? To chce asi každé sdružení, každý spolek, ba každá

redakce pokoutního plátku měla by ráda takové spolupracovníky, a Jesuité snad měli bráti jen duševní omezence a kretiny? To se povedlo! Jest to ovšem poněkud nemilé, muset přisouditi řádu, jemuž se obyčejně jen tmářství předhazuje, největší počet mužů slavných a vynikajících ve všech oborech, a říci, že vědami i uměním vysoko vynikl!

Jiných narážek v předmluvě a místy i v poznámkách pod čarou prostě pomijíme, jsouce přesvědčeni, že vzejde doba, kdy o katolické reformaci v Čechách bude psáno způsobem správnějším a pravdivějším, nežli tomu bylo až dosud. Mnohoslibné a pionérské práce „historického kroužku“ jsou nám v té příčině jistou zárukou. (Pokračování.)

Přehled katolického písemnictví ve Spojených státech amerických v tomto století.

Dle studie Rev. H. Gabriela, rektora Troyské kolleje, podává Alois Bláhový. (Věnováno slov. p. Dru. Jakubovi Hodrovi.)

(Pokračování.)

Asketická theologie.

Asketická theologie byla hlavně studována na základě překladův anebo děl „importovaných“ z cizozemska. Původní práce z toho oboru roztrouseny jsou v magazinech, novinách a revujích, hlavně v „Ave Maria“ a „Poslu Nejsvět. Srdce.“ [1])

Z nečetných samostatně vydaných děl jsou mnohá velmi cenna a záslužna. Sem hledí 20 svazků od redemptoristy Mich. Müllera z Baltimoru, v nichž pojednává s tohoto trojího hlediska: s dogmatického, morálního a duchovního (asket.) o Zjevení, církevních přikázaních, Obětí mši sv. a o Svátostech. Týž páter dostal se nedávno do hádky s Paulíny pro strohé pojímání zásady: „Kromě církve není spasení“.

Irský kněz, konvertita, Rev. G. Neligan, † r. 1880., napsal a vydal v Americe několik náboženských děl o bratrstvech růženc. a pod. Jest také spisovatelem knihy: „Řím, jeho chrámy a ústavy,“ jakož i „Sbírky poučných životopisů.“

Paulín, P. Hewit, o němž se opět zmíníme, až budeme mluviti o filosofii, napsal pojednání o mystické theologii: „Temné světlo v duši“, jež se zakládá na obdobném pojednání sv. Jana z Kříže. Jeho spolubratr, P. Deshon, jenž z protestantismu přestoupil, vydal „Vůdce mladých žen“, kteréžto dílo dočkalo se již několikátého vydání. Jesuita Weninger, jenž nedávno zemřel po životě plném apoštolské práce a lopoty, zanechal mezi 80 spisy, dílem německy, dílem anglicky sepsanými, několik náboženských spisů, jako: „Velikonoce v nebesích“ a „Životy svatých“. Arcibiskup Cincinnattiský Purcell, jenž zemřel r. 1883, ačkoliv hlavně se proslavil svým kontroversními spisy, vydal i v tomto oboru několik knížek: „O manželství“ a „O povinnostech rodiny.“

Mgr. De Concilio, rektor v Jersey City, jenž zasvětil život svůj studii záhad kř. metafysiky, sepsal dílo velice učené a poučné: „O úctě bl. Panny.“

Zbožná „lady“, jež se podepisuje Christian Reid, vydala několik svazků „Životů svatých“, jež původně uveřejňovány byly v „Ave Maria“.

Rev. Dr. Moriarty, rektor v Utice, (N. York), jenž † 1887., napsal tři svazky: „Kat. náboženství“, „Život Krista Pána“, a „Nebes klíč“. Spisy ty byly a jsou velmi oblíbeny, ba i protestanté pilně v nich čítají, a nejeden se po čtení jich obrátil.

Canon Zardetti, jenerální vikář Dakotah-ský, uveřejnil r. 1888. mnoho pojednání a článků o Duchu sv. za tím účelem, aby se po vší zemi rozšířila pobožnost a úcta ku třetí B. osobě.

Apologetické a sporné (kontroversní) spisy.

Arciť většina spisův a prací, pod tímto záhlavím uvedená, patří podlé látky, o které pojednávají, do třídy děl exegetických a dogmatických, ale poněvadž obhajování učení kat. bylo ku sepsání jejich nejbližším podnětem, zařadili jsme je sem. —

---

[1]) Kdo umí anglicky, tomu doporučujeme vřele oba časopisy. Onen vydává univ. Notre-Dame (Indiana), tento Otcové Jesuité ve Philadelphii. P. sp.

První z kontroversních kat. spisovatelův amer. byl P. Fleming, věrojatně člen T. J. Vydal svazek listů, jež původně uveřejňovány byly v novinách Philadelphických, a v nichž vyvrací pomluvy jistého Verusa, o katol. náboženství šířené.

Rev. John Thayer, konvertita, † 18 5., vydal několik brožurek, jako: „Důvody, které mě pohnuly přestoupiti“ a pod. Milost Boží dotkla se ho při spatření ostatků, teď za svatého prohlášeného Bened. Josefa Labre-a.

Mgr. John Carroll, († 1815.) byl prvním arcibiskupen Baltimoreským a vůbec prvním kat. biskupem ve Spojených státech. Napsal několik pastoračních listů, jakož i několik sporných děl u příležitosti apostasie ex-Jesuity Wartona, jenž byl jeho bratrancem.

Missionářem, jenž na počátku tohoto století veliké pověsti v Americe požíval, byl P. Anthony Kohlman, jenž se nar. r. 1711. v Kaajerbergu (H. Rýn) a zemřel r. 1836. jakožto professor morálky v Římské koleji. Byl napřed knězem saekulárním, potom posloupně členem několika kongregací, až r. 1805. přijat byl do řádu Jesuitského. Do Ameriky přišel r. 1807., kdež s neúmornou horlivostí pracoval až do r. 1825. Nabyl zvučného jména, že se pokusil o obrácení pověstného am apoštola Voltairianismu, Toma Paine-a, kdy týž byl na smrtelné posteli. Psal hlavně proti reformaci Lutherově, jejíž stoletá ročnice v letech 1817. a 1818. v Německu se konala.

O kněžně Galičinové, jež i se synem svým konvertovala, snad laskavý čtenář slyšel, ale není mu snad známo, že syn její po čtyřicet let byl nejhorlivějším apoštolem katolicismu v Americe. Hlavně Pennsylvanie byla jeho působištěm, kdež až doposud vzpomínají na P. Smitka, pod kterýmž jménem knížeci konvertita působil. Pracoval jak duchem, tak i materielně, stavě kostely a shromažďuje roztroušené katolíky ve křesťanské obce. Znalci tvrdí, že jeho „Obrana kat. zásad“ úplně vyrovná se Bossuetově „Exposition“. A jeho „Listy o Písmě sv.“ překypují hlubokou učeností. Kníže Galičin zemřel r. 1814. jakožto rektor v Lorettě.

Jedním z nejplodnějších a nejoblíbenějších kontroversistů z první polovice 19. stol. byl slavný Dr. England, první biskup Charlestovnský (J. Karolína), jenž zemřel r. 1842. Byl rodákem Corkským v Irsku. Pozornosť obecenstva obrátil na sebe několika mohutnými úvodními články v lokálním listě, „The Cork Chronicle“. Posvěcen byv na biskupa ve svém rodišti odebral se do Ameriky, kde se proslavil svou literní činností. R. 1822. založil „The U. States Catholci Miscellany“, a svými essayemi, jež v časopise tom uveřejňoval, povznesl katoliky v očích amerického národa, jenž je až do té doby pokládal za hrstku cizozemců hlupáků. Obíral se historií, zvláště však kontroversí, a měl nejednu vtipnou a učenou řeč na kongresu Washingtonském. Jeho sebrané spisy, jež vydal Dr. Corcoran a P. Hewit, zabírají několik svazků. Jest v nich obsažena cenná korrespondence o pověstném Hoganiteském rozkolu ve Philadelphii, jakož i zajímavé podrobnosti o neméně pověstné knize odpadlého mnicha Maria. Jedné výtky však není možno ho ušetřiti, že až přílišně bagatelisoval některé katolické nauky; domníval se, že tím spíše protestanty přivede do lůna katolické církve.

Thomas O'Connor, jenž † r. 1855. v N. Yorku, děkuje hlavně za svou pověst svému synovi, pověstnému kat. právníkovi, Charřeu O'Connorovi, jenž zemřel r. 1884. a taktéž v celé Americe dobře znám byl. T. O'Connor uveřejnil několik článkův o „inkvisici“.

Za francouzské revoluce uteklo se mnoho francouzských kněží do Ameriky, kdež se potom mnozí proslavili jak literně, tak i svou apošt. činností. Mezi nimi byl P. J. B. David, jenž se nar. r. 1761. v okolí Nantesu. Vstoupiv do tovaryšstva sv. Sulpicia r. 1783., byl krátce po té jmenován professorem theologie a filosofie na jejich ústavě. Opustil Francii r. 1792. V Americe, kamž se byl odebral, pracoval napřed jako prostý kněz, po té však jmenován jest koadjutorem Mgr. Flageta, biskupa Bardstownské diecése. Napsal několik původních kontroversních děl a mnoho jich také přeložil. Většinou pojednává v nich o víře, o ctění obrazů. Zemřel r 1841.

Dále zasluhuje zmínky R. Jeremiah O'Calaghan, rektor Vermontský, jenž byl poněkud prudkým polemikem Napsal paličskou brožuru proti tak zvanému bezbožectví velikého amerického katolického filosofa Brownsona. Uveřejnil také pojednání o „Úrocích“, v němž za lichvu vyhlašuje všechen užitek, který se dle moderního systému béře z půjčky peněz.

Dle chronologického postupu dlužno teď uvésti John Hughesa, prvního to arcibiskupa N. Yorkského. Týž nar. se v Irsku r. 1797., r. 1816. přišel za otcem svým do Ameriky, kdež napřed byl zahradníkem, při čemž studoval, až

vstoupil do kat. kolleje v Emmelsburgu. Na kněžství byl vysvěcen r. 1826. R. 1836. proslavil se vítězstvím, kterého dobyl nad kazatelem Breckinridgem, prudkým to odpůrcem katolicismu. Potom jal se vydávati noviny, jichž od té pilně užíval k obraně zájmů katolických. R. 1838. zvolil si ho Mgr. Dubois, biskup N. Yorkský, za koadjutora, a Hughes po něm r. 1842. následoval. Jako vrchní pastýř přičinil se ze všech sil o zlomení „Josefinského" systému vlád., dle něhož byli biskupové a kněží vydáni na milost laikům, kost. hospodářům. Podařilo se mu také zmařiti paličské snahy „Know-nothingsů" (Nic nevím) protiv katolíkům r. 1844. Nemoha více učiniti, snažil se docíliti aspoň, aby vyučování ve školách bylo neutrálním. Metropolitou jmenován byl r. 1850. a spravoval jako metropolita svěřené sobě stádce po 14 let, neboť r. 1864. přijal palmu vítězství z ruky Církve. Sebrané spisy jeho vydal L. Kehoe, a životopis jeho pořídil J. Hassard r. 1866

Důstojným soupeřem arcib. Hughesa, ba učenějším ještě, ač ne tak výbojným, byl Mgr. Martin Spalding, první biskup Louisvilleský a potomní arcibiskup Baltimoreský. Zemřel r. 1872. Na Vatikánském sněmu snažil se získati na svou stranu „Inopportunisty", kteří tam činili menšinu; Pius IX., jenž si ho vysoce vážil, rád si s ním zažertoval o „demokratickém" rázu jeho apoštolátu. Zůstavil po sobě četná díla z oboru biografie, historie a kontroverse. Vytýkáme z nich toliko: „Sketches of the First Missions in Kentucky", „Život biskupa Flageta", „Historie protestantské reformace" atd. Ze všech těch spisů vyznívá vroucí láska k vlasti a vroucí oddanost k institucím církevním.

Jiným statečným spolubojovníkem arcibiskupa Hughesa byl arcibiskup Purcell, jenž umřel r. 1883. v Cincinnati. Povídá se, že byl jmenován arcibiskupem jen omylem, jehož se dopustil prefekt propagandy, vepsav do „breve" jeho jméno místo Mgr. Hughesa, potomního arcibiskupa N. Yorkského.

Výtečný tento kazatel a nepřekonatelný kontroversista zanechal po sobě jenom tři obsírnější spisy. Snad aby protestantské krve příliš nepobouřil, neposuzoval s dostatečnou spravedlností vystupování církve katolické ve středověku proti kacířům. Ve spisech svých snažil se oprotiv žalobám protestantův dokázati, že katolicismus nikterak není na závadu svobodám.

Mgr. Petr R. Kenrick spravuje teď diecési St. Louiskou jako arcibiskup Jako bratr jeho, uvedený již Patrick Francis, požívá jako učenec par excellence všeobecně uznané auktority v theologických a právnických věcech. Čelné dílo jeho jest: „Přenesení Sv. Domku do Loretty". Za koncilu Vatikánského držel s „Inopportunisty" a uveřejnil v Neapoli pamflet o neomylnosti papežské než, jakmile učení to prohlášeno za dogma, podrobil se jako dobrý katolík usnesení koncilu.

Mgr. Mc. Gill, biskup Richmondský, jenž umřel r. 1872., uveřejnil apologetické dílo o jednom svazku „Naše víra vítězství", v němž podává resumé čelných pravd křesťanského učení, protestanty popíraných. Týž autor uveřejnil pojednání o „Pravé církvi". Nějakou dobu byl redaktorem „Catholic Advocate-a". Přeložil také Audinův „Životop. Lutherův".

Ve blahé paměti chovají doposud Američané Dr. Ives-a, jenž byl původně protestantským biskupem (sic) v S. Karolíně. Přestoupil r. 1852. ku katolicismu a zemřel r. 1867. jako zbožný muž v N. Yorku. Ačkoli byl laikem a ženat, přece ho Mgr. Hughes povolal za professora bohosloví na kollej sv. Josefa. Založil spolek „The New York Protectory", v němž se přes 2000 opuštěným dětem dostává křesťanského vychování, jakož i vyučení nějakému řemeslu. Mezi jinými spisy Dr. Ives napsal katechismus, „Příruční knihu pobožnosti" a „Pojednání o církv. bohoslužbě"; všecky spisy napsal ještě jako protestant. Ale nejvíce se proslavil spisem „The Trials of a Mind in ist Progress to Catholicism" (po česku asi přeloženo: Zkušenosti duše přistupující ke katolicismu), v němž dokazuje výhradně ze sv. Písma pravost kat. učení. (Pokračování)

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Historický kroužek družstva „Vlasť“

konal 17. června odpoledne v sále katolické besedy valnou schůzi, při níž přednášel člen ryt. řádu Maltánského a kaplan u M. B. Vítězné, Frà Josef Hamršmíd, o Joštovi z Rožmberka, biskupu Vratislavském. Z venkova se do schůze dostavili: Jan Staněk, farář v Krašovicích; prof. K. Konrád z Tábora; Th. Šteffel, farář v Chanovicích; Josef Ettrich, kaplan v Sopotnici; Aut. Kříž, kaplan v Minicích; P. Vilém Skoček, člen řádu sv. Dominika ze Znojma; z Prahy: vládní rada professor Vl. Tomek; převor Frà Ferd. Warter; kanovník Ed. Brynych; spisovatel Al. Matuška; prof Jan Drozd a jiní a jiní četní posluchači ze stavu občanského a duchovenského. Řečník vylíčil již v jedné přednášce poměr Jiřího z Poděbrad k papeži Piu II. a Pavlu II. a poměr Jošta z Rožmberka ke králi Jiřímu a k papežské Stolici, tuto pak probral ve přednášce půl druhé hodiny trvající celý život biskupa Jošta od jeho kolébky až k jeho smrti. Biskup Jošt vynikal vzácnou výmluvností, upevňoval v duchovenstvu kázeň a hleděl zachovati své vlasti, pokud jen mohl, požehnání míru. Ač právům církve v ničem nezadal a naopak všemožně o zvelebení katolického náboženství se staral, byl stále podezříván nejen od Vratislavských nýbrž i ode dvou členů kapituly, z čehož mu vzešla nejednou i nepřízeň u sv. Stolice v Římě. Tato jeho protivenství a soužení a neblahé poměry v Čechách, především utvoření panské jednoty Zelenohorské a katolické ligy Vratislavské a nastalé z toho boje proti králi Jiřímu a účastenství Jošta v boji tomto a častá vyjednávání s Římem řečník obšírně a jadrně vyložil a objasnil. V největších zmatcích Jošt zemřel, byv zneuznán i u katolíků i u kališníků, ač jednal moudře, rozvážně, ba důmyslně, což teprve později po smrti jeho bylo uznáno, a což i nyní dějiny potvrzují. Vzácná píle při práci této a živý přednes p. řečníkův byly na konci hojným potleskem odměněny.

Výbor družstva Vlasť

konal dne 25. června t. r. IX. schůzi, které se súčastnilo 6 členů výboru a první náhradník vlp. Frt. Kotalík. Předseda Dr. Rud. Horský zahájil ve 2 hodiny modlitbou rokování a předložil řád odboru socialního, který byl paragraf za paragrafem probírám a s některými změnami schválen. Výbor vykonal ihned volbu jednoho člena do odboru socialního a určil odboru pro tento rok dotaci 100 zl. ze sbírek, které vynesly dosud 800 zl. Na to jednal výbor o katolickém dělnickém listu a uzavřel, že list tento bude vycházeti dvakrát měsíčně a že první číslo vyjde 1. září t. r. Schválení, aby družstvo Vlasť katolický dělnický list vydávalo, zaslalo 131 členů; mimo to 6 vdpp. vikářů družstvu dopsalo, že budou tento list ve svém traktu fedrovati; totéž přislíbili i členové jednoty katolických tovaryšů v Praze a peněžitou podporu zajistili alumni kníž. arcib. semináře ve Vídni. Byla zvolena tříčlenná kommisse, která vše ostatní zařídí a cenu listu určí. — Spolku sv. Methoděje ve Vídni daroval výbor 10 zl. Historický kroužek družstva Vlasť vyšle ku sjezdu na Velehrad dva delegáty a výbor uzavřel, aby tam předseda družstva zaslal jménem spolku pozdravný dopis. Rev. Jos. Hessounovi, který dal na náš katolický dělnický list 200 zl., zašle předseda písemné poděkování. Sedm pánů poděkovalo za udělené knihovny. Maj. tiskárny Cyrillo-Meth. daroval družstvu 50 ex. encykliky sv. Otce o dělnické otázce, kterouž si výbor k rozdání rozdělil. Výbor projednal ještě některé záležitosti soukromého rázu, načež předseda uzavřel rokování.

Řád socialního odboru ve družstvu Vlasť.

§ 1. Družstvo Vlasť uznávajíc potřebu, aby se katolická strana v Čechách sorganisovala na poli socialním, zřídilo dle § 2. stanov socialní odbor.

§ 2. Účelem socialního odboru jest, řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a v přednáškách o ní rokovati a brániti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolků socialních, nám nepřátelských, a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

§ 3. Členy socialního odboru mohou se státi:

a) Zakládající nebo přispívající členové družstva Vlasť, kteří se chtějí obírati studiem socialní otázky.

b) Katoličtí socialisté, byť nebyli členy družstva, pokud chtějí v odboru pracovati pro dosažení jeho účelu v odstavci druhém vyznačeného. Tito však musí dříve býti přijati výborem odboru socialního.

§ 4. Předseda družstva Vlasť jest zároveň předsedou socialního odboru a dbá toho, aby jeho členové zachovávali řád odboru.

§ 5. Správu a řízení odboru vede mimo předsedu šest členů. Pět z nich volení jsou ode všech členů odboru na jeden rok; z těchto pěti členů však musí nejméně dva býti členy družstva Vlasť. Šestého člena správy jmenuje výbor družstva Vlasť ze svého středu.

§ 6. Správa odboru volí ze sebe místopředsedu a zapisovatele.

§ 7. Místopředseda zastupuje předsedu, je-li tento nepřítomen, nebo když se poděkoval.

§ 8. Zapisovatel píše referáty o všelikém jednání a schůzích i správy samé i celého odboru do zvláštní knihy i do veřejněných listů a časopisů katolických.

§ 9. Člen od výboru družstva vyslaný podává ve výborových schůzích družstva Vlasť zprávy o činnosti odboru, ve valné hromadě pak podá o něm souborný referát za celý rok.

§ 10. Socialní odbor smí volně hospodařiti s penězi od družstva Vlasť jemu každého roku vykázanými. Členové odboru příspěvků členského neplatí.

§ 11. Každý člen odboru má právo přivésti do schůzí hosté, který může se účastniti rokování.

§ 12. Usnesení socialního odboru jsou platná, jsou-li přítomni nejméně čtyři členové její.

§ 13. Vyhlášky socialního odboru podepisuje předseda nebo v jeho zastoupení místopředseda a zapisovatel.

§ 14. Valná hromada družstva Vlasť může socialní odbor, kdyby účelu svému nevyhovoval, zrušiti.

Dne 2. července t. r. sešla se kommisse zvolená ku prozkoumání konkurrenčních povídek pro „Vlasť“. Povídek bylo zasláno deset a ceny byly vypsány tři, a to na 150 zl., 100 zl. a 50 zl. Kommisse probírala povídku za povídkou a devět z nich zamítla, desáté pak přiřkla třetí cenu 50 zl. Při otevření obálky shledala kommisse, že spisovatelem povídky cenou poctěné jest Jaroslav Janeček, učitel v Záhoří u Železného Brodu, jemuž ihned 50 zl. bylo odesláno. Práce tato bude časem ve „Vlasti“ uveřejněna.

Čtenáři a příznivci tohoto listu se uctivě prosí, aby zaslali družstvu „Vlasť“ v Žižkově u Prahy č. 505. adressy dělníků, řemeslníků, továrníků, velkostatkářů, hostinských a vůbec všemožných čtenářů, o nichž se dá předvídati, že by katolické „Dělnické Noviny“, od 1. září t. r. družstvem vydávané, buď pro sebe nebo pro své dělníky odebírali. O adressy prosíme do konce července, nejdéle do 15. srpna t. r.

ROČNÍK VII. SRPEN. ČÍSLO 11.

VLASŤ.

Kardinál Marianus Rampolla del Tindaro.

Milým zajisté jest každému synu českého národa, že i ve věčném městě Římě jsou srdce, kteráž o nás se zajímají, ráda se pozeptají na nás, na naše poměry a na náš život. A jedním takovým vzácným srdcem jest muž rodem i duchem vynikající, Marianus Rampolla del Tindaro, pocházející ze staré šlechty Sicilské. Narodil se v Polizzi dne 17. srpna 1843.; studia konal v kollegii Capranica, kdež byl na kněžství připraven a vysvěcen. Po té zdokonaloval se ve vědách v akademii kněží šlechticů (Academia Nobilium Ecclesiasticorum) v Římě. Brzy však byl přidělen ku kongregaci pro záležitosti mimořádné (Congr. negotiorum extra ordinarium) a v roce 1875. poslán jest za auditora nunciatury do města nad řekou Manzanarem, jež zdobí sbírky vévodů z Alby, Infantada a mnohých jiných, do onoho arabského Medželitu, který stav se křesťanským, byl svědkem smíru Španělska s Francií, Anglií, Italií, do města povstalého ze zřícenin malého městyse Villa Manta — do Madridu. Posláním tím byly oceněny vlohy Mariana Rampolly del Tindaro, a zároveň byla naznačena jeho budoucnosť a projeveno, že jest vyvolen k nejvyšším důstojnostem. Po dvou letech, ve kterých nejen seznal poměry španělské po boku výtečného kardinála Simeona, ale i pro své budoucí postavení se zdokonalil, povolán jest za sekretáře propagandy pro záležitosti ritu východního a později jmenován sekretářem kongregace pro mimořádné záležitosti. A tu nadešla doba, ve které dosáhl nejvyšší důstojnosti, byv r. 1882. praekonisován a konsekrován na arcibiskupa Heraklejského, načež byl poslán zpět do Španěl, ale v hodnosti nuntia. Tímto postavením dána světu příležitosť, aby poznal vzácné vlastnosti vzneseného hodnostáře. Svou laskavostí a mírností v brzku získal sobě vládu, kněžstvo i lid a stal se oblíbeným a známým, milým a váženým u všeho lidu španělského.

Proto s bolestí loučili se s ním Španělé v roce 1887. dne 14. března, kdy přijav kardinálský klobouk musil opustiti Španěly a usídliti se trvale ve věčném městě Římě; Španělé sice přijali s jásotem jeho zasloužené povýšení na důstojnosť kardinálskou, ale s bolestí se loučili s ním, když brzy potom se odebral do Říma.

Asi za čtvrť roku jmenován byl od sv. Otce Lva XIII. státním sekretářem, kterýžto obtížný úřad přejal mladistvý kardinál s oddaností na svá bedra a zastává jej s podivuhodnou obezřelostí, s taktem nadaného státníka k úplné spokojenosti sv. Otce a ku prospěchu sv. Církve.

Ač jest kardinál Rampolla vyznamenán důstojnostmi a při tom vysoce nadán, přece jest skromným, vlídným a laskavým; jsa prost vší marnivosti, ještě se ani nedal v Římě vypodobiti, a podobizna jeho, naším listem přinesená, jest kopií Jeho madridské podobizny, kteráž jediné laskavým přičiněním vdp. P. Dr. Frant. Zapletala, vicerektora české kolleje v Římě, se nám dostala do rukou, aby milému našemu čtenářstvu mohla býti předložena.

Ku skromnosti a laskavosti druží se u kardinála Rampolly zbožnosť, oběma vlastnostem nádechu svatosti dodávající, zbožnosť prýštící se z milosti Všemohoucího a z potřeby srdce vznešeného, zbožnosť, při níž On i nás Čechů i naší »Vlasti« vzpomíná.

Dejž dobrotivý Bůh, aby dlouho, dlouho žil pro vzor a příklad k nám vlídný, nás vzpomínající, nám přející kardinál Marianus Rampolla del Tindaro.

Karel Ulrich.

*

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

ze života v Hrádku

od roku 1847. až do roku 1891.

(Pokračování.)

III.

Nejvíc mi překážela a nejméně zdravého rozmyslu a úsudku měla mladší svobodná teta, baronka Mimi. Ta právě dělala si na mého žáka právo a milovala ho jako své jediné, nejdražší dítě. Měla k němu lásku horoucí, věru opičí, vše mu povolila, trpěla a denně si ho k sobě brala. Chodila s ním také na procházky, on jí neposlouchal, k ní hrubý byl, jí vše na vzdor dělal, a přece jí tím nikdy neomrzel.

Vymlouvala ho, že je chlapec ubohý, má slabé nervy a musí se šetřiti. Proto nesmí se mu mnoho ukládati a nesmí se s ním přísně zacházeti. Jí na tom záleželo, aby byl vychován za pána, ano aby za pána již byl považován. On měl míti přednosť před každým, byl pan baron, a každý mu tak musil říkati.

Já mu arciť říkal jen Otokar, jak se jmenoval, a nedbal jsem, že se jí to nelíbí.

Poučila ho, že má jíti vždy napřed a vždy v pravo, i když jde se mnou, on mne třeba obešel, aby se v pravo dostal, a já ho posýlal nazpátek říkaje, že každý patří tam, kde právě jest.

Navrhovala mu, aby šel tam nebo jinam na procházku, ačkoliv věděla, že já půjdu s ním, ale já nešel, kam ona chtěla, že mne o to nepožádala, a že se nepatřilo, aby žák mi předpisoval.

Když mi chtěla něco vytýkati, mi nějakou stížnosť chtěla přednésti, činila to obyčejně při tabuli při jídle, ale nikdy při tom nemluvila ke mně, nýbrž k Otokarovi. Já mlčel, si toho nevšímal, a když si to vzala ve zvyk, zakázal jsem jí to — před baronem otcem.

Baron otec se do ničeho nemíchal, nechal dámy vládnouti, trpěl, abych si pomáhal sám, ale když jsem si posteskl, byl při mně a zastal se mne důrazně a krátce.

Byl Němec, Švab, rád mluvil švábsky, česky uměl málo, ale Čechům přál, národu českému se obdivoval, slavným mužům českým chválu vzdával a proto také synu svému při křtu svatém dal jméno Otokar.

Však tak tomu bylo, když jsme ještě žádných práv neměli a žádných nežádali, a Němci nad námi panovali a panovati měli na věky, ale když nastal rok 1848., a Češi o práva svá se hlásili a vskutku si jich vydobývali, tu pan baron Němec rozlobil se s jinými Němci na Čechy a vystupoval proti nim.

V naší krajině je a bylo mnoho velkostatkářů, ale statky mají malé, tak že až deset na jednu osadu [1]) se jich vejde. Ti skoro všichni k Němcům se přidali, i rytíř Kotz z Hlavňovic, jehož matka ani německy neuměla, a také k nám přijížděli a u nás se radili. Mne arciť k tomu nezvali, ale seděl jsem s nimi u jídla, a když jednou Čechům

[1]) Petrovickou.

nadávali a Palackému a Riegrovi smrť na šibenici přáli, povstal a odešel jsem, a druhý den, když hosté již byli pryč, promluvil jsem s baronem soukromě a řekl mu, je jsem Čech a že jako Čech nemohu býti v domě, kde se tak potupně o Češích smýšlí, a nemohu seděti u stolu, kde šibenice se nám přisuzuje.

I odvolal jsem se, že on je Němec a že zajisté by nesnesl, kdyby Češi v jeho přítomnosti německý národ hrubě napadali, a že by si mne nemohl vážiti, kdybych snesl já Čech, když Němci v mé přítomnosti hrubě napadají národ český.

Mrzelo ho asi toto přirovnání, ale přisvědčil mu a pravil, že mne se to netýkalo a že v mé přítomnosti již nikdy se to nestane.

Baron byl muž od slova, pravý kavalír, učinil, co připověděl, v mé přítomnosti Čechům se již nelálo, a co se dělo v mé nepřítomnosti, o to jsem se nestaral.

Zůstali jsme, co jsme byli, on Němec, já Čech, moje české noviny a listy docházely z pošty v jedné tašce s jeho německými, moje schůze s Čechy nic mu nepřekážely, a tak bylo možná žíti v dobré vůli se všemi, ale o nějaké shodě mezi námi ještě řeči býti nemohlo.

Dámy se bály, že bych jim snad mohl odejíti, rok byl ustanoven na zkoušku a než ten uplynul, Otokar již jaké také pokroky učinil. Byl velmi obmezený hoch, jen paměť měl dobrou, ale soudnosť žádnou.

Užíval jsem arcit vyučování názorného. Obrazů, vzorů a nástrojů jsme měli dost, a přikoupilo se, čeho se nedostávalo. Neuměl ještě čísti, psáti a tím méně počítati. Poznal jsem, že správně počítati nikdy nebude a čísti a psáti, bych tak řekl, jen mechanicky, aniž by se mohl čtením a psaním sám vzdělávati. Baviti se tím a čas si ukráceti, bude mu sice možná, ale k tomu bude míti ještě jiných vhodnějších prostředků, kteréž mu více budou na snadě.

Sbíral byliny, chytal motýle a brouky, rozeznával je, pamatoval si jejich jména a všecko, co jsem mu o nich pověděl. Učil se znáti čtyřnohá zvířata, ptáky a ryby, domácí a cizí, nejvíce z obrazů, a věděl o nich, co vůbec v knihách o nich se vypravuje.

Také silozpyt ho zajímal, a lučba ho těšila. Činili jsme pokusy a hojnosť nástrojů jsme k tomu měli: magnety, zvětšující skla, výměvu, elektriku a přístroje k ní, jež jsme si sami dělali, zvonky, hromosvod, chochol, blesk, krupobití, déšť, sníh, tančírnu, jehlu, Voltovu pistoli, sloup a ještě všelicos jiného. Lučbu jsme pěstovali pomocí lamp, baněk a rourek, kelímků a pánvic jakož i mnoho rozličných hmot a látek jsme k ní měli, což všecko nám dodal materialista z Prahy.

Ani zeměpisu jsme nezanedbali. Byly nám k službám mapy, zeměkoule a nebeskoule, tellurium, atlasy s obrazy rozličných národův, krojů, staveb a důležitých zvláštností jejich zemí, a tak, abych jen jeden příklad uvedl, poskytoval nám toho Egypt tolik, že bychom s tím na celý rok byli vystačili.

Nemohu říci, že bych byl toho a onoho již sám byl znalým, nikoliv, já se teprv přiučoval a opravdu až vášnivě jsem si to zamiloval.

Podnikali jsme pravé honby na motýle a brouky, hledali jsme rostliny, a já měl radosť tak jako Otokar, když nám štěstí přálo. Doma jsme svou kořisť ukládali, napínali, napichovali, sušili: sbírky naše se množily, a každý si zakládal svou.

Otokar mne brzy předhonil. Koupili mu brouky a motýle cizí. Také z Asie, Afriky a Ameriky mezi nimi byly, i ty největší, jako brouk Herkules a Akteon. Rád se s nimi obíral. Já někdy jméno některého již zapomněl, on je ještě znal a velmi si na tom zakládal.

Dějepisu chudák nerozuměl, že neměl smyslu pro čas, postup jeho, řekl bych, letopočet, ale jednotlivé příběhy ze života velkých, znamenitých mužů se mu líbily, a co se mu líbilo, to každému sděloval, jakoby toho nevěděl.

Proto nebylo těžko, seznámiti ho s dějepisem biblickým a se životem Pána Ježíše. On si vštípil do paměti i katechismus a před první sv. zpovědí a před prvním sv. přijímáním a před sv. biřmováním v přítomnosti celé rodiny u velebného pana faráře ze Zbynic Tomáše Doláka ze sv. náboženství velmi dobře udělal zkoušku a vůbec vždy, zvlášť v kostele, zbožně se choval.

Jeho paměť byla tak výborná, že věděl z kalendáře, kdy je svátek toho neb onoho svatého. Kalendář byl jeho zamilovanou knihou, a jiných knih si nevážil, když v nich nebylo obrazů.

Počítati se nenaučil, k tomu scházela mu schopnosť, věděl, že dvakrát pět je deset, že to pořád slyšel, ale když ho paměť opustila, řekl třebas padesát, to mu bylo jedno: duch jeho mu nepomohl, posouditi a srovnati to správně.

Proto nemohl pochopiti ceny věcí, zlatku dal tak snadno jako krejcar, zač to stojí, nerozeznal, kolik potřebuje, přijímá, vydává, si nesúčtoval, přehlídnouti a spravovati své jmění nedovedl, nedovede nikdy, bude museti vždy spoléhati na jiné a záviseti na nich.

Otokar také tělesně za jinými zůstával pozadu. Byl neobratný, nevyznal se v žádné ruční práci, neuměl si posloužiti, si sám pomoci. Vše mu dělal lokaj, ho i oblékal, mu nehty stříhal, ho doprovázel, samého nikam nepouštěl. Měl-li vstoupiti na lávku, strouhu překročiti, váhal a nechtěl odvážiti se k tomu. Bál se vody, a vskutku to mělo svou příčinu, že, kdykoliv si smočil ruce nebo nohy, zaplatil to kašlem nebo rýmou.

Začal jsem s ním ruční práce konati, a to pravidelné. Naučil jsem se drobet truhlářství u mistra truhláře, drobet lepenkářství z knihy [2]), drobet jiným řemeslům, i kartáčnictví a řezbářství, a nadělali jsme toho mnoho. Dámy to kupovaly, nejvíce v dražbě, za jeden výrobek Otokarův, třebas prabídný, daly desetkrát více nežli za můj podařený, jak jsem myslil, a měly dobře; povzbuzovalo ho to, a za všechny stržené peníze jednal se ku práci nový material a jednalo se více náčiní a nářadí, až jsme ho měli tolik jako v nějake dílně.

Měli jsme také malou knihtiskárnu, ale větší dílo u nás najednou nevyšlo, než — dvouřádkové.

Otokar vedl i obchod se smíšeným zbožím pod firmou „Bonifacius Süss“, a baronky mnoho u něho kupovaly, se mnou se snažíce, aby zboží toto a ceny jeho poznal.

Znal jsem se také v tělocviku, pochytil jsem to již v Praze v ústavu p. Malýpetra, kam jsem se chodil dívat, nyní jsem se přiučoval z knih, jež jsem si opatřil [3]), zřídila se nám tělocvičná škola

---

[2]) Papparbeiten von Schäfer, Quedlinburg 1846.

[3]) Die gymnastische Schule von Schwarz, Karlsruhe 1846. a Gymnastische Uibungen von Kottenkamp, Stuttgart 1846.

ve velkém pokoji dole při zemi, zásobila se potřebným přístrojím, mladý baron i jeho ještě mladší sestra cvičili se a prospívali, přes kozu skákali, na hrazdu a bradla se zavěšovali, se houpali a otáčeli, po žebříce lezli, po tyči a provaze se šplhali, i na chůdách chodili, v čemž však baron nevyrovnal se své sestře.

V zimě jsem je vodil na led, Otokar se na něm zpočátku ani neudržel, pořád padal, ale zvykl si po něm choditi, se klouzati, ale nikoliv želízek čili bruslí užívati. V létě se koupal, měli jsme na řece vždy uzavřené, pohodlné koupadlo, ale do plování se nikdy nepustil.

Musím podotknouti, že Otokar potřeboval častého posloužení, a to nejen ve dne, nýbrž i v noci. Proto ve dne i v noci byl lokaj nebo jiný sluha vedle v pokoji, aby hned přiběhl, když ho zavolám anebo na něj zazvoním.

Lokaj arciť myslil, že bych mohl Otokarovi někdy posloužiti já, a bláznivě mu oddaná teta, baronka Mimi, si to též myslila. Ráda se s ním mazlila, výlety dělala, do města chodila, tam všelicos koupila a domů nosila, na návštěvy jezdila a leckdes přes oběd a svačinu a i přes noc se zdržela, a mne si přála míti s sebou, že mladý pán jí neposlouchal, se jí dokonce protivoval, když mne při tom nebylo.

Nešel, nejel jsem bez lokaje a netajil jsem proč, a to: já jemu ani jí nesmím, nemohu a nechci posluhovati, aby si mne nepřestal vážiti, nedomníval se, že stojím pod ním, nýbrž měl mne za pána nad sebou, čehož u něho nevyhnutelně je zapotřebí, mám-li mu jako vychovatel prospívati.

Nepovolil jsem nikdy, ačkoliv často se o to přičinila, ale posloužiti pánům nebo dámám, když to zdvořilosť žádala, jako oni si slouží mezi sebou, zajisté jsem nikdy neopomenul, a oni pak ode mne více neočekávali.

Páni dámám ze zdvořilosti ruku líbali, to já, kněz, věru nikdy neučinil, ačkoliv by to mnohá byla přijala, a nikdy jsem si tedy před nimi nezadal.

Otokara jsem si podmanil hned na počátku. Když jsem se stal jeho vychovatelem, byl několik dní hodný a dělal, co jsem mu poručil. Však nebyl zvyklý podrobovati se a vždy asi provedl svou vůli. Zkusil to i u mne, bezpochyby z pudu, aby mi ukázal, že nemusí poslechnouti, když nechce. Seděli jsme naproti sobě u stolu, a učil jsem ho. Přestal odpovídati, domlouval jsem mu, prohlásil, že nebude. Vstal, chodil po pokoji, mračil se a hrozil mi. Co si s ním počnu? On mne snad uhodí! Nyní nebo nikdy, musím hocha zkrotit!

Zdvihl jsem se a přistoupil jsem k němu odhodlaně, podíval jsem se mu přísně do očí a pravil jsem, aby šel na své místo. Když váhal, vzal jsem ho za ruku a prudce jsem ho posadil na sesli. Opováží-li se odporovati, dovedu ho k otci, otec mi ho odevzdal, nyní já jsem jeho pánem a nebudu mu trpěti žádného vzdoru.

Vyplakal se, byl volný, bál se mne a brzy mne také opravdu miloval.

IV.

Navrhl jsem dámám, že s Otokarem vždy za čtvrt roku vykonán zkoušku v jejich přítomnosti. Měly z toho radosť, pozval jsem je ponejprv před Vánočními svátky, a ony se dostavily. Připojil

se k nim i otec, zkouška dobře dopadla, lépe než očekávaly. Otokar věděl toho mnoho, ve všem vynikal, v čem mu přispěla paměť, četl a psal také, avšak jenom jako nejmenší školáci, když jsou ještě na slabikáři.

Všickni byli spokojeni, děkovali mi a Otokara chválili. Potěšil je, přijdou zase, ale již za měsíc, čtvrt roku trvá tuze dlouho. „Viď, Otokare, že chceš?“ ptala se ho teta, která vždy takto okolkovala.

Otokar chtěl, a já se v duchu divil, že si to ustanovily beze mne. Mrzelo mne to, ale neříkal jsem nic, že jsa ještě drobet nesmělý neuměl jsem si to dobře vyložiti. Však leželo mi to v hlavě měsíc a tlačilo mne, až zase přišly, ale již bez otce, který takových produkcí nebyl přítelem.

Udělal jsem jim zkoušku kratší, zase se jim líbila, a když ta jistá teta na Otokarovi si vyžádala, aby směly přijíti každý týden, snad v sobotu, že je to tuze hezké, popudilo a rozhněvalo mne to, a pověděl jsem jim, že to rozhodovati musím já, a ne Otokar, a že jsem již rozhodl svým návrhem, aby zkouška byla vždy za čtvrt roku, což opakuji, prose, aby v tom již nic neměnily, poněvadž to u Otokara jinak býti nemůže.

Uznaly to samy, a často se přihodilo, že zkouška nebyla až po půl roce anebo ještě po delším čase, poněvadž dámy nebyly pohromadě anebo jinými důležitějšími věcmi se zaměstnávaly. Pořád méně a méně se o nás staraly, nabyvše ke mně úplné důvěry, a po několika letech zkoušky ovšem zcela přestaly.

Učil jsem také mladou baronesku, ale zvlášť, že byla ve všem před bratrem, jsouc nadána, vtipna a velmi pilna a pozorna. Vychovávala ji paní baronka sama, a ta byla zajisté vzdělanější než každá guvernantka. Znala několik řečí, i anglicky a vlašsky, nejlépe francouzsky, ovšem mimo řeč německou. Také výtečně hrála na klavír, a baron s ní, oba v tom byli mistři.

Přece dceru v hudbě cvičil i učitel a pak jeden nájemník dvoru, znamenitý fortepianista. Učitel s ní také četl, psal a počítal. Já převzal náboženství, dějepis a zeměpis. Přírodopis pěstovali jsme společně, a nejstarší teta, baronka Dalmbergová, s námi. Moje pokusy silozpytné byly pro všechny a velmi nás bavívaly.

S Otilií, jak se moje žačka jmenovala, přiučili jsme se jednou také mnemonice.[4]) Měli jsme z toho vyražení, užitek ovšem žádný, a také jsme tím bavívali sezvané hosti, již se nám obdivovali.

Třikrát za týden, v úterý, ve čtvrtek a v neděli scházeli jsme se večer ku společným hrám, v neděli i baron býval přítomen, a já vždy nové a nové hry připravoval, si vymýšlel, z knih poznával.

Nejvíce to zajímalo milou mi Otilii, těšila se na ty večery, zvlášť v neděli, já jí vždy přiděloval hlavní výkony, a ona ráda byla a učila se u mne, se mnou chodila, mluvila a žertovala.

Byl jsem zajisté jejím přítelem a důvěrníkem, vyrostla mi před očima, již r. 1856. se vdala, jsouc jedenadvacítiletá, oddával jsem ji v naší kapli s baronem Henneberg-Spiegelem; r. 1865. umřela a zanechala syna a tři dcery, jimž nyní patří Hrádek dohromady. Dvě dcery jsou vdané, nejstarší má již pět dětí a vždy mi byla a je nakloněna jako

[4]) Dle knih: Leitfaden a Praktisches Lehrbuch der Mnemotechnik von Otto, Stuttgart 1846.

její matka. Mám listy od nich, a ty jsou si tak podobné, jako by je byla psala jedna osoba. Obě se ode mne naučily česky, a láska všech ke mně, od babičky až do pravnuček, a moje láska k nim, spolu připoutala mne na Hrádek.

Dovolím si zmíniti se o jednom takovém našem večeru, a to hodně slavnostním, abych vysvětlil život a poměr můj mezi pány v Hrádku.

Měli jsme zvláštní malý biliár a hrávali jsme na něm všickni, staří i mladí. Založili jsme si spolek[5]), já byl v něm presidentem, a dne 18. února 1849. jedna dáma, která před tím ve hře nad námi byla zvítězila, povýšena byla za doktora. Stalo se k tomu uctivé pozvání, a bohatý program se ustanovil a provedl takto: 1. Řeč presidentova. 2. Za řeči promoce udělením doktorských insignií a installace dosazením na doktorský trůn. 3. Čestná hra na biliáru přítomných členů a hostí. 4. Přednesené od spolku vydané básně „Turnaj" nazvané.[6]) 5. Hudební zápasy členů spolkových vlastními komposicemi, a to ouverturou „Šupák", symfonií „Strniště", kvodlibetem „Manšestr" a krásným potpury z kouzelné opery „Tanec kuželek"[7]) a 6. Slavnostní hostina.

Nemusil jsem tedy svého českého vědění, umění a snažení zapírati, a ty německé dámy zajisté dost se namáhaly, než to moje „Strniště" v programu jenom vyslovily. —

Když jsem v Hrádku byl půl léta a drobet si tam přivykl, vypuklo povstání ve Francouzsku, šířilo se po Evropě, zasáhlo i Rakousko, pozdvihla se Vídeň, vypudila Metternicha, následovala Praha, Češi, Němci společně se hlásili o svobodu, si vydobývali konstituci.

Však když Češi chtěli míti stejné právo s Němci, pokládali to tito za nepřátelství proti sobě, na Čechy se zlobili, je tupili a podezírali, jim všemožné překážky činili.

Já arciť šel s Čechy, baron s Němci, a tu shoda, která mezi námi hned od počátku panovala, se zatemnila a porušila. Baron nevěřil Ultračechům, jak nejen přemrštěné, nýbrž uvědomělé a horlivé Čechy vůbec nazývali, a čekal asi, jaký Čech se ze mne vyvine. Dámy z Čechů měly strach, že Němce budou snad pronásledovati, ze země vyháněti, mučiti a vražditi.

Bylo před svátky Velikonočními, hádali jsme, jaké budou, jestli bílé, zelené, mokré, blátivé, sněhové, ledové, a já pravil, že budou červené.

Dámy se zarazily, jaksi s hrůzou na mne pohlédly, neříkaly ničeho, ale když byly samy, domlouvaly se a zkoumaly, proč jsem řekl, že Velikonoce budou červené. Snad vím, co se o Velikonocích stane? Češi se asi spikli proti Němcům, o Velikonocích je přepadnou, ustanovili k tomu den a hodinu, v celé zemi budou prolévati krev jejich, a proto Velikonoce budou červené, jak prý jsem jim napověděl.

Dámy vskutku o tom se usnášely, není-li radno, z Čech pryč se odebrati. Jsou tu cizí, snad se jim povede ještě hůře než Němcům domácím. Předejdou tomu, když se navrátí do svého domova v říši Německé.

---

[5]) Billard-Verein.
[6]) Turnier.
[7]) Der Kegel Tanz.

Nejbázlivější z nich, baronka Mimi, přišla ke mně a vyznala se mi, co je až tuze znepokojuje. Slyšely ode mne, že Velikonoce budou červené, a domnívají se, že snad — od krve.

Ujistil jsem ji, že na krev jsem ani nepomyslil, když jsem to řekl, nýbrž že jsem Velikonoce červenými nazval od červených vajíček, kterýmiž se u nás v Čechách o Velikonocích podělujeme.

Znala také Velikonoční vajíčka, ale nevěděla, že mají býti červená. U nich prý jsou rozličná, snáší prý je zajíc[8]), rodiče je leckams schovávají v zahradách, v pokojích, děti je hledají a velkou radost z nich mají, že to nejsou vejce obyčejná, nýbrž vejce dělaná, ozdobená, pozlacená, vyšívaná i dosti drahá a krásná.

Pověděl jsem jí, že naše vejce bývají červená, v barvě se uvaří, některá světí, pak jedí, že děti vejce také darem dostávají, a dívky chlapcům je zavdávají.

Vše se jí líbilo, jen když ty Velikonoce nebudou jinak červené, nebudou od krve, od německé krve červené, a to šťastně jsem jí vymluvil, jí přislíbil, jí zaručil.

Což kdyby přece český lid proti Němcům vystoupil a se bouřil a jim násilí činil, jestli pak bych se jich zastal, je chránil, jim ublížiti nedal?

Nestane se to, pravil jsem, a kdyby se stalo, ovšem bych jich neopustil, a lid jim nic neudělá — již k vůli mně.

Doufala, že dobře vyjdu s českým lidem, s nímž umím mluviti, a že také jim pomohu, kdyby bylo třeba.

Ano, pozoroval jsem, že se z vychovatele Čecha těší, a to tím více těší, že je kněz, který u lidu jest ve vážnosti.

Sdělila rozmluvu se mnou ostatním dámám, ty, co jsem řekl, chtěly také ještě z úst mých slyšeti, promluvily se mnou o tom, předcházely si mne a litovaly té bázlivé, že vždy věc má za horší, nežli v pravdě jest, a zbytečně se strachuje.

Myslím, že ony také nebyly zcela beze strachu, ale byly povážlivější, opatrnější a také mnohem moudřejší.

Vpravili jsme se do těch nových poměrů, přivykli jsme na ně, a páni v zámku s lidem ve vsi pořád dobře se snášeli. Poddanost pominula, robota přestala, to jest, již se nekonala, a vrchnost lid k ní nenutila.

Stávaly se arciť také výtržnosti, svévole, neplechy, nezbednosti. V noci se rušil klid, ploty se lámaly, stromy kazily, besídky bořily, lavice odnášely, kamenný stůl v sadě několikrát byl povalen na trávník. Baron stůl vždy zase dal postaviti, a když jej bujná chasa nenechala na pokoji, nařídil, aby, kde je, zůstal ležeti, a on tam ležel, až, nevím kam, se poděl.

Baron Sturmfeder byl ku podivu trpělivý a šlechetný pán, ačkoliv se snadno rozlobil, švábsky zaklel, hodně hrubě přezděl, ale odbyl to krátce a pak, jak by byl na to zapomněl, nikomu se nemstil. To věru neuměl. Činil mnoho dobrého, nikdy při tom nehleděl na osobu mu milou nebo nemilou, nemohl oslyšeti proseb, jichž přednášelo se mu mnoho ústních i písemných, dával dříví, prkna na rakve chudým, trámy pohořelým, a nikdy a nikde se na to neodvolával. Kdo poštíval, udával, sočil, nic u něho nepořídil a jen sám si uškodil, neboť on

[8]) Osterhase.

pověděl nařknutým, co ten a onen o nich mu řekl nebo o nich mu psal, musili se ospravedlniti, očistiti, a to obyčejně dosti snadno se jim podařilo.

Svobodě a konstituci náš baron přál a na počátku nic se jí nestavěl na odpor. Pak arciť nechtěl o ni se děliti s Čechy, jak jsem se již zmínil, a přidržoval se Němců, našich nepřátel.

Ku zřízení národní gardy v Hrádku přispěl baron ochotně a dovolil, aby jí ředitel panství Stöger směl veleti v hodnosti jejího hejtmana, a kancelářský Kořenský v hodnosti poručíka. Za nadporučíka si vyvolili mlynáře Andrle, a já měl čest slouti jejím polním kaplanem.

Mladí, staří, svobodní i ženatí ku gardě přistupovali, režné plátěné haleny dle stejného kroje si zjednali, zbraň si opatřili — ovšem druhu nejrozmanitějšího — a pilně se v ní cvičili.[9]) Každou neděli odpoledne zabubnoval tambor, aby se sešli; zabubnoval na tentýž buben, který je ještě nedávno svolával k robotě a nyní zajisté vznešenějšími, statečnějšími pocity je naplňoval. Činili pochody, podnikali výlety, jež také ku všelijakému oslavení přispívali, a mně dva gardisté v neděli a ve svátek při mši svaté posluhovali.

V tom čase pan baron se ženil po třetí a v kapli domácí byl oddán s příbuznou svou, baronkou Horneckovou, což jsem podotknul hned na počátku. Gardisté před zámkem dělali špalír, pak svatebčany s hudbou do Velhartic doprovodili, na louce táborem se rozložili, pili, jedli a tančili a všelijaké kratochvíle provozovali. Arciť jich to nic nestálo, vrchnosť všechno poskytla zadarmo, a oni jako praví vojáci udatně si počínali při svém hodování a hýření.

Méně šťastně přestáli jinou zkoušku. Byli vyzváni, aby táhli Praze na pomoc proti Windischgraetzovi. Pozdě večer přibyl do Hrádku posel a oznamoval, že v noci zastaví se pro ně velké oddělení jiných gardistů, sebraných po naší Šumavě, jež prý vede nějaký bývalý důstojník, jménem Abele.

Ve vsi nastal poplach, buben rachotil, a tambor vyvolával, aby všickni byli připraveni, vzali si na cestu munici a proviant a hned k národnímu vojsku se připojili, až tudy potáhne.

Přitáhlo vskutku, ale málo ho bylo a v Hrádku se valně nerozmnožilo. Milí gardisté nebyli — doma, utekli, poschovali se, — ženy jim při tom pomáhaly, — do lesa zaběhli, na půdy se skryli a jeden prý byl až na střeše za komínem. Jen několik odvážných a chrabrých se dostavilo a s cizími bojovníky ku Praze se ubíralo, a to přes Rabí, kde český rek Žižka válčil. Tu jich bylo již méně a než dorazili do Horažďovic, z Hrádeckých již nikdo nebyl mezi nimi, ztratili se v polích, a ostatní se rozprchli, nežli více ku Praze se přiblížili.

Naši gardisté vrátili se domů po jednom, tajně — druhý den večer, následovala neděle, garda již byla pohromadě, přede mší mne vyzvala, abych prý se pomodlil za vítězství národní armády u Prahy nad Windischgrätzem, a dva gardisté mi zase ministrovali.

Tak chtěli účastenství v boji nahraditi modlitbou, což arciť bylo lehčí, ale já neohlásil, že se pomodlím a zač se pomodlím, a dobře jsem učinil: mohlo nás stihnouti — vyšetřování.

---

[9]) Skoro totéž opakovalo se letos — (1891.) v Hrádku při zřízení spolku hasičského.

Na vojáky jsme si hráli dále, až se to přežilo a zastavilo. Bývalí gardisté své režné plátěné haleny nosili, až je dotrhali, trvalo to dlouho, a já vždy vzpomínal s nimi — na slávu naši minulou.

V.

Uplynul první rok mého pobytu v Hrádku na zkoušku ustanovený, a tu teprv musili jsme se určitě vyjádřiti: páni, jestli mne chtějí podržeti, a já, jestli chci u nich zůstati. Smlouva zněla na šest let. Kdyby mne páni po prvním roce propustili, musili mi vyplatiti odstupné. Pak již následovala pense, každý rok jí přibylo, a po šestém roce byla úplnou.

Než páni něco řekli, ozval jsem se já a podal jsem jim spis, pravé to „memorandum“, v němž jasně a obšírně bylo udáno a vyloženo, jaké má žák můj vlohy, čemu se může vyučiti a čemu nemůže, jak se duševně a jak se tělesně vyvine, jakých prostředků mi lze užívati, jaká moc se mi musí dáti, jak všem ostatním je třeba mne podporovati, jak s ním mají sami zacházeti a o něj se mají starati.

Bylo toho celých sedm archů, co jsem napsal. Nemluvil jsem, než pouhou pravdu, pro ně také dosti smutnou a jim nemilou pravdu, a ta pravda se do slova naplnila. Pochopili, uznali ji hned, spis můj sdělili s mnohými příbuznými na Moravě a v Říši, všickni úsudky a zásady v něm vyslovené schválili, a já podle nich žáka svého Otokara dále vychovával.

Byl jsem mezi pány hodnými, šlechetnými a vzdělanými, ale byli Němci a neměli smyslu pro mé české zájmy, snahy a tužby. Však věřili mi a nebránili mi v nich, a já zase pro jejich německé zájmy, snahy a tužby jich neodsuzoval. Mnoho toho bylo, co nás společně zajímalo, toho jsme se drželi, a já v tom věru větší prospěch měl z nich, než oni ze mne.

Dámy vyznamenávaly se přísným smýšlením katolickým, znaly všechnu katolickou literaturu, opatřovaly si knihy v katolickém duchu psané, posýlali jim je přátelé z Němec, já jim je objednával u svého knihkupce Hessa v Praze, také je četl, a to pozorně četl, abych mohl s nimi pojednávati o jejich obsahu, což vždycky si přály.

Baron byl ve víře lhostejný, v neděli a ve svátek navštěvoval služby Boží, v čas Velikonoční přijímal svátosti, slíbil to své manželce, když se ucházel o její ruku, a věrně to plnil, a náboženství svatého nikdy neuctivě se nedotýkal. Byl filosof, miloval vědu, odebíral vědecké časopisy, četl mnoho, také Augsburger Allgemeine Zeitung, vše mi půjčoval a rád slýchal moje kritiky.

Belletristika poutala dámy, barona i mne, v domě bylo knih mnoho, pořád se kupovaly nové, původní i překlady, povídky, novelly, romány i básně, dámy i prostonárodní německé literatuře přály a i mne s ní seznamovaly.

Založili jsme čtenářský spolek, a ten záležel ze dvanácti členů: barona, baronky Dalbergové a mne ve Hrádku a devíti velkostatkářů v nejbližším okolí. Každý člen koupil jedno dílo nebo dvě, arcit německé. Cena neměla býti menší než pět zlatých. Na počátku měsíce roznášel posel knihy od jednoho člena k druhému. Všudy kniha zůstala měsíc, až posel zase přišel, ji za jinou vyměnil a dále odnesl. Jen u nás podrželi jsme si ji tři měsíce, že jsme byli tři členové. Po

roce dostal každý svou knihu nazpátek, že nás všech členů bylo dvanáct. My se o to starali, aby nás nikdy nebylo méně ani více.

Šlo nám o dobré knihy v Hrádku. Jiní členové bývali v nesnázi, jakou knihu do spolku by měli zjednati, a my jim to hleděli ulehčiti. Já celý rok dobré knihy si zapisoval, jež vyšly a v katolických listech se doporoučely. Naše baronky k mému seznamu přidávaly knihy od příbuzných v Říši jim schválené. Ku konci roku baronka, paní naše, seznam opsala, s přespolními členy sdělila, a oni z většího díla knihy dle něho si vyvolili.

Paní baronka byla ve velké vážnosti u všech sousedů pro svou neúhonnosť, ušlechtilosť a vzdělanosť. Manželky pánů velkostatkářů v krajině pokládaly si za čest známosť s ní, a aby se jí zachovaly, také víry svaté si s ní všímaly a vážily. Já u nich jako Čech nebyl oblíben a kdybych ten seznam byl psal sám, členové spolku, Němci a Němkyně, zajisté by jej byli přehlédli, na něj byli nedbali. Často jsem jim byl nepohodlným, ale k vůli našim pánům, již na mne ničehož nedopustili, snášeli mne, zdvořile se mnou jednali, a já si nikdy nezadal před nimi Byli to samí ústaváci, již nikdo z nich nežije, synové jejich provozují tutéž politiku jako oni, a jsou mi cizí jako já jim.

Baronky v Hrádku špatných knih ve svých knihovnách netrpěly. Byly věru v té příčině až tuze opatrné, svědomité, úzkostlivé, přečtly samy, co neznaly, i mně čísti dávaly, já pak musil schvalovati nebo zavrhovati, a ony potom knihy do knihoven svých přijímaly nebo je z nich vylučovaly. Kniha zvlášť mládeži neměla býti nebezpečna a taková neměla se nalézti v jejich pozůstalosti. Knihy po příbuzných damách dědila naše paní baronka, a ta zase na 1000 svazků mně z nich odkázala. Jsou to klassické spisy německé, překlady z jiných jazyků, hezky a dobře vázané a mnohé také obrazy opatřené.

I na ty obrazy baronky pozor měly, a byl-li obraz neslušný, snad dokonce nestoudný, raději jej zničily, než aby ho po sobě byly zanechaly.

Přítel baronův hrabě D..., major ve výslužbě, pán svobodný, odkázal naší knihovně, když umřel, velkou bednu knih; když došly, prohlíželi jsme je, a baronky mnohých opravdu se zhrozily. Nejstarší dvě vzaly si všechny ty knihy k sobě, pravé inkvisici je podrobily a velký díl jich k smrti v ohni odsoudily. Já nemohl než desky z nich zachovati, a ony při tom stály, když hořely v peci, a spolu se mnou do ní je házely. Ať si, byl jsem také druh Koniášův, a pokládám si za zásluhu, že jsem jim pomohl sprovoditi se světa kus ničemné, nemravné a záhubné četby.

R. 1852. koupily si baronky knihu ve dvou dílech: Christliche Frauenbilder, gesammelt und bearbeitet von Merz. [10]) Nastojte, tu mezi křesťanskými ženami byla také Kateřina Lutherová, Anna Zwingliová a jiné ženy nekatoličky, a to vedle našich katolických světic: Moniky, Nonny, Pauly, Alžběty, Hedviky a více jich, což baronky přimělo zaplacenou již knihu dáti mně, aby prý nikdo nedostal ji do rukou, koho by v uctění svatých mýliti mohla.

Však naše baronky nebyly nesnášenlivé, nikoliv, ony i mezi německými evangelíky měly přátely a známé a s nimi si dopisovaly. Četl jsem některé listy od evangeliček jim zaslané, opravdu hezké a

[10]) Obrazy křesťanských žen, sebral a vzdělal Merz.

divil jsem se té vroucnosti a přátelské přítulnosti, již v nich na jevo dávaly. Naše svaté náboženství i je naplňovalo úctou a vždy zajisté jen šetrně se o něm zmiňovaly. Arciť, vždyť věděly, jaké jsou to duše, s nimiž se stýkají, a proto nemohly než příznivě souditi o jejich jiné víře.

Ze všeho, co jsem tu pověděl o domácnosti, v níž jsem žil v Hrádku, vším právem by se mohlo souditi, že jsem tam byl rád a že se mi tam líbilo. Uznal jsem přednosti, jimiž páni před jinými se vyznamenávali, a jejich náklonnosť ke mně, ale já si nezapíral, že si mne váží jen k vůli sobě, potřebovali mne, prospíval jsem jim a — skutečného spříznění mezi námi nebylo.

To vůbec nebylo možné. Kdo zachází se šlechtou, pořád cítí, že nepatří k ní. Já to také cítil, a tím více jsem to cítil, čím více té všelijaké šlechty bylo pohromadě. Mnohý ten panáček díval se na člověka s vysoka, a mnohá ta panička sotva poděkovala, když ji člověk pozdravil. A byli to panáčci a paničky třebas z Nemanic a Nuzovic, ale přece nad nás se vypínali, aby ukázali, že jsou více než my. Opravdu šlechtické, to jest, šlechetné krve nebylo v mnohých žádné, a já nikdy se tak neponížil, abych jim snad ustupoval, hloupou pýchu jejich snášel.

A to služebnictvo panské mezi šlechtici a nešlechtici také rozdíl dělalo. Lokaj podával mísy u tabule, nešlechtice přeskočil a vrátil se k němu, až všickni šlechtici si byli vzali. Také se mi to stalo, a to v cizím domě, já tam s našimi pány již nejel a pověděl jsem jim, proč tam již nikdy nepojedu.

Jinde jistý mladý pán se na mne hněval, že mne u tabule posadili ku mladé dámě, vedle níž on by byl rád seděl, a pořád vtipkoval, mne urážel, jí litoval, že má tak neobratného, obmezeného společníka. Myslil, že mu nerozumím, právě proto, že jsem obmezený, a že si naproti mně muže všechno dovoliti. Však já si to nedal líbiti, vstal jsem, nabídl jsem mu své místo, mladá dáma mne nepustila, jiní také nutili, abych zůstal, kde jsem, já zůstal a do toho domu také jsem již nejezdil.

Konečně všechno to jezdění s pány k okolním statkářům na návštěvy mne omrzelo, mně se protivilo. Byl jsem jako jim nerovný přívěsek, skoro všude mne za takového považovali a leckdes i panským dětem přednosť dávali. Nesnesl jsem toho a na pánech jsem si vyžádal, aby mne již nikam s sebou nebrali.

Arciť se těžko tomu podrobili. Žák můj v průvodu lokaje s nimi jezdil sám, vždy jedna teta anebo jeho matka si ho vzaly na starosť, dobře se to zařídilo, a já byl ušetřen a spokojen.

Návštěvám pánů sousedů u nás v domě jsem se arciť nemohl vyhnouti, a těch pořád přibývalo, že politické novoty je sdružovaly, volby je zaměstnávaly a všelijaké zábavy je do Hrádku táhly. Na podzim se honívalo, v masopustě se pořádaly bály, domáci dcera dorůstala, musili ji seznamovati se světem, jak říkali.

Já uměl stříleti již ze studentských let a ovšem z těch let uměť také tančiti, ale v Hrádku jsem nikdy nestřílel ani netančil. Odřekl jsem se toho hned na počátku a dobře jsem udělal, neboť zvlášť tanec, bych mírně řekl, byl by mi nesvědčil a neslušel.

Tančiti v zámku mezi pány bylo by mne učinilo skoro směšným, a leckterýs vousáč a leckterýs holobrádek byl by si ze mne udělal žert.

Tančiti mezi pány úředníky a těmi, kdož do společnosti jejich náleželi, bylo by mne do styku přivedlo s mnohými, jejichž přízně jsem se varoval. V zámku bylo asi pět komorných a panských, strojily se jako dámy, myslivec a lokaj také na sobě si dávali záležeti, úředníci měli paničky a dcerušky, všecko se to bavilo společně, a kdybych se byl přidal k nim, byli by se domnívali, že jsem jejich, že nepatřím k pánům, a páni by si byli myslili, že sám za nižšího se mám, nežli jsou oni.

Tančiti snad v hospodě, když tam byla muzika, a třebas tam také byli páni, nikdy mi ani nepřipadlo, a tak tance vůbec jsem se vystříhal.

Jednou v zámku se tančilo, a v nějakém tanci měli o pána méně, než potřebovali. Přišli ke mně, prosili, nutili, abych jim vypomohl, smlouvali se, až již jen do prostřed kola mne chtěli postaviti, zvláště dámy se přimlouvaly, já odporoval, se nepoddal, a abych před nimi měl pokoj, pryč ze sálu se odebral.

Tak jsem činil obyčejně. Páni se vyráželi třebas celou noc, já po večeři odešel, ani v karty jsem s nimi nehrál, likéry, punče, čaje, vína nepil, a nic jsem po tom nebažil. Jen když jsme byli sami, a děti s námi, tu súčastnil jsem se všeho, jak jsem již pověděl, a tu ponechávalo se mi vůdcovství.

U služebných jsem si vážnosť musil teprve vymáhati. S těmi, do nichž mi nic nebylo, jsem ničeho nezačínal. S komornými a panskými mluvil jsem, jen když jsem je potkal, a byly mezi nimi i domýšlivé, marnivé a svárlivé osoby. Na lokajích, kteří při jídle poslouchovali, jsem žádal, aby mi mísu podali, pivo nalili, tak jako pánům, když jsem dojedl, dopil, a že to jeden rád opomenul, poručil jsem mu to před pány.

Nejvíce jsem se nasoužil s lokaji, kteří mně a žáku mému byli přiděleni. První dva, jež jsme měli, se nezachovali. Jeden si namlouval tu jednu panskou, mnoho se toulal a mnoho utrácel, panskou si vzal, s ní se pryč odstěhoval, po letech umřel a jí nic nezanechal. Druhý dělal většího pána než já, nechtěl poslouchati, nechtěl u mne se ohlásiti, když někam šel, a byl propuštěn, že nechtěl jísti, co jiní jedli, nadával a láteřil a furiantsky vystupoval.

Nebyl jsem tedy blažen v Hrádku a nebyl jsem tu jako doma mezi svými. Zůstal jsem, abych si vysloužil pensi. Šest let to vydržím, pak Hrádek opustím a jiné povolání si vyvolím, ačkoliv pánů si vážím a těžko se od nich trhnu.

Však věru nebyl bych to vydržel šest let, ba ani rok, a nebyl bych dokonce na vždy vytrval v Hrádku, kdybych se byl nestal — spisovatelem. (Pokračování.)

Střela a píseň.

(Henry Longfellow.)

Já střelu vyslal k výšinám,
ku zemi klesla, nevím kam;
neb létla bleskem do oblak,
že stihnouti ji nemoh' zrak.

Já píseň dechl k výšinám,
ku zemi klesla, nevím, kam;
neb kdo, rci, má tak bystrý hled,
by stihnout mohl písně let?

Po mnohém teprv roku, dni,
jsem našel střelu v dubu pni,
a v srdci druha celistvou
jsem našel opět píseň svou.

Z angl. přel. **Jan A. Dvořák.**

Slzičky.

Zem kryly noci mrákoty —
šla matka Boží s Golgoty.

Páž Janova ji vzpírala,
neb hořem Panna zmírala.

Šla s hory, kde pněl za viny
Syn její mezi zlosyny.

A plakala a plakala,
až krev jí z očí kapala.

Tam skála krví vzplanula,
kam těžká slza skanula.

Ta sedla drobným poupětem
a zkvetla rudým rozkvětem.

Když přišli blíže ku městu,
vstříc vyšlo dítě na cestu.

„Ach, matko Boží, matičko,
Ty postoj se mnou maličko!

Rci, Tvůj kde Syn je laskavý,
jenž nemoc očí uzdraví?

Ten prosbě vroucí povolí:
ať už mě očka nebolí!“

„Víc nevděk už ho netíží, —
mně Syn dnes umřel na kříži.

Však Bůh kde divu neděje,
tam pomoc matky přispěje.

Ať sama zmírá v neštěstí,
lék pro dětí má bolesti...

Květ utrhni si slziček
a potři víčka očiček.

Zrak chorý divem ozdraví
a bolesť tebe ostaví.“

Hned na slib Boží mateře
tak činí dítě v dověře.

A divem zdrávo — z povděku
ctí Boha v zbožném pokleku.

Fr. Leubner.

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Pokračování.)

VII.

Za nejkrásnější pohody vyjel Dr. Stanislav Šebek z Vídně, přímo jižní dráhou k Terstu. Seděl v coupé sám a mohl tedy bez roztržitosti pozorovati velkolepé obrazy, jaké zvláště pohoří Simering vždy v nové a nové kráse zrakům předvádí.

Nebetyčné hory, pokryté sněhem a proryté rukou lidskou, závratné propasti, překlenuté obrovskými mosty: to naplňuje podivením duši lidskou.

Jel přes Štyrský Hradec a Lublaň nepřetržitě až do bohatého Terstu, kde ponejprv spatřil moře, obraz to věčnosti u nevypravitelné kráse. Jelikož se tam chtěl na zpáteční cestě ještě zastaviti, tedy použil bez prodlení hned příštího dne poštovního korábu, který jej za 8 hodin tiché, příjemné plavby dopravil do staroslavné hrdé Venecie.

Jako pohádka z Tisíce a jedné noci vystupovalo to přepodivné město, jemuž podobného není na zemi, z hladiny mořské s paláci a kopulemi svých nádherných chrámů. Celých pět dní, které tam Stanislav strávil, podobalo se jako čarovnému snu; jakoby z klenotnice do klenotnice vstupoval, tak mu připadaly všecky ty zlatem a drahokamy vyzdobené svatyně, ty mramorové paláce, divadla, arsenál, svědkové to bývalé slávy a ohromného bohatství této staré vládkyně všech moří. Tu ovšem ho nemohla menší města dlouho poutati. Pouze Padova se svým byzantským chrámem a obdivuhodným náhrobkem sv. Antonína se mu líbila. Ostatně jen krátce se tam pozdržev spěchal dále rovinou Lombardskou. Nekonečná síť guirland vinné révy pokrývá požehnanou zemi, nad níž činí světlozelené moruše, broskve, třešně a zubaté listí fíků. Nevadnoucí olivy lemují obočí skalnatých, začervenalých hor, které se holé zvedají nad údolí. Teplé paprsky jarního slunce vykouzlily ze země bujné zelení kukuřice a žita. Touto krajinou ráji podobnou spěchal ku hlavnímu městu Lombardie, krásnému Milánu. Světoznámý dóm z bílého mramoru se sty věží a tisíci soch, v jehožto podzemní kryptě uctil svaté tělo arcibiskupa Karla Boromejského, chrám sv. Viktora s ambonou ze čtvrtého století, před nížto Augustin slovutného učitele sv. Ambrože poslouchal; pak palác Breda se sbírkami obrazů starých mistrů, největší moderní divadlo de la Scala, v němžto večer pěknou operu Gluckou Armidu dávali, to vše potvrdilo, co tetička říkávala, že totiž Milán je perlou všech měst říše Rakouské.

Rád by byl ještě několik dní přidal, ale hlavním cílem jeho cesty byl Řím. Proto jako letem to šlo po dráze dále až do nádherného Janova, kde musil čekati dva dni na francouzský parník. Nemrzelo ho to však, neboť to pyšné sídlo bývalých bohatýrských republikánů co do palácův, sbírek a chrámů málo zadá největším městům sličné Italie.

Nejkrásnější divadlo čekalo naň, když vstoupiv na koráb vyjížděl ze přístavu a amfitheatralně rozložené město s celou skupinou majestátných budov zaskvělo se před jeho zraky ve sluneční záři.

Bylo po páté hodině, když poslední vrcholy vzdálených hor zmizely. Jarní slunce doráželo na nesmírnou hladinu, z nížto vlnky jako stádečko ovec vylákaných teplem neustále vystrkovaly své chladné hlavinky a otřásajíce se zasýlaly korábu nejpříjemnější chlad.

Stanislav tu stál dívaje se na rozkošnou hru třpytících se vlnek, až unaven tím leskem musil umdlené oči odvrátiti.

Jak obyčejně při plavbě bývá, že každý, když se nabažil prvních dojmů, po nové zábavě se ohlíží, tak i on jal se pozorovati tu pestrou společnost, jež se kolem něho hemžila, zdali by nemohl někoho uloviti, jenž by mu nastávající dlouhé, jednotvárné hodiny poněkud ukrátil.

Nehledal marně; vedle něho na palubě stáli tři páni, kteří majíce Stanislava za jistou známou osobnost, po krátké, živé rozmluvě nenuceně po způsobu francouzském jej oslovili tážíce se, zdali se nemýlí a mají-li tu čest před sebou viděti pana doktora Breona ze Strassburku.

Poděkovav za laskavou pozornost, odvětil Stanislav, že je sice doktor mediciny, ale z Čech, jakož i že pěkná pojednání Dra. Breona čítá a velice je cení.

Tím byla známost učiněna; jeden z pánů se představil též jako lékař, Dr. Toley, a podotknul, že jest poslán do Říma ku francouzské posádce, a ukazuje na druhého, asi 26tiletého intelligentního pána pravil: „pan Blaniville, ingenieur a zde pan Erdan, žurnalista.“

Doktor mluvil málo, za to druzí dva páni hovořili klassickou francštinou skoro o všem, a zdálo se, že jsou na každém poli a v každém odvětví jako doma. Těšilo je, že Dr. Šebek sleduje s takovou pozorností každé jejich slovo, což bylo zcela přirozené, neboť za jedno nebyl přec tak dokonale mocen jazyka francouzského, aby všemu, co se mluvilo, dopodrobna rozuměl, a pak mu ještě něco jiného leželo na srdci, s čím se také dlouho netajil vida, s jakou ochotností pánové ti na vše odpovídají. Tázal se jich, zdali jsou jim známy spisy francouzského filosofa Augustina Comte.

Oba pohlédli na se významně, a Blaniville pravil s úsměvem: „Toť jste nemohl lépe trefiti, když chcete Comtea dokonale seznati. Zde pan Erdan je jeden z jeho žáků, na kterém sobě zemřelý filosof nemálo zakládal. Ostatně i já toho dosti vím, aspoň tolik, co osmnáctileteho mladíka mohlo právě zajímati, když mu jeho strýc, ohnivý to přívrženec Comtův, s nadšením den co den ty podivné články nového náboženství přednášel. Já jsem to vše i se strýcem, kterému se ta nová víra zdála před smrtí přece jenom náramně chatrnou, a jenž se upřímně obrátil a s Bohem smířen šťastně dokonal, já jsem to, pravím, vše s tím dobrým strýcem pochoval a nelituji toho, zvláště nyní, když celý svět ví, jaké pošetilosti ten starý Comte na sklonku svého života vyváděl. Když se byl se svou manželkou, s kterou v neustálém sváru žil, dal rozvésti, zamiloval se, jsa již padesátník, náruživě do ženy jistého na galeje odsouzeného nešťastníka, kteráž slula Klotilda de Vaux. Všecky jeho myšlénky, jak sám vyznal, všecky city náležely od té chvíle jenom jí. Bez ní se mu zdálo nemožno žíti. Ne dosti na tom, že se týdně dvakrát scházeli, poslali si za jeden rok sto osmdesát listů. Dopisy ty uschovával jako nějakou svátost. Četl je a opět četl a kochal se dnem i nocí jejich obsahem.

„Chtěl míti Klotildu neustále u sebe, ona však tomu vždy odpírala. Za rok mu umřela. Tu teprve k ní zahoří nezměrnou láskou

a úctou; nazývá ji svou pravou chotí, družkou svatou, matkou druhého života, positivistickou pannou, andělem a kněžkou člověčenstva; prostřednicí mezi lidstvem a nejvyšším knězem, za kterého se sám vydává. Jí přináleží nyní božská úcta. Červeným sametem pokryté sedadlo, na kterém sedávala, slouží mu za oltář, před kterým celé hodiny klečí a pravidelně své pobožnosti vykonává.

„Třikráte denně ten podivínský stařec v zažloutlých listech Klotildy čítá a dlouho pak o ní rozjímá. Každá středa jest jí zasvěcena. Ten den putuje k jejímu hrobu a ve svém katechismu výlevy svého srdce předkládá v dojemných rozmluvách svým nastávajícím věřícím.“

„Dosti, dosti; nechej toho již, příteli,“ praví žurnalista Erdan, „z tebe mluví trochu zášti, že Comte tvého strýce v otevřeném hrobě veřejně potupil, nazývaje jej zbabělcem a odpadlíkem od věci svaté. Tolik je jisto, že láska Comteova ku Klotildě byla pouze platonická.“

„Rád věřím,“ řekl Blaniville, „protože stísněná žena kolikráte jeho dotěravosť odmítla.“

„A byl jste, pane, skutečně jeho přívržencem?“ táže se Stanislav Erdana.

„Přívržencem ne, ale žákem; byl jsem žádostiv dokonale seznati jeho systém. Spatřil jsem jej ponejprv u malíře Etexa, který právě maloval jeho podobiznu. Byl to malý, hubený, starý pán. Měl velkou hlavu s vysokým čelem, tvář jeho byla vlídná a pokojná. Výraz jeho očí se poznati nedal; hleděl obyčejně na každého přes hlavu. Když jsem mu byl představen, pravil jsem mu, že jsem četl jeho katechismus zběžně a že z podivností tam nalezených sestavím článek do novin. Řeč ta jej rozmrzela; spílal mi nedouků a vážně mne napomenul, bych ještě jednou tu posvátnou knihu prostudoval.

„Obrácen jsem nebyl,“ doložil Erdan, „ale poznal jsem přece důkladně tu filosofii, která několika učencům pomátla mozek.“

Stanislav jej snažně žádal, by s ním něco z těch podivných náuk sdělil.

„Milerád, ale bojím se, že vás to bude nuditi.“

Doktor Toley se nepozorovaně obrátil k jiné skupině, neměl patrně chuti prodělati na korábě positivistický kurs; i druhý soudruh si vyprosil na krátko odpuštění a zanechal oba pány o samotě.

Výmluvný žurnalista dobře svého Comtea pochopil a také lahodně vykládal.

Začal se základní náukou positivní filosofie, již nazval hierarchii. Mluvil o přirozeném vývoji lidské společnosti, který se objevil předně jako fetišismus, pak mnohobožství, jednobožství, církev katolická — jejíž rozklad počíná ve 14. století; pak prý přišel protestantismus, deismus — až jsme dospěli k nové době, jejížto hlavní signatura jest moderní civilisace, rozkvět industrie a aesthetický a vědecký rozvoj.

Mravouku shrnul v těchto několika slovích: Cokoli člověk činí, jest dle povahy své společenské. Vše, co máme, život, talent, vzdělání, povaha, hmotné a duševní statky, náleží celému člověčenstvu, protože to máme od něho. Ani nejnadanější a nejpilnější člověk nikdy nebude moci ani s části nahraditi společnosti to, co od ní má; vždyť tato od dětinství jej živila, chránila a vzdělávala. Proto jedinou povinností

bude: žíti pro člověčenstvo, a toto sebeobětování vede k nejčistší blaženosti.

Úplné podřízení se té veliké bytosti — tak nazývá lidstvo — vede k pokoji, štěstí a slávě.“

Chtěl ještě vyprávěti, jak Comte stanoví nový řád celé společnosti, totiž svatovládu, nejvyššího kněze, život soukromý, rodinný, veřejný, řád soudní a pak kult lidstva, té veliké bytosti, ale končil dobromyslně:

„Bojím se, aby se vám již netočila hlava. Ostatně vězte, že při tolika nesrovnalostech ba i nesmyslech přece v jeho soustavě jsou myšlénky a idey zlaté, a že ani tato bludička, jež některé slabé hlavy pomátla, nezůstane zcela bez dobrého vlivu na společnost.“

Stanislav měl toho skutečně již dosti, ne že by poslouchánim byl unaven, ale byl velmi sklíčen starostí o Františka, jehož vybřednutí z toho labyrintu pokládal za nemožné.

Příštího dne se bavil více s panem doktorem, kterýž mu vyprávěl o některých odvážných operacích na pařižské klinice. O polednách zakotvila loď ve přístavě Cita-Vecchie, několik mil od Říma vzdálené.

Francouzové se tu rozloučili a jeli s několika přátely k Římu. Stanislav tam dorazil as o hodinu později.

Byla středa svatého téhodne; přišel tedy právě v čas, neboť již se počaly svaté obřady. Byl doporučen z Vídně německé kolonii v Římě, a jeden ze členův uvedl jej do rakouského hospice al Anima.

Dům byl však přeplněn, a rektor, přívětivý to stařeček, Dr. Flür, s politováním příchozímu řekl, že již nemá ani jediného pokojíku, a přemýšlel, do kterého hostince by jej měl poslati, když tu vstoupil do pokoje mladý kněz vysoké postavy, oznamuje, že pan biskup budějovický najisto za osm dní odjede, neboť právě obdržel povolení k poslední audienci u svatého Otce.

Spatřiv svého dobrého známého a krajana, ihned se mu svěřil s neočekávanou nesnází.

„Tu není žádné jiné pomoci,“ řekl ten milý kněz, „budete se mnou v mém pokoji, místa je tam dosti pro dvě postele, a po svátcích budete jej míti sám.“

Tak se i stalo; u svého nového hostitele byl Stanislav dobře opatřen.

Ve čtvrtek ráno se představil doktor Šebek svému arcipastýři jako diecésan, a lidumilný biskup mu nabídnul, že může po tyto slavnostní dny použiti společného povozu k Vatikánu, kde mu bude sekretář nejen vůdcem, nýbrž i tlumočníkem posvátných obřadů.

Viděl dojemné umývání nohou dvanácti poutníků od svatého Otce. Večer téhož dne jeli do veliké poutnické útulny Santa Trinita, kde spatřil, jak nejvyšší šlechta římská, knížata, arcibiskupové, kardinálové, příchozím chudým poutníkům nohy čistili, při stole posluhovali a je bohatě obdarovali.

V pátek slyšel světoznámé truchlozpěvy v kapli Sixtinské, byl přítomen, když ukazovali v basilice svatého Petra veliké ostatky z nástrojů umučení Páně, roucho svaté Veroniky, kříž, kopí, trnovou korunu. Viděl ten největší chrám světa, okrášlený ku slavnému Hodu Velikonočnímu, o kterém byl přítomen mši sv., kterou sloužil papež za assistence sto dvacíti kardinálův a biskupů; pak trna přijal papežské požehnání „městu a světu“ za hřímání děl, hlaholu všech zvonů celého Říma a za nadšeného volání více nežli sta tisíců

poutníků — okamžik to převelebný a divadlo, jehož na celém světě nelze zříti.

Slavnosti Velikonoční byly dovršeny velkolepým osvětlením velechrámu sv. Petra, jenž v tiché noční velebě a kráse tu zářil jako ohromný, k nebi dosahující oltář Nejvyššího. Neméně krásné bylo druhého večera osvětlení hory Pincio. Představovalo výbuch sopky, démantový pavillon uprostřed zahrady plamených květin, z nichžto vylétali ohniví draci, kteří nad hlavami diváků shaslé svítilny zase rozžali.

V průvodu svého milovaného biskupa shlédl v úterý sedm nejstarších římských basilik, kde spatřil uschované drahocenné památky.

Milerád by byl ve společnosti tak vzácné jel do Neapole, ale posud kromě chrámů v Římě ničeho neviděl, a proto mínil zůstati ve městě ještě asi tři neděle.

Vyhledal své přátely z korábu a společně s nimi navštěvoval obrazárny, paláce, zříceniny ano i katakomby za průvodu věhlasného hraběte Rossiho.

Tu došly ho listy z Čech, jeden od Františka, který oznamoval, že dne 24. dubna slaví svůj sňatek, k němuž svého přítele zve; druhý dopis byl od matky, jež totéž sdělovala a již od nynějška se těšila na návrat svého syna.

Toho však čekala v Římě ještě největší radosť. Přátelé francouzští vymohli sobě i pro něj soukromou audienci u sv. Otce, a to na den 17. dubna.

Jelikož papež při té příležitosti světí přinesené od poutníků devocionalie, zakoupil Stanislav takové památky pro matku, tetinku, paní Ronskou a pro snoubence vyvolil za svatební dar malou kopii milostného obrazu Rodičky Boží od Karla Dolce, dle originálu v obrazárně Barberini mistrovsky provedenou.

S těmi poklady kráčel dne 17. zároveň s ostatními třemi pány po mramorových stupních do síní Vatikánských, jichž královskou nádherou byl jako okouzlen.

„Drahá matko“, tak psal ještě téhož dne. „Když jsem stál v předsíni komnaty papežské, která byla naplněna čekajícími hodnostáři ze všech stavů, již v úctyplném mlčení na slyšení u svatého Otce čekali, tu mne pojal jakýsi neobyčejný pocit lásky a bázně, a když nadešel okamžik, a naše jména vyvolána od jednoho z komoří, tu nevím, jak jsem se ocitnul v té neveliké komnatě. Skládaje nejhlubší poklonu byl jsem od svatého Otce pozdvižen od země a teprve, když jsem, nemoha z počátku pro slzy ani promluviti, se poněkud vzpamatoval a chvějícím se hlasem za tu neskonalou milost děkoval, že mi popřáno spatřiti milostnou tvář náměstka Kristova, žádal jsem za požehnání pro sebe a pro všecky, kteří jsou drazí mému srdci.

Svatý Otec se tázal latinsky: „Ty jsi lékař?“ A když jsem přisvědčil, pravil: „Shlédl jsi již také naše ústavy?“

Odpověděl jsem, že ještě ne, ale, že žádám za milostivé k tomu dovolení.

Tu pokynul svatý Otec a pravil, že mi bude dána biglietta, která mi otevře všecky ústavy, sbírky a vůbec dvéře ke všemu, co papežský Řím znamenitého chová.

Pak jsem poklekl, a jeho posvátná ruka spočinula na mé hlavě.

Mé srdce v tu chvíli jmenovalo Vás, tetičku a mého drahého Františka, když jsem slyšel tklivé žehnání: „Všemohoucí Bůh žehnejž

tobě, bys zdráv zůstal na duši i na těle, žehnejž všem, jenž tobě jsou drazí a milí. Archanděl Rafael provázejž kroky tvé, abys zdraví a útěchu přinesl těm, jenž tě žádati budou o pomoc."

Propouštěje mne, přešťastného, dal mi na památku velkou stříbrnou medaili, na níž vyryt obraz Neposkvrněné Panny, poroučeje mne do její ochrany.

Více Vám dnes psáti nemohu, nežli že jste matkou nejblaženějšího dítěte na zemi."

Týž den poslal Františkovi a Emilce se srdečným blahopřáním posvěcený obraz.

Poslední týden navštívil všecky velikolepé ústavy, které dobročinná láska Římanů vzdělala, nemocnici u sv. Ducha pro šestnáct set nemocných bez rozdílu národnosti i náboženství. Jak stavba, tak vnitřní úprava, obsluha nemocných vzorná, síly lékařské výtečné. Dále špitál Nejsvětějšího Spasitele, sv. Jakuba, sv. Gallicana, sv. Rocha, apoštolský špitál sv. Michala a ještě deset jiných. Ve všech týž pořádek, ve všech táž péče nejen o tělesné, nýbrž i o duševní blaho nemocných.

Viděl nádherné síně knihovny Vatikánské, v nížto již od čtvrtého století nahromaděné poklady, drahocenné rukopisy a nejvýtečnější díla veleduchů všech věků jsou uloženy, musea s tisíci v ssutinách starého Říma nalezených soch, v nichžto sláva dosud nedostižitelných mistrů starého světa se obráží; Rafaela, Michel-Angela, Titiana a Fiesole nesmrtelná díla v obrazárně Vatikánské; křesťanské starožitnosti, mučenické nástroje, nalezené v katakombách, jimiž zloba pohanská chtěla v krvi udusiti mladou církev, vesměs to předměty pro křesťana i pro každého vzdělance velepamátné.

Tak obohacen vzácnými zkušenostmi s nevýslovným pokojem a vděčností v srdci opouštěl Řím, aby shlédl ještě přerozkošnou Neapol.

Cesta trvala tři dni pověstnými Abruzzami, pelechy to lotrů a banditů, přes Gaetu a Capuu, a teprve třetího večera spatřil Stanislav růžovou září jako roztaveným zlatem se skvoucí záliv a v pozadí temný, kouřící Vesuv. Všeliké vylíčení tohoto ráje, který spadl zde na zemi, jest nemožné. Vide Neapoli e poi mori — shlédnouti Neapoli a umříti; v těchto slovech obsaženo vše.

Zde příroda napjala všecky své síly, neboť krásnějšího obrazu na zemi neuzříš. O ostatním zkrátka. Chrámy daleko zůstávají za římskými. Královský hrad, ač rozměrů velkých, je stavba moderní bez umělecké ceny, jakož i nový kostel sv. Františka z Pauly.

Zvláštními znamenitostmi jsou výšiny Neapolské, a to klášter mnichů Camaldolenských, řádu podobného Trappistům. Každý mnich žije ve zvláštní chýši, lůžko jejich jest podobno rakvi, něco zeleniny, kousek chleba jejich pokrmem, a „memeto mori" jejich pozdrav a jediný hovor.

Pod klášterem rozkládá se město, z něhož dnem i nocí to šumí a hlučí vzhůru k tichým výšinám klášterním.

Capo di Monte je pěkný královský letohrádek s novými malbami.

Třetí výšina je začazený, zachmuřený, lávou pokrytý Vesuv. Až tam k tomu žhavému jícnu se Stanislav ještě se dvěma Angličany odvážil, a jen ohnivé kusy létající lávy zkrátily tuto hrůzoděsnou výpravu.

Pod Vesuvem leží oběti zuřivosti tohoto nepokojného velikána, čtyři krásná města, která pokryl žhavými svými proudy a zahalil ve

smuteční roucho šedočerné lávy, z nížto je ruka lidská zase pomalu vyvádí na světlo, aby po dvoutisíciletém spánku patřiti na ně mohl nový, zcela rozdílný svět. Od rána do večera prolézá Stanislav neunaveně tento labyrint smrti, ponořen jsa v dávno zašlé doby Římského přepychu a rozmařilosti. Sochy bohů a bohyň zde vykopané, nádoby, skvosty, rozličné domácí náčiní, nalezené ve příbytcích starých pohanů, vše to spatřil a studoval příštího dne v bohatých sbírkách burbonského musea.

Lazaroni, tito bezstarostní naháči, skromní, bázliví, pravé to děti požehnaného jihu, dodávají svým lahodným zpěvem a neúmorným humorem městu tomu zvláštního theatrálního rázu. Ani se tito spokojeně ve stínu úzkých ulic protahují, polykajíce kalounům podobné makarony, skrývá se ostatní Neapol od 10 do 5 hodin před nesnesitelným parnem ve svých domech.

Nezvyklá tato trýzeň přiměla Stanislava k návratu do chladnějších krajin horní Italie.

Dobrácký lazaron sebral jeho kufřík a tašku a celou cestou ku přístavu živými posuňky snažil se obrátiti pozornost mladého pána na vojenské pluky kolem táhnoucí. Nejvyšší chloubou lazarona jest, když vidí štíhlé, pěkně rostlé své spřízněnce v pestrých královských uniformách.

Na parníku již ponejprv odzvonili, když Stanislav rychlým veslařem na malé loďce byl tam dopraven, a již se ocitnul v davu pocestných skoro ze všech krajin světa.

Za půl hodiny plul nový francouzský parník „Messager“ ze přístavu na širé moře. Pocestní stáli na palubě; na sta očí pohlíží ke městu, ozářenému posledním sluncem, jakoby veškerou tu krásu mizícího před jejich zraky pobřeží chtěli do sebe vssáti, až i poslední stopy dýmajícího temena Vesuvu se ztrácejí v oblacích, a jen temná, tmavomodrá čára dělí obzor od moře.

Tentokrát se Stanislav mnoho o ostatní svět na korábu nestaral. Zabrán jsa v upomínky na uplynulé dny, ještě jednou v těch libých obrazech se kochá a pilně zaznamenává, aby z mysli jeho nikdy nevymizely.

Loď se stavěla opět v Cita-Vecchii, a den uběhl ve stálém pokřiku námořníků, kteří vydávali a přijímali těžké bedny rozmanitého zboží, potravních zásob, ano i několik koní, které ve velkých klecích dopravovali na koráb. Po obě noci bylo moře tiché, tak že kromě plavců vše na lodi klidně spalo, a mnohý ještě protíral si oči, když hřmotný hlas kapitánův zvěstoval příjezd do Livorna.

Trvalo to několik hodin, než malé kocábky všecky pocestné na břeh dopravily, a bylo skoro poledne, když se houfec přichozích ubíral od nábřeží do nepěkného města.

Stanislavovi se tam valně nelíbilo. Proto posilniv se v kavárně, kde napřed o cenu oběda se smluvil, ihned chvátal na dráhu, by dorazil ještě odpoledním vlakem do blízké Pisy.

O třetí hodině stál již před nakloněnou věží a majestátným dómem Pisanským. Do šesté hodiny, kdy vlak odjížděl do Florencie, měl dosti času prohlédnouti si několik památných budov, zejména světoznámé „Campo Santo“, baptisterium a jiné.

Pojednou si vzpomněl, že má v Pise starého známého, jenž by ho mohl pěkně po městě provésti. Táže se jednoho sem tam přecha-

zejícího strážníka, zdali zná jakéhosi doktora Carolo Faruli, a přebývá-li tento ve městě. „Si, Signore“ — ano, jest tomu tak, jest to náš podesta, hlava města,“ a nabízí se, že jej tam doprovodí. Šli tedy až ku pěkné, v renaisančním slohu vystavěné budově na náměstí, do jejíž portálu vůdce uctivě ukázav slovy: Ecco pallazzo di Podesta, odešel.

Zde však se přihodilo Stanislavovi něco, co mělo na celý napotomní život jeho rozhodný vliv. Tu bude nejlépe, necháme-li jej vypravovati samotného, jak vypisuje tu událost svému příteli.

„Tento list, drahý Františku, píši v nádherné komnatě podesty Pisanského o druhé hodině s půlnoci. Píši jej Tobě, poněvadž se jeho Milost na Tebe tak přátelsky dotazovala a nejsrdečnější pozdrav Tobě vzkazuje.

Píši pouze Tobě, jelikož jsem posud bezpečnější schrány pro svá delikátní tajemství nenalezl nežli ve Tvém upřímném srdci.

Budeš se asi udiveně tázati: „Co pak starostovi města Pisanského po mně, a kterak stal jsi se ty pojednou v paláci jeho hostem?“ Nuže, slyš!

Pamatuješ se ještě, jak o prázdninách roku 1848. jednoho dne byly přivedeny do Velína tři tlupy vojenských zajatců po 500, kteří byli ubytováni po padesáti dílem ve stodolách, dílem ve větších jizbách. Byla to směsice všech italských kmenů od Neapole až k Piemontu, chasa to roztrhaná, zedraná, vyhublá a při tom rozpustile veselá. Tehdáž byl náš hostinec vojenskou strážnicí — kůlna, stodola a velká světnice byly plny těchto roztomilých chlapíků. Mezi nimi byli synkové ze vznešených rodin, studenti, umělci a p.

Jeden z nich, výtečný malíř, postavil svůj přístroj pod hruškou v zahradě a jal se, obstoupen celým davem diváků, malovati obraz sličné dívky, blondinky, sedící ve hlubokém hoří.

Vedle něho stál asi dvacítiletý, neb o něco starší jinoch, jenž se zadíval smutně do toho obrazu a chvílemi, jakoby jej mrazilo, zimničně se otřásal. — I my jsme se dívali. — Zahrada se podobala vojenskému ležení. — Tu jeden houfec hrál v karty, rozložen jsa na zemi v trávě — tam zase jich několik hrálo oblíbenou hru na prsty — jinde opět pěl sbor vlašské pochody a veselé písně. — Toho truchlivého mládence zdálo se, že není s to, aby něco rozveselilo. I tázal jsem se ho latinsky, co by mu scházelo, je-li churav? On živě ke mně se nakloniv, odpověděl správně v téže řeči, že cítí se náramně sláb a zemdlen a že není zde nikde místa, by si odpočinul.

Běžím k matce a prosím ji, by pro toho nebohého mladíka, jenž je zajisté též nějaký student, v mém pokojíku uchystala lůžko, že jej budu sám obsluhovati.

Když bylo vše připraveno, šli jsme pro něj, a on slovy tak vřelými za toto malé pohodlí děkoval, že jsem se až styděl. Seděli jsme u něho až do pozdní noci, a on vzpomínaje neustále na vzdálenou matku, dokládal: „Ó, to ona mi u Boha vyprosila!“

Nazejtří bylo lépe, on však ještě setrval v posteli, a když třetího dne zotaven a posilněn odcházel, dal mi lístek, na němž tužkou napsal: Dr. Carolo Faruli, Pisa — a pravil, kdybych někdy zavítal do Pisy, že budu jeho hostem. To pravil s takovým výrazem, jakoby to skutečně měl za možné, ano, za jisté. —

Víš, že jsme se tomu potom dlouho smáli, škádlíce se tím po-

zváním. A dnes jsem skutečně jeho hostem a teprve poznávám, jak vysoce pan doktor tehdejší nepatrnou službu naši cenil. Přišed do Pisy náhodou jsem si vzpomněl na to od nás tak často opakované jméno — a v několika minutách jsem stál v předsíni sídla v pravdě knížecího, kde mne vlídně přijal mladý purkmistr Pisanský, otvíraje mi dvéře do většího salonu, kde se opět dvorně uklonil a tázal, co by bylo mým přáním? Nepoznal jsem ho, tak statným a krásným mužem se stal někdejší chorý zajatec.

Táži se, zdali se nemýlím, domýšleje se v nynějším panu podestovi pozdraviti pana Dra. Carola Faruli, jenž v roce 1848. v jednom českém městě jako zajatý bojovník zval jednoho studenta přátelsky do Pisy.

Na ta slova rychle odskočil a vytáhnuv ve psacím stolku jednu zásuvku, podává mi lístek, na němž bylo napsáno mou rukou: Stanislav Šebek, filosof — — zadívá se do mého oka a již vší silou mě vine k sobě a líbá volaje: „Mi carissimo amico! Bonissimo Stanislao!“ — nejméně desetkrát po sobě. Po prvním uvítání jsem se chtěl poroučeti, neboť již se blížila čtvrtá hodina, a ještě jsem chtěl viděti dóm a Campo santo, tvrdě, že o šesté hodině jeti musím do Florencie, ale co naplat — „nyní jste zajatcem mým, bezpočtukrát jsem na vaši dobrotu pamatoval, nyní mi nadešla chvíle, že vám jako pravému příteli svému v největší nouzi aspoň poněkud se mohu odsloužiti — ne, odtud se tak brzo nedostanete, já jsem strážce bdělejší než tehdejší rakouští vojíni, kterým hned v Tyrolsku několik set nás uteklo.“

Co naplat; ihned mi vykázán pokoj, kam mé věci odneseny, a kde jsem si měl odpočinouti, než přijde z nešpor sestra pana podesty, která zastává místo domácí paní, nežli se paní doktorová vrátí z lázní nedaleko Florencie.

Trochu jsem se upravil, a o půl páté přišel sluha a uvedl mne do jídelny, kde již pan podesta se svou sestrou vítali nejmilejšího hosta.

„Zde mám čest představiti vám signorinu Rafaelu Faruli, mou drahou sestru — a tobě vysoce ctěného přítele mého Dra. Šebka.“

Hluboce se ukloniv, odvětil jsem: „Významné to jméno, Rafaela; toť jméno anděla, ochrance naší lékařské vědy — kde ten nám na blízku, tu vždy jest výsledek šťastný.“

„Ten můj nebeský ochrance má mnoho svěřenců,“ odvětila; „proto jej denně pamatuji, aby na mne nezapomněl. Budu se modliti i za vás, laskavý pane, by vás všude provázela ta andělská ochrana.“

Hovor byl stále živějším; připomenul jsem, že přáním, které signorina vyslovila, bylo též žehnání sv. Otce, a proto že mi tím dražší. Vypravovalo se mnoho o Římě, kde slečna po čtyři roky skorem nepřetržitě prodlévala, o Neapoli, o Florencii, cíli to mé cesty.

Milý Františku, Tys nikdy z úst mých neslyšel úsudek o kráse ženy — proč? — Posud žádná, co jich mé oko spatřilo, nevyjímajíc, odpusť, ani Tvou sličnou Emilku, se mi nezdála toho důstojnou, abych ji nazval krásnou. — Zde, v této dívce jsem poprvé v životě viděl ideál nedostihlé krásy — jako zmámen dívám se na ten vznešený, v pravdě andělský zjev a každým pohledem a každým slovem jejím jako bych byl blíže a blíže tažen k té přepodivné bytosti — a když pan Faruli počal vyprávěti o onom osudném vojenském tažení, kde jakožto dobrovolník raněn, jat, v těžkém svém strádání, vzdálen

od svých milých v té neznámé, cizí zemi našel tolik dobroty, lásky a přátelství, tu ta dobrá sestřička jakoby s ním celou tu tíseň duše znovu nesla, dala se do usedavého pláče a uchopíc mou ruku a tisknouc ji ke rtům, horoucně ji líbala — tu se mi zdálo, že to již ta odplata nebes, kterou ani rozum pochopiti, jejíž sladkosť srdce pojati nemůže.

Když jsem ustrašen odtahoval ruku — pravil pohnutě Faruli: „Nechte té dobré duši přinésti hold, kterého šlechetný skutek vezdy zasluhuje.“

Šel jsem do svého pokoje — na spaní nebylo ani pomýšlení; nechtěl jsem usnouti, bál jsem se, aby sen nepřerušil mou blaženosť. Každý pohled, každé slovo, každou slzu znovu a znovu jsem zvážil a ptal se svého rozumu i srdce, jaký to posud nepovědomý pocit tak nezměrného štěstí, že pro ně ani slov nalézti nemohu — dospěl jsem k tomu poznání, že to ta jiskra božská — láska, jež roznítila všecky ty ohnivé proudy v mé duši.

Nazejtří mne prováděl podesta s hrdým vědomím o slávě a bohatství svého města, a tu se musím přiznati, že jsem netušil nikdy v tom nyní zapomenutém starém republikánském sídle tolik bohatství, tolik nahromaděných skvostů, soch a obrazů. Korunou všeho jest ovšem sedmistyletý dóm s obrazy prvních mistrů a baptisterium s harmonickou ozvěnou.

Po snídaní šli jsme odpůldne do oné svatyně umění na tak zvané Campo santo. Tento starobylý hřbitov pisanský jest ozdoben pěknými malbami na omítce.

Rafaela provázela nás a nabídla se býti naším ciceronem. Jestli předešlého dne dala mi nahlédnouti do hloubi nejčistšího citu srdce, mohl jsem dnes obdivovati se opět jasné výši jejího ducha. Nikoho jsem neslyšel posud o umění s takovou jistotou mluviti jako ji. Že ta dívka znala dějiny svého rodného města, nebylo s podivením, ale že všecka století slávy a lesku všech škol vlašských bystrým duchem svým pronikla, toť přímo nepochopitelné na dívku osmnáctiletou.

Hodiny ubíhaly jako voda. Ještě jsme prohlédli sbírku miniatur v jednom soukromém domě, a slunce již chýlilo se k západu.

V paláci podestově se sjížděli pozvaní hosté k hostině na mou počesť vystrojené.

Signorina nebyla u stolu, a to z pochopitelných příčin. Signore Petrini, syndik, a signore Valerino, slovutný malíř, odvážliví humoristé, vypravovali historky, které by signora sotva bez zardění byla mohla poslouchati. Protož, aby mohli popustiti uzdu svému veselí, nesúčastnila se slečna hostiny.

Teprve když se pronášely přípitky, které skutečně byly klassickými výlevy nejvybranějšího vtipu a satyry, vešla do sálu.

Těšil jsem se na zbývající ještě tichou hodinku jako dne včerejšího, když tu při odchodu bujných těch hostů vstoupí do jídelny nevelký, vkusně oděný, mladý muž, bledého obličeje, jemuž tito podávají ruce s přátelským výkřikem: „A, Doktore Amelino, budiž nám vítán! Proč tak pozdě? My jsme již na cestě — adieu, adieu!“

Amelino kráčeje vážně komnatou pokloní se dvorně před Rafaelou, líbá jí ruku, pozdravuje podestu a čeká, zdali jej tento cizinci představí.

Faruli béře Amelina za ruku, kráčí s ním přede mne a dí pří-

větivě: „Dr. Amelino, advokát, ženich naší Rafaely, — pan doktor Šebek, můj drahý přítel z daleké země České.“

Podali jsme si ruce, i cítil jsem, jak Amelino po způsobu vlašském vřele mou ruku tiskne, ale tím stisknuto i mé ubohé srdce.

S největším namáháním a napjetím vší síly ducha vydržel jsem ve společnosti té ještě asi půl hodiny a za tu dobu jsem mohl pozorovati velikou převahu mého soupeře nade mnou v každé příčině; vypravovalť způsobem velice zajímavým o nejnepatrnějších příhodách dnešního dne, líčil lázně, kde Signoru podestu navštívil. Co vše tam viděl, slyšel, vypravoval způsobem velice zajímavým, pohyby takovými, že jsem se musil obdivovati a snadno pochopil, jak touto pružností ducha se stal vyvolencem nejkrásnější panny Italie.

Já byl odbyt. Děkuje za všecku v těchto nezapomenutelných hodinách mi prokázanou přízeň, rozloučil jsem se přátelsky, nikoliv strojeným, ale opravdovým zármutkem ve tváři s podestou a krásnou signorinou na vždy.

Když jsem nyní o samotě, přistoupily ke mně příšery pekelné, jinak nemohu nazvati tu nesnesitelnou trýzeň, která mučila mou duši.

Paměť předváděla opět každé slovo, každý pohyb a každý pohled, který patřil mému nenáviděnému soku, a každý ten pohled a každé slovo jakoby svým chechtotem ty obludy provázely, posmívajíce se, jakoby skřehotaly: Nu, Stanislave, kam se poděla tvá Rafaela, kam anděl tvůj? Ó blázne, ty jsi se domníval, že pro tebe rozkvetlo to nejvnadnější kvítko Italie? Jak's mohl jen okamžik doufati, že opustí toto rozmarné dítko svou vonnou vlast, aby za tebou táhla do mrazivých krajin neznámého severu? — To tedy ta láska, jejížto slasti nelze přirovnati k těm hrozným útrapám, které ji provázejí. Za čtyřiadvacet hodin jsem prožil, s čím mnohý po celý život zápasí, nyní jest má zkouška ukončena. Jasný svit nejšťastnějšího dne proměnil se v temnou noc. Půjdu životem osamocen, až jakožto poslední Šebek dokonám klopotnou svou cestu.“

Odjížděje z Pisy kol nahnuté věže, pravil: „Na tebe, ty nestvůro, nezapomenu nikdy!“

Florencie, ta věčně kvetoucí, neměla pro Stanislava půvabu žádného. Byltť ještě příliš blízko Pisy.

Přišed do galerie velkovévodské, zastavil se před obrazem Madonny della Sedia, největší chloubou Florencie; vždyť to dílo Rafaelovo. Patře naň povzdychl: „Velký mistře, tys, naleznuv pravzor k tomuto krásnému dílu svému, byl blažen, že jsi měl jeho obraz: já také pojav nebeský zjev v sebe nosím obraz jeho s mukou nevypravitelnou a nikdy se jí nezhostím.“

Jako automat procházel městem, navštěvoval paláce a sbírky, ale hleděl na všecko okem tupým, bez účastenství a záliby a zvolal konečně omrzen: „Pryč, pryč odtud z toho nešťastného kraje, kde jsem pochoval svou spokojenosť.“

A skutečně; každým krokem, jímž se vzdaloval od luzných letohradů, jež ověnčují tu krásku všech měst, bylo mu lehčeji, a když přejel Apeninský hřeben, jenž prostředkem Italie se táhne, tu cítil veliké ulehčení, jakoby byl unikl všem zrádným kouzlům, a od duše vždy dál a dále prchal šeredný sen.

„Kam nyní?“ tázal se sám sebe; „domů v tomto stavu nemůžeš — a neviděti Ankony — to by ti sotva odpustila tetička! Ke městu

tomu ji poutají upomínky nejradostnější, tam zažila nejšťastnějších dob, tam má ještě nyní nejvíce svých přátel — tedy do Ankony!

Cesta vedla neustále podle mořského břehu krajinou jednotvárnou a smutnou, zcela přiměřenou jeho duševní náladě.

Třetího dne o osmé hodině večer již se doptával na kasino rakouských důstojníků v Ankoně. Ukázali mu hotel „la pace“. Již v předsíni zaslechl hlahol českých písní. Vkročil do osvětlené jizby a hned věděl, že jest mezi svými. Sotva vyslovil své jméno, již s jásotem se k němu hrne několik důstojníků, a jeden ho podává druhému k objetí. Byli to vesměs tak zvaní osmačtyřicátníci, mezi nimi i velitel akademické legie v Budějovicích, setník Sk., pravý to hrdina, pěkný voják. Pluku byl znám pode jmenem: „rytíř bez hany a bázně.“ Titulu toho si zasloužil u Kapolny, kde se dvacíti muži bránil baterii proti náramné přesile jízdy. Byl vyznamenán zlatou medailí. Dekret však, jak žertovně ukazoval, byl psán na jeho prsou husarskými palaši.

O událostech roku 1848. mluvil nerad. Celou tu maloměstskou rebelii považoval za pouhou frašku nezralých mladíků.

V Ankoně žili vojáci rakouští svorně a bratrsky. Byli jako malý ostrůvek uprostřed nespokojeného národa, který měli držeti na úzdě.

Stanislav jakoby byl znovu oživnul. Ku starým soudruhům přilnul ihned upřímným přátelstvím. Mladší se mu líbili, a on se líbil jim. Hned při tomto shledání pravili někteří: „Ten Šebek jest dobrá duše, ten by se k nám výborně hodil.“

Jak se podivil, když druhého dne, navštíviv pana plukovníka Baumgartena, slyšel, že jest pro něj přichystán v témž domě byt, a že návštěva jeho v Ankoně podle výslovného přání paní Benierové má trvati delší dobu.

Toho pobídnutí však nebylo třeba. Jestiť město samo dosti příjemné, ale co pobyt v něm činilo Stanislavovi zvláště milým, byla veselá společnosť upřímných soudruhů, kteří se všemožně přičinili, by se mu nestýskalo.

Pan plukovník, dávný přítel strýcův a vřelý ctitel předobré tetičky, pečoval o něj jako otec a získal si všechnu jeho důvěru. Posud mu neřekl, jaké záměry s ním má, až po čtrnácti dnech, když se Stanislav do opravdy chystal k odchodu, nechtěje býti déle svému hostiteli obtížný, nabízel mu jeho hostitel, ano, snažně jej žádal, aby převzal prozatím místo vojenského lékaře v jeho pluku. — „Jak vidíte, jest náš vrchní lékař chatrného zdraví a tak seslý, že nemohu déle jeho žádosti za dočasný odpočinek odpírati. Povážlivá jeho choroba nutně vyžaduje, by se odebral na několik neděl do lázní; nabude-li zdraví, buď opět se vrátí, anebo dosloužív některé nemocnici ve Vídni. Vás míti u sebe bylo by pro mne velikým potěšením. Proto vás žádám, rozhodněte se co nejdříve, bychom tomu stísněnému muži mohli nějak pomoci.“

Dr. Šebek se dlouho nerozmýšlel, uváživ, že tento nečinný život nemůže býti jeho povoláním, žádal jen o krátkou lhůtu, aby se mohl dorozuměti s matkou a tetičkou.

Zatím se dal od vrchního lékaře uvésti ve službu nemocnice, aby byl pro případ na vše připraven.

Čas utíkal rychle, a nežli se Stanislav nadál, přiblížily se Vánoce.

Tetička ovšem uvítala nadšeně jeho úmysl, a matka též neodporovala. Želela pouze, že bude tak vzdálena od svého synáčka.

Nežli se služebné poměry upravily, přicházely z Vídně znepokojující zprávy. Novoroční řeč francouzského císaře jako bouřlivák polekala Evropu. Nebylo více pochybnosti, že válka s Rakouskem jest nezbytná.

Jakožto upřímný přítel sdělil to pan plukovník svému lékaři a radil, by dobře uvážil, nežli místo své přijme na jisto, zdali chce s nimi sdíleti těžké svízele válečné, které brzy nastanou.

„Musil bych se hanbiti," odvětil Stanislav, „kdybych nyní jako zbabělec couvnul; právě proto s díkem nabízené místo přijímám, ano, snažně o ně prosím."

Byl tedy počátkem ledna jmenován vrchním lékařem při pluku, ve kterém zemřelý strýc Benier po dvacet roků se cti sloužil.

Blížilo se jaro; tu dány rozkazy, by se pluk chystal k odchodu z Ankony. Za čtrnácte dní měli táhnouti do severní Italie, kde sardinský král již pošinul svá vojska ke hranicím. I Francouzové byli připraveni. V Toulonském přístavu čekalo loďstvo na rozkazy, by přepravilo francouzské sbory do Janova.

Několik dní před odchodem dostal Stanislav tklivý list od matky, ve kterém poroučí jej u veliké úzkosti do ochrany Boží a spolu jej žádá, by navštívil památné místo Marianské, Loretto, kde je ten zázračný domek, v kterém nejsv. rodina Páně v Nazaretě přebývala.

Stanislav o něm již slyšel; vždyť jest Loretto vzdáleno sotva tři míle od Ankony. Ale posud neměl vhodné příležitosti, by se tam podíval. Nyní jsa vybídnut od matky již déle neváhal, oznámil svůj úmysl panu plukovníkovi i několika soudruhům, a hle, i tito připověděli, že také pouť vykonají. Vždyť budou všichni potřebovati mocné ochrany Matky Boží.

Večer před tím nebyli v kasině, každý se obíral sám s sebou, neboť tušili všickni, že jdou vstříc velkým událostem.

Nazejtří jelo pět důstojníků po voze veturina Luigi již o čtvrté hodině ranní z Ankony přes Ozimo ku svatyni Loretanské. Požádali německého kněze Casa Picolu, aby vyslyšel jejich zpovědi, a přistoupili pak při slavné mši svaté společně ku stolu Páně s příkladnou vroucností.

Když po vykonané pobožnosti starý kněz poroučeje je do ochrany Nejsvětější Panny hluboce pohnut s nimi se loučil, kanula mnohá slza po osmáhlých lících těchto v pravdě křesťanských bojovníkův, a posilněni, ba, oblaženi vniterným pokojem hleděli beze strachu a odhodlaně vstříc té těžké, krvavé práci, ku které je volal hlas nejvyššího pána a císaře.

Celá horní Italie se podobala velikému válečnému táboru. Nové a nové pluky přicházely, všudy se vojska jen hemžila. V pevnostním čtverhranu bylo zvláště živo; ještě se dodělávaly náspy, ze všech koutů trčela děla.

Na hranicích již čekal nepřítel, tentokráte náramně silný; vojsko jeho bylo udatné a bojechtivé. Počal válečný rej. Nepřehledné zástupy se hrnuly za hranice do nepřátelské země. Avšak naše vojska nebyla šťastna, zlé přicházely zvěsti; u Montebella a Magenty musila ustoupiti, a u Solferina měl býti poslední zápas.

Sám císař přibyl k vojsku. Nevýslovné nadšení rozechvělo jeho řady.

Dne čtyřiadvacátého června počal strašný boj, který dlouho kolísal nerozhodnut, neboť obě armády zápasily s udatností nadlidskou; však i tu opanoval nepřítel pole, a vznešený mocnář vida tolik prolité krve, odhodlal se ku příměří.

Stanislav byl po celý den s lékaři na chráněném místě, kam přinášeli raněné i umírající. Za hřmění děl a lomozu bitvy pracoval v krvi, neznaje únavy. Každý raněný, opatřen byv potřebným obvazkem, byl ihned odvezen, a přece když nastal večer, pořád ještě jich přibývalo. Celou noc pracováno, a pak k ránu ohledáno bojiště; i zdálo se, že již síla lidská ani nestačí k dokonání toho srdcelomného díla.

Ještě hůře to vypadalo v nemocnicích plných morového zápachu a nezměrných útrap.

Šest neděl to trvalo, nežli se tato místa bolesti trochu vyprázdnila, a nežli si mohli hodní lékaři dopřáti trochu oddechu.

Ranám v zápětí se dostavil špitální tyfus, jemuž padlo za oběť několik lékařů. Úmrtnost raněných byla úžasná. Šebek však kráčel bez bázně sítěmi smrti a vždy pokojně a neunavně konal svou službu, jakoby ochranný anděl nad ním se vznášel. Obraz Rafaely vstoupil do pozadí před tak děsnými zjevy lidské bídy.

V těchto pracích uplynula zima, a na jaře žádal Stanislav za delší dovolenou, aby se potěšil zase se svými milými.

Chtěl se zdržeti několik dní ve Vídni; však téhož dne, kdy tam dorazil, obdržel smutnou zprávu, že tetička Katy mrtvicí raněná ještě sice žije, ale beze všeho vědomí.

Bez oddechu spěchal Stanislav k Vítkovu, kamž třetího dne právě přijížděl, když dobrá paní vypustila ducha.

Na pohřeb přijela matka jakož i druhá sestra z Vídně. V těžkém žalu doprovázel Stanislav svou největší dobroditelku ke hrobu, připomínaje sobě její tak něžnou lásku a péči.

Ve kšaftu byl ustanoven jejím jediným dědicem. Stal se tak pánem Vítkova a kromě toho ještě značné summy peněz.

Než, co s tím bohatstvím? Plán jeho života byl ukončen. Zvolené dráhy již neopustí; zůstane u vojska, a na statku bude spokojeně hospodařiti dobrá matička. Ostatně byl tam starý, věrný a zkušený šafář, i čeleď byla spolehlivá. Občas si tam oddechne a s dobrou matkou se potěší. Těch několik měsíců dovolené tam stráví, těše se z domu pěkně zařízeného a slibné polní úrody.

VIII.

„Puty, puty, pojďte moje putinky, pojďte maličké," — tak volá lichotivě panímáma na Vítkovském dvoře. A jako mrak to běží, letí ze všech koutů; kachny, husy, slepice a napolo odrostla krůtátka úprkem ženou se k ní. Panímáma sotva se ubrání svým dotěravým miláčkům.

Nežli se nadála, má jich plný klín, některé jí vylétají na ramena, jiné na hlavu, třepetají křídelky, natahují krčky a jakoby upomínaly klobají do rukou. A uprostřed křiku té rozpustilé havěti je slyšeti sladounké miliskování dobré paní: „Tak, tak, pojďte moje miminky, pojďte moje panenky" — a již jim sype žluťoučké proso a hojnost jiného zrní a roztomilým krůtičkám čerstvý řebříček s tvarohem.

Všecka jsouc zabrána v tuto svou nejpříjemnější denní práci ani

nepozoruje, jak mladý, statný muž vychází z domu — až tento přívětivě volá: „S Bohem, maminko, již jdu!“

„Kam tak spěšně?“ volá za odcházejícím.

„Musím se podívati k lidem. Za chvíli tu máme bouři, tlakoměr pojednou náramně klesá!“

„Milý Slávku,“ promlouvá stařenka sama k sobě: „ty bys mi byl pěkný hospodář. Dnes vozíme třetí den, a tobě teprve nyní připadlo podívati se na pole, když je již skorem všecko doma.“

Doktor Stanislav Šebek nalézal posud malou zálibu v polním hospodářství, které mu řádný šafář dobře spravoval. Jenom dnes jej to zvláště pudilo ven, chtěl se trochu osvěžiti po namáhavém čtení nových lékařských spisů.

Z daleka jej pozdravuje čeleď, a šafář spěchaje svému pánu vstříc, uctivě se ukláněje praví radostně: „Takového požehnání nepamatuji, milostpane, co jsem tady v kraji. Šest set mandelů té zlaté pšeničky — buď Pán Bůh pochválen!“

„Nu, a co myslíte, šafáři,“ tázal se vesele doktor: „utečeme s tím?“

„I snadno, milostpane, vždyť je tu jen asi čtyřicet mandel, to bude na šest for, a za chvilku tu budou zase vozy; však již vyjíždějí ze stodol.“

„Ale, tamhle se podívejte,“ dí statkář ukazuje na sivý oblak, jenž se pojednou objevil na západě za horami.

„Však my pochvátáme,“ sliboval šafář.

„Však ty tam nahoře chvátají také; slyšíte, jak se hlásí?“

Z hluboka zahřmělo. Šafář nedočkal konce řeči pánovy a již chvatně běžel naproti povozům rukama i hlasem pobízeje ke klusu. Ale nebylo toho třeba. Chasa věděla, podaří-li se za sucha pšenici skliditi, že ji nemine dobrá svačina. Ale i koně, jakoby tušili, že jen překotným kvapem se podaří ukliditi úrodu, o závod kvapili, a v několika okamženích stálo šest povozů vedle mandelů.

Kde kdo, chvátal, nikdo nemluvil, pobízeti nebylo třeba. Pobízel oblak, jenž z pozadí hor vystrkoval svou šedou hlavu a ohnivýma očima hrozivě blýskal: nyní však zastřel černým pláštěm půl oblohy a chystal se z toho pláště sypati hrůzu, ne-li také zkázu na ty červíky, kteří se jako o závod na poli lopotili.

Však byla to podívaná! Kolem vozů pravý chumel. Planou tváře, ruce se zdvihají, a každý zdvih znamená, že opět naložen řádný snop. Nohy jen hrají a kmitají sem a tam, a mžikem oka byl naložen první vůz. Oblak jako na pochvalu zabručel.

Popojel vůz druhý. Pět, deset snopů najednou ze zdvihá. Dva čeledínové na voze sotva stačí bráti a nakládati. Vůz plný odjíždí a nakládá se třetí, pak čtvrtý, pátý a šestý.

Vítězně voláno: „Vyhráno!“ a s prázdného pole odjíždí poslední vůz a za ním odcházejí rozpálení pracovníci.

Šafář ještě chvilku postál s pánem. Nebe se tmělo víc a víc — pak bylo slyšeti opětné, silnější zahřmění. Kotouče prachu se zdvihají, a v dáli je viděti, jak se klátí vrcholy stromů.

„Milostpane, domů!“ volá šafář a sám spěchá ke stodolám, které se za posledními povozy hřmotně zavírají.

„Domů,“ opakuje pan doktor, „což je zde opravdu můj domov? — Pěkný dvorec, sídlo skoro panské, hojnost polí, krásná poloha a lid

dobrý. Jsem zde několik měsíců a přece posud — cizina. Ale vždyť tu bije pro mne věrné srdce té nejlepší matičky, a proto přece je nyní zde můj domov.“

Takové myšlénky budilo v něm volání šafářovo; spěchá k domovu.

Asi dvě stě kroků před vraty zastihly ho první těžké krůpěje, zdvihla se vichřice — pojednou se lily proudy vod na milostpána. Nežli přeběhl těch několik kroků, byl pořádně promočen.

V předsíni vítala ho již starostlivá matka, ihned nutila jej do pokoje, by se převlékl, volajíc za ním: „Máš tam dopis, myslím že od Ronských.“

Pan doktor se převlekl do suchých šatů a za okamžik dychtivě otvíral list, na který již čtrnácte dní čekal a který jej přece obsahem svým překvapil. Četl:

Můj jediný příteli!

Řádky tyto píši v nejhroznějším bolu nad mrtvolou nejdražší své Emilky. Posledně vydechla na dnešek o druhé hodině. Nevím, co se se mnou děje. Do rána jsem držel její studené ruce, nemoha a nechtěje věřiti, že by život z toho těla byl odletěl. Volal jsem ji nejsladšími jmény, ale zkalené oko, strnulá tvář svědčily, že vše marné. Kdybych zde měl aspoň Tebe, jak bych si ulehčil na Tvém srdci. Dovol mi laskavě, bych směl pro svou úlevu tě navštíviti. Také Tvou dobrou matičku prosím, by měla se mnou trpělivost pro mou bolest. Zatím Tě líbá jako svého jediného — opravdu jediného přítele

Tvůj

František.

Ještě drží Stanislav list v rukou, a již tu stojí matka vedle a ptá se: „Nu, nu, kdy přijdou přece ti naši mazlíčkové? Mám pro ně všecko v pořádku. Budou míti ten pokoj se dvěma okny do zahrady a budou tam jako hrdličky v kleci.“

„Milá matinko, přijede brzy, ale jen on sám.“

„Pro Pána Boha, proč? Co se stalo?“

Kvapně vytrhla synovi list a žalostně rukama zalomíc, pravila: „Totě rána! Ubohý František, kterak to přetrpí! A co mne nejvíce dojímá, on chce napřed k nám, ne ke své matce. Inu, matka neměla Emilky ráda, bránila tomu, a když přece svolila, nerada ji vídala. My jsme byli k tomu sirotečkovi, k Emilce, vždycky vlídni, a František to dobře věděl a říkal, že nám toho nezapomene.“

A stařenka usedla, rozpomínajíc se živě na vše, co prožili po celých dlouhých 25 let ve svém domově, který z lásky k synu svému byla opustila. A hlavním předmětem těch krásných vzpomínek byl — František.

„Vy ho přece milujete více nežli mne, a máte celkem dobře, já vám dělal pořáde jen starosti.“

„O ne, synáčku, tys dítě mé, nemiluji ho více než tebe, ale miluji ho jako tebe, protože byl tvým andělem strážným.“ —

Bouře byla pominula, v dálce hromy zvolna doznívaly, jen za černými lesy se ještě blýskalo. Noc dávno již zavládla nad krajinou. I měl pan doktor drahou matičku k tomu, by šla na odpočinek, ač se dalo předvídati, že po chvilce tak dojemné sotva spánek se dostaví. Stařenka uposlechla.

Mladý pán otevřel okno; čerstvý vonný vzduch lahodil rozpáleným lícím, plný měsíc rozséval své paprsky po květinách, tvoře z padajících krůpějí samé zářící perly. Vůkol bylo ticho. Jen ty perly šelestily, padajíce s listí vinné révy v otevřené kalíšky květin na záhonkách jako polibky nebe na zvlaženou zemi. Doktor dýchal volně, klid se vracel v mysl rozčilenou, nejen zprávou přítele, ale i matčinými vzpomínkami. A z těch vzpomínek matčiných i vlastních nořila se na světlo postava za postavou. Nejkrásnější však postava přítele — anděla strážce, jak jej pojmenovala drahá ústa mateřská.

(Dokončení.)

Kříž.

V tom našem údolí, kde na matičky klíně
sen štěstí života jsem prožil blažený,
kde cesta vine se od .vísky po rovině,
na mezi u polí kříž stojí kamenný,
a na něm vyryta jen krátká tato sloha:
„Důvěřuj v Boha!“

Když rolník za pluhem se z pole domů vrací,
svou hlavu odkrývá tu rukou znavenou
před Ukřižovaným, jenž žehná lidské práci,
svým zrakem spočine na kříže ramenou
a u slov na kříži se staví jeho noha:
„Důvěřuj v Boha!“

Když jarní slunéčko v neděli odpoledne
své teplo vysýlá na pole osetá,
střenka s vnoučaty tu pod křížem si sedne
a v kraje nadhvězdné duch její zalétá
a v tiché modlitbě ji těcha sílí mnohá:
„Důvěřuj v Boha!“

Když zimní krajinou na zasněženém poli
dech mrazu proniká ve mlhy závoji,
v šat nuzný oděný a o žebrácké holi
u toho nápisu zde poutník postojí
a v duchu šeptá si — v před sotva brát se moha:
„Důvěřuj v Boha!“

Když v dobách zármutku i mysl moje klesá,
ta slova útěchy ten k srdci hovoří,
Jenž ukřižován byl — a vstoupil na nebesa
a z dětství vzpomínek se v duši vynoří
kříž jeho kamenný a na něm krátká sloha:
„Důvěřuj v Boha!“

Antonin Bulant.

Svoboda a nevázanosť.

Píše
František Pohunek.

(Pokračování.)

Jedné věci však dal oslavovaný protestantismus v oboru vědy skutečně vznik, a to tak zvanému svobodnému bádání a „svobodné vědě“, v tom smyslu ovšem, jak se pojmům těm rozumí nyní ve světě „liberálním“. Luther, jak už bylo dříve praveno, přijal a prohlásil za platný princip „svobodného“ bádání v Písmech svatých, čímž přiřknul každému jednotlivci právo Písmo si vykládati podle vlastního svého rozumu i nerozumu; tím však poškodil nejen auktoritu katolické církve, nýbrž i auktoritu samých Písem svatých, učiniv smysl jejich závislým na vášních, domněnkách, předsudcích, neznalosti a nevědomosti každého čtenáře a vykladače jednotlivého.

Záhubné následky falešného tohoto a svůdného principu musily se ovšem objeviti záhy a taky skutečně se objevily nejen v protestantské theologii, nýbrž i v mnohých jiných oborech lidského bádání a vědění, přede vším ovšem ve filosofii, kteráž se stala přímo revoluční, brojíc proti všemu, co bylo po staletí považováno za svatou pravdu, váženo a ctěno.

A jak měl též člověk odchovaný duchem protestantským šetřiti a dbáti ve filosofii a vědách přírodních pravd Bohem zjevených a uložených v Písmech, když byl dle důsledně prováděného principu Luthrova o svobodném bádání vlastně pánem Písem, čině smysl jejich závislým na svém subjektivním náhledu?

Kráčeje pak dále cestou tohoto svobodného bádání v knihách Písem sv., dospěl pravý „protestant“ a s ním i člověk „moderní“ konečně tak daleko, že celou bibli jakožto bibli čili Boží zjevení oddisputoval, tak že mu z ní zůstaly toliko desky, a z protestantismu vzniklá věda „svobodná“ že se mu stala na mnoze jen prostředkem, jehož pomocí chce Boha upříti, jemu uniknouti, aneb jej aspoň ze svého nitra a z celé přírody úplně vyhostiti.

Že člověk takový stává se důsledně odpůrcem, ba nepřítelem každého a všeho, kdo a co mu stojí v cestě, jeho důvody, náhledy a náuky kontroluje a mu překáží u provádění jeho zámyslů, jest na bíle dni. Odtud si též snadno vysvětlíme onen často až vášnivý boj proti církvi katolické jakožto strážkyni zjevené pravdy, ba proti samému zjevení Božímu. Odtud ten hluk a křik, čím dál tím větší, že církev nepřeje pokroku a vědě a že hledí lid udržeti v temnotě; odtud to zoufalé namáhání se a horečné napínání ducha vyhledáváním a vymýšlením různých hypothesí za tím jen účelem, kdyby se snad konečně přece podařilo vymysliti hypothesi, na jejíž základě bylo by lze vyložiti původ a trvání všehomíra bez všemocného a nejvýš moudrého Stvořitele a Zachovatele.

Aby však tento nekalý úmysl trochu zakryli a jednání svoje jakž takž omluvili, namítávají, že kdyby prý přijali za pravdu zjevení, veta bylo by po svobodě vědy a po svobodě vědeckého bádání; neboť zjevení jest, — tak říkávají — nezměnitelné a nesmí se mu odporovati, a přec jest volné bádání a stálý pokrok nezadatelným právem

rozumu a v tomto stálém pokroku spočívá právě zdokonalování se člověka. [1])

Proti tomuto lehkovážnému a křivému tvrzení možno však právem a důvodně odvětiti:

„Každá pravda vůbec, ať jest z oboru toho neb onoho, jest umíněná, svéhlavá, neústupná, neměnitelná; ale přes to přese vše nemá rozum práva, by ji popíral, neb jí odporoval. Pokrok ve vědě může dobře obstáti vedle neústupné, nezměnitelné pravdy, leda že by snad pokrok tento záležel v popírání poznaných pravd. Prostičký příklad nám to vysvětlí. Již dávno před naším narozením a před narozením všech moderních vědátorů byla množilka zcela hotova; svéhlavá to vec, kteráž beze změny věčně říká totéž. Kdybychom chtěli z lásky k „pokroku“ nebo ku změně tvrditi na př., že 2×2 jest *5* anebo *3*, říká vždy a vždy neústupně *4*. Co můžeme zde činiti jiného než se podrobiti? Brání nám to však nebo překáží v správném počítání? Jest to na závadu pokroku věd matematických? Myslíme, že nikoli, ba že právě naopak, jedině proto i ve vědě této pokrok jest možný, že se opírá o jisté staré, dávno ustálené a nezvratné pravdy, na nichž ustavičně dál a dál buduje.“ Proto dí právem P. Petr Roh, od něhož jsme si příklad tento vypůjčili: „I myslím tudíž, že když nám milý Bůh zjevil a (zázraky) potvrdil pravdy jako pravdy, že nás tím chrání před bludem, a místo by obor našeho vědění zúžoval neb zmenšoval, že jej rozšiřuje. Zjevené pravdy neobmezují ani svobodu vědeckého bádání, ani pokrok vědecký. Na vysokých Alpách vídati bývá podle cesty vysoké tyče, podle nichž by se za vánice sněhové neb za husté mlhy pocestný mohl v chůzi říditi; tyče ty mu tudíž určují směr cesty. Já však jsem neslyšel ještě nikdy, že by si byl proto některý cestující stěžoval neb naříkal, že jest tím jeho svoboda obmezena aneb že jest tím na cestě své zdržován“ (l. c. 50—51.).

„Zjevení Boží nás zavazuje, abychom se drželi pevně jeho pravd, ale nebrání nám a nepřekáží ani dost málo, abychom pátrali vlastním bádáním a přemýšlením po pravdách jiných a jich se skutečně dobádali. Vyhlašuje-li se zjevení Boží za nepřítelkyni nějaké vědy, nějaké pravdy, nějakého skutečného dobra, jest to jistým znamením buď veliké nevědomosti neb velkého nevděku. Zjevení zamítá a vylučuje pouze blud a nepravosť. Postupujme ve vývoji hmotném nebo duševním krokem třebas sebe rychlejším, dokud zůstaneme na cestě pravdy a mravního dobra, nikdy nám zjevení Boží neuloží, abychom ustáli. Člověk se může držeti pevně celého creda katolického, všech přikázaní Božích i církevních a přec může jezditi po dráze i parolodi, orati parním pluhem, síti parním strojem, užívati telegrafu a telefonu atd. Jak pak by mohlo zjevení Boží býti proti některému oprávněnému pokroku? Vždyť právě ono otvírá před námi dráhu pokroku nekonečného. Zjevení k nám volá: Bohu podobným tenť jest úkol váš a Boha míti jako vlastnictví a jemu na věky náležeti, tať jest vaše odměna! Vykazuje snad zjevení Boží úzké hranice našemu poznání, našemu se zdokonalování, naší snaze a touze podmaniti si a ovládati přírodu? — Zjevení nám sděluje jisté pravdy. Pravda jest ovšem nezměnitelná; jest však proto mrtva? Právě naopak. Pravda jest život a život jest plodný. Jest tedy v zjeveném náboženství a jedině v něm

[1]) Srov. P. Petr Roh, Die Grundirrthümer unserer Zeit str. 50.

stálý a přirozený postup a pokrok. Blud se stále mění a proto se točí ustavičně v kruhu a ku předu nemůže. Pravda jest proto věčná, že jest nevyčerpatelná. Duch se do ní může stále hloub a hloub pohřižovati a vždy v ní opět najde nový poklad.“ (Roh l. c. 53—54.). — Dále sluší podotknouti, že zjevení Boží, jež má za předmět náboženské pravdy a povinnosti, nemůže pokroku v širokém oboru vědy profánní nikterak zúžovati neb mu překážeti. Ba v příčině této můžeme právem říci s Balmesem, že katolíci, kteří se drží zjevené pravdy a mají tudíž jistotu a bezpečnosť v záležitostech nejdůležitějších, mohou se zabývati s otázkami čistě filosofickými a vůbec vědeckými s myslí klidnější a spokojenější nežli nevěrci a skeptikové, proto že jest mezi katolíky a mezi nevěrci, jak dí Balmes dále, v příčině této rozdíl asi takový, jaký jest mezi pozorovateli z nichž jeden pozoruje úkazy na nebi a zjevy na zemi z místa pevného a chráněného před každým nebezpečím, druhý však musí činiti svá pozorování s kolísající se chatrné kocábky vydané v šanc vlnám (Certas ad un esceptico p. 2.). —

„Pokrok v bohatství“ záleží, jak známo, v stálém získávání čili výdělku; měl by snad pokrok ve vědě a vědění záležeti v tom, abychom dnes neb zítra popírali to, čemu jsme včera přisvědčovali? Kdybychom měli v příčině této souditi dle činnosti tak mnohých moderních vědátorů, musili bychom míti skoro za to, že jsou skutečně toho náhledu, jelikož všecka jejich „vědecká“ činnosť spočívá hlavně v negirování všeho „nábožensky positivního“, při čemž čas od času negírují i dřívější své negace a nahrazují je opět jinými. Zvláště ve vědách spekulativních přijali, jak se zdá, vědátoři „moderní“ tak řka za pravidlo, že dříve nežli počnou budovati, musí, pokud lze, učiniti se vším tabula rasa, co před nimi myslili a zbudovali jiní, což jest asi tolik, jako mysliti, že musí filosof, aby v pravdě pokročil, jako marnotratník odhoditi čili promrhati všecko, co mu z fondu své duševní činnosti odkázali jiní, a že musí začíti jako — žebrák! Že za těchto okolností spekulace nemůže učiniti žádného positivního, reelního pokroku, jest na bíle dni. Proto napsal i Dr. Gustav Lindner, přihlížeje hlavně k bídnému a v pravdě zoufalému stavu, v jakémž se následkem těchto zásad ocitla veškerá moderní filosofie, že věda tato, chce li se vybaviti z bídného stavu svého, „se sebe musí setříti onen neblahý subjektivismus, jenž vedl k tomu, že máme tolik filosofií, co filosofických hlav“ a že musí „přijati do sebe ráz objektivní, opírajíc se o děje a věty, k nimž musí přistoupiti každý myslitel nepředpojatý.“ „Tím teprve nabude“, praví Lindner dále, „filosofické bádání stálosti a nepřetržitosti a na místo, aby bořil mudřec jeden, co jeho soused a soupeř byl postavil, uhostí se práce tichá a společná na zazelenavším se palouku trudné a druhdy suchopárné spekulace. Jako neodpírá v mathematice věta Pythagorova větě Carnotově aneb ve fysice zákon Archimedův o plování těles zákonu Mariotti-ovu o rozpínavosti vzdušin“ (Drobné články str. 11.), tak nebude též jeden filosof odporovati druhému.

Neměnitelnosť zjevení Božího není však pravou a taky ne jedinou příčinou boje, jaký vede proti pravdám jeho „svobodná věda moderní,“ jak by nám páni racionalisti a vůbec zástupci „svobodné“ vědy rádi namluvili. Pravá příčina boje tohoto jest zcela jiná.

Kdyby zjevení obsahovalo jenom jisté pravdy, kteréž by jako

na př. pravdy mathematické neukládaly žádných povinností vzhledem ku smýšlení a jednání člověka, nikdo by proti nim nikdy nebrojil a jich nepopíral; nebo pravdy mathematické, jak pověděl Malebranche, jen proto nebývají lidmi popírány, že lidé nemají žádného zájmu, by je popírali; ale kdyby prý ze známé věty Pythagorovy plynuly nějaké mravní povinnosti, tu prý by se i mathematika stala rejdištěm — sofistů.

Zjevení Boží však obsahuje pravdy, kteréž žádají podrobení se lidského rozumu i lidské vůle, za články víry stojí tu těsně články mravů, za credem dekalog a credo i dekalog volají k člověku: poslechni, uznej nás, spravuj se námi, či krátce: podrob se! Ale proti tomuto podřízení se lidského rozumu a lidské vůle pravdě Bohem zjevené ozývá se více méně mocně v porušené lidské přirozenosti duch odboje odporu a nezávislosti a mnoho lidí podléhá tomuto pokušení. I sv. Augustin podlehl mu v mládí svém. Píšeť v listu svém k Honoratovi (de utilitate credendi c. 1.): „Ty víš, že jsme se neoddali těmto lidem (Manichaeům) ze žádné jiné příčiny leč jediné z té, že nám předstírali, že odhodili autoritu víry, že svoje přívržence vedou k Bohu pouze cestou vědění a že je vybaví z každé bludné domněnky. Co jiného přimělo mne k tomu, že jsem povrhl věrou náboženskou, kterouž mi rodiče vštěpovali do srdce hned od mládí nejútlejšího a že jsem se přidržoval horlivě oněch lidí a je poslouchal, než jedině to, že mi namlouvali, my že býváme lekáni pověrou a že se od nás vyžaduje víra, dřív než jsme rozumem pochopili, oni že však nikoho k víře nenutí, nýbrž o pravdě dříve (vědecký) pojednávají a ji vyvíjí. Jak by nemělo srdce člověka, zvláště srdce mladíka, jenž po pravdě žízní, takovými sliby býti lákáno, mladíka, kterýž se disputacemi ve školách jistých lidí stal prostořekým, jakým já jsem tenkrát od nich byl shledán, jenž jsem pohrdal pravdami náboženskými, jako by to byly dětské pohádky a jenž jsem takořka hořel touhou, abych odkryl a měl pravdu od nich slibovanou a na ni patřil.“ (Hettinger, Apol. I. 1. 13.).

Kde však pravda člověku neukládá žádných mravních povinností, tam nebývá žádného pro ni odporu; slibuje-li pak věda nějaká, že člověka naučí znáti pravdy, kteréž by ho zbavily mravních závazků a povinností, nachází snadno a velmi rychle mnoho přívrženců velmi lehkověrných, kteří se mnohdy ani neptají, zdali pravda jest, čemu věda tato tak chvástavě učí, aneb ptají-li se, dají se snadno uspokojiti ledajakýms sofismatem aneb jakous takous pravděpodobností.

Ne bez příčiny směje se proto vtipný francouzský apologeta moderním vědátorům, filosofům a přírodozpytcům i jejich až příliš lehkověrným žákům, když takto píše: „Philosophi credula gens“ — filosofové jsou lehkověrní lidé“ — napsal již dávno filosof Cicero a slova jeho platí až dosud. Ještě nyní jsou mezi učenci a mysliteli nejlehkověrnějšími ti, kteří mají nejmíň positivní víry. Nevěrec na př., ať již se zove přírodozpytcem nebo filosofem, nechce připustiti, že Bůh stvořil svět, považuje to však lehkověrně za možné, že svět se stvořil sám. Že jest jedna jediná všemohoucí, absolutně volná a nejvýš moudrá bytosť, kteráž všecky věci vyvolala v jsoucnosť, je řídí a spravuje, to zdá se mu býti přímo nemožným, absurdním a nepochopitelným, že však se atomy kroužící ve vzduchu šťastnou náhodou tak vhodně setkaly, že z toho setkání nahodilého povstal celý

svět se vší podivuhodnou zákonitostí, ladem, pořádkem a pravidelností, jaké v něm vládnou, to zdá se mu býti velice snadno pochopitelným a vysvětlitelným. Boha nechce znáti, proto že Bůh k němu dosud nepřišel a neudal mu poníženě prvky z jakých se skládá; za to však mluví o nezničitelných a věčných silách vládnoucích v přírodě s důkladností takovou, jako by je byl na vlastní oči viděl a jako by byl svědkem očitým veškerého jejich působení a znal zevrubně jejich podstatu. O duši lidské a její nesmrtelnosti k němu nemluvte, neboť jeho pytevní nožík jí dosud nenašel, za to však vám velice snadno uvěří řeknete-li mu, že hrstka massy organické vytvořila genia, jakým byl na př Newton, Dante, Shakespeare, Aristoteles, Sofokles, Alexander Velký, Napoleon I. anebo Caesar! Řeknete-li mu, že jest peklo a v pekle že jest věčný oheň, usměje se soustrastně „zpozdilým" vašim slovům anebo se vám docela vysměje, proto že pekla ještě neviděl a ohně jeho neanalysoval, řeknete li mu však, že na př. Saturnus váží tolik a tolik tisíc kilogrammů aneb že jsou na měsíci tak a tak velcí a těžcí lidé, uvěří vám na slovo. Že rozum jeho jakožto učence nebo filosofa chová v sobě pravdy, jež jsou pro lidi nestudované a necvičené tajemstvími, to považuje za zcela přirozené, že však jsou v Bohu evidentní pravdy, kteréž jemu samému zůstávají temnými a jichž nemůže zcela a dokonale rozumem pochopiti, to se mu vidí býti nemožným. A kdežto se spokojuje v životě obecném s pravděpodobnostmi, jsou-li jen dostatečně odůvodněny, nechce dáti víry v oboru náboženském ani důkazům sebe pádnějším, dokud by se Bůh — neobmezený a neobsáhlý — nesnížil na míru intelligence, jakouž by mohl obmezený jeho rozumek zcela pochopiti.

Jde-li o vznik a původ křesťanství, tu jest takovému učenci neb filosofu všehno všudy temným a málo spolehlivým, jde-li však o vznik a původ všehomíra, aj tu zná všecko tak dokonale a do podrobna, jako by byl všeho očitým býval svědkem.

Jest to věru prasmutná anomalie, když titéž lidé, kteří se chovají oproti víře tak zpupně a domýšlivě, vzhledem k „matce přírodě" tak velice jsou lehkověrnými; zároveň však jest to na lidi takové zaslouženým trestem a spolu důkazem, že když se člověk na poli vědeckém staví proti víře, stává se nerozumným a v skutku více věří nežli od něho žádá víra.

Jsou jistě velcí věštci mezi učenci, ale vidí jako Kyklopové pouze jedním okem a mají tudíž obmezený obzor, třebas by na jistém určitém místě velmi ostře viděli. A právě tito domnělí obři tropí za dnů našich se svými tvrzeními, jež zovou neprávem vědeckými výzkumy nebo pravdami vědou tvrzenými, veliký hluk; z těchto jejich tvrzení není však dokázáno ani jedno jediné, aspoň žádné z těch, kteréž mají dle nich dokazovati něco proti víře. Pro tyto lidi jest věda pouhým románem hypothesí, jakmile jim nemůže poskytovati žádaných důkazů proti víře, po případě též laskavým přítelem, který v čas potřeby za ně přísahá. (Srov. Caussette Apologie str. 89. 93. 41—42, 50.)

Slova tato jsou trpká a štiplavá, ale pravdivá. Nebo co, prosím vás, vědí všickni tito učenci dohromady na př. jen o původu světa, co o vzniku tvorstva a o vzniku života na této zemi? Tolik jako nic. Všecko, co vypravují v této příčině, jsou pouhé básně a pouhé domněnky ničím a ničím neodůvodněné.

Prof. Tyndall píše v této příčině zcela upřímně: „Věda neví ničeho o původu nebo určení světa. Kdo nebo co učinilo slunce a dalo jeho paprskům připisovanou jim moc? Kdo nebo co učinilo atomy a obdařilo je podivuhodnou silou tak mnohostranné přítažlivosti (attraction)? Věda toho neví!“ Nemůže-li tudíž věda rozluštiti tajemství původu a určení přírody, nemůže též sama o sobě svoje pěstitele vésti nikterak k popírání Boha, nebo kam nemůže věda vniknouti, odtamtud také nemůže přinésti pražádných zpráv (Gibbons Das christl. Erbgut 40—41.) Či ví snad věda něco určitého a spolehlivého o původu světa? Ví sama ze sebe něco určitého o původu aneb třebas jen podstatě hmoty a podstaté sil přírodních? Ví sama ze sebe něco určiteho a spolehlivého o prvním vzniku života na této zemi? O všem tom neví věda praničeho, jak vyznává sama ústy povolaných pěstitelů svých.

„Při všech zkoumáních, i kdybychom je mohli sledovati sebe dále, přicházíme konečné ku členu, přes nějž dále nemůžeme. Odkud se na zemi vzaly první rostliny, jest nám rovněž tak nepovědomo, jako nám neznám jest počátek věcí vůbec.“ Tak vyznává upřímně přírodozpytec Bischof. Podobně vyznává i nevěrecký přírodozpytec Cotta: „Nerozluštitelnou hádankou, při níž můžeme apellovati pouze a jediné na nevyzpytalelnou moc Stvořitelovu, jest pro nás rovněž tak první vznik hmoty této země jako původ organismů“ (srov. „Materialismus oder Christenthum?“ str. 50.).

I. Ch. Darwin napsal, že o vzniku života rovněž tak málo víme, jako o původu síly a hmoty (ibid.). V dobách dřívějších délávaly ovšem tyto a všecky podobné otázky sem spadající nevěreckým pánům vědátorům a filosofům málo starostí; odpovídalit k nim bez dlouhého rozmýšlení, že prý svět jest od věčnosti a všecky bytosti na zemi žijící — rostliny i zvířata — že jsou rovněž od věčnosti. Nyní však už se ani věda nevěrecká neodváží tvrditi, že jest svět v nynější podobě své od věčnosti; že by pak byliny a vůbec bytosti organické na naší zemi byly od věčnosti, toho tvrditi se teprv neodváží. A proč? Proto že známo jest, že „všecky bytosti organické nezbytně potřebují ku své výživě buď bílkoviny aneb aspoň vůbec těles bílkovitých; jelikož však se všecky tyto bílkovité sloučeniny již pod stupněm varu srážejí a jelikož tudíž při teple tak vysokém život jest vůbec nemožným a jelikož věda dokázala, že dříve vládla na zemi teplota ještě mnohem vyšší: tedy nemohou organismy nikterak býti od věčnosti, nýbrž musily povstati v čase.“ (Materialismus etc. 42—43.) Ale jak povstaly? Věda toho neví, nýbrž jenom hádá aneb hyperdogmaticky za vědeckou pravdu bez důkazů dekrétuje, co sobě pravdou býti žádá. Jménem této vědy, trčící až po uši v nevěreckém dogmatismu, poučuje nás o původu organismů Chr. Wiener následovně: „Byla doba, kdy pro ohnivé tekutý stav země buňky a zárodky obstáti nemohly. Jelikož (však) dříve, než ponejprv vzniklo něco živého, jenom neživé byly atomy, tedy musily zárodky a buňky vzniknouti z těchto, a to za okolností zcela zvláštních, nám úplné neznámých“ (Grundzüge der Weltordung str. 775; — Tilmann Pesch, Die grossen Welträthsel II. str. 145.).

Ptáme-li se však tohoto Wienera, jakým právem užívá slova: *musily*, nedovede nám dáti odpovědi jiné leč takové, jaké užil Luther, když byl theology katolickými vehnán do úzkých, řka: Sic volo, sic

jubeo, stet pro ratione voluntas, čili prostě řečeno: Já to tak míti chci a basta!

Vědecké otázky se však pohříchu nerozhodují ani vůlí nejpevnější; zde třeba jest důkazů pádných a přesvědčivých A proto nedbajíce tvrzení Wienerova ani Haecklova a vědců jim podobných, ptáme se vážně: Jest to možno, aby z hmoty neorganické za příznivých okolností vznikly živé organismy? Že pro tuto otázku nebudou se na nás ani nevěřečtí vědátoři hněvati, doufáme prostě z příčiny té, že sám Ch. Darwin podobně ptá se, když takto píše:

„Jest nějaký děj, neb jen stín děje, o nějž by se mohla opírati víra, že mohou prvky neorganické bez jakýchkoli bytostí organických a pouze pod vlivem známých nám sil přírodních dáti vznik nějaké bytosti živé? Výsledek takový jest pro nás dosud absolutně nepochopitelným. Kárali mne proto, že mluvě o praformě užil jsem výrazu pentateuchu, řka, že byl prabuňce život vdechnut; ale výraz ten se dobře hodí k tomu, bychom vyjádřili, že o vzniku života rovněž tak málo víme, jako o vzniku síly a hmoty“ (Material. 50.). Slova tato potvrzuje Liebig, když píše následovně: „Domněnka, jako by tvůrčí síla přírody bez semene mohla zploditi ze zvětralých hornin, z hnijících látek rostlinných rozličné byliny ano i zvířata, povstala pouze z nedostatku zkoumání a jest výplodem nevědomosti, lenosti a neschopnosti najíti původ těchto věcí (Chemische Briefe 1865., str. 13.). Avšak páni hyperdarwinisté považovali to přece za možné, ano kasali se, že toho i důkaz provedou. Jaké však byly všechny ty jejich experimenty v tomto směru podnikané a jak se jim jejich důkaz vydařil, o tom píše krátce prof. Semper: „Man hat zwar in hyperdarwinistischer Ueberschätzung seiner Kräfte geglaubt, den Gesetzen der Entstehung organischen Lebens durch das Experiment nachgehen zu können; aber einmal sind alle die Abiogenesis beweisen sollende Experimente falsch, und dann beweisen sie überhaupt nichts für die tiefer liegende Frage, da ausnahmslos dabei schon existirende organische von Organismen direct herrührende Körper benützt worden sind“ (Der Häcklismus in der Zoologie str. 22., Pesch l. c. 144—145. pozn.). Ale umíněnost nevěreckých vědátorů větší jest nežli síla všech důkazů svědčících proti nim, a proto si z toho ani mnoho nedělají, dokáže-li se jim, že živé organismy nikterak nemohou vzniknouti z hmoty neorganické, či vůbec z hmoty mrtvé; upustí prostě od tvrzení jednoho a utekou se ku tvrzení druhému a s tváří tak klidnou, jako by se jim nic nemilého nebylo přihodilo, odpovídají: „Jestliže se nám nyní nepodaří vyvoditi organismus z hmoty neorganické, bylo tomu zajisté dříve jinak Ve vodě byly bez odporu rozpuštěny rozličné látky, tak jmenovitě vápno a křemen, z nichž se prvnější vyskytuje jako součástka těl zvířecích, poslednější pak více jako součástka rozličných rostlin. Že látky tyto v nejstarších vodách byly, o tom smíme rovněž tak málo pochybovati, jako že v nich byly kyselina sirková, kyselina fosforečná, sůl kuchyňská a mnohé jiné látky neorganické, kteréž béřou podílu na hmotě organické. Mysleme si nyní při tak velkém množství materialu zároveň zvýšenou temperaturu, kteráž se mohla, v době kdy povstaly první organismy, snadno ještě držeti na 60° R., tedy máme v této teplotě, zvlášť když uvážíme, že nebylo nikdež nedostatek vlhkosti, působivou páku pro úrodnost země a mocnou pomůcku pro vznik první organické hmoty

z tak velkého množství materialu.“ Tak básnicky důmyslně poučuje nás o vzniku organismů — Burmeister. (Srov. Materialismus etc. str. 44.).

Snadno prý to ovšem ani tenkrát nešlo, nebo jak dí filosof nevědomého, Edvard von Hartmann, zahynuly prý v době, kdy ponejprv na povrchu zemském život vříti počal, milliony prabuněk, dřív než se životu podařilo na zemi se pevně uchytiti (Philosophie des Unbew. 6. vyd. str. 577.), jakmile se to však životu podařilo, hned prý přestalo samoplozenství a vznik života byl prý upoután a taky obmezen pouze a výhradně na plození matečné! (Viz u Dr. Stöckla, Eine Blüte modernen Kulturkampfes str. 22.). —

Namítneme-li těmto až přílišně velkou fantasií obdařeným pánům, proč se něco takového nyní neděje a proč jest nyní zvláštně vznikání nových organismů upoutáno výhradně na plození matečné, když přece dle jejich vlastního učení zákony a síly přírodní věčny jsou a nezměnitelny, a proto, co „mohly“ tenkrát způsobiti, že by musily dovésti i nyní a vice versa: čeho nemohou nyní dokázati, toho že nemohly vykonati ani nikdy dříve, odpovídají nám: my nemáme ovšem žádného důkazu, ale chceme-li si původ organismů vysvětliti bez přímého působení moci vyšší, nezbývá nám jiného, než přijati za pravdu (ničím nedokázané) plození bezmatečné; což jest prostě a bez fráse řečeno: nechceme-li připustiti, že původcem života jest všemohoucí a nejvýš moudrý Bůh, musíme vzíti svoje útočiště — k patrnému nesmyslu, kterýž s vědou nemá nic společného.

Že věda k něčemu takovému nevede, nýbrž jen umíněná, převrácená vůle, kteráž by utekla ráda Stvořiteli, vysvítá jasně ze slov Dra. Virchova, jenž takto píše: „Neznáme ovšem ani jediného positivního děje, jenž by dokazoval, že se kdy udál nějaký případ samoplozenství (generatio aequivoca) ve způsobu tom, aby hmoty neorganické tedy asi „uhlík a spol.“ (Kohlenstoff und Komp.) samovolně byly vyvinuly hmoty organické. Přec však přiznávám, že chceme-li si o tom učiniti pojem, jak by byla mohla bytosť nejprvnější povstati sama od sebe, jiného nám nezbývá, nežli připustiti samoplozenství. To jest jasné. Nechci-li přijati theorii o stvoření světa, nechci-li věřiti, že byl kdy nějaký zvláštní stvořitel, jenž vzal hroudu zemskou a vdechl do ní dchnutí života, chci-li si udělati verš (ovšem ne biblický) po způsobu svém, musím jej učiniti ve smyslu plození bezmatečného (gen. aequivoca). Tertium non datur. Jinak ani nemůže mluviti ten, kdo dí: „Úkonu stvořitelského nepřijímám, přece však chci míti výklad (toho, jak vznikl život). Je-li toto thesí první, pak musím přikročiti ku thesi druhé a musím říci: „tedy béru za pravdu samoplozenství“. Důkazu však skutečného proto nemáme. Žádný člověk nikdy neviděl, že by se byl kdy skutečně udál nějaký případ samoplozenství, a každý, kdo tvrdil, že něco takového skutečně viděl, usvědčen byl z nepravdy, a to nikoli od theologů, nýbrž — od přírodozpytců (Dr. Virchov; srov. von Hammerstein, Edgar str. 12—13.).

To, myslíme, jest jasné mluveno; ještě však jasněji přiznává Burmeister, že příčinou tohoto houževnatého přidržování se nauky tak vratké a patrně nesprávné jest jedině snaha, popříti Boha a vymaniti se z jeho zákona, když v příčině této doslovně takto píše: „Má-li domněnka, že organismy povstávají samoplozenstvím (generatio aequivoca) t. j. beze všech zárodků a vajíček (ohne Keim und Eier), positivní základ, není dosud ještě zjištěno, ačkoli se proti (do-

mněnce této) vyslovil největší počet současníků; my ji však nechámе prozatím platiti, proto že proti ní není žádného přísně vědeckého protidůkazu a pak proto, že se bez ní původ organismů na povrchu zemském nedá jinak vysvětliti, nežli bezprostředním působením moci vyšší“ (Geschichte der Schöpfung str. 324.). Dále pak rozumuje Burmeister ještě takto: „Nechceme-li se utíkati k zázrakům a vůbec věcem nepochopitelným, musíme připustiti, že první tvorové organičtí na zemi vznikli volnou plodivostí (Zeugungskraft) hmoty samé“ (ibid. str. 325.). Krátký smysl Burmeistrových slov jest asi tento: než bychom uznali, že *Bůh* stvořil svět a Bůh že jest i původcem života bytostí organických: chceme se raději přidržovati patrné lži! — Nu prosit!

Tak přísně „vědecky“ (!!) píší moderní přírodozpytci a přívrženci „svobodné“ vědy; tak píší lidé, kteří o sobě hrdě hlásají, že nepřijímají za pravdu ničeho, co se nedá vážiti, čichati, chutnati, hmatati a kteří nechtí ani uznati, že má člověk duši, proto že prý jí nikdy ještě neviděli, nečichali, nechutnali, neohmatali a nezvážili!

Zvážili, čichali, ohmatali neb ochutnali snad vznikání živých organismů z mrtvé hmoty neorganické? Sotva asi, nebo by nám to jistě pověděli! — Jest to věru roztomilá věda, ta prodajná věda „svobodná“ (!), kteráž má po ruce hned ne a hned ano, jak se jí to právě hodí do krámu, a kteráž se přidržuje raději lži a patrného nesmyslu, než by souhlasila se zjevením Božím!

K takovýmto nesmyslům, k nimž se utíká „přírodozpytec“ (!), aby nemusil uznati Stvořitele, patří i mudrování následující: „Co svět světem stojí a kam až sáhá, trvá na něm stále organický život ve formě organisovaných (organisirter), vývoje schopných bytostí a udržuje a rozmnožuje se (Pflanzt sich fort), jako to činí nyní na zemi zvířata a rostliny. Nikdy nebylo nic živého stvořeno, aniž vzniklo kdy co samo od sebe z látek neorganických. Bezpočetnými klíčení čili života schopnými malými organismy (na př. buňkami, výtrusy a plasmy nižších rostlin, vajíčky infusorií a jiných zvířat) vznášejícími se ve chladném prostoru světovém, stává se možným, že tělesa světová, jakmile dosáhla takového stupně ochlazení a takové vlhkosti, jakých třeba jest pro existenci zvířat a rostlin, hned bývají z venčí rychle zásobena živými organismy“ („Vyznání moderního přírodozpytce,“ viz Materialsm. 48—49.). Podobně napsal i Chr. Wiener v díle svrchu vzpomenutém.

Nám se ovšem při tom vnucuje otázka, odkud a jak se dostaly tyto buňky, výtrusy, plasmy a vajíčka do prostoru světového, když přece svět sám není od věčnosti a kde byly tyto buňky, výtrusy a vajíčka, dřív nežli byl svět; mimo to pak zdá se nám, že tím otázka, o niž tuto jde, není rozluštěna, nýbrž jen pošinuta s povrchu naší země do chladného prostoru světového. Ale to všecko, považují „moderní“ přírodozpytci za maličkosti a nepatrnosti, jakéž snad ani za řeč nestojí. —

Když však je to těší něco takového nazývati „vědou,“ přejme jim tu radosť a radujme se upřímně s nimi, že ty výtrusy a zvláště ta vajíčka vznášela se v chladném prostoru světovém, nebo v teplém by byla zasmradla, a my bychom na zem neměli ani rostlin, ani zvířat a důsledně ani takových „moudrých“ a veleučených — „přírodozpytců,“ a to přec byla by veliká škoda!

(Dokončení.)

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Pokračování.)

II.

Chcete-li vnořiti mysl svou při návštěvě „zwiezdy Hercegoviny", jak domorodec chlubně rád Mostar nazývá, do dalekých dnů její minulosti, zajděte si na nejzajímavější architektonickou památku celé Hercegoviny, pravý to skvost dávnověkého stavitelského umění, totiž na starý most, od něhož dle mnohých historiků i jméno města vzalo svůj původ. Jisto jest, že římský vliv sáhal hluboko do těchto končin na jihu staré Illyrie, a tato soutěska mohutného horstva Veleše, Humu a v pozadí vypínající se Rašky-gory vyhlídnuta za výbornou oporu ve válečných výpravách, za vítanou oasu unaveným poutníkům na obchodních cestách, a proto založena zde Římany v šedé dávnověkosti osada Mandertium čili Matrix. Ještě dnešní zbytky staré silnice, vedoucí přes Pieski-Han, Bivolje-Brdo k Počitelji, pojí k sobě pověst o dávnověkém zde usazení se Římanů. Tak i v posledních letech namnoze, hlavně na rovině mezi Bůnou a Mostarem provedená archeologická zkoumání potvrdila domněnky srbských historiků, kteří jednomyslně srovnávají se v tom, že krajiny tyto v prvních stoletích po Kristu hojně byly osazeny Římany.

Nejmohutněji působí na nás dávnověká stavba mostu císařem Trajanem, dle mnohých dějepisců císařem Hadrianem, zbudovaného, jenž v oblouku mocné vypnutém klene se nad roklinou na jejímž dnu dme se Neretva v zelených vlnách. Světlost jeho rozpjetí obnáší více než 34 m. a výše nad hladinou řeky 27 m. Základy této obdivuhodné stavby položeny byly asi současně s bunským mostem, ač souditi se dá, že spojení od Mostaru přes starý most na Ljubušku, k moři Jaderskému, starším jest mostu přes Bunu a Metkoviče na Split. Paty oblouků spočívají ve zdech mostních věží po obou stranách Neretvy, jejíž proud marně po staletí pere do zjízveného skalního lůžka v hlubině. —

Při divokém reji, jaký nastal na národní šachovnici v Evropě při stěhování národů, smeteno Mandertium s povrchu zemského, a jen kamenný oblouk, přes Neretvu se pnoucí, hlásal památku světovládného Říma. Po mnohá staletí pak byl Mostar jen pouhou vesnicí, až za vévody Štěpána Vukšiče obehnán hradbami, čímž opevněn klíč ku vchodu do střední Hercegoviny ze šumných údolí boseňských. Za tohoto rázného vládce chlumska uměle byl Mostar zalidněn, neboť obyvatelé byli tam dle pověsti i násilím dosazováni, a pak povýšena osada za hlavní město vévodství sv. Sávy.

Po klesnutí Hercegoviny v panství půlměsíce pomalu se zvedal, neboť velmožové hercegovští nenávidějíce pašů mostarských, nedbali o hlavní město sandžaku. — V XVI. století byl dvakráte od benátských žoldnéřů dobyt, avšak vždy opuštěn. Nedbala nikdy benátská kupecká politika, aby porobený lid hercegovský ode jha tureckého osvobodila, nýbrž k tomu jen v plánech svých čelila, aby pomocí zdatných paží jihoslovanských dosáhla co možná největších úspěchů

ve svém kramářském jednání. Lid, jenž v růžových snech naděje povzbuzen klamnými sliby, chopil se zbraní, aneb dal se najímati k zabíjení pro hmotný zisk „královny Adrie“ a pro pomíjející slávu lva sv. Marka, byl z pravidla po uzavření míru bídně od spojenců opuštěn, aby v nových hrůznějších okovech poroby úpěl a žaloval na podvodné sliby ziskuchtivých souvěrců. —

Největšího rozkvětu dosáhl Mostar za doby vezírátu pověstného Ali Rizvanbegoviče. Vezír tento vystavěl si jednak pro vlastní pohodlí, jednak pro bezpečnost rozlehlý konak, malou to pevnost, rozloženou na úpatí Pod-Veleže, povýšený nad městem. Celý způsob jeho stavby jeví ohromnou článkovitost, čítá několik dvorů, na nichž zemská vláda nyní nastavěla množství administračních úředních budov. Přenesen totiž na konak opět celý úřední aparát pro Hercegovinu. — Vůbec, kam se podíváme, zřejmy jsou ještě nyní všade stopy jednak hrozné, namnoze však i uznáníhodné činnosti pověstného Ali paše.

Historie celých čtvrtí města souvisí s biografií tohoto muže. Kol pevnostních zdí na Konaku dal narážeti dle pamětí mostarského mnicha Čokorila dubové koly, které dal „ozdobiti“ křesťanskými hlavami. Kolů těch bylo jen na 150 a byly prý od svého postavení po celou dobu panování tohoto muže vždy „ozdobeny“. Za vynikající hlavu křesťanskou pak dával svým náhončím znamenité odměny, až i 20 dukátů. Zastaralé lebky dal vházeti do ulic mostarských pro rozkoš mohamedánské luze. A to vše dálo se v první polovici devatenáctého století, na samém prahu t. zv. vzdělané Evropy! Však historie svými příklady neklamně učí, že i doba největší slávy a zářivých úspěchů bývá pojednou dovršena. Tyran tento rovněž tak rychle, jako dosáhl vrcholu moci, obratem přízně padišahovy klesl v prach opovržení, byv sesazen, vězněn a pro posměch oné luze, jež krátce před tím otrocky se před ním plazila, na prašivém oslu přes most odvezen a na půdě bosenské zákeřnickým způsobem zavražděn.

Nadešla nová doba. K zoufalému odporu neustálými útisky dohnaný lid uchopil se zbraně, aby naposledy vybojoval si „svobodu zlatou“. A ne nadarmo zvučel handžár, a hřměly dlouhé džeferdárky z planin horských, vzbuzujíce ze spánku otrlou Evropu, jež pro zájmy úzkoprsé namnoze politiky zapomínala, že tisíce vyznavačů vznešené víry Kristovy úpí a krvácí ve drápech netvora. —

Když Rakousko konečně po usnesení berlínské konference odhodlalo se v létě r. 1878. vojensky zakročiti v Bosně a Hercegovině na prospěch křesťanů, překročil 1. srpnem 1878 podmaršálek Jovanovič s voji rakouskými Neretvu, směřuje rychlým pochodem přímo na hlavní město. V těch dnech prodělal Mostar, pobouřen zřízenci pověstného Hadžiho Loji, veškeré hrůzy pouliční revoluce. Dne 2. srpna obsadili vzbouřenci vládní budovu a na glavni ulici zavraždili šest vynikajících hodnostářů tureckých, kteří ubírali se z porady, v níž usneseno vzdáti Mostar vojům rakouským bez odporu. Mezi zavražděnými byli: mutešarif Rifat bej, kadi (soudce), mufti (mohamedánský biskup) a vojenský velitel. Povstalci zmocnivše se zbrojnice, vyloupili ji a zbraň rozdělili mezi obyvatelstvo. Na křesťanské obyvatelstvo učiněn nátlak, aby i ono přijalo zbraň na obranu Mostaru proti vojsku rakouskému. Na radu duchovních hodnostářů přijali křesťané na oko zbraň, — ani by jinak od rozkvašené luzy při panujícím rozčilení zajisté byli bývali pobiti.

Večer toho dne odešly 3 prapory nizamu (pravidelné vojsko turecké) po silnici na Klek a 2 prapory do Nevesinje. Dne 4. srpna porazil předvoj XVIII. divise as 500 mužů po krátkém odporu za Ljubuškou u vsi Čitluku silný dav bojechtivé mostarské luzy, jež vstříc Rakušanům se vypravila, a za 2 dny potom o 4. hodině odpolední zmocnil se Jovanovič bez jediné kapky krve a bez jediné rány hlavního města hercegovského, kde ustrašené obyvatelstvo mohamedánské šmahem se podávalo na milost vítězi. —

Nová vláda — nové zvyky; — tak domýšleli se ti, kteří doufali v lepší rychlý obrat všech zařízení, jež třímala rozvoj domácího kmene, víře Kristové věrného, v okovech nezaviněné nevědomosti. Však po mnohých již letech nové vlády dosud všechna tři vyznání v právech občanských tak mnoho od sebe se různí, dosud mohamedáné ve všech oborech domácí samosprávy mají takový vliv i moc, že až ku podivu, jak rozmazleně se s nimi v okupovaných zemích jedná!

Mostar čítá dnešního dne i s posádkou vojenskou na 25.000 obyvatelů, z nichž i nyní po zimničném stěhování se třídy mohamedánské do říše padišahovy ještě dobré dvě třetiny náleží k vyznavačům Allahovým. Křesťané z důvodů vlastní bezpečnosti střežili se vždy hlavních a velkých měst. Vynikajícím činitelem v obchodě jsou nyní v Mostaru Srbové. Mnozí z nich takořka z pouličního krámku vyšinuli se na vrchol bohatství hlavně v posledních letech. —

Mostar polohou svou podává jasný důkaz, odkud mu kyne nejjistější zdroj k novému rozkvětu. V zádech mohutná pohoří oddělují jej od žírných krajů boseňských, a jen k moři jest otevřena cesta. Na Metkoviče, Split a Dubrovník rozpjata jsou z „hvězdy Hercegoviny“ ramena komunikace, jež přinášejí oživující zdroj do srdce této skalné země. Obchod ovšem vlivem řádné správy osvěžil, však hlavní otěže jeho třímá několik pouze rukou. Lid je dosud v područí kapitálu chytrých a podnikavých srbských obchodníků, tu a tam i v lichvářských spárech Ispagnolů, kteří v těchto zemích nespokojují se jen se 100% výdělkem, ale namnoze dle poměrů i větším procentem zisku z nabídnutého statku.

Průmysl také málo se povznesl od příchodu nové vlády. Předměty běžné, jež šíří se po zemi, nástroje i potřeby domácí a pod., vše béře se obchodní cestou pod krovy venkova; výroba domácí spočívá ještě v plenkách; není vzorných dílen, není mistrů, kteří by domácí dorost odborně vzdělali. Příčinu dlužno hledati v tom, že poměry politické nejsou dosud urovnány, a neprovedená anexe zrazuje podnikavé řemeslníky ze zemí pokročilejších ku stálému tam se usazení.

Nejméně snad pokročila osvěta, ač obyvatelstvo domácí touženě dychtí, aby povzneslo se z politování hodného područí naprosté nevědomosti. To, co dosud zemská vláda učinila, jest nepatrný krok na té veliké dráze povinnosti, s jakou nutno přikročiti ku náležitému povznesení tohoto lidu, byť i jen v počátečních šlépějích kultury. —

V zemích těchto již od staletí souvisel rozvoj školství s poměry, v jakých náboženské výhody té které třídy obyvatelstva se vyvinovaly. Se strany vlády turecké nebylo nikdy šetřeno těchto vznešených práv domorodého obyvatelstva, neboť mohamedán lpěl na mrtvé liteře koránu, a proto dle jeho názoru největší moudrost světa obsažena v písmě.

Škola mohamedánská vždy v těsném je sousedství na venkově s mešitou, a ve městech souvisí s džamií. Zřízení škol těch, osnovy vyučovací, dohledu aneb jinakých pomocných zařízení, jaká v našich školách jsou zavedena, marně tam hledáme. Školy ty dělí se v nižší a vyšší. První jsou zařízeny po venkově nebo v menších městech u modliteben a nazývají se meteify. druhé, vyšší, medrezy. Bohatí mohamedáné, kteří hodlají syny své věnovati službám veřejným, diplomacii atd., posýlají z pravidla syny své na školy až do Cařihradu. Zajímavo jest opravdu navštíviti podobnou nižší školu, při modlitebně zařízenou.

Při jedné z návštěv hlavního města hercegovského, na pouti Mostarem, zabloudil jsem jednoho dne i do křivolakých uliček Cornice, čtvrti výhradně mohamedány obývané. V odlehlé uličce, jež mírně ku proudu Neretvy se nížila, těsně ku bílé džamii se tulíc, z podál již svým hlukem oznamovala se mohamedánská škola. Otevřenými okny dral se ven soubor asi dvacíti dětských hlasů různých odstínů i tónů. Dvéře byly také zúplna otevřeny, snad pro ventilaci, a tudíž dovolil jsem si zvědavě nahlédnouti do nitra, kde asi ke dvěma tuctům malých školáků s nohama skříženýma sedělo na prostřených po zemi kobercích, jichž díry dávaly zjevné svědectví o školních neposedech.

Stranou, zády ku dveřím, seděl učitel, „hodža“, jenž důrazně holí, as 5 metrů dlouhou, při hlasitém čtení žáků vynikající neposedy citelně k pozornosti napomínal. Ve školách podobných čtou se jen vyňatky z koranu v jazyku arabském, a to ode všech žáků najednou. Druhá polovice žactva měla při tomto pekelném hluku svých spolužáků „tiché“ zaměstnání ve psaní písmenek, jež nejmladší neumělci učili se kresliti železným rydlem na deskách voskem potažených, které opírali o kolena. Nejstarší, kteří již své umění barvou a pérem na papíře zkoumati směli, byli jaksi občasnými informatory maličkých, neboť kolem většího žáka z každé strany se usadili dva menší a občas podávali mu ku prozkoumání výsledky své umělosti.

Vyjímajíc stupně, na němž seděl vychrtlý hodža s rezavou bradou a jakýmsi výrazem odporně vynucené nevšímavosti vůči mně jako vetřelému nevěrci a dlouhou hůl, kterou držel v ruce a nemilosrdně do hlav i do zad malých neposedů bušil, nebylo v celé školní místnosti ničeho více. Marně hledalo oko po zašpiněných stěnách byť i nejprimitivnější pomůcky vyučovací. Však lhal bych opravdu! V koutě visel na háku opelichaný starý cilindr, obvyklý to předmět trestu v tamních tureckých školách, který se staví nejnezvedenějšímu žáku pro hanbu a pro posměch ostatním na hlavu.

Vyšed ze školní místnosti, obešel jsem džamii, kol níž se rozkládá staré pohřebiště. Na druhé straně modlitebny ve stínu několika cypřišů je stará rozlehlá cisterna. Nahlédnu do nitra. Celé vypráhlé a oprýskané uvnitř, však na jeho dně hle! tři kloučkové v rozedraných šatech zde na hromadě ohryzaných slupek melounů, se slabikáři pod hlavou, klidně dřímají. Vidno, že způsob či vlastně nezpůsob „chodění za školu“ i u mohamedánské mládeže jest v oblibě. Jsou to zajisté povedení žáčkové a nečiní asi tak poprvé. Mohou jen děkovati lenivosti hodžově, že nebyli dosud postihnuti, jinak by jich příštím dnem pověstný cylindr i s důkladným výpraskem asi neminul.

Přihlížejíce k chudičkým zařízením, jakými k duševnímu svému

vývoji obdařen jest ve hlavním městě hercegovském živel křesťanský, můžeme směle říci, že obě vyznání: katolické i pravoslavné na stejném jsou stupni co do bohatství škol. Katolíkům ovšem založila ústavy nejpotřebnější apoštolská činnost Františkánů, kdežto školy pro pravoslavné obyvatelstvo zřízené jsou výronem vlasteneckého nadšení bohatých srbských obchodníků. Katolická obec přispěním zahraničních příznivců vystavěla si před 22 lety úhledný kostel v hořejší části města. Však stále ještě, jak dosavadní zprávy občas jasné svědectví dávají, bojovati jest katolíkům mostarským s neustupnou žárlivostí obou ostatních vyznání.

Jaké smutné výsledky tyto nepřetržité třenice a odvěká nenávisť, hlavně pravoslavného obyvatelstva Hercegoviny proti katolíkum, vyvolati může, toho nejlepším důkazem jest průběh, jaký měla slavnosť Božího Těla v Mostaru r. 1890. V týž den umínili si pravoslavní katolíkům významný a povznášející obřad veřejného průvodu městem překaziti, děj se co děj. O vlastním průběhu výtržnosti přinesl první zprávu vídeňský „Vaterland“ a po něm i listy české. Ana zpráva ta oprávněný úžas v katolických zemích rakouských vyvolala, pospíšily si ihned úřední listy vyvrátiti její tendenci, což se jim však přes nejapnou výmluvu o jakémsi vybájeném pobouření náboženského citu Mohamedánů naprosto nepovedlo. Slyšme jen denní české listy ze dne 18. července 1890. „Krátce před zahájením průvodu rozbourali najatí výtržníci oltáře, a při tom došlo ku krvavému zápasu mezi katolíky a pravoslavnými, jejichžto přesile musili katolíci ustoupiti. Mimo to ztropena také výtržnosť v katolickém kostele, tak že duchovní nuceni byli uchýliti se do sakristie. Následkem toho nastala rvačka také v kostele, a od průvodu musilo býti upuštěno. Ku zjednání pořádku dostavilo se pět setnin pěchoty, kteráž se však vrátila do kasáren, aby nebylo ještě větší rozjitření.“ — V ty dny přinesl také „Vaterland“ zajímavou zprávu o následujícím případu: „Před čtrnácti dny byl na jednom z předměstí mostarských zavražděn katolický chlapec, jehož mrtvola byla rozkouskována a před obydlí katolického biskupa pohozena. Jeden z pachatelů byl zatčen, ten však druhy své prozraditi nechce.“

Že jmenované výtržnosti skutečně zprvu se udály, bylo naprosto dokázáno, a ani poslední zpráva „Vaterlandu“ nebyla náležitě úředně vyvrácena. A vše to událo se v zemi, nad níž rozpjala již před 12 lety katolická říše svůj ochranný štít.

Žíti v Mostaru, zvláště hodlá-li turista dopřáti si možného pohodlí, jaké „po francku [1]) zařízené nové hôtely nabízejí, jest poměrně dosti drahé. Všade ovšem obligátní němčina Vás již na práhu vítá, jakoby okupované země byly provinciemi velké Germanie. Jídlo ještě ve slušném výběru i obstojné chuti, vína dalmatinská jsou poměrně nejlacinější z celého jídelního lístku. Za to jest pivo, a to ještě ledabylé, nejvíce výrobek z velkozávodů Dreherových, a v lepších hostincích naše plzeňské, až přeběda drahé! Navštívíte-li však Mostar za letní doby, tu nedoporučuji nocleh ani v nejlepším hôtelu. Ne snad pro nedokonalé zařízení, Bůh uchovej, ale z té příčiny, že Vás celou noc mouchy, komáři a jiný drobný a ještě dotěrnější hmyz

[1]) V Orientu veškeré způsoby, v společenském životě dle západní Evropy zavedené, nesou tento běžný název.

tak hrozně týrá, že utečete raději z lůžka a vyložíce se z okna, oddáte se v zoufalé resignaci pozorování klidných ulic anebo vystupujících arkýřů nad dolní části města. Hôtely lepší třídy stojí vesměs na hlavní ulici anebo výše na předměstí ku konaku.

O řádné soukromé byty byla až do nedávna veliká nouze, neboť po okupaci přistěhovaly se celé karavany úřednictva i s rodinami, k tomu přibyly rodiny důstojníků sem přeložených posádek vojska. Z počátku nebylo nikde ani domku prázdného, a kde byly slušné domy, za žádnou cenu nebylo lze bytu dostati. Proč? Z té příčiny, že mohamedán v té příčině podobá se Angličanu, jemuž dům hradem, ale jen pro jeho osobu a rodinu. Mohamedán, zvlášť zámožný, nevpustí do svého domu cizince, neřkuli jinověrce za žádný peníz; raději se vystěhuje a dům ostaví prázdný, než by s jinými dělil se o jeho prostory. Tento případ nebyl ojedinělý nejen v Mostaru, ale i na venku, když jednalo se důrazně od zemské vlády, aby úředníci a důstojníci byli slušněji ubytováni.

Jinak navyká hlavní město skalné této země i různému přepychu v potřebách společenských. Několik závodů cukrářských s výrobou sodovek, limonád a zmrzliny již vyvěsilo své firmy, a doporučují své výrobky co do jakosti bezvadné, jež se zřetelem na nesnesitelná horka, jaká v Mostaru v létě panují, rychlého odbytu již i mezi domorodým obyvatelstvem nalézají. Zvlášť haremy zámožných mohamedánů spotřebují prý značné množství limonady a zmrzliny. Zajímavý jest i způsob, jakým opatřují si závody ony potřebný led k ochlazování svých výrobků.

Na výšinách Rašky Gory a Veleše nad Mostarem ve skrytých roklích jsou totiž nevyčerpatelná ložiska věčného sněhu, jenž tam v tuhá ledová zrna vykrystaloval. Po celou letní dobu vystupují obratní Mostarci, hlavně z chudších vrstev obyvatelstva, každodenně již po půlnoci na ona pohoří, a záhy z rána, kdy město z mlžného obalu se ještě neprobralo, celá řada mužů i hochů odvádí výtěžek noční pouti zabalený ve velké houně. Cena řádně naplněné houně zkrystalisovaným sněhem platí se dle množství a potřeby od 60 kr. až do 1 zl.

Mostar jest pouze od jihu a severu po silnici přístupný, neboť obsazením obou mostů přerušeno jest třetí východiště na Ljubušku. Proto vojenská správa, aby zaručila si klíče z obou stran města pro všechny možné i nemožné případy, jinak také, aby důstatečný prostor pro zřizování bytů vojenských získala, založila v předu i v zadu města dvě vojenská ležení, jižní a severní, která pokryla ohromným množstvím baráků. Pokusy zříditi v obou barákových leženích sady, nezdařily se dle přání hlavně v jižním oddělení, čehož lze litovati proto, že by vjezd do Mostaru od mořské strany, jakož i celá panorama hlavního města hercegovského tím nepoměrně získala.

Mezi běžnými postavami po ulicích mostarských i nové uniformované zjevy potkáváte. Nové to vojsko; světlý modrý kabátec, široké, tmavé pantalony a u mohamedánských branců červený féz, jest jejich předepsaným úborem. Na prvý již pohled statný to lid! Ve vědomí poslušnosti k cáru vykonává rozkazy s podivuhodnou přesností. Správa vojenská si jej velice chválí a slibuje si od vojenských sborů boseňsko-hercegovských nemálo do budoucnosti. Vojsko samo,

jak se zdá, uvyklo již na vojenskou disciplinu, ale to „švábské komando“ se mu dosud nelíbí a tušim dlouho ještě líbiti nebude.

Však příchodem nových poměrů i stinné stránky vítězící civilisace vtírají se ve křivolaké uličky Mostaru. Nových hostinců vyrostlo sice hlavně po okupaci jako hub, avšak v každém druhém, jenž je z pravidla v držení některého příslušníka z vyvoleného národa, rozbil polosvět v hojném výběru své stánky. Místnosti podobné, jakých jest množství ne v pokoutních, ale ve předních ulicích mostarských, šíří bohužel značnou měrou znemravnělosť ve mladší generaci národa, jenž k novému životu sotva se byl probudil. Však i jinaká zařízení pomáhají pověstnou cudnosť dívek hercegovských podrývati. Malinký jen obrázek dosti mi ukázal šerednou líc skutečnosti smutné v tomto směru. —

Odjížděje z Mostaru silnicí k Metkovičům, zahýbám kol zřícenin starých janičarských kasáren. Před námi v levo nová výstavná budova, na níž veliký dvojjazyčný nápis chlubně hlásá pravý účel její: „Tvornica duhana“, „Tabak-Fabrik“. Otevřenými vraty hrnou se z rána do práce celé davy děvčat, kterými volně projíždí náš povoz. Samá mladá tvář, na každé zříti závidění hodné zdraví, jaké vypěstil silný horský vzduch v kyprém těle dcer této skalné země. Však ze středu dělnic hlasité poznámky tak nemravného obsahu se nesou k mému uchu, že podivem přemýšlel jsem cestou o tom, jak kluzké jsou ty cesty toužené moderní civilisace, jak omamující jest dech její, vanoucí sínĕmi takové továrny, o níž zakladatelé domnívali se snad právem, že přinese blahobyt a požehnání tomu chudému sice, však do té chvíle mravně nepokaženému lidu. (Dokončení.)

Socialistický letací tisk ve střední Evropě.

Literárně historická socialní studie.

Napsal **Tomáš Jos. Jiroušek.**

(Pokračování.)

III.

Německý a český letací tisk socialních anarchistů. Letací okružníky národní socialně demokratické strany.

Letací lístky většinou v Německu a z části v Rakousku od r. 1879. do r. 1885. šířené měly tyto obsah karakterisující nadpisy: 1. „Lebenszeichen“ (Známky života), 2. „An das deutsche Proletariat“ (Německému proletáři), 3. „Eigenthumswahnsinn“ (Blouznivosť majetková), 4. „An die deutschen Socialisten“ (Německým socialistům), 5. „Wozu noch mehr Papier“ (K čemu ještě papíru). 6. „An unsere Brüder in den Kasernen“ (Našim bratřím v „kasárnách“), 7. „Die Zeiten sind schlecht“ (Časy jsou zlé). 8. „Das Recht auf Revolution“ (Právo k revoluci) [1]), 9. „Was ist der Arbeiter?“ (Co jest dělník?),

[1]) Tento letací spis „Das Recht auf Revolution“ z Německa do Rakouska pašovaný byl ve Vídni v prvních dnech měs. září 1880. úřady dostižen a zabaven. („Dělnické Listy“ čís. 18. ze dne 15. září 1880. v Praze.)

10. „Wie man Kriege anzettelt“ (Jak se války osnují), „Unsere freudige Stimmung“ (Naše radostná nálada), 12. „Der Reichsrath ist wieder einmal versammelt“ (Říšská rada jest opět jednou pohromadě), 13. An die Arbeiter Oesterreichs“ (Rakouskému dělnictvu), 14. „Taktik contra Freiheit“ (letací brošura „Taktika proti časopisu Freiheit“), 15. „Endlich“ (Konečně [2]), 16. „An das Oesterreichische Volk“ (Rakouskému obyvatelstvu [3]), 17. Manifest der socialrevolutionären Arbeiterpartei Oesterreichs an das arbeitende Volk“ (Provolání socialně-revoluční strany v Rakousku k pracujícímu lidu), 18. „Die Maxen (Vějičky), 19. „Der 18. März“ (Osmnáctý březen), 20. Mahnruf an das arbeitende Volk“ (Provolání k pracujícímu lidu) [4]) 21. „Ein Wort an die Armee“ (Slovo k armádě), 22. „Revanche“ (Odveta), 23. „Rebell“ (letací časopis) a 24. „Socialní demokrat“ (letací časopis). [5])

Letací socialistické lístky v jazyku českém byly následující: 1. „Našemu národu“, 2. „Pracující lidé“, 3. „Bratří! dělníci!“ 4. „První svobodná tiskárna v Rakousku“ (též německy), 5. „Proletář“ (letací, ač na základě zákona tiskového vydávaný a censurovaný časopis. Tištěn byl na rudém papíře), 6. „Červánky Lipanské“ (cizozemský, v Rakousku zakázaný časopis), 7. „Pomsta“ (z tajné tiskárny nejspíše ve Vídni tištěný časopis. Veřejnosť poznala pouze prvé číslo), 8. Provolání strany socialněde mokratické: „Československému dělnictvu v Rakousku“ (též nemecké, české bylo v Brně konfiskováno, německé ve Vídni až později), 9. „Porada dělnické strany a naše stanovisko“ (letací list veřejný, vydaný nákladem časop. „Naše Obrana“ v Praze 1890.), 10. „Českému dělnictvu v památný den jeho pohaněnĺ“ (letací list veřejný, nákladem časopisu „Naše Obrana“ r. 1891. v Praze), 11. „Provolání strany socialně-demokratické v Rakousku k volbám na radu říšskou 1891.“ (letací list veřejný, vydaný nákladem Jakuba Reumanna ve Vídni) a 12. „Dělnictvu českému“ (veřejný letací list, nákladem časop. „Naše Obrana“ ke dni 1. máje r. 1891. v Praze vydaný). Letací lístky 9., 10., 11. a 12., zvláště nákladem časop. „Naše Obrana“, sluší pojmenovati „okružníky“, neboť se skutečnými a tajnými lístky radikálních socialistů nemají podobnosti a jsou veřejnými t. j. censurovanými. Pro úplnosť drobného socialistického tisku

---

[2]) Pro tento článek a zároveň leták z „Freiheitu“ otištěný, v němž schvaloval se attentát na cára Alexandra II., odsouzen byl v Londýně r. 1881. v měsíci červnu vydavatel a redaktor listu „Freiheit“, Jan Most, na 16 měsíců do káznice. („Děl. Listy“ čís. 11. ze dne 6. července 1881. ve Vídni. „Děl. Listy“ čís. 60. ze dne 18. července 1883. ve Vídni.)

[3]) „An das Oesterreichische Volk“ byl ve Vídni v polovici měsíce září 1881. po ulicích rozhazován. Za tou příčinou konána byla v redakci socialně radikalního listu „Die Zukunft“ prohlídka. Nebyló nalezeno ničeho. („Děl. Listy“ čís. 16. ze dne 21. září 1881. ve Vídni.)

[4]) „Mahnruf an das arbeitende Volk,“ letací list, byl v měsíci listopadu 1883. ve velkém množství po Vídni a okolí rozhazován. („Dělnické Listy“ čís. 69. ze dne 5. prosince 1883. ve Vídni.)

[5]) „Socialdemokrat“, letací časopis, ústřední orgán německé socialně demokratické parlamentní strany v Německu, vycházel od r. 1879. do r. 1890. v Curychu ve Švýcařích řízením a nákladem žida Bernsteina. („Vlasť“ čís. 6. roč. VII. 1891.: „Vliv židů na dělnický socialní tisk.“)

zařadil jsem je v letací tisk, nikoli ze zvláštních úmyslů, nýbrž jen pro celek tisku, k němuž formou — nikoliv však obsahem — náležejí.

„Červánky Lipanské“ objevily se též jen prvním číslem v Rakousku. a to počátkem měsíce prosince r. 1883.[6]), byly však okamžitě zakázány a stíhány. Dle socialistického časopisu „Práce“ bylo ku konci r. 1883. ve Valašské Meziříčí a okolních obcích nalezeno mnoho roztroušených čísel tohoto zapovězeného spisu.[7])

„Proletář“ vyšel prvním číslem ve Vídni dne 3. února 1883. Hned první číslo musilo býti zabaveno pro ostré články a přímý směr socialně radikální. Na doklad toho vyjímám pouze nadpisy článků z prvního čísla: „Český proletáři! — Na obranu našeho jednání a našich činů. — Nový šroub — a Jest možno revoluci zabrániti?[8]) Při druhém čísle byl „Proletář“ zabaven opětně. a proti vydavateli Edvardu Milému, typografu, a Janu Petržílkovi, dělníku kožešnickému a zodpovědnému redaktoru (který té doby byl také u vídeňských „Dělnických Listů“ zodpovědným redaktorem), vznesena obžaloba pro zločin a přečin rušení veřejného pokoje a pořádku. Při třetím čísle „Proletáře“, které bylo opět konfiskováno, avšak než konfiskace přišla do administrace a expedice, byl prý celý náklad (10.000 exemplářů) rozebrán.[9]) Aby se takovéto „vydávání“ listu nemohlo opakovati, dáni byli na svobodě se nacházející obžalovaní vydavatel i redaktor do vyšetřující vazby a dne 13. dubna 1883. postaveni před vídeňský porotní soud.

Soudu předsedal hrabě Lamezán, žalobu zastupoval státní návladní hrabě Pelser, a obžalované hájil vídeňský advokát dr. Jindřich Glasser. Přelíčení bylo veřejné. Inkriminovanými články byly z prvního čísla „Proletáře“ vesměs všecky. Porota uznala 8 hlasy proti 4 obžalované vinnými, a soud odsoudil redaktora Jana Petržílka na 4 a vydavatele Edv. Milého na 6 měsíců do žaláře. Mimo to jsou oba vypovězeni z Dol. Rakous.[10]) Měsíčník „Proletář“ přestal vycházeti.

Časopis „Pomsta“, který vyšel (nejspíše z tajné tiskárny socialistů, později ve Vídni vypátrané) po Novém roce 1884. na veřejnosti nejméně ze všech letacích listů se ukázal. Mezi dělníky nemluvilo se o něm nikde, a kdo jej do ruky dostal, zničil číslo, aniž z něho co četl, a více čísel než jedno již nevyšlo. Dle tohoto jednání dělníků soudím, že obsah listu jiného nezasluhoval. Z veřejných časopisů žádný se o listu tomto ani nezmínil.

K okružníkům vydaným pražským časopisem „Naše Obrana“ sluší podotknouti, že v článku: „Porada dělnické strany a naše stanovisko“ vyslovuje se nesouhlas se socialně-internacionalní poradou dne 28. září v Praze konanou. Druhým letacím okružníkem „Českému dělnictvu v památný den jeho po-

[6]) Vídeňské „Dělnické Listy“ v čís. 70. ze dne 19. prosince 1883. přinesly o tom následující lokálku: „Nový časopis. V Ženevě ve Švýcarsku počal vycházeti nový radikálně socialistický časopis v jazyku českém pod názvem „Červánky Lipanské“.

[7]) „Práce“ čís. 3., po konfis. druhé opravené vydání ze dne 9. ledna 1884. v Brně.

[8]) „Dělnické Listy“ čís. 50. ze dne 21. února 1883. ve Vídni. Po konfis. druhé opravené vydání.

[9]) „Děl. Listy“ čís. 53. ze dne 6. dubna 1883. ve Vídni.

[10]) „Děl. Listy“ čís. 54. ze dne 18. dubna 1883. ve Vídni.

*

hanění“ protestuje se proti veřejné schůzi socialních internacionalistů v Praze ze dne 25. ledna 1891., kde tito se usnesli proti obeslání i návštěvě zemské jubilejní výstavy i proti stanovisku národní socialně demokratické strany dělnické za „Naší Obranou“ stojící.

A třetí okružník „Dělnictvu českému“, před 1. májem rozšiřovaný, týká se národního stanoviska, jejž stoupenci socialně demokratické „Naší Obrany“ na táboru v den 1. máje na Vel. Benátkách zaujali a v němž do dnes setrvali.

IV.

Propaganda s letacím tiskem a její smutné následky.

První letací lístek český „Našemu Národu“ objevil se v Čechách v měsíci červenci r. 1881. Tištěn (jak bylo lze na něm čísti) byl prý v Londýně. [11]) Tento leták rozšiřován byl mezi dělníky, a úřady hledaly jej v Holešovicích, Bubnech a Kladně. [12])

Zemský c. a k. co trestní soud ve Vídni, kde též lístky tyto se objevily, shledal v tiskopisu „Našemu národu“ zločin rušení veřejného pokoje mimo jiné; podobně c. a k. zemský co trestní soud v Praze a c. a k. krajský soud v Písku pro týž zločin tiskopis zabavily a pátrati po něm přikázaly. [13])

Na rozšiřování a hledání letacích lístků byla v Německu nejbohatší doba od roku 1880. do r. 1882. a v Rakousku od r. 1881. do r. 1884.

V Rakousku dostoupila činnosť socialních radikálů s letacími lístky svého vrcholu během r. 1883. Uvedeného roku začali radikálové smutnou tuto činnosť s letacím lístkem v české i německé řeči tištěným, který nesl název „První svobodná tiskárna v Rakousku.“ Lístek rozhazován byl dne 15. února po celém Prostějově [14]), Blánsku a Jedovnicích na Moravě. [15]) V Prostějově následovaly prohlídky u bratří Ošťadalů, u Bečky, Kolářika, Zavorala, Smělého, Burquunetta, Stuchlého a Brücknera. Nenalezeno ovšem ničeho; jen u Brücknera našli jeden z těchto lístků. Zatčeni a odevzdáni jsou do vyšetřující vazby v Olomouci: Brückner, Jos. Bečka, R. Smělý, Josef Ošťádal a Richard Zahálka. [16]) V Blánsku a v Jedovnicích vykonalo prohlídky 25 četníků u 22 socialistů, z nichž dva: Ant. Fiala, kovolitec z Blánska a Jos. Ševčík, kovolitec z Jedovnic, byli zatčeni. Fiala dne 21. června 1883. odsouzen v Brně na 4 měsíce do těžkého

---

[11]) „Budoucnosť“ čís. 18. roč. VIII. ze dne 28. září 1881. v Praze. Po konfis. druhé opravené vydání.

[12]) „Dělnické Listy“ čís. 15. ze dne 7. září 1881. ve Vídni.

[13]) „Budoucnosť“ čís. 18. roč. VIII. v Praze. Po konfis. druhé oprav. vydání.

[14]) „Spravedlnosť“ čís. 4. roč. III. 1883. v Brně. Po konf. druhé opravené vydání.

[15]) „Dělnické Listy“ čís. 52. ze dne 22 března 1883. ve Vídni.

[16]) Nyní redaktor časop. „Hlas Lidu“ v Prostějově. Dne 7. července 1883. postaveni jsou uvedení socialisté před porotní soud v Olomouci, obviněni z velezrády a zločinu pobuřování. Porota však až na dva neuznala je vinnými, a tak jen socialista Koutný později zatknutý odsouzen na 4 měsíce, a Richard Smělý na 14 dní do vězení, a ostatní byli propuštěni na svobodu. Zahálka, Ošťadal a Bečka uznáni vinnými jen pro přestupek tiskového zákona a odsouzeni k pokutám. („Bojovník“ čís. 7. roč. I. ze dne 19. července 1883. v Brně).

žaláře, a Ševčík byl uznán za nevinna. Přelíčením vyšlo na jevo, že mezi dělníky v Blánsku a okolí po delší čas tajně byly rozšiřovány pobuřující tiskopisy „Náš program“ a „Pracující lidé“.[17]) Také v Ústí nad Labem v měsíci lednu 1883. nalezly se po ulicích rozházené lístky s nadpisem: „Pracující lidé“.[18])

Dále úřady hledaly letací lístky podezřelého obsahu v měsíci červnu 1883. v Červené Hoře v Čechách a v Lomnici na Moravě.[19]) V Kojetíně na Moravě objevili u dělníka Šťastníka jeden z letacích lístků, který prý Šťastník nalezl.[20]) V Kostelci nad Labem v prvních dnech měsíce července 1883. bylo po celé cestě, kterou se pouttníci Boleslavští brali, roztroušeno veliké množství letacích lístků různého revolučního obsahu. Následkem toho konala se prohlídka u známého socialisty Dvořáka, a ve vzdělavacím spolku dělnickém v Kostelci nad L. Dvořák byl zatčen.[21])

Ve Vídni odsouzen byl dne 26. září 1883. socialní radikál Ant. Dušek pro rozšiřování revolučních letáků před porotou na 8 měsíců do těžkého žaláře, a když se z rozsudku odvolal k vyšší instanci, dostal ještě jednou 8 měsíců přídavkem.[22])

Dne 7. listopadu 1883. rozšiřovány letací lístky v Liberci a okolí. Na rozkaz krajského soudu v Liberci vykonány byly úřední prohlídky v redakci socialistického časopisu „Der Radikale“, u redaktora Jos. Schüllera, dále u Václava Nestara, Rohna, Gahlera, Straky, Hübla a Černera, vesměs socialistů, z nichž poslední jako podezřelý byl zatknut a ve vyšetřování vzat.[23])

Ve Sklenařicích u Vysokého v Čechách počátkem měsíce listopadu 1883. rozšiřovány byly letací lístky, a socialista Blažej Patočka ve Sklenařicích zatčen z podezření, že na tomto rozšiřování podílu míti mohl.[24]) Ve Vídni v měsíci prosinci zatčeni jsou pro rozšiřování pobuřujících tiskopisů Václav Drábek a J. Kučera.[25]) Poslední odsouzen na 4 dni do vězení pro nedovolenou kolportáž tiskopisů.[26]) A konečně i posledního dne r. 1883. dne 31. prosince vykonány byly úřední prohlídky u dělníků Ant. Tomase, Václava Bochengasse, Ad., Glasse a Vojtěcha Bürgerplatze ve Vídni. Hledány byly revoluční tiskopisy.[27])

Zkrátka, není možno, abych vše z časopisů podal, kde a kdy hledány neb šířeny byly socialistické letací lístky. Obmezím se svými důkazy, kam až tato zvláštní socialistická literatura zasahovala,

---

[17]) „Děl. Listy“ čís 59. ze dne 4. července 1883. ve Vídni a „Spravedlnosť“ čís. 12. roč. III. ze dne 28. června 1883. v Brně.

[18]) „Děl. Listy“ čís. 50. ze dne 21. února 1883. ve Vídni. Po konfis. druhé oprav. vydání.

[19]) „Bojovník“ čís. 6. roč. I. ze dne 5. července 1883. v Brně.

[20]) „Děl. Listy“ čís. 56. ze dne 16. května 1883 ve Vídni.

[21]) „Děl. Listy“ čís. 61. ze dne 1. srpna 1883. ve Vídni.

[22]) „Děl. Listy“ čís. 67. ze dne 7. listopadu 1883. ve Vídni, a „Bojovník“ čís. 13. roč. I. ze dne 18. října 1883. v Brně. Po konfis. druhé oprav. vydání.

[23]) „Děl. Listy“ čís. 69. ze dne 5. prosince 1883. ve Vídni.

[24]) „Děl. Listy“ čís. 70. ze dne 19. prosince 1883. ve Vídni.

[25]) „Děl. Listy“ čís. 70. r. 1883. ve Vídni.

[26]) „Děl. Listy“ čís. 71. ze dne 2. ledna 1884. ve Vídni. Po konfis. druhé opravené vydání.

[27]) „Děl. Listy“ čís. 72. ze dne 16. ledna 1884. Toto číslo „Děl. listů“ bylo posledním v roce 1884., které ještě před zavedením vyminečného stavu ve Vídni tiskem vyšlo.

jen na poznamenání míst a měst s doklady pramenů, kde jest o tom všem obšírně psáno.

Dle časopisů nekonfiskovaných shledal jsem, že socialistické letací lístky se objevily a byly úředně hledány: v Semilech[28]), v Chabařovicích[29]), v Březové na Moravě[30]), v Nových Hradech, Příluce a v Nové Vsi, okr. vysokomýtský[31]), v Hředlích[32]), v Kostěnu[33]), v Bilině v Čechách a ve Výškově na Moravě[34]), v Linci v Horních Rakousích[35]), v Čáslavi a Kolíně[36]), v Oseku v severních Čechách[37]), v Štýrském Hradci[38]). ve Vídni: v X. okrese, na Landstrasse, Simerinku[39]), Novém Vídeňském Městě[40]) a ve Štokeravě.[41])

A co osob propadlo nikoliv malým, ale velkým trestům, a přece blouznivosť neochabovala. Tak na příklad již r. 1880. Leo Valečko odsouzen byl porotním vídeňským soudem na 4 roky do žaláře pro letací lístky, které na jeho adressu z cizozemska přišly v bambusových holích. Zásylka však sama se prozradila, když jedna hůl praskla, a obsah se vysypal. Valečko byl zatknut, usvědčen z činu a odsouzen. Trest odbyl si v Subenu, který mu byl samovazbou na tři léta ulehčen.[42]) V Štýrském Hradci r. 1882. odsouzen Ant. Seemann ke 4měsíčnímu tuhému vězení, že pokusil se poslušnosť vojínů podvraceti revolučními spisy.[43]) R. 1883. odsouzen v Štyrském Hradci jiný socialní radikál Gluschütz pro rozšiřování letacích listů na 13 měsíců do těžkého žaláře. Trest přestál si v Subenu v Horních Rakousích.[44]) Téhož roku odsouzeni jsou ve Vídni A. Rafael, pomocník pekařský, na 18 měsíců a Ant. Moritz, stolař, na 2 roky do vězení pro rozšiřování revolučních tiskopisů.[45]) Přívrženec socialních anarchistů Fr Sangott byl r. 1883. ve Vídni zatknut, když nalezeno bylo v jeho kufříku mnoho pobuřujících tiskopisů. Byl postaven před soud a odsouzen na 6 měsíců do vězení.[46]) Frt. Fischer, dělník obuvnický, odsouzen pražskou porotou a soudem na 12 let do těžkého žaláře r. 1883. pro zločin velezrády, spáchané revolučními spisy a tiskopisy.[47]) A konečně dne 22. listopadu 1885. odsouzeni jsou pražskou porotou pro velezrádu

---

[28]) „Duch Času“ čís. 29. ze dne 28. května 1885. v Prostějově.
[29]) „D. Č.“ čís. 30. ze dne 11. června 1885.
[30]) „D. Č.“ čís. 31. ze dne 25. června 1885.
[31]) „D. Č.“ čís. 28. ze dne 13. května 1885.
[32]) „D. Č.“ čís. 26. ze dne 9. dubna 1885.
[33]) „D. Č.“ čís. 25. ze dne 26. března 1885.
[34]) „D. Č.“ čís. 24. ze dne 12. března 1885.
[35]) „D. Č.“ čís. 20. ze dne 8. ledna 1885.
[36]) „D. Č.“ čís. 22. ze dne 12. února 1885.
[37]) „D. Č.“ čís. 23. ze dne 26. února 1885.
[38]) „Děl. Listy“ čís. 62. ze dne 15. srpna 1883. ve Vídni. Po konfis. druhé oprav. vydání.
[39]) „Děl. Listy“ čís. 51. ze dne 10. března 1883. ve Vídni.
[40]) „Děl. Listy“ čís. 65. ze dne 3. října 1883. ve Vídni.
[41]) „Práce“ čís. 1. roč. I. ze dne 12. prosince 1883. v Brně. Po konfis. druhé opravené vydání.
[42]) „Děl. Listy“ čís. 72. ze dne 16. ledna 1884. ve Vídni.
[43]) „Děl. Listy“ čís. 43. ze dne 1. listopadu 1882. ve Vídni. Po konfis. druhé oprav. vydání.
[44]) „Děl. Listy“ čís. 62. ze dne 15. srpna 1883. ve Vídni. Po konfis. druhé oprav. vydání.
[45]) „Bojovník“ čís. 14. ze dne 8. listop. 1883. v Brně.
[46]) „Děl. Listy“ čís. 71. ze dne 2. ledna 1884. ve Vídni. Po konfis. druhé oprav. vydání. Dále „Děl. Listy“ čís. 65. ze dne 3. října 1883. ve Vídni.
[47]) „Spravedlnosť“ čís. 6. roč. III. ze dne 29. března 1883. v Brně.

Kryštof Černý na 15, Josef Pačes na 16 a Jan Rampas na 10 roků do žaláře. Zřídili si v odlehlé dědině severovýchodních Čech tajnou tiskárnu a reprodukovali i původně psali i tiskli „Freiheit“ v německé a „Svobodu“ v české řeči — obsahu revolučního.[48])

Hle, jak draze přicházely dělnictvu ty „lašťovičky“. A přece nebylo tehdáž dělnického časopisu v Rakousku, který by byl s důrazem na to poukázal a propagandu s letacím tiskem rozhodně odsoudil. Orgány tak zvané „mírné“ strany socialně-demokratické, živořící stále na úbytě finanční, neměly odvahy, pronésti slovo v čas a veřejně proti tomuto proudu.

Teprve dělnický časopis „Křik lidu“ v Brně, za mého řízení vycházející, zvláště články: „Anarchisté a radikálové-švindléři“ (čís. 4. ze dne 7. května 1885.) a „Anarchisté — provocateur — agenti“ (číslo 3. ze dne 16. dubna 1885.) a jiné, činnosť a záměry socialních radikálů objasnily.

Nuže a jaký byl konec této agitace propagandy socialních radikálů? Smutný, dělnictvu velice poučný. Když hlavní osnovatelé divoké taktiky napjali vášně lidu a zhrozili se výsledků, prchali jeden po druhém do — Ameriky. Málo — nic neprospěli dělnictvu, uchystali mu jen zlo a utekli.

V.

Letací tisk příčinou atentátů.

Mostova „Freiheit“ svými zuřivými články přispěla nemálo k povzbuzení páchati atentáty. Tak provedeno bylo od socialních radikálů atentátů několik. První podniknut na polic. kommissaře Frt. Tkadlce v Novém Lerchenfeldě v jistém hostinci „U zelené brány“, když přítomným socialním radikálům zakazoval zpívati pobuřující píseň „Die rothe Fahne“ (Rudý prapor). Kommisař udeřen byl sklenicí do hlavy, že jej musili dopraviti domů.[49]) Útočníci Doležal a Mangel odsouzeni byli později onen na 3 a tento na 2 roky do těžkého žaláře.[50]) Následujícího pak roku 1882. dne 4. července udál se loupežný atentát na obuvníka J. Merstallingera ve Vídni užitím nasáklé houby omamující látkou. Mimo vlastní pachatele J. Engla a Fr. Pflegra a účastníka Vil. Berndta postaveno bylo před soud 21 hlavních agitatorů a mluvčích socialně radikální strany pro velezrádu, mezi nimiž byl i Jos Peukert, redaktor časopisu „Die Zukunft“, ústředního orgánu strany.

Odsouzeni byli Engel a Pfleger na 15 let a Vil. Berndt na 2 roky do těžkého žaláře, ostatní na základě výroku poroty na svobodu jako nevinni byli propuštěni. Třetí atentát byl proveden 15. prosince 1883. zavražděním policejního koncip. Hlubka ve Floridsdorfu. Dne 30. ledna 1884. následovala loupežná vražda směnárníka Eiserta, a dalším činem „od slova ke skutku“ — jak to hlásala „Freiheit“ — bylo zavraždění detektiva Ferd. Blöcha socialním anarchistou Stellmacherem dne 24. ledna 1884., tedy den po odsouzení Jana Rongeta, vůdce strany radikální pro chování části tajné tiskárny. Stellmacher

[48]) „Duch Času“ čís. 44. ze dne 14. ledna 1886. v Prostějově.
[49]) „Děl. Listy“ čís. 22. ze dne 21. prosince 1881. ve Vídni.
[50]) „Děl. Listy“ čís. 25. ze dne 1. února 1882. ve Vídni.

i jeho spoluvinník Kammerer byli odsouzeni k smrti provazem a popraveni.[51])

Po dlouhém shovívání za těchto rozčilujících a nebezpečím hrozících zjevů socialně-anarchistických prohlášen byl ve Vídni a Korneuburku výminečný stav císařským nařízením ze dne 30. ledna 1884. na základě zákona ze dne 5. května 1869. Redakce „Die Zukunft" a „Dělnických Listů" zavřeny, a 238 osob ke straně socialně-radikální se hlásících bylo z Vídně vypovězeno.

Tak zjednán trochu pokoj a klid. —

Všeobecně mělo se za to, že po těchto opatřeních vymizí socialně-radikální hnutí samo sebou, a že zvláště letacímu tisku zadána jest tak poslední rána, když hlavní agitatoři na všecky strany se rozprášÍ. Než, brzo každý se přesvědčil, že tato rána pro socialistický letací tisk nebyla poslední. Jak viděti v jednom z předcházejících článků, letací tisk bujel a šířil se ještě po celý rok 1884. i 1885., a to zejména v Čechách a na Moravě. Letacímu tisku zadána citelná rána teprve v měsíci srpnu r. 1884. a poslední v měsíci listopadu r 1885., a to objevením dvou tajných tiskáren.

Vídeňská policie již r. 1881. byla přesvědčena, že při stálém množení se letacích lístků v Rakousku musí socialní radikálové míti někde v bezpečí zřízenu tajnou tiskárnu, z níž tento tisk vychází. Nalézti však tuto tiskárnu při všem namáhání se nepodařilo až ku konci měsíce srpna 1884. K nalezení tiskárny vedly po ulicích vídeňských rozházené letací lístky s černým okrajem a nadpisem: „Bratří! Dělníci!" a byly podepsány: Exekutivní komitét socialně revoluční strany dělnické v Rakousku, srpen 1884."

Za 48 hodin po objevení lístků našla se stopa, která ukazovala, že tajná tiskárna jest umístěna v Novém Lerchenfeldě. A skutečně. Policii stal se podezřelým malíř Vilibald Bachmann, obývající jeden ze sklepních bytů v Novém Lerchenfeldu. Po vykonané u něho prohlídce nalezen dobře sestrojený tiskařský lis, značný počet tiskopisů a písmenek.[52]) Po tomto nálezu zatknuti: Bachmann i jeho manželka a 16 jiných osob z účastenství viněných. Všickni jsou obžalováni pro velezradu, již se dopustili tajným tiskem, a soudem odsouzeni: Ferd. Hübner, sazeč, na 12, Horatlik na 8, Braddy na 12, Habermann na 4, Schönauer na 4, Veninger na 5, Bleicher na 5, Schrom na 4, Hulička na 8, Stumveil na 4, Springer na 8, Vilibald Bachmann na 10, Anna Bachmannova (manželka) na 3, Schreibleicher, Tyl a Kyseli po 3 letech do tuhého žaláře, zostřeného jedním postem v roce. Tröster a Protzner uznáni nevinnými. Obžalované hájil dr. Wolf-Epinger.[53])

Poslední rána letacímu tisku v Rakousku zadána o rok později, jak již předem v jednom článku bylo uvedeno, zatknutím Černého, Pačesa a Rampasa (r. 1885.) v severovýchodních Čechách, s jejichž zatknutím padla i poslední tajná tiskárna socialních anarchistů do rukou bezpečnosti.

Konečně těmito posledními událostmi dělnictvo se přece vzpa-

---

[51]) Stellmacher i Kammerer byli vykonnými orgány Mostovova centrálního komitétu v New-Yorku a již dříve známí agitatoři bernské skupiny ve Švýcarsku. („Hlas Národa" ze dne 21. května 1886. K osnově socialistického zákona. Dr. Jos. Trakal.

[52]) „Bojovník" čís. 18. roč. II. ze dne 18. září 1884. v Brně.

[53]) „Bojovník" čís. 23. roč. II. ze dne 4. prosince 1884, v Brně.

matovalo a — obrátilo. O letacím tisku nebylo již slechu. Zmizel, nikoliv jak přišel, zmizel a zanechal po sobě dělnictvu socialním radikálům nakloněnému trvalou „památku“, které nelze zapomenouti. Památka tato náleží historii, a historie dělnictvu k poučení, jak a čeho se má vyvarovati ve vlastním prospěchu a zájmu.

Dělnictvo plným právem může se dnes tázati, kde jsou ti, kteří tolik zla přivodili na jeho jméno, čest a důstojnost jeho povolání. Dělnictvo může se tázati, kde jsou ti, kteří tak jednali na jeho vrub a kteří prý měli — jak socialní radikál Karel Masur o své straně se vyjádřil[54]): „čisté“ karaktery a zase jen „čisté“ karaktery vyhledávali, jejichž taktika nebyla takovou jako mírumilovného dělnictva, o němž prohlašovali, že jest v pracujícím lidu jen radikální proletariát. Ano, ti, jejichž činnost nebyla takovou jako té „sebranky“, jak dělnictvu mírnému přezdívali, ti, „kteří neseděli u Dunaje a nečekali na rozřešení otázky dělnické, až z Dunaje všecka voda odteče“[55]), ti dnes neznají dělnictva, jejich jméno s jejich činností zaniklo. Z toho se může dělnictvo jen radovati. Slouží mu to zároveň k veliké výstraze, aby nikdy více nedalo se strhnouti k výstřednostem druhu jakéhokoliv. Dělnictvo — zvláště dělnictvo české — prošlo školu všech socialně výstředních odstínů, a tudíž se domnívám, že se v ní přece něčemu ke svému štěstí naučilo — do budoucnosti.

(Dokončení.)

Listy ze slovinských vlastí.

Píše **Fr. Štingl.**

(Pokračování.)

III.

„Da smo tudi mi Slovani
Da slovensk je Gorotan,
Narod naš dokaze hrani,
Jezik naš in duh in stan.“

Dr. Lovro Toman: Píseň korutanských Slovinců.

Zdá se nám, jako bychom slyšeli hlas topících se nešťastníků, kteří volají na pomoc, stále řídčeji a slaběji. Spěchati proto třeba bez váhání a všemi silami na pomoc opuštěné a tepané slovinské raji v Korutansku,“ psal dne 12. listopadu 1890. při jakési příležitosti „Slovenec“, líče poměry slovinských obyvatelů v Korutansku. A opravdu, v žádné zemi celého Rakouského státu nedocházejí skromná přání a tužby národa tak málo vyslyšení, mnohé oběti a snahy o obecné blaho tak smutné odplaty jako ve krajích ubohého korutanského slovinského lidu, jejž tísní tisíciletý neúprosný železný osud. Kdo se jen poněkud v historii té země poohlédne, kdo jen trochu uváží, jak v těch krajích v neustálém postupu od 8. století cizí knížata národ tlačila, jak byly ty kraje brzy vlastnictvím francouzských králů, brzy zase skoro samo-

[54]) K. Masur: „Děl. Listy“ čís. 70. ze dne 19. prosince 1883. ve Vídni.

[55]) K. Masur ve výslechu při procesu Afaira Merstallingerova a velezráda. „Děl. Listy“ č. 70. r. 1883. ve Vídni.

statné, brzy odvislé od římských císařů, brzy pleněm mnohých dobrodruhů; kdo jen poněkud uváží ten v historii národní nikdy neslýchaný osud tisícileté neustálé poroby, to tisícileté, žádným paprskem svobodného slunce neosvětlené otroctví, to tisícileté olupování a vyssávání duševních i materielních sil jednoho národa ve prospěch druhého, pochopí nevýslovný zármutek, jenž vtiskl slovinskému lidu v Korutansku v srdce nesmazatelné znamení, uvidí hlubokou ránu, jež každého bolí, smutný obličej, skloněná hlava toho lidu dokáže mu bezvolné oddání se do neodvratného osudu, nesmírné bolesti, kterou mu přineslo nadlidské, tisícileté utrpení. —

Trpěl slovinský lid v Korutansku nesmírně a trpí dosud pod jařmem krutého poněmčování; korutanský Slovinec, zdá se mi, že se podobá opuštěnému sirotku, o kterého mimo nejbližší sousedy a jeho nepřátely nikdo se nestará. A přece mají korutanští Slovinci mnoho výtečných mužů, kteří ve slovinské historii literární i kulturní zaujímají čestné místo, kteří se o své rodáky starali a je bránili od nájezdů nepřátelských, že dosud nezmizeli z počtu beztoho již tak malého slovinského národa. A čím menší jest větev kor. Slovinců, čím více ji den ode dne pokoušejí se pohltiti bouřlivé vlny německého moře, tím vhodnější zdá se nám býti každá příležitost ukázati všem přátelům Slovinců muže, kteří se nezpronevěřili svému národu, nýbrž kteří se snažili, aby nešťastného sirotka, korutanského Slovince, vyrvali snahám poněmčovacím, aby ho zachránili matce Slavii.

Na ty muže, kteří slovinské Korutance probouzeli, ukázati a jejich působení ku probuzení kor. Slovinců, jež se začalo ku konci minulého století, zkrátka vypsati jest účelem tohoto listu. Dříve však jest nám pohlédnouti na polohu kor. Slovinců a na poměry v Korutansku před působením těch mužův, abychom poznali a dovedli snáze oceniti jejich práci a jejich zásluhy. —

Slovinský rod obývá v části Korutanska, Štýrska, celém Kraňsku až ku břehům Adriatického moře, opíraje se o nejbližší Chorvaty. Jednu část toho rodu dělí od bratří přirozené hranice, hory; ona obývá na březích Drávy a je v nejbližším styku s Němci. Následkem toho oddělení a bližšího styku s Němci musila se u ní objeviti zvláštní znamení. Kdyby byl býval čas národního rozvoje příhodnějším, a odštěpená část větší, byl by se mezi ní zároveň s německým živlem široce rozvil slovanský život. Korutanský Slovinec by byl býval prostředníkem mezi německou a slovinskou vzdělaností, poněvadž by se byl s německou vzdělaností seznámil a jí ku prospěchu slovanské využitkoval. Neboť jako se jednotlivec jen s pomocí jiných vzdělá, právě tak i národ, jsa stále jinými pobádán, což vlastní vzdělanosti jednotlivce jako celého národa není na překážku.

Protože však těch příhodných okolností nebylo, protože národnímu rozvoji mocné překážky v cestě stály, musilo Slovenstvo v Korutansku hluboce klesnouti, korutanský Slovinec byl — poněmčen.

Než, co pravím? Slovinský lid v Korutansku nebyl a není poněmčen, on podržel svou zvláštní národnost, staré zvyky a mravy; jen vzdělaný Slovinec byl poněmčen. Lid zůstal neznalým a neuvědomělým, ačkoliv si mnohý z něho osvojil vzdělanost. Ale ta jeho vzdělanost, ježto byla cizí, lidu neprospěla! Všechna jeho učenost, všechna jeho moc a síla byla pro národ ztracena, a národ, jehož vzdělanci se

od něho odvracejí, není s to, aby se vzdělal, on zůstává nevědomým a daleko za jinými národy. —

Jest tedy již z polohy patrno, že korutanský Slovinec musil klesnouti hluboko, tak hluboko, že si své národnosti po celá století nebyl vědom, že bylo třeba skoro celého století, nežli se zase probudil a své slovanské krve byl si vědom. Zároveň z těch okolností vysvítá, že poměry před začátkem působení korutanských probuditelů byly nepříznivy, na nejvýše smutny. — Slovinská matka byla jedinou učitelkou slovinskou v Korutansku, a pak církev se svými kazateli a katechety. Nebylo knih ani slovinského sv. Písma; kněží začali teprve slovinské evangelium čísti, když nastupovali službu; správně psáti ze sta ani jeden neznal. „Smutny časy byly tenkráte pro slovinštinu: prachem a mechem jsouc pokryta slovinština spala. Němci a jiní cizí sousedé jí nenáviděli a jí pohrdali, vlastenci se za ni styděli. Jaký div, že nebylo slovinských knih ani mužů, kteří by je byli psali. Na venkově nebylo škol, ve městysech a městech se učilo němčině a latině; ony dvě seděly pyšně za stolem, jejich sestra však, za dveřmi jsouc zapomenuta, stála. Slávy slavní synové uměli krásně psáti německy a latinsky, mluviti italsky a francouzsky, mateřského jazyka však nebylo slyšeti z jejich úst, jakmile oblekli panský kabát. V celoveckém semináři, semeništi slovinských duchovních pastýřů, nebylo žádných jiných slovinských knih mimo Gutsmanův německo-slovinský slovník a pak Krátké přemýšlení o věčných pravdách; mluvnice z tisíce učených Slovinců ani jeden neznal. Tři fary jsi snadno prošel, aniž jsi nalezl kde slovinské evangelium; a znal-li kdo čísti „Utrpení Páně“ nebo sv. evangelium, platil u lidu za proroka. Mnoho kněží bylo mezi Slovince posláno, kteří ani slovinsky čísti neuměli; kostelník je teprve v sobotu naučil čísti sv. evangelium, které v neděli na kazatelně lidem s obtíží přečetli. Nebylo slovinsky psaných kázaní, kněží jich též nepsali. Z německých a latinských knih studovali povrchně, a samo sebou se rozumí, že bylo více plev nežli zrní, pokud se týče řeči. Ostatní stavy se o mateřštinu nestarali. Tak ubohá slovinština byla zanedbávána, a tím i vzdělání kor. Slovinců trpělo.“ (A. M. Slomšekovi zbrani spisi; III. knjiga.)

Takové smutné poměry byly do konce předešlého století. Od toho času však nastal obrat k lepšímu. Bez ustání muž za mužem zrozoval se korutanským Slovincům, kteří neúmorně probouzeli své bratry, tak že nyní jsou již dosti probuzeni a žádají, co jim náleží. Jest naděje, že i jim jednou zasvitne slunko svobody, že v krátkém čase roztrhnou pouta, kterými je spoutali nepřátelé Slovinců a Slovanstva vůbec....

Prvý muž, jenž se odvážil opovrhovaného mateřského jazyka se ujati a probouzeti mezi korutanskými Slovinci duševní národní život, byl „slovinský Nestor v literatuře“, Osvald Gutsman, člen Tovaryšstva Ježíšova (nar. 4. srpna 1727. ve Grabštajně v Korutansku, zemřel 1790.). Protože byl rozeným Slovincem a vyznamenával se tím, že zachoval lásku k mateřskému jazyku, učinili jej slavnostním kazatelem slovinským a katechetou v uršulinském klášteře v Celovci. Již tam pracoval ku prospěchu a rozvoji slovinštiny jako málokdo. Pravé jeho působení však začalo se teprve r. 1760., když mu byla udělena služba „missionarii vagi per Carinthiam“. Jako takový měl výtečnou příležitosť poznati potřeby kněží a jejich zkaženou slovin-

štinu, kterou kázali. Slovinštině se neučili, poněvadž nebylo knih; mluvili tedy neuhlazeným nářečím a ještě to kazili, ježto v celoveckých učelištích často zapomněli ty pojmy, které z domu do města přinesli. Aby tomu odpomohl, sepsal a vydal „Christianske resnice“; brzy po té následovala mluvnice jazyka slovinského. Jak vyhovovala praktickým potřebám v Korutansku, patrno z toho, že se dožila šestého vydání. Ze předmluvy ke mluvnici vidíme, jak Gutsman miloval svůj rod, jak se namáhal, aby jeho stav zlepšil. Ve předmluvě hájí a brání slovinský jazyk proti nájezdům již toho času obyčejným u nepřátel Slovinců, zvláště v Korutansku. „Slovinština není, tak tvrdí spisovatel, chudou, nýbrž jest zanedbána a zkažena.“ Hlavní Gutsmanovo dílo, kterým mnoho prospěl k oživení slovinštiny, byl slovník „Deutsch-windisches Wörterbuch“ [1]) (1789.), jenž byl úředníkům a kněžím jedinou pomůckou až do Jarnikova „Ethymologika“ a Murkova slovníku. Zkrátka, Gutsmanovo působení dá se těmito několika slovy označiti: Namáhal se, aby povznesl znalosť slovinského jazyka; k tomu cíli sepsal mluvnici a slovník. Pole ladem ležící začal vzdělávati a svými díly dal Němcům příležitosť naučiti se slovinštině, což je veliká zásluha. Kdo začne pole ladem ležící orati, větší zásluhu má než ten, který již úrodné pole vzdělává.

Gutsmanovým působením probuzení kor. Slovinců učiněn šťastný počátek. Jeho díly dán základ, na kterém po jeho smrti začali stavěti dva výteční mužové: kněz Urban Jarnik a professor Matija Ahacelj. To jsou dva slovinským Korutancům nezapomenutelní muži; onen pracoval na literárním, tento na národohospodářském poli; onen vzdělával národ a jeho jazyk, tento jej vedl k výhodnějšímu hmotnému blahobytu.

Urban Jarnik (nar. 11. května 1784. na Potoce v Zilské dolině v Kor., zemřel 11. června 1844.) má o probuzení slovinských svých rodáků takové zásluhy jako Vodnik o Slovince vůbec. Vhodný a záslužný jest tedy také jeho název „Korutanský Vodnik“. Již jako mladý kaplan pracoval ku prospěchu Slovinců, skládaje nebo překládaje z němčiny básně, aby svým sourodákům dokázal ohebnosť a schopnosť slovinštiny závoditi s němčinou. Ačkoliv jeho básně nemají básnické ceny a také co do literární ceny literární historikové mnoho si jich nevšímají, přece jsou významné ve dvojí příčině. V oněch dobách probouzelo Slovince každé slovo, jen když bylo slovinské, za druhé pak mohl již těmi nedostatečnými pokusy ukázati německým sousedům, že také slovinský jazyk krásně zní a že se dá užívati ve vázané řeči. A to je, co spadá do našeho spisu, co nám dalo příčinu, že se tu o jeho básních zmiňujeme. — Když se stal r. 1811. městským kaplanem v kathedrálním chrámu Páně v Celovci, jala se slovinská Musa Jarnikova v městském ruchu a šumu umlkati a za čas docela umlkla. Jarnik zanechal básnění a chopil se spisovatelství pro prostý slovinský lid. Prvá jeho kniha pro lid nese název: „Iber lepih ukov za slovensko mladino.“ Důležitou jest také v té příčině kniha: „Sadje-Reja“ psaná v korutanském nářečí, aby byla prostému lidu snadno pochopitelnou, pak „Molitne bukvice za otroke“, kterými Jarnik vzdělával a budil uvědomění slovinského lidu. Jako jeho zá-

[1]) Korutanští Němci zovou kor. slovinský dialekt „windische Sprache“ na rozdíl od spisovné slovinštiny = slowenische Sprache.

sluhu dlužno nám uvésti také to, že měl veliký vliv na směr německých časopisů „Carinthia“ a „Kärn. Zeitschrift“, tak že byly objektivnými a zanášely se i slovinštinou.

Jarnik nepůsobil pouze v úzké své vlasti, nýbrž přispěl nemálo i k tomu, že se i ostatní svět ozíral na Slovince, a to zvláště korutanské, a že byl přesvědčen, že kor. Slovinci ještě žijí a jako za své slavné doby žili, také příště žíti chtějí. K tomu cíli sepsal článek „Slowenische Alterthümer“, jímž docílil velikého úspěchu. V tom článku vykládaje jména krajin korutanských dokazuje, že krajinská jména končící se na „—ach“ jsou slovinské lokály, a že se jimi může dokázati, jak daleko sáhali Slovinci v prvých dobách korutanského usazování. Podobná myšlénka jej vedla při rozpravě „Andeutungen über Kärnthens Germanisirung“. „Ein philologischstatistischer Versuch“, jenž se může vším právem počítati k nejdůležitějším plodům Jarnikova ducha. Jarnik v něm dokazuje z německého básníka Ulricha Lichtensteina, že korutanská šlechta byla ještě ve 13. století národní. Dříve slovanské Korutansko se ponenáhlu poněmčilo z různých přirozených příčin. Ku konci rozpravy bojuje Jarnik, což nejvíce svědčí o jeho vlastenectví, rozhodně proti všem, kteří již tenkráte si přáli poněmčení Korutanska, řkouce, že dříve či později musí Korutansko se státi úplně německým! „Ale korutanská slovinština jest politicky a církevně posvěcenou“, brání se Jarnik ve zmíněné rozpravě; „politicky, poněvadž korutanská knížata přísahala slovinsky, slovinsky se směla obhajovati u přítomnosti německého císaře; a staré církevní památky jsou psány v korutansko-panonském nářečí, jehož zvuky se ještě dnes rozléhají ve chrámech Páně od Jadranských břehů až k ledovému moři a ke Kamčatce.“ — Takovým způsobem šířil Jarnik slávu kor. Slovinců také u jejich nepřátel a protivníků.

Mimo duchovní pastýřství a mimo působení již vypsané zajímal se Jarnik o vše, co by mohlo býti Slovincům ku prospěchu a užitku. Ještě dnes žije ve prostém lidu památka Jarnikova. Že bránil slovinský jazyk, kde bylo třeba, na to není, tuším, nutno zvláště klásti důraz; o tom nám svědčí celé jeho působení. Zvláště mnoho se namáhal, aby slovinský jazyk očistil, aby kázaní byla pro lid snadno srozumitelná a přece spisovnou slovinštinou psaná. Neboť za času Jarnikova se ještě slovinština v celoveckém semináři nepřednášela, uvedl ji teprve Slomšek. S nevolí proto píše r. 1822. Jarnik, že docela v 19. století slovinská výmluvnosť na kazatelnách přepuštěna jest milé náhodě, na neštěstí a obtíž novosvěceným kněžím, kteří jsou nuceni působiti ve slovinských krajích. Pomáhali si, jak mohli; Gustmanova mluvnice a slovník byly jim jedinou pomůckou. Jarnik jim zaopatřil evangelia a epištoly, modlitební knihy a mnoho jich probudil z národního spánku. Že si korutanské slovinské duchovenstvo bylo od té doby vždy více vědomo své národnosti, není nejmenší z Jarnikových zásluh!

Právě v těch letech, ve kterých Jarnik probouzel své rodáky, vypisuje jim slávu starodávných časů, pracoval také na slovinské cti a poctivosti „drahý kámen“ kor. Slovinců, okrasa celoveckého učeliště, Matija Ahacelj, professor mathematiky na lycei v Celovci (nar. r. 1779. v Gorenjcach, zemřel r. 1845., o rok později než Jarnik.) Hned jakmile Ahacelj dosáhl samostatné a jeho způsobilosti zvláště odpovídající služby, chopil se praktické práce ku prospěchu vlasti, které

posvětil všechny své síly. Nakoupil mnoho dobrých knih, které pak rozdal mezi své rodáky; jako redaktor hospodářského listu jevil neúmornou pracovitost. Každý podnik, který byl vlasti ku cti, podporoval pérem nebo materielně. Gutsman a Jarnik pracovali jen k tomu cíli, aby zvelebili slovinštinu a probudili své rodáky, avšak Achacelj poučoval lid v praktických věcech, jak třeba orati, ovoce pěstovati, síti atd., spojuje reelní stav s národním účelem. Ahaceljovo působení nejlépe lze přirovnati k Bleiweisově. Čemu učil Bleiweis, otec Slovinců, své kraňské rodáky od r. 1843. do své smrti, to vykládal a vysvětloval Korutancům o celou dobu dříve Ahacelj!

Když r. 1822. Slomšek, potomní biskup lavantinský, začal celovecké bohoslovce vyčovati slovinštině, podporoval ho Ahacelj jak mohl; na svůj náklad zaopatřil mladým vlastencům všechny slovinské knihy. Budiž tu též vzpomenuto, že se u Ahacelja scházela jakási malá literární společnost. Časem se totiž u něho shromažďovali celovečtí slovinští vlastenci a blízcí sousedé, aby v jeho pohostinském domě nové spisy četli a je dle svého vkusu opravovali a uhlazovali! — Místečka v dějinách slovinské literatury dobyl si Ahacelj svou sbírkou národních písní, které vydal l. 1833. Ačkoliv Čech Šafařík sbírku tuto ostře zkritisoval, nazývaje ji „smrdutým zelím, kopřivami a bodláčím, jalovou a nevkusnou mazaninou," vyšlo této sbírky přece druhé vydání valně rozmnožené, což jasně svědčí o tom, že kniha slovinskému lidu se zamlouvala.

Mimo tyto muže veliký vliv na probuzení kor. Slovinců měl v té době i známý vlastenec a biskup A. M. Slomšek, jehož působnost v prvých letech jeho působení věnována kor. Slovincům.

Po přípravných studiích vstoupil Slomšek do celoveckého semináře, jenž byl do r. 1859. ústředním seminářem diecése Krcké a Lavantinské. Nadšený a nadaný bohoslovec poznav, jak špatně znají jeho soudruzi, budoucí kazatelé a učitelé slovinského lidu, slovinštinu, začal se cvičiti ve slovinském jazyku a brzy nade všechny bohoslovce tak vynikl, že na prosbu tehdejšího seminářskeho ředitelství jal se vykládati bohoslovcům a buditi u nich zájem pro slovinský jazyk. Tak byla ustanovena stolice slovinského jazyka v celoveckém semináři, jež trvá do dnešního dne. Především se snažil vštípiti bohoslovcům hluboko do srdce sémě vlastenectví a je ve slovinštině řádně vycvičiti, aby mohli jako kazatelé oznamovati slovo Boží důstojnými slovy v krásné slovinštině, neboť dobře věděl, že jen ten kazatel bude mluviti posluchačům k srdci, jenž bude úplně mocen jejich jazyka.

Jako bohoslovec vyučoval slovinštině do svého vysvěcení. Když pak se stal v témž semináři spirituálem (r. 1829—1838.), zdvojnásobil své působení. Poněvadž jako spirituál neměl nad školami žádné moci, a již dříve poznal jejich smutné poměry, hleděl je prostřednictvím mladých kněží zlepšiti. Vymyslil k tomu cíli krásnou osnovu „nedělních slovinských škol". Účel nedělních škol byl, shromažďovati v nich všechny ty děti, kterým okolnosti nedovolovaly školu navštěvovati ve všední den, ale i odrostlé, kteří neměli v mládí příležitosti do školy choditi. V těchto školách vyučovalo se jen slovinským jazykem. Slomšek prosil bohoslovce, aby takové školy, až vyjdou, zřizovali a a z lásky k Bohu beze vší odměny v nich učili čísti, psáti a počítati; což přineslo Slovincům velmi mnoho ovoce. Celovecký seminář byl tedy v té příčině opravdu semeništěm vlastenectví.

Brzy se Slomšekova činnosť rozšířila ze seminářských zdí i na venek. Toho času se v Celovci scházelo velmi mnoho mladých úředníků, aby se tu podrobili posledním zkouškám pro soudní službu, kteřížto všickni musili aspoň trochu slovinský jazyk znáti. Poněvadž Slomšek byl znám též velmi dobře ve městě, poprosila ho vláda, aby založil i pro úředníky zvláštní slovinskou školu, což nadšený a obětavý Slomšek s velikou radostí učinil. — Žel, že Slomšek více ve prospěch kor. Slovinců působiti nemohl. Brzy, příliš brzy byl jim odňat, povolán byv za biskupa lavantinského, do kteréžto doby vlastně spadá jeho vlastní působení.

Gutsman, Jarnik, Ahacelj a Slomšek působili do roku 1848. Ačkoliv se namáhali dosti, podporujíce a povzbuzujíce své rodáky, a ačkoliv mnoho se zlepšilo ve prospěch slovinské věci v Korutansku, přece ještě byly celkem špatné časy pro slovinštinu. Kolem města Celovce vše slovinské, že slovinština sáhala až do předměstí, a přece slovinští jinoši, toužící po vyšším vzdělání, neslyšeli ani jediného slůvka slovinského. Když je přišli navštívit rodiče, nebo sešli-li se s dobrým známým, tenkráte si mohli po slovinsky pohovořiti; to bylo také mimo prázdniny jediným cvičením, které měli slovinští jinoši ve svém mateřském jazyku. Ký div potom, že se slovinskému národu zpronevěřilo tolik synů! Ký div, že se některý raději Němcem býti honosil a svého rodu se zřekl, ponévadž nebyl schopen mateřského jazyka! Kteří vstoupili do celoveckého semináře, měli příležitosť cvičiti se ve slovinštině, zvláště za času spirituála Slomšeka. Kdo však studoval práva nebo medicinu, ten se většinou poněmčil. Odtud tolik odpadlíků ve vyšších úřednických kruzích.

Prvý paprsek lepší budoucnosti, jenž zasvítil slovinskému lidu v Korutansku, byl březen l. 1848, když se v horách rozléhal hlas svobody. Jako prvý paprsek mladé zory vrcholy sněžníků objímá a srdce ve přívětivých dolinách slovinské vlasti veselou nadějí na krásný den naplňuje, tak pronikl tenkráte blesk rovnoprávnosti všechna srdce slovinská a také tam dobrodějný oheň zanítil, kdež dosud královala jen temná noc. Slunce bouřlivého roku 1848. zasvítilo před práh slovinského lidu korutanského a vyvábilo ze skrytých koutů mnoho ušlechtilých kvítků. Byli to většinou mladí vlastenci, kteří si zpočátku sotva troufali se svými myšlénkami na světlo, ale později vždy hlasitěji ... Osnovali v Celovci „slovensko družstvo“, jehož spolkovou místností byla Beerova kavárna; tam měli své noviny, které jim Němci obyčejně roztrhali neb odnesli. Spolek zastupoval program všeslovinský; účel družstva byl „buditi a vzdělávati slovinskou národnosť zákonitými prostředky a opraviti, co zavinila smutná minulosť, když v okovy hanebného otroctví spjato bylo slovinské nářečí, celý slovinský život, a cizinec zkracoval jim svatá práva a bral jim národnosť.“ [2]) Do výboru byli zvoleni: Hladnik (předseda), Robida, Javornik, Einšpieler a Janežič. Údové spolku cvičili se třikráte týdně ve slovinštině, dvakrát týdně v češtině a jednou v illyrštině. Mimo to měli deklamace, zpěv atd.

„Slovensko družstvo“ jest znamením, jak se uvědomělosť toho času již mezi kor. Slovinci rozšířila. Hojný počet členů družstva a duch, který je vodil, blahodárně působily na všechny kor. Slovince,

[2]) Josip Apih, Slovenci in l. 1848., str. 139.

tak že od r. 1848. začali veřejně vystupovati a aspoň trochu pozornosti mezi rakouskými svými spoluobčany vzbuzovati.

Také toho času jim nescházelo vůdců, kteří je vodili a o jejich požadavky se starali. Rok 1848. přinesl Slovincům korutanským tři vůdce. Jsou to kněz Matija Majar, professor Anton Janežič a kněz, nezapomenutelný vůdce kor. Slovinců, Andrej Einšpieler, z nichž prvý co nejdříve do zátiší se odebral, a tento do nedávna ještě bránil katolickou víru a slovinskou národnost svých rodáků.

Matija Majar (nar. 7. února 1809. v Goričach v Zilské dolině v Korutanech) již z mládí choval nesmírnou lásku ku slovinskému jazyku. Jako městský kaplan kathedrálního chrámu v Celovci byl střediskem a ohniskem celoveckých Slovinců. Zval studenty ku zpěvu, učil je slovinským básním a po slovinsku je pohostoval. „Opravdu jest mi se přiznati, že jsme poznávali," píše jeden přítel a odchovanec Majarův, „po nadšených slovech vlastence Majara zcela nový, slovanský svět, který jsme dosud neznali. Ale zpočátku měl s námi Majar velikou mrzutost, poněvadž jsme byli všichni toho mínění, že slovanské plémě, zvláště slovinské, nemá budoucnosti a že jest jen proto na světě, aby se Germanstvo tím více šířilo po slovanském světě." — Roku 1848. byl Majar mezi prvými buditeli a také brzy mezi prvými mučenníky pro své Slovenstvo, tak že pro stálé opakující se přesazování mohl psáti: „přesazují mne tak náhle, že se mi skoro dechu a peněz nedostává. Nyní jsem zase na cestě. Na dvou a na třech místech mám svůj nábytek, knihy, dopisy atd. rozdělené a roztroušené — já jsem, abych tak řekl, jakýsi „ewige Jude". M. Majar zasloužil si tenkráte opravdu mučennický věnec; jsa v té době nejkrajnějším „levičákem", byl od Němců hrozně pronásledován. Nedali tehdejšímu biskupovi Lidmanskému, rodem Čechu z Jindřichova Hradce, pokoje, dokud neposlal Majara na sv. Višarje[3]) do vyhnanství. Přirozeno, že ten trest neměl na Majara žádného účinku. Majar zůstal věren svým zásadám také na vysoké hoře mezi sivými velikány, pnoucími se k modrému nebi. Právě tu zástupy slovinských poutníků poskytovaly Majarovi příležitost probouzeti svůj národ. Vše obětoval své vlasti. Proto trpěl v posledních letech mnoho nedostatku v každé příčině; neměl ani šatu, ani pokrmu, ani posluhy. Na Křížové hoře u Celovce jako pensionist měl 210 zl. služného ročně. Mimo to oslepl; složil proto své knihy a odešel ku konci r. 1883. do zlaté Prahy, kdež dosud v zátiší žije.

Mnoho působil M. Majar ve prospěch a ku probuzení kor. Slovinců, ale ještě více Anton Janežič (nar. 19. prosince 1828. v Lešach), jenž miloval slovinský lid z celého srdce, proň pracoval do posledního okamžiku, jenž jako pilná včelka sbíral a snášel, aby svůj národ zaopatřil duševní potravou, jíž se velice nedostávalo. Začal pracovati r. 1848., a to vyučuje slovinštině na celoveckém gymnasiu bezplatně. Než, o to se mladý vlastenec nestaral, jen když mohl a směl vyučovati. Byl učitelem, ale učebných knih nebylo. Prvou úlohou jeho tedy bylo starati se o potřebné učebné knihy. Již r. 1848. dal vytisknouti prvou knihu „Leichtfasslicher Unterricht in der slowenischen Sprache für Deutsche". Ačkoliv do té doby mimo Slomšeka nikdo v Celovci

[3]) Sv. Višarje nejvýše položené vyhlášené poutnické slovinské místo. (1792 *m* nad hladinou mořskou).

slovinštině neučil, přece byla potřeba nevyhnutelná. Janežič získal si hned zpočátku 92 posluchače latinských škol, které učil každý týden po 5 hodinách, mimo to měl ještě 19 úředníků a právníků, které vyučoval po 3 hodiny týdně.

Tu byl Janežič na svém poli, na které ho povolal Bůh, a to pole bylo nevzdělané, skoro ladem ležící. Bylo třeba mnoho práce, sebezapírání, pilnosti a vytrvalosti, jež byla Janežičovi údělem. Začal orati jako pilný rolník od časného jitra do pozdního večera. Námahy se nelekal, také trpké zkušenosti naň nepůsobily. Před očima měl stále cíl, kterému posvětil svůj život a všechny své schopnosti. Cíl ten byl: vzdělati krásný, sladký, mateřský jazyk a vzdělati též svůj národ na základě mateřského jazyka. Celých 20 let pracoval pro svůj národ, a jeho působení bylo s prospěchem.

R. 1849. jal se sestavovati „Slovar slovenskega in nemškega jezika“, těžké dílo a úmorné. O rok později vydal belletristický list „Slovensko Bčelo“. O tom, jak působil na literárním poli, vydávaje „Cvetje slovenskega naroda“, časopis „Glasnik“, „Zornico“ „Cvetje iz domačih in tujih logov“, zmiňovati se tu nebudeme, abychom se příliš neodchýlili od vlastního účelu svého listu. Chceme totiž jen podati jeho působení, čelící ku probuzení kor. Slovinců.

Jak může jediný člověk přispěti ku probuzení a životu národního uvědomění, jest viděti na Janežičovi Jako se z jediného uhlíčku za příznivého větru může vznítiti celá hromada mrtvého uhlí, tak Janežič probudil a oživil ve velikých kruzích lásku k milému slovinskému jazyku a k vlasti. Jeho oheň nebyl plamenem hořící slámy, jenž na okamžik vzplápolá a za okamžik zase uhasne; také nebyl žhavým požárem, jenž jen škoduje; oheň jeho byl mírný, dobrodějný plamen, jenž hřeje a osvěcuje.

Janežič vybízel ku čtení slovinské studující v Celovci. Ustavil pro ně r. 1849. čtenářský spolek. Nic ho tak netěšilo, jako to, když studující pilně k němu docházeli, aby si vypůjčili slovinské knihy. Mnohého jinocha právě jeho knihy nadchly pro národní ideu.

Janežičem jsouce povzbuzeni, jali se studující vyššího gymnasia vydávati a psáti slovinský list „Slavii“, a žáci nižšího gymnasia „Oaničici“. Janežičem založený čtenářský spolek a studentský list „Slavie“ byly semeništěm, ze kterého vyšlo mnoho slovinských spisovatelů.

Janežičova činnosť neobmezila se toliko na gymnasium a město Celovec, nýbrž sahala i dále. Janežič probouzel své rodáky i na venkově. Posýlal slovinské knihy do svého rodného kraje, aby je četli doma a půjčovali jiným. Tak probouzel a rozněcoval ve blízkých i dálných kruzích oheň lásky ke slovinštině a slovinské národnosti. Přese všechny překážky neustal od svého díla. Škoda, že tak záhy odňala ho smrť kor. Slovincům! Od samé práce a namáhání až do úpadu unaven, usnul A. Janežič na věky 18. září 1869., a Andrej Einšpieler, dávný jeho přítel, zavřel mu oči.

Přistupujeme nyní k působení posledního národního buditele slovinských Korutanců, Andreje Einšpielera. Není tomu ještě dávno, kdy jeho bystré sokolí oči hleděly na nebezpečí, která liberální Němci připravují kor. Slovincům, aby přece nad nimi zvítězili. Není tomu ještě dávno, kdy jsme zřeli na přívětivý a skoro vždy usměvavý obličej vůdce „prvobuzitelja“ kor. Slovinců. Zdá se nám, jako bychom ještě

před sebou viděli ten ustaraný obličej od samého národního boje a nesnází. Není také divu! Vždyť teprve 16. ledna 1888. vyhasly oči Andreja Einšpielera, uhasla hvězda nejsvětlejší, která půl století svítila Slovincům. Skoro půl století Einšpieler spící budil, probuzené zdvihal, vstalé vodil, vlažné ohříval a ohřaté nadšením plnil. Ta žárná hvězda uhasla, a ještě dnes krvácí srdce každému upřímnému Slovinci korutanskému, každý mladý i starý prolévá slzy za svým miláčkem. A zaslouží si to Andrej Einšpieler, muž poctivý skrz na skrz. — —

Dlouho trvalo, nežli se Einšpieler probudil, ale sotva se probudil, nemnul si dlouho oči, ani nepřemýšlel, má-li se chopiti díla čili nic, nýbrž hned vstoupil do řady nejlepších a nejodvážnějších bojovníků, aby s nimi bojoval za práva svého národa. Od těch dob se díla nikdy nenabažil, a nikdy mu nebylo nemilým. Od té doby začala se práce Einšpielerova, od té doby počal Einšpieler žíti život nový. Roku 1848. zároveň s Janežičem chopil se díla; hlavní pole, na kterém Einšpieler s největšími úspěchy pracoval pro svůj národ, bylo časopisectvo. Nejprve do časopisů jen dopisoval, dokazuje, že Slovinci ještě žijí, že bydlí ještě tam, kde bydleli jejich pradědové, že Korutany byly dříve slovinské, že slovinsko-korutanští rolníci měli právo nastolovati korutanského vévodu na Gosposvetském poli ve slovinském jazyku, a že korutanští vévodové měli kdysi právo před německým císařem hájiti se slovinským jazykem. Einšpieler byl jedním z prvých slovinských bojovníků, jenž dožadoval se pro kor. Slovince rovnoprávnosti ve školách a v úřadech. Všechno to Einšpieler hájil zpočátku jako dopisovatel do různých časopisů. Směle můžeme říci, že není slovinského nebo slovinským duchem psaného německého časopisu, ve kterém by nebyly uveřejňovány menší nebo větší dopisy z Einšpielerova péra. Nejvíce psával do těchto časopisů: Slovenie, Slov. Bčela, Südslavische Zeitung, Slavische Centralblätter a Union. Ale to mu brzy nepostačovalo Měl pro své myšlénky, kterých se mu tolik v hlavě zrozovalo, málo místa v těchto časopisech. Založil proto již r. 1852. svůj list: „Šolski prijatelj“, který r. 1856 nazval „Slovenski prijatelj“. Když se po říjnovém diplomu a únorovém patentu začalo také časopisectvo zdatně rozvíjeti, vydával neúmorný Einšpieler mimo „Slov. prijatelja“ nový časopis politického obsahu, výborně redigované „Stimmen aus Innerösterreich“. Poněvadž mu nepřátelé jeho tento časopis brzy zadusili, koupil jiný časopis „Draupost“ a tím ukázal se býti dobrým, chrabrým dělostřelcem, jenž, když mu nepřátelé jedno dělo vezmou, ihned s druhým zahání své nepřátely. Než „Draupost“ po roce přestala vycházeti, a namísto ní vycházel Einšpielerovým nákladem „Slovenec“, jenž dvakráte týdně slovinskou věc statně a hrdinně hájil; ale ustavičné pře a konfiskace také horlivého „Slovence“ umořily. A jako voják brzy puškou namíří, brzy mečem sekne, jak vůbec za dobré uzná, tak i Einšpieler nyní nepřátelům německy vyčítal jejich bezpráví, když ho nechtěli slovinsky poslouchati, založiv l. 1869. „Kärnthner Blatt“, který později nazván „Kärnthner Volkstimme“. Také v těchto listech bránil Einšpieler jako vždy a všude práva korutanského slovinského lidu, odkrývaje světu křivdy jemu se dějící.

S časopisectvím úzce souvisí též Einšpielerova politická působnosť. Jsa od r. 1871. do své smrti jediným slovinským poslancem v zemském sněmu korutanském, každého roku pozdvihl svůj hlas na

obranu svých rodáků, že se rozléhal po všech slovinských krajinách. Nedal se přemluviti od vyšších míst, aby upustil od svého politického působení. Hrozili mu, ale nedal se zastrašiti; strachu, bázně neznal. Za všechny jeho poctivé snahy dostalo se mu ve sněmu jen výsměchu a podezřívání. A všechno to Einšpieler klidně snášel, poněvadž si byl jist, že věc, kterou zastupuje, jest spravedlivou a že dříve nebo později musí zvítěziti. Parlamentární jeho život byl boj, krutý boj, ale Einšpieler uvykl tomu boji. Bojoval proti ohromné většině s oním taktem, vědomím a energií, která samým nepřátelům imponovala, vědom jsa si svých práv v Korutansku jako staří Korutanci, kteří neupustili ani od písmenky svých práv, když si pod Krnskou gorou volili nového vévodu. Úspěch nebyl vždy žádoucí, ale třeba pomysliti, že řečnil „Einšpieler".

Velikých zásluh získal si o probuzení korutanských Slovinců založením „Miru", časopisu vycházejícího každého měsíce dvakrát za 1 zl. ročně. Výborně jsa redigován a populárně psán vniká „Mir" dosud i do nejchudší chýšky slovinské.

Tím asi co nejkratčeji načrtnuta Einšpielerova působnosť. Že námaha jeho nebyla marnou, dokázal 21. srpen 1887., kdy ve Svečích, rodném to místě Einšpielera, konána slavnosť ku cti Einšpielerově, jenž toho dne slavil své kněžské druhotiny uprostřed svých milých. Ten den dokázal, že Einšpieler nebyl jenerálem bez vojáků, že za ním stojí na tisíce korutanských Slovinců, kteří s ním jsou jednoho ducha a jednoho srdce, kteří jsou také připraveni trpěti jako on a bojovati do poslední kapky krve, aby přece jednou zasvítilo kor. Slovincům příznivé slunko. Z té slavnosti radovali se nejen prostí rolníci, čítající jeho „Mir", ale i vysocí církevní hodnostáři; tak Einšpielerovi blahopřál biskup Strossmayer, lublaňský biskup, celovecký biskup atd.; zároveň toho dne jmenován byl čestným komorníkem Jeho Svatosti papeže, a dán mu titul „monsignore". Ve Svečích jej pozdravili staří i mladí; dívky mu sypaly na cestu kvítí, jemu, kterému nepřátelé na cestu sypali trní a kamení — vše utrpení bylo tenkráte zapomenuto. Nebude snad od místa, vypíši-li krásnou a dojímavou scénu, jež se odehrála po mši oslavencově. Po mši sv. totiž, kterou Einšpieler sloužil pod širým nebem, obrátil se oslavenec k shromážděnému lidu a jako v poslední vůli na srdce mu kladl: „Slovinci, tak pravil, držte se svaté víry, zůstaňte věrnými katolické církvi, římskému papeži, buď co buď. Víra je základem štěstí každého člověka a také každého národa; národ bez víry nemůže býti šťastným. Slovinci, buďte také věrni svému mateřskému jazyku, zůstaňte Slovinci, věrnými Slovinci do smrti; nechať námi nepřátelé pohrdají, nechať na nás blátem házejí aneb nás kamením napadají — vše marné, my jsme a budeme Slovinci. — Za víru katolickou a mateřský jazyk pracoval jsem a trpěl celý svůj život, proto nezasloužím chvály žádné, to bylo mou, to je každého Slovince svatou povinností. A proto slibuji vám tu u přítomnosti Boha, jenž slyší má slova, že za ně chci ještě bojovati neúmorně do smrti. Ale — a při těch slovech přemohly oslavence slzy, že sotva mluviti mohl — ale, drazí moji, já jsem sám, sám — proto vás prosím ve jménu Boha spravedlivého, pomáhejte mi také vy, každý jak může, a naší společné, sdružené práci Bůh požehná, že přece jednou zvítězí spravedlivá věc. Slovinci, buďte svorni, ještě jednou, buďte svorni!

*

A ještě něco. Předrazí! Brzy, dříve nebo později uslyšíte: „Einšpielera pochovali“. Oj, prosím vás, když to uslyšíte, tedy na mne nikdy nezapomeňte, tedy se za mne modlete, a já vám slibuji, že i já, přijdu-li z milosrdenství Božího do nebe, nezapomenu v nebesích na vás, nezapomenu na drahý, nade vše mi drahý národ slovinský!“

S pláčem mluvil Einšpieler tato slova, a hlasitý pláč posluchačů je doprovázel. Bůh v nebesích viděl ty slzy, slyšel ta slova a žehnal tomu dobrému, ubohému, trpícímu lidu slovinskému....

Brzy však se uskutečnila slova Einšpielerova: „dříve nebo později uslyšíte: Einšpielera pochovali“, neboť již 16. ledna 1888. zemřel po osmitýdenní nemoci. Pochován byl za velikého účastenství slovinského lidu na hřbitově sv. Ruprechta v Celovci, kdež odpočívají kosti Ahaceljovy a Janežičovy.

Einšpielerova smrť byla velikou ranou, která stihla kor. Slovince, neboť byli bez vůdce, bez vůdce v době, kdy se nejvíce na ně útočilo, největší křivdy na nich páchalo. Avšak ne na dlouho. Sotva Einšpieler zemřel, cítili Einšpielerem odchovaní vlastenci — kněží, že dlouho nesmějí váhati vstoupiti do šiku bránícího kor. Slovincům víru a národnosť — a také dlouho opravdu neváhali. Proto mají korutanští Slovinci nyní tolik branitelů, bojovníků, kteří by snad raději život svůj v šanc dali, nežli dovolili, aby se kor. Slovinci úplně zgermanisovali. Úspěch jejich obětavosti a nadšenosti jest patrný. Velice mnoho se nyní změnilo ve prospěch dříve tak utlačovaných Slovinců. Dříve tak útlé a něžné strůmky slovinštiny vzrostly v mohutné stromy s pevným kmenem a hluboko do země sáhajícími kořeny; víla slovinská dříve tak plachá, rozvila se v krásnou dívku, jejížto rozvoji se každý podivuje. Příčinu tak rychlého rozvoje hledati třeba o tom, že slovinští apoštolové nedeklamují, nemluví frasí, nepíší pro národ báchorek a výmyslů, nýbrž píší pro národ v národním jazyku o praktických věcech: jak třeba orati, ovoce pěstovati, o včely se starati atd., vypomáhajíce lidu v peněžitých nesnázích penězi a spojujíce tak realný stav s národními účely.

Přirozeno, že rychlý a úspěšný rozvoj jejich budí závisť u jejich sousedů Němců, kteří myslili, že podaří se jim Slovince kor. zcela zničiti. Není tedy divu, že po světě rozhlašují, že kor. Slovinci nerozumějí spisovné slovinštině, že celé národní hnutí v Korutansku není přirozeno, že není národním, nýbrž že vychází jen od jednotlivých štváčů (jak si uvykli vlastence slovinské nazývati); ba, to ještě není dosti, vyčítají nezištným vlastencům i sobecké a zištné úmysly. O těchto výčitkách dlužno poznamenati, že každý, kdo vlastencům korutanským čest poskvrňuje, jest bídný pomluvač v nejobšírnějším významu slova. Rád bych ty výčitky důkladně vyvrátil, poněvadž by však tento list neobyčejně vzrostl, odpovídám na prvou výčitku jen tolik, že seznam korutanských členů družstva sv. Mohora a odběratelé celoveckého Míra podávají skvělý důkaz, že slovinský lid není tak nevědomý a že zná dobře spisovný jazyk slovinský; na druhou výčitku pak, jakoby národní hnutí vycházelo od jednotlivých nadšenců a jakoby nebylo v národu zakořeněno, odpovídám: Tu se pravda se lží mísí. Pravda je, že pochází jen od jednotlivých vlastenců, ale lež je, že není v národě zakořeněno. Může-li však prvé, být i pravdou bylo, výčitkou býti? Může-li nevzdělaný toužiti po vzdělanosti? Zdá se, že ti, kteří tu výčitku předhazují, velmi málo znají postup lidské

vzdělanosti. A že není národní hnutí, národní uvědomělosť v kor. Slovincích zakořeněna? Čtěte jen dopisy v „Miru“, které píší jen a jen prostí slovinští rolníci, odchovaní německými školami, mluvte se slovinskými rolníky, navštěvujte schůze podružnic, školského spolku sv. Cyrilla a Methoda, a přesvědčíte se o nepravdě této výčitky.

Přese všechny překážky, které se kor. Slovincům v cestu od jejich protivníků kladou, dosáhli již mnohého, avšak jest to přece jen málo, přirovnáme-li tu trochu na př. k výhodám, jakých požívá 18.000 Kočevarů v úplně slovinském Kraňsku. Jak se věcí mají, doufám, že kor. Slovinci neustanou, dokud nedostanou, co jim po právu náleží. Jednou zastkví se slunce svobody nad ustaranými a utlačovanými kor. Slovinci. Vždyť nepracovali nadarmo Gutsman, Jarnik, Janežič, Einšpieler; idee, které tito zastupovali, žijí ještě mezi nimi; jejich horoucí láska k vlasti proniká je v boji za existenci. A budou-li ochabovati, zmocní-li se jich zoufalosť, vzpomínky na jejich vůdce znova je posílí a povzbudí, že neklesnou, jej, že vytrvají na bojišti, na které se postavili. Prapor, který rozvinuli a nosili před nimi celé století jejich vůdcové, prapor, na kterém se leskne jejich heslo „vse za vero, dom in cesarja“ bude vláti také jim do boje vítězného.

Optimismus.

Po stránce filosofické dle Gonzaleza doličuje **Fr. Filip Konečný**, Ord. Praed.

Veliké obtíže, které naskytují se rozvažujícímu, odkud vzalo se na světě tak přečetné zlo, způsobily, či lépe řečeno, obnovily optimismus, náuku to, jak uvidíme, nejen ve filosofii, nýbrž i v bohověd zkázonosnou a venkoncem falešnou. Pravíme obnovily, a to ne bez příčiny. Je zajisté známo, že již Timaeus Lokrejský k náuce té se hlásil a svět nejlepším všechněch věcí jmenoval. Také Plato nebyl jiného o světě zdání. Předními však u starých učenců rozšiřovateli optimismu byli ne hrubě proslavení Stojikové. Toho dosvědčuje mezi jinými Cicero, když ve 2. knize o povaze bohů takto mluvící stojické mudrce předvádí: „Nic není nad svět lepšího, nic dokonalejšího, nic krásnějšího; ano, nejen není nic lepšího, nýbrž ani není pomyslitelno, že by lepším býti mohlo.“

Vůdci moderního optimismu jsou dva mužové, kteří důmyslem daleko nad ostatní vrstevníky vynikli a přemnohým až po dnes učiteli jsou a byli. Mužové ti jsou Malebranche a Leibnitz. Zásady optimismu vyložili a rozebrali do nejzazších důsledností s takovou přesností a pílí, že by jim věru nemálo ubližoval, kdo by je nazval povrchními. Proč se s náukou tou sužovali tolik, má příčinu jistojistě v tom, že se z ní snažili vyložiti původ zla. Leibnitze jistě snad zajímalo i to, by zachránil svou zásadu o dostačitelném důvodě.

Dle Malebranchea je Bůh svoboden stvořiti svět i nestvořiti; předpokládá-li se však, že se rozhodl svět stvořiti, není více svoboden, ale nucen dílu tomu všemožnou dokonalosť dáti, nechce-li své neskončené moudrosti jednati na hanu. Z čehož očividně prý následuje, že, je-li jaký svět, nejdokonalejším všech mož-

ných světů býti musí. Zásada, o kterouž opírá Malebranche tuto svou domněnku, jest, že Bůh, mimo sebe působě — faciendo ad extra — nejedná jen aby ukázal svoji dobrotu, nýbrž aby dal na jevo i svou slávu a dokonalosť. A právě to je prý na příčině, že nejvhodnější a nejlepší prostředky si volí, by došel vytčeného cíle. Kdyby tak nečinil, pochybil by prý nemálo a jednal by proti své nesmírné moudrosti. Ano, i před rozumem lidským bylo by prý styděti se Bohu, že chtěje stvořením světa ukázati lidem dokonalosť svoji přepodivnou, neužil prostředků k tomu takových, které by tuto jeho vůli co možná nejlépe uvedly ve skutek. — „Co Bůh chce", praví ve svém Úvodě k Metafysice n. 8. „jest, aby vždy nejbožštím způsobem, zevrubně podle toho, co jest a vedle toho všeho, co jest, působil. Od věčnosti díval se Bůh na všechna možná díla jakož i na všechny k jich provedení způsobilé prostředky, a poněvadž jen (?) ke své cti a slávě, a dle toho, co jest, jedná, rozhodl se takové jen chtíti dílo, které pro ty prostředky a cesty, jež k němu si vybral, ku větší cti mu býti mělo, nežli všechno ostatní na jiný způsob provedené.... Nikdy nepochopíme, že by Bůh jen k vůli svým tvorům jednal anebo jen k vůli dobrotě své, bychom příčiny jednání toho v božských vlastnostech nespatřili. Bůh může i nepůsobiti; působí-li však, nemůže to činiti jinak, než soudě o sobě podle sebe, to jest, podle zákona, který ve své podstatě nachází. Bůh může milovati lidstvo, ale jen podle onoho řádu, kterým k němu se má (?). Bůh nachází ve krásnu, které jest obrazem anebo vzorkem díla jeho, důvod, aby je provedl, a to proto, že mu krásno to jest ke cti, dávajíc na jevo ony převelebné jeho vlastnosti, jimiž se krášlí a blaží. Proto není láska Boží k nám taková, jakoby nás potřeboval Tvůrce náš, nýbrž taková, že nás miluje pro tu lásku, kterou sám k sobě a ke svým dokonalostem má, dokonalostem, to naší přirozeností zjeveným a zjevným."

Máme za to, že tato řeč Malebranchova dostačí, bychom porozuměli hlavní jeho myšlénce o svobodné (?) tvůrčí moci božské!

Jest nám věru s podivem nemalým, že i veliký myslitel Leibnitz (narozený v Lipsku 1646.), který velmi často drží se v metafysických záhadách sv. Augustina a Tomáše, v této záhadě tak velice se zapomněl a od obou mužů těch převelikých tak odbočil, že napsal: „Si Deus optimam Universi seriem (in qua peccatum intercedit) non elegisset, admisisset aliquid pejus omni creaturarum peccato; nam proprie perfectioni, et quod hinc sequitur alienae etiam derogasset; divina enim perfectio a perfectissimo eligendo discedere non debet, cum minus bonum habeat rationem mali." Causa Dei assert. per just. num. 67. — Jako že, kdyby Bůh nebyl vyvolil nejlepší svět (v němž ovšem i hřích jest), byl by dopustil se něčeho, což horší jest veškerého hříchu tvorstva; poněvadž by i vlastní dokonalosti byl jednal na úkor, a, co z toho následuje, nejen vlastní, nýbrž i cizí; Boží zajisté dokonalosti od nejlepšího díla upustiti nelze, poněvadž menší dobro jest vlastně zlo!

„Vidíme li", dí k věci nejpřednější učenec dnešního Španělska, kardinál Gonzalez (člen řádu Dominikánského), kterak náš mudrc na sterých místech spisů svých znova a znova vrací se k myšlénce shora položené, a pozorujeme-li, jaký důraz na ni klade, nemůžeme nevěřiti, že nepatřil Leibnitz s jakýmsi zalíbením na svoji optimistickou theorii". (Cf. Gonzalez „Die Philosophie des hl. Thomas, deutsch

vom Nolte 2. B. pg. 116.) A skutečně je tomu tak, jak se přesvědčíme z následujících citátů, vybraných ze spisu Leibnitzova „Versuch einer Theodicee 2. Nr. 194. „Častokráte divil jsem se, že i mužové učení a zbožní opovážili se meze klásti dobrotě a dokonalosti Boží. Tvrditi zajisté, že Bůh nejlepší poznává a ve skutek uvésti moc má, že však toho přes to přese všechno nekoná, jistě říci znamená, že od jediné jeho vůle bylo, lepším učiniti svět než jest — čemuž říkáme: „za dobrotou pokulhávati“. „Bůh“, praví tamtéž Nr. 201. „mravnou nutností byl povinen tak vše učiniti, by nic lepšího učiniti možná nebylo.“ „Z čehož následuje“, má znova Nr. 209. „že zlo, kteréž u rozumných tvorů nacházíme, jenom následovně (konkomitačně) mezi ně přišlo. Tedy ne z vůle předchozí, nýbrž z následné, kteráž i v nejlepším pláně jest obsažena.“ „Již jsme dokázali“, znova se těší Nr. 218., „že Bůh nemohl jinak, nežli nejlepší provésti; to předpokládáme-li, musíme doznati, že zla, kterých zakoušíme, z okrsku zemského vyloučiti možná nebylo.“ „Moudrosť Boží“, skončuje Nr. 225., „nejsouc spokojena, že všechno možné obsahuje, proniká také všecko, srovnává, odvažuje jedno i druhé, by poznala, o kolik stupňů jedno nad druhé vyniká v dokonalosti a padá jedno před druhým v nedokonalosti, by poznala zlou i dobrou stránku každé věci, by poznala zlo i dobro... a konec všeho toho srovnávání a uvažování jest volba nejlepšího ze všeho možného.“

Nehledíce ku přemrštěným chválám, které mnozí velebitelé moderní filosofie Leibnitzově soustavě o optimismu vzdávali a vzdávají, nemůžeme jinak, nežli s nedůvěrou a odporem dívati se na soustavu, která nejen žádné solidnosti do sebe nemá, nýbrž i nad to přetrhává řetěz vědeckých tradicí křesťanské filosofie. Od prvních staletí křesťanstva až do sv. Augustina, od tohoto po sv. Bernarda, Anselma, Tomáše Akvinského a Bonaventury považován vždy a vždy svět nejen za čin svobodné vůle Boží, nýbrž i za čin svobodně se určující dokonalosti, který nesčetnými světy, jež v klíně nesmírné moci Boží spočívají, mohl býti převýšen.

Co Malebranche připustiti nechce, že by totiž Všemohoucí tvory jen z dobroty byl učinil, to sv. Augustin praví býti jistým. Jemu zdají se ustanovení Boží (decreta Dei) nekonečně nad lidský rozum povznesena; byt té které věci, jenž jedinkým jest oněch nesčetných působení, která by Jeho všemohoucnosť mohla snadno provésti, nesmí býti považována mezí nebo měrou všemoci té. Stvořil-li Bůh to a nikoliv ono, nestalo se tak proto, že jinak učiniti nemohl, nýbrž že nechtěl. „A přece jsem“, dí veliký svatý Augustin (Confess. lib. 13. cap. 1. art 2.) „Tvou dobrotou, která mou celou bytnosť a můj původ předcházela.... Plností dobroty Tvé bytují (jsou) veškeří tvorové, poněvadž jsi z ničeho vyvolal dobro, jehož venkoncem potřeben jsi ne byl... Jakou zajisté zásluhu měly před očima Tvýma země i nebe, že hned zpočátku byly stvořeny.“ „Rozhodně tvrdím“, dí týž svatý učitel proti Faustovi (lib. 26. cap. 7.), „že nic není jiným učiněno způsobem, než jak moudrosti Boží se uzdálo.“

„Důsledně tedy a správně soudí ten, kdo tvrdí, že to, co jest, býti může; nikoli však, že to, co býti může, skutečně jest. Poněvadž Pán, který Lazara vzkřísil, měl bezpochyby moc učiniti to; nevzkřísil-li však Jidáše, můžeme snad říci, že té moci neměl? Jistojistě mohl to,

ale nechtěl to, poněvadž kdyby byl chtěl, byl to měl“ (de nat. et grat. cap. 7.)

Co se sv. Tomáše dotýče, zůstává andělský učitel nejen věren tradicím křesťanské filosofie, nýbrž je zpříma optimismu odpůrcem, a to na mnoha místech přečetných spisů svých, v nichž ukazuje, že soustava ta, nehledíc ani k tomu, že absurditami jen jen se hemží, sama sobě odporuje, pravý pojem o Bohu ničí a jeho svobodu za otroctvo mění.

A v pravdě! Všemohoucí Boží síla vždy dokonalejší a dokonalejší věci provésti by do nekonečna mohla — in infinitum, poněvadž je zřejmo, že, kdyby Bůh něco provedl, nad co by již nic dokonalejšího nedovedl, byla by všemohoucnosť Jeho vyčerpána, — u konce. To však nesnáší se s pojmem všemohoucnosti. Všemohoucím zajisté rozumíme, co všechno může a žádných mezí nemá, za něž by nemohlo. Proto říci. že něco stvořeného (tedy i optimistický svět) tak jest dokonalým a dobrým, že všemohoucnosť Boží lepšího ni dokonalejšího stvořiti schopna není, jest čirý nesmysl! Poněvadž pak jest nepopíratelno, že i tento náš „optimistický“ svět jest konečným, měj si jaký měj stupeň dokonalosti, a poněvadž totéž o každém jiném světě stvořitelném jest mysliti, jelikož všechno, co stvořeného, jest konečno, proto také jest nepopíratelno, že nejdokonalejší svět v optimistickém významu jest nejsmělejší protiřečností a nesmyslností; staví se zajisté existence toho „nejdokonalejšího světa“ všemohoucnosti Boží na odpor!

„Mimo všechny ty věci, které Bůh učinil“, dí sv. Tomáš Quaest. Disp. de Verit art. 2., „může také rozličné učiniti jiné, rody i druhy, i nové světy, aniž by kdy věc tak daleko dospěla, že by něco nově učiněného moci a síle Boží se vyrovnalo... Měj si stvořená věci co měj z dokonalosti Boží, nikdy se ti nepodaří takové výše dostoupiti, bys s dokonalostí Jeho byla na rovni.“ A ve proslavené Summě proti pohanům dí znova svatý Tomáš (Lib. 2. cap. 23.) „Co v sobě si neodpírá, moci Boží nesmírné možno bývá. Poněvadž pak mnoho jest věcí takových, které skutečně mezi stvořenými nejsou, avšak skutečně býti by mohly, aniž by tím o zákon protiřečnosti zavadily, což patrno jest na počtu, velikosti a vzdálenosti hvězd a nebeských těles, u kterých i kdyby jiný pořádek byl býval zaveden, nikdo by nebyl dovolil nemožnosti a kontradikce; proto jest patrno, že mnohé jsou ještě věci, kteréž, ač dosud skutečně nejsou, přece všemohoucností Boží mohly by býti.“ —

Dáme-li místa hypothesi absolutního optimismu, dle níž tento náš milý svět ze všech stvořitelných světů jest nejlepším, pak dovolím si zastavatelům hypothese té předložiti otázku: Může ten Všemohoucí světů Tvůrce vytvořiti dokonalejší svět světa toho či nemůže? Řeknou-li, že možno ještě lepší svět utvořiti, než jest tento „nejlepší“, pak jsou sami se sebou na sporu, tvrdíce, že tento svět ze všech možných nejlepším jest utvořen i zároveň není; jest nejlepším dle výpovědi přijaté hypothése, a není „nejlepším“, poněvadž připuštěno, že by Bůh snad ještě dokonalejší mohl stvořiti.

Řeknou-li nám, že Bůh dokonalejšího a lepšího světa stvořiti nemůže, pak tážeme se jich znova, kterak zachrání křesťanský pojem o Jeho všemohoucnosti? Jisto jest, že nezměrnosť moci té dostatečně

jest na jevě, stvořuje-li Bůh; poněvadž z n i č e h o n ě c o učiniti může jen ten, kdo jest všemocným. Tato poznámka jest očividně proti optimismu.

Každý řádný filosof křesťanský, jednaje o m o ž n o s t i j e s t o t y (de ente possibili) učí, že není nijaké ni nejmenší jestoty, která by od Všemohoucího nebyla, dle známé věty s v. T o m á š e A k v í n s k é h o „Necesse est dicere, omne ens, quod quocunque modo est, a Deo esse.“ Cf. Summa theol. I. q. 44. a. 1. in corp. [1]) Na straně pak druhé tolikéž jisto jest, že velmi mnoho jest bytostí m o ž n ý c h, poněvadž vyjadřují způsob, kterým Boží všemohoucnosť tvorům sděliti se může, by z ní braly účastenství. Poněvadž pak Boží všemohoucnosť pro svou nekonečnosť nekonečným způsobem tvorům sděliti se může, neznamená tvrditi, „že Bůh to neb ono učiniv nic lepšího učiniti nemůže“, nic jiného, — než upírati Bohu všemohoucnosť a nekonečnosť. Není to tedy jen absurdním, když někdo tvrdí, že nynější svět jest nejlepším ze všech možných světů, nýbrž i čirým nesmyslem a hotovou kontradikcí!

„Bytnosť Boží“, praví s v. T o m á š I. q. 25. a. 3., „ve které zakládá se Boží moc, jest bytosť neskonalá, nikterým rodem neobmezená, a má v sobě veškeru dokonalosť kde které bytosti; proto vše, co pojem bytosti zasluhuje, mezi naprostě možnými věcmi jest obsaženo, se kterými Bůh podle všemohoucnosti své může naložiti.“ — „Praví-li se, že Bůh může něco lépe učiniti, než učinil, pak je to pravda, vezme li se slovo „melius“ ve významě a d j e k t i v n í m; poněvadž Bůh může učiniti vždy něco lepšího, než kterákoliv pomyslná bytosť jiná.“ (Ib. art. 6. ad. 1.)

A na jiném místě dí svatý učenec znova (l. c. art. 2. ad. 2.) „Potentia agentis univoci tota manifestatur in suo effectu: potentia enim hominis generativa nihil potest plus, quam generare hominem: sed potentia egentis non univoci non tota manifestatur in sui effectus productione ... Manifestum est autem quod Deus non est agens univocum ... Unde relinquitur, quod effectus ejus semper est minor, quam potentia. Non ergo oportet, quod manifestetur infinita potentia Dei in hoc, quod producat effectum infinitum.“ [2])

Poslední tyto dvě věty vyvrací optimismus z kořene.

Je-li již optimismus sám sobě odporujícím a pojmu všemohoucnosti Boží venkoncem protivným, pak jest také dojista s pojmem Boží svobody při stvoření nesrovnatelným. Tyto jeho „v ě d e c k é“ nesrovnalosti každému nepředpojatému bijí do očí.

Či není snad rozumu lidskému možno přesvědčiti se, že Bůh, jenž úplně jest svoboden, stvořiti i nestvořiti může, na ten i onen způsob může stvořiti a dokonalým učiniti svět? Kdyby tomu nebylo tak,

---

[1]) To znamená: Nutno jest říci, že každá jestota, buďsi jak buď a jakákoliv, od Boha jest. Bohovědecká Summa I O. 44. Čl. 1. asi uprostřed.

[2]) To jest: „Mohutnosť činitele jednorodého zříti jest c e l o u v ú č i n ě jejím, jakož viděti na plodivé síle lidské, že nemůže více nežli zplodit člověka; mohutnosť však a síla činitele nejednorodého není celá vyčerpána vykonavši něco ... Zřejmo pak jest, že Bůh není činitelem jednorodým ... Z čehož jde, že jeho účin vždy jest m e n š í m než mohutnosť neboli síla. Není tedy třeba, aby nekonečnou mohutnosť Boží viděti bylo v účině též nekonečném“. — Již jsme podotekli, že u č i n i t i n ě c o z n i č e h o, byť i nejmenšího, nekonečnou vyžaduje moc, což nemá se podobně přetvořuje-li se něco dobrého v lepší nebo nejlepší, jest tedy optimismus již z té stránky nepravdivý a ukazuje, že nemá pravé znalosti o s t v o ř e n í.

bylo by tvrditi tomu, jenž svobody Bohu neupírá, že veškerenstva Tvůrce má neskonalou svobodu zjeviti moc a vlastnosti své netušené, ale jen jedním, zcela určitým a nutným způsobem, úplna dokonalosť Boží na jevo dávajícím, v našem případě, nejdokonalejším světem!

Je však toto pravdivým a úplným pojmem svobody a všemohoucnosti Boží? Nikdy! Může-li Bůh nestvořiti svět; může-li Bůh, rozděluje byt těm kterým tvorům, dle své jednati libovůle; může-li Bůh na věčné časy tento i všechny jiné světy možné nechati neprovedené v moři věčnosti, pak jest také zřejmo, že mezi všemi těmi možnými světy může vyvoliti ke stvoření ten, který se mu nejvíce líbí, nehledě k tomu, je-li ze všech možných světů nejdokonalejším a nejlepším!

Zvolil-li si tedy Bůh svět přítomný ze všech možných světů jiných, nedokazuje to nic jiného, nežli že se zalíbilo Jemu tímto dílem ukázati slávu a moc svoji, a nedokazuje to nikterak, že by dílo toto ze všech jiných bylo nejlepším.

A což, kdyby bylo zalíbilo se Jemu větší měrou na jevo dáti svou moc a dokonalosť, nežli se tímto světem stalo? Pak by si byl vybral dokonalejší z těch nesčetných možných světů jiných a byl by mu takovou podobu dal, že by byl představoval vůli Boží v tom stupni, tou měrou, jak by si toho byla přála. Podobně kdyby se bylo zalíbilo Svrchovanému slabším způsobem dokonalosť svou na jevo dáti, byl by si mohl k tomu vybrati takové stvoření, jaké by se mu bylo zalíbilo.

Můžeme tedy říci, že Bůh nemá do sebe tolik svobody, by si mohl zvoliti tím aneb oním způsobem dokonalosť svou světu dáti na jevo? Jest to také ještě rozumno, řekne-li se, Bůh byl svoboden vůbec nezjeviti se, poněvadž tvorů nepotřeboval a sám sobě dostačoval, a zároveň tvrditi, že nebyl svoboden zjeviti dokonalosť tu takovými a nejinými tvory? Či jsou snad bytnosť, sláva, blaženosť a jiné vlastnosti Boží závislejšími na bytě tvorů skutečných, než na bytě tvorů možných?

Nám zdá se v pravdě býti svatý učenec Tomáš Akvinský, když dí: „Nejvlastnější a nejmocnější příčinou, pro kterou Bůh stvořil vše, jest jeho dobrota a moudrosť, které byly by zůstaly nezměněny, kdyby i jiným způsobem vše bylo stvořeno bývalo.“ Cf. Quaest. Disp. De Potentia art. 5. ad 14. A již dříve (ad 3.) propověděl týž filosof křesťanský totéž: „Moudrosť Boží není na jednu věc odkázána, nýbrž na mnohé mocna.“

Z toho také poznáme, kolik pravdy do sebe má zásada dostačitelného důvodu na bytnosť Boží obrácená, zásada, o kterou Leibnitz hlavně se opíral, aby milému Pánu Bohu vzal svobodu stvořiti dokonalejší svět, než jest přítomný. Bůh byl nucen, praví nám německý filosof, chtěl li stvořiti svět, stvořiti nejdokonalejší mezi všemi možnými, poněvadž jinak byl by při stvoření jednal bez dostačitelného důvodu.

První, co se nám nelíbí, slyšíme-li takovou řeč o Bohu, jest to, že se jí nekonečná moc Boží a svobodná vůle podřizuje konečným tvorům. Řeč taková nejen dává na jevo nízký a zvrhlý pojem o moci a svobodě Boží, nýbrž i netušenou arroganci a drzosť tvorů samých. Kdož pak zjevil Leibnitzovi, že svrchovaný Bůh v be-

zedné prohlubni moudrosti a vědy své nemá jiného dostačitelného důvodu, aby dokonalosť svou dal na jevo, nežli že stvořil svět ze všech nejlepší? Až svatý Pavel bude se ještě jednou tázati: „K d o p o z n a l m y s l P á n ě? A n e b o k d o j e m u r a d i l? Rom. 11, 34. odpovězte, optimisté veškeří: My, my jsme to byli, kteří mu našeptali, by ze všech světů stvořil nejlepší, chce-li býti svobodným a dokonalým!

Ještě více! Zásada dostačitelného důvodu, o kterou Leibnitz se opírá, by soustavy své ubránil, jest nesprávna, vezmeme-li ji v povšechném a absolutním významu. Řekne-li se zajisté „nic nejestuje bez dostačitelného důvodu“ a rozumí li se tím, že to, co dostačitelným důvodem té neb oné věci jest, musí býti různo od věci té, jest očividno, že zásada ta pravdiva není, obrátí-li se na Boha. B ů h j e s t a p ř e c e n e n í m o ž n á dáti dostačitelný důvod jestování jeho, důvod, k t e r ý b y s e r ů z n i l a n ě č í m j i n ý m b y l o d j e s t o v á n í t o h o! Nemá tedy zásada o dostačitelném důvodě, přihlížíme-li k rozsahu jejího znění, té do sebe povšechnosti, kterou by míti měla, kdyby v naznačeném významu byla pravdiva.

Bylo by nás tedy velice potěšilo, kdyby Leibnitz dříve, než tu zásadu povšechně nazval pravdivou, také byl ukázal, že jí možno užiti na dokázanou s v o b o d y Boží. To však mudřec ten neučinil, dobře věda, že by přece jen bylo nemoudrým, kdyby tvrdil, že Pán Bůh, nemaje dostatečného důvodu ve své moudrosti a rozumnosti, byl nucen hledati jeho v nekonečných tvorech. Než, nechme ho! — Z poznámek našich jest na jevě, že ni zásada o dostačitelném důvodě optimismu nepomůže.

Jako velicí byli mužové, kteříž optimismus hlásali a bránili, tak také nemenší byli mužové, kteří se mu protivili a jej vyvraceli. Jména jejich jsou, — B o s s u e t a F e n e l o n. O důvodech, které přeslavní učenci ti proti optimismu vedli, dí na chválu skoupý G o n z a l e s, že byly hodny převznešeného pojmu o Bohu a jeho svobodě. Fenelon dokázal, opíraje se o Leibnitzovu zásadu dostačitelného důvodu, tak jasně a pádně, že proti němu ničeho nelze právem namítnouti, že zásada Leibnitzova nutně k tomu vede, že se Bohu svobodné vůle při stvoření světa nechati nemůže. Dovozuje asi tak: Poněvadž to, co Boha pohnulo, by přítomný svět ze všech jiných možných světů tím a ne jiným způsobem uskutečnil, musilo ho toutéž mocí — ne-li ještě větší, — nutiti, by raději s t v o ř i l než n e s t v o ř i l. Dle Leibnitze bylo v tom případě Pánu Bohu nutno n e j l e p š í svět stvořiti, poněvadž právě t a t o vlastnosť světa jest j e d i n ý m d o s t a č i t e l n ý m d ů v o d e m pohnouti svobodného Boha, o němž jisto jest, že ničeho nečiní bez dostačitelného důvodu. Poněvadž pak dostačitelný důvod ten od věčnosti v Bohu byl, nebylo nikdy v něm důvodu opáčného pro možnosť nestvoření svědčícího.[3]) Nemůže-li pak Bůh ničeho činiti bez dostačitelného důvodu a činí-li něco, vždy nutně z důvodu toho činí, pak musí potom státi, by dostačitelný důvod ten vždy u sebe měl.

Největší pak dokonalosť přítomného světa, která dostačitelným důvodem jeho bytu oznamenána byla, jestovala v Bohu od věčnosti, dlouho tedy před stvořením světa samého. Tomu, bylo-li tak, nemohl Bůh učiniti jinak, než uskutečniti ideu tu, nechtěl li se prohřešiti

[3]) A Bůh byl tedy n u c e n od v ě č n o s t i s t v o ř i t i svět!!

proti dostačitelnému důvodu páně Leibniťzovu. Z čehož zase vidno, že zásada o dostačitelném důvodě, obrátí-li se na Boha, vede k zničení jeho svobody! Není-li pak Bůh v jednání svém svoboden, není také člověk v jednání svoboden, ni za ně zodpověděn, čím nejhroznější fatalismus, po novočesku „neuprosný osud“, všude jest pánem. Hrozný tento závěrek zvýšíme ještě tím, když se poohlédneme na to, co optimismus tropí dále ve křesťanské mravouce a věrouce. Připustí li se totiž, že Bůh stvořuje tento „nejlepší“ svět, jiného a jinak učiniti nemohl, nemožno popříti, že také hřích andělův a prvních rodičů nutným nebyl, a že Bůh mu zabrániti nemohl, byť i byl chtěl; nelze nepřipustiti, že vtělení Syna Božího nebylo nutno a nikoliv dobrovolno, nelze nepřipustiti, že vůbec vše, cokoliv na světě tom od Boha jest, z nutnosti jest. Takové pak mudrování ni s vědou ni s věrou srovnatelno není: proto ne neprávem řekneme: „Optimismus modernus in philosophia est absurdus, in theologia vero haereticus“, po našem — „moderní optimismus jest náuka ve filosofii falešná, v bohovědě však zrovna kacířská.“ [1])

Syllabus Jeho Svatosti Pia IX.,

jejž vykládá s povinným zřetelem ku syllabu náčelníka svobodných myslitelů, Alfonsa Padařovského, **Jan Brázda**, sedlák ze Zlámané Lhoty. — Druhé, rozmnožené vydání. S povolením kníž. arc. Ordinariatu v Praze. Tisk a náklad Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrba) 1891.

Bylo to po jaru roku 1873., kdy jsem, tehdáž alumnus pražského semináře, potkal na Václavském náměstí jednoho ze svých bývalých kollegů ze studií gymnasialních, s kterým jsme se delší čas neviděli. Spatřiv mne v klerice, spráskl ruce a zvolal: „Co to vidím, ty nešťastný člověče, ty's flanďákem?“ Na tuto nepříslušnou invokací dal jsem mu příslušné responsorium, načež jsme se dali do hovoru o svých záležitostech. Vypravoval mi mezi jiným, že jest zaměstnán v redakci „Nár. Listů“, ale nemohl se přemoci, aby znovu svou mrzutost nad tím neprojevil, že mne vidí v klerice. Najednou se zastaviv, pravil s pathosem: „Četl jsi nejnovější dílo Alfonsa Šťastného o Ježíšovi?“ „Ani nevím“, dím na to, „že něco takového vyšlo“. „Nuže, jdi přímo do knihkupectví velikého národovce, dra Grégra,“ hlásal, „kup si znamenité, ano, epochální dílo toto, čti je pilně sám a dej je čísti svým ubohým kollegům v semináři“ a zastaviv se, položil mi ruku na rameno a dodal slavně: „a já jsem přesvědčen, máte-li jen štipec rozumu v hlavě a jedinou jen jiskru pravého vlastenectví v srdci, že všichni do jednoho zahodíte kleriky a opustíce theologické duchamorny v lepším a národu českému užitečnějším povolání připíjeti budete z křišťálových pramenů exaktní vědy, na blaho své a na blaho českého národa.“ Na to ještě jednou útrpně se na mne podívav, jakoby opět a opět jevil svou hlubokou lítost nade mnou, že se nacházím v „duchamorně“ seminářské, rozloučil se se mnou a šel, jak pravil, do redakce Nár. Listů, já pak do akad. čten. spolku, jehož jsem byl

[1]) Netřeba tuším zvláště podotýkati, že optimismu relativního nikterak nejen nezavrhujeme, nýbrž, hledíce ku Písmu svatému, zpříma ho hájíme!

členem. — Cestou jsem se zastavil u výkladní skříně knihkupectví velikého národovce dra. Gregra, a vidím tam skutečně spisy Alfonsa Šťastného, rolníka v Padařově a filosofie kandidáta, vyloženy. Koupiti spis od mého známého tolik vychvalovaný neměl jsem chuti, poněvadž jsem z dopisů v „Čechu“ věděl, co za Padařovským Alfonsem vězí.

Přišed do čítárny akad. spolku, sáhnu po novinách a čtu. Vedle mne seděl neznámý mně akademik a četl „Nár. Listy“; po chvíli vyndav červenou tužku z kapsy, podtrhl v nich něco třikráte a odloživ je, odešel. Z přirozené zvědavosti vezmu odložený žurnál do rukou, abych věděl, co to můj neznámý zatrhl. Zadívám se na poznamenaný článek a hle, byla to recense vychvalovaného spisu Alfonsa Šťastného. Bylo tu sneseno vše, seč jenom bombastická frasovitosť jest. Chalupa Padařovského filosofa byla přirovnávána k chýšce Husově. Jako ve století čtrnáctém z chaloupky Husinecké vzešlo světlo, které osvítilo celý národ český a zaplašilo mrákoty, které šířil Řím, tak prý i ve století devatenáctém opět z vesnické chalupy, tentokráte Padařovské, rozlévati se počíná po českých vlastech blahodárné světlo pravé svobodné osvěty, která plaší temnoty legend a táhlé stíny pověry. V takovém smyslu byla recense psána.

Nyní jsem již více neváhal, nýbrž zašel jsem do knihovny spolkové a šťastně se vydlužil oslavovanou knihu osvíceného, rolnického filosofa. Tenkráte jsem ovšem ještě nevěděl, že celé této Padařovině dává pověstný Barák material, Grégrové polituru, Alfons jméno a „Národní“ a židovské listy zaplacenou reklamu. Tenkráte jsem netušil, že celé to bouření proti svaté víře katolické jest Grégrovská machinace, prováděná za tím účelem, aby národ o víru sv.-Václavskou oloupený dal se snadno voditi úzdou Grégrovskou, aniž mi i ve snách napadlo, že celé to vlastenčení a tupení sv. Církve i božského Jejího Zakladatele jest zjevem, který vyvolávají židovské ruce a židovské peníze. Člověk by ani neuvěřil, seč židovské ruce a peníze jsou! Vizme Renána, tohoto Gamaliela Alfonsova, který ve své knize „Histoire générale et système comparé des laugness semitiques“ v roce 1855. vydané vzdělanosti židovské se posmívá, za největší ničemy a nemravy Semity prohlašuje; ale sotva v kapsách jeho zacinkalo židovské zlato, ochotně na židovskou zakázku píše „La viè Jesu“ a celé své přesvědčení o židech mění. — Archives israëlites ze dne 31. máje 1883. přinášejí Renanovu řeč, kterou měl v Cercle St. Simon, kde Alfons Rotschild předsedal; tam pravil Renán, že židé jsou našimi dobrodinci, jim že budoucnosť náleží, nynější duch vzdělanosti, svobody a rovnosti, toť duch židovstva; oni že očistí náboženství od pověr a zavládnou v pravé spravedlnosti nad národy, jak to proroci starozákonní líčili.“ Toť přece znamenitý úspěch židovského kapitálu nad bývalým seminaristou Renanem.

Přišel jsem domů až k poledni, a poněvadž toho dne byl čtvrtek, a my měli volnou vycházku do zahrady seminářské, šli jsme tam a dali se do čtení Alfonsova „epochálního“ díla, vlastně epochální kompilace prožidovštělého Renána, žida Straussa, a židům nadržujících pohlavárů mladočeských. Krev nám stydla v žilách již při prvních stránkách, a přiznávám se upřímně, že jsem škvárem tím hodil o zem, aniž bychom byli i já i moji kollegové měli chuť jej dočísti. Alfons Šťastný své židovské krve zde nezapřel.

Čekali jsme s toužebností, kdo a brzo-li neslýchaný tento útok na božství Ježíše Krista a Neposkvrněnou Jeho Matku odrazí. A nečekali jsme nadarmo. Knihkupectví Steinhauserovo — Cyrillo-Methodějské tenkráte ještě nebylo — vydalo svým nákladem repliku, kterou napsal Jan Brázda, sedlák ze Zlámané Lhoty. S chutí jsme se uchopili této knihy a sotva jsme čísti začali, poznali jsme, že za pseudonymem skrývá se kdos, nám tehdy neznámý, který však, soudě dle hluboké učenosti, že asi jest osoba v theologii a filosofii vynikající. Sedlák Jan Brázda vzal věječku a provívaje z pamfletu Alfonsova stránku za stránkou dokazuje, že všechno, co Šťastný napsal, jest prázdná pleva, ve které ani jediná zuna, neřkuli jediné zdravé zrno pravdy se nenachází, a činí to způsobem tak kratochvílným, že čtenář věru neví, má-li více se diviti theologické hloubce důkazů, jež na obranu pravdy vede, nebo nevyčerpatelnému humoru, s kterým jednu Alfonsovu lež po druhé sráží.

Když pak Alf. Šťastný vydal tiskem u velikého národovce Grégra nové pamflety proti jsoucnosti Boží a nesmrtelnosti duše lidské, povstal Jan Brázda znovu a promluvil tak důkladně, že následky brzy se ukázaly.

V akademickém spolku povstalo proti Alfonsu Šťastnému takové rozhořčení, že i jeho „Svoboda“, kterou po Barákovi převzal, ze spolku slavně byla vyhozena, a když kdosi vyložil arch s vyzváním, aby se naň podepsal ten, kdo chce, aby Alfonsovy škváry ve spolku zůstaly, podepsalo se jich, pokud vím, celých čtrnáct, ač nás bylo ve spolku množství přes tisíc. Lituji toho, že jsem si jména těchto čtrnácti Alfonsových pomocníků tehdáž nepoznamenal, ačkoliv jsem tento arch měl několikráte v rukou. Rovněž i veřejné listy odsoudily Šťastného šmahem, ano i samy „Nár. Listy“, dřívější jeho pomocníci a velebitelé, styděly se za svého bývalého spojence a chráněnce, můj známý pak z jejich redakce, nynější jeden ze sloupů a utvrzení mladočeské strany, odpověděl mi na mou otázku, co dělá Alfons Šťastný: „dej mi s ním pokoj!“ Když pak Humory přinesly podobiznu drahé, rysavé Alfonsovy hlavy, byly vyprodány do posledního čísla, jako na dračku, ano i kartáčové otisky byly hledány za všeobecného smíchu nad nešťastným filosofem, který byl ode všech vrstev — až na atheisty — všeobecně zamítnut. Říci někomu „Padařovský filosofe“, pokládalo se za příhanu.

Hlavní zásluhu o toto zamítnutí Šťastného má Jan Brázda, totiž tehdejší prof. dr. Lenz, jemuž na Moravě věrně po boku bojoval věhlasný archivář Brandl. Alfons Šťastný zalezl do své padařovské chalupy a celých čtrnácte let dal širší veřejnosti svatý pokoj.

Zatím však talmudistickou židovinou prosycený frajmaurerismus nelenil. Plevel nevěry, od encyklopedistů zasetý, časem zbujněl a šířil se dál a dále ve všech vrstvách společnosti lidské. Proto pozvedal sv. Otec Pius IX., zlaté paměti, jako bdělý strážce na Sionu, hlasu svého, ukazoval na bludné zásady falešného liberalismu a varoval před nebezpečnými jejich následky. Ze zavržených vět, které ve Svých allokucích a encyklikách odsoudil, sebral jich osmdesát ve zvláštní sbírku, nazvanou Syllabus, a tuto sbírku, encyklikou „Quanta cura“ ze dne 8. prosince 1864. znovu zavrhl a zavržení celému světu oznámil. Poněvadž liberalismus byl tím smrtelně zasažen, vrhla se celá smečka židovských frajmaurů ve vlastních i podplacených časopisech na tato

slova pravdy. I Alfons Šťastný vytáhl proti „Syllabu“ jako druhý Don Quijote do boje, ne jeden, ale celé hejno ochotných Sancho Panzů naplnili tlumoky jeho chatrných vědomostí, a pan Alfons ve zvláštním spisu pod názvem „Encyklika a Syllabus“ hartusí na Svatý Stolec, že tyto zásady liberální osvěty zavrhl. I vyzval tehdáž biskup Jirsík prof. Dra. Lenze, aby jako na jiné, i na tento pamflet Šťastného odpověděl obhájením pravdy. Prof. Dr. Lenz ujal se té práce a napsal knihu pod titulem napřed uvedeným, knihu ceny převzácné, která jest ovocem mnohých namáhavých a dlouholetých studií a jest patrným dokladem, že jest doma, jak v historii a sociologii, tak v theologii a filosofii staro- i novověké. Četnými a vybranými citaty vzácných spisovatelů ze všech oborů a stran i Církvi přátelských i nepřátelských jest spečetěn každý výrok. Pantheismus, naturalismus, indiferrentismus a celá řada jiných bludných —ismů jest postavena ve světlo pravdy, křivé názory pak o Církvi, o společnosti a jejím poměru k Církvi a svatému Otci, o mravnosti, o manželství kriticky uvažuje, zavržení jednotlivých vět až do základů zkoumá, přetřásá a bludnost jejich a hrozné jejich následky neodvolatelnými důvody pravdy na jevo staví.

Kniha ta rozdělena jest na dopisy, jichž bylo v prvním vydání 25, v novém pak jest k nim jeden „o spalování mrtvol“ na konci přidán. Dopisy jsou adressovány na Alf. Šťastného, ačkoliv jeho osoba i kniha jest věhlasnému spisovateli pouze nahodilou záminkou, aby o Syllabu se rozepsal.

Jeden z recensentů prvního vydání této formy neschvaloval, poněvadž prý se zdá, jakoby bylo potřebné, aby kniha ta k vůli Alfonsu Padařovskému byla napsána. Ale v tom s panem recensentem naprosto nesouhlasím, jednak proto, že vynikající spisovatelé církevní i světští též někdy této formy užívali (Sv. Alfons, W. Humboldt), jednak proto, že věhlasný Defendent pravdy má zde skutečného protivníka a odpovídaje tomuto, odpovídá zároveň všem těm, kteří by mohli tak, nebo v tom smyslu mluviti jako Alfons Šťastný. Rovněž se nelíbila panu recensentovi prvního vydání ostrá a drsná dikce, s kterou, byť odůvodněně, nejapné rozumování Alfonsa Šťastného odbývá. Naproti tomu jsem toho mínění, že tato kousavá ironie je na pravém místě a nad to není ještě taková, jaké umí užiti na př. Brunner nebo Sepp. Když Sepp odpovídal Renanovi na jeho hanopisy a viděl tu mělčinu domnělé a vykřikované a od židů do nebes vychvalované a od francouzské akademie uctívané učenosti Renanovy, napsal mu ve veřejných listech, že odváží-li se takovým způsobem dále psáti, bude s ním jednati ne jako s mužem, ale „wie mit einem unwissenden Lausbuben“. Tak ostře, jako Dr. Sepp proti Renanovi, Dr. Lenz přece proti Šťastnému nepíše, ač Renan je Šťastnému Gamalielem a Šťastný jeho pramizerným školáčkem. Nad to naše doba není podle toho, aby lid jedině chladným rozumováním se spokojil, a onen student tlumočil jen rozmar své doby, když řekl svému professoru, jenž suchými syllogismy řádem geometrickým svá tvrzení dokazoval: „Pane professore, chcete-li, abychom vás poslouchali rádi, musíte nás nejen učit, ale také při tom bavit.“ Maximilian, císař mexický, pak ve druhém díle svých „Myšlének“ dí, že pouhým rozumováním v dnešní době málo lidí získáme, poněvadž lid je většinou líný mysliti, a dokládá: „Učiň nepřítele svého směšným a zabil jsi ho.“ Všeho toho prof. Dr. Lenz ve své polemice

znamenitě užívá. On nejenom chladným, neuprosným syllogismem pravdu nezvratně dokázaných praemiss vyvádí a ozářenou proti bludům staví, ale on to činí mluvou jak lehkou, tak plynnou a při tom argumenty ad hominem ničemnosť těchto bludů ukazuje a bičem ostré satiry je šlehá.

Židovský frajmaurerismus dosáhl v nejnovější době u nás v Čechách úspěchů velikých. Jaký div! Již před lety to bratr tří bodů Zille prozradil, že celé Rakousko jest obklopeno ložemi, které „pracují“, a jak ty lože pracovaly, dokazuje dnešní stav věcí, kdy škola jest bez konfesse, selský stav bez groše, a kdy veškeren lid má býti i bez víry. Takové liberalistické pohodě nemohl Alfons Šťastný ovšem odolati, i vytáhl ze své selské chalupy, do které před lety s náramnou hanbou a ostudou zalezl, a začíná rozsévati semeno liberalistických zásad mezi lidem. Do náboženství se nyní přímo neplete, ano i o jeho svobodě mluví, poněvadž v dobré paměti má vyučenou, které se mu na poli náboženském od Jana Brázdy a Brandla dostalo, rovněž se neplete více mezi učené, ač je věčným kandidatem filosofie, poněvadž ví, že mu řemen jeho učenosti nestačí, ale za to staví se svedeným rolníkům za vůdce a blýskaje zásadam v Syllabu sv. Otce zavržených, podrývá, podkopává a podvrací celý společenský řád, jsa nevěreckému socialismu věrným pomocníkem. A v tom právě vězí velikosť nebezpečenství.

Proto musí strana katolická státi na stráži aproti lži ozbrojiti se pravdou a musí v naší době frásí liberalistických uměti hájiti zásad svaté víry katolické. A proto jest nám kniha vysoce důst. pána probošta dra. Lenze ve druhém, rozmnoženém vydání nesmírně vítána. V té době, kdy Grégr veřejně ve sněmu se prohlašuje za atheistu, kdy vlasť českou zrazuje výrokem, že právo české ani za fajfku tabáku nestojí, kdy Alfons Šťastný chce vésti sedláky do Wertheimek, ovšem ne svých, ale cizích, a svedené massy za nimi se ženou: vydává theologický učenec, který v Čechách soka nemá, a vlastenec osvědčený, po druhé knihu svou, kterou vztyčuje prapor pravdy. Brázda znovu se utkává se Šťastným, ale není to více souboj jednotlivců, nýbrž jest to zápas celých stran. A která strana zvítězí? Nepovím to já, ale poví to arciliberál a zednář Viktor Hugo, a ten dí: „Koule z děla urazí za hodinu toliko šest set mil, ale světlo urazí za sekundu 42 tisíc mil. Taková jest převaha Ježíše Krista nad Napoleonem.“ A Napoleon, o němž Disraëli tvrdí se vší jistotou, že pocházel ze židovské rodiny, ze Španěhel na Korsiku vystěhovalé, třeba třásl dříve celou Evropou jako dlouholetý vítěz, bídně na ostrově sv. Heleny doživořil. Tak i liberalismus, třeba nyní vítězně vládl ve státech, bídně doživoří. Ale kdy? Možná, že dříve vyplní se slova Chateaubriandova, která v roce 1831. psal redaktorům Evropské Revüe: „Das Christenthum verkroch sich anfangs in die Katakomben, stieg wieder zur Erdoberfläche empor, gieng in die Tempel, wo es die Philosophie von den Fesseln der Lüge, welche sie seit drei Tausend Jahren getragen, durch göttliche Wahrheit befreite, und verbreitete sich damals über Stadt und Land. Jetzt geht es damit mit entgegengesetzer Weise; es verlässt allmälig die Menge, geht in die Kirchen zurück, steigt wieder in die Katakomben hinab, um wieder auf's Neue daraus siegreich hervorzugehen.“

Za těchto poměrů nemůžeme knihu vysoce důst. pana probošta dra. Lenze ani dosti vřele doporučiti. Doporučíme ji kněžím a katolickým laikům, zvláště těm, kteří přetíženi jsouce pracemi jinými, nemohou více hodin denně věnovati hlubokým studiím. Kdyby každý týden s pozorností přečtli a promyslili jen jediný dopis knihy té, ručím jim za to, že v krátkém čase budou míti pohotově pádné a ostré odpovědi na každou liberalistickou frási a frajmaurerský klam. Cicero řekl: „Lectorem unius libri timeo“, a já jsem přesvědčen, kdo prostuduje tuto knihu páně Lenzovu, bude obávaným soupeřem a postrachem každého liberála. Zvláště upozorňujeme na dopis čtrnáctý, který v novém vydání úplně jest přepracován a znamenitě rozšířen a který podává stručný a jasný přehled socialistického hnutí. Doporučujeme ji všem liberálům a všem od liberálů svedeným k horlivému studiu, poněvadž doufáme, že jim otevře oči. Díme krátce analogicky s jistým spisovatelem: Všem těm, kteří učení Církve sv. se drží, doporučujeme knihu tu ku potěšení a v dobrém utvrzení, všem pak těm, kteří proti Církvi sv. brojí a liberálním zásadám holdují, ale tolik trpělivosti mají, že 486 stránek klidně přečísti dovedou, doporučujeme ji na uváženou.

Knihtiskárna páně Kotrbova upravila druhé vydání velmi sličně; papír je pěkný, tisk mnohem jasnější, než byl ve vydání prvním. Cena 2 zl. 40 kr. jest poměrně nízká.

Dr. **Rudolf Horský.**

LITERATURA.

Kapesní slovník světový,

jejž sestavil známý lexikograf Josef Rank, dospěl svého ukončení. Již drahnou dobu pociťován byl nedostatek nějakého malého a levného slovníčku náučného, jenž by se byl hodil zejména pro chudší třídy obyvatelstva, kteří veliké encyklopedie opatřiti si nemohou. Spis přítomný nedostatku podobnému odpomohl. Ve dvaceti dvouarchových sešitech kapesního formátu vyloženo je stručně vše, čeho každému jest zapotřebí. K textu pak přiloženo jest 42 většinou pečlivě provedených obrazců. Tak z podobizen připojeny jsou obrazy: J. V. císaře pána, Josefa Jungmanna, Jiřího z Poděbrad, Karla Jaromíra Erbena, Václava Brožíka, Svatopluka Čecha, Karla Havlíčka, Františka Bartoše, Františka Palackého, Jana Amosa Komenského, Boleslava Jablonského, Jana Ev. Purkyně, Frant. Lad. Riegra a Bedřicha Smetany.

Z jiných obrazců vynikají: Plemena lidská, polohopisný plán Prahy, Azbuka, znaky zemí mocnářství Rakousko-Uherského, poměr výšek: budov, hor a vodopádů, palác dožecí v Benátkách, souhvězdí jižní a severní oblohy, o člověku (3 obrazce), krajina na měsíci, znázornění rovnodennosti, zámek Versaillský, lokomotiva se Sedláčkovou svítilnou elektrickou, Morseův telegraf, bambus. Menší obrázky jsou: trosky hradu Habsburského ve Švýcarsku, královské Hradčany v Praze, sv. Petrský kostel v Římě, trosky Palmýrské, Vasilský kostel v Moskvě, solné doly ve Věličce a. j. v. Poměrně nejslabším jest obrazec polokoule, který mohl býti vynechán. Text jest velmi dobře uspořádán i oku lahodný. — Tu a tam nalezli jsme však některá nedopatření a mezery. Na př. hned u Budějovic mohl býti udán správnější počet obyvatelů místo 23. 845. Při Jindřichově Hradci udáno jest, že Vítkovci (později Rožmberkové) vymřeli roku 1604., což není správné, neboť rod tento vymřel panem Petrem Vokem dne 6. listopadu r. 1611.

Z vynikajících našich mužů jest však mnoho v díle uvedeném vynecháno, což se nijakým způsobem omluviti nedá, dílo pak samo poněkud neúplným tím se stává. Tak vynecháni jsou zejména spisovatelka Irma Geisslova, Alois Jirásek, prof. Jan Ev. Hulakovský (katecheta na c. k. r. g. na Smíchově), známý kukátkář moravský P. Václav Kosmák, zemřelý prof. Čeněk Kotal, prof. Kunz Karel, probošt Vyšehradský Dr. Antonín Lenz, prof. Hynek Mejsnar, František Nečásek, († 1889), známý český novelista, prof. František Nekut (redaktor „Vesmíru"), prof. Karel Ningr, Dr. Ladislav Píč, ředitel a spisovatel Vincenc Prasek, spisovatelka Gabriela Preissová, básník moravský a katecheta českého gymnasia vyššího v Brně P. Vladimír Šťastný, kanovník Josef Šrůtek, zemský školní rada moravský a spisovatel Václav Royt, zemřelý spisovatel Petr Miloslav Veselský, a j. v. Záhodno by bylo bývalo, kdyby si bylo všímnuto i našich biskupů: Budějovického Dra. Říhy, Královéhradeckého Dra. Haise a Brněnského Dra. Bauera, kteří by toho byli plnou měrou zasluhovali, aby zde byli připomenuti. Vůbec, jak z uvedených dokladů jest patrno, bylo k životopisné části velmi nedokonale přihlíženo, následkem čehož není dílo úplným a na ceně valně tratí. Mohly-li se do slovníka přijati osobnosti méně vynikající, mohly se tím spíše přidati aspoň ty, které jsme zde uvedli, tím by bylo dílo ani o třetinu archu nevzrostlo.

Konečně ještě sluší podotknouti, že užito jest zde chybné formy Krňov místo Krnov (Jägerndorf ve Slezsku).

Jinak dílo jest chvály hodné, a bylo by si přáti, aby hodně kupců nalezlo, by dočkati se mohlo v brzku nového vydání, které by vytčené nedostatky doplnilo. Slovníček není drahý — stojí celý 3. zl., tak že jest nejlacinějším dílem podobného druhu, a i sebe chudší může si je bez citelné ztráty pořídit. K celému dílu přidán jest skvostný obraz (v barvách provedený) nezapomenutelného historiografa českého Františka Palackého za malý doplatek 65 kr.

B. Dolejšek.

Vienac.

Zabavi i pouci. Tečaj XXII. Urednici: J. Pasarić i M. Maravić. 1890. U Zagrebu Tisak Dioničke tiskare. (Stran. 840).

O „Vienci" bylo nám v tomto listě hovořiti již častěji. Chceme pak i letos po zásluze aspoň několika slovy upozorniti na jeho obsah. Zevnější úprava listu jest stále táž. Podobně i směr zůstal nezměněn, kromě toho, že redakce v tomto ročníku mnohem více než v ročnících minulých (— ne všech —) dbala stránky vědecké. Podobně i k tomu budiž hned zpočátku poukázáno, že také u výběru prací obsahu zábavného byla sl. redakce opatrnější. Zmoudřelať zajisté vlastní škodou, nabyvši přesvědčení, že, nechce-li si odradit abonenty té které třídy, nesmí přijímati do listu všechny všude práce spisovatele, byť jinak vynikajícího a oblíbeného, uchýlí-li se tento od té zlaté střední cesty příliš daleko. Místo bývalého spoluredaktora Klaiće zaujal nyní pan Josef Pasarić.

Probírajíce se již ročníkem tímto, nalézáme bohužel příliš často černé obruby kolem slavných chrvatských jmen. Byltě rok minulý pro národ chrvatský nešťastným; smrť pokosila jim mnoho junáckých postav. Mezi nimi ovšem na prvním místě jmenovati sluší slavného Ivana Mažuraniće, jednoho z největších pěvců, nejlepších synův a nejvýtečnějších chrvatských bánův. Josip Pasarić líčí s láskou a úctou k zvěčnělému jeho život a působení v čísle 32., hovoře hlavně o jeho překrásném díle „Smrt Smail-age Čengijića"; Badalić pak, Hranilović a Katalinić posýlají mu tuto poslední pozdravy své bolem rozechvělé lyry. Dále ještě uvedeme aspoň zdatného Františka šlechtice Žigroviće-Pretočkého, nadšeného to pracovníka z doby „illyrské", pak barona Metela Ožegoviće, druha slavného bana Jelačiće, přítele Strossmayrova a Mažuranićova, Jiřího Galace jinak Valera přezvaného, Dragutina Ferkiće, horlivého pracovníka v družstvu sv. Jeronymském, Ivana Fiamina, Ogneslava Utiešenoviće Ostrožinského, veterána to mezi chrvatskými spisovateli, jehož činnosť již r. 1884. Dr. Šulek ve „Vienci" po zásluze byl ocenil, atd. atd. Příliš mnoho ran to věru v jednom roce. — Ve slavnostním hávu vyšla pak pouze čísla dvě. Jedno z nich, a to 34., věnováno celé velikému chrvatskému synu minulého věku, Františkánu Ondřeji Kačićovi-Miošićovi, jemuž odhalen v Mukarské minulého léta překrásný pomník. Pérem i štětcem slavena

tu tato chlouba chrvatského lidu. Badalić a Mosorski guslar, Buzolić a Hranilović, Rački a Smičiklas, Šrepel a Šimić, Pasarić a přemnozí jiní nadšeně tu pějí a píší o chudém, ale velikém tom Františkánu. Číslo 36. věnováno pak oslavě Josefa Jiřího Strossmayera u příležitosti jeho jubilea. To by tedy byly věci více příležitostné, jež „Vienac“ přinesl. O ostatním platiž následující: Mezi pěvci vidíme tu většinou zase staré známé. Nejčastěji ovšem jako vždy zpívá tu zase mladý Harambašić. Básně jeho jsou však ceny velice nestejné; ano, některé z nich mohly býti s dobrým svědomím hozeny do redakčního koše. Nejlepší je ze všech ještě báseň „Pred Božić“ na str. 809. Také Jovan Sundečić nezpíval letos zrovna příliš krásně, ba to, co dí ve své povídce „Brat Marko i sestra Jeka“ na str. 360. nemá ani smyslu. Básník chce tu totiž dávati svým bratřím rady o náboženském smíru, ale počíná si při tom velmi podivně a neomaleně. Pěkné jsou však písně Badaličovy a Kranjčevičovy; též Žlatovićova „Popuna Gundelićeva Osmana“ je dílo velice zdařilé, a i ostatní pěvci tu a tam opravdu pěknou podali píseň. Mezi překlady budiž pak jmenován především Vezićův převod Goetheova „Hermana a Doroty“; ostatní překlady jsou však již menší důležitosti a ceny. — V belletrii pak podal nejdelší práci Jos. Eugen Tomić, pod názvem „Pretorijanac“, jevící všechny přednosti a krásy Tomićovy tvorby, o nichž již nejednou jsme se tu zmínili. Podobně i Gjalski přispěl delší povídkou „Sen doktora Mišića“. Devčićova práce „Održa zadanu rieč“ je sice drobná, ale pěkná črta z milánského života. Taktéž fantasie Nilerova „O Ivici, što je htio da bude zviezdom“ je velice hezounká a plná něhy. Vší chvály zasluhuje i Novakova „Pripovi jest bez nadpisa“. Ta se Novakovi opravdu podařila. Líčenať tu velmi pěkně nevinnosť. Za to však Draženovićova črta ze soudní síně, „Ženské prsti“, ničím nevyniká, a novella Fr. Cirakiho „Olimpija“ je zase až příliš divoká; „Njuta“ nemá žádného hlubšího významu, a ukázky ze Sabićovy spomenknjije „Ja i sviet“ jsou voleny velmi nešťastně, tak že, má-li se dle těchto ukázek souditi o celém díle, pak by opravdu bylo lépe, kdyby kniha vůbec ani nevyšla. Neboť to, co zde pan Sabić povídá na str. 36. o povinnosti a právu, je krátce řečeno — nesmysl, a pan spisovatel, zdá se, že asi neví, co je to právo a povinnosť. — Překlady vzaty byly hlavně z ruštiny a francštiny. Z těch pak zvláště drobnější psáce Lemaitrovy velice se zamlouvají. Českou literaturu representuje tu Sv. Čech a Ed. Jelínek.

Článků poučných je v ročníku tomto plno. Největší zajímavosť mají pak do sebe práce Klaićovy, hlavně jeho delší stať: „Ime Hrvat u historiji slavenskih naroda.“ Činíme na ni zvláště pozorno české čtenářstvo. Za to Dr. Vatroslav Horvat nepodává ve svém článku „O hypnotismu“ nic nového a nic zvláštního. Lepších pojednání možno se dočísti o tom jinde. Dobré a poučné jsou však literární články Dra. Milivoje Šrepela, Jiřího Šurmina a studie Jovana Hraniloviče. Podobně i článek Sabičův velmi je pěkný. Mimo to nesmíme též přehlédnouti velice zajímavých Truhelkových záznamů, jež podává tu na str. 508. a násl. o starých nápisech bosenských, a dále velice cenných příspěvků Ivana Miljetiće „Koleda na otoku Krku i Lošinju“, a Vuletiće-Vukasoviće „Običaji na otoku Korčuli.“ Miletić Stjepan referuje tu obšírněji o českém melodramatu „Namluvy Pelopovy“, Novak rozebírá Dvořákův „Hymnus domovini“, a kromě toho mnozí jiní různými články z různých oborů vědy přispěli ještě k obohacení obsahu tohoto ročníku. — Illustrací jest plno, a jsou, kromě dvou nebo tří, zcela slušné. Provedení jich však pokulhává ještě hodně za illustracemi českými. Veliká část illustrací těch pochází od malířů českých, jako od Brožíka, Maříka, Hloviny, Zvěřiny, Stuchlíka a od malířů polských. — Dodáme-li pak ještě, že v každém čísle pilně všímáno si i kritiky, při čemž ani na literaturu českou nebývá zapomínáno, a že přinášeny často i různé zajímavé zprávy ze života literárního a uměleckého, nastínili a naznačili jsme tak kratince obsah tohoto ročníku. Přejíce pak již „Vienci“ zdaru na další jeho pouť želeli bychom si jen, aby bylo příště dbáno ještě pilněji řádného výběru jak příspěvků literárních, tak illustrací.

Jindřich Mutov.

Slezská kronika.

(Pokračování.)

Sešit 13. a 14. „Slezské kroniky“ zaujímají „Črty ze Slovácka“ z péra spisovatelky Gabriely Preissové. Jsou to obrázky mysli sice rozechvělé, ale dle skutečnosti nakreslené, které za nynějších rozháraných poměrů až na ono násilné

*

maďarisování vyskytují se i mimo Slovácko zde onde po světě. Spisovatelka volila k obrázkům svým výjevy více sentimentalní. Tak „Boží svět“ líčen jest jen se strany temné, kde útrapám a strastem jednoho (nevrlého dřevaře) útěchy se dostati má z pozorování, že jinde (v rodině hraběcí) jsou strasti ještě větší. Což ten Boží svět jest jen dějištěm všeobecného utrpení, jemuž lékem má býti jen nezbytný osud? Název „Boží svět“ jest k této črtě příliš široký. —

„Prajzál“ líčí odpornou troufalosť pruskou i v děvčeti nemanželském, kteréž s jedné strany hovělo hříšné ješitnosti své, s druhé pak osmělilo se urážeti matku i dobrodinee svého. Ačkoliv nenadálá smrť marnivé a zpupné dívky jeví se jako pokuta za provinění její, a matka hříšnosť zoufalého nářku svého poznává, přece celkový dojem čtenáře neuspokojuje.

Třetí črta nese název „Učitel Hular“. Byl to vysloužilý vojín, jenž v roce devětačtyřicátém proti povstalcům Maďarským na obranu Slovenska jako dobrovolník služby své obětoval, začež pak ustanoven byl do podhorské vesnice Latova za učitele. S celou duší oddal se povolání svému, veškeré jmění své obětoval na upravení školy; dítky jako své vlastní miloval a vlastenecké uvědomění v nich budil. Jako poctivý Slovák vzepřel se s rázností nařízenému pomaďaršťování slovenských dítek, začež byl úřadu svého zbaven a do žaláře vsazen; když pak byl po několika letech propuštěn, pochmurena byla mysl jeho, ale šlechetné srdce jeho nepřestalo dítky a národnosť milovati, tak že krejcárky za hru na housle ustrádané chystal, aby dětem slovenským vystavěl novou školu, kde by nebyly pomaďaršťovány jako ve škole jemu odňaté od učitele-maďarona. Ano, šlechetná to byla duše ten učitel Hular, byť i na novověkých učilištích nestudoval. Opáčně působí novověký podučitel Viluš v další črtě „Babuščino pobloužení“, jehož pravdivěji nemohl by nakresliti žádný klerikál, než jak to učinila Gab. Preissova. Floutek ten balamutil, ano i k nepočestnosti sváděl nezkušenou dívku Babušku, chtěje ji pro bohatství její uloviti, a když jí hlavu popletl, s jiným sobě rovným světákem z její lásky si šašky tropil. Dobře ještě, že se nezkušená dívka v čas přesvědčila o jeho nevěrnosti; poctivý rolnický synek Joska tisíckrát nahradil jí bezcharakterního frajera-učitele. — Věrně a přirozeně líčen jest „První hněv“ novomanželů, jenž z malicherné příčiny vznikl a dosti nemilé mohl míti následky, kdyby v čas nebyla ho přemohla láska. Ano, láska přikrývá množství hříchů a dovede vyhojiti mnohou ránu; ale není radno srdce manželské nerozumnou popudlivosti často zraňovati a štěstí manželské umíněnou svéhlavostí v šanc dávati. Dobře podotýká spisovatelka: „Takhle ubožák po slovácké způsobu vždy někam vleze jako ráče, potom se teprv rozhlíží, kde se to octnul.“

Obrázky z Těšínska, jež pod názvem: „Zvoňte na mraky“ podává známý již a proslulý spisovatel Dr. Fr. Sláma v 15—17. svazku Slezské kroniky, líčí nám živými barvami některé výjevy ze života venkovského lidu. Nic není tu hledaného ani přehnaného, vše jest líčeno dle skutečnosti, přistřené ovšem rouškou slušnosti. V náboženském ohledu zachovává p. spisovatel slušnou míru; že líčenou náboženskou horlivosť zlomyslné Trombičky odhaluje a potřeštěnou přemrštěnosť její jakož i šarlatanství pilulkáře ostře odsuzuje, za to jsme mu jen povděčni. Nezkušenosť mladé dívky Jadvigy spolu s p. spisovatelem omlouváme, za to tím přízniveji lahodí nám šlechetnosť odstrkovaného milence jejího Staška. Nechybí tu dosti zajímavých a komických výstupů, jako zvláště když vypisuje se úřadování obecní rady a výslech svědků v obžalovaných na úřadě, což každého čtenáře milé pobaví. V nešťastném osudu potřeštěné Trombičky a v docíleném konečně šťastném sňatku Staška s Jadvigou, která si dosti odpykala za svou pošetilosť, bylo zadosti učiněno spravedlnosti. Knížka ta právem může se lidu našemu doporučiti.

Lacina knihovna národní.

Rok 1890. U J. Otty v Praze. Ročník stojí 2 zl. 60 kr. a obsahuje 26 sešitův 3—4 archových, většinou illustrovaných.

Tato velmi rozšířená sbírka podává namnoze práce ve „Zlaté Praze“ poprvé otištěné. Také zde vydán byl před lety páně Schulzův Dr. Johánek, a proto třeba si s naší strany dobře všímati, jaké věci se kryjí pod jejími pěknými oranžovými obálkami. Ročník minulý přinesl tyto práce:

1. Koldy Malínského: Slánské obrázky, illustr. od V. Olivy. Je jich několik, ceny nestejné. *a*) Pan hejtman. Líčí starou zábavu měšťanův, střílení ku ptáku a snahu tohoto pána, by třeba podskokem stal se vítězem. Nepodařilo se. Za to podařilo se nápadníku jeho dcery zbaviti se svého mládeneckého stavu a zároveň školy. *b*) Proč se pan Šimon obořil na sv. Gotthárda? Inu proč? Rozjímal v kostele o učiteli němčiny, který se kořil jeho ženě a jinak v obci na pohoršení byl, a v tom zmatku myšlének odpověděl, když se ho ptali, má-li se dáti opraviti obraz sv. Gotthárda: „Bestie německá“ — ale myslil toho záletníka. Bez tohoto „vtipu“ by to byl zdařilý obrázek o literácké bratii. *c*) Fedrfechtýř — nesměl ve Slaném ostati, protože „římským religionem“ a lehkovážným životem by tamní lid pokazil. Zatím pan purkmistr, který takto onomu člověku kázal, brzy v hostinci ukázal pravou barvu, a fedrfechtýř poznal, že zde i bez něho dobře se znají v tom, co purkmistr tolik haněl — a proto rychle odejel. *d*) Jak se bakalář Vopálka tužil — mohlo zůstati celkem v péře. Je to jen ve staré roucho oblečená anekdota o hubeném mládenci, který ve stavu manželském ztloustl a má četnou rodinu. I kdyby to bylo „vytaženo“ ze starých „lejster“, nemá to ceny větší, nežli anekdoty pro staré mládence takhle k půlnoci. *e* Na počincích — jedná o manželu pod pantoflem a jeho dceři, kterou chtěli dáti bohatému pánovi, ale ona právě jako její matka napřed milovala chudého. Prozradilo se to o počincích, totiž, když načínali víno loni tlačené. *f*) Pod svícnem — o záletech samého pana purkmistra, který takové nemravy měl stavovati. *g*) Na lešení — o verbířích, kterak smířili dva rozvaděné manžely. *h*) Poslední den. Je práce cenná, která nejen věrně podává — či podati se snaží obraz staré doby, ale vykreslila jej v úplnou povídku, třeba že smutnou. Do spustlého města vrátil se exulant. Prozradilo se to, dcera, která jej pohostila, je trestána. I mstí se za to otec tím, že přivedl Švédy. Tito dobyli města, chtějí dobyti se do domku dceřina, otec brání, a je i s dcerou zabit. —

Pracovníků, kteří vytahují ze zapomenutí staré spisy a z nich čtou a vypravují staré příběhy, přibývá. Jedni z nich sestavují z roztroušených náčrtků souvislé obrazy ceny skutečně vědecké, jiní podávají pouze ty náčrty tu a tam doplněné domyslem a kombinací. Má to celkem cenu pouhých náběhův, studií, přípravných prací, a rádi bychom viděli, aby potom následovaly práce umělecky propracované, úměrné. Snad po těchto anebo z těchto předpracovníků samých povstanou aspoň někteří vypravovatelé rázu Třebízského a Jiráskova, kteří dovedou ze prachu věky nashromážděného kouzliti ne jednotlivé květy ceny a krásy rozmanité, ale živoucí a vonné kytice.

Ottova knihovna přinesla hned za touto první sbírku

2. Josefa Brauna: Zašlými věky. Obrázky historické. Jest jich pět: O sokolech Smila Janoviče. Smil byl vypověděn z vlasti, ale vrátil se tajně za Otty Braniborského, cvičí mladé šlechtice a vštěpuje jim vlastenectví a s pomocí jich a smířeného protivníka mnoho vykoná k osvobození vlasti. Duch podobný, jako v povídkách buditelů zde vane. Živel milostný zastoupen šťastným párkem: panošem Markvartovým Václavem a Adlétou, Markvartovou dcerou.

U lože mistra z Prachatic — jest obrázek o českých stavitelích Štěpánského dómu ve Vídni. Mistr tento vynikal mezi nimi. Byl však tvrdý utraquista a nedal se obrátiti ani domluvami svého známého, který tam byl písařem ani odnětím práce, pokud by se nestal katolíkem. Mistr je nemocen, čeká vnuka. Vnuk přišel, ale je z něho Němec a katolík, opouští otce, že nechce státi se rovněž katolíkem, a vstupuje do kláštera. Utraquisté líčeni velice krásně, katoličtí páni a zvláště řeholníci velice nepříznivě, jako fanatikové, lidé, kteří přirozený cit zapřeli.

Masnice — byla kláda, kterou bohatý Masník pro hýřivé studenty zříditi dal, když mu zkazili svatbu.

Z vyššího rozkazu — jest příšerný obraz o alchymistech. Z Prahy nařídili hrobaři, aby jim poslal „mech“ z kosti odpravenců a sebevrahův. Hrobař odepřel a jest uvězněn. Dcera jeho se doví proč, opatří tu plíseň a nese ji do Prahy, by otce vysvobodila. Tam upadne do rukou svůdníkových a znectěná končí zoufalstvím po návratu domů. Nelze schvalovati, aby obrazy takto příšernými se budil huus čtenářstva pro doby minulé. Nechceme ovšem, aby se podobné chyby tajily a kryly — ale poeta (a tím má i povídkář býti) vždy najde k takovému stínu i příslušné rovnovážné světlo. Tím zde dcera hrobařova není, jsouc obětí té příšerné tmy.

O švédském vpádu — jest utěšená episoda o švédském důstojníku, který nešťastné milence učinil šťastnými, vida jejich věrnost, a z výpalného, kteréž od města žádal, vrátil drahocenný kalich. Karakteristická je poznámka Braunova, o tom kalichu, který r. 1529. darován byl kostelu, r. 1639. i od Švédův byl ušetřen, ale za Františka I. neušel mincovně.

Tyto práce, nehledíc k výtkám prve podaným, jsou cennější nad pouhé výpisy a doplňky jejich, jaké se často čtenářstvu podávají. Zde již i komposice samostatná i stupňování děje, tu a tam malá zápletka přistupuje. Nejsou to pouhé náčrtky, ale již pravé obrázky života, chcete-li, historické povídky.

3. Pierre Loti: Rybář islandský. Román. Přeložil Dr. Jiří Guth.

Spis tento poctila akademie francouzská čestnou cenou. Spisovatel maluje — pérem a černí, maluje moře a jeho hlad po životech, mlhy a jejich tryznitele — vítr. Maluje krajiny a skály Bretagnské, maluje lidi na těch mořích a skalách vyrostlé. Mlhy od něho kreslené jsou tak nehybné, nepohání-li je vítr, moře tak bezcitné i tehdy, kdy bouře jím zmítá, že člověk cítí jejich chlad a vlhko. A teď? Na povrch klidný, ale hluboký, co to moře, plný tuch a očekávání, jakoby stále mlhami hleděl. Hlavní osobou jest pouhý sluha velikého moře, rybář co rok na Island odjíždějící, Gaos. Obr tento nechtěl se poddati lásce, ale posléze se poddal a uvedl si v domácnosť družku. Ale přece chvátal zase na moře. Měl přítele Maona, který byl odveden, bojoval v Tonkinu a zemřel na cestě odtud na ránu. Jeho babička, choť Gaosova, a všecky jiné postavy zdají se vám lidmi tak známými ve svých touhách a zklamaných nadějích, jakoby ty jejich boje a zklamání byly vaše boje a zklamání.

A přece — všecky ty postavy jsou zde hříčkami „osudu“, jako mořské vlny hříčkami větrův. Spisovatel neuznává při nich ani síly, kterou víra podává. Jak rád připomíná často „nevěru“ Gaosovu přese všecky ty pobožnosti, které koná i kterých se účastní! Pobožnosti, které rybáři konali před odjezdem, odbývá sarkastickým úsměvem, sošku P. Marie na lodi jmenuje vždy: „majolíková Panna Maria“ a líčí rybáře, jakoby jen k té jako k fetiši o pomoc volali.

Ano, jsme malí proti přírodě, ale nesmí se zapomínati a schválně přeblížeti, že i příroda jest malá proti věčnému, a ten chce nás míti ne hříčkami „náhody“, ne otroky „osudu“, ale pány nad sebou i přírodou. Pokora neznamená zničení a dech úplné nicoty člověka, jaký zde na čtenáře vane, nepovznese ani nepotěší, spíše rozruší a rozladí.

4. Gisela Náchodská: Ubohý Ilja. „Hrdina“ je postava měkká, lehkovážná, světák, který svedl mladou Rusku Soňu a stal se nevěrným své milé — Jelizavetě. Soňa umřela předčasným tajným porodem, Jelizaveta je v podezření, že ji ze žárlivosti otrávila. Lid ji chce zabiti. Ujmou se jí čeští vystěhovalci a pomohou k záchraně. Jelizaveta pomohla zatím Iljovi zachrániti statek, ale lásky k němu nechce již znáti, pokud se nepřesvědčila o jeho úplném polepšení. I toho se dočkala. Dala postaviti na památku Soninu kříž, zařídila pro vesnici školu, podala Iljovi ruku, a vše se vysvětlilo a usmířilo. Něco reminiscencí na bariny a barině ruských realistův, něco náběhu na řešení problému o pokroku a víře. Ale sloh mohl býti mnohem plynější.

5. Josef Konrád: Z bratrských vlastí.

Jsou to tři práce z druhého Bosenského povstání. *a*) V masopustní úterek, líčí útrapy vojenského tažení za vichřice a mrazu právě v den, kdy všude tolik veselo. *b*) Turecká vděčnosť: Starému, nyní již pokojnému povstalci vzali povstalci vnuka, aby ho donutili účastniti se povstání. Turčin, kterému byl staroch dávno před tím zachránil ženu a uhájil před znesvěcením mešitu, vysvobodil mu toho vnuka a vrátil. *c*) K vítězství: Ctižádostivý důstojník dopustil se zločinu na hercegovské dívce, která jeho lásku odmítala Matka její stále po něm „pase“, zajme ho pomocí povstalcův, uvězní a hlídá. Podařilo se mu vyjíti, ale matka potajmu jde za ním, aby ho zabila, kde se nejméně naděje. Přišel ke hrobu zneuctěné dívky — a modlí se tam. Vězení ho naučilo kajicnosti. Matka je dojata a propouští ho. Velitel mu nevěří, nepřijme ho do služby a dá ho dopraviti před vojenský soud, právě kdy bitva začíná. Myšlénkové a citové pochody těchto postav podány pěkně, krajina i lid líčen znalecky, věci pravdě nepodobné obratně dolíčeny, spravedlnosť neboli rovnováha esthetická dobře zachována.

Celkový soud o tomto ročníku by tedy byl: Některé práce měly býti vynechány, jiným větší píle věnována. Není vždy dobře beze změny otiskovati do sbírky, co v časopise vyšlo. Sbírka rozšíří se dále nežli drahý, illustrovaný list a proto je v zájmu čtenářstva, aby přinášela jen to, co skutečně má trvalou cenu, ať již poetickou, nebo historickou a vůbec ve směru poučném.

Fil. Šubrt.

O masonii w Polsce

od r. 1742—1822. Na źródkách wyłącznie masońskich napisal Ks. Stanisław Zaleski. Z 8-ma illustracyami. Kraków. 1889. (Str. 372 + XXXVI.)

O zednářstvu vydáno v několika posledních letech plno knih. A čím více knihy ty člověk čte, tím více poznává nebezpečné a podvodné úmysly této tajné sekty. Kniha Zaleského podává toho jenom nový jasný důkaz, jenž tím větší nabývá váhy, an jest veden přímo ze spisů trojtečkových pánů bratří. Kromě toho pak Zaleski není v oboru tohoto písemnictva nováčkem; vydalť již r. 1886. v Krakově důkladný spis o zednářstvu pod názvem „Historya towarzyzstw tajnych", kde však pojednává o zednářstvu více všeobecně, povšechně, kdežto v této knize přihlíží hlavně ku masonerii své polské vlasti. Dříve pak, nežli se ku vydání tohoto spisu odhodlal, pilně hledal a pátral v různých archivech a knihovnách po pramenech, a těch má nyní po ruce veliké množství. Proto lze se na údaje v této knize bezpečně spolehnouti. Mnohému tak vzejde nové světlo o různých otázkách polské historie, tak že se na mnohé věci dívá potom trochu jinýma očima, než jak tomu dříve byl zvyklý.

Spisovatel dělí celý spis svůj ve tři části. První jedná o masonii, jejím cíli a významu vůbec, druhá vyličuje děje masonie polské od dob saských až do r. 1822., a třetí podává seznam ritualií a ceremonií polské masonie. V dodatku pak jsou podány seznamy členů jednotlivých loží. — Je to tudíž dílo historické. Pan spisovatel chce v něm totiž dokázati, že i polské zednářstvo bylo přese svůj mírnější charakter institucí zcela nekřesťanskou, školou nevěry a semeništěm politické nesvornosti.

Jestiť, jak praví (na str. 5. a násl.), zednářství řádem, majícím své stanovy a regule, své přísahy a sliby a svůj dvojitý cíl: jeden předstíraný, jímž balamutí nižší stupně, a druhý vlastní, jímž jest vyvrácení oltáře a trůnu. Charakteristickou známkou jeho je tajemnosť, jež se členům jenom postupmo odhaluje. — V části všeobecné praví autor o původu a rozvoji masonie asi toto: Masoni sami neznají svého původu. Jedni praví, že původ jejich datuje se z dob stavby svatyně Šalomounovy. Hiram totiž jakýsi, ne však onen král Tyrský, nýbrž jiný jakýsi Tyřan, syn Turův a vdovy židovky z tribu Neftali, byl prý stavitelem této svatyně; on jediný znal tajemství umění zednického, vystavěl obrovskou tu budovu, později pak sdělil se o tajemství to s několika jinými zedníky, kteří se stali prvními zednáři. Tak píše „Le vrai Maçon. Philadelphie" (rozuměj Paříž) a. 5800 (to jest 1809.). Jiní zase odvozují původ masonerie od kněží a mudrců egyptských z Memfidy a Heliopole, kteří prý nesdělovali se se svými žáky ihned o tajemství vědy a přírody čili o tajemství magie, nýbrž přijímajíce je jenom pomocí tajemných symbolických obřadů, jen znenáhla otevírali jim arcana scientiae. Od nich pak naučili se prý vědě té Řekové, jako Lykurgos, Solon, Orfeus, Thales, Pythagoras, Herodot, Demokritos; také Mojžíš byl prý jejich žákem a proto — zednářem (Viz Le vrai etc.)

Opět jiní odvozují původ zednářstva z mysterií eleusinských, jiní zase od židovských Essenův, a ti, kdo tak činí, odvažují se i samého Krista Ježíše míti za bratra masona. (Viz: List rabina lisabon. k rabinovi brzeskému. Obrazy litewskie Ignacego Chodźki, tom. II.). Ba, mnozí mají již Adama s Evou za první zednáře. Než většího významu jsou nyní většinou přijaté hypothesy, z nichž jedna řád Templářů, druhá německé cechy zednické ze 13. století stanoví kolébkou zednářstva. Spisovatel rozvádí myšlénku tu, pokud se týče Templářů, na str. 10. a násl., přikládaje úplné víry obžalobám proti řádu tomu, právě jako to činí i Cartiere ve svém spise „Světlo a tmy", ač — myslím — není otázka ta posud rozhodnuta, a také ne beze všeho jsou poznámky Dr. Zeiberta ve příčině té, uvedené v jeho „Historia ecclesiastica" II. vydání str. 289. Praví pak, že z Templářů ti, kteří ušli smrti, prchli do Skotska, kde si založili tajné bratrstvo, v němž by mohli nekalé své činy páchati dále, přijavše vedle toho ještě za svůj cíl pomstu na králi a papeži pro smrť Molayovu, kteryžto cíl tají ovšem před vládou zevnějšími nastrčenými účely humanními. Na str. 13. udává pak vskutku též podobnost mezi zednáři a Templáři hlavně v otázkách, rčeních, odznacích atd. O původu masonie ze zednického cechu německého ze stol. 13., jenž se utvořil v Němcích ku přechovávání tajemství při stavení gothických kostelů, kleneb a p. mluví spisovatel na str. 14. a násl., o čemž lze se však šířeji dočísti i v Cartierovi a jinde. Cech ten přenesen byl později do Anglie, kdež pak byli strženi jeho členové i do hádek náboženských, tak že se r. 1717. dne 24. června spojili s gnostickou sektou „Rose croix".

Autor dokazuje po té, že je vyznáním zednářů čirý gnosticismus (str. 21. násl.), dovolávaje se při tom jejich spisů, hlavně díla „Maçonnerie pratique". Paris. 1875. Také všechny jejich symboly souvisejí s gnosticismem. Mámit sice zedníři na pohled své přijaté členy znakem kříže, Kristovým tělem ve hrobě ležícím, a p., ale vše to má zcela jiný význam. Značit jim kříž křižování se ras, Kristus v hrobě jest jim symbolem zimy a lidskosti pohřbené v obskurantství a předsudcích křesťanství; Kristus z mrtvých vstalý jest jim zase symbolem jara a lidskosti zednářstvem osvobozené atd. (Viz str. 27. a násl.). Vůbec všechny symboly a znaky jsou jim symboly dvou přirozeností a plodění. Nemorálnost masonii vládne (str. 38. sqq.). Proto také a pro podvratné záměry, jež sleduje, odsoudili a excommunicaci ipso facto incurr. na zednáře ustanovili všichni papeži, jak po sobě následují od Klementa XII. až do Lva XIII. (od r. 1738., kdy poprvé, až do r. 1884., kdy naposled zednářstvo odsouzeno.)

Přes to přese vše šíří se však masoni stále. R. 1885. měli 17000 loží a 1,060 095 členův. Vládu politickou mají v rukou. Oni jsou původci revoluce francouzské, sjednocení Italie, revolucí z r. 1820. v Portugalsku, Španělsku, Sardinii a Neapolsku, červencové revoluce ve Francii; polského povstání z r. 1830., revolucí z r. 1848. atd. V Německu je dle zednářského časopisu „Hamburger Bauhütte" z r. 1887. 364 loží a v nich 44,016 bratří. V Berlíně samém je loží 17, v Hamburku 14 atd. Že nebožtík Vilém a Bedřich zednáři byli, je známo. (Ostatně že i v Rakousku lože existují, není pochybnosti. Také u nás v Čechách máme zednářů dosti, a na Moravě, hlavně na jihu, i sedláci jsou členy loží. Faktum! V té příčině dobře je čísti články lonského „Vaterlandu", „Zednářství a c. k. armáda", a též velice zajímavý článek, nadepsaný „Licht in's Dunkel" v „Historisch-politische Blätter" z lonského roku.)

Pojednav spisovatel o všeobecném charakteru zednářstva, počíná na str. 49. psáti o masonii polské zvláště. Dvě okolnosti, praví, mírnily aspoň poněkud její škodlivost: 1. katolické přesvědčení polského lidu a 2. nedostatek času, jenž ji k vývoji dán. Ve svém květu r. 1820. čítala 40 loží, z nichž byly 33 lože symbolické a jen 7 kapitulárních. Všechny řídily se ritem „Růžového kříže" (Rose-Crois), jehož nejvyšší stupeň, t. j. sedmý, měl král Stanislav August. — Do Polska přišla masonie z Francie. R. 1717. ukládala se totiž Polska po t. zv. „s e j m i e n i e m y m" k politickému spánku, jsouc uvnitř všechna zanarchisována, nemajíc vojska, nemajíc peněz, nemajíc řádu, nemajíc spravedlnosti. Šlechta těšila se při tom ještě slovy; „nierządem Polská stoi, Polska potrzebna do równowagi euvropejskiej; za króla Sasa jedz, pij, i popuszczaj pasa"; král napodobil ve všem dvůr Ludvíka XIV., ve vojště sloužilo plno francouzských důstojníků, magnáti polští posýlali své syny do Paříže, a tak s mnohými jinými neřestmi přišla do Polska z Francie i masonie. Bylať tato z Anglicka přenesena do Francie roku 1726., kdy založena hrabětem Derwenwatrem první lože „Velikého Východu" v ulici des Bomcheriez, a již roku 1742. založena první lože v Polsku, a to ve Wiśniovci na Volyni, r. 1744. ve Varšavě (lože „Tří bratří"), r. 1747. ve Lvově (lože „Tří bohyní"), r. 1750. zase ve Varšavě (lože „Dobrého Pastýře") atd. Hlavně pak vzmáhala se masonie v Polsku za krále Stanislava Augusta, jenž byl protektorem zednářův, a jenž opravdu pramálo církvi katolické jsa nakloněn, hlavně proti klášterníkům měl namířeno. Ostatně měli polští zednáři tenkráte mocnou oporu v Rusku; neboť císařovna Kateřina II. byla od r. 1763. též protektorkou masonů, založivši sama r. 1784. v Petrohradě loži l'Imperiale, tak že od r. 1763—1787. bylo v Rusku již 145 loží, jež byly zakázány od carevny teprve po událostech francouzských, když ji tyto poučily o pravém směru jejích svěřenců. Zákaz její obnovil pak r. 1797. také její syn Pavel I. — Tak tedy masonie v Polsku zkvétala, zvláště když r. 1777. i sám král Stanislav dal se zapsati do německé lože „Rose-Crois" a dostal tam masonské jméno „E g n e s S a l s i n a t u s". Než, páni bratří toužili také po sestrách. A těch se jim dostalo dosti brzy. R. 1738. byl totiž Kolínským elektorem Klementem Augustem založen ve Vídni řád Mopsie, „l'o r d r e d e s M o p s e s", lože to žen, jež si „bratří" pro zábavu přijali. (Viz str. 82 a násl.) Statut jejich jest velmi zajímavý. „Sestry" samy nevědí, co se děje u bratří; ale páni bratří vědí vše, co děje se u nich, jelikož jeden z nich jest u nich „mopsem", a všichni mimo to znají jejich znaky, kdežto znaky bratří jsou sestrám neznámy. Zníť v té příčině artik. 7. statut loží polských (viz str. 69. a násl.): „Znaky, doteky a hesla slouží p o u z e ku poznání bratří. Dlužno pak jich užívati velice opatrně, aby se „profani" o nich nedověděli. Indiskretnosť ve věci té je zradou velikou, poněvadž je proti přísaze." Jsou pak do masonie ženské uvedeny četné děje, figury a obrazy biblické, aby

tak ženy věřící viděly v masonii cosi vážného, ba i svatého, a neměly proto výčitek svědomí a masonii zbožným duším, nevědouce arci, co činí, doporoučely. Filosofky zase a deistky vidí v tom cosi bibli zlehčujícího, a ty zase doporoučejí z příčiny té masonii spolufilosofkám. (Viz str. 83.) A takováto adopční lože, „Dobročinnost“ zvaná, založena v Polsku r. 1783., a „sester“ bylo dosti a dosti. Vedle ní pak povstaly brzy jiné tři lože ženské, ve Lvově, v Poznani a Dubně, kde „wspaniałe siostry“ pilně „pracovaly“. (Dokončení.)

Přehled katolického písemnictví ve Spojených státech amerických v tomto století.

Dle studie Rev. H. Gabriela, rektora Troyské kolleje, podává Alois Bláhový
(Věnováno slov. p. Dru. Jakubovi Hodrovi.)

(Pokračování.)

Zmínili jsme se již o některých členech kongregace sv. Pavla v N. Yorku. Zakladatelem kongregace té byl Rev. Isaac Hecker, jenž zemřel r. 1888. Narodil se v N. Yorku z protestantských rodičův, ale ve 23. roce stal se katolikem. Nejprve byl členem a knězem řádu Redemptoristů, než dostav od papeže Pia IX. dovolení, opustil řád sv. Alfonsa Lig. a založil dle vzoru jeho nový, ale beze slibů, jenž lépe se shodoval s povahou Američanů. Podnik jeho se zdařil, a teď čítá kongregace sv. Pavla 23 kněží, z nichž většina jsou konvertité, a přiměřený počet novicův věnuje se duchovní správě, konají misie a pracují horlivě o katolické literatuře. Vydávají v N. Yorku časopis „The Catolic Wored“ [1]) a jiné menší časopisy.

Přední snahou P. Heckera bylo dokázati ve spisech světle a jasně rozumnost a odůvodněnost katolického učení. Hlavní pak váhu oproti Kalvínům klade na to, že přirozenost lidská i po pádu našich prarodičů jest nadána svobodnou vůlí a že i v tomto nynějším stavu může konati dobré. Také na to klade důraz, že není vládního systému, se kterým by se katolické učení nesnášelo, ve kterémžto příčině však mnohdy až v zámezí ubíhá, jako v posledním díle „The Church and the Age“ (Církev a doba (nyn.)). Z jiných jeho děl připomínáme: „Otázky duše“, „Katholicismus ve Spoj. státech“ a „Dohodnutí se katolíků s protestanty v otázce školní.“ Kollega P. Heckera, P. Hewit, o němž bude ještě níže řeč, vydal své „Důvody pro podrobení se církvi kat.“ a „Královskou cestu“ čili „Církev kat. — cesta ku spasení.“ Jsou to krátké, důmyslné apologie.

Jesuita P. Smarius, rodem Němec, uveřejnil před patnácti lety výtečné dílo: „Points of Controversy“ (Sporné otázky). V díle tom sebral své zkušenosti, jichž nabyl konáním misií po dlouhá léta ve protest. krajích. Spisek ten nejednoho protestanta přivedl do lůna katolické církve.

Mgr. Patrick Lynch, jenž byl politickým odpůrcem arcib. Hughesa za války konfederační, zemřel r. 1882. jako biskup Charlestown-ský. Většinou jsou však výborné práce jeho posud roztroušeny po magazinách a časopisech. Jsou to práce spíše apologetické nežli kontroversní, klidně psané. Samostatně vydal „Zázraky sv. Januaria“ a „Obranu Vatikánského koncilu.“

Rev. Clarence Walworth, konvertita, nyní rektor S. Mary ústavu, Albany, obírá se výhradně vyvrácením námitek, které činí rationalisté proti zjevenému náboženství. Horlivý ten kněz, jenž zběhlý jest jak ve přírodních vědách, tak i v dogmatech katolických, vydal už několik spisů, mezi nimiž vyniká „The Gentle Sceptio,“ ve kterémžto díle hájí pravdivosť Písem sv., poslání smrti skrze první hřích, [2]) jsoucnosť pekla, ve formě rozhovorů s nevěrcem. Týž spisovatel vydal také svazek básní náboženského rázu a množství článků uveřejnil v četných amerických revujích. Jedna z jeho vnuček, Miss Nelie Walworth, vydala zajímavý popis cesty kolem světa, kterou s ním vykonala.

Kniha, jež své doby způsobila veliký rozruch a byla podnětem mnohých obrácení, jest „The Invitation Heeded“ (Pozoruhodné pozvání) od Rev. James

---

[1]) „The Catholic World“ přirovnati lze co do obsahu ku „Vlasti“. Cena předpl. r. asi 20. zl. Jest hodno doporučení. Poz. spis.

[2]) V čísle lednovém „Longmanovy mag.“ r. 1890. uveřejnil Ed. Clodd článek o „Původu smrti“, v němž prohlašuje za „legendu“ učení kat. o původu smrti. Příležitostně se snad k tomu vrátíme. Poz. spis.

Kent Stone-a. Jak nadpis knihy praví, ukazuje a líčí v ní spisovatel, kterak, stav se katolikem, odpověděl na pozvání, jež papež Pius IX. při zahájení sněmu Vatikánského poslal všem protestantským duchovním hodnostářům. Jsa otcem četné rodiny, zůstavil náš hrdinský konvertita péči o děti zbožným katolíkům, opustil svět, stal se knězem a vstoupil do kongregace sv. Pavla. Před několika lety zřídil dům téhož řádu, jehož zakladatelem jest sv. Pavel z Kříže, v Argentinské repub., kdež až doposud pokračuje ve své apošt. činnosti.

Mezi žijícími biskupy americkými, kteří se proslavili literární činností, dlužno jmenovati na prvním místě Jeho Eminenci kardinála Gibbonsa, arcib. Baltimorského. Kromě četných článků, v různých magazinách uveřejněných, vydal o sobě malou, ale učenou knížku: „Faith of Our Fathers“ (Víra našich otců). Knihy této vyšlo přes 150.000 exemplářů. Jak se dovídáme z květnového čísla amer. magaziny „The Catholic World“, vydal u příležitosti sté ročnice kat. hierarchie Gibbons nové dílo, jež nese nápis „Our Christian Heritage“. V prvních čtrnácti kapitolách pojednává vznešený spisovatel o Bohu a člověku, o jejich vzájemném poměru, jak jej rozum, neodvisle na zjevení, stanoví. Patnáctou hlavou zahajuje spisovatel řadu skvělých důkazů o Božství Ježíšově a jeho učení, jakož i o církvi Jím založené. Zajímavo jest, kterak líčí spisovatel protivu mezi křesťanstvím a pohanstvem ve příčině konání společných ctností, výchovy dětí, nakládání s chudými a nešťastnými, zacházení s poraženými v boji a o jejich vlivu na otroctví. Ač bychom tu rádi některá místa z knihy přeložená uvedli, jsme nuceni za příčinou stručnosti od toho upustiti.

Mgr. Chatard, biskup Vincenneský, vydal dva svazky „conferencí“ (kázaní) a r. 1887. napsal brožuru proti socialistickým theoriím Henryho Georga.

Biskup John L. Spalding povýšen byl na stolec biskupský; ve 36 letech vydal několik již děl o vychování a vzdělávalectví. Jeho snahám a úsilí děkují hlavně katolíci amer. za zřízení kat. university ve Washingtoně.

Dr. Stephen Ryan, biskup Buffaloský, vydal o sobě svazek o „Anglikánských svěceních“.

Biskup Mc. Quaid of Rochester jest na slovo vzatým paedagogickým spisovatelem. Po příkladě našich rakouských biskupů vystoupil rázně proti „bezkonfesijním“ školám.

Petr Burnett narodil se v Tennessee z protestantských rodičů. Stav se guvernérem a potom přísedícím nejvyššího soudu Kalifornického, jal se studovati různá náboženská vyznání se stanoviska právnického, a následek toho byl, — že se stal katolikem. R. 1860. vyložil v obsažném svazku důvody, které ho pohnuly ku přestoupení, pod názvem „The Path which led a Protestant Lawyer to the Catholic Church.“ Po té vydal množství politických a historických děl. Posledně uveřejnil spis, v němž udává, proč máme Boha milovati, jemu věřiti a sloužiti. („Reasons for Believing. Loving and Serving God.“)

Jiným slavným konvertitou jest Mgr. Preston, apošt. protonotář a jenerální vikář Novo-Yorkské diecése. Práce jeho zabírají 14 svazků, jsou to na díle kázaní a promluvy, na dile pojednání o kř. jednotě, o životě bl. Panny, o rozumu a zjevení atd.

Spojené státy mají teď svého Voltaira a Tom. Paine-a v osobě Rob. Ingersolla, jenž s úspěchem je potírán jak od protestantských, tak i katolických kazatelů. Zvláště Rev. Louis Lambert strhl Ingersollovi škraboška s tváře brožurami „Notes on Ingersoll“ a „Infidel Tactico“. Totéž pohnulo Rev. Dr. Branna k uveřejnění „Age of Unreason“ (Věk nerozumu) a jiných ještě brožur. Třetím odpůrcem toho rouhače jest G. Gmeiner, professor bohosloví v St. Paul-u, Minnesota. Jemu děkují Američané za polemické přirovnání moderní tak zvané vědy křesť. učení pod názvem „The Spirits of Darknep and their Manifestations.“ Menších kontroversních spisů za příčinou stručnosti pomijíme; uvedeme toliko jména spisovatelů. Jsou to: Joshua Huntington, abbé Vahey, P. Bergrath, W. Dix, Dr. med. Hannon, Jezuita Merrick, P. Prachenski, člen T. J., a Zach. Montgomery, právník.

Filosofie.

V zemi, jakou jest Amerika, kdež se především hledí na skutky, činy a jednání, není ani možno, aby se filosofie pěstovala s větším poněkud zápalem. Pojednání z toho oboru nepřesahují rozvahu článků v novinách anebo revujích. Než přes to přese vše i na tom poli objevily se některé práce ceny trvalé.

Předním amer. filosofem jest bez odporu Orestes A. Brownson, jenž zemřel r. 1876. Brownson narodil se r. 1814. ve Vermontě a byl vychován po

kalvínsku, ale ponévadž ho kalvinismus neuspokojoval, hledal pravdy v „universalismu," kteréžto sekty byl po nějaký časek sluhou. Potom se přichytil utopistických ideí rationalismu, opustiv je však po krátkém čase přidal se k „Unitarianům", kteří připouštějí jenom lidskou přirozenosť" v Kr. Ježíši a Ducha sv. vůbec za samostatnou osobu neuznávají. V té době, jak sám vyznává, byl zuřivým „iconoclastou" platných řádův a diplomovaným svobodomyslníkem u věcech víry. Odvrhnuv bludy vstoupil do pravé církve r. 1844., a od té chvíle věnoval všecky své síly a schopnosti prospěchu a zdaru kat. církve. V „Quarterly Review", jež byl r. 1838. založil, psal o nejobtížnějších záhadách filosofických proti pantheistům a materialistům, současně uveřejňoval o sobě práce, jež byly pilně čteny. Jmenujeme z nich „The Convert", ve kterémžto spise vyličuje, kterak nalezl cestu ku pravému nábož. vedoucí; v díle „The Spirit Rapper" pojednává o moderním spiritismu, ve práci „The American Republic" ukazuje na harmonii, jež existuje mezi politickými institucemi jeho rodné země a náukami kat. církve. Konečně uvádíme jeho „Dialogues on Liberalism and the Church."

Bylo by přímo divno, kdyby duch tak originální a tak neodvislý nebyl někdy pochybil. Upřilišoval druhdy jistotu svých úsudkův, ale byv usvědčen z bludu vždy se ochotně podrobil usnesení církve. Souborné vydání spisů jeho, jež činí 18 objemných svazků, pořídil jeho syn.

Uvedený již P. Hecker byl důvěrným přítelem Brownsonovým a věnoval jeho památce nejednu stránku v díle „The Church and the Age". Vydal několik spisů filosofických.

P. Hewit pojednával o filos. otázkách v citovaném už časop. „The Catholic World". Narodil se v Conecticutu r. 1820. a byl vychován v zásadách „kongregationalistických". R. 1843. posvěcen byl na episcopalinského duchovního, ale již r. 1847. vysvěcen byl na kněze v církvi kat. Redemptoristou byl až do r. 1870., kteréhožto roku vstoupil do nově zřízené kongregace sv. Pavla. Kromě četných fil. pojednání vydal samostatně „Problems of the Age", ve kterémžto díle jedná o bezbožství a agnoticismu. Ostatní práce jeho jsou asketického, polemického a historického rázu. Některé z nich už jsme uvedli, ostatní vypočteme na jiném místě.

Brother Azarias pojednává o nejfilosofičtějších otázkách křesť., a jeho essaye sami Protestanté vysoce váží. V posledních dissertacích studoval vztah filosofie Aristotelovy k učení církve kat. Mgr. de Concilio uveřejnil neobyčejně hluboké dílo o pantheismu, jež původně vyšlo v „Cath. Worldu", potom práci o „Rozumové filosofii".

Rev. Dr. Brann, rektor kolleje sv. Alžběty v Nov Yorku, vydal „Curiovs Questions on Philosophical Problems", potom „Pravda a blud" a konečně „Duchovosť" a „nesmrtelnosť duše". Všecky jeho práce vynikají vybroušeným slohem a přesvědčivostí důvodů.

Jezuita P. M. Ronayne chystá do tisku dílo „God Knowable and Known" — (O Bohu poznatelném a poznaném), v němž vyvrací Agnosticismus, jenž se za naší doby jak v Anglii tak i v Americe neobyčejně rozšířil.

P. Jouin a P. De Rupo vydali příruční knihu filosofie pro bohoslovce v latině, P. Hill v angličině.

Historie.

Historických děl vyšlo nesmírně mnoho ve Spojených státech am. Každá kř. obec našla svého historika, a každý slavný kat. spisovatel anebo jinak vynikající muž svého životopisce. Mnohé z prací těch uloženy jsou v revujích, o kterých však pomlčíme; vytkneme jen o sobě vydaná díla a pozoruhodné monografie.

Ve všeobecné historii vynikl Robert Walsh, jenž se nar. roku 1784. v Baltimoru a jenž byl konsulem Spoj. států v Paříži od r. 1837., kdež také zemřel v kat. víře. Psal o „Všeobecném stavu evrop", o „Bludných názorech u Angličanů o Spoj. st." a konečně o „Povaze franc. vlády". Byl zakladatelem časop. „The American Review", a svými spisy, jak svědčí Dr. Hart, poopravil a pozměnil v nejedné příčině veřejné mínění v Anglii o Sp. státech.

P. Fredet, jenž zemřel v r. 1856., jest spisovatelem „Příruční knihy historie" a pojednání o „Tajemství nejsv. svát. oltářní".

Rev. R. Vuibert, (žije posud) uveřejnil: „A Complete (úplný) Manual of Ancient History" r. 1886. Spisovalel Kerney vydal „Historický katechismus".

Americkým historikem, požívajícím zasloužené slávy pro svou učenosť a literární činnosť, byl Dr. O'Callaghan, jenž se nar. r. 1804. v Irsku a jenž

zemřel r. 1880. v Novém Yorku. Jedno z četných jeho děl obsahuje „Vypravování Jezuitských misionářův o jejich nálezech a objevech v Americe.“ V jiných svazcích jest obsažena „Historie N. Yorku a Nizozemí.“

O všeobecnou církevní historii bohužel nepokusil se doposud žádný spisovatel, mezeru tu vyplňují ze starého světa importované spisy.

Alzogovu „Církevní historii“ poznámkami opatřili Pabsch a Byrne, kratší vydání její pořídili Brueck a Darras.

Rev. Dr. Constantine Pise, † 1866, učinil na tom poli pokus svou „Historií církve od jejího založení až do reformace.“ Týž spisovatel napsal dílo: „Sv. Ignacius a jeho první soudruhové“ a konečně nejlepší práci svou, povídku „Father Rowland“, a několik výtečných básní, „Otec Rowland“ byla první kat. povídkou, v Americe uveřejněnou.

Elementární historie církevní mají Američané dvě, jednu od Rev. Thomase Noethera of Albany, jenž zemřel r. 1879., a druhou od Rev. B. Spaldinga, jež vyšla r. 1887.

Důležitějším dílem jest „The Ecclesiastical History“, doposud nedokončená, od Rev. A. Parsonsa z N. Yorku, jenž jest také spisovatelem „Životopisného slovníku.“

Pro úplnost uvádíme ještě „The Church History for the Use of Coleges“ od J. Birkhoeusera, potom „Vítězství kat. církve“ od Rev. Dr. A. Manahana, jakož i „Rozřešené tajemství čili historie církve napsaná ve Zjevení sv. Jana“ od Rev. M. Griffithe.

Četnější a vesměs dobrá díla jsou práce historické, pojednávající o církvi v Americe a v Irsku.

Z oboru toho chronologicky prvním jest latinsky sepsaný popis cesty první kolonie kat. vystěhovalců, kteří přibyli do Marylandu r. 1834. Spis ten sepsal Jezuita White a uveřejnil r. 1656.

M. Nagot, jenž založil první kat. bohoslovecký ústav ve Spojených státech, (otevřený r. 1797. v Baltimoru), zanechal vypravování o některých pozoruhodnějších konversích.

R. 1856. uveřejnil John Gilmary Shea dle francouzského „General History of the Catholic Church in the U. S.“ Historie ta jest zajímava i dosti správna, jen že neúplna, pojednávajíc jenom o diecésích v Marylandě, Pennsylvanii a ve státě N. Yorském. Tímto dílem však, abychom tak řekli, vystoupil po prvé na kolbiště literární Mr. Thea, a dnes jest uznaným i od protestantů historikem amer. Od té doby napsal mnoho článků hist., „Historii missií u Indiánů konaných“ a spis o „Objevení Mississippi“. Hlavně však vyznamenal se knihou: „History of the Church (církev) in the United States“, jejíž třetí svazek se chystá do tisku. Jest mu nyní 65 let, a Američané prosí Boha, by ho ráčil zachovati ještě dlouhá léta ve prospěch kat. literatury v Americe.

O' Kane Murray, jenž zemřel r. 1885., uveřejnil r. 1875. „History of the Church in America“, ne tak methodicky sepsanou, ale úplnější nežli De Courcyho. Sv. Otec Pius IX. osobně mu za dílo to poslal gratulaci spolu se zlatou medalii. Kromě toho vydal: „Hrdinové a Hrdinky v Americe“, „Krátký život Svatých“ a „Katoličtí průkopníci v Americe“.

P. Finotti, jenž zemřel r. 1879, počal r. 1872 uveřejňovati dílo „Bibliographia Catholica Americana“, jež však zůstalo nedokončeno, sáhajíc jen až po r. 1820. Jest to velmi cenná a svědomitá bibliografická kompilace. Týž spisovatel vydal: „Marianský měsíc“, „Život sv. Pavla z Kříže“, „Italie v 15. století“, „Vojínův denník“, „Francouzský Zouave“, „Heřman pianista“ a konečně „Život blah. Petra Clavera“.

Jezuita P. Thebaud, jenž zemřel r. 1886., vynikající neobyčejnou pamětí, napsal: „Irská čeleď“, „O pohanství“, „Církev a moralní svět“ a nábožnou romanci „Louisa Kirkbride“.

Irský patriota, D' Arcy Mc. Gee, jenž přišel z Kanady do Spojených států, kdež později byl úkladně zavražděn od člena tajné společnosti, napsal první „History of North (severní) America“. Ostatní spisy jeho jednají o Irsku.

Kat. žurnalista D. P. Conynghan vydal pěkný svazek „Života Irských Svatých“ a „Irští mučedníci“.

Z konvertitů jmenujeme Xaviera D. Mac Leoda, jehož nejoblíbenějším dílem jest „Historie úcty Bohorodičky v sev. Americe“. Kromě toho sepsal „Život Waltera Scotta“ a „Marie Stuartovny“, několik povídek a básní. Stal se obětí železničního neštěstí r. 1865., když šel navštívit nemocnou osobu.

Právník James Mc. Sherry kromě četných příspěvků do „The United

States Catholic Magazine" napsal „Maryland", „Otec John či Jezuitští missionáři" a „Willtost neboli doba Jakuba I."

O vystěhovalectví a o stavu kat. přistěhovalců psali Dominikán Stephen Byrne a Mgr. Spalding, biskup v Peoriji.

Zvláštní zmínky zasluhuje P. De Smedt, T. J., jenž téměř padesát let apoštoloval mezi Potawotamy, Flat Heady, Koutenay-i a jinými Indianskými čeledmi a jenž na jedenkrát stotisíc jich přivedl do lůna církve; — uveřejnil několik prací o dobrodružstvech, jichž byl mezi Indiány zažil. Názvy děl těch jsou: „The Oregon Missions", „Indian Letters (listy)", „Missions in the West (západ)" o „Nové indiánské črty". Zemřel r. 1872. Za svou apoštolskou činnosť vyznamenán byl jak od vlády americké tak i belgické. Belgie byla jeho rodištěm.

Mgr. J. Corgoran, jenž letos zemřel, byl professorem Písma sv. a východních jazyků v semináři Philadelphickém. Přispíval do časop. „The American Cath. Quarterly", jehož byl redaktorem.

Bostonský kněz, Rev. J. Hoskins, konvertita, jenž zemřel r. 1872., podává zajímavé přirovnání mezi katolicismem a protestantismem ve své knize „Travels trough Europe". (Cesta Evropou).

Kontroversní účel patrným jest ve knize P. Eugena Vetromila „A Journey to the East" (Pout na Východ), jenž kromě toho napsal „The History of the Tribe of Abernakis" a zkompiloval v indiánském dialektu několik menších spisků pro tamější konvertity.

Lutherova stá ročnice r. 1883. zavdala podnět k četným pracím o tomto vůdci reformace, z nichž nejlepšími jsou práce P. O' Connora, T. J., P. Stanga a Dr. Branna.

Rev. Dr. White, rector ve Washingtoně, jenž zem. r. 1878, napsal doplněk k angl. vydání Darrasovy církv. historie pod názvem „Dějiny náboženství v Americe", kromě toho vydal „Život pí. Setonové", zakladatelky domu Milosrdných sester v Emmitsburgu.

Mgr. J. Roosevelt Bayley, pí. Setonové vnuk, jenž byl jak ona konvertitou a jenž se z biskupa Newarkského stal Baltimoreským arcibiskupem, napsal „Krátké církevní dějiny ostrova N. Yorského" a potom „Paměti biskupa G. Gabriela Brute-a z Vincennes". Zemřel r. 1877.

Rev. A. Lambing napsal církv. dějiny několika místních diecési, zvláště Pennsylvanské. Týž autor ve spisech svých velmi často vypravuje o Demetriovi Galičinu, apoštolu Alleghanijském, obšírnější však životopis tohoto sv. kněze napsal Benediktin P. Lemcke a jiný Miss. Sarah Brownsonová, dcera velikého kat. filosofa. Slečna ta napsala taktéž několik poučných novel. —

Rev. James Fitton, jenž zemřel v Bostoně r. 1881., napsal „Dějiny o vzniku a rozšíření Novo-anglické církve". O tomže předmětu psali Rev. H. Allerding, Rev. G. Houck, Dr. Webb, J. Talbot Smith a prof. Mulrennan.

Mgr. De Goesbriand, biskup Burlingtonský od r. 1853., vydal množství monografií o znamenitých konvertitech. Týž autor popsal svou „Cestu do sv. Země".

Z katol. spisovatelek na předním místě sluší uvésti Miss Elinor Donnelly, sestru pověstného Ignáta Donnellyho, jenž tvrdí, že Shakespearova dramata napsal Baco Verulamský. Spisovatelka ta jest oblíbenou básnířkou a novellistkou. Spisy její došly uznání a schválení od samého sv. Otce Lva XIII. Z větších jejich prozaických spisů uvádíme „Život P. Felixa" a „Perly Srdce Ježíšova".

Colonel James Meline, jenž zemřel r. 1873., napsal kromě jiných věcí „Život královny Marie Stuartky," v němž očisťuje povahu této svaté ženy od kalu a bláta, jímž ji potřísnili „pravdy milovní" nepřátelé církve kat., a také „Život Sixta V." Dcera jeho, Miss Mary Meline, posvětila po jeho příkladě své péro službě pravdy.

Na poli krásného písemnictví setkáváme se s Miss Elizou Allen Starr-ovou z Chicaga, jež ve své knize „Pilgrims and Shrines" zjednala průchod citům a zkušenostem zbožných kat. poutníků. Napsala také „Svatí Patronové" a více pod. knih.

Mrs. Anna Sadleir-ová napsala knihu „Kat. ženy" a četná jiná zajímavá díla.

Mrs. Rhoda White-ová, spisovatelka četných kat. povídek, vypsala v „Životě Jenny Whiteové", své dcery, její manželský život vylíčivši, jak blahodárně působil příklad té mladé kat. ženy v Cartageně a Venezuele.

Lady Blanche Murphy, jež se dobrovolně vzdala svého místa mezi nejvyšší aristokracií angl., byla dcerou Earla of Gainsborough, napsala několik cenných kat. děl.

Z čisté biografických děl uvádíme tři svazky „Životopisů posledních biskupů ve Spojených státech“ od Dra. Richarda Clarke-a z Nov. Yorku.

Biskup Martin Spalding vydal „Život prvního biskupa Louisvilleského“ a „Život P. Charlesa Nerinksa, apoštola Kentuckského.

Mr. John Hasard, laik a konvertita, zemřel r. 1887., napsal objemný životopis arcibisk. Hughesa, jakož i „Život Pia IX.“ a několik paedagogických prací.

Mgr. Bernard O'Reilly, i u nás známý z překladu jeho „Života sv. Otce Lva XIII.“, jest dopisovatelem časopisu „New York Sun-u“. Napsal mimo jiné: „Historie sv. Anděly Mericijské a Uršulinek“, „Biblická historie“ atd

Taktéž z německých prací známý u nás P. Keller T. J., napsal „Dějiny Lva XIII.“.

Několikrát už citovaný P. Hewit podal Američanům „Život kněžny Borghese“, „Život P. Bakera“, „Život Dumoulin-Borna“. (Dokončení.)

Spolek sv. Vincence z Paula.

Valná hromada

spolku sv. Vincence z Paula byla konána dne 19. července v sále Sv.-Václavské záložny. Schůzi řídil metropolitní kanovník Flor. Scharworth, druhý místopředseda spolku. Předsedající zahájil křesťanským pozdravem rokování a představil slavnostního řečníka P. Fr. Brunona Bártu, Ord. Praed., kaplana u sv. Jiljí v Praze. Sekretář spolku, učitel V. Němeček, četl „nábožné čtení“, jednající o nedělním evangeliu a podal protokol minulé schůze. Čtvrtletní zprávy přednesly konference z Libně, Vinohrad, Olšan, Invalidovny u Karlína a od Panny Marie Sněžné v Praze. Z venkova pak zaslaly zprávy — a tyto byly čteny — konference z Něm. Brodu, Nového Hradce Králové, Dolní Dobrouče, Zdislavic a Vejprt. Nová konference povstala v Sušici, jejímž předsedou jest hrabě Chotek. Při volných návrzích hlásil se k slovu člen konference žižkovské P. Tom. Škrdle a oznámil, že družstvo „Vlasť“ vydá 1. září t. r. „Dělnické Noviny“, tyto pak že budou vycházeti dvakráte měsíčně a budou státi ročně 1 zl. 60 kr., půlletně 80 kr., čtvrtletně 40 kr.; vytkl jejich směr a důležitosť a požádal přítomné syny sv. Vincence, aby to vše přednesli ve svých konferencích, a tyto aby se postaraly o hojný odbyt a rozšíření „Dělnických Novin“. Tuto prosbu zasýláme pomocí „Čecha“ i všem venkovským konferencím v Čechách a na Moravě. — Slavnostní řečník P. Fr. Bruno Bárta mluvil v úvodu o tom, že každý světec oblíbil si zvláštní ctnosť, a přešed k sv. Vincenci z Paula, mluvil o jeho mládí, kterak z pastýře stáda vyšinul se svojí péčí o chudé na jednoho z největších světců světa. Na to obrátil výmluvný řečník slova svá k synům sv. Vincence, pravě, že mohou v jistém směru více působiti a dociliti nežli kněz. Napomínal a prakticky je naváděl, čeho si mají u chudých všímati a co u nich napravovati. Předsedající metropolitní kanovník řečníku srdečně poděkoval. — Kollekta vynesla 4 zl. 18 kr. Obyčejnou modlitbou a modlitbou za † velmistra řádu Křižovnického Fr. Huspeku byla schůze skončena.

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Socialní odbor družstva „Vlasť“

konal 9. července v Žižkově, v místnostech spolkových, schůzi užšího sboru. Předseda dr. R. Horský zahájil modlitbou rokování a přikročil k volbě výboru. I byli jednohlasně zvoleni: za místopředsedu V. Žižka, stříbrník v Praze; za zapisovatele Tom. Jiroušek, dělnický spisovatel v Žižkově; do výboru: Fr. Žák, koop. na Král. Vinohradech, Fr. Hošek, úředník na Král. Vinohradech, a Fr.

Vaněček, farář ve Václavicích. Výbor družstva Vlasť zvolil za svého zástupce v odboru redaktora T. Škrdle Byla předložena brožura, kterou družstvo v 10.000 exemplářích vydalo. Odbor se usnesl, vzdáti veřejné díky p. faráři P. Kopřivovi, který ji sepsal, i p. V. Kotrbovi, který prvních 5000 exemplářů zdarma dodal a druhých 5000 exemplářů levně počítal. Přítomní páni ihned zakoupili a hotově zaplatili hojnou zásobu těchto výtečných brožurek, které nesou jméno: „Kdy je člověk nejnešťastnějším“. — Odbor uzavřel, že budou státi: „Dělnické Noviny“ ročně 1 zl. 60. kr., půlletně 80 kr., čtvrtletně 40 kr., a že každý sběratel obdrží na 5 exempl. šestý zdarma. Jednotlivá čísla budou se prodávati po 6 kr. Každé číslo „Dělnických Novin“ bude obsahovati 8 stránek formátu nynější dělnické přílohy „Čecha“, a budou vycházeti vždy 1. a 16. měsícem září počínajíc. Za stránku bude se platiti 1 zl. honoráře. Tisk svěřen tiskárně Cyrillo-Methodějské, a administrace „Dělnických Novin“ jest spojena s administrací „Vlasti“ v Žižkově, která již nyní předplatné přijímá. Kasa odboru svěřena k návrhu redaktora Tom. Škrdle koop. Fr. Žákovi. Redakci „Dělnických Novin“ bylo dovoleno, abonovati si socialní listy všech evropských zemí; jsouť v odboru zastoupeni znatelé všech evropských řečí. Jistý vynikající socialní demokrat zaslal odboru přípis veliké ceny, v němž odhaluje stinné stránky socialní internacionaly. Čtení dopisu a znamenitý jeho obsah byly se živým interessem sledovány. — Socialní odbor družstva „Vlasť“ pronáší veřejné přání, aby s ním všecky křesťanské dělnické a socialní spolky již založené v bližší styk vešly, a žádá duchovenstvo, aby mu podávalo pokyny a rady k řešení socialní otázky prospěšné. — Pp. V. Žižka a Tom. Jiroušek, každý jednotlivě nebo oba najednou, jsou ochotni konati po venkově z oboru socialního přednášky. Přál-li by si některý spolek nebo správce duchovní podobné přednášky, ať odboru dopíše (Žižkov č. 505). Místopředseda V. Žižka daroval redakci „Dělnických Novin“ razítko, kterého před 20 lety při svých „Dělnických Novinách“ užíval. Na to byly vyřízeny některé návrhy, jež musí zůstati v tajnosti. Zapisovatel Tomáš Jiroušek ke konci schůze navrhl, aby se shromáždění pomodlili za dva vynikající, v Pánu zesnulé katolické sociology: P. Pl. Mathona a P. K. Šťastného O. S. B. z Rajhradu. Přítomní poklekli a za ně se pomodlili.

Výbor socialního odboru družstva „Vlasť“

konal 30. července t. r. druhou schůzi, kterou zahájil předseda dr. Rud. Horský o 3. hod. odpoledne. Schůze súčastnili se mimo členy výboru vládní zástupce p. Husák a pp. Richard Antl, koop. z Frýdlandu u Místku na Moravě, a J. Schwarz, člen Jednoty katol. tovaryšů v Praze, kteryžto po skončené schůzi přítomné oslovil a pravil, že přináší pozdrav od Jednoty katolických tovaryšů, že přeje odboru všeho zdaru a že sdělí jednotě průběh rokování. — Zapisovatel p. Tom. Jiroušek přečetl protokol minulé schůze, kterýž byl schválen a podepsán. Cenu „Dělnických Novin“ pro Ameriku a německé země ustanoviti, bylo ponecháno administraci, kteráž oznamuje, že budou státi „Dělnické Noviny“ pro německé země, Bosnu a Hercegovinu ročně 2 zl., do Ameriky a ostatních zemí ročně 2 zl. 60 kr. r. m. Bylo sděleno, že sbírky na „Dělnické Noviny“ vynesly 1036 zl. 50 kr., že jest již na 3000 Kopřivových brožur prodáno, a že má administrace „Dělnických Novin“ velikou zásobu adres. Při tom bylo s díkem vzpomenuto činnosti vdpp. kn. arcib. a biskup. vikářů, kteří s neobyčejnou horlivostí sbírky na „Dělnické Noviny“ konají a adresy sbírají. Socialní odbor žádá, aby odesýlatelé adres adresáty přímo na „Dělnické Noviny“ upozornili, by tito věděli, co jich dojde. V Alpách se podobné katolické literární záležitosti ohlašují s kazatelen, i jest tento modus odborem i našemu duchovenstvu doporučen. Družstvo zadá pro „Dělnické Noviny“ o úřední kolportáž pro celé Čechy. Až úřední dovolení dojde, budou tu a tam zvláštní kolportéři „Dělnických Novin“ jmenováni. — Předseda četl různé dopisy odboru se týkající, které byly členům odboru k vyřízení odevzdány. C. k policejní ředitelství v Praze přípisem ze dne 23. července t. r. č. 7898 schválilo vydávání „Dělnických Novin“ a volbu p. Tom. Jirouška za jejich redaktora. Výbor radil se o vnitřní práci odborové a přijal několik návrhů, které však musí zůstati v tajnosti. — Čten byl druhý dopis vynikajícího socialisty, který se od socialních internacionalů odloučil. Zasýlatel v podrobných zprávách nepěkně líčí vůdce socialních internacionalů, jednoho po druhém. — Na to zahájil redaktor „Dělnick. Novin“, p. Tom. Jiroušek, přednášku o tiskové organisaci socialní internacionaly, v níž rozvinul obraz, jak tisk dělnický od r. 1867. do r. 1885. bídně živořil, zejména v Čechách a na Moravě, dokud veden byl pouze samým dělnictvem. Nyní však, co dr. Adler ve Vídni a j. židé s ním vložili se ve hnutí dělnické, roste

socialistické časopisectvo neslýchaným počtem. V nynějším socialně-internacionalním časopisectvu dělnickém jest do oči bijící cizinský, beznárodní a neznabožský ráz, jakým dřívější dělnický tisk tou měrou se nevyznamenával. Dělnictvo mimo úzký kruh vůdců socialní internacionaly stojící nemá ani pojmu o tom, co se na jeho účet provádí. Časopisy neznabožské, jako „Zář", „Červánky" a „Morgenröthe" udržuje a fedruje socialní internacionala hlavně z těch příčin, aby náboženství, které jest nejmocnější hrází proti přívalu socialních výstředností v životě rodinném i společenském, zlehčováno býti mohlo, aby duchovenstvo a vůbec katolický lid pohaněn a tento do náruče nevěry vehnán. Dříve, před sjezdem v Hainfeldu, r. 1889. měla socialní internacionala v Rakousku pouze 8 časopisů; přibylo tedy během tří let 35 socialně-internacionalních listů, pokrok to, s jakým se internacionala ani v Německu v tak krátké době vykázati nemůže. Socialně internacionalním tiskem překvapen jest každý i tam, kde se toho nejméně naděje, kde by ho vůbec nikdy ani neočekával, tím méně hledal, neboť mají časopisy socialní internacionaly v Rakousku dle sdělení Adlerova na sjezdu 101.200 odběratelů a čtou se ve 219 vzdělavacích a odborných spolcích dělnických, následkem čehož čítají desetkrát tolik čtenářstva! Dělnický tisk socialní internacionaly doporučuje se jednotlivci, dopisovateli, spolky, veřejnými schůzemi a při každé příležitosti. Tomuto tisku platí více slova jeho redaktorů, nežli všecka přikázaní světská i božská. Řečník skončil a poukázav ještě jednou na všecky tyto okolnosti, pravil, kterak jest velice důležito, vydávati katolické „Dělnické Noviny" a kterak jest potřebno, aby všickni katolíci co nejúsilovněji o rozšíření těchto novin pečovali a se starali. — Po skončené přednášce promluvili někteří členové odboru, vzájemně se ke práci povzbuzujíce, hlavně dp farář Fr. Vaněček z Václavic a předseda dr. R. Horský, kterýž na konci řeči své děkoval p. Tom. Jirouškovi za zdařilou přednášku a p. vládnímu zástupci za pozornosť celé schůzi věnovanou.

Provolání k dělnictvu a přátelům jeho.

Po úradě s přátely svými a zevrubné rozvaze všech okolností hodláme dnem 1. září tohoto roku vydávati nový čtrnáctidenník, pod názvem „Dělnické Noviny". Již jméno samo svědčí, že nový tento list věnován bude záležitostem dělnictva, a to jednak bude bojovati za dosažení všech práv, která dělníku dle božského i dle přirozeného řádu náleží, jednak bude dělnictvo hájiti proti všem jeho nepřátelům, kteří o nejdražší statky víry a mravů je okrádají a hmotně vykořisťují.

Majíce bojovati za věc tak vznešenou a svatou, obracíme se k Vám, dělníci, i k Vám, praví přátelé jejich, žádajíce Vás, abyste spojili se s námi ku dosažení této veliké úlohy, jíž věnovati chceme úplnou svou sílu a veškerou svou horlivosť.

Dovoláváme se především Vás, dělníci! Komu z Vás jest víra a vlasť drahá, postav se po bok náš. Svorně budeme bojovati za Vaše práva, nelekajíce se nepřátel, byť i počtem sebe četnějších a vztekem sebe litějších. Chceme, abyste na právech a na dobru vezdejším získali a při tom ani víry, ani národnosti neztratili.

Dovoláváme se Vás, přátelé dělnictva, abyste nám byli pomocí. Nemáme velikých fondů, ani Maecenášů. Vaše osvědčená štědrota bude naším fondem a Vaše účinná přízeň bude naším Maecenášem.

Ponechávajíce si rozvinutí podrobného programu do prvního čísla nového listu, začneme jej vydávati s utěšující jistotou, že nalezneme hojně příznivců, jak mezi poctivým a řádným dělnictvem, tak i mezi jejich upřímnými přátely.

Za socialní odbor družstva „Vlasť"
v Žižkově u Prahy, dne 10. srpna 1891.

Tomáš Jiroušek,
redaktor „Dělnických Novin".

Dr. **Rud. Horský,**
starosta družstva „Vlasť".

VLASŤ.

Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky)

ze života v Hrádku

od roku 1847. až do roku 1891.

(Pokračování.)

VI.

Vyznávám, že spisovatelství mi život v Hrádku možným a snesitelným učinilo a posléze, když život v Hrádku i milým a příjemným mi již byl, mne na Hrádek upoutalo.

Přišel jsem do Hrádku již jako spisovatel začátečník. R. 1847. jal se Štulc v Praze vydávati „Blahověsta“, když jsem tam ještě byl, a žádal mne o příspěvky. Neodvážil jsem se napsati hned něco původního, nýbrž zkusil jsem to s překlady z německého jazyka.

První taková práce se jmenovala „Služba za službu“; jedná o znamenitém francouzském ranléku Dupuytren-ovi a chudém vesnickém faráři, a v Blahověstu byla vytištěna dne 1. srpna r. 1847. Jsem na ní podepsán k. V. H.

Druhý překlad slul „Odměna dobročinnosti“. byl delší, byla to povídka, a ta do Blahověsta se dostala až r. 1848.

Třetí překlad, nazvaný „Sv. Basilius a Řehoř Nazianzenský v mládenectví“, byl otištěn ve Blahověstu až r. 1850., a oba jsou opatřeni tímtéž podpisem V. H., jakož i jiné ještě menší překlady „Vzorů křesťanských“, jež jsem r. 1847. v Praze učinil a až později uveřejnil, že jsem již měl práce původní, jimž jsem dával přednost.

První má práce původní byla povídka „Dvě svatby najednou“. Začal jsem ji psáti také ještě v Praze r. 1847., ale nedopsal jsem ji, že jsem se rozstonal, po těžké nemoci se zotavoval a pak hned na Hrádek se odebral.

Pamatuji se, že jsem se nemoci bránil, abych o své první povídce mohl pracovati. Již jsem ležel na pohovce, „Deutsch böhmisches Wörterbuch von Josef Franta Šumavský“ [1]) maje při ruce, myšlénky mi nescházely, ale slova mi scházela, hledal jsem je ve slovníku a tím tuze jsem se zdržoval. Nemoc pokročila, musil jsem přestati a o povídku jsem se nestaral, až již jsem byl na Hrádku.

Dokončil jsem „Dvě svatby najednou“ r. 1847. před Vánočními svátky, arciť opsal je na čisto a po Novém roce poslal Štulcovi. Dal

[1]) Německo-český slovník od Franty Šumavského.

je hned do Blahověsta, tedy r. 1848., a to dne 27. února. Obsah jejich je: Jistý kaplan vypravuje o dvou svatbách, jak se slavily — hodně a nehodně, a jaké manželství založily — šťastné a nešťastné, a podepsal se František Pravda. Štulc z toho udělal: Dvě svatby najednou, obraz ze života od Františka Pravdy. Já jméno Pravda dal tomu kaplanovi v povídce, Štulc je přenesl na mne spisovatele, tak jsem se stal Pravdou, byl Pravdou nazýván dále a Františkem Pravdou již zůstal.

Dlouho nikdo nevěděl, kdo je František Pravda, a zajisté nejsem tak domýšlivým, abych se domníval, že to nyní po 43 letech již každý ví. Ještě vždycky mnozí „Pravdu“ ve mně nehledají, ač třebas o mně více vědí, než o „Pravdovi“. Ani všem kněžím pod jménem „Pravda“ nejsem posud znám.

Loni 1890. jel jeden přítel můj kněz po železnici z Klatov do Sušice, jel s ním ještě jiný kněz starší a již vyšší hodnostář, ten mluvil napřed německy, byl rodem Němec, a když se ho přítel můj ptal, umí-li také česky, přisvědčil, že umí, a aby to dokázal, mluvil česky, a to prý velmi dobře.

Přijeli na stanici Hrádek a přítel můj ukazuje na vesnici Hrádek pravil: „Zde bydlí spisovatel František Pravda.“

Hodnostář řekl: „Čím pak tu je?“

Přítel odpověděl: „Je kněz a byl tu vychovatelem.“

Na to poučil ho cizí pán: „V Hrádku nebyl vychovatelem Pravda, nýbrž Hlinka“

„Znáte Hlinku?“ dí přítel.

Cizinec vyznal: „Velmi dobře, byli jsme spolu dvě léta v Pražském semináři já tam byl poslán z Budějovic, a měli jsme se rádi.“

Tu mu přítel vysvětlil, že právě Hlinka je tím Pravdou — spisovatelem, on měl radosť a srdečně mne pozdravoval.

Arciť bývalý tento kollega je v Němcích, ale má na blízku mnoho velebných pánů Čechů a styká se s nimi. Nyní si s nimi může o mně promluviti, a jsem rád, že se o mně dověděl. Opravdu jsme se spolu měli rádi, byl milý a hodný a od té doby mi již psal.

Když Fr. Pravda byl již všelicos napsal, často jsem měl příležitosť slyšeti úsudek o tom — příznivý i nepříznivý, aniž si pan kritik pomyslil, že já to jsem.

Jel jsem jednou se spisovatelem Šmilovským a jeho kollegou Orthem z Horažďovic do Budějovic, a to po dostavníku, že železnice ještě nebylo, a měli jsme za společníka mladého učitele, který nás znal, pilně čtením se zabýval a mnoho s námi mluvil o novější literatuře.

Šmilovský byl čtverák a tázal se ho, jestli také četl něco od Fr. Pravdy?

Odpověděl, že ano, a jmenoval, co již byl přečetl.

Šmilovský ho žádal, aby s námi sdělil obsah té a oné povídky.

Učinil to obšírně, byl velmi výmluvným, vskutku mnoho věděl z mých povídek, ale někdy si to spletl, opustila ho paměť, však nezarazil se, nepřišel do nesnáze, povídal, co četl jinde, co si sám vymyslil.

Já arciť ještě lépe rozeznával, co jsem psal a co jsem nepsal, nežli Šmilovský a Orth, ale pobavili jsme se všickni.

Naposled Šmilovský věru hodnému a snaživému učiteli řekl, že já jsem Pravda.

Styděl se přede mnou, že mi přidělil, co nebylo moje. Já měl z něho radosť, a přátelsky jeden druhému jsme se naklonili. Odkud byl, jsem zapomněl, ale to jsem nezapomněl, že mu velebný pán J. Duben půjčoval knihy a noviny a mezi těmito také Opavského Besedníka, kde byly práce ode mne.

Jiný učitel již starší pán, nesoudil tak příznivě o mně. Sešli jsme se náhodou, byla řeč o kalendářích, a on se zmínil, že četl ve Sborníku, kalendáři učitelském, obraz ze života učitelského od Fr. Pravdy, „Novomanželé" nazvaný, v němž se vypravuje, jak jistý učitel, oženiv se, s manželkou svou činí návštěvu všem učitelům sousedům a jakou domácnosť u nich nalézá.

Nevím, jakou domácnosť měl on sám, ale pan novomanžel nalezl někde podobnou, a to on mu tak měl za zlé, že o něm pravil: „Špion, neměl by k nám choditi a když přijde, měli bychom mu dvéře ukázati."

To platilo arciť mně, spisovateli, já se ku své vině nehlásil, a pan učitel důvěrně si se mnou o tom porozprávěl.

Nesmím a nechci více o takových příhodách povídati: je to malicherné, nudné. Někdy jsem byl chválen, někdy haněn, co mi jeden vytýkal, to mi druhý za přednosť vykládal, jednomu jsem tuze moralisoval, druhému psal tuze světsky, a takové úsudky opravdu mi škodily, že jsem pak nepsal, jak mně se líbilo a jak mi bylo dáno, nýbrž tomu i onomu vyhověti a zachovati jsem se hledél.

První moje povídka: „Dvě svatby najednou" vyhověla Štulcovi, ale druhá „Matěj sprosťák" již se mu nehodila, a tak se to střídalo. Štulc vydával Blahověsta, já mu do něho hned od počátku přispíval, brzy přibyl kalendář Poutník, i ten jsem povídkami zásoboval, však napsal jsem povídek víc, jichž Štulc si vážil, ale pro Blahověsta a Poutníka nepotřeboval, že mu nebyly dosti nábožné, a ty vydal knihkupec Jar. Pospíšil pod jménem „Povídky z kraje" ve pěti svazcích.

Nastojte, co Štulcovi nebylo dosti nábožné, to Pospíšilovi bylo ještě příliš nábožné. Psal mi, když pátý svazek tiskl, že „Povídkám z kraje" překáží a škodí mnoho doličování a moralisování, a že se jim musí dáti směr jiný, nový, který v tom záleží, aby opravdu sloužily k zábavě. Proto prý prosí, abych mu dovolil, ve dvou povídkách pro pátý svazek, „Ona má rukavičky" a Pražátko" vynechati, co tomu novému směru je na újmu, a já mu to vskutku dovolil, uznávaje i sám přílišné moralisování za chybu.

Však vyjádřil jsem se o tom ve své odpovědi takto:[2]) „Podávati náuky proti nemravu a nenábožnosti, jak píšete, ovšem nikdy nepřestanu, chci podávati náuky i proti nerozumu, ale nebudu jich do čtenářů cpáti, děj musí býti takový a musí ho býti tolik, aby se z něho samy vyvinuly. Že by se to nesrovnávalo se zábavou, v tom musím odporovati a pravím, že zábava bez tohoto záměru za nic nestojí, a že právě v tom záleží cena spisu, když poučující a ušlechťující a spolu i zábavný jest, a když jedno nepřekáží druhému Ať si potom čtenář hledá, co chce, i ten i onen své najde "

[2]) Odpověď ta jest otištěna ve knize: „Z dob vlasteneckých. Vyňatky z dopisů zasloužilých spisovatelů. Podává Jaroslav Pospíšil. V Praze 1885."

Pospíšil měl u sebe ještě povídku „Trnka plátenník“, trpěla také na zbytečné moralisování, chtěl, abych je z ní vypustil, má-li se připojiti k „Povídkám z kraje“, a já prohlásil, že mi taková oprava není možná.

Žádal mne právě o povídku pro „Svatojanské Dědictví“ pan kanovník Pešina, myslil jsem, že snad „Trnka plátenník“ by se mu hodil, ačkoliv anebo lépe protože se v něm mnoho moralisuje, a prosil jsem Pospíšila, aby mu jej vydal.

Stalo se a „Trnka“ pro „Dědictví“ se také nehodil, posoudil jej někdo jiný než Pešina, a já jej dostal nazpátek s poznámkami, že je v něm mnoho světského.

Po letech teprve jej vytiskl kalendář Moravan v Brně, jemuž jsem jej poslal, a nevím již, jaké dva protivné směry v něm rozhodovaly.

Zkusil jsem to s povídkami zcela světskými, za jaké jsem je měl, abych se zavděčil Pospíšilovi, ale ony přece nebyly lepšími, a nežli jsem je Pospíšilovi odevzdal, sám jsem se přesvědčil, že dvě, „Stříbrný Dominik“ a „Černý Michal“ jsou nezdařené, neslané a nemastné, a zničil jsem je. Že p. Pospíšil naříkal na malý odbyt, nenabídl jsem mu již ani dvou jiných, z nichž jedna, „Hapala-Tonička“ přišla do „Opavského Besedníka“ a druhá, „Učitel z Milešovic“, do „Bibliotheky původních románů“ u Jeřábkové.

Povídky z kraje, totiž z lidu, daly podnět k novému směru literárnímu, byly první toho druhu, a to snad si smím vyložiti za zásluhu, třebas mnoho k dokonalosti jim scházelo. Ze byly z lidu, lid jim rozuměl, je rád četl, měl co čísti a naučil se čísti, a když se rozšiřovaly v kalendářích, i tam se dostaly, kam jiné knihy ještě se nezanášely.

Vypravoval mi jednou můj přítel Řezáč, že slovutný Jan Purkyně jel z Prahy po železnici s prostým sedlákem, který pořád četl ve knize a nic se o hovor jiných nestaral. Přisedl prý k němu, ptal se, co čte, a on mu ukázal druhý svazek „Povídek z kraje“ řka, že si jej veze z Prahy, a že první již doma mají. I chválil prý to čtení, že je pro ně ve vsi dobré a líbí se jim.

Purkyně arcit nic o Povídkách z kraje nevěděl a zajisté jich ani napotom nikdy nečetl, ale o tom sedláku povídal Řezáčovi, který to sdělil se mnou.

Zvlášť k tomu přispěl kalendář Poutník, že lid povídky moje poznal a četl. Kalendář ten také vydával Štulc, a že jiných prostonárodních kalendářů nebylo mimo obyčejný kalendář hospodářský větší a menší, Minuce nazvaný, Poutník mnoho byl odebírán a zvláště také ve vsích zdomácněl. Každého roku byla v něm povídka ode mne, jiní spisovatelé málo ještě povídky psali, povídek se nedostávalo, a já asi dvacet let Poutníku jimi vypomáhal.

Nyní jsou poměry jiné, spisovatelů povídek je dosti a kalendářů také dosti, knihkupci vydávají po dvou, po třech, ano, Steinbrenner ve Vimperku vydává jich ještě mnohem víc, a hojnost spisovatelů všem jim dobře vyhoví a vystačí.

Tenkráte o povídky, básně a jiné plody slovesné vůbec byla nouze. R. 1855. vyšel almanah „Perly České“ na památku slavného příjezdu JJ. C. K. Veličenstev Františka Josefa a Alžběty do král. hlavního města Prahy dne 3. června 1854., a r. 1859. vyšel almanah

„Kytice“, přispěl jsem do toho i onoho, a ještě žádný novější spisovatel mimo Gustava Pflegra tu nebyl, který by se byl spolu súčastnil.

R. 1860. vyšlo první číslo Dědictví Maličkých v Hradci Králové a bylo ode mne, a že pro druhé číslo nezískán žádný rukopis, já i tím jsem Dědictví posloužil.

R. 1863. začaly vycházeti „Zlaté Lístky“ a „Zlaté Klasy“ v Písku, několik let neměly dostatek příspěvků, a já pro ně pracoval, až mladší spisovatelé se přihlásili.

Nejvíce mne vedle kalendáře Poutníka zaměstnával Blahověst, jenž až do r. 1873. uveřejnil ode mne asi čtyřicet povídek a asi dvacet jiných prací původních. Často také vyžádal si povídku kalendář „Moravan“ v Brně a časopisy „Besedník“ v Opavě a „Lumír“ v Praze. Povídky ode mne přinášely i jiné kalendáře, časopisy, almanahy, bibliotheky, sbírky, a to: Sborník učitelský, Škola a Život, Školník, Zábavník učitelský, Průvodce pro řemeslníky, Pečírkův kalendář, Marianský kalendář, Svatováclavský kalendář, Boleslavan, Poutník od Otavy, Budivoj, Posel z Prahy, Krakonoš, Bibliotheka původních románů, Bibliotheka Velehrad, Zábava duševní [3]), Zábavy myslivecké, Zábavy večerní, Poučné spisy, Václav, Ludmila atd.

VII.

Skoro 25 let to trvalo, nežli jsem ochábl, ulevil ve psaní. Zatím se počet spisovatelů rozmnožil, byli již z nové školy, lehce pracovali, jiný směr ve svých spisech zaváděli, a literatura naše tak se pozdvihla a rozmnožila v každém odboru, že my staří za svých mladých let jsme se toho ani nenadáli. Pracovali jsme poctivě a horlivě, ale s mnohými překážkami a velkými obtížemi. Zachovávali jsme ducha národního, šetřili dosavadních základů, budili vědomí české, starali se o pokrok, pokud nám to bylo možno.

Znenáhla překážky se odstranily, obtíže přestaly, staří dělníci učinili místo mladým, a tito stavěli dále, ku podivu rychle: nádherná budova rostla, se okrašlovala, již pyšně se vypíná, obdiv světa vzbuzujíc.

Obdivuji se jí také, ale to mne často bolívá, že ti noví dělníci jiný základ kladou a se své výše posměšně a potupně hledí dolů na nás dělníky staré, kteří se domníváme, ano, věříme, přesvědčeni jsme, že nikdo nemůže jiného základu položiti mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest — Kristus Ježíš. [4])

Toho základu přemnozí se vzdali, velká část národa se k nim přidala, u nich ubytovala, s nimi žije a působí — bez Boha, a nás se drží posud druhá velká část národa — ta prostá, obmezená jako my, jak nás nazývají.

I my máme svůj dorost — silný, mocný, odhodlaný, statečný Šiky naše se množí, stojíme pevně, všelikou zbraní, zvlášť ochrannou a třebas i výbojnou, se opatřujeme. Snaživých, nadaných a vzdělaných vůdců nám neschází a jestliže budeme stálí a nepohnutelní, rozhojňujíce se v díle Páně vždycky a zachovávajíce počátek jeho základu pevný až do konce, práce naše v Pánu nebude daremná. [5])

---

[3]) Vydalo Svatojanské Dědictví.
[4]) I. Kor. 3, 11.
[5]) I. Kor. 15, 58. a Žid. 3, 14.

Prosím za odpuštění. Již jsem v tom zase — v tom moralisování. Ani zde jsem se ho nevystříhal.

Pravil jsem, že jsem ochábl, ulevil ve psaní po 25 letech, a že zatím hojnosť spisovatelů přibylo, jichž byl posud nedostatek. Od té doby přibylo jich ještě nekonečně víc, tak že je jich přebytek.

Já r. 1870. počal své již leckdes vyšlé povídky prohlížeti, opravovati a předělávati, že p. knihkupec Kober se uvolil, vydati je ve sbírce, a mnohá mne stála více práce, než když jsem ji původně psal.

Opravdu je tomu tak, znova jsem je opisoval, opsati dával, a kdybych někomu ty přemnohé opravy ukázal, přesvědčil by se, že jsem nešetřil ani slova, jež se dalo vyměniti za lepší. Bylo toho zapotřebí, a to tím více, čím byl spis starší, a svou první povídku nechal jsem si naposled, abych jí sbírku povídek pro lid ukončil.

První díl vyšel r. 1871. v Národní Bibliothece pod jménem „Františka Pravdy Sebrané Spisy“, až do r. 1877. následovaly ještě tři díly, pak p. Kober pokračoval v jiné zvláštní sbírce pod jménem „Františka Pravdy Sebrané povídky pro lid“ a v té od r. 1877. až do r. 1890. vyšlo jedenáct dílů.

Ještě se doplní díl dvanáctý, a tak všech Spisů a Povídek Františka Pravdy bude šestnáct dílů.

Spolu p. Kober vydával „Kytici“, sbírku zábavného i poučného čtení pro mládež, a v té vyšlo ode mne od r. 1875. až do r. 1890. čtrnáct svazků.

Divadla pro děti ode mne převzal p. knihkupec Stýblo, a když první vydání se rozprodalo, pořídil p. knihkupec Urbánek druhé a vydal je r. 1872. ve svém „Divadelním ochotníčku“. Je jich pět, každé ve zvláštním sešitě, a dvě z nich, „Král liliputanský“ r. 1885. a „Učitel ve francouzském zajetí“ r. 1886., dal p. Urbánek ve třetím vydání do své „Nové knihovny pro mládež“. [6])

Po roce 1870. již mne více zaměstnávalo opravování mých spisů

---

[6]) Některé spisy moje jsou přeloženy do cizích jazyků. Oznámeno mi to bylo od překladatelů a nakladatelů a dočetl jsem se o tom v novinách, zvlášť ve Věstníku Urbánkově. O jiných to nevím najisto, slyšel jsem jen, že se to stalo anebo stane. Co sdělím, je správné. Přeloženy jsou:

Do slovinštiny: Třicet let v Rážově — Tridsat rokow v Lojnici — od L. W. R. pro Skarnicla v Uher. Skalici do „Kniżnica slovenského l'udu“, 1883. Sv. Mikuláš — pre dietky činohra vo 2 jednaniach — pro Včelku, 1882. Slepá babička — pre dietky činohra vo 3 jednaniach — pro Včelku, 1883.

Do němčiny: František pometlář — Franz der Besenbinder — od Frosta pro Dědictví Maličkých v Králové Hradci, 1860. Bohatá Julie — Julie die Müllerstochter — od Frosta pro totéž Dědictví, 1861. Sirotci — Die Waisen — od Pragera pro totéž Dědictví, 1865. Pozůstalosť bohatého pijáka — Verlassenschaft eines reichen Trinkers — od Bergmana pro Gemeindezeitung, Wien 1882.

Do dánštiny: Vávra kuřák Tobaksrygeren Vávra. En Landsbyhistorie af F. Pravda. Efter det Tsjekhiske (Bomiske) — ved E. M. Thorson pro J. Landsforlag, Kjobenhavn, 1855.

Do rumunštiny: Voják Nováček — od Ondřeje Barseana pro Convorbiri Literare v Jassy.

Do srbštiny lužické: Ženich se čtyřmi sty zlatými — Novoženia ze čtyrjomi stami — od stud. med. Češla v Praze 1864. Kritická příloha k Nár. Listům 1865. str. 372. připisuje tu povídku B. Němcové, však omylem, „Ženich se čtyřmi sty“ ješt ode mne.

Do slovinštiny: Koňař Hejtmánek — pověděl mi Štulc, nevím, od koho a pro koho, snad pro nějaký časopis.

Do uherštiny: Pán z Podlesí a děvče vesnické — sdělil se mnou Kober a jemu to psal Dr. Jarník z Vídně.

starých, nežli skládání nových, ale přece jsem i v tom pokračoval, ačkoliv pak plodnosť moje již nebyla velká. Mínilo i říkalo se, že již nic nedělám, já však nikdy nezahálel a nezahálím posud, třebas bych již jen paběrkoval.

Činnosť moje spisovatelská, láska k ní a horlivosť v ní mne udržela v Hrádku. Já doma nebažil po společnostech a po zábavách, nemíchal se mezi pány ani mezi jejich úřednictvo a služebnictvo, nechodil vyrážet se mezi lidem, já si vystačil sám. Kolikrát se pořádal v zámku ples, slavilo se posvícení, nebo masopust, já seděl ve svém pokoji a psal. Míval jsem času k tomu málo, ale použil jsem každé chvíle, jež mi zbyla. Večer jsem nešel spat, dokud jsem nenapsal, co jsem hned ráno si byl umínil, ano, já si rozvrhl práci na každý den a vždy jsem ji také vykonal.

Na procházky jsem chodil se svým žákem i se žačkou a s baronkami, vyběhal se, vyskákal se, chytal motýly a brouky, hledal byliny, v zimě se klouzal, v létě koupal, v zimě i létě tělocvik provozoval.

Navštěvoval jsem také fary o poutích a visitacích a o jmeninách milých mi farářů, s nimiž jsem žil v dobrém přátelství, býval vesel mezi nimi, přispíval k jejich veselosti a sám je také k sobě zval, když jsem již měl vlastní domácnosť.

A což ty naše výlety do lázní na Vodolence. Každý čtvrtek jsme tam v létě bývali — duchovní i světští páni, všechno se to za námi nahoru táhlo, zvláště ze Sušice, kde jsme měli oddaného nám přítele Dra. Gabriela, a mnozí až z daleka mezi nás přicházeli.

Také Sušici jsem navštěvoval, často přítomen tam byl divadlu, ano, já právě pro Sušické děti svá divadla psal. První bylo „Učitel ve francouzském zajetí“, provozovalo se 31. srpna r. 1862., kaplan Petr a učitel Kratochvíl je řídili, tento k němu skládal také nápěvy a oba děti ve hře tak výborně vycvičili, že věru k výtečnému provedení nic nescházelo. Byla to jako národní slavnosť, celé město se súčastnilo, příjem byl velký, na prospěch chudé mládeže se obrátil, a „Učitel“ se opakoval.

R. 1862. hrály děti v Sušici ještě druhé divadlo ode mne, a to „Štědrý den“, hrály je dvakráte po sobě, před svátky Vánočními a po svátcích, a obecenstvo zase odměnilo hru jejich velkou pochvalou. Učitel Kratochvíl a kaplan Petr všemožně se přičinili, aby děti řádně byly připraveny, dělali s nimi zkoušky, učili je mluviti a jednati, dobře tomu rozuměli, ku podivu moudře a obratně si počínali a zajisté neobyčejnou trpělivostí se při tom vyznamenávali. Zpěvy od Kratochvíla byly krásné, unášející, a opravdu každá ta hra vždy takový zdar měla, že malí herci v Sušici měřiti se mohli s herci velkými.

Byl jsem jednou o Svatodušních svátcích v Praze, jdu po ulici, dívám se na divadelní plakát, přilepený na rohu a čtu, že se odpoledne bude hráti od dětí „Štědrý den“ od Fr. Pravdy v král. zem. českém divadle, a to ve prospěch, nevím již jakého lidumilného ústavu. Bylo to na Boží hod, šel jsem do divadla, abych hru viděl, a vyznávám upřímně, že děti v Sušici týž kus hrály mnohem lépe než děti v Praze. A nebyla ani přiměřená doba k tomu, „Štědrý den“ nehodil se na Svatodušní svátky. Mne opravdu nudil, děti pranic nevynikaly, nedbale své úlohy odříkávaly, nedbale hrály a ani nezpívaly. Sešel jsem se v divadle s p. ředitelem Dumkem a s jeho manželkou, s níž se byl tenkráte právě oženil, a těm jsem vypravoval, kterak

„Štědrý den“ hrál se v Sušici a hraje se v Praze naproti tomu hůře. —

V Sušici hrály děti ještě několik let. Král liliputánský, Slepá babička, Sv. Mikuláš následovaly, a s největší úpravou a nádherou provedl se zajisté „Král“. Ze Sušice divadla ta šířila se po Čechách, ve městech i ve vesnicích děti je hrály, i mne k nim zvaly, až hráti divadla dětem se zakázalo, a jen pěkné, zbožné hry vánoční se ještě povolovaly.

V Sušici jsme v létě i hrou v kuželky se bavívali, měšťané, úředníci, učitelé, kněží se scházeli, byla to vždy táž společnosť a věru dobře si vyhověla. Nikdo nechtěl míti přednosť, přátelsky se choval jeden ke druhému, o nějaký zisk nikomu nešlo, hra netrvala dlouho, začala vždy až pozdě odpoledne, a já cestu k ní a od ní považoval za procházku. Měli jsme svou kuželnu v Saloně a někdy, když nás byl ještě užší kruh, spokojili jsme se s Vrškem, jenž patřil dru. Gabrielovi. R. 1869. v srpnu měli jsme tam kuželkové závody, jichž pamětníci děkan Duben z Nezamyslic a katecheta Dušek z Vysokého Mýta horlivě se v něm přičinili a milou hřivnou výhru moji k dobrému účelu rozmnožili. [7])

Zvláště zajímavé a utěšené bývaly naše vikariatní konference a společné obědy po nich, při nichž panovala vždy ta nejlepší shoda, blažil nás zdravý rozmar a spojovalo nás a poutalo k sobě vzácné kněžské bratrství. Často jsme slýchali od hostů, kteří mezi nás odjinud zavítali, že to u nich tak není, opravdu jsme si na tom zakládali a na ty naše konference se vždy upřímně těšívali.

Přibývalo mi v Hrádku volnosti a svobody. Když po desíti letech v zámku jsem již nebydlel, nýbrž tam jen dopoledne a odpoledne docházel, měl jsem vždy v neděli a ve čtvrtek prázdno a v létě jsem si mohl dopřáti delších prázdnin. Těch jsem používal k návštěvám příbuzných, přítele svého Hrdličky, jiných svých přátel a známých, k cestám do schůzí milých kollegů, k cestám do lázní a k cestám i za hranice země České. Obyčejně jsem se při tom zastavil v Praze, Štulce, Řezáče, Frencla, Kolrusa si vyhledal, k Srdínkovi si došel, s knihkupcem se domluvil, kommisse si obstaral, večer v Měšťanské Besedě si pobyl, tam tehdejší výtečníky naše poznal a ve styku se životem národním v Praze se udržel.

R. 1855. sjel jsem se v Praze s přítelem svým Hrdličkou, který tenkráte byl krajským kommissařem v Hradci Králové, abych ho doprovodil do lázní, do jakýchž ho doktoři pošlou. Trpěl na hypochondrii, jeden doktor mu nestačil, chtěl se poraditi se všemi znamenitějšími, a já jim musil vypisovati nemoc jeho, již jsem lépe znal než on, jak jim namlouval. Naposledy jsme se dostali k Dru. Hamerníkovi, s nímž jsem několikráte obědval „U Bílých“, kam mne Řezáč vodil, a Hamerník nás poslal do Geltschbergu u Litoměřic k léčení studenou vodou, a my tam spolu se odebrali. Bydleli jsme v Praze „U města Vídně“ a že jsme dříve navštívili Štulce, on nás tam také navštívil. Večeřel s námi, Hrdlička pil vodu, Štulc se mnou pivo, byl vesel, žertoval, smál se, a druhá sklenice tak ho oživila a nadchnula, že si se mnou připil na — bratrství. Od té doby jsme si tykali a zajisté, kdo Štulce znal, podiví se, že začátek byl učiněn v hospodě při skle-

[7]) Pojednal o tom Blahověst 1869. v druhém sešitě „Po pětadvaceti letech“.

nici. Nebyli jsme pijáci, a proto je to dle mého mínění v živobytí našem neobyčejná událost.

Nesmím pominouti mlčením, že od r. 1870. měl jsem na blízku předrahého mi příbuzného, syna starší sestry Johanny, kněze Karla Matějku, který byl krátký čas kaplanem v Kolínci, pak farářem v Těchonicích. a pilně mne navštěvoval. I já k němu jezdil a velmi jsem si na něm zakládal, znaje jeho šlechetnou, upřímnou, tichou a jemnou povahu. Byl mi nad míru milým, rozuměl mi, já mu též, měli jsme stejná mínění a ve všem jsme se srovnávali. Jeho potěšením byly knihy, mnoho četl, dělal si výpisky a také hezky psal. Zvlášť malé básničky se mu dařily, průpovídky ve verších, a vyšla jich pěkná knížka pod názvem „Upřímná slova“ v Brně 1880. nákladem Školy B. S. P. Již r. 1879. týmž nákladem vyšly od něho v Brně „Svaté dítky, Legendy z mládí Svatých“ a ty věnoval mně. Těšil jsem se z dětinné lásky a svrchované důvěry jeho ke mně, co napsal, vždy napřed mi čísti dával, než to vydal, a co napsal a vydal jsem já, vždy sám první posoudil. Upozorňoval mne i na jiné kritiky o tom, a když některá mi křivdu činila, hned jí chtěl odporovati, v čemž však jsem mu obyčejně zabránil. Našel-li někde chválu o mně, již mi to zvěstoval a míval z toho větší radost, než já.

Byl nezištný, bezelstný, nikdy neměl, nejevil přání nijakého a vždy všeho měl — dosti, jak mne rád ubezpečoval.

Chtěl-li něco podniknouti, domlouval se vždy se mnou, dbal na to, co jsem řekl, a když ke mně přijel nebo přišel, míval mnoho zpráv a otázek napsaných, o nichž jsme pak jednali.

Při tom byl veselý, žertovný, dobré vtipy dělal, naváděl, jak se říká, škádlil a nabíral a věru nikoho neurazil a nezarmoutil.

Všickni ho milovali, si ho vážili, ho litovali, když stonal na souchotě, z fary odešel k sestře provdané ve Velkém Bernárci na osadě Jarošovské u Jindřichova Hradce [8]), aby se tam zotavil, a když tam chudák po půl roce umřel dne 30. dubna 1881. Mne bolestně se dotkla jeho ztráta, byl mou útěchou a nadějí, a z nehynoucí lásky věnuji mu tuto památku.

VIII.

Než uplynulo šest let, jež jsem musil v Hrádku vytrvati, abych získal celou mi pojištěnou pensi, již jsem si Hrádek, život v něm a pány v zámku více zamiloval, a když jsem na to pomyslil, že po šesti letech budu moci se svou pensí odejíti, kam budu chtíti, arciť mne to těšilo, ale bylo mi při tom vždy nevolno, teskno.

Páni si to ani nepřipomínali, jednajíce se mnou, jako by se samo sebou rozumělo, že od nich nepůjdu. Důvěřovali mi, spoléhali na mne, a proto nemohl, nechtěl jsem jich oklamati a nic jsem neuzavíral, čekaje, až jak se společně uradíme a dohodneme.

Měl jsem ve zvyku jednati s nimi písemně, když něco důležitějšího se mezi námi vyřizovalo, a tak i tenkráte písemně jsem jim oznámil, že čas jest u konce, na jaký s nimi mám smlouvu, a že si přeji dověděti se, co dále obmýšlejí a pro syna svého si žádají.

---

[8]) Sestra ta byla u mne v Hrádku 14 let, než se vdala, s bratrem se milovala a ještě s druhou sestrou, která je v Bernárci také vdána, věrně až do smrti mu sloužila.

Byli polekáni, že snad míním vystoupiti, baron také písemně mi odpověděl a jako vždy tak i tu vděčně cenil moje zásluhy a upřímně se mi vyznal, že beze mne býti nemohou. Navrhl, abych zůstal ještě čtyři roky, a nyní nic se neměnilo v posavadních poměrech. Však ani potom nesmím prý jich opustiti, a aby mi to snadno možná bylo, postarají se o mne a opatří mne tak, jak si to sám ustanovím.

Byl jsem s tím spokojen, vychovával jsem dále ještě čtyři roky a vše jsem nechal, jak to bylo dříve. Však ono se to samo měnilo v tom čase: r. 1854. umřela sestra baronova, svobodná baronka Anna, r. 1856. vdala se jeho dcera Ottilie, moje žačka, a umřela stará klíčná, zvlášť milá mi slečna Anna z Hartmannů, a r. 1857. na věčnost se odebrala baronova sestra, vdova baronka Dalbergová.

Ubylo nás v zámku. Zůstaly jen dvě dámy: paní baronka a třetí sestra baronova, svobodná baronka Mimi. Služebnictva také bylo méně. Lokaj August Němec, velmi hodný člověk a dovedný květinář, vrátil se do Bavor, a dvě komorné byly propuštěny. Bály se již nepořádaly, ale honby nepřestaly, přijížděli na ně cizí páni a ti také k jiným zábavám často spolu se navštěvovali.

Požíval jsem větší svobody, nebyl jsem tak vyrušován jako dříve, měl jsem pro sebe zvláštní pokoj, v němž jsem spal a když jsem se žákem nebyl zaměstnán, také pracoval a hosti přijímal a třebas i jedl, když jsem s někým chtěl býti sám. Páni hosta mého pozvali někdy k tabuli a někdy také ne, a tu častoval jsem ho ve svém pokoji z jejich kuchyně.

Jednou byl u mne přítel můj Frencl a jindy proslulý Schmidinger, o němž jsem již vypravoval. Ty oba pozval baron k jídlu a se Schmidingrem se znal, že ve zdejší krajině býval u statkáře Veitha ve Volšově vychovatelem. Já Schmidingra viděl již jako kaplan ve Kvílicích, kde mne získal pro Českou Matici. Cestoval posud z místa na místo, roznášel knihy, sbíral údy Matici a Svatojanskemu Dědictví, a jda z Velhartic do Sušice zastavil se u mne v Hrádku.

Milý Schmidinger vyhlížel jako vandrovník, byl v šatstvu tuze zanedbán, a že jsem ho měl uvésti mezi naše dámy, musil jsem si ho napřed drobet vystrojiti, abychom se cti obstáli. I dal jsem mu černý šátek na krk, černou vestu a černou náprsničku, a on si vyčesal kabát, oprášil boty a upravil vlasy. Měl sám radosť ze sebe, představil jsem ho, dámy s ním byly spokojeny, šťastně jsme s nimi oběd ukončili.

Nabídl jsem se Schmidingrovi, že ho kus cesty vyprovodím. Přijal to, chtěl odejíti, ale nevracel mi, co jsem mu byl půjčil.

Mysle, že zapomněl, řekl jsem: „Máte tu svou vestu a to druhé, snad to zde nenecháte!“ Odpověděl: „Špíno, což se mám zase svlékati?“

Skoro jsem se styděl, že jsem to chtěl, a již nic jsem mu nebránil, aby s tím, co ode mne měl na sobě, odešel, věda, že pro věc dobrou žije, vlasti se obětuje a na prospěch svůj nehledí.

Schmidinger byl chudý kněz ve výslužbě, bývalý voják poddůstojník, již r. 1824. pro výtržnosti studentské odvedený, jako pravý apoštol putoval po Čechách, sháněl členy pro Českou Matici a pro Svatojanské Dědictví, nikde nedal se odbyti, až dotíravě si počínal, i knihy nabízel a ty nosil v kapsách, ve velkém deštníku a v podšívce pod pláštěm, spořil a ještě co uspořil, asi 1000 zl., Matici odkázal.

Vypravoval mi, když jsem ho z Hrádku k Sušici vyprovázel, co se mu stalo ve Velharticích. Chodil po náměstí, díval se na domy, na blízké hory a lesy, jeden člověk pořád si ho všímal, ho pozoroval, až konečně k němu přistoupil a zhurta se ho ptal: „Kdo jsou a co tu chtějí?“

Měl ho v podezření, že je špion, snad nějaký hejtman zlodějů, lupičů, chtěl mu překaziti jeho zlé úmysly a nebezpečenství od obce odvrátiti, a neohroženě postavil se proti němu. Však Schmidinger se nelekl, byl uražen, pobouřila se v něm stará vojenská krev, rozkřičel se a obořil se na něj volaje: „A kdo jste vy, že mne tudy napadáte?“

„Však já jim ukážu, kdo jsem,“ odvětil jeho protivník, skočil do jednoho domu a v okamžení se vrátil s premovanou čepicí na hlavě a se šavlí po boku.

Byl to městský policajt, ve jménu zákona chtěl Schmidingra zatknouti a k panu pulmistrovi odvésti. Schmidinger se nedal, odvedl policajta sám, a to na faru k panu vikáři Tonnerovi, svému známému a příteli, a táhl ho po schodech nahoru až do jeho pokoje.

Pan vikář měl hosti, hrál s nimi v karty, spatřiv Schmidingra vstal a líbal se s ním, hosté učinili totéž, a Schmidinger pravil k policajtovi: „Osle, nyní víte, kdo jsem, a co tu chci, nemusíte vědět!“

Policajt prosil za odpuštění, divil se, že ten „lupič, zloděj, špion“ je velebný pán, a p. vikář ho poslal do čeledníku, aby mu tam udatnost jeho odměnili pivem.

Takových dobrodružství přestál Schmidinger mnoho, zakoušel nepříjemnosti, odporů, však tím větší byla jeho přičinlivost: působil ku probuzení ducha národního a vlastenecké horlivosti.

Ctím památku jeho jako zvláštního starého křisitele národa kněze. Umřel r. 1852. ve městečku Hostomicích, slouživ více než 15 let takovémuto zajisté dosti obtížnému apoštolování.

I našeho barona Němce přiměl Schmidinger, a to dávno již před tím, když tu byl u p. Veitha, odebírati Slovník Jungmannův. Nalezl jsem jej již celý, ale ještě nevázaný, ve zdejší knihovně. Nikdo ho neužíval, a když jednou dámy na mně vyzvídaly, co bych si přál „Ježíška“, vyzradil jsem jim, že ten „Slovník“. I koupily jej od barona, daly vázati do kůže a na Štědrý den pod vánoční stromek mi jej položily.

Musím zmíniti se, že jsem vánočního stromku nikdy neviděl, nežli jsem přišel do Hrádku. Také mi nikdy o Vánocích nebylo nadělено, v Čechách to ještě nebylo v obyčeji, snad bylo jen někde mezi pány, a já nevěděl o jiném nadělení, než o sv. Mikuláši. To arciť u nás ve vsi bývalo skrovné, nějaké jablíčko a několik ořechů v punčoše nám dětem stačilo. Když jsem ve městě studoval, ani o sv. Mikuláši jsem nic nedostal. Teprve v Hrádku slyšel jsem, že páni o Štědrém večeru udílejí dary, je kladou na stůl pod vánoční stromek, a to nejen pro děti, nýbrž i pro všechny dospělé v domě.

Vskutku se mne tázali, jaké dary by pro děti měli opatřiti, aby jim nejen radost dělaly, nýbrž i k užitku byly. Navrhl jsem jim všelicos, jmenovitě knihy, obrazy a jiné pomůcky k učení, a sám jsem jim je objednal. Žádostiv jsem byl, co já obdržím, a hádal jsem, nač dle rozličných řečí a známek jsem mohl souditi. Vedlo se mi skoro zrovna tak jako těm dětem, ačkoli jsem to na sobě nedal znáti.

Ano, děti v tom byly zkušenější, již od nejútlejšího mládí „Ježíšek" jim nadělovaly, a já při tom jakživ nebyl.

Slavil jsem první Štědrý den v Hrádku; nastal večer, děti byly u mne, povídal jsem jim o narození Páně, rozjímali, modlili jsme se a čekali jsme, až slouha zatroubí pod okny, a až baron zazvoní za dveřmi. To baron vždy dělal sám, my pak ubírali jsme se do sálu, a já div neběžel — tak jako děti.

Sál byl jako v plameni: vše se třpytilo, lesklo. Na stolech stály tři stromky vánoční: jeden velký a dva menší. Na stromech hořelo nesčíslné množství voskových svíčiček, viselo ozdobené cukroví všeho druhu a vzácné ovoce i z jižních krajin, a pod stromy ležely dary, hojnost jich, a děti hned uhodly a poznaly, co pro ně je tu přichystáno.

Já byl zaražen, překvapen, ohlížel se, jako bych něco hledal, a ještě dnes cítím, že nemotorně jsem si počínal. Dámy mne odvedly k darům, které tu na zvláštním stolečku složeny byly pro mne, podíval jsem se na ně, poděkoval se za ně a sebral a vzpamatoval se.

I šel jsem k dětem, prohlížel si jejich dary, obdivoval se jim a radoval se z nich s nimi. A to jsem napotom činil vždy napřed, naučiv se slušnějším způsobům, nestaraje se o sebe, nýbrž jen o děti, o něž tu hlavně šlo, a jimž k vůli štědrovečerní slavnost vždy tak nádherně a skvostně se vystrojila.

Děti měly dva stromy pro sebe, každé svůj, a třetí strom větší byl pro všechny. I páni si nadělovali mezi sebou a nadělovali nám, kdož jsme k nim nepatřili. Jen baron nikomu nic nedával, sám od baronek nejvíc dostával, ale za to nejvíc o okrášlení stromů se přičiňoval.

R. 1850., a to dne 28. dubna, přistoupily děti k prvnímu sv. přijímání a již napřed se asi dvakráte zpovídaly. Byly již hodně dospělé, dámy hleděly se mnou, aby ponejprv nejsvětější Svátosť oltářní přijaly důstojně, a že v tom byly zkušeny již z Říše, kde katolíci mezi protestanty již tenkráte větší horlivostí i nábožností u přijímání svátostí se vyznamenávali, a že já již jako kaplan ve Kvílicích první přijímání vždy zvlášť oslavoval, jak to tam činil i Štulc, a jak na Peruci ještě dříve to bylo zavedeno: vykonali jsme to ve Hrádku tak hezky a tak příkladně, že hluboký dojem to působilo na všechny přítomné, kteří to nikdy neviděli a neslyšeli.

Baron byl filosof, mnoho rozumoval, pochyboval, nevěřil, zapíral ale srdce měl dobré, pravá pobožnosť ho vždy pohnula, nestavěl se jí na odpor, ale přepjatosť a pokrytectví nenáviděl. On toužil, on si přál poznati pravdu, mnoho četl, však škodilo mu, že četl knihy, které od pravdy více ho vzdalovaly, než ho k ní přibližovaly. Dodával mu je doktor ze Sušice, domácí lékař jeho, a když já se do Hrádku dostal, kochal se právě ve knize: „Das Leben Jesu von David Strauss." [9]) Mně jí nedal do rukou, aby mne snad nepokazil, ale dámy na ni naříkaly a jiné knihy v čistě katolickém duchu psané mu samy jednaly, aby vyvázl z bludu a přesvědčil se o pravdě. Četl je také, líbily se mu mnohé, a ty mi doporoučel a o těch se mnou mluvil. Ani na tom šlechetné dámy neměly dosti, ony seznamovaly ho s výtečnými katolickými učenci a vynasnažily se, aby si s nimi dopisoval. Vskutku

[9]) Život Pána Ježíše od Davida Strausse.

i to se jim povedlo, ale mnoho prospěchu neměly, že ani ti učenci mu nestačili.

Hraběnka Taaffeová pověděla jim o filosofu knězi Ant. Güntherovi, který v domě otce anebo bratra jejího, knížete z Bretzenheimu, několik let byl vychovatelem a pak v domě muže jejího ve Vídni často jako host si pobyl, a jehož filosofické a theologické náuky pod jménem „Güntherianismus“ mnoho ctitelů a stoupenců v Rakousku a Německu nalézaly, a ten baronovi posýlal své vydané spisy a s ním po nějaký čas i živou korrespondenci udržoval.

Nezdálo se mi, že by to dobrého a lidumilného pána bylo změnilo, obrátilo. Nechal nás, nebránil nám, nemluvil s námi o svých a našich zásadách, chodil na služby Boží, přijímal v čase Velikonočním se svou manželkou svátosti, vždy slušně se při tom choval, a když svátosti přijímaly jeho děti, a něco opravdu pobožně a dojemně se vykonalo, tu i slzy vidíval jsem v jeho očích.

Byl také přítomen, když syn dne 30. října 1854. byl biřmován v Horažďovicích, připravil jsem k této svátosti syna i dceru, učinil s nimi zkoušku, a dcera biřmována byla u příbuzných v Badensku.

(Dokončení v budoucím ročníku.)

Obležené město.

(Henry Longfellow.)

Kdes v knize staré četl jsem
báj divnou, divnou zvěst,
že oblehl nočních duchů sněm
kdys valy pražských měst.

Zněl ve hlubinách řeky šum,
plál měsíc v oblacích,
a u Vltavy duchů tlum
jak ve snu, něm a tich.

Jak závoj z mlh se v dáli táh'
ten bledý duchů voj,
a s temným vzdechem v hlubinách
se valil řeky zdroj.

Hlas neozval se, nikde ruch,
i stráží krok byl něm,
jen s prapory se líbal vzduch
jak oblak s oblakem.

Hle, s kathedrály zavzněl zvon,
zní sladce v ranní šer,
tu v bílých stanech nastal shon,
děs vnikl do příšer.

A širým prchal údolím
dnem zděšen noční host,
výš Zora vzplála jasem svým, —
kraj šerých duchů prost.

V tom srdci lidském podivném
jsem tajemnou čet báj,
že stále bledých duchů sněm
obléhá duše ráj.

Kde šumný tok jest Života
a fantasie jas, —
tam hrozných stínů mihotá
se spousta v noční čas.

A v temném jejich ležení
se příšerný tmí voj,
a ve hlubokém úpění
se valí Žití zdroj.

Hlas neozve se, nikde ruch,
kde stínů zříti řad,
ni heslo nerozvlní vzduch,
jen Žití vln zní spád.

Tu chrámový hle vyzývá
k modlitbě duši zvon, —
to kouzlo duchy děsívá,
v dál prchá stínů shon.

A širým Slzí Údolem
voj duchův utíká, —
vzplá Víra zory plápolem
a děs náš zaniká.

Z angl. přel. **Jan A. Dvořák.**

Positivista.

Napsal

Bedřich Kamarýt.

(Dokončení.)

Na Vítkově čekali milého hosta. Již byli úzkostlivi, že tak dlouho nepřichází, když pojednou zavzněl před dvorcem známý hlas poštovské trubky, jenž ohlašoval jeho příchod.

Panímáma vyběhla první ze síně a zachytila slézajícího s vozu ve svou náruč. Ve tváři její bylo viděti upřímnou radosť, ale ihned vytryskly ji z očí slzy, jakmile naň pohlédla.

Zatím přiběhl Stanislav, a dlouho spočinul ztrápený přítel v jeho objetí.

František sestárnul za ty dva roky, kdy se neviděli, až k nepoznání; na jeho hlavě bylo viděti tu a tam v hustých temných kučerách některý stříbrný vlas. Oko jeho bylo zapadlé, celé vzezření jako člověka, jenž právě byl povstal z těžké nemoci.

Panímáma jej doprovodila do pokoje a pak spěchajíc do kuchyně nechala oba samotné.

„Viď, vypadám špatně“, pravil František, pojav přítele za obě ruce; „od její smrti nemám žádného pokoje. Dali mi pro spaní; po krátké mrákotě však vždy procitnu a jsem pak ještě více zemdlen nežli před tím. Mám se chrániti všeho rozčilení; mám hleděti zachovati si klidnou mysl — ale“, pousmál se, „to se ovšem snadno ordiniruje, kdyby jen chtěl mozek poslouchati.“

„Zde“, odvětil Stanislav, „doufám, najdeš žádoucí pokoj. Já budu nyní tvým osobním lékařem, ty mne budeš poslouchati, a já se o tvé uzdravení postarám. Matka sama již ti strojí večeři podle předepsané diety, a spáti budeš opět ve svém zamilovaném pokojíčku, jehož okna jdou do zahrady; jest to nejtišší místo v celém domě.“

Uvnitř bylo dusno. Nabídnul tedy Stanislav procházku po zahradě. Došli pomalu k otevřené besídce, kdež se na chvílku usadili. František byl od cesty zemdlen a mluvil málo. Zdálo se, jakoby jej něco tížilo, byl by rád něco sdělil, počal a zase se odmlčel.

Zadíval se na záhonek macešek jež před besídkou kvetly, a zachmuřil se, jakoby ho trápila nějaká bolná upomínka.

Ve verandě, jak nabídl Stanislav, nechtěl večeřeti; zdálo se, že ta místa, kde při první návštěvě seděl s Emilkou celé hodiny, připomínají mu nyní tím živěji ztracený ráj.

Večeře připravena v jídelně. Panímáma nechtěla zasednouti s nimi; až pojedí, pak že přijde: to byl její způsob. František okusil něco málo, za to Stanislav musil jísti za oba, aby se matka nezarmoutila. Tato přinášejíc láhev starého rýnského vína, postřehla okem zbytky jídla a byla spokojena, myslíc si: „Počkej, Františku, za tři neděle budeš jinak vyhlížeti, když tě budu míti na starosti.“

Hovor, který dosud vázl, stal se živějším. Bolné stránce se vyhýbali všickni: proto byla hlavním předmětem rozmluvy cesta po Italii.

Panímámu zajímala nejvíce nakloněná věž v Pise, a schválně se pořád na to město doptávala, ačkoli neměla ani tušení, jaké dobrodružství tam jejího syna potkalo.

Oba přátelé na sebe významně pohlédli, a František se usmál.

Když Stanislav vypravoval o zasypaných před věky městech Pompeji a Herkulanu, která nyní z velké části jsou odkryta, a zmínil se, že tam mezi spoustou pohanských model v jednom příbytku nalezen i kříž, poslouchal jej František s napjatou pozorností, stopuje kulturní vývoj člověčenstva, a doložil pak, že rozklad jedné periody již v sobě zase chová zárodek doby nové.

Chtěje se vyhnouti rozpravám positivistským obrátil Stanislav ihned řeč na předmět jiný a jsa tázán na společníky své cesty, zamlčel opatrně episodu na francouzské lodi. Raději vypravoval žerty jednoho vídeňského obchodníka s porculánem, s nímž jel ze Říma do Neapole. Když líčil jeho výstup s celním kommissařem u Tondi, srdečně se všichni rozesmáli.

Kdo chtěl býti sprostěn nepříjemné prohlídky zavazadel, musil se u kommissaře draze vykoupiti. Vídeňák si však umínil, že bude u něho samého konati prohlídku.

„Přišli jsme do kanceláře, podali průvodní listy, kommissař však na ně ani nepohlédne, nýbrž upřeně pozoruje každý pohyb našich rukou, zdali se blíží ku kapsám. Společník můj žádá o prohlídnutí našich věcí.“

„Lituji, pánové musí čekati dvě nebo tři hodiny, než přijde druhý úředník“ — a zase mžourá po kapsách. My jsme se však neměli nikdo k ničemu, ba, Vídeňák prohodí: „Toť výborné! Celou noc jsme nespali, aspoň si zde v chládku těch několik hodin příjemně odpočineme“ — a již se chystal na pohovku.

Teď poznal kommissař, s kým jest mu jednati. Pročež obrátil jinou. Stavě se velkodušným a doufaje tak něco uloviti, pravil: „Pánové mohou bez překážky odejíti.“

„Tak to nepůjde“, namítal Vídeňák, „prohlídka musí býti provedena, a nechcete-li visitovati nás, budeme my vás;“ při tom však sáhnul do kapsy a vyňav velký stříbrný peníz, držel jej mezi prsty a pravil: „Chcete?“

„Od srdce rád,“ zasmál se ten vyhublý mužík, obrátil obě prázdné kapsy a se dvornou úklonou vzal podaný mu piastr a přál nám šťastnou cestu.

Také vypravoval Stanislav, jak obchodník litoval, že nevzal s sebou svoji hrdou paničku, ta prý neustále stůně na titul paní c. k. dvorního dodavatele. Zde za dvě grešle je člověk pojednou Excellencí.

Když v Neapoli viděl lazarony a jejich od makaronů zamaštěné čepice, prohodil: „Zde budou špatné kšefty, neboť tito pánové potřebují as málo porculánu na tabuli.“

Tak a podobně bavil Stanislav svého přítele, až pozoroval, že se mysl jeho zabývá zcela jinými myšlénkami. Seděl jako bez ducha, a smích jeho byl více nucený.

Šli tedy do ložnice. František se posadil na postel; Stanislav chtěl ihned odejíti, on mu však nedal.

„Počkej ještě, poraď mi, co mám dělati, bych se zbavil těch trapných myšlének. Čím více se jim bráním, tím prudčeji na mne dorážejí.“

„A co tě tak neustále znepokojuje? Což nejsi filosof, abys snesl myšlénku smrti a odloučení?“

„Smrti ano i rozloučení, ale mé rozloučení s ní nebylo takové, jak bych si byl přál, když už odejíti musila.“

„Což odešla od tebe s trpkostí?“

„Zajisté, neboť slyš! Já jí odepřel její poslední prosbu.“

„To není možná!“ volá překvapen Stanislav.

„Bylo to ukrutné, nelidské, a já to přec učinil Odsouzenci se v poslední chvíli plní všeliká žádosť, a já to odepřel své nevýslovně drahé Emilce.“

„A co to bylo?“ ptá se Stanislav.

„Ona stonala pouze osm dní na zápal, a nezdálo se, že by hrozilo nebezpečí, neboť ještě poslední den tvrdil lékař, krise že minula, zimnice že ustála a podobně. I ona byla klidna, tichounká, ač dech její byl těžší a těžší, a mdloba veliká.

O deváté hodině večer pravila: „Jdi, Františku, a odpočiň si, já budu trochu spáti.“

Já však zůstal a posadil jsem se u postele chvílkami dřímaje.

O jedenácté hodině slyším volati své jméno. Procitnu a vidím ubožátko celou zděšenou, a krůpěje studeného potu na jejím čele. Těžce, však přece zřetelně šeptala: „Františku, prosím tě, pošli pro kněze, ráda bych se smířila s Bohem.“

Nevím, co mne tak ohromilo. Seděl jsem nepohnutě, a zdálo se mi, že nemožno, abych pronesl slova. Tak mne překvapila ta prosba — posud nevím, co se mnou se událo, že jsem nebyl schopen ani jediné myšlénky. Po chvíli slyším opět zaštěnání: „Prosím tě“. —

Nyní teprve jsem pochopil její prosbu. Příteli, odpusť, přiznávám se ti, že mne ta prosba náramně urazila, proč? Domyslíš se sám.

Emilie byla mou učenicí; prosba ta mi ukázala, že mne klamala, když tvrdila, že za mnou kráčí k výšinám světla. Nicméně jsem jí přece neodpověděl. Ona se utišila, a já v duši všecek rozerván seděl jsem jako v polosnu, nepozoruje, co se vůkol děje.

Lampa dohořela a shasla.

Tu se mne dotkla ruka, a ucítil jsem silné škubnutí za šat. Procitnu a slyším těžký hluboký povzdech a po chvílce druhý. Vyskočím, abych udělal světlo. Hodiny bily druhou. Přistoupím k posteli. Emilie byla mrtva. Zprvu jsem se bál na ni pohleděti, hrozil jsem se té jistoty, že je skutečně mrtvolou. Zvolna pozdvihuji oči a tu vidím, že její vyhaslé zraky byly obráceny k malému obrazu, milému to daru tvému, který visel na protější stěně. Ruce byly sepjaty, a ústa pootevřena. Jakoby dýka projela mi srdce. Zdálo se mi, že slyším neustále to poslední, žalostné zaštěnání.

Nehnul jsem se od ní, až byl den, a přišla služka, jejíž křik mne vzpamatoval.

Nyní víš vše, můžeš-li, sejmi se mne tu nesnesitelnou tíži, tuto hroznou výčitku nelidského, ukrutného člověka. Té nejvíce milované odepřel jsem poslední, úpěnlivou prosbu.“

Stanislav se soucitně podíval na zbědovaného přítele a pravil: „Jen jediný jest, jenž pravý pokoj dává, který ti pomoci může, však ty ho přijati nechceš.“

„Nemohu“. odpověděl František smutně.

„Nemůžeš? I já jsem tak soudil, když jsem tonul v kalu své nešťastné náruživosti — a hle! Tvá upomínka na toho, jenž třtiny nalomené nedolomí, přivedla mne k rozumu. Vášeň má se zdála ne-

zkrotitelnou — s pomocí Jeho jsem zvítězil a byl vrácen znovu životu. A ty, příteli, upíš zoufale voláš o pomoc, a když ti připomínám toho, u něhož jediné nalezti lze potěchy, tu vrtíš hlavou a díš: Nemohu — Nuže, když odmítáš dobrotivou ruku, která jediné může zhojiti tvé rány, zkus to se svou vědou, ať tě potěší ten pošetilý stařec, jejž jsi sobě vyvolil za ideál svého života.“

„Nemluv tak!“ zvolal František podrážděně, „nehanob, čeho neznáš! Comte jest a zůstane po věky nejšlechetnějším ze všech lidí.“

„Ó, milý Františku, neznáš již nikoho šlechetnějšího, nikoho vyššího? Neznáš více Toho, jenž horoucí láskou objímá celý svět, jenž všecky opuštěné a stísněné k sobě volá, jehožto ruka všude pomáhá, ku kterému jsi jako dítě tak velikou láskou zahořel, jehož oko tě všude provázelo a jehož přítomnost tě chránila, že jsi prožil bez úhony bouřlivé mládí? Toho se odříkáš a jeho pomocí pohrdáš — a místo něho volíš sobě pomateného starce, jehožto mládí zneuctěno, jehož láska k cizí ženě je sotva bez hany, jehož večer života, jak dobře věděti můžeš, byl potupou lidského rozumu! A toho stavíš nad Spasitele našeho, ku kterému trpící lidstvo po osmnáct set let s důvěrou pohlíží, jehožto svaté jméno v nejtěžších hodinách života, v posledním zápase, jest naší jedinou nadějí? V posledním okamžení shledal každý ten oklamaný mudrák, že jeho vědecké vývody byly pouhou bludičkou, která jej táhla k bahnitým propastem, mydlinovou bublinou, která může na okamžik nezkušené dítě obveseliti, ale před hrůzami věčnosti praská. — Dobře víš, že nejeden z odpadlíků po střeštěném zápase zvolal s Julianem: Zvítězil jsi, Galilejský! — Víš, jak zapřisáhlý rouhač Voltaire po útěchách náboženství prahnul, jak každý, kdo zcela rozumu nepozbyl, doznati musí, že přese vše jeho upírání nebe a peklo nepřestanou. Počínání takové jest jenom odvážnou hrou, které člověk bez zděšení nedohraje. Ano, každý takový mudrák byl nucen k ponižujícímu vyznání: na tuto chvíli má filosofie nedostačí.

„A co znamená to sténání a ta úpěnlivá poslední prosba té, jež byla nejvyšším tvým ideálem, v jejímžto, jak jsi mi jednou řekl, dokonalém životě jsi zřel nejkrásnější ovoce své vědy — co jiného, nežli že s tou filosofií, která za dnů jasných po boku tvém jí snad mnohou radost působila, ku bráně věčnosti se odvážiti nemohla? Proto volala vyděšená její duše po svém Bohu a Spasiteli.

„Věřím, ti, že tento poslední její povzdech zmítá tvou usouženou duší. Krev svou bych dal, kdyby možná bylo zbaviti tě takové trýzně a zjednati tobě pokoje. Avšak pokoj ten nemůže ti, jak jsem již řekl, dáti nikdo jiný, než ten, před nímž zavíráš dvéře svého srdce.“

„On ještě stojí u dvéří a tluče, ó, dobrý můj Františku, otevři mu!“ —

Stanislav dále mluviti nemohl pro pohnutí; políbil přítele a odešel. Zdálo se mu, že většího rozčilení nesnesl by ani jeden, ani druhý.

Šel do své ložnice. Usnouti nemohl. Odbila půlnoc, první, druhá hodina. Pojednou slyší šumot a brzy potom kroky. František patrně vstal, ano, vyšel z pokojíka a chodí prudce po sále, otvírá okno. Po čtvrť hodině chodí opět, avšak pomalu, jako tuze umdlený člověk.

„Bude mu lépe“, myslí si Stanislav, „když jej tak zanechám sobě samému. K ránu se utiší, pak dostaví se mu spánek.“

Zatím po čtvrté hodině slyší klepati na své dvéře. Vstává rychle, vpouští Františka. Byl ve tváři rozpálen a ruce měl studené jak led.

Hlasem rozechvěným pravil: „Stanislave, buď tak dobrý a dej mne dovézti, možná-li hned, do Žatce, neboť o deváté hodině jede odtamtud pošta dále. Odpusť mi, nemohu zde déle zůstati.“

Všeliké dotazy, domluvy a prosby byly marné; vedl neustále svou: „Nenaléhej na mne déle, vyplň tuto mou snažnou žádosť, dej mi koně. Můj úmysl je nezvratný, musím pryč, a to hned!“

Nezbývalo než učiniti, jak si žádal. Pojedl něco málo, rozloučil se tklivě se starou paní a jel. Stanislav jej provázel. Na cestě mluvili o věcech lhostejných.

Když přijížděli k Žatci, z daleka již díval se František k místu chmelem a stromy zarostlému — a když jeli mimo, řekl smutně: „Zde, na tomto místě, byl jsem tehdáž nejšťastnějším v celém svém životě.“

Přijeli do Žatce, a do odjezdu zbývalo ještě půl hodiny; vešli do hostince nedaleko poštovního domu, kde byl Ronský znám. Hostinská jej přívětivě uvítala slovy: „To jsou hosté! Čekali jsme pana professora před čtrnácti dny.“

„Mne? — a proč?“

„Což neráčíte věděti, že měla slečna Hermína svatbu?“

„A koho si brala?“

„Advokáta, doktora Šturma z Vídně; vždyť se naň ráčíte dobře pamatovati, býval zde každého roku návštěvou — velice hodný a bohatý pán.“

Obrácen ku Stanislavovi pravil František: „Ten člověk mne nenáviděl z celé duše.“

„A přec jest u této osoby hodným člověkem“, podotkl Stanislav.

„Může jím také skutečně býti,“ pravil přítel, ano, hodní jsou všichni muži, dokud jim někdo —“

Odmlčel se; pak doložil: „Ano, taková jest ta historie nás všech bez rozdílu.“

Podíval se na Stanislava a řekl opět: „A o Rafaele jsi se nedověděl již ničeho?“

„Já své srdce zavřel na vždy. — Nu, a kam hodláš odtud?“

„K jejímu hrobu,“ odpověděl František.

„Dovol, bych mohl jeti s tebou,“ prosil snažně přítel.

„Ne, chci býti sám,“ pravil František rozhodně.

„Což tě nemám již spatřiti?“

Přítel pokrčil ramenoma.

„Však já tě přece někde ještě vyhledám,“ řekl Stanislav „před odchodem do Vlach tě musím viděti.“

Ale nespatřil ho již nikdy.

IX.

František jel do Rakovníka; přijel tam o půlnoci a vyhledal hřbitov, kde setrval u zavřených dveří až do třetí hodiny z rána. Pak jel bez průtahu, až jej příštího dne večer poštovní vozka složil na polo mrtvého před známým domem páně Ronských ve Velíně.

Stanislav, jsa na mysli sklíčen, zbaven veškeré naděje na příznivý

konec, čekal s velkým napjetím, jakých zpráv se mu dostane z Velína o příteli. Od něho samého dopisu neočekával: Zdálť se mu býti k tomu neschopen, celou mysl jeho zajímala jen zemřelá: ostatní vše bylo mu lhostejné.

Osmého dne přinesl posel na Vítkov telegram toho znění: „František žádá touženě s Vámi mluviti; jeho hodiny jsou sečteny. Přijďte hned! — Ronská.“

Bez odkladu, v tu chvíli, vydal se Stanislav na cestu. Jel nepřetržitě dnem i nocí. Když se blížil třetího dne před polednem k Velínu, slyší z daleka hlahol všech zvonů — a hned ví, komu to asi patří. Srdce jeho svírá nevýslovná žalosť.

Aniž se koho tázal, pádí městečkem dolů ke chrámu, kol něhož se rozkládá hřbitov.

Přichází v čas. Sundávají právě rakev s mar a staví ji na pokraji hrobu.

Prodral se zástupem, jenž plnil svaté místo, a spatřil matku k smrti zarmoucenou, ana sklánějíc hlavu k rakvi, tiskne na ni poslední polibek na rozloučenou drahému synu. Otec stál těsně u hrobu, a po jeho lících kanuly slzy.

Kněží vykonali poslední žehnání nad mrtvolou a již berou rakev na provazy, by ji spustili do hrobu, když tu vedle matky zemřelého oběma rukama zadržuje ji příchozí vojenský pán a s velikou vroucností líbá obraz Spasitelův na rakvi a tiše dí: „S Bohem, příteli mého srdce. Na ranách Spasitelových se počalo naše přátelství — do těch přesvatých ran poroučím tvou duši.“

Kdo mezi přítomnými byl dosud lhostejný, nemohl se déle udržeti; mnozí plakali hlasitě. Vždyť je oba znali všichni a věděli, jak se upřímně a věrně milovali.

Když spustili mrtvolu do chladného hrobu, a každý hrstku země jako poslední almužnu hodil na rakev, tu teprve paní Ronská obrátila se ku Stanislavovi, podala mu ruku a poděkovala za všechnu lásku, kterou choval po celý život k jejímu miláčku.

Šli ještě do kostela, a po mši sv. tak zvané andělské provázel Šebek zarmoucené rodiče do jejich domu. Prosili jej oba, by zůstal jejich hostem.

Když odpůldne byla paní Ronská se Stanislavem o samotě, svěřila mu, co v té těžké chvíli podává jí nejsladší útěchu. I předčasná smrť drahého synáčka jest jí milá, neboť ví, že jen touto cestou mohl býti zachráněn na věky.

„Když pozdě večer,“ začala vypravovati, „přijel poštovním vozem a vstoupil do síně, sotva jsem jej poznala: z celé postavy vyzírala smrť.

„Jel jsem dnem i nocí,“ pravil, „až se prospím, bude mi lépe.“ Brzy ulehl; však slyšela jsem, jak celou noc jest nepokojný; chvílemi chodil, po chvíli zase ulehl. Já nespala též. Záhy z rána vešel do mé ložnice bledší, možná-li ještě, než večer a stěžoval na nával krve ku hlavě a k srdci. Nejedl ničeho. Přišel lékař a seznal sice veliké rozčilení, ale řekl, že se to poddá, když bude nemocný míti klid. Dal mu silnou dávku pro spaní, a on skutečně několik hodin spal. Když procitl, udělalo se mu lépe, pojedl něco a pravil: „Půjdu do lesa a k večeru se vrátím.“ — „Jsi sláb,“ zdržovala jsem jej. „Ó nikoliv,

matko, venku se zotavím, jest tam tak krásně a teplo.“ — Byl skutečně den rozkošný — i nebránila jsem mu.

Odešel. Můžete si pomysliti, jak mi tu chvíli bylo. Zástup poutníků se ubíral po silnici, zpívaje Marianskou píseň. Šli do Římova.

Jakýsi vnitřní hlas jakoby ke mně mluvil: Jdi také, vypros sobě sílu u Bolestné Matky Boží. — Zvedla jsem se a šla přímo do Loretv. Na mysli živě mi tanula pouť před dvacíti lety. Od té doby jsem tam nebyla. Však nic se tam nezměnilo; tytéž davy lidstva. ovšem ctitelé noví, týž stánek — „Ó, Ty jsi se též nezměnila, Matko milosti,“ povzdychla jsem plačíc, — „pomoz, nyní jest mi nejhůře! Nejdražší svůj klenot mám ztratiti, i bojím se, že jej ztratím na věky. On trpí nevýslovně — a já pomoci nemohu. Ty pomoz!“ — — Sešla jsem k Božímu hrobu, tentokráte sama, samojediná. „Pro tu nevinnou modlitbu, kterou mé dítě zde jednou konalo, smiluj se, umučený Pane, nad jeho duší. Nežádám života pro něj, ale Tvé slitování.“

Přišla jsem domů; František ležel na posteli bez sebe. Lékař přiváděl jej ku vědomí. Kázal přikládati na hlavu led. Nemocný otvíraje oči, táže se mdle: „Kde jsi byla, matko?“

Vypravovala jsem mu vše. On pokynul jen a nemluvil ničeho.

„Jak je ti?“

„Nyní lépe.“

„Po chvíli, cítě se posilněn, počal opět: „Jak rád bych ještě jednou mluvil se Stanislavem! Odpusť, matko, že jsem ve své tísni uchýlil se nejprve k němu. Měl jsem za to, že mi spíše porozumí, vždyť víš, že po celý čas mládí byli jsme takřka jedna duše. Já bděl nad ním jako matka nad dítětem, a když po krátkém pobloudění zase ke mně přilnul, milovali jsme se tím více. Později dělily se naše cesty, on však zachoval mi věrnosť. Svěřil jsem se mu se vším; doufal jsem, že mi bude ulehčeno. Byla to slova zlatá, která mluvil drahý můj přítel; tak nemluvil ke mně posud žádný člověk na světě.“

„A, zdaž tě potěšil?“

„Ó matko milá, pro mne není na světě útěchy žádné. Jak šťasten jest Stanislav, ten má víru pevnou!“

„A ty ne?“

„Já víru svou ztratil,“ pravil František s povzdechem. —

„Ó dítě drahé, modli se!“

„Již dávno se modlím, — nemohu!“

Při těch slovech bylo mi, jakoby mi srdce chtělo puknouti. Vstala jsem, přistoupila k oknu, modlila jsem se, jak jen se může modliti matka ve chvíli tak hrozné. Ještě jednou se dovolávám slitovné lásky Matky Boží, i zdálo se mi, jakoby nebesa mi kynula a volala: Není možná, aby oslyšena byla taková prosba — ten pláč srdce mateřského.

Jdu opět k posteli — František zdřímnul. Když procitl, ptal se, kolik je hodin. Dím mu, že devět.

„Matko, nikdy se ti neobjevil někdo ze zemřelých?“

„Nikdy — a proč se tážeš?“

„Musím ti něco říci; myslil jsem, že to nesdělím s nikým, ale nebylo by to dobře. Vypravoval jsem ti včera, jak zemřela Emilka. Víš vše. Ale to jsem ti nepověděl, jak se mi té noci na Vítkově objevila opět. Byla mi na blízku.“

Udiveně naň patřím, zdali neblouzní. — „Nevím, nevím, milý Františku, mrtví se nevracejí.“

„To také věda dosvědčuje, ale tentokráte to přece bylo. — Když Stanislav odešel z pokoje, zhasnul jsem světlo a cítě mdlobu, chci se položiti na postel. Jdu kolem okna — pozdvihnu oči — ach — tu s té výše plným leskem září ona její hvězda. — A tatam byla mdloba! Duše mé se zmocnila tesknost, a já spínaje prosebně ruce, vzdychám: „Ó, jen jedno, jedinké znamení mi dej!“ — Hle — hvězda se zachvěla a otřásla — byla to však jen slza v mém oku. „Pro tebe již není žádné naděje!“

„Jdu k lůžku, stanu — a zírám do té tmy. Jako olověný plášť tak tížilo, tak svíralo to mé útroby. A aj — ona tu před duší mou tak, jak žila na výsluní svého štěstí a své krásy. V jasných obrazech táhne celý její život kolem mne až k tomu nejděsnějšímu okamžení.

„Tu pojednou — co to? Slyším — hluboký povzdech. — Napínám všecky smysly, vzdychání to se v tichu nočním opětuje silně a hlasitě. — Všecka krev valí se mi k hlavě. „Její povzdech to byl, ona to byla“ — pravím vyděšeně a opouštím pokoj!“

„Ó Františku,“ dím já, „to byl pouze výtvor tvé pobouřené fantasie, nebo živý sen, jak v takovém stavu často se přiházívá!“

„Ó nikoliv, matko,“ odpírá syn živě, „já se neklamu. Pevně jsem přesvědčen, že to byla ona, že to povzdech její.“

„Ať to bylo cokoliv, ať sen, ať obraznost, „ať něco jiného,“ dím určitě, „bylo to napomenutí, které platilo tobě!

„A kde jest ona?“ ptal se František po krátkém rozmýšlení, „co soudíš o ní?“

„U Boha“, pravím. „Bůh jí nezavrhnul, protože toužila po něm, on jí poslal v posledním okamžiku paprsek světla a milosti. A ten bolestný povzdech a její svatá touha po smíření otevřela jí bránu Božího slitování.“

„Myslíš, matko, že jí Bůh byl milostiv?“ pravil nemocný, a tvář jeho se vyjasnila.

„Já plná radosti, že zase jednou velebné slovo „Bůh“ vyšlo z úst nešťastného syna, doložila jsem: „I tobě bude milostiv pro onu prosbu, kterou jsem dnes vysýlala za tebe s místa tvou nevinnou modlitbou posvěceného.“

„A matko, jest možno, že jí byl milostiv?“ dí František opět, nemoha se od té blahé myšlénky odtrhnouti. „A ty ji miluješ?“

„Nyní ano, neboť v ní vidím miláčka Božího a jsem přesvědčena, že i tobě světla a milosti vyprosí. — Tys pravil, že se od tebe odvrátila? Ona umírajíc, chtěla ti ukázati, kde máš hledati pomoci a slitování. Ona poukazuje tě na Matku Boží, ku které i já jsem volala, když veliké hoře užíralo můj mír a pokoj, k ní se utíkám dnes v tomto přehrozném trápení. Ó synu můj, slituj se nade mnou!“

On pohlédl na mne, a zdálo se, že jest pohnut. Modlila jsem se tiše: „Ó Panno neposkvrněná, tobě jsem jej obětovala jako dítě, tvůj jest, postupuji zde místo své tobě; ó nedopusť, aby odtržen od tebe, zhynul na věky.“

Před domem zahrčel kočár; byl to Ronský, vracel se z Budějovic, kamž ráno odjel koupit dům pro Františka, který mu chtěl dáti jako dar ku jmeninám. Byla to jeho zamilovaná myšlénka, aby mladí manželé byli někdy ve svém

Zdlouha, těžkým krokem vystupoval po schodech. Vždyť jej už tížila sedmdesátka. Otevru dvéře a jdu mu vstříc.

„Dobře jsem koupil“, praví spokojeně. „František bude míti radost.“ — Povzdychla jsem.

„Co se stalo?“ ptá se ulekán.

„František se náhle roznemohl, doufám však, že to přejde.“

Nemocný, spatřiv otce, pozdvihl se, nemohl však ani se udržeti, tak byl sláb. Sáhá po ruce otcově a líbá jí.

„Je ti zle, Františku?“ dí tento měkce a béře těžkou hlavu synovu do rukou.

„Jest mi lépe, ale v lese mne přepadly křeče: tu bylo hůře. Po chvíli pravil opět: „Otče, děkuji ti za tvou lásku, tys byl ke mně vždy tak dobrý, kdykoli jsi mohl nějakou radost mi udělati, učinil jsi to. Odpusť, že jsem nebyl k tobě vždy tak vděčný.“

„Nemám ti čeho odpustiti,“ přerušil ho otec, „tys byl vždy synem hodným, nikdy jsi mne nezarmoutil.“

Ronský chtěl setrvati u lože nemocného; nepřipustila jsem tomu, ale doléhala jsem naň, aby si šel odpočinout, že by jej mohla rozraziti zima. Chtělať jsem býti se synem sama.

Asi o půlnoci přišel druhý záchvat, byly to křeče které lomcovaly celým tělem. Bolest rostla neustále tak, že nemocný, jenž dosud byl trpěliv, počal chvílemi naříkati. Pohled na ubohého byl hrozný; obličej zmodral, oči vystoupily z důlků, a bylo znáti, jak bez přestání v sobě tlumí bolestné sténání. V této přenáramné tísni volám: „Ó, kéž by tento strastný život již byl ukončen! Ó Bože, ó Bože, z této nesmírné bídy jej vyprosti!“

Tu zamává on rukou a s velikým namáháním vyráží ze sebe: „Ne, nechci tak odtud odejíti! Nechci a nemohu! Matko, modli se Zdrávas Královno, ale zvolna.“ — Rty jeho se pohybovaly, modlilť se se mnou. Ku konci modlitby nabyl opět síly.

„Podej mi kříž,“ pravil. Vzal jej a mdlým okem hledal ránu v boku, a spatřiv ji, políbil ji; velká slza kanula na posvátný obraz.

„Více nemám, drahý Spasiteli, než tyto slzy; nejsou tak sladké jako slzy mého mládí. Jsou trpké, bolestné. Však ty srdcem skormouceným nezhrdneš.“

Nazejtří o polednách přijal s velkou vroucností svaté svátosti. Když kněz odešel, pohlédl ke mně pln blaženosti a vděčnosti a pravil: „Matko, ty's mi dala život časný, ty's mi vyprosila život věčný. — Pak se tiše modlil. Musila jsem mu podati svíci. Dlouho do ní zíral a pak řekl: „Ty mi svíť mrákotou smrti, svíť mi na cestu tam, kde zhasíná světlo klamné vědy.“ K večeru vzal do ruky kříž a počal zápas a když po slavném klekání v předvečer svátku Jména Panny Marie ještě malý zvonek k modlitbě za dušičky vybízel, modlila jsem se první Otčenáš za svého mrtvého syna.“

To řekla paní Ronská hlasem slabým jako dechem, přemožena jsouc bolestí. Sevřela rty a dívala se před sebe. Bože, jaký to pohled! Stanislav se zachvěl.

„Drahá paní, pomněte, že to učinil Bůh.“

„Vím, že to učinil Bůh — a dobře tak učinil — Jeho svaté vůli podrobuji se docela. — Jak krásná byla jeho smrť — jaká to nevýslovná milost! — Ale vždyť jsem žena, žena slabá; ach, vždyť jsem matka!“

„I já jsem jej miloval," řekl Stanislav.

„Ó, miloval, — miloval snad více, než my všickni — miloval jste duši jeho. Veliké, svaté bylo vaše přátelství. Umíraje, připomínal sobě vaše zlatá slova a vaši lásku. Bůh vám to zaplatiž! Já budu Vás pamětliva až do posledního svého vzdychnutí."

Když se poněkud utišila, vyprávěla, jak v poslední době byl Ronský ku svému synu laskav a štědrý, jak se snažil, by mu vynahradil, co jako dítěti mu byl odpíral. A jak se těšil František z této přízně otcovy! I ji to činilo šťastnou. Doufala, že to bude první krok ku sblížení mezi ní a manželem.

Stanislav navštívil všecky své známé, spořádal některé matčiny záležitosti, slíbil paní Ronské, že ji bude brzo a často psáti, zval ji, by navštívila matku, která bude na dvorci osamělá, neboť čas jeho dovolené se chýlil ku konci.

Jakmile Šebek odejel na Vítkov, pojala paní Ronskou náramná tesknosť. Dokud měla přítele synova v domě a mohla s ním rozmlouvati o synovi, bylo jí snáze; nyní se jí zdálo, že musí hořem umříti. Vešla do pokoje, kde po dva dni byla vystavena mrtvola, a kdež od té doby ještě ničím nebylo ani hnuto.

Když spatřila rozestavené květiny, voskové svíce a kříž, dala se do usedavého pláče, sklesla na židli a zasténala: „Nyní jsem úplně opuštěna. Poslední naděje má odpočívá v hrobě." —

Nepozorován vstoupil starý manžel pootevřenými dveřmi, a zraky jeho utkvěly na usoužené ženě. Byla to jeho choť.

Do duše jeho vracely se dávné upomínky. — Jest to skutečně ona? Tato stařena s tím bílým vlasem, s tou vráskovitou tváří, s těmi uhaslými zraky? — Tato zlomená postava má býti ta spanilá Hedvika, která kouzlem své tiché krásy tak zaujala jeho srdce! Ozvalo se v něm svědomí: „Ano, jest to ta, kterou jsem přísahal učiniti šťastnou, a stal jsem se jejím katanem. Tato zbědovaná postava zde — toť mé dílo. Srdce její prahlo po lásce, a já jsem odpověděl děsnou chladností."

Jde k ní a nakloniv se, líbá bílý vlas na její hlavě. Uleknuta, sebou trhne a spatříc manžela, vztáhne k němu ruce a klesne na jeho prsa, nemohouc pro štkaní pronésti ani slova.

„Ó manžele," zalkala po chvíli, „buď zase takovým, jako jsi býval v prvních letech našeho manželství. Ó, vrať mi lásku, kterou mi až posud odpíráš."

„Já jsem ti jí nikdy neodejmul."

„A co pak znamenal ten hrozný život náš — co ten chlad, ta lhostejnosť, jež mne mohla usmrtiti? Jest možná, abys byl tak nespravedliv ku své ženě a trápil ji pro rozmluvu se člověkem, jemuž jsem jen potud věnovala pozornosť, pokud toho tvůj služebný poměr k němu vyžadoval?"

„Ach, — ty myslíš na onen výstup s hrabětem? Tenkráte jsem se velice přenáhlil, ba až směšným učinil; avšak seznav příštího dne tvou nevinu, chtěl jsem již vše odvolati, když se tu pojednou přivalila bouře, která zdrtila všecko štěstí mého života."

„A co se stalo?" zvolala Ronská udiveně, „týkalo se to mne?"

„Ano", odpovídá manžel a zadívá se jí přísně do očí.

„Rosnický — pro tebe vlastně Kaminský!"

„Kaminského jsem milovala, když jsem byla takořka ještě dítě

— zrádce vlasti a vraha bratrova jsem vyvrhla navždy ze svého srdce!“

„Je tomu skutečně tak?“

„A ty to nepochopuješ? To zajisté neznáš povahu dívek a žen polských; víru a vlasť nezradí žádná!“

„Ale“ — pokračuje stařec — „což kdyby Kaminský, o čemž mám nyní úplnou jistotu, nebyl zrádcem ani vrahem a tebe miloval s plamennou láskou, jak by bylo potom s tvým srdcem?“

„Co s tím chceš? Ještě nyní mne budeš trápiti? Ještě dnes budeš pochybovati o věrnosti své ženy? Co míníš s touto šerednou upomínkou po tak dlouhých letech?“

„Co? Chci ti připomenouti, že hory trápení shrnula jsi na mou hlavu. Po dvacet let jsem žil v úzkosti, že nenáviděný sok se vplíží do mého domu, a s ním hanba a potupa padne na mou rodinu.“

„Nevím a nechci věděti tvá tajemství, ale ptám se tě: Což jsem ti kdy dala příčinu k podezřívání tak hnusnému? Slyš. manžele, co ti nyní pravím zde před Bohem, jenž mne slyší. Já milovala Kaminského dotud, pokavad jsem se nepřesvědčila, že bylo u něho vše klam. Předstíral trudný osud své rodiny — a lhal, předstíral nadšenou lásku k Polsce a lhal — neboť jako Rus byl naším zapřísáhlým nepřítelem, předstíral společnou pomstu, ale to vše bylo jenom pokrytectví, byl to špehoun, který musil zrádit buď nás, buď toho, od něhož byl poslán. A kdyby se byl takový vyvrhel odvážil svými nekalými záměry vetříti do našeho domu, byla bych jej s opovržením odkopla, byť i byl nevinen krví mého bratra, neboť rušitel manželské svornosti není nic lepšího nežli vrah a zrádce vlasti. Bohu i tobě jsem slíbila, že chci býti ženou hodnou, a mohu s dobrým svědomím říci, že jsem věrně dostála svému slibu.“

Při těchto slovech se postava její vzpřímila, a oko jí jen plálo. Tvář stařečkova omládla, a nemoha utajiti svůj obdiv, pravil: „Kdež bych se byl nadál, že mám takovou ženu; kdybych to byl dříve věděl, moje Hedvičko, mohli jsme si ušetřiti mnohých hořkostí. Ó, jak šťastný a spokojený mohl býti náš život, — ale neodsuzuj mne, dokud neuvážíš, co ti povím; jsem přesvědčen, že mi pak odpustíš z toho srdce svého.“

„Nežádám žádného vysvětlení, dosti na tom, že věříš nyní své choti. Tak se mohu nadíti, že u večer našeho života v lásce a pokoji se připravíme na cestu za naším synem.“

„Ne tak,“ prosil stařec, „vyslyšeti mne musíš, abys z vyznání toho poznala velikosť mé lásky.“

Ona neodporovala. Ronský šel do svého pokoje a přinesl odtud list. Podávaje jej manželce, řekl: „Když jsem dal tehdáž výpověď ze služby a příštího dne jsem prohlížel nábytek přichystaný ku prodeji, nalezl jsem v příhrádce psacího stolku tento list. Zde máš klíč k té mučírně, ve které ten hrozný kat manželstva — žárlivosť — utýral mne i tebe. Čti a zvíš všecko.“

Byl to dopis Kaminského, který zaslal několik dní před její smrtí staré paní Vysocké, v němž ospravedlňoval své jednání v tajných schůzích. Líčil, jak chtěje zachrániti listiny, by se nedostaly do rukou policie, byl pro to od mladého Vysockého podezříván a pronásledován. On že unikl, kdežto Vysocký, pádě za ním, byl od carských jezdců poražen a na zemi rozšlapán. Kaminský prý s nasazením svého

života se vrhnul do té vřavy, by jej zachránil. Bylo však pozdě. — Vyprosil amnestii rodině Vysockých — Jencímu se vrátí skonfiskované statky — Hedvičku miluje láskou plamennou, bez ní nemůže žíti, musí ji viděti, a to brzo, má naději, že bude přidělen k vyslanectví buď ve Vídni nebo v Berlíně, bude jí tedy na blízku. — Lituje jí, že musila podati ruku svou tak starému muži. —

S opovržením hodila paní Ronská list na zemi.

„Což jsi nevěděl," pravila, „žádné odpovědi na tento hanebný list?" —

„A co jsem měl psáti? List ten nepatřil mně. A pak, mohl jsem věděti, jak ty smýšlíš? Vždyť jsem z tvé minulosti neznal ničeho. Či měl jsem tebe i sebe veřejně postaviti na pranýř? Proto jsem raději jednal. Nyní si snadno vysvětlíš můj spěch, mou úzkost a nerozhodnost, kam bych se měl obrátiti, bys byla jista před nástrahami toho ničemníka.

V Budějovicích jsem se dočetl, že se stal tajemníkem ruského vyslanectví v Berlíně.

Byl jsem zvědav poznati osobně člověka, jemuž, jak jsem se domníval, patřilo srdce mé Hedviky. Na své cestě do Hamburku zajel jsem do Berlína a pod záminkou, že bych rád seznal nějaký článek obchodní smlouvy Ruska s Německem, přišel jsem do jeho kanceláře.

Spatřiv příjemného muže, jemuž jsem mohl býti otcem, rozmlouval jsem s ním asi hodinu — ale od té doby, patře na tvou mladost a vzpomínaje naň, ještě více jsem byl stísněn a teprve jsem poznával, jak veliký jest rozdíl stáří mezi námi.

Rosnický byl přeložen do Vídně právě, když jsi si přála, by se tam náš František se Šebekem odebral na studie. Odepřel jsem to rozhodně, obávaje se, že bys se mohla tam s ním sejíti. Když pak brzy potom byl odvolán a poslán na Kavkaz, tu spadl mi kámen se srdce. Bylo mi volněji; ale jsa již uvyklý na dosavadní způsob života, ponechal jsem vše při starém.

Nyní jsem ti vypověděl vše. Ó, rci, jak bych ti nahradil ta ztracená léta, jak se ti odsloužím za tvou věrnost, lásku a trpělivost."

Toť ovšem nemůžeš, ale mám naději, že to učiní Bůh, jenž jediné zná mé útrapy, pro nějž a s nímžto nesla jsem to břímě. Ba, již mne odměnil milostí největší — obrácením mého Františka. Jeho památce chci zasvětiti zbytek svého života. Protož tě prosím, učiň mne jeho dědičkou; zajisté nevezmeš zpět, co mu přichystala tvá otcovská láska. Dovolíš, abych směla naložiti s pozůstalostí jeho tak, by památka po něm zůstala po všecky časy v požehnání?"

Milerád vyhověl Ronský přání své milé choti, ba, učinil ještě mnohem více. Nemaje bližších příbuzných ponechal velkou část svého jmění Hedvičce k volnému použití. Pamětní knihy mnohých ústavů vykazují velké sumy, kterých jim poskytla štědrá ruka manželů Ronských. A což toho teprve, o čemž svět ani nezvěděl, a co zapsáno pouze ve zlaté knize odplaty věčné!

Tak uplynulo ještě několik let šťastných a spokojených, až je uložili vedle syna k sladkému odpočinku po tak mnohých bouřích života.

* * *

Od podivné návštěvy Františkovy na Vítkově neměla panímáma utěšené chvíle. Nejvíce ji trápila myšlénka, že pojednou a tak kvapně odešel; vždyť jej přijali co nejsrdečněji, měli jej tak rádi — a on po několika hodinách ještě v noci pryč pospíchá, jakoby ho nepřítel nějaký stíhal. Co se to stalo? — A to jeho loučení! Nemůže se zbaviti toho pohledu, těch očí plných hlubokého zármutku, těch teskných slov: Zachovejte mne ve své paměti a lásce, již vás více nespatřím, moji nejdražší přátelé.

Když přišla zvěst, že František umírá, pravila: „Nyní vím, proč tak odsud spěchal a proč tak mluvil; měl předtuchu, že bude s ním zle, chtěl umříti u své dobré matky.“

A když Stanislav vrátiv se vypravoval o té krásné smrti svého přítele, že skonal ve chvíli, když vyzváněli klekání; tu stará paní v slzách se rozplývajíc, blaženě se usmála a řekla: „Tak šťastně umírá ten, kdo po celý život věrně sloužil svému Spasiteli a ctil jeho matku.“

Panímáma neměla ani nejmenšího zdání, do jaké prohlubně nevěry a rozervanosti František byl upadl, jak Stanislav s ním zápasil o víru a pravdu, co modliteb a slz vylila ta druhá Monika za svého pobloudilého syna.

Stanislav nechtěje matky své zarmoutiti, zamlčel jí vše, co na tu hroznou dobu se vztahovalo, aby nebyl zatemněn ten jasný obraz, který si o Františkovi byla utvořila.

Ve druhé polovici září zavítal na Vítkov Eduard, bratranec z Vídně. Měl po maturitě a přijel navštívit tetičky a svého bývalého vychovatele.

Byl to hoch roztomilý. Ten panímámu zase jednou potěšil. Když měl jíti večer spat do onoho pokoje, kde byl František tak podivně vyrušen, pravil Stanislav: „Půjdu s tebou, budeme pohromadě, jako jsme bývali ve Vídni.“

Položili se oba, každý na své lůžko. Stanislav usnul brzy; ale student, jak prvního dne v cizině bývá, nemohl spáti. Když tak asi hodinu ležel, slyší pojednou hluboký povzdech — pak bylo ticho.

Po chvíli se opětuje vzdech, podobající se vzdýchání člověka. Když se to ještě nekolikráte opakovalo, vyskočí Eduard, rozže svíci a počíná hledati po pokoji. Nenalezá však ničeho.

Šumot ten probudil Stanislava; uslyšev, oč se jedná, uhodl hned, že to cos podobného, co Františka tak pobouřilo. Hledali tedy společně; prohlížejí při světle každý kouteček, až konečně znamenají pod postelí, jež stála těsně u zahradní zdi, slabý klapot, jakoby tam něco hopkovalo. Odstaví hbitě postel a tu vidí velikou žábu, která těžce oddychujíc zalézá k nějaké díře ve vyhnilé podlaze.

Nyní bylo to tajemné vzdýchání objasněno. Vzdechy ošklivého toho zvířete v tichosti noční měl ubohý František při rozdrážděné fantasii za vzdechy své umírající manželky! Nejšerednější tvor měl přispěti k tomu, by zbožňovatel přírody byl snáze přístupen víře a pravdě. Cesty Boží jsou nevystižitelny.

Jsme u konce. Šebek se odebral ku svému pluku do Vlach. Došed hodnosti štábního lékaře, sloužil plných dvacet let u vojska, bojoval ještě jednou na nivách horní Italie a odebral se pak na odpočinek do Vídně, kde mu strýc Hausner vystavěl pěkný dům. Vítkov odevzdal Eduardovi, který se věnoval hospodářství.

Dr. Šebek omezil se ve své lékařské praxi pouze na chudinu a dělnický lid, kterým přisluhuje zdarma. Přání a žehnání sv. Otce se na něm splnilo měrou svrchovanou. Jako anděl přináší do příbytků největších bídáků pomoc a zdraví, duším jejich pokoj a útěchu.

Panímáma nabaživši se hospodářství, šla za synem, který byl její chloubou a radostí. Dobrosrdečná stařenka, která byla šťastna, když mohla někomu připraviti potěšení, nalezla brzy místo své blahodárné činnosti; byly to opatrovny těch okresů, kam české dělnice zaváděly své maličké. Tu ji bývalo viděti, ana sedíc na židli vyndává z koše cukrovinky, ovoce a hračky. Sotva ji spatří ti buclatí andílkové, tleskají ručinkama, zraky jejich se jiskří, a batolí se v pestrém chumáči se všech stran k ní, a ona plnýma rukama rozdávajíc volá lichotivě:

„Pojďte, moji broučkové, pojďte maličké, pojďte moje panenky — pojďte!“

Svoboda a nevázanosť.

Píše

František Pohunek.

(Dokončení.)

Kdybychom však nakrásně pánům darwinistům udělali koncesi a připustili, ač to pravda není, že rostlinné organismy vznikly samy od sebe, bylo by tím něco dokázáno pro účel, za nímž spějí? Nikoli. Jsou-li, jak oni učí, síly přírodní věčny a nezměnitelny, musí vždy stejně a stejným způsobem působiti a proto by musila i ona síla, kteráž dle nich dala vznik organismům, v rostlinách i zvířatech stejně působiti a nesměla by si ani v nejmenším odporovati, nesměla by jinak působiti v rostlině a jinak ve zvířeti. Ale tak tomu nikterak není. Ačkoli totiž organismy rostlinné i organismy zvířecí skládají se podstatně z těchže prvků, přece působí „síla životní“ jinak v rostlině a jinak ve zvířeti. Rostlina přijímá: ze vzduchu kyselinu uhličitou a vodu; ze země čpavek, vodu a soli; rozkládá pak kyselinu uhličitou, vodu i čpavek, z prvnějších dvou tvoří své vodany uhličité a uhlovodíky a za pomoci dusíku, kterýž čpavku odnímá, tvoří tak zvané plastické látky výživné (plastische Nahrungsmittel).

Zvíře požírá rostlinu a tvoří z její součástek součástky svého těla. Vodany uhličité a uhlovodíky rostlin skytají mu látku pro jeho proces dýchací a vyvinování tepla; sloučeniny dusičnaté dávají mu látku pro jeho svaly, solí rostlinných potřebuje pak pro svoje kosti, a plastických látek výživných jest mu konečně nezbytně třeba k zachovávání života a síly.

Jest tedy jisto, že se rostliny a těla zvířecí skládají podstatně z těchže částek; a přec se liší od sebe rostliny a zvířata nejenom formou, nýbrž i vnitřní činností svou. Podstatné rozdíly, jakéž se jeví mezi životem zvířat a rostlin, shrnul Gorup-Besanez v následující zajímavé schema: *rostlina* tvoří: albuminaty (bílkoviny), tuky, vodany uhličité; rozkládá: kyselinu uhličitou, vodu a čpavek; vyvinuje kyslík a jest apparátem redukčním. *Zvíře* tráví

albuminaty, tuky, vodany uhličité; tvoří kyselinu uhličitou, vodu a čpavek; vyvinuje kyselinu uhličitou a jest apparátem oxydačním“ (Lehrbuch der physiologischen Chemie str. 52.). Ve smyslu zákona o zachování síly mohli bychom tuto obojí činnost vyjádřiti takto: *činnosti rostlin* umenšuje se zásoba tepla a zvětšuje se zásoba chemické rozpínavosti, *činnosti zvířecí* ale naopak: rozmnožuje se zásoba tepla a umenšuje se zásoba chemické rozpínavosti. Jelikož tedy, jak už praveno, zvířata i rostliny, sestávají podstatně z těchže látek, ale výsledky, k jakýmž svou životní činností přicházejí, jiné jsou u zvířat a jiné u rostlin, tož musí i síly na látky tyto působící nutně býti rozdílné.

Páni darwinisti jsou tudíž nuceni, aby přijali jinou sílu životní pro rostliny a jinou pro zvířata. Ptáme-li se však, jak že to přišlo, když, jak oni nám namluviti chtějí, celý svět a všecky zákony a síly v světě působící věčny jsou a nezměnitelny, tato síla životní přece tak pozdě počala působiti, ač dle nich rovněž musí být věčnou, nedovedou nám dáti odpovědi.

Dejme však tomu, ač to pravda není, že by se byly zvířata i rostliny pomocí jim vlastních životních sil vyvinovaly postupně a stále z tvarů nedokonalých a méně dokonalých ve tvary stále a stále dokonalejší — od prabuňky až ku palmě a dubu nebo lípě, od infusorií až k velrybě, koni, lvu a tygru, tu by přece musilo býti velké množství forem přechodních. A kde pak jsou jaké formy takové? Nikdež.

Proslulý německý přírodozpytec, prof. Dr. Pfaff, píše v této příčině: „Můžeme spolu porovnávati značný počet jednotníků rozličných druhů jak zvířat vyšších, jako ssavců, tak i nižších, hlavně mušlí, kteréž nikoli před tisíci lety, nýbrž, kdybychom věřiti směli nejslavnějšímu geologovi anglickému a přívrženci Darvinovu Lyellovi, před více nežli 200.000 lety na zemi žily. Mumie zvířat Egyptanům posvátných, kosti před posledním klimatickým převratem, před tak zvanou dobou ledovou, žijících jelenů, srn, vlků, lišek, sobolů a jiných zvířat shodují se s kostmi téhož druhu zvířat nyní žijících tak nápadně, že je od nich nelze ani rozeznati. Sestoupíme-li ve stupnici zvířat ještě dále nazpět, k mušlím a hlemýžďům, najdem velké množství druhů těchto zvířat ve vrstvách ještě mnohem starších, hned totiž na počátku formace třetihorní, v době, která by podle počtu Lyellova sáhala aspoň pětkráte dál nazpět v postupu času nežli doba ledová, od kteréž by nás tudíž dělily celé milliony let: shledáme týž úkaz. Druhy těchto zvířat zůstávají si od svého prvního na zemi vystoupení po všecky věky až na doby naše zcela podobny. Jestliže tedy v době tak dlouhé na celé řadě rozličných zvířat nedaji se dokázati pražádné změny, jakou víru zasluhuje pak tvrzení darwinovců o stálých a postupujících změnách v říši rostlin i v říši živočišstva? (Srov. Dr. Friedr. Pfaff: Ist die Welt von selbst entstanden? str. 26—27. a téhož: Die Theorie Darwins und die Thatsachen der Geologie str. 6—7.).

A co tuto napsal professor Dr. Pfaff o rostlinách a zvířatech, to platí, možno-li, v míře ještě větší o člověku, na nějž mají skoro všichni darwinovci nejvíc namířeno, vynakládajíce veškeren um svůj, aby ho strhli ze zvláštního jeho postavení, jakéž zaujímá oproti všemu tvorstvu, na stupeň pouhého vyššího zvířete: vždy a všude se objevuje

totiž jako úplný, hotový člověk a všecky naděje pánů darwinovců najíti někde na zemi neb pod zemí nějakého člověka nebo docela nějaký kmen lidský, jenž by mohl býti považován za přechod od zvířete ku člověku, rozplynuly se, jako se rozplývá pára na větru. Co tu bylo hledání ve všech dílech světa, obzvláště pak v Africe, co tu pátrání po člověku opičatém! jak lehkověrně věřili páni darwinovci všemu, co jim divoši, majíce je k lepšímu, vypravovali o lidech po celém těle chlupatých žijících na stromech, živících se ovocem a majících mimo to vzadu tuhý ohon. Co nám toho jen o lidech těchto napovídali na př. Karel Vogt, Haeckel, Huxley, a hle všecko to jest buď pouhá jen smyšlénka neb nešťastný klam. Lidé srstnatí nenašli se nikde, nikde též nebyli nalezeni lidé žijící na stromech a co se konečně týče ohonu, na nějž byla taková kladena váha, tu se ovšem našlo, že velmi mnozí divoši — mužové i ženy mají v zadu ohon, mnohdy dosti dlouhý, jen že na neštěstí ohon ten není částkou jejich těla, nýbrž patří zvířeti, jehož koží se divoši rádi přiodívají; ohon ten nositi jest u nich pouhou modou a parádou jako u našich slečinek šlepy nebo turnýry. Ale přec! V panoptikum v Berlíně objevilo se birmanské děvče osm roků staré v obličeji a na rukou srstí obrostlé. Z toho radosť nesmírná mezi darwinovci, že prý je to člen, který vyplňuje mezeru mezi opicí a člověkem; jen že zas „bohužel“ (!) pánům těmto zkazil všechnu jejich radosť sám Dr. R. Virchov, rozhodně prohlásiv, že prý chtíti prohlašovati mluvící a čiperné toto děvče za jakýsi člen, jenž by byl pojidlem mezi opicí a mezi člověkem ve smyslu theorie Darwinovy, humbug jest a švindl! Tak zmařeny jsou všechny naděje pánů darwinovců najíti na zemí nějakého tvora, jenž by byl mostem vedoucím přes propasť mezi zvířetem a mezi člověkem. Najíti pak tvora takového pod zemí dole ať již ve způsobě té nebo oné osvědčilo se až dosud rovněž jen jako — přání ničím nestvrzené. Byli ovšem lidé, kteří chtěli mermomocí fossilního člověka prohlašovati za takovýto žádaný přechod, jakým však právem o tom nechť mluví Dr. R. Virchov, jenž v příčině této následovně píše:

„Sledujeme-li tohoto čtvrtohorního (quaternär) fossilního člověka, který by přece našim praotcům v řadě descendenční či vlastně ascendenční bližším (podobnějším) býti musil, nacházíme vždy opět člověka, jako jsme my. Ještě před lety desíti, byla-li kde, ať již v rašelině neb ve stavbě kůlové, nalezena lidská lebka, domníváno se, že jsou na ní znáti podivuhodné známky stavu divokého, docela ještě nevyvinutého. Čichalať se všude opičina. To však znenáhla stále více míjelo. Staří troglodyti, obyvatelé staveb kůlových a rašelinišť objevují se nám jako společnosť, zcela úcty hodná (respektabel). Mají hlavy tak velké, že by se mnohý z nyní žijících pokládal za šťastného, kdyby takovou hlavu měl. Francouzští naši sousedé ovšem varovali, abychom prý z těchto velkých hlav na mnoho nesoudili, jelikož prý není vyloučena možnosť že v nich nebyla pouze hmota nervová, ale že jest možno, že mozky staré měly více mezitimních tkaniv (Zwischengewebe), nežli nyní v obyčeji jest, a že jejich hmota nervová přes všechnu velkosť mozku zůstala na nízkém stupni vývoje. To však jest toliko přátelská zábava pořízená jedině za tím účelem, aby se skrze ni dostalo podpory slabým duchům. V celku však musíme přijati za pravdu, že není žádného fossilního typu nižšího

lidského vývoje. Ano shrneme-li sumu dosud známých lidí fossilních a postavíme-li ji vedle toho, co nám poskytuje doba nynější, můžeme tvrditi se vší rozhodností, že se mezi lidmi nyní žijícími nachází poměrně větší počet jednotníků níže stojících, nežli mezi dosud známými lidmi fossilními. Byli-li to právě největší geniové doby čtvrtohorní, již nám byli zachováni, toho se domýšleti nemám odvahy. Z pravidla se soudívá z povahy jednotlivého fossilního předmětu na většinu jiných nenalezených. Já však nehodlám toho učiniti. Nechci tvrditi, že bylo celé pokolení lidské tak dokonalé, jako těch několik zachovaných lebek. Ale tolik přece říci musím: nějaká fossilní lebka opičí neb lidí opičnatých, která ž by skutečně byla mohla náležeti některému člověku, nebyla dosud nikdy nalezena." (Virchov, Freiheit der Wissenschaft str. 30—31.; Hammerstein, Edgar 7—8.).

Ani tudíž podle těla svého nestojí člověk v žádném bezprostředním, krevním příbuzenství se živočichy, není žádným jejich šťastnějším a výše stojícím potomkem. Je-li však již mezi člověkem a zvířetem, hledíme-li pouze ku stránce jejich tělesné, veliká propast, tedy se propast ta stává ještě větší, hledíme-li k duševní stránce člověka; ba propast tato je přímo tak velká, že kdyby i darwinovci skutečně mohli odůvodniti, jako že nemohou, že snad jest člověk podle těla svého jenom zvířetem na vyšším stupni vývoje, přece by musili před rozumem a sebevědomím člověka s celým svým systemem kapitulovati a musili by uznati, zde že jest něco naprosto vyššího, co se nikterak nedá vyložiti pouhými silami přírodními. Rozum, sebevědomí a výsledek obou: rozumná řeč jsou něčím, k čemu se žádné zvíře nikdy nepovznese, něčím, co staví každého člověka, a byť byl třebas nevzdělaným divochem, neskonale vysoko nad každé zvíře. Jak však člověk přichází k tomuto svému sebevědomí čili jak toto sebevědomí v člověku vzniká, o tom nám nemohou vědy přírodní říci ničeho, a nemohly by nám říci ničeho, kdyby skutečně více věděly, než až dosud vědí. Že tomu tak jest, svědčí mimo jiné Giesinger následovně: „I kdybychom na krásně všecko věděli, co se děje v mozku, když jest činným, kdybychom mohli proniknouti všecky ty chemické, elektrické etc. processy až do nejposlednějších jejich podrobností — co by nám to prospělo? Všechny záchvěvy (Schwingungen) a vibrace, všecky elektrické a mechanické zjevy nejsou ještě žádným stavem duševním, žádným představováním si (kein Vorstellen). Jak však se mohou představami státi — tato hádanka zůstane bezpochyby až do konce věků nerozluštěnou a já mám za to, že kdyby dnes přišel anděl s nebe a nám to všecko vyložil, že by náš rozum nebyl ani s to, aby to pochopil!

Co máme za těchto okolností říci o mělkém a všedním materialismu, kterýž by rád zavrhl nejobecnější a nejvzácnější fakta (Thatsachen) lidského vědomí, proto že jich nemůže ohmatati v mozku svýma rukama? Kéž by uvážili fanatikové a pietisti materialismu jednu jedinou věc, ku které nebylo v dosavádní diskussi této otázky, jak se mi zdá, dosud náležitě poukázáno. Počátečné pochody (Vorgänge) v nervstvu, zvlášť když je sobě myslíme — jako to činí mnozí za dnů našich — jako podstatně elektrické, budou asi velmi jednoduché a u všech lidí vždycky tytéž. Jak pak by mohla jedině

z nich a bezprostředně vznikati ona nekonečná rozmanitosť pocitů a směrů vůle nejen lidí jednotlivých, nýbrž celých století?“ (Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten 2. Aufl. str. 6.; Materialismus etc. str. 127.).

Nemenšího pozoru hodno jest v příčině této, co pověděl prof. Dr. Albert v řeči pronesené při slavnostním zahájení „České akademie pro vědy, slovesnosť a umění“ dne 18. května r. tohoto. Mluvil mezi jiným doslovně takto: „Dva světy jsou, jichž jest člověk občanem. Dvě skutečnosti jsou, jichž mu nelze popříti. Z jedné strany příroda, z druhé strany kultura. Tam hmota, tu duch. Tam pohyby, zde pomysly. Tam kosmos, zde dějiny. Pojmenujme tyto dvě skutečnosti po příkladu Diltheyově skutečností kosmickou a skutečností historicko-socialní.

Obyčejné vzdělání grammatikální jest s to, rozdíl obou naznačiti. Skutečnosť kosmická obsahuje v sobě data, jež vyslovujeme indikativem; skutečnosť historicko-socialní obsahuje data, jež vyslovujeme imperativem. Bylo řečeno starým: „Nezabiješ!“ Ale kameni padajícímu říci nemohu: „Nezabiješ!“ Dejme tomu, že by (intellekt, o jakém mluví Laplace) [1]) v jistém okamžiku pozornosť svou věnoval Janu Ev. Purkyni, pohlížejícímu na rozvitou růži zelenými listy obklopenou. Viděl by ovšem kterak vlny etherové, mající rychlosť 450 billionů kmitů za vteřinu, dorážejí na sítnici Purkyňovu, viděl by ovšem, kterak se nárazem těchto vln pohybují i atomy v uzlinách mozkových. Viděl by dále, kterak jiné vlny étherové, mající rychlosť o několik billionů kmitů větší, také dorážejí na sítnici a kterak v atomech mozkových nastávají pohyby jiné. Ale že ony vlnky budí v mysli Purkyňově pocit červenosti a vlnky tyto pocit zelenosti, o tom by veliký onen intellekt neměl ani tušení ...

Jesti tomu skoro dvacet let, co E. Du Bois úvahy podobné skončil proslulým svým výrokem: Ignorabimus. Jak známo, bylo proti vývodům jeho lecos namítáno. Nejtíže ji snáší člověk resignaci ve slově onom složenou proto, poněvadž je faktem zabezpečeným, že na zemi naší dříve organismů nebylo; a poněvadž v dobách nejstarších byly organismy velmi jednoduché, vábí nás myšlénka, že tyto prosté útvary lze přece snad vyložiti ze stavu minulého, tedy z hmoty neorganisované. I bylo řečeno, že celá diskuse o původu organismův může někdy býti rozřešena způsobem překvapujícím. Kdyby se totiž kdy podařilo, buničky umělé vytvořiti tak, jako se podařilo provésti synthesi sloučenin organických, byla by věc rázem odbyta. Není tu prý quaestio principii, ale quaestio facti. Avšak bližší úvaha vede nás k tomu, že by tím záhada odstraněna nebyla. Mně se zdá, že by spíše mohl člověk kojiti se nadějí, že jednou dovede buničky tvořiti, než nadějí, že z pohybu hmoty pochopí stav vědomí. Tvoření buniček mohlo by se jen tak díti, že by se vzala jistá hmota, na kterou účinkovala zvláštní kombinace sil, tedy

[1]) Laplace pravil: „Okamžitý stav všehomíra nemůžeme si jinak pomysliti než jako následek stavu předchozího a příčinu stavu příštího. Intellekt, jenž by v okamžiku tomto znal všecky síly, jež přírodou hýbou a jenž by znal i posici všech bytostí, z nichž vesmír je složen, zahrnul by, ač by dovedl všecka data podrobiti analysi, toutéž formulí pohyby největších těles nebeských i nejlehčích atomův; nic by nebylo intellektu tomu nejistého“ (ibid.).

tlaku, světla, tepla, elektřiny atd. Ani ze hmoty ani z pohybů nechápeme to, co se zove vědomím.

Nezbývá tedy člověku, než resignovati, ovšem na půdě posavadních názorů o dějích přírodních ...

Resignujme! Onen přechod, kde po hmotě nevědomé vystupuje pojednou vědomí, je intellektu lidskému nepochopitelný.

I plyne z toho, že místo problemů pansofických bude na dále se jednati o problemech dvojích. Skutečnost kosmická bude na dále předmětem věd přírodních. Na poli tomto mysl lidská tytýž bude hledati zákony souvislosti, budovati nové a nové hypothese a theorie" ... Když pak byl řečník promluvil ještě o základech, předmětu a úkolu věd historicko-socialních, jakož i o některých základních pracích v tomto oboru již vykonaných, zakončil svou řeč těmito slovy: „Tak zdá se, že věda, opouštějíc směry jednostranné, jež v metafysických a mechanických myšlénkách pansofických dostupovaly výšky významné, — vrací se k střízlivosti pouze sofické, vzpomínajíc si Sokratova: „Znej sebe sama!"

„Na výšinách už se rozednívá, v nížinách dosud mnoho mlhy a páry" (viz „Hlas Národa" ze dne 19. května r. 1891.).

Ba právě! V nížinách čili u vědeckých rumařů a trakařníků jest darwinismus dosud ve horu, dosud se považuje ve sférách těchto živících se hlavně vědeckými odpadky za neomylnou pravdu, ačkoli ho stavitelé čili vědátoři skuteční nikdy neměli za nic jiného nežli za ženiální hypothesi aneb nanejvýš za theorii; „na výšinách však už se rozednívá" — opravdoví vědci čím dál tím více od darwinismu odpadávají a vracejí se — k názoru biblickému, a to nejenom přírodozpytci, kteří hned z počátku theorii Dawinově, ač ji podstatně za svou přijali, ledacos vytýkali, nýbrž i mnozí rozhodní darwinovci. U nás, kde se skoro všecko šmahem, co chtělo slouti přírodozpytcem, odstěhovalo bez rozmýšlení do tábora Darwinova, zasluhuje zvláště bedlivého povšimnutí, co pravil prof. dr. Reinsberg v přednášce „O člověku a přírodě", kterou konal dne 5. března r. 1891. ve prospěch „Spolku českých mediků." Dovolíme si z přednášky této uvésti zde některé markantnější věty. „V prvých desíti letech tohoto století, tak pravil mezi jiným prof. dr. Reinsberg, Geofroy a Lamarque vyslovili názor, že může se jeden druh z druhého vyvíjeti; načež později Darwin vyslovil svoji theorii transformační čili evoluční — darvinismus. Theorie ta praví, že původně byl jediný prvotyp, z něhož vyvíjely se druhy jiné, z druhů nedokonalých dokonalé. Toto transformování prý se dálo dle jedněch náhle, dle jiných nenáhle. Lamarque na př. vyslovil mínění, že pták mohl se vyvinouti z reptila; jiní vyslovili zásadu, že embryonálním vývinem. Dále bylo přesvědčení o transformaci nenáhlé, k němuž se hlásil i Darwin ... Také vysloven Darwinem náhled, že zápas o existenci byl příčinou proměn těch, názor to přijatý od Maltha ... Pohlížeje ke vzniku člověka, rozumuje Darwin takto: člověk jest zvíře a vznikl proto také transformací a sice z nejvyššího druhu zvířat, z opa. Jest tedy člověk výsledkem transmutací. A však transmutace, jak ji Darwin a stoupenci líčí, není dokázatelna. Nelze pochopiti, jak muž takového ducha mohl uvěřiti

těmto výsledkům pouhého rozumování. Zaměnil Darwin druh s odrůdou, species s varietou ... Když odpůrci Darwinovi upozornili jej, že nejde o transmutaci, nýbrž jen o variaci, odvětil Darwin, že člověk nemůže sledovati úkaz takový, že k tomu zapotřebí tisíců let. Ve fossilních zvířatech však nenalézáme stop transformace, důkaz to, že tu není úkazu takového. Zachované fossilní zbytky jsou buď kostmi zvířat již neexistujících, anebo dosud jsoucích, jež však od koster těchto pak se neliší. Člověk fossilní nalezený při řece Missisipi, jehož stáří páčí se prý na 56.000 let, má lebku čtverhrannou, jakou dosud mají domácí národové američtí. Následkem toho Darwin má množství odpůrcův. Ostatně on sám uznával vratkosť svého učení. Divil se, že ve fossilních zbytcích nenalezly se známky transformace, ale měl za to, že posud příliš málo víme o kůře zemské. Stoupenci Darwinovi sami učenci tomu zasadili ránu největší. Původně, praví z nich Haeckl, byla monéra, shluk látek organických, z nichž vznikly typy. Předpokládalo se samoplození, kteréž však žádný lékař ani vědec nemůže uznati. Virchow proti této generatio aequivoca vystoupil velmi rozhodně. — Ovšem nelze říci, že by darwinismus byl odbyt. Má své stoupence velmi horlivé, avšak boj se blíží ku konci; většina badatelů nové doby staví se *proti* theorii Darwinově. Většina obrací se nyní opět k biblickému názoru“ (Srov. „Obzor“ 1891. č. 7. str 109—110.).

Tak se dočká darwinismus toho, čeho dočkaly se až dosud všecky falešné hypothese a theorie, jež byly po čas ve velkém floru a veliké se těšily oblibě, pak ale klesly v zapomenutí. Vždyť není beztoho co do své podstaty praničím novým, nýbrž jen ohřátím myšlénky staré podané v poněkud jiné formě. Tak učil na př. již filosof řecký Anaximander, že prý živé bytosti povstávají — exhalací slunce (animalia solis exhalatione gigni“; Orig. contr. Cels.); o člověku pak učil týž filosof, že prý měl původně podobu ryby („alterius animalis similitudinem in principio hominem retulisse nempe piscis“). I problem onen, před nímž věda moderní zůstává státi s tupou resignací, nemohouc ho rozluštiti, problem myšlení a sebevědomí vykládali již mudrcové řečtí zcela mechanicky po způsobu našich materialistův. Tak myslil na př filosof Demokryt, že „život, myšlení a sebevědomí vznikají působením nejjemnějších prášků slunečních“. Kardinál Gibbons mohl se tudíž v knize námi výše citované s úplným právem dovolávati svědectví časopisu amerického, jenž takto napsal ve příčině naší: „Nic nepřekvapuje tak, praví jistý spisovatel doby naší, „jako to stálé opakování starých myšlének, jako by to byly nové a pokročilé vědecké nauky nebo náhledy. I zdá se skoro, jako by duch lidský při veškeré své neúmorné práci stále se musil pohybovati v nekonečném kruhu ... Prof. Tyndall opakuje myšlénky Demokritovy a Epikurovy, jako by to byly nejnovější vymoženosti vědeckého myšlení.“ (Blackwoodův Magazin, seš. listop. 1884; Gibbons l. c. 275.). Dále pak mohl kardinál Gibbons s plnou jistotou předpověděti i taky osud, jaký na všecky tyto theorie neodvratně čeká, soudě z minulosti na budoucnosť, což činí, když následovně píše: „Koleje času posety jsou troskami mnohých theorií, kteréž druhdy bývaly ve vážnosti veliké. Podobný osud očekává všecky ony špekulace a hypothese, kteréž na-

padají a podrývají ty neb ony pravdy zjevení Božího. Nechť si jen plovou po nějaký čas jako ohromné ledové kopce po oceanu veřejného mínění, naplňujíce všecko povětří dechem mrazivým a šíříce v běhu svém neštěstí a zkázu, však i na ně nečeká pranic jiného, než co stalo se všechněm dřívějším falešným theoriím, že se totiž před jasně zářícími paprsky lidského rozumu a božského zjevení v nivec rozplynou, ale „pravda Hospodinova zůstane na věky“ (Gibbons, l. c. 277.).

Ano, pravda Hospodinova zůstane na věky, nebo pravdou jsouc, nemění se a nemůže býti ničím překonána.

Třebas byly nyní mnohé theorie a hypothese, o nichž se sami přírodozpytci vyslovovali a vyslovují s větší či menší reservou, nepokládajíce jich za nic jiného nežli jen za pouhé hypothese, od nedouků, jakož i od lidí, kteří se jich chytají mnohem více srdcem nežli rozumem, považovány za svatou pravdu, přijde jistě doba, ať si již dříve nebo později, kdy všecky tyto moderní theorie a hypothese v úplné klesnou zapomenutí. Tak se stane jistě i s darwinismem, jemuž ani to valně nepomůže, že ho béře v ochranu p. Jos. Klika v V. sešitu „Paed. Rozhledů“ a jej za nezvratnou vydává pravdu, před níž by mělo celé křesťanství se všemi dogmaty kapitulovati!

Křesťanství jest starší nežli všeckny tyto moderní hypothese a theorie a všecky je přečká. Křesťanství jest též jediným ve světě náboženstvím, kteréž snese každou vážnou kritiku a nebojí se pražádné vědy, ani ne věd přírodních! Není též proti pražádné vědě, pokud tato zůstává ve vlastních svých mezích, ale kárá onu povrchnost, kteráž se odvažuje mluviti o všem a všecko všudy odsuzovati, co se jí právě nehodí do krámu, kárá zvláště onu hrubou empiriku, o níž pravil Alex. Humboldt, že jest um so anmassender, als sie keine Thatsachen kenne, von denen sie erschüttert wird“, tím smělejší a domýšlivější, čím nevědomější. Důkladného zkoumání a bádání vědeckého se církev katolická nikdy nebála a nebojí se ho ani za dnů našich. Nemá také příčiny, proč by se vědy a přísného vědeckého bádání musila báti; spíše jest přísnému vědeckému bádání zavázána k díkům, jelikož každá skutečná pravda vědecká jest potvrzením pravdy její. Tím méně se musí církev katolická báti hypothesí a theorií ničím a ničím neodůvodněných, k nimž patří vedle materialismu a pantheismu i darwinismus, theorií pravíme, jimž ve svém nitru nevěří ani jejich původci, aniž opravdoví, vážní vědátoři, třebas by je hájili a zastávali, neboť znají dobře slabé jejich stránky. Pakli však se jich přes to přese všecko přece přidržují, děje se to proto, že se domnívají, že tím zasadí positivní víře a zvláště pak církvi katolické ránu smrtelnou. Hypothese tyto jim však nikterak nepřirostly k srdci a kdyby se někde vyskytla nějaká nová hypothese jen poněkud lépe odůvodněná, vítali by ji s velkou radostí, ovšem ale jen pod tou podmínkou, když by se jí dalo lépe nežli všech dosavadních theorií a hypothesí užiti jako zbraně a páky proti křesťanství. Z nedostatku však něčeho lepšího spokojují se s hypothesami, pro něž nemají žádných důkazů a žádných důvodů, leč jen vůli svou a svoje přání.

Že jim nekřivdíme, vysvítá jasně z jejich jednání. Nebo, prosím váš, jak dávno jest tomu, co s tváří vážnou a s aparátem zdánlivě veliké učenosti dokazovali, že prý lidé nemohou pocházeti všecky z jednoho páru, proto že prý jsou útvary lebek, barva pleti a vůbec

celá tělesná konstrukce u různých lidských plemen tak rozdílny, že plemena tato nikterak nemohou společný míti původ z jednoho praotce, z jednoho páru? I přes to že se nemohli shodnouti, kolik že asi bylo typů základních, zdali snad 5, jak tvrdili jedni, anebo 7, jak tvrdili druzí, aneb snad ještě víc, jak tomu chtěli opětně jiní, trvali na tom, že všichni lidé nikterak nemohou býti potomky jedněch rodičů, jelikož prý by nemohlo býti mezi nimi tolik značných rozdílů a známek odlišných. Tak hlásal Karel Vogt, tak Burmeister, tak Langenbeck a celá řada jiných. A nyní? Nyní volají Burmeister, Karel Vogt a celá řada jiných, nehledíce ke všem těm dříve tak vysoko ceněným rozdílům, unisono s Darwinem, že všichni lidé pocházejí nejen od jednoho zvířecího praotce, nýbrž že mají se vším všudy rostlinstvem i živočišstvem jeden jediný společný prapůvod — v prabuňce!

Proč se hlásili k theorii první? — Proto že čelila proti Bibli. Proč opustili tuto theorii a přilnuli rychle k theorii druhé? Snad na základě přesvědčujících vědeckých důvodů? Ó nikoli. Důvodů, jakéž by před vědou obstály, darwinismus vůbec pro sebe podati nemůže; oni též důvodů žádných nežádali, jim postačilo pouhé poznání, že darwinismus čelí proti Bibli o mnoho ještě radikálněji nežli dřívější jejich domněnka a theorie, pro niž v potu tváři sháněli důkazy. — A to se, prosím, nazývá „vědou“, „vědou svobodnou“, před níž má každý skláněti svou šíji? Pěkná to věda a vědecká pravda!

A takové „vědě“, kteráž dnes učí s vážnou tváří tak a zítra opak, ale vždycky kaceřuje, očerňuje, posýlá mezi hlupáky a zpátečníky ty, kdož s ní nechtějí ve všem souhlasiti, takové „vědě“ že by se mělo křesťanské náboženství přizpůsobovati? takové „vědě“ že by mělo křesťanství obětovati svoje dogmata? s takovou „vědou“ že by se mělo Bohem nám zjevené náboženství smířiti? Nikdy! Pravda nezná ustoupiti bludu. Věda opravdová nemůže býti nepřítelkyní náboženství zjeveného a opravdové vědecké výzkumy a resultáty nemohou nikdy býti v odporu se články víry Bohem zjevené, proto že zjevené náboženství, příroda a její zákony jednoho a téhož mají původce, kterýž si nemůže odporovati. Odboj proti víře a náboženství nevychází z vědy ani z rozumu, ale ze srdce; zde má svůj kořen a odtud teprve vstupuje k hlavě a béře rozum do svého vleku. Kdyby všecka srdce byla čistá a prosta nezřízených chtíčů a vášní, nebylo by odboje proti náboženství a víře křesťanské a vědy by nebylo zneužíváno, aspoň ne nikdy za tím účelem, aby omlouvala aneb dokonce ospravedlňovala nevěru a různé úkony, jež nejsou ve shodě s mravním zákonem!

Nebo jaké právo může dáti věda, řekněme na př. filosofovi, by v odboru ethickém tvrdil něco takového, co uráží hrubě mravní cit? Jaké právo dává přírodozpytci, by hlásal domněnky, stanovil hypothese, vyvíjel a hájil theorie, kteréž jsou v odporu s náboženským přesvědčením veškerého lidstva? Jaké právo mu dává věda k tomu, by takové hypothese a theorie a dedukce, z nich vyvozené, oděné v lesklé fráse vrhal mezi davy lidu, jenž ve věcech takových nemá nikdy svého vlastního soudu? Věda, skutečná věda nedává mu k tomu práva pražádného.

Hypothese jsou ovšem někdy oprávněny, a to zvláště tam, kde se hledá pro jistý úkaz vysvětlení. Hledati však hypothese a vyvíjet

theorie za tím účelem, aby bylo lze popříti ty neb ony pravdy náboženské, jest nepřístojným a neoprávněným, což uznávají i mnozí z našich odpůrců alespoň tím, že nechtějí, aby takové hypothese a theorie hlásány byly veřejně, aby se jich nezmocnil nesoudný lid, který nedovede činit rozdílu mezi theorií a skutečnou pravdou, a z nich proto jak ku své vlastní tak jiných škodě nevyvozoval dedukcí falešných, škodlivých a zhoubných.

Tak dí na př. prof. Semper, že prý stanoviti hypothese a rozsítiti vědecký zápas pro vědu jest jako solí a kvasem, ale hned dokládá, že prý se tento vědecký zápas nesmí vésti veřejně a v zápase tomto že se nesmí soudcem dělati tak zvané veřejné mínění. Podobně se vyslovil i prof. Virchov na sjezdu německých přírodozpytců konaném v Mnichově r. 1877., řka: „Nesmíme, pánové, zapomenouti, že to, co *my zde* vyslovime snad s jakousi ostýchavou zdrženlivostí, *od oněch tam venku s tisíckráte stupňovanou jistotou* dále bude hlásáno. Představme sobě, v jakém světle jeví se descendenční theorie na základě monismu mechanického socialistovi a jak asi působí na hlavu jeho. Ano, pánové, někomu snad se to může zdáti směšným, ale jest to věc velice vážná, a já doufám, že nám descendenční theorie nepřinese snad všecky ty hrůzy, jakéž v zemi sousední podobné theorie skutečně způsobily. Přece však má theorie tato, provádí-li se důsledně, stránku velmi povážlivou, a že jest ve styku se socialismem, to vám, doufám, neušlo.“ (Virchov, Freiheit der Wissenschaft str. 11—12.)

Je-li pravdou, že *pravda* vědecká, jak říkají i mnozí nevěrci, společnosti nemůže nikdy škoditi, pak nemůže darwinismus býti pravdivým, nebo, co ve svých důsledcích a dedukcích ku zlým a špatným vede koncům, nemůže býti ve svých základech dobrým a pravdivým a třebas to byl i sám darwinismus, od něhož mnozí očekávali, že zasadí Bibli a všemu tomu, co s ní souvisí, ránu takovou, z jaké se více nevzpamatuje.

Uznávajíce zhoubné následky theorie Darwinovy, žádají mnozí přírodozpytci a vědátoři, aby se ve vědách činil přísný rozdíl mezi tím, co se hodí pro všecky, a co by mělo zůstati pouze mezi učenci a zasvěcenci. Tak by se pyšná věda moderní ocitla šťastně na stanovisku, na jakém byla v době svého úpadku tak mnohá pohanská náboženstva, která měla jiné učení pro lid a jiné — v mysteriích — pro zasvěcence, nebo tam, kde jsou s „pěknou“ svou naukou a s kultem Venuše a Satana páni zednáři, kteříž velmi přísně rozeznávají mezi učením exoterickým (pro všecky) a esoterickým (pouze a jedině pro zasvěcence)!

„My se své strany,“ dí právem Tilmann Pesch, „nemůžeme spatřovati v takovýchto pokusech pranic jiného, nežli posměch na svobodu vědy. Nepřihlížíme-li ani k tomu, že se nikdy nepodaří tak dalekosáhlé hypothese hermeticky uzavříti, protože u dveří čekají tisícové, aby obdrželi od přírodních věd buď výsadní list pro chtíče svého srdce, aneb aspoň nálepku na zraněné svoje svědomí, k tomu-li ani nepřihlížíme, přec bychom si dovolili vůči velmi četným učencům (a též státníkům), již s Virchovem souhlasí, učiniti poznámku, že jest to přece jen velmi nedůsledné, chtíti veřejnosti zapovědíti, by si nevšímala hypothese, již věda považuje za zcela oprávněnou. V příčině této má pravdu Bedřich Hellwald, když takto píše: „Vědecké bádání

chce odkrýti pravdu, aniž by se ptalo, kdo z toho bude míti užitek, komu snad poznání pravdy této prospěje.“ (Kosmos 1877. Novemberheft str. 180.) A jestliže Haeckel na sjezdu mnichovském pro nauku žádá tutéž svobodu jako pro bádání, jestliže prof. Aeby na sjezdu přírodozpytců v Kasselu volá: „Věda — má-li toho jména vůbec býti hodna — nesnese žádného policejního donucování, co se smí zkoumati, co se smí mysliti, tomu se musí směti též učiti: musí s tím každý rozumný člověk v principu souhlasiti.“ (Pesch, Welträthsel II. 267.)

Ano, v ě d a, má-li skutečně býti volnou, nesmí se chtíti se svými resultáty před veřejností uzavírati, a jsou-li skutečně její resultáty povahy takové, že se musí báti účinků, jaké by mohly způsobiti v hlavách a srdcích lidu, pak není žádnou opravdovou vědou, aneb aspoň postrádá vědecké p r a v d y. Věda, má-li vůbec býti svobodnou, nesmí býti nikdy obmezována libovůlí lidskou. Jest ovšem v jisté míře omezena, ale meze ty nesmí ji klásti žádná vůle lidská, ať si již z těch neb oněch ohledů.

„Mimo negativní hráz, kteráž spočívá v omezenosti lidského vědění, má věda jenom jednu jedinou hráz: p r a v d u — tedy jenom vlastní předmět svůj. Před pravdou musí každá věda jednotlivá skloniti svou šiji, nechť si pravdu tu poznala sama, nebo ať si ji vešla ve známosť z jiného pramene poznávacího. Tím jsme též naznačili, v kterých mezích se smí pohybovati užívání hypothesí a jakých nesmí nikdy překročiti.“ (Pesch l. c. 267.)

„Odporuje-li totiž některá hypothese z j i š t ě n ý m *pravdám*, nesmí býti hlásána ani jako hypothese. Tato hráz vytknutá užívání hypothesí jest sama sebou tak patrna, že byla sotva kdy kladně popírána. Který pak také přírodozpytec aneb opravdový filosof mohl by přijíti na myšlénku, stanoviti hypothesi, kteráž by v sobě obsahovala na př. větu, že $2 \times 2 = 5$? Má-li však hypothese určitou svou hráz, jest z toho patrno, jak a pokud lze jest hypothesí užívati.

Odporuje-li hypothese pravdám, jež obecné mínění považuje za jisté, musí o ní býti pojednáváno s velikou opatrností a obezřetností, proto že by se při známém lidském egoismu, pro nějž jest člověk velmi k tomu náchylným, by kladl odpor nemilým pravdám, hypothese této velmi snadno mohlo zneužívati, a snad n e b e z p e č n ě zneužívati.

Obsahuje-li pak některá hypothese buď docela přímé aneb třebas jenom nepřímé popírání pravd nad všechnu pochybnosť zjištěných, musí svědomitě zachovávati svůj karakter čistě methodický a nesmí nikterak býti předkládána jako do opravdy míněná, neb jako „požadavek“ jisté vědy specielní.“ (Pesch, Welträthsel II. 267—268.)

„Vidí-li tudíž církev katolická, že někdo přednáší nějakou nezralou theorii, kteráž odporuje některé pravdě zjevení Božího, pozoruje-li, že někdo zastává a hájí hypothese, kteréž odporují jednotě člověčenstva, nesmrtelnosti lidské duše, určení člověka neb jeho důstojnosti a jeho mravní zodpovědnosti, ví, že tyto theorie musí býti falešné, a to proto, že ví, že božské zjevení zázraky stvrzené pravdivé a spolehlivé jest a nemůže klamati. Vidí-li, že kdo vztahuje svoje profanní ruce a chce útočiti na chrám víry, volá k němu rozhodně: Až sem a ne dál!“ (Gibbons. Das christl. Erbg. 276—277.) To však není žádným omezováním v ě d y, protože věda k něčemu takovému nikdy

nevede, nýbrž jenom prostě omezováním lidské libovůle, kteráž buď docela beze všech důkazů aneb jen „důkazy“ sofistickými popírá staré dobře zjištěné jí však nemilé nauky a pravdy. Nazývá-li se, jako se nyní bohužel děje, tato libovůle a nevázanost svobodou vědy, děje se to pouze *zneužíváním svobody i vědy.*

Česká universita na Moravě.

Napsal **Alois Hlavinka.**

Co na člověka doráží ze přírody a z dějin, s čím se duch lidský potkává v náboženství a v sobě samém, vše to snaží se proniknouti a pojati. V této snaze jsou vlastně jako v ořechové skořápce obsaženy dějiny pokolení lidského po jeho lepší stránce. Kdyby komu bylo dáno shlédnouti, jak ohromné sklady a zásoby práce duch lidský již nastřádal a nahromadil, poznalo by se, jak mohutná a neumorná je tato snaha. A kdyby se mohlo ještě připočísti, v čem duch lidský za všecky časy pobloudil, co se pak zamítlo a upadlo v zapomenutí, kdyby tedy ku kladným výsledům práce ducha lidského mohly se připočísti snahy a práce s výsledkem záporným, tu by se teprve poznalo, že pokolení lidskému je snaha po práci vrozena.

„Jako k letu ptáci
zrozeni jsme k práci“

zpívá lid prostě a pravdivě v písni chrámové.

Je-li tedy člověk stvořen ku práci, má přirozené právo, aby se mu v životě podala možnosť pracovati, duševně i tělesně. Po stránce tělesné každý člověk, jak má právo na potřebnou mu k životu část vzduchu a světla, tak má právo na potřebný mu k životu kus práce. Nejinak po stránce duševní. Každý člověk má právo, aby se mu poskytla možnosť duševní své mohutnosti a síly tak zdokonaliti, že by podle své duševní povahy byl schopen i příměrného mu kusu práce.

Z práce pochází sladké ovoce, vzdělanosť a osvěta. Ta člověka učí poznávati a podrobovati si přírodu a obendávati se blahobytem. Vyšší vzdělanosť dodává člověku ušlechtilosti a učenosti, zbožnosti a mravnosti.

Jak jest u člověka, nejinak jest u celého národa. Každá země, každý národ má přirozené právo, aby se mu poskytla dostatečná možnosť a příležitosť pracovati ku svému blahobytu a ku své vzdělanosti se všemi jejími výhodami.

* * *

I. Tohoto přirozeného práva vědom si jsa lid moravský opět a opět pozvedá svého hlasu, aby se mu od vrchní správy státu dostalo potřebné možnosti a příležitosti ku pěstování vzdělanosti ku zdaru obecnému a prospěchu jednotlivému.

První a hlavní podmínkou vzdělanosti jsou zdárné školy. Ale právě tu jest bolavá stránka lidu moravského. Nemluvíme ani o tom, do jak cizích a neblahých končin se dostala škola, že byla odtržena od vlastní matky, ani o tom, jak nuzně jest postaráno o školy českých

menšin v německých osadách, ani o tom, jak ledově chladně chová se říšské hlavní a sídelní město k jediné tamní soukromé škole české, ani posléze o tom, s jak nelidskou důsledností tropí si vídeňské listy posměchy a úštěpky z českého národa, kdykoli se tam u soudu vyskytne zločinec českého jména, jako by jim ani nenapadlo, že to jsou lidé, které si tam sami po svém způsobě vychovali. O tom o všem tu není řeči.

Nám tu tanou na mysli nedostatky a křivdy, které se dějí na našich dětech doma, na Moravě. Neslýchaným a nevídaným způsobem nahánějí se české dítky do německých škol, z čehož nepochází zdárné ovoce školy, nýbrž pravý opak, otupělosť rozumu a zkaženosť srdce. O měšťanských školách se nalezlo za pravidlo, že česká škola toho druhu smí v okresu býti jen jedna, kdežto německé jsou tam třeba tři.

Průmyslové školy podávají teprv obraz nuznosti a bídy. Řemesla upadla tovární soutěží hluboko pod roveň slušné živnosti, a nikde není dosti opravdové snahy odbornými školami pomoci padlým na nohy. Když nedávno přijela deputace z moravského města do Vídně prosit o školu průmyslovou, byli tam prý vlídně uvítáni, ale více nic. Obchodní školy nemá český lid na Moravě ani jediné. Odtud hlavně pochází, že česká města a městečka na Moravě nuzně živoří a přijíti tam továrník jakékoli národnosti a víry, za nedlouho je pánem situace; pánem obecní správy, pánem školy, až i pánem majetku.

Počet středních škol českých proti německým tolikéž se nijak nesrovnává ani s počtem ani s potřebami českého lidu na Moravě.

To jsou některé nedostatky, které sice celá Morava pociťuje, ale přece více méně jen místně se na ně naříká a reptá. Veškerou však mysl českého lidu na Moravě zaujímá již od let otázka a potřeba české university na Moravě.

II. Lid moravský jest po všech svých vrstvách přesvědčen, že česká universita jest mu předůležitou otázkou a nezbytnou potřebou. Při tom však jest obecně rozšířeno také trpké přesvědčení, že na Moravě jen proto universita není, že český lid jest tu v převalné většině, a kdyby za stejných okolností bylo německé obyvatelstvo v takové většině, v jaké jest české, že by německá universita už dávno na Moravě byla. Viděti to z ochoty, s jakou vláda v létech sedmdesátých chtěla na Moravě zříditi universitu německou, a když sami Němci uznali německou universitu na Moravě za nemožnou, rozžehla tuto pochodeň německé kultury až v Černovicích. Tuto zvláštní ochotu vlády poznati také z toho pozoruhodného fakta, že se vydržuje v Brně docela německá technika přes to, že ji r. 1848. založili stavové moravští s výslovnou podmínkou, by se na ní vyučovalo česky a německy. Slovem: Morava jen proto ještě nemá svých vysokých škol, že by musily býti české.

Může-li se pak z takovýchto důvodů ještě dlouho zadržovati moravskému lidu právo všeobecně vědomé a žádané? Zdá se ovšem, žeť i na rozhodných místech považují pouhé odbytí této věci za nemožné, ale mezi právem samým a mezi jeho uznáním a zvláště mezi jeho provedením bývají na Moravě dlouhé cesty a trapné okliky. Když v letošním zasedání říšské rady několikrát se ukázalo na důležitou potřebu vysokého učení na Moravě, bylo z rozhodného místa dáno v odpověď, že první universita, která se budoucně zřídí, bude na Moravě. Potěšitelná odpověď, jen kdyby byla jasnější! Tak jak jest, ani

se nepraví, kdy se uzná potřeba university, ani bude-li pak taková, jaké žádá národní prospěch lidu moravského.

Při mnohonásobných zkušenostech lidu moravského nechová odpověď tato mnoho naděje a nedodává mnoho důvěry. Tyto zkušenosti byly právě v letošním období říšské rady rozmnoženy případem velmi významným. Když poslanec dr. Sláma, znaje z vlastního pohledu školskou bídu a nouzi lidu českého ve Slezsku, rozhorlenými slovy se ujímal tohoto lidu, dostal kromě ledačeho jiného také v odvetu, aby prý se ohlédl několik let do minulosti, zdali se nic nestalo ve prospěch české školy. Pravda jest ovšem, že se již všelico stalo v té příčině, ale pro Bůh, kde pak pod oblohou nebeskou, ve kterém pásmě zeměkoule by ten český lid už měl býti, aby se pranic v té věci bylo mohlo nestati? Což pak se ve prospěch německého školstva nestalo mnohem a mnohem více? Což pak z paměti lidské již docela zmizela zpomínka, že český lid na Moravě a ve Slezsku byl skoro tři sta let zapomínán a odstrkován, a že mu tedy právem náleží trochu rychlejší tempo v náhradě za zlé časy, které jej nevinně tak dlouho hnětly? Německý soused nepřestával seděti za plným stolem, český soused tři sta let naň hleděl zlačnělý a vypráhlý, a nyní zase mají dostávati jeden jako druhý, ve stejném tempu a po stejné porci, jen aby nepřízlivý soused nenaříkal, že jest utiskován?! A kdyby jen aspoň po stejné porci! Ale tak?!

Takovéto spravedlnosti byl lid moravský sice ode dávna zvyklý, ale čím více si uvědomuje své právo a svou platnost (v původním slova významu!) ve státě, tím trapněji a trpčeji pociťuje odstrkování od pramenův osvěty a vzdělanosti.

III. Lid moravský má právo žádati svou domácí universitu a domáhati se jí. Má k tomu všeliké právo, ať si pochází z jakéhokoli pramene a titulu, jakož naopak není důvodu, proč by se mu toto právo smělo upírati.

Moravský lid prahne po vzdělanosti podávané mu jazykem domácím. Když po roce 1866. Morava zase volněji oddychovala po strastech a ranách válečných, přijel tam císař a král František Josef, aby lid svou útrpností potěšil, za vlasteneckou věrnost pochválil a za ztráty jak moha odměnil. Odměna záležela v tom, že Morava dostala první dvě česká gymnasia, v Brně a v Olomouci. Dvě školy, jaká to náhrada za tolikeré škody?!

A přece, jak krásné to svědectví netoliko pro vznešeného panovníka, ale také pro lid moravský, když mocnář dává lidu v náhradu za válku — školy, a lid radostí zapomíná setříti z oka slzu strasti a jásá nad darem na pohled tak nepatrným a přece tak mu vzácným! Mělo by se ovšem rozuměti samo sebou, že každá země má míti tolik a takových škol, kolik a jakých ku svému rozkvětu potřebuje. Ale na Moravě až do těch dob daleko tak tomu nebylo. Jak trudný byl pohled na moravské školy po stránce národní, a stav ten se považoval ze zvyku za právní! Kolik tedy nepříznivých názorů, lichých domněnek a křivých úsudků bylo tehda překonati, měla-li se věc obrátiti k lepšímu! A právě z těchto okolností vysvítá nesmírná důležitost a vzácnost císařského daru. Císař pán a král náš milostivý, povýšiv se nad nepříznivé názory té doby, netoliko že poznal a uznal přirozenou dychtivost lidu moravského po domácí vzdělanosti, nýbrž i jasným tím skutkem s výsosti svého rozhledu a z ušlechtilosti svého srdce

vyslovil zásadu a učinil začátek školské rovnoprávnosti na Moravě, a tak položil nezvratně pevný základ k dalším důsledům zdárného rozvoje moravského školství až k samému vrcholu dokonalosti — k domácí české universitě.

Moravský lid je toho vědom a pamětliv.

Mají-li se Moravě za válečné škody dávati školy, pak může s důvěrou pozírati do blízké budoucnosti. Ne snad jako by se Morava dočkala university, až se zas na jejich nivách strhne válka, nýbrž proto, že pod žezlem habsburským už více vytrpěla strastí válečných, nežli kterákoli jiná země v Rakousku, vyjma zemi českou. Třeba tu jen připomněti nevyslovně ukrutných válek švédských a pruských. Kolik se tu nasnášel lid moravský soužení a bídy, kolik daní válečných se naklopil v časy trudné a zlé, kolik jeho synů vykrvácelo na bojištích doma i v cizině, a to vše za celistvost říše rakouské pod jasným žezlem habsburským. Lid moravský má nastrádáno velmi mnoho zásluh o říši rakouskou a hrdě může ukazovati na své historické právo, aby se mu v jeho potřebách spravedlivě vyhovělo

Důležitým právním důvodem v této příčině jest, že Morava již měla vysoké školy, které jí neprávem byly odňaty. Školy ty byly založeny a z počátku větším dílem i vydržovány od biskupův olomuckých. Přešedše ve zprávu státní byly v letech padesátých od vlády všemožně zanedbávány, potřebných k rozkvětu podmínek se jim neposkytovalo, učitelské stolice byly nepatrnými osobami osazovány a což toho více, až roku 1855. byly zrušeny. Jediná theologická fakulta zůstala podnes. Lid moravský také tím nebyl vinen, že universita olomucká jakožto ústav německý veprostřed lidu široko daleko slovanského čím dále více pozbývala potřebné k životu půdy a vzduchu, zvláště když v ty doby již mocně vanul vítr národní uvědomělosti.

Práva na domácí universitu lid moravský nikdy se nezřekl a při každé příležitosti se jí důrazně a důvodně dovolával. Morava při tom ukazuje na svou prostornost a hojnou lidnatost, na intelligenci svého obyvatelstva a konečně — last not least — i na to, že jest zemí aktivní, která daleko více dodává státu daní nežli sama z toho spotřebuje, i když se na vrchovato vyhoví jejím potřebám kulturním a hospodářským. I po této stránce může tedy Morava směle žádati, aby se jí za vlastní peníze dalo, co jí náleží, a z hojného ještě přebytku ať se teprv uhražují schodky a nedoplatky jiných zemí. Opomíjíme tu číselných dokladův, abychom té věci ubrali křiklavosti.

IV. Lid moravský jest i c í l e si vědom, jehož chce domácí universitou dosíci.

První snahou lidu moravského jest, aby se povznesl na vrchní stupeň časové vzdělanosti, neboť jen tak zachová a zvelebí svou národnost a svůj jazyk. Vzdělanost jest mocná zbraň a národ, který by zvláště za těch okolností, v jakých jest lid moravský, nebyl na výši vzdělanosti, neměl by ani dostatečné záruky k budoucnosti. Až se moravskému lidu zabezpečí jeho národnost, zmírní se na Moravě boj o národní existenci, a lid bude moci všecky své síly obraceti k rozkvětu vzdělanosti a blahobytu. Jest to moment i ve státní správě předůležitý, neboť jen vzdělané a ze vzdělanosti zámožné národy mohou zmáhati požadavky jim ukládané a jen spokojené národy jsou bezpečnou zárukou trvalosti státu.

Český lid na Moravě jest ve svém jádře povahy usedlé a smýšlení

rozhodně konservativního. Dějiny české ode dávna potvrzují pravdu, že Morava byla vždy stranou mírnější a rozvážlivější. Tato povaha a toto smýšlení lidu moravského má nabyti domácí universitou veřejného výrazu a pevného zastoupení proti nakažlivému mladočeskému liberalismu a opěkanému husitismu. Morava jest a zůstane Čechám zemí sesterskou, ale dokonce si nenechá vtírati, co se její povaze a jejímu přesvědčení protiví. Hanc veniam damus petimusque vicissim. Jen jednou, před bitvou bělohorskou, neuposlechla svého lepšího přesvědčení, nechavši se strhnouti s cesty střídmé rozmyslnosti — a podnes trpce za to zkouší. Morava se učí ze svých dějin. Kdyby již hnutí husitské na universitě pražské bylo mělo protiváhu v universitě moravské, nebylo by nabylo takových rozměrů a nebylo by natropilo tolik spousty a zkázy. Za těch okolností moravský lid s nelibostí pozoruje, kterak se mu jeho synové vracejí z university plni jalového liberalismu a duté bouchavosti mladočeské, a proto by rád viděl své syny pod dozorem ne li vlastním tož alespoň bližším a spolehlivějším.

Dějiny Moravy daleko nejsou ještě ve svých pramenech poznány a probrány. Národnosť lidu moravského zachovala si ještě mnoho z původního slovanského rázu, mnohem více nežli v Čechách. Musejní spolky olomucký a brněnský si položily za úkol sbírati tyto památky a pozorovati tyto stránky národního života, ale není tu nikoho, kdo by z povolání se tím zabýval neb aspoň na to se připravoval. A z Prahy na Moravu je tak daleko, že tam odtud nikdo si toho nevšímá, nebo snad ani tomu nerozumí. Cestopisy českých výletníků na Moravu jsou tu zrovna pověstné svou povrchností a nesprávností. Celá země není ani z kolikáté části prozkoumána jak ve svých útvarech tak ve svých plodech: — všecky tyto stránky lidu i kraje čekají teprve svých povolaných pěstitelův a odborníků. Lid si vyplácí pouhými kolky své soudní úřednictvo a nezřídka nemá tu nikoho, kdo by s ním u soudu správně uměl promluviti, platí zdravotní přirážky a nemá dosti lékařů, slovem: všecko na Moravě volá po české universitě.

Lid moravský, stížený velikými daněmi, těžce nese, že musí na své syny, kteří jsou nuceni odcházeti na vysoké školy za hranice, vésti veliké náklady, neb dokonce že mnoho jeho synů musí po dokončené dráze na středních školách ustati ve studiích, protože nemohou vystačiti na studijní potřeby ve městě vzdáleném. Moravskou universitou by se ulevilo lidu, že by snáze mohl dováděti své syny až k vrcholu vzdělání, ale ulevilo by se také sousedním universitám, které jsou přetíženy návalem studentstva. Při mírnějším počtu posluchačů byla by působnosť profesorská pronikavější a tak u posluchačův i užitek ze studií hojnější a trvalejší.

Česká universita v Praze má ze samých Čech dosti studentstva, tudíž by universitou na Moravě jen získala. Obojí vědecké středisko by se zdárně doplňovalo, vypěstil by se větší sbor a výběr učitelský, udržovala by se ušlechtilá soutěž, a celým tělem národním by se rozproudil čilý a zdravý život.

Morava očekává od své university, že bude posilou vědeckého ducha křesťanského. Na moderní racionalismus a materialismus se vystačí vzdělaností jen třiosminovou, ale na vědecké vyvracení těchto pochybností a námitek potřeba již studií odborných a vysokých. A toť právě jest předůležitá stránka budoucí university moravské, aby ne-

byla rejdištěm snah protináboženských, aby její studentstvo nebylo docela propouštěno z povinností náboženských a vydáváno v šanc neznabožským „filosofům“, nýbrž aby moravská universita, při vší svobodě vědy a své správy, byla proniknuta a vedena duchem křesťanským. V této příčině potřeba se jen ohlédnouti po vzorech ve Francii, v Belgii a jinde, i v Americe. Vědeckou svobodou náš věk ani tak nerozumí pravou volnosť vědeckého bádání a zkoumání, kteráž volnosť nikdy se omezovati nemůže, jako spíše rozumí se jí za našich časů neobmezená volnosť z nezřízené snahy po novotě a původnosti všecko hlásati a uveřejňovati, i všecky nezralé a pitvorné nápady a nepoctivé výmysly, a vydávati je za pravdu. Moderní světská filosofie třeba jest na veliké části plodem úmyslně svévolného a vědomě nepoctivého vymýšlení, a přece jest jí vyměřeno na universitách tolik učitelských stolic, kdežto křesťanská filosofie snad ani na jediné universitě rakouské nemá na filosofické fakultě svého zástupce. Tolik přece každý zastavatel vědecké svobody musí připustiti, že svoboda není nevázanosť, že i věda má zachovávati přesnou kázeň, a zvláště, kde jest dovoleno prodávati jedy, že tam má býti postaráno též o léky proti nim.

V tomto duchu a směru usilují i katolicko-politické jednoty na Moravě o domácí českou universitu, a právě nyní koluje v nich petice, kteráž takto se čte:

Vysoká říšská rado!

Majíce na paměti, že vysoké učení na Moravě už ode dávna bývalo a teprve nedávno zrušeno bylo; pamětlivi jsouce dále, že v letech sedmdesátých vysoká vláda sama, uznávajíc nalehavou potřebu vysokého učení na Moravě, zanášela se myšlénkou toto učení zříditi; uvažujíce dále hojnou lidnatosť země naší, tak že přes tisíc našich rodákův jest nuceno hledati si vysokého vzdělaní za hranicemi země; vědomi jsouce si také, jak pravá vzdělanosť, zakládající se na zásadách křesťanských, prospívá k zušlechtění a blahobytu národa a kterak velice náš národ na Moravě právě po takovém prameni čiré a pravé vzdělanosti dychtí a touží — a naopak zase velice těžce nese, že se mu tato volnosť a možnosť ku vzdělání až dosud odnímala; připomínajíce si posléze, jak velikými oběťmi na krvi i na penězích náš národ na Moravě od starodávna přispíval a dosud přispívá ku společným potřebám státu: vznášíme na vysokou říšskou radu tu pilnou a důtklivou žádosť, aby česká universita, při níž rázu křesťanského budiž šetřeno, Moravě zřízena byla.

Při tolika vážných důvodech spravedlivě lze očekávati, že tužby a hlasy moravského lidu po domácí universitě nadlouho oslýchány býti nemohou. Záleží však na tom, aby lid neustával se domáhati toho práva, a Bůh, jenž srdce lidská řídí a vodí jak potoky, dopřeje a pomůže, aby rostl v milosti a v poznání pravdy.

Na slovanském jihu.

Dojmy z potulek dalmatsko-hercegovských.

Líčí Jan Třeštík.

(Dokončení.)

Monastýr Žitomyslič.

Bylo tak krásné odpoledne v den Nanebevzetí Panny Marie, že již o polednách přemýšlel jsem, kam bych si vyšel z té poustky, jak jsem nazýval osamělý dvorec Pasič Han, ležící při mostarské silnici.

Rozložím mapu, a zrak můj utkví na jménu Žitomyslič; plán mého výletu jest uskutečněn. Návštěvou pravoslavného kláštera opravdu zasvětím dnešní sváteční chvíle co nejlépe, a již na rychlo přichystány přípravy k výletu.

Také živo bude asi v monastýru, neboť již po ránu sám Miličevič Rade — majetník kantiny tam naproti, — vypravil se ve svátečním úboru do kostela, což je zřejmým svědectvím, že spadá na dnešek také významný pravoslavný svátek, neboť Rade jest více obchodníkem než pravověrným křesťanem. Do kostela jde zajisté jen tehdy, když se obává, aby naň celé okolí neokazovalo a nenazvalo jej „peksijanem“.[1])

Vše zdá se mi přáti. Po silnici od Domanovič v kotoučích prachu blíží se po bělavé silnici ku Pasič-Hanu dvě povozů. Jsou to ambulanční vozy mostarské vojenské nemocnice a úplně prázdné. Použiv této příležitosti, dovezl jsem se as v půl hodině na Pieski Han, odkud vede pohodlná a příjemná, křovinami, jasanem, smokvoní i máslinami[2]) hojně vroubená cesta až do kláštera Žitomysliče.

Přede mnou se ubírá ve tlupách pravoslavné obyvatelstvo z okolních osad na odpolední služby Boží do monastýra. Každý druh stáří i pohlaví pro sebe ve skupeních. Mládež je sem tam roztroušena po planině; hoši pískají na cvíraly, a djevojky občas laškujíce, trhají porůznu květiny, vázajíce je v kytice, jež dle krajinného zvyku při návratu z crkve vkládají svým vyvoleným za pás na důkaz oddanosti.

Nemohl opravdu býti zvolen pěknější kout v krajině kolkolem a ku zbudování kláštera vhodnější, nežli jest hluboké údolí Neretvy kol monastýru Žitomysliče. V úrodné rovince, kyprým nánosem pokryté, v pozadí na březích Neretvy malými háji javoru, smokvoní, topolů i másliny vroubené, mezi nimiž tu a tam na úbočí kolkolem údolí vroubících pahorků, vynořují svůj půlměsíc pevné kuly mohamedánských statkářů. Ve středu pak údolí, as dva kilometry od proudu Neretvy, stojí rozlehlé klášterní budovy.

O založení jeho čteme v dějinách pravoslavné církve následující zprávu: Mezi šlechtici, kteří dlouhý čas po pádu Hercegoviny pod panství půlměsíce udrželi svá neztenčená prava panská i statkářská, t. j. spahijská, byla i rodina Chrabrénů v Důbravách, v nahii stolačské. Členové její na základě beratu sultánova jako správci spahiluku zůstali svobodni až do polovice XVII. století. Později však uti-

[1]) Název oněch, již se nemodlí, ani do kostela nechodí.
[2]) Olivnatky.
[3]) Dojista, pravda!

skováni jsouce vyšší poturčenou šlechtou, která ponenáhlu převedla všechnu politickou moc v zemi do svých rukou, zaměnili svoje staré příjmení za nové, totiž Miloradovičí. Avšak ani to jim nepomohlo. Poturčení příbuzní jejich, najmě jakýs Opijač z Crnice, poblíž Stolce, usilovali o to, aby se Miloradovičí buď všickni poturčili, aneb aby zbaveni byli svých statkův a práv.

Nemoha odolati stálým úskokům i nástrahám okolních velmožů poturčenců, kteří o jeho jmění stáli, odebral se Milisav Chrabrén Miloradovič do Cařihradu, kde za značný bachšiš [4]) vymohl si ferman, aby na svém statku zbudovati směl svobodně klášter. Tak založen monastýr Žitomyslič, jemuž zakladatel věnoval žírné pozemky kolkolem až ku proudu Neretvy. — Záhy potom zemřel Milisav, věren jsa víře otců svých a pochován jest v klášteře. Synové jeho, nemohouce snášeti příkoří od okolního poturčeného panstva, vystěhovali se do Ruska, kdež byli přijati v řady šlechty ruské pod jménem Miloradovičí, z nichžto vyšli znamenití ruští jenerálové. Z téže rodiny pocházel i onen Miloradovič, jejž car Petr Veliký vyslal na Černou Horu s doporučením ku vladykovi Danilovi, aby přiměl Černohorce i Hercegovce k odboji proti Turecku v roce 1711.

Klášter v celé své rozloze obehnán jest vysokou zdí, any monastýry sloužívaly v dobách útisků a pronásledování za útočiště okolním venkovanům, unikajícím před bestialním řáděním vojska mohamedánského. Nízkou a úzkou brankou ocitli jsme se na rozlehlém nádvoří.

Toto jakoby bylo poseto věřícími, kteří stojíce ve skupeních anebo sedíce ve stínu kol chrámu klášterního dojídali ze přinesených zásob svých před odpoledními službami Božími, tu a tam porůznu i z láhví sladkou kořalku popíjejíce. Slavil se totiž na Žitomysliči dernek, to jest výroční slavnosť klášterního chrámu, jeden z největších svátků každé pravoslavné osady.

Kol hlavní obydlené budovy klášterní, stojící v levo nádvoří, vine se široké podloubí, na jehož konci jest prostorná klášterní kuchyně. Tam jest nejvíce lidí, hlavně žen. Jest to odvěkým zvykem v těchto krajinách, že věřící nepřekročí práh kláštera, aby nepřinesl jeho sluhům sebe menší oběru. Také kaluděr, přijímající dary, jest dnes již všecek zpocen. Tu sýr, onde máslo, vejce, vlnu, beránka, vosk a též peníze podávají mu štědré ruce matek, že čiperní ďáčkové mohou si při skládání všech těch darů až nožky uběhati.

Za to klášter nesmí propustiti nikdy hosta, aniž by jej vyčastoval. Ale poněvadž v ten den jest nával hostí tak ohromný, jsou pohostěni pouze muži, kterým ďáčkové, se skleněnými nádobami po nádvoří pobíhajíce, nalévají jeden nebo dva kalíšky rakije. —

V tom udeřili na zvonici za monastýrem na zvony, což bylo znamením, že v krátce počnou odpolední služby Boží. Zástup před schodištěm se rozestoupil, a po nádvoří volným krokem béře se iguman [5]) Nikola Serafin ku chrámu. Vrchní duchovní byl postavy prostřední; černé havraní vlasy, pokryté tmavou kamilavkou, padaly mu přes dlouhou řízu až na ramena, a jako padlý sníh bílý plnovous dodával mu výrazu důstojnosti. Od prvého již shlédnutí této vážné po-

[4]) Běžný název v Orientu pro různé úplatky i dary hodnostářům úředním i dělníkům.

[5]) Představený kláštera.

stavy, jež v pravo i v levo s výrazem dobromyslnosti „blahoslavila“ svým osadníkům, byl jsem zaujat představeným kláštera, jehož k nastávajícímu čtení nešpor doprovázeli dva kaluděři.

Stál jsem poblíže chrámového vchodu. Nikola spatřiv mne, rychlým krokem zaměřil ke mně, poděkovav zprvu důstojně na můj pozdrav. —

Podávaje mi vlídně ruku, vítal mne nenuceně jako hosta ve zdech monastýru a ubíraje se opět po krátké rozmluvě do chrámu, slovy: „prosím Tebe, bys po službách Božích byl mi milým hostem!“ zval mne k použití klášterního pohostinství.

Odpoledních modliteb jsem se také i proti své vůli súčastnil, neboť proudem věřících, kteří za igumanem do chrámu se hrnuli, byl jsem mimoděk zanesen do vnitř. Bohoslužba pravoslavná, jak známo, koná se vždy v tom kterém slovanském jazyku. Kostely pravoslavné, zvláště v krajinách boseňsko-hercegovských, zřídka kde jsou prostorné a světlé. Klášterní chrámy mají často prostornější předsíně, než jest modlitebna sama. Rovněž i na Žitomysliči. Do vlastního chrámu jsem se pro zácpu dostati již nemohl a uchýlil jsem se do kouta předsíně, kde jsem pozoroval zvláštní zařízení, jakýsi to druh očisty, jíž dosud v krajinách těchto se používá, a která došla nemalého významu ve společenských zvycích venkovského lidu.

V každém z těchto klášterů visí řetěz, na němž upevněno jest kolo v objemu asi 4—5 metrů. Kolo je celé ověšeno obrázky na dřevě malovanými a nazývá se po Hercegovině, jakož i v Černé Hoře až do dédin Boky Kotorské „kolo bogorodičino“. — Pro venkovský lid není strašnějšího místa nežli pod tímto kolem, a každý sebe pokládá za nehodného, kdyby, byť i ve věci spravedlivé, byl přinucen postaviti se pro očistění pod toto kolo. Zde zaklínají se, kdo jsou spolu v rozepři pro ubití, pro krádež, dluhy a pod., i není znám příklad, že by některá strana kdys pod kolem bogorodičiným křivě se zaklela. Když sporné strany přijdou do kláštera se zaklínat, obléknou se mnichové v černá roucha, zapálí svíce a postaví se pod kolo bogorodičino. Člověk, jenž hodlá se zaklínati, vstoupí tam, proklíná se tak, jak mu protivná strana předpovídá, a k čemuž kaluděři vždy amin (amen) dokládají. Strana, která se zaklíná, platí každému kaluděru po 3 dvacetnících, obyčejně však platí strany dvojnásobný poplatek. —

Po nešporách uvedl mne mladší kaluděr, snad na rozkaz igumanův, do horních místností monastýru, kde ještě několik vynikajících osob z okolí se sešlo, aby rozloučily se s představeným kláštera. Chvíli ještě mírně popíjeli podaného vína, a když poslední z nich opustil prostornou síň, jež tím dnem upravena byla za jídelnu, — neboť na dernek hostí iguman veškeré vynikající osoby z okolí, — poručil Nikola přes mé odmlouvání přinésti na stůl čerstvá jídla. Musil jsem něčeho požiti a ku konci připíti na blaho monastýra. Po hostině propustil iguman posluhující ďáčky a uvedl mne do vedlejší místnosti, kde překvapila mne obsáhlá knihovna Nikolova, zaujímající plné tři stěny prostorné světnice.

Zde objevil se mi iguman jako muž nadaný nevšedními vědomostmi, jako pravý vlastenec, jenž povznesen jest nad odvěké předsudky svých souvěrců. Řeč jeho byla mírná a prostá, gesta klidná, a z jeho temného oka zvlášť při rozmluvě o poměrech vlasti a víry sálal žár nadšení. V krátce již vykládal mi původ svých bohatých

ethnografických sbírek s takovou upřímnou sdílností, jako bych Bůh ví jak často býval jeho hostem. Vše to odvozoval jsem z upřímného citu pohostinství.

Iguman byl za mladších let dlouhý čas na Rusi, kde nabyl v Moskvě i důkladného vzdělání. Odtud ze záliby odebral se do Levanta, kde pobyl plná tři léta, pak vrátiv se zpět na Rus do Petrohradu, obdržel cárskou podporu i cestoval za účelem vzdělání Rakouskem, Německem, Francií, Italií a vrátil se přes Cařihrad po suché zemi po balkánském poloostrově do Hercegoviny. Zná mluviti několika jazyky, jak bohaté zásoby různojazyčných knih v úhledné vazbě (i to jest práce jeho vlastních rukou) v rozsáhlé knihovně dosvědčují. —

Objemné zeměpisné album na stole obsahuje také několik fotografických pohledů na vynikající budovy naší Zlaté Prahy, o níž musil jsem mu dosyta vyprávěti.

Nikola požívá zvláštní úcty a důvěry po celém dalekém okolí. Jest jedním z oněch delegátů křesťanské raje, kteří prosili u rakouského trůnu o Vánocích roku 1877. o pomoc pro své krajany. S výrazem neobyčejné úcty líčil mi muž tento dojmy, jež naň učinilo ono poslání a zvláště scéna při audienci u rakouského císaře. Vyňav ze zásuvky svého psacího stolu ozdobnou skříňku, okazoval mi dosud zachovalé dary, jež při té příležitosti obdržel od členů císařské rodiny. Po uskutečnění pacifikace Hercegoviny vzpomenuto i na něho, a byl vyznamenán rytířským křížem řádu Františka Josefa, mimo to jest i rytířem ruského řádu Stanislavova.

Od svých souvěrců liší se tím, že věří ve slibné a požehnané výsledky poslání Rakouska v těchto krajích. Důvody pro toto jeho mínění byly tak eminentně přesvědčivými z národohospodářského i náboženského stanoviska, že bylo by si zajisté jen přáti, aby došly u veškerého pravoslavného obyvatelstva rozšíření co největšího. Ovšem i on vytknul ještě chmurné body okupační politiky, i on zavrhuje ono až úzkostlivé nadržování mohamedánskému živlu a zúmyslné přehlížení té hlavní okolnosti, že obyvatelstvo Hercegoviny jest ryze slovanské, jemuž dlužno vládnouti v duchu národním, avšak důvěra jeho v polepšení věcí jest tak mocna, že omlouvá i všecky tyto dosavadní chyby zemské vlády.

O vzácné a upřímné sdílnosti igumanově svědčí i ta okolnost, že nevyhýbal se naprosto ani rozmluvě o postavení pravoslavných duchovních po venkově, vzhledem k jejich společenskému i náboženskému významu v národním životě.

„Zde," pravil, „dlužno chváliti také zakročení Rakouska, jež mnozí z naší strany zatracovali jako nezákonné vměšování se do vnitřních záležitostí naší víry. Ustanovením pevných příjmů vladyků a vrchních hodnostářů pravoslavné církve otřesen valně systém vyděračství, jenž na potupu pravoslavné víry prováděl se od nejvyšších míst až k popovi na poslední hercegovské vesnici a jenž v očích vzdělance velice nás musil snižovati. Jest si jen přáti, aby oprava ta provedla se důkladně, a sazba za obřady pro venkovské duchovní zvláště byla stanovena".

Pro vysvětlení těchto slov dlužno pohlédnouti zpět do minulosti, odkud béře vznik tento úpadek pravoslavné církve v Bosně a Hercegovině.

V době, kdy Bosna byla podmaněna panstvím půlměsíce, na dlouhý čas nebylo vrchního hodnostáře pravoslavné církve, a nepořádků takto povstalých použili ku svému prospěchu pověstní fanarioté, řečtí duchovní, kteří lstí a úplatky zajišťovali si od turecké vlády výnosná místa nejvyšších duchovních hodnostářů. Vše se prodávalo; biskupství, fary, kněžské tituly a s nimi spojené právo dříti věřící beze vší milosti. Ano, možno říci, že v době tohoto úžasného úpadku náboženského v bosensko-hercegovské pravoslavné církvi byli pravoslavní obyvatelé odíráni více od svých popů a vladyků než od samých Turků. Požadavky za obřady dosahovaly namnoze míry až úžasné.

Tak vypráví G. Thömmel, že bylo zvykem u popa žádati při úmrtí otce selské rodiny celého vola za pohřební modlitby; za týž obřad, zemřela-li hospodyně, požadoval krávu. Nebylo pak divu, že ještě před 20, ano, před 10 lety ještě byli v Hercegovině namnoze dospělí lidé, kteří nebyli dosud křtěni, poněvadž rodiče nemohli složiti poplatek, jaký pop za křest požadoval.

K tomu ke všemu dlužno uvážiti, že vzdělání, či vlastně nevědomost popů byla přímo úžasná a často sloužila ku posměchu samých věřících. Mladík, jenž s namáháním naučil se něco žalmů a říkadel nazpaměť, sebral měšec dukátů, odebral se ku vladykovi, s nímž smlouval tak dlouho, až jej tento zapopil. Že nový pop ani litery, ani písma neznal, o to se „svědomitý“ vladyka naprosto nestaral. Ba, jsou případy, že pop i ze žaltáře vzhůru obráceného žalmy předříkával.

Když dospěly tyto zlořády vrcholu, a lid nemohl snášeti dalšího vydírání, volaje po odpomoci, nařídila vláda turecká r. 1864., aby na základě synodálních úrad, v Sarajevě konaných, vydána byla popům sazba za církevní výkony. Avšak synody, jež měly bdíti nad přesným vykonáváním nařízení a každoročně se scházeti, usnuly záhy ve své činnosti, a na zákon zapomenuto. Staré nešváry pak trvaly dál a snad i do dnes trvají, že nutno se strany vlády řádně přihlédnouti k tomu, aby venkovský pravoslavný lid nebyl tak nemilosrdně utlačován od svých začasté nesvědomitých duchovních správců. —

Proto ctí lid pravoslavný kaluděry[6]) daleko více než popy, poněvadž kaluděři vedou život věřícím prospěšný a po mravní stránce příkladný. Ku prospěchu jejich ovšem slouží i ta okolnost, že mnohé kláštery vládnou dosti obsáhlými nadacemi. Monastýr Žitomyslič měl v čase mé návštěvy vedle igumana 4 kaluděry. Jeden z nich byl kdes v kraji na faře na výpomoc za nemocného popa, a ostatní tři vyučovali ďáčky a obstarávali menší církevní obřady.

Zajímavé jest, co mi pověděl iguman Nikola P—ič o stavu kláštera i školy, jakož i klášterního chrámu v době, kdy on úřad svůj nastoupil.

„Předchůdce můj,“ vyprávěl iguman, když sestupovali jsme po schodišti do přízemí, abychom prohlédli obydlí, ďáčků i školu, „získal místo své zákupem, a to asi nemalým; neboť nadační statek kol kláštera jest v krajině požehnané, a osada značná. Hleděl asi také úplatek vladykovi daný důkladně si vynahraditi a počínal si tudíž způsobem u tehdejších duchovních hodnostářů obvyklým. Kostelní sbírky a náčiní za něho tak sešlo, že bylo potřebí pořídíti mnoho nového. Oby-

[6]) Mnichy klášterní.

delné stavení kláštera bylo takořka na rozpadnutí. Ze sluhů chrámových zbyli pouze dva staří kaluděři, kteří vynikali vědomostmi ani ne dostatečnými, a škola klášterní neměla v posledních letech ani jediného ďáčka. Nebylo řádných učitelů, neboť kaluděři sami ničeho neuměli a počátky vědomostí takořka násilím a bitím vtloukali do žáků, kteří se rozutekli do domovů, šíříce po celém kraji pravý postrach před učebnami našeho kláštera. Místo igumana zde dostalo se mi na základě výslovného přání ruské vlády a cařihradského patriarchy.

„Maje známosti mezi vynikajícími osobami vládními v Petrohradě, působil jsem dle svých sil ku povznesení kleslého monastýru. Záhy se mi to podařilo, a to hojnou pomocí hmotnou, která mne z Ruska došla. Chrám obnoven, nové náčiní buď darováno nebo zakoupeno, stará klášterní budova zbořena, a vystavena nová v nynější podobě, přibráni dva kaluděři, kteří vládli uspokojivými vědomostmi, a škola opět uvedena v řádné koleje. Dozor nad vyučováním vedu sám, a úspěchy jsou opravdu potěšitelné. Na hospodářství klášterním zavedl jsem stroje dle způsobu, jak jsem viděl v Rakousku, a úrody mám nadbytek pro sebe i pro kaluděry. Netřeba mi prositi o pomoc po kraji, což úctu k monastýru zajisté mezi lidem jen zvýšuje. Lid mne miluje, lne ku klášteru, uznává jeho význam v národním životě, a prozatím více nelze žádati. Díky novým změnám ve vládě, lze nám pokračovati na cestě ku povznesení našeho venkovského lidu úsilněji a zdárněji, než jak jsme mohli činiti za vlády turecké. Ve snažení svém jsme přece daleko svobodnější!“ —

Za tohoto výkladu došli jsme do síní, v nichž obývají ďáčkové, jichž ve třech světnicích bylo 12. V každé světnici spal s nimi jeden kaluděr. Žáčkové byli veselého pohledu, a líbilo se jim, dle vlastního jich doznání, v kláštěře jak náleží. V monastýru mají celou stravu i byt, začež rodiče odvádějí malý příspěvek buď v naturáliích neb na penězích. Školní světnice byly ve vzorném pořádku. Bylo zřejmo, že zde vládne ruka svědomitého představeného. Mimo ďáčky navštěvují školu klášterní ještě hoši z okolních vesnic, počtem asi k 50.

Ještě před dvacíti lety obmezovalo se vyučování klášterní (dle tvrzení mnicha Čokorila z Mostaru) na pouhou přípravu ku stavu duchovnímu. Vyučováno velice povrchně, bez všelikého plánu, a to jen počátkům umění literního. Dále to nikdy nešlo, neboť vyučování bralo se pro školáka či ďáka cestou velice trnitou. Nebylo ani slabikářů, ni žádných pomůcek, a do hocha se násilně vtloukaly ty počátky čtení, aby alespoň nejnutnější církevní knihy přeslabikoval. Rovně mělo se to s psaním. Nebylo vzorů, a každý kaluděr namáhal se naučiti dle písmen ze žaltáře beze všeho návodu své ďáčky psáti. Velice pochopitelno, jak trapně podobné vyučování pokračovalo. Mnozí z hochů, nemohouce se takto v roce nebo ve dvou letech ničeho naučiti, utekli, jak již předem bylo pověděno, z pravidla domů pro časté a kruté bití, jakého se jim od kaluděrů dostávalo.

Ptáme-li se, jakým přece způsobem šířilo se vzdělání po celou onu dobu tureckého panství po Hercegovině, tu velmi těžko jest nám odpověditi. Byly to různé prameny, kterými sporý svit osvěty přenesl se přes hory až mezi ten porobený lid. Jsa národohospodářsky zničen, o rodnou půdu okrádán, ve víře tupen a pro ni ubíjen, — nepovznesl se Hercegovec nikdy na tu výši vzdělanosti, v jaké odkájela se celá

pokolení v čase tom na západě i na severu, ba, z jaké těšil se blízký jeho soused a pobratim ve svobodné tehdy republice Dubrovnické. Uhájení života bylo stálou starostí, a boj za svobodu a víru svatou povinností, ba, nezbytnou jeho potřebou. V zemi, kde děje se bezpráví, kde houká neustále po horách puška, zvučí handžár, svoboda a víra ve pravého Boha po staletí krvavě se musí hájiti, — tam nehledejme školy, aniž ušlechtilých výsledků civilisace.

Po celý středověk a i novou dobu, až skorem do našich dnů, mlčí také dějiny civilisace o nešťastných zemích na Jihu. V Hercegovině nenalezneme knih, v něž by kdo zaznamenal příběhy; a kdyby tak chtěl učiniti, nemůže, neboť na venkově a ve městech z pravidla ze 100 99 psáti ani neumí.

Jinak snad bude v nedaleké budoucnosti, neboť školy při monastýrech těší se již od více než 10 roků významu nemalému. Původ toho sluší hledati v té okolnosti, že v době největší poroby zakotvila se vzdělanosť jedině pod střechou monastýrů, neboť pod chudým krovem raje nezbylo pro ni místečka. A klášterům svým děkuje Hercegovec, ať katolík, ať pravoslavný své nynější národní probuzení, jemuž bohdá i brzké duševní v brzku bude následovati, neboť lid Hercegovský jest velice vnímavý a učelivý, mládež hercegovská pak nad míru chápavá a vědění chtivá, jak jsem měl nejednou příležitosť seznati za svého pobytu na slovanském Jihu.

Po prohlídce školy a učebných sbírek vešli jsme s igumanem do kostela, kde mi Nikola s oprávněnou pýchou okazoval své chrámové poklady. Dvě bible, z nichž každá má na deskách čelní plotny zlaté a stříbrné s náležitým vyrytým věnováním, kalichy a ostatní náčiní drahokamy vykládané, vzbudilo můj opravdový obdiv k hostitelově spokojenosti. Nade vše poutal pozornosť mou zlatem a drahokamy vyšitý obraz Panny Marie, který zemřelá carevna ruská sama pro monastýr Žitomyslič vyšila; i roucha slavnostní, ozdobně vyšitá, jsou vlastnoruční práce a dary ruských šlechtičen.

Hodina za hodinou ubíhala v milém rozhovoru s igumanem, až slunce naposledy zlacenými šípy zalehlo v okna monastýru a pak kleslo za zubatý hřbet sivého Vyšogradu, jenž nad Ljubuškou táhnul se na sever k velebnému Velebitu. Již pozdní čas sám a daleká procházka pozývaly mne k návratu. Průvodcem po cestě z údolí neretvanského až na plateau „duge planiny“ byl mi neunavný iguman Nikola. Na obratu serpentiny zastavili jsme se a srdečně se rozloučili.

Dlouho ještě pohlížel jsem za mizící postavou Nikolovou, jsa opřen o rozlehlý kmen buku, jenž podle cesty své větve široko rozkládal. I rozkošný pohled na vábnou krajinu zaujal na okamžik celou mou duši.

Tak milou upomínku zanechala tato prvá návštěva monastýru Žitomysliče v mé duši, že neopomenul jsem pro zvýšení dojmu ještě několikráte z Pasič-Hanu navštíviti milého igumana Nikolu, jenž povždy s neumírňující laskavostí mne vítal ve zdech kláštera a v útulné své pracovně rád o svých plánech se rozpovídal.

Pro historii kláštera Žitomysliče nemalý má význam zajímavá pověsť, jež udržela se až na naše dny v selské rodině Medaričů v Kruševci na dolní Neretvě. Zdá se, že již v době, kdy bogomilství, z Bosny vypuzované, hledalo útočiště v území Štěpána Vukčice,

vévody od sv. Sávy, povstala v zátiší tohoto klidného údolí neretvanského modlitebna vyznavačů učení patarenského. Budova ta byla asi pevně založena v místech, kde stojí nyní dřevěná zvonice monastýru a rozkládá se hřbitov, neboť při ohledání místa toho lze nalézti snadno mohutné základy jakési staré budovy.

Pravdě podobno jest, že Milasav Chrabrén, čerpaje z tradice buď rodinné nebo krajinné, na téže půdě, kde asi stával původní chrám bogomilský, založil pak nynější monastýr Žitomyslič v rozměrech ovšem obmezenějších, než jak jej nyní spatřujeme. Než, nechme mluviti zajímavý ten příběh, jejž rodinná tradice po kolik století v živosti až na naše dny udržela, a jenž podává spolu krásné svědectví a významný vzor o lásce mateřské.

V době, kdy Turci pod Mohamedem II. poprvé přišli do Hercegoviny a oblehali Blagaj, který udatně hájil Štěpán Kosača, vpadlo oddělení akindžiů také až do odlehlého údolí Žitomysličského Tam v pevné budově bránil se hlouček obhajců, kteří před nepřítelem z okolí do ní se byli utekli. Mezi nimi byl i Boško Medarič z nedalekého Kruševce se ženou a maličkým synkem.

Dva dny bránila se hrstka ta proti fanatickým davům mohamedánským. Tu třetího dne z rána padl i Boško, a jeho žena v době největšího nebezpečenství, vloživši synka do dutiny obrovského dubu, který dosud na starém hřbitově monastýrském své větve šíří, spěla rozmnožit prořídlé řady obranců. V tom vtrhnul od zadu nepřítel přes zeď slabě střeženou, a hlouček obhajců z nádvoří vytísněn až na břeh řeky, odkud se obratně na připravených vorech přeplavil na druhou stranu, kam akindžiové z nedostatku přepravních prostředků ho stíhati nemohli.

Ohlušena a vírem boje nesená matka nevzpomněla si v prvé chvíli na synka, až když spočinula na druhém břehu. Tu však nemeškala a vyprosivši si průvod dvou mužů ze příbuzenstva, za nastalého večerního šera přeplavila se přes proud a vplížila se s vytaseným handžarem do tábora Turků. Zabivši stráž v cestě jí zbraňující, prošla až k dubu, kde v dutině našla synáčka ještě spícího. V náruči dítě a v pravici břitkou zbraň třímajíc, dostala se šťastně opět ku svým.

„A to byla naše pramatka!“ řekne Vám se spokojeným mlasknutím hrdě nynější Boško Medarič, zavítáte-li do jeho pěkné zděné kůče v Kruševci, a bude-li Vám vyprávěti tento příběh z rodinné historie.

Bivolje Brdo.

Byl jsem pozván k domácí slavnosti v rodině Ragužově. Ve středu vesnice Bivolje Brda vypíná se hrdě s půlměsícem na hřebenu střechy pevně stavěná „kula“, — obydlí Pasičů, místní šlechty, jejichž majetkem jsou obě Bivolje Brda i s lány polí kolkolem.

Již zahýbal jsem kol kuly dolů k domku Ragužově, když ze vrátek vycházel sám Ibrahim Pasič, hlava mocné a bohaté rodiny, v okolí i úřadů vážnosti požívající, jejíž členové vždy s podřízenou rajou i v dobách nejtužší poroby dobře vycházeli. Byl pozván také na slavnost jmenin a křtin do domu Ragužova, a proto zaměřil se mnou k domku Jožově, jenž uzavíral malou, nepravidelnou náves slu-

ným. čerstvě obíleným průčelím, na němž neumělou rukou i číslo domu bylo vyznačeno.

Domačin Jožo přišel nám několik kroků v ústrety a uvítav nás s nelíčenou radostí, uvedl pak mezi shromážděné již přátely a hosty do vnitř.

Raguža požíval sice takořka největší úcty mezi ostatními občany ve vesnici, nad nimiž také zkušeností i jměním vynikal, ale jeho vnitřní kuče nelišila se úpravou pranic od ostatních.

Na prahu musili jsme sehnouti hlavy, neboť dvéře byly nízké, a sotva jsme při vkročení opětovali pozdrav shromážděných členů zádrugy, již rychle jsem si utíral bohaté slzy, které mi vyloudil z oči hustý, štiplavý dým.

Rozhlédl jsem se kolkolem. Začazené zdi, žádný strop, ani okno. Kouř z ohně volně na zemi rozdělaného vine se vzhůru ku střeše, kde průlinami ubíhá ven. Podlahou jest upěchovaná hlína. V koutě stojí objemný primitivní tkalcovský stav. Ostatek v kuči vyplněn je soudky na vodu, dřevěnými nádobami na mléko, miskami, kotlíky a pod. nářadím, jež pokrývá vrchní desku hrubé truhly na obilí, stojící podél zadní stěny. Vše tak prosté v domě hercegovského katolíka na venkově, že se cizinec až podiví.

Však pohostinnosť domačinova a jeho rodiny nedá Vám dlouho rozhlížeti se po nitru domu. Již úslužné dcery Ragužovy vrozenou, cudnou stydlivostí ochotně na pokyn otcův rozhodily na předním místě proti dvéřím houně ku posezení pro Ibrahima bega a pro mne, stavíce pak mísy plné slavnostních jídel do středu kruhu, kterýž uzavírala celá zádruga i sezvané sousedstvo.

Slavnosť imeudanu v Hercegovině a Bosně jest tak zakořeněným společenským zvykem u tamních křesťanů, že stala se takořka naprostou nutností. Však zlé jsou její následky, a mnohý štědrý domačin uvedl sebe i svou rodinu proto až na žebrotu. V den patrona z pravidla musí býti tolik masa, vína, chleba i rakije, aby přátelstvo i sousedé mohli po 3 až 5 dní jísti a píti.

S jídlem a vínem dal se Jožа toho dne jak náleží viděti. Bohatě byl stůl upraven, jak u zámožnějšího Hercegovce zvykem na památný imeudan domačinův. Ale zde viděl jsem řídkou sice, za to však chvalitebnou výminku od panujícího zvyku, že u Raguży nepila se rakija v takovém množství, jako jinde bývá obyčejem. Záhy, dříve totiž, než by hosté mohli pocíliti zlomyslné následky líhoviny, podávána ve fildžanech káva. Mužští vytáhnuvše pak luly [7]) pustili se do důkladného kouření, že nitro kuče podobalo se v krátké době jednomu mračnu šedých, zhoustlých kotoučů dýmu. Mládež vyběhla před kuču, kde záhy hlasité popěvky a bodrý smích svědčil o mladistvé krvi.

Po kávě zvednul se Ibrahim beg a sáhnuv za pás, vyňal složený kus jemné modré látky, již odevzdal Jožovi jako dar pro manželku, která dlela s malým Ivanem a tetkami ve vedlejší, také Jožovi patřící kuči.

Po odchodu begově ostavivše zbytky primitivní hostiny, jejíž sousta jsme si musili holýma rukama ze dřevěných mís vybírati, usadili jsme se kol vátra. [8]) Bezděčně stal se předmětem rozpravy právě

[7]) Čibuk.
[8]) Oheň v kuči volně na podlaze rozdělaný.

odcházející beg Ibrahim. Osobní historie tohoto muže, již v ten večer jsem se dověděl, má zajímavý romantický nádech. —

Ve mladém ještě věku stal se vynikajícím vládním úředníkem v Cařihradě, kde vykonal studia. Súčastniv se však jednoho z tuctových palácových spiknutí, byl s mnohými jinými druhy vypovězen do Syrie. Vlivem mocných přátel rodiny Pasičů nabyl záhy odpuštění a navrátiv se do domova, oblíbil si v prvém již roce pobytu na venkově sličnou Jabloničanku, kterou však teprve po smrti otcově jako jediný dědic rozsáhlého jmění pojal za manželku. Manželství toto, ač není ojedinělým případem mezi mohamedánskou šlechtou a katolickou rajou v Hercegovině, bylo by bývalo šťastné, kdyby mohamedánský biskup mostarský, jenž měl za manželku sestru Ibrahimovu, nebyl kalil obzor domácího míru podlými řečmi, chtěje zúmyslně zrušiti poměr, v jaký jeho švakr s křesťankou vešel. Žena begova, jsouc týrána stále rostoucími rozmary Ibrahimovými, odhodlala se raději muže opustiti. Úmysl ten skrytě oznámila po přátelském kiridžijovi, jenž zpravidla u Jožy přenocoval, svým vzdáleným bratrům na Jablonici. Však útěk její v rozhodné chvíli prozrazen, a rozčilený Ibrahim beg zastřelil z okna kuly svoji ženu, která právě slézala s ohradní zdi, kol nádvoří se táhnoucí, ku svým bratrům, pode zdí s koňmi ji očekávajícím. Od té doby Ibrahim se změnil, želel srdečně svého hrozného skutku, uzavřel svůj dům mostarskému muftimu a věnoval veškeru péči malému Achmetu, jehož mu manželka zanechala. S rajou vychází v největší shodě a spíše uleví, než aby podružný stav nájemců stěžoval.

Z Ibrahima a rodinné historie Pasičů přešli jsme pak na jiné a různé předměty, a tak prošla doba až do slunce západu za klidného rozhovoru starších mužů uvnitř kůče, kdežto mládež venku hlučným smíchem provázela občas své hry, jež prováděla na zeleném trávníku.

Odcházeje k večeru, prve než předloženy nové pokrmy, přese všecku nevoli domačinovu i celé zádrugy z kuče Jožovy, vyslovil jsem přání všeho dobra hospodáři i nejmladšímu nově narozenému mužskému členu jeho rodiny.

Na záhybu za Pasičovou zahradou spatřil jsem ve stínu obrovského ořechu dvé milenců, v důvěrném hovoru. Momak nebyl zdejší, za to v dívce poznal jsem stydlivou Anicu, nejstarší dceru Ragůžovu, po níž byl v kůči již nemalý shon.

Příštího dne v obvyklou hodinu odpolední, kdy ubíral jsem se z hanu do sela na seďanku, pásla u tureckého hřbitova Anica otcovo stádo. Spatřivši mne s hůry přicházeti, vyšla mi v ústrety a s rozpačitým úsměvem po pozdravu tázala se: „Hočeš-li k nám jíti?

„Hoču!“ přisvědčím k podivné otázce.

„Molim tebe, gospode!“ pravila, odmlčevši se.

„Za što?“ [9]) táži se udiven zrumělé dívky, jež klopíc k zemi oči, nesměle upravovala záhyby plátěné haleny.

„Abys otci o včerejší mé schůzce se Stankem ničeho neříkal!“ vyslovila prosebně Anica, všecka jsouc šťastna, když jsem ji ujistil, že přes mé rty nepřejde ani slovo o jejím dostaveníčku s vyvoleným Stankem, jenž pro několik blažených chvil, které večer s milou Anicou pod větvemi ořechu strávil, vážiti musil cestu kolikahodinnou. Nedlouhá

[9]) Proč.

prý to známost z crkve, jak dívka mi dále upřímně vysvětlovala, kterou v nejbližších dnech uvedou amidžiové [10]) bohdá ku žádoucímu snad cíli. Včera došel si Stanko za tím účelem pro Aničino zásadní svolení.

Hercegovské děvče, ať katolické, ať pravoslavné, chrání se vší chvály hodnou pečlivostí čistou pověst svého jména, a proto přispíšila si Anica s důkladným výkladem milostného zastaveníčka již při našem nejbližším, zúmyslně vyhledaném setkání. Otec ovšem dle zvyku krajinného nemá o známosti ani tušení, a pouze matce svěřuje dcera zpravidla sladké tajemství, dovolávajíc se jejího svolení ku rozpředení další známosti.

Opravdu také již nejbližší neděli došli do Bivolje Brda z rodiště Stankova dva strýci „na věritbu". [11]) Vycházel jsem právě z Ragužovy chaty, kde hotovili se k obědu, když vešla Jaňa, sestra Jožova, se zprávou, že v kantině Radeho nad hanem vyčkávají amidžiové z Dračeva obvyklé polední doby k návštěvě.

Jak se dalo najisto očekávati, námluvčí ku veliké radosti šťastné Anice byli přijati domačinem velmi vlídně, a k večeru doprovázel je Jožа daleko až za Domanoviče, přislíbiv dáti po týdnu v crkvi na Prenji určitou odpověď.

Již nazejtří z rána obléknul se Jožа co nejpečlivěji a vzal s sebou ztepilou Zoricu, mladší dceru, která opatrně vkládala do koše nejlepší dvě kokošky (slepice), hroudu másla a něco vajec.

Mezi katolíky hercegovskými ušlechtilý panuje způsob, že ve veškerém počínání, zvláště v důležitých rodinných záležitostech, berou útočiště k nejupřímnějším přátelům a svědomitým rádcům, totiž k duchovním správcům osady. Tentokráte však neplatí návštěva důstojnému panu faráři na Prenji, ale otci Františkánu na Klepsi, pod jehož zprávu spadá i Dračevo na Krupě, rodiště Stanka, nápadníka Jožovy dcery. Slušnost vyžaduje, aby prosebník nevešel plnými dveřmi do fary a dovolávaje se tak důležité rady, také dle možnosti a stavu se odvděčil. Víť Jožа předobře, že duchovní otec nepřijal by peněžitého daru za zprávu, týkající se příslušníka vlastní osady, a proto Zorica nese něco potravin z hospodářství k rozmnožení chudičkých farních zásob.

Zpráva byla nad očekávání uspokojivá, jak rychlé přípravy ku brzké svatbě v domě Jožově svědčily. Skrovnou výbavu, jakou dostává katolická venkovská dívka v Hercegovině, upravovaly dorůstající sestry nevěstiny, Zorica a Katica, za dozoru vdovy Jaňy. Jožа sám pak po úradě s celým přátelstvem vybíral z měchu dobrou polovinu zahospodařených stříbrňáků, které určil pro věno své nejstarší dceři. Tato trávila pak větší část dne za tkalcovským stavem, vyrábějíc za dozoru matčina obvyklou hrubou vlněnou látku, jež tvoří hlavní součást obleku hercegovského venkovana.

Bývá zvykem, že dívky hercegovské ovšem již v mládí přihlížejí ku práci na stavu, jakou v každé venkovské domácnosti matka obstarává, upravujíc potřebné tkanivo na oblek celé rodině. Když pak rozhodne se o dceřiných vdavkách, zasvětí ji pak matka v nejdůležitější postup při této práci, hlavně při vsouvání barevných vláken v základní

[10]) Námluvčí.

[11]) Na námluvy.

osnovu a pod. zvláštnostech, neboť výroba hrubých domácích tkaniv jest po svatbě starostí nové hospodyně.

Bivolje Brdo tvoří jaksi krajní tvrz katolického živlu, jehož od přímoří do nitra země ubývá. Celé selo jest takořka obydleno katolíky, jenom něco Mohamedánů tam žije, a v úvoze k Domanovičům usadil se ohyzdný cikán Kelecia, kovář celé mahaly a vlažný ctitel islamu. Proto veškeří obyvatelé vesnice lnuli k sobě jako jedna rodina, na niž se všech stran sočí dávnověký nepříznivec, totiž pravoslavné obyvatelstvo okolních vesnic, na jih i na východ se rozprostírajících. Raja vždy s poturčeným šlechtickým rodem Pasičů dobře vycházela, jak místní tradice vypráví.

Jsouce posilňováni apoštolskými radami svých duchovních pastýřů, kteří veškeré rozmíšky mezi věřícími a vrchností vždy se sebezapřením hleděli urovnati, žili katolíci v selu dosti svorně, odvádějíce dle slov písma správně: co Božího, Bohu, a co císařovo, císaři. Ale bohužel těch pobertů, kteří lnali se po druhém podíle, bylo v dobách turecké vlády často tolik, že až z toho zrak i sluch přecházel, když výběrčí tureckých úřadů, vrhnuvše se se smečkou nepravidelného vojska do vsi, vybírali daně dle libosti. Ve všech těch dobách byli katolíkům hercegovským nejen těšiteli a pomocníky, ale i vydatnými zprostředkovateli mezi zpupnými vykonavateli tureckého lžipráva duchovní správci jednotlivých far ze řádu Minoritů. —

Ode dávných dob lne proto katolická třída hercegovského obyvatelstva k těmto svým největším dobrodincům se zaslouženou vděčností. S úctou opravdu obdivuhodnou a zbožností příkladnou súčastňují se v počtu co nejhojnějším služeb Božích a sledují pozorně výklad evangelia i rady soukromé, které mu výmluvnými ústy s pravým nadšením apoštola míru a lásky podává duchovní pastýř. Když pak během týdne, hlavně za sychravých zimních večerů, sejde se přátelstvo, tu začasté bývá povinností toho kterého výmluvného člena zádrugy, aby opakoval vynikající místa nedělního výkladu, která nevšedním dojmem na věřící působila. Tím způsobem Františkáni bosensko-hercegovští zušlechťovali lid, vedouce jej živým slovem, poutavým výkladem evangelia i vzorným příkladem ku plnění povinností katolíka, k úctě k zákonům a ku vzájemné svornosti. Na základech víry zbudovány v prsou tohoto lidu krásné občanské ctnosti, jež bohužel dosud na patřičném místě náležitě nejsou oceněny.

Toho dobrodiní ovšem lid pravoslavný neměl; kněžstvo jeho, jak již ze předu na svém místě pověděno [12]), bylo velice obmezeného vzdělání a považovalo svůj úřad pouze jaksi za koncessovanou živnost, z jejíž moci bylo lze při radostných nebo smutných rodinných událostech vybírati od věřících co možno největší poplatky. Ovšem v jádru svém zůstal pravoslavný živel národně uvědomělým, jsa vždy ochoten s handžarem a puškou v ruce chrániti svých práv a své víry proti utlačiteli, však záští svou proti šťastnějším jaksi sourodákům z katolické církve nikde se netajil. Všade bylo mírným katolíkům snášeti příkoří rodných bratrův, a nanmoze svedla tato nenávisť i Srba s Turkem na zničení katolíka.

U katolíka hercegovského můžeme nejlépe sledovati zřejmý důkaz málo sice dosud oceněné, avšak velice důležité zásady psychologické:

[12]) Viz stať „monastýr Žitomyslič".

že vzdělanosť ducha není v žádném nutném spojení s čistotou a ryzostí povahy. Vždyť zde povahu tu vypěstila škola staleté bídy, násilí a poroby.

Proto také stává se, že bývá-li řeč o našich pobratimech na Jihu, jest to zpravidla Hercegovec, jenž bývá odsuzován pro svou zvláštní drsnou, řekl bych tak samorostlou nedůvěru, jakou netají se vůči cizinci. Ale bývá to mínění vždy chybné, zakládající se jenom na povrchném seznání poměrů země a obyvatelstva. Kdo však dovedl se částečně aspoň vžíti v ten kruh snah a strastí Hercegovce, kdo procítil s ním i ten trošek slastí, jakých mu osud chudě udělil, ten věru jinak vysloví se o tom charakteru obyvatelů vévodství sv. Sávy.

Známo zajisté, že člověk v neštěstí sbližuje se velmi rád se soudruhy rovně nešťastnými, neboť pravdou vyznívá přísloví: sdělený bol, že bolu půl. — Proto nacházíme v Hercegovině samot pořídku, vždy osady nebo vesnice, ačkoliv obyvatelstvo samo ku stavbě vesnic nuceno bylo poměrem, jaký poutal je jako nájemce k majetníku půdy — šlechtici Mohamedánu.

Stavba vesnic neděje se týmž způsobem jako u nás, aby domek vedle domku do pořadí se stavěl. Kuče jsou od sebe roztroušeny, a to proto, že ku každé náleží kus rolí, k ní přiléhající, kolkolem primitivním plotem ohrazený.

Sedlák — raja — ten je nájemníkem majetníka celé vesnice. Byl-li prve údělem jeho osud nejvýš nesnesitelný, dnes aspoň zákonem, jímž vymezena hráz poměru vlastníka k nájemci, jest částečně chráněn před zpupností begovou. Avšak dosud nezove ubohá raja svým ani tu píď půdy, na níž stojí její kolébka, ani ten krov, pod nímž klade zemdlené údy k odpočinku, ani onu hrst prsti, jež jí kryje po smrti hlavu. —

Navštěvme jednu z těch kučí, pojďme „na seďanku“, jak domorodec říká. Prvním místem v kuči jest „vatro“, — na zemi volně rozdělaný oheň. Toť dějiště rodiných porad, toť místo, kam se ochotně rozstírá deka ku posezení pro hostě, zde odkájí matka své děti, kol vatra vyprávějí se za sychravých zimních večerů denní episody, konají se námluvy, slovem: zde Hercegovec se rodí, žije i umírá. — Postel zná venkovan jenom dle jména: krevet [13]). V zimě podlaha v kuči a v létě místo před kučou, pod hvězdným nebem jsou jeho lůžkem. V zimě v létě spí Hercegovec úplně oblečen, pokryvkou jest mu deka a podhlavničkou zpravidla tvrdý kámen.

Vejděte do kuče kdekoli, všade jste hosty. Zde září nám v posvátném tom zvyku pohostinství ten krystal bídy stkvoucím jádrem pravé slovanské povahy. V tom okamžení, kdy překročíte práh kuče, stáváte se jako novým, vzácným členem rodiny, a odvěká ctnosť předpisuje domačinovi, aby otázal se upřímně na Vaše zdraví a na směr cesty. Chcete-li se mu zavděčiti, toť, prosím, odložte veškeren způsob uctivé ostýchavosti, jež u nás tak se zakořenila, až přechází ve škrobenou, ulízanou etiketu. K Hercegovci musíme jen upřímně — a on na vzájem upřímnosti nám odplatí. —

K utvoření řádného obrázku o domácnosti venkovana, zvlášť katolíka hercegovského, dlužno pohlédnouti na tu, které vlastní správa domu jest svěřena. Jest to žena.

---

[13]) Chorvatsky postel.

O morálním i fysickém postavení ženy v domácnosti Jihoslovanů bylo již velmi mnoho různých mínění od znalcův i neznalců proneseno a porůznu napsáno. Jisto jest, že důležitosť její v podkroví hercegovské kuče shrnouti se dá v jednu krátkou úvahu: údělem ženy hercegovské, najmě katolické, jest práce a stálé odříkání. — Co nejvýznačněji katoličku hercegovskou zdobí, jest: zbožnosť mysli, trpělivosť, snášenlivosť láska mateřská, úslužnosť a pak netečnosť k marnivosti. —

V rodinném kruhu Hercegovce ať katolíka, ať pravoslavného, okamžitě jest nám patrným podřízený stav ženy oproti muži. Jest to odlesk odvěkých obyčejů Orientu, pohlížeti k ženám jako k méně důležitému článku nejen rodinného, ale i celého společenského zřízení. Ale přece liší se Jihoslovan od Mohamedána tím, že považuje ženu mnohdy za dosti platného člena rodiny. Vezměte do ruky ty jihoslovanské písně, zpěvy, z nichž heroismus pro zuboženou vlasť plným žarem sálá, a shledáte, že i zde struna guslara nejednou zapěla o ženě, jejíž jméno po mnohý věk matka kojenci se žehnáním ve rty a v paměť vlíbala. Jihoslovan jde i dále; on zidealisoval ženu ve svých ochranných bytostech, ve svých vílách, jimž dává různá sídla a různou moc.

Jak již předem řečeno, mnohé vynikající vlastnosti povahy i skromný a přece rázovitý způsob života dívky i ženy a matky hercegovské, bývá u cizince předmětem vděčných a zajímavých úvah.

Příkladnou jest cudnosť hercegovské dívky, chová se k cizinci s úslužností velice zdrženlivou; jest si vědoma sve povinnosti vůči hostu. Nikdy, byť byl sebe vzácnějším, nepozbude ve svém chování výraz úcty, jaký mu jako muži a hostu přísluší. Nejvýše zdrženlivou jest i dívka oproti ženichu. Šťastný seladon musí se neúprosně spokojiti s tím skromným zásvitem lásky v temných očích, s tím úsměvem, jež bľažené rozechvění v té tvrdé, hrdé, krásné tváři vyloudí, a tím ruky stisknutím v rozloučení, ve kterém skrývá se vzlet touhy a spolu blaha. V Hercegovině řídká jest láska na plano, nebo pro chvilkovou rozkoš. Také kruté tresty, jaké stíhají dívku, jež zapomenula svých povinností panenských, jsou hroznou výstrahou všem ostatním. Tak v jižní Hercegovině trestána bývá podobná hříšnice ztrátou ucha, které otec nebo bratr bez milosti utne, a vyhnána jsouc pak z domu otcovského, bloudí po kraji jako vyvrhel. V Albanii dokonce vyvedou ji ženy a dívky za ves, kde provedou na ní ukrutný soud lidu, totiž zahrabou nešťastnici po pás do země a pak ukamenují. A proto, byť láska její hvězdy s nebes snášela, djevojka hercegovská zachová své panenství s tou hrdostí, jí vlastní v každém kroku, ona nepodá se dříve, dok za draga se věnčí. [14])

Neméně chválí se i vzorná věrnosť dívky k milenci. Za svého pobytu na Dabrici pod Sněžnicí slyšel jsem následující příběh.

V nedaleké vesnici Jasené zaslíbilo se děvče hochu, který povoláním nucen byl odejíti do Cařihradu. Uplynula dvě, tři léta a milenec se nevracel, aniž o sobě dával zprávy. Dívka podlehnuvši domluvám rodičů, vdala se za jiného z téže vesnice. Avšak, jak často v podobných okolnostech se stává, krátce po svatbě přišel prvý milenec domů, pln růžových nadějí, zámožný, neboť byl použil příležitosti, a ve hlavním městě uhospodařil prodejem různých běžných předmětů ně-

[14]) Až za milého se vdá.

kolik set medžidijí.[15]) Nedlouho potom setkali se oba na výšině Kribolje, brda poblíže srázných stěn u Vlni dolu. Mladík vytáhnuv ze záňadří usvadlý květ, který mu žena jako dívka při rozloučení byla dala, hodil jí sežloutlý symbol lásky pod nohy a v rozčilení veplil jí do tváře. Žena sklesnuvši na kolena, prosila jej, by ji zabil, a vytáhnuvši mu handžár z pasu, podávala mu jej s prosbou: „Zabij mne, můj drahý, zabij! Tobě i Bohu jsem lhala, běda mi!“ — Hoch se obrátil bolestí, a žínka v tom zvednuvši ostrý handžár, vrazila si jej do prsou a vrhla se střemhlav do hluboké rokle Vlni dolu.

V obleku venkovanky zračí se v zimě i v létě prostota; úbor její odpovídá poměrům krajiny a všestrannému zaměstnání, jaké jest údělem tamnímu ženskému pohlaví. Vesnické děvče katolické nekryje své tělo pestrou dimlijí[16]), aniž staví na svůj černý vlas hedvábný féz, pošitý řadou dukátů. Ona nemůže složiti ruce v klín jako srbská dívka z města, lící jemných, aniž mazati své tělo voňavkami, barviti rty, nehty a brvy jako Turkyně v haremu. Ona s kuželem za pasem a vřetenem v ruce bez únavy předouc, na zádech s přivázanou buritou chodí v čas sucha, když domácí studně vysýchají, trpělivě kolik hodin cesty pro vodu přese skály a rokle, anebo klesá pod tíhou chrastí a dříví, které snáší, aby vatro v kuči neuhaslo. Chudobná dívka katolická nehalí svou nohu v bílé punčošky, aniž obuje do skal něžné, zlatem pošité „nanule“, turecké pantoflíčky, neboť ona musí pásti po skalách ovce a kozy a při tom plete hrubé čorapy, punčochy až ku kolenům sáhající a opravuje na noze polorozpadlé opánky.

Jak šťastným však cítí se toto dítě skalné vlasti, nevzpomínajíc své chudoby, při hladu a namáhání, za živelních bouří, jimž v libovůli na planinách horských jest vydáno, — když může jíti v den nedělní do chrámu Páně, značně vzdáleného. V ten den je dívka spokojena, zdobí-li její sváteční robu na prsou trošek plet[17]) a banovců[18]) a za pasem chová kytici „za draga“, kterému vybrala nejžhavější květy.

Krásnou vlastností dětí hercegovských jest poslušnost. Slovo otce jest přímým rozkazem, který sotva vysloven, již se vykonává. Avšak ze zkušenosti mohu tvrditi, že té něžné lásky dětinské Hercegovina přece postrádá. Ty horské skalné planiny sázejí v ta mladá prsa nezlomné vědomí pouhé železné povinnosti. Tím se přečasto stává, že rodiče určí dceři jiného za muže, než koho již dříve srdcem byla zvolila. Avšak ve případu takovém, kdy rodiče nevěsty odeprou dceru hochovi, tu nalézá laska cestu, aby obě srdce se spojila. Bývá to, zpravidla k návrhu djevojky, únos. Ve příznivém jeho průběhu, dle pradávných obyčejů patří nevěsta hochovi, pakli mu ji dříve její rodina nevyrvala na cestě z rukou. Jakmile však přejde práh rodné kuče hochovy, nemá dle starých zvyků již nikdo z rodiny na ni práva. Zřídka kdy potom nastane smíření obou rodin, celé zádrugy, a byť navzájem se zbraní v ruce se již nepotíraly, přece žijí dlouhá léta v úhlavním nepřátelství.

Šest neděl stráví děvče jako svobodné pod krovem svého vyvolence, jenž toulá se zatím po příbuzenstvu. Udal-li se únos mezi

[15]) Stříbrná turecká mince.
[16]) Vlněná košilka.
[17]) Staré dvacetníky, jež v tamních krajinách jsou oblíbeny.
[18]) Desetníky.

rodinami katolickými, pak zhusta nastupuje s jistým příznivým výsledkem mezi oběma rodinami jako prostředník místní farář a ve případu počátečného nezdaru sám biskup. Obyčejně skončí se vše k nejlepšímu přání obou snoubenců. Obtížnější však nastanou jim časy, když udál se únos mezi rodinou pravoslavnou a katolickou a naopak. Zde ovšem i katolický biskup svůj úkol svědomitě zastává, avšak se strany pravoslavného vladyky činí se tak dlouho zarputilý odpor, dokud ženich nevyprázdní měšec úplně.

Krásné ony chvíle, kdy hoch děvčeti v podvečer záletu z plna hrdla pěje vroucné:

Bez Tebe draga ljubezna
nemogu živ být,
moru mrit!

zmizejí djevojce hercegovské jako jarní květ, ožehnutý mrazným větrem, sotva jest uvedena pod krov ženichův. Ty dny, v nichž velela svým rozmarem milenci, zůstávají jí jako luzná upomínka pro dobu, kdy zvykem nucena, sedá podál vátra, hledíc úzkostlivě vyhověti každému přání svého nynějšího pána a velitele

Na ní jest nyní obstarávati veškeré domácí potřeby i práce, obsluhovati muže a celou rodinu. A přes toto všestranné zaměstnání vejděte do kuče hercegovské kdykoli vám libo, „majka“ je vždy doma.

Nejvděčnějším údělem ženy hercegovské jest úkol její jako matky. Jest zvykem považovati na Jihu mužské pohlaví za přednější, a proto lne Hercegovec mnohem více k synům nežli k dcerám. Ale matka zahrnuje všecky láskou stejnou, nahrazuje dcerám matku i otce, ač i u synů působení její na cit jich dojista padá na váhu. V podkroví kuči hercegovské lze nalézti jasný důkaz pro významnou větu, kterou napsal filosof Emerson: „že působení žen dobrých již dostatečnou jest měrou civilisace v tom kterém národě.“ — Kdo přešel častěji přes práh venkovské kuče v Hercegovině, ten uzřel, jak matka, majíc kol sebe skupenu malou drobotinu, učí ji základům víry, lásce k vlasti kterak vlídným slovem, avšak s utajeným nadšením za chladných zimních večerů vypráví jim při hořícím vatru o hroznych osudech národa, učí je znáti ty, kteří dovedli umříti na těch sivých skalách za vlast a svobodu víry, a od kolébky už navyká s hrdostí děti své vyslovovati jméno toho kterého „junáka“ z příbuzenstva.

Tím způsobem vzniká onen obdiv a úcta žen k mužům, jichž úkonem bylo vždy především obhájiti víru a domoviny proti násilí Turčína.

Počátkům pobožnosti učí se děti jen od matky. Otec při zbožném výkladu modlitby klidně naslouchá vřelým slovům ženiným, kterými tato vštěpuje ve mladá srdce dětská víru v Boha nejvýš spravedlivého a dobrého. V Bivolje Brdu pozoroval jsem v postních dnech, jichž každý Hercegovec s největší přesností a sebezapřením šetří, že společné modlitby pro celou takořka zádrugu řídila majka sama.

Touha po vzdělání vyznívá z úst takořka každého hercegovského venkovana. Pamatuji se, kterak staroch jeden v Bivolje Brdu, přese své bohaté zkušenosti, jaké na dalekých cestách po balkánském poloostrovu, jižním Rusku, Italii i v Levantu byl získal, opravdově si mi stěžoval na to, že ve svém literním vzdělání ani tak nedospěl, aby se mohl podepsati, nerci-li písmo nějaké neb knihu přečísti.

Bohužel v té věci dosud se činí velmi málo pro zanedbaný hercegovský venkov od zatimní vlády. Katolické obyvatelstvo jest ovšem v té příčině šťastnější pravoslavných spoluobčanů, neboť Františkáné při klášteřích i při každé faře zřizují školy hojně navštěvované; ale vše to při obdivuhodné obětavosti a neúmorné trpělivosti duchovních otců nepostačuje. Již i mládež hercegovská všestranně stykem se vzdělanějšími přistěhovalci a vojskem, hlavně českým, přesvědčena jest o významu vzdělání a snaží se, kde možno, aby chudičký obor vědomostí rozšířila, podporována jsouc dobrou vůlí a nevšedními vlohami.

Pěkný příklad chápavosti i učelivosti mládeže hercegovské seznal jsem za pobytu v Bivolje Brdu z následujících episod. Za vlažných jarních večerů, kdy vystěhovali jsme se z nitra kuče pod hvězdnou oblohu, žádali mne hoši i dívky, kteří se zpravidla těchto večerních seďanek účastnili, abych je naučil aspoň psáti jména. Po dlouhém učení a opravování dovedl každý jakž takž napsati neúhlednými rysy své jméno uhlem na prkně, jež sloužilo za společnou tabuli, jevíce z tohoto nepatrného stupně vzdělání veliké potěšení. Když jsem v několika dnech vyšel do okolí, shledal jsem ku svému podivení po celé doubravině hladké plochy vyčnívajících vápencových balvánů počmárané nedokonalým písmem, z jehož tahů zřejma byla známá jména všech Anic, Zoric, Janic, Ivů, Perů a jiných. Učili se totiž na pastvě momci i djevojky psáti svá jména úhlem na přirozené tabulce. Měl jsem dále útržek z nějaké sbírky písní, nevím již ani kterého auktora z nové chorvatské lyriky. Tyto básničky musil jsem na prosby přečasto djevojkám i hochům v podvečer předčítati, a hle, v krátce jako o závod odříkávali všichni každou z nich věrně do slova.

Když tak pročítáme tu kroniku našeho rolnického stavu, přečasto věru povzdychneme nad mnohým černým listem. Však bylo věru ještě hůře u rolníka v Bosně a Hercegovině, nežli za nejhorší roboty u nás! Tu přišel nejprve výběrčí daní, a ten si vzal z úrody to nejlepší, po něm beg a potom pop, a každý požadoval pro sebe díl, a jen ty zbytky nechali ubohému pracovníku v odměnu. A poměry tyto s malými jen odchylkami trvají bezmála dosud.

Všecka lepší půda jest v rukou mohamedánského obyvatelstva, begů, šlechty či statkářů. Oni jsou majetníky celých vesnic a všech lánů polí kolkolem. Že by křesťané byli vlastníky půdy nějaké, jest velmi řídký případ. Lid selský má pole statkářovo jenom v nájmu a mohl býti dle libovůle statkářovy odehnán každé chvíle. Nyní odpomoženo věci částečně tím, že zaveden v rodinách dědičný nájem, a neobmezené právo begů zmírněno tím způsobem, že ve sporném případu mezi statkářem a kmetem rozhoduje vždy příslušný „kotarski ured“. [19])

Až dosud lze rozděliti venkovské obyvatelstvo v Bosně a Hercegovině na dva druhy, totiž na ty, kteří mají stálá bydliště a vzdělávají najatá role; ti bydlí ve vesnicích a osadách; — a pak na ony, kteří nemají domova a žijí v tak zvaných kolibách, t. j. v chatách z proutí a kůry vystavěných. Tato třída obyvatelstva nemá žádného určitého zaměstnání. Chaty si staví poblíže cest nebo v doubravinách.

[19]) Krajský úřad.

Majetník podobné boudy bývá také hotov se stavbou v čase úžasně krátkém. Vyhlédne si místo, zarazí do země čtyři koly, mezi ně upevní několik slabších žerdí a vše oplete proutím. Klec takto upravenou nahodí pak primitivní omítkou: blátem. Ku sdělání krovu také nebéře architekta. Stluče. jak může, málo žerdí a ty spoře pokryje slamou, anebo v nedostatku této krytby lacinějším roštím. Tato třída obyvatelstva nemá nijaké stálé výživy, nýbrž přecházejíc s místa na místo bídně živí se nádenictvím, pastvou, z jara okopáváním duhanu a pod. hospodářskými pracemi. Také v čas neúrody jich nejvíce umírá hladem a zimnicí.

Zpracování půdy a vyrábění plodin jest v těchto zemích na žalostném stupni. Vše tak primitivní, že až žasneme. Původ toho dlužno hledati v minulém stavu národohospodářských poměrů, ze kteréž doby přenesl se ještě do dnes svízelný způsob vyplácení povinného nájmu a desátku ve sklízených naturaliích.

Na daně a dávky bylo křesťanské obyvatelstvo Hercegoviny za dob správy turecké jak náleží požehnáno. Byloť státních daní šestero, k nimž mnohdy dle libovůle vrchního správce spahiluku přibyl poplatek z každého kusu vepřového dobytka. Mimo daně odváděl a dosud povinen jest rolník odváděti třetinu čistého zrna z výnosu, polovinu slámy a sena, třetinu z výnosu vína a tabáku majetníku půdy a desátek duchovní správě.

Však až dosud domácnosť venkovského lidu jest taková, že skromnější si ani mysliti nelze. Ve mnohých krajinách vskutku jedí tak chudě, že jest až ku podivu, jak mohou lidé při tak bídné stravě býti na živu a ještě namáhavé práce vykonávati.

Obyčejným jídlem jest zpravidla černý otrubnatý chléb, na ohništi upečený, v zimě v kožich uschovaný ovčí a kozí sýr od léta a trošek mléka. V létě pak svařený polní salát, meloun, čerstvé fíky a hrozny dovedou vedle kyselého mléka s chlebem nasytiti tamního venkovana. Uzříte-li v jeho kuči kotlík čorby,[20]) vedle sýr a žlutý kukuřičný chléb, v polévce rozvařenou slepici, pak jako zákusek čerstvou cibuli a česnek a sklenku sladké kořalky, mastiky, pak věřte, že rovná se tabule jeho naší božíhodní hostině.

Velmi vzácným úkazem v podkroví selské chaty jest požívání masa. Jen ve dnech nejslavnějších, jichž Hercegovec čítá dvé do roka; totiž „Božič“ [21]) a „Uskrs“ [22]), mimořádně také o „imeudana“ a pak při narození syna zabijí po jedné ze svých ovec. Celý rok mimo ty dny, ve mnohých chatách snad ani po celý věk, neuzří rodina pro chudobu masa.

A ta bída trvala více než po 400 let!

---

[20]) Polévka, zpravidla rýžová.
[21]) Vánoční Boží hod.
[22]) Velikonoční Boží hod.

Socialistický letací tisk ve střední Evropě.

Literárně historická socialní studie.

Napsal Tomáš Jos. Jiroušek.

(Dokončení.)

VI.

Přehled socialistického hnutí v Evropě. Výstřední socialistický tisk základem tisku létacího.

Po bohatém přehledu socialistického létacího tisku v Německu a Rakousku, na nějž nejvíce působil tisk zahraniční, zvláště z Německa uprchlých a v Curychu a v Londýně usedlých socialních anarchistů, přikročím nyní k podání stručného přehledu rozvoje a hnutí tisku socialistického v celé Evropě. Proč tak činím? Jednoduše proto, že veškeren socialistický létací tisk ve střední Evropě vypěstěn byl ze směru výstředně socialního, jakým braly se všecky socialistické časopisy socialní evropské internacionály, které nyní zde vytčeny budou, aby uzavřely kapitolu pojednávající o tisku, k jehož vzniku tendence těchto časopisů a jejich ředitelů nemálo přispěly.

V popředí ruchu socialistického již ode dávna vidíme socialisty francouzské. Francie, již směle nazvati můžeme kolébkou všech revolučních snah a zvláště výstředního socialismu, ta nešťastná Francie, která, jak sám Rousseau napsal, sklidí jednou za děsného nářku ovoce setby svých synů — ta Francie obdařila Evropu i výstředním hnutím socialistickým, v němž nad jiné vynikají anarchisté a komunisté. Nejnovější socialistické časopisy ve Francii vycházející to byly, z nichž čerpali socialní internacionalisté španělští, belgičtí, holandští, dánští, švédští i němečtí, a od kterýchž posledních i mezi národy slovanské socialní radikalismus rozšíření došel.

A že obsah českého i německého socialistického létacího tisku byl takový, jako články nových listů socialistických, ve Francii neb v Belgii vycházejících, netřeba teprve dokazovati, vždyť již samy názvy socialistických listů francouzských krátce před časem i v době létacího tisku socialistického ve střední Evropě vydávané dosvědčí, že tato tisková břitkosť přišla z Francie do Německa i Rakouska. Že však tiskové poměry obou těchto říší takový způsob psaní na veřejnosť naprosto nepřipouštěly, objevovala se tato ostrosť v tajném a neveřejném tisku létacím.

Prvním takovým časopisem, který obsahem úplně létacímu tisku se podobal, byla r. 1879. v Paříži vycházející „Revolution Française“, jejíž redaktoři zaplatili jen během jednoho půlletí asi 12.000 franků pokut. List však přece během druhého půlletí zanikl. Sotva však zašel, již tu byl (r. 1880.) zase jiný, tomuto úplně se rovnající „L'Egalité“ (Rovnosť). Po pádu tohoto následovaly r. 1880. dva jiné: týdenník „Revue Socialiste“ a „L'Emancipation“ (Osvobození) a za nimi „Republique Sociale“ (r. 1882.), „Le Proletaire“ (r. 1882.), „Bataille“ (r. 1883.), „Vraie Demokratie“ (Pravá demokratie) (1882.), „Rabelais“ (r. 1882.), „Ni dieu ni maître“ (Ani Boha ani pána, r. 1880—1881., red.

Aug. Blanqui) v Paříži, „Rèvolte“ (r. 1883.) v Ženevě ve Švýcarsku, (r. 1883.) „L'Emeute“ (Vzpoura) a „Le drapeau noir“ (Černý prapor) v Lyoně, byly nejdivočejší socialistické listy své doby. Francouzští anarchisté: Reynaud, Druelle, Bauson, Lefebrere, Heriveaus, Soudra a jiní starali se velmi pilně, aby obsah těchto časopisů neztratil jejich ducha.

Že tato činnosť revolučních živlů nemohla zůstati bez účinku na Belgii a Německo, rozumí se samo sebou.

Nejbližší sousední říše, Španělsko, dostalo nadělení výstředního socialistického hnutí z Francie již r. 1871. po pádu Pařížské komuny. Španělsko hned po Francii lze nazvati druhou vlastí socialně anarchistických živlů. Socialismus je tu již od r. 1867., a to dvojí: Marxův (komunistický) a Bakuninův (anarchistický).

Provincie Alicante velmi četnou třídou dělnickou a častými nepokoji v celé zemi jako „revoluční provincie“ známá a hlavní město její Alcoy, dále města Katalonie, Barcelona, Saragossa, Madrid, Granada, Valencie, San Lucas Baramenda, San Felix de Leobregat, Sevilla, San Fernando, Xeres a Hueskar, již počátkem let sedmdesátých byla a jsou ohnisky, v nichž soustředí se nejdivočejší socialní anarchismus. A nelze se diviti, vždyť přes čtvrť století šíří se po Španělsku socialismus všech odstínů.

Již r. 1867. vycházel v Madridě socialistický časopis „El obrero“ (Dělník) a organisace dělnictva koncem r. 1869. čítala 196 dělnických spolků s 20.000 členy.

Socialistické listy Španělské, jako: „Revista Socialu“ (Socialní přehled), „Emancipation“ (Osvobození) v Madridě vycházející (r. 1873.), Barcelonské: „Republiqua Social“ (r. 1879) s heslem „Pryč se vším, což tu jest!“, v témž roce madridský „El gritto (Rozum), v Cordově vycházející „El derecho“ (Právo) a v Ave Valsu „El Tejedor“ (Tkadlec), měly směr rozhodně socialně anarchistický a pro rychlosť i rozšířenosť vším právem časopisy létacími mohou se nazvati.

A jako socialně anarchistické, tak i socialně internacionální stanovisko zaujímaly uvedené listy v socialistice španělské. Měly veliký vliv na internacionální federace (sdružení a spolky) dělníků španělských, též „mezinárodní associace dělnické“ zvaných a na „Unii“ odborných spolků rukodělníků zvlášť.

Jak silným bylo socialní hnutí dělníků španělských již v letech sedmdesátých, posouditi se může z toho, když uvedu, že na prvním sjezdě socialistických dělníků z venkova, dne 2. května r. 1873. v Barceloně konaném, bylo 50 delegátů, nejvíce z Katalonie a Andalusie a před tímto na druhém sjezdě socialní internacionaly, dne 1. a 2. června r. 1873. též v Barceloně konaném, jen „Unii“ dělníků rukodělných zastupovalo 80 delegátů hlasujících ve jménu 30.000 socialistických členů, nejvíce tkalců a přadláků.

Organisace socialních internacionalistů ve Španělsku čítala již r. 1876. hojně údů a přívržencú (112 místních federací). Organisace tato dělila se ve dva tábory: v prvém byly „Mezinárodní associace dělnictva“, které měly hlavní sídlo v New-Yorku v Americe, a ve druhém (Bakuninův) „Mezinárodní aliance socialistů“.

Jediný a největší rozdíl mezi nimi byl, že ona pracovala ve-

řejně, tato tajně. Následkem toho ponecháváno bylo na socialistických sjezdech oběma stranám úplně na vůli pracovati dle svého uznání. Uvedený španělský socialistický tisk a tyto organisované strany socialistů demokratických i anarchistických, však bez rozdílu internacionálních, nemálo přispěly k tomu, že r. 1873 v Barceloně (jako r. 1871. v Paříži) prohlášena byla komuna, v Madridě socialní vzpoura, a že v provincii Katalonské socialistické povstání propuklo. Vojsko však na všech místech dle možnosti beze zbraně i se zbraní v ruce zjednalo pokoj.

Když vzpoura šla dále, že ve Valencii v Katalonském městě San Felia de Leobregat i v San Lucas de Barrameda socialisté komunu prohlašovati se jali, tu bývalý velebitel komuny a zastavatel internacionály, velký liberál a diktátor republiky španělské Emil Castelar, kázal tři chycené vůdce socialistů zastřeliti a 60 jiných z Alovy, Sevilly, San Lucasu a San Fernandu do moře hoditi. Mimo to vydal Castellar výmínečný zákon, který se zřetelem k tisku zněl:

„Časopisům se zapovídá: 1. K revoluci podněcovati. 2. Hájiti těch, kteří se republikánské vládě protivili se zbraní v ruce. 3. Zprávy podávati o opatřeních vlády, které nebyly officielní cestou sděleny. 4. Zprávy o pohybech armády v povstání přinášeti.

Časopis, který by se proti tomuto nařízení provinil, bude po prvé napomenut, po druhé pokutován od 500—5000 pesedy (peseda 20 kr. r. m.), po třetí pak potlačen.“

Liberálním republikánům socialistickou revoluci a její tisk ve Španělsku podařilo se potlačiti, avšak internacionální federalistická strana socialistů, „která rovnala se svou potřeštěností Pařížské komuně“ (Dělnické Listy č. 54. r. 1883. ve Vídni), po desíti letech objevila se ve Španělsku poznovu, tentokráte však (r. 1883.) jako „Mano Negra“ („Černá ruka“) s více než 100.000 členy, z čehož veliké zatykání a soudy povstaly.

Nic nepomohlo pronásledování výstředních živlů socialistických; anarchistický směr udržuje se v dělnictvu španělském dodnes, ano, můžeme-li věřiti slovům španělského anarchisty Rameaua, jenž jako delegát k návrhu španělského sociálního demokrata Iglesiasa byl z mezinárodního sjezdu socialistů v Brusselu t. r. vyloučen, jsou prý dělnické organisace na španělském venkově směru anarchistického. Hlavou socialistů španělských jest také žid Cahán, který tohoto roku zastupoval socialistické židy ze Španělska v mezinárodním brusselském sjezdu socialistů.

Podobně pomocí divokého tisku zmohlo se socialně anarchistické hnutí v letech 1873—1881. nejen na jihu Evropy v Portugalsku, kde (od r. 1883.) působí velice činný, neunavný internacionál De Vacho (v Lisabonu) (Spravedlnost č. 10. r. 1884. v Brně), ale i na severu v Dánsku a Skandinavii (Švédsku, Norsku).

V Dánsku první výstřední socialistické hnutí vyvolal Herald Brüx svými v Kodani vydávanými časopisy: „Socialist“ (r. 1871.) a „Havran“ (r. 1875). S Brüxem působili ještě jiní dánští vůdcové internacionály: Pio, Geleff, Garstensen, Pihl a redaktorka časopisu „Radikal“, Liljenkrancová (r. 1877. v Kodani). Později r. 1876. panovalo mezi dánským dělnictvem o Piovi a Geleffovi přesvědčení, že oba byli jako vůdcové uplaceni a svými výstřednostmi působili k tomu, by dobré prospěchy a zájmy dělnictva překazili a

dělnictvo poškodili. Když pak pánové tito časopis „Socialist“ do značných dluhů připravili a dělnictvo, kde mohli. poškodili, obávajíce se odplaty, uprchli tajně z Dánska do Ameriky. (Bojovník č. 6. r. 1884. v Brně). Další socialistické hnutí vede v Dánsku sociální internacionalista Jergenssen, redaktor Kodaňského „Heraldu“. (Hlasatel.) (1879—1881.).

„Nyní čítá socialistická strana v Dánsku (dělí se na všeobecnou a odbornou organisaci) 390 spolků s 45.000 členy a pěti zemskými poslanci. Všeobecná organisace má 109 spolků se 14.000 členy, a to: hlavní město Kodaň 10 spolků se 6.000 členy, města ostatní 35 spolků s 5.000 členy; venkovské okresy mají 64 spolků s 3000 členy.

Druhá organisace, tak zvaná „odborná“, zaujímá jen v Kodani 81 spolků s 20.000 členy, města ostatní 200 spolků s 11.000 členy. Od r. 1889. zakládají se spolky i mezi dělnictvem zemědělským.

Přední vůdcové internacionálních socialistů Dánských jsou: Anderssen, Halm, Hordan, Jenssee a Kundje, socialističtí poslanci. (Heslo č. 55. r. 1891. v Praze.)

Socialistické hnutí v Dánsku pokračovalo s úžasnou rychlostí, zvláště pomocí uprchlíků po pádu pařížské komuny r. 1871., z nichž velký počet do Dánska se byl uchýlil — samí to socialisté. Socialistický proud se strany Dánska zachvátil již i Švédsko a Norsko.

V čele organisace dělnictva Norského a Švédského, která dnes již do tisíců hlav čítá a ve mnohých spolcích se soustředí i časopisy vydává, jsou sociální internacionalisté: Robertsohn, Wihr, Christensen. Keir Hardy, Ijalmar Brautimak a Palmgreen. V Belgii, po Švýcarsku druhém nejoblíbenějším středisku všech socialistických živlů, počalo socialní hnutí sjezdem socialistů belgických dne 9. března r. 1873. v Brusselu. Zde bylo usneseno, vyvolati socialistické hnutí v dělnictvu zakládáním federativních mezinárodních spolků v Belgii, na způsob jejich ve Španělích. Myšlénku tuto šířily a jí sloužily v té době vycházející socialně internacionální časopisy belgické: „L'ami du Peuple“ (Přítel lidu.) v Lutychu (1873—1874.), „Werker“ (Dělník) v Gentu (1877—1878.), „De Volkswil“ (Vůle lidu.) v Gentu (1878.), jenž nesl v čele heslo: „Recht moet vorden“ a konečně r. 1878. v Brusselu založená „Laterne“ (Lucerna), řízená německým socialistou Karlem Hirschem.

Původcem socialistického hnutí v Belgii jest Dr. Paepe († r. 1890.) a do dnes hlavními šiřiteli socialní internacionalisté: Berttraud, Flus, van Bevern, Boogaert, de Vít, Duverger, Goetschalk, Morichard, Serure, Banneau, dr. van de Velde, Wolders, Dumbon, Delporte, Rodriquer, Grenlich, Anselle, Baltasar Horn, Callewaert a Defnet.

Blízkosť Hollandska nemálo socialní internacionale prospěla, aby i tam vyvoláno bylo hnutí socialistické. Již r. 1883. spatřujeme vycházeti v Amsterodamě socialistický časopis „Werkman“ (Řemeslník), který má nemalé zásluhy o rozvoj socialismu v Hollandsku.

V popředí socialistického hnutí dělnictva Hollandského jest bývalý protestantský pastor Domela Nieuvenhuis, redaktor časopisu „Recht vor Alle“. Vedle Domely působí též jiní tři vůdcové, Fortuyn, Vandervelde a Vliegen.

Co do rozsahu socialně anarchistického hnutí po Belgii a Hollandsku následuje Italie. Hnutí socialistické v Italii vzniklo r. 1872., kdy shledáváme v Bononii první socialně internacionalní list „Il proletario italiano“ (Italský proletář.). Vzrůst socialistických časopisů dál se rychlým postupem. Roku 1873. vycházely dva nové časopisy, „Voce dell' Operajo“ (Hlas dělníka) a „Socialist“ v Římě; r. 1874. „Carbonaro“ v Miláně; r. 1875. „Il Nomade“ v Palermě; a „La Plebe“ (Lid) v Turině; r. 1878. „Le socialisme progressiv“ (Pokračující socialismus.) v Luganu; „Massanielo“ v Římě; r. 1879. „Spartaco“ v Římě; r. 1880. „La Plebe“ v Miláně (do Francie byl zakázán), „La Lotta“ (Boj) v Miláně; r. 1880. „Avanti“ (Ku předu!) v Imole; r. 1881. „Sempre Avanti“ (Vždy ku předu) v Como, „Léga della demokracia“ (Demokratická liga) v Římě (po šesté konfiskaci vládou zastaven). „Il Movimento sociale“ (Socialní hnutí) v Neapoli, „La Nuova Favilla“ (Nová jiskra) v Neapoli, „Il nuovo Paese“ (Nová země) v Lieně a „Il Moto“ (Ruch) v Imole. Dnes, po desíti letech, jest ovšem počet takových socialistických časopisů v Italii vycházejících ještě větší a ruch socialní mohutnější.

První socialistický kongres konal se r. 1873. v Bononii. Na sjezdě stalo se snesení, aby přívrženci socialní internacionaly v Italii organisovali se ve federace, aby schůze častěji se konaly a pokladny ku podpoře stávkujících zakládaly. Vůdci tohoto hnutí byli: Castilaara, Cierreti, Bramanté, Fortis, Costa, Pedoussant, Pezzi, Anna Kulichova (roz. Ruska z Moskvy), Natta, Sarantini, Rigati, Zirardini, Rimini a Bigli. —

Na druhém sjezdu italských socialistů dne 30. a 31. března r. 1874. v Římě bylo již konstatováno, že v Italii existuje a na sjezdě jest zastoupeno 280 dělnických spolků a federací (družstev).

Jakkoliv socialní internacionalisté italští dnes se tváří, jakoby v Italii nebylo socialního anarchismu, jaký pěstován byl uvedenými časopisy, přece tu pravdu nezastíní, že všichni jsou na dráze dáti se v nejdivočejší proud, aby dosáhli svých snah a cílů, o nichž svědčí letací tisk ve střední Evropě, že nejsou právě pro dobro lidstva nejlepší.

Nuže, za takových zjevů a okolností není se čemu diviti, když roste v Evropě nebezpečí, jakého ještě nebylo.

Také Srbsko, nejmladší stát evropský, nezůstal ušetřen agitace socialních komunistů a internacionalistů všech odstínů. Socialní komunismus v Srbsku ze socialistických náuk rozšířený přinesl do Bělehradu z Paříže srbský student Svetazar Markovič. Markovičovi v propagandě velice napomocen byl bývalý srbský archimadrita Baňjalucký z Bosny, nyní od roku 1874. socialní demokrat Vasil Pelagič. Na rozvoj socialního komunismu a internacionalismu měly v Srbsku veliký vliv následující socialistické časopisy: „Rad“ (Práce) r. 1874. vycházející v Bělehradě; dále: „Radnicki Prijatelj“ (Dělnický přítel) r. 1875. v Bělehradě, řízený redaktorem Franjou Potiskou; „Bratstvo“ (Bratrství) r. 1875. v Semlíně, týdenník, řízený redaktorem Svetazarem Markovičem; „Novi Radnicki Prijatelj“ (Nový přítel dělníků) r. 1875. v Záhřebu; „Oslobodjenje“ (Osvobození) r. 1876. v Bělehradě a v témž roce „Vasa Volja“ též v Bělehradě; (Poslední list řízen byl studentstvem). „Stráža“

r. 1878. v Novém Sadě (redaktoři Franja Pascu a Jefrem Markovič, bratr Svetazara Markoviče, r. 1878. v Topolu pro velezrádu na rozkaz vlády srbské zastřelený; „Samouprava“ (Samospráva) r. 1881. v Bělehradě (redaktor socialista Pasič, nynější předseda srbské skupštiny) a „Radník“ (Dělník) řízený Mičo Popovičem, r. 1881. v Bělehradě. —

Socialistických kroužků a spolků rozptýleno jest po Srbsku hojnost a jest se obávati, aby z této země jakož i z Rumunska, kde již socialismus kořeny zapoušti, nerozšířil se na celý slovanský Balkán.

Přicházím ku konci svých úvah o socialistickém letacím tisku. Nyní, po všeobecném přehledu hnutí a časopisů socialní internacionály, která nezná tendenčních rozdílů stran, táži se všech, kdož mé pojednání bedlivě pročtli a stopovali: byl by Most se svým socialním anarchismem býval v Evropě možným, kdyby mu byl výstřední socialní tisk nebyl půdu upravil? Nikdy! Pověstnému Janu Mostovi bylo děkovati jedině výstředním socialnim časopisům v Evropě, že jeho zámyslům cesty vymezely. Jen tak bylo možno založiti „Freiheit“ a vydávati letáky, když dělnictvo vehnáno bylo na dráhu divokého, nepředloženého a bezohledného radikalismu.

Co však z toho mělo a má až do dnes dělnictvo? Nic, než smutné upomínky, a mnozí z nepředložencú trpí až dosud za dílo těch, kteří, když vášně lidu rozpoutali, zhrozivše se tohoto díla i následků jeho, prchli za ocean. A proto, že každá výstřednosť dochází smutných konců, mělo by se dělnictvo všech výstředností varovati a každého zakřiknouti, kdož k výstřednostem nabádá a ať vědomě či nevědomě usiluje strhnouti lid v socialní radikalismus. Nikoliv násilí, ale právo, nikoliv terrorismus, ale spravedlnosť, nikoliv hrozivě, nýbrž mírně a rozumně řešiti se mohou otázky socialní a dělnické. Odporuje-li někdo těmto přirozeným a jedině možným pravidlům k zlepšení stavu dělnického směřujícím, poškozuje zájmy dělníků a vydává je i s dělnictvem v nebezpečí.

Tolik naučení mohou si naši dělníci z mých článků vybrati. Kéž by dělnictvo jednou prohlédlo a v cesty rozumu zabočilo. Jest nejvyšší čas. Až bude chtíti radikalismu zanechati, může býti třeba již pozdě.

LITERATURA.

Libuše,

matice zábavy a vědění. Praha. F. Šimáček. Rok 1890.

Velmi rozšířená tato sbírka čtení zasluhuje pozornosti naší plnou měrou. Podává-li díla dobrá, neúhonná, velmi podporuje tytéž účely, které sleduje naše družstvo. Pakli podává díla v tom či onom směru vadná, škodí více, nežli kterákoli sbírka jiná. Jeť skutečně v naší literatuře sbírkou čtení nejlacinějšího. Proč může tak lacino vydávati své spisy? Jest velice rozšířena, tiskne se na papíře co možno levném, nevyhýbá se ani pracím již jinde (v „Osvětě“, „Světozoru“ atd.) otištěným. Za 1 zl. a porto poštovní prodává 7 knih až 200 stránkových.

Prohlédněme ročník poslední. Přinesl tyto práce:

1. Povídky Frant. Heritesa. Jsou tu čtyry: *a*) Znamení. Začíná fraškovitě hroznou událostí, jak totiž v noci spadla u Bouckých se schodů „vandlička"; druhou noc zastavily se náhle hodiny, třetí noc — s odpuštěním — zdechl kanár. Samá znamení. A co značila? Přišel bohatý strýc z Ameriky. Býval napřed lumpem, (sit venia verbo) stal se v Americe pořádným občanem a jde splatit příbuzným dluh právě v čas. Boucký byl totiž rozezlen na svůj úřad, šel do pense a nemohl by synům a dceři (milence chudého důstojníka) pomáhati. To máte succus jedné povídky. *b*) Diva, o osudu divadelní zpěvačky, která po pohřbu matky ztratila hlas a tedy existenci, jest blízká zoufalství, ale v čas hlasu zase nabude. Až na ten šťastný konec je povídka tato psána tonem šťastně voleným, jemně satyrickým. *c*) Miniatura jedná o hraběti Rovelském, který sbíraje rarity, shledá se s miniaturní podobiznou své bývalé lásky. Tutéž chce koupiti vnučka oné „bývalé lásky", shledá se tím způsobem s hrabětem a jest od něho adoptována. Provdala se za italského malíře. Starý hrabě smířil takto svou vinu z minulosti. Život v hostinci, zvláště postavy tamních strážných duchů, podán ovšem věrně, ale jejich poznámky o návštěvě té mladé dámy u hraběte, ač jsou snad pravdivy a svým kontrastem k rozmluvě obou působivy, mohly býti vynechány. *d*) Granát přináší štěstí — líčí starého Itala, který v Čechách zdomácněl, má hezkou dceru a pro ni vyhlídl starého ženicha. Týž přijal do učení mladého Vlacha, který získal srdce Terezino a odešel bojovat za „svobodu Italie". Slíbil Tereze věrnost, ale zapomněl. Pan „já" seznal onoho nevěrného milého v Italii, líčil jeho štěstí manželské Tereze a tak dopomohl, že: Tereza „zapomene" a vezme si otcova přítele. Má na památku od miláčka Vlacha kvetoucí granátovou větvičku.

Ve všech povídkách těchto je Herites svůj: žertovný a zase vážný, ale vždy bystrý sloh, myšlénky hned žertovné, ba rozpustilé a hned zase pod rouchem podobným myšlénky vážné se živě střídají. Nic těžkopádného. Vytknouti sluší ještě nemístné — třeba že „realisticky" věrné — jmenování svatých jmen a zvláště v poslední povídce ono „já", které se staví v popředí.

2. Václava Beneše Šumavského: Z mojí galerie obrázků. Je to řada článků různé ceny, celkem lehká družina, bez nárokův, dítky okamžiku, které se zde z různých končin sešly, aby pobavily P. T. publikum. Články ty jsou: *a*) „Malý nadporučík", který všude zmeškal — a záhy se zastřelil. Druhý den po sebevraždě měl dostati list, který mu otevíral pěknou vyhlídku na „stkvělou partii". *b*) Pan Staffeta — byl listonoš, který chytrým arrangementem novoročních dostaveníček si nahnal hojnost dárkův. Historie, která má býti směšna, ale „nejde to". *c*) Povaha — karakterní kresba šejdíře, který mámí peníze od různých lidí, všude líče, jak pro svůj nepodajný a poctivý karakter přišel o postavení. Práce dobrá. *d*) Strazza pana Bílého, uhlíře, byla vrata, na která psal své pohledávky. Chudý krejčí mu z nich umazoval, aby pomohl sobě a bližnímu. Originální a poutavě podané. *e*) Vděčný muž — byl kandidát vavřínového věnce, kterého řádný kritik od péra zahnal a za to později jeho vděčnosti užil. *f*) Odkaz fratera Bonaventury, byla — harmonika, kterou „dědic" k vůli nemocné matce zastavil. Život Podskalákův a jiných existencí nižších sfér Pražských, který častěji drsnou skořepinou kryje srdce citlivé a šlechetné, líčen roztomile, ač feuilletonisticky roztomile a jen jako mimochodem. *g*) Vražda — je illustrace velkoústé fámy, která z několika nahodilých znakův sestavila celý morität. *h*) Den v kanceláři — líčí zajímavou konfusi starého patrimonialního byrokrata, který popletl depeše, způsobil nedorozumění v rodině Jejich Osvícenosti a za to šel do pense. Dobře mu tak! Byl „nahoru" podlízavý a „dolů" neuprosný. *i*) Kocour lezl p. adjunktovi na postel, tento si naň počíhal, ale místo kocoura „zabil" svůj slavnostní cylindr. *j*) Anonymní list — napsal přítel příteli, tak ho zbavil milenky, způsobil hněvy, sám si naposledy opuštěnou vzal a nyní vzdychá. Morálka: „Nepiš anonymních listův!" *k*) Štědrý večer pana Dominika — jest až pravdě nepodobný příběh, kterak ten pán do cizích oken se střechy svého bytu hleděl, do cizího dvora spadl, s cizí rodinou se seznámil a šťastným manželem stal. *l*) Intermezzo jest báchorka o klobouku větroplachově, který z usedlého člověka v novoroční noci větroplacha udělal a do různých avantur jemu pomohl.

Není to pestrota? Máte tu genry humoristické, tu a tam „zátiší", karrikatur povedených i nepovedených. Ale nebeřte na to přísného měřítka! Pobavilo vás to a basta! Hledáte-li snad vzletu, ideálův a podobných vznešených jmen a věcí, naleznete jich pouze tu a tam, ale všude jsou roztroušeny, smíšeny, pozakryty, někde všední kytlicí, někde i čapkou s rolničkami. Jiná otázka jest ovšem,

zdali práce takové, které již jednou vyplnily svůj úkol v zástupu četby každodenní, mají se bezé všeho přísnějšího výběru brátí do sbírek, které činí nároky na „nesmrtelnosť".

3. Sofie Podlipské: Právo lásky. Román.

Je to jedna z millionův variací o lásce, která rodiny tvoří a boří. Supplent Jefta miloval chudou Loru, ale tato vzala si bohatého dřevaře Popela, vdovce a otce dospělého syna. Jefta měl starou matku a nevlastního bratra. Z nevěry milenčiny stal se těžkomyslným. Lora i on stárnou, Lora má již dospělou dceru, když Jefta stal se professorem v Libušíně, bydlišti Lóřině. Nevlastní Jeftův bratr Hynek zamiloval si dceru Lóřinu, ale poznav, že je dcerou nevěrné milenky bratrovy, přemáhal svou vášeň. Dívka je nešťastna. Má však důvěru k Jeftovi, a ten ji hojí extrakty humanisticko-pantheistickými, až ji smíří se světem. Starý Popel má soužení se synem, který má známosť, bohužel, nikoli bez následků (jak v našich románech často, ba častěji, nežli v životě ovšem ne pantheistův, ale křesťanů se děje) a nechce otce uposlechnouti. O dceru se mu hlásí nápadník a vděčnosť ku příteli nutí Popela, by mu ji slíbil. Dceruška extrakty Jeftovými vyléčená, svoluje, je miláčkem tatínkovým, smíří ho s neposluchou — synem, vymuže i svolení otcovo ke sňatku, a je svatba. Otec poznal zatím, že jeho Klementinka by byla nešťastna ve vynuceném sňatku, také bratr Jeftův poznal marnosť svého odporu proti „všemocné" lásce, a máte druhou svatbu. Co Jefta? Poznal ubohou vychovatelku Klementinčinu — a vzal si ji — třetí svatba. Odbytý nápadník, nyní ještě dobrovolník, počká si na Popelovu vnučku.

Tak všecko dopadlo dobře, slzy se osušily, a jdeme domů spokojeni. Spokojeni? Místo těch „sympatických citův" a „humanismu" atd. bylo by snad možno nanésti sytějších barev učení toho Mistra, který nás nesytil bezbarvými a neživými abstrakty filosofickými, ale konkrétnými, názornými pravidly. Ale pak by to byla povídka křesťanská — a dopadala by „tendenční". A toho se páni spisovatelé bojí. Proto jen s tím do zášeří salonů, mezi lidi „vzdělané", kde není těch živých barev v podobných plačtivých scénách třeba. Také trochu trpí vyprávění to ve druhé polovici kvapem děje. Jako lavina chvátá děj od svatby ke svatbě, až člověk myslí, že je v divadle, a že spisovatelka chvátá, by kus nebyl dlouhý. Spisovatelka zdá se obírati se zálibou s rodinnými ději, kde vše není v pořádku a dá se během děje leckteré problema řešiti. Není divu, že se pustila nejnověji do „sociálního" románu.

4. V. Lužická: Chlumy. Řada II. a III. Jsou to práce známého rázu spisovatelčina, který vybírá své postavy z obyvatelstva horského buďto intelligentnější, nebo samostatným, samorostlým myšlením nápadné, a předvádí je krátkými povídkami jádra poučného. Jsou následující: *a*) Tři zlaté peníze odevzdala matka třem dcerám zcela různých povah: Zbožná je jedna, lakomá druhá, třetí záletná. Prvá je šťastna, druhá zatvrdila se v lakomství, třetí pro nevěru milencovu zešílela, ztratila peníz matčin a hledá ho — ovšem marně. Konec o víře, naději a lásce — ač jinak jsou pojaty, než katechismus v poměru k Bohu je vykládá, je hezký a dojemný. *b*) Pan Johanísek byl boháč a miloval chudou dívku. Nedostali se za sebe a hynou na zlou nemoc — nešťastnou lásku. — *c*) O Štědrém večeru chtěla dívka hrdá, výborně učená, vrátiti potajmu šáteček mlynáři, aby jí nepřinesl neštěstí, kdyby přese Štědrý večer jej měla, je od mlynáře polapena — a stává se jeho chotí. *d*) V podzimku života — líčí starého Adamitu, který miloval chudou sirotu katolickou. Ponejprv jej odbyla pro rozdíl u víře, po druhé proto, že viděla jeho nechuť k jejímu synovi z prvního manželstva, a teprve po třetí ho vyslyší — když oběma již nastalo stáří. Stal se sice katolíkem, ale „rozumářem" zůstal. Líčení katolického procesí za déšť a disputace obou stařiků při té příležitosti je věrné, karakteristické. *e*) Čarodějnice — byla dcera ze statku, která kouzly chtěla dobyti lásky čeledínovy, dostala jej, ale nikoli, že by byl miloval ji, nýbrž její statek. Poznavši tu smutnou pravdu, prchla z domova, žije o samotě a dceři bývalé milenky manželovy pomůže řádným darem ke šťastnému sňatku. — *f*) Posvátná jedle — je památka na exulanty, zvláště na dceru jednoho z nich, která milovala „odpadlíka", to jest konvertitu, který v Čechách zůstal zároveň s ní, byl jí později nevěren a dohnal ubohou k zoufalství. Umřela u té jedle, kde byla při loučení exulantův otce opustila. Stará zemanka je posledním potomkem toho rodu, mívá v sobotu zvláštní schůzky a pobožnosti ve svém domě a vypráví při jedné té schůzi historie této jedle. Stůně a za bouřlivé noci, kdy hrom zničil tu jedli, také sama umírá. V práci této třeba vytknouti začátek, který líčí dobu náboženských bouří v Čechách jako spasný záblesk svobody, za kterým vzešlo vlasti naší světlo Bůh ví jak vzácné a závidění hodné. — *g*) Na jahodách opět o lásce chudého

děvčete — služky — a hospodáře. Když hospodář byl z domu vzdálen, vypudila příbuzná jeho děvečku, tato nalezla útulek jinde, chodí do lesa a jinam na práci, je na jahodách, hospodář ji tam vyčíhá, nabídne jí manželství, a je svatba. To jsou práce řady II. V řadě III. jsou tyto: *a*) Svatební dar tety Aneżky. Byla to teta nešťastná, která přičítala neštěstí své svatebním darům — křížům, a jedním z nich před svatbou ve hněvu mrštila o zem. Byla povahy podivínské a proto se nehodila mezi lid. Nyní posílá darem své neteři rovněž křížek ke svatbě. Křížek je přijat vděčně přes výstrahy druhé tety, že nebude již symbolem nehod, za to ruší dobré vychování nevěstino a pak poučení o úkolu ženy v rodině, jímžto se chce říditi. — *b*) Chaloupka a chýžka byly majetkem jednoho rodu na dvě rodiny rozvětveného a vespolek nesvorného. Dobrá žena majitele chýžky smířila muže nejen s osudem, ale i s rodinou v chalupě; rodina v chalupě schudla, chalupa připadla majetníku chýžky a tím dle jeho mínění vyrovnána nespravedlivá kletba, kterou jeho praotec byl stížen, že ve věcech srdce nebyl otce poslušen. — *c*) Věra a pověra — líčí, kterak pomocí klíče hádali na zloděje, měli za zloděje dobrého čeledína, vypudili ho do světa, kde se naučil dobré práci a dobyl lepšího postavení. Vrátil se teprve, když jeho nevina byla dokázána a veřejně dosvědčena. Farář, který k tomu dopomohl, velmi dobře jest líčen, ač je osobou celkem vedlejší. — *d*) Matčina oběť — můžeme přidati: nerozumná — byl syn, který měl se státi knězem, nemaje k tomu dílem chuti, dílem ani povolání. Zamiloval si dívku chudou, ale matka svými domluvami způsobila, že milenka nechce její obětí překážeti — a hyne zlou, nešťastnou láskou. Syn stal se knězem. — *e*) Paní správcová — byla napřed děvečkou, opustila milence, který se pak oběsil, aby se stala milostnicí a pak choťí správcovou a bohatou paní. Hyne nad svými penězi.

Již z těchto pouhých náčrtků patrno, že pisatelka ráda se zanáší postavami, které svými chybami, anebo tím, co zovou tragikové „osudem“, postaveni jsou na nepříznivé, nešťastné cesty, a sleduje, kterak jim buď unikají, buď na nich hynou. Podává ráda jejich meditace o ctnosti a hříchu, o víře a pověře, o trestu a „osudu“. Mnohé meditace tyto a i celé scény jsou životně věrny, ale také je dosti míst, kde zdá se pisatelka své myšlénky diktovati těmto venkovským postavám Nejrázovitější jsou ty obrázky, které podávají samorostlé postavy chudých a přece hrdých děvčat, ke práci určených a chudobu netrpělivě nesoucích obyvatelů lesních a horských vesniček, s jejich úvahami plnými prostonárodní „filosofie“.

5. Servác Heller: Román na bojišti. Z upomínek na poslední ruskotureckou válku. Číslo „Libuše“ 5. a 6.

Nenalezneme zde známé Hellerovy románové detaily a zápletky, ale za to výborně psané cestopisy po Balkánu válečně vystrojeném. Není to líčení celé války, ani ne líčení pouhé války, nýbrž o válce zvídáme jen tolik, pokud „pan korrespondent“ bez nebezpečí mohl se k dělům přiblížiti. Ale vše podáno poutavě: chvíli humoristicky, chvíli ironicky, chvíli dojemně, chvíli až hrůzně krvavě, jak právě látka žádala. Románová nitka, napřed velmi slabá, rozvíjí se v děj až ke konci. Je to láska důstojníka Potačeva k Anně Davidovně, která slouží ve válečných lazaretech nemocným Potačeva sužuje svojí láskou Leontina Antipevna, dáma až odpudlivě odvážná podle norem pořádného románu pravdě nepodobná, která jej donutí, že náhlým sňatkem s Annou jí zavře dvéře k sobě. — Brzy potom je Potačev na Šipce raněn a umírá v náručí choti. Annu miloval i kníže Romanov, carův bratrovec, a přichází nabídnout jí ovdovělé ruku. Ale co nechtěl osud? Anna právě — zmrzla, modlíc se na hrobě manželově. Škoda! Ukončení toto je skutečně originální, ba více originální, nežli hezké.

To jsou práce tohoto ročníku „Libuše“. Není třeba jiného co připomínati. Výtky a chvály podali jsme na svých místech. **Fil. Subrt.**

Moderní humanita.

Dle různých dokladů napsal Vilém Sladomel, kněz. V Brně 1890. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny Benediktinů rajhradských. Cena 50 kr.

Kdož by neznal za dnů našich přezhoubných snah svobodných zednářů v, kteří pod zástěrou „moderní humanity“ rozsévají otravné símě na roli společnosti lidské! Spisek shora uvedený pojednává stručně o tom, jak moderní humanita během dvou nebo tří století ze zásad falešné filosofie v roz-

ličných zemích se vyvíjela, v jakém poměru jest ku věrouce a mravouce křesťanské, jaké jsou její zásady, a kterak jimi působí na rodinný a společenský život.

Dle toho rozvrženo jest dílko na čtyři oddíly, z nichž

I. Oddíl prvý, nadepsaný „Historický vývin moderní humanity“ probírá základní myšlénku, že člověk dle moderní humanity po stránce náboženské jest atheistou (bezbožcem) a po stránce politické nejnebezpečnějším revolucionářem. Pak vylučuje p. spisovatel vznik falešné humanity, jejíž kolébku správně klade do Anglie. Vycházeje od empirismu Bakona Verulámského předvádí nám p. autor čelnější filosofy anglické, kteří učinivše zevnější přírodu výlučným předmětem svého bádání vědeckého, zavrhli zjevení Boží a všecek řád nadpřirozený. (Herbert, Hobbes, Locke, John-Toland, Collins, Woolston, Tindal, Morgan a j.). Kalná záplava učení svobodomyslných filosofů anglických rozlila se i na pevnině evropské: v Belgii, Savojsku, ve Francii, Německu a jinde. Ze všech pobloudilých soustav úhlavních nepřátel církve katolické vznikla tak zvaná moderní humanita čili náboženství svobodných zednářů, jejichž cílem jest podvrátiti oltáře i trůny.

II. Oddíl druhý pod názvem „Věrouka moderní humanity“ pojednává o základních větách zednářstva, kterak v odporu jsou se stejnými pravdami náboženství katolického, jež věděti a věřiti jest třeba každému člověku, chce-li spásy dosíci; jako na př. že jest jeden Bůh. Avšak zednářstvo upírá osobního Boha, stavíc místo Něho všude jen — přírodu, jak to zřejmě vyznal zednář Vincent: „K těm se přiznávám, kteří na místo slova „Bůh“ kladou slovo „příroda“; v knize pak zednářské „Système de la nature“ čteme, že slovo „Bůh“ nutno ze řeči vymýtiti, a že jest svrchovaným bláznovstvím mluviti o Bohu, jenž by stál nad hmotou a pohyby jejími! — Upírají-li však zednáři Boha — důsledně popírají všecky články víry našeho sv. náboženství, pronášejíce o nich nejhroznější rouhání, v pravdě ďábelská. — Stati této věnoval p. autor péči velikou, použiv důmyslně methody srovnavací, čímž pravda nade blud jasněji vyniká.

III. Oddíl třetí s nápisem „Mravouka moderní humanity“ obeznamuje nás s velezhoubnými zásadami mravnosti zednářské, jež úplně shoduje se s jejich věroukou. Připadně dí p. spisovatel: „Jaké světlo, taková záře!“ — Tam, kde jednati má a smí člověk bez víry v Boha, bez naděje na život posmrtný, bez lásky dětinné k Bohu a upřímné, nezištné lásky k bližnímu; tam, kde vlastní „já bůžkem jest, a ukájení chtíčů smyslných nejvyšším cílem blaženosti: tam nelze ani mluviti o mravovědě dle učení církve svaté. Zednářská morálka jest jen přírodní. Tak píše zednář Pollack: „Čistá pravá mravouka povznesla se nad ono pochmurné (roz. křesťanské!) mravní učení, které zatracuje veškeré smyslné požitky a předpisuje člověku povinnosti, k nimž Tvůrcem určen nebyl.... Neboť nejsme k tomu určeni, bychom v životě tomto zlepšili mohutnosti rozumu a vůle, ale bychom zdokonalili cit smyslným poznáváním a pochmurné pudy duševní — rozkoší smyslnou!“ — Ve stati této uvádí p. spisovatel zednářské „dvanáctero“ jako náhradu za desatero přikázaní Božích“. Avšak ono „dvanáctero“ od zednářů Rebolda a Ragona sestavené dotýká se pouze našeho 5. a 6. přikázaní Božího. Vznešeného poměru k nejsvětějším pohnutkám úcty a lásky k Bohu (první tři přikázaní Boží!), k rodičům a představeným (čtvrté přikázaní Boží!) ve mravouce zednářské neshledáváme. Ale „dvanáctero“ káže aspoň tak zv. občanské ctnosti; hroznými však jsou zásady Helvetiovy, z nichž p. spisovatel některé uvádí, jako na př. „Vášně své krotiti jest zničiti stát!“ — „Ctnosť a nábožnosť jsou pouhým zvykem“. — „Cudnosť jest pouhým vynálezem zjemněné rozkoše.“ — „Přikázaní ctíti otce a matku, jest spíše věcí výchovy než přirozenosti.“ — „Nemilují-li se už manželé, tedy byl by zákon, donucující je ku společnému bydlení, tvrdým a barbarským“. — „Jelikož smyslná láska vůbec platí za největší rozkoš, nutno považovati čistotu srdce za něco škodlivého, nutno zavésti všeobecnosť žen a vyhlásiti dítky za jmění státní!“ — Tak tedy vypadá „mravnosť“ moderní humanity, jejíž zásady vyřinují se z pověstného trojího zřídla ďábelského: žádosti očí, žádosti těla a pýchy života!

IV. Oddíl čtvrtý, pojmenovaný „Jak se jeví moderní humanita v životě společenském?“ věnován jest známému heslu zednářskému: „Svoboda, rovnosť, bratrství!“ Stručně ale jadrně probírá tu p. spisovatel zednářskou „svobodu“, která neznamená nic jiného, než úplnou a všestrannou

neodvislosť od každého zákonodárce a každého zákona. Tato zednářská svoboda velí: „Pryč s Bohem — jako autoritou zákonodárnou, pryč s církví katolickou, jako zástupkyní autority Božské! Pobořme chrámy i oltáře a kněze usmrťme! — Pryč s císaři a králi — a panovníky vůbec, kteří nemají práva zákony svými obmezovati svobody lidské, — pryč se všemi tyrany těmito, a pobořme jim trůny!“ Toť „svoboda“ zednářská! Podobně mluví zednáři o „rovnosti“, neuznávajíce žádného rozdílu mezi stavy společenskými — ani mezi vyznáním náboženským. „Co záleží na tom — píše zednář Juge — „jmenuješ-li nejvyšší bytosť Bohem, Pánem, Allahem, Jehovou, Ormuzdem, Zevem, Jupitrem nebo přírodou? „Bratrství“ zednářské chce míti všecek majetek rozdělen rovným dílem. Bratřím má prý náležeti stejný podíl otcovský; nestejné rozdělování jmění jest prý nejvyšším bezprávím. Kam zásady takové vedou, usoudí každý sám. — Kromě trojhesla zmíněného jest ještě jedna příčina zhoubná, totiž: popírání budoucího života. Není-li místa (nebe—peklo), kde by chudobný Lazar a nelítostný boháč vyrovnáni byli, — pak nutno jest, aby nerovnosť života jejich vyrovnána byla již na zemi. Myšlénka tato razí přímou cestu k modernímu socialismu! Pravdu dí p. autor na závěrek zajímavého spisku tohoto: „Je zle na zemi; bída, vášně, nevěra, vraždy, cizoložstvo, krádeže, lichva, týrání lidu, daň krve, hlad, rozmařilosť, lenosť a zase práce krvavá — to vše v jednom mocném, nesmírném víru sociálního života se jeví. Kdo to zavinil? Liberalismus! Moderní (zednářská) humanita, narozená z deistické filosofie. Kdo to může napraviti? Lidstvo samo vyplněním obou přikázaní lásky Ježíše Krista!

Doporučujeme vřele spisek tento, obsahem i formou zdařilý, jejž s pílí nevšední sestavil mladistvý český kněz — učenec.

Dr. **František Kolísek.**

O masonii w Polsce

od r. 1742—1822. Na źródkach wyłącznie masońskich napisal Ks. Stanisław Załęski. Z 8-ma illustracyami. Kraków. 1889. (Str. 372 + XXXVI.)

(Dokončení.)

Téhož r. 1783. povstala též nová organisace polských loží. Vymanily se totiž z područí loží francouzských a založily si samy hlavní loži „Velký Východ národní“, jenž měl 22 úředníky. Odznakem velkého mistra byl kříž na zlatém řetěze zavěšený; ostatní členové měli maltánské kříže na fialové stužce. Také řád přepracován. Zajímava jest tu regule 23 loží symbolických, kdež na otázku, co jest lože, takto se odpovídá: „Lože jest místo od ostatního světa oddělené, v němž uloženy jsou tajné plány, jež mohou viděti jenom děti královského umění (rozuměj: masoni); oko cizí by je znectilo. Je to dílna, kde cvičí se společně vybraní pracovníci prováděním výkresů, daných velkým „Stavitelem světa“, očistují se prací, podporují se vzájemně a povznášejí se postupmo ku centru světla.“ („Règlemens pour une L. particulière rédigès par ordre de la j: et p. L: du Bouclier du Nord à l'Orient de Varsovie. 1784.“) Viz str. 102. — Později ovšem masonie vyznávajíc deismus, „velkého Stavitele“ nechala stranou. Také svátků se masonii nenedostávalo a posud nenedostává. Zvláště slavně svěcen den 24. června, sv. Jana Křtitele, ovšem ne proto, že by ctili „bratři“ svaté, ale z té příčiny, že toho dne slunce nejdéle stojí nad obzorem, a proto se nejdéle se zemí jaksi „snoubí“. Zase tudíž táž příčina, již jsme byli výše uvedli. Byli pak tenkráte členy zednářstva znamenití mužové, jako Ondřej Mokronowski, vojvoda mazovský, dále Ogiński, veliký hetman litevský, Rzewuski, Stanislav Potocki, Ignac Tański, atd. (viz str. 105 a násl.). Než r. 1786. nastal zednářství polskému úpadek. Příčinou jeho byl zákaz císaře Josefa II. V Německu se totiž za Josefa II, jenž však sám zednářem nebyl, dařilo masonii velmi dobře Proto také masoni velikou chválu vzdávají za to „velikému Stavitěli“ světa a Josefu II. (str. 118. násl.) V Rakousku stál tehdy v čele „Velkého Východu Rakouského“ komandér řádu sv. Štěpána, c. k. tajný rada a president dvorské kommisse pro duchovní záležitosti, bratr František Sal. Kressel. V čele lože „Zum neuen Bunde“ stál jako velký mistr komandér řádu sv. Štěpána, c. k. tajný rada a chef dvorní česko-rakouské kanceláře, bratr Tobiáš Gebler, atd. (str. 119.). Než, týž císař Josef II. zakázal roku výše udaného ložím německým a rakouským veliké spojení s ložemi zahraničními. Z toho povstal ovšem v Polsku mezi „bratry“, kteří tehdy byli ve Varšavě ještě v nájmu, veliký nářek. Zatím pak

i lid již také proti nim se ozýval, prohlédaje nekalé jejich plány, a zove je nepřátely víry a vlády. Potom nastalo ještě dělení Polsky, samé to tedy události, jež velice zajímaly pány bratry. Pak se dostavil tak zvaný čtyřletý sněm Že to na něm tak „pěkně“ šlo, je jenom „zásluhou“ masonův. Byliť přemnozí sněmovníci, jakož i vyslanci na cizích dvorech, jako v Petrohradě, ve Vídni, v Londýně, v Madridě, v Berlíně atd. zednáři. Podobně i první dámy polské, jež tehdy na sněmování měly veliký vliv, byly zednářkami. A proto se nikdo nepodiví, že vydáno na sněmu tom r. 1789 usnesení, jímž konfiskovány biskupské statky, zamezena apellace do Říma, a přikázáno zříditi jakousi církev národní atd. (Viz str. 130 násl.) Konečně byla Polska úplně rozdělena; a nyní stěhovala se masonie polská do Francie, své původní vlasti, kdež ovšem měla ustláno na růžích. Neboť Napoleon, nemoha masonii zničiti, jak si původně přál, stal se jejím protektorem a užíval jí, ovšem chytře, ku provedení svých záměrů. Podobně v pruském Polsku masonii neubližováno, byla tam naopak podporována. Ovšem však musily lože polských zednářů poslouchati hezky německou „grosse Landes-Loge“, všechny, počtem asi dvacet, byly nuceny „pracovati“ v jazyku německém, a tak se státi pěkně povolným a ochotným nástrojem germanisačním. (Viz str. 149.) Za to však lože v ruském Polsku zavřeny všechny, čili, jak se po masonsku říká, „přikryty“, a ožily zase teprve r. 1804. A již za tři léta po té, tedy r. 1807, založena ve Varšavě lože, mající za účel sjednocení Polsky za pomoci Napoleonovy. A pod ochrannou rukou Napoleonovou počaly se lože polské množiti znovu, tak že r. 1810. „Velký Východ“ opět založen, a po něm „odkryta“ i lože dámská, jejímž „hrozným mistrem“ jmenován Josef Krasiński. Ba i po pádu Napoleonově dobře se jim dařilo, jelikož car Alexandr I. sám se stal zednářem, (Viz str. 175.) a uvítán proto s velikým jásotem masonů r. 1815. ve Varšavě. Byltě jásot jejich tím upřímnější, čím větším chvěli se po čas sjezdu vídeňského (r. 1814—1815.). strachem, aby se jim „něco“ nestalo, kteréhožto strachu ne nejmenší příčinou bylo ovšem znovuzaložení řádu Jesuitského r. 1814. Však si také do toho páni bratři v jedné básni (viz str. 183 a násl.) hrozně nejdražší „Osvětě“ stěžují, v básni, jež vyniká hlavně vybranými titulaturami papeži, Jesuitům, katolicismu atd. Za to také zpívali o několik let později s nesmírnou radostí, když působením ministra Colicyna a illuminatů Jesuité z Ruska vyhnáni. „Wygnano totrów z stolicy, rozum odzyskał swe prawa, etc. (str. 196. a násl.) Podotýkáme jenom, že patřil tenkráte mezi trojtečkové bratry také pěvec „Věslava“, Brodziński, (str. 189.) — Bylať doba až do r. 1819. zlatou dobou polské masonerie.

A jak vyhlíželo to v Rusku samém? Tam, jak již řečeno, založeny byly za Kateřiny II. dvě „velké lože“, k nimž patřilo 19 loží jiných. Ovšem byly tyto později, r. 1792. na rozkaz Kateřinin zavřeny, než, když Alexandr I. je otevřel, množily se zase, tak že jich bylo za krátkou dobu 30, totiž 10 ruských, 11 německých, 5 francouzských a 4 polské; bratrů bylo asi 1600 Avšak páni bratři počali se svému „spolubratru“ carskému za jeho protekci brzy odměňovati po svém způsobu. Počaliť všichni pracovati proti vládě, respective proti němu. Šlo to lehce, jelikož byly členy loží jejich nejlepší spisovatelé, šlechtici a důstojníci. I utvořili tito mezi sebou tajný spolek, a v tom odhlasována r. 1817. po prvé a roku 1820. po druhé smrt carovi a proměna carství v republiku.

A co dělali „bratři“ v Rusku, to dělali i v Polsku. Ve všech třech částech Polsky připravovala se v ložích revoluce. Nejprve ovšem hleděli se masoni lépe zorganisovati, a proto dali svým ložím, jichž bylo v červnu r. 1820. již 44, podklad konstituční, ač s ním mnohé lože nesouhlasily. A Bůh ví, kam by to bylo došlo, kdyby týž rok 1820. nebyl otevřel carovi oči. Vypuklyť tehdáž na západě Evropy čtyři revoluce, zednáři zosnované, a ty přiměly ovšem velkoknížete Konstantina, aby bedlivěji střežil polské masony, zvláště když i kníže Metternich vší mocí naléhal ve příčině té na cara Alexandra. Zednáři byli v úzkých. Za toho napjetí odstoupil a brzy po té r. 1821. i po masonsku, t. j. nezaopatřen zemřel velký mistr polských zednářů, Stanislav Potocki. (str. 263.) Nástupcem jeho stal se Alexandr Rożniecki, jehož hlavním úkolem bylo, aby docílil shody mezi ložemi polskými a litevskými. To se mu také podařilo. Avšak zednáři polští neměli se již těšiti dlouho této své shodě, neboť již 12. srpna r. 1821. vyšel úkaz carův, jímž rozkázáno, všechny lože aby byly „přikryty“; všichni členové jejich dostali pak nařízení, aby se písemně zavázali, že více nejsou a nikdy již nestanou se členy loží masonských nebo jiných tajných spolků, a velitelé gubernií a civilní gubernatoři dostali rozkaz, aby nad tím bděli co nejpřísněji. Úkaz ten prohlášen v království Polském dne 25. září téhož roku, a již dne 29. září měl „Velký Východ polský poslední, „pohřební“ schůzi Dne 30. září zasedala pak posledně „velká kapitula“, a tu přečítána též žalobná píseň o 20 slohách, „Katastrofa

Osvěty“ (viz str. 269 a násl.), kdež, arciže neprávem, přičítáno zrušení loží Jesuitům, kdežto tito přece již více než před rokem (15. března 1820.) z Ruska byli vypovědění. Dostává se jim tu za to ovšem pěkných komplimentů, podobně i Vatikánu. Bratři pak vyzývají se v básni té, aby neustávali od práce, nýbrž pracovali i dále, a podobně činiti prý mají i „przenadobne Siostrzyczki svobody, zakonnice (t. j. jeptišky) Mopsowskie, profeski Wenery! !“

A tak byl kníže Metternich příčinou pádu polské masonie Snažiltě se Metternich již roku 1817. a později r. 1819 na sjezdu teplickém přiměti k tomu všechny vlády. Avšak nešlo to hned, až teprve když r. 1820. ve Španělsku, v Portugalsku, v Piemontsku a Neapolsku revoluce vypukly na povel loží, otevřely se panovníkům oči. Alexandr I. sám přijel na sjezd opavský na podzim r. 1820, ovšem již docela změněn ve svých liberalních názorech, tak že r. 1821. přislíbil poslati 90.000 mužů spolu se 60.000 mužstva rakouského ku potlačení revoluce v Neapolsku a Piemontsku I může se tudíž vším právem pokládati Metternich za duševního otce úkazu Alexandrova. Podobně i o vydání bully papeže Pia VII. „Ecclesiam Jesu Christi“, jež veřejně s kazatelen předčítána a jen ještě více potvrdila to, co ukaz děl, Metternich se přičinil. Ano, v listopadu téhož roku vydal car úkaz nový, jímž vyžadoval prohlášení ode všech úředníkův a professorů, ba i od universitních a školních sluhů, že v masonii nejsou a býti nechtějí. Tak vyhojily revoluce západní cara Alexandra z jeho liberálního horování. I zavřeny r. 1822. na celém Rusku všechny lože, čítající přes 5000 členův. Ovšem, lože zavřeny, ale duch jejich zůstal. Zaměnilyť se jenom názvy, a páni bratři pracovali jako karbonáři dále, až zosnovali r. 1830. povstání polské, aby tak car Mikuláš, maje doma čím se obírati, nemohl přispěti západu ku potlačení červencové revoluce. Indifferentismus masonský a nekřesťanské názory zednářské o člověku a lidskosti přešly pak konečně i do literatury a publicistiky, čelící proti katolicismu, odtud ovšem dostaly se i do škol a do rodin, a tam — žel Bohu — šíří se posud.

Tolik asi pan spisovatel o historii polské masonie. Ve třetím díle pojednává pak o ritech a ceremoniích polského zednářstva (str. 287—372.) Opravdu zajímavo je čísti různé ty jejich ritualy a katechismy. Někdy však až užasnete, jakými pitomostmi, nemravnostmi a blasfemiemi oplývají! Také směšností a hloupostí se však nenedostává, a z nich některé jsou takové, že se diviti musí každý, jak se takovými hračkami a ceremoniemi mohou baviti „osvícení“ páni bratři a „spanilé“ jejich sestry. K tomuto třetímu dílu podány pak i illustrace a vyobrazení různých odznakův zednářských a loží spolu s příslušným vysvětlením jejich významu. Každá i nejnepatrnější věc na jejich koberci, ústroji, uspořádání atd. má svůj význam. Krokvice, globus, kružidlo, kompas, kladívko, dláto, měsíc, slunce, sloupy, akaciové halůzky, hesla (ku př. Macbenac, Giblim), světla, počet kroků, směr chůze, rakev, hory a skály, jeskyně, díky, špalek, koruna, sekera, kříž atd. atd. znamenají něco zvláštního Ani peklo a ďáblí nechybí (viz jen obraz VIII. na str. 343.); Zříti tam tři postavy t. j. ignoranci, fanatismus a tyranii v plamenech, jež hrůzně namalovaní ďáblí drásají. Více slov o tom však šířiti nechceme, myslíce, že i to postačí, abychom upozornili na tuto tak velice zajímavou publikaci Zalęského Připomínáme jen ještě, že v seznamech členů loží polských, jež datovány jsou hlavně z let 1819 a následujících, a jichž některé originaly jsou též v bibliotéce Jagielońské, naleznete velice známá polská jména, jež zdobí nejčastěji titul: důstojník, úředník, professor atd.

Josef Kajetán.

Slezská kronika.

(Dokončení.)

Pošetilci Můžeme gratulovati ct. vydavatelstvu „Sl. kr.“, že získalo tak vzácnou silu; jako je oblíbený a proslavený spisovatel P. Václ. Kosmák, jenž pro 20. a 21. seš. „Sl. kr.“ upravil své „Pošetilce — thema a tři variace bez not“. Znám jest libý sloh Kosmákův, jenž čtenáře mile poutá; však s pěknou formou spojuje Kosmák i výtečný obsah, jímžto nejen baví, nýbrž i účinně poučuje. Thema zvolil si z II. Moj. 16. o Prozřetelnosti Božské, která živila lid israelský na poušti křepelkami a mannou, ale trestala pošetilosť jejich, když žádostivostí se prohřešili. Rozmanitá jest pošetilosť lidská, a proto jadrným slovem ji spisovatel ve 3 variacích tepe. V první předvádí lakotného Vzdycháka, jenž je bezdětný a přece příliš šetří; se ženou všechnu práci sám udříti hledě, ani sobě ani

ženě jídla nepřeje, jen aby majetek svůj rozmnožil; všechny ostatní i sebe světější zájmy nic necení, v sobectví svém s jinými útrpnosť nemá, ba hotov jest ošiditi i jiného, jen aby sám škodě ušel Však pošetilosť jeho jest potrestána: shromážděná zásoba ječmene, jímž lichvařiti chtěl, mu zmuškovatěla. — V druhé variaci uvádí nás spisovatel na staroslavný hrad Jelení. Nynější vrchnosť necítí lásky vlastenecké ni sdílnosti s lidem venkovským; většinou tráví v cizině, jen na krátko přijíždí kněžna s mladými kavalíry, aby se pobavili honbou, zatím co kníže kdesi v Paříži hazardní hrou mrhá příjmy panství. Ovšem vznešená dáma není zvyklá hleděti z blízka na bídu lidu žebravého, jenž o zbytky z kuchyně prosit přicházejí, a žárlivá komorná užívá bezcitnosti kněžniny, aby osočila kuchařku, jejimiž novými šaty ještě více popuzena poštve milostivou kněžnu, že zbytky raději do kanálu vmetati velí, než aby kdo z lidí jich užiti směl. Však mnohostrannou tu pošetilosť a rozmařilý a zhýralý život panstva i služebnictva stihl zasloužený trest. Vrchnosť přichází o statek, kněžna s princeznami jen z milosti matky jest živa, kníže toulá se světem jako nóbl žebrák, a služebnictvo intrikami přivedlo se o službu. — Třetí variace líčí pošetilce v židovském baronu Y, jenž panství Jelení po zhýralém knížeti koupil. Tomu bylo zlaté tele bohem, a modloslužba ta udusila v něm všechen cit lidskosti; úřednictvo dílem propustil, dílem prací přetížil; náklonnosť manželky své k dcerušce zahradníkově nedovedl pochopiti, a když útraty jejího pohřbu zaplatiti chtěla, s hrubostí jí to zapověděl. Židovský milionář litoval několika zlatých k účelu šlechetnému; ovšem bylo to pro křesťany! A když umřel mu jediný syn, komu odkázal ty miliony? Pošetilec!

„Pletky“ slove spis v 26—28. seš. „Sl. kr.“ uveřejněný a obsahuje „nové zápisky soudce“ od dra. Frant. Slámy. Snad ze skromnosti nazval tak pan spisovatel tyto zápisky, že důležitostí obsahu nevynikají; nicméně rozmarným a drastickým líčením mile baví a mnohdy až k smíchu povzbuzují. Zajímavé jsou zkušenosti, jichž nabyl mladý úředník ve své praxi soudní s osobami pomatenými, které těžce ho naříkly ano i pohrůžky mu činily Šestero těch zajímavých případů vypravuje pod nápisem „Mé zločiny“. — Pobádá-li duševní stav onech nešťastníků čtenáře k soustrastnému uvažování, okřejeme za to ocitujíce se „Na poradě“ uprostřed četných venkovanů, kteří v sobotu přišli na kancelář, aby ve svých starostech od p. soudce poučení si vyprosili. Líčeno zde vše tak přirozeně, vždyť čerpáno z vlastní zkušenosti; líčeno vše tak prostosrdečně, vždyť jedná tu ne zkostnatělý byrokrat, ale upřímný rádce a přítel lidu; líčeno vše tak žertovně, že smíchu mnohdy ubrániti se nelze. — „Cigánova svatba“ a Divy v dědině Chalupné“ jsou žerty, jež mají toliko účel, pobaviti; článek „Přítel Dobrota“ spolu i poučuje, že v nouzi poznají se praví přátelé a — polští židé. — „Jak Lysek koupil kozu“ jest rozmarně psaný kousek, kdež žertovným způsobem dolíčena pravda, jak těžko ubrání se pokušiteli člověk, jenž křehkostmi svými příliš ovládati se dává.

Se „Sl. kr.“ vydává se jako příloha „Malá kronika“ švabachem tištěná, zvlášť pro ty čtenáře, kteří latince nejsou tak zvyklí. V poněmčeném Slezsku jest snad Čechům švabach obvyklejší než nám ostatním Čechům, a dobře bude, rozmnoží-li se takto počet čtenářů „Sl. kr.“ Vyšly 3 svazečky „Malé kr.“ s obsahem více méně již ze „Sl. kr.“ známým: Ciganův křest a svatba. — O slezské kněžně Popelce. — P. Marie Frydecká a Na Raduni r. 1621. **Fr. Vohnout.**

Přehled katolického písemnictví ve Spojených státech amerických v tomto století.

Dle studie Rev. H. Gabriela, rektora Troyské kolleje, podává Alois Bláhový. (Věnováno slov. p. Dru. Jakubovi Hodrovi.)

(Dokončení.)

Ku konci vypočteme ještě některé novelisty, aby naši p. překladatelé nesáhali vždy ku pracím francouzských spisovatelů, z nichž „nejoblíbenější“ neuměji o ničem jiném psáti než o manželské nevěře a podobné „cochonerii“, jak sami říkají.

Jsou to: George Mills, Miss Tincker, Charles Cannon, jenž byl taktéž výtečným dramatickým spisovatelem, J. V. Huntingdon, P. Quigley, Christian Reid. Pro mládež zvláště píše Miss Agnes Sadleir. Zábavně poučně píší: Miss Donnelly, Mrs. Anna H. Dorsey

a Miss Hoffmanová, Mrs. Rhoda Whiteová a William Seton. Kromě toho jmenujeme Maurice Egana, až do nedávna kritika „Catholic Worldu“. Kdo chce poznati život katolíků Canadských a tamní přírodu, tomu doporučujeme povídky P. Talbota Smitha.

Ačkoliv jsme se snažili podati co možná úplný přehled katol. spisovatelů amerických, přece jest jich ještě celé množství, kteří by zasloužili býti citováni, jež však jednak proto, že práce jejich rozptýleny jsou po magazinách a časopisech, jednak také pro stručnosť pomijíme mlčením. Přejeme si jen, abychom touto statí dosáhli toho, co jsme měli na mysli, totiž aby rozkvět americké literatury vzbudil i u nás větší interes pro literaturu katolickou, v níž jediné spočívá spása a lék od četných, jako rakovina naši společnosť rozežírajících neřestí a nárouživostí.

Ku konci přičiňujeme několik slov o písemnictví kat. Čechů v Americe. Přirovnali-li jsme postavení kat. Angličanů (neb angl. mluvících) v Amerických spoj. státech k vojsku ležícímu v zemi nepřátelské, k čemu přirovnati teprve postavení katolíků Čechů tamže? Ne armádě, nýbrž troskám rozbité, rozprášené armády v zemi nepřátelské. Ano, takové asi bylo a místy až posud jest postavení kat. Čechů v Americe. Na vše strany byli roztříštěni bez vůdce, bez rádce. Než, Bůh neopustil stádce svého. Poslal jim pastýře znamenitého, dp. Jos. Hesouna, jenž nejenom osadu svou v St. Louis zorganisoval, na dráhu nejen k časnému, nýbrž i k věčnému blahu uvedl a posud vede, ale i v jiných osadách jak slovem, tak i skutkem vydatně napomáhá k obuzení a upevnění církve kat. mezi tamními Čechy. Vším právem hlásí se tam k němu všichni věrní synové naší církve jako ku svému „tatíčkovi“, a i my s úctou a podivem k němu pohlížíme. Poněvadž „Vlasť“ v čísle prosincovém r. m. vřele psaný článek o dp. Jos. Hessounovi přinesla z péra J. Z. Kačera, nebudeme se tu šířiti o jeho zásluhách v duchovní správě, na poli literárním a národního života, bychom pověděného neopakovali, avšak pokládáme za svou povinnosť na tomto místě vzdáti mu srdečné díky za zprávy, které nám ochotně zaslal, zvláště však za knihu „České kat. osady v Americe“, na jeho oslavu vydanou, z nichž jsme ostatek k tomuto článku čerpali.

Po tom, co jsme s hora pověděli, nepodiví se čtenář, že na poli literním katolíci Američtí příliš velikými úspěchy vykázati se nemohou, než, co posud není, bohdá se stane v krátké budoucnosti. Tuto uvádíme s pominutím dp. Jos. Hessouna, z příčiny již uvedené, v abecedním pořádku kat. Čechy, literárně činné.

Rev. Vojtěch Cipín, duch. správce v Ahnapee, stát Wisconsin, nar. se 13. dubna r. 1848. v Chlumě u Budějovic. Studoval gymnasium a bohosloví v Budějovicích. Na kněžství vysvěcen byl 13. července r. 1873. Dne 19. října 1873. přijel do Carltownu, Wis., odkudž spravoval 4 obce. Po pěti letech byl ustanoven duchovním správcem na svém nynějším působišti. Kromě jiných zásluh získal si velikých díků české kat. mládeže, jíž sestavil v české řeči „Malý a Velký katechismus“. Zásluhy horlivého toho kněze uznal také ndp. biskup z Green Baye a jmenoval ho děkanem.

Pp. Jan Geringer a Vikt. Keclík v Chicagu (Ill.) začali společně vydávati „Čechoslovana“, kat. týdeník, jejž po odstoupení Geringerově doposud vydává Keclík, který má také kat. knihkupectví.

Rev. Ant. Petr Houšť narodil se 7. srpna 1857. v Bohuslavicích u Kyjova na Moravě. Studoval nižší něm. gymnasium v Mikulově a Kyjově a dvě třídy vyššího gymnasia v Mikulově. Potom jsa nepříznivými okolnostmi přinucen vstoupil do učitelského ústavu ve Vídeňském Novém Městě v D. Rakousích. Účinkoval pak krátkou dobu jakožto podučitel v Městysi u Vídně. O prázdninách cestoval po Dol. a Hor. Rakousích a ocitl se pojednou až v Mnichově. Tam seznámil se s Františkánským řádem, do něhož ihned vstoupil. Dokončiv potřebná studia v Landshutě a Mnichově, byl od ndp. arcibiskupa Solnohradského r. 1882. posvěcen na kněžství. Primicí slavil ve svém rodišti. Po krátkých prázdninách odebral se opět do Mnichova, v listopadě r. 1882. byl od svého představeného poslán do kláštera, jediného to t. č. Františkánského kláštera bav. provincie v Unii, totiž do Louisvillu, Ky. Tam účinkoval tři čtvrti roku v něm. osadě sv. Martina. Náhodou dověděl se o české osadě v St. Louisu, kamž přijel návštěvou v r. 1883. Dp. J. Hessoun přijal ho za kaplana, kdež až posud vypomáhá, dostav r. 1889. od sv. Otce v Římě doživotní propuštění ze řádu. Týž vydal r. 1890. na oslavu svého faráře knihu, v jazyce českém zajisté první toho druhu: „České kat. osady v Americe.“ Kdo se chceš poučiti, kde všude Čechové v Americe jsou usedlí, co práce a námahy jednotlivých duchovních správců stálo zřízení kat. obce, najdeš v ní důkladného poučení. Psána jest jasným, lehkým slohem, a co nás u spisovatele, jenž německy studoval, překvapuje, také dosti správně gramaticky. Kniha čítá 552 str. a opatřena jest četnými vyobrazeními kostelů, far a

škol, jakož i podobiznami četných českých kněží. Rozvrh její jest tento: V čele vylíčení života a působení Jos. Hessouna, potom krátký popis Spojených států, seznam arcibiskupů, biskupův, opatův, administratorů ve Sp. státech, potom následuje popis čes. osad v jednotlivých státech Unie abecedně sestavených. Ku konci přičiněny Adresář česko-slov. kněží ve Sp. st. Amerických a seznamy spolkův a jednot. Za knihu tu jsou zajisté vp. spisovateli vděčni všickni Čechové am., ale i mnohému z nás bude velevítanou. Bohužel, že nemohu ceny udati, ale kdo by si ji přál, ať se jen obrátí na spisovatele. Adressa jeho jest: Rev. P. Ant. Houšť, 1625. S. Uth. St, St. Louis, Mo.

Velp. Al. Klein narodil se v něm. pošumavské dědině Frauenthale u Prachatic. Prvního vzdělání dostalo se mu v tamější jednotřídní škole něm. a v obecné škole něm. v Prachaticích. Gymnasium č. studoval v Budějovicích, kdež také r. 1886. vstoupil do bohosloví. Jsa v prvním ročníku boh. podal žádost o přijetí do některé diecése v Americe, kam ho rodiče jeho, nepříznivými okolnostmi časovými jsouce tísněni, v r. 1882., když byl ještě quartánem, s celou rodinou přestěhovali. Zvláštní laskavostí dp. Jos. Hessouna zjednáno mu tehdáž přijetí do diecése clevelandské. Ale po skončeném I. ročníku theol. studií politické úřady zdráhaly se dáti mu povolení k cestě do ciziny, poukazujíce k tomu, že podléhá branné povinnosti. Velp. Al. Klein odebral se tedy do Prahy. Tam studoval jako externista druhý ročník theol. věd, jsa nad to zapsán i na filosofické fakultě jako mimořádný posluchač. Obíral se tehdy s láskou a nadšením filologií moderních jazyků. Téhož roku obrátil se na dp. Viléma Čoku s prosbou o přijetí do diecése v Nebrasce, zvláštní ochotou a prostřednictvím jeho přijat byl do diecése Lincolnské, tehdáž právě založené. Jako příslušník té diecése studoval potom ještě III. ročník boh. v Celovci, kdež ve 23. roce na kněze vysvěcen dne 15. července. r. 1889., — nar. se r. 1866. Přibyv začátkem listopadu r. 1889. do Nebrasky, uvázal se ve přidělenou mu duchovní správu ve Wahoo, Saunders Co., s missijními osadami ve Westonu a Brainard, kdež dotud působí.

Velp. Al. Klein byl za svých studií též literárně činným. Jeho básně pod rozmanitými pseudonymy uveřejněny byly ve Světozoru, Zlaté Praze, Kalendáři Ú. Matice, v I. a II. ročníku chicagského Čechoslovana a j. Přeložil také mnoho povídek z francštiny a angličiny.

Rev. Josef Koudelka, narodil se 8. prosince r. 1852. v Chlistově, v okrese Klatovském, kdež také gymnasium studoval. Ve květnu r. 1868. přistěhoval se s rodiči do Ameriky do států Wisconsin. Studoval pak filosofii a bohosloví v provinc. semináři St. Francis u Milwaukee. Na žádost ndp. biskupa clevelandského R. Gilmoura, který potřeboval českého kněze pro novou osadu svatého Prokopa, byl poslán do Clevelandu v říjnu r. 1874. V únoru r. 1875. byl vysvěcen na jáhna a již jako jáhen řídil osadu sv. Prokopa. Nevěrecké č. listy, s nimiž již tehdáž bylo mu podstoupiti tuhý boj, nazývaly ho proto půlpáterem. S dispensí vysvěcen byl na kněze 8 října r. 1875. Až do června r. 1882. pobyl na této osadě. Za těch sedm let vyplatil se kost. dluh přes 9000 dollarů, upravil se kostel, postavila se fara a jednopatrová škola.

Na žádost č. kněží v Americe povolil mu ndp. biskup clevelandský, aby převzal vedení „Hlasu“ v St Louisu Ale již po roce byl odvolán svým biskupem a ustanoven při něm. osadě sv. Michala duchovním správcem. Velp. Jos. Koudelka získal si velikých zásluh o č. mládež, pro kterou vzdělal několik školních knih; mezi jinými sestavil: „První, druhou a třetí čítanku.“

Rev. Vojtěch Křišťan, narodil se r. 1839. v Pechovicích u Volyně. Studoval gymnasium v Budějovicích a Písku; potom odebral se do semináře do Prahy, ale po dvou létech odešel do Krakova, kde studoval jako externista. Později opustiv seminář byl učitelem v Moellersdorfu v Rakousích Od r. 1870. až do r. 1879. byl úředníkem u dráhy Františka Josefa, potom odebral se do Ameriky, kdež přičiněním vp. L. Suchého v Milwaukee byl opět přijat do kněžského semináře v St. Francisku. Po 13 měsících se připravoval a potom byl ndp. biskupem Frt. Krautbauerem vysvěcen na kněze. První místo jeho bylo Piercetown, odkudž se odebral do Franklin na osadu sv. Vavřince, kde pobyl 4 léta. Po dlouhé nemoci odebral se na snažší místo do Seymouru, odkudž rok před svou smrtí vrátil se opět do Piercetownu. Zemřel na počátku r. 1890. — Velp. J. Křišťan byl také literárně činným, psal o polské otázce, psával básně do Blahověsta atd. Znal mimo mateřskou řeč ještě polskou, německou, anglickou a francouzskou. R. I. P.

Velp. Josef Molitor nar. se r. 1842. ve Val. Meziříčí na Moravě. Studoval gymnasium v Kroměříži a v Olomouci bohosloví, které dokončil v Lovani

v Belgii. Vysvěcen byl pro diecési Chicagskou r. 1866 V říjnu t. r. přibyl do Chicaga, Ill. a uvázal se v duchovní správu v osadě sv. Václava, kde až posud účinkuje. Velp. Jos. Molitor stál a stojí doposud v čele všech podniků pro dobro svých krajanů, vede doposud správu čes. kat. literárního spolku, podporoval všemožně založení kat. časopisů, hlavně „Hlasu“. Vydal a sestavil: „Andělskou lýru“, kat kancionál, potom menší spisky jako: „Pobožnosť milostivého léta, Devítidenní pobožnosť k P. Marii Lúrdské a Konstituce či regule III. řádu sv. Františka“. Preložil pak Baltimorským círk sněmem předepsaný „Katechismus pro školy.“ Za to a jiné zásluhy jmenován jest arcib. radou. Letošního pak roku slaví své 25 leté kněžské jubileum a zároveň také 25leté jubileum svého působení na osadě sv. Václava v Chicagu, Ill. Kéž ho Všemohoucí ještě „mnogaja ljeta“ zachová!

Velp. Prokop Neužil nar. se v Bechyni v Čechách. Ve třináctém roce svého věku přijel se svými rodiči do Ameriky. Studoval na učitelství a také nějaký čas učiteloval. Ve dvacátém roce vstoupil do kláštera sv. Vincence v Pensylvanii a byl r. 1888. vysvěcen na kněžství. Nyní s velikým úspěchem a a ku všeobecné spokojenosti vede správu české koleje sv. Prokopa Chicagu a zároveň vydává časopis „Přítel dítek“.

Velp. Jan Vránek nar. se dne 11. dubna r. 1863. ve Lžíně u Soběslavi v Čechách. Jeho rodiče se potom přesídlili do Pohoří, asi půl hodiny od Kardašovy Řečice. Gymnasium studoval v Jindř. Hradci. Po maturitě konal jednoroční službu voj. ve Vídni, potom nějaký čas podučiteloval v Kard. Řečici. Potom vstoupil do bohosloví a byl r. 1889. v Churu ve Švýcařích vysvěcen na kněze. Dne 18. dubna r. 1890. přistál s vp. Janem Brožem po lodi Columbia ve přístavě New. Yorkském. Dne 2. května byla mu vykázána duch. správa v Norfolku, Madison Co, Nebr. Velp. Vránek jest dobře u nás znám svými básnickými příspěvky v časop.: „Vlasti“, „Obzoru“, „Vesně“ a „Ohlasu od Nežarky“. Podepisoval se J. Vránek Pohorský.

Rev. Frant. J. Přibyl, duchovní správce ve Veselí, Minn., vydával nějaký čas „Čecho-Amerikána“ a potom „Katolického Čecha“, oba týdenníky, jež však zanikly.

Ku konci prosíme všech, které jsme snad pominuli, za prominutí, neboť nebylo možno nám se více dověděti. Končíme přáním vdp. Jos. Hessouna: „Kéž dobrotivý Bůh sílí a žehná snahám kat. kněží v Americe, aby lid jim svěřený uchráněn byl hlízy nevěreckého tisku, který jak u nás, tak i tam ubohý český lid zavádí.“ Jen statečně, vlp. bratří, v před a v boj!

Moravské ornamenty.

Sešit II. Vydává vlastenecký musejní spolek v Olomouci. Na kámen kreslila Madlenka Vanklova. Vídeň 1890. Nákladem vlastním. Tiskem c. k. dvorní a státní tiskárny.

Lid náš projevil takové nadání, vkus, jemný smysl na všech polích umění, že odvětví ta vysoko povznesla se nad pouhý zákon ameliorace.“ (Slovanský sborník, 1886., 293.) Přirozený krasocit lidu našeho sdružen s poetickou náladou jeví se netoliko v písních, pohádkách, pověstech, bájích a mudrosloví, kterýmž zbudoval si hlubokou filosofii, nýbrž i v národním vyšívání a ornamentech, jež jsouce výrazem jeho vniterné potřeby, výkvětem jeho ducha, jsou i obrazem nejvlastnější podstaty národní.

Ani lhostejná jinak cizina nemohla upříti všelikého uznání těmto památkám dávnověké vzdělanosti slovanské. Již za předešlého století sbíral proslulý Herder slovanské písně, jejichž vznešeností nejen Göthe, nýbrž i učený J. Grimm tak byl okouzlen, že neváhal je nazvati vysoce básnickými a poetickými. Rovněž národní naše vyšívání došlo před 300 lety náležitého ocenění. Známo na př., že genialní Holbein věrně dle vzorků, jež mu přinesli agenti z krajin slovanských, zdobil na svých podobiznách oděv zobrazených osobností.

Nedávno teprve věnovali naši učenci větší měrou pozornosť těmto výtvorům národního ducha slovanského. Jako písně a pohádky, říkadla a přísloví našly své sběratele, tak ani národních ornamentův a všelikých jiných zbytků svérázné kultury naší nepomíjeno, nýbrž jsou sbírány, do muzejí ukládány a v názorných sbírkách vzdělanému světu vydávány. Obojím sbíráním umožněno učencům světovým, aby nahlédli jasně ve smýšlení, snahy a život nejrozmanitějších, časem i místem oddělených národův. —

Také na Moravě vydáno za posledního desetiletí několik sbírek podobných. Nejzajímavější z nich — zvláště pro dějiny slovanského umění — jest zajisté sbírka velikonočních kraslic, i s vysvětlujícím textem, loni muzejním spolkem olomouckým vydaná. Publikace ta byla sice rozsahem skrovna, ale obsah její překvapil veřejnosť naši i cizí. Přední znalci a esthetikové vyřkli podiv kráse a ušlechtilosti ornamentů, které dovedně malovány jsouce, umění lidu v netušené kráse a dokonalosti předváději

Vyslovujeme z toho opravdu potěšení, že zdarem tím povzbuzen, spolek muzejní učinil další krok na dráze ustanovené. — Nyní, prohlížejíce nový sešit „Moravských ornamentů“, můžeme s uspokojením tvrditi, že více podává, nežli jsme očekávali. Co se obrazné části týče, jsou vzory vyšívání vhodně vybrány a vkusně sestaveny. Kresby jsou tak přesné, že předstihují se navzájem uměleckým provedením. Podáno tu i s titulním ornamentovým listem sedm tabul světlotiskem provedených a zobrazujících ukázky výšivek slovenských, valašských a hanáckýeh. Naznačíme tu aspoň zobrazené předměty a připojíme několik poznámek.

Ornamenty listu titulního sestaveny dle vyšívaných ozdob na dvou obojcích lanžhotských. Na tab. 1. vykreslena šatka na růžky z Lanžhotska Tab. II. límce z ženských rukávců hanáckých, jaké nosí v okolí Tovačova a Kokor. Na tab. III. vidíme 10 límců a náramků z rukávců slovenských z okolí Sumic, Uherského Brodu, Nivnice, Vlčnova, Veselí, Hrozné Lhoty. Tab. IV. ukazuje vzorky vyšívání hanáckého, slovenského a valašského. Tab. V. Dénka z čepců slovenských vesměs již přes 50 až 100 let starých (z Kunovic, Vlčnova, Nedakonic, Hrozné Lhoty). Tab. VI. Úvodnice hanacká z okolí Kroměřížského.

Text publikaci připojený, vysvětlující techniku a charakteristické vzorky národního vyšívání, jest psán důstojně důležité publikace té. — Úvod a douška pochází z péra redaktora olomouckého časopisu musejního V. Houdka. Promluveno tu o dosavadní činnosti musejního spolku olomuckého, o zhoubném působení t. ř. „moderní civilisace“ a nenáhlém zanikání všeho lidového umění. Spisovatel ukazuje k mnohostrannosti vytvarného umění lidu našeho a pronáší několik slov o inicialkách, jimiž přítomný sešit „Moravských ornamentův“ ozdoben. Každého důkladně poučí výborná rozprava učené kustodky olomuckého musea V. Havelkové „O svérazu, původnosti a starobylosti ornamentů v našem vyšívání.“ Obsahu uváděti nebudeme, naznačen již nádpisem. Jest takořka trestí všeho, co do této doby o národní ornamentice kde napsáno. — Když jsme rozprávu tuto četli, mimoděk nám zatanula myšlénka, že bychom toho nikterak trpěti neměli, by tyto poslední zbytky rázovitě národního umění lidu našeho čímkoli a kýmkoli byly vykořeňovány. Jest povinností právě české intelligence, by seč jest, je k novému rozvoji přiváděla.

Ježto publikace, na niž jsme tuto upozornili, jest tak skvělá a vzácná, nebude nám — jak doufám — ve zlé vykládáno, že ji přízni vzdělaného obecenstva našeho co nejvroucněji doporučujeme, dokládajíce doporučení své slovy znamenitého antropologa Dra. Ranka, již o prvém sešitě „Moravských ornamentů“ pronesenými. (Correspondenzblatt für Antropologie, Ethnologie und Urgeschichte 1889. č. 4.. Přejeme dílu tomu, by došlo všeobecně toho uznání, které my jemu plnou měrou vstříc přinášíme. **V. V. Poštolka.**

ZPRÁVY SPOLKOVÉ.

Vyzvání.

Družstvo Vlasť zadá k veleslavnému c. k. místodržitelství za licenci ku prodeji „Dělnických Novin“ a třeba i „Vlasti“ a „Vychovatele“; prodávati je mohou majetníci trafik, papírnických závodů neb soukromé osoby; i žádám jmenem družstva Vlasti příznivce naše, aby nám v krajinách továrních neb uhelných dolů neb i jinde kdekoliv vhodné k tomu osoby vynašli a navrhli (udá se křestní jméno, příjmení, stav, číslo domu a místo, kde bydlí), načež my více osobám hromadně za licenci zadáme. Na žádosť, třeba pro 50 osob, dá se zlatový kolek, kdyby se však zvlášť pro každou osobu licence ku prodeji těch kterých novin žádala, každá žádosť by zlatovým kolkem musila býti opatřena.

Prosím, aby navrhovatel — dle poměrů krajiny a vzdělání obecenstva — udal, zdaž by jim navržená osoba chtěla prodávati buď všecky naše časopisy nebo jen „Dělnické Noviny“. Navržené osoby, které budou c. k. místodržitelstvím schváleny, obdrží prostřednictvím c. k okresního hejtmanství úřední vyřízení a mohou pak bez bázně naše listy prodávati. Koncese pro každou osobu bude nás státi 1 zl., pročež jen ty osoby buďtež navrhovány, které — dle pravděpodobnosti — vskutku něco prodati mohou.

V Žižkově, dne 24. srpna 1891.

Za výbor družstva Vlast

Dr. **Rud. Horský,**
starosta.

Družstvo „Vlast“, jeho odbory a fondy.

I. Účelem družstva jest vydávati časopisy, periodické spisy a knihy psané v duchu katolickém, zakládati katolické knihovny, pořádati přednášky a literární sjezdy v kterémkoli místě království Českého, podporovati dobrou literaturu, jakož i spisovatele, píšící v duchu katolickém. Při tom všem se politika vylučuje. Družstvo vydává časopisy: „Vlast“, „Vychovatele“ (stojí ročně 2 zl.) a „Dělnické Noviny“ (stojí ročně 1 zl. 60 kr.), a vydalo brožuru „Kdy jest člověk nejnešťastnější“, již prodává za 3 kr.

II. Úkolem fondu pro katolické spisovatele jest podporovati nuzné, nebo nemocné aneb stářím ku práci neschopné katolické spisovatele, vypisovati ceny na práce pro časopis „Vlast“, uděleti stipendia na cesty, sloužící k odbornému vzdělání, podporovati a odměňovati nadějné síly z našeho tábora ze všech oborů vědy, vůbec snažiti se, by katolická strana zastoupena byla ve všech oborech vědy muži vynikajícími, odborně vzdělanými a kde jim hmotných prostředků schází, od nás také zaslouženě podporovanými. Kdo chce býti účasten tohoto dobrodiní, jest povinen býti členem (zakládající člen splácí ve čtyřech letech 100 zl., přispívající platí ročně 2 zl.) a splniti povinnosti s členstvím tím spojené, avšak katolickým spisovatelům nemocným aneb nevinně do nouze upadlým může se poskytovati podpora i tehdy, kdyby vůbec ničím k fondu tomuto nebyli přispěli.

III. Fond knihovní zakládá katolické knihovny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Americe a přijímá peněžité dary i knihy. Družstvo tímto způsobem veliké množství dobrých knih rozsířilo.

IV. Účelem historického kroužku jest, na základě věrohodných pramenů, v duchu katolickém pěstovati studium historie národa českého vůbec, zvláště pak vyvraceti historické bludy a tendenční lži o církvi katolické, jakož i přihlížeti k oněm katolickým mužům, kněžím a laikům, kteří stáli v boji proti husitismu, lutheranismu a zednářství, a bývají v dějepise umlčováni, neb i křivě posuzováni.

V. Účelem socialního odboru jest, řešiti socialní otázku na základě katolickém, ve schůzích a v přednáškách o ní rokovati a brániti církev a náboženství proti útokům časopisů a spolku socialních, nám nepřátelských, a hájiti oprávněné zájmy dělnictva.

Stanovy
„spolku na zakládání knihoven ve Slezsku“.

§ 1.

Jméno spolku jest: „Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku.“

§ 2.

Sídlem tohoto spolku jest město Opava.

§ 3.

Účel spolku jest: zakládati knihovny ve Slezsku, obsahující dovolené knihy, brožury a časopisy, a to vše bezplatně.

§ 4.

Účel spolku má býti dosažen dílem příspěvky členskými, dílem dobrovolnými dary na penězích, knihách a časopisech.

§ 5.

Členem může býti každá fysická i morální osoba. Aby kdo za člena přijat byl, třeba se mu písemně neb ústně přihlásiti u některého člena výboru. O přijetí neb nepřijetí rozhodne výbor (§ 10.). Členem přestává býti, kdo dobrovolně vystoupí, nebo tři roky příspěvek neplatí, nebo po případu od výboru jest vyloučen. Člen vystouplý může, člen vyloučený nesmí znova za člena přijat býti.

§ 6.

Každý člen platí ročně 2 zl. do spolkové pokladny. Kdo značný dar na penězích nebo knihách věnuje v obnosu aspoň padesáti zlatých, toho valná hromada může jmenovati čestným členem.

§ 7.

Všichni členové mají právo valné hromady se účastniti a návrhy spolku užitečné podávati.

§ 8.

Spolek řídí výbor od valné hromady zvolený, jenž sestávati má z předsedy, místopř., pokl. a jiných ještě dvou členů. — Výbor tento určuje, kde se má knihovna založiti a nad knihovnou vymiňuje si dohled spolu s místní duchovní správou. V případu rozejití se spolku má tento dohled vyhražena místní duchovní správa samojediná.

§ 9.

Předseda, kterýmž vždy kat. kněz býti musí, má dohled nad výběrem knih, brožur a časopisů. Bez jeho svolení žádná kniha, brožura neb časopis do knihovny se nesmí vřadit. Předseda zastupuje spolek na venek a podpisuje ještě s jedním členem výboru listiny týkající se záležitostí spolkových. Kdyby př. jakýmkoliv způsobem zaneprázdněn byl, zastupuje ho místopředseda.

§ 10.

Členové výboru podporují předsedu v řízení spolku. Rozhodují s ním také o přijetí neb nepřijetí, jakož i o případném vyloučení členů. Hlasování v této věci děje se tajně a důvody rozhodnutí se nesdělují. Aby výbor platně se usnášel, vyžaduje se přítomnosť aspoň tří členů výboru a absolutní většina shromážděného výboru. Při rovnosti hlasů rozhoduje předseda.

§ 11.

Účty na konci roku zhotovené mají podepsati všichni členové výboru.

§ 12.

Valná hromada svolává se ročně a rozhoduje:

1. o volbě nebo opětném ponechání výboru.
2. o schválení účtů,
3. o jmenování čestných členů,
4. o změně stanov.

§ 13.

Valná hromada jest schopna usnášeti se, je-li přítomno nejméně deset členů; v případě, že by se z jakékoliv příčiny ani tento počet členů nesešel, svolává se druhá valná hromada, kteráž jest schopna usnášeti se bez ohledu na počet sešlých se členů. Rozhoduje se absolutní většinou přítomných členů. Návrh na změnu stanov musí býti podporován dvěma třetinami přítomných členů. — Žádný návrh na změnu § 9 podán býti nesmí, ani na vypuštění tohoto dodatku z § 13.

§ 14.

Možné rozepře mezi členy spolku, nemohoucí výborem urovnány býti, urovná smírčí soud, do něhož sporné strany po jednom zástupci volí; ti dva zvolí si třetího za předsedu, třebas i losem. Smírčí soud rozhoduje abs. většinou hlasů; rozhodnutí tohoto soudu mají se sporné strany podrobiti; proti němu dalšího odvolání není.

§ 15.

V případě, že by se spolek rozešel, darované knihy, peníze, příspěvky členů, jakož i jiné jmění ještě nerozdané ať patří družstvu „Vlasť“ v Praze, kteréž částečně týž účel má.

V Opavě dne 18. června 1891.

Spolek povolen c. k. zemskou vládou Slezskou ze dne 1. července 1891.:

Čís. $\frac{1042}{\text{pr.}}$

Bytnosť spolku na zakládání knihoven ve Slezsku podle obsahu těchto stanov vysvědčuje se ve smyslu § 9. zákona ze dne 15. listopadu 1867. č. 134. ř. z.

C. k. slezská zemská vláda.
V Opavě, dne 1. července 1891.

C. k. zemský president
Jäger.

Přátelské styky katolíků českých a moravských.

Družstvo „Vlasť“ vyslalo ke schůzi bohoslovců a kněží dne 30. července t. r. na Velehradě konané dva delegaty, a to p. prof. Jos. Vávru z Prahy a neomystu arcidiecése Pražské, p. Vl. Halka z Pacova, kteří přinesli s sebou od družstva tento dopis:

Veledůstojní a velectění pp. bratří z Moravy a ze Slezska!

„Vysýlajíce své zástupce na posvátný Velehrad vzkazujeme Vám srdečný pozdrav a přejeme poradám Vašim všeho zdaru a Božího požehnání. Vidouce zpustošené české písemnictví, snažíme se v Čechách obroditi katolickou literaturu a osvěžit spolkový život a věnujeme snáze té neunavnou píli a péči. Vy Jste naši bratří po víře a řeči a máte před očima podobné cíle na Moravě a ve Slezsku, i chceme z těchto příčin pracovati s Vámi ve svorné lásce a proto k Vám vysýláme své zástupce, aby se naše přátelství utužilo a my katolíci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku abychom společnou prací stali se silnými a mocnými. Drazí bratří! Těm z Vás, kteří stopují naši veřejnou činnosť, nemůže býti neznámo, že se všemožným způsobem snažíme, dávati Vám na jevo slovy i skutky bratrskou lásku a přízeň. V tom chceme i budoucně pokračovati a za to si přejeme, abyste zase Vy nám věnovali úplnou důvěru a účinnou lásku. Výbor družstva „Vlasť“ v Praze.“

Po přečtení listu vypuklo shromáždění v bouřlivý souhlas sbratření katolíků českomoravských a vyjádřením zvláštního obdivu nad činností a organisací „Vlasti“ usneslo se v tom smyslu písemně družstvu „Vlasť“ odpověděti.

Předseda Literární jednoty bohoslovců olomouckých, p. Ant. Pavelčík, odpověděl následujícím dopisem:

„Se zápalem horoucí mladé duše přijali jsme nad hrobkou světce slovanského bratrský Váš pozdrav. Upřímná slova vřelého přípisu Vašeho dotekla se opravdově srdcí kněžského dorostu, kněží a všech, na Velehradě shromážděných, budíce v něm hlubokou, trvanlivou a účinnou k Vám lásku. Svorně s Vámi chceme zalévati potem svým rozzelenávající se osení literatury katolické, podporovati chceme jarým duchcem neodolatelně ku předu postupující organisaci katolickou v zemích českých. Na znamení svornosti a lásky k nám, k utužení přátelství podali Jste nám ruku — my Vám podáváme svá srdce, která Jste bratrskými slovy naplnili láskou k Vám a nadšením pro věc katolickou na místě nám tak drahém a velepamátném; tutéž lásku a totéž nadšení přineseme Vám vždy i budoucně na poli práce a vědy. „Viribus unitis!“ ať jen se ruce naše pojí ke společnému dílu, k přerodu a obrodu národa cyrillo-methodějského; „Buďme celek a ne drobtové“, jak ohnivě zvolal Kollár na roztříštěné Slávy, ať se uvolněné a rozředěné naše řady srazí, rozhojní a vzrostou na svornou a neprolomnou brigádu katolickou v koruně svatováclavské. Přijměte, drazí bratří, srdce naše tak, jak jej podáváme: s tou horoucí k Vám láskou a a s mocným nadšením ku společné práci. Za rozkvět a spanilé těchto myšlének ovoce jsme se modlili u posledního lože Methoda, a počátkům šlechetného podniku, na němž, abychom účast brali, Jste nás pozvali, požehnání s nebes všichni želáme! Pozdrav z posvátného Velehradu! Dne 11. srpna r. 1891.“

Katolickým dělníkům a řemeslníkům, zvláště katolickým tovaryšským jednotám z Čech, Moravy a Slezska.

Dle usnesení valného shromáždění praesesů a příznivců jednot katolických tovaryšů vznášíme k Vám vroucí žádost, abyste podepsali adresu díků sv. Otci Lvu XIII. za jeho vznešenou Encykliku, jednající o socialní otázce.

Katoličtí dělníci a řemeslníci! Svatý Otec věnuje hlavní část své Encykliky blahu Vašemu, vybízeje prácedárce, aby neukládali pracující třídě jho otrocké a nabádaje stát, aby na jevo dával zvláštní péči pro nižší bezmocné massy lidu. Svatý Otec poučuje majetné i chudé, kterak by se dala socialní propast zející mezi oběmi třídami zaceliti a vzbuzuje vývody svými na obou stranách přátelské smířlivé smýšlení. Vůbec celá Encyklika sv. Otce má na sobě ráz bezměrné jeho lásky k lidstvu, jemuž touží zjednati spokojenosť života.

I žádáme Vás tudíž, katoličtí dělníci a řemeslníci české a německé národnosti, abyste podepsali adresu díků v tomto znění:

Jeho Svatosti papeži Lvu XIII.

Dělníci a řemeslníci z Čech, Moravy a ze Slezska děkují Vaší Svatosti za vznešenou Encykliku o dělnické otázce jednající, a slibují, že zásadami v ní obsaženými míní se říditi a spravovati. Velkolepé myšlénky a pevné zásady, které vzbudily obdiv celého světa bez rozdílu náboženství, budou jim vodítkem na dráze života, připraví mír se všemi těmi prácedárci, kteří se budou rovněž touto Encyklikou spravovati, a připraví zároveň dělníkům samým pokoj srdce, šťastný a blažený běh života a spokojené rodinné domácí poměry.

I žehnejž Bůh toto otcovské dílo Vaší Svatosti, aby naplněni byli duchem pravdy a spravedlnosti všickni lidé dobré vůle, kteří tato slova moudrosti Vaší Svatosti četli, nebo čísti budou.

Hledíc k praktickému provedení, žádáme všecky, kteří nám v tomto díle nápomocni budou, aby šetřili těchto pravidel:

1. Nechť se mezi pracujícím lidem rozšíří Encyklika sv. Otce, kterou možno dostati v knihkupectví Cyrillo-Methodějském v Praze za 10 kr., aneb ať se mu vhodným a krajině přiměřeným způsobem sdělí hlavní část jejího obsahu.

2. Podpisy se budou zanášeti na archy t. zv. ministerialního papíru. V čele archu nechť stojí česky a latinsky (v německých krajinách německy a latinsky) jméno místa nebo osady a země a podpisuje-li arch spolek, i jméno spolku, odkud se adresa zasýlá; na to následují podpisy. Archy nechť si každý sám doma pořídí; zasýlati je z Prahy, bylo by spojeno s velikými výlohami. Adresa latinsky, česky a německy krásně provedená vloží se s podepsanými archy do skvostných desek.

3. Přijímáme podpisy nejen dělníků a řemeslníků městských, nýbrž i dělníků rolnických, z malých i velkých statků.

4. Podepsané archy přijímá do 30. září r. 1891. Tomáš Škrdle, círk. kněz a redaktor „Vlasti“ v Žižkově u Prahy č. 505.

Své příznivce prosíme, aby zvláštními dopisy v těchto nebo jiných listech myšlénku tuto oživovali a vůbec všecky katolíky žádáme, aby se přičinili, by tato adresa stala se velkolepou manifestací katolického dělnictva a řemeslnictva. Jednáť se o sv. Otce, veleučeného a těžce zkoušeného, pročež nechť přispěje kde kdo může, aby se Otec křesťanstva láskou svých věrných synů z Čech, Moravy a Slezska potěšil.

V Praze, dne 18. srpna 1891.*)

Tom. Škrdle,
círk. kněz v Žižkově.

Tomáš Jiroušek,
dělník strojnický a redaktor „Dělnických Novin“ v Žižkově.

Václav Žižka,
stříbrník a místopředseda socialního odboru družstva Vlast v Praze.

---

*) Kdo v malých, neprůmyslových osadách sebere pouze několik podpisů, může nám je zaslati na obyčejném listovním papíru, a my tyto jednotlivé podpisy zaneseme do zvláštního archu, originaly doma si ponechajíce.

†

KAREL RUDIŠER,

farář Tuchlovický na odpočinku v Jindřichově Hradci.

Narodil se r. 1832. v Jindř. Hradci;
zemřel 2. září r. 1891.

Zesnulý získal si o družstvo „Vlast“ četných zásluh, pročež mu věnuji ve „Vlasti“ čestnou vzpomínku.

První naše známost byla rázu ne tuze příjemného. V naší totiž administraci bylo jednou zesnulému nedobře posloužено, i dostali jsme od něho velice ostrý dopis. Pilulku jsme sice mlčky spolkli, jak to bývá v administracích obyčejem, ale jméno jsme si dobře zapamatovali.

R. 1889. k nám p. farář Rudišer z čista jasna zavítal a zval mne k sobě na návštěvu, řka, že bych mohl v jeho krajině získati slušný počet členů.

O prázdninách přijel jsem do Tuchlovic, a hned druhý den šli jsme do Nového Strašecí a do Lán a získali jsme pro družstvo dva členy, čili 100 zl.

P. farář špatně chodil a zrak měl v největší míře seslablý, ale ve své horlivosti pro naše družstvo šel se mnou druhý den na to do Kladna, kdež jsme získali 150 zl.

Tehdy byli pp. katecheti z Kladna na prázdninách, i pozval mne p. farář Rudišer v září na druhou návštěvu, abychom i ty získali. Přišel jsem 20 září. První naše návštěva v Novém Strašecí vynesla družstvu 50 zl., druhá na Kladně 250. zl. Mezi získanými členy byla také učitelka sl. M. Hlavínova, která složila najednou 50 zl.

Na cestě zpět jsme celí promokli, čímž si p. farář na nohou velice uškodil, a já se již obával, že se nám třetí projektovaný výlet zcela zmaří. Avšak druhý den vzešlo jasné slunce, i vydali jsem se k návrhu p. faráře pěšky na Křivoklát, asi 3—4 hodiny vzdálený; odtud jsme spěchali do Městečka; z Městečka nás donesl vlak do Rakovníka. K večeru jsme šli pěšky do Lužné, místa to, kde byl Rudišer ponejprv farářem. I spěchal do chrámu a tam se vroucně modlil. Pozdě večer unášel nás vlak do Lán a odtud jsme se ubírali za úplné tmy do Tuchlovic.

Ten den jsme velmi zkusili. Pro družstvo jsme získali 250 zl. I přibylo tedy celkem a hlavně přičiněním a laskavostí zesnulého družstvu 800 zl. jmění.

Nedlouho na to hlásil nám p. farář nového člena a všude, někde ovšem bez výsledku, pro nás pracoval a agitoval. Loni na agitační cestě na Jihu Čech bydlel jsem v Jindřich. Hradci dva dny u p. faráře Rudišera. Zase mne všude vodil a radil, kam bych měl jíti a kde zaklepati a mnohé osoby si vzal sám na starost, že k nim dojde a je za členy získá.

I získal zvěčnělý družstvu „Vlast“ nejméně 1000 zl., což mu činilo nesmírnou radost a potěšení.

Na cestách mi zvěčnělý vypravoval celý svůj uplynulý život, svoje veliké útrapy a nesmírná soužení, při čemž jevil nelíčenou úctu k † kardinalu Schwarzenbergovi, s nímž často důležité věci projednával.

I dejž mu, o Pane, lehké odpočinutí a světlo věčné ať mu svítí.

Tom. Škrdle.